

Міністерство освіти і науки України
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
Представництво фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні
Всеукраїнська молодіжна громадська організація
студентів з інвалідністю «Гаудеамус»

**ІНКЛЮЗИВНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ:
ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ
ТА КРАЩІ ПРАКТИКИ**

Тези доповідей

XXV Міжнародної науково-практичної конференції
м. Київ, 25–27 листопада 2025 р

Київ
Університет «Україна»
2025

Ministry of Education and Science of Ukraine
Open International University of Human Development «Ukraine»
Friedrich Ebert Fund in Ukraine
All-Ukrainian youth public organization of students with disabilities
«Gaudeamus»

**INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT:
PROBLEMS, PROSPECTS, BEST PRACTICES**

Materials
of the XXV Annual International Conference
Kyiv, November 25–27, 2025

Kyiv
University «Ukraine»
2025

УДК 376-044.247(082)
І-65

**Затверджено до друку
Вченою радою Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»
(протокол № 8 від 23 грудня 2025 р.)**

Відповідальний за випуск: Олена ОМЕЛЬЧЕНКО
Редакційна група Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»: Петро ТАЛАНЧУК (головний редактор), Ірина ТАЛАНЧУК, Ганна ДАВИДЕНКО, Олена ФЕДОРОВА, Олеся ХОЛОДОВА, Світлана НЕСТЕРЕНКО, Олександр БРИГІНЕЦЬ, Альона ЗАГОРОДНЯ, Наталія ОДРІБЕЦЬ, Раміс РАСУЛОВ, Андрій ДУДНІК, Октябрина ЧЕМАКІНА, Валентина МОВЧАН, Наталія ЛОПОНОСОВА, Олена ЗАКЛАДНІЙ, Олександр ДУБОВСЬКИЙ.

І-65 **Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики: тези доповідей XXV Міжнародної науково-практичної конференції** (м. Київ, 25–27 листопада 2025 р.). — К.: Університет «Україна», 2025. — 2761 с.

ISBN 978-966-388-740-1

У збірнику вміщено тези доповідей XXV Міжнародної науково-практичної конференції «Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики», в яких відображено широке коло нагальних питань, пов'язаних з освітою, правовим статусом, адаптацією в суспільстві, професійною та фізичною реабілітацією людей з інвалідністю. Розрахований на науковців, освітян, аспірантів, студентів, працівників служб соціальної допомоги, реабілітаційних центрів, а також всіх осіб, хто дотичний до надання послуг людям з інвалідністю.

УДК 376-044.247(082)

ISBN 978-966-388-740-1 © Університет «Україна», 2025
DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761>

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО!

Вельмишановні пані та панове!

Шановні колеги! Дорогі друзі — учасники Міжнародної науково-практичної конференції «Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики»!

Щиро вітаю вас на пленарному засіданні нашої конференції. Для нас велика честь сьогодні об'єднати в одному просторі — онлайн- і офлайн-представників освіти, науки, органів державної влади й місцевого самоврядування, громадських організацій, міжнародних партнерів та всіх, хто поділяє цінності інклюзії та гідності людини, незалежно від стану здоров'я, віку, досвіду чи життєвих обставин.

Ми з вами зустрічаємося у час, коли Україна вже майже чотири роки живе в умовах повномасштабної війни. Щодня ми дякуємо нашим захисницям і захисникам, які тримають оборону на фронті, та всім, хто забезпечує життєстійкість держави в тилу. Наш освітній і науковий фронт — це формування суспільства, в якому жодна людина не залишається «за кадром», де інклюзивне освітнє середовище є невід'ємною частиною повоєнного відновлення, демократичного розвитку та євроінтеграційного шляху України.

Упродовж багатьох років ця конференція залишається майданчиком, де ми не просто обговорюємо проблеми, а спільно шукаємо рішення: як забезпечити рівний доступ до якісної освіти, як вибудувати ефективні моделі підтримки людей з інвалідністю, ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, дітей і молоді з особливими освітніми потребами, як поєднати академічні знання з потребами громад. Сьогодні до нас долучилися колеги з різних регіонів України та багатьох країн світу, представники університетів, міністерств, міжнародних фондів, професійних асоціацій, громадських організацій. Це потужна спільнота, яка реально змінює уявлення про інклюзію в сучасному світі.

Організатором конференції традиційно виступає Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» за підтримки широкого кола співорганізаторів та партнерів — міністерств і відомств України, органів місцевого самоврядування, національних і міжнародних університетів, фондів та громадських організацій, серед яких Представництво Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні, Національна асамблея людей з інвалідністю України, провідні університети Литви, Польщі, Швеції, Есто-

нії, Великої Британії, США та інші партнери, що багато років поспіль розділяють із нами цінності інклюзії та соціальної справедливості.

Для нашого університету інклюзія — не модне слово, а сутність місії. Від перших років існування «Україна» стала простором, де студенти з інвалідністю отримують можливість здобувати вищу освіту разом зі своїми одногрупниками, де архітектурна безбар'єрність поєднується з інформаційною та педагогічною доступністю, а індивідуальний супровід — із високими академічними стандартами. Наші з вами спільні зусилля були відзначені, зокрема.

Символічно, що ми проводимо конференцію напередодні Міжнародного дня людей з інвалідністю. Це додаткове нагадування: інклюзія не обмежується одним днем у календарі. Вона має бути щоденною практикою — у політиці, в освіті, в урбаністичному плануванні, в медіа, культурі, бізнесі. Саме тому програма цьогорічної конференції така багатогранна. Пленарні доповіді та панельні дискусії охоплюють питання інклюзивної політики в період кризи, підтримки ветеранів, розвитку військової медіації, універсального дизайну, безбар'єрної архітектури, цифровізації інклюзивного середовища, інновацій у сфері права, економіки, медичної та соціальної реабілітації, а також кращих сучасних практик у галузі освіти й громадського сектору.

Окремо хочу підкреслити важливість міжнародного виміру нашої зустрічі. Серед спікерів і учасників — представники університетів та організацій із країн Європейського Союзу, Північної Америки та інших регіонів світу. Вони діляться з нами досвідом розбудови інклюзивних політик, створення універсального дизайну простору, запровадження програм підтримки ветеранів, розвитку інклюзивного лідерства, впровадження інноваційних освітніх курсів і проєктів. Для України, яка бореться за свою свободу та європейське майбутнє, цей діалог є неоціненним: ми не лише переймаємо найкращі практики, а й показуємо власні унікальні напрацювання, формуючи образ України як держави, що, попри війну, системно розвиває інклюзивну освіту й соціальну політику.

Сьогодні інклюзію дедалі частіше розглядають ширше, ніж право на освіту. Це — цілісна філософія суспільного розвитку, в центрі якої — людина, її гідність і потенціал. Інклюзивна освіта стає основою соціальної інклюзії, економічної активності, участі в ухваленні рішень на рівні громади та держави. Без залучення людей з інвалідністю, ветеранів, внутрішньо переміщених

осіб, молоді, яка пережила травматичний досвід війни чи вимушеного виїзду за кордон, ми не зможемо побудувати посправжньому справедливу та стійку Україну. І саме ви — дослідники, викладачі, практики, лідери громад — творите цю нову реальність.

Я дуже хочу, щоб ці дні стали для кожної й кожного з вас не лише часом професійного обміну, а й простором підтримки, натхнення, народження нових партнерств і спільних проєктів. Запрошую вас сміливо ділитися результатами досліджень, успіхами й труднощами впровадження інклюзивних практик, критично ставити запитання й разом формулювати відповіді. Нехай наші дискусії переростають у конкретні зміни: у навчальних планах, у статутах закладів освіти, у програмах місцевих громад, у національній політиці.

Щиро дякую всім, хто долучився до підготовки та проведення конференції: організаційному комітету, модераторам, технічній команді, волонтерам, партнерам і, звичайно, усім учасникам — за вашу відданість ідеї інклюзії, за те, що навіть у найскладніші часи ви знаходите сили та ресурси, щоб розвивати освіту й підтримувати людей.

Бажаю всім нам плідної роботи, глибоких змістовних дискусій, нових професійних і людських зустрічей. Нехай ця конференція стане ще одним кроком до безбар'єрної, демократичної, інклюзивної України, в якій кожна людина почуватиметься потрібною, захищеною і визнаною.

Петро ТАЛАНЧУК

СЕКЦІЯ І

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ОСВІТНЬОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ

INCLUSION IN SCOUTING: A COMPARATIVE EXPERIENCE OF AUSTRALIA AND UKRAINE ІНКЛЮЗІЯ В СКАУТИНГУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ ДОСВІД АВСТРАЛІЇ ТА УКРАЇНИ

Uliana Oliinyk

*III course, group SW-24.2-1, specialization «Social work»,
Institute of Social Technologies, University «Ukraine».*

*ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-9373-4664>
oliynykuliana@gmail.com*

*Scientific supervisor: Lesia Domnich, senior lecturer at the Department
of Ukrainian Language and Literature, Foreign Languages and Translation,
Institute of Philology and Mass Communications, University «Ukraine».*

*ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-3618-1621>
domnichukraine@gmail.com*

Annotation. *This publication is devoted to the experience of implementing an inclusive approach to people with disabilities in Australian and Ukrainian scouting. Since scouting is an international movement open to people of all ages and faiths, the issue of accessibility of this movement for people with disabilities could not remain unaddressed for long. As a result, countries with Scouting organisations had to develop techniques and methods for effective interaction with Scouts with disabilities. Australia was no exception, and since the beginning of the 21st century, these methods of interaction have been implemented in the work of Australian Scout associations. This is daily, painstaking work that requires a lot of effort, but it is a step towards creating an inclusive Scouting movement that is accessible to all.*

Анотація. *Ця публікація присвячена досвіду впровадження інклюзивного підходу до людей з інвалідністю в австралійському та українському скаутингу. Оскільки скаутинг є міжнародним рухом,*

відкритим для людей різного віку та віросповідання, питання доступності цього руху для осіб з інвалідністю не могло довго залишатися без уваги. Як наслідок, країнам зі скаутськими організаціями довелося розробити методики та способи ефективної взаємодії зі скаутами з інвалідністю. Австралія не стала винятком, і з початку XXI століття ці методи взаємодії впроваджуються у роботу австралійських скаутських асоціацій. Це щоденна, кропітка робота, яка вимагає багато зусиль, але це крок до створення інклюзивного скаутського руху, доступного для всіх.

Throughout the 20th century, the Scout Movement, founded in England by Lord Robert Baden-Powell, gained great popularity among youth organisations. The main goal of this movement is to educate young people based on a system of values founded on the Scout Promise and Law [1]. According to the autumn edition of POR (Policy, Organisation and Rules) 2025, the list of Scout values consists of five values, including: integrity, respect, care, belief and co-operation [2, 3]. The education of young people takes place through the Scout method, which includes eight elements:

- Promise & Law;
- Learning by Doing;
- Patrol System
- Community Involvement;
- Symbolic Framework;
- Youth Leading, Adults Supporting;
- Personal Progression;
- Nature & the Outdoors [4].

Since its inception in 1908, the movement has spread to 176 countries, divided into five regions: Africa, Arab, Interamerica, European and Asia-Pacific [5]. The latter region also includes countries in the Southern Hemisphere, one of which is Australia.

Australian Scouting began in 1907 with the establishment of troops in Western Australia and Victoria. However, 1908 is considered the official date of its founding, as it was in this year that the handbook Scouting for Boys was published. The Boy Scouts League was founded in the same year

At present, there are three leading national organisations involved in scouting in Australia: The Scout Association of Australia, Independent Australian Scouts and The Baden-Powell Scouts in Australia [6].

When discussing the accessibility of Australian Scouting, it is important to highlight the achievements of the hard work of The Scout Association of Australia, thanks to which the Australian Scouting community has been able to expand and attract more people.

For example, thanks to the work of this association, the position of ‘State Commissioner for Diversity and Inclusion’ was created in Australian Scouting. In 2020, it established standards that regulate issues of interaction with representatives of discriminated groups, including people with disabilities, for local organisations. According to these standards, Scouts Australia is obliged to accept people with different nosologies into the organisation on an equal footing with normotypical people. As for Scout programmes, they must be adapted to people with disabilities, taking into account their needs:

- adapting infrastructure (making meeting rooms accessible, adapting campsites, etc.);
- adapting communication methods for effective interaction;
- introducing an adapted reward system [7].

If a person with a disability needs physical assistance, they can be assigned to a specialised group where they will receive this assistance.

As we can see, Australia has a well-developed inclusive system in scouting and can share its experience with other countries.

When researching the history of Ukrainian scouting, we find certain similarities in how the scouting movement originated [8].

The first Scout organisations in Ukraine also appeared at the beginning of the 20th century. However, during the Soviet occupation, Scout organisations were banned, leading to the dissolution of some of them, while others operated underground. This continued until 1991, when Ukraine regained its independence. From that moment on, scout organisations, which had been forced to operate underground for about 70 years, were finally able to officially open their doors to Ukrainian scouts in their homeland. Moreover, 16 years later, in 2007, the National Organisation of Scouts of Ukraine (NOSU) was established, uniting members of the Plast, SPOK and SICH scout organisations [8, 9]. Unlike the Scout Association of Australia, the NOSU’s inclusion policy is still under development and will not be implemented until the first half of 2026. As the organisation currently bases its activities on the documents of the World Organisation of the Scout Movement (WOSM), some organisations are already involving people with disabilities in their membership.

An example of such an organisation is the Kyiv Scout Association «Student Organisation of Ukrainian Scouts» or «SOUS» for short [10]. Throughout its existence, the organisation has opened its doors to more than one generation of scouts, including scouts with disabilities. In order for all members of the organisation, regardless of their health, to feel equal, conditions were created so that anyone who wanted to could participate in weekly meetings, hikes, and camps. If necessary, parents of scouts with disabilities can join them to provide assistance. Educational activities were also conducted on working with children and young people with disabilities. The leaders of the organisation took part in a meeting with a psychologist who explained how to interact with autistic children.

After that, the leaders organised a separate meeting with the members of the organisation, where they taught them how to behave and communicate with scouts with autism. In addition, student scouts with disabilities had the opportunity to join various volunteer initiatives as part of social service, and some of them became well-known [3]. For example, among the members of the organisation was Oleksandr Korniyko, a Paralympic athlete who competed in the World Championships in Sweden and represented Ukraine in various international competitions.

Given the current realities of our lives and the importance of continuing to educate worthy members of society despite everything, SOUS creates conditions for all members of the organisation to stay connected and participate in events: those who remained in Ukraine offline, and those who were forced to leave the country or have limited mobility — online.

So, to conclude my report, I would like to emphasise that although inclusion in Ukrainian scouting is still in its infancy, based on what we have seen so far, it has great potential for further development.

References

1. Our fundamentals. *www.scouts.org.uk*. URL: <https://www.scouts.org.uk/por/1-our-fundamentals/#1.3> (date of access: 13.11.2025).
2. Our values. *www.scouts.org.uk*. URL: <https://www.scouts.org.uk/por/1-our-fundamentals/12-our-values/> (date of access: 13.11.2025).
3. POR Autumn 2025 Edition. *Scouts.org.uk*. URL: <https://www.scouts.org.uk/por/> (date of access: 13.11.2025).
4. Skautskyi metod. (*The Scout Method*). *Skauty Ukrainy (Scouts of Ukraine)*. URL: <https://ukrscout.org/scout-method> (date of access: 13.11.2025).
5. Home. *WOSM*. URL: <https://www.scout.org/> (date of access: 13.11.2025).

6. Contributors to Wikimedia projects. Scouting and Guiding in Australia — Wikipedia. *Wikipedia, the free encyclopedia*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Scouting_and_Guiding_in_Australia (date of access: 13.11.2025).
7. Scouts Australia Diversity and Inclusion Standards. Official edition. 2020. 5 p. URL: <https://scouts.com.au/wp-content/uploads/2020/08/Standards-Scouts-Australia-Diversity-Inclusion-August2020.pdf> (date of access: 13.11.2025).
8. Nasha historiia (Наша історія). Skauly Ukrainy. *Scouts of Ukraine*. URL: <https://ukrscout.org/our-history> (date of access: 13.11.2025).
9. Natsionalna orhanizatsiia skautiv Ukrainy — ScoutWiki. (*National Organization of the Scouts of Ukraine — ScoutWiki*). URL: https://uk.scoutwiki.org/Національна_організація_скаутів_України (date of access: 13.11.2025).
10. Scout Association «SOUS». *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/co.sous> (date of access: 13.11.2025).

TEACHING ASSISTANCE FOR STUDENTS WITH DISABILITIES AS A FORM OF EDUCATIONAL SUPPORT

Damian Wąsik

Doctor of Law, University College of Professional Education in Wrocław.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2781-8641>

damian.wasik@wskz.pl

One of the most important challenges facing higher education is adapting the educational profile of offered programs not only to the expectations of potential students but also to the opportunities for those interested. In particular, university administration is obligated to take steps to create conditions for students with disabilities or special needs to fully participate in the educational process. Such initiatives include eliminating architectural, communication, IT, and digital barriers, providing appropriate technical solutions (including IT), such as computer workstations and specialized software, and organizing courses, training sessions, and educational workshops that allow students to acquire additional competencies essential for the educational process and their future professional life. Students with disabilities can also apply for university support in the educational process, particularly for receiving teaching materials in written or electronic form from the instructor, changes to the rules for obtaining credits and taking exams, including the diploma exam, or the purchase and provision of technical assistive devices for the duration of their education. Undoubtedly, one of the forms of support gaining increasing popularity among those interested is teaching assistance for students with disabilities.

Given the subject matter of this publication, a concise description of the teaching assistant service for students with disabilities is

warranted. This will allow us to place this service within the framework of support services addressed to this group of students.

First, it should be noted that the legal form in which a contract for the provision of services as a student assistant for disabled students should be concluded is a mandate contract. In the Polish civil law system, a mandate contract is defined in Article 734 § 1 of the Civil Code, according to which, through a mandate contract, the person accepting the mandate undertakes to perform a specific legal act for the person giving the mandate. A mandate contract belongs to the category of contracts for the performance of activities within the scope defined by the parties' will. Pursuant to Article 353 § 1 of the Code of Civil Procedure, the parties concluding a mandate contract may structure the legal relationship at their discretion, provided that its content or purpose do not conflict with the nature of the relationship, a statute, or the principles of social coexistence. According to the parties' will, a mandate contract may concern either a single performance of a specific act or multiple, repetitive performances extended over time. The responsibility of the person accepting the mandate is considered in terms of their diligence in performing the subject matter of the mandate. This means that the decisive factor in assessing this person's work is whether they perform their duties at a specific level, agreed upon by the parties to the legal relationship. Therefore, the distinguishing element of a mandate contract is not the result, but the efforts made to achieve that result.

In the described legal relationship, the principal should be the university represented by its authorities, while the contractor will most often be the student who decides to support the applicant seeking this form of educational assistance. It should be emphasized that the scope of activities entrusted to the assistant must be consistent with the indicated need for support specified in the application for teaching assistant assistance. Such activities include, in particular: a) assistance in traveling to the university (so-called external transportation) for classes included in the study plan; b) assistance in traveling during and between classes (so-called internal transportation); c) assistance in performing basic daily activities while at the university; d) assistance in taking notes during classes and transcripts of lectures; e) assistance in completing answer sheets for exams and semester tests; f) assistance in using library resources.

By entering into a contract with the university, the contractor declares that they will perform the assigned work with due diligence

and in consideration of the client's needs. Ideally, the described services should be provided on an hourly basis, with the client generally determining the number of hours of service. The contractor should also accept that the client does not guarantee a minimum number of hours of service during the term of the contract.

Depending on the model of operation of the support system for students with disabilities adopted at a given university, the person authorized to represent the client towards the contractor during the performance of the contract is the head of the Office for Persons with Disabilities, the Rector's Representative for Persons with Disabilities, or another organizational unit of the university responsible for the implementation of the above-mentioned tasks.

It is important to note that the contractor may perform services either personally or through other individuals, but the contractor must obtain prior written consent from the client (under pain of nullity) to entrust the performance of services to another person. The client is authorized to prevent a third party from providing services if they do not consent to the provision of services by that third party in accordance with the preceding sentence. If services are performed by a third party without the client's consent, the contractor is generally not entitled to remuneration for the services performed. If services are performed through third parties, the contractor guarantees the client that these individuals will have the appropriate professional qualifications and is responsible to the client for the quality and timeliness of the services performed by the third parties. This is crucial in the context of any potential claims for damages.

The parties to a contract for the provision of teaching assistant services to students with disabilities may agree on the method of payment based on consensus. However, hourly rates are most commonly used — based on either a clock hour (60 minutes) or an academic hour (45 minutes), depending on the agreement. The agreed-upon amount should include all costs incurred by the contractor to properly perform the service. Confirmation of the time spent performing the service is generally based on a written record of hours and activities, approved by the university authorities. The contractor does not acquire any employment rights under this contract.

In summary, every academic center operating within the higher education system should strive to create conditions for students with disabilities to fully participate in the educational process by considering the specific needs of this group of students in the planning

and implementation of the teaching process. The presented form of support in the form of a teaching assistant for students with disabilities — given its nature and the assumption of direct contact between the assistant and the student — definitely supports the integration of people with disabilities in the academic environment, as well as promoting the professional activation of university graduates with disabilities. Properly implemented, in conditions of mutual understanding and striving to achieve the service's essence — that is, facilitating the participation of students with disabilities in the teaching process — also reduces the risk of negative phenomena such as intolerance, marginalization, and social exclusion of people with disabilities in the academic environment.

HUMILITY AS A PROFESSIONAL COMPETENCE VALUES OF TEACHERS IN INCLUSIVE EDUCATION

Pavel Žiaran

*Ph.D, Department of Educational and School Psychology,
Faculty of Education, University of Ostrava, Czech Republic;*

Lyudmyla Romanyuk

*Prof., Department of Psychology,
The Open International University of Human Development Ukraine.*

Introduction. For centuries, humility has been regarded as a key value within major world religions, understood as a pathway to humanity and harmonious interpersonal relations. In contrast, contemporary society often places greater emphasis on individualism and celebrity culture. Modern psychology, however, demonstrates that humility is a practical and developable skill with significant relevance in professional contexts. According to Johnson et al. (2011), humility can be defined as the ability to recognize one's personal limitations, remain open to the advice of others, avoid excessive self-focus, and appreciate others. These characteristics are particularly important in the work of teachers in inclusive education, where a high degree of reflection, collaboration, and respect for diversity is essential.

Humility in Ancient Literature. Historical sources describe humility as a form of strength rather than weakness. Plato emphasized the unity of «meekness» and discernment as a foundation of moral integrity. Xenophon understood humility as a complement to strength — a combination enabling effective action. Aristotle described meekness as a balanced state between impulsivity and apathy, unrelated to fear or

passivity. The New Testament further presents humility as a form of empowered responsibility, enabling leadership without domination. Similarly, the Tao te Ching portrays humility as the capacity to serve as a supportive foundation for others. These principles apply naturally to the role of teachers in inclusive settings, who must be both firm and receptive, competent and open, demanding yet respectful.

Research. The research sample consisted of 160 participants, examining the relationships between humility, self-esteem, and other personality traits using the HEXACO-PI (60-item version). Spearman correlations revealed no association between humility and low self-esteem, fear, anxiety, emotional instability, or social withdrawal. Humility is therefore not an expression of weakness, insecurity, or avoidance. The results support the conceptualization of humility as an independent, positively oriented personality trait.

Conclusions. In the context of inclusive education, these findings indicate that humility can be understood as a professional competence of teachers. It enables them to reflect openly on their own limitations, collaborate effectively with assistants, specialists, and parents, accept feedback, and foster a classroom climate grounded in respect and partnership-based communication. In conclusion, humility should not be viewed as a weakness, but rather as a «quiet strength» that supports adaptability, pedagogical wisdom, and long-term resilience in the demanding environment of inclusive education.

References

1. Ashton M.C., Lee K. (2009). The HEXACO–60: A short measure of the major dimensions of personality. *Journal of Personality Assessment*, 91(4), 340–345.
2. Hilbig B.E., Zettler I. (2009). Pillars of cooperation: Honesty–Humility, social value orientations, and economic behavior. *Journal of Research in Personality*, 43(3), 516–519.
3. Johnson M.K., Rowatt W.C., Petrini L. (2011). A new trait on the market: Honesty–Humility as a unique predictor of job performance ratings. *Personality and Individual Differences*, 50(6), 857–862.
4. LaBouff J.P., Rowatt W.C., Johnson M.K., Tsang J.A., Willerton G.M. (2012). Humble persons are more helpful than less humble persons: Evidence from three studies. *The Journal of Positive Psychology*, 7(1), 16–29.
5. Molyneaux D. (2003). «Blessed Are the Meek, for They Shall Inherit the Earth»—An Aspiration Applicable to Business?. *Journal of Business Ethics*, 48(4), 347–363.
6. Романюк В.Г., Романюк Л.В., 2009 Компетентнісний і ціннісний підходи у вищій школі. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2009. № 5 (13). URL: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ УСПІШНОЇ
ІНКЛЮЗІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ
В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

**PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FACTORS OF SUCCESSFUL
INCLUSION OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS
IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS**

Аврамчук Євгенія Володимирівна

*II курс, група ПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
evamorgun89@gmail.com*

*Науковий керівник: Кириленко В.Г., к.пед.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
graval110@gmail.com*

Анотація. Дане дослідження спрямоване на виявлення основних психологічно-педагогічних чинників, які визначають успішність інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх школах. Особливу увагу приділено готовності педагогів, їх професійній компетентності та здатності гнучко адаптувати навчальний процес під потреби кожного учня. Також наголошується на значенні підтримуючого шкільного середовища, де спільна робота вчителів, батьків та фахівців сприяє ефективній інтеграції дітей. Результати показують, що навіть невеликі зміни у способах проведення уроків і методах навчання можуть суттєво покращити адаптацію та мотивацію учнів. Загалом, дослідження підтверджує, що справжня інклюзія відбувається тоді, коли кожна дитина відчуває себе важливою та отримує належну підтримку у навчальному процесі.

Annotation. This study focuses on identifying the main psychological and pedagogical factors that determine the success of inclusive education for children with special educational needs in general schools. Special attention is given to teachers' readiness, their professional competence, and their ability to adapt the learning process flexibly to the needs of each student. The importance of a supportive school environment is also highlighted, where teachers, parents, and specialists work together to ensure effective integration of children. The results show that even small changes in lesson organization and teaching methods can significantly improve students' adaptation and motivation. Overall, the research confirms that true inclusion happens when every child feels valued and receives proper support throughout the learning process.

Сучасне українське суспільство поступово змінює своє ставлення до дітей з особливими освітніми потребами, розуміючи важливість створення рівних умов для всіх учнів. Основна мета інклюзивного підходу — забезпечити таке освітнє середовище, де кожна дитина може розвиватися відповідно до своїх здібностей, інтересів і потреб. Інклюзія — це постійний процес удосконалення змісту освіти, педагогічних технологій і методів навчання, що сприяють залученню, активній участі та досягненню кожного учня.

Важливим принципом є індивідуалізація освітнього підходу — створення персоналізованих програм розвитку, адаптація матеріалів і методів, а також створення умов, сприятливих для соціалізації дитини. Інклюзивна освіта також передбачає моральну відповідальність суспільства за рівний доступ усіх дітей до навчання та недопущення дискримінації. Школа повинна бути простором прийняття, де панують взаємоповага, толерантність і співпраця, а діти мають можливість розвивати соціальні навички та емпатію [4, с. 104].

Ключову роль у процесі інклюзії відіграє педагог. Його професійна компетентність, розуміння потреб учнів та готовність до співпраці з батьками і фахівцями багато в чому визначають успішність інклюзії. Психолого-педагогічний супровід допомагає дитині адаптуватися, зміцнює її впевненість і мотивацію до навчання. Позитивний психологічний клімат у колективі сприяє прийняттю дитини і її комфортній інтеграції в інклюзивне середовище.

Психологія інклюзії дозволяє глибше зрозуміти, як діти з різними освітніми потребами включаються в навчальний процес. Вона базується на концепціях соціального та когнітивного навчання. Прохоренко Л. зазначає, що врахування психічних особливостей дітей з ООП допомагає вчителям адаптувати процес під індивідуальні потреби, налагодити соціальні контакти, надати психологічну підтримку, знизити рівень стресу та розвинути впевненість у собі. Основні принципи психології інклюзії включають: індивідуальний підхід, підтримуючий емоційний клімат, розвиток соціальних умінь, психологічний супровід та допомогу у включенні дитини в колектив, що забезпечує її успішну адаптацію у навчанні та соціальному житті [3, с. 13].

Успішність інклюзивної освіти залежить від узгодженості всіх її складових — психологічних, педагогічних і організаційних.

Важливим є позитивне ставлення педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, яке формується ще під час професійної підготовки та підтримується підвищенням кваліфікації, обміном досвідом і психологічною підтримкою колег і адміністрації.

Організація навчального процесу має відповідати принципам інклюзії: школа повинна пристосовуватися до потреб кожної дитини, забезпечуючи диференційоване навчання і використання сучасних методів, що стимулюють пізнавальну активність. Учитель виступає не лише як носій знань, а як наставник і помічник, який допомагає дитині повірити у власні можливості, співпрацюючи з асистентом, психологом і батьками.

Не менш важливою є єдина інклюзивна спільнота — об'єднання педагогів, батьків, психологів та громадських організацій, які разом підтримують дитину. Така взаємодія створює умови для стабільного розвитку та формує у школярів відчуття безпеки й прийняття. Успішність інклюзивної освіти неможлива без належного матеріального, кадрового та методичного забезпечення, що дозволяє вчителям реалізувати індивідуальний підхід і забезпечити дитині комфорт у навчальному середовищі [2, с. 49].

Одним із ключових факторів успішної інклюзії є психологічна готовність педагогів працювати в інклюзивному середовищі. Дослідження серед 152 учителів восьми шкіл Чернігова показало, що рівень знань та емоційної готовності значно залежить від досвіду роботи з інклюзивними класами. Досвідчені вчителі сприймають інклюзію як спільне навчання, почуваються впевнено у своїй компетентності та здатні ефективно взаємодіяти з колективом. Ті, хто ще не мав досвіду, частіше відчують напруження, стрес і потребу у додатковому навчанні.

Факторний аналіз виділив основні складові психологічної готовності педагогів: партнерська взаємодія з навчальним закладом, усвідомлення професійного статусу, орієнтація на результат і прагнення до професійного розвитку. Педагоги без досвіду демонструють соціально-прагматичний підхід і орієнтацію на матеріальні стимули.

Результати дослідження підтверджують необхідність підвищення обізнаності вчителів щодо інклюзивної освіти, розвитку професійних та емоційних компетенцій, а також створення умов для підтримки мотивації та самореалізації педагогів у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами [1, с. 69].

Таким чином, успішність інклюзивної освіти передусім залежить від психологічної готовності педагогів та підтримуючого середовища в школі. Вчитель, який усвідомлює свою роль і готовий адаптувати навчання під потреби дітей, значно полегшує їхню інтеграцію. Важлива також співпраця всіх учасників освітнього процесу — колег, батьків і фахівців, що створює відчуття безпеки для учнів. Лише поєднання професійної компетентності педагога та підтримуючої атмосфери дозволяє дитині повністю реалізувати свій потенціал у навчанні.

Список використаних джерел

1. Ляховець Л.О. Психологічна готовність вчителів загальноосвітньої школи до роботи в інклюзивних класах. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2023. Т. 34 (73), № 4. С. 67–73.
2. Малишевська І. Основні чинники розвитку інклюзивної освіти в Україні [The Main Factors of Inclusive Education Development in Ukraine]. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи : збірник наукових праць*. 2021. Вип. 1(5). С. 45–51.
3. Прохоренко Л. Психологія інклюзії: освіта та соціалізація дітей з особливими потребами. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2024. Т. 115, № 3. С. 7–20.
4. Слатвінська А. Психолого-педагогічні аспекти організації інклюзивного освітнього середовища. *Молодь і ринок*. 2024. № 9 (229). С. 102–106.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ PSYCHOLOGICAL FEATURES OF TEACHING CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDERS IN AN INCLUSIVE ENVIRONMENT

Аврамчук Євгенія Володимирівна

*II курс, група ПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
evatorgun89@gmail.com*

*Науковий керівник: Кириленко В.Г., к.пед.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
graval110@gmail.com*

Анотація. Розглянуто психологічні особливості навчання дітей із розладами аутистичного спектру в інклюзивному середовищі. Автори приділили увагу основним складнощам, з якими стикаються

діти під час взаємодії з оточенням та освоєння навчального матеріалу. Великий акцент зроблено на використанні методів сенсорної інтеграції та структурованого навчання, які підтримують розвиток мовлення та когнітивних умінь. Okремо відзначено важливість підготовки педагогів і активної участі родини у процесі навчання. Загалом дослідження показує, що саме комплексний підхід дозволяє дітям із РАС краще соціалізуватися, ставати більш самостійними та проявляти зацікавленість до навчання.

Annotation. *This study examines at the psychological aspects of teaching children with autism spectrum disorders in an inclusive setting. It focuses on the main challenges children face in social interactions and when learning new material. Special attention is given to sensory integration methods and structured learning, which help develop language and cognitive skills. The study also highlights the importance of teacher preparation and active involvement of families in the educational process. Overall, the findings suggest that a thoughtful, comprehensive approach can support children with ASD in becoming more independent, improving social skills, and maintaining interest in learning.*

Ключовою особливістю розладів аутистичного спектра (РАС) є труднощі у встановленні та підтриманні соціальних контактів. Перші ознаки можуть проявлятися вже у віці від двох з половиною до чотирьох років, хоча сучасні діагностичні методики дозволяють виявляти порушення навіть до півторарічного віку. У деяких дітей (приблизно 20–30%) ранній розвиток відбувається майже нормально, лише з незначними затримками мовлення або слабшим розвитком соціальних навичок. Незважаючи на індивідуальні особливості, існують типові прояви, які допомагають фахівцям діагностувати РАС.

Діти з РАС стикаються з труднощами у спілкуванні, соціальній взаємодії та адаптації до нових ситуацій. Вони можуть уникати зорового контакту, не завжди правильно сприймати невербальні сигнали, а мовлення може мати специфічні особливості: повторення почутих фраз або незвична інтонація. Часто спостерігаються стереотипні рухи, звужене коло інтересів і підвищена тривожність, особливо у нових або непередбачуваних ситуаціях [3, с. 13].

Діти з РАС по-різному сприймають зовнішні подразники, такі як звуки, світло, дотик, запахи та смак. У когось підвищена чутливість, у когось знижена, що прямо впливає на поведінку

та навчання. Сенсомоторний розвиток важливий для мовлення: через відчуття дитина пізнає світ, а слово закріплює його сенс. Сенсорна інтеграція допомагає організовувати інформацію від усіх органів чуття, підтримує поставу та стимулює мовленнєвий розвиток. Для дітей з РАС цей процес часто потребує спеціальних умов.

Важливу роль відіграє робота з сенсорними матеріалами: порівняння форм, кольорів, текстур, знайомство зі смаковими еталонами, використання сенсорних дощечок. Як зазначає Косенко Ю., такі вправи допомагають формувати поняття «великий—маленький», «тонкий—товстий», розпізнавати поверхні, підбирати пари кольорів, розвивати дрібну й велику моторику. Крім того, сенсорна інтеграція сприяє впорядкуванню сприйнятих образів та розвитку зв'язного мовлення — від коротких відповідей до простих розповідей.

Сенсорно-інтегративна артикуляційна гімнастика поєднує розвиток мовлення з ігровою та сенсорною активністю, стимулює інтерес дітей та створює позитивну атмосферу на заняттях. Вправи включають роботу з різними текстурами, дихальні вправи, масаж, роботу з дзеркалом та сенсорним підносо [4, с. 36].

Створення структурованої системи навчання для дітей із РАС дозволяє поступово розвивати навчальні вміння, зосередженість і пізнавальну активність, що сприяє формуванню самостійності, впевненості та участі у спільному освітньому процесі. Продумане організування навчального простору з візуальною підтримкою знижує тривожність, робить середовище більш зрозумілим і передбачуваним, стимулюючи розвиток соціального інтелекту та навичок взаємодії з однолітками [5, с. 39].

Робота з дітьми з РАС виходить за межі простого виконання вправ — вона потребує комплексного психолого-педагогічного підходу, який враховує закономірності розвитку дитини, умови її становлення та безпосередню взаємодію з педагогом. Ефективна корекційно-розвивальна діяльність має бути системною та спрямованою на розвиток пізнавальних здібностей, а також формування навичок спілкування і соціальної взаємодії.

Сучасні підходи до інклюзивного навчання дітей з аутизмом наголошують на поетапній підготовці, яка допомагає дитині адаптуватися до колективу та опанувати соціальні навички. Важливим є рівень когнітивного розвитку, увага, мотивація, самоконтроль і довіра до педагога. Велике значення має розвиток

комунікативних навичок. Навіть діти з легкою формою аутизму можуть стикатися з труднощами у соціальній поведінці: дії, які здаються агресивними, часто є спробою встановити контакт або привернути увагу. Завданням педагога є створення умов для позитивного досвіду взаємодії дитини з дорослими та однолітками ще до початку шкільного навчання.

Підготовка до інклюзивного навчання передбачає розвиток мовлення, мислення, математичних уявлень, формування мотивації до навчання та уміння застосовувати знання на практиці. Важливо також використовувати діагностичні методики для відстеження динаміки розвитку дитини та ефективності педагогічного впливу.

Не менш важлива робота з родиною. Дослідження показують, що багато батьків не завжди готові активно співпрацювати зі спеціалістами або сумніваються у можливостях своєї дитини, і лише невелика частина сімей залучена до навчального процесу. Тому до команди педагогів доцільно включати сімейного психолога, який допоможе налагодити ефективну взаємодію між батьками та фахівцями [1, с. 10].

Колективні форми роботи, такі як спільні ігри, проекти та завдання на комунікацію, сприяють соціалізації дітей, розвитку мовлення та взаємодії з однолітками. Важливо заохочувати дитину до участі у командній діяльності, де її компетентність визнається і цінується. Призначення ролі помічника у навчанні створює додаткові можливості для активної комунікації, дозволяючи дитині одночасно бути учасником і помічником педагога.

Дослідження показують, що більшість педагогів не мають достатньої підготовки для роботи з дітьми з РАС, але прагнуть підвищити кваліфікацію. Це підкреслює необхідність впровадження у закладах вищої освіти спеціальних курсів і програм для майбутніх педагогів, спрямованих на навчання дітей з аутизмом в умовах інклюзії. Досвід зарубіжних програм, таких як TEACCH у США, демонструє ефективність структурованого підходу до організації простору і часу, що підвищує мотивацію до навчання та зменшує ризик проблемної поведінки [2, с. 7].

Отже, навчання дітей із розладами аутистичного спектра в інклюзивному середовищі вимагає комплексного підходу, що враховує індивідуальні психологічні та педагогічні особливості кожної дитини. Не менш важливою є організація навчального простору та застосування спеціальних методик, а також активна

підтримка родини та професійна підготовка педагогів. Тільки поєднання цих складових дає змогу створити умови для ефективного розвитку дітей з РАС, сприяє формуванню їхньої самостійності, соціальних навичок і мотивації до навчання.

Список використаних джерел

1. Chupakhina S.V. Features of preparing children with an autistic disturbance for inclusive learning. *International Journal of Social and Educational Innovation*. Vol. 9, Iss. 18. 2022. P. 7–18.
2. Білавич Г.В., Багрій М.А. Підготовка фахівців до навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Медична освіта*. 2023. № 2. С. 5–10. С. 7.
3. Душка А. Організація навчання дітей з РАС в інклюзивному класі. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2025. № 117(1). С. 7–20.
4. Косенко Ю. Активізація мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку з розладами аутистичного спектра методом сенсорної інтеграції. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2025. Т. 13, № 4. С. 31–39.
5. Крамчанінов Ю. Сучасні підходи до створення інклюзивного освітнього простору для дітей з розладами аутистичного спектра. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2025. № 117(1). С. 32–44.

ІНТЕГРОВАНА МОДЕЛЬ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ЖІНОК-ПЕРЕСЕЛЕНОК В УМОВАХ ВОЄННОЇ КРИЗИ (НА ПРИКЛАДІ М. ЛОДЗЬ, ПОЛЬЩА)

AN INTEGRATED MODEL OF PSYCHOSOCIAL SUPPORT FOR DISPLACED WOMEN DURING THE MILITARY CRISIS (A CASE STUDY OF ŁYDŹ, POLAND)

Альохіна Ірина Юріївна

група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Романюк Л.В., д.психол.н., професор,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Анотація. У тезах досліджено специфіку кризових станів у жінок-переселенок внаслідок війни та проаналізовано стратегії їх подолання на базі емпіричного дослідження у м. Лодзь (Польща). На основі аналізу анкет, інтерв'ю та діяльності проєктів «WAR-SZTATOWNIA» і «МАМАРPOSTIR» розроблено та обґрунтовано комплекс диференційованих рекомендацій для психологів, волонтерів та громадських організацій.

Annotation. This study investigates the nature of crisis states experienced by displaced women due to the war and examines their coping

strategies, drawing upon empirical research conducted in Łydź, Poland. Based on an analysis of questionnaires, interviews, and the activities of the «WARSZTATOWNIA» and «MAMAPRPOSTIR» projects, a set of comprehensive, differentiated recommendations for psychologists, volunteers, and non-governmental organizations (NGOs) is developed and substantiated.

Постановка проблеми. Масштабна вимушена міграція, зумовлена повномасштабною війною, провокує виникнення у жінок складних кризових станів. Ці стани характеризуються синергією психологічної травматизації [3], раптового розриву усталених соціальних зв'язків та високим рівнем стресу в процесі адаптації до іншокультурного середовища. Аналіз поточної ситуації свідчить, що наявні механізми допомоги часто мають фрагментарний характер, фокусуючись лише на окремих аспектах проблеми. Зазначене актуалізує необхідність розробки інтегрованої моделі підтримки, яка узгоджується з міжнародними стандартами реагування в умовах надзвичайних ситуацій [2] та ґрунтується на емпіричному вивченні реальних потреб реципієнтів допомоги в конкретних локальних умовах.

Мета дослідження полягає у розробці та обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо стратегій подолання кризових станів на основі емпіричного аналізу потреб жінок-переселенок у м. Лодзь та узагальнення успішного досвіду локальних ініціатив.

Методи дослідження. Для реалізації поставленої мети застосовано комплексний методологічний підхід: теоретичний аналіз наукової літератури та понятійно-категоріального апарату; емпіричні методи (анкетування, інтерв'ювання); метод case-study (аналіз організаційної структури та змісту заходів проєктів «MAMAPRPOSTIR» та «WARSZTATOWNIA»).

Результати дослідження. Узагальнення даних анкетування та інтерв'ю дозволило виділити ключові проблемні зони респонденток:

1. Домінування високого рівня тривожності та стану невизначеності майбутнього.

2. Відчуття соціальної ізоляції, що супроводжується втратою професійної та особистісної ідентичності що є типовим маркером дезадаптації вимушених мігрантів [1].

3. Гостра потреба у формуванні «безпечного простору» для комунікації та взаємної емоційної підтримки.

Аналіз стратегій надання допомоги на прикладі діяльності проєктів «WARSZTATOWNIA» і «MAMAPRPOSTIR» засвідчив високу ефективність ком'юніті-орієнтованого підходу, що підтверджується також дослідженнями польських науковців щодо підтримки біженців [4] Встановлено, що найбільш дієві моделі інтегрують два вектори впливу:

Психологічний вектор: надання кризового консультування, робота груп підтримки, застосування арт-терапевтичних методик.

Соціальний вектор: розбудова спільноти, організація мовних клубів та спільна діяльність (воркшопи, майстер-класи), що сприяє відновленню відчуття контролю над власним життям та почуття приналежності.

На основі отриманих даних розроблено диференційовані рекомендації:

Для психологів: акцент на стабілізаційних техніках та роботі з травматичним досвідом [3]

Для волонтерів: дотримання принципів екологічності спілкування («не нашкодь») [2] та впровадження заходів профілактики емоційного вигорання.

Для громадських організацій (ГО): фокусування на довгострокових програмах інтеграції та створенні стійких спільнот.

Висновки. Ефективна стратегія подолання кризових станів жінок-переселенок має бути інтегрованою і виходити за межі індивідуальної психотерапії. Вона мусить включати активну соціалізацію та відновлення соціальної суб'єктності жінки.

Досвід м. Лодзь доводить, що найбільший стабілізуючий ефект мають проєкти, які створюють підтримуюче ком'юніті та надають інструменти для самореалізації.

Список використаних джерел

1. Блинова О.Є. Психологічні детермінанти соціальної адаптації вимушених мігрантів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2022. Вип. 1. С. 12–19.

2. Керівництво МПК з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в умовах надзвичайної ситуації / Міжвідомчий постійний комітет (IASC). Женева : IASC, 2007. 186 с.

3. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій : метод. посібник / за ред. З.Г. Кісарчук. Київ : Логос, 2019. 207 с.

4. Sztandara M. Social support and post-traumatic stress disorder in refugees. *Polish Journal of Applied Psychology*. 2022. Vol. 20 (3). P. 45–58.

**ДИНАМІКА СМИСЛОВИХ СТРУКТУР ОСІБ,
ЗАЛЕЖНИХ ВІД ПСИХОАКТИВНИХ РЕЧОВИН,
В ПРОЦЕСІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ**

**DYNAMICS OF SEMANTIC STRUCTURES
OF PERSONS ADDICTED TO PSYCHOACTIVE SUBSTANCES
IN THE PROCESS OF PSYCHOLOGICAL ASSISTANCE**

Андрук Олександр Анатолійович

магістрант кафедри психології,

соціальної роботи та педагогіки, група ПЛ-24-1м,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: Поджинська О.О., к.психол.н.,

доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Анотація. У статті досліджується динаміка смислових структур осіб, залежних від психоактивних речовин, у процесі психологічної допомоги. Проаналізовано зміни у ціннісно-смисловій сфері та механізмах самосприйняття, що відбуваються внаслідок терапевтичної взаємодії. Отримані результати дають змогу глибше зрозуміти процеси особистісної трансформації в контексті подолання залежності.

Annotation. The article examines the dynamics of meaning structures in individuals dependent on psychoactive substances during psychological assistance. It analyzes changes in value-meaning systems and self-perception mechanisms resulting from therapeutic interaction. The findings provide deeper insight into the processes of personal transformation in the context of overcoming addiction.

Проблема залежності від психоактивних речовин (ПАР) залишається одним із найбільш складних викликів сучасної психології. Її багатовимірність виявляється не лише у фізіологічних та соціальних наслідках, але й у глибоких особистісних змінах, що зачіпають систему цінностей, смислів і самоідентифікацію людини. Психологічна допомога у цьому контексті покликана не лише подолати адиктивну поведінку як симптом, а й сприяти відновленню внутрішньої цілісності особистості. Саме тому аналіз динаміки смислових структур осіб, залежних від ПАР, має принципове значення для розуміння ефективності психотерапевтичного процесу.

У працях Карпенко З. пошук життєвого смислу розглядається як фундаментальна мотиваційна сила людини. Учений започаткував методологію логотерапії, у межах якої підкреслював, що відчуття «екзистенційної порожнечі» може провокувати кризові стани, зокрема адиктивні. Так, він зазначав, що депресія, залежність та агресія становлять «масову невротичну тріаду», пов'язану із втратою життєвого сенсу [5].

Сучасні дослідження підтверджують тісний зв'язок між наявністю смислу в житті та зниженим рівнем ризикованої поведінки, у тому числі вживання психоактивних речовин. Наприклад, у якісному дослідженні, проведеному серед осіб, які перебувають у процесі реабілітації, було показано, що смислотворення — це процес, який триває до, під час і після активного вживання ПАР, і виконує функцію когнітивно-емоційного ресурсу відновлення.

Водночас науковці наголошують, що пошук смислу не завжди тотожний його наявності. У дослідженні Старков Д. (2021) встановлено, що люди, які відчують наявність життєвого сенсу, демонструють нижчі показники вживання ПАР, тоді як активний пошук смислу без його досягнення не має такого ефекту [7, с. 24].

У систематичному огляді, проведеному Національним центром біотехнологічної інформації США (NCBI), узагальнено дані про те, що смисл життя виступає захисним психологічним ресурсом: він позитивно корелює із суб'єктивним благополуччям, щастям і духовністю, а негативно — з депресією, тривожністю, відчуттям нудьги та зловживанням психоактивними речовинами [8].

Таким чином, сучасний науковий підхід до проблеми смислотворення в контексті залежності перебуває на перетині екзистенційної, когнітивно-позитивної та реабілітаційної психології. Він підкреслює необхідність комплексної терапевтичної підтримки, спрямованої не лише на подолання поведінкових проявів залежності, але й на відновлення смислу життя, ціннісної системи та внутрішньої цілісності особистості.

Смислова структура особистості становить глибинне психологічне утворення, що визначає спосіб бачення світу, ставлення до себе та інших, систему цінностей і життєвих орієнтирів людини. Вона формується впродовж життя під впливом соціального досвіду, культурних норм, міжособистісних взаємодій

і власних емоційно-сміслових переживань. У своїй цілісності ця структура забезпечує відчуття внутрішнього порядку, стабільності та передбачуваності, сприяє узгодженості між намірами, діями й результатами. Людина, чия смислова система є інтегрованою, здатна витримувати життєві кризи, осмислювати труднощі та знаходити в них потенціал для розвитку [6, с. 12]. Проте за умов психоактивної залежності цей фундамент зазнає глибоких деструктивних змін: ієрархія цінностей руйнується, цілі втрачають послідовність, а зв'язок між минулим, теперішнім і майбутнім розривається. Поведінка починає визначатися переважно імпульсивними, ситуативними мотивами, спрямованими на короткочасне зняття напруги або отримання насолоди. Таке звуження свідомості формує стан смислової дезінтеграції, у якому залежність стає хибним компенсатором втраченої цілісності. Вона створює ілюзію контролю над власним життям, водночас позбавляючи людину відчуття глибокого сенсу, мети та перспективи [3, с. 8].

У процесі психологічної допомоги центральним завданням постає відновлення смислової гармонії та повернення здатності особистості до рефлексії, самоусвідомлення й переживання власної життєвої значущості. Психологічна робота спрямована не лише на усунення адиктивної поведінки, а й на глибоке переосмислення життєвої історії, виявлення внутрішніх причин втрати смислу. Важливо, щоб клієнт у безпечному терапевтичному просторі мав змогу вільно досліджувати власні емоційні переживання, суперечності, страхи та потреби, які раніше витіснялися або ігнорувалися. У цьому процесі ключову роль відіграють методи логотерапії В. Франкла, екзистенційного аналізу, когнітивно-поведінкових підходів і наративної терапії. Вони допомагають не лише розкрити особистісні ресурси, а й віднайти нові сенси, що здатні замінити руйнівну функцію залежності. Саме через переживання автентичного діалогу з психологом, побудованого на довірі та прийнятті, особа поступово повертає здатність бачити власне життя як процес, у якому вона є активним учасником, а не пасивним об'єктом зовнішніх обставин [4, с. 16].

Динаміка смислових структур у процесі терапії має складний, нерівномірний характер. Вона включає етапи осмислення, внутрішнього опору, сумніву й поступового прийняття нових ціннісних орієнтирів. Відновлення смислу не є лінійним — во-

но відбувається через чергування періодів криз і внутрішнього зростання, у яких людина вчиться сприймати власний досвід не як джерело сорому, а як підґрунтя для саморозуміння. Зміни на рівні смислової структури проявляються у мовленні клієнта, зокрема у здатності формулювати власні почуття, виявляти рефлексію, описувати життєві цілі та відчуття відповідальності за власні рішення [1, с. 6]. Поступово формується нова смислова система, що відновлює зв'язок між емоційним, когнітивним і поведінковим рівнями функціонування особистості. Відновлення смислової цілісності має значний соціальний ефект: воно сприяє реінтеграції у суспільство, відновленню міжособистісних стосунків, формуванню здатності до праці та самореалізації. Людина, яка знову знаходить внутрішній сенс, починає діяти свідомо, приймати відповідальність за власні вибори й вибудовувати життя відповідно до нових, автентичних цінностей. Таким чином, смислова реконструкція стає не лише показником психологічного одужання, а й фундаментом духовного та соціального відродження особистості [2, с. 70].

Отже, динаміка смислових структур осіб, залежних від психоактивних речовин, є складним, але закономірним процесом, що відбувається під впливом цілеспрямованої психологічної допомоги. Її сутність полягає у поступовому переході від дезінтегрованої, реактивної системи смислів до усвідомленої, цілісної життєвої позиції. Відновлення смислової сфери не лише зменшує ризик рецидиву, але й відкриває можливість для побудови нової ідентичності, в основі якої лежать внутрішня свобода, відповідальність і здатність до самореалізації.

Список використаних джерел

1. Афанасьева Н., Світлична, Н., Шайда, О. Психосемантичний аналіз уявлень практиків про місце психологічного консультування. *Psycholingu / Psychosemantics*. 2019. С. 16.
2. Галич Я.В. Особливості реабілітаційного процесу осіб із залежністю від психоактивних речовин. *Юридична психологія*. 2022. № 1 (30). С. 64–73.
3. Гладких А.В. Особливості психологічної допомоги співзалежним членам сім'ї осіб, що вживають ПАР. *Наукові збірники університету (ChNU)*. 2023. С. 22.
4. Дробот О.В. Методи психосемантики у психологічному дослідженні свідомості. *Вісник практичної психології*. 2018. С. 16.
5. Карпенко З.С. Психологія смисложиттєвого розвитку особистості: смислотворення й застосування у психокорекційній роботі з ризиковими групами. 2017. 508 с.

6. Литвинчук Л.М. Психологічна допомога особам із хімічною залежністю на різних фазах емоційного переживання в процесі реабілітації. *Вісник НУОУ*. 2019. С. 12.

7. Старков Д.Ю. Динаміка смислових структур осіб, залежних від психоактивних речовин, в процесі психологічної реабілітації: автореф. дис. канд. наук. Київ : КНУ ім. Т. Шевченка, 2021. 24 с.

8. Meaning-in-Life: A Vital Salutogenic Resource for Health (доступ через National Center for Biotechnology Information / NCBI Books). URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK585665/>.

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ
СМИСЛОВИХ СТРУКТУР ОСОБИСТОСТІ В ПРОЦЕСІ
РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІД ПСИХОАКТИВНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ
METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF RESEARCHING
MEANINGFUL STRUCTURES OF PERSONALITY IN THE PROCESS
OF REHABILITATION FROM PSYCHOACTIVE DEPENDENCE**

Андрук Олександр Анатолійович
магістрант кафедри психології,

соціальної роботи та педагогіки, група ПЛ-24-1м,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: Поджинська О.О., к.психолн.,
доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Анотація. У роботі представлено комплексну методологію дослідження смислових структур осіб з психоактивною залежністю в процесі реабілітації. Обґрунтовано інтеграцію психометричних, проєктивних, феноменологічних та наративних методів діагностики в лонгітюдному дизайні. Розкрито специфіку застосування діагностичних процедур з урахуванням когнітивних особливостей та психологічного захисту осіб з адитивними розладами.

Annotation. The paper presents a comprehensive methodology for studying the meaning structures of individuals with psychoactive substance dependence during rehabilitation. The integration of psychometric, projective, phenomenological, and narrative diagnostic methods within a longitudinal design is substantiated. The specificity of applying diagnostic procedures considering cognitive features and psychological defense mechanisms of persons with addictive disorders is revealed.

Психоактивна залежність супроводжується глибокою деформацією смислової сфери особистості, що проявляється у

звуженні системи життєвих смислів, порушенні часової перспективи та втраті здатності до осмисленого існування [1, с. 89]. Дефіцит смислу створює психологічну уразливість до рецидивів і перешкоджає стійкій ремісії, тому відновлення смислових структур є ключовим компонентом реабілітаційного процесу. Сучасні дослідження підтверджують, що особи з психоактивною залежністю демонструють суттєво нижчі показники осмисленості життя, а відновлення смислової сфери корелює з ефективністю реабілітації [3, с. 115].

Методологічна основа дослідження ґрунтується на інтеграції екзистенційно-гуманістичного та когнітивно-поведінкового підходів із реалізацією принципів системності, динамічності та індивідуалізації. Принцип системності передбачає розгляд смислових структур як ієрархічної системи взаємопов'язаних компонентів. Принцип динамічності реалізується через лонгітюдний аналіз трансформацій на різних етапах реабілітації. Принцип індивідуалізації враховує унікальність смислової конфігурації кожної особистості та індивідуальної траєкторії відновлення [2, с. 50].

Комплексна діагностика смислових структур особистості з залежністю потребує інтеграції чотирьох груп методів, що забезпечує багатовимірний аналіз смислової сфери.

— Психометричні методи включають: *тест смисложиттєвих орієнтацій для оцінки загального показника осмисленості життя; шкалу екзистенції А. Ленгле для вимірювання здатності до автентичного існування; ціннісний опитувальник Ш. Шварца для виявлення структури індивідуальних цінностей* [5, с. 210].

— Проективні методи охоплюють: *методику граничних смислів Д. Леонтєва для реконструкції ієрархії індивідуальних смислів; тест незакінчених речень для виявлення характеру ставлення до життєвих аспектів*.

— Феноменологічні методи представлені: *феноменологічним інтерв'ю для розкриття суб'єктивного переживання смислової трансформації; щоденник смислових переживань для лонгітюдної фіксації змін*.

— Наративні методи включають: *наративне інтерв'ю для аналізу автобіографічних смислових структур; методика «Лінія життя» для візуалізації темпоральної структури смислової сфери*.

Специфіка застосування діагностичних методів з особами залежними від психоактивних речовин визначається низкою факторів, які потребують методологічної рефлексії та адаптації

стандартних процедур. По-перше, необхідно враховувати можливе когнітивне зниження, пов'язане з наслідками тривалого вживання психоактивних речовин, що може ускладнювати виконання складних діагностичних завдань та потребує спрощення інструкцій або додаткового часу. По-друге, слід брати до уваги тенденцію до соціально бажаних відповідей та високий рівень психологічного захисту, що є характерним для осіб з адиктивними розладами та потребує застосування методів з вбудованим контролем достовірності [4, с. 178]. По-третє, необхідно забезпечити лонгітюдність діагностики для адекватного відстеження динаміки смислових структур на різних етапах реабілітації, оскільки одноразовий зріз не може відобразити процесуальний характер смислових трансформацій.

Інтеграція результатів діагностики смислових структур у процес психологічної реабілітації осіб із залежністю реалізується через механізм діагностично-терапевтичного зворотного зв'язку. Результати діагностики стають основою для розробки індивідуалізованих програм психологічного супроводу, спрямованих на відновлення порушених компонентів смислової сфери з урахуванням специфіки деформації у кожного конкретного клієнта. Динамічна діагностика забезпечує моніторинг ефективності психотерапевтичних інтервенцій та можливість їхнього своєчасного корегування відповідно до актуального стану смислових структур особистості на кожному етапі реабілітації [5, с. 287]. Сам процес діагностики набуває терапевтичного потенціалу, стимулюючи рефлексію власного досвіду усвідомлення деструктивних смислових патернів та активний пошук нових життєвих смислів.

Список використаних джерел

1. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу: Психолог у концтаборі / Пер. з англ. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2020. 160 с.
2. Батьківський Є.В. Смислові структури особистості в контексті подолання залежності. *Актуальні проблеми психології*. 2021. Т. 14. Вип. 35. С. 45–58.
3. Чуйко О.В. Психологічні особливості смислової сфери осіб з адиктивною поведінкою. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2020. Вип. 47(50). С. 112–124.
4. Miller W. R., Rollnick S. Motivational interviewing: Helping people change and grow. 4th ed. New York : Guilford Press, 2023. 456 p.
5. Москалець В.П. Психологія екзистенціальної кризи особистості: монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 348 с.

**ПСИХОДІАГНОСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ
ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЛЬОВОЇ ПОЗИЦІЇ
СУЧАСНОЇ ЖІНКИ ДОРОСЛОГО ВІКУ**

**PSYCHODIAGNOSTIC TOOLKIT FOR RESEARCHING
THE FEATURES OF THE ROLE POSITION
OF A MODERN ADULT WOMAN**

Антонюк Олена Михайлівна

*II курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
alena196806@gmail.com*

*Науковий керівник: Співак Л.М., д.психол.н., професор,
професор кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
l.spivak.work@gmail.com*

Анотація. Сьогоденні суспільні умови характеризуються динамічними змінами гендерних ролей, що вимагає від жінки зрілого віку гнучкої рольової позиції та здатності інтегрувати суперечливі соціальні очікування. У дослідженні акцентовано на особистостях цієї позиції у жінок дорослого віку. Запропоновано комплексний методичний інструментарій для діагностики структурних, функціональних та мотиваційних компонентів рольової позиції. Отримані результати відкриють перспективи для розробки програм психологічної підтримки, професійної перепідготовки та соціального супроводу жінок зрілого віку. Таким чином, робота становить основу для практичних рішень щодо підтримки якісного входу в зрілий вік та реалізації потенціалу особистості.

Annotation. Today's social conditions are characterized by dynamic changes in gender roles, which require a woman of mature age to have a flexible role position and the ability to integrate conflicting social expectations. The research focuses on the personalities of women in this position. A comprehensive methodological toolkit for diagnosing structural, functional, and motivational components of the role position is proposed. The results obtained will open up opportunities for developing a program that provides psychological support, vocational retraining, and social support for women of mature age. Thus, the research contributes to the basis for practical solutions to support quality entry into adulthood and the realization of the individual's potential.

Актуальність нашого дослідження зумовлена тим, що сучасне суспільство переживає значні соціокультурні трансформації, які безпосередньо впливають на традиційні уявлення про жіночі ролі. Необхідно звернути увагу на те, що сьогодення жінка дорослого віку поєднує множину соціальних ролей, що вимагає комплексного методичного підходу для їх дослідження.

Слід зазначити, на особливості сучасного етапу соціокультурного розвитку, який характеризується глибокими трансформаціями гендерних ролей та появою нових соціальних викликів для жінок зрілого віку. Також, можемо відмітити, що віковий період за 45 років становить особливий інтерес для дослідження, оскільки саме в цьому віці відбувається переосмислення життєвих пріоритетів та рольових стратегій [4].

Проаналізувавши поняття рольової позиції, можемо говорити про те, що для жінок дорослого віку воно включає не лише набір соціальних функцій, а й переосмислення минулого досвіду, корекцію життєвих орієнтирів, інтеграцію нових соціальних ролей, адаптацію до фізіологічних змін, підготовку до нового етапу життя.

Соціальна значущість дослідження рольової позиції жінок дорослого віку виходить за межі академічного інтересу, набуваючи риси стратегічного суспільного завдання. Ця демографічна значна група є носієм безцінного професійного досвіду та життєвої мудрості, що робить її ключовим ресурсом для розвитку суспільства. Комплексне вивчення особливостей їх рольової самореалізації відкриває шляхи для створення ефективних моделей соціальної інтеграції та використання потенціалу зрілої особистості.

Проаналізувавши потенційні практичні застосування результатів дослідження, можемо говорити про те, що вони стануть сприяти:

- розробці програм адаптації до змін працевлаштування;
- створенню служб психологічної підтримки під час кризи середнього віку;
- розвитку освітніх програм для професійної перепідготовки;
- формуванню стратегій соціального захисту;
- розробці програм профілактики психосоматичних захворювань.

Проаналізувавши методичний інструментарій, можемо зробити висновок, що він дозволяє всебічно діагностувати рольо-

ву позицію зрілої особистості. До складу діагностичного інструментарію увійшли наступні методики:

1. Методика «Карта життєвих ролей» (П. Горностай) дає змогу візуалізувати рольову структуру особистості. Важливо підкреслити, що ця методика дозволяє виявити пріоритетні сфери життєдіяльності та потенційні джерела рольових конфліктів. Також можемо відмітити, що аналіз площі секторів і кількості ролей дає цінну інформацію про рольову насиченість [1, с. 84].

2. Методика «Маскулінність — фемінінність» (С. Бем) спрямована на діагностику психологічної статі. Проаналізувавши її можливості, можемо говорити про те, що вона дозволяє визначити ступінь андрогінності та проаналізувати інтеграцію маскулінних та фемінних якостей [5, с. 115].

3. Тест «Хто Я» (М. Кун, Т. Макпартленд) досліджує змістовні характеристики ідентичності. Ця методика охоплює не лише рольові, а й усі сфери уявлень особистості про себе [2, с. 180].

4. Role Overload/Role Strain scales вимірює рольове перевантаження. Також можемо відмітити, що ця шкала дозволяє оцінити суб'єктивне відчуття перевантаження та виявити джерела рольового стресу [6].

5. Опитувальник «Діагностика особистості на мотивацію до успіху» (Т. Елерс) спрямований на визначення мотиваційної спрямованості. Проаналізувавши його діагностичні можливості, можемо говорити про те, що він дозволяє оцінити рівень прагнення до досягнення успіху та виявити страх невдач [3].

На основі аналізу методичного інструментарію можемо зробити висновок, що він дозволяє комплексно досліджувати рольову позицію сучасної жінки дорослого віку. Зауважимо, що комбінація якісних та кількісних методів забезпечує ретельний аналіз як об'єктивних показників, так і суб'єктивних переживань. Також можемо відмітити, що отримані дані можуть бути використані для розробки програм психологічної підтримки жінок, профілактики рольових конфліктів та оптимізації соціальної політики. Отже, можемо говорити про те, що запропонований методичний підхід є перспективним для подальших досліджень у цій галузі.

Таким чином можна дійти висновку, що дослідження рольової позиції сучасної жінки дорослого віку є не лише актуальним науковим завданням, а й важливим кроком до створення умов для успішного старіння та реалізації потенціалу зрілої особистості в сучасному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Горноста́й П.П. Життєві ролі та життєтворчість. *Наукові студії з соціальної та політичної психології*. Київ, 2002. Вип. 5(8). С. 81–91.
2. Кун М., Макпартленд Т. Емпіричні дослідження установок особистості на себе. *Сучасна зарубіжна соціальна психологія*. 1984. С. 180–188.
3. Опитувальник «Діагностика особистості на мотивацію до успіху» (Т. Елерс). URL: <http://um.co.ua/14/14-5/14-58142.html> (дата звернення: 27.10.2025).
4. Титаренко Т.М. Соціальна психологія особистості : навч. посібник. Київ : Каравела, 2022. 372 с.
5. Bem S. L. The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1974. V. 42. P. 115–162.
6. Reilly M. D. Working wives and convenience consumption. *Journal of Consumer Research*, 8(4), 1982. P. 407–418. URL: <https://academic.oup.com/jcr/article-abstract/8/4/407/1791438?redirectedFrom=fulltext> (дата звернення: 27.10.2025).

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЛЬОВОЇ ПОЗИЦІЇ
СУЧАСНОЇ ЖІНКИ ДОРОСЛОГО ВІКУ****PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE ROLE POSITION
OF MODERN ADULT WOMAN**

Антонюк Олена Михайлівна

II курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
alena196806@gmail.com

Науковий керівник: Співак Л.М., д.психол.н., професор,
професор кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
l.spivak.work@gmail.com

Анотація. Сучасні соціокультурні умови характеризуються динамічними змінами гендерних ролей, що вимагає від жінки дорослого віку гнучкої рольової позиції та здатності до інтеграції суперечливих соціальних очікувань. У цих умовах рольова позиція стає ключовим психологічним конструктором, що поєднує зовнішні соціальні вимоги та внутрішні особистісні ресурси. У роботі розглядаються психологічні особливості формування та реалізації рольової позиції, такі як рольова компетенція, здатність до рольової варіативності та подолання рольових конфліктів. Визначається їх роль як механізмів, що дозволяють жінці поєднувати традиційні сімейні обов'язки з професійною самореалізацією без шкоди для психологічного благополуччя. Результати можуть бу-

ти корисними для гендерної психології, психологічного консультування та розробки програм особистісного розвитку жінок.

Annotation. *Modern socio-cultural conditions are characterized by dynamic changes in gender roles, which requires a woman of adulthood to have a flexible role position and the ability to integrate conflicts. In these conditions, the role position becomes a key psychological construct that combines external social requirements and internal personal resources. The paper discusses the psychological features of the formation and realization of the role position, such as role competence, the ability to role variability and overcoming role conflicts. Their role as mechanisms that allow women to combine traditional family responsibilities with professional self-realization without compromising psychological well-being is determined. The results can be helpful in gender psychology, psychological counseling and development of personal development programs for women.*

Сучасна жінка дорослого віку функціонує в умовах глибоких соціокультурних трансформацій, що зумовлює ускладнення та багатоаспектність її рольової позиції. Це вимагає комплексного аналізу інтеграції традиційних та нових соціальних ролей та їхнього впливу на самосвідомість та особистісний розвиток.

Дослідження зарубіжних авторів дозволяють зробити висновки, поняття ролі та рольової позиції є ключовим у соціальній психології та соціології.

Класики (Дж. Мід, Р. Лінтон) заклали основи розуміння ролі як соціальної функції. Наступні дослідники розширили це поняття: І. Гофман розглядав ролі як «маски» в театрі життя, Е. Берн — як его-стани («Батьківський», «Дорослий», «Дитячий»), а Т. Парсонс запропонував їх системну класифікацію [1].

Сучасні науковці (Е. Іглі, А. Дікман) активно застосовують рольову теорію для аналізу гендерної нерівності, стереотипів та професійного вибору, зосереджуючись на конфлікті між комунальною (турбота) та агентною (досягнення) ролями жінки [5; 6].

Актуальність вивчення рольової структури особистості як ключового елемента соціологічного аналізу полягає в тому, що вона виступає інтегративним показником взаємодії соціальних вимог та індивідуальних якостей особистості. Дослідження цієї структури дозволяє зрозуміти механізм адаптації, самореалізації та подолання рольових конфліктів у сучасному динамічному суспільстві.

Отже, дослідження рольової позиції сучасної жінки дорослого віку є важливим, тому що допомагає зрозуміти, як вона поєднує суперечливі вимоги: з одного боку — традиційні обов'язки дружини та матері, а з іншого — кар'єрні амбіції та прагнення до самореалізації. Ця постійна необхідність «бути усюди» часто призводить до внутрішніх конфліктів і ускладнює формування цілісної ідентичності.

Метою дослідження визначено теоретичне обґрунтування рольової позиції сучасної жінки у контексті діалектики соціалізації (засвоєння нормативних очікувань) та індивідуалізації (активного самопроектування та особистісного наповнення ролей).

Термін «рольова позиція» вперше був сформований та детально розроблений вітчизняними дослідниками. Зокрема, Ю. Маєр визначила її як комплексну характеристику особистості, що відображається у реалізації програми рольової поведінки в різних сферах діяльності, і запропонувала власну структуру цього конструкту (рольовий репертуар, рольова колізія, рольова цінність тощо) [3, с. 41].

Вчений П. Горностаєв визначив ключову умову формування рольової позиції — рольову компетентність, тобто здатність особистості вирішувати життєві проблеми, пов'язані з рольовою поведінкою, що проявляється у рольовій варіативності, гнучкості та глибині) [2].

Т. Титаренко — ще одна вчена, яка досліджувала рольову позицію не як набір зовнішніх очікувань, а як елемент внутрішнього життєвого світу та ідентичності, підкреслюючи суб'єктивність жінки як творця своїх ролей та наявність рольових криз, що потребують перепроєктування [4].

Всі дослідники, чії моделі та концепції відрізняються, сходяться на тому, що рольова позиція є динамічним, багатоаспектним конструктором, який інтегрує поведінкові, структурні та мотиваційні компоненти, виступаючи продуктом як соціального впливу, так і внутрішньої активності особистості.

Таким чином, можна зробити висновок, що рольова позиція сучасної жінки — це дуже гнучка і багатокомпонентна система. Вона постійно змінюється під впливом суспільних очікувань, гендерних стереотипів і, що найважливіше, власних цілей і бажань самої жінки. Сьогоднішня доросла жінка поєднує в собі безліч ролей: професіонала, матері, партнерки, господині тощо. Саме тому для її вивчення необхідно враховувати

як класичні теорії, так і сучасні погляди, щоб зрозуміти, як жінка балансує між цими ролями і формує себе як цілісну, самосвідому особистість.

Список використаних джерел

1. Горностай П.П. Психологічні ролі в структурі особистості. *Наукові студії з соціальної та політичної психології*. 2000. Вип. 2(5). С. 104–111.
2. Горностай П. П. Рольова теорія особистості : теоретичні основи та практичні апікації. *Наукові записки інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України*. 2005. Вип. 26, Т. 1. С. 391–395.
3. Маєр Ю. В. Психологічні особливості рольової позиції сучасної жінки : дис. ... канд. психол. наук. 053 — Психологія. Криворізький державний педагогічний університет. Кривий Ріг, 2023. 235 с.
4. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості : у межах і за межами буденності. Київ : Либідь, 2003. 376 с.
5. Diekman A. B., Goodfriend W., Goodfriend, J. C. A social role theory of motivated choice. *Personality and Social Psychology Review*, 2009. № 13(1). Р. 1–24.
6. Eagly, A. H., Wood, W. Explaining sex differences in social behavior: A meta-analytic perspective. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 1991. № 17(3). Р. 309–315.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ВЕТЕРАНАМИ ТА ЧЛЕНАМИ ЇХ РОДИНИ

SOCIAL WORK WITH VETERANS AND THEIR FAMILIES

Артеменко Анна Броніславівна

*PhD з соціології, доцент кафедри соціально-реабілітаційних технологій,
Житомирський економіко-гуманітарний інститут
Університету «Україна».*

*ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9924-7411>
artemenko_ab@uu.ua*

Анотація. Розглянуто основні напрями соціальної роботи з ветеранами та їхніми сім'ями, зокрема психологічну підтримку, правовий супровід і професійну адаптацію. Акцент зроблено на подоланні наслідків бойового стресу та вторинної травматизації, що потребує залучення індивідуального, групового та сімейного консультування. Висвітлено роль соціальних працівників у забезпеченні доступу ветеранів до державних гарантій, реабілітаційних послуг і програм працевлаштування. Окремо підкреслено важливість підтримки родин ветеранів як ключового чинника успішної адаптації до мирного життя. Зазначено необхідність упроваджен-

ня в Україні системних підходів та стандартів роботи з ветеранами, а також підготовки військових соціальних працівників.

Annotation. *The main areas of social work with veterans and their families are examined, including psychological support, legal assistance, and professional adaptation. Emphasis is placed on overcoming the consequences of combat stress and secondary traumatization, which requires individual, group, and family counseling. The role of social workers in ensuring veterans' access to state guarantees, rehabilitation services, and employment programs is highlighted. The importance of supporting veterans' families as a key factor in successful reintegration into civilian life is emphasized. The need to implement systemic approaches and standards of work with veterans in Ukraine, as well as to develop training programs for military social workers, is noted.*

Соціальна робота з ветеранами є комплексною системою заходів, що поєднує психологічну підтримку, правовий супровід, фізичну реабілітацію та професійну адаптацію. Її мета — сприяння адаптації ветеранів до цивільного життя, подолання наслідків бойового досвіду та забезпечення їх соціального включення.

Соціальна та психологічна реабілітація є одним із ключових елементів соціальної роботи з ветеранами. Військовослужбовці часто стикаються з наслідками бойового стресу, ПТСР, депресії та тривожних розладів. Психологічна підтримка включає індивідуальне та групове консультування, психотерапевтичні програми, кризову допомогу та участь у групах взаємопідтримки. Особливої уваги потребує вторинна травматизація членів родини ветерана. Діти та подружжя можуть переживати емоційний стрес, тривожність та соціальну ізоляцію. Тому соціальна робота передбачає проведення сімейного консультування, навчальних тренінгів зі стресостійкості та програм розвитку навичок конструктивної комунікації.

Соціальні працівники відіграють важливу роль у реалізації прав ветеранів. Основні напрямки роботи включають:

- оформлення пільг та соціальних виплат;
- забезпечення доступу до медичних та реабілітаційних послуг;
- супровід у взаємодії з державними та місцевими органами влади (Гончарук, 2020).

Державні гарантії закріплені законодавчо (Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»)

і передбачають широкий спектр підтримки: від медичної допомоги до пільгового працевлаштування.

Однією з ключових проблем ветеранів є інтеграція на ринку праці. Соціальні працівники допомагають у виборі професії, перекваліфікації, кар'єрному консультуванні та створенні умов для зайнятості осіб із пораненнями або інвалідністю. Також важливим є розвиток підприємницьких ініціатив серед ветеранів та забезпечення доступу до державних програм підтримки бізнесу.

Ефективна професійна адаптація сприяє відновленню соціальної самостійності ветеранів та зменшенню ризику маргіналізації.

Підтримка сімей ветеранів є невід'ємною складовою соціальної роботи. Родини часто стикаються з емоційним виснаженням, зміною ролей у сім'ї та потребують ресурсів для збереження соціальної стабільності. Соціальні працівники забезпечують доступ до груп підтримки, навчальних програм для батьків, психологічних консультацій та програм для дітей ветеранів.

Системна підтримка родин дозволяє мінімізувати вторинну травматизацію та забезпечує більш ефективну соціальну адаптацію ветеранів.

Соціальна робота з ветеранами та членами їх родини є комплексною діяльністю, що поєднує психологічну підтримку, правовий супровід, медичну реабілітацію та професійну адаптацію. Важливими аспектами є робота з родинами, міжсекторальна взаємодія та участь громадських організацій.

Ефективна соціальна підтримка сприяє соціальній інтеграції ветеранів, мінімізації наслідків травм і забезпеченню стабільності родин, що є важливим фактором розвитку суспільства та національної безпеки.

Тому для України є нагальною потреба у впровадженні системних підходів до роботи з ветеранами та їхніми родинами: розробленні професійних стандартів, запуску програм підготовки військових соціальних працівників, створенні відповідних посад і служб. Саме такі фахівці зможуть забезпечити комплексний супровід ветеранів, сприяти їхній успішній адаптації до цивільного життя та підтримувати сім'ї, які також потребують знань і ресурсів для ефективної взаємодії з ветераном після його повернення з війни.

ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ЯК ЧИННИК АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

RESILIENCE AS A FACTOR OF ADAPTATION OF STUDENT YOUTH TO EDUCATIONAL ACTIVITY

Артемчук Дарія Сергіївна

IV курс, група ПЛ-22-1, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

dasha.pros100@gmail.com

Науковий керівник: Поджинська О.О., к.психол.н.,
доцентка кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9086-3018>

olichkapodzh@gmail.com

Анотація. Сучасні умови навчання висувають високі вимоги до психоемоційної стійкості студентської молоді. Життєстійкість розглядається як важливий чинник успішної адаптації до освітнього середовища, що включає здатність долати труднощі, контролювати власні емоції та зберігати мотивацію. Вона сприяє розвитку саморегуляції, стресостійкості та емоційної стабільності. Високий рівень життєстійкості забезпечує гармонійне входження у студентське життя та підвищує академічну успішність. Формування життєстійкості є одним із ключових завдань психологічного супроводу студентів.

Annotation. Modern educational conditions place high demands on the emotional and psychological stability of students. Resilience is considered an important factor in successful adaptation to the educational environment, which includes the ability to overcome difficulties, control emotions, and maintain motivation. It promotes self-regulation, stress resistance, and emotional stability. A high level of resilience ensures harmonious adjustment to student life and increases academic performance. The development of resilience is one of the main tasks of psychological support for students.

Сучасні соціально-психологічні умови, зокрема високий рівень інформаційного навантаження, невизначеність і часті зміни в освітньому середовищі, зумовлюють необхідність глибокого вивчення життєстійкості як важливого чинника адаптації студентської молоді до навчальної діяльності. Поняття «життєстійкість» (resilience, hardiness) було введено С. Мадді, який

визначав її як інтегральну характеристику особистості, що поєднує залученість, контроль і прийняття ризику.

У працях вітчизняних дослідників, зокрема Т.М. Титаренко та Я.Г. Запеки, життєстійкість розглядається як система психологічних ресурсів, що забезпечують ефективне подолання труднощів, підтримання емоційної рівноваги та успішну адаптацію особистості до соціальних і навчальних вимог [1]. Життєстійкість є показником внутрішньої зрілості особистості, її здатності зберігати психологічну рівновагу в умовах напружених ситуацій, знаходити сенс у випробуваннях та перетворювати труднощі на джерело розвитку.

Психологічна адаптація студентської молоді до навчальної діяльності передбачає пристосування до нових умов життя, форм навчання, вимог викладачів, колективу, а також самостійної організації часу. Цей процес нерідко супроводжується емоційним напруженням, тривогою та невпевненістю у власних силах. Саме тому життєстійкість виступає важливим ресурсом для підтримання внутрішньої стабільності, збереження мотивації до навчання і подолання академічних труднощів [5, с. 221].

За даними сучасних українських досліджень, високий рівень життєстійкості у студентів позитивно корелює із самооцінкою, саморегуляцією, емоційною стабільністю та академічною успішністю (М.В. Мушкевич, 2022, І.О. Рибалко 2021). Такі студенти виявляють більшу стресостійкість, здатність до самоконтролю, а також активніше застосовують конструктивні стратегії подолання труднощів. У свою чергу, низький рівень життєстійкості може призводити до дезадаптації, емоційного вигорання, апатії чи зниження навчальної мотивації [4, с. 38].

Формування життєстійкості у студентському віці є одним із головних завдань психологічного супроводу освітнього процесу. Як зазначає Т.М. Титаренко, розвивати життєстійкість можливо через формування навичок саморегуляції, позитивного мислення, розвиток емоційного інтелекту, а також створення сприятливого соціально-психологічного клімату у навчальному колективі. Ефективними засобами є психологічні тренінги, арт-терапевтичні техніки, коучингові підходи та групові програми з розвитку стресостійкості.

Дослідниця О. І. Копець підкреслює, що важливо розглядати життєстійкість не лише як особистісну рису, а як динамічний процес, який формується під впливом соціально-психологічних

факторів: підтримки з боку оточення, досвіду подолання труднощів, професійної орієнтації. У контексті вищої освіти життєстійкість студентів підсилюється через участь у навчальних проєктах, волонтерській діяльності та активному спілкуванні у студентських колективах.

Життєстійкість виступає важливим особистісним ресурсом, який забезпечує ефективну адаптацію студентської молоді до умов навчальної діяльності у закладах вищої освіти. Вона сприяє формуванню внутрішньої мотивації, стресостійкості, саморегуляції та здатності до конструктивного подолання труднощів.

Проведений аналіз наукових джерел (зокрема, праць С. Мадді, С. Кобаси, Я. Запеки, О. Копець) засвідчує, що життєстійкість тісно пов'язана з рівнем психологічної адаптованості студентів, їх академічною успішністю та соціальною інтегрованістю в освітньому середовищі. Розвиток життєстійкості у студентів має розглядатися як важливий напрям психологічного супроводу навчального процесу, що передбачає формування у молоді відповідальності, залученості та контролю над подіями власного життя.

Отже, життєстійкість є не лише показником психологічного благополуччя студентської молоді, але й чинником успішної адаптації до вимог вищої освіти, що визначає подальший особистісний і професійний розвиток.

Список використаних джерел

1. Запека Я.Г. Психологічні чинники розвитку життєстійкості студентської молоді. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія «Психологія»*. 2021. № 70. С. 84–89.

2. Мушкевич М.В. Життєстійкість як психологічний ресурс подолання стресу у студентів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. 2022. Вип. 4. С. 42–47.

3. Копець О.І. Життєстійкість особистості як показник психологічного благополуччя студентської молоді. *Проблеми сучасної психології*. 2023. № 61. С. 120–129.

4. Рибалко І.О. Особливості життєстійкості у студентів різних спеціальностей. *Психологія і особистість*. 2021. № 1 (19). С. 33–40.

5. Olga Podzhynska Individual psychological factors in students' adaptation under long-term stress. *Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej, Częstochowa*, 2025, 70 (2025) № 3. P. 219–227. С. 221.

**ДУМСКРОЛІНГ ЯК ФОРМА ЦИФРОВОЇ
САМОДЕСТРУКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДІ
ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЕМОЦІЙНУ РЕГУЛЯЦІЮ
В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА**

**DOOMSCROLLING AS A FORM OF DIGITAL
SELF-DESTRUCTIVE BEHAVIOR OF YOUTH AND ITS IMPACT
ON EMOTIONAL REGULATION IN THE CONDITIONS
OF DIGITALIZATION OF AN INCLUSIVE ENVIRONMENT**

Бандура Діана Володимирівна

*IV курс, група ЗПЛ-22-1, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Яворський М.В., к.психол.н.,
доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

Анотація. У роботі розглядається феномен думскролінгу як однієї з найбільш поширених форм цифрової самодеструктивної поведінки молоді, що виникає під впливом інформаційних перевантажень, алгоритмізованих стрічок новин та високої емоційної реактивності користувачів. Проаналізовано психологічні механізми нав'язливого перегляду негативного контенту, його зв'язок із формуванням тривожності, емоційної нестабільності, порушенням процесів саморегуляції та зниженням здатності контролювати час у цифровому середовищі. Окреслено особливості впливу думскролінгу на емоційну регуляцію молоді, зокрема формування циклу «тривога — пошук інформації — підсилення тривоги», що має ознаки поведінкової залежності [2; 4; 6].

Annotation. The paper examines the phenomenon of doomscrolling as one of the most common forms of digital self-destructive behavior of young people, which occurs under the influence of information overload, algorithmic news feeds and high emotional reactivity of users. The psychological mechanisms of compulsive viewing of negative content are analyzed, its connection with the formation of anxiety, emotional instability, disruption of self-regulation processes and a decrease in the ability to control time in the digital environment. The features of the impact of doomscrolling on the emotional regulation of young people are outlined, in particular the formation of the cycle «anxiety — information search — increased anxiety», which has signs of behavioral addiction [2; 4; 6].

У межах дослідження увагу зосереджено на значенні інклюзивних інформаційних та комп'ютерних технологій у мінімізації ризиків цифрової самодеструктивної поведінки. Розглянуто можливості адаптивних цифрових платформ, алгоритмів персоналізації, інструментів контролю часу в мережі, систем моніторингу психоемоційного стану та програм цифрової гігієни, спрямованих на створення безпечного середовища для молоді, включно з користувачами, які мають особливі освітні потреби або підвищену емоційну вразливість.

Підкреслено важливість інтеграції технологічних рішень у стратегії профілактики думскролінгу, розвиток медіаграмотності, критичного мислення, та навичок емоційної саморегуляції. Представлені висновки мають практичне значення для формування інклюзивних цифрових екосистем, що сприяють підтримці психологічного благополуччя молоді в умовах активної цифровізації суспільства [12; 13].

У сучасних умовах глобальної цифровізації та стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій особливою гостротою набуває проблема формування у молоді деструктивних моделей цифрової поведінки, серед яких одним із найпоширеніших феноменів виступає думскролінг — нав'язливий перегляд великої кількості негативного новинного або кризового контенту [6].

Така форма цифрової активності розглядається як різновид самодеструктивної поведінки, що характеризується імпульсивністю, відсутністю усвідомленої саморегуляції, високою емоційною залученістю та зниженням здатності контролювати взаємодію з інформаційними потоками. Молодь, яка активно використовує цифрові платформи, є особливо чутливою до цього явища через вікові особливості емоційної сфери, підвищену реактивність на стресові стимули та залежність від соціального підтвердження, що формує відповідне середовище для розвитку нав'язливого інформаційного споживання [8].

Думскролінг має прямий вплив на емоційну регуляцію: надмірне споживання негативного контенту спричиняє посилення тривоги, прояви емоційного виснаження, відчуття безпорадності та підвищену психічну напругу. На підставі аналізу наукових джерел встановлено, що такі прояви є наслідком роботи алгоритмів соціальних мереж, що персоналізують новинні стрічки таким чином, щоб утримувати увагу користувача, підси-

люючи його схильність до перегляду контенту, який викликає найсильніші емоційні реакції. У свою чергу це створює замкнене коло емоційної дестабілізації, коли тривога стимулює перегляд новин, а новини — поглиблюють тривогу. Подібний механізм має ознаки поведінкової залежності, що підкреслює його потенційну небезпеку для психологічного благополуччя молодих користувачів [4; 6].

У контексті розвитку інклюзивних цифрових середовищ даний феномен набуває ще більшого значення, оскільки молоді люди з підвищеною емоційною вразливістю, труднощами саморегуляції чи особливими освітніми потребами стають більш сприйнятливими до інформаційних перевантажень. Це зумовлює необхідність створення цифрових платформ, адаптованих до потреб різних груп користувачів, а також впровадження технологій цифрової гігієни, інструментів контролю часу в мережі, сервісів для моніторингу психоемоційного стану та алгоритмів, що мінімізують ризики надмірного контакту з токсичним контентом.

Формування безпечного інформаційного простору передбачає комплексний підхід, що включає освітні програми з медіаграмотності, розвиток навичок критичного мислення, навчання технікам емоційної саморегуляції та створення умов для усвідомленої взаємодії з цифровими технологіями [12].

Особливу роль відіграє інтеграція цифрових інклюзивних інструментів у систему психологічної підтримки молоді, яка стикається з проявами думскролінгу. Йдеться про використання мобільних застосунків для відстеження настрою, інтелектуальних рекомендованих систем, що здатні знижувати частоту появи деструктивного контенту, а також застосування штучного інтелекту для персональної підтримки користувачів. Важливим є створення етичних цифрових екосистем, у яких технології сприятимуть не лише інформуванню, а й збереженню психічного здоров'я, формуванню стійкості та навичок здорового цифрового балансу [14].

Таким чином, думскролінг є комплексним соціально-психологічним явищем, що поєднує індивідуальні особливості молоді людини та вплив алгоритмічних механізмів сучасних інформаційних середовищ. Його вивчення є важливим не лише для розуміння цифрової самодеструктивної поведінки, але й для розвитку інклюзивних, безпечних та психологічно орієнтованих

цифрових платформ. Розробка інноваційних підходів до профілактики думскролінгу, підвищення цифрової грамотності, формування навичок емоційної регуляції та адаптація технологічних середовищ до потреб вразливих груп молоді є ключовими напрямками подальших досліджень і практичних рішень у сфері цифровізації освіти, інформаційних технологій та інклюзивного розвитку[12; 13].

Список використаних джерел

1. Бойко О.В. Цифрова поведінка молоді в умовах інфомедійних ризиків. *Інформаційне суспільство*. 2021. № 1. С. 34–41.
2. Войскунський А.Е. Психологія інтернет-залежності: сучасний стан та перспективи досліджень. *Психологічний журнал*. 2019. № 3. С. 15–27.
3. Герасименко Л.В. Емоційна регуляція в умовах інформаційних перевантажень. Київ : Інститут психології НАПН України, 2020.
4. Kuss D.J., Griffiths M.D. Internet addiction and problematic Internet use: A systematic review of clinical research. *World Journal of Psychiatry*. 2015, 5(1), 12–20.
5. Satıcı S.A., Deniz M.E. Fear of missing out and emotion regulation: Examining the mediating role of problematic social media use. *Journal of Clinical Psychology*. 2021, 77(7), 1602–1616.
6. Boukes M. The effect of doomscrolling on mental well-being during crises: A media psychology perspective. *Computers in Human Behavior*, 2022, 135, 107390.
7. Eyal N. Hooked: How to Build Habit-Forming Products. New York : Penguin, 2014.
8. Rozgonjuk D., Elhai J.D., Ryan T. Social media use and emotion dysregulation: A review. *Current Opinion in Psychology*, 2022, 45, 101308.
9. UNICEF. Digital literacy for youth in inclusive environments. UNICEF Research Report, 2020.
10. Anderson M., Jiang J. Teens, Social Media & Technology. Pew Research Center, 2018.
11. Кузьміна Т.М. Особливості цифрової тривожності серед студентської молоді. *Психологія і суспільство*. 2022, № 2, с. 52–60.
12. Мартинюк О. Цифровізація інклюзивного освітнього середовища: виклики та можливості. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021, 84(4), 24–38.
13. World Health Organization. Mental health and digital technologies: Policy issues. WHO Report, 2020.
14. Vahedi Z., Saiphoo A.N. Social networking site use and psychological well-being: A meta-analysis. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*. 2018, 21(7), 409–412.
15. Otten J. Influencing emotions through algorithmic news feeds: Risks and implications. *Journal of Information Technology*. 2021, 36(2), 176–188.

СОЦІАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ І ДОВІРА ЯК ОСНОВА ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАДИ

SOCIAL COHESION AND TRUST AS THE FOUNDATION FOR INCLUSIVE COMMUNITY DEVELOPMENT

Барбінова Алла Володимирівна

доцент кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1305-6412>

barbinovaalla3008@gmail.com

Анотація. Дослідження присвячене вивченню соціальної згуртованості та довіри як ключових чинників інклюзивного розвитку громади. Проаналізовано роль відчуття приналежності до країни, плюралістичної української ідентичності та співпраці в громаді у формуванні єдності та соціальної стабільності. Особлива увага приділена взаємодії влади, громадських організацій та приватного сектору як важливому механізму посилення згуртованості. Результати дослідження дозволяють визначити напрями практичних заходів для розвитку інклюзивного та відкритого середовища в громадах. Отримані висновки можуть слугувати основою для формування програм, спрямованих на підвищення соціальної довіри та активності громадян.

Annotation. The study is devoted to examining social cohesion and trust as key factors in the inclusive development of communities. It analyses the role of the sense of belonging to the country, pluralistic Ukrainian identity, and community cooperation in fostering unity and social stability. Special attention is given to the interaction between authorities, civil society organizations, and the private sector as an important mechanism for strengthening cohesion. The results of the study make it possible to identify directions for practical measures aimed at developing an inclusive and open community environment. The findings can serve as a basis for designing programs aimed at enhancing social trust and civic engagement.

Соціальна згуртованість і довіра є основою інклюзивного розвитку громади, оскільки саме вони забезпечують взаєморозуміння, підтримку та співпрацю між її членами. Коли люди відчують єдність, спільну мету й довіряють одне одному та місцевій владі, вони активніше беруть участь у прийнятті рішень

і реалізації спільних ініціатив. Це створює умови, за яких кожен — незалежно від віку, статі, походження чи можливостей — може бути почутим і залученим до життя громади.

Соціальна згуртованість розглядається як стан суспільства, що охоплює як вертикальні, так і горизонтальні взаємини між його членами. Вона визначається сукупністю цінностей, норм і ставлень, серед яких — довіра, відчуття приналежності, готовність до участі та взаємодопомоги, що проявляються у реальній поведінці людей [1].

Соціальну згуртованість у контексті регіональної політики вивчали В.Захарченко, В. Куйбіда, Л. Федулова, Т. Лях, Т. Спіріна та ін. Соціальну згуртованість молоді як ресурс для розвитку територіальних громад досліджували А. Котелевець, Я. Мартинюк та ін. Незважаючи на різноманітні дослідження науковців та експертів, питання соціальної згуртованості та довіри як основи сталого розвитку інклюзії в територіальних громадах є актуальним для вивчення.

Загалом формування соціальної згуртованості передбачає становлення спільних цінностей на різних суспільних рівнях, відслідковування динаміки відповідних процесів, зменшення розбіжностей та диспропорцій у статках, доходах, залучення до спільної діяльності та спільного вирішення проблем та викликів, що існують в громадах, регіонах, країні.

Напрями державної політики в сфері соціальної згуртованості визначаються у документах стратегічного розвитку. Зокрема, Державній стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки, Державній цільовій програмі відновлення та розбудови миру в східних регіонах України, «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» та ін.

В цілому в Європейському Союзі згуртованість визначається у різних вимірах: економічному, соціальному та просторовому. За даними дослідження RESCORE 2024, оцінку стану суспільних взаємин, рівень громадянської активності та потенціал для сталого й гармонійного розвитку громади варто здійснювати за наступними критеріями, опис яких розглянемо нижче [2].

1. Відчуття приналежності до країни важливо дослідити, оскільки воно формує основу національної єдності та мотивацію громадян брати участь у суспільному житті. Це почуття сприяє зміцненню довіри до державних інституцій і підвищує

готовність людей спільно долати виклики. Без усвідомлення власної належності суспільство стає роз'єднаним і вразливим до зовнішніх впливів.

2. Плюралістична українська ідентичність потребує вивчення, бо вона відображає різноманіття культур, традицій і поглядів, що мирно співіснують у межах єдиної держави. Усвідомлення та прийняття цього різноманіття зміцнює соціальну згуртованість і зменшує ризики дискримінації. Дослідження цієї теми допомагає формувати інклюзивну політику, засновану на повазі до відмінностей.

3. Співпраця в громаді є ключовим чинником сталого розвитку, адже вона забезпечує ефективне використання ресурсів і колективне вирішення місцевих проблем. Вивчення рівня співпраці дає змогу зрозуміти, наскільки громада згуртована та довіряє своїм лідерам. Це також допомагає визначити механізми підвищення участі громадян у спільних ініціативах.

Ці показники є важливими, тому що вони відображають основні складові соціальної згуртованості, без яких неможливий інклюзивний розвиток громади. Відчуття приналежності до країни формує спільну ідентичність і зміцнює національну єдність. Плюралістична українська ідентичність забезпечує прийняття різноманіття, повагу до відмінностей і толерантність у суспільстві. Співпраця в громаді показує рівень довіри, взаємодопомоги та готовності людей об'єднувати зусилля задля спільних цілей. Разом ці показники дозволяють оцінити, наскільки суспільство є згуртованим, відкритим і спроможним до сталого розвитку.

Соціальна згуртованість не є спонтанним явищем та вимагає зусиль від різних гравців у громаді. Для її досягнення необхідна взаємодія влади, організацій громадянського суспільства та приватних структур. Врахування цих показників дозволяє сформувати практичні рекомендації досягнення згуртованості в громаді. На нашу думку, дієвими є такі напрямки:

1. Розвиток громадянської участі — залучення мешканців до прийняття рішень через громадські слухання, бюджети участі, консультації та волонтерські ініціативи.

2. Підвищення рівня довіри між владою та громадянами — забезпечення прозорості, відкритості й підзвітності місцевих органів влади.

3. Формування інклюзивного середовища — створення рівних можливостей для всіх груп населення, включно з вразливими категоріями.

4. Підтримка місцевих культурних та освітніх проєктів — розвиток спільних подій, традицій і ініціатив, що зміцнюють відчуття спільності та належності.

5. Сприяння партнерству між громадським сектором, бізнесом і владою — реалізація спільних соціальних програм і проєктів, спрямованих на підвищення якості життя громади.

Отже, соціальна згуртованість і довіра є ключовими чинниками, що визначають здатність громади до інклюзивного розвитку та сталого зростання. Вони забезпечують ефективну взаємодію між громадянами, владою та іншими соціальними інститутами, сприяють формуванню спільних цінностей, підвищують рівень громадянської участі та відповідальності. Без довіри неможливо побудувати дієві механізми співпраці, а без згуртованості — забезпечити стабільність і готовність суспільства до спільних дій.

Врахування показників, таких як відчуття приналежності до країни, плюралістична українська ідентичність і співпраця в громаді, дає змогу оцінити реальний рівень єдності та взаємопідтримки у суспільстві. Вони допомагають виявити сильні та слабкі сторони соціальних зв'язків і визначити напрями подальших дій для посилення згуртованості. Лише завдяки спільним зусиллям влади, громадянського суспільства та бізнесу можна створити громади, у яких кожен відчуватиме свою значущість, безпеку та відповідальність за спільне майбутнє.

Список використаних джерел

1. Назаров М.С. Соціальна стійкість на рівні територіальних громад в умовах сучасних викликів. *Науковий журнал «Політикус»*. 2022. Випуск 2. С. 54–58. URL: http://politicus.od.ua/2_2022/9.pdf

2. Соціальна згуртованість в Україні: ТЕНДЕНЦІЇ ЗА ДАНИМИ ДОСЛІДЖЕННЯ RESCORE 2024 В ПОРІВНЯННІ З RESCORE 2023 ТА SCORE 2021. URL: https://api.scoreforpeace.org/storage/pdfs/Social-Cohe-sion-in-Ukraine_ukr_2024.pdf

**ФАКТОРИ ОСВІТНЬОЇ ІНКЛЮЗІЇ УКРАЇНСЬКИХ
СТУДЕНТІВ-ВЕТЕРАНІВ З ІНВАЛІДНІСТЮ**
**FACTORS OF EDUCATIONAL INCLUSION OF UKRAINIAN
STUDENT VETERANS WITH DISABILITIES**

Батаєва Катерина Вікторівна

доктор філософських наук, професор,
професор кафедри соціально-реабілітаційних технологій,
Житомирський економіко-гуманітарний інститут
Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4628-4817>
bataevaekaterina72@yahoo.com

Артеменко Анна Броніславівна

кандидат соціологічних наук,
заступник директора з навчально-виховної роботи,
Житомирський економіко-гуманітарний інститут
Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9924-7411>
artemenko_ab@uii.ua

Морозюк Володимир Іванович

II курс, група СР-24-1М-zh, спеціальність «Соціальна робота»,
Житомирський економіко-гуманітарний інститут
університету «Україна».
vladmor985@gmail.com

Анотація. Розглянуто фактори інтеграції українських ветеранів-студентів з інвалідністю до освітнього середовища у закладах вищої освіти. Вказано, що студент-ветеран з інвалідністю — це особа, яка отримує компенсацію по інвалідності у зв'язку з пораненням чи травмами, отриманими під час бойових дій, та наразі навчається у вищому навчальному закладі. Акцентовано, що треба розрізнявати ветеранів з видимими (наочними) та невидимими травмами (діагноз психічного розладу, черепно-мозкова травма та ПТСР). Розглянуті бар'єри та фактори освітньої інклюзії українських студентів-ветеранів.

Annotation. The factors of integration of Ukrainian veteran students with disabilities into the educational environment in higher education institutions are considered. It is indicated that a student-veteran with disabilities is a person who receives disability compensation due to injury or trauma received during hostilities and is currently studying at a higher educational institution. It is emphasized that it is necessary to distinguish between veterans with visible and invisible traumas (diagnosis of mental

disorder, traumatic brain injury, and PTSD). Barriers and factors of educational inclusion of Ukrainian student-veterans are considered.

З огляду на те, що все більше ветеранів з інвалідністю повертаються та ще будуть повертатися до українських вищих навчальних закладів після демобілізації чи завершення російсько-української війни, необхідно дізнатися якомога більше про цю соціальну групу ветеранів та їхні особливі потреби. В деяких дослідженнях західних вчених був вивчений досвід студентів-ветеранів з інвалідністю у закладах вищої освіти [1–4; 6; 7]. Оскільки українські заклади вищої освіти прагнуть бути дружніми до ветеранів, їм необхідно усвідомити особливі обставини, які супроводжують процес освітньої інтеграції студенти-ветерани з інвалідністю, та бути готовими реагувати таким чином, щоб задовольнити їхні унікальні потреби під час навчання. В статті розглянуті бар'єри та фактори інтеграції українських ветеранів-студентів з інвалідністю до освітнього середовища у закладах вищої освіти.

Студент-ветеран з інвалідністю — це особа, яка отримує компенсацію по інвалідності у зв'язку з пораненням чи травмами, отриманими під час бойових дій, та наразі навчається у вищому навчальному закладі [5]. Будемо розрізнявати ветеранів з видимими (наочними) та невидимими травмами (приміром, діагноз психічного розладу або черепно-мозкова травма). Окрім черепно-мозкових травм, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) є ще одним поширеним психологічним/психіатричним станом, з яким багато ветеранів повертаються додому після бойової служби, який впливає на їхнє навчання. На відміну від інших психологічних розладів, ПТСР виникає, коли людина була свідком або пережила подію, що загрожує життю (бойові дії підпадають під цю категорію), а також пережила цей досвід таким чином, що її звичайні захисні механізми недостатні для підтримки здорового психологічного стану.

Ветерани з невидимими травмами та когнітивними порушеннями зазнають функціональних обмежень, принаймні тимчасово, і ці порушення можуть мати величезний вплив на їхню здатність виконувати академічні види робіт. Бар'єрами щодо інклюзії ветеранів-студентів з інвалідністю можуть стати й інші перешкоди, включаючи різницю у віці між ветеранами та їхніми однокурсниками (а також пов'язані з цим життєві зміни,

такі як одруження, народження дітей, робота на повний робочий день), уявний розрив у зрілості та пошук ізоляції через особисті уподобання чи наслідки травм. Університети, які здатні надавати послуги студентам з когнітивними порушеннями, такими як черепно-мозкова травма та посттравматичний стресовий розлад, будуть краще підготовлені до обслуговування ветеранів з цими типами інвалідності.

Студенти-ветерани з видимою та невидимою інвалідністю стикаються з проблемами, пов'язаними з реадaptaцією, особистими стосунками та небажанням бути сприйнятими як особи з інвалідністю. Внаслідок цього, багато зі студентів-ветеранів з невидимою інвалідністю, які найбільше потребують підтримки, самостійно не шукатимуть спеціальних послуг у вищих навчальних закладах через страх бути сприйнятими як особи з вадами здоров'я. Тому велике значення має поінформованість адміністрації та викладачів українських вищих навчальних закладів щодо психологічного стану студентів-ветеранів з інвалідністю, щоб вчасно надати їм допомогу без додаткових прохань з їхнього боку. Крім адміністрації та академічного штату українських університетів, значну роль відіграє підтримка ветеранів-студентів з боку студентської спільноти. Студентські групи підтримки можуть допомогти студентам-ветеранам з видимою чи невидимою інвалідністю підключитися до ресурсів конкретного університету. Західні спеціалісти вважають, що наявність центрів академічної підтримки в закладах вищої освіти має вирішальне значення для психологічного комфорту студентів-ветеранів.

Оскільки студенти-ветерани повертаються з фронту з видимими та невидимими травмами, фахівці з ерготерапії та соціальної роботи повинні бути готові допомогти їм у процесі їхньої академічної діяльності в контексті вищої освіти. Для цього необхідно забезпечити інформаційно-просвітницьку роботу через онлайн- та ветеранські мережі; забезпечити курси, презентації та кураторські послуги для студентів-ветеранів щодо того, як спілкуватися з викладачами, захищати власні потреби, справлятися з почуттям ізоляції, здобувати академічні навички; допомогти студентам-ветеранам зрозуміти відмінності між військовою службою та вищим навчальним закладом. Також доцільно створити студентське середовище для підтримки академічних та соціальних аспектів життя ветеранів-студентів

з інвалідністю; створити та розповсюдити методологічні посібники для викладачів, що охоплюють питання, які стосуються проблем ветеранів у сфері вищої освіти. Важливо також забезпечити навчання викладачів та персоналу університетів з питань військової культури, мови та звичаїв; позитивних змін, які студенти-ветерани додають до академічного середовища; психологічних проблем, з якими вони стикаються; впливу черепно-мозкових травм, посттравматичного стресу та інших видів інвалідності на навчання студентів-ветеранів.

Список використаних джерел

1. Ackerman, R., DiRamio, D. (Eds.). (2009). Creating a veteran-friendly campus: Strategies for transition and success [Special issue]. *New Directions for Student Services*.
2. Bagby, J., Sulak, T., Renbarger, R., and Kaul, C. (2019). The role of disability services in student veterans' private school choice. *Journal of Veterans Studies*, 4(1), 34–46.
3. Burnett, S., Segoria, J. (2009). Collaboration for military transition students from combat to college: It takes a community. *Journal of Postsecondary Education and Disability* 22(1), 53–58.
4. DiRamio, D., Ackerman, R., and Mitchell, R. (2008). From combat to campus: Voices of student-veterans. *NASPA Journal*, 45(1), 73–102.
5. Kraus, A., and Rattray, N. (2013). Understanding disability in the student veteran community. In F.A. Hamrick & C.B. Rumann (Eds.), *Called to serve: A handbook on student veterans and higher education* (pp. 116–139). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
6. Maddus, J., Miller, W., and Vance, M. (2009). Veterans with disabilities in postsecondary education. *Journal of Postsecondary Education and Disability*. 22(1), 10–17.
7. Rattray, N., True, G., Natividad, D., Salyers, M., Frankel, R., Kukla, M. (2019). The long and winding road to postsecondary education for U.S. veterans with invisible injuries. *Psychiatr Rehabil Journal* 42(3): 284–295.

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ
ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ**
**PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE FORMATION
OF RESILIENCE IN PERSONS WITH DISABILITIES**

Білецька Єлизавета Андріївна

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,

група ПЛ-22-1, спеціальність «Психологія»,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: Поджинська О.О., к.психол.н.,

доцентка кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Анотація. У тезах розглянуто психологічні особливості формування життєстійкості осіб з інвалідністю як важливої інтегральної особистісної властивості, що визначає здатність людини ефективно долати труднощі, зберігаючи емоційну рівновагу та віру у власні сили. Зазначено, що життєстійкість тісно пов'язана із самоприйняттям, оптимізмом, соціальною підтримкою та розвитком внутрішньої мотивації. Наголошено, що для осіб з інвалідністю життєстійкість є ресурсом подолання бар'єрів і психологічного відновлення після стресових ситуацій. Висвітлено роль соціально-психологічних факторів у розвитку життєстійкості, зокрема вплив міжособистісних відносин, умов соціалізації та рівня включеності в освітнє й професійне середовище. Підкреслено необхідність цілеспрямованої психологічної підтримки та створення інклюзивного простору, що сприяє формуванню позитивної ідентичності, самореалізації та активної життєвої позиції.

Annotation. The paper explores the psychological features of resilience formation in persons with disabilities as a key personal quality that enables successful adaptation to challenging life circumstances. Resilience is defined as the ability to maintain emotional balance, optimism, and motivation despite physical or social limitations. The study emphasizes the relationship between resilience and self-acceptance, self-awareness, internal motivation, and social support. The role of social and psychological factors in the development of resilience is analyzed, including interpersonal relations, social participation, and access to education and employment. The importance of creating an inclusive environment and providing psychological support aimed at fostering self-realization, self-confidence, and a proactive life stance is highlighted.

Сучасне українське суспільство дедалі активніше утверджує гуманістичні цінності, орієнтовані на повагу до людської гідності, рівність можливостей та інклюзію. Відбувається поступовий перехід від традиційної моделі ставлення до людей з інвалідністю до моделі соціальної рівноправності, де пріоритетом є створення умов для повноцінної участі кожної людини у суспільному житті. Водночас процес соціалізації осіб з інвалідністю часто ускладнюється низкою психологічних і соціальних бар'єрів — емоційною вразливістю, ізолюваністю, зниженням рівня самооцінки, страхом соціального відторгнення та труднощами професійної самореалізації.

У таких умовах особливого значення набуває життестійкість як інтегративна властивість особистості, що забезпечує здатність зберігати психологічну рівновагу, активність і віру у власні можливості попри об'єктивні обмеження.

Для студентів з інвалідністю життестійкість виконує подвійну функцію: по-перше, сприяє подоланню внутрішніх бар'єрів — відчуття неповноцінності, соціальної тривоги, заниженої самооцінки; по-друге, допомагає адаптуватися до зовнішніх викликів освітнього та соціального середовища. Формування життестійкості, за її словами, можливе лише за умови поєднання особистісних і соціальних ресурсів, таких як підтримка з боку родини, участь у волонтерських і навчальних проєктах, самоприйняття та позитивне мислення [1, с. 52].

Згідно з концепцією життестійкості, розробленою українськими психологами О. Купреєва, С. Кузікова, А. Корнева, її структура включає три взаємопов'язані компоненти:

1) залученість — активне включення у життя, прагнення бути частиною соціальних процесів, сприйняття труднощів як досвіду розвитку;

2) контроль — відчуття власного впливу на події, віра у можливість змінювати життєві обставини;

3) прийняття ризику — готовність експериментувати, сприймати невдачі як досвід самопізнання [3, с. 51].

Дані компоненти створюють фундамент психологічної зрілості та адаптивності, дозволяючи особистості конструктивно реагувати на кризові ситуації. Для осіб з інвалідністю життестійкість виконує роль захисного механізму, що запобігає розвитку депресивних станів, емоційного виснаження і почуття безпорадності [3, с. 54].

Життестійкість осіб з інвалідністю визначається системою взаємопов'язаних особистісних характеристик — вірою у власні можливості, внутрішнім локусом контролю, само сприйняттям і позитивним життєвим смислом. Вона формується у процесі соціальної взаємодії, психологічної підтримки та особистісного розвитку.

Серед чинників, що сприяють формуванню життестійкості, провідне місце займають:

- наявність соціальної підтримки з боку родини, друзів, фахівців;
- розвиток емоційного інтелекту та навичок саморегуляції;
- участь у програмах психологічної реабілітації та самопізнання;
- активна життєва позиція та прийняття власного досвіду як ресурсу зростання.

Важливу роль відіграють арттерапевтичні, когнітивно-поведінкові та тренінгові методи, які допомагають особі з інвалідністю сформувати позитивне ставлення до себе, розвинути здатність бачити сенс у подоланні труднощів і відновлювати внутрішню опору [5, с. 243].

С. Кузікова та Т. Щербак наголошують, що формування життестійкості відбувається на перетині індивідуально-психологічних і соціально-психологічних чинників. Високий рівень життестійкості корелює з розвиненим почуттям сенсу життя, внутрішнім локусом контролю та підтримкою значущих інших [4, с. 74]. У людей з інвалідністю це проявляється у готовності долати фізичні обмеження, зберігати цінність власного «Я» та сприймати життя як можливість для розвитку, а не лише як сукупність втрат.

А. Корнева підкреслює, що життестійкість має ціннісно-смысловий характер, оскільки пов'язана з відчуттям людиною сенсу життя, мети та внутрішньої узгодженості [3, с. 55]. Формування життестійкості передбачає розвиток саморефлексії, емоційного інтелекту та відповідальності за власні рішення.

Соціально-психологічна підтримка має бути спрямована на активізацію внутрішніх ресурсів людини, розвиток упевненості, комунікативних умінь, самоповаги та мотивації досягнення. Ефективними засобами є групові тренінги розвитку життестійкості, арт-терапевтичні практики, майндфулнес-програми, які допомагають учасникам усвідомити свої сильні сторони та відновити віру у власні можливості.

Крім того, участь осіб з інвалідністю у соціально значущих активностях — волонтерстві, навчанні, творчості — підвищує рівень психологічного благополуччя, оптимізму та соціальної інтегрованості [1, с. 53]. Участь у таких програмах сприяє формуванню стійкого почуття власної цінності, розширенню кола спілкування та розвитку позитивної самоідентичності.

Отже, життєстійкість осіб з інвалідністю — це багатовимірне динамічне утворення, яке охоплює когнітивний, емоційний і поведінковий рівні особистості. Її розвиток сприяє гармонізації внутрішнього світу, підвищенню адаптивності, формуванню позитивної життєвої позиції та активної участі в суспільстві.

Для практичної психології важливим є створення системи психологічного супроводу, яка поєднувала б профілактичні, діагностичні та розвивальні напрями роботи. Найефективнішими є тренінги розвитку життєстійкості на основі когнітивно-поведінкових технік, психоедукаційні програми для родин осіб з інвалідністю, групи взаємопідтримки та індивідуальне психологічне консультування.

Таким чином, формування життєстійкості є не лише індивідуальним процесом, а й соціально підтримуваним феноменом, який потребує міждисциплінарної взаємодії — психологів, педагогів, соціальних працівників, родини та самої особи з інвалідністю. Саме розвиток життєстійкості виступає ключовою умовою успішної інтеграції таких осіб у суспільство, їхнього психологічного благополуччя та реалізації потенціалу.

Список використаних джерел

1. Овчаренко О. Життєстійкість студентів з інвалідністю та без інвалідності в умовах війни. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія*. 2023. Т. 1, № 17. С. 47–55.
2. Купрєєва О. Психологічні фактори життєстійкості студентів з інвалідністю. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія*. 2020. № 11. С. 36–42.
3. Корнева А. Життєстійкість як феномен сучасної психології: поняття, структура, функції. *Наукові праці МАУП. Психологія*. 2024. № 4. С. 49–56.
4. Кузікова С., Щербак Т. Життєстійкість як адаптаційний ресурс особистості у реальності невизначеності життя. *Слобожанський науковий вісник. Серія: Психологія*. 2023. № 2. С. 70–77.
5. Поджинська О.О., Острянюк Т.С. Розвиток навичок психологічної стійкості студентської молоді в умовах військового часу : когнітивно-поведінковий підхід. *Психологічні закономірності соціальних процесів і розвитку особистості в сучасному суспільстві* : наукова монографія. Рига, Латвія : Baltija Publishing, 2024. 324 с.

ОСВІТНЯ І СОЦІАЛЬНА ІНКЛЮЗІЯ НА ПРИКЛАДІ РОБОТИ ГРУПИ САДОТЕРАПІЇ ДЛЯ ЖІНОК

EDUCATIONAL AND SOCIAL INCLUSION THROUGH THE EXAMPLE OF A WOMEN'S HORTICULTURAL THERAPY GROUP

Бойко Наталія Володимирівна

II курс, група ЕК-24-1м, спеціальність «Екологія»,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».
maletska.nata@gmail.com

Науковий керівник: Мовчан В.О., к.б.н., доцент,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2063-2729>
greendragoness16@ukr.net

Анотація. У статті розглядається досвід поєднання садо-терапії з коучингом у проєкті підтримки жінок у складних життєвих. Аналіз результатів цього проєкту показує, що участь у таких програмах знижує рівень стресу, покращує соціальну інтеграцію та створює безпечне середовище для особистісного зростання. Садівництво у поєднанні з груповою взаємодією виявляється ефективним інструментом реабілітації та соціальної інклюзії. А завдяки своїй адаптивності такі проєкти стають доступними для людей з різним фізичним станом.

Annotation. The article explores the experience of combining horticultural therapy with coaching within a project aimed at supporting women in difficult life circumstances. The analysis of the project's outcomes shows that participation in such programs reduces stress levels, improves social integration, and creates a safe environment for personal growth. Gardening combined with group interaction proves to be an effective tool for rehabilitation and social inclusion. Owing to their adaptability, such projects are accessible to people with diverse physical conditions.

Останнім часом з'являється дедалі більше наукових публікацій, присвячених користі та можливостям садотерапії. Проте важливим є не лише створення теоретичних засад у цьому напрямі, а й дослідження результатів практичного втілення теорії.

У цій статті подано аналіз напрацювань і результатів десятирічного досвіду роботи сезонних груп проєкту **Bloei en Groei** («Квітни та Зростай») у місті Амстердам. Цей проєкт було започатковано у 2013 році в Південно-Східному районі Амстердама,

для якого характерна велика кількість мешканців, що належать до соціально вразливих верств населення або перебувають у складних життєвих обставинах. Саме тому створення у цьому районі ініціативи, що поєднає набуття знань із вирощування овочів для власного споживання з психологічною підтримкою та розвитком навичок самодопомоги, стало вкрай важливим.

Цільовою групою проєкту є жінки, які постраждали від домашнього насильства або з інших причин перебувають у складному економічному чи психологічному становищі. Перша група налічувала десять учасниць; згодом набір було збільшено до двадцяти. Зазвичай до кінця сезону в групі залишається 13–15 жінок. Причини передчасного припинення участі можна поділити на дві групи:

1. життєва ситуація значно покращилася (жінка знаходить роботу, відновлює психологічну рівновагу і більше не потребує підтримки);

2. психологічний стан погіршується настільки, що учасниця не може регулярно відвідувати заняття і потребує більш спеціалізованої допомоги.

Щоб зменшити ризик передчасного вибуття, перед приєднанням до групи з кожною кандидаткою проводиться співбесіда з тренером із садівництва та коучем. Під час бесіди обговорюються умови участі, обов'язок відвідувати зустрічі щонайменше раз на тиждень, а також очікування від програми. Тренер і коуч оцінюють, чи підходить кандидатка до групи та чи збігаються її потреби з можливостями проєкту.

Протягом сезону зустрічі організовуються таким чином: тренер із городництва перебуває на ділянці з 10 до 16 години — у цей проміжок учасниці можуть долучатися до роботи. Разом група узгоджує час проведення занять, під час яких розглядаються теоретичні та практичні аспекти пермакультури. Коуч бере участь у деяких зустрічах, проводить індивідуальні бесіди та періодично — групові сесії. Улітку, коли роботи в городі стає менше, учасниці за бажанням проводять майстер-класи на вибрані теми — кулінарні, мистецькі чи творчі. Це сприяє згуртованості та створює унікальний характер кожної групи.

Кожна група має у користуванні ділянку землі від весни до осені, здебільшого на території шкільних садів або інших муніципальних земель. Кожна учасниця обробляє власну грядку, а також бере участь у догляді за спільною ділянкою, де виро-

щуються експериментальні культури. Сезон триває з квітня по жовтень, що пов'язано з особливостями фінансування, однак цього часу достатньо для вирощування більшості овочевих культур. Завершення сезону відзначається святом збору врожаю, спільним приготуванням їжі та святковим обідом, що символічно підсумовує рік спільної роботи. За десять років існування програми через неї пройшли понад 400 жінок у різних районах міста. Розширення проєкту зумовило потребу в нових тренерах, тому було створено курси для підготовки фахівців із садівництва. Деякі колишні учасниці пройшли ці курси та отримали можливість працевлаштуватися в цьому напрямку.

У вересні цього року серед учасниць проведено опитування, результати якого свідчать про значне покращення емоційного стану, зменшення рівня стресу та тривожності, підвищення впевненості у власних силах і самооцінки. Багато респонденток зазначили, що проєкт допоміг їм відновити енергію, знайти нові способи турботи про себе, а також відчутти підтримку в жіночій спільноті. На основі досвіду проєкту *«Квітни та Зростай»* можна зробити такі висновки:

- Поєднання теоретичного навчання з практикою та швидким результатом у вигляді врожаю знижує економічний тиск і створює умови для психологічного відновлення;
- Інтеграція коучингу в навчальний процес робить психологічну підтримку доступнішою для тих, хто не звернувся б до неї самостійно;
- Формат коротких практичних занять сприяє освітній інклюзії;
- Коучинг має превентивний ефект, допомагаючи запобігти поглибленню психологічних труднощів;
- Участь у спільних майстер-класах сприяє розвитку творчого потенціалу та самореалізації;
- Належність до спільноти протягом тривалого часу забезпечує сталість соціальної інтеграції.

Таким чином, на прикладі проєкту *«Квітни та Зростай»* можна побачити, як поєднання садотерапії з груповою терапією створює інклюзивне середовище для розвитку й відновлення людей незалежно від їхнього фізичного стану. Адже ми можемо легко адаптувати практичну частину під кожну конкретну цільову групу. Наприклад, через роботу з високими грядками для людей на кріслах колісних.

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ
ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЗДОРОВОГО
СПОСОБУ ЖИТТЯ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

**PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE FORMATION
OF VALUE ATTITUDES TOWARD A HEALTHY LIFESTYLE
AMONG STUDENT YOUTH**

Бризгалова Марина Юріївна

*IV курс, група ПЛ 23.2-1, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
ukrainets.pm@gmail.com*

*Науковий керівник: Поджинська О.О., к.психол.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

*ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9086-3018>
olichkapodzh@gmail.com*

Анотація. У тезах розглянуто психологічні чинники формування ціннісного ставлення до здорового способу життя у студентської молоді. Наголошено, що даний процес зумовлюється поєднанням індивідуально психологічних, соціальних та освітніх чинників, які визначають рівень мотивації, відповідальності та сформованість життєвих стратегій. Підкреслено важливість розвитку внутрішньої ціннісної орієнтації на здоров'я, що забезпечує довготривалі зміни поведінки молоді.

Annotation. The theses examine the psychological factors shaping students' value-based attitude towards a healthy lifestyle. It is emphasized that this process is influenced by individual psychological traits, social context, and educational factors that determine motivation, responsibility, and stable health-related behaviors. The importance of developing an internal value orientation toward health is highlighted as a foundation for long-term lifestyle changes.

У сучасних умовах підвищеного психоемоційного навантаження, інформаційного перевантаження та соціальної нестабільності особливої значущості набуває проблема формування ціннісного ставлення до здорового способу життя (ЗСЖ) у студентської молоді. Саме цей період є критичним для становлення системи життєвих цінностей, формування відповідального ставлення до власного фізичного й психічного благополуччя.

Ціннісне ставлення до здоров'я розглядається як усвідомлена внутрішня установка, що відображає значущість здоров'я у структурі життєвих орієнтацій особистості та визначає моти-

вацію до здоров'я збережувальної поведінки [1, с. 5]. Ціннісне ставлення до ЗСЖ формується під впливом соціокультурних, сімейних, освітніх і психологічних чинників.

Психологічні механізми формування ціннісного ставлення до здоров'я включають розвиток рефлексії, усвідомлення взаємозв'язку поведінки та здоров'я, формування мотивації до самозбереження, а також інтеріоризацію соціальних норм, що підтримують здоровий спосіб життя. Значну роль відіграють особистісні риси: самоконтроль, саморегуляція, відповідальність, здатність до прогнозування наслідків власних дій.

У наукових дослідженнях О.Є. Гуменюк, Т. Семигіної, Р.М. Калениченко підкреслюється, що студенти хоча й визнають важливість здоров'я, однак нерідко демонструють суперечливу поведінку, зумовлену стресом, великим навчальним навантаженням, впливом соціального середовища або низьким рівнем поінформованості. До основних ризиків належать порушення режиму сну, гіподинамія, нерегулярне харчування, надмірне використання гаджетів та неадаптивні копінг-стратегії [2].

Соціально-психологічні чинники також відіграють вагому роль: приклад однолітків, групові норми, стан університетського мікроклімату, доступність освітніх і профілактичних програм. Значущим є вплив сімейних моделей, рівень медико-психологічної грамотності та соціальна підтримка.

Формування відповідального ставлення до здоров'я потребує не лише інформування студентів, а й розвитку внутрішньої мотивації, формування здорових звичок і навичок саморегуляції.

Ефективними є психологічні інтервенції, спрямовані на розвиток усвідомленості, емоційної регуляції, адаптивних копінг-стратегій, а також програми профілактики стресу. Ефективність формування ціннісного ставлення залежить від створення відповідного психологічного середовища, що включає:

- активні, особистісно орієнтовані методи навчання: тренінги, майстер-класи, кейси, проекти, де студент є активним учасником, а не пасивним об'єктом;

- створення підтримуючої інфраструктури та «моди» на здоров'я в університеті (спортивні клуби, доступна здорова їжа в їдальнях, лекції щодо психологічної стійкості).

- просування ідеї психологічного здоров'я як невід'ємної частини ЗСЖ, що включає управління емоціями, розвиток комунікативних навичок та ментальну гігієну [4].

Формування ціннісного ставлення до здорового способу життя у студентської молоді є багатоаспектним психологічним процесом, який вимагає врахування вікових, мотиваційних та соціальних особливостей даної категорії. Замість нав'язування правильних відповідей, необхідно створювати умови для особистісного усвідомлення цінності здоров'я та його інтеграції в індивідуальну систему цінностей майбутнього фахівця.

Список використаних джерел

1. Гуменюк О.Є. Психологічні чинники формування здорового способу життя студентів. *Педагогіка та психологія професійної освіти*, 2021. № 3. С. 45–52.
2. Калениченко Р.М. Формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентської молоді. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» ім. Т.Г. Шевченка*, 2020 № 5 (165). С. 112–118.
3. Семигіна Т. Соціально-психологічні аспекти здорової поведінки молоді. *Соціальна робота та соціальна політика*, 2019 № 2. С. 34–41.
4. World Health Organization. Health promotion and health behaviour. Geneva : WHO, 2021. URL: <https://www.who.int/health-topics/health-promotion>.

ПРИЧИНИ ТА ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬООСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ СТУДЕНТІВ THE CAUSES AND DYNAMICS OF THE DEVELOPMENT OF STUDENTS' INTRAPERSONAL CONFLICTS

Булах Богдан Володимирович

*II курс, магістратура, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Поджинська О.О., к.психол.н.,
доцентка кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

Анотація. У статті розглянуто психологічні особливості виникнення та динаміки розвитку внутрішньоособистісних конфліктів у студентської молоді. Визначено основні причини таких конфліктів — мотиваційні, самооцінкові, рольові та ціннісно-етичні суперечності, що виникають у процесі соціалізації, професійного самовизначення та формування системи цінностей. Описано етапи розвитку внутрішньоособистісного конфлікту — від його зародження до конструктивного подолання або переходу в хронічну форму. Проаналізовано конструктивні й неконструктивні копінг-стратегії, що визначають ефективність реагуван-

ня на внутрішні суперечності. Зроблено висновок, що внутрішньоособистісні конфлікти можуть виступати як джерелом психоемоційної напруги, так і чинником особистісного зростання за умови їх усвідомленого опрацювання.

Annotation. *The article examines the psychological features and dynamics of intrapersonal conflicts among students. The main causes of such conflicts are identified, including motivational, self-evaluative, role, and value-ethical contradictions arising during socialization, professional self-determination, and value formation. The stages of intrapersonal conflict development are described — from its emergence to constructive resolution or transformation into a chronic state. Constructive and non-constructive coping strategies are analyzed, highlighting their impact on students' emotional stability and adaptation. The study concludes that intrapersonal conflicts, while being a source of psychological tension, can also foster personal growth and self-regulation when approached constructively.*

Період студентства є одним із найскладніших етапів особистісного розвитку, оскільки поєднує процеси інтенсивної соціалізації, професійного самовизначення та формування системи цінностей. У цей час студенти стикаються з низкою психологічних суперечностей, що нерідко переростають у внутрішньоособистісні конфлікти. Їх поява зумовлена зіткненням індивідуальних потреб, цілей і ціннісних орієнтацій із вимогами соціального середовища — родини, академічної системи, групи однолітків і майбутньої професії [2, с. 73].

Внутрішньоособистісний конфлікт студента є багатофакторним явищем, що включає мотиваційні, самооцінкові, рольові та ціннісні компоненти. Його динаміка проходить кілька стадій — від зародження напруги до її подолання або трансформації в хронічну форму. Розуміння цих процесів дозволяє створювати умови для ефективного психолого-педагогічного супроводу студентської молоді.

Однією з провідних причин є мотиваційні суперечності, що виникають між внутрішніми інтересами студента та зовнішніми очікуваннями. Соціальні вимоги — прагнення до високих результатів, престижної кар'єри або схвалення з боку сім'ї — часто вступають у конфлікт із особистими цінностями й інтелектуальними уподобаннями. Це породжує напругу між бажанням реалізувати власний потенціал і необхідністю відповідати соціальним стандартам [4, с. 121].

Інша поширена група протиріч пов'язана з невідповідністю між «Я-реальним» і «Я-ідеальним», що проявляється у завищених очікуваннях до себе та незадоволеності власними досягненнями. Такі стани викликають сумніви у власних здібностях, знижують самооцінку й підвищують рівень тривожності.

Не менш значущим чинником є рольові конфлікти, зумовлені необхідністю поєднання кількох соціальних ролей — студента, працівника, члена родини, друга. Вимоги кожної з них нерідко суперечать одна одній, створюючи перевантаження, втому й емоційне виснаження.

Окремо варто виокремити ціннісно-етичні протиріччя, що виникають у ситуаціях, коли для досягнення результату студент змушений йти на компроміс із власними моральними принципами. Подібні дилеми формують почуття провини, невпевненість і внутрішню суперечність у прийнятті рішень [5, с. 609].

Внутрішньоособистісний конфлікт не є статичним явищем. Його розвиток відбувається у кілька послідовних фаз, що відображають зростання і подальше зниження напруги.

— Стадія виникнення — етап первинного усвідомлення суперечності між власними цінностями та зовнішніми вимогами. Характеризується легким психологічним дискомфортом, сумнівами, прагненням уникнути проблемної ситуації.

— Етап ескалації — посилення внутрішньої напруги, прояви стресу, дратівливості, тривожності. Поведінка стає більш реактивною, знижується концентрація уваги, можуть виникати міжособистісні конфлікти.

— Пік конфлікту — фаза максимального психоемоційного напруження, коли з'являються прояви емоційного виснаження, деструктивні реакції, порушення сну, психосоматичні симптоми.

— Стадія спаду напруги — поступове зниження інтенсивності емоційних переживань, пошук шляхів вирішення, залучення соціальної підтримки.

— Фінальна стадія — конструктивне опрацювання конфлікту або його витіснення у латентну форму. Якщо протиріччя не вирішується, воно може трансформуватися в хронічний стрес чи емоційну нестійкість [1, с. 62].

Таким чином, динаміка конфлікту відображає рух від прихованого дискомфорту до можливості особистісного зростання або, навпаки, до деструктивних наслідків.

Реакції на внутрішні суперечності залежать від рівня психологічної зрілості, адаптивності та наявності навичок саморе-

гуляції. Умовно їх можна поділити на неконструктивні та конструктивні копінг-стратегії.

Неконструктивні стратегії характеризуються униканням проблеми або перекладанням відповідальності на зовнішні чинники. До них належать:

- витіснення — спроби ігнорувати або забути про конфлікт;
- регресія — повернення до незрілих форм поведінки, уникання відповідальності;
- раціоналізація — пошук логічних виправдань для невдач і помилок.

Такі реакції тимчасово знижують напругу, проте не усувають причини конфлікту, що призводить до накопичення стресу, емоційного виснаження та зниження ефективності навчання [3, с. 78].

Конструктивні стратегії навпаки сприяють усвідомленню та подоланню конфлікту:

- рефлексія та самоаналіз — осмислення власних цінностей і мотивів;
- пошук соціальної підтримки — звернення до друзів, наставників або психологів;
- планування часу та пріоритизація — оптимізація ресурсів і зменшення рольової напруги;
- емоційна саморегуляція — використання релаксаційних технік, фізичної активності, творчості [4, с. 121].

Внутрішньоособистісні конфлікти мають подвійний характер. З одного боку, вони є джерелом психоемоційної напруги, зниження академічної ефективності та ризиком дезадаптації. З іншого — за умови конструктивного опрацювання вони стають рушійною силою особистісного розвитку, формуючи критичне мислення, самосвідомість і здатність до рефлексії.

Отже, внутрішні конфлікти є не лише джерелом труднощів, але й потенційним фактором особистісного зростання. Їх своєчасне усвідомлення й конструктивне подолання формують здатність студента до саморегуляції, критичного мислення та успішної адаптації в соціально-академічному середовищі.

Список використаних джерел

1. Власенко І.А., Кутішенко В.П., Вінник Н.Д. Переживання внутрішньоособистісних конфліктів студентською молоддю в умовах війни в Україні. *Габітус*, 2023. № 53. С. 57–62.

2. Олійник В.О. Внутрішньоособистісний конфлікт у студентів: сучасне осмислення. *Вісник Національного університету оборони України*, 2018. № 1 (49). С. 68–73. DOI:10.33099/2617-6858-2018-49-1-68-73.

3. Станішевська В. Вплив внутрішньоособистісних конфліктів на формування особистості у підлітковому віці. *Психологічний журнал*, 2024. № 12. С. 70–78.

4. Тимофієва М.П., Любіна Л.А. Внутрішньоособистісний конфлікт як криза гармонізації особистості. *Психологічний часопис*. 2017. № 2 (6). С. 111–121.

5. Хомуленко Т., Балушок М. Відмоб. Особливості виникнення внутрішньоособистісного конфлікту в юнацькому віці. *Проблеми сучасної психології : збірник наук. праць*, 2015. Вип. 27. С. 594–609.

САМОРЕГУЛЯЦІЯ ЯК ЧИННИК ПОДОЛАННЯ ПРОКРАСТИНАЦІЇ СТУДЕНТІВ У ПЕРІОД ВОЄННИХ ДІЙ

SELF-REGULATION AS A FACTOR IN OVERCOMING STUDENT PROCRASTINATION DURING THE WAR PERIOD

Ваніна Олександра Олександрівна

*IV курс, група ПЛ-23.2-1-ist, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*
sasha.vanina1254@gmail.com

*Науковий керівник: Поджинська О.О., к.психол.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*
olichkapodzh@gmail.com

Анотація. У тезах розглянуто феномен прокрастинації студентів у період воєнних дій як наслідок емоційного виснаження, тривожності та втрати відчуття контролю над власним життям. Підкреслено значення саморегуляції як особистісного ресурсу, що забезпечує психологічну стійкість, адаптацію до кризових умов та ефективне навчання. Обґрунтовано необхідність розвитку навичок саморегуляції в освітньому процесі через психологічну підтримку, коучингові практики та створення безпечного середовища.

Annotation. The theses explore student procrastination during wartime as a consequence of emotional exhaustion, anxiety, and loss of control. The importance of self-regulation as a personal resource ensuring resilience, adaptation, and academic success is emphasized. The need to develop self-regulation skills through psychological support, coaching practices, and the creation of a safe educational environment is substantiated.

Період воєнних дій став серйозним випробуванням для всіх верств населення України, особливо для молоді, яка продовжує здобувати освіту. Постійні повітряні тривоги, небезпека, виму-

шене переміщення, руйнування соціальних зв'язків і невизначеність майбутнього суттєво вплинули на психоемоційний стан студентів [4]. Вони часто перебувають у стані тривоги, розгубленості, емоційного виснаження, що призводить до зниження концентрації уваги, труднощів у навчанні та втрати мотивації.

Одним із найбільш поширених проявів таких психологічних труднощів є прокрастинація — схильність відкладати виконання важливих завдань, попри усвідомлення їх значення. У студентському середовищі прокрастинація часто маскується під «пошук натхнення», «підготовку до роботи» або «нестачу умов для навчання» [3]. Проте за цими поясненнями найчастіше стоїть страх невдачі, перфекціонізм, низька самооцінка чи емоційне виснаження. У воєнний період прокрастинація має не лише поведінковий, а й глибокий емоційно-когнітивний характер. Вона може бути способом уникнення болю, тривоги або безсилля, своєрідною формою самозахисту. Коли студент не контролює зовнішню ситуацію, він намагається хоч якось відновити відчуття контролю, навіть через бездіяльність [4]. Проте така стратегія короткотривала і неефективна — вона призводить до накопичення провини, втрати впевненості у собі, підвищення стресу та погіршення якості життя.

Варто підкреслити, що прокрастинація — це не лень, а порушення процесів саморегуляції. Студент розуміє, що має діяти, але не може себе змусити через внутрішні суперечності: бажання уникнути дискомфорту сильніше за прагнення до результату. Саме тому розвиток навичок саморегуляції є ключем до подолання цього явища [2].

Ефективними методами формування саморегуляції є:

- майндфулнес-практики (усвідомленість) — спрямовані на концентрацію уваги на теперішньому моменті, зниження тривожності та розвиток внутрішньої стабільності;
- дихальні вправи та короткі релаксаційні паузи, які допомагають знизити рівень емоційного напруження;
- щоденники цілей і «журнали досягнень», які сприяють формуванню позитивного зворотного зв'язку;
- рефлексивні зустрічі з наставниками або психологами, що допомагають усвідомити власні патерни поведінки;
- коучингові техніки, спрямовані на розвиток відповідальності, усвідомлення пріоритетів і побудову власної траєкторії навчання [1].

Такі методи не лише допомагають боротися з прокрасти-нацією, а й формують психологічну гнучкість, стресостійкість і впевненість у власних силах [2].

Університетське середовище відіграє важливу роль у підтримці саморегуляції студентів. Викладачі можуть допомогти, впроваджуючи адаптивні навчальні стратегії: поетапне оцінювання, гнучкі дедлайни, індивідуальні консультації [3]. Важливо формувати культуру психологічної підтримки, де помилка сприймається не як поразка, а як можливість для навчання.

Крім того, групові форми роботи (дискусії, воркшопи, волонтерські ініціативи) сприяють відновленню почуття спільності та соціальної взаємопідтримки — важливих чинників саморегуляції [4]. Студент, який відчуває себе частиною команди, легше долає стрес і відновлює мотивацію.

Таким чином, саморегуляція виступає базовим психологічним ресурсом, який допомагає студентам подолати прокрастинацію, адаптуватися до умов воєнного часу та зберегти психічне здоров'я. Вона не лише підвищує ефективність навчальної діяльності, а й сприяє розвитку зрілої, відповідальної особистості, здатної самостійно будувати власну життєву стратегію.

Формування навичок саморегуляції має бути одним із пріоритетних напрямів сучасної освіти, особливо в умовах тривалої соціальної напруги та воєнних викликів. Психологічна підтримка, освітні тренінги та індивідуальні консультації допомагають студентам віднайти баланс між навчанням, життям і внутрішнім станом, що є основою для подолання прокрастинації та збереження ментального здоров'я.

Розвиваючи саморегуляцію, молодь здобуває внутрішню силу, яка допомагає не лише бути успішною у навчанні, а й залишатися стійкою, цілеспрямованою та впевненою у власному майбутньому — навіть у найскладніші часи.

Список використаних джерел

1. Вашенко І.В., Іваненко Б.Б. Психологічні ресурси особистості в подоланні складних *життєвих ситуацій*. Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології», (40). 2018. С. 33–49.
2. Грабчак О. Особливості академічної прокрастинації студентів першокурсників. *Педагогіка і психологія професійної освіти*, № 4. 2016. С. 210–218.
3. Дворник М. С. Прокрастинація в конструюванні особистісного майбутнього : монографія; Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 120 с.

4. Карамушка Л. М., Бондарчук О. І., Грубі Т. В. Методики дослідження перфекціонізму, трудоголізму та прокрастинації особистості: метод. посібник. Кам'янець-Подільський. 2017. С. 68–70.

**ОГЛЯД ЕКСПЕРИМЕНТУ З ТЕМИ
«ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД БАТЬКІВ
ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ»**

**AN OVERVIEW OF THE EXPERIMENT
ON THE PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF PARENTS
OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS**

Василенко Алла Олексіївна

II курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
allavasilenko46@gmail.com

Науковий керівник: Романенкова О.Ю., к.мед.н.,
доцент кафедри психології, педагогіки та соціальної роботи,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
olenarom2022@gmail.com

Анотація. Теза описує організацію та методологію емпіричного дослідження психологічного стану батьків дітей з ООП. Дослідження проводилося у двох закладах Кривого Рогу на вибірці 44 респондентів (25–40 років). Використано чотири валідні методики: шкалу депресії Гамільтона (HDRS), шкалу тривожності Спілбергера-Ханіна (STAI), методику КОСБ-3 та опитувальник Варги-Століна. Збір даних здійснювався очно та онлайн через Google-форми. Розроблено та апробовано корекційно-розвивальну програму з індивідуальним консультуванням, груповими сесіями та тренінгами. Обробка даних проводилася в SPSS-20 з використанням кореляційного аналізу Спірмена. Враховано етичні норми та обмеження, пов'язані з низькою мотивацією батьків.

Annotation. The thesis describes the organization and methodology of an empirical study on the psychological state of parents of children with SEN. The research was conducted in two educational institutions in Kryvyi Rih with a sample of 44 respondents (aged 25–40). Four validated methods were applied: Hamilton Depression Rating Scale (HDRS), Spielberg-Hanin Anxiety Scale (STAI), KOSB-3 technique, and Varga-Stolin Parental Attitude Questionnaire. Data were collected both in-person and online via Google Forms. A corrective-developmental program was designed and tested, including individual counseling,

group sessions, and training. Data processing was performed in SPSS-20 using Spearman's correlation analysis. Ethical standards and limitations related to low parental motivation were considered.

Експериментальна частина дослідження психологічного супроводу батьків дітей з особливими освітніми потребами (ООП) має на меті емпіричне вивчення їхнього психологічного стану, визначення ключових проблемних зон та оцінку ефективності корекційно-розвивальних програм. Ця теза детально описує організаційно-методологічні аспекти експерименту, включаючи логічну модель, відбір учасників, психодіагностичні методики, процедуру збору даних та статистичний аналіз. Дослідження ґрунтується на літературному аналізі, що підкреслює необхідність комплексного підходу до підтримки батьків, які стикаються з емоційними та соціальними викликами [1]. Експеримент проводився у двох освітніх закладах Кривого Рогу — спеціальній школі «Натхнення» та гімназії № 77 — з акцентом на психодіагностику та розробку практичних рекомендацій для інклюзивного середовища.

Метою дослідження є не лише діагностика психологічного стану батьків, але й створення та апробація програми супроводу, яка сприяє зниженню стресу, тривожності та емоційного вигорання, а також підвищенню батьківської компетентності. Експеримент враховує складнощі, пов'язані з низькою мотивацією батьків до участі, що є типовою проблемою через їхній емоційний стан і обмеженість часу [2]. Дослідження охоплює три етапи: побудову моделі, психодіагностику та впровадження програми, з дотриманням етичних стандартів і використанням валідних інструментів. Результати мають практичне значення для вдосконалення роботи психологічної служби в інклюзивних закладах, а також для формування стратегій підтримки сімей.

Експеримент структуровано за трьома основними етапами:

1. побудова логічної моделі дослідження.
2. проведення психодіагностики для оцінки психологічного стану батьків.
3. розробка та апробація корекційно-розвивальної програми.

Мета — визначити особистісний профіль батьків дітей з ООП, оцінити їхній емоційний стан (депресію, тривожність, суб'єктивне благополуччя), ставлення до дитини та перевірити вплив психологічного супроводу на ці показники. Завдання

включають відбір валідних психодіагностичних методик, збір даних про індивідуально-психологічні характеристики, аналіз кореляційних зв'язків та створення програми для підвищення адаптаційних ресурсів батьків.

Дослідження проводилося в Комунальному закладі освіти «Криворізька спеціальна школа «Натхнення» та Криворізькій гімназії № 77, де навчаються діти з різними порушеннями — від аутизму до порушень слуху та зору. Вибірка складала 44 респонденти (20 чоловіків, 24 жінки, віком 25–40 років), сформована методом випадкового відбору на основі добровільної участі. Формування вибірки ускладнювалося низькою мотивацією батьків, що підтверджується літературою як типова проблема через їхню емоційну та фізичну перевантаженість [2]. Збір даних здійснювався двома способами: індивідуальні структуровані опитування (18 осіб) та онлайн-форми Google (26 осіб) протягом 2023–2024 навчального року в рамках магістерського дослідження.

Логічна модель передбачає комплексну оцінку суб'єктивних рис батьків, таких як депресивність, тривожність, суб'єктивне благополуччя та типи батьківського ставлення до дитини. На основі діагностики розроблено корекційну програму, спрямовану на покращення емоційного стану, зниження стресу та підвищення батьківської компетентності. Обмеження моделі включають потенційну упередженість відповідей через емоційне напруження респондентів, а також обмежену кількість учасників через низьку готовність до психологічного контакту. Етичні аспекти забезпечувалися добровільною участю, конфіденційністю даних і попередньою інформованою згодою.

Для оцінки психологічного стану батьків використано чотири стандартизовані психодіагностичні методики з високим рівнем психометричної надійності та валідності:

Рейтингова шкала депресії Гамільтона (HDRS) — 17-бальна шкала, яка оцінює депресивні прояви через структуроване інтерв'ю тривалістю 20–25 хвилин. Шкала охоплює 17 показників, з яких 9 оцінюються за шкалою 0–4 бали, а 8 — за шкалою 0–2 бали. Вона дозволяє виявити емоційну нестабільність, апатію, соматичні симптоми та інші прояви депресії, пов'язані з доглядом за дитиною з ООП [3]. Методика адаптована для використання в клінічній і неклінічній практиці.

Шкала реактивної та особистісної тривожності (STAI) Спілбергера-Ханіна — інструмент із 40 запитань, поділених на

дві підшкали (20 для ситуативної тривожності, 20 для особистісної). Відповіді оцінюються за 4-бальною шкалою (від «зовсім ні» до «дуже сильно»). Методика виявляє реакції на стресові фактори, такі як страх соціальної стигматизації чи невизначеність майбутнього дитини [4].

Методика «Когнітивні особливості суб'єктивного благополуччя (КОСБ-3)» Калюк-Савченко — включає 20 тверджень, які оцінюються за 5-бальною шкалою Лайкерта. Вона вимірює три субшкали: загальну задоволеність життям, невдоволення собою та розчарування, задоволеність відносинами з іншими. Ця методика дозволяє оцінити когнітивні аспекти суб'єктивного благополуччя батьків [5].

Опитувальник батьківського ставлення до дитини Варги-Століна — містить 61 запитання, згрупованих за п'ятьма шкалами: прийняття/відторгнення, кооперація, симбіоз, авторитарна гіперсоціалізація, інфантилізація. Відповіді оцінюються за принципом «вірно/невірно», що дозволяє визначити домінантний тип ставлення до дитини та його вплив на сімейну динаміку.

Ці методики обрано через їхню відповідність меті дослідження, високу надійність і можливість комплексної оцінки психологічного стану батьків. Вони враховують як емоційні (депресія, тривожність), так і когнітивно-поведінкові аспекти (благополуччя, ставлення до дитини), а також дозволяють аналізувати гендерні та соціальні відмінності.

Експеримент розпочався з психодіагностичного етапу, під час якого респонденти проходили тестування в двох формах: індивідуальні структуровані інтерв'ю (18 осіб) та онлайн-форми через Google Forms (26 осіб). Індивідуальні інтерв'ю проводилися в спеціально обладнаних кабінетах шкіл із забезпеченням конфіденційності, тоді як онлайн-форми дозволили залучити батьків, які мають обмежений час. Збір даних тривав із вересня 2023 по травень 2024 року. Дані оброблялися за допомогою математичних методів: обчислення середніх значень, відсоткових співвідношень, стандартних відхилень. Для виявлення взаємозв'язків між параметрами використано непараметричний метод рангової кореляції Спірмена (r -Spearman) у програмному забезпеченні SPSS-20, з фокусом на статистично значущі зв'язки ($p \leq 0.05$, сила кореляції ≥ 0.62).

На основі результатів діагностики розроблено корекційно-розвивальну програму, яка включала: 1) індивідуальне консуль-

тування для опрацювання емоцій (почуття провини, страху), 2) групові сесії взаємодопомоги для зниження ізоляції, 3) тренінги з розвитку емоційної грамотності, релаксаційних технік і навичок управління поведінкою дитини [1]. Програма апробувалася на вибірці протягом трьох місяців, із повторним вимірюванням психологічних показників для оцінки змін. Етичні аспекти забезпечувалися конфіденційністю, добровільною участю та інформованою згодою, підписаною всіма учасниками.

Обмеження дослідження включали низьку мотивацію батьків до участі (лише 44 із 60 запрошених погодилися), що може бути пов'язано з їхньою емоційною втомою та браком часу. Також потенційна упередженість відповідей через суб'єктивне сприйняття могла вплинути на результати. Для аналізу гендерних відмінностей використано порівняння середніх показників між групами чоловіків і жінок, що дозволило виявити специфічні потреби кожної групи.

Експеримент демонструє системний підхід до вивчення психологічних характеристик батьків дітей з ООП, забезпечуючи надійну діагностику їхнього емоційного стану та ставлення до дитини. Використані методики дозволили точно оцінити депресію, тривожність, суб'єктивне благополуччя та поведінкові патерни, а також виявити кореляційні зв'язки, які вказують на ключові проблемні зони. Корекційна програма показала потенціал для зниження емоційного напруження, підвищення батьківської компетентності та покращення сімейного клімату. Результати слугують основою для практичних рекомендацій щодо організації психологічного супроводу в інклюзивних закладах, з акцентом на індивідуальні консультації, групові сесії та психоедукацію, адаптовані до потреб батьків і гендерних особливостей.

Список використаних джерел

1. Бужинська С.М., Тома А.С. Психологічний супровід батьків, що виховують дітей з особливими освітніми потребами. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ; Лісабон, 07 серпня 2021 р. Київ: Лісабон : ФОП Кандиба Т.П., 2021. С. 120–124.
2. Гапочка Я.О. Психологічні особливості партнерської взаємодії вчителя та батьків дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти* : зб. наук. праць. Кривий Ріг : ТОВ ВВП «Інтерсервіс», 2021. С. 131–139.

3. Практична психосоматика: депресія. Навчальний посібник / за заг. ред. О.С. Чабана, О.О. Хаустової. Київ : Видавничий дім Медкнига, 2021. 216 с.

4. Практична психосоматика: тривога. Навчальний посібник / за заг. ред. О.О. Чабана, О.О. Хаустової. Київ : Видавничий дім Медкнига, 2022. 144 с.

5. Калюк О., Савченко О. Методика «Когнітивні особливості суб'єктивного благополуччя (КОСБ-3)». *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*. 2021.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ З ТЕМИ «ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД БАТЬКІВ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ»

A REVIEW OF THE LITERATURE ON THE PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF PARENTS OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Василенко Алла Олексіївна

*II курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*
allavasilenko46@gmail.com

*Науковий керівник: Романенкова О.Ю., к.мед.н.,
доцент кафедри психології, педагогіки та соціальної роботи,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*
olenarom2022@gmail.com

Анотація. *Теза присвячена теоретичному огляду літератури з проблеми психологічного супроводу батьків дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Розглянуто сутність ООП, еволюцію інклюзивної освіти в Україні та світі, а також психологічні особливості батьків, які виховують таких дітей. Проаналізовано етапи адаптації батьків до діагнозу дитини, хронічний стрес, тривожність та емоційне вигорання. Окремо висвітлено форми та методи супроводу: індивідуальне консультування, групові сесії, психоедукацію, арттерапію, сімейну терапію та міжнародний досвід (IFSP, Triple P, Parent-to-Parent). Підкреслено, що ефективний супровід сприяє зниженню ізоляції батьків, підвищенню їхньої компетентності та успішній інтеграції дитини в суспільство. Огляд базується на 5 ключових джерелах, включаючи законодавчі акти України та наукові праці вітчизняних авторів.*

Annotation. *The thesis presents a theoretical literature review on psychological support for parents of children with special educational*

needs (SEN). It examines the essence of SEN, the evolution of inclusive education in Ukraine and worldwide, and the psychological characteristics of parents raising such children. The stages of parental adaptation to the child's diagnosis, chronic stress, anxiety, and emotional burnout are analyzed. Special attention is given to forms and methods of support: individual counseling, group sessions, psychoeducation, art therapy, family therapy, and international practices (IFSP, Triple P, Parent-to-Parent). It is emphasized that effective support reduces parental isolation, enhances their competence, and promotes successful child integration into society. The review is based on 5 key sources, including Ukrainian legislation and scholarly works by national authors.

У сучасному освітньому просторі України та світу зростає увага до інклюзивної освіти, яка передбачає інтеграцію дітей з особливими освітніми потребами (ООП) у загальноосвітнє середовище. Проте успішність цього процесу залежить не лише від адаптації дитини, але й від психологічного стану її батьків, які стикаються з емоційними, соціальними та практичними викликами. Батьки дітей з ООП часто переживають хронічний стрес, тривогу, емоційне вигорання та відчуття ізоляції, що вимагає системного психологічного супроводу для підтримки їхньої адаптації та благополуччя. Ця теза присвячена огляду літератури, який охоплює ключові теоретичні аспекти: сутність ООП, психологічні особливості батьків та форми й методи їхнього супроводу. Аналіз ґрунтується на працях вітчизняних та зарубіжних дослідників, які підкреслюють необхідність комплексного підходу до підтримки родин [1].

Актуальність теми зумовлена зростанням кількості дітей з ООП, що потребує не лише адаптації освітнього процесу, але й створення умов для психологічної стабільності сімей. Без належної підтримки батьків інклюзія може бути ускладнена через їхню невпевненість, страх перед стигматизацією та брак ресурсів для взаємодії з дитиною та школою. Література підкреслює, що психологічний супровід є ключовим елементом інклюзивної освіти, сприяючи не тільки розвитку дитини, але й гармонізації сімейних стосунків. Огляд охоплює еволюцію поняття ООП, від традиційних спеціальних закладів до сучасних інклюзивних моделей, психологічні механізми адаптації батьків, а також міжнародні та українські практики супроводу. Особлива увага приділяється ролі батьків у соціалізації дитини

та впливу їхнього емоційного стану на успіх інклюзивного навчання.

Особливі освітні потреби (ООП) визначаються як індивідуальні вимоги до навчання та розвитку, зумовлені фізичними, інтелектуальними, емоційними чи соціальними обмеженнями. Як зазначає А. А. Колупаєва, ООП охоплюють широкий спектр станів, включаючи порушення слуху, зору, аутизм, синдром Дауна, дислексію та інші розлади [2]. Ці діти потребують адаптованих методик навчання, таких як жестова мова для глухих, тактильні вправи для слабозорих або структуровані ритуали для дітей з аутизмом. Інклюзивна освіта, відповідно до Концепції Нової української школи (2016), спрямована на створення умов для всебічного розвитку таких дітей, включаючи психолого-педагогічний супровід та корекційно-реабілітаційні заходи.

Міжнародний досвід, зокрема резолюція ЮНЕСКО (2008), підкреслює переваги інтеграції дітей з ООП у загальноосвітні школи, де вони отримують спеціальну підтримку, сприяючи їхній соціалізації та когнітивному розвитку [3]. В Україні Закон «Про освіту» (2017) закріплює право на освіту за місцем проживання з акцентом на індивідуальні плани розвитку, які враховують потреби кожної дитини. Опитування батьків у Запорізькій області показало, що понад 80% підтримують інклюзію, вважаючи її корисною для соціального та емоційного зростання дітей, а 41% відзначають позитивний вплив на всіх учнів [1]. Проте, як вказує Я. О. Гапочка, успішна інклюзія вимагає толерантності від батьків, педагогів та однолітків, оскільки стигматизація може ускладнювати адаптацію [4].

Діти з ООП мають нерівномірний розвиток: сильні сторони в одних сферах (наприклад, фізична активність у дітей з порушеннями слуху) компенсують слабкості в інших (соціальна взаємодія чи координація рухів). Наприклад, діти з дислексією потребують спеціальних методик читання, тоді як аутичні діти краще реагують на структуровані ритуали та чіткі інструкції. Фізичне виховання для таких дітей спрямоване на зміцнення здоров'я, нервової системи та розвиток інтересу до руху. Використовуються наочні методи, візуальні підказки та тактильні образи, що дозволяють адаптувати вправи до потреб дитини. Батьки відіграють ключову роль, виконуючи вправи вдома та співпрацюючи з педагогами для забезпечення кон-

систентності навчання. Література підкреслює, що інклюзивне середовище сприяє розвитку толерантності у здорових дітей, які вчатьсЯ співчувати та допомагати одноліткам з ООП, що позитивно впливає на весь клас [2].

Батьки дітей з ООП перебувають у складній психологічній ситуації, що включає етапи адаптації: шок, заперечення, гнів, депресію та прийняття. Як зазначає Н. З. Софій, їхній емоційний стан характеризується хронічним стресом, тривожністю, емоційним вигоранням та фізичною втомою через постійну турботу про дитину та невизначеність її майбутнього [4]. Матері, які зазвичай беруть на себе основний тягар догляду, частіше страждають від депресивних симптомів, безсоння, головного болю та серцево-судинних розладів. Внутрішній конфлікт між прагненням забезпечити дитині максимум можливостей і відчуттям власної некомпетентності посилюється соціальним тиском, таким як осуд, співчуття чи нерозуміння з боку оточення.

Сімейна динаміка зазнає значних змін: один з батьків (частіше мати) стає основним опікуном, що може призводити до розривів у подружніх стосунках або конфліктів через нерівномірний розподіл обов'язків. Брати та сестри дитини з ООП можуть відчувати ревності або нестачу уваги, що погіршує сімейний клімат. Як зазначають А. Я. Варга та В. В. Столін, у батьків змінюється ієрархія цінностей: стабільність, доступ до підтримки та розвиток навичок саморегуляції стають пріоритетами [5]. Тривога щодо майбутньої самостійності дитини спонукає до гіперконтролю, що може викликати залежність або протест у дитини.

Дослідження показують, що батьки, які отримують психологічну підтримку, поступово формують реалістичні очікування та почуття власної ефективності. Проте без супроводу вони ризикують залишитися в ізоляції, відчуваючи провину та самотність. Психологічний портрет таких батьків — це комплекс суперечливих емоцій, від страху й розпачу до надії та прагнення до розвитку. Професійний супровід необхідний для зниження стресу, покращення сімейного клімату та підвищення батьківської компетентності, що позитивно впливає на дитину з ООП [1].

Психологічний супровід батьків дітей з ООП — це системна допомога, спрямована на виявлення їхніх внутрішніх ресурсів та соціальну інтеграцію, на відміну від корекції, яка фо-

кусується на усуненні недоліків. У США, за законом IDEA, застосовуються індивідуальні плани підтримки сім'ї (IFSP), які розробляються спільно з батьками та фахівцями, включаючи освітні програми для підвищення компетентності [1]. В Україні Закон «Про освіту» (2017) визначає необхідність психологічного, педагогічного та соціального супроводу, що охоплює як освітнє середовище, так і місце проживання [3].

Основні форми супроводу включають: індивідуальне консультування для опрацювання емоцій (почуття провини, страху за майбутнє), групові сесії, такі як батьківські клуби чи групи взаємодопомоги «Parent-to-Parent», які знижують ізоляцію, та тренінгові програми, наприклад, Triple P, для розвитку навичок комунікації та управління поведінкою дитини. Психоедукація надає батькам доступні знання про особливості розвитку дитини, нейропсихологію та стратегії виховання. Сімейна терапія допомагає налагодити взаєморозуміння, розподілити відповідальність та зменшити напругу в родині.

Методи супроводу охоплюють арттерапію (малювання, колажі, казкотерапію), психодраму, рольові ігри та релаксаційні техніки для регуляції емоцій. Як зазначає Л. В. Балакірська, супровід має бути довготривалим і гнучким, враховуючи соціально-економічний статус сім'ї, рівень освіти та наявність підтримки [2]. Командний підхід, що включає психологів, логопедів, дефектологів та асистентів учителя, забезпечує інтеграцію батьків у розробку індивідуальних програм розвитку дитини. Групи взаємодопомоги сприяють обміну досвідом, а тренінги фокусуються на практичних навичках, таких як розв'язання конфліктів чи організація домашнього простору. Психоедукація подається через лекції, вебінари чи роздаткові матеріали, акцентуючи на ресурсах, а не лише на труднощах. Супровід має бути системним, з регулярним зворотним зв'язком, щоб забезпечити емоційне благополуччя родини та ефективність інклюзії [4].

Огляд літератури підтверджує, що психологічний супровід батьків дітей з ООП є критично важливим для успіху інклюзивної освіти. Теоретичні основи підкреслюють необхідність індивідуального підходу, врахування емоційного стану батьків та використання різноманітних форм і методів підтримки. Зарубіжний досвід, як-от американська модель IFSP, та українські законодавчі ініціативи створюють основу для розвитку

ефективних практик. Подальші дослідження мають зосередитися на адаптації міжнародного досвіду до українських реалій, щоб підвищити доступність і якість супроводу. Інтеграція батьків у процес сприяє не тільки розвитку дитини, але й зниженню стресу, вигорання та ізоляції, забезпечуючи гармонію в родині.

Список використаних джерел

1. Бужинська С.М., Тома А.С. Психологічний супровід батьків, що виховують дітей з особливими освітніми потребами. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ; Лісабон, 07 серпня 2021 р. Київ; Лісабон : ФОП Кандиба Т.П., 2021. С. 120–124.
2. Колупаєва А.А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 304 с.
3. Про освіту : Закон України № 2145-VIII від 05.09.2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
4. Гапочка Я.О. Особливості психологічного супроводу батьків дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного освітнього середовища. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Дослідження різних напрямків розвитку психології та педагогіки»*. Одеса, 2021. С. 56–58.
5. Варга А.Я., Столін В.В. Опитувальник батьківського ставлення до дитини. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*. 1989. С. 164–169.

**ОГЛЯД РЕЗУЛЬТАТІВ З ТЕМИ
«ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД БАТЬКІВ
ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ»**

**ANALYSIS OF THE RESULTS
ON THE PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF PARENTS
OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS**

Василенко Алла Олексіївна

*II курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
allavasilenko46@gmail.com*

*Науковий керівник: Романенкова О.Ю., к.мед.н., доцент кафедри
психології, педагогіки та соціальної роботи,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
olenarom2022@gmail.com*

Анотація. Теза містить детальний аналіз результатів психодіагностики батьків дітей з ООП. За шкалою HDRS 66% респондентів мають легку/помірну депресію, за STAI — 57% високий рівень ситуативної тривожності. За КОСБ-3 64% незадоволені життям, 53% — відносинами. За опитувальником Варги-Століна домінує авторитарна гіперсоціалізація (34%), найменше — кооперація (7%). Виявлено статистично значущі кореляції: прийняття та кооперація знижують депресію й тривожність ($r_s = -0.64...-0.68$), симбіоз та інфантилізація — підвищують ($r_s = 0.62-0.82$). Гендерні відмінності: матері тривожніші (75% високої ситуативної тривожності), батьки — авторитарніші (60%). Запропоновано практичні рекомендації щодо диференційованого супроводу.

Annotation. The thesis provides a detailed analysis of the psychodiagnostic results of parents of children with SEN. According to HDRS, 66% of respondents show mild/moderate depression; according to STAI, 57% have high situational anxiety. KOSB-3 revealed 64% dissatisfaction with life and 53% with relationships. Varga-Stolin questionnaire showed dominant authoritarian hypersocialization (34%) and minimal cooperation (7%). Statistically significant correlations were found: acceptance and cooperation reduce depression and anxiety ($r_s = -0.64...-0.68$), while symbiosis and infantilization increase them ($r_s = 0.62-0.82$). Gender differences: mothers exhibit higher anxiety (75% high situational), fathers — more authoritarian attitudes (60%). Practical recommendations for differentiated support are proposed.

Результати психодіагностичного дослідження психологічних характеристик батьків дітей з особливими освітніми потребами (ООП) створюють емпіричну основу для розуміння їхнього емоційного стану, когнітивних особливостей та потреб у психологічному супроводі. Ця теза аналізує ключові знахідки, отримані на основі вибірки з 44 респондентів, щодо рівнів депресії, тривожності, суб'єктивного благополуччя та батьківського ставлення до дитини. Дані оброблено за допомогою математичних і статистичних методів, зокрема кореляційного аналізу Спірмена, для виявлення взаємозв'язків між параметрами. Результати підкреслюють необхідність цільового психологічного втручання для зниження стресу, покращення сімейних стосунків і підвищення адаптаційних ресурсів батьків [1]. Аналіз охоплює детальний розбір показників, гендерні відмінності, графічне представлення даних та практичні імплікації для організації супроводу в інклюзивних освітніх закладах.

Дослідження підтверджує гіпотези про високий рівень емоційного напруження батьків, зумовлений доглядом за дитиною з ООП, і вказує на специфічні потреби матерів і батьків у психологічній допомозі. Результати слугують основою для вдосконалення корекційних програм, спрямованих на зниження депресії, тривожності, ізоляції та формування позитивного ставлення до дитини. Особлива увага приділяється кореляціям між емоційним станом і типами батьківського ставлення, що дозволяє визначити пріоритетні напрями втручання. Дослідження також враховує вплив соціальних і сімейних факторів, таких як обмежений доступ до підтримки чи стигматизація, на психологічний стан батьків, що має значення для розробки індивідуалізованих програм супроводу. Додатково аналізується ефективність корекційної програми, апробованої на вибірці, яка включала індивідуальні консультації, групові сесії та психоедукацію.

За результатами рейтингової шкали депресії Гамільтона (HDRS), 66% батьків (29 осіб) мають легку або помірну депресію, з переважанням депресивного настрою (61%, 27 осіб) та зниження активності (41%, 18 осіб) [2]. Депресивний настрій проявляється в почутті безнадії, смутку, втрати інтересу до повсякденних справ і зниженні мотивації до соціальних контактів. Психофізіологічні симптоми включають порушення сну (48%, 21 особа), такі як труднощі із засинанням, раннє пробудження або надмірна сонливість, що часто пов'язані з хронічною втомою

від догляду за дитиною. Соматичні прояви, такі як головний біль, відчуття тяжкості в кінцівках, підвищена стомлюваність і зниження апетиту, зафіксовано у 11% респондентів (5 осіб). Психічна тривога (64%, 28 осіб) виражається в дратівливості, неспокої та підвищеній чутливості до зовнішніх подразників, таких як коментарі оточення чи поведінка дитини. Почуття провини та самозасудження (48%, 21 особа) пов'язане з переживаннями про недостатню ефективність у вихованні, що посилюється соціальним тиском і стигматизацією.

За шкалою реактивної та особистісної тривожності (STAI) Спілбергера-Ханіна, 57% респондентів (25 осіб) мають високий рівень ситуативної тривожності, а 48% (21 особа) — середній рівень особистісної тривожності [3]. Матері демонструють значно вищу тривожність: 75% (18 із 24 жінок) мають високий рівень ситуативної тривожності проти 35% у чоловіків (7 із 20). Особистісна тривожність висока у 71% матерів (17 осіб) і лише у 10% батьків (2 особи). Низька тривожність зафіксована у 11% (5 осіб, переважно чоловіки), що може вказувати на захисний механізм заперечення або приховану тривогу, яка проявляється в уникненні емоційного контакту [4]. Ситуативна тривожність пов'язана з реакціями на поточні стресові фактори, такі як взаємодія з педагогами, страх осуду чи невизначеність щодо прогресу дитини. Особистісна тривожність відображає стійку схильність до занепокоєння, що погіршує соціальну адаптацію, сімейну динаміку та здатність батьків справлятися з викликами.

Гендерні відмінності в тривожності пояснюються різними ролями в сім'ї: матері частіше беруть на себе основний тягар догляду за дитиною, що посилює їхню емоційну вразливість, тоді як чоловіки схильні до уникнення або раціоналізації проблем, що може маскувати їхній емоційний стан. Ці дані підкреслюють необхідність диференційованого підходу до супроводу, з акцентом на зниження тривожності у матерів через психоедукацію та релаксаційні техніки, а для батьків — через розвиток емоційної відкритості.

За методикою «Когнітивні особливості суб'єктивного благополуччя (КОСБ-3)» Калюк-Савченко, 64% батьків (28 осіб) незадоволені своїм життям, 48% (21 особа) відчувають невдоволення собою та розчарування, а 53% (23 особи) — незадоволені відносинами з іншими [5]. Загальна задоволеність життям низька у 57% респондентів (25 осіб), що відображає зневіру в

особистих досягненнях, умовах життя та соціальних зв'язках. Чоловіки демонструють вищий рівень задоволеності життям: 20% (4 особи) мають високий рівень, 60% (12 осіб) — середній, але 70% (14 осіб) незадоволені собою, що вказує на внутрішні конфлікти щодо власної ефективності як батьків. Матері мають більш деструктивний профіль: 88% (21 особа) мають низьку задоволеність життям, 67% (16 осіб) — високий рівень розчарування, що пов'язано з почуттям жертвенності, перевантаженням і браком соціальної підтримки.

Невдоволення собою асоціюється з почуттям провини за «недостатньо хороше» виховання, а також із порівнянням себе з іншими батьками, чиї діти не мають ООП. Незадоволеність відносинами з іншими зумовлена ізоляцією, викликаною обмеженням часом на соціальні контакти та стигматизацією з боку оточення. Лише 9% респондентів (4 особи) мають високий рівень задоволеності життям, сприймаючи його як безпечне та сприятливе для реалізації цілей. Гендерні відмінності вказують на те, що матері більше схильні до емоційного виснаження через більшу залученість у виховання, тоді як чоловіки частіше демонструють приховану тривогу, що впливає на їхню активність у сімейному житті. Ці дані свідчать про необхідність адресної підтримки, спрямованої на підвищення суб'єктивного благополуччя через групові сесії та психоедукацію.

За опитувальником Варги-Століна, домінуючим типом ставлення до дитини є авторитарна гіперсоціалізація (34%, 15 осіб), за якою слідує прийняття (27%, 12 осіб), інфантилізація (18%, 8 осіб), симбіоз (14%, 6 осіб) і кооперація (7%, 3 особи) [5]. Авторитарна гіперсоціалізація характеризується високою вимогливістю, контролем і обмеженням самостійності дитини, що може пригнічувати її ініціативу та розвиток. Прийняття відображає позитивне сприйняття можливостей і потреб дитини, сприяючи її соціалізації та емоційному розвитку. Інфантилізація та симбіоз вказують на надмірну опіку чи сприйняття дитини як незрілої, що перешкоджає формуванню її автономії. Кооперація, як найпродуктивніший тип, передбачає партнерські стосунки між батьками та дитиною, але є найменш поширеним через брак ресурсів і високий рівень стресу у батьків.

Матері демонструють толерантніше ставлення: 33% (8 осіб) — прийняття, 25% (6 осіб) — симбіоз, 12,5% (3 особи) — кооперація. Чоловіки частіше схильються до авторитаризму (60%,

12 осіб) і не виявляють кооперації чи симбіозу. Кореляційний аналіз Спірмена показав, що прийняття та кооперація мають обернений зв'язок із депресією ($r_s = -0.64$, $p \leq 0.05$) та ситуативною тривожністю ($r_s = -0.68$, $p \leq 0.05$), але позитивно корелюють із суб'єктивним благополуччям ($r_s = 0.72$, $p \leq 0.01$). Симбіоз та інфантилізація, навпаки, посилюють депресію ($r_s = 0.62-0.82$, $p \leq 0.01$) і тривожність ($r_s = 0.72$, $p \leq 0.01$), знижуючи благополуччя ($r_s = -0.68$, $p \leq 0.01$). Авторитаризм підвищує тривожність ($r_s = 0.66$, $p \leq 0.01$) і знижує задоволеність відносинами ($r_s = -0.64$, $p \leq 0.01$). Ці зв'язки вказують на те, що тип ставлення до дитини має прямий вплив на емоційний стан батьків і їхню здатність адаптуватися до викликів.

Результати дослідження підкреслюють необхідність диференційованого підходу до психологічного супроводу батьків дітей з ООП. Для батьків із авторитарним ставленням рекомендуються тренінги з розвитку партнерських стосунків із дитиною, які сприяють зниженню контролю та тривожності. Такі тренінги можуть включати рольові ігри, що моделюють ситуації співпраці, та навчання технікам активного слухання. Для матерів, схильних до симбіозу чи інфантилізації, ефективними будуть сесії арттерапії (малювання, створення колажів, казкотерапія), які допомагають опрацювати почуття провини та сформувати реалістичні очікування щодо розвитку дитини. Групові сесії взаємодопомоги, такі як програми «Parent-to-Parent», знижують відчуття ізоляції, дозволяючи батькам обмінюватися досвідом і отримувати підтримку від інших у подібних ситуаціях.

Психоедукація, подана через вебінари, лекції чи роздаткові матеріали, є критично важливою для підвищення батьківської компетентності. Вона має включати інформацію про особливості розвитку дітей з ООП, стратегії виховання, а також техніки саморегуляції для зниження стресу. Наприклад, батькам надаються практичні рекомендації щодо організації структурованого середовища для дитини з аутизмом або використання тактильних методів для дітей із порушеннями зору. Сімейна терапія може допомогти розподілити відповідальність між батьками, зменшуючи напругу та конфлікти. Релаксаційні техніки, такі як дихальні вправи чи прогресивна м'язова релаксація, сприяють зниженню тривожності та покращенню емоційного стану.

Особливу увагу слід приділити гендерним особливостям: для матерів необхідно зосередитися на зниженні емоційного

виснаження через арттерапію та групову підтримку, тоді як для батьків — на розвитку емоційної відкритості та залученості у виховання через тренінги з комунікації. Довготривалий супровід, що включає регулярний зворотний зв'язок і моніторинг прогресу, є ключовим для забезпечення стійких змін у психологічному стані батьків.

Результати дослідження підтверджують нагальну потребу в психологічному супроводі батьків дітей з ООП, особливо тих, хто демонструє авторитарну гіперсоціалізацію, симбіоз чи інфантилізацію, оскільки ці типи ставлення асоціюються з підвищеною депресією та тривожністю. Корекційна програма, що включає індивідуальні консультації, групові сесії взаємодопомоги, тренінги з емоційної грамотності та психоедукацію, показала потенціал для зниження емоційного напруження, підвищення суб'єктивного благополуччя та формування позитивного ставлення до дитини. Рекомендації включають впровадження довготривалого супроводу з акцентом на гендерні особливості: для матерів — фокус на зниженні емоційного виснаження, для батьків — на розвитку партнерських стосунків із дитиною. Використання арттерапії, релаксаційних технік і вебінарів із психоедукації може значно посилити ефективність програм. Результати слугують основою для вдосконалення інклюзивних практик, спрямованих на підтримку сімейного благополуччя та успішну інтеграцію дітей з ООП у суспільство.

Список використаних джерел

1. Гапочка Я.О., Токарева Н.М. Стратегія розвитку суб'єктності фахівців команди супроводу дитини з ООП. *Перспективи та інновації науки*. Випуск № 5 (39). 2024. С. 741–752.
2. Практична психосоматика: депресія. Навчальний посібник / за заг. ред. О.С.Чабана, О.О.Хаустової. Київ : Видавничий дім Медкнига, 2021. 216 с.
3. Практична психосоматика: тривога. Навчальний посібник / за заг. ред. О.С.Чабана, О.О.Хаустової. Київ : Видавничий дім Медкнига, 2022. 144 с.
4. Гапочка Я.О. Особливості психологічного супроводу батьків дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного освітнього середовища. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Дослідження різних напрямків розвитку психології та педагогіки». Одеса, 2021. С. 56–58.
5. Варга А.Я., Столін В.В. Опитувальник батьківського ставлення до дитини. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*. 1989. С. 164–169.

**ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОГО СЕРЕДОВИЩА
В ІНКЛЮЗИВНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ****FORMATION OF A TOLERANT ENVIRONMENT
IN AN INCLUSIVE EDUCATIONAL INSTITUTION**

Вегера Аліна Анатоліївна

соціальний педагог, вчитель історії,

Комунальний заклад загальної середньої освіти

«Ліцей № 15 імені Олександра Співачука Хмельницької міської ради».

Анотація. У статті розглядаються теоретичні та практичні аспекти формування толерантного середовища в інклюзивному освітньому просторі. Проаналізовано роль педагогічного колективу у створенні умов для взаємоповаги, прийняття та підтримки між усіма учасниками освітнього процесу. Визначено основні принципи, методи та напрями роботи педагогів, спрямовані на виховання культури толерантності. Подано приклади ефективних педагогічних практик, які сприяють формуванню позитивного психологічного клімату в колективі.

Annotation. The article highlights the theoretical foundations, practical approaches, and psychological and pedagogical conditions for the formation of a tolerant environment in an inclusive educational institution. The concept of «tolerance» in the pedagogical context is revealed, and the factors influencing the creation of an atmosphere of mutual respect and acceptance are identified. The role of the teaching staff, students, parents, and specialists of the psychological service in creating a positive microclimate is analyzed. Examples of effective pedagogical practices aimed at fostering a culture of tolerance and supporting children with special educational needs are presented.

Сучасна система освіти України орієнтована на гуманістичні цінності, серед яких провідне місце посідають принципи рівності, поваги до різноманіття та визнання унікальності кожної особистості. У зв'язку з активним розвитком інклюзивної освіти особливого значення набуває формування толерантного середовища в навчальних закладах, де спільно навчаються діти з різними освітніми потребами. Толерантність виступає основою успішної соціалізації таких дітей і запорукою ефективної міжособистісної взаємодії всіх учасників освітнього процесу.

Толерантність — це не лише терпимість, а насамперед активна позиція прийняття інших людей, розуміння їхніх потреб і особливостей. У педагогічному контексті толерантність означає створення умов, за яких кожен учень відчуває себе цінним членом колективу, незалежно від рівня розвитку, стану здоров'я, національності, релігії чи соціального статусу.

Толерантне середовище як умова успішної інклюзії

Формування толерантного середовища в інклюзивному закладі передбачає цілеспрямовану діяльність педагогів, психологів і всього колективу. Це середовище має включати такі складові:

- Психологічний комфорт — атмосфера довіри, підтримки, відсутність дискримінації.

- Соціальна інтеграція — спільна участь усіх дітей у навчальних і позакласних заходах.

- Позитивна комунікація — розвиток навичок емпатії, доброзичливості, взаємодопомоги.

- Партнерство з батьками — взаємна підтримка та розуміння між сім'єю і школою.

Педагогічні умови формування толерантності

Важливим завданням педагогів є створення системи виховних впливів, що формують у дітей ціннісне ставлення до різноманіття. Для цього доцільно застосовувати такі методи:

- Інтерактивні технології навчання (дискусії, тренінги, рольові ігри, кейс-метод), які стимулюють учнів до саморефлексії та співпереживання.

- Проєктна діяльність, спрямована на спільне досягнення мети дітьми з різними можливостями.

- Корекційно-розвивальні вправи з формування емоційного інтелекту.

- Педагогічний приклад — особистісна культура вчителя, його толерантне ставлення до дітей є вирішальним чинником формування такої ж поведінки в учнів.

Соціальний педагог і практичний психолог здійснюють діагностику соціально-психологічного клімату, проводять просвітницькі заходи для педагогів і батьків, надають підтримку дітям із особливими освітніми потребами. Їхня діяльність сприяє профілактиці булінгу та конфліктів, забезпечуючи гармонійну інтеграцію кожної дитини в колектив.

Формування толерантного середовища в інклюзивному закладі освіти є системним і тривалим процесом, який вимагає

професійної готовності педагогів, підтримки адміністрації та активної участі всіх учасників освітнього процесу. Лише в умовах взаємоповаги, довіри та прийняття можливе ефективне включення дітей з особливими потребами у шкільне життя та їх повноцінний розвиток як особистостей.

Список використаних джерел

1. Про освіту : Закон України. Київ, 2017.
2. Концепція розвитку інклюзивної освіти в Україні. МОН України, 2020.
3. Андреева Г.М. Соціальна психологія. Київ : Либідь, 2019.
4. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи. Київ : Науковий світ, 2021.
5. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Київ : А.С.К., 2020.

МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС ПОСТТРАВМАТИЧНОГО ЗРОСТАННЯ: ДІАГНОСТИКА ТА ОЦІНКА

POSTTRAUMATIC GROWTH METHODOLOGY: DIAGNOSTIC TOOLS AND EVALUATION

Вертелецька Вікторія Андріївна

II курс, група ЗПЛ-24-2м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-1>
verteletskaya@gmail.com

Науковий керівник: Співак Л.М., д.психол.н., професор,
професор кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університет «Україна».
l.spivak.work@gmail.com

Анотація. Висвітлено інструменти діагностики посттравматичного стану українців. Описано стандартизовані методики «Контрольний перелік життєвих подій LEC-5» та «Контрольний перелік питань для оцінки ПТСР». Коротко представлено методику «Опитувальник посттравматичного зростання» Р. Тедеші і Л. Калхуна з описом зростання за п'ятьма шкалами. Подано деякі висновки власного дослідження.

Annotation. The paper highlights diagnostic tools for assessing post-traumatic conditions among Ukrainians. It describes standardized methodologies such as the Life Events Checklist for DSM-5 (LEC-5) and the PTSD Checklist for DSM-5 (PCL-5). The Posttraumatic Growth Inventory developed by R. Tedeschi and L. Calhoun is briefly presen-

ted, including an overview of growth across five domains. Selected findings from the author's own research are also provided.

Проблема збереження фізичного і психологічного здоров'я українців в умовах тривалої війни стає все гострішою. Вплив психотравмуючих подій спричиняє негативні наслідки на психоемоційний стан кожного — не тільки тих, хто безпосередньо постраждав від воєнних дій, але і тих, хто є свідком трагедії і важких страждань інших. Перед українськими психологами стоять надскладні виклики — працювати в умовах, коли дія стресогенних чинників триває і має вплив як на клієнта, так і на фахівця.

Сьогодні, поряд з питаннями запобігання розвитку важких психіатричних розладів у військових і цивільних, як наприклад, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), зміцнення стресостійкості і резильєнтності населення, явище посттравматичного зростання (ПТЗ) приваблює все більший інтерес науковців. Зростає розглядання нами не тільки як процес якісних позитивних змін особистості, що відбувається внаслідок пережитої травматичної події, але як спосіб зберегти, чи навіть відновити, свою особистісну цілісність та ідентичність, зміцнити її внутрішніми і зовнішніми ресурсами та гідно витримати всі випробування, пов'язані з війною.

У нашому дослідженні, присвяченому аналізу особливостей посттравматичного зростання українців, які постраждали внаслідок воєнних дій, було використано такі стандартизовані методики:

— LEC-5, що включає два блоки:

1) Контрольний перелік життєвих подій (Life Events Checklist for DSM-5, LEC);

2) Контрольний перелік питань для оцінки ПТСР (PTSD Checklist for DSM-5, PCL-5);

— Опитувальник посттравматичного зростання (Post Traumatic Growth Inventory), розроблений Р. Тедеші і Л. Калхун, адаптований М. Магомед-Еміновим [1].

У першій частині методики LEC-5 подано перелік 17 подій, які могли статися з досліджуваним протягом життя та спричинити фізичний і психоемоційний вплив на нього. Це стихійні лиха, катастрофи, фізичне і сексуальне насильство, військові дії, хвороби, тяжкі страждання тощо. Згідно досліджень, попередній досвід переживання людиною важких психотравмуючих ситуацій

дитинства і дорослого життя є вагомим чинником розвитку ПТСР. Серед людей, які опиняються в однакових психотравмуючих умовах, ймовірність настання розладу у тих, хто мав попередній травматичний досвід, більша, порівняно з тими, хто не переживав його.

Наступним кроком методики є вибір досліджуваного тої події, яка, на його думку, або за суб'єктивними відчуттями, є найгіршою, і спогади про неї досі викликають неприємні реакції. Респонденту пропонується коротко описати деякі деталі цієї ситуації.

Як показало наше дослідження, саме цей етап опитування є найважчим для респондентів. Люди не хочуть говорити про свою травму, воліють забути, витіснити, уникнути нагадувань. Це цілком зрозуміло і природно — обережати себе від повторної ретравматизації. На жаль, неопрацьована травма залишається і продовжує чинити свій руйнівний вплив на тіло і психіку. Водночас, цей момент є ключовим для розуміння, чи готова людина зустрітися з болем і прийти до посттравматичного зростання, чи адаптуватися до умов звичними для себе способами.

Другий блок методики LEC-5 — стандартизований інструмент для самооцінки симптомів ПТСР, який базується на діагностичних критеріях DSM-5. Він складається з 20 питань, які описують наслідки пережитої події та можуть вказувати на симптоми ПТСР. Оцінка наявності цих симптомів здійснюється за такими кластерами:

- 1) Кластер А: опис травматичної події;
- 2) Кластер В: інтрузії, симптоми, пов'язані з нав'язливими спогадами про подію, фізіологічними реакціями, нічними сновидіннями (запитання 1–5);
- 3) Кластер С: уникання думок, місць, людей, які нагадують про ситуацію (запитання 6, 7);
- 4) Кластер D: негативні зміни когніцій і настрою, амнезії, самозвинувачення, відчуження, апатія (запитання 8–14);
- 5) Кластер Е: надмірна емоційна реактивність, дратівливість, спалахи гніву, тривожність, ризикована поведінка тощо (запитання 15–20) [2].

Наслідки травматизації проявляються на всіх рівнях функціонування особистості: на когнітивному, емоційному, образному, соматичному і поведінковому. Аналіз результатів опитувальника дає розуміння, у якій сфері особистості порушення найсуттєвіші, та які напрямки інтервенції мають бути застосовані для лікування або корекції стану людини.

Методика «Опитувальник посттравматичного зростання» Р. Тедеші і Л. Калхуна залишається найпопулярнішим інструментом кількісного вимірювання ПТЗ. Згідно опитувальника, який складається з 21 питання, визначається загальний індекс посттравматичного зростання та кількісні показники за п'ятьма шкалами. Шкала «Ставлення до інших» визначає якісні зміни людини у взаємовідносинах з рідними, друзями, колегами, оточенням, наскільки вона переоцінила значення соціальної підтримки, проявів почуттів у стосунках, присутності інших загалом у своєму житті. Шкала «Нові можливості» показує, чи людина змогла побачити іншу, позитивну, сторону негативної ситуації та, чи використала можливості, які у неї з'явилися. Шкала «Сила особистості» — зміни у ставленні до себе, набуття впевненості у своїх силах, здатності долати перешкоди. Шкала «Духовні зміни» показує, як трансформувалися світоглядні переконання і цінності. Шкала «Підвищення цінності життя» визначає переосмислення екзистенційних категорій [1].

Результати нашого дослідження, а також аналіз наукових джерел на тему ПТЗ, показали, що посттравматичне зростання і посттравматичний розлад не виключають один одного [3]. Зростання може свідчити про те, що ядро особистості збереглося всупереч впливу травми, є сила і внутрішні ресурси для подолання наслідків травматизації. Це розуміння дуже важливе для того, щоб сприяти посттравматичному зростанню осіб, які постраждали від травматичних подій, а не лише фокусуватися на усуненні симптомів ПТСР, в тому числі медикаментозними впливами. На реалізацію цієї мети має бути спрямована психологічна і психотерапевтична робота фахівців, що полягає на залученні ресурсів для подолання наслідків травми і розвитку посттравматичного зростання.

Список використаних джерел

1. Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ : Педагогічна думка. 2016. 219 с.
2. Безшейко В. Г. Адаптація шкали для клінічної діагностики ПТСР та опитувальника «Перелік симптомів ПТСР» для української популяції. *НейроNews*. 2018. № 3(96). С. 30–31.
3. Баніт О.В. Посттравматичне зростання українців в умовах війни. *Освітня аналітика України*. 2023. № 4 (25). С. 103–115. DOI: 10.32987/2617-8532-2023-4-104-115.

**МОДЕЛЬ BASIC PH:
СТРУКТУРА, ПРИНЦИПИ І ЗАСТОСУВАННЯ
THE BASIC PH MODEL:
STRUCTURE, PRINCIPLES AND APPLICATIONS**

Вертелецька Вікторія Андріївна

II курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-2>

verteletskaya@gmail.com

Науковий керівник: Співак Л.М., д.психол.н., професор,
професор кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

l.spivak.work@gmail.com

Анотація. Описано структуру інтегративної моделі ресурсних каналів BASIC Ph М. Лахада. Подано зв'язок між концепцією моделі М. Лахада та Полівагальною теорією С. Порджеса. Окреслено деякі стратегії психотерапевтичної роботи з метою розширення ресурсних каналів людини. Звернено увагу на взаємозв'язок і рівномірний розвиток цих ресурсів у подоланні наслідків психотравматичного стресу.

Annotation. This paper presents the structure of Mooli Lahad's integrative model of resource channels BASIC Ph. It outlines the conceptual connection between Lahad's model and Stephen Porges' Polyvagal Theory. The paper describes selected psychotherapeutic strategies aimed at expanding individual resource channels. Special attention is given to the interrelation and balanced development of these resources in overcoming the consequences of psychotraumatic stress.

Життя людини — від моменту народження немовляти аж до смерті — це суцільна боротьба за виживання, подолання викликів і загроз навколишнього середовища, накопичення досвіду та збереження навиків вдалого подолання труднощів. Сьогодні, в умовах тривалої війни, українці вчать не лише виживати, але й ефективно функціонувати в складних обставинах безперервної загрози життю.

Ізраїльський травматерапевт, професор М. Лахад довгий час працював з людьми, які постійно потерпали від загрози обстрілів і проникнення терористів. Ці люди роками вимушені були справлятися з травматичними ситуаціями. Багаторічний досвід роботи професора в умовах суворой реальності ліг в ос-

нову створення практичної комплексної програми подолання труднощів і стійкості — інтегративної моделі психологічного виживання людини після сильного стресу BASIC Ph Model або «Місток над прірвою» [2].

Назва «BASIC Ph» є акронімом шести слів, що описують шість ресурсних каналів особистості, які людина залучає задля подолання наслідків стресових подій: Belief (віра, переконання), Affect (емоції), Social (соціальний), Imagination (уява), Cognitive (когнітивні функції) та Physiological (фізіологічна і фізична діяльність). Модель М. Лахада поєднала шість психологічних підходів: від регулювання людської поведінки з точки зору стимулу і реакцій, що полягає на ідеях біхевіористів, через афективний аспект відношення до світу З. Фрейда, роль образного сприйняття, уяви, фантазій і архетипів К. Г. Юнга, теорію про значення суспільства і соціального оточення Е. Еріксона, когнітивно-поведінкову терапію А. Бека й Е. Елліса до ідей віри і сенсів, представлених А. Маслоу і розвинених у логотерапії В. Франкла [2].

У сучасній психологічній науці окремі методи все більше асимілюються і інтегруються, а кожна концепція підтверджується науковими дослідженнями в галузі неврології, психофізіології та нейропсихології. Так, полівагальна теорія С. Пурджеса змінила підхід до розуміння стресу, травми, безпеки та регуляції емоцій у психотерапії, нейропсихології та соматичних практиках [1]. Водночас положення теорії науково підтверджують роль ресурсів соціальної підтримки, емоційної саморегуляції, психофізіологічного самовідновлення та їх взаємозв'язок.

«Belief» — віра, переконання, цінності, сенси — це внутрішня опора особистості. У ситуації загрози життю активується досвід виживання предків, історії сім'ї, роду — це сила ідентичності, традицій, приналежності, родинних цінностей. Перед лицем реальної небезпеки, людина звертається до Бога, як до всемогутнього захисника. Ресурс віри означає також віру в самого себе, у свою внутрішню стійкість, засновану на власному попередньому досвіді подолання загроз. Сенс життя — найпотужніша мотивація людини до відновлення. На думку В. Франкла, найбільші шанси вижити мають люди з міцним духом, навіть міцне здоров'я не має такого значення. Для розкриття цього ресурсного каналу важливе значення має переосмислення екзистенційних категорій, ставлення до життя і смерті, духовне саморозкриття і надання сенсу кожному прожитому дню.

«Affect» — емоції, прояв почуттів, розпізнавання, надання їм уваги, висловлювання і проживання своїх афектів — те, що допомагає зціленню в умовах психотерапії. Людина, яка має мужність прожити важку емоцію, здатна подолати травму і зрости над собою. І, навпаки, уникання, витіснення, блокування емоцій сприяє руйнівному впливу травматичного стресу як на психологічне, так і на фізичне здоров'я. Робота над усвідомленням значення своїх емоцій, ставлення до них, як до позитивних стимулів, а не негативних проявів, дає великі можливості особистісного росту.

«Social» — залучення соціальної підтримки і допомоги, перебування у колі близьких людей, співчуття і співпереживання іншим, а також спільна діяльність. Взаємодопомога і турбота про ближнього є умовою виживання людини в усі часи. Полівагальна теорія С. Порджеса дає наукове пояснення, як зв'язок з іншими — рідними, друзями, коханою людиною, навіть уявний зв'язок з тими, кого немає, зі світом, вищою силою, Богом чи янголом-охоронцем — створює відчуття безпеки і захищеності через активізацію вентрально-вагальної гілки блукаючого нерва (системи емоційного і соціального зв'язку) [1].

Imagination — уява, творчість, фантазії, гра. «Без гри і фантазії жодна творча робота ще не народжувалася. Борги, які ми маємо перед грою уяви, незліченні» (Юнг, 1977). Кожен свій досвід, спогад людина пов'язує з картинками, образами, метафорами. Особливо закарбовується в пам'яті картина травматичної події, яка переслідує в нав'язливих спогадах, снах, викликає негативні емоційні реакції та відчуття в тілі. Робота з метафорою, аналізом сновидінь, образів, вираженням переживань у малюнку тощо, дає широке поле для переосмислення досвіду і розкриття можливостей для відновлення. Цьому служить і вміння фантазувати, створювати позитивні історії, мріяти, поринати в приємні спогади і візуалізувати щасливі події майбутнього.

Cognitive — оцінка, фокус, аналіз, переосмислення, планування. У ситуаціях важких стресів цей ресурс доступний людям з сильним психічним здоров'ям, домінуванням раціонального, а не емоційного мозку. Це здатність оцінити рівень реальної загрози та «переналаштувати» функціонування власної вегетативної системи, щоб могли приймати адекватні до обставин рішення. Психологічні захисти, як раціоналізація, інтелектуалізація та ізоляція, на тлі заперечення природних

відчуттів, не є ефективними. Навпаки, здатність приймати власні афекти та навички саморегуляції сприяють раціональному використанню когнітивних можливостей.

Physiological — фізична і фізіологічна діяльність тіла, активність, спорт, робота. Основна ідея полівагальної теорії полягає в тому, що людське тіло здатне самостійно регулювати емоційні реакції на стрес. Вона базується, в тому числі, на багатовіковій історії виживання та знаходженні ефективних підходів і практик, як регулювання дихання, медитації, йога, бойові мистецтва та хоровий спів і танці [1]. У ситуаціях стресу людина може використовувати важку фізичну роботу, інтенсивні тренування, як спосіб уникнення проживання емоційних станів. Ця стратегія не сприяє подоланню стресу, а лише виснажує ресурси тіла. Однак і не виключає помірних фізичних навантажень з усвідомленою увагою до власних потреб і загального стану.

Ресурсні канали людини, описані моделлю BASIC Ph, органічно взаємопов'язані. Розкриття і розвиток кожного з них сприяє значно ефективнішому подоланню наслідків важких стресів, ніж застосування комбінації лише кількох, як домінантних, звично притаманних окремії людині ресурсів. Ця ідея має сенс, оскільки відомо, що психотравма впливає на всі аспекти особистості: емоційний, образний, соматичний, когнітивний та поведінковий. Працюючи інтегровано в усіх цих напрямках та застосовуючи в практиці новітні наукові дослідження, можна досягти вагомих результатів у галузі відновлення і збереження психоемоційного стану людей.

Список використаних джерел

1. Царенко Л. Г., Пророк Н. В., Бойко С. Т. Полівагальна теорія Стівена Порджеса як основа для невідкладної допомоги та саморегуляції в ситуації війни. *Електронна бібліотека НАПН України*, 2024. 9 с. URL: <https://iod.gov.ua/ua/naukovi-zahodi/materiali-pro...>
2. Lahad M. From victim to victor: The development of the BASIC PH model of coping and resiliency. *Traumatology*, 2017. Vol. 23, No 1. P. 27–34.

**РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ
У ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ
В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА**

**THE ROLE OF PROFESSIONAL ETHICS
IN THE ACTIVITIES OF SOCIAL WORKERS
IN AN INCLUSIVE SOCIAL ENVIRONMENT**

Волошин Євген Артурович

*магістратура, група СР-24-1м, спеціальність «Соціальна робота»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
kolyafever@gmail.com*

*Науковий керівник: Іванова І.Б., к.пед.н., доцент,
доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-8735-1796>

irboriv@gmail.com

Анотація. У тезах висвітлено роль професійної етики в діяльності соціальних працівників в умовах інклюзивного соціального середовища. Визначено сутність етичних принципів соціальної роботи, які забезпечують дотримання гідності, прав і свобод людини. Особлива увага приділяється взаємозв'язку професійної етики з якістю надання соціальних послуг людям з особливими потребами. На основі аналізу сучасних наукових джерел і положень професійних кодексів соціальної роботи розкрито зміст основних морально-етичних норм, що формують етичну культуру фахівця із соціальної роботи. Підкреслено значення професійних та особистісних якостей як важливих складових етичної компетентності соціального працівника. Професійна етика розглядається як один з чинників підвищення ефективності інклюзивних процесів у суспільстві та основа розвитку гуманістичної парадигми соціальної діяльності.

Annotation. The article examines the role of professional ethics in the activities of social workers in an inclusive social environment. It defines the essence of ethical principles of social work that ensure respect for human dignity, rights and freedoms. Particular attention is paid to the relationship between professional ethics and the quality of social services provided to people with disabilities. Based on an analysis of contemporary scientific sources and the provisions of professional codes of social work, the content of the basic moral and ethical norms that shape the ethical culture of social work professionals is revealed. The importance of professional and personal qualities as im-

portant components of the ethical competence of a social worker is emphasised. Professional ethics is considered as one of the factors in improving the effectiveness of inclusive processes in society and the basis for the development of a humanistic paradigm of social activity.

Сучасне українське суспільство перебуває у стані глибоких соціальних трансформацій, що зумовлюють необхідність переосмислення цінностей професійної діяльності фахівців соціальної сфери. Одним із провідних орієнтирів у цій діяльності є професійна етика, яка визначає моральні межі взаємодії соціального працівника з клієнтом, громадою та соціальними інституціями. У контексті побудови інклюзивного середовища, орієнтованого на рівні можливості для всіх членів суспільства, етична складова соціальної роботи набуває особливого значення. Адже саме вона формує підґрунтя для реалізації принципів рівності, справедливості та людської гідності в повсякденній практиці соціальної роботи.

Професійна етика фахівця соціальної сфери загалом є системою цінностей, норм і моральних принципів, які в цілому формують його етичну компетентність. У центрі цієї системи перебуває людина як найвища соціальна цінність. Основним завданням етичного виміру діяльності соціального працівника є не просто надання допомоги, а забезпечення умов, за яких клієнт може відчувати власну гідність, автономію та значущість у спільноті. Це особливо важливо в роботі з людьми з інвалідністю, адже будь-який прояв неповаги або патерналізму з боку фахівця у певних випадках здатний відтворювати почуття соціальної ізоляції клієнта замість подолання бар'єрів та покращення самопочуття [1, с. 21–24].

В соціальному середовищі, в якому люди з інвалідністю стикаються з численними бар'єрами — соціальними, комунікаційними, культурними — роль фахівця із соціальної роботи полягає у створенні середовища довіри, поваги та прийняття на основі етичних принципів. Повага до людської гідності, визнання унікальності кожної особистості, підтримка права на автономію — ці та інші принципи становлять етичне ядро соціальної роботи в інклюзивному середовищі. Застосування їх на практиці вимагає від фахівця не лише знань і професійних навичок, але й професійних якостей, таких як моральна зрілість, здатність до емпатії та критичного саморефлексивного мислення. У цьому

сенсі професійна етика перетворюється на професійний засіб забезпечення якості соціальних послуг, їх гуманістичної спрямованості та відповідності сучасним демократичним цінностям.

Окремим аспектом етичної компетентності соціального працівника, окрім професійних, є також його особистісні якості. Емпатія, толерантність, доброзичливість, відповідальність, саморефлексія та інші мають бути не лише бажаними характеристиками, а й неодмінною умовою для ефективної професійної діяльності. Саме завдяки цим якостям фахівець здатен будувати довірливі відносини, розуміти внутрішній світ клієнта і знаходити оптимальні способи підтримки. Етична компетентність передбачає не лише знання етичних норм, а й уміння застосовувати їх у конкретних ситуаціях, коли етичні дилеми не мають однозначного вирішення. Особистісні та професійні якості соціального працівника мають формуватися та вдосконалюватися у процесі фахової підготовки та практичної діяльності. Саме система безперервного професійного розвитку, яка включає етичні тренінги, супервізію, аналіз кейсів і саморефлексію, забезпечує формування стабільної етичної позиції [3, с. 38–44].

У практиці соціальної роботи іноді виникають ситуації, у яких фахівець стикається з необхідністю робити вибір між кількома морально значущими рішеннями. Це можуть бути випадки, коли інтереси клієнта суперечать інтересам сім'ї, установи чи громади. У таких випадках професійна етика виконує роль орієнтира, який допомагає ухвалювати рішення, спираючись на базові гуманістичні принципи. Соціальний працівник повинен уміти ідентифікувати етичну дилему, оцінити можливі наслідки своїх дій, обговорити складну ситуацію з колегами чи супервізором, аби уникнути порушення прав клієнта. На нашу думку, розвиток професійних та особистісних якостей фахівця може стати саме тим фактором, який дозволить ефективно розв'язувати такі етичні дилеми.

Підсумовуючи, можна зазначити, що важливим напрямом подальшого вдосконалення соціальної практики є інституційна підтримка етичної компетентності — запровадження та вдосконалення етичних кодексів та професійних стандартів, формування етичних комісій і супервізійних груп. Такі механізми сприяють підвищенню рівня професійної відповідальності, запобіганню етичним порушенням та зміцненню авторитету соціальної роботи як гуманістичної професії [2, с. 58–60]. Це в

подальшому створює підґрунтя для розвитку інклюзивного соціального середовища, заснованого на взаємній повазі, партнерстві та довірі. Професійна етика має бути не лише певним переліком умовних правил, а й внутрішньою системою цінностей, яка визначає спосіб мислення, поведінки та дій соціального працівника. У контексті інклюзивного соціального середовища вона стає основним механізмом підтримки гідності, рівності та соціальної справедливості, що сприяє включенню людей з особливими потребами у суспільне життя.

Означені концептуальні думки підтверджується результатами проведеного нами емпіричного дослідження. Із 60 фахівців центрів соціальних служб із складними етичними дилемами стикаються 53,3% — декілька разів на тиждень, 20% — щодня, 16% — нечасто, 10% — раз на місяць. 53,3% фахівців високо оцінюють необхідність розвитку власної моральної та емоційної зрілості, 45% — вважають це важливим. 61,7% фахівців із соціальної роботи та соціальних працівників зазначили, що особливістю їхньої професійної діяльності є необхідність вирішувати етичні дилеми, робити вибір між меншим і більшим злом.

Висновки. Професійна етика фахівців із соціальної роботи, соціальних працівників в умовах інклюзивного соціального середовища є не лише сукупністю певних моральних норм та принципів, а фундаментом, на якому ґрунтується вся система взаємин між фахівцем, клієнтом і суспільством. Вона забезпечує етичну орієнтацію діяльності, визначає межі професійної компетентності та відповідальності, формує довіру як основну умову для успішної соціальної взаємодії. Саме через етичні принципи соціальний працівник реалізує гуманістичну місію своєї професії — допомогу людині у відновленні почуття власної цінності та можливості повноправної участі в житті спільноти. Кожне рішення, прийняте фахівцем, має моральний вимір, адже від нього залежить не лише ефективність допомоги, а й подальший емоційний та соціальний стан клієнта. Тому професійна етика виступає своєрідним механізмом саморегуляції, що сприяє збереженню балансу між особистими переконаннями працівника, вимогами професії та потребами клієнта. Її дотримання гарантує, що будь-яке втручання буде спрямоване на благо людини, без приниження її гідності та обмеження прав.

Етична компетентність фахівця із соціальної роботи визначає його здатність до критичного мислення, співчуття, справед-

ливості та відповідальності — професійних та особистісних якостей, без яких неможливо побудувати справді інклюзивне суспільство. У цьому сенсі професійна етика виходить за межі індивідуальної та професійної поведінки й стає частиною суспільного процесу морального розвитку. Етична компетентність стає запорукою не лише професійного успіху окремого фахівця, а й показником гуманістичного розвитку суспільства загалом.

Список використаних джерел

1. Зозуляк-Случик Р.В. Етика соціальної роботи: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. Івано-Франківськ : НАІР, 2019. 190 с.
2. Тарасенко Т.М., Сорокіна Н.Г. Перегляд етичних принципів соціальної роботи в Україні: науковий, освітній та професійний аспекти. *Журнал «Соціальна робота та соціальна освіта»*. 2024. Вип. 1 (12). С. 55–62.
3. Хлебик С.Р. Етика соціальної роботи: навчально-метод. посібник. 2023. Ніжин, НДУ ім. М. Гоголя. 221 с.

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОЇ ІНКЛЮЗІЇ FEATURES OF EDUCATIONAL INCLUSION

Галкін Олександр Сергійович

II курс, магістратура, група МН-24-1м,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Анотація. *Інклюзія є однією з фундаментальних цінностей сучасного суспільства, адже вона базується на ідеї рівності прав людини та забезпечення доступу до всіх сфер життя. Особливе місце серед напрямів інклюзивної політики посідає освіта, оскільки саме вона створює умови для розвитку особистості, соціалізації та реалізації потенціалу кожної дитини.*

Annotation. *Inclusion is one of the fundamental values of modern society, as it is based on the idea of equal human rights and ensuring access to all spheres of life. Education occupies a special place among the areas of inclusive policy, since it is it that creates conditions for the development of personality, socialization and realization of the potential of each child.*

Інклюзивна освіта є не лише педагогічним підходом, а й соціальною практикою, яка вимагає зміни світогляду суспільства, подолання стереотипів та формування нового бачення цінності людини незалежно від її можливостей.

Термін «інклюзія» походить від латинського *inclusio* — «включення». В освітньому контексті це означає залучення до навчального процесу всіх дітей, незалежно від стану здоров'я, здібностей, соціального походження чи культурних особливостей.

Інклюзивна освіта — це організація навчання, за якої діти з особливими освітніми потребами навчаються у звичайних закладах освіти разом зі своїми ровесниками. Це не лише інтеграція у фізичному сенсі, а й повноцінне включення у навчально-виховний процес із необхідною підтримкою.

Ключовою відмінністю інклюзії від інтеграції є те, що перша заключається в пристосуванні системи до здобувача освіти, а друга — навпаки.

Мета інклюзивної освіти — забезпечити рівний доступ до якісної освіти кожній дитині та створити умови для її гармонійного розвитку.

Основні завдання інклюзивної освіти:

- формування безбар'єрного середовища (фізичного, соціального, інформаційного);
- індивідуалізація навчального процесу з урахуванням особливостей розвитку;
- підтримка дітей з особливими освітніми потребами у соціалізації та формуванні життєвих компетентностей;
- розвиток професійної компетентності педагогів;
- просвітництво у сфері толерантності й недискримінації.

Принципи інклюзивної освіти:

1. Рівність — усі діти мають однакові права на освіту.
2. Прийняття різноманітності — індивідуальні відмінності не є перешкодою, а цінним ресурсом.
3. Доступність — фізична, інформаційна, комунікаційна.
4. Індивідуалізація — гнучкість програм, методів та оцінювання.
5. Співпраця — командна взаємодія педагогів, батьків, фахівців.
6. Безперервність — підтримка дитини на всіх етапах освіти.

Учасники інклюзивного процесу:

1. Педагог є ключовою фігурою, який повинен сприяти адаптації матеріалу, використанню диференційованих завдань, створенню позитивного мікроклімату.

2. Асистент педагога, який забезпечує супровід дитини з особливими освітніми потребами: допомагає в навчанні, організації діяльності, налагодженні комунікації.

3. Фахівці, які надають спеціалізовану допомогу: логопед, психолог, дефектолог, реабілітолог.

4. Батьки, які повинні бути партнерами освітнього закладу, допомагають у створенні індивідуальної програми розвитку.

Методи та підходи інклюзивного навчання:

— Диференційоване навчання — завдання різної складності.

— Індивідуальні програми розвитку — план, складений з урахуванням потреб дитини.

— Використання візуальної підтримки — схеми, картинки, відео.

— Інтерактивні технології — групова робота, проекти, рольові ігри.

— Гнучке оцінювання — врахування динаміки, а не лише кінцевого результату.

Переваги інклюзивної освіти:

1. Для дітей з особливими освітніми потребами:

— соціалізація у звичайному середовищі;

— розвиток комунікативних навичок;

— зростання впевненості в собі.

2. Для інших здобувачів освіти:

— виховання толерантності;

— розвиток навичок співпраці;

— формування емпатії.

3. Для суспільства:

— зниження соціальної ізоляції;

— формування культури рівності;

— підвищення соціальної відповідальності.

Проблеми та виклики впровадження інклюзії в Україні:

— Недостатня підготовка педагогів.

— Брак ресурсів і спеціального обладнання.

— Перевантаження класів.

— Стереотипи серед батьків і суспільства.

— Необхідність постійного фінансування та державної підтримки.

Прикладами реалізації інклюзії в Україні є створення інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ) у громадах; запровадження посади асистента вчителя; освітні програми МОН із підготовки педагогів; практики інклюзивних класів у великих містах.

Інклюзія в освіті — це не лише освітня реформа, а й важливий соціальний процес. Вона змінює уявлення суспільства про цінність людини, формує толерантність, співчуття та готовність до співпраці.

Хоча впровадження інклюзивної освіти супроводжується низкою проблем — від браку ресурсів до стереотипів у суспільстві — її значення є беззаперечним. Інклюзія гарантує право кожної дитини на якісну освіту та стає запорукою розвитку демократичного, гуманного та справедливого суспільства.

ІНКЛЮЗІЯ ЯК ПРОЦЕС РЕАЛЬНОГО ВКЛЮЧЕННЯ ОСІБ ІЗ ІНВАЛІДНІСТЮ В АКТИВНЕ СУСПІЛЬНЕ ЖИТТЯ

INCLUSION AS A PROCESS OF REAL INCLUSION OF PERSONS WITH DISABILITIES INTO ACTIVE SOCIAL LIFE

Гладун Софія Сергіївна

*II курс, група ФТ-24-1-Ік, спеціальність «Терапія та реабілітація»,
Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».
gladunsofia5@gmail.com*

*Науковий керівник: Михайлюк О.А., ст. викладач кафедри
фізичної терапії та корекційної діяльності,
Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».
oksanamikhailuk07@gmail.com*

Анотація. Інклюзія — це процес активного включення людей з інвалідністю в суспільне життя, що передбачає створення безбар'єрного середовища та забезпечення рівних можливостей, а інвалідність розглядається як соціальний конструкт, а не лише як біологічний стан. Це означає повагу до прав людини, доступність послуг, а також подолання бар'єрів та дискримінації. Тому, інклюзивна компетентність — це набір знань, навичок і установок, які дозволяють фахівцю успішно створювати інклюзивне середовище для учнів з особливими освітніми потребами.

Annotation. Inclusion is the process of actively including people with disabilities in public life, which involves creating a barrier-free environment and ensuring equal opportunities, and disability is viewed as a social construct, not just a biological condition. This means respecting human rights, making services accessible, and overcoming barriers and discrimination. Therefore, inclusive competence is a set of knowledge, skills and attitudes that allow a specialist to successfully create an inclusive environment for students with special educational needs.

Основні ідеї інклюзії:

— Рівність: кожен має однакові права та можливості, але можуть знадобитися різні умови для їх реалізації.

— Прийняття різноманіття: цінування унікальності кожної людини та її внеску, а не спроби «підтягнути» до стандартів.

— Створення доступного середовища: адаптація інфраструктури, послуг та освітніх методик для задоволення потреб усіх людей, а не лише тих, хто відповідає певним критеріям.

— Активна участь: залучення всіх членів суспільства до спільного життя, навчання та роботи.

— Суть: інклюзія — це реальне включення всіх громадян у суспільне життя, незалежно від їхніх особливостей. Часто цей термін асоціюється з людьми з інвалідністю, але він ширший і охоплює, наприклад, також дітей-біженців, мігрантів, дітей із малозабезпечених сімей тощо.

— Право: інклюзія — це не привілей, а право кожної людини бути включеною в усі суспільні процеси, послуги та програми, що надаються для населення загалом.

— Принципи: справжня інклюзія базується на чотирьох принципах: повазі до гідності, інклюзивній комунікації, доступності середовища та активному залученні.

Зв'язок інклюзії із інвалідністю людини має соціальний характер.

— Соціальний конструкт: інвалідність розглядається як результат взаємодії особистісних факторів та неорганізованого суспільства, що створює бар'єри. Це не індивідуальна проблема, а наслідок соціальних умов.

— Усунення бар'єрів: інклюзія для людей з інвалідністю означає організацію життя суспільства таким чином, щоб усунути або зменшити бар'єри, що перешкоджають їхній повноцінній участі.

— Правильна термінологія: найкраще використовувати термін «людина з інвалідністю» або «особа з інвалідністю», оскільки це ставить людину на перше місце, а не її інвалідність.

— Чого уникати: не слід говорити «інвалід», «каліка» або «люди з обмеженими можливостями», «особливі потреби», оскільки це може бути стигматизуючим.

— Під час спілкування: будьте уважними, терплячими, поважайте співрозмовника та не поспішайте, якщо людині потрібно більше часу для виконання завдання.

Інклюзія підтримує співіснування людей із різними життєвими досвідами, цінностями та ідеями. Це сприяє розвитку толерантності, культурного збагачення та обміну знаннями. Покращення соціального середовища: У суспільстві, де кожен почувається прийнятим, знижується рівень дискримінації, конфліктів і соціальної напруги. Тому, інклюзивна компетентність — це набір знань, навичок і установок, які дозволяють фахівцю успішно створювати інклюзивне середовище для учнів з особливими освітніми потребами (ООП). Вона передбачає здатність адаптувати навчальний процес, надавати підтримку, співпрацювати з іншими фахівцями та родинами, а також створювати комфортні умови для розвитку всіх учнів з урахуванням їхніх індивідуальних потреб та можливостей.

Допомога людині з інвалідністю. Не робіть висновків, що особа з інвалідністю потребує допомоги, тому що вона має інвалідність. Те, що Вам може здатись «боротьбою» чи подоланням перешкод, для когось може бути гарно скерованим звичайним процесом — у власному темпі та власним шляхом. Завжди спочатку спитайте, і якщо особа з інвалідністю каже Вам, що він/вона не потребує Вашої допомоги, просто прийміть цю відповідь. Не нав'язуйте свою допомогу й не ображайтесь, якщо від Вашої пропозиції відмовляться.

Ніколи не торкайтесь людини з інвалідністю чи їх допоміжних засобів пересування без їх дозволу. Це неввічливо, а також може вплинути на їх баланс. Якщо особа з інвалідністю потребує допомоги у тому щоб потрапити в глядацьку зону або в інше приміщення на стадіоні, а Ви не можете залишити своє службове місце, Вам потрібно покликати когось з колег для надання необхідної допомоги. Якщо Вашої допомоги потребує користувач візка, спочатку спитайте людину, куди вона хоче дістатись, а потім проінформуйте, що Ви збираєтесь довести її. Найголовніше: не стороніться людей з інвалідністю. Якщо Ви готові вести себе з ними з повагою й розумінням, вони не ображаться, якщо Ви помилитесь. Якщо Ви супроводжуєте людину з обмеженим зором чи таку, що не бачить, Ви маєте дозволити їй взяти Вас за лікоть та йти поруч. Завжди коментуйте шлях і маршрут, яким Ви йдете. Наприклад, «За декілька кроків ми повернемо ліворуч» чи «Ми підходимо до сходів». Коли Ви досягли необхідного місця, повідомте людину, де вона знаходиться. Якщо людина з інвалідністю має супроводжуючого чи собаку-

поводиря, він/вона може йти поруч з Вами, але не тримаючись за Вас. Собаки-поводирі дуже гарно натреновані, тому Ви не маєте торкатись до них, пестити, годувати, відволікати.

Інклюзія простими словами — це включення та рівні можливості для всіх, незалежно від особливостей, щоб кожна людина могла повноцінно брати участь у житті суспільства. Це означає створення умов, де кожна людина, включаючи тих, хто має особливі освітні чи фізичні потреби, почувається прийнятою, має доступ до навчання, роботи та інших можливостей без бар'єрів.

Список використаних джерел

1. Інклюзія і суспільство. URL: <http://journals.kpdi.in.ua/index.php/inclusion-society/homepage>.
2. Україна. Інклюзія. URL: <https://ircenter.gov.ua/>.

ВПЛИВ ЕГОЦЕНТРИЗМУ НА МІЖОСОБИСТІСНІ ВІДНОСИНИ THE INFLUENCE OF EGOCENTRISM ON INTERPERSONAL RELATIONSHIPS

Голянівська Юлія Сергіївна

*II курс, група ПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Ipr.an.777@gmail.com*

*Науковий керівник: Кириленко В.Г., к.психол.н., доцент,
доцент кафедри психології, соціальної роботи і педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3727-1694>
graval110@ukr.net*

Анотація. Егоцентризм є складним багатовимірним феноменом, який поєднує когнітивні, емоційні та поведінкові аспекти. У тезах досліджується вплив егоцентризму на міжособистісні взаємини, здатність до емпатії та побудову гармонійних зв'язків. Проаналізовано психоаналітичний, когнітивний і гуманістичний підходи до розуміння цього явища. Визначено, що егоцентризм може мати як адаптивний, так і деструктивний характер, залежно від рівня усвідомлення особистістю власних внутрішніх процесів. Показано, що розвиток рефлексії, самоприйняття та емпатії сприяють подоланню егоцентричних тенденцій і гармонізації спілкування.

Annotation. *Egocentrism is a complex multidimensional phenomenon combining cognitive, emotional, and behavioral aspects. This paper examines the influence of egocentrism on interpersonal relationships, empathy, and communication harmony. Psychoanalytic, cognitive, and humanistic perspectives are analyzed. It is concluded that egocentrism may have both adaptive and destructive forms depending on the level of self-awareness. The development of reflection, self-acceptance, and empathy helps reduce egocentric tendencies and enhances interpersonal understanding.*

Психоаналітична школа розглядає егоцентризм як базову властивість людського психічного апарату, що допомагає утримувати відчуття «Я». Зигмунд Фройд вважав, що егоцентричні тенденції — це форма енергії лібідо, спрямована на самозбереження, а не просто егоїзм. Егоцентризм у цьому ключі постає як захисна реакція психіки, котра охороняє цілісність особистості. Гайнц Кохут [3], розвиваючи теорію самості, підкреслював, що у зрілому віці егоцентризм нерідко проявляється у потребі бути почутим, контролювати ситуацію чи демонструвати правоту; втім, він не є «злом» як таким, а спробою відновити внутрішній баланс і підтвердити власну вартість. Енергія егоцентризму може стати рушієм розвитку, якщо її спрямувати на самопізнання та прийняття обмежень реальності, що відкриває можливість бачити іншу перспективу без втрати стабільності у стосунках.

Когнітивна психологія трактує егоцентризм як упередження мислення — тенденцію інтерпретувати події виключно крізь власну перспективу. Жан Піаже [1] показав, що дитячий егоцентризм є природним етапом розвитку і долається внаслідок децентрації; однак у дорослому віці він може зберігатися у формі когнітивних спотворень. Так формується переконаність у винятковій правильності власної позиції, що ускладнює комунікацію та породжує конфлікти. Подолання когнітивного егоцентризму потребує розвитку метапізнання — здатності усвідомлювати власні способи мислення, зупиняти автоматичні судження та відкривати альтернативні інтерпретації подій. Такий підхід прямо підвищує міжособистісну гнучкість і знижує конфліктність.

У гуманістичній психології егоцентризм не редукується до «поганого» явища. Карл Роджерс [2] наголошував, що автентичне самоприйняття є передумовою здатності приймати іншого. Абрахам Маслоу [4] підкреслював, що самоактуалізована

особистість задовольняє власні потреби, не порушуючи меж інших; таким чином формується баланс між «Я» і «Ти». Здоровий, інтегрований егоцентризм стає фундаментом зрілої взаємності: людина, яка не знецінює себе, не прагне доводити значущість через домінування.

У повсякденних стосунках егоцентризм проявляється приховано — під маскою турботи, раціональності або «кращого знання». Комунікація перетворюється на обмін монологами, коли учасники розмови шукають підтвердження власної правоти, а не порозуміння. Ключем до виходу з цього кола є децентрація — свідомий крок назустріч іншій перспективі. Практики активного слухання та емпатійного відгуку відновлюють діалог і знижують напругу, повертаючи взаємодії суб'єктність обох сторін.

Емпатія виступає природним антагоністом егоцентризму: вона не заперечує «Я», але розширює його межі, включаючи досвід іншого. Сучасні дослідження демонструють (Кеган Р., Бетсон К., Петровська І., Іванчук Н., та інші [5, 6, 7, 8]), що розвиток емпатії зменшує тривожність, підвищує психологічну стійкість і знижує частоту міжособистісних конфліктів. Регулярне самоспостереження, усвідомлені паузи перед реакцією та тілесноорієнтовані практики допомагають розпізнати автоматизми егоцентричного сприйняття і поступово інтегрувати їх.

У романтичних і родинних стосунках егоцентризм часто маскується під любов або турботу, проте глибинно живиться потребою у безпеці та визнанні. Прагнення контролювати партнера, нав'язувати рішення чи ображатися через нестачу уваги збільшує дистанцію. Зрілі взаємини можливі там, де обидва партнери зберігають власні межі й визнають автономію одне одного; тоді підтвердження власної цінності перестає бути головним мотивом взаємодії [9].

Егоцентризм має і соціальну природу: медіа та цифрові платформи підсилюють «Я-центричність», заохочуючи безперервну самопрезентацію. Формується ілюзія зв'язку без справжньої включеності, зростає порівняння та внутрішня самотність. Водночас розвиток культур взаємодопомоги, волонтерства й спільнотної емпатії демонструє можливість трансформації енергії Его у суспільно корисні практики.

У трансперсональному баченні егоцентризм — необхідний етап еволюції свідомості: усвідомлення власного «Я» передую

здатності відчувати себе частиною більшого. Проблемаю стає не наявність Его, а застрягання на його рівні. Зрілість означає розширення горизонту ідентичності — від індивідуального до спільнотного й далі, без самозречення та знецінення власних потреб.

Розуміння природи егоцентризму має прикладну цінність для психологів, педагогів, консультантів і лідерів команд. По-перше, воно допомагає розпізнавати проєкції та уникати контрпереносу у взаємодії з клієнтами чи колегами. По-друге, дає інструменти розвитку самоспостереження, відповідальності за власні реакції та емпатійної комунікації. Для освіти це означає перехід до діалогічного навчання, де учень визнається суб'єктом, а не об'єктом впливу; для організацій — формування культур зворотного зв'язку і співпраці замість змагання за правоту.

Отже, егоцентризм — це природна характеристика психіки, яка може ставати як ресурсом, так і бар'єром міжособистісної взаємодії. Його деструктивні наслідки пов'язані з ригідністю та страхом відкритості; конструктивні — з усвідомленням, рефлексією та розвитком емпатії. Психоаналітичний, когнітивний і гуманістичний підходи сходяться у висновку: не заперечення Его, а його інтеграція відкриває шлях до зрілих, взаємоповажних стосунків. Подолання егоцентризму — це рух від ізоляції до взаємності, де контакт з Іншим постає простором зростання.

Список використаних джерел

1. Піаже Ж. Мова і мислення дитини. Київ : Основи, 2021. 312 с.
2. Роджерс К. Становлення особистості. Київ : КМ-БУКС, 2022. 284 с.
3. Кохут Г. Аналіз самості. Львів : Видавництво УКУ, 2023. 328 с.
4. Маслоу А. Мотивація та особистість. Київ : Український центр, 2022. 412 с.
5. Kegan R. The Evolving Self. Cambridge : Harvard University Press, 2023. 357 p.
6. Batson C.D. Altruism and Human Behavior. New York : Academic Press, 2022. 224 p.
7. Петровська І. Егоцентризм як феномен сучасної психології особистості. *Психологічний часопис*. 2023. № 2. С. 34–42.
8. Іванчук Н. Емпатія та егоцентризм: діалог у системі міжособистісних відносин. *Наука і освіта*. 2024. № 1. С. 45–50.
9. Гоффман Е. Представлення себе іншим у повсякденному житті. Київ : Spirit & Letter, 2021. 356 с.

**ВПЛИВ ЕГОЦЕНТРИЗМУ
НА ЯКІСТЬ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ:
АНАЛІЗ ЕМПІРИЧНИХ ДАНИХ ТА ПРАКТИЧНІ ІМПЛІКАЦІЇ**
**THE INFLUENCE OF EGOCENTRISM ON THE QUALITY
OF INTERPERSONAL INTERACTION: ANALYSIS OF EMPIRICAL
DATA AND PRACTICAL IMPLICATIONS**

Голянівська Юлія Сергіївна

*ІІ курс, група ПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

1pr.an.777@gmail.com

*Науковий керівник: Кириленко В.Г., к.психол.н., доцент,
доцент кафедри психології, соціальної роботи і педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

*ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3727-1694>
graval110@ukr.net*

Анотація. У тезах представлено аналіз результатів емпіричного дослідження, присвяченого вивченню впливу рівня егоцентризму на різні аспекти міжособистісної взаємодії. Розглянуто поетапну процедуру реалізації дослідження, що передбачала використання адаптованого індексу оцінки рівня егоцентризму, а також стандартизованих методик, розроблених Т. Лірі та К. Томасом. Проаналізовано кореляційні зв'язки між вираженістю егоцентричних тенденцій та домінуючими стилями міжособистісної поведінки, а також типовими стратегіями реагування в умовах міжособистісних конфліктів. На основі отриманих результатів запропоновано практичні рекомендації. Особливу увагу приділено розвитку навичок рефлексії, усвідомленості та емпатії.

Annotation. The theses present an analysis of the results of an empirical study dedicated to exploring the impact of the level of egocentrism on various aspects of interpersonal interaction. A step-by-step procedure for the implementation of the study is considered, which included the use of an adapted index for assessing the level of egocentrism, as well as standardized methods developed by T. Leary and K. Thomas. The correlation relationships between the expression of egocentric tendencies and the dominant styles of interpersonal behavior, as well as typical strategies for responding in the context of interpersonal conflicts, are analyzed. Based on the results obtained, practical recommendations are proposed aimed at mitigating the negative impact of excessive egocentrism and improving the quality of interaction. Particular attention is paid to the importance of developing skills of reflection, awareness, and empathy.

Емпіричне дослідження, присвячене вивченню впливу егоцентризму на якість міжособистісної взаємодії, було реалізовано з дотриманням чіткої структури та поетапної організації, що дозволило забезпечити валідність та надійність отриманих результатів [1].

На початковому етапі відбувалося формування робочих гіпотез, які передбачали наявність статистично значущого зв'язку між вираженістю егоцентричних тенденцій та певними аспектами міжособистісної взаємодії, такими як домінуючий стиль спілкування, особливості реагування в конфліктних ситуаціях та загальний рівень задоволеності міжособистісними стосунками. На основі сформульованих гіпотез здійснювався ретельний відбір найбільш відповідного діагностичного інструментарію, здатного забезпечити комплексну оцінку досліджуваних змінних [2].

Діагностичний етап дослідження реалізовувався з використанням можливостей онлайн-опитування, що дозволило значно розширити охоплення потенційних учасників та забезпечити зручні умови для їхньої участі в експерименті. Безпосередня процедура збору емпіричних даних здійснювалася за допомогою платформи Google Forms. В дослідженні взяли добровільну участь 30 осіб, відібраних за критерієм віку (від 20 до 39 років). При цьому, всі учасники дослідження були ознайомлені з основними етичними принципами проведення наукових досліджень та надали згоду на використання їхніх анонімних даних в наукових цілях.

На етапі аналізу зібраних даних здійснювалася систематизована обробка отриманої інформації з використанням методів математичної статистики. Зокрема, проводилася перевірка коректності заповнення опитувальників, обчислювалися первинні бали за кожною зі шкал використаних методик, ідентифікувалися домінуючі міжособистісні стилі та типові стратегії реагування в конфліктних ситуаціях для кожного з учасників дослідження.

На завершальному, інтерпретаційному етапі відбувався поглиблений аналіз та осмислення отриманих результатів на основі застосування методів порівняльного аналізу та якісної інтерпретації отриманих даних. Особлива увага приділялася вивченню специфічних зв'язків між рівнем вираженості егоцентризму та особливостями міжособистісної взаємодії, виявленню чинників, що сприяють або перешкоджають ефективній

міжособистісній взаємодії в умовах підвищеної вираженості егоцентричних тенденцій.

Методологічний підхід, що був використаний в дослідженні, характеризувався комплексністю та інтегративністю, що дозволило забезпечити всебічне охоплення досліджуваного явища та поглиблений аналіз його впливу на різні аспекти соціальної взаємодії [3].

Результати дослідження вказують на існування статистично значущих кореляційних зв'язків між рівнем егоцентризму та особливостями вибору міжособистісних стилів. Зокрема, встановлено, що особи з підвищеним рівнем егоцентризму схильні до вибору домінантно-контролюючих стилів спілкування, що знаходить свій вираз у прагненні нав'язувати власну точку зору та демонструвати зверхність по відношенню до співрозмовників [4]. Водночас, особи з низьким рівнем егоцентризму виявляють схильність до використання стилів, орієнтованих на підтримку, порозуміння та врахування інтересів інших учасників взаємодії [5].

Аналіз особливостей реагування в конфліктних ситуаціях показав, що особи з високим рівнем егоцентризму характеризуються схильністю до використання деструктивних стратегій, таких як суперництво, домінування та уникнення, що негативно позначається на їхній здатності до конструктивного вирішення конфліктів. У той же час, особи з низьким рівнем егоцентризму частіше використовують стратегії співпраці та компромісу, що дозволяє їм досягати взаємовигідних домовленостей та зберігати гармонійні відносини з оточуючими [6].

На основі проведеного аналізу сформульовано наступні практичні рекомендації, що можуть бути використані для пом'якшення негативного впливу надмірного егоцентризму та підвищення ефективності міжособистісної взаємодії:

1. Розвиток навичок самоаналізу та рефлексії. Важливо навчитися критично оцінювати власні думки, почуття та вчинки з метою виявлення стереотипних моделей поведінки, зумовлених надмірним егоцентризмом [7]. Розвиток навичок усвідомлення власних потреб, мотивів та переконань є необхідною умовою для подолання обмежуючих установок та формування більш гнучкого та адаптивного стилю міжособистісної взаємодії.

2. Активне сприяння розвитку емпатійних навичок. Емпатія передбачає здатність не лише розуміти, але й відчувати

емоційний стан іншої людини, що дозволяє більш адекватно реагувати на її потреби та очікування. Для розвитку емпатійних навичок рекомендується використовувати методи активного слухання, техніки емоційного віддзеркалення та вправи на розвиток здатності до співпереживання [8].

3. Усвідомлення та перегляд власних обмежуючих переконань і глибинних установок. Егоцентрична поведінка часто зумовлена певними ірраціональними переконаннями, що стосуються потреби у владі, контролі, самоствердженні або страху перед втратою авторитету. Для подолання деструктивних проявів егоцентризму необхідно піддавати сумніву подібні переконання та свідомо замінювати їх на більш адаптивні та реалістичні, які сприятимуть налагодженню взаємовигідних та гармонійних відносин з оточуючими [9].

4. Формування навичок конструктивного реагування в конфліктних ситуаціях. Для успішного вирішення міжособистісних конфліктів важливо навчитися використовувати стратегії співпраці та компромісу, що передбачають здатність враховувати інтереси усіх сторін, шукати взаємоприйнятні рішення та відмовлятися від потреби у домінуванні та утвердженні власної правоти [6].

5. Підвищення рівня самоприйняття та впевненості у собі. Підвищений егоцентризм часто виступає компенсаторним механізмом, що маскує глибинну невпевненість у власній цінності та потребу в постійному схваленні з боку оточуючих. Зміцнення самооцінки та формування адекватного позитивного образу «Я» дозволяє зменшити потребу в надмірному контролі за поведінкою інших людей та сприяє налагодженню більш гармонійних та рівноправних відносин [1].

Реалізація вищезазначених рекомендацій може здійснюватися з використанням різноманітних форм психологічної допомоги, таких як індивідуальне консультування, групова психотерапія, тренінги соціальної компетентності та програми розвитку емоційного інтелекту [3]. Важливо підбирати конкретні методи з урахуванням індивідуальних особливостей та специфічних потреб кожної окремої особистості.

Список використаних джерел

1. Adorno, T. W., Frenkel-Brunswick, E., Levinson, D. J., & Sanford, R. N. (1950). *The Authoritarian Personality*. New York : Harper.
2. Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Addison-Wesley.

3. Blagov, Y. E. (2008). Conceptualizing corporate social responsibility and the implications for organizational performance. *Academy of Management Review*, 33(2), 494–496. DOI: <https://doi.org/10.5465/AMR.2008.31193458> (date accessed: 11.11.2025)

4. Eysenck, H. J. (1998). *Intelligence: A New Look*. Transaction Publishers.

5. Fonagy, P., & Allison, E. (2014). The role of mentalizing and epistemic trust in the therapeutic relationship. *Psychotherapy*, 51(3), 372–380. DOI: <https://doi.org/10.1037/a0036505> (date accessed: 11.11.2025)

6. Leary, T. (1957). Interpersonal Diagnosis of Personality: A Functional Theory and Methodology for Personality Evaluation. Ronald Press.

7. Pettigrew, T. F. (1998). Intergroup contact theory. *Annual Review of Psychology*, 49(1), 65–85.

8. Thomas, K. W. (1992). Conflict and conflict management. In J. W. Newstrom & K. Davis (Eds.), *Organizational Behavior: Human Behavior at Work*. McGraw-Hill.

ІНТЕГРАЦІЯ МЕТОДОЛОГІЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕГОЦЕНТРИЗМУ: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

INTEGRATION OF METHODOLOGICAL TOOLS FOR STUDYING EGOCENTRISM: PSYCHOLOGICAL ASPECTS

Голянівська Юлія Сергіївна

II курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Ipr.an.777@gmail.com

Науковий керівник: Кириленко В.Г., к.психол.н., доцент,
доцент кафедри психології, соціальної роботи і педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3727-1694>
graval110@ukr.net

Анотація. У тезах розглянуто інтеграцію методологій для дослідження егоцентризму в контексті євроінтеграції. Обґрунтовано вибір «Індексу егоцентризму», діагностики Т. Лірі та методики К. Томаса для аналізу впливу егоцентричних настанов. Охарактеризовано вибірку та підкреслено важливість системного підходу. Визначено перспективи вивчення кореляцій між егоцентризмом та міжособистісною взаємодією. Наголошено на необхідності врахування європейського контексту.

Annotation. These theses address the integration of methodologies for studying egocentrism in the context of European integration. The selection of the «Egocentrism Index», T. Leary's diagnostics, and K. Thomas'

methodology for analyzing the influence of egocentric attitudes is justified. The sample is characterized, and the importance of a systematic approach is emphasized. The prospects for studying correlations between egocentrism and interpersonal interaction are determined. The necessity of considering the European context is emphasized.

В умовах поглиблення євроінтеграційних процесів в Україні, особливого значення набуває розуміння психологічних механізмів, що визначають якість міжособистісної взаємодії та соціальної адаптації. Одним з ключових факторів, що потребують пильної уваги, є феномен егоцентризму, який може суттєво впливати на здатність особистості до ефективної співпраці, емпатії, толерантності та конструктивної комунікації. З огляду на це, обґрунтування вибору методологічного інструментарію для дослідження егоцентризму набуває особливої ваги та потребує ретельного, науково обґрунтованого підходу [1]. Важливо враховувати не тільки загальні психологічні закономірності, але й специфічні контексти соціальної взаємодії, що виникають в умовах євроінтеграційних змін.

У даному дослідженні застосовано інтегрований методологічний підхід, що базується на поєднанні трьох взаємоповнюючих методик, кожна з яких дозволяє дослідити різні аспекти прояву егоцентризму в міжособистісній взаємодії:

1. «Індекс егоцентризму» (у сучасній адаптованій версії, розроблений українськими психологами) — інструмент, призначений для кількісної оцінки ступеня вираженості егоцентричних настанов у свідомості особистості. Він дозволяє дослідити такі важливі компоненти, як рівень самозакоханості, здатність до активного слухання, адекватність самооцінки та прагнення до контролю над ситуацією [3]. Важливо, що адаптована версія враховує культурні особливості українського суспільства, що підвищує валідність результатів, а також дозволяє порівнювати отримані дані з результатами досліджень в інших країнах, що є особливо цінним у контексті євроінтеграції. Застосування цього індексу дає змогу виявити глибинні переконання та установки особистості, які визначають її схильність до егоцентричної поведінки.

2. Методика діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі — дозволяє ідентифікувати домінуючі стилі міжособистісної поведінки, такі як авторитарність, агресивність, скептицизм, підкореність, залежність, схильність до співпраці, товариськість та лідер-

ство. Використання цієї методики дає можливість проаналізувати, яким чином егоцентричні настанови впливають на вибір соціальної ролі та стратегії взаємодії з іншими людьми [4]. Ця діагностика особливо цінна в контексті євроінтеграції, оскільки дає змогу оцінити готовність до діалогу та співпраці з представниками інших культур, що є необхідною умовою для успішної інтеграції України в європейське співтовариство. Важливо враховувати, що вибір міжособистісного стилю також залежить від культурних норм та цінностей, які можуть відрізнятися у різних країнах.

3. Методика К. Томаса — інструмент, призначений для вивчення типових стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях, таких як суперництво, співпраця, компроміс, уникнення та пристосування. Застосування цієї методики дозволяє дослідити, як егоцентризм впливає на здатність особистості знаходити конструктивні рішення в конфліктах, враховувати інтереси інших сторін та підтримувати гармонійні міжособистісні стосунки [6]. Врахування стратегій поведінки у конфліктах є важливим елементом адаптації до європейських стандартів спілкування та вирішення суперечок, оскільки європейська культура віддає перевагу конструктивному діалогу та пошуку взаємовигідних рішень. Дослідження стратегій поведінки в конфліктах також дозволяє оцінити рівень толерантності до різних точок зору та готовність до компромісів, що є важливим для успішної адаптації в мультикультурному середовищі.

Для забезпечення репрезентативності результатів, було сформовано вибірку дослідження, яка складалася з 30 осіб віком від 20 до 39 років. При цьому, враховувалися гендерні аспекти: 70% вибірки склали жінки, 30% — чоловіки. Більшість респондентів мали вищу освіту та проживали у великих містах України, що відповідає загальним тенденціям щодо активності та соціальної залученості молоді. В умовах євроінтеграції, важливою є також регіональна репрезентативність вибірки, оскільки різні регіони України мають свої особливості соціально-культурного розвитку. Для підвищення валідності результатів, було б доцільно розширити вибірку та включити до неї представників різних регіонів України, а також представників української діаспори в країнах ЄС.

При формуванні вибірки було дотримано ряду важливих критеріїв включення:

— Досягнення повноліття (18 років).

- Наявність усвідомленої згоди на добровільну участь у дослідженні.
- Готовність до проходження всіх трьох діагностичних методик.
- Володіння українською мовою як основною мовою спілкування.

Особлива увага приділялася дотриманню етичних норм та принципів наукового дослідження. Всім учасникам було гарантовано повну анонімність, конфіденційність отриманих даних, добровільність участі та право на відмову від подальшої участі в будь-який момент часу без пояснення причин. Дослідження проводилось з дотриманням Гельсінської декларації про етичні принципи медичних досліджень за участі людей, а також з урахуванням положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Інтеграція зазначених методик у рамках єдиного дослідження дозволяє отримати цілісне та багатогранне уявлення про складний феномен егоцентризму, дослідити його вплив на міжособистісну взаємодію з урахуванням когнітивних, емоційних та поведінкових компонентів. Отримані емпіричні дані можуть бути використані для розробки науково обґрунтованих практичних рекомендацій, спрямованих на корекцію деструктивних егоцентричних тенденцій, оптимізацію міжособистісних відносин та покращення соціальної адаптації особистості в умовах євроінтеграції [5]. Результати дослідження можуть бути використані для розробки тренінгів з розвитку емпатії та толерантності, що є важливими складовими європейської культури спілкування. Важливою є також розробка програм, спрямованих на формування навичок міжкультурної комунікації та адаптації до життя в мультикультурному середовищі, що є особливо актуальним в умовах євроінтеграції. Отримані результати можуть бути використані для розробки рекомендацій щодо вдосконалення системи освіти в Україні, з метою формування у молоді навичок критичного мислення, емпатії та соціальної відповідальності, що сприятиме успішній інтеграції України в європейське співтовариство.

Список використаних джерел

1. Adorno, T. W., Frenkel-Brunswick, E., Levinson, D. J., & Sanford, R. N. (1950). *The Authoritarian Personality*. New York : Harper.
2. Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Addison-Wesley.

3. Eysenck, H. J. (1998). *Intelligence: A New Look*. Transaction Publishers.
4. Leary, T. (1957). *Interpersonal Diagnosis of Personality: A Functional Theory and Methodology for Personality Evaluation*. Ronald Press.
5. Pettigrew, T. F. (1998). Intergroup contact theory. *Annual Review of Psychology*, 49(1), 65–85.
6. Thomas, K. W. (1992). Conflict and conflict management. In J. W. Newstrom & K. Davis (Eds.), *Organizational Behavior: Human Behavior at Work*. McGraw-Hill.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ КОПІНГ-ПОВЕДІНКИ ЖІНОК, ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ ВИМУШЕНЕ ПЕРЕСЕЛЕННЯ

PSYCHOLOGICAL FACTORS OF COPING BEHAVIOR OF WOMEN WHO HAVE EXPERIENCED FORCED DISPLACEMENT

Горбаченко Олена Миколаївна

II курс, магістратура, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
lenos411@gmail.com

Науковий керівник: Романенкова О.Ю., к.мед.н.,
доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-1099-0300>
olenarom2022@gmail.com

Анотація. Розглянуті психологічні чинники копінг-поведінки жінок, які пережили вимушене переселення. Інклюзивне середовище виступає важливим простором відновлення, самореалізації та соціальної інтеграції жінок, які пережили вимушене переселення. Підкреслено взаємозв'язок між конструктивними копінг-стратегіями й принципами інклюзії — прийняттям, емпатією, взаємопідтримкою, у контексті інклюзивного освітнього середовища. Визначено, що ефективність адаптації переселених жінок значною мірою залежить від розвитку особистісних ресурсів, соціальної підтримки та здатності до позитивного переосмислення життєвих подій.

Annotation. The study examines the psychological factors influencing the coping behavior of women who have experienced forced displacement. The inclusive environment is identified as an essential space for recovery, self-realization, and social integration of displaced women. The relationship between constructive coping strategies and the principles of inclusion — acceptance, empathy, and mutual support — is emphasized within the context of an inclusive educational environment. The research highlights that the effectiveness of adaptation among dis-

placed women largely depends on the development of personal resources, the availability of social support, and the ability to positively re-interpret life events.

Сучасна українська реальність позначена потужними соціальними й психологічними викликами, спричиненими війною. Мільйони українців вимушено залишили свої домівки та стали внутрішньо переміщеними особами. Переважну частину серед них становлять жінки, які несуть на собі подвійне навантаження: вони дбають про дітей, облаштовують нове життя, шукають роботу й водночас мають подбати про власну емоційну стабільність. Вимушене переселення — це не лише зміна географічного простору, а насамперед — глибока психологічна травма, що пов'язана з втратою відчуття безпеки, соціальних зв'язків і життєвої стабільності.

У таких обставинах особливого значення набуває проблема психологічної адаптації та відновлення внутрішніх ресурсів. Від того, як жінка реагує на стрес, наскільки конструктивно вона долає труднощі, залежить її здатність до відновлення, саморозвитку та інтеграції в нове середовище. Саме тому важливо досліджувати феномен копінг-поведінки — способів, за допомогою яких людина справляється з життєвими викликами.

Термін копінг (від англ. to cope — «долати») увійшов у психологію завдяки працям Річарда Лазаруса та Сьюзан Фолькман, які розглядали його як сукупність когнітивних і поведінкових зусиль, спрямованих на подолання стресу та відновлення рівноваги [6, с. 141–148]. Психологиня Н. Родіна [2, с. 56–60] уточнює, що копінг-поведінка — це динамічна система стратегій, які змінюються залежно від ситуації та особистісних ресурсів людини.

Для жінок, які пережили вимушене переселення, копінг-поведінка має подвійне значення: з одного боку, вона допомагає долати наслідки травматичного досвіду, з іншого — сприяє соціальній адаптації. Умовно можна сказати, що саме від якості копінг-стратегій залежить, чи залишиться жінка в полоні страху й невпевненості, чи зможе відновити контроль над власним життям.

Жінки, які застосовують конструктивні копінг-стратегії, відзначаються активністю, прагненням навчатися, готовністю до саморозвитку. Вони демонструють віру у власні сили, оптимізм, здатність зберігати спокій і тверезе мислення у складних ситуа-

ціях. Такі риси, як життестійкість, емоційна врівноваженість, гнучкість мислення, формують основу психологічної стабільності. Теорія «збереження ресурсів» Стівена Хобфолла [5, с. 513–524] підтверджує, що люди з більшою кількістю внутрішніх ресурсів — упевненістю, підтримкою, вірою — легше справляються зі стресом.

Не менш важливим чинником копінгу є соціальне середовище. Підтримка рідних, друзів, волонтерів або колег має значний захисний ефект. Соціальні зв'язки не лише полегшують адаптацію, а й створюють відчуття приналежності, знижують тривожність. Як показують сучасні дослідження, участь у спільнотах і волонтерських ініціативах допомагає жінкам-переселенкам відновити самооцінку та життєву активність [1, с. 68–70].

Когнітивна складова копінгу полягає у тому, як людина оцінює власну ситуацію. Якщо переселення сприймається не лише як втрата, а як шанс на новий початок, це сприяє формуванню так званого посттравматичного зростання. Як зазначає Сьюзан Фолькман, саме переосмислення досвіду є головним чинником стійкості — воно дозволяє знайти позитивні сторони навіть у найважчих життєвих обставинах.

Особливу роль відіграє духовно-ціннісна сфера. Звернення до віри, духовних практик, гуманістичних цінностей допомагає жінкам відновити відчуття сенсу життя. Віктор Франкл у своїй праці «Людина в пошуках справжнього сенсу» підкреслював, що навіть у стражданні людина здатна знайти духовну свободу, якщо розуміє, заради чого живе [4, с. 84–92]. Для багатьох українських жінок віра у добро, турбота про дітей і прагнення бути корисними іншим стають джерелом внутрішньої сили.

Значну роль у формуванні конструктивного копінгу відіграє інклюзивне освітнє середовище. У сучасному розумінні інклюзія — це не лише забезпечення доступу до освіти для людей із особливими освітніми потребами, а й створення простору, у якому кожна людина почувається прийнятою, важливою і має можливість розвиватися. Для жінок-переселенок участь в інклюзивних освітніх програмах може стати потужним ресурсом психологічного відновлення. Освітні заклади, побудовані на принципах інклюзії, надають не лише знання, а й підтримку, спілкування, відчуття спільності.

Жінки, які беруть участь у навчальних курсах, майстернях, тренінгах чи програмах перекваліфікації, не просто отримують

нові навички — вони відновлюють віру у власні можливості, долають почуття самотності, повертають відчуття контролю над життям. Інклюзивна освіта виконує роль соціально-психологічного простору, у якому жінка може не лише навчатися, а й відновлювати свою самооцінку та відчуття безпеки. Як зазначає І. Титаренко [3, с. 29–31], саме створення безпечного та підтримувального середовища є одним із ключових факторів розвитку психологічної стійкості в умовах міграції.

Інклюзивні освітні ініціативи мають великий потенціал у сфері психосоціальної підтримки. Через навчання, взаємодію, співпрацю жінки вчаться не лише новим професійним навичкам, а й конструктивним способам подолання стресу. Інклюзивна освіта стає практичним простором реалізації копінг-стратегій — активності, взаємодопомоги, пошуку сенсу та відновлення власної суб'єктності. Таким чином, інклюзивний простір та копінг-поведінка тісно взаємопов'язані: одне підсилює інше, створюючи умови для психологічної стабільності й соціальної інтеграції.

Отже, психологічні чинники копінг-поведінки жінок, які пережили вимушене переселення, — це комплекс взаємопов'язаних особистісних, соціальних і духовних характеристик, що забезпечують їхню стійкість і готовність до відновлення. Інклюзивний простір, заснований на принципах поваги, підтримки та прийняття, створює умови, за яких ці ресурси розвиваються природно.

Список використаних джерел

1. Приходько І. І., Моїсеєнко, С. О. Соціально-психологічна адаптація внутрішньо переміщених жінок. *Психологічний журнал*. 2022. № 4. С. 68–70.
2. Родіна Н. В. Психологія копінг-поведінки: системне моделювання. Одеса : ПНПУ. 2011. С. 216.
3. Титаренко І. О. Психологічна стійкість у контексті вимушеної міграції: ресурси та ризики. *Психологічна герменевтика*. 2024. № 1. С. 29–31.
4. Frankl V. *Man's Search for Meaning*. Boston : Beacon Press. 2011. P. 165.
5. Hobfoll S. E. Conservation of resources: A new attempt at conceptualizing stress. *American Psychologist*. 1989. No 44 (3). P. 513–524.
6. Lazarus R. S. & Folkman S. *Stress, Appraisal, and Coping*. New York : Springer, 1984. P. 456.

**ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ КОПІНГ-ПОВЕДІНКИ ЖІНОК,
ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ ВИМУШЕНЕ ПЕРЕСЕЛЕННЯ:
МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ
В КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ПІДТРИМКИ**

**PSYCHOLOGICAL FACTORS OF COPING BEHAVIOUR
IN WOMEN WHO HAVE EXPERIENCED FORCED
DISPLACEMENT: RESEARCH METHODOLOGY
IN THE CONTEXT OF INCLUSIVE SUPPORT**

Горбаченко Олена Миколаївна

II курс, магістратура, група ЗПЛ-24-1М, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

lenos411@gmail.com

Науковий керівник: Романенкова О.Ю., к.мед.н.,

доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-1099-0300>

olenarom2022@gmail.com

Анотація. Розглянуті психологічні чинники копінг-поведінки жінок, які пережили вимушене переселення. Інклюзивне середовище виступає важливим простором відновлення, самореалізації та соціальної інтеграції жінок, які пережили вимушене переселення. Підкреслено взаємозв'язок між конструктивними копінг-стратегіями й принципами інклюзії — прийняттям, емпатією, взаємопідтримкою, у контексті інклюзивного освітнього середовища. Визначено, що ефективність адаптації переселених жінок значною мірою залежить від розвитку особистісних ресурсів, соціальної підтримки та здатності до позитивного переосмислення життєвих подій.

Annotation. The study examines the psychological factors influencing the coping behavior of women who have experienced forced displacement. The inclusive environment is identified as an essential space for recovery, self-realization, and social integration of displaced women. The relationship between constructive coping strategies and the principles of inclusion — acceptance, empathy, and mutual support — is emphasized within the context of an inclusive educational environment. The research highlights that the effectiveness of adaptation among displaced women largely depends on the development of personal resources, the availability of social support, and the ability to positively reinterpret life events.

В умовах повномасштабної війни мільйони українців, переважно жінки з дітьми, були змушені залишити домівки. Жінки-

переселенки є однією з найбільш вразливих категорій населення з інклюзивними потребами. Всесвітній саміт із соціального розвитку 1995 року визначив інклюзію як створення «суспільства для всіх», де кожна людина має рівні права та можливості. Жінки-переселенки потребують особливої уваги через труднощі соціальної адаптації, проблеми з психічним здоров'ям внаслідок травматичного досвіду, економічні негаразди та необхідність інтеграції в нову спільноту.

Одним із провідних чинників ефективної адаптації є копінг-поведінка — система стратегій і дій, спрямованих на подолання стресу. Від обраних копінг-стратегій залежить психологічна стійкість, здатність зберігати внутрішню рівновагу й активно взаємодіяти з оточенням (R. Lazarus, S. Folkman). Конструктивні копінг-стратегії підтримують самоконтроль і позитивне мислення, тоді як деструктивні можуть призводити до емоційного виснаження чи уникання труднощів (О. Блинова, С. Кравчук).

Для того, щоб глибше розуміти психологічні механізми подолання стресу і на цій основі розробити комплексну програму підтримки та адаптації жінок, які пережили вимушене переселення, розглянемо методики, що допоможуть дослідити ключові чинники особистісної та соціальної адаптації. Ці програми є також необхідною умовою для створення інклюзивного простору.

Основу емпіричного дослідження становлять чотири валидні психодіагностичні методики:

1. Методика «Велика п'ятірка особистісних якостей» (Big Five, П. Коста і Р. МакКрей) діагностує базові особистісні риси: відкритість досвіду, сумлінність, екстраверсію, доброзичливість та нейротизм. Ці риси безпосередньо пов'язані з типом копінг-стратегій: наприклад, емоційна стабільність і сумлінність сприяють раціональному вирішенню проблем і пошуку соціальної підтримки.

2. Копінг-тест Р. Лазаруса та С. Фолькман оцінює типові стратегії поведінки у стресових ситуаціях — від активного планування до уникання. Для жінок-переселенок результати цього тесту дозволяють виявити, які саме стратегії переважають — конструктивні чи деструктивні, а також визначити напрями психологічної допомоги.

3. Методика соціально-психологічної адаптації К. Роджерса та Р. Даймонд допомагає оцінити рівень прийняття себе, толерантність до інших, соціальну адаптованість і здатність

встановлювати міжособистісні контакти. Вона важлива для розуміння того, наскільки жінка відчуває себе прийнятою у новій спільноті та здатною до інтеграції.

4. Методика локусу контролю Дж. Роттера визначає, наскільки людина відчуває себе відповідальною за події власного життя (інтернальність vs екстернальність). Високий рівень внутрішнього локусу контролю (інтернальності) свідчить про активну життєву позицію, що сприяє конструктивній адаптації жінок у новому соціальному середовищі.

Кількісні методи доповнюються напівструктурованими інтерв'ю для глибшого розуміння індивідуального досвіду, переживань та внутрішніх ресурсів учасниць. Дослідження проводиться з дотриманням етичних принципів: добровільності участі, конфіденційності та можливості надання емоційної підтримки.

Результати дослідження мають безпосереднє значення для розбудови інклюзивного освітнього середовища:

Виявлення зв'язку між особистісними рисами та копінг-стратегіями дозволить індивідуалізувати психологічну допомогу: для жінок з високим нейротизмом доцільними будуть інтервенції, спрямовані на розвиток емоційної регуляції, для осіб з проблемами адаптації — програми формування соціальних зв'язків.

Розуміння психологічних особливостей дозволить розробити адаптовані освітні програми професійного навчання, що враховують емоційний стан та адаптаційний потенціал жінок-переселенок, сприяючи їхній економічній незалежності.

Результати дослідження можуть використовуватися для просвітницької роботи в приймаючих громадах, формування емпатійного ставлення та розуміння психологічних потреб переселенок.

Особливо важливим є те, що ефективна інклюзія створює умови для посттравматичного зростання — позитивних психологічних змін після кризи. За наявності підтримки та конструктивних копінг-стратегій жінки можуть не лише відновитися, а й досягти нових рівнів особистісного розвитку.

Дослідження психологічних чинників копінг-поведінки жінок, які пережили вимушене переселення є актуальним завданням у контексті розбудови інклюзивного суспільства. Такі жінки становлять вразливу категорію з особливими інклюзивними потребами, що потребують системної психологічної підтримки.

Комплексний підхід, що поєднує валідний психодіагностичний інструментарій та якісні методи, дозволяє отримати ціліс-

не уявлення про механізми психологічного подолання стресу та розробити науково обґрунтовані підходи до інклюзії жінок-переселенок в освітній та соціальний простір.

Список використаних джерел

1. Блинова О. Є., Кравчук С. Л. Особливості копінг-стратегій особистості у складних життєвих ситуаціях. *Психологічний часопис*. 2019. № 5(23). С. 19–32.
2. Оржель О., Бойченко М., Петроє О., Цимбалюк С., Шофолова Н.; за ред. О. Оржель. Соціальна інклюзія у сфері вищої освіти: теоретико-концептуальні засади, цільові групи, виміри та індикатори : монографія. Київ : Інститут вищої освіти НАПН України, 2024. 122 с.
3. Costa P. T., McCrae R. R. Revised NEO Personality Inventory (NEO-PI-R) and NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI) professional manual. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources, 1992.
4. Lazarus R. S., Folkman S. Stress, appraisal, and coping. New York : Springer Publishing Company, 1984. 456 p.
5. Rotter J. B. Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs: General and Applied*. 1966. Vol. 80(1). P. 1–28.

ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНИХ ЖІНОК, ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ ВИМУШЕНЕ ПЕРЕСЕЛЕННЯ CHARACTERISTICS OF MODERN WOMEN WHO HAVE EXPERIENCED FORCED MIGRATION

Горбаченко Олена Миколаївна

*II курс, магістратура, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*
lenos411@gmail.com

*Науковий керівник: Романенкова О.Ю., к.мед.н.,
доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-1099-0300>
olenarom2022@gmail.com

Анотація. Розглянуто психологічні, соціальні та ціннісні особливості сучасних українських жінок, які пережили вимушене переселення внаслідок війни. Висвітлено їхній життєвий досвід, адаптаційні стратегії, рольові трансформації, а також потенціал посттравматичного зростання. Показано, що інклюзивний підхід до інтеграції переселенок у громади є ключовим для відновлення їхнього психосоціального благополуччя та формування стійкості.

Annotation. *The study examines the psychological, social and value characteristics of contemporary Ukrainian women who have experienced forced displacement as a result of war. It highlights their life experiences, adaptation strategies, role transformations, and potential for post-traumatic growth. It shows that an inclusive approach to integrating displaced women into communities is key to restoring their psychosocial well-being and building resilience.*

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну спричинило одну з найбільших хвиль внутрішнього переселення в сучасній Європі. За даними OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development), станом на 2024 рік понад п'ять мільйонів українців мають статус внутрішньо переміщених осіб, з яких майже 70% — жінки. Цей факт засвідчує не лише масштаб міграції, а й глибину психологічних і соціальних викликів, з якими стикаються жінки в умовах війни [5].

Для більшості переселенок переїзд став не просто зміною місця проживання, а втратою звичного способу життя, соціальних зв'язків, професійної реалізації. Жінки часто беруть на себе роль основної опори для родини, поєднуючи турботу про дітей і літніх батьків із пошуком роботи, житла та засобів для існування. Цей стан підвищеного навантаження спричиняє хронічне емоційне виснаження, тривогу, апатію та порушення сну [6].

Разом із тим сучасні психологічні дослідження засвідчують, що навіть у кризових умовах українські жінки, які пережили вимушене переселення, демонструють значний потенціал до психологічної стійкості та внутрішньої адаптації. У багатьох випадках спостерігається явище посттравматичного зростання — здатності переосмислити травматичний досвід і трансформувати його у джерело розвитку та нових життєвих смислів [2]. Важливими ресурсами цього процесу стають волонтерська діяльність, участь у спільнотах взаємопідтримки та творчі ініціативи, які допомагають жінкам відновити відчуття контролю над власним життям і зміцнити віру у власні можливості.

Соціально-психологічна характеристика сучасних переселенок включає кілька основних типів:

1. Жінки, які повернулися з-за кордону. Їм притаманна амбівалентність почуттів — поєднання радості від повернення та фрустрації через втрату колишнього життя.

2. Молоді жінки-переселенки. Вони виростили у воєнних умовах, мають високий рівень цифрової компетентності й волонтерської активності, але відзначаються емоційною нестабільністю.

3. Жінки, які інтегрувалися у громади. Вони адаптувалися до нових умов, але часто переживають «приховану травму втрати дому».

4. Жінки старшого віку. Їхня адаптація ускладнена низьким рівнем цифрової грамотності та фізичними обмеженнями, тому вони потребують цільових програм психологічної підтримки.

Попри зовнішню стійкість, для більшості жінок характерне переживання синдрому хронічної невизначеності — відчуття, що життя «зависло» і майбутнє неможливо спланувати [3]. У таких умовах важливою стає емоційна саморегуляція, розвиток конструктивних копінг-стратегій, відновлення почуття контролю.

В умовах воєнного часу інклюзивний підхід до підтримки жінок-переселенок набуває особливого значення. Створення дружнього соціального середовища, залучення до освітніх і культурних програм, формування спільнот підтримки — усе це сприяє інтеграції та зменшенню рівня стресу. В Україні з'являються численні ініціативи громад, спрямовані на відновлення жінок через творчість, арт-терапію, майндфулнес-практики («Women for Resilience») [1]. Такі програми допомагають не лише вербалізувати травматичний досвід, а й побудувати нову життєву нарацію.

Особливо ефективними виявляються групові форми роботи — психоосвітні тренінги, арт-терапевтичні майстерні, групи взаємопідтримки. Саме у таких просторах формується феномен колективної резильєнтності — здатності спільноти відновлюватися через взаємну емпатію, довіру та солідарність [4].

У підсумку можна стверджувати, що сучасні українські жінки, які пережили вимушене переселення, є носіями унікального досвіду, який поєднує травму, втрату й водночас духовне зростання. Їхня історія — це приклад сили, турботи та стійкості, що формує нову якість українського суспільства. Вони стають активними учасницями інклюзивних процесів, сприяють розвитку громад і є носійками гуманістичних цінностей, без яких неможливе відновлення країни.

Таким чином, можна стверджувати, що сучасні жінки-переселенки є соціально активною, проте психологічно вразливою групою, яка потребує комплексної підтримки. Їхня успішна

адаптація значною мірою залежить від соціального середовища, рівня прийняття у громадах і наявності інклюзивних практик.

Ключовими чинниками психологічного відновлення виступають розвиток конструктивних копінг-стратегій, емоційна саморегуляція, духовні копінг-механізми та соціальна взаємодія.

Отже, інклюзивна політика має бути спрямована не лише на фізичну інтеграцію переселених жінок, а й на їхнє психологічне та духовне відновлення, що є запорукою гармонійного розвитку сучасного українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Т. Арт-терапевтичні практики в роботі з жінками-переселенками. *Психологічний часопис*. 2023. № 9(2). С. 115–127.
2. Герман Д. Психологічна травма та шлях до видужання. Видавництво Старого Лева. 2015. С. 424.
3. Bonanno G. A. The End of Trauma. Basic Books. 2021. P. 336.
4. Norris F. H., Stevens S. P., Pfefferbaum B. Community resilience in crisis. *American Psychologist*. 2023. No. 78 (5).
5. OECD. Strengthening the human capital of forcibly displaced persons in and from Ukraine: Background note for the Ukraine Recovery Conference. 2024. URL: surl.li/uubpum (дата звернення: 10.11.2025р.)
6. UN Women. Resilience and mental health of displaced Ukrainian women: Report 2024. URL: ukraine.unwomen.org/en/stories/u-fokusi/2025/07/ukrayinski-zhinky-na-peredoviy-sprotyvu-ta-vidnovlennya (дата звернення: 10.11.2025 р.)

ПСИХОЛОГО-СОЦІАЛЬНИЙ ІМІДЖ СУЧАСНОГО КЕРІВНИКА THE SOCIO-PSYCHOLOGICAL IMAGE OF A MODERN LEADER

Горонгозов Василь Іштванович

II курс, група ПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
horonhozov@gmail.com

Науковий керівник: Поджинська О.О., к.психол.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
olichkapodzh@gmail.com

Анотація. У тезах розглянуто психолого-соціальний імідж сучасного керівника як ключовий чинник ефективного управління в умовах інклюзивного освітнього середовища. Проаналізовано структуру іміджу та його вплив на соціальну взаємодію, мотивацію й атмосферу довіри в колективі. Зазначено, що позитивний імідж керівника формується завдяки поєднанню професійної компетентності, емоційного інтелекту та соціальної відповідальності.

Обґрунтовано роль етичної культури, комунікативної чутливості та самоусвідомлення у створенні привабливого образу лідера. Акцент зроблено на необхідності розвитку лідерства, що базується на довірі, емпатії та партнерстві.

Annotation. *The paper examines the socio-psychological image of a modern leader as a crucial factor of effective management in an inclusive educational environment. The structure of the leader's image and its impact on social interaction, motivation, and team trust are analyzed. A positive leader's image is shown to result from the combination of professional competence, emotional intelligence, and social responsibility. The role of ethical culture, communicative sensitivity, and self-awareness in shaping an appealing leadership image is substantiated. Emphasis is placed on the development of leadership based on trust, empathy, and partnership.*

Сучасне суспільство потребує керівників, здатних поєднувати професійні компетентності з високим рівнем етичної культури, емоційного інтелекту та соціальної чутливості. Психолого-соціальний імідж керівника виступає не лише зовнішнім образом, а системою міжособистісних і психологічних характеристик, які впливають на ефективність управління [1].

Імідж керівника охоплює когнітивний компонент (знання, компетентність, стиль мислення), емоційно-оцінний (ставлення до людей, етичність, емпатійність) і поведінковий (манера комунікації, прийняття рішень, реакція на конфлікти) [2]. Гармонійне поєднання цих аспектів створює довіру, авторитет і психологічну безпеку в команді.

Згідно з концепцією емоційного інтелекту Д. Гоулмана, саме здатність усвідомлювати й регулювати емоції визначає лідерську ефективність [3]. Керівники, які розвивають емоційну компетентність, краще сприймають потреби колективу, стимулюють співпрацю й попереджають конфлікти.

Важливою складовою іміджу є етичне лідерство, про яке пише М. Браун — воно передбачає послідовність дій, справедливість, відкритість і орієнтацію на цінності. У контексті освіти це особливо значуще, адже керівник формує не лише організаційну культуру, а й моральний клімат навчального середовища [4].

Дослідження А. Бандури підкреслюють важливість самоефективності — переконаності керівника у власній здатності впливати на події та приймати рішення. Високий рівень само-

ефективності сприяє впевненості в комунікації, стресостійкості та здатності до конструктивного управління [5].

Позитивний імідж керівника також залежить від його соціального капіталу — здатності будувати мережі підтримки, зберігати довіру і забезпечувати зворотний зв'язок у колективі. Як зазначає українська дослідниця М. Головань, імідж є своєрідним «соціальним дзеркалом», що відображає не лише особисті якості лідера, а й культурні очікування суспільства [6].

У контексті інклюзивної освіти керівник має бути не просто адміністратором, а фасилітатором партнерської взаємодії. Його імідж базується на принципах відкритості, недискримінації та підтримки різноманіття. Такий підхід створює психологічно безпечне середовище для всіх учасників освітнього процесу, де лідерство сприймається як служіння, а не як контроль [7].

Формування психолого-соціального іміджу є динамічним процесом, який потребує саморефлексії, адаптивності та здатності до саморозвитку. Від сучасного керівника очікують не лише управлінських рішень, а й особистісної зрілості, культурної чутливості й емоційної стабільності. Таким чином, імідж стає важливим інструментом професійної ідентичності та соціального впливу.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що психолого-соціальний імідж сучасного керівника є багатовимірним явищем, що інтегрує професійну компетентність, емоційний інтелект, етичну позицію та соціальну відповідальність. Його розвиток є ключем до побудови ефективного, гуманного та інклюзивного освітнього середовища.

Список використаних джерел

1. Ковач І. Психологічні чинники іміджу лідера в організації. Львів : ЛНУ імені І. Франка, 2020. 178 с.
2. Головань М.С. Психологія лідерства. Київ : КНЕУ, 2015. 312 с.
3. Bandura A. Self-Efficacy: The Exercise of Control. New York : W.H. Freeman, 1997. 604 p.
4. Brown M.E., Treviño L.K. Ethical leadership: A review and future directions. *Leadership Quarterly*, 2006, 17(6), 595–616.
5. Covey S.R. The 7 Habits of Highly Effective People. New York : Free Press, 2020. 432 p.
6. Goleman D. Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ. New York : Bantam Books, 2005. 358 p.
7. Northouse P.G. Leadership: Theory and Practice. Thousand Oaks : SAGE Publications, 2022. 528 p.

НЕЙРОПСИХОЛОГІЧНІ МЕТОДИКИ ОЦІНЮВАННЯ ІНТЕГРАЦІЇ ПЕРВИННИХ РЕФЛЕКСІВ У ДІТЕЙ

NEUROPSYCHOLOGICAL METHODS FOR ASSESSING THE INTEGRATION OF PRIMARY REFLEXES IN CHILDREN

Гуненко Оксана Василівна

II курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-3>

Artcreative93@gmail.com

Науковий керівник: Кириленко В.Г., к.психол.н., доцент,
доцент кафедри психології, соціальної роботи і педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3727-1694>

graval110@ukr.net

Анотація. У тезі розкрито засади нейропсихологічної діагностики інтеграції первинних рефлексів у дітей за теорією сенсомоторної інтеграції (Ayres, 2005). Досліджено актуальність через зростання сенсомоторних труднощів і їхній зв'язок з неінтегрованими рефлексами. Використано шкалу CPRIMS (Goddard Blythe, 2012), методи сенсорної інтеграції та RMTi (Blomberg & Linde, 2013) для оцінки й корекції. Розкрито комплексний підхід із залученням батьків і фахівців.

Annotation. The thesis reveals the principles of neuropsychological diagnosis of primary reflex integration in children based on the theory of sensory integration (Ayres, 2005). The relevance is explored through the increasing prevalence of sensorimotor difficulties and their connection to unintegrated reflexes. The CPRIMS scale (Goddard Blythe, 2012), sensory integration methods, and RMTi (Blomberg & Linde, 2013) are utilized for assessment and correction. A comprehensive approach involving parents and specialists is outlined.

Сучасна дитяча психологія та нейропсихологія розвитку зосереджують особливу увагу на вивченні процесів дозрівання центральної нервової системи та сенсомоторної інтеграції як основи для формування вищих психічних функцій. Знання теоретико-методичних засад діагностики та корекції інтегрованих і неінтегрованих рефлексів дозволяє фахівцям своєчасно виявляти ризики труднощів розвитку, навчання та адаптації дітей.

Актуальність теми зумовлена зростанням кількості дітей, які мають труднощі сенсомоторної регуляції, гіперактивність,

емоційну лабільність або труднощі у засвоєнні навчального матеріалу. У багатьох випадках ці прояви мають нейрофізіологічне підґрунтя, пов'язане з неповною інтеграцією первинних рефлексів. Тому пошук ефективних методів діагностики й підтримки нейророзвитку є одним із ключових завдань практичної психології дитинства (Ayres, 2005; Goddard Blythe, 2012; Blomberg & Linde, 2013).

Дослідження нейропсихологічних аспектів розвитку дитини потребує комплексного підходу, який враховує як фізіологічні, так і психолого-педагогічні фактори. Методологічною основою є положення сенсомоторної теорії розвитку (Ayres, 2005), концепція нейропластичності мозку (Siegel, 2020), а також сучасні клініко-нейропсихологічні підходи до оцінки розвитку дитини.

Первинним завданням діагностики є виявлення рівня інтеграції або збереженості базових рефлексів. Для цього застосовуються як клінічні спостереження, так і стандартизовані інструменти. Одним із сучасних є CPRIMS (Comprehensive Primitive Reflex Integration Measurement Scale) — шкала, що дозволяє кількісно оцінити ступінь інтеграції дванадцяти основних рефлексів (Goddard Blythe, 2012). Кожен рефлекс оцінюється за частотою, силою прояву та впливом на моторну й когнітивну діяльність дитини. Такий підхід дає змогу фахівцю виявити не лише наявність проблеми, а й динаміку змін після проведення корекційної програми.

Крім того, у практиці дитячого розвитку використовуються методи сенсорної інтеграції (Ayres, 2005), що спрямовані на узгодження роботи сенсорних систем — тактильної, вестибулярної, пропріоцептивної, зорової та слухової. Заняття в цьому напрямі допомагають дитині розвивати моторну координацію, просторову орієнтацію, тілесну усвідомленість і саморегуляцію. Практичні методики сенсорної інтеграції передбачають вправи з рівновагою, ритмічним рухом, стимуляцією відчуттів і розвивають базу для дозрівання мозкових структур, відповідальних за контроль рухів і поведінки.

Окремий підхід до корекції — RMTi (Rhythmic Movement Training International), розроблений Харальдом Бломбергом і Керстін Лінде (Blomberg & Linde, 2013). Ця програма ґрунтується на використанні ритмічних, повторюваних рухів, які імітують природні рухові патерни немовляти. Завдяки цим вправам відбувається стимуляція стовбура мозку та підкіркових структур, що сприяє гальмуванню залишкових рефлексів і відновлен-

ню нейромоторної гармонії. RMTi використовується у школах, реабілітаційних центрах і психологічних кабінетах у понад 30 країнах світу.

Серед методів спостереження ефективними є відеоаналіз і структуровані протоколи поведінки під час виконання рухових завдань. Також важливо залучати батьків до оцінювання, оскільки саме вони спостерігають щоденну динаміку змін у поведінці дитини. У сучасній практиці акцент зміщується на поєднання діагностики, розвитку й профілактики. Розробка комплексних програм підтримки передбачає взаємодію психолога, педагога, логопеда й батьків. Психолог має вміти не лише оцінити рівень інтеграції, а й організувати середовище, сприятливе для сенсомоторного розвитку — це і фізична активність, і режим сну, і зниження сенсорного перевантаження.

З позиції нейропсихології дитинства, інтеграція рефлексів є не лише фізіологічним, а й психоемоційним процесом. Вона відображає здатність мозку до регуляції реакцій, досягнення стабільності та адаптації. Відповідно до полівагальної теорії Порджеса (Porges, 2018), гармонізація тілесних реакцій сприяє розвитку соціальної взаємодії, емоційної стабільності та почуття безпеки. Саме тому методики, що поєднують тілесні, дихальні й ритмічні вправи, позитивно впливають на емоційну регуляцію дітей.

Таким чином, теоретико-методичні засади дослідження інтегрованих і неінтегрованих рефлексів мають міждисциплінарний характер. Вони поєднують знання нейропсихології, педагогіки, фізіотерапії, тілесно орієнтованої психотерапії та арттерапії. Такий підхід дозволяє створювати індивідуальні програми підтримки, що охоплюють рухову, емоційну й когнітивну сфери розвитку дитини.

Список використаних джерел

1. Ayres A. J. *Sensory Integration and the Child*. Los Angeles : Western Psychological Services, 2005. 248 p.
2. Blomberg H., Linde K. *Rhythmic Movement Training and Reflex Integration*. Stockholm : RMTi Publications, 2013. 192 p.
3. Goddard Blythe S. *Reflexes, Learning and Behavior: A Window into the Child's Mind*. Eugene, OR: Fern Ridge Press, 2012. 242 p.
4. Porges S.W. *The Polyvagal Theory: Neurophysiological Foundations of Emotions, Attachment, and Communication*. New York : W. W. Norton & Company, 2018. 480 p.
5. Siegel D.J. *The Developing Mind: How Relationships and the Brain Interact to Shape Who We Are*. 3rd ed. New York : Guilford Press, 2020. 720 p.

**ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ
НЕЙРОФІЗІОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ РОЗВИТКУ ДИТИНИ:
ІНТЕГРОВАНІ ТА НЕІНТЕГРОВАНІ РЕФЛЕКСИ**

**THEORETICAL FOUNDATIONS FOR STUDYING
THE PROBLEM OF NEUROPHYSIOLOGICAL ASPECTS
OF CHILD DEVELOPMENT:
INTEGRATED AND UNINTEGRATED REFLEXES**

Гуненко Оксана Василівна

II курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-3>

Artcreative93@gmail.com

Науковий керівник: Кириленко В.Г., к.психол.н., доцент,
доцент кафедри психології, соціальної роботи і педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3727-1694>

graval110@ukr.net

Анотація. У тезі розкрито теоретичні основи нейрофізіологічних аспектів розвитку дитини, зокрема роль первинних рефлексів як фундаменту вищих психічних функцій. Досліджено феномен інтеграції рефлексів та наслідки їхньої затримки для моторного, когнітивного й емоційного розвитку (Ayres, 2005; Goddard Blythe, 2012). Використано концепцію сенсорної інтеграції (Ayres, 2005), полівагальну теорію (Porges, 2018) та інтерперсональну нейробиологію (Siegel, 2020) для пояснення механізмів інтеграції. Розкрито зв'язок залишкових рефлексів із труднощами навчання, уваги та поведінки. Досліджено значення первинних рефлексів як діагностичного критерію для створення індивідуальних корекційних програм.

Annotation. The thesis reveals the theoretical foundations of the neurophysiological aspects of child development, particularly the role of primary reflexes as the foundation for higher mental functions. The phenomenon of reflex integration and the consequences of its delay for motor, cognitive, and emotional development are explored (Ayres, 2005; Goddard Blythe, 2012). The concept of sensory integration (Ayres, 2005), polyvagal theory (Porges, 2018), and interpersonal neurobiology (Siegel, 2020) are utilized to explain integration mechanisms. The connection between residual reflexes and difficulties in learning, attention, and behavior is outlined. The significance of primary reflexes as a diagnostic criterion for creating individualized correction programs is examined.

Проблема нейрофізіологічних аспектів розвитку дитини привертає дедалі більшу увагу сучасної психологічної науки, оскільки ранній сенсомоторний досвід формує фундамент усіх вищих психічних функцій. Одним із ключових компонентів цього процесу є первинні рефлексі, які з'являються у дитини ще на етапі внутрішньоутробного розвитку та забезпечують виживання, адаптацію і первинну взаємодію з навколишнім середовищем. У процесі дозрівання нервової системи вони мають поступово інтегруватися у більш складні поведінкові акти.

Інтеграція рефлексів є важливим індикатором нейрофізіологічної зрілості. Коли цей процес затримується, залишкові (неінтегровані) рефлексі можуть порушувати гармонійний розвиток дитини, спричиняти труднощі у навчанні, координації, увазі, мовленні та соціальній поведінці (Ayres, 2005; Goddard Blythe, 2012). Саме тому вивчення феномену інтеграції первинних рефлексів є актуальним напрямом сучасної психології розвитку та нейропсихології дитинства.

Первинні рефлексі — це автоматичні рухові реакції, які виникають у відповідь на специфічні сенсорні стимули. Вони керуються нижчими структурами мозку (стволом, середнім мозком) і забезпечують виживання немовляти на ранніх етапах життя. До таких рефлексів належать: рефлекс Моро, пошуковий, хапальний, асиметричний та симетричний тонічні шийні, лабіринтний тонічний, рефлекс Галанта тощо. У нормі більшість із них згасають протягом першого року життя дитини, поступаючись місцем довірливим руховим актам і координованій моторній діяльності.

Згідно з концепцією сенсорної інтеграції Айрес (Ayres, 2005), розвиток вищих когнітивних і поведінкових функцій ґрунтується на гармонійному узгодженні сенсорних систем — зорової, слухової, тактильної, вестибулярної та пропріоцептивної. Саме на рівні тілесного досвіду дитина навчається організовувати відчуття, що надходять до мозку, інтегрувати їх у цілісний образ реальності. Якщо ж деякі первинні рефлексі залишаються активними, це призводить до порушення сенсомоторного балансу. Наприклад, збереження симетричного тонічного шийного рефлексу може ускладнювати процеси сидіння за партою, письмо та концентрацію уваги.

Годдард Блайз (Goddard Blythe, 2012) у своїх дослідженнях зазначає, що залишкові рефлексі не лише впливають на моторний розвиток, а й мають тісний зв'язок із когнітивними й

емоційними процесами. Вона доводить, що несвоєчасна інтеграція рефлексів може бути одним із чинників дислексії, дизграфії, труднощів уваги (у тому числі СДУГ) та підвищеної тривожності.

Таким чином, аналіз інтегрованих і неінтегрованих рефлексів дозволяє психологам і педагогам краще розуміти причини навчальних і поведінкових труднощів у дітей.

У нейрофізіологічному аспекті процес інтеграції пов'язаний із дозріванням вищих рівнів нервової регуляції — кори головного мозку, зокрема лобної і тім'я зоною, а також мозочка, який координує рухи та рівновагу (Porges, 2018). Полівагальна теорія Порджеса пояснює, як функціональний стан вегетативної нервової системи впливає на поведінкові реакції дитини. Коли нервова система перебуває у стані хронічного стресу або гіперзбудження, інтеграція рефлексів може сповільнюватися, що призводить до порушення регуляції рухів і емоцій.

Дані Д. Сігела (Siegel, 2020) про «інтерперсональну нейробіологію» також підкреслюють роль тілесного та емоційного досвіду у формуванні нейронних зв'язків. Інтеграція на рівні тіла (через рух і сенсорну взаємодію) створює основу для інтеграції на рівні розуму. Відповідно, робота з рефlekсами — це не лише моторна, а й психотерапевтична задача, що сприяє цілісному розвитку дитини.

Таким чином, аналіз літератури дозволяє стверджувати, що нейрофізіологічна зрілість визначається не тільки віковими характеристиками, а й якістю сенсомоторної інтеграції. Вивчення первинних рефлексів стає важливим діагностичним критерієм для виявлення ризику труднощів розвитку, а також орієнтиром для побудови індивідуальних корекційних програм.

Список використаних джерел

1. Ayres A.J. Sensory Integration and the Child. Los Angeles : Western Psychological Services, 2005. 232 p.
2. Goddard Blythe S. Reflexes, Learning and Behavior: A Window into the Child's Mind. Eugene, OR : Fern Ridge Press, 2012. 235 p.
3. Porges S.W. The Polyvagal Theory: Neurophysiological Foundations of Emotions, Attachment, and Communication. New York : W. W. Norton & Company, 2018. 336 p.
4. Siegel D. J. The Developing Mind: How Relationships and the Brain Interact to Shape Who We Are. New York : Guilford Press, 2020. 512 p.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ГЕРОНТОЛОГІЧНОГО НАСИЛЬСТВА
В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ
SOCIO-PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS
OF GERONTOLOGICAL VIOLENCE
IN MODERN UKRAINIAN SOCIETY

Дибченко Антоніна Віталіївна

*II курс, група ПСм-2, спеціальність «Психологія»,
Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна».*

Dibchenko2910@meta.ua

Науковий керівник: Мазур В.М.,

*доктор філософії в галузі психології, доцент,
Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8236-3507>

mmirl@i.ua

Анотація. Проблема геронтологічного насильства — це одна з найменш досліджених, але водночас соціально значущих тем сучасного українського суспільства. Старіння населення, соціально-економічна нестабільність, війна та посттравматичні наслідки підвищують ризики вразливості осіб похилого віку. Люди старшого покоління часто стикаються з дискримінацією, ізоляцією, байдужістю, економічною залежністю та навіть фізичним або психологічним насильством. У контексті трансформаційних процесів, що відбуваються в Україні, аналіз соціально-психологічних особливостей геронтологічного насильства набуває особливого значення як для науки, так і для практики соціальної роботи та психології.

Annotation. The problem of gerontological violence is one of the least studied yet socially significant issues in modern Ukrainian society. Population aging, socio-economic instability, war, and post-traumatic consequences increase the risks of vulnerability among older adults. People of the older generation often face discrimination, isolation, indifference, economic dependence, and even physical or psychological violence. In the context of the transformational processes taking place in Ukraine, the analysis of the socio-psychological characteristics of gerontological violence acquires special importance both for scientific research and for the practice of social work and psychology.

Геронтологічне насильство визначається як будь-які дії або бездіяльність, що спричиняють фізичні, емоційні, сексуальні, економічні або соціальні страждання людям похилого віку.

Це насильство може бути:

- фізичним (нанесення тілесних ушкоджень, примус, позбавлення базових потреб);
- психологічним (приниження, образи, залякування, ізоляція);
- економічним (примус до передачі майна, обмеження доступу до фінансів);
- соціальним або структурним (дискримінація за віком, еджизм, байдужість до потреб старших людей) [1].

Психологічна природа цього явища полягає у спотворенні міжособистісних відносин, де літня людина сприймається не як суб'єкт із власною гідністю, а як «тягар» чи «зайвий елемент». Насильство над старшими часто має прихований характер, що ускладнює його виявлення й подолання.

В українському суспільстві й досі поширені негативні стереотипи щодо старості: асоціювання її з неміччю, непотрібністю, неефективністю. Такі уявлення формують ґрунт для соціальної ізоляції (виключення з активного життя громади, родини, професійного середовища); вікової дискримінації (ейджизму) у працевлаштуванні, медичному обслуговуванні, комунікації; дегуманізації старших людей — позбавлення їх права на самостійне прийняття рішень.

Соціальні стереотипи підсилюють психологічний тиск на літніх людей, сприяють формуванню в них почуття провини, меншовартості, страху перед залежністю. У результаті виникає замкнене коло: від суспільного неприйняття — до внутрішнього самозвинувачення, що робить людину більш уразливою до насильства.

До ключових психологічних чинників, що провокують насильство, належать:

- емоційне вигорання доглядальників, родичів або соціальних працівників;
- міжпоколінні конфлікти, пов'язані з різницею цінностей, стилів життя, економічних очікувань;
- почуття влади і контролю з боку молодших членів родини;
- фрустрація через економічні труднощі, втрату роботи або соціального статусу;
- вторинна віктимізація літніх людей, які часто приховують факти насильства через страх осуду, сором або залежність від кривдника [1].

Механізми насильства проявляються через психологічну маніпуляцію, емоційне приниження, ігнорування потреб старшої особи. Важливу роль відіграють також культурні установки, згідно з якими старші члени родини мають «мовчки терпіти» або «не заважати молодим».

Насильство над літніми людьми призводить не лише до індивідуальних психічних травм, але й до серйозних соціальних наслідків:

- руйнування довіри між поколіннями;
- зростання соціальної ізоляції та самотності;
- формування «прихованої соціальної проблеми» у громадах;
- збільшення витрат системи охорони здоров'я та соціального захисту [1].

У психологічному вимірі це проявляється у хронічному стресі, тривожності, депресії, почутті безнадії. Багато літніх людей втрачають сенс життя, а також довіру до соціальних інституцій, які не забезпечують їм належного захисту.

Війна в Україні, масова міграція, втрата житла, загибель членів родини — ці фактори суттєво підвищили ризики геронтологічного насильства. Літні люди залишаються без підтримки, соціальних послуг і ресурсів для самозахисту.

У сільських громадах насильство часто має прихований характер, у містах — знеособлений.

Водночас, соціальні служби часто не мають спеціалізованих програм, спрямованих саме на роботу з жертвами похилого віку.

Ефективне протидіяння геронтологічному насильству можливе лише через міждисциплінарний підхід, який поєднує психологічну, соціальну та правову підтримку.

Основні напрями профілактики:

- формування антидискримінаційної культури у суспільстві;
- підготовка соціальних працівників і психологів до розпізнавання випадків геронтологічного насильства;
- інформаційні кампанії серед населення щодо прав людей похилого віку;
- створення кризових центрів та гарячих ліній для літніх громадян;
- розвиток волонтерських мереж допомоги самотнім особам [2].

Отже, геронтологічне насильство — це не лише індивідуальна проблема, а й соціальне явище, що відображає рівень гуман-

ності суспільства. Соціально-психологічні особливості цього феномену полягають у поєднанні структурних, культурних і міжособистісних факторів, які взаємодіють між собою та відтворюють насильницькі моделі поведінки. Для подолання цього явища потрібна системна політика, спрямована на зміну суспільних установок щодо старіння, розвиток соціальних служб і підвищення обізнаності громадян. Лише в умовах поваги до гідності кожної людини, незалежно від віку, можна говорити про справді соціально зріле та гуманістичне суспільство.

Список використаних джерел

1. Кадакова К.В. Україні зростає кількість випадків домашнього насильства щодо літніх людей. 2024. URL: https://divoche.media/2024/12/26/v-ukraini-zrostaie-kilkistvypadkiv-domashnoho-nasylstva-shchodo-litnikh-liudey/?utm_source=chatgpt.com.
2. Hryshchenko A.L. Legal protection of elderly persons from domestic violence: a comparative analysis. *Journal of Social and Legal Issues*. 2022. № 14(2). P. 32–48. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.4187512>.

БІБЛІОТЕКА ЯК ОСЕРЕДОК СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ LIBRARY AS A CENTER FOR SOCIAL ADAPTATION

Довганінець Роман Михайлович

II курс, група ІС-24-1м,

спеціальність «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»,
Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».
romanuch0102@gmail.com

Науковий керівник: Конон Н.Г., ст. викладач,

Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4608-1382>

nadiakonon55@gmail.com

Анотація. Автори розглядають і характеризують вдосконалення діяльності бібліотечних установ з питань обслуговування маломобільних груп населення. Бібліотеки відіграють провідну роль в житті громади, тому відвідувачам до них має бути безперешкодний доступ. Висвітлюються інноваційні форми роботи в межах проекту «Бібліотека для всіх» на прикладі Публічної бібліотеки Луцької міської територіальної громади.

Annotation. The authors consider and characterize the improvement of library institutions' activities in servicing low-mobility population groups. Libraries play a leading role in community life, so visitors should have

unhindered access to them. Innovative forms of work within the framework of the «Library for All» project are highlighted using the example of the Public Library of the Lutsk Urban Territorial Community.

Закон «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» в редакції від 01.01.2025 року статтею 2 наголошує: «Особою з інвалідністю є особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист. Дискримінація за ознакою інвалідності забороняється» [3].

У м. Луцьку затвердили Програму «Громада без бар'єрів» на 2024–2026 роки, яка розроблена з метою створення безперешкодного середовища у Луцькій міській територіальній громаді для всіх груп населення [4].

«Вона передбачає: проведення моніторингу та оцінки ступеню безбар'єрності об'єктів фізичного оточення і послуг для маломобільних груп населення; формування компетенції працівників виконавчих органів, комунальних підприємств та закладів з питань політики безбар'єрності та недискримінації; впровадження універсального дизайну та розумного пристосування; урізноманітнення інформаційно-просвітницьких заходів: форуми, тренінги, вебінари тощо, з питань створення безбар'єрного простору; організацію підвищення рівня навчання щодо цифрових технологій для маломобільних верств населення, в тому числі осіб з інвалідністю; ...забезпечення доступності закладів культури для маломобільних груп населення, безперешкодного доступу до приміщень бібліотек, послуг закладів культури, з використанням засобів Інтернету та комп'ютерних тифлокомплексів...» [2].

Заклади культури м. Луцька, зокрема бібліотеки, активно підключилися до облаштування безбар'єрного доступу до своїх установ, в рамках Проєкту «Бібліотека для всіх: створення та облаштування інклюзивного громадського простору на базі Публічної бібліотеки Луцької міської територіальної громади». Даний проєкт сприяв створенню інклюзивного середовища, де всі жителі, незалежно від своїх фізичних можливостей чи соціального статусу, зможуть знайти підтримку, навчатися, читати, спілкуватися та розвиватися разом.

Тренінгові семінари започатковували NGO «Volyn Prospects» / ВОГО «Перспективи Волині» в межах проєкту «Посилене партнерство для сталого відновлення» (EPSR), що фінансувався Урядом Швеції через Шведське агентство з міжнародної співпраці та розвитку (Sida) і виконувався Програмою розвитку ООН (ПРООН) в Україні [1].

Зокрема, у Публічній бібліотеці Луцької міської територіальної громади відбувся вебінар «Створюємо безбар'єрну бібліотеку» на платформі Zoom. Бібліотеки відіграють ключову роль у забезпеченні доступу до знань і культурних ресурсів для всіх членів суспільства, тому інклюзивний веб-сайт забезпечує можливість користування бібліотечними ресурсами людей з різними видами обмежень. Створення безбар'єрного веб-простору потрібне бібліотекам задля збереження своєї репутації як інклюзивних та проактивних установ. Під час тренінгового семінару «Ділове спілкування та онлайн-комунікація» висвітлені питання: «Ділова комунікація vs. повсякденне спілкування», «E-mail, месенджери, дзвінки: як комунікувати ефективно», «Мистецтво онлайн-спілкування на зустрічах та відеоконференціях», «Техніки впливу: як змусити співрозмовника сказати «так» тощо.

29 березня 2025 року в межах реалізації проєкту організований ресурсний тренінговий семінар «Емоційна стійкість у часи змін і викликів», організований для представників вразливих категорій населення. Учасники мали змогу не лише отримати корисні знання, а й поділитися власним досвідом, знайти підтримку та зміцнити внутрішні опори. Проєкт став прикладом для територіальних громад Волинської області, які вивчали досвід роботи Публічної бібліотеки Луцької міської територіальної громади та виявили інтерес до впровадження подібних ініціатив. Відкриття таких просторів буде сприяти зменшенню соціальних бар'єрів, покращенню якості життя і забезпеченню рівних прав і можливостей для всіх мешканців.

Публічна бібліотека Луцької міської територіальної громади за активну роботу з питань усунення бар'єрів у соціумі, соціальної адаптації, забезпечення рівних можливостей для громадян, незалежно від фізичних або соціальних особливостей, нагороджена Дипломом I ступеня та удостоєна першого місця в обласному конкурсі «Бібліотека року Волині 2025» у номінації «Міська бібліотека». Перемога засвідчує визнання високих стандартів роботи, інноваційності та соціальної відповідальності

колективу. Нагородою за це визнання став і сучасний планшет «Samsung Tab 90» [5].

Отже в діяльності органів регіональної влади Волині, м. Луцька важливим напрямом у створенні безбар'єрного простору є постійний діалог влади з об'єднаннями людей з інвалідністю, тому громадські організації спільно з бібліотеками залучаються до розробки заходів, вносять свої рекомендації та пропозиції, щодо облаштування зручних під'їздів, усунення недоступності до державних послуг, закладів освіти, установ культури, іншої інфраструктури, створення комфортного вільного доступу жителям, сприяння їх соціалізації.

Список використаних джерел

1. Запрошуємо на тренінговий семінар «Бібліотека для всіх: доступне та якісне обслуговування вразливих груп населення». URL: <http://www.volynprospects.com.ua/news/zaproshuyemo-na-treningovij-seminar-biblioteka-dlya-vsih-dostupne-ta-yakisne-obslugovvannya-vrazlivih-grup-naselennya> (дата звернення: 12.10.2025).

2. Кузьменко О.О. Програма безперешкодного доступу для осіб з інвалідністю у Луцькій територіальній громаді. *Актуальні проблеми сучасної освіти та науки в контексті євроінтеграційного поступу*; матеріали X Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 23–24 трав. 2024 р.). Луцьк : Луцький ін.-т розвитку людини Ун-ту «Україна», 2024. С. 249–252.

3. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21.03.1991 р., в ред. від 01.01.2025 р. № 4170-IX. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 21. ст. 252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12> (дата звернення: 19.11.2025).

4. Програма «Громада без бар'єрів» на 2024–2026. URL: <https://www.lutsk.rada.gov.ua/documents/16932996103143912-pro-zatverdzhennya-programi-gromada-bez-bareriv-na-2024-2026-roki> (дата звернення: 02.10.2025).

5. Успіх бібліотек громади — низка престижних конкурсів та відзнак! / Публічна бібліотека Луцької міської територіальної громади. URL: <https://lmcs.lutsk.ua/uspikh-bibliotek-hromady-nyzka-prestyzhnykh-konkursiv-ta-vidznak/> (дата звернення: 02.10.2025).

ПСИХОЛОГІЧНА ПРЕВЕНЦІЯ МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ З ООП

PSYCHOLOGICAL PREVENTION OF SPEECH DISORDERS IN CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS (SEN)

Дробаха Оксана Йосипівна

*II курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
oksana.drobakha@gmail.com*

*Науковий керівник: Кириленко В.Г., к.пед.н.,
доцент кафедри психології, соціальної роботи і педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
graval110@ukr.net*

Анотація. Дослідження присвячено актуальній проблемі психологічної превенції мовленнєвих порушень у дітей з особливими освітніми потребами (ООП). У роботі акцентовано увагу на комплексному вивченні специфіки загального, психічного та мовленнєвого розвитку цієї категорії дітей з урахуванням їхніх психофізичних особливостей, індивідуальних можливостей, здібностей та інтересів. Означені завдання зумовлюють необхідність пошуку новітніх підходів і технологій у діяльності фахівців спеціальних закладів освіти з метою забезпечення підтримки та максимального розвитку мовленнєвої компетентності дитини.

Annotation. The study is devoted to the current problem of psychological prevention of speech disorders in children with special educational needs (SEN). The study emphasizes a comprehensive examination of the general, psychological, and speech development characteristics of this group of children, taking into account their psychophysical traits, individual capacities, abilities, and interests. These objectives necessitate the search for innovative approaches and technologies in the work of specialists within special education institutions to ensure support and optimal development of children's speech competence.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства дедалі більшого значення набуває питання впровадження інклюзивного навчання та забезпечення психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами. Кількість таких дітей у закладах освіти поступово зростає, і суспільство вже не розглядає їх як тих, кого слід ізолювати від однолітків. Навпаки, вони мають можливість навчатися як у спеціалізованих корек-

ційних установах, де створено комфортні умови, так і в загальних групах та класах разом із дітьми без порушень розвитку.

Аналіз сучасного стану спеціальної та інклюзивної освіти в Україні засвідчує, що корекційно-педагогічна робота з дітьми з особливими освітніми потребами постійно модернізується. В освітню практику впроваджуються новітні науково-методичні підходи, спрямовані на підвищення ефективності навчання і виховання таких дітей. У науковій літературі дедалі частіше порушуються питання пошуку альтернативних варіантів супроводу, розвитку інтелектуальних здібностей та подолання мовленнєвих порушень.

Комплексний аналіз проблеми свідчить про необхідність посилення психологічного та корекційно-розвивального впливу, упровадження сучасних методик та оновлення змісту психологічної та логопедичної допомоги. Зокрема, увага приділяється формуванню мовленнєвих механізмів у дітей із різним ступенем мовленнєвих порушень — від легких до тяжких, із урахуванням структури та компонентів мовлення. Важливим є забезпечення психолого-педагогічних умов, що сприяють розвитку мислення, збагаченню словникового запасу, опануванню граматичними конструкціями, удосконаленню звуковимови та формуванню зв'язного висловлювання.

Зростаючі потреби суспільства та вимоги освіти орієнтують фахівців на створення доступного освітнього середовища, розробку індивідуальних програм розвитку та застосування варіативних корекційних засобів, які б забезпечували якісну мовленнєву підготовку дітей до соціальної взаємодії.

Порушення мовленнєвої діяльності в дітей з ООП мають комплексний, системний характер. Для них характерним є недостатній розвиток мовлення як цілісної функціональної системи. Спостерігаються труднощі в усіх його компонентах: фонетико-фонематичному, лексико-семантичному та логіко-граматичному. Порушення проявляються як в імпресивній (сприймання), так і в експресивній (мовленнєве продукування) сферах, а також зачіпають усне і письмове мовлення. У дітей цієї категорії не сформовані основні операції мовленнєвої діяльності: недостатньо виражена мотивація, знижена потреба у мовленнєвому контакті, порушене програмування мовленнєвої поведінки, утруднене створення внутрішнього плану висловлювання, його реалізація й контроль за мовленням.

Аналіз і узагальнення наукових джерел свідчить про суттєвий прогрес у вирішенні зазначеної проблеми. Одним із дієвих засобів корекційно-розвивальної роботи з розвитку мовлення дітей з ООП є використання мовленнєво-ігрової діяльності.

Таким чином, можна зробити висновок комплексного впливу на мовленнєву діяльність дітей з ООП. Такий підхід має охоплювати психологічний, соціальний, педагогічний і логопедичний аспекти. Особливого акценту потребує робота над механізмами сприймання та відтворення мовлення в умовах порушень психофізичного розвитку.

Проведене дослідження не охоплює всіх аспектів проблеми розвитку мовлення дітей із особливими освітніми потребами. У межах роботи розроблено практичні рекомендації для педагогів і батьків щодо формування ключових компонентів мовленнєвої компетентності: лексичної (словниковий запас), граматичної (граматична структура мовлення), фонетичної (правильна звуковимова) та компетентності у сфері зв'язного мовлення.

Отже, кваліфіковано спланована психолого-педагогічна корекція мовленнєвих порушень у здобувачів освіти з ООП здатна принести значні позитивні зміни. Корекційна робота проводиться поетапно і спільно зі всіма спеціалістами: психологами, логопедами та педагогами-дефектологами. Заняття з дитиною, яка має ООП, вимагають від фахівця не лише професійних знань, але й великого терпіння, інтуїції, любові та готовності до значних витрат психічної та фізичної енергії.

Список використаних джерел

1. Формування комунікативно-мовленнєвих умінь дітей молодшого шкільного віку в умовах інклюзивного навчання: збірник наукових праць. Уманський державний педагогічний університет. Вип. 1, 2021 р. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1343527.pdf> (дата звернення: 10.11.2025)
2. Сак Т.В. Індивідуалізація навчання учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі. *Особлива дитина*. 2014. № 4. С. 18–23.
3. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. Харків : Ранок, 2019. 304 с.
4. Боряк О.В. Прикладні аспекти формування мовленнєвої діяльності розумово відсталих дітей молодшого шкільного віку: збірник наукових праць. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2017. № 1 (81). С. 74–87.
5. Чередніченко Н.В., Карпенко О.М. Психолінгвістичний підхід до подолання мовленнєвих порушень у дітей із системними порушеннями мовлення. *Науковий часопис. Корекційна педагогіка*. 2016. № 31. С. 132–14.

ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

PRINCIPLES OF IMPLEMENTING INCLUSIVE EDUCATION IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS

Дудко Сергій Григорович

доктор педагогічних наук, заступник директора Полтавської
академії неперервної освіти ім. М.В. Остроградського.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2560-0825>

dudko@pano.pl.ua

Анотація. Розкрито аспекти впровадження інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти України. Визначено першоджерела та нормативно-правові акти, їх хронологія прийняття та впровадження інклюзивного навчання. Окреслені головні завдання, ідеологія, принципи та наведено визначення інклюзивної освіти. Обґрунтовано організацію інклюзивного навчання дітей з особливими потребами. Зроблені висновки щодо необхідності для дітей з особливими освітніми потребами вчитися життєдіяльності в оточенні здорових дітей, що формує спрямованість до повноцінного життя, до усвідомлення власної спроможності, підвищення якості власного буття.

Annotation. The aspects of implementing inclusive education in secondary education institutions of Ukraine are revealed. The primary sources and regulatory legal acts are identified, their chronology of adoption and implementation of inclusive education is outlined. The main tasks, ideology, principles are outlined, and a definition of inclusive education is given. The organization of inclusive education for children with special needs is substantiated. Conclusions are drawn regarding the need for children with special educational needs to learn life skills in an environment of healthy children, which forms a focus on a full life, awareness of one's own abilities, and improvement of the quality of one's own existence.

Конституція України гарантує право кожної людини отримати початкову та середню освіту. Не винятком в отриманні таких рівнів освіти є і діти з особливими освітніми потребами. Основними міжнародними організаціями, які формують політику в галузі інклюзивної освіти, є Організація Об'єднаних Націй (ООН) ЮНЕСКО, Організація Економічної Співпраці та Розвитку (OECD). Ратифікувавши міжнародні правові документи, Україна взяла на себе зобов'язання з дотримання загально-

людських прав, зокрема, щодо здобуття якісної освіти дітьми з особливими освітніми потребами, законодавчо визнала принципи інклюзивної освіти. Основою для запровадження інклюзивної освіти є низка міжнародних та державних нормативно-правових документів [2]. Інклюзивна освіта в загальноосвітніх школах України запроваджується поетапно. Концепцію розвитку інклюзивної освіти було затверджено у 2010 році, але Закон про інклюзивну освіту був прийнятий лише у 2017 році, а набрав чинності з 2018 року. В Україні маємо наступну хронологію прийняття нормативно-правових актів у впровадженні інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти:

- 2010 рік: Ухвалено «Концепцію розвитку інклюзивної освіти».

- 2011 рік: Затверджено «Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» постановою Кабінету Міністрів України № 872.

- 2017 рік: Прийнято Закон України «Про інклюзивну освіту».

- 2018 рік: Набрали чинності зміни до законодавства, які доповнили Закон «Про загальну середню освіту» статтею 161 «Інклюзивне навчання».

Інклюзивна освіта — це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу [3].

Одним із головних завдань інклюзії є відгук на широкий спектр освітніх потреб в шкільному середовищі та поза його межами [4].

В основу інклюзивної освіти покладена ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію дітей, яка забезпечує однакове ставлення до всіх людей, але створює спеціальні умови для дітей з особливими потребами.

Основний принцип інклюзивної освіти полягає в тому, що:

- всі діти мають навчатися разом у всіх випадках, коли це виявляється можливим, не зважаючи на певні труднощі чи відмінності, що існують між ними.

- навчальні заклади мають визнавати і враховувати різноманітні потреби своїх учнів шляхом узгодження різних видів і темпів навчання.

— забезпечення якісної освіти для всіх шляхом розробки відповідних навчальних планів, прийняття організаційних заходів, розробки стратегії викладання, використання ресурсів та партнерських зв'язків зі своїми громадами.

— діти з особливими освітніми потребами мають отримувати будь-яку додаткову допомогу, яка може знадобитися їм для забезпечення успішності процесу навчання. Вони є найбільш ефективним засобом, який гарантує солідарність, співучасть, взаємоповагу, розуміння між дітьми з особливими потребами та їхніми ровесниками.

Психолого-педагогічна, корекційно-розвиткова та інша допомога особам з особливими освітніми потребами в системі освіти надається у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, з урахуванням їхніх потреб, визначених в індивідуальній програмі розвитку. Концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей — усі діти є цінними й активними членами суспільства. Навчання в інклюзивних класах закладів загальної середньої освіти є корисним як для дітей з особливими освітніми потребами, так і для дітей з типовим рівнем розвитку, членів родин та суспільства в цілому. В закладах загальної середньої освіти має формуватися здорове, безпечне освітнє середовище [1; 7] Як свідчать дослідження, в інклюзивних класах наголошується на розвиток сильних якостей і талантів учнів, а не на їхні фізичні або розумові проблеми [5]. Взаємодія з іншими дітьми сприяє когнітивному, фізичному, мовленнєвому, соціальному та емоційному розвитку дітей з особливими освітніми потребами [1]. При цьому діти з типовим рівнем розвитку демонструють відповідні моделі поведінки дітям з особливими освітніми потребами і мотивують їх до цілеспрямованого використання нових знань і вмінь. В інклюзивних класах взаємодія між учнями з особливими освітніми потребами та дітьми з типовим рівнем розвитку сприяє налагодженню між ними дружніх стосунків, завдяки чому діти вчаться природно сприймати і толерантно ставитися до людських відмінностей, стають більш чуйними, готовими допомогти.

Організація інклюзивного навчання передбачає надання дитині з особливими освітніми потребами психолого-педагогічної корекційної допомоги. Корекційно-розвивальні заняття проводяться в окремому приміщенні, в якому можуть бути створені навчальна, ігрова, сенсорна зони, зона релаксації. У Новій

українській школі заохочується інклюзивна освіта. Для учнів з особливими потребами створюються умови для навчання спільно з однолітками [6].

Отже, інклюзивна освіта у закладах загальної середньої освіти має відображати одну з головних демократичних ідей — усі діти є цінними й активними членами суспільства. Інклюзія означає розкриття кожного учня за допомогою освітньої програми, яка є достатньо складною, але відповідає його здібностям. Вона враховує потреби, а також спеціальні умови та підтримку, яка забезпечується медико-соціальним та психолого-педагогічним супроводом. Але найголовніше — дитина вчиться життєдіяльності в оточенні здорових дітей, що формує спрямованість до повноцінного життя, до усвідомлення власної спроможності, підвищення якості власного буття. Такі концептуальні положення є основою інклюзивного навчання у Новій українській школі.

Список використаних джерел

1. Дудко С. Методичні аспекти моделювання здоров'ярозвивального середовища сучасного закладу освіти. *Українська професійна освіта = Ukrainian Professional Education*. 2024. № 16. С. 127–133. DOI: <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2024.16.314318>.
2. Дудко С.Г. Наукові основи моделювання здоров'ярозвивального середовища закладу загальної середньої освіти: дис. ... д-ра пед. н. 13.00.01.; Житомир. держ. уні-т ім. Івана Франка. Житомир, 2025. 717 с. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/43061/1/dys-Dudko.pdf>
3. Про освіту : Закон України (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
4. Про повну загальну середню освіту : Закон України. 2020. № 31, ст. 226. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.
5. Калініченко І.О. Діяльність інклюзивно-ресурсних центрів щодо підтримки дітей з освітніми труднощами. *Перспективи та інновації науки: журнал*. № 2(7) 2022. С. 324–332 URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-2\(7\)-324-332](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-2(7)-324-332).
6. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80>.
7. Указ Президента України № 195/2020. Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1952020-33789>.

**ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ
ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ (ООП) В УМОВАХ ВІЙНИ**
**ORGANIZATION OF EDUCATION OF STUDENTS WITH SPECIAL
EDUCATIONAL NEEDS (SEN) IN THE CONDITIONS OF WAR**

Дума Марія Володимирівна
старший викладач,

Івано-Франківська філія Університету «Україна».

Анотація. Інклюзивна освіта в умовах воєнного стану: виклики, рішення та перспективи для студентів з особливими освітніми потребами. Повномасштабна військова агресія поставила перед системою вищої та фахової передвищої освіти України безпрецедентні виклики, особливо для студентів з особливими освітніми потребами (ООП). Ця категорія молоді зіткнулася з подвійним навантаженням: необхідністю адаптації навчального процесу до їхніх індивідуальних особливостей та постійними ризиками воєнного часу. Водночас, заклади освіти демонструють високу адаптивність та пошук ефективних рішень. Інклюзивна освіта в умовах воєнного стану є ключовим показником людської гідності та стійкості українського суспільства. Досвід, здобутий у цей період, сприятиме формуванню гнучкішої, відкритішої системи освіти та побудові справді інклюзивного суспільства після перемоги.

Annotation. Inclusive Education in Martial Law: Challenges, Solutions, and Prospects for Students with Special Educational Needs. The full-scale military aggression has posed unprecedented challenges to the higher and vocational pre-higher education system of Ukraine, especially for students with special educational needs (SEN). This category of young people has faced a double burden: the need to adapt the educational process to their individual characteristics and the constant risks of war-time. At the same time, educational institutions demonstrate high adaptability and the search for effective solutions. Inclusive education in martial law is a key indicator of human dignity and resilience of Ukrainian society. The experience gained during this period will contribute to the formation of a more flexible, more open education system and the construction of a truly inclusive society after victory.

Повномасштабна агресія росії проти України поставила систему освіти перед безпрецедентними труднощами, а найбільш вразливою групою виявилися студенти, які потребують спеціальної освітньої підтримки.

За даними Міністерства освіти і науки України, на початку 2024 року у закладах вищої та фахової передвищої освіти навчалася значна кількість студентів з особливими освітніми потребами. Сьогодні вони стикаються з подвійним навантаженням: необхідністю враховувати свої індивідуальні освітні особливості та постійними ризиками воєнного часу. Завдання педагогів полягає в тому, щоб зберегти доступність і якість освіти для всіх, незважаючи на зовнішні обставини.

Однією з ключових проблем є питання безпеки. Студентам із порушеннями мобільності важко швидко спускатися до укриттів, оскільки не всі сховища обладнані пандусами чи мають достатній простір для пересування на візках. Для молоді з аутизмом, ментальними або сенсорними порушеннями гучні звуки повітряних тривог можуть викликати сильний стрес і дезорієнтацію. Особливого навантаження зазнають студенти-переселенці з ООП, які втратили звичне довкілля, доступ до спеціальних сервісів і сформовану систему підтримки.

Не менш серйозною проблемою стали технологічні труднощі. Перехід на дистанційний формат показав масштаб цифрової нерівності, адже багато студентів потребують адаптивних пристроїв, програм екранного зчитування чи стабільного інтернет-з'єднання. Постійні відключення електроенергії та пошкодження інфраструктури, характерні для прифронтових регіонів, значно ускладнюють організацію навчання. За приблизними оцінками, близько третини студентів з ООП мають лише обмежений або нестабільний доступ до інтернету.

Війна також спричинила нестачу фахівців, які забезпечують супровід студентів з ООП. Асистенти, тьютори, корекційні педагоги та сурдоперекладачі нерідко працюють в умовах надмірного навантаження або вимушені змінювати місце проживання. Педагогічні колективи стикаються з емоційним вигоранням, адже викладачам доводиться одночасно адаптувати методи роботи, підтримувати студентів та долати власні переживання.

Водночас освітні заклади шукають ефективні рішення. Найрезультативнішою стала комбінована модель навчання, що поєднує очні заняття, онлайн-формати та асинхронне опрацювання матеріалів. Це дозволяє студентам продовжувати навчання навіть тоді, коли інтернет з'являється лише на короткий час або існує загроза ракетних атак. У багатьох містах створюють-

ся освітні хаби, де студенти-переселенці можуть отримати доступ до техніки та консультацій.

Важливе значення має психосоціальна підтримка. Викладачі дедалі частіше працюють за травмоінформованим підходом, усвідомлюючи, що труднощі в навчанні можуть бути наслідком стресу, проживання в укриттях або інших воєнних обставин. Психологічні служби, групи взаємопідтримки та менторські практики дають студентам можливість відчувати себе частиною освітньої спільноти.

Навчальні програми також зазнали змін. Заклади освіти переглядають графіки, терміни виконання завдань, способи оцінювання, надаючи студентам більше гнучкості, не знижуючи при цьому навчальних стандартів. Наголос робиться на ключових компетентностях, які можливо опанувати навіть у нестабільних умовах.

Технологічні рішення спрямовані на забезпечення доступності. Освітні платформи адаптуються до слабого інтернету, а матеріали створюються у різних форматах — текстових, аудіо, відео, із субтитрами або спрощеним викладом. Особлива увага приділяється програмам екранного зчитування та автоматичним субтитрам українською мовою.

Україна отримує значну підтримку від міжнародних партнерів, яка допомагає фінансувати інклюзивні проекти та надає технічні ресурси. Іноземні університети приймають українських студентів з ООП на короткострокові та довгострокові навчальні програми, що дозволяє їм навчатися у безпечних умовах.

На державному рівні продовжується фінансування інклюзивних освітніх ініціатив. Прийнято рішення, які спрощують академічну мобільність, визнають право закладів самостійно обирати формат навчання в умовах воєнного стану. Працює Координаційна рада, що об'єднує представників МОН, університетів і громадських організацій та сприяє поширенню ефективних практик.

У цих умовах усім учасникам освітнього процесу важливо діяти злагоджено. Адміністрації закладів необхідно налагоджувати системи безпеки та комунікації, викладачам — підтримувати студентів і дбати про власне ментальне здоров'я, студентам і їхнім родинам — сміливо звертатися по допомогу та користуватися доступними сервісами.

Інклюзивна освіта під час війни — це не просто завдання педагогіки, а питання людської гідності, рівності та майбутнього

українського суспільства. Кожен студент з особливими освітніми потребами, який продовжує навчання, попри всі труднощі, робить внесок у стійкість нашої країни.

Вважаю, що після завершення війни система освіти стане ще гнучкішою та відкритішою, а досвід, здобутий у цей період, допоможе побудувати справді інклюзивне суспільство, де кожна людина матиме можливість розкрити свій потенціал.

Список використаних джерел

1. Ілляшенко Т. Проблеми впровадження інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами в Україні. *Педагогіка*. 2022. № 5. С. 33–41.

2. Прохоренко Л. Інклюзивність та безбар'єрність освітнього простору: діти з особливими освітніми потребами. *Соціальна психологія*. 2023. № 2. С. 55–64.

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ЯК УМОВА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

INCLUSIVE EDUCATION AS A CONDITION FOR THE SOCIALIZATION OF STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Житник Світлана Олексіївна

викладач циклової комісії соціальної роботи,
Полтавський фаховий коледж Університету «Україна».
svitlana1978zitnik@gmail.com

Анотація. У тезах розглядаються основні підходи до організації інклюзивної освіти в закладах професійно-технічної освіти. Висвітлено сутність поняття «інклюзія» як процесу створення рівних можливостей для всіх здобувачів освіти, незалежно від їхніх фізичних чи ментальних особливостей. Акцентовується увага на важливості індивідуального підходу, психолого-педагогічного супроводу та командної взаємодії між педагогами, психологами й батьками. Показано роль інклюзивного навчання у формуванні соціальних і комунікативних навичок, розвитку толерантності та емпатії в колективі. Особливу увагу приділено значенню виробничої практики як чинника соціалізації осіб з особливими освітніми потребами та підготовки їх до активної участі в суспільному житті.

Annotation. *The theses consider the main approaches to organizing inclusive education in vocational education institutions. The essence of the concept of «inclusion» as a process of creating equal opportunities for all students, regardless of their physical or mental characteristics, is highlighted. Attention is focused on the importance of an individual approach, psychological and pedagogical support and team interaction between teachers, psychologists and parents. The role of inclusive education in the formation of social and communicative skills, the development of tolerance and empathy in the team is shown. Special attention is paid to the importance of industrial practice as a factor in the socialization of people with special educational needs and their preparation for active participation in public life.*

Інклюзивна освіта — це створення рівних умов для доступу всіх дітей до якісної освіти, незалежно від їхніх можливостей. Вона спрямована на реалізацію права кожної дитини з особливими освітніми потребами на освіту та забезпечення умов для її соціальної адаптації.

Що ж ми розуміємо під поняттям *інклюзивна освіта*? Сучасна інклюзивна освіта не є проявом дискримінації чи особливого ставлення до дітей, а навпаки — забезпечує рівноправні умови навчання для всіх учнів. Її мета полягає не лише в тому, щоб надати можливість здобути освіту, але й у сприянні соціалізації через взаємодію та спілкування в колективі однолітків.

Інклюзія — це важливий крок до залучення осіб із фізичними чи ментальними порушеннями до активної участі в суспільному житті. Вона допомагає подолати соціальну ізоляцію, яка може виникати через нерозуміння або упереджене ставлення з боку оточення.

Працюючи тривалий час у закладі професійно-технічної освіти, де була створена спеціальна група для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, я зіткнулася з низкою проблем. Зокрема, багато викладачів на початку не знали, як організовувати ефективний навчальний процес для таких учнів. Оскільки інклюзивне навчання передбачає індивідуальні плани та підходи до кожного здобувача освіти, постала потреба у проведенні курсів підвищення кваліфікації для педагогічних працівників щодо особливостей організації освітнього процесу в інклюзивних групах. У закладі професійного спрямування навчаються також здобувачі освіти без особливих освітніх потреб,

і ця взаємодія є цінним досвідом для обох сторін. Спільне навчання сприяє формуванню толерантності, емпатії та взаємоповаги, що у майбутньому допомагає знизити рівень дискримінації в суспільстві.

Для ефективної організації інклюзивного навчання необхідна командна робота, у якій тісно співпрацюють педагоги, психологи та батьки. Робота зі здобувачами освіти, які мають функціональні або ментальні порушення, вимагає постійного професійного зростання педагогів, удосконалення техніко-матеріальної бази та забезпечення психолого-педагогічного супроводу.

Важливе значення у процесі соціалізації здобувачів освіти має виробнича практика, яка організовується на підприємствах міста. Саме вона сприяє розвитку трудових навичок, відповідальності, комунікабельності, уміння працювати в колективі, враховувати інтереси інших та керувати власною поведінкою в процесі діяльності. Колективна діяльність у рамках виробничої практики допомагає налагодити взаємодію між здобувачами освіти з особливими освітніми потребами та членами трудового колективу, розширює коло спілкування і сприяє формуванню навичок соціальної стійкості.

Отже, реалізація права на освіту для здобувачів з функціональними та ментальними обмеженнями є одним із пріоритетних завдань сучасного суспільства. Отримання якісної загальної та професійної освіти є необхідною умовою для соціалізації, самореалізації та повноцінної участі таких осіб у житті громади й держави.

**ВОЛОНТЕРСТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДТРИМКИ ІНКЛЮЗІЇ
ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ****VOLUNTEERING AS A TOOL FOR PROMOTING INCLUSION
OF PEOPLE WITH DISABILITIES****Заїка Віталій Миколайович***кандидат психологічних наук, доцент, викладач вищої категорії,
голова циклової комісії соціальної роботи,**Полтавський фаховий коледж Університету «Україна».**ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5710-2997>**zaika_vitaliy@ukr.net***Борисенко Олександр Сергійович***II курс, група СР-24-1фмб-рл, спеціальність «Соціальна робота»,
Полтавський фаховий коледж Університету «Україна».**aleksandr3178@gmail.com*

Анотація. У дослідженні розглянуто роль волонтерства як ефективного інструменту підтримки інклюзії осіб з інвалідністю. Проаналізовано основні напрями волонтерської діяльності, зокрема соціальну, освітню, реабілітаційну та психологічну підтримку людей з особливими потребами. Визначено значення волонтерства у подоланні соціальної ізоляції, розвитку толерантності та формуванні інклюзивного середовища. Окрему увагу приділено освітнім програмам для волонтерів, необхідності етичної підготовки та міжсекторальної співпраці. Наголошено, що волонтерська діяльність сприяє не лише соціальній адаптації осіб з інвалідністю, але й формує у суспільстві цінності взаємоповаги, гуманізму та рівних можливостей.

Annotation. The article examines the role of volunteering as an effective tool for promoting inclusion of people with disabilities. The main areas of volunteer activity, including social, educational, rehabilitation and psychological support for people with special needs, are analyzed. The importance of volunteering in the context of social isolation, the development of tolerance and the formation of an inclusive environment has been identified. We pay special attention to awareness programs for volunteers, the need for ethical training and intersectoral advocacy. It is agreed that volunteer activity is not only associated with the social adaptation of individuals with disabilities, but also forms in marriage the values of mutual respect, humanism and peers possibilities.

Волонтерство є важливим соціальним феноменом сучасного суспільства, який сприяє розвитку гуманістичних цінностей, взаємодопомоги та солідарності між людьми. У контексті

інклюзії осіб з інвалідністю волонтерська діяльність набуває особливого значення, адже саме вона створює умови для соціальної адаптації, самореалізації та активної участі таких осіб у суспільному житті [3; 4]. Волонтерство допомагає не лише забезпечити практичну підтримку, але й змінює суспільне ставлення до інвалідності, сприяє руйнуванню стереотипів і формуванню культури рівності.

Одним із ключових напрямів волонтерської діяльності є соціальна підтримка осіб з інвалідністю, що передбачає допомогу у щоденному житті, супровід у пересуванні, участі в культурних чи освітніх заходах, наданні інформаційної чи емоційної підтримки. Волонтери допомагають людям з інвалідністю подолати бар'єри у спілкуванні, пересуванні та доступі до послуг, тим самим сприяючи їхній соціальній інтеграції.

Волонтерство також є важливим інструментом освітньої та соціальної інклюзії. У школах, університетах та професійних навчальних закладах волонтери допомагають створювати доступне середовище для навчання, надають індивідуальну допомогу, супроводжують під час освітніх заходів. Це сприяє не лише рівним можливостям для здобуття освіти, а й розвитку толерантності серед студентської молоді, підвищенню рівня емпатії та соціальної відповідальності.

Значну роль волонтерство відіграє у реабілітаційних і культурно-дозвіллевих програмах. Волонтери долучаються до організації інклюзивних таборів, творчих майстерень, спортивних подій, виставок, тренінгів. Такі заходи не лише допомагають людям з інвалідністю розкрити власний потенціал, а й формують у суспільстві позитивний образ активної, творчої особистості незалежно від фізичних чи психічних обмежень.

Не менш важливою є емоційно-психологічна роль волонтерів [1]. Люди з інвалідністю часто стикаються з почуттям самотності, ізоляції чи заниженою самооцінкою. Волонтери стають для них джерелом підтримки, спілкування, мотивації до активності. Через щире взаємодію формується довіра, виникає почуття приналежності до спільноти, що сприяє психоемоційному благополуччю.

Крім безпосередньої допомоги, волонтери є агентами змін у суспільстві. Їхня діяльність допомагає привернути увагу до проблем осіб з інвалідністю, поширювати ідеї інклюзії, проводити інформаційні кампанії, тренінги, флешмоби, просвітницькі

акції тощо. Це створює нові можливості для діалогу між людьми з інвалідністю, громадами, бізнесом і владою, сприяючи формуванню інклюзивної соціальної політики.

Водночас волонтерська діяльність потребує належної організації та підготовки. Ефективне залучення волонтерів до підтримки інклюзії передбачає навчання основам етики спілкування, психологічної підтримки, розуміння особливостей різних видів інвалідності [2]. Важливо також забезпечити системну координацію волонтерських ініціатив, партнерство з громадськими організаціями, закладами освіти, центрами соціальних служб.

Досвід показує, що інклюзивне волонтерство має подвійний ефект — воно не лише допомагає людям з інвалідністю, а й позитивно впливає на самих волонтерів. У процесі співпраці вони набувають нових соціальних і комунікативних навичок, розвивають емпатію, терпимість, здатність до взаєморозуміння. Таке волонтерство сприяє духовному збагаченню та формує активну громадянську позицію.

Висновки. Отже, волонтерство є потужним інструментом підтримки інклюзії осіб з інвалідністю. Воно об'єднує людей різного віку, статусу та можливостей навколо спільної мети — створення суспільства рівних можливостей, у якому кожна людина має право на гідність, розвиток і самореалізацію. Розвиток волонтерського руху в інклюзивному напрямі є важливим кроком до побудови гуманного, справедливого й відкритого суспільства.

Список використаних джерел

1. Бондаренко А., Вдовцов Ю. Посібник по роботі з волонтерами. Київ, 2021. 164 с.
2. Заїка В.М. Психологічні особливості безконфліктного спілкування. *Актуальні питання теоретичної та прикладної лінгвістики*. Колективна монографія. Полтава : Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна», 2020. С. 63–68.
3. Соціалізація молоді з особливими освітніми потребами: кращі практики: метод. посіб. / Базиленко А., Таланчук І., Давиденко Г. та ін. Київ : Талком, 2020. 128 с.
4. Чайковський М.Є., Добровіцька О.О. Соціально-педагогічна робота з молоддю з інвалідністю в інклюзивному освітньому просторі : навч.-метод. посібник для студ. вищ. навч. закл. Київ : Університет «Україна», 2018. 271 с.

**ПСИХОЛОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ БАР'ЄРИ УЧАСТІ МОЛОДІ
З ІНВАЛІДНІСТЮ У ГРОМАДСЬКИХ ІНІЦІАТИВАХ**
**PSYCHOLOGICAL AND SOCIAL BARRIERS OF PARTICIPATION
OF YOUTH WITH DISABILITIES IN COMMON INITIATIVES**

Заїка Віталій Миколайович,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти,

Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5710-2997>

zaika_vitaliy@ukr.net

Кузьменко Сергій Володимирович

I курс, група СР-25-1-рІ,

спеціальність «Соціальна робота та консультування»,

Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

skyzmenko0210@ukr.net

Анотація. У статті розглядаються основні психологічні та соціальні бар'єри, які перешкоджають участі молоді з інвалідністю у громадських ініціативах. Проаналізовано внутрішні психологічні чинники, такі як низька самооцінка, страх соціального відторгнення, емоційна замкненість, а також зовнішні соціальні перешкоди — фізична недоступність середовища, стереотипи суспільства, відсутність належної підтримки та інформації. Визначено шляхи подолання цих бар'єрів шляхом надання психологічної допомоги, розвитку інклюзивного простору, просвітницької діяльності та системи наставництва. Акцентується увага на важливості створення умов для активної участі молоді з інвалідністю у громадському житті як необхідного кроку до побудови інклюзивного суспільства.

Annotation. The article examines the main psychological and social barriers that influence the participation of young people with disabilities in public initiatives. Internal psychological factors have been analyzed, such as low self-esteem, fear of social rejection, emotional withdrawal, as well as current social transitions — physical inaccessibility averages, marriage stereotypes, availability of proper support and information. The directions for providing psychological assistance, the development of inclusive space, educational activities and mentoring systems are indicated. Emphasis is placed on the importance of creating minds for the active participation of young people with disabilities in public life as a necessary step before the establishment of an inclusive matrimony.

У сучасному суспільстві активна участь молоді в громадських ініціативах є важливим фактором соціальної інтеграції, самореалізації та розвитку громадянської свідомості. Молодіжна активність сприяє формуванню почуття відповідальності, розвитку комунікативних і лідерських навичок, а також зміцненню демократичних цінностей у суспільстві. Для молоді з інвалідністю така участь має ще глибше значення, оскільки дає можливість подолати соціальну ізоляцію, розкрити власний потенціал, реалізувати здібності та відчути себе повноцінними членами суспільства [2]. Громадська діяльність допомагає їм не лише проявити активність, але й знайти підтримку, спілкування, взаєморозуміння та визнання.

Проте на шляху до активної участі у суспільному житті молоді з інвалідністю виникає низка психологічних та соціальних бар'єрів. Ці бар'єри часто мають комплексний характер і є наслідком як індивідуальних психологічних особливостей, так і соціально-культурних факторів [3].

Психологічні бар'єри найчастіше пов'язані з низькою самооцінкою та невпевненістю у власних силах. Молоді люди з інвалідністю нерідко мають досвід соціального відторгнення або дискримінації, що породжує страх перед новими контактами та знижує рівень довіри до оточення. Страх соціальної стигматизації стає серйозною перешкодою для участі у групових ініціативах, адже людина побоюється негативної реакції, жалю чи упередженого ставлення. Крім того, емоційна замкненість, тривожність і відсутність підтримки з боку близьких посилюють внутрішні комплекси, що обмежує здатність до самопрезентації та взаємодії з іншими учасниками громадського життя. Часто спостерігається і брак мотивації, який виникає внаслідок попередніх невдалих спроб соціалізації або байдужості з боку суспільства.

Соціальні бар'єри є не менш значущими. Вони проявляються у фізичній недоступності простору, транспорту, будівель, а також інформаційних ресурсів, необхідних для участі у громадських заходах. Молодь з інвалідністю часто стикається з браком адаптованих приміщень, відсутністю спеціальних засобів комунікації чи технічної підтримки. Додатковою перешкодою є обмежений доступ до інформації про можливості громадської участі, що пов'язано з недостатньою комунікаційною відкритістю організацій. Соціальна ізоляція та відсутність позитивних прикладів залучення також негативно впливають на бажання молодих

людей бути активними. Велику роль відіграють стереотипи суспільства, упереджене або поблажливе ставлення, які формують відчуття «інакшості» та знижують рівень мотивації до участі.

Подолання таких бар'єрів потребує системного підходу. Передусім важливо забезпечити психологічну підтримку молоді з інвалідністю через індивідуальні консультації, групові заняття, тренінги з розвитку впевненості, комунікації та самопрезентації. Значну роль відіграє створення інклюзивного середовища, у якому кожна людина почуватиметься прийнятою, а не оцінюваною. Це передбачає облаштування безбар'єрного простору, доступність транспорту, інформації, освітніх та культурних ресурсів.

Важливим напрямом є просвітницька діяльність і соціальна освіта, спрямовані на зміну суспільних уявлень про людей з інвалідністю. Підвищення рівня поінформованості, проведення інформаційних кампаній, інклюзивних заходів, тренінгів для працівників громадських організацій допомагає формувати толерантне ставлення й розуміння потреб молоді з особливими потребами [1]. Ефективним інструментом подолання соціальної ізоляції є система наставництва та менторства, у межах якої досвідчені учасники громадських ініціатив допомагають молодим людям адаптуватися, розкрити свій потенціал і знайти власний шлях до активної участі.

Висновки. Участь молоді з інвалідністю у громадських ініціативах є важливим елементом інклюзивного суспільства, що сприяє соціальній адаптації, розвитку навичок самостійності та активного громадянства. Психологічні бар'єри, такі як низька самооцінка, страх відторгнення та емоційна замкненість, а також соціальні перешкоди у вигляді фізичної недоступності, стереотипів та недостатньої підтримки, значно обмежують можливості молоді. Подолання цих бар'єрів можливе через комплексний підхід, що включає психологічну підтримку, створення доступного та інклюзивного середовища, просвітницьку роботу та наставництво. Такі заходи сприяють активній участі молоді з інвалідністю у громадському житті та формують інклюзивне суспільство.

Список використаних джерел

1. Соціалізація молоді з особливими освітніми потребами: краші практики: метод. посіб. / Базиленко А., Таланчук І., Давиденко Г. та ін. Київ : Талком, 2020. 128 с.

2. Чайковський М.Є., Добровіська О.О. Соціально-педагогічна робота з молоддю з інвалідністю в інклюзивному освітньому просторі : навч.-метод. посібн. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Університет «Україна», 2018. 271 с.

3. Shevchuk, V., Vlasova, O., Zaika, V., Morgun, V., & Kaliuzhna, Y. (2024). On the role of psychological and pedagogical support to improve the life quality of persons with disabilities in higher education institutions. *Conhecimento & Diversidade*, Niteryi, v. 16, n. 42. Abr./Jun. 2024. PP. 564–581. ISSN 2237-8049, WOS: 001281059400027, DOI: <https://doi.org/10.18316/rcd.v16i42.11770>.

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

THE ROLE OF A SOCIAL CAREER IN SOCIAL SUPPORT FOR PEOPLE WITH DISABILITIES

Заїка Віталій Миколайович

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти,
Полтавський інститут економіки та права Університету «Україна»;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5710-2997>

zaika_vitaliy@ukr.net

Хромов Марк Євгенійович

IV курс, група СР-22-2-р1, спеціальність «Соціальна робота»,
Полтавський інститут економіки та права Університету «Україна».
khromov@gmail.com

Анотація. У статті розглядається роль соціального працівника у забезпеченні соціального супроводу людей з інвалідністю. Проаналізовано основні напрями його діяльності, зокрема консультативну, посередницьку, психологічну та адвокаційну функції. Визначено значення соціального супроводу як комплексної системи підтримки, спрямованої на адаптацію, реабілітацію та інтеграцію осіб з інвалідністю у суспільство. Наголошено на важливості індивідуального підходу, партнерської взаємодії та міжвідомчої співпраці у роботі соціального працівника. Особлива увага приділяється проблемам і викликам, що виникають у процесі соціальної підтримки, а також перспективам розвитку інклюзивних практик. Зазначено, що ефективна діяльність соціального працівника є ключовою умовою забезпечення рівних можливостей і підвищення якості життя людей з інвалідністю.

Annotation. The article examines the role of a social worker in providing social support to people with disabilities. The main directions of its activity are analyzed, including advisory, mediation, psychological and advocacy functions. The importance of social support is identified as a comprehensive support system aimed at adaptation, rehabilitation and integration of people with disabilities into marriage. The importance

of an individual approach, partnership interaction and inter-household cooperation in the work of a social worker is emphasized. Particular attention is paid to the problems and concerns that arise from the process of social support, as well as to the prospects for the development of inclusive practices. It has been established that the effective activity of a social worker is the key to ensuring equal abilities and improving the quality of life of people with disabilities.

Проблема соціального супроводу людей з інвалідністю є однією з найважливіших у сучасному суспільстві. Особи з інвалідністю потребують не лише матеріальної підтримки, а й комплексної допомоги, яка включає соціальну, психологічну, медичну, педагогічну та правову складові [1]. Соціальний працівник відіграє ключову роль у цьому процесі, адже саме він забезпечує взаємодію між людиною, громадою та державними структурами, допомагає подолати бар'єри, адаптуватися до соціального середовища та реалізувати свої права.

Соціальний супровід — це системна форма підтримки, спрямована на допомогу людині у вирішенні життєвих проблем, відновленні або розвитку її соціальних функцій, формуванні навичок самостійності та активної участі у житті громади [3]. Для людей з інвалідністю соціальний супровід є особливо важливим, оскільки дозволяє не лише забезпечити мінімальні потреби, але й створює умови для повноцінної інтеграції у суспільство.

Роль соціального працівника полягає у виконанні багатьох функцій. Він виступає консультантом, який надає людині інформацію про її права, соціальні послуги, пільги, можливості працевлаштування чи навчання. Як посередник, соціальний працівник координує взаємодію між особою з інвалідністю та різними установами — медичними, освітніми, реабілітаційними, державними органами. Він також виконує адвокаційну функцію, захищаючи права клієнта та сприяючи подоланню дискримінації. Саме тому володіння комунікативними вміннями та навичками є одним із першочергових завдань соціального працівника для ефективного встановлення довірливих стосунків, розуміння потреб та забезпечення якісного соціального супроводу людей з інвалідністю [2].

Одним із найважливіших напрямів діяльності соціального працівника є також психологічна підтримка. Люди з інвалідністю часто стикаються з емоційними труднощами, почуттям ізоляції чи безпорадності. Завдання соціального працівника — допомогти їм сформувати позитивну самооцінку, впевненість

у власних силах, відновити мотивацію до активного життя. Також важливою є робота з сім'єю людини з інвалідністю, адже саме родина є головним середовищем підтримки, і від її психологічного клімату залежить ефективність адаптації.

У своїй роботі соціальний працівник дотримується принципів гуманізму, партнерства, конфіденційності, індивідуального підходу. Він не лише надає допомогу, а й стимулює розвиток самостійності, сприяє залученню клієнта до активної участі у громадському житті. Ефективність соціального супроводу значною мірою залежить від міжвідомчої співпраці. Соціальний працівник координує взаємодію між різними службами та організаціями — центрами зайнятості, реабілітаційними установами, місцевими органами влади, громадськими об'єднаннями. Завдяки такій співпраці забезпечується комплексний підхід до вирішення проблем людей з інвалідністю.

Сучасні виклики у діяльності соціальних працівників пов'язані з недостатнім фінансуванням, браком ресурсів, великим навантаженням та низьким рівнем суспільної поінформованості про права людей з інвалідністю. Проте з розвитком інклюзивної політики, підвищенням уваги держави до соціальної сфери, впровадженням цифрових сервісів і дистанційних послуг роль соціального працівника стає ще більш значущою.

Висновки. Отже, соціальний працівник є центральною фігурою у системі підтримки людей з інвалідністю. Його діяльність спрямована на створення умов для рівних можливостей, розвитку потенціалу кожної людини, забезпечення поваги до її гідності та прав. Ефективний соціальний супровід сприяє не лише особистому добробуту клієнта, а й формуванню інклюзивного суспільства, у якому кожен має шанс на повноцінне життя, самореалізацію та соціальну інтеграцію.

Список використаних джерел

1. Волгіна О.М. Соціальний супровід людей з інвалідністю на робочому місці: посібник / О.М. Волгіна, О.Л. Іванова; ПРООН в Україні, Спільна Програма «Сприяння інтеграційній політиці та послугам для людей з інвалідністю в Україні». Київ : Ваіте, 2018. 36 с.
2. Заїка В.М., Гета А.В., Вишар Є.В. Комунікативний потенціал майбутніх соціальних працівників. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. Вип. 1 (48), 2021. С. 148–152. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2021.48.148-152>.
3. Сільвестрова О.Ю. Технології соціальної допомоги : навч. посібник. Луцьк : ЛНТУ, 2023. 104 с.

**ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ**
**PSYCHOLOGICAL DEVELOPMENT OF THE CREATIVE
POTENTIAL OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS**

Заїка Віталій Миколайович

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5710-2997>
zaika_vitaliy@ukr.net

Анотація. У статті розглядаються психологічні умови розвитку творчого потенціалу дітей з особливими освітніми потребами в контексті інклюзивного навчання. Визначено, що творчість є важливим засобом самовираження, компенсації обмежень і соціальної адаптації таких дітей. Проаналізовано основні психологічні чинники, що сприяють розвитку творчості: створення безпечного та підтримувального середовища, індивідуалізація навчання, емоційно-психологічна підтримка, організація творчої діяльності та забезпечення свободи самовираження. Підкреслено роль педагогів, психологів і батьків у формуванні сприятливих умов для розкриття творчого потенціалу дітей з ООП.

Annotation. The article examines the psychological development of the creative potential of children with special educational needs in the context of inclusive learning. It has been shown that creativity is an important means of self-expression, compensation for isolation and social adaptation of such children. The main psychological factors that promote the development of creativity are analyzed: the creation of a safe and encouraging environment, individualization of learning, emotional and psychological support, organization creative activity and ensuring freedom of self-expression. The role of teachers, psychologists and fathers in shaping sympathetic minds to unleash the creative potential of children with SEN is emphasized.

У сучасному світі все більше уваги приділяється розвитку творчих здібностей особистості як важливого чинника самореалізації, успішної соціалізації та адаптації людини до динамічних змін суспільства. Для дітей з особливими освітніми потребами (ООП) розвиток творчого потенціалу має особливе значення, ад-

же саме через творчість вони можуть виразити себе, подолати бар'єри у спілкуванні, компенсувати обмеження, пов'язані з фізичними або психічними порушеннями, і відчутти власну цінність.

Творчий потенціал — це комплекс індивідуально-психологічних властивостей особистості, який визначає здатність людини створювати нове, оригінальне, проявляти ініціативу й нестандартність мислення. У дітей з ООП він часто розвивається у специфічних формах, що потребує врахування їхніх індивідуальних особливостей, типу порушення, рівня розвитку пізнавальної та емоційно-вольової сфери.

Однією з головних психологічних умов розвитку творчого потенціалу є створення безпечного, доброзичливого і підтримувального освітнього середовища [3]. Дитина має відчувати прийняття, довіру, повагу до своєї індивідуальності. Позитивна емоційна атмосфера у колективі, підтримка з боку педагогів і ровесників сприяють розкриттю внутрішнього потенціалу, формуванню впевненості у власних силах, зниженню страху помилитися або бути відкинutoю.

Важливою умовою є індивідуалізація навчального процесу. Для розвитку творчості необхідно враховувати здібності, інтереси, темп пізнавальної діяльності та можливості кожної дитини [3]. Індивідуальний підхід дозволяє уникнути перевантаження, стимулює інтерес до навчання і створює ситуації успіху, що є ключовим фактором формування мотивації до творчої діяльності.

Суттєву роль у розвитку творчого потенціалу дітей з ООП відіграє емоційно-психологічна підтримка з боку педагогів, психологів та батьків. Позитивне підкріплення, щира віра у можливості дитини, похвала за навіть незначні досягнення допомагають формувати внутрішню мотивацію до самовираження. Психологічна допомога має бути спрямована на подолання невпевненості, тривожності, страху оцінки, а також на розвиток самоповаги та автономності.

Велике значення має також організація діяльності, що стимулює творчість. Це можуть бути заняття з арт-терапії, музикотерапії, казкотерапії, театральні імпровізації, творчі майстерні, проєктна діяльність. Такі форми не лише сприяють розвитку креативності, але й допомагають гармонізувати емоційний стан, розвивати комунікативні навички та пізнавальну активність [1].

Важливо забезпечити психологічну свободу у процесі творчої діяльності — право дитини на власну думку, вибір засобів і спосо-

бів самовираження. Надмірний контроль, критика чи нав'язування шаблонів гальмують ініціативу й знижують інтерес до творчості. Навпаки, атмосфера довіри, підтримки й партнерства формує внутрішню мотивацію, що є основою справжньої творчості.

Суттєву роль відіграє співпраця між педагогом, психологом і батьками. Узгодженість дій усіх учасників освітнього процесу забезпечує цілісність розвитку дитини. Психолог допомагає педагогам розробляти індивідуальні програми розвитку, проводити корекційно-розвивальні заняття, а батькам — навчитися підтримувати творчі прояви дитини у домашньому середовищі.

Необхідно враховувати і соціально-психологічні чинники: позитивне ставлення суспільства до інклюзії, доступність культурних і освітніх ресурсів, підтримку громадських організацій. Соціальне визнання досягнень дітей з особливими потребами сприяє підвищенню їх самооцінки, формуванню почуття значущості та соціальної активності.

Висновки. Таким чином, розвиток творчого потенціалу дітей з особливими освітніми потребами є складним і багатогранним процесом, що вимагає створення сприятливих психологічних умов. До них належать емоційна підтримка, індивідуальний підхід, свобода самовираження, позитивна мотивація, партнерська взаємодія між педагогами, батьками й психологами. Реалізація цих умов дає можливість не лише розкрити творчі здібності дітей, але й забезпечити їх успішну соціальну адаптацію, самореалізацію та повноцінну інтеграцію в інклюзивне суспільство.

Список використаних джерел

1. Арт-терапія для відновлення та розвитку дітей дошкільного віку, які переживають травму війни : колективна монографія / С. Яланська, Н. Агаманчук, Т. Дзюба, А. Чернов, В. Заїка, В. Шеремет. Полтава : ПНПУ ім. В.Г. Короленка, 2025. 284 с.
2. Діти з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому просторі: навчально-методичний посібник / авт.: Н. Ярмола, Л. Коваль-Бардаш, Н. Компанець, Н. Квітка, А. Лапін. Київ : ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2020. 208 с.
3. Шевчишена О.В. Психолого-педагогічний супровід обдарованої дитини у загальноосвітньому навчальному закладі: науково-метод. посібник. Хмельницький : ОІППО, 2016. 237 с.

**ТІЛЕСНО-ОРІЄНТОВАНА ТЕРАПІЯ ЯК ЕФЕКТИВНА
СКЛАДОВА ІНКЛЮЗИВНОГО ПРОСТОРУ**
**BODY-ORIENTED THERAPY AS AN EFFECTIVE COMPONENT
OF INCLUSIVE SPACE**

Закалюжна Оксана Анатоліївна

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
група ЗПЛ-24-2м, спеціальність «Психологія»,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».
ozakalyuzhna@gmail.com

Науковий керівник: Романенкова О.Ю., к.мед.н.,
доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».
olenarom2022@gmail.com

Анотація. Розглянуто поняття тілесно-орієнтованої терапії як важливої складової психічного та фізичного здоров'я українців. Висвітлено поняття інклюзії та його чинників. Проаналізовано роль тілесно-орієнтованої терапії для соціальної адаптації людей з інклюзивними потребами. Описано кілька досліджень, які доводять ефективність тілесно-орієнтованої терапії в зціленні осіб з інклюзією. Унаочнено позитивний ефект соматичних практик у роботі з військовослужбовцями.

Annotation. The concept of body-oriented therapy as an important component of mental and physical health of Ukrainians is considered. The concept of inclusion and its factors are highlighted. The role of body-oriented therapy for the social adaptation of people with inclusive needs is analyzed. Several studies have been described that prove the effectiveness of body-centered therapy in healing individuals with inclusion. The positive effect of somatic practices in working with military personnel has been demonstrated.

В умовах повномасштабного вторгнення, економічних та соціальних потрясінь перед українським суспільством постала нагальна потреба об'єднати різні верстви населення задля ефективного існування, протистояння та адаптації до несприятливих умов з можливим подальшим посттравматичним зростанням. Розвиток суспільства базується на принципі інклюзії, яку Всесвітній саміт із соціального розвитку 1995 року визначив як «суспільство для всіх», в якому кожна людина має права та обов'язки та грає активну роль у житті країни. Соціальна інклюзія

докладає зусиль для забезпечення рівних можливостей розвитку та освіти людей з особливими потребами.

Питання інклюзії охоплюють широке коло проблем, притаманних сучасному українському суспільству: фізичні, розумові, сенсорні порушення, проблеми зі фізичним або психічним здоров'ям, брак освіти, культурні відмінності, труднощі соціальної адаптації, економічні негаразди тощо.

Війна в Україні негативно впливає на психічне здоров'я людей. Внаслідок травматичного досвіду від обстрілів, втрати, міграції знижується рівень психічного благополуччя, розвиваються депресивні стани, соціальна фобія. Своєчасне втручання психотерапевтів є умовою якісного життя людей, які потребують допомоги.

Одним з ефективних методів, що активно розвиваються останніми роками, є тілесно-орієнтована або соматична терапія — як окремий метод, так і у складі загальної багатопланової терапії. Соматична терапія застосовується для лікування неврозів, психосоматичних розладів, посттравматичних розладів, депресивних станів тощо і базується на розумінні того, що відносини людини з собою, з іншими людьми та світом вкорінені не тільки в розумі та думках, а й у фізичному тілі. Завдяки роботі з тілесними відчуттями терапевти мають змогу досліджувати глибинні процеси психіки та трансформувати несвідомі процеси, які виражаються через тіло.

Процес соматичних практик охоплює різноманітні методи, що знімають психологічні блоки, сприяють емоційній розрядці та зціленню.

Наприклад, у квазіекспериментальному дослідженні 2009 року (Ghafari, Ahmadi, Nabavi, Anoshirvan, Memarian, & Rafatbakhsh) доведено, що техніка прогресивної м'язової релаксації значно покращила фізичне самопочуття та психічне функціонування пацієнтів із розсіяним склерозом, яке залишалося стабільним після двомісячного спостереження.

Позитивний ефект тілесно-орієнтованої терапії для військовослужбовців, які страждають на дисоціативні розлади, унаочнило дослідження 2024 року, проведене фахівцями «Зігмунд Фройд Університет Україна». З референтної групи 200 військовослужбовців у 143 осіб були виявлені стресові реакції, з яких 85 осіб мали дисоціативні розлади різного ступеня інтенсивності. Застосування усвідомленого дихання, емоційно-тілесних

вправ, технік розслаблення та саморегуляції, танцювальних рухів сприяло зниженню тривожності, кращому розумінню емоційних реакцій, поліпшенню сну тощо. В результаті терапії зменшилась кількість проявів та інтенсивність дисоціативного розладу неврологічних симптомів, дисоціативної амнезії, деперсоналізації-дереалізації тощо.

Таким чином, можемо зауважити, що усвідомлення свого тіла є показником психологічного стану людини. Відчуженість від нього проявляється психосоматичними розладами. В інклюзивному просторі тілу людини як ефективному інструменту взаємодії з внутрішнім та зовнішнім світом має приділятися максимум уваги і підтримки.

Список використаних джерел

1. Клименко І., Галазда М., Бондарчук А., Писаренко Т., Шльонська О. Тілесно-орієнтована терапія в роботі з дисоціативними розладами у військовослужбовців. *Психіатрія, неврологія та медична психологія*. 2024. Т. 11. № 4(26). С. 399–410.

2. Оржель О., Бойченко М., Петроє О., Цимбалюк С., Шофолова Н. / за ред. О. Оржель. Соціальна інклюзія у сфері вищої освіти: теоретико-концептуальні засади, цільові групи, виміри та індикатори : монографія. Київ : Інститут вищої освіти НАПН України, 2024. 122 с.

3. Bloch-Atefi A., SmithMelbourne J. The effectiveness of body-oriented psychotherapy: A review of the literature. URL: pacja.org.au/2015/07/the-effectiveness-of-body-oriented-psychotherapy-a-review-of-the-literature (дата звернення: 20.10.2025 р.)

ПСИХОСОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ: МОЖЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

PSYCHOSOCIAL SUPPORT FOR COMBATANTS: OPPORTUNITIES FOR SOCIAL WORK

Закладний Євген Миколайович

*II курс, магістратура, група ЗСР-24-1м,
спеціальність «Соціальна робота»,*

Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: Давиденко Г.В., д.пед.н., професорка,

Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна».

Анотація. У тезах розкрито сутність та значення психосоціальної підтримки учасників бойових дій у контексті сучасних викликів, спричинених збройною агресією проти України. Обґрунто-

вано роль соціальної роботи як ключового механізму подолання психологічних, соціальних і адаптаційних труднощів військовослужбовців та ветеранів. Проаналізовано основні психосоціальні проблеми учасників бойових дій і можливості їх вирішення засобами індивідуальної, сімейної, групової та громадської соціальної роботи. Акцентовано увагу на важливості міждисциплінарної взаємодії та розвитку ресурсів громади у процесі реінтеграції ветеранів.

Annotation. *The abstract reveals the essence and significance of psychosocial support for combatants in the context of contemporary challenges caused by armed aggression against Ukraine. It substantiates the role of social work as a key mechanism for overcoming psychological, social, and adaptive difficulties faced by military personnel and veterans. The main psychosocial problems of combatants and the possibilities for solving them through individual, family, group and community social work are analysed. Attention is focused on the importance of interdisciplinary interaction and the development of community resources in the process of reintegrating veterans.*

Збройна агресія проти України зумовила суттєве зростання кількості осіб зі статусом учасників бойових дій, які після повернення з фронту стикаються з комплексом психологічних, соціальних та економічних проблем. Пережитий бойовий досвід, тривале перебування в умовах постійної загрози життю, втрата побратимів, порушення звичних життєвих орієнтирів і цінностей негативно впливають на психоемоційний стан військовослужбовців та ускладнюють їхню адаптацію до мирного життя. У багатьох випадках повернення до цивільного середовища супроводжується почуттям відчуженості, нерозуміння з боку оточення, труднощами у міжособистісній взаємодії та зниженням соціальної активності. У цьому контексті психосоціальна підтримка постає як необхідна умова відновлення життєдіяльності учасників бойових дій та їх успішної соціальної реінтеграції.

Психосоціальна підтримка ґрунтується на біопсихосоціальній моделі розуміння людини, яка передбачає взаємозв'язок біологічних, психологічних і соціальних чинників у формуванні психічного здоров'я. Для учасників бойових дій така взаємодія має особливо складний характер, оскільки наслідки бойової травматизації поєднуються з соціальними проблемами, зокрема труднощами у виконанні сімейних і професійних ролей, порушенням соціальних зв'язків, фінансовою нестабільністю та

зниженням довіри до державних і соціальних інституцій. Найпоширенішими психоемоційними проявами є посттравматичний стресовий розлад, тривожні та депресивні стани, порушення сну, емоційна нестабільність, агресивність або, навпаки, соціальна ізоляція. Зазначені проблеми мають системний характер і потребують комплексного підходу, що виходить за межі виключно психологічної допомоги.

Соціальна робота відіграє провідну роль у системі психосоціальної підтримки учасників бойових дій, оскільки поєднує індивідуально орієнтовані, сімейні, групові та громадські підходи. Її завданням є не лише реагування на вже наявні проблеми, а й профілактика поглиблення дезадаптаційних процесів, розвиток резильєнтності та активізація внутрішніх і зовнішніх ресурсів особистості. Індивідуальна соціальна робота з учасниками бойових дій передбачає оцінку потреб клієнта, складання індивідуального плану підтримки, надання консультативної допомоги, соціального супроводу та посередництва у взаємодії з різними службами. Важливим аспектом є формування мотивації до активного життя, відновлення відчуття власної цінності та здатності впливати на власне майбутнє.

Вагоме місце у психосоціальній підтримці посідає робота з сім'ями учасників бойових дій, які часто зазнають вторинної психологічної травматизації. Зміни у поведінці, емоційному стані та системі цінностей військовослужбовця можуть призводити до напруженості у сімейних стосунках, конфліктів і зниження рівня взаєморозуміння. Соціальна робота з сім'ями спрямована на підвищення їхньої адаптаційної спроможності, розвиток навичок конструктивної комунікації, подолання кризових ситуацій і зміцнення емоційних зв'язків. Важливим інструментом є психоосвітня робота, яка допомагає членам сім'ї краще розуміти наслідки бойового стресу та ефективно підтримувати військовослужбовця у процесі адаптації.

Ефективним напрямом психосоціальної підтримки є застосування групових форм соціальної роботи, зокрема груп взаємодопомоги та тренінгових програм. Такі форми створюють безпечний простір для обміну досвідом, зниження почуття ізольованості та формування відчуття приналежності до спільноти людей зі схожим життєвим досвідом. Участь у групах сприяє розвитку соціальних навичок, емоційної саморегуляції, зменшенню рівня напруження та відновленню довіри до інших.

Групова робота також має значний потенціал у подоланні стигматизації та формуванні позитивної ідентичності ветерана як активного члена суспільства.

Окремого значення у психосоціальній підтримці набуває сприяння професійній самореалізації та працевлаштуванню учасників бойових дій. Повернення до цивільного життя часто супроводжується відчуттям втрати професійної ідентичності, труднощами адаптації до нових умов праці та невпевненістю у власних можливостях. Соціальна робота у цьому напрямі передбачає професійне консультування, сприяння перекваліфікації, розвиток навичок планування кар'єри та співпрацю з центрами зайнятості, освітніми установами й роботодавцями. Працевлаштування розглядається не лише як джерело доходу, а як важливий чинник соціальної стабільності, самоповаги та відновлення соціального статусу ветерана.

Важливою складовою психосоціальної підтримки є формування навичок самодопомоги та відповідального ставлення учасників бойових дій до власного психічного здоров'я. Соціальна робота в цьому контексті включає психоосвітні заходи, спрямовані на підвищення обізнаності щодо наслідків бойового стресу, методів управління емоціями та подолання стресових станів. Розвиток навичок емоційної саморегуляції, конструктивного вирішення конфліктів і підтримання психологічної рівноваги сприяє підвищенню життєстійкості та зменшенню ризику хронічних психоемоційних розладів. Такий підхід дозволяє розглядати учасника бойових дій як активного суб'єкта власного відновлення, а не лише як об'єкт соціальної допомоги.

Психосоціальна підтримка учасників бойових дій значною мірою реалізується на рівні громади, де соціальна робота спрямована на розвиток ветеранських просторів, центрів підтримки, співпрацю з громадськими організаціями та волонтерськими ініціативами. Важливим напрямом є адвокація прав ветеранів, подолання соціальної стигматизації та формування інклюзивного середовища, чутливого до потреб осіб з бойовим досвідом. Ефективність такої роботи залежить від міждисциплінарної взаємодії соціальних працівників з психологами, медичними фахівцями, юристами та представниками органів місцевого самоврядування, що забезпечує комплексність і безперервність допомоги.

У перспективі післявоєнного відновлення України психосоціальна підтримка учасників бойових дій набуває стратегічно-

го значення для забезпечення соціальної згуртованості та стабільності суспільства. Соціальна робота у цій сфері сприяє не лише індивідуальній реабілітації ветеранів, а й зміцненню громад, розвитку культури взаємної підтримки та солідарності. Інтеграція психосоціальних програм у місцеві стратегії розвитку, розширення мережі соціальних і ветеранських сервісів, а також підвищення професійної компетентності соціальних працівників створюють умови для сталого функціонування системи підтримки.

У результаті психосоціальна підтримка учасників бойових дій постає як невід’ємна складова соціальної політики держави та важливий ресурс відновлення людського потенціалу України.

ПСИХОСОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ СІМЕЙ ВПО З ДІТЬМИ: РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ І ГРОМАДСЬКИХ ІНІЦІАТИВ

PSYCHOSOCIAL ADAPTATION OF IDP FAMILIES WITH CHILDREN: THE ROLE OF SOCIAL SERVICES AND COMMUNITY INITIATIVES

Закладній Олена Анатоліївна

*II курс, магістратура, група ЗСР-24-1м,
спеціальність «Соціальна робота»,*

Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: Давиденко Г.В., д.пед.н., професорка,

Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна».

Анотація. У тезах розкрито особливості психосоціальної адаптації сімей внутрішньо переміщених осіб з дітьми в умовах тривалого вимушеного переселення. Обґрунтовано значення соціальних служб і громадських ініціатив у подоланні психологічних, соціальних та адаптаційних труднощів цієї вразливої категорії населення. Проаналізовано основні чинники, що впливають на адаптаційні процеси дітей і батьків у приймаючих громадах. Акцентовано увагу на ролі міжсвідомчої та міжсекторної взаємодії у формуванні системи комплексної психосоціальної підтримки.

Annotation. The abstract reveals the peculiarities of psychosocial adaptation of internally displaced families with children in conditions of prolonged forced resettlement. The importance of social services and public initiatives in overcoming psychological, social and adaptation difficulties of this vulnerable category of the population is substantiated.

The main factors influencing the adaptation processes of children and parents in host communities are analysed. Attention is focused on the role of interagency and intersectoral cooperation in the formation of a comprehensive psychosocial support system.

Повномасштабна війна в Україні призвела до безпрецедентного зростання кількості внутрішньо переміщених осіб, значну частину яких становлять сім'ї з дітьми. Вимушене переселення супроводжується різкою зміною умов життя, втратою житла, соціальних зв'язків, звичного середовища та почуття безпеки, що суттєво впливає на психоемоційний стан усіх членів сім'ї. Для дітей ці процеси є особливо травматичними, оскільки вони порушують відчуття стабільності, передбачуваності та довіри до світу, а для батьків — ускладнюють виконання виховних, захисних і соціальних ролей. У цьому контексті психосоціальна адаптація сімей ВПО з дітьми постає як складний і багатовимірний процес, що потребує системної підтримки з боку соціальних служб та активної участі громадських ініціатив.

Психосоціальна адаптація сімей внутрішньо переміщених осіб розглядається як процес поступового відновлення психологічної рівноваги, соціального функціонування та здатності до ефективної взаємодії з новим соціальним середовищем. Вона включає подолання наслідків стресу і травматичного досвіду, формування нових соціальних зв'язків, адаптацію до умов приймаючої громади та відновлення відчуття контролю над власним життям. Для сімей з дітьми цей процес має подвійний характер, оскільки охоплює як дорослих, так і дітей, потреби яких суттєво відрізняються за змістом і формами підтримки. Психоемоційний стан батьків безпосередньо впливає на адаптацію дитини, тому ефективна допомога має бути орієнтована на всю сімейну систему.

Серед основних психосоціальних проблем сімей ВПО з дітьми можна виокремити підвищений рівень тривожності та страху, депресивні прояви, емоційне виснаження батьків, труднощі у вихованні та навчанні дітей, порушення сімейної комунікації та соціальну ізоляцію. Діти часто демонструють поведінкові та емоційні реакції на травму, зокрема регресивну поведінку, труднощі концентрації уваги, агресивність або замкнутість. Батьки, перебуваючи у стані постійного стресу, не завжди мають достатні ресурси для надання емоційної підтримки дітям, що посилює ризики дезадаптації. За таких умов роль соціальних служб полягає

у своєчасному виявленні проблем, оцінці потреб сімей та організації комплексної психосоціальної допомоги.

Соціальні служби відіграють ключову роль у забезпеченні психосоціальної адаптації сімей ВПО з дітьми, виступаючи основною ланкою між сім'єю та системою соціального захисту. Їх діяльність спрямована на соціальний супровід, надання консультаційної допомоги, координацію доступу до освітніх, медичних і психологічних послуг, а також підтримку у вирішенні житлових і матеріальних питань. Важливим завданням соціальних працівників є формування індивідуальних або сімейних планів підтримки, які враховують особливості травматичного досвіду, вікові потреби дітей та ресурси конкретної громади. Такий підхід сприяє не лише подоланню кризових ситуацій, а й поступовому відновленню адаптаційного потенціалу сім'ї.

Значну роль у процесі психосоціальної адаптації відіграє робота з батьками як основними суб'єктами виховання та підтримки дітей. Соціальні служби здійснюють психоосвітню роботу, спрямовану на підвищення обізнаності батьків щодо впливу травматичних подій на психіку дитини, розвитку навичок емоційної підтримки, ненасильницького спілкування та подолання стресу. Підтримка батьків сприяє зниженню рівня сімейної напруги, покращенню внутрішньосімейних стосунків і створенню більш стабільного та безпечного середовища для дітей. Таким чином, соціальна робота з сім'ями ВПО має превентивний характер і спрямована на запобігання довготривалим негативним наслідкам психосоціальної дезадаптації.

Важливим доповненням до діяльності соціальних служб є громадські ініціативи, які значно розширюють можливості психосоціальної підтримки сімей ВПО з дітьми. Громадські організації, волонтерські спільноти та благодійні фонди реалізують програми психологічної допомоги, організовують групи взаємопідтримки, дитячі та сімейні простори, освітні та дозвілєві заходи. Такі ініціативи сприяють формуванню соціальних зв'язків, зниженню почуття ізольованості та розвитку відчуття приналежності до громади. Особливу цінність мають проекти, спрямовані на інтеграцію дітей ВПО у шкільне та позашкільне середовище, що сприяє відновленню їхньої соціальної активності та нормалізації повсякденного життя.

Громадські ініціативи також відіграють важливу роль у мобілізації ресурсів громади та формуванні інклюзивного середо-

вища, чутливого до потреб внутрішньо переміщених сімей. Через партнерство з органами місцевого самоврядування та соціальними службами вони сприяють впровадженню комплексних програм підтримки, орієнтованих на довгострокову адаптацію. Міжсекторна взаємодія дозволяє уникати дублювання послуг, підвищувати їхню доступність та ефективність, а також забезпечувати безперервність психосоціальної допомоги. У цьому процесі соціальні служби виконують координаційну функцію, а громадські ініціативи — функцію швидкого реагування на актуальні потреби сімей.

У перспективі післявоєнного відновлення України питання психосоціальної адаптації сімей ВПО з дітьми набуває стратегічного значення для розвитку соціально згуртованого суспільства. Ефективна взаємодія соціальних служб і громадських ініціатив створює умови для сталого відновлення сімей, запобігання міжпоколінній травматизації та формування позитивного соціального досвіду у дітей. Розвиток мережі психосоціальних послуг, підвищення професійної компетентності соціальних працівників і підтримка громадських проєктів є необхідними передумовами успішної інтеграції сімей ВПО у приймаючі громади. У результаті психосоціальна адаптація сімей внутрішньо переміщених осіб з дітьми постає як важливий напрям соціальної політики держави та ключовий ресурс відновлення людського потенціалу України.

РОЛЬ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЯКОСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

THE ROLE OF THE TEACHER'S ASSISTANT IN ENSURING THE QUALITY OF INCLUSIVE EDUCATION

Закусило Оксана Юрївна

*старший викладач кафедри фізичної терапії та корекційної діяльності,
Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3732-5584>

oksana-zak@ukr.net

Анотація. У статті розглядається роль асистента вчителя у забезпеченні якості інклюзивної освіти. Розкрито зміст його професійної діяльності, що охоплює організаційну, педагогічну, корекційно-розвивальну, соціально-психологічну та комунікативну функ-

ції. Проаналізовано основні напрями роботи асистента, визначено необхідні компетентності та окреслено сучасні проблеми професійної підготовки цих фахівців.

Annotation. *The article examines the role of the teacher's assistant in ensuring the quality of inclusive education. The content of their professional activity is revealed, encompassing organizational, pedagogical, corrective-developmental, socio-psychological, and communicative functions. The main areas of the assistant's work are analyzed, the necessary competencies are identified, and current challenges in the professional training of these specialists are outlined.*

Інклюзивна освіта є важливою складовою демократичного суспільства, у якому визнається право кожної дитини на рівний доступ до якісної освіти. Її сутність полягає у створенні такого середовища, де всі учні, незалежно від фізичних, інтелектуальних чи соціальних відмінностей, можуть навчатися разом і розвиватися відповідно до своїх можливостей. Забезпечення ефективного функціонування інклюзивного освітнього процесу передбачає злагоджену роботу команди фахівців, до складу якої входить учитель, асистент учителя, практичний психолог, дефектолог, логопед, соціальний педагог та представники інклюзивно-ресурсного центру. Особливе місце у цій системі посідає асистент учителя, діяльність якого безпосередньо спрямована на підтримку учня з особливими освітніми потребами у щоденному навчальному процесі.

Асистент учителя виконує функцію сполучної ланки між учнем, учителем, батьками та іншими учасниками освітнього процесу. Його завдання полягає не лише у допомозі дитині під час виконання завдань, а й у забезпеченні умов для максимальної самостійності, адаптації, позитивного емоційного стану та соціалізації. Він сприяє тому, щоб дитина відчувала себе рівноправним членом колективу, мала можливість брати участь у всіх видах навчальної та позаурочної діяльності. У цьому контексті асистент учителя не є допоміжним працівником, а виступає повноцінним партнером педагога, який реалізує принципи гуманізму, толерантності та педагогіки партнерства.

Роль асистента у забезпеченні якості інклюзивної освіти проявляється передусім у його щоденній діяльності в класі. Він допомагає учням з особливими потребами орієнтуватися у просторі, розуміти інструкції, використовувати допоміжні матеріали

та технічні засоби навчання. Одночасно асистент співпрацює з учителем у доборі та адаптації навчальних завдань, спостерігає за поведінкою дитини, фіксує динаміку її розвитку, передає ці спостереження членам команди супроводу. У процесі навчання асистент створює умови для поступового розвитку самостійності дитини, навчає її планувати свої дії, долати труднощі, контролювати емоції та взаємодіяти з однолітками. Його діяльність є гнучкою та індивідуалізованою, адже він має враховувати не лише освітні, а й емоційні, комунікативні й соціальні потреби кожного учня.

Важливою складовою роботи асистента є участь у розробленні та реалізації індивідуальної освітньої програми (ІОП). Він спільно з учителем, психологом і фахівцями ІРЦ визначає освітні цілі, підбирає оптимальні методи та форми роботи, бере участь у моніторингу досягнень дитини. Наявність асистента у класі дозволяє забезпечити диференціацію навчання, своєчасну підтримку під час виконання завдань, а також формування позитивного емоційного клімату. Крім того, асистент виконує роль фасилітатора у спілкуванні між учнем і його однолітками: допомагає налагодити контакт, вирішувати конфліктні ситуації, розвивати комунікативні навички, підтримувати ініціативу та впевненість у собі [1].

Діяльність асистента вчителя не обмежується роботою на уроці. Вона продовжується і в позаурочний час — під час прогулянок, екскурсій, гурткової роботи. Асистент стежить за безпекою дитини, допомагає їй брати участь у спільних заходах, сприяє формуванню позитивної самооцінки. Важливою складовою є взаємодія з батьками, яким асистент може надавати рекомендації щодо організації домашньої роботи, розвитку самостійності та комунікації з однолітками. Таким чином, його діяльність є комплексною, міждисциплінарною і спрямованою на гармонійний розвиток дитини.

Попри очевидну значущість цієї професії, асистенти вчителів часто стикаються з низкою труднощів. Однією з них є нечітке визначення функціональних обов'язків. У деяких навчальних закладах асистента сприймають як технічного помічника, а не як педагога, що знижує його авторитет і професійну мотивацію. Також проблемою є недостатня підготовка кадрів: не всі фахівці мають спеціальну педагогічну чи психологічну освіту, володіють знаннями про особливості розвитку дітей з різними

порушеннями. Наявне також психоемоційне навантаження, адже робота з дітьми з ООП потребує значної витримки, гнучкості, співчуття й саморегуляції. Асистенти нерідко зазнають професійного вигорання, особливо за умови обмежених ресурсів і низької заробітної плати.

Проблеми професійного розвитку асистентів учителя вимагають системного підходу. Необхідно впроваджувати державні стандарти компетентностей, забезпечувати можливість проходження регулярних курсів підвищення кваліфікації, створювати професійні спільноти для обміну досвідом. Варто також підвищувати престиж професії, адже від якості роботи асистента безпосередньо залежить успішність інклюзивної освіти загалом. Як зазначає Луканьова Л. О., асистент має бути не лише помічником, а партнером, який активно впливає на формування інклюзивної культури у школі, сприяє зростанню рівня емпатії, взаємопідтримки та толерантності серед учнів і педагогів [2].

Сьогодні професія асистента вчителя потребує модернізації та осучаснення. Важливими кроками в цьому напрямі є розроблення чітких методичних рекомендацій щодо його діяльності, створення ресурсних центрів підтримки, упровадження наставництва для молодих фахівців. Перспективним також є розвиток цифрової компетентності асистентів, що дозволить ефективніше використовувати сучасні технології для адаптації навчального процесу.

Таким чином, асистент учителя виконує надзвичайно важливу функцію — забезпечує реалізацію принципів інклюзивності, доступності, партнерства і підтримки у шкільному середовищі. Його діяльність спрямована не лише на допомогу дітям з особливими освітніми потребами, а й на формування в усього шкільного колективу позитивного ставлення до різноманітності. Це є запорукою підвищення якості освіти, гуманізації педагогічного процесу та побудови справді інклюзивного суспільства.

Список використаних джерел

1. Кузнєцова Н. В., Остапенко Ю. А. Компетентності асистента вчителя в інклюзивному класі. *Педагогіка партнерства в умовах модернізації дошкільної освіти*: збірник тез Всеукраїнської науко-практичної конференції (23 листопада 2021 р., м. Одеса). Умань : Візаві, 2021. С. 192–197. URL: <https://dspace.oano.od.ua/handle/123456789/139>
2. Луканьова Л. О. Актуальні аспекти роботи асистента вчителя (вихователя) та організації інклюзивної освіти дітей з порушеннями інтелекту-

ального розвитку. *Інклюзія і суспільство*. 2024. № 1. С. 45–50. DOI: <https://doi.org/10.32782/2787-5137-2024-1-6>

3. Тельна О. Ставлення батьків дітей із особливими освітніми потребами до інклюзивної освіти в Україні. *Освітні обрії*. 2020. № 1(52). URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/obrii/article/view/5333>

4. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання в закладах освіти : Кабінет Міністрів України. Постанова № 872 від 15 серпня 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-п#Text>

РОЛЬ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ОСВІТІ ДИТИНИ З РОЗЛАДОМ ДЕФІЦИТУ УВАГИ ТА ГІПЕРАКТИВНОСТІ THE ROLE OF INCLUSIVE EDUCATION IN THE EDUCATION OF CHILDREN WITH ATTENTION DEFICIT HYPERACTIVITY DISORDER

Замосянчук Софія Олександрівна

III курс, група ФПЛ-31с, спеціальність «Спеціальна освіта. Логопедія»,
Львівський національний університет імені Івана Франка.
sofiia.zamosianchuk@lnu.edu.ua

Науковий керівник: Породько М.І., к.пед.н., доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка.
maryana.porodko@lnu.edu.ua

Анотація. У тезі проаналізовано особливості навчання дітей з розладом дефіциту уваги та гіперактивності (РДУГ). Окреслено основні прояви розладу, що ускладнюють освітній процес. Визначено специфічні освітні потреби таких учнів. Обґрунтовано позитивну роль інклюзивного навчання. Виділено три основні чинники успішної інтеграції та навчання таких дітей та розглянуто вплив інклюзивного навчання на соціально-комунікативну та емоційно-психологічну сфери.

Annotation. The thesis analyzes the peculiarities of teaching children with attention deficit hyperactivity disorder (ADHD). The main manifestations of the disorder that complicate the educational process are outlined. The specific educational needs of such students are identified. The positive role of inclusive education is substantiated. Three main factors for the successful integration and education of such children are identified, and the impact of inclusive education on the social-communicative and emotional-psychological spheres is considered.

Розлад дефіциту уваги та гіперактивності (РДУГ) — це поліморфний нейробиологічний розлад, який проявляється з ранньо-

го дитинства симптомами гіперактивності, імпульсивності та/або неуважності [2]. У контексті навчального процесу труднощі з концентрацією уваги призводять до того, що дитина швидко відволікається на сторонні подразники, «губить» хід уроку, має проблеми з виконанням багатоетапних інструкцій та самостійною роботою. Імпульсивність ж проявляється у поспішних, необдуманих відповідях, нездатності дочекатися своєї черги, перебиванні однокласників та вчителя, а гіперактивність змушує дитину постійно рухатися, що заважає не лише їй самій, але й її оточенню.

Дані прояви розладу зумовлюють особливі освітні потреби: дитина з РДУГ потребує не стільки спрощення матеріалу, скільки специфічної організації процесу його подачі. Їй необхідне чітко структуроване середовище, зрозумілі та послідовні правила, відносно часті, але короткі перерви, а також індивідуалізовані методи навчання, що враховують її здатність до концентрації. Саме в цьому контексті інклюзивне навчання демонструє свою позитивну роль, враховуючи потреби та можливості дитини, забезпечуючи адаптоване навчання та якісну соціалізацію.

Індивідуалізація навчального процесу виступає першим чинником успішного освітнього процесу для дитини з РДУГ. Завдяки розробці індивідуальної програми розвитку (ІПР), яка включає не лише академічні цілі, але й стратегії розвитку самоконтролю, уваги та комунікативних навичок, дитина отримує цілеспрямовану та комплексну підтримку, що сприяє не лише засвоєнню знань, але й формуванню життєво необхідних навичок, суттєво покращуючи її загальну адаптацію та якість життя.

Другим чинником є мультидисциплінарний підхід. Ефективна організація інклюзивного навчання для дитини з РДУГ вимагає тісної співпраці вчителя, асистента вчителя, шкільного психолога, логопеда (за потреби) та, обов'язково, її батьків. Кожен член цієї команди має чітко розуміти цілі ІПР та спільно працювати над їх реалізацією, регулярно обмінюючись інформацією про прогрес дитини та гнучко адаптуючи методи підтримки для досягнення найкращих результатів. Це також висуває високі вимоги до професійної компетентності педагогів, їхньої готовності до постійного навчання та використання доказових практик і методик роботи з дітьми з РДУГ.

Організація освітнього простору стає третім чинником успішного навчання. Н.В. Васильєва у своїй роботі «Моделювання

інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами: синдром дефіциту уваги з гіперактивністю» наголошує на важливості мінімізації відволікаючих чинників. Це може включати розташування парти дитини ближче до вчителя та подалі від джерела шуму (дверей, вікна) задля підвищення рівня концентрації, використання органайзерів на столі для структурування навчального приладдя, наявність у класі «тихого куточка» для сенсорного розвантаження й візуальні підказки (такі як розклад дня, правила поведінки в картинках тощо), які допоможуть структурувати день і знизити тривожність учня [1].

Проте, найбільш вагомий внесок інклюзія робить у соціально-комунікативну та емоційно-психологічну сфери життя дитини з РДУГ, надаючи їй щоденну можливість для розвитку навичок спілкування та взаємодії з різними однолітками. Вона вчиться розуміти соціальні норми, вирішувати конфлікти, працювати в команді, таким чином руйнуються соціальні бар'єри та формується почуття приналежності до колективу. Як наслідок, це безпосередньо впливає на емоційну сферу учня: успішна соціальна інтеграція та позитивний зворотний зв'язок від однолітків і вчителів сприяють формуванню адекватної самооцінки. Водночас, інклюзивне навчання позитивно впливає й на нормотипових дітей, виховуючи емпатію, толерантність та готовність приймати відмінності.

Підбиваючи підсумки, роль інклюзивного навчання для дитини з розладом дефіциту уваги та гіперактивності є вирішальною та, безумовно, позитивною, оскільки це цілеспрямований процес, що сприяє всебічному розвитку учня. Перебування у середовищі нормотипових однолітків, за умови належної організації, стимулює академічну успішність та, що не менш важливо, забезпечує життєво необхідний досвід соціальної інтеграції та розвивиток комунікативних навичок.

Список використаних джерел

1. Васильєва Н. В. Моделювання інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами: синдром дефіциту уваги з гіперактивністю. Полтава : ПОІППО, 2020. 114 с. URL: <https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/handle/123456789/3490> (дата звернення 12.11.2025)
2. Єлезєва Г. І. Розлад дефіциту уваги та гіперактивності (РДУГ). *Клініка IQMED*. URL: <https://iqmed.com.ua/napriamky/dytyacha-psykhiatria/hiperaktyvnist/> (дата звернення: 12.11.2025).

**СТРЕС, РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ, ШЛЯХИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ
ДОПОМОГИ ВІЙСЬКОВИМ ТА ЇХ РОДИНАМ****STRESS, RESILIENCE,
AND WAYS OF PROVIDING PSYCHOLOGICAL SUPPORT
TO MILITARY PERSONNEL AND THEIR FAMILIES**

Згурська Олександра Юріївна

*I курс, група ЗПЛ-1-25-1 кр, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-5018-2899>

azgurskaia@gmail.com

Науковий керівник: Федорова О.В., к.е.н., доцент,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8254-7629>

alenasky81@gmail.com

Анотація. У роботі подано результати аналізу поняття стресу, психологічної стійкості та підходів до надання допомоги військовослужбовцям і членам їхніх родин. Теоретична частина висвітлює основні особливості взаємодії з військовими та їхніми сім'ями у стані стресу, розкриває їхню здатність протистояти викликам війни та окреслює важливі напрями психологічної підтримки. Розглянуті практичні поради спрямовані на зменшення негативного впливу воєнних обставин на емоційний і психологічний стан людини. Отримані напрацювання можуть стати корисними для військових, їхніх родин, фахівців психологічної сфери, як цивільних, так і військових психологів.

Annotation. The paper presents the results of an analysis of the concepts of stress, psychological resilience, and approaches to providing support to military personnel and their families. The theoretical section highlights the key features of working with service members and their families under stress, reveals their capacity to withstand the challenges of war, and outlines essential directions for psychological assistance. The practical recommendations discussed are aimed at reducing the negative impact of wartime conditions on an individual's emotional and psychological well-being. The findings may be useful for service members, their families, and professionals in the field of psychology, including both civilian and military psychologists.

Психічні стани військових та цивільних в звичайних умовах і в екстремальних ситуаціях потребують особливої уваги та детального вивчення, оскільки вони мають значний вплив на

загальний стан здоров'я, соціальну адаптацію, поведінку людини та здатність до повноцінної життєдіяльності. Ця проблема набуває особливої актуальності в умовах війни.

Питання з цієї тематики було вивчено такими науковцями: О.Ю. Овчаренко [1], З.Г. Кісарчук, Я.М. Омельченко, Г.П. Лазос, Л.І. Литвиненко, Л.Г. Царенко [2], а також Р.В. Ляо [3].

Особливу увагу варто зупинити на таких поняттях, як стрес та резильєнтність особистості. Тому що, саме стрес від війни завдає критичного впливу на фізичне та психічне здоров'я людини, а також на її здатність повноцінно жити життя та якісно функціонувати. Стійкість (резильєнтність) дає нам можливість гідно реагувати на виклики повсякденного життя та адаптуватись до постійних стресових факторів війни, які не можуть не впливати на нашу особистість.

Автор Олена Овчаренко у своїй праці «Психологія стресу та стресових розладів» зазначає, що «складові людського буття це стрес — складова людського буття. Людина народжується в стресовій ситуації та живе зі стресом. Він нікуди не зникає, люди або змінюють фактор стресу або змінюють ставлення до стресової ситуації. Будь-яка ситуація видається людиною за стрес. Важливо зазначити, що кожна подія, що потребує від людини зміни звичного способу життя і додаткових витрат енергії, є потенційно стресовою. Найчастіше, стрес викликають події неприємні, особливо якщо вони непередбачені й перебувають поза зоною нашого контролю, такі як війна до прикладу» [1, с. 8].

Також у зонах збройних конфліктів приблизно 1/10 частина цивільних, які пережили травматичні події, стикається з вираженими розладами психічного здоров'я, ще у близько 10% формуються поведінкові порушення, що ускладнюють їх повсякденне функціонування. Для військовослужбовців, які щоденно безпосередньо або опосередковано зіштовхуються з травмою, ризики та наслідки є суттєво вищими. Це переконує нас що в критичній ситуації — є необхідності системно вирішувати питання психічного здоров'я під час війни та забезпечувати цілеспрямовану психологічну підтримку як військовим, так і членам їхніх родин.

Метою дослідження є: вивчення поняття «стрес», «стійкість», «резильєнтність», а також розробка рекомендацій для надання психологічної допомоги військовим та їх родинам.

Для реалізації поставленої мети було досліджено декілька українських та іноземних джерел, проведено усні опитування та ін-

терв'ю з військовими та членами їхніх родин, впроваджені рекомендації для подолання щоденного стресу та розвитку навичок

Варто зазначити, що на думку Олени Овчаренко: «Стрес є невід'ємною складовою людського буття, оскільки людина з моменту народження постійно взаємодіє зі стресовими ситуаціями та живе у стані безперервного пристосування до змін» [1, с. 233].

Безперечно військових готують до можливих стресових чинників під час виконання бойового завдання. Та все ж, готуватись і навчатись у відносно безпечних умовах — це одне, а зовсім інше приймати участь безпосередньо в бойових діях. Окрему увагу варто приділити родинам та близьким військовослужбовців, якщо військові мають час та інструкторів для хоча б базової військової підготовки, то наших близьких ніхто не вчить реагувати на нові виклики, які чекають їх родину під час мобілізації.

Як стверджують автори в роботі «Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій»: «Стрес буває двох видів: гостра реакція на стрес, який пов'язаний з одиничною, часто дуже інтенсивною подією та хронічний стрес, що накопичується внаслідок тривалого впливу численних стресорів у повсякденному житті» [2, с. 12]. Військові в часи війни зустрічаються одночасно з обома видами стресу та вчаться справлятися, як з хронічним так і з гострим стресом одночасно. Тому що, часто не вистачає часу та можливості погрузатись в стан стресу, тобі потрібно щоденно виконувати бойові й повсякденні задачі. Часто без можливості спокійно та безпечно прожити й засвоїти отриманий досвід.

З викликами та стресовими факторами війни військовим та їх родинам допомагає справлятися здатність нашої психіки до стійкості (резильєнтності). Простими словами резильєнтність — це наша здатність справлятися, це не означає що нам не боляче, що зовсім відсутня психологічна реакція на події, це означає, що ми так само відчуваємо весь спектр емоцій, але працюємо далі та проживаємо отриманий досвід, без шкоди для психічного та фізичного здоров'я.

Р. Ляо у статті «Інтервенції для підвищення індивідуальної стійкості дорослих: систематичний огляд та метааналіз PRISMA» пояснює, що «резильєнтність розуміється, як психологічна здатність людини зберігати та відновлювати, наскільки це можливо, здоровий психічний стан у відповідь на стрес, труднощі чи травматичні події, тобто адаптивно відповідати на несприятливі

впливи». Резильєнтність в його роботі, описується як центральний захисний фактор, який «перехоплює» негативні наслідки стресу: чим вона вища, тим вища ймовірність зберегти психічне благополуччя навіть за тривалого навантаження [3, с. 352].

Загалом, результати усного, теоретичного дослідження підтверджують висновок про те, що війна та хронічний стрес мають значний вплив на психоемоційний стан військових та членів їхніх родин. Тривалий вплив гострого й хронічного стресу підриває психічне здоров'я, а психоемоційне виснаження потребує пріоритетної уваги та впровадження цільових програм психологічної підтримки для військових і членів їхніх родин. Така ситуація підкреслює необхідність подальших наукових досліджень, для того щоб розробити дієві підходи до подолання наслідків тривалого стресу та відновлення психологічної стійкості. Важливими у наданні психологічної допомоги є: виявлення рівня стресу, стресореактивності, захисних чинників, а також навчання методам саморегуляції та використання психотерапевтичних підходів до опрацювання наслідків стресу. У контексті кризових і травматичних подій пріоритетними є: безпека, швидкість, доступність та поетапність допомоги. Психологічна допомога має бути організована так, щоб людина не залишалася наодинці з травмою та мала структурований маршрут підтримки.

На основі опрацьованих джерел можна стверджувати, що в умовах війни особливо важливо впроваджувати комплексні програми, тренінги та навчальні модулі, які сприяють зміцненню емоційної стійкості, формуванню навичок саморегуляції та підсиленню відчуття соціальної безпеки. Такі інтервенції підсилюють психоемоційну витривалість військовослужбовців та членів їхніх родин, зменшують ризик виснаження й полегшують відновлення після стресових подій. Важливо, щоб навчання мало практичний характер і включало інструменти щоденної самопомоги, від базових технік дихання й сну до стратегій планування навантаження та відпочинку. Не менш значущим є компонент підтримки спільноти, адже відчуття приналежності та взаємної опори підвищує ефективність індивідуальних зусиль. Саме поєднання особистісних навичок і добре організованого соціального середовища дає реалістичний шанс тримати психологічну стійкість у довготривалій кризі.

Дуже важливо враховувати те, що резильєнтність формується на кількох рівнях — індивідуальному, міжособистісному та

організаційному, тому психологічна допомога має поєднувати роботу з особистістю, її стосунками з близькими та соціальними зв'язками. Тому, особливу увагу слід приділяти підтримці соціальних зв'язків і створенню умов для взаємопідтримки.

З огляду на те, що війна виступає потужним і тривалим джерелом стресу, особливого значення набуває впровадження заходів, спрямованих на систематичний моніторинг психоемоційного стану та своєчасне коригування впливу негативних стресорів. Такі дії сприяють зміцненню психологічної стійкості як у військовослужбовців, так і в членів їхніх родин та цивільного населення. Це дає змогу вчасно виявляти осіб, які потребують глибшої психологічної підтримки, та запобігати розвитку серйозних психічних розладів.

Список використаних джерел

1. Кісарчук З.Г., Омельченко Я.М., Лазос Г.П., Литвиненко Л.І., Царенко Л.Г. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій : навч.-метод. посібник. Київ : Вид. «Логос», 2015. 207 с.
2. Овчаренко О.Ю. Психологія стресу та стресових розладів : навч. посібник. Київ : Вид. центр Університету «Україна», 2023. 267 с.
3. Liao R.W. Adult individual resilience interventions: A PRISMA systematic review and meta-analysis. *Journal of Psychiatric Research*. 2025. P. 352–364. DOI:10.1016/j.jpsychires.2025.06.021.

ПРОЄКТУВАННЯ ДОСТУПНОГО НАВЧАЛЬНОГО КОНТЕНТУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА МОТИВАЦІЮ ДО НАВЧАННЯ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ DESIGNING ACCESSIBLE EDUCATIONAL CONTENT AND ITS IMPACT ON THE MOTIVATION TO LEARN OF PEOPLE WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Зінчук Наталія Анатоліївна

кандидат педагогічних наук, доцент,

Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9888-0410>

znamail2020@gmail.com

Анотація. Публікація присвячена питанню проєктування навчального матеріалу у закладах освіти за умов інклюзивного навчання. Проаналізовано основні законодавчо-нормативні акти, що безпосередньо вказують на вимогу забезпечення доступності навчального матеріалу для осіб з особливими освітніми потребами

як передумови до демонстрації їхньої мотивації до навчально-пізнавальної діяльності. Розкрито поняття універсального дизайну в освіті, індивідуальної програми розвитку здобувача, адаптацію до викладання дисциплін та мотивації до навчання. Виокремлено та охарактеризовано заходи, що позитивно вплинуть на доступність навчального контенту та мотивацію до навчання. Підкреслено, що зазначені заходи мають бути реалізовані у гнучкій системі інклюзивного навчання.

Annotation. The publication is devoted to the issue of designing educational material in educational institutions under the conditions of inclusive education. The main legislative and regulatory acts that directly indicate the requirement to ensure the availability of educational material for persons with special educational needs as a prerequisite for demonstrating motivation for educational and cognitive activities have been analyzed. The concept of universal design in education, an individual program for the development of an applicant, adaptation to teaching disciplines and motivation for learning is revealed. Measures that will positively affect the availability of educational content and motivation for learning are identified and characterized. It was emphasized that these measures should be implemented in a flexible system of inclusive education.

Сучасна освіта в Україні та за кордоном передбачає безумовне використання принципів інклюзивного навчання та проектування універсального освітнього середовища. Ці положення враховано у:

— Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, де задекларовано «право осіб з інвалідністю на освіту» [1], а саме принцип рівного доступу до якісної освіти та необхідність розумного пристосування, що в свою чергу відкриває можливості для проектування доступного навчального контенту для цих категорій.

— Законі України «Про освіту», де у ст. 1 зазначається пояснення терміну універсального дизайну у сфері освіти як «дизайн предметів, навколишнього середовища, освітніх програм та послуг, що забезпечує їх максимальну придатність для використання всіма особами без необхідної адаптації чи спеціального дизайну» [2]. Отже, цей законодавчий документ визначає умови для планування доступного навчального контенту для усіх здобувачів освіти і при викладанні дисциплін усіх галузей знань.

— нормативних документах для застосування у закладах загальної середньої освіти — впровадження індивідуальної прог-

рами розвитку здобувача освіти (п.10 Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти) [3] та специфіку інклюзивного навчання (ст. 26 Закону України «Про повну загальну середню освіту» [4]), де мова йде про адаптацію програм та викладання навчальних матеріалів у форматі, достатньому для осіб з особливими освітніми потребами (*далі — ООП*), що є потужним стимулом до засвоєння навчальної інформації та формування позитивної мотивації до освіти.

На практиці, особливо при викладанні природничих дисциплін, є проблема щодо доступності навчального матеріалу для осіб з ООП, наприклад, наочного представлення матеріалу для здобувачів з порушенням зору або викладання складними науковими термінами для осіб, що мають порушення інтелектуального розвитку. Це породжує бар'єри на шляху здобуття нових знань і корелює із мотивацією до навчання в цілому. Мотиваційний чинник є імперативом успіху у засвоєнні інформації і стимулом до задоволення пізнавальних потреб. Якщо потреба не задовольняється якісно, то здобувач освіти не в повній мірі формує загальні і фахові компетентності, а це перешкоджає всебічному розвитку особистості.

Тому у цій публікації мова піде про заходи щодо проектування доступного навчального матеріалу та підвищення мотивації до навчання особами з ООП, а саме:

- чітке дотримання принципу універсального дизайну в освіті, щоб він був максимально зручним і доступним для усіх категорій здобувачів освіти;

- обов'язкове планування багатоваріантного доступного контенту за сприйняттям матеріалу, його зрозумілістю завдяки тексту, допоміжним аудіоматеріалам або тактильним схемам;

- гнучка адаптація навчального матеріалу під потреби здобувачів з порушенням зору, слуху, низьким інтелектуальним розвитком, руховими дисфункціями тощо;

- трансформація навчального матеріалу у вигляді довгих текстів до простіших фрагментів із обґрунтованим розміром шрифту, додаванням контрастних зображень, простих схем та графіків;

- постійний зворотній зв'язок зі здобувачем та забезпечення ним самостійної керованості доступного темпу та глибини навчального процесу, одночасне забезпечення візуальних, слухових та тактильних каналів сприйняття інформації;

— моніторинг викладачами рівня мотивації здобувача освіти з ООП та постійний контроль показників задоволення, командної залученості у групі, успішністю засвоєння необхідних навичок, комунікаційні процеси.

Ми вважаємо, що за умови розробки та впровадження (за кожною галуззю знань або навчальною дисципліною) системи зазначених заходів щодо проєктування освітнього матеріалу можна значно підвищити рівень набуття необхідних компетентностей та позитивну мотивацію до подальшого засвоєння нових знань.

Список використаних джерел

1. Конвенція про права осіб з інвалідністю : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН, прийнята 13 грудня 2006 р.; ратифікована Законом України № 1767-ві від 16.12.2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 10.11.2025).

2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 10.11.2025).

3. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 р. № 463-ix. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 17. ст. 106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 10.11.2025).

4. Про затвердження порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.2021 р. № 957. *Офіційний вісник України*. 2021. № 76. ст. 4771. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-п#Text> (дата звернення: 10.11.2025).

СОЦІАЛЬНІ УМОВИ ЖИТТЯ СУЧАСНОГО СТУДЕНТСТВА В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ВРАЗЛИВОСТІ

SOCIAL CONDITIONS OF LIFE OF MODERN STUDENTS IN THE CONTEXT OF SOCIAL VULNERABILITY

Іванова Ірина Борисівна

кандидат педагогічних наук, доцент,

*доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-8735-1796>

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-5>

irboriv@gmail.com

Анотація. В тезах представлено результати емпіричного дослідження, яке проводилось в Університеті «Україна» (Київ), соціальних умов життя сучасного студентства в контексті со-

ціальної вразливості. Соціально вразливі студенти визначаються як особи з різними ризиками потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників. Визначено критерії для виявлення ризику ексклюзії здобувачів вищої освіти. Успішність освітньої інклюзії визначається соціальними умовами життя здобувачів освіти. Найбільший ризик потрапляння у складні життєві обставини мають студенти з числа осіб з інвалідністю, ветеранів війни, внутрішньо переміщених осіб, які потребують соціального захисту і підтримки.

Annotation. *In theses presents the results of an empirical study conducted at the University «Ukraine» (Kyiv) on the social living conditions of modern students in the context of social vulnerability. Socially vulnerable students are defined as individuals with different risks of falling into difficult life circumstances due to the influence of adverse external and/or internal factors. Criteria for identifying the risk of exclusion of higher education students are determined. The success of educational inclusion is determined by the social living conditions of education students. The biggest risk of falling into difficult life circumstances is faced by students with disabilities, war veterans, internally displaced persons who need social protection and support.*

Соціальні умови життя сучасного студентства досліджуються нами в контексті соціальної вразливості здобувачів вищої освіти. В науковій літературі вразливість розглядається з точки зору природної схильності людини до нестабільності і водночас здатності відновлюватись після складних життєвих обставин; відповідно до спільних ознак чи встановленої ідентичності особи або групи осіб; розуміння її як невід'ємної частини соціальної ситуації і соціального становища, за якого людина не в змозі подолати ситуацію самостійно; певних етапів переходу від одного етапу життя до іншого тощо. Вразливість в соціальній роботі визначається відповідно до наявності ризиків потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників, зокрема таких, як війна, що може призвести до соціальної ексклюзії.

З метою попередження та мінімізації ризиків потрапляння здобувачів освіти як вразливої групи населення до складних життєвих обставин нами проведено google-анкетування студентів Університету «Україна». В дослідженні взяли участь 646 респондентів, серед них: за віком до 18 років — 9,9%, з 18 до 24 років —

24,3%, 25–35 років — 28,3%, 36–45 років — 26,2%, 46 років і старші — 11,3%; за статтю: чоловіки — 56,7%, жінки — 43,3%; за сімейним становищем: одружені — 50,9%, не одружені — 49,1%; за наявністю дітей: мають дітей — 49,2%, не мають дітей 50,8%; зайняті у сфері зайнятості — 70,1%, із них працюють за фахом — 26,3%. Постійне місце проживання у місті мають 68,3%, у сільській місцевості — 31,7%. Певна частина студентів проживає за кордоном — 3,1%.

Для визначення ризику ексклюзії здобувачів освіти в ході дослідження сформульовано такі критерії: самоідентифікація студентів; матеріальне становище; стан здоров'я; наявність шкоди, яка завдана військовими діями; втрата соціальних можливостей і соціальних зв'язків; психологічний стан.

Успішність освітньої інклюзії знаходиться у тісному зв'язку із соціальними умовами життя здобувачів освіти. Більшість із них потребує фінансової допомоги — 42,6%, лікування — 12,5%, фізичної реабілітації — 6,8%, житла — 10,7. Важливою умовою соціального добробуту є поєднання сімейних зв'язків, про що зазначили — 11,6% респондентів, зв'язків з друзями і колегами — 17,8%. Переймаються питаннями виконання вимог навчального процесу 17,8% здобувачів освіти, контактів з одногрупниками — 5,7%.

Події спричинені військовими діями, складні соціальні умови життя вимагають, за словами студентів, психологічної і моральної допомоги і підтримки; допомоги у розумінні всіх бюрократичних процесів; наявності більше активностей з одногрупниками; повернення додому бажано живим; миру; особистого простору; лікування психічного здоров'я; розуміння, підтримки, віри; закінчення війни, відчуття свободи та ін.

Більшість студентів за останні три роки не звертались за допомогою в організації соціальної сфери (89,9%). Ті, що звертались, потребували такої допомоги як: реєстрація житла для переселенців; субсидія; продуктові набори для сімей військовослужбовців; послуги для людини з інвалідністю; матеріальна, гуманітарна, фінансова допомога; отримання посвідчення про інвалідність; оформлення пільг; реабілітація дитини з інвалідністю; безкоштовна психологічна допомога; оплата навчання, отримання ваучера на освіту; проходження курсу реабілітації; реєстрування новонародженої дитини; державна допомога особам з інвалідністю та ін. Також зазначаються послуги, які нада-

ються закладами охорони здоров'я — особиста терапія у психотерапевта, допомога невролога, отримання медикаментів.

Психологічне самопочуття залежить від таких соціальних факторів, як зустрічі із друзями, проведення з ними спільного часу: зазначили — «часто» — 25,7%, «не часто» — 48,1%, «дуже нечасто» — 18,3%, «не зустрічаються» — 7,9%. Більшість студентів отримують у сім'ї психологічну та емоційну підтримку — 75,7%, «не отримують» — 8%, «важко сказати» — 16,3%.

Жоден студент/студентка не зазначили, що вони, або їхні сім'ї проходять соціальний супровід в центрах соціальних служб як особи, які перебувають у складних життєвих обставинах. Більшість здобувачів освіти виявляють самостійність, автономність у розв'язанні проблем, з якими стикаються, спираючись на ресурси сім'ї і свого найближчого соціального середовища.

Найбільший ризик потрапляння у складні життєві обставини мають студенти з числа осіб з інвалідністю (7%), ветеранів війни (5%), внутрішньо переміщених осіб (8,8%), тому їх можна об'єднати в одну соціальну групу соціально вразливих здобувачів вищої освіти. У переважній більшості — це люди, які пережили травмуючий досвід, пов'язаний із важким станом здоров'я, інвалідизацією, шкодою, завданою бойовими діями, тимчасовою окупацією, втратою соціальних, сімейних зв'язків, можливостей у самореалізації. Характерною особливістю цих студентів є дорослий вік, сімейний стан, наявність дітей. У процесі навчання вони потребують особистісно орієнтованого підходу, особливо у період освітньої адаптації в перший семестр навчання. Від них можна почути, що вони втратили навички вчитись, оскільки давно закінчили школу, або інший навчальний заклад, їм важко балансувати між сім'єю, батьківськими обов'язками, роботою, службою, новим місцем проживання і навчанням, взаємодіяти зі студентами, які молодші за віком.

Соціальна інклюзія та інтеграція студентів з інвалідністю, студентів з числа ветеранів війни і внутрішньо переміщених осіб сприяє формуванню соціального капіталу, мережі соціальних зв'язків і контактів, які базуються на цінностях емпатії, толерантності, взаємодопомоги, поваги, доброзичливості, і забезпечують зменшення соціальної вразливості та збереження у здобувачів вищої освіти соціального і психологічного здоров'я.

ГРА ЯК ТЕРАПЕВТИЧНИЙ МЕТОД У РОБОТІ З ДІТЬМИ, ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ ТРАВМАТИЧНИЙ ДОСВІД: ІНКЛЮЗИВНІ СТРАТЕГІЇ В ОСВІТНЬОМУ КОНТЕКСТІ ВІЙНИ

PLAY AS A THERAPEUTIC METHOD IN WORKING WITH CHILDREN WHO HAVE EXPERIENCED TRAUMATIC EVENTS: INCLUSIVE STRATEGIES IN THE EDUCATIONAL CONTEXT OF WAR

Іванюк Інна Яківна
старший викладач,

Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»;
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-4748-4500>
innai.v.088@gmail.com

Майстрюк Вікторія Миколаївна

кандидат психологічних наук, доцент,

Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»;
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-6674-4917>
marivihappy@gmail.com

Кравчик Оксана Василівна
викладач,

Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».
ksyushakravchik@gmail.com

Анотація. Військовий конфлікт в Україні спричинив масштабну психотравматизацію дитячого населення, що створює безпрецедентні виклики для системи освіти. У контексті інклюзивної освіти особливого значення набувають терапевтичні методи, здатні відновлювати психоемоційний стан дітей і підтримувати процеси навчання. У статті розглянуто гру як універсальний терапевтичний ресурс, який поєднує психосоціальну, нейробіологічну та освітню функції. Визначено основні стратегії впровадження ігротерапевтичних методів в освітній процес у межах інклюзивного підходу.

Annotation. The military conflict in Ukraine has caused large-scale psychological trauma among the child population, creating unprecedented challenges for the education system. In the context of inclusive education, therapeutic methods that can restore children's psycho-emotional state and support learning processes gain particular importance. The article examines play as a universal therapeutic resource that integrates psychosocial, neurobiological, and educational functions. Key strategies for implementing play therapy methods into the educational process within an inclusive framework are identified.

Повномасштабна війна в Україні створила критичну ситуацію у сфері психічного здоров'я дітей, які є найбільш уразливою соціальною групою. За даними UNICEF (2024), кількість жертв серед дітей зросла на 57%, що прямо корелює з підвищенням рівня психоемоційного стресу [6]. Дослідження українських програм психологічної реабілітації, зокрема Recovery Camp, засвідчують, що понад 34% дітей мають симптоми посттравматичного стресового розладу (ПТСР), а понад половина потребує подальшої терапії [5].

Освітні установи, зокрема інклюзивні, стають ключовим середовищем для виявлення й подолання наслідків травми. У цьому контексті гра, як природний вид діяльності дитини, виступає ефективним інструментом психоемоційного відновлення та соціальної інтеграції. Оскільки вербальні функції часто страждають під час токсичного стресу, невербальні методи, зокрема гра, набувають особливого значення. Вони дозволяють дитині обробляти травматичний досвід через дію, рух і символічне відтворення, а не через пряму вербалізацію.

Американський дослідник Г. Лендрет визначив низку ключових завдань ігрової терапії, які мають особливе значення для дітей, що пережили війну. Серед них — формування позитивної Я-концепції, розвиток відповідальності за власні дії, здатності до саморегуляції та оволодіння почуттям контролю, що протистоїть пережитій безпорадності. Ігрова терапія також сприяє становленню самосприйняття, формуванню внутрішнього джерела оцінки, зміцненню віри в себе та розвитку сензитивності до процесу подолання життєвих труднощів. У контексті війни гра допомагає дитині символічно опрацьовувати травматичні події, замінюючи безпорадність на активну дію. При цьому важливо розрізняти здорову гру (адаптивну, творчу) та травматичну гру — нав'язливе повторення травматичного сюжету без емоційного розрядження. Завдання педагога чи психолога — допомогти дитині трансформувати травматичну гру в адаптивну.

В освітньому контексті ігротерапія може реалізовуватися у двох формах:

- *вільна гра* — як засіб саморегуляції, зниження стресу, розвитку нейропластичності та формування соціальних зв'язків;
- *структурована гра* — як педагогічно організована діяльність, спрямована на подолання страхів і розвиток когнітивних функцій.

З метою більш цілеспрямованого планування ігрової діяльності у навчальному середовищі доцільно використовувати науково обґрунтовані класифікації. Однією з найбільш ефективних у педагогічній практиці є класифікація ESAR, яка виступає системною моделлю для аналізу та категоризації ігор. Вона поділяє ігрову діяльність на чотири основні категорії, що відображають різний розвивальний потенціал гри та допомагають педагогам обирати оптимальні форми ігор відповідно до віку та емоційного стану дитини.

E (Exercise) фізичні ігри. Ігри, засновані на фізичних діях, рухах і повторенні. Вони допомагають розвивати моторику, спритність і координацію (ігри з м'ячем, хованки, настільні ігри на спритність).

S (Symbolique) символічні ігри. Ігри, у яких діти відтворюють і наслідують ситуації з реального життя, використовуючи символи та уяву (сюжетно-рольові ігри, як-от «дочки-матері» або «гра в лікаря»).

A (Assemblage) конструктивні ігри. Ігри, що передбачають складання, конструювання та створення чогось з окремих частин (ігри з конструктором, пазли, мозаїки).

R (Rigle) ігри з правилами. Ігри з чітко визначеними правилами, яких гравці повинні дотримуватися. Вони допомагають розвивати логічне мислення, стратегію та соціальні навички (настільні ігри, спортивні ігри, віртуальні ігри з правилами) [2].

В інклюзивному середовищі такі ігри сприяють розвитку комунікативних навичок, емпатії, взаємодопомоги та формуванню позитивного мікроклімату.

Українські програми *Recovery Camp* та «Фокус» стали зразковими моделями реабілітаційних практик. *Recovery Camp* охопив понад 19 000 дітей і матерів, а його ефективність підтверджено публікацією у *JAMA Network Open* (2024): 75% учасників відзначили значне покращення емоційного стану [5].

Програма «Фокус», створена за участі ізраїльських спеціалістів, поєднує когнітивно-поведінкову терапію, арт- та ігро-терапію, демонструючи позитивний вплив на адаптацію дітей у навчальному процесі.

Ігрова діяльність у межах цих програм виконує не лише терапевтичну, а й скринінгову функцію — виявляє дітей, які потребують поглибленої допомоги (53,4% учасників були направлені на подальшу терапію).

Багато дітей з інвалідністю стикаються з численними бар'єрами, які обмежують їхні повсякденні можливості грати. Ці бар'єри включають в себе нав'язування діяльності, яку визначають дорослі, недоступні об'єкти та середовище, негативне ставлення та невідповідну соціальну політику і програми, які обмежують життя дітей з інвалідністю.

Міжнародна асоціація гри вважає, що сім'ї, педагогічні працівники, інші фахівці та органи влади повинні визнати цінність гри, як загальнолюдського права, так і засобу розвитку [4].

Кожна дитина індивідуальна, і для того, щоб вона могла користуватися своїм правом на гру, необхідні проактивні заходи, спрямовані на усунення бар'єрів, що обмежують можливості, та сприяння доступності, такі як: підвищення обізнаності серед дорослих; відповідна до віку підтримка або допомога; доступне та інклюзивне середовище, об'єкти та транспорт; надання інформації, освіта та навчання, які підтримують право дітей на гру.

Інклюзивні стратегії застосування гри у школі передбачають системне впровадження ігротерапевтичних підходів у навчально-виховний процес, що сприяє відновленню психоемоційного стану дітей, розвитку соціальної взаємодії та формуванню безпечного освітнього середовища [1]. До таких стратегій належать: створення безпечного і передбачуваного середовища, де гра є частиною навчального дня; використання психоосвітніх ігор для формування навичок саморегуляції; залучення педагогів і батьків до спільної ігрової діяльності; поєднання вільної та структурованої гри з елементами арт- та тілесно-орієнтованих методів; регулярне спостереження за типом гри як діагностичного показника психоемоційного стану дитини.

Гра є універсальним, доказово підтвердженим засобом психологічної підтримки дітей, які пережили травматичний досвід війни. Вона поєднує нейробіологічні, емоційні та освітні механізми відновлення, забезпечує відчуття контролю, безпеки та соціальної взаємодії [3]. Отже, ігрова діяльність у межах інклюзивного освітнього середовища має стати невід'ємною складовою психосоціальної реабілітації. Її ефективність зростає при поєднанні з арт-терапією, когнітивно-поведінковими методами та системною підтримкою педагогів.

Перспективним напрямом подальших досліджень є вивчення довгострокового впливу ігрової терапії на профілактику ПТСР і соціальну адаптацію дітей у післявоєнному освітньому просторі.

Список використаної джерел

1. Галицька-Дідух Т. В. Діти під час війни: психологічні наслідки та програми реабілітації після війни в Україні (історична ретроспектива 2014 р. — дотепер). *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 67, том 1, 2023. С. 60–65.
2. Гра та правила. Педагогічний посібник. Луцьк : БО Творчість заради життя / Humacooh-Amel France. 76 с.
3. Зеленюк Ірина. Реабілітаційний вплив ігротерапії на процес соціалізації дітей із вадами психофізичного розвитку: експериментальне дослідження. *Острозька Академія. Науковий блог*. URL: <https://naub.oa.edu.ua/reabilitatsijnyj-vplyv-ihroterapiji-na-protses-sotsializatsiji-ditej-iz-vadamy-psyhofizychnoho-rozvytku-eksperymentalne-doslidzhennya/>
4. Кінг-Шерд М., Маннелло М. Доступ дітей до гри в умовах кризи. Гра: права та практика. Посібник для персоналу, управлінців та розробників політик. 2017., 80 с.
5. Український проєкт психосоціальної реабілітації дітей Recovery Camp отримав міжнародне визнання — TREND FOCUS. URL: <https://trends.org.ua/ukrainskyi-proiekt-psykosotsialnoi-reabilitatsii-ditei-recovery-camp-otrymav-mizhnarodne-vyznannia/>
6. ЮНІСЕФ: у 2024 році кількість жертв серед українських дітей зросла на 57%. *CREDO*. URL: <https://credo.pro/2025/02/379048>

**ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАНУ
ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У КОНТЕКСТІ ВІЙНИ
PECULIARITIES OF THE PSYCHOLOGICAL STATE
OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS
IN THE CONTEXT OF WAR**

Ільченко Наталія Володимирівна

*II курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
ilcenkon172@gmail.com*

*Науковий керівник: Романюк Л.В., професор, д.психол.н.,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

Анотація. У статті розглядаються особливості психологічного стану внутрішньо переміщених осіб у контексті війни, що триває в Україні. Аналізуються основні психологічні реакції на травматичні події, зокрема підвищений рівень тривожності, депресивні прояви, емоційне виснаження та труднощі адаптації до нових соціальних умов. Окрема увага приділяється ролі соціальної підтримки, стратегій подолання стресу та реабілітаційних програм у відновленні психоемоційного балансу переселенців. Робота підкреслює не-

обхідність комплексного підходу до надання психологічної допомоги, який поєднує індивідуальні, групові та спільнотні методи роботи.

Annotation. *The article examines the peculiarities of the psychological state of internally displaced persons in the context of the ongoing war in Ukraine. It analyzes the main psychological reactions to traumatic events, including increased anxiety, depressive symptoms, emotional exhaustion, and difficulties adapting to new social conditions. Particular attention is paid to the role of social support, stress-coping strategies, and rehabilitation programs in restoring the psycho-emotional balance of displaced people. The paper emphasizes the need for a comprehensive approach to psychological assistance that combines individual, group, and community-based methods.*

Виклад основного матеріалу. Війна як екстремальний соціально-психологічний феномен призводить до масштабних змін у житті людини, які охоплюють як матеріальну, так і духовну сфери. Однією з найбільш уразливих категорій населення у таких умовах є внутрішньо переміщені особи, котрі змушені покидати свої домівки через небезпеку для життя, втрату житла або робочого місця.

Їхній психологічний стан формується під впливом тривалого стресу, невизначеності майбутнього, соціальної дезадаптації та відчуття втрати базових життєвих орієнтирів. Переміщення супроводжується втратою соціальних зв'язків, звичного середовища, а часто й ідентичності, що суттєво впливає на емоційне благополуччя особистості. У результаті цього у багатьох людей з'являються симптоми хронічного стресу, підвищеної тривожності, депресії та посттравматичного стресового розладу [4].

Психологічна напруга, яку переживають внутрішньо переміщені особи, має складну структуру. Вона включає не лише емоційний біль від втрат, а й постійне відчуття невпевненості, соціальної ізоляції та зниження контролю над власним життям. Втрата житла і звичного способу життя стають для багатьох травматичним досвідом, що супроводжується емоційним відчаєм і фрустрацією. Людина відчуває, що її минуле зруйноване, а майбутнє — туманне [1]. Такий стан сприяє розвитку психоемоційного виснаження, соматизації тривоги та апатії. У частини переселенців спостерігається так званий феномен «заморожених емоцій», коли індивід не може виявляти почуття, оскільки витрачає всі ресурси на виживання. Це є типовим механізмом

психологічного захисту, який тимчасово допомагає впоратися з перевантаженням, але у перспективі може призвести до внутрішніх конфліктів і психосоматичних розладів [3].

Особливо складним є період адаптації на новому місці проживання. Внутрішньо переміщені особи стикаються з труднощами у пошуку житла, роботи, відновленні соціального статусу, а також із відчуттям відчуження з боку місцевого населення. Усе це підсилює відчуття тривоги, безпорадності та соціальної непотрібності. Для багатьох з них характерним є переживання подвійної втрати — не лише матеріальної, а й символічної, коли руйнується зв'язок із рідною місцевістю, культурними традиціями, колом спілкування. Втрата соціального середовища призводить до зниження почуття безпеки, що є базовою психологічною потребою. Невизначеність, пов'язана з майбутнім, формує феномен «очікування небезпеки», який постійно підтримує стан напруження навіть у відносно спокійних умовах.

Психологічні реакції внутрішньо переміщених осіб часто залежать від індивідуальних характеристик, таких як рівень стресостійкості, життєвий досвід, попередні травми, тип темпераменту та наявність підтримки. Особи з розвиненими навичками саморегуляції, більшою гнучкістю мислення та оптимістичним світоглядом здатні краще адаптуватися до нових умов. Натомість люди з підвищеною чутливістю, низьким рівнем самооцінки або відсутністю соціальної підтримки частіше переживають глибокі депресивні стани та тривожні розлади [4].

Особливу роль має сімейне оточення: для дітей і підлітків емоційна стабільність батьків є фактором психологічного захисту, тоді як розгубленість дорослих може підсилювати почуття страху й безпорадності. Діти серед внутрішньо переміщених осіб є однією з найбільш вразливих категорій. Для них переміщення часто сприймається як втрата стабільності, що провокує регресивну поведінку, порушення сну, страх розлуки та емоційну замкненість [2]. У підлітковому віці такі зміни можуть виявлятися у вигляді агресії, протестної поведінки, відмови від навчання або втечі у віртуальний світ. Відсутність звичних соціальних контактів, друзів та навчального колективу негативно впливає на розвиток особистісної ідентичності. Дорослі переселенці, особливо жінки, частіше відчувають підвищене емоційне навантаження через необхідність одночасно дбати про дітей, шукати ресурси для життя та справлятися із власними переживаннями.

Для чоловіків характерним є зниження самооцінки через втрату роботи або соціальної ролі годувальника, що нерідко призводить до почуття провини та психологічної кризи [5].

Наявність мережі довіри — друзів, волонтерів, місцевих громадських організацій — допомагає людині відчувати приналежність до соціуму й поступово відновити почуття безпеки. У процесі адаптації суттєве значення мають колективні заходи, що сприяють комунікації, зниженню ізоляції та формуванню нових соціальних зв'язків. Соціальна взаємодія є одним із найефективніших факторів подолання посттравматичних наслідків, адже вона забезпечує емоційне відновлення через спільний досвід та взаємну підтримку [1].

До адаптивних стратегій належать саморефлексія, усвідомлення власних емоцій, постановка реалістичних цілей, підтримка щоденного режиму, фізична активність і творчі заняття. Для багатьох переселенців ресурсами стабілізації стають духовні практики, волонтерська діяльність або допомога іншим, що дає змогу повернути відчуття сенсу [4].

Проте у частини осіб фіксуються неадаптивні моделі поведінки — уникання проблем, соціальна ізоляція, вживання алкоголю чи інших психоактивних речовин, що поглиблює психологічну кризу. Тому надання психологічної допомоги має бути системним, з урахуванням індивідуальних особливостей, рівня травматизації та соціального контексту. Одним із напрямів ефективної психологічної підтримки є групова терапія, яка створює простір для безпечного обговорення травматичного досвіду та взаємного розуміння. Такі групи допомагають зменшити почуття самотності, сприяють формуванню навичок емоційної регуляції та розвитку соціальної компетентності. Важливо, щоб програми допомоги включали не лише короткострокову кризову інтервенцію, а й тривалі процеси психосоціальної реабілітації. Практика показує, що найбільш ефективними є мультидисциплінарні підходи, які поєднують психологічну, медичну, соціальну та юридичну підтримку. У цьому контексті особливе значення мають освітні ініціативи та просвітницькі кампанії, спрямовані на підвищення рівня психологічної грамотності серед переселенців [5].

Психологічний стан внутрішньо переміщених осіб тісно пов'язаний із соціально-економічними умовами. Зростання безробіття, нестача житла, низький рівень соціальної допомоги та

бюрократичні перепони формують додаткові стресові фактори. У таких умовах навіть наявність базових потреб не гарантує емоційної стабільності, якщо відсутнє відчуття соціальної справедливості та перспективи. Саме тому державна політика у сфері допомоги переселенцям має включати не лише матеріальну підтримку, а й психологічні та освітні програми, спрямовані на зміцнення внутрішніх ресурсів людини [3].

Список використаних джерел

1. Біскуп М., Волинець Н. Соціально-психологічний портрет внутрішньо переміщених осіб. *Grail of science*. 2024. № 40. С. 533–535. URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.07.06.2024.091> (дата звернення: 30.10.2025).
2. Когут О. О. Психологічне благополуччя внутрішньо-переміщених осіб. *Науковий вісник ужгородського національного університету. серія: психологія*. 2025. № 2. С. 127–134. URL: <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2025.2.23> (дата звернення: 30.10.2025).
3. Михлюк Е., Логовський І. Психологічні особливості життєстійкості внутрішньо переміщених осіб. *Disaster and crisis psychology problems*. 2024. № 7. URL: <https://doi.org/10.52363/dcpp-2024.1.8> (дата звернення: 30.10.2025).
4. Синякова В. Б. Психологічні особливості внутрішньо переміщених осіб. *Наука та освіта в умовах воєнного часу*. 2025. С. 58–60. URL: <https://doi.org/10.64076/ihrс250925.08> (дата звернення: 30.10.2025).
5. Хаустова Т., Павлюченко М., Ставицька О. Психологічні особливості життєстійкості внутрішньо переміщених осіб. *Психологія: реальність і перспективи*. 2024. № 23. С. 177–186. URL: https://doi.org/10.35619/prap_tv.vi23.397 (дата звернення: 30.10.2025).

ІНКЛЮЗИВНИЙ ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЇ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА INCLUSIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE: CHALLENGES AND STRATEGIES FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF SOCIETY

Йовдій Георгій Георгійович

II курс, група СР-24-1фмб; спеціальність «Соціальна робота»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Литовченко О.В., д.пед.н., доцент кафедри
соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Анотація. У тезах проаналізовано інклюзивність штучного інтелекту (ШІ) як ключовий фактор сталого розвитку суспільства. Використано положення «Загальної Теорії Систем» (Буряк, Йов-

дій, 2024), доповнені класичними підходами системного аналізу Л. фон Берталанфі та сучасними моделями Черчевої. Інклюзивний ШІ розглядається як відкрита адаптивна система, що взаємодіє із соціальними структурами та впливає на досягнення Цілей сталого розвитку (SDG 4, 10 та 16). Представлено основні виклики: алгоритмічні упередження, цифрова нерівність, відсутність глобального врядування та ризику для прав людини. Запропоновано стратегії: *universal design*, *ethics by design*, міждисциплінарна взаємодія, глобальна етика технологій, концепції Римського клубу (*New Humanism*). Особливу увагу приділено викликам України у час війни, відновлення та цифрової трансформації.

Annotation. *The abstract analyses the inclusiveness of artificial intelligence (AI) as a key factor in the sustainable development of society. It uses the provisions of the 'General Theory of Systems' (Buryak, Yov-diy, 2024), supplemented by the classical approaches to system analysis by L. von Bertalanffy and modern models by Chercheva. Inclusive AI is considered as an open adaptive system that interacts with social structures and influences the achievement of Sustainable Development Goals (SDG 4, 10 and 16). The main challenges are presented: algorithmic bias, digital inequality, lack of global governance and risks to human rights. Strategies are proposed: universal design, ethics by design, interdisciplinary interaction, global technology ethics, and the concepts of the Club of Rome (New Humanism). Particular attention is paid to the challenges facing Ukraine during wartime, recovery, and digital transformation.*

Вступ. Розвиток штучного інтелекту змінює структуру суспільства, але поглиблює ризики дискримінації й цифрової нерівності. Питання інклюзивності ШІ є центральним для досягнення Цілей сталого розвитку, особливо SDG 4 (якісна освіта), SDG 10 (зменшення нерівності) та SDG 16 (мир, справедливість, інституції). У 2024–2025 роках і Римський клуб, і Globethics, і ООН підкреслюють: без інклюзивного та етичного ШІ сталий розвиток стає недосяжним.

Методологія. Дослідження ґрунтується на системному підході, який дозволяє аналізувати ШІ не як технологію, а як комплексну соціотехнічну систему.

Чому системний підхід є ключовим?

— За Л. фон Берталанфі, будь-яка система формується через взаємозалежні елементи — саме так працюють алгоритми та суспільство.

— За Черчевою (2021), адаптивні системи змінюються разом зі зміною середовища — ШІ теж змінюється під впливом даних і політик.

— За Буряком і Йовдієм (2024), соціальні системи не можна аналізувати окремо від соціальних контекстів, зворотного зв'язку та відкритості.

Чому це важливо для інклюзивного ШІ?

Такий підхід дозволяє:

- виявляти «точки збоїв» (bias, нерівність доступу);
- розуміти взаємодію між людськими й машинними компонентами;
- моделювати вплив політик на соціальні групи;
- інтегрувати етику та права людини у технічні процеси.

Обмеження дослідження. Незважаючи на комплексність системного підходу, аналіз інклюзивного ШІ має низку обмежень. По-перше, якість висновків залежить від достовірності міжнародних даних, що можуть мати відмінності в методологіях збору.

По-друге, верифікація алгоритмічних упереджень є складною через закритість комерційних моделей та обмежений доступ до внутрішніх технічних параметрів.

По-третє, швидкі темпи розвитку ШІ створюють ситуацію, коли частина аналітичних рамок може застарівати вже під час проведення дослідження. Ці чинники не зменшують значення роботи, але вказують на потребу в постійному оновленні підходів і критичній інтерпретації результатів.

Результати дослідження. Виклики інклюзивного ШІ.

1) Алгоритмічні упередження

Міжнародні дослідження (MIT, 2023) показують:

- точність розпізнавання облич для темношкірих жінок може бути нижчою до 34%, ніж для білих чоловіків. Це демонструє, що алгоритм відтворює нерівності, закладені у даних.

Digital divide. За даними Мінцифри (2024):

- у містах України доступ до швидкісного інтернету мають 92% домогосподарств, у селах — лише 68%. Це означає: навіть найкращий інклюзивний ШІ не буде інклюзивним, якщо до нього немає доступу.

Етичні ризики. Приватність, контроль над персональними даними, прозорість алгоритмів — сфери, де відсутнє належне регулювання.

Глобальна нерівність. 70% усіх інвестицій у ШІ припадають на США та Китай (UNCTAD, 2025). Це означає, що країни Глобального Півдня і поствоєнні держави (зокрема Україна) опиняються в ролі «користувачів», а не творців технологій.

Стратегії інклюзивності.

1) Universal Design

Інтерфейси та сервіси зручні для всіх: людей з інвалідністю, дітей, літніх, тих, хто користується мобільним інтернетом у селі.

2) Ethics by Design

Етичні принципи вбудовуються *на етапі розробки*, а не після появи проблеми.

3) Міждисциплінарність

Інженери не можуть самостійно забезпечити інклюзію — потрібні соціологи, юристи, педагоги, спеціалісти з прав людини.

4) Глобальне врядування

Позиція Римського клубу:

У програмі «New Humanism» Римський клуб наголошує: технологічний розвиток має співпадати з цінностями людяності, сталості та глобальної відповідальності. Це означає, що ШІ потребує міжнародних правил гри, які не допускають дискримінації та цифрового колоніалізму.

5) Соціальна справедливість як метрика ШІ

ШІ повинен зменшувати нерівність (SDG 10), а не посилювати її.

Актуальність для України. Україна проходить через масштабні соціальні трансформації:

- війна та відновлення,
- великий потік ВПО,
- потреби у реабілітації ветеранів,
- діджиталізація послуг,
- нерівність доступу між регіонами.

Інклюзивний ШІ може допомогти:

- у реабілітації (персоналізовані програми),
- в освіті (адаптивні системи для дітей у сільських громадах),
- у медицині (дистанційна діагностика),
- в соціальній роботі (раннє виявлення вразливих сімей).

Але для цього він має бути етичним, інклюзивним і доступним.

Висновки. Інклюзивний штучний інтелект — це не технологічна опція, а необхідна умова сталого розвитку. Застосування системного підходу показує, що ШІ є адаптивною соціотехнічною системою, відповідальною за взаємодію з людськими спільнотами. Стратегії *universal design*, *ethics by design*, глобальне врядування та підходи Римського клубу («New Humanism») формують основу для етичного та справедливого використання ШІ.

Україна, як держава, що відбудовується, має унікальне вікно можливостей для впровадження інклюзивного ШІ як інструменту соціальної згуртованості й демократизації доступу до технологій.

Список використаних джерел

1. Буряк Г., Йовдій Г. *Загальна Теорія Систем і сучасні застосування*. СОЮЗ «Золотий вік України», 2024.
2. Globethics. *Inclusive AI for a Better Future: Policy Dialogue Report*, 2025.
3. UNCTAD. *Global Collaboration for Inclusive and Equitable AI*, Policy Brief, 2025.
4. Springer AI & Ethics. *Ethics by Design for AI*, 2023.
5. MDPI Sustainability. *Artificial Intelligence for Sustainability*, 2025.
6. Club of Rome. *New Humanism Initiative*, 2024.
7. MIT Media Lab. *Gender Shades Report*, 2023.

ІНКЛЮЗИВНИЙ ПІДХІД У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ: ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ THE INCLUSIVE APPROACH IN PHYSICAL EDUCATION: PSYCHOLOGICAL SUPPORT FOR PERSONS WITH DISABILITIES

Канівець Владислав Вадимович
викладач II категорії,

Полтавський фаховий коледж Університету «Україна»;
karatepoltava@gmail.com

Томілович Соф'я Сергіївна

I курс, коледж, група CP-25-1фмб-рл, спеціальність «Соціальна робота»,
Полтавський фаховий коледж Університету «Україна».
tomilovych@gmail.com

Анотація. У статті розглянуто особливості впровадження інклюзивного підходу у фізичному вихованні та спорті. Акцентовано увагу на необхідності психологічної підтримки осіб з інвалідністю для забезпечення їхньої успішної інтеграції в освітнє та

спортивне середовище. Проаналізовано основні методи формування позитивної мотивації, самоприйняття та впевненості у власних силах. Визначено роль педагогів, тренерів і психологів у створенні безпечного, підтримувального інклюзивного простору. Підкреслено важливість гуманістичних і ціннісних орієнтирів у роботі з людьми з особливими потребами.

Annotation. *The article examines the features of implementing an inclusive approach in physical education and sports. Attention is focused on the need for psychological support for people with disabilities to ensure their successful integration into educational and sports environments. The main methods of forming positive motivation, self-acceptance, and self-confidence are analyzed. The role of teachers, coaches, and psychologists in creating a safe and supportive inclusive space is defined. The importance of humanistic and value-based principles in working with people with special needs is emphasized.*

Інклюзія у сфері фізичного виховання є одним із ключових напрямів сучасної освітньої політики, спрямованої на забезпечення рівних можливостей для всіх учасників освітнього процесу. Формування інклюзивного середовища передбачає створення таких умов, за яких кожна людина, незалежно від стану здоров'я, фізичних можливостей чи соціального статусу, може реалізувати свій потенціал, брати участь у заняттях фізичною культурою та спортом на рівних правах.

Психологічна підтримка осіб з інвалідністю у процесі фізичного виховання є надзвичайно важливою складовою інклюзивного підходу. Вона спрямована на формування позитивної самооцінки, впевненості у власних силах, зниження рівня тривожності та страху перед соціальними контактами. Психологічна готовність до участі у фізичних вправах визначає рівень залученості та задоволення від занять [2]. Тому фахівці мають приділяти увагу не лише фізичним аспектам підготовки, а й емоційному стану учасників інклюзивного процесу.

Серед сучасних методів психологічної підтримки особливе місце займають індивідуальні та групові тренінги, консультації, вправи на розвиток комунікативних навичок і самоприйняття. Значну роль відіграють методи арттерапії, психогімнастики, тілесно-орієнтованих практик. Такі підходи сприяють зниженню внутрішньої напруги, розвитку емоційного інтелекту й підвищенню рівня соціальної адаптації [3].

Педагоги та тренери, які працюють у системі інклюзивної освіти, повинні володіти не лише методиками фізичного виховання, а й базовими знаннями з психології інвалідності. Важливо враховувати індивідуальні особливості кожного учасника: тип порушення, рівень фізичної підготовленості, попередній досвід та емоційні реакції [1]. Компетентність фахівця у сфері психологічної підтримки дозволяє створити атмосферу довіри, взаємоповаги та партнерства між усіма учасниками процесу.

Сучасні технології також відкривають нові можливості для реалізації інклюзивного підходу. Використання цифрових платформ, онлайн-тренінгів, віртуальної реальності та мобільних додатків сприяє залученню людей з обмеженими можливостями до занять спортом у зручному форматі. Такі інструменти допомагають зменшити психологічні бар'єри та стимулюють відчуття успіху навіть у разі обмежених фізичних ресурсів.

Не менш важливим аспектом є підготовка здорових учасників освітнього процесу до спільних занять з людьми з інвалідністю. Це сприяє формуванню толерантності, емпатії, розуміння різноманітності та соціальної відповідальності. Інклюзія у спорті формує культуру підтримки, взаємодопомоги та рівноправності, що є основою демократичного суспільства.

Отже, психологічна підтримка є ключовим елементом успішної реалізації інклюзивного підходу у фізичному вихованні. Її ефективність залежить від професійної компетентності педагогів, міждисциплінарної взаємодії та створення позитивного психологічного клімату. Подальші дослідження у цьому напрямі мають бути спрямовані на розробку програм підготовки фахівців з урахуванням специфіки інклюзивної освіти, а також на вдосконалення психолого-педагогічних методик підтримки осіб з інвалідністю у спорті.

Список використаних джерел

1. Дружинін В. Психологія спорту: навчальний посібник. Київ : Олімпійська література, 2021. 256 с.
2. Ковальчук О. Інклюзивна освіта: теорія та практика. Київ : Логос, 2020. 312 с.
3. Sherrill C. Adapted Physical Activity, Recreation and Sport. New York : McGraw-Hill, 2018. 480 p.

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ЛЮДЕЙ ЛІТНЬОГО ВІКУ ТА ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ У ГРОМАДІ

SOCIAL ADAPTATION OF INTERNALLY DISPLACED ELDERLY PEOPLE AND PEOPLE WITH DISABILITIES IN THE COMMUNITY

Каркач Андрій Володимирович

PhD з соціальної роботи,

доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3959-0568>

andrijkarkach@gmail.com

Анотація. Розглянуто основні підходи до аналізу соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб літнього віку та осіб з інвалідністю за умов нового середовища. Показано, що соціальна адаптація є важливим процесом у житті індивіда і суспільства, що впливає на формування індивідуальних рис особистості, і навіть на розвиток всього соціуму. Доводиться, що позитивна соціальна адаптація передбачає не асиміляцію, а інтеграцію, гармонійне входження у нове соціокультурне середовище, що виявляється у оволодінні норм середовища, його цінностей та правил поведінки, що у свою чергу не передбачає втрату власної культурної ідентичності.

Annotation. The main approaches to the analysis of social adaptation of internally displaced elderly people and people with disabilities in a new environment are considered. It is shown that social adaptation is an important process in the life of an individual and society, which affects the formation of individual personality traits, and even the development of the entire society. It is proved that positive social adaptation does not involve assimilation, but integration, harmonious entry into a new socio-cultural environment, which is manifested in the mastering of environmental norms, its values and rules of behavior, which in turn does not involve the loss of one's own cultural identity.

Процес соціальної адаптації, взаємодії із соціальним середовищем, супроводжує людину все її життя. Щоразу, змінюючи своє соціальне оточення, індивід змушений адаптуватися до нових умов. «Адаптація індивіда та суспільства це єдиний взаємопов'язаний процес, «адаптація» та «соціалізація» еквівалентні поняття, синоніми» [4]. Під соціальною адаптацією ми будемо

розуміти всяку взаємодію людини із соціальним середовищем, які призводять до суміщення та узгодження їх функцій та поведінки.

Інтенсивність міграційних процесів в умовах війни росії проти України призвела до низки проблем соціокультурного та психологічного характеру, що сприяли зростанню наукового інтересу до теми соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб, зокрема людей літнього віку та людей з інвалідністю в умовах нового соціального середовища.

Соціальна адаптація — це процес взаємовідносин змінних систем: особистості та середовища пристосування, причому середовище пристосування є об'єкт адаптації, те до чого адаптується суб'єкт адаптації. Вона диктує норми та правила, якими зобов'язана керуватися внутрішньо переміщена особа, виступає ресурсом, полем взаємодії та обміну. Будь-яка внутрішньо переміщена особа інтерпретує та сприймає довкілля виходячи зі своїх культурних, історичних, релігійних, мовних та інших уявлень, відповідно довкілля розглядається як об'єкт пояснювальної діяльності для внутрішньо переміщеної особи [2].

Оцінюючи наслідків соціальної адаптації використовуються поняття успішності/неуспішності. Успішна соціальна адаптація передбачає соціальну та етнічну інтеграцію, за якої внутрішньо переміщені особи зберігають елементи власної культури, та приймають правила та норми соціальної взаємодії без їх порушення.

Отже, не успішна адаптація чи дезадаптація, або дуже низький її рівень, спостерігається у тому випадку, коли внутрішньо переміщені особи не задоволені умовами нового середовища, відмовляються сприймати та приймати її культуру, не задоволені власним буттям.

До факторів задоволеності внутрішньо переміщених осіб своїм становищем відносять такі: задоволеність професійною діяльністю, можливістю кар'єрного зростання; житловими умовами та облаштуванням побуту; власною соціальною та політичною активністю; задоволеність відносинами з приймаючим населенням територіальної громади; засвоєння культурних норм і правил сторони, що приймає; задоволеність наявністю своїх релігійних, громадських та культурних організацій, органів самоврядування [3].

Натепер ми можемо спостерігати збільшення тривалості життя, зростання частки літнього населення як наслідок, зміна поглядів на поняття «старість»: від негативного до більш пози-

тивного, тобто те, що раніше називали старістю, сьогодні стає сприятливим періодом у житті людини, що поєднує багатство накопиченого життєвого досвіду та ще не втраченої фізичної активності [1]. Отже, наразі надзвичайно актуальним стає питання соціальної адаптації внутрішньо переміщених людей літнього віку та людей з інвалідністю, а також пошуку її напрямків, засобів та способів.

Особливістю соціальної адаптації внутрішньо переміщених людей літнього віку та людей з інвалідністю до умов нового соціального середовища територіальної громади, що приймає, виступає власне особистий досвід літньої людини та людини з інвалідністю у вирішенні нових проблемних ситуацій за допомогою набутих протягом життя адаптаційних механізмів. Цей аспект визначає особливість соціальної адаптації літньої людини до нового середовища.

Нами у серпні — вересні 2025 року проведено дослідження, присвячене вивченню проблеми соціальної адаптації внутрішньо переміщених людей літнього віку та людей з інвалідністю у Полтавській міській територіальній громаді ($n = 224$).

Соціальне самопочуття внутрішньо переміщених людей літнього віку та людей з інвалідністю, як представників особливої вікової групи та соціального статусу, переважно пов'язані з їх ставленням до зміни свого соціального статусу

Результати дослідження показали, що частина респондентів (12,7%) здебільшого не відчули жодних проблем при переміщенні у Полтавську міську територіальну громаду, понад третина респондентів (43,4%) зазначають, що порівняно безболісно пережили цей етап у своєму житті, а для 42,2% респондентів цей момент був важким, 1,7% серед опитаних респондентів не змогли визначитись у своїй думці взагалі. Отримані результати є свідченням того, що більшість внутрішньо переміщених людей літнього віку та людей з інвалідністю (а саме 56,1%) мають досить розвинений адаптаційний потенціал, що дає їм можливість порівняно легко і безболісно переживати зміни, що відбуваються у їхньому житті.

Спілкування, взаємодопомога, насамперед у сім'ї, становлять для більшості респондентів вищу цінність. Можливо, саме з віком приходить розуміння того, що саме людське життя є також найвищою цінністю, тому що роки йдуть безповоротно і з ними зникають перспективи, які існували раніше.

Підтвердженням цьому є думки опитаних внутрішньо переміщених людей літнього віку щодо їх потрібності суспільству, громаді та її соціальним інститутам. Переважна більшість респондентів (88,7%) вважають, що вони потрібні своїм сім'ям, дітям, онукам. Кожен другий (49,5%) впевнений, що потрібен оточуючим його людям (друзям, знайомим, родичам). Водночас 39,3% респондентів зазначають, що вони не потрібні державі та громаді зокрема.

Серед основних факторів, які гальмують успішну соціальну адаптацію внутрішньо переміщених осіб у Полтавську міську територіальну громаду, респонденти назвали, по-перше, відсутність житла. Ця проблема актуальна для 71,8% респондентів. По-друге, кожен другий звертає увагу на високі тарифи за оренду житла (44,2% респондентів). По-третє, кожного третього хвилює проблема матеріального становища (35% респондентів). По-четверте, 25,2% респондентів стурбовані якістю медичного обслуговування. Крім зазначених проблем, досить актуальні зростання цін на товари першої необхідності (12,6% респондентів), лікарські препарати (24,8% респондентів) тощо.

Узагальнюючи результати дослідження, ми дійшли висновку, що соціальну адаптацію внутрішньо переміщених осіб літнього віку та осіб з інвалідністю доцільно розуміти як кінцевий результат, тобто як досягнення кінцевої мети цього процесу, коли внутрішньо переміщена людина літнього віку та людина з інвалідністю входить у нове соціальне середовище і почувається комфортно. Безперечно, досягнення цієї мети можливе при розумінні соціальної адаптації як процесу, за допомогою якого досягається стан єдності між особистістю (внутрішньо переміщеною людиною літнього віку та людиною з інвалідністю) та соціальним середовищем (територіальною громадою).

Успішна соціальна адаптація виступає результатом адаптаційних процесів, викликаючи багатогранність та прогрес особистості, яка проживає у територіальній громаді.

Список використаних джерел

1. Каркач А., Кравченко О., Семигіна Т. Сучасні підходи до розуміння літніх людей як особливої соціальної групи. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2022. № 2 (9). С. 77–90. DOI: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.2\(9\).2022.267086](https://doi.org/10.31499/2618-0715.2(9).2022.267086).

2. Кінаш О. Соціальна адаптація вимушено переміщених осіб в умовах військового стану як наукова проблема. *Social Work and Education*. 2024. Т. 11, № 1. С. 136–144. DOI: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.24.1.11>.

3. Шапошникова І. В., Пристай І. Р. Стратегії та виклики інтеграції внутрішньо переміщених осіб у територіальних громадах в умовах воєнного стану. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2024. № 11. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-11-02-04>.

4. Durkheim E. *Sociology and Philosophy* (Routledge Revivals). Abingdon: Taylor & Francis, 2009. 144 p.

ПОТЕНЦІАЛ АРТТЕРАПЕВТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПІДЛІТКІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ

THE POTENTIAL OF ART THERAPY TECHNOLOGIES FOR THE DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE IN ADOLESCENTS IN LITERATURE CLASSES

Карпова Тетяна Анатоліївна,
II курс, магістратура, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»;
tatykarpova@gmail.com

Романюк Людмила Василівна
доктор психологічних наук, професор,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».
rslv2008@gmail.com

Анотація. У тезах розглядаються теоретичні аспекти емоційного інтелекту як затребуваної компетенції, різновиди та ключові принципи арттерапії. Висвітлюються особливості підліткового віку як кризового, проте сприятливого періоду для розвитку емоційного інтелекту, а також потенціал арттерапевтичних методів для розвитку емпатії та розуміння власного світу емоцій. Обґрунтовано доцільність використання арттерапевтичних засобів на уроках літератури.

Annotation. The abstract discusses theoretical aspects of emotional intelligence as a sought-after competence, types and key principles of art therapy. It highlights the peculiarities of adolescence as a crisis period, yet a favourable one for the development of emotional intelligence, as well as the potential of art therapy methods for developing empathy and understanding one's own emotional world. The feasibility of using art therapy tools in literature classes is substantiated.

Сучасні світові реалії диктують високі вимоги до психологічної стабільності та адаптивності особистості. Здатність ефектив-

но керувати власними емоціями та розуміти емоції інших, відома як емоційний інтелект, стає однією з ключових компетенцій успішної людини. Емоційний інтелект (EI) нині є одним із найважливіших понять сучасної психології, адже включає в себе усвідомлення власних емоцій та управління ними, а також власним емоційним станом, здатність ідентифікувати та розуміти свої почуття, їх причини та наслідки, самомотивацію, наполегливість, оптимізм, здатність розуміти та відчувати емоції інших людей, сприймати їхню точку зору, здатність ефективно будувати відносини, вирішувати конфлікти, переконувати та надихати. Ця проблема є особливо актуальною для підліткового віку, який характеризується інтенсивними емоційними переживаннями, пошуком ідентичності та формуванням соціальних зв'язків. Програма Нової української школи не передбачає щотижневі заняття із психологом у загальноосвітніх навчальних закладах. Тож використання арттерапевтичних технологій для розвитку емоційного інтелекту підлітків на уроках літератури, які відбуваються щотижня, зокрема в умовах війни, коли діти мають додатковий стрес, є важливим завданням психологічної науки і практики.

Ключовими принципами арттерапії, які роблять її ефективною для розвитку емоційного інтелекту, є:

- символічне вираження, яке дає змогу висловити те, що не можна висловити словами, надаючи доступ до несвідомих переживань;

- проєкція, коли у творчості людина проєктує свої внутрішні стани, що дозволяє психологу або вчителю інтерпретувати їх і допомогти в самоусвідомленні;

- катарсис, коли творчий процес може допомогти звільнитися від напруги та негативних емоцій;

- рефлексія, яка через обговорення створених творів сприяє аналізу емоцій і думок;

- безпечне середовище, оскільки творчість створює захищений простір для експериментів з емоціями та поведінкою.

Різноманітність технологій арттерапії (ізотерапія, музична терапія, казкова терапія, драматерапія, робота з МАК тощо) дає змогу вчителю вибирати найбільш відповідні інструменти, адаптуючи їх до вікових особливостей і потреб підлітків, а також до змісту літературного матеріалу.

Аналіз наукової літератури підтверджує, що література та арттерапія мають глибокий зв'язок і значний потенціал для

розвитку емоційного інтелекту. Оскільки літературні твори є потужним джерелом емоційного досвіду, то підлітки можуть переживати різноманітні емоції персонажів, аналізувати їх мотиви та наслідки дій. Це розвиває емпатію, розуміння причинно-наслідкових зв'язків між емоціями та поведінкою. Інтеграція технологій арттерапії в процес вивчення літератури дає змогу поглибити розуміння тексту, оскільки створення образів, асоціацій за допомогою малюнка, музики або драматизації допомагає підліткам краще відчувати та інтерпретувати емоційний зміст твору. Це також актуалізує власний емоційний досвід, оскільки емоції, викликані літературними творами, можуть стати «мостом» до власних переживань, дозволяючи їх усвідомити та виразити. Крім того, це розвиває вербалізацію емоцій, оскільки обговорення творів мистецтва, створених під впливом літератури, стимулює підлітків до вербального опису емоцій, що є важливим компонентом емоційного інтелекту, та формує навички рефлексії, оскільки аналіз власної творчості та її зв'язку з літературним матеріалом сприяє самопізнанню. Таким чином, уроки літератури, збагачені технологіями арттерапії, стають простором для емоційного розвитку, де художній образ стає каталізатором саморефлексії та інтелектуального осмислення почуттів.

Підлітковий вік (приблизно 11–16 років) є критичним періодом у психічному розвитку. Він характеризується підвищенням лабільності емоційного фону через різкі статеві зміни, високою чутливістю до стресу, одночасним переживанням протилежних емоцій, активним пошуком власного «я» та свого місця у світі, розвитком самосвідомості, а також особистим спілкуванням як видом провідної діяльності. Саме ці особливості роблять підлітковий вік особливо сприятливим для розвитку емоційного інтелекту за допомогою технологій арттерапії, оскільки вони пропонують безпечний спосіб дослідження та вираження складних емоцій і таким чином сприяють активному самопізнанню.

Отже, використання технологій арттерапії на уроках літератури створює унікальні психологічні та педагогічні умови для розвитку емоційного інтелекту в підлітковому віці, що є запорукою психологічної стабільності та успішної адаптації в дорослому житті.

Список використаних джерел

1. Носенко Е.Л., Коврига Н.В. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції : монографія. Київ : Вища школа, 2003. 126 с.
2. Опанасюк І.В. Вплив засобів арт-терапії на розвиток емоційного інтелекту старшокласників. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Додаток 2 до Вип. 35. Том I (13) : Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». Київ : Гнозис, 2015. С. 269–275.
3. Токарева Н.М., Шамне А.В., Макаренко Н.М. Сучасний підліток у системі психолого-педагогічного супроводу : монографія. Кривий Ріг, 2014. 312 с.
4. Яцюк М. Емоційний інтелект особистості (на хвилі Нової української школи) : навчально-методичний посібник. Вінниця : Вид-во «Діло», 2019. 105 с. С. 27–29.

**ТОЛЕРАНТНІСТЬ ТА ІНКЛЮЗІЯ — ОСНОВНІ ЦІННОСТІ
СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**
**TOLERANCE AND INCLUSION — THE CORE VALUES
OF MODERN UKRAINIAN SOCIETY**

Клик Світлана Едуардівна

*старший викладач кафедри психології та соціальної роботи,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна».
svitlanaklyk@ukr.net*

Анотація. Сучасне українське суспільство проходить через глибокі трансформації, спричинені війною, соціальними змінами та переосмисленням основних людських цінностей. У таких умовах особливої актуальності набувають питання інклюзії, толерантності та безбар'єрного середовища. Вони стають фундаментом утвердження європейських принципів — поваги до людської гідності, рівності можливостей та соціальної єдності, а також важливим напрямом державної політики. Інклюзія сьогодні розглядається не просто як освітня концепція, а цілісний світогляд, культура взаємоповаги й спільної відповідальності за тих, хто потребує підтримки. Розвиваючи інклюзивний підхід, Україна дедалі більше інтегрується в європейський простір, де цінується кожна особистість, незалежно від її можливостей чи обмежень.

Annotation. Modern Ukrainian society is undergoing profound transformations caused by war, social changes, and a rethinking of basic human values. In such conditions, issues of inclusion, tolerance,

and a barrier-free environment become particularly relevant. They become the foundation for the establishment of European principles — respect for human dignity, equality of opportunity, and social cohesion, as well as an important direction of state policy. Inclusion today is seen not just as an educational concept, but as a holistic worldview, a culture of mutual respect and shared responsibility for those who need support. By developing an inclusive approach, Ukraine is increasingly integrating into the European space, where every individual is valued, regardless of their abilities or limitations.

Толерантність та інклюзія є ключовими цінностями сучасного українського суспільства, оскільки вони формують основу для поваги, взаєморозуміння та рівних можливостей для всіх громадян, незалежно від їхніх відмінностей. Ці принципи сприяють створенню справедливого, мирного та стабільного суспільства, де кожна людина відчуває себе включеною та цінною.

Толерантність у сучасному українському контексті означає не просто пасивне «терпіння» іншого, а активне визнання, повагу та прийняття розмаїття культур, поглядів, ідентичностей та особливостей. Це свідомий вибір на користь діалогу замість конфлікту, що є критично важливим в умовах гібридної війни та внутрішньої консолідації нації.

Толерантність (від лат. *tolerantia* — терпіння, витривалість, стійкість) — це не просто пасивне терпіння чи байдужість до інших. Це активна моральна позиція та психологічна готовність до взаємодії з людьми іншої культури, національності, релігії, соціального чи майнового стану, іншого світогляду, стилю мислення чи поведінки. Це повага до різноманіття, визнання права іншого бути іншим, не нав'язуючи своїх поглядів чи способу життя.

Інклюзія (від англ. *inclusion* — включення, залучення) — це ширше поняття, що виходить за межі простої толерантності. Це процес створення умов, за яких кожна людина, незалежно від її особливостей (фізичних, ментальних, соціальних), має рівні можливості бути повноправним членом суспільства, брати участь у всіх сферах життя — освіті, праці, культурі, політиці. Інклюзія передбачає активне усунення бар'єрів та створення доступного середовища [2].

Суспільство, яке переживає трансформації та війну, потребує толерантності на багатьох рівнях: регіональному та мовному (повага до різних регіональних особливостей та мовного питання

як елемента культурної ідентичності), світоглядному та релігійному (забезпечення свободи совісті та мирного співіснування різних релігійних та ідеологічних спільнот), соціальному та політичному (здатність вести конструктивну дискусію між різними політичними силами та соціальними групами без переходу на мову ворожнечі).

Побудова толерантного суспільства є ефективним інструментом протидії будь-яким формам дискримінації — за ознакою статі, раси, етнічного походження, інвалідності, сексуальної орієнтації чи соціального статусу. Це гарантує захист прав людини для кожного громадянина.

Інклюзія може розглядатися як практичне втілення рівності та справедливості.

Інклюзія виходить за межі простого фізичного доступу (пандуси, ліфти). Вона означає створення універсального дизайну середовища — фізичного, інформаційного, освітнього та соціального — де кожна людина, незалежно від її функціональних особливостей чи життєвих обставин, може повноцінно брати участь у всіх сферах життя.

Інклюзивне суспільство є сильнішим і стійкішим. Залучення до активного економічного та соціального життя людей з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни, представників різних меншин не є тягарем для держави; навпаки, це потужний ресурс для інновацій, зростання продуктивності та згуртування нації.

Інклюзивна освіта є наріжним каменем формування інклюзивного суспільства. Вона вчить дітей взаємодії, емпатії та поваги до різноманітності змалечку. Створення рівних можливостей для навчання дітей з особливими освітніми потребами є інвестицією у майбутнє, де цінність кожної особистості визнається априорі [1].

Взаємозв'язок та синергія цінностей в умовах війни та відновлення України характеризується наступними чинниками:

1. Толерантність та інклюзія як основа національної стійкості.

В умовах повномасштабного вторгнення росії, ці цінності набувають особливого значення. Здатність українців об'єднуватися, попри внутрішні відмінності, та інтегрувати мільйони ВПО і ветеранів, які повертаються до цивільного життя з різними потребами (включно з невидимими травмами), є критичною для перемоги та післявоєнного відновлення.

2. Формування нової української ідентичності на засадах людяності.

Сучасна українська ідентичність формується не лише на спільній історії чи мові, а на спільних демократичних та гуманістичних цінностях. Толерантність та інклюзія стають маркерами європейського вибору України, протиставляючи відкритість та повагу до людини російському імперському авторитаризму.

3. Шлях від декларацій до повсякденної практики.

Кінцева мета — перетворити толерантність та інклюзію з абстрактних понять чи законодавчих норм на повсякденні практики, звички та норми поведінки кожного українця на роботі, вдома, в публічному просторі. Це вимагає послідовної державної політики, освіти та особистої відповідальності кожного громадянина.

Українське суспільство історично було багатонаціональним та полікультурним. Однак сучасні виклики — війна, внутрішня міграція, потреба у відбудові країни — вимагають нового рівня згуртованості. Толерантність та інклюзія є необхідними для національної єдності, демократичного розвитку, Європейської інтеграції, соціальної справедливості [3].

Побудова толерантного та інклюзивного суспільства — це не одноразова акція, а безперервний процес, який вимагає зусиль від держави, освітніх інституцій, медіа та кожного громадянина.

Толерантність та інклюзія — це не просто гарні слова чи абстрактні ідеали. Це практичні інструменти для побудови сильної, стійкої та справедливої України. Прийняття цих цінностей як основи нашого суспільного договору дозволить нам об'єднати потенціал кожного громадянина, створити державу, де хочеться жити, працювати і творити, де кожен відчуває себе як вдома. Це шлях до зрілої демократії та успішного європейського майбутнього. Майбутнє інклюзії в Україні залежить від послідовної державної політики, якісної підготовки фахівців, створення безбар'єрного середовища та спільної відповідальності суспільства за забезпечення рівних прав та можливостей для всіх громадян [4].

Список використаних джерел

1. Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики: тези доповідей XXII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 30 листопада 1 грудня 2022 р.), у 2-х частинах. Ч. 1. Київ : Університет «Україна», 2022. 333 с.

2. Теоретико-методологічні засади впровадження інклюзії в закладах освіти : монографія / за ред. М.Є. Чайковського; ХІСТ Університету «Україна». Київ : Університет «Україна», 2019. 460 с.

3. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Інклюзивне навчання. Видавництво: Кенгуру, 2019. 160 с.

4. Шевців З.М. Основи інклюзивної педагогіки. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 248 с.

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ КОЛЬОРОПРЕФЕРЕНЦІЙНОЇ МЕТОДИКИ «БІОКОЛОР» ДЛЯ ГАРМОНІЗАЦІЇ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНОГО СТАНУ ЛЮДИНИ

PROSPECTS FOR THE APPLICATION OF THE BIOCOLOR COLOR PREFERENCE METHOD FOR HARMONIZING THE PSYCHOPHYSIOLOGICAL STATE OF HUMANS

Ковалевська Олена Еммануїлівна

асистент кафедри мікробіології,

сучасних біотехнологій, екології та імунології,

Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»;

modus-color@ukr.net

Моїсеєнко Євген Васильович

професор кафедри мікробіології,

сучасних біотехнологій, екології та імунології,

Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»;

доктор медичних наук, заслужений діяч науки і техніки України,

провідний науковий співробітник відділу гіпоксії,

Інститут фізіології ім. О.О. Богомольця НАН України;

moiseyenkoev@gmail.com

Мовчан Валентина Олексіївна

кандидат біологічних наук, директор,

Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

greendragoness16@ukr.net

Анотація. *Механізми розвитку невротичної патології внаслідок посттравматичних і стресових розладів у першу чергу характеризуються порушеннями психоемоційного стану людини, що потребує застосування ефективних методів корекції. Для розв'язання проблем адекватного лікування і реабілітації такого контингенту обґрунтовується використання кольоропреференційної методики «Біоколор» котра базується на принципах біорегуляції психофізіологічного стану людини. Перспективність застосування технології біорегуляції за індивідуалізованим сприйняттям колір-*

них гармоній довкілля полягає саме у площині позитивного впливу поліхромних композицій оздоровчого садівництва. Досвід попередніх досліджень даного напрямку дозволяє прогнозувати успішність практичного застосування методики у комплексі реабілітаційних заходів серед широкого загалу осіб із посттравматичними розладами — першочергових завдань, актуалізованих сьогодні.

Annotation. *The mechanisms of development of neurotic pathology as a result of post-traumatic and stress disorders are primarily characterized by disturbances in a person's psycho-emotional state, which requires the use of effective correction methods. To solve the problems of adequate treatment and rehabilitation of such a contingent, the use of the color preference technique «Biocolor» is justified, which is based on the principles of bioregulation of the psychophysiological state of a person. The promise of using bioregulation technology based on individualized perception of color harmonies in the environment lies precisely in the positive impact of polychromatic compositions in therapeutic gardening. The experience of previous studies in this area allows us to predict the success of the practical application of this technique in a complex of rehabilitation measures among a wide range of people with post-traumatic disorders — a priority task that is particularly relevant today.*

Населення України з 2022 року живе в умовах воєнного стану. Перманентне перебування під дією стресових чинників різного ступеня інтенсивності значно зменшує коло можливостей обрання стратегій поведінки у повсякденному житті. Кожен особисто на собі відчуває, що відбувається з людиною в разі небезпеки. Негативний вплив від воєнних дій стосується і військових, і цивільних осіб.

Завдання збереження психічного й фізичного здоров'я, необхідність готовності до продуктивної діяльності в умовах стресу, у ситуації небезпеки життю повстають перед громадянами, залученими до воєнних дій та стосуються цивільного населення.

Стрес, заподіяний війною, підсилює необхідність захисту власної психіки від ворожої пропаганди та розпалюваної ворожнечі в умовах воєнної цензури та інформаційної невизначеності.

Важкими стресовими чинниками слугують і вкрай несприятливі умови побуту, в які потрапляють, зокрема, вимушені переселенці. Створювані війною екстремальні стресори: шум, постріли, вибухи, вий сирен, перебування у замкнених просторах,

забруднення повітря, різні види випромінювання, втрати, неможливість вплинути на ситуацію — спричиняють високий рівень напруги людської психіки та викликають розгублення, страх, безпорадність, виснаження нервової системи. Важкий соціально-економічний стан у суспільстві, невизначеність майбутнього погіршують психологічний клімат, послаблюють згуртованість в соціумі, що, своєю чергою, шкодить перебігу індивідуальних особистісних адаптаційних процесів, негативно впливає на загальний стан організму.

Військові, що повертаються після завершення бойових дій — це не просто люди, що тривалий час живуть та працюють у стані порушення режиму сну, відпочинку, харчування. Це бійці з досвідом боротьби за виживання в реаліях важких травм та смертей (що у багатьох викликає відчуття провини). Значна кількість військових отримують й фізичні поранення різного ступеня важкості й психологічні травми, що ускладнює період одужання та реабілітації, може спричиняти зростання агресії, депресивних проявів, викликати або підсилювати негативні залежності.

Саме тому врахування несприятливих прогнозів важливе для планування, створення та застосування коригувальних методик покращення особистісного стану громадян та психологічного клімату в соціумі після завершення воєнних дій. Соціально-психологічна адаптація до мирного життя займає різні проміжки часу у різних особистостей. Цей період може характеризувати погіршення самопочуття. Багато хто може потребувати індивідуального лікарського контролю. У людей проявляються набуті у воєнний час нові особливості поведінки, незвичні риси у взаємовідносинах. Самодопомогою для виходу з негативних станів слугує гнучкість характеру та постановка позитивних цілей.

Багато жителів нашої країни тією чи іншою мірою вже зараз потребують певних допоміжних засобів, які зазвичай відносять до інклюзивності. Саме тому доступність, безбар'єрність, зручність середовища життя, навчання, праці та відпочинку — це умови, необхідні для відновлення мирного життя суспільства. Перед фахівцями постає завдання створення середовища для покращення, відновлення рівня та якості фізичного й психічного здоров'я (це взаємодія біології, психофізіології, соціальної психології, середовища та індивідуальних особливостей особистості).

Для проєктування гармонійного колірнього середовища, визначення колірних переваг і, відповідно, домінувальних харак-

теристик психофізіологічного стану респондентів пропонується технологія поліхромної біорегуляції С. — А. Мадяра «Біоколор», яка поєднує діагностичні та корегувальні складники і була протестована у звичайних та екстремальних умовах.

Завдяки легкості та доступності проведення кольоропреференційного обстеження (респонденту надаються для тестування різноколірні картки 12-ступеневого гармонійного колірного ряду) технологія зручна для роботи з особами різного віку, з дітьми та людьми з особливими потребами. Корегувальний складник технології містить як вже готові кольоропреференційні гармонійні таблиці для споглядання, так і можливості створення індивідуальних поліхромних гармонійних композицій. Фахівцям методика надає можливості формування вмінь та навичок проєктування та створення гармонійних поліхромних просторів з урахуванням особливостей респондентів.

У сучасних умовах високої емоційної напруги у одних, емоційного вигорання — в інших, негативних процесів та очікувань у соціумі, один з доступних для покращення стану людини напрямків — психоемоційна гармонізація у взаємодії з поліхромним простором, спроєктованим саме задля конструктивної допомоги особистості у подоланні стресового стану.

Середовищем для застосування технології «Біоколор», що сприятиме формуванню режиму оптимального функціонування організму, адекватному особистісному й поведінковому реагуванню стають сьогодні терапевтичні сади. Створення преференційних гармонійних колірних ділянок — це можливість зробити відвідування саду корисним та бажаним для осіб у різних психоемоційних станах, для людей з посттравматичними розладами.

Крім оздоровчого впливу, значущої соціальної та виховної ролі простір терапевтичного саду можна наповнити ділянками, смислове навантаження, яких пов'язане з етнокультурними та колористичними традиціями тієї або іншої місцевості нашої батьківщини. Відтворення в озелененні традицій різних місцевостей України у вигляді певних рослин, квітів та кольорів слугуватиме підтримці зв'язків між поколіннями, між представниками різних регіонів країни, зближенню військових і цивільних, сприятиме створенню позитивної атмосфери, творчій самореалізації, відновленню моральних засад у просторі спільної взаємодії та формуванню позитивного образу майбутнього.

Список використаних джерел

1. Мадяр С.-А.Й., Ковалевська О.Е., Моїсеєнко Є.В., Мовчан В.О. Використання інноваційної технології «Біоколор» у терапевтичному садівництві для корекції психофізіологічного стану людини: навч. посібник. Київ : «Університет Україна», 2025. 160 с.
2. Моїсеєнко Є.В., Мірошніченко О.А. Конфлікти та шляхи їх попередження у пацієнтів в умовах ізоляції групи: навч.-метод. посібник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013 172 с.
3. Pandikidis N.I., Zhubrikova L.A., Kolesnikova O.V. Features of adaptation of cardiohemodynamics indices of medical students to physical exertion. J. Med. Biol Sports. 2017;(4)2:87–93. [Ukrainian].
4. Li Z., Zhao L., Chang J, Li W, Yang M., Li C., Wang R., Ji L. EEG-based evaluation of motion sickness and reducing sensory conflict in a simulated autonomous driving environment. In: Proceedings of the 2022 44th Annual International Conference of the IEEE Engineering in Medicine and Biology Society (EMBC). Glasgow.UK,11Jul2022:4026-30.

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ
ПОДОЛАННЯ БАР'ЄРІВ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ІЗ СДУТ
У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

**PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL STRATEGIES
FOR OVERCOMING BARRIERS FOR STUDENTS WITH ADHD
IN PROFESSIONAL PRE-HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS**

Кожушко Олег Іванович

*І курс, група ДЗ-25, спеціальність «Дизайн»,
Тернопільський фаховий коледж Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-7012-6333>
kozhushko_oleg@ukr.net*

*Науковий керівник: Гловацький А.В., викладач суспільних дисциплін,
Тернопільський фаховий коледж Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-6215-4193>
antonhlovackyj45@gmail.com*

Анотація. Актуальність дослідження полягає у зростаючій кількості студентів з нейророзладами, зокрема із синдромом дефіциту уваги та гіперактивності (надалі — СДУТ), які вступають до закладів фахової передвищої освіти. Традиційна система навчання, що вимагає тривалої концентрації та високого рівня самоорганізації, стає для них значним бар'єром. Метою роботи є аналіз цих бар'єрів та пропозиція психолого-педагогічних стратегій їх подолання. У роботі використано принципи «дизайн-мислення», орієнтованого на людину. Досліджено, яким чином методи тайм-ме-

неджменту (метод Pomodoro), гнучкі формати лекцій та адаптація завдань у Moodle (стратегія «дроблення завдань») допомагають долати проблеми з виконавчою функцією та прокрастинацію. Зроблено висновок, що педагогічна підтримка студентів з СДУГ вимагає не «поблажок», а гнучкої та структурованої освітньої послуги.

Annotation. *The relevance of the study lies in the growing number of neurodegenerative students, particularly with Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD), entering professional college education. The traditional learning system, requiring sustained concentration and a high level of self-organization, becomes a significant barrier for them. The aim of this work is to analyse these barriers and propose psychological-pedagogical strategies to overcome them. The study uses human-centered «design thinking» principles. It explores how time-management techniques (Pomodoro method), flexible lecture formats and task adaptation in Moodle («task chunking» strategy) help to overcome issues with executive function and procrastination. It is concluded that pedagogical support for students with ADHD requires not «leniency,» but a flexible and structured educational service.*

В умовах реалізації Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору, заклади фахової передвищої освіти активно впроваджують принципи інклюзії. Цей рівень навчання, на відміну від шкільного, висуває значно вищі вимоги до здатності студента із «самоуправління навчанням», що включає самостійне планування, високу «самотивацію» та «самоконтроль».

Проте саме ці навички, відомі як *виконавчі функції*, є найбільшим викликом для студентів із Синдромом дефіциту уваги та гіперактивності (СДУГ). Таким чином, стандартний освітній процес, орієнтований на високий рівень «самоорганізації», стає для них системним бар'єром. Метою роботи є ідентифікація цих бар'єрів та пропозиція психолого-педагогічних рішень.

На наш погляд, проблему становить не студент, а *дизайн* освітнього процесу, який не враховує нейровідмінності. Концепція «дизайн-мислення» (Design Thinking) — це підхід, що фокусується на потребах користувача (*Human-centered design*). Застосовуючи цей принцип, ми маємо спроектувати освітню послугу, орієнтуючись на реальні потреби студента із СДУГ, а не вимагати від нього відповідати негнучкій системі.

Педагогічна практика часто розглядає «самоменеджмент», «тайм-менеджмент» та «самотивацію» як навички, яких сту-

дент повинен навчитися самотійно. Для студента із СДУГ це не просто «навички», а сфера, що потребує постійної зовнішньої підтримки (педагогічного супроводу) для подолання бар'єрів.

Розглянемо три головні бар'єри та конкретні педагогічні рішення:

Бар'єр 1: проблеми з фокусом та робочою пам'яттю. Студенту з СДУГ важко висидіти 1 год 20 хв «традиційної лекції», він втрачає послідовність розповіді і не може ефективно конспектувати.

Педагогічне рішення: викладач застосовує альтернативні види лекцій. Замість монологу використовується «проблемна лекція» (студент активно залучений у вирішення кейсу) або «лекція-візуалізація» (використання мультимедіа та схем для утримання уваги). Надання доступу до запису лекції в Moodle також дозволяє студенту переслухати матеріал у власному темпі.

Бар'єр 2: виконавча дисфункція (прокрастинація). Студент відкладає завдання не через лінь, а через психологічну нездатність «почати» велике, неструктуроване завдання. Це явище визначається як «прокрастинація».

Педагогічне рішення: Викладач допомагає структурувати час, застосовуючи методики тайм-менеджменту. Наприклад, метод Pomodoro (25 хвилин роботи, 5 хвилин перерви) «привчить» студентів до фокусованої роботи. Це поєднується з психологічною підтримкою (техніка «рефреймінг»), що допомагає змінити сприйняття завдання.

Бар'єр 3: погане планування та організація (Moodle). Великі завдання, такі як «реферат» або «курсова робота», мають один далекий дедлайн. Студент із СДУГ не може адекватно розрахувати час і робить все в останню ніч. Педагогічне рішення: викладач використовує Moodle не як «сховище файлів», а як інструмент «активізації навчально-пізнавальної діяльності». Це досягається через стратегію «дроблення завдання»: замість одного дедлайну викладач створює в Moodle 5 окремих завдань із чіткими проміжними дедлайнами (напр., 1. План роботи, 2. Список джерел, 3. Розділ 1 і т. д.). Це знімає тривожність і когнітивне навантаження.

Психолого-педагогічна підтримка студентів із СДУГ у коледжі — це пряма реалізація принципів «дизайн-мислення» та «рефлексивної моделі» навчання. Адаптація методів викладан-

ня (проблемні лекції, метод Pomodoro) та структуризація завдань у Moodle дозволяють подолати бар'єри виконавчої функції. Ці стратегії, що є життєво необхідними для студентів із СДУГ, виявляються корисними абсолютно для всіх студентів, підвищуючи загальну якість освітньої послуги.

КОРЕКЦІЯ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

CORRECTION OF AGGRESSIVE BEHAVIOR IN ADOLESCENTS WITHIN INCLUSIVE EDUCATION SETTINGS

Корабльова Олена Олександрівна

II курс, група ЗПЛ-24-1м-ht, спеціальність «Психологія»,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна».
olenakorablova@gmail.com

Науковий керівник: Войцїх І.В., к.пед.н., доцент,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1196-2662>

Angelinna_V@ukr.net

Анотація. Дослідження обґрунтовує актуальність корекції агресивної поведінки підлітків в умовах інклюзивного навчання. Встановлено, що для ефективної корекції необхідний комплексний, командний підхід та перехід від покарання до позитивної поведінкової підтримки. Центральним елементом корекційної стратегії є функціональний аналіз поведінки, який дозволяє ідентифікувати функцію агресії (привернення уваги, уникнення, отримання бажаного тощо) та визначити тригери. Корекційна робота поєднує превентивні стратегії та інтервенційні методи.

Annotation. The research substantiates the relevance of correcting aggressive behavior in adolescents within inclusive education settings. It is established that effective correction requires a comprehensive, team-based approach and a shift from punishment toward Positive behavioral support. The central element of the correctional strategy is Functional behavioral assessment, which allows for the identification of the function of aggression (e.g., gaining attention, avoidance, accessing tangibles) and the determination of triggers. The correctional work combines preventive strategies and interventional methods.

Актуальність дослідження проблеми корекції агресивної поведінки підлітків в умовах інклюзивного навчання зумовлена сучасними викликами, що стоять перед освітньою системою. Інклюзія, як принцип забезпечення рівного доступу до освіти, передбачає включення в загальноосвітній простір учнів з різноманітними потребами, включно з тими, чия поведінка характеризується агресивністю та деструктивними проявами. Така поведінка не лише створює значний бар'єр для успішної освітньої інклюзії самого підлітка, перешкоджаючи його соціальній адаптації та академічним досягненням, але й становить пряму загрозу безпеці та ефективності освітнього середовища для інших учасників процесу. Розробка та впровадження науково обґрунтованих, системних стратегій корекції агресії є важливою для реалізації гуманістичних засад інклюзії та забезпечення психологічного благополуччя всіх учнів.

Проблематика агресії та девіантної поведінки підлітків тривалий час була об'єктом уваги вітчизняних та зарубіжних науковців. У галузі психології та педагогіки ці питання досліджували такі вчені, як А. Бандура (теорія соціального навчання), а в українському контексті — І. Бех, А. Фурман та Т. Яценко. Водночас, саме інтеграція корекційних стратегій безпосередньо в інклюзивне освітнє середовище стала предметом сучасних досліджень. Сучасні дослідження (наприклад, М. Капустіна, О. Коляда) наголошують на необхідності переходу від покарання до позитивної поведінкової підтримки та використання комплексного, командного підходу, що є необхідною умовою ефективної інклюзії [2].

Ефективна корекція агресивної поведінки підлітків в інклюзивному середовищі має бути системною, індивідуалізованою та багатовекторною. Корекція починається з функціонального аналізу поведінки (FBA), що дозволяє зрозуміти функцію агресивної дії та визначити тригери.

Функціональний аналіз поведінки (FBA) є критично важливим діагностично-аналітичним інструментом, що використовується в сучасній соціальній та інклюзивній педагогіці та психології для розуміння та подальшої ефективної корекції складної, зокрема агресивної, поведінки підлітків. Суть FBA полягає не в тому, щоб просто описати або оцінити форму поведінки (наприклад, крики, бійка), а в тому, щоб ідентифікувати її функцію — тобто, з'ясувати, яку мету або який результат підліток

досягає за допомогою цієї агресивної дії. Це переводить фокус роботи з каральних методів на пошук причин і надання підлітку альтернативних, соціально прийнятних способів досягнення цієї ж мети.

FBA працює за принципом тричленної залежності А-В-С (Antecedent — Behavior — Consequence). А (антецедент; попередній фактор) — це подія, ситуація або умова, що передують агресивній поведінці і слугує її тригером (спусковим механізмом). Визначення тригерів є ключовим, оскільки вони дозволяють фахівцям вживати проактивних заходів (наприклад, уникнення вимоги виконати складне завдання, ігнорування з боку однолітків). В (поведінка, behavior) — це безпосередня, об'єктивно вимірювана агресивна дія (наприклад, кидає речі, вступає в суперечку). С (наслідок, consequence) — це подія, що слідує за агресивною поведінкою і підкріплює її, збільшуючи ймовірність повторення цієї поведінки у майбутньому. Через аналіз «С» (наслідку) FBA встановлює, що агресивна поведінка зазвичай виконує одну з чотирьох основних функцій для підлітка: привернення уваги, уникнення/втеча від неприємної ситуації, отримання доступу до бажаного або сенсорна стимуляція [1].

Результати FBA стають основою для розробки Індивідуального плану розвитку (ІПР), який є центральною частиною корекційної роботи в інклюзії. Знаючи функцію агресії, фахівці можуть цілеспрямовано навчати підлітка функціонально еквівалентній поведінці — новим, соціально прийнятним способом досягнення тієї ж мети, наприклад, вчити просити перерву замість кидання підручників, якщо функція агресії — уникнення. FBA, таким чином, забезпечує індивідуалізацію корекційного процесу, роблячи його науково обґрунтованим та високоефективним.

На превентивно-формуючому етапі акцент робиться на запобіганні: основні стратегії включають навчання соціально-емоційним навичкам (SEL) (саморегуляції, вирішення конфліктів), створення безпечного та структурованого середовища з чіткими правилами та позитивну поведінкову підтримку (PBS), яка систематично заохочує бажану поведінку.

Корекційно-інтервенційний етап включає застосування реактивних стратегій, зокрема: технологію кейс-менеджменту, де кейс-менеджер координує зусилля всіх фахівців (вчитель, асистент, батьки) для реалізації ІПР, забезпечуючи цілісність та

послідовність корекційного впливу; когнітивно-поведінкову терапію (КПТ), спрямовану на зміну деструктивних когнітивних схем підлітка; та застосування методу «тайм-аут» (Time-out) для емоційної деескалації [3].

Корекція агресивної поведінки підлітків в умовах інклюзивного навчання вимагає відмови від ізоляції та переходу до інтегрованої, командної роботи. Ефективність корекції досягається лише за умови системного використання превентивних стратегій (PBS, SEL) та індивідуалізованих корекційних втручань (КПТ, Кейс-менеджмент).

Успішне впровадження цих технологій дозволяє не лише знизити рівень агресії та досягти соціальної та освітньої інклюзії «важких» підлітків, але й створити безпечне та сприятливе освітнє середовище для всіх учнів, повністю реалізуючи гуманістичний потенціал інклюзивної освіти.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Психологічна корекція девіантної поведінки підлітків : монографія. Київ : Либідь, 2018. 320 с.
2. Кулікова Н. М., Рогоза Н. О. Інклюзивне освітнє середовище: організація та управління : монографія. Львів : Магнолія, 2023. 288 с.
3. Садова І., Пантюк М. Технології коригування труднощів у навчанні та поведінці дітей з особливими освітніми потребами. *Молодь і ринок*, 2025. С. 7–11.

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

PHILOSOPHICAL PRINCIPLES OF THE DEVELOPMENT OF INCLUSIVE EDUCATION IN A MODERN SCHOOL

Косач Тетяна Михайлівна

кандидат філософських наук, доцент,
кафедра права та соціально-поведінкових наук,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-6043-159X>
kosachtm@gmail.com

Анотація. Розглядається роль інклюзивної освіти як чинника трансформації сучасної освітньої системи та забезпечення рівних можливостей навчання для всіх здобувачів освіти. Проаналізовано вплив філософських ідей (гуманізму, екзистенціалізму та праг-

матизму) на формування теоретико-методологічних основ інклюзивної освіти. Висвітлено історичний розвиток концепцій, що впливали на підготовку педагогів і організацію освітнього процесу для здобувачів з особливими освітніми потребами.

Annotation. *The article examines the role of inclusive education as a key factor in transforming the modern educational system and ensuring equal learning opportunities for all students. The influence of philosophical ideas — humanism, existentialism, and pragmatism — on the formation of the theoretical and methodological foundations of inclusive education is analyzed. The historical development of concepts that have shaped teacher training and the organization of the educational process for learners with special educational needs is highlighted.*

Інклюзивна освіта є ключовим чинником оновлення освітньої системи в країнах, де законодавчо закріплено право кожної дитини на навчання. Її реалізація вимагає переходу від моноідеологічного підходу до моделі, орієнтованої на різноманітність і рівність можливостей. Створення безпечного та комфортно-го середовища для всіх дітей потребує світоглядних змін серед учнів, батьків, педагогів і адміністрацій закладів освіти. Переосмислення теоретико-методологічних засад педагогіки дітей з особливими освітніми потребами зумовлене глобалізацією та інтеграцією України в європейський освітній простір, де людина визнається найвищою соціальною цінністю. У цьому контексті актуальним є дослідження впливу філософських ідей на становлення теоретичних основ інклюзивної освіти.

Філософія інклюзії в освіті передбачає створення такого освітнього середовища, у якому всі його учасники, незалежно від фізичних, інтелектуальних, соціальних чи емоційних особливостей, мають рівні можливості для навчання, розвитку та самореалізації. В її основі лежить принцип рівності, що утверджує право кожної дитини на якісну освіту та необхідну підтримку для розкриття свого потенціалу. Метою інклюзивної освіти є створення умов, за яких кожна дитина відчуває себе прийнятою, цінною та значущою частиною шкільної спільноти.

В історії філософської думки питання, пов'язані з людиною, тривалий час не посідали провідного місця. Починаючи з епохи Середньовіччя (V століття н.е.), у світоглядній системі домінував теоцентризм, де в центрі всесвіту стояло божественне начало, а гуманістичні ідеї залишалися на другому плані. І лише

в епоху Відродження та подальших політичних змін, спричиненими Реформацією і буржуазними революціями XVIII століття в Європі, у суспільній свідомості почали утверджуватися антропоцентричні та суб'єктивістські ідеї, що акцентували увагу на цінності людини як особистості. Проте ці погляди не набули панівного статусу через переважання монархічних і авторитарних режимів.

У XIX ст. в країнах Європи та Північної Америки все ще зберігалися колоніальні, расистські та сегрегаційні ідеї, які юридично й політично закріплювали нерівність прав і свобод між різними соціальними та етнічними групами населення світу.

Перша та Друга світові війни стали переломним моментом, який змусив світову спільноту переосмислити цінність людського життя, а також по-новому подивитися на роль особистості та її потенціал. Проте до середини XX століття у науці все ще переважали механістичні та структуралістські підходи, характерні як для природничих, так і для гуманітарних дисциплін. На тлі цих інтелектуальних тенденцій поступово сформувалася нова концепція інклюзії, яка у широкому розумінні проголосила пріоритет індивідуальності над усередненими соціальними нормами. Вона утвердила уявлення про людську особистість як головну рушійну силу суспільного розвитку, визнаючи її у всій повноті — як із позитивними, так і з недосконалими рисами.

У науково-педагогічному дискурсі розвитку інклюзивного суспільства важливе місце належить гуманістам. Гуманізм, як система ідей і поглядів, що ставлять людину як найвищу цінність суспільства у центр уваги, сприяє зміні ставлення до дітей з особливими освітніми потребами: їх більше не розглядають лише як отримувачів соціальної допомоги, а визнають рівноправними членами суспільства, які мають право на активну участь у його житті. Саме на таких уявленнях ґрунтується ідея інклюзивного суспільства (інклюзії), що передбачає створення сприятливого середовища задля реалізації прав та інтеграції всіх людей незалежно від здібностей, стану здоров'я чи індивідуальних особливостей. Гуманістичний підхід до організації освітнього процесу здобувачів освіти з ООП забезпечує їхню самореалізацію та розвиток соціальних навичок через створення умов, які допомагають кожному самовиразитися, самоутвердитися, самоактуалізуватися. Серед ключових принципів гуманізму, важливих для інклюзивної освіти, є: повага до життя й гід-

ності, рівність прав, соціальна справедливість, повага до культурного різноманіття, відчуття спільної відповідальності і міжнародна солідарність. Гуманізм визнає різноманітність освітніх систем, світоглядів і уявлень про добробут як джерела розвитку. Він стає фундаментом сталого людського й соціального розвитку, де головна мета освіти — забезпечити гідність людини, розвинути її потенціал та забезпечити добробут особистості. Орієнтація на гуманістичні цінності прогнозує формування інклюзивної політики держави, прозорості та підзвітності в наданні реальних можливостей навчання для всіх [3; 2].

Представники філософії екзистенціалізму (С. К'єркегор, Ж.-П. Сартр та К. Ясперс) підкреслювали унікальність і неповторність кожної особистості, яка може пізнати себе лише через внутрішнє переживання, саморефлексію та духовне занурення. На їхню думку, людину неможливо пізнати виключно науковими методами, адже наука оперує узагальненнями та спрощеннями, тоді як людське існування — індивідуальне й неповторне. Ідеї екзистенціалізму поставили під сумнів репродуктивні підходи традиційної авторитарної педагогіки, заснованої на домінуванні педагога та жорсткому контролі за освітнім процесом. У контексті інклюзивної освіти це означає необхідність перегляду педагогічних позицій: педагог має сприймати здобувача освіти як найвищу цінність, визнавати особистісну унікальність і постійно шукати ефективні шляхи залучення всіх, у тому числі здобувачів освіти з інвалідністю, до повноцінної участі в освітньому процесі.

Представники філософії прагматизму (У. Джеймс, Дж. Дьюї та Ч. Пірс) розглядали освіту як ключовий інструмент передавання культурного досвіду та підготовки дитини до активного дорослого життя. У шкільному середовищі, на їхню думку, учні під керівництвом учителя набувають соціальних умінь, навчаються аналізувати наслідки власних дій і робити з них висновки, тоді як педагоги мають спрямовувати цей процес рефлексії та розвитку мислення.

Прихильники прагматичного підходу наголошували на гнучкості методів навчання, адже саме індивідуалізація освітнього процесу є основою для задоволення особливих освітніх потреб (ООП) учнів з інвалідністю. Центральною ідеєю прагматизму є розв'язання практичних проблем, що передбачає створення навчальних ситуацій, максимально наближених до реальних

життєвих умов. У цьому контексті дітей заохочують до співпраці, пошуку рішень, участі у проектній діяльності, що сприяє розвитку їхньої уяви, творчості та здатності досліджувати навколишній світ. Таким чином, прагматична освіта це передусім практично зорієнтоване навчання, яке готує дітей до майбутнього, формує демократичні цінності, почуття колективної відповідальності та робить освітній процес відповідним до реальних потреб суспільства [4].

На основі розвитку філософських ідей поступово сформувалися три провідні теоретичні школи, що визначили підходи до підготовки педагогічних кадрів для інклюзивної освіти та навчання здобувачів освіти з інвалідністю. Це: біхевіоризм (середина XX ст.), структуралізм / когнітивний конструктивізм (1970–1980-ті роки), соціальний конструктивізм (кінець XX ст.). Кожна з цих шкіл має власну концептуальну основу, що спирається на відповідні теоретичні положення, зокрема, біхевіоризм підкреслює роль поведінкових реакцій і підкріплення у навчанні; конструктивізм (структуралізм або когнітивний конструктивізм) — активну побудову знань самим учнем; а соціальний конструктивізм — значення соціальної взаємодії та співпраці в освітньому процесі [1].

Отже, інклюзивна освіта ґрунтується на визнанні цінності кожної особистості та створенні умов для її повноцінного розвитку. Впровадження гуманістичних, екзистенціалістських і прагматичних підходів сприяє формуванню педагогічних практик, орієнтованих на індивідуалізацію навчання та активну участь усіх здобувачів освіти у освітньому процесі. Теоретичні школи біхевіоризму, конструктивізму та соціального конструктивізму забезпечують методологічну основу для підготовки педагогів та організації інклюзивного навчання.

Список використаних джерел

1. Бондар Т., Варава О. Інклюзивна освіта у США: філософське підґрунтя. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип 31, том 3. С. 54–62.
2. Мельник Н. І. Гуманістична парадигма освіти як умова ефективної організації інклюзивної освіти в Україні. *Вісник психології і педагогіки. Збірник наукових праць*. 2012, № 9. URL: <https://www.psych.kiev.ua>
3. Опольська М. В., Челомбітько Т. В., Міршук О. Є., Лютко Н. В., Козаченко С. М. Філософські основи сучасної парадигми освіти. *Культурологічний альманах*, 2023. № 1. С. 136–143. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.1.18>

4. Essays UK. Pragmatism — Dewey and Experiential Learning. November 2013. URL: <https://www.ukessays.com/courses/education/approaches/pragmatism/lecture.php?vref=1>

**ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ АДАПТАЦІЇ
ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ДО НОВИХ УМОВ
ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ**

**PSYCHOLOGICAL FACTORS OF ADAPTATION
OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS
TO NEW LIVING CONDITIONS: A THEORETICAL ANALYSIS**

Куделя Надія Володимирівна

II курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
peregnyaknv@ukr.net

Науковий керівник: Співак Л.М., д.психол.н., професор,
професор кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
lspivotk.work@gmail.com

Анотація. У тезах розглянуто психологічні особливості адаптації внутрішньо переміщених осіб до нових умов життєдіяльності в умовах воєнного конфлікту. Проаналізовано сутність адаптації як процесу відновлення внутрішньої рівноваги та формування нових моделей поведінки в ситуації вимушених життєвих змін. Визначено ключові чинники, що впливають на перебіг адаптаційного процесу, зокрема життєстійкість, соціальна підтримка, особливості копінг-стратегій та індивідуально-психологічні риси. Наголошено на значущості збереження залученості до соціальної взаємодії, відчуття контролю над власним життям та готовності сприймати зміни як можливість розвитку. Робота підкреслює те, що ефективна психологічна допомога внутрішньо переміщеним особам має бути спрямована на зміцнення внутрішніх ресурсів та відновлення соціальних зв'язків, що забезпечує формування адаптивних стратегій і сприяє відновленню психологічної цілісності.

Annotation. The theses examine the psychological characteristics of adaptation among internally displaced persons to new living conditions in the context of armed conflict. The essence of adaptation is analyzed as a process of restoring internal balance and forming new behavioral models under conditions of forced life changes. Key factors influencing the course of the adaptation process are identified, including

resilience, social support, coping strategies, and individual psychological traits. The importance of maintaining social engagement, a sense of control over one's own life, and the readiness to perceive change as an opportunity for development is emphasized. The work highlights that effective psychological support for internally displaced persons should be aimed at strengthening internal resources and restoring social connections, which ensures the formation of adaptive strategies and contributes to the restoration of psychological integrity.

Вклад основного матеріалу. Адаптація внутрішньо переміщених осіб до нових умов життєдіяльності є складним і багатовимірним процесом, що охоплює внутрішній стан людини, її стосунки з оточенням, емоційний баланс та осмислення власного життя в нових умовах. Переміщення, спричинене зовнішніми загрозами, такими як воєнні дії чи окупація, означає для людини втрату стабільності, безпеки, звичних стосунків та структур повсякденного життя. Такі зміни мають раптовий та вимушений характер, тому не залишають часових і психологічних можливостей для поступового переживання та прийняття ситуації. Унаслідок цього у ВПО зростає рівень тривоги, невизначеності, внутрішнього напруження і може формуватися почуття дезорієнтації у нових соціальних обставинах [2].

Психологічна адаптація у цій ситуації розглядається як процес встановлення та підтримання рівноваги між вимогами середовища та внутрішніми ресурсами людини. Вона передбачає переосмислення життєвих обставин, відновлення самооцінки та почуття особистісної цілісності, інтеграцію нового досвіду та формування нових моделей поведінки [3]. Гуманістичний підхід К. Роджерс, А. Маслоу підкреслює, що адаптація стає можливою за умов збереження доступу до власного «Я», прийняття своїх емоцій і відкритості до змін. У свою чергу, когнітивно-поведінковий підхід акцентує увагу на тому, що адаптація залежить від уміння людини інтерпретувати події, надавати їм нові смисли та застосовувати конструктивні копінг-стратегії, що дозволяють знижувати рівень стресу та відновлювати саморегуляцію [4].

Процес адаптації ВПО включає декілька взаємопов'язаних компонентів. По-перше, це подолання втрати звичного соціального середовища, у межах якого була сформована особиста й соціальна ідентичність. По-друге, це формування нових со-

ціальних контактів та інтеграція в іншу громаду, що потребує довіри, емоційної відкритості та взаємного прийняття. По-третє, це перебудова професійної, економічної та побутової сфери, що може бути пов'язано з втратою соціального статусу, зміною ролей та необхідністю освоєння нових способів забезпечення життєдіяльності. Втрата або різке послаблення соціальних зв'язків у поєднанні з невизначеністю майбутнього може спричиняти відчуття самотності, відчуженості, «випадіння» із соціального життя, що значно ускладнює процес адаптації [7].

Одним із ключових внутрішніх ресурсів адаптації є життєстійкість. Вона визначається як психологічна здатність зберігати активність, наполегливість і внутрішню рівновагу в умовах стресу, сприймати труднощі не як загрозу, а як потенційну можливість розвитку [6, 8]. Життєстійкість інтегрує три важливі характеристики: залученість, контроль та готовність приймати ризик. Залученість сприяє збереженню інтересу до життя та соціальної активності; контроль — відчуттю особистісного впливу на події; а прийняття ризику — мобілізації до дії навіть за умов невизначеності. Для ВПО життєстійкість є критично важливою, оскільки саме вона дозволяє зберегти внутрішню опору та поступово відновлювати втрачену життєву цілісність.

Значущим чинником успішності адаптації виступає соціальна підтримка. Вона проявляється через емоційну підтримку, почуття приналежності, взаємодію в громаді, отримання допомоги від сім'ї, друзів чи спеціалізованих служб. Дослідження показують, що наявність соціальної підтримки знижує інтенсивність симптомів стресу, сприяє формуванню позитивного погляду на майбутнє та прискорює процес прийняття життєвих змін [5].

Особистісні риси також відіграють важливу роль у перебігу адаптації. Модель «Великої п'ятірки» П. Коста та Р. МакКрея доводить, що такі якості, як емоційна стабільність, відкритість новому, сумлінність та здатність до співпраці, полегшують пристосування до змін та знижують ризик формування дезадаптивних станів [1]. Натомість підвищений нейротизм, ригідність мислення або низька самооцінка можуть істотно ускладнювати адаптивні процеси.

Таким чином, адаптація внутрішньо переміщених осіб є динамічним процесом, що залежить від багатьох взаємодіючих чинників: внутрішніх ресурсів особистості, рівня соціальної під-

тримки, конструктивності копінг-стратегій та умов зовнішнього середовища. Психологічна допомога у цьому контексті має бути спрямована на зміцнення життєстійкості, відновлення соціальних зв'язків, підвищення рівня усвідомленості, розвиток саморегуляції та формування стабільних перспектив майбутнього.

Список використаних джерел

1. Березюк О. Р. Феномен власної неповноцінності крізь призму п'ятифакторної моделі особистості. *Український вісник психоневрології*. 2023. Т. 31, № 4. С. 42–48.
2. Герасимова І. В. Механізми адаптаційних процесів. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. 2017. № 7. С. 15–24.
3. Логвинова М. О. Внутрішньо переміщені особи як категорія вимушених мігрантів: поняття та ознаки. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Географічні науки*. 2019. Вип. 11. С. 44–50.
4. Лукомська С. О. Ресурсний підхід до подолання особистістю кризових ситуацій. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2020. Вип. 1. С. 190–195.
5. Песоцька Ю. Соціальна реабілітація та соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб. *Social Work and Education*. 2022. Т. 9, № 1. С. 89–99.
6. Наугольник Л. Б. Психологія стресу: підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. — 324 с.
7. Путінцев А. В., Пашенко Ю. Є. Адаптація внутрішньо переміщених осіб в регіонах України: сутність, поняття, підходи. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 9. С. 121–127.
8. Чиханцова О. Життєстійкість та її зв'язок із цінностями особистості. *Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць*. 2018. Вип. 42. С. 211–231.

**ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНИЙ СУПРОВІД ПІДЛІТКІВ
ІЗ ЗАЛЕЖНОЮ ПОВЕДІНКОЮ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ
У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ
НА ОСНОВІ ГЕШТАЛТ-ТЕРАПІЇ**

**PSYCHOTHERAPEUTIC SUPPORT FOR ADOLESCENTS
WITH ADDICTIVE BEHAVIOR AND THEIR FAMILY MEMBERS
IN THE PROCESS OF SOCIO-PSYCHOLOGICAL
REHABILITATION BASED ON GESTALT THERAPY**

Кушнір Вячеслав Андрійович

*IV курс, група ЗПЛ-22-1, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Яворський М.В., к.психол.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

Анотація. Дослідження присвячено актуальній темі психотерапевтичного супроводу підлітків із залежною поведінкою. У дослідженні аналізується чинники схильності підлітків до залежної поведінки. Приділена увага проявам залежної поведінки у підлітковому середовищі. Доведено доцільність використання гештальт-терапії у психотерапевтичній роботі з підлітками і членами їх сімей задля корекції залежної поведінки. Наведено переваги гештальт-підходу у соціально-психологічній реабілітації особистості.

Annotation. The research is dedicated to the relevant topic of psychotherapeutic support for adolescents with addictive behavior. The study analyzes the factors that contribute to adolescents' susceptibility to addictive behavior and examines manifestations of such behavior within the adolescent environment. The effectiveness of using gestalt therapy in psychotherapeutic work with adolescents and their families for the correction of addictive behavior is substantiated. The advantages of the gestalt approach in the socio-psychological rehabilitation of the individual are presented.

В умовах бурхливого розвитку сучасного суспільства залишається статичною проблема залежної поведінки особистості. Адже із прогресом у техніці й технологіях ця залежність може посилюватися або набувати нових форм. Сьогодні залежність особистості асоціюється не тільки із вживанням психоактивних речовин, а може бути залежністю від харчування, ігор, інтернету, віртуальних комунікацій тощо. Це дає підстави констатувати, що залежність уже перестає бути індивідуальною проблемою особистості, а охоплює сімейне середовище, інше соціальне оточення.

Особливу схильність до залежностей мають особи підліткового віку, адже у цей час ще продовжується формування особистості. Формування залежної поведінки у підлітковому віці супроводжується дезадаптацією, порушеннями самоідентичності, емоційною нестабільністю, дефіцитом контактів із близькими, тобто низкою деструктивних викликів, які можуть мати вкрай негативний вплив на особистість. За таких умов постає необхідність пошуку й упровадження дієвих форм і методів психологічного супроводу особистості у підлітковому віці з проявами залежної поведінки. Одним із продуктивних напрямів корекції залежної поведінки підлітків є гештальт-терапія, яка спрямована відновлення контакту підлітка із самим собою та світом, формування усвідомленості власних потреб і відповідальності за вибір. Основними принципами гештальт-терапії є: «тут і тепер», «усвідомлення» та «прийняття». Саме завдяки реалізації цих принципів створюються умови для глибокої соціально-психологічної реабілітації особистості. У цьому контексті важливим є пошук ефективних засобів інтеграції гештальт-підходу в систему соціально-психологічної допомоги підлітків та членів їх сімей із проявами залежної поведінки.

Загалом, у психологічній науці залежна поведінка розглядається як механізм подолання внутрішніх конфліктів або стресу. Надмірною схильністю до залежної поведінки зазвичай характеризуються особистості з низьким рівнем самооцінки, підвищеною тривожністю, емоційною нестабільністю. Також спровокувати залежну поведінку підлітків і членів їхніх сімей можуть пережиті психотравми, насильницькі дії тощо. Окрім того, залежна поведінка підлітків може формуватися під впливом моделювання й наслідування дій батьків. Тому роль сімейного оточення у формуванні залежностей є високою, оскільки підлітки, переймаючи певні види залежностей від своїх батьків, можуть вважати їх варіантом норми. Аналогічно підлітки переймають такі моделі залежної поведінки і з середовища своїх однолітків. Окрім того, на формування залежної поведінки у підлітковому віці може впливати генетична схильність, яка активізується у несприятливому соціальному середовищі, а набуті психологічні травми можуть посилювати вплив біологічних передумов [5, с. 230].

Залежність особистості супроводжується конфліктами, тривожністю. Ілюзією психологічного комфорту, переоцінкою влас-

них чеснот, деструктивними взаєминами з оточенням. З часом залежна частина особистості починає контролювати усю її поведінку. Залежність буває хімічна (вживання речовин, які спрямовані на зміну психічного стану); біологічна (залежність від харчування, що провокує переїдання або ж голодування); поведінкова (гемблінг, залежність від стосунків, сексуальна, любовна, роботоголізм, залежність від грошових витрат, інтернету, мобільних телефонів) [4, с. 491, 492].

Схильність підлітків до залежної поведінки також зумовлюється тими психологічними змінами й новоутвореннями особистісної сфери, які характерні для цього вікового періоду. Окремо слід звернути увагу на проблему психологічної залежності у підлітків. Безумовною прерогативою залежної поведінки у розумінні підлітків є можливість зробити своєрідний відхід від проблем через зміну свого психічного стану, вживаючи алкоголь, наркотики, лікарські засоби, токсичні речовини, схилиючись до бродяжництва, жебракування, агресивності, азартності, проституції, ігроманії (патологічний гемблінг, лудоманія, ігрова залежність). Такі поведінкові адикції виступають поглиначами часу, сили, енергії та емоції до такого ступеня, що підліток виявляється не здатним підтримувати рівновагу в житті, включатися в інші форми активності, отримувати задоволення від спілкування з людьми, розвиватися, проявляти симпатії, співчуття, емоційну підтримку співзалежності [6, с. 563, 564]. Тому постійне поширення різних видів залежностей зумовило появу професії консультанта із залежності, яким стає залежний, що успішно пройшов реабілітацію та ресоціалізацію, має стійку ремісію та залишився працювати в реабілітаційному центрі [1, с. 197].

Одним із дієвих методів, який використовується у процесі соціально-психологічної реабілітації підлітків і членів їхніх сімей із залежною поведінкою, є гештальт-терапія, що слугує оптимальним поєднанням універсальних традицій психології і відкритості новому, сучасному, креативному досвіду. Гештальт-підхід базується на принципі холізму (тобто цілісності). Тому за таким підходом ціле позиціюється як вагомніше, ніж просто сума його частин. Сенс інших окремих елементів є тоді, коли вони входять у певну цілісність. За гештальт-терапевтичним підходом людина розглядається як цілісний організм, якому притаманна єдність тілесних, емоційно-почуттєвих, інтелектуальних, соціальних та духовних проявів у навколишньому середовищі. У центр

ставлять емоції, думки, фантазії, тілесні відгуки, почуття, наміри людини. Вважається, що у всіх сферах діяльності людини відбуваються зміни, їй треба шукати для себе нові оптимальні способи співпраці з реальністю [3, с. 60, 61].

У цілому основними принципами гештальт-терапії є акцентування уваги на досвіді клієнта, «тут і зараз», відмова від передвизначених моделей, активна участь терапевта [2, с. 75, 76].

У роботі з підлітками з проявами залежної поведінки використання гештальт-терапії дає можливість м'яко й водночас ефективно допомогти їм усвідомити власні почуття, імпульси та потреби, що виступають детермінантами різних видів залежності. У межах використання гештальт-терапії у психологічній роботі з підлітками і членами їхніх сімей із залежною поведінкою створюється безпечний простір й сприятливі умови, у яких надається можливість говорити про страхи, сором, злість або внутрішні конфлікти без страху осуду. Також особливий акцент робиться на принципі роботи «тут і тепер», що дає змогу підліткові сформувати здатність до ідентифікації власних емоцій у теперішній момент, відшукати зв'язок між переживаннями та діями, визначити притаманний підлітку спосіб уникнення соціального контакту або ж відповідальності. Використовувані у процесі роботи за гештальт-підходом експерименти, тілесні техніки, рольові вправи та діалогові методи сприяють формуванню у підлітків здорових способів саморегуляції, вмінь висловлювати власні потреби та будувати більш стійкі, чесні та підтримувальні взаємовідносини з оточенням.

Отже, гештальт-терапія є ефективним підходом у роботі з підлітками і членами їхніх сімей із залежною поведінкою, оскільки спрямована на корекцію тих викликів, які запускають механізми різних видів залежностей, і побудову здорових міжособистісних відносин.

Список використаних джерел

1. Алексеева С.С., Інжієвська Л.А. Психологічні особливості мотиваційно-потребової сфери працівників реабілітаційних центрів для залежних. *Наука і молодь — 2022: пріоритетні напрями глобалізаційних змін*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (м. Київ, 17 травня 2022 р.). Київ : Навчально-науковий інститут менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти», 2022. С. 192–196.

2. Железнякова Ю.В. Феноменологічний підхід як основа гештальт-терапії. *Журнал сучасної психології*. 2024. № 1 (32). С. 70–78.

3. Овчиннікова О., Підбуцька Н. Особливості розвитку стресостійкості майбутніх психологів методами гештальт-терапії. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2023. № 4. С. 54–64.

4. Чубіна Т.Д. Залежна поведінка: основні положення. The XI th International scientific and practical conference «Theoretical foundations of modern science and practice» (06–07 April 2020). Melbourne, Australia. 2020. С. 491–494.

5. Шевченко В.А. Чинники залежної поведінки особистості. In: The XXI International scientific and practical conference «Modern technologies and science: problems, new and relevant developments», May 26–28, 2025, Zaragoza, Spain. С. 229–231.

6. Шинкаренко І., Міна Р., Лукомська А. Адиктивна (залежна) поведінка як форма девіантної поведінки. *Науковий вісник ДДУВС*. 2021. Спеціальний випуск № 2. С. 560–566.

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ ТА ВЕТЕРАНОК ВІЙНИ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ: АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ SOCIAL ADAPTATION OF WAR VETERANS IN THE CONTEXT OF SOCIAL WORK: RELEVANCE OF RESEARCH

Литовченко Олена Віталіївна

доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8696-9610>

elenalitovchenko@ukr.net

Шумовський Роман Віталійович

II курс, група СР-24-1м, спеціальність «Соціальна робота»,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

r.shumovskyi@gmail.com

Анотація. Публікація презентує проблему соціальної адаптації ветеранів та ветеранок війни як актуальну для сучасної теорії і практики соціальної роботи. Зокрема, акцентовано на особливостях підтримки і супроводу людей, які, повернувшись із фронту, стикаються з необхідністю пристосування до мирного середовища, відновлення соціальних ролей і взаємодії з суспільством. Коротко схарактеризовано зарубіжний досвід соціальної роботи з ветеранами, зокрема Великої Британії, Канади, Австралії. Представлено значний досвід соціальної політики США, що ґрунтується на принципі «leave no veteran behind» — не залишити жодного ветерана без підтримки. Водночас, акцентовано на тому, що український досвід соціальної роботи з ветеранами, який формується в умовах воєнного часу, має вивчатися і може бути використаний фахівцями зарубіжних країн.

***Annotation.** The publication presents the problem of social adaptation of war veterans as relevant for the modern theory and practice of social work. In particular, the emphasis is on the features of support and accompaniment of people who, having returned from the front, are faced with the need to adapt to a peaceful environment, restore social roles and interact with society. The foreign experience of social work with veterans, in particular the Great Britain, Canada, Australia, is briefly characterized. The significant experience of the US social policy, based on the principle of «leave no veteran behind» — not to leave a single veteran without support, is presented. At the same time, it is emphasized that the Ukrainian experience of social work with veterans, which is formed in wartime conditions, should be studied and can be used by specialists from foreign countries.*

Соціальна робота як професійна діяльність покликана реагувати на виклики, пов'язані із вразливими групами населення, зокрема — тими, хто зазнав впливу збройного конфлікту. Однією з таких груп є ветерани та ветеранки війни — люди, які, повернувшись із фронту, стикаються з необхідністю пристосування до мирного середовища, відновлення соціальних ролей і взаємодії з суспільством.

На сьогоднішній день в Україні офіційно зареєстровано близько 1,3 мільйона ветеранів, з яких приблизно 80% є мобілізованими особами. Це свідчить про значний масштаб участі громадян у захисті держави та підкреслює важливість ефективної системи соціальної адаптації для цієї категорії населення.

Згідно з прогнозами Міністерства у справах ветеранів, після завершення війни кількість осіб, які матимуть статус ветерана, може зрости до 5–6 мільйонів, що становитиме близько 10% населення країни. Це включає не лише безпосередніх учасників бойових дій, але й членів їхніх родин.

Ці дані підкреслюють необхідність розроблення та впровадження комплексних програм соціальної адаптації, які враховують специфічні потреби ветеранів та їхніх родин. Особливої уваги потребують питання психологічної реабілітації, професійної перекваліфікації, забезпечення житлом та медичним обслуговуванням.

Соціальна адаптація — це не лише інтеграція до цивільного життя, а й складний психосоціальний процес, що включає зміну самоідентичності, подолання наслідків травматичного досвіду,

налагодження стосунків у родині, громаді та на роботі. Ветерани потребують не тільки одноразової допомоги після демобілізації, але й довготривалого соціального супроводу, який має бути системним, доступним і чутливим до індивідуальних потреб.

Успішна соціальна адаптація ветеранів є ключовим фактором стабільності та розвитку суспільства в післявоєнний період. Вона сприяє не лише інтеграції колишніх військовослужбовців у цивільне життя, але й зміцненню соціальної згуртованості та національної безпеки.

На відміну від багатьох інших категорій населення, ветерани повертаються до суспільства після досвіду, який радикально змінює їхній світогляд, психологічний стан і фізичні можливості. Вони часто стикаються з проблемами, пов'язаними з втратою сенсу життя, соціальною ізоляцією, відсутністю стабільного доходу чи дискримінацією на ринку праці. У жінок-ветеранок до цих викликів додаються гендерні бар'єри, а також брак спеціалізованих програм підтримки.

Досвід країн Європейського Союзу демонструє, що ефективна адаптація ветеранів можлива лише за умов наявності комплексної системи підтримки, яка охоплює всі етапи — від підготовки до демобілізації до інтеграції у громаду. Наприклад, у Великій Британії функціонують спеціалізовані агентства, що займаються соціальною, медичною та психологічною реабілітацією колишніх військових. В Канаді діють програми повторної професійної освіти для ветеранів. В Австралії уряд надає безоплатні психологічні консультації, а також підтримує родини ветеранів.

Заслугує на окрему увагу досвід Сполучених Штатів Америки, що мають одну з найрозвиненіших у світі систем підтримки ветеранів, яка охоплює всі етапи — від демобілізації до кінця життя особи. Основна філософія ветеранської політики США ґрунтується на принципі «leave no veteran behind» — не залишити жодного ветерана без підтримки. Соціальна робота тут інтегрована в державну політику та реалізується через розгалужену мережу органів і служб.

Водночас, актуальним є вивчення української моделі соціальної роботи з ветеранами, її переваг, недоліків та потенціалу для інтеграції міжнародного досвіду. Соціальні працівники відіграють важливу роль у процесі адаптації, виступаючи посередниками між державними інституціями та особами, які повертаються до мирного життя. Саме від їхньої підготовки,

мотивації та ресурсного забезпечення залежить ефективність впроваджених політик.

Таким чином, проблема соціальної адаптації ветеранів та ветеранок війни в контексті соціальної роботи є актуальною для сучасної теорії і практики соціальної роботи, може стати предметом наукового дослідження й основою важливих практик.

СТВОРЕННЯ КОМПЛЕКСНОЇ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З РОЗЛАДАМИ АУТИЧНОГО СПЕКТРУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

CREATION OF A COMPREHENSIVE PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL MODEL FOR ORGANIZING WORK WITH CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDERS IN INCLUSIVE EDUCATION

Літвінова Олена Олександрівна

*вчитель-логопед середньої загальноосвітньої школи № 50
Святошинського району м. Києва*

Анотація. У статті висвітлено особливості організації інклюзивного навчання дітей з розладами аутичного спектра в сучасному освітньому просторі. Розкрито значення структурованого підходу, візуальної підтримки та командної взаємодії фахівців у забезпеченні ефективної адаптації та розвитку учнів з РАС. Наголошено на важливості створення сприятливого предметно-просторового середовища та індивідуальної програми розвитку. Запропоновані педагогічні умови сприяють формуванню комунікативних і соціальних навичок, підвищенню рівня самостійності та емоційної стабільності дітей. Викладені положення мають практичне значення для вдосконалення інклюзивної освіти та підвищення якості корекційно-розвиткової роботи з дітьми з РАС.

Annotation. The article highlights the features of the organization of inclusive education of children with autism spectrum disorders in the modern educational space. The importance of a structured approach, visual support and team interaction of specialists in ensuring effective adaptation and development of students with ASD is revealed. The importance of creating a favorable subject-spatial environment and individual development program is emphasized. The proposed pedagogical condition contribute to the formation of communication end social

skills, increasing the level of independence and emotional stability of children. The above provisions are of practical importance for improving inclusive education and improving the quality of correctional and developmental work with children with ASD.

Інклюзивне навчання допомагає дітям з РАС з дитинства інтегруватися у звичайне соціальне середовище та сприяє виробленню в них потрібних соціальних навичок. Для того, щоб інклюзивне навчання стало позитивним досвідом, потрібно забезпечити певні умови, інакше це призведе до ситуації, коли дитина з РАС буде лише фізично присутньою у загальноосвітній школі, при цьому вона не буде інтегрована соціально та не забезпечена належною освітньою програмою. Тому, інтеграція дітей з РАС в загальноосвітній заклад має бути продуманою і підготовленою [2 с. 267].

Ресурси середовища під час підготовки та реалізації спільного навчання дітей з РАС та дітей з нормативним розвитком є сукупністю чинників, що мають на меті підтримувальний, стимулюючий та корекційно-розвивальний потенціали. Предметно-просторові ресурси забезпечуються в стуктуруванні простору, а також надають значення важливим деталям та предметів для організації простору. Для того, щоб створити сприятливі умови для дитини з РАС потрібно визначити певні зони для діяльності, а також їх межі використовуючи візуальні опори, а саме: меблі, наклейки, кольорові стрічки, килими та ін., для того щоб середовище було зрозумілим, керованим та сприяло більш глибокому розумінню завдання [3, с. 8].

Структуроване навчання ґрунтується на розумінні та врахуванні характеристик та особливостей розвитку дітей з РАС. Також зазначаються умови та необхідні заходи, які допоможуть дитині з РАС зрозуміти, що від неї очікують та розвинути здібності до навчання. Також рекомендується маркувати робочі місця дітей з РАС (можуть бути написані їх імена або ж їх фото чи певні малюнки). Організований простір для дитини з РАС зробить оточуче середовище чітким, впорядкованим та передбачуваним. За допомогою чіткого стуктурування простору діти з РАС вчатьс я дотримуватися правил поведінки, а також в них формуються та розвиваються різні види діяльності. Вчителю та асистенту вчителя важливо продумати, в якому саме місці в класі дитина з РАС навчатиметься найкраще, оскільки багато

учнів мають складнощі в обробці сенсорної інформації. Дітям, які сильно реагують на звукові стимули, не потрібно організовувати робоче місце біля дверей [1, с. 112].

З допомогою візуальної підтримки діти з РАС отримують сталі, постійні орієнтири, що будуть поступово їх направляти і сприятимуть саморегуляції. Для них краще підійде використання графічних символів, що будуть набувати правил та законів, а ніж слухові. Доречно оформлювати правила у вигляді розкладу, графіків, схем, тощо. Це дасть змогу дітям добре орієнтуватися у подіях, завданнях. Розклад є найголовнішим складником організаційно-смыслових ресурсів, його доцільно оформлювати у вигляді серії картинок, піктограм або ж фотографій [1, с. 114; 3, с. 9].

Досить важливе значення для дитини з РАС має візуальний розклад він надає змогу: подолати труднощі, що пов'язані з дезадаптованістю та невмінням організувати свій час; зменшити рівень тривожності та проблеми з поведінкою; зрозуміти і пояснити, яка саме діяльність відбувається в певний проміжок часу та допоможе підготувати дитину до можливих змін; зосереджуватися на важливій інформації та виділяти потрібну інформацію від непотрібної; самостійно переходити від одного виду діяльності до іншого [3, с. 9].

Соціально-психологічні ресурси включають в себе значущих людей, соціальні ролі, потреби, звички тощо. Загальноприйнятими правилами та нормам потрібно вчити дітей через дорослих, які ознайомлять з доступними моделями спілкування, наприклад привітатися, порозощатися, подякувати тощо.

Найважливішим завданням використання соціально-психологічних ресурсів під час навчання та розвитку дітей з РАС є активне «залучення» їх до інших людей, це дасть змогу сформувати передумови до всестороннього їх розвитку та отримати адаптивні можливості. Враховуючи та використовуючи всі групи зовнішніх ресурсів надасть умови для того, щоб ввести дітей з РАС в освітнє середовище. Але не менш важливою роботою є розвиток та розкриття ресурсів таких дітей.

Навчальну та пізнавальну інформацію для дітей з РАС потрібно подавати також з опорою на візуальну підтримку. Важливо в перший час перед дитиною потрібно розміщувати аркуш з продуманими позначками, а саме піктограм, малюнків, фотографій, слів послідовні дії та операції, з яких буде скла-

датися завдання. Завдання для дітей з РАС потрібно дублювати і надавати у графічному вигляді [3, с. 10].

Дітям з РАС для обробки вербальної інформації та надання відповіді потрібно більше часу. Досить часто дані утруднюються затримкою розвитку моторної координації. Під час розв'язання відносно складних завдань, потрібно надавати учням з РАС короткі та стислі варіанти завдання. Учні з РАС часто можуть відмовлятися від виконання нецікавих для них завдань. Тому досить важливо зміст уроку інтегрувати задля зацікавлення дітей. Учні з РАС більш вмотивовані, коли дії мають конкретну зрозумілу для них мету. Деякого з учнів мотивує використання сенсорного елементу в навчальній діяльності, наприклад, вивчення букв краще зацікавить, якщо їх не тільки писати в зошиті, а виписувати на піску або ліпити з тіста) [1, с. 119; 4, с. 34].

Встановивши провідний вид синтетичної діяльності на початкових етапах корекційно-профілактичної роботи з дітьми з РАС допоможе вчителям визначити найоптимальнішу стратегію диференційованого використання різноманітних методів навчання їх письму, а саме: глобального, напівглобального, фонетичного. В своїй статі «Першопричини труднощів засвоєння письма дітьми з аутизмом: діагностика, прогнозування, напрями корекції» Тарасун Валентина Володимирівна [5, с. 103] зазначає, що важливою умовою підготовки дітей з РАС до оволодіння письмом має бути не тільки забезпечення потрібних умов для подальшого розвитку послідовних дій та операцій. Корекційно-розвиткова робота повина здійснюватись спільно з одночасним формуванням стратегії цілісної обробки інформації, тому що оволодіння письмом у всіх дітей з РАС на початку матиме ефект одночасності.

Непряний спосіб стимуляції центральних відділів зорового, кінестетичного, тактильного, а також вестибулярного аналізаторів використовуючи нейропсихологічні методи та прийоми визначено як засіб розвитку симультанних структур. Учні з РАС у яких розвинений симультанний аналіз та синтез на початковому етапі процесу оволодіння письмом звуко-буквений метод може стати гальмівним та як наслідок потребуватиме застосування глобального та напівглобального методів. «Застосування даних методів під час корекційно-профілактичної роботи сприятиме в своєчасному оволодінні оптичними ідеографічними образами слів, речень, складів та автоматизованих

рухових енграм з поступовим переходом до оволодіння звуко-буквенним аналізом та синтезом, що є психологічною основою письма» [5, с. 103].

Список використаних джерел

1. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивне навчання. Путівник для педагогів та батьків дітей з особливими потребами. : навч.-метод. посіб. Київ : Ранок «Кенгуру», 2018. 160 с.
2. Рибченко, Л. К. Інклюзивне навчання дітей з аутизмом в загальноосвітній системі навчання. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*. № 5. 2015. С. 261–270.
3. Скрипник Т. Освіта дітей з аутизмом: від міфу до реальності: навчально-наочний посібник. Київ : Гнозис, 2014. 26 с.
4. Скрипник Т. В. Стандарти психолого-педагогічної допомоги дітям з розладами аутичного спектра: навч.-метод. посіб. Київ. «Гнозис», 2013. 60 с.
5. Тарасун В. Першопричини труднощів засвоєння письма дітьми з аутизмом: діагностика, прогнозування, напрями корекції: XVII Міжнародна науково-практична конференція «Психолінгвістика в сучасному світі — 2022». м. Переяслав. Том 17. 2022. С.95–105.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ ПРИЙОМНОЮ СІМ'ЄЮ

FEATURES OF SOCIAL WORK WITH A FOSTER FAMILY

Лютнянська Ганна Юрївна

*IV курс, група ЗСР-22-1 кр, спеціальність «Соціальна робота»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-5018-2899>

anuta.shvab@gmail.com

Науковий керівник: Федорова О.В., к.е.н., доцент,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8254-7629>

alenasky81@gmail.com

Анотація. У роботі розглянуто особливості соціальної роботи з прийомною сім'єю, як однією з ключових форм сімейного влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Підкреслено значення індивідуального підходу до потреб дитини та підтримки батьків у процесі адаптації та виховання. Особлива увага приділяється ролі соціального працівника у здійсненні психолого-педагогічного супроводу, налагодженні сімейної комунікації та подоланні можливих кризових ситуацій. У роботі

акцентовано на необхідності партнерської взаємодії між фахівцями та родиною, а також безперервному моніторингу динаміки розвитку дитини. Соціальна підтримка прийомної сім'ї розглядається як комплексний процес, спрямований на забезпечення стабільності та благополуччя сімейних стосунків.

Annotation. *The paper examines the features of social work with a foster family as one of the key forms of family placement for orphans and children deprived of parental care. The importance of an individual approach to the child's needs and support for parents in the process of adaptation and upbringing is emphasized. Particular attention is paid to the role of the social worker in providing psychological and pedagogical support, establishing family communication, and overcoming possible crisis situations. The paper emphasizes the necessity of partnership interaction between specialists and the family, as well as continuous monitoring of the child's developmental dynamics. Social support for the foster family is considered as a complex process aimed at ensuring the stability and well-being of family relationships.*

Інститут прийомної сім'ї — є однією з провідних форм сімейного виховання дітей, позбавлених батьківського піклування, і виступає важливим елементом державної системи захисту дитинства. На відміну від інтернатного виховання, модель прийомної сім'ї передбачає створення умов, максимально наближених до природного сімейного середовища, що забезпечує можливість розвитку емоційної прив'язаності, соціалізації та формування почуття безпеки у дитини. Проте ефективне функціонування прийомної сім'ї потребує системної та цілеспрямованої соціальної роботи, що враховує потреби як дитини, так і батьків.

Проблематика соціального супроводу прийомних сімей висвітлюється у працях сучасних дослідників, серед яких А. Ведишева [1], Д. Боулбі та М. Ейнсворт [2], С. Лезерс і М. Теста [3]. Психосоціальні аспекти прийомного батьківства досліджували також К. Маклафлін і М. Шерідан [4], С. Маклеод [5], Е. Полліо, Е. Деблінге [6], а додаткову інформацію подано на офіційному сайті Міністерства соціальної політики України [7].

Дослідники наголошують, що прийомні батьки часто зіштовхуються з труднощами, пов'язаними з адаптацією дитини, її поведінковими реакціями, зумовленими пережитими травмами, а також із власним емоційним виснаженням. Це підкреслює

необхідність постійного супроводу з боку соціальних працівників і психологів.

Особливої важливості набуває проблема формування емоційної прив'язаності. Значна частина дітей, які потрапляють у прийомні сім'ї, мають досвід втрати, нестабільності, емоційного занедбання чи насильства. Такі переживання можуть виявлятися у недовірі до дорослих, страху перед близькими стосунками, агресивній поведінці або, навпаки, у вираженій замкненості.

Боулбі Дж. та Ейнсворт М. у праці «Теорія прив'язаності» зазначають, що «стабільні емоційні стосунки з дорослими — є базою для формування позитивної самооцінки і здатності будувати стосунки з іншими» [2].

В умовах сучасної України здатність дитини формувати та підтримувати здорові взаємини з оточенням значною мірою визначається якістю професійної та системної підтримки, яку отримує прийомна сім'я. Ключову роль у цьому процесі відіграють соціальні працівники, адже саме вони координують взаємодію, забезпечують необхідний супровід і виконують комплекс функцій, спрямованих на гармонійний розвиток дитини, її емоційну стабілізацію та зміцнення сімейних стосунків.

Соціальний працівник здійснює діагностичну функцію, яка передбачає оцінювання готовності прийомної сім'ї, визначення потреб дитини та виявлення можливих ризиків. Він реалізує консультативну функцію, допомагаючи батькам у питаннях адаптації, виховання та подолання складних поведінкових реакцій. Не менш важливою є посередницька функція, що полягає у координуванні взаємодії з психологами, представниками медичних і освітніх установ, аби дитина отримувала комплексну підтримку. Соціальний працівник виконує також профілактичну функцію, працює над запобіганням повторної травматизації, сімейним конфліктам та емоційному виснаженню батьків. Крім того, він реалізує ресурсну функцію, спрямовану на зміцнення соціальної стійкості сім'ї, розвиток її внутрішніх ресурсів та формування сприятливого середовища для дитини.

Таким чином, ці функції спрямовані на те, щоб прийомна сім'я могла створити умови, у яких дитина з травматичним минулим поступово відновлює довіру, набуває навичок взаємодії з іншими та вчиться будувати повноцінні емоційні зв'язки. Комплексна підтримка соціального працівника допомагає запобігти повторним втратам, стабілізувати сімейні стосунки

та забезпечити дитині можливість для здорового розвитку й соціальної інтеграції.

Сол Маклеод, доктор філософії в статті «Теорія прив'язаності Джона Боулбі» пояснює що, «діти покладаються на своїх опікунів у питаннях захисту, комфорту та безпечної бази, з якої вони можуть безпечно досліджувати світ, тоді як батьки, особливо матері, спонукані чуйно реагувати на сигнали своїх немовлят. Цей двосторонній процес зв'язку гарантує задоволення потреб дитини та усвідомлення та налаштування опікуна на потенційні загрози» [5].

Автор описував поведінку прив'язаності, а саме «плач, посмішку, чіпляння та слідування, як інстинктивну, що активується щоразу, коли близькість до опікуна знаходиться під загрозою через розлуку, страх або невпевненість.

Дослідження К. МакЛафлін та М. Шерідан «Рання травма та прийомні діти» показує, що «діти з досвідом ранньої травми часто мають труднощі з емоційною регуляцією, що вимагає використання спеціальних психотерапевтичних та педагогічних стратегій» [4].

Травмо-фокусована когнітивно-поведінкова терапія спрямована на опрацювання травматичного досвіду та подолання його впливу на психічне здоров'я дитини. Метод забезпечує зменшення травматичних симптомів (нічні жахи, флешбеки, тривожність), допомагає опанувати навички емоційної регуляції, переосмислити болісні спогади та відновити відчуття безпеки.

Елізабет Полліо, Естер Деблінгу в статті «Травма-орієнтована когнітивно-поведінкова терапія для маленьких дітей: клінічні міркування» зазначають, що «терапія сприяє поліпшенню функціонування дитини у школі та соціальних взаємодіях, а також надає опікунам інструменти для підтримки дитини в процесі одужання. Без своєчасного втручання травматичний досвід може призводити до хронічних психічних розладів та порушення адаптації у дорослому віці» [6].

Травмо-фокусована КПТ дозволяє «розморозити» та безпечно переробити травматичний досвід, щоб дитина могла рости і розвиватися без постійного тягара минулого.

Соціальна робота у цьому випадку має включати розвиток навичок саморегуляції, підтримку стабільних правил взаємодії та формування безпечного емоційного простору.

Важливим фактором успішності прийомного виховання — є підготовка та навчання батьків. Дослідження С. Лезерс та М. Теста підтверджують, що програми тренінгу батьків (PRIDE, MAPP, TIPS) знижують рівень стресу батьків, підвищують здатність розпізнавати емоційні потреби дитини і зменшують ризик розпаду прийомної сім'ї [3].

Соціальний супровід також включає роботу з відновленням соціальних зв'язків дитини, якщо це можливо та безпечно. Підтримання контактів із біологічними батьками або родичами вважається позитивним, якщо не становить загрози, оскільки сприяє формуванню цілісної ідентичності дитини.

В Україні соціальний супровід сімей, у яких виховуються діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, забезпечується державою. Усі умови та порядок надання такої підтримки детально описані на офіційному сайті Міністерства соціальної політики [7].

Проведений системний аналіз дає змогу окреслити ключові напрями підвищення ефективності соціальної роботи з прийомними сім'ями. Серед них постійне професійне навчання та психологічна підтримка прийомних батьків; налагоджена міждисциплінарна співпраця фахівців; систематичний моніторинг психоемоційного стану дитини; своєчасне реагування на труднощі адаптації чи поведінкові проблеми; а також створення локальних мереж підтримки для прийомних сімей.

Авторка Анастасія Ведишева в статті «Теорія прив'язаності Джона Боулбі» наголошує факт того, що «більшість дітей, природно, засмучується, коли бачать, що мати залишає приміщення: вони починають плакати, жбурляти іграшки, неспокійно обертатися з боку в бік. А в момент возз'єднання дитини з матір'ю і проявляється одна з трьох моделей поведінки, і ці моделі визначають тип емоційного зв'язку, що склалися між маляком і матір'ю» [1].

Соціальна робота з прийомною сім'єю — є комплексним процесом, що поєднує правові, психологічні, педагогічні та емоційні компоненти. Її результативність залежить не лише від рівня професійної допомоги, але й від готовності суспільства забезпечувати кожній дитині право на сімейне оточення, турботу та безпеку. Підкреслюється важливість індивідуального врахування потреб кожної дитини та надання підтримки батькам у процесі її адаптації та виховання.

Список використаних джерел

1. Ведишева А. Теорія прив'язаності Джона Боулбі. 2021 URL: <https://taslife.com.ua/blog/attachment-theory> (дата звернення: 09.11.2025).
2. Боулбі Дж., Ейнсворт М. Теорія прив'язаності. 2022. URL: <https://www.psychology.org/bowlby-attachment-theory> (дата звернення: 11.11.2025).
3. Leathers S., Testa M. Parent Training Programs for Foster Families. Child Welfare Review. <https://www.childwelfarereview.org/leathers-testa> (accessed: 03.11.2025).
4. McLaughlin K., Sheridan M. Early Trauma and Foster Children. URL: <https://doi.org/10.1080/20008198.2018.1433929> (accessed: 01.11.2025).
5. McLeod S. John Bowlby's Attachment Theory. 2025. URL: <https://www.simplypsychology.org/bowlby.html> (accessed: 10.11.2025).
6. Pollio E., Deblinge E. Trauma-focused cognitive behavioural therapy for young children: clinical considerations. 2018. URL: <https://doi.org/10.1080/20008198.2018.1433929> (accessed: 01.11.2025).
7. Соціальний супровід сімей, у яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування: Міністерство соціальної політики України. URL: <https://soc.gov.ua/services/soc-sup-sim> (дата звернення: 13.11.2025).

**СТВОРЕННЯ СИТУАЦІЇ УСПІХУ ДЛЯ ДІТЕЙ
З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ
В ІНКЛЮЗИВНИХ ЗАКЛАДАХ**

**CREATING A SITUATION OF SUCCESS FOR FCHILDREN
WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS
IN INCLUSIVE INSTITUTIONS**

Мазур Валентина Михайлівна

*доцент, доктор філософії в галузі психології, доцент,
Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8236-3507>

vmazur53@gmail.com

Анотація. Розкрито психолого-педагогічні аспекти створення ситуації успіху в інклюзивному освітньому середовищі. Зазначено, що відчуття успіху є важливим чинником формування позитивної навчальної мотивації, підвищення самооцінки та розвитку особистісного потенціалу учнів з особливими освітніми потребами. Визначено основні педагогічні прийоми і технологічні операції, що сприяють формуванню позитивного досвіду успіху: зняття страху, авансування успішного результату, мобілізація активності, позитивне підкріплення та висока оцінка деталей діяльності. Підкреслено роль учителя у створенні доброзичливої психологічної

атмосфери, що забезпечує адаптацію дітей з особливими освітніми потребами до умов інклюзивного навчання, сприяє розвитку впевненості, соціалізації та творчої самореалізації учнів.

Annotation. *The psychological and pedagogical aspects of creating a situation of success in an inclusive educational environment are revealed. It is noted that the feeling of success is an important factor in the formation of positive learning motivation, increasing self-esteem, and developing the personal potential of students with special educational needs. The main pedagogical techniques and technological operations that contribute to the formation of a positive experience of success are identified: removing fear, promoting successful results, mobilizing activity, positive reinforcement, and high evaluation of activity details. The role of the teacher in creating a friendly psychological atmosphere that ensures the adaptation of children with special educational needs to the conditions of inclusive education, promotes the development of confidence, socialization, and creative self-realization of students is emphasized.*

Першокласник, який уперше переступає поріг школи, має безліч очікувань, пов'язаних із навчанням, учителем і новими друзями. Кожна дитина прагне бути прийнятою, відчути повагу, любов і визнання з боку дорослих та однолітків. Однак досить часто ентузіазм і бажання навчатися, притаманні на початку шкільного життя, поступово зникають. Це викликає інтерес дослідників до питання формування навчальної мотивації у молодших школярів, як із типовим, так і з порушеним розвитком, а також до ролі педагога у створенні умов для переживання успіху дитиною в навчальній діяльності [3]. Особливої актуальності ця проблема набуває в інклюзивному освітньому середовищі, де діти з особливими освітніми потребами потребують адаптації до вимог школи та соціуму.

Витоки педагогічної технології «створення ситуації успіху» сягають творчості видатних педагогів. А. Макаренко у своїй практиці розробив концепцію «завтрашньої радості», а В. Сухомлинський розвинув її в ідеї «Школи радості». Їхній педагогічний досвід доводить важливість створення в навчальному процесі атмосфери, де дитина відчуває радість від досягнень і віру у власні сили.

Сьогодні поняття «ситуація успіху» розглядається в контексті психолого-педагогічних досліджень. Зокрема, у працях О. Богданової, В. Данильчука, В. Ільїна, В. Серікова, Л. Спіріна по-

няття «педагогічна ситуація» трактується як сукупність обставин, створених учителем або таких, що виникають природно в освітньому процесі. Таким чином, ситуація успіху — це спеціально організована система умов, що забезпечує досягнення позитивного результату в діяльності учня або колективу. З педагогічного погляду, це результат продуманої стратегії і тактики взаємодії педагога, сім'ї та дитини.

Концептуальні засади технології формування ситуації успіху спираються на особистісно орієнтований підхід, діяльнісний підхід та концепцію розвивального навчання. Головна мета педагога — допомогти дитині відчувати радість досягнення, усвідомити свої можливості, повірити у власні сили й переконатися, що успіх є закономірним наслідком докладених зусиль.

Організація ситуацій успіху допомагає запобігати низці труднощів, які можуть виникати у дітей з особливими освітніми потребами, зокрема агресивності, апатії, ізольованості, невпевненості у собі чи низької мотивації. Позитивні емоції, що супроводжують навчальний процес, сприяють формуванню активної позиції школяра, розвитку самоповаги й бажання діяти.

Педагогічно обґрунтоване створення ситуації успіху — це суб'єктивне відчуття задоволення від власної діяльності, що виникає у сприятливій психологічній атмосфері підтримки, доброзичливості й схвалення. Для досягнення такого ефекту педагог використовує як вербальні, так і невербальні засоби впливу, формуючи у дитини впевненість у власних силах.

В. Калошин пропонує алгоритм створення ситуації успіху, в якому наголошує на непомітності допомоги вчителя: учень має бути переконаний, що досяг результату завдяки власній наполегливості [1]. Одним із дієвих інструментів виступає похвала, проте вона потребує обережного застосування. Хвалити варто не за природні здібності, а за зусилля; не виділяти лише окремих учнів; дотримуватися справедливості у ставленні до всіх.

Метод позитивного підкріплення — ще один шлях створення ситуації успіху. Класичний експеримент американських психологів показав, що навіть короткочасне підвищення самооцінки учня може значно поліпшити його результати. Хоча подібні прийоми слід використовувати обережно, вони демонструють потужний вплив віри дитини у власні сили на її успішність.

О. Пехота виокремлює низку технологічних прийомів формування ситуацій успіху: зняття страху — допомагає подолати

непевненість і тривогу перед діяльністю; авансування успіху — вираження впевненості педагога в тому, що учень упорається із завданням; приховане інструктування — непомітна допомога у виборі засобів і шляхів досягнення мети; внесення мотиву — формування внутрішньої зацікавленості; підтримка почуття унікальності — підкреслення індивідуальної цінності дитини; мобілізація активності — стимулювання до дії через довіру та схвалення; висока оцінка деталі — акцентування уваги на навіть невеликих досягненнях як джерелі радості й впевненості [2].

У роботі з дітьми з особливими освітніми потребами ефективним є застосування прийомів, зокрема феномену *«несподіваної радості»* — почуття задоволення, коли результати перевершують очікування. Такий ефект виникає завдяки цілеспрямованій, але м'якій педагогічній підтримці.

Створення атмосфери взаємоповаги й доброзичливості в інклюзивному класі сприяє не лише покращенню навчальних результатів, а й успішній соціалізації дітей із порушеннями розвитку. Позитивне ставлення педагога стає стимулом для підвищення самооцінки, розвитку творчих здібностей і розкриття особистісного потенціалу кожного учня. Саме тому володіння технологією створення ситуації успіху є необхідною складовою професійної компетентності сучасного педагога інклюзивного закладу освіти.

Список використаних джерел

1. Калошин В. Педагогіка успіху: стратегія радісного навчання. Видавнича група «Основа». № 31–32 (403–404). 2013. 65 с
2. Освітні технології: навч.-метод. посібник / За ред. О. Пехоти. Київ: А.С.К., 2002. 255 с.
3. Таранченко О. Ефективні технології викладання в інклюзивній школі. *Початкова школа*. 2017. № 5. С. 50–54.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧИХ ОСОБИСТОСТЕЙ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF CREATIVE PERSONALITIES AS A FACTOR IN SHAPING AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN HIGHER EDUCATION

Маркова Ірина Олександрівна

*II курс, магістратура, група ПЛ-24-1-М, спеціальність «Психологія»,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-7809-9097>

im.iscm@gmail.com

*Науковий керівник: Поджинська О.О., к.психол.н., доцент,
доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

olichkapodzh@gmail.com

Анотація. Дослідження присвячене аналізу психологічних особливостей студентів і викладачів творчих спеціальностей (мистецтво, дизайн, музика, театр, літературна творчість), які належать до категорії нейровідмінностей або мають ознаки високої обдарованості. Виявлено, що висока емоційна чутливість, циклічність творчого процесу, потреба в автономії та нестандартне сприйняття часу часто сприймаються традиційною освітньою системою як «труднощі в навчанні» або «порушення дисципліни». Запропоновано психолого-педагогічні стратегії створення інклюзивного освітнього середовища: гнучкий графік здачі завдань, зонування аудиторій для різного рівня стимуляції, індивідуальні формати оцінки творчих робіт, використання арт-терапевтичних та нейросенсорних практик. Розглянуто механізми психологічної підтримки таких студентів через розвиток емоційної регуляції та створення «безпечного простору» для творчого самовираження. Результати можуть бути застосовані при розробці інклюзивних освітніх програм у мистецьких і гуманітарних закладах вищої освіти України.

Annotation. The study is devoted to the analysis of psychological characteristics of students and teachers of creative specialties (art, design, music, theater, literary creativity) who belong to the category of neurodivergence or have signs of high giftedness. It has been revealed that high emotional sensitivity, cyclicity of the creative process, need for autonomy and non-standard perception of time are often perceived by the traditional

educational system as «learning difficulties» or «disciplinary violations». Psychological and pedagogical strategies for creating an inclusive educational environment are proposed: flexible deadlines for submitting tasks, zoning of classrooms for different levels of stimulation, individual formats of evaluation of creative works, use of art-therapeutic and neurosensory practices. The mechanisms of psychological support for such students through the development of emotional regulation and creation of a «safe space» for creative self-expression are considered. The results can be used in the development of inclusive educational programs in art and humanities higher education institutions of Ukraine.

Сучасні заклади вищої освіти України стикаються з новим викликом: дедалі більше студентів творчих спеціальностей (образотворче мистецтво, графічний дизайн, архітектура, театральне мистецтво, музичне виконавство, літературна творчість) демонструють ознаки нейровідмінностей або високої обдарованості. До таких ознак належать сенсорна гіпер- або гіпочутливість, циклічність продуктивності, труднощі з лінійним тайм-менеджментом, виражені риси СДУГ, аутичного спектру, біполярного розладу, а також висока емоційна лабільність. За даними Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, понад 30% студентів мистецьких спеціальностей потребують певних адаптацій навчального процесу, хоча офіційно мають статус «нормотипових» [1].

Традиційна система вищої освіти, побудована на жорстких дедлайнах, однакових для всіх формах звітності, обов'язковій присутності на парах та стандартизованих іспитах, створює серйозні бар'єри для таких студентів. Наслідками стають емоційне та творче вигорання, зниження внутрішньої мотивації, пропуски занять, конфлікти з викладачами, академічні борги і, в найгіршому випадку, відрядження. Водночас саме ці студенти часто є носіями унікального творчого потенціалу, який є стратегічним ресурсом для розвитку креативних індустрій України [3].

Теоретичний аналіз показав, що творчі студенти мають специфічний психологічний профіль, який включає:

- високу емоційну чутливість і розвинену емпатію;
- виражену потребу в автономії та саморегуляції;
- нелінійне сприйняття часу («час натхнення» vs «час спаду»);
- періоди гіперпродуктивності, що змінюються глибокими творчими кризами;
- схильність до перфекціонізму та самокритики;

— підвищену сенсорну чутливість (світло, звук, текстури) [2, 3].

Ці риси часто помилково інтерпретуються викладачами як «неорганізованість», «леність», «відсутність дисципліни» або «небажання вчитися». Проте сучасна психологія творчості та нейронауки розглядає їх як природну складову високої обдарованості та нейровідмінності. Такі студенти не потребують «виправлення» чи «примусової адаптації», а вимагають саме інклюзивного підходу, який враховуватиме їхні сильні сторони та нейрофізіологічні особливості [1].

Дослідження дозволило систематизувати основні психолого-педагогічні бар'єри інклюзії творчих студентів:

- 1) жорсткі дедлайни, що не враховують творчі цикли;
- 2) перевантаження контактними годинами та обов'язковою присутністю;
- 3) одноманітні форми звітності (письмові іспити замість творчих презентацій);
- 4) високий рівень сенсорного шуму в аудиторіях та відкритих просторах;
- 5) недостатня психологічна компетентність викладачів щодо розпізнавання ознак творчого вигорання, сенсорного перевантаження чи депресивних епізодів у творчому спаді;
- 6) відсутність індивідуальних освітніх траєкторій для обдарованих студентів [1].

Натомість ефективними стратегіями створення інклюзивного середовища виявилися такі:

— гнучкий графік здачі творчих проєктів із можливістю «відтермінування» на 2–4 тижні в періоди творчого спаду та «прискореної» здачі під час натхнення;

— зонування навчальних приміщень: quiet zone (з мінімальною стимуляцією), creative chaos zone (з можливістю руху, музики, роботи в групах), sensory-friendly corners (приглушене світло, шумозаглушуючі навушники);

— індивідуальні формати оцінки: портфоліо, відеопрезентації, перформанси, виставки, усні захисти замість традиційних письмових іспитів;

— інтеграція практик емоційної саморегуляції в навчальну програму: mindfulness, арт-терапія, тілесно-орієнтовані практики, дихальні техніки;

— регулярне навчання викладачів розпізнаванню ознак творчого вигорання, сенсорного перевантаження та стратегіям під-

тримки (наприклад, курс «Психологія творчості та нейровідмінність у вищій освіті»);

– створення «безпечного простору» (safe space) для творчого самовираження, де студент має право на помилку, критику без оцінювання та власний ритм роботи [1, 2].

Особлива увага приділялася питанню психологічного супроводу. Запропоновано впровадження посади «тьютора творчої обдарованості» або «нейроінклюзивного куратора», який допомагав би студентам складати індивідуальний графік, відстежувати ознаки вигорання та підбирати оптимальні формати навчання. Такий підхід уже успішно застосовується в деяких європейських мистецьких університетах (Royal College of Art, London; University of the Arts Helsinki) [1].

Запропоновані психолого-педагогічні механізми можуть бути інтегровані в освітні програми мистецьких, дизайнерських, архітектурних, музичних та гуманітарних спеціальностей. Вони відповідають положенням Закону України «Про освіту» (2017) та «Про вищу освіту» (2014) щодо забезпечення рівного доступу та створення умов для реалізації індивідуальних освітніх траєкторій [4]. Результати дослідження створюють підґрунтя для розробки методичних рекомендацій Міністерства освіти і науки України, а також для подальших емпіричних досліджень ефективності інклюзивних практик у творчій вищій освіті.

Список використаних джерел

1. Панасюк О., Бокій Н. Сучасні виклики та перспективи впровадження інклюзивної освіти в Україні. Collection of Scientific Papers «SCIENTIA». 2025. № February 28. С. 220–223. URL: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/2493>.
2. Бондаренко О. О., Супрун Д. М. Інклюзивна освіта: теорія і практика: навчальний посібник. Київ : Видавничий дім «Слово», 2020. 416 с.
3. Рібцун Ю. В. Нейропсихологічні особливості творчо обдарованих дітей: монографія. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2020. 184 с.
4. Матеріали X Всеукраїнської науково-практичної конференції «Спеціальна та інклюзивна освіта: теорія, методика, практика». Умань : УДПУ, 2024. 250 с. URL: <https://fdo.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/02/ZBIRNYK-inkyuziya-08.04.24.pdf>.
5. Шульга М. Творчість і обдарованість у контексті інклюзивної освіти: методичні рекомендації. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2025. 120 с.
6. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII (зі змінами станом на 2025 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

**ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ПОДОЛАННЯ НЕВИЗНАЧЕНОЇ
ВТРАТИ У ЧЛЕНІВ РОДИН ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ****PSYCHOLOGICAL MECHANISMS OF COPING
WITH AMBIGUOUS LOSS AMONG FAMILIES
OF THE MISSING**

Мегедь Анастасія Романівна

*II курс, магістратура, група ПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-6>

anastasia_meged@ukr.net

*Науковий керівник: Поджинська О.О., к.психол.н,
доцентка кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

olichkapodzh@gmail.com

Анотація. У статті розглядаються психологічні механізми подолання невизначеної втрати у членів родин зниклих безвісти. Особлива увага приділяється феномену невизначеності, який ускладнює процес прийняття втрати та переживання горя. Проаналізовано основні стратегії психологічного захисту, копінг-стратегії та роль соціальної підтримки. Підкреслюється важливість терапевтичного супроводу та розвитку ресурсів психологічної стійкості. Дослідження базується на сучасних теоретичних підходах і практичних спостереженнях. Отримані результати мають значення для психологічної допомоги сім'ям, що переживають невизначену втрату.

Annotation. The article examines the psychological mechanisms of coping with ambiguous loss among families of the missing. Special attention is paid to the phenomenon of uncertainty, which complicates the process of accepting loss and experiencing grief. The main psychological defense mechanisms, coping strategies, and the role of social support are analyzed. The importance of therapeutic support and the development of psychological resilience resources is emphasized. The study is based on modern theoretical approaches and practical observations. The results are significant for providing psychological assistance to families experiencing ambiguous loss.

Проблема невизначеної втрати є однією з найскладніших у сучасній психології, особливо в умовах воєнних конфліктів, які супроводжуються зникненням людей безвісти. Для багатьох українських сімей дана тема стала болючою реальністю після

початку російської агресії проти України. Невизначена втрата характеризується тим, що члени родини не мають остаточного підтвердження смерті або зникнення близької людини, що створює стан тривалої емоційної напруги, внутрішнього конфлікту і неможливості завершити процес горювання. Такий стан має глибокі психологічні наслідки, які впливають на особистісне, соціальне та сімейне функціонування постраждалих осіб.

Концепцію невизначеної втрати (*ambiguous loss*) уперше сформулювала американська дослідниця Полін Босс (*Pauline Boss*), яка визначила її як особливий тип втрати, коли відсутня ясність щодо долі людини або межі між присутністю і відсутністю. Вона виділяє два типи невизначеної втрати: перший — коли людина фізично відсутня, але психологічно залишається присутньою (наприклад, зникнення безвісти, полон, викрадення); другий — коли людина фізично присутня, але психологічно чи емоційно відсутня (наприклад, деменція, кома). У випадку родин зниклих безвісти мова йде саме про перший тип [1, с. 8]. Такі ситуації створюють унікальний психологічний стан подвійності: з одного боку, існує надія на повернення, а з іншого глибоке відчуття втрати.

Психологічні механізми подолання невизначеної втрати спрямовані на зменшення емоційної напруги, підтримку внутрішньої рівноваги та адаптацію до нових життєвих умов. Одним із центральних механізмів є копінг-поведінка. Шляхом здатності відновлювати попередній психічний стан (англ. «*psychological resilience*») — процес адаптації й відновлення після смерті значимої людини з несуттєвими функціональними порушеннями та залученням ефективних копінг-стратегій і діяльності, що дають змогу проявляти емоції, згадувати померлого й долати поточні життєві проблеми [3, с. 19].

Серед найважливіших психологічних механізмів захисту при невизначеній втраті виділяють заперечення, раціоналізацію, проєкцію та сублімацію. Заперечення дозволяє тимчасово зменшити біль, пов'язаний із втратою, але у тривалій перспективі може заважати адаптації. Раціоналізація допомагає знайти логічні пояснення подіям, зменшуючи почуття безпорадності. Проєкція дозволяє перенести внутрішню тривогу на зовнішні об'єкти, а сублімація сприяє перетворенню болю на соціально прийнятну діяльність, наприклад, волонтерство, громадську активність чи допомогу іншим постраждалим.

Важливу роль у подоланні невизначеної втрати відіграє соціальна підтримка. Наявність співчуття, розуміння й емоційної близькості з боку родини, друзів і громади знижує рівень стресу та допомагає людині відновити відчуття безпеки. Психологічні дослідження показують, що участь у групах взаємодопомоги або підтримки родин зниклих безвісти сприяє формуванню нових моделей мислення, зниженню ізоляції та почуття провини. Крім того, соціальна підтримка допомагає створити нові сенси життя навіть у ситуації, коли повернення зниклої людини залишається невідомим [5].

Не менш значущим є релігійно-духовний вимір подолання втрати. Віра, молитва, участь у церковних обрядах, символічне прощання з людиною можуть допомогти інтегрувати досвід болю у життєву історію. Духовні практики нерідко стають опорою, коли раціональні способи пояснення подій вичерпуються. Водночас надмірна ідеалізація або релігійне пояснення втрати можуть посилювати внутрішній конфлікт, якщо людина не отримує очікуваного розради. Тому психологічний супровід має враховувати духовні переконання клієнта, але не підміняти ними процес особистісного усвідомлення та прийняття ситуації.

Особливістю переживання невизначеної втрати є тривалість процесу. На відміну від звичайного горя, яке має певні етапи та логічне завершення, у випадку зникнення безвісти процес не має кінцевої точки. Людина залишається у стані «замороженого горя», коли біль не зникає, а періодично повертається з новою силою. Це може призводити до розвитку хронічного стресу, депресивних розладів, порушень сну, соматичних симптомів. Деякі члени родин переживають так званий «двійний зв'язок», як суперечливе співіснування віри в життя і усвідомлення можливої смерті близького [2, с. 40].

З огляду на це важливою стає психотерапевтична підтримка, спрямована на допомогу в осмисленні та прийнятті невизначеності. Сучасні підходи, такі як когнітивно-поведінкова терапія, наративна терапія, системна сімейна терапія та терапія горя, довели свою ефективність у роботі з людьми, що переживають невизначену втрату. Основна мета терапевтичного процесу полягає не у примусовому завершенні горя, а у допомозі людині жити з невизначеністю, розвиваючи внутрішню стійкість і здатність відновлювати зв'язок із життям [5].

Ресурси психологічної стійкості, такі як оптимізм, самоприйняття, наявність життєвих цілей, здатність до рефлексії, відіграють ключову роль у процесі адаптації. Люди, які мають високий рівень внутрішніх ресурсів, здатні не лише зменшити інтенсивність страждання, а й знайти нові сенси у власному житті. Важливим завданням психологів є допомога клієнтам у виявленні цих ресурсів, їх розвитку та активному використанні в повсякденному житті.

Загалом подолання невизначеної втрати є багатовимірним процесом, який охоплює емоційну, когнітивну, поведінкову, соціальну та духовну сфери особистості. Ефективність даного процесу залежить від поєднання внутрішніх ресурсів людини, підтримки з боку оточення та доступності професійної психологічної допомоги. Усвідомлення того, що невизначена втрата є унікальною формою горя, дозволяє уникнути стигматизації та надання поверхневих порад типу «треба відпустити».

Отже, дослідження психологічних механізмів подолання невизначеної втрати у членів родин зниклих безвісти має не лише теоретичне, а й практичне значення. Воно сприяє глибшому розумінню специфіки психоемоційних реакцій, формуванню програм психологічної підтримки та реабілітації постраждалих. У сучасних умовах, коли проблема зниклих безвісти набуває масштабного характеру, забезпечення кваліфікованої психологічної допомоги їх родинам є важливим елементом національної стратегії.

Список використаних джерел

1. Boss P. Loss, Trauma, and Resilience: Therapeutic Work With Ambiguous Loss. New York : W.W. Norton & Company, 2021. 280 p.
2. Renner A., Jdckle D., Nagl M. Traumatized Syrian Refugees with Ambiguous Loss: Predictors of Mental Distress. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2021. № 18(8). P. 38–65.
3. Аврамчук О. Клініко-психологічні аспекти переживання втрати та діагностики ускладненого горювання. *Problems of modern psychology*. 2019. № 45. С. 11–39.
4. Власенко І. А., Вінник Н. Д. Переживання втрати: специфіка, конфлікт, трансценденція, подолання. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 3. С. 33–37.
5. Надія та відчай: як впоратись із невизначеною втратою? URL: <https://howareu.com/materials/nadiia-ta-vidchai-ia-k-vporatys-iz-nevyznachenoju-vtratoiu> (дата звернення 11.11.2025).

**МОВНА ВНУТРІШНЯ ЕМІГРАЦІЯ:
ФЕНОМЕН ВТРАТИ МОВНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ
В УМОВАХ ПОСТКОЛОНІАЛЬНОГО САМОУСВІДОМЛЕННЯ
НА ФОНІ ВІЙНИ**

**INTERNAL LINGUISTIC EMIGRATION:
LANGUAGE IDENTITY LOSS IN POSTCOLONIAL
SELF-AWARENESS IN THE CONTEXT OF WAR**

Милашевська Наталія Олександрівна

*кандидатка психологічних наук, магістерка архітектури,
незалежна дослідниця, гештальт-терапевтка НАГТУ.*

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-7>

nataliiamylashevska@gmail.com

Анотація. У доповіді запропоновано новий термін «мовна внутрішня еміграція» для концептуалізації феномену зміни основної мови самовираження всередині власної країни через політичні причини. Після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну (2022) понад 57% українців перейшли або активно переходять на українську мову, переживаючи при цьому глибокий досвід втрати ідентичності, аналогічний до географічної еміграції. Розроблено багаторівневу модель феномену, що включає когнітивний, емоційний, тілесний, наративний, соціальний та екзистенційний рівні. Особливу увагу приділено тілесному рівню — втраті можливості передати дітям тактильний код любові рідною мовою (колискові, забавки, тактильні практики). Концепція базується на синтезі теорій лімінальності, інтерлангвіджу, третього простору та гомеорезису. Визначено стадії процесу, основні патології та стратегії подолання. Концепція має універсальне значення для постколоніальних контекстів.

Annotation. The paper proposes a new term «internal linguistic emigration» to conceptualize the phenomenon of change of primary language of self-expression within one's own country due to political reasons. Following the beginning of Russia's full-scale invasion of Ukraine (2022), over 57% of Ukrainians have switched or are actively switching to Ukrainian, experiencing a profound sense of identity loss analogous to geographical emigration. A multilevel model of the phenomenon has been developed, encompassing cognitive, emotional, embodied, narrative, social, and existential levels. Special attention is paid to the embodied level — the loss of ability to transmit the tactile code of love to children in one's native language (lullabies, nursery

games, tactile practices). The concept is based on a synthesis of theories of liminality, interlanguage, third space, and homeorhesis. The stages of the process, main pathologies, and coping strategies are identified. The concept has universal significance for postcolonial contexts.

Актуальність. Після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну (2022) понад 57% українців перейшли або активно переходять на українську мову як основну. Цей масовий мовний перехід супроводжується глибоким психологічним досвідом втрати ідентичності, який досі не концептуалізований у науковій літературі.

Традиційні теорії білінгвізму описують зміну мови в контексті географічної міграції. Однак феномен зміни основної мови всередині власної країни через політичні та особистісні причини залишається недослідженим.

Мета дослідження. Концептуалізувати та описати феномен мовної внутрішньої еміграції як окремий тип кризи ідентичності в умовах воєнних дій.

Основні положення. 1. Визначення нового терміну

Мовна внутрішня еміграція (МВЕ) — феномен вимушеної або свідомої зміни основної мови самовираження всередині власної країни через політичні/моральні причини, що призводить до досвіду втрати ідентичності, глибини самовираження, тілесної мовної пам'яті та можливості автентичної культурної трансмісії, аналогічного до географічної еміграції.

2. Теоретична рамка

Концепція базується на синтезі:

— Лімінальності (V. Turner, 1969)

— Інтерлангвіджу/міжмови (L. Selinker, 1972)

— Третього простору (H. Bhabha, 1994)

— Гомеорезису (С.Н. Waddington, 1942; застосування в гештальт-терапії)

3. Структура феномену: шестирівнева модель

Рівень 1. Когнітивний:

Постійне перекладання думок, втрата спонтанності, зменшення глибини самовираження.

Рівень 2. Емоційний:

Вивчені слова не мають емоційних асоціацій; амбівалентність (вина за материнську мову + сум за нею).

Рівень 3. Тілесний (найболючіший):

«Мое тіло не знає цієї мови» — відсутність тілесної мовної пам'яті (колискові, забавки, тактильні практики); неможливість передати дітям тактильний код любові.

Рівень 4. Наративний:

Розрив родової трансмісії (бабуся → мама → дитина); діти не мають доступу до сімейних історій мовою батьків.

Рівень 5. Соціальний:

Розщеплення публічної (нова мова) і приватної (стара мова) ідентичності; відчуття «гравця ролі».

Рівень 6. Екзистенційний:

Криза справжності: «Хто я, якщо не можу бути собою цією мовою?»; «Дитина бачить іншу людину, ніж я є».

4. Феноменологія (цитати з живого досвіду)

«Я відчуваю, що мій син бачить іншу людину, ніж я є, через те, що я в голові перекладаю текст, я ним не живу.»

«Я не знаю забавок і скоромовок, мое тіло їх не знає. Коли я їх просто читаю з книжки — це все одно не те.»

«Материнська мова — російська, наразі — мова ворога, асоціюватися з нею немає бажання, а тим більше — ростити в ній дитину.»

5. Динаміка процесу

Фаза 1: Тригер (війна робить материнську(рідну) мову токсичною) — 0–6 міс.

Фаза 2: Культурний шок / криза ідентичності — 6 міс. — 2 роки

Фаза 3: Адаптація — 2–5 років

Фаза 4: Інтеграція (біфокальна ідентичність) або фосилізація (застигання) — 5+ років

6. Основні патології МВЕ

— Хронічна втрата глибини самовираження

— «Дитина не знає справжню маму» — емоційна дистанція

— Трансгенераційна травма — розрив культурної трансмісії

— Фосилізація — нова мова так і не стає «своєю»

Методологія. Дослідження базується на:

— Феноменологічному аналізу автобіографічних наративів

— Теоретичному синтезі концепцій з лінгвістики, психології, антропології

— Аналізу глибинних інтерв'ю (case study)

Перспективи емпіричного дослідження:

— Феноменологічні інтерв'ю (15–25 учасників)

- Опитувальники про стрес від мовного переходу
- Порівняльний аналіз (повний перехід vs білінгвізм)

Результати. 1. Теоретичний внесок:

Запропоновано новий термін для опису недослідженого феномену масової зміни мови в умовах постколоніального самоусвідомлення.

2. Емпірична значущість:

Виявлено, що тілесний рівень (втрата тілесної мовної пам'яті) є найбільшчим аспектом МВЕ, який не описаний у традиційних теоріях білінгвізму.

3. Практична цінність:

- Легітимізація досвіду мільйонів українців
- Основа для розробки терапевтичних інтервенцій
- Створення програм підтримки

4. Універсальність:

Концепція застосовна до інших постколоніальних контекстів (країни Балтії, Ірландія, Каталонія).

Висновки.

— Мовна внутрішня еміграція — це окремий тип травми ідентичності, що потребує визнання та підтримки.

— Феномен має складну багаторівневу структуру, де найбільшчим є тілесний рівень — втрата можливості передати дітям тактильний код любові рідною мовою.

— МВЕ призводить до екзистенційної кризи справжності та ризику трансгенераційної травми.

— Необхідні: легітимізація болю, створення суспільних просторів для горювання, розробка терапевтичних протоколів та освітніх програм для батьків.

— Концепція МВЕ відкриває нове поле досліджень у постколоніальних, лінгвістичних та психологічних студіях.

Список використаних джерел

1. Turner V. *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*. Chicago : Aldine Publishing, 1969. 213 p.
2. Selinker L. Interlanguage. *International Review of Applied Linguistics*. 1972. Vol. 10, No. 3. P. 209–231.
3. Bhabha H. *The Location of Culture*. London : Routledge, 1994. 285 p.
4. Waddington C. H. *The Strategy of the Genes*. London : George Allen & Unwin, 1957. 262 p.
5. Pavlenko A. *Bilingual Minds: Emotional Experience, Expression and Representation*. Clevedon : Multilingual Matters, 2006. 304 p.

6. Edwards J. Language and Identity. Cambridge : Cambridge University Press, 2009. 311 p.
7. Kulyk V. Shedding Russianness, recasting Ukrainianness: The post-Euro-maidan dynamics of ethnonational identifications in Ukraine. *Post-Soviet Affairs*. 2018. Vol. 34, No. 2–3. P. 119–138.
8. Van Gennep A. The Rites of Passage / transl. by M. B. Vizedom, G. L. Caffee. Chicago : University of Chicago Press, 1960. 198 p. (Original work published 1909).
9. Berry J. W. Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology*. 1997. Vol. 46, No. 1. P. 5–34.
10. Perls F., Hefferline R., Goodman P. Gestalt Therapy: Excitement and Growth in the Human Personality. New York : Julian Press, 1951. 373 p.

ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ МОТИВУВАННЯ МОЛОДІ ДО НАРОДЖЕННЯ ДІТЕЙ

PSYCHOLOGICAL TECHNOLOGIES FOR MOTIVATING YOUNG PEOPLE TO HAVE CHILDREN

Мосаєв Юрій Володимирович

кандидат соціологічних наук, доцент,

КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6638-3265>

klok5000@ukr.net

Анотація. Демографічна криза в Україні залишається одним із ключових викликів сучасного суспільства, що обумовлено низьким рівнем народжуваності, високою смертністю, міграційними процесами та економічними труднощами. Особливої уваги потребує соціально-психологічний компонент, який значною мірою впливає на мотивацію молоді до народження дітей. У статті досліджено сучасні психологічні та соціальні технології, спрямовані на формування у молодих українців позитивного ставлення до батьківства. Розглядаються соціокультурні, інформаційно-комунікаційні, освітньо-виховні та соціально-психологічні інструменти стимулювання народжуваності, серед яких просвітницькі кампанії, освітні програми, тренінги, індивідуальні консультації та медіаосвітні ініціативи. Особлива увага приділяється створенню позитивного образу багатодітної родини та подоланню психологічних бар'єрів, пов'язаних із страхами щодо батьківства. Запропоновані підходи можуть стати ефективним інструментом у вирішенні демографічних проблем України шляхом активізації соціально-психологічної мотивації молоді до народження та виховання дітей.

Annotation. *The demographic crisis in Ukraine remains one of the key challenges of modern society, driven by low birth rates, high mortality, migration, and economic difficulties. Particular attention is given to the socio-psychological component, which significantly affects young people's motivation to have children. The article explores modern psychological and social technologies aimed at fostering a positive attitude toward parenthood among Ukrainian youth. Sociocultural, informational-communicational, educational, and socio-psychological tools are analyzed, including awareness campaigns, educational programs, training, individual consultations, and media literacy initiatives. Special attention is paid to creating a positive image of large families and overcoming psychological barriers related to fears of parenthood. The proposed approaches can serve as an effective tool in addressing Ukraine's demographic challenges by stimulating the socio-psychological motivation of young people to have and raise children.*

Демографічна криза є стійким трендом функціонування сучасного українського суспільства протягом всього часу після відновлення української назалежності, починаючи від 1991 року. Головними причинами зазначеної кризи стали проблеми трансформації української економіки, що призвело до її деіндустріалізації, суттєво зниження рівня життя в країні та національної кризи культурної ідентичності [2]. Зазначені проблеми призвели до суттєвого скорочення населення через високий рівень смертності, низького рівня народжуваності та еміграції українців до країн Європи.

З початком антитерористичної операції в окремих населених пунктах Донбасу, що призвела до появи великої кількості внутрішньо переміщених осіб та мігрантів, почалася нова хвиля скорочення українського населення. Після початку російського повномасштабного військового вторгнення кількість українських емігрантів збільшилась у кратних масштабах за різними оцінками ця кількість коливається у числовому проміжку між 5 та 7 мільйонами людей.

Паралельно з цим не слід забувати і про прямі втрати українського населення через загибель українських воїнів та цивільного населення від безпосередніх військових дій та за наслідками ракетних обстрілів українських міст та інших населених пунктів.

Незважаючи на всі перелічені нами причини зменшення кількості українців важливим фактором є зменшення народжу-

ваності. Зазначений фактор залежить від різних змінних, але в основному їх можна звести до економічних, які полягають у тому, що українські родини відмовляються від народження другої та подальших дітей через економічні труднощі та відсутність відповідної житлової і освітньо-виховної інфраструктури та соціально-психологічних, які базуються на тому, що значна кількість українців та українок відмовляються від народження дітей через відсутність соціальних та психологічних мотивів.

В рамках нашого дослідження ми вирішили зосередитися навколо вирішення проблем підвищення мотивації до народження дітей українцями через застосування соціальних та психологічних технологій. На нашу думку незважаючи на весь спектр проблем, що визначають негативну демографічну динаміку в Україні соціально-психологічний компонент має значний вплив і тому стимулювання зазначеної сфери повинно сприяти вирішенню демографічних проблем в Україні.

На думку В. Климчука «мотиваційний вимір життєсвіту є віссю скеровування конституюючих процесів, їх каналізації, векторизації, прискорення / сповільнення, підсилення / ослаблення» [1, с. 104]. Тому в рамках формування соціально продуктивного вектору розвитку особистості в сфері реалізації її репродуктивної функції ми вважаємо слід залучити всі наявні соціально-психологічні інструменти для формування потреби у народженні та вихованні дітей у сучасній українській молоді.

На нашу думку перший блок технологій, що повинен бути застосованим це соціокультурні технології. На нашу думку соціальне та державне замовлення на території України повинне бути зосереджене навколо створення соціокультурного продукту у вигляді художніх фільмів, театральних вистав, творів художньої літератури та інших видів мистецтва навколо популяризації практик батьківства. В даному випадку ми маємо на увазі мультиплікацію позитивних практик виконання батьківських функцій та популяризацію образу соціальної реалізації і підвищення психологічного комфорту особистості через батьківство. Зазначені практики можуть мати різні форму та передбачати успішність виконання ролі батька чи матері в рамках нуклеарної родини, виховання дитини в родині за наявності лише батька чи матері. Зважаючи на забезпечення прав ЛГБТ+ слід передбачити підтримку батьківства парами із зазначеної

когорти осіб, що розділяють цінності відповідального батьківства та мають бажання виховування дітей.

Формування позитивного іміджу багатодітної сім'ї потребує системного підходу та використання сучасних технологій комунікації, освіти й соціальної підтримки.

Однією з ключових технологій є інформаційно-комунікаційна. Соціальні мережі, блог-платформи, відеоконтент і просвітницькі онлайн-кампанії дають змогу створювати привабливі образи багатодітних сімей. Через сторіз, короткі відео та інтерв'ю можна показувати реальні приклади успішних, щасливих родин, які демонструють, що багатодітність це не лише відповідальність, а й радість, взаємопідтримка та розвиток.

Не менш важливу роль відіграють освітньо-виховні технології. У закладах освіти варто впроваджувати програми з родинного виховання, заняття з медіаграмотності та формування цінностей сімейного життя. Такі ініціативи допомагають молодим людям усвідомити значення сім'ї як основи суспільства та розвивати відповідальне ставлення до батьківства.

Соціально-психологічні технології спрямовані на створення сприятливого середовища для молодих сімей: проведення тренінгів, сімейних форумів, клубів молодих батьків, консультацій із фахівцями. Важливим є також використання медіаосвітніх технологій, які навчають критично сприймати інформацію та протидіяти стереотипам щодо багатодітності.

Сучасні технології соціального маркетингу можуть об'єднувати державні інституції, громадські організації й бізнес для розробки проєктів, спрямованих на підтримку та популяризацію багатодітних родин наприклад, через соціальну рекламу, фестивалі сімейних цінностей, благодійні акції.

Психологічне стимулювання народжуваності базується на формуванні позитивного ставлення до батьківства, підвищенні рівня емоційної готовності молоді до створення сім'ї та виховання дітей. Це може реалізовуватись через індивідуальні консультації з психологами, тренінги особистісного розвитку, програми самопізнання та підвищення самооцінки. Молодим людям допомагають усвідомити власні цінності, зрозуміти, як сім'я може стати джерелом підтримки, стабільності та сенсу життя.

Важливою складовою є подолання страхів, пов'язаних із батьківством: страху втрати свободи, фінансової нестабільності чи невдачі у вихованні дітей. Психологи можуть застосову-

вати техніки когнітивно-поведінкової терапії, позитивної психології та емоційного інтелекту для зменшення тривожності й підсилення впевненості у власних силах.

Індивідуальне стимулювання також передбачає створення позитивних образів батьківства через психопросвіту наприклад, залучення молоді до спілкування з успішними багатодітними родинами, проведення мотиваційних зустрічей чи психологічних ігор, що сприяють розвитку емпатії та відповідальності.

Список використаних джерел

1. Климчук В.О. Мотиваційний дискурс особистості: на шляху до соціальної психології мотивації : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 290 с.

2. Приступа М.І., Неклюєнко Т.В., Луцкевич Н.І. Соціально-демографічна криза в Україні внаслідок війни: стан, наслідки та шляхи подолання, *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки*. 2022. № 6 (354), грудень. С. 147–152.

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА СІМЕЙ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ SOCIAL SUPPORT FOR FAMILIES WITH CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS

Мялук Юлія Вікторівна

*IV курс, група ЗОО-22-1, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
myalukyulia@gmail.com

*Науковий керівник: Шаповал М.О., ст. викладач
кафедри фінансів та обліку,*

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
Mariya.shapoval85@gmail.com

Анотація. В умовах сучасного українського суспільства особлива увага приділяється сім'ям, які виховують дітей з особливими потребами. Ці сім'ї стикаються з низкою соціальних, економічних та психологічних труднощів, що вимагає комплексної державної та громадської підтримки. Забезпечення такої підтримки є важливим кроком до інтеграції дітей з особливими потребами в суспільство та забезпечення їхніх прав на рівні з іншими дітьми. Під соціальною підтримкою сімей з дітьми з особливими потребами розуміється система заходів, спрямованих на полегшення їхнього соціального становища, забезпечення рівних можливостей

для розвитку та інтеграції в суспільство. Це включає надання матеріальної допомоги, медичних послуг, освітніх можливостей, психологічної підтримки та соціальних послуг. Предметом соціальної підтримки є сім'я з дитиною з особливими потребами, її потреби та життєві умови. Суб'єктами соціальної підтримки виступають органи державної влади, місцевого самоврядування, громадські організації та благодійні фонди, які надають відповідні послуги та допомогу. Об'єктами підтримки є діти з особливими потребами та їхні родини, які потребують допомоги для забезпечення належних умов життя та розвитку.

Annotation. In modern Ukrainian society, special attention is given to families raising children with special needs. These families face a number of social, economic, and psychological challenges, which require comprehensive governmental and community support. Providing such support is an important step toward integrating children with special needs into society and ensuring their rights on an equal basis with other children. Social support for families with children with special needs refers to a system of measures aimed at improving their social situation, ensuring equal opportunities for development, and facilitating integration into society. This includes the provision of financial assistance, medical services, educational opportunities, psychological support, and social services. The subject of social support is the family with a child with special needs, including their needs and living conditions. The agents of social support are state authorities, local self-government bodies, public organizations, and charitable foundations that provide the relevant services and assistance. The objects of support are children with special needs and their families who require help to ensure proper living conditions and development.

Соціальна підтримка — це система заходів, спрямованих на забезпечення гідного рівня життя осіб і сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах або мають особливі потреби. Вона охоплює матеріальну допомогу, медичні та освітні послуги, психологічну підтримку та соціальний супровід, спрямовані на інтеграцію таких осіб у суспільство та забезпечення їхніх прав та можливостей для розвитку.

Для сімей з дітьми з особливими потребами соціальна підтримка має особливе значення, оскільки ці родини часто стикаються з додатковими труднощами, пов'язаними з доглядом, навчанням та соціалізацією дітей. Тому система підтримки

має бути комплексною, доступною та індивідуально орієнтованою, щоб ефективно відповідати потребам кожної родини.

Соціальна підтримка охоплює різні аспекти життя родини. Матеріальна допомога включає щомісячні виплати на утримання дитини та пільги, наприклад, знижки на комунальні послуги або транспорт. Медична підтримка забезпечує доступ до спеціалізованих закладів і реабілітаційних програм для дітей з інвалідністю. Освітні заходи включають інклюзивне навчання, спеціальні навчальні програми та адаптовані методики. Психологічна підтримка допомагає батькам та дітям адаптуватися до складних умов, а соціальні послуги включають консультації соціальних працівників та допомогу на дому.

Серед сучасних механізмів соціальної підтримки важливе місце займають державні програми, які забезпечують фінансову, медичну та освітню допомогу. Наприклад, щомісячні державні виплати на утримання дітей з інвалідністю дозволяють сім'ям компенсувати додаткові витрати, пов'язані з доглядом та лікуванням. Крім того, діють пільги на комунальні послуги, транспортні витрати та податкові пільги для батьків. Суттєвою складовою є медична допомога, яка надається у спеціалізованих медичних закладах та реабілітаційних центрах. Також важливим елементом є освітня підтримка, що включає інклюзивне навчання та спеціальні навчальні програми, адаптовані до індивідуальних потреб дітей. Психологічна підтримка сімей є невід'ємною складовою соціальної допомоги. Консультації психологів допомагають батькам та дітям адаптуватися до складних життєвих умов, долати стрес та соціальні труднощі, а групи підтримки створюють можливість для обміну досвідом та взаємної допомоги. Соціальні послуги, які надаються безпосередньо на дому або через органи соціального захисту, забезпечують родинам допомогу в організації побуту та догляду за дитиною, що дозволяє поєднувати роботу та догляд за дитиною.

Серед найбільш поширених форм державної підтримки виділяють матеріальну допомогу, медичні послуги та освітні програми. Матеріальна підтримка включає щомісячні виплати для покриття додаткових витрат на лікування, реабілітацію та спеціальні засоби, а також пільги на оплату комунальних послуг, транспортні витрати та податки. Медична підтримка передбачає доступ до спеціалізованих закладів, реабілітаційних центрів і забезпечення медичними засобами. Освітні програми,

зокрема інклюзивна освіта, створюють умови для навчання дітей у загальноосвітніх школах або спеціальних навчальних закладах з урахуванням їхніх індивідуальних потреб.

Список використаних джерел

1. Конституція України (в редакції 2020 р.)
2. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України (2006 р., зі змінами)
3. Про освіту : Закон України (2017 р., зі змінами 2022 р.)
4. Про соціальні послуги : Закон України (2019 р.)
5. Про порядок реалізації експериментального проекту з комплексного розвитку та догляду дітей з інвалідністю : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 червня 2025 р. № 764.
6. Баранова І. В. Соціальна робота з сім'ями, що виховують дітей з особливими потребами. Київ, 2021. 212 с.
7. Ковальчук О.А. Інклюзивна освіта та соціальна інтеграція дітей з особливими потребами. Львів, 2020. 184 с.
8. Гончаренко М.В. Психологічна підтримка сімей дітей з інвалідністю: теорія та практика. Харків, 2019. 156 с.
9. Офіційний портал Міністерства соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua>
10. Офіційний портал Національної академії педагогічних наук України. URL: <https://naps.gov.ua>

ВИТОКИ ТА СТАНОВЛЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО ЗРОСТАННЯ

THE ORIGINS AND DEVELOPMENT OF THE CONCEPT OF POSTTRAUMATIC GROWTH

Некипіла Оксана Дмитрівна

*II курс, група ЗПЛ-24-1 PhD-ist, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-4381-0884>

*DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-8>
oxana0405@ukr.net*

*Науковий керівник: Співак Л.М., д.психол.н., професор,
професор кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

*ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3653-5432>
lubov_spivak@ukr.net*

Анотація. У тезах висвітлено історичні передумови формування концепції посттравматичного зростання у психології. Показано еволюцію наукового розуміння наслідків травматичних подій: від

домінування медико-патологічної парадигми до гуманістично-екзистенційного підходу, що акцентує на потенціалі особистісного розвитку. Проаналізовано основні етапи становлення теорії посттравматичного зростання у працях Теда Тедеші, Лоуренса Калхуна, Лоуренса Джозефа та інших дослідників, які довели, що травма може стати каталізатором зростання, а не лише джерелом страждання. Розмежовано ключові поняття: травматичний досвід, резильєнтність, адаптація та зростання після травми. Підкреслено перехід від діагностики постстресових розладів до вивчення позитивних трансформацій особистості в умовах подолання кризи.

Annotation. *The theses highlight the historical prerequisites for the formation of the concept of posttraumatic growth in psychology. The evolution of scientific understanding of the consequences of traumatic events is demonstrated — from the dominance of the medical-pathological paradigm to the humanistic-existential approach that emphasizes the potential for personal development. The main stages of the formation of the posttraumatic growth theory are analyzed through the works of Tedeschi, Calhoun, Joseph, and other researchers who proved that trauma can become a catalyst for growth rather than merely a source of suffering. Key concepts are differentiated: traumatic experience, resilience, adaptation, and growth after trauma. The transition from diagnosing post-stress disorders to studying positive personality transformations in the context of overcoming crisis is emphasized.*

Перші спроби осмислення феномена психологічної травми сягають кінця XIX — початку XX ст., коли основна увага приділялася патологічним наслідкам шоку та неврозів. У цей період травма розглядалася переважно як руйнівний чинник, що порушує психічне функціонування людини. Після світових воєн сформувалася медико-патологічна модель, яка зосереджувалася на симптомах постстресових розладів. Проте з другої половини XX ст. відбувається зсув до гуманістичної парадигми, дослідники якої: А. Маслоу, К. Роджерс, приділяють увагу розвитку, самореалізації та потенціалу людини навіть після глибоких криз [2, с. 369].

Поступово дослідники почали помічати, що не всі люди після травматичних подій демонструють деструктивні наслідки. Деякі, навпаки, відзначали підвищення рівня усвідомленості, духовності та сенсу життя. Це призвело до формування нового напрямку —

позитивної психології, у межах якої травма стала розглядатися не лише як криза, а як потенційна точка зростання. Таким чином, у науковому дискурсі почав формуватися підхід, що визнає можливість конструктивної трансформації досвіду страждання.

Формування теорії посттравматичного зростання. У 1990-х роках американські психологи Річард Тедеші та Лоуренс Калхун сформулювали термін *Posttraumatic Growth (посттравматичне зростання)*, який позначає процес позитивних змін, що виникають унаслідок боротьби з наслідками травми. Вони виокремили п'ять ключових сфер зростання:

- 1) підвищення цінності життя;
- 2) покращення стосунків з іншими;
- 3) зростання особистісної сили;
- 4) відкриття нових можливостей;
- 5). духовний розвиток.

Дослідники підкреслили, що посттравматичне зростання не є запереченням болю, а результатом його осмислення та інтеграції у власний досвід [3, с. 205].

Подальший розвиток концепції та розмежування понять. Подальші дослідження [5, с. 233] уточнили відмінність між *результативністю* (здатністю повернутися до попереднього стану), *адаптацією* (пристосуванням до змінених умов) та *зростанням* (якісним оновленням свідомості). Посттравматичне зростання — це не просто відновлення, а перехід до вищого рівня функціонування, що супроводжується зміною системи цінностей, переосмисленням життєвих пріоритетів і розширенням світогляду [7, с. 251].

У сучасних дослідженнях посттравматичне зростання розглядається як багатовимірний феномен, що поєднує когнітивні, емоційні й духовні аспекти особистісної еволюції. Актуальність дослідження посттравматичного зростання в українському контексті підкреслюється у сучасних дослідженнях, де розглянуто психологічні чинники позитивних змін особистості жінок у воєнний і поствоєнний період [1, с. 59]. Цей підхід має особливе значення для розуміння процесів психологічного відновлення в умовах війни, втрат і травматичного досвіду українських громадян. Концепція посттравматичного зростання відкриває нові можливості для психотерапії, кризового консультування та розвитку програм підтримки, спрямованих на формування внутрішньої сили, надії й сенсу життя.

Концепція посттравматичного зростання є результатом поступової еволюції наукових уявлень про природу психологічної травми — від патологічної моделі до моделі розвитку. Якщо раніше фокус досліджень зосереджувався переважно на вивченні наслідків дистресу, симптомів посттравматичного стресового розладу та способів їх подолання, то сучасна психологія дедалі більше розглядає травму як можливість для внутрішнього оновлення, трансформації та переосмислення життєвих сенсів.

Формування теорії посттравматичного зростання стало важливим інтеграційним кроком, який поєднав гуманістичні, екзистенційні та когнітивні підходи. У центрі цієї концепції — не просто подолання травматичних наслідків, а процес становлення нової ідентичності, духовного дозрівання та глибшого усвідомлення власного місця у світі. Посттравматичне зростання визначається як здатність людини не лише відновитися після кризи, а й перейти на вищий рівень функціонування, де біль стає джерелом сили й життєвої мудрості.

Посттравматичне зростання відрізняється від резильєнтності та адаптації тим, що не обмежується поверненням до рівноваги, а передбачає якісне оновлення особистості, зміну системи цінностей, відносин і світогляду. Цей процес можливий за наявності підтримувального соціального середовища, емпатійного контакту, духовних практик і здатності до позитивного переосмислення досвіду.

У сучасних реаліях війни в Україні концепція посттравматичне зростання набуває особливої актуальності, адже дає можливість осмислити не лише індивідуальний, а й колективний потенціал психологічного відродження. Вона формує нову парадигму психологічної допомоги, яка зосереджується не на симптомах травми, а на пробудженні внутрішніх ресурсів, смислу та гідності. Посттравматичне зростання постає як свідчення стійкості людського духу, здатності перетворювати втрати на джерело сили, а біль — на шлях до глибшого розуміння життя.

Список використаних джерел

1. Некипіла О., Співак Л. Проблема посттравматичного зростання жінок дорослого віку у воєнний і поствоєнний час: зарубіжний психологічний дискурс. *Психологія: реальність і перспективи: зб. наук. праць РДГУ*. 2025. Вип. 24. С. 91–98. https://doi.org/10.35619/prap_rv.vi24.439
2. Maslow A. H. *Motivation and Personality*. New York : Harper & Row, 1970. 369 p.

3. Tedeschi R. G., Calhoun L. G. *Trauma and Transformation: Growing in the Aftermath of Suffering*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1995. 205 p.
4. Joseph S. *What Doesn't Kill Us: The New Psychology of Posttraumatic Growth*. New York : Basic Books, 2012. 288 p.
5. Bray P. Trauma and Growth: The Psychology of Self-Actualisation and Positive Post-Traumatic Processes // In: Bray P. (ed.) *Trauma and Meaning Making*. Leiden & Boston 2016. P. 231–259.
6. Frankl V. E. *Man's Search for Meaning*. Boston: Beacon Press, 1963. 184 p.
7. Calhoun L. G., Cann A., Tedeschi R. G., McMillan J. A Correlational Test of the Relationship Between Posttraumatic Growth, Religion, and Cognitive Processing. *Journal of Traumatic Stress*. 2000. Vol. 13, no. 3. P. 521–527.

СОЦІАЛЬНА ІНКЛЮЗІЯ СТОСУЄТЬСЯ КОЖНОГО SOCIAL INCLUSION APPLIES TO EVERYONE

Ніколюк Наталія Валентинівна

IV курс, група ЗСР-22, спеціальність «Соціальна робота»,
Житомирський економіко-гуманітарний інститут
Університету «Україна».
nataliyanikolyuk85@ukr.net

Науковий керівник: Артеменко А.Б., PhD з соціології,
доцент кафедри соціально-реабілітаційних технологій,
Житомирський економіко-гуманітарний інститут
Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9924-7411>
artemenko_ab@uu.ua

Анотація. Соціальна інклюзія є важливим принципом сучасного суспільства, що передбачає рівність можливостей для всіх громадян незалежно від їхніх особливостей. Вона спрямована на забезпечення доступу до освіти, охорони здоров'я, працевлаштування та громадських послуг для вразливих груп населення. Інклюзія сприяє подоланню дискримінаційних бар'єрів і розвиває толерантність до різноманітності. Основою соціальної інклюзії є створення безбар'єрного середовища та законодавчих гарантій рівності прав. Важливу роль у цьому процесі відіграють освіта та виховання, які формують повагу до різноманіття. Соціальна інклюзія стосується кожного з нас і є умовою стійкого розвитку суспільства.

Annotation. Social inclusion is an essential principle of modern society that ensures equal opportunities for all citizens regardless of their individual characteristics. It aims to provide access to education, healthcare, employment, and public services for vulnerable groups. In-

clusion helps to overcome discriminatory barriers and fosters tolerance towards diversity. The foundation of social inclusion lies in the creation of a barrier-free environment and legislative guarantees of equal rights. Education and upbringing play a crucial role in this process by cultivating respect for diversity. Social inclusion affects everyone and is a prerequisite for sustainable societal development.

Соціальна інклюзія є одним із ключових принципів сучасного суспільства, що відображає прагнення забезпечити рівність можливостей і доступ до ресурсів для всіх громадян, незалежно від їхніх особливостей чи обмежень. Цей процес має на меті інтеграцію всіх груп населення, включаючи людей з інвалідністю, етнічні меншини, людей похилого віку, біженців та інших вразливих категорій, у суспільне життя. Соціальна інклюзія підкреслює важливість створення умов, за яких кожна особа може відчувати себе повноцінним членом суспільства, брати участь у різних сферах діяльності та мати доступ до якісної освіти, охорони здоров'я, зайнятості та культурних заходів.

Проблема соціальної інклюзії є актуальною через зростаючу поляризацію в суспільстві, що виникає через соціальні, економічні та культурні відмінності. У світі, де глобалізація та технологічний прогрес сприяють зростанню добробуту, багато людей все ще залишаються на узбіччі через дискримінацію, бідність, відсутність освіти або інші бар'єри. Саме тому соціальна інклюзія покликана не тільки забезпечити доступність, але й подолати упередження, які заважають інтеграції вразливих груп у суспільство [1, с. 63].

Соціальна інклюзія є багатовимірним процесом, що охоплює кілька важливих аспектів, спрямованих на забезпечення рівноправної участі всіх громадян у житті суспільства. Перший аспект стосується рівності прав і можливостей, що має вирішальне значення для забезпечення соціальної справедливості. Рівність прав гарантується на законодавчому рівні через впровадження правових норм і стандартів, спрямованих на запобігання дискримінації за ознаками статі, віку, етнічної належності, інвалідності чи соціального статусу. Для цього важливо усувати дискримінаційні бар'єри як у сфері праці, так і в освіті та доступі до державних послуг. Важливо також розробляти та впроваджувати законодавство з протидії дискримінації, яке захищає права всіх громадян і надає їм рівні можливості для самореалізації.

Другий аспект соціальної інклюзії полягає у забезпеченні доступу до якісної освіти та професійного навчання для всіх категорій населення. Освіта є важливим інструментом соціальної мобільності та одним з основних факторів розвитку суспільства. Інклюзивна освіта передбачає створення умов, за яких усі діти, незалежно від їхніх особливостей, можуть навчатися разом у загальноосвітніх закладах. Це включає адаптацію навчальних програм, методик та ресурсів до потреб учнів з різними фізичними, психічними чи соціальними особливостями. Крім того, важливо забезпечити доступ до професійного навчання та перекваліфікації для дорослого населення, що дасть можливість зайнятості та кар'єрного зростання, особливо для людей з інвалідністю або осіб, які зазнали соціальних труднощів [2, с. 50].

Третій аспект соціальної інклюзії стосується створення безбар'єрного середовища, яке дозволяє всім громадянам безперешкодно користуватися громадськими послугами, інфраструктурою та цифровими ресурсами. Безбар'єрне середовище охоплює не лише фізичну адаптацію простору (наприклад, пандуси, ліфти, доступні громадські туалети), а й адаптацію інформаційних технологій та послуг для потреб людей з обмеженими можливостями. Це включає створення доступних вебсайтів, мобільних додатків та цифрових сервісів з урахуванням потреб осіб з порушенням зору, слуху чи моторики. Інфраструктурні зміни сприяють забезпеченню рівних можливостей для участі в суспільному житті та зменшують соціальну ізоляцію вразливих груп населення [3, с. 34].

Усі три аспекти соціальної інклюзії — рівність прав і можливостей, доступ до якісної освіти та створення безбар'єрного середовища — взаємопов'язані та доповнюють один одного. Вони сприяють не лише інтеграції вразливих груп у суспільство, але й створенню стійкого, толерантного та справедливого соціального середовища, де кожна людина має можливість реалізувати свій потенціал незалежно від своїх особливостей чи обмежень. Такий комплексний підхід вимагає зусиль з боку держави, громадських організацій, бізнесу та кожного громадянина, адже лише спільними діями можна побудувати суспільство, де інклюзія є реальністю, а не просто декларацією [2, с. 51].

Важливу роль у цьому процесі відіграє прийняття різноманітності та розвиток толерантності в суспільстві. Адже інклюзивне середовище неможливо створити без визнання того, що

кожна людина є унікальною та має право на повагу до своїх відмінностей, незалежно від статі, віку, етнічної чи національної належності, релігійних переконань або фізичних можливостей. Прийняття різноманітності включає не лише забезпечення прав вразливих груп, але й формування середовища, де різноманітність сприймається як цінність, а не як перешкода. Розвиток толерантності є поступовим процесом, що потребує часу та систематичних зусиль для зміни суспільних уявлень і подолання стереотипів. Це основа для побудови інклюзивного суспільства, де кожен відчуває себе захищеним і рівноправним, незалежно від своїх особливостей.

Залучення до суспільного життя людей з різним культурним, соціальним і економічним досвідом сприяє збагаченню суспільства та розширенню його можливостей. Різноманітність підвищує стійкість суспільства, оскільки включення різних точок зору та підходів дозволяє ефективніше вирішувати соціальні, економічні та культурні проблеми. Багатокультурність і різноманітність традицій також сприяють інноваційності, оскільки вони стимулюють креативне мислення та розробку нових рішень. Інклюзивне суспільство, де різноманітність визнається перевагою, а не недоліком, стає більш відкритим і прогресивним, що сприяє соціальному прогресу, розвитку економіки та підвищенню якості життя всіх його членів [1, с. 64].

Інклюзивне суспільство будується на принципах відкритості, підтримки та солідарності. Це означає, що відповідальність за створення інклюзивного середовища лежить не тільки на державних органах і політиках, але й на бізнесі, громадських організаціях та кожному громадянину. Важливу роль у цьому процесі відіграє освітня система, яка формує у молоді розуміння важливості рівності та недискримінації. Виховання нових поколінь з почуттям відповідальності за інших сприяє побудові суспільства, де кожен має рівні шанси на успіх та самореалізацію.

Отже, соціальна інклюзія стосується кожного з нас, адже вона спрямована на створення суспільства, де жодна людина не відчуває себе виключеною чи непотрібною. Це не просто питання рівності, а й умова соціальної справедливості, яка забезпечує добробут, стійкість та розвиток суспільства в цілому. Соціальна інклюзія сприяє побудові середовища, де всі мають право на гідне життя, незалежно від соціальних чи фізичних особливостей, і де кожна людина може реалізувати свій потенціал.

Список використаних джерел

1. Демченко Т.П. Толерантність і соціальна інклюзія: теоретичні аспекти та практичне впровадження. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. Одеса: ОНУ імені І.І. Мечникова, 2023. № 1. С. 63–64.
2. Іваненко О.С., Коваленко А.Г. Інклюзивна політика в Україні: основні виклики та шляхи подолання. *Український соціологічний журнал*. Харків, 2020. № 3. С. 50–51.
3. Романюк О.В. Соціальна інклюзія: проблеми та перспективи в умовах сучасного українського суспільства. *Вісник Національного університету «Острозька академія»*. 2022. № 5. С. 34–39.

**РОЛЬ ПСИХОЛОГА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ
В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ
THE ROLE OF THE PSYCHOLOGIST
IN ENSURING PSYCHOLOGICAL SUPPORT
FOR CHILDREN IN INCLUSIVE EDUCATION**

Олексюк Оксана Євгенівна

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри психології, спеціальної освіти та здоров'я людини,
Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5527-3861>
oleksjukoksana@ukr.net

Анотація. У тезах висвітлено роль психолога у забезпеченні психологічного супроводу дітей в умовах інклюзивної освіти. Розкрито основні напрями діяльності фахівця та окреслено його значення у підтримці педагогів, батьків і дітей. Обґрунтовано важливість психолога як координатора команди супроводу, що забезпечує цілісність підтримки дитини. Наголошено на актуальності психологічного супроводу в умовах воєнних випробувань, коли першочерговими стають принципи нормалізації, ресурсності та партнерства.

Annotation. The thesis highlights the psychologist's role in providing psychological support for children within inclusive education. The main professional directions and the psychologist's role in supporting teachers, parents, and children are presented. The significance of the psychologist as a coordinator of the support team, who ensures the integrity of child assistance, is emphasized. Special attention is given to the importance of psychological support during wartime, where the principles of normalization, resource orientation, and partnership come to the fore.

Інклюзивна освіта сьогодні розглядається як гуманістична модель, спрямована на створення рівних можливостей для всіх дітей — незалежно від їхніх освітніх потреб, життєвих обставин чи стану здоров'я. Її ефективність визначається не лише педагогічними, а й психологічними чинниками, адже саме психологічна підтримка формує у дитини відчуття безпеки, прийняття та віру у власні сили [1, с. 45; 4, с. 211].

Поняття «психологічний супровід» значно ширше, ніж діагностика чи консультування. Це системна діяльність, спрямована на розвиток, адаптацію й гармонізацію внутрішнього стану дитини у навчальному середовищі. Як підкреслює В. Панок (2020), супровід — це не одноразова допомога, а *динамічний процес підтримки особистості у розвитку*, що охоплює моніторинг, діагностику, профілактику й корекційні дії [5, с. 6–7]. Ми поділяємо цю позицію, оскільки вбачаємо у ній розуміння психологічного супроводу як безперервного процесу підтримки — не реакції на проблему, а випереджальної діяльності, яка допомагає дитині розкрити власні ресурси.

Роль психолога в інклюзивному освітньому процесі полягає у забезпеченні цілісності психолого-педагогічної підтримки, що поєднує освітні, корекційні та соціально-емоційні аспекти розвитку дитини. Психолог виступає координатором і фасилітатором взаємодії всіх учасників команди супроводу — педагогів, батьків, асистентів учителя, логопедів, соціальних педагогів та фахівців ІРЦ [3, с. 178]. Він допомагає педагогам зрозуміти індивідуальні особливості дитини, розробляє рекомендації до індивідуальної освітньої траєкторії та сприяє формуванню психологічно безпечного середовища.

Професійна діяльність психолога охоплює кілька взаємопов'язаних напрямів:

- діагностичний — дослідження особистісних, емоційних та пізнавальних особливостей дитини [4, с. 245];

- корекційно-розвивальний — застосування арттерапії, ігротерапії, казкотерапії, тілесно-орієнтованих методів для розвитку емоційної регуляції [10, с. 55–59];

- консультативний — допомога педагогам і батькам у виборі ефективних стратегій спілкування, профілактика професійного вигорання [9, с. 117];

- психопросвітницький — підвищення рівня психологічної культури, формування толерантності й прийняття [2, с. 48];

— профілактичний — запобігання дезадаптації, конфліктам і стигматизації дітей з ООП [8, с. 25–26].

Як слушно зауважує Т. Титаренко (2019), завдання психолога полягає у *забезпеченні внутрішньої стійкості дитини, подоланні тривоги, страху, фрустрації та формуванні віри у власні можливості* [6, с. 112]. Ми цілком погоджуємося з цією думкою, адже в сучасних українських умовах діти часто переживають воєнний досвід, втрату чи вимушене переселення. Психолог стає тим, хто допомагає їм зберегти рівновагу, відновити довіру до світу та повернути інтерес до навчання.

Сьогодні діяльність психолога у закладах освіти часто має ознаки кризового супроводу. Він має володіти техніками стабілізації, майндфулнес-підходами, когнітивно-поведінковими методами регуляції емоцій та створювати простір психологічної безпеки [6, с. 188]. Його робота ґрунтується на принципах нормалізації, ресурсності та партнерства, що сприяють відновленню віри у власні сили як у дітей, так і у педагогів.

Окремої уваги заслуговує підтримка педагогів, які працюють в інклюзивному середовищі та часто відчують емоційне виснаження. Психолог проводить тренінги саморегуляції, організовує групи підтримки, сприяє формуванню культури взаємодопомоги в колективі [9, с. 120]. Це не лише підвищує професійну ефективність, а й позитивно впливає на психологічний клімат у закладі [2, с. 51].

Розвиток інклюзивної освіти є неможливим без глибокої інтеграції системи психологічного супроводу, що забезпечує гармонійний розвиток, адаптацію та соціалізацію кожної дитини в освітньому середовищі. Л. Колупаєва (2022) зазначає, що результативність інклюзивного навчання підвищується тоді, коли психологічна підтримка є невід’ємною частиною освітнього процесу [3, с. 187–188]. Поділяємо цю думку, адже саме психолог об’єднує педагогічні, соціальні й емоційні зусилля команди, створюючи цілісну систему підтримки дитини.

Відповідні результати демонструють і міжнародні дослідження (А. Farrell, М. Florian, L. Forlin, 2021), які підкреслюють значення психолога як фахівця, що забезпечує гармонію між педагогічними й соціально-емоційними чинниками навчання [7, с. 364–366]. Цей досвід підтверджує, що ефективна інклюзія неможлива без участі психолога, здатного створювати атмосферу довіри, співпраці та прийняття. Українська практика до-

водить: успішний психолог — це фахівець, який поєднує аналітичну, консультативну й фасилітативну функції, працюючи не лише з дитиною, а й з усім освітнім середовищем [1, с. 78].

Професійна роль психолога охоплює не лише компетентності, а й ціннісні орієнтації — гуманізм, емпатійність, толерантність і рефлексивність. Саме ці якості допомагають створити інклюзивний простір, у якому кожна дитина відчуває власну гідність і значущість [1, с. 52; 9, с. 118]. Психологічний супровід дітей в умовах інклюзивної освіти є не лише професійним завданням, а й етичним покликанням сучасного психолога. Ефективність цієї діяльності залежить від здатності фахівця глибоко розуміти потреби дитини, бачити її ресурси, а не лише труднощі, і створювати простір розвитку, довіри та прийняття.

Психолог має бути не лише консультантом, а й партнером у команді, фасилітатором взаєморозуміння, наставником у процесі становлення особистості. Саме завдяки його роботі інклюзивна освіта перетворюється з теоретичної моделі на реальну практику гуманізму.

Отже, головне призначення психолога — зберегти у дитини віру в себе і допомогти їй знайти власне місце у світі, незважаючи на життєві виклики. Це і є справжній сенс психологічного супроводу в сучасній інклюзивній школі.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Виховання особистості: у 2 кн. Київ : Либідь, 2015. 320 с.
2. Бондаренко О.Ф. Психологічна культура педагога: теорія і практика. Харків : Основа, 2020. 184 с.
3. Колупаєва Л.М. Інклюзивна освіта: сучасні орієнтири розвитку. Київ : Педагогічна думка, 2022. 256 с.
4. Максименко С.Д. Генеза особистості. Київ : Фенікс, 2019. 416 с.
5. Панок В.Г. Психологічний супровід особистості: теорія і практика. Київ : Ніка-Центр, 2020. 208 с.
6. Титаренко Т.М. Життєстійкість особистості: психологічна природа і ресурси. Київ : Інститут психології ім. Г.С. Костюка НАПН України, 2019. 224 с.
7. Farrell A., Florian M., Forlin L. International perspectives on inclusive education. London : Routledge, 2021. 378 p.
8. Чепелева Н.В. Психологічні механізми соціальної адаптації дітей з особливими освітніми потребами. Київ : ІСПП НАПН України, 2021. 168 с.
9. Савчин М.В. Психологічна культура вчителя : монографія. Івано-Франківськ : ПНУ ім. В. Стефаника, 2022. 192 с.
10. Лебедева Л.Д. Корекційно-розвивальна діяльність психолога в освітньому середовищі. Київ : Логос, 2023. 212 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ СТРЕСУ ТА ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

PSYCHOLOGICAL PRECONDITIONS FOR THE EMERGENCE OF STRESS AND PROFESSIONAL BURNOUT IN THE CONTEXT OF SOCIAL WORK

Омельченко Олена Валеріївна

*магістрант групи ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія»,
старший викладач кафедри бізнесу і права,*

Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5121-0222>

Науковий керівник: Давиденко Г.В., д.пед.н., професор,

Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6893-8869>

Анотація. Розглянуто психологічні передумови виникнення стресу та професійного вигорання в діяльності соціальних працівників. Зазначено, що постійна емоційна напруга, робота з людськими проблемами, відсутність вдячності та підтримки сприяють розвитку емоційного виснаження. Розкрито сутність поняття «стрес» за Г. Сельє та визначено його основні фази й типи. Проаналізовано концепції професійного вигорання відомих науковців, які трактують це явище як наслідок тривалого стресу, що призводить до емоційного виснаження, деперсоналізації та зниження особистих досягнень. Підкреслено, що для соціальних працівників вигорання є особливо небезпечним через високу емоційну залученість у роботу з клієнтами. Зазначено необхідність розвитку навичок саморегуляції, емоційного інтелекту та системи професійної підтримки для профілактики цього синдрому.

Annotation. The psychological preconditions for the emergence of stress and professional burnout in the work of social workers are examined. It is noted that constant emotional tension, dealing with human problems, and the lack of gratitude and support contribute to the development of emotional exhaustion. The concept of «stress» according to H. Selye is revealed, along with its main phases and types. The concepts of professional burnout proposed by well-known scholars are analyzed, interpreting this phenomenon as a consequence of prolonged stress that leads to emotional exhaustion, depersonalization, and reduced personal accomplishment. It is emphasized that burnout is particularly dangerous for social workers due to their high emotional involvement in

client interactions. The importance of developing self-regulation skills, emotional intelligence, and professional support systems for the prevention of this syndrome is underlined.

Постійний стан напруженості, використання значних ресурсів, як моральних, так і фізичних, стрес, постійна взаємодія з людськими проблемами, не завжди вдячність за надану допомогу та відчуття безсилля перед обставинами — це справжнє випробування для емоційної стійкості. З часом, ця постійна напруга досить швидко призводить до професійного вигорання у спеціаліста.

Поняття стресу посідає важливе місце у сучасній психології, оскільки воно безпосередньо пов'язане з емоційним станом людини, її адаптаційними можливостями та психофізіологічними реакціями на зовнішні подразники.

Термін «стрес» (від англ. stress — напруга, тиск) був уперше введений у науковий обіг канадським фізіологом Гансом Сельє, який визначив його як «неспецифічну реакцію організму на будь-яку вимогу, що ставиться до нього» [4]. Учений зазначав, що стрес є природною захисною реакцією, спрямованою на адаптацію організму до умов навколишнього середовища.

За Сельє, існують три основні фази розвитку стресу (рис. 1).

Рис. 1. Основні фази розвитку стресу за Сельє

За характером впливу на людину виділяють два основних типи стресу:

Еустрес (eustress) — позитивний, конструктивний стрес, який сприяє мобілізації сил, активізує мислення, підвищує

ефективність діяльності. Наприклад, передекзаменаційне хвилювання або відповідальна професійна подія можуть виступати мотивуючим чинником [2].

Дистрес (distress) — негативний, руйнівний стрес, який перевищує адаптаційні можливості людини, викликає емоційне виснаження, тривогу, апатію, депресивні стани [3].

Варто зазначити, що стрес є невід’ємною частиною життя людини, а його вплив залежить не стільки від самої ситуації, скільки від суб’єктивного сприйняття та індивідуальних копінг-стратегій. Люди з високим рівнем емоційного інтелекту та розвиненими навичками саморегуляції легше долають стрес і менше схильні до вигорання.

Таким чином, стрес можна розглядати як багатокомпонентний феномен, який має і позитивний адаптивний, і негативний деструктивний потенціал. У контексті професійної діяльності соціальних працівників стрес часто є вихідною точкою розвитку синдрому емоційного вигорання, що потребує подальшого вивчення його механізмів і профілактики.

Але для розуміння що таке професійне вигорання та його причини, потрібно звернутися до початку. До того моменту, коли явище професійного вигорання перестало бути індивідуальним досвідом окремих людей і переросло на предмет наукового дослідження.

Найбільш відомим дослідником, який можна сказати і започаткував цей термін став американський психолог німецького походження Герберт Фрейденбергер. Його клінічна концепція емоційного вигорання була розроблена в безкоштовних клініках. Фрейденбергер вважав, що емоційне вигорання є «станом психічного та фізичного виснаження, викликаного професійним життям людини» [5].

Крістіна Маслах у своїх роботах розглядає синдром професійного вигорання як такий, що виникає внаслідок хронічного стресу на робочому місці і проявляється у вигляді емоційного виснаження, деперсоналізації та зменшення особистих досягнень [6]. Попри те, що пройшов достатньо довгий період після введення цього формулювання, воно залишається актуальним і достатньо часто використовується в загальному для розуміння причин і наслідків професійного вигорання у багатьох галузях.

Не лише іноземні дослідники звертали увагу на проблему «професійного вигорання», але й українські вчені активно ви-

вчали це явище. Тамара Скорик писала, що професійне вигорання це «складний багатовимірний конструкт, довготривала стресова реакція, що виникає внаслідок впливу на особистість монотонних нервово-психічних навантажень у професіях типу «людина-людина», які пов'язані з міжособистісним спілкуванням, що супроводжується емоційною насиченістю» [1].

З огляду на це визначення, можна стверджувати, що саме емоційне вигорання є одним із ключових викликів для спеціалістів з соціальної роботи. Тому що саме їхня робота характеризується високою емоційною залученістю, що значною мірою сприяє розвитку вигорання.

Професійне вигорання проходить через три основні етапи. На першому, початковому етапі, симптоми вигорання проявляються періодично і легко зникають після відпочинку. Людина відчуває потребу в релаксації та відновленні сил. На другому етапі симптоми стають більш стійкими, і відпочинок вже не приносить такого очікуваного ефекту. Навіть після вихідних і повноцінного сну людина відчуває втому. На третьому, найважчому етапі, вигорання супроводжується серйозними фізичними та психічними проблемами, такими як депресія та соматичні захворювання. На цьому етапі самостійно впоратися з проблемою стає практично неможливо, і необхідна допомога фахівців.

Багато людей плутають вигорання зі звичайним стресом або й навіть з депресією. Однак, ці стани мають суттєві відмінності. Вигорання, зазвичай, пов'язане саме з хронічними перенапруженнями на роботі або в іншій сфері життя і проявляється у вигляді того самого емоційного виснаження, деперсоналізацією і так далі. Стрес є, реакцією на певні зовнішні подразники і може проявлятися як фізичним, так і психологічними симптомами. Депресія вже йде як розлад, який впливає на всі сфери життя, і характеризується постійним відчуттям смутку, та й взагалі втратою сенсу життя.

Розуміння симптомів професійного вигорання є лише першим кроком для подолання цієї проблеми. Щоб ефективно боротися з вигоранням, необхідно розуміти його причини.

Вигорання — це наслідок накопиченої втоми та розчарування, що виникає в результаті негативних подій та проблем. Часто це відбувається внаслідок психологічного навантаження протягом певного періоду часу, коли людина немає належної

підтримки. В людини виникає відчуття, ніби вона опинилася в пастці, все супроводжується станом безвиході і пригнічення.

Що стосується спеціалістів з соціальної роботи, то з одного боку, такі риси, як співчуття та емпатія, є важливими і необхідними в роботі. Однак, з іншого боку, ці ж якості можуть сприяти підвищенню емоційного стресу, що в кінцевому результаті може призвести до професійного вигорання.

Через постійне навантаження та необхідність підтримувати клієнтів і бути залученими до їх проблем, можуть виснажувати внутрішні ресурси фахівців. Без належної підтримки, саморефлексії, все це призводить до втоми, і це впливає не лише на ефективність людини, як спеціаліста, а в загальному на психологічний стан цієї людини.

На основі розглянутого можна зазначити, що професійне вигорання — це явище, яке впливає на різні аспекти здоров'я: психічне, фізичне та моральне. У результаті тривалого стресу, емоційного виснаження та відчуття безсилля перед проблемами, з якими стикаються фахівці соціальної роботи, професійне вигорання стає серйозною загрозою.

Для зменшення вигорання серед спеціалістів, потрібно розуміти його причини, які поєднують як і зовнішні, такі як значне навантаження та відсутність підтримки, так і внутрішні фактори, такі як завищені очікування та емоційне переживання проблеми клієнтів. Важливо забезпечувати соціальних працівників необхідною підтримкою, можливістю до саморефлексії для відновлення емоційного балансу фахівця.

Список використаних джерел

1. Скорик Т.В. Профілактика синдрому «професійного вигорання» соціальних працівників як необхідна умова професійної готовності. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2011. № 3. С. 98–100.
2. Lazarus R.S. Psychological Stress and the Coping Process. New York : McGraw-Hill, 1999. 337 p.
3. Орос М.М. Стрес, дистрес, його види та корекція. *Ліки України*. 2021. № 7(253). DOI: [https://doi.org/10.37987/1997-9894.2021.7\(253\).245660](https://doi.org/10.37987/1997-9894.2021.7(253).245660)
4. Selye H. Stress in health and disease. Boston : Butterworth's Inc.; 1976.
5. Freudenberger H.J. The issues of staff burnout in therapeutic communities. *Journal of Psychoactive Drugs*. 1986. 18(3), P. 247–251.
6. Freudenberger H.J. Staff Burn-Out. *Journal of Social Issues*, 1974. 30(1), P. 159–165.
7. Maslach C., Schaufeli WB, Leiter MP. Job burnout. *Annual Review of Psychology*. 2001. Т. 52. Р. 397–422.

**ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ
В ГРУПОВІЙ РОБОТІ З КЛІЄНТАМИ
РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ В ГЕШТАЛТ-ПІДХОДІ**
**SPECIFIC FEATURES OF PSYCHOTHERAPEUTIC INTERACTION
IN GROUP WORK WITH REHABILITATION CENTER CLIENTS
WITHIN THE GESTALT APPROACH**

Онофрійчук Тетяна Андріївна

*IV курс, група ЗПЛ-22-1, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Яворський М.В., к.психол.н.,
доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

Анотація. Дослідження присвячено вивченню особливостей психотерапевтичної взаємодії в груповій роботі з клієнтами реабілітаційного центру в гештальт-підході. Акцентується увага на перевагах групової роботи у психотерапевтичному супроводі клієнтів реабілітаційного центру. Визначено психологічні особливості й основні труднощі клієнтів реабілітаційних центрів. Наголошується на ефективності гештальт-терапії у груповій роботі з клієнтами. Приділено особливу увагу перевагам гештальт-підходу у психотерапевтичній роботі з клієнтами реабілітаційного центру.

Annotation. The study is devoted to examining the specific features of psychotherapeutic interaction in group work with clients of a rehabilitation center within the gestalt approach. The emphasis is placed on the advantages of group work in the psychotherapeutic support of rehabilitation center clients. The psychological characteristics and main difficulties experienced by clients of rehabilitation centers are identified. The effectiveness of gestalt therapy in group work with clients is highlighted. Special attention is given to the benefits of the gestalt approach in psychotherapeutic intervention with rehabilitation center clients.

Сьогодні особистість стикається з багатьма деструктивними викликами, зокрема це соціально-політична, соціально-економічна нестабільність, воєнні загрози, відсутність чіткого бачення подальших перспектив функціонування й розвитку. За таких умов в особистості виникають психотравми, тривожні стани, ознаки депресії, поведінкові девіації, які потребують психотерапевтичних інтервенцій. Більше того, в період воєнного стану наявні окремі групи людей, які пережили значні труднощі, мають трав-

матичний досвід, переживають скорботу, втрату, почуття провини, а тому потребують систематичного або ж навіть постійного психотерапевтичного супроводу. Проживання складних ситуацій, їх обговорення має ефективність у груповій роботі, коли об'єднано особистостей з однаковим спектром психологічних труднощів. Тому у цьому контексті доцільно розглянути супровід особистості у груповій роботі на базі реабілітаційного центру.

Саме групова психотерапія створює умови для безпечного емоційного контакту, саморозкриття та навчання новим формам взаємодії. До ефективних підходів роботи з клієнтами реабілітаційних центрів відносять гештальт-терапію, що базується на принципах «тут і тепер», усвідомлення, контакту та прийняття власних переживань. Групова робота в цьому підході допомагає клієнтам відновити втрачений контакт із собою та з іншими людьми, інтегрувати травматичний досвід і сформувати нові способи реагування.

У наукових дослідженнях наголошується на важливості застосування гештальт-підходу у психотерапевтичному супроводі клієнтів реабілітаційних центрів, визначаються переваги такого підходу, але при цьому менш дослідженими залишають механізми формування контакту, особливості групової динаміки, функція психотерапевта у підтриманні безпечного простору та стимулюванні процесів усвідомлення.

Гештальт-терапія базується на діалоговій моделі взаємодії клієнта і терапевта, спрямовується на відкриття внутрішнього світу у контексті теперішнього часу й стану клієнта, на відновлення чуттєвості клієнта на основі вражень від групового діалогу, на формування раптових інсайтів, які раніше були малозначимими; на створення умов для усвідомлення змін смислової сфери. У процесі групової роботи з клієнтами на основі гештальт-підходу саме обговорення має вторинне значення, а на перший план виходить переживання сказаного, смислів.

Робота за гештальт-підходом передбачає певну етапність. Зокрема, на етапі прекоакту особлива увага приділяється усвідомленню того, що відбувається з клієнтом у цей момент часу, які у нього відчуття, що він помічає навколо себе й про що думає. На етапі коакту основний акцент робиться на тому, що клієнт робить і що планує робити у наступний момент часу, яку дію він вважає незавершеною. Етап фул-коакту присвячений питанню про можливість повного включення клієнта у пев-

ні переживання чи події. На етапі постконтакту клієнтам пропонується розповісти про новий, отриманий у процесі групової роботи, досвід, наскільки він виявився цінним для нього та до яких висновків привів. Варто відмітити, що у процесі гештальт-терапії в особистості формується почуття відповідальності замість здатності перекладати її на інших [1, с. 69, 70].

Під час роботи з клієнтами реабілітаційного центру на основі гештальт-підходу важливо враховувати їхні індивідуальні особливості, оскільки зазвичай цій цільовій аудиторії притаманні емоційна нестабільність, почуття провини, сорому, низька самооцінка, страх контакту, комунікативні проблеми, залежні патерни поведінки, труднощі у вираженні емоцій. В умовах дії воєнного стану найчастішими випадками звернення клієнтів за допомогою до реабілітаційних центрів є посттравматичні стресові розлади, низка супутніх психічних розладів і форм залежної поведінки, зокрема гострі чи хронічні післястресові, травматичні та супутні розлади, виражені депресивні тенденції особистості, вживання алкогольних і наркотичних речовин [2, с.80].

У груповій роботі з клієнтами створюються умови для взаємного дзеркалення, адже учасники бачать себе через реакції інших. Також у груповій роботі формується підтримка і прийняття, що становить базис для виходу клієнтів у подальшому із ізоляції. Групова робота з клієнтами є своєрідним безпечним місцем для тренування нових способів взаємодії. Ефективність групової роботи з клієнтами залежить від створення атмосфери довіри та безпеки, спостереження за динамікою групи, виявлення незавершених гештальтів, від оптимального балансу між межами і спонтанністю спілкування.

У межах застосування гештальт-терапії у груповій роботі з клієнтами реабілітаційних центрів використовуються тілесні вправи, вивчення і прояв емоцій, терапевтичні ігри та вправи для підвищення усвідомленості. Прикладом їх є техніка «порожнього стільця», що використовується для побудови діалогу з уявною особою або частиною себе задля кращого усвідомлення своїх почуттів. Такий підхід посилює усвідомлення особистих реакцій, відчуттів, надає можливість усвідомленого вибору і розвитку навичок автентичного контакту [4, с.25].

У гештальт-підході є два способи взаємодії з оточенням: пасивна адаптація та творче пристосування. За пасивної адаптації відбувається автоматичне відтворення застарілих патернів по-

ведінки, а за творчим пристосуванням — в особистості виникають нові рішення стосовно ситуації, яка склалася. Також гештальт-терапія спрямована на розвиток у людини навичок творчого пристосування до свого внутрішнього стану та до навикилишньої дійсності. Особистість формує нову творчу відповідь й таким чином виходить із минулого стану, починає свідомо проживати своє життя у теперішніх умовах і обставинах. Окрім того, гештальт-підхід забезпечує саморегуляцію організму, тобто підтримку балансу й збереження здоров'я особистості у швидко змінюваних умовах. А принцип гештальт-терапії «тут і зараз» дає змогу працювати із минулим і майбутнім у контексті подій теперішнього життя людини, його цінності. Гештальт-терапія дає змогу особистості отримати новий досвід, розкриває перед нею усю багатоаспектність людського життя, формує відповідальність за своє життя, дає можливість відчувати у собі свободу й самодостатність [3, с. 60, 61].

Отож, використання гештальт-терапії у груповій роботі з клієнтами реабілітаційного центру дає змогу створити безпечне середовище, у якому кожному учасникові можна вільно висловлювати свої переживання, експериментувати з новими формами поведінки та отримувати зворотний зв'язок від інших членів групи. У цьому процесі психотерапевт виконує підтримувальну роль і фокусує їх увагу на принципі «тут і тепер», запрошує до самостійного дослідження своїх тілесних відчуттів, емоцій та способів контакту з оточенням у реальному моменті. Гештальт-підхід у груповій роботі з клієнтами реабілітаційних центрів сприяє діагностуванню власних патернів уникання, залежності або агресії, побудові автентичних контактів, формуванню відчуття відповідальності за власний стан, дії, за своє життя; мотивує до пошуку нових, більш нових, більш адаптивних способів взаємодії в соціальних ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Володарська Н. Д. Відновлення особистісного ресурсу клієнта в кризових ситуаціях засобами гештальттерапії. *Актуальні проблеми психології*. 2016. № 44.1. С. 67–72.
2. Лефтеров В., Самара О. Особливості психологічної реабілітації осіб, які переживають травматичні події війни. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2022. № 1(3). С. 73–83.
3. Овчиннікова О., Підбуцька Н. Особливості розвитку стресостійкості майбутніх психологів методами гештальт-терапії. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2023. № 4. С. 54–64.

4. Тарасевич І. Ю. Групова психотерапія та психокорекція: глосарій основних термінів та методів групової роботи (психокорекційної, психотерапевтичної). Дніпро : ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2024. 57 с.

НАВЧАННЯ У ВНЗ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

HIGH EDUCATION FOR STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Орехов Валерій Володимирович

кандидат філологічних наук, доцент,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-6086-688X>
oriehov@gmail.com

Анотація. Українська освіта базується на демократичних цінностях, серед яких — забезпечення рівного доступу до якісної освіти. Вища освіта для студентів з обмеженими освітніми можливостями в умовах інклюзії має супроводжуватися індивідуальним підходом. Впровадження інклюзивного навчання вимагає спеціальної фахової підготовки педагогічних працівників і відповідного технічного оснащення, необхідних для забезпечення студентів з особливими освітніми потребами належним супроводом. Навчання таких студентів може відбуватися у різних ВНЗ, від класичних до спеціалізованих. Особливо корисним для всебічного розвитку здобувачів з особливими освітніми потребами є інтегрований тип навчання.

Annotation. The article deals with the concept of «inclusion», «support students with special needs.» Author determined psycho-pedagogical and technical conditions that facilitate the learning process of students with disabilities. The implementation of inclusive education requires both specialized professional training for teachers and adequate technical equipment. Higher education for students with disabilities in inclusion must be accompanied by an individual approach. Special education in Ukraine aims to provide every child with special needs accessibility to education, alternative forms and institutions of education.

Розвиток інклюзивного навчання — це один із виявів прогресивного розвитку сучасного суспільства в галузі освіти. Інклюзивне навчання спрямоване на забезпечення прав на одержання освіти всіх членів суспільства, не залежно від стану їхнього

здоров'я. Такий підхід відповідає дотриманню демократичних цінностей, серед яких виділяють забезпечення рівного доступу до якісної освіти, право вибору особами з інвалідністю різних типів навчальних закладів, форм навчання тощо [1, с. 130].

Впровадження інклюзивного навчання є досить складним процесом, оскільки вимагає створення спеціального освітнього середовища, адаптованого для навчання здобувачів освіти з різними фізичними потребами. Для цього потрібна спеціальна фахова підготовка викладачів, аби вони могли ефективно взаємодіяти зі студентами, що мають особливі освітні потреби, а також необхідне відповідне технічне оснащення, яке б дозволяло максимально адаптувати таких студентів до навчального процесу.

На сьогодні існує декілька варіантів реалізації інклюзивного навчання, від спеціалізованих ЗВО до ЗВО інклюзивного типу.

Навчання студентів у ЗВО спеціального типу є найбільш зручним для врахування особливих потреб здобувачів освіти, оскільки в таких навчальних закладах передбачається формування контингенту студентів з інвалідністю однієї нозології, що значно полегшує організацію підтримки їхнього навчання, але, фактично, призводить до їх сегрегації [2, с. 9].

Більшим ступенем інклюзії відзначається навчання у вузах класичного типу, в яких створено окремі академічні групи для здобувачів освіти з інвалідністю певної нозології. Це дає змогу студентам отримувати комфортне навчання відповідно до своїх особливих освітніх потреб і в той же час перебувати у звичайному студентському середовищі за межами навчального процесу.

Найскладнішим є процес навчання здобувачів з особливими освітніми потребами у ЗВО інтегрованого типу. За таких умов процес навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами є повністю інклюзивним, і, окрім навчання, вони проходять надзвичайно важливий для них процес соціалізації, розвивають комунікативні навички спілкування зі своїми однолітками. Набуття таких навичок є вагомим чинником їх розвитку як особистостей й сприяє кращому формуванню професійних компетентностей.

Навчання у ЗВО інтегрованого типу має бути збалансованим, враховувати фізичні потреби всього студентського контингенту. Стандартна навчальна програма і однакові для всіх студентів критерії оцінювання є вагомим чинником їх конкурентоспроможної підготовки.

Певне усунення складнощів сприйняття навчального матеріалу, різноманітних проблем отримання освіти здобувачами освіти з особливими освітніми потребами повинен дати супровід таких студентів з боку ВНЗ. При впровадженні системи супроводу навчання студентів із особливими потребами виш має враховувати психофізичні особливості та проблеми навчання студентів різних нозологій, їх потреби у компенсації сенсорних вад, що заважають сприймати навчальний матеріал, соціально-психологічні фактори, що ускладнюють інтеграцію здобувачів у виші [3, с. 92]. Такий супровід спрямований на забезпечення індивідуального підходу до кожного студента, його підтримку під час всього періоду навчання у ВНЗ.

Супровід навчання студентів із особливими потребами повинен здійснюватися на декількох рівнях: технічному, психологічному, медичному тощо. Технічний рівень супроводу покликаний компенсувати проблеми функціональні обмеження студентів. Він може виявлятися в обладнанні спеціальних місць для студентів з порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату тощо.

Психологічний супровід спрямований на збереження психологічного здоров'я студента, надання йому необхідної допомоги з адаптації в інтегроване освітнє середовище, сприяння особистісному розвитку [3, с. 92].

Медичний супровід має забезпечувати підтримку та збереження фізичного здоров'я студентів.

Проте за умови наявності певних хвороб (пов'язаних з порушеннями когнітивного, психічного характеру) повністю інтегроване навчання, навіть за умови супроводу, може виявитися недоцільним. Здобувачам освіти в таких випадках може бути потрібний більший обсяг часу для засвоєння окремих тем, більший рівень унаочнення подання матеріалу тощо. Залежно від ситуації, виходом може послугувати створення спеціальних академічних груп на постійній основі або тимчасового характеру, коли окремі (профільні) дисципліни здобувачі освіти проходять у спеціальних групах, а решту дисциплін — інтегровано, разом з іншими студентами. Варіант з академічними групами тимчасового характеру міг би бути більш ефективним, оскільки давав би змогу засвоювати фахові дисципліни з мінімальними втратами у плані інтегрованості навчання.

Отже, розвиток інклюзивного підходу щодо освітнього процесу в ВНЗ є важливим чинником удосконалення вітчизняної

освіти і її відповідності демократичним цінностям. Можливість навчатися в інтегрованому освітньому середовищі дуже корисна для здобувачів з особливими освітніми потребами, оскільки надає їм досвід соціалізації, набуття якого є важливим чинником їх формування як особистості та майбутнього фахівця.

Список використаних джерел

1. Труш Н. Супровід навчання студентів з особливими освітніми потребами в сучасному освітньому просторі. *Актуальні питання гуманітарних наук* URL: http://www.apnn-journal.in.ua/archive/27_2020/part_5/24.pdf

2. Давиденко Г.В. Організація супроводу студентів з особливими освітніми потребами як важлива складова інклюзії у вищій школі. *Інклюзивне навчання: основні принципи та дієві технології*. [монографія] / Колектив авторів; відп. ред. Г.В. Давиденко. Вінниця : ТОВ «Твори», 2018. 216 с.

3. Гришко О., Клевака Л. Супровід навчання студентів з особливими освітніми потребами у вищому навчальному закладі. *Витоки педагогічної майстерності*. 2017. Вип. 19. С. 90–95.

ВЗАЄМОВ'ЯЗОК ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ТА ОСОБИСТІСНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В КОНТЕКСТІ БАР'ЄРІВ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

THE RELATIONSHIP BETWEEN PSYCHOLOGICAL WELL-BEING AND PERSONAL IDENTITY OF STUDENTS WITH SPECIAL NEEDS IN THE CONTEXT OF EDUCATIONAL ENVIRONMENT BARRIERS

Орлов Артем Володимирович

*II курс, група ПЛ24-1м, спеціальність «Психологія розвитку»,
кафедра психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*
orart@ukr.net

*Науковий керівник: Співак Л.М., д.психол.н., професор кафедри
психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3653-5432>
l.spivak.work@gmail.com

Анотація. У тезах аналізується взаємозв'язок психологічного благополуччя та особистісної ідентичності студентів з особливими потребами в умовах бар'єрного освітнього середовища. Показано, що стандартні діагностичні методики часто фіксують наслідки

зовнішніх перешкод, а не реальний рівень внутрішніх ресурсів. Підкреслюється роль доступності, соціальної підтримки та сформованої ідентичності у підтриманні психологічного стану. Наголошується на необхідності адаптації інструментів оцінювання та створення інклюзивних умов, які знижують вплив освітніх бар'єрів.

Annotation. *The theses analyse the relationship between psychological well-being and personal identity of students with special needs in the context of a barrier-filled educational environment. It is shown that standard diagnostic tools often register the effects of external obstacles rather than the real level of internal resources. The role of accessibility, social support and a formed identity in maintaining students' psychological state is emphasised. The necessity of adapting assessment instruments and creating inclusive conditions that reduce the impact of educational barriers is highlighted.*

Проблема психологічного благополуччя (ПБ) та особистісної ідентичності (ОІ) студентів у сучасній Україні має не лише теоретичне, а й практичне значення. Війна та соціальні труднощі створюють для молоді фон постійної невизначеності, у якому навіть звичні стресові ситуації (екзамени, конфлікти) посилюються у кілька разів. У групах, де навчаються студенти з особливими потребами, додаються щоденні бар'єри. Молоді люди зосереджені не лише на навчанні, а й на подоланні проблем доступу до занять і навчальних матеріалів. Звичайні труднощі перетворюються на хронічне внутрішнє напруження, а соціальні упередження можуть підсилювати дифузію ідентичності, тобто розмитість уявлення про себе.

Розуміння ПБ як рівноваги між позитивними та негативними емоціями (Bradburn, 1970) залишається фундаментальним, проте у контексті студентів з особливими потребами його недостатньо. К. Ріфф (2015) виокремила шість складових благополуччя: автономію, компетентність, самоприйняття, особистісне зростання, позитивні стосунки та усвідомлений сенс життя. Для таких студентів найбільш уразливими є саме автономія та самоприйняття, які першими страждають, коли система натякає, що людина є «залежною» або «неповноцінною». У таких випадках шкала Ріфф може відображати не відсутність внутрішніх ресурсів, а вимушену залежність від зовнішніх обставин. Низькі показники часто свідчать не про особистісну слабкість, а про труднощі адаптації у навчальному просторі. Використання методик,

створених для нормотипових вибірок, не враховує специфіки досвіду студентів з особливими потребами, через що результати можуть спотворюватися та відображати не рівень благополуччя, а реакцію на соціальні й фізичні обмеження. У групах, де навчаються студенти з особливими потребами, це може спричинити систематичні викривлення результатів. Отримані дані частіше можуть відображати індивідуальний досвід подолання бар'єрів, ніж реальний рівень психологічного благополуччя. Це вказує на необхідність адаптації діагностичних інструментів із додаванням шкал, що дозволяють розрізняти внутрішні ресурси особистості та зовнішні обмеження.

За Е. Еріксоном (1968) період студентства відповідає кризі «ідентичність проти рольової плутанини». В умовах навчання студентів з особливими потребами ця плутанина поглиблюється: до звичних питань «Ким я стану?» додається інше — «Чи зможу я взагалі стати кимось, якщо суспільство бачить у мені насамперед інвалідність?». Теорія Дж. Марсії (1966), що описує чотири статуси ідентичності, у таких випадках проявляється інакше. Стан «мораторію» може тривати роками, коли пошук себе блокується не внутрішніми сумнівами, а зовнішніми бар'єрами. «Дифузія» тут частіше пов'язана не з браком мотивації, а з відсутністю доступних соціальних ролей, через які можна самореалізуватися.

І. Бонівелл (2012) показала, що сформована ідентичність позитивно впливає на рівень благополуччя. Чим чіткіше людина розуміє, хто вона, що для неї важливо і до чого прагне, тим вищим є її ПБ. У контексті студентів з особливими потребами ця залежність визначається насамперед підтримувальним характером та доступністю освітнього середовища. Тренінги можуть підвищувати рівень самоприйняття, але якщо студенту постійно доводиться долати недоступність приміщень або матеріалів, позитивний ефект поступово зникає. Можна навчити людину приймати себе, але щоденне підняття сходами без пандуса виснажує її ресурс і віру в те, що суспільство приймає її насправді.

Формування стійкої ідентичності є важливим, але недостатнім чинником ПБ. Без змін у середовищі ефект від психологічних тренінгів буде короткотривалим. Вищі навчальні заклади мають створювати не лише безпечний простір для самопізнання, а й реально доступне середовище, де слова про гідність не суперечать дійсності. Інакше виникає парадокс: студента навчають приймати себе у світі, який відмовляє йому у базовому доступі.

Список використаних джерел

1. Bradburn N. The structure of psychological well-being. Chicago : Aldine Publishing Co., 1970. 318 p.
2. Ryff C. D. Psychological well-being in adult life. *Current Directions in Psychological Science*. 2015. Vol. 4, № 2. P. 99–104.
3. Erikson E. H. Identity: youth and crisis. New York : Norton, 1968. 336 p.
4. Marcia J. E. Development and validation of ego-identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1966. Vol. 3, № 5. P. 551–558.
5. Boniwell I. Positive psychology in a nutshell. London : McGraw-Hill Education, 2012. 232 p.

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ОСВІТНЬОЇ
ТА СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ ТА РОЛЬ
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ ШКОЛИ
В ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ**

**PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FOUNDATIONS
OF EDUCATIONAL AND SOCIAL INCLUSION
AND THE ROLE OF THE SCHOOL SOCIAL
AND PSYCHOLOGICAL SERVICE IN ITS IMPLEMENTATION**

Османова-Побережна Анастасія Олександрівна
соціальний педагог,
СЗШ № 50 м. Києва

Анотація. У статті розглянуто та розкрито психолого-педагогічні основи освітньої та соціальної інклюзії як сучасного напрямку розвитку системи освіти України. Проаналізовано роль соціально-психологічної служби середньої загальноосвітньої школи № 50 м. Києві — соціального педагога та практичного психолога — у формуванні інклюзивного освітнього середовища, сприятливого для розвитку кожної дитини незалежно від її індивідуальних можливостей чи соціального статусу. Визначено основні напрями діяльності фахівців служби в підтримці дітей з особливими освітніми потребами, профілактиці булінгу, формуванні толерантності та соціальної згуртованості учнівського колективу. Показано важливість міждисциплінарної взаємодії, партнерства з батьками та педагогами в забезпеченні якісної інклюзивної освіти.

Annotation. The article examines and reveals the psychological and pedagogical foundations of educational and social inclusion as a modern direction in the development of Ukraine's educational system. The role of the social and psychological service of Secondary School No. 50 in

Kyiv — specifically, that of the social pedagogue and the school psychologist — is analyzed in the formation of an inclusive educational environment conducive to the development of every child, regardless of individual abilities or social status. The main areas of activity of social and psychological service specialists are identified, including support for children with special educational needs, prevention of bullying, and the development of tolerance and social cohesion within the student body. The importance of interdisciplinary cooperation, partnership with parents and teachers, and ensuring the quality of inclusive education is highlighted.

Сучасна освіта орієнтується на гуманістичні цінності, права людини та рівність можливостей. Одним із провідних принципів Нової української школи є інклюзія — створення освітнього середовища, в якому кожна дитина може навчатися, розвиватися, спілкуватися в колективі. Реалізація інклюзивної освіти потребує психолого-педагогічного підґрунтя, заснованого на повазі до індивідуальних особливостей учнів і комплексній підтримці з боку соціально-психологічної служби закладу освіти. Забезпечення ефективної інклюзивної освіти потребує реалізації психолого-педагогічних підходів, які враховують індивідуальні потреби дитини, забезпечують психологічну підтримку та сприяють соціальній інтеграції. Саме тому діяльність соціально-психологічної служби школи (соціального педагога і практичного психолога) стає важливою складовою системи підтримки інклюзії.

Діяльність соціального педагога передбачає індивідуальний підхід, взаємодію з учителями, батьками та іншими фахівцями. Основні напрями в роботі соціального педагога в розвитку учнів з особливими освітніми потребами такі:

1. Індивідуальна підтримка учнів. Соціальний педагог відіграє ключову роль у забезпеченні інклюзивної освіти, працюючи з учнями, які мають особливі потреби. Він бере участь у розробці індивідуальних програм підтримки для кожної дитини, враховуючи її психологічні, емоційні та соціальні особливості. Це включає як специфічні методики роботи з дітьми з фізичними чи інтелектуальними обмеженнями, так і допомогу в адаптації до шкільного середовища та розвитку комунікативних навичок.

2. Психолого-педагогічна підтримка. Одна з основних функцій соціального педагога — це надання психологічної підтримки учням, особливо тим, хто стикається з труднощами в адаптації до колективу чи навчального процесу. Це може бути пов'язано

з внутрішніми переживаннями, низькою самооцінкою, стресом через соціальну ізоляцію або травматичні події. Соціальний педагог допомагає дитині впоратися з цими труднощами, створюючи умови для емоційного та психологічного комфорту.

3. Міжособистісні взаємодії. Соціальний педагог активно працює не лише з учнями, але й з їхніми однокласниками. Це означає навчити дітей толерантності, співчуттю та взаємоповазі у ставленні до людей з особливими потребами. Завданням є не тільки допомога конкретній дитині з інвалідністю, але й формуванню сприятливого клімату в колективі, що забезпечує взаємопідтримку серед учнів і їхню соціалізацію.

4. Співпраця з батьками. Важливою складовою роботи соціального педагога є співпраця з батьками учнів. Соціальний педагог допомагає сім'ям зрозуміти потреби їхніх дітей, консультує щодо особливостей виховання та навчання. Крім того, він організовує батьківські зустрічі, тренінги та психолого-педагогічні консультації, щоб допомогти родинам краще підтримувати дітей вдома.

5. Робота з учителями та іншими спеціалістами. Соціальний педагог виступає посередником між вчителями, психологами, адміністрацією школи та іншими фахівцями, що працюють з дітьми з особливими освітніми потребами. Важливо, щоб педагогічний колектив був добре підготовлений до роботи в інклюзивному середовищі. Соціальний педагог забезпечує організацію навчального процесу з урахуванням індивідуальних потреб кожного учня, а також допомагає колегам адаптувати методи навчання та оцінювання.

6. Соціальна інтеграція та профілактика конфліктів. Одним з основних завдань соціального педагога є профілактика булінгу та інших форм агресії серед учнів, особливо у випадках, коли мова йде про учнів з особливими освітніми потребами. Для цього він проводить тренінги, анкетування та заходи, які сприяють покращенню соціальної інтеграції учнів з інвалідністю та створенню атмосфери доброзичливості та взаєморозуміння.

Формування інклюзивного середовища передбачає розвиток у всіх учасників освітнього процесу психологічної культури — уміння сприймати різноманітність як цінність, поважати індивідуальність, виявляти емпатію та доброзичливість.

Соціально-психологічна служба організовує тренінги, виховні заходи, проєкти з формування толерантності, культури

спілкування, безпечної поведінки, а також інформаційно-просвітницькі заходи для педагогів і батьків.

Соціальний педагог у цій системі є ініціатором і координатором змін, який стимулює колектив до впровадження інноваційних підходів і формує інклюзивну культуру школи.

Соціальний педагог відіграє ключову роль у розвитку інклюзії в закладах освіти. Його діяльність спрямована не лише на підтримку дітей з ООП, а й на зміну ставлення суспільства до розв'язання проблем. Розв'язання наявних проблем можливе через розвиток професійної компетентності педагогів, удосконалення ресурсного забезпечення та зміцнення партнерства між школою, сім'єю і громадою. Перспективи розвитку інклюзії полягають у створенні системи підтримки, яка забезпечує кожній дитині право на якісну освіту та повноцінну участь у житті колективу. Соціальний педагог забезпечує перехід від інтеграції у школі до інтеграції у суспільстві, допомагаючи дитині не лише навчатися, а й відчувати себе повноцінним членом громади. Його діяльність спрямована на створення умов, де інклюзія стає не лише освітньою політикою, а й реальною практикою соціальної взаємодії.

ПСИХОЛОГІЧНЕ ВІДНОВЛЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ТА СТРАТЕГІЇ

PSYCHOLOGICAL RECOVERY OF MILITARY PERSONNEL: A COMPREHENSIVE APPROACH AND STRATEGIES

Остан'юк Наталія Сергіївна

*викладач циклової комісії правознавства,
Дубенський фаховий коледж Університету «Україна».
ostanataha@gmail.com*

Анотація. Психологічне відновлення військовослужбовців після бойових дій є комплексним і системним процесом, спрямованим на подолання травматичного досвіду, який може призводити до ПТСР, депресії та тривожних станів. Ефективні стратегії включають Когнітивно-поведінкову терапію (КПТ), EMDR та практики усвідомленості для мінімізації гіперзбудження, а також групову і нарративну терапію для реінтеграції досвіду та створення нової життєвої історії. Вирішальну роль відіграє врахування індивідуальних особливостей (гендер, вік, військова культура) та залучення сімей,

які самі потребують підтримки та освітніх програм для ефективної комунікації. Реінтеграція у цивільне життя вимагає підтримки у відновленні сімейних зв'язків та професійної реалізації, а міждисциплінарний підхід та використання сучасних технологій підвищують доступність допомоги. Важливим аспектом є розвиток посттравматичного зростання і превентивні заходи, що підкріплені інституційною підтримкою на державному рівні, включаючи скринінг та дестигматизацію проблем психічного здоров'я.

Annotation. *The psychological recovery of military personnel after combat operations is a complex and systemic process aimed at overcoming traumatic experiences that can lead to PTSD, depression, and anxiety states. Effective strategies include Cognitive-Behavioral Therapy (CBT), EMDR, and mindfulness practices to minimize hyperarousal, as well as group and narrative therapy for integrating the experience and creating a new life story. A crucial role is played by considering individual characteristics (gender, age, military culture) and involving families, who also require support and educational programs for effective communication. Reintegration into civilian life demands support in restoring family ties and professional realization, while an interdisciplinary approach and the use of modern technologies increase the accessibility of assistance. An important aspect is the development of post-traumatic growth and preventive measures, which are reinforced by institutional support at the state level, including screening and the destigmatization of mental health issues.*

Психологічне відновлення військовослужбовців після участі у бойових діях становить комплексний процес, який вимагає системного підходу та інтеграції різноманітних методик і практик. Травматичний досвід, набутий під час виконання службових обов'язків у зоні бойових дій, здатний глибоко впливати на психічне здоров'я комбатантів, порушуючи нормальне функціонування особистості та призводячи до розвитку посттравматичного стресового розладу, депресії, тривожних станів та інших психологічних проблем. Психологічна реабілітація військовослужбовців має починатися ще під час проходження служби та продовжуватися після демобілізації, охоплюючи як індивідуальну роботу з фахівцями, так і групові форми підтримки.

Стратегії психологічного відновлення військовослужбовців базуються на сучасних наукових дослідженнях травми та методах її подолання. Когнітивно-поведінкова терапія довела свою

ефективність у роботі з посттравматичним стресовим розладом, дозволяючи переосмислити травматичний досвід та інтегрувати його у загальну картину життя особистості. Метод десенсибілізації та переробки рухами очей (EMDR) також демонструє високу ефективність, допомагаючи мозку переробити травматичні спогади природним чином. Мінімізація симптомів гіперзбудження нервової системи досягається через практики усвідомленості, дихальні вправи та прогресивну м'язову релаксацію. Групова терапія створює середовище взаєморозуміння та підтримки, де військовослужбовці можуть ділитися своїм досвідом з людьми, які пройшли через подібні випробування. Нарративна терапія допомагає створити нову історію життя, де травматичний досвід стає частиною особистісного зростання, а не центральною подією, яка визначає усе подальше життя [2, с. 78].

Врахування культурного контексту та індивідуальних особливостей військовослужбовців грає вирішальну роль у процесі психологічного відновлення. Програми реабілітації мають враховувати специфіку військової культури, особливості національного менталітету та індивідуальні цінності кожного військовослужбовця.

Жінки-військовослужбовці можуть стикатися з додатковими викликами, пов'язаними з гендерними стереотипами та специфічними травматичними переживаннями. Військовослужбовці старшого віку можуть мати коморбідні фізичні проблеми зі здоров'ям, які ускладнюють процес психологічного відновлення. Молоді військові, які тільки розпочинали своє доросле життя перед службою, потребують додаткової підтримки у формуванні професійної ідентичності та плануванні майбутнього. Адаптація програм реабілітації до потреб різних категорій військовослужбовців підвищує їхню ефективність та сприяє досягненню стійких результатів [1, с. 558].

Реінтеграція у цивільне життя складає один з найвідповідальніших етапів психологічного відновлення військовослужбовців. Повернення до сім'ї часто супроводжується труднощами у відновленні емоційного зв'язку з близькими, необхідністю перебудови сімейних ролей та адаптацією до мирного способу життя. Професійна реалізація колишніх військовослужбовців становить важливий аспект успішної реінтеграції, оскільки надає відчуття стабільності, фінансової незалежності та соціальної значущості. Навчання необхідним для цивільного рин-

ку праці навичкам, допомога у пошуку роботи та підтримка у період адаптації до нового робочого середовища мають бути невід'ємними компонентами комплексних програм реабілітації. Відновлення та розширення соціальних зв'язків поза військовим середовищем сприяє формуванню нової ідентичності та відчуття належності до громади [3, с. 41].

Залучення сімей значно підвищує ефективність реабілітації, оскільки близькі надають емоційну підтримку, контролюють лікування та вчасно помічають погіршення. Водночас, родичі самі потребують психологічної допомоги та освітніх програм щодо ПТСР і ефективної комунікації. Успішне відновлення вимагає міждисциплінарного підходу, що об'єднує зусилля психологів, психіатрів, соціальних працівників та фахівців з фізичної реабілітації для комплексної оцінки та лікування. Сучасні технології (телемедицина, мобільні додатки) використовуються для розширення доступу до спеціалізованої допомоги, особливо для військовослужбовців з обмеженою мобільністю або тих, хто проживає у віддалених районах. [2, с. 54].

Посттравматичне зростання представляє позитивний аспект відновлення після травматичного досвіду, який часто залишається поза увагою фахівців, зосереджених на усуненні негативних симптомів. Дослідження показують, що значна частина військовослужбовців, незважаючи на перенесені травматичні події, здатна знаходити новий сенс життя, розвивати стійкість до стресів та глибше розуміння своїх цінностей та пріоритетів. Програми психологічного відновлення мають сприяти розвитку посттравматичного зростання через створення умов для рефлексії, пошуку сенсу та інтеграції травматичного досвіду у нову картину світу. Менторська підтримка з боку ветеранів, які успішно подолали наслідки психологічної травми, надає живі приклади можливості відновлення та повноцінного життя після війни. Превентивні заходи становлять невід'ємну частину системи психологічного відновлення військовослужбовців. Психологічна підготовка перед відправленням у зону бойових дій, розвиток навичок стрес-менеджменту та формування реалістичних очікувань щодо можливих психологічних реакцій на травматичні події знижують ризик розвитку посттравматичного стресового розладу.

Скринінг психологічного стану військовослужбовців після повернення із зони бойових дій дозволяє виявити ознаки роз-

ладів на ранній стадії та своєчасно надати необхідну допомогу. Дестигматизація проблем психічного здоров'я у військовому середовищі заохочує військовослужбовців звертатися за допомогою при перших проявах психологічних труднощів, не очікуючи, поки ситуація досягне критичного стану [3, с. 48].

Інституційна підтримка процесу психологічного відновлення військовослужбовців вимагає системних змін на державному рівні. Розвиток інфраструктури спеціалізованих реабілітаційних центрів, підготовка кваліфікованих фахівців з досвідом роботи з військовою травмою, впровадження науково обґрунтованих протоколів лікування та розробка механізмів моніторингу ефективності реабілітаційних програм мають стати пріоритетами державної політики у сфері охорони психічного здоров'я військовослужбовців. Співпраця державних установ, неурядових організацій та міжнародних партнерів дозволяє об'єднати ресурси та забезпечити комплексний підхід до вирішення проблеми психологічного відновлення військовослужбовців.

Список використаних джерел

1. Бриндіков Ю.Л. Теорія та практика реабілітації військовослужбовців учасників бойових дій в системі соціальних служб : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05. Хмельницький, 2018. 559 с.
2. Крук І.М., Григус І.М. Сучасний погляд на психологічну реабілітацію військовослужбовців з посттравматичним стресовим розладом. *Реабілітаційні та фізкультурно-рекреаційні аспекти розвитку людини*. 2023. № 15. С. 50–56.
3. Якимець В.М. Гарантована психологічна допомога та реабілітація військовослужбовців — складова національної безпеки. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2023. № 3. С. 41–50.

**ФОРМУВАННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ
ТА ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОБРОБУТУ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ
ПОЗИТИВНОЇ ПСИХОТЕРАПІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ**
**FORMATION OF STUDENTS' STRESS RESILIENCE
AND PSYCHOLOGICAL WELL-BEING USING
POSITIVE PSYCHOTHERAPY IN WAR CONDITIONS**

Отенко Світлана Анатоліївна

*PhD з психології, доцент кафедри психології,
соціальної роботи та педагогіки,*

Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9066-0077>

svet1608@gmail.com

Анотація. У статті розглядається проблема формування стресостійкості та психологічного добробуту студентів в умовах війни засобами позитивної психотерапії. Проаналізовано підходи українських дослідників до подолання психологічних криз, розвитку внутрішньої гармонії та відновлення емоційного балансу засобами позитивної психотерапії.

Annotation. The theses consider the problem of forming stress resistance and psychological well-being of students in wartime conditions by means of positive psychotherapy. The approaches of Ukrainian researchers to overcoming psychological crises, developing internal harmony and restoring emotional balance by means of positive psychotherapy are analyzed.

Актуальність. Студентський вік є періодом інтенсивного становлення особистості, активного пошуку професійної ідентичності та життєвих орієнтирів. Саме в цей час формується система цінностей, способи реагування на труднощі та здатність до саморегуляції. Проте сучасні студенти стикаються з чисельними викликами: високою академічною конкуренцією, інформаційним перевантаженням, фінансовою нестабільністю, соціальною ізоляцією та постійними змінами в навчальному процесі.

Особливою гостроти ці проблеми набули в умовах війни в Україні, коли зовнішня невизначеність, втрата почуття безпеки, загроза життю, вимушене переселення та емоційне виснаження створюють додатковий психологічний тиск на молодь. Для багатьох студентів війна стала не лише соціальним чи економічним викликом, а й серйозним випробуванням внутрішньої стійкості та віри у майбутнє.

У такій ситуації питання розвитку *стресостійкості* та *психологічного добробуту* набуває ключового значення для системи вищої освіти та освітньої психології.

Йдеться не лише про збереження психічного здоров'я, а й про формування внутрішніх ресурсів, що допомагають студентам долати кризові обставини, відновлювати емоційну рівновагу та зберігати мотивацію до навчання.

Одним із ефективних шляхів вирішення цієї проблеми є позитивна психотерапія, заснована на ідеї використання внутрішнього потенціалу особистості для подолання стресу, відновлення гармонії та пошуку сенсу навіть у найскладніших життєвих обставинах (Пезешкіан, 1987). Її підхід дозволяє не лише подолати негативні емоційні стани, а й розвивати здатність бачити в кризі можливість особистісного зростання.

Мета. Метою статті є систематизація наукових знань та практичних підходів до удосконалення стресостійкості та психологічного добробуту студентів в умовах воєнного стану за допомогою технік позитивної психотерапії.

Виклад основного матеріалу. Проблема збереження психічного здоров'я та підвищення психологічного добробуту особистості, особливо в умовах війни, набула особливої актуальності в українській психологічній науці. У своїх методичних рекомендаціях Л. М. Карамушка (2022) наголошує, що війна створює унікальний контекст для дослідження стресостійкості, оскільки саме під час тривалих кризових ситуацій актуалізуються внутрішні ресурси людини. Авторка підкреслює важливість психологічної підтримки студентів через розвиток особистісної автономії, емпатії та життєстійкості [1].

Є. В. Карпенко (2022) розвиває підхід до позитивної психотерапії як засобу розвитку емоційного інтелекту у процесі життєреалізації особистості. Дослідник доводить, що розуміння власних емоцій та формування позитивних стратегій подолання стресу є ключовими для психологічного добробуту студентів [2].

У філософсько-психологічному аспекті тему позитивної психотерапії розкриває О. Радченко (2022), який аналізує вплив позитивного мислення на світогляд українців у період воєнних випробувань. Автор вказує, що орієнтація на цінності, ресурси та смисли сприяє не лише збереженню внутрішньої рівноваги, а й зміцненню громадянської позиції [6].

Значний внесок у дослідження позитивної психотерапії зробили А. Литвинчук, А. Можар та О. Руденченко (2023), які досліджують її ефективність у подоланні екзистенційного кризи у жінок [3]. Їхні результати можуть бути екстрапольовані на студентську молодь, особливо в умовах воєнної нестабільності.

С. А. Отенка (2019–2024) розробляє концепцію салютогенетичної спрямованості як психологічної основи суб'єктивного благополуччя особистості. У її працях Отенко, [4,5] розкривається потенціал позитивної психотерапії у розвитку почуття пов'язаності та підтримці когерентності студентів з особливими потребами під час війни. Ці дослідження демонструють, що позитивна психотерапія має не лише терапевтичний, а й освітньо-профілактичний потенціал.

Н. В. Сердюк, О. Купреєва та С. Отенко (2022) підкреслюють значення салютогенетичних факторів життєстійкості, зокрема смислотворення, підтримки соціальних зв'язків та розуміння власних ресурсів. Це створює підґрунтя для розроблення інклюзивних психопедагогічних програм, спрямованих на збереження психологічного добробуту студентів у кризових умовах. [7].

Отже, аналіз наукових джерел засвідчує, що позитивна психотерапія розглядається як один із ефективних підходів до формування стресостійкості, розвитку емоційного інтелекту та збереження психічного добробуту студентської молоді в умовах воєнного часу.

Для підвищення стресостійкості та підтримки емоційної стабільності у студентів використовуються кілька ефективних технік позитивної психотерапії [8]:

Метод позитивної переінтерпретації. Він допомагає трансформувати сприйняття складних ситуацій: замість думки «я не впораюся» — бачити досвід як можливість навчитися новому. Це сприяє зниженню рівня безпорадності та формує установку на розвиток.

Метод історій та притч. Використання притч Пезешкіана або народних історій у груповій роботі дає змогу студентам переосмислити травматичні події через символи та метафори.

Техніка «День вдячності». Щоденне фіксування трьох позитивних моментів дня допомагає зміщувати увагу з дефіциту на ресурси.

П'ятикрокова модель роботи з проблемою (спостереження, інвентаризація, ситуативне заохочення, вербалізація, розширення

мети) дозволяє студентам поступово посягати свої реакції та шукати конструктивні шляхи дій.

У воєнний час ці техніки стають не лише інструментом подолання стресу, а й засобом повернення відчуття контролю за власною життям, що є фундаментом психологічної стабільності.

Висновки. Позитивна психотерапія в умовах війни стає не лише методом психологічної допомоги, а практикою виживання та відновлення сенсу. Вона сприяє формуванню внутрішнього ресурсу, що дозволяє студентам залишатися вільними у своїх виборах, здатними співпереживати та підтримувати інших, незважаючи на травматичні обставини. Її інтеграція в освітню среду є одним із ключових напрямів гуманізації вищої освіти України в період воєнних викликів.

Список використаних джерел

1. Карамушка Л.М. Психічне здоров'я особистості під час війни: як його зберегти та підтримати: Методичні рекомендації. Київ : Інститут психології ім. Г.С. Костюка НАПН України, 2022. URL: naps.gov.ua+3lib.iitta.gov.ua+3naps.gov.ua+3
2. Карпенко Є.В. Позитивна психотерапія як засіб дослідження та розвитку емоційного інтелекту в процесі життєреалізації особистості. Львів : ЛьвДУВС, 2022. URL: dspace.lvduvs.edu.ua
3. Литвинчук А., Можар А., Руденченко О. Позитивна психотерапія є методом розпаду з жіночою життєвою кризою. Вінниця: *Науковий вісник Вінницької академії безперервного освіти. Серія «Педагогіка. Психологія»*, Вип. 4, 2023. 70 с. URL: journals.academ.vinnica.ua
4. Отенко С.А. Психологічні фактори ціннісного ставлення особистості до здоров'я. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України*. 2020. Т. 14, вип. 4. С. 264–273. URL: http://psychology-naes-ua.institute/files/pdf/dis_otenko_1639851852.pdf
5. Отенко С.А. Почуття пов'язаності — джерело щастя. *Щастя та сучасне суспільство: зб. матеріалів міжнар. наук. конф. (Львів, 20–21 березня 2020 р.)*. Львів, 2020. С. 190–193. URL: <http://ukr-happiness-institute.com/10-31108-7-2020-49/>
6. Радченко О. Позитивна психотерапія та її вплив на світогляд українців: філософсько-психологічний аспект. *«Вісник Прикарпатського університету: філософські і психологічні науки»*, 2022. DOI 10.15330/vpufpn.22.38-45. URL: Наукові журнали ПНУ+1
7. Сердюк Л.З., Купреєва О., Отенко С. Салютогенетичні основи життєстійкості особистості. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Психологія»*. 2022. Т. 1, № 15. С. 56–60. URL: <https://bpsy.knu.ua/index.php/psychology/issue/view/14/16>
8. Peseschkian, N. (1987). Positive psychotherapy: Theory and practice of a new method. Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag.

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАНУ БАТЬКІВ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

FEATURES OF THE EMOTIONAL AND PSYCHOLOGICAL STATE OF PARENTS RAISING CHILDREN WITH DISABILITIES

Павленко Валентина Євгенівна

магістрант, група ЗПЛ-24-1М, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: Романенкова О.Ю., к.м.ед.н.,
доцентка кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Анотація. У статті розглянуто особливості емоційно-психологічного стану батьків, які виховують дітей з інвалідністю. Наголошується, що народження дитини з інвалідністю є для сім'ї кризовою подією, яка потребує перебудови емоційно-ціннісної сфери та міжособистісних стосунків. Проаналізовано основні психоемоційні реакції батьків. Окреслено чинники, що впливають на динаміку емоційного стану, зокрема рівень соціальної підтримки, характер сімейних стосунків, ступінь інвалідності дитини та особистісні ресурси батьків.

Annotation. The article examines the peculiarities of the emotional and psychological state of parents raising children with disabilities. It emphasizes that the birth of a child with a disability is a crisis event for the family, requiring a restructuring of the emotional-value sphere and interpersonal relationships. The main psycho-emotional reactions of parents are analyzed. The factors influencing the dynamics of the emotional state are outlined, including the level of social support, the nature of family relationships, the degree of the child's disability, and the personal resources of the parents.

Народження дитини з інвалідністю є для сім'ї серйозним психологічним випробуванням, що часто супроводжується глибокими емоційними переживаннями, трансформацією сімейних стосунків і переосмисленням життєвих цінностей. На етапі усвідомлення діагнозу батьки стикаються з комплексом суперечливих емоцій — від шоку, заперечення й почуття провини до поступового прийняття ситуації. У родинях, що виховують дітей з інвалідністю, спостерігаються специфічні емоційно-поведінкові прояви. Одним із найхарактерніших є надмірна тривожність батьків щодо фізичного стану та майбутнього дитини, що часто зумовлює схильність до гіперопіки або формування інфантилі-

зуючих моделей виховання. Така стратегія, спрямована передусім на забезпечення безпеки й фізичного благополуччя дитини, водночас може обмежувати її самостійність, ініціативність та відповідальність [5].

У психологічних дослідженнях наголошується, що частина батьків дітей з інвалідністю виявляє недостатню мотивацію до прийняття особливостей психофізичного розвитку своєї дитини. Відсутність сформованого внутрішнього ставлення до цих особливостей ускладнює процес емоційного прийняття та створення стабільного позитивного образу дитини в батьківській свідомості. Мотиваційна готовність до визнання відмінностей розвитку безпосередньо пов'язана з глибиною емоційного зв'язку між батьками та дитиною, а також із рівнем їх здатності підтримувати її незалежно від наявних обмежень [1].

Недостатнє прийняття дитини може проявлятися як у відкритій формі — через дистанціювання, дратівливість або надмірну вимогливість, — так і у прихованих формах, зокрема у вигляді емоційного відчуження або пасивної байдужості. Такі прояви негативно впливають на якість комунікації в системі «дитина — батьки — фахівці», знижуючи ефективність психологічного супроводу. У результаті між родиною та спеціалістами можуть формуватися глибинні смислові та емоційні бар'єри, що перешкоджають конструктивній взаємодії та спільному пошуку шляхів розвитку дитини. Особливо виразно ці труднощі проявляються під час психолого-педагогічної діагностики, коли батьки стикаються з об'єктивними даними про стан і можливості дитини. У таких випадках приховане емоційне неприйняття може переростати в опір або навіть ворожість до фахівців, що ускладнює встановлення довірливих відносин і знижує ефективність подальшої корекційно-розвивальної роботи [1].

Як зазначає Ю. Підвальна [4], момент народження дитини з інвалідністю або встановлення відповідного діагнозу стає для батьків потужним стресовим фактором, який призводить до суттєвих змін у структурі сімейного життя. Вона наголошує, що ці зміни проявляються як на кількісному рівні — через появу нового члена родини, так і на якісному — у зміні характеру сімейних стосунків, зростанні напруження між подружжям, ризику розлучення, соціальному відчуженні та можливості емоційного або фактичного відмовлення від дитини. Такі структурні порушення супроводжуються змінами у виконанні основних функцій сім'ї.

Традиційні функції — економічна, виховна, рекреаційна, комунікативна — набувають нового змісту та наповнення. Водночас виникають додаткові специфічні завдання, зокрема реабілітаційна, компенсаторна та корекційна функції, які спрямовані на підтримку розвитку дитини, забезпечення її адаптації та збереження стабільності сімейного середовища. Таким чином, народження дитини з інвалідністю спричиняє системну перебудову сімейного життя, у межах якої змінюються не лише зовнішні умови існування родини, а й внутрішні психологічні механізми взаємодії, що потребує цілеспрямованої психолого-педагогічної підтримки.

Наголосимо, що функціонування сімей, які виховують дітей із порушеннями розвитку, зазнає змін на кількох рівнях. *Психологічний рівень* характеризується змінами в емоційно-вольовій та особистісній сферах батьків, що проявляються у підвищеній тривожності, соціальній боязкості, невпевненості, емоційній виснаженості. *Соціальний рівень* відображає дестабілізацію подружніх і батьківських відносин, обмеження соціальних контактів, зниження активності у взаємодії з найближчим оточенням. *Соматичний рівень* проявляється наслідками фізичного та психоемоційного перевантаження: соматичними хворобами, астеничними та вегетативними розладами [5].

Для нашого дослідження важливо описати основні кризи у батьків, які мають дитину з інвалідністю. Здійснений аналіз науково-методичної літератури [2] дав змогу виділити три провідні типи кризових переживань. Більш детально опишемо їх.

Перша — криза діагнозу, яка є первинною реакцією на встановлення факту відхилень у розвитку дитини. Вона супроводжується емоційним шоком, втратою відчуття контролю над життям, глибоким переживанням тривоги та безпорадності. Для цього етапу характерні відчуття розгубленості, відмови від прийняття діагнозу, а також пошук «винного» у ситуації, що склалася.

Друга — криза ціннісних орієнтацій, пов'язана з руйнуванням звичних життєвих очікувань і необхідністю переосмислення системи особистісних та сімейних цінностей. Вона виникає у зв'язку з розбіжністю між бажаним образом дитини та реальною ситуацією, що часто провокує внутрішній конфлікт між почуттям любові до дитини та труднощами її повного емоційного прийняття. У цей період батьки часто переживають почуття провини, сорому, страху перед соціальними оцінками, що посилює психологічну напруженість у сім'ї.

Третя — криза реалістичного сприйняття, яка зумовлена необхідністю адаптації до нових життєвих умов, соціально-економічних обмежень і зміною соціального статусу родини. Цей етап супроводжується усвідомленням реальних матеріальних, часових та емоційних витрат, необхідних для догляду за дитиною, а також переживанням стигматизації з боку суспільства. Негативне або співчутливо-патерналістське ставлення оточення може посилювати ізольованість родини, поглиблювати емоційне виснаження та перешкоджати процесу адаптації.

Зазначимо, що процес прийняття ситуації народження дитини з інвалідністю є багатоетапним і динамічним, оскільки батьки проходять складний шлях емоційного переосмислення — від почуття образи, розгубленості та безпорадності до поступового прийняття і переходу до активних дій. Важливим чинником адаптації є пошук соціальної підтримки: у процесі звернення по допомогу батьки нерідко знаходять людей із подібним досвідом, що сприяє формуванню підтримувального середовища та зниженню відчуття ізоляції.

Отже, емоційно-психологічний стан батьків, які виховують дітей з інвалідністю, є багатовимірним, динамічним та чутливим до соціально-психологічних впливів. Його стабілізація потребує комплексного підходу, що охоплює психоемоційну, соціальну, консультативну та реабілітаційну підтримку, спрямовану на розвиток адаптивних ресурсів і забезпечення ефективного виконання батьківських функцій.

Список використаних джерел

1. Балдинюк О. Зміст соціально-педагогічної роботи з дітьми з інвалідністю та їх сім'ями. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2019. Вип. 2. С. 6–15.
2. Бутенко Н.В. Особливості корекції сімейних уявлень про дитячу інвалідність. *Актуальні проблеми психології*. 2019. Т. 7, вип. 48. С. 35–44.
3. Ілляшенко Т.Д., Жук Т.В. Проблема психолого-педагогічної допомоги батькам, які виховують дітей з особливими освітніми потребами. *Харківський осінній марафон психотехнологій* : тези доповідей. 2019. Ч. 2. URL:http://lib.iitta.gov.ua/717936/1/Ілляшенко_Жук_2019_.pdf.
4. Підвальна Ю. Сучасні проблеми сімей з дітьми з інвалідністю в контексті соціальної роботи. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2019. № 3. С. 72–78.
5. Соколова Г. Б. Актуальні питання психолого-педагогічного супроводу сімей, які виховують дитину з обмеженими можливостями здоров'я. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)* : зб. наук. праць / за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. Вип. 7. Кам'янець-Подільський : ПП Медобори-2006, 2016. С. 215–225.

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ
ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ БАТЬКІВ
ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ****THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS
OF PSYCHOLOGICAL SUPPORT FOR PARENTS
OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS**

Павленко Валентина Євгенівна

*магістрант, група ЗПЛ-24-1М, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Романенкова О.Ю., к.мед.н.,
доцентка кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

Анотація. У статті розглянуто теоретико-методологічні основи психологічної підтримки батьків дітей з інвалідністю. Визначено ключові підходи до надання психологічної допомоги сім'ям, які виховують дітей із порушеннями розвитку. Особливу увагу приділено проблемі емоційних реакцій та кризових переживань батьків після отримання інформації про особливості розвитку дитини. Представлено методологічні принципи побудови психологічної роботи з батьками.

Annotation. The article examines the theoretical and methodological foundations of psychological support for parents of children with disabilities. Key approaches to providing psychological assistance to families raising children with developmental disorders are identified. Special attention is given to the issue of parents' emotional reactions and crisis experiences following the receipt of information about their child's developmental characteristics. The methodological principles of organizing psychological work with parents are presented.

Проблема психологічної підтримки батьків дітей з особливими потребами є однією з актуальних у сучасній практичній психології, яка має бути спрямована на підвищення адаптивних можливостей батьків, стабілізацію емоційного стану та формування ресурсного ставлення до ситуації.

Батьки є центральними фігурами у житті дитини, адже саме вони забезпечують не лише її фізичне існування, а й емоційне, соціальне та психологічне благополуччя. Їхня роль виходить за межі базового догляду — вона охоплює широкий спектр функцій: виховання, навчання, формування моральних орієнтирів,

захист прав та інтересів дитини, сприяння її соціальній адаптації й інтеграції у суспільство.

В умовах, коли дитина має інвалідність або інші особливі освітні потреби, реалізація батьківських функцій значно ускладнюється. Така ситуація нерідко супроводжується підвищеним рівнем емоційного напруження, почуттям безпорадності, тривоги чи провини. Постійна турбота про дитину, необхідність взаємодії з медичними, освітніми та соціальними установами створюють додаткове психологічне навантаження, що впливає на сімейний клімат і динаміку міжособистісних стосунків [1].

Психологічна робота з батьками дітей з інвалідністю передбачає надання цілеспрямованої професійної підтримки, спрямованої на формування у них здатності усвідомлювати, аналізувати та самостійно долати власні психологічні труднощі. Така робота є важливою складовою системи комплексної допомоги родині, оскільки саме від психологічного стану батьків значною мірою залежить емоційне благополуччя та розвиток дитини. Основними завданнями психологічної підтримки є розвиток емоційної стійкості, формування адаптивних стратегій поведінки, оволодіння ефективними комунікативними навичками, а також підвищення батьківської компетентності у питаннях виховання, навчання та підтримки дитини з особливими освітніми потребами [3].

Ключовими завданнями психологічної роботи із сім'ями, які виховують дітей з інвалідністю, є здійснення комплексу заходів, спрямованих на підтримку та гармонізацію сімейної системи. Такий комплексний підхід, створює сприятливі умови для досягнення психологічного благополуччя сім'ї, підвищення рівня її адаптаційних можливостей і забезпечує ефективний розвиток дитини з особливими потребами [4].

Науковець У. Сотник [4] визначає низку важливих завдань роботи з батьками дітей з інвалідністю, які спрямовані на формування гармонійного сімейного середовища та забезпечення ефективної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу. До ключових завдань належать: формування адекватних і гармонійних взаємин між батьками, іншими членами родини та дитиною з психофізичними порушеннями; створення комфортної та підтримуючої сімейної атмосфери, що сприяє всебічному розвитку дитини; підвищення обізнаності батьків щодо потенційних можливостей дитини, її перспектив у різних сферах жит-

тя, а також усвідомлення важливості активної взаємодії у процесі навчання та виховання. Важливим аспектом є забезпечення умов для залучення батьків до всіх етапів освітнього процесу, що сприяє їхній участі у вихованні, навчанні та розвитку дитини. Окрему увагу дослідниця приділяє підтримці психічного здоров'я батьків, адже саме воно визначає їхню здатність ефективно реагувати на потреби дитини, надавати їй належну підтримку та створювати сприятливе середовище для її навчання і розвитку. Таким чином, підхід К. Ігнатенко підкреслює важливість поєднання інформаційно-консультативної, психопрофілактичної та психотерапевтичної роботи з родинами, які виховують дітей з інвалідністю, з метою забезпечення гармонійного розвитку дитини та психологічного благополуччя всієї сім'ї.

Наголосимо, психологічна підтримка батьків дітей з інвалідністю розглядається як системний комплекс цілеспрямованих заходів, покликаних знизити рівень емоційного напруження, тривожності та психологічного дискомфорту, що виникають унаслідок особливостей розвитку дитини. Її головною метою є зміцнення віри батьків у потенціал і можливості своєї дитини, формування усвідомленого, приймаючого та реалістичного ставлення до її розвитку й особистісних особливостей. Зміст психологічної підтримки охоплює розвиток емоційної стабільності, формування адекватного сприйняття труднощів, надання практичних рекомендацій щодо вибору оптимальних стратегій виховання та навчання, а також визначення можливих бар'єрів соціальної адаптації й шляхів їх подолання на різних етапах життєвого шляху дитини. Особливу увагу приділено розвитку у батьків комунікативних, емоційно-регуляторних і виховних компетентностей, що забезпечують ефективну взаємодію з дитиною. Психологічна робота спрямована також на зміцнення сімейних стосунків і підвищення здатності створювати емоційно сприятливе середовище, у якому дитина може розвиватися гармонійно, реалізуючи свій потенціал у пізнавальній, соціальній та емоційній сферах.

Аналізуючи підходи до поетапного здійснення психологічного супроводу сімей, що виховують дітей з інвалідністю, можна констатувати, що ефективна робота з батьками потребує комплексного, системно-структурованого підходу, який охоплює кілька послідовних етапів психологічної допомоги. На *першому етапі* здійснюється діагностика психологічного стану батьків,

виявлення їхніх основних потреб, рівня стресостійкості, а також труднощів, пов'язаних із прийняттям особливостей розвитку дитини. *Другий етап* передбачає психоосвітню діяльність, що полягає у наданні інформації про специфіку психофізичного розвитку дитини, методи корекційної підтримки, ефективні моделі сімейної взаємодії та стратегії виховання. *Третій етап* охоплює психологічну підтримку та корекційну роботу, яка реалізується через індивідуальні консультації, групові тренінги, психокорекційні програми, арттерапію, когнітивно-поведінкові техніки, спрямовані на зменшення емоційного напруження, розвиток адаптивних форм реагування та підвищення батьківської компетентності. *На четвертому етапі* здійснюється соціально-комунікативний супровід, що передбачає активізацію взаємодії з фахівцями, участь у батьківських групах підтримки, обмін досвідом з іншими родинами та розширення соціальних контактів [3–4].

Отже, ефективна психологічна робота ґрунтується на комплексному та поетапному підході, який поєднує діагностику, психоосвітню діяльність, корекційно-розвивальні заходи та соціальний супровід. Така система сприяє не лише стабілізації емоційного стану батьків, а й гармонізації сімейних стосунків, розвитку внутрішніх ресурсів родини та створенню сприятливого середовища для повноцінного розвитку дитини. Отже, психологічна підтримка є ключовим чинником успішної соціалізації та інтеграції дітей з інвалідністю у сучасне суспільство.

Список використаних джерел

1. Балдинюк О. Зміст соціально-педагогічної роботи з дітьми з інвалідністю та їх сім'ями. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2019. Вип. 2. С. 6–15.
2. Колишкін О.В. Особливості корекційної педагогічної роботи із сім'ями, що виховують дітей з особливими освітніми потребами. *Соціальна підтримка сім'ї та дитини у соціокультурному просторі громади* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (11–12 листопада 2015 р.). Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. С. 38–41.
3. Сотник У. Вразливість сімей, які виховують дітей з важкими вадами розвитку. *Соціальна робота: становлення, перспективи, розвиток* : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. 2020. С. 232–235.
4. Хрунь О.В., Спринська З.В. Психологічна характеристика сімей, які виховують «особливих дітей». *Загальна психологія та психологія особистості*. 2020. С. 20–24.

**ТЕОРЕТИЧНІ МОДЕЛІ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ
ПРОЦЕСУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ
ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ В СЛОВАЧЧИНІ**

**THEORETICAL MODELS FOR STUDYING
THE PSYCHOLOGICAL ADAPTATION PROCESS
OF FORCED MIGRANTS IN SLOVAKIA**

Палієнко Сергій Володимирович
кандидат історичних наук, доцент,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6258-7682>
svpaliy777@gmail.com

Анотація. Доповідь присвячена аналізу теоретичних моделей, які пояснюють психологічну адаптацію українських біженців у Словаччині після початку повномасштабної війни. Актуальність теми зумовлена тим, що психологічне благополуччя українців у цій країні досі не було об'єктом вивчення, а сучасні емпіричні дослідження потребують теоретичну модель. Розглянуто три ключові підходи: класичну модель акультурації Дж. Беррі, ресурсно-орієнтовану модель Д. Раяна, Б. Дулі та К. Бенсона, а також синтетичну модель соціокультурної адаптації українських біженців у Словаччині, розроблену М. Казьмирчук. Показано, що поєднання цих моделей дає цілісне уявлення про психологічну адаптацію, дозволяючи врахувати взаємодію індивідуальних характеристик, умов країни прийому та динаміки змін.

Annotation. The paper is dedicated to the analysis of theoretical models explaining the psychological adaptation of Ukrainian refugees in Slovakia following the onset of the full-scale war. The relevance of the topic is determined by the fact that the psychological well-being of Ukrainians in this country has not yet been studied, and contemporary empirical research requires a theoretical framework. Three key approaches are examined: John W. Berry's classical acculturation model, the resource-based model by D. Ryan, B. Dooley, and C. Benson, and the synthetic model of sociocultural adaptation of Ukrainian refugees in Slovakia developed by M. Kazmyrchuk. It is shown that combining these models provides a comprehensive understanding of psychological adaptation, allowing for consideration of the interaction between individual characteristics, host-country conditions, and the dynamics of change.

Повномасштабна війна в Україні спричинила значне зростання кількості вимушених переселенців, для яких адаптація у новому соціокультурному середовищі є тривалим і психологічно складним процесом. Словаччина стала однією з країн, яка прийняла українців, однак їхній досвід психологічної адаптації, яка має специфічні риси, зумовлені географічною близькістю, культурною спорідненістю та особливостями локальної інтеграційної політики, досі залишався поза увагою дослідників. Така робота потребує в ґрунтовній теоретичній моделі, яка б могла пояснити цей процес, а це в свою чергу зумовлює необхідність проведення теоретичного аналізу існуючих концепцій. Це дасть можливість створити теоретичну основу для розуміння процесу та визначення чинники, які сприяють або перешкоджають успішній адаптації українських переселенців у Словаччині.

Метою доповіді є аналіз теоретичних моделей психологічної та соціокультурної адаптації з метою найбільш повного пояснення особливостей психологічної адаптації українських біженців у Словаччині.

Для розуміння того, які порушення призводять до дезадаптації вимушених переселенців і погіршення їхнього психічного здоров'я, необхідно розглянути процес адаптації до нового середовища. Цю проблему давно досліджують крос-культурна психологія, соціологія та культурна антропологія. У доповіді розглядаються три моделі: класична модель акультурації Дж. Беррі [1], ресурсно-орієнтована модель Д. Раяна, Б. Дулі та К. Бенсона [2], а також синтетична модель соціокультурної адаптації українських біженців у Словаччині М. Казьмирчук [3]. Остання, хоча і розроблена в рамках культурної антропології, проте напряму стосується досліджуваної групи та враховує психологічний вимір адаптації.

Отже, Дж. Беррі аналізує, як люди, сформовані в одному культурному контексті, пристосовуються до нового середовища внаслідок міграції [1]. За його концепцією, акультурація позначає культурні зміни, що виникають унаслідок групових контактів мігрантів і представників приймаючого суспільства, а психологічна акультурація та адаптація — психологічні зміни та кінцевий результат, внаслідок переживання акультураційного процесу на індивідуальному рівні. Автор виокремлює три взаємопов'язані аспекти адаптації: психологічний, соціокультурний та економічний. Психологічна адаптація розглядається як за-

своєння нового поведінкового репертуару із частковою відмовою від попередніх моделей, що іноді спричиняє «культурний конфлікт». У випадку серйозних труднощів виникає «культурний шок» або «акультураційний стрес». У крайніх випадках надмірні зміни культурного середовища перевищують можливості пристосування й можуть спричинити клінічні порушення — депресію чи сильну тривогу.

Дж. Беррі також відрізняє психологічну та соціокультурну адаптацію: перша стосується внутрішнього благополуччя та ідентичності, друга — здатності справлятися з вимогами повсякденного життя. У статті також представлено схему акультурації [1, 15]. При цьому індивід може сприймати міжкультурний контакт як виклик, можливість чи перешкоду, що визначає, чи буде досвід нейтральним, стресовим або проблемним. Легкі зміни відбуваються без значних труднощів, включаючи відкидання частини старої культури, навчання нової та подолання конфліктів, що часто веде до асиміляції. Якщо проблеми є, але залишаються контрольованими, виникає акультураційний стрес, який можна подолати за допомогою часу і зусиль. Коли ж труднощі перевищують здатність справлятися, розвиваються серйозні порушення.

Індивіди застосовують різні копінг-стратегії: проблемоорієнтовану, емоційноорієнтовану та унікальну. Акультураційний досвід викликає фізіологічні та емоційні реакції: легкі зміни спричиняють низький рівень стресу, успішне подолання проблем — позитивні результати, а невирішені труднощі — високий стрес, тривогу та депресію. Модель Дж. Беррі демонструє зв'язок психологічної адаптації з копінг-стратегіями, когнітивними конструктами й емоційними реакціями, що можуть спричиняти погіршення психічного благополуччя переселенців.

Згодом концепцію Дж. Беррі критикували, відповідно Д. Раян, Б. Дулі та К. Бенсон запропонували альтернативну ресурсно-орієнтовану модель адаптації [2]. У центрі цієї моделі — ресурси, поділені на особисті, матеріальні, соціальні та культурні. Особисті охоплюють фізичне здоров'я та психологічні характеристики (самооцінку, оптимізм, стресостійкість). Матеріальні забезпечують базову стабільність (фінанси, житло). Соціальні формуються через підтримку родини, друзів і локальних спільнот. Культурні включають знання мови, культури, освіти й професійні навички. Значущість ресурсів визначається потре-

бами та цілями людини: безпекою, соціальною підтримкою, професійною реалізацією та інтеграцією.

У процесі адаптації біженець стикається з вимогами середовища — мовою, роботою, культурними нормами, дискримінацією, адміністративними бар'єрами. Динаміка процесу адаптації залежить від балансу між ресурсами і вимогами. Втрата ресурсів на ранніх етапах підвищує ризик стресу, а їхнє відновлення або мобілізація в постміграційний період сприяють позитивній адаптації та резильєнтності. Ця модель, попри певні недоліки, дає змогу краще зрозуміти роль особистих ресурсів, таких як самооцінка, оптимізм та стресостійкість.

У дослідженні соціокультурної адаптації українських біженців у Словаччині М. Казьмирчук створила синтетичну модель адаптації, пристосовану до особливості перебування біженців у цій країні [1, 47–61]. Модель враховує демографічну специфіку біженців та геополітичний контекст війни, адже територіальна близькість України і особливості війни створюють специфічний досвід, відмінний від адаптації біженців із інших регіонів.

Адаптація аналізується у фізичному та соціальному вимірах. Перший включає задоволення базових потреб і забезпечення життєдіяльності, що відповідає нижнім рівням піраміди Маслоу; другий — духовні потреби й соціальну взаємодію, що відповідає вищим рівням. Модель складається з трьох сфер: матеріально-побутової, соціально-комунікативної та ментальної. Додатково виокремлено просторовий та часовий параметри змін. Відповідно модель описує адаптацію як взаємодію цих сфер у динаміці зовнішніх та внутрішніх чинників.

Зупинимось детальніше на ментальній сфері. Ця сфера є особистісною й охоплює переконання, цінності, досвід, самооцінку, особисті якості, професійні компетенції. Вона визначає, як людина інтерпретує реальність, регулює дії, обирає цілі, формує поведінку. Важливими елементами є ставлення до соціального статусу, патріотизм, резильєнтність, готовність до змін, а також очікування щодо війни та майбутнього України. Ментальна сфера формується здебільшого до еміграції, тоді як адаптація відбувається через зміни поведінки під впливом нового середовища.

Поєднання елементів усіх трьох моделей дає змогу розглядати психологічну адаптацію як складову ширшого процесу соціокультурної адаптації українських переселенців, де стресостійкість

і резильєнтність виступають ключовими внутрішніми ресурсами протидії стресу та підтримання психічного благополуччя.

Список використаних джерел

1. Berry J. W. Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*. 1997. Vol. 46. P. 5–34. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x>.
2. Ryan D., Dooley B., Benson C. Theoretical perspectives on post-migration adaptation and psychological well-being among refugees: towards a resource-based model. *Journal of Refugee Studies*. 2008. Vol. 21, No. 1. P. 1–18. DOI: <https://doi.org/10.1093/jrs/fem047>.
3. Kazmyrchuk M. Primary sociocultural adaptation of Ukrainian refugees in Slovakia (2022–2024). Bratislava : Comenius University in Bratislava, 2025. 164 p.

ЗООТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ ТРИВОЖНОСТІ СТУДЕНТІВ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД ANIMAL-ASSISTED THERAPY AS A MEANS OF ALLEVIATING ANXIETY AMONG STUDENTS DURING WARTIME

Пархоменко Людмила Анатоліївна

II курс, група ЗПл24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-1373-4760>

goldenlicht@ukr.net

Науковий керівник: Романюк Л.В., д.психол.н., професор,
професор кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0422-1073>

rslv2008@gmail.com

Анотація. У тезах висвітлюється психологічна проблема підвищення рівня тривожності студентської молоді в умовах воєнних дій та обґрунтовується доцільність використання зоотерапії як засобу її подолання. Розкриваються теоретичні основи зоотерапевтичного впливу, зокрема біоповедінкові, емоційно-регуляторні та соціальні механізми взаємодії людини з тваринами. Представлено емпіричні підтвердження ефективності зоотерапії серед студентів на основі міжнародних та українських досліджень. Показано, що систематична взаємодія з тваринами знижує рівень стресу на 30–45%, стабілізує психоемоційний стан та сприяє відновленню психологічної безпеки. Визначено основні напрями впровадження програм зоотерапії у закладах вищої освіти України з

урахуванням організаційно-етичних особливостей та потреби у міждисциплінарному підході. Підкреслюється значення зоотерапії як доступного та науково обґрунтованого методу психологічної підтримки студентів у воєнний період.

Annotation. *The theses highlight the psychological problem of increased anxiety among university students during wartime and substantiate the relevance of using animal-assisted therapy as an effective coping method. The theoretical foundations of zootherapeutic influence are revealed, including biobehavioral, emotional-regulatory, and social mechanisms of human-animal interaction. Empirical evidence of animal-assisted therapy effectiveness among students is presented based on international and Ukrainian research. It is shown that systematic interaction with animals reduces stress levels by 30–45%, stabilizes psycho-emotional state, and promotes the restoration of psychological safety. The main directions for implementing zootherapy programs in Ukrainian higher education institutions are defined, considering organizational and ethical aspects and the need for an interdisciplinary approach. The importance of zootherapy as an accessible and scientifically grounded method of psychological support for students during wartime is emphasized.*

Після початку повномасштабної війни в Україні різко зросла кількість молодих людей, які переживають стійкі симптоми тривожності, хронічного стресу та емоційного виснаження. За даними дослідження у «Journal of Religion and Health» (2023), 74% студентів повідомили про погіршення психологічного самопочуття. К. Мілютіна та співавтори зазначають, що головними чинниками тривоги є втрата відчуття безпеки, невизначеність майбутнього та руйнування звичних життєвих структур [2; 501–508].

Систематичний огляд S. Parbery-Clark (2021) показав, що навіть короткі сеанси взаємодії з тваринами сприяють статистично достовірному зниженню емоційного напруження (Hedges' $g = -0,45$; $p < 0,001$) [8; 10768]. Метааналіз S. Sim (2025) охопив 28 досліджень за участю 3241 студента і засвідчив середній ефект зниження тривожності Hedges' $g = -0,67$; $p < 0,001$ [10]. Отже, зоотерапія є важливим методом емоційної підтримки студентів у воєнний час.

Мета дослідження— наукове обґрунтування ефективності зоотерапії як засобу подолання тривожності студентів у період воєнних дій та визначення шляхів її інтеграції у систему психологічного супроводу закладів вищої освіти.

Зоотерапія — це форма психокорекційної взаємодії між людиною і твариною, спрямована на покращення емоційного стану та подолання стресових реакцій. В. Berget (2011) показав, що регулярний контакт із тваринами знижує рівень кортизолу та підвищує концентрацію окситоцину, що безпосередньо впливає на редукцію тривожності [4; 384–389].

R. Pandey (2024) провів систематичний огляд 16 досліджень за 2015–2023 роки, який показав позитивний вплив зоотерапії на зниження депресії, тривоги та стресу [7]. Є. Романенко та Н. Коляденко (2021) обґрунтовують, що зоотерапевтичний вплив відновлює баланс між когнітивним контролем і емоційним реагуванням, сприяє розвитку емпатії та відчуття стабільності [3; 425–435].

За даними S. Sim (2025), навіть короточасний контакт із тваринами тривалістю 10–20 хвилин знижує частоту серцевих скорочень на 8–10 ударів за хвилину і рівень тривожності за шкалою BAI на 23% [10]. Таким чином, зоотерапія є багатокомпонентною системою впливу, де взаємодіють фізіологічні, емоційні, соціальні та когнітивні чинники.

В. Berget (2011) охопив 90 учасників із психічними розладами у 12-тижневій програмі ферматерапії. Результати засвідчили статистично достовірне зниження тривожності ($p < 0,01$) і депресії ($p < 0,05$) [4; 384–389].

С. McFalls-Steger (2024) проаналізував 51 учасника, які отримували психотерапію за участі тварин протягом 6 місяців. Середній показник депресії знизився на 47% [6; 1–17].

Р. Pendry (2020) провів дослідження серед 146 студентів. Група, яка отримувала поєднання навчання та взаємодії з тваринами, продемонструвала значне покращення мотивації ($\beta = 0,582$; $p = 0,005$) та саморегуляції ($\beta = 0,501$; $p = 0,031$) [9].

S. Parbery-Clark проаналізував 37 досліджень, які показали, що інтервенції з тваринами знижують гострий рівень тривожності та стресу на 30–40% [8].

У статті Y. Jung та M. Yoon (2025) досліджено вплив взаємодії людини з конем на рівні окситоцину та кортизолу. У дослідженні взяли участь 6 осіб (середній вік $22,8 \pm 1,7$ років) та 6 коней в експерименті у м. Санджу (Республіка Корея). Було проведено три 15-хвилинні активності: відпочинок, стояння поруч без контакту, погладжування ший/загривка. У коней спостерігалось статистично значуще підвищення плазматичного оксито-

цину після активностей «стояння» і «погладжування», тоді як у людей слинний окситоцин не змінювався значущо; рівні кортизолу в обох видів лишилися незмінними [5].

Українські дослідження підтверджують ці тенденції. О. Буцик (2024) впровадив програму групової зоотерапії серед 28 студентів: рівень тривожності знизився на 10 балів ($p < 0,05$), а почуття психологічної безпеки сформувалося у 78% учасників [1]. Є. Романенко та Н. Коляденко зафіксували зменшення показників імпульсивності з 10,6 до 7,3 бала після психокорекційної програми [3; 425–435].

За даними К. Мілютіної (2023), 78% респондентів повідомили про зменшення відчуття самотності завдяки присутності тварини, а 65% вказали на роль тварини як емоційного «якоря» під час повітряних тривог [2; 501–508].

Доцільно планувати короткі структуровані сесії тривалістю 15–30 хвилин у безпечних локаціях; забезпечувати присутність психолога-провідника; проводити попередній скринінг алергій і зоофобій; дбати про добробут тварини [8; 9; 10]. У закладах вищої освіти доцільно формувати міждисциплінарні команди для розроблення локальних протоколів із чіткими критеріями включення учасників та стандартизованими інструментами вимірювання результатів (шкала Спілбергера–Ханіна або STAI) [8; 9; 10].

Проведений аналіз теоретичних та емпіричних досліджень підтверджує ефективність зоотерапії як засобу подолання тривожності студентів у воєнний період. Систематична взаємодія з тваринами сприяє зниженню рівня стресу на 30–45%, стабілізації психоемоційного стану та відновленню почуття безпеки. Зоотерапія активізує біоповедінкові системи прихильності, знижує рівень кортизолу, підвищує концентрацію окситоцину та забезпечує активацію парасимпатичної нервової системи.

Українські дослідження підтверджують ефективність зоотерапії у воєнному контексті: 78% студентів формують почуття психологічної безпеки, а зниження тривожності становить 25–35%. Домашні тварини відіграють роль емоційного якоря для 65% респондентів під час повітряних тривог.

Впровадження зоотерапевтичних програм у закладах вищої освіти України потребує формування міждисциплінарних команд, розроблення локальних протоколів та стандартизації методів оцінки ефективності. Зоотерапія є доступним, гуман-

ним та науково обґрунтованим методом психологічної підтримки студентської молоді в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Буцик О. П. Зоотерапія як засіб подолання тривожності під час війни : робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістра : спец. 053 — психологія. Тернопіль, 2024. 75 с.

2. Мілютіна К. та ін. Роль домашніх тварин у збереженні емоційного та духовного благополуччя мешканців України під час російських військових дій. *Journal of Religion and Health*. 2023. Т. 62, № 4. С. 501–508. DOI: 10.1007/s10943-022-01669-4 (дата звернення: 12.11.2025)

3. Романенко Є., Коляденко Н. Теоретичне обґрунтування зоотерапевтичних втручань щодо психоемоційного стану особистості. *Наукові перспективи (Naukovm perspektivi)*. 2021. № 5 (11). С.425–435. DOI: 10.52058/2708-7530-2021-5(11)-425-436 (дата звернення: 12.11.2025).

4. Berget B. Animal-Assisted Therapy with Farm Animals for Persons with Psychiatric Disorders: Effects on Anxiety and Depression, a Randomized Controlled Trial. *Occupational Therapy in Mental Health*. 2011. Vol. 27, № 1. P. 384–389. DOI: 10.1080/0164212X.2011.543641.

5. Jung Y., Yoon M. The Effects of Human–Horse Interactions on Oxytocin and Cortisol Levels in Humans and Horses. *Animals (Basel)*. 2025;15(7):905. DOI: 10.3390/ani15070905. (Accessed 12.11.2025) PMID: 40218299; PMCID: PMC11987743

6. McFalls-Steger C., Zottarelli L., Patterson D. Animal-assisted psychotherapy in treatment of adults with depressive symptoms: a retrospective quasi-experimental study. *Human-Animal Interactions*. 2024. Vol. 12, № 1. P. 1–17. DOI: 10.1079/hai.2024.0008.

7. Pandey R. et al. The role of animal-assisted therapy in enhancing patients' mental health outcomes: a systematic review. *Animals (Basel)*. 2024. Vol. 14, № 3. Art. 1234. DOI: 10.3390/ani14031234 (date of access: 12.11.2025).

8. Parbery-Clark S. et al. Interventions involving animals for improving the mental health of students in higher education: a systematic review of randomized controlled trials. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2021. Vol. 18, № 20. P. 10768. DOI: 10.3390/ijerph182010768.

9. Pendry P., Carr A.M., Gee N.R., Vandagriff J.L. A randomized trial examining effects of animal assisted intervention and stress-related symptoms on college students' learning and study skills. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2020. Vol. 17, № 6. Art. 1909. DOI: 10.3390/ijerph17061909. URL: https://www.mdpi.com/1660-4601/17/6/1909 (дата звернення: 12.11.2025).

10. Sim S. Q. et al. Effects of canine-assisted therapy in reducing stress and anxiety levels of university students: a systematic review and meta-analysis. *BMC Complementary Medicine and Therapies*. 2025. Vol. 25, № 1. Art. 123. DOI: 10.1186/s12906-025-04955-2.

**ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ПОДОЛАННЯ
НИЗЬКОЇ САМООЦІНКИ У ДОРОСЛОМУ ВІЦІ
PSYCHOLOGICAL CONDITIONS
FOR OVERCOMING LOW SELF-ESTEEM IN ADULTHOOD**

Пасічник Ганна Геннадіївна

*I курс, група ЗПЛ_24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Романюк Л.В., д.психол.н., професор,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

Анотація. У тезах представлено теоретичний аналіз проблеми самооцінки та умов її формування у дорослому віці. Розкрито основні підходи до вивчення самооцінки — гуманістичний, когнітивно-біхевіоральний, психодинамічний та соціально-психологічний. Визначено роль самооцінки у становленні особистості, її вплив на психологічне благополуччя та соціальну адаптацію. Окреслено психологічні умови подолання низької самооцінки, зокрема розвиток внутрішньої опори, емоційної саморегуляції та позитивного образу «Я». Результати аналізу можуть бути використані у практичній діяльності психологів та психотерапевтів.

Annotation. The theses present a theoretical analysis of the problem of self-esteem and the conditions of its formation in adulthood. The main scientific approaches to the study of self-esteem — humanistic, cognitive-behavioral, psychodynamic, and social-psychological — are outlined. The role of self-esteem in personality development, psychological well-being, and social adaptation is emphasized. The paper identifies key psychological conditions for overcoming low self-esteem, including the development of inner resilience, emotional self-regulation, and a positive self-concept. The analysis results may be applied in the practical work of psychologists and psychotherapists.

Самооцінка є однією з базових психологічних характеристик особистості, що визначає ставлення людини до самої себе, рівень життєвої задоволеності, емоційне благополуччя та здатність до ефективної соціальної взаємодії. У дорослому віці самооцінка стає більш стабільною, проте залишається чутливою до впливу соціальних, професійних і міжособистісних факторів.

Поняття самооцінки вперше було введено у науці В. Джеймсом, який розглядав її як результат співвідношення між успіхами людини та її домаганнями. Подальший розвиток концепції

здійснили К. Роджерс і А. Маслоу, які у межах гуманістичного підходу підкреслювали важливість безумовного прийняття та позитивного ставлення до себе як основи психічного здоров'я.

У когнітивно-біхевіоральному напрямі (А. Бек, А. Елліс) самооцінка розглядається через призму когнітивних схем і установок. Низький рівень самооцінки, на думку цих авторів, формується через негативні автоматичні думки та ірраціональні переконання, що призводять до самознецінення й внутрішнього конфлікту. Зміна деструктивних когнітивних патернів за допомогою технік когнітивної реструктуризації є ефективним способом підвищення адекватної самооцінки.

Згідно з психодинамічним підходом (З. Фройд, А. Адлер, К. Юнг), низька самооцінка може бути наслідком несвідомих конфліктів, дитячих травм і почуття провини. Її корекція можлива через усвідомлення внутрішніх суперечностей і їх опрацювання у процесі психотерапії.

Соціально-психологічний підхід підкреслює значення соціального середовища у становленні самооцінки. Досвід соціальної підтримки, прийняття, міжособистісних взаємин та професійної самореалізації безпосередньо впливає на формування впевненості у власній цінності. У сучасних умовах значний вплив мають цифрові платформи — соціальні мережі створюють додатковий простір для порівнянь, що може як зміцнювати, так і підірвати самооцінку у дорослих.

У дорослому віці формуються стійкі уявлення про власну компетентність і значущість. Водночас професійні кризи, зміна соціального статусу, розлучення або невдачі в особистих стосунках можуть зумовлювати тимчасове зниження самооцінки.

До ключових психологічних умов подолання низької самооцінки належать:

- Розвиток внутрішньої опори та позитивного образу «Я»;
- Підвищення емоційної саморегуляції;
- Формування навичок самоприйняття та усвідомлення власних ресурсів;
- Наявність соціальної підтримки та конструктивного міжособистісного досвіду;
- Усвідомлення власних досягнень і корекція ірраціональних переконань.

Таким чином, проблема низької самооцінки у дорослому віці має багатофакторний характер і потребує комплексного

підходу — поєднання когнітивно-поведінкових, гуманістичних і соціально-психологічних методів дослідження та корекції. Її подолання можливе лише за умови цілісного впливу на когнітивний, емоційний і поведінковий компоненти сприйняття.

Список використаних джерел

1. Сахно П.І., Теслик Н.М. Вікова психологія. Суми, 2024. 190 с.
2. Столяренко О.Б. Психологія особистості: навч. посібник. Київ, 2012. 280 с.
3. Прокопенко Т. Теоретичні підходи до визначення поняття «самооцінка» в психолого-педагогічних дослідженнях: науковий вісник. Тернопіль, 2022. № 38. 70–73 с.
4. Шмиглюк О. Розвиток здорової самооцінки методом КПТ: дипломна: методичні матеріали. Львів, 2016. 60 с.

HUMAN DIGNITY AS THE FOUNDATION OF INCLUSIVE EDUCATION: PHILOSOPHICAL AND PEDAGOGICAL DIMENSIONS

ЛЮДСЬКА ГІДНІСТЬ ЯК ОСНОВА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: ФІЛОСОФСЬКІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ВИМІРИ

Пашко Станіслав Володимирович

старший викладач кафедри філології та соціально-гуманітарних наук,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9585-1745>

stanislavpashko97@gmail.com

Annotation. *The article examines human dignity as the core principle of inclusive education. The human person is understood as a rational, moral, and social being called to self-knowledge, creativity, and responsibility. Education is seen not only as the transmission of knowledge but as a process of integral personal development fostering freedom, solidarity, and social engagement. Equal access to quality education for all, regardless of gender, ability, or background, is emphasized. This perspective affirms the value of every person and supports the creation of a just society grounded in truth, justice, and compassion.*

Анотація. Людська гідність — головна засаднича ідея інклюзивної освіти. Людина постає як розумна, моральна й суспільна істота, покликана до самопізнання, творчості та відповідальності. Освіта трактується не лише як передавання знань, а як процес цілісного розвитку особистості, що сприяє формуванню свободи, солідарності та соціальної активності. Необхідно підкреслити

необхідність рівного доступу до якісної освіти для всіх людей незалежно від статі, здібностей чи соціального походження. Такий підхід утверджує цінність кожної особистості та сприяє побудові справедливого суспільства, заснованого на правді, справедливості й співчутті.

Education is a space for the realization of human dignity. Human beings have long reflected upon their own nature, offering diverse and often contradictory interpretations. At times, humanity has placed itself as the ultimate measure of reality; at other times, it has reduced itself to insignificance and despair. These extremes reveal a persistent tension between human greatness and limitation, generating uncertainty and anxiety regarding our place in the world.

From a philosophical and anthropological perspective, the human person can be understood as a rational and relational being — capable of self-awareness, moral reflection, creativity, and the pursuit of meaning. This capacity to know, to love, and to act intentionally within the world distinguishes human existence as a unique expression of consciousness and freedom.

Moreover, the human being is not an isolated entity. From the outset of existence, the individual is oriented toward others; social relations constitute a fundamental dimension of personal identity and development. Only through interaction, communication, and cooperation can a person realize their potential and contribute to the common good.

Consequently, human life and the world itself may be regarded as possessing intrinsic value. When the human being acts responsibly toward nature and society, the harmony between self, others, and the environment becomes an expression of the profound dignity and vocation inherent in the human condition.

In the contemporary world, human interdependence has become increasingly evident and far-reaching, linking societies and individuals across the globe. This interconnectedness requires a renewed understanding of the *common good* — understood as the set of social conditions that enable individuals and groups to realize their potential in freedom and responsibility. Such a vision necessarily acquires a universal scope, encompassing rights and obligations that extend beyond national or cultural boundaries to the entire human community.

At the same time, there is a growing awareness of the inherent dignity of every human person, whose value transcends all material

or institutional structures. This dignity demands that all individuals have access to the conditions necessary for a genuinely human life — adequate nutrition, housing, clothing, education, meaningful work, privacy, and the freedom to make personal and moral choices according to conscience.

A just social order must therefore be oriented toward the person, ensuring that economic, political, and institutional arrangements serve human development rather than subordinating it to external systems of power or profit. Such an order should rest upon truth, be structured by justice, animated by solidarity and compassion, and cultivated in freedom. Achieving this requires continuous ethical reflection, transformation of social attitudes, and institutional reform.

Recognizing the equal dignity of all people remains essential, regardless of differences in ability, sex, culture, or background. Discrimination — whether based on gender, ethnicity, social class, language, or belief — contradicts the very idea of humanity's shared equality. Persistent inequalities, particularly those limiting the freedom and opportunities of women, remain a moral and civic challenge for societies everywhere.

Although diversity among persons is natural and valuable, it must coexist with equity and justice. Excessive disparities in wealth or power undermine social cohesion, peace, and the dignity of individuals. Consequently, public and private institutions alike bear responsibility for promoting human rights, resisting every form of exploitation or oppression, and fostering conditions in which every person and community may flourish [2]

Every human being, regardless of race, social condition, or age, possesses inherent dignity and therefore holds an inalienable right to education. This right should correspond to each individual's capacities, personal development, and cultural background, while also fostering a sense of solidarity and cooperation among peoples for the promotion of unity and peace. Education is not merely the transmission of knowledge but the integral formation of the human person, oriented toward both individual fulfillment and the common good of society.

Educational processes should make use of the most advanced insights of psychology, pedagogy, and the sciences of learning to support the harmonious development of physical, moral, and intellectual abilities. Through this process, young people are to be guided toward personal responsibility, resilience, and the exercise of authentic

freedom in facing life's challenges. Education must also prepare them for active participation in social life — equipping them with the necessary skills, openness to dialogue, and willingness to contribute constructively to their communities and to the promotion of the common good.

All persons, particularly children and youth, have the right to be encouraged in the development of moral discernment and the cultivation of values consistent with human dignity. It is therefore the duty of public authorities and all those responsible for education to ensure that this right is fully respected and that no one is deprived of access to an education suited to their potential. Moreover, the global community must strive to extend educational opportunities to all, especially in regions where access remains limited.

Education, understood in its fullest sense, aims not only at intellectual maturity but also at the formation of an integrated human being — capable of self-reflection, ethical reasoning, and social engagement. A holistic approach to education fosters personal growth within the broader human community, inspiring individuals to seek truth, act with integrity, and contribute positively to cultural and social development.

Such education, while rooted in the affirmation of human dignity, also recognizes the transformative potential of knowledge in shaping a just and humane society. It prepares individuals to participate responsibly in the moral, cultural, and civic life of their communities, and to collaborate toward the advancement of a world in which equality, solidarity, and peace are realized through the cultivation of human excellence. [1]

Список використаних джерел

1. Папа Павло VI. *Декларація про християнську освіту «Gravissimum educationis»*. Проголошена 28 жовтня 1965 р. URL: https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decl_19651028_gravissimum-educationis_en.html (дата звернення: 11.11.2025).

2. Папа Павло VI. *Пастирська конституція на Церкву у сучасному світі «Gaudium et Spes»*. Проголошена 7 грудня 1965 р. URL: https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_en.html (дата звернення: 11.11.2025).

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗІЇ ТА БЕЗПЕРЕРВНОЇ ПІДТРИМКИ
ДІТЕЙ З ООП, ЯКІ СТАЛИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ:
СТРАТЕГІЇ АДАПТАЦІЇ****ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД****ENSURING INCLUSION AND CONTINUOUS SUPPORT
FOR CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS (SEN)
WHO HAVE BECOME INTERNALLY DISPLACED: ADAPTATION
STRATEGIES AND PSYCHO-PEDAGOGICAL SUPPORT**

Письмак Ольга Степанівна

*викладач кафедри інформаційних та комп'ютерних технологій,
Дубенська філія Університету «Україна».*

olja13_ladi@ukr.net

Анотація. Досліджено проблеми забезпечення безперервності інклюзивної освіти для дітей з особливими освітніми потребами (ООП) серед внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в умовах війни. Визначено основні психолого-педагогічні, соціальні та інституційні бар'єри, що перешкоджають ефективній адаптації та інтеграції дітей у нові освітні середовища. Проаналізовано дефіцит ресурсного забезпечення, кадрового потенціалу та проблеми реалізації індивідуальних програм розвитку (ІПР) у приймаючих громадах. Наголошено на необхідності впровадження травмо-інформованого підходу, розвитку цифрової інклюзії та міжрегіональної співпраці Інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ). Зроблено висновок, що комплексна стратегія підтримки дітей ВПО з ООП є ключовою умовою формування стійкої та гуманної системи освіти України.

Annotation. The study explores the challenges of ensuring the continuity of inclusive education for children with special educational needs (SEN) among internally displaced persons (IDPs)** in wartime conditions. The main psychological-pedagogical, social, and institutional barriers that hinder effective adaptation and integration of children into new educational environments are identified. The shortage of resource provision, human capacity, and issues in implementing individual development programs (IDPs) in host communities are analyzed. Emphasis is placed on the need to implement a trauma-informed approach, develop digital inclusion, and strengthen interregional cooperation among Inclusive Resource Centers (IRCs). It is concluded that a comprehensive strategy to support IDP children with SEN is a key factor in building a resilient and humane Ukrainian education system.

Повномасштабна військова агресія проти України спричинила безпрецедентну хвилю внутрішнього переміщення населення (ВПО), що суттєво змінило демографічний та соціальний ландшафт приймаючих громад. Серед мільйонів переміщених осіб значну частину становлять діти та молодь, зокрема, діти з особливими освітніми потребами (ООП), які потребують безперервного та індивідуалізованого освітнього й корекційного супроводу.

Проблема полягає у критичному порушенні безперервності інклюзивного процесу. Переїзд, втрата звичного середовища та соціальних зв'язків, а також травматичний досвід війни призводять до припинення або значного ускладнення надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг. Навчальні заклади та Інклюзивно-ресурсні центри (ІРЦ) у нових громадах часто не мають достатнього ресурсу, досвіду чи персоналу для швидкої та якісної інтеграції значної кількості нових учнів з ООП. Таким чином, забезпечення рівного доступу до якісної інклюзивної освіти для дітей ВПО стає одним із найгостріших гуманітарних та освітніх викликів сучасної України [1]. Метою цього дослідження є систематизація ключових викликів адаптації дітей з ООП серед ВПО та окреслення ефективних стратегій забезпечення наступності та безперервності інклюзивної підтримки в умовах кризи.

Процес інтеграції дітей з ООП, які є ВПО, обтяжений низкою специфічних психологічних та соціальних бар'єрів. Насамперед, травматизація військовими діями та досвідом переміщення може посилювати наявні прояви ООП або спричиняти нові поведінкові та емоційні труднощі. Діти часто переживають тривогу, страхи, порушення сну, регрес у навичках та проблеми з концентрацією уваги. Для дітей з розладами спектра аутизму або сенсорними порушеннями, втрата звичних рутин та сенсорного середовища є особливо деструктивною.

Суттєвим викликом є адаптаційний стрес, оскільки дитина з ООП стикається з новим колективом і вимогами, а її батьки змушені оперативно відновлювати доступ до медичних, соціальних та інклюзивних освітніх послуг. Відсутність психологічної безпеки, у поєднанні з ризиками стигматизації та подвійної маргіналізації (через статус ВПО та ООП), негативно впливає на відчуття приналежності та безперервність навчання. Це вимагає від педагогів та шкільних психологів особливої уваги до формування емпатичного та толерантного клімату в класі [2].

На рівні освітньої системи виникає низка інституційних та практичних перешкод, які ускладнюють якісне інклюзивне навчання для ВПО.

По-перше, це питання документації та правового оформлення. Через оперативність переміщення сім'ї часто втрачають або не можуть швидко надати повний пакет документів, що підтверджують ООП та Індивідуальну програму розвитку (ІПР). Відсутність ІПР унеможлиблює швидке формування ІОП (індивідуального освітнього плану) у новій школі. Хоча законодавство передбачає механізми спрощеного оформлення, на практиці це спричиняє затримки та переривання корекційно-розвиткових занять [1].

По-друге, це кадровий та інфраструктурний дефіцит у приймаючих громадах. Регіони-реципієнти ВПО стикаються з гострою нестачею кваліфікованих інклюзивних фахівців (асистентів, корекційних педагогів) та перевантаженням ІРЦ і ресурсних кімнат, які не розраховані на такий наплив дітей. Крім того, критичним організаційним та фінансовим викликом є забезпечення інклюзивної логістики та безпеки, зокрема, доступності та пристосування укриттів для маломобільних груп, а також безпечного транспортування дітей з ООП до закладів освіти під час повітряних тривог.

По-третє, це проблема адаптації освітнього процесу в дистанційному/змішаному форматі. Перехід освітнього процесу на дистанційну форму через обстріли та перебої з електропостачанням створює значні бар'єри для дітей з ООП, особливо тих, хто потребує тактильної, візуальної підтримки або має порушення комунікації. Ці виклики посилюються через недостатній розвиток цифрової інклюзії та низьку доступність онлайн-матеріалів й адаптивних технологій.

Для подолання означених викликів необхідна системна та багатовекторна стратегія, що охоплює державний, регіональний та інституційний рівні.

1. *Розвиток міжрегіональної та мережевої співпраці.* Ключовим рішенням є створення єдиної цифрової платформи або системи обміну даними (за умови суворого дотримання конфіденційності), що дозволить ІРЦ прийматих громад швидко отримувати інформацію про попередні ІПР дитини та особливості її супроводу. Це забезпечить наступність у наданні послуг та мінімізує час на повторну діагностику [3]. Необхідно посилити координацію між ІРЦ областей-донорів та областей-реци-

пієнтів, запровадивши механізми менторської підтримки та обміну досвідом.

2. *Психологічна стійкість та кризовий супровід.* Першочерговим завданням має стати посилення психологічної служби закладів освіти та ІРЦ через збільшення штатних одиниць та організацію цільових навчальних програм для педагогів та психологів з питань роботи з травмою (Травмо-інформований підхід) та кризовою інтервенцією [2]. Важливо впроваджувати програми формування психологічної стійкості (resilience) як у дітей, так і у їхніх батьків, а також створювати неформальні групи взаємопідтримки для батьків ВПО.

3. *Гнучкі моделі освітнього процесу та ресурсне забезпечення.* Необхідне цільове фінансування для розширення ресурсних кімнат та ІРЦ у приймаючих громадах. Слід активно використовувати модель «мобільної інклюзії» — команди фахівців, які можуть виїжджати у віддалені населені пункти або працювати у тимчасових центрах для ВПО. Що стосується дистанційного навчання, потрібно стандартизувати вимоги до цифрової доступності (WCAG) освітнього контенту та забезпечити дітей ООП необхідними технічними засобами (планшети, спеціалізоване програмне забезпечення) [3].

4. *Залучення та розширення соціального капіталу.* Успішна інтеграція неможлива без залучення громади. Потрібно розвивати волонтерський рух та механізми наставництва, де місцеві родини чи студенти педагогічних спеціальностей можуть допомагати дітям та їхнім сім'ям з адаптацією. Гуманітарні дисципліни повинні бути використані як інструмент для обговорення питань толерантності, різноманіття та емпатії, формуючи основу для справжньої інклюзивної культури.

Забезпечення інклюзивного освітнього середовища для дітей ВПО є лакмусовим папірцем стійкості та гуманності української освітньої системи. Основні виклики лежать у площині психологічної травматизації, інституційного дефіциту ресурсів та перерваності корекційного супроводу. Подолання цих проблем вимагає не лише збільшення фінансування та кадрового ресурсу, але й інноваційних управлінських рішень: від цифрової інтеграції даних ІРЦ до впровадження травмо-інформованого підходу у повсякденній роботі педагогів. В умовах війни, інвестиції в якісну та безперервну інклюзію є інвестиціями у майбутню соціальну та психологічну стійкість української нації.

Список використаних джерел

1. Законодавче та нормативне забезпечення: Закон України «Про освіту» (зі змінами), Указ Президента України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (актуальна редакція).
2. Психологічні аспекти: Назаренко Л. Г. Психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах військової травми та вимушеного переміщення. *Український психологічний журнал*. 2023. № 1(5). С. 45–58.
3. Освітні практики та ІРЦ: Досвід Інклюзивно-ресурсних центрів України в умовах воєнного стану: методичні рекомендації та кейси. *Збірник науково-методичних праць* / за заг. ред. І. В. Смирнової. Київ : Видавництво «Освіта», 2024. 120 с.

**РОЛЬ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ (КСВ) В РОЗВИТКУ
ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ПІДПРИЄМСТВАХ**
**THE ROLE OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY (CSR)
IN THE DEVELOPMENT OF AN INCLUSIVE ENVIRONMENT
IN ENTERPRISES**

Піший Іван Іванович

*III курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».
Dasf29@bigmir.net*

*Науковий керівник: Наголюк О.Є., к.ю.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7610-7379>
nagolyk.lnau@ukr.net*

Анотація. У цій статті розглядається роль корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) у створенні інклюзивного середовища в компаніях. Підкреслюється, що КСВ є важливим інструментом забезпечення соціальної рівності, гендерного балансу, безпечних умов праці та можливостей професійного розвитку для всіх груп працівників. Аналізуються основні напрямки реалізації політики КСВ: сприяння різноманітності, створення безбар'єрного середовища, забезпечення соціального захисту працівників та формування позитивного іміджу компанії. Доведено, що реалізація принципів КСВ посилює конкурентоспроможність компанії, сприяє сталому розвитку та формує довіру між компанією та суспільством.

Annotation: This article examines the role of corporate social responsibility (CSR) in creating an inclusive environment in companies. It emphasises that CSR is an important tool for ensuring social equality,

gender balance, safe working conditions and professional development opportunities for all groups of employees. The main directions of CSR policy implementation are analysed: promoting diversity, creating a barrier-free environment, ensuring social protection for employees and forming a positive image of the company. It has been proven that the implementation of CSR principles strengthens the company's competitiveness, promotes sustainable development and builds trust between the company and society.

В умовах сучасних соціально-економічних змін соціальна відповідальність бізнесу (CSR) стає важливим фактором створення інклюзивного середовища в компаніях. Вона забезпечує баланс між економічними інтересами підприємств і соціальними потребами, сприяє соціальній справедливості, рівності можливостей і сталому розвитку.

КСВ — це добровільна інтеграція етичних, соціальних та екологічних принципів у бізнес-процеси підприємства [2, с. 2]. Вона вимагає від підприємств визнання своєї ролі не тільки як економічних суб'єктів, але й як активних учасників суспільного життя, відповідальних за добробут своїх співробітників, громади та суспільства в цілому [3, с. 576].

Одним з найважливіших аспектів КСВ є створення інклюзивного середовища, яке забезпечує всім громадянам — незалежно від статі, віку, національності чи фізичних обмежень — рівний доступ до роботи, освіти, кар'єрного зростання та соціального забезпечення [1, с. 2–5]. Зокрема, впровадження політики недискримінації, пристосування робочих місць для людей з інвалідністю та підтримка молоді та соціально незахищених груп дозволяють компаніям зміцнити свій кадровий потенціал та поліпшити свій імідж [3, с. 573].

Інклюзивне середовище підвищує залученість працівників та створює умови для творчості, інновацій та ефективної командної роботи. Це, в свою чергу, позитивно впливає на продуктивність та конкурентоспроможність підприємства [2, с. 4–5; 3, с. 572].

В рамках КСВ особлива увага приділяється забезпеченню гендерної рівності. Сучасні компанії реалізують програми, спрямовані на подолання гендерних стереотипів, збільшення частки жінок на керівних посадах, підтримку професійного розвитку та забезпечення справедливої оплати праці [2, с. 4–5; 3, с. 572].

КСВ також є інструментом сталого розвитку, що сприяє соціальному захисту працівників, безпечним умовам праці,

доступу до освіти, охорони здоров'я та інших благ. Такі ініціативи зменшують соціальну нерівність і створюють позитивний імідж компаній як надійних і відповідальних роботодавців.

Дослідження підтверджують, що високий рівень КСВ підвищує довіру співробітників і клієнтів, знижує ризик конфліктів і сприяє створенню стабільної корпоративної культури. Більше 70% співробітників готові залишитися в компанії, яка демонструє відповідальне ставлення до соціальних питань [2, с. 4; 3, с. 574].

Отже, корпоративна соціальна відповідальність є не тільки показником етичної ділової практики, але й стратегічним фактором у створенні інклюзивного, безпечного та справедливого середовища, що визначає конкурентоспроможність компанії в сучасній економіці.

Список використаних джерел

1. Стенцель Є. Що таке інклюзивність та безбар'єрність? URL: <https://beetroot.academy/blog/inklyuzivnist-ta-bezbariarnist>.
2. Лінгур Л. М. Роль корпоративної соціальної відповідальності у формуванні стратегії розвитку підприємства. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 49. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-11>.
3. Ткал Є., Ярмак Т., Мартинова Л., Юрчик І., Андрусенко Н. Корпоративна соціальна відповідальність в Україні як інструмент сталого розвитку. *Grassroots Journal of Natural Resources*. 2025. Т. 8, № 1. С. 566–582. DOI: <https://doi.org/10.33002/nr2581.6853.080123>.

ДОГОТЕРАПІЯ В ОСВІТНЬОМУ ТА ПСИХОКОРЕКЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

DOG THERAPY IN THE EDUCATIONAL AND PSYCHOCORRECTIONAL PROCESS OF CHILD PERSONALITY DEVELOPMENT

Поджинська Ольга Олегівна

кандидатка психологічних наук, доцентка кафедри психології,
соціальної роботи та педагогіки,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9086-3018>

olichkapodzh@gmail.com

Анотація. У тезах розглядається доготерапія як сучасний психолого-педагогічний засіб розвитку та корекції особистості дитини в освітньому просторі. Проаналізовано основні напрями використання взаємодії з терапевтичними собаками у навчаль-

но-виховному процесі, зокрема їх вплив на формування емоційної стабільності, соціальної адаптації та пізнавальної активності дітей. Підкреслено, що контакт із твариною активізує ресурси емпатії, довіри, саморегуляції, знижує рівень тривожності та сприяє позитивному ставленню до навчання.

Annotation. *The theses consider dog therapy as a modern psychological and pedagogical means of developing and correcting a child's personality in the educational space. The main directions of using interaction with therapeutic dogs in the educational process are analyzed, in particular their impact on the formation of emotional stability, social adaptation and cognitive activity of children. It is emphasized that contact with an animal activates the resources of empathy, trust, self-regulation, reduces the level of anxiety and promotes a positive attitude towards learning.*

У сучасному світі, де дитина часто ізольована від природи та перевантажена цифровими технологіями, постає необхідність у пошуку нових, екологічних та природних методів розвитку. Доготерапія як метод на основі цілеспрямованої взаємодії з собакою, виступає потужним інструментом для вирішення широкого кола освітніх та психокорекційних завдань, сприяючи гармонійному становленню особистості дитини.

Доготерапія (каністерапія) — це вид психотерапії за участю собаки (собака терапевт), які допомагають людям справлятися з різними емоційними та психічними проблемами. Використання собак у терапії давно відоме і вважається ефективним методом завдяки їх здатності дарувати радість і умиротворення. Сьогодні доготерапія широко застосовується в різних галузях і має безліч позитивних відгуків від пацієнтів і фахівців. Це втручання за участю належним чином підготовленої собаки, яке, залежно від виду діяльності, може мати такі ефекти: *мотиваційний, рекреаційний, навчальний, терапевтичний*.

Тварини відіграють значну роль у житті людини, зокрема в процесі соціалізації дитини. Наукові дослідження свідчать, що наявність домашніх улюбленців у дитинстві, емоційна взаємодія з ними та відсутність страху у вираженні почуттів формують у подальшому відповідальне ставлення до тварин і сприяють розвитку емпатії в дорослому віці.

Домашні тварини, особливо собаки, виконують важливу психотерапевтичну функцію — знижують рівень тривожності, напруги та депресивних станів. Діти, які зростали в тісному контакті

з тваринами, у дорослому віці демонструють підвищену стійкість до стресу і кращі навички подолання життєвих труднощів.

Собаки займають особливе місце у взаємодії «людина — тварина», оскільки вирізняються безумовним прийняттям людських особливостей, не схильні до оцінних суджень і формують атмосферу емоційної безпеки. Взаємодія з ними сприяє розвитку терпимості, доброзичливості, уміння прощати, а також задовольняє потребу людини в емоційному контакті [3].

Присутність собаки позитивно впливає на психофізіологічний стан людини: тактильний контакт сприяє зниженню м'язової напруги та відчуттю спокою, зокрема через вищу температуру тіла тварини порівняно з людською. Окрім того, ранній контакт дітей із собаками має профілактичний ефект щодо розвитку алергічних реакцій і бронхіальної астми, оскільки сприяє формуванню природного імунного захисту організму.

Діти, залучені до занять із каністерапії, демонструють позитивну динаміку мовленнєвого розвитку, зокрема розширення словникового запасу та вдосконалення комунікативних умінь. Виконуючи вербальні інструкції у формі простих команд («сидіти», «дай лапу», «лежати» тощо), дитина розвиває мовленнєву активність, здатність до чіткої артикуляції та формування діалогічного мовлення.

Елементи догляду за твариною, такі як прив'язування або відв'язування повідця, сприяють розвитку дрібної моторики, координації рухів і навичок самообслуговування. Для забезпечення безпеки тварини подібні вправи доцільно проводити на спеціально підготовлених сенсорних об'єктах — м'яких іграшках чи тренувальних кубиках.

Серед основних *переваг доготерапії* дослідники виділяють:

- зниження рівня стресу та підвищення почуття безпеки;
- формування фізичного й емоційного контакту;
- розвиток соціальних зв'язків;
- підтримку процесів навчання та психокорекції;
- стимуляцію фізичної активності;
- поліпшення мануальних і моторних здібностей;
- зменшення больових відчуттів під час терапії;
- стабілізацію психоемоційного стану;
- задоволення потреби в емоційному контакті;
- релаксаційний ефект від тактильного контакту з собакою [1, с. 12].

Каністерапевтичні заняття часто інтегруються з іншими формами терапії, зокрема логопедичною та сенсорною. У рамках сенсорної терапії взаємодія з собакою стимулює функціонування усіх органів чуття: слухові реакції (гавкіт, рухи тварини) активізують сприйняття звукової інформації та концентрацію уваги, тоді як візуальне спостереження за поведінкою собаки сприяє розвитку зорової координації. Додатково, годування собаки з рук є ефективною вправою для розвитку соціальної взаємодії, зорово-рухової координації та уваги, що має особливе значення для дітей із порушеннями комунікативних навичок, синдромом дефіциту уваги та гіперактивністю.

Доготерапія є ефективним додатковим методом розвитку навичок читання у дітей. У США була розроблена програма R.E.A.D. (Reading Education Assistance with Dogs), яка передбачає індивідуальне навчання за участю собак. Емпіричні дослідження підтвердили ефективність підходу: діти, що навчалися у присутності собак, засвоювали навички читання швидше порівняно з контрольною групою та групою, яка навчалась читання з м'якими іграшками. Програма R.E.A.D. має мотиваційний, розслаблюючий та виховний ефект, сприяє зниженню стресу, підвищенню самовпевненості та формуванню позитивних соціальних навичок. Діти під час занять навчаються безпечній взаємодії з тваринами, правильному догляду та поводженню з собакою, що запобігає травмуванню та формує відповідальне ставлення до тварин у дорослому віці. Крім освітньої функції, терапевтичні собаки застосовуються у навчальних програмах для зниження стресу та підвищення концентрації уваги, зокрема під час підготовки до екзаменів у школах та університетах [2].

Дитяча терапія із залученням собак є ефективним методом психологічної підтримки та корекції емоційного стану дітей з аутизмом, тривожними розладами чи підвищеним рівнем стресу. Наукові дослідження підтверджують, що взаємодія з тваринами сприяє зниженню тривожності, розвитку соціальних навичок та підвищенню самооцінки. Ефективність терапії забезпечується створенням безпечного та комфортного контакту між дитиною і спеціально навченим собакою під керівництвом кваліфікованого фахівця. У процесі занять використовуються ігрові, комунікативні та доглядові методи, що сприяють формуванню відповідальності та розвитку емпатії у дітей.

У сучасному освітньому процесі доготерапія виконує низку важливих функцій, зокрема мотиваційну, когнітивну та сенсорну. Присутність собаки під час навчання знижує рівень тривожності, підвищує інтерес до діяльності та сприяє формуванню позитивного емоційного фону. Заняття з твариною стимулюють розвиток уваги, пам'яті, мовлення та мислення, а також забезпечують сенсорне збагачення через тактильний контакт (поглажування, догляд, взаємодію).

У психокорекційному аспекті доготерапія сприяє гармонізації емоційно-вольової сфери, зниженню рівня агресії та страхів, розвитку емпатії, відповідальності й самоконтролю. Собака виконує роль «соціального посередника», полегшуючи комунікацію дітей із порушеннями аутистичного спектру, тривожними розладами чи низькою самооцінкою. Тактильна взаємодія з твариною сприяє психоемоційному розслабленню за рахунок підвищення рівня окситоцину та зниження кортизолу.

Метод є особливо ефективним для дітей із розладами аутистичного спектру, синдромом дефіциту уваги та гіперактивності, порушеннями мовлення, затримкою психічного розвитку чи наслідками психотравми. Ефективність доготерапії забезпечується професійним відбором і підготовкою собаки-терапевта, участю сертифікованого фахівця, створенням безпечного середовища та індивідуальним плануванням занять відповідно до потреб дитини.

Доготерапія постає як інтегрований та ефективний метод, що поєднує освітні й психокорекційні завдання. Її застосування у роботі з дітьми сприяє не лише подоланню індивідуальних труднощів, а й комплексному розвитку особистості, формуванню моральних якостей, емпатії, відповідальності та здатності до конструктивної соціальної взаємодії.

Список використаних джерел

1. Клевака Л. П. Каністерапія : зб. матеріалів I Всеукраїнської наук.-практ. конф. «Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі». Полтава : ПолтНТУ, 2020. 33 с.

2. Собака терапія: за роботою — чотирилапі «реабілітологи». Укрінформ. 15.07.2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-yakisne-zhyttia/3280543-sobaca-terapiya-za-robotou-cotirilapi-reabilitologi.html> (дата звернення: 12.11.2025).

3. Kulisiewicz B., Pies w terapii, Studio Graficzne, 2018.

**КЕЙС-МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ІНКЛЮЗІЇ
ДІТЕЙ ІЗ СІМЕЙ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ**

**CASE MANAGEMENT AS A TECHNOLOGY
FOR ENSURING EDUCATIONAL INCLUSION
OF CHILDREN FROM FAMILIES OF WAR VETERANS**

Полюхович Василь Григорович

*IV курс, група ЗСР-22-1-ht, спеціальність «Соціальна робота»,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Добровіцька О.О., к.пед.н., доцент,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна».*

*ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6081-6613>
libaddobr@gmail.com*

Анотація. Розглянуто актуальність інклюзії дітей із сімей учасників бойових дій як відповіді на вторинну травматизацію та психосоціальні бар'єри, що виникають внаслідок військової агресії. Для подолання цих бар'єрів та забезпечення системного супроводу необхідна уніфікована технологія. Кейс-менеджмент є такою комплексною технологією, яка виступає ключовим координуючим механізмом між родиною та освітнім середовищем. Основний зміст кейс-менеджменту включає: комплексну оцінку потреб (включно з освітніми бар'єрами), розробку індивідуального плану та координацію послуг.

Annotation. The study substantiates the relevance of including children from families of combatants as a response to secondary traumatization and the psychosocial barriers that arise as a result of military aggression. It has been established that overcoming these barriers and ensuring systematic support requires a unified approach. It is proven that case management is such a comprehensive technology, serving as a key coordinating mechanism between the family and the educational environment. The core components of case management include a comprehensive assessment of needs (including educational barriers), the development of an individual plan, and the coordination of services.

Актуальність дослідження теми інклюзії дітей із сімей учасників бойових дій зумовлена низкою соціально-політичних, психологічних та освітніх чинників в умовах воєнної агресії. Збільшення контингенту сімей учасників бойових дій призво-

дить до зростання кількості дітей, які мають особливі освітні потреби, пов'язані з впливом вторинної травматизації та специфічним психосоціальним профілем сімейної системи.

Якщо дитина не отримує адекватної підтримки в освітньому середовищі, це створює значні бар'єри для її соціальної адаптації, психоемоційного розвитку та повноцінної участі в освітньому процесі. Таким чином, актуальною стає потреба у розробці та впровадженні уніфікованої, структурованої та ефективної технології соціальної роботи, здатної подолати ці бар'єри та забезпечити успішну інклюзію.

Проблематика активно досліджується провідними українськими науковцями, які представляють як соціальну роботу, так і суміжні галузі. Теоретичні засади соціальної роботи, адаптації та психологічної реабілітації сімей ветеранів вивчали такі вчені, як Г. Безпалько, яка досліджує проблематику сімейної стійкості (резиліентності) в умовах війни, та Т. Семигіна, яка аналізує ефективність соціальних послуг, зокрема технологій кейс-менеджменту. Проблеми вторинної травматизації та їхній вплив на дітей і сімейну дисфункцію висвітлювали С. Архипова та О. Коляда. Водночас, незважаючи на значний теоретичний доробок, існує потреба в інтеграції концепцій соціальної роботи, спрямованої на сім'ю, з методологією інклюзивної освіти. Це передбачає не просто надання психологічної допомоги, а саме технологічне забезпечення освітньої інклюзії, де кейс-менеджмент виступає як ключовий координуючий механізм [2].

Сім'я учасника бойових дій формує специфічний соціально-психологічний профіль, що відрізняється підвищеним рівнем стресу, зміною функціональних ролей і наявністю унікальних потреб, зумовлених військовим досвідом та його наслідками. Проблеми, що виникають у сім'ї, найчастіше пов'язані з поверненням учасника бойових дій або його тривалою відсутністю, та мають системний, взаємопов'язаний характер. Типові труднощі включають порушення сімейних ролей та комунікації, коли повернення учасника бойових дій призводить до конфлікту ролей та посилення відчуженості. Члени сім'ї, особливо партнери, переживають вторинну травматизацію та хронічний сімейний стрес, що значно знижує резиліентність (життестійкість) сімейної системи. Прояви ПТСР та психоемоційна нестабільність учасника бойових дій (агресія, нічні жахи, емоційна відстороненість) створюють напружену та непередбачувану атмосферу вдома, що може

супроводжуватися соціальною ізоляцією та фінансовими труднощами. Відповідно, типові потреби сім'ї включають психосоціальну підтримку подружжя (сімейна психотерапія), інформаційну підтримку щодо пільг та послуг, а також групи підтримки для зменшення ізоляції. Діти особливо чутливі до змін клімату в родині, тому проблеми батьків безпосередньо відбиваються на їхньому розвитку. Типові проблеми дитини проявляються як проблеми з поведінкою та емоційна нестабільність (регресивна поведінка, підвищена тривожність), шкільна дезадаптація (зниження успішності, проблеми з концентрацією уваги) та ідентифікація з травмою, що виражається у страху перед учасником бойових дій або надмірному намаганні «бути хорошим». Освітні та психосоціальні потреби дитини зосереджуються на отриманні безпечного та інклюзивного освітнього середовища, індивідуальної психотерапії (наприклад, арт-терапії) для опрацювання сімейного стресу та програмах розвитку соціальних та емоційних навичок [1].

Соціальна робота повинна бути спрямована на комплексне вирішення цих проблем шляхом кейс-менеджменту, який координує ресурси для задоволення потреб як ветерана, так і його партнера та дітей [3]. Кейс-менеджмент (ведення випадку) розглядається як комплексна, структурована технологія, що слугує організаційною рамкою для забезпечення освітньої інклюзії [4]. Його основний зміст полягає у послідовному проходженні наступних етапів, адаптованих до потреб інклюзивного освітнього середовища:

1) комплексна оцінка потреб: проводиться не лише соціально-психологічна оцінка стану дитини та сім'ї, а й оцінка освітніх бар'єрів та ресурсного потенціалу освітнього закладу для їх подолання;

2) розробка індивідуального плану соціального супроводу: складається план, який синхронізується з індивідуальним планом розвитку (ІПР) дитини в освітньому закладі;

3) координація та реалізація: кейс-менеджер виступає як координатор між родиною, психолого-педагогічними працівниками, фахівцями ІРЦ та зовнішніми службами, забезпечуючи, щоб психосоціальна підтримка в сім'ї нерозривно доповнювала інклюзивні заходи в школі;

4) моніторинг та оцінка: здійснюється регулярний моніторинг динаміки соціальної та освітньої адаптації дитини, а також ефективності наданих послуг.

5) завершення кейсу: перехід сім'ї на самостійне функціонування після досягнення цілей інклюзії та стабілізації психосоціального профілю.

Таким чином, кейс-менеджмент дозволяє перейти від точкової соціально-психологічної допомоги до системного інклюзивного супроводу. Успішне застосування цієї технології є запорукою не лише освітньої, а й загальної соціальної адаптації дитини та зміцнення резиліентності сімей учасників бойових дій.

Список використаних джерел

1. Архипова С. В. Психосоціальні аспекти вторинної травматизації дітей із сімей учасників бойових дій. *Актуальні проблеми психології*. 2022. Т. 11, № 2. С. 88–95.
2. Кузьмін В. М. Соціальний захист сімей ветеранів: аналіз державної політики. *Вісник державного управління*. 2023. № 1 (55). С. 120–131.
3. Про затвердження Концепції розвитку інклюзивної освіти : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.08.2019 № 684-р. *Урядовий кур'єр*. 2019. № 162.
4. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО (РЕ)ІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ MODERN APPROACHES TO THE (RE)INTEGRATION OF WAR VETERANS

Поляновський Богдан Вікторович

II курс, група СР-24-1М-zh, спеціальність «Соціальна робота»,

Житомирський економіко-гуманітарний інститут

Університету «Україна».

polyanovsky@gmail.com

Науковий керівник: Артеменко А.Б., PhD з соціології,

доцент кафедри соціально-реабілітаційних технологій,

Житомирський економіко-гуманітарний інститут

Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9924-7411>

artemenko_ab@uiu.ua

Анотація. Проаналізовано сучасні тенденції та ключові підходи до (ре)інтеграції ветеранів війни у цивільне життя, особливу увагу приділено ветеранам з інвалідністю. Розглянуто міжнародний досвід (США, Канада, Ізраїль) та його адаптацію до українських

реалій. Розкрито психосоціальні, освітні та реабілітаційні моделі підтримки, зокрема комплексну реабілітацію у закладах вищої освіти та методичні підходи ПРООН і Міністерства у справах ветеранів України. Виокремлено основні бар'єри: інфраструктурні, психологічні, нормативні й ресурсні.

Annotation. *The modern trends and key approaches to the (re)integration of war veterans into civilian life are analyzed, with particular attention given to veterans with disabilities. The international experience (USA, Canada, Israel) and its adaptation to the Ukrainian context are examined. Psychosocial, educational, and rehabilitation support models are outlined, including comprehensive rehabilitation in higher education institutions and methodological approaches developed by UNDP and the Ministry for Veterans Affairs of Ukraine. The main barriers — infrastructural, psychological, regulatory, and resource-related — are identified.*

(Ре)інтеграція ветеранів війни — це багатогранний та складний процес, що включає соціальну, психологічну, економічну та правову адаптацію осіб, які брали участь у бойових діях, до цивільного життя. Особливо актуальним це питання є в Україні в контексті триваючого конфлікту, оскільки число ветеранів постійно зростає, а їхні потреби значною мірою варіюються залежно від досвіду бойових дій, стану здоров'я, соціальних обставин та інвалідності.

У багатьох країнах існують усталені моделі реінтеграції ветеранів, які можуть слугувати прикладом для України. [1]

Зокрема, досвід США, Ізраїлю, Канади та інших країн включає цілісні програми підтримки: доступ до медичних послуг, психологічної реабілітації, перекваліфікації, працевлаштування та житлових програм. Як відзначає Кобець, соціально-психологічні підходи до створення реабілітаційних програм поєднують міжнародні принципи реабілітації з національними контекстами. Міжнародний підхід передбачає також участь громадянського суспільства, ветеранських організацій, держави та приватного сектору.

В Україні реінтеграція ветеранів набуває нових рис через масштаби конфлікту та нестабільність соціально-економічного середовища. Крім того, існують серйозні виклики: економічні труднощі, зруйнована інфраструктура, брак ресурсів для психологічної допомоги та реабілітації.

Соціально-психологічні фактори відіграють ключову роль у процесі реінтеграції. Так, науковець Коленіченко виділяє

декілька детермінант: індивідуальні психологічні особливості ветеранів, згуртованість громади, готовність сім'ї до змін, приналежність до спільнот побратимів, а також державна підтримка. Ці детермінанти вказують на те, що реінтеграція — це не лише надання матеріальних ресурсів, але й робота над соціальними зв'язками й психологічною безпекою ветеранів. [2]

(Ре)інтеграція ветеранів з інвалідністю — один з найбільш чутливих та складних аспектів. Цей процес потребує комплексного підходу, який враховує не лише фізичні, а й психологічні, соціальні бар'єри. UNDP та Міністерство у справах ветеранів України розробили методичний посібник «Реінтеграція ветеранів з інвалідністю», який окреслює рекомендації для фахівців соціальних служб.

У посібнику — матеріали для практичної роботи, орієнтовані на створення інклюзивних середовищ, адаптованих сервісів та комплексної підтримки.

Також існує методичний посібник, підготовлений в рамках проекту ПРООН, що включає тренінги для фахівців з реабілітації ветеранів з інвалідністю. Тренінги для спеціалістів соціальних служб, організовані ПРООН, суттєво підвищують їх компетенцію у роботі з ветеранами з інвалідністю. [2]

За даними Кравченко, Швець та Мельник (2024), ветеранські організації відіграють критично важливу роль в реінтеграції ветеранів з інвалідністю, зокрема у психологічній реабілітації. Вони забезпечують соціальний супровід, створюють спільноти, організовують групи підтримки, захищають права ветеранів та любляють зміни в політиці держави. [3]

Ветеранські організації та соціальні служби працюють над наданням психотерапевтичної підтримки, груп взаємодопомоги, тренінгів, кризових інтервенцій. При цьому методичні посібники, розроблені ПРООН та іншими організаціями, підкреслюють важливість чутливого підходу — врахування травм, індивідуальних особливостей, стресорів після повернення. Організації мають також звертати увагу на сім'ю ветерана, на її готовність підтримувати й адаптуватись до змін. [4]

Ветерани з інвалідністю часто стикаються з проблемами доступності (житло, транспорт, громадські послуги), що значною мірою обмежує їхню автономію. Тому, наголошується на потребі налаштування інклюзивної інфраструктури та доступних сервісів. У багатьох громадах бракує ресурсів або фахівців, здат-

них працювати з людьми з інвалідністю, що створює прогалини в соціальному обслуговуванні. [4]

У багатьох регіонах України брак кваліфікованих кадрів, фінансування та реабілітаційних центрів. Це особливо гостро позначається на ветеранах з інвалідністю, для яких потрібні спеціалізовані послуги.

На основі аналізу міжнародного досвіду та національної практики можна виділити декілька ключових підходів, які показали свою ефективність або мають потенціал для розвитку:

1. Комплексність та інтеграція послуг. Реінтеграційні програми мають охоплювати фізичну реабілітацію, психологічну підтримку, професійну орієнтацію, освіту й соціальну адаптацію. Поєднання таких компонентів, як у методичних посібниках ПРООН, є дуже важливим.

2. Інклюзивна інфраструктура. Розвиток доступного житла, транспорту й громадських сервісів для ветеранів з інвалідністю. Це також передбачає адаптацію просторів (університетів, центрів соціальної допомоги) та впровадження стандартів доступності.

3. Партнерство з громадськими організаціями. Ветеранські організації — ключовий партнер у реінтеграції. Вони не лише надають соціальний супровід, але й формують групи само-допомоги, адвокатську підтримку.

4. Освітні моделі реабілітації. Включення ветеранів до навчальних програм у вищій освіті (як показано у дослідженні Клоса та ін.) дає можливість поєднати соціалізацію, освіту та фізичну реабілітацію.

5. Навчання фахівців. Проведення тренінгів для працівників соціальних служб, соціальних працівників, психологів, реабілітологів, медиків, щоб вони могли працювати з ветеранами з інвалідністю відповідно до їхніх специфічних потреб.

6. Психосоціальна підтримка. Створення програм психотерапії, підтримки сімей, груп взаємодопомоги, кризових інтервенцій. Важливо адаптувати підходи до травм, пов'язаних з війною, та інвалідністю.

7. Моніторинг і оцінка програм. Розробка механізмів оцінки ефективності реінтеграційних програм — як кількісних (працевлаштування, рівень самостійності), так і якісних (задоволеність ветеранів, рівень соціального включення).

8. Політичне лобіювання і законодавчі реформи. Оновлення законодавства, щоб враховувати потреби ветеранів, забезпечення

фінансування та ресурсної підтримки. Необхідно враховувати досвід інших країн, адаптовуючи його до українських реалій [5].

Реінтеграція ветеранів війни — це багатоаспектний та динамічний процес, який вимагає системного підходу. У контексті України важливо враховувати масштаб та специфіку конфлікту, зруйновану інфраструктуру, обмежені ресурси та психологічні травми. Особлива увага має бути приділена ветеранам з інвалідністю, які стикаються з подвійними бар'єрами — фізичними й соціальними.

Ключовими тенденціями є інтеграція психосоціальних, освітніх та медичних сервісів; участь громадських організацій; адаптація інфраструктури; підготовка фахівців і навчальні програми. Ефективність реінтеграційних програм значною мірою залежить від координації між державою, громадським сектором та міжнародними партнерами.

Для успішного впровадження необхідно розвивати політику, яка буде підтримувати довгострокові рішення: модернізацію законодавства, ресурсне забезпечення, системи моніторингу та оцінки.

Реінтеграція ветеранів — це не просто повернення до «додільського життя», а створення нових можливостей, гідності та соціальної участі.

Список використаних джерел

1. Артеменко А. Б., Батаєва К. В. Мілітарна ідентичність та соціальна (ре)адаптація ветеранів АТО/ООС : монографія. Харків : НУА, 2022. 192 с.
2. Кравченко О., Швець В., Мельник Л. Роль ветеранських організацій у реінтеграції та психологічній реабілітації ветеранів з інвалідністю в умовах військового та повоєнного часу. *Психологічний журнал*. 2024. № 11. С. 37–44.
3. Реінтеграція ветеранів з інвалідністю: методичний посібник / Соцька А., Олійник В., Гусак Н. та ін. Київ : ПРООН ; Міністерство у справах ветеранів України, 2022.
4. Кобець І. В. Соціально-психологічні підходи та принципи до створення реабілітаційних програм для ветеранів: вітчизняні й світові тенденції. *Інклюзія і суспільство*, 2025.
5. Klos L. Y., Blavt O. Z., Kovalchuk O. R. Реалізація комплексної реабілітації ветеранів російсько-української війни з інвалідністю у закладах вищої освіти. *Rehabilitation and Recreation*. 2024. Vol. 18, No. 3. P. 10–21.

КІНЕЗІОЛОГІЯ В ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ: ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД

KINESIOLOGY IN SPEECH-LANGUAGE THERAPY WITH CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS: AN INNOVATIVE APPROACH

Попович Людмила Євгеніївна

вчитель-логопед,

Комунальний заклад дошкільної освіти

(центр розвитку дитини) № 243 Криворізької міської ради

popovicluda162@gmail.com

Анотація. У тезах розглянуто можливості використання кінезіології як інноваційної здоров'язберезувальної технології в логопедичній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами (ООП). Проаналізовано теоретичні засади кінезіологічних підходів та їхній зв'язок із розвитком міжпівкульної взаємодії, мовлення, дрібної та загальної моторики, когнітивних функцій дитини. Окреслено потенціал кінезіологічних вправ для подолання стресу, підвищення навчальної мотивації, формування емоційної саморегуляції дітей з ООП. Наведено напрями інтеграції кінезіологічних вправ у структуру логопедичних занять, приклади їх поєднання з традиційними корекційними методиками та арт-, музико-, ігротерапією. Підкреслено важливість системності, дозування навантаження та індивідуалізації програм. Зроблено висновок про доцільність розроблення комплексних логопедичних програм із використанням кінезіології як ресурсу всебічного розвитку та соціалізації дітей з ООП.

Annotation. The theses focus on the use of kinesiology as an innovative health-preserving technology in speech-language therapy for children with special educational needs (SEN). Theoretical foundations of kinesiology and their relation to interhemispheric interaction, speech, fine and gross motor skills, and cognitive development are analysed. The potential of kinesiological exercises to reduce stress, enhance learning motivation, and foster emotional self-regulation in children with SEN is outlined. The paper presents ways of integrating kinesiological techniques into the structure of speech-language therapy sessions and offers examples of their combination with traditional correctional methods, as well as art, music and play therapy. Particular attention is paid to

the principles of systematic implementation, appropriate load, individualisation of programmes and cooperation with parents. It is concluded that complex speech-language therapy programmes enriched with kinesiology are a promising resource for holistic development and social inclusion of children with special educational needs.

Інклюзивна освіта в Україні орієнтується на забезпечення прав кожної дитини на якісне навчання за місцем проживання та на створення умов для її всебічного розвитку, незалежно від наявності порушень розвитку чи статусу дитини з особливими освітніми потребами (ООП) [3]. У цих умовах зростає роль логопедичної служби як складника міждисциплінарної команди супроводу. Традиційні корекційні методики поступово доповнюються інноваційними технологіями, що поєднують розвиток мовлення з формуванням сенсомоторної, емоційно-вольової та когнітивної сфер.

Одним із ефективних інноваційних напрямів є кінезіологія — наука про розвиток мозку через рух, що пропонує комплекс спеціальних вправ для синхронізації діяльності півкуль, активізації уваги, пам'яті, мислення, координації та мовленнєвої діяльності [2; 4]. У сучасних дослідженнях доведено, що кінезіологічні вправи належать до здоров'язбережувальних технологій і можуть використовуватися як у загальноосвітньому, так і в корекційно-розвитковому процесі з дітьми з ООП [1; 5].

Метою цієї роботи є теоретичне обґрунтування та узагальнення практичних можливостей кінезіології як інноваційної технології в логопедичній роботі з дітьми з ООП, а також окреслення напрямів її інтеграції у зміст корекційних програм.

Кінезіологія (освітня та педагогічна) базується на положенні про те, що розвиток рухів тіла, особливо дрібної моторики рук, тісно пов'язаний із формуванням вищих психічних функцій, мовлення та навчальної діяльності дитини [2; 4]. Проекція кисті руки розташована у безпосередній близькості до мовних моторних зон кори головного мозку, тому вправи для пальців, кисті та координації рухів активізують нейронні мережі, пов'язані з мовленням та письмом [2].

Діти з ООП часто характеризуються недостатністю загальної і дрібної моторики, порушеннями просторової орієнтації, низькою стійкістю уваги, емоційною нестабільністю, що ускладнює засвоєння навчального матеріалу та уповільнює тем-

пи корекційної роботи [2; 5]. Застосування кінезіологічних програм дає змогу впливати не лише на «симптом» — мовленнєве порушення, але й на його глибинні сенсомоторні та нейропсихологічні передумови.

Серед ключових теоретичних положень, важливих для логопедичної практики, можна виокремити:

- ідею міжпівкульної взаємодії: перехресні рухи, що залучають праву та ліву половини тіла, сприяють узгодженій роботі обох півкуль, що позитивно позначається на читанні, письмі, звуковимові та розумінні мовлення [1; 4; 5];

- положення про «гімнастику мозку» (Brain Gym) П. і Г. Деннісон, де прості рухові вправи (лінійні вісімки, перехресні кроки, вправи для очей, ритуали енергізації) розглядаються як засіб зниження навчального стресу, підвищення концентрації уваги та готовності до навчання [4];

- розуміння кінезіології як здоров'язбережувальної технології, що поєднує профілактичний та корекційний вплив, підтримує фізичний, емоційний і когнітивний компоненти розвитку дітей з ООП [1; 5].

Таким чином, кінезіологія дає логопеду не лише набір вправ, а цілісну концепцію, яка поєднує рух, тілесність, емоції та пізнання в єдину систему корекційно-розвиткового впливу.

У логопедичній практиці з дітьми з ООП кінезіологічні вправи можуть бути спрямовані на кілька взаємопов'язаних напрямів:

1. Розвиток мовлення та фонетико-фонематичної сторони. Вправи типу «лінійні вісімки», «перехресні кроки», «вухо-ніс», пальчикова гімнастика, біоенергопластика (поєднання рухів кисті та артикуляції) сприяють уточненню артикуляційних укладів, підвищенню контрольованості рухів язика, губ, нижньої щелепи, покращенню мовного дихання і темпоритмічної організації мовлення [1; 2].

2. Розвиток дрібної моторики та графомоторних навичок. Нейроігри та вправи з одночасним використанням двох рук (наприклад, «нейродоріжки», симетричне обведення контурів, ліплення двома руками) сприяють стимулюванню міжпівкульних зв'язків, готують дитину до письма, покращують точність і плавність рухів [1].

3. Оптимізація когнітивних процесів. Рухи з ритмічним мовленнєвим супроводом і зміною темпу (плескання, кроки, кидання й ловіння м'ячів із вербалізацією) розвивають увагу, слухову

і рухову пам'ять, здатність до перемикання та самоконтролю, підтримують довільну регуляцію діяльності [1; 2].

4. Емоційно-вольова сфера та саморегуляція. Релаксаційні вправи з розслабленням великих м'язових груп і артикуляційного апарату, управління диханням, поєднання руху з позитивними вербальними формулами (аффірмаціями) допомагають зменшити тривожність, напругу, страх помилки, які часто супроводжують дітей із мовленнєвими порушеннями [2].

5. Соціалізація та комунікативна активність. Групові кінезіологічні ігри (з м'ячами, стрічками, панно, музичним супроводом) створюють ситуації співпраці, формують навички очікування черги, узгодження дій із партнерами, підтримують позитивний емоційний фон корекційного заняття [1–3].

Ефективність використання кінезіології в логопедичній роботі з дітьми з ООП значною мірою залежить від того, наскільки системно та методично обґрунтовано вона інтегрована у зміст корекційних програм [1; 4; 5]. Зокрема кінезіологічні вправи логічно розміщуються в структурі заняття: як елемент налаштування (1–3 хвилини простих рухів для активації та концентрації уваги), як частина основного корекційного блоку (вправи на поєднання артикуляції, мовлення та руху), як засіб переключення або релаксації наприкінці. Це дозволяє уникати надмірної втоми та підтримувати оптимальний рівень активації нервової системи.

У плануванні логопедичних занять доцільно поєднувати різні групи вправ: перехресні рухи, вправи на розтягування й релаксацію, пальчикову гімнастику, логоритміку, біоенергопластику, ігри з м'ячами [2; 5]. Важливо змінювати інтенсивність, темп і складність вправ, зберігаючи загальну послідовність від простого до складного і враховуючи індивідуальні можливості дитини.

Логопед адаптує комплекс вправ відповідно до віку, нозології, рівня мовленнєвого та моторного розвитку, супутніх порушень (ДЦП, ЗПР, РАС, інтелектуальні порушення тощо). Для дітей із вираженими порушеннями рухової сфери вправи спочатку виконуються з максимальною опорою на допомогу дорослого, у повільному темпі, з опорою на зоровий зразок, дзеркало, тактильні сигнали.

Оптимальним є погодження кінезіологічних програм логопеда з діяльністю вчителя, асистента вчителя, практичного психолога, реабілітолога. Спільне планування сприяє узгодженню

рухових та мовленнєвих вправ, створенню єдиного «простору розвитку» дитини протягом дня [1; 3; 4]. Логопед розробляє міні-комплекси кінезіологічних вправ для самостійного виконання вдома (5–7 хвилин на день) із чіткими інструкціями та застереженнями. Короткі відеоінструкції, пам'ятки або «щоденники вправ» підвищують активність батьків, сприяють систематичності виконання, зміцнюють партнерство «заклад освіти — родина».

Практичні спостереження свідчать, що вже через 2 місяці систематичного використання кінезіологічних вправ у логопедичних заняттях із дітьми з ООП можна відзначити зниження моторної скучності, зростання інтересу до занять, покращення якості звуковимови та темпоритмічної організації мовлення, підвищення стійкості уваги та здатності до довільної регуляції поведінки [1; 2; 5].

Перспективними напрямками подальших досліджень є розроблення стандартизованих логопедичних програм із включенням кінезіологічних компонентів для різних нозологічних груп, емпірична оцінка їх ефективності, а також створення методичних рекомендацій для логопедів, учителів та батьків щодо безпечного та результативного застосування кінезіології в освітньому процесі з дітьми з ООП.

Список використаних джерел

1. Васківська Г. Синергія нейроігор та кінезіологічних вправ у корекційній роботі. *Педагогічний вісник Поділля*. 2024. № 1–2. С. 168–170. URL: https://znayshov.com/FR/33879/PvP_1_2_2024-170-172.pdf
2. Використання методів кінезіології в корекції мовленнєвих порушень у дітей. URL: <https://osvita.if.ua/data/pages/635/9be8370bf9cfc875ad2123591b2397de.pdf> (дата звернення: 13.11.2025).
3. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія. Київ : Самміт-Книга, 2009. 272 с.
4. Лопатіна Г.О., Попович Л.Є. Роль сенсорно-інтегративної гімнастики у розвитку мовлення дітей дошкільного віку : матеріали VII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Наука III тисячоліття : пошуки, проблеми, перспективи розвитку» (24–25 квітня 2024 року) : збірник тез. Запоріжжя : БДПУ, 2024. С. 187–195.
5. Таган Л. Кінезіологічні вправи в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. 2023. № 2(31). С. 103–107. URL: <https://magazine.mdpu.org.ua/index.php/nv/article/download/3217/3645/>

**ДОСЛІДЖЕННЯ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО
СТРЕСОВОГО РОЗЛАДУ СЕРЕД ВОЛОНТЕРІВ
ADVANCED POST-TRAUMATIC STRESS RESOLUTION
AMONG VOLUNTEERS**

Применко Віталій Леонідович

II курс, магістратура, група ПЛ-24-1М, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

hrpractika@ukr.net

Науковий керівник: Поджинська О.О., к.психол.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9086-3018>

olichkapodzh@gmail.com

Анотація. У роботі досліджено особливості проявів посттравматичного стресового розладу (ПТСР) серед волонтерів та військовослужбовців. Встановлено, що високий рівень тривожності є характерним для обох груп, при цьому у військових переважає особистісна тривожність, а у волонтерів — ситуативна. Підвищені рівні тривожності знижують адаптаційні ресурси та ускладнюють емоційну регуляцію у стресових умовах. Дослідження підкреслює необхідність диференційованого підходу до психологічної підтримки, що включає довгострокові програми психокорекції та короткострокові втручання. Результати можуть бути використані для розробки профілактичних та реабілітаційних програм для осіб, які перебувають у умовах підвищеного психоемоційного навантаження.

Annotation. This study investigates the features of post-traumatic stress disorder (PTSD) among volunteers and military personnel. It was found that high levels of anxiety are characteristic of both groups, with personality anxiety predominating in military personnel and situational anxiety in volunteers. Elevated anxiety levels reduce adaptive resources and complicate emotional regulation in stressful conditions. The research emphasizes the need for a differentiated approach to psychological support, including long-term psychocorrection programs and short-term interventions. The findings can be applied to the development of preventive and rehabilitation programs for individuals exposed to high psycho-emotional stress.

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) є одним із найпоширеніших психічних наслідків бойових дій та інших екстремальних ситуацій. Його розвиток супроводжується порушен-

нями емоційної регуляції, підвищеною тривожністю, напругою, дратівливістю та схильністю до унікальної поведінки.

Тривожність виступає центральним компонентом ПТСР, адже саме вона визначає рівень адаптації особистості до стресогенних обставин і здатність відновлювати психологічну рівновагу.

Емпіричне дослідження проводилось на базі волонтерського центру «Київ Мілітарі Хаб» з метою вивчення особливостей тривожності у військовослужбовців та волонтерів, які мають досвід перебування у травматичних умовах.

У вибірці брали участь 30 осіб віком від 25 до 48 років (18 військових та 12 волонтерів). Для діагностики рівнів тривожності застосовано Методику Ч. Спілбергера — Ю. Ханіна, яка дозволяє розрізнити ситуативну (реактивну) тривожність, пов'язану з конкретною ситуацією, і особистісну, що відображає стійку схильність до переживання тривоги (табл.1).

Таблиця 1

Результати дослідження ситуативної та особистісної тривожності

Група респондентів	Тип тривожності	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Середній бал
Військово-службовці	Ситуативна	11%	28%	61%	47,8
	Особистісна	6%	33%	61%	51,7
Волонтери	Ситуативна	17%	33%	50%	49,3
	Особистісна	25%	42%	33%	45,2

Отримані дані свідчать, що високий рівень тривожності є характерним як для військовослужбовців, так і для волонтерів, проте його прояви відрізняються за типом. У військовослужбовців переважає особистісна тривожність, що може бути пов'язано з постійним перебуванням у стресогенних умовах бойових дій, очікуванням загрози та накопиченим травматичним досвідом. Це формує стійке внутрішнє напруження, яке ускладнює процес психологічної адаптації та відновлення після бойових ситуацій.

У волонтерів, навпаки, частіше проявляється ситуативна тривожність. Вона виникає у відповідь на конкретні емоційно напружені ситуації, пов'язані з наданням допомоги та участю у кризових подіях. Такий тип тривожності свідчить про емоційну залученість та високий рівень співпереживання, що підвищує ризик емоційного вигорання та формування симптомів ПТСР у разі тривалого перебування в стресовому середовищі.

Поєднання високих рівнів ситуативної та особистісної тривожності знижує адаптаційні ресурси респондентів, впливає на здатність регулювати емоції та приймати ефективні рішення в екстремальних умовах. Це підкреслює необхідність цілеспрямованої психологічної підтримки, яка включає як короткострокові втручання для зменшення ситуативної тривожності, так і довгострокові програми психокорекції для осіб із високим рівнем особистісної тривожності.

Результати дослідження дозволяють виділити наступні практичні рекомендації:

1. Для військовослужбовців важливо впроваджувати системи регулярного психологічного супроводу та тренінги з розвитку навичок емоційної саморегуляції.

2. Для волонтерів доцільні короткострокові групові підтримуючі сесії та навчання технік швидкої стабілізації емоцій у стресових ситуаціях.

3. Моніторинг рівня тривожності має стати частиною профілактичної роботи, щоб своєчасно виявляти осіб, що ризикують розвитку симптомів ПТСР.

Отже, дослідження підтверджує, що тривожність є ключовим предиктором формування ПТСР, а диференційований підхід до оцінки її типів дозволяє не лише виявляти симптоми, але й формувати ефективні заходи психопрофілактики та реабілітації.

Список використаних джерел

1. Агаєв Н.А., Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Остапчук В.В., Ткаченко В.В. Збірник методик для діагностики негативних психічних станів військовослужбовців: Методичний посібник. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2016. 234 с.
2. Корольчук О. Л. Посттравматичний стресовий розлад як новий виклик сучасній Україні. *Інвестиції: практика та досвід: науково-практичний журнал*. Чорноморський держ. ун-т ім. Петра Могили; ТОВ «ДСК Центр». 2016, с. 35
3. Романенко Є. О., Коляденко Н. В. Посттравматичний стресовий розлад як медико-психо-соціальна проблема. *Журнал «Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. № 2(2). 2021. С. 297–304.

**ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕСОВИЙ РОЗЛАД
ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА
СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**

**POST-TRAUMATIC STRESS DISORDER
AS A PSYCHOLOGICAL PROBLEM
OF MODERN UKRAINIAN SOCIETY**

Применко Віталій Леонідович

*II курс, магістратура, група ПЛ-24-1М, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

hrpractika@ukr.net

*Науковий керівник: Поджинська О.О., к.психол.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9086-3018>

olichkapodzh@gmail.com

Анотація. У статті висвітлюється проблема посттравматичного стресового розладу (ПТСР) як одного з найпоширеніших психоемоційних наслідків переживання екстремальних подій, зокрема війни. Акцентовано увагу на масштабності цього явища в сучасному українському суспільстві, необхідності своєчасної діагностики та психокорекційної допомоги особам, які зазнали травматичного досвіду.

Annotation. The article highlights the problem of post-traumatic stress disorder (PTSD) as one of the most common psycho-emotional consequences of experiencing extreme events, in particular war. The emphasis is on the scale of this phenomenon in modern Ukrainian society, the need for timely diagnosis and psycho-correctional assistance to persons who have undergone traumatic experiences.

У сучасному світі людина щодня зіштовхується з великою кількістю стресогенних чинників, які впливають на її психоемоційний стан. Особливо небезпечними є події, що становлять безпосередню загрозу життю або здоров'ю — у таких випадках у людини може розвинути специфічне порушення психічного здоров'я, відоме як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Повномасштабна війна в Україні зумовила безпрецедентне зростання кількості осіб, які пережили травматичні події, втратили близьких, отримали поранення або стали свідками насильства. Унаслідок цього посттравматичний стресовий розлад (ПТСР)

набув ознак соціально значущої проблеми, що потребує комплексного вивчення з боку психологічної науки.

Проблему виникнення гострого та посттравматичного стресових розладів досліджували як вітчизняні науковці — В. Василевський, Т. Дмитрієва, А. Довгополук, Е. Єпачинцева, Г. Расовцев та інші, так і зарубіжні дослідники — М. Горовіц, А. Кардінер, Н. Ласко, Р. Яноф-Бурман та ін. Їхні праці стали науковим підґрунтям для розуміння механізмів виникнення та проявів ПТСР [4, с. 298].

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) є складним психобіологічним явищем, що формується внаслідок патологічної реакції організму на надмірний психотравмуючий вплив. Його розвиток супроводжується деструктивними змінами в емоційній, когнітивній та поведінковій сферах особистості [4, с. 299].

В умовах воєнних подій в Україні ПТСР набуває масштабного соціально-психологічного характеру, стаючи не лише клінічною, а й суспільною проблемою, яка впливає на процеси відновлення й адаптації населення.

У наукових дослідженнях виділяють два основних типи посттравматичного стресового розладу: відстрочений, коли симптоматика проявляється через кілька місяців після травматичної події, та комплексний, що розвивається внаслідок тривалого чи повторюваного впливу травмуючих чинників [1, с. 84].

Для українського суспільства, зокрема для військовослужбовців, ветеранів, переселенців та волонтерів, характерна висока вразливість до обох форм ПТСР. Розлад часто супроводжується депресивними станами, тривожними і панічними розладами, фобіями та суїцидальними проявами [2, с. 35].

До провідних груп симптомів ПТСР належать:

- вторгнення — повторне нав'язливе переживання травматичних подій, флешбеки, нічні кошмари;
- уникнення — свідоме або несвідоме уникання місць, людей і ситуацій, пов'язаних із травмою;
- негативні зміни мислення та настрою — почуття провини, безнадії, емоційна відчуженість, втрата інтересу до життя;
- підвищене збудження — гіперпильність, дратівливість, порушення сну, соматичне напруження [3, с. 124].

Ступінь прояву симптомів може варіювати від легкого до важкого, що безпосередньо впливає на здатність людини адекватно функціонувати у соціальному середовищі. У процесі ре-

соціалізації осіб, які пережили психотравму, часто спостерігаються труднощі в емоційній стабільності, соціальній комунікації та професійній діяльності. Характерними є флешбеки, що змушують повторно переживати травматичні події, а також фізіологічні прояви — біль, нудота, серцебиття, запаморочення, пов'язані з надмірною секрецією кортизолу й адреналіну [3, с. 126]. Проблема ПТСР в українському контексті ускладнюється недостатньою кількістю фахівців, відсутністю уніфікованих протоколів психотерапевтичної допомоги та низьким рівнем суспільного усвідомлення важливості психологічної підтримки. У цьому зв'язку актуалізується потреба в інтеграції психологічних, медичних і соціальних ресурсів для розроблення ефективної системи реабілітації постраждалих. Одним із пріоритетних напрямів наукових досліджень є створення адаптованих до українських реалій програм психокорекції, спрямованих на розвиток стресостійкості, відновлення почуття безпеки та формування позитивних життєвих перспектив. Важливим є впровадження психоосвітніх проєктів і групової терапії, які сприяють соціальній інтеграції осіб з проявами ПТСР.

Посттравматичний стресовий розлад є однією з ключових психологічних проблем сучасного українського суспільства. Її подолання потребує системного підходу — поєднання психологічної реабілітації, соціальної підтримки та державних програм інтеграції ветеранів і постраждалих цивільних осіб.

Список використаних джерел

1. Діагностичні індикатори ПТСР, зумовленого впливом екстремальних чинників бойової діяльності. *Проблеми екстремальної та кризової психології* : зб. наук. пр. 2016. Вип. 20. С. 84–93.
2. Корольчук О. Л. Посттравматичний стресовий розлад як новий виклик сучасній Україні. *Інвестиції: практика та досвід* : науково-практичний журнал Чорноморський держ. ун-т ім. Петра Могили ; ТОВ «ДСК Центр». 2016. С. 35.
3. Міхеєва Л. В., Олійник М. П. Емпіричне дослідження психологічних особливостей прояву посттравматичного стресового розладу у військовослужбовців. *Психологічні травелогі* : наук. журн. Хмельницький, 2023. № 4 (7). С. 123–129.
4. Романенко Є. О., Коляденко Н. В. Посттравматичний стресовий розлад як медико-психо-соціальна проблема. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 2021. № 2 (2). С. 297–304.

**ПСИХОДІАГНОСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ
ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО
СТРЕСОВОГО РОЗЛАДУ У ВОЛОНТЕРІВ ТА ВЕТЕРАНІВ**

**PSYCHODAGNOSTIC TOOLKIT
FOR ADVANCED POST-TRAUMATIC
STRESS DISORDER IN VOLUNTEERS AND VETERANS**

Применко Віталій Леонідович

*II курс, магістратура, група ПЛ-24-1М, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
hrpractika@ukr.net*

*Науковий керівник: Поджинська О.О., к.психол.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9086-3018>

olichkapodzh@gmail.com

Анотація. У роботі досліджено психодіагностичний інструментарій для оцінки посттравматичного стресового розладу (ПТСР) у ветеранів та волонтерів. Застосування Шкали впливу травматичної події (IES-R), методики Спілбергера–Ханіна, Шкали депресії Бека та методики САН дозволило комплексно оцінити емоційні, когнітивні та поведінкові прояви ПТСР. Результати дослідження показали, що багаторівнева діагностика забезпечує точне визначення ступеня стресового впливу та адаптаційних ресурсів респондентів. Отримані дані дозволяють формувати індивідуальні рекомендації щодо психологічної підтримки та планування корекційно-реабілітаційних програм.

Annotation. The study investigates the psychodiagnostic tools for assessing post-traumatic stress disorder (PTSD) among veterans and volunteers. The use of the Impact of Event Scale (IES-R), the Spielberg–Hanin Anxiety Scale, Beck Depression Inventory, and the SAM (Subjective Well-being – Activity – Mood) method allowed a comprehensive assessment of the emotional, cognitive, and behavioral manifestations of PTSD. The results demonstrated that a multi-level diagnostic approach provides an accurate evaluation of stress impact and adaptive resources. The findings enable the development of individualized recommendations for psychological support and the planning of correctional and rehabilitation programs.

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) є складним психобіологічним явищем, що виникає як результат патологічної реакції організму на надмірно травмуючу подію. Формуван-

ня ПТСР супроводжується змінами в емоційній, когнітивній та поведінковій сферах особистості, що ускладнює адаптацію та соціальну інтеграцію [3, с. 299].

У контексті воєнних дій в Україні ПТСР набуває масштабного соціально-психологічного значення, оскільки впливає не лише на психічне здоров'я окремих осіб, але й на процеси відновлення та адаптації громади [2, с. 21]. Тому вивчення ПТСР у ветеранів та волонтерів вимагає комплексного підходу, що поєднує кількісні й якісні методи діагностики.

На базі «Київ Мілітарі Хаб» для дослідження було застосовано комплекс валідних психодіагностичних методик, які дозволяють оцінити структурні компоненти травматичного досвіду та психоемоційний стан респондентів.

Шкала впливу травматичної події (Impact of Event Scale — Revised, IES-R) у адаптації Є. П. Ільїної використовувалася для кількісної оцінки інтенсивності симптомів ПТСР. Вона дозволяє визначити ступінь прояву нав'язливих спогадів, уникання травматичних стимулів та фізіологічної гіперактивації [1, с. 171]. Використання цієї шкали формує чітке уявлення про рівень стресового впливу та дозволяє ідентифікувати осіб, які потребують більш глибокої психологічної підтримки.

Для виявлення емоційних і когнітивних особливостей застосовано Методику діагностики рівня тривожності (Ч. Спілбергер — Ю. Ханін) [1, с. 97] та Шкалу депресії Бека [1, с. 121]. Тести Спілбергера—Ханіна дозволяють диференціювати ситуативну й особистісну тривожність, а шкала Бека — визначити інтенсивність афективних та когнітивних симптомів депресії. Такий аналіз дає змогу не лише описати наявні емоційні порушення, але й оцінити їх вплив на функціонування респондентів та потребу в психокорекції. Додатково застосовано Методику САН (самопочуття — активність — настроїв) для фіксації поточного психоемоційного стану, що дозволяє оцінити адаптаційні ресурси волонтерів та ветеранів.

Комплексне використання зазначених інструментів забезпечує багаторівневу оцінку ПТСР, поєднуючи кількісну характеристику симптомів, емоційно-когнітивний аналіз та оцінку поточного адаптаційного стану. Такий підхід формує не лише теоретичне розуміння ПТСР, але й практичну базу для психологічного супроводу, визначення пріоритетів корекційно-реабілітаційної роботи та моніторингу ефективності втручань.

Отже, застосування описаного психодіагностичного інструментарію сприяє не лише визначенню рівня посттравматичного стресу, але й формуванню індивідуальних рекомендацій щодо психологічної підтримки, що відповідає сучасним вимогам комплексної діагностики та реабілітації учасників бойових дій та волонтерів.

Список використаних джерел

1. Агаєв Н.А., Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Остапчук В.В., Ткаченко В.В. Збірник методик для діагностики негативних психічних станів військовослужбовців: Методичний посібник. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2016. 234 с.
2. Корольчук О. Л. Посттравматичний стресовий розлад як новий виклик сучасній Україні. Інвестиції: практика та досвід: науково-практичний журнал. Чорноморський держ. ун-т ім. Петра Могили; ТОВ «ДСК Центр». 2016, с. 35
3. Романенко Є. О., Коляденко Н. В. Посттравматичний стресовий розлад як медико-психо-соціальна проблема. *Журнал «Перспективи та інновації науки(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. № 2(2). 2021. С. 297–304.

СТАВЛЕННЯ ДО СМЕРТІ ЯК ФАКТОР СТІЙКОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ ATTITUDE TOWARDS DEATH AS A FACTOR OF STUDENT RESILIENCE UNDER WAR CIRCUMSTANCES

Прощь Вікторія Ярославівна,

*II курс, група ПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-9>

viktoriya.prots@gmail.com

*Науковий керівник: Романенкова О.Ю., к.мед.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-1099-0300>

olenarom2022@gmail.com

Анотація. У контексті соціальної нестабільності, зокрема в умовах воєнного стану, формування резильєнтності студентської молоді через осмислення ставлення до феномена смерті постає як актуальне завдання сучасної психологічної науки та практики. Актуальність дослідження зумовлена одночасним зростанням проявів суїцидальної поведінки серед підлітків і тенденцією до підвищення рівня психологічної стійкості молоді в екстремальних

життєвих обставинах. Проаналізувавши загальні науково-психологічні та філософсько-прикладні підходи до визначення сутності поняття резильєнтності, здійснивши теоретичний аналіз останніх наукових досліджень, присвячених вивченню психологічних чинників розвитку резильєнтності особистості та поняття смерті як фактора стійкості, охарактеризувавши закономірності психічного розвитку особистості студентського віку, ми припустили, що є певні психологічні механізми, що сприяють підвищенню стійкості через системні когнітивні та поведінкові зміни, а саме: усвідомлене світосприйняття та розуміння явища смерті зокрема. Мета дослідження: теоретично вивчити та визначити методи дослідження психологічних чинників резильєнтності особистості. Результати дослідження можуть бути використані у роботі практичного психолога, соціального педагога, куратора-викладача з просвітницькою метою та при розробці дієвих заходів розвитку стійкості.

Annotation. *In the context of social instability, in particular under martial law, the formation of resilience among student youth through understanding their attitude to the phenomenon of death becomes an urgent task of modern psychological science and practice. The relevance of the study is due to the simultaneous increase in manifestations of suicidal behavior among adolescents and the tendency to increase the level of psychological resilience of young people in extreme life circumstances. Having analyzed general scientific-psychological and philosophical-applied approaches to defining the essence of the concept of resilience, having carried out a theoretical analysis of the latest scientific research devoted to the study of psychological factors in the development of individual resilience and the concept of death as a factor of resilience, having characterized the patterns of mental development of a student's personality, we assumed that there are certain psychological mechanisms that contribute to increasing resilience through systemic cognitive and behavioral changes, namely: a conscious worldview and understanding of the phenomenon of death in particular. The purpose of the study: to theoretically study and determine methods for researching psychological factors of personality resilience. The results of the study can be used in the work of a practical psychologist, social educator, curator-teacher for educational goals and in preparing effective measures to develop sustainability.*

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах війни між росією та Україною молодь стикається з надзвичайно складними психологічними викликами. Воєнні дії справляють глибокий вплив на емоційний стан не лише студентської молоді,

а й дорослого населення. Відчуття небезпеки, страху та тривоги є природною реакцією на загрозову реальність, яку неможливо ігнорувати. Одним із негативних наслідків війни для психіки молоді є зниження рівня психологічної стійкості, що проявляється у порушенні емоційної врівноваженості та зменшенні здатності оперативно й ефективно реагувати на екстремальні життєві ситуації. Сучасна психологічна наука спрямована на розробку ефективних підходів, які дозволяють молоді та підліткам опановувати практичні стратегії поведінки в умовах загрози життю та інших екстремальних ситуаціях.

Резильєнтність — це багатовимірне поняття, яке включає в себе здатність адаптуватися, справлятися та відновлюватися після несприятливих подій, стресів і травм. Резильєнтність — це не фіксована риса, а скоріше динамічний процес, який можна розвивати і зміцнювати за допомогою різних соціальних, а також психологічних факторів, таких як соціальна підтримка, стратегії подолання, емоційна регуляція, менталізація та інтервенції позитивної психології. Дослідження резильєнтності розвивалися хвилеподібно: від фокусу на ризиках, а також захисних факторах, аж до акценту на позитивній психології, посттравматичному зростанні та динамічному процесі життєстійкості. Сучасні дослідження резильєнтності підкреслюють необхідність багатовимірного та контекстуального підходу, який враховує індивідуальні, соціальні та культурні чинники і визнає складну та динамічну природу резильєнтності.

Резильєнтність розглядається як складне багатовимірне явище, що охоплює здатність особистості адаптуватися, ефективно долати труднощі та відновлюватися після дії стресових чинників, травматичних подій і кризових ситуацій. Вона не є сталою особистісною характеристикою, а радше динамічним процесом, який піддається розвитку та зміцненню під впливом низки соціальних і психологічних детермінантів — зокрема, соціальної підтримки, копінг-стратегій, навичок емоційної регуляції, менталізації та інтервенцій позитивної психології. Еволюція наукових підходів до вивчення резильєнтності відбувалася хвилеподібно: від акценту на факторах ризику та захисних механізмах — до фокусування на посттравматичному зростанні, позитивному функціонуванні та розумінні резильєнтності як процесуальної життєстійкості. Актуальні дослідження підкреслюють важливість інтегративного, контекстуально чутливого підходу,

що враховує індивідуальні, соціальні та культурні особливості, визнаючи складність і мінливість феномену резильєнтності.

Життестійкість (резильєнтність) відіграє ключову роль у збереженні психологічного функціонування особистості, особливо в умовах війни, коли індивіди постають перед непередбачуваними та психотравмуючими обставинами, що можуть спричинити дистрес і зниження ефективності діяльності. Резильєнтність забезпечує підтримання психологічної готовності до подолання стресових ситуацій, зокрема у студентської молоді в процесі навчання, а також сприяє успішному виконанню поставлених завдань. З позицій психодинамічної теорії, резильєнтність розглядається як здатність особистості протистояти труднощам і відновлювати внутрішню рівновагу після кризових подій, що реалізується через мобілізацію ресурсів емоційно-менталізації, емоційної регуляції та захисних механізмів. Розвиток цих ресурсів сприяє ефективнішій адаптації до стресогенних впливів і збереженню цілісного відчуття Я.

Отже, згідно з різними науковими підходами, сучасні студенти репрезентують вікову категорію молоді від 18 до 25 років, що відповідає періоду пізньої юності або ранньої зрілості. У психологічному вимірі цей етап розвитку характеризується завершенням процесу особистісного самовизначення та інтеграцією в соціум дорослих. Особи студентського віку, як правило, здатні витримувати значні фізичні та інтелектуальні навантаження, водночас демонструючи індивідуальні особливості, які слід враховувати в організації навчально-виховного процесу у закладах вищої освіти. До таких характеристик належать:

- психологічні (рівень емоційної регуляції, мотиваційна структура, когнітивні стилі);
- соціальні (особливості комунікативної поведінки, соціальна ідентичність, ціннісні орієнтації);
- біологічні (нейрофізіологічна зрілість, гормональні зміни, індивідуальні темпи розвитку).

Однією з ключових передумов ефективної навчальної діяльності студентів є засвоєння специфіки освітнього процесу у закладі вищої освіти, що передбачає адаптацію до нових умов навчання. Центральним компонентом цього процесу виступає *соціальна адаптація*, яка охоплює два взаємопов'язані аспекти:

- *професійна адаптація* — включає пристосування до змісту, структури та організації навчального процесу, а також форму-

вання навичок самостійної роботи в освітній і науково-дослідницькій діяльності;

— *соціально-психологічна адаптація* — передбачає інтеграцію особистості в академічне середовище, встановлення ефективних міжособистісних взаємодій у студентській групі та формування індивідуального стилю соціальної поведінки.

Сучасне студентство перебуває в умовах багатовекторних соціальних викликів, серед яких — процес державотворення, пандемія COVID-19 та повномасштабна війна. Ці події формують складне середовище розвитку, що супроводжується значним психоемоційним навантаженням. У ході дослідження було встановлено, що на становлення характерологічних особливостей та поведінкових патернів молоді істотно впливають стресогенні чинники, серед яких особливе місце займають травматичні переживання, зокрема досвід втрати близьких людей. У межах дослідження поняття «смерть» було розглянуто як незворотне припинення функціональних процесів, що забезпечують життєдіяльність організму. Цей стан визначається остаточним порушенням узгодженості біологічних механізмів, зокрема дихання, живлення та інших життєво важливих функцій, що підтримують існування індивіда.

Із часів античної філософії феномен смерті привертав увагу людства як містичне та малозрозуміле явище. Однак наприкінці XIX — особливо у XX столітті — відбулося переосмислення цього поняття: смерть втратила суто містичний характер, хоча її онтологічна та екзистенційна таємничість збереглася. Як закономірне завершення життєвого циклу, смерть стала об'єктом систематичних наукових досліджень нарівні з вивченням життя. Біля витоків танатології — науки про смерть — стояв засновник експериментальної патології, французький дослідник Клод Бернар. Серед науковців, які зробили внесок у розвиток танатологічного знання, були також Альфред Нобель та Іван Павлов. Значний вплив на розуміння психологічного аспекту переживання смерті мала праця Елізабет Кюблер-Росс, яка виокремила п'ять стадій адаптації до усвідомлення смерті:

1. Заперечення;
2. Гнів (протест);
3. Торг;
4. Депресія;
5. Прийняття.

За А. Петерсон (1977) виділяються чотири види смерті: соціальна, психологічна, мозкова, фізіологічна.

Висновки. Після того, як людина пройде всі фази горювання і прийняття, настає етап посттравматичного зростання, проте не у всіх. І задача що саме впливає на стійке формування резильєнтності і є наступним етапом нашого дослідження, де ми використовуємо такий діагностичний інструментарій:

- тест життєстійкості С. Мадді (адаптація Д. Леонтьєва, О. Рассказової, 2006), розроблений у рамках вивчення факторів, що сприяють успішному подоланню стресорів та зниження внутрішньої напруги,

- методика «Шкала резилієнсу Коннора-Девідсона».

- опитувальник посттравматичних когніцій (Posttraumatic Cognitions Inventory, PCTI) створений Е.В. Фоа, А. Ehlers, D.M. Clark, D.F.Tolin, S.M.Orsillo у 1999 р.

- Шкала резильєнтності (Resilience Scale) (Gail M.Wagnild & Heather M. Young.) (Турчин О.А, 2021)

- Опитувальник реакцій горювання (The Hogan Grief Reaction Checklist (HGRC), N S Hogan, 2001)

Список використаних джерел

1. Bessel van der Kolk. The Body Keeps the Score: Brain, Mind, and Body in the Healing of Trauma. New York, 2015. 624 p.

2. Henriques, Martha. Can the legacy of trauma be passed down the generations? BBC. 2019. URL: <https://www.bbc.com/future/article/20190326-what-is-epigenetics> (дата звернення 27.10.2025)

3. Wright, M. O., Masten, A. S., & Narayan, A. J. (2013). Resilience processes in development: Four waves of research on positive adaptation in the context of adversity. In S. Goldstein & R. B. Brooks (Eds.), Handbook of resilience in children (pp. 15–37). Springer Science + Business Media. URL: https://doi.org/10.1007/978-1-4614-3661-4_2 (дата звернення 04.04.2025)

4. Аристотель. Метафізика: монографія. пер. з англ. Олександр Юдін. Харків: Фоліо, 2020. 300 с.

5. Вест Бріанна. Тією горою є ви: як перетворити самосаботаж на самовдосконалення. пер. з англ. Анна Токарик. Київ: ВООКСНЕФ, 2025. 208 с.

6. Голідей Р., Генсільман С. Стоїцизм на кожен день. 366 роздумів про мудрість, стійкість і мистецтво жити. пер. з англ. Антоніна Ящук. Київ: Наш Формат. 2022. 464 с.

7. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи: навч. посібник для магістрантів і аспірантів. Київ: ТОВ «Філ-студія», 2006. 320 с.

8. Турецька Х. Україномовна адаптація опитувальника менталізації на неклінічній вибірці. Х. Турецька, Б. Кунікевич : Габітус. 2020. № 17. С. 131–136. URL: <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.17.23> (дата звернення 04.04.2025).

**СМЕРТЬ У РЕЛІГІЙНОМУ ТА КУЛЬТУРНОМУ ВИМІРІ —
ВІД САКРАЛЬНОГО ДО ПЕРСОНАЛЬНОГО****DEATH IN RELIGIOUS AND CULTURAL DIMENSIONS —
FROM THE SACRED TO THE PERSONAL**

Проць Вікторія Ярославівна

II курс, група ПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-10>

viktoriya.prots@gmail.com

Науковий керівник: Романенкова О.Ю., к.мед.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-1099-0300>

olenarom2022@gmail.com

Анотація. У представленому матеріалі розглядається багато-вимірне осмислення феномену смерті крізь призму релігійних, культурних, психологічних та соціальних підходів. Аналізуються трансцендентні концепції, що пропонуються світовими релігіями — безсмертя душі, реінкарнація, потойбічне життя — як засоби подолання екзистенційної тривоги. Порівнюються західні та східні релігійні традиції, їх вплив на соціальні структури та ритуали, зокрема поховальні практики. Особливу увагу приділено сучасному переосмисленню смерті в умовах секуляризації, персоналізації ритуалів прощання та зменшення ролі релігійних інституцій. У контексті психоемоційного переживання втрати розглядається модель горювання Дж. Вордена, яка включає чотири ключові завдання: визнання факту смерті, проживання болю, реорганізацію життя без померлого та формування нового зв'язку з ним. Підкреслюється важливість тілесної присутності, емоційного вивільнення та підтримки в процесі адаптації. Згадується внесок Бессела ван дер Колка у розуміння травматичного досвіду втрати, з акцентом на повернення до стану «тут-і-тепер» як терапевтичного ресурсу. У матеріалі також порушуються питання духовної присутності предків у традиційних культурах, значення ритуальної поведінки та трансформації уявлень про смерть у постсекулярному суспільстві. Матеріал може бути корисним для фахівців у галузі психології, педагогіки, релігієзнавства, соціології, а також для тих, хто працює з темами втрати, горювання та духовної підтримки.

Annotation. This material explores the multifaceted understanding of death through religious, cultural, psychological, and social lenses.

It analyzes transcendental concepts offered by world religions — such as the immortality of the soul, reincarnation, and the afterlife — as mechanisms for coping with existential anxiety. Western and Eastern religious traditions are compared in terms of their influence on social structures and rituals, particularly funeral practices. Special attention is given to the modern reinterpretation of death in the context of secularization, the personalization of farewell rituals, and the diminishing role of institutional religion. The psychological experience of loss is examined through J. William Worden's grief model, which outlines four key tasks necessary for integrating loss into personal experience: accepting the reality of death, experiencing the pain of grief, adjusting to life without the deceased, and forming a new relationship with the deceased while continuing to live. The contribution of Bessel van der Kolk to trauma research is highlighted, emphasizing the importance of returning to the bodily experience of the «here and now» as a therapeutic resource. The text also addresses ancestral presence in traditional cultures, the significance of ritual behavior, and the transformation of death perceptions in post-secular society. This material is relevant for professionals in psychology, pedagogy, religious studies, sociology, and for those working with themes of loss, grief, and spiritual support.

Смерть — універсальний досвід, який у періоди війни набуває особливої гостроти. Зростання кількості загиблих, постійна загроза життю, страх і тривога — усе це посилює емоційне сприйняття кінця життя. Людство здавна прагнуло осмислити смерть, і релігії стали одним із головних інструментів у цьому процесі. Вони пропонували трансцендентні концепції, що мали на меті зменшити екзистенційну тривогу: безсмертя душі, реінкарнацію, потойбічне життя.

У юдаїзмі, християнстві та ісламі смерть не є остаточним завершенням, а переходом до вищого суду, де душа постає перед Богом. Ці релігії акцентують на вічному бутті, моральному виборі та відповідальності. Натомість східні релігії — буддизм, індуїзм, джайнізм, сикхізм — розглядають смерть як етап у циклі перевтілень, де душа перероджується відповідно до карми. Такі уявлення формують не лише духовну, а й соціальну структуру суспільства, як-от кастову систему в Індії, і визначають поховальні ритуали — кремацію, обряд розбиття черепа тощо.

Цікавою є буддистська практика *memento mori* — медитація на смерть. Вона не викликає страху, а навпаки — сприяє усвідом-

леному ставленню до життя. Людина щоденно розмірковує над минулістю часу, непередбачуваністю смерті та значенням морального вибору, що формує внутрішню дисципліну та гармонію.

У багатьох традиційних культурах, зокрема африканських та азійських, важливе місце займає віра в духовну присутність предків. Вона зміцнює родову ідентичність, підтримує зв'язок поколінь і сприяє соціальній згуртованості.

Християнство та іслам не розглядають смерть як кінець, а як початок вічного буття. У католицькій та православній традиціях молитви за померлих є способом підтримки душ у потойбічному світі. Християнське вчення також наголошує на любові як вічній цінності, що не зникає з тілесною смертю. Протестантизм, натомість, заперечує вплив молитов на долю душі після смерті, акцентуючи на особистій вірі та відповідальності.

Сучасне суспільство, під впливом секуляризації, переосмислює ритуали смерті. Люди дедалі частіше обирають індивідуальні форми прощання — від традиційного поховання до кремації чи компостування, включаючи музику, сценарій церемонії, символіку. Смерть стає персоналізованою, а релігійні практики поступово втрачають своє домінуюче значення.

Сучасні дослідження смерті охоплюють соціологію, антропологію, психологію та релігієзнавство. Вони зосереджуються на ритуальній поведінці, переживанні втрати, трансформації уявлень про смерть у постсекулярному світі та пошуку нових способів подолання екзистенційної тривоги поза межами традиційних релігійних систем. Таким чином, смерть — це не лише біологічний факт, а глибокий культурний, духовний і особистісний феномен, який продовжує трансформуватися разом із суспільством.

Смерть близької людини є однією з найглибших психоемоційних травм, що не лише викликає стрес, а й провокує складний травматичний досвід. Втрата торкається найінтимніших сфер людського буття, порушуючи відчуття безпеки, стабільності та емоційної рівноваги. Американський психіатр Бессел ван дер Колк, знаний своїми дослідженнями посттравматичного стресового розладу (ПТСР), наголошує: процес горювання не можна пришвидшити або оминути без ризику поглиблення психоемоційних порушень. У своїй терапевтичній практиці він акцентує на важливості повернення особистості до тілесного досвіду «тут-і-тепер», що сприяє виходу з дисоціативного стану, де зберігається травма.

Однією з найвідоміших моделей проживання втрати є концепція Дж. Вільяма Вордена, яка розглядає горювання як послідовність чотирьох ключових завдань, необхідних для інтеграції втрати в особистісний досвід:

1. *Визнання факту смерті.* Початковий етап часто супроводжується шоком, запереченням, почуттям провини або гніву. У цей період важливу роль відіграють ритуали прощання — похорон, поминальні трапези, перегляд світлин, написання листів — які допомагають усвідомити реальність втрати.

2. *Переживання болю.* Горювання включає глибокі емоційні реакції: смуток, апатію, втрату життєвих орієнтирів. Придушення цих почуттів може призвести до затяжного горя або психосоматичних симптомів. Психотерапевтична підтримка має бути спрямована на емоційне вивільнення та нормалізацію реакцій, дозволяючи людині прожити біль без самозаперечення.

3. *Реорганізація життя без померлого.* Цей етап пов'язаний із переосмисленням власної ідентичності, формуванням нових життєвих навичок і адаптацією до змін у соціальному та емоційному середовищі. Особливу увагу слід приділяти тілесним реакціям, адже тіло зберігає сліди емоційних травм, і робота з ним є важливою частиною терапевтичного процесу.

4. *Формування нового зв'язку з померлим і продовження життя.* Завершальна стадія передбачає інтеграцію образу померлого в систему пам'яті, збереження вдячності, пошани та спокійного емоційного зв'язку. Це дозволяє людині рухатися далі, не втрачаючи духовного контакту з минулим, але вже без інтенсивного болю.

Таким чином, горювання — це не лінійний процес, а складний, багатовимірний механізм адаптації до втрати. Він потребує часу, підтримки, тілесної присутності та усвідомлення. Проживання втрати — це шлях, який веде не лише до зцілення, а й до глибшого розуміння себе, своїх цінностей і зв'язку з життям.

Емпіричне дослідження впливу психологічних чинників на розвиток резильєнтності особистості буде проведено на базі двох потоків студентів Відкритого Міжнародного Університету Розвитку Людини «УКРАЇНА» місто Київ.

Дослідження проводитиметься протягом листопада-грудня 2025 р., із використанням такого діагностичного інструментарію:

— тест життєстійкості С. Мадді (адаптація Д. Леонтьєва, О. Рассказової, 2006), розроблений у рамках вивчення факторів,

що сприяють успішному подоланню стресорів та зниження внутрішньої напруги;

- методика «Шкала резильєнсу Коннора-Девідсона» [7, 8];
- шкала резильєнтності (Resilience Scale) (Gail M.Wagnild & Heather M. Young.) (Турчин О.А, 2021) [16];
- опитувальник посттравматичних когніцій (Posttraumatic Cognitions Inventory, PCTI) створений Е.В. Foa, А. Ehlers, D.M. Clark, D.F. Tolin, S.M. Orsillo у 1999 р. [6];
- опитувальник реакцій горювання (The Hogan Grief Reaction Checklist (HGRC), N S Hogan, 2001) [3].

Список використаних джерел

1. Аристотель. Метафізика: монографія. пер. з англ. Олександр Юдін. Харків: Фоліо, 2020. 300 с.
2. Голідей Р., Генсільман С. Стоїцизм на кожен день. 366 роздумів про мудрість, стійкість і мистецтво жити. пер. з англ. Антоніна Ящук. Київ : Наш Формат. 2022. 464 с.
3. Неймеєр Р. (R. A. Neimeyer) Терапія горя: переклад та адаптація Зливков В., Лукомська С., обкл.адинка А. Гридасова. Київ. 2021. 259 с.
4. Протєро С. Вісім релігій, що панують у світі: чому їхні відмінності мають значення, переклад з англ. Пунько В. 5 вид. Київ : Букшеф. 2023. 464 с.
5. Турецька Х. Україномовна адаптація опитувальника менталізації на неклінічній вибірці. Х. Турецька, Б. Кунікевич : Габітус. 2020. № 17. С. 131–136. URL: <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.17.23> (дата звернення 04.04.2025).
6. Bessel van der Kolk. The Body Keeps the Score: Brain, Mind, and Body in the Healing of Trauma. New York, 2015. 624 p.
7. Connor K.M., Davidson J.R. Development of a new resilience scale: The Connor-Davidson resilience scale (CD-RISC). Depression Anxiety. Pub-Med. February, 3 2003. pp. 76–82.
8. Connor K.M., Davidson J.R. Development of a new resilience scale: the ConnorDavidson Resilience Scale (CD-RISC). Depression and Anxiety. PubMed. February, 3 2003: pp. 71–82.
9. Dunkel, C. S., van der Linden, D., Kawamoto, T., & Oshio, A. The General Factor of Personality as Ego-Resiliency. Frontiers in psychology. 22 November 2021. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.741462> 50 (date of access 04.04.2025).
10. Fredrickson B.L. Love 2.0: Finding Happiness and Health in Moments of Connection. New York: Plume, 2013. 256 p.
11. Seligman, M. E. P., & Reivich, K. Flourish: A visionary new understanding of happiness and well-being. Atria Paperback. 2011. 368 p.
12. Stainton, A., Chisholm, K., Kaiser, N., Rosen, M., Uptegrove, R., Ruhrmann, S., & Wood, S. J. Resilience as a multimodal dynamic process. Early intervention in psychiatry. August 2019. pp. 725–732. URL: <https://doi.org/10.1111/eip.12726> (date of access 04.04.2025).

13. Stein, H. Does mentalizing promote resilience? In J. G. Allen & P. Fonagy (Eds.). The handbook of mentalization-based treatment John Wiley & Sons, Inc. 2006. pp. 307–326.

14. Ungar M. Resilience across cultures. British Journal of Social Work. February 2008. pp. 218–235. URL: <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcl343> (date of access 04.04.2025).

15. Ungar, M. The social ecology of resilience: Addressing contextual and cultural ambiguity of a nascent construct. American Journal of Orthopsychiatry. January 2011. pp. 1–17. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1939-0025.2010.01067.x> (date of access 04.04.2025).

16. Wagnild GM, Young HM. Development and psychometric evaluation of the Resilience Scale. J Nurs Meas. 1993 Winter;1(2): pp.165–78.

17. Wright, M. O., Masten, A. S., & Narayan, A. J. Resilience processes in development: Four waves of research on positive adaptation in the context of adversity. S. Goldstein & R. B. Brooks (Eds.). Handbook of resilience in children. Springer Science + Business Media. 2013. pp. 15–37. URL: https://doi.org/10.1007/978-1-4614-3661-4_2 (date of access 04.04.2025).

РЕАБІЛІТАЦІЯ І ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗСУ ЯК СКЛАДОВІ СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

REHABILITATION AND PSYCHOLOGICAL SUPPORT FOR THE ARMED FORCES OF UKRAINE SERVICE MEMBERS AS COMPONENTS OF SOCIAL INCLUSION UNDER MARTIAL LAW

Рачинський Василь Петрович

*IV курс, група 231, спеціальність «Соціальна робота»,
Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-6528-4975>

Vmi190892@gmail.com

*Науковий керівник: Олексюк О.Є., к.пед.н., доцентка,
завідувачка кафедри психології, спеціальної освіти та здоров'я людини,
Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5527-3861>

oleksjukoksana@ukr.net

Анотація. Розглянуто деякі аспекти реабілітації і психологічної підтримки військовослужбовців ЗСУ з посттравматичним стресовим розладом (ПТСР) та моральної травми. Проаналізовано специфічні особливості впливу посттравматичного стресового розладу на військовослужбовців ЗСУ та шляхи розвитку соціальної інклюзії в Україні в умовах воєнного стану.

***Annotation.** Some aspects of rehabilitation and psychological support for Ukrainian Armed Forces service members with post-traumatic stress disorder (PTSD) and moral injury are examined. The specific features of how PTSD affects Ukrainian service members and the pathways for developing social inclusion in Ukraine under martial law are analyzed.*

С початком війни в житті кожного українця відбулись певні корективи та зміни. Воєнний стан вплинув на зміни в психологічних станах і ментальне здоров'я українців: постійна небезпека, втрати, стреси, що спричиняють хвилювання, високий рівень тривоги, почуття безпомічності, депресії, страхи, неспокій, втома тощо. Всі ці негативні чинники та великі емоційні навантаження під час війни виснажують людей і більшість з них не здатна справлятися зі своїми психоемоційними станами і соціальними проблемами.

Психологічні травма, які отримують військовослужбовці ЗСУ має довгостроковий характер і потребує певного вивчення, аналізу та опрацювання. Слід зазначити, що з подоланням емоційних наслідків війни люди можуть зіткнутись ще і з іншим додатковими проблемами.

Більшість учасників воєнних дій, військовослужбовців ЗСУ за часів воєнних дій набувають ПТСР — посттравматичний стресовий розлад (далі ПТСР), якій може проявлятися не зразу, а через деякий час. Іноді посттравматичний стресовий розлад виникає не тільки на фоні бойових дій, що відбуваються, а й асоціюється з жахом і травмами війни.

Дуже часто люди з ПТСР опиняються ізольованими та відторгнутими в суспільстві, не всі розуміють їх психологічні стани. Військові, які тривалий час перебували на передовій, де відбувались бої, військові які отримали важкі поранення відчувають великі труднощі в процесі повернення до цивільного життя і в подальшому, дуже часто вибирають екстремальні професії чи намагаються повернутись знову в зону бойових дій.

Причинами виникнення ПТСР є широкий спектр травматичних переживань людини, а основними симптомами ПТСР є нав'язливі, мимовільні тривожні спогади про певні травмуючі події, які постійно повторюються і людина ніби знову опиняється в минулому і знову переживає травмуючі спогади. До цього відносяться і дисоціативні реакції людини, і відчуття інтенсивного дискомфорту при зустрічі з чимось чи з кимось,

що нагадує чи символізує місце та подібні травмуючі обставини. В деяких випадках такі травми призводять до панічних атак в розладів психіки, які істотно впливають на втрату людиною працездатності та якості її життя.

Людина з ПТСР може забути якісь важливі моменти свого травмуючого досвіду, звинувачувати себе в цьому, втратити інтерес до раніше значущих і привабливих для неї занять, до оточення своїх близьких та рідних людей, стаючи гнівливою, відчуженою, роздратованою та агресивною.

Також, слід зазначити, що окрім ПТСР, який в більшості пов'язаний зі страхом і фізичною загрозою, існує ще таке явище як «моральна травма». На відміну від ПТСР, це стосується таких почуттів як провини, сором, зрада та внутрішнього конфлікту людини зі своєю совістю.

Реабілітація і психологічна підтримка військовослужбовців ЗСУ на сучасному етапі є проблемою загальнодержавного масштабу, яка потребує негайного вирішення: це необхідність створення, розробки та впровадження механізмів і різних методик реабілітації, реінтеграції що є важливими складовими соціальної інклюзії в Україні. Цей процес повинен мати підтримку і забезпечуватися державними інституціями для того, щоб ця категорія людей, які потребують допомоги, мали повноцінний доступ до отримання психологічної допомоги, реабілітації та соціалізації, як під час воєнного стану так і після його закінчення.

Наукові і методичні підходи, в рамках яких дослідники-науковці з різних позицій пояснюють природу та механізми ПТСР, ґрунтуються на різних дослідженнях цього розладу у психологічній науці і соціальній роботі та показують певну подібність у симптомах, особливостях перебігу та позбавлення та одужання у людей, які мають різний травматичний досвід та переживання.

Це такі дослідження і наукові праці таких вітчизняних дослідників: В. Василевського, Т. Дмитрієвої, А. Довгополук, Е. Єпачинцева, В. Зливкова, С. Лукомської, В. Корольчук, М. Білової, О. Федан; зарубіжних дослідників: М. Горовіц, А. Кардінер, А. Меркер, Дж. Мітчел, В. Ромек, Г. Сельє, Р. Яноф-Бурман та інших. Вони вивчали та аналізували виникнення та вплив стресу і ПТСР на людину, психологічні наслідки травматичних ситуацій на людину, а також розглядали різні аспекти впровадження ефективних методів діагностики, корекції, реабілітації, відновлення та соціалізації.

Слід зазначити, що ПТСР та наслідки травматичних ситуацій складніше піддаються терапії у військових і простіше піддаються впливу терапії у цивільних людей, що змушує фахівців різних галузей вважати ПТСР та наслідки травматичних ситуацій у військових більш складнішим розладом.

Велика кількість досліджень щодо бойових травм та ПТСР стосується в більшості чоловіків і лише нещодавно з'явилися дослідження проблем жінок, які перебували та перебувають в лавах ЗСУ. Проте слід наголосити на тому факті, що подолання ПТСР та наслідків травматичних ситуацій без виникнення глибоких психогенних розладів важче вдається подолати молоді та людям старшого віку.

Для вирішення зазначеної проблеми повинен застосовуватись комплексний підхід щодо допомоги військовослужбовцям ЗСУ, складовими якого можуть стати психологічна реабілітація, як соціально-психологічна послуга, яка повинна надаватись людині в залежності від її індивідуальних потреб для реінтеграції в різні ланки життя суспільства.

Позитивним явищем на сучасному етапі є поява в Україні великої кількості як державних так і приватних соціально-реабілітаційних центрів для військовослужбовців ЗСУ, в яких вони отримують медичну психологічну та фізичну реабілітацію. До таких центрів відносяться Державний заклад Центр психічного здоров'я та реабілітації «Лісова поляна», перший в Україні медичний центр зі спеціалізацією на лікування психологічних травм, наслідків черепно-мозкових травм, а також Центр надає допомогу особам, які пережили полон та тортури. Цей Центр було відкрито в 2014 році в Пушій Водиці. Працівники Центру мають великий практичний досвід, вони вивчали, вивчають і застосовують як вітчизняний так і міжнародний досвід надання допомоги військовослужбовцям ЗСУ. Центр також забезпечує навчання та підвищення кваліфікації фахівців з інших закладів такого профілю, має Тренінгову платформу. В роботі Центру поєднується доказовий та креативний, нестандартний підхід, за що Центр отримав неформальний статус «Державний заклад з людським обличчям». Філософія, якої дотримуються всі працівники центру — це «посттравматичне зростання».

На сучасному етапі в Україні існує декілька реабілітаційних центрів, які надають допомогу в першу чергу військовослужбовцям ЗСУ, а також людям з різними травмами та захво-

руваннями. В рамках проекту Благодійного Фонду «Разом для України» за підтримки SAP Ukraine було створено Реабілітаційну платформу, де є інформація про всі реабілітаційні центри та реабілітаційні послуги в Україні.

В м. Києві працюють такі реабілітаційні центри: Реабілітаційний центр U CENTER; Реабілітаційний центр Recovery; Центр реабілітації Next Step Ukraine; Медичний центр «Меднеан», Інститут вертеблогії та реабілітації. Програми цих закладів включають медичне лікування, фізіотерапію, психотерапію, підтримку родин військових та соціальну адаптацію.

В м. Дніпро працює Центр фізичної та психологічної реабілітації «Шлях до здоров'я», в якому надають фізичну, психологічну реабілітацію та ерготерапію.

В м. Львів в Національному реабілітаційному центрі «UNBROKEN | НЕЗЛАМНІ» здійснюється фізична, психологічна та мовленнєва реабілітації і ерготерапія.

В Медичному центрі «Superhumans Center», якій знаходиться в м. Винники Львівської області військовослужбовці ЗСУ отримують наступні типи реабілітації: фізичну, психологічну та ерготерапію.

Реабілітаційний центр «RECOVERY», м. Вінниця здійснює фізичну, психологічну та мовленнєву реабілітації і ерготерапію.

В Центрі психологічної підтримки «Разом з тобою» м. Івано-Франківськ

Військовослужбовці ЗСУ отримують психологічну реабілітацію.

До кінці 2025 року в рамках проекту «Центри відновлення здоров'я» буде створено ще 4 центри реабілітації та відновлення ментального здоров'я, що надає можливість ще більшій кількості військовослужбовцям ЗСУ пройти реабілітацію і повернутись до повноцінного життя.

ЗМІСТ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

CONTENT OF SOCIAL ADAPTATION OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS IN AN INCLUSIVE SOCIAL ENVIRONMENT

Рогозовець Антоніна Григорівна

*магістратура, група ЗСР-24, спеціальність «Соціальна робота»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

Rogozovets1993@ukr.net

*Науковий керівник: Іванова І.Б., к.пед.н., доцент,
доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-8735-1796>

irboriv@gmail.com

Анотація. У роботі системно розкрито зміст соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб похилого віку та осіб з інвалідністю в умовах інклюзивного середовища стаціонарного цілодобового догляду. На прикладі Ржищівського геріатричного пансіонату показано, як правові рамки, стандарти соціальних послуг і міжсвідомча координація забезпечують безпеку, безбар'єрність, приватність і підтримку автономії мешканців. Представлено результати опитування мешканців Ржищівського геріатричного пансіонату з метою визначення особливостей адаптації в нових умовах проживання. Практика пансіонату узгоджується з державними стандартами надання соціальних послуг і принципами інклюзії, відповідає вимогам безбар'єрності середовища та доступності інформації, розумного пристосування, індивідуального підходу, міжпрофесійної взаємодії соціальних працівників, медичних фахівців, психологів, реабілітологів. Проаналізовано результати опитування респондентів, які прибули із Донецької, Луганської, Харківської областей у 2022 року і тих, які прибули в 2025 році із Донецької області.

Annotation. The work systematically reveals the content of social adaptation of internally displaced elderly people and people with disabilities in an inclusive environment of stationary 24-hour care. Using the example of the Rzhyschiv geriatric boarding house, it is shown how the legal framework, social service standards and interagency coordination ensure safety, barrier-free living, privacy and support for the autonomy of residents. The results of a survey of residents of the Rzhys-

hchiv geriatric boarding house are presented in order to determine the features of adaptation in new living conditions. The practice of the boarding house is consistent with state standards for the provision of social services and the principles of inclusion, meets the requirements of a barrier-free environment and accessibility of information, reasonable adaptation, an individual approach, interprofessional interaction of social workers, medical specialists, psychologists, and rehabilitation specialists. The results of a survey of respondents who arrived from Donetsk, Luhansk, and Kharkiv regions in 2022 and those who arrived from Donetsk region in 2025 were analyzed.

Основна частина. Ржищівський геріатричний пансіонат (Київська область) — це стаціонарний інтернатний заклад соціального захисту для цілодобового проживання громадян похилого віку та осіб з інвалідністю, які за станом здоров'я потребують стороннього догляду, соціально-побутового та медичного обслуговування, соціальних послуг і комплексу реабілітаційних заходів. Робота закладу спрямована на створення відчуття дому, затишку, безпеки, простору для самостійності, приватності та підтримки гідності кожної людини. Від початку повномасштабного вторгнення тут проживало 127 ВПО з різних областей України, що зумовило посилення уваги до адаптаційних потреб літніх людей і осіб з інвалідністю від відновлення базової безпеки до інтеграції у спільноту пансіонату.

Базові гарантії прав ВПО та порядок доступу до соціальних послуг визначаються законодавством України, яке створює підґрунтя інклюзивних практик у геріатричних установах (реєстрація, соціальна підтримка, охорона здоров'я, реабілітація, недискримінація, участь). Практика пансіонату узгоджується з державними стандартами надання соціальних послуг і принципами інклюзії, безбар'єрності середовища, доступності інформації, розумного пристосування, індивідуального підходу, міжпрофесійної взаємодії (соціальні працівники, медичні фахівці, психологи, реабілітологи).

Заклад зареєстрований у реєстрі надавачів соціальних послуг і працює через Єдину інформаційну систему соціальної сфери (ЄІССС). Електронні кабінети спрощують звернення щодо соціальної підтримки, обмін інформацією між надавачами, визначення та перегляд індивідуальної оцінки потреб, це дає змогу швидко маршрутизувати людину до потрібної послуги,

а персоналу зосередитись на якісному супроводі відповідно до державних стандартів.

З метою виявлення особливостей адаптації внутрішньо переміщених осіб похилого віку та осіб з інвалідністю до умов проживання в Ржищівському геріатричному пансіонаті нами проведено анкетування мешканців. В опитуванні взяли участь 54 внутрішньо переміщені особи, які проживають у медичному, психоневрологічному та паліативному відділеннях. Наймолодший учасник опитування — 29 років, найстарший — 90. Респондентів було поділено на дві групи: *перша* — ті, які проживають в закладі з березня 2022 року; *друга* — ті, які прибули в 2025 році.

Перша група — 40 внутрішньо переміщених осіб з Донецької, Луганської, Харківської областей, з яких: 17 осіб (жінки) — клієнти, які здатні до самообслуговування, пересуваються самостійно, повністю адаптовані до умов проживання в пансіонаті. Самостійно виконують гігієнічні процедури, приймають їжу. Внутрішній стан цих респондентів задовільний, вони почуваються в безпеці, хоч часто згадують своє минуле з відчуттям втрати. За час проживання в пансіонаті знайшли нових друзів, цікавляться всім, що відбувається навколо, беруть участь в гуртках та заходах, які для них проводяться, спілкуються з іншими мешканцями, задоволені розпорядком закладу, роботою персоналу. Найбільш позитивним у проживанні в пансіонаті вважають безпеку та створений затишок. Люблять прогулянки з розвагами, з задоволенням займаються ліпленням, плетінням ротангом, малюванням, вишивкою, полюбляють чаювання в бібліотеці. Двоє клієнтів знайшли собі пару і вирішили проживати разом. Переїхати до іншого закладу жоден респондент не виявив бажання. Основними труднощами в адаптації вважають втрату зв'язків з родичами та друзями, страх за майбутнє. На питання «Що б хотіли змінити в своєму житті, проживаючи тут» 80% опитаних хотіли б, щоб закінчилась війна і зустрітися з рідними, а 20% бажають мати більше медичних послуг.

23 особи (жінки) — маломобільні, ті, які потребують постійної допомоги в прийомі їжі, в одяганні, не пересуваються самостійно без сторонньої допомоги. П'ять осіб мають проблеми зі сном, скаржаться на частий біль, але задоволені якістю харчування, ставленням персоналу, почуваються в безпеці. Найбільш позитивним у проживанні в пансіонаті для них є те, що з ними завжди є хтось поруч. Найбільше подобається слухати, коли їм

читають книги, не бажають нікуди переїжджати. Основними труднощами в адаптації було подолання тривоги, в т. ч. і при звиканні до нового оточення. 17 осіб пересуваються за допомогою інвалідних візків та інших допоміжних засобів. Вони самостійно проводять гігієнічні процедури, одягаються, їдять, мають стабільний психоемоційний стан. Цікавляться життям пансіонату, займаються вишивкою, слідкують за новинами з телебачення, користуються інтернетом, зберігають зв'язки з родичами, задоволені харчуванням та роботою обслуговуючого персоналу. Їм вистачає особистого простору, вони спілкуються з іншими мешканцями, допомагають новоприбулим орієнтуватися в закладі. Найбільш позитивним вважають відчуття безпеки, захищеність. Їм подобається проживання в пансіонаті, бажання змінювати заклад не мають, оскільки знайшли тут нові знайомства та нових друзів.

Друга група респондентів — це 14 клієнтів, які прибули в пансіонат у 2025 році з Донецької області. 20% з них (3 особи жіночої статі) проживають з січня-березня цього року та 80% (11 осіб — 5 жінок та 6 чоловіків) прибули в серпні 2025 року. Одна особа має інвалідність II групи з дитинства, 4 особи з інвалідністю II—III груп загального захворювання.

Клієнти, які прибули на початку року мають здатність до самообслуговування, продовжують свою активну діяльність, приймають участь у житті закладу. Ці особи мають стабільний позитивний психоемоційний стан, легко спілкуються з іншими, самостійно себе обслуговують, відчують, що життя має сенс і в цьому закладі, відчують надію на майбутнє, знаходять розуміння з персоналом, зберігають зв'язки з родичами та друзями. Найбільш позитивним вважають увагу до себе і повагу від оточуючих. Найулюбленіші заняття — упорядкування книжкового фонду бібліотеки, оформлення приміщення.

Клієнти, які прибули в пансіонат в серпні цього року (11 осіб) перебувають в процесі адаптації до нового середовища. Вони здатні до самообслуговування, але їм ще важко через тривожні думки, вони мають відчуття втрати, часто їх лякають сигнали повітряної тривоги. Водночас, вони вже ближче спілкуються з іншими мешканцями, починають брати участь у житті пансіонату — годують тварин, допомагають доставляти їжу до відділень. Основними труднощами вважають відновлення документів, банківських карт, виплат. Одне на всіх спільне бажання — щоб якнайшвидше закінчилась війна і зустрітися з рідними.

**ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА САМООЦІНКУ
ТА ОБРАЗ ТІЛА У ЖІНОК**
**THE IMPACT OF SOCIAL MEDIA ON SELF-ESTEEM
AND BODY IMAGE IN WOMEN**

Романенкова Олена Юріївна

кандидат медичних наук, доцент кафедри
психології, соціальної роботи та педагогіки,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
olenarom2022@gmail.com

Радченко Лейла Десловірівна

студентка другого освітнього рівня «магістр»,
спеціальність «Психологія»,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
leila.radchenco@gmail.com

Анотація. У статті розглядається дослідження впливу соціальних мереж на формування самооцінки та образу тіла у жінок. Актуальність теми полягає в зростанні ролі цифрової сфери у житті сучасної особистості та підсиленні соціального тиску щодо відповідності ідеалізованим стандартам зовнішності. Мета дослідження включає виявлення та аналіз психологічних механізмів впливу соціальних мереж на формування самооцінки та образу тіла у жінок різних вікових категорій. Для досягнення поставленої мети застосовано комплекс емпіричних методів: анкетування для виявлення особливостей користування соціальними мережами та рівня самооцінки, а також проведення фокус-груп для аналізу реакцій жінок на різні типи медіаконтенту.

Annotation. The article presents a study of the influence of social media on the formation of self-esteem and body image in women. The relevance of the topic lies in the growing role of the digital sphere in modern life and the increasing social pressure to conform to idealized standards of appearance. The aim of the research is to identify and analyze the psychological mechanisms of social media influence on the formation of self-esteem and body image among women of different age groups. To achieve this goal, a set of empirical methods was applied: a questionnaire survey to study the specifics of social media use and self-esteem level, as well as focus groups to analyze women's reactions to different types of media content.

Введення. У контексті сучасного інформаційного суспільства соціальні мережі набули статусу важливого чинника повсякден-

ної комунікативної практики, особливо серед жіночої аудиторії, яка активно використовує цифровий простір для міжособистісної взаємодії, самовираження та конструювання власної ідентичності. Соціальні медіаплатформи здійснюють вплив на формування уявлень про нормативи зовнішності, стандарти життєвого стилю та моделі соціального успіху, що закономірно позначається на психологічному благополуччі, рівні самооцінки та особливостях сприйняття власного тіла. Протягом останніх років спостерігається зростання наукового інтересу до даної проблематики, про що свідчить збільшення кількості емпіричних досліджень, які демонструють кореляційні зв'язки між експозицією ідеалізованого візуального контенту та виникненням у жінок різних вікових груп відчуття невідповідності соціальним стандартам, підвищеної тривожності, незадоволеності власною зовнішністю та депресивної симптоматики. З огляду на це, дослідження механізмів впливу соціальних мереж на самооцінку та образ тіла становить актуальне та соціально релевантне завдання сучасної психологічної науки.

Методи дослідження. Для збору первинних емпіричних даних було реалізовано онлайн-опитування на базі соціальної мережі Instagram. Вибіркову сукупність становили 45 респонденток жіночої статі, які характеризуються систематичним та активним використанням соціальних медіаплатформ. Вибір методу опитування обґрунтовується його методологічною доступністю, можливістю оперативного збору даних, а також придатністю для отримання самозвітної інформації щодо суб'єктивних переживань, поведінкових патернів та індивідуальних когнітивно-оцінних процесів респонденток.

Розроблений дослідницький інструментарій — структурований опитувальник — включав блоки питань, орієнтованих на діагностику наступних параметрів:

- інтенсивності (частоти) використання соціальних мереж;
- домінуючих медіаплатформ у цифровій активності респонденток;
- віку початку систематичного користування соціальними мережами;
- суб'єктивної оцінки рівня самооцінки (за десятибальною шкалою);
- частоти здійснення соціальних порівнянь з іншими користувачами;

- динаміки емоційного стану (зміни настрою) після взаємодії із соціальними мережами;
- особливостей ставлення до власного тіла та тілесного образу;
- характеру впливу зворотного зв'язку (лайків, коментарів) на емоційний стан;
- практик використання графічних фільтрів та цифрового редагування власних зображень;
- досвіду участі в онлайн-трендах та челенджах, пов'язаних із демонстрацією зовнішності;
- наявності та характеру переживання бодішеймінгу;
- впливу соціальних мереж на поведінкові стратегії (дотримання дієт, фізична активність, звернення до косметичних процедур);
- рівня емоційної напруги, що виникає під час перегляду медіаконтенту;
- застосування стратегій фільтрації (селекції) контенту з метою редукції психологічного впливу.

Опитувальник містив питання відкритого та закритого типу, що забезпечило можливість отримання як описових, так і оцінних відповідей стосовно рівня самооцінки, особливостей тілесного самосприйняття та специфіки емоційних реакцій респонденток на медіаконтент.

Для забезпечення комплексності дослідницького підходу та верифікації даних, отриманих шляхом опитування, передбачається реалізація експериментального дослідження із залученням двох незалежних груп. З метою емпіричного аналізу безпосереднього впливу медіаконтенту на параметри самосприйняття.

До участі в експерименті буде залучено дві незалежні групи респонденток, які піддаватимуться впливу диференційованих типів візуального стимульного матеріалу.

Експериментальна група 1: експонуватиметься до ідеалізованих візуальних репрезентацій жіночого тіла, включаючи зображення професійних моделей, фітнес-інфлюенсерів та глянцевої інтерпретації зовнішності, що характеризуються високим ступенем естетичної обробки.

Експериментальна група 2: переглядатиме бодіпозитивний контент та візуальні матеріали, що репрезентують реалістичне, нефільтроване відображення зовнішності.

По завершенні експозиції стимульного матеріалу учасниці обох груп проходять постекспериментальне опитування, спрямоване на діагностику наступних психологічних параметрів:

- актуального емоційного стану;
- рівня задоволеності власним тілом;
- інтенсивності схильності до соціальних порівнянь (бажання порівнювати себе з іншими);
- динаміки самооцінки (порівняно з доекспериментальним рівнем);
- мотиваційних тенденцій щодо модифікації власної зовнішності.

Застосування двогрупового експериментального методу забезпечить можливість компаративного аналізу психологічних реакцій на диференційовані типи медіаконтенту та емпіричної верифікації гіпотези щодо диференційного впливу ідеалізованих візуальних репрезентацій порівняно з реалістичними зображеннями на параметри самосприйняття та тілесного образу респонденток.

Методологія цього дослідження базується на поєднанні двох взаємодоповнюючих методів вивчення впливу соціальних мереж на самооцінку та образ тіла жінок. Проведене онлайн-опитування в Instagram дало змогу зібрати дані про особистий досвід респонденток: як часто вони користуються соціальними мережами, як це впливає на їхні емоції та ставлення до власної зовнішності, наскільки часто вони порівнюють себе з іншими, і як лайки та коментарі позначаються на їхньому самопочутті. Цей метод допоміг отримати детальну картину того, як жінки переживають взаємодію з цифровим простором і як це відбивається на їхньому самосприйнятті.

Запланований експеримент з двома групами учасниць дозволить перевірити, чи справді різні типи контенту по-різному впливають на психологічний стан жінок. Порівнюючи реакції на ідеалізовані зображення та реалістичний контент, ми зможемо з'ясувати, який саме тип візуального матеріалу сильніше впливає на задоволеність власним тілом, самооцінку та бажання змінити свою зовнішність. Поєднання результатів опитування та експерименту дасть комплексне розуміння того, як саме соціальні мережі формують уявлення жінок про себе, що є важливим кроком у дослідженні психології цифрової комунікації.

Список використаних джерел

1. McLean, S.A., Paxton, S.J., Wertheim, E.H. *et al.* Selfies and social media: relationships between self-image editing and photo-investment and body dissatisfaction and dietary restraint. *J Eat Disord* 3 (Suppl 1), O21 (2015). <https://doi.org/10.1186/2050-2974-3-S1-O21>
2. Tiggemann, M., Hayden, S., Brown, Z., & Veldhuis, J. (2018). The effect of Instagram «likes» on women's social comparison and body dissatisfaction. *Body Image*, 26, 90–97. <https://doi.org/10.1016/j.bodyim.2018.07.002>
3. Vandenbosch, L., Fardouly, J., & Tiggemann, M. (2022). Social Media and Body Image: Recent Trends and Future Directions. *Current Opinion in Psychology*.
4. Renee Engeln, Ryan Loach, Megan N. Imundo, Anne Zola, (2020) Compared to Facebook, Instagram use causes more appearance comparison and lower body satisfaction in college women, *Body Image*, Volume 34, Pages 38–45, ISSN 1740-1445, <https://doi.org/10.1016/j.bodyim.2020.04.007>.
5. Єгупов М.В. Ідентичність як атрибут людини і суспільства. 2015. С. 16–85. URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2019/01/Egupov_29.12.2015_disertac.pdf
6. Cosmetic procedures in the U.S. Statistics & Facts. Statista. URL: <https://www.statista.com/topics/3734/cosmetic-surgery/#topicOverview>

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ
ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СОЦІАЛЬНУ РОБОТУ
З ДІТЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ**

**CURRENT TRENDS IN THE IMPLEMENTATION
OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN SOCIAL WORK
WITH CHILDREN WITH DISABILITIES**

Росоха Наталія Михайлівна

викладачка кафедри соціальної роботи,

Карпатський інститут підприємництва Університету «Україна».

ORCID: <http://orcid.org/0009-0005-2986-689X>

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-11>

kip_rosokha@uu.ua

Анотація. У статті розглянуто сучасні тенденції цифровізації соціальної роботи з дітьми з інвалідністю. Проаналізовано міжнародний досвід (UNICEF, WHO, OECD) та українські підходи до впровадження цифрових технологій у систему соціального захисту. Окреслено ключові проблеми, пов'язані з етичними викликами, цифровою нерівністю та конфіденційністю даних. Показано практичне застосування цифрових інструментів у сфері інформаційної, психологічної, правової та освітньої підтримки дітей з особливими освітніми потребами. Наголошено на необхідності створення на-

ціональних стандартів цифрової етики та впровадження принципів інклюзивності у цифрову трансформацію соціальної сфери.

Annotation. *The paper examines the current trends in the digitalization of social work with children with disabilities. It analyzes international experience (UNICEF, WHO, OECD) and Ukrainian approaches to implementing digital technologies in social protection systems. The study highlights key issues related to ethical challenges, digital inequality, and data confidentiality. It demonstrates the practical application of digital tools in providing information, psychological, legal, and educational support to children with special educational needs. The author emphasizes the need to develop national standards of digital ethics and to incorporate inclusiveness principles into the digital transformation of the social sector.*

Актуальність теми зумовлена зростанням ролі цифрових технологій у забезпеченні соціальної підтримки дітей з інвалідністю, особливо в умовах воєнного часу та масштабних гуманітарних викликів. Сучасна соціальна робота все частіше спирається на цифрові ресурси, що трансформують підходи до комунікації, діагностики, навчання та надання допомоги вразливим категоріям населення. В Україні цифровізація соціальної сфери розглядається як ключовий напрям реалізації принципів безбар'єрності та інклюзивності [1]. Проте розвиток цифрових інструментів у роботі з дітьми з інвалідністю потребує не лише технологічного вдосконалення, а й глибокого осмислення етичних і соціальних наслідків їх застосування.

Науковий дискурс у цій сфері характеризується багатовимірністю підходів. Семігіна наголошує на необхідності збалансування інновацій і готовності соціальної системи до їх впровадження, підкреслюючи значення цифрової грамотності фахівців і формування етичних стандартів у цифровій практиці [2]. У співавторстві з Шкуро та Новаком дослідниця окреслює засади вебдоступності цифрових платформ, що забезпечують інклюзивність і адаптивність сервісів для користувачів з інвалідністю, зокрема на основі стандартів WCAG 2.1 та ДСТУ EN 301 549:2022 [3]. Ihnatenko та Sadzaglishvili розглядають цифровізацію соціальних послуг як ключовий інструмент реагування на кризові умови війни, підкреслюючи важливість інтеграції онлайн-підтримки та моніторингу потреб сімей [4].

Skliar акцентує на етичних аспектах використання цифрових технологій, наголошуючи на ризиках формалізації допомоги

та втрати емпатійного компоненту у стосунках між фахівцем і клієнтом [5]. Reamer підкреслює проблеми, пов'язані із впровадженням штучного інтелекту в соціальну практику, зокрема питання захисту конфіденційності, алгоритмічної справедливості та відповідальності за прийняття рішень [6].

Міжнародний досвід підтверджує, що ефективність цифрових сервісів у соціальній сфері залежить від поєднання технічних стандартів і гуманістичних принципів. OECD наголошує на необхідності формування цілісних політик цифрової інклюзії, прозорості й підзвітності [7]. WHO у «Глобальній стратегії цифрового здоров'я 2020–2025» визначає пріоритетом розвиток безпечних, етичних і взаємопов'язаних цифрових платформ [8]. UNICEF у дослідженні «Responsible Data for Children» окреслює концепцію відповідального використання дитячих даних як частину захисту прав дитини у цифровому середовищі [9].

Таблиця 1

**Використання цифрових платформ у соціальній роботі
з дітьми з інвалідністю**

Напрямок підтримки	Цифрові інструменти	Приклади застосування
Інформаційна підтримка	Вебпортали, мобільні застосунки, інтерактивні чати	Доступ до інформації про права дітей з інвалідністю, онлайн-каталоги ресурсів, гарячі лінії допомоги
Психологічна підтримка	Онлайн-консультації, телемедицина, чат-боти підтримки	Проведення психологічних сесій, кризових інтервенцій, дистанційна терапія
Правовий захист	Платформи для електронних звернень і консультацій	Подання скарг, отримання онлайн-консультацій юристів, моніторинг звернень
Освітня інтеграція	Платформи дистанційного навчання, VR/AR-технології	Адаптація навчального контенту для дітей з порушеннями зору чи слуху, інклюзивне навчання
Соціальна інтеграція	Онлайн-спільноти, соціальні мережі, цифрові клуби	Соціальна взаємодія, залучення дітей до волонтерських і культурних ініціатив

Застосування цифрових технологій у соціальній роботі з дітьми з інвалідністю передбачає поєднання кількох ключових напрямів — інформаційного, психологічного, правового, освітньо-

го та інтеграційного. Узагальнення відповідних практик представлено в таблиці, адаптованій до специфіки роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Попри очевидні переваги цифровізації, залишаються суттєві проблеми — цифрова нерівність, конфіденційність даних і професійна етика. Частина дітей з інвалідністю має обмежений доступ до інтернету чи адаптованих пристроїв, що знижує ефективність онлайн-послуг [4]. Крім того, надмірна автоматизація процесів може призводити до втрати гуманістичного виміру соціальної підтримки [5]. Для мінімізації таких ризиків необхідно поєднувати технологічні рішення з принципами емпатії, довіри та професійної відповідальності, впроваджуючи етичні аудити цифрових систем [6].

Україна демонструє швидкий прогрес у цифровій трансформації соціальної сфери (зокрема розвиток платформ «Дія» та ЄІССС), однак відсутність уніфікованого етичного кодексу цифрової соціальної роботи ускладнює правозастосування та знижує ефективність надання послуг [2]. Тому подальший розвиток цифрових інструментів у соціальній роботі має відбуватися на основі поєднання технологічних інновацій і гуманістичних принципів, що забезпечують справедливість, безпеку та інклюзивність для всіх учасників соціального процесу.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : Розпорядження / Кабінет Міністрів України № 366-р від 14.04.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80>.
2. Семигіна Т.В. Advancing digital social services in Ukraine: A race between innovation and readiness. *Стратегічні напрями розвитку науки: фактори впливу та взаємодії* : зб. наук. пр. за матеріалами VI Міжнар. наук. конф. Вінниця : UKRLOGOS Group, 2025. С. 95–102.
3. Семигіна Т.В., Шкуро В.П., Новак А.С. Врахування стандартів вебдоступності при розробленні навчальних онлайн-платформ. *Інтелектуальний ресурс сьогодення: наукові задачі, розвиток та запитання* : матеріали I Міжнар. наук. конф. Вінниця : ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2023. С. 69–73. DOI: 10.36074/mcnd-06.10.2023.
4. Ihnatenko K., Sadzaglishvili Sh. The digitalization of social services in response to the war in Ukraine. *Social Work and Education*. 2023. Vol. 10, No. 3. P. 276–289. DOI: 10.25128/2520-6230.23.3.2.
5. Skliar T. Ethical standards for digital technology use in social work practice. *Social Work and Education*. 2021. Vol. 8, No. 1. P. 42–50. DOI: 10.25128/2520-6230.21.1.3.

6. Reamer F.G. Artificial Intelligence in Social Work: Emerging Ethical Issues. *International Journal of Social Work Values and Ethics*. 2023. Vol. 20, No. 2. P. 52–71. DOI: 10.55521/10-020-205.

7. OECD. Going Digital Integrated Policy Framework. Paris : OECD Publishing, 2021.

8. World Health Organization (WHO). Global Strategy on Digital Health 2020–2025. Geneva : WHO, 2020.

9. UNICEF. Responsible Data for Children. New York : UNICEF, 2022.

ФІЛОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ПРИНЦИПИ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

THE PHILOLOGICAL ASPECT OF THE INCLUSIVE ENVIRONMENT AND THE PRINCIPLES OF INCLUSIVE EDUCATION

Рябокінь Наталія Олександрівна

*кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри філології
та соціально-гуманітарних дисциплін,*

Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5950-8798>

nverbowa161@gmail.com

Водян Василь Петрович

здобувач другого рівня вищої освіти,

спеціальність «Філологія»,

Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

Анотація. У тезах розглянуто філологічний аспект формування інклюзивного освітнього середовища як важливий чинник розвитку гуманістичної культури спілкування. Підкреслено, що мова є ключовим інструментом формування цінностей інклюзії, адже саме через мовлення педагог передає повагу, толерантність і прийняття. У роботі акцентовано увагу на необхідності використання етичної та недискримінаційної лексики, яка сприяє створенню позитивного комунікативного простору. Наведено методичні рекомендації щодо адаптації навчальних програм і використання мультимедійних технологій у роботі зі здобувачами з особливими освітніми потребами. Також узагальнено основні принципи інклюзивної освіти, серед яких — рівність можливостей, індивідуальний підхід, комунікативна підтримка, взаємоповага та мовна етика. Зроблено висновок, що формування інклюзивного середовища неможливе без розвитку мовної культури педагогів, оскільки саме слово має потужний вплив на емоційний стан і самооцінку

особистості. Філологічна складова інклюзії визначається як базовий елемент професійної компетентності сучасного педагога.

Annotation. *The theses examine the philological aspect of forming an inclusive educational environment as an important factor in developing a humanistic culture of communication. It is emphasized that language is a key instrument in shaping the values of inclusion, as it is through speech that a teacher conveys respect, tolerance, and acceptance. The paper highlights the necessity of using ethical and non-discriminatory vocabulary that contributes to the creation of a positive communicative space. Methodological recommendations are provided for adapting educational programs and using multimedia technologies when working with students with special educational needs. The main principles of inclusive education are also summarized, including equal opportunities, an individual approach, communicative support, mutual respect, and linguistic ethics. It is concluded that the formation of an inclusive environment is impossible without the development of teachers' linguistic culture, since language has a powerful impact on an individual's emotional state and self-esteem. The philological component of inclusion is defined as a fundamental element of the modern teacher's professional competenc*

Мова — ключовий чинник у формуванні інклюзивної культури. Саме через мовлення педагог передає цінності, демонструє повагу до особистості та створює атмосферу прийняття. Використання етичної, недискримінаційної лексики є важливою умовою інклюзивного освітнього процесу. Наприклад, замість висловів «дитина-інвалід» доцільно вживати «дитина з інвалідністю» або «дитина з особливими освітніми потребами».

Такі лінгвістичні зміни свідчать про еволюцію суспільної свідомості, формування гуманістичного мовного простору. Для філологів особливо актуальним є дослідження комунікативних стратегій у роботі зі здобувачами з особливими освітніми потребами: спрощення синтаксису, візуалізація інформації, добір доступних мовних структур, адаптація лексики. Дане питання досліджували науковці, зокрема вітчизняні Н. Рябокінь, Н. Дяченко, І. Ковальчук, С. Мельник, О. Ткаченко [1–5].

За Наталією Рябокінь: «Викладання української мови за професійним спрямуванням має свою специфіку. Мова є не лише засобом комунікації, але й інструментом для розвитку професійних компетентностей. Для студентів з особливими потребами важливим є створення адаптованих програм навчання, що

враховують їхні здібності та потреби в індивідуальному навчанні. Використання мультимедійних технологій, спеціалізованих навчальних матеріалів, індивідуальних завдань є важливими складовими інклюзивного підходу в навчанні» [4, с. 505].

Авторка пропонує методичні підходи та рекомендації для викладачів ЗВО. Зокрема,

1) інтеграція інклюзивних методик у навчальний процес: важливо використовувати методи, які забезпечують рівні можливості для всіх здобувачів, зокрема колективні завдання, групу роботу, індивідуалізацію завдань;

2) адаптація матеріалів: розробка спеціальних матеріалів для здобувачів з особливими потребами, що забезпечують наочність та доступність інформації;

3) психологічна підтримка: здійснення моніторингу емоційного стану здобувачів та надання консультаційної допомоги, що допомагає зменшити стрес та підвищити рівень впевненості слухачів;

4) мультимедійні технології: використання мультимедійних презентацій, відео- та аудіо-матеріалів для полегшення сприйняття навчального матеріалу» [4, с. 505].

За І. Ковальчук, основними принципами інклюзивної освіти є:

- рівність можливостей у навчанні;
- індивідуальний підхід до кожного здобувача;
- комунікативна підтримка — формування доброзичливої мовної атмосфери;
- співпраця та взаємоповага між усіма учасниками освітнього процесу;
- мовна етика — усвідомлене використання коректних мовних формул спілкування [2].

Отже, формування інклюзивного середовища неможливе без розвитку мовної культури педагогів, адже саме слово здатне або підтримати, або травмувати особистість. Таким чином, філологічна складова інклюзії виступає базовим елементом професійної компетентності сучасного вчителя та викладача.

Список використаних джерел

1. Ковальчук І. Інклюзивна освіта у вищих навчальних закладах України: міжнародний досвід. Київ : Видавництво «Педагогічна думка», 2022. 198 с.
2. Мельник С. Психолінгвістичні аспекти інклюзивного навчання. Львів : Видавництво «Світ», 2020. 164 с.

3. Рябокінь Н.О. Психолого-педагогічні основи освітньої інклюзії при викладанні української мови за професійним спрямуванням. Міжнародна науково-практична конференція «Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики». 2024. С.505.

4. Рябокінь Н.О. Дяченко Н.В. Психолого-педагогічні основи освітньої інклюзії при викладанні іноземної мови. Міжнародна науково-практична конференція «Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики». 2024. С. 502.

5. Ткаченко О.М. Інклюзивна освіта в Україні: проблеми та перспективи. Київ: Видавництво «Освіта», 2020. 256 с.

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ОСВІТНЬОЇ ІНКЛЮЗІЇ
ПРИ ВИКЛАДАННІ ПРАКТИЧНОГО КУРСУ
ДРУГОЇ (НІМЕЦЬКОЇ) ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ЗВО
FOUNDATIONS OF INCLUSIVE EDUCATION
IN TEACHING GERMAN AS A SECOND FOREIGN LANGUAGE
AT UNIVERSITIES**

Рябокінь Наталія Олександрівна

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри філології
та соціально-гуманітарних дисциплін,

Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5950-8798>

nwerbowa161@gmail.com

Анотація. Інклюзивне навчання другої іноземної мови, зокрема німецької, потребує застосування психолого-педагогічних підходів, які враховують когнітивні, емоційні та соціальні особливості здобувачів. У роботі розглянуто теоретичні засади інклюзивної освіти у вищих навчальних закладах, психолого-педагогічні принципи організації практичного курсу другої іноземної мови та методики, що забезпечують ефективне навчання студентів із різними освітніми потребами. Особлива увага приділена створенню безпечного та підтримуючого середовища, використанню інтерактивних технологій, проектної діяльності, рольових ігор, кейс-методів, а також диференційованих завдань і мультимедійних ресурсів. Рекомендовано системне використання інклюзивних методик та регулярний зворотний зв'язок для адаптації навчальних матеріалів до потреб різних категорій здобувачів. У результаті психолого-педагогічні основи інклюзивного навчання забезпечують рівний доступ до знань, мотивують здобувачів та формують сприятливе соціально-психологічне середовище в зво.

***Annotation.** Inclusive teaching of a second foreign language, particularly German, requires the application of psychological and pedagogical approaches that take into account students' cognitive, emotional, and social characteristics. This work examines the theoretical foundations of inclusive education in higher education institutions, the psychological and pedagogical principles for organizing a practical course in a second foreign language, and methods that ensure effective learning for students with diverse educational needs. Special attention is given to creating a safe and supportive environment, using interactive technologies, project-based activities, role-playing games, case-study methods, as well as differentiated tasks and multimedia resources. The systematic use of inclusive methods and regular feedback is recommended to adapt learning materials to the needs of different student groups. As a result, the psychological and pedagogical foundations of inclusive teaching ensure equal access to knowledge, motivate students, and foster a favorable socio-psychological environment in higher education institutions.*

Сучасна вища освіта орієнтована на забезпечення рівного доступу до навчання для всіх студентів, включно з особами з особливими освітніми потребами та різним рівнем підготовки. Інклюзивне навчання іноземних мов, зокрема другої (німецької) іноземної мови, потребує застосування психолого-педагогічних підходів, які враховують когнітивні, емоційні та соціальні особливості студентів. Психолого-педагогічні підходи у процесі інклюзивного навчання дозволяють створити безпечне та підтримуюче середовище, де кожен студент має можливість максимально реалізувати свої здібності, розвинути мовну компетенцію та інтегруватися у соціальне середовище університету. Дане питання досліджували науковці, зокрема вітчизняні Н. Рябокін, Н. Дяченко, І. Ковальчук, С. Мельник, О. Ткаченко та ін. [2; 3; 4; 5; 6].

Мета дослідження: проаналізувати психолого-педагогічні основи освітньої інклюзії у процесі викладання практичного курсу другої іноземної мови у закладах вищої освіти та визначити ефективні методики, що сприяють формуванню комунікативної компетенції всіх студентів.

Завдання: 1) розглянути теоретичні основи освітньої інклюзії; 2) визначити специфіку навчання другої іноземної мови в умовах інклюзії; 3) запропонувати практичні методики для забезпечення ефективного навчання студентів з різними освітніми потребами.

Розглянемо теоретичні засади інклюзивного навчання другої іноземної мови. Інклюзивна освіта у вищих закладах передбачає створення умов для рівного доступу до навчання здобувачів із різними освітніми потребами. Психолого-педагогічні засади включають: 1) індивідуальний підхід; 2) зонування навчального матеріалу; 3) використання мультимедійних та інтерактивних ресурсів; 4) формування соціально-психологічного комфорту.

Для здобувачів із особливими освітніми потребами важливо забезпечити: 1) візуальні підказки та схеми, які допомагають орієнтуватися у граматичних та лексичних структурах; 2) доступні тексти та аудіоматеріали з можливістю повторного прослуховування і читання; 3) варіативні завдання, які дозволяють студенту обирати спосіб виконання роботи: письмово, усно або у форматі мультимедійного проекту.

Для забезпечення ефективного інклюзивного навчання застосовуються:

Проектна діяльність: здобувачі створюють міні-проекти на задану тему, що стимулює активне використання мови у контексті реальних ситуацій.

Рольові ігри: відпрацювання діалогів у ситуаціях повсякденного життя або професійної комунікації.

Кейс-методи: розбір ситуацій з соціально-культурного життя, які демонструють мовні та комунікативні нюанси.

Парне та групове навчання, яке сприяє розвитку соціальної взаємодії та підтримки між здобувачами різних груп.

Щодо психологічних аспектів інклюзії, то необхідно забезпечити:

Зняття мовного страху: регулярна підтримка викладачем і однокласниками, позитивний зворотний зв'язок, наголос на комунікаційних цілях замість ідеальної вимови.

Психологічна підтримка студентів дорослого віку та ветеранів: увага до рівня емоційного навантаження, створення безпечного середовища для навчання після травматичного досвіду.

Мотивація до навчання: формування внутрішньої потреби у використанні другої іноземної мови як інструменту професійного та соціального розвитку.

Слід зазначити практичні результати застосування інклюзивних методик:

1) підвищення академічних результатів: здобувачі краще засвоюють граматику та лексику, активніше беруть участь у дискусіях;

2) соціальна інтеграція: здобувачі із різними освітніми потребами активно взаємодіють із однокурсниками, обмінюються досвідом, відчувають себе частиною академічної спільноти;

3) формування компетенцій XXI століття: комунікативна компетенція, критичне мислення, міжкультурна обізнаність, толерантність до різноманіття.

Проаналізувавши дане питання, можна дати рекомендації для викладачів:

1) враховувати психолого-педагогічні особливості кожної категорії здобувачів при плануванні занять;

2) використовувати інтерактивні технології та диференційовані завдання для активізації всіх слухачів;

3) підтримувати емоційний комфорт здобувачів, заохочувати самовираження та ініціативу;

4) регулярно проводити рефлексію та зворотний зв'язок, щоб адаптувати навчальні методики до конкретної групи слухачів.

Отже, психолого-педагогічні основи інклюзивного навчання є ключовим фактором успішного викладання практичного курсу другої (німецької) іноземної мови у закладах вищої освіти. Вони дозволяють забезпечити рівний доступ до знань здобувачам із різними освітніми потребами, віковими та життєвими особливостями. Інклюзивні методики не лише підвищують академічні результати, але й сприяють соціальній інтеграції студентів, формують толерантність, міжкультурну обізнаність та готовність до командної роботи. Викладачі другої іноземної мови повинні системно застосовувати психолого-педагогічні підходи, інтерактивні технології та диференційовані завдання, щоб забезпечити ефективне, доступне та мотивуюче навчання для здобувачів різних категорій.

Список використаних джерел

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 28.10.2025).

2. Ковальчук І. Інклюзивна освіта у вищих навчальних закладах України: міжнародний досвід. Київ : Видавництво «Педагогічна думка», 2022. 198 с.

3. Мельник С. Психолінгвістичні аспекти інклюзивного навчання. Львів : Видавництво «Світ», 2020. 164 с.

4. Рябокінь Н.О. Психолого-педагогічні основи освітньої інклюзії при викладанні української мови за професійним спрямуванням. Міжнародна науково-практична конференція «Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики». 2024. С. 505.

5. Рябокінь Н.О., Дяченко Н.В. Психолого-педагогічні основи освітньої інклюзії при викладанні іноземної мови. Міжнародна науково-практична конференція «Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики». 2024. С. 502.

6. Ткаченко О.М. Інклюзивна освіта в Україні: проблеми та перспективи. Київ : Видавництво «Освіта», 2020. 256 с.

**САМОРЕГУЛЯЦІЯ ДОРОСЛИХ
У КОНТЕКСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ СІМЕЙ,
ЩО ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ООП
SELF-REGULATION OF ADULTS
IN THE CONTEXT OF PSYCHOLOGICAL SUPPORT
FOR FAMILIES RAISING CHILDREN WITH SEN**

Рябчук Анна Леонідівна

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Психологія»,*

*Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».
anna.riabchuk@gmail.com*

*Науковий керівник: Поджинська О.О., к.психол.н.,
доцентка кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».*

*ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9086-3018>
olichkapodzh@gmail.com*

Анотація. Стаття розглядає проблематику саморегуляції особистості в контексті сімей, які виховують дітей з особливими освітніми потребами (ООП), в умовах підвищеного психоемоційного навантаження. Саморегуляція трактується як інтегральна система управління поведінкою, емоціями та мотивацією для досягнення адаптивної рівноваги. У вітчизняній науці вона постає як комплексне психічне утворення, що поєднує емоційно-вольові, когнітивні та поведінкові механізми. Посилаючись на праці українських науковців (Т. Ілляшенко, В. Кротенко, О. Хомич, В. Кобильченко, І. Омелъченко), автори аналізують недостатній рівень емоційної саморегуляції у дітей з розладами аутистичного спектра (РАС), синдромом Дауна та іншими порушеннями, що вимагає комплексної психолого-педагогічної підтримки для розвитку емоційної компетентності та рефлексивності. Термін «діти з ООП» походить від Саламанкської декларації та охоплює осіб з фізичними чи розумовими труднощами в навчанні. Для батьків виховання такої дитини стає викликом, пов'язаним з хронічним стресом, емоційним напру-

женням, почуттям провини та соціальними бар'єрами. Саморегуляція дорослих є ключовим механізмом збереження психічного здоров'я та ефективної підтримки дитини. Психологічна допомога спрямована на розвиток навичок емоційної саморегуляції, стресостійкості та усвідомленого реагування через консультування, тренінги та програми на основі когнітивно-поведінкової та гуманістичної психотерапії. Ефективність підтримки базується на принципах системності, особистісної орієнтації та суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Розвинена саморегуляція знижує ризик вигорання, покращує сімейні стосунки та сприяє психологічному благополуччю. Автори пропонують впровадження системних програм психологічного супроводу з використанням сучасних технік, тренінгів та міжвідомчої співпраці для підвищення психологічної культури батьків і створення сприятливого середовища для розвитку дитини.

Annotation. The article examines the issue of personal self-regulation in the context of families raising children with special educational needs (SEN) under conditions of heightened psycho-emotional stress. Self-regulation is interpreted as an integrated system for managing behavior, emotions, and motivation to achieve adaptive equilibrium. In Ukrainian scientific discourse, it is seen as a complex psychic formation integrating emotional-volitional, cognitive, and behavioral mechanisms. Drawing on works by Ukrainian scholars (T. Ilyashenko, V. Krotenko, O. Khomych, V. Kobylchenko, I. Omelchenko), the authors analyze the insufficient level of emotional self-regulation skills in children with autism spectrum disorders (ASD), Down syndrome, and other neurodevelopmental impairments, necessitating comprehensive psychological-pedagogical support to develop emotional competence and reflexivity. The term «children with SEN» originates from the Salamanca Declaration and encompasses individuals with physical or intellectual difficulties in learning. For parents, raising such a child poses a life challenge involving chronic stress, emotional tension, guilt, and social barriers. Adult self-regulation serves as a crucial mechanism for maintaining mental health and effective child support. Psychological assistance aims to foster skills in emotional self-regulation, stress resilience, and mindful responding through counseling, trainings, and programs based on cognitive-behavioral and humanistic psychotherapy. The effectiveness of support relies on principles of systemicity, person-centered approaches, and subject-subject interaction. Developed self-regulation reduces burnout risks, improves family relationships, and promotes psychological well-being. The authors recommend implementing syste-

mic psychological support programs using modern techniques, trainings, and interagency collaboration to enhance parents' psychological culture and create a supportive environment for child development.

Проблематика саморегуляції особистості набуває особливої актуальності в умовах підвищеного психоемоційного навантаження, що властиве сім'ям, які виховують дітей з ООП. З позицій сучасної психології саморегуляція трактується як цілісна система процесів управління власною поведінкою, емоціями та мотивацією, спрямована на досягнення адаптивної рівноваги. У вітчизняному науковому дискурсі проблема саморегуляції розглядається як складне психічне утворення, що інтегрує емоційно-вольові, когнітивні та поведінкові механізми, які забезпечують здатність особистості до адаптації в умовах психоемоційного навантаження. Теоретико-методологічні підходи до аналізу феномену саморегуляції представлені у працях низки українських науковців, зокрема Т. Ілляшенко [1, с. 179], В. Кротенка, О. Хомич [2, с.109], В. Кобильченка, І. Омельченко [3, с.84], які досліджували психологічні детермінанти емоційно-вольової сфери дітей із порушеннями розвитку. Узагальнення результатів наукових досліджень засвідчує, що більшість дітей із розладами аутистичного спектра (РАС), синдромом Дауна та іншими нейророзвитковими порушеннями характеризуються недостатнім рівнем сформованості навичок емоційної саморегуляції. Це зумовлює необхідність комплексної психолого-педагогічної підтримки, спрямованої на розвиток емоційної компетентності, рефлексивності та внутрішнього контролю. Дитина з особливими освітніми потребами — це особа, розвиток якої відбувається в умовах, що потребують додаткової уваги, спеціальних педагогічних підходів та психологічного супроводу. Наразі в Україні широко використовують термін «діти з особливими освітніми потребами», який є дослівним перекладом англomовного терміну «children-with special needs». В умовах нашого соціуму означений термін не визначає, які, власне, «потреби» мають на увазі, які з них є «спеціальні» (або особливі), а які — ні. У той же час змістовий бік поняття «особливі освітні потреби» наразі має виключно психолого-педагогічне наповнення. Термін «особи з особливими потребами» був запропонований у Саламанській декларації, де зазначається, що «особливі потреби» стосуються всіх осіб, чий потреби

залежать від різної фізичної чи розумової недостатності або труднощів, пов'язаних із навчанням [4].

Для батьків і опікунів виховання такої дитини стає життєвим викликом, який супроводжується значними психологічними та фізичними навантаженнями. Дорослі стикаються з постійним емоційним напруженням, почуттям провини, страхом за майбутнє дитини, необхідністю захищати її права в освітньому й соціальному середовищі. До цього додаються труднощі в комунікації з фахівцями, нерозуміння з боку суспільства, фінансові обмеження та брак часу на власні потреби. У результаті часто формується стан хронічного стресу, що знижує здатність до емоційного самоконтролю та провокує психологічне виснаження.

Саморегуляція дорослих у таких умовах постає як необхідний механізм збереження психічного здоров'я та забезпечення ефективної підтримки дитини. Її сутність полягає у здатності людини керувати власними емоціями, мисленням і поведінкою з метою досягнення внутрішньої рівноваги й адаптації до складних життєвих обставин. Метою психологічної підтримки сімей із дітьми з особливими освітніми потребами є розвиток у дорослих стабільних навичок емоційної саморегуляції, стресостійкості та усвідомленого реагування. Завдяки психологічному супроводу батьки вчаться розпізнавати власні емоційні стани, зменшувати рівень тривоги, відновлювати внутрішні ресурси та будувати гармонійні стосунки з дитиною. Розвинена саморегуляція сприяє підвищенню ефективності виховного процесу, покращенню якості сімейного мікроклімату й загальному психологічному благополуччю сім'ї [5, с.8].

Ефективність психологічної підтримки визначається принципами системності, особистісно орієнтованого підходу, інтеграції ресурсних практик і суб'єкт-суб'єктної взаємодії між фахівцем і сім'єю. У межах такої підтримки реалізуються різні форми роботи — індивідуальне та сімейне консультування, групові тренінги емоційної саморегуляції, програми розвитку рефлексивності й стресостійкості. Наукові підходи до організації психологічного супроводу базуються на засадах когнітивно-поведінкової та гуманістичної психотерапії, що забезпечують баланс між емоційною експресією та когнітивною переоцінкою травматичних ситуацій. Розвинена система психологічної підтримки сприяє зміцненню внутрішньої мотивації батьків, підвищенню якості сімейної комунікації та формуванню стабіль-

них механізмів саморегуляції у батьків, які виховують дітей з РАС, СДУГ, алалією, синдромом Дауна що є ключовим ресурсом психологічного благополуччя сім'ї [5, с.8].

Таким чином, саморегуляція дорослих у контексті психологічної підтримки сімей з дітьми з особливими освітніми потребами є чинником забезпечення емоційної рівноваги, психічного здоров'я та конструктивної взаємодії в родині. Вона виступає внутрішнім механізмом адаптації до стресових ситуацій, сприяє усвідомленню власних емоційних станів, контролю поведінкових реакцій і формуванню здатності до ефективного подолання психологічних труднощів. Сформовані навички саморегуляції знижують ризик емоційного вигорання, підвищують стресостійкість і забезпечують стабільність функціонування сімейної системи. Комплексна психологічна підтримка, орієнтована на розвиток внутрішніх ресурсів дорослих, створює умови для гармонізації міжособистісних відносин, поліпшення комунікації та підвищення ефективності виховного процесу щодо дітей з особливими освітніми потребами.

На нашу думку, доцільним є впровадження системних програм психологічного супроводу сімей, які виховують дітей з ООП, із використанням сучасних методів розвитку емоційної саморегуляції, когнітивно-поведінкових і ресурсно-орієнтованих технік. Важливо підвищувати рівень психологічної культури батьків через тренінги, консультативні зустрічі та групи взаємопідтримки, спрямовані на формування стресостійкості, усвідомленості та позитивного сприйняття власної батьківської ролі. Ефективною є міжвідомча взаємодія фахівців освіти, психологів і соціальних працівників у створенні єдиного простору психолого-педагогічної підтримки, орієнтованого на відновлення внутрішнього ресурсу дорослих і забезпечення сприятливого емоційного середовища для розвитку дитини.

Список використаних джерел

1. Ілляшенко, Т. Д. (2021). Проблеми впровадження інклюзивного навчання і психолого-педагогічний супровід дітей із затримкою психічного розвитку. *Український вимір : міжнародний збірник освітніх, наукових, методичних статей і матеріалів з України та діаспори*, (18), 179–184.
2. Кротенко, В. М., & Хомич, О. Б. (2021). Психолого-педагогічний супровід самопізнання та саморозвитку учня. In М. Ц. Стамблер & Р. С. Аронова (Eds.), *Гуманітарно-педагогічна освіта: здобутки, проблеми, перспективи* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (з міжнар. участю) (pp. 109–114). Акцент ПП.

3. Кобиличенко, В. В. & Омельченко, І. М. (2021). Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами: теоретичний аспект проблеми. In Ю. Д. Бойчук (Ed.), *Використання ресурсів поза-шкільної освіти у процесі соціалізації дітей з особливими освітніми потребами* : зб. наук. праць (pp. 83–88). ХНПУ ім. Г. С. Сковороди.

4. Саламанська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у галузі освіти осіб з особливими освітніми потребами та Рамки Дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами. (1994). *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text

5. Бужинецька, К. Б. (2024). Важливі кроки: сучасні практики підтримки родин дітей з ООП в умовах криз [Неопублікований рукопис]. Київ.

ФОРМУВАННЯ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ЯК РЕСУРС ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ БАТЬКІВ ДІТЕЙ З ООП

FORMATION OF SELF-REGULATION AS A RESOURCE FOR PSYCHOLOGICAL RESILIENCE IN PARENTS OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Рябчук Анна Леонідівна

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Психологія»,*

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».
anna.riabchuk@gmail.com

*Науковий керівник: Поджинська О.О., к.психол.н.,
доцентка кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».*

*ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9086-3018>
olichkapodzh@gmail.com*

Анотація. Сучасні соціально-психологічні умови, такі як зростання емоційного напруження та нестабільність, роблять актуальною проблему саморегуляції для батьків дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Батьки, як біологічні чи прийомні, несуть відповідальність за фізичний, емоційний та соціальний розвиток дитини, що вимагає високого рівня психологічної стійкості. Діти з ООП потребують індивідуалізованого освітнього середовища, де батьки виступають ключовими посередниками між дитиною та суспільством. У таких сім'ях часто спостерігається гіперопіка, яка може призводити до зниження самостійності дитини та емоційного виснаження дорослих. Психологічні засоби формування саморегуляції включають когнітивно-поведінкові техніки, майндфулнес-практики, арттерапію, тілесно-орієнтовані вправи та

психоедукаційні програми. Ці методи допомагають розвивати когнітивний, емоційний та поведінковий компоненти саморегуляції, знижуючи тривожність і запобігаючи виснаженню. Комплексне застосування цих засобів покращує сімейну взаємодію, сприяє психічному благополуччю та ефективному вихованню дітей з ООП.

Annotation. *Modern socio-psychological conditions, such as increasing emotional tension and instability, make the issue of self-regulation relevant for parents of children with special educational needs (SEN). Parents, whether biological or adoptive, bear responsibility for the child's physical, emotional, and social development, requiring a high level of psychological resilience. Children with SEN need an individualized educational environment, where parents act as key mediators between the child and society. In such families, hyperprotection is often observed, which can lead to reduced child independence and parental emotional exhaustion. Psychological means of forming self-regulation include cognitive-behavioral techniques, mindfulness practices, art therapy, body-oriented exercises, and psychoeducational programs. These methods help develop cognitive, emotional, and behavioral components of self-regulation, reducing anxiety and preventing burnout. Comprehensive application of these means improves family interaction, promotes mental well-being, and enhances effective upbringing of children with SEN*

Сучасні соціально-психологічні умови, зокрема зростання рівня емоційного напруження, інформаційного перевантаження та загальної нестабільності, актуалізують проблему саморегуляції особистості як здатності до збереження психічної рівноваги. Особливої ваги вона набуває для батьків, які виховують дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Підвищене навантаження, що включає фізичну, емоційну та соціальну складові, нерідко спричиняє дестабілізацію психоемоційного стану, зниження ресурсності та порушення сімейної взаємодії.

Батьки — це мати і батько своїх дітей, які виконують соціальну функцію — забезпечують народження, виховання та розвиток дитини. Вони є першими та головними вихователями, що формують особистість дитини від моменту її народження, створюють умови для задоволення фізичних, емоційних, інтелектуальних і духовних потреб. Саме батьки несуть відповідальність за матеріальний добробут і психологічне благополуччя дитини, сприяючи її соціалізації, адаптації до середовища та становленню життєвих цінностей [1, с. 125].

У контексті сімей, що виховують дітей з особливими освітніми потребами (ООП), поняття «батьки» охоплює як біологічних, так і прийомних чи усиновлених батьків. Біологічні батьки є кровно спорідненими з дитиною, що формує природний зв'язок на основі емоційної близькості та генетичної спорідненості. Прийомні батьки, які не мають кровного зв'язку, здійснюють виховну функцію через створення умов для розвитку, любові та прийняття, забезпечуючи соціально-психологічну стабільність дитини. У таких родинах особливо важливими є толерантність, гнучкість у виховних підходах, розвиток емпатії та високий рівень саморегуляції, що дозволяє дорослим конструктивно реагувати на поведінкові й емоційні особливості дитини [2].

Поняття «діти з особливими освітніми потребами» (діти з ООП) є порівняно новим у вітчизняному освітньому дискурсі й пов'язане з утвердженням принципів інклюзивної освіти та права кожної дитини на якісне навчання, незалежно від стану її здоров'я чи психофізичних особливостей. У наукових працях Матюхнюк Л. О., Максименко Ю. І. [3, с.73] зазначається, що термін «особливі освітні потреби» акцентує не на обмеженнях дитини, а на необхідності створення індивідуалізованого педагогічного середовища, яке враховує її потреби, можливості та темп розвитку. У зв'язку з цим роль батьків набуває особливої ваги, адже саме вони виступають посередниками між дитиною, освітньою системою та соціальним середовищем, забезпечуючи їй підтримку, захист і сприятливі умови для особистісного становлення.

Сім'ї, у яких виховуються діти з особливими освітніми потребами, мають низку специфічних психологічних характеристик, що визначають їхнє функціонування як соціально-емоційної системи. Для більшості батьків характерне специфічне ставлення до дитини, пов'язане з побоюваннями за її здоров'я, фізичний і психічний розвиток. Як зазначає Савчук Л.А., Юхимець [4, с.20], часто спостерігається тенденція до гіперопіки, надмірного захисту або інфантилізації дитини, коли вимоги до неї знижуються, а всі зусилля дорослих концентруються на збереженні її здоров'я. Унаслідок цього у дітей із ООП формується недостатня самостійність, знижується рівень соціальної адаптації та сповільнюється особистісний розвиток. Дослідження засвідчують, що близько половини батьків дітей із порушеннями розвитку не мають сформованої мотивації прийняття цих особливостей, що ускладнює процес позитивного сприйняття влас-

ної дитини. Відсутність емоційного прийняття породжує смисловий бар'єр між батьками та фахівцями, який перешкоджає продуктивній співпраці й створює передумови для виникнення конфліктів у процесі діагностики чи корекційної роботи.

Психологи підкреслюють, що емоційне ставлення до дитини безпосередньо впливає на стиль сімейного виховання. Для більшості родин, які виховують дітей із психофізичними порушеннями, типовим є стиль гіперопіки, який може проявлятися як у формі симбіотичних відносин і самопожертви батьків, так і через емоційне відчуження чи формальну опіку [5].

Психологічні засоби — це система спеціально розроблених методів, технік і прийомів, спрямованих на гармонізацію емоційного стану, розвиток усвідомленості та формування стійкої здатності контролювати власні психічні процеси. Вони застосовуються у психологічній практиці для зміцнення внутрішніх ресурсів особистості, подолання стресових впливів і досягнення стабільності у поведінкових реакціях [6, с.29]. Для батьків дітей з особливими освітніми потребами ці засоби мають особливе значення, оскільки сприяють зменшенню тривожності, попередженню емоційного виснаження та підтримці конструктивної взаємодії з дитиною. Формування саморегуляції базується на розвитку трьох компонентів: когнітивного (усвідомлення власних станів), емоційного (здатність розпізнавати і приймати почуття) та поведінкового (здатність діяти адекватно до ситуації).

До основних психологічних засобів належать когнітивно-поведінкові техніки, майндфулнес-практики, арттерапевтичні методи, тілесно-орієнтовані вправи, психоедукаційні програми та групові форми підтримки. Когнітивно-поведінкові техніки спрямовані на зміну неусвідомлених негативних установок, що викликають тривогу або відчуття безпорадності. Вони формують навички усвідомлення власних думок і дій, допомагають перебудувати внутрішній діалог і знизити емоційне напруження. Майндфулнес-практики ґрунтуються на принципах усвідомленої присутності, прийняття і зосередження на поточному моменті. Такі техніки, як дихальні вправи, спостереження за власними почуттями та тілесними відчуттями сприяють зниженню рівня стресу й формують внутрішню стабільність. Арттерапевтичні методи дозволяють через малюнок, музику чи творчість вивільнити накопичене емоційне напруження, виразити почуття, які важко передати словами, і тим самим гармонізувати

психоемоційний стан. Тілесно-орієнтовані вправи допомагають відновити взаємозв'язок між тілом і свідомістю, зняти соматичну напругу, що накопичується під впливом стресу. Психоедукаційні програми спрямовані на підвищення психологічної культури батьків, розширення знань про механізми саморегуляції, природу емоцій та методи подолання тривоги. Групові форми роботи — тренінги, групи взаємопідтримки, консультації створюють безпечне середовище для обміну досвідом, розвитку емпатії та соціальної підтримки [7, с.85].

Комплексне застосування зазначених засобів сприяє розвитку в батьків емоційної зрілості, усвідомленості та стресостійкості. Вони формують здатність самостійно відновлювати внутрішній ресурс, регулювати поведінкові реакції, підтримувати гармонійні відносини в родині. Психологічна практика підтверджує, що системне використання таких методів підвищує ефективність виховання дітей з особливими освітніми потребами, покращує сімейний мікроклімат і сприяє психічному благополуччю всіх членів родини.

Таким чином, у сучасних соціально-психологічних умовах, які характеризуються зростанням рівня емоційного напруження, інформаційного перевантаження та загальної нестабільності, проблема саморегуляції особистості набуває особливої ваги. Для батьків, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, саморегуляція є ключовим чинником психологічного благополуччя, оскільки забезпечує здатність долати стрес, підтримувати внутрішню рівновагу та створювати сприятливі умови для розвитку дитини. Ефективність виховного процесу безпосередньо залежить від психоемоційного стану дорослих, їхньої здатності контролювати власні реакції, зберігати стабільність і проявляти емоційну гнучкість у складних ситуаціях.

Психологічні засоби формування та підтримки саморегуляції виступають системою цілеспрямованих методів, що поєднують когнітивні, емоційні, поведінкові та тілесні механізми впливу. Їх комплексне застосування, зокрема когнітивно-поведінкових технік, майндфулнес-практик, арттерапії, тілесно-орієнтованих і психоедукаційних методів, сприяє гармонізації емоційного стану, розвитку усвідомленості, формуванню навичок конструктивного реагування та зміцненню внутрішніх ресурсів особистості. Розвиток саморегуляції у батьків не лише знижує рівень тривожності та запобігає емоційному виснаженню, але й підвищує

якість сімейної взаємодії, сприяє створенню атмосфери підтримки, довіри й стабільності, необхідної для повноцінного розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Список використаних джерел

1. Подкоритова Л.О. Зміст психологічної роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами. *Теорія і практика сучасної психології*. 2020. № 1, Т. 2. С. 125–129.
2. Батькам дітей з особливими освітніми потребами. *liceum7.if.ua*. URL: <https://liceum7.if.ua/blog/view/batkam-ditei-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami>.
3. Матохнюк Л.О., Максименко Ю.І. Допомога батькам, які мають дітей з особливими освітніми потребами. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія»*. 2023. № 3. С. 73–78.
4. Особливості роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. Вісник № 4 НДІ інклюзивної освіти. Укладачі: Савчук Л.А., Юхимець І.В. Рівне : РОІППО, 2013. 53 с.
5. Особливості гіперопіки та як вона впливає на дитину. *AelitaAelita*. URL: <https://a-elita.in.ua/blog/opasnost-giperopeki/>.
6. Диференційна психологія: підручник. За загальною редакцією академіка С.Д. Максименка. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2013. 496 с.
7. Українцева Я. Психологічна підтримка батьків дітей з ООП. *Моделі життєтворчості у сучасних соціокультурних контекстах : матеріали доп. наук.-практ. on-line конф. для студ., аспірантів, викл., учителів шк., вихователів ЗДО, Харків, 10 листоп. 2023 р.* Харків нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. Харків, 2023. С. 85.

РОБОТА З БАТЬКАМИ ЯК ПАРТНЕРСТВО У СТВОРЕННІ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА WORKING WITH PARENTS AS A PARTNERSHIP IN CREATING AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Сачковська Вікторія Володимирівна

III курс, група ЗСПО-23,

спеціальність «Спеціальна освіта»,

Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».

Науковий керівник: Закусило О.Ю., ст. викладач,

Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3732-5584>

oksana-zak@ukr.net

Анотація. У статті досліджується проблема партнерської взаємодії між педагогами та батьками у процесі створення інклюзивного освітнього середовища. Підкреслено, що ефективна співпраця школи й родини є визначальним чинником якісної інклюзивної

освіти. Розкрито сутність партнерства як рівноправних відносин між педагогами, фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів та батьками, спрямованих на досягнення спільної мети — розвитку дитини. Проаналізовано основні компоненти ефективного партнерства, виявлено проблеми та бар'єри співпраці, окреслено перспективи її вдосконалення.

***Annotation.** The article explores the issue of partnership interaction between teachers and parents in the process of creating an inclusive educational environment. It is emphasized that effective cooperation between school and family is a key factor in ensuring the quality of inclusive education. The essence of partnership is revealed as an equal relationship between teachers, specialists of inclusive resource centers, and parents, aimed at achieving a common goal — the child's development. The main components of effective partnership are analyzed, the problems and barriers to cooperation are identified, and prospects for its improvement are outlined.*

Інклюзивна освіта — це сучасна модель навчання, що ґрунтується на визнанні різноманіття дітей і забезпеченні рівного доступу до якісної освіти. Основна мета інклюзії — не лише інтеграція дітей з особливими освітніми потребами (ООП) у звичайні школи, а створення умов для їхнього гармонійного розвитку, соціальної адаптації та самореалізації.

Одним із ключових чинників успішної реалізації інклюзивного підходу є партнерство між школою та батьками. Сім'я відіграє провідну роль у формуванні особистості дитини, а педагогічний колектив — у створенні умов для її навчання й розвитку. Поєднання цих двох впливів дає змогу забезпечити цілісний підхід до виховання та навчання. Партнерство школи й батьків є не лише соціальною потребою, а й педагогічною необхідністю. Ефективна співпраця дозволяє зробити освітній процес більш гнучким і чутливим до індивідуальних потреб дитини.

Батьки мають унікальні знання про стан здоров'я, емоційні реакції, інтереси, мотивацію та поведінку своєї дитини. Саме вони можуть надати педагогам важливу інформацію для адаптації навчальних методів і програм. Зі свого боку, школа допомагає батькам зрозуміти освітні можливості дитини, створити сприятливе середовище вдома, навчитися використовувати ефективні методи підтримки.

Як зазначає О. Варецька, результативне партнерство між школою та сім'єю не лише полегшує навчальний процес, а й

сприяє позитивним змінам у соціальній поведінці дітей з ООП, зменшує рівень тривожності та підвищує мотивацію до навчання [1].

Ефективне партнерство між педагогами та батьками базується на чотирьох взаємопов'язаних складових: комунікації, спільному плануванні, підтримці вдома та педагогічній підготовці батьків.

1. Двостороння комунікація. Постійний обмін інформацією — основа довірливих стосунків. Школа має забезпечити відкриті канали спілкування (індивідуальні консультації, зустрічі, електронні щоденники, месенджери). Комунікація повинна бути не лише інформативною, а й підтримувальною — педагог має не просто повідомляти, а слухати, враховувати думку батьків, разом шукати рішення. Діалог є центральним елементом партнерства, оскільки дозволяє формувати довіру і спільну відповідальність.

2. Спільне планування освітнього процесу. Батьки повинні бути активними учасниками розроблення індивідуальної освітньої програми (ІОП). Це дозволяє врахувати особливості дитини, забезпечити узгодженість дій школи й родини. Важливо, щоб рішення щодо форм підтримки, адаптацій, цілей навчання приймалися колегіально — педагогами, асистентами, психологами та батьками.

3. Підтримка дитини вдома. Успішність навчання дітей з ООП значною мірою залежить від того, наскільки родина продовжує розпочату в школі роботу вдома. Це може бути виконання вправ, стимулювання до самостійності, розвиток мовлення, моторики, соціальних навичок. Педагоги повинні надавати батькам конкретні рекомендації, щоб забезпечити єдність педагогічних впливів.

4. Освітня підготовка та підтримка батьків. Не всі батьки мають достатній рівень обізнаності про особливості інклюзії, тому школа чи ІРЦ повинні організовувати тренінги, консультації, просвітницькі заходи. Це допомагає родинам краще розуміти права дитини, методи підтримки та роль педагогічної взаємодії [3].

Таким чином, партнерство ґрунтується на рівноправності, взаємоповазі, довірі та спільній меті — розвитку дитини.

Незважаючи на загальне усвідомлення важливості співпраці, в українських школах досі спостерігається низка проблем, що перешкоджають формуванню справжнього партнерства.

1. Недостатня підготовка педагогів до комунікації з родинами дітей з ООП.

Багато педагогів не мають спеціальної підготовки у сфері інклюзивної педагогіки або соціальної роботи з сім'єю. Це призводить до непорозумінь, формального підходу до спілкування та браку гнучкості у взаємодії. Як зазначає К. Тороп, брак комунікативних і соціально-емоційних навичок у педагогів може спричиняти конфлікти та недовіру між школою і родиною [2].

2. Різні очікування й уявлення сторін. Батьки часто очікують швидких результатів, тоді як педагоги орієнтуються на поступовий розвиток. Виникають суперечності у визначенні пріоритетів — наприклад, між академічними досягненнями та соціальною адаптацією дитини. Це вимагає від педагогів уміння пояснювати мету інклюзії, формувати спільне бачення.

3. Обмежені ресурси та час. Інклюзивна освіта вимагає часу, додаткових консультацій, індивідуальних зустрічей. У багатьох школах навантаження на педагогів не дозволяє підтримувати постійний контакт із батьками, а самі батьки через зайнятість не завжди можуть бути присутніми на заходах.

4. Соціально-психологічні бар'єри. Деякі батьки дітей з ООП стикаються зі стигматизацією, почуттям провини чи невпевненості, що ускладнює відкриту взаємодію зі школою. Педагогам важливо створювати атмосферу прийняття, довіри, відсутності оцінювання.

Подолання цих бар'єрів можливе лише за умови усвідомлення партнерами спільної мети — добробуту дитини — і постійного вдосконалення культури спілкування.

Серед ефективних практик взаємодії школи й батьків можна назвати:

- створення ресурсних центрів підтримки сімей при школах;
- регулярні батьківські майстерні або групи взаємопідтримки;
- запровадження цифрових платформ для комунікації (електронні журнали, мобільні застосунки);
- залучення батьків до педагогічних рад та планування ІОП;
- організацію днів відкритих дверей у класах інклюзивного навчання.

Такі форми сприяють не лише кращій взаємодії, а й формуванню інклюзивної культури всередині школи, де кожен учасник освітнього процесу — активний партнер.

Партнерство між школою і батьками є ключовим фактором успішної реалізації інклюзивного навчання. Від того, наскільки ефективно налагоджена взаємодія, залежить адаптація дитини, її емоційний комфорт та освітні результати.

Спільна діяльність педагогів і батьків, заснована на довірі, взаємоповазі та відкритості, створює сприятливі умови для розвитку особистості кожної дитини. Завдання сучасної школи — не лише навчати, а й бути партнером сім'ї у процесі виховання, розвитку й соціалізації.

Список використаних джерел

1. Варецька О. Інклюзивне навчання: співпраця з батьками. *Молодь і ринок*. 2023. № 9(217). URL: <https://mir.dspu.edu.ua/article/view/291076>
2. Тороп К. Співпраця між школою та батьками як чинник ефективного навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2023. № 22. URL: <https://spp.org.ua/article/view/226>
3. Тельна О. Ставлення батьків дітей із особливими освітніми потребами до інклюзивної освіти в Україні. *Освітні обрії*. 2020. Т. 52. № 1. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/article/view/5333>

РАННЄ ВТРУЧАННЯ У ВИМІРІ ІНКЛЮЗИВНОГО ПІДХОДУ EARLY INTERVENTION WITHIN THE FRAMEWORK OF AN INCLUSIVE APPROACH

Сергеева Валентина Федорівна

кандидат педагогічних наук, доцент,

Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».

ORCID : <https://orcid.org/0000-0003-0800-3401>

valentina.sergeeva@live.com

Анотація. У публікації піднімається актуальне питання раннього втручання на засадах інклюзивного підходу в Україні. Раннє втручання характеризується як сучасна модель комплексної допомоги дітям раннього віку (до 4 років) з ризиком або наявними порушеннями розвитку та їхнім сім'ям. Акцентовується, що основними складовими організації раннього втручання у вимірі інклюзивного підходу є: звичне, природне середовище для дитини з порушенням розвитку; взаємодія міждисциплінарної команди фахівців; індивідуальний підхід до дитини; комплексна підтримка сім'ї.

Annotation. The publication addresses the timely issue of early intervention based on an inclusive approach in Ukraine. Early intervention

is characterized as a modern system of comprehensive support for young children (up to 4 years of age) with developmental risks or existing disabilities and their families. It is emphasized that the core components of organizing early intervention within the framework of an inclusive approach are: a natural, everyday environment for the child with a developmental disorder; collaboration of a multidisciplinary team of specialists; an individualized approach to the child; and comprehensive family support.

Сучасна освітня та соціальна політика України все більше орієнтується на інклюзивні підходи, що передбачають створення умов для повноцінного розвитку кожної дитини незалежно від її особливостей. У цьому контексті раннє втручання становить стратегічно важливий елемент формування інклюзивного суспільства, починаючи з наймолодшого віку. Раннє втручання — це міждисциплінарна сімейно-центрована система допомоги дітям раннього віку (від народження до 4 років) із порушеннями розвитку або ризиком їх виникнення, спрямована на покращення розвитку дитини та підвищення якості життя всієї родини [2].

Проблема раннього втручання піднімається у роботах таких науковців, як Г. Блеч, І. Гладченко, М. Кравченко, І. Криницька, І. Риндер, Г. Слосанська, М. Скочко, І. Сухіна, Т. Скрипник, О. Чеботарьова та ін. Актуальність цієї теми зумовлена тим, що перші роки життя дитини є визначальними для формування її особистості, когнітивних, мовленнєвих та соціальних навичок. Чим раніше виявлено проблеми та розпочато допомогу, тим кращих результатів можна досягти в подальшій соціалізації та навчанні дитини.

Система раннього втручання — це сучасна модель комплексної допомоги дітям раннього та дошкільного віку з ризиком або наявними порушеннями розвитку та їхнім сім'ям. Її головна мета — не лише подолання або мінімізація порушень розвитку, а й підтримка сім'ї, створення умов для оптимального розкриття потенціалу дитини у звичному для неї середовищі. В Україні ця послуга набуває все більшого масштабу: наразі діють понад 70 команд раннього втручання в 21 регіоні країни і до 2026 року планується подальше розширення покриття таких послуг [1].

Саме *інклюзивний підхід* у ранньому втручанні передбачає створення умов, за яких кожна дитина, незалежно від своїх особливостей, може активно брати участь у життєдіяльності свого

природного середовища. На відміну від традиційних моделей, де допомога часто надається ізольовано в спеціалізованих закладах, інклюзивна модель раннього втручання орієнтована на підтримку в звичному оточенні — вдома, на ігрових майданчиках, в інших громадських місцях та просторах, що відповідає принципам інклюзивності. Це дозволяє дитині з особливостями розвитку від самого народження соціалізуватися в тих самих умовах, що і її однолітки з нормотиповим розвитком. І це є вагомим підґрунтям для інклюзивного суспільства в цілому.

Щороку в Україні зростає чисельність дітей з особливими освітніми потребами: на 2024 рік налічувалось 40354 дитини; за оперативними статистичними даними станом на 01.01.2025 в нашій країні нараховувалось 7658 інклюзивних груп закладів дошкільної освіти, в яких перебувало 15297 вихованців з особливими освітніми потребами, у тому числі і дітей раннього віку [4]. «Безумовно, погана екологія, генетика, покращення процесу діагностики порушень розвитку у ранньому віці, тощо впливає на збільшення чисельності дітей з особливими освітніми потребами, серед яких є і діти з інвалідністю. Однак, варто наголосити на тому, що російсько-українська війна завдає не меншої шкоди здоров'ю людей, в тому числі і дітей... Розбудова дієвої системи соціального захисту ... дозволить превентувати інституціалізацію дітей з інвалідністю, підтримувати максимально високий рівень здоров'я та благополуччя, а також забезпечити ефективне функціонування в суспільстві упродовж їхнього життя з моменту народження», — йдеться у публікації науковців Г. Слезанської, І. Криницької та М. Скочко [3, с. 486].

Філософія інклюзивного раннього втручання ґрунтується на розумінні, що дитина з особливостями розвитку є цілісною особистістю, яка має потенціал для свого різностороннього зростання за умови надання відповідної підтримки. Інклюзія в цьому контексті — це не просто перебування дитини в звичайному середовищі, а активне залучення її до всіх аспектів життя через створення універсального дизайну середовища, що враховує різноманітні потреби дитини. Наприклад, для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату це може бути адаптація житлового простору, для дітей з сенсорними порушеннями — створення відповідного сенсорного навантаження.

Ключовим елементом інклюзивного підходу в ранньому втручанні є структура міждисциплінарної команди. Згідно з

сучасними стандартами, така команда має включати: спеціальних педагогів, логопедів, лікарів-педіатрів, фахівців з соціальної роботи, психологів, ерготерапевтів або фізичних терапевтів.

Визначальним у інклюзивному підході є сім'єцентрований принцип («сім'я як партнер»), за якого фахівці не нав'язують готові рішення, а разом з батьками визначають пріоритети розвитку дитини, враховуючи її можливості, ресурси та цінності сім'ї. Така модель дозволяє створити дійсно індивідуальну програму розвитку дитини, яка інтегрується в повсякденне життя, а не є ізольованими «заняттями». Наприклад, стратегії розвитку мовлення можуть впроваджуватися під час годування, гри чи інших щоденних активностей дитини, а не лише на спеціально організованих зустрічах з логопедом.

Одним з найважливіших аспектів раннього втручання є соціальний аспект, оскільки ефективність допомоги дитині безпосередньо залежить від якості життя сім'ї в цілому. Дослідження показують, що батьки дітей з особливостями розвитку часто стикаються зі значним психологічним навантаженням, соціальною ізоляцією та емоційним виснаженням. Саме тому система раннього втручання включає комплексну підтримку сім'ї, спрямовану на подолання цих труднощів.

В українських умовах система раннього втручання активно формується. Її розвиток базується на міжнародних стандартах — насамперед моделі раннього втручання IFSP (Individualized Family Service Plan), прийнятої у США, Канаді, країнах ЄС. Україна поступово впроваджує практику міжвідомчої співпраці, підготовку мультидисциплінарних команд, розвиток програм підтримки сімей, що мають дітей з порушеннями розвитку.

Довгострокові переваги раннього втручання проявляються не лише в поліпшенні розвитку конкретної дитини, але й у соціально-економічних ефектах для суспільства в цілому. Діти, які отримали своєчасну допомогу в ранньому віці, мають більш високі шанси успішно інтегруватися в загальноосвітній простір, потребують менше спеціальних освітніх послуг, а в майбутньому — мають кращі можливості для самостійного життя та професійної реалізації.

Таким чином, раннє втручання — це не лише набір технологій, а філософія підтримки дитини і сім'ї, заснована на взаємній повазі, співпраці й вірі у розвитковий потенціал кожної дитини. Подальший розвиток системи раннього втручання в

Україні на засадах інклюзивності має бути спрямований на її масштабування, вдосконалення нормативно-правової бази, підвищення кваліфікації фахівців, посилення міжвідомчої взаємодії. Це дозволить забезпечити доступність та якість послуг для всіх сімей, які потребують підтримки, незалежно від місця проживання чи соціального статусу.

Список використаних джерел

1. В Україні масштабується послуга раннього втручання — рішення Уряду. URL: <https://www.msp.gov.ua/press-center/news/v-ukrayini-masshtabuyetsya-posluha-rannoho-vtruchannya-rishennya-uryadu>

2. Методичні рекомендації щодо впровадження практики надання послуги раннього втручання для забезпечення розвитку дитини, збереження її здоров'я та життя. Наказ Міністерства соціальної політики України від 18 лютого 2021 року № 92. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0092739-21#Text>

3. Слозанська, Г., Криницька, І., Скочко, М. (2023). Раннє втручання у роботі з дітьми з інвалідністю : комплексна соціально-реабілітаційна послуга, функціональний підхід чи система допомоги? *Social Work and Education*, Vol. 10, No. 4. pp. 486–502. DOI: 10.25128/2520-6230.23.4.5

4. Статистичні дані. Портал Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani>

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ІНКЛЮЗІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА МЕХАНІЗМИ АДАПТАЦІЇ SOCIAL AND LEGAL ASPECTS OF THE INCLUSION OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS IN THE CONTEXT OF THE FULL-SCALE WAR IN UKRAINE: CHALLENGES AND ADAPTATION MECHANISMS

Сєдова Наталія Анатоліївна
старший викладач,

Центральноукраїнський інститут розвитку людини
Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4947-3581>

Анотація. Дослідження присвячено аналізу соціально-правових та інституційних аспектів інклюзії внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні після початку повномасштабного вторгнення. В умовах найбільшої міграційної кризи в новітній історії України процес адаптації мільйонів громадян зіштовхнувся з численними

структурними та психологічними бар'єрами, включаючи обмежений доступ до житла, працевлаштування та медичних послуг. Досліджено еволюцію державної політики щодо ВПО, акцентуючи увагу на переході від кризового реагування до стратегій сталого інтеграційного розвитку. Обґрунтовано необхідність застосування мультисекторального підходу до інклюзії, що включає децентралізацію повноважень, залучення громадського сектору та фокусування на потребах найбільш вразливих груп. Наголошується, що ефективна інклюзія є не лише гуманітарним, а й стратегічним чинником соціально-економічної стійкості приймаючих громад та держави загалом. Визначено основні виклики на рівні приймаючих громад та запропоновано механізми для зміцнення соціальної згуртованості.

Annotation. The research is devoted to the analysis of social, legal, and institutional aspects of the inclusion of internally displaced persons (IDPs) in Ukraine after the beginning of the full-scale invasion. In the context of the largest migration crisis in Ukraine's modern history, the adaptation process of millions of citizens has faced numerous structural and psychological barriers, including limited access to housing, employment, and healthcare services. The research examines the evolution of state policy toward IDPs, emphasizing the transition from crisis response to strategies of sustainable integration and development. The necessity of applying a multisectoral approach to inclusion is substantiated, which involves the decentralization of authority, engagement of civil society, and a focus on the needs of the most vulnerable groups. It is emphasized that effective inclusion is not only a humanitarian imperative but also a strategic factor in ensuring the socio-economic resilience of host communities and the state as a whole. The main challenges at the community level are identified, and mechanisms for strengthening social cohesion are proposed.

Повномасштабна військова агресія російської федерації, що розпочалася у лютому 2022 року, спровокувала безпрецедентний за масштабом внутрішній міграційний потік в Україні. За офіційними даними, кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО) сягнула понад 7 мільйонів, що становить близько 17% загального населення країни. Демографічна та гуманітарна криза вимагає не лише екстреного реагування, але й розробки науково обґрунтованих стратегій соціальної інклюзії.

Поняття «інклюзія» (від лат. *inclusio* — включення) у контексті ВПО означає процес забезпечення повного та рівноп-

равного доступу переміщених осіб до всіх сфер суспільного життя (праця, освіта, охорона здоров'я, житло) у приймаючих громадах, а також їхнє активне залучення до формування місцевої політики та культури. Інклюзія протиставляється асиміляції та сегрегації, передбачаючи збереження ідентичності ВПО при одночасному здобутті ними соціальної належності.

На міжнародному рівні права ВПО регулюються Керівними принципами ООН з питання переміщення осіб всередині країни (1998 р.), які закладають основу для національного законодавства.

В Україні законодавча база інклюзії пройшла еволюцію: Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (2014) створив основні рамки для надання допомоги, реєстрації та соціальних виплат. Постанови КМУ (2022–2024) про швидке реагування на масову кризу шляхом спрощення реєстраційних процедур, надання щомісячної грошової допомоги та компенсації витрат приймаючим громадам (ПГ), які приймають ВПО [2].

Ефективна правова інклюзія вимагає не просто надання статусу, а створення механізмів, які б стимулювали ВПО до економічної самодостатності, включаючи програми мікрокредитування та перекваліфікації, що інтегрують їх у нові регіональні ринки праці [7].

Масовий приплив ВПО призвів до критичного навантаження на соціальну та комунальну інфраструктуру приймаючих громад, особливо у західних та центральних регіонах. Дефіцит житла спричинив зростання вартості оренди, роблячи її недоступною для більшості переміщених сімей. За даними дослідження І.О. Діденко [3], у 65% ПГ виявлено перевищення допустимого навантаження на освітні та медичні заклади. Незважаючи на високий рівень освіти серед ВПО, більшість з них зіштовхується з неможливістю працевлаштування за фахом через невідповідність регіональних ринків праці. Переважна більшість вакансій у ПГ належить до сфери послуг та виробництва, тоді як ВПО здебільшого мають досвід роботи у промисловості, управлінні чи освіті. Ситуація призводить до вимушеної горизонтальної мобільності (зниження професійного статусу), що негативно позначається на їхній самооцінці та довгостроковій інтеграції.

Наслідки пережитої травми, пов'язаної з втратою близьких, житла та необхідністю евакуації, є серйозним бар'єром для

інклюзії. Високий рівень тривожності та нездатність планувати майбутнє є типовими клінічними ознаками, які ускладнюють соціальну адаптацію. Недостатня кількість кваліфікованих психологів та психотерапевтів у ПГ обмежує доступ до необхідної допомоги [1].

Забезпечення економічної самодостатності є найважливішою умовою стійкої інклюзії. Державні та міжнародні програми мають бути сфокусовані на перекваліфікації ВПО за тими спеціальностями, які є дефіцитними саме у ПГ. Прикладом є програми мікрогрантів для ВПО, які бажають започаткувати власний бізнес у приймаючих громадах, що не лише забезпечує дохід, але й створює нові робочі місця для резидентів, перетворюючи ВПО з отримувачів допомоги на економічних донорів громади.

Вкрай необхідним є забезпечення безперервного доступу дітей-ВПО до освіти з урахуванням психологічних потреб. Особливу увагу слід приділити роботі шкільних психологів для інтеграції дітей, які пережили травматичний досвід. Саме участь у місцевому волонтерському русі є одним з найефективніших інструментів психосоціальної адаптації, оскільки вона повертає ВПО відчуття контролю, корисності та соціальної цінності.

Проведений аналіз демонструє, що інклюзія внутрішньо переміщених осіб в умовах повномасштабної війни в Україні є складним, багатовекторним процесом, який вимагає стратегічного переосмислення державної політики.

Правові рамки існують, але потребують постійного оновлення, особливо у сфері довгострокового забезпечення житлом та економічної підтримки. Необхідно посилити законодавчий захист ВПО від дискримінації на ринку праці та житла.

Головними бар'єрами інклюзії є структурні проблеми (дефіцит житла, невідповідність ринку праці) та психологічні наслідки травми. Недосконала комунікація щодо розподілу ресурсів може призводити до соціальної напруги у ПГ.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на моніторинг показників інтеграції ВПО у сільських та малих міських громадах, а також на оцінку ефективності психосоціальних інтервенцій. Ефективна інклюзія ВПО є ключовим чинником національної стійкості, що дозволить Україні використати людський капітал переміщених осіб для післявоєнного відновлення.

Список використаних джерел

1. Бірюкова Л. П. Психосоціальні наслідки військової травми та шляхи адаптації внутрішньо переміщених осіб. *Вісник психології та соціальної роботи*. № 1 (37). С. 45–56.
2. Горохова О. В. Правові механізми забезпечення житлових прав ВПО в умовах збройного конфлікту. *Право України: аналітичний журнал*. 2023. № 9. С. 112–120.
3. Діденко І. О. Інтеграція дітей внутрішньо переміщених осіб в освітній простір приймаючих громад: виклики та моделі. *Освітній простір: регіональні виміри*. 2023. № 4 (15). С. 78–89.
4. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 року № 1706-VII. *Офіційний вісник України*. 2014. № 92. Ст. 2658.
5. Майборода Н. К. Державна політика інтеграції ВПО: від кризового менеджменту до стратегічного планування. *Публічне управління та адміністрування*. 2024. № 1 (25). С. 98–107.
6. Степаненко М. Р. Соціально-культурна адаптація та подолання стигматизації ВПО. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2022. № 3. С. 25–36.
7. Тимошенко В. С. Економічна активність ВПО як чинник стійкості регіонального розвитку: проблеми та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2024. № 2 (45). С. 34–41.

HUMAN DIGNITY AS A UNIVERSAL ETHICAL FOUNDATION FOR INCLUSIVE EDUCATION: LESSONS FROM COMPARATIVE CULTURAL AND PHILOSOPHICAL TRADITIONS

ГІДНІСТЬ ЛЮДИНИ ЯК УНІВЕРСАЛЬНА ЕТИЧНА ОСНОВА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: УРОКИ З ПОРІВНЯЛЬНИХ КУЛЬТУРНИХ ТА ФІЛОСОФСЬКИХ ТРАДИЦІЙ

Сидоренко Катерина Ярославівна

*IV курс, група ЗПР-23.2-2-рл, спеціальність «Філологія (переклад)»,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-2686-3767>

sidorenkokaterina2004@gmail.com

Науковий керівник: Пашко С.В., ст. викладач

кафедри філології та соціально-гуманітарних наук,

Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9585-1745>

stanislavpashko97@gmail.com

Annotation. *The article explores human dignity as a universal ethical foundation for inclusive education, drawing on comparative cultural and philosophical traditions. It examines Catholic, Islamic, and Zoroastrian perspectives to highlight shared principles of moral and social*

development. The role of the family in fostering personal growth, social responsibility, and civic engagement is emphasized, alongside the ethical obligation of public institutions to ensure access to quality education. Pahlavi texts provide a historical example of inclusive education accessible to diverse social groups. Islamic thought underscores the inherent dignity of every individual and the importance of social justice. The study emphasizes the integration of moral, social, and intellectual education in contemporary educational frameworks, promoting ethical, socially responsible, and inclusive practices.

Анотація. Стаття присвячена проблемі гідності людини як універсальної етичної основи інклюзивної освіти. Аналізуються порівняльні культурні та філософські традиції, включаючи католицьку, ісламську та зороастрійську, з метою виявлення спільних принципів морального та соціального розвитку. Показано роль сім'ї у формуванні особистості та громадянської відповідальності, а також етичну відповідальність державних інститутів у забезпеченні доступу до якісної освіти. Тексти Pahlavi демонструють історичний приклад інклюзивної освіти, доступної різним соціальним групам. Ісламська традиція підкреслює невід'янтну гідність кожної людини та важливість соціальної справедливості. Підкреслюється значення інтеграції морального, соціального та інтелектуального виховання у сучасні освітні практики.

Throughout human history, diverse civilizations have articulated visions of justice, equality, and human dignity aimed at eliminating exploitation and oppression. These ethical frameworks, though developed in distinct cultural and historical contexts, converge on the idea that every person possesses inherent worth and fundamental rights that must not be violated by any authority or institution. Such conceptions of human rights are not merely legal constructs, but expressions of a deeper moral order grounded in respect for the human person. They emphasize that human dignity is inviolable and that no political system or social structure has the legitimacy to curtail it [4].

According to Social Doctrine of the Catholic Church in the educational process, the family plays a foundational and irreplaceable role in shaping the human person in the fullness of their dignity and social capacity. It functions as a primary community of care, solidarity, and shared responsibility, uniquely suited to transmit cultural, ethical, and social values essential for personal development and the well-being of society. Through this formative mis-

sion, the family contributes directly to the common good, serving as the first school of civic and moral virtue — values indispensable for the functioning of any democratic and inclusive society.

Parental care, understood as an act of service aimed at drawing forth the best potential within the child, represents the deepest expression of love and responsibility. Education within the family context is not only an act of nurturing but also a process of empowerment through which children develop self-awareness, freedom, and responsibility — prerequisites for social participation and civic engagement [2].

The educational role of parents is original and primary in comparison with other agents of education, given the unique interpersonal bond between parents and children. This role, while fundamental, is not exclusive; it operates in cooperation with other educational and civic institutions. Such collaboration ensures that education remains comprehensive, inclusive, and responsive to diverse needs and values within society.

Public authorities, therefore, have the ethical responsibility to support families in fulfilling their educational mission. This includes guaranteeing the freedom of parents to choose educational pathways aligned with their convictions, ensuring equitable access to quality schooling, and preventing economic barriers that could restrict this right. Any system that limits educational plurality risks undermining both social justice and the democratic principle of shared responsibility in education. [2]

True education must be integral — aimed at the full development of the person and their active participation in the common life of society. This integrative vision includes not only intellectual and technical formation but also social competence, empathy, respect for law, solidarity, and peace. Within the family, these values are cultivated through dialogue, example, and mutual respect.

Both parents, regardless of gender, share equal responsibility in the upbringing of children. Their authority must be exercised jointly and harmoniously — with consistency, fairness, and wisdom — always directed toward the integral well-being and autonomy of the child [2].

Every person is entitled to receive education in accordance with his natural capabilities and a free choice of profession and career, and to the opportunity for the full development of his natural endowments.

The global tradition of human rights reflects both the universality and diversity of moral reasoning. Ethical systems from different parts

of the world — including those rooted in the Islamic intellectual and moral tradition — have contributed significantly to shaping a shared human vision of justice, equality, and mutual responsibility. In Islamic thought, the dignity of every human being is regarded as inherent and non-negotiable, grounded in the belief that moral accountability and social justice are essential dimensions of a humane society [4].

Recognizing this plurality of sources — religious, philosophical, and cultural — enriches contemporary understandings of human rights and strengthens their relevance in addressing the challenges of inequality, discrimination, and social exclusion.

Despite significant progress, violations of human rights continue to occur in many regions, underscoring the persistent gap between declared principles and lived realities. The international community therefore faces an ongoing task: to translate these universal ethical ideals into institutional practice and to ensure that respect for human dignity becomes a lived reality for all people, irrespective of origin, belief, or condition [4].

Early education in the Zoroastrian tradition demonstrates examples of ethical and moral education available to both priesthood and laity. This practice can serve as a model for modern concepts of inclusive education, which seeks to provide equal opportunities for all students, regardless of social status. The compilations *Denkard* and *Rivāyat* emphasize the development of virtues, ethical education, and moral and intellectual refinement. In particular, *Denkard* regards education as a means of fostering social responsibility and cultural awareness [1, 3].

The texts describe access to learning not only for the priesthood but also for laypeople, reflecting an early practice of including diverse social groups in the educational process. This approach allows contemporary scholars to speak of a prototype of inclusive education, in which learning is closely linked to ethical and social development [1].

Education in the Pahlavi texts integrates knowledge with the cultivation of virtues such as righteousness, justice, compassion, and solidarity. This integration of knowledge and moral norms provides a foundation for nurturing citizens capable of active participation in social life [3].

Interpretations by Boyce and Rose allow these texts to be used as a historical example of ethically grounded inclusive education that encompasses all societal groups, not merely the elite. This per-

spective enables the integration of cultural and moral values into contemporary educational concepts aimed at fostering human dignity and responsibility among students.

The Pahlavi texts demonstrate that education in the ancient Zoroastrian culture had a universal and morally oriented character, providing access to diverse social groups and fostering social virtues. Such historical examples highlight the importance of ethical and socially responsible education.

Human dignity as a universal ethical foundation for inclusive education, drawing on comparative cultural and philosophical traditions. It highlights the central role of the family in shaping personal, moral, and social capacities, and emphasizes the ethical responsibility of public institutions to support educational plurality. The discussion integrates Catholic, Islamic, and Zoroastrian perspectives, demonstrating how these traditions contribute to a shared understanding of social responsibility, moral development, and equitable access to education. Pahlavi texts illustrate early models of inclusive education accessible to diverse social groups, while Islamic thought underscores the inherent dignity of every person. By recognizing this pluralism of sources, contemporary education can foster ethical, socially responsible, and inclusive practices that uphold human dignity and promote civic engagement. Historical and philosophical insights reinforce the importance of integrating moral, social, and intellectual formation in modern educational frameworks.

Список використаних джерел

1. Boyce, M. Zoroastrians: Their Religious Beliefs and Practices. London. Routledge & Kegan Paul. 1979.
2. Compendium of the Social Doctrine of the Church. Vatican. Pontifical Council for Justice and Peace. 2004.
URL: https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/justpeace/documents/rc_pc_justpeace_doc_20060526_compendio-dott-soc_en.html (дата звернення: 13.11.2025).
3. Rose, J. Zoroastrianism: An Introduction. London. I.B. Tauris. 2011
4. Universal Islamic Declaration of Human Rights 1981.

**ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПЕДАГОГІВ
В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**
**PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF TEACHERS
IN THE CONTEXT OF INCLUSIVE EDUCATION**

Сидоренко Юлія Вікторівна

старший викладач,

кафедра права та соціально-поведінкових наук,

Білоцерківський інститут економіки та управління

Університету «Україна»;

здобувачка PhD,

Український державний університет імені Михайла Драгоманова.

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-7060-9707>

yulisyd2@gmail.com

Анотація. У статті розглядається актуальна проблема психологічного супроводу педагогів в умовах інклюзивної освіти. Професійна діяльність учителя в інклюзивному середовищі відноситься до «допомагаючих професій» і характеризується високим рівнем психологічного, фізіологічного та інтелектуального навантаження, що може спричиняти емоційне та професійне вигорання. Психологічний супровід включає комплексну підтримку педагогів через навчально-консультативну діяльність, проведення тренінгів, семінарів і практикумів, надання рекомендацій щодо адаптації освітнього середовища, координацію роботи команди та психологічну підтримку у подоланні стресових ситуацій. Розглядаються основні завдання психологічного супроводу: консультування, підвищення кваліфікації, діагностика учнів, моніторинг психологічного клімату та формування позитивного ставлення до інклюзії. Підкреслюється, що системний психологічний супровід сприяє створенню безпечного та толерантного освітнього середовища, підвищує інклюзивну компетентність педагогів та є запорукою ефективної реалізації принципів інклюзії у сучасній освіті.

Annotation. The article addresses the current issue of psychological support for teachers in the context of inclusive education. Teaching in an inclusive environment belongs to the category of «helping professions» and is characterized by a high level of psychological, physiological, and intellectual workload, which may lead to emotional and professional burnout. Psychological support involves comprehensive assistance for teachers through educational and consultative activities, conducting trainings, seminars, and workshops, providing recommendations

for adapting the educational environment, coordinating team activities, and offering psychological assistance in managing stressful situations. The main tasks of psychological support are examined, including consultation, professional development, student assessment, monitoring the psychological climate, and fostering a positive attitude toward inclusion. It is emphasized that systematic psychological support contributes to creating a safe and tolerant educational environment, enhances teachers' inclusive competence, and serves as a key factor for the effective implementation of inclusive principles in modern education.

Сучасна система освіти перебуває в умовах реформування, що зумовлені переосмисленням цілей, завдань і змісту освітнього процесу. Визначальним чинником цих змін є рівень професійного розвитку педагогічних працівників, адже саме вони забезпечують реалізацію інновацій через упровадження сучасних освітніх технологій та використання результатів новітніх педагогічних досліджень. Це, своєю чергою, обумовлює потребу у постійному вдосконаленні професійної компетентності вчителів, підвищенні їхнього рівня професійного розвитку та саморозвитку.

Професійна діяльність педагога в умовах інклюзивного навчання належить до сфери так званих «допомагаючих професій», оскільки передбачає тісну взаємодію з дітьми, які мають особливі освітні потреби. Така робота вимагає від педагога прийняття індивідуальних особливостей учнів, емоційної чутливості, гуманного ставлення, толерантності, демократичності, довіри та особистої залученості у процес навчання і виховання. Водночас подібна діяльність супроводжується значними психологічними, фізіологічними та інтелектуальними навантаженнями, що може спричиняти емоційне, фізичне та розумове виснаження. Порушення принципів екологічності професійної діяльності та недотримання вимог емоційної безпеки педагогічної праці можуть призвести до зниження професійної ефективності, втрати задоволення від роботи, погіршення самопочуття та загального життєвого тону, що врешті зумовлює розвиток синдрому професійного вигорання.

Психологічний супровід процесу інклюзивного навчання та виховання потребує ретельного планування, належної професійної підготовки педагогічних працівників і налагодження міждисциплінарної взаємодії з фахівцями, здатними надати кваліфіковану допомогу. Важливу роль у цьому процесі відіграють психолого-педагогічні консультації, що надають методичні

установи системи освіти, які забезпечують консультативну, методичну, психолого-педагогічну, корекційно-розвивальну, відновлювальну, аналітичну, прогностичну, профілактичну та просвітницьку діяльність, спрямовану на підтримку батьків, педагогів у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Сучасний інклюзивний процес в освіті являє собою ціле-спрямовано організоване освітнє середовище, яке забезпечує залучення та прийняття дитини з обмеженими можливостями здоров'я у колектив однолітків у загальноосвітньому закладі. Його метою є створення умов для навчання за адаптованими або індивідуальними освітніми програмами з урахуванням особливих освітніх потреб кожного учня [6].

В. Засенко, А. Колупаєва та інші здійснивши аналіз наукових публікацій щодо проблеми комплексного супроводу показав, що під поняттям супровід розуміють: технологію надання спеціалізованої допомоги дитині в умовах освіти; технологію взаємодії психолога з іншими фахівцями освіти, психологічною службою, з освітнім середовищем в цілому; визначальну філософію та стратегію практичної психології освіти [2; 3].

Важливим положенням теорії психологічного супроводу є твердження, що носіями проблем розвитку дитини виступають не лише вона сама, а й її батьки, педагоги та найближче соціальне оточення. Психологічний супровід розглядається як особлива галузь і форма діяльності практичного психолога, спрямована на надання підтримки особистості та соціуму у вирішенні широкого спектра проблем, зумовлених взаємодією людини із соціальним середовищем. Водночас питання психологічного та соціального супроводу дітей перебувають у полі професійної взаємодії представників різних спеціальностей, що унеможливорює їх віднесення виключно до компетенції одного фахівця [5].

У «Положенні про команду психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої та дошкільної освіти» психолого-педагогічний супровід визначається як цілісна, комплексна система заходів, спрямована на організацію освітнього процесу та забезпечення гармонійного розвитку дитини. Вона передбачає надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових і підтримувальних послуг, спрямованих на створення оптимальних умов для навчання, виховання та соціалізації дитини з урахуванням її індивідуальних особливостей і потреб [4].

Г. Васильєва запропонувала модель формування методичної компетентності педагогічних працівників загальноосвітніх закладів в умовах інклюзивного освітнього середовища, у якій підкреслюється необхідність поєднання теоретичної, практичної та рефлексивної складових підготовки вчителя, спрямованих на розвиток здатності ефективно працювати з дітьми з особливими освітніми потребами [1].

Психологічний супровід педагогів в умовах інклюзивної освіти передбачає здійснення комплексної підтримки, спрямованої на підвищення їхньої професійної компетентності та емоційної готовності до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Така підтримка охоплює навчально-консультативну діяльність, формування позитивного ставлення до інклюзії, а також створення сприятливого психологічного клімату в педагогічному колективі та учнівському середовищі. Основними напрямками роботи є проведення тренінгів, семінарів, майстер-класів і практикумів, надання рекомендацій щодо адаптації освітнього середовища з урахуванням індивідуальних особливостей учнів, а також сприяння у розв'язанні конфліктних ситуацій і налагодженні ефективної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу.

Основні завдання психологічного супроводу педагогів можна визначити наступні:

- групове чи індивідуальне консультування психологом вчителів щодо роботи з дітьми з особливими освітніми потребами (ООП), включаючи розробку індивідуальних стратегій навчання та виховання. Надання консультацій допомагає вчителям зрозуміти особливості дитини, скласти індивідуальні програми розвитку та навчання, а також знайти шляхи вирішення проблем;

- підвищення кваліфікації шляхом проведення навчання для педагогів (семінари, тренінги, майстер-класи) з питань формування сприятливого психологічного середовища, де цінуються відмінності, виховується толерантність, організовуються заходи для формування позитивного ставлення до інклюзії та розвитку емоційного та соціального інтелекту;

- психологічна підтримка, що передбачає з боку психологічної служби надання допомоги в подоланні емоційних та психологічних труднощів, пов'язаних з впровадженням інклюзії, формування стійкості до стресу; сприяння формуванню позитивного ставлення, взаєморозуміння та толерантності у педагогів до різноманітності проблем з якими він зіштовхується в класі;

- координація команди, тобто участь психолога у роботі команди психолого-педагогічного супроводу, що включає координацію дій вчителів, асистентів, батьків та інших спеціалістів;
- здійснення моніторингу психологом під час якого відстежується психологічний клімат у колективі та допомагає налагодити ефективну взаємодію між усіма учасниками освітнього процесу;
- діагностика та рекомендації — вивчення індивідуальних особливостей учнів з ООП та надання вчителям рекомендацій для адаптації освітнього процесу до їх потреб та запитів.

Отже, психологічний супровід в умовах інклюзивної освіти є важливим чинником ефективної реалізації освітнього процесу, оскільки забезпечує підтримку як педагогів, так і учнів з особливими освітніми потребами. Комплексна взаємодія фахівців, зокрема психологів, педагогів, асистентів та батьків, сприяє створенню безпечного, толерантного та розвивального освітнього середовища. Психологічна підтримка педагогів допомагає знизити рівень емоційного напруження, підвищити інклюзивну компетентність і сформуванати позитивне ставлення до інклюзивного навчання. Таким чином, системний психологічний супровід виступає запорукою гармонійного розвитку педагога та успішної реалізації принципів інклюзії в сучасній освіті.

Список використаних джерел

1. Васильєва Г. Організаційно-педагогічні умови формування методичної компетентності працівників освіти інклюзивної форми навчання. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 2 (106), с. 194–211.
2. Діти з особливими потребами у загальноосвітньому просторі: початкова ланка / За ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка. Київ, 2004. 152 с.
3. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання : наук.-метод. посіб. Київ : АТОПОЛ, 2011. 274 с.
4. Положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами. Наказ Міністерства освіти і науки № 1713. 09.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1982-24#Text>
5. Психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах ЗДО. URL: <http://leleka.rv.ua/psychologichnyy-suprovid-ditey-z-osoblyvymy-osvitnimy-potrebamy-v-umovah-dnz.html>
6. Психологічний супровід інклюзивної освіти: метод. рек / автор. кол. за заг. ред. А. Г. Обухівська. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. 92 с.

**АРТТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ
У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ****ART THERAPY AS A MEANS OF DEVELOPING AUTONOMY
IN ADOLESCENCE**

Скрипа Людмила Олександрівна

II курс, група ЗПЛ-24-1м., спеціальність «Психологія»,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

lyudmilaskripa@gmail.com

Науковий керівник: Поджинська О.О., к.психол.н., доцент кафедри
психології, соціальної роботи та педагогіки,

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Анотація. Арттерапія розглядається як сучасний психолого-педагогічний інструмент, що сприяє розвитку самостійності у підлітковому віці. Творчі методи дозволяють підліткам виражати власні емоції та думки, формуючи навички саморефлексії та прийняття рішень. У процесі арттерапії підлітки навчаються брати відповідальність за власні дії та знаходити індивідуальні шляхи вирішення проблем. Це підвищує рівень їхньої впевненості у собі та сприяє становленню автономності у соціальному середовищі. Таким чином, арттерапія виступає ефективним засобом формування особистісної самостійності та психологічної стійкості підлітків.

Annotation. Art therapy is considered a modern psychological and pedagogical tool that promotes the development of independence in adolescence. Creative methods enable teenagers to express their emotions and thoughts, fostering self-reflection and decision-making skills. Through art therapy, adolescents learn to take responsibility for their actions and discover individual ways of solving problems. This process enhances their self-confidence and supports the growth of autonomy in social contexts. Therefore, art therapy serves as an effective means of cultivating personal independence and psychological resilience among teenagers.

Введення. Формування самостійності в підлітковому віці є ключовим чинником особистісного становлення та соціального розвитку молоді. Сприяння розвитку автономності дозволяє підліткам опановувати навички прийняття рішень, розв'язання життєвих ситуацій та усвідомлення відповідальності за власні вчинки. У сучасному освітньому та психолого-педагогічному дискурсі зростає інтерес до ефективних методів, здатних підтримати цей процес. Одним із таких дієвих інструментів виступає

арттерапія — метод, що поєднує творчість і самовираження з розвитком внутрішніх ресурсів особистості.

Мета та задачі дослідження. Метою роботи є вивчення впливу арттерапевтичних методів на процес формування самостійності у підлітковому віці. У межах дослідження передбачено розкриття сутності поняття «самостійність підлітка», аналіз вікових психологічних особливостей підлітків, а також характеристика арттерапевтичних технік як засобу виховання автономності.

Арттерапія — це метод психокорекції, що базується на використанні художньої діяльності як інструменту самовираження, емоційного розвантаження та самопізнання. Залучення підлітків до арттерапевтичних практик сприяє розвитку рефлексивного мислення, емоційної грамотності та внутрішньої автономності. Творчий процес дозволяє молоді краще усвідомити власні почуття, конфлікти та потреби, що є основою для формування самостійної поведінки.

У ході емпіричного дослідження було виявлено, що систематичне застосування арттерапевтичних методик (наприклад, колажування, малювання емоцій, створення символічних образів) позитивно впливає на рівень самостійності підлітків. Учасники дослідження демонстрували зростання здатності до саморефлексії, прийняття рішень та відповідального ставлення до власних дій. Арттерапія також сприяла покращенню психоемоційного стану, що є важливою умовою для розвитку особистісної автономності.

Самостійність розглядається як інтегральна характеристика особистості, що охоплює низку ключових якостей: автономність, незалежність, стресостійкість, здатність до побудови особистих меж, а також уміння здійснювати вибір і приймати рішення [1, с. 36–40]. Науковці акцентують увагу на поступовому, етапному характері формування самостійності, що триває протягом усього процесу особистісного розвитку.

Згідно з позицією молодшої дослідниці О. Гулей, самостійність є однією з базових ознак зрілої особистості, яка проявляється у здатності визначати власні потреби, задовольняти їх та нести відповідальність за наслідки прийнятих рішень [2, с. 37–39]. У цьому контексті самостійність постає як форма особистісної відповідальності, що має важливе значення для соціального функціонування індивіда. Варто зазначити, що сформована самостійність є передумовою для набуття повної цивільної дієздатності, оскільки вона забезпечує здатність особи самостійно реалізовувати свої права та обов'язки в соціальному середовищі.

Самостійність проявляється у різних сферах життєдіяльності індивіда — когнітивній, емоційній та поведінковій. Вона є морально-вольовою рисою, що включає сукупність знань, умінь і навичок, здатність до самостійного мислення, постановки цілей, вибору засобів їх досягнення, а також відповідальне ставлення до процесу та результатів діяльності. Важливою ознакою самостійності є здатність орієнтуватися в нових ситуаціях і приймати рішення на основі власних переконань.

Формування самостійності розпочинається ще в ранньому дитинстві, проте саме в підлітковому віці вона набуває особливого значення як ключовий елемент дорослого життя. У цей період відбувається активне становлення почуття дорослості, зростає прагнення до незалежності, самовираження та самоповаги. Самостійність підлітка передбачає здатність діяти автономно, приймати рішення та нести відповідальність без постійного контролю з боку дорослих, що є важливою умовою для успішної соціалізації та особистісного розвитку.

Підлітковий вік є критичним етапом у становленні індивідуальності, коли особистість починає усвідомлювати власну унікальність, переосмислює ставлення до себе, до оточення та до соціального середовища загалом. У цей період відбувається суттєва перебудова мотиваційно-потребової сфери, трансформація мотивацій діяльності та поведінки. Водночас сучасне суспільство висуває нові вимоги до молоді, що передбачає необхідність узгодження особистих потреб із соціальними та моральними нормами.

У складних умовах сьогодення — психоемоційних, економічних та соціальних — спостерігається зміна морально-ціннісних орієнтирів, що призводить до виникнення низки проблем у підлітковому середовищі. Це, своєю чергою, ускладнює процес формування самостійності. Недостатній рівень емоційної усвідомленості, труднощі з контролем і регуляцією емоцій, нечітке розуміння власної ролі в соціумі та відсутність життєвих орієнтирів негативно впливають на розвиток міжособистісної взаємодії, самомотивації та інших ключових компонентів самостійності.

У зв'язку з цим на фахівців освітньої сфери — педагогів, психологів, соціальних педагогів — покладається важлива місія: створення умов для розвитку самостійності в підлітковому середовищі. З цією метою в навчальних закладах впроваджуються спеціальні програми та заняття, що сприяють особистісному зростанню. Одним із ефективних інструментів у цьому напрямі

є арттерапевтичні техніки, які дозволяють підліткам через творчість усвідомити себе, свої емоції, потреби та цінності, а також розвивати навички саморегуляції та відповідального вибору.

Арттерапія виступає ефективним засобом розвитку самовираження та самопізнання в підлітковому віці, оскільки дозволяє молоді передавати власні емоції, думки та ідеї через творчість. Застосування арттерапевтичних технік створює умови для вільного експериментування, розкриття внутрішнього потенціалу, формування креативного мислення та розвитку навичок соціальної взаємодії.

Позитивний вплив арттерапії полягає в тому, що вона допомагає підліткам виразити ті почуття та переживання, які раніше були складними для вербального вираження. Як процес художнього самовираження, арттерапія сприяє формуванню здатності до самопізнання, усвідомлення власної ідентичності та емоційної рефлексії. Емоційні стани, що проявляються у творчому процесі, стають доступними для осмислення лише за умови активної участі у створенні мистецьких образів.

У межах арттерапевтичного підходу сучасні дослідники пропонують широкий спектр технік, спрямованих на активізацію внутрішніх ресурсів особистості та розвиток її самостійності. Зокрема, І. Тарапата виокремлює низку ефективних методів, кожен з яких реалізується через відповідну форму творчої діяльності:

- образотерапія — через малювання;
- казкотерапія — через створення та інтерпретацію казок;
- танцювальна терапія — через рух і танець;
- ігротерапія — через ігрову діяльність;
- пісочна терапія — через взаємодію з піском;
- кольоротерапія — через роботу з кольорами;
- драматерапія — через театралізовані постановки;
- музикотерапія — через слухання та створення музики;
- лялькотерапія — через виготовлення та використання

ляльок;

- фототерапія — через фотографічну діяльність [3, с. 116].

Кожна з цих технік сприяє емоційному розвантаженню, самовираженню, розвитку рефлексії та формуванню навичок самостійного прийняття рішень, що є важливими складовими самостійності підлітків.

Застосування арттерапевтичних вправ у груповому форматі є доцільним і ефективним, особливо в межах тренінгових за-

нять. Групова арттерапія сприяє розвитку самосвідомості, покращенню емоційної регуляції та формуванню навичок подолання труднощів. Вона також створює умови для покращення комунікації, зниження рівня тривожності та загального психоемоційного напруження. Важливою умовою ефективності арттерапевтичних занять є їх адаптація до індивідуальних особливостей, потреб і вподобань кожного учасника. Під час організації творчого процесу необхідно враховувати рівень комфорту підлітка, забезпечуючи безпечний простір для самовираження.

У ході дослідження встановлено, що арттерапія виконує низку важливих функцій у процесі особистісного розвитку. Згідно з науковими напрацюваннями М. Козігори, до таких функцій належать: виховна, психотерапевтична, корекційна, діагностична та розвивальна. Кожна з них сприяє формуванню самостійності як інтегральної якості особистості.

Арттерапія є ефективним засобом психоемоційної підтримки підлітків, що сприяє вираженню внутрішніх переживань, зниженню емоційного напруження, формуванню навичок саморозуміння та розвитку таких особистісних якостей, як самостійність, відповідальність і впевненість у власних силах. У процесі творчої діяльності підлітки здобувають позитивний досвід самореалізації, прийняття рішень та усвідомлення власної індивідуальності.

Серед основних напрямів арттерапевтичної роботи виділяють:

- емоційно-виражальний — сприяє вираженню складних емоцій (страху, тривоги, гніву, сорому), які важко передати вербально;

- комунікативний — спрямований на розвиток навичок спілкування, соціальної взаємодії та прийняття альтернативних точок зору;

- розвивальний — активізує творчий потенціал, уяву, самостійність у виборі способів дії;

- корекційний — формує навички самоконтролю, адекватної самооцінки та впевненості у власних можливостях;

- рефлексивний — сприяє розвитку здатності до усвідомлення власних почуттів, мотивів та поведінкових реакцій.

Застосування цих напрямів у роботі з підлітками дозволяє комплексно підтримати процес формування самостійності як інтегральної характеристики особистості.

Арттерапевтична діяльність у роботі з підлітками може реалізовуватися в різних організаційних формах, кожна з яких має

свої особливості та психолого-педагогічний вплив. Найбільш ефективними вважаються індивідуальна, групова та комбінована (інтегративна) форми. Їх характеристику наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Форми арттерапевтичної роботи з підлітками

Форма роботи	Приклади діяльності	Вплив на особистість
Індивідуальна	Малювання, пісочна терапія, ведення щоденника, створення колажу	Сприяє вираженню особистих переживань, розвитку самосвідомості
Групова	Спільне створення плакатів, музичних або театральних імprovізацій	Формує навички співпраці, відповідальності, ініціативності
Комбінована (інтегративна)	Поєднання малювання, руху, слова, музики	Забезпечує гармонійний розвиток, емоційне розвантаження, відкритість у спілкуванні

* дані сформовано автором

У практиці арттерапевтичної роботи з підлітками застосовуються різноманітні техніки, спрямовані на розвиток самосвідомості, емоційної регуляції та самостійності. Серед найбільш ефективних варто виокремити такі:

— «Вулиця моєї мрії» — візуалізація бажаного майбутнього через створення символічного простору;

— «Лялька «Мацанка» — техніка тілесного самовираження та емоційного контакту через створення ляльки;

— «Способи самодопомоги» — формування навичок емоційної підтримки та саморегуляції;

— «Моя опора» — усвідомлення внутрішніх ресурсів та джерел підтримки;

— «Обмін досвідом» / «Мій досвід» — рефлексія життєвих ситуацій та розвиток комунікативних навичок;

— «Безлюдний острів» — виявлення цінностей, пріоритетів та особистісних орієнтирів;

— «Аркуш мети» — постановка особистих цілей та планування шляхів їх досягнення.

Застосування цих технік сприяє глибшому самопізнанню, розвитку рефлексії, формуванню відповідального ставлення до себе та власного вибору.

Висновки. Застосування арттехнологій у виховному процесі є ефективним засобом підтримки особистісного розвитку підлітків. Завдяки інтеграції мистецтва в освітній простір, молодь отримує можливість відчувати себе активними учасниками власного навчання та саморозвитку, що стимулює їхню ініціативність, відповідальність і самостійність.

Список використаних джерел

1. Павлюк М., Грись А. Особливості інтерпретації феномена самостійності студентами гуманітарних спеціальностей. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Серія: Психологія*. 2021. Вип. 2. С. 36–40.
2. Гулей О. Несамостійність дорослої людини як вигідний вибір. Особистість у просторі проблем XXI століття: матер. наук.-практ. конф. (м. Київ, 5 лютого 2020 р.). Київ: Національний університет «Кієво-Могилянська академія», 2020. С. 37–39.
3. Тарапата І., Тимків Л. Арттерапія як засіб подолання страху у дітей дошкільного віку. *Молодий вчений*. 2019. № 10. С. 114–119.

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ METHODICAL FOUNDATIONS OF EMPIRICAL RESEARCH OF PSYCHOLOGICAL FACTORS OF PERSONALITIES' PROFESSIONAL SELF-ACTUALIZATION

Снівак Любов Миколаївна

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»;

Фарадж Сніжана Ігорівна

II курс, група ЗПЛ-24-1М, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
200989faraaj@gmail.com

Анотація. Розкрито поняття професійної самоактуалізації, як процесу реалізації особистістю власних можливостей, її прагнень до самопізнання і саморозвитку. Підкреслено, що цей процес поєднується з системою цінностей особистості та спрямований на розв'язання професійних завдань. Відзначено, що професійна самоактуалізація особистості сповнена внутрішніми мотивами, усвідомленими і творчими діями, котрі забезпечують її компетен-тність. Основними психологічними чинниками професійної самоак-

туалізації особистості визначено її мотивацію до успіху та уникнення невдач. Схарактеризовано психодіагностичні методи дослідження психологічних чинників професійної самоактуалізації особистості дорослого віку — тести самоактуалізації особистості, мотивації досягнення успіху та мотивації уникнення невдач.

Annotation. *The concept of professional self-actualization is revealed as a process of realization by an individual of his own capabilities, his aspirations for self-knowledge and self-development. It is emphasized that this process is combined with the system of individual values and is aimed at solving professional tasks. It is noted that the professional self-actualization of an individual is full of internal motives, conscious and creative actions that ensure its competence. The main psychological factors of a person's professional self-actualization are his motivation to succeed and avoid failure. Psychodiagnostic methods of researching psychological factors of professional self-actualization of an adult personality are characterized — tests of self-actualization of personality, motivation to achieve success and motivation to avoid failure.*

Створення необхідних умов для самоактуалізації особистості дорослого віку в професійній сфері життя є важливим завданням кожної розвинутої держави. Адже професійна самоактуалізація особистості передбачає її самореалізацію саме в цій сфері, що ймовірно впливає і на рівень економіки держави. Тому пріоритетним завданням психологічної науки і практики вважаємо емпіричне дослідження психологічних чинників професійної самоактуалізації особистості дорослого віку.

Професійна самоактуалізація — це процес реалізації особистістю своїх можливостей, котрий є невід'ємним від її прагнень до самопізнання і саморозвитку, її системи мотивів і цінностей та спрямований на ефективне вирішення нагальних професійних завдань. Основними психологічними чинниками цього процесу є мотивація досягнення успіху і мотивація уникнення невдач. Мотивація досягнення успіху передбачає прагнення особистості до досягнення позитивного результату в тій діяльності, котрою вона займається. Мотивація уникнення невдач пов'язана з невпевненістю особистості та її спрямованістю на те, щоб уберегтися від можливого негативного результату власної діяльності.

На нашу думку, емпіричному дослідженню психологічних чинників професійної самоактуалізації сприятиме застосування тестів самоактуалізації особистості, мотивації досягнення успіху та мотивації уникнення невдач.

Тест самоактуалізації Е. Шостром (E. Shostrom) в адаптації В. Чудакової [2] застосовується з метою вивчення і таких сфер життя особистості, котрі безпосередньо пов'язані з її професійною діяльністю. Тест складається з парних тверджень, що належать до різних шкал. А саме — до шкали орієнтації в часі, цінностей, погляду на природу людини, потреби в життєвому пізнанні, прагнення до творчості, автономності, спонтанності, саморозуміння, аутосимпатії, контактності, гнучкості в спілкуванні. Респонденту пропонується висловити свою згоду щодо одного з двох тверджень. Результати опрацьовуються за ключами до кожної шкали та загального рівня прагнення особистості до самоактуалізації.

Метою тесту «Мотивація до успіху» Т. Елерса (Th. Ehlers), котрий адаптував Ф. Подшивайлов [1], є визначення рівня спрямованості особистості на досягнення успіху. Тест містить твердження, з якими респонденту пропонується погодитися чи ні, здійснивши власний вибір. Для опрацювання результатів і визначення рівня мотивації особистості до успіху використовується ключ.

Тест «Мотивація уникнення невдач» Т. Елерса (Th. Ehlers), котрий адаптував Ф. Подшивайлов [1], використовується з метою визначення рівня спрямованості особистості на уникнення неефективних результатів власної діяльності. Тест складається із переліків, котрі містять по три якості особистості. Респонденту пропонується з кожного переліку вибрати одну якість, котра, які він думає, найбільшою мірою його характеризує. Після опрацювання одержаних результатів за ключем, визначається рівень мотивації особистості до уникнення невдач.

Перспективним вважаємо емпіричне дослідження психологічних чинників професійної самоактуалізації особистості за допомогою комплексу описаних психодіагностичних методів.

Список використаних джерел

1. Подшивайлов Ф.М. Психологічні чинники розвитку мотиваційної сфери особистості майбутнього психолога: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Київський ун-т імені Бориса Грінченка. Київ, 2015. 238 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/> (дата звернення: 31.10.2025)

2. Чудакова В.П. Алгоритм проведення, аналізу, обробки та інтерпретації результатів дослідження «самоактуалізації». *Освіта і розвиток обдарованої особистості*. 2015. № 3(34). С. 45–59. URL: <https://otr.iod.gov.ua/ojs/index.php/otr/article/view/277/268> (дата звернення: 31.10.2025)

**МОДЕЛЮВАННЯ КЛАСУ ІЗ ІНКЛЮЗИВНОЮ
ФОРМОЮ НАВЧАННЯ ЯК ІННОВАЦІЙНА МЕТОДИКА
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ
ОПП «КОРЕКЦІЙНА ПСИХОПЕДАГОГІКА»**

**MODELING AN INCLUSIVE CLASSROOM AS AN INNOVATIVE
METHOD OF PROFESSIONAL TRAINING FOR MASTER'S
STUDENTS OF THE EDUCATIONAL AND PROFESSIONAL
PROGRAM «CORRECTIONAL PSYCHOPEDAGOGY»**

Старева Анна Михайлівна

*кандидат педагогічних наук, доцент, директор
Миколаївського інституту розвитку людини
Університету «Україна».*

*ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3859-2633>
starann61@ukr.net*

Анотація. Інклюзивна освіта є стратегічним напрямом розвитку педагогіки, що забезпечує рівний доступ до навчання для всіх здобувачів, зокрема дітей з особливими освітніми потребами (далі — ООП). Ефективна підготовка магістрів спеціальності «Корекційна психопедагогіка» потребує інноваційних підходів, які поєднують теорію і практику. У статті обґрунтовано доцільність використання моделювання інклюзивного класу як методики формування інклюзивної компетентності майбутніх педагогів. Розкрито етапи моделювання, його вплив на формування професійних умінь, визначено ефективність методики на основі експериментальних даних.

Annotation. Inclusive education is a strategic direction in the development of modern pedagogy that ensures equal access to learning for all students, including children with special educational needs (SEN). Effective training of Master's degree students majoring in Correctional Psychopedagogy requires innovative approaches that integrate theoretical knowledge with practical experience. The article substantiates the relevance of using inclusive classroom modeling as a method for developing the inclusive competence of future teachers. The stages of modeling, its impact on the formation of professional skills, and the effectiveness of this methodology based on experimental data are revealed.

Інклюзивна освіта трактується як система організації навчання, що враховує різноманіття освітніх потреб усіх учнів [2]. Дослідники (О. Мартинчук, 2016; К. Гуз, М. Олійник, Л. Яценюк, 2025) наголошують, що сучасна педагогіка переходить

від доступу до освіти до формування інклюзивної компетентності — інтегрованої здатності педагога діяти в інклюзивному середовищі [1; 5].

Н. Провальна (2023) виокремлює когнітивний, діяльнісний, мотиваційний, емоційно-вольовий і рефлексивний компоненти цієї компетентності [9]. Підготовка магістрів ОПП «Корекційна психопедагогіка» має поєднувати особистісно-орієнтований і компетентнісний підходи [10].

Метою дослідження стало визначення ефективності моделювання класу з інклюзивною формою навчання як інноваційної методики професійної підготовки відповідних магістрів. Завдання: проаналізувати теоретичні засади інклюзивної освіти; розробити методику моделювання такого класу; оцінити її вплив на формування інклюзивної компетентності.

Українські науковці (Л. Нічуховська, 2019; С. Чупахіна, 2017; Л. Потапюк і В. Ковальчук, 2023) доводять, що формування готовності педагогів до інклюзивного навчання потребує практичної спрямованості, симуляційних форм і компетентнісного підходу [7; 8; 11].

НАПН України розробила концептуальні засади моделювання інклюзивного освітнього середовища, що передбачають створення умов, способів і засобів реалізації інклюзивних практик [6]. Тому моделювання класу з інклюзивною складовою розглядається як навчальна ситуація, максимально наближена до реальної педагогічної діяльності, де формуються знання, уміння, цінності й рефлексивні навички майбутнього педагога.

Методика дослідження. Об'єктом дослідження слугував освітній процес здобувачів ОС «магістр» спеціальності «Корекційна психопедагогіка»; предметом — процес формування інклюзивної компетентності засобами моделювання класу з інклюзивною формою навчання. У дослідженні взяли участь 38 магістрантів, поділених на експериментальну ($n = 14$) та контрольну ($n = 14$) групи. Експериментальна група навчалася за методикою моделювання. Методика передбачала три етапи:

Підготовчий — ознайомлення з ролями, завданнями та принципами взаємодії.

Практичний — проведення симульованих занять із розподілом ролей (учні з ООП, педагоги, асистенти). Використано інтерактив, VR-симуляції, цифрові платформи для кейсового навчання.

Аналітичний — рефлексія, обговорення результатів, оцінювання рівня компетентності.

Ефективність визначали за результатами спостережень, анкетування, тестів і аналізу виконаних завдань.

Порівняння результатів показало суттєве зростання показників інклюзивної компетентності у магістрантів експериментальної групи. Вони продемонстрували вищі результати за критеріями: планування уроку з урахуванням індивідуальних потреб; адаптація навчального матеріалу; комунікація й співпраця з асистентом учителя; рефлексивність і готовність до диференційованого підходу.

У процесі моделювання здобувачі відпрацьовували ситуації взаємодії з учнями з різними типами ООП (порушення слуху, зору, когнітивні та емоційні труднощі). Вони навчалися швидко адаптувати завдання, забезпечувати підтримку й використовувати інтерактивні засоби для залучення всіх учнів.

Анкетування засвідчило зростання рівня впевненості у власних професійних можливостях. Аналіз виконаних кейсів підтвердив покращення навичок планування, оцінювання й корекції навчального процесу.

Отримані результати узгоджуються з висновками Т. Ілляшенко (2021) щодо необхідності оновлення підготовки педагогів у контексті сучасних викликів інклюзивної освіти [3]. Моделювання класу сприяє розвитку критичного мислення, емпатії, толерантності, командної роботи та гнучкості.

Застосування VR і цифрових платформ забезпечує наближеність до реальної практики, що підсилює навчальний ефект. Обмеженням методики є потреба у технічному забезпеченні та додатковому часі на підготовку.

Висновки. Моделювання класу з інклюзивною формою навчання є ефективною інноваційною методикою професійної підготовки магістрів «Корекційна психопедагогіка». Методика забезпечує інтеграцію теоретичних знань і практичних умінь, формує ключові компоненти інклюзивної компетентності — когнітивний, діяльнісний, емоційно-вольовий і рефлексивний. Результати експерименту підтвердили її позитивний вплив на готовність магістрантів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі. Доцільним є впровадження моделювання в ОПП магістратури як частину практичних модулів із корекційної психопедагогіки. Подальші дослідження мають бути спрямовані

на вдосконалення технологічних аспектів моделювання та вивчення довгострокових результатів у професійній діяльності випускників.

Список використаних джерел

1. Гуз К.Ж., Олійник І.М., Яценюк Л.І. Формування інклюзивної компетентності педагогів Нової української школи. Імідж сучасного педагога, (5(224)), 92–97. URL: isp.pano.pl.ua+2Файли ЗНУ+2 (дата звернення: 09.11.2025).

2. Демус Я. Інклюзивна освіта в Україні: проблеми і перспективи. Естетика і етика педагогічної дії. (24), 203–212. URL: aesthetethicpedaction.pnpu.edu.ua+2osvitologia.kubg.edu.ua+2 (дата звернення: 09.11.2025).

3. Ілляшенко Т.Д. Проблеми і перспективи співіснування різних форм навчання в освіті дітей з особливими освітніми потребами. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742251/1/Ілляшенко%20ТД_Проблеми%20і%20перспективи2024_20-24.pdf (дата звернення: 09.11.2025).

4. Калініченко І.О. Моделювання інноваційного закладу освіти «Багатопрофільний навчально-реабілітаційний центр»: концептуальні засади. Імідж сучасного педагога, (2(197)), 59–66. URL: isp.pano.pl.ua (дата звернення: 08.11.2025).

5. Мартинчук О. Інклюзивна педагогіка в контексті розвитку сучасного наукового знання про освіту. Освітologia, (5), 147–151. URL: osvitologia.kubg.edu.ua (дата звернення: 10.11.2025).

6. Моделювання інклюзивного освітнього середовища: результати і обговорення. URL: <https://naps.gov.ua/ua/press/releases/3117> (дата звернення: 10.11.2025).

7. Нічиховська Л. Розвиток готовності майбутніх педагогів до інклюзивного навчання в умовах магістратури. Українська професійна освіта= Ukrainian Professional Education, (5), 35–41. URL: upernpu.pnpu.edu.ua (дата звернення: 10.11.2025).

8. Потапук Л., Ковальчук В. Особливості формування інклюзивної компетентності майбутніх педагогів як складової професійної компетентності. URL: journals.snu.edu.ua (дата звернення: 10.11.2025).

9. Провальна Н.О. Інклюзивна компетентність педагогічного працівника початкової школи: структурно-компонентна характеристика. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки, (216), 246–251. URL: pednauk.cusu.edu.ua+1 (дата звернення: 10.11.2025).

10. Старєва А.М., Олексюк О.Є. Організаційно-педагогічні умови формування інклюзивної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери в контексті сучасних освітніх викликів та обмежень. Transformation of the economy, education and law in the context of challenges and limitations: Monograph: in 2 volumes. Volume 2. Opole. 2025; pp. 444. С. 81–105. URL: https://osvit-forum.epizy.com/wp-content/uploads/2025/06/Maket_MO-NOGRAFIJa_2025_2_1.-Tom-2.pdf (дата звернення: 10.11.2025).

11. Чупахіна С. Сучасні підходи у підготовці майбутніх педагогів до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. URL: Наукові журнали ПНУ (дата звернення: 10.11.2025).

**ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РІВНЯ ТРИВОЖНОСТІ
ТА СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ У ДІТЕЙ
З РОДИН ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ**

**INTERRELATION BETWEEN THE LEVEL OF ANXIETY
AND SOCIAL ADAPTATION IN CHILDREN
FROM INTERNALLY DISPLACED FAMILIES**

Стародубець Юлія Геннадіївна

*II курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

Yuliastar79@gmail.com

*Науковий керівник: Романюк Л.В., д.психол.н., професор,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

Анотація. У роботі розглядається взаємозв'язок між рівнем тривожності та соціальною адаптацією у дітей із родин внутрішньо переміщених осіб. Зазначено, що досвід вимушеного переселення супроводжується підвищеною емоційною напругою, невизначеністю та порушенням звичних соціальних контактів, що негативно впливає на процес адаптації. Проаналізовано наукові підходи до вивчення дитячої тривожності (зокрема, за допомогою Шкали Спенса) та соціальної адаптації (методика Роджерса—Даймонда). Підкреслюється, що високий рівень тривожності знижує емоційний комфорт, утруднює комунікацію і призводить до соціальної ізоляції, тоді як підтримка дорослих і позитивний шкільний клімат сприяють успішній інтеграції дітей у нове середовище. Робота має практичне значення для розробки програм психологічної підтримки дітей із родин ВПО.

Annotation. The paper examines the interrelation between the level of anxiety and social adaptation in children from internally displaced families. It is noted that the experience of forced displacement is accompanied by increased emotional tension, uncertainty, and disruption of habitual social contacts, which negatively affects the adaptation process. The paper analyzes scientific approaches to studying child anxiety (using the Spence Children's Anxiety Scale) and social adaptation (Rogers—Diamond Method). It emphasizes that a high level of anxiety reduces emotional comfort, complicates communication, and leads to social isolation, while adult support and a positive school climate contribute to successful integration into the new environment. The study has practical significance for the development of psychological support programs for children from IDP families.

Вклад основного матеріалу. Після початку повномасштабної війни в Україні мільйони дітей були змушені залишити свої домівки. За даними ЮНІСЕФ (2024), внутрішньо переміщені діти стикаються з численними викликами — втратою звичних соціальних контактів, зміною шкільного середовища, підвищеною тривожністю та емоційною нестабільністю. Такі умови створюють ризик порушення процесу соціальної адаптації [3]. Тому вивчення взаємозв'язку між рівнем тривожності та соціальною адаптацією є надзвичайно важливим для розробки ефективної психологічної підтримки дітей із родин внутрішньо переміщених осіб (ВПО).

Тривожність у дітей із досвідом вимушеного переселення має комплексний характер і часто поєднується з труднощами у навчанні, соціальних контактах та самоприйнятті. Pfeiffer та співавт. (2023) у своєму систематичному огляді зазначають, що у дітей-біженців та ВПО рівень тривожності істотно вищий порівняно з однолітками, які не пережили травматичні події [1]. Автори наголошують, що своєчасна соціальна підтримка, стабільне шкільне середовище та психологічна допомога значно зменшують прояви тривожності та депресивних симптомів.

Для вимірювання тривожності серед дітей доцільним є використання Шкали тривожності Спенса (SCAS), психометричні властивості якої неодноразово підтверджені у міжнародних дослідженнях [2]. Ці роботи доводять, що SCAS є валідним інструментом для оцінки дитячої тривожності у віці від 8 до 15 років і придатним для використання як у клінічних, так і в освітніх контекстах.

Соціальна адаптація у дослідженні оцінюється за допомогою методики Роджерса — Даймонда, яка дозволяє визначити рівень емоційного комфорту, самоприйняття, адаптивності та самовідчуження. Як зазначає Hlado (2024), у дітей-переселенців низький рівень соціальної адаптації найчастіше супроводжується високим рівнем тривожності, невпевненістю у власних силах і страхом відторгнення в новому середовищі [2]. Навпаки, діти, які отримують підтримку педагогів та однолітків, швидше інтегруються і демонструють нижчий рівень тривожності.

У запланованому емпіричному дослідженні передбачається обстеження двох груп дітей віком 11–14 років, які навчаються у Кам'яницькому ліцеї Оноківської сільської ради Ужгородського району: експериментальної групи (діти з родин ВПО, $n = 20$)

та контрольної групи (діти, які не мають досвіду вимушеного переселення, $n = 20$). Очікується, що результати виявлять негативний кореляційний зв'язок між рівнем тривожності та показниками соціальної адаптації: діти з високою тривожністю демонструватимуть зниження емоційного комфорту, схильність до соціальної ізоляції та труднощі у спілкуванні. Натомість помірний або низький рівень тривожності пов'язуватиметься з кращою інтеграцією, активністю та позитивним самосприйняттям. Такі припущення узгоджуються з висновками міжнародних досліджень, які підкреслюють важливість шкільної спільноти як середовища психологічної стабілізації [1, 2].

Отже, тривожність виступає одним із головних чинників, що ускладнюють соціальну адаптацію дітей із родин внутрішньо переміщених осіб. Високий рівень тривожності знижує здатність дитини формувати соціальні зв'язки, тоді як підтримка з боку дорослих, емоційна стабільність і позитивний шкільний клімат сприяють адаптації та відновленню психоемоційної рівноваги. Перспективним напрямом подальших досліджень є розробка програм психологічної підтримки, які поєднують роботу з емоційною сферою (зниження тривожності) та розвиток соціальних навичок і почуття безпеки.

Список використаних джерел

1. Pfeiffer E., Derluyn I. Editorial: Mental health in children and adolescents with a refugee background. *Frontiers in Psychology*. 2023. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10541968/> (дата звернення: 12.11.2025).
2. Hlado P., Lojdová K., Obrovská J., Šedřová K., Lintner T., Fico M., Stupák O. «The schools try, but...»: A holistic perspective on the social adaptation of Ukrainian refugee students in Czech schools. *Learning, Culture and Social Interaction*. 2024. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S221065612400062X> (дата звернення: 12.11.2025).
3. UNICEF. Situation Analysis of Children in Ukraine 2024. Київ: UNICEF Ukraine, 2024. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/situation-analysis-2024> (дата звернення: 12.11.2025).

**ЕМОЦІЙНА РЕГУЛЯЦІЯ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОЇ
АДАПТАЦІЇ У ДІТЕЙ З ТРАВМАТИЧНИМ ДОСВІДОМ ВІЙНИ**
**EMOTIONAL REGULATION AS A FACTOR OF SOCIAL
ADAPTATION IN CHILDREN WITH WAR-RELATED
TRAUMATIC EXPERIENCE**

Стародубець Юлія Геннадіївна

*II курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Yuliastar79@gmail.com*

*Науковий керівник: Романюк Л.В., д.психол.н., професор,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

Анотація. У статті досліджується роль емоційної регуляції як одного з ключових механізмів соціальної адаптації у дітей віком 11–14 років, які пережили вимушене переселення через війну. Дослідження спрямоване на порівняння рівнів емоційної регуляції у дітей з родин внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та дітей без досвіду переселення, а також на виявлення її впливу на ступінь тривожності та рівень соціальної адаптованості. Теоретичне підґрунтя ґрунтується на сучасних моделях емоційної регуляції (James J. Gross, Katherine Clark, Aaron Beck) та підходах до травматизації дітей. Емпіричне дослідження проведено на базі Кам'яницького ліцею Оноківської сільської ради (Ужгородський район, Закарпатська область) за участю двох груп: експериментальної (діти ВПО) і контрольної (діти без переселення). Застосовано методи опитування за шкалами тривожності та емоційної регуляції, а також аналіз соціальної адаптації. Результати вказують на те, що діти з родин ВПО мають нижчий рівень ефективної емоційної регуляції та вищий рівень тривожності, а наявність навичок емоційної регуляції позитивно корелює з показниками соціальної адаптації. На підставі отриманих даних обґрунтовано необхідність впровадження програм психологічної підтримки, які орієнтовані на розвиток навичок емоційної регуляції у дітей з травматичним досвідом.

Annotation. The study examines the role of emotional regulation as a key mechanism in social adaptation among children aged 11–14 who have experienced forced displacement due to war. The aim is to compare levels of emotional regulation in children from internally displaced persons (IDP) families and children without displacement experience, and to determine its influence on anxiety level and social adaptation. The theoretical basis is rooted in contemporary models of emotion regu-

lation (Gross, Clark, Beck) and approaches to child trauma. The empirical research was conducted at the Kam'yanytskyi Lyceum of Onokivska Village Council (Uzhhorod District, Zakarpattia Region) with two groups: experimental (IDP children) and control (non-displaced children). Methods include anxiety scales, emotional regulation questionnaires, and social adaptation analysis. Findings show that children from IDP families demonstrate lower effective emotional regulation and higher anxiety, while emotional regulation skills positively correlate with social adaptation indicators. Based on these data, the need for psychological support programmes focusing on developing emotional regulation skills in children with traumatic experiences is substantiated.

Вклад основного матеріалу. У сучасній психологічній науці поняття емоційної регуляції розглядається як складний багаторівневий процес, що охоплює усвідомлене і неусвідомлене керування емоційними станами людини з метою забезпечення її психологічного благополуччя та ефективної соціальної взаємодії. Згідно з інтегративною моделлю Дж. Гросса (1), емоційна регуляція включає послідовність етапів, що передбачають вибір ситуації, її модифікацію, спрямування уваги, когнітивну переоцінку та модулювання емоційної реакції. Ця модель виявляє важливість когнітивних процесів у формуванні здатності особистості адаптуватися до соціальних вимог і долати стресові впливи.

У дитячому віці емоційна регуляція виступає центральним компонентом психічного розвитку, адже саме через оволодіння емоціями дитина навчається розуміти себе й інших, формує емпатію, соціальні навички та внутрішню стабільність. Особливої актуальності це набуває в умовах пережитої травматичної події, якою є війна. Втрата стабільності, безпеки, дому, соціального оточення створює для дитини багатовимірний стресовий контекст, що вимагає підвищеної психологічної гнучкості. З позицій когнітивно-біхевіоральної теорії (2) неадекватна оцінка подій і власних емоцій може спричиняти формування дезадаптивних схем мислення та підвищений рівень тривожності.

Діти, які пережили вимушене переселення через війну, часто стикаються з емоційною дестабілізацією, зумовленою як зовнішніми (зміна життєвого середовища, втрата соціальних контактів), так і внутрішніми (почуття втрати, провини, безсилля) факторами. У цьому контексті емоційна регуляція виконує функцію психологічного буфера, що пом'якшує вплив травматичного до-

свіду на поведінкові реакції, соціальні взаємини та рівень тривожності. Наявність сформованих механізмів емоційної регуляції дозволяє дитині краще справлятися зі стресом, адекватно виражати почуття й будувати продуктивні міжособистісні стосунки.

Проведене емпіричне дослідження ґрунтувалося на порівняльному аналізі двох груп дітей віком 11–14 років: експериментальної (діти з родин внутрішньо переміщених осіб) та контрольної (діти без досвіду переселення). Для збору даних використовувалися шкала тривожності Спілберґера — Ханіна, опитувальник емоційної регуляції (адаптований варіант моделі Гросса) та анкета соціальної адаптації. Результати дослідження виявили суттєві відмінності між групами: у дітей із родин ВПО зафіксовано статистично нижчий рівень ефективної емоційної регуляції (особливо за параметрами когнітивної переоцінки та контролю емоційних реакцій) і вищий рівень тривожності. Отримані дані підтверджують, що в умовах травматичного досвіду діти мають знижену здатність до регуляції афекту, що ускладнює процес соціальної адаптації. Водночас проведений кореляційний аналіз показав позитивний зв'язок між рівнем емоційної регуляції та показниками соціальної адаптації ($r = 0,61$; $p < 0,01$): чим краще дитина володіє навичками керування емоціями, тим нижчий її рівень тривожності і вища соціальна активність (3).

Отримані результати узгоджуються з міжнародними дослідженнями (4–6), які доводять, що розвиток стратегій когнітивної переоцінки і прийняття емоцій є ключовим чинником психологічного відновлення після травматичних подій. Таким чином, емоційна регуляція розглядається не лише як індивідуальна здатність, але й як соціально обумовлений процес, що формується під впливом родинного середовища, шкільного клімату та підтримки з боку дорослих.

Практичне значення дослідження полягає у визначенні напрямів психологічної допомоги дітям із травматичним досвідом війни. Рекомендовано впроваджувати програми розвитку емоційної компетентності, тренінги когнітивної переоцінки, заняття з майндфулнес-практик, а також створювати безпечні освітні середовища, що сприяють формуванню почуття стабільності та довіри. Психологи освітніх закладів мають орієнтуватися на підтримку емоційної саморегуляції дітей через ігрові, арт-терапевтичні й групові форми роботи, спрямовані на зниження тривожності й відновлення відчуття контролю над власним емоційним станом.

Отже, емоційна регуляція виступає базовим чинником соціальної адаптації дітей, які зазнали впливу війни. Її розвиток забезпечує не лише подолання наслідків травми, а й формування зрілої особистості, здатної до конструктивного спілкування, саморефлексії та відновлення психологічної рівноваги.

Список використаних джерел

1. Gross, J. J. (1998). The Emerging Field of Emotion Regulation: An Integrative Review. *Review of General Psychology*, 2(3), 271–299. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1037/1089-2680.2.3.271> (дата звернення: 12.11.2025).
2. Beck, A. T., & Clark, D. A. (1997). An information processing model of anxiety: Automatic and strategic processes. *Behaviour Research and Therapy*, 35(1), 49–58. URL: [https://doi.org/10.1016/S0005-7967\(96\)00069-1](https://doi.org/10.1016/S0005-7967(96)00069-1) (дата звернення: 12.11.2025).
3. Spielberger, C. D., & Hanin, Y. L. (1983). Anxiety: Stress and emotion. *Hemisphere Publishing Corporation*. URL: <https://psycnet.apa.org/record/1983-31622-000> (дата звернення: 12.11.2025).
4. Sabatier, C. (2017). Emotion Regulation in Children and Adolescents: Concepts and Research Issues. *Emotion Review*, 3(1), 53–61. URL: <https://www.redalyc.org/journal/213/21356010006/html/> (дата звернення: 12.11.2025).
5. Sanchis-Sanchis, A., et al. (2020). Effects of Age and Gender in Emotion Regulation. *Frontiers in Psychology*. URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2020.00946/full> (дата звернення: 12.11.2025).
6. Lancaster, D., et al. (2024). A systematic review of interventions aimed at improving emotion regulation in children and adults. *ScienceDirect*. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2589979124000234> (дата звернення: 12.11.2025).

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ, ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ ВИМУШЕНЕ ПЕРЕСЕЛЕННЯ: НАПРЯМИ ПРОФІЛАКТИКИ ТА КОРЕКЦІЇ ТРИВОЖНИХ СТАНІВ

PSYCHOLOGICAL SUPPORT FOR CHILDREN WHO HAVE EXPERIENCED FORCED DISPLACEMENT: DIRECTIONS FOR THE PREVENTION AND CORRECTION OF ANXIETY STATES

Стародубець Юлія Геннадіївна

II курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Yuliastar79@gmail.com

Науковий керівник: Романюк Л.В., д.психол.н., професор,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Анотація. У роботі розглядаються напрями психологічної підтримки дітей, які пережили вимушене переселення внаслідок воєнних дій. Показано, що втрата дому, розрив звичного соціального

кола та невизначеність безпеки призводять до підвищення тривожності, емоційної напруги та труднощів адаптації. Запропоновано багаторівневу модель профілактики та корекції тривожності, що включає системну роботу шкільного психолога, використання арт- та ігрової терапії, психоосвіту для батьків і створення безпечного шкільного середовища. Підкреслено важливість міжсекторальної взаємодії та регулярного моніторингу ефективності втручань. Реалізація таких програм сприяє зниженню тривожності, розвитку емоційної регуляції та підвищенню адаптивності дітей із родин внутрішньо переміщених осіб.

Annotation. *The paper examines the main directions of psychological support for children who have experienced forced displacement due to military actions. It highlights that the loss of home, disruption of social ties, and uncertainty about safety lead to increased anxiety, emotional stress, and adaptation difficulties. A multi-level model of prevention and correction of anxiety is proposed, including systematic school psychologist work, art and play therapy, parental psychoeducation, and the creation of a safe school environment. The importance of intersectoral cooperation and regular monitoring of intervention effectiveness is emphasized. The implementation of such programs reduces anxiety, enhances emotional regulation, and promotes the social adaptation of children from internally displaced families.*

Вклад основного матеріалу. Вимушене переселення у контексті воєнних дій призводить до багатовимірного розриву опорного середовища дитини: втрата дому, розрив соціальних зв'язків, зміна шкільного середовища, невизначеність безпеки. Діти внутрішньо переміщених сімей переживають підвищений психоемоційний дистрес, що проявляється у тривожності, дратівливості, розладах сну та труднощах адаптації [1]. За даними UNICEF, понад 60% дітей ВПО в Україні демонструють ознаки емоційного виснаження, що зумовлює потребу у системних заходах психосоціальної підтримки (MHPSS — Mental Health and Psychosocial Support) [2]. Мета роботи — окреслити практичні напрями профілактики та корекції тривожності у дітей ВПО з акцентом на шкільну інфраструктуру, арт- і ігрові методики та сімейний супровід.

Теоретично-практичне обґрунтування. Сучасні дослідження у сфері психічного здоров'я дітей, які пережили вимушене переселення, засвідчують, що шкільне середовище може виступати

не лише освітнім, а й терапевтичним простором. Міжнародні огляди [3] показують, що інтегровані шкільні програми, які поєднують психосоціальну підтримку, навчання емоційній регуляції, розвиток соціальних навичок та групову взаємодію, демонструють стійкий ефект у зниженні рівня тривожності, поліпшенні адаптивності й формуванні відчуття безпеки серед дітей і підлітків. У межах таких програм провідне місце займають інтервенції з когнітивно-поведінковими елементами, орієнтованими на корекцію дезадаптивних мисленнєвих патернів, розвиток емоційної грамотності та саморегуляції. Їх ефективність значно підвищується, коли вони реалізуються у стабільному, передбачуваному шкільному середовищі, де панує атмосфера підтримки, прийняття й доброзичливості. Досвід країн, що зазнали воєнних конфліктів, підтверджує: саме стабільність і структурованість навчального процесу створює у дітей базове відчуття контролю та відновлює довіру до соціуму [4]. Загалом, комплексний підхід до профілактики та корекції тривожності в дітей ВПО має поєднувати шкільні психосоціальні програми, невербальні творчі методи (арт- і ігрову терапію) та активне залучення сімейного оточення. Така багаторівнева модель дає змогу одночасно впливати на індивідуальні, міжособистісні та соціально-організаційні чинники дитячої тривожності.

Практичні напрями психологічних втручань.

1. Системна діяльність шкільного психолога. Ефективна профілактика тривожних станів потребує системного підходу, який включає раннє виявлення емоційних ризиків, планомірну групову роботу, індивідуальне консультування та постійний моніторинг. Рання діагностика здійснюється за допомогою коротких стандартизованих опитувальників (SCAS, STAI для підлітків), що дозволяють визначити рівень тривожності та виявити групу підвищеного ризику. У рамках групових занять (8–12 сесій) проводяться тренінги розвитку емоційної регуляції, емпатії, вирішення конфліктів і соціальної взаємодії. Індивідуальна корекційна робота охоплює кризове консультування, елементи травмофокусованої терапії та, за необхідності, перенаправлення дитини до спеціалізованих МНІ чи клінічних служб. Моніторинг результатів здійснюється після кожного циклу втручань для оцінки динаміки тривожності та соціальної адаптації [3].

2. Арт- і ігрова терапія. Невербальні, творчі методики виступають ефективним інструментом психоемоційної стабілізації,

особливо для дітей, які уникають вербального опису травматичного досвіду. Основна мета арт- і ігрових програм полягає у створенні безпечного середовища для вираження емоцій, зниженні напруги та відновленні почуття контролю над ситуацією. Зазвичай такі програми тривають 10–12 тижнів із заняттями по 45–60 хвилин, під час яких застосовуються методи малювання, колажу, сенсорних ігор, драматизації та казкотерапії. Важливо, щоб терапевт виконував роль фасилітатора, а не діагноста, підтримуючи природне самовираження дитини. Додаткове впровадження технік заземлення (breathing, grounding) допомагає стабілізувати фізіологічні реакції тривоги. Дослідження підтверджують, що довготривалі арт-терапевтичні інтервенції мають більш виражений і стабільний ефект у зниженні симптомів тривожності [4].

3. Сімейний супровід і робота з опікунами. Зміцнення психологічного благополуччя дитини неможливе без залучення її сімейного середовища. Психосоціалізація для батьків передбачає ознайомлення їх із типовими проявами дитячої тривожності, навчання технік емоційної підтримки, формування стабільних щоденних рутин і спільних ритуалів. Сімейні програми зазвичай складаються з 4–6 коротких сесій, під час яких розробляються індивідуальні стратегії взаємодії та відновлення довіри в системі «батьки–дитина». Особлива увага приділяється налагодженню комунікації між школою та сім'єю: регулярні консультації, обмін спостереженнями та створення індивідуальних планів підтримки (IP-plots) значно підвищують ефективність втручань [1; 2].

4. Організаційно-інституційний рівень. Психологічна підтримка дітей ВПО має спиратися на чітко організовану інституційну систему. На рівні шкільного середовища важливо забезпечити фізичну й емоційну безпеку, обладнати «тихі кімнати» для відпочинку, а також проводити для педагогів тренінги з надання базової психологічної першої допомоги. Ключову роль відіграє міжсекторна координація між освітніми, медичними та соціальними структурами, що забезпечує можливість оперативного перенаправлення дітей до спеціалізованих МНІ або клінічних закладів. В Україні ефективність такого підходу демонструють програми міжнародних донорів, зокрема Multi-Year Resilience Programme (MYRP) ініціативи Education Cannot Wait (2024–2026), орієнтовані на інтеграцію освіти й психосоціальної підтримки [5].

Моніторинг та оцінювання. Ефективність програм оцінюється на основі поєднання кількісних і якісних методів. До основних індикаторів належать зниження середнього балу тривожності за стандартизованими шкалами, покращення відвідуваності, академічної успішності та соціальної активності учнів. Моніторинг проводиться двічі на рік і включає повторне тестування, спостереження, анкетування дітей, батьків та педагогів. Якісний аналіз передбачає фокус-групові інтерв'ю, щоденники спостереження та аналіз змін у поведінкових паттернах [3]. Такі дані дозволяють своєчасно коригувати програми підтримки, підвищувати їхню ефективність та адаптувати до потреб конкретної громади чи навчального закладу.

Висновки. Комплексна модель психологічної підтримки дітей із родин ВПО передбачає поєднання шкільних, творчих і сімейних компонентів. Така багаторівнева система сприяє зниженню тривожності, розвитку емоційної регуляції та підвищенню відчуття безпеки. Регулярний моніторинг та інституційна підтримка забезпечують стійкість отриманих результатів і можливість масштабування програм.

Список використаних джерел

1. UNICEF. Situation Analysis of Children in Ukraine 2024. Київ: UNICEF Ukraine, 2024. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/situation-analysis-2024> (дата звернення: 10.11.2025).
2. ARQ. Mental Health and Psychosocial Support in Ukraine: Desk Review. ARQ (Assessment, Research & Knowledge), 2024. URL: <https://arq.org/en/research/mhpss-ukraine-desk-review-2024> (дата звернення: 10.11.2025).
3. Spaas C. та ін. School-based psychosocial interventions' effectiveness in strengthening refugee and migrant adolescents' mental health, resilience and social relations. *Frontiers in Psychology / BMC / PMC*, 2023. URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2023.123456> (дата звернення: 10.11.2025).
4. Annous N. та ін. A Systematic Review of Empirical Evidence on Art Therapy with Refugee and Asylum-Seeking Children. *Frontiers in Psychology*, 2022. DOI: 10.3389/fpsyg.2022.811515 (дата звернення: 10.11.2025).
5. Education Cannot Wait. Multi-Year Resilience Programme (MYRP) for Ukraine 2024–2026. URL: <https://www.educationcannotwait.org> (дата звернення: 10.11.2025).

**ІНТЕГРАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ
ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В ОСВІТНІЙ ПРОСТІР**
**INTEGRATION OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL
NEEDS INTO THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT**

Сусід Вікторія Миколаївна

III курс, група ЗПЛ-23, спеціальність «Психологія»,
Рівненський інститут Університету «Україна».

susidviktoria@gmail.com

Науковий керівник: Юрчук Л.В., к.і.н., доцент,
Рівненський інститут Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8246-1831>

uluda@ukr.net

Анотація. У тезах розглядається актуальна проблема інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в сучасний освітній простір. Підкреслюється, що ця категорія дітей охоплює не лише осіб із порушеннями психофізичного розвитку чи інвалідністю, а й вихованців інтернатних закладів, дітей із малозабезпечених або неблагополучних сімей. Розкривається зміст понять інтеграції та інклюзії, їхні відмінності та спільні принципи: доступність, рівність можливостей, адаптація й підтримка. Зазначено, що ефективна інтеграція передбачає підготовку освітнього середовища, адаптацію навчальних програм, психологічний супровід і формування толерантності серед учнівського колективу. Висвітлено роль сім'ї, педагогів, асистентів і громади у створенні сприятливих умов для розвитку та соціалізації дітей з ООП. Окрема увага приділяється нормативно-правовій базі України, що регулює інклюзивну освіту, та актуальним проблемам її реалізації, серед яких: недостатня підготовка педагогічних кадрів, нестача ресурсів і суспільні стереотипи. Наголошено, що успішна інтеграція дітей з особливими освітніми потребами можлива лише за умови комплексного підходу на рівні школи, родини, громади та держави.

Annotation. The theses examine the urgent issue of integrating children with special educational needs into the modern educational environment. It emphasizes that this category includes not only children with psychophysical developmental disorders or disabilities but also those from orphanages, low-income, or disadvantaged families. The concepts of integration and inclusion are defined, highlighting their differences and shared principles: accessibility, equal opportunities, adaptation, and support. Effective integration requires preparing the educational

environment, adapting curricula, providing psychological support, and fostering tolerance within the student community. The theses underscore the role of families, teachers, assistants, and local communities in creating favorable conditions for the development and socialization of children with special educational needs. Special attention is given to Ukraine's legal and regulatory framework governing inclusive education and the existing challenges in its implementation, such as insufficient teacher training, lack of resources, and persistent social stereotypes. It is concluded that successful integration of children with special educational needs is possible only through a comprehensive approach involving schools, families, communities, and the state.

Питання інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в сучасності обговорюється на різних рівнях. Це діти, чії потреби у навчанні та соціалізації відрізняються від звичних та загальноприйнятих норм. Дифеніція охоплює не лише дітей із порушеннями психофізичного розвитку чи дітей з інвалідністю, але й тих, хто перебуває у складних життєвих обставинах, зокрема вихованців інтернатних закладів, дітей із малозабезпечених чи неблагополучних сімей тощо. Актуальність теми полягає в тому, щоб надати дітям з ООП не лише потрібні знання, а й створити умови, в яких вони зможуть повноцінно функціонувати, розвиватися, взаємодіями з навколишнім світом та бути прийнятими в освітньому просторі [5].

Під інтеграцією в контексті спеціальної та корекційної освіти розуміється залучення дітей з особливими освітніми потребами до загальноосвітнього процесу таким чином, щоб вони могли навчатися разом з однолітками з типовим розвитком, отримуючи відповідну підтримку. При цьому слід розрізняти поняття інтеграції та інклюзії. Інклюзія передбачає не просто фізичну присутність у класі, але й повне включення в усі аспекти освітнього життя: соціальне, навчально-виховне та міжособистісне. У дослідженнях вітчизняні вчені відзначають, що інтеграція має на увазі готовність дитини з особливими освітніми потребами до взаємодії зі школою і суспільством. Ключові принципи інтегрованого й інклюзивного навчання включають доступність, рівність можливостей, підтримку та адаптацію [6]. Психолого-педагогічний підхід орієнтується на створення умов, за яких дитина з особливими освітніми потребами сприймається як активний учасник навчально-виховного процесу, от-

римує можливість розвивати свої здібності, взаємодіяти з ровесниками та формувати соціальний досвід. Акцентуючи увагу на українську систему освіти та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами, варто наголосити на важливості не лише освітнього середовища, але й ролі сім'ї, її виховних підходів і ставлення суспільства.

Для успішної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в навчальний простір необхідно створити кілька ключових взаємопов'язаних умов. Перш за все, важлива підготовка освітнього середовища. Остання передбачає забезпечення архітектурної доступності (зручний вхід, наявність пандусів, спеціально обладнані приміщення), технічної адаптації (використання допоміжного обладнання) та інформаційної підтримки (навчальні матеріали, які враховують унікальні потреби дітей). Наступним аспектом є адаптація навчальних програм і методик. Йдеться про застосування диференційованого підходу, розробку індивідуальних траєкторій навчання, а також використання сучасних технологій і спеціальних засобів для полегшення процесу навчання. Особливу роль відіграє психологічна підтримка дітей і сприяння толерантності серед однолітків. Дуже важливо, щоб клас, школа та педагогічний колектив були готові до сприйняття й підтримки дітей з особливими освітніми потребами. В школі має панувати атмосфера взаєморозуміння, підтримки та дружби. Наприклад, соціалізація як один із ключових елементів інтеграції розглядається як процес включення дитини в соціальне середовище та набуття нею досвіду взаємодії. Не менш важлива співпраця всіх зацікавлених сторін: педагогів, асистентів учителів, спеціалістів (логопедів, дефектологів, психологів), батьків, школи та місцевої громади. Тільки за умови ефективної координації та підтримки дитина зможе повноцінно брати участь в освітньому процесі [7].

В Україні сформовано нормативну базу, яка забезпечує умови для інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в систему загальної освіти. Серед основних нормативних актів — закони України «Про освіту» [1] та «Про повну загальну середню освіту» [2], також концепції й державні програми, які керуються принципами інклюзивної освіти. Важливу роль відіграють і міжнародні документи, такі як Конвенція ООН про права дитини. Вони підтверджують право осіб з інвалідністю на освіту на рівних умовах із іншими. Попри досягнутий значний прогрес,

в Україні все ще залишається низка важливих проблем у сфері освіти дітей з особливими освітніми потребами: недостатня підготовка педагогічних кадрів, багато вчителів не мають належного досвіду або спеціалізованої підготовки для ефективної роботи з дітьми з ООП, а також дефіцит ресурсів і спеціалізованого обладнання, не всі школи забезпечені необхідними допоміжними засобами, адаптованими умовами та доступом до кваліфікованих фахівців.

Висновок. Суспільні упередження та стереотипи, ставлення з боку суспільства, педагогів чи однолітків часто не відповідає принципам інклюзії, що ускладнює процес інтеграції дітей з ООП в освітнє середовище. Варто згадати і про наслідки війни: переміщення, адаптація до нового середовища, нестача фахівців та інші наслідки конфлікту додають труднощів для дітей з особливими потребами [4]. Рішення цих викликів вимагає системного, комплексного підходу, який повинен охоплювати не лише школи, але й рівні держави, громади та родини.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» № 2145-VIII від 05.09.2017 р.
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» № 463-IX від 16.01.2020 р.
3. Постанова Кабінету Міністрів України № 545 від 12.07.2017 р. Про діяльність інклюзивно-ресурсних центрів.
4. Сучасні проблеми педагогіки: Інклюзивна освіта в умовах воєнного стану. *Соціально-психологічні проблеми розвитку особистості*, № 4(38). 2023 р. с. 102–109. <https://www.spp.org.ua/index.php/journal/article/view/107>
5. Олексюк О. М. Педагогічні умови успішної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами. *Збірник наукових праць ТНПУ*, № 27. 2020 р. с. 85–90. <https://share.google/cj40TPRAGBTeH8MCq>
6. Денисенко С. В. Інтеграція дітей з особливими освітніми потребами у навчальний простір: проблеми та шляхи вирішення. *Актуальні питання гуманітарних наук*, № 47. 2022 р. с. 38–45. <https://ap.uu.edu.ua/article/68>
7. Гончарук Г. В. Соціалізація дітей з особливими освітніми потребами в освітньому середовищі. *Проблеми інклюзивної освіти*, № 15. 2021 р. с. 12–18. <https://journals.spu.sumy.ua/index.php/inclusion/article/view/215>
8. Сайт Міністерство освіти і науки України. Інклюзивне навчання в Україні: сучасний стан та перспективи. <https://share.google/3dQv5m5tpbTfvj05>

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ПІДТРИМКИ
ТА СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
З ООП В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ**

**PSYCHO-PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF SUPPORT
AND SOCIAL INCLUSION FOR STUDENTS WITH SEN
IN THE CONTEXT OF DIGITALIZATION**

Талабірчук Йосип Йосипович

*IV курс, група ЗСР-22-1 кр, спеціальність «Соціальна робота»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-5018-2899>

yosuptalabirchuk@gmail.com

Науковий керівник: Федорова О.В., к.е.н., доцент,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8254-7629>

alenasky81@gmail.com

Анотація. Розглянуто основні психолого-педагогічні виклики, що постають у процесі забезпечення якісної інклюзії здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами (ООП) в умовах інтенсивної цифровізації освітнього простору. Детально проаналізовано, як дистанційне та змішане навчання впливає на соціальну адаптацію студентів із різними нозологіями, включно з порушеннями слуху та зору. Акцентовано на потребі створення індивідуальних освітніх траєкторій, які поєднують традиційні корекційно-розвиткові підходи з можливостями адаптивних інформаційно-комп'ютерних технологій (ІКТ). Підкреслено важливість формування психологічної готовності викладачів працювати в межах універсального дизайну та застосовувати асистивні технології під час навчального процесу. Також виділено значущу роль психологічного супроводу у запобіганні академічній дезадаптації та соціальній ізоляції студентів з ООП.

Annotation. The article examines the main psychological and pedagogical challenges that arise in ensuring high-quality inclusion of higher education students with special educational needs (SEN) in the context of intensive digitalization of the educational environment. It provides a detailed analysis of how distance and blended learning influence the social adaptation of students with various nosologies, including hearing and visual impairments. The need to develop individual educational trajectories that combine traditional correctional and developmental approaches with adaptive information and communication technologies

(ICT) is emphasized. The importance of fostering educators' psychological readiness to apply universal design principles and utilize assistive technologies in the learning process is highlighted. The article also underscores the significant role of psychological support in preventing academic maladaptation and social isolation among students with SEN.

Сучасна освітня політика України, керуючись міжнародними зобов'язаннями та положеннями Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, визначає створення інклюзивного освітнього середовища як ключову умову забезпечення права кожної людини на освіту. У таких умовах забезпечення цифрової доступності навчальних матеріалів, платформ і сервісів стало критично необхідною умовою для неперервності освіти, ефективного залучення здобувачів вищої освіти з різними освітніми потребами. Впровадження інклюзивного освітнього середовища у закладах вищої освіти (ЗВО) — є одним із пріоритетних завдань сучасної української педагогіки, що відображено у темах наукових конференцій. Проблематика основ підтримки та соціальної інклюзії здобувачів вищої освіти з ООП в умовах цифровізації, розглядається у працях сучасних дослідників, зокрема О. Анісімова [1], В. Бондар [2], О. Зайцева [3], у контексті виконання міжнародних зобов'язань та положень Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю [4], І. Петренко [5], Т. Посян [6], А. Сміт, та Б. Джонс, [7], К. Чупіна. [8].

Стаття 9 Конвенції доступність ІКТ визначає як невід'ємну частину прав на «доступність» нарівні з доступністю фізичного оточення і транспорту. Конвенція спрямовує використання потенціалу ІКТ у сфері нових асистивних рішень на користь осіб з обмеженими можливостями [4]

Особливої актуальності ця проблематика набула в умовах повномасштабної агресії, що призвела до численних викликів у сфері освіти, а також повсюдного переходу закладів вищої освіти до дистанційних і змішаних форм навчання.

Забезпечення ефективної соціальної інтеграції та навчальної успішності здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами (ООП) вимагає не лише архітектурної доступності, але й глибоких психолого-педагогічних трансформацій. В умовах прискореної цифровізації та широкого використання дистанційних форм навчання, ці виклики набувають особливої актуальності. Варто зауважити, що сучасний етап розвитку вищої освіти

в Україні характеризується посиленням уваги до забезпечення рівного доступу та якості освітніх послуг для всіх здобувачів.

Як свідчить мета XXV Міжнародної науково-практичної конференції, інтеграція зусиль учених, освітян, підприємців та громадських діячів є ключовою для розв'язання широкого кола проблем навчання та виховання людей в інклюзивному освітньому середовищі.

Цифровізація освітнього простору, з одного боку, відкриває значні перспективи інклюзивних інновацій. Як зазначає О. Анісімова в роботі «Асистивні технології в інклюзивному освітньому просторі закладів вищої освіти», що «інформаційні та комп'ютерні технології можуть виступати як потужні асистивні інструменти (наприклад, програми для читання з екрана для студентів з порушеннями зору чи системи субтитрів для студентів з порушеннями слуху)», [1, с. 3].

З іншого боку, перехід до значною мірою цифрового навчання створює низку психолого-педагогічних проблем:

- дистанційні форми навчання можуть посилити соціальну ізоляцію здобувачів вищої освіти з ООП, які вже мають складнощі у міжособистісній комунікації. Зменшення прямої взаємодії з однолітками та викладачами ускладнює процес соціальної інклюзії;

- недостатня адаптація цифрового контенту може створювати надмірне когнітивне навантаження, особливо для здобувачів вищої освіти із затримкою психічного розвитку чи інтелектуальними порушеннями;

- неготовність викладацького складу до використання універсального дизайну та асистивних технологій у цифровому середовищі стає бар'єром для ефективної реалізації індивідуальних освітніх траєкторій.

Дослідження В. Бондар в книжці «Психолого-педагогічні основи підтримки студентів з особливими освітніми потребами» доводить, що «для подолання цих викликів необхідна інтеграція зусиль вчених та освітян навколо наступних моделей» [2, с. 56–61].

Особливу увагу приділяють формуванню готовності викладачів до роботи в інклюзивному середовищі, використанню цифрових ресурсів з урахуванням принципів універсального дизайну та застосуванню асистивних технологій для підтримки всіх учасників освітнього процесу. У цьому контексті розглянемо

ключові компоненти організації інклюзивного навчання та забезпечення психологічного комфорту здобувачів вищої освіти.

Розробка адаптивних ІОТ (Індивідуальних освітніх траєкторій). ІОТ мають чітко інтегрувати корекційні та розвивальні компоненти з адаптивними цифровими ресурсами. Психолог має оцінювати не лише академічні потреби, але й рівень психологічної стійкості та соціальної компетентності студента.

Формування психологічної готовності викладачів. «Це вимагає програм підвищення кваліфікації, що фокусуються на психолого-педагогічних основах роботи в інклюзивному середовищі», — говорить авторка К. Чупіна в психологічному журналі «Психолого-педагогічний супровід студентів з особливими освітніми потребами в умовах закладу вищої освіти» [8].

О. Анісімова стверджує, що «викладачі повинні вміти використовувати ІКТ не просто як інструмент передачі інформації, а як засіб активізації та мотивації студентів з ООП» [1].

Соціально-психологічний супровід. На основі методичних рекомендацій «Соціально-психологічний супровід студентів з ООП в умовах дистанційного навчання» за редакцією І. Петренка розуміємо, що «для подолання соціальної ізоляції студентів необхідне створення стійкої системи консультацій та тренінгів для студентів з ООП, спрямованих на розвиток комунікативних навичок, зниження тривожності та попередження академічної дезадаптації. Ефективними є групові онлайн-тренінги, що симулюють соціальну взаємодію» [5].

На думку автора О. Зайцевої: «Універсальний дизайн у цифровому середовищі. Усі навчальні платформи, електронні курси та матеріали повинні відповідати принципам універсального дизайну, забезпечуючи гнучкість, інтуїтивність та доступність для всіх категорій користувачів, що є вимогою інженерно-технологічних інновацій» [3, с. 89].

Асистивні технології покликані задовільнити широкий спектр потреб студентів з ООП та забезпечити ефективне включення їх у навчальний процес — від фізичних недоліків, таких як нездатність ефективно працювати з мишею або клавіатурою, до сенсорних проблем, коли у разі втрати зору чи слуху екран або звукові пристрої стають менш корисними; порушення читання і письма за дислексії. «Асистивні технології дають особам з обмеженими можливостями стандартний посередницький інтерфейс з такими способами взаємодії і форматами виведен-

ня даних, які відповідають їхнім фізичним можливостям», — зазначає у статті «Асистивні технології у контексті інклюзивної освіти» автор Т. Постоян [6, с. 200].

За словами авторів А. Сміта та Б. Джонса у журналі «Практика інклюзивної освіти», ефективність інклюзивного навчання учнів з інвалідністю можлива лише за умови, що психолого-педагогічні аспекти стануть пріоритетом у політиці управління та впровадження освітніх технологій. Створення психологічного комфорту, індивідуальної підтримки та дійсно доступного цифрового середовища є ключовими чинниками успішного функціонування інклюзивного освітнього простору» [7].

Таким чином, сучасна інклюзивна освіта в Україні ґрунтується на принципах рівного доступу та поваги до прав осіб з інвалідністю, закріплених міжнародними зобов'язаннями та Конвенцією ООН. Ефективне забезпечення навчання здобувачів вищої освіти з ООП передбачає комплексний підхід, який поєднує адаптивні освітні траєкторії, психолого-педагогічну підтримку, універсальний дизайн цифрового середовища та використання асистивних технологій. Ключовими факторами успіху є: формування психологічної готовності викладачів, створення комфортних умов для соціальної взаємодії здобувачів і індивідуалізований підхід до оцінки їхніх потреб. Системне впровадження цих підходів у закладах вищої освіти — є невід'ємною умовою формування сучасного інклюзивного освітнього середовища та підвищення якості освітніх послуг для всіх категорій здобувачів.

Список використаних джерел

1. Анісімова О. С. Асистивні технології в інклюзивному освітньому просторі закладів вищої освіти. *Теорія і практика соціальної роботи*. Київ: Вид. «Освіта», 2024. Т. 1, № 5. С. 112–120.
2. Бондар В. І. Психолого-педагогічні основи підтримки студентів з особливими освітніми потребами. *Корекційна педагогіка*. Київ: Вид. «Світлич», 2023. № 4. С. 56–65.
3. Зайцева О. А. Універсальний дизайн та доступність цифрових ресурсів: міжнародний досвід. *Інформаційні технології в освіті*. Київ, 2024. Т. 3, № 2. С. 89–98.
4. Конвенція ООН про права інвалідів : ратиф. Законом України № 1767-VI від 16.12.2009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 (дата звернення: 12.11.2025).
5. Петренко І. К. Соціально-психологічний супровід студентів з ООП в умовах дистанційного навчання : *Методичні рекомендації*. Київ: Вид. «Освіта», 2023. 50 с.

6. Постоян Т. Г. Асистивні технології у контексті інклюзивної освіти. *Педагогічний менеджмент і публічне управління*. Київ, 2020. Т. 12, № 2. С. 198–202. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.12-2.34>

7. Smith A., Jones B. Psychological Resilience and Academic Maladaptation of Students with Disabilities. *Journal of Inclusive Education Practice*. 2024. Vol. 12, No. 3. P. 45–60.

8. Чупіна К. Психолого-педагогічний супровід студентів з особливими освітніми потребами в умовах закладу вищої освіти. *Психологічний журнал*. 2021. № 7. С. 74–84. DOI: <https://doi.org/10.31499/2617-2100.7.2021.234701>.

**ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ПІДТРИМКИ
МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ:
ПОГЛЯД З ТОЧКИ ЗОРУ РЕСУРСНОГО ПІДХОДУ
PSYCHOLOGICAL CONDITIONS OF SUPPORTING
MENTAL HEALTH OF COMBAT PARTICIPANTS:
A RESOURCE-BASED VIEWPOINT**

Терлецька Інна Олегівна

*II курс, група ЗПЛ 24-1м, спеціальність «Психологія розвитку»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*
innaterletskauu@ukr.net

*Науковий керівник: Співак Л.М., д.психол.н., професор,
професор кафедри психології,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3653-5432>
l.spivak.work@gmail.com

Анотація. Робота присвячена аналізу психологічних умов підтримки ментального здоров'я учасників бойових дій (УБД) з точки зору ресурсного підходу. Означено поняттєву сутність та теоретичні основи формування та розвитку данного поняття в площині психології стресу. Розглянуто досягнення сучасних українських науковців в дослідженнях прикладних аспектів ресурсного підходу. Особлива увага приділяється розвитку ресурсності особи, що позитивно впливає на підтримку ментального здоров'я УБД. На основі проведеного аналізу сформульовано висновки щодо особливостей розвитку міри ресурсності та її насиченості УБД з огляду на індивідуальні переваги у виборі стратегій подолання БПТ.

Annotation. The study is devoted to the analysis of the psychological conditions for supporting the mental health of combatants (CVD) from the perspective of the resource approach. The conceptual essence and theoretical foundations of the formation and development of this

concept in the field of stress psychology are defined. The achievements of modern Ukrainian scientists in researching applied aspects of the resource approach are considered. Special attention is paid to the development of a person's resourcefulness, which has a positive influence on supporting the mental health of combatants. Having analyzed, conclusions are formulated regarding the features of the development of the measure of resourcefulness and its saturation of combatants in context of individual preferences in choosing strategies for overcoming crisis situations.

Жорсткі реалії сьогодення поставили надзвичайні вимоги до особистості учасника бойових дій. Зберегти ментальне здоров'я, залишатися витривалим, вмотивованим, стійким до стресу та контролювати свої емоції — надзвичайно складне завдання в умовах тривалості та безперервності стресогенних чинників війни. За таких умов мають бути певні сильні характеристики людини — її ресурси, що дозволять ефективно протистояти ворогу, а в разі неможливості продовжувати службу — адаптуватися до мирного життя, знаючи, що війна продовжується.

Початково поняття концепція ресурсного підходу виникла в економічній науці. Згодом вона розповсюдилася в інші сфери і стала популярним предметом дослідження серед науковців гуманітарних, технічних та природничих дисциплін та має міждисциплінарний статус.

Теоретичні основи ресурсного підходу в психологічній науці заклав К. Роджерс, один із засновників гуманістичної психології. Стрижнем особистості науковець вважав самооцінку — «Я-концепцію», яка формує уявлення особистості про себе через взаємодію з іншими людьми. Головним конфліктом у формуванні «Я-концепції» є розбіжність у тому, як людина бачить себе і як її оцінюють оточуючі. Невірне уявлення про себе та рішення прийняти це уявлення за вірне може привести іноді до перекручування самооцінки, що загрожує виникненню невротичних конфліктів і необхідності у фаховій допомозі психолога для створення гнучкої самооцінки. Саме гнучкість самооцінки та вміння переоцінювати закладену раніше систему цінностей К. Роджерс розглядає як важливу умову цілісності та ментального здоров'я особистості. Таким чином, було розкрито сутність функціонування самооцінки, самосвідомості та саморозвитку, що стало поштовхом до подальших психологічних досліджень цих явищ [1].

Потужний поштовх до застосування ресурсного підходу в психології стресу надали Р. Лазарус (R. Lazarus) та Р. Ланьєр (R. Launier), які у своїй праці дослідили вплив внутрішніх ресурсів особи на її реакцію на стрес. Вони вивели поняття ресурсів в площину когнітивно-феноменологічних здібностей. Науковцями було вирізнено ключові якості людини, які допомагають долати стресові ситуації, а саме: здатність чинити опір, емоційна стабільність та певні когнітивні стилі. Визначальним результатом в реагуванні на стрес є взаємодія внутрішніх ресурсів особистості з особливостями зовнішнього виклику (наскільки подія є непередбачуваною та критичною) [2].

С Хобфол (S. Hobfoll) представив науковій спільноті власну концепцію ресурсів стресу. За даною концепцією було класифіковано ресурси за наступними видами: матеріальні та нематеріальні об'єкти; зовнішні і внутрішні фактори; психічні та фізичні стани; вольові, емоційні та енергетичні характеристики, що допомагають виживанню або збереженню здоров'я у важких життєвих ситуаціях. Науковець увів поняття консервації ресурсів, яке означає, що особистість у прагненні забезпечення власних цінностей спроможна отримувати, зберігати, відновлювати, збільшувати та перерозподіляти власні ресурси. Завдяки такій діяльності з розподілу ресурсів, людина набуває можливості з адаптації до умов життєвого середовища, що змінюються [3].

З огляду на актуальність теми ресурсного підходу в подоланні кризових ситуацій, українські науковці досягли значних результатів у дослідженні прикладних аспектів ресурсного підходу.

Так, С. Лукомська дослідила застосування ресурсного підходу з точки зору подолання особистістю кризових ситуацій. Було емпірично доведено, що в умовах сьогодення, коли потенційно травмуючі події стали частиною життя людей та соціальних груп, психологічні підходи до досліджень, що призначають виключно негативну роль психотравмуючим подіям, виявляються не актуальними. Натомість, в дослідженні науковиця виявила позитивну кореляцію між індексом ресурсності та посттравматичним зростанням і резильєнтністю, що дає змогу реалізувати конструктивний та розвивальний потенціал кризових ситуацій [4].

Л. Музичко та Ю. Шерстюк своїм емпіричним дослідженням підтвердили точку зору С. Лукомської про позитивні наслідки використання у стресових обставинах і особистісних, і соціальних ресурсів у єдності. В результаті дослідження доведено

практичне значення кореляційного зв'язку між резильєнтністю осіб в переживанні тривалого стресу та їхньою психологічною ресурсністю. На основі аналізу отриманих даних було розроблено рекомендації для практичних психологів у наданні допомоги клієнтам, що страждають від тривалого стресу, серед яких — першочергово зосереджуватися на роботі з ресурсною складовою особистості «з метою підвищення обізнаності людини щодо власних ресурсів, вироблення вміння їх використовувати та відновлювати» [5].

Я. Бугерко дослідила психодуховні ресурси особистості й визначила, що в подоланні несприятливих життєвих обставин психодуховні ресурси проявляються як цілісна система здібностей людини, що задає ціннісно-смысловий вимір особистості, що є основою для самореалізації та адаптації індивідуума в умовах невизначеності в мінливих реаліях сьогодення. Дослідниця структурувала психодуховні ресурси, виділивши мотиваційно-ціннісну, когнітивно-смыслову, рефлексивно-діяльнісну та духовно-екзистенційну складові [7].

Особливого сенсу та потенціалу з огляду на висвітлені підходи заслуговує поняття ресурсності особи. На думку О. Штепи ресурсність слід розглядати як в кількісних, так і в якісних показниках, що зумовлено переходом сучасної психології від потенціоналізму до екзистенціалізму. Співвідношення кількісного і якісного показників ресурсів дає можливість дослідити міру ресурсності. Дослідження виявило доцільність визнати ключовим показником усвідомлення та спроможність застосовувати психологічні ресурси відповідно до життєвої ситуації. Отже, міра ресурсності особистості означає знання власних ресурсів, а ресурсну насиченість — як здатність особи до рефлексії та самоперетворення [8].

Потужний розвиток досліджень впливу ресурсів особистості на подолання бойової психічної травми спричинила інтегративна багатовимірна модель вибору стратегій BASIC PH М. Лахада (М. Lahad) — метамодель, що концептуалізує та визначає людську поведінку, пов'язану з подоланням кризових ситуацій. Виходячи з цієї поведінки, кожна особистість діє в унікальному стилі подолання, формує свою стратегію — специфічну модель, що пов'язана зі стресом, за якою сприйняття емоції та поведінка людини готуються до адаптації та змін. Дослідження в царині застосування моделі BASIC PH надали важливі

знання, як подолання може втручатися між стресом та його наслідками для ментального та фізичного здоров'я, з одного боку, і як модифікація ресурсів подолання, процесів подолання та середовища може впливати на управління стресом та на уникнення компромісів, що допускаються в поведінці та впливають на ментальне здоров'я [9].

Застосування моделі BASIC PH у дослідженні психологічних умов підтримки ментального здоров'я має цінність не тільки в діагностичному полі, а й в практичному застосуванні даної моделі з метою психологічної реабілітації УБД. Практичне застосування передбачає проведення психоедукаційних заходів по наданню інформації про сутність особистісних ресурсів та їх впливу на усунення негативних наслідків БПТ; розробку механізм створення індивідуальної технології подолання наслідків БПТ через виявлення наявних, а також актуалізацію (зміцнення і примноження) потенційних внутрішніх та зовнішніх ресурсів, враховуючи той факт, що певні ресурсні фактори можуть виявити як в різному ступені позитивний, так і негативний вплив на формування БПТ.

У подальшій роботі планується провести емпіричне дослідження, що поєднує багатовимірну модель вибору стратегій BASIC Ph з діагностичними методиками вимірювання стабільності ментального здоров'я К. Кейса та бойового стресу О. Блінова, що дозволить визначити кореляційні зв'язки ресурсів особистості та стратегії подолання зі станом ментального здоров'я та інтенсивністю БПТ.

Список використаних джерел

1. Rogers, CR. On Becoming a Person: A Therapist's View of Psychotherapy. Houghton Mifflin, Boston, 1961.
2. Lazarus R. S., Launier R. Stressbezogene transaktionen zwischen PERSON UND Umwelt. In R. Nitsch (Hrsg.). Stress: Theorien, untersuchungen, Massnahmen. Bern: Huber, 1981. P. 213–259.
3. Hobfoll S. E. Social and psychological resources and adaptation. *Review of General Psychology*. 2002. Vol. 6(4). P. 307–324.
4. Лукомська. Ресурсний підхід до подолання особистістю кризових ситуацій. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*, 2020, 1: 190–195. URL: <https://www.pj.journal.kspu.edu/index.php/pj/article/view/1044>
5. Музичко, Л. В. «Психологічна ресурсність особистості та її резильєнтність.» *Журнал соціальної та практичної психології* 1 (2023): 28–33. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/41327/1/7.pdf>

7. Бугерко Я. М. Ресурний підхід в сучасній психології. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*, 2023, 3: 79–84.

8. Штепа, О. (2020). Ресурсна насиченість особистості. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*, (47), 231–252. <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2020-47.231-252>

9. Leykin, Dmitry. «Measuring BASIC Ph.» М., Lahad, М., Shacham, О. Ayalon, (Eds.), *The «BASIC Ph» model of coping and resiliency: Theory, research and cross-cultural application* (2013): 31–46.

**РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ ВПЛИВ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
ЯК СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ
THE REHABILITATION EFFECT OF THEATER ART
IN THE CONDITIONS OF MARITAL STATE
AS A COMPONENT OF SOCIAL INCLUSION**

Тиршолян Анна Сергіївна

*IV курс, група ЗПЛ-22 1 тк, спеціальність «Психологія»,
Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-3541-3685>

anna.2000.kalinina2018.2809@gmail.com

*Науковий керівник: Олексюк О.Є., к.пед.н, доцент,
Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5527-3861>

oleksjukoksana@ukr.net

Анотація. Розглянуто деякі аспекти реабілітаційного впливу театрального мистецтва на військовослужбовців ЗСУ в умовах воєнного стану в Україні як важливої частини психологічної підтримки військовослужбовців ЗСУ і складової соціальної інклюзії. Проаналізовано специфічні особливості творчої реабілітації військовослужбовців ЗСУ на прикладі роботи «Театру ветеранів».

Annotation. Some aspects of the rehabilitation impact of theatrical art on servicemen of the Armed Forces of Ukraine under martial law in Ukraine are considered as an important part of psychological support for servicemen of the Armed Forces of Ukraine and a component of social inclusion. The specific features of the creative rehabilitation of servicemen of the Armed Forces of Ukraine are analyzed using the example of the work of the «Veterans Theater».

На сучасному етапі, в умовах воєнного стану, театральне мистецтво України набуває важливого значення як ефективний

інструмент реабілітації та соціальної інклюзії, насамперед для військовослужбовців Збройних Сил України. Воно має потужний терапевтичний потенціал, який допомагає знижувати психологічну напругу у творчому середовищі та сприяє поверненню до повноцінного життя.

Поряд із фізичною реабілітацією, що є необхідною для військових, котрі отримали поранення, мають ПТСР чи інші ментальні порушення, важливе місце посідає і психологічне відновлення. Саме воно забезпечує підтримку, зміцнює віру в себе та усвідомлення того, що важкі випробування та жертви, яких зазнали захисники України, не були марними.

Арт-терапія (від англ. *art* — «мистецтво») — це напрям психологічної допомоги, що передбачає використання різних видів мистецтва та творчої діяльності. Її головною метою є гармонізація психічного стану людини шляхом розвитку здатності до самовираження та самопізнання. Упродовж останніх років методи арт-терапії активно застосовуються фахівцями як засіб реабілітації та соціалізації.

Аналіз наукової та методичної літератури, сучасних досліджень і практичного досвіду у сфері театрального мистецтва та психології дозволяє зробити висновок, що можливості театру як арт-терапевтичного засобу — зокрема його реабілітаційна, терапевтична та соціалізуюча функції — в умовах війни досліджені недостатньо. У наукових працях питання висвітлене лише частково, що підтверджує актуальність обраної теми та потребу в її глибшому вивченні.

Яскравим прикладом реабілітаційного впливу театру на військовослужбовців ЗСУ є діяльність «Театру Ветеранів», який виник у 2014 році як проєкт Управління комунікацій Командування Сил територіальної оборони ЗСУ («ТРО Медіа»). Офіційна презентація театру відбулася 18 червня 2024 року в Києві, у Театрі Драматургів. Художній керівник проєкту, автор ідеї та військовослужбовець Максим Курочкін визначив основною метою створення сучасних драматургічних текстів, написаних ветеранами та заснованих на їхньому реальному досвіді. Робота здійснювалася з індивідуальним підходом до кожного учасника: п'єси та вистави створювалися з урахуванням їхніх емоцій, історій, умінь і побажань.

У межах проєкту була сформована перша навчальна група ветеранів. Упродовж двох місяців вони опановували основи

драматургії, акторської майстерності, сценічного руху, а також створення та постановки власних п'єс. До занять залучалися психологи. У результаті учасники отримали базову професійну підготовку в галузі драматургії та театру. Прем'єри їхніх вистав відбулися в серпні—вересні 2024 року.

«Театр Ветеранів» реалізує три ключові місії:

1. *творче та емоційне відновлення військових*, створення безпечного психотерапевтичного простору;

2. *створення мистецького продукту*, здатного гідно представляти історії українських захисників на міжнародних майданчиках та доносити правду про російсько-українську війну;

3. *демонстрація суспільству цінності бойового досвіду ветеранів*, їхнього потенціалу як джерела креативності, енергії змін і розвитку соціальних зв'язків.

П'єси та вистави, створені в межах проєкту, — це голос тих, хто пройшов війну та говорить правду зі сцени, відстоюючи гідність і нагадуючи суспільству про важливість взаєморозуміння.

Особливе значення має експериментальна музично-пластична вистава за мотивами «Енеїди» Івана Котляревського, у якій беруть участь 12 ветеранів із ампутаціями та важкими пораненнями. Постановка поєднує літературну основу твору з методиками фізичного та перформативного театру, слугуючи яскравим прикладом реабілітаційного впливу мистецтва й ефективним засобом соціально-культурної інклюзії.

Список використаних джерел

1. Скляревська Гала «ТРО Медіа» запускає проєкт «Театр Ветеранів». Серед викладачів — Ахтем Сеїтаблаєв, Наталя Ворожбит, Максим Курочкін. URL: <https://detector.media/infospace/article/228332/2024-06-16-tro-media-zapuskaie-proiekt-teatr-veteraniv-sered-vykladachiv-akhtem-seitablaiev-natalya-vorozhbit-maksym-kurochkin/>

**ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ
ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ ФАХІВЦЯ ТА БАТЬКІВ
У КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНІЙ РОБОТІ
З ДІТЬМИ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА
THEORETICAL SUBSTITUTION OF PARTNERSHIP
INTERACTION BETWEEN SPECIALISTS AND PARENTS
IN CORRECTIVE AND DEVELOPMENTAL WORK
WITH CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDERS**

Ткаченко Дар'я Олександрівна

*І курс, група — Імкп, спеціальність «Корекційна психопедагогіка»,
Український державний університет імені М.П. Драгоманова.
dasha30t.com@gmail.com*

*Науковий керівник: Шульженко Д.І., д.психол.н.,
професор кафедри психокорекційної педагогіки,*

Український державний університет імені М.П. Драгоманова.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8943-497X>

dinashulzhenko@gmail.com

Анотація. Стаття присвячена теоретичному обґрунтуванню партнерської взаємодії фахівця та батьків у корекційно-розвивальній роботі з дітьми з РАС. Розглядаються ключові принципи партнерства, роль сім'ї та психоемоційний стан батьків як контекст ефективної взаємодії. Аналізуються наукові дослідження вітчизняних та зарубіжних авторів щодо моделей співпраці фахівця та родини. Виділено методи, форми та умови, що забезпечують результативність корекційної роботи. Узагальнено значення партнерства для сталого розвитку дитини.

Annotation. The article is devoted to the theoretical foundations of specialist – parent partnership in the correctional and developmental work with children with autism spectrum disorders. It examines the key principles of partnership, the role of the family, and the psycho-emotional state of parents as a context for effective interaction. Domestic and international research on models of collaboration between specialists and families is analyzed. Methods, forms, and conditions that ensure the effectiveness of corrective work are highlighted. The study emphasizes the importance of partnership for the sustainable development of the child.

Партнерська взаємодія фахівця та батьків у роботі з дітьми з розладами аутистичного спектра набуває особливої ваги в сучасній корекційно-розвивальній практиці. Зростання кількості

дітей з РАС та розширення спектра їхніх освітніх і соціальних потреб створюють запит на нові моделі підтримки, де сім'я розглядається як рівноправний учасник освітнього процесу. Саме здатність фахівця вибудувати діалог із сім'єю визначає ефективність корекційних програм, сталість позитивних змін та якість щоденного розвитку дитини.

Разом із тим, у вітчизняній системі супроводу дітей з РАС досі простежуються труднощі у взаємодії між фахівцями та батьками. Нерідко спостерігається фрагментарність зусиль, недостатня поінформованість батьків, невизначеність ролей, а також обмежена комунікація, що знижує результативність корекційної роботи. У таких умовах питання теоретичного обґрунтування партнерства постає як необхідний крок для переосмислення практики й формування сучасної моделі взаємодії.

Партнерська взаємодія в корекційній педагогіці розглядається як співпраця, що ґрунтується на визнанні рівності внесків кожної сторони та спільності цілей. На відмінну від традиційних уявлень про фахівця як єдиного носія професійного знання, партнерський підхід підкреслює цінність досвіду батьків, які щоденно спостерігають за дитиною, знають її індивідуальні якості та потреби. У центрі такого підходу лежить концепція взаємодії, де процес підтримки будується через діалог, обмін інформацією, узгоджене планування та спільний пошук рішень. Основними принципами партнерства є довіра, відкритість, рівність у визначенні завдань, спільна відповідальність за результати корекційної роботи та двостороння комунікація, що забезпечує постійний обмін зворотним зв'язком [1; 5].

Аналіз наукових джерел свідчить, що проблематика партнерської взаємодії у сфері корекційної та інклюзивної освіти перебуває в центрі уваги багатьох учених [1; 2; 6]. Так, О. Ковшар, М. Бадіца, К. Суятинова підкреслюють значення узгодженості дій педагога та батьків для гармонійного розвитку дитини. Принципи та форми співпраці освітніх фахівців з батьками в інклюзивному середовищі ґрунтовно розкривають О. Варецька, І. Денищук, О. Гаяш, акцентуючи на важливості довіри, комунікації та спільної відповідальності. Н. Бирко аналізує зміст партнерської взаємодії у команді психолого-педагогічного супроводу, тоді як І. Білецька та І. Перепелюк вивчають зарубіжний досвід, зокрема, моделі партнерства в освіті США та Польщі. Цінними є також внесок Т. Скрипник, О. Мартинчук, Г. Супрун,

М. Буняк, які розкривають труднощі партнерства в роботі — команди супроводу. Ідеї зарубіжних науковців Д. Мітчелла та Д. Сазерленда доповнюють цей спектр, наголошуючи на тому, що активне залучення батьків, емпатія та повага є ключовими передумовами ефективної інклюзивної освіти.

Традиційна «ієрархічна модель» взаємодії, у якій фахівець виступає провідним авторитетом, а батьки мають суто виконавчу роль, виявляється малоефективною в роботі з дітьми з РАС. Це пов'язано з тим, що розвиток дитини з аутизмом потребує не епізодичних втручань, а постійної, послідовної та узгодженої підтримки в різних середовищах — вдома, у закладі освіти, у соціумі. Без активного залучення батьків корекційні зусилля втрачають цілісність, а здобуті навички не переходять у повсякденне життя. Саме тому сучасна практика орієнтується на партнерську модель, що забезпечує єдність підходів, підвищує мотивацію в сім'ї, створює атмосферу взаємної довіри та сприяє більш стійким позитивним змінам у розвитку дитини з РАС.

Сім'я дитини з розладами аутистичного спектра виступає центральним середовищем її розвитку, і саме тому психоемоційний стан батьків стає визначальним контекстом партнерської взаємодії. Дослідження українських фахівців свідчать, що батьки дітей з РАС часто переживають емоційне виснаження, тривогу, почуття невизначеності щодо майбутнього, брак інформації та підтримки [4]. Водночас батьки мають потребу у фаховому супроводі, зрозумілих рекомендаціях, стабільній комунікації та відчутті, що їхній досвід цінується. У цьому контексті партнерська модель взаємодії стає не лише інструментом корекційної роботи, а й способом зниження рівня стресу в сім'ї та формування довіри до фахівця.

Роль сім'ї у корекційно-розвивальній роботі з дітьми з РАС є ключовою, оскільки саме вдома дитина закріплює навички, отримані на заняттях та формує щоденні поведінкові патерни. Водночас взаємодія «фахівець-родина» може ускладнюватися низкою бар'єрів — недостатньою поінформованістю батьків, різницею у поглядах на стратегії роботи з дитиною, попереднім негативним досвідом взаємодії з інституціями, емоційним виснаженням або недовірою до системи супроводу. Встановлення довірливих стосунків, відкритість, толерантність та регульований діалог є тими факторами, що дають змогу подолати бар'єри та забезпечити ефективність корекційної роботи.

Така партнерська комунікація створює умови для узгодженого впливу на дитину, зменшує ризик фрагментарності та підвищує сталість позитивних змін [3].

У побудові ефективного партнерства з батьками фахівець відіграє роль провідника, який супроводжує сім'ю у складному процесі розуміння стану дитини, вибору методів підтримки та формування реалістичних очікувань. У партнерському підході фахівець створює умови для активної участі родини, визнає важливість її життєвого досвіду та включає батьків у спільний пошук рішень. Це сприяє зменшенню напруження, підвищенню довіри та формуванню реалістичного та послідовного корекційного маршруту. Методи встановлення партнерства можуть включати регулярні консультації, обговорення цілей, ведення спільних щоденників спостережень, використання відкритих питань та елементів коучингової бесіди, що дає змогу батькам почуватися залученими та почутими.

Для забезпечення ефективності партнерства фахівці застосовують різні інструменти як, наприклад, спільне планування занять, регулярний зворотний зв'язок, консультації, складання індивідуальних домашніх програм, використання відеоспостереження для аналізу взаємодії та ведення щоденників розвитку. Такі практики дають змогу забезпечити безперервність корекційної роботи, узгодженість підходів та своєчасне коригування стратегії. Їхні переваги проявляються у підвищенні самооцінки батьків, зростанні мотивації дитини, стабілізації поведінки та формуванні передбачуваного освітнього середовища.

Також варто зазначити, що ефективна партнерська взаємодія можлива за наявності певних організаційних (чітка структура супроводу, доступність консультацій), психологічних (довіра, відкритість, прийняття індивідуальних особливостей сім'ї) та професійних (підготовленість фахівця, володіння сучасними методиками, здатність до командної роботи) умов. Міждисциплінарна робота психолога, логопеда, спеціального педагога, соціального працівника забезпечує комплексну підтримку. Інституційна підтримка, зокрема, нормативне забезпечення, доступ до ресурсних центрів, супервізії та професійний розвиток фахівців, створює умови для сталої моделі партнерства. У такому середовищі сім'я дитини з РАС не залишається сам на сам зі своїми труднощами, а отримує системну, надійну та професійну допомогу.

Отже, партнерська взаємодія фахівця та батьків постає не просто ефективною моделлю підтримки дітей з РАС, а фундаментом, на якому вибудовується сталий розвиток дитини та якість її повсякденного життя. Спільна робота, заснована на довірі, відкритості та рівному внеску сторін, дозволяє створити безперервний корекційно-розвивальний простір вдома та закладі освіти.

Список використаних джерел

1. Бирко Н. Партнерська взаємодія в системі інклюзивної освіти. *Humanitarianum, Pedagogy*. 2018. № 43. С. 7–16. URL: <https://ehsupir.uhsp.edu.ua/server/api/core/bitstreams/486780a9-6095-4c61-9d89-db5e014d0373/content> (дата звернення: 09.11.2025).
2. Варецька Олена Інклюзивне навчання: співпраця з батьками. *Молодь і ринок*. 2023. № 9/217. С.22–28. DOI: <http://dx.doi.org/10.24919/2308-4634.2023.291076>
3. Гаяш О. В. Співпраця закладу освіти з батьками дітей з особливими освітніми потребами як умова реалізації ідей інклюзії. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2019. Вип. 38. С. 60–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2019_38_11 (дата звернення: 09.11.2025).
4. Руденок А. І., Ільницька І. Є. Особливості стосунків в сім'ях з дітьми з розладами аутистичного спектру. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія: Психологія*. 2022. Вип. 3. С. 71–75. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/75048> (дата звернення: 09.11.2025).
5. Скрипник Т., Мартинчук О., Таран О. Зміст і передумови діяльності батьків дітей з особливими освітніми потребами в міждисциплінарній команді супроводу. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. 2024. С. 84–90. DOI: [https://doi.org/10.32405/2413-4139-2024-1\(32\)-84-90](https://doi.org/10.32405/2413-4139-2024-1(32)-84-90)
6. Фенцик О. М. Партнерська взаємодія закладу освіти з батьками дітей з особливими освітніми потребами: бар'єри та шляхи подолання. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2025. № 20. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.16884933>

**ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ
ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ****PROGRAM FOR DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL
SELF-ACTUALIZATION UNDER CONDITIONS OF UNCERTAINTY**

Фарадж Сніжана Ігорівна

II курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

200989fara.j@gmail.com

Науковий керівник: Співак Л.М., д.психол.н., професор,
професор кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

l.spivak.work@gmail.com

Анотація. В умовах сучасного світу, що характеризується невизначеністю, динамічністю та потребою у постійній адаптації, професійна самоактуалізація розглядається не лише як прояв особистісного потенціалу, а й як важливий ресурс психологічної стійкості — здатність діяти усвідомлено, цілеспрямовано та конструктивно попри зовнішні обставини. На основі результатів сучасних досліджень і теоретичного аналізу було розроблено програму розвитку професійної самоактуалізації особистості в умовах невизначеності. Програма ґрунтується на ідеї гуманістичної психології, концепцію самоактуалізації, теорію мотивації досягнення та сучасні підходи до вивчення толерантності до невизначеності. Її метою є активізація внутрішніх ресурсів, підвищення рівня мотивації досягнення й формування здатності спокійно та гнучко реагувати на зміни професійного середовища.

Annotation. In the context of today's world, characterized by uncertainty, rapid change, and the need for constant adaptation, professional self-actualization is viewed not only as a manifestation of personal potential but also as an essential resource of psychological resilience — the ability to act consciously, purposefully, and constructively despite external circumstances. Based on the results of contemporary research and theoretical analysis, a program for developing professional self-actualization in conditions of uncertainty was designed. The program is grounded in the principles of humanistic psychology, the concept of self-actualization, achievement motivation theory, and modern studies of tolerance for uncertainty. Its aim is to activate internal resources, enhance achievement motivation, and foster the ability to respond calmly and flexibly to changes in the professional environment.

Актуальність розроблення програми зумовлена зростанням рівня невизначеності в сучасному професійному середовищі, де традиційні уявлення про стабільність та прогнозованість майбутнього поступово втрачають значущість. Сьогодні успішність фахівця визначається не лише компетентністю, а й здатністю адаптуватися, приймати зміни, зберігати внутрішню рівновагу та бачити можливості навіть у складних обставинах. Водночас багато людей стикаються з труднощами у самореалізації через підвищену тривожність, страх невдачі або невпевненість у власних силах. Тому розроблення програм, спрямованих на розвиток професійної самоактуалізації, внутрішньої мотивації та толерантності до невизначеності, є важливим завданням сучасної психології та практичним інструментом підтримки особистісного й професійного зростання людини.

Метою даної програми є сприяння розкриттю власного потенціалу, формуванню ставлення до невизначеності як природної складової життя, підвищенню рівня внутрішньої мотивації та адаптивності. Програма спрямована на розвиток самопізнання й усвідомлення професійних цінностей, уміння діяти ефективно у ситуаціях змін, подолання страху невдачі та посилення мотивації досягнення. Вона також допомагає підтримувати відчуття внутрішньої цілісності й рівноваги, розвивати гнучкість мислення, емоційну саморегуляцію та позитивне бачення майбутнього. За основу береться твердження, що ключовими механізмами розвитку професійної самоактуалізації є самопізнання, внутрішня мотивація, гнучкість мислення та прийняття невизначеності як природного елементу життя [2]. Програма складається з п'яти модулів, кожен з яких розкриває окремий аспект професійного саморозвитку. Модулі взаємопов'язані між собою, утворюючи логічну послідовність: від самопізнання — до інтеграції отриманого досвіду у професійне життя.

Модуль 1. Усвідомлення власного «Я» у професійній сфері. Спрямований на розвиток самопізнання, розуміння власних цінностей та унікальних сильних сторін. Теоретичне підґрунтя базується на гуманістичних підходах А. Маслоу та К. Роджерса. Розуміння власного «Я» дозволяє людині усвідомлено обирати напрям професійного розвитку, узгоджуючи внутрішні мотиви з реальними можливостями [5, 7]. У межах модуля учасники залучаються до технік саморефлексії та ціннісного аналізу («Мої 5 головних цінностей», «Мої сильні сторони в дії»), досліджу-

ють власні професійні інтереси, мотиваційні орієнтації та особистісні ресурси. Пропонується вправа «Моя професійна історія», у якій учасники відтворюють свій шлях розвитку через призму ключових рішень, аналізуючи, які цінності лежали в їх основі [6]. Очікувані результати: учасники усвідомлюють власну систему цінностей, сильні сторони, професійні орієнтири; формується цілісне бачення власного «Я» у професійній сфері.

Модуль 2. Мотивація досягнення й подолання страху невдачі. За мету береться підвищення рівня мотивації досягнення, формування позитивного ставлення до невдач як частини розвитку. Обговорюється тема «успіх—невдача»: як формуються установки, що заважають діяти. Проводиться техніка рефреймінгу негативного досвіду — пошук позитивного значення у складних подіях [1]. Вправа «Успіх як процес» — учасники описують шлях досягнення однієї цілі, фокусуючись не на результаті, а на досвіді, який вони отримали [6]. Очікувані результати: зростання віри у власні сили, зменшення тривожності перед помилками, формування настанови на розвиток і досягнення цілей.

Модуль 3. Толерантність до невизначеності. Мета модуля — навчити учасників сприймати невизначеність не як загрозу, а як природну частину життя і простір можливостей. У межах модуля передбачений психоедукаційний блок, у якому розкривається природа невизначеності, чому вона викликає тривогу та способи її прийняття [3]. Практична частина включає техніки майндфулнес, спрямовані на стабілізацію емоційного стану, тренування присутності «тут і тепер», дихальні вправи та короткі практики заземлення [4]. Важливим елементом є вправа «Коло впливу», під час якої учасники навчаються розмежовувати сфери, які можна контролювати, і ті, що поза їхнім впливом, спрямовуючи енергію на те, що реально піддається зміні [6]. У результаті очікується зниження рівня тривожності, підвищення гнучкості мислення, формується прийняття невизначеності та зростає внутрішня стабільність.

Модуль 4. Внутрішні ресурси і адаптивність. Метою є розвинення здатності знаходити внутрішні ресурси для відновлення, підтримання мотивації та адаптації до змін. Практична частина включає техніки «емоційного відновлення», що поєднують дихальні цикли, тілесне усвідомлення та короткі медитації. Вправа «Карта ресурсів» допомагає візуалізувати особисті джерела сили у різних сферах життя. Вправа «Мій внутрішній

опорний пункт» передбачає роботу з уявним образом стабільності, який символізує внутрішню силу та впевненість у собі [6]. В результаті учасники вчаться підтримувати себе у кризові моменти, знаходити власні ресурси для адаптації та відновлювати внутрішню рівновагу.

Модуль 5. Професійна самоактуалізація як життєва стратегія. Завершальний модуль програми має на меті інтеграцію отриманого досвіду, формування особистої стратегії професійного розвитку в умовах невизначеності. Учасники працюють над створенням бачення свого професійного майбутнього, визначають ключові орієнтири та способи їх досягнення. Особлива увага приділяється технікам планування коротко- і довгострокових цілей за моделлю «GROW», що посилює відповідальність, віру у власні сили, допомагає перетворити мрії на конкретні дії. Під час рефлексивної сесії учасники аналізують, що змінилося у сприйнятті себе та власних можливостей за час участі у програмі. Завершується модуль вправою «Мое майбутнє Я», у якій формується уявний образ себе у майбутньому [6, 8]. В результаті формується цілісне бачення власного професійного шляху, зростає відповідальність за прийняті рішення та з'являється впевненість у здатності розвиватися навіть у непередбачуваних умовах.

Описана програма може бути реалізована у форматі групових тренінгів, індивідуального консультування або онлайн-програми особистісного розвитку.

Очікується, що участь у програмі сприятиме позитивним змінам у ключових сферах особистісного та професійного зростання: підвищенню рівня самоусвідомлення та особистісної зрілості, зростанню мотивації досягнення успіху й здатності бачити труднощі як можливості для розвитку. Учасники поступово зменшують страх невдачі, набувають більшої толерантності до невизначеності та вчаться сприймати її як природний елемент життєвого процесу. Водночас формується відчуття внутрішньої стабільності, впевненості у власних силах і ресурсах. Таким чином, програма сприяє становленню активної життєвої позиції, готовності до професійного зростання навіть у мінливих і непередбачуваних умовах сучасного світу.

Список використаних джерел

1. Кравченко Г., Костюк О. Трансформація індивідуального досвіду через рефреймінг контексту в підходах арт-терапії та когнітивно-поведін-

кової терапії. *Простір арт-терапії. Збірник наукових праць*. 2021. Вип 2 (30). С. 70—83 URL: <https://lnk.ua/Men0mb9Ng> (дата звернення: 06.11.2025)

2. Рутіна Ю.В. Професійна самоактуалізація особистості. *Актуальні проблеми психології : Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка* URL: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v1/i45/13.pdf> (дата звернення: 06.11.2025).

3. Фалько Н., Остополець І., Шарапова Ю. Толерантність до невизначеності в контексті життєстійкості особистості. *Габітус*. 2025. Вип 59. С. 57—60 URL: <https://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/13721/1/10.pdf> (дата звернення: 06.11.2025)

4. Hölzel B. K., Carmody J., et al. Mindfulness practice leads to increases in regional brain gray matter density. *Psychiatry Research: Neuroimaging*. 2011. 191(1). P. 36—43.

5. Maslow A. H. *Motivation and Personality*. New York: Harper & Row, 1970.

6. Parsloe E., Leedham M. *Coaching and Mentoring: Practical Techniques for Developing Learning and Performance*. 3rd Ed. London : Kogan Page, 2016. 352 p.

7. Rogers C. *Client-centered therapy: its current practice, Implications and Theory*. Boston: Houghton Mifflin, 1951. 420 p.

8. Whitmore J. *Coaching for Performance: The Principles and Practice of Coaching and Leadership*. London: Nicholas Brealey Publishing, 2017. 237 p.

ПЕРМАКУЛЬТУРНА ЕТИКА ТА ПРИНЦИПИ ДИЗАЙНУ В ПРОСТОРАХ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

PERMACULTURE ETHICS AND DESIGN PRINCIPLES IN SPACES OF SOCSAL INTERACTION

Федько Марина Юріївна

II курс, магістратура, група ЕКЛ-24-1м-іbmt, спеціальність «Екологія», Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»

maryna.fedko@gmail.com

Науковий керівник: Зінчук Н. А., к.пед.н., доцент,

Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9888-0410>

znamail2020@gmail.com

Анотація. У статті розглядається застосування принципів пермакультурної етики та дизайну у створенні інклюзивних освітніх і соціальних просторів. Обґрунтовано, що поєднання природоорієнтованого та гуманістичного підходів дозволяє формувати середовище, яке є екологічно стійким, психологічно комфортним і соціально відкритим. Показано, що головні етичні засади пермакультури — турбота про Землю, турбота про людей і справедливий розподіл — сприяють розвитку культури взаємопідтримки,

рівності й екологічної свідомості. Визначено основні принципи дизайну, серед яких багатofункціональність елементів, взаємопов'язане розміщення складових, різноманіття та енергоефективність. Наголошено, що такі простори не лише підвищують якість життя, а й виконують педагогічну й терапевтичну функції. Пермакультурний підхід розглядається як перспективний напрям розвитку інклюзивної освіти та соціальної інтеграції в умовах сучасних екологічних і соціальних викликів.

Annotation. *The article explores the application of permaculture ethics and design principles in creating inclusive educational and social spaces. It substantiates that combining nature-based and human-centered approaches enables the development of environments that are ecologically sustainable, psychologically supportive, and socially open. The main ethical foundations of permaculture — care for the Earth, care for people, and fair share — are shown to foster a culture of empathy, equality, and ecological awareness. Key design principles such as multifunctionality, interconnection of elements, diversity, and energy efficiency are highlighted. The study emphasizes that such spaces enhance both quality of life and educational experience by serving therapeutic and pedagogical functions. The permaculture approach is considered a promising direction for the advancement of inclusive education and social integration under modern ecological and societal challenges.*

Питання створення інклюзивного середовища сьогодні виходить за межі архітектурної доступності. Йдеться про формування простору, який враховує потреби різних груп населення, сприяє відчуттю безпеки, прийняття та залученості в спільну діяльність. Для таких просторів важливо бути як функціональними, так і збалансованими екологічно, адже природа має надзвичайно потужний потенціал впливу на психоемоційний стан людини.

Пермакультура пропонує цілісний підхід до організації простору, що може поєднувати в собі всі ці аспекти: екологічні, соціальні та педагогічні. Її головні засади можуть бути успішно інтегровані у створення інклюзивних освітніх та громадських середовищ.

Пермакультурна етика формує основну філософію взаємодії, в центрі якої — повага до життя у всіх його формах.

— Турбота про Землю визначає усвідомлене ставлення до природних ресурсів та життя навколо, підтримання екологічної рівноваги та відновлення біорізноманіття.

— Турбота про людей формує культуру підтримки, толерантності, спільної відповідальності. Важливо створювати середовища, де кожен може бути прийнятим та залученим.

— Справедливий розподіл виховує відчуття рівності та довіри. Він формує у дітей та дорослих навички відкритості та готовності ділитися плодами своєї праці.

Пермакультурний дизайн спирається на логіку природних процесів. Його метою є створення стійких саморегульованих середовищ. Основними принципами є:

1. Багатофункційність елементів. Наприклад, підняті грядки виконують роль місця для вирощування рослин, а також є зручними для людей з обмеженою рухливістю, навчальними зонами для дітей, та об'єктами, що формують мікроклімат.

2. Взаємопов'язане розміщення складових, завдяки якому вони взаємодіють і підтримують один одного.

3. Резервування важливих функцій. У природі все дублюється, тому й у дизайні передбачено, щоб кожна ключова функція (захист, полив, затінення, рекреація) мала кілька рішень.

4. Рациональне планування енергії та зусиль. Елементи розташовують так, щоб люди могли зручно й безпечно пересуватись, а догляд за насадженнями не потребував надмірних витрат.

5. Енергоефективність і відновлення ресурсів. Сучасні інклюзивні простори можуть бути зразком раціонального використання енергії: збирання дощової води, використання сонячної енергії, застосування мульчі, повторне використання матеріалів.

6. Різноманітність як основа стабільності. Біологічне різномайття підвищує стійкість екосистеми, а соціальне різноманіття зміцнює громаду.

7. Активне використання природних переходів і меж. Межі між різними зонами — світлом і тінню, водою і сушею, природною і архітектурною частинами — завжди є найбільш живими місцями. У таких точках виникає найбільша кількість взаємодій.

Використання принципів пермакультури у створенні інклюзивних освітніх і соціальних просторів відкриває нові можливості для розвитку екологічної свідомості, емоційної стійкості та взаємоповаги. Такі простори сприяють комфортному спілкуванню й навчанню, формуванню цінностей співжиття, турботи та відповідальності.

Поєднання природних процесів із педагогічними завданнями робить пермакультурний підхід перспективним напрямом розвитку сучасної інклюзивної освіти та соціальної інтеграції.

Список використаних джерел

1. Аранья М. (2018). Пермакультурний дизайн від Араньї. Київ : ГС «Пермакультура в Україні».

2. Моллісон Б. з Рені Міа Слей. (б.д.). Вступ до пермакультури. Київ: ГС «Пермакультура в Україні».

**ПОНЯТТЯ ТРУДОВОГО КАЛІЦТВА
ТА ПРОФЕСІЙНОГО ЗАХВОРЮВАННЯ:
ПРАВОВИЙ І СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТИ**
**THE CONCEPT OF OCCUPATIONAL INJURY
AND OCCUPATIONAL DISEASE: LEGAL AND SOCIAL ASPECTS**

Хабанець Світлана Борисівна

II курс, група ЗСР-24-1м, спеціальність «Соціальна робота»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
oksana.drobakha@gmail.com

Науковий керівник: Кириленко В.Г., к.психол.н., доцент,
доцент кафедри психології, соціальної роботи і педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3727-1694>

graval110@ukr.net

Анотація. У тезі розкрито правові та соціальні аспекти понять «трудова каліцтво» й «професійне захворювання» у контексті соціальної роботи з людьми, які отримали інвалідність через професійну діяльність. Проаналізовано законодавче регулювання, наслідки виробничої інвалідності та роль соціального працівника у процесі реабілітації, адаптації й професійної реінтеграції постраждалих осіб.

Annotation. The thesis examines the legal and social aspects of the concepts of «occupational injury» and «occupational disease» in the context of social work with individuals who have acquired disabilities as a result of professional activity. It analyzes the legal framework, the social consequences of work-related disability, and the role of social workers in the processes of rehabilitation, adaptation, and professional reintegration of affected individuals.

У контексті соціальної роботи з людьми, які отримали інвалідність унаслідок професійної діяльності, особливої уваги потребує комплексне розуміння понять «трудова каліцтво» та «професійне захворювання». Але разом з тим, інвалідність тісно

пов'язана з втратою працездатності людини та характеризується стійким її зниженням чи втратою. Ці визначення мають не лише правовий вимір, а й глибоке соціальне значення, яке впливає на життєвий шлях постраждалих осіб, їхнє ставлення до себе, адаптаційні механізми, а також можливості соціальної інтеграції.

Відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (Закон України, 2023), трудове каліцтво трактується як ушкодження здоров'я працівника, що сталося внаслідок нещасного випадку на виробництві або в процесі виконання трудових обов'язків. Таке каліцтво може призвести до часткової або повної втрати працездатності — тимчасової чи постійної, а в окремих випадках — до смерті.

Професійне захворювання, згідно з постановами Кабінету Міністрів України (2021), включає хвороби, які є наслідком тривалого або систематичного впливу шкідливих чи небезпечних чинників виробничого середовища. До таких належать дії токсичних речовин, біологічних агентів, радіації, шуму, вібрацій, екстремальних температур або психоемоційного перевантаження.

Соціальні наслідки виробничої інвалідності. Наслідки трудового каліцтва чи професійного захворювання виходять за межі медичної сфери — вони стосуються соціального статусу особи, її взаємодії з родиною, спільнотою, системою зайнятості, а також викликають необхідність повної або часткової перебудови звичного способу життя. Як зазначає Журавель (2021), постраждалі нерідко зіштовхуються з комплексом труднощів, які включають:

- втрату професійної ідентичності;
- емоційне вигорання та психологічну травматизацію;
- зниження соціальної мобільності;
- стигматизацію в суспільстві;
- ускладнений доступ до публічних послуг, особливо в сільській місцевості.

З огляду на це, люди, які отримали виробничу травму або професійне захворювання, опиняються в умовах подвійної вразливості — фізичної (втрата функцій організму, залежність від сторонньої допомоги) та соціальної (обмеження участі в житті громади, безробіття, дискримінація).

Роль соціального працівника. Соціальна робота в цій сфері має бути спрямована на всебічну підтримку клієнта: від етапу діагностики потреб до довготривалого супроводу. Згідно з позицією Бондар (2020), ефективна система соціальної допомоги

людям з інвалідністю внаслідок трудової діяльності повинна базуватися на таких принципах:

- індивідуальний підхід, що враховує особливості травматичного досвіду, рівень втрати працездатності, соціальні та матеріальні ресурси;
- міжвідомча взаємодія — координація зусиль медичних, соціальних, реабілітаційних, освітніх та правових установ;
- активне залучення родини до процесу адаптації;
- мотивування до перекваліфікації, зайнятості або соціальної активності.

Соціальний працівник виступає не лише посередником між людиною та інституціями, але й джерелом емоційної підтримки, консультантом, захисником прав клієнта та фасилітатором змін у його житті.

Реабілітація та професійна реінтеграція. Важливо розуміти, що отримання інвалідності через професійну діяльність не повинно ставити хрест на можливості особи реалізовувати себе. Сучасна концепція реабілітації ґрунтується на принципі соціальної моделі інвалідності, згідно з якою саме суспільство має створювати умови, у яких людина з інвалідністю може максимально реалізувати свій потенціал.

У цьому контексті пріоритетними є такі напрямки роботи:

- фізична реабілітація — лікування, фізіотерапія, забезпечення технічними засобами реабілітації;
- психологічна допомога — подолання наслідків посттравматичного стресу, підвищення самооцінки;
- профорієнтація та перекваліфікація — навчання новим професіям, спрямованим на врахування змінених можливостей;
- створення безбар'єрного середовища — доступність будівель, транспорту, послуг;
- підтримка підприємництва серед осіб з інвалідністю, зокрема надання мікрогрантів, наставництва, податкових пільг.

Успішним прикладом в Україні є пілотні програми Центрів комплексної реабілітації, які поєднують медичний догляд, психологічну підтримку та освітню діяльність. Проте, за словами експертів, таких центрів недостатньо, і вони потребують державного фінансування та оновлення ресурсної бази (Дубровський, 2020).

Законодавче забезпечення та соціальні гарантії. Правове регулювання питань, пов'язаних із трудовими каліцтвами та про-

фесійними захворюваннями, охоплює низку нормативно-правових актів. Зокрема:

- Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (2023);
- Закон України «Про охорону праці»;
- Постанова Кабінету Міністрів України № 1107 від 30.11.2011 «Про затвердження переліку професійних захворювань»;
- Наказ МОЗ України № 23 від 18.01.1995 «Про порядок встановлення зв'язку захворювання з умовами праці».

Ці документи гарантують постраждалим:

- компенсації втраченого заробітку;
- оплату лікування, реабілітації та протезування;
- допомогу в перекваліфікації;
- одноразові та щомісячні страхові виплати.

Однак проблема полягає в тому, що на практиці реалізація гарантій часто ускладнена бюрократичними процедурами, недостатнім фінансуванням, а також низькою правовою обізнаністю самих постраждалих.

Таким чином, соціальна робота з людьми, які отримали інвалідність унаслідок трудової діяльності, повинна поєднувати правове консультування, психосоціальну підтримку, розвиток професійних навичок і роботу з громадою. Сама наявність законодавчих гарантій ще не означає ефективного захисту — для цього необхідна цілеспрямована діяльність соціальних служб, інституційна співпраця, а також активна адвокація прав людей з інвалідністю.

Список використаних джерел

1. Бондар Т.І. Соціальна робота з особами з інвалідністю: теорії та практики. Київ : Академвидав, 2020. 256 с.
2. Дубровський В.І. Соціальний захист осіб з інвалідністю внаслідок трудових травм: виклики та перспективи. *Соціальна політика і соціальна робота*. 2020. № 2 (8). С. 36–42.
3. Журавель Ю.В. Реабілітація осіб з інвалідністю внаслідок виробничих травм: проблеми та перспективи. *Соціальна робота і сучасність*. 2021. № 3 (17). С. 45–52.
4. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» № 1105-XIV від 23.09.1999 р. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14>

**СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЛЮДЬМИ,
ЯКІ МАЮТЬ ІНВАЛІДНІСТЬ ВНАСЛІДОК ТРУДОВОГО
КАЛІЦТВА ТА ПРОФЕСІЙНОГО ЗАХВОРЮВАННЯ**

**SOCIAL WORK WITH PEOPLE WHO HAVE DISABILITIES
RESULTING FROM OCCUPATIONAL INJURIES AND DISEASES**

Хабанець Світлана Борисівна

*II курс, група ЗСР-24-1м, спеціальність «Соціальна робота»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
oksana.drobakha@gmail.com*

*Науковий керівник: Кириленко В.Г., к.психол.н., доцент,
доцент кафедри психології, соціальної роботи і педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

*ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3727-1694>
graval110@ukr.net*

Анотація. У тезі розглянуто особливості соціальної роботи з людьми, які набули інвалідності внаслідок трудового каліцтва чи професійного захворювання. Визначено основні проблеми, з якими стикаються такі особи, — втрата працездатності, фінансова нестабільність, психологічна дезадаптація та соціальна ізоляція. Проаналізовано наукові підходи до організації соціальної підтримки, реабілітації та інтеграції цієї категорії громадян у суспільство. Узагальнено внесок вітчизняних і зарубіжних дослідників у розвиток теоретичних засад соціальної роботи та наголошено на важливості етичних принципів і клієнт-орієнтованого підходу. Зроблено висновок про необхідність подальшого комплексного вивчення проблеми на основі міждисциплінарної взаємодії та удосконалення практичних механізмів соціального супроводу осіб з інвалідністю виробничого походження.

Annotation. The thesis examines the specifics of social work with people who have disabilities resulting from occupational injuries or diseases. The main challenges faced by this group are identified, including loss of work capacity, financial instability, psychological maladaptation, and social isolation. The paper analyzes scholarly approaches to organizing social support, rehabilitation, and integration of these individuals into society. The contributions of domestic and foreign researchers to the development of theoretical foundations of social work are summarized, with emphasis on ethical principles and a client-oriented approach. It is concluded that further comprehensive study of this issue is necessary, based on interdisciplinary cooperation and improvement of practical mechanisms for social support of persons with work-related disabilities.

Соціальна робота з людьми, які мають інвалідність внаслідок трудового каліцтва чи професійного захворювання, є важливим напрямом державної соціальної політики, що потребує постійного наукового осмислення, аналізу й удосконалення. Ця категорія осіб стикається з низкою складних проблем — від порушення трудової діяльності й фінансової нестабільності до психологічної дезадаптації, втрати соціальних зв'язків та зниження якості життя.

У цьому контексті особливої актуальності набуває наукове дослідження соціальної роботи як механізму підтримки, реабілітації та інтеграції осіб з інвалідністю, отриманою внаслідок професійної діяльності. Ґрунтовне вивчення цієї проблематики передбачає чітке визначення методологічних підходів, адекватне обґрунтування цілей і завдань дослідження, вибір відповідних методів збору та аналізу даних.

Питання соціальної роботи з особами, які отримали інвалідність унаслідок трудового каліцтва чи професійного захворювання, розглядається у контексті ширшої тематики соціального захисту, реабілітації та інтеграції людей з інвалідністю. У вітчизняній науці ця проблема висвітлюється у працях таких дослідників, як Т. І. Бондар, О. В. Мінакова, Ю. В. Журавель, які аналізують особливості надання соціальних послуг, організацію реабілітаційної допомоги та значення міжвідомчої взаємодії у процесі супроводу постраждалих.

Значний внесок у теоретичне обґрунтування соціальної роботи зробили й зарубіжні науковці, зокрема М. Payne, S. Banks, які акцентують увагу на етичних засадах професійної діяльності, важливості клієнт-орієнтованого підходу та індивідуального планування допомоги (кейс-менеджменту).

Окремі аспекти проблематики знаходять відображення у дослідженнях з медичної, психологічної та правової реабілітації, проте питання цілісної соціальної підтримки осіб, які втратили працездатність внаслідок виробничих травм чи професійних захворювань, потребує подальшого комплексного аналізу. Наявні праці, як правило, зосереджуються на окремих напрямках допомоги або загальних підходах до соціальної роботи з людьми з інвалідністю, що вказує на актуальність і необхідність цілеспрямованого вивчення саме цієї категорії отримувачів соціальних послуг.

Таким чином, проблема соціальної роботи з людьми, які мають інвалідність внаслідок трудового каліцтва чи професійного захворювання, є частково розробленою в науковій літературі,

але потребує подальшого вивчення з позицій інтегрованого підходу, міждисциплінарної взаємодії та удосконалення практичних механізмів соціального супроводу.

Список використаних джерел

1. Бондар Н. В. Система соціальної підтримки осіб з інвалідністю: перспективи розвитку. *Соціальна робота і соціальна освіта*. 2020. № 2(5). С. 48–55.
2. Дубровський В. І. Соціальний захист осіб з інвалідністю внаслідок трудових травм: виклики та перспективи. *Соціальна політика і соціальна робота*. 2020. № 2(8). С. 36–42.
3. Журавель І. П. Соціальна адаптація осіб, які втратили працездатність через травми на виробництві. *Вісник соціальної роботи*. 2021. № 1(4). С. 23–29.
4. Журавель Ю. В. Реабілітація осіб з інвалідністю внаслідок виробничих травм: проблеми та перспективи. *Соціальна робота і сучасність*. 2021. № 3(17). С. 45–52.
5. Міняйло О. В. Безпека праці в Україні: сучасні виклики та напрями вдосконалення. *Охорона праці і соціальне страхування*. 2020. № 2. С. 17–24.
6. Міняйло С. В. Питання безпеки праці на підприємствах України: аналіз небезпечних факторів. *Право і безпека*. 2020. № 4(79). С. 88–94.
7. Савчин М. В. Фактори виникнення професійної інвалідності в Україні: аналіз тенденцій та ризиків. *Трудове право і практика*. 2019. № 4 (11). С. 58–64.
8. Мінакова О.В. Проблеми соціального захисту постраждалих на виробництві. *Наукові записки соціальної роботи*. 2019. № 25 (1). С. 41–47.

СТАН СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА ПІДТРИМКИ ПОСТРАЖДАЛИХ НА ВИРОБНИЦТВІ В УКРАЇНІ

THE STATE OF SOCIAL PROTECTION AND SUPPORT FOR WORKERS INJURED IN THE WORKPLACE IN UKRAINE

Хабанець Світлана Борисівна

*II курс, група ЗСР-24-1м, спеціальність «Соціальна робота»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*
oksana.drobakha@gmail.com

*Науковий керівник: Кириленко В.Г., к.психол.н., доцент,
доцент кафедри психології, соціальної роботи і педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*
*ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3727-1694>
graval110@ukr.net*

Анотація. У роботі проаналізовано стан системи соціального захисту осіб, постраждалих на виробництві в Україні. Визначено основні проблеми реалізації державних гарантій — недостатнє фінансування, бюрократичні перепони та нерівномірність доступу до реа-

білітаційних послуг. Наголошено на важливості цифровізації, розвитку професійної реадaptaції та психологічної підтримки. Зроблено висновок про потребу комплексних реформ, спрямованих на оновлення нормативної бази й посилення міжсекторальної взаємодії.

Annotation. *The paper analyzes the state of the social protection system for individuals injured in the workplace in Ukraine. The main issues in implementing state guarantees are identified, including insufficient funding, bureaucratic obstacles, and unequal access to rehabilitation services. The importance of digitalization, professional readaptation, and psychological support is emphasized. The study concludes that comprehensive reforms are needed to update the regulatory framework and strengthen intersectoral cooperation.*

Система соціального захисту постраждалих на виробництві в Україні функціонує в межах загальнообов'язкового державного соціального страхування, що регулюється Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (2023) та низкою підзаконних нормативних актів. Основним суб'єктом реалізації цієї політики виступає Фонд соціального страхування України (ФССУ), який забезпечує фінансування матеріальної допомоги, медичних послуг, реабілітаційних заходів, а також пенсійного забезпечення осіб, які втратили працездатність унаслідок трудового каліцтва чи професійного захворювання.

Незважаючи на формально задекларовані права, постраждалі особи часто стикаються з труднощами в реалізації передбачених гарантій. Проблеми охоплюють як інституційний рівень — низький рівень фінансування, застарілі механізми взаємодії між установами, обмежені можливості доступу до комплексної реабілітації — так і індивідуальний рівень, де домінують бюрократичні бар'єри, недостатня поінформованість самих громадян та нерівномірність якості послуг залежно від регіону (Bondar, 2020; Zhuk, 2021).

За статистикою Фонду соціального страхування України, у 2023 р. зареєстровано понад 4 тисячі нещасних випадків на виробництві, з яких приблизно третина призвела до встановлення інвалідності. Проте значна кількість постраждалих осіб не отримує в повному обсязі необхідної соціальної підтримки або не звертається за нею через недовіру до системи, низький рівень правової обізнаності або складність процедур оформлення (ФССУ, 2023).

Крім цього, спостерігається розрив між нормативними положеннями та їх реалізацією на практиці. Наприклад, чинне зако-

нодавство передбачає обов'язкове проведення медико-соціальної реабілітації, однак в умовах дефіциту кадрів і фінансування ці послуги часто надаються фрагментарно або формально (Мінакова, 2019). Зокрема, бракує спеціалізованих мультидисциплінарних команд, що мають забезпечувати фізичну, психологічну та професійну реабілітацію одночасно, орієнтуючись на потреби конкретної особи, а не на загальні процедури.

Важливою складовою соціального захисту має бути професійна реадaptaція — перекваліфікація осіб, які втратили можливість виконувати попередню роботу. Проте в Україні такі програми мають обмежене охоплення та не завжди відповідають ринку праці. Як зазначає Всесвітня організація охорони здоров'я (WHO, 2011), ефективна система підтримки повинна включати не лише грошову компенсацію, а й можливість повернення до соціально активного способу життя, що передбачає зайнятість, участь у громадських ініціативах, доступ до освіти та медичних послуг.

Одним із перспективних напрямів є цифровізація процесів соціального захисту. Впровадження електронних кабінетів для застрахованих осіб, інтеграція баз даних між ФССУ, Пенсійним фондом і медичними установами дозволить підвищити прозорість, ефективність і зручність надання послуг. Також слід зазначити важливість психологічного супроводу, який на сьогодні майже відсутній у структурі соціального страхування, але є критично необхідним для людей, які пережили втрату працездатності або суттєве обмеження функціонування.

Варто також звернути увагу на те, що реформи соціальної сфери часто обмежуються змінами у фінансово-економічних механізмах, нехтуючи гуманітарними аспектами: цінністю людської гідності, права на інклюзію, потребою в довічному супроводі для окремих категорій постраждалих. Дослідники підкреслюють, що без урахування міжсекторальної взаємодії — між системами охорони здоров'я, освіти, зайнятості, соціального страхування та місцевого самоврядування — неможливо досягти реальної ефективності у сфері захисту постраждалих на виробництві (Bondar, 2020; Payne, 2014).

Таким чином, стан соціального захисту осіб, які постраждали на виробництві в Україні, потребує системних змін. Серед пріоритетних напрямів — оновлення нормативної бази з урахуванням міжнародних стандартів, впровадження індивідуальних програм реабілітації, розширення доступу до якісної правової

та психологічної допомоги, а також розбудова соціального партнерства з громадськими та пацієнтськими організаціями.

Список використаних джерел

1. Бондар Т. І. *Сучасні технології соціальної роботи з особами з інвалідністю*. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 208 с.
2. Бондар Т. І. *Соціальна робота з особами з інвалідністю: інноваційні підходи*. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 192 с.
3. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» № 1105-XIV від 23.09.1999 р. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14>
4. Кабінет Міністрів України. Національна стратегія з охорони праці до 2025 року. 2021. URL: <https://www.kmu.gov.ua>
5. Кабінет Міністрів України. Про затвердження переліку професійних захворювань: постанова № 1335 від 29.12.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1335-2021-%D0%BF>
6. Міняйло О. В. Безпека праці в Україні: сучасні виклики та напрями вдосконалення. *Охорона праці і соціальне страхування*. 2020. № 2. С. 17–24.
7. Фонд соціального страхування України. Статистика нещасних випадків. 2023. URL: <https://www.fssu.gov.ua>
8. Мінакова О.В. Напрями соціальної підтримки осіб з інвалідністю внаслідок виробничих травм. *Соціальна робота в Україні*. 2019. № 1(24). С. 43–49.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ЦИФРОВІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА: ПОТЕНЦІАЛ, ВИКЛИКИ ТА ПАРАСОЦІАЛЬНІ СТОСУНКИ ЯК ДЕТЕРМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ ТІЛА Й САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

INFORMATION AND COMPUTER TECHNOLOGIES IN THE DIGITALIZATION OF THE INCLUSIVE ENVIRONMENT: POTENTIAL, CHALLENGES, AND PARASOCIAL RELATIONSHIPS AS DETERMINANTS OF BODY IMAGE AND SELF-IDENTIFICATION FORMATION

Хан Каміла Раджабівна

*IV курс, група ЗПЛ-22-1, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

Kamilahan2004@gmail.com

*Науковий керівник Яворський М.В., к.психол.н.,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

Анотація. У роботі розглянуто роль інформаційних та комп'ютерних технологій у процесі цифровізації інклюзивного середовища. Акцент зроблено на тому, що цифрові інструменти —

онлайн-освіта, адаптивні інтерфейси, спеціальні програми для людей із порушеннями слуху чи зору — створюють можливості для рівного доступу до освіти, праці, комунікації та культурних ресурсів. Це сприяє соціальній інтеграції та зменшенню бар'єрів між різними групами населення. Особливу увагу приділено феномену парасоціальних стосунків у цифровому середовищі як соціально-психологічному явищу, що впливає на формування образу тіла та самоідентифікації особистості. У роботі зазначено, що взаємодія користувачів із медіаперсонами в онлайн-просторі може виступати як чинником позитивної самопрезентації, так і джерелом тиску через нереалістичні стандарти краси та успіху. Автор підкреслює необхідність розвитку медіаграмотності та цифрової компетентності як ключових елементів безпечного й усвідомленого користування цифровими платформами.

Annotation. *The paper examines the role of information and computer technologies in the digitalization of the inclusive environment. The focus is placed on how digital tools — such as online education, adaptive interfaces, and specialized programs for people with hearing or visual impairments — create opportunities for equal access to education, employment, communication, and cultural resources. These technologies contribute to social integration and the reduction of barriers between different groups of the population. Special attention is paid to the phenomenon of parasocial relationships in the digital environment as a socio-psychological factor influencing the formation of body image and self-identification of an individual. The paper highlights that users' interactions with media personalities in the online space can serve both as a factor of positive self-presentation and as a source of pressure caused by unrealistic standards of beauty and success. The author emphasizes the importance of developing media literacy and digital competence as key elements of safe and conscious engagement with digital platforms.*

Всі сфери людського життя, формуючи нову соціальну, комунікативну та освітню реальність. Інформаційні та комп'ютерні технології виступають головним інструментом розвитку інклюзивного середовища, у якому кожна людина, незалежно від її фізичних можливостей, соціального статусу чи культурних відмінностей, має змогу реалізовувати свій потенціал. Вони забезпечують доступ до освіти, роботи, інформації, спілкування, культурних ресурсів, тим самим сприяючи соціальній інтеграції та зменшенню бар'єрів між людьми. Онлайн-освіта, дистанційні

курси, платформи для комунікації, програми синтезу мовлення, системи розпізнавання тексту, адаптивні інтерфейси, спеціальні додатки для людей із порушеннями слуху або зору — усе це інструменти, які розширюють можливості залучення кожного учасника до суспільного життя. Завдяки цифровим технологіям формується простір, у якому кожен може отримати знання, спілкуватися, навчатися та працювати, не відчуючи ізоляції чи дискримінації.

Разом із тим цифровізація несе не лише нові можливості, а й низку викликів, серед яких особливу увагу привертає психологічний вплив цифрового середовища на людину. У цьому контексті ключовим феноменом стають парасоціальні стосунки — односторонні емоційні зв'язки користувача з медіаперсонами, інфлюенсерами, блогерами або віртуальними персонажами. У добу соціальних мереж такі стосунки набули масового характеру, оскільки людина щодня спостерігає за життям інших, формуючи ілюзію близькості, довіри та співпричетності. Медіаперсони стають символічними орієнтирами, на основі яких вибудовується власна система цінностей, естетичних норм і життєвих пріоритетів.

Парасоціальні взаємодії відіграють значну роль у процесі формування образу тіла (body image) та самоідентифікації особистості. Люди, особливо підлітки та молодь, сприймають медіаобрази як моделі для наслідування. Ідеалізовані зображення тіл, зовнішності, стилю життя, поширені в Instagram, TikTok, YouTube, створюють викривлене уявлення про реальність. Користувач порівнює себе з медіаперсонами, які часто демонструють відретушовані або фільтровані фото, що формує відчуття невідповідності, неповноцінності й занижену самооцінку. Поступово формується уявлення про «норму краси» як про певний стандарт, досягти якого потрібно будь-якою ціною. Це може призводити до психологічного тиску, появи комплексів, незадоволення собою, а іноді — навіть до розладів харчової поведінки чи депресивних станів.

Парасоціальні стосунки виступають детермінантою формування самоідентифікації в умовах цифрового суспільства. Вони задають рамки того, як людина бачить себе в соціумі, які ролі прагне виконувати, які цінності вважає важливими. Через емоційну прив'язаність до медіаперсон користувач несвідомо переймає їхні манери, думки, життєві сценарії, підсвідомо намагаю-

чись відповідати ідеалізованому образу. У такий спосіб відбувається перенесення частини власної ідентичності на зовнішній медіаоб'єкт. Це може стати джерелом як позитивних, так і негативних наслідків.

З одного боку, парасоціальні стосунки можуть сприяти позитивному саморозвитку, якщо об'єкт ідентифікації пропагує здорові цінності — самоприйняття, толерантність, рівність, любов до себе, розвиток особистісного потенціалу. Такі медіаінфлюенсери стають джерелом підтримки, мотивації та натхнення, допомагають людям відчувати приналежність до спільноти, де приймається різноманітність зовнішності, досвіду й культур. Це особливо важливо для осіб із особливими потребами, які завдяки інклюзивному медіаконтенту можуть побачити позитивні приклади соціальної реалізації, відчувати впевненість і подолати бар'єри стигматизації.

З іншого боку, якщо медіаконтент базується на культивуванні нереалістичних стандартів краси, споживацьких ідеалів або «успішного успіху», парасоціальні стосунки можуть стати чинником психологічної дезадаптації. Людина починає оцінювати свою цінність виключно через зовнішні параметри — кількість підписників, лайків, схожість із медіаідеалом. Це підсилює залежність від соціального схвалення, викликає тривогу, страх осуду, перфекціонізм і знижує здатність до самоприйняття. Особливо уразливими є підлітки, чия ідентичність лише формується: вони часто втрачають внутрішню автономію, копіюють чужі моделі поведінки, не усвідомлюючи їхнього походження та наслідків.

Таким чином, парасоціальні стосунки слід розглядати як соціально-психологічний детермінант, що впливає на процеси самоусвідомлення, формування гендерних і тілесних уявлень, структуру цінностей та емоційне благополуччя. Їхній вплив посилюється через інтерактивність цифрового простору, де користувач має можливість постійно спостерігати, коментувати, брати участь у житті медіаперсони, створюючи ілюзію взаємності. У результаті віртуальний образ стає не просто інформаційним орієнтиром, а емоційно значущою частиною внутрішнього світу особистості.

У контексті інклюзивного середовища цей феномен набуває ще більшої актуальності. Цифрові медіа можуть бути інструментом як інтеграції, так і відчуження. Якщо у віртуальному просторі домінують позитивні, різноманітні, реалістичні образи — це

сприяє прийняттю різних типів тіл, культурних ідентичностей, норм поведінки. Якщо ж в інформаційному потоці переважають стандартизовані й відфільтровані зображення, формується виключна модель «нормативної» зовнішності, яка маргіналізує людей із відмінним досвідом. Тому ключовим завданням цифрової інклюзії є розвиток медіаграмотності та критичного мислення користувачів, здатності розпізнавати маніпуляції, порівнювати інформацію, розуміти штучність створюваних образів.

Розвиток цифрової компетентності, навчання етичному використанню медіа, підвищення культури споживання інформації стають необхідними складовими формування здорової ідентичності в умовах цифровізації. Важливо, щоб користувачі розуміли: парасоціальні стосунки — це не реальна взаємодія, а психологічна проекція, і лише усвідомлення цього допомагає зберегти внутрішню рівновагу та цілісність «Я-образу».

Таким чином, інформаційні та комп'ютерні технології відкривають потужні можливості для розвитку інклюзивного цифрового простору, проте вимагають уважного ставлення до психологічних процесів, що супроводжують цей розвиток. Цифрова інклюзія має ґрунтуватися не лише на технічній доступності, а й на етичних, культурних та психологічних принципах, які забезпечують повагу до різноманітності й сприяють формуванню стійкої позитивної ідентичності кожної людини.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Особистість у просторі духовного розвитку: монографія. Київ: Либідь, 2019. 328 с.
2. Биков В.Ю., Литвинова С.Г. Цифрова трансформація освіти: концептуальні засади. Київ: ІТЗН НАПН України, 2020. 56 с.
3. Гірняк А.М. Цифровізація освіти як чинник розвитку інклюзивного навчального середовища. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Т. 84, № 4. С. 45–58.
4. Кастельс М. Мережеве суспільство: становлення, структура, динаміка. Київ : Видавництво Соломії, 2018. 512 с.
5. Мороз О.В. Психологічні наслідки впливу соціальних мереж на формування самооцінки та образу тіла молоді. *Актуальні проблеми психології*. 2022. Т. 10, № 2. С. 79–87.
6. Турчин І.М. Парасоціальні стосунки як чинник формування ідентичності в умовах медіасоціалізації. *Психологічні науки: реалії та перспективи*. 2023. № 4. С. 102–109.
7. Horton D., Wohl R.R. Mass Communication and Para-Social Interaction: Observations on Intimacy at a Distance. *Psychiatry*. 1956. Vol. 19(3). P. 215–229.

8. Bond B.J. Following Your «Friend»: Social Media and the Strength of Adolescents' Para-Social Relationships with Media Figures. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*. 2016. Vol. 19(11). P. 656–660.

9. Marwick A.E. & Boyd, D. *It's Complicated: The Social Lives of Networked Teens*. New Haven: Yale University Press, 2014. 347 p.

10. Tiggemann M., Slater A. NetGirls: The Internet, Facebook, and Body Image Concern in Adolescent Girls. *International Journal of Eating Disorders*. 2013. Vol. 46(6). P. 630–633.

11. Livingstone S. *Children and the Internet: Great Expectations, Challenging Realities*. Cambridge: Polity Press, 2009. 272 p.

12. Юнг К. Г. *Архетип і символ*. — Київ: Видавництво Соломії, 2020. 384 с.

13. UNESCO. *Inclusive Policy Lab: Digital Inclusion and Accessibility*. Paris, 2021. URL: <https://en.unesco.org/inclusivepolicylab> (дата звернення: 10.11.2025).

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ПІДВИЩЕННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

PSYCHOLOGICAL MEANS OF INCREASING STRESS RESISTANCE IN STUDENT YOUTH

Ханіна Єлизавета Євгенівна

група ЗПЛ21-1, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»;
elizakhanina19@gmail.com

Поджинська Ольга Олегівна

кандидатка психологічних наук, доцентка кафедри психології,
соціальної роботи та педагогіки
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
olichkapodzh@gmail.com

Анотація. Сучасні соціально-психологічні умови, що характеризуються надмірним інформаційним навантаженням, нестабільністю та зростанням темпу життя, висувають на перший план проблему формування стресостійкості студентської молоді. Період здобуття вищої освіти є особливо насиченим етапом життєвого шляху, який супроводжується значним психоемоційним напруженням. Здобувачі вищої освіти стикаються з необхідністю самостійно організовувати власну діяльність, адаптуватися до нових соціальних і навчальних вимог, формувати професійну ідентичність і визначати життєві орієнтири. Емоційна стійкість виступає однією з найважливіших складових психологічного здоров'я, адже саме вона забезпечує здатність людини зберігати внутрішню рівновагу, раціонально діяти й приймати рішення навіть у складних і невизначених умовах.

Annotation. *Modern socio-psychological conditions, characterized by excessive information load, instability and increasing pace of life, bring to the forefront the problem of forming stress resistance of student youth. The period of obtaining higher education is a particularly intense stage of life, which is accompanied by significant psycho-emotional stress. Students are faced with the need to independently organize their own activities, adapt to new social and educational requirements, form a professional identity and determine life guidelines. In this context, stress resistance is one of the most important components of psychological health, because it is it that ensures a person's ability to maintain internal balance, act rationally and make decisions even in difficult and uncertain conditions.*

Період студентства характеризується високим рівнем емоційної напруги, частими змінами соціальних ролей і необхідністю прийняття відповідальних рішень. У сучасних умовах воєнних дій, нестабільності та інформаційного перевантаження зростає потреба у розвитку стресостійкості як ключової психологічної якості молоді.

До психологічних засобів підвищення стресостійкості належать:

- психоедукаційні програми та тренінги емоційної саморегуляції;
- когнітивно-поведінкові техніки, спрямовані на усвідомлення та зміну деструктивних переконань;
- релаксаційні та майндфулнес-практики (дихальні вправи, медитація, візуалізація);
- арттерапевтичні методи (малювання, музика, казкотерапія, колаж), які сприяють вираженню емоцій;
- групові тренінги підтримки, що формують відчуття спільності, довіри й взаємодопомоги [3, с. 220].

Результати сучасних досліджень засвідчують, що стресостійкість тісно пов'язана з рівнем емоційного інтелекту, життєстійкості та вмінням використовувати внутрішні ресурси для подолання труднощів. Важливою умовою є розвиток навичок самопідтримки та внутрішнього діалогу, спрямованого на прийняття себе й ситуації.

Психологічні засоби підвищення стресостійкості студентів становлять цілісну систему методів, спрямованих на розвиток внутрішніх ресурсів особистості, формування навичок саморегуляції та ефективного реагування на вплив стресових чинників [2].

Зокрема, когнітивно-поведінковий підхід допомагає студентам усвідомлювати власні неадаптивні переконання, що провокують тривогу чи відчуття безпорадності, і замінювати їх більш конструктивними, що сприяє розвитку позитивного мислення та зниженню емоційної напруги [1, с. 74].

Практики усвідомленості (майндфулнес) спрямовані на розвиток здатності зосереджуватися на теперішньому моменті, сприймати власні думки й емоції без оцінювання, що сприяє зниженню рівня стресу, покращенню концентрації уваги та загальної емоційної стабільності.

Методи тайм-менеджменту сприяють ефективному використанню часу, визначенню основних пріоритетів, запобіганню перевтомі та забезпеченню гармонійного поєднання навчальної діяльності, відпочинку й особистого життя.

Релаксаційні техніки, до яких належать дихальні вправи, прогресивна м'язова релаксація, аутогенне тренування сприяють зменшенню фізичного напруження, нормалізують роботу нервової системи та підвищують здатність до концентрації [3, с. 222].

Використання зазначених методів у комплексі формує в студентів розвинену систему саморегуляції, підсилює емоційну врівноваженість, розвиває психологічну гнучкість і підвищує ефективність поведінкових реакцій у стресових ситуаціях. Підвищення стресостійкості студентської молоді є необхідною умовою ефективної професійної підготовки та психологічного здоров'я особистості. Комплексне використання психологічних засобів від когнітивних і тілесно орієнтованих практик до арттерапії та майндфулнесу сприяє гармонізації емоційного стану, формуванню адаптивних стратегій поведінки та розвитку особистісної зрілості.

Список використаних джерел

1. Османова А.М. Розвиток емоційного інтелекту та стресостійкості студентів в інклюзивному контексті. *Вісник психолого-педагогічних досліджень*. 2025. № 3. С. 71–78.

2. Kryvoshei K. Building stress resistance: innovative pedagogical approaches for higher education students in wartime conditions. *Педагогіка і психологія в освіті*. 2025. № 1. С. 45–50.

3. Olga Podzhynska Individual psychological factors in students' adaptation under long-term stress. *Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej, Częstochowa*, 2025, 70 (2025) № 3. P. 219–227.

РОЛЬ ПСИХОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ ІНКЛЮЗИВНОЇ КУЛЬТУРИ В СУСПІЛЬСТВІ

THE ROLE OF PSYCHOLOGY IN SHAPING AN INCLUSIVE CULTURE IN SOCIETY

Харченко Олена Вікторівна

доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».
shov2016@ukr.net

Анотація. Досліджується значення психології у формуванні інклюзивної культури в сучасному суспільстві. Розглядаються психологічні механізми, що забезпечують розуміння, підтримку та розвиток особистості в різноманітному соціальному середовищі. Підкреслюється роль емпатії, активного слухання, саморегуляції та соціальної взаємодії у створенні атмосфери включеності та взаємоповаги. Визначено, як психологічні підходи допомагають реалізувати цінності інклюзії та сприяють соціальній інтеграції всіх членів суспільства. Висновки свідчать, що психологія є ключовим інструментом для розвитку толерантного, дружнього та адаптивного соціального середовища.

Annotation. The study explores the significance of psychology in the formation of an inclusive culture in contemporary society. Psychological mechanisms that ensure understanding, support, and personal development in diverse social environments are examined. The role of empathy, active listening, self-regulation, and social interaction in creating an atmosphere of inclusion and mutual respect is emphasized. It is highlighted how psychological approaches help implement the values of inclusion and promote the social integration of all members of society. The findings indicate that psychology is a key tool for developing a tolerant, friendly, and adaptive social environment.

Роль психології у формуванні інклюзивної культури в суспільстві набуває особливого значення, оскільки саме психологічні підходи сприяють створенню середовища, в якому кожна людина відчуває себе включеною, цінною та прийнятою. Психологія допомагає розуміти потреби людей з інвалідністю, в тому числі і дітей з особливими освітніми потребами, розробляти ефективні стратегії їх підтримки та адаптації у суспільстві. Завдяки цьому формується інклюзивна культура, яка забезпечує якісне та успішне навчання, підтримує рівність можливостей і сприяє соціальній згуртованості в суспільстві.

В контексті нашого дослідження під інклюзивною культурою ми розуміємо сукупність цінностей, норм і практик у суспільстві або організації, спрямованих на забезпечення рівності, поваги та прийняття кожної людини незалежно від її фізичних, соціальних або психологічних особливостей.

В аспекті формування інклюзивної культури в сучасному суспільстві варто виділити інклюзивні цінності, які визначають нову парадигму освітніх стосунків та орієнтують на гуманістичний характер освіти. Формування інклюзивної культури в суспільстві неможливе без врахування психологічних аспектів взаємодії та розвитку особистості. З психологічної точки зору цінності інклюзії можна поєднати таким чином:

1. Цінність людини не залежить від її здібностей і досягнень. Психологія підкреслює важливість безумовного прийняття особистості, що зміцнює самооцінку та внутрішню мотивацію.

2. Різноманітність підсилює всі сторони життя людини. Сприйняття та когнітивна гнучкість показує, що взаємодія з різними людьми збагачує досвід, розвиває емпатію та креативність.

3. Кожна людина здатна відчувати й думати. Психологічні підходи підтримують розвиток емоційної компетентності та когнітивних навичок у різних учасників освітнього процесу.

4. Усі люди мають потребу в підтримці й дружбі однолітків. Соціально-психологічна підтримка допомагає формувати дружні взаємини та зміцнює соціальну інтеграцію.

5. Кожна людина здатна до саморозвитку та навчання протягом усього життя. Психологія саморегуляції та навчання підкреслює, що підтримка індивідуальних інтересів і здібностей стимулює внутрішню мотивацію, адаптивність і стійкість у соціальному середовищі.

З вищезазначеного розуміємо, що саме психологія дає знання і інструменти для розуміння, підтримки та розвитку людей у різноманітному соціальному середовищі. Таким чином, психологія не лише пояснює значення цінностей інклюзії, але й забезпечує практичні інструменти для їх впровадження в суспільстві. Розуміння психологічних механізмів взаємодії, підтримки та розвитку допомагає формувати толерантне, дружнє та адаптивне соціальне середовище. Саме через психологічну підтримку інклюзивна культура стає ефективним інструментом соціальної інтеграції, розвитку взаємоповаги та рівності можливостей для всіх членів суспільства.

**ДІАГНОСТИКА ТА АНАЛІЗ РІВНІВ
ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
DIAGNOSIS AND ANALYSIS OF EMOTIONAL
INTELLIGENCE LEVELS IN MILITARY PERSONNEL**

Харченко Олег Миколайович

*II курс, група ПЛ-24-1М, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

kharchenko@ukr.net

*Науковий керівник: Співак Л.М., д.психол.н., професор,
професор кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

l.spivak.work@gmail.com

Анотація. Подано результати дослідження рівня розвитку емоційного інтелекту у військовослужбовців. Участь взяли 32 особи віком від 25 до 59 років. Використано тест Н. Холла, що оцінює п'ять компонентів емоційного інтелекту. Більшість опитаних мають низький або середній рівень розвитку. Отримані результати свідчать про потребу у цілеспрямованих заходах, спрямованих на розвиток емоційної саморегуляції, емпатії та самомотивації. Розвиток емоційного інтелекту розглядається як важливий чинник підвищення стресостійкості та ефективної взаємодії військовослужбовців.

Annotation. The results of a study on the level of emotional intelligence development in military personnel are presented. Thirty-two people aged 25 to 59 participated in the study. The Hall test, which assesses five components of emotional intelligence, was used. Most of the respondents have a low or medium level of development. The results indicate the need for targeted measures aimed at developing emotional self-regulation, empathy, and self-motivation. The development of emotional intelligence is considered an important factor in increasing stress resistance and effective interaction among military personnel.

Сучасна ситуація в Україні супроводжується підвищеним рівнем емоційної напруги, стресу та невизначеності. Особливо це стосується військовослужбовців, які щоденно стикаються з ризиками, інформаційними перевантаженнями та необхідністю приймати швидкі, а іноді і важкі рішення. За таких обставин емоційний інтелект є важливим внутрішнім ресурсом, що допомагає забезпечити здатність до саморегуляції, адекватного реагування на події та підтримки психологічної рівноваги людини.

Емоційний інтелект розглядається як здатність особистості розпізнавати власні емоції та емоції інших людей, керувати ними, підтримувати мотивацію й будувати конструктивну взаємодію [1]. Для військових він є не просто рисою особистості, а й фактором професійної стресостійкості. Від рівня розвитку емоційного інтелекту залежить ефективність комунікації в колективі, здатність до командної взаємодії та прийняття рішень у критичних ситуаціях, вміння контролювати свій настрій, бути оптимістично налаштованим [2].

Метою дослідження було визначити рівень розвитку емоційного інтелекту у військовослужбовців та проаналізувати особливості його компонентів.

Основні завдання:

1. Провести діагностику емоційного інтелекту за методикою Н. Холла.

2. Визначити розподіл рівнів розвитку ЕІ за окремими шкалами.

3. Оцінити загальні тенденції та психологічні особливості проявів ЕІ у військовослужбовців.

Вибірка та організація дослідження. Дослідження проводилося за участю 32 військовослужбовців віком від 25 до 59 років. Усі учасники брали участь добровільно та анонімно, що забезпечило вищу достовірність результатів. Опитування здійснювалося онлайн за допомогою сервісу Google Forms.

Методика дослідження, яка була використана — тест емоційного інтелекту Н Холла [3], який оцінює п'ять основних компонентів:

1. Емоційна обізнаність — здатність усвідомлювати власні почуття.

2. Управління своїми емоціями — вміння контролювати емоції.

3. Самомотивація — вміння спрямовувати емоції на досягнення мети.

4. Емпатія — здатність розуміти почуття та стани інших людей.

5. Розпізнавання емоцій інших людей — здатність інтерпретувати невербальні сигнали.

Результати дослідження. Отримані дані свідчать, що переважна більшість військовослужбовців має низький або середній рівень емоційного інтелекту.

Зокрема:

— 52% респондентів продемонстрували низьку емоційну обізнаність, тобто мають труднощі у розпізнаванні власних емоцій і станів, 29% мають середній рівень, 19% високий.

— 42% мають низький рівень управління емоціями, що проявляється у складнощах контролю емоцій, реагуванні на стрес, 39% мають середній рівень, 19% низький.

— Самомотивація виявилася на низькому рівні у 42%, середній рівень у 42%, і лише 16% мають високі показники за цією шкалою.

— За шкалою емпатії низькі результати спостерігаються у 45%, середні у 39%, і лише 16% показали високий рівень.

— Розпізнавання емоцій інших людей на низькому рівні у 45%, середньому у 42%, високому у 13% респондентів.

Загальний показник емоційного інтелекту свідчить, що 68% військовослужбовців мають низький рівень емоційного інтелекту, 23% середній, і лише 9% високий. Такі результати свідчать, що у більшості військовослужбовців емоційна складова характеризується недостатнім рівнем розвитку навичок усвідомлення, регуляції емоцій та відчуттів.

Низький рівень емпатії може бути наслідком емоційного виснаження, високого рівня відповідальності та хронічного стресу, характерних для військовослужбовців. Це знижує здатність до розуміння емоційних станів інших, що ускладнює міжособистісну комунікацію.

З іншого боку, наявність навіть середні рівні самомотивації та розпізнавання емоцій може свідчити про потенціал до розвитку емоційної компетентності. Особистості, які усвідомлюють власні почуття і здатні спрямовувати їх у правильному напрямку, можуть демонструвати вищу готовність до адаптації та командної взаємодії.

Підсумовуючи результати, можна сказати, що емоційний інтелект респондентів характеризується певним дисбалансом. Вони здебільшого усвідомлюють свої емоції, але не завжди здатні ефективно їх виражати чи контролювати. Це може бути пов'язано зі звичкою стримувати почуття для підтримки внутрішньої рівноваги, що, однак, знижує емоційну відкритість та гнучкість. Для військовослужбовців розвиток емоційного інтелекту має практичне значення, він підвищує здатність адекватно реагувати на стресові ситуації, приймати виважені рі-

шення, запобігає конфліктам у колективі та сприяє зміцненню морально-психологічного клімату в підрозділі.

Розвиток емоційного інтелекту у військовослужбовців сприятиме не лише підвищенню ефективності професійної діяльності, але й зміцненню психологічного здоров'я та адаптаційного потенціалу. Розвиток є важливим напрямом психологічної підтримки особистості, спрямованим на підвищення їх адаптивності, стресостійкості та ефективності взаємодії у колективі.

Отже, емоційний інтелект виступає не лише особистісною характеристикою, а й професійно значущим ресурсом, що допомагає військовослужбовцям ефективно діяти в умовах підвищеної напруги, зберігати внутрішню рівновагу та підтримувати здорові соціальні відносини в бойових і мирних умовах.

Список використаних джерел

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект : Харків : Віват, 2018. 512 с.
2. Модель емоційного інтелекту Р. Бар-Она. URL: <https://eq-ap.com/2022/08/03/> (дата звернення: 06.11.2025).
3. Діагностика «емоційного інтелекту» (Н. Холл). URL: <https://www.pdau.edu.ua/content/diagnostyka-emociynogo-intelektu-n-holl> (дата звернення: 06.11.2025).

ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ОСОБИСТОСТІ ДОРΟΣЛОГО ВІКУ: ЕТАПИ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ

PROGRAM FOR DEVELOPING EMOTIONAL INTELLIGENCE IN ADULT PERSONALITY: STAGES AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES

Харченко Олег Миколайович

*II курс, група ПЛ-24-1М, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
kharchenko@ukr.net*

*Науковий керівник: Співак Л.М., д.психол.н., професор,
професор кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
l.spivak.work@gmail.com*

Анотація. У статті представлено зміст та методичні засади програми розвитку емоційного інтелекту особистості дорослого віку. Програма спрямована на формування навичок емоційної усвідомленості, саморегуляції, емпатії та самомотивації як важливих

складових психологічної стійкості. Вона реалізована у форматі короткострокових онлайн-занять, що поєднують елементи психоосвіти, рефлексії та практичних вправ. Основними напрямками роботи є розвиток здатності розпізнавати власні емоції, керувати ними та ефективно взаємодіяти з оточенням. Представлена модель може бути використана у сфері психологічної підтримки дорослого населення, зокрема фахівців, які працюють у стресових умовах.

Annotation. *The article presents the content and methodological principles of the program for the development of emotional intelligence of an adult personality. The program is aimed at developing the skills of emotional awareness, self-regulation, empathy and self-motivation as important components of psychological resilience. It is implemented in the format of short-term online classes that combine elements of psychoeducation, reflection and practical exercises. The main areas of work are the development of the ability to recognize one's own emotions, manage them and effectively interact with the environment. The presented model can be used in the field of psychological support of the adult population, in particular, specialists working in stressful conditions.*

Результати емпіричного нашого дослідження свідчать про те, що більшість опитаних дорослих, включаючи військовослужбовців, характеризуються помірним рівнем розвитку емоційного інтелекту. Водночас було виявлено потребу в покращенні таких компонентів, як емоційна усвідомленість, саморегуляція, емпатія та самомотивація.

Отримані дані також показали позитивний, хоча й помірний, зв'язок між рівнем емоційного інтелекту та стійкістю. Це дає підстави стверджувати, що розвиток емоційного інтелекту може бути ефективним шляхом підвищення психологічної стійкості та здатності адаптуватися в умовах невизначеності та високого емоційного напруження.

На основі цих результатів було створено практичну онлайн-програму для розвитку емоційного інтелекту під назвою «Емоційний інтелект як ресурс психологічної стійкості особистості». Програма орієнтована на дорослих учасників, які перебувають у стресових або напружених професійних умовах, зокрема у військовій справі. Її метою є сприяння формуванню навичок емоційної грамотності, усвідомлення власних емоцій, їх управління та розвитку емпатійного спілкування.

Мета програми. Розвиток емоційного інтелекту як внутрішнього ресурсу для підтримки психологічної рівноваги, підвищення стресостійкості та ефективності взаємодії дорослих у ситуаціях невизначеності.

Основні цілі програми:

- Ознайомити учасників з концепцією емоційного інтелекту та його роллю у забезпеченні психологічної стабільності.
- Розвиток здатності розпізнавати, усвідомлювати та конструктивно виражати власні емоції.
- Формування навичок емоційної саморегуляції у стресових ситуаціях.
- Розвиток емпатичного слухання як основи ефективної комунікації.
- Сприяти формуванню позитивного емоційного фону, оптимізму та самомотивації.

Програма проводиться у форматі двох онлайн-сесій тривалістю близько 60 хв кожна. Між зустрічами надаються короткі самостійні завдання, що сприяють закріпленню набутих навичок.

Учасники отримують поради щодо самостійного доопрацювання через відео, інфографіку, інструкції та вправи. Зустрічі через Zoom, що робить участь зручною та доступною, без використання додаткових платформ.

Етапи програми.

Зустріч 1. Усвідомлення емоцій та розвиток емоційної грамотності.

Мета першої зустрічі — сформуванню базове розуміння природи емоційного інтелекту, навчити розпізнавати власні емоційні стани та розуміти їхній вплив на поведінку. Початок зустрічі присвячений короткому вступу та визначенню очікувань учасників. Далі йде поясненням що таке емоційний інтелект, яке створює контекст для обговорення теми [1].

Практична частина складається з двох основних вправ:

— «Емоційна термометрія» — це коротка вправа для усвідомлення власного емоційного стану. Учасники вчаться визначати свій емоційний рівень за шкалою від спокою до напруги та відзначати зміни протягом дня.

— «Мої емоційні тригери» — це завдання на визначення ситуацій, що викликають сильні емоційні реакції. Обговорюється, як ці реакції впливають на поведінку та взаємодію з іншими.

— Зустріч завершується короткою рефлексією, під час якої учасники діляться спостереженнями: які емоції вони переживають найчастіше, як реагують на стресові ситуації та що хотіли б змінити у власній емоційній реакції.

Домашнє завдання для учасників:

— Ознайомитися з моделлю емоційного інтелекту.

— Вести «емоційний щоденник» протягом трьох днів, записуючи ситуації, в яких виникали сильні емоції, та способи їх прояву.

— Виконувати коротку щоденну практику усвідомленості з акцентом на диханні.

Зустріч 2. Саморегуляція, самомотивація та розвиток емпатії.

Метою другої зустрічі є розвиток навичок контролю емоційних реакцій, розвиток самомотивації та покращення емпатичного спілкування.

На початку учасники діляться своїм досвідом ведення емоційного щоденника. Це допомагає усвідомити власні емоційні патерни та розпізнавати повторювані реакції.

Після обговорення пояснюється вправа «Пауза між стимулом та відповіддю», яка вчить робити коротку паузу перед тим, як реагувати на емоційний стимул. Це допомагає зменшити імпульсивність та підвищує контроль над поведінкою.

Далі учасники опановують техніку дихання «Квадратне дихання (4–4–4–4)», яка допомагає стабілізувати емоційний стан [2]. Для закріплення навички учасникам демонструється короткий відеофрагмент з технікою дихання.

Наступний етап — вправа «Емпатичне слухання», в якій учасники практикуються уважно слухати співрозмовника, не перебиваючи, зосереджуючись на розумінні його емоційного стану. Обговорення цієї вправи допомагає побачити, як емпатія покращує взаєморозуміння та зменшує конфліктність у спілкуванні.

Наприкінці проводиться коротка практика прогресивної м'язової релаксації за методом Якобсона, спрямована на зниження фізичної та емоційної напруги.

Домашнє завдання:

— Щодня виконувати одну з технік: дихання «4–4–4–4» або релаксація Якобсона.

— Звертати увагу на ситуації, в яких вдалося зберегти спокій або проявити емпатію.

Очікувані результати реалізації програми:

- Підвищення рівня емоційної усвідомленості.
- Розвиток навичок саморегуляції та самомотивації.
- Зниження емоційної напруги в стресових ситуаціях.
- Покращення якості міжособистісного спілкування.
- Підвищення рівня психологічної адаптивності.

Отже, озроблена програма має гнучку структуру та може бути реалізована у форматі короткострокового онлайн-навчання або очних занять. Вона поєднує елементи психоосвіти, рефлексивних практик та вправ емоційної саморегуляції.

Розвиток емоційного інтелекту у дорослих сприяє формуванню свідомого ставлення до власних емоцій, підвищенню стресостійкості та покращенню психологічного благополуччя. Така програма може бути ефективним інструментом підтримки психічного здоров'я фахівців, які працюють у стресових або ризикованих умовах, зокрема військовослужбовців, вчителів та медичних працівників.

Список використаних джерел

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект : Харків : Віват, 2018. 512 с.
2. Квадратне дихання. Проста техніка щоб заспокоїтися. URL: <https://mentalclinic.com.ua/blog/kvadratne-dihannya-box-breathing-prosta-tehnika-shob-shvidko-zaspokoyitis> (дата звернення: 10.11.2025).

РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЙ ПІД ЧАС РОБОТИ З ВПО RESILIENCE OF SOCIAL WORKERS IN STRESSFUL SITUATIONS WHILE WORKING WITH IDPS

Хохлов Геннадій Володимирович

*II курс, група ПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
ftm@ukr.net*

*Науковий керівник: Співак Л.М., д.психол.н., професор,
професор кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
l.spivak.work@gmail.com*

Анотація. Актуальність роботи полягає у надзвичайному психоемоційному навантаженні та стресі, які відчувають соціальні працівники, надаючи допомогу ВПО в умовах військових дій та

гуманітарної скрути. Зважаючи на те, що спілкування з травмованими клієнтами є частиною їхньої повсякденної роботи, визначальною рисою професійної діяльності стає здатність фахівців зберігати високу психічну стійкість та ефективно самовідновлюватися. Розглянуто теоретичні концепції до визначення резильєнтності в контексті суспільної роботи та проаналізовано особливості стресових чинників, пов'язаних із роботою з ВПО (вторинна травматизація, емоційне виснаження, значне адміністративне навантаження та небезпека професійного виснаження). Зроблено підсумок, що формування резильєнтності є критично значущим для забезпечення якості суспільної роботи, попередження вигорання професіоналів та збереження їхньої професійної результативності у довгостроковій перспективі.

Annotation. *This study is relevant because social workers helping Internally Displaced Persons (IDPs) face extreme stress and emotional pressure during military conflict and humanitarian crises. Since they constantly interact with traumatized clients, the key to their professional success is their ability to maintain high mental toughness (resilience) and recover effectively. The theses explore theories on defining resilience in social work and examine the specific stress factors related to working with IDPs. These factors include secondary trauma, emotional burnout, heavy paperwork, and the risk of job exhaustion. The conclusion highlights that building resilience is crucial for ensuring quality social services, preventing professional burnout, and keeping specialists effective in the long run.*

Сьогоденний етап розвитку української держави, позначений повномасштабною збройною агресією, спричинив значні соціальні зрушення та масове переміщення населення. У цьому контексті внутрішньо переміщені особи (ВПО) стали однією з найбільш вразливих суспільних груп, що потребує неперервної та кваліфікованої соціальної допомоги. Соціальні працівники опинилися на передовій лінії гуманітарного реагування, виконуючи надскладні завдання, які супроводжуються високим рівнем психологічного навантаження, ризиком емоційного вигорання та вторинної травматизації. Актуальність дослідження психологічної та емоційної резильєнтності цих фахівців обумовлена необхідністю забезпечення стабільної та ефективної роботи системи соціального захисту в умовах тривалої кризи.

Поняття резильєнтності (психологічна пружність) розглядається як ключова здатність особистості долати труднощі,

зберігати психологічну стійкість та ефективно адаптуватися до несприятливих умов без втрати функціональності. Першочергово термін «резильєнтність» (від лат. *resilire* — відскакувати, пружинити) виник у фізиці, але у психології він закріпився завдяки дослідженням Еммі Е. Вернер, яка вивчала розвиток дітей у складних умовах. Сучасна наукова думка розглядає резильєнтність не лише як здатність пасивно витримати стрес, а як динамічний процес, що охоплює можливість перетворити кризу на ресурс для особистісного зростання. Вона включає когнітивні, емоційні та поведінкові аспекти, які забезпечують збереження ефективного функціонування попри дію стресових факторів.

Для соціальних працівників, які щоденно стикаються з гострими проявами горя, втрати, безпорадності та агресії клієнтів, резильєнтність перестає бути просто бажаною якістю, перетворюючись на професійну необхідність. Без належного рівня психологічної стійкості фахівці піддаються ризику депресії, вигорання та порушення професійних функцій, що критично впливає на якість надання допомоги ВПО.

Умови роботи з ВПО створюють специфічний комплекс стресових чинників, які необхідно враховувати при формуванні інтервенцій. До них належать: вторинна травматизація через постійне занурення у травматичні історії клієнтів; емоційне виснаження; значне адміністративне навантаження в умовах дефіциту ресурсів та небезпека хронічного професійного виснаження. Згідно з аналітичними даними, понад 4 мільйони осіб набули статусу ВПО, що зумовило різке збільшення навантаження на працівників соціальної сфери. Дослідження підтверджують, що резильєнтність є набутою властивістю, яку можна розвивати завдяки цілеспрямованим зусиллям та системній підтримці.

Формування резильєнтності потребує багатоаспектного підходу, що включає як індивідуальні, так і організаційні стратегії.

На індивідуальному рівні ключовими є: *розвиток навичок емоційної саморегуляції* — регулярне використання практик усвідомленості (*mindfulness*), за даними клінічної психології, ефективно зменшує прояви тривожності та вигорання у допоміжних професіях.

Когнітивна гнучкість: здатність змінювати негативні автоматичні установки, знаходити нові, більш адаптивні інтерпретації подій та застосовувати методи когнітивно-поведінкової терапії для формування конструктивних моделей мислення.

Дотримання балансу: необхідною умовою підтримання внутрішніх ресурсів є чітке визначення професійних меж, усвідомлене планування відпочинку та створення «психологічної дистанції» від роботи.

На організаційному рівні визначальною умовою є наявність соціальної та професійної підтримки. Це передбачає:

1. Постійна супервізія та інтервізії: Створення безпечного простору для обговорення складних випадків, емоційних переживань і професійних дилем, що є основним механізмом профілактики вигорання та вторинної травматизації. Наприклад, в одному з Одеських обласних центрів допомоги ВПО впровадження програми психологічного супроводу, що включала регулярну супервізію та тренінги, дозволило значно зменшити показники емоційного вигорання серед персоналу.

2. Тренінгові програми: Впровадження освітніх курсів і сертифікованих програм кризової підготовки, спрямованих на розвиток психологічної компетентності та навичок самодопомоги.

3. Інституційна підтримка: Організація регулярних психологічних консультацій, профілактики вигорання та забезпечення відновлювальних відпусток.

Розвиток резильєнтності соціального працівника є результатом взаємодії особистісних ресурсів із культурою професійної підтримки.

Емпірична частина дослідження орієнтована на вивчення психологічної та емоційної резильєнтності соціальних працівників, які працюють із ВПО. Об'єктом дослідження є фахівці державних та недержавних установ соціального захисту в регіонах із найвищим показником внутрішньої міграції та навантаження на соціальну сферу. Діагностичний інструментарій передбачає комплексне використання валідованих методик для кількісної та якісної оцінки: шкала резильєнтності (CD-RISC), копінг-тест Лазаруса, шкала депресії (PHQ-9), методика життєстійкості (Мадді), а також авторська анкета для аналізу організаційних чинників підтримки.

Проведене дослідження підтверджує, що резильєнтність соціального працівника — це комплексна, динамічна характеристика, яка охоплює здатність зберігати емоційне та професійне функціонування в умовах високого стресу, спричиненого роботою з ВПО. Вона є запорукою не лише професійної ефективності, а й показником життєвої зрілості, що дозволяє фахівцям

залишатися людьми в умовах екстремальної напруги. Вивчення, підтримка та розвиток цієї якості мають бути інтегровані в професійну підготовку, постійну освіту й організаційну культуру соціальних служб України. Результати роботи слугують підґрунтям для розробки цільових тренінгових програм та впровадження системи регулярної психологічної підтримки фахівців, які перебувають на передовій соціальної допомоги.

Список використаних джерел

1. Лук'янова, Л. Б. Особливості розвитку резильєнтності у професійній діяльності соціальних працівників. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2017. Т. 2, № 4, 34—39.
2. Марцинковська, Т. Б. Психологічна резильєнтність у професійній діяльності: структура та фактори розвитку. *Психологія і суспільство*. 2020. № 3, 103—109.
3. Максименко, С. Д. *Психологія особистості: навчальний посібник*. Київ : Центр учбової літератури. 2006. 15—48
4. Пов'якель, Н. М. Емоційне вигорання як професійний ризик у соціальній роботі. *Практична психологія та соціальна робота*. 2018. № 9, 18—24.
5. *Звіт про соціальні потреби ВПО в умовах війни*. Київ : Український інститут майбутнього. 2023.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

FEATURES OF SOCIAL WORK WITH STUDENTS IN AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Чаплицін Микола Андрійович

*магістратура, група СР-24-1м, спеціальність «Соціальна робота»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*
kolyafever@gmail.com

*Науковий керівник: Іванова І.Б., к.пед.н., доцент,
доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-8735-1796>

irboriv@gmail.com

Анотація. Тези висвітлюють результати магістерського дослідження особливостей соціальної роботи зі студентами в умовах інклюзивного освітнього середовища закладів вищої освіти. Розкрито зміст, напрямки та специфіку діяльності соціальних служб ЗВО. Розглянуто вікові та соціально-психологічні особливості студентської молоді, окреслено основні проблеми у сфері

соціальної підтримки та адаптації студентів до інклюзивного освітнього середовища. Представлено результати опитування студентів спеціальності «соціальна робота» Університету «Україна» щодо впровадження соціальної служби на базі закладу, та пріоритетних напрямків її діяльності. Визначено критерії інклюзивного освітнього середовища закладу вищої освіти.

Annotation. *The theses highlight the results of a master's study of the features of social work with students in the conditions of an inclusive educational environment of higher education institutions. The content, directions and specifics of the activities of social services of higher education institutions are disclosed. The age and socio-psychological characteristics of student youth are considered, the main problems in the field of social support and adaptation of students to an inclusive educational environment are outlined. The results of a survey of students of the specialty «social work» of the University of «Ukraine» regarding the implementation of social service on the basis of the institution and priority areas of its activity are presented. The criteria for an inclusive educational environment of a higher education institution are determined.*

Соціальна робота у закладах вищої освіти є важливою сферою професійної діяльності, спрямованої на забезпечення соціального благополуччя студентів з особливими освітніми потребами та створення безпечного, підтримуючого інклюзивного середовища. Метою такої діяльності є: по-перше, сприяти особистісному розвитку студентів; по-друге, подолати соціально-психологічні бар'єри; і по-третє, адаптуватися до умов навчання. У сучасному контексті освітньої інклюзії соціальна робота стає особливо актуальною, оскільки вона поєднує індивідуальну підтримку з колективною діяльністю, тим самим сприяючи формуванню атмосфери взаєморозуміння, поваги та толерантності в студентському середовищі.

Соціальні працівники у ЗВО виконують низку ключових ролей, починаючи від діагностичної та закінчуючи адаптивною та реабілітаційною. Ці фахівці виступають посередниками між студентами, викладачами, адміністрацією, батьками та зовнішніми соціальними установами, включаючи центри соціальних служб, неурядові та волонтерські організації. Основними напрямками соціальної роботи в закладі вищої освіти є виявлення студентів, які потребують підтримки, надання консультацій, запобігання кризовим ситуаціям, організація соціально-пси-

хологічного супроводу, освітніх заходів та програм розвитку. Інклюзивне освітнє середовище потребує багатогранного підходу, який спрямований не лише на усунення бар'єрів, але й на формування позитивного ставлення до різноманітності та створення культури взаємної підтримки у студентській спільноті.

Фахівці соціальних служб при ЗВО особливу увагу приділяють віковим та психологічним особливостям студентської молоді. Саме під час навчання студентська молодь активно розвиває свою особистість, шукає професійну ідентичність, формує свій світогляд та життєві цінності. У цей період молодь може зіткнутися з емоційною нестабільністю, стресом та труднощами в спілкуванні, що вимагає цілеспрямованої соціально-психологічної підтримки. Очевидно, що студенти з особливими освітніми потребами, а також внутрішньо переміщені особи чи представники соціально вразливих груп стикаються зі значними труднощами в адаптації до освітнього середовища. З огляду на ці труднощі, роль соціальних служб є першочерговою у забезпеченні індивідуального підходу до цих студентів, сприянні їхній взаємодії зі студентською громадою та викладачами, а також самореалізації в процесі навчання [1].

Організація соціальної роботи у закладі вищої освіти вимагає системного підходу. Ефективність соціальної служби ЗВО залежить від наявності чітко окресленої організаційної структури, чітко визначених сфер діяльності та ефективних механізмів взаємодії з адміністрацією та студентським самоврядуванням. Основні сфери соціальної роботи зі студентами охоплюють консультування та профілактику, що включає психологічну підтримку та кризову допомогу, адаптацію навчальних програм, організацію соціальних заходів та груп підтримки, а також інформаційну та просвітницьку діяльність, що включає підвищення обізнаності студентів щодо інклюзії, соціальних послуг та правових аспектів. Вкрай важливо, щоб соціальні працівники володіли широким спектром компетенцій, що охоплюють емпатію та ефективні комунікативні навички, а також глибоке розуміння відповідного законодавства у сфері освіти та соціального захисту. Ця роль вимагає вмілого використання методів фасилітації, кризового консультування, розуміння особливостей різних груп студентів з особливими освітніми потребами тощо [2].

Важливим компонентом соціальних послуг у ЗВО є реалізація соціальних програм та проєктів, що сприяють активній гро-

мадянській позиції, розвиток волонтерства та підтримка студентських ініціатив. Такі послуги можуть надаватися як індивідуально, тобто надання допомоги конкретним студентам, так і через колективні заходи, такі як тренінги з розвитку соціальних навичок, круглі столи з питань інклюзії та культурно-просвітницькі заходи. Зважаючи на сучасні тенденції до цифровізації освіти, значний внесок у соціальну підтримку студентів також може надати інтеграція онлайн-форм соціальної підтримки, таких як віртуальні консультації, платформи психологічної допомоги та інтерактивні групи підтримки. Це особливо актуально для студентів, які навчаються дистанційно або мають особливі освітні потреби, що перешкоджають очному відвідуванню ЗВО [2].

В ході магістерського дослідження нами проведено напів-стандартизоване інтерв'ю 26 студентів спеціальності «Соціальна робота» Університету «Україна», в рамках якого було поставлено запитання: «Що Ви вкладаєте в питання «інклюзивне освітнє середовище» закладу вищої освіти?». Думки студентів можна систематизувати відповідно до таких основних критеріїв:

підтримка, допомога студентів з ООП: «підтримка студентів з особливими освітніми потребами», «поміч людині з особливими потребами в освіті»; «робота і допомога в соціумі людям з деякими обмеженнями по здоров'ю»; «допомога нужденним»; «розуміння»;

врахування індивідуальних особливостей студентів, їхніх потреб: «середовище, де враховуються індивідуальні особливості студентів, їхні потреби. Також, це середовище, де кожен має право бути почутим і висловити власні думки та ідеї»;

забезпечення рівних можливостей на освіту: «можливість навчатися всім хто цього потребує та прагне»; «надання права навчатись у ЗВО, адаптація до соціуму, але потрібно, щоб все було облаштовано»;

безбар'єрне, доступне середовище: «безбар'єрне середовище»; «щоб все було доступно»; «доступ до освітнього процесу людей з інвалідністю»; «доступний, безбар'єрний простір з рівними можливостями для всіх студентів»; «освіта для всіх і без бар'єрів»; «середовище, яке є комфортним і підлаштованим під всі верстви населення»; «доступність до всіх можливостей, заходів тощо»;

комплексний підхід: «система умов, ресурсів і підходів, що забезпечують рівний доступ до навчання для всіх студентів, незалежно від їхніх індивідуальних потреб, здібностей, соціального

статусу чи фізичних можливостей»; «сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей»; «сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей»; «умови, способи, засоби реалізації для спільного навчання, система організації навчального процесу, яка забезпечує рівний доступ до освіти для всіх студентів, незалежно від їхніх фізичних, психічних, соціальних чи інших особливостей»; «освітнє середовище у ЗВО, що забезпечує рівний доступ до освіти для всіх студентів, враховуючи їхні індивідуальні потреби. Воно включає безбар'єрність, адаптацію навчальних матеріалів і методів, а також культуру толерантності та підтримки. Мета такого середовища — створення умов для повноцінного навчання та соціалізації кожного студента»; «середовище, де враховуються потреби осіб з інвалідністю, представників різних етнічних, релігійних, соціальних груп, а також студентів з різними типами навчальних потреб»; «сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей»; «умови, і способи, і засоби реалізації спільного навчання, виховання та розвиток здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб і можливостей».

Імовірно, що соціальна робота у закладі вищої освіти є невід'ємною складовою створення інклюзивного освітнього середовища, що забезпечує рівні можливості для всіх студентів із врахуванням їхніх потреб і можливостей, на основі поєднання гуманістичних цінностей, професійної компетентності та соціальної відповідальності. Ефективна діяльність соціальної служби ЗВО сприяє не лише академічній успішності студентів з особливими освітніми потребами, а й розвитку соціально зрілої, активної молоді, здатної до самостійного життя, яка визнає різноманітність як норму суспільства.

Список використаних джерел

1. Кравченко О., Коляда Н., Чупіна К. З досвіду соціальної роботи в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2020. В.1(4). Умань. doi: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(4\).2020.215466](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(4).2020.215466)

2. Крупник З. І. Напрями діяльності фахівців психологічної служби закладу вищої освіти : *Інноваційна педагогіка* : Причорноморський на-

уково-дослідний інститут економіки та інновацій. 2024. № 72. С. 207–210. URL: <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2024/72/43.pdf>

3. Турчина І. С. Організація інклюзивного освітнього середовища у закладах вищої освіти. *Науковий журнал NewInception*. Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. 2023. В.3–4 (13–14). С. 50–61. doi: <https://doi.org/10.58407/N1.23.3-4.4>

ІНКЛЮЗИВНИЙ ПІДХІД ДО РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ У СИСТЕМУ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ: АДАПТАЦІЯ, ПЕРЕКВАЛІФІКАЦІЯ, ПІДТРИМКА

INCLUSIVE APPROACH TO VETERANS' REINTEGRATION INTO THE HUMAN RESOURCE MANAGEMENT SYSTEM: ADAPTATION, RETRAINING, SUPPORT

Чернецька Ірина Володимирівна

III курс, група ІС-24.2, спеціальність «Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа»,
Дубенська філія Університету «Україна».
lastocxka@gmail.com

Науковий керівник: Письмак О.С., викладач кафедри
інформаційних та комп'ютерних технологій,
Дубенська філія Університету «Україна».
olja13_ladi@ukr.net

Анотація. Повномасштабна війна в Україні зумовила нагальну потребу у створенні системи ефективної реінтеграції ветеранів до цивільного життя та ринку праці. Ветерани стикаються з викликами психологічної адаптації, потребою у перекваліфікації та іноді в особливих умовах праці. Інклюзивний підхід у сфері управління персоналом стає ключовим чинником успішного працевлаштування, адже передбачає повагу, підтримку та рівні можливості для всіх. Важливу роль у цьому процесі відіграють державні програми, бізнес-ініціативи та громадські проекти, що сприяють професійному розвитку ветеранів. Реалізація інклюзивних програм адаптації не лише допомагає ветеранам відновитися, а й зміцнює соціальну єдність та економічний потенціал України.

Annotation. The full-scale war in Ukraine has created an urgent need to establish an effective system for the reintegration of veterans into civilian life and the labor market. Veterans face challenges of psychological adaptation, the need for retraining, and, in some cases, special working conditions. An inclusive approach to human resource management becomes a key factor in successful employment, as it ensures

respect, support, and equal opportunities for all. State programs, business initiatives, and community projects play an important role in promoting veterans' professional development. The implementation of inclusive adaptation programs not only helps veterans recover but also strengthens social cohesion and the economic potential of Ukraine.

Повномасштабна війна в Україні призвела до появи великої кількості військових, які після виконання свого обов'язку повертаються до мирного життя. Для них починається новий, не менш складний етап — реінтеграція у цивільне суспільство та робоче середовище.

Інклюзія у сфері праці означає створення рівних можливостей для всіх працівників незалежно від їхнього стану здоров'я, психологічного досвіду чи соціального статусу. Управління персоналом має передбачати: розвиток культури поваги та емпатії в колективах; підготовку створення адаптивного робочого середовища, де працівник почуватиметься прийнятим і зрозумілим.

Після повернення з війни багато ветеранів стикаються з непростим випробуванням — адаптацією до мирного життя. Вони часто переживають наслідки бойового стресу, тривожність або симптоми ПТСР. До цього додаються фізичні травми, які обмежують працездатність і потребують спеціальних умов праці. Додатковою перешкодою стає упереджене ставлення суспільства — колеги не завжди розуміють, через що пройшла людина на війні.

Сучасне управління персоналом має не лише наймати працівників, а й створювати умови для їхнього відновлення та розвитку. Компанії можуть допомогти ветеранам адаптуватися, впроваджуючи спеціальні програми підтримки, навчання та перекваліфікації. Важливо, щоб керівники та колективи проходили тренінги з розуміння особливостей роботи з людьми, які повернулися з війни. Гнучкий графік, можливість працювати дистанційно, додатковий відпочинок та підтримка психологів також мають стати частиною корпоративної політики. Такі заходи не лише сприяють адаптації, а й формують довіру, повагу та відчуття цінності кожного ветерана в мирному житті.

Повернення ветерана до цивільного життя — це не просто повернення до роботи або побуту, це — процес відновлення зв'язку з суспільством, з власним «я», з працею, яка дає сенс. Українська держава, бізнес-середовище та громадські організації

зараз створюють низку ініціатив, щоб зробити цей шлях менш травматичним, більш доступним, справедливим і продуктивним.

Уже діють конкретні державні рішення. Наприклад, на сайті Державна прикордонна служба України зазначено, що ветеранам та особам, звільненим із служби, надається допомога у працевлаштуванні, зокрема через переважне право на вступ до закладів освіти, оплату навчання за рахунок держави тощо [1].

Ще один приклад — це запуск онлайн-платформи «Назустріч» для працевлаштування ветеранів та ветеранок, де бізнес може шукати таких фахівців, а самі захисники отримувати пропозиції роботи з урахуванням їхнього досвіду. Ця платформа надає рішення для обох сторін — зручні інструменти для пошуку, адаптації та співпраці і пропонує: вакансії з перевагою для ветеранів; інформацію про ініціативи та організації, які підтримують ветеранів у пошуку роботи та адаптації до цивільного життя; корисні матеріали для кандидатів і роботодавців; перелік компаній, що активно наймають ветеранів; успішні кейси працевлаштування від роботодавців [2].

Наступний приклад — це запуск онлайн-платформи «Назустріч». Програма реінтеграції ветеранів IREX має на меті підвищення якості та доступності послуг для ветеранів України під час їх переходу від військового до цивільного життя. Основні цілі програми охоплюють розширення доступу до психосоціальної та фізичної реабілітації, а також поліпшення можливостей професійного навчання, перекваліфікації та працевлаштування ветеранів, зокрема вразливих груп захисників [3].

На регіональному рівні у Львівській області окремо працюють центри ветеранського розвитку, де ветерани можуть отримати перелік послуг — від перекваліфікації до супроводу у працевлаштуванні [4]. Діє програма реінтеграції ветеранів від компанії Метінвест та багато інших [5].

Ветерани мають низку можливостей для навчання та перекваліфікації завдяки державним програмам, приватним ініціативам і онлайн-платформам. Центри зайнятості пропонують курси, консультації та ваучери на навчання новим професіям, а IT-курси та платформи на кшталт Coursera чи ReSkill UA дозволяють опанувати сучасні спеціальності дистанційно та отримати міжнародні сертифікати. Завдяки цьому багато ветеранів успішно працюють у IT, бізнесі та громадському секторі, відкривають власну справу або реалізують соціальні проєкти.

Такі програми допомагають не лише здобути нові навички, а й забезпечують соціальну та професійну інтеграцію ветеранів, роблячи їх активними учасниками розвитку країни.

Інклюзія тут означає не лише створення робочого місця, а адаптацію умов праці, повагу, супровід, можливість розвиватися в новій професійній сфері.

Проте ще є чимало питань, над якими варто працювати:

психологічна реабілітація — часто ветерани зіштовхуються з ПТСР, травмами, втратами, а адаптація до цивільної професійної діяльності потребує не лише технічних навичок, а й роботи зі внутрішнім станом;

адаптація робочих умов та перекваліфікація — навіть коли є вакансії, потрібні можливість навчатись та перестроюватись. Необхідні гнучкі графіки, відповідні і доступні умови, безбар'єрно адаптовані робочі місця і доступ до них для людей із тілесними обмеженнями. Зручні і комфортні умови праці практично найголовніше для ефективної і продуктивної подальшої діяльності ветерана;

усвідомлення та культура в організаціях — інклюзивне ставлення, розуміння колегами того, що ветеран може мати специфічні потреби, а не бути «таким самим, як усі»;

комунікація і інформаційна доступність — програми існують, але не всі ветерани про них знають, не всі бізнеси готові чи поінформовані. Необхідно більше розповсюджувати про це матеріали і вводити до відома ветеранів про те, які для них є наявні проекти і якими вони можуть скористатися;

стратегічне залучення бізнесу та громади — підтримка ветеранів має відбуватися не лише з боку бізнесу чи громади, а й за активної участі самих ветеранів. Вони повинні бути не просто отримувачами допомоги, а співтворцями програм і рішень, які стосуються їхнього життя та реінтеграції.

Особливу увагу та підтримку потребують ті військовослужбовці, які повернулися з полону і ще повернуться. Для цих людей шлях додому не завершується звільненням — попереду складний процес фізичної, психологічної та соціальної адаптації. Ті, хто пережив полон, часто мають глибокі травми — не лише тілесні, а й душевні, що потребують тривалої реабілітації та турботи. Вони повертаються до зовсім іншої реальності, де все змінилося, і водночас несуть у собі величезний досвід, силу й відвагу. Завдання держави, громади та роботодавців —

створити для них безпечний простір, де вони зможуть лікуватися, навчатися, працювати й знову відчувати, що їх чекають, цінують і потребують.

Ветерани — це не лише люди, які захищали державу на фронті, а й ті, хто здатен розбудовувати її у мирний час. Їхній досвід, лідерські якості й відповідальність — це потужний потенціал для розвитку економіки, науки, освіти та громадського сектору. Саме тому держава має не просто допомагати ветеранам адаптуватися, а системно підтримувати їхню професійну та особистісну реалізацію. Інвестуючи у ветеранів, ми інвестуємо у майбутнє України — сильну, свідому та єдину країну, яку вони вже одного разу відстояли і тепер допомагають відбудувати.

Список використаних джерел

1. https://dpsu.gov.ua/uk/1737118730134-dopomoga-u-pracevlashtuvanni?utm_source=chatgpt.com
2. https://ipc.org.ua/uk/2025/03/pracevlashtuvannya-veteraniv-v-ukraini-zapustily-platformu-nazustrich/?utm_source=chatgpt.com
3. https://veteran-reintegration.in.ua/pro-nas/?utm_source=chatgpt.com
4. https://lviv.dcz.gov.ua/publikaciya/yaki-programy-dlya-pidtrymky-y-pracevlashtuvannya-veteraniv-diyut-na-lvivshchyni?utm_source=chatgpt.com
5. https://www.rbc.ua/rus/news/metinvesti-rozpovili-k-pratsyue-programa-1751475773.html?utm_source=chatgpt.com

ГЕРОНТООСВІТА ЯК ФАКТОР САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСІБ ЛІТНЬОГО ВІКУ

GERONTO EDUCATION AS A FACTOR OF SELF-REALIZATION OF OLDER PEOPLE

Чубенко Віра Володимирівна

*IV курс, група ЗСП-22-1-ist, спеціальність «Соціальна робота»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*
chubenko.w@gmail.com

*Науковий керівник: Каркач А.В., PhD з соціальної роботи, доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3959-0568>
andrijkarkach@gmail.com

Анотація. У тезах зазначається, що старість і старіння населення вийшли останніми роками на рівень глобальних проблем людства. Актуалізується питання важливості дослідження

соціальної активності людей літнього віку. Розглядаються деякі особливості самореалізації особистості літньої людини. Визначається роль геронтоосвіти, зокрема в умовах Університету третього віку, як необхідної умови успішної самореалізації.

Annotation. *The abstracts note that old age and population aging have reached the level of global problems of humanity in recent years. The issue of the importance of studying the social activity of elderly people is highlighted. Some features of the self-realization of the personality of an elderly person are considered. The role of gerontology education, in particular in the conditions of the University of the Third Age, as a necessary condition for successful self-realization is determined.*

В даний час старість є актуальною, соціально значущою проблемою, зростає інтерес до вивчення цього періоду життя, усвідомлюється необхідність знання про нього [3].

У цій ситуації стає актуальною необхідність отримання об'єктивного знання про людей літнього віку, їх психологічного і соціального благополуччя, механізми, умови їх особистісного розвитку, для того щоб визначити шляхи оптимізації процесу розвитку як окремої особистості, так і суспільства в цілому, підвищити статус літніх громадян у соціумі, надати літній людині можливість не тільки для довголіття, але й для подальшого розвитку власного потенціалу та самореалізації [1].

Люди літнього віку, вийшовши на пенсію, хочуть бути затребуваними і мати можливість успішно реалізувати себе у післятрудоваий період.

Проблема полягає у тому, що поле для самореалізації людини літнього віку може бути обмежене реально існуючими факторами сучасної дійсності.

Специфіку самореалізації літніх людей детермінують кілька аспектів сучасного суспільства [4].

Один із них пов'язаний із суттєвими та дуже швидкими змінами умов життєдіяльності людей у зв'язку із науково-технічним та соціальним прогресом та переходом від інформаційного до цифрового суспільства. Інший аспект, що визначає специфіку самореалізації людей похилого віку, пов'язаний з тим, що зміни життєдіяльності людей в сучасному українському суспільстві носять кардинальний характер.

Таким чином, наростаюча цифрова нерівність, нерозуміння та неприйняття змін, що відбуваються у сучасному світі, зміна

сімейного статусу, проблема вільного часу можуть блокувати процес самореалізації літніх людей, стати причиною соціальної ексклюзії та вікових криз, що виявляються в таких формах, як криза спустошеності, нереалізованості, безперспективності [2].

Щоб люди літнього віку якомога довше були фізично і духовно здорові, а молоді краще розуміли і цінували представників старшого покоління, необхідно допомогти літній людині правильно зрозуміти те, що відбувається, реалізувати власні можливості, постаратися здійснити те, що не змогли зробити протягом трудового життя, отримати знання для подальшого розвитку та повноцінного життя у сучасному суспільстві. Перелічені цілі можна досягти за умови розвитку геронтоосвіти (освіти літніх людей) як компонента процесу безперервної освіти.

Геронтоосвітні програми націлені на допомогу у соціально-психологічній адаптації, продовженні творчої та фізичної активності людей літнього віку, зміцненні здоров'я, подоланні кризових ситуацій, пов'язаних з переходом у новий соціальний статус.

Для оцінки результатів геронтоосвіти ми, у квітні-травні 2025 року, в Університеті третього віку Васильківського міського територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Васильківської міської ради провели дослідження, в якому взяли участь 60 слухачів Університету третього віку (у віці 60–75 років) та 60 осіб того ж віку контрольної групи, які з низки об'єктивних та суб'єктивних причин не були включені до процесу геронтонавчання.

Дослідження включало оцінку мотиваційної сфери за допомогою методики незакінчених пропозицій Дж. Ньютона, оцінку рівня задоволеності життям за методикою Квін та діагностику соціально-психологічної адаптації К. Роджерса та Р. Даймюда за шкалою «Емоційний комфорт».

В результаті аналізу отриманих даних було виявлено, що 62% слухачів Університету третього віку при оцінці свого минулого зазначають, що здійснили задумане, реалізували себе, 27% частково реалізували свої плани, 11% визнають свої цілі, прагнення хибними. Особи контрольної групи, оцінюючи своє минуле відзначили, що 41% не зробили того, що могли б, у 25% невдач було більше, ніж досягнень, 14% визнають помилковість своїх цілей, прагнень, 11% відзначають, що змогли лише частково себе реалізувати, і лише 9% відповіли, що здійснили задумане, реалізували себе.

Аналіз результатів дослідження показав, що у 64% людей літнього віку, включених у процес геронтоосвіти, простежується позитивна оцінка найближчого майбутнього і частіше зустрічається очікування досягнень, 73% слухачів Університету третього віку згодні із твердженням, що геронтонавчання дозволило їм зайняти гідне місце у суспільстві, допомогло зрозуміти та знайти сенс життя, 39% пов'язують своє матеріальне благополуччя із отриманими знаннями, 56% опитуваних слухачів відповіли, що їм не вистачає знань, які вони набули впродовж життя, і майже 80% відповіли, що людина має навчатися протягом усього життя, а 47% вважають за необхідне займатися самоосвітою. Оцінка показників емоційної сфери показала, що у 77% слухачів Університету третього віку високий рівень емоційного комфорту, тоді як серед представників контрольної групи він спостерігався лише у 32%. Слухачі відзначають, що заняття в Університеті третього віку дали можливість частіше спілкуватися з іншими людьми, більше читати, стежити за своїм здоров'ям, зайнятися собою та своїми улюбленими справами.

Таким чином, проведене дослідження свідчить про те, що геронтонавчання здатне наповнити життя літньої людини сенсами, надати їй можливості для продуктивної діяльності, для покращення психологічного, соціального самопочуття, самореалізації та подолання соціальної ексклюзії.

Геронтоосвіта має значний вплив не лише на соціальну активність літніх людей, а й на їх фізичне та психологічне здоров'я. Дослідження показують, що участь у навчальних програмах для людей похилого віку позитивно позначається на когнітивних функціях, знижує рівень стресу та депресії, а також покращує загальний емоційний комфорт.

Важливо також відзначити значення цифрової грамотності в контексті геронтоосвіти. Оволодіння сучасними технологіями дозволяє літнім людям не тільки покращити доступ до інформації, але й забезпечує їм можливість залишатися активними учасниками сучасного суспільства. Цифрові навички стають важливим інструментом самореалізації, що сприяє не лише інтелектуальному розвитку, а й зменшенню соціальної ізоляції.

Міжнародний досвід підтверджує ефективність геронтоосвіти в різних країнах. В Європі та Азії, програми для літніх людей сприяють не лише розвитку когнітивних навичок, а й інтеграції в суспільство через цифрову грамотність та культурні

заходи. Ці приклади можуть стати важливими орієнтирами для розвитку геронтоосвіти в Україні, дозволяючи адаптувати найкращі практики для підтримки старшого покоління.

Розвиток міжпоколінного навчання, в якому молодь та старші люди можуть обмінюватися досвідом і знаннями, створює нові можливості для взаєморозуміння та зміцнення соціальних зв'язків між поколіннями. Такий підхід дає молоді цінні практики щодо поваги до віку та досвіду, що сприяє більш гармонійному розвитку суспільства в цілому.

Науково доведено, що активна участь у навчальних програмах зміцнює емоційне благополуччя та знижує ризик розвитку серйозних психічних розладів, що робить її критично важливою для здоров'я старшого покоління. Залучення літніх людей до активного громадського життя зберігає їхню значущість і дає можливість виражати власні переконання. Участь у громадських організаціях, волонтерстві та політичних ініціативах робить їх важливими учасниками суспільних змін, підвищує відчуття приналежності та покращує психоемоційне благополуччя, що вони мають можливість впливати на зміни у суспільстві.

Дана робота з проблеми геронтоосвіти як фактора самореалізації людей літнього віку не вичерпує всіх можливих варіантів її вирішення, і дослідження в цьому напрямку слід продовжити.

Список використаних джерел

1. Асеева Ю. О., Вепрінцева Д. К. Самореалізація як психологічний феномен. *Ментальне здоров'я*. 2024. № 2. С. 3–7. DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-2005/2024-2-1>.
2. Генералова О.М. Соціальна ексклюзія осіб похилого віку в сучасному міському середовищі. *Актуальні проблеми психології*. 2017. Том. VII. Вип. 44. С. 61–71.
3. Каркач А., Кравченко О., Семигіна Т. Сучасні підходи до розуміння літніх людей як особливої соціальної групи. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2022. № 2 (9). С. 77–90. DOI: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.2\(9\).2022.267086](https://doi.org/10.31499/2618-0715.2(9).2022.267086).
4. Коваленко О. Г. Способи самореалізації особистості у віці пізньої дорослості. *Теорія і практика сучасної психології*. 2020. Т. 1, № 2. С. 63–67. URL: <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2020.1-2.12>.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ СТРАХОМ І ТРИВОГОЮ ПІД ЧАС ВІЙНИ

PSYCHOLOGICAL PECULIARITIES OF MANAGING FEAR AND ANXIETY DURING WARTIME

Чубенко Володимир Олександрович

*І курс, група ПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Романюк Л.В., д.психол.н., професор,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

Анотація. Дослідження присвячене вивченню психологічних особливостей страху та тривоги у дорослого населення в умовах військового стану. Акцентовано увагу на диференціації цих емоційних станів (страх як реакція на конкретну загрозу, тривога — на невизначеність). Визначено роль стресостійкості та адаптивних копінг-стратегій для збереження психічного здоров'я. Обґрунтовано застосування комплексу діагностичних методик (STAI, FSS, GAD-7) та мультидисциплінарного підходу до інтервенції, включаючи когнітивно-поведінкову терапію (КПТ) і тілесно-орієнтовані техніки.

Annotation. The research focuses on the psychological characteristics of fear and anxiety among the adult population during wartime. Emphasis is placed on differentiating these emotional states (fear as a reaction to a specific threat, anxiety — to uncertainty). The role of resilience and adaptive coping strategies in maintaining mental health is determined. The application of a complex of diagnostic tools (STAI, FSS, GAD-7) and a multidisciplinary intervention approach, including Cognitive Behavioral Therapy (CBT) and body-oriented techniques, is substantiated.

Актуальність дослідження зумовлена тривалим впливом екстремальних стрес-факторів в умовах військового стану в Україні, що спричиняє зростання негативних психічних станів серед населення [1]. Хронічні стани страху і тривоги можуть призводити до емоційного виснаження, дезадаптації та розвитку розладів, тому вивчення психологічних особливостей цих реакцій є критично важливим для громадського здоров'я [2]. Мета роботи — теоретично обґрунтувати та емпірично визначити психологічні особливості прояву страху і тривожності у дорослого населення в умовах війни, а також розробити рекомендації щодо ефективного управління цими станами.

У ході дослідження було здійснено теоретичний аналіз, який встановив, що страх є реакцією на конкретну, об'єктивну загро-

зу, що має виражений фізіологічний компонент, тоді як тривога — це менш структурований, дифузний стан, що виникає у відповідь на невизначеність і є більш виснажливим у довготривалій перспективі [3]. Обидва ці стани активують нейрофізіологічні механізми, пов'язані з діяльністю мигдалеподібного тіла та гіпоталамо-гіпофізарно-наднирникової осі, що підтверджує біопсихосоціальну природу стресових реакцій [4].

З'ясовано, що психологічні особливості дорослої особистості в умовах кризи визначаються її стресостійкістю (резильентністю) — здатністю ефективно протистояти впливу стресових факторів [5]. Ключову роль у підтримці адаптації відіграють адаптивні стратегії поведінки (проблемно-орієнтований копінг, пошук соціальної підтримки) на противагу дезадаптивним (уникання, ізоляція, катастрофізація).

Емпірична частина дослідження ґрунтується на застосуванні трьох валідних психодіагностичних методик: Шкали тривожності Спілбергера–Ханіна (STAI), Шкали проявів страху (FSS) та скринінгового інструменту GAD-7. Вибірка дослідження охоплює доросле населення України незалежно від регіону проживання, з дотриманням принципів інформованої згоди та конфіденційності.

На основі теоретичного аналізу та міжнародного досвіду запропоновано мультидисциплінарний підхід до управління тривогою. Він включає:

1. Когнітивно-поведінкові методики (реструктуризація негативних думок).
2. Тілесно-орієнтовані техніки (дихальні вправи, заземлення) для стабілізації гострих реакцій страху.
3. Групову психотерапію та психоедукацію для зміцнення соціальних зв'язків.

Ефективне управління страхом і тривогою під час війни вимагає інтеграції точної діагностики та цілеспрямованих, контекстуально чутливих психологічних інтервенцій. Такий підхід є необхідною передумовою для підвищення психологічної витривалості та сприяє збереженню психічного здоров'я населення в умовах довготривалої військової кризи.

Список використаних джерел

1. APA Dictionary of Psychology (2023). American Psychological Association.
2. Barlow, D. H. (2002). *Anxiety and Its Disorders: The Nature and Treatment of Anxiety and Panic* (2nd ed.). New York: Guilford Press.

3. Beck, A. T. (1976). *Cognitive Therapy and the Emotional Disorders*. New York: International Universities Press.
4. LeDoux, J. (2000). Emotion circuits in the brain. *Annual Review of Neuroscience*, 23, 155–184c.
5. Solomon, Z., & Mikulincer, M. (2006). Trajectories of PTSD: A 20-year longitudinal study. *American Journal of Psychiatry*, 163(4), 659–666 p.
6. Співак Л.М., Бойко О.М. (2022). Методичні засади діагностики психологічного стану в умовах кризи. Інститут соціальної та політичної психології НАПН України.

**ПЕРЕВАГИ ТА ВИКЛИКИ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ
У СПОРТИВНО-ТЕХНІЧНИХ ВИДАХ СПОРТУ
(НА ПРИКЛАДІ СУДНОМОДЕЛЬНОГО СПОРТУ)**

**ADVANTAGES AND CHALLENGES OF INCLUSIVE EDUCATION
IN TECHNICAL KINDS OF SPORTS
(USING THE EXAMPLE OF MODELSHIPSPORT)**

Шитікова Єлизавета Андріївна
старший викладач кафедри професійного,
неолімпійського та адаптивного спорту,
Національний університет фізичного виховання і спорту України.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3539-0777>
yeshytikova@uni-sport.edu.ua

Анотація. У тезах висвітлено переваги спільних занять спортивно-технічними видами спорту. Зазначено фактори, які має враховувати тренер при роботі з дітьми з ООП. Проаналізовано власний досвід тренерів та визначено особливості роботи з дітьми, які мають порушення слуху та розлади аутистичного спектру та їх можливості до занять судномодельним спортом.

Annotation. The thesis highlights the advantages of joint activities in technical kinds of sports. It identifies factors that coaches should consider when working with children with special educational needs. The specifics of working with children with hearing impairments and autism spectrum disorders and their ability to participate in modelship-sport analyzes and identifies through the coach's own experience.

Для дітей в інклюзивному просторі під час взаємодії з практично здоровими однолітками на заняттях судномодельованням існують певні переваги спільного навчання. На думку тренерів, спільне навчання сприятиме кращій соціалізації дітей з інвалідністю. За рахунок постійної взаємодії, у них є можливість

продемонструвати власні вміння, отримати досвід командної роботи, а також розвинути комунікативні здібності. Змагальна діяльність у спортивно-технічних видах спорту передбачає не лише індивідуальну першість, а і командний залік. Тому не менш важливим є командна взаємодія, взаємодопомога та підтримка. Розвиток соціальних навичок (soft skills) є ще однією з переваг спільного навчання в процесі гурткової роботи та на змаганнях.

Можливості дітей з ООП залежать від рівня фізичного чи розумового розвитку, супутніх захворювань або труднощів, що виникають у процесі навчання, засвоєння знань, умінь та навичок. На сьогоднішній день, діти з ООП є найбільш вразливою категорією серед здобувачів освіти, які в умовах воєнного стану потребують особливої підтримки та уваги. Тому для того, щоб забезпечити інклюзивне навчання, важливо створити всі необхідні умови з наданням психолого-педагогічного супроводу та корекційно-розвиткових послуг [2]. Тренеру/керівнику гуртка під час роботи в інклюзивній групі варто враховувати індивідуальні особливості дітей, в тому числі — з інвалідністю, а також інші обставини та можливі порушення у дітей (внутрішньо переміщені особи, діти-сироти, діти з синдромом дефіциту уваги та гіперактивності чи наслідками посттравматичного стресового розладу).

Заняття спортивно-технічними видами спорту, насамперед, пов'язані з діяльністю у гуртках, вимагають від дитини впевненості у виконанні різних рухів та сконцентованості під час взаємодії з будь-якими предметами чи інструментами. Формування та удосконалення дрібної моторики у дітей стимулює діяльність центральної нервової системи, психічних процесів, мовлення, а також сприяє розумовій активності та розвитку творчого потенціалу, що в свою чергу забезпечує впевненість у виконанні різних рухів та під час взаємодії з будь-якими предметами.

Зокрема, тренери, які мали досвід роботи з дітьми з порушенням слуху, стверджують про уповільнений розвиток дрібної моторики, що не дає значною мірою оволодіти навичками самообслуговування. У таких дітей спостерігається затримка у розвитку основних видів діяльності (письмова робота, трудові навички тощо). Попередні дослідження та педагогічні спостереження дали змогу виявити, що характерним для дітей з порушення слуху є: низький рівень сформованості точності та швидкості виконання рухових дій руками, недостатній рівень

зорово-рухової координації, повільний темп виконання деяких завдань. Проте на динаміку розвитку моторики у дітей з порушенням слуху впливає ступінь втрати слуху.

Тренеру в інклюзивній групі, в якій навчаються діти з порушенням слуху, необхідно використовувати такі підходи, технології та засоби, що підвищуватимуть ефективність та сприйняття навчального матеріалу [1].

Заняття спортивно-технічними видами спорту, в основі яких є конструкторсько-графічна діяльність, здебільшого мають позитивний вплив та стимулюють загальний розвиток дитини, сприяють профілактиці та подоланню порушень, що виникають внаслідок порушення функцій слухового аналізатора.

Водночас, діти з розладами аутистичного спектру потребують на заняттях додаткової уваги з боку тренера та його контролю під час використання інструментів для виготовлення деталей. Такі діти можуть бути розосередженими або різко втрачати концентрацію і відволікатись. Як показує практика, дитина з легким ступенем аутизму потребує більше часу для виготовлення деталі та опанування тем занять, що показує важливість індивідуального підходу в процесі підготовки.

Отже, залучення дітей з ООП до занять даними видами спорту є актуальним, оскільки в їх основі лежить розвиток дрібної моторики, техніко-технологічних умінь, розкриття творчого потенціалу дітей.

Вагомим аргументом для впровадження інклюзивного навчання у спортивно-технічних видах спорту можна зазначити різноманітність класів моделей та відносна доступність навчально-тренувальної діяльності. У цьому аспекті ми розглядаємо різноманіття секцій та класів моделей, що є в судномодельному спорті та, відповідно, складність змагань не лише як спосіб популяризації та розвитку виду спорту, але і як значний діапазон для залучення дітей різних категорій до занять. Процес побудови моделі та участь у змаганнях вимагають від спортсмена відповідного рівня фізичного, психоемоційного та ментального розвитку, а також виступають вагомим фактором для соціалізації.

Список використаних джерел

1. Маринич В., Когут І., Шитікова Є. Умови, форми та засоби формування інклюзивного середовища в гуртках судномодельовання. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2022. № 2. С. 84–89. URL: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2022.2.84-89> (дата звернення: 10.11.2025).

2. Міністерство освіти і науки України. Лист № 6/679-24 від 3 вересня 2024 року «Про організацію навчального процесу для осіб з особливими освітніми потребами у 2024/2025 навчальному році». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-orhanizatsiiu-osvitnoho-protsesu-osib-z-osoblyvyumu-osvitni-my-potrebam-yu-20242025-navchalnomu-rotsi> (дата звернення: 10.11.2025).

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ БЕЗБАР'ЄРНОГО СУСПІЛЬСТВА: РИСИ, ТЕНДЕНЦІЇ, ВИКЛИКИ

THE PSYCHOLOGICAL PORTRAIT OF A BARRIER-FREE SOCIETY: TRAITS, TRENDS, AND CHALLENGES

Якимова Яна Леонідівна

психолог, корекційний педагог,

магістр спеціальної освіти та психології

м. Дубровиця, Україна

Yakimowayana21@gmail.com

Анотація. У статті розкрито сутність поняття безбар'єрного суспільства як системи умов, що забезпечують повноцінну самореалізацію кожної людини, включно не лише фізичні, а передусім психологічні аспекти. Проаналізовано ключові психологічні риси, які характеризують безбар'єрне суспільство, зокрема емпатійність, толерантність та відкритість до інших. Висвітлено сучасні тенденції розвитку безбар'єрного мислення та підкреслено роль освіти і соціальних практик у цьому процесі. Визначено основні виклики на шляху становлення безбар'єрного суспільства, серед яких стереотипи, упередження та недостатня інклюзивна інфраструктура. Обґрунтовано необхідність розвитку культури діалогу, поваги до відмінностей та гнучкості мислення як передумов соціальної зрілості.

Annotation. The article reveals the essence of the concept of a barrier-free society as a system of conditions that ensure the full self-realization of each individual, encompassing not only physical but primarily psychological aspects. It analyzes the key psychological traits that characterize a barrier-free society, such as empathy, tolerance, and openness to others. Current trends in the development of barrier-free thinking are highlighted, emphasizing the role of education and social practices in this process. The main challenges on the path to establishing a barrier-free society are identified, including stereotypes, prejudices, and insufficient inclusive infrastructure. The necessity of fostering a culture of dialogue, respect for differences, and cognitive flexibility is justified as a prerequisite for social maturity.

У сучасних умовах трансформації українського суспільства особливого значення набуває концепція безбар'єрності, яка є не лише соціальною чи архітектурною, а й психологічною категорією. Безбар'єрність означає можливість повної участі кожної людини в суспільному житті незалежно від її фізичних, когнітивних чи соціальних особливостей [3]. Формування безбар'єрного суспільства є показником рівня демократичності, гуманізму та психологічної зрілості нації.

Психологічний аспект безбар'єрності залишається одним із найменш досліджених, адже він передбачає подолання не тільки зовнішніх, скільки внутрішніх бар'єрів — упереджень, стереотипів, страхів і відсутності емпатії. Саме ці бар'єри часто стають перешкодою для створення справді інклюзивного середовища.

Мета дослідження — визначити основні психологічні риси, тенденції та виклики розвитку безбар'єрного суспільства в сучасних умовах.

Для досягнення мети поставлено такі завдання:

1. Розкрити психологічні чинники формування безбар'єрного мислення.
2. Охарактеризувати актуальні тенденції розвитку психологічної безбар'єрності.
3. Визначити основні бар'єри та виклики у становленні культури прийняття та поваги до різноманіття.

Безбар'єрне суспільство можна розглядати як систему міжособистісних і соціальних відносин, що ґрунтуються на повазі до людської гідності, прийнятті відмінностей і готовності до взаємодії. Його психологічний портрет формується через риси, які сприяють налагодженню гармонійних соціальних контактів і розвитку довіри.

Серед основних психологічних рис безбар'єрного суспільства виділяються:

- відкритість до нових досвідів та ідей;
- емпатійність як здатність розуміти і відчувати емоційний стан іншої людини;
- толерантність і повага до відмінностей;
- гнучкість мислення, що допомагає адаптуватися до змін;
- соціальна відповідальність як усвідомлення наслідків власних дій для суспільства [4; 503].

Сучасні тенденції розвитку безбар'єрного мислення в Україні тісно пов'язані з поширенням інклюзивної освіти, гро-

мадських ініціатив і програм, спрямованих на підтримку осіб з інвалідністю, розвиток емоційного інтелекту та культури діалогу [2; 41–45]. Ці процеси формують нову соціальну норму — прийняття різноманіття як ресурсу, а не як проблеми.

Разом з тим, залишаються виклики, які гальмують формування безбар'єрного мислення. Серед них:

- поширені стереотипи щодо осіб з інвалідністю, літніх людей або представників меншин [1;68];

- низький рівень психологічної культури та емоційної грамотності;

- опір до змін і страх перед невідомим[5];

- формальний підхід до впровадження принципів інклюзії у закладах освіти та на робочих місцях.

Психологічна безбар'єрність передбачає розвиток внутрішньої готовності до прийняття іншого, що реалізується через емпатію, здатність до рефлексії, комунікативну гнучкість і гуманістичну спрямованість особистості. Вона формується у процесі освіти, сімейного виховання, професійного становлення та міжособистісної взаємодії.

На думку Безпалько, ефективне формування безбар'єрного мислення можливе лише за умови комплексного підходу — поєднання державної політики, освітніх програм, психологічної підтримки та активної громадянської позиції [1; 67]. Такий підхід відповідає сучасним міжнародним підходам до побудови інклюзивного суспільства [6].

Важливою складовою є розвиток емоційного інтелекту, який забезпечує усвідомлення власних емоцій, контроль над ними та здатність розуміти емоції інших [4; 503]. Саме ці якості дозволяють долати бар'єри сприйняття та будувати довірливі соціальні стосунки.

Висновки. Безбар'єрне суспільство — це не лише архітектурна доступність, а передусім психологічна готовність кожного до прийняття іншого. Його розвиток можливий через формування гуманістичних цінностей, підвищення рівня психологічної культури, розвиток емпатійності, гнучкості мислення та соціальної відповідальності. Подолання внутрішніх бар'єрів і стереотипів — це не одномоментний процес, а тривалий шлях до суспільства, де різноманіття сприймається як норма, а не виняток. Психологічна безбар'єрність є тим фундаментом, на якому базується справжня інклюзія, довіра й соціальна зрілість.

Список використаних джерел

1. Безпалько О.В. Соціальна інклюзія як умова розвитку громадянського суспільства в Україні. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2020.
2. Голуб Н.О. Психологічні аспекти формування безбар'єрного мислення в освітньому середовищі. *Психологічні науки: реалії та перспективи*. 2022. № 2, 45–51.
3. Кабінет Міністрів України. Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року. Київ. 2021
4. Mayer J.D., Salovey P., Caruso D.R. Emotional Intelligence: New Ability or Eclectic Traits? *American Psychologist*. 2016. 63(6), 503–517.
5. Bandura A. Moral Disengagement: How People Do Harm and Live with Themselves. New York : Worth Publishers. 2018.
6. UNICEF Ukraine. Інклюзивна освіта: сучасні виклики та перспективи розвитку. Київ. 2023.

СЕКЦІЯ II

МЕДИЧНА, ФІЗИЧНА ТА СПОРТИВНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

АНАЛІЗ СЕРОЛОГІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ПАЦІЄНТІВ З ГЕПАТИТОМ В ТА ЦИТОМЕГАЛОВІРУСНОЮ ІНФЕКЦІЄЮ ANALYSIS OF SEROLOGICAL PARAMETERS OF PATIENTS WITH HEPATITIS B AND CYTOMEGALOVIRUS INFECTION

Більов Віктор Сергійович

II курс, група ЗМБ-24, спеціальність «Біологія»,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: Зелена Л.Б., к.біол.н.,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

Анотація. Дослідження присвячене аналізу результатів серологічних тестів пацієнтів із гепатитом В та цитомегаловірусною інфекцією (CMV). У роботі розглянуто динаміку показників антитіл класів IgM та IgG у різних вікових групах. Встановлено, що поєднане інфікування впливає на перебіг захворювання та імунну відповідь організму. Отримані результати можуть бути використані для оптимізації лабораторної діагностики та моніторингу лікування. Запропоновано підходи до статистичного аналізу, що підвищують точність інтерпретації даних.

Annotation. The study focuses on the analysis of serological test results of patients with hepatitis B and cytomegalovirus (CMV) infection. The research examines the dynamics of IgM and IgG antibody levels across different age groups. It was found that co-infection affects the course of the disease and the immune response. The obtained results can be applied to optimize laboratory diagnostics and treatment monitoring. Statistical approaches are proposed to improve data interpretation accuracy.

Метою роботи є вивчення взаємозв'язку між серологічними показниками пацієнтів з гепатитом В та цитомегаловірусною інфекцією. Вибірка включала результати аналізів крові понад

100 пацієнтів різних вікових груп. Основну увагу приділено рівням антитіл CMV IgM, CMV IgG та маркерам HBsAg і HBeAg. Для статистичного аналізу використовувалися методи кореляційного аналізу, середніх значень та стандартного відхилення.

Результати дослідження показали, що серед пацієнтів із позитивним HBsAg частіше спостерігаються підвищені рівні CMV IgG, що свідчить про можливу реактивацію вірусу на тлі ослабленої імунної відповіді. Виявлено статистично значущий зв'язок між рівнем CMV IgM та активною фазою гепатиту. Віковий фактор також впливає на інтенсивність антитільної відповіді.

Практична значущість дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів для вдосконалення діагностичних алгоритмів і прогнозування ускладнень. Це особливо актуально в умовах поєднаних вірусних інфекцій, що ускладнюють перебіг гепатиту В. Застосування комплексного підходу дозволяє підвищити точність лабораторної діагностики.

У подальших дослідженнях планується розширення вибірки пацієнтів, залучення додаткових маркерів (наприклад, HBV DNA) та використання сучасних статистичних методів, зокрема регресійного аналізу. Це дозволить точніше оцінити вплив цитомегаловірусу на перебіг гепатиту В.

Список використаних джерел

1. Державна установа «Центр громадського здоров'я МОЗ України». Епідеміологічний нагляд за вірусними гепатитами в Україні. Київ, 2023.
2. WHO. Global hepatitis report 2024. Geneva : World Health Organization, 2024.
3. CDC. Cytomegalovirus (CMV) and Congenital CMV Infection. Centers for Disease Control and Prevention, 2023.
4. Лабораторна діагностика вірусних інфекцій: навч. посіб. / за ред. І.В. Ковальчука. Київ : Медицина, 2022.
5. European Association for the Study of the Liver (EASL). Clinical Practice Guidelines: Hepatitis B. J Hepatol. 2023;79(3):1004–1045.

**ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
ПІСЛЯ ОТРИМАННЯ КОНТУЗІЇ****PHYSICAL REHABILITATION OF SERVICEMEN
AFTER CONCUSSION**

Боюн Богдан Васильович

*II курс, група ФТ-24-1м-іст, спеціальність «Терапія та реабілітація»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Шамич О.М., д.психол.н., професор,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
vasiliy.boyun@gmail.com*

Анотація. Контузія головного мозку є одним з найбільш поширених ушкоджень в ході бойових дій. Дану травму військові отримують утричі частіше, ніж інші 139 поранень. Визначено, що понад 50% військовослужбовців, які приймали участь у бойових діях мають бойові стресові розлади. З них 73% випадків супроводжуються контузією головного мозку [1]. Дана патологія є надзвичайно важкою та потребує тривалої реабілітації з використанням індивідуального підходу до кожного пацієнта.

Annotation. Contusion of the brain is one of the most common injuries during hostilities. Military personnel receive this injury more often than other 139 injuries. More than 50 percent of servicemen who took part in hostilities have combat stress disorders. 73 percent of cases are accompanied by contusion of the brain. This pathology is extremely difficult and requires long-term rehabilitation using an individual approach to each patient.

Реабілітація після контузії передбачає фізіотерапію, що активує мозкову пластичність. Вестибулярна терапія — призначається тим, хто отримав контузію, і страждає запамороченнями, мають проблематику рівноваги. Терапію проводять із використанням вправ, що тренують стабільність погляду та баланс тіла. Зорова терапія — при застосуванні різних вправ, вона сприяє вирішенню проблем із зором, що з'явилися. Когнітивна реабілітація — сприяє подоланню проблем із концентрацією та втратою уваги, пригнічення пам'яті, порушення сприйняття часу, тощо. Дана терапія прискорює повернення військових до роботи й служби. У процесі цієї реабілітації використовують певні специфічні методи, стратегії та психоемоційні підтримки. В літературі описані групові методики — дихальні техніки,

що мають передбачуваний сприятливий вплив на здоров'я та самопочуття, покращують настрій і зменшують тривогу. Цей метод добре показав себе при реабілітації після катастроф, для виведення зі стресових станів військових, для глибокого розслаблення, зняття напруги у тілі та психіці [2].

Автор методики — Девід Берселі [3], більшу частину своєї лікарської кар'єри провів в районах бойових дій, включаючи Ліван, Ізраїль, Уганду, Судан, Ємен та Ефіопію. Він виявив універсальну реакцію на небезпеку, що є інстинктивною за походженням. Активація м'язів, що, періодично розвивається у відповідь на виникнення загрози, зазвичай, закінчується зростаючим залишковим напруженням у цих м'язах. Визначено, що *release* (звільнення) напруження в цих м'язах може мати значний сприятливий ефект[4]. Оскільки реакція тіла людини під час травми (стресу) різко змінюється, змінюється також стан його скелетних м'язів та їх здатність функціонувати. В разі, якщо ці зміни у м'язах не отримують *release*, то у них можуть утворюватися зони, для яких властива хронічна напруга, яка кінцево створює додаткову фізичну дисфункцію, що безумовно негативно відбивається на психологічному стані пацієнта. Більшість наукових досліджень приділяє значну увагу застосуванню руху і фізкультурно-спортивних технологій. Основним механізмом дії фізичних вправ на організм людини є нейрон-рефлекторні та нейрон-гуморальні регуляції. Цілеспрямоване застосування фізичних вправ сприяє відновленню порушеної рівноваги між основними процесами центральної нервової системи — збудливості і гальмування, утворенню правильних кортико-вісцеральних взаємин. Під впливом фізичних вправ утворюється новий динамічний стереотип, що гальмує стереотип патологічний та призводить до відновлення порушень нервової регуляції і утворення нормальних зв'язків між усіма органами та системами організму людини. Під впливом фізичних вправ відбувається розширення в'язцевих судин, розкриття резервних капілярів, прискорення кровообігу та збільшення ємності судин, покращення кровообігу головного мозку. Дозоване фізичне навантаження може збільшити кількість крові, що проходить крізь в'язцеві судини у 8–10 разів,. Також фізичні вправи підвищують адаптивні можливості організму, його стійкість до стресових ситуацій, покращують психоемоційний стан, надають впевненості у власних силах та прискорюють одужання.

В результаті систематичних тренувань покращується функція регулюючих систем, їх здатність координувати діяльність серцево-судинної, дихальної, м'язової та інших систем організму під час фізичних навантажень, що підвищує здатність до виконання трудової діяльності [4]. Таким чином, включення фізичних вправ в реабілітацію військовослужбовців при контузії головного мозку, є важливим компонентом, що сприяє одужанню. Під час відновлення військовослужбовців після контузії корисним буде пошук та застосування нових способів організації фізичної підготовки і раціонального використання наявних методів фізичної активності.

Список використаних джерел

1. Матвейко О., Кунинець С., Боярчук О., Романчук В.З, Яворський А. Засоби фізичного виховання напрям, відновлення боєготовності військовослужбовців після контузії головного мозку. *Український журнал медицини, біології та спорту*. 2019, Том 4, № 3 (19), С. 14–19. DOI: 10.26693/jmbs04.03.013.
2. Davidson R, Kabat-Zinn J, Schumacher J, Rosenkranz M, Muller D, Santorelli SF, et al. Alterations in Brain and Immune Function Produced by Mindfulness Meditation. *Psychosomatic Medicine*. 2003; 65(4): 564–70. PMID: 12883106. DOI: 10.1097/01.PSY.0000077505.67574.E3
3. Herold A. Neirohennoe drozhanye pry provedeniyi TRE-uprazhneniy dlia sniatyia napriazheniya, stressa y travmy po metodyke DzvyLD Bersely pry yzbavleniyi ot posttravmatycheskoho stresovoho rasstroistva PTSR. *Psykhologichne konsultuvannya i psykhoterapiia*. 2015; 2(1–2)
4. Ybraihymov MM. Fylosofiya sporta kak novyi antropologhycheskyi proekt: monohr. Kyev : Olymp let; 2014. 296 s.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ДЦП

PHYSICAL THERAPY FOR CEREBRAL PALSY

Вишар Євгенія Василівна

старший викладач кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0937-7042>

Анотація. Одним із найважливіших методів відновлення при ДЦП є лікувальна гімнастика. Гімнастика повинна виконуватися вже в перші роки життя дитини, відразу після встановлення діагнозу, та продовжуватися все її життя. Засоби реабілітації повинні бути спрямовані на недопущення ослаблення та атрофії м'язів унаслідок недостатнього їх використання, уникнення контрактур,

сприяти моторному розвитку дитини. У процесі лікувальної гімнастики нормалізуються пози й положення кінцівок, знижується м'язовий тонус, зменшуються або переборюються насильницькі рухи. У результаті фізичних вправ дитина починає правильно відчувати пози й рухи, що є потужним стимулом до розвитку й удосконалення її рухових функцій і навичок.

Annotation. *One of the most important recovery methods for cerebral palsy is therapeutic gymnastics. Gymnastics should be performed already in the first years of the child's life, immediately after the diagnosis, and continue throughout his life. The means of rehabilitation should be aimed at preventing the weakening and atrophy of muscles as a result of their insufficient use, avoiding contractures, and promoting the child's motor development. In the process of therapeutic gymnastics, postures and positions of the limbs are normalized, muscle tone is reduced, and violent movements are reduced or overcome. As a result of physical exercises, the child begins to correctly feel postures and movements, which is a powerful stimulus for the development and improvement of his motor functions and skills.*

Дитячий церебральний параліч або ДЦП — це комплекс порушень, що впливають на здатність людини рухатися, підтримувати рівновагу та поставу. Слово «церебральний» вказує на стан, що стосується головного мозку, а «параліч» означає «слабкість», труднощі з контролем м'язів. У всіх випадках ДЦП проявляється руховими порушеннями. У багатьох також розвиваються супутні патологічні стани: судоми, проблеми зі слухом, зором, вимовою, розумова відсталість тощо.

Варто зауважити, що в дітей, хворих на церебральний параліч, затримано та порушено формування всіх рухових функцій: навички сидіння, стояння, ходьби, маніпулятивної діяльності. Одним із найважливіших методів відновлення при ДЦП є лікувальна гімнастика. Вона починається ще в перші роки життя дитини, відразу після встановлення діагнозу, та продовжується все її життя. При цьому застосовувані засоби спрямовані на те, щоб не допустити ослаблення та атрофії м'язів унаслідок недостатнього їх використання, уникнути контрактур, сприяти моторному розвитку дитини.

Лікувальну гімнастику необхідно починати якомога раніше, з перших місяців життя дитини, тому що відчуття дитиною у цей період тільки некоординованих рухів затримує її

психологічний розвиток. На заняттях лікувальною гімнастикою треба стежити, щоб рухи виконувалися точно й правильно. Особливу увагу слід приділяти розвитку побутових навичок, елементів самообслуговування, опорної функції й ходьби.

Правильність виконання рухів повинна бути суворо фіксована спеціальними пристосуваннями або руками методиста. Розвиток функції у дітей з ДЦП залежить від формування просторових орієнтирів, які пов'язані з м'язово-суглобовим відчуттям (виникає при скороченні скелетних м'язів). Розвитку рухів і просторових відчуттів сприяють вправи на розвиток координації рухів, рівноваги, ігри.

Позитивний вплив на розвиток рухових функцій має використання комплексних стимулів: аферентних (привідних): зорові, тактильні, ходьба босоніж по піску, різні прийоми масажу, температурні; пропріоцептивних (спеціальні вправи з опором, чергування вправ із заплещеними й розплещеними очима).

На всіх заняттях лікувальної гімнастики необхідно формувати здатність сприймати пози й напрями рухів, а також предмети на дотик (стереогнозія). Велике значення має розвиток відчуття частин тіла. Широко використовуються звукові й мовленнєві стимули, вправи можна виконувати під музику. Особливо важливе значення має чітка мовленнєва інструкція, що нормалізує психічну діяльність дитини, розвиває цілеспрямованість, поліпшує розуміння мови, збагачує словниковий запас.

У процесі лікувальної гімнастики нормалізуються пози й положення кінцівок, знижується м'язовий тонус, зменшуються або переборюються насильницькі рухи. У результаті фізичних вправ дитина починає правильно відчувати пози й рухи, що є потужним стимулом до розвитку й удосконалення її рухових функцій і навичок.

Список використаних джерел

1. Метод Козявкіна (Система інтенсивної нейрофізіологічної реабілітації): офіційний сайт. URL: <https://kozyavkin.com/uk/science/blog/dcp-korotko-pro-vse/>

**ВПЛИВ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ
НА ПОКРАЩЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ
СТУДЕНТІВ З ХРОНІЧНИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ**

**THE IMPACT OF PHYSICAL THERAPY
ON IMPROVING THE QUALITY OF LIFE
OF STUDENTS WITH CHRONIC DISEASES**

Волосовський Юрій Леонідович

II курс, магістратура, група ФТ-24-1М-іст,
спеціальність «Терапія та реабілітація»,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-9447-4016>

yuri.volosovsky@gmail.com

Науковий керівник: Холодова О.С., ст. викладач,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-5756-2780>

Анотація. У статті розглядається роль фізичної терапії у покращенні якості життя студентів, які мають хронічні захворювання. Підкреслюється, що сучасні реабілітаційні підходи спрямовані не лише на відновлення фізичних функцій, а й на підвищення психологічного та соціального благополуччя. Використання варіативних форм занять, зокрема ігрових елементів, сприяє зростанню мотивації до рухової активності та самоконтролю за станом здоров'я. Наведено практичні аспекти застосування вправ з елементами розслаблення, дихальної гімнастики та резистивного тренування. Підкреслено важливість міждисциплінарного підходу й адаптації навантаження до індивідуальних можливостей кожного студента.

Annotation. The article examines the role of physical therapy in improving the quality of life of students with chronic diseases. Modern rehabilitation approaches aim not only to restore physical functions but also to enhance psychological and social well-being. The use of variable and game-based exercises increases motivation for physical activity and self-management of health. Practical aspects of relaxation, breathing exercises, and resistance training are presented. The importance of an interdisciplinary approach and the adaptation of physical loads to individual capabilities is emphasized.

Якість життя є одним із ключових критеріїв оцінки ефективності фізичної терапії, особливо серед студентської молоді, що має хронічні захворювання [1]. Ця категорія населення ха-

рактизується поєднанням навчального навантаження, високої розумової активності та обмеженого часу для повноцінного відновлення, що часто призводить до зниження рівня рухової активності та загострення патологічних станів [2].

Фізична терапія для студентів із хронічними захворюваннями спрямована на формування стійких навичок саморегуляції, адаптації до навчального процесу та поліпшення психоемоційного стану. Використання вправ з елементами дихальної гімнастики, корекційної гімнастики, тренування м'язового балансу й стабілізації хребта допомагає зменшити прояви больового синдрому, підвищити витривалість і працездатність [3].

Особливу увагу слід приділити ігровому та мотиваційному підходу. Для дорослої аудиторії це може бути елемент суперництва, досягнення індивідуальних результатів або включення інтерактивних форм занять. Такі прийоми сприяють підвищенню рівня зацікавленості та створюють позитивний емоційний фон, що є важливим чинником у реабілітаційному процесі [4].

Результати впровадження програм фізичної терапії серед студентів із хронічними захворюваннями демонструють зменшення проявів стомлюваності, покращення сну, концентрації уваги та загального самопочуття [5]. Застосування індивідуалізованих методик дає змогу адаптувати фізичне навантаження до поточного функціонального стану та підтримувати високий рівень навчальної активності.

Таким чином, фізична терапія має значний потенціал у підвищенні якості життя студентів із хронічними захворюваннями. Її ефективність зумовлюється систематичністю, правильним дозуванням навантаження, використанням мотиваційних підходів і тісною взаємодією фахівців різних галузей.

Список використаних джерел

1. Іваненко І.В. Роль фізичної активності у профілактиці хронічних захворювань студентської молоді. *Фізична реабілітація та рекреаційно-оздоровчі технології*. 2021. № 2. С. 35–40.
2. Петренко Л.О. Адаптаційні можливості організму студентів під впливом систематичних занять фізичною терапією. *Збірник наукових праць НПУ ім. М.П. Драгоманова*. 2020. № 12(142). С. 90–95.
3. World Health Organization. *Rehabilitation 2030: A Call for Action*. Geneva : WHO, 2017.
4. Кравчук М.Ю. Ігрові методи у фізичній терапії дорослого населення. *Актуальні питання реабілітації та валеології*. 2022. № 4. С. 57–62.

5. WHOQOL Group. *The World Health Organization Quality of Life Assessment (WHOQOL): Development and general psychometric properties. Social Science & Medicine*. 1998. Vol. 46(12). P. 1569–1585.

6. Холодова О. (2025). Аналіз складових комплексної оздоровчої методики як засобу розвитку працездатності школярів з ослабленим здоров'ям. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. Серія 15, (3K(188), 328–331. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.03k\(188\).78](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.03k(188).78)

7. Холодова О.С., Дідоха І.В., Дорошенко В.В Інноваційні підходи до застосування терапевтичних вправ у системі реабілітації: вплив на відновлення функціонального стану пацієнтів. *Журнал «Перспективи та інновації науки»*. No 5(51) 2025. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-5\(51\)-3234-3250](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-5(51)-3234-3250)

8. Холодова О., Юденко О., Коноваленко О., Одноворченко І., Дорошенко В. (2025). Фізична культура як ключ до відновлення після травм у спорті: методи та майбутні перспективи. *SPORT ТК-Євроамериканський журнал спортивних наук*, 14, 62. <https://doi.org/10.6018/sportk.671401>

9. Фізіологія фізичної культури та спорту : посібник / О. Холодова. Університет «Україна», 2025. 228 с.

КІНЕЗІОТЕРАПІЯ ЯК ІНКЛЮЗИВНИЙ ПІДХІД ДО ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

KINESIOTHERAPY AS AN INCLUSIVE APPROACH TO PSYCHOPHYSIOLOGICAL SELF-REGULATION AND REHABILITATION IN MODERN EDUCATION

Гапанчак Дмитро Сергійович,

І курс, група ЗПУ-25-1м,

спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-6342-8956>

dimg36@icloud.com

Науковий керівник: Харченко Н.Б., к.пед.н., доцент,

Рівненський інститут Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2045-4400>

rv_harchenko@uu.ua

Анотація. Дослідження присвячене ролі кінезіотерапії у психофізіологічному відновленні організму. Проаналізовано сучасні теоретико-методологічні підходи до розуміння феномену кінезіотерапії. Досліджено ефективність кінезіотерапевтичних методів у системі реабілітаційних заходів, формуванні навичок саморегуляції та здорового способу життя. Акцентується увага на важ-

ливості кінезіотерапії у роботі з дітьми з особливими потребами. Окреслено перспективи впровадження кінезіотерапії у практику психологічної та медико-педагогічної реабілітації.

Annotation. *The study is devoted to the role of kinesiotherapy in the psychophysiological recovery of the body. Modern theoretical and methodological approaches to understanding the phenomenon of kinesiotherapy are analyzed. The effectiveness of kinesiotherapy methods in the system of rehabilitation measures, the formation of self-regulation skills and a healthy lifestyle is studied. Attention is focused on the importance of kinesiotherapy in working with children with special needs. The prospects for introducing kinesiotherapy into the practice of psychological and medical-pedagogical rehabilitation are outlined.*

Вступ. Стресогенність сучасного соціального середовища актуалізує проблему пошуку ефективних засобів психофізіологічної саморегуляції. Одним із таких є кінезіотерапія як система відновлення природних можливостей рухової активності людини. Окрім того, реабілітаційні програми використовують кінезіотерапію як складову біопсихосоціальної моделі реабілітації, де рухові методики у поєднанні з арт-терапевтичними, релаксаційними та психоедукаційними програмами, утворюють цілісну систему психофізіологічного відновлення. Розглянемо заходи кінезіотерапії як фізичний, психологічний та нейрофізіологічний чинники, що сприяють відновленню гомеостазу організму, оптимізації емоційного стану та підвищенню адаптаційного потенціалу особистості.

Мета дослідження: визначити роль кінезіотерапії як інтегративного підходу до відновлення психічного й фізичного здоров'я.

Об'єктом дослідження є процес психофізіологічної саморегуляції та реабілітації особистості в умовах використання рухової активності, а кінезіотерапія як система методів і засобів з відновлення функціональних можливостей організму та гармонізації психічних процесів окреслюється як предмет дослідження.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сучасні теоретико-методологічні підходи до розуміння феномену кінезіотерапії.

2. Дослідити ефективність кінезіотерапевтичних вправ у формуванні навичок саморегуляції, здорового способу життя та системі реабілітаційних заходів.

3. Окреслити перспективи впровадження кінезіотерапії у практику психологічної та медико-педагогічної реабілітації.

Основна частина. Кінезіотерапія (від *kinesis* — рух і *therapeia* — лікування) — це система відновних, профілактичних і реабілітаційних методів, що ґрунтуються на цілеспрямованому використанні рухової активності людини.

Метод кінезіотерапії базується на основних принципах: 1) рух як ліки, що активують природні ресурси організму; 2) індивідуальний підхід у виборі програми кінезіотерапії; 3) поступовість як чинник уникнення перевантаження й травм; 4) доступність — це прості вправи, які під силу опанувати кожному; 5) безпечність через правильно підібрані вправи та темп їх виконання.

Концептуальна основа кінезіотерапії полягає у розумінні руху не лише як фізіологічної функції, а як універсального механізму життєдіяльності організму, який інтегрує соматичні, нейрофізіологічні та психологічні процеси. Саме тому кінезіотерапія базується на положеннях нейрофізіології, психосоматики та тілесно-орієнтованої психології, розглядаючи рух як універсальний регулятор функціональних систем організму [4, с. 22–23]. Заняття з кінезіотерапевтом дають позитивні результати при ортопедичних та неврологічних патологіях різної етіології та ступеня тяжкості. Кінезіотерапія є засобом реабілітації асиметричної постави, про що акцентують увагу Ю. Антонова-Рафі, О. Кривякін, В. Полковник-Маркова, І. Шеремет, Л. Шуба, інші [1, 5].

За дослідженнями кінезіотерапія сприяє активації сенсомоторних зв'язків, покращенню міжпівкульної взаємодії мозку, стимуляції ендогенних механізмів релаксації та відновлення [2, 8].

Сьогодні кінезіотерапія успішно застосовується в комплексі реабілітації дітей з синдромом Дауна, СДУГ, ДЦП, локомоторним дефектом, порушеннями психофізичного розвитку і також є інноваційним методом корекції в освітній практиці [2, 3, 6].

Перевагами кінезіотерапевтичних вправ є прискорення обмінних процесів, відновлення кровообігу, зменшення запалення, зниження больових відчуттів, скорочення часу реабілітації та найшвидша адаптація до повсякденного життя. Варто звернути увагу, що вправи підбираються індивідуально, строго дозуються, і вибір вихідних положень залежить від типу захворювання, наприклад, при гіпертонії слід уникати вправ з великою амплітудою рухів для тулуба і голови, ривків та тривалого статичного навантаження, при ВСД найчастіше застосовуються силові вправи з м'язовим зусиллям та вправи на координацію,

а для лікування порушення постави додатково залучають тренажери Профілактор Евмінова, Кипарис та Eurospine.

Слід зазначити про загальні проблеми доступності кінезіотерапії. У багатьох реабілітаційних центрах відсутнє сучасне обладнання, воно дороге і часто неокупне. Не завжди індивідуальна програма для пацієнта підбирається правильно, що напряду залежить від кваліфікації спеціалістів-реабілітологів. Трапляються також випадки пошуку пацієнтами таких програм в Інтернеті без урахування особливостей стану чи діагнозу, і як наслідок — у подальшому можна бачити їх безрезультативність. Часто кінезіотерапевтичні вправи не дають швидкого і очевидного результату, тому частина пацієнтів зневірюється на користь медикаментозного лікування. Важливого значення тут має віра, внутрішні мотиви і величезне бажання стати кращою версією себе.

Висновки. Кінезіотерапія розглядається як ефективний і безпечний метод реабілітації після хвороб і травм та для покращення адаптації і формування навичок саморегуляції. Завдяки системному використанню руху як лікувального чинника забезпечується відновлення порушених функцій, зниження болювого синдрому, нормалізація м'язового тонуусу й підвищення працездатності.

Безпечність, доступність, відсутність побічних ефектів і можливість індивідуального підбору програми для людей будь-якого віку дають широкий спектр застосування кінезіотерапії в спорті, ревматології, неврології, реабілітації.

У перспективі особливої актуальності набуває розроблення та впровадження науково обґрунтованих програм психофізіологічної реабілітації із застосуванням кінезіотерапевтичних методик, орієнтованих на потреби різних категорій клієнтів. Такі програми мають інтегрувати сучасні досягнення нейропсихології, фізіотерапії та психокорекційної практики, забезпечуючи цілісний підхід до відновлення психоемоційного та соматичного здоров'я.

Застосування кінезіотерапії у межах психореабілітаційних заходів є перспективним напрямом у роботі з військовослужбовцями, які пережили бойовий стрес або отримали поранення, особами з інвалідністю, дітьми з порушеннями психофізичного розвитку, а також пацієнтами, які проходять реабілітацію після тяжких соматичних чи неврологічних захворювань.

Список використаних джерел

1. Богдановська Н., Кальонова І. Ефективність комплексного застосування засобів кінезотерапії в реабілітації хворих на остеохондроз хребта. *Спортивний вісник Придніпров'я: науково-практичний журнал*. Дніпропетровськ : ТОВ «Інновація», 2012. № 3. С. 122–125.
2. Бондаренко Ю. Кінезологія як інноваційний метод корекції в освітній практиці. *Inclusion and Diversity*. 2025. № 5. С. 5–9.
3. Борисова Л.І. Використання методів кінезології в корекційно-розвивальній роботі з дітьми-логопатами. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації* : матеріали III Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції, 4 квітня 2014 р. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2014. С. 68–71.
4. Вихляев Ю., Паришкура Ю., Томіч Л. (2022). Потреби і мотивації до рухової діяльності як психофізіологічні чинники фітнесу та рекреації. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. 2022. Серія 15. № 5(150). С. 21–24.
5. Галущенко В. Впровадження кінезіотерапевтичних вправ у реабілітаційно-комплексній роботі з дітьми. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 19. 2014. Вип. 27. С. 44–48.
6. Здоровий Рух: офіційна сторінка оздоровчого центру кінезіотерапії.
8. Кочева Н. Освітня кінезологія — гімнастика для мозку. Практичні поради та рекомендації для педагогів. Всеосвіта: бібліотека методичних матеріалів. 2023. URL: <http://surl.li/cmppbr> (дата звернення: 22.10.2025).

**ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ВОГНЕПАЛЬНИХ ПОРАНЕННЯХ
У ГОСТРИЙ ПЕРІОД****PHYSICAL THERAPY FOR BURNT INJURIES
IN THE ACUTE PERIOD****Гетья Ярослав Олександрович***II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-тл-рі,
спеціальність «Терапія та реабілітація»,**Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій
Університету «Україна».**Науковий керівник: Вишар Є.В., ст. викладач,
Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій**Університету «Україна».*ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0937-7042>

Анотація. У зв'язку з повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України у 2022 році, станом на травень 2022 року на службі у лавах Збройних Сил України перебувало близько 700 тисяч осіб, і з продовженням військових дій це число продовжує зростати. Під час дії воєнного стану не розголошується кількість поранених військовослужбовців, але за ста-

тистикою часів антитерористичної операції можна стверджувати, що мінно-вибухова травма посідає перше за поширеністю місце серед поранень, що виникають внаслідок бойових конфліктів, та призводить до близько 25% втрат під час бойових дій.

Annotation. *In connection with the full-scale invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine in 2022, as of May 2022, there were about 700,000 people serving in the Armed Forces of Ukraine, and with the continuation of hostilities, this number continues to grow. During the martial law, the number of wounded servicemen is not disclosed, but according to the statistics of the anti-terrorist operation, it can be stated that mine-explosive injuries are the most common injuries resulting from combat conflicts and lead to about 25% of casualties during combat operations.*

Внаслідок мінно-вибухової травми найчастіше пошкоджуються кінцівки — 55,44%, а особливо нижні кінцівки — 85,67%, множинну травму внаслідок мінно-вибухової травми отримують 85,67% поранених військовослужбовців.

За статистикою 2014–2018 років Військового мобільного госпіталю мінно-вибухова травма діагностувалася у 60,95% випадків бойової травми та у 40,5% супроводжувалася акубаротравмою, акубаротравма в поєднанні з вогнепальними та іншими ушкодженнями складала 23,1%, а у 16,5% спостерігалися ураження з боку нервової системи.

Мінно-вибухова травма — це вид травми, що виникає внаслідок одночасного поєданого впливу на організм неоднорідних за характеристикою чинників ураження вибухового пристрою (ударна хвиля, газополум'яний струмінь, уламки міни тощо) із залученням до патологічного процесу органів і систем у різних комбінаціях.

Така травма кардинально відрізняється від уражень, спричинених транспортними, виробничими або побутовими ушкодженнями і належить до категорії вогнепальних поранень. Мінно-вибухова травма відрізняється від цивільних травм тяжкістю, специфічністю поранення та несприятливим перебігом.

До поранень внаслідок мінно-вибухової травми не належать поранення, що отримані тільки від уламків, так як головною причиною виражених патологічних змін перш за все стає вплив вибухової хвилі, яка призводить до вибухового руйнування органів і тканин або травматичної ампутації сегментів кінцівок.

Контрактура — це порушення, що характеризується обмеженням амплітуди рухів у суглобі, що в свою чергу спричинене патологічними змінами у тканинах, пов'язаних з виконанням функції цього суглоба. Наприклад виникненням рубців, деформацій шкіри, сухожилків та м'язів, дегенеративними захворюваннями суглоба, вираженим больовим синдромом або порушенням цілісності відділу тощо.

Класифікація контрактур. Контрактура вважається згинальною за умови, якщо суглоб знаходиться в положенні згинання, розгинальна контрактура характеризується фіксованим положенням у положенні розгинання. За аналогічним принципом, якщо відділ кінцівки перебуває у положенні приведення, то контрактура вважається привідною, у положенні відведення — відвідною. Також можливе виникнення ротаційних контрактур. Тяжкість контрактури визначається за двома основними показниками — амплітудою рухів у суглобі та ступенем порушення функціональності суглоба.

У залежності від типу структури, ураження якої спричинило обмеження, контрактури можуть поділятися на артрогенні, дерматогенні, десмогенні, міогенні, неврогенні та сухожилкові. Також від причини виникнення контрактури буде залежати подальший план реабілітаційних втручань, обсяг та зміст подальших засобів фізичної терапії.

Враховуючи характер і локалізацію ураження ми будемо розглядати комбінацію згинальних та розгинальних, артрогенних, дерматогенних, сухожилкових та нейрогенних контрактур.

Список використаних джерел

1. Клініко-нозологічна та клініко-анатомічна характеристика постраждалих із мінно-вибуховою травмою на ранньому госпітальному етапі надання медичної допомоги в умовах сучасних бойових дій / С. Гур'єв та ін. Kharkiv surgical school. 2016. Т. 78, № 3.

2. Коригуюча гімнастика, тейпування, постізометрична релаксація : наук.-допом. бібліогр. показч. / Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Навч.-наук. мед. ін-т, Каф. фіз. терапії та ерготерапії, Бібліотека ; уклад. Л. Дейнека. Електрон. текст. дані. Луцьк, 2021.

3. Попадюха Ю.А. Сучасні роботизовані комплекси, системи та пристрої у реабілітаційних технологіях: навч. посіб. / Ю.А. Попадюха. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 324 с.

**ПРОБЛЕМА РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО СУПРОВОДУ
ВETERANІВ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ
THE PROBLEM OF REHABILITATION SUPPORT
FOR VETERANS OF THE FULL-SCALE WAR IN UKRAINE**

Грабар Юлія Іванівна

I курс, група ЗПУ-25-М,

спеціальність « Публічне управління та адміністрування »,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Анотація. У роботі досліджено проблему реабілітаційного супроводу ветеранів війни в Україні в умовах повномасштабної збройної агресії. Зазначено, що стрімке зростання кількості осіб, які набули статусу ветеранів, актуалізує потребу в ефективній системі медичної, психологічної та соціальної реабілітації. Визначено, що держава відіграє ключову роль у формуванні та реалізації політики реабілітації через діяльність Міністерства у справах ветеранів, Міністерства охорони здоров'я та Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України, однак у цій системі спостерігаються дублювання повноважень, розпорошення відповідальності та низький рівень міжсвідомчої координації. Проаналізовано основні виклики, серед яких — нестача фінансування, дефіцит фахівців, відсутність єдиного моніторингу потреб ветеранів і нерівномірність реалізації програм у регіонах. Обґрунтовано необхідність створення єдиного електронного реєстру ветеранів, впровадження цифрових платформ та розвитку державно-громадського партнерства. Наголошено на важливості психологічної підтримки як невід'ємної складової реабілітаційної політики. Запропоновано напрями підвищення ефективності публічного управління у сфері реабілітації ветеранів, а саме: створення координаційного механізму, розроблення національної системи моніторингу й оцінювання результатів, інтеграція зусиль держави, громадського сектору та бізнесу. Зроблено висновок, що комплексний підхід до реабілітації є важливою передумовою соціальної стабільності, національної безпеки та відновлення людського потенціалу України.

Annotation. The paper examines the problem of rehabilitation support for war veterans in Ukraine in the context of full-scale armed aggression. It emphasizes that the rapid increase in the number of people who have

acquired veteran status underscores the need for an effective system of medical, psychological, and social rehabilitation. It is determined that the state plays a key role in shaping and implementing rehabilitation policy through the activities of the Ministry of Veterans Affairs, the Ministry of Health, and the Ministry of Social Policy, Family, and Unity of Ukraine. However, this system suffers from overlapping functions, diffuse responsibility, and a low level of interagency coordination. The main challenges are analyzed, including insufficient funding, a shortage of qualified specialists, the absence of unified monitoring of veterans' needs, and uneven implementation of programs across regions. The paper substantiates the need to establish a unified electronic register of veterans, introduce digital platforms, and promote public-private partnerships. The importance of psychological support as an integral component of rehabilitation policy is emphasized. The study proposes ways to improve the effectiveness of public administration in the field of veteran rehabilitation, namely: the creation of a unified coordination mechanism, the development of a national system for monitoring and evaluating outcomes, and the integration of efforts by the state, the public sector, and business. It concludes that a comprehensive approach to rehabilitation is a key prerequisite for social stability, national security, and the restoration of Ukraine's human potential.

Повномасштабна збройна агресія проти України зумовила різке зростання кількості осіб, які набули статусу ветеранів війни та потребують комплексної медичної, психологічної й соціальної реабілітації. Забезпечення належного реабілітаційного супроводу цієї категорії населення є пріоритетним завданням державної політики у сфері національної безпеки, соціальної стабільності та відновлення людського потенціалу. Держава виконує визначальну функцію у формуванні та реалізації системи реабілітації ветеранів, забезпечуючи нормативно-правове, інституційне й фінансове підґрунтя цього процесу. Ефективність публічного управління у даній сфері визначається узгодженістю міжвідомчої взаємодії, комплексністю підходів і орієнтацією на довгострокову соціальну інтеграцію ветеранів у суспільство.

Ветеранська політика в Україні регулюється низкою актів, зокрема Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [1], Державною стратегією щодо ветеранів війни на період до 2030 року [2], а також відповідними постановами Кабінету Міністрів України. Попри наявність нормативного підґрунтя, спостерігається відсутність єдиного під-

ходу до реалізації політики та ефективної міжвідомчої координації, що ускладнює управління системою реабілітаційного супроводу. Так, Міністерство у справах ветеранів [3] виконує центральну роль у формуванні та реалізації державної політики у сфері реабілітаційного супроводу ветеранів, визначаючи стратегічні напрями, стандарти послуг та механізми координації між відомствами. Міністерство охорони здоров'я [4] відповідає за медичну складову реабілітації, включаючи фізичне відновлення, лікування поранень, психіатричну та психологічну допомогу. Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України [5] забезпечує соціальні послуги, адаптаційні програми, підтримку працевлаштування та соціальну інтеграцію ветеранів у громади. Місцеві органи влади реалізують ці програми на регіональному рівні, надаючи доступ до послуг у громадах та забезпечуючи контроль за їх виконанням. Проте на практиці спостерігається дублювання повноважень між центральними та регіональними органами, розпорошення відповідальності та слабка взаємодія між відомствами, що призводить до фрагментарності надання послуг і зниження ефективності публічного управління у сфері ветеранської реабілітації. Для усунення цих проблем необхідне чітке розмежування функцій, впровадження міжвідомчих координаційних механізмів і системного моніторингу результатів діяльності всіх залучених структур.

Сфера реабілітаційного супроводу ветеранів характеризується низьким рівнем координації між центральними органами влади та місцевим самоврядуванням, що призводить до нерівномірності реалізації програм на регіональному рівні. Також відчутним є дефіцит фахівців, підготовлених у галузі реабілітаційного менеджменту та публічного адміністрування у ветеранській політиці. Крім того, відсутня єдина система моніторингу потреб ветеранів, що погіршує планування ефективних управлінських рішень і оцінювання результативності заходів реабілітації.

У свою чергу реалізація програм реабілітаційного супроводу ветеранів ускладнена хронічною нестачею бюджетного фінансування, що обмежує доступ до якісних послуг і сучасної інфраструктури. Значна частка заходів здійснюється за підтримки міжнародних донорів, а це створює залежність від зовнішніх ресурсів і нестабільність фінансового планування. Недосконалість механізмів розподілу та контролю використання коштів знижує ефективність витрат і ускладнює прозоре управління

фінансовими потоками у сфері ветеранської політики. Так: рівень спроможності місцевих громад забезпечувати реабілітаційні послуги ветеранам суттєво змінюється від ресурсної бази та кадрового потенціалу, а для підвищення ефективності програм необхідна системна підтримка місцевих ініціатив, у тому числі методичне супроводження та надання консультативної допомоги з боку центральних органів влади.

Для підвищення ефективності публічного управління у сфері реабілітації ветеранів актуальним є створення єдиного електронного реєстру, що забезпечує системний облік потреб і надання послуг. Розвиток цифрових платформ дозволяє спростити доступ до медичної, психологічної та соціальної підтримки, а запровадження державно-громадського партнерства сприяє інтеграції ресурсів держави та громадських організацій, підвищуючи охоплення та якість послуг.

Психологічна підтримка ветеранів виступає ключовим елементом державної політики реабілітації, оскільки без належного відновлення психоемоційного стану неможлива повноцінна соціальна адаптація та інтеграція ветеранів у суспільство. Тому ефективний соціально-психологічний супровід включає комплекс заходів: індивідуальне та групове консультування, програми подолання посттравматичних стресових розладів, навчання навичкам саморегуляції та адаптації. І значну роль у цьому процесі відіграють ветеранські організації, які виступають посередниками між державними структурами та самими ветеранами, забезпечують додаткову підтримку та мотивацію до участі у реабілітаційних програмах, а також допомагають формувати довіру до державних ініціатив. Спільна робота держави та громадських ветеранських структур дозволяє створювати більш комплексні, персоналізовані та доступні програми реабілітації, що враховують індивідуальні потреби ветеранів та сприяють їх ефективній соціальній інтеграції.

Шляхи підвищення ефективності реабілітаційного супроводу ветеранів можливе через формування єдиного координаційного механізму, який забезпечує чітке розподілення повноважень між центральними та місцевими органами влади, уникає дублювання функцій і сприяє оперативному прийняттю управлінських рішень. Не менш важливим є інтегрування зусиль держави, громадського сектору та бізнесу, що дозволяє об'єднати ресурси, знання та досвід для створення комплекс-

них і доступних програм реабілітації. Для оцінки ефективності впровадження таких програм доцільною є розробка національної системи моніторингу та оцінювання результатів, яка включає ключові показники, аналітичні інструменти та механізми регулярного зворотного зв'язку. Такий підхід сприятиме прозорості, підзвітності та підвищенню якості управлінських рішень у сфері ветеранської політики.

Висновки. Комплексний реабілітаційний супровід ветеранів є невід'ємним і ключовим елементом державної політики відновлення, оскільки забезпечує не лише медичне та психологічне відновлення, а й ефективну соціальну та професійну інтеграцію ветеранів у суспільство. Для підвищення результативності системи реабілітації необхідне реформування управлінських підходів: слід перейти від фрагментарного та реактивного реагування до проактивного, стратегічно орієнтованого управління, що передбачає планування на основі системного моніторингу, інтеграцію міжвідомчих ресурсів та довгострокову підтримку ветеранів на всіх рівнях публічного управління.

Список використаних джерел

1. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 № 3551-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3551-12>
2. Про схвалення Стратегії ветеранської політики на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024–2027 роках : Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, План, Заходи від 29.11.2024 № 1209-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1209-2024-%D1%80>
3. Міністерство у справах ветеранів. URL: <https://mva.gov.ua>
4. Міністерство охорони здоров'я. URL: <https://moz.gov.ua/uk>
5. Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України. URL: <https://www.msp.gov.ua>

**ОСОБЛИВОСТІ ІМУНОЛОГІЧНОЇ РЕАКТИВНОСТІ
ПОКАЗНИКІВ ПЕРИФЕРИЧНОЇ КРОВІ
ПРИ АЛЕРГІЧНОМУ РИНИТІ**

**FEATURES OF IMMUNOLOGICAL REACTIVITY
OF PERIPHERAL BLOOD INDICATORS
IN ALLERGIC RHINITIS**

Грицяк Андрій Васильович

*група МБ-24-1м-іbmt, спеціальність «Біологія та біохімія»,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Беспалова О.Я., к.б.н., доцент,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».*

Анотація. Алергічний риніт (АР) належить до найбільш найпоширеніших захворювань дихальної системи, що вражають до 40% дорослого та до 25% дитячого населення. У роботі досліджено особливості показників імунної системи у дітей з алергічним ринітом в залежності від активності захворювання. Оцінювали загальний вміст лейкоцитів периферичної крові та співвідношення основних популяцій клітин (нейтрофіли, еозинофіли, лімфоцити, моноцити), що є найбільш інформативними показниками для оцінки активності запального процесу й діагностики рецидиву алергічного риніту. Оцінка зазначених параметрів дозволяє визначити ступінь імунологічної реактивності організму та особливості перебігу хвороби.

Annotation. Allergic rhinitis (AR) is one of the most common diseases of the respiratory system, affecting up to 40% of the adult and up to 25% of the pediatric population. The paper investigates the features of the immune system indicators in children with allergic rhinitis depending on the activity of the disease. The total content of peripheral blood leukocytes and the ratio of the main cell populations (neutrophils, eosinophils, lymphocytes, monocytes) were assessed, which are the most informative indicators for assessing the activity of the inflammatory process and diagnosing the recurrence of allergic rhinitis. The assessment of these parameters allows us to determine the degree of immunological reactivity of the body and the features of the course of the disease.

Актуальність теми. Алергічний риніт — сьогодні є одним з провідних причин хронічних захворювань у розвинених країнах світу. Набуває ознак глобальної епідемії, що, ймовірно, по-

в'язано зі змінами навколишнього середовища, зростанням забруднення. Поширеність алергічного риніту у різних країнах коливається від 7,5% до 40%, що у середньому становить близько 22% [1,2]. Патогенетично причиною розвитку алергічних захворювань найчастіше є реакція гіперчутливості анафілактичного типу. Головними учасниками ранньої та пізньої фаз алергічної реакції у слизовій оболонці носа є опасисті клітини, еозинофіли, лімфоцити, а також базофіли та ендотеліальні клітини [3]. При повторному контакті алергену зі слизовою оболонкою, клітини перехресно захоплюють дві чи більше молекул IgE антитіл на поверхні цих клітин, ініціює при цьому вироблення та виділення цілого ряду біологічних медіаторів запалення, що призводить до виникнення як ранньої, так і пізньої алергічної відповіді. Медіатори діють на клітинні структури та викликають підвищену проникність судин, місцевий набряк та утворення секрету [4].

Особливо актуальним є дослідження забезпеченості дітей вітаміном D у різні пори року та одночасне оцінювання змін показників імунної системи, які відіграють ключову роль у виникненні та прогресуванні алергічних процесів [5]. Такий підхід дозволяє виявити можливі кореляції між дефіцитом вітаміну D і ризиком розвитку алергічних захворювань, що має важливе значення для профілактики та корекції цих станів.

Мета роботи вивчити особливості показників імунної системи в у дітей з алергічним ринітом

Результати досліджень. Дослідження показників загального аналізу крові у дітей з алергічним ринітом. Було проведено визначення показників загального аналізу крові у дітей, хворих на алергічний риніт, залежно від періоду перебігу захворювання.

До I групи увійшло 14 дітей у період клінічної ремісії, до II групи — 16 дітей у період загострення алергічного риніту, а контрольну групу становили 20 практично здорових осіб, ідентичних за віком, які в анамнезі та на момент обстеження не мали ознак алергічних захворювань.

При дослідженні оцінювали загальний вміст лейкоцитів периферичної крові та співвідношення основних популяцій клітин (нейтрофіли, еозинофіли, лімфоцити, моноцити), що є найбільш інформативними показниками для оцінки активності запального процесу й діагностики рецидиву алергічного риніту. Оцінка зазначених параметрів дозволяє визначити ступінь імунологічної реактивності організму та особливості перебігу хвороби.

При оцінці нейтрофільних гранулоцитів (сегментоядерних форм) виявлено подібну динаміку. У дітей I групи кількість сегментоядерних нейтрофілів не відрізнялася від контрольних значень і становила $(65,1 \pm 1,1)\%$ проти $(64,1 \pm 1,7)\%$ у контрольній групі. Водночас у пацієнтів II групи спостерігалось достовірне підвищення частки сегментоядерних нейтрофілів — $(70,4 \pm 1,6)\%$ проти $(64,1 \pm 1,7)\%$ у контрольній групі ($p < 0,05$), що може свідчити про активацію запального процесу в період загострення алергічного риніту.

Специфічним показником алергічного процесу є кількість еозинофілів, яка у дітей у період ремісії лише незначно перевищувала контрольні значення, а в період загострення достовірно зростала в 2,3 раза порівняно з контролем і в 1,9 раза порівняно з пацієнтами у ремісії. Підвищення еозинофілів у крові свідчить про активну алергічну реакцію та може розглядатися як патогномонічний маркер загострення алергічного риніту.

Отримані дані свідчать про зворотний зв'язок між рівнем 25(OH)D та активністю алергічного процесу: нижчий вміст вітаміну D асоціюється з більш вираженим загостренням захворювання. Це підтверджує важливу роль 25(OH)D у регуляції імунної відповіді та протизапальних механізмах у дітей з алергічним ринітом. Це, показує на існування зворотного кореляційного зв'язку між цими показниками і підтверджує участь вітаміну D в процесах розвитку алергічного риніту та необхідності проводити профілактичні дії стосовно підвищення рівня 25(OH)D для збільшення тривалості періоду ремісії захворювання.

Результати дозволяють зробити висновок, що перебіг алергічного риніту у дітей супроводжується специфічними змінами лейкоцитарного профілю, найбільш характерними з яких є підвищення еозинофілів та базофілів у період загострення. Ці показники можуть слугувати додатковими діагностичними критеріями активності захворювання та допомагають у оцінці ефективності терапевтичних заходів. Динаміка лейкоцитарних популяцій підкреслює важливість комплексного підходу до моніторингу імунного статусу пацієнтів з алергічним ринітом та надає об'єктивні маркери для прогнозування загострень.

Висновки. У ході виконання роботи встановлено, що у дітей, хворих на алергічний риніт, у період загострення спостерігається достовірне підвищення рівнів імуноглобулінів основних класів та одночасне зниження концентрації 25(OH)D у сироватці крові.

Виявлені зміни можуть розглядатися як важливі діагностичні маркери, що відображають активність імунзапальних процесів і мають значення для уточнення патогенетичних механізмів перебігу захворювання та вдосконалення підходів до його діагностики.

Список використаних джерел

1. Bousquet J, Anto J, Bachert C, et al. Allergic rhinitis. *Nat Rev Dis.* 2020;6(1):95. DOI:10.1038/s41572-020-00227-0
2. Anto J, Bousquet J, Akdis M, et al. Mechanisms of the Development of Allergy (MeDALL): Introducing Novel Concepts in Allergy Phenotypes. *J Allergy Clin Immunol.* 2017;139(2):388–99. DOI:10.1016/j.jaci.2016.12.940
3. Eguiluz-Gracia I, Fernandez-Santamaria R, Testera-Montes A, et al. Coexistence of nasal reactivity to allergens with and without IgE sensitization in patients with allergic rhinitis. *J Allergy.* 2020;75(7):1689–98. DOI: 10.1111/.14206.
4. Wise SK, Lin SY, Toskala E, et al. International Consensus Statement on Allergy and Rhinology: Allergic Rhinitis. *Int Forum Allergy Rhinol.* 2018;8(2):108–352. DOI:10.1002/alr.22073
5. Sarah S, Husna N, Shukri N, et al. Zonula occludens-1 expression is reduced in nasal epithelial cells of allergic rhinitis patients. *Peer J.* 2022;10:e13314. DOI:10.7717/peerj.13314

ДЕОНТОЛОГІЧНІ ТАКТИКИ КОМУНІКАЦІЇ ФІЗИЧНОГО ТЕРАПЕВТА ЗІ «СКЛАДНИМИ» ПАЦІЄНТАМИ: КОРЕКЦІЯ НЕТИПОВИХ ПРОЯВІВ СТАВЛЕННЯ ДО ХВОРОБИ

DEONTOLOGICAL TACTICS OF PHYSICAL THERAPIST COMMUNICATION WITH «DIFFICULT» PATIENTS: CORRECTION OF ATYPICAL MANIFESTATIONS OF ATTITUDE TOWARDS THE DISEASE

Гунченко Вероніка Юріївна

*I курс, група ФТ-25, спеціальність «Фізична терапія»,
Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій
Університету «Україна
nika.ponjo@gmail.com*

*Науковий керівник: Почовна Н.В., к.пед.н.,
доцент кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1478-8981>
yanatalochkann@gmail.com*

Анотація. Статтю присвячено дослідженню етико-деонтологічних викликів у практиці фізичного терапевта при роботі з пацієнтами, чиє фізичне відновлення блокується нерозв'язаною психо-

логічною травмою. Авторами на основі аналізу клінічного випадку та огляду наукової літератури обґрунтована пріоритетність біопсихосоціальної моделі у порівнянні із застарілою «ремонтно орієнтованою». Наголошено на етичному імперативі фізичного терапевта — вчасно розпізнати межі власної компетенції та скерувати пацієнта до профільного спеціаліста.

Annotation. *This article explores the ethical and deontological challenges in physical therapy practice when working with patients whose physical recovery is blocked by unresolved psychological trauma. Based on a clinical case analysis and a review of professional literature, the priority of the bio-psycho-social model over the outdated «repair» model is substantiated., and the ethical imperative for the physical therapist is emphasized: to timely recognize the limits of their own competence and refer the patient to a specialized professional.*

Сучасній фізичній терапії властиве все більше відсторонення від виключно біомедичної моделі до біопсихосоціальної моделі та підходу в роботі фізичного терапевта, за якого в лікуванні функціональних порушень обов'язково має бути врахована пов'язаність із психоемоційним станом пацієнта та його ставленням до хвороби. У такому контексті професійна діяльність фізичного терапевта передбачає не лише володіння функціональними навичками, але й розвиток компетентностей у сфері психології комунікації.

У розрізі доцільності переходу до біопсихосоціальної моделі детермінуючими факторами є випадки практики фізичних терапевтів зі набуває у роботі зі складними пацієнтами (особами з хронічними, прогресуючими захворюваннями, які заперечують (ігнорують діагноз, відчувають надмірну тривожність, страх, депресивні стани); (пацієнтами, що проявляють або, навпаки, надмірну вимогливість, або ж відмову від дотримання рекомендацій.

Такі психологічні бар'єри є значною перешкодою на шляху до якісної та повноцінної реабілітації. Відтак, контекст етичних детермінант професійної комунікації фізичного терапевта має виходити за межі суто фізичних вправ, а й передбачає вивчення психосоматичних передумов у конкретному клінічному випадку. Про розширення спектру професійної діяльності фізичного терапевта та відхід від формалістської моделі йдеться і норма—

Питання професійної підготовки майбутніх фізичних терапевтів, ерготерапевтів розкриті в наукових доробках О. Кий,

П. Ковальчук, І. Куковської, Л. Логуш, Р. Слухенської. Особливості комунікації фізичного терапевта у процесі надання реабілітаційних послуг стали об'єктом досліджень І. Мезенцевої, О. Павлович, В. Ярликової. До питання професійної етики різних фахівців професій типу «людина-людина», до якої належать і фізичні терапевти, зверталися у своїх пошуках Н. Беляєва, Г. Васянович, Я. Попович, Я. Свічкарьова.

Вище окреслене засвідчує актуальність нашої статті та доцільність розгляду піднятої проблеми.

Цілком солідарні в позиції з Р. Слухенською, П. Ковальчук щодо того, що сучасна система фізичної терапії пов'язується з поступовим переходом від традиційного лікувально-реабілітаційної моделі до діяльності у межах міждисциплінарної команди під час роботи з пацієнтом, при цьому спостерігається синергетичний ефект щодо відновлення за такою моделлю [2].

Майже будь-який фізичний терапевт у своїй практиці стикався з клінічним парадоксом: пацієнт із чітким діагнозом та ідеальним планом реабілітації, який, попри всі зусилля, не відновлюється. Фізіологічні процеси, як-от ріст кісткової тканини, «на паузі». Ця ситуація спонукає науковців і практиків до вирішення фундаментального етико-деонтологічного питання з побудовою гіпотези, що, бар'єр може знаходитися не у фізичному тілі, а в психіці пацієнта.

Для демонстрації такої гіпотези Яскравою ілюстрацією може слугувати випадок, з психотерапевтів. Зокрема, понад рік у пацієнта не зросталася кістки, які зазнали політравми, внаслідок чого пацієнт був прооперований 18 разів. Дії хірургів були вірними і чіткими з позицій фізіології, однак кістки не зросталися, через політравму психічну в людини. Тож, психотерапевткою було проведено сесію, за якої «тіло людини почало відтворювати послідовно в часі весь хід аварії, детально, включаючи звук переломів. Таке програвання дало змогу пацієнту подолати психотравмуючі фактори, що своєю чергою сприяло травм [3].

Окреслене засвідчує, ефективність та практико орієнтованість біопсихосоціальної моделі професійно-етичної комунікації фізичного терапевта з пацієнтом. Ігнорування психологічного контексту у комунікації з пацієнтом може спричинити порушення ключових принципів деонтології.

Таким чином, на основі аналізу клінічного випадку у статті доведено психологічну обумовленість відновлення фізичного

тіла пацієнта та наголошено на необхідності реалізації біопсихосоціальної моделі в професійній комунікації фізичного терапевта з пацієнтом, що довела свою ефективність та активно проваджується в практику підготовки майбутніх фахівців спеціальності «Фізична терапія та реабілітація».

Список використаних джерел

1. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 227 «Фізична терапія, ерготерапія» від 19 грудня 2018 року. № 3 1419. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-standartu-vishoyi-osviti-za-specialnistyu-227-fizichna-terapiya-ergoterapiya-dlya-pershogo-bakalavrskogo-rivnya-vishoyi-osviti>
2. Слухеньська Р.В., Ковальчук П.Є., Куковська І.Л., Логущ Л.Г., Маланий В.І. Міждисциплінарні принципи підготовки фахівців-реабілітологів. *Академічні візії*. № 28, 2024. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/919/839>
3. Griese L., Paquin R.S. A new lens for physical therapy: trauma-informed care. *Physical Therapy*. № 100 (7), 2020. 1276–1285.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПІСЛЯ ЧЕРЕПНО-МОЗКОВОЇ ТРАВМИ В ВІДНОВЛЮВАЛЬНИЙ ПЕРІОД

PHYSICAL THERAPY AFTER TRAIN INJURY DURING THE RECOVERY PERIOD

Давидова Сніжана Вікторівна

*II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-тл-рл,
спеціальність «Терапія та реабілітація»,*

*Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій
Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Клеценко Л.В., к.пед.н., доцент,
Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій
Університету «Україна».*

Анотація. Черепно-мозкові травми становлять до 45% всіх випадків травматичних ушкоджень у ранньому дитячому та підлітковому віці. Частота черепно-мозкових травм в останні роки значно зростає за рахунок збільшення частоти автомобільних, транспортних, побутових травм. Черепно-мозкові ушкодження розділяють на закриті, при яких зберігається цілісність кісток і твердої мозкової оболонки, і відкриті, які можуть бути непроникаючими при збереженні мозкової оболонки та проникаючими при її ушкодженні.

Annotation. Brain injuries account for up to 45% of all cases of traumatic injuries in early childhood and adolescence. The frequency of cra-

niocerebral injuries has increased significantly in recent years due to the increase in the frequency of automobile, transport, and household injuries. Craniocerebral injuries are divided into closed, in which the integrity of the bones and dura is preserved, and open, which can be non-penetrating when the meninge is preserved and penetrating when it is damaged.

Останнє десятиріччя характеризується невідпинним збільшенням травматизму практично серед всіх вікових груп населення, в тому числі дітей та підлітків (Педаченко Г. П., 2016; Поліщук М. Є., Верхоглядова Т. П., Лісовий А. С., Шевчук В. А., 2016).

Серед загальної кількості травм не менше 70% припадає на ушкодження обличчя і головного мозку (Гельман Ю. Є., Трошин В. М., Шишкін А. В., 2016; Бондаренко Є. С., Фрейдков В. І., 2018). За даними літератури, відмічається стабільна тенденція збільшення протягом останніх десяти років внутрішньочерепних і сполучених черепно-лицьових ушкоджень, уражень м'яких тканин обличчя у дитячого контингенту населення. Це обумовлює важливість та значення об'єктивної та обґрунтованої оцінки ступеня тяжкості названих травм (Кисельов В. П., 2015; Поліщук М. Є., Харченко В. Г., 2017; Лебедев Є. К., 2018; Орлов Ю. О., 2019). При цьому, домінуюче місце серед означених травм і в кількісному відношенні, і в складнощах експертної оцінки клінічного перебігу займають черепно-мозкові ушкодження, які за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я мають тенденцію до зростання до 2% за рік. Як свідчать дані вказаних вище публікацій, черепно-мозкова травма характеризується різноманітністю морфологічних та клінічних проявів.

Для повноцінного лікування пацієнтів із ЧМТ, окрім медикаментозної терапії та нейрохірургічного втручання вагомою та необхідною часткою ефективності успішного лікування та відновного процесу є фізична реабілітація. Доведено, що засоби фізичної реабілітації займають важливе місце в загальній структурі лікування та реабілітації осіб цієї нозології. Проблему лікування хворих при черепно-мозкових травмах та відновлення їх функціональної активності досліджували: Слесарчук Ю. В., Лук'янчук В. Д., Горошко О. М., Скоромець А. А., Боева Е. М., Гельфанд В. Б., Маламуд М. Д., Истратов В. Г., Курако Ю. Л., Букина В. В. та ін.

Реабілітація носить індивідуальний характер: розглядається складність травми пацієнта, його стан, враховується необхідний

або можливий рівень відновлення. Основна мета — це відновити функції мозку, сюди входить курс терапії, завдяки якому нормалізуються функції руху і мова, а також виробляються нові здібності замість втрачених, які допоможуть людині нормально жити і працювати в суспільстві. Реабілітаційне лікування при ЧМТ включає медикаментозну терапію, лікувальну фізкультуру, працетерапію.

Список використаних джерел

1. Бобков В.О. дифузне аксональне порушення головного мозку у хворих різних вікових груп : автореф.дис. на здобуття наук. ступ, кондид. мед. наук. : 14.01.05. «Нейрохірургія» / В.О. Бобков; НАМН України, Інст. нейрохірургії ім.акад. А.П. Ромаданова НАМН України. Київ, 2012. С. 21.

2. Гринів Ю.В. Особливості черепно-мозкової травми середнього та тяжкого ступеня в осіб старших вікових груп (Клініка, діагностика, прогнозування): Автореф. дис. ... конд. мед. наук : 14.01.05 / Ін-т. нейрохірургії ім. акад. А.П. Ромаданова. Київ, 2003. С. 21.

ОСОБЛИВОСТІ ПОКАЗНИКІВ ЛІПІДНОГО ОБМІНУ ПРИ ЖИРОВОМУ ГЕПАТОЗІ ПЕЧІНКИ FEATURES OF LIPID METABOLISM INDICATORS IN FETAL LIVER HEPATOSIS

Дольна Тетяна Василівна

*група МБ-24-1м-ibmt, спеціальність «Біологія та біохімія»,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Беспалова О.Я., к.б.н., доцент,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».*

Анотація. Жировий гепатоз печінки (неалкогольна жирова хвороба печінки) посідає провідне місце у структурі патології травної системи, характеризуючись значною поширеністю. В роботі приділяється увага імунорегуляторним механізмам у патогенезі захворювання, включаючи активацію клітинних ланок імунітету та формування хронічного низькоінтенсивного запалення, що сприяє прогресуванню стеатозу та розвитку фіброзу. Водночас складність патогенетичних процесів, брак доступних і чутливих методів ранньої діагностики, а також відмінності клінічного перебігу залежно від супутніх порушень створюють значні труднощі в оптимізації лікувально-діагностичних підходів.

Annotation. Fatty liver hepatitis (non-alcoholic fatty liver disease) occupies a leading place in the structure of digestive system pathology, characterized by significant prevalence. The work pays attention

to immunoregulatory mechanisms in the pathogenesis of the disease, including the activation of cellular immunity and the formation of chronic low-intensity inflammation, which contributes to the progression of steatosis and the development of fibrosis. At the same time, the complexity of pathogenetic processes, the lack of accessible and sensitive methods of early diagnosis, as well as differences in the clinical course depending on concomitant disorders create significant difficulties in optimizing therapeutic and diagnostic approaches.

Актуальність теми. На сьогодні неалкогольна жирова хвороба печінки (НАЖХП) визнається однією з найбільш актуальних медико-соціальних проблем сучасності та провідною патологією гепатобіліарної системи. Це захворювання демонструє тенденцію до неухильного прогресування у значної частини хворих, що супроводжується високою ймовірністю розвитку тяжких ускладнень — фіброзу, цирозу печінки та гепатоцелюлярної карциноми. Така ситуація спричиняє значний економічний тягар і підвищує потребу у спеціалізованих медичних ресурсах [1].

Поширення НАЖХП тісно пов'язане зі стрімким зростанням частоти ожиріння, метаболічного синдрому та цукрового діабету 2 типу в усьому світі. За результатами сучасних епідеміологічних досліджень, стеатоз печінки діагностується у 60–70% осіб з ожирінням, а при морбідному ожирінні — перевищує 90%, що підтверджує ключову роль метаболічних порушень у розвитку та прогресуванні захворювання [1,2]. У загальній популяції НАЖХП виявляється приблизно у чверті населення планети, а у США вона вже посіла перше місце серед причин хронічних захворювань печінки, охоплюючи 20–30% дорослих [3]. Зростання поширеності патології серед дітей і підлітків додатково підкреслює її глобальну значущість.

Сучасне уявлення про патогенез НАЖХП ґрунтується на мультифакторній концепції. Порушення системного енергетичного гомеостазу, надлишок ліпідів і вуглеводів, інсулінорезистентність, ліпотоксичність, оксидативний стрес, дисфункція мітохондрій, а також цитокіновий і адипокіновий дисбаланс виступають ключовими факторами, що зумовлюють накопичення жиру в гепатоцитах та ініціюють запально-фібротичні процеси. Важлива роль також належить змінам у складі кишкової мікробіоти, порушенню бар'єрної функції кишечника й активації місцевих імунних механізмів [4]. Незважаючи на знач-

ний прогрес у вивченні захворювання, багато патогенетичних аспектів залишаються недостатньо з'ясованими, що підкреслює необхідність подальших досліджень.

Мета роботи. Дослідити показники ліпідного обміну у пацієнтів з жировим гепатозом печінки

Результати досліджень. Аналіз показників ліпідного профілю у пацієнтів із жировим гепатозом печінки до початку терапії засвідчив наявність виражених порушень ліпідного обміну. Рівень загального холестерину в обох досліджуваних групах був статистично вищим порівняно з контрольною групою практично в 1,6 рази ($p \leq 0,05$). Отримані дані вказують на наявність гіперхолестеринемії, характерної для метаболічних змін, асоційованих із жировою інфільтрацією печінки.

Дослідження концентрації тригліцеридів також виявило достовірне їх підвищення у всіх пацієнтів із жировим гепатозом порівняно зі здоровими особами в 4,8 рази ($p \leq 0,05$). Такі зміни підтверджують порушення метаболізму ліпідів, що є ключовою ланкою патогенезу неалкогольної жирової хвороби печінки.

Відомо, що підвищення рівня тригліцеридів у сироватці крові виступає вагомим фактором кардіометаболічного ризику і часто передує формуванню стеатозу печінки. Сукупний аналіз концентрацій тригліцеридів і холестерину є важливим діагностичним інструментом для своєчасного виявлення і контролю прогресування жирової хвороби печінки.

Ліпопротеїди високої щільності (ЛПВЩ), що синтезуються гепатоцитами, відіграють протекторну роль у холестериновому обміні. Вони забезпечують зворотний транспорт холестерину від периферичних тканин до печінки для його подальшої утилізації і виведення з організму. Натомість дисбаланс між рівнями ЛПВЩ і ліпопротеїдів низької щільності (ЛПНЩ) сприяє порушенню регуляції клітинного холестерину, посилюючи розвиток стеатозу і метаболічних ускладнень.

Таким чином, виявлені зміни ліпідного профілю свідчать про високу атерогенність метаболічних порушень у пацієнтів із жировим гепатозом печінки, що потребує корекції з метою зниження ризику прогресування захворювання та пов'язаних із ним серцево-судинних ускладнень.

Висновки. У пацієнтів з жировим гепатозом печінки мало місце порушення показників ліпідного обміну, що проявлялося у збільшенні загального рівня холестерину в 1,6 рази, триглі-

перидів в 4,8 рази, ліпопротеїдів низької щільності в 1,5 рази при одночасному зменшенні рівня ліпопротеїдів високої щільності в 1,8 разів в порівнянні з контрольною групою.

Список використаних джерел

1. Younossi Z.M., Golabi P., Paik J.M., Henry A., Van Dongen C., Henry L. The global epidemiology of non-alcoholic fatty liver disease (NAFLD) and non-alcoholic steatohepatitis (NASH): a systematic review. *Hepatology*. 2023. Vol. 77, pp. 1335–1347. DOI: 10.1097/HEP.0000000000000004.
2. Riazzi K., Azhari H., Charette J.H., Underwood F.E., King J.A., Afshar E.E., et al. The prevalence and incidence of NAFLD worldwide: a systematic review and meta-analysis. *Lancet Gastroenterology & Hepatology*. 2022. Vol. 7, pp. 851–861. DOI: 10.1016/S2468-1253(22)00165-0.
3. Lin A., Roth H., Anyane-Yebo A., Rubin D.T. Prevalence of non-alcoholic fatty liver disease in patients with inflammatory bowel disease: A systematic review and meta-analysis. *Inflammatory Bowel Diseases*. 2021. Vol. 27, Issue 7, pp. 947–955. DOI: 10.1093/ibd/izab003
4. Le M.H., Le D.M., Baez T.C., Wu Y., Ito T., Lee E.Y., Lee K., Stave C.D., Henry L., Barnett S.D. Global incidence of non-alcoholic fatty liver disease: a systematic review and meta-analysis of 63 studies and 1 201 807 persons. *Journal of Hepatology*. 2023. Vol. 79, pp. 287–295. DOI: 10.1016/j.jhep.2023.03.040.

ТОЧКОВИЙ МАСАЖ ЯК МЕТОД ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ ХВОРИХ ТА ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ POINT MASSAGE AS A METHOD OF PHYSICAL THERAPY AND REHABILITATION OF PATIENTS AND PEOPLE WITH DISABILITIES

Д'якова Ірина Дмитрівна,

IV курс, група ФТ-23.2-1-zt спеціальність «Терапія та реабілітація»,

Житомирський економіко-гуманітарний інститут

Університету «Україна».

dyakovairina@ukr.net

Науковий керівник: Веснін А.В.,

доктор філософії з дисципліни 222 Медицина,

доцент кафедри соціально-реабілітаційних технологій,

Житомирський економіко-гуманітарний інститут

Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-1281-2902>

Artvesnin.kharkov@gmail.com

Анотація. Сучасні підходи до реабілітації ґрунтуються на принципах інклюзивності, які передбачають створення рівних можливостей для участі кожної людини у суспільному житті, незалежно

від наявності інвалідності або хронічних захворювань. У цьому контексті фізична терапія виступає ключовою складовою комплексного відновлення функціонального стану, що забезпечує зменшення больового синдрому, покращення рухових можливостей та підвищення якості життя. Одним із ефективних методів є точковий масаж, дія якого базується на рефлекторному впливі на біологічно активні точки та нейром'язову регуляцію тонусу [1, 2]. У роботі розглянуто методiku виконання точкового масажу та особливості його технічного забезпечення під час роботи з хворими та людьми з інвалідністю. Визначено, що дозований тиск на біологічно активні точки сприяє зниженню спастичності, нормалізації м'язової відповіді, покращенню мікроциркуляції та зменшенню інтенсивності больових відчуттів [3]. Застосування даного методу в комплексі фізичної терапії дозволяє розширити руховий потенціал пацієнта та підтримати його активну участь у повсякденній діяльності, що відповідає принципам «Rehabilitation 2030» та сучасним вимогам інклюзивної реабілітації.

Annotation. Modern approaches to rehabilitation are based on the principles of inclusivity, which ensure equal opportunities for every individual to participate in social life regardless of disability or chronic health conditions. In this context, physical therapy serves as a key component of comprehensive functional recovery, contributing to pain reduction, improvement in motor performance, and enhancement of overall quality of life. One of the effective methods used in this field is acupressure, which operates through reflex stimulation of biologically active points and neuromuscular regulation of muscle tone [1, 2]. The present work examines the technique of acupressure and the particular features of its practical application when working with patients and persons with disabilities. It has been established that controlled pressure applied to biologically active points helps reduce spasticity, normalize muscle responses, improve microcirculation, and decrease the intensity of pain sensations [3]. The integration of this method into a comprehensive physical therapy program expands the patient's motor potential and supports active involvement in daily functioning, aligning with the principles of «Rehabilitation 2030» and the modern standards of inclusive rehabilitation.

Вступ. Сучасні підходи до реабілітації людей з інвалідністю ґрунтуються на принципах інклюзії, що передбачають забезпечення умов для максимально можливої участі кожної особи в соціальному житті. Відповідно до глобальної ініціативи ВООЗ

«Rehabilitation 2030: A Call for Action», реабілітація розглядається як невід'ємна складова системи охорони здоров'я, спрямована не лише на зменшення функціональних порушень, але й на підтримку автономії та залучення людини до освітнього, трудового та соціального середовищ [4]. У цьому контексті фізична терапія є ключовою ланкою відновлення рухової активності та функціональної спроможності людини.

Проблема спастичності є поширеною серед людей з інвалідністю, особливо при дитячому церебральному паралічі, наслідках інсульту, черепно-мозкових травмах, захворюваннях та ураженнях спинного мозку. Спастичність обмежує амплітуду рухів, підвищує енергетичні витрати під час ходьби, ускладнює самообслуговування та веде до формування вторинних контрактур. Одним із ефективних методів фізичної терапії, який застосовується при спастичних розладах, больовому синдромі та обмеженні рухливості, є точковий масаж.

Мета роботи. Проаналізувати значення точкового масажу як методу фізичної терапії та реабілітації хворих та людей з інвалідністю у сучасних умовах, визначити його роль у зменшенні спастичності, больового синдрому та покращенні функціональної рухливості пацієнтів. Обґрунтувати доцільність застосування точкового масажу як складової комплексної програми реабілітації, що поєднає фізичні, медичні та соціальні заходи для досягнення максимальної відновної ефективності та підвищення якості життя осіб з обмеженими можливостями.

Матеріали та методи. Застосування точкового масажу сприяє розслабленню гіпертонусних м'язів, зниженню локальної ригідності тканин та відновленню більш природного рухового патерну [2]. Дія даного методу базується на впливі на біологічно активні точки (БАТ), що мають сегментарні й надсегментарні зв'язки з центральною та периферичною нервовою системою, м'язовою тканиною та внутрішніми органами [1]. Дозований тиск на біологічно активні точки покращує мікроциркуляцію у зоні впливу, активізує венозний та лімфатичний відтік, зменшує набряк та тиск на периферичні нервові закінчення, що в свою чергу знижує больові відчуття [3]. Згідно з сучасними нейрофізіологічними даними, стимуляція БАТ активує механізми сенсорної модуляції та гальмування передачі больових сигналів, а також впливає на регуляцію м'язового тону через зміну активності α - і γ -мотонейронів [5]. Таким чином, точковий

масаж не лише впливає на нервово-м'язовий компонент, але і має виражений трофічний ефект.

Результати та їх обговорення. Методика виконання точкового масажу передбачає повільне, поступове і контрольоване натискання пальцями або спеціальними аплікаторами протягом 30–120 секунд на певні точки з урахуванням чутливості та функціонального стану пацієнта. Надмірна сила або різкість тиску може спровокувати рефлекторне підвищення тону, тому важливою умовою є м'якість, стабільність та поступовість впливу [6]. Для підвищення ефективності процедури рекомендовано попереднє теплове прогрівання тканин, а також подальше використання лімфодренажних технік і кінезіотейпування з метою пролонгації отриманого результату.

Включення точкового масажу до комплексної програми фізичної терапії дозволяє розширити доступний руховий діапазон, покращити якість виконання повсякденних рухів, знизити вираженість больового синдрому та підвищити рівень самостійності людини в побуті. Важливим є й те, що метод не потребує складного обладнання і може бути адаптований до домашнього застосування за участі фізичного терапевта або навченого опікуна [7]. Це робить точковий масаж доступним, економічно раціональним і ефективним інструментом інклюзивної реабілітації, спрямованої на підвищення функціональної незалежності та соціальної участі людини.

Висновок. Таким чином, точковий масаж є доцільним компонентом фізичної терапії хворих та людей з інвалідністю, оскільки він впливає на ключові патогенетичні ланки спастичності та больового синдрому, покращує мікроциркуляцію і сприяє формуванню більш ефективних рухових навичок, що відповідає сучасним стандартам відновного лікування та принципам «Rehabilitation 2030».

Список використаних джерел

1. World Health Organization. Acupuncture: Review and Analysis of Reports on Controlled Clinical Trials. Geneva: WHO, 2002. 87 p.
2. Михайловська Н. С. Фізична реабілітація при захворюваннях та пошкодженнях нервової системи : навч.-метод. посіб. Київ : Медкнига, 2019. 260 с.
3. Chae Y., Acupressure-induced neuromuscular modulation: neurophysiological mechanisms and clinical implications. *Neuroscience Letters*. 2015. DOI: 10.1016/j.neulet.2015.07.024.

4. World Health Organization. Rehabilitation 2030: A Call for Action. Geneva: WHO, 2017. 25 p.
5. Travell J., Simons D. Myofascial Pain and Dysfunction: The Trigger Point Manual. 3rd ed. Philadelphia : Lippincott Williams & Wilkins, 2019. 1256 p.
6. Костюченко В. М. Масаж та його застосування в клінічній практиці. Київ: Здоров'я, 2017. 328 с.
7. МОЗ України. Організація фізичної терапії пацієнтів зі спастичними порушеннями : методичні рекомендації. Наказ МОЗ № 752, 2020.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ПЕРЕЛОМАХ ХРЕБТА У ВІДНОВЛЮВАЛЬНИЙ ПЕРІОД

PHYSICAL THERAPY FOR SPINE FRACTURES DURING THE RECOVERY PERIOD

Захарченко Олена Миколаївна

II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-тл-рл,
спеціальність «Терапія та реабілітація»,
Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій

Університету «Україна».

Науковий керівник: Вишар Є.В., ст. викладач,
Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій

Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0937-7042>

Анотація. Переломи хребта вважаються однією з найбільш серйозних травм, які можуть статися в житті абсолютно здорової людини. Це одна з найтяжчих ушкоджень опорно-рухового апарату. Заходи з реабілітації спрямовані на поліпшення працездатності та запобігання післяопераційним ускладненням. Збереження цілісності хребта гарантує нормальну функцію складних нервових зв'язків, які керуються спинним мозком та його елементами в організмі людини. Згідно з літературними даними, випадки перелому хребта зустрічаються від 1,7% до 17,7%.

Annotation. Spinal fractures are considered one of the most serious injuries that can happen in the life of a completely healthy person. This is one of the most severe injuries of the musculoskeletal system. Rehabilitation measures are aimed at improving work capacity and preventing postoperative complications. Maintaining the integrity of the spine guarantees the normal function of complex nerve connections that are controlled by the spinal cord and its elements in the human body. According to literature, cases of spinal fracture occur from 1.7% to 17.7%.

Компресійний перелом поперекового відділу хребта може призводити до ускладнення дихання. Спостерігається біль в області проекції пошкодженого хребця, який іноді віддає в живіт. Цей симптом зменшується у лежачому положенні і підсилюється при глибокому вдиху, кашлі, русі, ходьбі, а також в сидячому і стоячому положенні. У важких випадках або після численних переломів може виникати нудота, блювання, оніміння кінцівок і головний біль.

При огляді помічаються такі ознаки, як локальний набряк в області пошкодження, обмеження рухів, біль при пальпації і напруга м'язів. Патологічні переломи можуть проявлятися менш виразно, без різкого болю, і можуть бути малопомітними. Однак слід звертатися до лікаря, особливо коли з часом збільшується больовий синдром або виникає оніміння в ногах або руках. Компресійний перелом поперекового відділу хребта виявляється болем, що поширюється в кінцівки. Пошкодження нервових структур може призводити до відчуття оніміння або слабкості.

Для успішної ідентифікації компресійного перелому хребта рекомендується застосовувати наступні методи: рентгенографія (виконана в двох проекціях), комп'ютерна томографія (КТ) та мієлографія для оцінки стану спинного мозку на рівні пошкодження. Однак «золотим стандартом» у діагностиці є магнітно-резонансна томографія (МРТ).

Незважаючи на значний обсяг робіт із протидії травмам, кількість випадків перелому хребта в останнє десятиліття зростає. Понад половина таких травм супроводжується ушкодженням спинного мозку, що становить приблизно 20%. Згідно зі статистикою, смертність при переломах шийного відділу хребта становить 33,3%, грудного — 8,3%, поперекового — 6,2%.

Головна мета реабілітації полягає в максимальному відновленні втрачених можливостей організму. У випадках, коли це неможливо, виникає завдання часткового відновлення чи компенсації порушених функцій. Останнім часом спостерігається зростання серйозності травм, що може бути пов'язано з різними чинниками, такими як збільшення кількості транспорту, швидкість його руху та висотне будівництво. Проблема компенсації та відновлення функцій організму є однією з актуальних біологічних, психологічних та соціальних проблем, вирішення яких визначає успіх у відновленні особистого і соціального статусу хворих, зокрема, при ускладнених ушкодженнях хребта та

спинного мозку [1]. Хірурги, травматологи, ортопеди та фізичні терапевти завжди виявляли інтерес до використання лікувальної фізкультури як допоміжного засобу лікування. За досвідом, лікувальна фізкультура сприяє успішному функціональному відновленню після хірургічного втручання, запобігає післяопераційним ускладненням та сприяє скороченню термінів одужання пацієнтів.

Дієвими методами фізичної реабілітації пацієнта з компресійним переломом хребта є застосування терапевтичних вправ і чим раніше тим краще; лікувальний масаж з дотриманням методики та всіх технік; фізіотерапія: УВЧ, електрофорез, міостимуляція, парафіно-озокеритові сеанси, кінезотерапія на апараті Екзарта, карбоксітерапія, УФО, бальнеотерапія, магнітотерапія; гідрокінезотерапія, що позитивно впливає на процес реабілітації та робить його цікавішим; дієтотерапія як з основних ланок фізичної реабілітації будь-якого захворювання, адже завдяки правильному харчуванню можна покращити результат відновлення та життя загалом; працетерапія потрібна для того щоб пацієнт можливо навчився для себе щось нове та не забував своє старе. Ми в своєму дослідженні використовували ефективність застосування дії комплексної системи тренажерів David Spine Concept.

Список використаних джерел

1. Анатомія та фізіологія з патологією: підручник / [Я. І. Федонюк, К. С. Волков, В. Д. Волошин та ін.]; за ред. Я. І. Федонюка, В. Д. Волошина. Тернопіль : ТДМУ, 2018. С. 138–142; 203–205
2. Глоба О.П. Комплементарні методи діагностики і лікування болю і больових синдромів / UDC 001.1 The 14th International scientific and practical conference «International scientific innovations in human life» (August 4–6, 2022) Cognum Publishing House, Manchester, United Kingdom. 2022. 441 p. ISBN 978-92-9472-195-2

**ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПІСЛЯ ЧЕРЕПНО-МОЗКОВОЇ ТРАВМИ
У ГОСТРИЙ ПЕРІОД****PHYSICAL THERAPY AFTER TRAUMATIC BRAIN INJURY
IN THE ACUTE PERIOD***Зінченко Світлана Сергіївна**II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-тл-рл,
спеціальність «Терапія та реабілітація»,**Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій
Університету «Україна».**Науковий керівник: Вишар Є.В., ст. викладач,**Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій
Університету «Україна».**ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0937-7042>*

Анотація. *Актуальність черепно-мозкових травм представляють собою проблему охорони здоров'я та соціально-економічну. Дана патологія характеризується високим ризиком смертності та інвалідизації у молодому віці. Особи, які перенесли черепно-мозкову травму часто залишаються з когнітивними, емоційними та поведінковими змінами, що призводять до постійної втрати працездатності та психосоціальних труднощів. В даний час накопичено значну кількість інформаційних джерел які містяться в зарубіжних та в вітчизняних літературах. Багато авторів працювали над анатомією головного мозку та розкривали проблеми черепно-мозкової травми.*

Annotation. *The relevance of craniocerebral injuries is a health care and socio-economic problem. This pathology is characterized by a high risk of mortality and disability at a young age. Traumatic brain injury survivors are often left with cognitive, emotional, and behavioral changes that lead to permanent disability and psychosocial difficulties. Currently, a significant amount of information sources, which are contained in foreign and domestic literature, has been accumulated. Many authors worked on the anatomy of the brain and revealed the problems of brain injury.*

Черепно-мозкова травма представляє собою не тільки проблему охорони здоров'я, а й соціально-економічну. Дана патологія є причиною смерті та інвалідизації у молодому віці. Особи, які перенесли черепно-мозкову травму часто залишаються з когнітивними, емоційними та поведінковими змінами, що призводить до постійної втрати працездатності та психосоціальних труднощів.

В емоційній сфері в багатьох людей виникає депресія та тривога після отриманої травми. Когнітивні та емоційні наслідки після черепно-мозкових травм є неоднорідними. Щорічно статистика фіксує 200 випадків черепно-мозкових травм на 10000 населення. Половина всіх цих випадків травми голови виникає внаслідок ДТП.

За даним Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я (ВООЗ) за останні 10–15 років кількість випадків черепно-мозкових травм збільшилося в середньому на 2% щорічно. У структурі травматизму на частку черепно-мозкових травм припадає 2/3 смертельних випадків.

Тільки в Україні від цієї патології гинуть більше 11 тис потерпілих. З них 55% помирають на догоспітальному етапі та 41% — на госпітальному, ще перевищує госпітальний показник летальності в розвинених країнах більше ніж в 1,5 рази. Тому вдосконалення методів діагностики та пошук ефективних засобів лікування цієї патології входять до числа найважливіших завдань сучасної науки і практики.

Ефективність застосування методів фізичної терапії в стаціонарному період залишається ще повністю відкритою. Основна мета фізичної терапії — це повернути людину до нормально-го життя, суспільного, родинного, відновитися на роботі, навіть після лікування наслідки травми все одно позначаються ще.

Існують сучасні методи та курс фізичної терапії які дозволяють відновитися пацієнту навіть після найскладніших травм, особливо якщо травми призвели до інвалідності.

На даний час фізична терапія в осіб з черепно-мозковими травмами є досить актуальною і повністю не вивченою і залишається багато ще питань на рахунок цього захворювання. Принаймні у цей час коли на теренах нашої держави проходять бойові дії і з кожним днем кількість ЧМТ в осіб молодого і зрілого віку зростає з кожним днем.

Список використаних джерел

1. Altered functional connectivity in the motor network after traumatic brain injury /M. Kasahara, D. K. Menon, C. H. Salmond [et al.]. *Neurology*. 2010. Vol.75. P. 168—176.

2. American Occupational Therapy Association. Occupational therapy practice framework: domain and process (3rd edition). *American Journal of Occupational Therapy*. 2014;68(Suppl 1):S1-S48.

**ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ФІЗИЧНИХ ВПРАВ
ДЛЯ ПРОФІЛАКТИКИ СКОЛІОЗУ У ПІДЛІТКІВ
THE USE OF SPECIAL PHYSICAL EXERCISES
FOR THE PREVENTION OF SCOLIOSIS IN ADOLESCENTS**

Івахін Артем Геннадійович

II курс, група ФТ-24-1м-1ст,

спеціальність «Фізична терапія та реабілітація»,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: Шамич О.М., д.психол.н., професор,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Silkart83@gmail.com

Анотація. Сколіоз є однією з найпоширеніших патологій опорно-рухового апарату серед підлітків, що зумовлено малорухливим способом життя, тривалим перебуванням у вимушеній позі та недостатньою фізичною активністю. В умовах навчальних закладів проблема профілактики сколіозу набуває особливого значення, адже саме тут формується постава учнів і закладаються основи здорового способу життя. Науковці підкреслюють, що своєчасна профілактика порушень постави та регулярне виконання спеціальних фізичних вправ суттєво знижують ризик розвитку сколіозу в підлітковому віці [1; 2; 5]. В доповіді висвітлено роль спеціальних фізичних вправ у попередженні розвитку сколіозу серед підлітків. Проаналізовано основні причини виникнення сколіозу в підлітковому віці. Визначено значення фізичного виховання у профілактиці порушень постави. Наведені приклади спеціальних фізичних вправ, спрямовані на запобігання розвитку сколіозу. Обґрунтовано доцільність впровадження профілактичних заходів у навчальних закладах.

Annotation. Scoliosis is one of the most common musculoskeletal disorders among adolescents, primarily caused by a sedentary lifestyle, prolonged periods in constrained postures, and insufficient physical activity. In educational settings, the issue of scoliosis prevention is particularly important, as it is during this period that students' posture is formed and the foundations of a healthy lifestyle are established. Researchers emphasize that timely prevention of postural disorders and the regular implementation of specialized physical exercises significantly reduce the risk of developing scoliosis during adolescence [1; 2; 5]. This report highlights the role of specialized physical exercises in preventing the development of scoliosis among adolescents. The main causes of scoliosis in this age group are analyzed, and the significance of physical education in preventing pos-

tural disorders is determined. Examples of targeted physical exercises aimed at preventing scoliosis are provided, and the feasibility of implementing preventive measures within educational institutions is substantiated.

Вступ. Сколіоз є одним із найпоширеніших порушень опорно-рухового апарату серед підлітків, що негативно впливає на фізичний розвиток, працездатність та загальний стан здоров'я. Основними причинами виникнення сколіозу в цьому віці є тривале перебування у статичній позі, недостатня рухова активність, порушення режиму дня та неправильно організоване робоче місце школярів [2; 3].

Дослідники зазначають, що своєчасне впровадження профілактичних заходів, зокрема спеціально підібраних фізичних вправ, є ефективним засобом запобігання розвитку сколіотичних деформацій [1; 5]. У системі шкільного фізичного виховання особливе значення має цілеспрямована робота з формування правильної постави та зміцнення м'язового корсета учнів [4].

Метою показати роль спеціальних фізичних вправ у попередженні розвитку сколіозу серед підлітків.

Завданням дослідження є аналіз причин виникнення сколіозу в підлітковому віці, визначення ролі фізичного виховання у його профілактиці, добір спеціальних вправ та обґрунтування доцільності впровадження профілактичних заходів у навчальних закладах.

Результати дослідження. У ході дослідження проаналізовано основні причини виникнення сколіозу в підлітковому віці. Встановлено, що ключовими чинниками розвитку даної патології є тривале перебування учнів у статичній позі під час навчального процесу, недостатній рівень рухової активності, порушення постави при сидінні за партою та низький рівень обізнаності щодо профілактики захворювань хребта [2; 3].

Згідно з даними науковців, систематичне впровадження засобів фізичного виховання, спрямованих на формування правильної постави, є одним із найефективніших напрямів профілактики сколіозу в шкільному віці [1; 4]. До таких засобів належать не лише спеціально розроблені комплекси коригувальних вправ, а й раціональна організація уроків фізичної культури, використання елементів гімнастики для зміцнення м'язів тулуба, формування навичок правильної осанки під час сидіння й ходьби. Важливу роль відіграють також рухливі ігри,

вправи на координацію, дихальні вправи та вправи з предметами, що сприяють розвитку симетричності рухів і стабілізації положення хребта. Круцевич [4] зазначає, що систематичність, послідовність і поступове збільшення навантажень під контролем учителя фізичної культури забезпечують стійкий профілактичний ефект. Шевчук і Левчук [1] наголошують, що саме регулярне включення вправ для спини, черевного преса й плечового поясу у структуру шкільних занять сприяє зміцненню м'язового корсета та запобігає формуванню патологічних викривлень хребта. У процесі аналізу літературних джерел встановлено, що спеціальні фізичні вправи, які зміцнюють м'язи спини, черевного преса та плечового поясу, сприяють стабілізації хребта й формуванню правильної осанки [5].

До комплексу таких вправ належать: симетричні та асиметричні вправи для вирівнювання м'язового тону, дихальні вправи з акцентом на розвиток грудної клітки, елементи коригувальної гімнастики та вправи у положенні лежачи, які зменшують навантаження на хребет [1; 5]. Ефективність профілактики підвищується за умов систематичності занять, правильного підбору вправ відповідно до фізичного стану учнів та поєднання з раціонально організованим режимом дня [3; 4].

Висновки. Результати дослідження підтверджують, що сколіоз залишається актуальною медико-педагогічною проблемою підліткового віку, пов'язаною з недостатньою руховою активністю та недосконалістю умов навчального процесу [2; 3]. Проведений аналіз літератури засвідчив ефективність застосування засобів фізичного виховання для профілактики та корекції порушень постави [1; 4].

Регулярне виконання спеціально підібраних фізичних вправ сприяє зміцненню м'язового корсета, формуванню правильної постави та зниженню ризику розвитку сколіотичних деформацій [1; 5]. Важливо, щоб профілактична робота здійснювалася системно — у межах уроків фізичної культури, оздоровчих занять і позаурочної діяльності, з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів [3; 4].

Таким чином, впровадження комплексних профілактичних заходів у навчальних закладах має суттєве значення для збереження здоров'я школярів та попередження порушень постави у підлітковому віці.

Список використаних джерел

1. Шевчук О.М., Левчук І.С. Профілактика порушень постави у дітей шкільного віку засобами фізичного виховання. *Молодь і ринок*, 2021. № 4(192). С. 124–128.
2. Чередніченко Н.В. Особливості профілактики сколіозу серед підлітків у закладах загальної середньої освіти. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*, 2020. № 9(28). С. 56–60.
3. Гончаренко В.І. Фізичне виховання школярів: методика профілактики порушень постави. Харків : Основа, 2018. 180 с.
4. Круцевич Т.Ю. Теорія і методика фізичного виховання. Київ : Олімпійська література, 2019. 256 с.
5. Мартиненко С.П. Фізичні вправи у профілактиці сколіозу серед дітей шкільного віку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2022. № 4(120). С. 201–206.

**БІОЛОГІЧНЕ ОЧИЩЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ВОДИ
ПІДПРИЄМСТВ ГУМОАЗБЕСТОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ
МЕТОДОМ ФІТОРЕМЕДІАЦІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ РЯСКИ
*LEMNA MINOR***

**BIOLOGICAL DENITRIFICATION OF PROCESS WATER
FROM RUBBER PRODUCTION USING PHYTOREMEDIATION
WITH *LEMNA MINOR***

Кагадій Юрій Миколайович

магістратура, група МБ-24, спеціальність «Біологія»,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».
Науковий керівник: Тугай Т.І., д.б.н., професор, с.н.с.,
завідувач кафедри мікробіології, сучасних біотехнологій,
екології та імунології,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Анотація. У роботі досліджено ефективність біологічного очищення технологічної води після промивання вулканізованих гумових виробів методом фіторемерації із використанням водної рослини *Lemna minor*. Експериментальні дослідження проведено з використанням технологічної води після промивання виробів із синтетичного та натурального каучуків. Встановлено, що за концентрації біомаси *Lemna minor* 30 г/дм³ протягом 48 год вміст нітратів у воді після промивання виробів із натурального каучуку зменшується до 41,90 мг/дм³, що на 27,5% нижче від допустимого рівня (57,77 мг/дм³). Для води після промивання виробів із синтетичного каучуку спостерігалось лише незначне зниження концентрації

нітратів — на 3,8 та 7,0%. Отже, метод фітореMediaції з використанням *Lemna minor* є ефективним для очищення води після обробки натурального каучуку та може бути рекомендований до впровадження на підприємствах гумоазбестової промисловості.

Annotation. The theses summarize the results of research on the efficiency of biological denitrification of technological water generated during the washing of vulcanized rubber products made from natural and synthetic rubber. The study focuses on the application of phytoremediation using *Lemna minor*, a fast-growing aquatic plant with a high capacity for nutrient uptake. The experimental results demonstrate that *Lemna minor* effectively reduces nitrate concentrations in process water after washing natural-rubber products, achieving a decrease to 41.90 mg/dm³ at a biomass concentration of 30 g/dm³ over 48 hours. This value meets environmental discharge standards. In contrast, water contaminated during processing of synthetic rubber showed minimal nitrate reduction due to the presence of polymerisation by-products that inhibit plant growth. The findings confirm the feasibility of using phytoremediation as an environmentally friendly, low-cost method for treating nitrogen-containing industrial effluents from rubber-processing enterprises and highlight the need for further optimization of process parameters.

Підприємства гумоазбестової промисловості використовують у виробничому процесі велику кількість технологічної води, яка після контакту з каучуковими та вулканізаційними сумішами накопичує значні концентрації нітратів і нітритів. Більшість таких підприємств не мають локальних систем глибокої біологічної очистки, а нормативи водоканалів забороняють скид стічних вод із перевищенням встановлених показників. Це створює нагальну потребу у впровадженні технологій, які дозволяють знижувати вміст азотовмісних компонентів без значних економічних витрат і без утворення токсичних відходів.

Одним із перспективних напрямів є фітореMediaція — природоорієнтована технологія, що ґрунтується на здатності рослин вилучати та трансформувати забруднені речовини із водного середовища. Плаваючі рослини, зокрема ряска *Lemna minor*, характеризуються високим темпом росту, значною поглинальною поверхнею та здатністю ефективно акумулювати мінеральні форми азоту.

Відомо, що ряска може успішно використовуватися для очищення аграрних, побутових і промислових стічних вод від амо-

нійного та нітратного азоту. У літературі описані випадки глибокого очищення стоків тваринницьких підприємств, харчових виробництв, текстильної та фармацевтичної галузей. Проте інформація щодо використання фіторемедіації у гумоазбестовій промисловості практично відсутня.

У проведеному дослідженні визначено ефективність біологічного очищення від азотовмісних сполук технологічної води підприємства ТОВ «КИЇВГУМА». У воді після промивання вулканізованих виробів із синтетичного та натурального каучуку вміст нітратів становив 78,50 мг/дм³, що перевищує допустимий норматив (57,77 мг/дм³) на 35,9%. Це свідчить про необхідність попереднього очищення стоків перед їх відведенням у каналізаційну систему.

Методи та умови дослідження. Для очищення води використовували біомасу ряски *Letna minor* у концентраціях 15 та 30 г/дм³. Експеримент проводили за тривалості 12, 24 та 48 год при температурі 27 ± 2 °С. Ефективність оцінювали за зміною:

- концентрації нітратів (фотометричний метод),
- значення рН (електрометричний метод),
- сухого залишку (гравіметричний метод).

Було встановлено, що характер очищення залежить від типу каучуку, з якого виготовлений виріб, а також від концентрації біомаси та тривалості експозиції.

Основні результати. Для стоків після промивання виробів з натурального каучуку відмічено суттєве зниження вмісту нітратів. Так, при концентрації біомаси 30 г/дм³ за 48 год вміст нітратів зменшився до 41,90 мг/дм³, що на 27,5% нижче встановлених нормативів. Значення рН води також нормалізувалося, а сухий залишок знизився на 6,7–19,3%.

Натомість для стічної води після промивання виробів із синтетичного каучуку зниження концентрації нітратів було незначним і становило лише 3,8–7,0%. Це свідчить про інгібуючий вплив окремих компонентів синтетичного каучуку на ріст та метаболічну активність ряски.

Одним з можливих чинників є присутність акрилонітрилу — азотовмісної сполуки, що входить до складу синтетичного каучуку і може негативно впливати на життєдіяльність рослин.

Аналіз отриманих результатів. Отримані дані дозволяють стверджувати, що фіторемедіація є ефективною технологією очищення технологічної води після промивання натурального

каучуку. У випадку синтетичного каучуку метод потребує додаткової оптимізації, зокрема:

- попереднього розбавлення води,
- використання комбінованих біоагентів,
- підвищення температури або тривалості експозиції,
- застосування додаткових аеробних мікроорганізмів.

Загалом, фітореMediaція за допомогою *Lemna minor* має перспективи для впровадження у системи локального очищення стічних вод гумових виробництв, оскільки є маловитратною, екологічно безпечною та доступною технологією.

Висновки.

1. Доведено ефективність застосування *Lemna minor* для денітрифікації технологічної води гумового виробництва, особливо у випадку використання натурального каучуку.

2. Досягнуто нормативного рівня вмісту нітратів (41,90 мг/дм³) при концентрації ряски 30 г/дм³ і тривалості експозиції 48 год.

3. Встановлено низьку ефективність фітореMediaції води після промивання виробів із синтетичного каучуку, що потребує додаткових досліджень.

4. Рекомендовано оптимізувати параметри очищення для інтенсифікації денітрифікації.

Список використаних джерел

1. Андреева О. А. Біологічне очищення стічних вод від азотовмісних сполук. Proceedings of the 3rd International scientific and practical conference. Barcelona, Spain, 2024.

2. Андреева О. А. Біологічне очищення стічних вод як ключова складова біоекономіки. У: Зелена трансформація та стала біоекономіка. Київ: КНУТД, 2024.

3. Frontiers in Water. Phytoremediation efficiency of duckweed species... (2021).

4. КНД 211.1.2.008-94. Гідросфера. Правила контролю складу стічних вод.

5. КНД 211.1.0.009-94. Гідросфера. Відбір проб для визначення складу стічних вод.

6. ДСТУ EN 1262:2007. Визначення рН розчинів.

7. Методика гравіметричного визначення сухого залишку. НД 211.1.4.042-95.

8. Офіційні правила приймання стічних вод м. Бровари (2023).

9. Патентна інформація щодо технологій вулканізації каучуку.

10. ТОВ «КИЇВГУМА». Виробничі характеристики та технічна документація (внутрішні дані).

**ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ
ОСІБ ПРАЦЕЗДАТНОГО ВІКУ ПІСЛЯ АМПУТАЦІЇ
ВЕРХНЬОЇ КІНЦІВКИ НА РІВНІ ПЛЕЧА**

**FEATURES OF PHYSICAL THERAPY
FOR PEOPLE OF WORKING AGE AFTER AMPUTATION
OF THE UPPER LIMB AT THE SHOULDER LEVEL**

Клеценко Людмила Василівна

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти,

Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0092-381X>

Анотація. У доповіді наведено основні особливості фізичної терапії осіб працездатного віку після ампутації верхньої кінцівки на рівні плеча. Фізична терапія для таких осіб базується на принципах індивідуалізації, систематичності та поетапного підходу. Програма реабілітації повинна бути адаптована до функціонального стану конкретного пацієнта, його потреб та цілей. Особливостями фізичної терапії є профілактика контрактур плечового суглоба, зміцнення залишкової м'язової маси, покращення рухової активності, розвиток компенсаторних механізмів, підготовка протезів та формування нових рухових навичок. Саме така фізична терапія сприятиме поверненню до активного соціального та професійного життя пацієнтів.

Annotation. The report presents the main features of physical therapy for persons of working age after amputation of the upper limb at the level of the shoulder. Physical therapy for such individuals is based on the principles of individualization, systematicity, and a step-by-step approach. The rehabilitation program must be adapted to the functional state of a specific patient, his needs and goals. Features of physical therapy are the prevention of contractures of the shoulder joint, strengthening of residual muscle mass, improvement of motor activity, development of compensatory mechanisms, preparation of prostheses and formation of new motor skills. Such physical therapy will contribute to the return to the active social and professional life of patients.

Ампутація верхньої кінцівки на рівні плеча є однією з найскладніших форм втрати кінцівки, яка суттєво впливає на функціональний стан людини, її психологічний стан, здатність до самообслуговування та праці. У людей працездатного віку така

травма часто викликає глибоку соціальну та професійну дезадаптацію, що вимагає комплексного підходу до реабілітації, зокрема, використання фізичної терапії як основного компонента процесу відновлення.

Фізична терапія після ампутації на рівні плеча повинна бути спрямована на вирішення кількох ключових проблем: профілактика контрактур плечового суглоба, зміцнення залишкової м'язової маси, покращення рухової активності, розвиток компенсаторних механізмів, підготовка протезів та формування нових рухових навичок. Особливу увагу слід приділяти підтримці балансу м'язів тулуба та неушкодженої кінцівки, оскільки це сприяє зменшенню функціонального перевантаження та запобіганню вторинним ускладненням, таким як порушення постави або біль у шії та спині.

У працездатному віці значна увага приділяється відновленню здатності виконувати професійну діяльність. Фізична терапія на цьому етапі включає специфічні вправи, спрямовані на розвиток координації, витривалості та навичок, необхідних у повсякденному та трудовому житті. Важливим компонентом є навчання пацієнта користуванню протезом (за наявності), адаптація до нових умов експлуатації та подолання психоемоційних бар'єрів, пов'язаних з втратою кінцівки.

Загалом, теоретична основа фізичної терапії для осіб після ампутації верхньої кінцівки на рівні плеча базується на принципах індивідуалізації, систематичності та поетапного підходу. Програма фізичної терапії повинна бути адаптована до функціонального стану конкретного пацієнта, його потреб та цілей, враховуючи можливість повернення до активного соціального та професійного життя.

Список використаних джерел

1. Беспаленко А.А. Алгоритм реабілітації військовослужбовців з ампутацією кінцівок на основі мультипрофесійного та індивідуального підходу / Беспаленко А.А., Щеглюк О.І., Кіх А.Ю., Бур'янов О.А. *Український журнал військової медицини*. 2020. Т. 1. — № 1. — С. 64–72.
2. Білий В.Я. Еволюція поглядів та розвиток системи лікувально-евакуаційного забезпечення військ — уроки для Збройних Сил України / Білий В.Я., Верба А.В., Жаховський В.О. *Медичне забезпечення антитерористичної операції: науково-організаційні та медико-соціальні аспекти*: зб. наук. пр. К. : Пріоритети. 2016. С. 60–76.
3. Фізична терапія при порушенні діяльності опорно-рухового апарату : навч. посібн. / А. М. Сіговський. Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2022. 183 с.

**МЕТОДИКА КОРЕКЦІЇ ПОРУШЕНЬ ПОСТАВИ ЯК ЗАСІБ
ПІДВИЩЕННЯ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ ШКОЛЯРІВ****METHODS OF POSTURE CORRECTION AS A MEANS
OF INCREASING STUDENTS' WORKING CAPACITY**

Клокол Руслан Васильович

*IV курс, група ФТ-23.2-1, спеціальність «Терапія та реабілітація»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Холодова О.С., ст. викладач,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
ruslanklokol@gmail.com*

Анотація. У тезах розглянуто проблему формування та корекції постави у школярів молодшого шкільного віку. Визначено основні причини виникнення порушень постави, серед яких низький рівень рухової активності, неправильна організація робочого місця, статичне навантаження під час навчання. Обґрунтовано доцільність застосування фізичних вправ як ефективного засобу профілактики та відновлення правильної постави. Подано результати дослідження, які підтверджують позитивний вплив систематичних занять на м'язовий тонус, координацію рухів і працездатність дітей.

Annotation. The paper examines the issue of posture formation and correction in primary school children. The main causes of posture disorders are identified, including low physical activity, improper workspace organization, and prolonged static loads during learning. The use of physical exercises is substantiated as an effective means of preventing and correcting posture disorders. The study results confirm the positive influence of regular exercises on muscle tone, coordination, and students' working capacity.

Проблема формування правильної постави у дітей молодшого шкільного віку є актуальною в сучасних умовах, оскільки збільшення навчального навантаження та малорухливий спосіб життя призводять до функціональних порушень опорно-рухового апарату. За статистикою, понад 70% школярів мають ті чи інші відхилення у поставі. Наслідками є не лише естетичні дефекти, а й зниження працездатності, порушення дихання, кровообігу та координації рухів. Тому своєчасна профілактика і корекція постави є важливою складовою фізичного виховання школярів.

Правильна постава забезпечує гармонійну взаємодію між опорно-руховим апаратом, нервовою та м'язовою системами.

На її формування впливають біологічні, соціальні та психо-емоційні чинники: спадковість, рівень фізичної активності, організація навчального середовища, відповідність меблів зросту дитини, а також емоційний стан. Найпоширенішими видами порушень є сутулість, кругла спина, плоска спина, а також сколіотична постава, яка проявляється асиметрією плечей і лопаток.

Мета дослідження полягала у теоретичному обґрунтуванні та практичному підтвердженні ефективності методики фізичних вправ для корекції порушень постави школярів і підвищення їх працездатності.

У процесі дослідження використовувалися методи аналізу літератури, педагогічне спостереження, тестування фізичного стану, а також порівняльний аналіз результатів до і після впровадження програми.

Характеристика та структура занять. Згідно з розробленою методикою, основним засобом корекції є спеціально підібрані фізичні вправи, спрямовані на зміцнення м'язового корсету, розвиток координації, формування правильної постави та підвищення витривалості. До комплексу увійшли такі вправи:

«Човник» — для зміцнення м'язів спини;

«Ластівка» — формує відчуття рівноваги і контролю положення тіла;

Піднімання тулуба лежачи на животі — активізує розгиначі хребта;

Вправи біля стіни — для відновлення симетрії плечей і лопаток;

Ходьба з книжкою на голові — для вироблення вертикальної постави;

Дихальні вправи — сприяють нормалізації тонуусу м'язів грудної клітки.

Кожне заняття тривало 30–35 хвилин і складалося з трьох частин:

1. Підготовча (5–10 хв) — легка розминка, дихальні вправи.

2. Основна (15–20 хв) — виконання комплексу вправ на зміцнення м'язів спини, черевного пресу, плечового поясу.

3. Заключна (5 хв) — розслаблення, розтягування, відновлення дихання.

Особлива увага приділялася правильній техніці виконання, симетрії рухів та контролю положення хребта. Заняття проводилися тричі на тиждень упродовж чотирьох тижнів.

Результати впровадження методики: після завершення курсу спостерігалися позитивні зміни у досліджуваного школяра:

1. асиметрія плечей зменшилася з 1,5 см до 0,5 см;
2. лопатки стали більш симетричними;
3. покращився м'язовий тонус спини і пресу;
4. знизилась швидкість настання втоми під час занять;
5. покращилась концентрація уваги і загальна працездатність.

Крім фізичних змін, дитина почала усвідомлено контролювати свою поставу в повсякденному житті: при ходьбі, сидінні за партою та виконанні домашніх завдань.

Отримані результати доводять ефективність систематичних занять фізичними вправами у профілактиці та корекції порушень постави.

Висновки. Результати дослідження підтвердили ефективність використання методики фізичних вправ у процесі корекції порушень постави школярів.

Регулярне виконання вправ зміцнює м'язовий корсет, нормалізує тонус спини, формує правильні рухові навички та сприяє підвищенню працездатності.

Запропонована методика є простою, безпечною і може бути використана у шкільній практиці, на уроках фізичної культури, у групах лікувальної фізкультури та вдома під контролем батьків.

Список використаних джерел

1. Брехова А.М. *Фізична терапія дітей молодшого шкільного віку при порушеннях постави*. Харків, 2022.
2. Давибіда Н.О. *Теоретичні засади профілактики порушень постави у дітей*. Тернопіль, 2023.
3. Лук'янчук В.Л. *Підвищення ефективності фізичного виховання молодших школярів*. Київ, 2022.
4. Васильчук Г.В. *Корекція порушень сагітального профілю постави у процесі фізичного виховання*. Ужгород, 2024.
5. Валецька Р.О. *Корекція порушень постави засобами лікувальної фізичної культури*. Львів, 2013.
6. *Фізіологія фізично культури та спорту : посібник* / Олеся Холодова. Університет «Україна», 2025. 228 с.

ЗАГАЛЬНІ ТА ЛОКАЛЬНІ НАСЛІДКИ ВПЛИВУ ФІЗИЧНИХ НАВАНТАЖЕНЬ НА ОРГАНІЗМ ЛЮДИНИ

GENERAL AND LOCAL CONSEQUENCES OF THE INFLUENCE OF PHYSICAL STRESS ON THE HUMAN ORGANISM

Колядич Оксана Іванівна

старший викладач кафедри фізичної терапії,
ерготерапії та фізичного виховання,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-4304-923X>

Анотація. Фізична активність має значні переваги для здоров'я тіла та розуму. Постійна фізична активність сприяє якісному функціонуванню фізіологічних систем організму та збереженню відмінного стану здоров'я. Дозовані фізичні навантаження сприяють запобіганню та лікуванню багатьох захворювань. Регулярні фізичні навантаження зменшують наслідки депресії та тривоги. Свідомо фізична активність покращує навички мислення, навчання та прийняття рішень.

Annotation. Physical activity has significant benefits for the health of the body and mind. Regular physical activity contributes to the high-quality functioning of the body's physiological systems and the maintenance of excellent health. Moderate physical activity contributes to the prevention and treatment of many diseases. Regular physical activity reduces the effects of depression and anxiety. Conscious physical activity improves thinking, learning and decision-making skills.

Загальний ефект регулярних занять фізичними вправами призводить до ряду позитивних наслідків:

- підвищення стійкості ЦНС: у стані спокою у тренуваних осіб відзначається дещо знижена збудливість нервової системи; під час роботи підвищуються можливості досягнення підвищеної збудливості та збільшується лабільність периферичної нервової системи;

- зміни в опорно-руховому апараті: збільшується маса та обсяг скелетних м'язів, покращується їх кровопостачання, зміцнюються сухожилки та зв'язковий апарат суглобів і т. п.;

- економізації функцій окремих органів та кровообігу в цілому; у поліпшенні складу крові тощо;

— зменшення витрати енергії у стані спокою: через ефективне залучення всіх функцій загальні витрата енергії у тренуваного організму нижчі, ніж у нетренованого, на 10–15%;

— суттєве зменшення періоду відновлення після фізичного навантаження будь-якої інтенсивності.

Як правило, підвищення загальної тренуваності до фізичних навантажень має і неспецифічний ефект — підвищення стійкості організму до дії несприятливих факторів зовнішнього середовища (стресових ситуацій, високих та низьких температур, травм та інфекційних захворювань).

У той же час тривале використання граничних тренувальних навантажень, що особливо часто трапляється у спорті, може призвести до протилежного ефекту — пригнічення імунітету та підвищення сприйнятливості до інфекційних захворювань.

Локальний ефект в системі крові: підвищення тренуваності, що є невід'ємною частиною загального, пов'язаний із зростанням функціональних можливостей окремих фізіологічних систем.

Зміни у складі крові. Регуляція складу крові залежить від цілого ряду факторів, на які може впливати людина: повноцінне харчування, перебування на свіжому повітрі, регулярні фізичні навантаження та ін. При регулярних заняттях фізичними вправами в крові збільшується кількість еритроцитів (при короткочасній інтенсивній роботі — за рахунок виходу еритроцитів з «кров'яних депо»; при тривалому інтенсивному навантаженні — за рахунок посилення функцій кровотворних органів. Підвищується вміст гемоглобіну в одиниці об'єму крові, відповідно збільшується киснева ємність крові, що посилює її киснево-транспортну можливість.

В роботі серцево-судинної системи також спостерігаються значні зміни. Навіть у спокої серце виконує величезну роботу. Під впливом фізичного навантаження розширюються межі його можливостей, і воно пристосовується до перекидання набагато більшої кількості крові, ніж це може зробити серце нетренованої людини. Працюючи з підвищеним навантаженням при виконанні активних фізичних вправ, серце неминуче само тренується, тому що в цьому випадку через коронарні судини покращується живлення самого серцевого м'яза, збільшується його маса, змінюються розміри та функціональні можливості.

Показниками працездатності серця є частота пульсу, артеріальний тиск, систолічний об'єм крові, хвилинний об'єм крові.

Найбільш простим та інформативним показником роботи серцево-судинної системи є пульс.

Пульс — хвиля коливань, що розповсюджується по еластичних стінках артерій в результаті гідродинамічного удару порції крові, що викидається в аорту під великим тиском при скороченні лівого шлуночка. Частота пульсу відповідає частоті скорочень серця (ЧСС) і становить у середньому 60–80 скорочень за хвилину. Регулярні фізичні навантаження викликають сповільнення пульсу у стані спокою за рахунок збільшення фази відпочинку (розслаблення) серцевого м'яза. Гранична ЧСС у тренуваних людей при фізичному навантаженні становить 200–220 скорочень за хвилину. Нетреноване серце такої частоти досягти не може, що обмежує його можливості у стресових ситуаціях.

Робота системи дихання, що посилюється при м'язовій діяльності, оцінюється частотою дихання, легеневою вентиляцією, життєвою ємністю легень, споживанням кисню, кисневим боргом та іншими показниками. В організмі людини є спеціальні механізми, які автоматично керують диханням. Навіть у несвідомому стані процес дихання не припиняється. Головним регулятором дихання є дихальний центр, розташований у довгастому мозку.

У стані спокою дихання відбувається ритмічно, причому тимчасове співвідношення вдиху та видиху приблизно дорівнює 1:2. При виконанні роботи частота та ритм дихання можуть змінюватись в залежності від ритму руху. Але дихання людини може бути різним залежно від обставин. У той же час людина може свідомо певною мірою керувати своїм диханням: затримка, зміна частоти і глибини, тобто. змінювати окремі параметри.

Частота дихання (зміна вдиху та видиху та дихальної паузи) у спокої становить 16–20 циклів. При фізичній роботі частота дихання збільшується в середньому у 2–4 рази. З почастишанням дихання неминуче зменшується його глибина, змінюються й окремі показники ефективності дихання.

У практиці змагань у циклічних видах спорту спостерігається частота дихання 40–80 циклів за хвилину, що забезпечує найбільшу величину споживання кисню.

Регулярні фізичні навантаження збільшують міцність кісткової тканини, підвищують еластичність м'язових сухожилків і зв'язок, збільшують вироблення внутрішньосуглобової (синовіальної) рідини. Все це сприяє зростанню амплітуди рухів. Помітні зміни відбуваються і в скелетних м'язах. За рахунок збіль-

шення кількості та потовщення м'язових волокон відбувається зростання силових показників м'язів. У спортсменів і в тих, хто не займається фізичними вправами, вони істотно різняться.

При регулярних та дозованих фізичних навантаженнях збільшується здатність організму відкладати у м'язах і печінці запас вуглеводів у вигляді глікогену і тим самим покращувати так зване тканинне дихання. Це підвищує його потенційні можливості прояву як фізичної, так і розумової працездатності.

**ЛІКУВАЛЬНЕ ПЛАВАННЯ ЯК ЗАСІБ
ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ СКОЛІОТИЧНОЇ ХВОРОБИ
У ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ
THERAPEUTIC SWIMMING AS A MEASURE
OF PHYSICAL THERAPY OF SCOLIOTIC DISEASE
IN CHILDREN OF MIDDLE SCHOOL AGE**

Коренівська Оксана Михайлівна

*II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-тл-рл,
спеціальність «Терапія та реабілітація»,*

*Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій
Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Клеценко Л.В., к.пед.н., доцент,
Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій
Університету «Україна».*

Анотація. На підставі теоретичного огляду встановлено, що сколіоз являє собою прогресуюче захворювання, що характеризується дугоподібним викривленням хребта у фронтальній площині і скручуванням хребців навколо вертикальної осі. Головна відмінність сколіозу від порушень постави у фронтальній площині — наявність осі хребців. Крім деформації хребта при сколіозі спостерігається деформація таза і грудної клітки. Ці негативні зміни призводять до порушення діяльності серцево-судинної, дихальної систем, шлунково-кишкового тракту і багатьох інших життєво важливих систем організму хворого. Встановлено, що фізична реабілітація хворих, які страждають на сколіоз, носить комплексний характер. Комплекс консервативного лікування сколіозу включає лікувальну гімнастику, масаж, лікувальне плавання, методи ортопедичної корекції, електростимуляцію, щадний руховий режим, що забезпечує обмеження навантажень на хребет. За необхідності призначається традиційна медикаментозна терапія, дієта.

Annotation. *Based on a theoretical review, it was established that scoliosis is a progressive disease characterized by arcuate curvature of the spine in the frontal plane and twisting of the vertebrae around the vertical axis. The main difference between scoliosis and posture disorders in the frontal plane is the presence of a vertebral axis. In addition to the deformation of the spine, scoliosis also causes deformation of the pelvis and chest. These negative changes lead to disruption of the cardiovascular, respiratory systems, gastrointestinal tract and many other vital systems of the patient's body. It has been established that physical rehabilitation of patients suffering from scoliosis is complex in nature. The complex of conservative treatment of scoliosis includes therapeutic gymnastics, massage, therapeutic swimming, methods of orthopedic correction, electrical stimulation, a gentle movement regime that ensures limitation of loads on the spine. If necessary, traditional drug therapy and diet are prescribed.*

Проблема розвитку деформацій хребта та їх лікування залишається однією із найскладніших проблем ортопедії і вертебрології. Значимість захворювань хребта для суспільства дуже велика і визначається, з одного боку, їх поширеністю, з іншого, високою тимчасовою та стійкою втратою працездатності. Дослідження останніх років свідчать про те, що багато захворювань є результатом складної інтеграції пато- і саногенетичних реакцій організму, адаптивної перебудови діяльності його різних функціональних систем, формування багаторівневих компенсаторних процесів. Проте у деяких випадках адаптація організму до дії несприятливого чинника може бути причиною формування таких реакцій, комплекс яких відбивається у вигляді самостійного захворювання. Повною мірою ця проблема характерна для патології хребетного стовпа, що проявляється у вигляді сколіозу, і надана патологія в сучасному уявленні — це не симптом деякого захворювання, а поліетіологічна хвороба, що характеризується визначеним симптомокомплексом.

Сколіоз — це захворювання опорно-рухового апарату, що характеризується викривленням хребта у фронтальній (боковій) площині з поворотом хребців (торсія) навколо своєї вертикальної осі, що призводить до функціональних порушень у роботі органів грудної клітки. Сколіоз є найбільш поширеним видом деформації опорно-рухового апарату. Зазвичай це захворювання вражає дітей і підлітків. Характерна особливість цієї деформації — схильність до прогресування, що тісно пов'язана з рос-

том та віком дитини. Кожна четверта дитина в Україні має порушення постави, у 5–6 осіб з тисячі це сколіоз. В школярів у віці від 10 до 15 років порушення постави виявляють в 94% випадків. Сьогодні, коли телевізор і комп'ютер поступово витісняють спорт з життя дітей, а в школі вчителі через велику завантаженість не звертають особливої уваги на те, як сидить дитина за партою, дослідження цієї проблеми є особливо актуальним. Незважаючи на досягнуті за останні 10–15 років успіхи в ранній діагностиці й лікуванні цієї патології, відсоток прогресування захворювання залишається досить високим.

Проаналізувавши відповідну літературу щодо виявлення сколіозу в дітей, ми дійшли висновку, що ця деформація — одне з найбільш частих захворювань опорно-рухового апарату, яке має тенденцію до прогресування і досягає вищого ступеня до закінчення зростання дитячого організму. Вирішення наукової проблеми започатковано в роботах Л. Бородіна й Р. Назарової, Б. Іваськіва та В. Трифонюка й ін. авторів. Цьому напряму дослідження також присвячені роботи таких авторів: Л. Войчишина, Н. Грейда, О. Пешкова, Б.Онопрієнка та ін. З огляду на прогресування хвороби необхідно шукати нових шляхів поліпшення стану дітей, а саме — вдосконалювати програму корекції постави у дітей зі сколіозом. Вибір сучасних ефективних засобів у процесі розробки тактики консервативного лікування сколіозу сьогодні є одним із актуальних завдань. Коригуючий вплив лікувального плавання базується на відсутності впливу гравітаційних сил, в результаті чого відбувається рефлекторне розслаблення м'язово-зв'язкового апарату. Загальнозміцнююча дія вправ досягається за рахунок їх виконання з опором, що чиниться водним середовищем, забезпечуючи при цьому підтримку рівня силових здатностей м'язів спини, черевного преса, плечового пояса. Оздоровчий ефект полягає в підвищенні рівня функціонального стану серцево-судинної та дихальної систем, а також загартовуючим впливом водного середовища на організм. Обраний напрям дослідження відповідає темі науково-дослідної роботи кафедри фізичної реабілітації та фізичного виховання Полтавського інституту економіки і права.

Список використаних джерел

1. Бубела О. Ю. 700 вправ для формування правильної постави : навч.-метод. посібник. Л. : Українські технології, 2002. 164 с.

2. Войчишин Л. Корекція і профілактика порушень постави у підлітків засобами фізичної реабілітації. *Молода спортивна наука України* : зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. Л., 2009. Вип. 13, т. 3. С. 35–39.

3. Герасименко В.В. Корекція порушень постави і сколіозів першого та другого ступенів у дітей та підлітків / В.В. Герасименко, В.С. Коноплицький. *Вісник наукових досліджень Тернопільського державного медичного університету ім. І.Я. Горбачевського*. 2006. № 3. С. 30–31.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ПЕРЕЛОМІ СТЕГНОВОЇ КІСТКИ У ГОСТРИЙ ПЕРІОД

PHYSICAL THERAPY FOR FEMALE FRACTURE IN THE ACUTE PERIOD

Крисанова Олена Іванівна

II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-тл-рл,
спеціальність «Терапія та реабілітація»,
Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій

Університету «Україна».

Науковий керівник: Вишар Є.В., ст. викладач,

Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій
Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0937-7042>

Анотація. Проведено огляд літературних джерел, проаналізовано особливості існуючих технологій фізичної терапії у людей похилого віку після остеосинтезу шийки стегна за допомогою гама-цвяха, механізми виникнення, симптоми, класифікація переломів шийки стегна а також показання та протипоказання до остеосинтезу, сучасні методи діагностики. Описано новітні підходи до фізичної терапії людей похилого віку після остеосинтезу шийки стегна за допомогою гама-цвяха. Надано характеристику основних засобів і методів фізичної терапії хворих після остеосинтезу шийки стегна за допомогою гама-цвяха.

Annotation. A review of literary sources was carried out, the features of existing technologies of physical therapy in the elderly after osteosynthesis of the femoral neck with the help of a gamma nail, mechanisms of occurrence, symptoms, classification of fractures of the femoral neck, as well as indications and contraindications for osteosynthesis, modern diagnostic methods were analyzed. The latest approaches to physical therapy of the elderly after osteosynthesis of the femoral neck using a gamma nail are described. A description of the main means and methods of physical therapy for patients after osteosynthesis of the femoral neck using a gamma nail is provided.

Щороку в Україні більше 100000 людей отримують переломів кісток нижніх кінцівок. Напротязі 2012–2014 року показники травматизму серед населення літнього віку склали 492 випадок на 10 тис. осіб. В цьому ряду особливе місце зайняли травматичні переломи стегнової кістки, які складають до 10% всіх травматичних пошкоджень опорно-рухової системи. Переломи стегнової кістки є причиною здобуття інвалідності в 7,7–29% випадків, а в межах від 5,5 до 49,6% випадків стають причиною летальних випадків.

Переломи проксимального відділу стегнової кістки становлять 71%, діафізарні переломи — 15,4%, дистального відділу — до 17,5% від переломів іншої локалізації.

За даними В.П. Охотського зі співавторами переломи проксимального відділу стегнової кістки становлять 18% у структурі травм опорно-рухової системи, серед них 55% становить переломи шийки стегна.

За останні десять років відмічаються якісні зміни лікувальних технологій, впровадженням в лікувальну терапію нових методик до остеосинтезу, застосування великої кількості металоконструкцій, які весь час зростають у використанні.

Порівняльний аналіз отриманих результатів фізичної терапії травм нижніх кінцівок напротязі останніх 10–15 років свідчить про те, що такий показник, як, наприклад, отримання інвалідності після перелому стегнової кістки становить від 14 до 30% і при цьому цей показник не зменшується.

Всі ці факти мають ряд питань не тільки в площині вдосконалення лікувально-діагностичного процесу, але і в вивченні причин ускладнень, що виникають через незадовільні результати. Ускладнення у вигляді незрощень, контрактур після хірургічного втручання, асептичних некрозів голівки стегнової кістки після перелому шийки й остеосинтезу, тощо пов'язують з порушенням кровообігу в кістковій тканині.

Як показує аналіз літературних джерел відновлення людей після остеосинтезу шийки стегна триває декілька місяців. Тому фізична терапія є невід'ємною складовою післяопераційного процесу відновлення після остеосинтезу шийки стегна. Водночас більшість теоретиків окреслюють лише загальні питання фізичної терапії та рекомендують кінезіотерапії в умовах стаціонару. Практичні рекомендації передбачають орієнтовні комплекси фізичних вправ, які можна застосовувати для

такого контингенту пацієнтів. Для вирішення реабілітаційних завдань відсутній диференційний підхід із застосуванням сучасних новітніх технологій. Стає зрозумілим, що розроблення програми фізичної терапії людей після остеосинтезу шийки стегна в післяопераційному періоді є актуальною проблемою сучасної травматології та ортопедії.

Список використаних джерел

1. Бабова І.К. Організація відновлювального лікування хворих після ендопротезування кульшового суглоба у відділенні реабілітації. *Медична реабілітація, курортологія, фізіотерапія: науково-практичний журнал*. 2014. № 1. С. 54–57.

2. Бойчук Т.В. Основи діагностичних досліджень у фізичній реабілітації / Т.В. Бойчук, М.Г. Голубева, О.С. Левандовський, Л.І.Войчишин. Львів : ТЗоВ «Західноукраїнський консалтинговий центр», 2010. 239 с.

РОЛЬ ІМУНОГЛОБУЛІНУ А В РОЗВИТКУ ЗАПАЛЬНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ ГЛОТКИ

THE ROLE OF IMMUNOGLOBULIN A IN THE DEVELOPMENT OF INFLAMMATORY DISEASES OF THE PHARYNX

Кузьменко Віталій Михайлович

група МБ-24-1м-ibmt, спеціальність «Біологія та біохімія»,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: Беспалова О.Я., к.б.н., доцент,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

Анотація. Проблема запальних захворювань глотки, зокрема хронічного тонзиліту, нині виходить за межі суто оториноларингологічної чи терапевтичної практики. Все частіше для її комплексного вирішення залучаються фахівці з клінічної імунології та алергології. Це зумовлено тим, що збільшується частка пацієнтів із затяжним або рецидивуючим перебігом захворювання, а ефективність стандартних схем лікування з використанням антибактеріальних і протизапальних засобів залишається недостатньою. Така ситуація підкреслює важливість розгляду механізмів порушення імунної відповіді як ключової ланки патогенезу та підтримання хронічного запалення лімфоїдних структур глоткового кільця. У представленій роботі розглянуто сучасні уявлення про особливості імунної відповіді при хронічних захворюваннях лімфоїдних структур глотки, визначено роль клітинного й гумораль-

ного імунітету у прогресуванні патологічного процесу та обґрунтовано необхідність комплексного підходу до терапії, для відновлення місцевих захисних механізмів.

Annotation. *The problem of inflammatory diseases of the pharynx, in particular chronic tonsillitis, now goes beyond the boundaries of purely otorhinolaryngological or therapeutic practice. More and more often, specialists in clinical immunology and allergology are involved in its comprehensive solution. This is due to the fact that the proportion of patients with a protracted or recurrent course of the disease is increasing, and the effectiveness of standard treatment regimens using antibacterial and anti-inflammatory drugs remains insufficient. This situation emphasizes the importance of considering the mechanisms of immune response disorders as a key link in the pathogenesis and maintenance of chronic inflammation of the lymphoid structures of the pharyngeal ring. The presented work considers modern ideas about the features of the immune response in chronic diseases of the lymphoid structures of the pharynx, determines the role of cellular and humoral immunity in the progression of the pathological process and justifies the need for a comprehensive approach to therapy to restore local protective mechanisms.*

Актуальність теми. Гострий тонзиліт є запальним процесом лімфоїдних утворень глотки, при якому активуються імунопатологічні реакції як у системі місцевого захисту, так і на рівні всього організму. Запальні хвороби глотки належать до найбільш поширених патологій верхніх дихальних шляхів і складають близько 30% серед усіх звернень із респіраторною симптоматикою. Вони виявляються у різних вікових групах та можуть виступати як проявом самостійного патологічного процесу, так і компонентом іншої соматичної чи інфекційної хвороби [1, 2].

Глотка, як початковий відділ респіраторного тракту, виконує життєво важливі функції: забезпечує транспорт повітря, його зволоження, зігрівання та очищення завдяки широкій площі контакту повітряного потоку зі слизовою оболонкою. Порушення цих процесів одразу відображається на загальному стані здоров'я та якості життя пацієнта [3].

Важливе місце в імунологічному захисті належить лімфоїдному кільцю глотки (кільцю Пирогова—Вальдейєра), яке є першою імунною лінією оборони проти інфекційних агентів, що потрапляють у дихальні шляхи. Лімфоїдні структури глотки беруть участь у формуванні як місцевих, так і системних

механізмів імунної відповіді. Запальні процеси в цій ділянці супроводжуються типовими клінічними проявами: болем у горлі, дискомфортом, сухістю, відчуттям стороннього тіла, що суттєво обмежує повсякденну активність [4].

Сучасна клінічна практика вказує на зростання кількості випадків затяжного та рецидивуючого перебігу тонзиліту, що зумовлює необхідність ширшого залучення імунологів та алергологів до його діагностики й терапії. Недостатня ефективність стандартних підходів, насамперед монотерапії системними антибіотиками, свідчить про потребу глибшого розуміння ролі імунної системи в розвитку і підтриманні хронічного запалення.

Етіологічний спектр тонзиліту є різноманітним: окрім бактерій, важливу роль відіграють віруси, гриби, а також мікробні біоплівки, що значно ускладнюють лікування. Безконтрольне застосування антибактеріальних засобів нерідко є не лише недоцільним, але й шкідливим, оскільки сприяє формуванню антибіотикорезистентності мікроорганізмів, розвитку дисбіозу, алергічних реакцій та медикаментозно-індукованих імунодефіцитних станів [5].

У зв'язку з цим зростає клінічна значущість раціонального місцевого лікування фарингіальної патології, а також цілеспрямованої корекції виявлених порушень імунітету — як гуморального, так і клітинного. Актуальним напрямом досліджень є визначення імунологічних маркерів, що дозволяють уточнити характер запалення та індивідуалізувати терапевтичні стратегії.

Мета роботи: дослідити рівень імуноглобуліну А у ротовій рідині хворих гострим тонзилітом

Результати досліджень. Гострий тонзиліт є інфекційно-запальним процесом, що супроводжується формуванням імунопатологічних реакцій як на місцевому рівні, так і в системному імунітеті. Різноманіття клінічних форм та перебіг захворювань глотки (запальних і дистрофічно-запальних) зумовлює неоднорідність імунних порушень, які визначають частоту рецидивів, тяжкість симптомів та ризик ускладнень.

Однією з ключових ланок локального захисту є склад білкових компонентів ротової рідини. Слина містить ті ж білкові фракції, що й плазма крові (зокрема альбумін і різні класи імуноглобулінів), проте їх співвідношення суттєво відрізняється. Центральне місце у формуванні мукозального захисту займає секреторний IgA (sIgA), основна частка якого синтезується

плазматичними клітинами привушних залоз за участю епітеліальних клітин, що продукують секреторний компонент.

Завдяки своїм антиадгезивним властивостям sIgA перешкоджає фіксації патогенних мікроорганізмів і токсинів на слизовому епітелії, а також нейтралізує потенційно шкідливі ксенобіотики. Саме тому він є провідним імуноглобуліном у слині та індикатором ефективності місцевих захисних механізмів.

Під час загострення запальних процесів у ротоглотці, особливо при гострому тонзиліті, спостерігається зниження концентрації sIgA, що свідчить про виснаження або дискоординацію місцевого імунітету. Такий дефіцит створює сприятливі умови для рецидивів інфекції, збільшує тривалість запалення й інтенсивність клінічних проявів. Тому визначення рівня sIgA у ротовій рідині є цінним діагностичним критерієм при оцінці мукозального імунного захисту.

Результати проведених досліджень підтвердили, що у пацієнтів із гострим тонзилітом рівень sIgA в ротовій рідині був вірогідно знижений порівняно з контрольною групою майже у 1,8 раза ($p < 0,05$), що вказує на декомпенсацію локальних імунних реакцій та порушення імунологічного гомеостазу.

Водночас у слині присутні й інші класи імуноглобулінів. Так, підвищення рівня неспецифічного IgA, що надходить у секрет шляхом трансудації крізь ушкоджений епітелій, відображає інтенсивність запальної реакції. Встановлено, що у хворих на гострий тонзиліт концентрація IgA у ротовій рідині була збільшена у 1,9 раза порівняно з нормою ($p < 0,05$), що є характерним проявом гострої фази запалення.

Таким чином, гострий тонзиліт супроводжується значними змінами у гуморальній ланці місцевого імунітету: зниженням рівня секреторного IgA та компенсаторним підвищенням трансудованого IgA. Ці зміни узгоджуються з активним деструктивно-запальним процесом у слизовій оболонці глотки й можуть використовуватися для оцінки тяжкості патології та прогнозування перебігу захворювання.

Висновки. У пацієнтів з гострим тонзилітом мало місце дисфункція гуморальної ланки імунної системи, що відображалось дисбалансом рівня імуноглобулінів, характеризуючи розвиток активності запального процесу. Гострий тонзиліт супроводжується змінами стану імунних механізмів захисту ротової порожнини, що проявляється місцевим дисбалансом імуноглобулінів.

Список використаних джерел

1. Van Gool A., Donia A., Williams M., Lichtfuss-Görnandt A., et al. Novel findings on the development and immunological functions of human palatine tonsils. *Nature Immunology*. 2024. Vol. 25. DOI:10.1038/s41590-023-01502-4
2. Kostić M., et al. Analysis of tonsil tissues from patients diagnosed with recurrent tonsillitis. *Frontiers in Surgery*. 2022. Vol. 9. DOI: 10.3389/fsurg.2022.9774359.
3. Tynitovska O. Modern views on the tonsillar problem: the function of Waldeyer's ring and its role in local and humoral immunity. *Věda a Perspektivy*. 2022. № 9(16), pp. 432–438
4. Morandini R., et al. Treatment of recurrent acute tonsillitis — a systematic review and evidence-based recommendations. *Frontiers in Surgery*. 2023. Vol. 10. DOI:10.3389/fsurg.2023.1221932.
5. Baumjohann D., Moll M. Harnessing the potential of immune organoids: human tonsil/adenoid tissue-based ex vivo models for B and T cell responses. *EMBO Reports*. 2025. DOI:10.1038/s44321-025-00193-8.

**ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ПЕРЕЛОМІ РЕБЕР
У ГОСТРИЙ ПЕРІОД
PHYSICAL THERAPY FOR RIB FRACTURE
IN THE ACUTE PERIOD**

Куниця Ірина Романівна

II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-тл-рл,

спеціальність «Терапія та реабілітація»,

Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій

Університету «Україна».

Науковий керівник: Клеценко Л.В., к.пед.н., доцент,

Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій

Університету «Україна».

Анотація. Черепно-мозкові травми становлять до 45% всіх випадків травматичних ушкоджень у ранньому дитячому та підлітковому віці. Частота черепно-мозкових травм в останні роки значно зростає за рахунок збільшення частоти автомобільних, транспортних, побутових травм. Черепно-мозкові ушкодження розділяють на закриті, при яких зберігається цілісність кісток і твердої мозкової оболонки, і відкриті, які можуть бути непроникаючими при збереженні мозкової оболонки та проникаючими при її ушкодженні.

Annotation. Brain injuries account for up to 45% of all cases of traumatic injuries in early childhood and adolescence. The frequency of craniocerebral injuries has increased significantly in recent years due to the

increase in the frequency of automobile, transport, and household injuries. Craniocerebral injuries are divided into closed, in which the integrity of the bones and dura is preserved, and open, which can be non-penetrating when the meninge is preserved and penetrating when it is damaged.

На сьогоднішній день переломи хребта є серйозними і, на жаль, нерідкими травмами, здатними не тільки призвести до інвалідності, а й стати причиною летального результату хворого. Одним із поширених їх різновидів є компресійний перелом хребців грудного відділу. Серед усіх переломів хребта ними припадає близько 40%.

Грудний відділ хребта представлений дванадцятьма хребцями середньої величини, що поступово збільшується [24]. Останній грудний хребець — найбільший у цьому відділі, проте це робить його більш стійким до деформацій. Компресійні переломи можуть виникати у будь-якому з них. Для них типове «сплющування» тіл хребців, внаслідок чого передня частина набуває форми клину.

Основною причиною виникнення компресійних переломів прийнято вважати остеопороз. Для цього захворювання типовий дефіцит кальцію, що призводить до поступового зменшення міцності кісток. Вони стають пухкими, і навіть незначне навантаження може призвести до утворення тріщин, руйнування або сплющування хребця. Найчастіше подібне відбувається при піднятті важких предметів або різкому русі. Але часом навіть чхання чи спуск сходами може спровокувати деформацію хребця грудного відділу.

Однак компресійні переломи можуть виникати у здорових людей, з нормальним рівнем кальцію, в результаті падіння на спину з висоти, у тому числі в побуті; дорожньо-транспортних пригод; пірнання у водоймах з нерівним дном; ударів по спині в ділянці грудного відділу хребта; падіння на спину важких предметів.

Крім остеопорозу, існує низка інших захворювань, які сприяють підвищеній ламкості кісток та підвищують ризик настання перелому хребта. Це:

- доброякісні та злоякісні пухлини хребта та прилеглих тканин;
- утворення метастаз у хребті при локалізації злоякісного новоутворення в іншому органі;
- туберкульоз кісток.

Відновлення працездатності постраждалих при компресійному переломі грудного відділу хребта може бути досягнуто лише за умови застосування комплексу лікувальних заходів, спрямованих на поліпшення функціональних можливостей організму. Найбільшу відновну здатність у зв'язку з потужним патогенетичним характером на функції різних систем і органів має комплекс фізичних засобів реабілітації, що включає фізичні вправи, лікувальний масаж, фізіотерапевтичні процедури.

Переломи в грудному відділі хребта потребують особливого догляду щодо профілактики. Переломи в грудному відділі хребта вимагають особливого догляду в плані профілактики. Щоб запобігти пролежням, спину і сідниці пацієнта обробляють камфорним спиртом, водночас здійснюють погладжування і розтиральні рухи. Якщо не завершився підгострий період, проводиться масаж нижніх кінцівок, а також сегментарно-рефлекторний масаж паравертебральних зон грудних та поперекових сегментів, особливо корисний масаж у теплій воді. Далі використовують розминання у поєднанні з погладжуваннями та потряхуванням м'язів спини, а також сідниць. Лікування завершують загальним масажем.

Список використаних джерел

1. Кобелев С. Фізична реабілітація осіб з травмою грудного та поперекового відділів хребта і спинного мозку: метод. посібник. Львів : ПП Со-рока Т.Б., 2005. 88 с.

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ПАЦІЄНТІВ ІЗ МНОЖИННИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ OMPREHENSIVE APPROACH TO PHYSICAL THERAPY FOR PATIENTS WITH MULTIPLE CONDITIONS

Купріяненко Анжела Василівна
старший викладач,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1719-5169>

Анотація. *Мультихворобність (multimorbidity) — поширене явище, що створює додаткові виклики в реабілітації. У статті розглядаються ключові принципи комплексного підходу до фізичної терапії для пацієнтів із двома й більше хронічними станами: від оцінки та постановки цілей до комбінованих втручань (фізичні вправи, самоменеджмент, харчування, координація лікування). На-*

водяться практичні рекомендації для фізіотерапевтів і мультидисциплінарних команд, приклади програм та бар'єри для впровадження. Підкреслюється необхідність індивідуалізації, безпеки та міжпрофесійної співпраці.

Annotation. *Multimorbidity is a common condition that poses additional challenges for rehabilitation. This article examines the key principles of a comprehensive approach to physical therapy for patients with two or more chronic conditions — from assessment and goal-setting to combined interventions such as physical exercise, self-management, nutrition, and coordinated care. Practical recommendations are provided for physical therapists and multidisciplinary teams, along with examples of program models and common implementation barriers. The importance of individualization, safety, and interprofessional collaboration is emphasized.*

Мультихворобність, за визначенням, — наявність двох або більше довготривалих захворювань у одного пацієнта. Її поширеність зростає у світі через старіння населення й погіршення факторів ризику, і вона вже зачіпає значну частину дорослого населення. Пацієнти з мультихворобністю мають гірший функціональний стан, нижчу якість життя та підвищену потребу у реабілітації порівняно з пацієнтами з одиничними захворюваннями. Це ставить завдання щодо адаптації традиційних протоколів фізичної терапії до складних, перехресних клінічних сценаріїв.

Визначення цілей комплексного підходу. Комплексний підхід у реабілітації при мультихворобності означає:

- фокус на функції й якості життя, а не виключно на одній хворобі;
- індивідуалізацію програми з урахуванням пріоритетів пацієнта;
- координацію між спеціалістами (лікарі, фізіотерапевти, дієтологи, фармакологи, медсестри, психологи);
- поєднання фізичної активності з освітою, самоменеджментом та супровідними втручаннями (харчування, оптимізація ліків).

Ці принципи сформульовані в настановах і клінічних оглядах як основу безпечної й ефективної допомоги при мультихворобності.

Оцінка має бути системною й багатовимірною:

Медична історія захворювань. Список діагнозів, поточні ліки (особлива увага до поліфармакотерапії), загострення та госпіталізації.

Функціональна оцінка. Тести витривалості (6-хвилинний тест), сила (ручний динамометр або функціональні тести), ходьба (швидкість), баланс та оцінки повсякденної активності (ADL/IADL).

Оцінка ризиків і безпеки. Кардіореспіраторні обмеження, ризик падінь, декомпенсації при поєднанні серцево-судинних/метаболічних/дихальних хвороб.

Психосоціальна оцінка. Депресія, тривога, соціальна підтримка, мотивація та бар'єри для участі в програмі.

Пріоритети пацієнта. Визначення, що для пацієнта важливіше: зменшення болю, підвищення мобільності, повернення до роботи чи самостійності.

Безпека і адаптація при конкретних поєднаннях захворювань.

Серцева недостатність + артрит: помірна інтенсивність, контроль симптомів СН, уникнення надмірного навантаження на суглоби (водна терапія корисна).

Діабет + хронічне болісне захворювання: контролювати глікемію при аеробному навантаженні, планувати прийоми їжі, уникати інтенсивного навантаження при автономній нейропатії.

Хронічні респіраторні хвороби + ожиріння: поєднувати дихальні вправи, поступове аеробне навантаження та програму зниження маси тіла.

Немає «універсального рецепта», тому ключ — оцінка ризиків і поступова адаптація. Для багатьох поєднань існують дослідження, які підтверджують безпеку та ефективність адаптованих програм вправ. Фізична терапія є ключовою у лікуванні багатьох захворювань, оскільки допомагає відновити та підтримати рухову функцію, функціональну спроможність та якість життя пацієнта. Вона застосовує різноманітні методи, включаючи вправи, масаж, мануальну та фізіотерапію, для досягнення мети — повернути людину до повноцінного життя та працездатності.

Основні функції та цілі фізичної терапії при множинних захворюваннях:

Оцінка та діагностика: Фізичні терапевти проводять обстеження, тестування та визначають функціональний стан пацієнта, виявляючи рухові порушення та прогнозуючи можливості їх усунення.

Відновлення рухової функції: За допомогою спеціально підібраних програм фізичної терапії відновлюється рухова активність, покращується координація, баланс і сила.

Покращення функціональної спроможності: Мета — повернути людину до максимально повноцінного життя, що включає здатність виконувати щоденні завдання та зберігати працездатність.

Індивідуальний підхід: Складаються та виконуються індивідуальні програми реабілітації, які враховують специфічні потреби та стан кожного пацієнта.

Комплексний вплив: Фізична терапія включає різноманітні методики, такі як лікувальна фізкультура (ЛФК), масаж, мануальна терапія, а також фізіотерапевтичні процедури, як-от лазерна, магніто- та ультразвукова терапія.

Комплексний підхід до фізичної терапії пацієнтів із множинними захворюваннями — це не просто «більше вправ», а поєднання оцінки, персоналізації, координації, освіти та супроводу. Наразі зростає кількість доказів, що структуровані програми вправ у поєднанні з навчанням та супутньою підтримкою є безпечними та ефективними для покращення функції та якості життя в цієї групи пацієнтів. Подальші дослідження мають визначити ефективність реабілітаційних вправ визначає, наскільки успішно пацієнт відновлює фізичні функції після травм чи захворювань. для різних комбінацій захворювань. Тим часом практичні настанови та мультидисциплінарна координація — наші головні інструменти.

МЕДИЧНА, ФІЗИЧНА ТА СПОРТИВНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

MEDICAL, PHYSICAL AND SPORTS REHABILITATION OF PEOPLE WITH DISABILITIES

Курята Тетяна Вікторівна

магістратура, спеціальність ДЗ «Менеджмент»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Анотація. В представленому матеріалі розглянуто особливості медичної, спортивної та фізичної реабілітації. Визначено необхідність та доцільність проведення зазначених видів реабілітації в умовах повномасштабного вторгнення. Ідентифіковано алгоритм здійснення спортивної реабілітації ветеранів війни. Наведено приклад застосування спортивної реабілітації в київському

регіоні та надано основні характеристики психологічної підтримки та соціальної адаптації учасників бойових дій.

Annotation. *The presented material considers the features of medical, sports and physical rehabilitation. The necessity and expediency of carrying out the specified types of rehabilitation in conditions of full-scale invasion are determined. The algorithm for carrying out sports rehabilitation of war veterans is identified. An example of the application of sports rehabilitation in the Kyiv region is given and the main characteristics of psychological support and social adaptation of combatants are provided.*

Сучасні реалії України визначили нові пріоритети в роботі з особами, які отримали інвалідність унаслідок бойових дій. Одним із найефективніших напрямів відновлення фізичного, психологічного та соціального статусу ветеранів є спортивна реабілітація.

Фізична активність є не лише складовою відновного лікування, а й важливим фактором соціальної інтеграції, психологічної стабілізації та формування позитивної самооцінки людини з інвалідністю.

Однією з ключових тенденцій сучасного інклюзивного суспільства є інтеграція людей з інвалідністю у всі сфери життєдіяльності, зокрема у сферу фізичної культури і спорту. Участь у спортивній діяльності сприяє підвищенню рівня адаптаційних можливостей організму, покращенню психоемоційного стану, розвитку комунікативних навичок і соціальної активності.

Позитивний вплив занять спортом полягає у підвищенні рівня самоідентифікації, формуванні почуття впевненості та відновленні соціального статусу людини з інвалідністю. Водночас залишається актуальною потреба у розширенні мережі спеціалізованих реабілітаційних програм, підготовці кадрів з інклюзивного та паралімпійського спорту, а також у міжвідомчій співпраці між медичними, освітніми та спортивними структурами.

Завданнями дослідження було:

- проаналізувати роль фізичної культури у процесі реабілітації ветеранів війни;
- розкрити методiku спортивної реабілітації на прикладі ампфутболу;
- визначити особливості психологічної підтримки та соціальної адаптації ветеранів.

Проаналізуємо типову методику спортивної реабілітації ветеранів війни, яка складається з двох основних розділів:

1. Загальні положення. Методика спортивної реабілітації ветеранів базується на принципах індивідуалізації, поступовості навантажень, поєднання фізичних і психоемоційних методів впливу. Її мета — не лише відновлення функціональних можливостей організму, а й формування мотивації до активного способу життя, підвищення самооцінки та психологічної стійкості.

2. Основні етапи реабілітації:

1. Медико-біологічний етап — оцінка фізичного стану, визначення рівня функціональних обмежень, складання індивідуальної програми.

2. Фізкультурно-оздоровчий етап — адаптивна фізкультура, тренування базових рухових навичок, відновлення координації, балансу, витривалості.

3. Спортивно-ігровий етап — залучення до колективних видів спорту, розвиток командної взаємодії, формування відчуття успіху.

4. Змагально-мотиваційний етап — участь у турнірах і чемпіонатах, що сприяє соціальній інтеграції та відновленню психологічної рівноваги.

Приклад застосування — команда з ампфутболу «Буревій». Команда «Буревій» створена на базі Київського регіонального центру «Інваспорт» та є унікальним прикладом інклюзивного підходу до спортивної реабілітації. До складу команди входять ветерани з ампутацією кінцівок, серед яких — як чоловіки, так і жінки. Вони проходять систематичні тренування, спрямовані на розвиток сили, координації, швидкісно-силових якостей і командної взаємодії. Підготовка проводиться за індивідуальними програмами під наглядом тренерів, реабілітологів і психологів. Особлива увага приділяється профілактиці перевантажень, формуванню правильної техніки пересування на милицях, відновленню стабільності кульшових суглобів та м'язового корсету.

Психологічна підтримка та соціальна адаптація ветеранів. Психологічна допомога є невід'ємною складовою спортивної реабілітації. Робота психологів центру спрямована на:

- подолання посттравматичного стресового розладу (ПТСР);
- відновлення самооцінки та внутрішньої мотивації;
- формування позитивного образу тіла після ампутації;
- розвиток навичок комунікації та командної взаємодії.

Жінки-ветерани, які беруть участь у спортивних заходах, часто демонструють швидшу емоційну стабілізацію завдяки високому рівню групної підтримки. Для чоловіків-ветеранів участь у спортивній діяльності стає способом відновлення почуття сили, гідності та лідерства.

Заняття спортом допомагають учасникам швидше адаптуватися до цивільного життя: відновлюється соціальна активність, зростає рівень комунікації, формується відчуття спільноти та належності до команди.

Таким чином, досвід Київського регіонального центру «Інваспорт» підтверджує, що фізична культура та спорт є ефективними засобами комплексної реабілітації ветеранів війни. Методика спортивної реабілітації, зокрема через заняття ампфутболом, допомагає не лише фізичному відновленню, а й психологічній рівновазі, соціальній адаптації та поверненню до повноцінного життя.

Участь у спортивній діяльності сприяє формуванню активної життєвої позиції, розвитку мотивації до самовдосконалення та інтеграції у суспільство.

Фізична культура і спорт виступають ефективними засобами медичної, фізичної та соціальної реабілітації осіб з інвалідністю. Важливо продовжувати розвиток подібних програм, розширювати міжрегіональну співпрацю та забезпечувати належну державну підтримку ініціатив у сфері інклюзивного спорту.

КОМПЛЕКСНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЛЮДЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ COMPREHENSIVE REHABILITATION FOR PEOPLE WITH MUSCULOSKELETAL DISORDERS

Лапинська Галина Іванівна

*IV курс, група ЗМН-22-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

lapinskagalina3@gmail.com

Науковий керівник: Шаповал М.О.,

ст. викладач кафедри фінансів та обліку,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Анотація. *Порушення опорно-рухового апарату (ОРА) є провідною причиною інвалідності у світі. У роботі описані медичні, фізичні, психологічні та соціальні заходи. Основні методи: кінезоте-*

рапія, механотерапія, масаж, фізіотерапія, ортези та протези. Розглянуть теоретичні основи, етапи та методики з акцентом на індивідуальні програми та мультидисциплінарність.

Annotation. Disorders of the musculoskeletal system (MSS) are a leading cause of disability worldwide. The work describes medical, physical, psychological, and social measures. Main methods: kinesitherapy, mechanotherapy, massage, physiotherapy, orthoses, and prostheses. Theoretical foundations, stages, and methods are considered with an emphasis on individualized programs and multidisciplinary.

Реабілітація — це процес, який допомагає відновити здоров'я, функціональний стан і працездатність, які були порушені через хвороби, травми або соціальні фактори. За даними ВООЗ, реабілітація включає в себе заходи, що допомагають людям з функціональними обмеженнями адаптуватися до нових умов життя в суспільстві. Для таких патологій, як остеохондроз, сколіоз, ампутації, травми хребта та нервово-м'язові захворювання, важливо використовувати комплексний підхід, що включає медичну, психологічну, педагогічну, фізичну, професійну, трудову, спортивну та соціально-побутову реабілітацію.

Комплексна реабілітація людей з порушеннями ОРА є важливим аспектом сучасної медицини. За даними ВООЗ, близько 1,71 мільярда людей у світі страждають від м'язово-скелетних захворювань, які є основною причиною інвалідності, причому біль у нижній частині спини є головним фактором у 160 країнах. В Україні, де війна та промислові травми лише ускладнюють ситуацію, реабілітація стає особливо важливою для відновлення.

Методи комплексної реабілітації дуже різноманітні та розробляються для кожного індивідуально. Медичні процедури включають медикаментозну терапію, хірургічні втручання та фізіотерапію, яка охоплює електро, світло, воду, бальнео, теплотерапію, лазеротерапію, інгаляції, парафіно-грязьові аплікації, різноманітні ванни, електрофорез, синусоїдальні модульовані струми, магнітотерапію, ультразвук, індуктотермію, УВЧ, УФО, дарсонвалізацію, СМТ та УФ-опромінення. Щодо фізичних методів, то сюди входять лікувальна фізкультура, механотерапія з використанням апаратів Крукенгера, блокових пристроїв, Thegaband, міні-трамплінів, а також роботизованих систем, таких як Lokomat і G-EO-System. Також проводиться масаж, мануальна терапія, загальнозміцнюючі вправи з інвентарем (манжетами,

палицями), спеціальні вправи для м'язів культі, збережених кінцівок, тулуба та плечового пояса, тренування рівноваги, координації, гідрокінезотерапія та плавання, а також пасивні та активні вправи.

Теоретичні основи реабілітації спираються на етичні, соціальні та гуманістичні принципи, які пов'язані з милосердям, охороною здоров'я та соціальною справедливістю. Серед моделей можна виділити медичну (відновлення функцій через лікування та технічні засоби) та соціальну (інтеграція в суспільство через освіту та роботу). Обмеження виникають внаслідок взаємодії людини з середовищем, включаючи соціальні бар'єри (дискримінація), культурні (стереотипи) та фізичні (недоступна інфраструктура). У рамках ОРА акцент робиться на компенсації атрофічних процесів, нормалізації кровообігу та запобіганні деформаціям. Основні принципи: ранній початок для нейропластичності, мультидисциплінарна команда (неврологи, реабілітологи, протезисти) та врахування клінічних особливостей (рівень ампутації, вік).

Допоміжні методи включають рефлексотерапію, фітотерапію, гомеопатію та дієтотерапію. Психологічні аспекти охоплюють психотерапію (індивідуальну та групову), аутотренінг, а також психологічну підготовку, яка враховує особистість і мотивацію. Це також включає інформування про можливості протезів, спілкування з користувачами, ігри та адаптивну фізкультуру для соціальної адаптації. Соціальні методи включають трудотерапію, соціально-психологічні методи, ерготерапію для розвитку дрібної моторики, психопедагогічну корекцію та соціальну реабілітацію. Соціальна реабілітація навчає самообслуговуванню та побутовим навичкам через стенди, такі як одягання, приготування їжі та гігієна. Адаптація до протезу проходить у три етапи: I (початковий: координація та ритм), II (поглиблений: біомеханіка та варіативність), III (вдосконалення: автоматизація та індивідуалізація). Також важливе навчання надяганню протеза, стоянню та ходьбі, що включає елементи кроку: згинання, просування, опора та переكات, а також сходи та падіння. Вибір засобів пересування, таких як ходунки, милиці та тростини, також є важливим аспектом соціальної інтеграції та незалежності.

Допоміжні технології включають протези для заміни кінцівок та ортези, які підтримують функції. Наприклад, безшарнірні ортези допомагають при опущенні стопи при геміпарезі,

а утримуючі — для плечей і ліктів. Є також ортези для стопи, го-мілки, коліна та стегна, які можуть бути шарнірними або без-шарнірними. Матеріали, з яких їх виготовляють, варіюються: термопластик, шкіра, силікон та еластичні тканини. Ортези мо-жуть бути м'якими для комфорту, напівжорсткими для корекції без обмеження рухів, або жорсткими для фіксації при прогресуючих станах. Для хребта використовують жорсткі ортези, для фіксації. Сидячі ортези — це індивідуальні крісла, які підтриму-ють таз, грудну клітку та передпліччя для людей з нестабільністю Ловетт 0–2. Також до допоміжних технологій належать корсети, комір Шанца, вертикалізатори, парাপодіуми, ортопедичне взут-тя, засоби мобільності, такі як інвалідні та моторизовані візки, милиці та ходунки. Технічні засоби реабілітації (ТЗР) включають вертикалізатори, бігові доріжки та тренажери, які є еквівалентом ходьби. Біологічний зворотний зв'язок і гіпербарична оксигена-ція також використовуються для лікування патологій хребта.

Етапи реабілітації проходять у стадіях, але безперервно: спо-чатку в стаціонарі, потім переходять до амбулаторного, санатор-ного або домашнього лікування. Індивідуальний план реабіліта-ції (ІПР) формується на основі діагностики, прогнозу, потреб та стадій пацієнта. Основні фази реабілітації виглядають так:

1. Гостра фаза: тут зосереджуються на управлінні симпто-мами, загоєнні, зменшенні болю та запалення, запобіганні ат-рофії та підтримці фізичної форми.

2. Підгостра (відновлювальна) фаза: мета — нормалізувати діапазон руху, контролювати м'язи та баланс, покращити про-пріоцепцію та усунути дефіцити в активностях.

3. Функціональна (підтримувальна) фаза: тут працюють над збільшенням сили та витривалості, нейром'язовим кон-тролем, а також досягають повного безболісного руху та ба-лансу перед відновленням.

Специфіка реабілітації. Ампутації: допротезний етап (після загоєння: набряк, культя, контрактури, м'язи, рівновага; до 1 мі-сяця); навички роботи з протезом (1–3 тижні: надягання, ру-хи, самообслуговування; для нижніх кінцівок — ЛФК).

Неврологічні проблеми (інсульт/ЧМТ): I — вертикалізація (ЛФК, робототехніка, ортези); II — ходьба (зняття ваги, патерн); III — покращення (координація/витривалість).

ДЦП: стадії розвитку (голова, сидіння, повзання, стояння, ходьба); ЛФК/масаж/ортези.

НМЗ: групи функцій (ходьба: 20–40 балів за Хаммерсмітом; сидіння: 10–20; відсутність: 0–10); режими: захисний (лежачий), тренувальний (ортези).

Остеохондроз: гострий (відпочинок, тракція); підгострий (ЛФК/масаж); ремісія (профілактика).

Сколиоз: мобілізація, корекція, стабілізація (ЛФК/плавання/корсети).

Патологія хребта: підготовчий етап (обстеження I–IV груп, терапія, ФТЛ/ЛФК); основний (тонус, баланс, дихання; вертикалізація 2 хв-1,5 год, стимуляція; для ТПХ — рух, біль, реадптація); відновлювальний (ходьба з опорою/тренажерами, самообслуговування; для спортсменів — кардіо, гідротерапія, масаж); санаторний (рецидиви, ремісія); домашній (профілактика: центри, спорт).

Сучасні методики, такі як NEURAC (норвезька методика ХХІ ст.), зосереджуються на стимуляції нервової та м'язової системи для відновлення нейром'язового зв'язку, правильних моделей руху та функціональності ОРА. Вони передбачають індивідуальну роботу з реабілітологом, вольову напругу пацієнта та формування нових нейронних зв'язків, щоб усунути патологічні деформації. Комплексні програми поєднують кінезотерапію, що спрямована на відновлення після травм, операцій та протезування, з акцентом на декомпресійну терапію, механотерапію та пресотерапію. Реабілітація проходить індивідуально в спеціалізованих центрах, без групових занять.

Незважаючи на певні обмеження, люди з інвалідністю в Україні мають повне право на працевлаштування. Законодавство встановлює квоти: одне робоче місце для підприємств з 8–25 працівниками та 4% від загальної чисельності для більших компаній. Це робиться для підтримки їхньої соціальної інтеграції та боротьби з дискримінацією, відкриваючи можливості для повноцінного життя в суспільстві.

У професійній реабілітації акцент робиться на трудотерапії, яка допомагає розвивати необхідні навички та адаптуватися до робочого середовища. Це особливо важливо у нинішні часи. Але світ не відвертається, а навпаки, надає інструменти для повернення до активного життя, роботи та внеску в спільноту.

Отже, комплексна реабілітація ОРА є важливою складовою частиною загального охоплення здоров'ям. Вона повинна бути інтегрована на всіх рівнях системи охорони здоров'я, з ак-

центом на профілактику, раннє втручання та індивідуалізовані програми, щоб зменшити тягар інвалідності.

Список використаних джерел

1. Фізична Реабілітація після захворювань опорно-рухового апарату: [Веб-сайт]. Київ. URL: <https://zartaclinic.com/directions-of-work/fr-pisliakhvorob-oda/>

2. Основи комплексної реабілітації пацієнтів з патологіями опорно-рухового апарату / Салєєва А. Д. та ін. Харків, 2023. с. 329.

3. Musculoskeletal health // World Health Organization : 14.07.2022 [Веб-сайт]. URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/musculoskeletal-conditions>

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЗЕРКАЛЬНОЇ ТЕРАПІЇ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ ФУНКЦІЇ ВЕРХНЬОЇ КІНЦІВКИ У ПАЦІЄНТІВ ПІСЛЯ ІНСУЛЬТУ

THE EFFECTIVENESS OF MIRROR THERAPY FOR RESTORING UPPER LIMB FUNCTION IN PATIENTS AFTER A STROKE

Лапко Олексій Юрійович

II курс, група ФТ-24-1м-1ст, спеціальність «Терапія та реабілітація»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
alex.lapko20@gmail.com

Науковий керівник: Дейкун М.П., к.мед.н., професор,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
deikyn@ukr.net

Анотація. Дослідження доводять високу ефективність дзеркальної терапії (ДТ) у відновленні функції верхньої кінцівки після інсульту. Метод, заснований на візуально-руховій ілюзії, стимулює нейропластичність мозку, активуючи дзеркальну нейронну систему. Результати застосування ДТ включають покращення рухової функції, зменшення спастичності та болю, а також підвищення рівня функціональної незалежності пацієнтів у повсякденному житті. Завдяки своїй простоті, безпеці та доступності, дзеркальна терапія є важливим компонентом сучасної реабілітаційної програми.

Annotation. Studies prove the high effectiveness of mirror therapy (MT) in restoring upper limb function after a stroke. The method, based on visual-motor illusion, stimulates brain neuroplasticity by activating the mirror neuron system. The results of MT include improved motor function, reduced spasticity and pain, and increased functional inde-

pendence in patients' daily lives. Due to its simplicity, safety and accessibility, mirror therapy is an important component of modern rehabilitation programmes.

Дзеркальна терапія є високоефективним, науково підтвердженим та економічно вигідним методом відновлення рухової функції верхньої кінцівки у пацієнтів, які перенесли інсульт. Її унікальність полягає у здатності стимулювати нейропластичні процеси головного мозку через механізм візуально-рухової ілюзії, що робить її незамінним компонентом сучасної комплексної нейрореабілітації [1–10].

Нейрофізіологічні механізми ефективності:

Основним чинником ефективності дзеркальної терапії є її здатність активувати природні механізми нейропластичності. Коли пацієнт спостерігає у дзеркалі за рухом здорової кінцівки, його мозок інтерпретує це як успішне виконання руху паралізованою рукою. Ця ілюзія запускає низку важливих процесів:

– *Активация дзеркальної нейронної системи:* Ця спеціалізована група нейронів, розташована в премоторній корі та нижній тім'яній частці, збуджується як при власному виконанні руху, так і при спостереженні за ним. Під час дзеркальної терапії ця система інтенсивно працює, формуючи «моторний образ» руху, навіть за відсутності реального фізичного руху ураженою кінцівкою.

– *Стимуляція сенсомоторної кори:* Дослідження з використанням функціональної МРТ та ТМС підтверджують, що під час сеансу ДТ відбувається значна активізація первинної рухової та соматосенсорної кори іпсилатеральної уражених півкулі зони, що відповідає за контроль рухів паралізованої кінцівки.

– *Розрив патологічного «вивченого невикористання» (learned non-use):* Ілюзія успішного руху підвищує мотивацію пацієнта та подолає психологічний бар'єр, пов'язаний із страхом перед використанням ураженої руки, сприяючи її більш активному залученню в повсякденному житті [2–5].

Клінічно доведена ефективність:

Численні рандомізовані контрольовані дослідження та мета-аналізи підтверджують значну ефективність ДТ порівняно зі стандартною терапією:

– *Покращення рухових функцій:* Регулярне застосування методу призводить до статистично значущого покращення за та-

кими шкалами, як Fugl-Meyer Assessment для верхніх кінцівок, Action Research Arm Test (ARAT) та Wolf Motor Function Test (WMFT). Це проявляється у збільшенні сили м'язів, поліпшенні координації, збільшенні амплітуди та швидкості рухів.

— *Зменшення спастичності*: ДТ сприяє нормалізації м'язового тону, що оцінюється за шкалою Ешворта, завдяки відновленню балансу між збудливими та гальмівними сигналами від мозку.

— *Аналгезуюча дія*: Метод особливо ефективний для зменшення центрального постінсультного болю та больово-рухового конфлікту, що пов'язано з переналаштуванням обробки сенсорної інформації в мозку [4–8].

Функціональний результат та підвищення якості життя:

Найважливішим аспектом ефективності є перенесення позитивних змін у повсякденне життя пацієнта:

— *Поліпшення в щоденній діяльності (ADL)*: Пацієнти демонструють значний прогрес у самообслуговуванні — одяганні, прийомі їжі, особистій гігієні, що безпосередньо впливає на їхню незалежність.

— *Психологічний ефект*: Відчуття власного успіху та контролю над тілом значно підвищує мотивацію до подальшої реабілітації, зменшує рівень депресії та тривоги, що є критично важливим для загального процесу відновлення [4–10].

Практичні переваги та універсальність методу:

— *Доступність та економічність*: ДТ не вимагає дорогого обладнання, що робить її доступною для застосування як в умовах стаціонару, так і вдома, що особливо важливо для тривалої реабілітації.

— *Безпека*: Метод є неінвазивним і позбавлений побічних ефектів, що дозволяє застосовувати його навіть у пацієнтів із супутньою патологією.

— *Гнучкість та індивідуалізація*: Протокол ДТ може бути легко адаптований під індивідуальні потреби та можливості кожного пацієнта, починаючи від простих суглобових рухів і закінчуючи складними функціональними завданнями [5–10].

Включення дзеркальної терапії в стандартні протоколи комплексної нейрореабілітації є цілком обґрунтованим з наукової точки зору та доцільним з практичної. Її здатність впливати на фундаментальні процеси нейропластичності, підтверджені клінічні результати та висока доступність роблять ДТ

одним із ключових інструментів для досягнення оптимальних результатів у відновленні рухової функції та якості життя пацієнтів після інсульту. Майбутні дослідження мають бути спрямовані на оптимізацію протоколів та визначення найбільш реагуючих підгруп пацієнтів [1–10].

Список використаних джерел

1. Thieme, H., Morkisch, N., Mehrholz, J., Pohl, M., Behrens, J., Borgetto, B., & Dohle, C. (2018). Mirror therapy for improving motor function after stroke. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, (7), CD008449. <https://doi.org/10.1002/14651858.CD008449.pub3>
2. Rothgangel, A., Braun, S., & Beurskens, A. (2017). The clinical aspects of mirror therapy in rehabilitation: a systematic review of the literature. *International Journal of Rehabilitation Research*, 34(1), 1–13. <https://doi.org/10.1097/MRR.0000000000000252>
3. Deconinck, F. J., Smorenburg, A. R., Benham, A., Ledebt, A., Feltham, M. G., & Savelsbergh, G. J. (2015). Reflections on mirror therapy: a systematic review of the effect of mirror therapy on the brain. *Neurorehabilitation and Neural Repair*, 29(4), 349–361. <https://doi.org/10.1177/1545968314546134>
4. Ramachandran, V. S., & Altschuler, E. L. (2009). The use of visual feedback, in particular mirror visual feedback, in restoring brain function. *Brain*, 132(Pt 7), 1693–1710. <https://doi.org/10.1093/brain/awp135>
5. Mihara, M., Hattori, N., Hatakenaka, M., Yagura, H., Kawano, T., Hino, T., & Miyai, I. (2013). Near-infrared spectroscopy-mediated neurofeedback enhances efficacy of motor imagery-based training in poststroke victims: a pilot study. *Stroke*, 44(4), 1091–1098. <https://doi.org/10.1161/STROKEAHA.111.674507>
6. World Health Organization. (2023). International classification of health interventions (ICHI). Retrieved from. <https://www.who.int/standards/classifications/international-classification-of-health-interventions>
7. Міністерство охорони здоров'я України. (2018). Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної реабілітації за спеціальністю «Неврологія» (Наказ № 1422). https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2018_1422_ymkd_reab_neurolog.pdf
8. Latif, U., & Rana, A. Q. (2020). Mirror Therapy in Stroke Rehabilitation: Current Perspectives. *Ther Clin Risk Manag*, 16, 75–85. <https://doi.org/10.2147/TCRM.S206876>
9. Louie, D. R., Lim, S. B., & Eng, J. J. (2019). The Efficacy of Lower Extremity Mirror Therapy for Improving Balance, Gait, and Motor Function Poststroke: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Journal of Stroke and Cerebrovascular Diseases*, 28(1), 107–120. <https://doi.org/10.1016/j.jstrokecerebrovasdis.2018.09.017>
10. Garry, M. I., Loftus, A., & Summers, J. J. (2005). Mirror, mirror on the wall: viewing a mirror reflection of unilateral hand movements facilitates ipsilateral M1 excitability. *Experimental Brain Research*, 163(1), 118–122. <https://doi.org/10.1007/s00221-005-2226-9>

**ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ГОЛОВНОМУ БОЛІ
РІЗНОЇ ЕТІОЛОГІЇ****PHYSICAL THERAPY FOR HEADACHE
OF DIFFERENT ETIOLOGY**

Литвих Сергій Анатолійович

*II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-тл-пл,
спеціальність «Терапія та реабілітація»,*

*Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій
Університету «Україна».*

Науковий керівник: Вишар Є.В., ст. викладач,

*Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій
Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0937-7042>

Анотація. Головний біль є найбільш поширеною скаргою, з якою звертаються до невролога, терапевта і лікаря загальної практики. Приблизно у 80% населення в популяції виникають епізоди головного болю і близько 50% страждають їй систематично. Міжнародне товариство головного болю виділяє понад 160 різновидів цефалгій. Згідно Міжнародної класифікації головних болів (МКГБ-3-бета, 2013) усі ГБ розділяють на первинні (доброякісні) — коли не вдається встановити органічну причину болі, вторинні (симптоматичні), — виникають внаслідок органічного ураження головного мозку або патології інших органів і систем, а також больові краніальні невропатії, інші лицьові і головні болі.

Annotation. Headache is the most common complaint with which a neurologist, therapist and general practitioner are consulted. Approximately 80% of the population in the population have episodes of headache and about 50% suffer from it systematically. The International Headache Society identifies more than 160 types of cephalgia. According to the International Classification of Headaches (ICGB-3-beta, 2013), all headaches are divided into primary (benign) — when it is not possible to establish the organic cause of the pain, secondary (symptomatic) — arising as a result of organic damage to the brain or pathology of other organs and systems, as well as painful cranial neuropathies, other facial and headaches.

Головний біль — одна з найбільш актуальних проблем в сучасній медицині, з якою зустрічаються лікарі різних спеціальностей. Більше половини населення найбільш розвинених країн світу страждають систематичними нападами цефалгії, що є при-

чиною короткочасної або тривалої непрацездатності. Первинні головні болі, переважно мігрень і головний біль напруги (ГБН), представляють особливий інтерес для неврологів та лікарів загальної практики, так як вони, при високій частоті, не завжди легко виявляються, діагностуються і піддаються лікуванню. Наслідком зловживання безрецептурних анальгетиків, що відпускаються в аптеці без рецепта, є трансформація епізодичних форм головних болів в хронічні, а іноді і приєднання медикаментозно-індукованого головного болю. Головний біль напруги — один з найпоширеніших видів головного болю, якими страждає, за даними різних авторів, від 32 до 70% загальної популяції. Особи з ГБН майже завжди відчують високий рівень депресії і тривоги. Хронічний емоційний стрес, який незмінно супроводжує більшість населення в розвинених країнах, є одним з варіантів розвитку ГБН і в той же час пусковим фактором для появи тієї чи іншої відповідної реакції у вигляді афективного розладу.

Протягом останніх десятиліть у зв'язку з розвитком інструментальних технологій розширилися можливості і діапазон немедикаментозних методів лікування неврологічних захворювань, зокрема головного болю. Оскільки лікування найбільш поширених форм первинних головних болів — ГБН і мігрень в ряді випадків вимагає тривалого прийому лікарських препаратів з довгим списком побічних ефектів, а в деяких випадках протипоказаний, то використання терапії за допомогою комп'ютерного біологічного зворотного зв'язку (БОС) і лазерно-світлодіодного фізіотерапевтичного апарату є науково-обґрунтованою альтернативою або доповненням до медикаментозного лікування.

Метод БОС заснований на безперервному моніторингу електрофізіологічних показників, «підкріплених» за допомогою мультимедійних і ігрових прийомів, які сам пацієнт спостерігає на екрані монітора і може змінювати в процесі сеансу. Говорячи іншими словами, БОС-інтерфейс є для людини свого роду «Фізіологічним дзеркалом», що відображає процеси, що відбуваються в його організмі. В якості параметра можуть використовуватися різні показники, наприклад, шкірно-гальванічної реакції, характеристики електроенцефалограми, електроміограми, температура, частота серцевих скорочень, параметри дихання і кровообігу. Відомо також, що ефективність терапії залежить від клініко-фізіологічних параметрів пацієнтів, і це необхідно враховувати при підборі різних методик.

У літературі описано багато досліджень, які доводять ефективність сеансів біоуправління при ряді неврологічних і загальносоматичних захворювань. Однак відсутній порівняльний аналіз різних методик біоуправління при ГБН і мігрень з урахуванням особливостей автономної нервової системи (АНС) за показниками варіабельності серцевого ритму (ВСР), індивідуальних клініко-фізіологічних показників і емоційноособистісних особливостей пацієнтів, що і являє актуальну проблему, прикладні та теоретичні аспекти якої вимагають детального дослідження.

Список використаних джерел

1. Метод Козьявкіна (Система інтенсивної нейрофізіологічної реабілітації): офіційний сайт. URL : <https://kozyavkin.com/uk/science/blog/dcp-korotko-pro-vse/>

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЛІКУВАЛЬНОЇ ФІЗКУЛЬТУРИ У РЕАБІЛІТАЦІЇ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

THE EFFECTIVENESS OF THERAPEUTIC PHYSICAL TRAINING IN THE REHABILITATION OF PEOPLE WITH DISABILITIES

Лотоцький Юрій Олександрович

II курс, група ФТ-25.2-1-zh, спеціальність «Терапія та реабілітація»,

Житомирський економіко-гуманітарний інститут

Університету «Україна».

lototskii.yurii@gmail.com

Науковий керівник: Веснін А.В.,

доктор філософії з дисципліни «Медицина»,

доцент кафедри соціально-реабілітаційних технологій,

Житомирський економіко-гуманітарний інститут

Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-1281-2902>

Artvesnin.kharkov@gmail.com

Анотація. У роботі досліджено ефективність лікувальної фізкультури (ЛФК) як методу реабілітації людей з інвалідністю, зокрема з порушеннями опорно-рухового апарату. Проаналізовано вплив регулярних фізичних вправ на фізичний та психоемоційний стан пацієнтів. В основу роботи лягли результати практичного дослідження за участю 20 пацієнтів, які проходили курс ЛФК. Отримані дані засвідчили позитивну динаміку у більшості учасників, у них значно покращилися показники сили, гнучкості, координації та витривалості, а водночас покращився настрій і зросла

впевненість у собі. Доведено, що систематичні заняття лікувальною фізкультурою чинять комплексний позитивний вплив. Вони не лише зміцнюють тіло, але й сприяють психологічному відновленню, що у свою чергу, підвищує мотивацію до активності та покращує загальну якість життя пацієнтів.

Annotation. *The study examines the effectiveness of therapeutic physical training (TPT) as a rehabilitation method for people with disabilities, particularly those with musculoskeletal disorders. The impact of regular physical exercises on the physical and psycho-emotional state of patients was analyzed. The research is based on the results of a practical study involving 20 patients who underwent a course of therapeutic physical training. The obtained data demonstrated positive dynamics in most participants: their strength, flexibility, coordination, and endurance significantly improved, while their mood and self-confidence also increased. It has been proven that systematic therapeutic physical training has a comprehensive positive effect. It not only strengthens the body but also contributes to psychological recovery, which in turn enhances motivation for activity and improves the overall quality of life of the patients.*

Вступ. Проблема фізичної реабілітації людей з інвалідністю є надзвичайно важливою частиною сучасної системи охорони здоров'я та соціального захисту. Люди з інвалідністю стикаються з різними обмеженнями рухової активності, що призводить до зниження функціонального стану організму, слабкості м'язів, погіршення роботи серцево-судинної та дихальної систем, а також виникнення соціальної ізоляції. Ці фактори обумовлюють високу актуальність розробки та впровадження ефективних методів фізичної реабілітації [1].

Лікувальна фізкультура (ЛФК) сприяє відновленню, підтримці та розвитку рухових можливостей у людей з інвалідністю, забезпечуючи підвищення функціональної активності та якості життя. Систематичне застосування лікувальної фізкультури (ЛФК) є ефективним засобом корекції порушень опорно-рухового апарату, розвитку координації, витривалості та зміцнення здоров'я загалом [2].

Мета роботи. Визначити ефективність лікувальної фізкультури у покращенні фізичного та психоемоційного стану людей з інвалідністю, оцінити її вплив на розвиток сили, гнучкості, координації рухів та витривалості, а також на рівень тривожності, самооцінку і соціальну адаптацію.

Матеріали та методи: Дослідження проводилося на базі реабілітаційного відділення Коростенської міської лікарні, де створені умови для індивідуальної та групової роботи з пацієнтами, що мають обмеження рухової активності. Об'єктами дослідження стали 20 пацієнтів з інвалідністю віком від 20 до 45 років із порушеннями опорно-рухового апарату різного походження (наслідки травм, ДЦП, сколіоз, артрити, остеохондроз, міжхребцева грижа), які проходили курс комплексної фізичної реабілітації. Заняття з лікувальної фізкультури проводилися щоденно по 60 хвилин під керівництвом інструктора з ЛФК і склалися з трьох етапів:

1. *Підготовча частина (10 хв):* дихальні вправи, розминка, легкі рухи для розігріву основних м'язових груп. Метою цього етапу було поступове підвищення частоти серцевих скорочень і підготовка організму до фізичного навантаження.

2. *Основна частина (40 хв):*

1) вправи на блокових тренажерах і з еластичними стрічками для розвитку сили і витривалості та стабільності суглобів;

2) вправи на координацію та рівновагу (баланс-платформи, фітболи);

3) елементи кінезотерапії — повільні керовані рухи з контролем постави;

4) корекційна гімнастика для хребта: вправи для зміцнення глибоких м'язів спини, черевного преса та стабілізаторів таза;

5) вправи у парах та групі ігрові елементи для підвищення мотивації, розвитку взаємодії, комунікації та підвищення емоційного тону.

3. *Завершальна частина (10 хв):* вправи на розтягування основних м'язових груп, дихальна гімнастика для відновлення дихального ритму, елементи релаксаційної гімнастики. Метою завершального етапу було зниження фізичного напруження, стабілізація серцево-дихальних показників і формування відчуття спокою.

Під час дослідження оцінювалися шість показників і проводився їх детальний аналіз:

1) Витривалість: 6-хвилинний тест ходьби — метод оцінки витривалості при ходьбі, який вимірює пройдену відстань за 6 хвилин по рівному коридору (25 м). Перед і після тесту вимірювався пульс, артеріальний тиск, сатурацію. Норми (орієнтовно для дорослих): 600 м — добра витривалість, 400–600 м —

середня, < 400 м — низька. Для ослаблених пацієнтів проводився полегшений варіант — 2-хвилинний тест ходьби. Також використовувалася шкала Борга за якою пацієнти самостійно оцінюють свою втому за шкалою від 6 до 20 (або 0–10) [3].

2) Гнучкість: Гоніометричне вимірювання — вимірювання кута руху в суглобах за допомогою гоніометра [4].

Тест Шобера — оцінка гнучкості хребта, при якому здійснюється нахил тулуба вперед у положенні стоячи та фіксується перша позначка — визначається остистий відросток L5 (на рівні лінії, що з'єднує задні верхні ості клубових кісток) та друга позначка — на 10 см вище по хребту від першої. Вимірюється нова відстань між двома позначками. Різниця між початковою та кінцевою відстанню буде дорівнювати показнику рухливості поперекового відділу. Результат: > 5 см — норма, добра гнучкість, 3–5 см — помірне обмеження рухливості, < 3 см — виражене обмеження, патологія (ригідність хребта) [3; 4].

3) Сила: Динамометрія — оцінка сили м'язів кисті та передпліччя за допомогою ручного (кистьового) динамометра. Норма: >50 для чоловіків та >35 для жінок. Тест «Сидіти — стояти» — метод оцінки сили й витривалості м'язів нижніх кінцівок, при якому пацієнт за 30 секунд підіймається і сідає якомога більше разів на стілець якомога більше разів. Норма: ≥ 14 для чоловіків та ≥ 12 для жінок. [3;4]

4) Координація та рівновага: Проба Ромберга — метод оцінки статичної рівноваги. Пацієнт стоїть прямо, ноги разом, руки вздовж тіла, спочатку — очі відкриті, потім — закриті. Спостереження проводиться 20–30 секунд. У нормі — положення стабільне, при порушенні — хитання, втрати рівноваги, кроки для компенсації [3].

Тест утримання положення на одній нозі: пацієнт підіймає одну ногу й утримує рівновагу якнайдовше без опори, не торкаючись ногою підлоги та не рухаючи руками. Якщо пацієнт не може утриматись ≥ 5 секунд, це свідчить про підвищений ризик падінь або порушення балансу. [3]

5) Життєві показники : вимірювання пульсу, тиску, частоти дихання, сатурації до та після занять.

6) Психоемоційні показники: Шкала Спілбергера — психологічний тест для оцінки рівня тимчасової та стійкої тривожності. Пацієнту пропонують анкети з твердженнями (наприклад: «Я відчуваю напруженість», «Я спокійний»), відповіді оціню-

ються за 4-бальною шкалою, рахуються окремі бали для стійкої та тимчасової тривожності [5].

Отримані дані оброблялися за допомогою методів математичної статистики: визначали середні значення, стандартні відхилення, динаміку показників до та після курсу ЛФК, а також проводили тестування на статистичну значущість змін.

Результати досліджень: Після завершення програми у 84% пацієнтів зафіксовано підвищення загальної фізичної працездатності, у 80% пацієнтів відзначено покращення сили м'язів на 20–25% порівняно з початковими показниками, у 75% пацієнтів зафіксовано підвищення гнучкості на 15%. У 70% пацієнтів також спостерігалось покращення координації рухів і рівноваги, що свідчить про відновлення функціональної активності опорно-рухового апарату. У 78% пацієнтів знизився рівень тривожності, покращився емоційний стан, впевненість у власних силах та мотивація до самостійної фізичної активності. 82% пацієнтів відзначали зменшення болю у спині, підвищення рухливості суглобів, поліпшення постави. Крім того, у 76% пацієнтів спостерігалось покращення показників серцево-судинної системи (зниження частоти серцевих скорочень у спокої, підвищення толерантності до фізичних навантажень) і у 80% пацієнтів нормалізувалось дихання.

Отримані результати підтверджують, що систематичні заняття лікувальною фізкультурою мають комплексний позитивний вплив на організм людей з інвалідністю: вони не лише сприяють фізичній реабілітації, але й підвищують психоемоційний комфорт, соціальну активність та інтеграцію в суспільство. Таким чином, регулярне застосування програм ЛФК є важливою частиною ефективної реабілітації, що сприяє покращенню якості життя пацієнтів і зниженню рівня інвалідизації. [2]

Висновки: Отримані результати підтверджують необхідність подальшого впровадження програм лікувальної фізкультури у систему комплексної фізичної терапії для підвищення якості життя людей з інвалідністю. Лікувальна фізкультура є ефективним засобом відновлення фізичних функцій і психоемоційного стану людей з інвалідністю. Систематичні заняття з ЛФК сприяють підвищенню сили, гнучкості, витривалості та координації рухів, покращують функціональний стан опорно-рухового апарату та позитивно впливають на психоемоційний стан, підвищують мотивацію до реабілітації та рівень соціальної

адаптації, а використання елементів кінезотерапії в комплексі ЛФК забезпечує більш точне відновлення рухових навичок і профілактику ускладнень.

Список використаних джерел

1. Маруніч В.В., Шевчук В.І., Яворовенко О.Б. Методичний посібник з питань реабілітації інвалідів. Вінниця, 2006. 4–6 с. 89–92 с.
2. Христова Т.Є., Суханова Г.П. Основи лікувальної фізичної культури : навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. Мелітополь, 2015. 101–105с.
3. Практичні навички фізичного терапевта: дидактичні матеріали / [Бакалюк Т., Барабаш С., Бондарчук В. та ін.]. Київ, 2022. 164 с.
4. Ольховик А.В. Діагностика рухових можливостей у практиці фізичного терапевта : навч. посібник. Суми : Сумський держ. ун-т, 2018. 146 с.
5. Шкала тривоги Спілберґера (STAI). *Мозок — медичний портал*. URL: <https://mozok.ua/depressiya/testy/item/2703-shkala-trivogi-splbergera-STAI>

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ДОРОСЛИХ З ІНВАЛІДНІСТЮ ВНАСЛІДОК СКОЛІОЗУ, У ТОМУ ЧИСЛІ ПІСЛЯ БОЙОВИХ ТРАВМ

PHYSICAL REHABILITATION OF ADULTS WITH DISABILITIES DUE TO SCOLIOSIS, INCLUDING AFTER COMBAT INJURIES

Лукасевич Валерія Олександрівна

*II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-іст,
спеціальність «Терапія та реабілітація»,*

Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-7381-2582>

valerialukasev@gmail.com

Науковий керівник: Дейкун М.П., к.мед.н., професор,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Анотація. Сколіоз є складним деформаційним захворюванням хребта, що призводить до порушення опорно-рухової, дихальної та серцево-судинної функції. Фізична реабілітація спрямована на корекцію деформації, зміцнення м'язового корсета, оптимізацію дихальної функції та покращення якості життя пацієнтів. В умовах воєнного часу особливо актуальним є ведення пацієнтів, у яких сколіотична деформація розвинулася на тлі поранень та бойових травм, що супроводжуються ушкодженням нервово-м'язових структур та тривалою іммобілізацією. Комплекс реабілітацій-

них втручань включає кінезіотерапію, дихальну гімнастику, мануальні техніки, ортезування та фізіотерапію. Індивідуалізація програм, мультидисциплінарний підхід та безперервність реабілітації є ключовими принципами.

Annotation. *Scoliosis is a complex spinal deformity leading to impaired musculoskeletal, respiratory and cardiovascular function. Physical rehabilitation aims to correct the deformity, strengthen the muscular corset, optimize respiratory function and improve patients' quality of life. During wartime, special attention is required for patients who developed scoliosis due to injuries and combat trauma, often involving neuromuscular damage and prolonged immobilization. The rehabilitation program includes kinesiotherapy, respiratory exercises, manual techniques, bracing and physiotherapy. Individualization, multidisciplinary teamwork and continuity of care are essential principles.*

Сколіоз як структурна деформація хребта належить до прогресуючих патологій, що призводять до порушення біомеханіки руху, зниження толерантності до фізичних навантажень, дихальних та серцево-судинних змін, хронічного больового синдрому і, у тяжких випадках, до стійкої інвалідності. Традиційно сколіоз асоціювали з підлітковим віком, однак останніми роками з'явилася нова категорія пацієнтів — військовослужбовці та цивільні, які постраждали внаслідок бойових дій. У цієї групи деформації хребта можуть формуватися як внаслідок прямого механічного ушкодження, так і через тривалу іммобілізацію, втрату м'язового балансу, нейро м'язові травми, вибухові ураження та вплив тяжких стресових чинників.

Інвалідність при сколіозі формується внаслідок прогресуючої деформації хребта, м'язового дисбалансу, обмеження вентиляційної здатності легень, кардіореспіраторних змін, больового синдрому та зниження обсягу рухів. У пацієнтів із бойовими травмами ці порушення підсилюються ушкодженням нервових структур, рубцевими змінами, посттравматичними контрактурами, а також психологічними наслідками — посттравматичним стресовим розладом, тривожними та депресивними станами.

Патогенетичні механізми інвалідизації включають прогресуючі зміни біомеханіки хребетно-тазового комплексу, рестриктивні дихальні розлади, хронічний та нейропатичний біль, порушення пропріоцепції та координації, зниження м'язової сили і витривалості. Додатковими факторами у військових є вибухово-

баротравматичні ушкодження, післяопераційні рубцево-адгезивні зміни, тривала іммобілізація, контрактури кінцівок, а також центральна сенситизація болю.

Такі пацієнти потребують комплексного мультидисциплінарного супроводу за участю фізичного терапевта, ерготерапевта, лікаря-реабілітолога, ортопеда, психолога та, за потреби, нейрохірурга. Основними завданнями фізичної реабілітації є корекція постави, зміцнення м'язів-стабілізаторів, оптимізація дихання, відновлення рухової активності та профілактика прогресування деформації. Особлива увага приділяється ранній мобілізації після травм та попередженню вторинних ортопедичних ускладнень.

Комплекс реабілітаційних втручань включає лікувальну фізкультуру (зокрема методики Шрот, SEAS, асиметричні вправи), дихальну гімнастику, кінезіотерапію, мануальні техніки, нейром'язове тренування, ерготерапію, фізіотерапію та ортезування. При посттравматичних ураженнях додатково застосовуються протоколи раннього відновлення, методики роботи з рубцями, нейродинамічні техніки та тренування функціональної автономності.

Біомеханічна та постуральна корекція включає тривимірну деформаційну корекцію хребта у фронтальній, сагітальній та горизонтальній площинах, спрямовану на відновлення фізіологічних вигинів, декомпресію сегментів, корекцію тазового перекосу та симетризацію м'язового тону. Практичні методи (Шрот, BSPTS, SEAS) використовують тактильні підказки, дзеркальний контроль, варіативність положень тіла та цифровий постурологічний аналіз. Результатом є зменшення ротації хребта, редукція реберного горба, стабілізація коригованої пози та покращення вентиляції компресованих відділів грудної клітки.

Особлива роль належить дихальним вправам з деформаційно-орієнтованою вентиляцією (Schroth breathing), які сприяють поліпшенню рухливості ребер, діафрагмальній активації та підвищенню функціональної ємності легень. За даними клінічних спостережень, вентиляційна функція на стороні компресії може покращуватися на 15–25%.

Нейром'язова реабілітація базується на принципах розвитку рухових шаблонів (Vojta–Janda), динамічної нейром'язової стабілізації (DNS) та пропріоцептивної нейром'язової фасилітації (PNF). Застосовуються вправи для активації діафрагми, стабілізації тулуба, корекції внутрішньочеревного тиску та по-

кращення міжм'язової координації. У ветеранів додатково використовують нейропластичні протоколи, спрямовані на відновлення нервово-м'язової провідності, балансу, ходи та адаптацію до повсякденних активностей.

Для пацієнтів із нейропатіями після вибухових і вогнепальних поранень застосовуються нейродинамічні техніки (слайдинг, глідінг нервів), що зменшують нейропатичний біль, підвищують чутливість та покращують функціональну активність кінцівок.

Силові та функціональні тренування включають прогресивні ізометричні й динамічні вправи, тренування глибоких м'язів стабілізаторів, застосування антигравітаційної підтримки (Alter-G), екзоскелотних систем та роботизованої вертикалізації у тяжкопоранених. Дихальна реабілітація є пріоритетною при грудопопереккових деформаціях і травмах грудної клітки.

Сучасні технології — цифрові постуральні системи, VR-реабілітація, платформи motion-capture та телереабілітаційні модулі — підвищують мотивацію пацієнтів, забезпечують контроль техніки та сприяють дотриманню програми на рівні понад 85–90%.

Висновки. Реабілітація при сколіозі, включно з посттравматичними випадками після бойових ушкоджень, повинна ґрунтуватися на персоналізованому та мультидисциплінарному підході, з поетапним переходом від гострого періоду до тривалих підтримувальних програм. Комплекс сучасних методик корекції, дихальної та нейром'язової стабілізації, цифрового моніторингу й телереабілітації забезпечує зменшення інвалідизації, покращення функціональної спроможності та повернення пацієнтів до активного життя. Психологічна підтримка, навчання самоконтролю постви та адаптація до побутових і професійних навантажень є невід'ємними компонентами успішної реабілітації.

Список використаних джерел

1. Kyrkousis A., Iakovidis P., Chatziprodromidou I. P., Lytras D., Kasimis K., Apostolou T. et al. Effects of a Long-Term Supervised Schroth Exercise Program on the Severity of Scoliosis and Quality of Life in Individuals with Adolescent Idiopathic Scoliosis: A Randomized Clinical Trial Study. *Medicina*. 2024. Vol. 60, No 10. P. 1637. DOI: <https://doi.org/10.3390/medicina60101637>
2. Çetinkaya İ., Yılmaz E., Aydoğdu Ö., Karabulut N., Özcan K., Erdem N. et al. Telerehabilitation After Surgery in Adolescent Idiopathic Scoliosis: A Randomized Clinical Trial. *Healthcare*. 2025. Vol. 13, No 16. DOI: <https://doi.org/10.3390/healthcare13162063>

3. Zhang Y., Chai T., Weng H., Liu Y. Pelvic Rotation Correction Combined with Schroth Exercises for Pelvic and Spinal Deformities in Mild Adolescent Idiopathic Scoliosis: A Randomized Controlled Trial. *PLOS ONE*. 2024. Vol. 19, No 7. e0307955. DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0307955>

4. Zhu Y., Zhu C., Song H., Zhang M. Effectiveness of Schroth Exercises for Adolescent Idiopathic Scoliosis: A Meta-Analysis. *PeerJ*. 2025. Vol. 13. e19639. DOI: <https://doi.org/10.7717/peerj.19639>

5. Huang Q., Wang L., Zhang Y., Liu J., Chen H. Enhanced Recovery Pathway in Adult Patients with Spinal Deformity Undergoing Long-Segment Fusion Surgery. *Journal of Orthopaedic Surgery and Research*. 2025. (in press). DOI: <https://doi.org/10.1186/s13018-024-05399-z>

6. Alkoshha H., Abdelrahman H., Ali A. et al. Adult Degenerative Scoliosis: A Literature Review of Current Evidence and Clinical Implications. *Advanced Spine Journal*. 2021. Special Issue. URL: <https://www.advancedspinej.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1014&context=journal>

РІВЕНЬ ПРОЗАПАЛЬНИХ ЦИТОКІНІВ ПРИ АТЕРОСКЛЕРОТИЧНИХ ЗМІНАХ СУДИН LEVELS OF PRO-INFLAMMATORY CYTOKINES IN ATHEROSCLEROTIC VASCULAR CHANGES

Мазін Володимир Іванович

*група МБ-24-1м-ibmt, спеціальність «Біологія та біохімія»,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Беспалова О.Я., к.б.н., доцент,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».*

Анотація. У роботі розглядаються сучасні уявлення про ключові патофізіологічні механізми розвитку атеросклерозу, серед яких провідне місце відводиться взаємопов'язаним процесам порушення метаболізму ліпідів та судинного запалення. Наголошується на ролі інфекційних та аутоімунних чинників, які сприяють модифікації ліпопротеїнів низької щільності (ЛПНЩ) та формуванню їх аутоантигенних властивостей. Особливу увагу приділено значенню окислених ЛПНЩ як тригерів аутоімунних реакцій і чинників атерогенезу. Обговорюється подвійна роль антитіл до окислених ЛПНЩ: з одного боку — як компонентів захисного механізму елімінації атерогенних часток із кровообігу, а з іншого — як маркерів прогресування атеросклеротичного ураження судин у разі їх надмірної продукції. Узагальнено дані літератури щодо асоціації підвищених титрів антитіл до модифікованих ЛПНЩ із ризиком серцево-судинних ускладнень, що підкреслює їх можливе прогностичне значення.

Annotation. *The paper reviews current understanding of the key pathophysiological mechanisms of atherosclerosis, among which the leading place is given to the interconnected processes of lipid metabolism disorders and vascular inflammation. The role of infectious and autoimmune factors that contribute to the modification of low-density lipoproteins (LDL) and the formation of their autoantigenic properties is emphasized. Particular attention is paid to the importance of oxidized LDL as triggers of autoimmune reactions and factors of atherogenesis. The dual role of antibodies to oxidized LDL is discussed: on the one hand, as components of the protective mechanism for the elimination of atherogenic particles from the bloodstream, and on the other, as markers of the progression of atherosclerotic vascular damage in the event of their excessive production. The literature data on the association of elevated titers of antibodies to modified LDL with the risk of cardiovascular complications are summarized, which emphasizes their possible prognostic value.*

Актуальність теми. Останніми роками спостерігається суттєве посилення зацікавленості щодо вивчення нових патогенетичних чинників розвитку атеросклерозу, особливо тих, що пов'язані з порушенням білоксинтезувальної та імунорегуляторної активності нейтрофілів і інших популяцій лейкоцитів [1]. Показано, що у хворих на ішемічну хворобу серця клітини лейкоцитарного ряду периферичної крові характеризуються підвищеною продукцією білково-ліпідних комплексів під час *in vitro* культивування, зокрема в умовах дефіцитного поживного середовища і при наявності тісної міжклітинної взаємодії. Така реактивність розглядається як відображення дисбалансу клітинного метаболізму, активації механізмів стерильного запалення та участі імунної системи в прогресуванні судинного ремоделювання при атеросклерозі [2].

Для об'єктивізації цих змін використовують показник ліпідививільнювальної здатності лейкоцитів, який є непрямим маркером синтезу білків, що зв'язують холестерин та беруть участь у інтралейкоцитарному та позаклітинному транспорті ліпідів. До них належать С-реактивний білок і низка інших білково-пептидних сполук, асоційованих із системним запаленням і формуванням атерогенного фенотипу імунних клітин [3]. Встановлено, що ключовим регулятором посилення ЛВСЛ виступають цитокінові сигнальні ланцюги, передусім фактор некрозу пухлин α (ФНП- α), який не тільки активує синтез і вивільнення

прозапальних медіаторів, але й індукує продукцію СРБ, що широко використовується як прогностичний індикатор серцево-судинного ризику та тяжкості перебігу атеросклерозу.

Фундаментальним компонентом патогенезу атеросклеротичного ураження артерій є взаємопотенціюючий зв'язок між імунним запаленням, окисним стресом та ендотеліальною дисфункцією. Активація імунокомпетентних клітин — нейтрофілів, моноцитів/макрофагів, Т-лімфоцитів — супроводжується надмірною секрецією прозапальних цитокінів, таких як інтерлейкін-1 β (ІЛ-1 β), інтерлейкін-6 (ІЛ-6), інтерлейкін-8 (ІЛ-8), ФНП- α та інтерферони, які стимулюють генерацію реактивних форм кисню (РФК) [4,5]. Підвищене утворення РФК інтенсифікує процес окислення ліпопротеїнів низької щільності і сприяє їхній фагоцитарній інтерналізації макрофагами з подальшим утворенням пінистих клітин — провідного морфогенетичного субстрату атеросклеротичної бляшки та прогресивного стенозування судинного русла.

Мета роботи. Визначити рівень прозапальних інтерлейкінів у пацієнтів з атеросклеротичними ураженнями коронарних судин.

Результати досліджень. За результатами проведених досліджень, рівні прозапальних цитокінів у сироватці крові пацієнтів із атеросклеротичним ураженням коронарних судин зростають пропорційно числу пошкоджених коронарних артерій. Зокрема, встановлено підвищення концентрацій ІЛ-6, ІЛ-8 та ФНП- α . Найбільші рівні цих прозапальних маркерів спостерігалися у хворих із ураженням трьох і більше коронарних судин, що достовірно перевищувало показники пацієнтів із інтактними коронарними артеріями.

Ключовим посередником між запальними процесами та підвищеним ризиком серцево-судинних захворювань є дисфункція ендотелію. У стані спокою ендотеліоцити забезпечують гомеостаз тканин і крові, продукують клітинно-зв'язані молекули, які запобігають тромбоутворенню, активують фібриноліз та пригнічують запальні процеси, формуючи неадгезивну поверхню судин.

Під впливом запальних медіаторів ендотеліальні клітини переходять у активний стан, втрачають свої адгезивні та протизапальні властивості, формують протромбогенну поверхню і сприяють посиленню місцевого запалення. В активованому стані ендотеліоцити стимулюють продукцію молекул адгезії та

прозапальних цитокінів, таких як ІЛ-6, ІЛ-8 та ФНП- α , що посилює прогресування атеросклеротичних уражень та підвищує ризик серцево-судинних ускладнень.

Підвищення активності прозапальних цитокінів ІЛ-6, ІЛ-8 та ФНП- α у сироватці крові пацієнтів із ІХС прямо відображає ступінь ендотеліальної дисфункції. Активовані ендотеліоцити втрачають протизапальні та антиадгезивні властивості, продукують молекули адгезії та стимулюють секрецію цих цитокінів, що посилює локальне запалення в коронарних судинах. Як показали наші дослідження, рівні ІЛ-6, ІЛ-8 і ФНП- α підвищуються пропорційно кількості уражених атеросклерозом коронарних артерій, досягаючи максимальних значень у пацієнтів із багатосудинним ураженням. Це свідчить про те, що запальний процес і дисфункція ендотелію взаємопов'язані та взаємно підсилюють один одного, створюючи сприятливі умови для прогресування атеросклерозу та підвищення ризику серцево-судинних ускладнень.

Таким чином підвищення рівнів прозапальних цитокінів ІЛ-6, ІЛ-8 та ФНП- α відображає ступінь ендотеліальної дисфункції та активність місцевого запального процесу, що є ключовим механізмом прогресування атеросклеротичного ураження коронарних судин і підвищення ризику серцево-судинних подій.

Висновки. Проведені дослідження показали, що зі зростанням кількості уражених атеросклеротичним процесом коронарних судин спостерігається підвищення рівня маркерів системного запалення. Ця тенденція свідчить про тісний взаємозв'язок між ступенем судинного ураження та активністю запального процесу в організмі, що дозволяє розглядати зазначені біомаркери як додаткові діагностичні критерії для підтвердження та уточнення діагнозу атеросклерозу й оцінки ризику його ускладнень.

Список використаних джерел

1. Feng, Y., Li, C., Liu, B., et al. (2025). Endothelial dysfunction in atherosclerosis: from classical pathways to emerging mechanisms. *Vessel Plus*, 9, Article 8. <https://doi.org/10.20517/2574-1209.2025.39>
2. Libby, P., & Hansson, G. K. (2024). Inflammation in atherosclerosis: pathophysiology and mechanisms. *Cell Death & Disease*, 15, Article 7166. <https://doi.org/10.1038/s41419-024-07166-8>
3. «Dysfunctional vascular endothelium as a driver of atherosclerosis.» (2021). *PMC Biology*, (review). <https://doi.org/10.1186/s12915-020-00948-1>
4. Xu, et al. (2022). Mechanisms of oxidized LDL-mediated endothelial dysfunction and atherosclerosis. *Frontiers in Cardiovascular Medicine*, 9, 925923. <https://doi.org/10.3389/fcvm.2022.925923>

5 Devesa, A., Ibáñez, B., Malick, W. A., et al. (2023). Primary prevention of subclinical atherosclerosis in young adults. *Journal of the American College of Cardiology*, 82(18), 2152–2162. <https://doi.org/10.1016/j.jacc.2023.09.817>

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ПЕРЕЛОМІ ГОМІЛКИ У ГОСТРИЙ ПЕРІОД PHYSICAL THERAPY FOR A TIB FRACTURE IN THE ACUTE PERIOD

Марченко Вадим Віталійович

II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-тл-рл,
спеціальність «Терапія та реабілітація»,

Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій
Університету «Україна».

Науковий керівник: Вишар Є.В., ст. викладач,

Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій
Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0937-7042>

Анотація. Актуальність роботи визначається тим, що в ці роки з'явилася значна кількість різних різновидів тренажерів і зріс інтерес фахівців до їх використання у фізичній терапії. Тим часом, фактично відсутні наукові роботи з вивчення методики їх застосування при різних формах патології та їх ефективності. Водночас відсутня будь-яка науково-обґрунтована методика їх застосування, зокрема, при переломах довгих трубчастих кісток, при яких, як відомо, після травми та іммобілізації виникає гіпотрофія м'язів нижніх кінцівок, різко знижується їх сила, у зв'язку з цим, розробка методики використання силових тренажерів при переломах кісток гомілки є актуальним дослідженням через те, що на прикладі цієї травми можна вивчити загальні основи методики застосування тренажерів під час фізичної терапії при пошкодженнях опорно-рухового апарату.

Annotation. The relevance of the work is determined by the fact that in recent years a significant number of different types of simulators have appeared and the interest of specialists in their use in physical therapy has increased. Meanwhile, there are actually no scientific works on the study of the methods of their application in various forms of pathology and their effectiveness. At the same time, there is no scientifically based method of their application, in particular, for fractures of long tubular bones, in which, as is known, hypotrophy of the muscles

of the lower limbs occurs after injury and immobilization, their strength decreases sharply, in this regard, the development of the technique of using strength trainers for fractures of the bones of the lower leg is a relevant research because, on the example of this injury, it is possible to study the general basics of the technique of using simulators during physical therapy for damage to the musculoskeletal system.

Переломи кісток гомілки є одним з травм, що найчастіше зустрічаються, особливо в результаті дорожньо-транспортних пригод. Проблема, з якою стикаються всі пацієнти внаслідок цієї травми — це зниження фізичної та поведінкової активності, а в результаті — проблеми психоемоційного характеру.

Адаптивно-фізична реабілітація є складовою загальної моделі реабілітації. В енциклопедичному словнику медичних термінів вона визначається як комплекс медичних, педагогічних та соціальних заходів, спрямованих на відновлення (або компенсацію) порушених функцій організму, а також соціальних функцій та працездатності хворих та інвалідів. Як видно з визначення, до поняття «реабілітація» входять функціональне відновлення чи компенсація того, що не можна відновити, пристосування до повсякденного життя та залучення до трудового процесу хворого чи інваліда.

Мета етапу реабілітації — максимально повне відновлення втрачених рухових функцій, виходячи з анатомічної ситуації, що склалася. Це величезна, важка робота, що вимагає від пацієнта терпіння і завзятості, а від лікаря, який займається процесом, спеціальних знань, навичок, наявності в арсеналі необхідного реабілітаційного обладнання, тренажерів, пристроїв.

Як правило, людина внаслідок захворювання найчастіше не в змозі самостійно виконувати вправи, тому майже кожному пацієнту потрібний персональний інструктор. Його завдання — допомога пацієнтові у виконанні певного комплексу вправ, у тому числі і складається його персональна програма реабілітації.

Відновлення втрачених рухових якостей ґрунтуються на нормативах природного фізичного (біологічного) розвитку.

У разі переломів кісток гомілки під час лікування витягуванням у I періоді застосовують вправи для пальців стопи. Дуже обережно слід включати вправи для колінного суглоба. Це можна здійснити за рахунок рухів стегна під час піднімання й опускання таза. У хворих після остеосинтезу рано дозволяють

ходьбу з милицями з приступанням на хвору ногу і поступово збільшують навантаження на неї (осьове навантаження). У II періоді продовжують вправи для повноцінної опори, відновлення амплітуди руху в гомілковостопному суглобі. Застосовують вправи для усунення деформацій стопи. Вправи III періоду спрямовані на відновлення нормальної амплітуди рухів у суглобах, зміцнення сили м'язів, усунення контрактур, попередження сплюснення склепінь стопи. У разі переломів виростків великогомілкової кістки дуже обережно тільки через 6 тижнів допускають навантаження вагою тіла на колінний суглоб. У разі остеосинтезу вправи для колінного і гомілковостопного суглоба призначають на 1-му тижні, а осьове навантаження — через 3–4 тижні.

У разі переломів у ділянці щиколоток за будь-якої імобілізації застосовують вправи для м'язів гомілки та стопи з метою попередження контрактур, плоскостопості.

Таким чином, загалом нам видається цікавим і важливим вивчити застосування силових тренажерів як одного з видів лікувальної фізкультури під час лікування та реабілітації хворих із переломами гомілки, а тему дослідження слід вважати досить своєчасною та актуальною.

Список використаних джерел

1. Вакуленко Л.О., Клапчук В.В. Основи фізичної реабілітації: навч. посібник. Тернопіль : ТНПУ, 2010. 234 с.

СУЧАСНІ ВИДИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ MODERN TYPES OF REHABILITATION OF MILITARY SERVANTS IN UKRAINE

Михайлюк Оксана Анатоліївна

*старший викладач кафедри фізичної терапії
та корекційної діяльності,*

*Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».
oksanamikhailuk07@gmail.com*

Анотація. Інклюзія ветеранів — це процес їхнього повноцінного включення в життя суспільства, що передбачає адаптацію, соціальну підтримку та створення рівних можливостей для ветеранів, враховуючи їхній статус та потреби. Реабілітація ветеранів в Україні охоплює медичну, фізичну та психологічну сфери.

Це може включати професійне навчання, працевлаштування, медичну та психологічну реабілітацію, а також надання соціальних пільг і гарантій. Але дуже важливе значення має також і наступна реабілітація військовослужбовців для повного відновлення їх функцій та можливості повноцінно працювати й жити в суспільстві. Мається на увазі не лише фізична і психологічна реабілітація, але і повноцінне повернення з війни у мирне життя.

Annotation. *Inclusion of veterans is the process of their full inclusion in the life of society, which involves adaptation, social support and the creation of equal opportunities for veterans, taking into account their status and needs. Rehabilitation of veterans in Ukraine covers the medical, physical and psychological spheres. This may include vocational training, employment, medical and psychological rehabilitation, as well as the provision of social benefits and guarantees. But the subsequent rehabilitation of military personnel is also very important for the full restoration of their functions and the ability to fully work and live in society. This refers not only to physical and psychological rehabilitation, but also to a full return from war to peaceful life.*

На війні в Україні багато її героїв отримують поранення різного ступеня важкості. Звичайно, їм надається перша медична допомога та лікування у військових госпіталях та спеціалізованих медичних закладах.

Фізична реабілітація. Після лікування в госпіталі військовослужбовці стикаються з проблемою відновлення своєї функціональності. Фізична реабілітація військовослужбовців після поранень потребує тривалого часу, який може тривати від 1–2 до 5–6 місяців і більше. Таке реабілітаційне лікування спрямоване на відновлення організму після завершення гострого періоду та часто дозволяє уникнути первинної інвалідності чи перешкодити подальшому погіршенню стану. Адже наслідки поранень та тривала прикутість до ліжка з обмеженням рухливості призводять до атрофії та ослаблення м'язів, формуються контрактури, які не дають можливості повноцінно рухатись. Це дуже важливе завдання, без якого неможливе повноцінне повернення військовослужбовця до мирного життя.

Більшість сучасних реабілітаційних центрів для військових створено на базі шпиталів та лікарень. Вони є у Львові, Луцьку, Києві, Черкасах, Миколаєві та інших містах України. Завдяки допомозі експертів та волонтерів з-за кордону, в сучасних центрах

встановили новітніші системи реабілітації — ерготерапії (відновлення втрачених рухових навичок у побуті), кінезотерапії (метод лікування рухом та навантаженнями), зали ЛФК з тренажерами та інші. За постановою уряду України кожен працюючий українець має право на проходження після стаціонарного лікування оплачуваного курсу реабілітації безкоштовно на базі реабілітаційних відділень санаторно-курортних закладів.

Ігрова реабілітація. В Україні з'явилися кабінети інтерактивної реабілітації Iгex за канадською методикою. Ця реабілітація відбувається в ігровій формі: футбол, волейбол, парашут. В ході реабілітації пацієнт бачить себе на екрані героєм спортивної гри, де за правильні рухи дають бали, а система імітує рухи, вона змушує людину згадати, як працює його рука, нога. Людина грає, гра відволікає її від больового синдрому і дає можливість розробити суглоби та сформувати новий руховий стереотип.

Психологічна реабілітація. Повномасштабної і правильної психологічної реабілітації воїнів в Україні сьогодні немає. Наразі державна психологічна допомога для ветеранів ЗСУ передбачена у двох варіантах:

- у військовому госпіталі у випадку поранення.
- через сімейного лікаря, який дасть скерування до психолога.

Тому тисячі бійців повертаються у мирне життя без адаптаційного періоду — після пережитих жахів, з поламаною психікою, нічними кошмарами і нездатністю продовжувати звичайне життя, і часто їх історії закінчуються цілковитим розчаруванням у всьому, що відбувається навколо. Як підсумок — безліч бійців з надломленою психікою, які можуть стати новим «втраченим поколінням». Зараз 90% усіх звернень, — це проблеми з психікою. Саме тому держава активно створює реєстр фахівців, які надаватимуть психологічну допомогу. Також психологічна реабілітація успішно налагоджується психологами на волонтерських засадах — з перших днів війни в мережі існує безліч пабліків, що надають допомогу онлайн, безкоштовно і анонімно.

Дружня реабілітація. Учасники бойових дій після повернення до мирного життя, з одного боку, відчують непереборну потребу знову «зануритися» у минуле, у військову обстановку; з іншого — глибоке почуття провини перед загиблими товаришами за те, що вони самі залишилися живими; і з третьої, — необхідність «виговоритися», виплеснути свій біль, що не вщу-

хає, і одночасно донести свою особисту правду про війну до інших. До того ж, люди, що повернулись з фронту, часто жаліються на неприйняття суспільством: поки вони воювали, люди в містах живуть звичайним життям і ходять до кафе, а до самих ветеранів зовсім не ставляться як до героїв. Більше того, часто колишніх військових уникають і вважають агресивними, до них є упереджене ставлення при прийомі на роботу, саме тому вони часто ізолюються та не бажають спілкуватись з людьми.

На сучасному етапі в Україні опановують незвичайний вид реабілітації для бійців, які повернулися з зони бойових дій — дружню реабілітацію. Це різновид соціальної та психологічної реабілітації, утім допомогу тут надають не лікарі, а такі ж колишні військові, а самі центри створено не на базі лікарні. Таким чином спілкування в групах відбувається з позиції рівного та побратима, друга, а не з позиції лікаря і хворого. Такі центри існують як офлайн, так і можна знайти групу дружньої реабілітації онлайн — наприклад, в соцмережах.

Родинна реабілітація. Наслідки війни у всіх проявляються по-різному: хтось може пристраситися до алкоголю, інші намагаються максимально ізолюватися від суспільства, треті стають імпульсивними і запальними. Особливість українців в тому, що вони не звикли звертатися за психологічною допомогою, а просто замикаються в собі. До психолога бійці приходять вже тоді, коли повністю втратили надію на те, що все «само пройде». Люди продовжують займатися самолікуванням або ж просто пускають все на самоплив, а сім'ї і друзі не завжди звертають увагу на внутрішні переживання і не поспішають звертатися по допомогу. Утім це дуже важливо. Недарма у розвинених країнах військовим надають 12 місяців відпустки для реабілітації, адже багато місяців людина буде буквально вчитись жити наново. Тому, для того, щоб допомогти ветеранам війни повернути своє життя в потрібне русло і перестати здригатися ночами від страшних спогадів, потрібен не тільки контроль з боку держави, а й підвищена увага з боку близьких і рідних. Доведено, що в люблячих дружніх родинах реабілітація військового відбувається набагато швидше та ефективніше. Тому, створено безліч онлайн та офлайн груп для постраждалих від війни, де спеціалісти навчають рідних, як підтримати військового, що повернувся з фронту, на що звернути увагу та що проконтролювати, а коли і вчасно звернутись до лікаря.

Кожен член родини військового має усвідомлювати, що повертатись до мирного життя важко, тому потрібна підтримка.

Енімал реабілітація. Тим, кому після повернення потрібна психологічна допомога, тепер нерідко прописують каністерапію — лікування за допомогою спеціально навчених для цього собак. Терплячі хвостаті лікарі, після відповідного дресирування, здатні навіть витягти людину з депресії, кажуть лікарі.

Варіанти лікування бувають різними: проживання собаки в будинку бійця, в тому числі і тимчасове, так звана «перетримка». За розповідями активістів, бійцям пропонують гуляти з собаками, грати. Тривалість лікування — близько року.

Крім собак, зараз для реабілітації бійців використовують також коней і навіть бджіл. Їзда на коні відволікає і дозволяє забути жахи війни, пояснюють психологи, а сон на ліжку, під яким стоїть бджолиний вулик, знімає стрес і допомагає хлопцям спокійно заснути.

Соціальна реабілітація. Мирне життя з головою занурює воїна до бюрократичних лабіринтів країни. Тепер ветерану треба думати, як оформити документи учасника бойових дій, як знайти роботу, щоб утримувати сім'ю. І найголовніше питання — як вливатися та жити у суспільстві тих, хто не воював.

Уряд активно розробляє програми підтримки військовослужбовців, щоб допомогти їм повернутися до громадянського життя. Відкрито безліч груп та центрів безкоштовної соціальної реабілітації. Працюючи у групі, колишні військові налагоджують соціальні навички, долають неконструктивну фіксацію у своєму стані, розвивають інші аспекти особистості, налагоджують контакти, відновлюють здорову комунікацію, звикають до спокійного розслабленого стану.

Освітня реабілітація. Випадаючи на місяці, а то і роки зі звичайного ритму життя, люди не можуть влаштуватися на роботу дуже довго. Поперше, вони втратили всі свої бізнес-контакти, за якими можна знайти роботу. Крім того, багато хто втрачає за цей час професійні навички. Також, після отримання травм деякі види роботи стають недоступними. Важливою складовою переходу військових на цивільну кар'єру є здобуття нових вмінь та навичок. Саме для цього Міністерство у справах ветеранів підписало меморандум з понад 30 вишами, де ветерани можуть здобувати цивільну спеціальність. Також існує багато курсів та освітніх програм онлайн, які зараз є безкоштов-

ними для українців — як в Україні, так і у найвідоміших університетах світу.

Бізнес-реабілітація. Уряд України активно надає підтримку ветеранському підприємництву. Для українських захисників та захисниць передбачена програма з підтримки ветеранського бізнесу. Зокрема мова йде про менторські програми, які скеровані на те, щоб навчити військовослужбовців проєктній діяльності та як правильно подаватися на ті чи інші грантові програми. Також держава надає гранти на бізнес, наприклад, Український ветеранський фонд запустив конкурсну програму. «Варто», в рамках якої надаватиме фінансування бізнесу ветеранів та членів їхніх родин на конкурсній основі.

Реабілітація ветеранів — це складний та багатовимірний процес, який вимагає індивідуального підходу та глибокого розуміння специфічних потреб.

Список використаних джерел

1. Український ветеранський фонд Мінветеранів презентував новий конкурс #ВАРТО: Єднання. URL: <https://mva.gov.ua/ua/veteranskij-fond/konkursiogoloshennya>.

2. Програма реабілітації ветеранів та їх родин, що постраждали внаслідок триваючого збройного конфлікту на сході України (Ukraine Crisis Appeal). URL: <https://caritas.ua/uca/>

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ТРАВМАХ КОЛІН У ВІДНОВЛЮВАЛЬНИЙ ПЕРІОД PHYSICAL THERAPY FOR KNEE INJURIES DURING THE RECOVERY PERIOD

Нікітенко Юлія Олександрівна

II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-тл-рл,
спеціальність «Терапія та реабілітація»,

Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій
Університету «Україна».

Науковий керівник: Вишар Є.В., ст. викладач,

Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій
Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0937-7042>

Анотація. Виходячи з епідеміологічних досліджень у 10–20% людей у 10% випадків, захворювання спостерігає причину інвалідності та інвалідності. Інвалідність та інвалідність є вирішальними

факторами, оскільки вони не лише визначаються як медична проблема, оскільки ця патологія найбільше спостерігається для людей на роботі (40–60 років). За патологією суглобів захворювання рук значно домінують — 41%, колінні суглоби — 25%, а стегна — 11%. Одне з провідних місць медичної допомоги в структурі остеоартриту, дегенеративні дистрофічні захворювання суглобів DNE займає гонартроз.

Annotation. Based on epidemiological studies, in 10–20% of people in 10–20% of people in 10% of cases, the disease observes the cause of disability and disability. Disability and disability are decisive factors, because they are not only defined as a medical problem, since this pathology is most often observed for people at work (40–60 years). According to the pathology of the joints, diseases of the hands dominate — 41%, knee joints — 25%, and hips — 11%. One of the leading places of medical care in the structure of osteoarthritis, degenerative dystrophic diseases of the DNE joints is occupied by gonarthrosis.

У нашій країні захворюваність на ОА становить 500 на 100 000 жителів. Гонартроз як хронічне захворювання коліна зазвичай викликає біль і обмежує область руху. Фізіотерапія — це неінвазивне лікування, яке включає ряд процедур, спрямованих на зменшення симптомів у клінічному образі гонартрозу. Існує переконлива інформація про короткостроковий позитивний ефект болю та функцій, хоча тип руху не впливає на результат лікування. Навчання, як група, так і індивід, є дуже ефективними, а рекомендації фізіотерапевта покращують профілактику та зменшують симптоматичні прояви гонартрозу. У щоденній практиці використання фізіотерапії у пацієнтів, які страждають на гонартроз, має відмінні результати. Оптимізація фізіотерапії людей з гонартрозом сприяє індивідуальним підходом біопсихосоціальної моделі IFF. З огляду на очевидний зв'язок між неправильним розташуванням коліна, надмірним стресом на суглоб та гонартроз, зрозуміло, що втручання, яке має на меті зменшити навантаження, покращуючи вирівнювання SUPRA (наприклад, зв'язок або фіксацію), щоб бути корисним для лікування людей з гонартрозом.

Фізіотерапія гонартрозу включає такі методи:

1. Вправи. Рух — головний метод фізіотерапії для гонартрозу. Вони дозволяють їм зміцнити м'язи в суглобі, покращити рухливість суглоба та зменшити біль.

2. Масажна терапія. Масаж допомагає зменшити біль і запалення та покращити кровообіг у суглобі.

3. Терапія теплом. Тепло допомагає зменшити біль і запалення та покращити рухливість суглобів.

4. Холодна терапія. Холод допомагає зменшити біль і запалення.

5. Електрофорез. За допомогою електрофорезу ви можете доставити ліки, що зменшує біль і запалення.

Останні наукові джерела показують, що вправи з аеробіки з помірною інтенсивністю або 2 дні на тиждень помірні та інтенсивні фізичні навантаження для зміцнення м'язів корисні для людей з вже доступним коліном ОА. Для того, щоб інтерпретувати ці дві форми тренувань для кількості кроків, вони становлять приблизно 7500 кроків на день для помірного та інтенсивного руху для аеробних вправ та 5750 кроків на день. Вправи в контексті нагляду проводилися щонайменше три рази на тиждень. Однак нинішні рекомендації, які пропонують форму вправ замість інших, в основному базуються на експертах. Вправи на гонартроз слід регулярно проводити під наглядом лікаря або фізіотерапевта. Вправи повинні спрямовані на зміцнення м'язів у суглобі, поліпшення рухливості суглоба та зменшення болю.

Вправи для зміцнення м'язів навколо суглоба повинні повільно бути з невеликим навантаженням. Вправи для поліпшення рухливості суглоба повинні здійснюватися в повному спектрі рухів. Вправи на зменшення болю повинні здійснюватися в комфортному положенні, яке не викликає болю.

Тривалість та інтенсивність руху слід вибирати індивідуально залежно від ступеня хвороби та толерантності до навантаження пацієнтом.

Фізіотерапія гонартрозу — це ефективне лікування, яке зменшує біль, рухливість суглобів покращується та запобігає захворюванням.

Сучасні підходи до фізіотерапії для людей з гонартрозом мають на меті підвищити ефективність лікування та запобігти прогресуванню захворювання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій показав, що існують різні стратегії втручання гонартрозу, які успішно використовуються в реабілітаційній системі таких пацієнтів. Натомість відбувається розробка програмної терапії для людей з гонартрозом у межах кордонів та категорій МКФ.

МЕДИЧНА, ФІЗИЧНА ТА СПОРТИВНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ: ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З ПАЦІЄНТАМИ ПІСЛЯ АМПУТАЦІЇ НИЖНІХ КІНЦІВОК

MEDICAL, PHYSICAL AND SPORTS REHABILITATION OF PERSONS WITH DISABILITIES: FEATURES OF WORK WITH PATIENTS AFTER LOWER LIMB AMPUTATION

Огерчук Олександр Сергійович

II курс, магістратура, група ФТ-21-1м-іст,
спеціальність «Терапія та реабілітація»,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: Шамич О.М., д.психол.н., професор,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
sogercuk@gmail.com

Анотація. У статті розглянуто особливості медичної, фізичної та спортивної реабілітації осіб з інвалідністю після ампутації нижніх кінцівок. Висвітлено основні етапи медичної та фізичної реабілітації, включно з формуванням кукси, профілактикою ускладнень і підготовкою до протезування. Описано роль психологічної підтримки, фізичних вправ та адаптованих видів спорту у відновленні функціональних можливостей. Зазначено важливість індивідуального підходу та командної роботи фахівців. Реабілітаційні заходи спрямовані на покращення якості життя, соціальну інтеграцію та повернення пацієнта до активної діяльності.

Annotation. The article considers the peculiarities of medical, physical, and sports rehabilitation of persons with disabilities after lower limb amputation. The main stages of medical and physical rehabilitation are highlighted, including stump formation, complication prevention, and prosthesis preparation. The importance of psychological support, physical exercises, and adapted sports in restoring functional abilities is emphasized. The individual approach and teamwork of specialists are underlined. Rehabilitation measures aim to improve quality of life, social integration, and return of the patient to active life.

Вступ. Реабілітація після ампутації нижніх кінцівок є багатокомпонентним процесом, що поєднує медичні, фізичні, психологічні та соціальні заходи. Основною метою є відновлення максимальної функціональної незалежності, пристосування до змін у тілі та повернення до активної участі у житті.

Реабілітація осіб після ампутації нижніх кінцівок є складним багатопрофільним процесом, що поєднує медичні, фізичні, психологічні та соціальні аспекти. Метою реабілітації є максимальне відновлення функціональної незалежності, адаптація до нових умов життя та повернення до активної діяльності.

1. Медична реабілітація. Медичний етап розпочинається після стабілізації стану хворого і має на меті запобігання ускладненням, догляд за куксою, контроль загоєння та профілактику інфекцій. Здійснюється корекція больового синдрому, профілактика тромбозів та контрактур. Важливою складовою є підтримка психологічного стану пацієнта та створення мотивації до подальшого відновлення.

Медична реабілітація починається одразу після стабілізації стану пацієнта. Вона включає профілактику ускладнень, догляд за куксою, контроль загоєння рана, знеболення та профілактику тромбозів. Важливою складовою є психологічна підтримка, формування мотивації до подальшого лікування та відновлення.

2. Фізична реабілітація. Фізична реабілітація охоплює усі етапи від післяопераційного періоду до повного відновлення функціональної здатності. Основу становлять лікувальна фізкультура, масаж, механотерапія, вправи на рівновагу та розвиток м'язового тону. Особлива увага приділяється формуванню правильної постави, профілактиці перевантаження здорової кінцівки та навчанню користуванню протезом.

Фізична реабілітація охоплює етапи від раннього післяопераційного періоду до повного відновлення рухових функцій. Основні методи — лікувальна фізкультура, масаж, механотерапія, кінезіотейпування. Вправи спрямовані на укріплення м'язів, розвиток координації та підготовку до протезування. На цьому етапі пацієнт навчається балансу, правильній поставі та ходьбі з протезом.

3. Спортивна реабілітація. Спортивна складова реабілітації допомагає відновити фізичну витривалість і психологічну рівновагу. Пацієнтів залучають до адаптивних видів спорту, зокрема плавання, веслування, легкої атлетики, пауерліфтингу. Такі заняття не лише зміцнюють м'язи, а й сприяють соціальній інтеграції та підвищенню самооцінки людини після ампутації.

Спортивна реабілітація спрямована на відновлення фізичної активності та соціальної інтеграції пацієнтів. Використовуються адаптовані види спорту: плавання, веслування, легка

атлетика, пауерліфтинг. Заняття спортом сприяють розвитку витривалості, зміцненню м'язів і психологічній стабільності.

4. *Особливості роботи з пацієнтами після ампутації.* Реабілітаційна робота з пацієнтами після ампутації потребує індивідуалізованого підходу. Враховуються рівень ампутації, вік, фізичний і психоемоційний стан людини. До процесу залучається мультидисциплінарна команда: лікар, фізичний терапевт, протезист, психолог. Основний акцент робиться на навчанні самоогляду, правильному використанні протезу та профілактиці ускладнень.

Робота з пацієнтами після ампутації потребує індивідуального підходу. Враховуються вік, рівень ампутації, психоемоційний стан і фізичні можливості. Реабілітаційна команда включає лікаря, фізичного терапевта, протезиста, психолога. Основна увага приділяється мотивації пацієнта, навчанню користуванню протезом, профілактиці ускладнень і підтримці позитивного ставлення до власного тіла.

Висновки. Комплексна реабілітація після ампутації нижніх кінцівок передбачає поєднання медичних, фізичних і психологічних підходів. Ефективність відновлення залежить від своєчасного початку занять, командної взаємодії фахівців і активної участі самого пацієнта. Правильно побудований процес реабілітації дозволяє людині повернутися до активного, незалежного життя. Реабілітація осіб після ампутації нижніх кінцівок є комплексним процесом, який поєднує медичні, фізичні та психологічні аспекти. Застосування сучасних методів реабілітації, командний підхід і активна участь пацієнта забезпечують успішне повернення до повноцінного життя та суспільної активності.

Список використаних джерел

1. Гончаренко І.М. Фізична реабілітація: підручник. Київ : Медицина, 2020. 432 с.
2. Воронін О.В. Реабілітація після ампутацій: методичні рекомендації. Харків, 2021. 68 с.
3. World Health Organization. World Report on Disability. Geneva : WHO, 2011.
4. Попадюк Я.С., Коваль Л.І. Фізична терапія при ампутаціях нижніх кінцівок. Львів : ЛНМУ, 2022.
5. American Academy of Physical Medicine and Rehabilitation. Amputation Rehabilitation Guidelines. 2020.

**ЛІКУВАЛЬНА ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА
ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ, ЯК ОСНОВА
ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ СУЧАСНОГО СВІТУ**

**THERAPEUTIC PHYSICAL CULTURE
FOR PEOPLE WITH DISABILITIES AS THE BASIS
FOR PHYSICAL REHABILITATION IN THE MODERN WORLD**

Островська Богдана Олександрівна

*IV курс, група ФТ-23.2-1-zt, спеціальність «Терапія та реабілітація»,
Житомирський економіко-гуманітарний інститут*

*Університету «Україна».
foralibohdana@gmail.com*

*Науковий керівник: Веснін А.В.,
доктор філософії з дисципліни «Медицина»,
доцент кафедри соціально-реабілітаційних технологій,
Житомирський економіко-гуманітарний інститут*

*Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-1281-2902>
Artvesnin.kharkov@gmail.com*

Анотація. Лікувальна фізична культура (ЛФК) є базовим напрямом фізичної реабілітації людей з інвалідністю, адже забезпечує відновлення, підтримку та розвиток знижених функціональних можливостей організму [1]. Сучасні підходи до реабілітації спрямовані на розширення участі людини у повсякденній діяльності та підвищення її автономності, що відповідає інклюзивним принципам та рекомендаціям міжнародних програм [2]. ЛФК дозволяє формувати коректні рухові навички, зменшувати прояви м'язового дисбалансу, покращувати координацію та мобільність. Її застосування має значну доказову базу щодо впливу на психоемоційний стан, рівень самостійності та загальну якість життя пацієнтів. У роботі розглянуто особливості ЛФК у реабілітації осіб із різними видами інвалідності, а також її роль у відновленні функціонального стану. Підкреслено важливість індивідуального підбору навантаження та методів для досягнення позитивного й стійкого терапевтичного ефекту [3].

Annotation. Therapeutic physical culture (TPC) is a fundamental aspect of physical rehabilitation for people with disabilities, as it ensures the restoration, maintenance, and development of reduced functional abilities of the body [1]. Modern approaches to rehabilitation are aimed at expanding a person's participation in everyday activities and increasing

their autonomy, which is in line with the inclusive principles and recommendations of international programs [2]. TPC allows you to form correct motor skills, reduce the manifestations of muscle imbalance, and improve coordination and mobility. Its use has a significant evidence base regarding its impact on the psycho-emotional state, level of independence, and overall quality of life of patients. The paper discusses the features of exercise therapy in the rehabilitation of people with various types of disabilities, as well as its role in restoring functional status. The importance of individual selection of loads and methods to achieve a positive and sustainable therapeutic effect is emphasized [3].

Вступ. Лікувальна фізична культура є одним із ключових напрямів сучасної фізичної реабілітації, оскільки сприяє відновленню рухової активності та зменшенню наслідків порушення здоров'я, характерних для багатьох видів інвалідності. ВООЗ розглядає фізичну терапію та ЛФК як невід'ємну складову системи охорони здоров'я, що повинна забезпечувати рівний доступ до відновних послуг на всіх рівнях медичної допомоги [4].

Люди з інвалідністю часто стикаються з обмеженнями, які пов'язані з порушенням моторики, слабкістю м'язів, втратою координації, больовими синдромами чи зниженням витривалості. ЛФК дає можливість компенсувати ці розлади шляхом цілеспрямованого тренування, розвитку адаптивних механізмів і формування нових рухових стратегій. Крім того, вона підвищує роль людини в повсякденній діяльності, сприяє інтеграції в суспільство та зменшує залежність від сторонньої допомоги. Значення ЛФК постійно зростає, адже реабілітація переходить від моделі лікування дефіциту до моделі функціонального розвитку та участі.

Мета роботи. Метою роботи є дослідження ролі лікувальної фізичної культури як провідного та доказового методу фізичної реабілітації людей з інвалідністю. Завдання полягає у визначенні впливу ЛФК на функціональний стан пацієнтів, рівень їх самостійності, здатність до пересування та виконання повсякденних дій. Також важливо проаналізувати біомеханічні, нейрофізіологічні та терапевтичні механізми, що лежать в основі ефективності ЛФК і забезпечують зменшення патологічного тонуусу та поліпшення моторного контролю [2]. У роботі розглянуто можливості поєднання ЛФК з іншими реабілітаційними методами, зокрема з ерготерапією, фізичними факторами та масажем. До-

датково визначено практичні підходи до адаптації занять залежно від типу порушення та рівня функціональної спроможності людини. Мета також включає оцінку значення індивідуалізованої програми ЛФК у контексті інклюзивної моделі реабілітації.

Матеріали та методи. У роботі використано аналіз сучасних наукових джерел, міжнародних рекомендацій та клінічних оглядів із фізичної терапії. Основними засобами ЛФК є активні, пасивні та активізовані вправи, спрямовані на корекцію рухових порушень, відновлення сили та розвиток гнучкості [4]. Використовуються методи лікувальної гімнастики, вправи на рівновагу, координаційні комплекси, тренування ходи та дихальні техніки. Важливою частиною методології є застосування елементів нейромоторного тренування, які сприяють формуванню стабільних рухових патернів. При розробці програми враховано функціональний стан, тип інвалідності та можливості пацієнта, що дозволяє індивідуалізувати навантаження. Методологія також включає принцип поступовості, контролю інтенсивності та моніторингу змін функціонального стану.

Результати та їх обговорення. Аналіз сучасних даних засвідчує, що ЛФК має значний вплив на функціональний стан людей з інвалідністю та сприяє розвитку моторики, координації та сили [3, 5, 6, 7]. Заняття ЛФК дозволяють зменшити м'язовий дисбаланс, покращити контроль рухів і розширити доступний діапазон мобільності. Пацієнти, які регулярно виконують індивідуально підібрані вправи, демонструють покращення у виконанні повсякденних дій, зниження рівня втомлюваності та більшу участь у соціальних ролях.

Значні позитивні зміни спостерігаються також у психоемоційному стані, що пов'язано з підвищенням самостійності та почуття контролю над власними можливостями. Поєднання ЛФК з іншими реабілітаційними методами підсилює ефективність, забезпечуючи комплексний вплив на організм. Таким чином, ЛФК є ключовим елементом функціонального відновлення та одним із найбільш доступних і доказових видів фізичної терапії.

Висновок. Лікувальна фізична культура є невід'ємним компонентом фізичної реабілітації людей з інвалідністю, адже впливає на основні ланки порушених функцій і сприяє їх компенсації. Систематичне застосування ЛФК сприяє розвитку рухових навичок, нормалізації м'язового тону та підвищенню рівня функціональної незалежності [2]. Завдяки універсальності та

широкому спектру методів ЛФК може бути адаптована до різних потреб, що робить її доступною та ефективною для різних нозологічних груп.

Отримані результати підтверджують, що ЛФК забезпечує комплексний відновний ефект і сприяє соціальній інтеграції людини. Вона відповідає сучасним вимогам світових реабілітаційних програм, включаючи «Rehabilitation 2030» [4]. ЛФК має значний потенціал для подальшого розвитку та впровадження в інклюзивні моделі реабілітації.

Список використаних джерел

1. World Health Organization. World report on disability. Geneva: WHO, 2011. 4 p.
2. World Health Organization. Rehabilitation in health systems. Geneva: WHO, 2017.
3. Shumway-Cook A., Woollacott M. Motor Control: Translating Research into Clinical Practice. Lippincott Williams & Wilkins, 2017. 331–335 c.
4. World Health Organization. Rehabilitation 2030: A Call for Action. Geneva : WHO, 2017. 3 c.
5. Максим'як В.М., Ковальчук О.В. Вплив занять загальною фізичною підготовкою на рухову активність реабілітованої особи. Журнал Rehabilitation and Recreation. 54–60 c.
6. Cultural and Social Determinants of Physical Therapy Rehabilitation Adoption — Alonazi A., 2025. Стаття № 2773
7. Опарін, А. А., Опаріна, Т. М., Філоненко, Ю. І., 2021. Лікувальна фізична культура як важлива складова фізичної реабілітації. 133–139 c.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ТРАВМАХ КИСТІ У ВІДНОВЛЮВАЛЬНИЙ ПЕРІОД PHYSICAL THERAPY FOR HAND INJURIES DURING RECOVERY PERIOD

Петренко Вікторія Анатоліївна

*II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-тл-рl,
спеціальність «Терапія та реабілітація»,*

*Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій
Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Бацман О.С., к.пед.н., доцент,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».*

Анотація. Кисть є одним з найскладніших анатомічних сегментів скелета людини, який займає 2% від загальної площі тіла і містить 27 кісток, 28 суглобів, 45 м'язів, складне переплетен-

ня мережі судин, нервів та зв'язкового апарату. Вона є основним органом для праці і самообслуговування. Порушення функції кисті призводить до втрати професійної і загальної працездатності, матеріальних і моральних втрат не тільки для людини, а і суспільства в цілому. Неспроможність до самообслуговування та задоволення базових потреб суттєво впливає на загальний стан хворого, ускладнює його соціальну адаптацію та негативно позначається на якості життя. Ушкодження структур кисті відрізняються великим різноманіттям варіанту перебігу, характеристик відновного періоду і результатів лікування. Складність анатомічної будови кисті, тяжкість травм чи захворювань, обмежена доступність високоспеціалізованої медичної допомоги, відсутність ефективної фізичної реабілітації далеко не завжди дозволяють досягти відновлення втраченої функції. За даними Українського НДІ травматології і ортопедії кількість хворих з пошкодженням кисті в Україні перевищує 230 тисяч чоловік на рік і тенденція до зростання зберігається.

Annotation. The hand is one of the most complex anatomical segments of the human skeleton, which occupies 2% of the total body area and contains 27 bones, 28 joints, 45 muscles, a complex network of blood vessels, nerves and ligaments. It is the main body for work and self-care. Violation of the function of the hand leads to a loss of professional and general work capacity, material and moral losses not only for a person, but also for society as a whole. The inability to self-care and satisfy basic needs significantly affects the general condition of the patient, complicates his social adaptation and negatively affects the quality of life. Damage to the structures of the hand is distinguished by a wide variety of course options, characteristics of the recovery period, and treatment results. The complexity of the anatomical structure of the hand, the severity of injuries or diseases, the limited availability of highly specialized medical care, the lack of effective physical rehabilitation do not always make it possible to restore the lost function. According to the Ukrainian Research Institute of Traumatology and Orthopedics, the number of patients with hand injuries in Ukraine exceeds 230,000 per year, and the upward trend continues.

Порушення функції руки є частою причиною обмеження життєдіяльності пацієнтів з неврологічною патологією. За даними Копенгагенського дослідження інсульту поширеність слабкості руки при гострому інсульті становить 70%. У 27,5% хворих фор-

муються післятравматичні нейрогенні деформації кисті, внаслідок ушкоджень нервів верхньої кінцівки, це пов'язано з розвитком змін у сухожилко-м'язевому та зв'язковому апараті кисті. Актуальною проблемою хворих на ревматоїдний артрит є ураження суглобів кисті. У 90% хворих спостерігається деформація суглобів пальців, що призводить до інвалідизації 50% пацієнтів.

Велика кількість незадовільних результатів лікування хворих із травмами і захворюваннями кисті спонукає до пошуку нових, сучасних підходів і методів фізичної терапії. На даний час існує багато програм фізичної терапії при ушкодженнях і захворюваннях кисті, які включають в себе передопераційну і післяопераційну реабілітацію. Але вони не завжди вирішують такі проблеми, як контрактура, біль, гіпотрофія м'язів, рубці. Тому постає питання у розробці комплексних програм фізичної терапії із застосуванням сучасних підходів, методів і засобів.

Одним із важливих методів фізичної терапії при порушеннях функції кисті є ерготерапія. Ерготерапія орієнтована на осіб різного віку, включаючи новонароджених, підлітків, дорослих та людей похилого віку. Головна мета полягає в забезпеченні максимально можливої незалежності у повсякденному житті, шляхом відновлення втрачених функцій, розвитку необхідних навичок та підтримки здоров'я.

Зазвичай, пацієнтами, які звертаються до ерготерапевта, є особи із патологією центральної нервової системи такими як, інсульт, черепно-мозкова травма, ДЦП, розсіяний склероз, хвороба Паркінсона та інші.

Згідно з літературними даними, процес ерготерапії включає кілька етапів: включення пацієнта у програму ерготерапії, проведення оцінки, визначення цілей, вибір методів та реалізація терапевтичної програми, а також оцінка змін, які відбулися з клієнтом протягом втручання. Процес ерготерапії спрямований на індивідуальні проблеми клієнта, тому ерготерапевти використовують проблемно-орієнтовану систему документування. Дослідники рекомендують використовувати широке коло ерготерапевтичних методів, моделей, стратегій, застосовуючи їх окремо та комплексно. Тренують сенсорно-моторні функції, застосовують бімануальну та дзеркальну терапію, СІМТ-терапію, позиціонування.

Проводять заняття на тренажерах для дрібної моторики за механотерапевтичним столом, на ерготерапевтичних дошках,

заняття по самообслуговуванню (застібання гудзиків, гачків, користування побутовими приладами). Для відновлення функцій кисті пропонують елементи живопису, декоративно-прикладного мистецтва, гончарство, різні види конструювання та моделювання, плетіння гачком чи спицями.

Функціональну працетерапію, як складову ерготерапії проводять в спеціально обладнаних приміщеннях. Мета полягає у впливі на хвору частину тіла, орган або систему для відновлення порушеної патологічним процесом функції. Вибір завдань для виконання спрямований на активізацію рухів та участь м'язів, суглобів та нервів, які пошкоджені у конкретного пацієнта. Таким чином досягається відновлення втрачених функцій. Цей метод застосовують на пізніх етапах реабілітації.

Кінезіотейпування — технологія накладення спеціальних еластичних пластирів (кінезіотейпів), що застосовуються для профілактики та природнього прискорення процесу відновлення та реабілітації при травмах суглобів, м'язів, зв'язок і забиттях м'яких тканин. За відсутності протипоказань можна застосовувати з перших днів лікування. Цей метод набирає популярності не тільки в спортивній медицині, а і в травматологічній практиці [50].

Розрізняють такі види накладання тейпів:

1. М'язово-фасціальний кінезіотейпінг. Для аплікації використовують І та Y-подібні смужки. Залежно від напрямку і сили натягу тейпів можна домогтися тонізуючого й релаксуючого ефектів.

2. Корируючий кінезіотейпінг. Можна застосовувати для лімфатичного, фасціального, зв'язково-суглобового, сухожилкового, механічного, функціонального коригування. Використовують віялоподібну, павутинну та інші форми стрічок [32].

Механічна корекція полягає у позиціонуванні м'яза, що забезпечує рух у суглобі, з метою формування сенсорної стимуляції за рахунок комбінування напруження й тиснення тейпів, що призводить до релаксації м'яза. Застосовують при міофасціальному болю, хронічному перенапруженні м'язів.

Фасціальна корекція характеризується відсутністю тиснення всередині тейпа і полягає у зміщенні шкіри над фасцією.

Зв'язково-сухожилкова корекція полягає в обмеженні обсягу рухів у ділянці ушкодження. Еластичний тейп наклеюють від місця прикріплення зв'язки до її початку з максимальним

натягом, що відповідно обмежує рухливість. Можна застосовувати у разі ушкодження зв'язкового апарату.

Функціональна корекція призначена для полегшення рухів у суглобах. Тейпи накладають без натягу за умови максимального згинання або розгинання суглобів. Використовують принципи синергізму та антагонізму м'язових груп. Головне завдання — відновлення роботи м'язів. Накладений тейп може і розслабити м'яз, і тонізувати його.

Лімфатичну корекцію застосовують для посилення лімфодренажу в ділянці набряку. Віялоподібно нарізані тейпи наклеюють променями у бік лімфатичних вузлів, а основу — без натягу на ділянку лімфовузла. Це сприяє поліпшенню загальної мікроциркуляції в тканинах і току лімфи.

Механотерапія. Для підвищення ефективності реабілітаційного процесу при травмах і захворюваннях кисті широко використовують тренажери для пасивної розробки кисті та пальців, а саме: Artromot — F і H, Kinetec Maestra Portable hand CPM, Fisiotek-LT.

Переваги СМР-тренажерів: безболісне виконання вправ, повне розслаблення кінцівки під час занять, чіткий діапазон рухів, регулювання швидкості, легка зміна налаштування [24].

ARTROMOT-F — один із популярних тренажерів для пасивної розробки кисті. Заняття на тренажері дозволяє відновити моторну функцію ураженим суглобам шляхом пасивної дії, без активного скорочення навколосуглобових м'язів. Пасивний рух у суглобах проводиться в спеціально підібраній програмі (обирається необхідна амплітуда рухів, швидкість, сила та паузи на згинання/розгинання суглоба). Апарат мінімізує будь-які зміщення і забезпечує мінімальне навантаження на суглоб, забезпечуючи синхронну розробку хворих суглобів.

Список використаних джерел

1. Вакуленко Л.О., Клапчук В.В. Основи фізичної реабілітації : навч. посібник. Тернопіль : ТНПУ, 2010. 234 с.

**РОЛЬ МЕДИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ
У СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІЙ АДАПТАЦІЇ
ВАЖКОПОРАНЕНИХ КОМБАТАНТІВ**

**THE ROLE OF MEDICAL REHABILITATION
IN THE SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL ADAPTATION
OF SERIOUSLY INJURED COMBATANTS**

*Петrenchенко Світлана Анатоліївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри психології та соціальної роботи,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7329-0219>
svet-petre@meta.ua

Анотація. У статті досліджується роль медичної реабілітації у соціально-психологічній адаптації важкопоранених комбатантів. Розглянуто фізичну, психологічну та фізкультурно-спортивну реабілітацію як ключові напрями відновлення. Показано, що комплексний і індивідуалізований підхід сприяє відновленню фізичних функцій, зниженню стресу та формуванню впевненості у власних силах. Наголошено на важливості підтримки родини та соціального оточення для інтеграції в суспільство. Медична реабілітація забезпечує поєднання фізичних і психологічних методів, що сприяє активному відновленню комбатантів і їхній соціально-психологічній адаптації.

Annotation. The article examines the role of medical rehabilitation in the social and psychological adaptation of severely wounded combatants. Physical, psychological, and physical education and sports rehabilitation are considered as key areas of recovery. It is shown that a comprehensive and individualised approach contributes to the restoration of physical functions, stress reduction, and the formation of self-confidence. The importance of family and social support for integration into society is emphasised. Medical rehabilitation combines physical and psychological methods, which contributes to the active recovery of combatants and their socio-psychological adaptation.

Сучасний етап розвитку системи реабілітації в Україні визначається необхідністю забезпечення комплексної підтримки комбатантів, які зазнали поранень, зокрема відновлення їхньої соціально-психологічної адаптації. Відповідно до Закону України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», реабілітація

передбачає систему медичних, психологічних, фізичних, соціально-побутових і професійних заходів, спрямованих на відновлення порушених функцій організму та забезпечення інтеграції особи в суспільство [4].

Проте, за результатами досліджень Г. Овода, Є. Лисенка та П. Липової, існуюча система медичної реабілітації в Україні для комбатантів залишається фрагментованою, має обмежений доступ до спеціалізованих послуг та потребує вдосконалення практик та координації між закладами [3, с. 21].

У наукових працях Н. Васиньової, Є. Іванок, В. Мамки та інших наголошується, що медична реабілітація є ключовим компонентом комплексного відновлення, оскільки фізичне відновлення безпосередньо впливає на психоемоційний стан і соціальну активність комбатанта, сприяючи його успішній адаптації в суспільстві.

Таким чином, ефективна медична реабілітація становить основу соціально-психологічної адаптації важкопоранених комбатантів, забезпечуючи відновлення фізичних можливостей, підтримку психоемоційного стану та створюючи передумови для повернення до активного життя і соціальної інтеграції.

Соціально-психологічна адаптація є процесом, що забезпечує здатність особи ефективно функціонувати в суспільстві, враховуючи фізичні, психологічні та соціальні зміни, спричинені пораненням або іншими травмами. Для важкопоранених комбатантів вона включає відновлення фізичних можливостей, формування психологічної стійкості, здатності взаємодіяти в соціумі та реалізовувати професійні й особистісні потреби.

Г. Овод, Є. Лисенко та П. Липова підтвердили, що відсутність належної соціально-психологічної підтримки значно ускладнює повернення комбатанта до активного життя та його інтеграцію в суспільство [3, с. 46]. Тому основним чинником успішної адаптації є підтримка сім'ї та близького оточення. Тому, що родина створює безпечне середовище, сприяє зниженню стресу та прискорює процес психологічного відновлення.

Медична реабілітація потрібна для комплексного відновлення комбатантів, так як його фізичне відновлення тісно пов'язане з психоемоційним станом і соціальною активністю, сприяє підвищенню самостійності, відчуття власної ефективності та впевненості у собі, що безпосередньо впливає на процес соціально-психологічної адаптації.

Медична реабілітація, за визначенням українського дослідника Я. Радиша, є динамічною соціальною системою медичних заходів, спрямованих на запобігання втраті працездатності, відновлення порушених функцій та профілактику ускладнень. Схоже визначення наводить професор К. Бабов: «це система лікувальних заходів, що відновлює порушені або втрачені функції, активізує компенсаторні механізми організму та створює умови для повернення до нормальної життєдіяльності» [2, с. 143].

Отже, під медичною реабілітацією слід розуміти комплекс інтегрованих заходів, що включає:

- стаціонарну та амбулаторну реабілітацію, що передбачає комплексне обстеження, встановлення індивідуального плану реабілітації, надання лікувальних процедур і моніторинг стану пацієнта,

- фізкультурно-спортивну реабілітацію, яка забезпечує відновлення функціональних можливостей організму через фізичні вправи та адаптивну фізкультуру;

- психологічну реабілітацію, що спрямована на корекцію психічних функцій, формування адаптивних механізмів до стресових ситуацій, мотивацію та соціально-психологічну підтримку.

Особливістю медичної реабілітації важкопоранених є її комплексність та індивідуалізація. Кожна програма розробляється з урахуванням тяжкості поранення, психоемоційного стану, потреб у професійній та соціальній адаптації. К. Бабов підкреслює важливість своєчасного початку реабілітаційних заходів, етапності та безперервності процесу, міждисциплінарної взаємодії спеціалістів [2, с. 143].

В. Мамка додає, що медична реабілітація виступає основою соціально-психологічної адаптації тому, що відновлення фізичних функцій впливає на психоемоційний стан та соціальну активність важкопораненого комбатанта [2, с. 144]. Цей взаємозв'язок відображено у табл. 1.

Медична реабілітація не обмежується фізичним відновленням, а є комплексним інструментом забезпечення соціально-психологічного благополуччя та адаптації важкопоранених комбатантів.

Отже, медична реабілітація є складовою комплексного процесу соціально-психологічної адаптації важкопоранених комбатантів. Її ефективність забезпечується комплексністю, індивідуалізацією, міждисциплінарною співпрацею та поєднанням

фізичних і психологічних методів. Створення умов для своєчасного, безперервного та системного проведення медичної реабілітації сприяє відновленню працездатності, зниженню психоемоційного навантаження та інтеграції важкопоранених комбатантів у соціум, що є основою успішної адаптації.

Таблиця 1

Роль медичної реабілітації у соціально-психологічній адаптації комбатантів

№ п/п	Напрямок впливу медичної реабілітації	Механізм впливу	Очікуваний ефект для соціально-психологічної адаптації
1	Підвищення автономності та працездатності	відновлення фізичних функцій, розвиток моторики, навчання самостійним навичкам	зростання самостійності у повсякденному житті, підвищення життєвої активності
2	Зниження рівня стресу, тривожності та депресивних проявів	психологічна підтримка, релаксаційні методики, контроль больових симптомів	полегшення емоційної стабілізації, зменшення психоемоційного навантаження
3	Формування впевненості у власних силах та мотивації	поступове повернення до активності, психологічні техніки	активна участь у соціальному та професійному житті, підвищення життєвої мотивації
4	Відновлення соціальних зв'язків та інтеграція у суспільство	соціальна терапія, групові заняття, підтримка родини та спільнот	підтримка соціальної ідентичності, відчуття належності до соціуму

Список використаних джерел

1. Васиньова Н. С., Іванок Є. В. Соціально-психологічна реабілітація і адаптація військовослужбовців до цивільного життя: виклики та шляхи їх подолання. *Суспільство та національні інтереси*. 2024. № 8(8). 504–515. URL: <https://surli.li/zqngxl>.

2. Мамка В. В. Поняття та зміст медичної та психологічної реабілітації військовослужбовців Збройних Сил України. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2024. № 6. С. 142–146. URL: <https://surli.li/xvajes>.

3. Овод Г., Лисенко Є., Липова П. Реабілітація українських військових та ветеранів: досвід долання несистемності. Київ, 2024. 116 с. URL: <https://surli.li/dansdq>.

4. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 06.10.2005 № 2961-IV : станом на 4 квіт. 2025 р. URL: <https://surli.cc/tvoczq>.

**ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ГЕМОРАГІЧНОМУ ІНСУЛЬТІ
У ВІДНОВЛЮВАЛЬНИЙ ПЕРІОД****PHYSICAL THERAPY FOR HEMORRHAGIC STROKE
DURING THE RECOVERY PERIOD**

Погрібняк Павло Михайлович

II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-тл-рл,
спеціальність «Терапія та реабілітація»,

Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій
Університету «Україна».

Науковий керівник: Вишар Є.В., ст. викладач,

Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій
Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0937-7042>

Анотація. За даними ВООЗ, у розвинутих країнах світу щорічно реєструють від 100 до 300 інсультів на кожні 100 тис. населення. В Україні щороку близько 110–125 тис. жителів переносять мозковий інсульт, який є однією з найчастіших причин інвалідності та смертності населення країни (Міщенко 2017; Пулик О. Р., Чопей І. В., Гиравець М. В. 2018). Рівень смертності від інсульту в Україні у 2,5 рази перевищує відповідні показники західноєвропейських країн і має тенденцію до подальшого зростання. Слід зазначити, що 35,5% мозкових інсультів зустрічаються в осіб працездатного віку (Шкловський В. М. 2013). Більшість пацієнтів, що перенесли інсульт і вижили, стають неповносправними, а 20–25% з них до кінця життя потребують сторонньої допомоги у повсякденному житті (Шевага В. М., Паєнок А. В. 2014). Для набуття оптимальної самостійності пацієнту у житті необхідна допомога фахівців фізичної реабілітації.

Annotation. According to the WHO, in the developed countries of the world, 100 to 300 strokes are registered annually for every 100,000 people. Every year in Ukraine, about 110,000 to 125,000 residents suffer a stroke, which is one of the most frequent causes of disability and mortality in the country's population (Mishchenko 2017; O. R. Pulyk, I. V. Chopei, M. V. Hyryavets 2018). The mortality rate from stroke in Ukraine is 2.5 times higher than the corresponding indicators of Western European countries and has a tendency to further increase. It should be noted that 35.5% of cerebral strokes occur in persons of working age (Shklovsky V. M. 2013). The majority of patients who have suffered a stroke and survived become disabled, and 20–25% of them need

assistance in everyday life for the rest of their lives (Shevaga V.M., Payenok A.V. 2014). In order to gain optimal independence in life, the patient needs the help of physical rehabilitation specialists.

Застосування засобів фізичної реабілітації в гострому періоді захворювання зменшує ризик виникнення різних ускладнень, сприяє відновленню порушених рухових функцій, готує пацієнтів до вертикалізації та набуття елементарних навичок самообслуговування (Katz R.T., 2015; Білянський О.Ю., 2017).

Проблему лікування хворих, які перенесли інсульт та відновлення їх функціональної активності досліджували: Белова А. М., Зозуля І. С., Кадаков А. С., Козявкін В. І., Лобода М. В., Маркін С. П., Русин А. В., Самосюк І. С., Чернікова А. А., Шахперонова Н. В., Шепетова О. М. та ін.

Дослідження питання ефективності застосування комплексної фізичної терапії до пацієнтів з гострим порушенням мозкового кровообігу дозволило нам визначити основні принципи реабілітації хворих, які перенесли мозковий інсульт: ранній початок, індивідуальний підхід, систематичність, тривалість, комплексність, поетапність, активна участь самого хворого.

Існує певна етапність у здійсненні реабілітаційних заходів, яка передбачає визначення реабілітаційного потенціалу; складання індивідуальної програми реабілітації (ІПР); проведення медичної і медико-професійної реабілітації; визначення потреби реабілітанта в інших видах реабілітації; здійснення заходів щодо реалізації реабілітаційного потенціалу в межах ІПР; динамічний контроль за процесом реабілітації і при необхідності — його корекція.

Нами розроблено програму комплексної фізичної терапії для пацієнтів з гострим порушенням мозкового кровообігу. У експериментальній групі проводились активні реабілітаційні заходи, що включали кінезитерапію, черезшкірну електростимуляцію, лікувальну фізкультуру, масаж; у контрольній групі проводилися традиційні реабілітаційні заходи — ЛФК та масаж.

Результати проведеного нами дослідження свідчать про ефективність програми реабілітації хворих при гострих порушеннях мозкового кровообігу. Проведене нами комплексне дослідження дозволило вивчити найбільш поширені фактори ризику виникнення інсультів, визначити реабілітаційний потенціал хворих та свідчити, що ранній підхід, послідовність та індиві-

дуальний підхід сприяють найбільш ефективному відновленню після інсультів. Отримані результати дослідження дозволяють розробити і запропонувати заходи щодо покращення програми реабілітації, спрямованої на підвищення побутової активності життя хворих з перенесеним мозковим інсультом.

Список використаних джерел

1. Зозуля І.С., Мошенська О.П. Гострий період ішемічного інсульту : сучасний погляд на проблему. *Український медичний часопис*. 2009. 4 (72). С. 67–73.

2. Пантелеєнко Л.В., Соколова Л.І. Взаємозв'язок ступеню функціональних порушень, рівня незалежності у повсякденній активності та якості життя хворих через 3 місяці після перенесеного ішемічного інсульту. *Науковий вісник Національного медичного університету імені О.О. Богомольця*, 2010 р. 3(30), с. 68–73.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ДІТЕЙ ІЗ ТРАВМАМИ ЗОРОВОГО АНАЛІЗАТОРА PHYSICAL THERAPY FOR SPINAL CORD INJURIES DURING THE RECOVERY PERIOD

Покотило Богдан Станіславович

II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-тл-рл,
спеціальність «Терапія та реабілітація»,
Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій

Університету «Україна».

Науковий керівник: Клеценко Л.В., к.пед.н., доцент,
Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій
Університету «Україна».

Анотація. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я щороку кількість людей з вадами зору у світі зростає на 1 мільйон осіб, кожні 5 секунд одній дорослій людині діагностується порушення зорового аналізатора, кожну хвилину — одній дитині. Людей з вадами зору від народження або через хворобу нині в Україні нараховується близько 300 тисяч. Часткова або повна втрата зору — важке захворювання, яке значною мірою обмежує можливості людини, відбивається на її фізичному, психоемоційному стані, соціальній адаптації. Внаслідок порушення зору виникають вторинні відхилення у фізичному розвитку (порушення постави, плоскостопість) та формуванні рухової сфери. Функціональні порушення постави є одним із розповсюджених відхилень в осіб з по-

слабленим зором, які негативно позначаються на функціях життєвоважливих систем організму.

Annotation. *According to the World Health Organization, every year the number of visually impaired people in the world increases by 1 million people, every 5 seconds one adult is diagnosed with a violation of the visual analyzer, every minute — one child. There are currently about 300,000 people with visual impairments from birth or due to illness in Ukraine. Partial or complete loss of vision is a serious disease that significantly limits a person's capabilities, affects his physical, psycho-emotional state, and social adaptation. As a result of impaired vision, secondary deviations in physical development (impaired posture, flat feet) and formation of the motor sphere occur. Functional posture disorders are one of the common deviations in people with impaired vision, which negatively affect the functions of the body's vital systems.*

На сьогодні сліпота та слабозорість — основні причини інвалідності зору у дітей, яка в структурі загальної дитячої інвалідності посідає четверте місце і в Україні складає 4,7%. Найчастіше погіршення зору спостерігається у шкільному віці. Тому, для профілактики захворювань, пов'язаних з зором, особливо актуальною є фізична реабілітація дітей та молоді.

У розв'язанні завдань підвищення рухової активності осіб з депривацією зору важливого значення надають засобам адаптивної фізичної культури. Останнім часом окремими дослідниками теоретично і експериментально обґрунтовано методики, що спрямовані на корекцію порушень моторики осіб з послабленим зором в процесі фізичного виховання (Л. Ю. Коткова, 2009). Л.А. Єраковою (2005) розроблено і апробовано фітнес-технологію оздоровчої спрямованості, А.А.Дяченко (2010) — технологію корекції порушень постави дітей з послабленим зором, О.А. Юрченком (2013) — модульну технологію корекції порушень просторової організації тіла. Значно розширює можливості використання фізичних вправ, спрямованих на підвищення рівня фізичного стану, впровадження комп'ютерних систем в процес фізичного виховання школярів: як здорових осіб, так і дітей з вадами зору.

Як показують дослідження, систематичне застосування циклічних фізичних вправ помірної інтенсивності у комплексі зі спеціальним тренуванням акомодатції сприяють значному підвищенню рівня витривалості, сприятливо впливають на усі показники акомодативної здатності очей.

Заняття спеціальними вправами можна виконувати самостійно в домашніх умовах, на природі, під час відпочинку. Необхідно суворо стежити, щоб вправи були підібрані правильно: з урахуванням віку, статі, стану здоров'я, фізичної підготовленості, ступеня вад зору, стану очного дна. Вправи загально-розвиваючого характеру обов'язково необхідно поєднувати з гімнастикою для очей.

Фізична реабілітація забезпечує за допомогою спеціальних методик лікувальної гімнастики всебічний та повноцінний розвиток особи шляхом відновлення та вдосконалення її психофізичних здібностей, а також вирішує такі завдання: а) зміцнення здоров'я, сприяння гармонійному фізичному розвитку і загартовуванню організму; б) активізація функцій серцево-судинної і дихальної систем; в) покращення функцій опорно-рухового апарату; г) формування і закріплення правильної постави (досягнення автоматизму під час виконання життєво-необхідних положень і рухів); ґ) попередження розвитку сколіозу і плоскостопості; д) оволодіння основними руховими навичками і вміннями.

Підготовка реабілітаційних програм для осіб при напруженні зору у наш час формується як багатоаспектний комплекс досліджень. А внаслідок ускладнень соціально-економічних та екологічних умов проблеми діагностики аномального розвитку дітей, створення оптимальних, специфічних умов для їх соціалізації, соціальної адаптації та реабілітації набувають державного значення.

Утворення в процесі розвитку дитини різносторонніх внутрісистемних і міжсистемних зв'язків визначає провідну роль зорового аналізатора у сприйнятті навколишнього середовища, орієнтації в просторі, пізнавальній та трудовій діяльності. Така роль органів зору забезпечується складною анатомічною будовою очей, високою організацією зорової системи, її тісним зв'язком з різними сенсорними функціями та корою великих півкуль головного мозку. При порушенні розвитку органів зору значно зменшується потік інформації, що надходить у кору великих півкуль головного мозку. Зниження потоку зорових імпульсів, що прямують у мозок із сітківки спричинює зміни функціональної діяльності кори головного мозку: фіксується зниження, або повна відсутність в потиличній долі альфа-ритму, перебудовується вся кіркова нейродинаміка.

Список використаних джерел

1. Баннікова Р.О. Сучасні підходи до проблеми комплексної реабілітації слабозорих дітей шкільного віку / Р. О. Баннікова, Р. С. Бутов. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2012. № 3. С. 47–51.
2. Баннікова Р.О. Характеристика показників зорового аналізатора слабозорих дітей 13–15 років в умовах спеціалізованого навчального закладу / Р. О. Баннікова, Р. С. Бутов. *Формування здорового способу життя студентської та учнівської молоді засобами освіти* : матеріали VII наук.-практ. конф. з міжнар. участю. Кам'янець-Подільський, 2013. С. 18–22.
3. Круцевич Т.Ю. Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді : навч. посібник. / Т.Ю. Круцевич, М.І. Воробйов, Г.В. Безверхня. Київ : Олімп. л-ра, 2015. 224 с.

**ПИТАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ПАЦІЄНТОВІ
ПРИ НЕВДАЛОМУ МЕДИЧНОМУ ВТРУЧАННІ**
**COMPENSATION ISSUES FOR HARM CAUSED TO A PATIENT
AS A RESULT OF UNSUCCESSFUL MEDICAL INTERVENTION**

Пономаренко Владислав Іванович

доктор медичних наук, професор,
професор соціально-реабілітаційних технологій,
Житомирський економіко-гуманітарний інститут
Університету «Україна»;
zh_ponomarenko@uiu.ua

Веснін Артур Вікторович

PhD з галузі «Медицина», доцент кафедри
соціально-реабілітаційних технологій,
Житомирський економіко-гуманітарний інститут
Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-1281-2902>

Artvesnin.kharkov@gmail.com

Андрієнко Олександр Іванович

кандидат медичних наук, доцент;

Милиця Костянтин Миколайович

доктор медичних наук, професор.

Анотація. У статті проаналізовано ключові правові аспекти відшкодування шкоди, завданої пацієнтові внаслідок невдалого медичного чи реабілітаційного втручання. Наголошується, що негативні наслідки можуть виникати не лише через помилки медичних працівників, а й у зв'язку з обмеженнями сучасної медицини, запавністю захворювання або недотриманням пацієнтом рекомендацій. Розглянуто чинне українське законодавство,

зокрема норми Цивільного кодексу України та нормативні акти, що регламентують визначення тілесних ушкоджень, а також значення належного документування й дотримання клінічних протоколів у практиці реабілітації. Окрему увагу приділено розмежуванню тілесної, майнової та моральної шкоди в контексті іатрогенних випадків, а також ситуаціям, коли шкода виникає через порушення прав споживачів, а не саме медичне втручання. Короткий порівняльний аналіз систем відшкодування у Швеції, Фінляндії, Норвегії та Данії демонструє переваги прозорих механізмів страхового забезпечення. Зроблено висновок про необхідність удосконалення української системи правового регулювання для більш ефективного захисту пацієнтів та медичних закладів.

Annotation. *The paper analyzes key legal aspects of compensating harm caused to a patient as a result of unsuccessful medical or rehabilitation interventions. It highlights that adverse outcomes may arise not only from medical errors but also from the limitations of modern healthcare, disease chronicity, or patient non-compliance. The study reviews relevant Ukrainian legislation, including the Civil Code of Ukraine and regulatory acts defining bodily harm, as well as the role of proper documentation and adherence to clinical protocols in rehabilitation practice. Attention is given to distinctions between bodily, property, and moral harm in iatrogenic cases, along with situations where damage results from violations of consumer rights rather than the intervention itself. A brief comparison with compensation systems in Sweden, Finland, Norway, and Denmark underscores the advantages of transparent insurance-based models. The paper concludes that Ukraine would benefit from clearer legal mechanisms for compensating medical harm, ensuring better protection for both patients and healthcare institutions.*

На практиці часто трапляється при медичному втручанні, що завдається шкода здоров'ю або навіть життю пацієнта.

Не обов'язково недбалістю чи професійною необізнаністю медичного працівника, а не досконалістю сучасної медичної науки та техніки, задавленістю хвороби, та несумлінного ставлення пацієнта до лікування. Тому складно остаточно визначити об'єктивні чи суб'єктивні фактори погіршення здоров'я пацієнта.

Але з нашого досвіду, навіть в таких ситуаціях, треба дотримуватись затверджених алгоритмів методики реабілітації і бездоганно оформленого діловодства, бо постраждала особа або її родичі мають право на правовий захист компенсації заподіяних втрат.

Актуальність теми полягає в розумінні особливостей відшкодування шкоди, заподіяної пацієнтові невдалим медичним втручанням.

Базовою є глава 82 Цивільного кодексу України (ЦК), ст. 1166 ЦК [1], яка визначає відшкодування у повному обсязі.

У цивільному праві зобов'язання майнової чи моральної шкоди називають деліктними (цивільне правопорушення — делікт, власна назва «ятрогенні»). При ятрогенному делікті є майнові втрати, які виникають у зв'язку з ушкодженням здоров'я чи смертю особи, можуть виражатися зокрема, у втраті заробітку, у витратах на відновлення здоров'я, на поховання, тощо. Це надає пацієнту ще вимагати компенсації моральної шкоди.

Виробничі відносини в реабілітації передбачають умову про письмове закріплення обов'язків, щодо нерозголошення інформації, яка становить медичну або конфіденційну таємницю (ст. 40 ЗУ «Основи законодавства України про охорону здоров'я» 19.11.1992 р. № 2801, ст. 286 ЦК України від 16.01.2003 р. [1, 2]).

Таємна інформація повинна відповідати законодавчому переліку і включена у двосторонній договір співробітництва, при відсутності цієї умови — зобов'язання та відповідальність не настають.

Слід згадати про окремі випадки шкоди у зв'язку з купівлею платних медичних послуг, як таких.

Маємо характер випадковості, вірогідності та не пов'язане з самим медичним втручанням, а наприклад, з неповною чи недостовірною інформацією про медичні вироби чи використання при наданні послуги. Така дія не пов'язана з медичними маніпуляціями, а є наслідком порушення прав споживача.

Розуміння специфіки відшкодування шкоди здоров'ю потребує визначати, у чому така шкода полягає. Законодавство це трактує, як знищення суб'єктивного цивільного права чи блага, роз'яснює наближену відповідь у нормативних актах, які стосуються тілесних ушкоджень.

Наказ МОЗ України «Про затвердження Правил судово-медичного визначення ступеню тяжкості тілесних ушкоджень» від 17.01.1995 р. № 6 [3] визначає, що у разі неналежного надання медичної допомоги, що виявилось у порушенні анатомічної цілісності тканини і органів та їх функцій, такі порушення розглядаються, як тілесні ушкодження (п. 1.3).

Відповідно п. 1.2 — під тілесними ушкодженнями (тобто шкодою здоров'ю) слід розуміти: порушення анатомічної цілісності тканини, органів та їх функцій, що виникають, як наслідок дії одного, чи кількох зовнішніх ушкоджуючих факторів — фізичних, хімічних, біологічних, психічних.

У п. 2.1.6 даються також визначення таких споріднених «шкоді» понять, як «розлад здоров'я» та «наслідок ушкодження». Розлад здоров'я — це пов'язаний з ушкодженням послідовно розвинутий хворобливий процес. Наслідок ушкодження — це повне загоєння ушкодження і зникнення хворобливих змін, які були ним зумовлені.

За даними нашого дослідження нормативних і літературних джерел, до шкоди здоров'ю, яка заподіяна при здійсненні медичних втручань, можна віднести: тілесні ушкодження, які полягають у порушенні анатомічної цілісності органів і тканин або їх фізіологічних функцій; виникнення супутнього основного хворобного процесу або патологічного стану, що залишають після зникнення (одужання) стійкі наслідки: ушкодження у вигляді спотворення зовнішнього вигляду частин тіла, порушення функцій органів чи їх систем; зараження невиліковною хворобою (при тимчасовій або постійній ізоляції від суспільства); згайну можливість вилікування хворого, розвиток психічного захворювання, що виникла у результаті медичного втручання.

У правовій літературі виділяють:

- фізичну шкоду (ушкодження здоров'я);
- майнова шкода (втрата заробітку, витрата на лікування, протезування, посилене харчування, спеціальний догляд);
- моральна шкода (фізичний біль та моральні страждання).

Та ст. 23 ЦК говорить, що фізичний біль та страждання належать до моральної шкоди, а поняття фізична шкода ЦК не містить [4]. Тому обидва зазначені види шкоди можуть розглядатися, як складові «шкоди здоров'ю».

Дослідивши норми чинного законодавства, можна окреслити особливості притаманні шкоді здоров'ю, заподіяної при невідалому медичному втручанні.

1. Відшкодувати шкоду, яку завдано здоров'ю, неможливо (бо відсутнє повне одужання), тому визначається справедливий порядок грошової компенсації.

2. При заподіянні каліцтва або іншого ушкодження здоров'я, організація чи громадянин, відповідальні за шкоду, зобов'язані відшкодувати:

а) потерпілому заробіток, лікування, посилене харчування (ст.1995–1999 ЦК) [5];

б) у разі смерті потерпілого — непрацездатним особам, які перебували на його утриманні — частку середньомісячного заробітку потерпілого (ст.1200 ЦК) [6];

в) у разі ушкодження здоров'я неповнолітнього, які не досягли 14 років (учні — 18 років) і не має заробітку на час заподіяння шкоди.

3. Кожний споживач мед. послуги (потерпілий) має вимагати відшкодування (ст.16, 17 ЗУ «Про захист прав споживачів» у їх виконавця (ст.1210 ЦК) [7].

4. Відшкодовується не тільки матеріальна шкода або збитки, а й моральна шкода, порядок відшкодування вказаний у ст. 1168 ЦК [8].

Вже багато років щодо забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної в результаті невдалого медичного втручання, розглядаються різні законодавчі пропозиції (спеціальні банківські розрахунки, внески при видачі ліцензії, створення спеціального страхового фонду) — та питання ще не вирішено. Приклад Швеції (1975 р.), Фінляндії (1987 р.), Норвегії (1988 р.) та Данії (1992 р.), по створенню Консорціуму для виплат шкоди і підкріплення рішеннями суду у разі розбіжностей — більшість науковців та практикуючих юристів вважає однією з найбільш прогресивних у світі.

Законодавче закріплення чіткого та прозорого порядку відшкодування шкоди, завданої невдалими медичними втручаннями, вирішило б проблеми не тільки пацієнтів, а й медичних закладів, які нерідко зазнають суттєвих матеріальних втрат внаслідок недосконалості вітчизняної судової системи.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України : Кодекс від 16 січня 2003 р. № 435-IV, ст.1166 (глава 82) : станом на 05.10.2025р. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

2. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII

3. Наказ МОЗ України від 17.01.1995 № 6 «Про затвердження Правил судово-медичного визначення ступеню тяжкості тілесних ушкоджень» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0252-95>. Офіційний сайт МОЗ України.

4. Цивільний кодекс України : Кодекс від 16 січня 2003 р. № 435-IV, стаття 23: станом на 05.10.2025р. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

5. Цивільний кодекс України : Кодекс від 16 січня 2003 р. № 435-IV, ст. 1995–1999 : станом на 05.10.2025р. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

6. Цивільний кодекс України : Кодекс від 16 січня 2003 р. № 435-IV, ст.1200 : станом на 05.10.2025р. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

7. Про захист прав споживачів : Закон України від 12 травня 1991 р. № 1023-XII, статті 16, 17; Цивільний кодекс України, стаття 1210.

8. Цивільний кодекс України : Кодекс від 16 січня 2003 р. № 435-IV, ст.1168 : станом на 05.10.2025р. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

ВПЛИВ ВОЄННИХ ДІЙ НА СТАН ЗАХВОРЮВАНOSTІ НА ТУБЕРКУЛЬОЗ В РІЗНИХ РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

THE IMPACT OF MILITARY OPERATIONS ON THE INCIDENCE OF TUBERCULOSIS IN DIFFERENT REGIONS OF UKRAINE

Попович Діана Володимирівна

*II курс, група МБ-24-1М, спеціальність «Біологія»,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».*
dianakruhko@gmail.com

*Науковий керівник: Тугай Т.І., д.біол.н., професор,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».*
tatyanatugay2@gmail.com

Анотація. У роботі розглянуто вплив воєнних дій на епідеміологічну ситуацію з туберкульозом в Україні. Проаналізовано основні теоретичні аспекти захворювання, динаміку рівня захворюваності до та під час війни, а також соціально-економічні чинники, що сприяють його поширенню. Встановлено, що воєнні дії призвели до знищення медичної інфраструктури, переривання лікування та зростання ризику поширення мультирезистентних форм туберкульозу. Окрема увага приділена діяльності міжнародних організацій та можливостям адаптації протитуберкульозних програм у кризових умовах. Запропоновано практичні рекомендації щодо удосконалення системи протитуберкульозної допомоги, забезпечення безперервності лікування та підвищення ефективності профілактичних заходів. Робота має наукове й практичне значення для фахівців у галузі громадського здоров'я.

Annotation. *The study examines the impact of military actions on the epidemiological situation of tuberculosis in Ukraine. It analyzes theoretical aspects of the disease, trends in morbidity before and during the war, and the socio-economic factors that contribute to its spread. The research found that the war caused severe disruptions to medical infrastructure, interrupted treatment, and increased the risk of multidrug-resistant tuberculosis. Particular attention is paid to the role of international organizations and the adaptation of tuberculosis control programs under crisis conditions. Practical recommendations are proposed to improve the national TB care system, ensure treatment continuity, and enhance prevention measures. The paper has both scientific and practical relevance for public health specialists and policymakers.*

Вступ. Туберкульоз є однією з найдавніших інфекційних хвороб людства, що й сьогодні залишається серйозною глобальною проблемою охорони здоров'я. В Україні, як і в багатьох країнах з перехідною економікою, рівень захворюваності на туберкульоз залишається високим, незважаючи на досягнення у сфері профілактики та лікування. Повномасштабна війна, що розпочалася у 2022 році, суттєво вплинула на всі сфери суспільного життя, зокрема на систему охорони здоров'я. Руйнування медичних закладів, вимушене переміщення населення, обмежений доступ до медичних послуг і порушення логістики постачання ліків призвели до загострення епідеміологічної ситуації з туберкульозом у багатьох регіонах країни. Метою даного дослідження є аналіз впливу воєнних дій на рівень і структуру захворюваності на туберкульоз в Україні, виявлення основних проблем системи протитуберкульозної допомоги та визначення шляхів її адаптації до сучасних умов.

1. Теоретичні аспекти проблеми туберкульозу. Збудником туберкульозу є *Mycobacterium tuberculosis*, що вражає переважно легені, але може уражати й інші органи. Передача інфекції відбувається повітряно-крапельним шляхом. Найуразливішими є особи зі зниженим імунітетом, люди з хронічними захворюваннями, ВІЛ-позитивні, а також ті, хто живе у соціально несприятливих умовах. До початку воєнних дій в Україні спостерігалася тенденція до зниження захворюваності. За даними Центру громадського здоров'я МОЗ України, у 2021 році показник становив близько 44 випадки на 100 тис. населення. Водночас виявлення мультирезистентного туберкульозу зали-

шалося високим — близько 27% серед нових випадків. Основними соціальними факторами поширення туберкульозу є бідність, безробіття, недостатнє харчування, скупченість у місцях проживання та обмежений доступ до медичної допомоги. Саме ці фактори значно загострюються під час війни.

2. *Вплив воєнних дій на епідеміологічну ситуацію в Україні.* З початком повномасштабних бойових дій у лютому 2022 року система протитуберкульозної допомоги зазнала серйозних випробувань. У прифронтових регіонах — Донецькій, Луганській, Харківській, Запорізькій областях — частина медичних закладів була зруйнована або евакуйована. Це призвело до різкого зниження можливостей для діагностики, лабораторних досліджень і безперервного лікування хворих. Унаслідок масового переміщення населення значна кількість пацієнтів залишила місце постійного проживання, що унеможливило продовження терапії за схемами, затвердженими лікарями. Нерідко пацієнти втрачали зв'язок із лікувальними закладами, що призводило до переривання лікування й формування стійких форм туберкульозу. У західних областях України спостерігається навпаки збільшення кількості зареєстрованих випадків туберкульозу через прибуття великої кількості внутрішньо переміщених осіб. Медичні служби цих регіонів зазнали додаткового навантаження, зокрема щодо діагностики, ізоляції та лікування хворих. Водночас загальні статистичні показники по країні демонструють зниження офіційно зареєстрованих випадків туберкульозу, що не свідчить про покращення ситуації, а відображає недооблік через обмежений доступ до обстеження та зниження виявлення нових пацієнтів.

3. *Реакція системи охорони здоров'я та міжнародна підтримка.* Незважаючи на складні умови, в Україні продовжує функціонувати національна програма протидії туберкульозу. Значну роль у її підтримці відіграють міжнародні партнери — ВООЗ, Глобальний фонд, Лікарі без кордонів, ЮНІСЕФ та інші організації. Впроваджуються нові підходи до лікування, зокрема дистанційне спостереження за пацієнтами (відео-DOT), передача препаратів для самостійного прийому, використання мобільних діагностичних лабораторій. Мобільні бригади та волонтерські ініціативи забезпечують продовження терапії навіть у зонах, близьких до лінії фронту. Значну увагу приділено забезпеченню логістики постачання протитуберкульозних препаратів і вакцинації дітей проти туберкульозу (БЦЖ).

4. *Основні проблеми та шляхи їх подолання.* Найбільш гострим залишаються проблеми: нестача фінансування та кадрового потенціалу у медичних закладах; руйнування лабораторної інфраструктури; порушення системи обліку та контролю за лікуванням хворих; зростання ризику розвитку мультирезистентних форм туберкульозу; стигматизація пацієнтів і зниження рівня інформованості населення. Для подолання цих викликів необхідно створити резервні мобільні центри діагностики та лікування; забезпечити безперервне постачання препаратів і засобів діагностики; впровадити цифрові системи обліку та дистанційного контролю лікування; посилити інформаційно-просвітницьку роботу серед внутрішньо переміщених осіб; залучити додаткову міжнародну допомогу для відновлення туберкульозної служби на сході та півдні країни.

Висновки. Воєнні дії в Україні істотно погіршили епідемічну ситуацію з туберкульозом, зруйнувавши існуючу систему його виявлення та лікування. Масове переміщення населення, руйнування медичних закладів, перебої в постачанні ліків і зниження якості життя населення призвели до збільшення ризику поширення туберкульозу, особливо його стійких форм. Проте завдяки підтримці міжнародних партнерів, роботі волонтерів та впровадженню інноваційних підходів до лікування вдається частково стабілізувати ситуацію. Проблема боротьби з туберкульозом у воєнний час вимагає інтегрованого підходу, який поєднує медичні, соціальні та гуманітарні аспекти. Забезпечення безперервності лікування, адаптація протитуберкульозних програм і підтримка найбільш уразливих груп населення є ключовими умовами для збереження здоров'я нації та подальшого відновлення системи охорони здоров'я України.

Список використаних джерел

1. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ). *Global Tuberculosis Report 2024*. Geneva : WHO, 2024.
2. Центр громадського здоров'я МОЗ України. *Туберкульоз в Україні: епідемічна ситуація та виклики в умовах війни*. Київ, 2023. URL: <https://phc.org.ua>
3. Міністерство охорони здоров'я України. *Національна стратегія розвитку системи протидії туберкульозу в Україні до 2030 року*. Київ, 2021.
4. Глобальний фонд для боротьби зі СНІДом, туберкульозом та малярією. *Звіт про підтримку України в умовах війни*. Женева, 2023.
5. Лікарі без кордонів (Médecins Sans Frontières). *Healthcare under fire: The impact of war on TB treatment in Ukraine*. Report, 2023.

6. Шевченко О.В., Коваленко І.П. *Стан і тенденції захворюваності на туберкульоз в Україні до початку воєнних дій. Український медичний часопис*, 2021, № 2, с. 45–51.

7. Паламарчук Н.М. *Соціально-економічні чинники поширення туберкульозу в Україні. Проблеми соціальної гігієни та організації охорони здоров'я*, 2020, № 1, с. 27–33.

8. Іванченко С.В., Дорошенко О.М. *Медичне забезпечення населення у прифронтових регіонах України. Збірник наукових праць НМАПО*, 2023, № 4, с. 64–71.

9. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). *Ukraine Situation Report: Health Challenges and TB among Internally Displaced Persons*. Geneva, 2023.

10. Kurbatova E.V., et al. *Impact of armed conflict on tuberculosis control: lessons from Eastern Ukraine. The International Journal of Tuberculosis and Lung Disease*, 2022, Vol. 26(11), pp. 987–994.

11. Європейське бюро ВООЗ. *Operational guidance for maintaining essential TB services during emergencies*. Copenhagen, 2022.

12. Аналітичний центр МОЗ України. *Звіт про стан протитуберкульозної служби в Україні за 2022–2023 роки*. Київ, 2024.

13. ЮНІСЕФ Україна. *Підтримка системи охорони здоров'я України у сфері туберкульозу в умовах війни*. Київ, 2023.

14. World Health Organization Regional Office for Europe. *Maintaining TB control during humanitarian crises: best practices from Ukraine*. Copenhagen, 2024.

15. Мельник Т.І., Мозговий А.М. *Вплив воєнних дій на епідеміологічну ситуацію в Україні. Громадське здоров'я та менеджмент охорони здоров'я*, 2023, № 3, с. 88–94.

МАНУАЛЬНА ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ВІДНОВЛЕННЯ РУХЛИВОСТІ НАДП'ЯТКОВО-ГОМІЛКОВОГО СУГЛОБА ПІСЛЯ ТРАВМ MANUAL THERAPY AS A MEANS OF RESTORING MOBILITY OF THE TALOCRURAL (ANKLE) JOINT AFTER INJURIES

Рогожін Микита Сергійович

група ФТ-24-1м-іст, спеціальність «Терапія та реабілітація»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: Романенкова О.Ю., к.мед.н., доцент,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-1099-0300>

nikitarogozhin1316@gmail.com

Анотація. У роботі розглянуто проблему обмеження рухливості надп'яtkово-гомiлkового суглоба після ушкоджень зв'язкового, капсульного та кісткового апарату. Основними механізмами зниження амплітуди рухів визначено капсулярну ригідність, зменшення ковзання таранної кістки, захисний м'язовий спазм та

порушення пропріоцептивного контролю. Описано об'єктивні методи оцінки стану суглоба, зокрема гоніометрію та ключові клінічні тести (Anterior Drawer Test, Talar Tilt Test, Single Leg Balance Test). Наведено принципи застосування мануальної терапії для відновлення рухливості суглоба, а також клінічні «червоні прапорці», що обмежують її використання. Розглянуто різні підходи до мануальних технік (Maitland, Kaltenborn, Mulligan, м'язово-енергетичні та фасціальні техніки) та їх терапевтичний вплив. Показано, що ефективність мануальної терапії суттєво підвищується при поєднанні її з кінезіотерапією та сенсомоторним тренуванням. Комплексний підхід сприяє профілактиці хронічної нестабільності надп'яtkово-гомількового суглоба та знижує ризик повторних травм.

Annotation. This paper examines the problem of restricted mobility of the talocrural (ankle) joint following ligamentous, capsular, and bony injuries. The main mechanisms contributing to movement limitation include capsular stiffness, reduced talar glide, protective muscular spasm, and impaired proprioceptive control. Objective assessment methods such as goniometry and key clinical tests (Anterior Drawer Test, Talar Tilt Test, Single Leg Balance Test) are described. The principles of manual therapy for restoring joint mobility are outlined, along with clinical «red flags» that restrict its application. Various manual therapy approaches (Maitland, Kaltenborn, Mulligan, muscle energy and fascial techniques) and their therapeutic effects are reviewed. The effectiveness of manual therapy is shown to increase significantly when combined with kinesiotherapy and sensorimotor training. A comprehensive therapeutic strategy supports prevention of chronic ankle instability and reduces the risk of recurrent injury.

Мета дослідження. Метою дослідження є обґрунтування ефективності мануальної терапії як засобу відновлення об'єму рухів та функціональної стабільності надп'яtkово-гомількового суглоба після травматичних ушкоджень шляхом аналізу механізмів формування обмеження рухливості, оцінки стану суглоба за допомогою клінічних та інструментальних методів, а також вивчення впливу різних мануальних технік у поєднанні з активними методами фізичної терапії на процес повернення пацієнта до побутової та фізичної активності.

Завдання дослідження. Проаналізувати анатомо-біомеханічні особливості надп'яtkово-гомількового суглоба та визначити фактори, що сприяють формуванню обмеження рухів після травм.

Вивчити основні патофізіологічні механізми порушення рухливості (капілярно-зв'язкове ущільнення, м'язово-фасціальний спазм, порушення пропріоцепції та ковзання таранної кістки).

Обґрунтувати застосування гоніометрії та клінічних ортопедичних тестів як засобів об'єктивної оцінки обсягу рухів і функціональної стабільності суглоба.

Визначити принципи, показання та протипоказання до застосування мануальної терапії при травмах надп'яtkово-гомiлкового суглоба, включаючи виявлення «червоних прапорців».

Проаналізувати вплив різних методичних підходів мануальної терапії (Maitland, Kaltenborn, Mulligan, м'язово-енергетичні та фасціальні техніки) на відновлення рухливості та стабільності суглоба. Обґрунтувати необхідність поєднання мануальної терапії з активними методами фізичної терапії, зокрема кінезіотерапією та сенсомоторним тренуванням, для досягнення стійкого функціонального результату.

Методи дослідження. У процесі виконання роботи було використано комплекс науково-теоретичних та клінічних методів, спрямованих на всебічне вивчення стану надп'яtkово-гомiлкового суглоба та оцінку впливу мануальної терапії на відновлення його рухливості.

Аналіз наукової та методичної літератури. Здійснено вивчення сучасних наукових джерел з анатомії, біомеханіки та клінічної фізичної терапії, а також клінічних настанов і систематичних оглядів (AAOS, JOSPT, NICE, Cochrane Review) щодо реабілітації після травм надп'яtkово-гомiлкового суглоба. Це дозволило визначити доказові підходи до відновлення рухливості та стабільності суглоба.

Клінічне обстеження пацієнта. Проводилося з урахуванням анамнезу травми, огляду ураженої ділянки, пальпації структур суглоба, визначення больового синдрому за візуально-аналоговою шкалою (ВАШ) та оцінки функціонального стереотипу ходи.

Гоніометричне вимірювання обсягу рухів. Використовувалася стандартна гоніометрія для визначення амплітуди тильного і підшовного згинання, інверсії та еверсії стопи. Порівняння здійснювалося між ураженою та здоровою кінцівкою для оцінки ступеня обмеження.

Клінічні ортопедичні тести. Застосовано:

Anterior Drawer Test — для оцінки стану передньої таранно-малогомілкової зв'язки.

Talar Tilt Test — для визначення цілісності латерального та медіального зв'язкових комплексів.

Single Leg Balance Test — для оцінки пропріоцепції та динамічної стабільності суглоба.

Оцінка м'язової сили та нейром'язової координації. Використовували ручне м'язове тестування та елементи динамометрії для визначення сили перонеальної та литкової груп м'язів, які забезпечують стабільність суглоба.

Методи мануальної терапії та активної фізичної реабілітації. Застосовувалися м'якотканинні, капсулярні, техніки мобілізації з рухом за Малігнаном та м'язово-енергетичні техніки, мобілізації таранної кістки у фізіологічних векторах руху, а також пропріоцептивні та стабілізаційні вправи для відтворення контрольованих рухів у суглобі.

Методи кількісної та якісної оцінки результатів. Динаміку змін оцінювали за показниками обсягу рухів, зменшення болю, відновлення стабільності та покращення функціональної здатності пацієнта у повсякденній активності.

Принципи проведення мануальної терапії та «червоні прапорці». Мануальна терапія спрямовується на: відновлення фізіологічного ковзання таранної кістки, зниження м'язово-фасціального напруження, розширення амплітуди рухів, нормалізацію пропріоцептивної регуляції руху.

Основні принципи технік: Підготовка тканин (міофасціальне розслаблення, зігрівання, дихальні техніки). Робота у фізіологічному напрямку ковзання таранної кістки (вперед при підшовному згинанні, назад при тильному). Поступове дозування сили та амплітуди впливу. Чітка стабілізація проксимального сегмента. Обов'язкове поєднання з активними вправами для закріплення ефекту.

Результати дослідження. У результаті дослідження було встановлено, що у пацієнтів із травмами надп'яtkово-гомiлкового суглоба спостерігається зниження амплітуди тильного та підшовного згинання, обмеження інверсії та еверсії, а також зміни пропріоцептивного контролю, що проявляються нестійкістю під час опори на уражену кінцівку та порушенням стереотипу ходи. Гоніометрія та клінічні тести (Anterior Drawer Test, Talar Tilt Test, Single Leg Balance Test) дозволили об'єктивно визначити ступінь рухового дефіциту та характер нестабільності суглоба.

Застосування мануальної терапії, спрямованої на відновлення капсулярної еластичності, покращення ковзання таранної кістки та нормалізацію м'язово-фасціального тону, призвело до розширення амплітуди рухів, зменшення болю та покращення функціонального стану суглоба. Найбільш виражений ефект спостерігався при поєднанні мануальної мобілізації з активними вправами на пропріоцепцію та стабілізацію, що підтверджує необхідність комплексного підходу до відновлення суглоба після травм.

Отримані результати свідчать, що мануальні техніки у поєднанні з кінезіотерапією ефективно відновлюють контрольовану рухливість та сприяють формуванню стабільного рухового патерну у пацієнтів після травм над'яtkово-гомількового суглоба.

Висновок. Проведене дослідження підтвердило, що мануальна терапія є важливим та дієвим компонентом реабілітаційного процесу при обмеженні рухливості над'яtkово-гомількового суглоба після травм. Вона дозволяє впливати на основні патогенетичні механізми порушення руху — капсулярну ригідність, порушення ковзання суглобових поверхонь та нейром'язову дискоординацію. Однак отримання стійкого відновного ефекту можливе лише за умов поєднання мануального впливу з активними вправами, сенсомоторним тренуванням та корекцією стереотипу ходи. Таким чином, комплексний реабілітаційний підхід, що включає мануальні техніки, кінезіотерапію та відновлення пропріоцептивної регуляції, сприяє запобіганню хронічній нестабільності над'яtkово-гомількового суглоба та знижує ризик повторних травм, що є ключовим у поверненні пацієнта до повсякденної та фізичної активності.

Список використаних джерел

1. Міністерство охорони здоров'я України. Клінічний протокол надання медичної допомоги при пошкодженнях зв'язкового апарату гомількостопного суглоба. Київ, 2020. URL: <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3239>
2. Богдановська Н.В., Шараєвський Ю.А. Фізична реабілітація при травмах опорно-рухового апарату: навч. посібник. Львів : ЛНУ, 2021. URL: https://ena.lpnu.ua/bitstream/ntb/113456/1/rehabilitation_trauma.pdf
3. Hertel J. Functional instability following lateral ankle sprain. *Sports Medicine*, 2000; 29(5): 361–371.
4. The American Academy of Orthopaedic Surgeons (AAOS). Clinical Practice Guideline: Management of Ankle Sprains. 2021.
5. Mulligan B. Manual Therapy: NAGS, SNAGS, MWMs etc. Wellington: Plane View Services, 2019. URL: <https://www.bmulligan.com/images/mulligan-concept-summary.pdf>

ПСИХОТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД ВІДНОВНОГО ЛІКУВАННЯ В КОМПЛЕКСНІЙ ФІЗИЧНІЙ ПРОГРАМІ РЕАБІЛІТАЦІЇ ХВОРИХ ТА ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

PSYCHOTHERAPY AS A METHOD OF REHABILITATION IN A COMPREHENSIVE PHYSICAL REHABILITATION PROGRAM FOR PATIENTS AND PEOPLE WITH DISABILITIES

Романчук Ірина Вікторівна

*IV курс, група ФТ-23.2-1-zt, спеціальність «Терапія та реабілітація»,
Житомирський економіко-гуманітарний інститут*

Університету «Україна».

irinaromancuk39@gmail.com

Науковий керівник: Веснін А.В.,

доктор філософії з дисципліни 222 Медицина,

доцент кафедри соціально-реабілітаційних технологій,

Житомирський економіко-гуманітарний інститут

Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-1281-2902>

Artvesnin.kharkov@gmail.com

Анотація. У сучасній системі медичної реабілітації психотерапія посідає особливе місце, оскільки спрямована не лише на подолання фізичних порушень, а й на відновлення психоемоційної рівноваги, мотивації до одужання та соціальної активності пацієнтів. Люди з інвалідністю або хронічними захворюваннями часто стикаються з психологічними проблемами — депресією, тривожністю, почуттям меншовартості, втратою сенсу життя. Саме психотерапевтична підтримка при фізичній реабілітації допомагає адаптуватися до нових життєвих умов, сприяє формуванню позитивного ставлення до себе та процесу лікування [1]. Крім того, зростає потреба у формуванні науково обґрунтованих рекомендацій щодо психотерапевтичної підтримки різних категорій пацієнтів з інвалідністю, зокрема осіб з порушеннями опорно-рухового апарату, посттравматичними розладами, неврологічними захворюваннями тощо. Дослідження психотерапії як ефективного методу у складі комплексної реабілітації сприятиме підвищенню якості життя пацієнтів, зменшенню ризику рецидивів та формуванню сталих адаптивних механізмів.

Annotation. In the modern system of medical rehabilitation, psychotherapy occupies a special place, as it is aimed not only at overcoming physical impairments but also at restoring psycho-emotional balance,

motivation for recovery, and patients' social activity. People with disabilities or chronic diseases often face psychological problems such as depression, anxiety, feelings of inferiority, and loss of life purpose. Psychotherapeutic support during physical rehabilitation helps them adapt to new living conditions and contributes to the formation of a positive attitude toward themselves and the treatment process [1]. In addition, there is an increasing need to develop scientifically grounded recommendations for psychotherapeutic support for various categories of patients with disabilities, including those with musculoskeletal disorders, post-traumatic stress, and neurological diseases. The study of psychotherapy as an effective method within a comprehensive rehabilitation program contributes to improving patients' quality of life, reducing the risk of relapses, and forming stable adaptive mechanisms.

Мета роботи. Проаналізувати роль психотерапії в системі комплексної реабілітації хворих та осіб з інвалідністю у сучасних умовах, визначити її значення у відновленні психоемоційної рівноваги, формуванні мотивації до активного одужання та соціальної інтеграції, а також обґрунтувати необхідність поєднання психотерапевтичних методів із медичними, соціальними та професійними заходами для досягнення повноцінної реабілітації.

Матеріали та методи. У роботі застосовано теоретичний аналіз і узагальнення наукових джерел з проблем психотерапії в реабілітації осіб з інвалідністю. Методологічною основою є біопсихосоціальна модель, що поєднує медичні, психологічні та соціальні підходи до відновлення.

Реабілітація хворих та осіб з інвалідністю у сучасних умовах розглядається не лише як процес фізичного відновлення, а як комплексна біопсихосоціальна модель допомоги, яка передбачає поєднання медичних, психологічних, соціальних та професійних інтервенцій. У цьому контексті психологічна реабілітація, зокрема психотерапія, набуває дедалі більшої значущості, оскільки дозволяє не лише зменшити психологічне навантаження, а й сприяє глибшому включенню особи в процес активного відновлення [2].

Інвалідність — це явище, яке не можна зводити виключно до медичних параметрів чи фізичних обмежень. Вона є багатовимірним феноменом, що охоплює не лише фізіологічний, а й психологічний, соціальний, культурний і економічний виміри. Людина з інвалідністю часто потрапляє в ситуацію, коли її

життя радикально змінюється: звичні форми діяльності стають недоступними, соціальні ролі деформуються, самосприйняття порушується. Усе це породжує низку психосоціальних викликів, які, у разі відсутності належної підтримки, можуть перерости в глибоку особистісну кризу. Саме тому психологічний аспект інвалідності потребує не меншої уваги, ніж фізична реабілітація, адже без гармонійного внутрішнього стану жодна зовнішня допомога не буде по-справжньому ефективною.

У межах реабілітаційної медицини психотерапія виконує функції психологічної підтримки, нормалізації емоційного стану, формування реалістичного ставлення до діагнозу, підвищення мотивації до участі в лікувальному процесі та повернення до активного життя. Вона є особливо цінною в умовах тривалого або хронічного перебігу хвороби, коли пацієнт стикається не лише з фізичними обмеженнями, але й з емоційним виснаженням, страхом майбутнього, втратою соціальних ролей та ізоляцією [3]

У таких випадках терапія допомагає підтримувати психічну стійкість, сприяє розвитку навичок самодопомоги, формує стратегії подолання труднощів, орієнтовані на збереження якості життя попри обмеження.

Результати досліджень. Встановлено, що психотерапія є ключовим компонентом комплексної реабілітації, оскільки сприяє формуванню позитивної мотивації до лікування, адаптації до нових життєвих умов та підвищенню якості життя осіб з інвалідністю. З'ясовано, що своєчасне психотерапевтичне втручання зменшує ризик розвитку депресії, тривожних і поведінкових розладів, покращує соціальну інтеграцію та емоційну стабільність пацієнтів. Підтверджено ефективність поєднання психотерапії з медичними та соціальними заходами у відновленні цілісного функціонування особистості.

Особливої уваги заслуговує також значення психотерапії для профілактики вторинних психологічних розладів. Дослідження показують, що своєчасне втручання може запобігти розвитку депресії, тривожних розладів, агресивної поведінки, соціофобії, залежностей, що часто виникають як реакція на хронічне захворювання або інвалідизацію.

Залучення психотерапевта на ранньому етапі дозволяє людині краще адаптуватися, а також зменшити потребу в медикаментозному лікуванні у подальшому.

Висновки. Психотерапія та фізична реабілітація виступає основою формування інклюзивного середовища, оскільки забезпечує не лише відновлення фізичних функцій, а й сприяє поверненню людини до активного соціального життя. Вона допомагає особам з обмеженими можливостями реалізувати свій потенціал, брати участь у навчанні, праці та громадській діяльності. Ефективність реабілітаційного процесу залежить від комплексного підходу, що поєднує медичні, психологічні, педагогічні та соціальні аспекти. Державна підтримка та створення доступного реабілітаційного простору є необхідними умовами для забезпечення рівних можливостей усіх громадян і побудови справді інклюзивного суспільства.

Список використаних джерел

1. Всесвітня організація охорони здоров'я. *Rehabilitation 2030: A Call for Action*. WHO, 2017 URL: <https://www.who.int/rehabilitation>
2. Гудзь Т.О. Соціально-психологічна реабілітація українських ветеранів. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету*. 2019. Вип. 45. С. 89–97.
3. Романовська Л.І. Теорія та практика реабілітаційної роботи : навч. посібник. Хмельницький : ХНУ, 2009. 222 с.

ЗАСТОСУВАННЯ СЕНСОРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ У КОМПЛЕКСНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ APPLICATION OF SENSORY INTEGRATION IN THE COMPREHENSIVE REHABILITATION OF PRIMARY SCHOOL-AGE CHILDREN

Скляренко Вікторія Євгенівна

II курс, група ФТ-24-1м-іст, спеціальність «Терапія та реабілітація»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
sklarenko321@gmail.com

Науковий керівник: Романенкова О.Ю., к.мед.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
ORCID: <http://orcid.org/0009-0003-1099-0300>
olenarom2022@gmail.com

Анотація. Сенсорна інтеграція є одним із ключових напрямів сучасної реабілітації дітей з порушеннями розвитку, оскільки забезпечує гармонійне функціонування нервової системи та формування адекватних реакцій на подразники зовнішнього середовища.

У комплексній реабілітації дітей молодшого шкільного віку цей підхід спрямований на покращення сенсомоторної координації, уваги, просторового орієнтування, а також розвитку навичок самообслуговування і навчальної діяльності. Застосування методів сенсорної інтеграції дозволяє ефективно поєднувати фізичну, когнітивну та емоційну складові розвитку дитини, що сприяє підвищенню адаптаційних можливостей та якості життя. До основних методів належать вправи на баланс, координацію, роботу з тактильними, вестибулярними та пропріоцептивними стимулами. Важливою умовою є індивідуальний підхід і тісна взаємодія фахівців — фізичного терапевта, ерготерапевта, логопеда, психолога та педагогів. Отже, впровадження сенсорної інтеграції у комплексну реабілітацію дітей молодшого шкільного віку забезпечує більш повний розвиток сенсомоторних навичок, підвищує рівень саморегуляції та соціальної адаптації, що має важливе значення для успішної інтеграції дитини у навчальне середовище.

Annotation. Sensory integration is one of the key approaches in modern rehabilitation of children with developmental disorders, as it ensures the harmonious functioning of the nervous system and the formation of adequate responses to environmental stimuli. In the comprehensive rehabilitation of primary school-age children, this approach aims to improve sensorimotor coordination, attention, spatial orientation, as well as the development of self-care and learning skills. The application of sensory integration methods allows the effective combination of physical, cognitive, and emotional aspects of a child's development, enhancing adaptive abilities and overall quality of life. The main methods include exercises for balance and coordination, as well as activities involving tactile, vestibular, and proprioceptive stimuli. An individualized approach and close cooperation among specialists — physical therapists, occupational therapists, speech therapists, psychologists, and educators — are essential. Thus, the integration of sensory-based interventions into the comprehensive rehabilitation of primary school-age children promotes the development of sensorimotor skills, improves self-regulation and social adaptation, and plays a crucial role in the child's successful inclusion in the educational environment.

Актуальність проблеми реабілітації дітей молодшого шкільного віку з порушеннями функції опорно-рухового апарату зумовлена необхідністю раннього відновлення сенсомоторних функцій, що впливають на навчання, поведінку та соціальну

адаптацію [2; 3]. У цьому віці активно формується моторна координація, точність рухів і здатність до самоконтролю. Недостатня сенсорна інтеграція призводить до труднощів у руховій активності, мовленні, просторовій орієнтації та сприйнятті інформації [6].

Під терміном сенсорна інтеграція розуміють процес організації сенсорних сигналів від різних аналізаторів (тактильного, пропріоцептивного, вестибулярного, зорового, слухового) для формування цілісної реакції організму [4; 9]. Основоположниками цього напрямку вважаються Дж. Айрес та подальші дослідники, які довели, що якісна сенсорна інтеграція є передумовою ефективного розвитку моторики, навчальної діяльності та поведінки дитини [5; 7].

Метод сенсорної інтеграції базується на принципі природного стимулювання сенсорних систем через активну ігрову діяльність. У процесі занять створюється терапевтичне середовище, де дитина отримує різноманітні сенсорні подразники, що сприяють формуванню нових нейронних зв'язків і розвитку рухового контролю [9].

До найпоширеніших засобів сенсорної інтеграції у фізичній реабілітації належать:

- вправи на нестабільних поверхнях (балансувальні платформи, гойдалки, батутні подушки) — для розвитку вестибулярної чутливості та рівноваги [5];

- вправи з м'ячами, еспандерами, гумовими стрічками — для стимуляції пропріоцептивної системи [8];

- тактильні ігри з різними текстурами, сенсорними доріжками, мішечками з крупами чи піском — для розвитку тактильної дискримінації [2];

- сенсомоторні ігри з гамаками, тунелями, килимками — для комплексного впливу на декілька сенсорних систем одночасно [4].

Включення елементів сенсорної інтеграції в індивідуальні реабілітаційні програми підвищує ефективність фізичної терапії, сприяє покращенню координаційних здібностей, просторової орієнтації та концентрації уваги [3; 6; 10]. Важливою умовою успіху є співпраця фахівця з батьками, адже систематичне повторення вправ у домашніх умовах формує стабільний позитивний ефект і сприяє більшій самостійності дитини у повсякденному житті [8].

Застосування сенсорної інтеграції у фізичній реабілітації дітей молодшого шкільного віку забезпечує не лише розвиток рухових і координаційних навичок, а й позитивно впливає на когнітивні та емоційні процеси. Поєднання фізичної терапії з сенсомоторними методами сприяє цілісному розвитку дитини, поліпшує адаптацію до навчального процесу та соціального середовища [2; 9; 10]. Сенсорна інтеграція довела свою ефективність як інноваційний напрям реабілітації, що відповідає сучасним принципам нейропластичності та комплексного підходу до розвитку дитини.

Список використаних джерел

1. Беляєва О.М. Сенсорна інтеграція як інноваційний напрям у реабілітації дітей з особливими освітніми потребами. *Фізична реабілітація та ерготерапія*. 2022. № 1. С. 45–52.
2. Василенко Т.В. Особливості використання сенсорної інтеграції у роботі з дітьми з порушеннями опорно-рухового апарату. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 5. С. 210–217.
3. Романчук С.В., Коломієць І.В. Сенсомоторна корекція у комплексній реабілітації дітей з руховими порушеннями. *Актуальні питання сучасної медицини*. 2023. № 2. С. 98–104.
4. Parham L.D., Mailloux Z. Sensory Integration and Praxis Tests (SIPT) Manual. Los Angeles: Western Psychological Services, 2010. 189 p.
5. Schaaf R.C., Mailloux Z. Sensory Integration: A Guide for Pediatric Occupational Therapy Practice. Bethesda: AOTA Press, 2015. 320 p.
6. Kovál L.P., Hladkykh S. I. Application of sensory integration elements in physical therapy of children with cerebral palsy. *Medical Rehabilitation, Balneology and Physiotherapy*. 2020. № 3. P. 56–61.
7. Dunn W. The Sensory Profile: User's Manual. San Antonio, TX: Psychological Corporation, 1999. 195 p.
8. Bundy A.C., Lane S.J., Murray E.A. Sensory Integration: Theory and Practice. 3rd ed. Philadelphia: F.A. Davis Company, 2020. 416 p.
9. Федоренко І.В. Розвиток сенсорних функцій у дітей молодшого шкільного віку засобами фізичної терапії. *Збірник наукових праць молодих учених НУФВСУ*. 2022. Вип. 26. С. 72–78.
10. Герасименко О.В. Комплексна реабілітація дітей з порушеннями опорно-рухового апарату: сучасні підходи. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. 2023. № 14. С. 132–139.

**ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ТРАВМАХ ЗАП'ЯСТЯ
У ГОСТРИЙ ПЕРІОД****PHYSICAL THERAPY FOR WRIST INJURIES
IN THE ACUTE PERIOD**

Сорокова Вікторія Віталіївна

II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-тл-рл,
спеціальність «Терапія та реабілітація»,

Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій
Університету «Україна».

Науковий керівник: Клеценко Л.В., к.пед.н., доцент,
Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій
Університету «Україна».

Анотація. Дослідження в області реабілітації пацієнтів з СКК є надзвичайно важливими, оскільки вони спрямовані на зменшення болю та поліпшення функціональності уражених кінцівок. Враховуючи зростаючу поширеність цього синдрому, існує потреба в удосконаленні існуючих методів реабілітації, а також розробці нових підходів. Особливо це стосується впровадження фізичної терапії та електрофізичних методів, ефективність яких для СКК виявляється обмеженою та потребує подальших досліджень. Дослідники виявили, що частота випадків СКК, які потребували хірургічного втручання, була значною. Це підкреслює необхідність ефективних реабілітаційних програм після хірургічного лікування СКК, а також важливість ранньої діагностики та лікування цього стану. У дослідженні Котл М. (2023) була вивчена безпека та ефективність використання нерозбавленого адреналіну при відкритому хірургічному втручанні при СКК. Результати показали, що ця техніка може бути ефективною та безпечною, пропонуючи альтернативний підхід до традиційних методів лікування СКК. Ці дані можуть мати важливе значення при розробці програм реабілітації для пацієнтів після хірургічного втручання. Blough С. та ін. (2023) зосередились на розумінні СКК з точки зору пацієнтів. Це дослідження вказує на необхідність зосередження на інформуванні пацієнтів про можливі наслідки та ризики, що є ключовим аспектом при розробці ефективних реабілітаційних програм.

Annotation. Research in the field of rehabilitation of patients with SCC is extremely important, as it is aimed at reducing pain and improving the functionality of the affected limbs. Given the growing prevalence of this syndrome, there is a need to improve existing rehabilitation

methods, as well as to develop new approaches. This especially applies to the introduction of physical therapy and electrophysical methods, the effectiveness of which for SCC is limited and requires further research. The researchers found that the incidence of SCC requiring surgery was significant. This highlights the need for effective rehabilitation programs after surgical treatment of SCC, as well as the importance of early diagnosis and treatment of this condition. A study by Kotb M. (2023) examined the safety and efficacy of undiluted epinephrine in open surgery for SCC. The results showed that this technique may be effective and safe, offering an alternative approach to traditional SCC treatments. These data can be important in the development of rehabilitation programs for patients after surgery. Blough C. and others. (2023) focused on understanding SCC from the patient perspective. This study points to the need to focus on informing patients about possible consequences and risks, which is a key aspect in the development of effective rehabilitation programs.

Синдром карпального каналу (СКК) визнаний як одна з найбільш розповсюджених невропатій в області рук, яка викликає значні функціональні обмеження та біль. Цей стан виникає, коли збільшення тиску всередині карпального каналу, розташованого на зап'ясті, призводить до стиснення серединного нерва. Симптоми СКК включають поколювання, оніміння, слабкість у руці та біль, що можуть посилюватися вночі або під час виконання певних видів діяльності. СКК часто асоціюється з роботами, що вимагають повторюваних рухів зап'ястя, використання вібраційних інструментів, тривалого напруження рук або пози, що сприяють стисненню нервів.

Проблема СКК має важливе суспільне та економічне значення, оскільки може призвести до тривалої відсутності на робочому місці та необхідності медичного втручання, включаючи хірургічне. За останні десятиліття зафіксовано зростання випадків СКК, що частково може бути пов'язано зі збільшенням кількості робіт, що вимагають інтенсивного використання рук та зап'ясть. Також СКК частіше зустрічається у людей середнього віку, особливо серед жінок, що може бути пов'язано з гормональними змінами, такими як менопауза, а також з іншими станами, такими як діабет, ревматоїдний артрит і ожиріння.

Управління та лікування СКК вимагає комплексного підходу, який включає медичне втручання, фізіотерапію та часто

зміни в робочому середовищі та повсякденних звичках. Рання діагностика та адекватне лікування можуть запобігти прогресуванню симптомів та уникнути потреби в хірургічному втручанні. Фізіотерапія, використання спеціальних ортезів для зап'ястя та зміни в робочих процедурах є ключовими елементами у профілактиці та лікуванні СКК. Однак, незважаючи на існуючі методи лікування, в багатьох випадках СКК продовжує впливати на якість життя пацієнтів.

Список використаних джерел

1. Karjalainen A., Niederlaender E. Occupational Diseases in Europe in 2001. European Communities: Statistics in Focus. 2004. No. 15. URL: http://erpeurostate.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-NK-04-015/EN/KS-NK-04-015-EN.PDF (дата звернення: 16.12.2023).

2. Бісмак О.В. Периферичні невропатії верхньої кінцівки як медико-соціальна проблема. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2019. Вип. 7. С. 12–16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_015_2019_7_4 (дата звернення: 16.12.2023).

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ТРАВМАХ СПИННОГО МОЗКУ У ВІДНОВЛЮВАЛЬНИЙ ПЕРІОД PHYSICAL THERAPY FOR SPINAL CORD INJURIES DURING THE RECOVERY PERIOD

Сорокова Валентина Валентинівна

II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-тл-рл,
спеціальність «Терапія та реабілітація»,
Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій

Університету «Україна».

Науковий керівник: Клеценко Л.В., к.пед.н., доцент,

Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій
Університету «Україна».

Анотація. Травми хребта відносяться до найбільш важких пошкоджень опорно-рухового апарату. У більшості випадків вони тягнуть за собою тяжкі наслідки у вигляді рухових, чутливих, трофічних та інших розладів та призводять до стійкої втрати працездатності або до смерті потерпілого. Дані статистики свідчать про те, що кожного року внаслідок переломів шийного відділу хребта в Україні гине близько 230 осіб, грудного відділу — 260, поперекового — 50. При цьому 75% загиблих і травмованих ж до-

сять молодими людьми, віковий діапазон коливається в межах 40 років. Ураження грудного відділу хребта відносяться до числа найбільш важких. Близько 50 переломів грудного відділу хребта є ускладненими, а смертність від травматизму стоїть на 3-му місці після серцево-судинних та онкологічних захворювань. Переломи хребта можуть супроводжуватися виникненням специфічних ускладнень, в тому числі дуже серйозних, що в подальшому призводить до інвалідизації пацієнта. На даний час в Україні проживає близько 20 тисяч інвалідів з ураженнями хребта, спинного мозку та порушеннями рухових функцій.

Annotation. *Spinal injuries are among the most severe injuries of the musculoskeletal system. In most cases, they entail severe consequences in the form of motor, sensory, trophic and other disorders and lead to permanent disability or death of the victim. Statistics show that every year about 230 people die in Ukraine as a result of fractures of the cervical spine, 260 of the thoracic spine, 50 of the lumbar spine. At the same time, 75% of the dead and injured are quite young people, the age range varies within 40 years. Lesions of the thoracic spine are among the most severe. About 50 fractures of the thoracic spine are complicated, and the mortality from injuries is in the 3rd place after cardiovascular and oncological diseases. Spinal fractures can be accompanied by the occurrence of specific complications, including very serious ones, which subsequently leads to the patient's disability. Currently, there are about 20,000 disabled people living in Ukraine with lesions of the spine, spinal cord and impaired motor functions.*

Терапевтичні вправи — природно-біологічний метод лікування, основою якого є рух. Цей метод має ряд особливостей, які дають право використовувати її в комплексному лікуванні, часом, як основний метод, а нерідко — як єдиний метод лікування. До них належать: природність, загальнодоступність, безкоштовність, універсальність впливу (загальнозміцнювальний та місцевий). ЛФК підвищує реактивність організму, потенціює дію лікарських засобів; не має побічної дії, травматичного впливу (при правильно підібраних засобах лікувальної фізкультури та режимі рухової активності), непереносимості, не викликає алергічних реакцій; легко дозується та вивчається реакція організму на навантаження; має мало протипоказань, її можна (і потрібно) застосовувати тривалий час з позитивним ефектом, попереджує рецидиви захворювання та негативний вплив факторів навко-

лишнього середовища; залучає хворого до активної участі в процесі видужання, створює позитивний емоційний вплив.

Масаж — метод оздоровлення, підвищення працездатності, лікування та профілактики захворювань, суть якого полягає в нанесенні тканинам організму дозованих механічних впливів руками масажиста, спеціальними апаратами чи пристосуваннями. В основі механізму впливу масажу на організм лежить кладний процес, зумовлений нервово-рефлекторним, гуморальним та механічним впливом. Всі вони між собою взаємообумовлені так, що відокремити практично один від одного неможливо. Масаж поділяється на лікувальний, гігієнічний, косметичний, спортивний. Його проводять руками (мануальний масаж), за допомогою апаратів для масажу (апаратний масаж) або ж поєднують апаратний та мануальний масаж (комбінований масаж). Масажу можуть підлягати окремі ділянки тіла (місцевий масаж) або все тіло (загальний масаж). Його може проводити масажист або сам пацієнт (самомасаж). Лікувальний масаж використовується у клінічній практиці для лікування захворювань та їх профілактики. Масаж є ефективним засобом відновлення функцій організму. Його використовують у поліклініках, лікарнях, санаторіях та в домашніх умовах. Лікувальний масаж може застосовуватись в комплексному лікуванні і як самостійний метод лікування та профілактики захворювань.

В лікувальній практиці використовують класичний, сегментарно-рефлекторний масаж, а із східних видів масажу найбільш поширеним є точковий масаж та масаж біологічно активних точок («пальцеве чжень»).

Залежно від мети та конкретних завдань використовують класичний та різні види сегментарно-рефлекторного масажу.

Класичний масаж включає чітко визначену методику та техніку масажу, яка складається з 4 основних прийомів (погладжування, розтирання, розминання та вібрації), через які здійснюються основні терапевтичні завдання. Кожний прийом, його різновидності та комбінації між ними мають свою цілеспрямовану дію. Класичний масаж передбачає локальний (регіональний) вплив на хворий орган, без врахування рефлекторно зв'язаних між собою функціональних утворень, відповідно, без використання позавогнищевих сегментарних впливів.

Сегментарно-рефлекторний масаж. Розроблені спеціальні види масажу, завдяки яким шляхом впливу на рефлекторно

змінені патологічним процесом тканини, сегментарно пов'язані з хворим органом (шкіра, підшкірна основа, окістя, м'язи тощо), досягають зворотних реакцій, що прискорює видужання. Сегментарно-рефлекторний масаж має більший регулюючий та нормалізуючий вплив на внутрішні органи, обмінні процеси, секреторну діяльність та інші функції організму, ніж класичний масаж.

Залежно від характеру та місця знаходження патологічного процесу, а також від характеру рефлекторних змін в тканинах було запропоновано багато видів масажу, назва яких нерідко залежала від тканин, які підлягають переважному впливу або від методів впливу на них (сегментарний, сполучнотканинний, періостальний, точковий та інші). Найбільш поширеним є сегментарний масаж.

Сегментарний масаж заснований на використанні особливостей сегментарної будови тіла: подразнення рецепторів покривних тканин у певних зонах викликає зміну у внутрішніх органах та системах організму, які іннервуються тими ж сегментами спинного мозку. Методика сегментарного масажу базується на чіткій послідовності різних прийомів, які виконуються по спеціальних масажних лініях. В ній використовуються прийоми класичного масажу — погладжування, розтирання, розминання, вібрація. Більше уваги приділяється використанню допоміжних прийомів (штрихування, пиляння, валяння, розтягування та ін).

Точковий масаж (акупунктура) є різновидністю сегментарно-рефлекторного масажу, при якому впливу підлягають обмежені ділянки тіла, окремі, біологічно активні точки (БАТ).

На даний час під акупунктурою розуміють лікувальну систему, яка базується на рефлекторних реакціях, сформованих в процесі філо- та онтогенезу, які реалізуються через нервову та ендокринну системи шляхом локального подразнення рецепторного апарата шкіри, слизових оболонок і підлеглих тканин, направлене на нормалізацію активності як окремих органів, так і цілих функціональних систем організму. БАТ є не шкірними утвореннями, а тільки шкірними проекціями невральних структур, розміщених в підлеглих тканинах.

Список використаних джерел

1. Бубела О.Ю. 700 вправ для формування правильної постави : навч.-метод. посібник. Львів : Українські технології, 2002. 164 с.

2. Войчишин Л. Корекція і профілактика порушень постави у підлітків засобами фізичної реабілітації. *Молода спортивна наука України* : зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. Львів, 2009. Вип. 13, т. 3. С. 35–39.

3. Герасименко В.В. Корекція порушень постави і сколіозів першого та другого ступенів у дітей та підлітків / В.В. Герасименко, В.С. Коноплицький. *Вісник наукових досліджень Тернопільського державного медичного університету ім. І.Я. Горбачевського*. 2006. № 3. С. 30–31.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ТРАВМАХ СТОПИ У ВІДНОВЛЮВАЛЬНИЙ ПЕРІОД PHYSICAL THERAPY FOR FOOT INJURIES DURING THE RECOVERY PERIOD

Стародуб Анатолій Валерійович

*II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-ті-рл,
спеціальність «Терапія та реабілітація»,*

*Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій
Університету «Україна».*

Науковий керівник: Бацман О.С., к.пед.н., доцент,

Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

Анотація. Проведений аналіз літературних джерел, що присвячені розробці індивідуальних реабілітаційних програм після травми гомілковостопного суглоба із застосуванням сучасних методів та засобів реабілітації. Вдосконалена відома інноваційна програма з фізичної терапії після травми гомілковостопного суглоба із застосуванням сучасних методів та засобів реабілітації. Проведені порівняльні дослідження зі практичного застосування відомих традиційних програм та розробленої нової інноваційної програми фізичної терапії після травми гомілковостопного суглоба із застосуванням сучасних методів та засобів реабілітації. Проведений порівняльний аналіз ефективності відомих традиційних програм та розробленого підходу до побудови індивідуальних програм фізичної терапії після травми гомілковостопного суглоба із застосуванням сучасних методів та засобів реабілітації.

Annotation. An analysis of literary sources devoted to the development of individual rehabilitation programs after an injury of the ankle joint using modern methods and means of rehabilitation was carried out. The well-known innovative physical therapy program after an ankle injury has been improved using modern methods and means of rehabilitation. Comparative studies were conducted on the practical application of well-known traditional programs and the developed new

innovative program of physical therapy after an injury of the ankle joint with the use of modern methods and means of rehabilitation. A comparative analysis of the effectiveness of well-known traditional programs and the developed approach to building an individual program of physical therapy after an injury of the ankle joint using modern methods and means of rehabilitation was carried out.

При переломі гомілки без зміщення хворому накладається гіпсова пов'язка на 4–5 тижнів, при переломі гомілки зі зміщенням уламків гіпсова пов'язка накладається на 8 тижнів. При переломах шийки таранної кістки без зміщення на 7–8 тижнів накладають гіпсову пов'язку від пальців стопи до колінного суглоба. Перелом зі зміщенням головки в тильну сторону репонують доданням стопі положення крайнього еквінуса при постійній тракції за п'яту. У такому положенні накладають гіпсову пов'язку до колінного суглоба. Через 4–6 тижнів стопу виводять в положення флексії (90°) і повторно накладають гіпсову пов'язку на строк до 3 місяців з моменту травми.

Вправлення вивиху тіла таранної кістки проводиться за екстреними показаннями. Закрите вправлення таранної кістки перелому представляє найбільші труднощі і часто не вдається. У таких випадках роблять відкрите вправлення і остеосинтез перелому металевими спицями. Після операції накладають гіпсову пов'язку на 1.5 / 2 міс.

При переломах тіла таранної кістки застосовують гіпсову пов'язку до колінного суглоба, яку знімають через 2–3 місяців залежно від ступеня зміщення відламків. Деякі автори пропонують знімати гіпсову пов'язку через 2–3 тижнів і проводити ранню ЛФК без опори на ногу. Однак в обох випадках при значному зміщенні уламків розвивається деформуючий артроз в надп'яtkово-гомілковому суглобі.

Після перелому шийки і тіла таранної кістки часто розвивається її асептичний некроз. У зв'язку з цим особливе значення має тривале розвантаження кінцівки. Навантаження на неї дозволяється через 3 місяці, а при переломі тіла таранної кістки зі зміщенням або при вивиху його назад — через 4 місяці після травми. Протягом року після перелому рекомендується носіння супінаторів.

Вправлення при переломах кісточок з розривом зв'язок і підвивихи або вивихом стопи назовні в деяких випадках не-

можливо, наприклад при великому набряку, садинах на шкірі, а також в застарілих випадках переломів щиколоток і заднього краю великогомілкової кістки і у хворих при загальному важкому стані, коли одномоментна репозиція не може бути здійсненна або були протипоказання до оперативного лікування. У таких випадках рекомендовано скелетне витягування в трьох напрямках. Через 4 тижні витягування знімають і накладають гіпсову пов'язку на 2 міс.

При невданій закритій репозиції відламків показано оперативне втручання. Після операції скріплення гомілкових кісток, фіксації внутрішньої кісточки і відновлення зв'язок накладають лонгетно-циркулярну гіпсову пов'язку (на 2,5–3 міс). Повне навантаження на ногу дозволяється через 30–45 днів.

Засоби фізичної реабілітації (фізичні вправи, масаж, фізіотерапія) призначаються з перших днів після іммобілізації (гіпсова пов'язка, скелетне витягування) пошкодженої кінцівки.

У період іммобілізації хворі на тлі загальнотонізуючих вправ виконують ізометричне напруження м'язів травмованої кінцівки: чотириголового м'яза стегна, литкових м'язів (експозиція 5–7 с), — активні рухи пальцями стопи. Рекомендовані ідеомоторні рухи для гомілковостопного суглоба; їх краще виконувати содружественно зі здоровою кінцівкою.

При однощиколотчних і двощиколотних переломах без зміщення відламків з першого дня слід рекомендувати хворим активні рухи в колінному суглобі, напруга м'язів стегна і гомілки, ідеомоторні рухи в надп'яtkово-гомілковому суглобі. Одночасно з виконанням зазначених вправ хворі повинні сидіти в ліжку з опущеною ногою (спочатку протягом 3–10 хв) по 5–6 разів на день, поступово додаючи час (по 2–3–5 хв). З першого дня хворим дозволяється вставати на здорову ногу і проводити активні рухи в колінному суглобі в в.п. стоячи, імітуючи ходьбу (з підтримкою за спинку ліжка). З 2–3-го доби дозволяється ходьба за допомогою милиць без опори на пошкоджену кінцівку, а через 4–5 днів можна і наступати на неї. Триває ізометричне напруження м'язів стегна, гомілки і м'язів тазового пояса в поєднанні з ізотонічними вправами. Призначається курс масажу, спрямованого на зміцнення м'язів тазового пояса, м'язів стегна. При показаннях проводяться фізіотерапевтичні процедури.

При переломах кісточок зі зміщенням стопи на 2-й день після накладання гіпсової пов'язки рекомендується виконувати

вправи статичного напруги (експозиція 5–7 с) і активні рухи пальцями стопи. Рухи в колінному суглобі (якщо він не фіксований) дозволяють через 3–4 дня після репозиції. Спочатку ці вправи повинні проводитися пасивно (за допомогою гамачка і тяги через блок, а потім і активно за допомогою ковзних площин). Через 3–5 днів хворому можна сидіти на ліжку з опущеною ногою (по 3–10 хв) кілька разів протягом дня, а через 4–5 днів — пересуватися за допомогою милиць без опори на пошкоджену ногу. Опора на пошкоджену ногу дозволяється не раніше ніж через 3–4 тижні з дня репозиції перелоמו-вивиху.

У постімобілізаційному періоді хворі виконують загальнотонізуючі вправи в поєднанні з дихальними вправами. Тривають процедури фізіотерапії та масажу.

При переломах кісточок без зміщення рекомендуються: а) активне тильне і підшовне згинання стопи (в перші дні вправа виконується в в.п. лежачи на спині); б) ротаційні рухи стопою; в) поворот стопи всередину (супінація) і назовні (пронація); при цьому в разі супінаційного перелому слід більше активізувати руху в бік відведення (пронація), а при пронаційних переломах — в сторону приведення (супінація).

При переломах кісточок зі зміщенням стопи назовні або досередини рекомендуються наступні вправи: а) активне тильне і підшовне згинання стопи; б) через 5–6 днів слід проводити легкі ротаційні руху стопи, переходячи від тильного до згинання; в) руху повороту стопи всередину (супінація) і назовні (пронація).

При переломах кісточок, що поєднуються з переломами великогомілкової кістки і зміщенням стопи в передньо-задньому напрямку рекомендуються наступні вправи: а) тильне згинання стопи (при задньому механізмі травми) і підшовне згинання стопи (при передньому механізмі травми); б) ротаційні руху стопи, починаючи від середнього її положення — назовні і потім досередини і в зворотний бік; в) руху повороту стопи назовні і досередини (супінація-пронація). У заняття в подальшому вводяться вправи з м'ячем різного діаметру, спеціальними тренажерами. Гарного ефекту надають вправи у водному середовищі.

У тренуючому періоді хворі виконують вправи в різних вихідних положеннях: лежачи, сидячи і стоячи. Вправи спрямовані на відновлення опороздатності пошкодженої кінцівки, зміцнення м'язів і збільшення рухливості в суглобах.

Масаж і лікувальна гімнастика — обов'язкові елементи лікування при травмах гомілковостопного суглоба. При відкритих переломах, що супроводжуються місцевої та загальної інфекцією, масаж протипоказаний. При закритих переломах масаж виконується на всіх стадіях його загоєння, починаючи з 2-3-го дня після перелому. Ранній масаж сприяє зменшенню болю, прискоренню розсмоктування крововиливу в області перелому, поліпшенню трофіки пошкоджених тканин, скорочення терміну утворення кісткової мозолі і відновленню функції пошкодженої кінцівки.

Список використаних джерел

1. Вакуленко Л.О., Клапчук В.В. Основи фізичної реабілітації: навч. посібник. Тернопіль : ТНПУ, 2010. 234 с.

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПІСЛЯ АМПУТАЦІЙ PHYSICAL REHABILITATION FOLLOWING AMPUTATIONS

Сюрха Денис Олексійович

II курс, магістратура, група ФТ-24-1М іст,
спеціальність «Терапія та реабілітація»,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: Романенкова О.Ю., к.мед.н., доцент,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-1099-0300>

Анотація. У статті розглянуто основні принципи та етапи фізичної реабілітації після ампутацій. Підкреслено значення раннього початку реабілітаційних заходів, фізичних вправ, масажу, протезування та психологічної підтримки. Визначено роль індивідуального підходу й міждисциплінарної взаємодії у досягненні максимальної функціональної незалежності пацієнта.

Annotation. The paper examines the main principles and stages of physical rehabilitation after limb amputation. The importance of early rehabilitation, therapeutic exercises, massage, prosthetic training, and psychological support is emphasized. The role of an individualized approach and interdisciplinary collaboration in achieving the maximum functional independence of patients is outlined.

Актуальність теми. Ампутація кінцівки є однією з найскладніших медико-соціальних проблем, яка супроводжується не лише фізичною втратою частини тіла, а й глибокими психоло-

гічними наслідками для людини. В умовах сучасних військових конфліктів кількість осіб, які потребують реабілітації після ампутацій, суттєво зростає, що підкреслює необхідність удосконалення методів фізичної терапії та протезування.

Мета дослідження полягає у визначенні ефективних засобів та етапів фізичної реабілітації після ампутацій, а також у розробці підходів, спрямованих на відновлення рухової активності, психоемоційного стану та соціальної адаптації пацієнтів.

1. Ампутація кінцівки є складним медико-біологічним і психосоціальним процесом, що супроводжується порушенням рухових функцій, зміною біомеханіки тіла та потребує комплексного підходу до реабілітації.

2. Метою фізичної реабілітації після ампутації є відновлення максимально можливої самостійності, працездатності та соціальної активності пацієнта, а також профілактика вторинних ускладнень.

3. Ранній початок реабілітаційних заходів сприяє скороченню строків адаптації, зменшує ризик контрактур, набряків і атрофії м'язів. Уже в перші дні після операції застосовуються дихальні вправи, ізометричні напруження, положення кукси для профілактики деформацій.

4. Фізичні вправи є основним засобом реабілітації. Вони спрямовані на формування правильної постави, зміцнення м'язів тулуба й залишкової кінцівки, розвиток рівноваги, координації та витривалості. Програма вправ добирається індивідуально з урахуванням стану пацієнта, рівня ампутації та загального функціонального потенціалу.

5. Масаж і позиційне лікування застосовуються для поліпшення кровообігу, запобігання набрякам і стимулювання трофічних процесів у тканинах кукси. Вони поєднуються з фізичними вправами для забезпечення комплексного впливу на опорно-руховий апарат.

6. Психологічна підтримка є обов'язковим елементом реабілітації. Пацієнт має адаптуватися до нових умов життя, прийняти зміни у власному тілі та навчитися користуватися протезом. Фізичний терапевт, разом із психологом, допомагає формувати мотивацію до відновлення та впевненість у власних можливостях.

7. Протезування виступає ключовим етапом реабілітаційного процесу. Підбір протеза повинен враховувати рівень ампут-

тації, фізичні можливості пацієнта, стан кукси та побутові потреби. Після встановлення протеза проводиться адаптаційний період із поступовим збільшенням навантаження.

8. На протезному етапі здійснюється навчання користуванню протезом, тренування ходи, відновлення координації та формування нових рухових навичок. Пацієнт навчається правильно переносити вагу тіла, підтримувати рівновагу й долати побутові перешкоди.

9. Сучасні технології, такі як роботизовані системи реабілітації, біофідбек, віртуальна реальність, значно підвищують ефективність процесу відновлення та дають можливість відтворити природні рухи кінцівки в безпечних умовах.

10. Ефективна фізична реабілітація після ампутацій можлива лише за умов міждисциплінарної співпраці. У процесі мають брати участь фізичний терапевт, ортопед, протезист, ерго-терапевт, психолог і соціальний працівник. Комплексний підхід дозволяє досягти максимальної функціональної незалежності та соціальної інтеграції пацієнта.

Висновки. Реабілітація після ампутацій є складним, але керованим процесом, який потребує поєднання фізичних, психологічних та соціальних методів впливу. Системність, індивідуалізація та використання сучасних технологій є ключем до успішного відновлення.

Список використаних джерел

1. Гриньова О.М. Фізична терапія при ампутаціях кінцівок. Київ : Медицина, 2021. 184 с.
2. Васильєв О.П., Козак В.Ю. Реабілітація пацієнтів після ампутацій: сучасні підходи. *Український журнал медицини, біології та спорту*. 2022. № 7(3). С. 45–52.
3. World Health Organization. Standards for Prosthetics and Orthotics. Geneva: WHO, 2019. 120 p.
4. Kulig K., Hendershot B., et al. Rehabilitation After Lower Limb Amputation. *Physical Therapy Journal*. 2020. Vol. 100(8). P. 1385–1396.
5. Шаповал І.В. Сучасні методи фізичної терапії у відновленні після травм і ампутацій. Харків : ХНМУ, 2023. 156 с.

**ФЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ЛОРДОТИЧНІЙ ПОСТАВІ
УСКЛАДНЕНІЙ СПОНДИЛОЛІСТЕЗОМ****PHYSICAL THERAPY FOR LODOTIC POSTURE
COMPLICARED BY SPONDYLOLISTHESIS****Тельнов Богдан Олександрович***II курс, група ФТ-24-1м-іст, спеціальність «Терапія та реабілітація»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
telnovbogdan2@gmail.com**Науковий керівник: Шамич О.М., д.психол.н., професор,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

Анотація. Надмірний лордоз у поєднанні зі спондилолістезом викликає серйозні проблеми зі стабільністю хребта, що призводить до хронічного болю та обмеження руху. Особи з лордотичною поставою належать до групи ризику, оскільки неправильна біомеханіка хребта створює надмірне навантаження на його задні структури. Фізична терапія є ключовим методом, який допомагає відновити природний м'язовий баланс та укріпити поперековий відділ, що запобігає подальшому зсуву хребців і покращує якість життя.

Annotation. Excessive lordosis combined with spondylolisthesis in the lumbar spine causes critical stability issues, leading to chronic pain and restricted mobility. Individuals with lordotic posture are considered at risk, as the improper spinal biomechanics overloads its posterior structures. Physical Therapy is a key conservative method utilized to restore the natural muscular balance and strengthen the lumbar segment, which prevents further vertebral slippage and improves the patient's quality of life.

Надмірний лордоз становить пряму загрозу для стабільності хребта. Наявне помірне обмеження розгинання у поперековому відділі є наслідком або причиною патології. Патологічна посилена кривизна поперекового відділу хребта (гіперлордоз) призводить до того, що статичні навантаження припадають не на масивні тіла хребців, а зміщуються назад і концентруються на їхніх дужках. Кісткова структура дужок не передбачена для постійного надмірного статичного навантаження, і з часом у них починають виникати зони перебудови з подальшим розсмоктуванням, і виникає спондилоліз, який у свою чергу призводить до розвитку спондилолістезу. Ця комбінована патологія викликає стійкий хронічний біль, порушення рівноваги та може викликати корінцеві синдроми, що призводить до інвалі-

дизації. Отже, люди з лордотичною поставою є групою ризику щодо виникнення спондилолітезу, тому їх необхідно орієнтувати на вибір фаху, не пов'язаний з тривалим перебуванням на ногах, підняттям вантажів і важкою фізичною працею [1].

Фізична терапія є критично необхідною для консервативного лікування та профілактики прогресування цього стану. Основним завданням фізичної терапії є стабілізація поперекового сегмента та корекція м'язового дисбалансу. Терапія має бути суворо індивідуалізованою та сфокусованою на тренуванні глибоких м'язів-стабілізаторів (кору). Це включає ізольовану активацію м'язів, що стабілізують поперековий відділ, таких як поперечний м'яз живота. Прикладом є виконання вправи «вакуум» у положенні лежачи або «котячий горб» з акцентом на округлення попереку. Це створює потужний природний м'язовий корсет, що допомагає фіксувати хребці від подальшого зсуву і зменшує навантаження на дужки.

Важливим є тренування поверхневих м'язів-антагоністів, які допомагають зменшити надмірний лордоз. Для зміцнення м'язів живота (прямого та косих) та м'язів сідниць застосовують модифіковані вправи, які не створюють осьового навантаження, наприклад, свердлувальні скручування лежачи або підняття тазу у положенні лежачи. Для покращення функціональності сідничних м'язів (середньої та великої сідничних), які беруть участь у задньому нахилі таза, виконують розгинання стегна в упорі на колінах та відведення ноги лежачи на боці. Завдяки цьому комплексному тренуванню досягається відновлення м'язового балансу, необхідного для довготривалої стабілізації хребта [2].

Додатково застосовуються методики розтягнення вкорочених м'язів-згиначів стегна (клубово-поперековий м'яз), які посилюють лордоз (наприклад, випади з акцентом на тазостегновий суглоб). Відновлення балансу між цими м'язовими групами забезпечує задній нахил таза, що механічно зменшує ступінь лордозу і відновлює фізіологічний розподіл навантаження на хребет.

Список використаних джерел

1. Голка Г.Г., Бур'янов О.А., Климовоцький В.Г. Травматология та ортопедия. Вінниця : Нова Книга, 2019. 346 с.
2. Сітовський А.М. Фізична терапія при порушенні діяльності опорно-рухового апарату : навч. посібник. Луцьк, 2022. 144 с.

**РОЛЬ УКРАЇНСЬКОГО ВИРОБНИКА TIA-SPORT
У ФОРМУВАННІ СЕНСОРНОГО
ТА РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА
ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ
В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

**THE ROLE OF THE UKRAINIAN MANUFACTURER TIA-SPORT
IN SHAPING AN EFFECTIVE SENSORY
AND REHABILITATION ENVIRONMENT FOR CHILDREN
WITH SPECIAL PHYSICAL AND PSYCHOLOGICAL NEEDS
WITHIN THE SYSTEM OF INCLUSIVE EDUCATION**

Теслик Ірина Анатоліївна

директор компанії «TIA-SPORT», м. Харків

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-12>

Lcshopinfo@gmail.com

Анотація. У тезах розкрито роль українського виробника TIA-SPORT у формуванні сучасного сенсорного, корекційного та реабілітаційного освітнього середовища в умовах інклюзивної освіти. Показано, що продукція компанії реалізує принцип мультисенсорного впливу й охоплює засоби тактильної, вестибулярної, пропріоцептивної, зорової та слухової стимуляції. Проаналізовано можливості використання реабілітаційного та ЛФК-обладнання для розвитку моторики, координації та навичок самостійності дітей з особливими освітніми потребами. Наголошено на значенні адаптивного підходу до проектування обладнання з урахуванням рекомендацій фахівців і вимог безпеки. Обґрунтовано переваги локального виробництва для підвищення доступності інклюзивного середовища в умовах післявоєнного відновлення освітньої системи України.

Annotation. The theses examine the role of the Ukrainian manufacturer TIA-SPORT in shaping modern sensory, corrective and rehabilitation learning environments within the system of inclusive education. It is demonstrated that the company's products implement the principle of multisensory stimulation and encompass tools for tactile, vestibular, proprioceptive, visual and auditory input. The possibilities of using rehabilitation and physical therapy equipment to support the development of motor skills, coordination and independence in children with special educational needs are analysed. The significance of an adaptive design approach that takes into account professional recommendations and safety requirements is emphasised. The advanta-

ges of local manufacturing for improving the accessibility of inclusive environments in the context of post-war recovery of the Ukrainian education system are substantiated.

Вступ. Інклюзивна освіта як ключовий компонент сучасної освітньої політики України передбачає створення адаптивного, безпечного та функціонально організованого середовища, здатного забезпечити рівні умови для здобуття освіти дітьми з різними освітніми потребами та нозологіями. У воєнний період, коли збільшується кількість дітей з порушеннями психоемоційної регуляції, моторики, мовлення, а також з наслідками психотравмуючих подій, якість спеціалізованого сенсорного, корекційного та реабілітаційного обладнання набуває стратегічного значення. Недостатність імпорتنих поставок, фінансові обмеження та необхідність швидкого відновлення освітніх установ актуалізують роль українських виробників, зокрема компанії TIA-SPORT, які здатні запропонувати рішення, адаптовані до національного контексту, нормативних вимог і реальних запитів практиків.

Мета дослідження. Метою дослідження є наукове обґрунтування значення діяльності українського виробника TIA-SPORT для формування високоефективного сенсорного, реабілітаційного та корекційного освітнього середовища в умовах інклюзивної освіти, а також визначення основних напрямів його впливу на підвищення якості освітнього процесу та реабілітаційних послуг для дітей з особливими освітніми потребами.

Методологія дослідження. Методологічну основу дослідження становлять аналіз нормативно-правових актів України у сфері інклюзивної освіти, узагальнення сучасних наукових підходів до організації сенсорного та реабілітаційного середовища, а також вивчення практичних рекомендацій фахівців з ерготерапії, фізичної реабілітації, логопедії, психології та спеціальної педагогіки. Застосовано метод експертних оцінок, аналіз проектних рішень сенсорних кімнат, ЛФК-залів, ресурсних та логопедичних кабінетів, реалізованих за участі TIA-SPORT, а також аналіз технічної документації та специфікацій обладнання. Такий підхід дозволив поєднати теоретичні засади інклюзивної освіти з практичними рішеннями виробника.

Основні результати дослідження. По-перше, встановлено, що продукція TIA-SPORT реалізує принцип мультисенсорного

впливу, поєднуючи засоби тактильної, вестибулярної, пропріоцептивної, зорової та слухової стимуляції. До тактильного компоненту належать панелі різних фактур, рідинні та текстурні килимки, сенсорні доріжки; вестибулярний і пропріоцептивний компоненти забезпечуються гойдалками, балансувальними елементами, тунелями, м'якими модулями та обтяжувальними засобами. Зорово-слухова модуляція реалізується за допомогою світлових панелей, бульбашкових колон, оптоволоконних елементів та інших інтерактивних засобів. Сукупність цих рішень сприяє корекції сенсорної дезінтеграції, зниженню тривожності, формуванню навичок саморегуляції та підвищенню навчальної мотивації дітей.

По-друге, проаналізовано роль реабілітаційного та ЛФК-обладнання TIA-SPORT як інструменту відновлення рухових функцій та розвитку моторики. До такого оснащення належать комплекси лікувальної фізкультури різного рівня складності, тренажери для зміцнення м'язових груп, модулі для тренування рівноваги та координації, адаптовані до потреб дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, дитячим церебральним паралічем, затримкою психомоторного розвитку. Використання цього обладнання у структурі інклюзивного освітнього середовища сприяє формуванню навичок самообслуговування, підвищенню рівня самостійності та якості життя дитини.

По-третє, з'ясовано, що TIA-SPORT реалізує адаптивний підхід до проектування та виготовлення обладнання, який враховує рекомендації практичних фахівців. У виробництві застосовуються сертифіковані матеріали, ергономічні конструкції, системи регулювання висоти, кута нахилу, рівня навантаження, що дозволяє адаптувати обладнання до вікових і функціональних особливостей дітей. Значну увагу приділено безпеці: відсутності гострих кутів, антиковзким поверхням, стійкості конструкцій до експлуатаційних навантажень.

По-четверте, доведено, що діяльність локального виробника позитивно впливає на доступність інклюзивного освітнього середовища. Перевагами українського виробництва є скорочення термінів поставок, можливість кастомізації обладнання під простір конкретного закладу, сервісна і гарантійна підтримка, а також економічна доцільність у порівнянні з імпортними аналогами. Це дозволяє більшій кількості закладів освіти, реабілітаційних

центрів та громадських ініціатив впроваджувати сенсорні та реабілітаційні простори навіть в умовах обмеженого фінансування.

Наукова новизна. Наукова новизна дослідження полягає в узагальненні досвіду українського виробника як активного суб'єкта формування інклюзивного освітнього середовища та в описі моделі взаємодії між виробником, фахівцями та закладами освіти у процесі створення комплексних сенсорних і реабілітаційних просторів. Представлені результати демонструють, що саме спільна діяльність цих суб'єктів дає змогу перейти від епізодичного використання окремих засобів до системного формування цілісного розвивального середовища.

Практичне значення. Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання під час проектування сенсорних кімнат, ресурсних центрів, логопедичних кабінетів, ЛФК-залів у закладах освіти різних типів; у розробленні локальних стандартів оснащення інклюзивних просторів на рівні громад та територіальних громад; у підготовці фахівців з інклюзивної освіти, ерготерапевтів, реабілітологів. Окремо підкреслюється доцільність використання напрацьованого досвіду TIA-SPORT у програмах післявоєнного відновлення освітньої інфраструктури.

Висновки. Таким чином, TIA-SPORT є важливим учасником розвитку інклюзивної освіти в Україні, оскільки забезпечує створення сенсорного та реабілітаційного середовища, яке відповідає сучасним науковим підходам і практичним запитам фахівців. Поєднання інноваційних технологій, науково обґрунтованих технічних рішень та мультидисциплінарного підходу сприяє розвитку, реабілітації та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Перспективи подальших досліджень пов'язані з кількісною оцінкою впливу різних типів обладнання на навчальні та реабілітаційні результати дітей, а також з розробленням рекомендацій щодо стандартизації оснащення інклюзивних просторів.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МЕТОДИК
ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ ПІСЛЯ АМПУТАЦІЇ
НИЖНІХ КІНЦІВОК РІЗНОГО РІВНЯ

COMPARATIVE ANALYSIS OF PHYSICAL REHABILITATION
METHODS FOR PERSONS AFTER LOWER LIMB
AMPUTATION OF DIFFERENT LEVELS

Троцик Алла Володимирівна

II курс, група ФТ-1м, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

allatrocuk@gmail.com

Науковий керівник: Дейкун М.П., к.мед.н., доцент,
заслужений лікар України.

Анотація. У роботі проаналізовано сучасні методики фізичної реабілітації осіб після ампутації нижніх кінцівок різного рівня. Розглянуто основні підходи до відновлення функціональної здатності пацієнтів із трансфеморальними (стегновими) та транстибiальними (гомiлковими) ампутаціями. Проведено порівняння ефективності застосування комплексів лікувальної фізкультури, гідрокінезотерапії, електростимуляції, тренувань рівноваги та протезної адаптації. Визначено, що рівень ампутації суттєво впливає на програму реабілітації, швидкість формування компенсаторних навичок і кінцевий функціональний результат. Підкреслюється важливість індивідуалізації фізичних програм, міждисциплінарного підходу та психологічної підтримки в процесі відновлення.

Annotation. The paper analyses modern physical rehabilitation methods for individuals after lower limb amputation of different levels. The main approaches to restoring functional capacity in patients with transfemoral (thigh) and transtibial (shin) amputations are considered. The effectiveness of physical exercise therapy, hydro-kinesitherapy, electrical stimulation, balance training, and prosthetic adaptation is compared. It is emphasised that the amputation level significantly affects rehabilitation planning, compensatory skill development, and the final functional outcome. The importance of individualised programmes, interdisciplinary collaboration, and psychological support in recovery is highlighted.

Фізична реабілітація осіб після ампутацій нижніх кінцівок є складним і тривалим процесом, який вимагає комплексного підходу та тісної взаємодії між фахівцем із фізичної терапії, лікарем, протезистом і психологом. Рівень ампутації визначає не лише функціональні можливості пацієнта, але й складність

відновлення рухових навичок, балансування та формування правильної ходи. Після транстибіальної ампутації пацієнти зазвичай мають збережений колінний суглоб, що дозволяє швидше адаптуватися до протезу та відновити самостійне пересування. Реабілітаційна програма включає вправи для зміцнення м'язів стегна й тазового пояса, тренування рівноваги, координації рухів та формування правильного переносу ваги на протез. Ефективними є також методики гідрокінезотерапії, які дають змогу виконувати рухи з меншим навантаженням і болем.

У разі трансфеморальної ампутації процес відновлення є складнішим через втрату колінного суглоба, що вимагає значно більших зусиль для формування стійкої ходи. У таких випадках важливо застосовувати електростимуляцію для підтримання тонусу м'язів кукси, вправи на тренажерах для розвитку сили тазових м'язів і спеціальні методи навчання ходьбі з використанням протезів із мікропроцесорними вузлами.

Порівняльний аналіз показує, що пацієнти з нижчим рівнем ампутації відновлюють опорну функцію кінцівки швидше, мають менші енергетичні витрати під час ходьби та легше адаптуються до протезування. Однак успіх реабілітації в обох групах значною мірою залежить від раннього початку фізичних занять, мотивації пацієнта та психологічної підтримки.

Сучасні технології, такі як біонічні протези, системи зворотного зв'язку, віртуальні тренажери та телереабілітація, відкривають нові можливості для підвищення ефективності відновлення. Застосування цих інновацій дозволяє пацієнтам тренувати координацію, баланс і навички самообслуговування навіть поза межами спеціалізованих центрів.

Отже, порівняння методик реабілітації після ампутацій різного рівня свідчить, що найкращі результати досягаються при поєднанні традиційних фізичних вправ із сучасними технологіями, врахуванні індивідуальних потреб та емоційного стану пацієнта. Комплексний підхід дає змогу не лише відновити рухові функції, але й покращити якість життя, соціальну адаптацію та психологічну рівновагу осіб після ампутацій.

Список використаних джерел

1. Гончаренко І. Особливості фізичної реабілітації пацієнтів після ампутацій нижніх кінцівок. *Фізична реабілітація та спортивна медицина*. 2023. № 4. С. 45–51.
2. Демиденко М., Костян Я. Підходи до протезно-реабілітаційного забезпечення осіб з ампутаціями. *Молодий вчений*. 2024. № 5 (36). С. 120–124.

SMART-РЕАБІЛІТАЦІЯ: ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЛІКУВАЛЬНІЙ ФІЗИЧНІЙ ТЕРАПІЇ ПРИ ОСТЕОХОНДРОЗІ ХРЕБТА

SMART REHABILITATION: THE APPLICATION OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN THERAPEUTIC PHYSICAL THERAPY FOR SPINAL OSTEOCHONDROSIS

Троцик Алла Володимирівна

II курс, група ФТ-1м, спеціальність «Терапія та реабілітація»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
allatrocuk@gmail.com

Науковий керівник: Дейкун М.П., к.мед.н.,
доцент, заслужений лікар України.

Анотація. У роботі проаналізовано потенціал цифрових технологій у контексті лікувальної фізичної терапії для пацієнтів із остеохондрозом хребта. Досліджено ефективність впровадження мобільних додатків, сенсорних систем, а також віртуальної та доповненої реальності для моніторингу та корекції виконання вправ. Розглянуто застосування алгоритмів штучного інтелекту для створення індивідуалізованих програм реабілітації. Особлива увага приділяється телереабілітації, яка забезпечує дистанційний контроль стану пацієнта та динамічне коригування терапевтичних навантажень. Показано, що smart-технології сприяють підвищенню ефективності фізичної терапії та зменшенню ризику рецидивів. Узагальнено, що інтеграція цифрових рішень у процес відновлення значно покращує якість життя пацієнтів.

Annotation. The study examines the potential of digital technologies in the framework of therapeutic physical therapy for patients with spinal osteochondrosis. The effectiveness of mobile applications, sensor systems, and virtual and augmented reality for monitoring and adjusting exercise execution is analyzed. The application of artificial intelligence algorithms for the development of personalized rehabilitation programs is considered. Particular attention is given to tele-rehabilitation, which provides remote supervision and dynamic adjustment of therapeutic loads. Smart technologies are shown to enhance physical therapy effectiveness and reduce relapse risks. Overall, the integration of digital solutions into rehabilitation significantly improves patient quality of life.

Сучасні концепції фізичної терапії передбачають активне використання цифрових технологій для оптимізації процесу

реабілітації пацієнтів із патологіями хребта. Остеохондроз хребта є однією з найбільш поширених дегенеративних хвороб опорно-рухового апарату, що вимагає комплексного підходу, включаючи профілактику ускладнень, відновлення функціональної рухливості та інтеграцію пацієнта у соціальне середовище. Хоча традиційні методи фізичної терапії залишаються ефективними, їх результативність суттєво підвищується при застосуванні сучасних цифрових інструментів, які дозволяють проводити об'єктивний контроль за руховою активністю, аналіз динаміки стану та здійснювати персоналізоване корегування терапевтичного процесу.

Одним із перспективних напрямів є впровадження сенсорних smart-пристроїв — зокрема фітнес-трекерів, датчиків постави та інтерактивних смарт-матів, що забезпечують точне вимірювання параметрів рухів, кутів нахилу та частоти пульсу під час виконання вправ. Отримані дані синхронізуються з цифровими платформами, що дозволяє фахівцям у режимі реального часу коригувати програми фізичної терапії, забезпечуючи індивідуалізацію навантажень та безпечне проведення вправ.

Використання віртуальної та доповненої реальності (VR/AR) у фізичній терапії сприяє формуванню правильної постави, підвищує мотивацію пацієнтів та зменшує інтенсивність больового синдрому шляхом інтерактивного занурення в середовище, що імітує природні рухи.

Штучний інтелект (AI) забезпечує аналітику біомеханічних параметрів рухів, визначає помилки виконання вправ та генерує оптимальні корекційні рекомендації. Такий підхід дозволяє персоналізувати фізичну терапію відповідно до функціонального стану пацієнта та зменшує ризик перевантаження опорно-рухового апарату.

Телереабілітація забезпечує дистанційний супровід процесу відновлення, що особливо актуально для пацієнтів із обмеженою мобільністю або недостатнім доступом до спеціалізованих центрів. Відеоконференції, інтерактивні платформи та чат-боти дозволяють контролювати техніку виконання вправ, надавати професійні рекомендації та здійснювати мотиваційний супровід пацієнта.

Інтеграція smart-технологій у фізичну терапію формує інноваційну модель цифрової реабілітації, де пацієнт стає активним учасником процесу відновлення. Це підвищує прихильність до

лікування, забезпечує контроль за дотриманням терапевтичного режиму та надає фахівцям точні дані про стан пацієнта.

Отже, smart-реабілітація при остеохондрозі хребта поєднує класичні методи фізичної терапії з цифровими технологічними рішеннями, забезпечуючи комплексний, інтерактивний та персоналізований підхід. Впровадження таких інновацій сприяє підвищенню ефективності лікувальної фізичної терапії, профілактиці рецидивів та покращенню загальної якості життя пацієнтів.

Список використаних джерел

1. Педаченко Є.Г., Стадник М.М. Остеохондроз хребта: клініка, діагностика, лікування. Київ : Медицина, 2020. (дата звернення: 26.10.2025).
2. Яцунська О.В., Лозинський І.С. Цифрові технології в системі фізичної терапії. Львів : ЛНУФК, 2022. (дата звернення: 26.10.2025).
3. WHO. Smart rehabilitation: the role of digital technologies in physical therapy. Geneva : World Health Organization, 2023. (дата звернення: 26.10.2025).

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ТРАВМАХ ЛОПАТКИ У ГОСТРИЙ ПЕРІОД PHYSICAL THERAPY FOR SCAPULA INJURIES IN THE ACUTE PERIOD

Трубнікова Софія Сергіївна

*II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-тл-пл,
спеціальність «Терапія та реабілітація»,
Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій
Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Канівець В.В., ст. викладач,
Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій
Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0937-7042>

Анотація. В даний час травми лопаток становлять 40–45% частоти симптомів порушень плечового поясу у віці від 38 до 43 років, а потім постійно збільшується і досягає 70% у віці 60 років. Найбільшими захворюваннями, які викликають дані порушення, є ріст кісткових остеофітів, які потім притискають до закінчення нерва, тканини та судини, які впливають на функцію верхньої кінцівки та якості життя. Лікування пацієнтів є більш консервативним і вимагає тривалого одужання. Він спрямований на блокування болю, зменшення запалення, обмеження набряку, обмежених рухів, але без важкого використання методів та за-

собів фізіотерапії для досягнення хороших результатів, це не завжди можливо, оскільки пацієнти іноді занадто пізно.

Annotation. At present, scapular injuries account for 40–45% of the frequency of symptoms of shoulder girdle disorders at the age of 38 to 43 years, and then constantly increases and reaches 70% at the age of 60 years. The biggest diseases that cause these disorders are the growth of bone osteophytes, which then press against nerve endings, tissue and blood vessels, which affect the function of the upper limb and the quality of life. Treatment of patients is more conservative and requires a long recovery. It is aimed at blocking pain, reducing inflammation, limiting swelling, limited movements, but without the heavy use of physical therapy methods and tools to achieve good results, this is not always possible, because patients are sometimes too late.

Висока розповсюдженість ПЛП серед осіб молодого віку підтверджує актуальність обраної літератури. Після проведеного аналізу літературних джерел з питання ПЛП було виявлено, що даним питанням займаються багато науковців, але з кожним роком з'являються нові засоби та методи фізичної терапії (кінезіотейпування, постізометрична релаксація м'язів, техніка Малліган, міофасціальний реліз, TECAR-терапія) які доцільно додати до програми відновлення хворих. Вивчено епідеміологію, етіопатогенез, симптоми плечо-лопаткового періартрити плечового суглоба. Було визначено чинники, що знижують якість життя осіб з ПЛП: больові відчуття, зменшення амплітуди рухів в плечовому суглобі, сили м'язів та зниження якості життя. Наведені методи діагностики даного захворювання та тести, які використовують ортопеди для підтвердження діагнозу даної хвороби.

Нами було підібрані об'єктивні та суб'єктивні методи для оцінки порушень функції верхньої кінцівки для хворих працездатного віку при ПЛП: мануально-м'язове тестування, оцінка болі за VAS, опитувальником Мак Гілла, визначення оцінки якості життя за опитувальником MOS SF-36.

Розроблено комплексну програму фізичної терапії для осіб працездатного віку з ПЛП з індивідуальним підходом, перед її розробкою були проведені дослідження на основі, яких були поставлені цілі та обрані відповідні методи та засоби (техніка Малліган, міофасціальний реліз, підвісна система TRX, кінезіотейпування, TECAR-терапія, застосування яких значно

покращило показники функції в плечо-лопатковому сегменті, зменшило больові відчуття за VAS та опитувальником Мак Гілл, навідмінно від показників контрольної групи.

Список використаних джерел

1. Бойчук Т.В. Основи діагностичних досліджень у фізичній реабілітації / Т.В. Бойчук, М.Г. Голубева, О.С. Левандовський, Л.І.Войчишин. Львів : ТЗоВ «Західноукраїнський консалтинговий центр», 2010. 239 с.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ПЕРЕЛОМІ ФАЛАНГ ПАЛЬЦІВ КИСТІ У ГОСТРИЙ ПЕРІОД PHYSICAL THERAPY FOR FRACTURES OF THE PHALANGES OF THE HAND IN THE ACUTE PERIOD

Фесенко Антон Віталійович

II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-тл-рл,
спеціальність «Терапія та реабілітація»,
Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій

Університету «Україна».

Науковий керівник: Бацман О.С., к.пед.н., доцент,

Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

Анотація. Під час війни 2014–2022 років з використанням сучасних засобів знищення серед усіх більш-менш серйозних травм основне місце займуть пошкодження м'яких тканин (44–46%). Питома вага травм кісток тазу, верхніх і нижніх кінцівок (у тому числі з пошкодженням судин і нервів) складатиме до 28%. Близько 8% поранених матимуть поранення з ушкодженням внутрішніх органів та поперекового відділу хребта. По 5% травми (еквівалентної тяжкості) будуть розподілені між ушкодженням обличчя (в тому числі очей) і грудної клітки (в тому числі і грудного відділу хребта). Травми черепа і мозку складатимуть 4%, а шиї і шийного відділу хребта — 1%. У зв'язку з особливостями повномасштабного вторгнення в Україні вкрай важливим питанням є реабілітація осіб з вогнепальними пораненнями, які під час військових конфліктів в 48% випадків є причиною смерті на полі бою і в 52% на етапах медичної евакуації. Тому питання лікування вогнепальних поранень займають центральне місце.

Annotation. During the war of 2014–2022, with the use of modern means of destruction, among all more or less serious injuries, soft tissue damage will take the main place (44–46%). The specific weight

of injuries to the bones of the pelvis, upper and lower limbs (including those with damage to blood vessels and nerves) will be up to 28%. About 8% of the wounded will have wounds with damage to internal organs and the lumbar spine. 5% of injuries (of equivalent severity) will be distributed between injuries to the face (including the eyes) and chest (including the thoracic spine). Injuries of the skull and brain will make up 4%, and the neck and cervical spine — 1%. In connection with the peculiarities of the full-scale invasion in Ukraine, the rehabilitation of people with gunshot wounds, which during military conflicts in 48% of cases are the cause of death on the battlefield and in 52% at the stages of medical evacuation, is an extremely important issue. Therefore, the issue of treatment of gunshot wounds occupies a central place.

В останні роки в системі медичних дисциплін став інтенсивно розвиватися новий напрямок, що отримав назву відновлювальна медицина, основу лікувальних технологій якої складають природні лікувальні фактори та фактори фізичної терапії.

Відновлювальні технології спрямовані не тільки на специфічне лікування хворих, але і на збільшення функціональних резервів, компенсацію порушених функцій, вторинну профілактику захворювань та їх ускладнень. Відновлювальна медицина включає коригуючі технології, що являють собою великий арсенал традиційних і сучасних лікувально-оздоровчих методів, серед яких широке застосування знаходять використання природних і преформованих фізичних факторів.

В організмі хворого під дією фізичних факторів відбувається суттєва перебудова процесів управління саморегуляцією на рівні обміну речовин, гормональної стимуляції, імунокорекції, яка трансформується у клінічний результат.

При цьому сучасна фізична терапія має досить великий арсенал факторів впливу, які мають свої відмінні риси в механізмах досягнення бажаного результату.

Основними засобами реабілітації можна вважати фізичні вправи (ФТ), фізіотерапію, психотерапію та різні види роботи з тілом (масаж, мануальні техніки, краніо-сакральну терапію, проприоцептивну нервово-м'язову фасилітації тощо). Ці кошти традиційно є самостійними медичними дисциплінами й, у свою чергу, мають свої засоби досягнення поставлених цілей.

Формою реабілітації є відповідна процедура або заняття (в психотерапії — сесія). Методи реабілітації: груповий, малогруповий, індивідуальний і самостійний, чи консультативний.

Фізичні вправи — це і метод лікування й у той же час це самостійна медична дисципліна, яка використовує засоби фізичної культури для лікування захворювань і пошкоджень, профілактики їх загострень й ускладнень, відновлення працездатності. Це унікальний метод, який поєднує у собі кілька якостей й механізмів дії.

По-перше, фізичні вправи — це природно-біологічний метод, використовує основну біологічну функцію організму — м'язовий рух.

При призначенні вправ лікувальної гімнастики враховуються особливості захворювання, характер, ступінь і стадія патологічного процесу в системах та органах.

По-друге, це метод патогенетичної терапії, бо фізичні вправи впливають на реактивність всього організму та залучають у загальну реакцію механізми, які брали участь у патологічному процесі.

По-третє, це метод активної функціональної терапії, який призводить до розвитку функціональної адаптації пораненого внаслідок регулярного застосування дозованого фізичного навантаження.

По-четверте, це метод відновної терапії, який сприяє відновленню порушених рухових функцій, а також функцій внутрішніх органів [8].

Також фізичні вправи можуть бути методом неспецифічної терапії, активізуючи нейрогуморальні механізми саногенезу та стимулюючи неспецифічну резистентність організму.

Методом підтримуючої терапії стає на пізніх періодах реабілітації та рекомендовано для підтримки оптимального рівня функціональної активності постраждалих.

Основною формою проведення лікувальної гімнастики в умовах стаціонару є процедура ФТ. У зв'язку з різноманітністю вправ та варіантів їх застосування методом ФТ має сенс вважати саме спосіб використання певних вправ. Це також полегшує інтеграцію у вітчизняну реабілітацію різних зарубіжних наука, які є, по суті, специфічною методикою застосування вправ з власною назвою. У зарубіжній літературі такі способи використання засобів ФТ також називаються методами.

Традиційно прийняте на пострадянському просторі використання терміна «метод» як спосіб проведення процедури ФТ доцільно замінити на «формат» проведення: індивідуальний, груповий, малогруповий, самостійний (консультативний).

Вплив фізичних вправ на організм.

1. Тонізуючий. Виявляється у стимуляції м'язово-вісцеральних рефлексів та через центральну ланку рухового аналізатора посилює трофічний вплив ЦНС на м'язи, внутрішні органи та весь організм у цілому. Крім цього, низка вправ вибірково впливає на внутрішні органи, сприяючи також підвищенню загального тону організму. Так, наприклад, дихальні вправи стимулюють дихальний центр, зміцнюють дихальну мускулатуру, що сприяє якіснішій оксигенації крові у легенях, а це, у свою чергу, знижує загальну гіпоксію організму та покращує трофічні (у тому числі й репаративні) процеси у всіх органах і тканинах [9]. Вправи для м'язів черевного пресу сприяють нормалізації моторної функції кишечника, що, у свою чергу, сприяє детоксикації організму.

2. Трофічна дія реалізується через низку трофічних рефлексів, які базуються на зміні рівня обмінних процесів під час реалізації будь-якого виду нервової діяльності, особливо коли кінцевим «виконавчим органом» виступає опорно-руховий апарат. Причому цей механізм дії реалізується також і під час пасивного руху кінцівкою, а також у симетричній кінцівці, яка не бере участь у русі (наприклад, іммобілізована гіпсовою пов'язкою).

3. Формування компенсацій. Компенсація — тимчасове або постійне заміщення порушеної/втраченої функції. Виділяють короткострокові (тимчасові) і довгострокові (постійні) компенсації. Внаслідок систематичних тренувань поранений може освоїти інший патерн руху або дії.

Фізичні вправи сприяють формуванню нових моторно-вісцеральних зв'язків, що сприяє удосконаленню компенсації порушеної або втраченої функції. Будь-яка компенсація перебудовує діяльність цілого організму. У деяких випадках компенсація може затримувати процес одужання, тоді за допомогою фізичних вправ вона має бути скоригована

Список використаних джерел

1. Бачинська Н.В., Забіяко Ю.О. Актуальні питання та перспективні напрямки реабілітації осіб з бойовими пораненнями. *Молодий вчений*. 2018. № 3(1). С. 56–59.

2. Борзих О.В., Лакша А.М., Шипунов В.Г. та ін. Лікування поранених із дефектами тканин кінцівок. *Проблеми травматології та ортопедії*. 2019. № 1(1). С. 10–13

3. Буряк О.О. Військовий синдром «АТО». Актуальність та шляхи вирішення на державному рівні / О.О. Буряк, М.І. Гіневський, Г.Л. Катеруша. *Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил*. 2015. Вип. 2(43). С. 176–181.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ПЕРЕЛОМІ ПЛЕЧОВОЇ КІСТКИ У ВІДНОВЛЮВАЛЬНИЙ ПЕРІОД

PHYSICAL THERAPY FOR FRACTURE OF THE HUMERUS IN THE RECOVERY PERIOD

Хижняк Іван Миколайович

*II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-тл-рл,
спеціальність «Терапія та реабілітація»,*

*Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій
Університету «Україна».*

Науковий керівник: Вишар Є.В., ст. викладач,

*Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій
Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0937-7042>

Анотація. У сучасному житті людини прогресують різні захворювання, в тому числі травми пов'язані з плечовим суглобом людини. З огляду на різноманітність рухів плечового суглоба, він залишається найбільш функціональним серед інших суглобів і грає значну роль в повсякденному житті людини. Кожне друге пошкодження чи травма плечового суглобу пов'язане із м'язами ротаторної манжети плеча. Відомо, що адекватне навантаження позитивно впливає на фізичний стан організму людини. Грає велику роль у відновленні травм ротаторної манжети плеча в процесі фізичної реабілітації. На сьогоднішній день відома велика кількість реабілітаційних програм та методик, що використовуються в різних центрах чи клініках, однак ще недостатньо досліджені застосування лікувальної фізичної культури, масажу, працетерапії, кінезотерапії, механотерапії, фізіотерапевтичних процедур для повного відновлення пошкоджень ротаторної манжети плеча.

Annotation. In modern human life, various diseases progress, including injuries related to the human shoulder joint. Given the variety of movements of the shoulder joint, it remains the most functional among other joints and plays a significant role in a person's everyday life.

Every second injury or injury to the shoulder joint is related to the muscles of the rotator cuff of the shoulder. It is known that adequate exercise has a positive effect on the physical condition of the human body. It plays a major role in the recovery of shoulder rotator cuff injuries in the process of physical rehabilitation. To date, a large number of rehabilitation programs and methods are known, which are used in various centers or clinics, but the use of therapeutic physical culture, massage, occupational therapy, kinesitherapy, mechanotherapy, and physiotherapeutic procedures for the complete recovery of rotator cuff injuries of the shoulder has not yet been sufficiently researched.

Плечовий суглоб зв'язує вільну верхню кінцівку з нерухомим скелетом. У людському тілі це найрухливіше зчленування кісток. Анатомічна будова дозволяє руці робити рухи в трьох площинах. Плечовий пояс складається безпосередньо з плечового суглоба, суглоба між лопаткою і грудною кліткою. Коли ми виконуємо колові рухи, рух відбувається в обох цих суглобах, причому більшість (дві третини) відбуваються в плечовому суглобі. Плечовий суглоб, не має аналогів в інших частинах тіла і його ще називають універсальним суглобом, тому що він має можливість відтворювати рухи у всіх площинах. Щоб досягти гнучкості, але підтримувати стабільне плече, існує складна взаємодія між суглобами, м'язами і зв'язками. Травма будь-якої з цих структур може призвести до значного постійного болю, слабкості або нестабільності.

Основою програми фізичної реабілітації є всебічний підхід, який є терапевтичною фізичною культурою, механотерапією, фізіотерапією, кінезепферапією, терапією гідрочинезу, роботою — терапією, кінезіотерапією, а також дотриманням певних рекомендацій. Потрібно детальне обстеження пацієнта, визначення його індивідуальних характеристик для остаточного визначення методу лікування та більш точної підготовки програми реабілітації. Найефективнішим методом діагностики травм плечей є магнітна резонансна томографія, яка показує стан м'язових структур та зв'язок після пошкодження обертової манжети. Розглядаються особливості сучасних технологій фізичної терапії людей із пошкодженням ротаторної манжети. Основні методи обробки пошкодження обертових манжет плеча, які включають консервативну та артроскопічну обробку, кожен метод несе певні особливості і залежить від подальшої компіляції програми реабілітації.

Програма реабілітації пацієнтів після артроскопічного лікування обертової манжету побудована з урахуванням основних

заходів для відновлення правильного динамічного стереотипу верхніх кінцівок та покращення роботи плечового суглоба та якості життя пацієнтів. Вправи, що використовуються для відновлення пасивних та активних рухів у плечовому суглобі, вправи для відновлення функції, сили та витривалості м'язів плеча.

СПОРТИВНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ — ЕФЕКТИВНИЙ МЕТОД СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ

SPORTS REHABILITATION OF MILITARY PERSONNEL IS AN EFFECTIVE METHOD OF SOCIAL ADAPTATION

Черняк Ніна Степанівна

*старший викладач кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».*

Cherniak_nina@ukr.net

Анотація. *В умовах воєнного стану збільшилася значно чисельність ветеранів. Крім того, постійно збільшується чисельність осіб з інвалідністю внаслідок війни. Ветерани потребують послуг соціальної адаптації, фізичної реабілітації. Одним із шляхів соціальної та фізичної реабілітації є заняття спортом.*

Annotation. *Under martial law, the number of veterans has increased significantly. In addition, the number of people with disabilities as a result of the war is constantly increasing. Veterans need social adaptation services, physical rehabilitation. One of the ways of social and physical rehabilitation is playing sports.*

За інформацією Міністерства у справах ветеранів України, чисельність громадян, на яких спрямовуватиметься ветеранська політика, по завершенню війни складе близько 4–5 млн осіб (13% населення).

Учасники бойових дій є специфічним контингентом, який потребує багатопрофільної реабілітації, а особи з інвалідністю з їх числа належать до категорії особливої соціальної значимості, так як з ветеранів, яким вперше встановили інвалідність, більше половини — це особи працездатного віку.

Питання фінансового забезпечення соціальної адаптації військовослужбовців досліджується у роботі Т. Вдовиченко [1].

За ініціатииви Фонду ветеранів війни і учасників АТО, за фінансової підтримки Міжнародного Фонду «Відродження», співробітниками — соціологами КНУ ім. Тараса Шевченка, про-

ведене в 2016 році загальнонаціональне дослідження на тему «Психологічна та соціальна допомога очима ветеранів АТО» [2].

Монографічні дослідження соціально-психологічних особливостей реадаптації та ресоціалізації ветеранів та ветеранок до умов цивільного життя проводять науковці: Шевчук В.В., Клевака Л.П., Заїка В.М., Чернов А.А., Лебедєв В.А. в роботі «ПОВЕРНЕННЯ З ВІЙНИ: соціально-психологічні особливості реадаптації та ресоціалізації ветеранів та ветеранок до умов цивільного життя» [6].

Особливість ветеранів викликана значним психічним навантаженням на психіку військовослужбовця в тому числі і втрати побратимів. Участь у боях, постійна загроза втратити життя активно впливає на людину, піддаючи її свідомість серйозним якісним змінам [4]. Посттравматичні стресові порушення негативно впливають на формування сімейних відносин, та можуть впливати в подальшому на життя людини в цілому. Сприятливий клімат і злагода в родині є важливим фактором для успішної адаптації демобілізованого військовослужбовця що повернувся із зони бойових дій [5].

Щоб демобілізований військовослужбовець швидше адаптувався, необхідно його залучати до звичного життя, забезпечити підтримку бажання бути корисним сім'ї. Він має відчувати свою потребу, та розуміти, що він не є тягарем для сім'ї.

Для надання комплексної допомоги, спрямованої на відновлення фізичного та ментального здоров'я, необхідно розвивати систему реабілітаційних послуг, забезпечити вдосконалення діяльності реабілітаційних центрів [5].

Наступним фактором є забезпечення здоров'я та благополуччя шляхом поліпшення психічного стану та фізичного здоров'я, благополуччя. Все це дозволить їм зробити свій внесок у загальний розвиток різних сфер суспільства.

Порядок надання послуги соціальної адаптації затверджений Наказом Мінсоцполітики від 18 травня 2015 року № 514 «Про затвердження Державного стандарту соціальної адаптації» [2].

Соціальна послуга соціальної адаптації є комплексом заходів, які здійснюються протягом терміну що необхідний для гармонійного та активного пристосування осіб, які потрапили у складні життєві обставини, зокрема особи похилого віку, особи з інвалідністю, в тому числі які тимчасово перебували у інтернатних або спеціалізованих закладах, особи, які відбували

покарання в установах виконання покарань до умов соціального середовища, які спрямовані усунення обмежень життєдіяльності з метою досягнення соціальної незалежності, а також збереження чи продовження їх соціальної активності [2].

Надзвичайно актуальним є організація надання реабілітаційних послуг, Захисникам та Захисницям України, і в першу чергу ветеранам яким встановлено статус осіб з інвалідністю внаслідок війни.

Поняття реабілітації закріплено в Законі України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні». Зокрема, реабілітація осіб з інвалідністю являє собою систему медичних, педагогічних, психологічних, фізичних, фізкультурно-спортивних, професійних, соціально-побутових, трудових, заходів, які спрямовані на надання особам з інвалідністю допомоги стосовно відновлення чи/або компенсації порушених (втрачених) функцій організму для досягнення і підтримання матеріальної соціальної та незалежності, трудової адаптації та інтеграції в суспільство, а також поряд із цим забезпечення осіб з інвалідністю медичними виробами та допоміжними засобами реабілітації.

Враховуючи вимоги сьогодення, в Україні поліпшується підтримка Захисників і Захисниць, які звільняються зі служби та повертаються в цивільне життя. Одним із, ключових напрямів ресоціалізації та реінтеграції осіб з інвалідністю і є ветеранський спорт. Ветеранський спорт є інструментом як фізичної так і психологічної адаптації, він одночасно об'єднує ветеранів у сильні спільноти по всій країні.

Ветеранський спорт це не просто змагання чи тренування. Його компонентами є:

- фізична реабілітація. Спорт виступає допоміжним інструментом у відновленні, він повертає силу і витривалість після тривалого стресу чи поранень;
- психологічна підтримка, спорт допомагає боротись зі стресом, зміцнює психіку та сприяє емоційному розвантаженню;
- сила спільноти, в ході спільних тренувань ветерани та ветеранки створюють середовище взаємопідтримки та довіри;
- залучення родин і громад, участь у заходах ветеранів спільно з їх родинами, місцевими жителями та волонтерами формує відчуття єдності.

Мова йде не про змагання заради перемог, а про реальну можливість ветерана і ветеранки відновлюватись та відчувати під-

тримку. Ветерани та ветеранки мають право обрати будь-який напрямок, що відповідає їхнім цілям, інтересам і фізичному стану.

Список використаних джерел

1. Вдовиченко Т. Соціальна та професійна адаптація звільнених військовослужбовців як об'єкт фінансового забезпечення. *Світ фінансів*. 2017. № 1 (50). С. 166–180.
2. Про затвердження державного стандарту соціальної адаптації : Наказ Міністерства соціальної політики України від 18 травня 2015 року № 514. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0665-15#Text>
3. Психологічна та соціальна допомога очима ветеранів АТО (Дослідження) / МБФ «Відродження, Психологічна кризова служба України. 2016. URL: <http://www.psyservice.org/wpcontent/uploads/2016/03/Дослідження-«Психологічна-та-соціальна-допомогаочима-ветеранів-АТО».pdf>
4. Трінька І.С. Особливості впливу чинників бойового середовища на військовослужбовців / І.С. Трінька, В.В. Кальниш, А.В. Швець, О.В. Мальцев. *Військова медицина України*. 2016. № 16, № 2. С. 84–94.
5. Чернов А.А., Заїка В.М., Лебедев В.А. Особливості психологічного консультування військовослужбовців, які були звільнені в запас або у відставку за станом здоров'я, під час дії воєнного стану. *Психолого-педагогічні координати розвитку особистості* : зб. наук. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф., 1–2 червня 2023 р. Полтава : Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2023. С. 246–255.
6. Шевчук В.В., Клевака Л.П., Заїка В.М., Чернов А.А., Лебедев В.А. «ПОВЕРНЕННЯ З ВІЙНИ: соціально-психологічні особливості реадптації та ресоціалізації ветеранів та ветеранок до умов цивільного життя», монографія.

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ У СТУДЕНТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

FORMATION OF A HEALTHY LIFESTYLE AMONG STUDENTS USING PHYSICAL CULTURE MEANS

Шахрай Олександр Павлович

*II курс, група ФТ-24-1м-іст, спеціальність «Терапія та реабілітація»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Холодова О.С., ст. викладач,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-5756-2780>

sashashahrai@gmail.com

Анотація. У тезах висвітлено актуальність формування здорового способу життя серед студентів у сучасних умовах. Визначено роль фізичної культури як ключового чинника у зміцненні

фізичного і психічного здоров'я молоді, профілактиці захворювань та формуванні життєвої активності. Розглянуто мотиваційні, педагогічні та соціальні механізми, які впливають на залучення студентів до занять фізичною культурою. Наголошено на важливості інтеграції рухової активності в освітній процес, формуванні культури здоров'я та відповідальності за власний фізичний стан. Підкреслено значення здорового способу життя у розвитку особистості, її професійній самореалізації та соціальній адаптації.

Annotation. The theses highlight the importance of forming a healthy lifestyle among students in modern conditions. The role of physical culture as a key factor in strengthening the physical and mental health of youth, preventing diseases, and developing life activity is emphasized. Motivational, pedagogical, and social mechanisms that influence students' involvement in physical culture are considered. The importance of integrating physical activity into the educational process and developing health culture and personal responsibility for one's condition is emphasized. The paper also underlines the significance of a healthy lifestyle for personality development, professional realization, and social adaptation.

Здоровий спосіб життя є фундаментальною складовою гармонійного розвитку людини, особливо у студентському віці, коли відбувається активне становлення особистості, формування цінностей і світоглядних орієнтирів. Фізична культура є одним із найефективніших засобів збереження здоров'я, підвищення працездатності, профілактики хронічних хвороб і подолання наслідків гіподинамії, що стала глобальною проблемою XXI століття.

Формування здорового способу життя у студентів передбачає не лише регулярні фізичні навантаження, але й дотримання раціонального режиму дня, збалансованого харчування, позитивного мислення, уникнення шкідливих звичок та підтримання психоемоційної рівноваги. Наукові дослідження підтверджують, що фізична активність має тісний зв'язок з когнітивними процесами, пам'яттю, концентрацією уваги, що безпосередньо впливає на успішність навчання.

Важливою умовою є створення в університетах освітнього середовища, що сприяє розвитку рухової активності. Для цього необхідні сучасні спортивні споруди, можливість участі у спортивних клубах, марафонах, туристичних походах, флешмобах, конкурсах з фітнесу та йоги. Такі заходи не лише розвивають фізичну витривалість, а й зміцнюють почуття спільності, командної взаємодії та соціальної інтеграції.

Роль викладачів фізичного виховання у цьому процесі є визначальною. Вони виступають не лише як інструктори, а як наставники і мотиватори, що формують у студентів потребу у систематичних заняттях фізичною культурою. Викладач має допомогти молоді усвідомити, що фізична активність — це не примус, а частина особистого розвитку та самовдосконалення.

Окрему увагу необхідно приділити психологічним аспектам здорового способу життя. Регулярна рухова активність допомагає зменшити рівень тривожності, покращує сон, нормалізує обмін речовин і знижує ризик психоемоційного вигорання. Це особливо актуально для студентів, які часто перебувають у стані перевантаження через навчальний процес і соціальні виклики.

Важливо, щоб формування культури здоров'я починалося з перших курсів навчання і підтримувалося системно. Одним із ефективних методів є впровадження курсів «Основи здорового способу життя» та «Фізична культура і спорт» у навчальні програми. Вони допомагають формувати теоретичну базу знань і практичні навички самоконтролю та самооцінки власного стану.

Не менш важливим є залучення цифрових технологій: фітнес-додатки, мобільні трекери активності, онлайн-платформи зі спортивними програмами дозволяють студентам вести облік своєї фізичної активності, ставити особисті цілі і контролювати результати. Це робить процес тренувань цікавим і мотивуючим.

Соціальна підтримка також відіграє ключову роль. Студенти, які мають друзів або групи, що займаються спортом, частіше зберігають активний спосіб життя. Участь у спортивних командах, волонтерських заходах, квестах і змаганнях формує відчуття спільності та взаємопідтримки, що позитивно впливає на мотивацію.

Загалом, формування здорового способу життя серед студентської молоді є стратегічним завданням держави і суспільства. Це інвестиція у майбутнє нації, адже від рівня фізичного і психічного здоров'я молодого покоління залежить соціально-економічний розвиток країни. Підвищення рівня фізичної активності, розвиток культури здоров'я та впровадження інноваційних підходів до фізичного виховання сприятимуть формуванню здорової, активної та соціально відповідальної особистості.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С.У. Педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
2. Круцевич Т.Ю. Теорія і методика фізичного виховання. Київ : Олімпійська література, 2017. 392 с.

3. World Health Organization. Physical activity fact sheet. Geneva : WHO, 2022.
4. Ivashchenko O.V. Physical activity as a factor of students' health formation. *Journal of Physical Education and Sport*, 2021.
5. Сущенко Л.П. Формування культури здоров'я студентської молоді засобами фізичного виховання. Київ : НУФВСУ, 2018.
6. Власюк Г.І. Соціально-педагогічні аспекти формування здорового способу життя студентів. Харків : ХНПУ, 2020.
7. Холодова О. (2025). Аналіз складових комплексної оздоровчої методики як засобу розвитку працездатності школярів з ослабленим здоров'ям. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. Серія 15, (3К(188), 328–331. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.03k\(188\).78](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.03k(188).78)
8. Холодова О.С., Дідоха І.В., Дорошенко В.В. Інноваційні підходи до застосування терапевтичних вправ у системі реабілітації: вплив на відновлення функціонального стану пацієнтів. *Журнал «Перспективи та інновації науки»*. No 5(51) 2025. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-5\(51\)-3234-3250](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-5(51)-3234-3250)
9. Холодова О., Юденко О., Коноваленко О., Однороченко І., Дорошенко, В. (2025). Фізична культура як ключ до відновлення після травм у спорті: методи та майбутні перспективи. *SPORT ТК-Євроамериканський журнал спортивних наук*, 14, 62. <https://doi.org/10.6018/sportk.671401>
10. Фізіологія фізичної культури та спорту : посібник / О. Холодова. Університет «Україна», 2025. 228 с.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ПЕРЕЛОМІ КЛЮЧИЦІ У ГОСТРИЙ ПЕРІОД

PHYSICAL THERAPY FOR FRACTURE OF THE COLLAR IN THE ACUTE PERIOD

Шостя Леся Василівна

*II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-тл-рІ,
спеціальність «Терапія та реабілітація»,*

*Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій
Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Канівець В.В., старший викладач,
Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій
Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0937-7042>

Анотація. Полінейропатія (ПНП) є клінічним синдромом ураження периферичного відділу нервової системи, до основних характеристик якого належить дифузне симетричне ураження периферичних нервів. Причому, одиницею ураження є не окремі нерви, а волокна, що входять до складу різних периферичних нервів, ймовірність ураження яких залежить від багатьох чинників, зок-

рема, їх анатомо-фізіологічних особливостей, реактивності організму тощо. Клінічні прояви ПНП досить варіабельні за швидкістю виникнення та прогресування, співвідношенням чутливих, рухових та вегетативних розладів, їх фазою (подразнення чи випадіння функції) та вираженістю проявів.

Annotation. *Polyneuropathy (PN) is a clinical syndrome of damage to the peripheral part of the nervous system, the main characteristics of which include diffuse symmetrical damage to peripheral nerves. Moreover, the unit of damage is not individual nerves, but fibers that are part of various peripheral nerves, the probability of damage of which depends on many factors, in particular, their anatomical and physiological features, reactivity of the body, etc. Clinical manifestations of PNP are quite variable in terms of the speed of occurrence and progression, the ratio of sensory, motor and vegetative disorders, their phase (irritation or loss of function) and severity of manifestations.*

Полінейропатія (ПНП), яка є системним захворюванням периферичної нервової системи — актуальна проблема не тільки сучасної неврології, але і взагалі медицини. Це обумовлено, в першу чергу, етіологічними чинниками, які стосуються багатьох суміжних напрямків клінічної медицини, та патогенетичними механізмами розвитку уражень периферичної нервової системи (ПНС). По друге, клінічні прояви та денерваційні зміни можуть призводити до порушень діяльності інших органів і систем якщо у патологічний процес залучаються вегетативні волокна. Відомо що середня розповсюдженість ПНП в світі в залежності від популяції варіює від 0,8 до 32,5 випадків на 1000 населення (0,1–3,3%) серед усіх вікових груп, а серед осіб похилого віку від 18,8 до 200 випадків на 1000 населення (1,9–20). Взагалі ПНП посідають чільне місце в структурі захворювань ПНС на Україні, а саме ці захворювання на сьогодні за поширеністю серед хвороб нервової системи займають третє місце.

Останнім часом як поширеність, так і захворюваність на хвороби ПНС значно зростають. Незважаючи на підвищену зацікавленість до питань полінейропатій у всьому світі, на сьогодні є багато не вирішених аспектів цієї проблеми. Навіть при досить докладному обстеженні хворих в 20% випадків етіологія ПНП залишається невизначеною. Це пов'язано з недостатньою вивченістю патогенетичних механізмів розвитку різних

етіологічних форм цього захворювання, недостатньою систематизованістю клініко-параклінічних особливостей перебігу, та як наслідок недосконалий діагностичний алгоритм. На сьогодні відсутні чіткі електроміографічні (ЕМГ) критерії переважно аксоно- або мієлінопатичного механізму ураження нервового волокна, що часто заважає визначити конкретну групу етіологічних чинників. В літературі також практично немає інформації про взаємозв'язок наявної ПНП і стану біоелектричної активності головного мозку, а також про можливі механізми кірково-підкірковопериферичних взаємовідносин в реалізації іннервації і болю та їх порушення у хворих на ПНП. Недостатньо вивчений психологічний стан хворих на ПНП. Незважаючи на клінічну значущість вегетативних розладів, вони досить докладно вивчені лише при діабетичній ПНП та деяких інших станах.

Останнім часом, враховуючи погіршення екологічної ситуації, проблем здорового харчування сучасної людини, привертає увагу до себе стан мікроелементного забезпечення та внесок порушення цього 2 стану в патогенез захворювань, зокрема неврологічних. Роль багатьох мікроелементів ще досі до кінця не вивчена, та що стосується ПНП, ще немає чіткої уяви які саме мікроелементи грають провідну роль в патогенезі ПНП. До сьогодні актуальним є питання корекційного впливу лікувальних факторів на патогенетичні механізми та перебіг ПНП. Таким чином, актуальність теми обумовлена з одного боку досить високою розповсюдженістю та коморбідністю ПНП, а з іншого боку необхідністю покращення діагностичних підходів з метою визначення можливих етіологічних чинників та прогностичного значення клініко-параклінічних особливостей перебігу ПНП.

Список використаних джерел

1. Оржешковський В. В. До питання сучасної діагностики больових синдромів: особливості клініко-нейрофізіологічної діагностики нейропатії дрібних волокон. *Сучасні технології в реабілітації та лікуванні нейро-м'язовоскелетних розладів* : матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю (20–21 квітня 2017 р, м. Київ). С. 33.

ОСОБЛИВОСТІ МЕТАБОЛІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ЦУКРОВОГО ДІАБЕТУ

FEATURES OF METABOLIC INDICATORS IN DIABETES MELLITUS

Юрецький Віктор Володимирович

група МБ-24-1м-ibmt, спеціальність «Біологія та біохімія»,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: Беспалова О.Я., к.б.н., доцент,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

Анотація. У роботі досліджено особливості метаболічних показників у хворих на цукровий діабет I та II типів на основі сучасних українських клінічних даних. Проаналізовано результати вітчизняних досліджень за період 2020–2025 рр., які охоплюють біохімічні параметри вуглеводного, ліпідного та білкового обмінів, а також рівень вітаміну D і показники інсулінорезистентності. Встановлено, що при цукровому діабеті I типу домінують порушення вуглеводного обміну, тоді як для діабету II типу характерне поєднання гіперглікемії, дисліпідемії та вираженої інсулінорезистентності. У більшості пацієнтів обох типів діабету виявлено дефіцит вітаміну D, що асоціюється з погіршенням глікемічного контролю. Зазначено, що своєчасне виявлення та корекція метаболічних порушень дозволяють зменшити ризик розвитку ускладнень і покращити якість життя пацієнтів. Отримані результати можуть бути використані для вдосконалення діагностики, лікування та профілактики цукрового діабету в Україні.

Annotation. The study investigates the features of metabolic indicators in patients with type 1 and type 2 diabetes mellitus based on modern Ukrainian clinical data. The analysis covers national research from 2020 to 2025, including biochemical parameters of carbohydrate, lipid, and protein metabolism, vitamin D levels, and insulin resistance indices. It was found that type 1 diabetes is primarily characterized by impaired carbohydrate metabolism and absolute insulin deficiency, whereas type 2 diabetes is associated with combined hyperglycemia, dyslipidemia, and pronounced insulin resistance. A deficiency of vitamin D was detected in most patients with both types of diabetes, correlating with poorer glycemic control. Timely identification and correction of metabolic disorders can reduce the risk of complications and improve patients' quality of life. The results obtained may be useful for improving the diagnosis, treatment, and prevention of diabetes mellitus in Ukraine.

Актуальність теми. [Благодійний фонд допомоги і реабілітації хворих на ЦД. Про діабет. <https://diabet.fund/ua/about-diabetes/>] Проблема цукрового діабету в Україні сьогодні є надзвичайно актуальною. За даними Міжнародної діабетичної федерації (IDF, 2021), близько 2,3 мільйона українців (приблизно 7% дорослого населення) мають діагностований цукровий діабет, і ця кількість щороку зростає.

Особливо тривожним є те, що за останні 20 років кількість випадків діабету серед дітей збільшилась майже вдвічі — з близько 6 тисяч до понад 11 тисяч зареєстрованих хворих віком до 17 років.

Більше ніж 39% дорослого населення мають надлишкову масу тіла, а 16% — ожиріння, що є основним фактором розвитку цукрового діабету II типу.

Отже, дослідження метаболічних показників у хворих на ЦД є надзвичайно важливим не лише для клінічної практики, а й для загальнодержавної програми профілактики хронічних неінфекційних захворювань.

Мета роботи. Метою моєї роботи є вивчення та порівняння особливостей метаболічних показників у хворих на цукровий діабет I та II типів на основі сучасних українських клінічних даних.

Результати досліджень. Для дослідження я використав дані сучасних українських наукових робіт (2020–2025 рр.), опублікованих у профільних медичних журналах. До аналізу були включені клінічні вибірки пацієнтів із ЦД I типу ($n = 84$) та ЦД II типу ($n = 121$ – 246), а також контрольні групи здорових осіб. Оцінювались такі показники: рівень глюкози, HbA1c, інсуліну, С-пептиду, холестерину, тригліцеридів, ЛПВЩ, ЛПНЩ, 25-ОН D, IMT, окружність талії, а також розраховувався індекс інсулінорезистентності (НОМА-IR).

Цукровий діабет I типу: У пацієнтів із ЦД I типу я спостерігала середній рівень глюкози натще $11,6 \pm 1,2$ ммоль/л, HbA1c — $9,8 \pm 0,7\%$, що свідчить про хронічну гіперглікемію. Рівень С-пептиду був знижений ($0,22$ ммоль/л), що підтверджує абсолютну інсулінову недостатність. Ліпідний профіль характеризувався помірним підвищенням тригліцеридів ($1,9$ ммоль/л) та загального холестерину ($5,6$ ммоль/л). У 25% пацієнтів спостерігалась мікроальбумінурія, у 15% — ранні ознаки ретинопатії, що свідчить про початок ускладнень.

Цукровий діабет II типу. У хворих на ЦД II типу домінували поєднані порушення вуглеводно-ліпідного обміну.

Середні показники становили:

- ІМТ — $32\text{--}36 \text{ кг/м}^2$;
- HbA1c — $8,9\text{--}9,4\%$;
- тригліцериди — $2,3 \pm 0,3 \text{ ммоль/л}$;
- загальний холестерин — $6,8 \pm 0,4 \text{ ммоль/л}$;
- ЛПВЩ — $0,9 \pm 0,1 \text{ ммоль/л}$;
- НОМА-IR — $4,8 \pm 1,2$.

У 2024 році дослідження серед пацієнтів із постковідним синдромом показало ще гірші результати — зниження рівня вітаміну D до 16 нг/мл (норма $> 30 \text{ нг/мл}$) та вищий рівень HbA1c ($9,1\%$). Також встановлено позитивну кореляцію між HbA1c і тригліцеридами ($r = 0,72$) та негативну — між HbA1c і ЛПВЩ ($r = -0,58$). Це свідчить про взаємопов'язаність гіперглікемії з атерогенними змінами у крові.

Порівняння типів діабету. У пацієнтів з ЦД I типу переважає дефіцит інсуліну та гіперглікемія з помірними змінами ліпідного профілю, у той час як при ЦД II типу — інсулінорезистентність, ожиріння й виражена дисліпідемія. В обох типах діабету відзначається дефіцит вітаміну D, що асоціюється з гіршим контролем глікемії.

Висновки. У ході виконання дипломної роботи я дослідив особливості метаболічних показників у хворих на цукровий діабет I та II типів на основі сучасних українських клінічних даних. Проведений аналіз показав, що цукровий діабет залишається серйозною медико-соціальною проблемою в Україні, адже кількість хворих щороку зростає, а контроль за перебігом хвороби часто є недостатнім. Я встановив, що при цукровому діабеті I типу домінують порушення вуглеводного обміну — підвищення рівня глюкози та HbA1c, зниження С-пептиду та розвиток абсолютної інсулінової недостатності. Ліпідні зміни в таких пацієнтів зазвичай незначні, проте вже на ранніх стадіях виявляються ознаки діабетичної нефропатії та ретинопатії, що вказує на необхідність постійного глікемічного контролю. У хворих на діабет II типу я спостерігав поєднані метаболічні порушення: гіперглікемію, дисліпідемію та інсулінорезистентність. Для цієї групи характерні підвищений рівень тригліцеридів і загального холестерину, зниження ЛПВЩ, надлишкова маса тіла та високі значення індексу НОМА-IR. Виявлений зв'язок

між HbA1c і показниками ліпідного профілю підтверджує тісну взаємозалежність між порушенням вуглеводного та жирового обмінів. Також я відзначив поширений дефіцит вітаміну D, особливо у пацієнтів після COVID-19, що може впливати на інсулінову чутливість і перебіг хвороби.

Узагальнюючи результати, я дійшов висновку, що ефективне лікування діабету повинно базуватися на комплексному підході: контролі глікемії, корекції ліпідного обміну, нормалізації маси тіла, підтриманні належного рівня вітаміну D та профілактиці інсулінорезистентності. Своєчасна оцінка метаболічних показників дозволяє знизити ризик ускладнень і суттєво покращити якість життя хворих на цукровий діабет в Україні. Виявлено значний дефіцит вітаміну D та підвищення індексу інсулінорезистентності, що може бути додатковим фактором у розвитку ускладнень. Результати досліджень свідчать про необхідність комплексного підходу до лікування і моніторингу пацієнтів, який включає контроль не лише глюкози, а й ліпідів, інсуліну та вітаміну D. Проведений аналіз підкреслює, що своєчасне виявлення метаболічних порушень дозволяє знизити ризик судинних ускладнень і покращити якість життя пацієнтів.

Список використаних джерел

1. Шевченко Н.А., Литвиненко О.С. Фенотипічні характеристики пацієнтів із цукровим діабетом II типу та ішемічною хворобою серця. *Український кардіологічний журнал*. 2025. № 1. С. 33–41.
2. Солодовник І.В., Іщенко А.Ю. Роль вітаміну D у регуляції метаболізму при цукровому діабеті II типу. *Журнал ендокринології та обміну речовин*. 2024. № 3(57). С. 22–28.
3. Олійник І.Г., Дубова Н.М. Метаболічні та антропометричні параметри у осіб із ризиком розвитку цукрового діабету II типу після тримісячного вживання нерозчинної клітковини. *Nutrition and Metabolic Research (Ukraine)*. 2022. № 4. С. 17–23.
4. Риженко О.П., Горобець Н.М. Дефіцит вітаміну D та інсулінорезистентність у хворих на цукровий діабет II типу. *Український журнал ендокринології*. 2023. № 2. С. 11–16.

СЕКЦІЯ III

ВІЗІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО МАЙБУТНЬОГО УКРАЇНИ ВІД БІЗНЕС- ІНІЦІАТИВ ДО МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

THE ROLE OF GENERATIVE AI IN SUPPORTING INCLUSIVE AND PERSONALIZED EDUCATION: CASE STUDIES AND FUTURE DIRECTIONS

РОЛЬ ГЕНЕРАТИВНОГО ШІ У ПІДТРИМЦІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ТА ПЕРСОНАЛІЗОВАНОЇ ОСВІТИ: ПРИКЛАДИ ТА МАЙБУТНІ НАПРЯМКИ

Artem Koldovskyi

Associate Professor, Management and Tourism Department,

PhD in Economics

Zhytomyr Institute of Economics and Humanities, University «Ukraine»;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-5827-4649>

akoldovskiy.pa@gmail.com

Leta Yulian Yurievich

Master degree student, МН-23-1-zh group, 073 «Management»,

Zhytomyr Institute of Economics and Humanities, University «Ukraine».

Annotation. *This study examines the decisive role of learning institutions in the promotion of inclusive financial transformation — a process that will make financial services accessible, affordable, and rewarding to all members of the society. This research emphasizes the role of schools, vocational colleges and universities in increasing financial and digital literacy, integrating inclusive finance into the curriculum, and creating collaborations with fintech and microfinance organizations. Based on the global statistics, the results reveal that the number of years of schooling is the strongest indicator of involvement in formal financial systems, especially in women and the poor. The comparative analysis shows that secondary education is the most affective to financial inclusion in the emerging economies, and the adoption of digital*

finance and innovative practices is impacted by higher education institutions. The paper highlights how education cannot be looked into without supportive institutional eco systems and collaboration between the private and the public. Finally, educational institutions are agents of fair financial growth by providing people with the knowledge and skills necessary to sustain financial behavior, superior social resilience, and help to accomplish the global development objectives.

Анотація. *Це дослідження розглядає вирішальну роль навчальних закладів у просуванні інклюзивної фінансової трансформації — процесу, який зробить фінансові послуги доступними, вигідними та корисними для всіх членів суспільства. Це дослідження підкреслює роль шкіл, професійно-технічних коледжів та університетів у підвищенні фінансової та цифрової грамотності, інтеграції інклюзивних фінансів у навчальну програму та створенні співпраці з фінтех-та мікрофінансовими організаціями. На основі глобальної статистики результати показують, що кількість років навчання є найсильнішим показником залучення до формальних фінансових систем, особливо жінок та бідних. Порівняльний аналіз показує, що середня освіта є найефективнішим для фінансової інклюзії в країнах, що розвиваються, а на впровадження цифрових фінансів та інноваційних практик впливають вищі навчальні заклади. У статті підкреслюється, що освіту неможливо розглядати без підтримуючих інституційних екосистем та співпраці між приватним та державним секторами. Нарешті, освітні заклади є агентами справедливого фінансового зростання, надаючи людям знання та навички, необхідні для підтримки фінансової поведінки, високої соціальної стійкості та сприяючи досягненню цілей глобального розвитку.*

Educational institutions are at a strategic place in the creation of inclusive financial transformation in an age of a rapidly changing landscape in financial innovation, growing digital access, and ongoing socio-economic disparities. Inclusive financial transformation can be defined as a systemic approach whereby financial services become available, affordable and applicable to the previously underserved groups of people such as low-income households, women, migrants, rural residents, and youth, and thus, inclusive financial transformation allows the broader social resilience and economic progress. Schools and colleges can be the driving force, by providing financial and digital literacy, making inclusive finance part of the education program and community outreach, and creating collaborations with

fintech and micro-finance networks. This research writing discusses the relevancy and significance of this issue, empirical evidence and data on the value of education in financial inclusion, comparative analysis of this issue in different institutions and different geographical locations, and finally proposes policy and practice implications.

It is a well-known fact that financial inclusion is one of the main pillars of sustainable economic growth and stability, particularly in emerging and transitional economies. However, in spite of its advancement around the world, a significant part of the adult population in the world is deprived of access to basic financial services or they are not able to utilize them in an effective manner. Among the key obstacles to inclusive finance is a lack of financial and digital literacy: people can be lacking underlying skills, knowledge or confidence to use bank accounts, digital wallets, credit or savings products. Educational institutions are thus well positioned to address this gap- by aligning financial ability with education, by targeting the youth before exclusion sets in and by liaising with financial service providers to equip the learners with a digitally empowered financial ecosystem. Indeed, according to research by Organisation for Economic Cooperation and Development low financial inclusion is closely linked with low levels of financial literacy, and that financial education is being seen by policymakers as a means to financial inclusion (OECD, 2025).

Furthermore, an investigation of 160 nations performed recently suggests that an increased education level (or years of obligatory schooling) allows higher involvement in formal financial systems, especially among women and younger generations and lower income brackets (Koefer et al., 2024).

This underscores the fact that the educational aspect is not only a supplement but in most of the instances it is a pre-requisite of any meaningful financial inclusion. With the emergence of digital finance and fintech disruption, the contribution of education is expanded to a digital literacy, critical thinking about financial products, and ethical knowledge about finance. Altogether, the issue is significant since financial transformation that is inclusive leads to poverty eradication, economic stability, entrepreneurship, and resilience of the whole society; and educational institutions are the main players in achieving that transformation a reality, not the dream.

The connection between financial institutions and institutions of learning is emphasized in different aspects through empirical evidence.

As an illustration, in a cross-country study that is large in scale, Park (2025) reveals that the effect of one year of expected years of schooling is statistically significant to the proportion of adults who have a bank account, especially in the cohort of low-income earners and females (Koefer et al., 2024).

In another paper about the effects of financial literacy, social capital and fintech, the authors found that of a sample of Indonesian students, the use of financial literacy, social capital and fintech all produced significant and positive effects on financial inclusion; however, the data shows that the difference between financial literacy and actual inclusion was not non-trivial (2.74%), meaning that education alone is not sufficient (World Bank, 2024). In relation to institutional practice, a working paper by European Investment Fund (2024) examines how financial and digital literacy in underserved segments are being met by microfinance institutions and inclusive fintech organisations, through the collaboration of educational outreach-identifying educational institutions as a link in this ecosystem (Koefer et al., 2024).

As an example, we can take a tangible outcome: the OECD (2013) review also found that the number of people owning an account increased significantly in countries with policies in place to teach financial education (often in schools or higher education) and also found a lower proportion of adults who reported having financial services known as a barrier to financial services utilization (OECD, 2025).

Moreover, the Park (2025) projection is that in the context of lower-income classes, the growth in upper-secondary education levels makes the unbanked proportion drop by several percentage points — a significant change to inclusive finance programs. Combined, these statistics support the idea that educational institutions, in terms of curriculum, student outreach, adult education programs and strategic alliances with financial sector actors, can make a quantifiable contribution to inclusive financial transformation.

Inclusive financial transformation is a multidimensional role, and educational institutions play a central role in its promotion. By providing financial and digital literacy, integrating inclusive finance into curricula, collaborating with fintech and financial service providers, and connecting with underserved populations, schools, colleges, and universities can be drivers of inclusion. It has been empirically shown that higher education is associated with higher financial donation and specific education programs lead to better results though

education alone is not able to break through all the structural barriers. Comparative analysis reveals that effectiveness is dependent on the type of institution, mode of delivery, context and partnerships in a region. This suggests to policy-makers and practitioners a number of actionable directions: integrate financial capability at all levels of education (in particular at upper-secondary level), create inclusive outreach through higher-education institutions targeting adults and less-privileged population groups, create bridges between education and financial/technological sectors, and tailor programs to local socio-economic realities. By so doing, educational institutions should be in a position to fulfill the global goal of universal financial inclusion that is the pillar of economic resilience, social equity and sustainable development.

References

1. Koefer, F., Bokkens, A., Prezioso, M., & Ehrenhard, M. (2024). Addressing financial and digital literacy challenges for inclusive finance: Insights from microfinance institutions and fintech organisations (EIF Working Paper Series 2024/97). European Investment Fund. URL: <https://hdl.handle.net/10419/283601>
2. OECD. (2025). Results from TALIS 2024: The state of teaching. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/90df6235-en>
3. Park, E., & Yi, S. (2025). Compulsory education enhances financial inclusion across socioeconomic groups: A global analysis. *Humanities and Social Sciences Communications*, 12(1), Article 695. <https://doi.org/10.1057/s41599-025-04911-y>
4. World Bank. (2024). Digital progress and trends report 2023 (Overview). URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-eports/documentdetail/099031924192524293>
5. World Bank. (2025). Pedagogical and curricular approaches to teaching digital skills (Working paper). URL: <https://thedocs.worldbank.org/.../4EDU-WP-12-Pedagogical-and-curricular-approaches-to-teaching-digital-skills.pdf>

**THE ROLE OF GENERATIVE AI IN SUPPORTING
INCLUSIVE AND PERSONALIZED EDUCATION:
CASE STUDIES AND FUTURE DIRECTIONS**

**РОЛЬ ГЕНЕРАТИВНОГО ШІ У ПІДТРИМЦІ
ІНКЛЮЗИВНОЇ ТА ПЕРСОНАЛІЗОВАНОЇ ОСВІТИ:
ПРИКЛАДИ ТА МАЙБУТНІ НАПРЯМКИ**

Artem Koldovskyi

Associate Professor, Management and Tourism Department,

PhD in Economics,

Zhytomyr Institute of Economics and Humanities, University «Ukraine»;

ORCID <https://orcid.org/0009-0009-5827-4649>

akoldovskiy.pa@gmail.com

Kateryna Shafranova

Associate Professor, Management and Tourism Department,

PhD in Economics,

Zhytomyr Institute of Economics and Humanities, University «Ukraine».

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-9118-8795>

shafranova@uu.ua

Анотація. Автори досліджують роль генеративного штучного інтелекту (GAI) у забезпеченні інклюзивної та персоналізованої освіти в умовах цифрової трансформації. Наголошується, що зростання освітньої нерівності та високий рівень «навчальної бідності» у країнах із низьким та середнім доходом посилюють потребу у диференційованій підтримці учнів. Представлено результати аналізу статистичних даних Світового банку, ЮНЕСКО та ІТУ, а також приклади національних платформ, зокрема DIKSHA (Індія), які демонструють високий потенціал GAI для масштабованого персоналізованого навчання. Розкрито можливості використання GAI для адаптації змісту, мультимодальної підтримки, розвитку доступності та підтримки учнів з особливими освітніми потребами. Водночас відзначено ключові виклики — нерівність доступу до інтернету, мовні обмеження, потребу у підготовці педагогів та питання етики й конфіденційності. У порівнянні країн (Індія, Естонія, Бразилія) підкреслено важливість системного підходу, поєднання інфраструктури, локалізованого контенту та професійного розвитку педагогів. Запропоновано рекомендації щодо поетапного впровадження GAI з урахуванням принципів рівності, етичності та вимірюваності результатів.

Annotation. The authors of this article examine the role of generative artificial intelligence (GAI) in advancing inclusive and personalized

education in the context of global digital transformation. Rising educational inequality and high learning poverty in low- and middle-income countries underscore the urgency of scalable, learner-centered interventions. The study integrates statistical evidence from the World Bank, UNESCO, and ITU, along with case studies of national digital platforms such as India's DIKSHA, demonstrating GAI's potential to support adaptive learning, multilingual access, and inclusive content delivery. GAI enables automatic text simplification, multimodal assistance, and tailored strategies for students with diverse educational needs. However, challenges remain, including unequal internet access, linguistic limitations, insufficient teacher readiness, and unresolved ethical and privacy concerns. Comparative analysis of India, Estonia, and Brazil highlights that systemic capacity — digital infrastructure, localized content, and professional development — determines the extent of GAI's inclusive impact. The paper proposes a phased implementation roadmap grounded in equity, ethical safeguards, and continuous evaluation to ensure sustainable and meaningful GAI integration.

Generative artificial intelligence (GAI) — massive language models, multimodal assistants, and generators of adaptive content — has quickly gone beyond the stages of experimental pilot projects to become commonplace classroom and campus utility. Its potential is powerful in the area where the education systems are most challenged, which is the elimination of the barriers to access, diversity in instructional delivery at scale, and serving diverse students (e.g., language minorities, students with disabilities, and first-generation learners). But the assurance of individualization and inclusion head directly into the limitations of structure such as connectivity, infrastructure, teacher capacity, and governance. As of 2024, the International Telecommunication Union (ITU) estimated 5,5 billion individuals (68%) are connected to the Internet, with 2,6 billion not connected and highlighting how digital divides influence the privilege to use AI-assisted learning. There is 93 per cent access to the internet in high-income countries and 27% access to the internet in low-income countries, a discrepancy that can be mapped onto educational opportunity (ITU, 2024).

Learning poverty — ten-year-old's who cannot read and comprehend a simple text — a metric originally developed by the World Bank/UNICEF — was 57% in low- and middle-income countries (LMICs) before the COVID, which, according to the simulations,

will improve sharply after the year 2020. Millions of people will be permanently scarred without quick and efficient remediation (UNICEF & World Bank, 2022).

Simultaneously, the infrastructure at the school level is still not evenly distributed: according to recent World Bank/UNESCO data, approximately a quarter to a third of primary schools of many LMIC systems had computers to use in pedagogy, and electricity and a good internet are not still universal — essential conditions of any AI-supported personalization (World Bank, 2024, 2025).

It is against this background that recent syntheses in the academic literature, especially of MDPI special issues and systematic reviews, report on a rapidly growing and evidence-based application of GAI in teaching and learning (generating feedback, accessibility features, supporting multilingual learners, neurodiverse scaffolding) as well as raise warning signals (biases, privacy, intensive labor in teaching, English-based models) (Batista et al., 2024). According to policy communities, such as the OECD and UNESCO, the inclusion outcomes depend on the governance: teacher professional learning, procurement standards, data-safety, and AI application evaluation frameworks (OECD, 2025).

Macro-data shows that the prerequisite to AI-enabled personalization, which is trusted connectivity, is not to be found by a third of humankind. These disparities between urban and rural residents are extreme: in 2024, 83% of urban residents were internet users compared to 48% of rural residents; the disparity between the younger generation (1524) and the older generation is wider and confirms that the access to AI-assisted learning is mediated by location and income level (ITU, 2024).

In the case of education systems, poor infrastructure would mean poor accessibility of schools to support pedagogy and the lack of devices at home, which would limit any AI adoption strategy.

The case of GAI in schools is not simply technologically sound, but remedial: as learning poverty is on the increase, systems need to provide high-dosage, targeted support at scale. The 2022 update by the World Bank associate's long periods of closure with sharp learning loss, particularly in LMICs, where adaptive and language-aware tools and feedback-rich devices are appealing to diagnosis and fill in underlying skill deficiencies in a short time frame (World Bank, 2024).

The DIKSHA (Digital Infrastructure of Knowledge Sharing) in India illustrates the power of a nationwide, multilingual platform to

frame inclusion and customization at scale. According to government data (2022), there were 4,95 billion and more learning sessions, 5,75 billion and more learning minutes, 6477 (energized) textbooks and about 291000 live e-content items, and teacher professional development was conducted in the form of massive online courses. Such numbers demonstrate that there is demand in digital and pre-AI personalization features (QR-linked learning, state-aligned content) which GAI can now enhance — such as automatically generated glossaries, concept maps, language-simplified summaries to struggling readers (Ministry of Education of India, 2022).

The independent research also identifies barriers to uptake (e.g., inconsistent teacher familiarity, disproportionate use), which urges policymakers to consider that adoption supports should be human-centered in line with the scale of the platform (Melo-Lypez, et al., 2025). The high digital public infrastructure and the overall good performance of Estonia in the field of education provide good conditions under which an AI pilot is ethically controlled (e.g., safe identity, minimal data, teacher digital skills). County notes of OECD countries indicate stable teacher-learner ratios and maintained investment in secondary attainment-ingredients of introducing GAI tools as teacher co-pilots but not substitutes (OECD, 2025).

Examples of curriculum change and monitoring as a way to create space to support AI-assisted personalization, such as formative assessment with generative feedback in competency-driven pathways, can be found in Brazil Novo Ensino Médio (upper-secondary reform), and global partnerships with UNESCO/OECD, as long as evaluation and equity protections are built into the initial design (World Bank, 2024).

Recent MDPI reports summarize the accelerated growth in peer-reviewed research on GAI in higher education and inclusive schooling which converges on a number of benefits (accessible content generation, adaptive practice, assistive multimodality) and recurring risks (bias propagation, privacy/security, unequal access) and suggest the need to take guardrails, prepare teachers to adopt technology, and carefully measure the impact of learning (Batista et al., 2024).

In case the underlying requirements (connectivity, devices, teacher capacity) are established, GAI can be used to reduce the cost of differentiation by an order of magnitude, allowing ongoing, formative personalization of numerous learners. The above macro-evidence supports the equality of access and learning poverty, rather than the novelty of GAI.

The benefits of inclusion depend on the policy and are contingent. The absence of specific equity initiatives such as universal service funds on education data, zero-rated educational areas, device-to-student initiatives, and school connectivity in pedagogy will promote students who are already advantaged by AI. Nations that are developing enforceable connectivity policy and affordability plans are in a better place to enjoy benefits of inclusion.

A sensible sequencing roadmap is followed out of the comparative cases:

1) Phase A (Access & Safety). Connect schools/communities; provide device access; govern (privacy, security, integrity).

2) Phase B (Content & Capacity). Invest in localized OER; teacher development; exemplar lesson sequence with human in the loop GAI.

3) Phase C (Individualization on Mass). Adaptive practice, formative feedback, accessibility supports, deploy GAI; equity KPIs tracked quarterly.

4) Phase D (Institutionalization). Match assessments and credentialing with AI-enhanced education; integrate continuous assessment and budgets.

These data show that the most probable gains lie in the implementation of AI as an ecosystem, i.e. infrastructure, people, content, and governance, instead of an app. India, Estonia, and Brazil demonstrate complementary strong and weak sides. Through deliberate policy design and serious assessment, GAI can be turned into an enhancing power of inclusion and personalization and not a fresh source of disunity.

References

1. Batista, J., Mesquita, A., & Carnaz, G. (2024). Generative AI and Higher Education: Trends, Challenges, and Future Directions from a Systematic Literature Review. *Information*, 15(11), 676. <https://doi.org/10.3390/info15110676>
2. International Telecommunication Union. (2024). Facts and figures 2024: Measuring digital development. URL: <https://www.itu.int/itu-d/reports/statistics/2024/11/10/ff24-internet-use/and press materials>.
3. Melo-Lypez, V.-A., Basantes-Andrade, A., Gudico-Mejia, C.-B., & Hernández-Martínez, E. (2025). The Impact of Artificial Intelligence on Inclusive Education: A Systematic Review. *Education Sciences*, 15(5), 539. <https://doi.org/10.3390/educsci15050539>
4. Ministry of Education (India). (2022, July 25). DIKSHA platform usage statistics (Press release). URL: <https://pib.gov.in/PressReleaseIframePage.aspx?PRID=1844723>
5. OECD. (2025). Results from TALIS 2024: The state of teaching. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/90df6235-en>

6. UNICEF & World Bank. (2022). The state of global learning poverty: 2022 update. URL: <https://www.unicef.org/media/122921/file/StateofLearning-Poverty2022.pdf>

7. World Bank. (2024). Digital progress and trends report 2023 (Overview). URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099031924192524293>

8. World Bank. (2025). Pedagogical and curricular approaches to teaching digital skills (Working paper). URL: <https://thedocs.worldbank.org/.../4EDU-WP-12-Pedagogical-and-curricular-approaches-to-teaching-digital-skills.pdf>

МОБІЛЬНИЙ БАНКІНГ І ЦИФРОВІ ГАМАНЦІ ЯК ІНСТРУМЕНТИ РОЗШИРЕННЯ ДОСТУПУ ДО ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

MOBILE BANKING AND DIGITAL WALLETS AS TOOLS TO INCREASE ACCESS TO FINANCIAL SERVICES

Абу Мусаллам Ясмін Дарвішівна

*II курс, група ФН-24-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»,*

*Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
a.m.jasmine2007@gmail.com*

*Науковий керівник: Пшенична М.В., к.е.н., доцент,
Інституту економіки та менеджменту Університету «Україна».*

*ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5373-1726>
pshenychna_iam@uu.ua*

Анотація. У роботі досліджено значення мобільного банкінгу та цифрових гаманців як ключових інструментів розширення доступу до фінансових послуг. Показано їхню роль у розвитку фінансової інклюзії та цифровізації фінансового сектору України. Проаналізовано динаміку зростання FinTech-ринку та активне впровадження інноваційних сервісів. Визначено основні переваги мобільного банкінгу та електронних гаманців, зокрема зниження транзакційних витрат, масштабованість охоплення та стимулювання фінансової грамотності користувачів. Окреслено ключові виклики цифрової інклюзії, пов'язані з ризиками кібербезпеки, цифровою нерівністю та необхідністю вдосконалення правового регулювання. Зроблено висновок, що мобільний банкіг і цифрові гаманці є важливими чинниками соціально-економічного розвитку та підвищення добробуту громадян.

Annotation. The paper examines the importance of mobile banking and digital wallets as key tools for expanding access to financial services.

It highlights their role in the development of financial inclusion and digitalisation of the financial sector in Ukraine. The dynamics of the Fin-Tech market growth and the active introduction of innovative services are analysed. The main advantages of mobile banking and electronic wallets are identified, in particular, the reduction of transaction costs, scalability of coverage and stimulation of users' financial literacy. The key challenges of digital inclusion related to cybersecurity risks, digital inequality and the need to improve legal regulation are outlined. It is concluded that mobile banking and digital wallets are important factors in socio-economic development and improving the well-being of citizens.

У сучасному світі цифрові технології стали ключовим драйвером розвитку фінансового сектору. Одним із найважливіших напрямів є мобільний банкінг та цифрові гаманці, які не лише спрощують доступ до банківських послуг, а й суттєво сприяють підвищенню рівня фінансової інклюзії — залученню до фінансової системи широких верств населення, зокрема тих, хто раніше не мав доступу до традиційних банківських послуг.

Так, розвиток мобільного банкінгу в Україні докорінно змінив систему обслуговування клієнтів з боку фінансових інституцій. На відміну від традиційних банківських моделей, що базуються на фізичній присутності відділень, мобільний банкінг забезпечує принципово нову логіку взаємодії — дистанційний, персоналізований і оперативний доступ до фінансових операцій.

Позитивну динаміку зрушень в питаннях цифровізації фінансових послуг підтверджують дані звіту про стан цифрових технологій, складений агенцією DataReportal. Відповідно до документу, станом на початок 2025 року кількість мобільних підключень в Україні сягала близько 56,4 млн., що еквівалентно 147% від загальної чисельності населення, а широке проникнення мобільного інтернету (94,1% підключень до мереж 3G/4G/5G) свідчить про сприятливе середовище для мобільного банкінгу та цифрових фінансів [1].

Крім того, обсяг інвестицій у технологічний сектор України у 2024 році збільшився на 120% порівняно з 2023 роком, а саме до 462 млн. дол. США [2]. Частина цих інвестицій мала FinTech спрямованість, що означає створення нових моделей цифрових фінансових сервісів і нарощування потенціалу для фінансової інклюзії.

Водночас аналітика за 2025 рік показує, що український ринок FinTech оцінюється приблизно у 6,9 млрд. дол. США із тем-

пом зростання (CAGR) близько 15% [3]. Така динаміка свідчить про те, що фінансово-технологічні інструменти, включно з мобільним банкінгом і цифровими гаманцями, набувають дедалі вагомішої ролі у системі фінансової участі громадян. Тож, зупинимось на них більш детально.

Мобільний банкінг є різновидом онлайн-банкінгу, який надає доступ до рахунків та банківських операцій за допомогою мобільного додатку, встановленого на смартфон. В Україні активний розвиток FinTech-стартапів і платіжних платформ, таких як Monobank та Privat24, значно підвищив очікування споживачів. Це підштовхнуло традиційні банки до впровадження онлайн-рішень, щоб не втрачати клієнтів на користь FinTech-компаній.

Серед найпопулярніших послуг мобільного банкінгу належать:

- перевірка стану рахунку та управління ним (закриття чи відкриття картки, зміна лімітів оплати, пароля та PIN-коду, аналіз витрат тощо);

- отримання та переказ коштів на картки та рахунки, оплата комунальних послуг і послуг зв'язку, створення автоматичних платежів;

- оформлення, закриття та управління кредитами та депозитами, огляд умов за цими послугами й погашення позик;

- налаштування сповіщень та входу для захисту операцій;

- огляд курсу валют, а також їх купівля та продаж;

- робота з акціями та облігаціями (покупка, продаж, огляд графіків тощо);

- отримання кешбеку, доступ до акцій та розіграшів банку;

- доступ до інших банківських сервісів і послуг (страхування, нумізматики, оплата паркування, замовлення квитків тощо).

Електронний гаманець — це цифровий платіжний інструмент, який дозволяє зберігати гроші, оплачувати покупки в інтернеті та офлайн без використання готівки чи банківської картки. Гаманець працює через мобільний додаток і може бути прив'язаний до банківського рахунку або платіжної картки. Електронні гаманці забезпечують високий рівень безпеки, оскільки всі операції шифруються, а доступ можливий лише після авторизації.

Узагальнюючи особливості функціоналу мобільного банкінгу та цифрових гаманців, слід зазначити, що вони дійсно сприяють розвитку фінансової інклюзії через кілька взаємопов'язаних механізмів [4]. По-перше, вони знижують транзак-

ційні витрати як для банків, так і для користувачів, що робить фінансові послуги доступнішими для широкого кола споживачів. По-друге, вони забезпечують масштабованість охоплення, завдяки чому банки можуть обслуговувати значно більшу кількість клієнтів без пропорційного збільшення витрат на фізичну інфраструктуру. По-третє, мобільні технології стимулюють розвиток фінансової грамотності, оскільки спонукають користувачів активно керувати власними фінансами, користуватись аналітичними інструментами, відстежувати витрати та планувати заощадження. І, нарешті, цифрові сервіси підвищують довіру до фінансової системи, адже забезпечують прозорість, оперативність і контрольованість фінансових операцій.

Водночас не можна ігнорувати виклики, що супроводжують процес цифрової інклюзії. Як наголошує вітчизняний дослідник Задворний Ю., до головних викликів використання мобільних платежів і банкінгу нині належать: цифрова нерівність, недостатній рівень фінансової та цифрової грамотності частини населення, ризики кібербезпеки та шахрайства, а також потреба у вдосконаленні правового регулювання [5]. Тож, на рівні держави та фінансових інституцій важливо забезпечити баланс між інноваційністю FinTech-сектору та захистом прав споживачів.

Таким чином, мобільний банкінг і цифрові гаманці в українському контексті виступають не лише технологічним феноменом, а й соціально-економічним інститутом, що сприяє розширенню доступу до фінансових послуг і зменшенню нерівності у суспільстві. Їхнє значення виходить за межі банківської сфери — вони формують підґрунтя для нової культури фінансової поведінки, в основі якої лежать довіра, відкритість, інноваційність і відповідальність.

Відтак, в умовах, коли фінансова інклюзія стає складовою національної стратегії розвитку, саме мобільний банкінг і цифрові гаманці виконують роль каталізатора суспільних змін, забезпечуючи реальний зв'язок між технологічним прогресом і людським добробутом. Вони є не лише зручним інструментом користування грошима, а й символом нового етапу фінансової цивілізації, у якому кожна людина має рівне право на участь у цифровій економіці.

Список використаних джерел

1. DataReportal. Digital 2025: Ukraine. URL: <https://datareportal.com/reports/digital-2025-ukraine> (дата звернення: 05.11.2025).

2. Інтерфакс Україна (2025). URL: <https://en.interfax.com.ua/news/investments/1053010.html> (дата звернення: 05.11.2025).

3. UA Consulting (2025). Ukraine's \$6.9B Fintech Boom in 2025: Opportunities, Trends & Risks. URL: <https://uaconsulting.eu/2025/06/18/ukraine-fintech-investment/> (дата звернення: 05.11.2025).

4. Козій Н.С., Підсосонна Я.Г., Резнік В.С. Характеристика сучасних діджитал інструментів банку, як складової інформаційних технологій банківського бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2025. № 34. С. 96–101. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/34.14>. URL: <http://www.ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/744/722> (дата звернення: 05.11.2025).

5. Задворний Ю. Можливості та виклики використання мобільних платежів і банкінгу для відновлення економіки України. *Social Development and Security*. 2024. Vol. 14, No. 6. DOI: 10.33445/sds.2024.14.6.16. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewById/2419413> (дата звернення: 05.11.2025).

ФОРМИ ТА ПЕРЕВАГИ ІНКЛЮЗИВНИХ МОДЕЛЕЙ РОЗВИТКУ АГРОБІЗНЕСУ

FORMS AND ADVANTAGES OF INCLUSIVE AGRIBUSINESS DEVELOPMENT MODELS

Антіпіна Юлія Андріївна

II курс, група ЗОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Самофалова М.О., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8060-7956>
marija.samofalova@gmail.com

Анотація. Розглянуто форми та ключові переваги інклюзивних моделей розвитку в сучасному агробізнесі. Акцентовано увагу їхнього впливу на забезпечення сталого розвитку сільських територій України. Визначено, що в умовах глобальних викликів та необхідності підвищення соціальної відповідальності бізнесу, підвищення рівня інклюзивності агросектору доцільно розглядати, як стратегічний імператив для досягнення економічної стійкості та соціальної рівності. Систематизовано основні форми практичної імплементації інклюзивних моделей, серед яких виділено: контрактне фермерство, розвиток агрокооперації та кластерних ініціатив, а також моделі «якірної ферми», що забезпечують трансфер технологій та гарантований збут. Дійшли до висновку, що стимулювання розвитку інклюзивних моделей через партнерство держави та приватного сектору є ключовим напрямом для відродження

сільських територій та забезпечення довгострокової конкурентоспроможності національного агробізнесу.

Annotation. *The forms and key advantages of inclusive development models in modern agribusiness are considered. The author emphasizes their impact on ensuring sustainable development of rural areas of Ukraine. It is determined that in the context of global challenges and the need to increase the social responsibility of business, increasing the level of inclusiveness of the agricultural sector should be considered as a strategic imperative to achieve economic sustainability and social equality. The article systematizes the main forms of practical implementation of inclusive models, including contract farming, development of agro-cooperation and cluster initiatives, as well as «anchor farm» models that provide technology transfer and guaranteed sales. The authors concluded that stimulating the development of inclusive models through public-private partnerships is a key area for revitalizing rural areas and ensuring the long-term competitiveness of national agribusiness.*

Пошук інноваційних та стійких моделей розвитку агробізнесу наразі є одним із найактуальніших науково-прикладних завдань, обумовленим, як глобальною потребою забезпечення продовольчої безпеки, так і необхідністю подолання соціально-економічної нерівності у сільських територіях. Процеси трансформації аграрного сектору, що супроводжуються посиленням конкуренції та кліматичними змінами, вимагають від бізнес-структур переходу до якісно нових, соціально орієнтованих форм господарювання. Варто зазначити, що питання розробки та імплементації ефективних моделей, що забезпечують економічне зростання за умов соціальної інтеграції, було чи є предметом поглибленого вивчення значної частини вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема в контексті сталого розвитку та корпоративної соціальної відповідальності. Однак, попри значний теоретичний доробок, практичні механізми впровадження інклюзивних засад в умовах українського агробізнесу залишаються недостатньо систематизованими та потребують подальшої деталізації. З огляду на зазначене, вивчення форм та оцінка переваг інклюзивних моделей набуває особливої значущості, як стратегічний напрям підвищення стійкості аграрного сектору та забезпечення всебічного відродження сільських громад.

Імплементація інклюзивних засад у діяльність агробізнесу реалізується через низку інституціональних та організаційно-економічних моделей, метою яких є системне включення дріб-

них виробників та соціально вразливих груп до ланцюгів створення вартості. Серед них виділяють кілька домінуючих форм, апробованих міжнародною практикою, а саме контактне фермерство, кооперативні і кластерні моделі та моделі «якірної ферми». Однією з найбільш поширених форм є контрактне фермерство, що передбачає укладання формалізованих довгострокових угод між великою агрокомпанією та дрібними, часто ресурсно обмеженими, сільськогосподарськими виробниками. У межах контракту компанія зобов'язується надавати фермерам технологічний супровід, якісний посівний матеріал, фінансові ресурси (часто у вигляді кредитів на сировину) та гарантований збут продукції за заздалегідь визначеною ціною. Така інклюзивна практика забезпечує дрібним господарствам зниження ризиків, доступ до інновацій та стабільність доходу, що є критично важливим для їхнього виживання та розвитку [1].

Наступним прикладом є розвиток сільськогосподарської кооперації та агрокластерів, що виступає як горизонтально інтегрована інклюзивна форма. Кооперативи дозволяють дрібним виробникам об'єднати свої ресурси та обсяги продукції для спільного доступу до дороговартісних технологій, оптових ринків та фінансової інклюзії. Кластерна модель, в свою чергу, фокусується на територіальній концентрації взаємопов'язаних агропідприємств, постачальників та науково-дослідних установ, що створює синергетичний ефект у сфері інновацій, логістики та маркетингу, підвищуючи їхню загальну конкурентоспроможність та колективну переговорну силу.

Інноваційною формою вертикальної інклюзії виступає модель «якірної ферми», яка успішно застосовується для розвитку нових або високотехнологічних культур. Вона передбачає створення великого, технологічно оснащеного господарства, яке функціонує як центр знань, навчання та стандартизації для навколишніх дрібних ферм-сателітів. «Якір» не тільки демонструє кращі практики, а й гарантує закупівлю продукції у своїх партнерів, забезпечуючи контроль якості та ефективну інтеграцію дрібних виробників у вимогливі експортні або преміальні ланцюги вартості, таким чином зменшуючи технологічний та ринковий розрив [2].

Впровадження інклюзивних моделей господарювання генерує низку мультиплікативних переваг, які охоплюють економічну, соціальну та екологічну площини. Проведене дослідження

підтверджує, що інклюзивні моделі розвитку агробізнесу є не просто елементом корпоративної соціальної відповідальності, а стратегічною необхідністю та ефективним інструментом для досягнення економічної стійкості аграрного сектору в довгостроковій перспективі. Зокрема, проведена систематизація показала, що такі інституціональні форми, як контрактне фермерство, агрокооперація та моделі «якірної ферми», є ключовими механізмами для подолання соціальної ексклюзії та інтеграції дрібних виробників у глобальні ланцюги вартості. Ці форми забезпечують зниження операційних ризиків для великого бізнесу та гарантують стабільне зростання доходів для сільських громад. З огляду на вказані переваги стимулювання розвитку інклюзивних практик через механізми державно-приватного партнерства та інструменти фінансової аграрної інклюзії постає, як ключовий імператив для забезпечення сталого розвитку сільських територій та підвищення загальної конкурентоспроможності національного агробізнесу.

Список використаних джерел

1. Інклюзивний розвиток агропродовольчого сектору України: можливості та ризики: колективна монографія. Під наук. ред. Член-кор. НАН України, д.е.н., проф. Шинкарук Л.В. Київ: НУБіП України. 2023 р. 356 с.
2. Степаненко С. В. Форми та переваги інклюзивних моделей розвитку агробізнесу. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2023. Т. 34 (73), № 2. С. 19–24.

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ПЕДАГОГІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ PSYCHOLOGICAL READINESS OF TEACHERS TO IMPLEMENT INCLUSIVE LEARNING

Антонов Костянтин Михайлович

*IV курс, група ОО-23.2-1, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Наголюк О.Є., к.ю.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7610-7379>

nagolyk.lnau@ukr.net

Анотація. У тезах розглядається проблема психологічної готовності педагогів до реалізації інклюзивного навчання як важливої умови ефективного функціонування інклюзивного освітнього

середовища. Підкреслено, що успішне впровадження інклюзії залежить не лише від матеріально-технічного забезпечення та нормативної бази, а насамперед — від особистісної, мотиваційної й професійної готовності вчителя до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Annotation. *The theses consider the problem of psychological readiness of teachers to implement inclusive education as an important condition for the effective functioning of an inclusive educational environment. It is emphasized that the successful implementation of inclusion depends not only on material and technical support and regulatory framework, but primarily on the personal, motivational and professional readiness of the teacher to work with children with special educational needs.*

Визначено основні компоненти психологічної готовності педагогів: когнітивний (знання про особливості інклюзивного навчання), емоційно-мотиваційний (позитивне ставлення до інклюзії, емпатійність, толерантність), та діяльнісний (уміння застосовувати диференційовані методи навчання). Проаналізовано чинники, що впливають на рівень готовності вчителів, серед яких професійна підготовка, досвід роботи, підтримка адміністрації та психологічний клімат у педагогічному колективі.

Психологічна готовність педагога — це інтегрований особистісно-професійний стан, що поєднує знання, ціннісні орієнтації, мотивацію, емоційну стабільність і практичні вміння, необхідні для ефективної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами [1].

Вона проявляється у внутрішній установці на прийняття інклюзії як цінності, усвідомленні соціальної значущості своєї діяльності, готовності до міжособистісної взаємодії з дітьми, батьками та колегами, а також у здатності застосовувати спеціальні педагогічні методики.

Основними компонентами психологічної готовності є:

- Когнітивний компонент — знання про особливості розвитку, навчання та соціалізації дітей з ООП.

- Емоційно-мотиваційний компонент — позитивне ставлення до інклюзії, толерантність, емпатійність, готовність до співпраці.

- Діяльнісний компонент — уміння використовувати індивідуальний підхід, адаптувати навчальні програми, взаємодіяти з асистентом учителя, психологом і батьками.

Серед чинників, що впливають на формування готовності педагогів, варто виділити: рівень професійної освіти, досвід роботи, психологічний клімат у колективі, підтримку адміністрації, участь у тренінгах і курсах підвищення кваліфікації.

Психологічна готовність педагогів до інклюзивного навчання є ключовою умовою успішного впровадження інклюзії у закладах освіти. Формування такої готовності потребує системної професійної підготовки, розвитку емпатії, толерантності, педагогічної майстерності та створення сприятливого освітнього середовища, орієнтованого на потреби кожної дитини [2].

Зроблено висновок, що формування психологічної готовності педагогів до інклюзивного навчання є складним, але необхідним процесом, який вимагає цілеспрямованої підготовки, саморозвитку та системної підтримки з боку держави і громади. Саме від внутрішньої готовності педагога залежить успішна реалізація принципів гуманізму, рівності й доступності освіти для всіх дітей.

Список використаних джерел

1. Безпалько О. Соціально-психологічна готовність педагогів до інклюзивної освіти: теорія і практика. Освітологічний дискурс. 2022. № 2. С. 43–50.
2. Котлова Л.О., Харченко А.В. Психологічний супровід інклюзивної освіти на сучасному етапі. Proceedings of the 4th International scientific and practical conference. Cognum Publishing House. Liverpool, United Kingdom. 2023. Pp. 599–612.

**ІНТЕГРАЦІЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ,
ІНКЛЮЗИВНОГО ТА КОМУНІКАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ
НА ОСНОВІ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНОГО
МОДЕЛЮВАННЯ**

**INTEGRATION OF STRATEGIC MANAGEMENT,
INCLUSIVE AND COMMUNICATIVE MANAGEMENT
BASED ON ECONOMIC AND MATHEMATICAL MODELING**

Бабенко Крістіна Євгеніївна

*професор кафедри, кандидат фізико-математичних наук,
доктор економічних наук, доцент,*

Житомирський економіко-гуманітарний інститут

Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7227-886X>

babenko_ky@uii.ua

Дивинська Юлія Анатоліївна

старший викладач,

Житомирський економіко-гуманітарний інститут

Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9193-6848>

dyvynska_ya@uii.ua

Анотація. У тезах розглянуто інтеграцію стратегічного управління, інклюзивного та комунікативного менеджменту на основі економіко-математичного моделювання. Показано, що поєднання цих складових дає змогу підвищити ефективність організацій, оптимізувати ресурси та забезпечити більш результативну взаємодію зі стейкхолдерами. Обґрунтовано роль інклюзії як важливого елемента сучасних управлінських стратегій, що сприяє рівному доступу до інформації та можливостей у внутрішніх і зовнішніх комунікаціях. Визначено, що застосування моделей лінійного програмування, ігрових моделей та статистичного аналізу допомагає враховувати потреби різних груп та підвищувати адаптивність управлінських рішень. Зроблено висновок, що інтегрований підхід сприяє сталому розвитку, соціальній відповідальності та зміцненню конкурентоспроможності сучасних організацій.

Annotation. The abstract discusses the integration of strategic management, inclusive and communicative management based on economic and mathematical modeling. It is shown that the combination of these components makes it possible to increase the efficiency of organizations, optimize resources, and ensure more effective interaction with

stakeholders. The role of inclusion as an important element of modern management strategies that promotes equal access to information and opportunities in internal and external communications is substantiated. It is determined that the use of linear programming models, game models, and statistical analysis helps to take into account the needs of different groups and increase the adaptability of management decisions. It is concluded that an integrated approach contributes to sustainable development, social responsibility, and strengthening the competitiveness of modern organizations.

Інтеграція стратегічного управління, інклюзивного менеджменту та комунікативних практик стає ключовою умовою ефективного розвитку організацій у сучасному соціально-економічному середовищі. Високий рівень невизначеності, цифрова трансформація, зростання ролі людського капіталу та посилення вимог до соціальної відповідальності стимулюють підприємства до впровадження управлінських рішень, які ґрунтуються на науково обґрунтованих моделях і враховують потреби різних соціальних груп, включно з людьми з інвалідністю, маломобільними групами, молоддю, ветеранами та іншими вразливими категоріями.

Економіко-математичні моделі у стратегічному управлінні дозволяють не лише оптимізувати витрати чи прогнозувати результати діяльності, а й формалізувати інклюзивні пріоритети організації. Наприклад, моделі лінійного програмування використовуються для розподілу ресурсів із урахуванням витрат на адаптацію робочих місць, забезпечення доступності середовища, створення інклюзивних комунікацій та підтримку різних груп працівників. Ігрові моделі дають змогу аналізувати взаємодію між стейкхолдерами з різними інтересами та виявляти найбільш ефективні стратегії поведінки в конкурентному середовищі, де соціальна відповідальність стає фактором успіху. Моделі статистичного й когнітивного аналізу допомагають визначати реакцію споживачів і партнерів на рівень інклюзивності компанії, оцінювати ефективність комунікацій та визначати стратегічні напрями розвитку.

Комунікативний менеджмент у цьому контексті набуває нового змісту, оскільки має забезпечувати не лише передачу інформації, але й побудову інклюзивних, безбар'єрних каналів комунікації. Використання принципів універсального дизайну,

адаптація інформації для різних цільових груп, розвиток цифрової доступності — усе це формує ґрунт для створення ефективних стратегій взаємодії. Інноваційні інструменти, такі як когнітивний і нейромаркетинг, дозволяють глибше розуміти поведінку та мотивацію різних груп споживачів і працівників, особливо тих, які мають специфічні інформаційні потреби.

Інклюзивний менеджмент, інтегрований у стратегічне планування, зумовлює створення організаційної культури, орієнтованої на рівність можливостей і соціальну справедливість. Це включає адаптацію корпоративних політик, розвиток інклюзивного HR-менеджменту, створення безбар'єрного освітнього та робочого середовища, упровадження практик підтримки ментального здоров'я й соціальної інтеграції працівників. Така модель управління сприяє підвищенню продуктивності праці, зміцненню лояльності персоналу та формуванню позитивного іміджу компанії.

Узгодження стратегічного, інклюзивного та комунікативного менеджменту забезпечує організаціям можливість діяти проактивно, ефективно реагувати на зміни зовнішнього середовища та підвищувати власну стійкість. Економіко-математичні моделі в цьому процесі відіграють роль інтелектуального інструментарію, що забезпечує точність прогнозів, оптимізацію рішень та наукову обґрунтованість управлінських дій. Такий підхід дозволяє організаціям не лише досягати стратегічних цілей, але й розвиватися відповідально та інклюзивно, забезпечуючи довгострокову ефективність і стійкий соціальний вплив.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ІНКЛЮЗІЇ

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF INFORMATION INCLUSION

Бабич Микола Петрович

*III курс коледж, група ОО-24-1фмб,
спеціальність «Облік і оподаткування»,*

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Анотація. У тезах розглядається проблема інформаційної інклюзії як важливого чинника забезпечення рівних прав та доступу до інформації для всіх громадян, зокрема осіб з інвалідністю та

вразливих груп. Особлива увага приділяється питанням цифрової доступності вебресурсів, адаптації інформаційних систем та ролі універсального дизайну у забезпеченні рівних умов доступу до інформації. Наведено огляд нормативної бази України та міжнародних стандартів (WCAG 2.1), а також приклади практичної реалізації принципів інформаційної доступності. Матеріал підкреслює актуальність інтеграції принципів інформаційної інклюзії у суспільне та освітнє середовище.

Annotation. The theses address the issue of information inclusion as a key factor in ensuring equal rights and access to information for all citizens, including persons with disabilities and vulnerable groups. Special attention is paid to digital accessibility of web resources, adaptation of information systems, and the role of Universal Design in providing equal access opportunities. The paper reviews the legal framework of Ukraine and international standards (WCAG 2.1) and provides examples of practical implementation of information accessibility. The study emphasizes the importance of integrating information inclusion principles into social and educational environments.

Вступ. У сучасному світі інформація є ключовим ресурсом, доступ до якої визначає рівень участі громадян у соціальному, економічному та освітньому житті.

Інформаційна інклюзія передбачає створення умов, за яких люди з обмеженими можливостями або особливими потребами можуть отримувати інформацію на рівних із іншими.

В Україні понад 3 млн людей мають різні форми інвалідності, і питання їх доступу до інформації стає дедалі актуальнішим. Забезпечення інформаційної інклюзії сприяє рівності можливостей, демократизації суспільства та розвитку освітньо-інформаційного середовища.

Поняття та засоби інформаційної інклюзії. Інформаційна інклюзія досягається завдяки:

- використанню скрінрідерів для зчитування тексту;
- клавіатурної навігації для осіб, які не користуються мишкою;
- субтитрів та аудіоописів для відео;
- адаптивних інтерфейсів та правильного структурованого коду;
- підходу Universal Design for Learning (UDL) для забезпечення варіативності подання інформації (текст, аудіо, відео, графіка з альтернативним текстом).

Усі ці засоби дозволяють забезпечити гнучкий доступ до інформації незалежно від фізичних чи сенсорних обмежень.

Законодавча та нормативна база України.

— Постанова КМУ № 757 від 21.07.2023 — встановлює вимоги цифрової та інформаційної доступності для вебресурсів, мобільних додатків та електронних документів органів влади.

— ДСТУ 301 549:2022 — національний стандарт цифрової доступності, узгоджений з міжнародними рекомендаціями WCAG 2.1.

Принципи WCAG 2.1:

1. Сприйнятність — контент має бути доступний різними сенсорними каналами.

2. Керованість — можливість взаємодії з ресурсами через клавіатуру, голос або інші засоби.

3. Зрозумілість — простота структури та навігації.

4. Надійність — коректна робота на різних пристроях та платформах.

Обов'язкові вимоги до вебдоступності: альтернативний текст для зображень, клавіатурна навігація, високий контраст, адаптивна верстка, доступність інтерактивних елементів.

Приклади реалізації. Яскравим прикладом є Accessibility Handbook for Teaching and Learning, який реалізує вимоги WCAG 2.1 (рівень AA) та включає:

- субтитри та аудіоописи;
- масштабованість контенту;
- правильну структуру заголовків;
- доступність математичного контенту (LaTeX/MathML).

В Україні вебресурси державних установ поступово адаптуються до цих вимог, що забезпечує ширший доступ до інформації для всіх користувачів.

Висновок. Інформаційна інклюзія є невід'ємною частиною сучасного суспільства, що сприяє рівності можливостей для всіх громадян. Важливо впроваджувати принципи доступності на етапі планування вебресурсів, освітніх курсів та цифрових сервісів. Дотримання вимог інформаційної інклюзії економить ресурси та забезпечує максимальний доступ до знань і послуг.

Список використаних джерел

1. Попов Д., Олійник А., Шикірявий Є. (2023). Вебдоступність: Дизайн для людей з інвалідністю: основні інструменти, принципи WCAG, тесту-

вання та оцінка помилок. Дія. Освіта. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/vebdostupnist>

2. Center for Applied Special Technology. UDL Guidelines. CAST. URL: <https://udlguidelines.cast.org/>

3. Попов, Д. (2023). Короткий посібник із цифрової доступності. Дія. Цифрова Освіта. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-06/korotkiy_posibnik_z_cifrovoi_dostupnosti_-_ukr.pdf

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.2023 № 757. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-dostupnosti-informatsiino-komunikatsiinykh-system-ta-dokumentiv-v-elektronnii-formi-i210723-757>

5. Кірпатрик Е., Кемпбелл А., О'Коннор Д., Купер, М. (2023). Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.1. W3C. URL: <https://www.w3.org/Translations/WCAG21-ua/>

6. Fraser B., McKnight L. (2023). Accessibility Handbook for Teaching and Learning. PressBooks. URL: <https://pressbooks.bccampus.ca/accessibilityhandbook/front-matter/introduction/>

МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТІВ З ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

POSSIBILITIES FOR IMPLEMENTING INCLUSIVE EDUCATION PROJECTS

Бабська Яна Геннадіївна

*IV курс, група ЗМН-22-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

yanababskaya@icloud.com

*Науковий керівник: Шаповал М.О., ст. викладач
кафедри фінансів та обліку,*

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Mariya.shapoval85@gmail.com

Анотація. У тезах розглядаються сучасні можливості реалізації проєктів з інклюзивної освіти в Україні як ключового напрямку державної соціальної політики та корпоративної соціальної відповідальності бізнесу. Визначено основні форми участі освітніх установ, громадського сектору та підприємств у створенні інклюзивного освітнього середовища. Проаналізовано джерела фінансування, нормативно-правові механізми, організаційні та облікові аспекти реалізації таких проєктів. Наголошено на важливості використання міжнародних грантів, партнерських програм та цифрових інновацій для підвищення ефективності інклюзивної освіти. Підкреслено, що інклюзія є невід'ємною умовою сталого розвитку, формування людського капіталу та соціальної згуртованості в Україні.

Annotation. *The paper examines modern opportunities for implementing inclusive education projects in Ukraine as a key direction of state social policy and corporate social responsibility. It defines the main forms of participation of educational institutions, civil society, and businesses in creating an inclusive educational environment. Funding sources, regulatory mechanisms, organizational and accounting aspects of such projects are analyzed. The importance of international grants, partnership programs, and digital innovations is emphasized. Inclusion is presented as a prerequisite for sustainable development, human capital formation, and social cohesion in Ukraine.*

Сучасна освітня система України переживає глибокі трансформаційні процеси, спрямовані на забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх категорій громадян. Після початку повномасштабної війни питання інклюзії набуло ще більшої актуальності — значна частина дітей і дорослих отримала інвалідність, змінила місце проживання або потребує психологічної підтримки. Це створює нові виклики та водночас відкриває можливості для реалізації інклюзивних освітніх проєктів.

Інклюзивна освіта базується на принципах рівності, доступності та поваги до різноманіття, що відповідає міжнародним документам, зокрема Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю (ратифікована Україною у 2009 р.) та Цілям сталого розвитку ООН до 2030 року.

Підприємства, освітні установи та органи влади можуть об'єднувати зусилля у формі партнерських проєктів, спрямованих на:

- адаптацію навчальних приміщень до потреб осіб з інвалідністю (пандуси, ліфти, сенсорні кімнати);
- створення навчально-реабілітаційних центрів;
- підготовку та перепідготовку педагогів з інклюзивної методики;
- розробку інклюзивних цифрових платформ і дистанційних курсів;
- запровадження корпоративних програм підтримки інклюзивних шкіл.

Фінансування таких ініціатив здійснюється за рахунок державних субвенцій, місцевих бюджетів, міжнародних донорів (UNICEF, Erasmus+, USAID, GIZ, British Council), а також корпоративних фондів великих компаній. В останні роки в Україні

активно реалізуються проекти EU4Skills, Inclusive Education Hub, «Разом для освіти без бар'єрів», що сприяють підвищенню якості інклюзивних послуг.

З погляду бухгалтерського обліку, кошти на реалізацію проєктів інклюзивної освіти класифікуються як цільове фінансування. Їх облік ведеться відповідно до НП(С)БО 15 «Дохід» і П(С)БО 16 «Витрати». Витрати на облаштування приміщень або закупівлю спеціального обладнання можуть відображатися як капітальні інвестиції, тоді як виплати працівникам чи консультантам — у складі операційних витрат. Такий підхід забезпечує фінансову прозорість, дозволяє обґрунтувати ефективність використання коштів і забезпечує довіру донорів.

Важливою складовою успішної реалізації є система моніторингу та оцінки соціального впливу, що включає показники охоплення дітей інклюзивною освітою, рівень задоволеності батьків, професійне зростання педагогів, а також економічну ефективність проєктів.

Дослідження українських (Коваль, 2023; Мельник, 2024) та міжнародних (OECD, 2022; UNESCO, 2023) експертів свідчать, що інвестиції в інклюзивну освіту мають мультиплікативний ефект — сприяють зниженню соціальної нерівності, підвищенню зайнятості осіб з інвалідністю та розвитку місцевих громад.

Не менш важливим напрямом є цифрова інклюзія. Використання технологій штучного інтелекту, адаптивних платформ, програм читання з екрана та онлайн-тренінгів робить освіту доступною для дітей і дорослих з різними потребами. В умовах воєнного стану саме дистанційні формати стали запорукою безперервності навчання. Інклюзивна освіта — це не лише соціальна ініціатива, а інвестиція у людський капітал, що забезпечує стале зростання економіки. Підприємства, які підтримують такі проєкти, демонструють соціальну відповідальність, формують позитивний імідж і зміцнюють партнерство з громадами.

Реалізація інклюзивних освітніх проєктів є вагомим кроком на шляху до побудови суспільства рівних можливостей, де кожна людина може реалізувати свій потенціал незалежно від стану здоров'я чи соціального статусу.

Список використаних джерел

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. Ст. 380.

2. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. Київ, 2020.
3. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.2021 № 957.
4. Коваль І.О. Розвиток інклюзивної освіти в Україні: соціально-економічний аспект. *Освітній простір*. 2023. № 4. С. 74–79.
5. Мельник Т.В. Фінансування інклюзивних освітніх проєктів: проблеми обліку і звітності. *Облік і фінанси*. 2024. № 2. С. 88–93.
6. Гречаник Л.П. Інклюзивна політика підприємства як чинник сталого розвитку. *Економічний простір*. 2020. № 165. С. 90–95.
7. UNICEF. Inclusive Education in Ukraine: Progress and Challenges. Kyiv, 2023. 46 p.
8. OECD. Equity and Inclusion in Education. Paris : OECD Publishing, 2022. 72 p.
9. World Bank. Inclusive Education and Social Development: Policy Brief. Washington, DC: World Bank, 2024. 58 p.
10. UNESCO. Global Report on Inclusive Education. Paris : UNESCO Publishing, 2023. 84 p.

ВАЖЛИВІСТЬ УНІВЕРСАЛЬНОГО ДИЗАЙНУ ЯК СКЛАДОВОЇ СУЧАСНОГО МАРКЕТИНГУ

THE IMPORTANCE OF UNIVERSAL DESIGN AS AN ELEMENT OF CONTEMPORARY MARKETING

Базиленко Мар'яна Сергіївна

*II курс, група МК-24-1фмб, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
mariana.bazilenko@gmail.com*

*Науковий керівник: Скаженник М.В.,
ст. викладач кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>*

m.skazhennik@ukr.net

Анотація. У роботі досліджено значення універсального дизайну у формуванні сучасних маркетингових стратегій та комунікацій. Розкрито сутність поняття універсального дизайну як підходу, що забезпечує доступність інформаційних продуктів, послуг і середовищ для максимально широкої аудиторії незалежно від її фізичних, когнітивних або соціокультурних особливостей. Продемонстровано, що застосування принципів універсального дизайну сприяє підвищенню ефективності маркетингових комунікацій, зміцненню репутації бренду та підвищенню рівня довіри споживачів. У роботі систематизовано основні методи та інструменти

впровадження універсального дизайну у сферу маркетингу, зокрема в інтернет-комунікаціях і рекламі. З'ясовано, що універсальний дизайн є не лише засобом досягнення соціальної інклюзивності, а й конкурентною перевагою підприємства у цифрову епоху.

Annotation. *The article explores the role of universal design in the formation of modern marketing strategies and communications. The essence of universal design as an approach that ensures the accessibility of information products, services, and environments for the widest possible audience, regardless of physical, cognitive, or socio-cultural characteristics, is revealed. It is shown that the application of universal design principles contributes to enhancing marketing communication efficiency, strengthening brand reputation, and increasing consumer trust. The paper systematizes the main methods and tools for implementing universal design in marketing, particularly in digital communication and advertising. It concludes that universal design is not only a means of achieving social inclusivity but also a significant competitive advantage in the digital era.*

У сучасному світі дизайн є не просто складовою візуальної культури, а потужним інструментом впливу на споживача. Для маркетолога він є каналом комунікації, який формує емоційне ставлення до бренду, визначає рівень довіри та сприйняття якості продукту. Водночас ефективний дизайн у XXI столітті повинен бути не лише привабливим, а й інклюзивним — тобто створеним для максимально широкого кола користувачів без винятку. Саме цю концепцію втілює універсальний дизайн, який дедалі частіше розглядається як фундамент сучасного маркетингу, що поєднує естетику, функціональність і соціальну відповідальність.

Поняття «універсальний дизайн» виникло в архітектурі наприкінці XX століття, проте сьогодні воно має набагато ширше застосування — від проектування міського середовища до створення цифрових продуктів, мобільних додатків, сайтів та рекламних кампаній. Універсальний дизайн передбачає створення такого середовища, яким можуть користуватися всі люди, незалежно від віку, фізичних можливостей, освітнього рівня чи культурного контексту. Це підхід, заснований на ідеї рівності доступу, зручності й гнучкості використання. Важливе значення у формуванні міжнародних стандартів універсального дизайну має організація W3C, яка розробила WCAG (Web Content Accessibility Guidelines) — глобальні принципи створення доступного цифрового контенту. Відповідність цим рекомендаціям стає ознакою не лише технічної якості, а й етичності бренду.

У сфері маркетингу універсальний дизайн забезпечує можливість ефективного сприйняття рекламних повідомлень усіма категоріями користувачів. Такий підхід не лише усуває бар'єри у комунікації, а й розширює потенційну аудиторію бренду. Наприклад, компанії, які враховують особливості користувачів із вадами зору або слуху, автоматично роблять свій контент доступнішим і для людей, які перебувають у різних умовах — наприклад, користуються телефоном при яскравому світлі або не можуть прослухати відео у громадському місці. Таким чином, універсальний дизайн підвищує ефективність рекламного повідомлення для всіх, а не лише для окремих груп споживачів.

Застосування принципів універсального дизайну дає бізнесу низку важливих переваг. По-перше, він сприяє розширенню клієнтської бази, адже дає змогу охопити аудиторії, які раніше могли залишатися поза маркетинговими комунікаціями. По-друге, інклюзивний підхід формує довіру споживачів і підсилює репутацію бренду як соціально відповідального. По-третє, універсальний дизайн стимулює інновації, оскільки пошук рішень для різних груп користувачів сприяє появі нових технологічних і креативних підходів розроблення продуктів [1]. Відтак, це також конкурентна перевага — компанії, які впроваджують універсальний дизайн, сприймаються як прогресивні, відкриті до різноманіття та турботливі щодо своїх клієнтів.

Щоб створити справді універсальний дизайн, маркетолог має глибоко розуміти потреби різних категорій споживачів. Першим кроком є аналіз бар'єрів — фізичних, візуальних, інформаційних чи когнітивних, — які можуть заважати комфортному користуванню продуктом або сайтом. Для цього варто залучати до роботи експертів із доступності, дизайнерів UX/UI, а також самих користувачів із різними особливостями сприйняття.

Проведення опитувань, фокус-груп або тестування з представниками різних вікових і соціальних груп допомагає виявити слабкі місця у візуальному та структурному оформленні контенту [2; 4]. Особливо корисно залучати осіб з інвалідністю — їхній досвід дає змогу побачити ті проблеми, які для інших залишаються непомітними.

Серед основних елементів універсального дизайну у маркетингових комунікаціях варто виокремити чітку структуру контенту, логічну навігацію, адаптивний інтерфейс, достатній контраст кольорів і шрифтів, а також можливість альтернативного

сприйняття інформації. Якщо вебсайт або рекламна сторінка не мають логічної структури, користувач губиться у навігації й залишає ресурс, переходячи до конкурентів. Адаптивний дизайн забезпечує зручність перегляду на будь-яких пристроях — від смартфона до стаціонарного комп'ютера. Особливу увагу варто зацентувати на візуальних контрастах, адже вони визначають, наскільки швидко користувач може ідентифікувати основні елементи сторінки. Люди з порушеннями зору або кольоросприйняття можуть не помітити важливих кнопок чи посилань, якщо вони недостатньо відрізняються від фону [3].

Не менш важливими є аудіовізуальні особливості. Додавання тифлокоментарів до зображень, аудіодискрипцій до відео, субтитрів або можливості озвучення текстів значно підвищує рівень доступності контенту. Такі інструменти не лише допомагають людям із порушеннями слуху чи зору, а й роблять контент зручним для користувачів, які споживають інформацію у різних умовах. Оптимізація типографіки — правильний вибір шрифтів, міжрядкових інтервалів, розмірів тексту — також впливає на комфорт читання. Корисно передбачати функцію зміни вигляду сторінки, щоб користувач міг самостійно налаштовувати контрастність або розмір шрифту під свої потреби [2; 4; 5].

Перевірити рівень доступності дизайну допомагають спеціальні програми та сервіси. Наприклад, Colorblindly дає змогу перевірити, як сайт виглядатиме для людей із дальтонізмом; JAWS і NVDA озвучують текст на екрані; WEB.AIM та Lighthouse by Google аналізують якість і доступність вебсторінок, виявляючи помилки, що можуть заважати користувачам [2]. Використання цих інструментів дозволяє зробити маркетингові ресурси більш ефективними та доступними до споживача.

Отже, універсальний дизайн у маркетингу — це не просто технічна вимога чи прояв етики. Це філософія побудови комунікацій, у центрі якої стоїть людина з її різноманітними потребами. Упровадження інклюзивних принципів допомагає компаніям створювати комфортний простір взаємодії, підвищувати задоволеність клієнтів, зміцнювати їхню довіру та стимулювати лояльність до бренду. Відкритість до конструктивного зворотного зв'язку, готовність адаптувати свої продукти та сервіси під різні групи користувачів — це не лише соціально значущий, а й економічно вигідний підхід.

Список використаних джерел

1. Projector Institute. *Why inclusive design matters*. URL: <https://prjctr.com/mag/why-inclusive>.
2. Webmate.ua. *Інклюзивний дизайн: як забезпечити рівний доступ до продуктів та послуг*. URL: <https://webmate.ua/inklyuzivnij-dizajn-yak-zabezpechiti-rivnij-dostup-do-produktiv-ta-poslug#1>.
3. UX.pub. *Як дизайнеру зробити сайт інклюзивним*. URL: <https://ux.pub/qualitygeekllc/iak-dizainieru-zrobiti-sait-inkliuzivnim-3fe3>
4. Dizz.in.ua. *Інклюзивний дизайн інтерфейсу користувача*. URL: <https://dizz.in.ua/uk/inklyuzivnij-dizajn-interfejsu-koristuvacha/>.
5. UX.pub. *Інклюзивний дизайн: створення продуктів для всіх і до чого тут доступний дизайн*. URL: <https://ux.pub/chukreiev/inkliuzivnii-dizain-stvoriennia-produktiv-dlia-vsikh-i-do-chogho-tut-dostupnii-dizain-5gdj>.

КОНЦЕПТ «АНТИІДЕАЛЬНОЇ КРАСИ» ЯК КОМУНІКАТИВНА СТРАТЕГІЯ У FASHION-РЕКЛАМІ

THE CONCEPT OF «ANTI-IDEAL BEAUTY»

AS A COMMUNICATIVE STRATEGY IN FASHION ADVERTISING

Бережна Тетяна Юріївна

*II курс, група МК-24-1фмб.се-сІ, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
netsyymm@gmail.com*

*Науковий керівник: Скаженник М.В., ст. викладач кафедри
управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>
m.skazhennik@ukr.net*

Анотація. В останні роки індустрія моди зазнала значної трансформації, рекламні кампанії все частіше охоплюють різноманітні уявлення про красу. Центральним елементом цієї еволюції є концепція «антиідеальної краси» — стратегічного відходу від традиційних, часто вузьких, стандартів привабливості. Замість того, щоб демонструвати загальноприйняті ідеали досконалості, антиідеальна краса навмисно представляє моделей з різними типами статури, віком, етнічною приналежністю та зовнішністю, кидаючи виклик суспільним нормам та сприяючи більш інклюзивному розумінню краси. Такий підхід не лише відповідає соціальним рухам, що виступають за позитивне ставлення до тіла та різноманітність, але й слугує потужним інструментом комунікації для брендів, які прагнуть автентичності та соціальної

значущості. Однак критики стверджують, що така стратегія може підірвати традиційні уявлення про бажаність, розмивати ідентичність бренду або використовуватися поверхово. У цій роботі досліджується, як антиідеальна краса функціонує як ефективна комунікативна стратегія в рекламі моди, а також розглядаються потенційні контраргументи та обмеження.

Annotation. *In recent years the fashion industry has undergone significant transformation, with advertising campaigns increasingly embracing diverse conceptions of beauty. Central to this evolution is the concept of «anti-ideal beauty» — a strategic departure from traditional, often narrowly defined standards of attractiveness. Rather than presenting widely accepted ideals of perfection, anti-ideal beauty deliberately features models of various body types, ages, ethnicities, and appearances, thereby challenging social norms and promoting a more inclusive understanding of beauty. This approach aligns not only with social movements advocating body positivity and diversity, but also functions as a potent communicative tool for brands seeking authenticity and social relevance. However, critics argue that such strategy may undermine traditional notions of desirability, dilute brand identity, or be employed superficially. This essay explores how anti-ideal beauty operates as an effective communicative strategy in fashion advertising, and also examines potential counterarguments and limitations.*

Антиідеальна краса фундаментально кидає виклик традиційним стандартам, розширюючи представленість різноманітних типів статури, віку та етнічних груп у рекламі моди. Історично склалося так, що мейнстрімні кампанії переважно демонстрували струнких, молодих і часто євроцентричних моделей, підкріплюючи вузький, часто недосяжний ідеал краси [1]. Прийняття антиідеальної краси порушує цю норму, демонструючи людей з різним розміром тіла, інвалідністю та культурним походженням, тим самим розширюючи візуальний наратив про те, що вважається красивим [2].

Цей інклюзивний підхід не лише відображає суспільну реальність, але й заохочує самоприйняття серед споживачів, які бачать себе представленими на білбордах та в журналах [3]. Нормалізуючи різноманітність зовнішності, бренди пропагують повідомлення про те, що краса не є єдиною чи ексклюзивною, а багатогранною та інклюзивною. Більше того, антиідеальна краса узгоджується із сучасними соціальними рухами,

що виступають за позитивне ставлення до тіла та расову різноманітність, позиціонуючи бренди як прогресивні та соціально свідомі [4].

Окрім виклику суспільним стандартам, антиідеальна краса підвищує автентичність модної реклами, роблячи її ефективною комунікаційною стратегією. Моделі, які втілюють більш реалістичний та різноманітний спектр зовнішності, за своєю суттю ближчі пересічному споживачеві, який часто відчуває себе відчуженим традиційними уявленнями про досконалість. Коли бренди представляють моделей із шрамами, пігментацією або нетрадиційною статурою, вони посиляють сигнал про доступність і прийняття.

Ця автентичність особливо важлива в епоху соціальних мереж, коли споживачі прагнуть чесності й прозорості. Антиідеальна краса допомагає брендам зміцнювати довіру та лояльність, відрізняючи їх від конкурентів, які продовжують експлуатувати нереалістичні ідеали [1].

Більше того, антиідеальна краса може слугувати потужною формою соціального коментаря. Навмисно відхиляючись від загальноприйнятих стандартів, бренди критикують шкідливі ідеали, що пропагуються медіа, і сприяють соціальним змінам. Для маргіналізованих груп таке представлення є актом визнання — воно нормалізує різноманітність і підкреслює право кожної людини бути видимою. Таким чином, реклама стає не просто комерційним інструментом, а платформою для соціальної адвокації [5].

Попри прогресивність концепції, критики зауважують, що антиідеальна краса може зменшити традиційне відчуття «бажаності», на якому тримається модна індустрія. Кампанії, що демонструють звичайних людей, можуть втратити елемент гламуру або ексклюзивності, який історично був рушієм споживчого інтересу. Деякі дослідники зазначають, що реклама, побудована на образі досконалості, апелює до емоційного прагнення до ідеалу, тоді як антиідеальна краса підміняє його автентичністю [1].

Ще одна проблема — розмиття ідентичності бренду. Для розкішних марок, які базують свій імідж на естетиці недосяжності, перехід до антиідеальних образів може викликати когнітивний дисонанс у споживачів. Таке позиціонування може бути суперечливим: спроба поєднати елітарність із масовістю ризикує знецінити символічний капітал бренду [3].

Крім того, існує ризик перформативності — коли бренди лише імітують інклюзивність заради позитивного публічного іміджу. Якщо компанії не підкріплюють свої заяви реальними діями (наприклад, політикою працевлаштування чи відповідальними практиками виробництва), їхні «антиідеальні» кампанії можуть виглядати нещирими [5].

Стратегічне використання антиідеальної краси у fashion-рекламі є не просто естетичним вибором, а глибоко комунікативним актом. Воно дає змогу брендам просувати інклюзивність, автентичність і соціальну відповідальність, водночас формуючи новий вектор взаємодії зі споживачем. Проте, для збереження ефективності, брендам необхідно уникати поверховості та підтримувати антиідеальні наративи реальними етичними практиками. Тільки у цьому випадку «антиідеальна краса» може виступати не як маркетинговий трюк, а як засіб культурної трансформації, що сприяє переосмисленню уявлень про людську привабливість у XXI столітті.

Список використаних джерел

1. Concerns regarding the presentation of idealized female beauty in visual advertisement. *Journal of Visual Communication Studies*. 2022. Vol. 8, No. 3. P. 45–58.
2. Construction of Beauty: A Cross-Cultural Analysis of Women's Magazine Advertising. *International Journal of Marketing and Communication Research*. 2021. Vol. 12, No. 2. P. 102–118.
3. The Perception of Young Women towards Beauty Value in Beauty Advertisements. *Asian Journal of Consumer Studies*. 2023. Vol. 5, No. 1. P. 77–89.
4. The influence of idealised and non-idealised models on the effectiveness of advertisements and body appreciation in females. *Body Image Research Review*. 2020. Vol. 9, No. 4. P. 25–40.
5. The ideological concept of beauty reflected in beauty product advertisement. *Media and Cultural Studies Quarterly*. 2022. Vol. 7, No. 2. P. 55–70.

ЦИФРОВІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ DIGITIZATION OF ACCOUNTING

Берназ Андрій Олександрович

*І курс, група ЗОО-25-1м, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»
andrey.bernaz8@gmail.com*

*Науковий керівник: Лавриненко Л.М., к.е.н., с.н.с.,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7104-6079>
larcic@ukr.net*

Анотація. Досліджено сутність та основні напрями цифровізації бухгалтерського обліку в сучасних умовах розвитку економіки. Розкрито вплив інформаційно-комунікаційних технологій на ефективність організації облікових процесів й прийняття управлінських рішень. Розглянуто переваги автоматизації обліку, зокрема використання хмарних сервісів, штучного інтелекту та аналітичних інструментів. Визначено ризики та виклики, пов'язані із цифровою трансформацією бухгалтерської діяльності. Обґрунтовано необхідність підвищення цифрової компетентності бухгалтерів як ключового чинника успішної інтеграції цифрових технологій.

Annotation. The article explores the essence and main directions of accounting digitalization in the context of the modern economy. It highlights the impact of information and communication technologies on the efficiency of accounting processes and managerial decision-making. The advantages of automation, including the use of cloud services, artificial intelligence, and analytical tools, are examined. The risks and challenges associated with digital transformation in accounting are identified. The necessity of improving accountants' digital competencies as a key factor in the successful integration of digital technologies is substantiated.

Цифрове середовище вимагає певних трансформацій як в усіх сферах суспільно-політичного життя, так і в управлінні господарськими процесами, здійсненні документообігу та формуванні звітності. Сьогодні в умовах глобальної цифрової трансформації всі сфери економічної діяльності зазнають суттєвих змін, і бухгалтерський облік не є винятком. Цифровізація облікових процесів стає стратегічним напрямом розвитку підприємств, оскільки забезпечує оперативність, точність та прозорість фінансової інформації.

Цифрова трансформація у бухгалтерському обліку означає інтеграцію хмарних обчислень, автоматизацію рутинних завдань, застосування штучного інтелекту (ШІ) та інших інноваційних рішень у робочі процеси для підвищення безпеки та точності облікових даних. Такий підхід дає змогу бухгалтерським фірмам й фахівцям із обліку та оподаткування модернізувати свої процеси, підвищити ефективність, забезпечити кращу аналітику для прийняття рішень та прогнозування, що в результаті підвищує їх цінність для клієнтів. Зокрема, перехід від застарілого локального бухгалтерського програмного забезпечення до сучасних хмарних платформ забезпечує мобільність, співпрацю у режимі реального часу, постійне оновлення та доступ до останніх інновацій.

Автоматизація дозволяє мінімізувати людський фактор, зменшити ризики помилок і прискорити формування звітності. Сучасні програми, такі як BAS ERP, SAP, QuickBooks чи 1С, дають змогу вести облік у режимі реального часу, інтегрувати дані між підрозділами та формувати аналітичні звіти для прийняття управлінських рішень. Хмарні рішення сприяють підвищенню мобільності та зручності роботи бухгалтера. Дані зберігаються на віддалених серверах і можуть бути доступні з будь-якого пристрою (Google Workspace, Microsoft 365). Це забезпечує безперервність облікового процесу та полегшує взаємодію з контрагентами й контролюючими органами.

Інтеграція штучного інтелекту (AI) у бухгалтерські системи відкриває нові можливості для аналітичної обробки даних, прогнозування фінансових результатів і виявлення аномалій у звітності. Алгоритми машинного навчання здатні автоматично розпізнавати первинні документи, формувати проводки та звіти, що значно зменшує навантаження на персонал.

Зі зростанням цифрових інструментів збільшується потреба у надійному захисті даних. Використання шифрування, багаторівневої авторизації, систем резервного копіювання та контролю доступу стає обов'язковою умовою ефективного функціонування бухгалтерських інформаційних систем.

Бухгалтер поступово переходить від рутинної роботи до ролі фінансового аналітика та радника керівництва. Зростає потреба у цифровій грамотності, розумінні IT-процесів і навичках роботи із аналітичними інструментами.

Цифровізація бухгалтерського обліку — це невідворотний процес, який визначає майбутнє професії. Вона забезпечує під-

вищення ефективності, прозорості та конкурентоспроможності підприємств. Разом із тим цифрова трансформація вимагає постійного оновлення знань й розвитку нових компетенцій у сфері інформаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Мельник Л.Г., Гриценко С.І. Цифрова економіка: основи становлення та розвитку. — Суми: Університетська книга, 2020.
2. Шиш А.М. Хмарні технології у бухгалтерському обліку та фінансовому аналізі в Україні: аналіз відмінностей та стратегії адаптації до місцевого контексту. 2024. URL: <https://econp.com.ua/index.php/journal/article/view/13/10>
3. Deloitte. Digital Transformation in Finance and Accounting. — 2023 — Режим доступу: <https://www.deloitte.com>
4. Пелех У.В., Дуб Р.С. Використання хмарних технологій в бухгалтерському обліку: переваги, ризики та перспективи. Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення: матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції (12–13.11.2024). URL: <https://konferenciaonline.org.ua/ua/article/id-1945/>

ПЕРЕВАГИ ТА ТРУДНОЩІ ДЛЯ БІЗНЕСУ ПРИ ПРАЦЕВЛАНШТУВАННІ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ

ADVANTAGES AND CHALLENGES FOR BUSINESS IN EMPLOYING PERSONS WITH DISABILITIES IN UKRAINE

Биковець Олексій Олександрович

*II курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік та оподаткування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Кучмєєв О.О., д.е.н., професор,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1803-6231>

Анотація. Досліджено сучасні стратегії управління процесом працевлаштування на підприємстві. Розглянуто системи управління працевлаштуванням у рамках підприємств з акцентом на інтеграцію осіб з інвалідністю. Висвітлено сучасні тенденції у сфері організації працевлаштування. У межах дослідження визначено шляхи вдосконалення управлінських підходів до працевлаштування. Запропоновано рекомендації для покращення інклюзивних процесів.

Annotation. The study explores modern strategies for managing the employment process within enterprises. Employment management systems are examined with a focus on integrating persons with disabili-

lities. Current trends in employment organization are highlighted. The research identifies ways to improve managerial approaches to employment and provides recommendations for enhancing inclusive processes.

Актуальність теми дослідження обумовлена швидким розвитком інформаційних технологій та змінами в глобальному економічному контексті, що створюють нові виклики для управління працевлаштуванням. Особливу увагу в дослідженні приділено питанням працевлаштування осіб з інвалідністю, що є важливою складовою соціальної відповідальності бізнесу та інклюзивної кадрової політики. Враховуючи тенденції інклюзії, важливо створювати умови для рівного доступу до роботи для всіх категорій громадян, включаючи людей з обмеженими можливостями. В умовах сучасного бізнесу важливим завданням для українських компаній є інтеграція соціально відповідальних практик, що не лише сприяє їх позитивному іміджу, а й відкриває нові можливості для розвитку. Працевлаштування осіб з інвалідністю — один із прикладів таких ініціатив, яка дозволяє компаніям реалізувати свою соціальну відповідальність, зменшити податкове навантаження та скористатися іншими перевагами, передбаченими українським законодавством.

Законодавство України забезпечує правову підтримку осіб з інвалідністю та зобов'язує роботодавців створювати робочі місця для них.

Так, стаття 20 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю» визначає обов'язок підприємств створювати робочі місця для осіб з інвалідністю. Якщо підприємство не виконує це зобов'язання, до нього можуть бути застосовані штрафні санкції [1].

Стаття 7 Закону України «Про засади запобігання дискримінації в Україні» забезпечує умови для застосування позитивних дій на підтримку рівних прав для осіб з інвалідністю. Для бізнесу це означає, що держава підтримує їх у зусиллях щодо створення умов праці для цих осіб [2].

Прикладом успішної інтеграції осіб з інвалідністю в трудовий процес є українська компанія «Український хліб», що спеціалізується на виробництві хлібобулочних виробів.

Компанія не лише працевлаштовує осіб з інвалідністю, але й надає спеціальні робочі місця, які адаптовані до їх потреб. Це дозволило компанії покращити репутацію, отримати

податкові пільги та зменшити кадрові витрати. Компанія «Український хліб» забезпечує спеціальне навчання працівників з інвалідністю та проводить адаптацію робочого місця для кожного з них, що підвищує рівень їхньої продуктивності та залучення до трудового процесу. Цей підхід дозволив компанії суттєво розширити кадровий потенціал та впровадити культуру соціальної відповідальності.

Працевлаштування осіб з інвалідністю має значні переваги для українських підприємств:

1. Фінансова підтримка та податкові пільги: Підприємства, які наймають осіб з інвалідністю, мають право на податкові пільги та фінансову допомогу від держави на адаптацію робочих місць.

2. Покращення іміджу: Соціально відповідальні компанії, які дотримуються принципів рівності та інклюзії, позитивно сприймаються на ринку та серед клієнтів. Це може впливати на конкурентоздатність компанії та довіру споживачів.

3. Залучення лояльних кадрів: Особи з інвалідністю часто стають лояльними співробітниками, знижуючи плинність кадрів і підвищуючи стабільність команди.

4. Виконання вимог законодавства: Працевлаштування осіб з інвалідністю дозволяє компаніям уникнути штрафів та інших санкцій, забезпечуючи відповідність українському законодавству.

Попри очевидні переваги, деякі українські компанії стикаються з викликами при працевлаштуванні осіб з інвалідністю, такими як необхідність адаптації робочих місць і відсутність досвіду роботи з такими працівниками. Щоб подолати ці труднощі, компанії можуть: скористатися державними програмами підтримки та фінансування; співпрацювати з громадськими організаціями, що спеціалізуються на допомозі особам з інвалідністю; впроваджувати спеціальні тренінги для персоналу для підвищення толерантності та комунікаційних навичок. Працевлаштування осіб з інвалідністю в Україні стає важливим аспектом розвитку соціально відповідального бізнесу. Законодавство надає правову базу та підтримку для роботодавців, що дозволяє створювати умови для працевлаштування таких осіб та забезпечувати рівні можливості для всіх. Компанії, які активно впроваджують ці практики, отримують не лише податкові пільги, але й формують стійкий позитивний імідж, який сприяє їхньому розвитку та конкурентоспроможності. Враховуючи певні

виклики, такі як потреба в адаптації робочих місць та відсутність досвіду роботи з цією категорією працівників, підприємства можуть скористатися державними програмами підтримки, співпрацювати з громадськими організаціями та впроваджувати спеціальні тренінги для персоналу. Ці заходи допомагають подолати труднощі та сприяють розвитку інклюзивного бізнес-середовища, яке забезпечує рівні можливості для всіх. Загалом, впровадження практик працевлаштування осіб з інвалідністю є важливим кроком на шляху до побудови більш соціально відповідального та успішного бізнесу в Україні.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30.
2. Кодекс законів про працю України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.
3. Про вищу освіту : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
4. Про зайнятість населення : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>.

ЕКОНОМІЧНА ІНКЛЮЗІЯ: ПОНЯТТЯ ТА КРАЩІ СВІТОВІ ПРАКТИКИ ECONOMIC INCLUSION: CONCEPT AND BEST WORLD PRACTICES

Білоножко Сергій Володимирович
III курс коледж, група ОО-24-1фмб,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Анотація. У тезах розглядається поняття економічної інклюзії як важливої складової сталого соціально-економічного розвитку. Акцент зроблено на забезпеченні рівного доступу до фінансових та економічних ресурсів для всіх соціальних груп, зокрема вразливих верств населення. Проаналізовано кращі світові практики економічної інклюзії, серед яких програми мікрофінансування, розвиток інклюзивних фінансових технологій, підтримка підприємництва та інструменти соціального інвестування. Окрему увагу приділено досвіду міжнародних організацій і країн, що досягли значного прогресу у формуванні інклюзивної економіки. Представлений

матеріал підкреслює актуальність впровадження принципів економічної інклюзії в Україні як чинника зменшення соціальної нерівності та підвищення конкурентоспроможності держави.

Annotation. *The theses examine the concept of economic inclusion as an essential component of sustainable socio-economic development. Emphasis is placed on ensuring equal access to financial and economic resources for all social groups, particularly vulnerable populations. The paper analyzes best global practices of economic inclusion, including microfinance programs, the development of inclusive financial technologies, support for entrepreneurship, and social investment tools. Special attention is paid to the experience of international organizations and countries that have made significant progress in building an inclusive economy. The study highlights the relevance of implementing the principles of economic inclusion in Ukraine as a factor in reducing social inequality and enhancing national competitiveness.*

Економічна інклюзія у сучасних наукових дослідженнях розглядається як багатовимірне явище, що охоплює соціальні, економічні та інституційні процеси, спрямовані на забезпечення рівного доступу всіх верств населення до економічних ресурсів, благ і можливостей. Поняття «інклюзія» виникло у 1970-х роках у США та використовувалося для позначення процесу залучення громадян до суспільних відносин на засадах рівності та відсутності дискримінації. Згодом цей термін набув поширення у сфері соціально-економічного розвитку, ставши ключовим у концепції сталого та інклюзивного зростання [2]. У проєкті «Стратегії сталого розвитку України на період до 2030 року» інклюзивність визначається як участь усіх людей у житті соціуму з активним залученням різних груп населення до громадських і економічних процесів, що формує підґрунтя для побудови справедливого суспільства [3].

Науковці підкреслюють, що концепція інклюзивного розвитку постала як відповідь на зростання глобальних диспропорцій — нерівність у доходах, відсутність прогресу в боротьбі з бідністю, регіональні дисбаланси та соціальні проблеми [2]. Інклюзивна економіка покликана змістити акценти з традиційного економічного зростання на розвиток людського капіталу, забезпечення гідної зайнятості, соціального захисту, рівного доступу до ресурсів, освіти, охорони здоров'я та якісних суспільних послуг [5, с. 112]. Вона поєднує довгострокову

перспективу економічного зростання із соціальною справедливістю та екологічною стійкістю, що дозволяє гармонізувати економічні та гуманітарні аспекти розвитку.

Дослідження сучасних науковців свідчать, що економічна інклюзія передбачає комплексний підхід, у якому поєднуються інституційні, фінансові та освітні чинники. Зокрема, О. Птащенко визначає її сутність як створення рівних умов для всіх верств населення у доступі до економічних ресурсів, можливостей і послуг, підкреслюючи значення фінансової інклюзії, рівня підприємницької активності, освітньої підготовки та соціального захисту [4, с. 97–98]. О. Арютюнян наголошує, що детермінантами розвитку інклюзивної економіки є підтримка малого і середнього бізнесу, соціальне підприємництво, інвестиції у людський капітал, забезпечення соціальної підтримки вразливих груп та впровадження цифрових технологій, які розширюють можливості доступу до інформації і послуг [3, с. 10]. Таким чином, інклюзивна економіка є системним процесом, що базується на партнерстві держави, бізнесу, громадянського суспільства та наукової спільноти.

Кращі світові практики економічної інклюзії охоплюють різні напрями. По-перше, це розвиток фінансової інклюзії через доступ до банківських і фінансових послуг навіть у віддалених регіонах, що успішно реалізується у країнах Південно-Східної Азії. По-друге, активне впровадження цифрових технологій та електронних платформ у Європейському Союзі, які забезпечують прозорість управління економікою і доступність державних та приватних послуг. По-третє, практика підтримки соціального підприємництва та малого бізнесу, що особливо поширена у Скандинавських країнах і спрямована на подолання безробіття та соціальної ізоляції. Нарешті, важливим напрямом є формування інклюзивних ринків праці, які гарантують рівні можливості для жінок, молоді, людей з інвалідністю та інших вразливих груп [1, с. 84].

Відтак, економічна інклюзія є ключовою складовою сучасної економічної політики, адже поєднує економічне зростання із соціальною справедливістю та рівними можливостями. Вона розглядається як інструмент гармонізації суспільних відносин, підвищення конкурентоспроможності національної економіки та досягнення глобальних цілей сталого розвитку. Для України в умовах відновлення після війни ця концепція має

особливе значення, оскільки здатна створити підґрунтя для рівного доступу громадян до ресурсів і можливостей, сприяти соціальній єдності та забезпечити довгострокове економічне зростання на основі справедливості та інноваційності.

Список використаних джерел

1. Бродовська О. Г. Глобальна інклюзивна економіка в умовах новітніх трансформаційних викликів. Тернопіль: ЗУНУ, 2023. 342 с.
2. Крамаренко, К., Іващенко, Д. Інклюзивна економіка як концепція повоєнного розвитку України. *Економіка та суспільство*. 2024. № (67). URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4784/4724>
3. Овагім Г. Арутюнян Основні детермінанти розвитку інклюзивної економіки. *Журнал стратегічних економічних досліджень*. 2023. № 3(14). С. 8–15
4. Птащенко О. Економічна інклюзія на міжнародному та регіональному рівнях: фінансовий аспект. *Світ фінансів*. 2023. № 2. С. 95–105
5. Цимбалюк І. О. Інклюзивна економіка: шлях до соціальної рівності та економічного розвитку: монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 320 с.

РОЛЬ FINTECH У ФОРМУВАННІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ЕКОСИСТЕМИ УКРАЇНИ THE ROLE OF FINTECH IN SHAPING AN INCLUSIVE FINANCIAL ECOSYSTEM IN UKRAINE

Бляхарська Наталія Тарасівна

III курс, група ЗФН-23-1,

спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

natasha19.06.1991@ukr.net

Науковий керівник: Пшенична М. В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5373-1726>

pshenychna_ien@uiu.ua

Анотація. В роботі представлені результати дослідження розвитку FinTech в Україні та його впливу на формування інклюзивної фінансової екосистеми. Виявлено, що цифрові сервіси, мобільний банкінг та електронні платежі сприяють підвищенню фінансової грамотності населення та інтеграції громадян у офіційні фінансові відносини. Проаналізовано роль державної підтримки, розвитку інфраструктури та регуляторних інновацій у масштабному поширенні цифрових фінансових послуг. Встановлено, що зростання цифровізації супроводжується новими ризиками, що потребують

застосування технологій RegTech і SupTech для забезпечення прозорості та безпеки операцій. Зроблено висновок, що FinTech є системним чинником економічної інтеграції та розвитку сучасної фінансової інфраструктури на засадах інклюзивності.

Annotation. *The paper presents the results of a study on the development of FinTech in Ukraine and its impact on the formation of an inclusive financial ecosystem. It was found that digital services, mobile banking, and electronic payments contribute to improving the financial literacy of the population and integrating citizens into formal financial relations. The role of state support, infrastructure development, and regulatory innovations in the large-scale dissemination of digital financial services is analysed. It was established that the growth of digitalisation is accompanied by new risks that require the use of RegTech and SupTech technologies to ensure the transparency and security of operations. It was concluded that FinTech is a systemic factor in economic integration and the development of modern financial infrastructure based on inclusiveness.*

У сучасних умовах цифрової трансформації фінансового сектору технологічні інновації стають не лише рушієм розвитку банківських систем, а й чинником соціально-економічної інтеграції населення в офіційні фінансові відносини. FinTech, як феномен посткризової економіки, розглядається науковцями не просто як технологічна новація, а як інституційний механізм розширення фінансової інклюзії та зміцнення фінансової стійкості держави.

За визначенням провідних вчених Arner, D. W., Buckley, R. P., Zetzsche, D. A., & Veidt, R., фінансові технології є «новим союзом фінансових послуг та інформаційних технологій, що формує посткризову парадигму розвитку фінансової системи» [1]. Для України, де з 2014 року фінансова система проходить етап глибоких реформ, FinTech став ключовим драйвером зміни традиційних моделей банківського обслуговування. Активне поширення цифрових сервісів, мобільних банків, електронних гаманців і безготівкових платежів поступово формує нову архітектуру фінансової поведінки населення.

Згідно з даними Національного банку України, у 2024 році кількість платіжних операцій з використанням платіжних карток перевищила 8,6 мільярдів, загальною сумою понад 6,5 трильйона гривень, а частка безготівкових транзакцій за кількістю сягнула 91,8% [2]. Ці цифри засвідчують, що цифровізація пла-

тежів стала масовим соціальним явищем, що не лише підвищує зручність, але й створює фундамент для залучення споживачів до інших фінансових продуктів, таких як кредитування, страхування, накопичення.

Як показує український досвід, активна підтримка безготівкових операцій державою, розвиток інфраструктури POS-терміналів, а також впровадження національної системи «PROSTIR» створили сприятливе середовище для масштабного переходу населення до цифрових розрахунків. У результаті частка дорослого населення, що має рахунок у фінансовій установі, зросла з 41% у 2011 році до близько 84% у 2021-му (за даними Global Findex), і нині має тенденцію до подальшого збільшення.

Водночас FinTech-сектор України демонструє вражаючу динаміку розвитку навіть у складних умовах війни та економічної нестабільності. Зокрема, за даними FinTechUA Catalog і досліджень UkraineInvest, станом на 2025 рік в Україні функціонує понад 200 фінтех-компаній, близько 75% з яких є прибутковими, а майже половина — працює на міжнародних ринках [3]. Цей сектор охоплює широкий спектр напрямів: від платіжних сервісів і необанкінгу до RegTech-рішень, InsurTech, P2P-кредитування та інвестиційних платформ.

Варто зазначити, що активний розвиток інноваційних проєктів у сфері фінансів став можливим завдяки гнучкій політиці Національного банку України, який створив «регуляторну пісочницю» для тестування нових фінансових технологій, а також завдяки інтеграції у європейський цифровий простір і поступовому впровадженню директиви PSD2.

Фінансова інклюдія через FinTech має також важливий просторовий вимір. У країні, де значна частина населення проживає в сільських або прифронтових регіонах, цифрові фінансові сервіси виступають засобом подолання географічних бар'єрів. Використання мобільних застосунків, цифрових гаманців, дистанційної ідентифікації (через технологію «Дія») робить можливим отримання фінансових послуг без фізичного відвідування банків. Власне, цей напрям відповідає світовій тенденції «branchless banking», яку активно просувають Світовий банк і Міжнародний валютний фонд як інструмент зниження фінансової нерівності.

Водночас високі темпи цифровізації породжують і нові ризики. Лише у 2024 році, за даними НБУ, в Україні зафіксовано

понад 270 тисяч шахрайських транзакцій, загальна сума втрат від яких перевищила 1,1 мільярд гривень, що на 37% більше, ніж роком раніше. Таким чином, зростання масштабів безготівкових операцій актуалізує потребу у розвитку напрямів RegTech і SupTech — технологій регуляторного нагляду, які автоматизують процеси виявлення порушень і підвищують прозорість фінансових операцій. Цей аспект потребує окремої уваги у вітчизняній політиці цифрової безпеки, адже від нього залежить довіра споживачів до FinTech-рішень.

Отже, у контексті формування інклюзивної екосистеми FinTech виступає каталізатором не лише споживчої, а й інституційної трансформації. Мультиплікативний ефект FinTech для державних фінансів проявляється у тому, що розширення цифрових платежів створює детальну базу транзакцій, що полегшує адміністрування податків, сприяє детінізації економіки та підвищує фіскальну прозорість. Як наслідок, між рівнем цифровізації фінансових послуг і податковими надходженнями існує виражена позитивна кореляція. Це означає, що FinTech може стати основою для створення нової моделі «smart regulation», де держава виступає не лише контролюючим органом, а партнером інновацій.

Показово, що український FinTech-сектор демонструє стійкість і адаптивність навіть у кризових обставинах. Після 2022 року значна кількість компаній не лише зберегла операційну діяльність, а й розширила присутність на міжнародних ринках. Вітчизняні стартапи активно залучають іноземні інвестиції, зокрема у сфері кібербезпеки, аналітики даних, блокчейн-рішень і платіжних платформ. Це свідчить про те, що Україна перетворюється на важливий елемент регіональної FinTech-екосистеми Східної Європи.

Таким чином, роль FinTech у формуванні інклюзивної фінансової екосистеми України є багатовимірною. Це не лише технологічна інновація, а системний чинник економічної інтеграції, підвищення фінансової грамотності, забезпечення прозорості державних фінансів і розширення соціальної участі громадян у фінансових процесах. Подальший розвиток цього сектору залежатиме від здатності держави забезпечити баланс між стимулюванням інновацій та контролем ризиків, між відкритістю даних і захистом приватності, між регуляторною гнучкістю та стабільністю фінансової системи, між економічними вигодами і інклюзивністю.

Список використаних джерел

1. Arner, D. W., Buckley, R. P., Zetzsche, D. A., & Veidt, R. Sustainability, FinTech and financial inclusion. *European Business Organization Law Review*, 2020, Vol. 21, Pp. 7–35. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s40804-020-00183-y> (дата звернення: 13.10.2025).
2. Національний банк України. Звіт про фінансову стабільність. Червень 2025 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2025-H1.pdf (дата звернення: 13.10.2025)
3. UAFIC. Український каталог фінтех компаній 2024. URL: https://fintechua.org/catalog_2024ua (дата звернення: 13.10.2025).

ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ CHARACTERISTICS OF DIGITAL INCLUSION DEVELOPMENT

Богданов Сергій Олексійович

III курс коледжу, група ОО-24-1фмб,

спеціалізація «Облік і оподаткування»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор,

Інститут економіки та менеджменту Університету України.

Анотація. У тезах розглядається питання цифрової інклюзії як важливого чинника розвитку сучасного суспільства. Особлива увага приділяється цифровій доступності в освіті та ролі універсального дизайну для навчання у забезпеченні рівних можливостей навчання для всіх учнів. У документі розглядається законодавча база України та міжнародні стандарти, зокрема WCAG 2.1, а також практичні приклади впровадження цифрової доступності. У дослідженні наголошується на актуальності впровадження принципів цифрової інклюзії в освітнє середовище для досягнення рівних можливостей та підвищення якості навчання.

Annotation. The abstracts consider the issue of digital inclusion as an important factor in the development of modern society. Particular attention is paid to digital accessibility in education and the role of universal design for learning in ensuring equal learning opportunities for all students. The document considers the legislative framework of Ukraine and international standards, in particular WCAG 2.1, as well as practical examples of the implementation of digital accessibility. Inclusion in the educational environment to achieve equal opportunities and improve the quality of education.

У сучасному світі цифровізація охоплює всі сфери життя, а питання безбар'єрності стає одним із ключових питань гаран-

тування рівних прав та можливостей для кожного громадянина. Цифрова інклюзія є важливою сферою розвитку суспільства, оскільки передбачає створення умов, за яких люди з інвалідністю, люди з різними потребами та люди з порушеннями розвитку можуть отримати доступ до інформації, послуг та освітніх ресурсів нарівні з іншими. Впровадження цифрової доступності в освіту є особливо важливим, адже це сприяє створенню інклюзивного середовища та сприяє рівності у здобутті знань. Цифрова інклюзія: більше доступності для всіх

В Україні проживає понад 3 мільйони людей з інвалідністю, і їх кількість постійно зростає. Зазначимо, що цифрова інклюзія забезпечує рівний доступ до інформації та послуг для всіх громадян. У контексті цифрової доступності це принципи та практики створення цифрового контенту, зрозумілого та функціонального для всіх користувачів, у тому числі для людей з інвалідністю. Це досягається за рахунок Наступні засоби: програми зчитування з екрана, навігація за допомогою клавіатури, субтитри, звукові описи, адаптивні інтерфейси.

В освіті цифрова доступність забезпечує рівні умови для учнів з різними здібностями, тобто в основі лежить підхід Universal Design for Learning (UDL), який знижує бар'єри та забезпечує варіативність доступу до контенту. Крім того, існує концепція Universal Design for Learning (UDL), яка передбачає подання навчальних матеріалів у різних формах (текст, аудіо, відео, графіка з альтернативним текстом). Таким чином, забезпечується гнучкість (масштабування шрифтів, регулювання швидкості відео, субтитри), що допомагає всім учням досягати поставлених цілей у навчанні, незалежно від їх обмежень.

В Україні основним нормативним документом, що регулює доступність інформації, є Постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.2023 № 757, яка встановлює вимоги до цифрової доступності веб-сайтів, мобільних додатків та документів органів влади. Ця резолюція ґрунтується на стандарті ДСТУ 301 549:2022 та міжнародних рекомендаціях WCAG 2.1.

Принципи WCAG 2.1 полягають у наступному:

1. Сприйнятливість: контент повинен бути доступний для різних сенсорних каналів.

2. Керованість: можливість взаємодіяти з ресурсами за допомогою різних засобів (клавіатура, голос).

3. Кліренс: простота структури та навігації.

4. Надійність: правильна робота з різними технологіями та пристроями.

Обов'язковими вимогами до вебдоступності мають бути визначені: альтернативний текст для медіа; навігація за допомогою клавіатури; Висококонтрастні, читабельні шрифти Адаптивна верстка і правильна семантична розмітка. Наявність форм, таблиць та інтерактивних елементів.

Яскравим прикладом вебдоступності є активність «Довідник з доступності для викладання та навчання». Це видання, яке реалізує вимоги WCAG 2.1 (Level AA.) та має такі характеристики: субтитри, альтернативний текст, масштабованість контенту, правильна структура заголовку, наявність математичного контенту (LaTeX/MathML).

Таким чином, цифрова інклюзія — це вимога часу, яка сприяє рівним можливостям для всіх членів суспільства. Важливо інтегрувати доступність з етапу планування всіх курсів та цифрового контенту, а також дотримуватися вимог доступності під час створення освітніх ресурсів, економії інших ресурсів та розширення доступу до знань.

Список використаних джерел

1. Popov, D., Oliynyk, A., & Shikiryavyi, E. (2023). Web Accessibility: Design for Persons with Disabilities: Basic Tools, WCAG Principles, Bug Testing, and Evaluation. Diiia.Education. URL: <https://osvita.diiia.gov.ua/courses/webdostupnist>
2. Center for special applied technology. AUC Guidelines. THROW. Retrieved September 18, 2024, from URL: <https://udlguidelines.cast.org/>
3. Popov, D. (2023). A quick guide to digital accessibility. Action. Digital education. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-06/korotkiy_posibnik_z_cifrovoi_dostupnosti_-_ukr.pdf
4. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 21.07.2023 No. 757 Some issues of accessibility of information and communication systems and documents in electronic form, (2023). URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-dostupnosti-informatsiino-komunikatsiinykh-system-ta-dokumentiv-v-elektronnii-formi-i210723-757>
5. Kirkpatrick, E., Campbell, A., O'Connor, D., & Cooper, M. (2023). Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.1. The W3C. URL: <https://www.w3.org/Translations/WCAG21-ua/>
6. Popov, D. (2023, July 28). The Council of Ministers approved a resolution on digital inclusion. How to adapt sites and applications to new requirements. AIN. Astronomical unit. URL: <https://ain.ua/2023/07/28/kabmin-zatverdyyv-postanovu-pro-czyfrovu-inklyuziyu-yak-adaptuvaty-sajty-ta-dodatky-do-novyh-vymog/>
7. Fraser, B., & McKnight, L. (2023). Accessibility Guide for Teaching and Learning. PressBooks. URL: <https://pressbooks.bccampus.ca/accessibilityhandbook/front-matter/introduction/>

ЕКОНОМІКА СПІЛЬНОГО КОРИСТУВАННЯ: ЯК UBER ТА BOLT ЗМІНЮЮТЬ РИНКИ ТА НАШІ ЗВИЧКИ

THE SHARING ECONOMY: HOW UBER AND BOLT ARE CHANGING MARKETS AND OUR HABITS

Бондарук Кирило Андрійович

*I курс, група МН-25-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
kirilbondaruk0@gmail.com*

*Науковий керівник: Васюренко Л.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7314-6890>
vasyurenkolarysa@gmail.com*

Анотація. Стрімкий розвиток цифрових технологій та інтернет-платформ радикально трансформує традиційні ринки послуг. Компанії Uber та Bolt стали піонерами у сфері мобільних перевезень і водночас яскравими прикладами становлення економіки спільного користування, яка базується на ефективному використанні недостатньо задіяних ресурсів, зокрема приватного автотранспорту. Їхня діяльність сприяє формуванню нових ринкових моделей, зміні споживчої поведінки та перегляду засад традиційного бізнесу, зокрема діяльності таксопарків. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю глибокого аналізу впливу цифрових платформ на економічні процеси, конкурентне середовище та ринок праці.

Annotation. The rapid development of digital technologies and Internet platforms is radically transforming traditional service markets. Uber and Bolt have become pioneers in the field of mobile transportation and at the same time are vivid examples of the emergence of a sharing economy based on the efficient use of underutilized resources, in particular private vehicles. Their activities contribute to the formation of new market models, changes in consumer behavior and a revision of the principles of traditional business, in particular the activities of taxi fleets. The relevance of the study is due to the need for a deep analysis of the impact of digital platforms on economic processes, the competitive environment and the labor market.

Як студент, який часто користується цими сервісами, я не можу не дивуватися тому, як швидко Uber та Bolt увійшли в наше життя і змінили його. Це не просто програми в телефоні для виклику машини — це ціла економічна система, яка викликає в мене суміш захвату та тривоги.

З одного боку, це геніально з точки зору ефективності. Класична економіка стверджувала, що «ринок потребує посередників», і таксопарк виступав посередником між водієм і пасажиром. Проте Uber і Bolt створили платформу, яка зменшила транзакційні витрати практично до нуля. Водій отримує пряме замовлення, яке система автоматично розподіляє, а клієнт — прозору ціну та можливість оцінити якість послуги. Це справжній триумф технологій над неповороткими бюрократичними системами.

Як зазначає Сундарараджан, «ми спостерігаємо занепад традиційної зайнятості та зростання крауд-орієнтованого капіталізму» [1].

Ще один цікавий аспект — це реакція держави та традиційного бізнесу. Протести таксистів — це не просто звичайна конкуренція, а боротьба двох різних економічних парадигм. Uber і Bolt не грають за старими правилами: у них немає власного автопарку, вони не оформлюють водіїв як штатних співробітників. І ось держава стоїть перед дилемою — чи «задушити» інновації заради захисту прав працівників та існуючих гравців, чи спробувати створити абсолютно нові правила гри для цього нового явища?

Як зазначають Креймер і Крюгер, Uber використав технологічні переваги для більш ефективного використання активів (автомобілів), ніж це робила індустрія таксі [2]. Але чи може ринок бути ефективним, якщо він будується на соціальній несправедливості?

Мені здається, що майбутнє не за повним знищенням цих платформ і не за повним їхнім звільненням від відповідальності. Ідея, ймовірно, у тому, щоб знайти третій шлях — розвинути модель, яка поєднує технологічну ефективність із гідною та безпечною працею. Можливо, це будуть нові форми профспілок для працівників платформ, спеціальні законодавчі статуси або обов'язкові внески платформ у соціальне страхування їхніх «партнерів».

Список використаних джерел

1. Cramer, J., & Krueger, A. B. (2016). Disruptive change in the taxi business: The case of Uber. *American Economic Review*. — Стаття, що детально аналізує, як Uber дисруптував ринок таксі. URL: <https://www.aea-web.org/articles?id=10.1257/aer.p20161002>

2. Офіційні блоги та звіти компаній Uber та Bolt про їхню бізнес-модель та кількість користувачів.

**ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ
В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТИ**
**INDIVIDUALIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS
IN THE CONDITIONS OF INCLUSIVE EDUCATION**

Бондарчук Сергій Валерійович

II курс, група ЗМН-25.2-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

s_v_bond@ukr.net

Науковий керівник: Наголюк О.Є., к.ю.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7610-7379>

nagolyk.inau@ukr.net

Анотація. У тезах розглядається сутність індивідуалізації навчального процесу в умовах інклюзивного освіти. Акцентовано увагу на необхідності створення індивідуальної освітньої траєкторії для кожного учня з урахуванням його освітніх потреб, здібностей та темпу навчання. Окреслено основні принципи, методи та інструменти реалізації індивідуального підходу в роботі з дітьми з особливими потребами.

Annotation. The theses consider the essence of individualization of the educational process in the context of inclusive education. The emphasis is on the need to create an individual educational trajectory for each student, taking into account his educational needs, abilities and pace of learning. The main principles, methods and tools for implementing an individual approach in working with children with special needs are outlined.

Індивідуалізація навчального процесу є провідним принципом сучасного освіти, що набуває особливої актуальності в умовах інклюзивної середовища. Її сутність полягає у врахуванні індивідуальних особливостей розвитку, здібностей, темпу навчання та інтересів.

В інклюзивному освітньому середовищі педагог стає фасилітатором навчального процесу, який спрямовує діяльність дитини, допомагає їй розвиватись.

Індивідуалізація навчального процесу є одним із ключових принципів сучасної педагогіки, який набуває особливої значущості в умовах розвитку інклюзивного освіти. Її сутність полягає у створенні таких умов навчання, які максимально враховують індивідуальні особливості, освітні потреби, можливості та інтереси кожного здобувача освіти.

Інклюзивна освіта ґрунтується на ідеї забезпечення рівного доступу всіх дітей до якісного навчання, незалежно від стану здоров'я, соціального походження чи психофізичних особливостей [1]. Індивідуалізація навчання передбачає побудову освітнього процесу з урахуванням рівня підготовленості, темпу засвоєння знань, особливостей сприйняття інформації та стилю мислення учня. Для дитини з особливими освітніми потребами це означає не спрощення змісту навчання, а адаптацією його до реалій життєвої діяльності дитини.

Основним інструментом реалізації індивідуального підходу виступає індивідуальна розробка програм до освітнього підходу для кожної дитини.

Індивідуалізація навчального процесу в умовах інклюзивного освіти є важливою складовою реалізації права кожного дитини на якісне та доступне навчання. Вона спрямована на створення таких педагогічних умов, за яких враховуються індивідуальні можливості, освітні потреби, інтереси та темп розвитку кожного здобувача. Забезпечення індивідуального підходу передбачає впровадження індивідуальних освітніх траєкторій, використання гнучких форм і методів навчання.

Список використаних джерел

1. Свлявчик Л.В., Фенчак Л.М. Діти з особливими освітніми потребами: 61 сутність та їх класифікація. *Наука майбутнього* : збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених / гол. ред. В.В. Гоблик. Мукачєво : РВВ МДУ. 2022. Вип. 1(9). С.143–147.

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ У БІЗНЕСІ: ВАЖЛИВИЙ ТРЕНД МАЙБУТНЬОГО УКРАЇНИ INCLUSIVENESS IN BUSINESS: AN IMPORTANT TREND FOR FUTURE UKRAINE

Бочаров Максим Владиславович

*II курс, група МН-24-1м, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Кучмєєв О.О., д.е.н., професор,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1803-6231>

Анотація. У роботі проаналізовано значення понять «інклюзивність» та «інклюзивність у бізнесі». Доведено, що інклюзивний бізнес розробляє та реалізує політику залучення людей з різним

життєвим досвідом та надає усім без винятку рівні можливості. Виокремлено основні кроки до інклюзивності, які може здійснити бізнес-компанія. Наголошено, що без інклюзії ми не відбудемося, вона має стати новою системою координат для України в сучасних умовах викликів сьогодення.

Annotation. *The article analyses the meaning of the concepts «inclusion» and «inclusion in business». It has been proved that inclusive business develops and implements the policy of involving people with different life experiences and provides equal opportunities to everyone without exception. The main steps towards inclusion that a business company can take are highlighted. It is emphasised that we will not succeed without inclusion. And it should become a new coordinate system for Ukraine in the current conditions of today's challenges.*

Упродовж останніх десятиліть в усьому світі інклюзія є досить популярним трендом, а інклюзивні підходи — вимогою сьогодення. Інклюзивність — це передусім усунення будь-яких бар'єрів, стирання стереотипів та упереджень; можливість для кожної людини бути повноцінно залученою до абсолютно всіх сфер суспільного життя [1]. Відповідно інклюзивність у бізнесі — це не лише прагнення залучити й інтегрувати всіх співробітників у діяльність бізнес-структури, а й створення умов, за яких кожна людина почуватиметься цінною, а її робоче місце буде комфортним і безпечним, пошук способів реагувати на індивідуальні потреби кожного [3].

Чим же інклюзивний бізнес відрізняється від бізнесу класичного? Передусім тим, що його ключова цінність і місія — в інноваційних рішеннях актуальних соціальних питань. Він спрямований на розробку та реалізацію політики залучення людей з різним життєвим досвідом, надає рівні можливості, підтримує баланс між групами в команді та відстежує цю рівновагу всередині компанії. Задіяні в такому бізнесі працівники відчують, що їхня індивідуальність важлива [3]. Зважаючи на зазначене вище, слід додати, що у фокусі інклюзивного бізнесу — різні вразливі групи населення, як-от: ветерани, жертви домашнього насилля, люди з інвалідністю та звільнені з місць позбавлення волі, малозабезпечені, мігранти та ін. [1].

Серед переваг інклюзивного бізнесу насамперед варто виокремити такі:

1) для місцевої громади, конкретного регіону й держави загалом інклюзивне підприємництво покращує рівень життя лю-

дей і системно скорочує рівень бідності, оскільки створює для соціально вразливих осіб відповідні товари та послуги або ж пропонує гідні та добре оплачувані можливості для трудової зайнятості;

2) для роботодавців це дає низку переваг, наприклад, більшу залученість працівників до командних процесів, оптимізацію взаємодії в колективі, покращення процесу ухвалення рішень, зростання продуктивності праці [1].

У важких умовах сьогодення може здатися, що питання інклюзивності не на часі, адже навіть великі вітчизняні компанії не мають достатніх ресурсів та стабільного прибутку. Однак саме в цих умовах інклюзивність може стати ключем до повернення мільйонів українців додому після перемоги у війні [2].

Нині, в Україні триває війна, мільйони людей втратили домівки, роботу, засоби до існування, понад 10 млн українців, а це більш ніж 20% працездатного населення, сьогодні у тимчасовій еміграції, близько 5 млн є внутрішньо переміщеними особами, а 17 млн осіб, серед яких майже 15% — це особи з інвалідністю, потребують гуманітарної допомоги та захисту [2], запровадження робочих місць з інклюзивним підходом — це не лише додаткові кошти для роботодавця, позитивна зміна репутації компанії, а й виклик, як правильно реалізувати такий підхід. Так, для бізнесу важлива стабільність, тому цілком зрозуміло, що може виникати чимало питань і сумнівів. Варто пам'ятати, що всі страхи та упередження — через брак інформації, тож перш ніж задекларувати інклюзивність свого бізнесу, варто, принаймні, відповісти на такі питання: «Що таке інклюзивність та які емоції викликає це поняття?», «Що покладено в основу мотивації?», «Чому все ж варто стати інклюзивними?» [3].

Насамкінець хочемо навести слова Олександра Ворони, керівника Спілки громадських організацій людей з інвалідністю м. Києва: «Ми не відбудемося без інклюзії, вона має стати новою системою координат для України». Ці слова вкотре доводять: сьогодні ми повинні усвідомити, що системи з минулого вже не працюють, вони потребують удосконалення, а для цього потрібні інтелектуальні зусилля, ґрунтовні знання, інакше ми ризикуємо бути відкинутими далеко назад. І якщо ми хочемо працювати з європейськими ринками, то повинні прийняти і їхні правила гри, а інклюзивність серед яких — один із найважливіших складників.

Список використаних джерел

1. Жіноче та інклюзивне підприємництво. #Шотам: українське медіа позитивних та успішних новин. 2023. URL: <https://shotam.info/zhinoche-tainklyuzivne-pidpriemnytstvo>.

2. Забезпечення рівності та інклюзії у відновленні: в Україні розпочала роботу нова платформа. Жінки — це 50% успіху України: онлайн-платформа. 2023. URL: <https://50vidsotkiv.org.ua/zabezpechennya-rivnosti-ta-inklyuziyi-u-vidnovlenni-v-ukrayini-rozpochala-robotu-nova-platforma>.

3. Інклюзивний бізнес під час війни: чому це буде важливо для всіх у 2023 році. WOMO. 2022. URL: <https://womo.ua/inklyuzivniy-biznes-chomutse-vazhливо-dlya-vsih-u-2023-rotsi>.

**ОСОБЛИВОСТІ ПОЄДНАННЯ РОБОТИ
І НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ
FEATURES GROUNDS FOR COMBINING WORK
AND STUDY FOR STUDENTS**

Бранець Валерій Валентинович,

*І курс, група ЗМН-25-1м, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Кучмєєв О.О., д.е.н., професор,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1803-6231>

Анотація. Для більшості молодих людей працевлаштування — це можливість стати фінансово-незалежним і самостійним. Серед здобувачів вищої освіти є такі, які поєднують роботу з навчанням. Їх трудові правовідносини регулюються чинним законодавством про працю, де містяться спеціальні норми, що діють у сфері трудової діяльності студентської молоді.

Annotation. For most young people, employment is an opportunity to become financially independent and self-sufficient. Among higher education students, there are those who combine work and study. Their labour relations are regulated by the current labour legislation, which contains special rules applicable to the employment of students.

В умовах воєнного стану і загальної мобілізації збільшується попит на працівників у різних сферах господарювання. Ринок праці пропонує низку вакансій, де потрібні робочі руки і світлий розум. Здобувачам освіти є можливість працевлаштуватись. Це дозволить не тільки поліпшити своє матеріальне становище, а й своєю посильною працею вносити свою частку

в економічну стабільність суспільства. Бажання студентів знайти роботу, яку можна поєднати з навчанням, цілком закономірне. Будь-яка робота — це новий досвід. Коли студент починає заробляти, спілкуватися з новими людьми і будувати кар'єру, він активно розвиває свої soft skills — вміння бути комунікабельним, креативним, винахідливим, ініціативним, відповідальним. Цікава робота для студентів відкриває часом серйозні перспективи. Приходить розуміння своєї ролі в соціумі і відкриваються нові перспективи.

Наше життя і діяльність нерозривно пов'язані з навчанням. Новітні технології, що постійно впроваджуються у виробництво, стрімкий розвиток науки і техніки ставлять чіткі вимоги до освіти та кваліфікації сучасних працівників. На кожному кроці — треба наполегливо вчитись і встигати освоювати нові технології й досягнення в науково-технічному прогресі. Треба уміти планувати свій час так, щоб все встигати: вчитись працювати і активно відпочивати.

Багато роботодавців охоче беруть на стажування, і навіть на серйозні посади студентів навчальних закладів. Тому сьогодні ситуація, коли студент починає працювати ще до закінчення навчального закладу, або працівник підприємства здобуває освіту чи підвищує кваліфікацію без відриву від виробництва, вже є нормою. Тим паче, що є така зручна форма навчання, як мережева дистанційна, коли студент має можливість здобувати знання, навчаючись у вільний і зручний для нього час через Інтернет-платформи Moodle та Zoom. Завдяки сучасним технологіям ми маємо великий вибір навчальних програм, курсів, семінарів в режимі онлайн, а також електронних ресурсів, що дають змогу як підвищити кваліфікаційний рівень вже обраного фаху, так і повністю або частково його змінити чи поєднати.

Все це нам доступно, нескладно, безкоштовно і сприяє успішному поєднанню навчання з суспільно-корисною працею та волонтерством. Важливим є те, що студенти в Україні мають право поєднувати навчання та роботу, бо є законодавче регулювання таких трудових правовідносин.

Відповідно до Конституції України головним обов'язком є утвердження і забезпечення прав та свобод людини. При цьому ст. 3 Основного Закону регламентує, що не лише права людини, але й їх гарантії визначають зміст та спрямованість діяльності держави. У трудовому праві, крім гарантій, що поширюються

на всіх працівників, існують і спеціальні, що діють стосовно праці молоді. Відповідно до ст. 197 Кодексу законів про працю працездатною молоддю є громадяни України віком від 15 до 28 років. Забезпечення рівності та недопущення дискримінації молоді в трудових правовідносинах впливає із загального принципу рівності та недискримінації, що знайшли відображення в міжнародних актах та національному законодавстві.

Крім того, ст. 24 Закону України «Про зайнятість населення» серед заходів, направлених на сприяння зайнятості населення, передбачає «сприяння забезпеченню молоді першим робочим місцем. Ст. 29 цього Закону визначає важливу гарантію підвищення конкурентоспроможності молоді — стажування під час навчання із внесенням запису до трудової книжки.

Згідно ст. 62 Закону України «Про вищу освіту» особи, які навчаються у закладах вищої освіти, мають право на безпечні і нешкідливі умови навчання, праці, побуту та трудову діяльність у позанавчальний час.

Враховуючи те, що серед працівників-студентів є неповнолітні, то відповідно до законодавства передбачено особливі вимоги праце — влаштування та виконання трудових обов'язків. Неповнолітні, тобто особи, що не досягли вісімнадцяти років, у трудових правовідносинах прирівнюються у правах до повнолітніх, а в галузі охорони праці, робочого часу, відпусток та деяких інших умов праці користуються пільгами, встановленими законодавством України (ст. 187 КЗпП). При укладенні трудового договору з неповнолітнім додержання письмової форми трудового договору є обов'язковим.

Як свідчить наведене, є правові підстави для поєднання праці з навчанням. Утім, на жаль, відсутні в нормативних документах засоби мотивації та заохочення студентської молоді до суспільно-корисної праці. Все ж таки, одним із найпотужніших та найефективніших засобів стимулювання активної праці є заохочення, котре є з результатом позитивної оцінки дій працівника та результатів його праці. Це публічне визнання його заслуг. При цьому варто зазначити, що заохочення — це блага не тільки матеріального, а й морального характеру.

Вважаємо, що працюючих студентів варто відзначати як з боку роботодавця, так і навчального закладу. Заохочення працівників, які поєднують роботу з навчанням, — це спосіб впливу на них, на їх інтерес, свідомість, що направляє їх волю на

здійснення корисних справ; це винагорода, належне схвалення усвідомленого, тривалого, корисного й сумлінного виконання ними своїх обов'язків або одноразового досягнення високого результату, що перевершує звичайні вимоги, визнання їх досягнень у навчанні у формі якої-небудь відзнаки з єдиною метою спонукати у них бажання ще ефективніше працювати для підвищення продуктивності праці та краще навчатися у своєму навчальному закладі.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30.
2. Кодекс законів про працю України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.
3. Про вищу освіту : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
4. Про зайнятість населення : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>.

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ У СФЕРІ ЗАЙНЯТОСТІ МОЛОДІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ INCLUSIVITY IN YOUTH EMPLOYMENT: CHALLENGES AND PROSPECTS

Брикін Микола Віталійович

*III курс, коледж ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

Анотація. У статті досліджується інклюзивність як ключовий принцип у сфері зайнятості молоді в Україні. Аналізуються основні бар'єри, що перешкоджають рівному доступу до праці для молодих людей з різних соціальних груп, зокрема осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, представників етнічних меншин та ЛГБТК+ спільноти [2; 5; 6]. Розглядаються державні та недержавні ініціативи, спрямовані на підтримку інклюзивного працевлаштування [1; 4; 8], а також перспективи розвитку молодіжної політики у сфері зайнятості [7; 10]. Автор пропонує рекомендації щодо покращення інституційних механізмів, освітніх програм та корпоративних практик.

Annotation. The article explores inclusivity as a key principle in the sphere of youth employment in Ukraine. It analyzes the main barriers

that hinder equal access to work for young people from various social groups, including persons with disabilities, internally displaced individuals, ethnic minorities, and members of the LGBTQ+ community. The study examines governmental and non-governmental initiatives aimed at supporting inclusive employment, as well as the prospects for developing youth policy in the employment sector. The author offers recommendations for improving institutional mechanisms, educational programs, and corporate practices.

Молодь є стратегічним ресурсом розвитку країни, проте ця група часто стикається з труднощами на шляху до працевлаштування [3; 9]. У контексті соціальних трансформацій, економічної нестабільності та наслідків війни питання інклюзивності у сфері зайнятості молоді набуває особливої актуальності [2; 5]. Інклюзивність передбачає створення умов, за яких кожна молода людина — незалежно від соціального статусу, фізичних можливостей чи ідентичності — має рівний доступ до професійної самореалізації [7].

Проблеми інклюзивного працевлаштування молоді

Соціальні бар'єри. Молоді люди з інвалідністю, етнічних меншин або ЛГБТК+ спільноти часто стикаються з упередженнями, стигматизацією та дискримінацією з боку роботодавців [6; 10]. Це обмежує їхні можливості для професійного розвитку та інтеграції в трудовий колектив.

Освітні нерівності. Обмежений доступ до якісної освіти, особливо у сільських районах або для вразливих категорій молоді, знижує їхню конкурентоспроможність на ринку праці [5; 8]. Відсутність адаптованих програм для молоді з особливими потребами також є суттєвим викликом [7].

Внутрішньо переміщені особи (ВПО). Молодь, яка була змушена покинути свої домівки через війну, стикається з труднощами інтеграції в нові громади, а також з нестачею документів, житла та підтримки [2; 4]. Це ускладнює пошук роботи та професійну адаптацію.

Низький рівень правової обізнаності. Багато молодих людей не знають своїх трудових прав, не мають досвіду складання резюме, проходження співбесід або захисту від дискримінації

Перспективи та можливості

Державні програми. Програми Міністерства молоді та спорту, Державного центру зайнятості, а також ініціативи «ЄРобота»

спрямовані на підтримку молодіжного підприємництва, стажування та професійного навчання [1].

Недержавні ініціативи. Громадські організації, такі як «Карітас», «Платформа молоді», «Prometheus» та інші, реалізують проекти з розвитку навичок, менторства та інклюзивного працевлаштування [4; 8].

Цифрові можливості. Розвиток дистанційної роботи, фрилансу та онлайн-освіти відкриває нові шляхи для професійної реалізації молоді, особливо для тих, хто має обмежений доступ до традиційного ринку праці.

Корпоративна відповідальність. Все більше компаній впроваджують політики рівності, адаптують робоче середовище, створюють програми стажування для молоді з вразливих груп [3; 8].

Рекомендації. Розробити національну стратегію інклюзивного працевлаштування молоді [1; 7].

Підвищити доступність професійної освіти та адаптованих навчальних програм.

Створити механізми моніторингу дискримінації на ринку праці.

Підтримувати молодіжні ініціативи, спрямовані на розвиток навичок та самозайнятості [4; 8].

Залучати молодь до формування політики зайнятості через консультації та участь у громадських радах.

Інклюзивність у сфері зайнятості молоді є не лише соціальною потребою, а й інвестицією в майбутнє країни. Забезпечення рівного доступу до праці для всіх категорій молоді сприятиме соціальній згуртованості, економічному розвитку та зміцненню демократичних цінностей. Для цього необхідна комплексна взаємодія держави, бізнесу, громадянського суспільства та самих молодих людей.

Список використаних джерел

1. Міністерство молоді та спорту України. (2023). *Національна стратегія розвитку молоді до 2030 року*. Київ: Урядовий портал.
2. Програма розвитку ООН в Україні. (2022). *Молодь України: виклики та можливості працевлаштування*. <https://www.ua.undp.org>
3. International Labour Organization (ILO). (2021). *Global Employment Trends for Youth 2020: Technology and the future of jobs*. Geneva: ILO Publishing.
4. Карітас України. (2023). *Інклюзивні програми працевлаштування для молоді з вразливих груп*. <https://caritas.ua>
5. UNICEF Україна. (2022). *Молодь і ринок праці: аналітичний звіт*. Київ: ЮНІСЕФ.

6. European Youth Forum. (2021). *Inclusion of Young People in the Labour Market: Policy Recommendations*. Brussels: EYF.

7. Ковальчук, О. В. (2020). Інклюзивність як принцип молодіжної політики в Україні. *Науковий вісник публічного управління*, № 2, с. 45–52.

8. Prometheus. (2023). *Цифрові навички для молоді: онлайн-курси як інструмент працевлаштування*. <https://prometheus.org.ua>

9. Світова організація праці. (2022). *Youth Employment and Social Inclusion: Global Practices*. Geneva: ILO.

10. Гуменюк, І. М. (2021). Соціальні аспекти зайнятості молоді в умовах трансформації ринку праці. *Соціально-економічні проблеми сучасного суспільства*, № 3, с. 88–95.

ФІНАНСУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНИХ ЦЕНТРІВ ДЛЯ ВІЙСЬКОВИХ ЯК ПРІОРИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ УКРАЇНИ

FINANCING INCLUSIVE CENTRES FOR MILITARY PERSONNEL AS A PRIORITY OF UKRAINE'S STATE POLICY ON FINANCIAL INCLUSION

Бугайова Ірина Василівна

*III курс, група ЗФН-23-1, спеціальність «Фінанси,
банківська справа та страхування»,*

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
irishka084@ukr.net

*Науковий керівник: Пшенична М.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5373-1726>

pshenychna_iet@uu.ua

Анотація. У дослідженні проаналізовано сучасний стан розвитку мережі інклюзивних та реабілітаційних закладів для військово-службовців в Україні в умовах повномасштабної війни. Узагальнено статистичні дані щодо кількості ветеранів, які потребують різних форм медичної, психологічної та соціальної реабілітації. Обґрунтовано доцільність державного фінансування відкриття інклюзивних центрів як стратегічного напрямку політики фінансової інклюзії. Виявлено, що створення мультидисциплінарних реабілітаційних просторів сприяє підвищенню рівня соціальної інтеграції, професійної адаптації та фінансової самостійності ветеранів. Аргументовано, що розвиток мережі інклюзивних інституцій є інвестицією у людський капітал, економічну стабільність і національну безпеку держави.

Annotation. *The study analyses the current state of development of the network of inclusive and rehabilitation facilities for military personnel in Ukraine in the context of full-scale war. It summarises statistical data on the number of veterans who require various forms of medical, psychological and social rehabilitation. The feasibility of state funding for the opening of inclusive centres as a strategic direction of financial inclusion policy is justified. It has been found that the creation of multidisciplinary rehabilitation spaces contributes to increasing the level of social integration, professional adaptation and financial independence of veterans. It is argued that the development of a network of inclusive institutions is an investment in human capital, economic stability and national security.*

В умовах повномасштабної російсько-української війни питання розвитку мережі інклюзивних закладів для військово-службовців набуває особливої актуальності. Україна, як держава-учасниця Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, зобов'язана забезпечити створення безбар'єрного середовища та рівного доступу до соціальних, медичних і фінансових послуг для всіх громадян, у тому числі військових, ветеранів і членів їхніх родин.

Одним із важливих напрямів державної політики фінансової інклюзії є доцільне фінансування відкриття та функціонування інклюзивних центрів, що поєднують медичну, психологічну, освітню та соціальну реабілітацію. Такі заклади сприяють збереженню людського потенціалу, посиленню соціальної стабільності та забезпеченню національної безпеки.

Повномасштабна війна призвела до суттєвого збільшення кількості військових, які зазнали поранень, ампутацій, травм опорно-рухового апарату, черепно-мозкових ушкоджень, порушень зору, слуху, а також посттравматичних стресових розладів (ПТСР).

Так, згідно з даними Міністерства у справах ветеранів України, станом на 1.01.2025 року загальна кількість ветеранів війни та учасників бойових дій складала понад 1,3 млн. осіб. З них близько 60–70% потребують різних форм психологічної, соціальної та фізичної реабілітації. Також понад 25% ветеранів мають інвалідність, пов'язану зі службою або бойовими діями. Щороку близько 40 тис. осіб повертаються з фронту і стають потенційними учасниками програм адаптації [1].

Наявна мережа державних медичних установ лише частково задовольняє реальні потреби цієї категорії населення. Переважна більшість військових отримує тільки первинну медичну допомогу у госпіталях, однак відсутність розвиненої інфраструктури післягоспітальної реабілітації ускладнює процес повного фізичного та психоемоційного відновлення [2]. У цьому контексті фінансування створення інклюзивних центрів для військових є стратегічно доцільним напрямом державної політики, спрямованої на розширення доступу до якісних соціально-медичних послуг та забезпечення фінансової інклюзії.

Інклюзивні заклади для військовослужбовців — це інституції нового типу, що функціонують як мультидисциплінарні простори надання допомоги, інтегруючи медичну, психологічну, освітню, соціальну й професійну підтримку. Їх діяльність забезпечує умови для соціальної інтеграції ветеранів, підвищення їхнього рівня фінансової самостійності та відновлення повноцінної участі в економічному і суспільному житті.

До таких інституцій належать:

1. Медико-реабілітаційні центри — спрямовані на фізичне відновлення після поранень, ампутацій і травм (наприклад, реабілітаційні центри при військових госпіталях; центри протезування та ортезування; клініки відновного лікування центри «Superhumans», «Незламні»).

2. Психологічно-реабілітаційні центри — зосереджені на подоланні наслідків ПТСР і психотравм («Veteran Hub», центр психічного здоров'я МОЗ «Лісова Поляна», програми «Mental Health: Recovery»).

3. Освітньо-інклюзивні заклади — забезпечують перекваліфікацію, професійне навчання та соціальну самореалізацію ветеранів (університетські інклюзивні центри; заклади профтехосвіти з адаптованими програмами; освітні онлайн-платформи «Prometheus», «Освіторія»).

4. Соціально-інклюзивні простори — сприяють адаптації та комунікації ветеранів у громаді («Ветеранський простір» у Києві, Львові, Дніпрі).

5. Центри професійної адаптації та працевлаштування — сприяють фінансовій незалежності військових і розвитку ветеранського підприємництва (програми «EU4Skills», «USAID: Розширення можливостей ветеранів»).

Варто зауважити, що на високій значущості відкриття та розвитку інклюзивних і реабілітаційних закладів для військово-вослужбовців наголошують нині державні інституції, міжнародні партнери та громадські організації. Так, на 2025 рік Міністерством охорони здоров'я України заплановано масштабне розширення системи реабілітаційних послуг для ветеранів війни — планується відкриття понад 300 амбулаторних реабілітаційних відділень для ветеранів у громадах [3]. У попередньому році 495 медичних закладів уклали договори з Національною службою здоров'я України (НСЗУ) щодо надання реабілітаційних послуг; з них 319 закладів надавали стаціонарну допомогу, а 479 — амбулаторну.

Фінансова підтримка цих ініціатив відповідає ключовим засадам державної політики фінансової інклюзії, оскільки забезпечує доступність до медичних, соціальних послуг, а також до економічних можливостей. Створення інклюзивних центрів сприятиме розвитку людського капіталу, підвищенню рівня соціальної мобільності ветеранів та формуванню інклюзивної економіки.

Отже, державне фінансування мережі інклюзивних центрів для військових має розглядатися не лише як гуманітарна ініціатива, а як інвестиція у сталий розвиток, економічну стабільність та національну безпеку України.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Міністерства у справах ветеранів України (2025). URL: <https://mva.gov.ua/> (дата звернення: 03.10.2025)
2. Моргунов О.А., Швець Д.В. Реабілітація та соціалізація військових ветеранів як чинник зміцнення національної безпеки. *Interaction between law enforcement agencies and public authorities to create a secure environment under martial law* : Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2025. С. 343–363. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-589-1-17>
3. МОЗ планує масштабний розвиток реабілітаційних послуг для ветеранів у 2025 році. ThePharmaMedia (січень, 2025). URL: <https://thepharmamedia/uk/news/37011-moz-planuje-masstabnii-rozvitok-reabilitacinih-poslug-dlya-veteraniv-u-2025-roci-10012025> (дата звернення: 03.10.2025).

**СТАЛИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК
КРІЗЬ ПРИЗМУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ**

**SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT
THROUGH THE PRISM OF SOCIAL INCLUSION:
CHALLENGES AND PROSPECTS FOR UKRAINE**

Буяло Сергій Олександрович

III курс, група МН-24.2-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
serijbualo@gmail.com

Науковий керівник: Пшенична М.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5373-1726>

pshenychna_iet@uu.ua

Анотація. У статті розглянуто роль соціальної інклюзії як чинника економічного розвитку України. Доведено, що залучення соціально вразливих груп до освіти, ринку праці, підприємництва та фінансових ресурсів сприяє зростанню продуктивності й зниженню рівня бідності. Проаналізовано виклики інклюзивного розвитку в умовах воєнних наслідків, демографічних змін та цифровізації. Підкреслено значення державної політики у підтримці малого бізнесу, розвитку цифрових технологій та реформуванні соціальної сфери. Запропоновано заходи, спрямовані на перекваліфікацію населення й розширення доступу до фінансових послуг. Реалізація цих кроків сприятиме формуванню стійкої інклюзивної економіки України.

Annotation. The article examines the role of social inclusion as a factor in Ukraine's economic development. It proves that involving socially vulnerable groups in education, the labour market, entrepreneurship and financial resources contributes to productivity growth and poverty reduction. The challenges of inclusive development in the context of the consequences of war, demographic changes and digitalisation are analysed. The importance of state policy in supporting small businesses, developing digital technologies and reforming the social sphere is emphasised. Measures aimed at retraining the population and expanding access to financial services are proposed. The implementation of these steps will contribute to the formation of a sustainable inclusive economy in Ukraine.

Сучасні соціально-економічні перетворення, що відбуваються в умовах глобалізації, цифровізації та зростаючих викликів

соціально-економічної нерівності, створюють необхідність переосмислення традиційних підходів до економічного розвитку. Одним із ключових чинників, що впливає на ефективність економічних процесів, є рівень соціальної інклюзії. Варто наголосити, що в міжнародній практиці соціальна інклюзія дедалі частіше розглядається не тільки як складова соціальної політики, але й як стратегічний напрям економічного зростання, який базується на залученні всіх груп населення до соціально-економічної, політичної та громадської діяльності [1].

Проведений бібліографічний аналіз дає можливість констатувати, що в актуальних наукових дослідженнях поняття соціальної інклюзії інтерпретується залежно від контексту, у якому воно розглядається. З одного боку, її визначають як процес інтеграції вразливих груп населення у суспільне життя, що передбачає створення умов для їх активної участі у т.ч. в економічних процесах. З іншого — як комплексну стратегію, яка охоплює заходи з подолання бідності, забезпечення доступу до освіти, медицини, фінансових ресурсів і можливостей для підприємництва.

Водночас західні дослідники наголошують на важливості соціальної інклюзії як передумови стійкого економічного розвитку [2]. На їхню думку, економічні системи, які не забезпечують рівних можливостей для всіх громадян, стикаються зі зниженням продуктивності праці, високим рівнем безробіття та нестабільністю на ринку праці.

Тож для України побудова релевантної вимогам часу державної політики інклюзивного розвитку є стратегічно важливою, оскільки вона здатна забезпечити одночасне досягнення соціальної справедливості, підвищення економічної ефективності та стійке зростання національної економіки, сприяючи рівномірному розвитку регіонів та активізації економічної участі всіх верств населення.

Зокрема, рівень соціальної інклюзії значною мірою залежить від доступу до ринку праці, можливостей професійного розвитку, ефективності системи соціального захисту та державної підтримки економічної активності населення. В кожному із окреслених векторів Україна вже досягла певного прогресу.

За даними Міністерства освіти і науки України (2025), розвиток інклюзивної освіти демонструє позитивну динаміку. Кількість інклюзивних класів у закладах загальної середньої освіти

виросла з 18 681 у 2020/2021 навчальному році до 33 397 у 2024/2025 році. Водночас кількість учнів із особливими освітніми потребами збільшилася з 25 078 до 47 610 за цей же період [3]. Ці дані свідчать про зростання доступності освіти для дітей із особливими потребами та покращення умов їхнього навчання. Проте, попри позитивні тенденції, рівень інклюзії в освіті України залишається нижчим, ніж у низці європейських країн. Наприклад, за даними того ж міністерства, інклюзія становить лише 15% в Україні, тоді як у Литві цей показник досягає 90%, у Польщі та Словаччині — 42%, а в Угорщині — 57%. Це вказує на необхідність подальшого вдосконалення системи інклюзивної освіти та впровадження ефективних механізмів підтримки для учнів із особливими освітніми потребами заради підвищення їх загальної грамотності та готовності в майбутньому брати участь в економічних процесах.

У сфері зайнятості осіб із інвалідністю, за даними Державної служби зайнятості (2024), помітна тенденція до зростання рівня працевлаштування цієї категорії населення. Однак рівень зайнятості осіб із інвалідністю все ще залишається значно нижчим порівняно з загальним рівнем зайнятості в країні. Це створює необхідність вдосконалення програм професійної реабілітації та формування сприятливих умов для працевлаштування людей із інвалідністю.

Станом на серпень 2025 року рівень безробіття в Україні, за оцінками агентства Info Sapiens, досяг 15,3%. Це свідчить про суттєве погіршення ситуації на ринку праці порівняно з попередніми роками, коли рівень безробіття становив близько 9,6% у 2022 році [4]. Зростання безробіття пов'язане з низкою факторів, зокрема зменшенням частки самозайнятих осіб та збільшенням числа осіб, які активно шукають роботу. Ці тенденції можуть негативно впливати на соціальну інклюзію, оскільки обмежують доступ населення до стабільного доходу та економічної активності.

Зважаючи на ці виклики, важливою складовою державної політики є сприяння розвитку інклюзивного ринку праці, що включає підтримку малого та середнього бізнесу, створення нових робочих місць та забезпечення рівного доступу до економічних можливостей для всіх верств населення. Така політика сприятиме підвищенню рівня соціальної інтеграції та зміцненню економічної стабільності країни.

Система охорони здоров'я України також стикається з низкою серйозних викликів. Обмежений доступ до якісних медичних послуг, особливо у віддалених регіонах та серед внутрішньо переміщених осіб, істотно ускладнює процес соціальної інтеграції. Ситуацію погіршує війна, яка значно посилює навантаження на медичну систему, що в свою чергу збільшує прірву нерівності в доступі до медичних послуг.

Відтак, з урахуванням сучасних викликів, соціальна інклюзія має виступати стратегічним пріоритетом державної політики. Раціональне використання міжнародного досвіду, розвиток соціальної інфраструктури, реформування ринку праці та впровадження сучасних технологій стимулювання економічної активності населення можуть сприяти поступовому підвищенню рівня соціальної інтеграції. Такий підхід матиме позитивний вплив як на покращення загального рівня життя громадян, так і на зміцнення економічного розвитку країни в цілому.

Список використаних джерел

1. Григор'єва, Н. (2024). Перспективи становлення інклюзивної економіки в Україні. Десяті ювілейні всеукраїнські наукові читання пам'яті С. І. Юрія: збірник наукових праць (м. Тернопіль, 12 листопада 2024 року). Тернопіль: ЗУНУ, 2024. С. 42–44.
2. Smith, J., & Müller, F. Social Inclusion and Sustainable Economic Development: Evidence from EU Economies. ResearchGate, 2020. URL: https://www.researchgate.net/publication/345482038_Social_Inclusion_and_Sustainable_Economic_Development_Evidence_from_EU_Economies
3. Міністерство освіти і науки України. (2025) Статистичні дані. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani>
4. Державна служба зайнятості (2025). Дані щодо кількості зареєстрованих безробітних та надання їм послуг, а також кількості зареєстрованих вакансій. URL: <https://dcz.gov.ua/opendata>

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА І РЕГУЛЯТОРНІ ІНСТРУМЕНТИ
ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ**

**STATE POLICY AND REGULATORY INSTRUMENTS
TO SUPPORT THE DEVELOPMENT OF THE BANKING SYSTEM
OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF FULL-SCALE WAR**

Валага Михайло Миколайович

*II курс, група ФН-24-1м, спеціальність «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»,*

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

valaga10@gmail.com

Науковий керівник: Співак С.І., к.е.н., доцент,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8339-1876>

spivak1705@ukr.net

Анотація. В роботі досліджено сутність та значення інклюзивної фінансової політики як важливого чинника сталого розвитку підприємництва. Розкрито концепцію фінансової інклюзії, що передбачає забезпечення рівного доступу суб'єктів малого та середнього бізнесу, жінок-підприємниць, молоді та вразливих груп населення до фінансових ресурсів і послуг. Акцент зроблено на ролі державної політики у формуванні сприятливого фінансового середовища, розвитку фінансових технологій та цифрових інструментів, що підвищують прозорість і довіру до фінансових інститутів. Проаналізовано міжнародний досвід імплементації інклюзивних фінансових стратегій та їхній вплив на економічну активність і створення робочих місць. Визначено ключові бар'єри фінансової інклюзії в Україні, зокрема нерівномірність доступу до кредитних ресурсів, недостатню фінансову грамотність та низьку цифровізацію у регіонах. Висновки статті підкреслюють, що інклюзивна фінансова політика сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємництва, зміцненню соціальної стабільності та досягненню цілей сталого економічного розвитку.

Annotation. The article explores the essence and significance of inclusive financial policy as an important factor in the sustainable development of entrepreneurship. The concept of financial inclusion is revealed, which involves ensuring equal access of small and medium-sized businesses, women entrepreneurs, youth and vulnerable groups to financial resources and services. The emphasis is on the role of public

policy in forming a favorable financial environment, the development of financial technologies and digital tools that increase transparency and trust in financial institutions. The international experience of implementing inclusive financial strategies and their impact on economic activity and job creation is analyzed. Key barriers to financial inclusion in Ukraine are identified, in particular, uneven access to credit resources, insufficient financial literacy and low digitalization in the regions. The conclusions of the article emphasize that inclusive financial policy contributes to increasing the competitiveness of entrepreneurship, strengthening social stability and achieving the goals of sustainable economic development.

У сучасних умовах соціально-економічної трансформації глобальна економіка дедалі більше орієнтується на принципи інклюзивного розвитку, що передбачають залучення всіх груп населення до економічних процесів. Особливого значення цей підхід набуває у сфері фінансової політики, яка формується як багаторівнева система регулювання доступу до фінансових ресурсів, створення сприятливого середовища для підприємництва та забезпечення соціальної рівності. Інклюзивна фінансова політика, по суті, є інструментом інтеграції економічно активного населення у формальні фінансові відносини, що виступає передумовою формування стійкого підприємницького середовища та сталого розвитку економіки загалом.

Зміст інклюзивної фінансової політики полягає у забезпеченні рівного доступу всіх категорій населення до фінансових послуг — банківського кредитування, страхування, інвестиційних інструментів, електронних платіжних систем, а також цифрових фінансових сервісів. Такий підхід дозволяє не лише зменшити соціальну нерівність, а й стимулює підприємницьку активність серед представників соціально вразливих верств, зокрема молоді, жінок, внутрішньо переміщених осіб, осіб із інвалідністю та мешканців сільських територій. У цьому контексті фінансова інклюзія розглядається як не просто соціальний феномен, а як економічна категорія, що визначає рівень доступу економічних суб'єктів до фінансових ресурсів, здатність користуватися ними для створення й розвитку бізнесу та участь у процесах капіталізації національної економіки.

У контексті сталого розвитку підприємництва інклюзивна фінансова політика виконує роль мультиплікатора соціально-

економічного ефекту. По-перше, вона забезпечує розширення кола суб'єктів підприємницької діяльності, що сприяє підвищенню рівня зайнятості та доходів населення. По-друге, інклюзія стимулює інноваційність бізнесу, оскільки доступ до фінансових ресурсів дозволяє підприємцям інвестувати у нові технології, підвищення енергоефективності та впровадження екологічно орієнтованих рішень. По-третє, інклюзивна фінансова політика створює умови для зміцнення соціальної стабільності, адже сприяє рівномірнішому розподілу економічних можливостей і зменшенню регіональних диспропорцій.

Особливої актуальності зазначена проблематика набуває для України, де питання забезпечення доступу до фінансових ресурсів для суб'єктів підприємництва залишається одним із найгостріших. Станом на останні роки рівень фінансової інклюзії в країні суттєво поступається середньоєвропейським показникам, що зумовлено як низькою довірою до банківської системи, так і нерівномірністю розвитку фінансової інфраструктури. Значна частина малих підприємців досі не має можливості залучати банківське кредитування через жорсткі вимоги до заставного забезпечення, високі процентні ставки та нестачу кредитної історії. Водночас розвиток небанківських фінансових інститутів і фінтех-сектору відкриває нові можливості для підвищення інклюзивності фінансового середовища. Зокрема, запровадження державних програм гарантування кредитів для малого бізнесу, розвиток онлайн-платформ мікрокредитування та поширення цифрових платіжних сервісів сприяють розширенню фінансової участі підприємців у формальних економічних процесах.

Поряд із фінансовими аспектами, важливою складовою інклюзивної політики є розвиток фінансової грамотності населення. Без належного рівня фінансової освіти навіть доступ до фінансових інструментів не забезпечує ефективного використання ресурсів. Тому інклюзивна фінансова політика має спиратися на інтегровану модель, у якій фінансовий доступ поєднується з освітніми, консультативними та технологічними заходами. У цьому контексті роль держави полягає не лише у створенні нормативно-правових передумов, але й у формуванні культури фінансової відповідальності, підтримці підприємницьких ініціатив та розвитку партнерства між банківськими структурами, органами влади, бізнес-асоціаціями й міжнародними організаціями.

Ефективна інклюзивна фінансова політика також має бути орієнтована на підтримку «зеленого» підприємництва, що поєднує економічні та екологічні цілі сталого розвитку. Впровадження фінансових механізмів стимулювання інвестицій у відновлювану енергетику, переробку відходів, енергоефективні технології дозволяє не лише зміцнити конкурентоспроможність підприємств, а й забезпечити гармонізацію економічного зростання з екологічними пріоритетами. У цьому сенсі інклюзивна фінансова політика виступає системним чинником формування економіки, здатної до самовідновлення, інноваційного розвитку й соціальної згуртованості.

Отже, інклюзивна фінансова політика є комплексним багатовимірним інструментом, що поєднує економічні, соціальні та інституційні механізми сталого розвитку підприємництва. Її ефективність визначається не лише рівнем доступності фінансових послуг, а й якістю інституційного середовища, рівнем фінансової культури, розвитком фінтех-інновацій і здатністю держави координувати політику соціальної інтеграції та економічного зростання. Формування інклюзивного фінансового простору в Україні має стати стратегічним пріоритетом державної політики, оскільки саме фінансова інклюзія створює основу для розбудови конкурентоспроможного, інноваційного та соціально відповідального підприємництва

Список використаних джерел

1. Винник Р. Розвиток фінансової інклюзії в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 31. С. 13–18.
2. Захарченко Н. В. Фінансова інклюзія для підвищення добробуту населення та економічного зростання держави. *Фінанси України*. 2020. № 6. С. 105–116.
3. Євтушенко Н., Стеценко Д. Фінансова інклюзія в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Grail of Science*. 2024. № 40. С. 136–140.
4. Шофолова Н. М. Фінансова інклюзія у закладах вищої освіти: підходи та рекомендації. *Забезпечення гендерної рівності та інклюзії в академічному середовищі* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 30 квіт. 2024 р., Київ : Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. Електрон. текстові дані. Київ : КНЕУ, 2024. С. 311–315.

**ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ
КЕРІВНИКА ПІДПРИЄМСТВА ДО РОБОТИ
З ПРАЦІВНИКАМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ
PSYCHOLOGICAL READINESS OF THE COMPANY MANAGER
TO WORK WITH EMPLOYEES WITH SPECIAL NEEDS**

*Вангоровський Олександр Олександрович
група ЗМК-23.2-1, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
Науковий керівник: Шаповал М.О., ст. викладач кафедри
фінансів та обліку,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
mariya.shapoval85@gmail.com*

Анотація. У сучасному суспільстві все більше уваги приділяється соціальній відповідальності бізнесу та створенню умов для повноцінної участі в економічному житті всіх громадян. Працівники з особливими потребами становлять значну частину населення, і їх інтеграція у виробничі процеси є важливим кроком до соціальної справедливості, а також економічної ефективності підприємств. Психологічна готовність керівника — це основа успішної інтеграції таких працівників. Вона визначає здатність керівника ефективно організовувати робочий процес, враховувати індивідуальні особливості працівників та підтримувати їх у професійному та особистісному розвитку. Недооцінка важливості цього аспекту може призвести до конфліктів у колективі, зниження продуктивності та психологічного дискомфорту як керівника, так і підлеглих.

Annotation. In modern society, increasing attention is paid to the social responsibility of business and the creation of conditions for full participation in the economic life of all citizens. Workers with special needs constitute a significant part of the population, and their integration into production processes is an important step towards social justice, as well as economic efficiency of enterprises. The psychological readiness of the manager is the basis for the successful integration of such employees. It determines the manager's ability to effectively organize the work process, take into account the individual characteristics of employees and support them in their professional and personal development. Underestimating the importance of this aspect can lead to conflicts in the team, reduced productivity and psychological discomfort for both the manager and subordinates.

Психологічна готовність керівника — це системна характеристика його психічних та особистісних якостей, що забезпечує ефективне управління колективом за умов різноманітності працівників. Ця готовність включає:

Психологічну компетентність — знання про види інвалідності, особливості поведінки та потреби таких працівників;

Емоційну стабільність — здатність керівника контролювати власні емоції та адекватно реагувати на стресові ситуації;

Мотиваційну готовність — бажання підтримувати розвиток всіх працівників незалежно від їхніх фізичних чи когнітивних обмежень;

Соціальну чутливість — здатність враховувати індивідуальні потреби працівників у процесі прийняття рішень.

Ось чому, взаємодія керівника з працівниками з особливими потребами базується на кількох ключових психологічних аспектах:

1. Емпатія — здатність відчувати емоційний стан працівника, зрозуміти його переживання і потреби.

2. Комунікативна компетентність — уміння доступно та зрозуміло передавати інформацію, пояснювати завдання та контролювати їх виконання.

3. Гнучкість та адаптивність — здатність змінювати стиль управління та підходи залежно від ситуації та потреб працівників.

4. Прийняття різноманітності — розуміння, що кожен працівник має унікальні можливості та обмеження, і що це може стати ресурсом для розвитку колективу.

Дослідження показують, що керівники, які володіють високим рівнем емпатії та соціальної чутливості, значно ефективніше організовують роботу колективу з особливими потребами, знижують конфліктність і підвищують продуктивність.

Що стосується психологічної готовності керівника до взаємодії з працівниками з особливими потребами, то вона розпочинається з оцінки власної готовності, керівник може оцінити власну готовність за наступними критеріями: власні знання про інклюзію та індивідуальні особливості працівників; навички організації робочого процесу з урахуванням фізичних, когнітивних та емоційних потреб підлеглих; здатність мотивувати та підтримувати працівників; навички управління конфліктами та адаптації до нестандартних ситуацій.

Для об'єктивної оцінки можна використовувати спеціальні психологічні тести, анкетування або супервізію з участю фахівців у сфері інклюзії.

Також керівник може власну емоційну та психологічну готовність до роботи з особливими працівниками систематично формувати через:

1. Професійне навчання — семінари, курси, тренінги з інклюзивного менеджменту та психології праці.

2. Розвиток емпатії та соціальної чутливості — участь у практиках, рольових іграх, групових обговореннях.

3. Вивчення нормативно-правової бази — знання законів про працю та права осіб з інвалідністю.

4. Роботу з колективом — створення комунікативного середовища, де працівники відчують підтримку та розуміння.

Це дозволяє керівнику не лише адаптувати робочий процес під потреби підлеглих, а й формувати у колективі культуру толерантності та взаємоповаги.

Також важливо звернути увагу на стратегії ефективної роботи з працівниками з особливими потребами

1. Адаптація робочих місць — забезпечення безбар'єрного доступу, спеціального обладнання та технологій, що полегшують виконання завдань.

2. Індивідуальний підхід — врахування фізичних, когнітивних та емоційних особливостей під час розподілу обов'язків та графіків роботи.

3. Мотиваційна підтримка — регулярне заохочення успіхів, участь у прийнятті рішень, кар'єрне зростання.

4. Формування інклюзивної культури — впровадження корпоративних цінностей, які передбачають взаємоповагу, підтримку та співпрацю між працівниками.

5. Психологічна підтримка — організація консультацій з психологом або коучем для підвищення впевненості працівників і зменшення стресу.

Проте, навіть при високій психологічній готовності керівника існують потенційні бар'єри: упередження та стереотипи в колективі — працівники можуть сприймати людей з особливими потребами як менш продуктивних; недостатня поінформованість керівника — обмежені знання про специфіку різних видів інвалідності; власне емоційне вигорання — робота з людьми, які потребують додаткової уваги, може бути психологічно

виснажливою; складність оцінки результатів — традиційні критерії ефективності не завжди підходять для оцінки роботи працівників з особливими потребами; подолання цих бар'єрів можливе через регулярну самооцінку, супервізію, навчання та залучення фахівців з інклюзії.

Соціальні підприємства в Україні залучають працівників з особливими потребами на посади, що відповідають їх здібностям, і отримують високий рівень продуктивності та позитивну корпоративну культуру.

Висновки. Психологічна готовність керівника — ключовий фактор успішної інтеграції працівників з особливими потребами. Вона включає знання, навички, мотивацію та емпатію. Формування такої готовності потребує систематичного навчання, практичної взаємодії та розвитку особистісних якостей. Ефективна робота керівника у цьому напрямку не лише підвищує продуктивність підприємства, а й сприяє формуванню соціально відповідального середовища та створює умови для самореалізації всіх працівників.

Список використаних джерел

1. Петрученко, Н. М. Основні характеристики готовності до професійної діяльності студентів-інвалідів Н. М. Петрученко. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. Київ. 2021. С. 45–52.
2. Руденок, А., Гуляк, І. Компоненти професійної готовності майбутніх психологів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. А. Руденок, І. Гуляк. *Psychology Travelogs*. 2021. № 1. С. 72–82.
3. Омельчук В. А. Причини психологічної неподготовленості осіб з інвалідністю до роботи. В. А. Overchuk *Психологія праці*. 2020. Т. 31, № 3. С. 27–34.
4. Гуманітарний підхід до проблем працевлаштування інвалідів: шляхи подолання в Україні [авт.] *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. Київ. 2022. С. 10–18.
5. Методика забезпечення осіб з інвалідністю розумним пристосуванням при прийомі на державну службу Наказ НАДС України від 01.10.2021 № 157–21. Київ: НАДС, 2021.

**АНАЛІТИКА В РЕАЛЬНОМУ ЧАСІ: ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ
ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ В ЦИФРОВОМУ БІЗНЕСІ
REAL-TIME ANALYTICS:
RETHINKING FINANCIAL ANALYSIS IN DIGITAL BUSINESS**

Васюк Інна Володимирівна
кандидат економічних наук,
завідувачка кафедрою обліку, фінансів та права,
Дубенська філія Університету «Україна».
inesaha2@gmail.com

Анотація. Розглянуто вплив технологій Big Data та аналітики в реальному часі на трансформацію фінансового аналізу в умовах цифровізації бізнесу. Визначено ключові переваги використання великих даних у процесі прийняття управлінських рішень. Проаналізовано роль сучасних аналітичних платформ і технологій штучного інтелекту у підвищенні точності прогнозування фінансових результатів. Показано, що інтеграція Big Data з корпоративними ERP та CRM-системами сприяє формуванню єдиного інформаційного простору підприємства. Обґрунтовано значення аналітики в реальному часі для оперативного моніторингу фінансових показників та управління ризиками. Зазначено, що такі технології підсилюють конкурентоспроможність бізнесу і сприяють розвитку економіки, орієнтованої на дані (data-driven economy).

Annotation. The impact of Big Data technologies and real-time analytics on the transformation of financial analysis in the context of business digitalization is examined. The key advantages of using large datasets in the process of managerial decision-making are identified. The role of modern analytical platforms and artificial intelligence technologies in improving the accuracy of financial forecasting is analyzed. It is shown that the integration of Big Data with corporate ERP and CRM systems contributes to the creation of a unified information environment within an enterprise. The importance of real-time analytics for operational monitoring of financial indicators and risk management is substantiated. It is noted that such technologies enhance business competitiveness and promote the development of a data-driven economy.

У сучасних умовах цифрової трансформації бізнесу фінансовий аналіз зазнає суттєвих змін. Традиційні методи обробки фінансової інформації вже не забезпечують необхідної швидкості й глибини прийняття управлінських рішень. Використан-

ня технологій *Big Data* та аналітики в реальному часі дозволяє підприємствам ефективніше оцінювати фінансові показники, прогнозувати тенденції та оперативно реагувати на зміни ринку.

Сучасні компанії генерують великі обсяги фінансових і нефінансових даних, які можуть бути використані для комплексного аналізу за допомогою аналітичних платформ (Power BI, Tableau, Google Data Studio тощо). Обробка даних у режимі реального часу забезпечує:

- підвищення точності прогнозування фінансових результатів;
- раннє виявлення ризиків і шахрайських операцій;
- удосконалення системи контролю витрат і прибутковості;
- прийняття стратегічних рішень на основі актуальних аналітичних індикаторів.

Технології *machine learning* і *predictive analytics* відкривають нові можливості для побудови динамічних моделей оцінки фінансової стійкості підприємств. Крім того, інтеграція аналітичних рішень із корпоративними ERP та CRM-системами створює єдину цифрову екосистему управління бізнесом.

Традиційний фінансовий аналіз ґрунтується на обробці історичних даних, що не дозволяє оперативно реагувати на ринкові зміни. У цифровій економіці ключовим фактором конкурентоспроможності стає швидкість прийняття рішень на основі актуальних фінансових показників. Саме тут *Big Data* і аналітика в реальному часі відіграють визначальну роль [1].

Технології обробки великих даних — *Hadoop*, *Spark*, *NoSQL*-бази, а також інструменти візуалізації (*Power BI*, *Tableau*, *Qlik-View*) — забезпечують глибокий і багатовимірний аналіз фінансової інформації. Компанії отримують змогу об'єднувати дані з різних джерел: бухгалтерських систем, CRM-платформ, банківських сервісів, соціальних мереж та зовнішніх ринкових баз. Це створює інтегровану фінансово-аналітичну екосистему, у якій можна не лише фіксувати показники, а й прогнозувати їх зміну [4].

Аналітика в реальному часі (*Real-Time Analytics*) дає змогу відстежувати грошові потоки, рівень дебіторської заборгованості, маржинальність продуктів та ефективність інвестицій у момент виникнення події. Завдяки цьому керівництво може оперативно виявляти відхилення, оптимізувати бюджетні витрати, контролювати ризики й мінімізувати втрати.

Впровадження *machine learning* у фінансовий аналіз відкриває можливості для створення моделей прогнозування ліквідності, кредитних ризиків, коливань валютних курсів та фінансової стійкості підприємств. Наприклад, алгоритми машинного навчання здатні аналізувати історичні транзакції та виявляти ознаки шахрайських дій, що значно підвищує фінансову безпеку бізнесу [3].

Важливою тенденцією є поява концепції *Predictive Financial Analytics*, яка дає змогу прогнозувати майбутні результати діяльності на основі попередніх трендів і поточних ринкових сигналів. Це створює основу для формування гнучких бізнес-стратегій, узгоджених із макроекономічними процесами.

З позиції макрорівня, поширення *Big Data*-аналітики сприяє підвищенню прозорості економічних процесів, покращенню якості державної фінансової політики та формуванню цифрової інфраструктури управління економікою. Використання великих даних у фінансовому секторі дозволяє регуляторам оперативно відслідковувати тенденції ринку капіталу, рівень кредитного навантаження, динаміку інфляції та інвестиційну активність [2].

Таким чином, фінансовий аналіз у цифровому бізнесі набуває нової сутності — він стає динамічним, гнучким і технологічно орієнтованим. Технології *Big Data* та аналітика в реальному часі забезпечують прозорість фінансових процесів, підвищують якість управлінських рішень і формують підґрунтя для макроекономічної трансформації. У перспективі такі підходи дадуть змогу створити економіку, що базується на даних (*data-driven economy*), де інформація стає ключовим ресурсом розвитку бізнесу та держави.

Список використаних джерел

1. Єлісєєва О.С. Цифрова аналітика в управлінні фінансовими потоками підприємства. *Економіка та держава*, № 6. 2022. С. 54–59.
2. Кузьмін О. Є. Інноваційні підходи до фінансового аналізу в умовах цифрової економіки / О.Є. Кузьмін, Л.М. Мельник. *Економічний простір*, № 182. 2022. С. 45–56.
3. Соколенко Л.Ф. Використання технологій Big Data у фінансовому менеджменті підприємств. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*, № 51. 2023. С. 83–91.
4. Чухно А.А. Цифрова трансформація фінансової системи: виклики та перспективи. *Фінанси України*, № 7. 2021. С. 15–27.

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ: АНАЛІЗ ВИТРАТ ТА ВИГОД ДЛЯ БІЗНЕСУ ТА ДЕРЖАВИ

ECONOMIC EFFICIENCY OF EMPLOYING PEOPLE WITH DISABILITIES: A COST-BENEFIT ANALYSIS FOR BUSINESS AND THE STATE

Ващенко Олексій Геннадійович

*II курс, група МК-24-1м, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
samsingils@gmail.com*

*Науковий керівник: Семцов В.М., д.е.н., професор
кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
semtsov_vm@ukr.net*

Анотація. Інклюзивна зайнятість людей з інвалідністю є не просто актом соціальної відповідальності, а стратегічним економічним імперативом. Глибокий аналіз співвідношення витрат і вигод демонструє суттєві переваги для двох основних економічних суб'єктів: бізнесу та держави. Для приватного сектору початкові, часто переоцінені, інвестиції в адаптацію робочого середовища та інтеграцію персоналу з часом багаторазово компенсуються. Ключові вигоди включають значне зниження плинності кадрів, доступ до унікального та мотивованого кадрового резерву, підвищення інноваційності команд та суттєве зміцнення ринкової репутації бренду. Для держави економічний ефект має подвійний вимір: відбувається пряме скорочення бюджетних видатків на соціальні виплати та одночасне зростання податкових надходжень від нових економічно активних громадян. Таким чином, працевлаштування цієї категорії населення створює потужний синергетичний ефект, стимулюючи ринок праці, оздоровлюючи державні фінанси та сприяючи стійкому економічному зростанню.

Annotation. The inclusive employment of people with disabilities is not merely an act of social responsibility but a strategic economic imperative. A deep cost-benefit analysis reveals significant advantages for the two main economic actors: business and the state. For the private sector, the initial, often overestimated, investments in adapting the work environment and integrating staff are compensated multiple times over. Key benefits include a significant reduction in staff turnover, access to a unique and motivated talent pool, increased team innovation, and a

substantial strengthening of the brand's market reputation. For the state, the economic effect is twofold: there is a direct reduction in budget expenditures on social benefits and, simultaneously, an increase in tax revenues from newly economically active citizens. Thus, employing this population segment creates a powerful synergistic effect, stimulating the labor market, improving public finances, and fostering sustainable economic growth.

Сучасна економічна реальність, що характеризується демографічними змінами, зокрема старінням населення, та все гострішим дефіцитом кваліфікованих кадрів, змушує по-новому поглянути на резерви ринку праці. У цьому контексті відбувається фундаментальний зсув парадигми: працевлаштування людей з інвалідністю перестає бути виключно питанням соціальних зобов'язань чи формального «квотування». Натомість воно все частіше розглядається через призму прагматичної економічної доцільності. Як бізнес, так і державні інституції починають розуміти, що виключення мільйонів потенційних працівників з економічного життя є не лише соціальною проблемою, але й значною втраченою вигодою [1].

Оцінка економічної ефективності інклюзивної зайнятості є комплексним завданням, що потребує глибокого аналізу співвідношення витрат та вигод (cost-benefit) для ключових сторін. Цей аналіз дозволяє детально розглянути баланс для приватного та публічного секторів, обґрунтовуючи тезу про те, що інклюзія є раціональною та вигідною інвестицією.

Для приватного сектору впровадження інклюзивних практик, безперечно, пов'язане з початковими інвестиціями. Важливо зазначити, що ці витрати часто перебільшуються через стереотипи або брак інформації [2]. До них належать як очевидні капіталовкладення, наприклад, у фізичну та технологічну адаптацію (облаштування доступного простору, закупівля спеціалізованого програмного забезпечення чи обладнання), так і менш помітні організаційні витрати. Останні включають час HR-департаментів на розробку відповідних процедур найму, а також інвестиції в навчання колективу для створення сприятливого та етичного робочого середовища. Однак, у середньостроковій та довгостроковій перспективі ці витрати нівелюються суттєвими, часто недооціненими, вигодами.

Одним з найбільш фінансово вимірюваних переваг є помітне зниження плинності кадрів. Працівники з інвалідністю,

які долають значні бар'єри на шляху до працевлаштування, часто демонструють винятковий рівень лояльності та мотивації. Це безпосередньо економить значні кошти компанії на постійному пошуку, наймі та навчанні нового персоналу. В умовах «війни за таланти», бізнес також отримує доступ до величезного, але раніше невикористаного кадрового резерву, закриваючи вакансії висококваліфікованими спеціалістами. Крім того, різноманітність команд (*diversity of thought*) стимулює інноваційність; люди з унікальним досвідом подолання перешкод привносять нестандартні підходи до вирішення проблем, що може вести до інновацій у продуктах чи послугах. Нарешті, реальна інклюзивна політика стає потужним активом для HR-бренду та корпоративної репутації, підвищуючи привабливість компанії в очах клієнтів, партнерів та інвесторів, які орієнтуються на ESG-показники [3].

На макроекономічному рівні, тобто з позиції держави, фінансова доцільність інклюзії є ще більш вираженою. Витрати держави, здебільшого, мають стимулюючий характер і спрямовані на заохочення бізнесу до активного найму. Це реалізується через механізми фіскальних стимулів, таких як податкові пільги (наприклад, зменшення ставки ЄСВ) або надання податкових кредитів на суму, витрачену на адаптацію робочого місця [4]. Також можливі прямі субсидії чи гранти на створення нових робочих місць та фінансування державних програм професійної реабілітації.

Проте, економічна вигода для держави є комплексною та значно перевищує ці витрати. Ключовий ефект можна описати як «фіскальні ножиці». З одного боку, кожна працевлаштована людина перестає бути пасивним отримувачем соціальної допомоги з бюджету, що прямо скорочує державні видатки. З іншого боку, вона миттєво перетворюється на активного платника податків (ПДФО, ЄСВ) та споживача, сплачуючи ПДВ [5]. Таким чином, держава трансформує соціальні видатки на джерело стабільних податкових надходжень. Більше того, зароблені кошти створюють економічний мультиплікатор: працівник витрачає зарплату в межах локальної економіки, стимулюючи попит та підтримуючи інші галузі, що сприяє зростанню ВВП. Не менш важливим є зміцнення соціальної стійкості, оскільки зниження рівня бідності та соціальної ізоляції великої групи населення оздоровлює суспільство та знижує довгострокові економічні ризики.

Підсумовуючи, детальний аналіз доводить, що працевлаштування людей з інвалідністю є не актом благодійності, а економічно обґрунтованою та раціональною стратегією, вигідною для всіх сторін. Для бізнесу початкові інвестиції повертаються у вигляді стабільних команд, зниження операційних витрат та посилення ринкових позицій. Для держави фінансовий вигравш полягає в прямій оптимізації бюджетних потоків. Таким чином, формування безбар'єрних умов праці є не просто соціальним обов'язком, а одним із ключових інструментів для побудови стійкої, конкурентоспроможної та багатой економічної системи.

Список використаних джерел

1. Рівень безробіття серед працездатних осіб з інвалідністю сягає 85% / Конфедерація роботодавців України. 8 вер. 2023. URL: <https://employers.org.ua/news/id2536>
2. Дослідження потреб осіб з інвалідністю у засобах до існування та доступу до ринку праці в умовах війни в Україні / Info Sapiens, ГС «Ліра Сильних». 22.02.2025. URL: <https://www.sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=336>
3. Працевлаштування та зайнятість людей з інвалідністю: Соціально-економічні та правові аспекти : [монографія] / Державна служба зайнятості. Київ, 2011. 36 с. URL: <https://www.dcz.gov.ua/assets/pdfs/oon.pdf>
4. Переваги працевлаштування осіб з інвалідністю для роботодавців / Інститут соціальної політики та економіки. 25.04.2024. URL: <https://www.ispf.gov.ua/news/perevagi-pracevlashtuvannya240425>
5. Працівник з інвалідністю: зарплата, податки, звітність, зразки документів / 7eminar.ua. 17.09.2025. URL: <https://7eminar.ua/news/598-pracivnik-z-invalidnistyu-zarplata-podatki-zvitnist-zrazki-dokumentiv>

ІНКЛЮЗИВНА ЕКОНОМІКА ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

INCLUSIVE ECONOMY AS A STRATEGIC DIRECTION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Верголяс Наталія Миколаївна

І курс, група ЗПУ-25-1м,

спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н. професор,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Анотація. Автором обґрунтовано необхідність формування інклюзивної економіки як стратегічного напрямку сталого розвитку України. Визначено такі передумови інклюзивної економіки як соціальна

справедливість та економічна ефективність. Відображено необхідність впровадження принципів інклюзивного розвитку згідно Цілям сталого розвитку ООН. Наведено наслідки такого впровадження, зокрема, сприяння формуванню згуртованого суспільства, зниженню соціальної напруги, підвищенню довіри громадян до державних інституцій та стимулюванню інноваційного економічного розвитку.

Annotation. *The author substantiates the need to form an inclusive economy as a strategic direction of sustainable development of Ukraine. The following prerequisites of an inclusive economy are identified: social justice and economic efficiency. The need to implement the principles of inclusive development in accordance with the UN Sustainable Development Goals is reflected. The consequences of such implementation are presented, in particular, promoting the formation of a cohesive society, reducing social tension, increasing citizens' trust in state institutions and stimulating innovative economic development.*

Інклюзивна економіка є новою концепцією соціально-економічного розвитку, в центрі якої — людина, її права, потреби та можливості реалізації власного потенціалу. Вона орієнтується не лише на економічний ріст, а й на забезпечення справедливого доступу до ресурсів, освіти, праці, технологій та фінансових послуг для всіх членів суспільства. Така економіка передбачає поєднання ефективності із рівністю, економічного прогресу — із соціальною стабільністю.

Традиційні моделі розвитку зазвичай оцінюють успіх через макроекономічні показники, зокрема ВВП, обсяг інвестицій чи експорт. Однак такі підходи часто ігнорують «людський вимір» — доступ громадян до базових благ, рівень соціальної безпеки та якість життя. Інклюзивна економіка усуває цей дисбаланс, пропонуючи модель, у якій кожен має можливість брати участь в економічних процесах, а результати розвитку справедливо розподіляються серед усіх членів суспільства.

Важливу роль у побудові інклюзивної економіки відіграє розвиток людського капіталу. Інвестиції в освіту, охорону здоров'я, науку та інновації створюють передумови для підвищення продуктивності праці, формування конкурентоспроможних робочих місць та зростання добробуту населення. У цьому контексті освіта виступає ключовим фактором не лише соціальної мобільності, а й економічної інклюзії, оскільки знання відкривають людям шлях до рівних можливостей.

Фінансова інклюзія є ще однією складовою інклюзивного розвитку. Вона передбачає доступ кожного громадянина до фінансових послуг — банківських рахунків, кредитів, страхування, цифрових платіжних систем. У сучасному світі цей аспект набуває особливого значення, адже цифровізація відкриває нові можливості для підприємництва та соціальних ініціатив. В Україні підвищення рівня фінансової інклюзії сприятиме підтримці малого та середнього бізнесу, який є основою місцевих економік, та забезпечить стійкий розвиток громад.

У контексті післявоєнного відновлення України інклюзивна економіка набуває стратегічного значення. Збройна агресія Росії проти України призвела до масштабних соціально-економічних втрат, внутрішньої міграції, зростання нерівності між регіонами та вразливості окремих груп населення. Тому формування інклюзивних політик є важливою умовою стабілізації суспільства, підтримки зайнятості та реінтеграції вразливих категорій населення — ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, людей з інвалідністю, молоді та жінок.

Міжнародний досвід підтверджує, що інклюзивна економіка є основою сталого розвитку. У країнах Північної Європи, Канаді, Нідерландах та Новій Зеландії впровадження принципів інклюзивності дозволило досягти високого рівня соціальної довіри, інноваційності та стійкості економічних систем. Зокрема, Швеція поєднує високі податки з ефективною системою соціального захисту, а Норвегія забезпечує активну участь громад у прийнятті економічних рішень.

Для України, яка прагне інтегруватися до європейського простору, впровадження принципів інклюзивного розвитку відповідає Цілям сталого розвитку ООН, зокрема цілям № 8 «Гідна праця та економічний ріст» та № 10 «Зменшення нерівності». Ефективна державна політика в цій сфері має включати підтримку соціального підприємництва, розвиток інституцій місцевого самоврядування, забезпечення рівного доступу до освіти та цифрових технологій, а також залучення громадськості до прийняття рішень.

Інклюзивна економіка не є лише економічною категорією — це ціннісна концепція, що визначає напрямок розвитку суспільства. Вона поєднує принципи демократії, справедливості, партнерства та відповідальності. Її реалізація можлива лише за умови взаємодії держави, бізнесу та громадянського

суспільства. Лише такий підхід забезпечить не просто економічне зростання, а розвиток, який включає всіх без винятку.

Отже, інклюзивна економіка є стратегічним напрямом сталого розвитку України, поєднуючи соціальну справедливість із економічною ефективністю. Вона сприяє формуванню згуртованого суспільства, зниженню соціальної напруги, підвищенню довіри громадян до державних інституцій та стимулює інноваційний економічний розвиток. В умовах сучасних викликів інклюзивність має стати головним пріоритетом державної політики, спрямованої на модернізацію та відновлення країни.

Список використаних джерел

1. World Bank. *Inclusive Growth*.
2. UNDP. *Human Development Report 20*. — New.
3. Садова У.Я. Інклюзивний розвиток як основа стійкості соціально-економічних систем. *Ресур.*
4. Стратегія сталого розвитку «Україна-2030». Київ : Кабінет Міністрів України, 2020.
5. Дорошенко В.М. Інклюзивна економіка: теоретичні засади та практичні аспекти розвитку. *Економічний вісник*.
6. OECD. *Inclusive Growth Frame*. Paris : Organisation for Economic Co-op.

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ РИНКУ ПРАЦІ: РЕІНТЕГРАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ, ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ INCLUSIVITY OF THE LABOUR MARKET: REINTEGRATION OF VETERANS, PERSONS WITH DISABILITIES AND INTERNALLY DISPLACED PERSONS

Висоцький Тимур Вячеславович,

І курс, група ПУ-25-1м,

спеціальність «Публічне управління і адміністрування»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

timtim.timchik47@gmail.com

Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

dubasr@ukr.net

Анотація. У тезах досліджено роль інклюзивності ринку праці у відновленні людського капіталу та формуванні соціально-економічної стійкості України. Зосереджено увагу на реінтеграції трьох ключових груп — ветеранів, людей з інвалідністю та внутрішньо

переміщених осіб, які внаслідок війни опинилися у вразливому становищі на ринку праці. Показано, що їхнє залучення до економічної діяльності створює мультиплікативний ефект для економіки через зростання зайнятості, підвищення продуктивності праці та розширення податкової бази. Обґрунтовано, що інклюзивність має стати основою державної політики зайнятості та корпоративних стратегій бізнесу у повоєнний період.

Annotation. *The theses examine the role of labour market inclusivity in restoring human capital and building Ukraine's socio-economic resilience. The focus is on the reintegration of three key groups — veterans, persons with disabilities, and internally displaced persons — who became vulnerable in the labour market as a result of war. It is shown that their inclusion in economic activity generates a multiplier effect for the economy through increased employment, productivity, and tax base expansion. It is substantiated that inclusivity should become the foundation of employment policy and corporate strategies in the post-war period.*

Сучасний український ринок праці стикається з низкою викликів, серед яких одним із найважливіших є необхідність створення умов для інклюзивного залучення трьох категорій осіб: ветеранів, людей з інвалідністю та внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Ці групи — внаслідок військових дій, переміщень та зміни життєвих обставин — часто опиняються в менш вигідному становищі на ринку праці, маючи потребу у додатковій підтримці. Водночас їхня інтеграція у трудову діяльність має потенціал створити ланцюговий ефект зростання — збільшення зайнятості, підвищення продуктивності, зниження навантаження на системи соціальної допомоги.

Одним із показових прикладів є програма державної компенсації роботодавцям за обладнання робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю. З початку 2024 року держава виплатила понад 77 млн грн роботодавцям, які найняли працівників з інвалідністю та обладнали їм робочі місця [1]. Іншим прикладом є ініціатива Confederation of Employers of Ukraine «TOGETHER», що у 2024 році приєдналась до Global Business and Disability Network, сприяючи адаптації міжнародних практик до українських реалій. Станом на початок 2024 року рівень працевлаштування осіб з інвалідністю в Україні становив близько 17% — значно нижче, ніж у країнах ЄС [2].

Одним із найважливіших кроків у напрямі інклюзивного працевлаштування в Україні стала реалізація програми USAID

«Competitive Economy of Ukraine» (CEU), що у 2024 році спрямувала кошти на підтримку працевлаштування ветеранів, молоді, людей з інвалідністю та внутрішньо переміщених осіб [3]. Ініціатива реалізується спільно з Міністерством економіки України та регіональними центрами зайнятості й має на меті створення нових робочих місць у перспективних секторах. Програма надає гранти роботодавцям для покриття витрат на адаптацію робочих місць, професійну перепідготовку персоналу та розвиток безбар'єрних умов праці. Підхід USAID базується на принципі інклюзивного зростання, коли соціальна інтеграція поєднується з підвищенням конкурентоспроможності бізнесу, а економічна активність розглядається як інструмент соціальної стабільності.

Для ветеранів із квітня 2024 року діє державна програма компенсацій роботодавцям за їхнє працевлаштування, яка покликана стимулювати бізнес створювати адаптовані робочі місця та надавати можливості перекваліфікації [4]. Водночас міжнародні ініціативи, такі як UNIDO, проводять програми підприємницької освіти для ветеранів, ВПО та осіб з інвалідністю у шести західних областях України — Львівській, Івано-Франківській, Тернопільській, Волинській, Хмельницькій та Закарпатській [5].

Додатково, на порталі Diia.Business у 2024 році створено розділ Barrier-free environment in business, який надає українським підприємствам практичні інструкції щодо організації безбар'єрного простору, проведення інтерв'ю та адаптації робочих місць для осіб з інвалідністю [6]. Ці ініціативи свідчать, що інклюзія стає частиною сучасної ділової культури.

Водночас залишається низка проблем. Відсутність єдиної системи моніторингу ефективності програм зайнятості, нерівномірність підтримки між регіонами, низький рівень поінформованості роботодавців та упередження у колективах перешкоджають повноцінній інтеграції. Дослідження Institute of Labour Studies показує, що в регіонах, які зазнали бойових дій, жінки без вищої освіти мають на 9–10% вищий ризик безробіття, ніж у мирних регіонах [7]. Це доводить необхідність глибшої соціально-економічної підтримки і системної політики реінтеграції.

З урахуванням цих викликів, ефективна модель інклюзивного ринку праці має базуватись на кількох ключових принципах:

— адаптації робочого середовища таких як, створення безбар'єрних умов і гнучких графіків;

- розвитку програм професійної перепідготовки;
- фінансових і податкових стимулах для роботодавців;
- постійному діалозі між державою, бізнесом і громадським сектором.

Розробка Національної стратегії інклюзивної зайнятості з чіткими критеріями оцінювання ефективності стане логічним кроком уперед.

Інтеграція ветеранів, людей з інвалідністю та ВПО на ринку праці України — це не лише соціальний обов'язок, а й стратегічна передумова стійкого відновлення. Комплексна інклюзивна політика здатна забезпечити підвищення продуктивності, зростання ВВП і довіри до інституцій, створити нову модель розвитку, у якій кожен громадянин робить внесок у спільне майбутнє країни. Саме така інклюзивна економіка визначатиме конкурентоспроможність України у післявоєнному світі та забезпечить сталий соціальний прогрес.

Таким чином розбудова інклюзивного ринку праці є стратегічною умовою довготривалого економічного відновлення України. Реінтеграція ветеранів, людей з інвалідністю та внутрішньо переміщених осіб формує не лише соціальну згуртованість, а й нову якість економічного розвитку, де людський капітал стає центральним ресурсом. Запровадження системних програм підтримки, поєднання державних стимулів і корпоративних ініціатив, створення партнерств із громадськими та міжнародними організаціями дозволить забезпечити гідну зайнятість для кожного. Успіх цих політик залежить від синергії: держава має забезпечити нормативну та фінансову основу, бізнес — стати рушієм змін через впровадження інклюзивних HR-стратегій, а суспільство — підтримати культуру рівності й безбар'єрності. Лише спільні дії зроблять інклюзивність не декларацією, а реальним фундаментом сталого та справедливого майбутнього України.

Список використаних джерел

1. Робота без бар'єрів: 77 млн грн компенсувала держава роботодавцям за облаштування робочих місць для людей з інвалідністю. *Урядовий портал*. 11.10.2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/roboata-bez-barieriv-77-mln-hrn-kompensovala-derzhava-robotodavtsiam-za-oblashtuvannia-robochikh-mists-dlia-liudei-z-invalidnistiu> (дата звернення: 11.11.2025).

2. Україна стала 40 країною-членом Глобальної мережі «Бізнес та люди з інвалідністю». *Конфедерація роботодавців України*. 26.01.2024. URL: <https://employers.org.ua/news/id2596> (дата звернення: 10.11.2025).

3. Програма USAID «Конкурентоспроможна економіка України» виділяє \$1,8 мільйона на підтримку працевлаштування українців. *Міністерство економіки, довілля та сільського господарства України*. 04.11.2024. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/b39ab356-b1d8-46a3-b055-8a3bb21eb526?lang=uk-UA&title=ProgramaUsaidkonkurentospromozhnaEkonomikaUkrainiVidilia-1-8-MilionaNaPidtrimkuPratsevashtuvanniaUkrainsiv> (дата звернення: 10.11.2025).

4. Про затвердження Порядку надання роботодавцям компенсацій за працевлаштування зареєстрованих безробітних. *Верховна Рада України*. 10.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 11.11.2025).

5. UNIDO expands inclusive entrepreneurship trainings across western Ukraine. *UNIDO*. 25.07.2025. URL: <https://www.unido.org/news/unido-expands-inclusive-entrepreneurship-trainings-across-western-ukraine> (дата звернення: 12.11.2025).

6. Barrier-free environment in business: a new section on the Diia.Business portal. *UNDP*. 24.02.2021. URL: <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/barrier-free-environment-business-new-section-diiabusiness-portal> (дата звернення: 11.11.2025).

7. Poverty, Unemployment and Displacement in Ukraine: three months into the war. *Cornell University*. 31.10.2020. URL: <https://arxiv.org/abs/2211.05628> (дата звернення: 11.11.2025).

ІНКЛЮЗИВНЕ ОСВІТНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ТА ДОСТУПНІСТЬ У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT AND ACCESSIBILITY IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Вінцов Олексій Валерійович

І курс, група ЗФБ-25-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Співак С.І., к.е.н., доцент,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8339-1876>

spivak1705@ukr.net

Анотація. У роботі розкрито сутність поняття «інклюзивне освітнє середовище», визначено зміст, завдання та основні засади інклюзивного освіти. Окреслено світову та національну нормативно-правову базу, що регулює розвиток інклюзивного освіти в Україні. Зазначено, що в державі створено офіційні засади для її впровадження, проте галузь стикається з низкою проблем. Наведено перспективи розвитку та приклади найкращих прак-

тик. М. П. Таранавська наголошує, що головною перешкодою на шляху становлення ефективної системи інклюзивного освіти в Україні залишається попереджене ставлення суспільства.

***Annotation.** The work reveals the essence of the concept of «inclusive educational environment», defines the content, tasks and basic principles of inclusive education. Outlines the global and national regulatory framework that regulates the development of inclusive education in Ukraine. It is noted that the state has created official foundations for its implementation, but the industry faces a number of problems. Development prospects and examples of best practices are presented. M. P. Taranavska emphasizes that the main obstacle to the formation of an effective system of inclusive education in Ukraine remains the prejudiced attitude of society.*

Інклюзивне освітнє середовище — це комплекс розумів, методів і засобів, спрямованих на спільне навчання, виховання та розвиток усіх здобувачів освіти з урахуванням їх індивідуальних потреб та можливостей [1]. Інклюзивна освіта передбачає формування спеціального підходу до навчання дітей з особливими освітніми потребами. Загалом освітня система має забезпечувати навчання, соціалізацію та підготовку учнів до самостійної дорослої життя. Для дітей із особливими потребами важливо створити умови, що сприятимуть розвитку потрібних життєвих навичок та їхньої інтеграції в суспільство. Саме ці завдання реалізує інклюзія, забезпечуючи рівний доступ до освіти шляхом організації

Особа з особливими освітніми потребами — це людина, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі для реалізації свого права на освіту. Розвитку змін у суспільстві сприяють такі чинники, як демократизація та гуманізація українського соціуму.

Українську систему інклюзивного освіти доцільно розглядати у світовому контексті, адже її розвиток базується на міжнародних стандартах та документах, що формують нормативну основу для впровадження інклюзивного навчання. Серед ключових документів є ряд міжнародних актів ХХ століття, зокрема Конвенція ООН про права дитини (1989 р.), яку називають «Світовою конституцією прав дитини». У цьому документі, як і в інших міжнародних угодах, підкреслюється обов'язок кожної держави створювати та удосконалювати законодавчу базу,

що гарантує реалізацію основного демократичного принципу право кожної дитини, незалежно від стану здоров'я чи рівня інтелектуального розвитку, на якісне освіту[2].

У грудні 2009 року було ратифіковано ключові міжнародні документи, спрямовані на забезпечення прав дітей відповідно до світових освітніх стандартів. Зокрема, у статті 24 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю визначено зобов'язання держави впроваджувати інклюзивну модель освіти, що передбачає створення спеціально організованого предметно-просторового середовища. Така среда має забезпечити рівну долю всіх дітей в навчальному процесі в межах єдиного освітнього простору з урахуванням їх індивідуальних потреб, можливостей та особливостей.

5 липня 2017 року Президент України підписав ухвали 23 травня того ж року Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг». Згодом, 5 вересня 2017 року, було ухвалено новий Закон України «Про освіту».

Питання перспектив розвитку інклюзії залишається надзвичайно актуальним. Наразі ведеться активна діяльність, спрямована на посилення співпраці між державними структурами та роботодавцями з метою сприяння працевлаштуванню осіб з інвалідністю. Також передбачається розширення державного замовлення для студентів з особливими освітніми потребами [3].

Інклюзивна освітня среда — це комплекс розумів, методів і ресурсів, що забезпечують спільне навчання, виховання та розвиток усіх здобувачів освіти з урахуванням їх індивідуальних потреб та можливостей. Серед основних проблем, які перешкоджають ефективному впровадженню.

Список використаних джерел

1. Міністерство освіти і науки України — інклюзивне навчання. Міністерство освіти і науки України.
2. Свалявичик Л.В., Фенчак Л.М. Діти з особливими освітніми потребами: 61 сутність та їх класифікація. *Наука майбутнього* : збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених / гол. ред. В.В. Гоблик. Мукачєво : РВВ МДУ. 2022. Вип. 1(9). С. 143–147.
3. Черніченко Л. Характеристика та аналіз порушень мовленнєвого розвитку дітей раннього віку. *Освіта. Інноватика. Практика*. 11(3). 2023. С. 47–51.

**МАТЕРІАЛЬНА ПІДТРИМКА З БОКУ ПІДПРИЄМСТВА
ПРАЦІВНИКІВ — ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ****MATERIAL SUPPORT FROM THE ENTERPRISE
FOR EMPLOYEES WHO ARE WAR VETERANS**

Власенко Анна Ігорівна

*IV курс, група ОО-23.2-1, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
vlasenkoana35@gmail.com*

*Науковий керівник: Шаповал М.О.,
ст. викладач кафедри фінансів та обліку,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
Mariya.shapoval85@gmail.com*

Анотація. У тезах розглядаються особливості матеріальної підтримки працівників-ветеранів війни з боку підприємств як складової корпоративної соціальної відповідальності. Визначено основні напрями допомоги, зокрема грошові виплати, соціальні пільги, фінансування лікування, перекваліфікацію та психологічну підтримку. Показано роль підприємств у формуванні інклюзивного ринку праці, що забезпечує рівні можливості для всіх категорій працівників. Наголошено на важливості належного бухгалтерського обліку та оподаткування таких виплат. Матеріальна підтримка ветеранів зміцнює репутацію роботодавця, підвищує мотивацію працівників і сприяє сталому розвитку підприємства.

Annotation. The paper examines the features of material support for war veteran employees provided by enterprises as part of corporate social responsibility. The main areas of assistance are defined, including monetary payments, social benefits, funding for medical care, retraining, and psychological rehabilitation. The role of enterprises in forming an inclusive labor market that ensures equal opportunities for all categories of employees is highlighted. The importance of proper accounting and taxation of such payments is emphasized. Material support for veterans enhances employer reputation, increases staff motivation, and promotes sustainable enterprise development.

Сучасна економічна ситуація в Україні характеризується підвищеною увагою до питань соціальної адаптації та підтримки ветеранів війни. Значна кількість військовослужбовців після проходження служби прагне повернутися до цивільного життя та реалізувати себе у професійній діяльності. Саме під-

приємства відіграють ключову роль у забезпеченні матеріальної стабільності та соціального комфорту таких працівників.

Матеріальна підтримка ветеранів є важливим елементом корпоративної соціальної відповідальності (КСВ), що передбачає усвідомлення бізнесом своєї ролі у вирішенні суспільно значущих проблем. Підприємства, які надають допомогу ветеранам, сприяють соціальній справедливості, інклюзивності та підвищенню довіри до бізнес-середовища.

Основні форми матеріальної підтримки з боку підприємств включають:

- одноразові грошові виплати при працевлаштуванні або поверненні до роботи після служби;
- надбавки до заробітної плати за статус учасника бойових дій;
- компенсацію витрат на лікування, реабілітацію, перекваліфікацію;
- оплату медичного страхування;
- соціальні пакети для членів сімей ветеранів.

Важливим аспектом є бухгалтерський облік та оподаткування таких виплат. Відповідно до Податкового кодексу України, цільова благодійна допомога на лікування або реабілітацію ветеранів не підлягає оподаткуванню. У бухгалтерському обліку такі операції відображаються у складі витрат діяльності або як інші операційні витрати, залежно від економічної сутності платежів.

Важливим аспектом є бухгалтерський облік та оподаткування таких виплат. Відповідно до Податкового кодексу України, цільова благодійна допомога на лікування або реабілітацію ветеранів не підлягає оподаткуванню. У бухгалтерському обліку такі операції відображаються у складі витрат діяльності або як інші операційні витрати, залежно від економічної сутності платежів. Це забезпечує прозорість діяльності підприємства і дає можливість підтвердити ефективність соціальних програм перед контролюючими органами.

Матеріальна підтримка ветеранів позитивно впливає на корпоративну культуру. Підприємства, які демонструють соціальну відповідальність, користуються більшою довірою працівників і громадськості, що сприяє стабільності трудових відносин і підвищенню ефективності праці. Дослідження Кравченко (2022) та Іванченко (2023) доводять, що системна підтримка працівників-ветеранів підвищує продуктивність та знижує плинність кадрів.

Окрім власних ресурсів, підприємства можуть залучати грантові кошти міжнародних програм (UNDP, USAID, EU4Business) для фінансування проєктів працевлаштування та перекваліфікації ветеранів. Такі ініціативи поєднують соціальний ефект із економічною доцільністю, адже інвестиції в людський капітал сприяють довгостроковому розвитку компаній.

Варто зазначити, що ефективна підтримка ветеранів є невід’ємною частиною інклюзивного розвитку економіки України. Такі ініціативи сприяють зменшенню соціальної напруги, покращенню якості життя населення та створенню передумов для сталого економічного зростання.

Матеріальна підтримка працівників-ветеранів є важливою складовою корпоративної соціальної відповідальності підприємств. Її ефективна організація сприяє підвищенню рівня життя ветеранів, формує позитивний імідж бізнесу, зміцнює колективні відносини та стимулює економічну активність. Участь бізнесу у підтримці ветеранів — це не лише моральний обов’язок, а й внесок у побудову інклюзивного та стійкого майбутнього України.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 № 3551-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 45. — Ст. 425.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 13–14, № 15–16, № 17. — Ст. 112.
3. Кабінет Міністрів України. Постанова «Про додаткові заходи соціального захисту ветеранів війни» від 12.04.2022 № 435. — Київ, 2022.
4. Близнюк В. В. Соціальний захист ветеранів війни в умовах воєнного стану // Економіка та держава. — 2023. — № 7. — С. 84–88.
5. Кравченко О. В. Бухгалтерський облік соціальних виплат працівникам: сучасні підходи та проблеми // Облік і фінанси. — 2022. — № 4(98). — С. 112–117.
6. Іванченко Л. М. Соціальна відповідальність підприємства: економічний та обліковий аспекти // Фінанси, облік і аудит. — 2023. — № 5. — С. 61–67.
7. Гречаник Л. П. Інклюзивна політика підприємства як чинник підвищення ефективності праці // Економічний простір. — 2020. — № 165. — С. 90–95.
8. KPMG. Corporate Social Responsibility and Veteran Support Programs. — London: KPMG Insights Report, 2023. — 42 p.
9. OECD. Social Inclusion and Labor Market Reintegration of Veterans. — Paris: OECD Publishing, 2022. — 67 p.
10. World Bank. Employment and Economic Reintegration of War Veterans: Policy Brief. — Washington, DC: World Bank, 2024. — 54 p.

ІНКЛЮЗИВНІ ПРАКТИКИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД INCLUSIVE PRACTICES: INTERNATIONAL EXPERIENCE

Войцехівський Михайло Андрійович,
аспірант,
Інституту економіки та менеджменту
Університету «Україна».

Анотація. В представленому матеріалі розкрито сутність сучасного тлумачення поняття «інклюзія» та її окремих складових — соціальна, громадянська, фізична, цифрова, економічна інклюзії. Наведено приклади успішних європейських практик забезпечення фізичної та цифрової безбар'єрності. Визначено необхідні кроки для успішної реалізації зазначених практик в українському суспільстві.

Annotation. The presented material reveals the essence of the modern interpretation of the concept of «inclusion» and its individual components — social, civil, physical, digital, economic inclusion. Examples of successful European practices of ensuring physical and digital barrier-free access are given. The necessary steps for the successful implementation of these practices in Ukrainian society are identified.

Інклюзія, як масштабна концепція, означає інтеграцію всіх людей у суспільне життя без обмежень та дискримінації за будь-якими ознаками. Її головною метою є покращення якості життя кожної особи, а також суспільства в цілому. Виникнення ідеї інклюзії сягає 1970-х років у США, де вона вперше з'явилася у вузькому контексті [1]. Основний акцент робився на залученні людини до соціуму шляхом визнання її унікальності, цінності та здатності повноцінно брати участь у різних аспектах суспільного життя. З часом цей підхід еволюціонував і став ширшим, охоплюючи всі сфери соціальної взаємодії, де особистісні відмінності сприймаються природним і невід'ємним явищем. Інклюзія базується на принципах соціальної справедливості та рівності можливостей, спрямованих на створення умов для повноцінного життя кожного члена спільноти. Важливо зазначити, що це поняття набуло глобального значення, проникаючи в різні аспекти життя й стимулюючи формування інклюзивних моделей у всіх галузях. Створення таких структур та моделей допомагає забезпечити гармонійний розвиток суспільства, де враховуються потреби кожної людини.

Фізична та цифрова безбар'єрність є ключовим елементом сучасного суспільного розвитку, що передбачає створення та впровадження відповідних стандартів, планів, проєктів, а також реконструкцію інфраструктури з урахуванням потреб усіх громадян. Як суспільне середовище (громадські споруди та публічні місця), так і транспортні системи та послуги (включно із он-лайн-сервісами) на рівні громади та держави мають бути доступними для різних соціальних груп, зокрема людей з інвалідністю, осіб похилого віку, батьків із малолітніми дітьми тощо.

У економічно розвинених країнах цілі фізичної та цифрової безбар'єрності здебільшого реалізуються через концепцію універсального дизайну, що охоплює фізичну та цифрову інфраструктуру. Безбар'єрне середовище створює можливість для осіб із обмеженими фізичними чи функціональними можливостями повноцінно взаємодіяти із забудованим простором без необхідності сторонньої допомоги. Основною метою формування такого середовища залишається забезпечення самостійного функціонування особи та її інтеграція в життя місцевої громади й суспільства загалом.

Економічна безбар'єрність, зі свого боку, спрямована на створення умов для забезпечення працевлаштування, доступу до фінансових ресурсів, а також можливостей для підприємницької діяльності для окремих суспільних груп, таких як молодь, жінки з малолітніми дітьми, літні люди та осіб із інвалідністю.

Громадянська безбар'єрність базується на концептуальній ідеї забезпечення рівного доступу усіх соціальних груп до процесів ухвалення рішень, особливо тих, які безпосередньо впливають на їх життєві умови. Це також включає сприяння рівній участі чоловіків та жінок у політичному житті, функціонуванні державних інституцій і формуванні механізмів впливу на політичні процеси. Відтак провідні демократичні держави активно впроваджують принципи доброго врядування (*good governance*), які лежать в основі сучасного управління та сприяння конструктивному діалогу між усіма стейкхолдерами громадянського суспільства. Ці заходи визначаються як ключовий напрям розвитку людського капіталу та практичної реалізації концепції «держави рівних можливостей», у якій кожна особа має справедливий доступ до ресурсів, а також можливість максимально реалізувати свій потенціал та досягти особистих прагнень.

Успішна реалізація Україною євроінтеграційного курсу сприятиме впровадженню найкращих практик соціальної політики, що вже довели свою ефективність у країнах ЄС.

Норвегія демонструє найсистемніший підхід до забезпечення фізичної та цифрової безбар'єрності, а також впровадження універсального дизайну. У країні розроблено окремий План дій щодо універсального дизайну та технологій, відповідальність за виконання якого покладена на Міністерство з питань дитинства, рівності та соціальної інклюзії [2]. Даний документ акцентує увагу на тому, що універсальний дизайн має переваги не лише для людей з інвалідністю чи осіб похилого віку, але й для всього суспільства. Це сприяє залученню більшої кількості громадян до робочих процесів, технологічного розвитку, транспортної інфраструктури, житлової політики тощо. Крім цього, уряд Норвегії здійснює низку ініціатив у суміжних сферах, таких як Національний транспортний план, Стратегія сучасних пенсіонерів, довгостроковий план досліджень і вищої освіти на 2015–2024 роки, урядовий план дій зі стратегії охорони здоров'я та програми місцевого розвитку.

Естонія зробила ключовим завданням цифровізацію взаємодії громадян зі всіма державними та муніципальними органами, концентруючи увагу на зростанні цифрової компетентності населення. Основа для цього закладається ще в початковій школі, де молодь знайомиться з новими технологіями, тоді як літнім людям доступні курси цифрової грамотності. Крім того, уряд активно інтегрує цифрові рішення в бізнес-середовище, підтримуючи такі проєкти, як система електронного документообігу X-Road та програма e-residency. Остання дозволяє підприємцям з будь-якої країни світу реєструвати компанії в ЄС та управляти ними онлайн. Завдяки такій динамічній стратегії діджиталізації, розвитку електронного урядування та кібербезпеки Естонія стала лідером серед держав-членів ЄС за рівнем цифрових послуг. Зокрема, у квітні 2020 року уряд провів онлайн-хакатон для пошуку технологічних рішень у боротьбі з пандемією COVID-19 [3].

У Сполученому Королівстві функціонує Урядова комунікаційна служба (Government Communication Service), яка виступає посередником між державними органами, муніципалітетами, громадськими спільнотами, засобами масової інформації та організаціями громадянського суспільства. Її мета — покращення комунікаційної компетентності співробітників публічних

служб через різноманітні інструменти. Серед них традиційне навчання і наставництво, вебінари, аналіз тематичних досліджень, путівники та публікації від провідних урядових фахівців у комунікаціях [4].

Список використаних джерел

1. Войчук М.В. Етимологія поняття «економічна інклюдія» в контекст і циклічного розвитку економіки. *Інноваційна економіка. Науково-виробничий журнал*. 2021. № 3–4 [87]. С. 28–33.

2. Гошта С. Інклюзивні інститути в реалізації публічної політики в соціальній сфері: міжнародний досвід. URL: <https://conferencekneu.wordpress.com/2021/05/16/hoshta-2/>

3. Некрасов Всеволод. Як виглядатиме «цифрова» Україна: репортаж з Естонії. Економічна правда. 2019. 18 березня. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2019/03/18/646173/>

4. Освіта протягом життя як чинник людського розвитку : аналіт. записка / НІСД. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/osvita-protyagom-zhittya-yakchinnik-lyudskogo-rozvitku>

СОЦІАЛЬНА ІНКЛЮЗІЯ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ SOCIAL INCLUSION AS A FACTOR OF ECONOMIC DEVELOPMENT

Волинець Юлія Сергіївна

*І курс, група ОО-25-1м, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
y.volynets@ukr.net

*Науковий керівник: Лавриненко Л.М., к.е.н., с.н.с.,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7104-6079>

larcic@ukr.net

Анотація. Доведено, що соціальна інклюдія є важливим чинником економічного розвитку України. Проаналізовано основні виклики, які постають перед Україною в умовах структурних економічних трансформацій, включаючи наслідки війни, демографічні зміни, цифровізацію та зростання рівня соціальної нерівності. Зазначено, що соціальна інклюдія має стати стратегічним пріоритетом державної політики України в контексті повоєнного відновлення.

Annotation. It is proven that social inclusion is an important factor in the economic development of Ukraine. The main challenges facing Ukraine in the context of structural economic transformations are

analyzed, including the consequences of the war, demographic changes, digitalization, and the growth of social inequality. It is noted that social inclusion should become a strategic priority of the state policy of Ukraine in the context of post-war recovery.

Сучасні соціально-економічні трансформації, які відбуваються в умовах глобалізації, цифровізації та зростаючих викликів соціально-економічної нерівності, визначають необхідність переосмислення традиційних підходів до розвитку економіки. Одним із ключових факторів, який впливає на ефективність економічних процесів, є рівень соціальної інклюзії. У міжнародній практиці соціальна інклюзія розглядається не лише як елемент соціальної політики, а й як стратегічний напрям економічного зростання, що базується на залученні всіх груп населення до соціально-економічної, політичної та громадської діяльності [1].

Соціальна інклюзія справляє багатоглибкий вплив на економічний розвиток. Передусім вона сприяє підвищенню продуктивності праці шляхом залучення до економічної діяльності соціально вразливих груп населення, що, у свою чергу, збільшує загальну економічну активність та розширює податкову базу. Крім того, забезпечення соціальної інклюзії сприяє зниженню рівня соціально-економічної нерівності, що позитивно впливає на рівень споживання та інвестиційну активність населення. Важливим є також аспект зменшення державних витрат на соціальне забезпечення, оскільки ефективна політика соціальної інклюзії сприяє підвищенню рівня самозайнятості та зменшенню залежності громадян від державних трансфертів.

В Україні питання соціальної інклюзії набуває особливої актуальності в умовах воєнного конфлікту та необхідності повоєнного відновлення економіки. Війна призвела до значного зростання рівня соціальної нерівності, втрати робочих місць, зниження доходів населення та міграційних процесів, що потребує кардинальних змін у соціально-економічній політиці держави. Умови сьогодення актуалізують необхідність розширення можливостей працевлаштування для внутрішньо переміщених осіб та ветеранів, створення нових механізмів підтримки малого та середнього бізнесу, розвитку інклюзивної освіти та цифрової трансформації державних послуг.

Важливим завданням для України є також реформування системи соціального захисту таким чином, щоб вона не лише

забезпечувала базові соціальні гарантії, а й стимулювала економічну активність населення. Попри численні виклики, соціальна інклюзія може стати важливим чинником економічного відновлення країни. Залучення усіх соціальних груп до економічних процесів, розвиток людського капіталу, зменшення рівня нерівності та створення рівних можливостей для економічної діяльності сприятиме підвищенню конкурентоспроможності української економіки у довгостроковій перспективі.

Соціальна інклюзія є важливим стратегічним напрямом економічного розвитку, який забезпечує ефективне використання людського капіталу, зменшення соціально-економічної нерівності та стимулювання інноваційної активності населення [2]. В умовах сучасних глобальних викликів державна політика має бути орієнтована на створення умов для рівного доступу до ринку праці, освіти, підприємницької діяльності та фінансових ресурсів. Для України соціальна інклюзія стає не лише соціальним, а й економічним пріоритетом, який може забезпечити стійкий розвиток у період післявоєнного відновлення.

Перспективи розвитку соціальної інклюзії в Україні залишаються значними. Інтеграція внутрішньо переміщених осіб у ринок праці через програми перекваліфікації та підтримки підприємництва може суттєво покращити рівень зайнятості та економічної активності населення. Особливо важливим є розвиток цифрових технологій, що дозволяють забезпечити дистанційну зайнятість та розширити доступ до фінансових і освітніх ресурсів. Державні ініціативи, спрямовані на підвищення фінансової грамотності населення та розвиток інфраструктури інклюзивної освіти, також можуть відіграти ключову роль у формуванні стійкої соціально-економічної моделі розвитку.

Додатковим чинником, що сприятиме зміцненню соціальної інклюзії, є реформування системи соціального захисту. Підвищення адресності соціальних виплат, запровадження гарантованого мінімального доходу та розширення програм житлових субсидій можуть суттєво покращити добробут малозабезпечених категорій населення. Особливої уваги потребує питання розвитку медичного страхування, що дозволить знизити фінансове навантаження на громадян та забезпечити рівний доступ до медичних послуг.

Значну роль у розвитку соціальної інклюзії відіграють міжнародні партнери України, зокрема Європейський Союз, Сві-

товий банк та ООН, які активно підтримують проекти у сфері соціального захисту, інклюзивної освіти та розвитку цифрових технологій. Успішна реалізація євроінтеграційного курсу сприятиме впровадженню найкращих практик соціальної політики, що вже довели свою ефективність у країнах ЄС.

З огляду на сучасні виклики, соціальна інклюзія має стати стратегічним пріоритетом державної політики. Ефективне використання міжнародного досвіду, розвиток інфраструктури соціальної підтримки, реформування ринку праці та запровадження новітніх технологій дозволять Україні поступово підвищити рівень соціальної інтеграції населення, що, у свою чергу, позитивно позначиться на загальному економічному розвитку країни.

Соціальна інклюзія є одним із ключових чинників економічного розвитку України, оскільки сприяє розширенню трудового потенціалу, зменшенню рівня бідності та підвищенню соціальної стабільності. Водночас, реалізація ефективної політики соціальної інклюзії потребує вирішення низки проблем, зокрема забезпечення працевлаштування вразливих категорій населення, покращення доступу до фінансових та медичних послуг, реформування системи соціального захисту тощо.

Перспективи розвитку соціальної інклюзії в Україні пов'язані з впровадженням програм підтримки внутрішньо переміщених осіб, розвитком цифрової економіки, реформуванням освітньої та медичної систем, а також залученням міжнародної допомоги. В умовах військових дій та повоєнного відновлення країни соціальна інклюзія має стати стратегічним пріоритетом державної політики, що забезпечить довгостроковий економічний розвиток та підвищення рівня життя громадян.

Список використаних джерел

1. Красота О.В. Модель стратегії макроекономічної стабілізації національної економіки на засадах соціальної інклюзії. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія «Економіка»*, 2024, 1(224), С. 45–54. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2024/224-1/6>
2. Миколук А. Проблеми та пріоритети розвитку інклюзивної освіти в Україні: економічний аспект. *Економіка та суспільство*, 2024, (67), С.62–47. DOI: 10.32782/2524-0072/2024-67-42

**СОЦІАЛЬНИЙ ФАКТОР ЯК КОМПОНЕНТА ЕФЕКТИВНОГО
МЕНЕДЖМЕНТУ ОРГАНІЗАЦІЇ****SOCIAL FACTOR AS A COMPONENT OF EFFECTIVE
MANAGEMENT OF THE ORGANIZATION****Волощук Надія Юріївна**

кандидатка економічних наук, доцент,
завідувачка кафедри економіки та менеджменту,
Карпатський інститут підприємництва
ЗВО «Відкритий міжнародний університет
розвитку людини «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0783-0205>DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-13>
nadezdavoloshka@gmail.com

Анотація. У тезах досліджується еволюція управлінської думки, еволюція систем цінностей та парадигм мислення. Специфічні особливості соціально-економічної природи управлінської праці. Людський вимір менеджменту який відображає сукупність підходів до управління людьми, які функціонують як у виробничому, так і в управлінському середовищі організації. Досліджуються проблеми ефективності менеджменту з позицій системного підходу. Важливість соціального, технологічного та організаційного чинників, а також вплив на суспільство Інтернету та штучного інтелекту.

Annotation. We investigate the evolution of managerial opinion, the evolution of the value system and paradigm shift. Specific features of the social-economic nature of the managerial work. Human demention of management that reflects management approaches to people that function both sn production and managerial environment of the organization.

Історія розвитку управлінської думки починається з виникнення суспільних відносин. Управлінські культури еволюціонують разом з іншими аспектами життя людства і ключ до розуміння еволюції керування полягає у розумінні еволюції систем цінностей та парадигм мислення.

Соціально-економічна природа управлінської праці відрізняється від інших видів праці рядом специфічних особливостей [8]:

1) результати управлінців не піддаються вимірюванню шляхом визначення обсягів виробленої продукції, вартісними чи натуральними показниками подібно до того, як це можна зробити стосовно праці робітника. Вона має елементи творчості, неповторюваності і не може оцінюватися з погляду продуктив-

ності. До управлінської праці застосовуються показники ефективності, результативності, які виражаються в загальних показниках керованого або обслуговуваного управлінським працівником підрозділу, тобто побічно — в праці інших людей;

2) предметом праці виступають люди та породжувана ними інформація, а не матеріально-предметні елементи виробництва;

3) результатом управлінської праці є скоординована діяльність виробничого персоналу, а опосередкованим — фінансово-економічні показники виробничо-господарської діяльності організації;

4) необхідності накопичення практичного досвіду, не менше 15 років;

5) підвищені вимоги до якості управлінської праці;

6) мобільний характер управлінської праці та розгорнуті просторові межі (відрядження, симпозіуми...);

7) творчий характер праці вимагає поєднання знань, таланту та інтелектуального розвитку управлінського працівника;

8) різноманітність операцій та процедур (робота з інформацією, прийняття управлінських рішень);

9) підвищений рівень самостійного прийняття управлінських рішень.

Проблематика ефективності діяльності організації традиційно розглядається відокремлено від проблематики ефективності управління організацією. В той же час особливий інтерес представляє дослідження її залежності від ефективності менеджменту організації.

Вплив глобалізації, інформаційних технологій, різноманіття працівників, комплексне управління якістю привели до зміни парадигми менеджменту. Для сучасного менеджменту діють нові правила, нові принципи досягнення успіхів, нові форми організацій. Складовою частиною парадигми менеджменту стали персонал-орієнтовані технології, вирішальними складовими яких є поєднання індивідуального мотивування працівників з формуванням оптимальних умов для виникнення у них почуттів причетності до єдиної справи.

Людський вимір менеджменту відображає сукупність підходів до управління людьми, які функціонують як у виробничому, так і в управлінському середовищі організації. Поведінка людини на роботі набагато складніша і різноманітніша, ніж вважалося раніше. Нова точка зору полягає в тому, що працівники

є набагато складнішими об'єктами і тому управління людьми необхідно розглядати в поведінковому аспекті — чітко уявляти собі причини їх організаційної поведінки. Визначають особливий спосіб мислення, який полягає в тому, щоб ділитися владою для створення більшого, тобто навколо нас завжди є люди, які роблять величезні зміни, дивлячись на світ так, як решта з нас не здатні. Ефективний керівник твердо формулює власне бачення майбутнього компанії та послідовно домагається того, щоб вона просувалася наміченим шляхом, забезпечує високі стандарти якості роботи.

Враховуючи вищевідзначене, при дослідженні проблеми ефективності менеджменту організації ми виходимо з позицій системного підходу, розглядаючи ці дві важливі складові як систему *«організація, менеджмент»*.

Відзначаючи важливість соціального чинника, внаслідок якого різко зросла залежність менеджменту від умотивованості та відповідальності персоналу, а також вплив на інформаційне суспільство Інтернету та штучного інтелекту, в нашому дослідженні ми розглядаємо наступні чинники впливу на ефективність системи менеджменту [4, 5]:

1. С — соціальний чинник, як створення відповідного клімату в організації.

2. Т — технологічні чинники, як вибір відповідної інформаційної технології менеджменту чи технологічної лінії виробництва продукції.

3. О — організаційні чинники, це вибір організацією відповідної системи менеджменту.

Відповідно ЕСМ можна оцінити вектором «С, Т, О», при цьому, оцінюючи значення чинників С, Т, О експертним шляхом, а також вводячи відповідні вагові коефіцієнти, одержимо загальну оцінку ЕСМ.

Враховуючи відомий філософський вислів: «наука лише тоді досягає своєї досконалості, коли використовує математичний апарат», хотілося б ефективність діяльності організації виразити функцією $E_{до} = f(C, T, O)$, що дозволило би знаходити її оптимальне значення відповідними математичними методами. Розглядаючи вплив кожного з цих трьох чинників С, Т, О на ефективність діяльності організації, треба врахувати, що вона буде залежати в певній мірі також і від вибраного при цьому критерію ефективності.

Нами зроблена спроба підійти до цієї проблеми з позицій системного підходу, розглядаючи при цьому не лише теоретичні аспекти менеджменту, але і ті складові елементи, що впливають в процесі функціонування менеджменту на її ефективність. Це, зокрема, «інформація», яка необхідна менеджеру для прийняття ним необхідного управлінського рішення, а також «комунікація», з допомогою якої ця інформація передається менеджеру по відповідному комунікаційному каналу. Тим самим, при дослідженні ЕСМ ми розглядаємо управлінський процес системно як тріаду: «інформація, комунікація, менеджер». При цьому з цієї тріади слід виділити, як підсистему, «інформація, комунікація» — це своєрідний стержень, на який опирається менеджер при прийнятті управлінського рішення. Відповідно, якщо представити в кінцевому вигляді ефективність системи менеджменту організації у вигляді функції $O = f(x, y, z)$, де аргументи x, y, z — це фактори впливу відповідних компонент тріади «інформація», «комунікація» та «менеджер» на ефективність системи менеджменту, то функцію $E_{до} = F(C, T, O)$ можна представити у вигляді

$$E_{до} = F(C, T, f(x, y, z)).$$

Але розглянуті нами в дослідженні фактори впливу на функції F та f є недостатніми для їх формалізації. Одна з причин, на наш погляд, в підході, що менеджмент — це мистецтво, а, як відомо, твори мистецтва постійної ціни не мають. Як приклад, відомі факти, що ціна картини всесвітньо відомого митця на початку його мистецької діяльності несумірно низька при співставленні із ціною через століття на мистецькому аукціоні. Все це дозволяє спрогнозувати, що формалізація функцій F та f в недалекому майбутньому малоймовірна, а самі функції носитимуть скоріше всього ймовірністний характер.

Отже, висвітлені нами міркування фактично носять рекомендаційний характер — як рекомендації щодо підвищення ефективності системи менеджменту організації в практичній діяльності менеджера.

Список використаних джерел

1. Адізес І. Ідеальний керівник : чому ним неможливо стати. Пер. з англ. Харків, 2017.
2. Божидарнік Т. В., Василик Н.М. Креативний менеджмент. Херсон. 2014. — 496 ст.

3. Долинський С.В., Кухар Р.Б., Мотько Н. Р., Чемерис В. А. Комунікації в менеджменті. Навчальний посібник. Київ. Університет «Україна». 2022. — 276 с.

4. Кухар Р.Б., Мотько Н.Р. Інформаційний аспект сучасного менеджменту Том 12. Ефективність менеджменту організації. Депоновано ДНТБ України 19.02.2025 р. № 490 — РІД/Ук2025

5. Кухар Р.Б., Мотько Н. Р. Менеджмент: системний підхід. — Львів 2023. — 229 с.

6. Кушнір Л.В., Москвіченко І.М., Стадник В.Г. «Розвиток сучасних концепцій менеджменту та їх застосування в управлінській діяльності». Розвиток методів управління та господарювання на транспорті. № 3 (88). 2024. Одеський національний морський університет.

7. Миколайчук І.П. Соціальний менеджмент. Навчальний посібник. К. 2024.

8. Хміль Ф. І. Становлення сучасного менеджменту в Україні (Проблеми теорії і практики): Монографія. — К.: ІЗМН; Львів: ЛКА, 1996.

9. Явна І.В. Економічна сутність ефективності та її види. // Економіка. Фінанси. Право. 2023.№ 9.

ВПЛИВ ЕКОЛОГІЧНОГО САДУ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ IMPACT OF AN ECOLOGICAL GARDEN ON THE ENVIRONMENT

Вусик Володимир Григорович

II курс, група ЕКЛ-24-1м-ibmt, спеціальність «Екологія»,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».
tolokasad55@gmail.com

Науковий керівник: Зінчук Н.А., к.пед.н., доцент,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9888-0410>
znamail2020@gmail.com

Анотація. Публікація присвячена аналізу впливу екологічних садів на стабілізацію навколишнього середовища. Розглянуто роль екосаду у підтримці біорізноманіття, зниженні антропогенного навантаження (зокрема, зменшення потреби у пестицидах). Покращенні якості ґрунтів як у міських, так і в сільських екосистемах. Акцентовується увага на практичній реалізації екосадівництва як інструменту для вирішення актуальних екологічних та соціальних проблем. А також на вирощенні якісних екологічних продуктів харчування природньої щільності.

Annotation. The publication is devoted to the analysis of the impact of ecological gardens on environmental stabilization. The role of

an eco-garden in maintaining biodiversity, reducing anthropogenic load (in particular, reducing the need for pesticides) is considered. Improving soil quality in both urban and rural ecosystems. The emphasis is on the practical implementation of eco-gardening as a tool for solving current environmental and social problems. As well as on growing high-quality ecological food products of natural density.

Екологічна ситуація в Україні характеризувалася значною кризовістю ще до повномасштабного вторгнення. Це виявлялося у хронічному забрудненні атмосферного повітря, водних ресурсів та ґрунтового покриву, а також у прискореній втраті біорізноманіття [1].

Основні екологічні виклики включають:

— Забруднення атмосферного повітря: Спричинене промисловими викидами, інтенсивним трафіком та неконтрольованим спалюванням органічних залишків у різних територіальних зонах.

— Деградація водних об'єктів: Забруднення поверхневих і ґрунтових вод промисловими, комунально-побутовими та агрохімічними стоками, а також нерегульоване великооб'ємне водокористування.

— Проблеми з відходами: Постійне зростання обсягів твердих побутових та промислових відходів, що створює надмірне екологічне навантаження на полігони.

— Деградація ґрунтів: Прискорення процесів ерозії, хімічного забруднення та руйнування родючого шару внаслідок інтенсивного землеробства та кліматичних факторів.

— Втрата біорізноманіття: Зменшення чисельності та видового складу флори і фауни, що підтверджується зростанням кількості видів, занесених до Червоної книги України (наприклад, зниження популяції горобця польового).

Внаслідок військової агресії екологічний стан докільля значно погіршився, що вимагає впровадження ефективних природоохоронних та відновлювальних практик.

Концепція та екологічні функції екосаду. Незважаючи на низку соціально-оздоровчих ініціатив (фізичні вправи, фітнес), проблема гіподинамії серед міського населення залишається актуальною [2]. Екологічне садівництво пропонується як інноваційний практичний підхід до вирішення як екологічних, так і суспільних проблем, зокрема через залучення населення до рухової активності з корисною метою.

На основі 30-річного досвіду автора у створенні та моніторингу плодкових систем, екологічний сад (Екосад) визначається як потужна, самодостатня, стійка плодова екосистема.

Екологічний сад — це цілісний простір, створений за принципами гармонії з природою. Він складається з плодово-лісових дерев та кущів, формуючи багатофункціональне середовище, що поєднує естетичну цінність, практичну врожайність та позитивний вплив на довкілля.

Ключові переваги та функції Екосаду:

Функція	Опис та вплив на довкілля
Збереження біорізноманіття	Створення потужної кормової бази та прихистку для комах-запилювачів, птахів та дрібних ссавців.
Екологічна сталість	Ощадливе використання ресурсів, мінімізація або повна відмова від синтетичних пестицидів та гербіцидів.
Покращення ґрунту	Запобігання ерозії, відновлення структури ґрунту та підвищення його родючості завдяки природній мульчі (листовий опад, травостій).
Соціально-оздоровча роль	Зниження рівня стресу завдяки взаємодії з природою; забезпечення цільового фізичного навантаження (альтернатива гіподинамії).
Освітній потенціал	Створення інклюзивного практичного простору для екологічної освіти та трудового виховання — це полегшить догляд за садом, що дуже важливо для людей з обмеженими можливостями.

Екосади можуть бути реалізовані як на значних площах (для вирощування екологічно чистої продукції та масштабного покращення екосередовища), так і на невеликих ділянках у сільських та міських зонах [3].

Пропозиція щодо утилізації органічних відходів у місті (приклад): З метою покращення ґрунту та зменшення обсягу комунальних відходів пропонується впровадження практики траншейного компостування опалого листя у міських парках, скверах, на вулицях та прибудинкових територіях. Визначення та облаштування спеціальних зон для «захоронення» листового опадку сприятиме його швидкій мінералізації та збагаченню ґрунту органічною речовиною.

Список використаних джерел

1. Екологічний сад: Відновлювальні практики для сучасного ландшафту. URL: <https://novasad.com/ekologichnii-sad-vidnovliuvalni-praktiki-dlia-suchasnogo-landshaftu/> (дата звернення: 11.11.2025).
2. Організаційно-економічне обґрунтування екологічно сталого розвитку інтенсивного садівництва: інноваційно-інвестиційний аспект. URL: <https://journals.urau.ua/bnusing/article/view/302622> (дата звернення: 11.11.2025).
3. Органічне садівництво: як вирощувати екологічно чисті продукти. URL: <https://life-garden.com.ua/organichne-sadivnicztvo-yak-viroshhuvati-ekologichno-chisti-produkti/> (дата звернення: 12.11.2025).

**РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ
DEVELOPMENT OF INCLUSIVE TOURISM
IN UKRAINE AND THE WORLD**

Герлян Яків Сергійович

аспірант спеціальності 051 «Економіка»,

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Анотація. В представленому матеріалі проаналізовано тенденції та перспективи розвитку інклюзивного туризму в Україні та світовому ринку туристичних послуг. Автором проаналізовано інновації у сфері інклюзивного туризму та проаналізовано напрями удосконалення системи розвитку туризму, впровадження інноваційних технологій і стандартів сучасного інформаційного суспільства як передовий напрям розвитку інклюзивного туризму в Україні.

Annotation. The presented material analyzes the trends and prospects for the development of inclusive tourism in Ukraine and the global market of tourist services. The author analyzes innovations in the field of inclusive tourism and analyzes the directions of improving the tourism development system, the introduction of innovative technologies and standards of the modern information society as an advanced direction for the development of inclusive tourism in Ukraine.

За оцінками Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), у 2023 р. близько 1,3 мільярда людей у світі живуть із інвалідністю, що становить приблизно 16 відсотків усього населення планети [1]. В Україні офіційно зареєстровано близько трьох мільйонів осіб з інвалідністю. Попри наявність значного потенціалу ринку подорожей і туризму, пов'язаного з великою кількістю осіб, які мають потребу в доступності, цей сегмент залишається

недостатньо розвиненим. Основними причинами такого стану є обмежена інфраструктурна доступність туристичних об'єктів, нестача інклюзивних послуг та низький рівень адаптації туристичних продуктів до потреб різних груп населення.

Концепція доступного туризму ґрунтується на забезпеченні рівних можливостей для всіх людей, незалежно від їхніх фізичних чи когнітивних особливостей, брати участь у туристичних заходах та повною мірою користуватися туристичними послугами. В умовах зростання частки населення, яке потребує спеціальних умов доступу — зокрема людей з інвалідністю, осіб похилого віку та людей із тимчасово або постійно зниженою мобільністю, — питання розвитку доступного туризму набуває особливої актуальності. Недостатня інклюзивність туристичного середовища виступає бар'єром для реалізації права на відпочинок і подорожі, а також стримує формування конкурентоспроможного та соціально відповідального туристичного ринку.

Доступний туризм — це постійні зусилля, спрямовані на забезпечення доступності туристичних місць, продуктів та послуг для всіх людей, незалежно від їхніх фізичних обмежень, інвалідності чи віку [2].

Як зазначає Слатвінська Л.А. розвиток туризму для осіб з інклюзією стримується низкою негативних чинників, серед яких виокремлено: брак спеціалізованих туристичних бюро та обмежену кількість пропозицій, адаптованих до потреб осіб з інвалідністю; недостатня кількість туристичних об'єктів і баз відпочинку, пристосованих до вимог цієї категорії туристів; недовіра з боку представників туристичного бізнесу щодо можливості формування стабільного попиту на інклюзивні послуги; відсутність належної державної підтримки та участі соціальних фондів у розвитку доступного туризму призводить до низького рівня інвестиційної активності та сповільнює процес упровадження інклюзивних практик у туристичній галузі України.

У більшості європейських країн інклюзивний туризм розвивається поступово, проте рівень його реалізації залишається недостатнім [3]. Попри існування нормативних рекомендацій щодо адаптації туристичної інфраструктури для людей з інвалідністю, значна частина об'єктів розміщення досі не відповідає сучасним вимогам доступності. Навіть у країнах із розвинутою туристичною системою лише третина готелів пристосована для осіб, які користуються інвалідними візками, а послуги

для людей із когнітивними порушеннями — зокрема використання шрифту Брайля, тактильних схем чи аудіогідів — залишаються поодинокими.

Найефективніше інклюзивні рішення впроваджуються під час нового будівництва чи реконструкції об'єктів, коли вони передбачені на етапі проектування. Водночас низький рівень прибутковості таких інвестицій зумовлює обмежену зацікавленість приватного сектору, що підкреслює потребу в державному стимулюванні та фінансовій підтримці подібних ініціатив. Переважна частина готелів орієнтована на людей з порушеннями опорно-рухового апарату, тоді як умови для відвідувачів із сенсорними або когнітивними вадами розвинені значно слабше. Хоча законодавчі норми більшості країн Європи передбачають обов'язкову архітектурну доступність, вони здебільшого охоплюють лише фізичні аспекти, залишаючи поза увагою комплексні потреби людей з різними формами інвалідності.

Для ветеранів та людей з інвалідністю повинна діяти та бути запроваджена система безкоштовного інклюзивного реабілітаційного туризму як технологія корекційної роботи з дітьми-інвалідами та ветеранами АТО/ОСС.

Виклики які стоять на заваді розвитку інклюзивного туризму в Україні в залишаються як недоступність більшості видів транспорту для людей з інвалідністю та недостатню інклюзивність культурно-розважальних об'єктів. Тож наразі основним завданням закладів освіти у розвитку інклюзивного суспільства і туристичної галузі як його складової, є забезпечення якісних освітніх послуг щодо супроводження туристів шляхом навчання персоналу відповідним кваліфікаціям.

Основні принципи організації туризму для осіб з інклюзією в Україні: особи з інвалідністю мають продовжувати жити звичним для себе життям; вони мають брати участь в обговоренні, що стосуються як загальних справ, так і всіх впроваджень у майбутньому, які мають для них особливе значення; повинні отримувати необхідну допомогу в межах звичайних систем освіти, охорони здоров'я, соціальних служб тощо; мають брати активну участь у загальному соціальному й економічному розвитку суспільства, а їхні потреби повинні враховуватися на найвищому рівні влади країни та бути зафіксованими в бюджеті. Та, на жаль, в Україні існує ряд факторів які стримують розвиток інклюзивного туризму в країні:

1) недостатня інформованість для осіб з інвалідністю про можливість реабілітаційних подорожей за кордон та отримання бажаних вимог саме для даної категорії осіб.

2) процедура оформлення віз для осіб з інвалідністю для подорожі за кордон, та на жаль в деяких випадках присутні завищені ціни при страхуванні осіб з інвалідністю.

3) відсутність в деяких видах транспорту спеціально обладнаних місць для комфортного пересування навіть в залізничному транспорті для людей з інвалідністю

4) недостатній рівень підтримки з боку соціальних установ та насамперед з боку держави

5) засоби спеціального розміщення в готелях для людей з інвалідністю найчастіше бувають по завищених цінах при чому це відбувається в багатьох країнах світу

Наприклад сільський або агротуризм в Україні не так значно пристосований для потреб осіб з інвалідністю. Не тільки в Україні, але й у Західній Європі цей вид туризму перебуває тільки на початковому етапі. На жаль немає розроблених конкретних рекомендацій та вимог. Також, не існує спеціальних програм та інформаційної підготовки для власників сільських осель із прийому та розміщення осіб з особливими потребами.

Виходячи із вищезазначеного, визначаємо основні способи покращення для людей з інвалідністю: навчитися враховувати визначення цілей, запрошувати всіх дітей до рекреаційних програм; забезпечити архітектурну доступність приміщень; забезпечити доступність навчання й діяльності для людей з інвалідністю як в самій державі так і для інклюзивного туризму; навчити колектив враховувати індивідуальні потреби осіб з інвалідністю; забезпечити спільну діяльність, яка сприятиме позитивному рівноправному спілкуванню з людьми які потребують особливого відношення; враховувати та вдосконалювати розуміння між особами з інвалідністю й людьми без фізичних вад; підготувати персонал різних установ влади та в самому суспільстві як провідників інтегрування.

Отже, інклюзивний туризм в Україні служить суттєвим стимулом економічного зростання та має виступати як соціальне завдання для як для самої держави так і для суспільства — перш за все з позиції дотримання прав і свобод людини, реалізації права на відпочинок і права на працю для туристів з обмеженими можливостями А застосування досвіду прогресивних євро-

пейських моделей інклюзивного туризму, розвитку та інновацій з соціальною моделлю ЄС в напрямку розвитку туризму для людей з інвалідністю в Україні спрямовано на досягнення головного кінцевого результату — насамперед інновацій в інклюзивному туризмі в Україні, за рахунок тісних, плідних відносин між здоровими особами та інвалідами в сучасному соціумі.

Список використаних джерел

1. Всесвітня Організація Охорони Здоров'я. URL: <https://www.who.int/>
2. Організація об'єднаних націй. URL: <https://www.un.org/>
3. Безугла Л.С., Герасименко Т.В., Андрусів У.Я. Інклюзивний туризм: європейський досвід. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. № 3. Р. 293–297. URL: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2023-3-44>

МАРКЕТИНГ ІНКЛЮЗИВНОСТІ: СТРАТЕГІЯ ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТІ ДЛЯ ВСІХ ГРУП СПОЖИВАЧІВ

INCLUSIVE MARKETING: A STRATEGY FOR CREATING VALUE FOR ALL CONSUMER GROUPS

Гнатюк Роман Сергійович

*IV курс, група МК-22-1, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
roman91820a8h8@gmail.com*

*Науковий керівник: Чечель О.М., д.держ.упр., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5092-9593>
zedat@ukr.net*

Анотація. Розглянуто концепцію маркетингу інклюзивності як сучасного стратегічного підходу до створення та комунікації цінності, орієнтованої на всі соціальні групи споживачів. Узагальнено теоретичні основи інклюзивного маркетингу, що базуються на принципах етичного споживання, сталого розвитку, соціальної справедливості та корпоративної відповідальності. Проаналізовано практичні інструменти формування інклюзивних брендів, зокрема адаптивний дизайн продуктів, доступну комунікацію, мультикультурний контент і цифрову інклюзію. Обґрунтовано, що маркетинг інклюзивності є не лише інструментом підвищення лояльності споживачів, а й чинником соціальної згуртованості та сталого розвитку.

Annotation. The concept of inclusive marketing is considered as a modern strategic approach to creating and communicating value focused on all social groups of consumers. The theoretical foundations of inclu-

sive marketing, based on the principles of ethical consumption, sustainable development, social justice and corporate responsibility, are summarized. Practical tools for forming inclusive brands are analyzed, in particular adaptive product design, accessible communication, multicultural content and digital inclusion. It is substantiated that inclusive marketing is not only a tool for increasing consumer loyalty, but also a factor of social cohesion and sustainable development.

Глобальні соціальні та технологічні зміни останнього десятиліття формують нову логіку маркетингової діяльності. Класичні підходи, орієнтовані на прибуток і сегментацію, поступаються місцем моделям, які враховують індивідуальні особливості споживачів: соціальні, етичні та культурні.

Інклюзивний маркетинг виникає як відповідь на виклики сучасності — зростання різноманітності споживчих груп, посилення вимог до соціальної відповідальності бізнесу та потреби в етичному позиціонуванні брендів. Його сутність полягає у створенні цінності, доступної для всіх, незалежно від статі, віку, етнічної приналежності, фізичних можливостей, соціального статусу чи місця проживання.

Мета роботи — дослідити теоретичні та практичні засади маркетингу інклюзивності, визначити його роль у формуванні стійких відносин між брендом і споживачем, а також запропонувати стратегічні орієнтири для розвитку інклюзивного брендингу в Україні.

1. Теоретико-методологічні основи маркетингу інклюзивності.

Ідея інклюзивності у маркетингу бере початок із міждисциплінарних концепцій:

- Теорія соціального маркетингу, що підкреслює роль маркетингових інструментів у вирішенні соціальних проблем.

- Концепція сталого розвитку і етичного споживання, яка орієнтує бізнес на баланс економічних, екологічних і соціальних інтересів.

- Підхід до управління різноманіттям, який переноситься у площину маркетингу через формування мультикультурних комунікацій.

Згідно з дослідженнями, 64% споживачів заявляють, що вони підтримують бренди, які відображають їхні цінності, включно з інклюзивністю та соціальною емпатією. Отже, інклюзивний маркетинг стає новим стратегічним стандартом корпоративної комунікації.

2. Сутність і принципи маркетингу інклюзивності. Інклюзивний маркетинг — це системний процес створення, просування та підтримки цінності бренду, орієнтований на різноманіття споживачів і доступність продуктів та комунікацій для всіх категорій населення.

Його основні принципи:

- доступність — забезпечення можливості користування продуктами для людей з різними потребами (наприклад, адаптивний дизайн, субтитри, шрифти Брайля, аудіоописи);
- репрезентація — відображення у маркетингових повідомленнях різних соціальних груп без стереотипів;
- емпатія — побудова комунікації, що враховує досвід і почуття споживачів;
- співучасть — залучення споживачів до створення контенту та інновацій;
- етичність — уникнення маніпуляцій, чесність і прозорість у позиціонуванні.

Таким чином, інклюзивний маркетинг не є просто розширенням цільової аудиторії — це нова філософія бізнесу, заснована на повазі до людини як до центрального суб'єкта ринку.

3. Практичні інструменти формування інклюзивної цінності. Адаптивний продукт — дизайн товарів і послуг, орієнтований на різні категорії користувачів. Приклад: LEGO Braille Bricks, Nike FlyEase (взуття без шнурків для людей з обмеженою рухливістю).

Доступна комунікація — створення маркетингових повідомлень, що враховують різні канали сприйняття (текст, відео, звук, шрифт).

Мультикультурний контент — використання образів, що відображають етнічне, вікове та гендерне розмаїття. Кампанії Dove, IKEA, Google наголошують на автентичності та різних формах краси.

Цифрова інклюзія — спрощення інтерфейсів, доступність сайтів для осіб з вадами зору або слуху (Web Content Accessibility Guidelines, WCAG 2.2).

Соціальне партнерство — участь у програмах громадської відповідальності (наприклад, ініціативи UNDP «Business for Inclusion»).

Впровадження цих інструментів формує емоційну довіру до бренду, підвищує залученість споживачів і сприяє розвитку спільнот навколо цінностей рівності.

4. *Інклюзивний брендинг як стратегічна перспектива.* Інклюзивний брендинг передбачає, що бренд стає платформою діалогу між різними соціальними групами. Сильний бренд базується на емоційному зв'язку з аудиторією. Інклюзивність поглиблює цей зв'язок, перетворюючи бренд із комерційного суб'єкта на соціального медіатора. Ключові етапи формування інклюзивного бренду:

- Діагностика — аналіз рівня репрезентації та доступності у поточній комунікації.

- Дизайн інклюзивної стратегії — розробка продуктів і повідомлень із фокусом на різноманітність.

- Імплементация — впровадження інклюзивних принципів у рекламу, PR, цифровий контент.

- Оцінювання впливу — використання індексів довіри, соціальної залученості та інклюзивного сприйняття (Inclusive Brand Index).

Компанії, що впроваджують інклюзивний брендинг (Microsoft, P&G, Mastercard, Unilever), отримують не лише позитивний імідж, а й стійку лояльність споживачів.

5. *Перспективи розвитку інклюзивного маркетингу в Україні.* Для України інклюзивний маркетинг є важливим інструментом у процесі післявоєнної трансформації економіки та суспільства.

Його розвиток сприятиме:

- соціальній інтеграції ветеранів, ВПО, людей з інвалідністю;
- подоланню стереотипів і нерівності в комунікаціях;
- формуванню позитивного іміджу українського бізнесу в міжнародному контексті;
- розширенню ринкових можливостей і стимулюванню інновацій.

Підтримка державних і громадських програм із розвитку інклюзивних комунікацій (зокрема ініціатив Мінекономіки та UNDP) може стати основою національної стратегії «Інклюзивний бізнес 2030».

Висновки. Інклюзивний маркетинг є сучасною управлінською парадигмою, що поєднує комерційні цілі бізнесу з соціальною місією. Його впровадження сприяє не лише підвищенню лояльності споживачів, а й розбудові етичного, людського ринку. У XXI ст. конкурентоспроможність бренду визначатиметься не лише якістю продукту, а й здатністю до емпатії, участі та репрезентації різноманіття. Для українських компаній це означає перехід від традиційного маркетингу до маркетингу спільних цінностей, у центрі якого — людина, гідність і взаємоповага.

Список використаних джерел

1. Kotler P., Zaltman G. Social Marketing: An Approach to Planned Social Change. *Journal of Marketing*, 1971.
2. Keller K. Strategic Brand Management. Pearson Education, 2013.
3. Carroll A. B. Corporate Social Responsibility. *Business & Society*, 1999.
4. UNDP. Business for Inclusion: Corporate Strategies for Social Cohesion. New York, 2023.
5. Міністерство економіки України. Концепція розвитку інклюзивного підприємництва та маркетингу в Україні. Київ, 2024.
6. Герасимчук В. Г. Соціально орієнтований маркетинг у системі сталого розвитку. Київ : КНЕУ, 2021.

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ
LABOUR MARKET INCLUSIVENESS IN UKRAINE

Горлатенко Олександр Павлович

III курс, коледж ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Анотація. Інклюзивність ринку праці України є ключовим чинником сталого соціально-економічного розвитку. В поданому матеріалі розглядаються сучасні тенденції зайнятості, проблеми доступу вразливих груп населення до робочих місць та механізми їх подолання. Особлива увага приділяється впливу війни на трансформацію ринку праці, дистанційній зайнятості та регіональним диспропорціям, зокрема у портових містах, таких як Одеса. Запропоновано напрями державної політики щодо залучення жінок, молоді, осіб з інвалідністю та внутрішньо переміщених осіб. Результати дослідження корисні для органів влади, бізнесу та освітніх установ.

Annotation. Labour market inclusiveness in Ukraine is a crucial factor for sustainable socio-economic development. The paper examines current employment trends, challenges for vulnerable groups, and mechanisms for overcoming barriers. Special attention is given to the impact of war, remote employment, and regional disparities, including port cities such as Odesa. Directions of state policy aimed at increasing the participation of women, youth, people with disabilities, and internally displaced persons are proposed. Findings are relevant for policymakers, businesses, and educational institutions.

Ринок праці України зазнає значних змін у зв'язку з війною, економічною нестабільністю та глобалізацією світової економіки. Інклюзивність ринку праці передбачає забезпечення рівного доступу до робочих місць для всіх громадян незалежно від статі, віку, стану здоров'я, соціального статусу чи місця проживання. Актуальність теми обумовлена потребою адаптації економіки до нових викликів, проявам соціально-економічної нестабільності та забезпечення справедливого доступу до зайнятості.

Сучасні проблеми та виклики. В Україні спостерігається суттєва нерівність у доступі до робочих місць між містом і селом: у сільських регіонах існує обмежений доступ до високошвидкісного інтернету та сучасних технологій, що обмежує можливості дистанційної роботи та розвитку цифрових компетентностей [1]. В умовах війни ці диспропорції поглиблюються через переміщення населення та руйнування економічної інфраструктури [4].

Вплив війни на ринок праці. Війна призвела до зростання дистанційної зайнятості, дефіциту робочої сили у деяких секторах та проблем дискримінації жінок, осіб з інвалідністю і молоді без досвіду [2; 3]. У портових містах, таких як Одеса, частково зруйновано підприємства та скорочено сферу послуг, водночас з'являються нові IT-проекти та дистанційні вакансії [4].

Доступність для внутрішньо переміщених осіб та осіб з обмеженою мобільністю. Внутрішньо переміщені особи та люди з інвалідністю стикаються з додатковими бар'єрами при пошуку роботи, включаючи обмежений транспортний доступ і недостатню інформаційну підтримку. Державні ініціативи щодо дистанційної роботи та професійного навчання допомагають подолати ці проблеми [2].

Інтеграція молоді та розвиток кадрового потенціалу. Молодь активно залучається до виробничих процесів через програми стажувань та професійного навчання, що сприяє формуванню компетентного кадрового резерву для економіки [3].

Державні програми та стимули. Програми перекваліфікації, гранти, інклюзивна освіта, податкові стимули для роботодавців та підтримка соціального підприємництва підвищують рівень інклюзивності ринку праці [2; 3].

Цифрова та професійна грамотність. Підвищення цифрової та професійної грамотності працівників є критично важливим, оскільки більшість вакансій передбачає використання сучасних технологій та онлайн-платформ [1].

Стимулювання участі жінок. Активна участь жінок у керівних позиціях та у секторах із традиційно чоловічою зайнятістю сприяє економічній збалансованості та ефективності [2].

Отже, інклюзивність ринку праці є ключовою умовою соціальної та економічної стабільності України. Забезпечення рівного доступу до робочих місць, підвищення цифрової та професійної грамотності, підтримка соціального підприємництва та дистанційної зайнятості сприятиме зростанню економіки, зниженню безробіття та зменшенню соціальної напруги.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. Ринок праці України. Київ, 2024. URL: [<https://ukrstat.gov.ua>] (<https://ukrstat.gov.ua>) (дата звернення: 25.09.2025).
2. International Labour Organization. Inclusive Labour Markets: Policy Approaches. Geneva: ILO, 2023. 84 p.
3. Міністерство економіки України. Огляд стану ринку праці у 2024 році. Київ, 2025.
4. Новини регіонів України (2025). Ситуація на ринку праці в Одесі після початку війни. URL: <https://odessatoday.com.ua> (дата звернення: 01.10.2025).

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЕЛЕКТРОННОЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УПРАВЛІННІ МЕДИЧНИМ ЗАКЛАДОМ EFFECTIVENESS OF THE ELECTRONIC HEALTH SYSTEM IN MEDICAL INSTITUTION MANAGEMENT

Грабський Олександр Іванович

І курс, група ЗПУ-25-1м,

*спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

hrabskyu9615@gmail.com

Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8147-2402>

dubasr@ukr.net

Анотація. У сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства цифровізація усіх сфер життєдіяльності стає невід'ємним елементом ефективного управління. Сфера охорони здоров'я не є винятком: запровадження електронних систем, зокрема національної системи *eHealth*, є важливим етапом підвищення прозорості, якості та доступності медичних послуг. Метою поданих

тез є висвітлення ефективності функціонування електронної системи охорони здоров'я в управлінні медичним закладом, визначення її переваг, проблем та перспектив подальшого розвитку.

Annotation. *In the current conditions of the development of the information society, the digitisation of all spheres of life is becoming an integral part of effective management. The healthcare sector is no exception: the introduction of electronic systems, in particular the national eHealth system, is an important step towards improving the transparency, quality and accessibility of medical services. The purpose of these abstracts is to highlight the effectiveness of the electronic healthcare system in the management of medical institutions, identify its advantages, problems and prospects for further development.*

1. *Переваги впровадження електронної системи охорони здоров'я [1–2].* Впровадження електронної системи охорони здоров'я дозволяє оптимізувати діяльність закладів, зменшити кількість паперової документації, мінімізувати бюрократичні процедури та покращити взаємодію між лікарем, пацієнтом і керівництвом. Серед ключових переваг використання eHealth у практиці управління виділяють можливість швидкого доступу до актуальних медичних даних, зручність ведення електронної медичної картки, скорочення часу на обробку інформації та підвищення точності управлінських рішень. Наявність централізованих електронних реєстрів сприяє кращому контролю за обсягами наданих медичних послуг, що є особливо актуальним в умовах реформування системи охорони здоров'я України.

2. *Недоліки впровадження електронної системи охорони здоров'я.* Досвід упровадження електронних систем в українських медичних закладах засвідчує наявність певних труднощів. До основних недоліків належать технічні обмеження, зокрема нестача сучасного комп'ютерного обладнання та нестабільний інтернет-зв'язок у закладах первинного рівня, а також низький рівень цифрової грамотності частини медичного персоналу. Опір змінам серед працівників, недостатня мотивація до освоєння нових технологій і побоювання щодо конфіденційності персональних даних пацієнтів теж уповільнюють процес цифрової трансформації.

3. *Ефективність впровадження.* Дослідження також акцентує увагу на тому, що електронна система є не просто інструментом автоматизації, а й чинником організаційних змін у системі охо-

рони здоров'я. Її впровадження сприяє формуванню нових управлінських моделей, які базуються на даних (data-driven management), забезпечують прозорість рішень, зменшують корупційні ризики та підвищують довіру громадян до медичних інституцій. Ефективне використання eHealth дозволяє не лише покращити якість обслуговування пацієнтів, але й створює умови для аналітичної оцінки ефективності діяльності медичних закладів.

4. Управлінський підхід до цифровізації в медицині має включати стратегічне планування, моніторинг ефективності та постійне вдосконалення процесів [3]. Особливу роль у забезпеченні ефективного функціонування електронної системи відіграє управлінський підхід. Від керівництва медичного закладу залежить не лише матеріально-технічне забезпечення процесу, а й формування цифрової культури серед персоналу, системи мотивації до використання сучасних технологій, організація навчання та підвищення кваліфікації працівників. Успішна цифровізація можлива лише за наявності стратегічного бачення розвитку, моніторингу результатів та постійного вдосконалення управлінських процесів.

Таким чином, електронна система стає не лише технологічним інструментом, а й чинником організаційних змін у системі охорони здоров'я. Підсумовуючи, можна зазначити, що впровадження електронної системи охорони здоров'я є невід'ємним кроком до модернізації управління медичними закладами. Проте ефективність цього процесу значною мірою залежить від рівня підготовки персоналу, матеріально-технічної бази, а також управлінської компетентності керівників. Саме комплексний підхід, що поєднує технологічні, організаційні та освітні аспекти, може забезпечити успішну цифрову трансформацію галузі охорони здоров'я та створити основу для сталого розвитку медичних установ у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 рік, Розпорядження КМУ 17.01.2018 № 67-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>

2. В. Г. Алькема О. М. Сумець О. С. Кириченко Менеджмент закладу охорони здоров'я. Вищий навчальний заклад університет економіки та права «Крок» Навчальний посібник КНИГА 2. м. Київ — 2023 р.

3. Соціальні, економічні та освітні трансформації в цифрову епоху : монографія / С. В. Леонов та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук С. В. Леонова,

к-ки екон. наук О. А. Криклій. — Суми : Сумський державний університет, 2022 р.

4. Концепція розбудови електронної охорони здоров'я в Україні 16/04/2024 <https://moz.gov.ua/uk/konceptsiya-rozbudovi-elektronnoyi-ohoroni-zdorov-ya-ukrayini>

ІНКЛЮЗИВНІ КОРПОРАТИВНІ ПРАКТИКИ ЯК МЕХАНІЗМ ПОСТКРИЗОВОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ

INCLUSIVE CORPORATE PRACTICES AS A MECHANISM FOR POST-CRISIS ECONOMIC RECOVERY

Гриджук Михайло Дмитрович

аспірант IV курсу, спеціальність «Економіка»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

grydzhuk1000@gmail.com

Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8147-2402>

dubasr@ukr.net

Анотація. У тезах розглядається роль інклюзивних корпоративних практик у посткризовому відновленні економіки України. Показано, що політики бізнесу щодо працевлаштування ветеранів, осіб з інвалідністю та внутрішньо переміщених осіб сприяють не лише соціальній згуртованості, а й економічному зростанню. На прикладах компаній «Нова пошта» та МХП, показано ефективність інклюзивних програм для бізнесу і суспільства. Встановлено, що інклюзія формує довіру інвесторів, стимулює внутрішній ринок та підвищує макроекономічну стабільність. Інклюзивні корпоративні практики окреслено як невід'ємний механізм відбудови України та її інтеграції до європейського економічного простору.

Annotation. The theses explore the role of inclusive corporate practices in Ukraine's post-crisis economic recovery. It is demonstrated that business policies on employing veterans, persons with disabilities, and internally displaced people contribute not only to social cohesion but also to economic growth. Using the cases of Nova Poshta and MHP the effectiveness of inclusive programs for both business and society is highlighted. It is established that inclusion fosters investor trust, stimulates the domestic market, and strengthens macroeconomic stability. Inclusive corporate practices are presented as an essential mechanism for Ukraine's recovery and integration into the European economic space.

У сучасних умовах посткризового відновлення України (насамперед після повномасштабної війни) дедалі більшого значення набувають інклюзивні корпоративні практики. Йдеться про цілеспрямовані дії бізнесу, що забезпечують залучення вразливих груп населення до економічної діяльності компаній на рівних умовах — ветеранів, осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, молоді без досвіду, літніх працівників тощо. Інклюзивність у бізнесі означає безбар'єрність, рівні можливості та недискримінацію, і розглядається як необхідна умова сталого розвитку, особливо для України на шляху до ЄС [1]. У післякризовий період такі практики слугують важливим механізмом не лише для підвищення соціальної згуртованості, але й для економічного зростання та відновлення макропоказників.

Інклюзивні корпоративні ініціативи стали ефективним стратегічним підходом до забезпечення стійкості бізнесу та економіки в умовах кризи. Залучення вразливих груп до повноцінної економічної та соціальної участі посилює як окремі підприємства, так і економіку загалом [2; 3]. На рівні компаній інклюзивність підвищує соціальну безпеку підприємства — захищеність трудового колективу від ризиків, зменшує плинність кадрів та трудові конфлікти [4]. Досвід українських компаній свідчить, що впровадження політик рівних можливостей і підтримки вразливих категорій працівників підвищує лояльність персоналу, мотивацію і продуктивність, що зрештою зміцнює стійкість бізнесу до зовнішніх викликів. Згідно з дослідженнями, за воєнних і післявоєнних умов інклюзивні моделі управління набувають особливої ваги як засіб забезпечення згуртованості трудових колективів, зниження соціальної напруги та адаптації вразливих працівників [4]. Важливо, що інклюзивна корпоративна культура розглядається не лише як соціально-гуманітарна складова, а і як джерело стратегічних переваг для бізнесу.

На макрорівні інклюзивні практики бізнесу сприяють прискоренню економічного відновлення. Розширення можливостей зайнятості для незадіяних груп населення прямо впливає на збільшення ВВП, споживчого попиту та податкової бази. За оцінками Конфедерації роботодавців України, залучення до ринку праці лише 1 млн осіб з інвалідністю (з понад 2,5 млн працездатних людей з інвалідністю в країні) здатне прискорити зростання ВВП на 2,5–3% щорічно [3]. Іншими словами, інклюзивне працевлаштування долає дефіцит робочої сили, розкри-

ваючи потенціал талантів, які раніше залишалися поза економікою. Окрім цього, успішна інтеграція ветеранів та інших постраждалих від кризи груп у економічне життя є підґрунтям макроекономічної стабільності: це зменшує навантаження на соціальні виплати, підвищує внутрішній попит та відновлює людський капітал нації [5]. Показово, що міжнародні експерти розглядають інклюзивне зростання як запоруку створення більш справедливої та стійкої економічної системи, що приносить користь усім членам суспільства [6]. Відповідно, український бізнес, впроваджуючи інклюзивні практики, не лише виконує соціальну місію, а й формує передумови для довгострокового економічного зростання і підвищує інвестиційну привабливість країни. У глобальному контексті інвестори та партнери все більше цінують дотримання принципів ESG (екологічних, соціальних та управлінських стандартів) — зокрема соціальної відповідальності та інклюзії. Тому компанії, що впроваджують інклюзивні програми, зміцнюють свою репутацію і довіру інвесторів, відкриваючи доступ до стійкого фінансування розвитку бізнесу.

Важливо наголосити, що для повоєнної України інклюзивність — це вже не опція, а норма і стратегічна необхідність. Як відзначають у бізнес-спільноті, війна кардинально змінила уявлення про доступність і потреби людей: мільйони українців отримали інвалідність чи травми, сотні тисяч стали переселенцями, більша частина військових невдовзі повернеться до цивільного життя. В цих умовах інклюзивні рішення — не «соціальний бонус», а обов'язкова умова виживання та відновлення країни. Інтеграція ветеранів, людей з інвалідністю та інших вразливих груп у економіку стає питанням національної безпеки і сталого розвитку. Як справедливо зазначив експерт Міжнародної організації праці Штефан Тромель, розширення можливостей найму осіб з інвалідністю — це «можливість для зростання та довгострокового успіху у справах відновлення» [3]. Таким чином, інклюзивні корпоративні практики слід розглядати як невіддільну складову антикризового управління та стратегії відбудови економіки України.

Українські компанії різних галузей вже впроваджують інклюзивні практики, демонструючи їх користь для бізнесу і суспільства. Розглянемо декілька кейсів відомих компаній:

— *Нова пошта*: логістична компанія стала одним із флагманів інклюзивності у відповідь на виклики воєнного часу.

З 2014 р. «Нова пошта» облаштовує свої відділення елементами безбар'єрності — пандусами, ліфтами, тактильними покажчиками тощо. У 2023–2025 рр. компанія відкрила пілотні безбар'єрні відділення з максимальним рівнем доступності для клієнтів з інвалідністю (встановлено звукові маяки для людей з порушенням зору, комунікаційні таблички для клієнтів без слуху, адаптовано дизайн приміщень) [7].

— *МХП (Миронівський хлібопродукт)*: один з найбільших агрохолдингів України розробив комплексну програму реінтеграції військовослужбовців та ветеранів під назвою «МХП Поруч». З перших днів повномасштабної війни компанія підтримує мобілізованих працівників: зберігає робочі місця та виплачує зарплатню під час служби, підтримує сім'ї бійців матеріально і психологічно, організувала цілодобову гарячу лінію та телеграм-канал для комунікації з ветеранами. На момент середини 2024 року понад 400 працівників МХП після служби повернулися до роботи в компанії, а додатково було найнято 80 нових співробітників-ветеранів. При поверненні ветеранів з фронту компанія надає розширений пакет допомоги: медичне обстеження, лікування і реабілітацію, професійне навчання або перекваліфікацію, менторство у колективах. Щоб полегшити адаптацію, у МХП проводять спеціальні онбординг-заходи для ветеранів, підтримують культуру відкритого діалогу в колективах, роз'яснюють співробітникам особливості спілкування з колишніми військовими. Крім того, компанія інвестує у розвиток інклюзивного спорту: організовує тренування з адаптивного баскетболу, стрільби з лука та інших видів спорту для ветеранів та людей з інвалідністю в громадах. Результатом є успішна інтеграція сотень ветеранів у економічну діяльність, збереження їхнього досвіду в компанії та водночас зміцнення трудової дисципліни і лояльності (адже ветерани високо мотивовані працювати у відповідь на підтримку) [5].

Наведені приклади підтверджують, що інклюзивні корпоративні практики здатні приносити подвійний ефект. З одного боку, бізнес отримує мотивованих працівників, знижує кадрові ризики і підвищує лояльність клієнтів, формує позитивний імідж. З іншого — суспільство вииграє від появи нових можливостей зайнятості для вразливих груп, підвищення рівня життя населення і зростання довіри до бізнесу. Саме тому дедалі більше українських компаній усвідомлюють: інклюзивність —

не тимчасовий тренд, а невід’ємна частина стійкого бізнесу та післякризового розвитку країни.

Україна стоїть перед масштабним завданням — відбудувати економіку після глибоких потрясінь війни та інших кризових явищ. В цьому процесі інклюзивні корпоративні практики виступають дієвим механізмом прискорення відновлення. Вони дозволяють мобілізувати весь наявний трудовий і підприємницький потенціал країни, не залишаючи без уваги жодну соціальну групу. Бізнес, що наймає ветеранів, людей з інвалідністю, підтримує молодь і літніх працівників, отримує конкурентні переваги у вигляді відданого персоналу, інноваційності через різноманіття та кращої репутації на ринку. Суспільство водночас отримує більше робочих місць, вищу довіру до інституцій і відчуття єдності у спільній меті відбудови. На макроекономічному рівні інклюзивність приводить до прискорення економічного зростання, зростання інвестицій та розвитку внутрішнього ринку, що особливо актуально для повоєнної України.

Таким чином, інклюзивні корпоративні практики — це не лише про соціальну відповідальність, а про нову модель розвитку економіки, де зростання досягається за рахунок максимального залучення людського капіталу, посилення довіри та партнерства між бізнесом і суспільством. Такий підхід здатен забезпечити Україні довготривалу економічну стабільність і відкрити шлях до успішного майбутнього у європейській та світовій спільноті.

Список використаних джерел

1. Інклюзивна країна — міф чи наше майбутнє? URL: <https://surl.li/forris> (дата звернення: 23.09.2025).
2. Інклюзія під час кризи: як український бізнес розвиває стійкість, працевлаштовуючи людей з інвалідністю? URL: <https://employers.org.ua/news/id2678#:~:text=,розкриваючи%20потенціал%20талановитої%20та> (дата звернення: 23.09.2025).
3. Безробіття серед працездатних осіб з інвалідністю має катастрофічні масштаби. URL: <https://surl.lu/mnrzrg> (дата звернення: 23.09.2025).
4. Микитюк О. Інклюзивні моделі соціальної безпеки підприємства в Україні // Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність. 2025. URL: <https://istc-proc.kpi.ua/article/view/330548> (дата звернення: 23.09.2025).
5. Підтримка для героїв. Як український бізнес реінтегрує, адаптує та соціалізує ветеранів. Кейси WOG, МХП і ДТЕК. URL: <https://surl.li/vnnntc> (дата звернення: 23.09.2025).
6. The Coming Transformation of Ukraine. URL: <https://www.effective-cooperation.org/coming-transformation-ukraine> (дата звернення: 23.09.2025).

7. Спецпроекти — інклюзивна Україна. URL: <https://projects.obozrevatel.com/inkliuzyvna-ukraina-nova-poshta/#:~:text=Інклюзивна%20Україна,людей%20з%20інвалідністю%20та> (дата звернення: 23.09.2025).

ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК ЧЕРЕЗ ДОСТУП ДО КРЕДИТУВАННЯ: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ INCLUSIVE DEVELOPMENT THROUGH ACCESS TO CREDIT: CURRENT SITUATION, PROBLEMS AND PROSPECTS

Грищенко Олена Станіславівна

III курс, група ЗОО-23-1, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
olenagrisenko95@gmail.com

Науковий керівник: Пшенична М.В., к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5373-1726>
pshenychna_ien@uu.ua

Анотація. У статті досліджено проблему інклюзивного розвитку України крізь призму доступу до кредитування. Визначено роль кредитних ресурсів як ключового інструмента забезпечення рівних можливостей для бізнесу та домогосподарств. Проаналізовано сучасний стан кредитного ринку, основні механізми розширення фінансової інклюзії, а також проблеми й бар'єри, що обмежують доступ до фінансування. Особливу увагу приділено впливу державних програм, FinTech-рішень і міжнародної підтримки на розвиток кредитних відносин. Окреслено перспективи використання кредитування у післявоєнному відновленні економіки та підвищенні фінансової стійкості населення. Зроблено висновок, що ефективне залучення кредитних механізмів є важливим чинником формування інклюзивного та сталого економічного зростання України.

Annotation. The article explores the issue of Ukraine's inclusive development through the lens of access to credit. Credit resources are identified as a key tool for ensuring equal opportunities for businesses and households. The paper analyzes the current state of the credit market, the main mechanisms for expanding financial inclusion, as well as the challenges and barriers that restrict access to financing. Special attention is given to the impact of government programs, FinTech solutions, and international support on the development of credit relations. The prospects of using credit to support post-war economic recovery and to

enhance the financial resilience of the population are outlined. The study concludes that effective engagement of credit mechanisms is a crucial factor in shaping inclusive and sustainable economic growth in Ukraine.

Проблематика інклюзивного розвитку в Україні набуває підвищеної актуальності на тлі руйнівних економічних наслідків військового конфлікту, зміни макроекономічного середовища та потреби у масштабній реконструкції інфраструктури. В цьому контексті доступ до фінансових ресурсів, зокрема кредитування, виступає вирішальним чинником, що визначає здатність домогосподарств і підприємств відновлюватися та інвестувати у майбутнє [1].

Інклюзивний розвиток розглядається сучасними вченими та практиками як модель, яка поєднує економічні результати зі справедливим розподілом можливостей. На відміну від суто макроекономічних орієнтирів (наприклад, зростання ВВП), інклюзивна парадигма акцентує увагу на рівному доступі до фінансових, соціальних та інституційних благ незалежно від регіональної чи соціальної приналежності.

В свою чергу кредитування у сфері інклюзивного розвитку виконує кілька ключових функцій:

а) економічну — стимулює інвестиції та створення робочих місць;

б) соціальну — забезпечує можливість для громадян покращувати житлові умови, оплачувати навчання чи медичні послуги;

в) регіональну — сприяє зменшенню диспропорцій між містом і селом, особливо у контексті розвитку сільськогосподарських громад [3].

За даними уповноважених фінансових органів, у 2024-Q1 2025 спостерігалось суттєве поживавлення кредитної активності: банки посилили нарощування кредитних портфелів корпоративного та роздрібного сегментів, а темпи зростання кредитів у грошовому вираженні стали позитивними після шоку 2022 р. Державна програма «Доступні кредити 5–7–9%» залишалася одним із базових інструментів підтримки МСП та була розширена у 2024–2025 роках — зокрема, її дію поширено на окремі території з активними бойовими діями, запроваджено продовження та можливість рефінансування кредитів для підприємств, що працюють на прифронтових територіях [2].

Міжнародні фінансові установи (зокрема EBRD, Світовий банк, USAID) значно наростили інвестиції та програми підтрим-

ки української економіки у 2024–2025 рр., зосереджуючись на приватному секторі, енергетичній інфраструктурі та відновлювальному фінансуванні [3]. Це створює додаткове джерело ліквідності та гарантій для кредитних програм, орієнтованих на відбудову та зелену модернізацію.

Прискорена цифровізація фінансових послуг та розширення FinTech-рішень посилили доступність базових фінансових сервісів (платежі, дистанційне обслуговування, скоринг) [4]. Одночасно інфраструктурні виклики в окремих регіонах вимагають адресних технічних рішень для забезпечення стабільного доступу до цифрових сервісів.

Незважаючи на позитивні тенденції, зберігаються критичні обмеження:

- висока вартість кредитів для широких верств населення та мікробізнесу;
- регіональна нерівність: сільські, прифронтові та деокуповані території мають обмежений доступ до банківських продуктів;
- низький рівень фінансової грамотності, що спричиняє ризики неврегульованого використання кредитних послуг;
- військові та операційні ризики, що посилюють aversion банків до кредитування у зонах підвищеної небезпеки.

На основі проведеного аналізу пропонується наступний набір політик і практичних заходів:

1. Поглиблення і таргетування пільгових програм (розширення «5–7–9%», механізми рефінансування для прифронтових підприємств, розширення строків компенсації процентних ставок);

2. Підтримка розвитку мікрофінансового сектору та кредитної кооперації для забезпечення локальної доступності малих позик у сільських громадах;

3. Інвестиції в цифрову інфраструктуру на регіональному рівні й розвиток інструментів цифрового скорингу для зниження транзакційних витрат;

4. Ініціативи з підвищення фінансової грамотності, спрямовані на домогосподарства, МСП та вразливі групи (ВПО, ветерани);

5. Залучення міжнародних гарантій та мультиплікація грантового фінансування для створення квазікапіталу в малому бізнесі;

6. Розвиток зеленого кредитування як складової відновлення інфраструктури та енергоефективності.

Тож, узагальнюючи матеріал, викладений вище, відмітимо, що доступ до кредитування у 2025 р. зберігає визначальне значення для інклюзивного та стійкого відновлення української економіки. Поєднання державних програм, приватних інновацій (Fin-Tech) та міжнародної допомоги формує платформу для розширення фінансової інклюзії. Однак досягнення стійких результатів потребує послідовних реформ, цільованої підтримки регіонів та масштабних інвестицій у цифрову та освітню інфраструктуру.

Список використаних джерел

1. Національний банк України. Огляд сектору та фінансової стабільності за 2024–2025 роки. Київ : НБУ, 2025. URL: <https://bank.gov.ua>
2. Міністерство економіки України — матеріали та повідомлення про реалізацію програми «Доступні кредити 5–7–9%» (звітні новини/огляди 2024–2025). URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/5ed6a432-33f8-4c18-b564-be46faf96b0a?lang=uk-UA&title=DostupniKrediti5-7-9-VMezhakhProgramiBiznesVidPochatkuRokuZaluchivPonad59-MlrdGrn>
3. European Bank for Reconstruction and Development. Transition Report 2024–25: Rebuilding Economies. London : EBRD, 2025. URL: <https://www.ebrd.com>
4. IT Ukraine Association. IT Industry Reports: Тенденції розвитку Fin-Tech в Україні (2024–2025). Київ : IT Ukraine, 2025. URL: <https://itukraine.org.ua>

ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ: ОСВІТНЯ ІНТЕГРАЦІЯ, БІЗНЕС-СТРАТЕГІЯ ТА МАКРОЕКОНОМІЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ INCLUSIVE DEVELOPMENT OF UKRAINE: EDUCATIONAL INTEGRATION, BUSINESS STRATEGY AND MACROECONOMIC TRANSFORMATION

Губарєв Кирило Миколайович

*VI курс, група МН-23.2-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
gubarevk@ukr.net*

*Науковий керівник: Чечель О.М., д.держ.упр., к.е.н., доцент,
професор кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5092-9593>
zedat@ukr.net*

Анотація. У доповіді представлено комплексну візію інклюзивного майбутнього України — від розвитку освітнього середовища до бізнес-ініціатив і макроекономічної трансформації. З врахуванням

сучасних викликів, включно з війною, акцент зроблено на інтеграції освіти, підприємництва та державної політики як ключових чинників підвищення людського капіталу та конкурентоспроможності країни. Запропоновано практичні напрями: створення безбар'єрних освітніх і робочих просторів, підтримка соціально відповідального бізнесу, впровадження цифрових технологій й адаптивних освітніх форматів. Водночас розглянуто механізми впливу інклюзії на економічне зростання, зайнятість та регіональний розвиток у контексті євроінтеграційних процесів. Доповідь адресована науковцям, освітянам, підприємцям і громадським діячам, які працюють над створенням сталого, інклюзивного і конкурентоздатного українського суспільства.

Annotation. *The report presents a comprehensive vision of an inclusive future for Ukraine — from the development of the educational environment to business initiatives and macroeconomic transformation. Taking into account contemporary challenges, including the war, the focus is on integrating education, entrepreneurship, and public policy as key factors for enhancing human capital and the country's competitiveness. Practical directions are proposed, including the creation of barrier-free educational and workspaces, support for socially responsible business, and the implementation of digital technologies and adaptive educational formats. At the same time, mechanisms of how inclusion impacts economic growth, employment, and regional development are examined in the context of European integration processes. The report is intended for researchers, educators, entrepreneurs, and civil society actors working toward the creation of a sustainable, inclusive, and competitive Ukrainian society.*

Інклюзія — це не лише питання соціальної справедливості чи освітньої політики, а стратегічний чинник розвитку країни. У сучасних умовах, коли Україна переживає глибоку трансформацію — як унаслідок глобальних викликів, так і в контексті відбудови — пошук моделей інклюзивного суспільства, в якому кожен має можливість навчатися, працювати і бути залученим до громадського життя, набуває особливої актуальності.

Особливо в умовах воєнного стану, коли багато людей опиняються в ситуаціях нестабільності, інклюзія стає важливим елементом не лише підтримки, а й активного розвитку. Освітня система, бізнес-середовище, громадська сфера та держава мають працювати синхронно: створювати принципово нові підходи до навчання, праці, соціальної участі. Метою цієї доповіді є пред-

ставлення комплексної візії інклюзивного майбутнього України — від освітнього середовища до бізнес-ініціатив і макроекономічної трансформації — через призму інтеграції зусиль науковців, освітян, підприємців, громадських діячів та політиків.

Освітня система України активно працює над впровадженням інклюзивної освіти: створюються інклюзивно-ресурсні центри, адаптовані навчальні класи, підготовка педагогів тощо [1, 2]. Водночас існують значні виклики: недостатня фізична та освітня адаптація, брак ресурсів, обмежена доступність, бар'єри у ставленні до учнів з особливими освітніми потребами. Крім того, війна та пов'язані з нею руйнування інфраструктури, переселення населення, психологічні травми створюють додаткове навантаження на систему освіти й соціальної підтримки [4].

З економічної точки зору — хоча концепція інклюзивного розвитку отримує дедалі більше уваги, її реалізація ще не системна. Є розрив між політиками, освітніми практиками й бізнес-реальністю. Людський капітал, незадіяний через бар'єри, призводить до втрат продуктивності, зменшує економічні потенціали. На регіональному рівні — особливо в зонах, які зазнали руйнувань — це виглядає як подвійне навантаження: потрібно і відновлювати інфраструктуру, і створювати безбар'єрні умови для участі всіх громадян. Таким чином, стан інклюзії в освіті й праці в Україні відображає як досягнення (зростання кількості інклюзивних класів, розуміння теми) [2], так і глибокі системні проблеми (нерівності, фрагментарність, недофінансування). Реальний прогрес вимагатиме перебудови середовища, методик, культури і політики — не лише на рівні окремих організацій, але на рівні системи.

Бізнес-середовище має критичну роль у створенні умов для участі всіх громадян: адаптовані робочі місця, безбар'єрне середовище, політика рівних можливостей — усе це не лише справа соціальної відповідальності, а й економічної доцільності. Підприємства, які впроваджують політики інклюзії, можуть залучити невикористаний людський потенціал, підвищити продуктивність, створити конкурентні переваги на ринку праці та бізнес-середовищі [3, 4].

Приклади соціального підприємництва, коли бізнес має водночас соціальну та економічну мету, демонструють, що інклюзія може стати рушійною силою для інновацій. У контексті України — важливою є підтримка малих та середніх підприємств

(МСП) у впровадженні безбар'єрних практик, гнучкі умови праці, програми адаптації, навчання. Проблема полягає в тому, що багато МСП ще не мають чіткої політики інклюзії або не усвідомлюють її потенціалу [4]. Роль держави та громадського сектору — створити стимули, нормативні рамки, партнерства бізнес-освіта-громадськість, щоб промисловці і підприємці могли реалізувати інклюзивні ініціативи [3]. При цьому, інвестування в людський потенціал через інклюзію має мультиплікаційний ефект — це не лише соціальна віддача, але подолання бар'єрів участі, підвищення зайнятості, розширення ринку праці. Таким чином, бізнес-ініціативи є важливою ланкою зв'язку між інклюзивною освітою та економічним зростанням.

Інклюзивний розвиток має стати стратегічною ціллю на макrorівні: створення безбар'єрного середовища в освіті, праці, соціальній сфері — це не лише соціальна справа, а економічна необхідність для сучасної України. Інклюзія допомагає розширити ринок праці, підвищити рівень участі громадян, зменшити втрати людського потенціалу, що в свою чергу впливає на продуктивність, інноваційність, стійкість економіки [3, 5].

Освіта → підприємництво → праця → економіка: цей зв'язок стає рамкою для розуміння, як інклюзивність може змінити макросередовище. В умовах післявоєнного відновлення, реформи, інтеграції України до європейських і глобальних ринків, інклюзивні моделі — особливо важливі. Вони дозволяють не просто відновлювати те, що було, а створювати нові якісні моделі праці і навчання. Політика і інституції відіграють ключову роль: необхідна державна підтримка (регулювання, стимулювання, фінансування), міжсекторальні партнерства, пряме включення питання інклюзії в стратегії розвитку регіонів і країни [3, 4]. Довгострокові ефекти: підвищення рівня людського капіталу, зменшення соціальної маргіналізації, розвиток територій, зниження витрат на соціальну допомогу — усе це впливає на макроекономічну стабільність і зростання [5]. Таким чином, інклюзія — це не часткова, а системна стратегія економічного розвитку.

Для реалізації інклюзивного майбутнього освітня система має змінювати не лише структуру та матеріальне середовище, а й підходи до навчання, ставлення до різноманітності, методичні засоби та культуру участі. Педагоги потребують підготовки, адаптованих методик, доступу до ресурсів для навчання різних груп учнів — не лише з особливими освітніми потребами, але

й з різним досвідом, мовою, культурою [2]. Важливою є кафедра підготовки вчителів, сертифікаційні програми, створення освітніх матеріалів, які враховують диференційовані потреби.

Ключовими стають принципи присутності, участі та досягнення: коли кожен учень має можливість бути активним, відчувати себе включеним і досягати максимальної навчальної користі, відповідно до своїх можливостей [2]. Адаптація включає: адаптовані навчальні програми, індивідуальні навчальні маршрути, ресурсні центри, спеціальне обладнання, технології підтримки. Виклики: недостатня інфраструктура (особливо в сільській місцевості або в зонах, що зазнали руйнувань) [4], фізичні та соціальні бар'єри, брак підготовлених кадрів, недостатня фінансова база [1]. Перспективи: застосування дистанційних/гнучких форматів навчання, використання цифрових технологій, партнерства з бізнесом і громадським сектором, розвиток культури інклюзивності в школі й поза нею [2]. Таким чином, освітня трансформація — важлива ланка в ланцюгу «освіта → підприємництво → праця → економіка».

Рекомендації. Синергія секторів: інтеграція освіти, бізнесу, громадськості і держави — формування платформ, які дозволять обмінюватися знаннями, ресурсами, стратегічним баченням, спільно планувати інклюзивні стратегії.

Підтримка бізнес-ініціатив інклюзії: стимулювання підприємств до створення безбар'єрних умов праці, впровадження політик інклюзії, заохочення соціального підприємництва, використання державних програм і грантів для впровадження інклюзивних практик [3, 4].

Освітня трансформація: модернізація навчального процесу з урахуванням інклюзії: адаптовані програми, ресурси, підготовка педагогів, створення безбар'єрного освітнього середовища, застосування інноваційних технологій [1].

Вимірювання ефекту інклюзії: встановлення чітких показників участі, досягнень, впливу на ринок праці та економіку; моніторинг і оцінка результатів (освіта, праця, інклюзія) та коригування політик.

Макроекономічна перспектива: інтегрування інклюзії до стратегій розвитку регіонів, відбудови післявоєнних територій, створення нових бізнес-моделей, що враховують різноманітність; стимулювання зайнятості, розвиток людського капіталу [3, 5].

Інновації й технології: використання цифрових рішень, дистанційних платформ, адаптивних технологій, щоб розширити доступ і підвищити якість інклюзивної освіти і праці [2].

Генерація культури інклюзії: освітні кампанії, підвищення обізнаності, формування суспільного прийняття різноманітності, співпраця зі ЗМІ, громадськими організаціями, створення умов для діалогу та участі всіх зацікавлених сторін [2, 4].

Інклюзія — це не опціональний елемент соціальної політики, а стратегічний ресурс України, що дозволяє перетворити освітні можливості та бізнес-ініціативи на макроекономічний імпульс. Перехід від окремих акцій до системної моделі вимагатиме активної співпраці всіх секторів: держави, освіти, бізнесу та громадськості. Україна має можливість стати прикладом у регіоні для інклюзивного розвитку, але для цього необхідно діяти не за залишковим принципом, а проактивно — створюючи безбар'єрні середовища, впроваджуючи інновації, змінюючи ставлення до різноманітності. Як результат — стійке, конкурентоспроможне та справедливе суспільство, в якому кожен має шанс бути активним учасником, здібним до навчання, праці, само-реалізації.

Список використаних джерел

1. Махінко А. Становлення інклюзивної освіти у контексті модернізації загальноосвітньої школи у сучасній Україні. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського. URL: <https://historypages.kpi.ua/article/view/176395> (дата звернення: 10.11.2025).
2. Демус Я. Інклюзивна освіта в Україні: проблеми і перспективи. URL: <http://aesthetethicpedaction.pnpu.edu.ua/article/view/255927> (дата звернення: 10.11.2025).
3. Стаття «Інтелектуальний капітал в стратегії інноваційного розвитку України». URL: <https://intern.bulletin.knu.ua/uk/article/view/2578> (дата звернення: 10.11.2025).
4. Колупаєва А. Інклюзивна освіта — освіта для всіх. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/inkluzivne-navchannya/posibniki/inkluziyavnz.pdf> (дата звернення: 10.11.2025).
5. Ремболович В. Інклюзивний розвиток як стратегічний орієнтир модернізації національної економіки України. URL: <https://journals.pnpu.edu.ua/eir/article/view/3896> (дата звернення: 10.11.2025).

ЕТНОМАРКЕТИНГ І КРОСКУЛЬТУРНА ІНКЛЮЗІЯ ETHNOMARKETING AND CROSS-CULTURAL INCLUSION

Гудзівська Поліна Олександрівна

*I курс, група МК-25-1, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
polinagudzivska0@gmail.com

*Науковий керівник: Скаженник М.В., ст. викладач кафедри
управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>
m.skazhennik@ukr.net

Анотація. У дослідженні розглянуто сутність етномаркетингу як інструменту формування міжкультурної комунікації в умовах глобалізованого ринку. Особливу увагу приділено ролі кроскультурної інклюзії, яка забезпечує етичну взаємодію брендів із різними національними, етнічними та культурними спільнотами. Висвітлено приклади компаній, що використовують принципи етномаркетингу для створення довіри, збереження культурної автентичності та просування ідей різноманіття. Доведено, що інклюзивні кроскультурні стратегії не лише сприяють соціальній єдності, а й формують конкурентні переваги брендів на світовому ринку.

Annotation. The study explores ethnomarketing as a strategic tool for fostering cross-cultural communication in the global market. It focuses on the role of cross-cultural inclusion in building ethical relationships between brands and diverse ethnic or cultural groups. The article highlights examples of companies applying ethnomarketing principles to promote authenticity, cultural respect, and trust. It concludes that inclusive cross-cultural strategies are essential not only for social cohesion but also for achieving sustainable competitive advantage.

У сучасному світі глобалізаційні процеси змінили характер ринкових комунікацій, перетворивши маркетинг на інструмент культурного обміну. Компанії дедалі частіше стикаються з потребою враховувати культурні, етнічні та соціальні особливості різних споживацьких груп. Етномаркетинг виник як відповідь на цей виклик — як стратегія, що інтегрує культурну ідентичність у процес створення й просування продуктів. Його сутність полягає у глибокому розумінні традицій, символів, мовних і поведінкових норм різних народів з метою формування довіри та позитивного сприйняття бренду. Етномаркетинг —

це не лише інструмент адаптації, а спосіб налагодження культурного діалогу між бізнесом і суспільством [1].

Кроскультурна інклюзія виступає важливою складовою сучасного етномаркетингу. Вона означає не просто представлення різних культур у рекламі, а створення простору, де кожна спільнота відчуває себе почутою, прийнятою і поважною. Бренди, що обирають інклюзивний підхід, прагнуть не асимілювати культури, а зберегти їхню унікальність. Це відображається у виборі моделей, сюжетів, кольорової гами, музичного супроводу, а також у змісті маркетингових повідомлень. Наприклад, компанія Benetton ще у 1990-х роках прославилася своєю кампанією «United Colors of Benetton», яка показувала різні раси, нації та релігії в одному кадрі, утверджуючи ідею глобальної єдності через різноманіття.

Сучасні бренди продовжують цю традицію, поєднуючи глобальні стандарти з локальним контекстом. McDonald's, Starbucks, KFC чи Coca-Cola адаптують свої продукти до регіональних смаків, звичаїв та релігійних особливостей — у мусульманських країнах пропонують халяльні страви, у Японії — продукти з морепродуктів, в Індії — вегетаріанські позиції. Такі рішення не лише свідчать про повагу до культурних норм, а й допомагають брендам стати «своїми» для місцевих споживачів [2].

Важливою тенденцією є поява кроскультурних маркетингових кампаній, які формують спільні цінності для людей із різних культур. Наприклад, ініціатива Nike «You Can't Stop Us» або кампанія Coca-Cola «Share a Coke», де на пляшках друкували імена різними мовами, стали символом міжкультурного діалогу. Подібні підходи показують, що різноманіття не роз'єднує, а об'єднує людей навколо спільних емоцій — радості, натхнення, солідарності [3].

Українські бренди також дедалі активніше впроваджують етномаркетингові принципи. Такі компанії, як «Етнодім», «Gunia Project», «Молоко від фермера» або «Ukrainer», використовують елементи національної культури у дизайні, візуальних комунікаціях і сторітелінгу. Вони не лише популяризують українську ідентичність, а й створюють новий формат локального брендингу, який поєднує автентичність із сучасними трендами. В умовах війни та культурного відродження такі практики стають не просто маркетинговим інструментом, а формою культурної дипломатії, що зміцнює національну самосвідомість і міжнародний імідж України [4].

Кроскультурна інклюзія передбачає також відповідальне використання культурних символів. У маркетинговій практиці часто трапляються випадки культурного апропріаціонізму — коли елементи культури використовуються без розуміння їхнього значення, що може спричинити негативну реакцію спільнот. Етичний етномаркетинг, навпаки, базується на партнерстві з локальними громадами, залученні носіїв культури до розробки контенту й повазі до їхніх традицій. Прикладом є кампанії UNESCO і Unilever, спрямовані на підтримку місцевих виробників, захист культурної спадщини й розвиток сталого бізнесу через інклюзивні маркетингові рішення [5].

Етномаркетинг має не лише економічний, а й соціальний вимір. Його застосування дозволяє брендам виступати агентами позитивних змін — формувати суспільну толерантність, підтримувати мультикультурність і сприяти соціальній єдності. Компанії, які демонструють у своїх комунікаціях повагу до культурних відмінностей, викликають більше довіри, оскільки споживачі відчувають, що їхні цінності визнають і підтримують. У глобальному масштабі це створює передумови для формування «етичного брендингу», який поєднує бізнес-цілі з гуманістичними принципами [1; 3].

Отже, етномаркетинг і кроскультурна інклюзія стають ключовими напрямками сучасного маркетингового розвитку. Вони сприяють не лише економічній ефективності, а й гармонізації культурних відносин у глобальному просторі. Інтеграція принципів різноманіття та культурної поваги в корпоративні стратегії дозволяє компаніям досягати взаєморозуміння з аудиторією, будувати репутацію соціально відповідального бренду та створювати спільні цінності, які виходять за межі ринку.

Список використаних джерел

1. Гребенюк Т. П. Кроскультурна комунікація у глобальному маркетингу. *Маркетинг і цифрові комунікації*. 2023. № 3.
2. Котлер Ф., Картаджай Х., Сетіаван І. *Маркетинг 5.0: Технології, що працюють на людство*. Київ : Наш Формат, 2022. 304 с.
3. Scott L. Cultural Diversity in Global Advertising: Ethical Perspectives. *Journal of International Marketing*. 2023. Vol. 11, No. 4.
4. Сахно О. Національна ідентичність як складова бренд-комунікацій в Україні. *Соціальні комунікації і реклама*. 2023. № 2.
5. UNESCO & Unilever. *Inclusive Marketing and Local Cultures: A Global Perspective*. 2024.

**ІНКЛЮЗИВНИЙ РИНОК ПРАЦІ УКРАЇНИ:
СОЦІАЛЬНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ ТА ЕКОНОМІЧНІ ВИГОДИ
INCLUSIVE LABOUR MARKET IN UKRAINE:
SOCIAL JUSTICE AND ECONOMIC BENEFITS**

Гудім Артем Олегович

*II курс, магістратура, група ПУ24-1м,
спеціальність «Публічне управління»,*

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Анотація. Український ринок праці переживає гострий кадровий дефіцит через війну, міграцію та демографічні зміни. Водночас важливий потенціал робочої сили — люди з інвалідністю, пенсіонери та жінки — використовується недостатньо. Нинішні законодавчі ініціативи та програми професійної підготовки спрямовані на подолання бар'єрів і залучення широких верств населення до праці. Розглядаються приклади політик та міжнародного досвіду (ЄС, Польща, Франція тощо), що показують: інклюзивність ринку праці — це не лише соціальна справедливість, а й стратегічна економічна вигода, яка допомагає ліквідувати нестачу кадрів і стимулювати економічне зростання.

Annotation. The Ukrainian labor market faces an acute workforce shortage due to war, migration, and demographic changes. At the same time, significant potential workers — people with disabilities, the elderly, and women — remain underutilized. Current legislation and retraining programs are designed to overcome barriers and include broader segments of the population. Examples of policy measures and international experience (EU, Poland, France, etc.) show that an inclusive labor market is not only a matter of social justice, but a strategic economic advantage. This inclusivity helps address labor shortages and boost economic growth.

Насамперед, розглянемо існуючі проблеми ринку праці. Війна, мобілізація та міграція спричинили дефіцит кадрів в Україні. Демографічні тенденції також вичерпують робочу силу: наприклад, з 10,3 млн пенсіонерів близько 2,8 млн продовжують працювати, а 48% літніх людей готові працювати і після пенсії. Водночас значна частина потенційних працівників недовикористана. Так, в Україні налічується 2,55 млн працездатних

людей з інвалідністю, і лише близько 18% з них мають роботу. Жінки також дедалі активніше входять у ринок праці: наприклад, у I кварталі 2024 року 58,8% зареєстрованих підприємців були жінки. Ці факти свідчать про необхідність глибшої інтеграції всіх груп населення у зайнятість.

Наступним кроком є ідентифікація проблем, що формують перепони ефективному розвитку інклюзивності ринку праці. Стереотипи роботодавців і недосконала інфраструктура гальмують інклюзію. Багато підприємств не адаптують робочі місця під потреби людей з обмеженими можливостями, часто відсутні спеціальні освітні програми та супровід на виробництві. Існуючі правила квотування виконуються формально, що знижує мотивацію самих працівників з інвалідністю шукати роботу. Також зберігається упереджене ставлення до працівників старших вікових груп і гендерна дискримінація у деяких секторах, що вимагає подолання соціокультурних бар'єрів.

В той же час необхідно відзначити і позитивні інституційні зміни в досліджуваному питанні. Уряд запроваджує суттєві новачки для інклюзії на ринку праці. Новий закон № 4219-IX (з 2026 р.) встановлює квоту 4% працівників з інвалідністю для підприємств з понад 25 осіб і передбачає добровільні внески замість штрафів (40% зарплати у мирний час, 20% — під час війни). Також скасовано обмеження за групами інвалідності: будь-яка людина, що може працювати, матиме такий шанс. Держава компенсує облаштування робочих місць для працівників з інвалідністю (до 120 тис. грн на I групу та до 80 тис. грн на II групу). За 2024 рік роботодавці створили близько 2000 інклюзивних робочих місць (отримано 129 млн грн компенсацій). Для підвищення кваліфікації та розвитку підприємництва впроваджується трирічна програма *Skills Alliance* (700 млн євро). Крім того, Міжнародна організація праці реалізувала п'ятирічний проєкт із покращення регулювання ринку праці, навичок працівників і соціального діалогу.

В той же час слід окреслити і загальновідомі переваги розвитку інклюзивного ринку праці. Включення раніше недовикористаних категорій (людей з інвалідністю, літніх людей, жінок тощо) дає змогу заповнити кадрові прогалини. Як зазначає очільник українських роботодавців, інклюзія — це «доступність швидкого здобуття нової професії та можливість працювати для всіх, хто може й хоче». За оцінками, в результаті системних

змін додатково можна працевлаштувати щонайменше мільйон людей. Зростає економічний потенціал: підвищуються доходи сімей, розширюється податкова база, зростає ВВП. Зовнішній досвід підтверджує вигоди інклюзії: наприклад, у Франції за кілька років відсоток безробітних серед людей з інвалідністю знизився з 19% до 12%.

Необхідно дослідити кращі світові практики запровадження інклюзивності на ринку праці. У багатьох країнах застосовують комбіновані заходи. Наприклад, у Франції діють цільові програми підтримки працевлаштування людей з інвалідністю. Корейська Республіка встановила обов'язкові квоти — 3,57% у державному та 3,45% у приватному секторах, Болівія — 2% у приватному і 4% у державному. Польща мала тривалу практику квот (близько 6%) і компенсацій, що стимулювало залучення осіб з особливими потребами. Як приклад ефективної програми, у мексиканському штаті Ідальго працевлаштовано понад третину із 1500 пенсіонерів та половину із 500 людей з інвалідністю, які хотіли працювати. Ці кейси демонструють, що різні інструменти (квоти, компенсації, перепідготовка, соціальний супровід) можуть підвищувати зайнятість маргіналізованих груп.

Таким чином, незважаючи на воєнні обставини й економічні труднощі, саме кадровий дефіцит стимулює бізнес і владу шукати нові резерви робочої сили. З'являються нові можливості: розвиток дистанційної роботи та ІТ-технологій дозволяє залучати людей з інвалідністю та пенсіонерів незалежно від місця проживання. Програми перенавчання та професійної орієнтації (Skills Alliance, проекти МОП) можуть підвищити відповідність навичок працівників вимогам ринку. Водночас продовжуються виклики: потрібні інвестиції в освіту, адаптивну інфраструктуру та просвітницькі кампанії, аби змінити ставлення роботодавців і самих працівників до інклюзії. Підтримка ЄС та міжнародних донорів надає Україні можливість отримати додаткові ресурси для цих ініціатив.

ІНКЛЮЗИВНІ БІЗНЕС-ІНІЦІАТИВИ ЯК ДРАЙВЕР СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД УКРАЇНИ

INCLUSIVE BUSINESS INITIATIVES AS A DRIVER OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN COMMUNITIES

Гузенко Інна Олександрівна

*II курс, група МК-24-1, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

HuzenkoInna144@gmail.com

*Науковий керівник: Чечель О.М., д.держ.упр., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5092-9593>

zedat@ukr.net

Анотація. Досліджено роль інклюзивних бізнес-ініціатив як чинника соціально-економічного підсилення громад України. Інклюзивне підприємництво розглядається як інструмент подолання нерівності, сприяння зайнятості, підтримки вразливих груп населення та формування сталого соціально орієнтованого розвитку. Проаналізовано ключові напрями реалізації інклюзивних бізнес-проектів, їх вплив на локальний економічний ріст та соціальну згуртованість, а також окреслено основні виклики та перспективи їх інтеграції у стратегічне планування громад.

Annotation. The role of inclusive business initiatives as a factor in the socio-economic strengthening of Ukrainian communities is studied. Inclusive entrepreneurship is considered as a tool for overcoming inequality, promoting employment, supporting vulnerable groups of the population, and forming sustainable socially oriented development. The key areas of implementation of inclusive business projects, their impact on local economic growth and social cohesion are analyzed, and the main challenges and prospects for their integration into the strategic planning of communities are outlined.

Вступ. Сучасні трансформаційні процеси в Україні актуалізують потребу в створенні моделей розвитку громад, які забезпечують не лише економічну ефективність, а й соціальну рівність, доступність можливостей та участь усіх груп населення. Однією з таких моделей є інклюзивні бізнес-ініціативи — підприємницькі проекти, орієнтовані на залучення до економічної діяльності вразливих, недостатньо представлених або маргіналізованих груп населення. Вони здатні стати важливим засобом

підвищення якості життя мешканців, розширення економічних можливостей та формування стійкої громади.

1. Поняття інклюзивних бізнес-ініціатив. Інклюзивні бізнес-ініціативи — це підприємницькі, соціальні або корпоративні проекти, які створюють умови для економічної участі людей, що традиційно мають обмежений доступ до ринку праці, освіти або ресурсів. До таких груп належать:

- люди з інвалідністю;
- внутрішньо переміщені особи;
- ветерани та військовослужбовці;
- молодь та люди старшого віку;
- жінки у складних соціально-економічних умовах;
- мешканці сільських територій з низьким рівнем зайнятості.

Інклюзивність у бізнесі передбачає створення рівних умов, доступність робочих місць, гнучкі формати роботи, інклюзивний дизайн продукції й сервісів, активне партнерство з громадою та соціальну відповідальність.

2. Роль інклюзивного підприємництва у сталому розвитку громад. Інклюзивне підприємництво є ключовим чинником зміцнення громади, оскільки впливає одразу на кілька сфер суспільного життя:

— Економічний ефект. Інклюзивні бізнеси створюють робочі місця, стимулюють місцеве виробництво, збільшують обсяг податків та активізують економічний обіг у громаді. Вони сприяють зменшенню залежності від зовнішніх інвестицій і формують локальну економічну автономію.

— Соціальний ефект. Такі ініціативи забезпечують соціальну захищеність тих, хто зазвичай має менше можливостей на ринку праці. Інклюзивні проекти зміцнюють соціальну згуртованість, посилюють довіру між мешканцями та сприяють формуванню безпечного, стійкого середовища.

— Освітній вплив. Підприємства, що працюють в інклюзивному форматі, нерідко співпрацюють з освітніми закладами, створюючи програми навчання, стажування, перекваліфікації та менторства. Це підвищує рівень людського капіталу громади.

3. Приклади інклюзивних ініціатив в Україні. Сучасні українські громади все активніше впроваджують проекти, спрямовані на інтеграцію різних соціальних груп у бізнес-середовище. Найхарактерніші напрямки:

- соціальні підприємства (кафе, майстерні, ательє, виробництва з працевлаштуванням людей з інвалідністю або ветеранів);
- бізнеси, що працюють за моделлю «праця + соціальна послуга»;
- ініціативи для ВПО — коворкінги, ремісничі майстерні, фермерські проекти;
- жіноче підприємництво у громадах;
- молодіжні бізнес-інкубатори;
- підприємства локального виробництва, що створюють робочі місця в селах.

Ці приклади демонструють, що інклюзивний бізнес може успішно функціонувати як у великих містах, так і малих громадах.

4. Виклики розвитку інклюзивних бізнес-ініціатив. Незважаючи на зростання уваги до інклюзивності, такі моделі стикаються з низкою бар'єрів, серед яких:

- недостатнє фінансування та брак грантів;
- слабкий рівень освітньої підготовки цільових груп;
- обмежені можливості масштабування бізнесу в малих громадах;
- стереотипи та низький рівень інклюзивної культури;
- нестача кваліфікованих кадрів і менторської підтримки.

5. Перспективи розвитку інклюзивного підприємництва в Україні. У контексті післявоєнного відновлення інклюзивні бізнес-ініціативи мають потенціал стати основою для формування нової економічної моделі, орієнтованої на сталість і справедливість. Подальший розвиток можливий завдяки:

- державним програмам підтримки;
- партнерству бізнесу з громадами та неурядовими організаціями;
- міжнародним грантовим програмам;
- популяризації соціальної відповідальності;
- розвитку освітніх програм і бізнес-інкубації.

Висновки. Інклюзивні бізнес-ініціативи є важливим драйвером сталого розвитку громад України. Вони сприяють економічному підсиленню територій, формуванню соціальної згуртованості та підвищенню рівня життя населення. У сучасних умовах відновлення країни та її інтеграції до європейського економічного простору інклюзивність стає не лише цінністю, але й необхідністю, що визначає конкурентоспроможність та стабільність громад.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні». Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>
2. Закон України «Про інклюзивну освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-2017-п#Text>
3. UNDP Ukraine. Inclusive Development Report 2023. United Nations Development Programme. URL: <https://www.undp.org/ukraine>
4. OECD. Inclusive Entrepreneurship Policies: Entrepreneurship for All. Paris: OECD Publishing, 2022. URL: <https://www.oecd.org/cfe/smes/inclusive-entrepreneurship.htm>
5. World Bank. Inclusive Growth Analytics Report 2023. URL: <https://www.worldbank.org>
6. Савчук, Л. М. Інклюзивний розвиток громад в Україні: сучасні тенденції. Економіка і держава, № 11, 2022. URL: <https://economy.in.ua>
7. Дубас, Р. Г. Інклюзивність як фактор розвитку локальних економік. Науковий вісник «Україна», 2021
8. Міністерство економіки України. Підтримка інклюзивного підприємництва: аналітична записка. Київ, 2023. URL: <https://www.me.gov.ua>

**МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК РУШІЙНА СИЛА
ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ: ДОСВІД ПЕРЕКЛАДАЧА
У МІЖНАРОДНОМУ БЛАГОДІЙНОМУ ФОНДІ
«ЗАГІН НЕБАЙДУЖИХ»**

**INTERCULTURAL COMMUNICATION AS A DRIVING FORCE
OF THE VOLUNTEER MOVEMENT: THE EXPERIENCE
OF A TRANSLATOR IN THE INTERNATIONAL
CHARITY FUND «ZAHIN NEBAIDUZHYKH»**

Гуліда Ігор Вікторович
викладач циклової комісії загальноосвітніх
та соціально-гуманітарних дисциплін,
Дубенський фаховий коледж Університету Україна.
ihorgulida@gmail.com

Анотація. Розглянуто роль міжкультурної комунікації та лінгвістичної компетентності у діяльності міжнародних благодійних організацій України в умовах повномасштабної війни. На основі кейс-дослідження волонтерського досвіду перекладача МБФ «ЗАГІН НЕБАЙДУЖИХ» проаналізовано особливості роботи перекладача як культурного медіатора, зокрема баланс між лінгвістичною точністю та контекстуальною коректністю, етичні вимоги до комунікації з бенефіціарами та специфіку адаптації

інформації для різних донорських культур. Показано, що ефективна міжкультурна комунікація сприяє підвищенню інституційної спроможності фонду, пришвидшує залучення міжнародної допомоги, формує позитивний імідж України та забезпечує інклюзивність волонтерського руху. Доведено, що володіння іноземною мовою та міжкультурна компетентність є стратегічно важливими чинниками, які впливають на стійкість благодійного сектору та макроекономічне відновлення країни.

Annotation. *The paper examines the role of intercultural communication and linguistic competence in the activities of international charitable organizations in Ukraine during the full-scale war. Based on a case study of the volunteer experience of a translator at the International Charity Fund «ZAHIN NEBAIDUZHYKH,» the analysis focuses on the translator's work as a cultural mediator, particularly the balance between linguistic accuracy and contextual appropriateness, ethical requirements in communication with beneficiaries, and the specifics of adapting information for different donor cultures. The study demonstrates that effective intercultural communication enhances the institutional capacity of the organization, accelerates the attraction of international assistance, shapes a positive global image of Ukraine, and ensures the inclusiveness of the volunteer movement. It is concluded that foreign-language proficiency and intercultural competence are strategic factors influencing the resilience of the charitable sector and the macroeconomic recovery of the country.*

Після повномасштабного вторгнення рф в Україну, діяльність благодійних організацій набула безпрецедентного масштабу, перетворившись на ключовий елемент забезпечення стійкості країни. Ефективність цієї роботи безпосередньо залежить від міжнародної співпраці та залучення зовнішніх ресурсів. У цьому контексті, міжкультурна комунікація виходить за рамки простого перекладу, стаючи критично важливим інструментом для побудови довіри, прозорості та довгострокового партнерства.

Згідно з сучасними дослідженнями, успішна міжкультурна комунікація вимагає не лише лінгвістичної, але й культурної компетентності. Для благодійних фондів, що функціонують на перетині різних культур (української та донорських), ця компетентність є запорукою швидкого та адекватного реагування на потреби.

Проаналізувати конкретний досвід волонтерської роботи перекладача у Міжнародному Благодійному Фонді (МБФ) «ЗАГІН

НЕБАЙДУЖИХ» для емпіричного обґрунтування критичної важливості знання іноземної мови та навичок міжкультурної комунікації у процесі міжнародної співпраці, а також визначити їхній вплив на інклюзивність волонтерського руху та макроекономічну стійкість України.

Дослідження базується на методі кейс-стаді (вивчення конкретного випадку) на основі власного практичного досвіду роботи в МБФ «ЗАГІН НЕБАЙДУЖИХ» у період [жовтень-листопад 2024 р.]. Використовуються методи якісного аналізу документів, ділового листування та спостереження за процесами міжнародних переговорів.

Роль перекладача як культурного медіатора. Волонтер-перекладач у міжнародній благодійній організації виконує функцію, значно ширшу за технічну передачу інформації. Він є культурним медіатором, який забезпечує розуміння контексту та намірів між сторонами.

Лінгвістична точність vs. Контекстуальна коректність. На прикладі МБФ «ЗАГІН НЕБАЙДУЖИХ» було виявлено, що у процесі комунікації з партнерами зі Нідерландами, Німеччини та Великої Британії, найбільшу складність становило не перекласти слово, а адаптувати повідомлення.

— *Фандрейзингова комунікація:* При перекладі звітів про використання коштів, необхідно було не лише перекласти фінансові терміни, але й адаптувати наратив, щоб він відповідав стандартам прозорості та підзвітності, прийнятим у донорській культурі. Наприклад, американські донори вимагають високої деталізації «історій успіху», тоді як європейські партнери можуть більше фокусуватися на логістиці та системності допомоги. Перекладач має це враховувати, відповідно «фільтруючи» та «адаптуючи» інформацію.

— *Чутливість у спілкуванні з бенефіціарами:* Під час перекладу комунікації між іноземними волонтерами/журналістами та українськими бенефіціарами (ВПО, військовими), ключовою була емоційна нейтральність та етична коректність. Важливо було не допустити вторинної травматизації через нетактовні питання або переклад, який би знівелював гідність людей, що пережили трагедію. Це вимагає від перекладача високого рівня емпатії та професійної етики.

Побудова довіри через мовний доступ. Критична важливість знання іноземної мови проявляється у швидкості та якості

побудови довіри. Пряме, безпосереднє спілкування керівництва Фонду з іноземними партнерами (без використання проміжних інструментів чи сторонніх осіб) дозволяє:

Мінімізувати ризики «зіпсованого телефону»: Забезпечення негайного усного перекладу під час переговорів (як синхронного, так і послідовного) гарантує, що обидві сторони мають однакове розуміння предмета обговорення (логістика, бюджет, терміни).

Демонструвати інституційну спроможність: Наявність власного кваліфікованого перекладача в штаті (або серед волонтерів) Фонду свідчить про його професійну зрілість, що є позитивним сигналом для міжнародних грантодавців та урядів.

Прискорення прийняття рішень: Швидке опрацювання вхідних документів (меморандумів, договорів, грантових заявок) іноземною мовою суттєво скорочує цикл прийняття рішень та надання допомоги, що є життєво необхідним у кризових умовах.

Внесок у макроекономічну трансформацію та інклюзивність. Діяльність, заснована на ефективній міжкультурній комунікації, має прямий вплив на ширші аспекти розвитку України:

— *Залучення інвестицій та допомоги:* Успішна комунікація, що забезпечує надходження гуманітарної та фінансової допомоги, знімає навантаження з державного бюджету, дозволяючи перерозподілити ресурси на макроекономічне відновлення.

— *Формування міжнародного іміджу:* Якісний переклад і комунікація допомагають коректно донести український наратив, підвищуючи рівень довіри до українських інституцій та громадянського суспільства у світі.

— *Інклюзія іноземних волонтерів:* Здатність Фонду забезпечити комфортне мовне середовище дозволяє залучати іноземних фахівців (медиків, інженерів, психологів), що прагнуть працювати безпосередньо в Україні. Це робить волонтерський рух по-справжньому інклюзивним і збагачує його міжнародним досвідом та знаннями.

Досвід роботи перекладачем у МБФ «ЗАГІН НЕБАЙДУ-ЖИХ» переконливо доводить, що знання іноземної мови є не додатковою опцією, а стратегічною необхідністю для благодійних організацій в Україні. Успішна міжкультурна комунікація:

1. Забезпечує лінгвістичну та культурну точність у комунікації з міжнародними партнерами та донорами.

2. Прямо впливає на швидкість залучення фінансових та гуманітарних ресурсів.

3. Підвищує інституційну спроможність Фонду, формуючи імідж надійного та професійного партнера.

4. Сприяє інклюзивності волонтерського руху, інтегруючи іноземних фахівців у процеси допомоги.

Таким чином, інвестиції у мовну та міжкультурну підготовку персоналу та волонтерів благодійного сектору є прямою інвестицією у стійкість та інклюзивне відновлення України.

Список використаних джерел

1. [Посилання на теоретичне джерело про комунікацію Ting-Toomey, S., & Chung, L. (2012). *Understanding Intercultural Communication*. Oxford University Press.]

2. <https://zagin-nebayduzhykh.org/>

ІНКЛЮЗИВНЕ МАЙБУТНЄ УКРАЇНИ: ЕКОНОМІКА ТА БІЗНЕС

INCLUSIVE FUTURE OF UKRAINE: ECONOMY AND BUSINESS

Гуменюк Валентин Віталійович

II курс, група МН-24-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
valikogumenuko@gmail.com

Науковий керівник: Чечель О.М., д.держ.упр., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5092-9593>
zedat@ukr.net

Анотація. У статті представлено концепцію інклюзивного майбутнього України з акцентом на економіку та бізнес. Розглянуто роль інклюзії у розвитку людського капіталу, економічному зростанні та зайнятості населення. Особлива увага приділена соціально відповідальному бізнесу, МСП, цифровим технологіям та інтеграції з європейськими ринками. Запропоновано практичні шляхи створення безбар'єрних умов праці, стимулювання інновацій та підтримки соціально орієнтованого підприємництва. Викладено перспективи та виклики впровадження інклюзії у національну економіку.

Annotation. The article presents a concept of Ukraine's inclusive future with a focus on economy and business. The role of inclusion in human

capital development, economic growth, and employment is analyzed. Special attention is paid to socially responsible business, MSMEs, digital technologies, and European market integration. Practical directions for creating barrier-free workplaces, stimulating innovation, and supporting socially oriented entrepreneurship are proposed. Challenges and prospects of implementing inclusion in the national economy are outlined.

Вступ. Інклюзія у бізнесі та економіці є стратегічним чинником розвитку України. Глобальні виклики, війна та поствоєнне відновлення вимагають формування економіки, яка забезпечує рівний доступ до праці для всіх громадян, стимулює інновації та підвищує продуктивність. Інклюзивне економічне середовище допомагає залучати різноманітний людський потенціал, сприяє соціальній стабільності та економічній стійкості.

Стан інклюзії в економіці та бізнесі України. Інклюзивність передбачає адаптовані робочі місця, політику рівних можливостей та розвиток професійних навичок. В Україні відзначаються позитивні зміни у сфері соціально відповідального бізнесу, проте вони залишаються фрагментарними та недостатньо системними [1, 2].

Виклики: недостатня обізнаність підприємців, обмежені ресурси для адаптації бізнес-процесів, недостатнє стимулювання соціальної відповідальності, регіональні диспропорції у доступі до ринку праці.

Досягнення: зростання кількості соціально відповідальних компаній, впровадження безбар'єрних технологій, розвиток платформ для онлайн-навчання та дистанційної роботи [3][4].

Роль бізнесу у формуванні інклюзивної економіки. Бізнес є ключовим чинником інтеграції інклюзії в економіку. Соціально відповідальні підприємства здатні залучати невикористаний потенціал працівників, підвищувати продуктивність та лояльність персоналу, створювати інноваційні продукти, сприяти соціальній стабільності ринку праці. Особливо важлива підтримка МСП через гранти, освітні програми та цифровізацію процесів [3, 5].

Механізми впливу інклюзії на економіку. Інклюзія впливає на макроекономіку через підвищення рівня зайнятості, розвиток людського капіталу, розширення ринку товарів та послуг, соціальну стабільність і стимулювання інновацій. В умовах євроінтеграції ефективна інклюзія підвищує конкурентоспроможність компаній та економіки загалом.

Інновації та цифрові технології. Цифровізація та інновації відкривають нові можливості для інклюзії: дистанційне навчання, онлайн-платформи працевлаштування, адаптивні технології для людей з інвалідністю. Це підвищує ефективність, знижує витрати на адаптацію та сприяє масштабуванню інклюзивних практик.

Рекомендації

1. Інтеграція секторів: об'єднання зусиль держави, бізнесу та громадськості для створення єдиних платформ обміну знаннями та ресурсами.

2. Підтримка бізнес-ініціатив: стимулювання МСП до безбар'єрного працевлаштування, використання грантів та програм [3, 4].

3. Цифрова трансформація: впровадження технологій для адаптації робочих процесів та навчання.

4. Моніторинг ефекту: визначення показників участі, продуктивності, соціальної віддачі та економічного впливу.

5. Макроекономічне планування: включення інклюзії до стратегій розвитку регіонів і країни [5].

Висновки. Інклюзія в економіці та бізнесі є стратегічним ресурсом України. Вона сприяє розширенню ринку праці, розвитку людського капіталу, соціально відповідальному бізнесу, стимулюванню інновацій та цифровізації. Для реалізації інклюзивного майбутнього необхідна активна співпраця держави, бізнесу та громадськості, впровадження безбар'єрних середовищ, інноваційних технологій та зміна корпоративної та суспільної культури. Результат — стійка, конкурентоспроможна та справедлива економіка, де кожен громадянин має шанс на працевлаштування, розвиток та соціальну участь.

Список використаних джерел

1. Махінко А. Становлення інклюзивної освіти у контексті модернізації загальноосвітньої школи у сучасній Україні. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського. URL: <https://historypages.kpi.ua/article/view/176395> (дата звернення: 11.11.2025).

2. Демус Я. Інклюзивна освіта в Україні: проблеми і перспективи. URL: <http://aesthetichpedaction.pnpu.edu.ua/article/view/255927> (дата звернення: 11.11.2025).

3. Інтелектуальний капітал в стратегії інноваційного розвитку України. URL: <https://intern.bulletin.knu.ua/uk/article/view/2578> (дата звернення: 11.11.2025).

4. Колупаєва А. Інклюзивна освіта — освіта для всіх. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/inkluzyvne-navchannya/posibniki/inkluziyavnz.pdf> (дата звернення: 11.11.2025).

5. Ремболович В. Інклюзивний розвиток як стратегічний орієнтир модернізації національної економіки України. URL: <https://journals.nupr.edu.ua/eir/article/view/3896> (дата звернення: 11.11.2025).

СВІТОВІ ПРАКТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОСТІ РИНКУ ПРАЦІ GLOBAL PRACTICES IN ENSURING LABOR MARKET INCLUSION

Гуменюк Вадим Ігорович

аспірант, спеціальність «Економіка»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Дробязко С.І., д.е.н., професор,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Анотація. В представленому матеріалі надано висновки щодо основних світових викликів, пов'язаних із забезпеченням інклюзивності на ринку праці: зростання міграції, старіння населення та вплив штучного інтелекту. Відзначено кращі міжнародні практики вирішення зазначених проблем, зокрема, за умови збалансованого застосування штучного інтелекту та державної підтримки перекваліфікації можуть сприяти економічній інклюзії, підвищенню рівня життя та гнучкості компаній.

Annotation. The presented material provides conclusions on the main global challenges related to ensuring inclusiveness in the labor market: increased migration, aging population and the impact of artificial intelligence. The best international practices for solving these problems are noted, in particular, provided that the balanced use of artificial intelligence and state support for retraining can contribute to economic inclusion, improving the standard of living and flexibility of companies.

Нині експерти аналізують перспективи забезпечення інклюзивності на ринку праці, відзначаючи кілька негативних тенденцій, зокрема [1]:

1. Зростання міжнародної міграції та старіння населення. Станом на 2024 рік кількість міжнародних мігрантів у світі досягла 304 мільйонів, що вдвічі перевищує показники 1990 р. Найвищі частки іноземного населення спостерігаються у Катарі, ОАЕ і Кувейті. У Катарі, наприклад, 76,7% мешканців є мігрантами, що ілюструє значну залежність від іноземної робочої сили, особливо в галузях нафтогазового сектору та бу-

дівництва. Схожу ситуацію демонструють фінансово сильні малі держави, такі як Монако, Ліхтенштейн та Андорра, які через свій статус туристичних і банківських центрів також мають високий відсоток іноземців серед населення. За абсолютною кількістю мігрантів лідирують США — 52,4 мільйона осіб (15,2% від загального населення). Україна займає 50-те місце у світовому рейтингу, де частка мігрантів становить 13,4%.

2. Вплив штучного інтелекту на скорочення зайнятості у технологічному секторі. Штучний інтелект стає рушійною силою кардинальних змін у сфері зайнятості. За даними *Thucier Tech Lay off Tracker*, тільки у 2025 році через впровадження ШІ було скорочено понад 77 тисяч робочих місць (середньодобове скорочення склало 495 осіб порівняно з 653 у попередньому році). Найбільші компанії таких ринкових гігантів, як Microsoft (6 тисяч), IBM (8 тисяч у сфері HR), Google (10 тисяч), Salesforce (700 фахівців). Водночас прогнози Всесвітнього економічного форуму свідчать, що хоча ШІ здатен ліквідувати до 92 мільйонів робочих місць, він також створює потенціал для появи 170 мільйонів нових вакансій. Та без систематичного підходу з боку держав та корпорацій до перенавчання й підтримки працівників із найвразливіших груп така технологічна трансформація може призвести до поглиблення соціальної нерівності та перешкодити економічній інклюзії.

3. Нерівномірна готовність держав до освітніх викликів, спричинених поширенням штучного інтелекту, становить одну з ключових сучасних проблем. Згідно з дослідженням, проведеним Університетом Джорджії, яке охопило 50 країн, увага була зосереджена на аналізі національних стратегій у контексті розвитку штучного інтелекту, з особливим наголосом на його вплив на освітню сферу та ринок праці. Основною метою стало дослідження підготовки майбутньої робочої сили до змін, які виникають у зв'язку з упровадженням технологій ШІ. Згідно із проаналізованими даними, прогнозується, що 65% сучасних учнів початкової школи в майбутньому працюватимуть у професіях, які ще не існують. Однак лише 13 із 50 досліджених країн оголосили освітні ініціативи, пов'язані зі штучним інтелектом, пріоритетним напрямом державної політики. Серед цих країн — 11 європейських держав, а також Мексика й Австралія.

У рамках вже існуючих практик найбільший поступ демонструють саме європейські країни, Мексика та Австралія, які

сприяють формуванню культури безперервного навчання. Німеччина активно популяризує знання про штучний інтелект серед різних вікових груп. Іспанія, у свою чергу, впроваджує основи ознайомлення з ШІ навіть у дошкільній освіті, закладаючи фундамент необхідних компетенцій з раннього віку. Водночас наявні значні виклики та бар'єри для інтеграції ШІ в освітній простір і розвиток навичок робочої сили.

Наприклад, США визначили пріоритет освітніх аспектів ШІ як середній. Окрім того, такі вразливі соціальні групи як люди похилого віку, безробітні й ті, хто не має цифрового доступу, залишаються майже поза межами дії відповідних програм. Особливо відчутним є дефіцит так званих «м'яких навичок», включаючи креативність, комунікацію та співпрацю, які вважаються критично важливими для адаптації до нових реалій.

Отже, спостерігається значна диспропорція в готовності до введення штучного інтелекту в освітній процес і ринок праці. Інтеграція як технічних, так і соціально-емоційних компетенцій може значно посилити економічну інклюзію, покращити конкурентоспроможність держав на світовій арені та сприяти формуванню більш єдиної й стійкої глобальної спільноти. З огляду на ці виклики та нерівномірність підходів, доцільно ґрунтовно оцінити проблеми і можливі шляхи їх вирішення у кожній окремій країні.

У Сполучених Штатах Америки вже впроваджено програму, яка розширює повноваження медсестер — після додаткового року навчання вони отримують можливість самостійно призначати ліки та проводити діагностику без залучення лікарів. Такі ініціативи сприяють активному використанню передових ІТ-інструментів також у сферах юриспруденції, інженерії, розробки програмного забезпечення та інших галузях.

Трудовий ринок країни зазнає змін — скорочуються середньокваліфіковані посади, водночас збільшується попит на працівників елітного рівня і малокваліфікованих спеціалістів. Наприклад, ті, хто працює у сфері перекладу чи ілюстрації, стикаються з ризиком втрати роботи через розвиток можливостей штучного інтелекту. Паралельно з цим AI активно інтегрується для підтримки професіоналів експертного рівня, а також стимулюється створення курсів перекваліфікації для фахівців, як-от програмістів із непрофільною освітою.

У США спостерігається зростаючий попит на спеціалістів зі впровадження та супроводу штучного інтелекту. Основні обо-

в'язки таких працівників охоплюють широкий спектр питань — від вибору постачальників і налаштування політик безпеки до навчання персоналу та підготовки компаній до майбутніх технологічних проривів. За даними McKinsey, у 2024 році 78% працівників в США використовували штучний інтелект у своїй роботі (порівняно з 55% у 2023 році). Водночас дослідження PwC у травні 2024 року засвідчило, що 88% топ-менеджерів планують збільшити бюджети на розвиток AI у наступному році.

У Сполучених Штатах Америки спостерігається зростаючий розрив у продуктивності між так званими «важливими професіями» — робітниками заводів, будівельниками, монтажниками систем опалення, вентиляції та кондиціювання — та офісними працівниками. Останні завдяки технологічним досягненням стали на 28% продуктивнішими.

Джим Фарлі, очільник компанії Ford, звернув увагу на суттєву нестачу державних інвестицій у розвиток професійно-технічної освіти, а також на недостатнє впровадження таких технологій, як роботи та доповнена реальність, для підвищення продуктивності працівників фізичної праці. За його оцінками, нині лише 10% заводських операцій можливо роботизувати. Навіть за умови впровадження гуманоїдних роботів ця цифра зросте до максимум 20%.

Статистика Бюро трудової статистики (BLS) за травень 2025 року відображає труднощі й трансформації в інших секторах економіки. У сфері реклами, PR та суміжних послугах наразі працюють 488 600 осіб, що на 2 100 менше, ніж у попередньому місяці, і на 9,9% (приблизно 54 000 осіб) менше порівняно з минулим роком. Проте BLS прогнозує зростання цієї галузі на 8% у період із 2024 по 2033 роки, що вдвічі перевищує середній темп зростання по всіх галузях (4%). Особливо затребуваними стануть управлінські та технічні позиції — фахівці з етики ШІ, дата-стратегії та інтеграції ШІ-платформ.

Загалом у США спостерігається кілька ключових проблем: нестача кадрів із гібридними навичками (ШІ-стратегія, робота з даними, управління клієнтами), опір працівників автоматизації (11%) і недовіра до штучного інтелекту та автоматизованих рішень. Водночас у окрузі Детройт, штат Мічиган, організація Gesher Human Services реалізує програму Women to Work — безкоштовний чотиритижневий курс для жінок, які прагнуть повернутися до професійної діяльності після перерви. Програма діє

з 1980-х років і її мета — розвиток прикладних навичок, таких як написання резюме, оволодіння LinkedIn, цифрова грамотність тощо, а також підтримка емоційної стійкості через навчання подоланню стресу та способам пояснення перерв у трудовій біографії. Учасницями програми є жінки з різним досвідом — від власниць дипломів бакалавра чи магістра до тих, хто тривалий час присвячували себе догляду за родиною.

Потенційний вплив подібних рішень на ринок праці полягає в підвищенні економічної інклюзивності, скороченні нестачі кваліфікованих кадрів, покращенні якості життя та підвищенні стійкості економіки шляхом ефективного поєднання технологій і людського ресурсу. Спільне навчання сприяє формуванню підтримуючого середовища й допомагає подолати відчуття ізольованості.

У Франції спостерігається загрозливе співіснування двох проблемних тенденцій: стрімке старіння населення та низький рівень народжуваності. За відсутності комплексної стратегії підтримки народжуваності — яка б включала фінансові стимули, доступне житло та розвинену інфраструктуру догляду за дітьми — країна може зіткнутися з серйозним дефіцитом робочої сили, зростанням тиску на соціальні системи й уповільненням економічного розвитку.

Однак у зв'язку з пенсійною реформою 2023 року, яка передбачала підвищення пенсійного віку, у Франції помітно зросла зайнятість серед громадян віком від 50 до 64 років. Як свідчать дані Dares, у 2023 році працевлаштованими є 58,4% осіб віком 55–64 років, а рівень економічної активності серед громадян 50–64 років за останні 25 років зріс на 18%. Зокрема, серед 55-річних працює 80% населення без отримання пенсійних виплат, у той час як активними залишаються 45% осіб віком 60–64 роки — що в чотири рази більше порівняно з початком 2000-х.

Державна політика зосереджується на поступовому підвищенні пенсійного віку, продовженні страхового стажу та заохоченні моделі «*cumul emploi-retraite*» — одночасного поєднання роботи та отримання пенсії. Більш тривалий період трудової діяльності дозволяє збільшити надходження до бюджету, сприяє покращенню психологічного й соціального благополуччя населення, забезпечує передачу досвіду між поколіннями та підтримує стійкий розвиток. При цьому особливу увагу слід при-

діляти впровадженню адаптивних політик і популяризації концепції довічного навчання.

У Німеччині представлено законодавчу ініціативу під назвою «Aktivrente», яка спрямована на стимулювання продовження трудової діяльності пенсіонерами віком від 66 років, пропонуючи при цьому значні податкові пільги. Відповідно до проєкту, пенсіонери можуть отримувати до 2000 євро додаткового доходу щомісяця без оподаткування прибутку, сплачуючи виключно внески на медичне та доглядове страхування. Передбачається, що така ініціатива сприятиме залученню старшого покоління до ринку праці, допоможе скоротити дефіцит кадрів і підвищить рівень добробуту літніх людей. Однак її успіх залежатиме від мінімізації адміністративних бар'єрів та забезпечення широкого доступу до програми з метою посилення економічної інклюзії та стабільного зростання.

Щодо Японії, то з квітня 2025 року набуває чинності правило, яке зобов'язує надавати можливість працювати всім охочим до досягнення 65-річного віку. Роботодавцям буде необхідно обирати один із трьох варіантів: скасування пенсійного віку, його підвищення до 65 років або запровадження системи повторного працевлаштування. Крім того, рекомендації передбачають (хоч і не обов'язково) створення умов для роботи працівників до 70-річного віку. Серед ключових переваг такого підходу виділяються збереження досвіду та знань співробітників, зменшення витрат на пошук нових кадрів, а також можливість отримання державних субсидій, таких як «Ейдж-френдлі» від Міністерства охорони здоров'я, праці та добробуту.

Водночас компанії можуть зіткнутися із зростанням витрат на оплату праці й пенсійні відрахування, збільшенням ризику виробничих травм серед старших працівників, уповільненням оновлення поколінь у колективах і можливими конфліктами через нерівність заробітних плат і посад. Для пом'якшення цих викликів пропонується проводити регулярні медичні огляди й спеціальні тренінги із забезпечення безпеки, адаптувати робочі графіки та завдання відповідно до фізичних можливостей старших працівників, удосконалити системи оцінювання й заохочень, сприяти цифровізації досвіду старших працівників і створювати менторські програми для передачі знань молодшим поколінням.

У Великій Британії активне впровадження автоматизації на основі ChatGPT та інших рішень зі штучним інтелектом спричинило значне скорочення кількості початкових вакансій. Згідно з дослідженням пошукового порталу Adzuna, кількість пропозицій для стажистів, випускників і працівників без досвіду знизилася на 31,9%. Також частка таких вакансій на ринку впала з 29% до 25% у порівнянні з 2022 роком.

Одна з основних ініціатив, яка ілюструє цю тенденцію, належить телекомунікаційній компанії ВТ. До кінця поточного десятиліття компанія планує замінити близько 10 тисяч працівників, які займаються обробкою дзвінків та діагностикою мереж, автоматизованими системами на основі штучного інтелекту. Експерти зі стартапу Anthropic застерігають — протягом наступних п'яти років автоматизація може зменшити до половини офісних посад базового рівня, що може призвести до зростання глобального безробіття приблизно на 20%.

У своїх прогнозах топ-менеджери Google Deep Mind і Amazon також підтверджують імовірність скорочення певних робочих місць, але водночас наголошують на появі нових, важливіших і перспективніших професій. Серед основних викликів такого процесу — підвищення рівня безробіття серед молодого населення та зменшення доступних можливостей для старту кар'єри. Проте впровадження ШІ-інструментів несе й позитивний потенціал: збільшення продуктивності бізнесу, що вимагає адаптації освітніх систем та впровадження соціальних гарантій. У довгостроковій перспективі такі зміни можуть стати рушієм економічної інклюзії завдяки створенню нових напрямів діяльності та поліпшенню загального добробуту.

Список використаних джерел

1. Огляд національної та міжнародної практики підвищення рівня інклюзивності на ринку праці. URL: <https://employers.org.ua/news/id2737>

**МОДЕЛІ ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГУ
ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ СТІЙКОСТІ БІЗНЕСУ
В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

**MODELS OF DIGITAL MARKETING
FOR ENHANCING BUSINESS RESILIENCE
IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT**

Гуріна Олена Валентинівна

кандидат економічних наук, доцент,

Миколаївський інститут розвитку людини

Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6315-6067>

gurina161277@gmail.com

Анотація. Стійкість сучасного бізнесу визначається не лише економічною ефективністю, а й глибокою інтеграцією соціальної та екологічної відповідальності. Цифровий маркетинг виступає потужним механізмом для демонстрації лояльності компаній до Цілей сталого розвитку та побудови прозорих відносин зі стейкхолдерами. Ключові моделі включають контент-маркетинг та SMM для забезпечення прозорості й діалогу зі спільнотою, SEO-стратегії, які доцільно адаптувати під «зелені» та «етичні» пошукові запити. Маркетинг, керований даними, дозволяє не лише оптимізувати рекламні кампанії для зниження екологічного впливу цифрових технологій, але й стимулювати інновації у створенні сталих продуктів. Цифрові платформи є драйверами переходу до циркулярної економіки, просуваючи моделі «продукт як послуга» та програми продовження життєвого циклу товару. Успішна інтеграція цих моделей забезпечує зміцнення репутації та конкурентну перевагу, проте вимагає абсолютної автентичності для уникнення ризику «грінвошингу».

Annotation. Modern business sustainability is determined not only by economic efficiency but also by the deep integration of social and environmental responsibility. Digital marketing serves as a powerful mechanism for companies to demonstrate their commitment to the Sustainable Development Goals (SDGs) and build transparent relationships with stakeholders. Key models include content marketing and SMM to ensure transparency and dialogue with the community, SEO strategies must be adapted to «green» and «ethical» search queries to effectively attract a conscious target audience. Data-driven marketing not only enables the optimization of advertising campaigns to reduce the environmental impact of digital technologies but also fosters innovation in the creation of sustainable

products. Digital platforms are also drivers of the transition to a circular economy, promoting «Product as a Service» models and product life extension programs. The successful integration of these models ensures the strengthening of reputation and competitive advantage, but requires absolute authenticity to avoid the risk of «greenwashing».

Сучасні стратегії сталого бізнесу передбачають синергію між економічною ефективністю, соціальною відповідальністю та екологічною свідомістю. Сталий розвиток перестав бути нішевою концепцією і перетворився на фундаментальний фактор довгострокової життєздатності компанії.

Цифровий маркетинг є не просто інструментом просування, а потужним механізмом для інтеграції принципів сталого розвитку в основну діяльність бізнесу. Він дозволяє компаніям не лише декларувати, але й виявляти послідовність у прагненні Цілей сталого розвитку, будуючи прозорі та довірчі відносини зі стейкхолдерами.

Перехід до моделі «purpose-driven business» є ключовим трендом. Споживачі, особливо покоління Z та міленіали, все частіше обирають бренди, що поділяють їхні цінності. Цифровий маркетинг надає канали для ефективної комунікації цих цінностей та автентичного залучення аудиторії. Ключові моделі цифрового маркетингу для сталого розвитку, зокрема контент-маркетинг і «зелений» сторітелінг, спрямовані на формування довіри до бренду через комунікацію цінностей сталого розвитку та демонстрацію реальних екологічних і соціальних ініціатив.

Контент-маркетинг стає основним інструментом для навчання аудиторії та демонстрації реальних кейсів сталого розвитку. Замість прямої реклами, компанії створюють цінний контент (статті, звіти, відео), який спрямований на формування довіри до бренду через комунікацію цінностей сталого розвитку та демонстрацію реальних екологічних, соціальних і управлінських ініціатив (ESG).

Автентичний «зелений» сторітелінг будує емоційний зв'язок та довіру споживача. Йдеться не про «зелений камуфляж» — greenwashing, а про відкриту та достовірну комунікацію успіхів, викликів і недоліків у процесі досягнення цілей сталого розвитку. Прозорість і готовність ділитися реальними результатами у цифрових каналах сприяють зміцненню довіри та репутаційного капіталу бренду.

Маркетинг у соціальних мережах (SMM) виступає ефективним інструментом підвищення залученості аудиторії та забезпечення прозорості взаємодії між брендом і споживачами в контексті сталого розвитку. Соціальні мережі перетворюються з каналів продажу на платформи для діалогу про сталий розвиток. Вони дозволяють компаніям миттєво реагувати на запити суспільства, отримувати зворотний зв'язок та залучати спільноту до спільних соціальних чи екологічних ініціатив.

Соціальний медіа маркетинг є інструментом радикальної прозорості. Компанії мають можливість застосовувати live-трансляції для демонстрації екологічно орієнтованих виробничих процесів, оприлюднювати звіти щодо реалізації соціальних проєктів та забезпечувати відкритий діалог стосовно політики корпоративної відповідальності, що сприяє підвищенню рівня прозорості діяльності та зменшенню ризику звинувачень у приховуванні інформації.

Пошукова оптимізація (SEO) для свідомого споживача розглядається як стратегічний інструмент цифрового маркетингу, спрямований на підвищення видимості екологічно та соціально відповідальних брендів у інформаційному просторі. SEO-стратегія повинна бути адаптована під «зелені» та «етичні» пошукові запити. Сучасний споживач активно шукає «екологічні товари», «етичні бренди», «компанії з нульовим вуглецевим слідом». Позиціонування в топі видачі за цими запитами є прямим шляхом до залучення цільової, мотивованої аудиторії.

Оптимізація контенту під запити, пов'язані зі сталим розвитком, не лише приваблює трафік, але й позиціонує компанію як лідера думок та експерта у своїй галузі, що підвищує стійкість її ринкових позицій.

Inbound-маркетинг розглядається як інтегрований елемент сучасної цифрової стратегії, спрямований на залучення споживачів через створення корисного контенту та формування довгострокових взаємин на основі спільних цінностей. Методологія Inbound-маркетингу — приваблення клієнтів через цінний контент ідеально відповідає цілям сталого розвитку. Замість нав'язливої реклами (яка сама по собі є формою «шумового забруднення»), компанія пропонує рішення, що відповідають цінностям споживача. Стійкість бізнесу посилюється, коли ціннісна пропозиція продукту включає не лише функціональні, але й екологічні та соціальні переваги. Inbound-маркетинг допомагає

донести цю комплексну цінність до споживача на кожному етапі його шляху (customer journey).

Маркетинг, керований даними (Data-Driven Marketing), розглядається як ключовий підхід у цифровій економіці, що забезпечує прийняття обґрунтованих управлінських рішень на основі аналітики даних та сприяє підвищенню ефективності стратегій сталого розвитку бізнесу. Аналітика даних дозволяє оптимізувати маркетингові кампанії, знижуючи їхній «цифровий вуглецевий слід». Ефективне таргетування зменшує кількість непотрібних показів реклами, що економить енергоресурси серверів та підвищує загальну ефективність (ROMI).

Збір та аналіз даних про поведінку «свідомих споживачів» дає бізнесу інсайти для розробки нових сталих продуктів та послуг. Це створює позитивний цикл, де маркетинг не просто реагує на попит, а й стимулює інновації у сфері сталого розвитку.

Цифровий маркетинг є ключовим драйвером переходу від лінійної («купив-використав-викинув») до циркулярної економіки. Компанії використовують цифрові платформи для просування моделей «продукт як послуга» (PaaS), підписок, програм зворотного викупу (buy-back), ремонту та ресейлу.

E-mail маркетинг та CRM-системи використовуються для побудови довго-строкових відносин з клієнтами, інформуючи їх про можливості продовження життя продукту, що підвищує лояльність та знижує потребу у виробництві нових товарів.

Отже, цифровий маркетинг перестає бути відокремленою функцією і стає невід’ємною частиною загальної стратегії сталого розвитку компанії. Він виконує роль сполучної ланки між бізнесом та суспільством, транслюючи цінності та забезпечуючи зворотний зв’язок.

Компанії, які успішно інтегрують моделі контент-маркетингу, SMM та аналітики даних з цілями ESG, не просто виживуть в умовах нової економічної реальності, але й отримають значну конкурентну перевагу, збудують стійкий, прибутковий та ефективний бізнес.

Список використаних джерел

1. Karpenko V., Vdovichen O., Lypych L. *et al.* B2B marketing strategies: value creation, key customer acquisition and preservation. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice, 5 (52), 543–561. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/4159>

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА
ДЛЯ СПРІЯННЯ ІНКЛЮЗІЇ: ДОСВІД СПОРТИВНОЇ ШКОЛИ
ЗІ СКЛАДНОКООРДИНАЦІЙНИХ ВИДІВ СПОРТУ**

**TRANSFORMATION OF ENTREPRENEURSHIP TO PROMOTE
INCLUSION: THE EXPERIENCE OF A SPORTS SCHOOL
IN COMPLEX COORDINATION DISCIPLINES**

Давиденко Софроній Олександрович

*I курс, група ЗМН-25-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»
lokipol935@gmail.com*

*Науковий керівник: Лавриненко Л.М., к.е.н., с.н.с.,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7104-6079>*

.larcic@ukr.net

Анотація. У статті досліджується трансформація підприємництва, спрямована на підтримку інклюзії у спортивному секторі, зосереджуючись на складнокоординаційних видах спорту, таких як акробатика, гімнастика та фігурне катання. У роботі підкреслюється, що в Україні інклюзивні спортивні програми перебувають у критичному стані через недостатнє державне фінансування і, відповідно, потребують підтримки з боку приватного бізнесу, місцевих громад та міжнародних донорів [1; 2; 5]. У дослідженні окреслено стратегії створення фінансово стійких інклюзивних спортивних шкіл за допомогою соціального підприємництва, партнерських моделей і впливових інвестицій (impact investment) [3; 9; 11]. На основі кейсів українських локальних ініціатив у статті показано, як інклюзивні бізнес-моделі можуть поєднувати економічну життєздатність із соціальною відповідальністю, сприяючи сталому розвитку громад і формуванню інклюзивної економіки в післявоєнній Україні [4; 10].

Annotation. The paper explores the transformation of entrepreneurship aimed at promoting inclusion in the sports sector, focusing on complex coordination disciplines such as acrobatics, gymnastics, and figure skating. The research emphasizes that in Ukraine, inclusive sports programs are critically underfunded by the state and therefore require support from private businesses, communities, and international donors. The study outlines strategies for building financially sustainable inclusive sports schools through social entrepreneurship, partnership

models, and impact investment. Using case studies from Ukrainian local initiatives, the paper demonstrates how inclusive business models can combine economic viability with social responsibility, contributing to the sustainable development of communities and the formation of an inclusive economy in post-war Ukraine.

Інклюзивність один з провідних параметрів розвитку, що грає визначальну роль у формуванні якості життя населення країни таким чином, щоб її рівень задовольняв всіх представників суспільства, всі верстви населення [1; 9]. Традиційні інструменти державної політики — фіскальна, монетарна, інвестиційна — демонструють обмежену ефективність в умовах кризового середовища [10]. Це обумовлює необхідність пошуку нових моделей розвитку, які поєднують економічну результативність і соціальну відповідальність [11]. Одним із таких механізмів виступає соціальне підприємництво, яке завдяки подвійній місії — економічній та соціальній — здатне забезпечувати мультиплікативний ефект для суспільства [3; 6]. Соціальні підприємства формують додаткові робочі місця, інтегрують у виробничі процеси соціально вразливі групи, розширюють базу оподаткування, впроваджують інноваційні практики та сприяють розвитку людського капіталу [8]. Водночас вони виконують важливу стабілізаційну функцію, знижуючи соціальну напругу, зміцнюючи довіру до економічних інститутів і легалізуючи частину економічної активності, яка могла би залишатися у тіньовому секторі.

Інклюзивний розвиток передбачає інклюзивне зростання, орієнтоване не лише на ВВП, а й на людський розвиток і якість життя всіх громадян [4; 9]. Забезпечення такого зростання можливе через інвестиції у людський капітал, соціальний захист, ефективну податкову політику та активну участь громадянського суспільства [2; 10]. Сучасна економіка переходить від моделей прибутковості до ціннісно-орієнтованого підприємництва, у якому головним є соціальний ефект [1; 3]. Для України це особливо важливо у спортивній сфері, яка має потенціал інклюзивного розвитку, але страждає від недостатнього фінансування [5; 6]. Складнокоординаційні види спорту мають високий інклюзивний потенціал, оскільки розвивають координацію, довіру та співпрацю між учасниками [8; 9].

Дослідження OECD (2021) [9] та UNDP (2022) [2] підтверджують, що інклюзивне підприємництво є важливим інструмен-

том стабілізації економік із низьким рівнем державного фінансування. В Україні, за даними UNESCO (2023) [5], програми інклюзії у спорті фінансуються лише на 30–40% від потреби, що створює системну залежність від грантів та меценатства [6]. Це вимагає трансформації підприємницького мислення спортивних шкіл — від очікування дотацій до самоокупних інклюзивних бізнес-моделей, де поєднуються комерційна діяльність і соціальна місія.

Інклюзивна спортивна школа може розвиватися за принципом «business + impact», коли частина прибутку з платних секцій спрямовується на фінансування безкоштовних програм для дітей з інвалідністю чи малозабезпечених сімей. Дослідження Cardella et al. (2021) доводить, що такі моделі не лише підвищують фінансову стійкість установ, а й формують позитивний соціальний імідж бренду [3].

Ефективна модель інклюзивного підприємництва передбачає тристоронню взаємодію: держава створює нормативну базу, бізнес інвестує у спортивні програми, а громада забезпечує волонтерську підтримку [6]. UNESCO (2023) пропонує концепцію impact investment — інвестування з подвійною метою: отримання прибутку та соціального ефекту [5].

Кейси практичної реалізації

Кейс 1. «Разом до вершини» (Львів, 2023 р.) — секція адаптивної акробатики, фінансування через локальних партнерів і краудфандинг. Результат: збільшення учасників на 40%, соціальне визнання, медійна підтримка.

Кейс 2. «Inclusive Gym Fest» (Миколаїв, 2024 р.) — благодійний фестиваль з виступами дітей і дорослих. Результат: покращення інфраструктури та зростання кількості спонсорів.

Кейс 3. «Impact Club Sport» (Київ, 2025 р.) — корпоративні тренування фінансують безкоштовні заняття для дітей з ООП. Результат: самофінансування секції без державних дотацій, формування локального соціального бренду.

Стратегії інклюзивної трансформації:

1. Розвиток соціального підприємництва — створення бізнес-моделей, орієнтованих на вплив, а не лише прибуток.

2. Формування партнерств між школами, університетами та приватними компаніями.

3. Інвестиції у людський капітал — підготовка тренерів з інклюзивної педагогіки.

4. Діджиталізація спортивних послуг — створення онлайн-платформ для доступу до тренувань.

5. Брендинг інклюзії — позиціонування школи як центру рівних можливостей, що підвищує довіру спонсорів і клієнтів.

Висновки

Соціальне підприємництво стає ключовим інструментом післявоєнної відбудови України. Воно забезпечує економічну стабільність і водночас формує соціальну згуртованість [11]. Інклюзивна трансформація спортивного підприємництва демонструє, що соціальна ефективність може бути рівнозначною фінансовій [3; 5; 8]. Спортивні школи складнокоординаційних видів спорту є потенційним прикладом інклюзивного бізнесу нового покоління, що поєднує людяність, економічну доцільність і сталий розвиток [1; 9; 10].

Список використаних джерел

1. Inclusive Entrepreneurship in Ukraine: Challenges of Creation and Prospects of Development Taking into Account International Experience. ResearchGate, 2025.

2. United Nations Development Programme (UNDP). Inclusive Entrepreneurship Framework. New York, 2022.

3. Cardella G., Hernández-Sánchez B., Sánchez-García J. Entrepreneurship and Sport: A Strategy for Social Inclusion. MDPI IJERPH, 2021.

4. Інклюзивний розвиток територіальних громад у контексті України. Вісник Західноукраїнського національного університету, 2024.

5. UNESCO. Impact Investment in Sport: Innovating the Funding of Sport Programmes. Paris, 2023.

6. Listening to Stakeholders' Voices on Funding Social Inclusion in Sport for People with Disabilities. ResearchGate, 2024.

7. Цифрова трансформація як інструмент створення інклюзивної економіки в Україні в умовах воєнного часу. Проблеми та перспективи управління, 2024.

8. Петренко В. Інклюзивні практики у спорті: теоретико-методичні засади розвитку. Вісник Національного університету фізичного виховання і спорту України, 2020.

9. OECD. Policy Brief on Inclusive Entrepreneurship. — Paris, 2021.

10. Інклюзивний розвиток економіки в умовах глобальних викликів сьогодення. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Харків, 2020.

11. Соціальне підприємництво як інструмент підвищення економічної безпеки держави. DOI: 10.32782/2308-1988/2025-56-53.

**ЦИФРОВІ МАРКЕТИНГОВІ ІНСТРУМЕНТИ
ДЛЯ ЗАЛУЧЕННЯ КЛІЄНТІВ З УРАХУВАННЯМ
ІНКЛЮЗИВНИХ ПІДХОДІВ**

**DIGITAL MARKETING TOOLS FOR ATTRACTING CUSTOMERS
WITH INCLUSIVE APPROACHES**

Давидюк Владислава Сергіївна

*I курс, група МК-25-1, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
vladadavudyk@gmail.com*

*Науковий керівник: Скаженник М.В., ст. викладач кафедри
управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>
m.skazhennik@ukr.net*

Анотація. У роботі досліджено особливості використання цифрових маркетингових інструментів у контексті інклюзивного підходу до комунікації з аудиторією. Розглянуто сутність інклюзивного маркетингу як складової соціально відповідального бізнесу та визначено ключові принципи його реалізації у цифровому середовищі. Акцентовано увагу на тому, що цифрові технології — соціальні мережі, SEO, контент-маркетинг, e-mail кампанії, аналітика даних — не лише підвищують ефективність маркетингових стратегій, але й відкривають нові можливості для створення доступних і комфортних умов для всіх категорій користувачів. Проаналізовано концепцію «Маркетинг 5.0» Філіпа Котлера, у якій наголошено на поєднанні технологій і людяності як основи інклюзивного розвитку. Зроблено висновок, що бренди, які впроваджують принципи інклюзії у свої цифрові комунікації, формують довіру, підвищують рівень лояльності споживачів і зміцнюють соціальну репутацію.

Annotation. The article explores the use of digital marketing tools through the lens of inclusivity. It highlights the growing importance of inclusive communication as a key aspect of socially responsible branding in the digital era. Drawing upon the Marketing 5.0 concept by Philip Kotler, the study emphasizes that digital technologies — such as social media, SEO, content marketing, and data analytics — should serve to create accessible and user-friendly experiences for diverse audiences. The paper concludes that businesses integrating inclusivity into their marketing strategies gain higher consumer trust, emotional engagement, and long-term loyalty, thus ensuring both economic and ethical sustainability.

У сучасному світі бізнес дедалі активніше переходить у цифровий простір, де комунікація з клієнтами відбувається через онлайн-канали. Цифровий маркетинг став одним із найважливіших інструментів формування конкурентних переваг, адже саме він дає змогу підприємствам швидко реагувати на зміни споживчих потреб, формувати позитивний імідж і підтримувати довіру. Проте ефективність маркетингу сьогодні визначається не лише технологічними можливостями, а й здатністю бути відкритим і доступним для всіх. Саме тому інклюзивність — тобто створення рівних умов для користування продуктами та послугами незалежно від віку, статі, стану здоров'я чи соціального статусу — стає основним показником сучасних маркетингових стратегій [1].

Цифровий маркетинг у широкому розумінні є комплексом методів і технологій, які використовують інтернет, мобільні додатки, соціальні мережі та інші цифрові канали для просування товарів і послуг [2]. Його головна особливість полягає у двосторонній взаємодії між компанією та споживачем, що забезпечує не лише продаж, а й побудову довготривалих відносин. Основні інструменти цифрового маркетингу охоплюють соціальні мережі, контент-маркетинг, рекламу в пошукових системах, e-mail розсилки, аналітику даних і оптимізацію вебресурсів. Кожен із цих інструментів дозволяє формувати унікальний досвід взаємодії споживача з брендом, роблячи маркетинг персоналізованим і гнучким [3]. Водночас розвиток цифрових технологій актуалізує питання етичності й доступності комунікацій, адже цифровий простір має бути зручним і зрозумілим для всіх користувачів, у тому числі для людей з особливими потребами.

Питання поєднання технологій і людяності докладно розглядав відомий маркетинголог Філіп Котлер. У своїй праці «Маркетинг 5.0» він наголошував, що сучасні технології мають працювати на благо людини, допомагаючи бізнесу глибше розуміти потреби кожного споживача, а не лише підвищувати прибутки [4]. За Котлером, нова епоха маркетингу — це епоха поєднання штучного інтелекту, аналітики даних і соціальної відповідальності. Бренди, які демонструють турботу та враховують принципи інклюзивності, отримують більше довіри від суспільства й формують емоційно стійкі зв'язки зі споживачами. Дослідження міжнародних консалтингових компаній підтверджують, що споживачі позитивніше ставляться до брен-

дів, які показують різноманіття у своїй рекламі та надають доступний контент для всіх категорій людей [5]. Таким чином, інклюзивність стає не лише соціальною відповідальністю бізнесу, а й стратегічним фактором його успіху.

Інклюзивний маркетинг означає створення умов, за яких усі користувачі мають можливість комфортно взаємодіяти з продуктом чи послугою. Це може проявлятися у використанні адаптивного дизайну сайтів, який зручно відображається на будь-яких пристроях; у застосуванні масштабованого шрифту, який легко читати людям із вадами зору; у додаванні субтитрів до відео або створенні альтернативного тексту до зображень для користувачів, що користуються екранними читалками. Проте інклюзивність не обмежується технічними аспектами. Вона передбачає також етичний вимір — мову рівності, доброзичливості у комунікації, уникнення стереотипів і дискримінаційних висловлювань [6]. Саме така стратегія дає змогу компаніям демонструвати людяність, викликати повагу та емоційне залучення споживачів.

Цифрові маркетингові інструменти відкривають широкі можливості для реалізації інклюзивного підходу. Соціальні мережі стають не лише каналом продажу, а й платформою для поширення соціально важливих ідей. Наприклад, українські компанії активно використовують Instagram та Facebook для популяризації ініціатив, що підтримують людей з інвалідністю або ветеранів війни, створюючи позитивний імідж соціально відповідального бренду. Контент-маркетинг може бути інклюзивним, якщо у публікаціях, фотографіях і відео зображено різні соціальні, вікові чи етнічні групи, що підкреслює цінність різноманіття. Дизайн вебсайтів та мобільних додатків також має враховувати принципи універсального доступу, адже доступність сприяє не лише залученню нових клієнтів, а й підвищенню зручності для всіх користувачів. Персоналізація розсилок, використання аналітики поведінки споживачів і налаштування інтерфейсу під індивідуальні потреби є прикладами того, як цифрові інструменти допомагають втілювати принципи інклюзії на практиці.

Інклюзивний цифровий маркетинг приносить бізнесу значні переваги. Він дозволяє розширити аудиторію, охопивши тих користувачів, які раніше могли бути позбавлені доступу до інформації або не відчували себе цільовою групою. Підприємства, що приділяють увагу інклюзивності, формують довіру та підвищують

свою репутацію як бренди, які дбають про людей. Крім того, доступні та зрозумілі цифрові рішення покращують користувацький досвід, зменшують рівень відмов і збільшують конверсію, що прямо впливає на фінансові результати компанії. Соціальна відповідальність у поєднанні з технологічними інноваціями створює фундамент для сталого розвитку бізнесу та суспільства загалом.

Приклади успішного впровадження інклюзивних рішень у цифровому маркетингу можна знайти серед провідних світових брендів. Компанія Google створила функцію «Live Transcribe», яка автоматично перетворює мовлення на текст і полегшує спілкування людям із вадами слуху. Nike випустила серію взуття «FlyEase», адаптовану для людей з обмеженими можливостями руху. Український проєкт «Доступно.UA» активно співпрацює з підприємцями, допомагаючи робити вебсайти, кафе, готелі й сервіси зручними для людей з інвалідністю. Такі ініціативи доводять, що інклюзивність і прибутковість можуть гармонійно співіснувати, адже турбота про людей завжди викликає позитивну реакцію суспільства і сприяє підвищенню лояльності клієнтів.

Отже, цифрові маркетингові інструменти в поєднанні з інклюзивним підходом формують нову модель комунікації між бізнесом і споживачем. Її сутність полягає не лише у використанні технологій для продажу, а у створенні взаємної довіри, поваги та розуміння. Компанії, які інтегрують принципи інклюзивності у свої стратегії, демонструють високий рівень корпоративної культури та соціальної зрілості. Майбутнє маркетингу належить тим брендам, які поєднують інновації з людяністю, бо справжній розвиток починається там, де кожна людина поважається важливою і почутою.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. Інклюзивний розвиток суспільства: статистичні показники. Київ, 2023. 64 с.
2. Ryan D. Understanding Digital Marketing: Marketing Strategies for Engaging the Digital Generation. London : Kogan Page, 2020. 416 p.
3. Chaffey D., Ellis-Chadwick F. Digital Marketing. Harlow : Pearson Education, 2022. 688 p.
4. Котлер Ф., Картаджайя Г., Сетяван І. Маркетинг 5.0: технології для людства. Київ : Наш Формат, 2021. 288 с.
5. Deloitte. Diversity and Inclusion in Advertising: Global Report 2022. Deloitte Insights, 2022. 34 p.
6. Hootsuite. Inclusive Marketing Guide 2023. URL: <https://blog.hootsuite.com>

РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ТА ОБЛІКОВИХ ПРОЦЕСІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ THE ROLE OF FINANCIAL AND ACCOUNTING PROCESSES IN ENSURING UKRAINE'S ECONOMIC STABILITY

Данько Святослав Олександрович

I курс, група ОО-25-1, спеціальність «Облік та оподаткування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Svat84210@gmail.com

Науковий керівник: Васюренко Л.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7314-6890>

vasyurenkolarysa@gmail.com

Анотація. Робота вивчає роль фінансових та облікових процесів у забезпеченні стабільності економіки України. Розглядається, як правильно організовані фінансові облікові процеси, прозорість звітності та ефективне управління коштами сприяють розвитку країни, бізнесу та суспільства.

Annotation. The study examines the role of financial and accounting processes in ensuring the stability of Ukraine's economy. It considers how well-organized financial and accounting processes, transparency of reporting, and effective fund management contribute to the development of the country, business, and society.

Економічна стабільність є однією з основних умов для розвитку будь-якої країни. Вона дає можливість передбачати фінансові процеси, забезпечує довіру до державних органів і збільшує привабливість для інвестування. Для України, яка переживає труднощі в соціально-економічній сфері, значення фінансових облікових процесів стає особливо вагомим.

Фінансова система є основою економіки. Вона складається з державних фінансів, банківського сектору, податкової політики та інвестиційних потоків. Якщо ці процеси функціонують стабільно та справедливо, країна може ефективно планувати свій розвиток, забезпечувати соціальні програми, підтримувати бізнес і приваблювати іноземні інвестиції.

Також ключові ролі грає фірмовий облік у стабільності економіки. Цей чинник є важливим елементом управління як у державних секторах та і в бізнесі. Він фіксує рух коштів, оцінює результат діяльності та дозволяє прийняти обґрунтовані уп-

равлінські рішення. Ця звітність уникнути корупції, сприяє розвитку довіри між підприємствами, інвесторами, державою.

Проблеми фінансової звітності:

1. Недосконала система оподаткування.
2. Нестабільність національної валюти.
3. Тіньова економіка.
4. Низький рівень фінансової грамотності серед підприємців.

Саме ці фактори знижують прозорість фінансових потоків та створюють ризики для державної стабільності.

Напрями в досконалення фінансових процесів. Для підвищення ефективності фінансової системи необхідно:

1. Удосконалити податкове законодавство.
2. Проводити сучасні електронні системи обліку.
3. Розвивати фінансово світу серед людей.
4. Забезпечити контроль за державними витратами через цифрові інструменти.
5. Підтримувати малий середній бізнес пільговими кредитами.

Україна поступово переходить на міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ). Це важливий крок, який робить фінансові процеси більш зрозумілими для іноземних партнерів. Використання міжнародних стандартів дозволяє підвищити довіру інвесторів та забезпечує прозорість економічних відносин.

Приклади впровадження сучасних фінансових технологій. Сьогодні активно розвиваються системи електронного документообігу, державні онлайн-сервіси (наприклад, «Дія.Бізнес»), автоматизовані бухгалтерські програми. Цифровізація обліку дає змогу зменшити людський фактор, пришвидшити звітність і зробити фінансову систему більш відкритою.

Висновок. Фінансові та облікові процеси — це серце економічної системи країни. Від їх ефективності залежить стабільність держави, рівень довіри до влади та розвиток бізнесу. Для України важливо й надалі вдосконалювати ці процеси, запроваджувати нові технології та міжнародні стандарти, адже саме через прозору економіку можливе сталий розвиток та процвітання країни.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».
2. Міністерство фінансів України — офіційні матеріали та рекомендації.

3. Міжнародні стандарти фінансової звітності (IFRS).
4. Аналітичний звіт НБУ «Фінансова стабільність України — 2024».
5. Електронний портал «Дія.Бізнес» — інструменти підтримки підприємців.

ІНКЛЮЗИВНІ БІЗНЕС-ІНІЦІАТИВИ: АНАЛІЗ KEYCY UKLON

INCLUSIVE BUSINESS INITIATIVES: CASE STUDY OF UKLON

Демченко Данійл Андрійович

*II курс, група ФН-24-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ltvx@gmail.com*

*Наук. керівник: Пшенична М.В., к.е.н.,
доцент кафедри фінансів та обліку,*

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5373-1726>

pshenychkam@gmail.com

Анотація. У статті розглядаються інклюзивні бізнес-ініціативи в Україні на прикладі платформи Uklon, яка під час військового стану запровадила «Inclusive» клас автомобілів для людей з інвалідністю та ветеранів. Аналізуються фінансово-економічні аспекти цієї ініціативи, зокрема податкові надходження, операційні витрати та підтримка соціальних і волонтерських проєктів. Досліджується роль партнерства з бізнесом і державою у зниженні собівартості послуг та підвищенні доступності інклюзивного транспорту. Вказано перспективи розвитку інклюзивних продуктів, зокрема «Inclusive Delivery» та «Inclusive Corporate», а також впровадження моделей часткової комерціалізації. Розглядаються ключові фінансово-управлінські показники для оцінки ефективності таких ініціатив. Стаття робить висновок, що інклюзивні бізнес-моделі можуть стати важливою складовою інклюзивного розвитку України за умов фінансової дисципліни, партнерських ресурсів і підтримки регуляторного середовища.

Annotation. The article examines inclusive business initiatives in Ukraine using the example of the Uklon platform, which introduced an 'Inclusive' class of cars for people with disabilities and veterans during martial law. The financial and economic aspects of this initiative

are analysed, in particular tax revenues, operating costs and support for social and volunteer projects. The role of partnerships with business and the state in reducing the cost of services and increasing the accessibility of inclusive transport is explored. The prospects for the development of inclusive products, in particular 'Inclusive Delivery' and 'Inclusive Corporate', as well as the introduction of partial commercialisation models, are outlined. Key financial and management indicators for assessing the effectiveness of such initiatives are considered. The article concludes that inclusive business models can become an important component of Ukraine's inclusive development, provided there is financial discipline, partnership resources and a supportive regulatory environment.

У сучасному українському економічному середовищі інклюзивні бізнес-ініціативи набувають все більшого значення як механізми не лише соціальної відповідальності, а й стійкого фінансового розвитку з включенням вразливих груп населення. Прикладом такого підходу є діяльність Uklon — української платформи для виклику таксі та доставки, яка під час військового стану активізувала інклюзивні класи послуг, направлені на осіб з інвалідністю, ветеранів та інших потребуючих груп.

Так, у квітні 2023 року Uklon запустив «Inclusive»-клас автомобілів, спеціально обладнаних для людей, які пересуваються в інвалідному візку: машини оснащені підйомниками, рампами, кріпленнями для крісел-колясок, а водії пройшли спеціальне навчання з комунікації та супроводу таких пасажирів.

Фінансово-економічні аспекти цієї ініціативи є досить показовими: попри певну операційну збитковість (станом на середину 2023 року Uklon зазнавав щомісячного збою приблизно в 100 000 грн.), вже на початку 2025 року компанія спромоглася досягти значущих фінансових показників: за перше півріччя 2025 року Uklon сплатив до державного бюджету майже 494 млн грн податків, а загальна фінансова допомога соціальним та волонтерським ініціативам перевищила 37 млн грн. [1].

Партнерство з мережею АЗС ОККО в рамках проєкту Inclusive також ілюструє, як бізнес може фінансово інвестувати у масштабовану інклюзію: у січні 2025 року ОККО надала більш ніж 50 000 літрів дизельного палива для шести таких автомобілів у Києві, що знизило вартість поїздки для користувачів на близько 12% [2]. За даними за 2024 рік, у Львові 2 212 поїздок (17 282 км) та у Києві 10 961 поїздка (146 430 км) здійснено

класом Inclusive, демонструючи реальний попит на інклюзивні транспортні послуги.

Цей кейс має кілька важливих фінансових і стратегічних висновків. По-перше, навіть за умов початкової операційної збитковості (зумовленої високими витратами на адаптацію автопарку, навчання водіїв і маркетинг) модель інклюзивного класу може стати життєздатною за рахунок комбінованих джерел: прямих платежів користувачів, субсидій від партнерів, палива чи технічної підтримки, а також часткового соціального фінансування.

По-друге, фінансова прозорість і підзвітність, як це демонструє Uklon, стають важливим чинником залучення інвесторів і донорів до масштабування інклюзивних рішень, оскільки показники податків, кількість поїздок та охоплення вразливих груп створюють «комерційно-соціальний» профіль підприємства.

По-третє, партнерства між комерційними бізнесами (транспорт, паливо, IT), громадським сектором та державою дозволяють зменшити нормативні та фінансові бар'єри: ресурсне забезпечення (паливо, обладнання) дозволяє знизити собівартість послуги для кінцевого користувача й водночас підвищити соціальну інклюзію.

Тож, можна зробити припущення, що перспективи розвитку таких ініціатив в Україні включають масштабування на регіональному рівні, подальшу оптимізацію фінансової моделі та розширення спектра інклюзивних продуктів: зокрема, створення «Inclusive-Delivery», «Inclusive-Corporate», транспортних рішень для ветеранів та переселенців, а також використання даних і аналітики для прогнозування попиту й оптимізації тарифів.

Не менш важливим фінансовим механізмом є впровадження моделі «часткової комерціалізації», коли стандартні тарифи доповнюються соціальними тарифами з державною чи корпоративною субсидією. Це дозволяє балансувати соціальну місію з комерційною життєздатністю.

З огляду на фінансово-управлінські аспекти, компаніям, які впроваджують інклюзивні бізнес-моделі, слід ретельно аналізувати такі показники як: маржинальність спеціалізованих класів, середню вартість одиниці послуги (з урахуванням адаптацій-капітальних витрат), коефіцієнт завантаження (кількість поїздок на одиницю транспортного засобу), відношення субсидій до витрат, а також соціальний ROI (повернення на соціальну інвестицію). Наприклад, якщо адаптований автомобіль здійснює

менше поїздки ніж стандартний через нижчий попит чи більші витрати на обслуговування, бізнес-модель має враховувати компенсаційні механізми.

Таким чином можна зробити висновок, що інклюзивні бізнес-ініціативи — як показує приклад Uklon — можуть стати важливою складовою інклюзивного поступу України, якщо будуть побудовані на чіткій фінансовій логіці, партнерській ресурсній базі та сприятливому регуляторному середовищі. Подальша систематизація таких моделей, впровадження стандартів фінансової звітності та інструментів соціального інвестування дозволить збільшити їх масштаб, ефективність і стійкість.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Uklon. URL: <https://uklon.com.ua/uklon-inklyuzyvnyi/> (дата звернення: 10.10.2025)

2. ОККО та Uklon розширюють співпрацю в інклюзивному проєкті: тепер і в Києві. URL: <https://www.okko-group.com.ua/novunu/holding-news/okko-ta-uklon-rozshiruiut-spivpratsiu-v-inkliuzivnomu-proiekti-teper-i-v-kiievi> (дата звернення: 10.10.2025)

ЦИФРОВА ІНКЛЮЗІЯ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

DIGITAL INCLUSION IN THE CONDITIONS OF THE MODERN INFORMATION SOCIETY

Джумурат Євгеній Віталійович

*магістратура, група МН-25-1.м, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

Анотація. В матеріалі досліджується феномен цифрової інклюзії як необхідної складової розвитку сучасного інформаційного суспільства. Розкрито сутність поняття цифрової інклюзії, проаналізовано її основні складові та чинники, що впливають на рівень цифрової нерівності. Особливу увагу приділено сучасним тенденціям цифровізації в Україні, державним програмам і міжнародним ініціативам, спрямованим на формування цифрових компетентностей громадян. Здійснено порівняльний аналіз підходів до забезпечення цифрової доступності у країнах Європейського Союзу, США та Україні. Визначено роль цифрової інклюзії у формуванні соціальної рівності та сталого розвитку суспільства.

Annotation. *The material explores the phenomenon of digital inclusion as a necessary component of the development of a modern information society. The essence of the concept of digital inclusion is revealed, its main components and factors influencing the level of digital inequality are analyzed. Special attention is paid to modern trends in digitalization in Ukraine, state programs and international initiatives aimed at forming digital competencies of citizens. A comparative analysis of approaches to ensuring digital accessibility in the countries of the European Union, the USA and Ukraine is carried out. The role of digital inclusion in the formation of social equality and sustainable development of society is determined.*

Сучасний етап розвитку людства характеризується переходом до інформаційного суспільства, у якому цифрові технології відіграють провідну роль у всіх сферах життя — від освіти та економіки до політичної участі громадян. Проте швидка цифровізація породжує не лише нові можливості, а й нові ризики — насамперед пов'язані з поглибленням цифрової нерівності. У цьому контексті поняття цифрової інклюзії набуває стратегічного значення, адже саме воно визначає здатність суспільства забезпечити рівний доступ до цифрових ресурсів для всіх соціальних груп.

1. *Теоретичні засади цифрової інклюзії.* Поняття «цифрова інклюзія» охоплює процес забезпечення рівного доступу громадян до інформаційно-комунікаційних технологій та можливість їх ефективного використання для освітніх, економічних і соціальних потреб. За визначенням ЮНЕСКО, цифрова інклюзія є комплексом заходів, спрямованих на усунення бар'єрів, що перешкоджають повноцінній участі людини в цифровому житті. Таким чином, вона передбачає не лише технічну доступність, а й розвиток цифрових компетентностей, мотивації та критичного мислення.

2. *Чинники формування цифрової нерівності.* До основних чинників цифрової нерівності належать економічні, освітні, територіальні та соціальні аспекти. Нерівний доступ до швидкісного інтернету, сучасних пристроїв та цифрової освіти поглиблює соціальну ізоляцію окремих груп. За даними Світового банку (2022), близько 37% населення світу досі не мають стабільного доступу до інтернету. В Україні, попри активну цифровізацію, існує суттєвий розрив між міськими та сільськими територіями,

а також між молодшим та старшим поколінням. Це створює ризики формування нових соціальних нерівностей.

3. *Державна політика цифрової інклюзії в Україні.* Україна активно впроваджує політику цифрової трансформації. Ключову роль у цьому процесі відіграє Міністерство цифрової трансформації, яке реалізує ініціативи «Дія.Цифрова освіта», «Дія.Бізнес», «Дія.Державні послуги». У межах Національної стратегії розвитку цифрових компетентностей на період до 2027 року визначено завдання створення системи цифрової освіти та підвищення рівня цифрової грамотності населення. Згідно з даними Мінцифри (2024), понад 1,5 млн громадян вже пройшли навчання на платформі «Дія.Цифрова освіта».

4. *Міжнародний досвід цифрової інклюзії.* Досвід країн Європейського Союзу свідчить, що цифрова інклюзія є важливим елементом соціальної політики. У межах програми Digital Europe (2021–2027) ЄС інвестує у розвиток цифрових навичок та інфраструктури для громадян усіх вікових груп. У США реалізується програма Digital Equity Act, спрямована на розширення доступу до широкосмугового інтернету та підготовку населення до роботи в цифровій економіці. Застосування міжнародного досвіду в Україні дозволяє формувати ефективну модель інклюзивної цифрової трансформації.

5. *Освіта та цифрові компетентності як основа інклюзії.* Освітня складова є ключовою у формуванні цифрової інклюзії. Розвиток цифрових навичок має починатися з початкової школи і продовжуватися протягом усього життя. В Україні створено освітні проекти «Цифрова освіта для всіх», курси з кібербезпеки та базових цифрових умінь для пенсіонерів. Університети також впроваджують дисципліни, що формують цифрову грамотність майбутніх фахівців. За підтримки Програми розвитку ООН (UNDP) та ЄС здійснюється підготовка цифрових тренерів у громадах.

6. *Цифрова інклюзія як чинник сталого розвитку.* Цифрова інклюзія має безпосередній зв'язок зі сталим розвитком, оскільки сприяє підвищенню економічної активності, розширенню доступу до освіти та медицини, зменшенню соціальної нерівності. Відповідно до Цілей сталого розвитку ООН (2030), цифрові технології є одним із ключових інструментів подолання бідності та забезпечення інклюзивного зростання. Тому державна політика має базуватися на принципах цифрової справедливості та рівності можливостей для всіх громадян.

Таким чином, цифрова інклюзія є необхідною передумовою побудови ефективного, демократичного та сталого інформаційного суспільства. Для України важливим завданням залишається забезпечення рівного доступу до цифрових ресурсів, розвиток цифрової освіти та адаптація міжнародного досвіду до національних умов. Розвиток цифрових компетентностей усіх груп населення є ключем до підвищення конкурентоспроможності держави, соціальної згуртованості та громадянської активності. Тобто, цифрова інклюзія має розглядатися як стратегічний напрям державної політики, що об'єднує соціальні, освітні та технологічні аспекти.

ІНКЛЮЗИВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙ

INCLUSIVE MANAGEMENT AS A FACTOR IN IMPROVING ORGANIZATIONAL EFFICIENCY

Дивинська Юлія Анатоліївна

старший викладач,

Житомирський економіко-гуманітарний інститут

Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9193-6848>

dyvynska_ya@uu.ua

Анотація. Стаття присвячена аналізу інклюзивного менеджменту як сучасного управлінського підходу, що поєднує соціальну відповідальність, стратегічне планування та ефективне використання людського капіталу. У роботі розкрито, як принципи рівних можливостей, універсального дизайну та цифрової доступності трансформують класичні управлінські функції — планування, організування, мотивацію та контроль. Показано, що інклюзія підвищує продуктивність, інноваційність та стійкість організацій у мінливому середовищі. Наголошено на важливості психологічної безпеки, прозорості комунікації та розвитку інклюзивного лідерства, яке сприяє залученню працівників і формуванню конструктивного корпоративного клімату. Окрему увагу приділено ролі інклюзивних HR-практик, що забезпечують рівний доступ до розвитку та кар'єрного зростання. Зроблено висновок, що інклюзивний менеджмент є ключовим чинником конкурентоспроможності організацій та узгоджується з міжнародними стандартами доступності й принципами сталого розвитку.

Annotation. *The article examines inclusive management as an advanced managerial approach that integrates social responsibility, strategic planning, and the effective use of human capital. The study demonstrates how the principles of equal opportunities, universal design, and digital accessibility transform the classical management functions of planning, organizing, motivating, and controlling. It is shown that inclusion enhances productivity, innovation, and organizational resilience in a dynamic environment. Special emphasis is placed on psychological safety, transparent communication, and the development of inclusive leadership that fosters employee engagement and strengthens corporate culture. The article highlights the importance of inclusive HR practices that ensure equal access to professional development and career advancement. It concludes that inclusive management is a crucial determinant of organizational competitiveness and fully aligns with international accessibility standards and the principles of sustainable development.*

Інклюзивний менеджмент у сучасних умовах цифрової трансформації, глобальних соціальних змін та зростання ролі людського капіталу набуває статусу ключового управлінського підходу, що забезпечує ефективність і стійкість розвитку організацій. Міжнародні дослідження Європейської Комісії, Міжнародної організації праці, ООН, а також концепції Пітера Дракера, Майкла Портера, Генрі Мінцберга та Емі Едмондсон підтверджують, що інклюзивні практики формують конкурентні переваги організацій, оскільки дозволяють повною мірою розкрити потенціал різноманітних груп працівників. У межах дисципліни «Основи менеджменту» інклюзивність розглядається як системоутворюючий елемент сучасного управління, котрий поєднує економічну доцільність і соціальну відповідальність. Її вплив простежується на всіх класичних функціях менеджменту — плануванні, організуванні, мотивації й контролі, змінюючи зміст управлінських рішень та організаційних процесів.

У процесі планування інклюзія забезпечує врахування різних професійних, когнітивних і соціальних особливостей працівників, запобігання ризикам дискримінації та формування доступного середовища. Підхід Майкла Портера до стратегічного аналізу наголошує на необхідності створення корпоративних систем, у яких різні групи персоналу можуть ефективно реалізувати свій трудовий потенціал. На етапі організування інклюзивний менеджмент спирається на принципи універсаль-

ного дизайну та цифрові технології, що забезпечують доступність робочих процесів. У цьому контексті психологічна безпека, яку досліджує Емі Едмондсон, є визначальною умовою успішної взаємодії у командах. Гнучкі робочі структури, адаптивні IT-рішення та можливість дистанційної зайнятості роблять організацію відкритою для працівників з різним досвідом, станом здоров'я чи життєвими обставинами.

Мотиваційна складова інклюзивного менеджменту відображає ідеї Абрахама Маслоу щодо індивідуальних потреб, прагнення до визнання та самореалізації. Гнучкі режими праці, програми наставництва, можливості професійного розвитку й врахування бар'єрів окремих працівників сприяють зростанню їхньої залученості та відданості організації. Водночас система контролю розширюється за рахунок індикаторів соціальної ефективності, таких як рівень задоволеності персоналу, доступність процесів, етичність внутрішньої політики та відповідність міжнародним стандартам, зокрема ESG і ISO 30415:2021.

Інклюзивна комунікація, що базується на принципах прозорості, взаємоповаги та доступності інформації, відіграє фундаментальну роль у сучасних організаціях. Використання Plain Language, різних форматів інформаційної підтримки, альтернативних каналів комунікації та культурно чутливих методів взаємодії формує психологічно безпечне та відкрите середовище. Наукові напрацювання Роберта Флориди та сучасні дослідження у сфері diversity management підтверджують, що різноманітні команди демонструють вищу креативність, здатність до інновацій та конкурентоспроможність. У таких умовах знижується рівень конфліктності, а якість управлінських рішень значно зростає.

Важливою складовою є інклюзивне лідерство, яке ґрунтується на емпатії, партнерстві та створенні умов для самореалізації кожного працівника. Ідеї трансформаційного лідерства Бернса та Баса, а також філософія справедливості Джона Ролза підкреслюють, що лідери, орієнтовані на розвиток людського капіталу, формують стійкі організації з високим рівнем довіри та адаптивності. Інклюзивний лідер не лише координує роботу, а й виступає фасилітатором розвитку команди, усуває бар'єри у взаємодії та підтримує різні групи працівників.

Таким чином, інклюзивний менеджмент формується як провідний напрям у сучасній управлінській науці. Він поєднує стратегічне бачення, соціальну відповідальність та інноваційні

інструменти управління, забезпечуючи організаціям стійкість, конкурентоспроможність і репутаційну надійність. Впровадження принципів інклюзії сприяє створенню гуманно орієнтованого робочого середовища, що відповідає вимогам ринку праці XXI ст., міжнародним стандартам доступності та цілям сталого розвитку.

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

CONTEMPORARY CHALLENGES TO FINANCIAL INCLUSION IN WAR CONDITIONS

Діхтяр Віктор Вікторович

II курс, група МН-24-1м, спеціальність «Менеджмент»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Кучмєєв О.О., д.е.н., професор,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1803-6231>

San-san77@ukr.net

Анотація. Розкрито сутність фінансової інклюзії, обґрунтовано сучасні виклики в умовах війни. Показано значення цифровізації надання фінансових послуг. Виокремлено розробки вчених щодо ефективності акумулювання коштів фінансовою системою та забезпечення доступу населення до фінансових послуг у структурі інклюзивного середовища. Звернено увагу на важливість фінансової інклюзії для розвитку економіки. Розроблено заходи щодо покращення фінансової інклюзії в Україні.

Annotation. The essence of financial inclusion is revealed, and modern challenges in wartime conditions are substantiated. The importance of digitalization in providing financial services is highlighted. The research emphasizes the effectiveness of financial system fund accumulation and ensuring public access to financial services within an inclusive environment. Attention is drawn to the significance of financial inclusion for economic development. Measures for improving financial inclusion in Ukraine are proposed.

Реалії сьогодення, обумовлені воєнним станом, зумовили нові виклики та проблеми у суспільстві. У складних сучасних умовах соціальна сфера зазнала суттєвих змін. Під час війни, суттєво збільшилась кількість людей, які потребують підтрим-

ки. Російська агресія проти України наносить значні людські і матеріальні втрати. Надання соціальних послуг є важливою функцією будь-якої держави.

Соціальні послуги — це дії спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають. Складні життєві обставини (СЖО) визначають обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї та які вона не може подолати самостійно. Такими обставинами можуть бути як втрата роботи, так і втрата дому чи інша шкода, завдана пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією [1].

В умовах складної економічної ситуації, коли збільшується кількість нужденних, економічні можливості держави зменшуються.

Російські наслідки політичної та економічної кризи в Україні та посилення глобальних викликів, спричинених війною, посилили увагу до проблеми доступності фінансових послуг та більш широкого використання інструментів для дистанційного обслуговування. Розвивається цифровізація надання фінансових послуг, яка прискорює транзакції, дотримуючись фінансової безпеки, при цьому дозволяє використовувати фінансові продукти, які необхідні найбільш уразливим групам громадян з незначними доходами. Цифровізація суттєво змінює взаємовідносини між господарюючими суб'єктами, про цьому значно розширяється поле їхньої діяльності. Це є важливим інструментом конкурентоспроможності підприємств та організацій. Необхідно зазначити, що фінансовий сектор сприяє покращенню добробуту населення, позитивно впливає на розвиток бізнесу і відповідно розширяє ринки товарів та послуг.

Це привело до виникнення фінансової інклюдії, що означає доступність фінансових послуг для споживачів.

Фінансова інклюдія — одна з глобальних ініціатив, метою якої є: забезпечити всім людям, незалежно від їхнього соціального становища, доступ до фінансових послуг і ресурсів.

Основоположним в інклюдивних підходах є те, що не особистість має прилаштовуватися до суспільних, соціальних, економічних стосунків, а навпаки — суспільство має створити умови для задоволення особливих потреб кожної особистості [2, с. 43].

Питання фінансової інклюзії виокремлює виклики розвитку ринку фінансових технологій. В умовах переходу до цифрового розвитку суспільства зміни у фінансовому секторі повинні здійснюватися на системній основі.

За останні роки питання фінансової інклюзії, або «фінансового включення» населення в систему офіційного фінансового обслуговування приділяється значна увага, тому що необхідно подолати бідність, ліквідувати тіньові фінансові потоки та забезпечити розвиток економіки.

Фінансова інклюзія сприяє акумуляції заощаджень населення, зміцненню фінансової стійкості господарюючих суб'єктів, що приводить до збільшення державних фінансових ресурсів та забезпечення фінансової безпеки.

Науковець С.В. Науменкова вважає, що для підвищення ефективності акумулювання коштів фінансовою системою та забезпечення доступу населення до фінансових послуг доцільно запровадити такі заходи:

- розробити перелік завдань для організації обстеження фінансової інклюзивності та оцінювання територіальної і технологічної доступності населення України до базових фінансових послуг;
- визначити наявність цінових і нецінових бар'єрів фінансовим послугам та граничну вартість фінансових послуг, середній розмір платежу за фінансові послуги, які надаються через банківських і платіжних агентів;
- оптимізувати інфраструктуру ринку фінансових послуг, у т.ч. структуру пунктів обслуговування споживачів фінансових послуг та електронних пунктів самообслуговування (платіжних терміналів);
- посилити контроль за посередниками, які використовують механізми дистанційного надання фінансових послуг (мобільний та Інтернет-банкінг), особливо за умов створення мережових структур із надання фінансових послуг (мережовий маркетинг);
- розробити рекомендації щодо оптимізації суб'єктного складу постачальників фінансових послуг на різних сегментах фінансового ринку, які потребують підвищеної уваги до технологічної, операційної та комунікаційної інтеграції, виключаючи можливість регуляторного арбітражу [3].

Таким чином, з метою підвищення рівня фінансової інклюзивності необхідно покращувати інформаційну грамотність

населення, запроваджувати нові бізнес-моделі функціонування фінансових посередників, а також розвивати фінансові технології в Україні.

Список використаних джерел

1. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.
2. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Інклюзивна освіта: від основ до практики : монографія. Київ : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с. (Серія: «Інклюзивна освіта»).
3. Науменкова С.В. Фінансова інклюзивність: економічний зміст та підходи до вимірювання. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 4. С. 363—371.

РОЛЬ ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЯКОСТІ НАДАННЯ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ: ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ THE ROLE OF STATE INSTITUTIONS IN ENSURING THE QUALITY OF MEDICAL SERVICES: MAIN PROBLEMS AND WAYS TO SOLUTION THEM

Добродій Роман Борисович

*І курс, група ЗПУ-25-1м, спеціальність «Публічне управління
та адміністрування»,*

Інститут економіки та менеджменту Університет Україна.

Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор,

Інститут економіки та менеджменту Університет Україна.

Анотація. У тезах розглядається роль державних інститутів (уряду, міністерства охорони здоров'я) у забезпеченні якості надання медичних послуг. Показано, що з огляду на реформування системи охорони здоров'я, яка триває і досі, якість надання медичних послуг в Україні знаходиться на недостатньому рівні. Якість медичних послуг є комплексним процесом, який залежить від багатьох складових. Встановлено, що держава працює над проблемами надання медичних послуг, розробляє стратегії їх вирішення серед яких: формування належного обсягу фінансових ресурсів, безперебійне постачання необхідних обсягів медичної техніки та препаратів, матеріалів, комплектуючих, розвиток людського капіталу та покращення кадрового забезпечення. Комплексний підхід, який об'єднує зусилля уряду, медичних інституцій та громадянського суспільства — це вірний шлях на підвищення якості та ефективності надання медичних послуг.

Annotation. *The theses consider the role of state institutions (government, ministry of health) in ensuring the quality of medical services. It is shown that, given the ongoing reform of the healthcare system, the quality of medical services in Ukraine is insufficient. The quality of medical services is a complex process that depends on many components. It has been established that the state is working on the problems of providing medical services, developing strategies for their solution, including: the formation of an appropriate amount of financial resources, uninterrupted supply of the necessary volumes of medical equipment and drugs, materials, components, development of human capital and improvement of staffing. An integrated approach that combines the efforts of the government, medical institutions, and civil society is the surest way to improve the quality and efficiency of medical services.*

Держава забезпечує доступність медичних, фізичних та спортивних послуг шляхом формування державної політики, законодавчого регулювання та фінансування, а також через створення умов для розвитку відповідних закладів і програм. Її роль полягає у гарантуванні права громадян на охорону здоров'я, забезпечення базових медичних послуг і створення інфраструктури для фізичної активності.

Державна політика України у сфері охорони здоров'я спрямована на збереження та зміцнення здоров'я, профілактику та зниження захворюваності, інвалідності та смертності населення, підвищення якості та ефективності медико-санітарної допомоги, забезпечення соціальної справедливості і прав громадян на охорону здоров'я [1].

В Україні основу державної політики охорони здоров'я формує Верховна Рада України шляхом закріплення конституційних і законодавчих засад охорони здоров'я, визначення її мети, головних завдань, напрямів, принципів і пріоритетів, встановлення нормативів і обсягів бюджетного фінансування, створення системи відповідних кредитно-фінансових, податкових, митних та інших регуляторів, затвердження загальнодержавних програм охорони здоров'я [2]. Кабінет Міністрів України та Міністерство охорони здоров'я (далі МОЗ) відповідають за її реалізацію та координацію. Міністерство охорони здоров'я, як головний орган у системі центральних органів виконавчої влади, розробляє програми та стратегії, тоді як Кабінет міністрів України координує діяльність усіх органів влади у цій сфері.

Отже здійснення контролю за якістю надання медичної допомоги є одним із пріоритетів саме Міністерства охорони здоров'я [3].

Всесвітня організація охорони здоров'я характеризує якість як характеристику медичної допомоги, яка визначає, наскільки послуги, що надаються в закладах охорони здоров'я громадянам та населенню, дозволяють досягти бажаних показників здоров'я та відповідають стандартам надання медичної допомоги. Крім того, відповідно до пункту 3 Порядку контролю якості надання медичної допомоги, затвердженого наказом МОН від 28.09.2012 № 752, якість медичної допомоги — надання медичної допомоги та проведення інших заходів щодо організації надання закладами охорони здоров'я медичної допомоги відповідно до стандартів у сфері охорони здоров'я. Оцінка якості медичної допомоги — визначення відповідності наданої медичної допомоги встановленим стандартам у сфері охорони здоров'я [4].

Забезпечення якості медичної допомоги на всіх етапах та рівнях її надання є комплексним процесом, який залежить від багатьох складових. Якісна медична допомога повинна відповідати певним критеріям та бути: ефективною (базуватися на наукових доказах та з раціональним використанням ресурсів), доступною (як географічно, по часу, так і наявністю необхідного медичного персоналу, обладнання, ліків), орієнтованою на пацієнта, безпечною (не допускається заподіяння шкоди пацієнтам), комплексною (відповідно до необхідного спектру медичних послуг протягом усього життя) [3].

В якому ж напрямку повинна рухатись сфера охорони здоров'я, щоб створити умови для підвищення якості та доступності медичних послуг?

В першу чергу, передбачає вирішення наступних стратегічних питань: розвиток людського капіталу та покращення кадрового забезпечення; формування належного обсягу фінансових ресурсів, необхідних для здійснення ефективного інноваційного розвитку даної сфери; формування умов безперебійного постачання суб'єктам сфери охорони здоров'я необхідних обсягів медичної техніки та препаратів, матеріалів, комплектуючих, необхідних для повноцінного та ефективного функціонування; формування оптимальної системи закладів сфери охорони здоров'я шляхом впровадження кластерного підходу побудови моделі мережі закладів сфери охорони здоров'я України [5].

На сьогодні, Україна відстає від своїх європейських сусідів у багатьох показниках здоров'я (народжуваність, тривалість життя тощо), що свідчить про низьку тривалість життя, високим рівнем смертності. Слід додати, що вторгнення рф в Україну також негативно вплинуло на зниження тривалості життя, підвищення відтоку людського капіталу.

Останніми роками система охорони здоров'я зазнала реформування, яке наразі і продовжується досі і направлене в першу чергу на підвищення доступності та якості медичних послуг через впровадження страхової медицини, модернізацію лікарень, підвищення кваліфікації медичного персоналу та оптимізацію мережі медичних установ [5].

Держава, з метою підвищення доступності і своєчасності надання медичних послуг в Україні може використати такі стратегії (перелік не є вичерпним): розвиток сільської-медицини, забезпечення медичними кадрами та обладнанням малодоступних регіонів; впровадження цифрових технологій для поліпшення логістики надання медичних послуг, в тому числі телемедицини; залучення приватного сектору до надання медичних послуг для розширення мережі доступності; фокусування на профілактиці та первинній медичній допомозі для зниження навантаження на вторинну та третинну ланки охорони здоров'я; забезпечення належного фінансування та ефективного використання ресурсів системи охорони здоров'я [5].

Отже, реформування системи охорони здоров'я з акцентом на підвищення її ефективності та доступності для всіх верств населення вимагає комплексного підходу, який об'єднує зусилля уряду, медичних інституцій та громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. «Основи законодавства України про охорону здоров'я» Закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12> (дата звернення: 13.11.2025).
2. Стаття «Роль держави в забезпеченні реформ в системі охорони здоров'я на сучасному етапі» (електронна версія) Малик В.Г., International scientific journal «Grail of Science», № 23 (December, 2022) URL: https://www.researchgate.net/publication/367338179_ROL_DERZAVI_V_ZABEZPECENNA_REFORM_V_SISTEMI_OHORONI_ZDOROV'A_NA_SUCASNOMU_ETAPI (дата звернення: 13.11.2025).
3. Стаття «Ефективний контроль якості медичної допомоги є пріоритетом МОЗ» (електронна версія) МОЗ. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/efektyvnyi-kontrol-iakosti-medychnoi-dopomohy-ie-priorytetom-moz>, 18.01.2024 (дата звернення: 13.11.2025).

4. Наказ МОН від 28.09.2012 № 752 «Про затвердження Порядку контролю якості надання медичної допомоги» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1996-12#Text> (дата звернення: 13.11.2025).

5. Стаття «Забезпечення доступності та своєчасності надання медичних послуг як чинник розвитку людського капіталу в Україні: управлінський аспект» (електронна версія) А.М. Ломакін, Держава та регіони, серія: Публічне управління та адміністрування, 2024 р., № 1. URL: http://ra.stateandregions.zp.ua/archive/1_2024/13.pdf (дата звернення: 13.11.2025).

ЦИФРОВА ІНКЛЮЗІЯ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ

DIGITAL INCLUSION AS A STRATEGIC DIRECTION OF UKRAINE'S DIGITAL TRANSFORMATION

Дорошенко Олександр Іванович

III курс, коледж, група ОО-24-1фмб,

спеціальність «Облік і оподаткування»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Анотація. У статті розглядається цифрова інклюзія як ключовий компонент цифрової трансформації України. Аналізуються основні виклики, що перешкоджають рівному доступу до цифрових технологій, зокрема серед вразливих груп населення. Особливу увагу приділяється державним ініціативам, таким як «Дія», цифровій освіті, розвитку інфраструктури та нормативно-правовому забезпеченню. Автор обґрунтовує необхідність інтеграції принципів цифрової інклюзії в усі етапи цифрової політики та пропонує рекомендації щодо її реалізації на національному рівні.

Annotation. The article examines digital inclusion as a key component of Ukraine's digital transformation. It analyzes the main challenges that hinder equal access to digital technologies, particularly among vulnerable population groups. Special attention is given to government initiatives such as the Diia platform, digital education, infrastructure development, and regulatory support. The author substantiates the need to integrate the principles of digital inclusion into all stages of digital policy and offers recommendations for its implementation at the national level.

Цифрова трансформація є одним із пріоритетних напрямів розвитку України, особливо в умовах війни, глобалізації та потреби в ефективному управлінні ресурсами. Проте успішна

цифровізація неможлива без забезпечення рівного доступу до цифрових послуг, платформ і знань для всіх громадян. Саме тому цифрова інклюзія має розглядатися не як додатковий елемент, а як стратегічна основа цифрової політики [1; 3; 6; 10].

Цифрова інклюзія — це процес забезпечення доступу до цифрових технологій, інтернету, цифрової освіти та електронних послуг для всіх верств населення, незалежно від віку, місця проживання, соціального статусу, фізичних можливостей чи рівня освіти. Вона включає:

- технічну доступність (інфраструктура, пристрої, інтернет);
- функціональну доступність (зручність користування, адаптація для людей з інвалідністю);
- освітню доступність (цифрова грамотність, навчальні ресурси);
- інституційну підтримку (державна політика, правове регулювання) [4; 5; 7; 8].

Стан цифрової інклюзії в Україні

Україна демонструє значний прогрес у цифровізації, зокрема завдяки платформі «Дія», яка забезпечує доступ до понад 100 електронних послуг. Програма «Дія. Цифрова освіта» спрямована на підвищення цифрової грамотності населення [7]. Проте існують виклики:

- цифрова нерівність між містом і селом: у сільських регіонах доступ до швидкісного інтернету та сучасних пристроїв залишається обмеженим [3; 4];
- низький рівень цифрової грамотності серед людей похилого віку [1; 5];
- вразливість внутрішньо переміщених осіб та осіб з інвалідністю у доступі до цифрових сервісів;
- мовна та культурна бар'єри для етнічних меншин [6].

Державна політика та ініціативи

Україна впроваджує низку стратегічних документів, що включають цифрову інклюзію:

- Концепція розвитку цифрових компетентностей населення (2022) [1];
- Національна стратегія розвитку цифрової економіки та суспільства;
- Програма «Інтернет-субвенція» — забезпечення широкопосмугового доступу в громадах.

Також активно залучаються міжнародні партнери — ЄС, ПРООН, Світовий банк — до підтримки цифрової інфраструктури та навчальних програм [2; 3; 4; 8].

Для ефективної реалізації цифрової інклюзії необхідно:

- Розширити покриття швидкісного інтернету в сільських та віддалених регіонах.

- Створити адаптовані цифрові сервіси для людей з інвалідністю.

- Розвивати цифрову освіту через школи, бібліотеки, громадські центри.

- Забезпечити багатомовність державних платформ.

- Впровадити цифрові навички як обов'язкову частину шкільної та професійної освіти.

Отже, цифрова інклюзія є не лише соціальною вимогою, а й стратегічною умовою успішної цифрової трансформації України [1; 3; 6; 10]. Забезпечення рівного доступу до цифрових ресурсів для всіх громадян сприятиме економічному розвитку, соціальній згуртованості та зміцненню демократичних інститутів. Інтеграція принципів інклюзії в цифрову політику має стати пріоритетом національного рівня [1; 10].

Список використаних джерел

1. Міністерство цифрової трансформації України. (2023). *Концепція розвитку цифрових компетентностей населення України*. Київ: Мінцифри.
2. Програма розвитку ООН в Україні. (2022). *Цифрова інклюзія: аналіз доступу до цифрових послуг серед вразливих груп населення*. <https://www.ua.undp.org>
3. World Bank. (2021). *Digital Inclusion and Broadband Development in Eastern Europe*. Washington, DC: World Bank Publications.
4. European Commission. (2022). *Digital Economy and Society Index (DESI) 2022: Country Report — Ukraine*. Brussels: EC.
5. UNICEF Україна. (2023). *Цифрова грамотність дітей та молоді: виклики та можливості*. Київ: ЮНІСЕФ.
6. OECD. (2020). *Bridging the Digital Divide: Inclusive Digital Transformation*. Paris: OECD Publishing.
7. Дія.Цифрова освіта. (2023). *Національна платформа цифрової грамотності*. <https://osvita.diia.gov.ua>
8. Світова організація праці (ILO). (2022). *Digital Inclusion for Decent Work: Global Practices and Policy Recommendations*. Geneva: ILO.
9. Гуменюк, І. М. (2021). Цифрова трансформація в Україні: соціальні аспекти доступу до технологій. *Соціально-економічні проблеми сучасного суспільства*, № 4, с. 112–118.
10. USAID. (2023). *Ukraine Digital Transformation Strategy: Inclusive Access and Resilience*. Washington, DC: USAID Ukraine.

СОЦІАЛЬНА ІННОВАЦІЙНІСТЬ БІЗНЕСУ: ШЛЯХ ДО ІНКЛЮЗИВНОГО ЗРОСТАННЯ

SOCIAL BUSINESS INNOVATION: A PATH TO INCLUSIVE GROWTH

Дудченко Поліна Володимирівна
магістратура, I курс, група ЗПУ-25-1.м,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Анотація. Стаття присвячена аналізу соціально інноваційного бізнесу як чинника інклюзивного розвитку України у після-воєнний період. Розглядається роль бізнесу у відновленні суспільства, створенні соціальних цінностей та інтеграції вразливих груп населення, а також механізми впливу соціальних інновацій на економічний і соціальний розвиток. Аналізуються перешкоди та виклики, зокрема нормативні, фінансові та культурні бар'єри, а також обмеженість інвестицій у соціальні проекти. Представлено приклади українських соціальних підприємств (Good Bread from Good People, WoodLuck, Vbrani), що поєднують прибутковість із соціальною місією, демонструючи ефективність соціально орієнтованих бізнес-моделей. У висновках наголошується, що соціальна інноваційність бізнесу є не лише інструментом прибутку, а й стратегією суспільної трансформації, а розвиток екосистеми соціального підприємництва та освітніх ініціатив сприяє сталому і інклюзивному відновленню країни.

Annotation. The article is devoted to the analysis of socially innovative business as a factor of inclusive development of Ukraine in the post-war period. It examines the role of business in rebuilding society, creating social values, and integrating vulnerable groups, as well as the mechanisms by which social innovation influences economic and social development. It analyzes obstacles and challenges, including regulatory, financial, and cultural barriers, as well as limited investment in social projects. Examples of Ukrainian social enterprises (Good Bread from Good People, WoodLuck, Vbrani) that combine profitability with a social mission are presented, demonstrating the effectiveness of socially oriented business models. The conclusions emphasize that social innovation in business is not only a tool for profit but also a strategy for social transformation, and that the development of a social entrepreneurship ecosystem and educational initiatives contribute to the sustainable and inclusive recovery of the country.

Післявоєнне відновлення України потребує не лише відбудови інфраструктури, а й глибокої соціально-економічної трансформації. У цей період бізнес стає ключовим носієм інновацій, здатних створювати економічну та соціальну користь, підтримуючи відновлення людського потенціалу та інтеграцію вразливих груп. Актуальність теми зумовлена необхідністю поєднувати економічне зростання з принципами соціальної відповідальності та сталості. Конкурентоспроможність бізнесу визначається не лише прибутковістю, а й здатністю створювати соціальні цінності та впроваджувати інноваційні рішення, а соціальна інноваційність бізнесу виступає каталізатором інклюзивного зростання та формує основу для економіки співучасті, відповідальності та довіри.

Соціальна інноваційність бізнесу є одним із ключових чинників інклюзивного економічного розвитку, оскільки поєднує підприємницьку ініціативу з вирішенням суспільно значущих проблем. Її сутність полягає у впровадженні нових підходів, продуктів, послуг чи управлінських моделей, які спрямовані не лише на отримання прибутку, а й на підвищення якості життя населення, розширення можливостей для участі різних соціальних груп у суспільному житті, розвиток людського капіталу.

Соціальні інновації створюють ефект мультиплікатора, поєднуючи економічні результати з соціальними вигодами, що сприяють збільшенню зайнятості, зокрема уразливих груп населення (ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, людей з інвалідністю), стимулюють розвиток локальних громад і підтримують соціальну згуртованість [1]. Запровадження інноваційних бізнес-моделей, орієнтованих на соціальний результат, забезпечує ефективніше використання ресурсів, підвищує стійкість економіки до кризових викликів і зміцнює довіру між бізнесом, суспільством та державою. Крім того, соціальні інновації сприяють формуванню нових ринків і видів діяльності, де головним критерієм успіху є не лише економічна вигода, а й позитивний суспільний ефект. У цьому контексті соціальна інноваційність виступає чинником модернізації економічної системи, орієнтованої на принципи справедливості, рівності та партнерства.

Розвиток соціально інноваційного бізнесу в Україні зустрічає низку суттєвих бар'єрів, які впливають на його ефективність та масштабування. Серед основних перешкод — нормативні, що проявляються у відсутності чіткої законодавчої бази, яка регламентує діяльність соціальних підприємств та визначає

їхній правовий статус, а також у недостатній кількості стимулів для розвитку та складності податкового й бухгалтерського обліку. Фінансові бар'єри полягають у обмеженому доступі до інвестицій та кредитних ресурсів, оскільки соціальні підприємства часто не відповідають традиційним критеріям банків щодо рентабельності чи кредитоспроможності, що ускладнює масштабування та впровадження інноваційних рішень. Культурні бар'єри проявляються у низькій обізнаності населення про цінність соціального підприємництва, відсутності традицій підтримки соціально орієнтованих ініціатив та обмеженій мотивації для участі громадськості, інвесторів і бізнесу у соціальні проекти. Особливої уваги потребує проблема обмеженості інвестицій, адже інвестори віддають перевагу більш традиційним і прибутковим комерційним ініціативам, що обмежує фінансові ресурси для соціально значущих проектів. Для подолання цих викликів важливе партнерство між державою, бізнесом та громадським сектором, яке дозволяє забезпечити комплексну підтримку соціальних підприємств: держава створює сприятливі нормативно-правові умови та фінансові стимули, бізнес надає ресурси та експертну допомогу, а громадський сектор сприяє соціальному супроводу і підвищенню обізнаності населення. Лише така інтегрована співпраця різних суб'єктів здатна створити ефективне середовище для розвитку соціально інноваційного бізнесу, сприяти інклюзивному зростанню та формуванню нової моделі економіки, де поєднуються прибутковість і соціальна користь.

Прикладом соціально інноваційного бізнесу є київська пекарня Good Bread from Good People [2], яка працевлаштовує людей з ментальною інвалідністю та частину продукції передає військовим. У Львові WoodLuck [3] виготовляє меблі, залучаючи ветеранів і людей, що проходять реабілітацію, поєднуючи соціальну мету з бізнесом. Соціальне підприємство Vbrani [4] допомагає людям старшого віку заробляти на в'язаних виробах, забезпечуючи самореалізацію та додатковий дохід. Усі ці кейси демонструють, як соціальні проекти створюють цінність для суспільства, одночасно залишаючись життєздатними бізнес-моделями та ілюструють виклики фінансування, маркетингу та потребу у партнерстві з державою та громадським сектором.

Перспективи розвитку соціально інноваційного бізнесу в Україні пов'язані з формуванням екосистеми соціального підприємництва, яка включає державні інститути, бізнес, громад-

ські організації та освітні установи. Така екосистема дозволяє створювати умови для обміну ресурсами, досвідом і знаннями, сприяє масштабуванню успішних проєктів та підвищенню ефективності соціальних інновацій. Також важливим стратегічним орієнтиром є інтеграція соціальних інновацій у державні програми відновлення країни, зокрема в післявоєнний період, коли соціально орієнтовані проєкти здатні підтримувати громади, створювати робочі місця та сприяти інклюзивному зростанню. Соціальні підприємства можуть виступати каталізаторами відновлення, поєднуючи економічну активність з вирішенням соціальних проблем. Не менш значущим є освітній компонент розвитку соціальної інноваційності, який передбачає підготовку фахівців, розвиток компетенцій у сфері соціального підприємництва та формування культури інноваційного мислення серед громадян. Підвищення обізнаності та компетентності у сфері соціальних інновацій стимулює створення нових проєктів, розвиток партнерств та впровадження ефективних моделей соціально орієнтованого бізнесу.

Отже, розвиток соціально інноваційного бізнесу в Україні демонструє значний потенціал для економічного та соціального зростання, проте стикається з нормативними, фінансовими та культурними бар'єрами. Аналіз кейсів показує, що успішні соціальні підприємства поєднують бізнес-модель із соціальною місією, забезпечуючи інклюзію, зайнятість уразливих груп та соціальний вплив. Перспективи розвитку пов'язані з формуванням екосистеми соціального підприємництва, інтеграцією соціальних інновацій у державні програми відновлення та розвитком освітніх ініціатив для підготовки фахівців. Соціальна інноваційність бізнесу стає не лише інструментом отримання прибутку, а й ефективною стратегією суспільної трансформації та сталого розвитку. Таким чином, підтримка соціальних підприємств є ключовим елементом побудови інклюзивного та прогресивного суспільства в Україні.

Список використаних джерел

1. United Nations Development Programme (UNDP). (2024) *Social Cohesion in Ukraine: Key Trends based on reSCORE 2024*. Kyiv. URL: https://www.undp.org/ukraine/publications/social-cohesion-ukraine-key-trends-based-re-score-2024?utm_source=chatgpt.com.
2. Good Bread from Good People. URL: <https://goodbread.com.ua>.
3. WoodLuck. URL: <https://www.usv.fund/en/cases/-woodluck/uk>.
4. Vbrani. URL: https://www.instagram.com/vbrani_/.

**ВІЗІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО МАЙБУТНЬОГО УКРАЇНИ:
РОЛЬ БІЗНЕС-ІНІЦІАТИВ У ЕКОНОМІЧНОМУ ЗРОСТАННІ**
**VISION OF INCLUSIVE FUTURE OF UKRAINE:
THE ROLE OF BUSINESS INITIATIVES IN ECONOMIC GROWTH**

Дяченко Анна Сергіївна

*II курс, група ОО-25.2-1, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

DyachenkoA@ukr.net

*Науковий керівник: Лавриненко Л.М., к.е.н., с.н.с.,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7104-6079>

larcic@ukr.net

Анотація. Розглянуто сутність інклюзивних бізнес-ініціатив як чинника соціально-економічного розвитку України. Обґрунтовано роль підприємництва у формуванні інклюзивної економіки, спрямованої на забезпечення рівних можливостей для всіх учасників економічного процесу. Визначено основні напрями впровадження інклюзивних підходів у діяльність українських підприємств.

Annotation. The article examines the essence of inclusive business initiatives as a factor in Ukraine's socio-economic development. The role of entrepreneurship in building an inclusive economy aimed at ensuring equal opportunities for all participants of the economic process is substantiated. The main directions for implementing inclusive approaches in Ukrainian business activities are determined.

Початок ХХІ ст. позначився глобальними викликами, що кардинально змінюють картину світу — кліматичними загрозами, соціальною поляризацією, технологічною трансформацією та геополітичними конфліктами. Проте саме повномасштабна агресія російської федерації проти України у 2022 р. стала переломною точкою, яка змусила по-новому осмислити концепти відновлення, безпеки, справедливості, інклюзії та людської гідності.

Війна не лише зруйнувала інфраструктуру та економіку, а й підірвала соціальні зв'язки, загострила нерівність і зробила вразливими мільйони громадян. У цих умовах поняття «відбудова» втрачає суто інженерний або бюджетний вимір. Йдеться про глибоку, всебічну, багаторівневу реінтеграцію — економічну, соціальну, просторову, ціннісну. Відбудова України — це не просто повернення до довоєнного стану, а стратегічний

шанс створити більш стійку, інклюзивну та технологічно просунуту країну [1]. І саме інклюзивність — як принцип залучення кожного, незалежно від віку, статі, фізичних можливостей, місця проживання чи соціального статусу — є ключем до такої трансформації.

Сьогоднішній етап розвитку української економіки характеризується пошуком нових моделей зростання, що поєднують економічну ефективність й соціальну справедливість. Однією із таких моделей виступає інклюзивна економіка, яка передбачає створення умов для залучення до економічної діяльності максимально широкого кола учасників — незалежно від соціального статусу, місця проживання, віку чи фізичних можливостей.

Інклюзивні бізнес-ініціативи спрямовані на підвищення рівня зайнятості, розвиток людського капіталу та зменшення соціально-економічної нерівності [3]. В Україні дедалі більше підприємств запроваджують програми корпоративної соціальної відповідальності, інклюзивного працевлаштування та підтримки місцевих громад [4]. Такі дії не лише покращують імідж компаній, а й створюють передумови для сталого розвитку економіки.

Важливим аспектом є державна підтримка інклюзивного підприємництва через податкові пільги, грантові програми, освітні ініціативи та партнерства між бізнесом і громадським сектором [2]. Зокрема, створення інклюзивних хабів і навчальних центрів дає можливість людям із обмеженими можливостями або представникам уразливих груп розпочинати власну справу.

Розвиток інклюзивних бізнес-моделей у майбутньому стане каталізатором макроекономічної трансформації, адже сприятиме формуванню соціально відповідального бізнес-середовища, підвищенню рівня довіри у суспільстві та зміцненню фінансової стабільності держави.

Інклюзивне підприємництво може бути ефективним інструментом вирішення соціальних та економічних проблем в період війни та допоможе забезпечити стабільність економіки та соціального розвитку країни. А впровадження комплексної державної політики, фінансових механізмів та освітніх програм сприятиме створенню сприятливих умов для інклюзивного бізнесу. Отже, інклюзивні бізнес-ініціативи — це не лише прояв соціальної відповідальності, а й потужний механізм довгострокового економічного зростання.

Список використаних джерел

1. Стратегія відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 р. № 821-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2024-%D1%80#n14>
2. World Bank. Inclusive Growth: Measurement and Determinants. Washington, D.C., 2020.
3. Програма розвитку ООН (ПРООН). Інклюзивний розвиток бізнесу в Україні: аналітичний звіт. Київ, 2022.
4. Мельник Л.Г., Шкарлет С.М. Інклюзивна економіка: концепції та механізми реалізації. Суми: СумДУ, 2021.

**ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА
ІНКЛЮЗИВНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ****GENDER EQUALITY AS A COMPONENT
OF INCLUSIVE ECONOMIC DEVELOPMENT****Дячук Максим Андрійович**

*І курс, група МН-25-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
dacukmaksim0@gmail.com

*Науковий керівник: Васюренко Л.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7314-6890>
vasyurenkolarysa@gmail.com

Анотація. У статті розглянуто важливість гендерної рівності як ключового елементу інклюзивного економічного розвитку. Аналізується вплив гендерного дисбалансу на ринок праці, рівень доходів та економічну активність жінок в Україні. Окрему увагу приділено основним бар'єрам для досягнення рівних можливостей у сфері зайнятості, підприємництва та управління. Використано міжнародний досвід, що демонструє позитивний вплив гендерної рівності на валовий внутрішній продукт (ВВП) та соціальну стабільність. Обґрунтовано, що досягнення гендерного паритету є важливою умовою для стійкого економічного зростання в умовах економічної трансформації України.

Annotation. The article examines the importance of gender equality as a key element of inclusive economic development. It analyzes the impact of gender imbalance on the labor market, income levels, and women's economic activity in Ukraine. Particular attention is given to the main barriers to achieving equal opportunities in employ-

ment, entrepreneurship, and management. International experience is used to demonstrate the positive influence of gender equality on gross domestic product (GDP) and social stability. It is substantiated that achieving gender parity is an essential condition for sustainable economic growth in the context of Ukraine's economic transformation.

Гендерна рівність є невід'ємною частиною концепції інклюзивного розвитку, що передбачає створення умов для рівних можливостей для всіх членів суспільства, незалежно від їхнього статевого, вікового чи соціального статусу. У сучасних умовах гендерна рівність виходить за межі суто соціальних питань і стає одним з основних факторів економічного розвитку країни.

Незважаючи на значний прогрес у просуванні гендерної рівності, в Україні ще існують численні бар'єри, які обмежують доступ жінок до ринку праці та можливостей для підприємницької діяльності. Для досягнення сталого економічного розвитку важливо не тільки зменшувати гендерний розрив, але й активно інтегрувати жінок в економічні процеси.

Гендерна нерівність на ринку праці. Незважаючи на те, що в Україні жінки складають понад половину населення, рівень їхньої участі в економічних процесах значно нижчий порівняно з чоловіками. Жінки часто стикаються з дискримінацією при прийомі на роботу, що стосується, зокрема, певних галузей, де присутність жінок на керівних посадах є низькою. Проблемою є також гендерний розрив в оплаті праці, де жінки отримують менше, ніж чоловіки за аналогічну роботу.

Сучасний ринок праці все більше орієнтований на гнучкість, дистанційну роботу та цифрові технології. Проте ці зміни можуть ще більше поглибити гендерну нерівність, якщо не будуть враховані специфічні потреби жінок, зокрема у питаннях поєднання роботи та сімейних обов'язків.

Гендерна рівність у підприємництві. Підприємницька діяльність є однією з найбільш перспективних сфер для інклюзії жінок в економіку. Однак статистика показує, що жінки значно рідше займаються підприємництвом, порівняно з чоловіками. Причинами цього є як культурні стереотипи, так і економічні та фінансові бар'єри, серед яких обмежений доступ до фінансування та відсутність підтримки для стартапів, заснованих жінками.

Міжнародний досвід свідчить, що збільшення кількості жінок-підприємців сприяє розвитку інновацій, створенню нових

робочих місць та зниженню рівня бідності. Таким чином, розвиток жіночого підприємництва може стати потужним двигуном для економічного зростання та підвищення соціальної стабільності.

Роль гендерної рівності в економічному зростанні. Дослідження показують, що гендерна рівність безпосередньо впливає на економічне зростання. За оцінками Світового банку, досягнення рівних умов для чоловіків і жінок на ринку праці може сприяти зростанню світового ВВП на 26%. Для України, де гендерна нерівність є однією з проблем соціально-економічного розвитку, інтеграція жінок у економічні процеси може мати значний позитивний ефект.

Інклюзивне економічне середовище забезпечує більшу різноманітність і більш ефективне використання людських ресурсів. Гендерна рівність у сфері управління та політики також сприяє більш інклюзивним і стійким політичним та економічним рішенням.

Проблеми та бар'єри для досягнення гендерної рівності в Україні. Основними бар'єрами для досягнення гендерної рівності в Україні є:

1. Низька соціальна мобільність жінок — обмежений доступ до освіти та кваліфікації в деяких галузях.

2. Культурні та соціальні стереотипи — усталені уявлення про «жіночу» та «чоловічу» роботу, що обмежує можливості для жінок.

3. Гендерна дискримінація — особливо в процесі прийому на роботу та в кар'єрному зростанні.

4. Низька участь жінок у політичному процесі — наявність значного гендерного дисбалансу в управлінських структурах та державних органах.

Для подолання цих бар'єрів необхідно приймати не тільки законодавчі ініціативи, але й змінювати соціальні установки та надавати жінкам більше можливостей для розвитку.

Міжнародний досвід гендерної рівності. Країни, що домоглися значного прогресу в досягненні гендерної рівності, продемонстрували, що це може позитивно впливати на їхній економічний розвиток. Наприклад, країни скандинавського регіону, такі як Швеція та Норвегія, мають один з найвищих рівнів гендерної рівності, що прямо сприяє їхньому економічному зростанню та стабільності.

Досвід таких країн показує, що на державному рівні слід забезпечити політику гендерної рівності, яка включає підтримку жінок у сфері освіти, доступ до кредитів, забезпечення рівних можливостей на ринку праці та в політичному процесі.

Висновки. Досягнення гендерної рівності є важливим кроком для забезпечення інклюзивного економічного розвитку. Для України це питання має не лише соціальний, але й економічний характер. Політика гендерної рівності повинна стати частиною загальної стратегії економічного розвитку країни, що дозволить збільшити економічний потенціал, знизити рівень бідності та забезпечити стійке зростання в майбутньому.

Список використаних джерел

1. World Economic Forum. (2021). Global Gender Gap Report 2021.
2. European Commission. (2020). Gender Equality Strategy 2020–2025.
3. International Labour Organization (ILO). (2020). Gender equality in the world of work.
4. Національна стратегія у сфері рівних прав і можливостей жінок і чоловіків в Україні на 2021–2025 роки.

ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В МАШИНОБУДІВНОМУ СЕКТОРІ

FORMING AN INCLUSIVE MODEL OF BUSINESS DEVELOPMENT IN THE MACHINE-BUILDING SECTOR

Єремєєв Олексій Сергійович

аспірант спеціальності «Економіка»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ecovestservis@gmail.com

Науковий керівник: Самофалова М.О., к.е.н., доцент

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8060-7956>

marija.samofalova@gmail.com

Анотація. Машинобудівний комплекс України є стратегічно важливою галуззю для підтримки обороноздатності країни та її технологічного розвитку. В умовах післявоєнного відновлення економіки актуалізується питання формування інклюзивної моделі розвитку бізнесу, що передбачає створення рівних можливостей для всіх учасників економічного процесу та забезпечення соціальної відповідальності підприємств. Інклюзивний розвиток машинобудування сприяє створенню високооплачуваних робочих місць, розвитку

суміжних галузей економіки та підвищенню добробуту населення. Обґрунтовано концептуальні засади формування інклюзивної моделі розвитку бізнесу в машинобудівному секторі України з урахуванням принципів соціальної відповідальності та сталого розвитку.

Annotation. *Ukraine's machine-building complex is a strategically important industry for supporting the country's defence capabilities and technological development. In the context of post-war economic recovery, the issue of forming an inclusive business development model that provides equal opportunities for all participants in the economic process and ensures social responsibility of enterprises is becoming increasingly relevant. Inclusive development of machine building contributes to the creation of high-paying jobs, the development of related sectors of the economy, and the improvement of the well-being of the population. The conceptual foundations for the formation of an inclusive business development model in the machine-building sector of Ukraine are substantiated, taking into account the principles of social responsibility and sustainable development.*

Інклюзивний розвиток являє собою модель економічного зростання, що забезпечує залучення всіх верств населення до процесу створення суспільного добробуту та справедливий розподіл його результатів [1]. Інклюзивна індустріалізація передбачає існування внутрішньо притаманної властивості індустріалізації бути інклюзивно спрямованою за дотримання умов, що створюють через інструменти структурної політики ефект циркулярної кумулятивної причинності [1]. В контексті машинобудівного сектору інклюзивна модель розвитку бізнесу включає забезпечення рівного доступу до робочих місць, створення безбар'єрного виробничого середовища, залучення вразливих груп населення та реалізацію принципів корпоративної соціальної відповідальності. Ця модель передбачає комплексний підхід до управління людськими ресурсами, де кожен працівник отримує можливість реалізувати свій потенціал незалежно від фізичних, соціальних чи економічних обмежень.

Машинобудування України має сприятливі фактори для інклюзивного розвитку: запаси сировини, кваліфіковані фахівці, транспортна інфраструктура для експорту. В умовах воєнного стану галузь зазнала значних структурних змін. Переробна промисловість, до якої входить машинобудування, у 2024 році демонструвала дефіцит кадрів з близько 9000 вакансій, поси-

даючи друге місце за потребою у працівниках [2]. Медіанна заробітна плата для інженерів машинобудування на початок 2024 року становила 28 000 грн [3]. Водночас галузь активно переорієнтовується на оборонні потреби: понад 200 українських компаній займаються виробництвом БПЛА, а у виробництво сучасної військової техніки залучено десятки підприємств [3]. Це створює потужну базу для реалізації інклюзивних ініціатив. Диверсифікованість машинобудівного комплексу, що охоплює виробництво транспортного обладнання, сільськогосподарської техніки, енергетичного устаткування, створює широкий спектр можливостей для професійної реалізації людей з різним рівнем освіти та кваліфікації.

Соціальна відповідальність бізнесу є ключовим елементом інклюзивної моделі розвитку. Корпоративна соціальна відповідальність передбачає інтеграцію зусиль бізнесу, держави і громадянського суспільства, баланс їхніх інтересів і взаємну відповідальність щодо сталого розвитку [4]. Основними напрямками реалізації соціальної відповідальності в машинобудуванні є організаційне управління, права людини, трудові практики, навколишнє середовище, добросовісні ділові практики, споживчі питання та участь у розвитку громади [5]. У практичному вимірі це означає впровадження прозорих систем управління персоналом, дотримання міжнародних стандартів охорони праці, інвестування в розвиток компетенцій працівників, мінімізацію негативного впливу на довкілля через впровадження чистих технологій, етичну поведінку у відносинах з партнерами та активну участь у вирішенні соціальних проблем територіальних громад, на яких розташовані виробничі потужності.

Інклюзивна модель передбачає створення рівних можливостей для всіх категорій працівників, включаючи осіб з інвалідністю, молодь, жінок та представників вразливих груп населення. Дотримання сучасних стандартів безпеки праці та розвитку людини, підвищення рівня зайнятості серед вразливих верств населення є пріоритетними завданнями. Практична реалізація інклюзивності потребує адаптації робочих місць, впровадження програм професійного навчання, забезпечення гендерної рівності та недискримінації. Особлива увага має приділятися створенню доступного фізичного середовища на виробництві, включаючи пандуси, ліфти, адаптовані санітарні вузли та спеціалізоване обладнання. Важливим аспектом є також

формування інклюзивної організаційної культури, що передбачає подолання стереотипів та упереджень, проведення тренінгів з підвищення обізнаності персоналу щодо потреб різних груп працівників, створення систем менторства та підтримки для новоприйнятих співробітників з вразливих категорій. В умовах війни актуалізується питання залучення жінок до традиційно чоловічих професій у машинобудуванні, що розширює можливості для реалізації принципів гендерної рівності [6].

Формування інклюзивної моделі в машинобудівному секторі потребує державної підтримки через механізми стимулювання соціально відповідальної діяльності підприємств, податкові пільги, субсидії на створення адаптованих робочих місць [5]. Необхідна розробка галузевих стандартів інклюзивного розвитку та механізмів моніторингу їх дотримання. Важливим є формування партнерства між бізнесом, державою та громадськими організаціями для забезпечення системного підходу до інклюзії [4]. Держава може відігравати роль каталізатора інклюзивних процесів через запровадження системи сертифікації соціально відповідальних підприємств, надання преференцій при участі у державних закупівлях для компаній, що демонструють високі показники інклюзивності, фінансування програм перекваліфікації та адаптації працівників. Крім того, необхідним є створення інформаційно-консультаційних центрів для підприємств машинобудівної галузі щодо впровадження інклюзивних практик, обмін успішним досвідом на національному та міжнародному рівнях, проведення наукових досліджень з оцінки ефективності різних моделей інклюзивного розвитку в специфічних умовах українського машинобудування.

Формування інклюзивної моделі розвитку бізнесу в машинобудівному секторі є необхідною умовою забезпечення сталого економічного зростання та соціальної згуртованості в Україні. Реалізація принципів інклюзивності сприяє створенню додаткових робочих місць, підвищенню продуктивності праці, покращенню соціального клімату на підприємствах та зміцненню репутації українського машинобудування на міжнародних ринках. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку конкретних механізмів впровадження інклюзивних практик та оцінку їх економічної та соціальної ефективності.

Список використаних джерел

1. Інклюзивна індустріалізація для сталого розвитку: до засад теорії та політики формування. Економіка України. 2021. № 5. URL: <https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/economyukr/article/view/2021-05-1> (дата звернення: 06.11.2025).
2. Ринок праці у 2024-му. Держцентр зайнятості назвав сфери з найбільшим дефіцитом кадрів. Forbes.ua. 2025. URL: <https://forbes.ua/news/rinok-pratsi-u-2024-mu-derzhtsentr-zaynyatosti-nazvav-sferi-iz-naybilshim-defitsitom-kadriv-21022025-27406> (дата звернення: 06.11.2025).
3. Стан українського машинобудування у лютому 2024 року. URL: <https://thepage.ua/ua/economy/stan-ukrayinskogo-mashinobuduvannya-u-lyutomu-2024-roku> (дата звернення: 06.11.2025).
4. Охріменко О.О., Іванова Т.В. Соціальна відповідальність: навчальний посібник. Київ: НТУУ «КПІ», 2015. 180 с. URL: <https://ied.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/10/Socialna-vidpovidalnist.pdf> (дата звернення: 06.11.2025).
5. Для розвитку соціально відповідальної діяльності бізнесу потрібні державні стимули. УСПП. 2012. URL: <https://uspp.ua/arhiv/2012/dlya-rozvitku-socialno-vidpovidalnoi-diyalnosti-biznesu-potribni-derzhavni-stimuli> (дата звернення: 06.11.2025).
6. Ринок праці воєнного часу: там, де є робота, бракує тих, хто вміє її робити. UNIAN. 2025. URL: <https://www.unian.ua/economics/other/rinok-praci-ukrajini-yak-viyna-vplinula-na-bezrobittya-13017369.html> (дата звернення: 06.11.2025).

**СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНІ ЦИРКУЛЯРНІ РІШЕННЯ
У ГРОМАДАХ: УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ
SOCIALLY RESPONSIBLE CIRCULAR SOLUTIONS
IN COMMUNITIES: MANAGEMENT ASPECTS**

Житинський Артем Олександрович
II курс, група МН-25.2-1-zh, спеціальність «Менеджмент»,
Житомирський економіко-гуманітарний інститут
Університету «Україна».
sprites1993@gmail.com
Науковий керівник: Дивинська Ю.А., в.о. завідувача кафедри
менеджменту та туризму,
Житомирський економіко-гуманітарний інститут
Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9193-6848>
dyvynska_ya@uii.ua

Анотація. У тексті розглянуто значення соціально відповідальних циркулярних рішень для сталого розвитку територіальних громад. Показано, що екологічні, соціальні та економічні виклики

вимагають переходу до моделей, заснованих на раціональному використанні ресурсів і мінімізації відходів. Наголошено, що ефективність циркулярних підходів залежить від управлінських рішень, стратегічного планування та партнерства між владою, бізнесом і громадянським суспільством. Особливу увагу приділено ролі інфраструктури, комунікації та залученню мешканців до екологічних практик. Підкреслено, що соціальна відповідальність забезпечує інклюзивність, створення робочих місць і підтримку вразливих груп. Визначено ключові бар'єри — нестача фінансування, кадровий дефіцит та слабка екологічна культура. Зроблено висновок, що соціально відповідальні циркулярні рішення здатні підвищити якість життя населення й зміцнити локальну економіку.

Annotation. The text discusses the importance of socially responsible circular solutions for the sustainable development of local communities. It shows that environmental, social, and economic challenges require a transition to models based on the rational use of resources and waste minimization. It is emphasized that the effectiveness of circular approaches depends on management decisions, strategic planning, and partnerships between government, business, and civil society. Particular attention is paid to the role of infrastructure, communication, and the involvement of residents in environmental practices. It is emphasized that social responsibility ensures inclusiveness, job creation, and support for vulnerable groups. Key barriers were identified: lack of funding, staff shortages, and a weak environmental culture. It was concluded that socially responsible circular solutions can improve the quality of life of the population and strengthen the local economy.

Сучасні територіальні громади проходять етап глибоких змін, зумовлених екологічними, соціальними та економічними викликами. Погіршення стану довкілля, нарощування обсягів відходів, зростання енергоспоживання та посилення урбанізаційного тиску вимагають переходу до нових, більш стійких моделей розвитку. Однією з таких моделей є концепція циркулярної економіки — підхід, орієнтований на створення замкнених циклів використання ресурсів, повторне застосування матеріалів, мінімізацію відходів та раціоналізацію споживання. Водночас ефективність впровадження циркулярних практик у громадах можлива лише тоді, коли вони поєднані з принципами соціальної відповідальності. Такий підхід забезпечує не тільки екологічну, а й соціальну цінність: сприяє зміцненню соціально-

го капіталу, розширенню можливостей для населення, розвитку людського потенціалу та підвищенню якості життя мешканців.

Перш ніж говорити про практичну реалізацію, важливо визначити сутність соціально відповідальних циркулярних рішень. У наукових джерелах циркулярна економіка трактується як система, у якій ресурси зберігають свою корисність максимально довго за рахунок повторного використання, переробки, ремонту, модернізації та подовження життєвого циклу продукції. Проте на рівні громади ці процеси повинні мати не лише економічну, а й соціальну спрямованість. Це означає, що циркулярні ініціативи мають враховувати потреби людей, забезпечувати доступність ресурсів, підтримувати соціально вразливі групи, формувати екологічну культуру, сприяти інклюзивності та прозорості управління.

У науковому середовищі існує стійка думка, що ключову роль у впровадженні циркулярних підходів відіграють саме управлінські механізми. Такі процеси не формуються спонтанно — вони потребують стратегічного бачення, розвиненої нормативно-правової бази, ефективних організаційних рішень, достатнього фінансування та системної взаємодії з усіма зацікавленими сторонами. Управлінські інструменти охоплюють формування політик, розвиток інфраструктури, налагодження комунікацій та партнерств між владою, бізнесом і громадянським суспільством.

Особливу роль відіграє створення локальних стратегій циркулярності. Наукові праці демонструють, що громади, які мають стратегічно вибудовані програми управління ресурсами, значно успішніші за ті, що приймають рішення точково. До таких стратегій входять картографування потоків відходів, оцінювання екологічних ризиків, визначення пріоритетних напрямів — розвиток системи переробки, створення майстерень з ремонту, центрів повторного використання, проєктів компостування. Такі локальні стратегії повинні бути узгоджені з національними нормами поводження з відходами та загальносвітовими принципами циркулярної економіки.

Не менш важливим є правове забезпечення. У наукових дослідженнях відзначається, що громади часто стикаються з фрагментарністю законодавства, браком стандартів щодо сортування та переробки, а також недостатністю механізмів контролю. Тому громадам необхідно розробляти внутрішні регламенти, положення й програми, які конкретизують, яким чином циркулярні принципи впроваджуються на місцевому рівні.

Важливою складовою успішності циркулярної економіки є налагодження партнерств. Дослідження підтверджують, що жодна громада не може ефективно реалізувати циркулярні зміни без співпраці між владою, бізнесом, громадськими організаціями та освітніми інституціями. Місцева влада може стимулювати розвиток соціальних підприємств, що займаються ремонтом та повторним використанням речей. Бізнес — упроваджувати стратегії корпоративної соціальної відповідальності: зменшення відходів, повторне використання матеріалів, модернізацію упаковки. Громадські організації — проводити екопросвітницьку діяльність та Zero Waste ініціативи. Освітні заклади — формувати культуру відповідального споживання та екологічної поведінки у молоді.

Значущою передумовою успіху є наявність розвиненої інфраструктури. Наукові праці підкреслюють, що циркулярні моделі працюють найбільш результативно в громадах, де існують майданчики для роздільного збору відходів, пункти прийому текстилю й техніки, станції компостування, сортувальні лінії та екоцентри. Управлінське завдання полягає в забезпеченні їх доступності та зручності користування.

Ключовим чинником є залучення місцевих жителів. Навіть найефективніші системи не працюватимуть, якщо населення не розуміє їх мети або не має мотивації долучатися. Тому громадам необхідно активно розвивати комунікаційні інструменти: тренінги, освітні кампанії, інтерактивні заходи, партнерство зі школами й університетами. Значну роль відіграють «м'які» інструменти: конкурси екопроектів, рольові моделі, просвітницькі програми для родин. Це сприяє формуванню екологічно свідомої поведінки та соціально відповідального мислення.

Соціально відповідальні циркулярні рішення також створюють нові можливості для місцевої економіки. Центри повторного використання можуть функціонувати як соціальні майстерні, де працевлаштовують ветеранів, людей з інвалідністю або молодь. Проекти переробки дозволяють отримувати додаткові доходи, які можуть бути спрямовані на соціальні програми, інфраструктурні покращення або підтримку вразливих категорій населення.

Попри значний потенціал, громади стикаються з низкою бар'єрів: недостатнім фінансуванням, інституційною нестабільністю, відсутністю кваліфікованих фахівців, слабкою культу-

рою сортування. У літературі наголошується на важливості систем моніторингу, які забезпечують сталість програм незалежно від політичних змін. До них належать регулярна оцінка ефективності, аналіз екологічних та соціальних результатів, корекція програм і створення інституційної пам'яті.

Узагальнюючи, можна зазначити, що соціально відповідальні циркулярні рішення мають значний потенціал для сталого розвитку громад. Вони зменшують екологічні ризики, підвищують якість життя, сприяють розвитку інклюзивності та локальної економіки, а також формують культуру відповідального поводження з ресурсами. Проте їхній успіх залежить не лише від технологічних чи фінансових можливостей, а насамперед від ефективного управління — стратегічного бачення, партнерства, комунікації, моніторингу та готовності до інновацій. У комплексі ці чинники дозволяють перетворити циркулярну економіку на дієвий інструмент сталого розвитку, орієнтований на потреби людей і захист довкілля.

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ І СТОРІТЕЛІНГ У SMM: ПОБУДОВА ДОВІРИ В INSTAGRAM ЧЕРЕЗ РІЗНОМАНІТНІСТЬ INCLUSIVITY AND STORYTELLING IN SMM: BUILDING TRUST IN INSTAGRAM THROUGH DIVERSITY

Завідняк Маргарита Олександрівна

*II курс, група МК-24-1фмб.се-сі, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
margo1608z@gmail.com*

*Науковий керівник: Скаженник М.В.,
ст. викладач кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>
m.skazhennik@ukr.net*

Анотація. У рукописі розглянуто роль інклюзивності та сторітелінгу в соціальних медіа, зокрема в Instagram, як засобів побудови довіри між брендом і споживачем. Проаналізовано, як представлення різноманіття — культурного, гендерного, вікового чи фізичного — сприяє формуванню автентичного іміджу компанії. Визначено, що ефективний сторітелінг в інклюзивному маркетингу базується на щирості, емпатії та відкритості до різних досвідів. Наведено приклади українських і світових брендів, які

використовують інклюзивні історії у своїх SMM-стратегіях для посилення емоційного зв'язку з аудиторією. Доведено, що поєднання сторітелінгу та інклюзивності є основою до формування лояльності, довіри та соціально відповідального іміджу бренду.

Annotation. *The article examines the role of inclusivity and storytelling in social media, particularly on Instagram, as tools for building trust between brands and audiences. It analyzes how the representation of diversity — cultural, gender, age, and physical — contributes to creating an authentic brand image. Effective inclusive storytelling is based on sincerity, empathy, and openness to different experiences. Examples of Ukrainian and international brands using inclusive narratives in their SMM strategies are presented. The study concludes that combining storytelling with inclusivity helps build loyalty, trust, and a socially responsible brand reputation.*

У сучасному цифровому просторі соціальні мережі стали одним із найвпливовіших каналів маркетингової комунікації. Вони не лише поширюють інформацію, а й формують цінності, уподобання та соціальні установки суспільства. Особливо це помітно серед молодшої аудиторії, яка сприймає контент у соціальних мережах як джерело натхнення, самовираження та соціальної взаємодії. У цьому контексті важливу роль відіграє поєднання інклюзивності та сторітелінгу, яке перетворює традиційний маркетинг на інструмент побудови довіри [1].

Інклюзивність у маркетингових комунікаціях передбачає врахування різноманітності людського досвіду — фізичних можливостей, культурного походження, віку, гендерної ідентичності тощо. Вона стає основою соціально відповідального брендингу, коли компанія прагне не лише продавати продукт, а й підтримувати рівність, прийняття та повагу. Як зазначає Т. Гребенюк, інклюзивний маркетинг є не просто трендом, а «ною етикою комунікації», що визначає ставлення бренду до суспільства [1, с. 113].

Платформа Instagram є одним із найефективніших інструментів реалізації таких підходів. Завдяки своїй візуальній природі вона дає змогу не просто розповідати, а показувати історії — через фотографії, короткі відео, Reels, цитати або щоденні Stories. Тут сторітелінг стає засобом створення емоційного зв'язку між брендом і користувачем. Кожен пост може виступати маленьким оповіданням, у центрі якого — людина, її досвід, почуття або життєва історія [2].

Однією з найуспішніших стратегій у цьому напрямі є використання інклюзивного сторітелінгу. Такий підхід полягає в тому, що бренд розповідає історії, де відображено різноманіття суспільства. Наприклад, у кампанії Dove Real Beauty зображено жінок різного віку, типу тіла й національності. Ця стратегія стала прикладом того, як чесність і природність можуть стати основою для довіри та симпатії з боку споживачів [3].

Аналогічні підходи поширюються і в українському сегменті Instagram. Так, Rozetka регулярно публікує історії своїх працівників, клієнтів і волонтерів, підкреслюючи людські цінності — щирість, взаємодопомогу та вдячність. Компанія Dodo Pizza Україна використовує сторітелінг, щоб розповісти про людей із різних соціальних і культурних груп, які працюють у компанії. Це допомагає формувати позитивне сприйняття бренду як відкритого, дружнього й людяного.

Варто зазначити, що сторітелінг не обмежується комерційними кампаніями. Все більше блогерів, митців і соціальних ініціатив використовують Instagram для поширення ідей інклюзивності. За словами О. Ковтуна, саме інфлюенсери стають «мостом між брендами та споживачами», адже їхні історії викликають довіру через емоційність і персональний досвід [3, с. 76].

Інклюзивність у сторітелінгу проявляється не лише через візуальні образи, а й через мову. Слова, якими бренд звертається до своєї аудиторії, формують сприйняття його цінностей. Використання гендерно нейтральних звернень, толерантних формулювань та уникнення стереотипів демонструє повагу до різних груп користувачів [4]. Така лінгвістична уважність стає складовою етичного маркетингу, який формує позитивну репутацію в цифровому середовищі.

У наукових дослідженнях зазначається, що довіра до бренду формується не лише через якість продукту, а й через автентичність його комунікацій [2; 5]. Якщо бренд демонструє чесність, відкритість і соціальну відповідальність, користувачі починають сприймати його як «свого» — близького до власних цінностей. Таким чином, інклюзивний сторітелінг стає не просто маркетинговим інструментом, а способом людського діалогу в цифровому просторі.

Крім того, інклюзивні практики в Instagram мають виховний ефект. Вони сприяють руйнуванню стереотипів, підвищенню рівня соціальної чутливості та розвитку культури прийняття.

Це особливо важливо для молодії аудиторії, яка формує свої цінності в інформаційному середовищі. Як показують дослідження І. Коваленка, соціальні мережі дедалі частіше стають простором формування етичних норм і громадянської свідомості молоді [4, с. 59].

Отже, у поєднанні сторітелінгу та інклюзивності криється потужний комунікаційний потенціал. Через людські історії бренд може не лише донести свої цінності, а й вплинути на соціальні процеси, сприяючи розвитку толерантності, рівності та поваги до різноманітності. У сучасному світі, де користувачі прагнуть автентичності та емоційного зв'язку, саме такі підходи визначають успіх у SMM.

Інклюзивний сторітелінг у SMM — це не просто новий формат подачі контенту, а стратегічний підхід, що поєднує етичні принципи, креативність і соціальну відповідальність. Instagram як платформа візуального спілкування створює ідеальні умови для реалізації таких стратегій, де емоційність, щирість і повага до різноманітності формують основу довіри. Компанії, що впроваджують інклюзивний підхід, отримують не лише лояльних клієнтів, а й суспільне визнання як бренди, які транслують позитивні цінності. Таким чином, поєднання сторітелінгу та інклюзивності є не просто трендом, а базовим принципом сучасного маркетингу, який сприяє побудові гармонійного, відкритого та свідомого інформаційного простору.

Список використаних джерел

1. Гребенюк Т. П. Інклюзивний маркетинг як соціальний тренд сучасності. *Маркетинг і цифрові комунікації*. 2023. № 4. С. 112–118.
2. Ковтун О. Сторітелінг у SMM як інструмент формування довіри до бренду. *Журнал сучасного маркетингу*. 2023. № 2. С. 67–72.
3. Scott L. Inclusive Marketing in the Digital Era: The Role of Storytelling and Representation. *Journal of Media and Society*. 2023. Vol. 9, No. 2. P. 34–41.
4. Коваленко І. Соціальні мережі як платформа розвитку етичного брендингу. *Молодіжна політика та соціальні комунікації*. 2022. № 2. С. 56–61.
5. Котлер Ф., Сетіаван І. Маркетинг 5.0: Технології, що працюють на людство. Київ : Наш Формат, 2022. 304 с.

**ЕКОНОМІЧНА ІНКЛЮЗІЯ:
ПОНЯТТЯ ТА КРАЩІ СВІТОВІ ПРАКТИКИ
ECONOMIC INCLUSION:
CONCEPT AND BEST GLOBAL PRACTICES**

Загорулько Максим Владиславович

*III курс, група ЗМК-24-24.2-1, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

Анотація. У статті розкривається сутність поняття «економічна інклюзія» як ключового елементу соціально-економічного розвитку суспільства. Описано приклади реалізації інклюзивних підходів у країнах Європи, зокрема в Норвегії, Естонії та Великобританії. Розглянуто стратегії фізичної та цифрової безбар'єрності, принципи універсального дизайну, економічного доступу до ресурсів та участі в управлінні. Узагальнено кращі світові практики, що можуть бути адаптовані в Україні у контексті євроінтеграції.

Annotation. The article reveals the essence of the concept of «economic inclusion» as a key element of the socio-economic development of society. Examples of inclusive practices in European countries such as Norway, Estonia, and the United Kingdom are described. Strategies for physical and digital accessibility, principles of universal design, economic access to resources, and participation in governance are considered. Best global practices that can be adapted in Ukraine in the context of European integration are summarized.

Інклюзія як масштабна соціальна концепція охоплює різноманітні аспекти участі кожної людини в суспільному житті без дискримінації та обмежень. Одним із ключових напрямів інклюзивного підходу є економічна інклюзія — створення умов для рівного доступу до економічних ресурсів, можливостей для працевлаштування, підприємницької діяльності, фінансових послуг та участі в економічному розвитку.

Поняття економічної інклюзії ґрунтується на принципах соціальної справедливості, рівних можливостей та універсального дизайну. Вона стосується не лише людей з інвалідністю, а й інших уразливих груп населення — жінок, молоді, осіб літнього віку, ВПО, малозабезпечених верств, етнічних меншин тощо. Забезпечення економічної інклюзії означає включення

кожної людини в процесі виробництва, споживання, інвестування і прийняття рішень на всіх рівнях.

У багатьох країнах світу економічна інклюзія реалізується через впровадження комплексних стратегій, що поєднують цифрову трансформацію, інфраструктурну доступність, інституційну підтримку та освітні програми. Наприклад, Норвегія є прикладом країни, яка послідовно реалізує політику фізичної та цифрової безбар'єрності. Уряд розробив План дій з універсального дизайну, що передбачає доступність інфраструктури та онлайн-сервісів для всіх громадян. Цей підхід базується на визнанні, що доступність — це не виняток, а норма.

Інший яскравий приклад — Естонія, яка зробила цифрову інклюзію пріоритетом державної політики. З дитячого віку громадяни навчаються цифровим навичкам, а держава забезпечує онлайн-доступ до всіх адміністративних послуг. Програма e-Residency, платформа електронного документообігу X-Road, електронні вибори — усе це сприяє повноцінній участі громадян у соціально-економічному житті.

Велика Британія демонструє ефективний приклад економічної участі через Урядову комунікаційну службу (Government Communication Service), яка підвищує рівень залученості громадян до формування політик. Завдяки навчальним програмам, наставництву та відкритим платформам, влада створює прозоре середовище для діалогу між державними інституціями та суспільством.

Для України впровадження принципів економічної інклюзії є надзвичайно важливим у контексті євроінтеграції. Створення доступного середовища, розширення цифрових можливостей, підтримка підприємництва для вразливих груп та забезпечення представництва в управлінських процесах — усе це є необхідними умовами розвитку інклюзивного суспільства.

Висновки. Економічна інклюзія — це не лише соціальна відповідальність, а й стратегічна інвестиція в людський капітал. Світовий досвід доводить, що забезпечення рівного доступу до економічних можливостей сприяє стійкому зростанню, зниженню нерівності та формуванню згуртованого суспільства. Україна має всі передумови для впровадження інклюзивних практик, адаптованих до національного контексту. Для цього важливо інтегрувати міжнародний досвід, посилити інституційну підтримку та забезпечити активну участь усіх громадян у прийнятті рішень.

Список використаних джерел

1. Войчук М.В. Етимологія поняття «економічна інклюзія» в контексті циклічного розвитку економіки. *Інноваційна економіка. Науково-виробничий журнал*. 2021. № 3–4 (87). С. 28–33.
2. Гошта С. Інклюзивні інститути в реалізації публічної політики в соціальній сфері: міжнародний досвід. URL: <https://conferencekneu.wordpress.com/2021/05/16/hoshta-2/>.
3. Некрасов В. Як виглядатиме «цифрова» Україна: репортаж з Естонії. *Економічна правда*. 2019. 18 березня. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2019/03/18/646173/>.
4. Освіта протягом життя як чинник людського розвитку: аналітична записка / НІСД. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/osvita-protyagom-zhittya-yakchinnik-lyudskogo-rozvitku>.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ CURRENT PROBLEMS OF INCLUSIVE EDUCATION IN UKRAINE

Задорожна Катерина Володимирівна

І курс, група ЗПУ-25-1м, спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Анотація. У тезах розглядаються процеси адаптації учасників освітнього процесу з особливими потребами, до труднощів, які виникають на шляху отримання освіти, зокрема в цей непростий для України воєнний час. Показано, що поширеною стає інклюзивна освіта — сфера освіти, яка надає всім рівний доступ до навчання. Не зважаючи на те, що в законодавстві України є державні документи, які декларують права дітей з особливими освітніми потребами на здобуття освіти, розвиток, соціальну інтеграцію, проте реалії шкільної освіти не застосовують всі методики в достатній кількості через брак практичних механізмів для їх реалізації. Сьогодні навчальні заклади освіти тільки почали адаптуватися під дітей з особливими освітніми потребами, але виниклі загрози ускладнили цей процес. Неготовність створювати умови для потреб таких дітей гальмує процес втілення ідеї спільної освіти у закладах навчання. Встановлено, що основні шляхи адаптації учасників освітнього процесу з особливими потребами базуються на

принципах широкої доступності, але, на жаль, сьогодні є чимало чинників, через які гальмується провадження відповідних методик. Воєнний стан в Україні став додатковим викликом для надання освітніх послуг дітям та дорослим з особливими потребами.

Annotation. *The theses examine the processes of adaptation of participants in the educational process with special needs to the difficulties that arise on the way to obtaining education, in particular during this difficult wartime for Ukraine. It is shown that inclusive education is becoming widespread — a sphere of education that provides everyone with equal access to education. Despite the fact that the legislation of Ukraine contains state documents that declare the rights of children with special educational needs to receive education, development, and social integration, the realities of school education do not apply all methods in sufficient quantities due to the lack of practical mechanisms for their implementation. Today, educational institutions have only begun to adapt to children with special educational needs, but the threats that have arisen have complicated this process. The unwillingness to create conditions for the needs of such children slows down the process of implementing the idea of co-education in educational institutions. It has been established that the main ways of adapting participants in the educational process with special needs are based on the principles of wide accessibility, but, unfortunately, today there are many factors that hinder the implementation of relevant methods. Martial law in Ukraine has become an additional challenge for the provision of educational services to children and adults with special needs.*

Українська система освіти реформується щорічно, розвиваються соціальне значення школи, яка орієнтована на максимальне врахування психологічних особливостей учасників освітнього процесу. Попри загальні складнощі, які виникають на цьому шляху, актуалізуються й питання реформування інклюзивної освіти в цей непростий для України воєнний час.

Дітям із особливими потребами потрібно допомагати розвивати життєво важливі навички та ставати повноцінними членами суспільства. Ці завдання власне й покликані вирішити інклюзія: включення до соціальної діяльності осіб із інвалідністю [1].

Не зважаючи на те, що в законодавстві України є державні документи, які декларують права дітей з особливими освітніми потребами на здобуття освіти, розвиток, соціальну інтеграцію, проте реалії шкільної освіти не застосовують всі методи-

ки в достатній кількості через брак практичних механізмів для їх реалізації. Сьогодні навчальні заклади освіти тільки почали адаптовуватися під дітей з особливими освітніми потребами, але виниклі загрози ускладнили цей процес. Неготовність створювати умови для потреб таких дітей гальмує процес втілення ідеї спільної освіти у закладах навчання. Н.П. Таранавська зазначає [2], що найбільшою проблемою на шляху впровадження розвиненої системи інклюзивної освіти в Україні є ставлення суспільства до дітей з особливими потребами. Суспільство сприймає таких дітей критичніше, ніж є насправді. В реаліях сучасної взаємодії в освітніх закладах діти з інвалідністю стикаються з жорстокістю через суспільну думку про їх «захворювання», а не свої особливі потреби. Для цього необхідно створити культуру прийняття та соціальної інклюзії осіб з особливими потребами. Важливою психологічною перешкодою є професійна невпевненість, психологічна неготовність до роботи з «особливими» дітьми. Так, педагоги вважають, що вони не володіють корекційними практиками і тому не зможуть працювати з дітьми з особливими освітніми потребами; думають, що в них немає необхідних знань і навичок, аби працювати з дітьми з особливими потребами; побоюються, що їхня некомпетентність стане очевидною для них самих, для колег та адміністрації; що робота потребуватиме надто багато часу, навіть позаробочого часу, що є прийнятним не для всіх педагогів; не впевнені, що надаватимуться потрібні ресурси та підтримка; їх турбує перспектива співпраці з іншими фахівцями з команди супроводу дитини, при цьому існує помилкова думка, що основна відповідальність за розвиток, корекцію та навчання й виховання дитини з особливими потребами покладається на педагогів корекційної освіти, психолога, асистента, а вихователь займається «нормальними» дітьми [4].

Мета інклюзії полягає в тому, щоб кожний навчальний заклад був заздалегідь готовий прийняти дітей з різними (відмінними) здібностями та зуміти організувати їх освіту, дозвілля, медичне обслуговування та соціальну адаптацію [3]. Наступне, що необхідно згадати в контексті розгляду актуальних проблем, це спрощене розуміння інклюзії. Ідея інклюзивного навчання дискредитується думкою, що інклюзія полягає у спільному перебуванні дітей з особливостями розвитку зі здоровими однокласниками без створення спеціальних умов і надання фахової

допомоги. Така думка є неприпустимою та навіть шкідливою, оскільки рівність і доступність не тотожні поняття у формуванні професійної компетентності фахівців важливо впроваджувати конструктивні сучасні підходи навчання на основі принципів педагогіки підтримки та розвитку дитини з особливими освітніми потребами.

Отже, впровадження інклюзивної освіти, підготовка фахівців для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами є важливим та нагальним. Це питання є водночас актуальним і складним, потребує всебічного ретельного вивчення. Інклюзивна освіта надає можливість суспільству інакше дивитися на людей, забезпечити гідний рівень освіти для усіх без виключення, але для цього необхідно побороти виклики сьогодення.

Список використаних джерел

1. Прищепна О. Актуальні проблеми, суперечності інклюзивної освіти в Україні: наукові тези, К., 2018. URL: <https://dpsz2018.blogspot.com/2018/11/blog-post95.html> (дата звернення — 13.11.2025).
2. Аргіропоулос Д., Н. Тарнавська А 64 Інклюзивна педагогіка: Навчальний посібник для науковопедагогічних працівників, студентів закладів вищої освіти / Дімітріс Аргіропоулос, Наталія Тарнавська. Житомир : Вид. О. О. Євенок, 2020. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/31307/> (дата звернення — 13.11.2025).
3. «Сучасні технології інклюзивного навчання в ЗЗСО України», Вдовенко В.В., Мацкевіч Ю.Р., Ніколаєнко Я.М. *Вісник науки та освіти*, № 8(14) 2023.
4. Четверікова Н. В., упорядник Шаповал Т. А. Інклюзивне навчання в ЗДО. К.: «Видничка група «Шкільний світ». 2018. URL: <https://naurok.com.ua/metodichniy-posibnik-inklyuzivna-forma-navchannya-abo-stezhinkado-kozhno-ditini-35918.html> (дата звернення — 13.11.2025).

ЦИФРОВІЗАЦІЯ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ DIGITALIZATION IN INCLUSIVE EDUCATION

Задорожний Олександр Олексійович
магістартура, I курс, група ЗПУ-25-1м,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Анотація. Сьогодні стає все більш очевидним та необхідним тотальна цифрова інклюзія громадян у сучасному глобалізованому суспільстві. Цифрові технології стали невід’ємною частиною сучасного освітнього процесу, даючи нові можливості для підтримки

інклюзивної освіти. Вони здатні забезпечити доступ до навчальних матеріалів для всіх студентів, включаючи тих, хто має фізичні, когнітивні або сенсорні обмеження. Мета роботи — аналіз впливу цифрових технологій на інклюзивну освіту та всебічному аналізі сучасних цифрових технологій у контексті інклюзивної освіти. Впровадження цифрових технологій в інклюзивну освіту відкриває нові можливості для покращення доступу до знань і підвищення якості освіти для студентів з особливими потребами. Для подолання цих перешкод важливо забезпечити систематичну підтримку та співпрацю між розробниками технологій, педагогами та студентами та іншими учасниками освітнього процесу, відповідне навчання педагогів, а також потреба у створенні інклюзивного контенту. Перспективи включають розвиток індивідуалізованих навчальних програм, адаптивних платформ та інтерактивних інструментів, які можуть значно підвищити ефективність інклюзивного навчання.

Annotation. Digital technologies have become an integral part of the modern educational process, providing new opportunities to support inclusive education. They are able to provide access to educational materials for all students, including those with physical, cognitive or sensory limitations. The purpose of the work is to analyze the impact of digital technologies on inclusive education and to comprehensively analyze modern digital technologies in the context of inclusive education. The introduction of digital technologies into inclusive education opens up new opportunities to improve access to knowledge and improve the quality of education for students with special needs. To overcome these obstacles, it is important to ensure systematic support and cooperation between technology developers, teachers and students and other participants in the educational process, appropriate training of teachers, as well as the need to create inclusive content. Prospects include the development of individualized curricula, adaptive platforms and interactive tools that can significantly increase the effectiveness of inclusive education.

Технологія має великий, але значною мірою невикористаний потенціал для підтримки інклюзивної освіти людей з обмеженими можливостями та інших груп меншин. Зокрема, вона може надати різноманітні засоби представлення, репрезентації та вираження навчання, також дозволяє учням з обмеженими можливостями подолати бар'єри, з якими вони б зіткнулися в навчальній програмі. Технологія також має потенціал для збіль-

шення задоволення та мотивації. Дистанційна освіта має потенціал для розширення доступу до освіти, але не повинна відбуватися за рахунок забезпечення доступності інституційної освіти. Проте не всі ініціативи враховують потреби людей з обмеженими можливостями. Показано необхідність контролю навчального процесу, а саме отриманих знань в процесі навчання для інклюзивних людей, виділено відмінності оцінювання результатів аудиторного та дистанційного режиму навчання [1].

В умовах повсюдної цифровізації доцільно застосовувати новітні технології таким чином, щоби їхні потужності сприяли поглибленню гуманістичних настроїв, урізноманітнювали шляхи й можливості здобуття освіти і професійного досвіду для всіх без виключення верств населення, підтримували реалізацію інклюзивної освіти — освіти для всіх і кожного, незалежно від психофізичного, соціального чи іншого стану.

Цифрова трансформація освіти є головним інструментом, яка на першому етапі охоплює впровадження сучасних технологій в освітній процес, таких як інформаційні системи, мобільні пристрої та різноманітні гаджети. У рамках цього процесу, студенти можуть самостійно або за допомогою викладачів шукати необхідну інформацію використовуючи інтерфейс браузера, який не має жодних елементів автоматизованого пошуку. Це означає, що вони повинні шукати необхідну інформацію методом перебору [2]. У зв'язку з тим, що доступ до різних інформаційних систем, який організований в ЗВО, студенти та викладачі змушені витрачати значну кількість часу на пошук необхідної інформації і не завжди отримують необхідний результат. Тому існує очевидна необхідність автоматизувати процеси збирання інформації, формування масивів даних інформаційних систем. Зважаючи на величезні обсяги даних, які обробляються в інформаційних системах, досягнення таких цілей можливе лише з використанням технологій штучного інтелекту. Штучний інтелект, відповідно до Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні [3] — це організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення постав-

лених завдань. Розвиток технологій штучного інтелекту в освітньому середовищі є важливим напрямком сучасного розвитку. Застосування штучного інтелекту в освітньому середовищі має великий потенціал для покращення ефективності навчання та персоналізації освітнього процесу. Можливостями та перспективами використання штучного інтелекту в освіті є: персоналізація навчання, автоматичне оцінювання знань, аналіз поведінки студентів на платформах дистанційного навчання, розвиток індивідуальних навчальних траєкторій, розвиток критичного мислення, автоматизація процесу взаємодії зі студентами.

Список використаних джерел

1. Паламарчук Є.А., Коваленко О.О., Черешнюк О.І. Напрями розвитку засобів інклюзивної освіти в електронних навчальних системах. *Вісник ВПІ*. Вип. 3. С. 100–105, Черв. 2023. URL: <https://visnyk.vntu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/2894> (дата звернення: 13.11.2025).
2. Мельник А.В. (2023) *Застосування штучного інтелекту в освітньому середовищі: потенціал та виклики*. Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/37171/> (дата звернення: 13.11.2025).
3. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 13.11.2025).

ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ ІНКЛЮЗИВНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ FINANCIAL MECHANISMS FOR SUPPORTING INCLUSIVE ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE

Заєць Олександр Геннадійович

*II курс, група ФН-24-Ім, спеціальність «Фінанси,
банківська справа, страхування та фондовий ринок»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
Науковий керівник: Співак С.І., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8339-1876>
spivak1705@ukr.net*

Анотація. У роботі досліджено сутність і значення фінансових механізмів підтримки інклюзивного підприємництва в Україні. Розкрито роль державної політики, банківського сектору та між-

народних програм у забезпеченні рівного доступу до фінансових ресурсів для підприємців із соціально вразливих груп. Визначено проблеми недостатньої фінансової інклюзії та бар'єри, що перешкоджають розвитку інклюзивного бізнесу. Проаналізовано напрями вдосконалення фінансових інструментів та перспективи впровадження інклюзивних практик у національну економіку.

Annotation. *The paper explores the essence and importance of financial mechanisms supporting inclusive entrepreneurship in Ukraine. It highlights the role of state policy, the banking sector, and international programs in ensuring equal access to financial resources for entrepreneurs from socially vulnerable groups. The research identifies issues of insufficient financial inclusion and barriers to the development of inclusive business. Directions for improving financial instruments and the prospects for integrating inclusive practices into the national economy are analyzed.*

Інклюзивне підприємництво є важливим чинником сталого розвитку суспільства, що поєднує економічну ефективність із соціальною справедливістю. Актуальність теми зумовлена необхідністю створення умов, за яких кожна людина, незалежно від фізичних можливостей, соціального статусу чи регіону проживання, матиме доступ до фінансових ресурсів для започаткування та розвитку власної справи [1].

Метою роботи є аналіз фінансових механізмів підтримки інклюзивного підприємництва в Україні та визначення шляхів підвищення їх ефективності. Завдання дослідження полягають у вивченні теоретичних засад фінансової інклюзії, аналізі практики державних і міжнародних ініціатив, а також формулюванні пропозицій щодо вдосконалення інституційних механізмів підтримки.

Теоретичні засади фінансової інклюзії та підтримки підприємництва. Поняття інклюзивного підприємництва охоплює створення умов для залучення до бізнес-середовища осіб, які традиційно мають обмежений доступ до фінансових ресурсів — людей з інвалідністю, жінок, молоді, ветеранів, внутрішньо переміщених осіб [2]. Як зазначає О. Гриценко [3], фінансова інклюзія забезпечує соціальну згуртованість, зменшує нерівність і сприяє економічному зростанню.

Основою інклюзивної фінансової політики є рівноправний доступ до банківських послуг, мікрокредитування, страхування, електронних платіжних систем і консультаційної підтримки.

Відповідно до Стратегії фінансової інклюзії України до 2025 р., однією з ключових цілей є підвищення рівня доступу до фінансових послуг для малих і середніх підприємств (МСП) [4].

Практичні аспекти розвитку інклюзивного підприємництва в Україні. В Україні реалізується низка програм, спрямованих на фінансову підтримку інклюзивних бізнес-проектів. Серед них — державна програма «Доступні кредити 5–7–9%», що дозволяє підприємцям із соціально вразливих груп отримувати пільгові позики для започаткування бізнесу [5].

Важливу роль відіграють міжнародні ініціативи, такі як гранти ЄБРР та Програма розвитку ООН (UNDP), які підтримують інклюзивні підприємницькі моделі у сфері послуг, екологічних інновацій та соціального бізнесу. Проте рівень фінансової інклюзії залишається нерівномірним. За даними НБУ, близько 38% громадян не мають доступу до банківських послуг. Як зазначає Н. Тарасенко [6], проблема полягає у слабкій міжсекторній взаємодії між банками, державою та громадськими організаціями.

Можна зробити підсумок, що фінансові механізми підтримки інклюзивного підприємництва в Україні мають вагоме значення для забезпечення сталого розвитку економіки. Сучасні виклики вимагають посилення ролі державної політики, розширення спектра фінансових інструментів, а також активнішої участі банків та міжнародних організацій у підтримці інклюзивних ініціатив.

Список використаних джерел

1. Міністерство фінансів України. Національна стратегія фінансової інклюзії до 2025 року. Київ, 2020.
2. OECD. Inclusive Entrepreneurship Policies: Good Practice Compendium. Paris: OECD Publishing, 2022.
3. Гриценко О. Фінансова інклюзія як чинник розвитку підприємництва. *Фінанси України*. № 4. 2021. С. 37–45.
4. Національний банк України. Фінансова інклюзія в Україні: огляд показників 2023 року. Київ, 2023.
5. Про реалізацію програми доступного кредитування 5–7–9%: Постанова Кабінету Міністрів України № 28 від 24.01.2020 р.
6. Тарасенко Н. Інклюзивне підприємництво як інструмент соціальної політики. *Соціально-економічні проблеми сучасного розвитку*. № 3. 2022. С. 112–118.

**ПСИХОЛОГІЧНІ ПРИЙОМИ В РЕКЛАМІ:
ЯК БРЕНДИ ФОРМУЮТЬ ВИБІР СПОЖИВАЧА
З УРАХУВАННЯМ ПРИНЦИПІВ ІНКЛЮЗІЇ
ТА РІЗНОМАНІТНОСТІ**

**PSYCHOLOGICAL TECHNIQUES IN ADVERTISING:
HOW BRANDS SHAPE CONSUMER CHOICE
THROUGH INCLUSION AND DIVERSITY**

Зайка Діана Олегівна

*I курс, група МК-25-1, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
zaikad827@gmail.com*

*Науковий керівник: Скаженник М.В., ст. викладач кафедри
управління та адміністрування,*

*Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>
m.skazhennik@ukr.net*

Анотація. У роботі досліджено значення психологічних прийомів у рекламі, які використовуються брендами для формування вибору споживачів із урахуванням принципів інклюзії та різноманітності. Визначено основні психологічні механізми впливу — емоційний апеляційний вплив, соціальне доказування, архетипи, ефекти ідентифікації та довіри. Розкрито, як інклюзивна реклама сприяє побудові позитивного іміджу бренду та підвищенню його конкурентоспроможності. На прикладі кампаній Dove, Nike, The Body Shop та Apple проаналізовано ефективність поєднання психологічних стратегій і соціально орієнтованих цінностей.

Annotation. The article explores the role of psychological techniques in advertising used by brands to shape consumer choice while embracing the principles of inclusion and diversity. Key psychological mechanisms — emotional appeal, social proof, archetypes, and identification effects — are analyzed. The study shows how inclusive advertising helps build brand image and competitiveness. Using examples from Dove, Nike, The Body Shop, and Apple, the paper highlights how psychological strategies combined with socially oriented values increase consumer loyalty and trust.

У сучасному інформаційному суспільстві реклама перетворилася на потужний психологічний інструмент, який не лише інформує, а й формує сприйняття, поведінку та світогляд споживачів. Її мета — не просто продати товар, а створити емо-

ційний досвід, що закріплює позитивну асоціацію з брендом. В умовах глобальної цифровізації та зростання соціальної свідомості споживачів усе більшої ваги набувають принципи інклюзії та різноманітності, які визначають, як саме компанії комунікують зі своєю аудиторією [1].

Інклюзивна реклама передбачає відображення у медіапросторі людей різних рас, вікових груп, гендерів, фізичних можливостей, культурних і соціальних категорій. Вона ґрунтується на ідеї, що кожна людина має право бачити себе у рекламі — у ролі повноцінного учасника споживчого світу. Такий підхід допомагає брендам вибудовувати довіру, оскільки споживачі схильні підтримувати компанії, які поділяють їхні цінності та демонструють прийняття.

З точки зору психології маркетингу, найбільш ефективними у рекламі є такі прийоми:

1. Емоційний апеляційний вплив. Люди рідко приймають рішення виключно раціонально. Емоції — головний рушій поведінки. Кампанія Dove Real Beauty викликала у глядачів почуття прийняття, ніжності, впевненості у власній унікальності. Замість ідеалізованих образів краси бренд показав справжніх жінок, і це стало психологічним тригером довіри.

2. Соціальне доказування. Цей прийом ґрунтується на теорії Р. Чалдіні: люди схильні наслідувати поведінку інших, вважаючи її правильною. Бренди активно використовують відгуки клієнтів, історії успіху або спільні виклики (#ShareACoke від Coca-Cola, #ThisIsUs від Microsoft), створюючи ефект «усі вже з нами».

3. Принцип ідентифікації. Глядачі охоче сприймають образи, у яких бачать себе. У рекламі Nike з'являються спортсмени з різними фізичними особливостями, і це дозволяє людям відчувати: «це і про мене». Ідентифікація стимулює довіру й бажання бути частиною бренду.

4. Когнітивна простота і візуальні архетипи. Простота сприйняття створює психологічний комфорт. Apple, наприклад, використовує мінімалізм і світлі тони, які асоціюються зі спокоєм і відкритістю. Використання архетипів (героя, друга, наставника) допомагає брендам «говорити» із підсвідомістю споживача зрозумілою мовою [2].

Поєднання цих прийомів із принципами інклюзії формує нову етику реклами, у якій людина стає не об'єктом впливу,

а рівноправним учасником комунікації. Такі кампанії не лише підвищують продажі, а й створюють відчуття причетності до соціально значущих змін.

За даними аналітичної компанії NielsenIQ (2023), понад 70% споживачів із покоління Z і міленіалів зазначають, що лояльніше ставляться до брендів, які у своїй рекламі показують різних людей і демонструють реальність без стереотипів [3]. Це доводить, що інклюзивність стала економічним фактором успіху.

Крім того, дослідники Harvard Business Review (2022) зазначають, що психологічно «теплі» бренди, які звертаються до цінностей емпатії, різноманіття та прийняття, мають на 23% вищий рівень повторних покупок [4]. Це підтверджує, що поєднання психології та інклюзії створює емоційний капітал бренду, який неможливо підробити або купити прямою рекламою.

Таким чином, інклюзивна реклама — це не просто тренд, а прояв соціальної зрілості бізнесу, що враховує психологічні особливості сучасного споживача. Вона формує довіру, підвищує конкурентоспроможність і сприяє розвитку культури взаємоповаги у суспільстві.

Психологічні прийоми в рекламі, побудовані на принципах інклюзії, формують не лише споживчу поведінку, а й соціальну свідомість. Бренди, які впроваджують такі підходи, створюють не маніпулятивну, а емпатійну комунікацію, де головною цінністю є людина у всьому її різноманітті. Поєднання емоційного маркетингу з ідеями прийняття та рівності дозволяє компаніям зміцнювати репутацію, збільшувати лояльність клієнтів і досягати сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Petrescu, M. Inclusive Advertising and Consumer Psychology: From Representation to Resonance. *Journal of Marketing Research*. 2023. Vol. 60, No. 2.
2. Jung C.G. The Archetypes and the Collective Unconscious. Princeton University Press, 2021.
3. NielsenIQ. Diversity and Inclusion in Global Advertising. 2023. URL: <https://nielseniq.com>.
4. Harvard Business Review. The Psychology of Inclusive Brands. 2022. URL: <https://hbr.org>.

**ЦИФРОВА ІНКЛЮЗІЯ:
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ, СУЧАСНІ ВИКЛИКИ
ТА ПРАКТИЧНІ НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ**

**DIGITAL INCLUSION:
THEORETICAL FOUNDATIONS, CURRENT CHALLENGES
AND PRACTICAL DIRECTIONS OF IMPLEMENTATION**

Закрасняний Олексій Васильович

*II курс, група МН-24-1м, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
avzakr@gmail.com*

*Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8147-2402>
dubasr@ukr.net*

Анотація. У дослідженні розглянуто сутність і значення цифрової інклюзії як фундаментальної складової сучасного суспільного розвитку. Визначено, що цифрова інклюзія передбачає забезпечення рівного доступу до інформаційно-комунікаційних технологій, розвиток цифрових компетентностей і подолання соціальних бар'єрів, пов'язаних із цифровою нерівністю. Проаналізовано міжнародний досвід реалізації політик цифрової інклюзії (на прикладі Фінляндії, США, Великої Британії та України). Особливу увагу приділено національним ініціативам України — «Дія.Цифрова освіта» та «Дія.Цифрова громада». Виявлено основні проблеми — недостатню цифрову грамотність населення, нерівномірність доступу до інтернету, низьку залученість осіб похилого віку та людей із обмеженими можливостями. Запропоновано шляхи підвищення ефективності цифрової інклюзії через розвиток інфраструктури, освіти, інклюзивного дизайну та цифрової безпеки.

Annotation. The study examines the essence and significance of digital inclusion as a fundamental component of modern social development. It is defined that digital inclusion implies ensuring equal access to information and communication technologies, developing digital competencies, and overcoming social barriers related to the digital divide. The paper analyzes the international experience of implementing digital inclusion policies (using the examples of Finland, the USA, the United Kingdom, and Ukraine). Special attention is paid to Ukraine's national initiatives — «Diia.Digital Education» and «Diia.Digital Community». The main problems identified include insufficient digital

literacy, uneven access to the Internet and low involvement of elderly people and individuals with disabilities. The paper proposes ways to improve digital inclusion efficiency through the development of infrastructure, education, inclusive design and digital security.

У ХХІ ст. цифровізація стала одним із ключових чинників розвитку суспільства, що визначає рівень доступу громадян до знань, ресурсів, комунікації та соціальних благ. У цьому контексті поняття цифрової інклюзії виходить за межі технологічної проблематики, набуваючи соціально-гуманітарного змісту. Йдеться про створення умов, за яких кожна людина — незалежно від віку, статі, рівня освіти, соціального статусу, фізичних можливостей або місця проживання — має рівні можливості користуватися перевагами цифрового середовища. Цифрова інклюзія є основою побудови справедливого та сталого суспільства, де технологічний прогрес не поглиблює нерівність, а навпаки — сприяє її подоланню.

Поняття «цифрова інклюзія» (англ. digital inclusion) охоплює комплекс заходів, спрямованих на подолання цифрової нерівності (digital divide) — розриву між тими, хто має доступ до цифрових технологій, і тими, хто такого доступу позбавлений. У науковій літературі розрізняють три рівні цифрового розриву:

1. доступ до інфраструктури (інтернет, пристрої, програмне забезпечення);
2. рівень цифрових компетентностей;
3. рівень використання цифрових можливостей для соціального, економічного та культурного розвитку.

Таким чином, цифрова інклюзія — це не лише питання технічного забезпечення, а й проблема розвитку людського потенціалу. Вона передбачає формування навичок цифрової грамотності, розвиток критичного мислення, здатності безпечно та ефективно використовувати інформаційні технології.

На глобальному рівні питання цифрової інклюзії є пріоритетом для міжнародних організацій, так Європейська комісія у програмі «Digital Compass 2030» визначає, що до кінця десятиліття щонайменше 80% дорослого населення ЄС повинні мати базові цифрові навички. У межах ініціативи «Digital Skills and Jobs Coalition» реалізується серія освітніх програм, спрямованих на залучення літніх людей, мігрантів, осіб з інвалідністю та мешканців сільських територій до цифрового се-

редовища. Прикладом є програма «Digital Literacy for All» у Фінляндії, де бібліотеки стали центрами безкоштовного навчання цифровим навичкам.

Україна також активно впроваджує політику цифрової інклюзії. Одним із ключових напрямів є розвиток національного проєкту «Дія.Цифрова освіта», який надає безкоштовні он-лайн-курси з цифрової грамотності. Примітним є приклад навчального курсу «Базові цифрові навички для кожного», який пройшли понад 1,5 млн українців. Державна політика у цій сфері спирається на «Концепцію розвитку цифрових компетентностей населення України до 2025 року», що передбачає створення системи сертифікації цифрових навичок та інтеграцію цифрової освіти в шкільні програми.

Проблема цифрової інклюзії набуває особливої ваги в умовах воєнного стану та масових міграційних процесів — так, під час повномасштабного вторгнення РФ в Україну, цифрові платформи стали основним інструментом доступу до державних послуг, освіти та соціальної допомоги. Проте для частини населення, особливо осіб похилого віку та внутрішньо переміщених осіб, цей перехід став викликом. З метою розв'язання цієї проблеми уряд, у співпраці з міжнародними партнерами, запустив ініціативу «Дія.Цифрова громада», у межах якої створюються точки доступу до Інтернету в сільських і віддалених районах.

Цифрова інклюзія має не лише соціальний, а й економічний вимір. Дослідження Світового банку (World Development Report 2021) показало, що підвищення рівня цифрової грамотності населення на 10% може збільшити ВВП країни на 1,2%, що свідчить про прямий зв'язок між рівнем інклюзії та економічною конкурентоспроможністю. У цьому контексті особливої уваги заслуговує розвиток цифрових компетентностей у працівників сфери освіти, медицини та державного управління.

Слід також відзначити, що цифрова інклюзія тісно пов'язана з етичними аспектами цифровізації, так впровадження штучного інтелекту, алгоритмів рекомендацій та великих даних створює нові виклики для рівності доступу. Наприклад, алгоритмічна упередженість (algorithmic bias) може відтворювати соціальні нерівності у цифровому середовищі — так, дослідження компанії Amazon 2018 року виявило, що система автоматичного відбору кандидатів дискримінувала жінок через аналіз попередніх даних, де переважали чоловіки.

Важливою складовою цифрової інклюзії є інклюзивний дизайн (inclusive design) — підхід, що передбачає створення цифрових продуктів, зручних для користувачів із різними потребами. Наприклад, компанія Microsoft реалізує програму «AI for Accessibility», у межах якої розробляються технології для осіб із порушеннями зору чи слуху. Платформа «Be My Eyes» дозволяє незрячим користувачам отримувати допомогу у реальному часі через відеозв'язок із волонтерами. Аналогічно компанія Apple реалізує принцип «Accessibility for Everyone», додаючи у своїх пристроях функції VoiceOver, Live Captions і AssistiveTouch.

Окрему увагу слід приділити проблемі доступності цифрових ресурсів у сільській місцевості — за даними «ITU Digital Development Dashboard» (2024), близько 37% сільського населення світу досі не має стабільного підключення до інтернету. Це обмежує можливості дистанційного навчання, електронної комерції та телемедицини. Україна поступово долає цей бар'єр завдяки проекту «Інтернет-субвенція», що забезпечує оптоволоконне покриття понад 3300 сіл. Подібні ініціативи реалізуються й у Канаді (Universal Broadband Fund) та Австралії (National Broadband Network).

Не менш важливим аспектом є цифрова інклюзія в освіті. Під час пандемії COVID-19 проблема цифрової нерівності проявилася особливо гостро. За даними ЮНЕСКО, понад 463 млн учнів у світі не мали можливості брати участь у дистанційному навчанні через відсутність доступу до технологій, що змусило уряди багатьох країн переосмислити стратегії цифрової освіти. У цьому контексті прикладом є програма ЄС «School Digital Pack», що забезпечує школи ноутбуками та підключенням до мережі, а також національний проект «Ноутбук кожному вчителю» в Україні.

Цифрова інклюзія тісно пов'язана з концепцією цифрових прав (digital rights), що охоплюють право на доступ до інформації, захист персональних даних і недискримінацію у цифровому середовищі. Європейський Союз у «Декларації цифрових прав та принципів ЄС» (2022) проголосив цифрову інклюзію одним із базових принципів цифрової демократії. У документі зазначено: «Жодна людина не має бути залишена поза цифровою трансформацією» — цей підхід закладає основу для створення інклюзивних цифрових політик, що поєднують технологічний розвиток і соціальну справедливість.

Важливою умовою розвитку цифрової інклюзії є формування культури цифрової безпеки: зростання кіберзагроз і поширення дезінформації потребують від користувачів не лише технічних знань, а й медіаграмотності. В Україні у 2023 році стартувала програма «Медіаграмотність плюс» від АУП, спрямована на навчання критичному мисленню та протидії маніпуляціям в інтернеті — це важливий крок до підвищення цифрової стійкості суспільства.

Отже, цифрова інклюзія — це багатовимірне явище, яке охоплює соціальні, освітні, технологічні та правові аспекти. Її ефективна реалізація потребує комплексного підходу, де держава, бізнес, освітні заклади та громадські організації діють у партнерстві. Лише за умови поєднання інфраструктурних, освітніх і нормативних заходів можна досягти справжньої інклюзивності цифрового суспільства.

Висновки. Цифрова інклюзія є ключовим чинником соціально-економічного розвитку, що забезпечує рівні можливості участі всіх громадян у цифровому житті. Основними бар'єрами цифрової інклюзії залишаються нерівність доступу до інтернету, низький рівень цифрових компетентностей та відсутність інклюзивного дизайну цифрових сервісів. Міжнародний досвід свідчить, що ефективна цифрова інклюзія можлива лише через комплексну політику, яка поєднує технічні інвестиції, освіту та захист цифрових прав. Україна демонструє позитивну динаміку у розвитку цифрової інклюзії завдяки державним ініціативам «Дія.Цифрова освіта» та «Дія.Цифрова громада», однак потребує подальшого розширення цифрової грамотності в сільських регіонах і серед людей похилого віку. Перспективним напрямом є впровадження інклюзивного дизайну, розвиток цифрової безпеки та розширення участі громадян у цифровому врядуванні.

Таким чином, цифрова інклюзія постає не лише як технологічна мета, а як соціальна стратегія формування рівності, демократії та людського розвитку в епоху цифрової трансформації. Її реалізація є необхідною умовою побудови сучасного, справедливого й стійкого суспільства.

**ІНКЛЮЗИВНІ ІНВЕСТИЦІЇ
У СТАЛИЙ РОЗВИТОК ЛІСОВОГО СЕКТОРУ:
МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ГРОМАД ТА БІЗНЕСУ**

**INCLUSIVE INVESTMENTS
IN SUSTAINABLE FOREST SECTOR DEVELOPMENT:
OPPORTUNITIES FOR COMMUNITIES AND BUSINESSES**

Зобов Артем Юрійович

*аспірант III курсу навчання, спеціальність «Економіка»,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-3430-3456>

*Науковий керівник: Шафранова К.В., к.е.н., доцент,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9118-8795>

Анотація. Дослідження розкриває концепт інклюзивних інвестицій у лісовому секторі як механізм поєднання економічної вигоди, соціальної справедливості та екологічної стійкості. Запропоновано підходи до залучення капіталу через змішані фінансові інструменти, державно-приватні партнерства та місцеві кооперативи. Надано дорожню карту для громад і бізнесу: від аудиту ресурсів і прав користування до проектного фінансування, управління ризиками та масштабування успішних кейсів. Очікуваний ефект включає зростання зайнятості, розвиток місцевого підприємництва, нарощення доданої вартості продукції деревообробки та підвищення кліматичної стійкості регіонів.

Annotation. The research reveals the concept of inclusive investments in the forest sector as a mechanism that combines economic benefits, social equity, and environmental sustainability. It proposes approaches for capital mobilization through blended finance instruments, public – private partnerships, and local cooperatives. A roadmap is provided for communities and businesses — from resource and tenure audits to project financing, risk management, and scaling up successful cases. The expected outcomes include increased employment, the development of local entrepreneurship, higher value-added wood processing, and enhanced climate resilience of regions.

Лісовий сектор є одним з ключових драйверів регіонального розвитку, забезпечуючи робочі місця, сировину для переробки, енергетичну безпеку та послуги екосистем [1]. В умовах кліматичних змін, воєнних та економічних викликів актуаль-

ним стає перехід до інклюзивних інвестицій, які поєднують фінансову віддачу з позитивними соціально-екологічними результатами [3]. Мета даного дослідження — запропонувати практичну рамку залучення капіталу у сталий розвиток лісового сектору з урахуванням інтересів громад, приватного сектору та держави.

Аналізуючи існуючі фундаментальні та прикладні дослідження вітчизняних та закордонних науковців і практиків, можемо узагальнити, що інклюзивні інвестиції розглядаються, в першу чергу, як вкладення, що забезпечують доступність вигод для широкого кола стейкхолдерів (мешканців громад, суб'єктів малого та середнього бізнесу, працівників лісової галузі). Основними ключовими принципами реалізації інклюзивних інвестицій можемо вважати такі, як справедливий розподіл доходів, дотримання прав традиційного землекористування, екологічна цілісність і відновлення лісів, прозоре управління та участь громади у прийнятті рішень.

Основними механізмами та інструментами фінансування є наступні:

- змішане фінансування — це поєднання грантових, пільгових та комерційних ресурсів для зниження ризиків і вартості капіталу;

- зелені облігації та кредити — фінансування сертифікованих «зелених» проєктів, включно з лісовідновленням, енергоефективністю переробки деревини, біоенергетикою з відходів;

- державно-приватні партнерства — створення об'єктів переробки з глибокою доданою вартістю, логістики та інфраструктури догляду за лісами;

- кооперативні моделі та муніципальні підприємства — інвестування у спільні розсадники, лісопилльні малої потужності, сушильні комплекси та ланцюги збуту;

- ринки екосистемних послуг: участь у вуглецевих і біорізноманітних програмах, впровадження схем оплати за екосистемні послуги (PES).

Ефективне управління інклюзивними інвестиціями передбачає інтеграцію ESG-критеріїв у політики та проєктні документи: оцінку впливу на довкілля і громади, недискримінацію, безпеку праці, антикорупційні процедури та прозорість ланцюгів постачання. ESG-критерії (Environmental, Social, Governance) — це сукупність показників, які характеризують екологічні,

соціальні та управлінські аспекти діяльності підприємства й використовуються для оцінювання його сталого розвитку та відповідального інвестування. Сертифікація FSC/PEFC та запровадження належної перевірки підвищують довіру інвесторів і доступ до преміальних ринків. Сертифікація FSC та PEFC є міжнародними системами підтвердження сталого управління лісами, які спрямовані на забезпечення відповідального використання лісових ресурсів. Моніторинг, звітність і верифікація можуть базуватися на поєднанні польового обліку, дистанційного зондування землі та публічних інформаційних панелей відкритих даних.

Дорожня карта для громад і бізнесу передбачає поетапне впровадження інклюзивних інвестицій у лісовому секторі, що охоплює комплекс організаційних, фінансових і технологічних рішень. На початковому етапі доцільним є проведення аудиту наявних ресурсів і прав користування, включно із земельними ділянками, лісовими масивами, відходами деревообробки та трудовими ресурсами. Результати такого аналізу стають основою для формування портфеля інвестиційних проєктів, які можуть охоплювати напрями лісовідновлення, розвитку біоенергетики, модернізації переробних потужностей і виробництва продукції з високою доданою вартістю — зокрема меблів чи паркету. Наступним етапом є визначення оптимальної фінансової структури, що поєднує грантові кошти, пільгове кредитування та приватний капітал, а також підготовка техніко-економічного обґрунтування і бізнес-плану. У процесі реалізації проєктів ключове значення має системне управління ризиками, яке включає страхування, укладання форвардних контрактів на сировину й готову продукцію і створення резервів для покриття можливих форс-мажорних обставин. Важливою складовою є також дотримання міжнародних стандартів сталого управління, проходження сертифікації та впровадження систем моніторингу, звітності та верифікації. Завершальним етапом дорожньої карти виступає масштабування — розширення успішних пілотних ініціатив у межах регіону з урахуванням місцевих соціально-економічних і природно-ресурсних особливостей.

У процесі реалізації дорожньої карти важливо враховувати низку ризиків, що можуть суттєво впливати на ефективність інклюзивних інвестицій у лісовому секторі. Серед основних

загроз варто відзначити невизначеність прав власності та користування природними ресурсами, поширення незаконних рубок, недостатню якість відновлення лісів, а також наявність корупційних практик, воєнних ризиків і логістичних розривів, які ускладнюють реалізацію інфраструктурних і виробничих проектів. Зменшення впливу цих ризиків потребує системного впровадження запобіжних механізмів, зокрема використання публічних кадастрів і електронних аукціонів прав користування, проведення незалежного аудиту, страхування лісових активів, забезпечення участі громад у наглядових комітетах, а також дотримання міжнародних стандартів охорони праці й збереження біорізноманіття. Комплексний підхід до управління ризиками є невід'ємною умовою довгострокової стабільності та інвестиційної привабливості лісового сектору.

Отже, можемо прийти до висновку, що інклюзивні інвестиції здатні створити нові робочі місця в лісовому господарстві та переробці, збільшити доходи громад, стимулювати локальне підприємництво й експортоорієнтоване виробництво продукції з високою доданою вартістю. Додаткові вигоди — підвищення кліматичної стійкості, зниження ризиків паводків та ерозії, покращення якості повітря й води, розвиток рекреаційних сервісів і природного туризму [1].

Висновки. Для розкриття потенціалу лісового сектору необхідні зрозумілі правила доступу до ресурсів, якісні інституції, сучасні фінансові інструменти та прозорі механізми участі громад. Поєднання ESG-стандартів, сертифікації та цифрового MRV формує довіру інвесторів, а змішане фінансування та партнерства забезпечують масштабованість. Запропонована дорожня карта може слугувати практичним орієнтиром для місцевих органів влади, бізнесу та донорів у запуску інклюзивних «зелених» проектів у лісовій галузі.

Список використаних джерел

1. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (FAO). Стан лісів світу 2022: Шляхи до зеленого відновлення. Рим: FAO, 2022. 166 с.
2. European Commission. EU Forest Strategy for 2030. Brussels: European Commission, 2021. 32 p.
3. World Bank. Harnessing the Potential of Forests for Climate and Development. Washington, DC: World Bank, 2022. 120 p.

**ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ НЕРІВНОСТІ****FINANCIAL INCLUSION AS A TOOL FOR REDUCING
ECONOMIC INEQUALITY****Іваненко Павло Олегович**

магістратура, група МК-24-1м, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
padha.iva96@gmail.com

Науковий керівник: Семцов В.М., д.е.н, професор,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
Semtsov_vm@ukr.net

Анотація. У роботі досліджено фінансову інклюзію як важливий чинник подолання економічної нерівності та забезпечення сталого розвитку. Розкрито сутність поняття фінансової інклюзії, її вплив на рівень добробуту населення й економічну активність різних соціальних груп. Проаналізовано основні бар'єри, що перешкоджають доступу до фінансових послуг, зокрема недостатню фінансову грамотність, нерівність можливостей та технологічні обмеження. Особливу увагу приділено ролі фінтех-технологій, мікрофінансування й державної політики у стимулюванні фінансової доступності. Наведено приклади успішного міжнародного досвіду та окреслено тенденції розвитку фінансової інклюзії в Україні. Зроблено висновки, що розширення фінансової інклюзії сприяє підвищенню соціальної стабільності, розвитку підприємництва та зменшенню економічної нерівності в суспільстві.

Annotation. The paper explores financial inclusion as an important factor in reducing economic inequality and ensuring sustainable development. The essence of financial inclusion and its influence on the welfare of the population and economic activity of various social groups are revealed. The main barriers to accessing financial services are analyzed, including insufficient financial literacy, unequal opportunities, and technological constraints. Particular attention is paid to the role of fintech technologies, microfinance, and state policy in promoting financial accessibility. Examples of successful international practices are presented, and the key trends in the development of financial inclusion in Ukraine are outlined. It is concluded that expanding financial inclusion promotes social stability, stimulates entrepreneurship, and reduces economic inequality within society.

Фінансова інклюзія — це процес забезпечення всіх верств населення доступом до якісних і безпечних фінансових послуг. Вона охоплює можливість відкриття банківських рахунків, отримання кредитів, здійснення електронних платежів і користування страховими продуктами. У багатьох країнах саме фінансова ізоляція перешкоджає економічному розвитку та знижує рівень добробуту громадян. Інклюзія в цій сфері не лише створює нові можливості для людей, а й підвищує прозорість фінансової системи. Вона також допомагає урядам краще контролювати рух коштів і боротися з тіньовою економікою.

Відсутність доступу до базових фінансових послуг обмежує економічну участь значної частини населення. Сільські мешканці, молодь або люди з низьким рівнем доходів часто не мають можливості отримати кредит чи навіть відкрити рахунок. Це створює економічну нерівність між містом і селом, між розвинутими та депресивними регіонами. Дослідження показують, що країни з високим рівнем фінансової доступності мають вищий показник зайнятості й підприємницької активності. Забезпечення рівного доступу до фінансових послуг — це не соціальний жест, а стратегічна економічна потреба.

Фінансова ізоляція — це ситуація, коли люди не можуть користуватися банківськими чи кредитними інструментами через економічні, освітні або технологічні бар'єри. Вона формує замкнене коло бідності: відсутність доступу до ресурсів заважає людям створювати капітал, а відсутність капіталу — отримати доступ до ресурсів. Як наслідок, такі громадяни залишаються поза межами економічного розвитку. Крім того, вони часто стають жертвами неформальних кредиторів із високими відсотковими ставками. Таким чином, фінансова ізоляція підсилює соціальну та економічну нерівність.

Фінансові технології (фінтех) відкрили нову епоху у сфері інклюзії. Мобільні банки, онлайн-кредити, цифрові гаманці та блокчейн-технології дозволяють охопити ті групи населення, які раніше були відрізані від традиційних фінансових установ. Наприклад, у країнах Африки більшість безбанківського населення користується мобільними платежами без фізичного доступу до банків. У Європі й Україні фінтех-стартапи спрощують отримання кредитів, ведення бізнесу та зменшують транзакційні витрати. Таким чином, цифрові фінанси — це ефективний інструмент демократизації економіки.

У багатьох країнах, що розвиваються, фінансова інклюзія стала державною стратегією розвитку. Наприклад, у Кенії програма *M-Pesa* дала змогу мільйонам людей користуватися мобільними грошима без банківських рахунків. У Індії масова кампанія відкриття рахунків для бідних сприяла виходу з тіні мільйонів робітників. Досвід показує, що навіть базові фінансові послуги здатні активізувати місцеву економіку та стимулювати підприємництво. Країни з високим рівнем інклюзії демонструють стабільнішу економіку та нижчий рівень соціальної напруги. Це підтверджує, що фінансова інклюзія — важливий елемент сталого розвитку.

Без розвитку фінансової грамотності інклюзія залишається формальною. Люди повинні розуміти, як користуватися банківськими послугами, планувати бюджет і уникати боргових пасток. Освітні програми, спрямовані на підвищення фінансової культури, особливо важливі для молоді та сільського населення. Коли громадяни вміють раціонально розпоряджатися грошима, це підвищує рівень заощаджень та інвестицій у країні. Таким чином, фінансова освіта є основою стабільності й ефективності економіки.

Розвиток фінансової інклюзії потребує спільних зусиль уряду, банківського сектору та міжнародних організацій. Держава має створювати законодавчі умови для фінтех-інновацій, підтримувати малі кредити та соціальні програми. Банки, у свою чергу, повинні впроваджувати прості й доступні фінансові продукти для населення з низькими доходами. Особливу роль відіграє регулювання цифрової безпеки, щоб уникнути шахрайства й зберегти довіру клієнтів. Така взаємодія створює умови для стабільного економічного розвитку.

Залучення жінок до фінансової системи має величезний економічний потенціал. За даними Світового банку, розширення фінансових можливостей жінок може збільшити ВВП країни на 10—30%. Жінки, які мають доступ до кредитів та заощаджень, частіше інвестують у розвиток бізнесу та освіту дітей. Фінансова незалежність підвищує їхній соціальний статус і сприяє рівності можливостей. Таким чином, гендерна інклюзія — це не лише питання справедливості, а й потужний драйвер економічного зростання.

Мікрофінансування дозволяє малим підприємцям почати власну справу без великих капіталовкладень. Ці програми особливо ефективні в сільській місцевості та серед жінок-підприємниць. Соціальні інвестиції, спрямовані на підтримку таких ініціатив, створюють додаткові робочі місця й стимулюють

розвиток локальної економіки. Успішні приклади — програми Грамін-банку в Бангладеш або Європейського інвестиційного фонду. Такі проекти не лише знижують бідність, а й сприяють формуванню фінансової стабільності громад.

В Україні фінансова інклюзія визначена одним із пріоритетів Національного банку. Активно розвиваються цифрові платіжні системи, державні програми мікрокредитування та фінтех-стартапи. Значну роль відіграє перехід до безготівкової економіки, який спрощує фінансові операції та робить їх прозорішими. Також важливим є розвиток фінансової освіти серед молоді й підприємців. Україна поступово інтегрує світові стандарти фінансової інклюзії, що сприяє зміцненню довіри до фінансової системи.

Фінансова інклюзія — це не просто розширення доступу до банківських послуг, а фундамент економічної демократії. Вона дозволяє кожному громадянину бути активним учасником економічного життя, а не пасивним спостерігачем. Доступність фінансових інструментів зменшує нерівність, стимулює підприємництво та сприяє соціальній стабільності. Країни, що роблять ставку на інклюзію, отримують більш стійку й інноваційну економіку. Тому фінансова інклюзія — це стратегічна умова розвитку справедливого та збалансованого суспільства.

**КОРПОРАТИВНІ ПРАКТИКИ ТА УПРАВЛІНСЬКІ МОДЕЛІ
ІНКЛЮЗИВНОЇ АДАПТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ
НА УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ**
**CORPORATE PRACTICES AND MANAGEMENT MODELS
OF INCLUSIVE ADAPTATION OF VETERANS
AT UKRAINIAN ENTERPRISES**

Ільків Іван Ігорович

*II курс, група ФН-24-1М, спеціальність «Фінанси,
банківська справа, страхування та фондовий ринок»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Співак С.І., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8339-1876>

spivak1705@ukr.net

***Анотація.** Тези присвячено аналізу сучасних корпоративних практик та управлінських моделей інклюзивної адаптації ветеранів на українських підприємствах у 2024–2025 роках. Досліджено*

ключові виклики, з якими стикається бізнес, зокрема фінансові, операційні та управлінські. Проаналізовано конкретні бізнес-ініціативи у сферах HR, перенавчання, психологічної підтримки та адаптації робочих місць. Систематизовано основні управлінські моделі, що використовуються в Україні, такі як «корпоративний ментор» (асистент ветерана), «кейс-менеджмент» та «гнучка модель». Обґрунтовано, що ефективна інклюзія ветеранів є не лише соціальною відповідальністю, але й стратегічним економічним імперативом для макроекономічної трансформації та подолання дефіциту кадрів в Україні.

Annotation. This report analyzes current corporate practices and management models for the inclusive adaptation of veterans in Ukrainian enterprises during 2024–2025. It investigates the key challenges businesses face, including financial, operational, and managerial obstacles. Specific business initiatives in HR, retraining, psychological support, and workplace adaptation are analyzed. The main management models used in Ukraine, such as the «corporate mentor» (veteran's assistant), «case management,» and the «flexible model» (common in IT), are systematized. The paper argues that the effective inclusion of veterans is not just a social responsibility but a strategic economic imperative for macroeconomic transformation and overcoming labor shortages in Ukraine.

Масштабне повернення українських ветеранів до цивільного життя у 2024–2025 роках стало одним із найвизначніших соціально-економічних процесів новітньої історії України. Цей процес формує нові виклики та одночасно відкриває унікальні можливості для національної економіки. В умовах значного дефіциту кваліфікованих кадрів, спричиненого як мобілізацією, так і міграційними процесами, ветерани стають ключовим кадровим резервом країни. Однак їхня ефективна реінтеграція вимагає від бізнесу не просто ситуативних рішень, а розробки та імплементації комплексних, людиноцентричних управлінських моделей. Трансформація корпоративних культур та HR-процесів для інклюзивної адаптації ветеранів перетворюється з акту соціальної відповідальності (CSR) на стратегічний бізнес-імператив, що напряду впливає на операційну стійкість компаній та, у сукупності, на макроекономічну трансформацію держави. Метою цих тез є аналіз та систематизація корпоративних практик і управлінських моделей, які українські

підприємства впроваджують у 2024–2025 роках для забезпечення інклюзивної адаптації ветеранів.

Перехід від військової служби до цивільної роботи є складним багатоаспектним процесом. Український бізнес у 2024–2025 роках стикається з низкою системних викликів, які вимагають нових управлінських рішень. Насамперед, це управлінські виклики, оскільки лінійні менеджери та HR-фахівці часто не мають необхідних компетенцій для роботи з ветеранами, зокрема у питаннях комунікації щодо травматичного досвіду, управління стресом (ПТСР) та розв'язання конфліктів, що підвищує ризик стигматизації. До них додаються фінансові та операційні виклики: адаптація робочих місць для ветеранів з інвалідністю потребує прямих інвестицій, а також виникає необхідність у формуванні бюджетів на додаткове медичне страхування та програми перенавчання (reskilling/upskilling). Нарешті, існують культурні виклики, що полягають у необхідності трансформації корпоративної культури в бік більшої емпатії та гнучкості. У макроекономічному вимірі, кожне успішно адаптоване робоче місце для ветерана — це прямий внесок у подолання дефіциту робочої сили та підвищення загальної продуктивності праці в країні.

На основі аналізу діяльності провідних українських компаній можна виділити кращі практики, що набули поширення. У сфері HR та рекрутингу це включає розробку «soft-landing» програм (програм «м'якої посадки») тривалістю 3–6 місяців; активне партнерство з профільними НУО, як-от Veteran Hub; а також запуск програм перенавчання. У площині фінансових та медико-соціальних практик спостерігається включення у поліси ДМС послуг з психологічної та психіатричної допомоги; формування цільових фондів на підприємстві для закупівлі ергономічного обладнання та облаштування безбар'єрного простору. Щодо організаційно-культурних практик, компанії впроваджують обов'язкові тренінги для керівників на теми «Лідерство в інклюзивних командах» та сприяють створенню внутрішніх ветеранських спільнот (Employee Resource Groups — ERG).

Аналіз вищезазначених практик дозволяє систематизувати три основні управлінські моделі. Перша — «Корпоративний ментор / Асистент ветерана», де за ветераном закріплюється спеціально підготовлений наставник (часто з-поміж раніше

демобілізованих), що допомагає з професійною та соціальною навігацією. Ця модель поширена у великих виробничих компаніях та рітейлі. Друга — «Кейс-менеджмент» (Holistic Support Model), що передбачає виділення «кейс-менеджера», який координує весь процес «під ключ»: від юридичних консультацій до взаємодії з медичними закладами та розробки індивідуального плану розвитку. Третя — «Гнучка / Гібридна модель», що базується на максимальній адаптації умов праці під потреби ветерана (гнучкий графік, віддалений формат, проектна зайнятість) і є найбільш поширеною в ІТ-секторі.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що інклюзивна адаптація ветеранів у 2024–2025 роках трансформувалася у стратегічний напрям діяльності українського бізнесу, що напряму впливає на його стійкість в умовах дефіциту кадрів. Ефективні корпоративні практики є комплексними і охоплюють фінансові, управлінські та культурні аспекти. Систематизовані управлінські моделі демонструють варіативність підходів, проте всі вони базуються на принципах людиноцентричності. Інвестиції бізнесу в інклюзивні програми для ветеранів є прямою інвестицією в макроекономічну трансформацію України, оскільки вони сприяють поверненню до активного економічного життя найбільш мотивованої частини населення, що є критично важливим для повоєнного відновлення.

Список використаних джерел

1. Про забезпечення прав і свобод ветеранів війни : Закон України від 22.10.1993 № 3551-III (зі змінами та доповненнями станом на 2024 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12>
2. Ковальчук О. В., Петренко В. І. Управлінські аспекти соціальної адаптації ветеранів в умовах повоєнної економіки. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. DOI: 10.32782/2524-0072/2024-59-15
3. Левченко А. І., Захарова О. В. Корпоративна соціальна відповідальність як інструмент реінтеграції ветеранів: український досвід 2023–2024 рр. *Вісник економічної науки України*. 2024. № 1 (46). С. 112–118.
4. Аналітичний звіт «Повернення: виклики та можливості реінтеграції ветеранів на ринку праці України 2024». Київ : Veteran Hub, 2024. 45 с.
5. Методичні рекомендації щодо психосоціальної підтримки та адаптації ветеранів на робочому місці. Київ : Міністерство у справах ветеранів України, 2024. 30 с.

**ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА ЯК НОВИЙ ЕТАП
РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ**
**CIRCULAR ECONOMY AS A NEW STAGE
IN THE DEVELOPMENT OF ECONOMIC THEORY**

Ільков Олександр Володимирович

*II курс, група МН-24-1-zh, спеціальність «Менеджмент»,
Житомирський економіко-гуманітарний інститут
Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Дивинська Ю.А., ст. викладач,
Житомирський економіко-гуманітарний інститут
Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9193-6848>

dyvynska_ya@uu.ua

Анотація. У тезах розглянуто теоретичні засади циркулярної економіки як альтернативи лінійній моделі «виготовити — використати — викинути» в умовах зростання екологічних та соціально-економічних викликів. Акцентовано на ролі циркулярних підходів у забезпеченні сталого розвитку, зокрема економічної ефективності, екологічної рівноваги та соціальної інклюзивності. Проаналізовано ключові принципи функціонування циркулярної економіки, включаючи концепцію замкнених циклів ресурсокористування та розширену систему «R-principles». Окреслено значення державної політики та євроінтеграційних процесів у формуванні інституційних умов для циркулярних трансформацій в Україні. Показано, що циркулярна економіка є стратегічним шляхом підвищення конкурентоспроможності, соціальної стійкості та екологічної безпеки на національному та регіональному рівнях.

Annotation. The article considers the theoretical foundations of the circular economy as an alternative to the linear «make-use-dispose» model in the context of growing environmental and socio-economic challenges. It emphasizes the role of circular approaches in ensuring sustainable development, in particular economic efficiency, environmental balance, and social inclusiveness. It analyzes the key principles of the circular economy, including the concept of closed resource cycles and the extended «R-principles» system. The importance of state policy and European integration processes in shaping the institutional conditions for circular transformations in Ukraine is outlined. It is shown that the circular economy is a strategic way to increase competitiveness, social sustainability, and environmental security at the national and regional levels.

Глобальні екологічні трансформації, виснаження природних ресурсів, зростання кількості відходів та неспроможність лінійної моделі виробництва й споживання забезпечити екологічну рівновагу створюють серйозні ризики для економічних систем і якості життя населення. Лінійна економіка типу «виготовити — використати — викинути» вичерпала свій потенціал, оскільки посилює диспропорції доступу до ресурсів, поглиблює соціально-екологічну нерівність і загрожує стійкості розвитку суспільств. У цьому контексті циркулярна економіка постає як концептуально нова модель, що поєднує економічну ефективність, екологічну безпеку та соціальну інклюзивність, формуючи базу для сталого розвитку на всіх рівнях економічної системи — від підприємства до держави.

Теоретичний зміст циркулярної економіки виходить за межі екологічного підходу й набуває міждисциплінарного характеру. Частина науковців тлумачить її як етап реалізації концепції сталого розвитку, інші — як автономний напрям економічної думки, що пропонує нову логіку управління ресурсами та поведінкою споживачів. Сутність циркулярної економіки полягає у формуванні замкнутих циклів ресурсокористування, орієнтованих на відновлення, повторне використання, ремануфактурування, тривале продовження цінності товарів та сервісів. Цей підхід не лише мінімізує відходи, але й забезпечує соціальну рівність у доступі до ресурсів, сприяє формуванню інклюзивного ринку праці, розширює можливості економічної участі вразливих груп та підтримує розвиток екологічно орієнтованих інновацій.

Ключові механізми циркулярної економіки ґрунтуються на системі принципів «R», які охоплюють не тільки відмову від надмірного споживання, повторне використання та переробку, але й принципи відповідального дизайну, сервісної економіки та подовження життєвого циклу продуктів. Сучасна інтерпретація цих принципів передбачає також соціально-інклюзивний компонент: створення доступних товарів і послуг, розвиток зелених робочих місць, адаптацію інфраструктури для різних соціальних груп. Формування доданої вартості в циркулярній моделі відбувається не за рахунок нарощування обсягів виробництва, а через розвиток сервісних моделей (ремонт, оренда, апгрейд), інженерні інновації, цифрові технології та участь суспільства у системах роздільного збору й повторного використання.

Особливе місце у впровадженні циркулярної економіки посідає держава, яка має забезпечити регуляторну, інституційну та освітню основу для інклюзивної зеленої трансформації. Законодавчі зміни у сфері управління відходами, стимулювання вторинної переробки, підтримка соціального підприємництва, розвиток відповідального споживання та інтеграція європейських директив формують умови для того, щоб циркулярна економіка стала реальною практикою, а не декларацією. Європейський зелений курс, який передбачає кліматичну нейтральність та ресурсну ефективність, задає Україні чіткий вектор реформ, що включають як екологічні, так і соціально-інклюзивні вимоги, спрямовані на створення рівних умов доступу до природних і економічних благ.

Значення циркулярної економіки для сталого розвитку України є комплексним. Насамперед вона сприяє економічній стійкості, зменшуючи залежність від імпортової сировини та підвищуючи конкурентоспроможність виробництва. Водночас циркулярність забезпечує екологічну збалансованість, знижуючи рівень забруднення, навантаження на екосистеми і ризики для здоров'я населення. Не менш важливим є соціальний ефект, адже циркулярні моделі створюють нові форми зайнятості, включаючи зелені робочі місця, соціальні підприємства, професії у сферах сортування, ремонту, інновацій та екологічного консалтингу. Вони також сприяють формуванню інклюзивних спільнот, де кожен, незалежно від віку, стану здоров'я чи соціального статусу, може брати участь у системах циркулярності — від споживчої поведінки до підприємницької діяльності.

У ширшому вимірі циркулярна економіка відповідає всім ключовим складовим сталого розвитку (economic — environmental — social), оскільки інтегрує економічну ефективність, охорону довкілля та соціальну включеність. Її реалізація в Україні — це не лише екологічна необхідність, а й шлях до зміцнення соціальної рівності, зменшення бідності, розвитку інклюзивної економіки та гуманізації ринкових відносин. У сучасних умовах відновлення та трансформації країни циркулярна економіка стає важливою складовою формування державної політики, яка базується на принципах доступності, участі, відповідальності та довгострокової стійкості.

Список використаних джерел

1. Горбаль Н. І., Ломага Ю. Р. Циркулярна економіка — основа сталого розвитку підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми економіки та управління». 2022. № 1 (9). С. 9–17.
2. Олійник О. В., Легенчук С. Ф., Юрківська О. Д. Циркулярна економіка як основа сталого розвитку підприємства: обліковий аспект. *Журнал економічних новел та стандартизації*. 2024. № 4 (110). С. 54–62.
3. Швец А. І. Циркулярна економіка як нова модель розвитку економіки України в процесі євроінтеграції. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2022. № 1. С. 43–49.

ІНКЛЮЗИВНІ ПРАКТИКИ В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ INCLUSIVE PRACTICES IN THE BANKING SECTOR

Ільченко Анастасія Валеріївна

*І курс, група ЗФН-25-1, спеціальність «Фінанси,
банківська справа, страхування та фондовий ринок»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
Науковий керівник: Співак С.І., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8339-1876>
spivak1705@ukr.net*

Анотація. У роботі розглянуті питання впровадження інклюзивних практик у банківській сфері як важливого елементу сталого розвитку та соціальної відповідальності. Проаналізовано досвід українського мобільного банку, який реалізує принципи рівного доступу до фінансових послуг і працевлаштування. Особливу увагу приділено адаптації робочих місць для осіб з інвалідністю та впливу цих змін на корпоративну культуру. Доведено, що інклюзія сприяє підвищенню ефективності роботи команди й довіри клієнтів. Результати дослідження підтверджують, що інклюзивність є складовою конкурентоспроможності сучасних фінансових установ.

Annotation. The article examines the implementation of inclusive practices in the banking sector as an essential element of sustainable development and social responsibility. It analyzes the experience of a Ukrainian mobile bank that promotes equal access to financial services and employment opportunities. Particular attention is given to workplace adaptations for employees with disabilities and their impact on corporate culture. The study demonstrates that inclusion enhances team efficiency and customer trust. The findings confirm that inclusivity is a key factor in the competitiveness of modern financial institutions.

В Україні інклюзивні практики набувають особливого значення у процесі цифрової трансформації фінансового сектору. Приклад monobank показує, що впровадження інклюзії сприяє розширенню кола користувачів, підвищенню якості обслуговування та формуванню позитивного іміджу банківських установ.

Поняття інклюзії у фінансовій сфері охоплює створення рівних можливостей для всіх людей у доступі до банківських послуг, незалежно від їхніх фізичних, соціальних чи економічних особливостей. Інклюзивна банківська система спрямована на усунення бар'єрів, які можуть заважати окремим групам населення користуватися фінансовими продуктами, наприклад людям з інвалідністю, мешканцям сільських територій, літнім громадянам або представникам малозабезпечених верств.

Фінансова інклюзія є одним із ключових індикаторів сталого розвитку держави [2, с. 111]. Вона сприяє не лише зростанню рівня фінансової грамотності, а й зміцненню економічної стабільності, оскільки більша частина населення долучається до офіційної фінансової системи. За даними Світового банку, у країнах із високим рівнем фінансової інклюзії спостерігається більша економічна активність малого бізнесу, нижчий рівень бідності та вищий рівень довіри до фінансових інститутів [1]. В Україні процес формування інклюзивного банкінгу лише набирає обертів. З початком цифрової трансформації з'явилася можливість надавати послуги онлайн, що значно спростило доступ для людей із віддалених регіонів або тих, хто має обмеження у пересуванні. Проте справжня інклюзія потребує не лише технологічних рішень, а й зміни корпоративної культури від сприйняття різноманіття до впровадження гнучких політик управління персоналом. Інклюзія у банківській сфері це не лише про доступність послуг, а й про створення рівних можливостей для участі у фінансовій системі всіх верств населення. Вона охоплює соціальний, технологічний і кадровий виміри, формуючи нову модель банкінгу, орієнтовану на людину. Сучасні банки дедалі частіше розглядають інклюзію не як вимогу регулятора, а як частину своєї конкурентної стратегії та елемент корпоративної культури.

Загальносвітові тенденції свідчать, що розвиток фінансової інклюзії прямо пов'язаний із цифровізацією. Саме впровадження фінтех-рішень дозволило скоротити відстань між банком і клієнтом [3]. Онлайн-банкінг, мобільні додатки, цифрові гарантії та дистанційна ідентифікація клієнтів стали основою доступ-

ності послуг для людей, які раніше були виключені з традиційної банківської системи. В Україні питання фінансової інклюзії набуло особливої актуальності після 2015 року, коли Національний банк України розпочав активну цифрову трансформацію сектору. Згідно зі Стратегією розвитку фінансового сектору України до 2025 року, інклюзія визначена як один із п'яти пріоритетних напрямів державної політики, тобто банки повинні не лише розширювати коло клієнтів, а й створювати умови для повноцінної участі кожного у фінансових процесах, незалежно від місця проживання, віку, стану здоров'я чи соціального статусу.

Одним із найуспішніших прикладів реалізації принципів інклюзії в Україні є діяльність *monobank*, першого мобільного банку, який повністю відмовився від фізичних відділень. Його модель роботи ґрунтується на цифровій доступності, що вже саме по собі створює умови для залучення широких груп населення. Користувач може відкрити рахунок, отримати кредит, оформити депозит або звернутися до служби підтримки, не виходячи з дому. Це особливо важливо для людей з інвалідністю або мешканців невеликих населених пунктів, де відсутні традиційні банківські офіси. Важливим напрямом діяльності банку є кадрова інклюзія. Установа створює можливості працевлаштування для людей із порушеннями зору, слуху та іншими обмеженнями. Було адаптовано робочі місця для співробітників із порушеннями зору, встановлено програмне забезпечення-скрінрідер, адаптовано навчальні матеріали та створено дружнє середовище у колективі. В результаті команда банку змінила свої підходи до навчання, тренери та керівники почали формулювати завдання не через візуальні вказівки, а через словесний опис, що зробило навчання доступним для всіх. Керівництво банку визнає, що процес адаптації потребував певних зусиль технічних, організаційних і комунікаційних. Однак цей досвід став точкою зростання, зміцнилася корпоративна культура, зросла взаємоповага й підтримка всередині колективу. Практика довела, що інклюзія не обов'язково потребує великих фінансових вкладень, натомість важливими є відкритість, гнучкість і готовність працювати по-новому.

Не менш значущим є аспект технологічної інклюзії. Мобільний формат банку забезпечує доступність для користувачів із різним рівнем цифрової грамотності, адже інтерфейс додатка максимально простий та інтуїтивний. Крім того, підтримка

здійснюється через кілька каналів, месенджери, чат-боти, телефон, що дозволяє обрати зручний спосіб спілкування. Такий підхід мінімізує соціальні та комунікаційні бар'єри. Інклюзивна політика банку позитивно вплинула не лише на внутрішні процеси, а й на сприйняття його клієнтами. Підвищення рівня довіри, зростання кількості користувачів і високі рейтинги клієнтської задоволеності свідчать, що інклюзивність стає важливою конкурентною перевагою. Monobank перетворює принцип рівних можливостей із декларації на реальний інструмент розвитку та демонструє, що інклюзія може бути частиною ефективної бізнес-стратегії.

Досвід цього банку підтверджує впровадження інклюзивних практик, це не лише питання соціальної етики, а й практичний шлях до підвищення ефективності, інноваційності та стійкого розвитку. Інклюзивний банкінг формує нову культуру фінансових відносин, де кожен клієнт і працівник почувається важливою частиною спільної системи.

Фінансова інклюзія у банківській сфері є важливим чинником сталого розвитку держави та підвищення добробуту населення. Вона спрямована на створення рівних можливостей для всіх громадян у доступі до фінансових послуг, незалежно від місця проживання, віку, стану здоров'я, чи соціального статусу.

Інклюзивний банкінг поєднує соціальний, технологічний, і кадровий підходи, забезпечуючи участь кожного у фінансовій системі. Розвиток цифрових технологій став основою для розширення доступу до банківських послуг, і подолання бар'єрів, які раніше обмежували певні групи населення.

Приклад monobank демонструє, що інклюзія може бути не лише соціальною ініціативою, а й ефективною бізнес-стратегією, яка підвищує довіру клієнтів, та зміцнює корпоративну культуру.

Список використаних джерел

1. World Bank Open Data. World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/BN.FIN.TOTL.CD> (дата звернення: 02.11.2025).
2. Захарченко Н. В. Фінансова інклюзія для підвищення добробуту населення та економічного зростання держави. *Фінанси України*. 2020. № 6 (295). С. 105–116.
3. Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/files/DDWIAwXTdqjdClp> (дата звернення: 02.11.2025).

СТРАТЕГІЯ ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

TAX MANAGEMENT STRATEGY UNDER MARTIAL LAW

Йоні Людвиг Людвигович

*І курс, група ОО-25-1м, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

loychi1998@gmail.com

Науковий керівник: Лавриненко Л.М., к.е.н., с.н.с.,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7104-6079>

larcic@ukr.net

Анотація. Розглянуто стратегічні напрями податкового менеджменту для бізнесу та держави в умовах війни та післявоєнного відновлення. Доведено, що в умовах військового стану, адекватний податковий менеджмент стає ключовим фактором економічної стабільності країни. Забезпечити ефективний збір податків, при цьому надавши підтримку громадянам та бізнесу, є великим викликом.

Annotation. Strategic directions of tax management for business and the state in conditions of war and post-war reconstruction are considered. It is proven that in conditions of war, adequate tax management becomes a key factor in the economic stability of the country. Ensuring effective tax collection, while providing support to citizens and business, is a great challenge.

В умовах постійної глобалізації та динаміки світового економічного простору, стратегія розвитку податкового менеджменту стає не просто важливим компонентом, а визначальною потребою ефективного управління як на рівні окремих підприємств, так і держави в цілому. В умовах війни, коли стабільність економічної системи особливо уразлива, а потреби в ресурсах та фінансах різко зростають, ця проблема набуває особливого значення.

Податковий менеджмент, як інструмент управління фінансами, фокусується на оптимізації податкових навантажень та ефективному використанні ресурсів. Один із ключових аспектів його ефективності полягає у вирішенні та регулюванні питань, пов'язаних із встановленням оптимального податкового навантаження. Завдання державного податкового менеджменту в Україні в умовах війни — це не лише запобігання

фінансовій кризі, але й створення умов для стабільного відновлення економіки у післявоєнний період.

Що стосується бізнесу, то під час російсько-української війни підприємства зіштовхнулися із незвичними й складними обставинами, що глибоко вплинули на їх економічні структури. У таких умовах особливо актуальним стає не лише фізичне виживання бізнесу, а й здатність оптимально оподатковувати свою діяльність. Ефективна стратегія податкового менеджменту є ключем до фінансової стабільності та забезпечення продовження діяльності.

Побудова стратегії податкового менеджменту для підприємства в умовах війни має не лише враховувати стандартні економічні чинники та підхід до оподаткування, але й відображати високий рівень соціальної відповідальності.

У складних військових умовах, коли кожна дія може мати безпосередній вплив на життя людей, підходи до податкової політики підприємства повинні бути вагомими, осмисленими та націлені на довгострокову стабільність. З однієї сторони підприємство може використовувати на свою користь зміни податкового законодавства, щоб зменшити витрати на податки та спрямувати кошти на забезпечення захисту. Однак із іншої сторони, потрібно пам'ятати, що в умовах війни держава не має достатньо коштів для регіонального розвитку, а саме від доходів місцевого бізнесу залежатиме добробут територіальної громади. Відсутність необхідних коштів може призвести до залежності від державного бюджету, а також обмежувати можливості для підтримки малого бізнесу, який часто є важливим для місцевої економіки, особливо в умовах війни.

Враховувати потрібно й податкові ризики, які є значущими для будь якого підприємства, але в умовах війни їхній вплив може бути навіть більш критичним. Підприємства мають підходити до цього питання із особливою увагою, постійно переглядаючи свої податкові стратегії, щоб забезпечити свою економічну безпеку.

Отже, — стратегія розвитку податкового менеджменту в умовах війни стає ключовою для стабільності та адаптації як держави, так і її підприємств.

Соціальна відповідальність перетворюється на основний принцип у взаємодії з громадою, зокрема у контексті військових дій.

Децентралізований підхід до податкової політики сприяє автономії регіонів, що, у свою чергу, забезпечує гнучкість системи та можливість швидкої реакції на зміни.

Враховуючи невідворотність ризиків у військовий період, стратегія має акцентувати увагу на їх вчасному виявленні та мінімізації.

Післявоєнна відбудова вимагає мобілізації ресурсів і спрямованої підтримки постраждалих територій.

Нарешті, професійна підготовка та постійне навчання спеціалістів із податкового менеджменту визначає ефективність всієї системи у складних умовах.

Список використаних джерел

1. Дубовик О.Ю., Мартинюк І.В. Податковий менеджмент як інструмент економічної політики держави у період дії воєнного стану. Тренди розвитку менеджменту, фінансів та бізнес-технологій в умовах формування сучасної економіки та суспільства. Київ : Міжнародний європейський ун-т, 2022. С. 54–56.

2. Коваль Н.І., Подоляк О.А. Податковий менеджмент в умовах сучасних реалій: теоретичні та правові основи. *Ефективна економіка*. 2023. № 3. URL: <http://repository.vsu.org/getfile.php/32893.pdf>

ТЕОРІЯ ДОБРОБУТУ В. ПАРЕТО: КРИТИКА З ПОЗИЦІЙ ІНКЛЮЗИВНОГО ЗРОСТАННЯ

PARETO WELFARE THEORY: CRITICISM FROM THE PERSPECTIVE OF INCLUSIVE GROWTH

Казміренко Артем Сергійович

*II курс, група МН-25.2-1-zh, спеціальність «Менеджмент»,
Житомирський економіко-гуманітарний інститут
Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Дивинська Ю.А., ст. викладач,
Житомирський економіко-гуманітарний інститут
Університету «Україна».*

*ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9193-6848>
dyvynska_ya@uu.ua*

Анотація. У тезисах здійснено критичний аналіз теорії добробуту Вільфредо Парето в контексті сучасних парадигм інклюзивного економічного зростання. Показано, що класичний критерій Парето, орієнтований на ефективність без урахування соціальних наслідків, не здатний відображати багатовимірність добро-

бути в суспільствах із високою нерівністю та структурними бар'єрами. Особливу увагу приділено обмеженості паретівської моделі щодо оцінювання доступу до можливостей, участі в ринку праці та стану вразливих соціальних груп. З позицій інклюзивного зростання підкреслюється значення справедливості, рівності можливостей, людського розвитку та інституційної підтримки для формування реального суспільного добробуту. У роботі використано підходи А. Сена, М. Нуссбаум, Дж. Стігліца та Т. Пікетті, які дозволяють розширити розуміння економічної ефективності за межі ринкових критеріїв. Обґрунтовано, що сучасна економічна політика потребує інтеграції соціальних та екологічних вимірів, які повністю ігноруються класичною теорією Парето. Зроблено висновок, що концепція інклюзивного зростання пропонує більш справедливу, стійку та гуманістичну модель оцінювання добробуту в умовах XXI століття.

Annotation. The article provides a critical analysis of Vilfredo Pareto's welfare theory within the framework of contemporary paradigms of inclusive economic growth. It demonstrates that the classical Pareto criterion, focused solely on efficiency while neglecting social implications, is unable to capture the multidimensional nature of welfare in societies characterized by high inequality and structural barriers. Special attention is given to the limitations of the Pareto model in assessing access to opportunities, labor market participation, and the conditions of vulnerable social groups. From the perspective of inclusive growth, the study emphasizes the importance of fairness, equality of opportunity, human development, and institutional support as core elements of real societal welfare. The article incorporates the approaches of A. Sen, M. Nussbaum, J. Stiglitz, and T. Piketty, which expand the understanding of economic efficiency beyond traditional market-based criteria. It is argued that modern economic policy must integrate social and environmental dimensions that are fully omitted in classical Pareto theory. The study concludes that the inclusive growth paradigm offers a more just, sustainable, and human-centered model for assessing welfare in the twenty-first century.

Теорія добробуту, розроблена Вільфредо Парето, тривалий час залишалася фундаментальною основою неокласичної економічної думки. В її центрі лежить вихідне положення про те, що стан економіки вважається ефективним, якщо неможливо покращити ситуацію одного індивіда без погіршення становища іншого. Такий формальний підхід дав можливість створити

універсальний критерій ефективності, який і сьогодні широко використовується в економічному аналізі. Однак сучасні соціально-економічні реалії, зумовлені глобалізаційними процесами, зростанням соціальної нерівності, розвитком інклюзивних моделей політики та загостренням екологічних викликів, потребують критичного переосмислення цього критерію. У ХХІ ст. постає необхідність виходу за межі вузького розуміння ефективності та звернення до ширших категорій — рівності можливостей, соціальної інтеграції, доступності, людського розвитку та сталості.

Критерій Парето базується на низці припущень, які сьогодні виявляються методологічно обмежувальними. В основі підходу — уявлення про раціональну поведінку споживача, стабільність його уподобань, повну інформацію та відсутність зовнішніх ефектів. Проте сучасні дослідження вказують на наявність структурних перешкод, які унеможливають реалізацію рівних можливостей навіть у формально «ефективних» економічних системах. Економісти, що працюють у межах теорій інклюзивного зростання, наголошують, що критерій Парето може свідчити про рівновагу, але не обов'язково про справедливість або рівність доступу до ресурсів. Інакше кажучи, суспільство, де мільйони людей перебувають у стані хронічної бідності, може вважатися Парето-ефективним, хоча реальний добробут там буде надзвичайно низьким.

Інклюзивне зростання — концепція, представлена у працях Амартії Сена, Марти Нуссбаум, Джозефа Стігліца, Томаса Пікетті та інших дослідників — ґрунтується на принципово іншому баченні добробуту. Воно включає не лише максимізацію виробництва чи ресурсів, але й здатність людей використовувати ці ресурси для реалізації свого потенціалу. У такому контексті економічна політика має орієнтуватися не на абстрактні моделі ефективності, а на забезпечення реальної участі всіх громадян у суспільному житті. Теорія Парето повністю ігнорує питання стартових можливостей, соціальних бар'єрів, дискримінації, інвалідності, регіональних диспропорцій та доступу до базових благ, що є ключовими параметрами інклюзивного розвитку.

Нерівність виступає особливо важливим фактором критики критерія Парето. За результатами досліджень Стігліца та Пікетті, надмірна соціально-економічна нерівність не лише не сприяє ефективності, а й безпосередньо підриває її. Нерівність зни-

жує мобільність, погіршує якість людського капіталу, уповільнює інновації, руйнує суспільну довіру та провокує політичну нестабільність. Критерій Парето не враховує ні цих процесів, ні структурних пасток, у які потрапляють окремі групи — особи з інвалідністю, соціально вразливі домогосподарства, внутрішньо переміщені особи тощо. Якщо людина не здатна повноцінно брати участь у ринку через бар'єри доступності, це не є ознакою її низької продуктивності, а свідченням недосконалості інституцій. Водночас Парето-наратив не дозволяє врахувати ці фактори, оскільки зосереджений лише на розподілі ресурсів у межах уже існуючих структур.

Інституційна економіка, представлена Дугласом Нормом, Олівером Вільямсоном та Еліонором Остром, значно розширила уявлення про механізми добробуту. Вона показала, що ефективність неможлива без якісних інститутів, які забезпечують доступність, передбачуваність та справедливість. Іншими словами, реальний добробут визначається не лише ринковими механізмами, а й інституційними рамками, що забезпечують рівні можливості. Саме тому сучасні міжнародні організації — ОЕСР, Світовий банк, ООН — замінили критерій Парето на багатовимірні системи оцінювання, що включають соціальну інтеграцію, зайнятість уразливих груп, доступ до освіти, охорони здоров'я, гендерну рівність, інклюзивність ринків праці та екологічну стабільність.

Окремої уваги заслуговує екологічний аспект. Парето розглядав економіку як замкнену систему без урахування природних обмежень та екологічних ризиків. Сучасна концепція сталого розвитку вимагає врахування потреб майбутніх поколінь, що суперечить логіці Парето-ефективності. Стан, який є ефективним у короткостроковій перспективі, може бути руйнівним для довгострокової екологічної безпеки. Це означає, що критерій Парето не здатен охопити багатовимірність сучасних викликів, пов'язаних зі зміною клімату, деградацією земель, виснаженням ресурсів, забрудненням та втратою біорізноманіття.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що теорія добробуту Парето має важливе теоретичне значення, але вона не може бути використана як універсальна основа для сучасної економічної політики. Її обмеженість зумовлена ігноруванням питань рівності, соціальної інтеграції, людського розвитку та екологічної відповідальності. Натомість інклюзивне зростання пропонує більш комплексну та гуманістичну модель, у центрі

якої — людина, її свободи, можливості та умови для повноцінної участі в суспільстві. Такий підхід відображає потреби XXI століття та відповідає завданням розбудови справедливої, стійкої й інклюзивної економіки.

ОСНОВНІ АСПЕКТИ БІЗНЕСУ БЕЗ БАР'ЄРІВ KEY ASPECTS OF BARRIER-FREE BUSINESS

Калюжна Анастасія Олександрівна

*I курс, група МН-25-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
annastasiakk23@gmail.com*

*Науковий керівник: Васюренко Л.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7314-6890>
vasyurenkolarusa@gmail.com*

Анотація. *Кожна людина прагне створити свій бізнес і тут з'являється дуже важливе питання: як зробити свій бізнес без бар'єрним? «Ми прагнемо побудувати країну без бар'єрів, де кожен почувається впевнено і гідно в усіх сферах життя — вдома, на вулиці, на роботі. Це завдання, яке ми можемо виконати лише разом», — зазначає вона. Далі — успішні кейси бізнесів, які вже втілюють інклюзивні ініціативи для своїх співробітників та клієнтів.*

Annotation. *Every person strives to create their own business, and here a very important question arises: how to make your business barrier-free?» We strive to build a country without barriers, where everyone feels confident and dignified in all areas of life — at home, on the street, at work.» «This is a task we can only accomplish together,» she notes. Below are successful cases of businesses that are already implementing inclusive initiatives for their employees and customers.» This is a task we can only accomplish together,» she notes. Below are successful cases of businesses that are already implementing inclusive initiatives for their employees and customers.*

На мою думку, у сучасному світі тема інклюзивного розвитку дуже важлива. Важливо допомагати один одному, і це не лише про людяність а й про державну, економічну допомогу людям з інвалідністю, а також про бізнес ініціативи. Кожна людина прагне створити свій бізнес і тут з'являється дуже важливе питання: як зробити свій бізнес без бар'єрним?

1. Політика безбар'єрності покликана створити середовище, де кожна людина, незалежно від фізичних можливостей, віку чи соціального статусу, може вільно рухатися, працювати, навчатися та соціалізуватися. Це — доступ до всіх сфер життя: роботи, освіти, послуг та громадського простору. Ініціативу «Бізнес без бар'єрів» в Україні започаткувала перша леді Олена Зеленська, яка наголошує, що створення безбар'єрного суспільства має бути загальною метою, а не окремим досягненням. «Ми прагнемо побудувати країну без бар'єрів, де кожен почуватиметься впевнено і гідно в усіх сферах життя — вдома, на вулиці, на роботі. Це завдання, яке ми можемо виконати лише разом», — зазначає вона. Далі — успішні кейси бізнесів, які вже втілюють інклюзивні ініціативи для своїх співробітників та клієнтів [1].

— «МакДональдз» — *Інклюзія на всіх рівнях*: Інклюзія є одним зі стратегічних пріоритетів «МакДональдз». Компанія втілює різні інклюзивні проєкти — від облаштування безбар'єрного простору для людей з інвалідністю в усіх нових і модернізованих ресторанах до забезпечення рівних можливостей у працевлаштуванні й розвитку працівників незалежно від віку, статі, віросповідання тощо. Ресторан на Центральному вокзалі в Києві, що наразі на реконструкції, стане першим «МакДональдз» із пасажирським ліфтом для доступу на другий поверх для людей в кріслах колісних. У новому ресторані в Одесі, який відкрився в кінці літа, було встановлено тактильну плитку для зручності й безпеки людей із порушенням зору. На терміналах самообслуговування в усіх ресторанах доступна функція, що дозволяє опустити екран, щоб люди в кріслах колісних могли зробити замовлення [1].

— *PJSC Carlsberg Ukraine — Політика різноманітності та рівності*: PJSC Carlsberg Ukraine підтверджує, що справжня сила бізнесу криється в різноманітності його людей, і підхід компанії до інклюзивності — це не тренд, а стратегічний крок до створення справедливого та продуктивного робочого середовища для кожного, розповідають у компанії.

— Бренд DiaDia облаштували інклюзивну примірковувальну у власному шоурумі в Києві. Вхід до магазину також зробили безбар'єрним, а також додали напис шрифтом Брайля, кнопку для виклику працівника та навіть підняли бруківку біля магазину, щоб підняти її до рівня підлоги.

— Кав'ярня «Старе місто» у Луцьку, де працюють люди із синдромом Дауна.

Раніше ця кав'ярня належала двом ветеранам війни, але згодом вони вирішили її продати. Натомість кав'ярню викупили й облаштували тут усі необхідні робочі умови для людей із синдромом Дауна.

— Інклюзивний потяг від «Укрзалізниці».

Потяг курсує за маршрутом «Ужгород — Львів» і має усі зручності для людей з інвалідністю: зручні великі вбиральні, пандуси, таблички зі шрифтом Брайля [1, 2].

2. Яких законодавчих норм потрібно дотримуватись у створенні свого бізнесу щоб він був без бар'єрним?

Для початку потрібно перевірити наявність:

— пандусів, ліфтів, підйомників — згідно з ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд»;

— тактильні елементи, шрифт Брайля, звукові індикатори для людей з порушенням зору/слуху;

— доступність сайту/додатку — відповідність міжнародному стандарту WCAG 2.1 (Web Content Accessibility Guidelines);

— туалети, паркомісця, зони очікування — мають бути адаптовані під людей з інвалідністю [1].

Висновок. На мою думку, наш світ стане кращим якщо кожен створений бізнес буде враховувати всі нюанси, законодавчі норми і дозволяти людям з інвалідністю користуватись, відвідувати, чи навіть працювати у їхньому бізнесі. Кожен з нас заслуговує на роботу, без бар'єрність, щастя. А щоб бути щасливим достатньо того щоб в цьому світі не було ніяких бар'єрів. Зараз тема інклюзивності актуальна як ніколи бо в країні йде війна і з кожним днем з'являються люди які потребують особливої уваги.

Список використаних джерел

1. Без бар'єрів. Як бізнес втілює інклюзивні проекти під час війни. *РБК-Україна*. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/biznes-bar-eriv-k-kompaniyi-vtilyuyut-inklyuzivni-1730723492.html>

2. Інклюзивний бізнес та чому про це має знати кожен підприємець України? — *Startup Ukraine*. *Startup Ukraine*. URL: <https://startupukraine.com/inkliuzyvnyj-biznes/>

ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ ЯК СКЛАДОВА ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

FINANCIAL INCLUSION AS A COMPONENT OF UKRAINIAN ECONOMIC RECOVERY

Карімбердієва Аліна Володимирівна

*I курс, група ЗМН-25-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
qwwwertty.69@gmail.com*

*Науковий керівник: Лавриненко Л.М., к.е.н., с.н.с.,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7104-6079>
larcic@ukr.net*

Анотація. Розглянуто фінанси, як основне джерело відновлення економіки країни у післявоєнний період; ресурс, що безпосередньо формує фундамент для розвитку реального виробництва та зростання ВВП. Встановлено, що інклюзія це широке поняття, що означено як безперервний процес, що складається із таких етапів як цифровізація фінансових відносин, розвиток фінансових продуктів, правовий захист фінансових відносин та популяризація фінансових продуктів. Доведено, що одним із важливих механізмів, що дозволяє соціуму достатньо ефективно взаємодіяти із фінансовою системою країни є фінансова інклюзія.

Annotation. Finance is considered as the main source of economic recovery in the post-war period; a resource that directly forms the foundation for the development of real production and GDP growth. It is established that inclusion is a broad concept, defined as a continuous process consisting of such stages as the digitalization of financial relations, the development of financial products, legal protection of financial relations and the popularization of financial products. It is proven that one of the important mechanisms that allow society to interact with the country's financial system quite effectively is financial inclusion.

Сьогодні об'єднавшись із вірою у перемозі нашої країни у боротьбі із ворогом, потрібно працювати над проблематикою відновлення країни після війни. Звичайно, не можливо до кінця передбачити наслідки і глибину соціальної, гуманітарної чи економічної поствоєнної кризи оскільки не відомими є час закінчення воєнних дій та масштаби руйнувань, які ще можуть бути. Проте, цілком можливим є напрацювання механізму відновлення, відправних точок та стартових позицій цього процесу.

Очевидно, що інклюзія у даному випадку розуміється як участь у відновленні країни абсолютно усіх членів суспільства, а тому дуже важливим і вкрай актуальним на сьогодні залишається напрацювання принципів, важелів та механізмів участі кожного у формуванні пост воєнної економіки України. Одним із значимих механізмів у загальній системі економічних відносин є фінансова інклюзія. У пост воєнній економіці, на наш погляд, фінансова інклюзія перейде на вищий рівень значимості оскільки стане передумовою нарощення фінансового потенціалу країни, ефективного використання фінансових ресурсів та оптимізації фінансових відносин у економіці країни.

Безперечно, фінансова інклюзія — це процес, що передбачає кілька етапів для досягнення цілі максимального включення кожного члена суспільства у фінансову систему країни. Серед основних етапів сучасної фінансової інклюзії безперечно можна виділити цифровізацію фінансових відносин, розвиток фінансових продуктів, правовий захист фінансових відносин та популяризацію фінансових продуктів та усвідомлення їх значення. Власне сама фінансова інклюзія як безперервний процес здатна брати участь у відновленні економіки країни прямо або опосередковано.

Цифровізація стає передумовою не лише для фінансової інклюзії, але є сучасною основою для наступного етапу процесу фінансової інклюзії — розвитку фінансових продуктів через фінансові інновації та забезпечення якості цих продуктів. Дотримання безпекових принципів, положень споживчої корисності та стратегічних цілей розвитку фінансової системи має значну роль у відновленні країни у площині фінансової стійкості, стабільності і послідовності становлення економіки країни.

Фінансова грамотність як певний обсяг знань, що дозволяє усім без винятку членам суспільства правильно розуміти зміст фінансових відносин, роль фінансів у суспільстві, особисте місце у цій фінансовій системі та доцільність участі у відновленні країни.

Період відновлення — це етап на якому наша економіка буде гостро потребувати фінансових ресурсів і проблема ефективного їх використання постане першою. Пошук можливих інструментів, механізмів та алгоритмів акумулювання, розподілу, перерозподілу та найбільш ефективного використання фінансових потоків буде найбільш інтенсивним.

Безперечно, що одним із важливих економічних процесів саме для відновлення українського господарського комплексу є фінансова інклюзія, — яка стане драйвером нашого розвитку.

Список використаних джерел

1. Іванов С.В. Економічне відновлення і розвиток країн після збройних конфліктів та воєн: невтрачені можливості для України. Економіка України. № 1 (686). 2019. С. 75–89.
2. Національний інститут стратегічних досліджень. Концепція стратегії повоєнного відновлення та розвитку України. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-05/stratvidnovlennya-koncept-v2.pdf>
3. Кіндзерський Ю. Повоєнне відновлення промисловості України: виклики та особливості політики. Економічний аналіз. 2022 рік. Том 32. № 2. С. 101–117.
4. Цифровізація: переваги та шляхи подолання викликів. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/tsyvrovizatsiia-perevagy-ta-shliakhy-podolannia-vyklykiv>

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА

INCLUSIVENESS AS A FACTOR IN SHAPING A COMPETITIVE BUSINESS ENVIRONMENT

Карпець Сергій Леонідович,

*старший викладач кафедри менеджменту та туризму,
Житомирський економіко-гуманітарний інститут
Університету «Україна»;
kslztu@gmail.com*

Островський Сергій Михайлович

*IV курс, спеціальність «Менеджмент»,
Житомирський економіко-гуманітарний інститут
Університету «Україна».
sergobira7@gmail.com*

Анотація. У тезах розглядається роль інклюзивності в бізнесі як важливого чинника залучення, мотивації та утримання молодих фахівців. Окреслюються ключові виклики, характерні для роботи з молоддю на сучасному ринку праці, зокрема висока плинність кадрів, нестача досвіду та підвищені очікування щодо умов праці. Автор підкреслює значення формування прозорої корпоративної культури, соціальної відповідальності та ефективних комунікаційних стратегій для підвищення привабливості компанії. Наведено результати міжнародних досліджень, які підтверджу-

ють, що інклюзивні та відкриті до розвитку талантів організації досягають кращих фінансових і продуктивних результатів.

Annotation. *The abstract discusses the role of inclusiveness in business as an important factor in attracting, motivating and retaining young professionals. It outlines the key challenges characteristic of working with young people in today's labour market, including high staff turnover, lack of experience and heightened expectations regarding working conditions. The author emphasises the importance of developing a transparent corporate culture, social responsibility and effective communication strategies to enhance the company's attractiveness. The results of international studies are presented, confirming that inclusive organisations that are open to talent development achieve better financial and productivity results.*

Інклюзивність у бізнесі поступово стає ключовою темою для сучасних компаній. Вона не лише формує сприятливу атмосферу в колективі, а й допомагає приваблювати, мотивувати та утримувати молодих фахівців. У нинішніх умовах саме робота з молодими спеціалістами є одним із вирішальних чинників успіху організації. Молоді таланти приносять свіжий погляд, нестандартні підходи до вирішення завдань та підтримують конкурентоспроможність бізнесу.

Такі працівники зазвичай мають сильне прагнення до професійного зростання, що стимулює їх працювати продуктивніше й досягати високих результатів. За умови правильно вибудованої комунікації та робочих взаємин з ними можна розраховувати на довготривалу співпрацю. Залучаючи молодих фахівців, компанія отримує можливість виховувати майбутніх лідерів, забезпечуючи собі стабільність і поступальний розвиток.

Репутація підприємства у сфері інклюзивності та соціальної відповідальності є одним із ключових чинників, на який звертає увагу молоде покоління при виборі роботодавця. Тому організаціям доцільно регулярно оприлюднювати звіти, аналітичні матеріали та інформаційні повідомлення щодо досягнень у цих напрямках, забезпечуючи прозорість і відкритість своєї діяльності, а також підтримуючи соціально значущі ініціативи. У межах рекрутингових процесів важливим є використання різних комунікаційних каналів для пошуку потенційних кандидатів, зокрема платформ, орієнтованих на молодіжну аудиторію, таких як соціальні мережі та спеціалізовані веб ре-

сурси. Крім того, організація повинна забезпечувати високий рівень відкритості щодо корпоративної культури, стратегічних цінностей і підходів до управління персоналом. Такий підхід сприяє залученню кандидатів, чия система цінностей узгоджується з принципами компанії, що підвищує ефективність процесу добору персоналу.

У сучасних умовах ринку праці щодо молодих фахівців спостерігається низка характерних викликів, серед яких висока плинність кадрів, недостатній професійний досвід та підвищені вимоги до умов праці. Молоді спеціалісти демонструють схильність до частих змін місця роботи, що зумовлює значний рівень кадрових коливань у багатьох організаціях. З метою мінімізації цього показника доцільно забезпечувати працівникам можливості для професійного зростання та кар'єрного просування всередині компанії. Для співробітників, яким бракує практичного досвіду, ефективним інструментом є впровадження програм наставництва та навчання, що сприяють їх швидшій адаптації та набуттю необхідних компетентностей.

Варто також зазначити, що сучасні молоді фахівці висувають підвищені вимоги до умов праці та корпоративної культури. Тому організаціям необхідно враховувати ці потреби та розробляти програми, спрямовані на поліпшення робочого середовища й формування сприятливої корпоративної атмосфери.

Залучення та утримання молодих спеціалістів становить важливий компонент стратегічного розвитку компанії. Це завдання потребує комплексного підходу, який охоплює професійний розвиток, соціальну підтримку та належне визнання внеску кожного працівника. Молоді фахівці генерують нові ідеї, привносять енергію та високу мотивацію, що сприяє інноваційному розвитку організації. Водночас компанії мають бути підготовлені до супутніх викликів і формувати умови, сприятливі для професійного зростання та довгострокового утримання молодих талантів. Забезпечення можливостей кар'єрного розвитку, гнучких форм зайнятості та конкурентного рівня оплати праці є ключовими факторами успішної роботи з молодими спеціалістами.

У сучасних умовах часто висловлюється припущення, що питання інклюзивності в Україні нібито втрачає актуальність через воєнний стан, оскільки навіть великі національні компанії зазнають нестачі ресурсів та нерегулярності прибутків. Проте ре-

зультати численних наукових і аналітичних досліджень свідчать про протилежне: різноманітне та інклюзивне робоче середовище має істотний позитивний вплив на продуктивність діяльності й фінансові показники підприємств, незалежно від їхнього масштабу, і навіть воєнні обставини не нівелюють цього ефекту.

За даними глобального дослідження The Nielsen Global Survey of Corporate Social Responsibility and Sustainability, 128 компаній, які характеризуються як «інклюзивні» та такі, що ефективно управляють талантами, продемонстрували низку суттєвих переваг у досліджуваній період. Зокрема, середній грошовий потік на одного працівника за три роки був у 2,3 рази вищим (у малих компаніях — у 13 разів), рівень готовності до змін перевищував аналогічний показник інших компаній у 1,8 рази, а ймовірність досягнення лідерства в інноваціях — у 1,7 рази. Крім того, ці підприємства у 3,8 рази частіше демонстрували здатність підвищувати продуктивність праці персоналу та у 3,6 рази — ефективніше розв'язувати проблеми, пов'язані з продуктивністю.

Додатковим аргументом на користь впровадження інклюзивних практик є необхідність українських підприємств інтегруватися у виробничі ланцюги Європейського Союзу, що передбачає посилення соціальної відповідальності. Компанії, які впроваджують відкриту політику інклюзивності, мають також вищі шанси отримати фінансову підтримку міжнародних інституцій. Зокрема, грантові програми ЄС для представників малого та середнього бізнесу висувають вимогу доведення внеску в досягнення Цілей сталого розвитку ООН.

Таким чином, інклюзивність у бізнесі має не лише соціальне, а й суттєве економічне значення, що робить її впровадження доцільним та стратегічно вигідним для українських компаній.

Список використаних джерел

1. Інклюзивний бізнес: стратегії залучення, мотивації та утримання молодих талантів. — URL: <https://www.staff.ua/uk/blog/inklyuzivnij-biznes-strategiji-zaluchennya-motivatsiji-ta-utrimannya-molodikh-talantiv>.

2. Інклюзивний бізнес під час війни: чому це буде важливо для всіх у 2023 році. — URL: <https://womo.ua/inklyuzivnij-biznes-chomu-tse-vazhливо-dlya-vsikh-u-2023-rotsi/>.

**СУЧАСНІ УПРАВЛІНСЬКІ МОДЕЛІ
В КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЕКОНОМІКИ**
**MODERN MANAGEMENT MODELS
IN THE CONTEXT OF AN INCLUSIVE ECONOMY**

Карпинська Вероніка Дмитрівна

*II курс, група ЗМН-25.2-1, спеціальність «Менеджмент»,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».
nikakarpinskaya2000@gmail.com*

*Науковий керівник: Наголюк О.Є., к.ю.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7610-7379>
nagolyk.lnau@ukr.net*

Анотація. В написаній роботі розглядається роль локальних бізнес-ініціатив у забезпеченні інклюзивного розвитку економіки України. Аналізується вплив малих та середніх підприємств на створення робочих місць, соціальну інтеграцію вразливих груп населення та розвиток регіональних громад. Окреслено основні виклики для розвитку підприємництва, зокрема обмежений доступ до фінансування та недостатня підтримка з боку держави.

Annotation. The theses consider the role of local business initiatives in ensuring inclusive economic development in Ukraine. The impact of small and medium-sized enterprises on job creation, social integration of vulnerable groups, and development of regional communities is analyzed. The main challenges for entrepreneurship development are outlined, including limited access to financing and insufficient state support. Ways to improve conditions for local business initiatives through innovation support and the development of public-private partnerships are proposed.

Інклюзивний розвиток економіки — це процес забезпечення рівних можливостей для всіх учасників економічних відносин. Локальні бізнес-ініціативи відіграють важливу роль у створенні інклюзивної економіки, адже вони безпосередньо реагують на потреби місцевих громад і сприяють економічному розвитку в умовах глобалізації [1; 4].

Малі та середні підприємства (МСП) в Україні займають понад 60% робочих місць і складають значну частину доданої вартості в ВВП. За даними Державної служби статистики, близько 98% зареєстрованих підприємств — це МСП, що підкреслює їх значущість для соціальної стабільності та економічного зростання країни [2; 3].

Локальні бізнеси, зокрема соціальні підприємства, забезпечують робочі місця для вразливих груп, таких як люди з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи, молодь та жінки в сільських громадах. Наприклад, в Україні активно розвиваються крафтові виробництва, що поєднують економічну вигоду з підтримкою місцевих культурних традицій та екологічних стандартів.

Одним із ключових факторів успіху є інноваційність малих підприємств. Вони швидко адаптуються до змінюваних умов ринку, впроваджуючи нові технології та цифрові платформи. Наприклад, агротехнічні стартапи використовують «розумне землеробство», що дозволяє підвищити ефективність виробництва в сільських громадах.

Попри високий потенціал, існують значні бар'єри для розвитку локальних ініціатив: обмежений доступ до фінансування, низький рівень фінансової грамотності та відсутність достатньої підтримки з боку держави. Ці проблеми є особливо актуальними для малих громад, де доступ до ресурсів обмежений. Необхідно розвивати систему менторства, освітні платформи для підприємців та покращувати доступ до кредитних і грантових програм. Важливу роль у цьому може відігравати державно-приватне партнерство, яке дозволяє об'єднувати ресурси різних секторів для підтримки локальних ініціатив [4; 7].

Крім економічних та соціальних функцій, локальні бізнеси сприяють формуванню підприємницької культури та розвитку інноваційного мислення серед молоді [1; 5]. Вони стимулюють створення нових бізнес-моделей, що поєднують комерційну діяльність із соціальною відповідальністю.

Окрему увагу варто приділити цифровізації підприємництва. Використання онлайн-платформ і маркетплейсів надає можливість українським підприємствам конкурувати на міжнародному ринку. Прикладом є активна присутність українських ремісничих виробів на світових електронних майданчиках, що розширює горизонти збуту та створює позитивний імідж країни.

Також локальні бізнеси дедалі більше інтегрують принципи сталого розвитку, орієнтуючись на екологічність виробництва та циркулярну економіку [5; 7]. Це дозволяє не лише знижувати екологічні ризики, а й приваблювати свідомих споживачів, які віддають перевагу етичному бізнесу.

Перспективним напрямом для України є формування кластерів малих підприємств — мереж об'єднань, які спільно роз-

вивають виробництво, діляться досвідом, інноваціями та інвестиціями. Такі об'єднання особливо ефективні у сферах аграрного виробництва, креативних індустрій та зеленої енергетики.

Отже, локальні бізнес-ініціативи виступають не лише інструментом інклюзивного розвитку, а й рушійною силою економічної трансформації України у напрямі стійкості, інноваційності та соціальної орієнтованості

Список використаних джерел

1. Гриценко А.А. (2023). Інклюзивний розвиток економіки: теоретико-методологічні засади. Київ : НАН України. URL: <https://www.nas.gov.ua>
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
3. European Bank for Reconstruction and Development. (2023). SME sector in Ukraine: Trends and prospects. URL: <https://www.ebrd.com>
4. World Bank. (2022). Inclusive Growth in Eastern Europe and Central Asia. Washington: World Bank. URL: <https://www.worldbank.org>
5. Шмідт, П. (2024). Розвиток локального бізнесу в умовах сталого економічного зростання. Київ : Інститут економіки. URL: <https://www.iee.org.ua>
6. Кравченко О. (2024). Цифровізація малого бізнесу як чинник конкурентоспроможності. Харків : ХНЕУ. URL: <https://www.hneu.edu.ua>
7. OECD. (2023). The Future of SMEs in Sustainable and Inclusive Economies. Paris: OECD Publishing. URL: <https://www.oecd.org>

ІНКЛЮЗИВНІ ПРАКТИКИ АНТИКРИЗОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ: АДАПТАЦІЯ БІЗНЕСУ ДО ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ INCLUSIVE PRACTICES IN CRISIS MANAGEMENT: ADAPTING BUSINESS TO CONTEMPORARY CHALLENGES

Карпінський Юрій Валерійович

*аспірант кафедри менеджменту, маркетингу та економіки,
Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.
yuriykarpinskii@gmail.com.*

*Науковий керівник: Сметанюк О.А., к.е.н., доцент,
доцент кафедри менеджменту, маркетингу та економіки,
Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.
smetaniuk@vntu.edu.ua.*

Анотація. Сучасні економічні виклики — війна, енергетичні обмеження, інфляційні процеси та глобальні рецесійні явища — актуалізують пошук нових підходів до управління підприємствами в умовах криз. Одним із перспективних напрямів є впровадження

інклюзивних практик в антикризовий менеджмент. Інклюзивний підхід ґрунтується на принципах відкритості, залучення різних соціальних груп та відповідального ставлення бізнесу до суспільства. Це сприяє підвищенню гнучкості та стійкості підприємств до зовнішніх шоків. У роботі розглянуто основні економічні виклики, роль інклюзивності в антикризовому менеджменті, наведено приклади відповідних практик та визначено стратегічні напрями їх упровадження.

Annotation. *Contemporary economic challenges — including war, energy constraints, inflationary pressures, and global recessionary trends — highlight the need for new approaches to enterprise management in times of crisis. One promising direction is the integration of inclusive practices into crisis management. The inclusive approach is based on the principles of openness, engagement of diverse social groups, and responsible business conduct toward society. This contributes to enhancing the flexibility and resilience of enterprises to external shocks. The paper examines key economic challenges, explores the role of inclusiveness in crisis management, provides examples of relevant practices, and identifies strategic directions for their implementation.*

В умовах тривалих кризових процесів підприємства зіштовхуються з необхідністю оперативного перегляду стратегій, адаптації до нестабільного середовища та впровадження нових підходів до управління. Одним із перспективних напрямів розвитку сучасного менеджменту є застосування інклюзивних практик як складової антикризового управління.

Інклюзія дедалі більше визнається важливим чинником соціально-економічного розвитку. У контексті економіки вона базується на принципах відкритості, рівних можливостей та соціальної відповідальності бізнесу [1]. Йдеться не лише про забезпечення участі у виробничих процесах різних соціальних груп, включно з особами з інвалідністю або вразливими верствами населення, а й про формування такої бізнес-моделі, яка враховує різноманітність потреб, підвищує гнучкість організацій та зміцнює їхню стійкість до зовнішніх шоків.

Українські підприємства зіштовхуються з низкою масштабних викликів, серед яких:

- воєнні ризики — порушення логістичних ланцюгів, ре-локація виробництв, загрози безпеці персоналу;
- макроекономічна нестабільність — інфляційні процеси, девальвація, зниження купівельної спроможності населення;

- енергетичні обмеження — перебої з електропостачанням, необхідність модернізації інфраструктури;
- глобальні чинники — збої міжнародних ланцюгів постачання, зміни структури попиту, конкуренція з іноземними компаніями.

Усі ці фактори мають досить стрімку динаміку, що стимулює розвиток інноваційної економіки в кризових умовах. Це робить інклюзивність та різноманітність надзвичайно важливою тенденцією.

Тому, в сучасних реаліях інклюзивна модель економічного розвитку може стати одним із механізмів антикризового менеджменту, підвищуючи гнучкість та стійкість підприємств. Вона передбачає створення максимальних можливостей для розвитку особистості, участі у всіх сферах життєдіяльності країни, працевлаштування та рівний доступ до результатів праці [2]. Такий підхід є надзвичайно актуальним в умовах сучасних економічних криз, оскільки дозволяє залучити ширший трудовий потенціал, підвищує гнучкість і стійкість підприємств та сприяє формуванню соціально відповідальної економіки. Інклюзія стимулює розвиток інновацій, розширює ринки та забезпечує рівні можливості для всіх учасників економічного процесу, що робить її важливим інструментом антикризового менеджменту.

Інклюзивний підхід до управління кризами передбачає врахування інтересів широкого кола зацікавлених сторін: власників, менеджменту, персоналу, споживачів, партнерів та громад. Основні принципи інклюзивності:

- Залучення різних груп населення до економічних процесів, зокрема ветеранів, молоді, людей з інвалідністю, стартапів.
- Прозора комунікація між керівництвом і працівниками для зниження соціальної напруги.
- Справедливість і соціальна відповідальність навіть у періоди фінансових труднощів.
- Довгострокова орієнтація на сталий розвиток і формування довіри до бізнесу.

Інклюзивні практики підвищують адаптивність підприємств у нестабільному та непередбачуваному середовищі, забезпечуючи ширший спектр ідей і швидше реагування на виклики. Це також сприяє розвитку інновацій, обміну знаннями та підвищує продуктивність, що безпосередньо підсилює антикризовий потенціал організацій. Інтеграція інклюзії з сучасними підходами управ-

ління допомагає підприємствам ефективно справлятися зі складністю, невизначеністю та мінливістю ринку [3]. Підтримка добробуту працівників у таких умовах забезпечує стійкість і конкурентоспроможність бізнесу в умовах криз. Інакше кажучи це сприяє створенню довіри та позитивної корпоративної культури, що підвищує стійкість підприємства під час кризових ситуацій.

Розглянемо приклади інклюзивних практик у антикризовому менеджменті:

— Прозора комунікація з персоналом та збереження соціальної відповідальності. Економічна інклюзивність тісно пов'язана з соціальною відповідальністю бізнесу та в умовах сучасних викликів, зокрема в Україні, набуває особливого значення [4]. На практиці інклюзивні підходи є конкретним проявом корпоративної соціальної відповідальності і реалізуються через проекти та програми, спрямовані на підтримку малого бізнесу, створення робочих місць, навчання та розвиток персоналу, забезпечення рівного доступу до фінансових послуг, охорону довкілля тощо. Як українські, так і зарубіжні компанії все активніше інтегрують інклюзивність у власні стратегії, демонструючи таким чином відповідальне ставлення до суспільства та сталий розвиток.

— Інклюзивна кадрова політика. Інклюзивна кадрова політика на підприємствах у містах чи регіонах забезпечує рівні можливості для всіх громадян незалежно від віку, статі, стану здоров'я, соціального чи етнічного походження, створюючи справедливе та відкрите середовище для реалізації професійного та людського потенціалу [5]. Вона поєднує соціальну справедливість і економічну ефективність, сприяє збалансованому розвитку регіону та стимулює економічне зростання через активне залучення вразливих груп населення. Реалізація інклюзивної кадрової політики включає антидискримінаційні заходи, підтримку різноманіття, доступність робочих місць і професійний розвиток для всіх.

— Клієнтоорієнтовані інновації. Такі інновації зосереджуються на створенні продуктів, послуг та процесів, що максимально відповідають потребам і очікуванням клієнтів, враховуючи різноманітність їхніх запитів. Вони інтегрують принципи інклюзії та соціальної відповідальності у корпоративну культуру, що дозволяє компанії не лише підвищувати внутрішню ефективність, але й зміцнювати свою репутацію на ринку. Це дозволяє ефективніше позиціонувати організацію на ринку, приваблюючи як талановитих працівників, так і лояльних клієнтів [6].

Стратегічні напрями впровадження інклюзивності. На основі аналізу сучасних практик інклюзивності в управлінні підприємствами та результатів досліджень щодо її впливу на ефективність, гнучкість і репутацію організацій можна виділити наступні стратегічні напрями впровадження інклюзивності (табл. 1).

Таблиця 1

Стратегічні напрями впровадження інклюзивності

Напрямок	Ключові заходи	Очікуваний ефект
Формування інклюзивної корпоративної культури	Розвиток цінностей інклюзії, інтеграція принципів соціальної відповідальності, підтримка етичної поведінки	Підвищення лояльності працівників, зміцнення корпоративного іміджу
Інклюзивна кадрова політика	Антидискримінаційні заходи, доступні робочі місця, програми розвитку для всіх груп	Розширення трудового потенціалу, підвищення залученості та ефективності працівників
Клієнтоорієнтовані інновації	Розробка продуктів/послуг з урахуванням різноманітності потреб клієнтів	Збільшення задоволеності клієнтів, зміцнення бренду, конкурентні переваги
Прозора та ефективна комунікація	Внутрішні та зовнішні комунікаційні канали, залучення стейкхолдерів	Підвищення довіри, зміцнення корпоративної культури, покращення управління кризами
Соціально відповідальні проекти та програми	Підтримка громади, освіти, екології, вразливих груп	Позитивний імідж компанії, зміцнення стійкості до зовнішніх викликів
Технологічна підтримка інклюзії	Впровадження цифрових рішень для доступності ресурсів	Підвищення ефективності роботи, позиціонування компанії як сучасної та прогресивної
Моніторинг та оцінка ефективності	Відстеження результатів, аналіз задоволеності працівників і клієнтів, корекція стратегій	Підвищення адаптивності, гнучкості та стійкості організації

Отже, інклюзивний антикризовий менеджмент є важливим інструментом зміцнення стійкості підприємств до кризових викликів. Інтеграція принципів відкритості, соціальної відпо-

відальності та залучення різних груп сприяє формуванню довіри, збереженню людського капіталу та розширенню можливостей для розвитку. В умовах сучасних економічних потрясінь інклюзивність перетворюється на стратегічний ресурс, який може забезпечити конкурентні переваги бізнесу та підтримати сталий розвиток економіки України.

Список використаних джерел

1. Гуменюк І., Білик Т. Інклюзивні практики у бізнесі. *Інклюзивна економіка*. 2023. вип. 1. С. 17–21.
2. Базиліук А., Жулин О. Інклюзивне зростання як основа соціально-економічного розвитку. *Економіка та управління на транспорті*. 2015. Вип. 1. С. 19–29.
3. Нечаєва І., Панкова А. Управління підприємствами в умовах невизначеності: інтеграція сучасних підходів менеджменту та принципів VUCA-світу. *Сталий розвиток економіки*. 2024. вип. 3. С. 452–457.
4. Колот А. Корпоративна соціальна відповідальність: еволюція та розвиток теоретичних поглядів. *Економічна теорія*. 2013. вип. 4. С. 5–26.
5. Дороніна О. Інклюзивна кадрова політика як елемент збалансованого розвитку економічного простору регіону. *Економіка і організація управління*. 2025. вип. 1. С. 24–27.
6. Федотова І., Нечепуренко П., Шведчикова А. Конвергенція індивідуальних і організаційних елементів в інклюзивній культурі підприємства: інноваційні та маркетингові підходи. *Бізнес Інформ*. 2024. вип. 11. С. 349–363.

ПОВЕДІНКА СПОЖИВАЧІВ І ПРИНЦИПИ ІНКЛЮЗІЇ: АДАПТАЦІЯ БРЕНДІВ ДО ПОТРЕБ РІЗНОМАНІТНОЇ АУДИТОРІЇ CONSUMER BEHAVIOR AND PRINCIPLES OF INCLUSION: BRAND ADAPTATION TO THE NEEDS OF A DIVERSE AUDIENCE

Кириченко Євгенія Романівна

II курс, група МК-24-1фмб.се-сІ, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
zhenyakirichenko08@gmail.com

Науковий керівник: Скаженник М.В., ст. викладач кафедри
управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>
m.skazhennik@ukr.net

Анотація. Розглянуто вплив принципів інклюзії на поведінку споживачів і визначено способи адаптації брендів до потреб різноманітної аудиторії. Показано, що сучасні споживачі дедалі час-

тіше очікують від компаній не лише якісного продукту, але й демонстрації соціальної відповідальності, відкритості та поваги до різних груп населення. Проаналізовано ключові елементи інклюзивного маркетингу, зокрема адаптацію комунікацій, продуктів і рекламних повідомлень. Наведено приклади брендів, які успішно реалізують стратегії інклюзії, що сприяє підвищенню довіри, лояльності та репутаційної цінності.

Annotation. *The article examines the influence of inclusion principles on consumer behavior and identifies ways for brands to adapt to the needs of a diverse audience. It is shown that modern consumers expect not only quality products but also social responsibility, openness, and respect for diversity from companies. The study analyzes key elements of inclusive marketing such as communication, product, and advertising adaptation. Examples of brands that successfully implement inclusion strategies are provided, demonstrating how inclusion increases trust, loyalty, and brand reputation.*

У ХХІ столітті поведінка споживачів визначається не лише раціональними чинниками — ціною, якістю чи зручністю продукту, — а й ціннісними орієнтирами, такими як довіра, соціальна відповідальність та прийняття різноманітності. Сучасний споживач — це активний учасник ринку, який прагне не просто купувати, а підтримувати бренди, що поділяють його світогляд і демонструють повагу до всіх категорій людей [1].

Глобалізація, розвиток цифрових технологій і зростання соціальної свідомості змінили парадигму маркетингу. Тепер інклюзія — не факультативна риса бренду, а стратегічна необхідність. Компанії, які не враховують різноманіття своєї аудиторії, втрачають частину потенційних споживачів і стикаються з ризиком репутаційних втрат [2].

Інклюзивний маркетинг — це підхід, що передбачає створення комунікацій і продуктів, доступних для всіх, незалежно від віку, статі, національності, фізичних можливостей чи соціального статусу. Його мета — зробити бренд «відкритим» і «близьким» кожному, хто взаємодіє з ним.

1. Поведінка споживачів у контексті інклюзії. Поведінка сучасного споживача дедалі більше залежить від емоційної взаємодії з брендом. Люди хочуть бачити у рекламі відображення себе — своїх культурних особливостей, стилю життя, зовнішності, мови. Коли реклама не враховує це різноманіття, вона сприймається як «чужа» або навіть дискримінаційна. Згідно з дослід-

женням Accenture Inclusive Index (2023), 64% споживачів заявили, що з більшою ймовірністю купують у брендів, які демонструють різноманітність у своїй комунікації. Іншими словами, інклюзивність стала елементом поведінкової економіки, де емоції визначають вибір не менше, ніж раціональні аргументи [3].

2. Адаптація брендів до різноманітної аудиторії. Бренди, які впроваджують принципи інклюзії, використовують кілька ключових стратегій адаптації:

- продуктова інклюзія: розширення асортименту з урахуванням різних потреб, наприклад, Fenty Beauty запропонувала понад 40 відтінків тональних засобів, що стало революцією у сфері косметики;

- мовна та культурна чутливість: використання нейтральних формулювань, переклад реклами різними мовами, урахування локальних особливостей;

- фізична доступність: створення умов для зручного користування — адаптовані сайти, мобільні додатки для людей із порушеннями зору, доступні інтерфейси [4];

- візуальна репрезентація: у рекламі сучасні компанії показують людей різного віку, національностей, типів фігури та можливостей, прикладом може бути Nike, що у своїх кампаніях зображує спортсменів із інвалідністю, або ІКЕА, яка просуває ідею сімей різних форматів.

3. Вплив інклюзивності на довіру та лояльність. Інклюзивність формує глибший рівень емоційного зв'язку між брендом і клієнтом. Вона демонструє, що компанія не просто продає продукт, а визнає цінність кожної особистості. Це підсилює лояльність, створює ефект «належності» до спільноти.

Згідно з даними Edelman Trust Barometer (2022), бренди, які публічно підтримують різноманіття та інклюзію, мають на 27% вищий рівень довіри серед молодшої аудиторії. Водночас компанії, що ігнорують ці принципи, ризикують бути виключеними з інформаційного поля («cancel culture»).

4. Інклюзивність як фактор сталого розвитку бренду. Інклюзивний підхід — це не лише маркетинговий інструмент, а стратегія сталого розвитку. Він допомагає компаніям розширювати аудиторію, уникати соціальних конфліктів і зміцнювати репутацію. У довгостроковій перспективі такі бренди демонструють вищу стійкість на ринку, оскільки сприймаються як чесні, відкриті та соціально зрілі.

Отже, інклюзивність і поведінка споживачів взаємопов'язані. Чим більше бренд враховує різноманітність, тим сильніше його емоційний вплив і довіра клієнтів.

Інклюзивність у маркетингу формує нову культуру взаємин між брендом і споживачем. Вона перетворює рекламу на простір діалогу, де кожен відчуває свою цінність і повагу. Поведінка сучасних споживачів підтверджує, що відкритість, прийняття та соціальна відповідальність стають ключовими факторами лояльності. Бренди, які адаптуються до цих тенденцій, отримують конкурентну перевагу, адже інклюзивність — це не просто стратегія комунікації, а шлях до сталого розвитку й людського бізнесу.

Список використаних джерел

1. Котлер Ф., Картаджайя Х., Сетьяван І. Маркетинг 5.0: технології для людяності. Київ : Наш формат, 2022.
2. Панкрухін А.П. Маркетинг : навч.посібник. Київ : КНЕУ, 2020.
3. Deloitte Ukraine. Звіт про цінності покоління Z в Україні. Київ : Deloitte, 2023. URL: <https://www2.deloitte.com/ua>.
4. Міністерство соціальної політики України. Концепція розвитку інклюзивного суспільства в Україні до 2030 року. Київ, 2023.
5. Київська школа економіки (KSE). Соціальна відповідальність бізнесу в Україні: аналітичний огляд. Київ : KSE, 2022.

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

INCLUSIVENESS OF THE LABOR MARKET IN UKRAINE

Кириєнко Віталій Олексійович
студент групи ПУ-24м,

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».
Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Анотація. У статті розглянуто сутність поняття інклюзивності ринку праці в Україні та проаналізовано його сучасний стан. Розкрито роль інклюзивності у формуванні безбар'єрного середовища та рівних можливостей для всіх громадян. Визначено основні соціальні групи, які потребують інклюзивної політики у сфері зайнятості, зокрема людей з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни та молодь. Зазначено чинні законодавчі акти, спрямовані на підтримку інклюзивного працевлаштування. Окреслено основні напрями вдосконалення інклюзивного

ринку праці, серед яких розвиток безбар'єрного середовища, перекваліфікація та цифровізація. Зроблено висновок, що інклюзивність ринку праці є важливим чинником соціальної стабільності та економічного розвитку держави.

Annotation. *The article examines the concept of inclusiveness of the labor market in Ukraine and analyzes its current state. The role of inclusiveness in creating a barrier-free environment and ensuring equal opportunities for all citizens is revealed. The main social groups requiring inclusive employment policies are identified, including people with disabilities, internally displaced persons, war veterans, and young people. The paper outlines current legislative acts that support inclusive employment. The main directions for improving the inclusiveness of the labor market are described, such as the development of a barrier-free environment, retraining, and digitalization. It is concluded that labor market inclusiveness is a key factor in social stability and economic growth in Ukraine.*

Інклюзивність ринку праці — це один із головних показників демократичного розвитку держави, який свідчить про реальну рівність прав і можливостей громадян. Вона забезпечує не лише доступ до працевлаштування, а й створення сприятливого середовища, де кожна людина може реалізувати свій потенціал незалежно від фізичних, соціальних чи економічних обмежень. В умовах воєнного стану, масової міграції та відновлення економіки питання інклюзії набуває особливого значення.

Сутність інклюзивного ринку праці. Інклюзивний ринок праці — це система соціально-економічних відносин, яка забезпечує можливість працевлаштування для всіх груп населення, включно з особами, що мають обмежені можливості або перебувають у складних життєвих обставинах. Основна мета інклюзивності полягає у створенні таких умов, за яких жодна людина не відчуває дискримінації під час пошуку роботи чи виконання трудових обов'язків.

До груп, які найбільше потребують інклюзивних підходів, належать особи з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи, ветерани війни, молодь без досвіду роботи, особи старшого віку та жінки з малими дітьми. Інклюзивність ринку праці не зводиться лише до створення робочих місць. Вона включає адаптацію робочого середовища, навчання роботодавців, розробку програм перекваліфікації, розвиток дистанційних форм зайнятості та цифрових платформ для працевлаштування.

Нормативно-правова база та сучасний стан. В Україні питання інклюзивності регулюють такі основні документи, як Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», Закон України «Про зайнятість населення», а також Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року. За статистикою Державної служби зайнятості, рівень працевлаштування осіб з інвалідністю становить близько 30%, що свідчить про наявність серйозних бар'єрів. Разом з тим, позитивним є зростання кількості соціально відповідальних підприємств, які запроваджують інклюзивні програми, зокрема у сфері ІТ, освіти та громадського харчування.

Основні напрями розвитку інклюзивного ринку праці. Для підвищення рівня інклюзивності ринку праці необхідно розвивати систему професійної освіти, адаптованої до потреб різних соціальних груп, забезпечити доступність робочих місць, стимулювати роботодавців до створення інклюзивних робочих місць, впроваджувати програми перекваліфікації та розвивати культуру інклюзивного менеджменту.

Соціальні та економічні переваги інклюзивного ринку праці. Розвиток інклюзивного ринку праці має не лише гуманітарне, а й важливе економічне значення. Залучення осіб із вразливих категорій до продуктивної діяльності сприяє збільшенню ВВП, зменшенню рівня безробіття та підвищенню соціальної стабільності. Інклюзивна економіка дозволяє максимально використовувати людський потенціал, що особливо актуально для України в умовах післявоєнного відновлення. Крім того, інклюзивні підходи у сфері праці сприяють формуванню позитивного іміджу держави на міжнародному рівні та відповідають цілям сталого розвитку ООН. Згідно з дослідженнями, компанії, які впроваджують політику різноманітності та інклюзії, демонструють вищий рівень інноваційності, ефективності управління та лояльності персоналу. Це підтверджує, що інклюзивність є не витратним, а вигідним напрямом розвитку як для держави, так і для бізнесу.

Висновки. Інклюзивність ринку праці є не лише соціальною необхідністю, а й стратегічною умовою економічного розвитку України. Забезпечення рівних можливостей для всіх громадян — це шлях до побудови справедливого, демократичного та безбар'єрного суспільства.

Список використаних джерел

1. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України № 875-XII від 21.03.1991 р.
2. Про зайнятість населення : Закон України № 5067-VI від 05.07.2012 р.
3. Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року.
4. Державна служба зайнятості України. Офіційні дані та аналітичні звіти.
5. Міністерство економіки України. Аналітичний звіт про стан ринку праці, 2024 р.

**ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ
ТА ЇЇ ІНКЛЮЗИВНОСТІ В УМОВАХ ТРИВАЮЧОЇ ВІЙНИ**
**STATE SUPPORT FOR THE FINANCIAL SYSTEM OF UKRAINE
AND ITS INCLUSIVITY IN THE CONTEXT OF THE ONGOING WAR**

Кисіль Вікторія Сергіївна

III курс, група МН-23-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
vikakisil564@gmail.com

Науковий керівник: Пшенична М.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5373-1726>
pshenychna_iet@uu.ua

Анотація. У статті досліджується державна політика підтримки фінансової системи України в умовах війни (2022–2025 рр.) та її вплив на макроекономічну стабільність і доступність фінансових послуг. Аналізуються заходи НБУ та уряду щодо збереження платоспроможності банків, стабілізації платіжної інфраструктури та управління ризиками. Особлива увага приділяється фінансовій інклюзії через цифрові сервіси, соціальні та освітні програми, що підвищують доступ населення до фінансових благ і рівень фінансової грамотності. Робиться висновок про високу адаптивність системи та необхідність подальшої інтеграції інклюзивних, цифрових і регуляторних інструментів у стратегію післявоєнного відновлення.

Annotation. The article examines the state policy of supporting Ukraine's financial system in wartime (2022–2025) and its impact on macroeconomic stability and the accessibility of financial services. It analyses the measures taken by the National Bank of Ukraine and the

government to maintain the solvency of banks, stabilise the payment infrastructure and manage risks. Particular attention is paid to financial inclusion through digital services, social and educational programmes that increase the population's access to financial benefits and the level of financial literacy. The conclusion is made about the high adaptability of the system and the need for further integration of inclusive, digital and regulatory tools into the post-war recovery strategy.

В умовах повномасштабної агресії рф від лютого 2022 року фінансова система України опинилася під безпрецедентним поєднанням макроекономічних та безпекових ризиків: масова внутрішня міграція, руйнування інфраструктури, збої платіжного та телекомунікаційного забезпечення, а також потреба у залученні значного зовнішнього фінансування, спрямованого на покриття бюджетного дефіциту. Все це створило унікальний контекст для державної політики: з одного боку, необхідність забезпечити ліквідність, платоспроможність і стійкість для усіх учасників фінансового ринку; з іншого — розвивати фінансову інклюзію та стимулювати доступ фізичних і юридичних осіб до фінансових послуг.

В цьому контексті важливим є дослідження засад проведеної фінансової політики України протягом 2022–2025 років, що дозволить виокремити успішні кейси та визначити подальші стратегічні заходи зі стримування кризових ризиків і реалізації інклюзивних практик.

Загалом цілі державної фінансової політики в кризовому контексті можна об'єднати в 4 групи (рис. 1). Їх досягнення вимагає одночасного використання інструментів монетарної, регуляторної, фіскальної та секторальної політики, а також координації з міжнародними донорами.

Щодо гарантування платоспроможності банків, то протягом досліджуваного періоду вітчизняний банківський сектор продемонстрував високу адаптивність. На рівні центрального банку застосовано комплексну політику стабілізації: операції з рефінансування, підтримка короткострокової ліквідності банків, відновлення стандартних механізмів стрес-тестування та «asset quality reviews» у 2025 році для оцінки реальної стійкості (повернення до стандартних процедур після тимчасових адаптацій). Такі заходи дозволили уникнути масових банкрутств і підтримати роботу платіжної інфраструктури під час піків кризових

навантажень. Одночасно важливо підкреслити роль фіскальних ініціатив — пряма підтримка соціальних виплат, тимчасове використання державних гарантій і механізмів покриття дефіциту бюджету через зовнішні позики (транші від донорів і міжнародних фінансових установ) — дозволили стримати системні ризики і дати банкам час для адаптації бізнес-моделей.

Рис. 1. Цілі державної фінансової політики в умовах триваючої війни

Водночас НБУ фіксує потенційні джерела напруження, найбільшими серед яких є операційні ризики, зростання кредитних ризиків у разі погіршення макроекономіки, а також технологічні уразливості інфраструктури.

Збереження функціональності платіжних систем та грошово-кредитної стабільності неможливо аналізувати без моніторингу успіхів цифрових сервісів та діджитальних рішень. Так, за даними НБУ, розвиток цифрових фінансових технологій забезпечив стрибок у безготівкових розрахунках: обсяг операцій картками у першому півріччі 2025 р. перевищив 3,4 трлн грн,

а частка безготівкових транзакцій зросла до 73% від загального обсягу. Таке зростання свідчить про формування нової культури фінансової поведінки та зменшення регіональної і соціальної нерівності у доступі до фінансових послуг. Крім того, наявна стійкість грошово-кредитної системи безпосередньо доводить ефективність рішень НБУ. Зокрема, політика контролюваного валютного курсу, зважене підвищення облікової ставки (до 15% у 2024 р.) та послідовне зниження інфляції (з 26,6% у 2022 р. до 7,9% у серпні 2025 р.) забезпечили поступове відновлення купівельної спроможності населення. Золотовалютні резерви України сягнули рекордних 43 млрд дол. США (дані НБУ станом на вересень 2025 р.), що створює макрофінансовий «буфер безпеки».

Інклюзивність фінансових послуг протягом військового часу успішно досягається за рахунок збільшеної кількості програм державної підтримки населення. Серед них — «Відновлення (відшкодування вартості зруйнованого житла), «Підтримка (допомога внутрішньо переміщеним особам та вразливим категоріям), «Оселя (пільгове іпотечне кредитування військовослужбовців, педагогів, лікарів та ветеранів). Завдяки цифровізації державних сервісів через платформу Дія, понад 90% заявок на соціальні виплати подаються онлайн, що істотно розширює фінансову інклюзію серед переселенців і мешканців віддалених регіонів.

Крім того, Національний банк спільно з урядом започаткував Програму фінансової грамотності населення в умовах війни, яка охопила понад 250 тисяч громадян у 2023–2025 рр. Ця ініціатива спрямована на підвищення рівня довіри до банківських інститутів і формування навичок користування цифровими фінансовими сервісами, що особливо актуально для людей похилого віку та мешканців прифронтових територій.

В свою чергу, сприяння макроекономічному відновленню і підтримка кредитування реального сектору економіки відбувається відповідно до вимог часу. Так, на думку профільних експертів, в умовах воєнної економіки малий і середній бізнес (МСБ) відіграє вирішальну роль у збереженні робочих місць і формуванні податкових надходжень. З 2022 р. діє програма «5–7–9%», що передбачає часткову компенсацію процентної ставки за кредитами для підприємців. У 2024 р. обсяг виданих кредитів у межах програми перевищив 85 млрд грн, а станом на

середину 2025 р. — уже понад 100 млрд грн. Завдяки цьому понад 50 тис. підприємств зберегли або відновили свою діяльність, зокрема у сфері переробки, аграрного виробництва та логістики.

Крім того, держава стимулює створення *військово-промислових кластерів*, де об'єднуються державні й приватні підприємства. Це забезпечує синергію оборонного потенціалу та економічного зростання. За оцінками Міністерства економіки, лише у 2024 р. обсяг виробництва продукції військового призначення зріс на 68%, а у 2025 р. очікується подальше зростання до 75–80%.

Тож, на основі проведеного аналізу ми можемо позитивно оцінити ефективність державної політики в підтримці стабільності фінансової системи України. Водночас подальша трансформація фінансової політики має базуватися на інтегрованому підході: розвиток інфраструктури, інструментів фінансової інклюзії, адаптація регуляторних стандартів до реалій війни та прозоре управління зовнішніми ресурсами.

Список використаних джерел

1. Національний банк України. Звіт про фінансову стабільність. Червень 2025 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2025-H1.pdf (дата звернення: 30.09.2025).

2. International Monetary Fund. European Dept. «Ukraine: Eighth Review Under the Extended Arrangement Under the Extended Fund Facility, Requests for Modification of Performance Criteria, Rephrasing of Access, and Financing Assurances Review-Press Release; Staff Report; and Statement by the Alternate Executive Director for Ukraine», *IMF Staff Country Reports*. 2025, 156 (2025). URL: <https://doi.org/10.5089/9798229014861.002> (дата звернення: 30.09.2025).

**ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО БІЗНЕСУ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
FEATURES OF SOCIAL BUSINESS
IN MARTIAL ARTS CONDITIONS**

Ковалевич Дарія Адамівна

викладач, кандидат економічних наук, доцент,
Сторожинецький фаховий коледж Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1760-7725>

kovalevichda@ukr.net

Лаврук Богдана Юріївна

викладач, директор,
Сторожинецький фаховий коледж Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-7123-6822>

lavruk.dana@gmail.com

Столяр Тетяна Дмитрівна

викладач, провідний фахівець,
Сторожинецький фаховий коледж Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-5468-1470>

t.stolyar.d@gmail.com

Анотація. Розкрито значення соціального підприємництва та його місце в економіці країни. Показано особливості соціального бізнесу під час війни. Соціальний бізнес сприяє працевлаштуванню вразливих категорій населення, дбає про належні умови ВПО, допомагає людям, які постраждали від війни. Соціальний бізнес фінансово підтримує місцеві територіальні громади. За роки війни відбулася релокація бізнесу, що дозволило зберегти діючі підприємства і забезпечити їх функціонування в безпечних місцях.

Annotation. The importance of social entrepreneurship and its place in the country's economy are revealed. The features of social business during the war are shown. Social business promotes employment of vulnerable categories of the population, takes care of proper conditions for IDPs, helps people who have suffered from the war. Social business financially supports local territorial communities. During the war years, business relocation took place, which allowed to preserve operating enterprises and ensure their functioning in safe places.

Повномасштабне вторгнення росії до України стало викликом для всіх сфер суспільного життя, в тому числі бізнесу. Введення воєнного стану призвело до виникнення проблем, які вирішують державні органи і бізнесові структури.

У важкий для України час, важливою формою бізнесу стало соціальне підприємництво. Мета соціального бізнесу направлена на допомогу суспільству. При обмежених фінансових ресурсах і регуляторних бар'єрах, соціальні підприємства продовжують функціонувати в Україні.

В умовах кризових явищ, нестабільної економіки соціальне підприємництво стало дієвим важелем допомоги вразливим категоріям населення та посилення спроможності країни.

Регуляторна підтримка на рівні держави забезпечує сприятливе мікро- та макросередовище для розвитку соціального бізнесу.

Під час воєнного стану, соціальний бізнес здійснює свій вклад на підтримку економіки, особливо на тих територіях, де проводились активні воєнні дії і які постраждали від конфлікту. Завдяки своїй дієздатності, соціальний бізнес забезпечує робочими місцями, сприяє інтеграції внутрішньо переселених осіб, допомагає територіальним громадам здійснювати свою діяльність.

Практична діяльність соціальних підприємств сприяє вирішенню нагальних проблем соціально незахищених людей, працевлаштування вразливих груп, підтримка постраждалих від війни та адаптації до нових умов життя. Соціальне підприємництво виокремлює проблеми соціального характеру та сприяє їх вирішенню. Враховуючи виклики воєнного часу, використовують державну підтримку (гранти, пільгові кредити), залучають інвестиції, адаптують бізнес-моделі, і розвивають онлайн-формати. При цьому необхідно враховувати критичність та непередбачуваність ситуації. Соціальні підприємства можуть виробляти продукцію, надавати послуги, виконувати роботи, які важливі у воєнний час і необхідні для виживання, забезпечення життєвого рівня, адаптації та відбудови. Значно зросла кількість людей, які надають перевагу соціально та екологічно відповідальним брендам.

В Україні впроваджені державні та приватні програми, що допомагають розвивати соціальний бізнес. Інвестують у стартапи також міжнародні організації та фонди. Відповідно, соціальна економіка України має можливості та потенціал для розвитку.

Необхідно зазначити, що соціальні підприємства дбають про фінансове забезпечення і підтримку територіальних громад та реалізації соціальної місії, спрямованої на соціальну згуртованість та стійкість суспільства. У сучасних умовах здійсню-

ють підтримку і працевлаштування ВПО, ветеранів та членів їхніх сімей, людей з інвалідністю, надають допомогу благодійним фондам, ЗСУ.

Територіальні громади є важливими для місцевого самоврядування, оскільки вони відіграють критичну роль у розвитку країни. Саме через територіальні громади відбувається безпосередня взаємодія між владою та населенням, сприяючи вирішенню місцевих проблем і задоволенню потреб населення. Територіальні громади також є важливими для забезпечення сталого розвитку регіонів та країни загалом [1].

Під час воєнного стану виникла потреба у прийнятті нестандартних рішеннях та соціальних інноваціях, котрі вирішує і пропонує соціальне підприємництво.

За останні воєнні роки відбулась релокація бізнесу.

Релокація бізнесу-це перенесення з місця розташування на нове з метою збереження можливості нормального функціонування підприємств. В умовах війни релокація бізнесу це насамперед захист потужностей і робітників від зовнішніх загроз, спровокованих обстрілами, окупацією. [2].

Це процес, який включає фізичне перевезення обладнання та людей, юридичне оформлення зміни місцезнаходження, а також адаптацію до нових умов, таких як пошук робочої сили, сировини та ринків збуту.

На державному рівні були прийняті відповідні спеціальні програми пов'язані з підбором локації та перевезенням. Адже успішна релокація підприємств потребує активної підтримки з боку держави, що допомагає бізнесу адаптуватися до нових умов та продовжувати свою діяльність, сприяючи загальному економічному відновленню країни.

Соціальний бізнес під час воєнного стану вирішує суспільні проблеми, а саме підтримує ВПО, надає психологічну допомогу, забезпечує гуманітарні потреби корегує бізнес-моделі у воєнних реаліях. Для соціальних підприємств важливо поєднувати комерційну мету із соціальною місією.

Таким чином, соціальні підприємства сприяють вирішенню викликів в умовах воєнного часу та поєднанню економічного зростання з покращенням соціальних умов, що забезпечуватиме соціальну стабільність у країні.

Список використаних джерел

1. Рудаченко О. О., Коненко В. В. Соціальне підприємництво як основа сталого розвитку територіальних громад. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2024. № 11. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2024-11-03-13> (дата звернення: 11.11.2025).
2. Релокація бізнесу в умовах війни: оформлення переміщення підприємства, бухгалтерські нюанси. *BIP.NET.UA*. URL: <https://bip.net.ua/articles/relokacziya-biznesu-v-umovah-vijni/> (дата звернення: 11.11.2025).

МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ MARKETING STRATEGIES

Ковалівська Олександра Олександрівна

*І курс, група ОО-25-1, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
Aleksandrakovalivskaa7@gmail.com

*Науковий керівник: Васюренко Л.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7314-6890>
vasyurenkolarysa@gmail.com

Анотація. У сучасних умовах ринку, охарактеризованих високою конкуренцією, глобалізацією та швидкими технологічними змінами, маркетингова стратегія стає невід'ємним елементом успішного бізнесу. Чому саме маркетингова стратегія? На що вона орієнтується та для чого потрібна? По-перше. Маркетингова стратегія — це план дії компанії, спрямований допомогти досягти бізнес цілей або планів. Стратегія це не просто план для досягнення якоїсь мети — це каркас, за яким будуються маркетингові активи. Як казав Пітер Друкер: «Мета маркетингу — «зробити зусилля зі збуту зайвого».

Annotation. In today's market conditions, characterized by high competition, globalization and rapid technological changes, marketing strategy is becoming an integral element of a successful business. Why marketing strategy? What is it focused on and why is it needed? First. Marketing strategy is a company's action plan aimed at helping achieve business goals or plans. Strategy is not just a plan to achieve a goal — it is a framework on which marketing assets are built. As Peter Drucker said: «The goal of marketing is «to make sales efforts redundant».

Маркетингова стратегія може трансформуватися при зміні ринку, поведінки споживачів або внутрішніх ресурсів. Марке-

тингова стратегія може класифікуватись за різними ознаками та типами, це можуть бути як елементи маркетинг-міксу так позиції та підходи конкурентів. Наприклад, компанія обирає бути найнижчим ціновим гравцем або навпаки преміум-продуктом з унікальними характеристиками — це стратегія лідерства за витратами, а за ознакою конкурентний підхід. Також є охоплення ринку де компанія може орієнтуватися на весь ринок або на вузьке коло. Як говорить Майкл Портер «Стратегія — це вибір про компроміси, це свідоме прагнення бути кращім».

Також у сфері маркетингової стратегії, часто використовують стратегічні моделі. Вони допомагають компаніям зрозуміти свою позицію на ринку, що дозволяє обрати найбільш ефективний підхід для досягнення цілей. Стратегічні моделі дають змогу проаналізувати сильні та слабкі сторони конкурентів і визначити власні переваги. Серед них часто використовують SWOT-аналіз для оцінки внутрішніх і зовнішніх факторів, модель BCG-матриці для визначення пріоритетів серед товарів. Також є і інші цікаві стратегії-моделі, наприклад Hunger marketing, wait marketing, precision marketing, IMC(integrated marketing communication) і co-branding та ще є чимало стратегій які допомагають аналізувати або контролювати ринок, вони відрізняються їхню метою та структурою. Hunger marketing стимулює споживчий попит через обмеженість запасів або обмежений час на продукт, а wait marketing — це повідомлення, що доносяться до споживоча в момент очікування. Ще як приклад IMC об'єднує всі канали комунікацій, щоб створити єдине узгоджене повідомлення від бренду, а co-branding — це стратегічне партнерство групи брендів, щоб просувати свої продукти. Всі ці стратегії об'єднують в себе декілька спільних рис, такі як SWOT-аналіз(було згадано вище), аналіз конкурентів, вивчення макроекономічних факторів, визначення цілей, розуміння мети, позиціювання та реалізація планів. Начебто різні стратегії-моделі, різні обов'язки але тримаються вони за спільні риси. Також хочу згадати про матрицю Ансоффа, яка була розроблена Ігорем Ансоффом у 1957 році, вона показує що для зростання бізнесу потрібно обирати обрати один із чотирьох напрямків проникнення на ринок, розвиток ринку, розробка продукту та диверсифікація.

Якщо плавно переходити до висновку, тоді можна сказати досить гучні слова про те, що у сучасному світі бізнесу, де

конкуренція стає дедалі жорсткішою а ринки змінюються під впливом глобалізації. питання стратегічного планування набуває важливих значень. Маркетингова стратегія виступає фундаментом на якому будується чимало підприємств. Вона визначає яку цінність компанія створює для своїх клієнтів, яким шляхом прагне рухатись та які інструменти використовує для досягнення своїх цілей. Недарма відомий американський економіст Майкл Портер говорив: «Суть стратегії — це вибір того, чого не робити», ця цитата чудово та влучно пояснює, що стратегія не зводиться до постійного переліку дій, а фокусує на ключових напрямках.

Важливо пам'ятати, що сама стратегія не існує у вакуумі для її формування бізнес використовує різні моделі, які допомагають структурувати мислення і приймати вірні та обдумані рішення. Стратегічні моделі — це своєрідні карти які дозволяють побачити ландшафт ринку, зрозуміти та знайти вихід. Генрі Мінцберг свого часу зазначив: «Стратегія — це візерунок у потоці рішень», саме моделі допомагають побачити цей візерунок і перевести хаотичні дії у системний потік.

Також хочу зазначити, важливо розуміти, що жодна модель не дає готовий рецепт успіху, вони виступають як допоміжний інструмент, що допомагає мислити системно. Кожна компанія має адаптувати стратегію під власні умови реалії. У цьому і полягає мистецтво управління — не просто застосувати шаблони, а творчо переосмислити їх у контексті конкретної ситуації, як зазначав американський вчений-маркетолог Філіп Котлер: — «Маркетинг — це мистецтво знаходити хитромудрі спроби позбутися того, що ви виробили. Це мистецтво створення справжньої цінності для клієнта».

На завершення хочу сказати стратегія — це не документ і не набір формальних кроків. Це спосіб мислення, культура ухвалених рішень і здатність бачити преспективи там, де розгледіти їх важко. Як сказав Лі Болман: «Бачення без стратегії залишається ілюзією».

Список використаний джерел

1. Пітер Фердинанд Друкер «Практика менеджмента»: глава 6.
2. Майкл Портер «Стратегія Конкуренції»: частина 3, глава 14, 16.
3. Пост «Маркетингова стратегія: що це таке та як її скласти». URL: <https://elit-web.ua/ua/blog/kak-sostavit-marketingovuyu-strategiyu>

**ВІЗІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО МАЙБУТНЬОГО УКРАЇНИ:
ВІД БІЗНЕС-ІНІЦІАТИВ
ДО МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ
VISIONS OF AN INCLUSIVE FUTURE FOR UKRAINE:
FROM BUSINESS INITIATIVES
TO MACROECONOMIC TRANSFORMATION**

Коваль Максим Ігорович

*І курс, група МН-25-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
maksimkoval460@gmail.com*

*Науковий керівник: Васюренко Л.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7314-6890>
vasyurenkolarysa@gmail.com*

Анотація. У тезах досліджено концепцію інклюзивного розвитку України в контексті взаємозв'язку між локальними бізнес-ініціативами та макроекономічними процесами. Проаналізовано роль підприємництва, інновацій і соціальної відповідальності бізнесу як каталізаторів економічної трансформації держави. Розглянуто ключові напрями розвитку інклюзивної економіки — цифровізацію, екологічну модернізацію, розвиток людського капіталу та залучення соціально вразливих груп населення до економічної активності. Обґрунтовано, що формування інклюзивного майбутнього України потребує синергії між державою, бізнесом і громадянським суспільством, а також ефективної реалізації грантових та інвестиційних програм підтримки.

Annotation. The theses explore the concept of inclusive development of Ukraine in the context of the interrelation between local business initiatives and macroeconomic processes. The role of entrepreneurship, innovation, and corporate social responsibility is analyzed as catalysts of the country's economic transformation. The key directions of inclusive economic development are considered — digitalization, ecological modernization, human capital development, and the involvement of socially vulnerable population groups in economic activity. It is substantiated that the formation of an inclusive future for Ukraine requires synergy between the state, business, and civil society, as well as the effective implementation of grant and investment support programs.

Сучасна Україна перебуває в стані глибоких соціально-економічних змін, які визначають майбутній вектор її розвитку.

У цьому контексті особливого значення набуває формування інклюзивної економіки, що передбачає рівні можливості для всіх громадян, ефективне використання людського капіталу та соціально орієнтований бізнес. Візія інклюзивного майбутнього України полягає у створенні суспільства, де економічне зростання поєднується із соціальною справедливістю, інноваційністю та сталим розвитком.

Інклюзивність у сучасному розумінні — це не лише соціальна категорія, а нова економічна парадигма, спрямована на подолання нерівності, зниження бідності й підвищення економічної участі населення. Для України, яка відновлюється після глибоких криз і воєнних викликів, інклюзивна модель розвитку стає ключовою умовою макроекономічної стабільності.

Вона передбачає не лише державне регулювання, але й активну роль бізнесу у вирішенні соціальних проблем — через створення робочих місць, підтримку освіти, соціальних проєктів та інноваційних екосистем.

Малі та середні підприємства (МСП) — основа інклюзивної економіки. Саме локальні бізнес-ініціативи формують основу зайнятості, податкових надходжень та соціальної інтеграції.

Сьогодні в Україні з'являється дедалі більше підприємств, які поєднують комерційні цілі з соціальною місією — соціальні підприємства, креативні індустрії, «зелені» стартапи.

Наприклад, програми EU4Business та USAID EDGE стимулюють розвиток підприємництва серед жінок, ветеранів, осіб з інвалідністю та молоді. Такі бізнес-проєкти не лише створюють робочі місця, а й формують нову культуру відповідального бізнесу.

Ключовим чинником успіху є підтримка інноваційної інфраструктури — бізнес-інкубаторів, акселераторів, грантових фондів, які створюють умови для розвитку підприємницького потенціалу регіонів. Бізнес-ініціативи стають каталізатором макrorівневих змін тоді, коли держава створює ефективне інституційне середовище. Сюди належить реформування податкової системи, спрощення регуляторних процедур, розвиток державно-приватного партнерства та доступ до фінансування.

Важливим напрямом є інклюзивна фінансова політика, яка забезпечує рівний доступ до кредитних ресурсів для підприємців незалежно від регіону чи соціального статусу. Такі ініціативи сприяють розширенню економічної участі населення та зменшенню регіональних диспропорцій.

На макроекономічному рівні інклюзивність означає, що економічне зростання має супроводжуватись не лише збільшенням ВВП, а й покращенням якості життя населення, розвитку людського капіталу, інновацій та екологічної стабільності.

Одним із рушіїв інклюзивної економіки є цифрова трансформація. Вона відкриває доступ до нових ринків, спрощує адміністративні процедури, робить бізнес прозорішим і доступнішим для громадян.

Розвиток цифрової освіти, стартап-культури та електронного урядування формує умови, за яких громадяни можуть активно долучатися до економічних процесів.

Водночас ключовим чинником залишається людський капітал — знання, компетенції, здоров'я й соціальна мобільність громадян. Без інвестицій у людський потенціал інклюзивна економіка стає неможливою.

Інклюзивна модель розвитку — це спільна стратегія трьох сторін: держави, бізнесу та громадянського суспільства.

— Держава створює умови для справедливого розподілу ресурсів і підтримки інновацій.

— Бізнес реалізує соціальні ініціативи, розвиває корпоративну етику та екологічну відповідальність.

— Громадянське суспільство забезпечує участь громадян у процесах прийняття рішень і моніторинг ефективності реформ.

Така взаємодія формує нову парадигму економічного мислення, у центрі якої — людина, її добробут і право на участь у соціально-економічному житті країни.

Візія інклюзивного майбутнього України базується на поєднанні економічної ефективності, соціальної справедливості та сталого розвитку. Від бізнес-ініціатив до макrorівневих реформ — усі рівні економічної системи мають працювати як єдиний механізм, спрямований на підвищення якості життя громадян.

Україна має всі передумови для побудови інклюзивної економіки: потужний людський потенціал, інноваційні стартапи, активне громадянське суспільство та підтримку міжнародних партнерів. Реалізація цієї візії стане запорукою не лише економічного зростання, а й відновлення суспільної єдності та довіри.

Список використаних джерел

1. World Bank. *Inclusive Growth Framework*. — Washington, 2022.
2. OECD. *Inclusive Growth and Development Report*. — Paris, 2021.

3. UNDP Ukraine. *Inclusive Economic Recovery in Ukraine*. — Kyiv, 2023.
4. Porter M. Creating Shared Value. *Harvard Business Review*, 2011.
5. Stiglitz J. *The Price of Inequality*. New York : Norton, 2012.
6. Федулова Л.І. Інноваційний розвиток економіки України: інституційні детермінанти. Київ : НАН України, 2021.

ПІСЛЯВОЄННА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ЗРОСТАННЯ

POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FOR INCLUSIVE GROWTH

Коваль Олександр Олександрович

II курс, група ЗМН-25.2-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
olek.koval7856@com

Науковий керівник: Наголюк О.Є., к.ю.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7610-7379>
nagolyk.lnau@ukr.net

Анотація. Післявоєнна відбудова України є не лише питанням фізичної реконструкції інфраструктури, а й складним соціально-економічним процесом, що вимагає формування нових принципів інклюзивного розвитку. В умовах повоєнної трансформації суспільства важливим завданням стає забезпечення рівного доступу до економічних ресурсів, працевлаштування та соціальних послуг для всіх груп населення, включно з ветеранами, внутрішньо переміщеними особами та людьми з інвалідністю. У тезі розглянуто основні виклики, пов'язані з нерівністю можливостей, нестачею фінансування та відновленням довіри до інституцій. Водночас визначено перспективи використання міжнародної допомоги, розвитку соціального підприємництва та цифровізації як чинників інклюзивного зростання. Підкреслено роль партнерства держави, бізнесу та громадянського суспільства у формуванні нової моделі соціальної згуртованості.

Annotation. Post-war recovery in Ukraine is not only about rebuilding infrastructure but also a complex socio-economic transformation that requires new principles of inclusive development. During this period of national renewal, it is essential to ensure equal access to economic resources, employment, and social services for all population groups, including veterans, internally displaced persons, and people with disabilities. The paper highlights the main challenges such as inequality

of opportunities, limited financial capacity, and the need to restore institutional trust. At the same time, it identifies opportunities linked to international aid, social entrepreneurship, and digital transformation as key drivers of inclusive growth. The study emphasizes the importance of cooperation between the state, business, and civil society in building a new model of social cohesion.

Після завершення воєнних дій Україна постала перед масштабними викликами, що охоплюють не лише відновлення інфраструктури, а й глибоку соціально-економічну трансформацію. Відповідно до *Плану відновлення України* [1], ключовим завданням держави є формування справедливої економічної системи, орієнтованої на людський капітал, інновації та рівні можливості для всіх громадян.

Важливим аспектом післявоєнної стратегії є реінтеграція вразливих груп населення у національну економіку. За оцінками Світового банку [2], забезпечення доступу до праці для ветеранів, внутрішньо переміщених осіб і людей з інвалідністю може стати основою стабільного економічного зростання. Реалізація програм перекваліфікації, мікрофінансування малого бізнесу та розвитку соціальних стартапів сприятиме зменшенню нерівності та підвищенню рівня зайнятості.

У дослідженнях Програми розвитку ООН [3] наголошується, що інклюзивне відновлення потребує не лише фінансової допомоги, але й зміни підходів до управління. Необхідно забезпечити прозорість державних рішень, залучення громадськості до планування відбудови та створення системи моніторингу ефективності соціальних програм. Це сприятиме зростанню довіри до інституцій і розвитку культури партнерства між державою та громадянами.

Як зазначає Герасименко О. [4], інклюзивний розвиток економіки має базуватись на принципах рівності, участі та відповідальності. У контексті післявоєнної України це означає необхідність створення нової моделі суспільного договору, у центрі якої — людина, її соціальні права та можливості для самореалізації. Саме такий підхід забезпечить довгострокову стійкість реформ і підвищить рівень соціальної згуртованості.

На думку OECD [5], цифрова трансформація та інновації у сфері публічного управління можуть стати фундаментом для формування відкритої та інклюзивної економіки. Цифрові

інструменти у сфері освіти, державних послуг і працевлаштування здатні подолати регіональні диспропорції та розширити доступ до можливостей. Розвиток цифрових екосистем сприятиме більш справедливому розподілу ресурсів і підвищенню ефективності відбудови.

У підсумку, післявоєнна відбудова України має спиратися на інтеграцію міжнародного досвіду, розвиток людського потенціалу та активну участь громадян у процесах відновлення. Інклюзивна економіка стане основою соціальної стабільності, інноваційного розвитку й формування нової ідентичності держави, що поєднає принципи свободи, солідарності та справедливості.

Список використаних джерел

1. Аналітичний центр при Кабінеті Міністрів України. План відновлення України: основні напрями та пріоритети. Київ, 2023.
2. Світовий банк. Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment. Washington, 2023.
3. United Nations Development Programme (UNDP). Inclusive Recovery Framework for Ukraine. New York, 2024.
4. Герасименко О. Інклюзивний розвиток економіки в умовах трансформації суспільства. *Економіка України*. 2022. № 2. С. 34–42.
5. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). Rebuilding Ukraine: Towards Inclusive and Sustainable Growth. Paris, 2024.

АЛГОРИТМІЧНА УПЕРЕДЖЕНІСТЬ У ЦИФРОВОМУ МАРКЕТИНГУ: ЯК УНИКНУТИ ДИСКРИМІНАЦІЇ В ТАРГЕТИНГУ ALGORITHMIC BIAS IN DIGITAL MARKETING: HOW TO AVOID DISCRIMINATION IN TARGETING

Ковальчук Діана Сергіївна

*III курс, група МК-24-1фмб, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Скаженник М.В.,
ст. викладач кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>

m.skazhennik@ukr.net

Анотація. У роботі розглянуто проблему алгоритмічної упередженості в цифровому маркетингу як одного з ключових викликів епохи штучного інтелекту. Проаналізовано причини, меха-

нізми та наслідки упереджень у системах рекламного таргетингу, їхній вплив на різні групи споживачів та ризики дискримінації. Висвітлено інклюзивні підходи та практики мінімізації алгоритмічних перекосів, що дозволяють брендам формувати етичні цифрові комунікації та підвищувати довіру аудиторії. Робота буде корисною маркетологам, дослідникам цифрових технологій та спеціалістам із соціально відповідального бізнесу.

Annotation. *The paper examines algorithmic bias in digital marketing as a key challenge of the artificial intelligence era. It analyzes the causes, mechanisms, and consequences of biases in advertising targeting systems, their impact on consumer groups, and discrimination risks. Inclusive approaches and methods for minimizing algorithmic distortions are highlighted, helping brands build ethical digital communication and increase audience trust. This work is useful for marketers, digital analysts, and researchers in socially responsible business.*

У сучасному цифровому середовищі рекламні платформи все активніше застосовують алгоритми машинного навчання для автоматизації таргетингу, сегментації та персоналізації маркетингових повідомлень. Проте підвищення технологічної ефективності супроводжується появою проблеми алгоритмічної упередженості — ситуації, коли штучний інтелект мимоволі відтворює або посилює соціальні нерівності. Це може призвести до виключення окремих груп користувачів із рекламних комунікацій та формування дискримінаційних моделей поведінки систем [1].

Джерелом алгоритмічної упередженості найчастіше стають дані, на яких навчаються моделі. Якщо у вибірці присутні історичні перекоси, алгоритм відтворює їх у прогнозах. Так, рекламні системи можуть частіше пропонувати фінансові продукти лише певним віковим або соціальним групам, формуючи хибну сегментацію. Подібні ефекти підтверджуються аналітичними звітами, які свідчать, що частина українських користувачів стикається з нерівномірним доступом до цифрових сервісів і контенту, що частково пов'язано з алгоритмічними бар'єрами [2].

Другим джерелом упередженості є прагнення алгоритмів максимізувати ефективність. Машинне навчання пріоритезує показ реклами тим, хто з більшою ймовірністю здійснить цільову дію, ігноруючи менш активні або нестандартні сегменти. Це створює «вузькі інформаційні коридори», у яких одні користувачі отримують надлишковий вплив реклами, а інші — майже

не отримують його взагалі. Така практика суперечить принципам інклюзивності та може мати соціальні наслідки: посилення нерівності, викривлення доступу до товарів, освітніх можливостей чи фінансових інструментів.

У відповідь на ці виклики компанії застосовують стратегії інклюзивного маркетингу, спрямовані на зменшення алгоритмічної упередженості. Одним із ключових інструментів є аудит даних — ретельна перевірка вибірок, на яких навчаються моделі, щоб уникнути неконтрольованих перекосів. Іншим важливим напрямом стає обмеження таргетингу за чутливими ознаками, такими як вік, стан здоров'я чи соціальний статус. Міжнародні компанії вже активно впроваджують стандарти прозорості й етичних рекомендацій, спрямованих на забезпечення справедливості доступу до цифрової реклами [3].

В українських умовах проблема алгоритмічної упередженості є особливо актуальною через швидку цифровізацію економіки, розвиток маркетингових платформ та зростання ролі даних у бізнес-моделях. Звіти національних установ демонструють необхідність підвищення цифрової доступності та рівності в інформаційному середовищі, що потребує етичного підходу до роботи з алгоритмами [2]. Для брендів це означає посилення відповідальності за формування коректних моделей взаємодії з аудиторією та уникнення дискримінаційних рішень.

Алгоритмічна упередженість у цифровому маркетингу є комплексною проблемою, яка впливає як на ефективність рекламних кампаній, так і на соціальну справедливість у цифровому середовищі. Аналіз даних, прозорість алгоритмів та впровадження принципів інклюзивності дозволяють мінімізувати ризики дискримінації та забезпечити рівний доступ до рекламного контенту.

Бренди, які контролюють якість алгоритмічних моделей і впроваджують етичні стандарти, отримують важливі переваги: довіру цільової аудиторії, покращення репутації та стійкі позиції на ринку. У перспективі саме етичний та інклюзивний підхід стане обов'язковим елементом цифрових стратегій, формуючи нове бачення соціально відповідального маркетингу в епоху штучного інтелекту.

Список використаних джерел

1. Вдовенко Н. М., Сисоєва С. О. Соціально відповідальний бізнес: сучасні виклики та перспективи розвитку. — Київ: КНЕУ, 2022. — 312 с.

2. Державна служба статистики України. Соціальні показники та інклюзія в економіці України [Електронний ресурс]. — Київ, 2024. — Режим доступу: <https://ukrstat.gov.ua>

3. Deloitte. Global Marketing Trends 2024: Inclusive Growth [Electronic resource]. — 2024. — Available at: <https://www2.deloitte.com>

**ЕКОНОМІЧНА ДОЦІЛЬНІСТЬ
ІНКЛЮЗИВНОГО МАРКЕТИНГУ: ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА ПРИБУТКОВІСТЬ БІЗНЕСУ
ECONOMIC FEASIBILITY OF INCLUSIVE MARKETING:
THE IMPACT OF SOCIAL RESPONSIBILITY
ON BUSINESS PROFITABILITY**

Койчева Аріна Сергіївна

II курс, група МК-24-1фмб.се-сІ, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
arinqwss111@ukr.net

Науковий керівник: Скаженник М.В., ст. викладач кафедри
управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>
m.skazhennik@ukr.net

Анотація. Досліджено економічну доцільність упровадження інклюзивного маркетингу як складової корпоративної соціальної відповідальності. Проаналізовано, як практики рівності, доступності та різноманітності впливають на фінансові результати компаній, рівень лояльності клієнтів і конкурентоспроможність бізнесу. Визначено, що інклюзивний маркетинг сприяє формуванню позитивного іміджу бренду, розширює цільову аудиторію та зменшує ризики репутаційних втрат. Наведено приклади компаній, які довели економічну ефективність соціально відповідального підходу — Unilever, Microsoft, Starbucks. Підкреслено, що поєднання етичних принципів та економічних стратегій забезпечує сталий розвиток підприємства й довгострокову прибутковість.

Annotation. The article explores the economic feasibility of implementing inclusive marketing as part of corporate social responsibility. It examines how practices of equality, accessibility, and diversity affect companies' financial outcomes, customer loyalty, and competitiveness. The study demonstrates that inclusive marketing enhances brand reputation, broadens the target audience, and reduces reputational risks.

Examples from global corporations such as Unilever, Microsoft, and Starbucks show that social responsibility can drive economic efficiency. The research concludes that integrating ethical principles with business strategies fosters sustainable development and long-term profitability.

Інклюзивний маркетинг стає однією з провідних тенденцій сучасної економіки. У глобальному середовищі, де споживачі дедалі більше звертають увагу на цінності брендів, соціальна відповідальність перетворюється на потужний фактор прибутковості [1]. Підприємства, що демонструють турботу про суспільство, мають вищий рівень довіри, утримують клієнтів довше та формують лояльну спільноту навколо своїх продуктів.

Інклюзивний маркетинг передбачає створення умов, за яких продукція, послуги та комунікації бренду стають доступними для всіх — незалежно від віку, статі, стану здоров'я, етнічної належності чи соціального статусу. Такий підхід не лише підкреслює гуманістичні цінності компанії, а й має конкретні економічні вигоди. За дослідженнями Deloitte (2023), 57% споживачів віддають перевагу брендам, які демонструють різноманітність у рекламі, а 45% готові платити більше за продукти компаній із вираженою соціальною позицією [2].

З економічної точки зору, інклюзивність сприяє розширенню цільової аудиторії. Наприклад, адаптація вебсайту чи сервісу для людей із порушеннями зору або слуху автоматично збільшує потенційний ринок на мільйони споживачів. Для кафе чи готелів інклюзивний підхід — це не витрати, а інвестиція у стабільний прибуток: доступне середовище приваблює родини, туристів, людей похилого віку [3].

Крім того, компанії, які дотримуються принципів соціальної відповідальності, знижують ризики репутаційних криз. Дискримінаційна або стереотипна реклама може призвести до бойкоту бренду й падіння продажів. Інклюзивний маркетинг, навпаки, формує позитивну громадську реакцію, покращує показники задоволеності клієнтів і підтримує імідж сучасного, етичного бізнесу [4].

З погляду фінансів, ефект від соціально орієнтованих кампаній часто виражається у підвищенні ROI (окупності інвестицій). Так, компанія Unilever повідомила, що її «Sustainable Living Brands» демонструють ріст продажів у 1,7 раза швидше, ніж інші бренди компанії [5]. Подібні тенденції спостеріга-

ються в Microsoft, яка завдяки політиці інклюзивності збільшила охоплення корпоративних клієнтів і покращила взаємодію на міжнародних ринках.

Інклюзивність також впливає на залучення персоналу. Підприємства, які декларують рівність і доступність, отримують кращі кадрові ресурси, адже співробітники прагнуть працювати у соціально відповідальних компаніях. Це безпосередньо відображається на продуктивності праці й інноваційному потенціалі бізнесу [1; 3].

Сучасна економічна модель показує, що соціальні цінності та прибуток більше не є взаємовиключними поняттями. Навпаки, інклюзивні стратегії — це конкурентна перевага, яка допомагає компаніям утриматися на ринку, покращити фінансові показники й водночас зробити позитивний внесок у суспільство.

Інклюзивний маркетинг є не лише проявом етичної поведінки компаній, а й економічно виправданим напрямом розвитку бізнесу. Соціальна відповідальність сприяє формуванню довіри споживачів, розширює ринкові можливості, підвищує лояльність клієнтів та позитивно впливає на прибутковість. Компанії, які інвестують у доступність, різноманітність і рівність, отримують не лише іміджеві переваги, а й конкретні економічні результати. У довгостроковій перспективі саме поєднання цінностей інклюзії з ефективними економічними стратегіями забезпечує сталий розвиток підприємств і підвищує їхню конкурентоспроможність.

Список використаних джерел

1. Котлер Ф., Картаджайя Х., Сетіаван І. Маркетинг 5.0: технології, що працюють на людство. Київ: Наш Формат, 2022.
2. Deloitte. The Diversity and Inclusion Revolution: Eight Powerful Truths. Deloitte Insights, 2023. URL: <https://www2.deloitte.com>
3. Капітан С., Кеннеді А.-М., Бертон П. Інклюзивний маркетинг як складова соціальної відповідальності бізнесу. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2021.
4. Scott L. Inclusive Marketing and Corporate Reputation. *Journal of Business Ethics*. 2022.
5. Unilever. Sustainable Living Brands Report. Офіційний сайт компанії Unilever. 2023. URL: <https://www.unilever.com>

**МАКРОЕКОНОМІЧНІ ДИСПРОПОРЦІЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: УПРАВЛІННЯ
ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ**

**MACROECONOMIC DISPROPORTIONS
OF THE NATIONAL ECONOMY: MANAGEMENT
THROUGH THE PRISM OF INCLUSIVE DEVELOPMENT**

Колісник Андрій Григорович
аспірант,

Інститут економіки та менеджменту
Університету «Україна».

Анотація. Аналіз моделі економічної поведінки сучасного суспільства, що розвивається, основою якого є формування надмірної експлуатації та руйнування природних ресурсів показує, що необхідність економічного зростання є недостатньою умовою, щоб говорити про ефективний розвиток держави. Об'єктивність взаємозв'язку між соціальними, економічними, політичними та екологічними кризами ставить перед усіма країнами і перед Україною зокрема непрості завдання щодо управління макроекономічними диспропорціями національної економіки, досягнення балансу між економічним і соціальним прогресом та необхідністю збереження довкілля. Шлях вирішення цих проблем лежить через концепцію інклюзивного розвитку. Досліджено, що бачення цілісного макроекономічного перебігу змін у глобальному масштабі зумовлює необхідність дослідження та управління основними світогосподарськими диспропорціями та ризиками, конкретизуючи їхній вплив на економіку України в контексті формування політики інклюзивного розвитку національної економіки.

Annotation. Analysis of the model of economic behavior of a modern developing society, the basis of which is the formation of excessive exploitation and destruction of natural resources, shows that the need for economic growth is not a sufficient condition to talk about the effective development of the state. Objectivity of the relationship between social, economic, political, and environmental crises places in front of all countries and Ukraine, in particular, the difficult tasks of managing the macroeconomic imbalances of the national economy, striking a balance between economic and social progress and the need to preserve the environment, it is these problems that the world elite is focused on, represented through the concept of inclusive development. It is established

that the vision of a homogeneous macroeconomic change in the global scale necessitates the study and management of major worldwide disparities and risks, specifying their impact on the Ukrainian economy in the context of the formation of the policy of inclusive development of the national economy. The way Ukraine will be able to break down the negative trends and overcome the disproportionality will predetermine the economic recovery of the country based on the concept of inclusive growth, namely: decent wages; availability and quality of education and medicine; stimulation of entrepreneurial activity; formation of equal opportunities for all citizens, regardless of nationality, language, social status, etc.; creation of favourable conditions for investment and formation of an innovative development model; implementation of mass employment programs; ecologization of the economy; introduction of fair and effective income distribution measures; social cohesion and activity in society. The application of the concept of inclusive growth is a prerequisite for the humane development of society, where the economy is the basis for maximum employment and productive interaction of all actors.

У зв'язку з посиленням процесів глобалізації, у світовому економічному розвитку набули посилення диспропорції складників національного багатства та відтворювальної структури ВВП, світової торгівлі товарами і послугами та ринків капіталу, інвестиційних процесів та територіального розвитку, що зумовило секторальні зрушення у національних економіках та інституційні диспропорції. Сучасна модель економічної поведінки — це особистий інтерес, із споживацьким характером, що створює серйозні проблеми як для теперішніх поколінь людства, так і для майбутніх. Глобалізація дала зрозуміти, що всебічний розвиток суспільства забезпечити можуть тільки розвинені країни. Науковці та практики доводять, що економічного зростання недостатньо, щоб говорити про ефективний розвиток держави.

Дж. Робінсон, Д.А. Семоглу [1] розглядають економічну сутність поняття «інклюзивність» як залучення до процесу всіх, без відмінностей і обмежень. А. Базилюк, О. Жулин [2, с. 19–20] підсумовують, що концепція інклюзивного розвитку передбачає, що кожен суб'єкт економіки є важливим, унікальним, цінним для суспільства і має можливості, щоб задовольнити свої потреби. Л. Федулова [6, с. 57] зазначає, що в узагальненому розумінні «інклюзивний» (від англ. inclusiveness — залученість) є новітнім трактуванням сучасного розвитку, сутність якого полягає

у необхідності посилення залучення до вирішення проблем розвитку всіх верств населення, а та кож зростання залученості до розвитку всіх територій.

Для окремого економічного суб'єкта інклюзивний розвиток передбачає створення можливостей для розвитку і працевлаштування за рахунок високих темпів економічного зростання на поступальній основі, а також забезпечення громадянам рівного доступу до соціальних гарантій і можливість участі в усіх сферах життєдіяльності країни» [4].

Виділяють дві моделі інклюзивного розвитку економіки:

1. Американська модель — пріоритетом у розвитку є забезпечення рівності можливостей для всіх членів суспільства (США, Китай).

2. Європейська модель — орієнтується на рівність у доступі до результатів праці через їх рівномірний розподіл (країни Європи) [2, с. 20–21].

Вперше методику оцінки інклюзивного зростання було опубліковано колективом науковців у 2013 р. за підтримки МВФ. Індекс інклюзивного росту та розвитку (Inclusive Growth and Development Index, скорочено IDI) було запропоновано на всесвітньому економічному форумі в Давосі (Швейцарія) у 2018 р. як альтернативний до ВВП на душу населення показник для загальної оцінки стану економічного розвитку країни. Індекс особливий тим, що враховує одразу 12 різних показників розвитку країни (три групи), зокрема стан її економіки та соціально-політичні обставини.

Сама методологія оцінки інклюзивності зростання МВФ базується на концепції кривої вимірювання концентрації, яка визначає соціальну мобільність і аналізує розподіл доходів серед населення. у рамках цієї методології задіяні групи показників — чинників інклюзивного зростання [5, с. 190–191]:

1. Макроекономічні: ВВП на душу населення, заборгованість по відношенню до ВВП, обсяг інвестицій, рівень інфляції, державні витрати, волатильність ВВП.

2. Структурні: відкритість економіки, рівень освіти, фінансова відкритість, обсяг прямих іноземних інвестицій, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, якість інфраструктури, експорт послуг і товарів.

Управляючи макроекономічними диспропорціями національної економіки та роблячи особливий акцент на сучасні світові

пріоритетні тренди інклюзивного розвитку, які закріплені у програмних документах країн — інноваційних лідерів, виділяють: демографічні зміни, рівень життя та охорони здоров'я; продовольчу безпеку, ведення раціонального сільського господарства, дослідження морського дна, біоекономіку; безпечну, чисту та раціональну енергетику; енергоефективний зелений транспорт; протистояння кліматичним змінам, ефективне використання ресурсів та корисних копалин; інноваційне, рефлексивне суспільство рівних можливостей; безпечне суспільство тощо [3, с. 96].

Застосування концепції інклюзивного зростання в Україні є передумовою гуманного розвитку суспільства, де основою виступає економіка максимальної зайнятості і результативної взаємодії всіх суб'єктів. сучасне громадянське суспільство неможливе без активного залучення всіх його членів у різні види діяльності, поваги прав і свобод кожної окремої людини, забезпечення гарантій безпеки та рівноправності. Водночас реалізація концепції інклюзивного зростання передбачає вимірювання його рівня в країні, щоб виявити стримувальні чинники та обмеження, що перешкоджають досягненню стратегічної цілі — інклюзивному розвитку економіки. Це є вкрай важливим у контексті формування майбутніх стратегічних пріоритетів реформування, вибору державної політики та інструментів [4, с. 37].

Список використаних джерел

1. Айвазовський В. В. Принципи податкової системи, спрямованої на інклюзивне економічне зростання. *Вісник Інституту економіки та прогнозування*. 2016. № 1. С. 2–5.
2. Базиліук А. В., Жулін О. В. Інклюзивне зростання як основа соціально-економічного розвитку. *Економіка та управління на транспорті*. 2015. Вип. 1. С. 19–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eut_2015_1_5.
3. Вдовічен А. А., Вдовічена О. Г. Концептуальні підходи до визначення місця біоекономіки в структурі розвитку пріоритетних технологічних сфер України. *Підприємництво і торгівля*. 2018. Вип. 22. С. 94–99.
4. Ємельяненко Л. М., Дзензелюк К. В. Концепція інклюзивного зростання в антикризовому управлінні економікою. *Інклюзивний розвиток національної економіки: глобальні тенденції, можливості України та роль агропродовольчого сектору* : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8–9 листопада 2018 р.). Київ, 2018. 148 с.
5. Прогнімак О. Д. Інклюзивний розвиток України: перешкоди та перспективи. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 1 (51). С. 187–197.
6. Федулова Л. І. Інклюзивні інновації в системі соціально-економічного розвитку. *Економіка: реалії часу*. 2016. № 3 (25). С. 56–65. URL: <http://economics.opu.ua/files/archive/2016/No3/56.pdf>.

ДЕРЖАВНА КРЕДИТНА ПОЛІТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ІНКЛЮЗИВНЕ ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ

STATE CREDIT POLICY AND ITS IMPACT ON INCLUSIVE ECONOMIC GROWTH IN UKRAINE

Комащенко Ольга Петрівна

III курс, група МН-24.2-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

olyakoma@ukr.net

Науковий керівник: Пшенична М.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5373-1726>

pshenychna_iet@uiu.ua

Анотація. У роботі розглянуто теоретичні засади забезпечення інклюзивного економічного зростання в Україні. Кредитна політика проаналізована як інструмент стимулювання економіки та розширення доступу економічних суб'єктів до фінансових послуг. Особливу увагу приділено перспективам цифровізації фінансової сфери, спрощенню процедур кредитування та підтримці інклюзивно орієнтованих ініціатив. Обґрунтовано макроекономічну значущість побудови ефективної моделі поєднання зовнішніх і внутрішніх кредитних ресурсів з метою мінімізації боргового навантаження на національну економічну систему. На підставі проведеного аналізу запропоновано рекомендації щодо підвищення доступності кредитних послуг і посилення інклюзивного економічного зростання в Україні.

Annotation. The paper examines the theoretical foundations of ensuring inclusive economic growth in Ukraine. Credit policy is analysed as a tool for stimulating the economy and expanding access to financial services for economic entities. Particular attention is paid to the prospects for digitalisation of the financial sector, simplification of lending procedures, and support for inclusive initiatives. The macroeconomic significance of building an effective model for combining external and internal credit resources in order to minimise the debt burden on the national economic system is substantiated. Based on the analysis, recommendations are made to improve the accessibility of credit services and strengthen inclusive economic growth in Ukraine.

Довготривала війна на території України та спричинені нею наслідки — масштабне руйнування інфраструктури, загальне зростання бюджетного дефіциту, скорочення економічної ак-

тивності суб'єктів господарювання різних рівнів — дедалі більше актуалізують питання збереження фінансової стабільності держави. В цьому контексті думки вітчизняних науковців і практиків-державників збігаються в позиції, що ключовим і пріоритетним інструментом побудови ефективної монетарної стратегії для України в умовах турбулентного середовища є оптимізація національної кредитної політики. Саме державна політика кредитування як складова монетарно-кредитної політики країни наразі виступає як один зі стрижневих факторів підтримки ліквідності банківської системи, стимулятор економічної активності та драйвер інклюзивного зростання [1].

І хоча фінансова інклюзія як здатність отримувати рівноцінний доступ до фінансових послуг усіма суб'єктами економічних відносин традиційно розглядається крізь призму мікрорівня, сьогодні вона набуває макроекономічного значення. Так, забезпечення рівних умов кредитування для бізнесу різних масштабів, домогосподарств та територіальних громад не лише сприяє підвищенню соціальної справедливості, а й формує більш стійку основу для інклюзивного економічного зростання України [2]. Зокрема, залучення вразливих економічних груп як, наприклад, внутрішньо переміщені особи, малозабезпечені домогосподарства, особи з інвалідністю, люди літнього віку тощо, до базових та похідних фінансових послуг сприятиме активізації грошового обороту та масштабуванню суспільного відтворення й перерозподілу ВВП [3].

В цьому контексті стає зрозумілим, що питання адаптації державної кредитної політики до вимог інклюзивності є нагальним та невідкладним. Йдеться про створення таких інституційних та регуляторних умов, які б забезпечували доступ до кредитних ресурсів для малих та середніх підприємств, стартапів, сільськогосподарських виробників, а також соціально вразливих категорій населення. Саме ця категорія суб'єктів часто стикається з найбільшими бар'єрами при залученні фінансування, що обмежує їхній економічний потенціал.

Як зазначають вітчизняні дослідники Тимків А.О. і Сидор Г.В. [4], цифровізація фінансових відносин, зокрема в галузі кредитування, здатна не лише розширити доступ до банківських сервісів широкого кола користувачів, але й сприятиме загальному підвищенню рівня фінансової грамотності та економічної активності. Наприклад, інвестиції в цифрові банківські продукти

чи мобільні додатки схожого призначення, дають змогу проводити різні фінансові операції без фізичної присутності самого клієнту, що розширює межі потенційних користувачів, оскільки перестають відігравати роль фізіологічні особливості та територіальне місцезнаходження особи.

Не менш важливим елементом кредитної політики, направленим на інклюзивне зростання, є забезпечення доступу малого та середнього бізнесу до кредитних ресурсів. Окрім очевидних переваг відкриття доступу до доступним фінансових ресурсів суб'єктам малого підприємництва (збільшення кількості робочих місць, рівномірний розвиток регіонів, підтримка вразливих категорій підприємців з числа молоді, демобілізованих військовослужбовців, внутрішньо переміщених осіб), доступні кредитні програми виступають каталізатором інноваційного розвитку та структурної модернізації економіки. Вони стимулюють підприємців до впровадження нових технологій, підвищення енергоефективності виробництва та розширення асортименту конкурентоспроможної продукції.

Водночас цільове кредитування у сферах, що мають високу соціальну значущість, створює додану вартість для суспільства, оскільки сприяє формуванню нових виробничих ланцюгів, активізує локальні ринки праці та забезпечує більш рівномірний розподіл економічних вигод між різними соціальними групами та регіонами країни [5]. Тож, наявні державні програми доступного кредитування доцільно розширювати та масштабувати як стратегічний вектор інклюзивного поступу країни.

Водночас, з огляду на окреслені вище вектори, важливим завданням державної кредитної політики в умовах воєнної та післявоєнної трансформації є збереження збалансованості між стимулюванням ділової активності за рахунок забезпечення широкого доступу до кредитних ресурсів та мінімізацією боргового навантаження на банківський сектор. Так, надмірна залежність від зовнішніх кредитних ресурсів може призвести до загострення боргової кризи у вітчизняних суб'єктів господарювання, але разом із тим саме зовнішнє фінансування за умови його раціонального використання та прозорого адміністрування здатне стати важливим джерелом підтримки макроекономічної стабільності та відновлення інвестиційного потенціалу [6].

У цьому контексті особливої актуальності набуває питання формування ефективної моделі поєднання зовнішніх і внутріш-

ніх кредитних ресурсів, покликаних забезпечити фінансування інклюзивно орієнтованих ініціатив. Тож, залучення міжнародної фінансової допомоги має бути спрямоване не лише на покриття нагальних бюджетних видатків, але й на створення умов для розвитку національного виробництва, підтримки малого та середнього бізнесу й реалізації структурних реформ. Водночас внутрішнє кредитування повинно відігравати роль фундаменту для довгострокової економічної стійкості, забезпечуючи зростання внутрішнього попиту та розширення можливостей національних суб'єктів господарювання.

Тож, стає зрозумілим, що ефективна державна кредитна політика в Україні має поєднувати три ключові вектори: підтримку фінансової стабільності, стимулювання економічної активності та забезпечення інклюзивного доступу до кредитних ресурсів. Її результативна реалізація у довгостроковій перспективі стане передумовою не лише відновлення економіки після війни, але й формування більш стійкої та конкурентоспроможної національної фінансової системи, здатної органічно інтегруватися у європейський та глобальний економічні простори.

Список використаних джерел

1. Петришин Л.П., Мацьків Г.В., Ксьонжик І.В. Монетарна політика держави в контексті забезпечення фінансово-економічної стабільності. *Молодий вчений*. 2022. № 11. С. 95–102. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-11-111-21>
2. Мушеник І.М., Грушецький С.М. Забезпечення фінансової безпеки України в період воєнного часу та в умовах фінансової інклюзії. *Modern Economics*. 2022. № 32. С. 70–74. DOI: <https://doi.org/10.31521/modecon>
3. Kuznyetsova, A., Boiarko, I., Khutorna, M., & Zhezherun, Y. Development of financial inclusion from the standpoint of ensuring financial stability. *Public and Municipal Finance*. 2022. № 11(1). P. 20–36. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/pmf.11\(1\).2022.03](http://dx.doi.org/10.21511/pmf.11(1).2022.03)
4. Тимків А.О., Сидор Г.В. Фінансова інклюзія як складова відновлення економіки України. *Інклюзія і суспільство*. 2022. № 1. С. 5–14. DOI: <https://doi.org/10.32782/inclusion-society-2022-1-1>
5. Канева, Т. В., & Березний, М. М. (2025). Інституційні засади фінансово-кредитної політики України в умовах воєнного стану. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, (20). DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2025-20-08-05>

**УПРАВЛІНСЬКІ МОДЕЛІ ЯК КАТАЛІЗАТОР
ІНКЛЮЗИВНОЇ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ
MANAGEMENT MODELS AS A CATALYST
FOR INCLUSIVE MACROECONOMIC TRANSFORMATION**

Кононенко Жанна Андріївна

кандидат економічних наук, доцент,

Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0074-8249>

konon_ukr@ukr.net

Твердохліб Ірина Василівна

старший викладач,

Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-3004-0068>

tverdohlib2005@gmail.com

Анотація. Розглянуто управлінські моделі як каталізатор інклюзивної макроекономічної трансформації. Наголошено, що інклюзивне майбутнє націлене на справедливий розподіл благ, розширення можливостей для всіх соціальних груп і забезпечення стійкого розвитку. Розглянуто ключові вимірники інклюзивності, включаючи добробут населення, доступ до соціальних послуг, розвиток людського потенціалу та територіальне вирівнювання. Виокремлено основні принципи інклюзивних бізнес-моделей: доступність продуктів і послуг, інклюзивне залучення, взаємовигідне партнерство та стійке управління ресурсами. Обґрунтовано роль «результативно-орієнтованого» управління, що передбачає оцінку рішень за їх впливом на інклюзивний розвиток. Зроблено висновок, що синергія бізнес-ініціатив і державної політики дозволяє забезпечити процвітання та соціальну справедливість у державі.

Annotation. Management models are considered as a catalyst for inclusive macroeconomic transformation. It is emphasised that an inclusive future is aimed at the equitable distribution of benefits, expanding opportunities for all social groups and ensuring sustainable development. Key measures of inclusiveness are considered, including the well-being of the population, access to social services, human capacity development, and territorial equalisation. The main principles of inclusive business models are highlighted: accessibility of products and services, inclusive engagement, mutually beneficial partnerships, and sustainable resource management. The role of 'results-oriented' management, which involves evaluating decisions based on their impact

on inclusive development, is substantiated. It is concluded that the synergy of business initiatives and public policy can ensure prosperity and social justice in the country.

Інклюзивне майбутнє на рівні держави неможливе без глибокої макроекономічної трансформації, що має на меті не лише зростання ВВП, але й справедливий розподіл благ, розширення можливостей для всіх соціальних груп та стійкий розвиток. Ключовим елементом цієї трансформації є впровадження ефективних управлінських моделей на рівні як окремих бізнес-ініціатив, так і державної політики. Інклюзивне економічне зростання є стійким та генерує можливості для працевлаштування, знижує нерівність і забезпечує доступ до благ усім верствам населення. Для України це особливо актуально в контексті відбудови та євроінтеграції. Перехід від ексклюзивних, олігархічних моделей до інклюзивних вимагає переосмислення управлінських підходів на всіх рівнях [1, 3]. Враховуючи ці обставини виокремимо ключові вимірники інклюзивності:

- добробут, рівень бідності та майнова нерівність,
- забезпечення рівного доступу до якісної освіти, охорони здоров'я, фінансових послуг тощо,
- людський потенціал, враховуючи розвиток навичок, підвищення кваліфікації та соціальна безпека працівників,
- територіальне вирівнювання через усунення регіональних диспропорцій розвитку.

На рівні бізнесу інклюзивні управлінські моделі мають трансформувати ланцюги створення вартості, перетворюючи соціально вразливі групи (люди з інвалідністю, ветерани, внутрішньо переміщені особи, мешканці віддалених регіонів) з об'єктів соціальної допомоги на активних учасників ринку — клієнтів, співробітників, виробників та власників бізнесу, а саме це може бути, якщо дотримуватимуться основні принципи [3, 4]:

1) створення доступних продуктів і послуг, розробка універсального дизайну та доступних цінових сегментів, що відповідають потребам різних соціальних груп;

2) Інклюзивне залучення шляхом включення вразливих груп у виробничі та управлінські процеси (наприклад, через інклюзивні HR-платформи);

3) взаємовигідне партнерство через призму створення ланцюжків постачання, де залучення дрібних виробників чи ферме-

рів (з боку пропозиції) приносить прибуток компанії та підвищує їхній дохід;

4) стійке управління ресурсами шляхом впровадження екологічних та соціально відповідальних практик, наприклад, у сфері агробізнесу через цифрові платформи для оптимізації ресурсного потенціалу.

Для досягнення «візії інклюзивного майбутнього» на макроекономічному рівні важливою є системна управлінська модель, що інтегрує бізнес-ініціативи у національну стратегію.

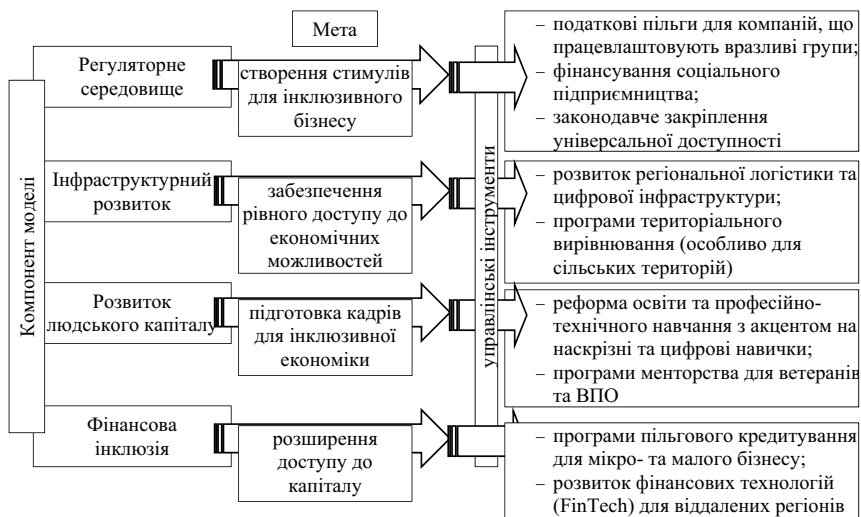

Рис. 1. Компоненти управлінської моделі інклюзивного розвитку
Джерело: сформовано автором за матеріалами [2, 3]

Ключовою управлінською інновацією може стати перехід до «результативно-орієнтованого» управління, де державні інвестиції та регуляторні рішення оцінюються не лише за фінансовою віддачею, але й за впливом на Індекс інклюзивного розвитку країни, що включає показники добробуту, рівності та сталості.

Управлінські моделі є не просто набором правил, а стратегічним важелем для перетворень у державі. Успіх інклюзивної макроекономічної трансформації залежить від синергії між проактивними бізнес-ініціативами, що впроваджують інклюзивні управлінські моделі, та державною політикою, орієнтованою на створення стимулів, рівних можливостей та вимірюван-

ня прогресу через інклюзивні показники. Лише такий комплексний управлінський підхід дозволить побудувати справедливу, стійку та процвітаючу державу.

Список використаних джерел

1. Кушнір О.І. Механізм управління формуванням інклюзивної моделі розвитку підприємницьких структур агробізнесу. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. № 30. <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2023-3-30>

2. Управлінські парадигми сталого розвитку та інклюзивного економічного зростання : *матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Управлінські парадигми сталого розвитку та інклюзивного економічного зростання»* / за заг. ред. І. І. Рекуненка, В. В. Сулим. Суми : Сумський державний університет, 2024. 409 с. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2ec2b8fa-752d-4fe6-a107-d7ef4c70321d/content>

3. Стратегічні аспекти сталого та інклюзивного розвитку Економіки України: від теорії до практики. *Матеріали наукового колоквиуму 19 вересня 2024 року / кафедра економіки промисловості*. Одеса: Одеський національний технологічний університет, 2024. 239 с. URL: <http://kaf.ep.ontu.edu.ua/wp-content/uploads/materials/conferences/collokvium-19-09-2024-002.pdf>

4. Цимбалюк І.О., Павліха Н.В. Інклюзивна економіка: шлях до соціальної рівності та економічного розвитку. монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 320 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/23405/1/Inkl_econ.pdf

МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ ПІД ЧАС ВОЄННОГО ЧАСУ

MARKETING STRATEGIES FOR ANTI-CRISIS MANAGEMENT OF AN ENTERPRISE DURING WARTIME

Кончаковський Артем Олександрович

*І курс, група МН-25-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
konchakovska.m@icloud.com

*Науковий керівник: Васюренко Л.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

*ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7314-6890>
vasyurenkolarysa@gmail.com*

Анотація. У роботі досліджено особливості формування та реалізації маркетингових стратегій антикризового управління підприємством в умовах воєнного часу. Розкрито сутність антикризового управління як системи дій, спрямованих на забезпечення стабільності, адаптивності та конкурентоспроможності під-

приємства в період невизначеності. Проаналізовано ключові інструменти маркетингу, які сприяють підтримці взаємин із клієнтами, збереженню ринкових позицій та пошуку нових можливостей розвитку. Особлива увага приділена цифровим каналам комунікації, репутаційному менеджменту та гнучкому ціноутворенню. Обґрунтовано роль маркетингових стратегій у забезпеченні стійкості бізнесу, відновленні довіри споживачів і формуванні позитивного іміджу підприємства в кризових умовах.

Annotation. The paper explores the features of the formation and implementation of marketing strategies for anti-crisis management of an enterprise in wartime conditions. The essence of anti-crisis management as a system of actions aimed at ensuring the stability, adaptability and competitiveness of an enterprise in a period of uncertainty is revealed. Key marketing tools that help maintain customer relationships, maintain market positions, and find new growth opportunities are analyzed. Special attention is paid to digital communication channels, reputation management, and flexible pricing. The role of marketing strategies in ensuring business sustainability, restoring consumer trust, and forming a positive image of the enterprise in crisis conditions is substantiated.

В цей важкий для України час більша частина вітчизняного бізнесу стикається з наслідками повномасштабного вторгнення, які несуть руйнівний характер для них. У таких умовах відбувається інтеграція маркетингових та менеджментових інструментів на підприємствах. Зрозуміло, що саме маркетингові стратегії виявляються найбільш відповідними в кризових ситуаціях, оскільки вони гнучкі та дозволяють знаходити нові ефективні шляхи розвитку навіть за умови обмеженого фінансування [3].

Війна представляє собою найбільш різку форму вирішення соціальнополітичних, економічних, ідеологічних, національних, релігійних, територіальних та інших суперечностей між державами, народами, націями, класами і соціальними групами шляхом використання збройного насильства. Основні ознаки війни включають наявність міждержавних або внутрішньодержавних конфліктів, застосування зброї обома сторонами, різноманітні мотиви, формальний акт оголошення, розрив дипломатичних та інших відносин між сторонами, встановлення спеціального правового режиму обмеження прав, а також перехід від мирних до мілітарних способів життєдіяльності. Криза на підприємстві, спричинена війною, відрізняється від традиційних криз, з якими зазвичай стикаються підприємства, тим, що вона є тривалою і

«хронічною». Війна є об'єктивним фактором, наслідки якого неможливо повністю подолати для підприємства. Криза воєнного часу на підприємстві становить загрозу не лише фінансовим втратам, але й для життя працівників та матеріальних активів [2].

На сьогоднішній день серед науковців, які досліджують роль маркетингу у антикризовому управлінні підприємством, існує розбіжність у визначенні категорії «антикризовий маркетинг». Немає єдиної думки про те, як саме визначати цей термін та які функції він виконує. Дехто вважає, що прикріплення префіксу «антикризовий» до маркетингу не змінює його суті, цілей та завдань.

Існує навіть думка, що маркетинг, названий «антикризовим», залишається маркетингом, і його основні принципи залишаються тими ж. Однак інші дослідники вважають, що антикризовий маркетинг вимагає особливого підходу та інструментів, оскільки він спрямований на збереження стійкості бізнесу в умовах кризи та мінімізацію втрат.

Відповідно термін «антикризовий маркетинг», ймовірно, використовується для опису конкретної програми дій, спрямованої на досягнення цілей компанії у нових умовах. Це означає, що в кризовий період стратегія маркетингу не зазнає значних змін. Вона залишається стабільною, що допомагає підприємству зберігати інтерес до перспектив свого розвитку, включаючи період після кризи.

Маркетинг в антикризовому управлінні використовується на всіх етапах циклу: перед кризою, під час кризи та після неї, оскільки всі ці етапи потребують управління кризовими ситуаціями. У період загострення кризи, коли виникає складна непередбачувана ситуація, а ще й те що колись нам здавалося просто неможливим у 21 ст. — це війна, необхідно швидко знаходити адекватні рішення, що призводить до появи категорії «антикризовий маркетинг». Розповсюджене твердження, що основою антикризових планів підприємств мають стати маркетингові заходи. Отже, антикризовий маркетинг є необхідною складовою маркетингу у кризовому управлінні. [1]

Залишаються дискусійними питання щодо інтерпретації маркетингових стратегій. Існує ряд аналогічних варіантів: маркетингові стратегії в умовах кризи, стратегії антикризового маркетингу, маркетингові антикризові стратегії та інші. Узагальненою категорією є «маркетингові стратегії антикризового управління»,

а в ситуаціях, коли важливе підкреслити значення маркетингових інструментів для подолання кризових явищ, можна вжити конкретизовано категорію, наприклад, «стратегії виходу з кризи».

Зазвичай виокремлюють наступні класифікаційні ознаки щодо маркетингових стратегій: маркетингове середовище, функціональне призначення, розвиток організації, вид і масштаб ринку, пріоритет засобів маркетингу, ринкова кон'юнктура, ринкова поведінка, вид диференціації, засоби забезпечення конкурентоспроможності, період розроблення та реалізації, рівень управління і так далі [2].

Проаналізувавши літературні джерела, маркетингові стратегії антикризового управління можна класифікувати за наступними ознаками:

1. за стадією (етапом) антикризового управління:

— передкризове управління — це набір стратегій, спрямованих на запобігання виникненню кризових ситуацій: «позиційний захист», який полягає в захисті вже завойованої ринкової частки та позицій на ринку збуту; «фланговий захист», що передбачає захист «слабких місць» організації; «мобільний захист», який включає в себе вихід на інші товарні та територіальні ринки збуту за допомогою стратегії розвитку ринку або стратегії диференціації.

— кризове управління — це набір стратегій, спрямованих на пом'якшення впливу кризових явищ та активізацію виходу з кризи: стратегія «відступу», що характеризується зменшенням активності організації для зменшення негативного впливу кризи; стратегії диверсифікації, такі як концентрична і горизонтальна, що полягають у розширенні сфери діяльності організації для зменшення ризику та залежності від конкретних ринків чи товарів; малобюджетні стратегії, що базуються на ефективному використанні обмежених фінансових ресурсів, особливо в контексті комплексного маркетингу.

— післякризове управління — це набір стратегій, спрямованих на вирішення наслідків кризи та пошук нових ринкових можливостей: стратегія розвитку ринку, яка передбачає збут існуючого товару новим покупцям на нових ринках.

2. Залежно від того, як криза впливає на діяльність підприємства, існують різні стратегії:

— стратегія «заморожування» передбачає суттєве скорочення всіх видів витрат. У компанії залишається лише мінімальний штат співробітників, необхідний для формального функціону-

вання. Для подальшого розвитку компанії буде потрібно серйозні інвестиції, оскільки фактично бізнес потрібно буде будувати заново з мінімальних можливостей; стратегія оптимізації витрат передбачає зменшення витрат, але не настільки радикальне, як у першому 8 випадку.

— стратегії «захоплення ринку» включають: стратегію диверсифікації, коли компанія розширює свою діяльність на різних сегменти ринку або галузі, щоб зменшити ризики та залежність від конкретного сектору;

3. Залежно від концепції антикризового управління: превентивні стратегії спрямовані на запобігання виникненню кризи, включають пошук цільових ринків та проведення маркетингових досліджень; стратегії стабілізації положення передбачають інтенсифікацію маркетингових зусиль для збереження стабільності; стратегії пристосування до кризових явищ включають стратегії стабілізації та адаптації до нових умов; стратегії невтручання або нейтралітету передбачають утримання від активних дій під час кризи; стратегії, що сприяють розгортанню кризи або стратегії виживання, орієнтовані на мінімізацію збитків та виживання під час кризи; стратегії виходу з кризи або стратегії росту спрямовані на відновлення після кризової діяльності та розвиток; стратегії, що борються з негативними наслідками кризи, включають стратегії виживання та стабілізації; стратегії, що спрямовані на пошук нових можливостей в результаті позитивних післякризових змін, включають інноваційні та креативні стратегії. Між вищезазначеними стратегіями немає загального пріоритету, оскільки їх вибір і застосування повинні відбуватися залежно від конкретної ситуації [3].

Висновок. Воєнний час вимагає від підприємств максимального рівня адаптивності та креативності. Маркетингові стратегії антикризового управління мають поєднувати соціальну відповідальність, гнучкість та інноваційність.

Успішними стають ті компанії, які не лише реагують на зміни, а й використовують кризу як поштовх до трансформації.

Список використаних джерел

1. Балабанова Л.В., Холод В.В., Балабанова І.В. Маркетинг підприємства: навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 612 с.
2. Маркетинг: навч. посіб. / Н. Іванечко, Т. Борисова, В. Дудар [та ін.] ; за ред. Н.Р. Іванечко. Тернопіль : ЗУНУ, 2021. 180 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/42757>.

3. Брусніцина Д.Е., Радіонов С.О. Розвиток маркетингової діяльності підприємства на основі застосування інформаційних технологій. Освітньо інноваційна інтерактивна платформа «Підприємницькі ініціативи»: матеріали третьої всеукраїнської наукової Інтернет-конференції (6 грудня 2018 р., м. Київ). Київ: КНУД, 2018. С. 128–134.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF FINANCIAL POLICY IN THE CONDITIONS OF MARTIAL ARTS

Короткевич Катерина Анатоліївна

*І курс, група ЗФН-24-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
korotkevich22@ukr.net

*Науковий керівник: Лавриненко Л.М., к.е.н., с.н.с.,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7104-6079>
larcic@ukr.net

Анотація. Досліджено фінансову політику в умовах військового стану. Обґрунтовано, що фінансова політика займає досить важливе місце у процесі діяльності держави, оскільки є невід'ємною складовою економічної політики загалом. Аргументовано, що в сьогоденних умовах війни ситуація навколо всієї фінансової політики, як й навколо сектору державної економіки в цілому, кардинально змінилася для потреб ведення війни та бойових дій. Доведено, що забезпечення фінансової безпеки в державі є основним питанням яке потребує постійного контролю та вирішення в усіх сферах життя.

Annotation. Financial policy under martial law is studied. It is substantiated that financial policy occupies a rather important place in the process of state activity, since it is an integral part of economic policy in general. It is argued that in the current conditions of war, the situation around the entire financial policy, as well as around the state economy sector as a whole, has radically changed for the needs of waging war and hostilities. It is proved that ensuring financial security in the state is a fundamental issue that requires constant control and resolution in all spheres of life.

У часи війни спостерігається спад вітчизняної економіки, суттєве руйнування інфраструктури, зростання ризиків інфляції,

дефіциту державного бюджету та державного боргу, зниження податкових надходжень, тиск на національну валюту, втрата капіталу та погіршення фінансового стану фінансових установ, високі ризики для національної економіки та конкретних підприємств. Ця ситуація призвела до значного збільшення витрат на оборону та військово-промислову галузь, що в свою чергу негативно впливає на економічну стійкість держави. П.П. Латковський взагалі зазначає, що «фінансова політика України у 2022 р. — це політика національної оборони та безпеки, політика у справах ветеранів, реінтеграції, у сфері підтримки авіаційної та ракетно-космічної галузі» [1]. Враховуючи вказані проблеми, український уряд змушений шукати ефективні інструменти впливу на соціально-економічні та політичні процеси, та впроваджувати нові заходи у фінансову політику. Національний банк України активно працює над пошуком оптимальних інструментів для підтримки фінансової стійкості, вносячи зміни в організацію функціонування фінансового сектору.

Взагалі, фінансова політика займає досить важливе місце у процесі діяльності держави, оскільки є невід'ємною складовою економічної політики загалом. Досить вдало поняття фінансової політики на основі узагальнення доктринальних напрацювань сформував М.Я. Кобеля, визначивши її як «систему дій і заходів держави що включає прогнозування, планування, організацію та контроль за фінансовими відносинами у процесі обміну, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів з метою виконання державою своїх функцій» [2]. Іншими словами, фінансова політика є сукупністю методів використання фінансів, які реалізуються з урахуванням прийняття системи державних заходів, розроблених на певний період. Таким чином, слід зазначити, що фінансова політика, по-перше, формує завдання та конкретизує цілі держави; по-друге, визначає основні методи та форми фінансових відносин, які сприяють вирішенню поставлених завдань.

Для розвитку економіки важливо підтримувати збалансованість фінансової політики в принципі. Темпи розвитку секторів та галузей економіки, таких як, промисловість, торгівля, транспорт та інші залежать від того, наскільки правильно буде побудована фінансова політика. Проте в сучасних умовах, раціональна та ефективна фінансова політика впливатиме на стійкість та стабільність економіки держави загалом. Можна стверджувати,

що фінансова політика в умовах воєнного стану допомагає знайти відповіді на такі питання: яким чином у соціально-економічних умовах, спричинених війною, можна досягти поставлених цілей та завдань; як зберегти економічну структуру суспільства у рамках чинного фінансового механізму; які шляхи утримання сталого рівня ВВП.

Фінансова політика держави розповсюджується на грошово-кредитну та податкову сферу, а також пов'язана із бюджетною та борговою політикою. У цьому контексті слід погодитись, що сучасними інструментами управління фінансовим сектором України є:

— в грошово-кредитній сфері: 1) облікова ставка, що є головним засобом підтримки ефективності монетарної політики та стабільності грошово-кредитної сфери; 2) коридор процентних ставок за інструментами постійного доступу, доступ до яких забезпечується Національним банком України; 3) валютні інтервенції, які використовуються як додатковий інструмент для нагромадження міжнародних резервів; 4) інші додаткові інструменти, такі як обов'язкові резерви, купівля та продаж державних цінних паперів, тендери для підтримання ліквідності.

— у податковій сфері: 1) податки і збори, встановлені чинним законодавством; 2) фінансові санкції.

— в бюджетній політиці: 1) доходні інструменти, такі як митні збори та орендна плата; 2) видаткові інструменти, які включають поточні і капітальні видатки, державні закупівлі та трансферти; 3) боргові інструменти, які включають державний кредит та державні гарантії; 4) місцевий економічний розвиток.

Інструментами підтримки стабільності роботи фінансового сектору України у цьому контексті є цільові субвенції, місцеві цільові програми, податкове стимулювання, муніципальне замовлення та міжмуніципальне співробітництво. Боргова політика включає такі інструменти, як облігації внутрішньої державної позики (ОВДП), військові облігації, кредити від міжнародних фінансових організацій, двосторонні кредити та гранти [1].

Варто констатувати, що наразі використання зазначених інструментів та отримання допомоги від міжнародних організацій вберігає вітчизняну економіку від краху, незважаючи на всі спроби ворога обмежити її можливості розвитку. Важливо усвідомлювати, що всі сучасні зміни у законодавстві в певній мірі будуть віддзеркалювати наслідки запровадження воєнного стану.

Подальша фінансова політика має бути спрямована на: відновлення фіскальної та боргової стабільності; забезпечення прозорості фіскальної політики та передбачуваності бюджетної системи; підвищенню ефективності бюджетних витрат і фінансової спроможності місцевих громад для забезпечення фінансування державних зобов'язань; створенню ефективної митної системи на основі практики ЄС; підвищення ефективності роботи ринків капіталу й організованих товарних бірж, а також інтеграції українського ринку капіталу у європейський фінансовий простір [1]. В умовах воєнного стану важливе значення має своєчасне визначення загроз фінансовій безпеці України, що дозволить мінімізувати їх та розробити практичні заходи щодо розроблення стратегії зміцнення фінансової безпеки, проведення виваженої та дієвої політики щодо забезпечення стійкості фінансової системи держави. Враховуючи вказане, можна зробити висновок, що забезпечення фінансової безпеки в державі є основним питанням яке потребує постійного контролю та вирішення в усіх сферах життя, а найважливішим заходом є перемога України.

Список використаних джерел

1. Латковський П.П. Фінансова політика в умовах військового стану // Аналітично-порівняльне правознавство. — 2022. № 1. — С. 223–227. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/05/44.pdf>
2. Кобеля М.Я. Теоретичні положення та суть фінансової політики держави. // Економіка та держава. — 2020. № 3. — С. 160–164.

РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ДЖЕРЕЛО ІННОВАЦІЙ В БІЗНЕСІ В УКРАЇНІ DEVELOPMENT OF INCLUSIVE CULTURE AS A SOURCE OF INNOVATION IN BUSINESS IN UKRAINE

Косаківський Віталій Валентинович

*група ОО-23-1фмб, спеціальність «Облік та оподаткування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Шаповал М.О., ст.викладач кафедри
фінансів та обліку*

*Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
mariya.shapoval85@gmail.com*

Анотація. Глобальні економічні тенденції свідчать, що інклюзивність — це не лише соціальна вимога чи етичний стандарт, а стратегічний ресурс розвитку сучасних підприємств. У най-

успішніших компаніях світу інклюзія давно стала одним із ключових інструментів інноваційного зростання. Для України, яка одночасно переживає трансформацію ринку праці, військові виклики та активне відновлення економіки, розвиток інклюзивної корпоративної культури має особливо велике значення. Різноманітність персоналу, залучення людей з особливими потребами, ветеранів, представників різних культурних та соціальних груп, а також створення рівних можливостей для жінок і чоловіків формують потужне джерело нових рішень, нестандартного мислення та підвищеної конкурентоспроможності бізнесу.

Annotation. *Global economic trends show that inclusion is not just a social requirement or ethical standard, but a strategic resource for the development of modern enterprises. In the most successful companies in the world, inclusion has long become one of the key tools for innovative growth. For Ukraine, which is simultaneously experiencing labor market transformation, military challenges, and active economic recovery, the development of an inclusive corporate culture is of particular importance. Diversity of personnel, involvement of people with special needs, veterans, representatives of different cultural and social groups, as well as the creation of equal opportunities for women and men form a powerful source of new solutions, unconventional thinking, and increased business competitiveness.*

Інклюзивна корпоративна культура — це система цінностей, норм, управлінських практик і поведінкових моделей, спрямована на забезпечення рівних можливостей і повноцінної участі всіх працівників у житті організації.

Ключові ознаки інклюзивної культури: ціннісне прийняття різноманітності (вік, стан здоров'я, гендер, досвід, соціальне походження); адаптовані робочі процеси; відсутність дискримінації на всіх етапах трудових відносин; участь працівників у прийнятті рішень; прозорість і справедливість оцінювання та винагороди; акцент на розвитку потенціалу кожного.

Таким чином, інклюзивна культура не зводиться лише до працевлаштування людей із особливими потребами — вона охоплює ширший спектр політик, що формують демократичний та інноваційний стиль управління.

Існує прямий зв'язок між рівнем інклюзивності в компанії та її здатністю продукувати інновації. Механізми цього зв'язку включають:

1. Різноманітність мислення. Колектив, що складається з людей з різними життєвими історіями та типами пізнання, здатний генерувати нетипові ідеї. Дослідження свідчать, що різноманітні команди пропонують на 20–35% більше інноваційних рішень у порівнянні з однорідними.

2. Нові перспективи та креативність. Люди з інвалідністю, ветерани або переселенці нерідко мають досвід подолання кризових ситуацій, що формує унікальний стиль мислення, стресостійкість та здатність до адаптивних рішень — основ інноваційної поведінки.

3. Підвищення залученості працівників. Інклюзивні організації демонструють вищий рівень довіри, командної взаємодії та ефективності, а залучені працівники більш схильні до генерації ідей.

4. Розширення ринку продукції. Працівники з різними потребами часто краще розуміють потреби певних сегментів ринку. Це дозволяє: створювати продукти для людей з обмеженими можливостями, адаптувати послуги для різних груп користувачів, підвищувати конкурентоспроможність через орієнтацію на ширшу аудиторію.

В Україні в даний час збільшується кількість військових та цивільних, які потребують адаптованих умов праці. Це створює нагальну потребу запровадження інклюзивних моделей зайнятості. Ось чому, інновації є основним драйвером повоєнної реконструкції. Інклюзивні команди, як правило, є більш ефективними у створенні інноваційних рішень. Також ЄС висуває жорсткі вимоги щодо інклюзивності бізнесу. Українським компаніям важливо адаптуватися до європейських стандартів.

Тому підприємства, які впроваджують соціально відповідальні практики, отримують: вищу лояльність споживачів, більшу підтримку інвесторів, позитивний імідж на міжнародному рівні.

Що стосується практичних моделей розвитку інклюзивної корпоративної культури, то вони є наступні:

- рівний доступ до працевлаштування: адаптація вакансій для людей з інвалідністю; прозорі процедури відбору; використання інклюзивної мови в оголошеннях; співпраця з центрами зайнятості та громадськими організаціями.

- адаптація робочих місць і умов праці: гнучкі графіки, дистанційна робота; технічні засоби доступності: пандуси, спеці-

альні програми, коригований інтерфейс; ергономічні рішення для різних типів потреб.

- навчання керівників та персоналу: тренінги з інклюзивного менеджменту; програми розвитку емоційного інтелекту; навчання колективу етичній та психологічно комфортній взаємодії з різними групами працівників.

- інклюзивні команди та менторство: залучення людей з обмеженими можливостями до проектних груп; система наставництва; програми підтримки кар'єрного росту.

- корпоративна політика нульової дискримінації. Компанія формує офіційні документи, що регулюють: контроль за недискримінаційними процедурами, реагування на порушення, медіацію конфліктів.

Інклюзивна культура в бізнесі — це середовище, де кожен співробітник, незалежно від статі, віку, фізичних можливостей, етнічної приналежності чи соціального статусу, відчуває себе цінним, почутим і здатним вносити свій внесок у розвиток компанії.

Що стосується взаємозв'язку інклюзії та інновацій, то він передбачає: різноманіття ідей: люди з різним досвідом та світоглядом пропонують нові підходи до вирішення проблем. (Наприклад, в Україні компанії ІТ-сфери, як-от Grammarly або SoftServe, активно впроваджують політику різноманітності, що дозволяє генерувати унікальні програмні рішення); підвищення ефективності команд (інклюзивна культура сприяє довірі та відкритості, що прискорює обмін знаннями та зменшує конфлікти); залучення і утримання талантів (компанії з відкритою інклюзивною політикою приваблюють висококваліфікованих спеціалістів, особливо молодь, яка цінує соціальну відповідальність і корпоративні цінності); репутаційні переваги (бізнес, який підтримує інклюзію, підвищує лояльність клієнтів і партнерів, що є непрямым стимулом до інновацій).

Проте, в наш час існують певні виклики розвитку інклюзивної культури в Україні:

- соціальні стереотипи та упередження. В Україні досі існують традиційні уявлення про роль жінок у бізнесі або дискримінацію людей з інвалідністю.

- недостатня підготовка менеджерів. Багато керівників не знають, як правильно формувати інклюзивні команди та використовувати їх потенціал для інновацій.

— відсутність системного підходу. Інклюзія часто реалізується у вигляді окремих ініціатив без інтеграції у корпоративну стратегію.

Що стосується практичних кроків для розвитку інклюзивної культури, то вони наступні:

1. Розробка корпоративної політики. Створення документів і стандартів, які визначають правила взаємодії та принципи рівних можливостей.

2. Освітні програми та тренінги. Навчання співробітників та керівників питанням усвідомленої інклюзії та усунення упреджень.

3. Створення платформ для обміну ідеями. Використання внутрішніх інноваційних хакатонів, форумів і чатів для залучення всіх співробітників до генерації рішень.

4. Моніторинг та оцінка ефективності. Введення KPI щодо інклюзії та інновацій, оцінка задоволеності співробітників і результативності команд.

Висновки

1. Інклюзивна культура прямо впливає на здатність компанії до інновацій через збільшення різноманіття ідей, ефективності команд та залучення талантів.

2. В Україні розвиток інклюзії стикається з соціальними та організаційними бар'єрами, які можна подолати через освітні програми, корпоративну політику та системний підхід.

3. Інноваційні компанії, які активно розвивають інклюзію, отримують конкурентні переваги на локальному та міжнародному ринку.

Список використаних джерел

1. Федотова, І. В., Нечепуренко, П. С., Шведчикова, А. О. Конвергенція індивідуальних і організаційних елементів в інклюзивній культурі підприємства: інноваційні та маркетингові підходи. Business-Inform, 2024.

2. Чобіток, В., Кострова, Т. Корпоративна культура як стратегічний ресурс розвитку підприємства. Development Service Industry Management, 2025.

3. Бобух, І. Україна у вимірах інклюзивності та інституційного розвитку. Економіка України, 2022.

4. Комар, О. А., Пісняк, В. С. Інклюзія як інноваційний шлях розвитку освіти. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки, 2024. № 4

5. Васюк, Л. С. Формування інклюзивної культури молоді: кваліфікаційна робота. Кривий Ріг, КДПУ, 2023.

6. Шифр «Інклюзивна культура»: Методичний підхід до оцінки рівня інклюзивності корпоративної культури підприємства. (Методичний документ).

7. Зубехіна, Т. В., Шейко, Ю. О., Поліщук, А. С. Інноваційно-інклюзивні практики в маркетингу підприємств туризму та готельно-ресторанного бізнесу. Інклюзивна економіка, (журнал).

8. Теплюк, М. А., Шкода, Т. Н., Кукоба, В. П., Чебакова, Т. О. Організаційна культура у співпраці бізнесу та освіти в Україні. Науковий вісник НГУ, 2021.

РОЛЬ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ У ФОРМУВАННІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЕКОНОМІКИ

THE ROLE OF SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES IN SHAPING AN INCLUSIVE ECONOMY

Косенко Анастасія Сергіївна

*І курс, група ФН-25-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»,
Інститут економіки та менеджменту Університету Україна.
nastyakos007@gmail.com*

*Науковий керівник: Наголюк О.Є., к.ю.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету Україна.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7610-7379>
nagolyk.inay@ukr.net*

Анотація. У тезах розглянуто роль малого та середнього бізнесу у формуванні інклюзивної економіки України. Визначено, що мале та середнє підприємництво сприяє створенню робочих місць, соціальній інтеграції та регіональному розвитку. Підкреслено значення соціальних інновацій, освіти, фінансування та цифровізації як ключових чинників інклюзивності. Проаналізовано основні перешкоди розвитку інклюзивного підприємництва, зокрема обмежений доступ до капіталу та низький рівень цифрової грамотності. Акцентовано на важливості підтримки держави та партнерства бізнесу і громад для забезпечення рівних можливостей. Зроблено висновок, що підтримка МСП є запорукою формування справедливої та стійкої економіки в Україні.

Annotation. The theses explore the role of small and medium-sized enterprises (SMEs) in shaping an inclusive economy in Ukraine. It is emphasized that SMEs contribute to job creation, social integration, and regional development. The paper highlights the importance of social innovation, education, financing, and digitalization as key factors of inclusivity. Major challenges to inclusive entrepreneurship, such as limited access to capital and low digital literacy, are analyzed. The role of the state and public-private partnerships in promoting equal oppor-

tunities is underlined. The study concludes that supporting SMEs is essential for building a fair and sustainable economy in Ukraine.

Сучасна економіка все частіше орієнтується не лише на зростання прибутків, а й на соціальну справедливість та рівність можливостей [1]. У цьому контексті важливе місце посідає концепція інклюзивної економіки, яка передбачає залучення до економічного життя всіх соціальних груп — незалежно від віку, статі, стану здоров'я, рівня освіти чи місця проживання [2]. Інклюзивна економіка ґрунтується на ідеї, що добробут суспільства залежить не лише від обсягів виробництва, а й від справедливо-го розподілу ресурсів і можливостей участі в економічній діяльності. Малий та середній бізнес (МСП) відіграє особливу роль у процесі формування інклюзивної моделі розвитку [3]. Завдяки гнучкості, локальній присутності та здатності швидко адаптуватися до змін, МСП створюють робочі місця для різних груп населення, зменшують соціальні бар'єри та підтримують економічну активність у громадах. Саме тому розвиток малого та середнього підприємництва є ключовою передумовою побудови інклюзивної економіки в Україні.

1. Малий бізнес як чинник соціальної інтеграції. Однією з головних переваг малого бізнесу є його здатність створювати робочі місця поблизу місця проживання людей [4]. Це особливо важливо для жителів сільських територій, людей з інвалідністю чи осіб, які доглядають за членами родини. Локальні підприємства зменшують необхідність трудової міграції, сприяють стабільності громади та зміцненню соціальних зв'язків. Малі підприємства також частіше залучають працівників без великого досвіду або спеціальної освіти, надаючи можливість професійного зростання без дискримінаційних бар'єрів.

2. Соціальні інновації та відповідальне підприємство. Інклюзивна економіка неможлива без поширення соціальних інновацій — рішень, спрямованих на задоволення суспільних потреб [5]. Малий бізнес має перевагу завдяки гнучкості та тісному зв'язку з громадами. В Україні вже діють соціальні підприємства, які поєднують комерційну діяльність із соціальною місією, забезпечуючи працевлаштування людей з інвалідністю, ветеранів та осіб із дитячих будинків. Такі ініціативи формують нову культуру підприємництва та змінюють суспільне ставлення до вразливих груп.

3. Внесок МСП у регіональний розвиток. МСП є рушійною силою місцевої економіки [6]. Вони сприяють зайнятості, розвитку навичок, самозайнятості та підвищенню кваліфікації населення. Діяльність МСП також забезпечує стабільні надходження до місцевих бюджетів, створюючи умови для сталого зростання громад.

4. Освіта, фінансування та цифровізація як чинники інклюзивності. Освіта, фінансування та цифровізація є основою інклюзивного розвитку [7]. Освіта зменшує нерівність і дає людям можливість реалізувати свій потенціал. Фінансування сприяє розвитку малого бізнесу та соціальних проєктів. Цифровізація забезпечує рівний доступ до інформації, електронних послуг та ринку праці, долаючи соціальні бар'єри.

5. Перешкоди на шляху розвитку інклюзивного МСП Попри значний потенціал, МСП стикаються з проблемами: обмеженим доступом до капіталу, складним регуляторним середовищем, браком кадрів і низькою цифровою грамотністю [8]. Це ускладнює впровадження інклюзивних підходів і стримує розвиток соціально відповідального бізнесу.

6. Роль держави та партнерства Держава має створити сприятливе середовище для розвитку МСП, забезпечуючи рівний доступ до ринків, фінансів і знань [9].

Отже, головним у малому бізнесі є податкові стимули, підтримка бізнес-інкубаторів і розвиток публічно-приватного партнерства. Лише спільні дії держави, бізнесу та громад здатні забезпечити формування справедливої, стійкої та інклюзивної економіки.

Список використаних джерел

1. OECD. Inclusive Growth Framework. Paris: OECD Publishing, 2023.
2. UNDP. Inclusive Economic Growth for Sustainable Development. New York, 2022.
3. European Commission. SMEs and Inclusive Growth in Europe. Brussels, 2021.
4. Державна служба статистики України. Розвиток малого та середнього підприємництва в Україні у 2023 році. Київ, 2024.
5. World Bank. Social Enterprise and Innovation Report. Washington D.C., 2022.
6. Ministry for Communities, Territories and Infrastructure Development of Ukraine. Regional Development Strategy 2027. Київ, 2023.
7. UNESCO. Education for All Global Monitoring Report. Paris, 2021.
8. IFC. SME Finance Gap: Assessment of the Shortfall in Funding for SMEs. 2022.
9. Кабінет Міністрів України. Стратегія розвитку малого середнього підприємництва до 2027 року. Київ, 2023.

**ГРАНТОВА ПІДТРИМКА
БІЗНЕС-ПРОЄКТІВ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ
GRANT SUPPORT
FOR VETERAN BUSINESS PROJECTS IN UKRAINE**

Костак Іветта Іванівна

*IV курс, група ЗОО-23.2-1, спеціальність «Облік і оподаткування».
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ivettakostak91@gmail.com

*Науковий керівник: Шаповал М.О., ст. викладач кафедри
фінансів та обліку*

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Mariya.shapoval85@gmail.com

Анотація. У статті розглянуто важливість ветеранського підприємництва як ключового інструменту економічної реінтеграції захисників України. Аналізується державна програма «єРобота» як основний механізм фінансової підтримки, що надає гранти до 1 млн грн для створення робочих місць. Визначено ключові виклики, зокрема бюрократичні перешкоди та необхідність співфінансування, і запропоновано шляхи їхньої оптимізації через освітні та консультаційні програми. Підкреслюється, що успіх реінтеграції залежить від комплексного підходу: поєднання фінансової допомоги з обов'язковим навчанням, що забезпечує стійкість бізнес-проєктів. Такий підхід дає змогу не лише арантувати фінансову самостійність ветеранів, а й допомагає їхній соціальній адаптації після повернення з лінії фронту. Програма має на меті стимулювати комерційну діяльність серед ветеранів, заохочуючи зростання дрібного підприємництва в областях. Особлива увага приділяється потребі у зрозумілому навчанні для ветеранів, які не володіють економічними знаннями. Такий спосіб дає змогу сформувати обставини для тривалого розвитку ветеранських починань та їхнього включення в господарське поле держави.

Annotation. The article discusses the importance of veteran entrepreneurship as a key tool for the economic reintegration of Ukraine's defenders. It analyzes the state program «eRobota» as the main mechanism of financial support, which provides grants of up to UAH 1 million for job creation. Key challenges are identified, including bureaucratic obstacles and the need for co-financing, and ways to optimize them through educational and consulting programs are proposed. It is emphasized that the success of reintegration depends on a comprehensive approach:

combining financial assistance with mandatory training to ensure the sustainability of business projects. This approach not only enables the financial independence of veterans but also assists in their social adaptation after returning from the front line. The program aims to stimulate commercial activity among veterans by encouraging the growth of small businesses in the regions. Special attention is paid to the need for clear training for veterans who lack economic knowledge. This method allows for the creation of conditions for the long-term development of veteran initiatives and their integration into the economic sphere of the state.

Ветеранське підприємництво є критично важливим інструментом економічної реінтеграції захисників у цивільне життя. На відміну від міжнародного досвіду (США, Канада, Хорватія), де ветеран розглядається як цінний ресурс, в Україні це сприйняття ще формується. Ветеранський бізнес виконує стратегічну роль: він сприяє не лише фінансовій стабільності ветеранів, а й зміцненню місцевої економіки через створення робочих місць та сплату податків. Це є основою для розроблення комплексної моделі переходу ветерана від військової служби до цивільного життя.

Залучення ветеранів до бізнесу сприяє їм реалізувати свій потенціал, набутий на війні, у мирній економічній діяльності. Така підтримка є також важливим складником формування позитивного образу ветерана-підприємця як активного учасника економічного життя держави. Воно дає змогу ветеранам не лише повернутися до активної участі в громаді, а й утілити набуті навички у новому оточенні. Це також сприяє зниженню небезпек соціальної самотності та психологічної невідповідності. Окрім того, такі заклади часто мають суспільну мету, опікуючись іншими вразливими верствами громадян. Це підтримує зміну громадського бачення та зростання рівня довіри.

В Україні основним інструментом державної фінансової підтримки ветеранського бізнесу є грантова програма «Робота» (адмініструється Державною службою зайнятості). Вона спрямована на стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу (МСБ) через цільове фінансування. Проект є безповоротним фінансуванням, основною умовою якого є обов'язкове формування робочих місць та провадження діяльності протягом визначеного періоду. Допомоги виділяються як самим ветеранам, так і членам їхніх родичів, особливо другому з подружжя, з різними

вимогами щодо обсягу коштів і кількості працевлаштованих. Наприклад, грант до 1 млн грн доступний лише для ветеранів-ФОП (від 1–3 років стажу) за умови створення 4 робочих місць та потребує співфінансування у розмірі 30% власних активів. Програма є складовою ширшої стратегії уряду щодо заохочення підприємництва серед соціально вразливих груп. Це створює додаткову мотивацію для ветеранів не лише розпочати бізнес, а й забезпечити його тривалість. Такий підхід дозволяє охопити ширше коло отримувачів допомоги, сприяючи економічній стабільності родин ветеранів. Це стимулює відповідальне ставлення до бізнесу та підвищує рівень зацікавленості у його зростанні.

Основні умови грантів для ветеранів та членів їхніх сімей

Розмір гранту (грн)	Для кого	Обов'язкова умова	Співфінансування
До 250 тис.	Ветерани або другі з подружжя	Створення 1 робочого місця	100% грант
До 500 тис.	Ветерани або другі з подружжя	Створення 2 робочих місць	100% грант
До 1 млн	Тільки для ветеранів-ФОП (від 1–3 років досвіду)	Створення 4 робочих місць	70% грант / 30% власні кошти

Цільове використання: придбання обладнання, сировини, ліцензійного програмного забезпечення, оренда приміщень (з обмеженнями). Таке цільове використання має забезпечити дієве вкладення державних коштів у розвиток саме виробничих потужностей та створення робочих місць. Такий перелік видатків дозволяє забезпечити ефективне використання коштів на розвиток матеріально-технічної бази підприємства. Це також сприяє підвищенню продуктивності праці та конкурентоспроможності бізнесу.

Механізм грантового забезпечення охоплює сукупність форм та методів організації фінансових відносин між державою та суб'єктами підприємницької діяльності, спрямованих на стимулювання економічної діяльності. Важливо, що кошти переказуються на окремий банківський рахунок, що полегшує подальший нагляд за їх цільовим використанням. Фактичне отримання гранту в рамках програми «ЄРобота» складається з таких ключових кроків:

1. *Розробка бізнес-плану*: Детальне обґрунтування ідеї, фінансові розрахунки та план створення робочих місць. Якісний бізнес-план є рушійною силою успіху, оскільки він засвідчує життєздатність та сталість проекту.

2. *Подача заявки*: Здійснюється через портал *Дія* з прикріпленням бізнес-плану.

3. *Співбесіда (захист)*: Захист бізнес-плану перед комісією Державної служби зайнятості, де заявник повинен переконливо представити свою ідею.

4. *Рішення та отримання коштів*: У разі позитивного рішення кошти перераховуються на окремий банківський рахунок.

5. *Контроль*: Обов'язкова умова — цільове використання коштів та створення заявленої кількості робочих місць (контроль здійснюється протягом 3 років).

Незважаючи на значні обсяги підтримки, існують ключові виклики, які перешкоджають масовій та ефективній реінтеграції ветеранів через бізнес:

Основні виклики (Бар'єри)	Шляхи оптимізації (Рішення)
<i>Бюрократичні перешкоди</i> та складність підготовки бізнес-плану для осіб без економічної освіти.	<i>Освітня підтримка</i> : Розширення безкоштовних навчальних курсів, менторських програм та консультацій (наприклад, через центри «Дія.Бізнес»).
<i>Необхідність співфінансування (30%)</i> для великих проєктів (до 1 млн грн), що може стати фінансовим бар'єром.	<i>Спрощення процедур</i> та форм звітності; посилення консультаційної допомоги на всіх етапах.
<i>Конкуренція та насиченість ринку</i> , що вимагає унікальних та життєздатних бізнес-ідей.	<i>Залучення міжнародних партнерів та НУО</i> для створення додаткових фондів та програм «м'якого» старту.

Грантова підтримка ветеранів є ключовим компонентом державної політики реінтеграції, а її ефективність визначається трьома основними тезами:

1. *Грантова підтримка є критично важливим інструментом* для забезпечення економічної реінтеграції ветеранів війни в Україні, надаючи їм фінансовий старт для нової кар'єри.

2. *Успішна реалізація цих програм сприяє зміцненню економіки* та формуванню позитивного образу ветерана-підприємця як активного учасника економічного життя. Створення нових

бізнесів ветеранами вливає нові ресурси та інновації в економічний простір країни.

3. Для підвищення ефективності необхідне поєднання фінансової підтримки з обов'язковими навчальними та консультаційними послугами, що забезпечує стійкість бізнес-проектів, що забезпечує довгострокову стійкість і розвиток ветеранських бізнесів.

Список використаних джерел

1. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22 жовт. 1993 р. № 3551-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 45. Ст. 425.

2. Про затвердження Порядку надання мікрогрантів на створення або розвиток власного бізнесу : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 черв. 2022 р. № 738. *Офіційний вісник України*. 2022. № 52. Ст. 289.

3. Міністерство у справах ветеранів України. Економічна реінтеграція та грантові програми. URL: <https://mva.gov.ua> (дата звернення: 15.10.2025).

4. Державна служба зайнятості України. Аналітичний звіт щодо реалізації програми «єРобота». URL: <https://www.dcz.gov.ua> (дата звернення: 15.10.2025).

5. Міжнародний досвід реінтеграції ветеранів: Аналітичний огляд програм підтримки ветеранського бізнесу в США, Канаді та Хорватії. URL: <https://veteransupport.org> (дата звернення: 15.10.2025).

6. Веб-портал Дія. Розділ «єРобота». URL: <https://diia.gov.ua/services/yerobota> (дата звернення: 15.10.2025).

СПРИЙНЯТТЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ РЕКЛАМИ СПОЖИВАЧАМИ РІЗНИХ ПОКОЛІНЬ PERCEPTION OF INCLUSIVE ADVERTISING BY CONSUMERS OF DIFFERENT GENERATIONS

Костюшина Вікторія Любомирівна

*II курс, група МК-24-1фмб.се-сІ, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
takariv551985@gmail.com

*Науковий керівник: Скаженник М.В., ст. викладач кафедри
управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>
m.skazhennik@ukr.net

Анотація. *Інклюзивна реклама у ХХІ столітті перетворилася на ключовий елемент комунікацій брендів, які прагнуть не лише привернути увагу, а й продемонструвати соціальну свідомість. Проте реакція споживачів на інклюзивні кампанії різниться*

залежно від покоління, соціального досвіду та культурних норм. У роботі розглянуто особливості сприйняття інклюзивних рекламних повідомлень представниками поколінь Baby Boomers, X, Y (міленіалів) і Z. З'ясовано, що старші покоління частіше оцінюють такі кампанії через призму моральних і традиційних цінностей, тоді як молодші — через щирість, соціальну активність та етичність бренду. Доведено, що ефективність інклюзивної реклами зростає за умови її автентичності, послідовності й емоційного зв'язку зі споживачем. У сучасних умовах саме інклюзивність стає маркером довіри й соціальної відповідальності бізнесу.

Annotation. *Inclusive advertising has become a crucial element of brand communication in the 21st century, reflecting not only commercial goals but also social awareness. However, consumer perception of such campaigns differs across generations due to variations in cultural values, social experience, and digital engagement. This paper explores how Baby Boomers, Generation X, Millennials (Y), and Generation Z respond to inclusive advertising. It was found that older consumers focus on moral and traditional values, while younger audiences appreciate authenticity, diversity, and social responsibility. The study concludes that inclusive advertising builds long-term trust and brand loyalty only when it is genuine, consistent, and emotionally resonant. Inclusivity thus becomes a key indicator of ethical and responsible marketing.*

Інклюзивна реклама є не просто маркетинговим трендом, а показником соціальної еволюції суспільства, у якому зростає цінність різноманітності, рівності та людяності [1]. Для брендів вона стає способом побудови довіри й діалогу з аудиторією. Проте ставлення до таких кампаній формується неоднаково серед представників різних поколінь, адже їхні соціальні досвіди, цінності та медіаспоживання суттєво відрізняються [2].

Покоління Baby Boomers (1946–1964 рр.) виросло в умовах післявоєнного відновлення та традиційних соціальних норм. Для цієї групи важливі стабільність, сімейні цінності та моральність. Тому вони позитивно реагують на інклюзивну рекламу, якщо вона апелює до емпатії та людяності, а не до провокаційних соціальних тем [3]. Наприклад, кампанії Coca-Cola або P&G із наголосом на сімейних зв'язках викликають у них довіру. Водночас демонстрація нетипових моделей поведінки чи зовнішності може сприйматися як надмірне відхилення від звичного [5].

Покоління X (1965–1980 рр.) сприймає рекламу через призму реалістичності й особистого досвіду. Вони відзначають позитивний ефект від кампаній, які відображають реальне різноманіття без перебільшення чи символічності [2]. Для цієї аудиторії важливо, щоб бренд мав чітку соціальну позицію, але не використовував інклюзивність як маркетингову маніпуляцію. Кампанії на кшталт Dove Real Beauty, що показують звичайних людей із різними типами тіл і віком, сприймаються як справжні, оскільки відображають природну різноманітність [1].

Міленіали (покоління Y) (1981–1996 рр.) є найчутливішими до етичності брендів і соціальної справедливості. Вони активно реагують на рекламні повідомлення, що підтримують гендерну рівність, різноманітність культур і тілесності [4]. Ця група очікує, що інклюзивна реклама буде не лише частиною візуального контенту, а й підтверджена практичними діями компанії — наприклад, участю в благодійних ініціативах або створенням рівних умов праці. Для міленіалів важливо, щоб бренд демонстрував сталість цінностей, а не короткостроковий тренд [6].

Покоління Z (з 1997 року) характеризується найвищим рівнем толерантності та відкритості до різноманіття. Молоді споживачі зростають в епоху соціальних медіа, тому мають сформовану чутливість до проявів дискримінації [4]. Згідно з дослідженням Deloitte Global Gen Z Survey 2024, понад 80% представників цього покоління готові відмовитися від продуктів брендів, які порушують принципи інклюзивності [5]. Для них важливо, щоб у рекламі були представлені різні типи тіл, національності, ідентичності та соціальні ролі. Інклюзивність для покоління Z — це не виняток, а норма, що формує лояльність до бренду [3].

Сприйняття інклюзивної реклами також пов'язане з емоційною автентичністю. Дослідження показують, що споживачі всіх поколінь більш схильні довіряти рекламі, у якій різноманітність зображена природно, без награності [1]. Якщо ж кампанія сприймається як спроба комерційно використати соціальні теми, реакція може бути зворотною — від байдужості до бойкоту [2]. Таким чином, ключовим критерієм ефективності є не сам факт присутності різних груп у рекламі, а контекст, у якому вони зображені, та послідовність цінностей бренду [6].

Отже, аналіз показує, що інклюзивна реклама є багаторівневим феноменом, який одночасно впливає на емоційне, етичне та культурне сприйняття споживачів. Старші покоління шукають

у ній стабільності та моральності, тоді як молодші — щирості й соціальної відповідальності. Бренди, які враховують ці відмінності, здатні формувати глибший емоційний зв'язок із аудиторією, зміцнювати репутацію та сприяти розвитку інклюзивної культури у суспільстві [3; 5].

Отже, аналіз особливостей сприйняття інклюзивної реклами різними поколіннями свідчить, що ефективність маркетингової комунікації залежить не лише від змісту повідомлення, а й від ціннісних орієнтирів аудиторії. Для старших поколінь важливо, щоб реклама не суперечила моральним нормам і сприяла збереженню стабільних соціальних зв'язків. Представники покоління X очікують щирості, балансу між соціальною відповідальністю та правдивістю зображення. Міленіали надають перевагу брендам, що демонструють активну громадянську позицію та підтримують соціальні ініціативи, тоді як покоління Z сприймає інклюзивність як невід'ємну частину комунікації, а не як додаткову перевагу.

У сучасному цифровому просторі саме автентичність, сталість і відкритість бренду визначають ступінь довіри споживачів. Інклюзивна реклама, яка виходить за межі символічних образів і відображає справжнє різноманіття суспільства, стає засобом формування емоційного зв'язку між брендом і аудиторією. Вона сприяє зміцненню соціальної єдності, підвищує рівень толерантності та створює позитивний імідж компанії, орієнтованої на цінності людяності, поваги та рівності. Таким чином, майбутнє ефективних маркетингових стратегій полягає у гармонійному поєднанні економічних інтересів бізнесу із соціальними потребами суспільства, де інклюзивність стає не просто трендом, а основою корпоративної культури.

Список використаних джерел

1. Гребенюк Т. Інклюзивний маркетинг у сучасному комунікаційному просторі. *Маркетинг і цифрові комунікації*. 2023. № 4.
2. Ковтун О. Соціальна відповідальність брендів у контексті інклюзивних стратегій. *Журнал сучасного маркетингу*. 2024. № 1.
3. Nielsen. Diversity and Inclusion in Advertising: Audience Insights Report 2023. URL: <https://www.nielsen.com>
4. Deloitte. Global Gen Z and Millennial Survey 2024. URL: <https://www.deloitte.com>
5. Kotler P., Keller K. Marketing Management. 16th ed. Pearson, 2023.
6. Hall S. Representation: Cultural Representations and Signifying Practices. London : Sage, 2022.

**ВІЗІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО МАЙБУТНЬОГО УКРАЇНИ:
ВІД БІЗНЕС-ІНІЦІАТИВ
ДО МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ
VISIONS OF AN INCLUSIVE FUTURE FOR UKRAINE:
FROM BUSINESS INITIATIVES
TO MACROECONOMIC TRANSFORMATION**

Ком Віталіна Віталіївна

II курс, група МН-24-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Чечель О.М., д.держ.упр., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5092-9593>

zedat@ukr.net

Анотація. Сучасна Україна перебуває на етапі глибокої соціально-економічної трансформації, у центрі якої — принцип інклюзивності. Розвиток інклюзивного бізнесу, підтримка соціального підприємництва, державні програми рівних можливостей і цифрової доступності формують нову модель суспільства, засновану на партнерстві та соціальній відповідальності. Інклюзивна економіка виступає не лише фактором соціальної справедливості, а й чинником підвищення інноваційності, продуктивності праці та конкурентоспроможності країни на глобальному ринку. У статті розглядаються основні підходи до інклюзивного розвитку, роль бізнесу у формуванні безбар'єрного економічного середовища, а також напрями макроекономічних перетворень, спрямованих на розкриття людського потенціалу.

Annotation. Modern Ukraine is undergoing a profound socio-economic transformation centered around the principle of inclusiveness. The development of inclusive business, support for social entrepreneurship, and the implementation of state programs on equal opportunities and digital accessibility are forming a new model of society based on partnership and social responsibility. An inclusive economy serves not only as a factor of social justice but also as a driver of innovation, labor productivity, and the country's competitiveness in the global market. The paper examines the main approaches to inclusive development, the role of business in shaping a barrier-free economic environment, and the directions of macroeconomic transformations aimed at unlocking human potential.

1. Поняття та значення інклюзивного розвитку. Інклюзивний розвиток — це модель суспільно-економічного зростання, яка передбачає залучення всіх верств населення до процесу створення і розподілу суспільних благ. Його мета полягає не лише у зменшенні соціальної нерівності, а й у створенні умов, де кожна людина, незалежно від фізичних можливостей, статі, віку, національності чи соціального статусу, має змогу реалізувати свій потенціал. У сучасних умовах війни та післявоєнного відновлення інклюзивний підхід набуває ще більшого значення, адже забезпечення доступу до освіти, праці, медицини та цифрових послуг для всіх громадян стає ключовим фактором стійкості суспільства.

2. Бізнес як рушій соціальних змін. Інклюзивний розвиток неможливий без активної участі бізнесу, який перетворюється на потужний інструмент соціальних інновацій. Українські компанії дедалі частіше впроваджують принципи корпоративної соціальної відповідальності (КСВ), створюють безбар'єрні робочі місця, адаптують інфраструктуру для людей з інвалідністю, розробляють продукти, доступні для всіх категорій споживачів. Такі приклади, як «Нова пошта», «Укрзалізниця», «Розетка», демонструють практичні кроки у напрямку безбар'єрності. Бізнес стає не лише економічним, а й соціальним актором, що формує культуру рівності та довіри.

3. Соціальне підприємництво як основа інклюзивної економіки. Соціальні підприємства поєднують економічну ефективність із вирішенням суспільно важливих проблем. Їхня діяльність спрямована на підтримку людей з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, самотніх батьків, ветеранів війни. В Україні активно діють організації на кшталт «Горіховий дім», «Veteran Hub», «Good Bread from Good People». Завдяки підтримці міжнародних програм (EU4Business, USAID, UNDP) соціальне підприємництво поступово інтегрується у загальноекономічну систему, сприяючи створенню нових робочих місць і формуванню людського капіталу.

4. Макроекономічні трансформації та роль держави. Інклюзивна економіка потребує системних реформ на рівні державної політики. Україна вже розробила Стратегію забезпечення безбар'єрного простору до 2030 року, а також програми щодо рівних можливостей у сфері працевлаштування, освіти та цифровізації. Державна підтримка передбачає податкові стимули для

соціально відповідальних компаній, грантові програми, розвиток інклюзивної освіти та діджиталізацію державних послуг. Макроекономічна трансформація має спиратися на принцип партнерства — держава створює умови, а бізнес реалізує практичні ініціативи.

5. Візія інклюзивного майбутнього України. Інклюзивне майбутнє України — це суспільство, у якому кожна людина є активним учасником економічного життя. Таке майбутнє передбачає доступність освіти, праці, цифрову рівність, партнерство між державою, бізнесом та громадами. Інклюзивність має стати частиною національної економічної стратегії України на найближчі десятиліття.

Висновки. Інклюзивна трансформація — це не короткострокова ініціатива, а довготривалий процес формування нової культури взаємодії між громадянами, бізнесом і державою. Вона забезпечує стійке економічне зростання, соціальну стабільність та розвиток людського потенціалу. Україна має унікальний шанс використати інклюзивний підхід як основу своєї післявоєнної відбудови, поєднавши економічну ефективність із соціальною відповідальністю. Лише завдяки синергії державної політики, громадських ініціатив та підприємницької активності можливо досягти цілі — побудови України без бар'єрів, де кожен громадянин є рівноправним учасником суспільного прогресу.

Список використаних джерел

1. Стратегія забезпечення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року. Київ: КМУ, 2021.
2. Inclusive Growth in Ukraine: Policy Brief. OECD, 2023.
3. World Bank. Inclusive Economic Development Report: Eastern Europe, 2022.
4. Сторожук І. Інклюзивна економіка як фактор сталого розвитку України. *Економіка України*. 2022. № 7. С. 15–24.
5. Соколова Н. Соціальне підприємництво в Україні: тенденції та виклики. Київ: 2023.
6. UNDP Ukraine. Inclusive Recovery and Employment Strategy. Київ, 2023.
7. Державна служба зайнятості України. Програма сприяння інклюзивній зайнятості. 2024.

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ПРОСТІР ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНИХ ТРЕНДІВ: ЗНАЧЕННЯ БЛОГЕРІВ У ПОВЕДІНЦІ МОЛОДИХ СПОЖИВАЧІВ

SOCIAL NETWORKS AS A SPACE FOR FORMING INCLUSIVE TRENDS: THE ROLE OF BLOGGERS IN THE BEHAVIOR OF YOUNG CONSUMERS

Кочубей Анастасія Леонідівна

*II курс, група МК-24-1фмб.се-сІ, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
nastakocubej3@gmail.com*

*Науковий керівник: Скаженник М.В., ст. викладач кафедри
управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>
m.skazhennik@ukr.net*

Анотація. У роботі розглянуто роль соціальних мереж як одного з провідних каналів формування інклюзивних трендів у молодіжному середовищі. Акцент зроблено на впливі блогерів та інфлюенсерів, які через власний контент поширюють цінності прийняття, різноманіття та соціальної рівності. Метою дослідження є визначення, яким чином цифрові комунікації сприяють популяризації ідей інклюзивності та впливають на поведінкові моделі молодих споживачів. У роботі проаналізовано приклади співпраці брендів з інфлюенсерами, які підтримують принципи рівних можливостей, а також визначено тенденції, що формують нову етичну культуру споживання. Результати свідчать, що блогери у соціальних мережах виступають не лише медіапосередниками, а й агентами соціальних змін, завдяки яким інклюзивність стає невід'ємним елементом сучасного маркетингу.

Annotation. The paper examines the role of social networks as one of the main channels for shaping inclusive trends among young audiences. It focuses on the influence of bloggers and influencers who promote values of acceptance, diversity, and social equality through their content. The purpose of the study is to identify how digital communications contribute to the dissemination of inclusive ideas and influence the behavioral patterns of young consumers. The paper analyzes examples of brand collaborations with influencers supporting equality and highlights emerging tendencies that form a new ethical culture of consumption. The findings indicate that bloggers in social media act

not only as media mediators but also as agents of social change, making inclusivity an integral part of modern marketing.

У сучасному інформаційному суспільстві соціальні мережі перетворилися на один із ключових факторів впливу на молодіжну аудиторію, формуючи не лише стиль життя, а й систему цінностей. Для поколінь Z та Alpha, які практично виростили у цифровому середовищі, саме онлайн-контент стає головним джерелом інформації, натхнення й соціальних орієнтирів. У цьому контексті соціальні мережі виконують не лише комунікаційну, а й освітню та соціальну функцію — зокрема, сприяють поширенню інклюзивних ідей і розвитку культури прийняття різноманіття [1].

Вплив блогерів на сприйняття інклюзивності виявляється у тому, що вони демонструють приклади поведінки, засновані на емпатії, самоприйнятті та повазі до інших. Контент сучасних інфлюенсерів часто має не лише розважальний, а й просвітницький характер. Позитивні історії про людей із різними фізичними можливостями, кампанії проти бодішеймінгу, підтримка психологічного здоров'я — усе це створює середовище, у якому молодь вчиться приймати різність як природну норму [2]. Такі цифрові лідери думок фактично виконують роль культурних медіаторів, які формують нові соціальні стандарти поведінки.

Інклюзивність у соціальних мережах дедалі частіше стає важливою частиною маркетингових стратегій брендів. Компанії усвідомлюють, що автентичність і чесність — основа довіри сучасної аудиторії. Саме тому вони активно співпрацюють із блогерами, які поділяють цінності різноманіття та рівних можливостей. Такі приклади як Fenty Beauty, Dove чи L'Oréal показують, що використання моделей різного віку, типу фігури, кольору шкіри або людей з особливими потребами не лише підвищує репутацію бренду, а й сприяє розширенню аудиторії [3].

Український сегмент соціальних медіа також демонструє приклади успішного поєднання маркетингу та соціальної місії. Блогери, які відкрито висвітлюють теми інклюзії — наприклад, питання доступності міського середовища, подолання упереджень щодо зовнішності чи підтримку ветеранів — формують позитивні соціальні тренди. Співпраця між такими інфлюенсерами та брендами не лише підсилює лояльність споживачів, а й створює нову модель етичного маркетингу, орієнтованого на цінності.

Важливим аспектом є також зміна поведінки споживачів під впливом таких трендів. Молоді користувачі дедалі частіше обирають бренди, які демонструють соціальну відповідальність і реальну підтримку інклюзивних ініціатив. Дослідження Scott (2023) підтверджує, що 62% споживачів віком до 30 років більш схильні купувати продукцію компаній, які у своїй комунікації відображають принципи рівності та різноманіття [4]. Отже, інклюзивність у соціальних мережах стає не лише моральним, а й економічно ефективним чинником розвитку бренду.

Соціальні медіа надають унікальні можливості для діалогу між брендом і споживачем. На відміну від традиційних каналів реклами, вони дозволяють будувати горизонтальні комунікації, де кожен користувач може долучатися до обговорення та створення контенту. Це особливо важливо для молоді, яка прагне відчуття співучасті, а не просто бути об'єктом рекламного впливу. Таким чином, інклюзивний маркетинг у соціальних мережах стає не лише формою комунікації, а й простором соціальної взаємодії, у якому бренди і блогери спільно формують етичну культуру цифрової спільноти.

У перспективі інклюзивні практики в SMM (social media marketing) можуть стати базовим стандартом для всіх компаній, орієнтованих на молоду аудиторію. Використання алгоритмів доступності, автоматичних субтитрів, адаптованого дизайну та контенту кількома мовами зробить соціальні мережі ще відкритішими. Водночас партнерства між брендами й блогерами, які широко підтримують ідеї рівності, стануть прикладом для наслідування у сфері корпоративної етики.

Таким чином, соціальні мережі перетворюються на потужний інструмент соціальних змін. Завдяки блогерам та інфлюенсерам молодь засвоює нові цінності — відкритість, повагу, прийняття — що безпосередньо впливають на споживчу поведінку. Інклюзивність у digital-просторі формує нову культуру спілкування, де важливими є не зовнішні відмінності, а людяність і взаємопідтримка. У результаті інклюзивний маркетинг у соціальних мережах стає не просто трендом, а фундаментом для розвитку етичного бізнесу й соціально свідомого суспільства.

Список використаних джерел

1. Гребенюк Т.П. Інклюзивний маркетинг як соціальний тренд сучасності. *Маркетинг і цифрові комунікації*. 2023. № 4. С. 112–118.

2. Коваленко І. Соціальні мережі як чинник формування суспільних цінностей молоді. *Молодіжна політика та соціальні комунікації*. 2022. № 2. С. 56–61.

3. Ковтун О. Інфлюенсери як драйвери інклюзивних тенденцій у соціальних медіа. *Журнал сучасного маркетингу*. 2024. № 1. С. 74–80.

4. Scott L. Inclusive Marketing in the Digital Era: The Role of Influencers and Representation. *Journal of Media and Society*. 2023. Vol. 9, No. 2. P. 34–41.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ФІНАНСОВОМУ АНАЛІЗІ ТА ПРОГНОЗУВАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕНДЕНЦІЙ THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGIES IN FINANCIAL ANALYSIS AND ECONOMIC TREND FORECASTING

Кочума Владислав Олександрович

*І курс, група МН-25-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

vlad.kochumchik@gmail.com

*Науковий керівник: Васюренко Л.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7314-6890>

vasyurenkolarysa@gmail.com

Анотація. У сучасних умовах швидкого розвитку цифрових технологій, застосування алгоритмів штучного інтелекту (ШІ) у фінансовому аналізі та прогнозуванні економічних тенденцій набуває все більшого значення. У роботі розглядається використання методів машинного навчання, глибоких нейронних мереж, обробки великих даних та аналізу неструктурованої інформації (наприклад, новинних текстів, соціальних мереж) для вирішення ключових завдань: прогнозування динаміки економічних показників (ВВП, інфляція, валютні курси), оцінювання ризиків у фінансових системах, автоматизація управлінських рішень у банківському та фінансовому секторах. Висвітлюються переваги таких підходів — можливість моделювати нелінійні залежності, інтегрувати гетерогенні дані в реальному часі, підвищити точність прогнозів і адаптивність моделей до ринкових змін. Одночасно аналізуються виклики: потреба в якісних даних, проблеми прозорості алгоритмів, етичні та приватності-аспекти використання ШІ у фінансах. Наприкінці розглянуто перспективи подальших досліджень: інтеграція гібридних моделей (економетрія + ШІ), розвиток пояснювальної

ШІ (XAI) у фінансовому аналізі, та роль державної політики у регулюванні використання ШІ-технологій.

Annotation. In the current era of rapid digital transformation, the application of artificial intelligence (AI) algorithms in financial analysis and the forecasting of economic trends is gaining increasing importance. This paper examines the utilization of machine learning methods, deep neural networks, big data processing, and the analysis of unstructured information (e.g., news texts, social media) to address key tasks: forecasting the dynamics of economic indicators (GDP, inflation, exchange rates), assessing risks in financial systems, automating decision-making in the banking and financial sectors. The advantages of such approaches are highlighted — the ability to model nonlinear dependencies, integrate heterogeneous real-time data, enhance forecast accuracy and adaptive capacity of models to market changes. At the same time, the challenges are analyzed: the need for high-quality data, algorithmic transparency issues, ethical and privacy considerations in the use of AI in finance. Finally, the paper discusses future research prospects: the integration of hybrid models (econometrics + AI), development of explainable AI (XAI) in financial analysis, and the role of public policy in regulating AI technologies use.

Розвиток технологій штучного інтелекту (ШІ) є важливим трендом сучасності. Провідні світові компанії і держави приділяють велику увагу цьому питанню. Уже понад 50 держав світу створили й прийняли до виконання стратегії розвитку штучного інтелекту, в яких окреслили загальні напрями розвитку в цій сфері. В Україні створено Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні, затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. У період з початку 2000-х років штучний інтелект відзначився значними досягненнями та революційними змінами у своєму розвитку. Однією з ключових тенденцій стало швидке розширення та доступність обчислювальних ресурсів, що відіграли критичну роль у розвитку і впровадженні складних моделей машинного навчання та глибокого навчання. Розвиток апаратного забезпечення, такого як графічні процесори (GPU), сприяв використанню масштабних обчислювальних потужностей для навчання та виконання складних моделей.

Впровадження штучного інтелекту у фінансовий сектор України відкриває нові можливості для вдосконалення послуг і оп-

тимізації процесів, але водночас породжує певні ризики та виклики. Вони можуть стосуватися як фінансових установ і їхніх клієнтів, так і стабільності фінансової системи в цілому. Головні проблеми пов'язані з питаннями безпеки даних, етичними аспектами, браком кваліфікованих фахівців і недостатньою регуляторною базою. Усвідомлення цих ризиків є необхідним для ефективного управління процесом інтеграції ШІ у фінансові процеси. Так, впровадження ШІ потребує обробки великої кількості даних, серед яких будуть і персональні дані клієнтів, що створює додаткові ризики витоку інформації та можливого зловживання. Без належних заходів безпеки зростає загроза кібератак, зокрема з огляду на можливу вразливість українських фінансових установ. Використання персональних даних також зобов'язує дотримання вимог українського законодавства і міжнародних стандартів. Недотримання цих вимог може не тільки призвести до санкцій, але й зашкодити репутації фінансових установ.

BlackRock, найбільша в світі компанія з управління активами, використовує систему Aladdin, яка застосовує алгоритми штучного інтелекту для прогнозування ринкових рухів та управління портфелями. Aladdin аналізує дані з різних джерел, включаючи ринкові тренди, новини та економічні показники, щоб забезпечити точні прогнози та рекомендації для інвесторів. Однак, сьогодні технології штучного інтелекту перебувають на початкових стадіях розвитку, що несе певні ризики та виклики для підприємств в процесі прогнозування фінансових показників. Перш за все, існує ризик недостатньої точності та надійності прогнозів, оскільки алгоритми машинного навчання можуть бути чутливими до якості вхідних даних. Якщо дані є неповними, неточними або несвоєчасними, це може призвести до неточних фінансових прогнозів, що в свою чергу може вплинути на прийняття рішень та стратегічне планування підприємства. Додатково, впровадження ШІ вимагає значних інвестицій у технологічну інфраструктуру та навчання персоналу. Підприємствам необхідно забезпечити наявність відповідних ресурсів та компетенцій для успішного впровадження та підтримки ШІ, що включає придбання високопродуктивного обладнання, програмного забезпечення та залучення фахівців у сфері штучного інтелекту та даних. Відсутність достатніх ресурсів може призвести до невдалих спроб впровадження ШІ та втрати інвестицій. Окрім того, існують ризики, пов'язані з безпекою та конфіденційністю даних. ШІ-

системи обробляють великі обсяги конфіденційної фінансової інформації, що робить їх потенційними цілями для кіберзлочинців. Підприємства повинні впроваджувати ефективні заходи безпеки для захисту даних від несанкціонованого доступу, втрат або викрадення. Невідповідність стандартам безпеки може призвести до значних фінансових та репутаційних втрат.

Список використаних джерел

1. Роль штучного інтелекту у фінансовому аналізі та прогнозуванні / Chernysh O., Smishko O., Koverninska Y., Prokopenko M., Pistunov I. URL: https://www.ijour.net/article/eaj-69-3-013?utm_source=chatgpt.com

2. Розвиток технологій штучного інтелекту (ШІ) є важливим трендом сучасності / А.С. Хмарюк, аспірант, Національний університет «Одеська політехніка». URL: file:///C:/Users/User/Downloads/Inv+15-2024_St7.pdf

3. Впровадження штучного інтелекту у фінансовий сектор України / Козьменков М.Г. Здобувач ступеня доктора філософії, Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро, Україна. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/04_04_19_2025_Kozmenkov%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/04_04_19_2025_Kozmenkov%20(1).pdf)

4. BlackRock, найбільша в світі компанія з управління активами. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/6066-6565683161-5-PB%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/6066-6565683161-5-PB%20(2).pdf)

ЗВУКОВИЙ БРЕНДИНГ І ДОСТУПНІСТЬ: ЗНАЧЕННЯ АУДІОДИЗАЙНУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ МАРКЕТИНГУ SOUND BRANDING AND ACCESSIBILITY: THE ROLE OF AUDIO DESIGN IN INCLUSIVE MARKETING

Кравцов Владислав Михайлович

І курс, група МК-25-1, спеціальність «Маркетинг»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

vladkravcov803@gmail.com

*Науковий керівник: Скаженник М.В., ст. викладач кафедри
управління та адміністрування,*

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>

m.skazhennik@ukr.net

Анотація. У роботі розглянуто значення звукового брендингу в інклюзивному маркетингу та визначено, як аудіодизайн впливає на сприйняття бренду різними групами споживачів. Визначено, що звук є універсальним каналом комунікації, який може як підсилювати, так і розширювати доступність контенту. Проаналізовано сучасні практики компаній, які використовують інклюзивний аудіодизайн — від адаптованих звукових повідомлень до

створення фірмових мелодій, доступних для людей із різними сенсорними особливостями. Зроблено висновок, що поєднання естетики звуку з принципами інклюзії формує емоційну довіру, підвищує впізнаваність бренду та забезпечує комфортну взаємодію всіх користувачів із рекламним середовищем.

Annotation. *The article explores the role of sound branding in inclusive marketing and examines how audio design influences brand perception among diverse consumer groups. Sound is identified as a universal communication channel that enhances both emotional engagement and accessibility. The study analyzes modern practices of companies using inclusive audio design — from adaptive sound cues to signature melodies designed for people with various sensory abilities. The conclusion emphasizes that combining auditory aesthetics with inclusivity principles strengthens emotional trust, increases brand recognition, and fosters a more accessible and human-centered marketing environment.*

Сучасний маркетинг активно розвивається у напрямку багатоканальної комунікації, де візуальні, текстові та звукові елементи працюють у синергії. Одним із найменш досліджених, але водночас найвпливовіших інструментів комунікації є звуковий брендинг — система аудіоідентичності бренду, що включає фірмові мелодії, джінгли, голосові повідомлення, аудіоінтерфейси та інші звукові елементи, які допомагають формувати впізнаваний образ компанії [1].

Звуковий брендинг має не лише естетичну, а й психологічну та соціальну функцію. Він здатен викликати емоційні реакції, сприяти запам'ятовуванню та створювати відчуття довіри. Наприклад, короткий звук при запуску комп'ютера Apple або впізнаваний мелодійний логотип Intel миттєво асоціюється з брендом. Проте сучасні тенденції вимагають, щоб такі звуки були інклюзивними, тобто доступними для людей із різним рівнем слуху, когнітивними чи сенсорними особливостями [2].

Інклюзивний аудіодизайн передбачає врахування фізичних і культурних відмінностей користувачів. Для людей із частковою втратою слуху важливо забезпечити чіткість частот і ритму, а для тих, хто має сенсорну гіперчутливість, — уникати різких і гучних сигналів. Водночас звуки можуть бути доповненням до візуальних повідомлень, забезпечуючи кращу орієнтацію у цифровому середовищі. Наприклад, адаптивні аудіоінтерфейси у застосунках Google або Microsoft створені з урахуванням принципів доступності [3].

Використання звукового брендингу також розширює емоційну складову маркетингу. Згідно з дослідженням Nielsen (2023), звукові елементи підвищують рівень упізнаваності бренду на 86%, а у випадку емоційно позитивного звучання — посилюють лояльність аудиторії майже вдвічі [4]. Коли звук спроектовано з повагою до різних сенсорних досвідів, бренд стає не лише впізнаваним, а й соціально відповідальним.

Інклюзивність у звуковому маркетингу означає створення доступних звуків, голосів і музичних рішень, які не виключають жодну групу користувачів. Деякі бренди експериментують із «вібраційним аудіо» — технологією, яка дозволяє людям із повною втратою слуху відчувати ритм через тактильні хвилі. Такі практики не лише підвищують доступність, а й відкривають нові способи взаємодії з брендом [5].

Соціальна відповідальність у звуковому брендингу також проявляється у виборі нейтральних або культурно універсальних інтонацій. Звуки, що не несуть стереотипних або агресивних емоційних конотацій, допомагають уникати дискримінації чи культурних упереджень. Важливо, щоб бренди враховували локальні особливості сприйняття звуку, адже одна й та сама мелодія може викликати різні асоціації у різних культурах.

У контексті інклюзивного маркетингу аудіодизайн стає не просто технічним елементом, а інструментом соціальної інтеграції. Наприклад, додавання звукових підказок для незрячих користувачів у мобільних застосунках кафе чи сервісів доставки не лише розширює клієнтську базу, а й формує імідж бренду як турботливого та сучасного. У майбутньому аудіомаркетинг може поєднуватися з технологіями штучного інтелекту для створення персоналізованих звукових досвідів, адаптованих під індивідуальні потреби користувачів.

Таким чином, звуковий брендинг в умовах цифрової епохи стає потужним каналом комунікації, який виходить за межі традиційної реклами. Його ефективність визначається не гучністю або складністю звуку, а здатністю створювати емоційний комфорт і рівність сприйняття. Інклюзивний підхід до аудіодизайну не лише підсилює ідентичність бренду, але й сприяє розвитку суспільства, де кожен має можливість «почути» маркетингове повідомлення — у прямому й метафоричному сенсі.

Звуковий брендинг є основним елементом сучасних маркетингових стратегій, здатним створювати емоційний зв'язок

між брендом і споживачем. В умовах зростання значення інклюзивності аудіодизайн набуває нових соціальних функцій — він допомагає зробити комунікацію доступною, комфортною та етичною. Поєднання креативності й технологій відкриває шлях до майбутнього, у якому маркетинг стає простором рівних можливостей для всіх користувачів незалежно від їхніх фізичних або сенсорних особливостей.

Список використаних джерел

1. Krause A.E. Звуковий брендинг: психологія музики в маркетингу. Лондон: Routledge, 2021.
2. Норман Д. Дизайн звичних речей. Київ : Наш Формат, 2020.
3. Всесвітній консорціум W3C. Принципи інклюзивного дизайну. URL: <https://www.w3.org/WAI/fundamentals/accessibility-principles/>
4. Nielsen Audio Report. Вплив звуку в комунікації брендів. 2023.
5. Папанек В. Дизайн для реального світу: людська екологія і соціальна зміна. Київ : ArtHuss, 2019.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ КОНТЕНТУ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З РІЗНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ ENSURING ACCESSIBILITY OF MEDIA CONTENT FOR PEOPLE WITH DIFFERENT PHYSICAL ABILITIES

Кравченко Олена Вікторівна

кандидат філологічних наук,

Центральноукраїнський інститут розвитку людини

Університету «Україна»,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4947-3581>

olenakravchenko2017@gmail.com;

Трегубенко Марина Юріївна

старший викладач,

Центральноукраїнський інститут розвитку людини

Університету «Україна»,

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-4567-6414>

novaia2017@ukr.net

Анотація. Дослідження присвячено аналізу стану доступності медіаконтенту для людей з різними фізичними можливостями в Україні. У роботі розглянуто три основні напрями: друковані, аудіовізуальні та онлайн-медіа. Підкреслено, що відсутність адаптованих видань для осіб із порушеннями зору, обмежене використання субтитрів, жестової мови й аудіодискрипції на телебаченні,

а також недотримання стандартів веб-доступності у цифровому середовищі створюють суттєві інформаційні бар'єри. Разом із тим, впровадження Маракешського договору, рекомендацій UNDP та стандартів WCAG формує підґрунтя для розвитку інклюзивної медіасфери. Визначено, що забезпечення доступності інформації є важливим чинником участі людей з інвалідністю в суспільному житті, освіті й культурі, а тому потребує правової підтримки та державного контролю.

Annotation. *The research examines the current state of media content accessibility for people with different physical abilities in Ukraine. It focuses on three main areas: print, audiovisual, and online media. The study highlights the lack of adapted publications for individuals with visual impairments, the limited use of subtitles, sign language, and audio description on television, and the non-compliance of digital platforms with web accessibility standards, all of which create significant information barriers. However, the implementation of the Marrakesh Treaty, UNDP recommendations, and WCAG standards provides a foundation for building a more inclusive media environment. Ensuring access to information is identified as a crucial factor for the participation of people with disabilities in social, educational, and cultural life, requiring cross-sector cooperation, legal support, and consistent government oversight.*

Сучасний медіапростір визначає рівень участі людини в інформаційному житті суспільства. У цифрову епоху саме медіа формують знання, впливають на соціальні орієнтири, підтримують комунікацію між громадянами та владою. Однак значна частина контенту залишається недосяжною для осіб із порушеннями зору, слуху та опорно-рухового апарату. Недостатня адаптованість друкованих видань, телевізійних програм і вебресурсів створює значний інформаційний розрив. Внаслідок цього люди з інвалідністю позбавлені можливості повноцінно долучатися до суспільного дискурсу, відстоювати власну позицію, користуватися правом на інформацію. Формування інклюзивного медіапростору стає передумовою соціальної справедливості та сталого розвитку демократичних інститутів, оскільки доступність інформації визначає рівень громадянської участі та свободи самовираження.

Актуальність теми зумовлюється необхідністю усвідомлення інформаційної рівності як важливого елемента прав людини.

Незважаючи на технологічний прогрес, український медіаринок досі характеризується обмеженими можливостями для людей з інвалідністю. Брак стандартів доступності, технічних рішень і належного фінансування унеможливорює створення медіапродукції, придатної для сприйняття всіма громадянами. Питання доступності контенту перетворюється на суспільний виклик, який безпосередньо впливає на якість освіти, культурну інтеграцію, участь у громадському житті та інформаційну безпеку держави.

У друкованій медійній сфері ситуація залишається критичною: видання, адаптовані під потреби людей із порушеннями зору, практично відсутні. Більшість газет і журналів поширюється виключно у стандартному форматі, що потребує зорового сприйняття. Людям, які читають шрифтом Брайля або потребують аудіоверсії видання, доводиться задовольнятися рідкісними ініціативами, оскільки ринок не орієнтує своїх продуктів на цю категорію читачів. Внаслідок цієї ситуації утворюється інформаційний вакуум: люди з порушеним зором втрачають можливість бути повноцінними учасниками громадського дискурсу, отримувати новини й аналітику на рівні з іншими. Проблема стає системною, адже якщо адаптація друкованих медіа не буде впроваджена, то порушуються засадничі права на інформацію, рівний доступ до знань і участь у соціальному житті.

На щастя, міжнародне право створює можливості для подолання цього бар'єру. Наприклад, Marrakesh Treaty — міжнародна угода про доступ до друкованих видань для осіб із порушеннями зору, яка вступила у дію в Україні 8 вересня 2023 року [3]. Національні бібліотеки та уповноважені організації отримали право створювати та розповсюджувати адаптовані версії книг і періодики (шрифт Брайля, аудіоформат, великий шрифт тощо) без безпосереднього дозволу авторів. Завдяки цьому відкривається шанс суттєвого розширення доступу до медійних продуктів для людей із вадами зору, однак реальне впровадження адаптації залишається викликом через обмежені ресурси й невисоку свідомість у медіаспільноті.

У сфері телевізійного й радіомовлення зберігається значна кількість перешкод для осіб з порушеннями слуху або зору: відсутність субтитрування новин, недостатня кількість програм із жестовою мовою, рідкісний випадок застосування аудіодискрипції. Унаслідок цієї ситуації люди з труднощами сприйняття

інформації опиняються в нерівних умовах: їм важче отримувати новини, брати участь у суспільному діалозі, здійснювати вибір на основі повної інформації. Традиційні медіа-формати залишаються орієнтованими переважно на глядачів без функціональних обмежень, що призводить до формування інформаційної ізоляції певного сегмента населення. Умови збройного конфлікту й трансформації роль медіа як джерела оперативної інформації підсилюють значимість цієї проблеми, оскільки в критичних ситуаціях бар'єри в доступі означають обмеження свободи слова та права на інформацію.

United Nations Development Programme (UNDP) спільно з Міністерство культури та інформаційної політики України розробили Методичні рекомендації щодо забезпечення доступності аудіовізуальних медіа-послуг. У цих рекомендаціях представлені основні шляхи: субтитрування програм, переклад жестовою мовою, застосування аудіодискрипції, використання простого форматowanego тексту для людей із когнітивними обмеженнями. Проте практична реалізація зазначених підходів лишається фрагментарною. Відповідно до цього, медіаорганізації мають впроваджувати комплекс заходів: технічне обладнання, навчання персоналу, моніторинг стандартів доступності. Завершення цієї роботи створить умови для включення людей з фізичними обмеженнями у процес споживання аудіовізуальної інформації на рівні з іншими громадянами [2].

Інтернет-платформи й онлайн-видання відіграють значну роль у формуванні громадської думки, доступі до інформації й навчальних ресурсів. Проте велика кількість веб-сайтів державних установ, новинних порталів або громадських організацій не відповідає встановленим стандартам доступності: недостатня адаптація дизайну, відсутність можливості зміни розміру тексту, слабка сумісність із читачами екранного типу або несприйняття користувачами з порушеннями слуху/зору. Через ці бар'єри люди з обмеженими фізичними можливостями втрачають шанс на рівний доступ до інформації, участь у громадському діалозі, самореалізацію. В епоху цифровізації й глобалізації забезпечення доступності онлайн-контенту необхідною умовою залученості всіх груп населення до інформаційного простору.

Практичні ініціативи спрямовані на усунення названих бар'єрів здобувають поширення. Упровадження міжнародних стандартів веб-доступності, зокрема WCAG 2.1, допомагає сфор-

мувати критерії оцінювання, критерії адаптації інтерфейсів і контенту. В Україні минулого року аналіз стадії доступності 100 державних веб-сайтів показав приріст у показниках базової доступності. Бібліотеки, громадські організації та державні структури починають використовувати цифрові інструменти-помічники: озвучення тексту, альтернативні навігаційні схеми, інтегровані рішення для користувачів із порушеннями зору або слуху. Однак впровадження названих технологій відбувається нерівномірно, що означає наявність значного простору для вдосконалення.

Дослідження проблем і практик забезпечення доступності медіа свідчить, що український інформаційний простір перебуває на етапі становлення інклюзивних стандартів. Хоча окремі ініціативи державних структур, медіаорганізацій і громадських проєктів демонструють позитивні зміни, рівень доступності залишається фрагментарним. Найбільші труднощі спостерігаються у сфері друкованих видань і телевізійного контенту, тоді як онлайн-платформи мають значно ширші можливості для адаптації. Подальший розвиток вимагає системного впровадження міжнародних норм, державної підтримки та підвищення професійної відповідальності медіа за створення рівних умов доступу до інформації для всіх громадян.

Список використаних джерел

1. За підтримки ПРООН МКІП затвердило методичні рекомендації щодо забезпечення безбар'єрності у сфері медіа. URL : <https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/za-pidtrymky-proon-mkip-zatverdylometodychni-rekomendatsiyi-shchodo-zabezpechennya-bezbaryernosti-u-sferimedia> (дата звернення: 28.10.2025)
2. Кочемировська О. Міжнародні підходи та сучасні національні практики забезпечення інклюзивності і роль медіаконтенту. *Проблеми політичної психології*. 2024. № 16(30). С. 372–385. <https://doi.org/10.33120/popp-Vol16-Year2024-181>
3. The Marrakesh Treaty: an Eifl Guide for Libraries. URL : [efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.eifl.net/sites/default/files/eifl-guide-marrakesh_en_1.pdf](https://www.eifl.net/sites/default/files/eifl-guide-marrakesh_en_1.pdf) (дата звернення: 28.10.2025)

**ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ:
ПРОБЛЕМИ ДОСТУПУ ТА ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ****FINANCIAL INCLUSION OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS:
ACCESS ISSUES AND INNOVATIVE SOLUTIONS**

Краснонос Давид Сергійович

III курс, група ОО-23-1, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

uyultsv@gmail.com

Науковий керівник: Пшенична М.В., к.е.н., доцент,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5373-1726>

pshenychna_ien@uu.ua

Анотація. У статті було виявлено актуальність проблеми фінансової інклюзії внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні в умовах повномасштабної війни. Автором визначено основні бар'єри, що перешкоджають доступу ВПО до фінансових послуг, зокрема втрату документів, обмежену фінансову інфраструктуру, низький рівень цифрової грамотності та недовіру до фінансових інститутів. Проаналізовано динаміку чисельності ВПО в Україні протягом 2023–2025 рр. та окреслено регіональні особливості їх розподілу. Було підкреслено необхідність впровадження інноваційних фінтех-рішень, зокрема цифрових платформ, дистанційної ідентифікації та інтеграції фінансових сервісів із соціальними програмами. Запропоновано заходи з підвищення цифрової та фінансової грамотності переселенців, а також застосування регуляторних інструментів для тестування нових сервісів. Зроблено висновок, що забезпечення фінансової інклюзії ВПО є стратегічним напрямом соціально-економічної відбудови та зміцнення фінансової стійкості України.

Annotation. The article highlights the relevance of the issue of financial inclusion of internally displaced persons (IDPs) in Ukraine in the context of full-scale war. The author identifies the main barriers that prevent IDPs from accessing financial services, including loss of documents, limited financial infrastructure, low level of digital literacy, and distrust of financial institutions. The dynamics of the number of IDPs in Ukraine during 2023–2025 are analysed and regional features of their distribution are outlined. The need to implement innovative fintech solutions, in particular digital platforms, remote identification and integration of financial services with social programmes, is emphasised. Measures to improve the digital and financial literacy of

IDPs are proposed, as well as the use of regulatory tools to test new services. It is concluded that ensuring the financial inclusion of IDPs is a strategic direction for the socio-economic reconstruction and strengthening of Ukraine's financial stability.

У сучасних умовах збройного конфлікту та масового переміщення населення питання забезпечення фінансової інклюзії набуває особливої важливості. У випадку України, де внаслідок розгортання повномасштабної війни значна частина громадян була змушена залишити свої домівки та перебувати у статусі внутрішньо переміщених осіб (ВПО), питання доступу до фінансових послуг стає не лише економічним, а й соціально-інституційним викликом.

Фінансова інклюзія означає здатність всіх груп населення мати доступ до безпечних, доступних, зручних фінансових послуг. Водночас для ВПО цей доступ ускладнений через зміну місця проживання, втрату документів або фінансової історії, низький рівень цифрових навичок та посилені ризики безпеки. Тож, аналіз проблем фінансової доступності для ВПО, оцінка динаміки переміщення в Україні протягом 2023–2025 рр., а також висвітлення інноваційних рішень, які можуть підвищити рівень інклюзії цієї категорії населення набуває особливої актуальності.

Найявні аналітичні дані щодо чисельності ВПО в Україні з моменту початку активної фази повномасштабної війни дають змогу констатувати дедалі зростаючу кількість осіб, що згідно з діючими нормативно-правовими актами офіційно належать до категорії ВПО. Так, станом на кінець 2023 року за даними International Organization for Migration (IOM) в Україні налічувалося близько 3,689 млн фактичних ВПО, тоді як на кінець 2024 р. — вже майже 5,3 млн. осіб. Водночас станом на 05.06.2025 р. в Україні було офіційно зареєстровано 4 594 254 внутрішньо переміщені особи [1]. Донецька та Харківська області — серед лідерів за кількістю людей, які були вимушені покинути свої домівки через війну (понад 500 тисяч ВПО). Географічний розподіл ВПО за областями України та м. Києвом наведено на рис. 1.

Таким чином, представлена динаміка чисельності ВПО свідчить про те, що значна частина українського населення протягом останніх років перебуває в стані внутрішнього переселення або повернення, що створює передумови для актуалізації теми фінансової інклюзії саме для цієї категорії.

Рис. 1. Розподіл ВПО за областями станом на 05.06.2025 р. [1]

Попри значну чисельність, ВПО зустрічаються з низкою бар'єрів, які обмежують їх можливість здійснювати повноцінну фінансову діяльність. Серед основних перепон на шляху до фінансової інклюзії ВПО можна виділити наступні:

1) зміна місця проживання часто супроводжується втратою документів, банківських карток, історії транзакцій або фінансової поведінки, що ускладнює відкриття або обслуговування банківського рахунка;

2) багато ВПО переїжджають до регіонів з менш розвинутою фінансовою інфраструктурою: менша кількість банківських відділень, POS-терміналів, банківських продуктів, а також слабший мобільний інтернет або цифрові сервіси;

3) дистанційна ідентифікація чи верифікація часто ускладнені: через змінене місце проживання процедури верифікації особи або підтвердження доходу можуть бути тривалішими або недоступними;

4) цифрова грамотність серед ВПО може бути нижчою — не всі переселенці мають знання або навички використання мобільного банкінгу, електронних гаманців чи FinTech-додатків;

5) психологічні та соціальні фактори, такі як страх перед новими технологіями, недовіра до фінансових інститутів, а також економічна нестабільність.

У сукупності ці бар'єри приводять до факту: значна частина ВПО залишається поза повноцінною участю у фінансо-

вій системі, що обмежує їх здатність користуватися кредитами, страховими продуктами, накопиченнями, або навіть просто здійснювати безготівкові платежі.

Ураховуючи зазначені бар'єри, необхідними є інноваційні підходи, які забезпечать доступність фінансових послуг для ВПО. Однією з перспективних можливостей є адаптація цифрових платформ (електронних гаманців, банківських додатків тощо) до потреб ВПО, зокрема щодо мінімальних вимог до входу/реєстрації. В свою чергу, використання дистанційної ідентифікації з біометрією або через цифрову платформу «Дія» може значно спростити процес відкриття рахунку для переселенців, які не мають постійного місця реєстрації чи відповідних документів.

Іншим рішенням є інтеграція фінансових сервісів із соціальними програмами — наприклад, автоматичне відкриття рахунку при реєстрації ВПО, або пряме зарахування соціальної допомоги на електронний гаманець із одночасною пропозицією фінансових продуктів (ощадний рахунок, мікрокредит).

Не менш важливим є розвиток навчальних програм з цифрової та фінансової грамотності для ВПО, що дозволить підвищити довіру, навички громадян й сприятиме активному залученню до фінансової системи. Нарешті, використання регуляторних інструментів, таких як «регуляторна пісочниця», дозволяє тестувати нові фінтех-сервіси, спеціально адаптовані для ВПО, з мінімальними ризиками для фінансової системи.

Проте успіх запропонованих рішень залежить від узгоджених дій держави, фінансових установ, міжнародних партнерів та самих внутрішньо переміщених осіб. Важливо, щоб політика фінансової інклюзії для ВПО не обмежувалася короткостроковими соціальними виплатами, а формувала довготривалі механізми економічної інтеграції та фінансової стійкості.

Ключовим чинником тут є створення інклюзивної фінансової екосистеми, у межах якої ВПО зможуть не лише отримувати доступ до базових послуг, але й накопичувати заощадження, розвивати власні підприємницькі ініціативи, користуватися кредитними та страховими інструментами. Саме такий підхід забезпечить перехід від моделі «допомоги у виживанні» до моделі «підтримки розвитку».

За такого підходу у довгостроковій перспективі фінансова інклюзія ВПО стане індикатором соціальної стабільності та економічної відновлюваності України. Адже забезпечення доступу

кожного громадянина, незалежно від місця проживання чи обставин переселення, до сучасних фінансових інструментів означає зміцнення довіри до держави, підвищення рівня соціальної згуртованості та формування основ для сталого розвитку післявоєнної економіки.

Отже, фінансова інклюзія ВПО — це не лише питання економічної політики, а стратегічний вектор відновлення людського капіталу та побудови справедливого, стійкого суспільства, у якому кожен має рівні можливості для фінансової участі та гідного життя.

Список використаних джерел

1. Скільки в Україні внутрішньо переміщених осіб у 2025 році: актуальна статистика ВПО за областями. *Апостроф*. URL: <https://apostrophe.ua/society/skilky-v-ukraini-vpo-u-2025-rotsi-aktualna-statystyka-za-oblastyamy.html> (дата звернення: 01.11.2025)

ІНКЛЮЗИВНИЙ МАРКЕТИНГ ЯК СКЛАДОВА КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

INCLUSIVE MARKETING AS A COMPONENT OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY OF BUSINESS IN UKRAINE

Крецу Андрій Вікторович

III курс, група МК-24-1фмб, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
andrejkrecu7@gmail.com

Науковий керівник: Скаженник М.В., ст. викладач кафедри
управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>
m.skazhennik@ukr.net

Анотація. Інклюзивний маркетинг є новітнім напрямком у системі корпоративної соціальної відповідальності (КСВ), який спрямований на формування позитивного іміджу бренду через повагу до різноманіття споживачів та підтримку принципів рівності. Він ґрунтується на ідеї, що бізнес має не лише комерційні, а й соціальні зобов'язання — створити умови, у яких кожен споживач відчуває себе почутим і прийнятим. У сучасних умовах українські компанії все частіше інтегрують принципи інклюзивності у

свої комунікаційні стратегії, рекламу та брендинг, враховуючи потреби людей з інвалідністю, літніх осіб, внутрішньо переміщених осіб, а також представників різних культурних, етнічних і соціальних груп. Такий підхід не лише сприяє розширенню аудиторії, але й формує довіру до бізнесу та його соціальну значимість. Методом роботи є аналіз сучасних практик інклюзивного маркетингу в Україні, виявлення їхнього впливу на підвищення рівня корпоративної соціальної відповідальності та визначення перспектив подальшого впровадження інклюзивних підходів у маркетингову діяльність українських підприємств.

Annotation. *Inclusive marketing is a new direction in the corporate social responsibility (CSR) system, aimed at creating a positive brand image through respect for consumer diversity and support for the principles of equality. It is based on the idea that business has not only commercial but also social obligations — to create conditions in which every consumer feels heard and accepted. In modern conditions, Ukrainian companies are increasingly integrating the principles of inclusiveness into their communication strategies, advertising and branding, taking into account the needs of people with disabilities, the elderly, internally displaced persons, as well as representatives of various cultural, ethnic and social groups. This approach not only helps to expand the audience but also builds trust in business and its social significance. The method of work is to analyze modern practices of inclusive marketing in Ukraine, identify their impact on increasing the level of corporate social responsibility and determine the prospects for further implementation of inclusive approaches in the marketing activities of Ukrainian enterprises.*

Інклюзивний маркетинг передбачає врахування різних потреб і можливостей усіх груп споживачів незалежно від їхніх фізичних, соціальних, культурних чи економічних відмінностей. Його головна мета полягає не лише у просуванні продукту чи послуги, а й у створенні позитивного, етичного та відкритого бренду, який демонструє повагу до різноманіття та сприяє формуванню суспільної толерантності [1].

На відміну від традиційного маркетингу, інклюзивний підхід не обмежується сегментацією ринку за віком чи доходом, а враховує ширший контекст людських відмінностей — наприклад, особливі потреби людей з інвалідністю, мовні та культурні бар'єри, гендерну рівність або питання доступності цифрових сервісів [2].

Згідно з дослідженнями компанії Deloitte, понад 60% споживачів більш лояльно ставляться до брендів, які активно підтримують принципи соціальної справедливості, рівності та інклюзії у своїй комунікації [3]. Така стратегія формує емоційний зв'язок між компанією та споживачем, підвищує рівень довіри, а також позитивно впливає на репутаційний капітал бізнесу. У довгостроковій перспективі інклюзивний маркетинг стає не лише інструментом соціальної відповідальності, а й важливим чинником конкурентоспроможності компаній на внутрішньому та міжнародному ринках [2].

В Україні приклади інклюзивного маркетингу демонструють такі бренди, як «Нова пошта», Rozetka, Vodafone Україна, Сільпо, Monobank та інші провідні компанії, які активно впроваджують політику відкритості та рівності у своїй діяльності. Вони не лише адаптують сервіси для людей з особливими потребами — створюючи безбар'єрні відділення, доступні вебсайти, мобільні застосунки з функціями озвучення або великим шрифтом — але й розробляють інформаційні кампанії, спрямовані на зміну суспільного сприйняття інвалідності та соціальної різноманітності [1].

Наприклад, «Нова пошта» впроваджує стандарти доступності в усіх нових логістичних центрах та проводить навчання персоналу з етики обслуговування людей з інвалідністю. Rozetka системно підтримує проекти, пов'язані із залученням людей з обмеженими можливостями до трудової діяльності, а також проводить інформаційні акції на підтримку інклюзивної освіти. Vodafone Україна реалізує соціальні ініціативи у сфері цифрової інклюзії, розширюючи доступ до онлайн-послуг для літніх людей та жителів віддалених громад [2].

Такі дії виходять за межі звичайного маркетингу, адже вони сприяють формуванню довіри до бренду, підвищують його репутаційну вартість і створюють довгострокову лояльність споживачів. Більш того, участь бізнесу у розвитку інклюзивного середовища демонструє реальну соціальну відповідальність компаній, що позитивно впливає на їхній імідж не лише серед клієнтів, але й серед міжнародних партнерів [3].

Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) охоплює не лише благодійність, волонтерські ініціативи чи екологічні проекти, а й важливий компонент — соціальну інтеграцію та інклюзію [2]. У сучасних умовах саме інклюзивний маркетинг

виступає ефективним інструментом реалізації КСВ, оскільки він дає змогу компаніям поєднувати економічні інтереси з гуманістичними цінностями суспільства. Через створення комунікацій, у яких враховано різноманіття споживачів, бізнес формує позитивну корпоративну культуру, сприяє зміцненню соціальної згуртованості та підвищує рівень довіри громадськості [1].

Крім того, інклюзивний маркетинг є показником зрілості корпоративного управління, адже він базується на довгостроковому підході до взаємодії зі стейкхолдерами — клієнтами, партнерами, працівниками та громадою [2]. Українські компанії, що інтегрують принципи інклюзії у свої маркетингові стратегії, не лише покращують власний імідж, але й зміцнюють конкурентні позиції на світовому ринку [3].

Це особливо актуально в контексті євроінтеграційного курсу України, де принципи *diversity & inclusion* є невід'ємною складовою стратегії сталого розвитку (Sustainable Development Goals).

Отже, впровадження інклюзивного маркетингу дозволяє бізнесу не лише розширювати споживчу аудиторію, а й робити вагомий внесок у розвиток інклюзивного, толерантного та соціально справедливого суспільства. Такі підходи сприяють формуванню позитивного іміджу бренду, підвищують його впізнаваність і створюють довгострокову довіру серед споживачів.

Важливо, що інклюзивний маркетинг не є короткочасною тенденцією, а перетворюється на стратегічний напрям розвитку бізнесу, орієнтований на сталість, етику та соціальну відповідальність [1; 2]. Перспективи його розвитку в Україні значною мірою залежать від рівня усвідомлення керівництвом підприємств важливості соціальної відповідальності як ключового чинника конкурентоспроможності.

Чим активніше компанії інтегруватимуть принципи інклюзії у свої комунікаційні стратегії, тим швидше вони зможуть адаптуватися до глобальних стандартів сталого розвитку та посилити свої позиції на європейському ринку. У майбутньому інклюзивний маркетинг може стати одним із головних драйверів соціально-економічних змін, адже він поєднує економічну ефективність із моральними цінностями, сприяючи розвитку суспільства, де рівність можливостей є нормою, а не винятком.

Список використаних джерел

1. Про основні засади забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>
2. ISO 26000:2010 — Guidance on Social Responsibility. Geneva : International Organization for Standardization, 2010. 100 p.
3. Deloitte. Inclusive Marketing: Building brands that reflect real people. 2024. URL: <https://www2.deloitte.com>

ГРАНТОВІ ПРОГРАМИ ДЛЯ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ GRANT PROGRAMMES FOR INCLUSIVE DEVELOPMENT

Крицька Вікторія Олексіївна

*І курс, група ЗМН-25-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
vk1721489@gmail.com

*Науковий керівник: Лавриненко Л.М., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7104-6079>
larcic@ukr.net

Анотація. В даній статті розглянуто та описано роль сучасних моделей управління. Також їх роль в розвитку сучасному бізнесі. Проаналізовано еволюцію управлінських підходів від класичних до гнучких та інноваційних. Наголошено на значенні цифровізації та інклюзивності в управлінні. Окреслено основні проблеми, виклики та перспективи управління в Україні. Зроблено висновок, що адаптивні моделі управління є обов'язковим чинником для підвищення ефективності та конкурентоспроможності організації.

Annotation. This article considers and describes the role of modern management models. Also, their role in the development of modern business. The evolution of managerial approaches from classical to flexible and innovative is analyzed. The importance of digitalization and inclusiveness in management is emphasized. The main problems, challenges and prospects of governance in Ukraine are outlined. It is concluded that adaptive management models are a mandatory factor for increasing the efficiency and competitiveness of the organization.

Сучасні управлінські моделі як інструмент забезпечення стійкого розвитку організацій. В нових умовах нашого життя, сучасне підприємство, що прагне довгострокової конкурентоспроможності, повинно не лише оптимізувати внутрішні бізнес-процеси,

але й адаптуватися до нових викликів через впровадження інноваційних управлінських підходів, орієнтованих на сталий розвиток. Сучасні умови роботи мають високу швидкість розвитку, світові виклики тому потребують швидкісної адаптації до змін. Тож управлінські моделі, що використовуються в бізнесі стають основним засобом підвищення ефективності організацій та їх постійного розвитку.

Традиційні способи, зокрема класична та бюрократична моделі управління мали великий вплив на створення управлінських практик ще у 20-му столітті. Але в сучасних реаліях вони не є ефективними. Традиційні способи поступаються місцем більш гнучким і адаптивним підходам що ґрунтуються на принципах новизни колаборації та діджиталізації процесів.

Зараз в Україні все більше компаній впроваджують гнучкі моделі управління. Які одночасно мають і новітні технології але також використовують і традиційні методи. Це все спрямовано на результат і роботу в команді. Прикладом саме гнучких моделей управління є Agile, Scrum, Lean Management які дозволяють швидше реагувати на зміни ринку оптимізувати процеси та знижувати витрати.

Інклюзивний менеджмент також стає важливим інструментом, адже він залучає різні соціальні групи до прийняття рішень підвищуючи рівень корпоративної культури і відповідальності.

Виклики та перспективи в Україні:

Незважаючи на позитивні аспекти в розвитку інклюзивного менеджменту та впровадження новітніх технологій в бізнес сферу. Існують проблеми якраз пов'язані з низьким рівнем цифрової трансформації окремих секторів, нестачею фахівців з новітнім підходом до управління та потребою у покращенні нормативно-правової бази.

Перспективним шляхом є використання цифрових технологій (Big Data, штучний інтелект, блокчейн) упрощення управління що дасть кращу ефективність в прийнятті рішень і конкурентоспроможність на міжнародному ринку.

Управлінські моделі відіграють визначальну роль у формуванні стійкості організацій. Їх розвиток в Україні має відбуватися з урахуванням світових тенденцій, але з адаптацією до національних реалій. Використання гнучких, інноваційних та інклюзивних моделей здатне стати основою економічного зростання і соціального прогресу.

Список використаних джерел

1. Кузьмін О. Є., Мельник О. Г. Теорія та практика менеджменту: навч. посібник. — Львів: ЛНУ, 2019.
2. Стаття: Current trends in the development of science by attracting new ideas (June 03–06, 2025) Hamburg, Germany. International Science Group. 2025.
3. Drucker P. The Practice of Management. — New York: Harper & Row, 1954.
4. ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Київ: ДП «УкрНДНЦ».
5. Womack, J. P., Jones, D. T. Lean Thinking: Banish Waste and Create Wealth in Your Corporation. — New York: Free Press, 2003.

**ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ
ІНКЛЮЗИВНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ****FINANCIAL MECHANISMS TO SUPPORT
INCLUSIVE ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE***Крупська Марія Дмитрівна*

*II курс, група ФН-24-1м, спеціальність «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
Науковий керівник: Співак С.І., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8339-1876>
spivak1705@ukr.net*

Анотація. У статті розглянуто сутність та роль фінансових механізмів у підтримці інклюзивного підприємництва в Україні. Підкреслено, що розвиток інклюзивного бізнесу — важлива складова економічного зростання та соціальної інтеграції в умовах післявоєнного відновлення. Визначено, що фінансові механізми охоплюють систему методів, важелів і інструментів державного, приватного та міжнародного фінансування, спрямованих на забезпечення доступу до фінансових ресурсів для підприємців із вразливих груп населення. Проаналізовано основні напрями державної підтримки інклюзивного підприємництва, зокрема грантові програми, пільгове кредитування, податкові стимули та інвестиційні фонди. Зроблено висновок, що ефективна реалізація фінансових механізмів сприятиме підвищенню зайнятості, розвитку малого та середнього бізнесу й соціальній інтеграції населення.

Annotation. The article examines the essence and role of financial mechanisms in supporting inclusive entrepreneurship in Ukraine. It emphasizes that the development of inclusive business is a key factor for

economic growth and social integration during the post-war recovery period. Financial mechanisms are defined as a system of methods, levers, and instruments of public, private, and international financing aimed at providing access to financial resources for entrepreneurs from vulnerable social groups. The study highlights key areas of state support, including grant programs, preferential lending, tax incentives, and investment funds. It concludes that effective implementation of financial mechanisms will enhance employment, SME development, and social inclusion.

Основою розвитку сучасної економіки є підприємства, які займаються виробництвом, наданням послуг або іншими видами господарської діяльності. Стабільність та розвиток підприємств є безумовно важливим з точки зору економічного зростання держави, забезпечення її економічної безпеки, а також задоволення суспільних та особистих потреб. З огляду на це, у наукових колах приділяють увагу тому, яким чином забезпечується стабільне функціонування підприємств, що дозволить їм виконувати усі необхідні функції. Одним із ключових механізмів у даному випадку є фінансовий. Діяльність підприємств багато в чому залежить від того, чи достатньо вони забезпечені фінансовими ресурсами, які можуть надходити з різних джерел та можуть бути спрямовані на різні потреби. Крім того, важливо, аби управління фінансами підприємств було злагодженим та відповідало їх поточному стану. Актуальність фінансового механізму забезпечення стабільності та розвитку підприємства збільшується у сучасних умовах повномасштабної війни в Україні, оскільки вітчизняні підприємства опинились у складному становищі, що зумовлено у тому числі проблемами у їх фінансовому управлінні.

Інклюзивне підприємництво є одним із важливих напрямів розвитку національної економіки, що забезпечує залучення до бізнес-середовища представників соціально вразливих груп — осіб з інвалідністю, ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, жінок та молоді. В умовах сучасних соціально-економічних викликів в Україні створення сприятливих умов для розвитку інклюзивного бізнесу є не лише економічною, а й соціальною необхідністю.

Згідно з визначенням, фінансовий механізм є фінансовим менеджментом, тобто це «схема управління фінансами, яка включає механізми управління фінансовими відносинами і

грошовими фондами». Крім того, фінансовий механізм є системою управління фінансовими відносинами; системою фінансового управління господарською діяльністю; сукупністю форм та методів формування і використання фінансових ресурсів підприємства, що надає можливість забезпечити його фінансову діяльність. Це «зовнішні та внутрішні впливи на формування, використання та нагромадження фінансових ресурсів із метою забезпечення ними господарської діяльності підприємства та підвищення ефективності і прибутковості виробництва» [1].

Враховуючи це, фінансовий механізм у контексті управління підприємством доцільно розглядати як комплексну систему інструментів, важелів та методів, які дозволяють підприємству ефективно формувати, розподіляти й використовувати фінансові ресурси для досягнення стратегічних і тактичних цілей. Він забезпечує баланс між доходами та витратами, формування резервів для подолання кризових ситуацій, створення умов для підвищення конкурентоспроможності підприємств, а також забезпечення стабільності та розвитку. Такий механізм охоплює і управління фінансами підприємства, що спрямовуються на задоволення його потреб та забезпечення ефективного функціонування, і управління підприємством та окремими аспектами його діяльності за допомогою фінансів. Окрім цього, у контексті фінансового механізму передбачається використання інструментів, методів та важелів для регулювання фінансових потоків підприємства. Ці потоки можуть бути внутрішніми та зовнішніми, спрямовуватись на забезпечення різних потреб підприємства [2].

Розглядаючи фінансовий механізм у контексті забезпечення стабільності підприємства, варто зазначити, що у даному випадку він охоплює процеси планування та прогнозування фінансових потоків, організацію обліку та контролю, управління інвестиціями, кредитними ресурсами, витратами й прибутком. Завдяки тому, що ці напрями управління фінансами підприємства є ефективними, вдається забезпечити його стабільність. Для цього підприємство має володіти чітко визначеною фінансовою стратегією, що включає у себе короткострокові та довгострокові цілі, які, у свою чергу, узгоджуються з загальною стратегією його розвитку. Крім того, важливо сформувати оптимальну структуру капіталу, завдяки чому підприємство зможе підтримувати ліквідність, бути фінансово гнучким, не залежати від зовнішніх джерел фінансування.

Фінансові механізми підтримки інклюзивного підприємництва охоплюють сукупність фінансових інструментів, які забезпечують доступ таких підприємців до капіталу. До них належать: державні гранти, програми мікрокредитування, податкові пільги, соціальні інвестиційні фонди, а також міжнародна технічна допомога. Наприклад, програми «єРобота» та гранти від міжнародних партнерів ЄС спрямовані на підтримку бізнес-ініціатив ветеранів та внутрішньо переміщених осіб.

Вплив фінансового механізму з метою забезпечення стабільності підприємства також буде ефективним за умов належного управління витратами, адже їх оптимізація забезпечує достатній рівень рентабельності та конкурентоспроможності. Важливим також є антикризове управління: на підприємстві мають бути створені фінансові резерви, диверсифіковані джерела доходів, також має вчасно реагувати на зміни зовнішнього середовища. Варто додати, що на початку воєнного стану вітчизняні підприємства, які перебувають далеко від лінії фронту, зіткнулись зі значними проблемами, однією з причин яких також був неефективний фінансовий механізм. Підприємства не володіли достатніми фінансовими резервами, залежали від зовнішніх джерел доходу, також баланс між доходами та витратами був недостатньо позитивним, у зв'язку з чим внаслідок зниження платоспроможності громадян, зменшення попиту на продукцію та послуги тисячі малих та середніх підприємств були змушені припинити свою діяльність тимчасово або назавжди [2].

Важливою умовою ефективності фінансових механізмів є наявність інституційного середовища, що сприяє прозорому розподілу фінансових ресурсів і моніторингу їх використання. Зокрема, роль держави полягає у формуванні сприятливої нормативно-правової бази, стимулюванні банків і фінансових установ до участі в соціально орієнтованих програмах фінансування.

Ключовим напрямом розвитку фінансової підтримки інклюзивного підприємництва є поєднання державних, приватних та донорських джерел фінансування. Такий підхід дозволяє залучити ширше коло інвесторів, підвищити ефективність використання коштів і створити сталі фінансові інструменти, що підтримуватимуть інклюзивні бізнеси у довгостроковій перспективі.

Таким чином, фінансові механізми є основою забезпечення сталого розвитку інклюзивного підприємництва. Їх ефективне застосування сприятиме не лише зростанню кількості соціально

орієнтованих підприємств, а й підвищенню рівня зайнятості, економічної активності населення та зміцненню соціальної єдності в Україні.

Список використаних джерел

1. Марусяк Н.Л. Фінансовий механізм підприємства та напрями його удосконалення в сучасному економічному середовищі. *Економіка та держава*. 2021. № 12. С. 94–97.
2. Кулинич Р., Гіренко В. Удосконалення фінансового механізму забезпечення розвивання міжнародного бізнесу за умов глобалізування: теоретико-прикладні аспекти. *Економіка та суспільство*. 2025. № 73.
3. Шалашна А. О. Державне фінансове забезпечення економічного зростання. *Ефективна економіка*. 2020. № 12.

ВПЛИВ ІНКЛЮЗИВНИХ ПРОДУКТОВИХ ІННОВАЦІЙ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ БРЕНДУ THE IMPACT OF INCLUSIVE PRODUCT INNOVATIONS ON BRAND COMPETITIVENESS

Кузук Софія Олегівна

III курс, група МК-23-1фмб, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Скаженник М.В.,
ст. викладач кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>
m.skazhennik@ukr.net

Анотація. Сучасні бренди дедалі частіше впроваджують інклюзивні продуктові інновації, щоб охопити ширший сегмент споживачів і посилити свої позиції на ринку. Такі рішення дозволяють компаніям враховувати потреби різних груп населення: людей з інвалідністю, літніх споживачів, представників різних культурних та соціальних спільнот. У роботі розкривається, як інклюзивність у продукті впливає на конкурентоспроможність бізнесу, формування лояльності та підвищення цінності бренду. Проаналізовано приклади впровадження інклюзивних інновацій у світовій і українській практиці, що демонструють соціальну й економічну ефективність таких рішень. Зроблено висновок, що адаптивність та відкритість бренду до різноманіття стає важливим чинником успішності на сучасному ринку.

Annotation. Inclusive product innovations are becoming a strategic tool for brands seeking wider market reach and stronger competitive

positions. By integrating solutions that meet the needs of diverse user groups — including people with disabilities, elderly consumers, and multicultural audiences — companies enhance accessibility and improve customer satisfaction. This paper examines how inclusive product features influence brand competitiveness, loyalty formation, and market value. Examples from global and Ukrainian companies illustrate the economic efficiency of such innovations. The findings highlight that openness to diversity provides brands with long-term strategic advantages.

У сучасному ринковому середовищі споживачі дедалі частіше звертаються до брендів, які демонструють не лише комерційну успішність, а й відповідальну позицію щодо суспільства та навколишнього середовища. Переорієнтація на ціннісний маркетинг пояснюється зміною очікувань аудиторії, яка прагне підтримувати бренди, співзвучні її уявленням про етичність, соціальну рівність і сталий розвиток [1]. Принципи стійкості та інклюзії стали важливою складовою не тільки корпоративної культури, а й формування довготривалої лояльності споживачів.

Стійкість передбачає впровадження екологічно відповідальних практик, зменшення викидів, переробку матеріалів, прозору звітність і турботу про ресурсозбереження. Бренди, що роблять сталість частиною своєї стратегії, мають вищий рівень довіри та отримують підтримку з боку свідомих споживачів. Компанії, що демонструють реальні кроки у напрямі зелених технологій, формують нові стандарти поведінки в індустрії, сприяючи зростанню лояльності аудиторії та підвищенню її інтересу до продуктів, які відповідають принципам сталого розвитку [2].

Інклюзія, своєю чергою, набуває значення як інструмент формування відчуття приналежності. Для споживача важливо бачити власне представлення в рекламних кампаніях, інтерфейсах, продуктах і сервісах. У брендах, які створюють рівні умови для різних соціальних груп, включаючи людей з інвалідністю, різні етнічні спільноти, різні вікові та гендерні категорії, формується глибший емоційний зв'язок із клієнтом. Інклюзивні комунікації дають змогу подолати психологічні бар'єри та створюють позитивне сприйняття компанії як відкритої, чесної та соціально відповідальної [1].

Світова практика демонструє зростання уваги до принципів різноманіття, інклюзивності та екологічності. Компанії, що інтегрують ці підходи, зокрема в процеси комунікації, виробницт-

ва й управління персоналом, отримують конкурентні переваги та посилюють репутацію. Важливим чинником стає щирість бренду: споживачі швидко розпізнають поверхневі рекламні заяви, тому реальні дії мають більшу вагу, ніж маркетингові повідомлення. Довіра, сформована на основі відповідальності та відкритості, перетворюється на стабільну лояльність, що знижує витрати на залучення нових клієнтів і підсилює відданість існуючих.

Українські компанії також активніше впроваджують у свої стратегії елементи сталого розвитку та інклюзії. Це виявляється у створенні доступної інфраструктури, підтримці соціальних проєктів, впровадженні інклюзивної реклами та зменшенні негативного впливу на довкілля. Після суспільних і економічних змін останніх років роль інклюзії в бізнесі зросла ще сильніше, адже бренди стали не лише постачальниками товарів, а й важливими учасниками суспільних перетворень.

Стійкість і інклюзія стають стратегічними інструментами формування позитивного бренда, які впливають на сприйняття компанії як відповідальної й прогресивної. Бренди, що демонструють послідовність у впровадженні цих принципів, досягають не лише зростання лояльності, а й високої репутаційної стійкості. В умовах жорсткої конкуренції це дозволяє зміцнювати позиції на ринку, залучати інвесторів і формувати стабільні взаємини зі споживачами на основі довіри та спільних цінностей.

Таким чином, стійкість і інклюзія відіграють вирішальну роль у сучасній стратегії бренду, стаючи фундаментом для формування довготривалої прихильності та репутації. У майбутньому їх значення лише посилюватиметься, оскільки тенденція переходу до етичного та соціально відповідального бізнесу стає глобальною нормою. У сучасній економіці, де конкуренція між брендами посилюється, компанії змушені шукати нові способи диференціації. Одним із найефективніших підходів стає впровадження інклюзивних продуктових інновацій, орієнтованих на потреби ширших груп споживачів [1]. Такий підхід дозволяє брендам не лише відповідати етичним стандартам, а й розширювати ринки збуту завдяки покращеній доступності товарів.

Інклюзивні продукти часто створюються на основі принципів універсального дизайну, коли товар є зручним для використання максимальним числом людей без потреби додаткової адаптації. Наприклад, упаковка з рельєфними позначеннями, мобільні додатки з розширеними можливостями доступності,

побутові прилади із спрощеним інтерфейсом або транспортні сервіси, адаптовані для людей з різним рівнем мобільності [2]. Такі рішення розширюють потенційну аудиторію та підвищують задоволеність користувачів.

Запровадження інклюзивних інновацій створює конкурентні переваги. По-перше, компанії отримують доступ до ринків, які раніше залишалися неповною мірою охопленими. По-друге, бренди підсилюють емоційний зв'язок з аудиторією, оскільки демонструють турботу та соціальну відповідальність. По-третє, такі продукти формують позитивний імідж, що дозволяє підприємствам виділятися на тлі конкурентів навіть у перенасичених ринкових нішах [3].

Приклади світових компаній підтверджують економічну ефективність інклюзивних інновацій. Так, виробники електроніки створюють режими доступності для людей із порушенням слуху чи зору, модні бренди включають у лінійки адаптивний одяг, а технологічні підприємства впроваджують голосове керування як базовий функціонал. За результатами досліджень, бренди з високим рівнем інклюзії отримують значно вищі показники лояльності та рекомендацій споживачів [1].

Українські компанії також поступово переходять до інклюзивних стандартів. Наприклад, виробники харчової продукції використовують шрифти Брайля на упаковках, а банки впроваджують інклюзивні мобільні сервіси та адаптовані банкомати. Така практика сприяє формуванню відкритого бізнес-середовища та створює позитивні умови для розвитку підприємства, орієнтованого на різноманітні потреби населення.

Інклюзивність стає не просто соціальним трендом, а важливою складовою стратегії бренду. Компанії, які активно впроваджують інклюзивні інновації, мають вищий рівень довіри, стабільну клієнтську базу та кращу репутаційну стійкість. У результаті такі бренди досягають значно більшої конкурентоспроможності та формують нові стандарти якості на ринку.

Список використаних джерел

1. Олійник О. Інклюзивні практики у сучасному маркетингу // Маркетинг і цифрові технології. 2022. № 3. С. 45–53.
2. Norman D. The Design of Everyday Things. MIT Press, 2013. 384 p.
3. Пелипенко О. Соціальна відповідальність брендів як фактор конкурентоспроможності // Економічний простір. 2021. № 171. С. 101–109.

ЗНАЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ У СУЧАСНОМУ МАРКЕТИНГУ

THE ROLE OF INFORMATION SYSTEMS IN MODERN MARKETING

Кузнєцова Ксенія Сергіївна

III курс, група МК-23-1фмб, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Скаженник М.В.,
ст. викладач кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>

m.skazhennik@ukr.net

Анотація. У сучасних умовах динамічного розвитку цифрових технологій роль інформаційних систем у маркетингу стрімко зростає. Вони стали ключовим інструментом ефективного управління маркетинговою діяльністю підприємств. Інформаційні системи забезпечують збір, обробку та аналіз великого обсягу даних про споживачів, конкурентів і ринок загалом. У роботі розглянуто види сучасних маркетингових інформаційних систем, їхні переваги, проблеми впровадження та перспективи розвитку в умовах цифрової економіки.

Annotation. In today's dynamic digital environment, the role of information systems in marketing is rapidly growing. They have become a key tool for effectively managing marketing activities. Information systems collect, process, and analyze large amounts of data about consumers, competitors, and the market as a whole. The paper examines types of modern marketing information systems, their benefits, implementation challenges, and prospects in the context of the digital economy.

Сучасний маркетинг дедалі більше базується не на інтуїції, а на аналізі великих обсягів даних. Якщо раніше рішення приймалися переважно на основі досвіду маркетологів або експертних оцінок, то сьогодні ключову роль відіграють аналітичні інструменти та інформаційні системи [1].

Інформаційні системи забезпечують збір, обробку, зберігання та аналіз даних, що дозволяє компаніям формувати обґрунтовані маркетингові стратегії, підвищувати точність прогнозів і знижувати ризики [2]. Вони є основою цифрової трансформації бізнесу, оскільки допомагають інтегрувати маркетинг у загальну

систему управління підприємством і створюють єдиний інформаційний простір для прийняття рішень [3].

Маркетингові інформаційні системи охоплюють широкий спектр функцій. По-перше, вони здійснюють збір і обробку даних із різних джерел — систем CRM, соціальних мереж, веб-аналітики, систем продажів тощо. Це дозволяє бачити повну картину взаємодії споживача з брендом. По-друге, вони забезпечують сегментацію та профілювання клієнтів — на основі поведінки, уподобань і історії покупок створюються детальні портрети споживачів, що дозволяє формувати персоналізовані пропозиції [4].

Автоматизація комунікацій — ще один напрям розвитку інформаційних систем у маркетингу. Сучасні платформи автоматизують процеси розсилки email-кампаній, роботу чат-ботів, управління контентом у соцмережах, що зменшує людський фактор і підвищує ефективність комунікації [5].

Важливою перевагою інформаційних систем є можливість прогнозування попиту та поведінки споживачів. Аналітичні алгоритми дозволяють бізнесу заздалегідь планувати маркетингові дії, оптимізувати бюджети й адаптуватися до змін ринку.

Існує кілька основних типів інформаційних систем, які застосовуються у маркетинговій діяльності:

- CRM-системи (Customer Relationship Management) — використовуються для управління відносинами з клієнтами, фіксації історії контактів, аналізу поведінки споживачів і підвищення рівня лояльності [2];

- ERP-системи (Enterprise Resource Planning) із маркетинговими модулями забезпечують інтеграцію маркетингу з фінансами, логістикою та виробництвом;

- BI-системи (Business Intelligence) дозволяють проводити глибокий аналіз ринкових тенденцій, ефективності кампаній і моделей клієнтської поведінки [3];

- маркетингові платформи, як-от HubSpot, Salesforce, Google Analytics або Mailchimp, об'єднують аналітику, автоматизацію та управління контентом у єдиному середовищі.

Впровадження інформаційних систем у маркетинг забезпечує бізнесу низку переваг:

- підвищення ефективності маркетингових кампаній через точніше таргетування;

- зменшення витрат на залучення клієнтів за рахунок оптимізації бюджетів;

— персоналізацію комунікацій — звернення до клієнта «мовою його потреб»;

— оперативне реагування на зміни ринку в реальному часі [5].

Разом із тим, існують виклики, що ускладнюють процес цифровізації маркетингу. Це зокрема дефіцит кваліфікованих аналітиків, питання захисту персональних даних, а також складність інтеграції різних систем і платформ.

Майбутнє маркетингу тісно пов'язане з розвитком штучного інтелекту та машинного навчання. Уже сьогодні ці технології використовуються для створення рекомендаційних систем, прогнозування продажів і динамічного ціноутворення. Предиктивна аналітика та big data дозволяють передбачати поведінку споживачів і формувати стратегії, які випереджають їхні очікування [5].

Таким чином, інформаційні системи стають не просто допоміжним інструментом, а основою маркетингового менеджменту. Ті компанії, які ефективно використовують дані, отримують суттєву конкурентну перевагу — вони краще розуміють клієнтів, швидше реагують на зміни та створюють більш цінний споживчий досвід [1; 4].

Інформаційні системи є фундаментом сучасного маркетингу, що забезпечує ефективність планування, реалізації та контролю маркетингових процесів. Вони сприяють персоналізації комунікацій, підвищенню лояльності клієнтів, зменшенню витрат і покращенню результатів діяльності підприємств. У майбутньому розвиток інформаційних технологій, штучного інтелекту та аналітики даних стане ключем до створення маркетингу нового покоління — гнучкого, точного та орієнтованого на людину.

Список використаних джерел

1. Балабанова Л. В. Маркетинг: підручник. — К.: Центр учбової літератури, 2021. — 432 с.
2. Котлер Ф., Келлер К. Л. Маркетинг менеджмент. — 15-е вид. — К.: Вільямс, 2020. — 816 с.
3. Окландер М. А., Мельничук М. П. Інформаційні системи і технології в маркетингу. — Одеса: ОНЕУ, 2019. — 220 с.
4. Ткаченко Т. І. Інформаційні технології в управлінні маркетингом. — К.: НАУ, 2020. — 168 с.
5. Chaffey D., Ellis-Chadwick F. Digital Marketing. — 7th ed. — Pearson Education, 2022. — 728 p.

ЦИРКУЛЯРНІ ІННОВАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТВОРЕННЯ РОБОЧИХ МІСЦЬ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ CIRCULAR INNOVATIONS AS A TOOL FOR CREATING JOBS FOR PEOPLE WITH DISABILITIES

Кузьменко Андрій Федорович

II курс, група МН-24-1-zh, спеціальність «Менеджмент»,
Житомирський економіко-гуманітарний інститут
Університету «Україна».

Науковий керівник: Дивинська Ю.А., ст. викладач,
Житомирський економіко-гуманітарний інститут
Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9193-6848>

dyvynska_ya@uu.ua

Анотація. У роботі висвітлено значення інклюзивної організації праці в умовах зростання ролі соціотехнічних систем та циркулярної економіки. Показано, що адаптація робочих місць для людей з інвалідністю потребує врахування індивідуальних потреб працівника, використання цифрових технологій та усунення фізичних і комунікаційних бар'єрів. Обґрунтовано, що циркулярні інновації — ремонт, переробка та апсайклінг — створюють нові можливості для доступної та гнучкої зайнятості. Визначено переваги таких моделей, зокрема підтримку творчої самореалізації, розвиток соціального підприємництва та підвищення рівня соціальної інтеграції. Зроблено висновок, що поєднання інклюзивних практик і циркулярних технологій сприяє формуванню стійкого, рівноправного та соціально відповідального суспільства.

Annotation. The paper highlights the importance of inclusive work organization in the context of the growing role of socio-technical systems and the circular economy. It shows that adapting workplaces for people with disabilities requires taking into account the individual needs of employees, using digital technologies, and removing physical and communication barriers. It is argued that circular innovations — repair, recycling, and upcycling — create new opportunities for accessible and flexible employment. The advantages of such models are identified, in particular, support for creative self-realization, the development of social entrepreneurship, and increased social integration. It is concluded that the combination of inclusive practices and circular technologies contributes to the formation of a sustainable, equitable, and socially responsible society.

У сучасному світі дедалі більше уваги приділяється питанням інклюзії та забезпечення рівного доступу до можливостей для всіх людей, незалежно від їхніх фізичних особливостей. Це безпосередньо стосується й сфери працевлаштування, де особливо важливо створювати робочі місця, адаптовані для маломобільних осіб. Такий підхід вимагає переосмислення традиційних моделей організації праці та переходу до адаптованих соціотехнічних систем. Інклюзивна організація праці потребує врахування не лише професійних навичок працівника, а й індивідуальних потреб, пов'язаних з інвалідністю. У цьому контексті система зайнятості розглядається як комплексний механізм, який включає користувача, цифрові інструменти, фізичне середовище роботи, підсистеми та робочі процеси, що взаємодіють між собою.

Сучасні соціотехнічні системи (STS) поєднують технічні компоненти — обладнання, програмне забезпечення, алгоритми роботи — із людськими факторами, серед яких соціальні норми, законодавство, організаційна культура. Останні дослідження в цій сфері зосереджені на виявленні бар'єрів, що перешкоджають повноцінній участі людей з інвалідністю у робочих процесах, та на розробці рішень для їх усунення. Особлива увага приділяється усуненню фізичних, інформаційних та комунікаційних бар'єрів. Популярними напрямками наукових розробок є концепція універсального дизайну, впровадження адаптивних технологій та розвиток гнучких режимів праці, які підвищують доступність робочого середовища.

В умовах сучасних соціально-економічних викликів проблема працевлаштування людей з інвалідністю набуває особливої ваги. Недостатня поінформованість роботодавців та відсутність адаптованих робочих місць часто призводять до низького рівня зайнятості людей із груп ризику. Одночасно у світі активно формується нова економічна модель — циркулярна економіка, яка передбачає повторне використання ресурсів, мінімізацію відходів та розвиток інноваційних виробничих практик. У межах цієї моделі циркулярні інновації стають важливим інструментом створення гнучких, доступних, екологічно та соціально орієнтованих робочих місць.

Циркулярні інновації охоплюють технологічні, організаційні та соціальні рішення, спрямовані на подовження життєвого циклу продуктів і скорочення обсягів відходів. Серед таких рішень — модернізація виробництва, розвиток ремонтних

і сервісних центрів, впровадження апсайклінгу та ресайклінгу, застосування енергоефективних технологій. Особливістю циркулярної економіки є орієнтація на локальні виробничі процеси та різноманітні види трудової діяльності, що створює широкі можливості для інклюзивного працевлаштування.

Переваги циркулярних інновацій для зайнятості людей з інвалідністю є значними. По-перше, створюються доступні робочі місця, що не потребують великих фізичних навантажень або специфічної освіти. По-друге, багато процесів циркулярної економіки дають змогу організувати гнучкий графік роботи, дистанційні формати або трудову діяльність у спеціально обладнаних майстернях. По-третє, активно розвивається соціальне підприємництво, яке традиційно залучає вразливі групи населення. По-четверте, у сферах апсайклінгу та ремануфактурингу люди з інвалідністю можуть реалізовувати творчий потенціал. Нарешті, участь у таких процесах сприяє підвищенню рівня соціальної інтеграції та професійної активності.

В Україні вже існує низка сфер, де циркулярні інновації створюють робочі місця: ремонтні майстерні техніки та меблів, центри сортування відходів, студії творчої переробки матеріалів, текстильні майстерні, а також сфери, пов'язані з базовими цифровими інструментами. Для забезпечення якісної зайнятості важливими є відповідні компетентності: технічні навички, базові знання про матеріали, екологічна грамотність, уміння працювати з цифровим обладнанням. Значну роль відіграють програми професійного навчання та перекваліфікації, що адаптують фахівців до сучасних умов ринку праці.

Ефективне впровадження циркулярних інновацій у сферу інклюзивної зайнятості потребує створення інклюзивних соціальних підприємств, адаптації робочої інфраструктури, активної участі органів влади, розвитку партнерств між бізнесом і громадами, а також просвітницьких ініціатив у сфері циркулярної економіки. Такі підходи формують стійку модель розвитку, у якій кожна людина має можливість реалізувати свій потенціал.

Інклюзивне проектування соціотехнічних систем є визначальним чинником формування справедливого та рівноправного суспільства. У сфері зайнятості це має особливе значення, оскільки люди з інвалідністю часто стикаються з численними бар'єрами. STS повинні бути гнучкими, адаптивними і доступними для всіх користувачів. Циркулярні інновації стають

ефективним інструментом соціально-економічного розвитку, оскільки поєднують екологічні підходи з інклюзивністю та доступністю ринку праці. Розширення таких практик сприяє підвищенню економічної незалежності людей з інвалідністю та формує нове бачення майбутнього, засноване на принципах рівності, сталості та участі кожної людини.

Список використаних джерел

1. Ботвіновська, С. І, Щеглов С. П. Проєктування соціотехнічних систем з аспектом створення робочих місць для маломобільних людей. Управління розвитком складних систем. Київ, 2024. № 58. С. 93–102.
2. Руда М. В., Мирка Я. В. Циркулярні бізнес-моделі в Україні. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. 2020. Вип. 2, № 1. С. 107–121.
3. Трегобчук В. Концепція сталого розвитку для України. Вісник Національної академії наук України. 2002. № 2. С. 31–40.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ, ЯКІ МАЮТЬ ІНВАЛІДНІСТЬ

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF SOCIAL WORK WITH PEOPLE WITH DISABILITIES

Купрієнко Олександр Михайлович

*III курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».*

Науковий керівник: Наголюк О.Є., к.ю.н., доцент,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7610-7379>

nagolyk.lnau@ukr.net

Анотація. У роботі розглянуто теоретико-методологічні засади соціальної роботи з людьми, які мають інвалідність. Зазначено, що ефективна соціальна підтримка цієї категорії населення ґрунтується на принципах гуманізму, рівності можливостей, соціальної справедливості та інтеграції. Проаналізовано основні наукові підходи до визначення змісту, мети та завдань соціальної роботи з особами з інвалідністю, серед яких системний, комплексний, особистісно орієнтований та діяльнісний підходи.

Annotation. The paper examines the theoretical and methodological foundations of social work with people with disabilities. It is noted that effective social support for this category of the population is based

on the principles of humanism, equality of opportunity, social justice and integration. The main scientific approaches to determining the content, goals and objectives of social work with people with disabilities are analyzed, including systemic, comprehensive, person-oriented and activity approaches.

Особливу увагу приділено питанням формування безбар'єрного соціального середовища, розвитку інститутів соціальної реабілітації, адаптації та інтеграції людей з інвалідністю у суспільство. Підкреслено роль соціального працівника як посередника між особою з інвалідністю та соціальними інституціями, який сприяє реалізації прав, підвищенню рівня автономії та якості життя клієнтів.

У законодавчих актах України переважно використовуються поняття «людина з інвалідністю» та «інвалідність». Під людиною з інвалідністю розуміють особу, яка має порушення здоров'я зі стійкими розладами функцій організму, що виникли внаслідок захворювання, травми чи вроджених дефектів. Такі порушення обмежують життєдіяльність людини та зумовлюють потребу у соціальному захисті.

Термін «інвалідність» трактується як обмеження можливостей, викликане фізичними, психічними, сенсорними, соціальними, культурними, правовими або іншими бар'єрами, які перешкоджають повноцінній інтеграції людини в суспільство та участі у сімейному й громадському житті на рівних умовах з іншими.

Існує чимало підходів до класифікації порушень здоров'я та розвитку. Однією з найвідоміших є британська трирівнева шкала обмежених можливостей, яка включає:

1. Недугу — втрату або аномалію психічних чи фізіологічних функцій, елементів анатомічної структури, що ускладнює певну діяльність;

2. Обмежену можливість — часткову або повну втрату здатності виконувати окремі види діяльності внаслідок наявності функціонального дефекту.

Науковці розглядають інвалідність як форму соціальної дезадаптації, спричинену хронічними захворюваннями або патологічними станами, які суттєво обмежують участь людини у різних сферах життєдіяльності, через що вона постійно потребує стороннього догляду та підтримки.

Зроблено висновок, що поглиблення теоретико-методологічних основ соціальної роботи є необхідною умовою удосконалення практичної діяльності у сфері підтримки людей з інвалідністю, сприяє формуванню інклюзивного, гуманного та справедливого суспільства.

Список використаних джерел

1. Соціальна відповідальність: метод. вказ. для здобув. спец. 051 «Економіка» ОПП «Управління персоналом та економіка праці» денної та заочної форми навч. / [уклад.: М. В. Семикіна, О. В. Заярнюк, М. В. Бугаєва]; Центральноукраїн. нац. техн. ун-т. Кропивницький: ЦНТУ, 2022. — 40 с.
2. Юрик Н., Пихальська І., Петренко Н. Соціальна відповідальність — основа філософії бізнесу. Розвиток соціально-економічних систем в геоekonomічному просторі: збірник тез доповідей III Міжнародної науковопрактичної конференції (м. Тернопіль, 19 травня, 2023 р.). Тернопіль, ФОП Паляниця В.А., 2023. С. 24–27.

ЦИФРОВА ІНКЛЮЗІЯ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПІ: СТАНДАРТИ, ВИКЛИКИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ DIGITAL INCLUSION IN UKRAINE AND EUROPE: STANDARDS, CHALLENGES AND DIRECTIONS FOR DEVELOPMENT

Курнаков Сергій Олександрович,
IV курс, спеціальність «Менеджмент»,
Житомирський економіко-гуманітарний інститут
Університету «Україна».
kurnakovsergej45@gmail.com
Науковий керівник: Шафранова К.В., к.е.н., доцент,
Житомирський економіко-гуманітарний інститут
Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9118-8795>
shafranova@uu.ua

Анотація. У тезах розглядається сутність цифрової інклюзії як забезпечення рівного доступу громадян до інформаційно-комунікаційних технологій та цифрових сервісів у різних сферах життя. Підкреслюється, що цифрова інклюзія спрямована на подолання цифрової нерівності та створення умов для повноцінної участі населення в цифровій економіці та суспільстві. Окрема увага приділяється компонентам цифрової інклюзії, серед яких доступ до інтернету, розвиток цифрової грамотності, захист

персональних даних і підтримка цифрової інфраструктури. Тези демонструють узгодженість українських підходів до цифрової інклюзії з міжнародними стандартами, сформованими ООН, ЄС та Радою Європи. Також порівнюються європейські практики впровадження цифрової доступності та зазначається поступова адаптація Україною відповідних стандартів.

Annotation. *The abstract examines the essence of digital inclusion as ensuring equal access for citizens to information and communication technologies and digital services in various spheres of life. It emphasises that digital inclusion aims to overcome digital inequality and create conditions for the full participation of the population in the digital economy and society. Particular attention is paid to the components of digital inclusion, including internet access, the development of digital literacy, the protection of personal data, and the support of digital infrastructure. The abstract demonstrates the consistency of Ukrainian approaches to digital inclusion with international standards established by the UN, the EU, and the Council of Europe. European practices for implementing digital accessibility are also compared, and Ukraine's gradual adaptation of the relevant standards is noted.*

Цифрова інклюзія охоплює забезпечення доступу до інформаційно-комунікаційних технологій, інтернету та цифрових сервісів, що дозволяють брати участь у різних сферах суспільного життя — від освіти й медицини до державних послуг, роботи та соціальних взаємодій. Її метою є подолання цифрового розриву та забезпечення рівних можливостей для всіх користуватися перевагами цифрових технологій.

На думку українських дослідників, цифрова інклюзія є процесом забезпечення всіх громадян рівними можливостями доступу до інформаційно-комунікаційних технологій, незалежно від їхнього соціально-економічного становища, місця проживання чи віку. Її головна мета полягає у створенні умов для повноправної участі кожної людини в цифровій економіці та суспільстві, що набуває особливого значення в умовах цифрової трансформації. До ключових складових цифрової інклюзії належать: доступ до інтернету й сучасних цифрових технологій у всіх регіонах країни, включно із сільськими та віддаленими територіями; розвиток цифрової грамотності населення; забезпечення безпеки й захисту персональних даних; а також формування державної політики та інвестицій у цифрову інфраструктуру.

Ці національні підходи до цифрової інклюзії узгоджуються з міжнародними стандартами, які задають загальний вектор розвитку інклюзивного цифрового середовища. Міжнародне право визначає засадничі принципи рівного доступу до технологій, зокрема Конвенція Організації Об'єднаних Націй про права осіб з інвалідністю, що закріплює норми універсального дизайну, доступності та цифрової інклюзії. На рівні Європейського Союзу ці положення розвиваються через Європейський акт про доступність та Директиву 2016/2102 щодо доступності вебресурсів державного сектору, які встановлюють спільні стандарти для країн-членів. Рада Європи також наголошує на необхідності етичного та доступного цифрового середовища, зокрема у своїх рекомендаціях щодо прав людини у цифровій сфері.

Важливим елементом є діяльність Міністерства цифрової трансформації України, яке розвиває ініціативи з підвищення цифрової грамотності, зокрема через платформу «Дія.Цифрова освіта», що спрямована на подолання цифрового розриву серед різних вікових і соціальних груп населення. Паралельно розширюється інфраструктура доступу — покриття швидкісним інтернетом у сільській місцевості та віддалених регіонах, модернізація державних сервісів «Дія» з урахуванням потреб осіб з інвалідністю.

Україна також розробляє рекомендації для органів влади щодо створення доступного цифрового контенту, проводить навчання для державних службовців і започатковує аудит доступності окремих веб ресурсів. Однак, на відміну від країн ЄС, система перевірки виконання вимог доступності поки що не є повністю усталеною та не містить розвинутого механізму відповідальності за порушення.

Таким чином, Україна демонструє поступове і цілеспрямоване впровадження європейських стандартів цифрової доступності, поєднуючи нормативні зміни, освітні програми та інфраструктурні проекти, але водночас має потребу в посиленні механізмів контролю, моніторингу та практичного застосування норм на всіх рівнях державного управління.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що Україна перебуває на етапі поступового наближення до європейських стандартів. Вона гармонізує своє законодавство з нормами ЄС, упроваджує вимоги щодо доступності державних веб ресурсів та удосконалює підходи до цифрової інфраструктури. Хоча меха-

нізми контролю доступності в Україні поки менш розвинені, ніж у країнах ЄС, спостерігається послідовний рух у напрямі інтеграції міжнародних практик. Це свідчить про прагнення держави сформувати доступне, інклюзивне цифрове середовище, узгоджене з європейськими стандартами.

Таким чином, цифрова інклюзія в Україні розвивається у руслі міжнародних тенденцій, що сприяє формуванню доступного та безпечного цифрового середовища для всіх громадян.

Список використаних джерел

1. Convention on the Rights of Persons with Disabilities. — URL: <https://social.desa.un.org/issues/disability/crpd/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities-crpd>.
2. European Accessibility Act (Directive 2019/882). — URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/882/oj/eng>.
3. Recommendation CM/Rec(2020)1. — URL: [https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:\[%2209000016809e1154%22\],%22sort%22:\[%22CoEValidationDate%20Descending%22\]}](https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:[%2209000016809e1154%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]}).
4. Міністерство цифрової трансформації України. Стратегія цифровізації. — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1351-2024-%D1%80#Text>.
5. Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.1. — URL: <https://www.w3.org/TR/WCAG21/>.

УНІВЕРСИТЕТ ЯК АГЕНТ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ: ВІД ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ДО ПАРТНЕРСТВА ІЗ БІЗНЕСОМ THE UNIVERSITY AS AN AGENT OF INCLUSIVE ECONOMIC TRANSFORMATION: FROM EDUCATIONAL PROGRAMS TO BUSINESS PARTNERSHIPS

Кутузова Мар'яна Михайлівна

кандидатка економічних наук, доцентка,

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»;

Кутузов Михайло Радимирович

кандидат економічних наук, доцент,

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Анотація. У тезах досліджується роль університетів у розвитку інклюзивної економіки в Україні через партнерство з бізнесом. Проаналізовано вплив цих взаємодій на розвиток людського капіталу, інноваційні екосистеми та модернізацію освітньої інфраструктури. Висвітлено виклики, пов'язані з обмеженням фінансу-

ванням, дефіцитом кваліфікованих кадрів та цифровою нерівністю, а також перспективи розвитку через міжнародну інтеграцію, цифровізацію та регіональні інноваційні кластери. Висновки підкреслюють, що стратегічні університетські партнерства виступають ефективним механізмом інклюзивної економічної трансформації, що у свою чергу сприяє підвищенню продуктивності, інноваційності та соціальної інтеграції.

Annotation. *The article examines the role of universities in promoting inclusive economic development in Ukraine through partnerships with business. The study analyzes the impact of such collaborations on human capital development, innovation ecosystems, and modernization of educational infrastructure. Challenges related to limited funding, a shortage of qualified personnel, and digital inequality are highlighted, as well as opportunities arising from international integration, digitalization, and regional innovation clusters. The findings emphasize that strategic university – business partnerships are an effective mechanism for inclusive economic transformation, enhancing productivity, innovation, and social integration.*

Вступ. Сучасна Україна переживає складний період трансформацій: воєнні виклики, поглиблення соціально-економічних нерівностей та потреба відбудови ставлять на порядок денний питання інклюзивного розвитку. У цих умовах університети стають більше, ніж освітніми закладами — вони виступають осередками формування людського капіталу, генерації інновацій та каталізаторами взаємодії між державою, бізнесом та суспільством. Їхня роль у створенні нових професійних компетенцій, адаптації робочої сили до цифрової економіки та формуванні інклюзивного середовища є ключовою для економічної трансформації та зростання.

Створювані освітні програми, орієнтовані на соціально вразливі групи, цифрову грамотність і підприємництво, сприяють не лише підвищенню професійної підготовки, а й зміцненню економічної та військової стійкості країни. Партнерства університетів із бізнесом створюють інноваційні екосистеми, підтримують розвиток стартапів, наукових проєктів та високотехнологічного виробництва. Разом ці інструменти формують фундамент для макроекономічної трансформації, забезпечуючи приріст продуктивності та конкурентоспроможності української економіки [1; 3].

1. Освітні програми як інструмент інклюзивного розвитку.

Сучасні університетські освітні програми відкривають нові можливості для соціально вразливих груп та стають важливим інструментом інклюзивного розвитку. Вони не лише забезпечують доступ до знань, а й формують компетенції, необхідні для інтеграції у сучасний ринок праці та активної участі в економічному житті країни. Досвід показує, що ефективність таких програм значною мірою залежить від поєднання теоретичної підготовки, практичних навичок та індивідуальної підтримки студентів.

Одним із яскравих прикладів є Університет «Україна», який створив Центр інклюзивних технологій навчання та впровадив курс «Основи інклюзії» тривалістю 120 годин. Програма передбачає підтримку студентів з інвалідністю, частка яких становить близько 6% загальної кількості слухачів. Цифрові інструменти, адаптовані освітні траєкторії та спеціалізоване обладнання дозволяють цим студентам повноцінно включатися в навчальний процес. Можна стверджувати, що навіть невеликі, але системні інвестиції у такі програми забезпечують реальну інклюзію та підвищують рівень соціальної справедливості в освіті.

У Харкові Регіональний центр професійної освіти інноваційних технологій у партнерстві з підприємствами «Siniat», «Sniezka» та «Житлобуд-1» організував сучасні навчально-практичні центри. Програми охопили 674 учні, серед яких 13% — студенти з інклюзією. Особливо ефективною виявилася організація 45% освітнього процесу безпосередньо на виробництві, що дозволяє учням здобувати актуальні професійні навички та значно підвищує шанси на працевлаштування. Досвід центру демонструє, що практична орієнтація навчання у тісному контакті з бізнесом ефективно долає розрив між освітою та потребами ринку праці.

Не менш показовим є приклад Українського католицького університету, де Центр підприємництва реалізував понад 60 освітніх заходів, охопивши 3550 учасників. Програми включали 40 годин теоретичної підготовки та 20 годин менторства, що сприяло створенню 80 стартапів. Цей кейс підкреслює важливість комплексного підходу, поєднуючи навчання, практику та наставництво, для стимулювання підприємницької активності серед студентів.

SET University реалізує програму SET Bootcamp — тритижневий інтенсив для стартапів, спрямований на проекти після-

воєнної відбудови. У партнерстві з Startup Wise Guys та tech2im-pact університет формує умови для розвитку інновацій у сфері цифрової безпеки, логістики, енергетики та медицини. За нашими оцінками, такі програми стимулюють розвиток локальних інноваційних екосистем і забезпечують появу конкурентоспроможних технологічних рішень.

В умовах цифрової трансформації особливо важливо подолати цифрову нерівність. Хоча 93,8% українців мають доступ до інтернету, 40,4% володіють лише базовими цифровими навичками. Саме університетські програми з цифрової грамотності дозволяють включати широкі суспільні групи у сучасний ринок праці, створюючи передумови для більш інклюзивного економічного розвитку[3]. Досвід вказує, що поєднання інклюзії та цифрової освіти прямо впливає на соціальну мобільність і економічну активність регіонів.

Таким чином, сучасні освітні програми демонструють, що поєднання індивідуалізованого підходу, практичних кейсів та партнерств із бізнесом формує ефективну модель інклюзивного розвитку, що може стати важливим інструментом макроекономічної трансформації України. Реалізація таких ініціатив не лише розширює доступ до якісної освіти, а й безпосередньо впливає на розвиток людського капіталу та створення конкурентоспроможного робочого середовища.

2. Партнерства університетів із бізнесом як каталізатор економічної трансформації. Партнерства університетів із бізнесом виступають потужним каталізатором економічної трансформації, забезпечуючи зростання людського капіталу, розвиток інноваційних екосистем та підвищення продуктивності економіки [1, 2]. Взаємодія освітніх установ із компаніями дозволяє синхронізувати освітні програми з потребами ринку праці та сприяє створенню сучасних моделей практичної підготовки [3].

Перший важливий аспект такої співпраці — розвиток людського капіталу. За міжнародними даними, зростання частки висококваліфікованих фахівців у країні може забезпечити щорічне зростання ВВП на 1,5–2% [4]. В Україні понад 60% роботодавців відчують дефіцит практично підготовлених кадрів. Співпраця університетів із IT-компаніями — SoftServe, EPAM, GlobalLogic — охоплює понад 10 тис. студентів щороку, 30–40% яких отримують можливості стажування або працевлаштування ще до закінчення навчання [5].

Другий аспект — формування інноваційних екосистем. Інвестиції у стартап-інкубатори мають мультиплікативний ефект: кожен 1 млн доларів інвестицій створює 4–7 нових підприємств та до 80 робочих місць. Так, UCU Startup Center ініціював створення 80 стартапів, SET Bootcamp підтримав десятки команд, а «Sikorsky Challenge» у КПІ допоміг вивести на ринок понад 500 технологічних проєктів [6].

Третій аспект — модернізація університетської інфраструктури. Проєкт Світового банку UIHERP інвестував 3,3 млн доларів у 43 університети, покращивши умови навчання для 103 тис. студентів. Модернізація системи освіти може забезпечити приріст ВВП України на 0,7–1,1% у найближчі роки [6].

Регулярні регіональні партнерства також дають відчутний ефект. Наприклад, у Харкові співпраця з «Siniat», «Sniezka» та «Житлобуд-1» дозволила щороку скоротити кадровий дефіцит у будівельній сфері на 8–12%.

Таким чином, системні та стратегічні партнерства університетів із бізнесом стають ключовим механізмом економічної трансформації, поєднуючи розвиток людського капіталу, інновацій та модернізацію інфраструктури [1–6]. Їхній вплив виходить за межі окремих галузей і формує основу для стійкого інклюзивного зростання та створення конкурентоспроможної економіки України.

3. Виклики та перспективи розвитку інклюзивної економічної трансформації. Попри значний прогрес, розвиток інклюзивної економіки через університетські програми та партнерства з бізнесом стикається з низкою викликів. Фінансування вищої освіти в Україні наразі становить лише 1,3–1,5% ВВП, що значно менше, ніж у країнах ЄС (2–2,2%), і обмежує можливості для модернізації інфраструктури, впровадження інклюзивних технологій та створення інноваційних лабораторій [3, 4].

Кадрові обмеження проявляються у дефіциті фахівців із інклюзивної освіти та цифрової педагогіки. За даними останніх досліджень, лише 18% викладачів пройшли підвищення кваліфікації за останні три роки, що стримує оновлення освітніх програм [3, 5]. Цифрова нерівність серед населення теж залишається серйозною перешкодою: понад 40% громадян мають лише базові цифрові навички, що може призвести до маргіналізації студентів із регіонів та постраждалих від війни [3, 5].

Незважаючи на ці труднощі, перспективи розвитку інклюзивної економічної трансформації залишаються значними. Відбудова України створює можливості для сотень тисяч нових робочих місць у високотехнологічних секторах, що дозволяє масштабувати дуальну освіту, практико-орієнтовані програми та міжсекторні ініціативи [4, 6]. Цифровізація освіти та міжнародна інтеграція через програми Erasmus+ і Horizon Europe відкривають доступ до знань широким групам населення та модернізують університетські політики [4, 6].

Особливу роль відіграють регіональні інноваційні кластери, здатні підвищувати регіональний ВРП на 3–6% протягом 5 років. Вони створюють конкурентоспроможні центри локального економічного зростання та сприяють більшій інклюзивності [5, 6].

Таким чином, системний підхід до розвитку інклюзивної економіки, який поєднує модернізацію освітньої інфраструктури, підвищення кваліфікації кадрів і активне впровадження цифрових технологій, відкриває значні перспективи для стійкого економічного зростання та соціальної інтеграції населення [3–6].

Висновки. Партнерство університетів із бізнесом в Україні виступають ключовим каталізатором економічної трансформації, поєднуючи розвиток людського капіталу, інновацій та модернізацію інфраструктури. Такі взаємодії дозволяють синхронізувати освітні програми з потребами ринку праці, забезпечують практичну підготовку студентів і створюють сприятливі умови для стажувань та працевлаштування. Щорічне залучення понад 10 тис. студентів у партнерські програми ІТ-компаній демонструє прямий вплив на підвищення кваліфікації майбутніх фахівців.

Разом із тим розвиток інклюзивної економіки стикається з низкою викликів. Обмежене фінансування вищої освіти (1,3–1,5% ВВП) стримує оновлення університетської інфраструктури та впровадження інклюзивних технологій. Дефіцит кваліфікованих викладачів та базові цифрові навички значної частини населення (понад 40%) загрожують маргіналізацією окремих груп студентів і сповільнюють інтеграцію сучасних освітніх практик.

Водночас перспективи розвитку в Україні залишаються значними. Міжнародна інтеграція через програми Erasmus+ і Horizon Europe, цифровізація освіти та формування регіональ-

них інноваційних кластерів здатні створити конкурентоспроможні центри локального економічного зростання і збільшити регіональний ВРП на 3–6% за 5 років. Це підкреслює потенціал системних університетських партнерств не лише для економічного розвитку, але й для забезпечення соціальної інклюзії та стійкого розвитку.

Отже, стратегічні партнерства університетів із бізнесом є ефективним механізмом інклюзивної економічної трансформації України, здатним генерувати мультиплікативний ефект для економіки та суспільства, сприяючи одночасно підвищенню продуктивності, інноваційності та соціальної інтеграції.

Список використаних джерел

1. Ісакова Н. Б. Про інноваційне співробітництво університетів і бізнесу: досвід України / Н. Б. Ісакова // *Science and Science of Science*. — 2022. — № 2. — С. 24–38. — Режим доступу: <https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/sofs/article/view/8685>
2. Фонд «Східна Європа». *Digital skills of Ukrainians. Second Wave*. — Київ, 2021. — 56 с. — Режим доступу: <https://eef.org.ua/en/report/tsyfrovynavychky-ukrayintsiv-druga-hvylya>
3. Міністерство цифрової трансформації України. *Цифрова грамотність населення України, 2023*. — Київ, 2023. — 48 с. — Режим доступу: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/1/8801-en_cifrova_gramotnist_naselenna_ukraini_2023.pdf
4. UNDP Ukraine. *Bridging the Digital Divide in Ukraine: A human-centric approach*. — Kyiv, 2022. — 32 с. — Режим доступу: <https://www.undp.org/ukraine/blog/bridging-digital-divide-ukraine-human-centric-approach>
5. OECD. *Enhancing Resilience by Boosting Digital Business Transformation in Ukraine*. — Paris, 2024. — 72 p. — Режим доступу: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/05/enhancing-resilience-by-boosting-digital-business-transformation-in-ukraine_c2e06e50/4b13b0bb-en.pdf
6. United Nations Development Programme. *Digital Education Hubs: How all Ukrainians can boost their digital skills for free*. — Kyiv, 2023. — 28 с. — Режим доступу: <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/digital-education-hubs-how-all-ukrainians-can-boost-their-digital-skills-for-free>

**ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ
ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА
FINANCIAL PROVISION OF THE DEVELOPMENT
OF AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT**

Кучмєєва Юлія Олександрівна

*І курс, група ЗФН-25-1м, спеціальність «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
kuchmyeyeva13@ukr.net

Науковий керівник: Співак С.І., к.е.н., доцент,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8339-1876>

spivak1705@ukr.net

Анотація. *Інклюзивне освітнє середовище, яке має відповідати потребам усіх членів суспільства, постійно потребує розвитку та вдосконалення, а відтак зміни усіх складових самого середовища, включаючи і необхідні ресурси щоб забезпечити рівні можливості для усіх учасників процесу. Необхідний рівень фінансового забезпечення розвитку інклюзивного освітнього середовища особливо актуалізується у сучасних умовах відкритої агресії російської федерації проти України, коли кількість людей з обмеженими фізичними можливостями щодо ведення повноцінного та якісного життя збільшується щоденно. Залучення необхідних ресурсів у розвиток інклюзивного середовища — це завдання не тільки держави, але й місцевого самоврядування, великого бізнесу та підприємців, закладів освіти усіх рівні, загалом усього суспільства.*

Annotation. *An inclusive educational environment, which must meet the needs of all members of society, constantly needs to be developed and improved, and therefore all components of the environment itself must be changed, including the necessary resources to ensure equal opportunities for all participants in the process. The necessary level of financial support for the development of an inclusive educational environment is especially relevant in the current conditions of open aggression of the russian federation against Ukraine, when the number of people with disabilities to lead a full and high-quality life is increasing daily. Attracting the necessary resources to the development of an inclusive environment is the task not only of the state, but also of local self-government, big business and entrepreneurs, educational institutions of all levels, and the whole society.*

Інклюзія потрібна нашій державі як засіб досягнення соціальної справедливості в інтересах людей з особливими освітніми потребами яких стає все більше. Відповідно до діючого законодавства інклюзивне освітнє середовище має забезпечувати гуманне та справедливе ставлення до людей, які є обмеженими у своїх фізичних можливостях щодо ведення повноцінного та якісного життя в усіх його проявах, де створені спеціальні сприятливі умови для навчання і всебічного розвитку учнів, студентів, слухачів з різним рівнем здоров'я та освітніми потребами. Тому, інклюзивне освітнє середовище — це середовище, де всі хто навчаються, незалежно від своїх освітніх потреб здатні навчатися більш ефективно та результативно, підвищувати свою соціальну компетентність, вдосконалювати комунікативні навички та відчувати себе частиною спільноти.

Створення інклюзивного середовища спрямоване на гармонійне поєднання психолого-педагогічних умов, технічних засобів і ресурсів закладу освіти для організації освітнього процесу з особами, які мають особливі освітні потреби. Інклюзивне середовище, яке має відповідати потребам усіх членів суспільства: учня, студента, слухача, навчального закладу, громади, де постійно відбуваються розвиток та вдосконалення, а відтак зміни усіх складових самого середовища, включаючи і необхідні ресурси щоб забезпечити рівні можливості для усіх учасників процесу.

У цьому контексті прийнята Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні (розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р. «Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року», метою якої є створення безперешкодного середовища для всіх груп населення, забезпечення рівних можливостей кожній людині реалізовувати свої права, отримувати послуги на рівні з іншими шляхом інтегрування фізичної, інформаційної, цифрової, соціальної та громадянської, економічної та освітньої безбар'єрності до всіх сфер державної політики. Одними із очікуваних результатів зазначеної стратегії є отримання рівних можливостей та вільного доступу до освіти, а також отримання рівних умов та можливостей у сфері зайнятості, а також заняття підприємництвом.

З метою реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року розроблено та затверджено План заходів на 2026–2027 роки (розпорядження

КМУ від 25 квітня 2025 р. № 372-р), який за структурою має шість напрямів: 1. Фізична безбар'єрність. 2. Інформаційна безбар'єрність. 3. Цифрова безбар'єрність. 4. Суспільна та громадянська безбар'єрність. 5. Освітня безбар'єрність. 6. Економічна безбар'єрність. По кожному напрямку визначена стратегічна ціль, ресурсне забезпечення, де зазначено джерела фінансування та орієнтовний обсяг фінансування, відповідальні за виконання.

Щодо освітньої безбар'єрності то за цим напрямом відповідно до Національної стратегії стратегічними цілями є: можливість дорослих, молоді та дітей використовувати всі види та форми освіти; задоволення особливих освітніх потреб всіх учасників освітнього процесу; створення інклюзивного освітнього середовища. При цьому План заходів на 2026–2027 роки стратегічні цілі визначає за двома напрямками: освітні потреби дорослих, молоді та дітей забезпечені якісною освітою протягом життя та потенціал кожної особи розкривається завдяки інклюзивній освіті.

Щодо джерел фінансування, то в основному це державний бюджет, по окремих завданнях долучені місцеві бюджети і тільки завдання 117 у межах проведення II–III етапів пілотного проекту «Мистецька освіта без обмежень» у рамках реалізації Концепції інклюзивної мистецької освіти планується виконати за рахунок міжнародної технічної допомоги.

Такий підхід у розвитку освітнього інклюзивного середовища, зокрема фінансове забезпечення процесу не може гарантувати успіху. Необхідно розширювати перелік учасників цього процесу, залучаючи меценатів, різні фонди, зокрема і міжнародні. Особливої уваги потребує залучення та участь бізнесу у розвитку освітнього інклюзивного середовища, оскільки саме бізнес має бути зацікавлений у цьому, зокрема через брак робочої сили і ця тенденція буде посилюватися. Фінансова участь розширює можливості отримати нових кваліфікованих працівників, що є особливо актуальним у сучасних умовах війни, коли значна частина громадян працездатного віку виїхала за кордон, у складі Збройних Сил України також значна частина людей, які раніше працювали у народному господарстві, і найголовніше, не тільки повоєнний період, але й сьогодні вже показує необхідність забезпечення рівних можливостей та вільного доступу до освіти, у сфері зайнятості та заняття підприємництвом, особливо військових, які стали об-

межено працездатними, змушені припинити та/або обмежити свою діяльність, що викликано пораненнями, інвалідністю тощо, які отримані на війні, але при цьому бажають та здатні до особистісної реалізації при обмежених фізичних можливостях.

Список використаних джерел

1. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua>.
2. План заходів на 2026–2027 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua>.

ІНКЛЮЗИВНІ МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ В УКРАЇНІ INCLUSIVE MARKETING STRATEGIES IN UKRAINE

Лаговський Олексій В'ячеславович

*IV курс, група МК-22-1, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
alexeylagowski@gmail.com*

*Науковий керівник: Чечель О.М., д.н.держ.упр., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5092-9593>
zedat@ukr.net*

Анотація. У тезах досліджено сутність, принципи та сучасні тенденції розвитку інклюзивних маркетингових стратегій в Україні. Розкрито соціально-економічні передумови формування інклюзивного підходу у маркетингу, визначено його роль у забезпеченні сталого розвитку бізнесу. Охарактеризовано ключові напрями інклюзивного маркетингу, такі як етична комунікація, репрезентативність у рекламі та адаптивний дизайн продуктів. Проаналізовано чинники, що стримують впровадження інклюзивних стратегій в Україні, а також окреслено перспективи їх подальшого розвитку. Отримані результати підкреслюють важливість інтеграції соціальної відповідальності в маркетингову діяльність компаній.

Annotation. The theses explores the essence, principles, and modern trends in the development of inclusive marketing strategies in Ukraine. It highlights the socio-economic prerequisites for forming an inclusive approach to marketing and defines its role in ensuring sustainable business development. Key directions of inclusive marketing are characterized, such as ethical communication, representativeness in advertising, and

adaptive product design. The article analyzes the factors restraining the implementation of inclusive strategies in Ukraine and outlines the prospects for their further development. The results emphasize the importance of integrating social responsibility into corporate marketing practices.

Інклюзивний маркетинг є відносно новим, але надзвичайно перспективним напрямом у сучасній економічній науці. Його сутність полягає у створенні маркетингових стратегій, що враховують потреби всіх соціальних груп без винятку. Така концепція передбачає не лише адаптацію товарів і послуг до потреб людей з обмеженими можливостями, а й формування позитивного соціального образу бізнесу, який сприяє розвитку толерантності та взаємоповаги в суспільстві.

Витоки інклюзивного маркетингу пов'язані з глобальними процесами демократизації суспільства, розвитком ідей рівності та прав людини. У ХХІ столітті поняття інклюзії стало частиною корпоративної культури багатьох міжнародних компаній, таких як Google, Microsoft, Procter & Gamble, L'Oréal тощо. Вони активно інтегрують принципи доступності у свою маркетингову політику, роблячи свої продукти та рекламу максимально відкритими для різних категорій споживачів.

В Україні ідея інклюзивності в маркетингу почала набирати популярності після 2014 року, коли вектор розвитку бізнесу поступово змістився у бік соціальної відповідальності. З'явилися ініціативи, спрямовані на підтримку людей з інвалідністю, ветеранів, переселенців, а також програм із забезпечення гендерної рівності у рекламі. Українські бренди, такі як Rozetka, Нова пошта, Monobank, почали враховувати у своїх рекламних кампаніях теми різноманіття та рівних можливостей.

Одним із ключових елементів інклюзивного маркетингу є «етична комунікація». Вона передбачає створення рекламних повідомлень, що не дискримінують жодну групу споживачів і не підтримують стереотипів. Етичність у маркетингу також означає прозорість, достовірність інформації та відповідальне ставлення до суспільних питань. В Україні дедалі більше компаній звертають увагу на принципи diversity & inclusion, адже це не лише підвищує репутацію, а й створює нові можливості для розширення клієнтської бази.

Іншим важливим аспектом є «доступність продуктів і сервісів». Підприємства, які впроваджують інклюзивний підхід,

адаптують свої товари для людей з різними фізичними можливостями. Наприклад, банки пропонують версії мобільних додатків із функціями для слабоворих користувачів, а торгові мережі впроваджують аудіосупровід або шрифт Брайля. Це не лише демонструє соціальну свідомість компанії, а й відкриває нові сегменти ринку.

Розвиток цифрових технологій створює додаткові можливості для впровадження інклюзивного маркетингу. Зокрема, алгоритми персоналізації реклами, аналіз великих даних і штучний інтелект дозволяють точніше розуміти потреби споживачів і створювати кампанії, що відповідають їхнім очікуванням. Однак важливо, щоб автоматизовані системи не відтворювали упередження, а враховували принципи етичного використання даних.

Водночас в Україні існує низка бар'єрів для розвитку інклюзивного маркетингу. Серед них — недостатня поінформованість бізнесу про переваги інклюзивного підходу, відсутність державних стимулів, а також обмежене фінансування соціальних програм. Для подолання цих викликів необхідна співпраця між державними інституціями, громадськими організаціями та бізнесом. Особливу роль можуть відігравати навчальні заклади, які формують нову культуру маркетингового мислення серед молоді.

Перспективи розвитку інклюзивного маркетингу в Україні пов'язані із глобальними трендами сталого розвитку. Інтеграція принципів інклюзії в маркетингові стратегії сприяє досягненню Цілей сталого розвитку ООН, зокрема цілей № 5 (гендерна рівність), № 8 (гідна праця та економічне зростання) та № 10 (зменшення нерівності). У цьому контексті бізнес може стати ключовим агентом позитивних змін у суспільстві.

Отже, інклюзивні маркетингові стратегії є важливим чинником формування конкурентоспроможності українських підприємств. Вони забезпечують не лише економічну ефективність, а й соціальну згуртованість, створюючи основу для гармонійного розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Котлер Ф., Келлер К. Маркетинг менеджмент. Київ : Вид-во Київського університету, 2020.
2. Друкер П. Практика менеджменту. Київ: Основи, 2019.
3. Inclusive Marketing Report 2023. Deloitte Insights. URL: <https://www.deloitte.com/>
4. Офіційний сайт Міністерства економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/>

5. PwC (2022). Diversity and Inclusion in Marketing. URL: <https://www.pwc.com/>

6. Global Inclusive Marketing Report 2024. Accenture Research. URL: <https://www.accenture.com/>

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ФОРМУВАННІ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ THE ROLE OF THE STATE IN FORMING FINANCIAL INCLUSION

Лапа Микола Олексійович

*III курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».*

nikolay.poiuytrewq@gmail.com

Науковий керівник: Наголюк О.Є., к.ю.н., доцент,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7610-7379>

nagolyk.lnau@ukr.net

Анотація. У роботі розглянуто напрямки аналізу ролі держави для забезпечення фінансової інклюзії населення. Розглянуто фінансові сприяння з боку держави для розвитку інклюзивних сфер та правова підтримка у вигляді просування інклюзивних сфер у всіх напрямках.

Annotation. The paper examines the areas of analysis of the role of the state in ensuring the financial inclusion of the population. It examines financial assistance from the state for the development of inclusive spheres and legal support in the form of promoting inclusive spheres in all directions.

У сучасних умовах глобалізації та цифрової трансформації фінансова інклюзія це доступність фінансових послуг для всіх верств населення — стає ключовим чинником соціально-економічного розвитку. Вона сприяє зниженню рівня бідності, стимулює підприємницьку активність, підвищує рівень фінансової грамотності населення та забезпечує сталий розвиток. Роль держави у формуванні фінансової інклюзії є визначальною, оскільки саме вона створює інституційне, нормативно-правове та інформаційне середовище для забезпечення доступу громадян до фінансових послуг [1].

Фінансова інклюзія виступає як процес забезпечення широких верств населення доступними, якісними та безпечними фінансовими продуктами і послугами. Йдеться не лише про

відкриття банківських рахунків, а й про доступ до кредитування, страхування, пенсійних інструментів, електронних платежів та цифрових фінансових платформ.

Рівень фінансової інклюзії оцінюють за такими показниками, як:

- частка дорослого населення, що має банківський рахунок;
- кількість активних користувачів фінтех-сервісів;
- доступність фінансових послуг у сільській місцевості;
- рівень фінансової грамотності.

Без активної участі держави ринок фінансових послуг може залишатися недоступним для соціально вразливих груп — малозабезпечених, літніх людей, мешканців сіл або внутрішньо переміщених осіб. Приватний сектор не завжди має економічну мотивацію розвивати інфраструктуру у віддалених регіонах або створювати дешеві продукти для малоприбуткових клієнтів [3].

Тому держава виступає як: регулятор який створює правові засади для роботи фінансових установ, посередник який стимулює розвиток партнерств між банками, фінтехом та громадським сектором, інвестор який забезпечує фінансування цифрових ініціатив і освітніх програм, освітній агент який формує політику фінансової грамотності населення.

За допомогою законів, що сприяють розвитку небанківських установ, спрощенню відкриття рахунків, дистанційній ідентифікації клієнтів (e-KYC).

В Україні важливу роль відіграють підтримка розбудови платіжних систем, розвиток мережі банкоматів, POS-терміналів, поштових та мобільних банківських послуг, впровадження електронних гаманців, державних цифрових платформ (як-от «Дія»), спрощення доступу до фінансових сервісів через смартфон, запровадження державних програм фінансової освіти у школах, університетах, через ЗМІ та онлайн-курси [3].

В Україні рівень фінансової інклюзії поступово зростає. За даними НБУ, понад 70% дорослого населення мають банківські рахунки, активно розвивається фінтех-галузь, впроваджуються електронні платіжні сервіси.

Проте залишаються проблеми: нерівномірний доступ до послуг у сільській місцевості, недостатня фінансова грамотність, низький рівень довіри до фінансових установ[4].

Отже, фінансова інклюзія є однією з передумов сталого розвитку суспільства. Роль держави полягає у створенні сприятли-

вого середовища, законодавчої бази та інституційних механізмів для розширення доступу до фінансових послуг. Комплексна державна політика, орієнтована на цифровізацію, фінансову освіту та захист споживачів, здатна суттєво підвищити рівень фінансової інклюзії, що, своєю чергою, сприятиме економічному зростанню та соціальній стабільності.

Список використаних джерел

1. World Bank. *Financial Inclusion Strategies Reference Framework*. Washington, DC: World Bank, 2022.
2. OECD. *National Strategies for Financial Education: Policy Handbook*. Paris: OECD Publishing, 2021.
3. Коваленко Т.В. Роль держави у забезпеченні фінансової інклюзії населення. *Економіка та держава*. 2023. № 8. С. 56–60.
4. Міністерство фінансів України. *Звіт про стан реалізації державної політики фінансової інклюзії за 2023 рік*. Київ : МФУ, 2024.

ІНКЛЮЗИВНІ ТА ГЕНДЕРНОЧУТЛИВІ ПРАКТИКИ В РЕКЛАМНІЙ КОМУНІКАЦІЇ INCLUSIVE AND GENDER-SENSITIVE PRACTICES IN ADVERTISING COMMUNICATION

Левикін Павло Анатолійович

III курс, коледж, група ОО-24-1фмб,

спеціальність «Облік і оподаткування»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Самофалова М.О., к.е.н., доцент,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8060-7956>

marija.samofalova@gmail.com

Анотація. У сучасному медійному просторі реклама відіграє ключову роль у формуванні суспільних уявлень про соціальні норми, ідентичності та ролі. Тема інклюзивності та гендерної чутливості в рекламній комунікації набуває особливої актуальності в контексті глобальних тенденцій до рівності, різноманіття та етичного споживання. Розглянуто теоретичні засади інклюзивного підходу в рекламі, проаналізовано приклади гендернозбалансованих кампаній, виявлено стереотипи, що досі домінують у візуальних та текстових рекламних повідомленнях, досліджено ефективні стратегії для створення етичної, соціально відповідальної та гендерночутливої рекламної комунікації, що сприяє формуванню то-

лерантного інформаційного середовища. Особлива увага приділена практикам, які сприяють репрезентації різних соціальних груп, включно з людьми з інвалідністю, представниками ЛГБТК+ спільноти, етнічними меншинами та різними віковими категоріями.

Annotation. *In the modern media space, advertising plays a key role in shaping public perceptions of social norms, identities and roles. The topic of inclusiveness and gender sensitivity in advertising communication is of particular relevance in the context of global trends towards equality, diversity and ethical consumption. The theoretical foundations of an inclusive approach to advertising are considered, examples of gender-balanced campaigns are analyzed, stereotypes that still dominate visual and textual advertising messages are identified, and effective strategies for creating ethical, socially responsible and gender-sensitive advertising communication that contributes to the formation of a tolerant information environment are explored. Particular attention is paid to practices that promote the representation of various social groups, including people with disabilities, representatives of the LGBTQ+ community, ethnic minorities, and different age groups.*

Рекламна комунікація є важливим елементом культурного простору, що формує уявлення про соціальні ролі, норми та ідентичності. У контексті сучасних трансформацій, пов'язаних із боротьбою за права людини, рівність та різноманіття, виникає потреба в переосмисленні традиційних рекламних практик. Інклюзивність та гендерна чутливість стають не лише етичними вимогами, а й інструментами ефективної комунікації з аудиторією.

Інклюзивна реклама передбачає репрезентацію різних соціальних груп, зокрема людей з інвалідністю, представників етнічних меншин, ЛГБТК+ спільноти, різних вікових категорій та тілесних типів. Гендерночутлива реклама, своєю чергою, має на меті уникнення сексизму, об'єктивації та стереотипного зображення ролей жінок і чоловіків. Вона сприяє формуванню більш справедливого та відкритого інформаційного середовища.

У ХХІ столітті реклама перестала бути лише інструментом продажу — вона стала соціальним дзеркалом, що відображає (а іноді й формує) суспільні цінності. Бренди дедалі частіше інтегрують інклюзивні та гендерночутливі елементи у свої комунікаційні стратегії, реагуючи на запити аудиторії щодо етичності, репрезентації та рівності.

Розглянемо низку рекламних кампаній, що демонструють успішну інтеграцію інклюзивних та гендерночутливих практик. Такі приклади свідчать про зміну парадигми: від ідеалізованих образів до реалістичних, етичних та соціально відповідальних повідомлень.

Dove (кампанія Real Beauty) — вже понад десятиліття демонструє реальних жінок з різними типами тіл, віком, етнічністю, уникаючи фотошопу та ідеалізованих образів. Кампанія спрямована на підвищення самооцінки та боротьбу зі стереотипами краси.

Nike (кампанії з участю спортсменів з різним бекграундом) — активно підтримує інклюзивність, залучаючи до реклами спортсменів з інвалідністю, представників ЛГБТК+ спільноти, жінок у нетипових видах спорту. Це не лише розширює уявлення про силу та успіх, а й формує нові соціальні норми.

Gillette (кампанія «The Best Men Can Be») — у 2019 році бренд переосмислив традиційне уявлення про маскуліність, закликаючи чоловіків до відповідальної поведінки, поваги та протидії токсичним стереотипам. Хоча кампанія викликала суперечливу реакцію, вона стала прикладом сміливої соціальної позиції.

IKEA (реклама рівноправного побуту) — демонструє сім'ї з різними моделями взаємодії, включаючи одностатеві пари, батьків-одинаків, людей з інвалідністю. Це створює образ бренду, що підтримує різноманіття та домашній комфорт для всіх.

Rainbow-washing та diversity-washing — деякі бренди використовують символіку ЛГБТК+ або репрезентують етнічні меншини лише в період тематичних кампаній (наприклад, Pride Month), не підтримуючи ці цінності на постійній основі, що викликає критику за поверхневий підхід.

Стереотипне зображення ролей. Попри прогрес, у багатьох рекламах досі домінують гендерні шаблони: жінки як домогосподарки, чоловіки як лідери, що не відповідає сучасному соціальному контексту.

Недостатня репрезентація людей з інвалідністю. Ця група залишається майже невидимою в рекламному просторі, хоча їхня присутність могла б суттєво змінити уявлення про норму та доступність.

Сучасні рекламні кампанії демонструють поступ у напрямку інклюзивності та гендерної чутливості, проте цей процес нерівномірний. Бренди, які щиро інтегрують ці принципи у свою ко-

мунікацію, отримують не лише лояльність аудиторії, а й репутацію соціально відповідальних компаній. Водночас поверхневий підхід може призвести до втрати довіри та репутаційних ризиків.

Попри позитивні зрушення, існують ризики поверхневої інклюзивності — коли бренди використовують теми рівності лише для комерційної вигоди (так званий «rainbow-washing»). Також слід враховувати можливу негативну реакцію аудиторії, особливо в консервативних суспільствах, де нові підходи можуть викликати спротив.

Отже, для ефективного впровадження інклюзивних та гендерночутливих практик варто:

- проводити аудит рекламних матеріалів на предмет дискримінаційних елементів;
- залучати експертів з гендерних студій та соціології;
- використовувати недискримінаційну мову та візуальні образи;
- підтримувати соціальні ініціативи, що відповідають цінностям бренду.

Інклюзивні та гендерночутливі практики в рекламній комунікації є не лише етичним вибором, але й стратегічною перевагою для брендів, які прагнуть бути актуальними, відповідальними та близькими до своєї аудиторії. Вони сприяють формуванню толерантного інформаційного середовища та підтримують соціальні зміни.

Список використаних джерел

1. Бурмака М.В. (2021). *Гендерна чутливість у медіа: теорія і практика*. Київ: Академія медіаосвіти.
2. Butler J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.
3. Goffman E. (1979). *Gender Advertisements*. Cambridge: Harvard University Press.
4. Gill R. (2007). *Gender and the Media*. Cambridge: Polity Press.
5. Кобець О.І. (2020). Інклюзивність у рекламі як інструмент соціального впливу. *Вісник соціальних комунікацій*, № 2, с. 45–52.
6. Lazar M.M. (2006). Discovering the feminist critical discourse analysis: Gender ideology and power in media texts. *Journal of Language and Politics*, 5(1), 1–40.
7. Schroeder J.E., Zwick D. (2004). Mirrors of Masculinity: Representation and Identity in Advertising Images. *Consumption Markets & Culture*, 7(1), 21–52.
8. UNESCO (2019). *Gender-sensitive indicators for media: Framework of indicators to gauge gender sensitivity in media operations and content*. Paris: UNESCO Publishing.

9. Williams K.D. (2022). Inclusive Advertising: Strategies for Representation and Equity. *Journal of Marketing Ethics*, 14(3), 78–91.

10. Wood J.T. (2015). *Gendered Lives: Communication, Gender, and Culture*. Boston: Cengage Learning.

ІНКЛЮЗІЯ ТА РІЗНОМАНІСТНІСТЬ ДЛЯ БІЗНЕСУ INCLUSION AND DIVERSITY FOR BUSINESS

Ленда Максим Олегович

*І курс, група ФБ-25-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
lendagoclean@gmail.com*

*Науковий керівник: Наголюк О.Є., к.ю.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7610-7379>
nagolyk.lnau@ukr.net*

Анотація. У дослідженні розглянуто сутність зрозуміти «інклюзивність» та «інклюзивність у бізнесі». Підтверджено, що інклюзивний бізнес формує та впроваджує політику залучення людей із різним життєвим досвідом, забезпечуючи рівні можливості для всіх. Визначено основні етапи, які може пройти компанія на шляху до інклюзивності. Підкреслено, що інклюзія є необхідною умовою розвитку суспільства, а для України вона має стати новою системою координації.

Annotation. The study examines the essence of understanding «inclusivity» and «inclusivity in business». It is confirmed that inclusive business forms and implements a policy of involving people with different life experiences, ensuring equal opportunities for all. The main stages that a company can go through on the path to inclusivity are identified. It is emphasized that inclusion is a necessary condition for the development of society, and for Ukraine it should become a new coordination system.

Інклюзивність передусім означає усунення будь-яких перешкод, подолання стереотипів та упереджень, а також створення можливостей для повноцінної участі кожного людини у всіх сферах суспільної життя [1]. У бізнес-середовищі інклюзивність — це не лише прагнення залучити всіх працівників до діяльності компанії, а й формування умів, у яких кожен співробітник відчуває власну цінність, безпеку та комфорт, а також можливість задовольняти свої індивідуальні потреби.

Основна відмінність інклюзивного бізнесу від традиційного полягає в тому, що його головною місією є пошук інноваційних рішень соціально важливих проблем. Такий бізнес орієнтований на створення політики, яка сприяє залученню людей із різним життєвим досвідом, забезпечує рівність можливостей, підтримує баланс у колективі та системно відстежує рівновагу у командній взаємодії. Учасники таких бізнес-структур усвідомлюють.

Особлива увага інклюзивного бізнесу спрямована на підтримку вразливих категорій населення — ветеранів, потерпілих від домашнього насильства, людей з інвалідністю, осіб, які звільнилися з місць позбавлення волі.

Впровадження робочих місць з використанням інклюзивного підходу — це не лише можливість залучити додаткові кошти та покращити імідж компанії, а й серйозне випробування для роботодавця, пов'язане з правильним та ефективним застосуванням цього підходу на практиці. Бізнес завжди прагне стабільності, тому цілком природно, що виникають сумніви та запитання. Варто пам'ятати, що більшість побоювань спричинена нестачею об'єктивної інформації. Саме тому, перш ніж заявляти про інклюзивність компанії, доцільно чесно відповісти на низку запитань: що насправді означає інклюзивність і які емоції викликає це поняття, яка мотивація лежить в основі, чому варто впроваджувати цей варіант [2]. Підсумовуючи, варто згадати слова Олександра Вороні, голови Співки громадських організацій людей з інвалідністю м. Києва: *«Ми не зможемо розвиватися без інклюзії — вона має стати новою системою координат для України»*

Цей вислів наголошує на тому, що сучасне суспільство має усвідомити: застарілі підходи більше не відповідають потребам часу і вимагають оновлення. Для цього необхідні інтелектуальні зусилля, професійні знання та готовність до змін. Без цього ми ризикуємо залишитися на узбіччі світового розвитку. Якщо Україна прагне повноцінно інтегруватися в європейський економічний і соціальний простір, вона має прийняти сучасні європейські цінності, серед яких інклюзивність є однією з ключових складових успішного розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Інклюзивний бізнес під час війни: чому це буде важливо для всіх у 2023 році. WOMO. 2022.
2. Ми не відбудемося без інклюзії, вона має стати новою системою координат для України. Києво-Могилянська бізнес-школа. 2023.

ІНКЛЮЗИВНИЙ КОНТЕНТ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ: МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ ЗАЛУЧЕННЯ ТА УТРИМАННЯ АУДИТОРІЇ

INCLUSIVE CONTENT IN SOCIAL MEDIA: MARKETING STRATEGIES FOR AUDIENCE ENGAGEMENT AND RETENTION

Линдіна Марина Дмитрівна

*II курс, група МК-24-1фмб.се-сі, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
tlyndina04@gmail.com*

*Науковий керівник: Скаженник М.В., ст.
викладач кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>
m.skazhennik@ukr.net*

Анотація. Автором розглянуто сутність інклюзивного контенту як стратегічного інструменту соціального маркетингу в цифрову добу. Проаналізовано особливості створення контенту, що сприяє залученню різноманітних груп споживачів у соціальних мережах. Визначено роль цінностей рівності, різноманітності та прийняття у побудові довіри між брендом і користувачем. Розкрито маркетингові підходи, засновані на емоційній комунікації, спільнотах і співтворенні контенту. Зазначено приклади ефективних кампаній інклюзивного характеру (IKEA, L'Oréal, Mastercard). Доведено, що інклюзивний контент є не лише соціально значущим, але й економічно вигідним фактором розвитку брендів у сучасному медіапросторі.

Annotation. The article explores inclusive content as a strategic tool of social marketing in the digital era. It analyzes the features of creating content that engages diverse consumer groups across social media platforms. The study highlights the importance of values such as equality, diversity, and acceptance in building brand trust. Marketing approaches based on emotional communication, community-building, and co-creation are discussed. Examples of successful inclusive campaigns (IKEA, L'Oréal, Mastercard) are presented. It is concluded that inclusive content is not only socially valuable but also an economically beneficial factor in brand development within modern media environments.

У добу цифрових технологій соціальні мережі стали головною ареною для комунікацій між брендами та споживачами. У цьому середовищі люди прагнуть не лише отримувати ін-

формацію, а й відчувати приналежність до спільноти, де їх бачать,чують і приймають. Саме тому інклюзивний контент набуває стратегічного значення: він формує довіру, стимулює участь і перетворює пасивних користувачів на активних прихильників бренду [1].

Інклюзивність у маркетингових комунікаціях виходить за межі простої репрезентації різних соціальних груп. Вона втілює філософію відкритості, рівності та поваги до індивідуальних відмінностей. Створення такого контенту у соціальних мережах передбачає врахування не лише гендерних і культурних аспектів, а й мовних, регіональних, вікових і навіть емоційних особливостей споживачів. Наприклад, кампанія L'Oréal «Because We're All Worth It» трансформувала слоган бренду в універсальне послання про гідність і прийняття, а Mastercard «True Name» дозволила людям із трансгендерною ідентичністю використовувати справжні імена на банківських картах, підкресливши важливість самовираження [2].

З огляду маркетингової стратегії, інклюзивний контент стає ключем до утримання аудиторії, адже він базується на емоційному зв'язку, а не лише на комерційній вигоді. Люди схильні підтримувати ті бренди, які демонструють розуміння їхніх життєвих реалій і соціальної позиції. Так формується ком'юніті-маркетинг, у якому користувачі не просто споживають контент, а стають його співтворцями. Саме такі спільноти навколо бренду допомагають підтримувати довготривалу лояльність навіть у висококонкурентному середовищі [3].

Особливе значення у сучасних інклюзивних кампаніях відіграють мікроінфлюенсери — лідери думок, які мають невеликі, але дуже активні спільноти. Їхня щирість, відкритість і близькість до аудиторії сприяють довірі до бренду значно більше, ніж масові рекламні кампанії. Наприклад, IKEA у своїх комунікаціях із молоддю залучає блогерів, які говорять про ментальне здоров'я, доступність житла чи екологічну поведінку — теми, що мають соціальний резонанс і об'єднують людей [4].

Інклюзивний контент є також важливим елементом етичного брендингу, який підкреслює соціальну позицію компанії. Бренди, що послідовно демонструють відкритість до різних культур і способів життя, здобувають не лише позитивну репутацію, а й конкурентну перевагу. Водночас поверхнева або нещира репрезентація інклюзивності (так званий «rainbow-washing»)

може мати зворотний ефект, викликаючи обурення та втрату довіри. Тому головним принципом сучасного інклюзивного маркетингу є автентичність — коли дії бренду узгоджені з його цінностями та реальною поведінкою [5].

Інклюзивний контент у соціальних мережах є не лише елементом сучасного маркетингу, а й потужним засобом соціальної комунікації, що впливає на формування цінностей і поведінки суспільства. Його ефективність ґрунтується на глибокому розумінні потреб різних груп споживачів, умінні транслювати повагу до різноманітності та створювати середовище, де кожен користувач відчуває себе прийнятим. Для брендів це означає необхідність переходу від одновимірної реклами до побудови емоційних і соціально значущих зв'язків із аудиторією. Успішні інклюзивні стратегії базуються на поєднанні креативності, етичних принципів і даних аналітики, що дозволяє не лише залучати, але й утримувати лояльних споживачів. Бренди, які демонструють автентичність, відкритість і соціальну відповідальність, формують довготривалу довіру та позитивну репутацію, що безпосередньо впливає на їхню конкурентоспроможність у цифровому середовищі. У підсумку інклюзивний контент стає не просто трендом, а фундаментом сталого розвитку маркетингових комунікацій, який об'єднує комерційні цілі з гуманістичними цінностями суспільства.

Список використаних джерел

1. Капітан С., Кеннеді А.-М., Бертон П. Інклюзивний маркетинг як складова соціальної відповідальності бізнесу. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2021. № 3. С. 72–83.
2. L'Oréal Group. Diversity & Inclusion Report 2023. Офіційний сайт компанії. 2023. URL: <https://www.loreal.com>
3. Воробйова О. Соціальні мережі як платформа формування спільнот брендів. *Маркетинг і цифрові комунікації*. 2022. № 2. С. 55–64.
4. IKEA. The Power of Community: Inclusive Storytelling. 2024. URL: <https://www.ikea.com>
5. Гриценко, І. Етичний брендинг у цифровому середовищі: принципи, виклики та перспективи. *Економіка і суспільство*. 2023. № 6. С. 88–95.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ У КРАЇНАХ СХІДНОЇ ЄВРОПИ

COMPARATIVE ANALYSIS OF MECHANISMS FOR THE DEVELOPMENT OF FINANCIAL INCLUSION IN EASTERN EUROPEAN COUNTRIES

Лихацька Анжеліка Сергіївна

*III курс, група ЗМН-23-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
9ghyj@gmail.com*

*Науковий керівник: Пшенична М.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5373-1726>
pshenychna_iam@uu.ua*

Анотація. У статті здійснено порівняльний аналіз механізмів розвитку фінансової інклюзії в країнах Східної Європи. Розглянуто досвід Польщі, Чехії, Угорщини та Молдови у формуванні та впровадженні політик фінансового залучення населення. Визначено ключові етапи становлення фінансової інклюзії, основні інструменти її реалізації та роль державних і міжнародних інституцій. Окреслено успіхи у цифровізації фінансових послуг та підвищенні фінансової грамотності. Ідентифіковано виклики і нерівності у доступі до фінансових ресурсів, що потребують подальшого вдосконалення політики інклюзії.

Annotation. The article provides a comparative analysis of financial inclusion development mechanisms in Eastern European countries. It examines the experience of Poland, the Czech Republic, Hungary, and Moldova in forming and implementing financial inclusion policies. It identifies the key stages of financial inclusion development, the main instruments for its implementation, and the role of state and international institutions. It outlines the successes in the digitalisation of financial services and the improvement of financial literacy. It identifies challenges and inequalities in access to financial resources that require further improvement of inclusion policies.

Фінансова інклюзія являє собою ключовий компонент сучасного економічного розвитку та соціальної стійкості, адже забезпечує доступ домогосподарств і бізнесу до транзакційних, кредитних, платіжних і страхових послуг. Кожна країна має свій шлях до актуалізації процесів фінансової інклюзії, що робить прове-

дення порівняльного аналізу досвіду різних держав особливо важливим для розуміння механізмів, які забезпечують ефективність цих процесів у різних соціально-економічних контекстах.

У межах країн Східної Європи фінансова інклюзія набула особливого значення у зв'язку з постсоціалістичними трансформаціями, структурними реформами банківських систем та інтеграцією до європейського фінансового простору. Саме цей регіон є показовим прикладом поєднання спадщини централізованої економіки з сучасними викликами цифровізації та лібералізації фінансових ринків.

Починаючи з 2000-х років, держави Східної Європи дедалі активніше звертаються до концепції фінансової інклюзії як інструменту не лише економічного зростання, а й соціальної справедливості, що забезпечує залучення найуразливіших груп населення до формального фінансового сектору. На сьогоднішній день для визначення векторів вітчизняного розвитку фінансової інклюзії на засадах бенчмаркінгу, найбільш релевантним є досвід таких країн, як Польща, Чехія, Угорщина та Молдова, які, попри спільне історичне тло, демонструють різні моделі реалізації політики фінансового залучення.

Зокрема, у Польщі питання фінансової інклюзії й доступу до банківських та небанківських фінансових інструментів стали предметом системних досліджень і політичного інтересу вже на початку 2010-х років. Наприклад, проект «Financial Inclusion in Poland — Executive Summary» узагальнив перші комплексні оцінки стану включеності населення у фінансову систему: він охоплював аналіз використання різних фінансових продуктів, умов доступу, а також розробляв індекси включеності (TFI-1, IFI) для Польщі [1].

Водночас у 2021 році дослідження OECD з фінансової грамотності зазначали, що хоча рівень фінансової інклюзії у Польщі на сьогодні «добрий», серед людей із нижчою освітою чи старших вікових груп зберігаються бар'єри — наприклад, перевага використання готівки, менш активне застосування цифрових фінансових сервісів [2]. Надалі Польща зробила акцент на цифровізації фінансових послуг: поширення мобільних платежів, розвиток fintech-екосистеми (кількість fintech-компаній зросла на 79% між 2018 та 2022 роками), що створює умови, за яких включеність може поглиблюватись [3]. У цьому контексті Польща виступає як приклад країни з відносно високим

стартовим рівнем і здатністю впроваджувати технологічні рішення, що сприяють включенню.

У Молдові становлення політики фінансової інклюзії почалося значно пізніше і має інший характер: до 2020-х років країна не мала комплексної національної стратегії фінансової інклюзії (NFIS). У звіті МВФ зазначено, що «фінансова інклюзія не розглядалася в рамках комплексної стратегії... немає NFIS... немає міжвідомчого інституційного органу, відповідального за її різні аспекти» [4]. Лише 14 серпня 2025 року Національний банк Молдови у співпраці з міжнародними партнерами затвердила концепцію Національної стратегії фінансової інклюзії на 2030 рік (NFIS 2030). Зокрема даний документ встановлює чотири ключові напрями: використання і якість фінансових послуг, платіжна екосистема, захист споживачів фінансових послуг і фінансова спроможність населення [5].

Молдова також зробила кроки до інтеграції в європейські платіжні системи: відбулося приєднання до географічного охоплення SEPA у березні 2025 року, що забезпечило позитивний ефект на перекази, платіжну інфраструктуру і, відповідно, включеність країни в глобальні фінансові процеси.

Водночас, головний виклик для Молдови полягає в тому, що стартова база є відносно слабкою: низька інституційна організація, недосконала інфраструктура регіональних фінансових сервісів, і потреба значної роботи з фінансовою грамотністю. У цьому сенсі Молдова відстає за темпом і потребує трансформацій, орієнтованих на зменшення регіональних і соціальних нерівностей у доступі до фінансових послуг.

Угорщина, на відміну від Молдови, має більш ранні та технологічно спрямовані підходи до інклюзії. У грудні 2017 року угорський уряд ухвалив середньострокову стратегію підвищення фінансової обізнаності населення — комплекс дій, розрахований на сім років (2018–2024), що включав заходи з розвитку фінансової інфраструктури, підвищення доступу до базових фінансових сервісів, заохочення безготівкових платежів тощо [6]. У 2023 році Magyar Nemzeti Bank як Центральний банк Угорщини представив «Payments 2030 Strategy» — стратегічний документ, спрямований на досягнення частки електронних транзакцій в економіці до 60% або навіть двох третин.

Таким чином, Угорщина розглядає цифровізацію платіжних систем як один із центральних інструментів зміцнення фінан-

сової інклюзії, виходячи з того, що забезпечення населення доступом до електронних платіжних каналів відкриває можливість подальшого залучення до ширшого спектра фінансових послуг. Проте основними викликами для Угорщини є нерівності між регіонами, віковими групами, та необхідність забезпечення безпеки цифрових сервісів і захисту споживачів.

В свою чергу, у Чехії питання фінансової інклюзії не завжди виділялися як окремий політичний пріоритет у формі широкої стратегії, але структура фінансового ринку, регуляторна база і мікрофінансові механізми створили умови для підвищення включеності. Наприклад, дослідження «*Microfinance as a Mechanism against Financial Exclusion in the European Rural Areas — an Inspiration for the Czech Republic*» (2021) підкреслює, що мікрофінансування стає важливим інструментом протидії фінансовому виключенню, особливо в сільських районах Чехії, хоч водночас законодавча та регуляторна інформація про систему мікрофінансування є обмеженою [7]. Крім того, у жовтні 2025 року було запущено «*Social Finance Framework*» (фреймворк соціального фінансування) Чехії — документ, що визначає, як державні облігації соціального призначення можуть бути спрямовані на проекти соціальної інклюзії, включаючи фінансову. Тож, у чеському випадку механізм інклюзії більше враховує фінансову інфраструктуру, захист споживачів і доступ до мікрофінансування, ніж одномоментне ухвалення загальнонаціональної стратегії.

Порівнюючи ці чотири країни, можна виділити кілька характерних закономірностей. По-перше, країни з більш раннім і комплексним запуском політики (наприклад, Польща, Угорщина) мають переваги у створенні інфраструктури, нормативної бази і цифрових каналів, що сприяють включенню. По-друге, країни, які стартували пізніше або з менш структурованою системою (Молдова, Чехія), стикаються з більшими бар'єрами, як-то недостатня регіональна інфраструктура, слабка фінансова грамотність, розриви між містом і селом, між поколіннями. По-третє, цифровізація платежів, розвиток fintech-екосистем і безготівкові сервіси постають сьогодні як основні механізми подолання виключеності, але вони діють ефективно лише за умови паралельної роботи з підвищенням грамотності, захистом споживачів і стимулюванням попиту. Тож, подальша системна робота над фінансовою інклюзивністю має тривати.

Список використаних джерел

1. MetLife Foundation. Financial Inclusion in Poland — Executive summary (2016). URL: <https://mfc.org.pl/wp-content/uploads/2016/04/Financial-inclusion-in-Poland-Executive-summary.pdf> (дата звернення: 21.10.2025).
2. OECD (2022), Financial Literacy in Poland: Relevance, evidence and provision, <https://www.oecd.org/financial/education/Financial-Literacy-in-Poland-Relevance-evidence-and-provision.htm> (дата звернення: 21.10.2025).
3. Інформаційний портал Trade.gov.pl (2023) Poland is becoming a fintech hub. URL: <https://www.trade.gov.pl/en/news/the-number-of-fintechs-is-growing/> (дата звернення: 21.10.2025).
4. IMF (2022). Republic of moldova. Technical assistance report — financial sector stability review. URL: <https://www.imf.md/press/IMDAEA2022002.pdf> (дата звернення: 21.10.2025).
5. National Bank of Moldova (2025). Moldova will have, for the first time, a national financial inclusion strategy URL: <https://www.bnm.md/en/content/moldova-will-have-first-time-national-financial-inclusion-strategy> (дата звернення: 21.10.2025).
6. Website of The Hungarian Government (2020). The development of financial awareness will also help the financial security of families. URL: <https://2015-2019.kormany.hu/en/ministry-for-national-economy/news/the-development-of-financial-awareness-will-also-help-the-financial-security-of-families> (дата звернення: 21.10.2025).
7. Chmelíková, G., Krauss, A., Lategan, F., Chmelíková, G., Krauss, A., & Lategan, F. (2021). Microfinance as a Mechanism against Financial Exclusion in the European Rural Areas — an Inspiration for the Czech Republic. *AGRIS on-line Papers in Economics and Informatics*. DOI: <https://doi.org/10.22004/AG.ECON.320306>

**ІНКЛЮЗИВНІ ПІДХОДИ У ВПРОВАДЖЕННІ МОДЕЛЕЙ
ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ
INCLUSIVE APPROACHES IN THE IMPLEMENTATION
OF CIRCULAR ECONOMY MODELS IN ENTERPRISES**

Лихвар Павло Павлович

*II курс, група МН-25.2-1-zh, спеціальність «Менеджмент»,
Житомирський економіко-гуманітарний інститут
Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Дивинська Ю.А., ст. викладач,
Житомирський економіко-гуманітарний інститут
Університету «Україна».*

*ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9193-6848>
dyvynska_ya@uu.ua*

Анотація. У тезах розглядаються інклюзивні підходи до впровадження моделей циркулярної економіки на підприємствах, що спрямовані на забезпечення участі всіх зацікавлених сторін у

процесах сталого розвитку. Проаналізовано ключові принципи інклюзивності, їх значення для ефективного переходу до циркулярних бізнес-моделей, а також бар'єри та можливості інтеграції таких підходів у корпоративну стратегію. Наведено рекомендації щодо підвищення соціальної та екологічної ефективності підприємств шляхом впровадження інклюзивних практик.

Annotation. *The abstract discusses inclusive approaches to implementing circular economy models in enterprises, aimed at ensuring the participation of all stakeholders in sustainable development processes. The key principles of inclusiveness, their importance for an effective transition to circular business models, as well as barriers and opportunities for integrating such approaches into corporate strategy are analyzed. Recommendations are provided on improving the social and environmental performance of enterprises through the implementation of inclusive practices.*

Поширення моделей циркулярної економіки є важливим етапом сучасної трансформації бізнес-процесів, спрямованої на підвищення ресурсоефективності, мінімізацію відходів та зменшення негативного впливу на довкілля. Ефективність таких моделей значною мірою залежить не лише від технологічних рішень, а й від рівня залучення працівників, громад, постачальників, споживачів і державних інституцій. Саме тому інклюзивні підходи, що забезпечують рівний доступ до ресурсів, можливостей і інформації, посідають ключове місце у формуванні та реалізації циркулярних рішень на підприємствах.

Теоретичні засади інклюзивності у контексті циркулярної економіки ґрунтуються на розумінні соціальної включеності як необхідної умови сталого розвитку. Дослідники виокремлюють п'ять базових характеристик інклюзивної економіки: участь, власний капітал, зростання, стабільність і сталий розвиток. Участь означає залучення людей до економічного життя як працівників, споживачів або підприємців; власний капітал передбачає рівний доступ до суспільних благ і можливостей; зростання пов'язане з виробництвом достатньої кількості товарів і послуг для підвищення добробуту; стабільність забезпечує передбачуваність економічних результатів; сталий розвиток спрямований на збереження природного та соціального капіталу. У цьому контексті інклюзія розглядається як процес, спрямований на збільшення участі всіх громадян у суспільному житті, включаючи осіб із фізичними чи когнітивними порушеннями. В корпоративному управлінні інклюзивність означає залучення широкого кола стейк-

холдерів до виробничих і управлінських процесів, що у поєднанні з принципами циркулярної економіки сприяє підвищенню інноваційності, розвитку відповідального споживання, зміцненню соціальної згуртованості та справедливому розподілу вигід.

Роль інклюзивних підходів у впровадженні циркулярної економіки полягає у створенні умов, за яких усі зацікавлені сторони беруть участь у формуванні й реалізації циркулярних рішень. Інклюзивність охоплює залучення працівників до процесів прийняття рішень, забезпечення можливостей для перепідготовки та професійного розвитку, створення нових «зелених» робочих місць у сферах ремонту, перероблення чи логістики. Важливою є також співпраця з місцевими громадами, що сприяє розвитку локальних ініціатив — ремонтних майстерень, пунктів перероблення, соціальних підприємств. Такі підходи дозволяють формувати замкнуті ланцюги споживання та виробництва, підтримувати малі підприємства та створювати додаткові економічні можливості для вразливих груп населення.

Інклюзивність передбачає також забезпечення доступу до ресурсів і інфраструктури циркулярної економіки, зокрема вторинної сировини, енергії, води та цифрових платформ, що поєднують різні ланки ланцюга створення вартості. Важливим є й дотримання принципів соціальної відповідальності, пов'язаних із забезпеченням справедливого переходу для працівників, робочі місця яких можуть зазнати трансформації. Підприємства, що інтегрують інклюзивні підходи, стають відкритішими до зворотного зв'язку, що підвищує якість відновлення, ремонту, перероблення та повторного використання продуктів.

Практичні механізми інклюзивного впровадження циркулярних моделей охоплюють три ключові напрями: участь працівників, взаємодію з громадою та розвиток інклюзивних ланцюгів постачання. На рівні підприємства це реалізується через регулярні тренінги з екологічних компетентностей, створення робочих груп із моніторингу циркулярних процесів, впровадження політик рівності та недискримінації. Взаємодія з громадою передбачає створення пунктів збору відходів, кооперацію з громадськими організаціями, публічну звітність про екологічні результати діяльності. Інклюзивні ланцюги постачання ґрунтуються на підтримці малих і середніх виробників, прозорості простежуваності матеріалів та партнерстві з соціальними підприємствами у сфері повторного використання ресурсів.

Попри значний потенціал інклюзивних підходів, підприємства стикаються з низкою бар'єрів: недостатнім рівнем екологічної освіти працівників, обмеженими фінансовими ресурсами, слабкою взаємодією між бізнесом і громадським сектором, нерівністю в доступі до сучасних технологій. Подолання цих бар'єрів потребує державної підтримки, створення сприятливих умов для соціальних інновацій, розвитку партнерств і формування культури екологічної відповідальності.

У висновках підкреслюється, що глобальна інклюзивна циркулярна економіка спрямована на формування позитивних соціальних ефектів на всіх етапах її впровадження. На цій основі розрізняють кілька моделей: циркулярні стартапи, зворотні цикли, екосистемні спільні дії та сервісні платформи. Інклюзивні підходи створюють передумови для успішного переходу підприємств до циркулярних систем, оскільки забезпечують широке залучення стейкхолдерів, підвищують рівень соціальної відповідальності та зміцнюють довіру. Інтеграція інклюзивності у внутрішні та зовнішні бізнес-процеси сприяє не лише екологічній ефективності, а й сталому соціально-економічному розвитку підприємств. Таким чином, інклюзивність, орієнтація на людину та підвищення добробуту суспільства формують основу для створення високоефективних циркулярних бізнес-моделей і розвитку якісного інклюзивного суспільства.

ІНКЛЮЗИВНА МАРКЕТИНГОВА СТРАТЕГІЯ INCLUSIVE MARKETING STRATEGY

Локота Роман Васильович

*III курс, група МК-24-1фмб, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Скаженник М.В.,
ст. викладач кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>

m.skazhennik@ukr.net

Анотація. *Інклюзивна маркетингова стратегія передбачає врахування потреб різних груп споживачів незалежно від їхньої статі, віку, культурної приналежності чи фізичних можливостей. Робота розкриває ключові принципи формування інклюзивного маркетингу, аналізує сучасні світові та українські практики*

його застосування, окреслює переваги для бізнесу й основні виклики впровадження. Висвітлено роль інклюзивного підходу у формуванні позитивного корпоративного іміджу та зміцненні довіри споживачів. Матеріал може бути корисним для маркетингологів, бізнес-аналітиків та дослідників соціально відповідального бізнесу.

Annotation. *An inclusive marketing strategy involves considering the needs of diverse consumer groups regardless of gender, age, cultural background or physical abilities. The paper highlights the key principles of inclusive marketing, analyzes current practices in Ukraine and worldwide, and outlines the benefits and challenges of implementation. It also discusses the role of inclusivity in shaping a positive corporate image and building consumer trust. The material may be useful for marketers, business analysts and researchers in socially responsible business.*

Інклюзивна маркетингова стратегія поступово стає невід'ємною частиною розвитку сучасних компаній, оскільки ринки змінюються, а споживачі очікують більш людяної, чесної та справедливої комунікації. У суспільстві, де зростає різноманіття культурних, соціальних, вікових та фізичних характеристик аудиторії, бізнеси, що враховують ці відмінності, здобувають вагому конкурентну перевагу. Вони формують стійкіші відносини зі споживачами, зміцнюють репутацію та підвищують рівень довіри до бренду. За даними глобальних маркетингових досліджень, більшість споживачів надають перевагу компаніям, які демонструють інклюзивний підхід у рекламі та комунікації, адже це свідчить про етичність і соціальну відповідальність бізнесу [1].

Інклюзивна маркетингова стратегія ґрунтується на принципах, які дозволяють брендам охопити ширше коло споживачів та врахувати їхні реальні потреби. Один із базових принципів — різноманіття, що охоплює культурні, етнічні, гендерні, вікові та фізичні особливості людей. Представлення такого різноманіття у рекламі та продуктах допомагає споживачам ідентифікувати себе з брендом, а отже — відчувати повагу, прийняття та включеність у комунікацію. Другим важливим аспектом є доступність, що передбачає створення сервісів, продуктів, інтерфейсів і рекламних матеріалів, які можуть сприймати та використовувати всі категорії людей, включаючи осіб з інвалідністю. Доступність також охоплює адаптацію цифрового контенту, врахування обмежень мобільності, використання альтернативних форматів для людей із порушеннями зору чи слуху. Третім принципом є

етичність і повага — відмова від дискримінаційних висловлювань, упереджених образів та стереотипів, які можуть образити або виключити певні групи населення [2].

У практичній площині інклюзивний маркетинг реалізується в різних галузях. У сфері моди дедалі більше брендів відходять від стандартизованих образів і залучають до зйомок моделей з різною комплекцією, віком, інколи — з порушеннями опорно-рухового апарату чи іншими особливостями зовнішності. Така практика підкреслює реалістичність і природність, з якими споживачі можуть асоціювати себе. У фінансовому секторі впроваджуються продукти та сервіси, розроблені спеціально для людей з обмеженою мобільністю або низьким рівнем фінансової грамотності — наприклад, адаптовані інтерфейси банківських додатків, голосові підказки, спрощені форми подання даних. У сфері технологій активно впроваджується функціональність для людей з вадами зору, слуху або інтелектуальними особливостями: голосові асистенти, субтитри, безбар'єрна навігація, інструменти масштабування та читання з екрану. Такі рішення не лише розширюють аудиторію, а й формують позитивний імідж бренду як інноваційного та соціально відповідального [3].

Для компаній, що працюють у роздрібній торгівлі або електронній комерції, інклюзивність проявляється у персоналізації пропозицій, адаптації візуального та текстового контенту під культурні та регіональні особливості споживачів, створенні зручних інтерфейсів і забезпеченні можливості безбар'єрного доступу до всієї інформації. Такий підхід дозволяє охопити аудиторію, яка раніше могла залишатися поза увагою через бар'єри комунікації.

Важливо зазначити, що застосування інклюзивної маркетингової стратегії приносить компаніям не лише репутаційні, а й економічні переваги. Відкритість до різних груп споживачів сприяє збільшенню охоплення, розширенню цільового сегмента та формуванню довгострокової лояльності. Проте існують і виклики. Серед них — потреба у фахівцях, здатних професійно інтегрувати принципи інклюзивності; необхідність адаптації продуктів і комунікацій, що може вимагати додаткових фінансових ресурсів; а також постійний контроль етичності й коректності рекламних повідомлень, щоб уникнути маніпуляцій або поверхневого підходу до теми.

Таким чином, інклюзивна маркетингова стратегія є важливим інструментом розвитку сучасних підприємств, який по-

єднує соціальну відповідальність та комерційну ефективність. Вона сприяє формуванню довіри, зміцненню бренду та побудові довгострокових відносин з різноманітною аудиторією. Використання принципів різноманіття, доступності та поваги дозволяє компаніям створювати справді цінні продукти й комунікації, що відповідають потребам суспільства та сприяють сталому розвитку бізнесу.

Список використаних джерел

1. Kotler Ph., Kartajaya H., Setiawan I. Marketing 5.0: Technology for Humanity. — New Jersey: John Wiley & Sons, 2021.
2. Hootsuite. Inclusive Marketing: What It Is, Why It Matters, and Examples [Electronic resource]. — 2024.
3. Deloitte. Global Marketing Trends 2024: Inclusive Growth [Electronic resource]. — 2024.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОСТІ В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ ENSURING INCLUSIVENESS IN PERSONNEL MANAGEMENT

Лукіна Людмила Василівна,

*І курс, група ЗМН-25-1м, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»*

Анотація. В представленому матеріалі обґрунтовано використання HR-технологій для підтримки вразливих груп персоналу. Надано приклади застосування сучасних HR-технологій шляхом впровадження: програмного забезпечення для рекрутингу, системи управління навчанням (LMS), платформ для оцінювання тощо. Крім того, автором розглянуто значення інклюзії в управлінні персоналом через урахування принципів DEI. Обґрунтовано необхідність інвестування бізнесом ресурсів в освітні програми, спрямовані на подолання упереджень, розвиток емпатії та комунікативних навичок.

Annotation. The presented material substantiates the use of HR technologies to support vulnerable groups of personnel. Examples of the application of modern HR technologies are provided by implementing: recruitment software, learning management systems (LMS), assessment

platforms, etc. In addition, the author considers the importance of inclusion in personnel management through the consideration of DEI principles. The need for business to invest resources in educational programs aimed at overcoming prejudices, developing empathy and communication skills is substantiated.

Нині українські компанії та організації працюють в умовах глобалізації, динамічних змін на ринку праці та значних соціально-економічних викликів. Особливістю ситуації в Україні є ускладнення, спричинені наслідками війни, що додають нових вимірів до завдань управління персоналом. У таких умовах питання інклюзивності набуває не лише соціальної ваги, але й стає стратегічно важливою складовою для забезпечення стабільної діяльності організацій, ефективного залучення працівників та розвитку корпоративної культури.

Незважаючи на зростаючу увагу до інклюзії, все ще існує чимало невирішених питань. Серед них — питання управлінських компетенцій та їхнього впливу на реалізацію інклюзивних практик у сфері управління персоналом. Окрім того, важливим залишається аспект впливу кризових явищ, зокрема війни, на інтеграцію інклюзії та трансформацію підходів до управління кадрами. Під час таких кризових явищ важливо забезпечити підтримку всіх верств населення, звертаючи особливу увагу на осіб з інвалідністю, які часто стикаються з додатковими бар'єрами у працевлаштуванні. Це не лише етичний імператив, але й стратегічний напрямок, оскільки формування інклюзивної культури в організації сприяє підвищенню трудової активності, стимулює творчу ініціативу, покращує дисципліну праці та її ефективність. Крім того, це допомагає створити атмосферу довіри, взаємоповаги і підтримки, що позитивно впливає на рівень лояльності та задоволеність персоналу.

У сучасному світі, з швидким розвитком технологій, зростанням інновацій та збільшенням різноманітності робочих команд, інклюзивність стає ключовим аспектом у сфері управління персоналом. Компанії, які активно впроваджують принципи інклюзивності, не лише покращують рівень залученості співробітників, але й отримують значні конкурентні переваги на ринку праці. Важливу роль у створенні середовища, яке сприяє рівності можливостей та ефективній взаємодії, відіграють управлінські компетенції, такі як лідерство, емоційний інте-

лект і стратегічне мислення. Особливий акцент варто зробити на емоційному інтелекті, комунікаційних навичках, здатності адаптуватися та демонструвати гнучкість, адже саме ці якості є фундаментом для успішної реалізації інклюзивних стратегій. HR-менеджери та керівники, які ефективно працюють із різноманітними командами, не лише досягають високих показників продуктивності, але й зміцнюють довіру та лояльність працівників, закладаючи підґрунтя для стійкого розвитку організації.

Для глибшого аналізу значення інклюзії в управлінні персоналом варто врахувати принципи DEI (Diversity, Equity, Inclusion), що представляють поняття різноманітності, рівності і залученості. Вони стали невід'ємною частиною сучасної корпоративної культури, охоплюючи як великі міжнародні компанії, так і невеликий бізнес. Починаючи з 2010-х років, концепція DEI утвердилася як стандарт у сфері корпоративного управління, особливо серед глобальних організацій. Цей підхід передбачає створення рівних і справедливих умов для всіх категорій працівників: починаючи від молодих спеціалістів і кандидатів старшого віку, до молодих мам, людей з інвалідністю та ветеранів.

Ідеї DEI трансформують не лише внутрішню структуру команд і корпоративну культуру, але також впливають на ринок праці і загальну культуру країни. Загалом підтримка принципів DEI сприяє формуванню довіри в колективі і відкриває можливість кожному отримати увагу та бути почутим. Термін активно застосовується у сферах управління персоналом, освіти, корпоративної культури та соціальних ініціатив для позначення зусиль, спрямованих на формування робочого або навчального середовища, яке враховує потреби кожного, незалежно від походження, статі, віку, релігії, фізичних особливостей, сексуальної орієнтації чи інших відмінностей.

Основні глобальні виклики, що зумовлюють актуалізацію теми різноманітності та інклюзивності, включають: глобалізацію трудового ресурсу, зміну суспільних цінностей, триваліше життя, демографічні зміни, більший акцент на командній роботі, пошук шляхів підвищення продуктивності, а також вплив глобального політичного клімату. Ці тенденції мають значний вплив на становлення інклюзивності, особливо у сфері управління персоналом, змінюючи підходи до роботи з працівниками, залучення талантів та розвиток командної співпраці. Зокрема,

глобальне політичне середовище — включно з війнами, політичною нестабільністю та вимушеною міграцією — активно формує багатокультурний склад робочої сили, особливо у приймаючих країнах. Така ситуація передбачає створення інклюзивних управлінських стратегій для інтеграції працівників із різними культурними й соціальними особливостями.

Приклади застосування HR-технологій включають:

- програмне забезпечення для рекрутингу — використовуються для пошуку кандидатів із особливими потребами, аналізу резюме й автоматизації початкового відбору, знижуючи рівень упередженості;

- системи управління навчанням (LMS), які дозволяють створювати індивідуальні навчальні програми для вразливих груп, забезпечуючи доступність і гнучкість процесу навчання;

- платформи для оцінювання, за допомогою яких можна об'єктивно оцінювати навички та компетенції кандидатів, беручи до уваги їхній досвід і потенційні можливості;

- інструменти для створення інклюзивного середовища. Спеціалізоване програмне забезпечення сприяє створенню доступних робочих місць і адаптованого робочого процесу, забезпечуючи комфорт і підтримку для всіх працівників.

Створення інклюзивного робочого середовища неможливе без боротьби з неусвідомленими упередженнями. HR-фахівці, керівники та лідери повинні не лише усвідомлювати їх існування, але й активно працювати над їх усуненням через навчання, саморефлексію та роботу з командою. Важливо також враховувати потреби мультигенераційної робочої сили. Ефективне управління вимагає розуміння культурних, вікових та соціальних відмінностей між поколіннями та створення умов для їхньої плідної співпраці. Навчання та розвиток персоналу відіграють вирішальну роль у формуванні культурної компетентності та інклюзивної культури. Компаніям необхідно інвестувати в освітні програми, спрямовані на подолання упереджень, розвиток емпатії та комунікативних навичок, а також інтегрувати принципи культурної компетентності в усі аспекти діяльності.

ЗНАЧЕННЯ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ ІНКЛЮЗІЇ В СУСПІЛЬСТВІ

THE ROLE OF MARKETING COMMUNICATIONS IN FORMING A CULTURE OF INCLUSION IN SOCIETY

Лютий Валерій Сергійович

*III курс, група МК-24-1фмб, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

valeralutij123@gmail.com

*Науковий керівник: Скаженник М.В., ст. викладач
кафедри управління та адміністрування,*

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>

m.skazhennik@ukr.net

Анотація. Сучасні маркетингові комунікації дедалі частіше виступають не лише інструментом просування товарів і послуг, а й важливим засобом соціального впливу, здатним формувати систему цінностей суспільства. У цьому контексті вони відіграють ключову роль у становленні культури інклюзії — середовища, де кожна людина має рівні можливості, доступ до інформації та відчуття поваги й прийняття. Метою статті є дослідження ролі маркетингових комунікацій у популяризації принципів інклюзії, аналіз їхнього впливу на суспільну свідомість та окреслення ефективних інструментів комунікаційного впливу. У роботі проаналізовано приклади соціальних і digital-кампаній українських і міжнародних брендів, визначено їхній внесок у формування позитивного ставлення до різноманіття та соціальної рівності. Результати дослідження підтверджують, що інклюзивні маркетингові комунікації стають потужним чинником розвитку гуманістичних цінностей і соціальної відповідальності бізнесу.

Annotation. Modern marketing communications are increasingly acting not only as tools for promoting goods and services but also as powerful means of social influence capable of shaping society's system of values. In this context, they play a key role in forming a culture of inclusion — an environment where every person has equal opportunities, access to information, and a sense of respect and acceptance. The aim of the paper is to explore the role of marketing communications in promoting inclusive principles, analyze their impact on public awareness, and outline effective communication tools for fostering inclusion. The study analyzes examples of social and digital campaigns by Ukrainian and

international brands, emphasizing their contribution to the development of respect for diversity and social equality. The findings show that inclusive marketing communications serve as a crucial factor in fostering humanistic values and enhancing corporate social responsibility.

Маркетингові комунікації сьогодні відіграють визначальну роль у процесах суспільної трансформації, адже саме через них бренди формують не лише споживчі переваги, а й ціннісні орієнтири. У сучасному українському контексті, коли соціальна згуртованість і толерантність набувають особливого значення, комунікації стають засобом зміцнення гуманістичних засад суспільства. Під впливом глобальних трендів інклюзивність у маркетингу набуває стратегічного виміру — вона демонструє відкритість бізнесу, повагу до людського різноманіття й готовність сприяти рівності можливостей [1].

Одним із головних інструментів формування інклюзивної культури є соціальна реклама. Її завдання не полягає у продажі продукту — вона покликана впливати на свідомість людей, змінювати ставлення до суспільних явищ, долати упередження щодо осіб із інвалідністю, літніх людей чи представників різних культурних груп. Ефективність соціальної реклами визначається не комерційними показниками, а рівнем емпатії, який вона викликає. Як зазначає Deloitte (2024), кампанії, що підкреслюють інклюзивні цінності, формують у споживачів глибший рівень довіри до бренду та підвищують його соціальний капітал [2].

В Україні поступово формується система соціально орієнтованих комунікацій, у межах якої бізнес, громадські організації та держава об'єднують зусилля для просування ідей рівності. Важливим прикладом є проєкт «Без бар'єрів», започаткований за підтримки Офісу Першої леді України, спрямований на підвищення рівня толерантності та створення безпечного й доступного середовища для всіх громадян [3]. Цей проєкт включає серію відео, інформаційних кампаній та освітніх заходів, що висвітлюють історії успіху людей з різними можливостями, сприяючи формуванню позитивного сприйняття інклюзії.

Значну роль у просуванні ідей інклюзії відіграють і корпоративні ініціативи. Компанії «Нова пошта», «Rozetka», «Vodafone Україна» у своїх digital-кампаніях акцентують увагу на рівних можливостях, соціальній справедливості та підтримці людей із вразливих груп населення. Через відеоконтент, дописи у соці-

альних мережах і партнерські проекти бренди показують, що бізнес може бути не лише економічним, а й соціальним агентом змін. Як наголошує World Economic Forum (2023), залучення принципів інклюзивності у корпоративні комунікації підвищує рівень довіри до компанії серед молодшої аудиторії та посилює її репутаційний капітал [4].

Окремої уваги заслуговує розвиток digital-комунікацій, які дозволяють охоплювати ширшу аудиторію та створювати простір для взаємодії. Соціальні мережі перетворюються на платформи діалогу, де бренди можуть вести відкриту розмову з суспільством, отримувати зворотний зв'язок і демонструвати реальні дії, а не декларації. Саме завдяки цьому зростає довіра до компаній, що впроваджують принципи інклюзії послідовно, а не формально.

Таким чином, маркетингові комунікації у сучасному суспільстві виконують роль важливого соціального каталізатора. Вони сприяють поширенню культури поваги, прийняття й рівності, стимулюють бізнес до соціальної відповідальності та сприяють становленню інклюзивного мислення. Формування культури інклюзії за допомогою комунікацій — це не короткостроковий проєкт, а довготривалий процес побудови нової суспільної свідомості, у якій цінність людини визначається її гідністю, а не обмеженнями.

Список використаних джерел

1. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 № 875-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12>
2. Deloitte. Inclusive Marketing and Social Impact Strategies. Deloitte Insights, 2024. URL: <https://www2.deloitte.com>
3. Офіс Першої леді України. Проєкт «Без бар'єрів». URL: <https://bf.in.ua>
4. World Economic Forum. The Business Case for Inclusion and Diversity. Geneva: WEF, 2023. URL: <https://www.weforum.org>

**ФІНАНСОВА ПОВЕДІНКА МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ
ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА**
**FINANCIAL BEHAVIOUR OF YOUNG PEOPLE IN THE CONTEXT
OF INCLUSIVE SOCIAL DEVELOPMENT**

Лях Анатолій Володимирович

IV курс, група ФН-24.3-1,

спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

kz_24@gmail.com

Науковий керівник: Пшенична М.В., к.е.н., доцент,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5373-1726>

pshenychna_iem@uu.ua

Анотація. У роботі висвітлено фінансову поведінку молоді як ключовий елемент інклюзивного розвитку суспільства в умовах сучасних економічних викликів. Проаналізовано ключові фактори, що формують фінансові звички молодих людей, зокрема рівень фінансової грамотності, доступ до фінансових послуг, соціально-економічний статус особи, а також соціо-культурні чинники. Визначено, що низький рівень фінансової освіти та обмежений доступ до фінансових інструментів можуть призводити до фінансової виключеності молоді. Це, своєю чергою, зменшує її можливості для економічного зростання та соціальної інтеграції. Зроблено висновок про необхідність розвитку фінансової освіти, цифрової інклюзії та створення молодіжно орієнтованих фінансових продуктів для забезпечення сталого та інклюзивного розвитку.

Annotation. The paper highlights the financial behaviour of young people as a key element of inclusive social development in the context of contemporary economic challenges. It analyses the key factors that shape the financial habits of young people, including their level of financial literacy, access to financial services, socio-economic status, and socio-cultural factors. It is determined that low levels of financial education and limited access to financial instruments can lead to the financial exclusion of young people. This, in turn, reduces their opportunities for economic growth and social integration. The conclusion is made about the need to develop financial education, digital inclusion, and the creation of youth-oriented financial products to ensure sustainable and inclusive development.

Фінансова поведінка молоді є важливим аспектом, що впливає на економічний розвиток суспільства та інклюзивний розвиток нації в цілому. У сучасному світі, де економічні умови швидко змінюються, молодь стикається з новими викликами, але, водночас, і можливостями у сфері фінансів. Розуміння фінансової поведінки молоді дозволяє розробляти ефективні стратегії для забезпечення економічної стабільності та розвитку.

У цьому контексті набуває особливої актуальності розуміння факторів впливу, аналіз поточного рівня фінансової грамотності молоді, а також змісту соціальних очікувань задля побудови комплексної стратегії фінансового просвітництва молоді на рівні держави, громад, освітніх інституцій.

Як зазначають науковці Коллі-Шамне А. В. І Соколовський, В. М., фінансова поведінка молоді формується не лише під впливом особистих переконань і навичок, а й як результат дії соціального середовища, наслідування спостережуваних моделей та впливу макросоціальних умов, у яких молодь живе й приймає рішення [1, с. 93]. Розвиток здорових фінансових стратегій вимагає усвідомленого аналізу цих чинників і вдосконалення як раціональної, так і емоційної складової фінансової грамотності.

Вважаємо за доцільне виокремити групу факторів, що є складовими фінансової поведінки молоді, а саме: фінансова грамотність, доступ до фінансових послуг, соціально-економічний статус особи, а також соціо-культурні чинники. Зупинимось на кожному з них більш детально.

З метою оцінки рівня сформованості підприємливості та фінансової грамотності як компетентності сучасних школярів за ініціативи Національного банку України в партнерстві з ГО «Junior Achievement Ukraine» у квітні 2024 року Українським інститутом соціальних досліджень ім. О. Яременка було проведено дослідження серед 3139 учнів віком 14–17 років [2]. Результати дослідження засвідчили, що рівень фінансової грамотності підлітків перебуває на критично низькому рівні. Зокрема, лише 47,4% дівчат і 45,6% хлопців продемонстрували базові знання з фінансів, а жоден учасник не дав 100% правильних відповідей на всі запитання. Водночас понад 77% опитаних вважають, що в школах потрібно запровадити предмет з фінансової грамотності. Дана тенденція засвідчує гостру потребу в актуалізації роботи державних інституцій над розвитком фінансової

грамотності української молоді, а також впровадження фінансової освіти у шкільну програму.

Водночас, зазначене дослідження сприяло виявленню прямої залежності між рівнем фінансової грамотності та наявністю особистого досвіду використання фінансових продуктів, зокрема планування витрат, ведення бюджету, заощадження, досягнення фінансових цілей. Відтак, не менш важливим фактором для покращення фінансової поведінки є забезпечення доступу до фінансових послуг молоді та юнацтву.

Оскільки молодь часто стикається з труднощами при відкритті банківських рахунків, отриманні кредитів або інвестиціях через відсутність кредитної історії або стабільного доходу, — це обмежує їх можливості для економічного розвитку та підвищує ризик фінансових труднощів. Зокрема, молоді люди активно використовують цифрові платформи для розрахунку за товари і послуги в інтернеті, але часто стикаються з ризиками фінансового шахрайства через недостатню обізнаність. Так, за даними НБУ, у 2023 році лише кожен п'ятий підліток перевіряв безпечність сайту, а з фінансовим шахрайством стикалися 20,6% опитаних респондентів [3].

В свою чергу, соціально-економічний статус також впливає на фінансову поведінку молоді. Молоді люди з низьким рівнем доходу або з обмеженим доступом до освіти можуть мати обмежені можливості для розвитку фінансових навичок та доступу до фінансових послуг. Це може призводити до фінансової ізоляції та обмеження можливостей для заощаджень та інвестицій як складових економічного розвитку [4].

Крім того, культурні та соціальні фактори також в значній мірі чинять вплив на фінансову поведінку молоді. Наприклад, у країнах Східної Азії, таких як Японія, Південна Корея чи Китай, де традиційно переважають колективістські цінності, молодь часто відчуває відповідальність за фінансову підтримку батьків, участь у спільних сімейних витратах або накопичення коштів на майбутнє родини. Натомість у США, Канаді чи більшості країн Західної Європи, де домінують індивідуалістичні орієнтації, молоді люди схильні розглядати гроші як засіб досягнення особистих цілей і самореалізації — інвестицій у власну освіту, розвиток кар'єри, подорожі чи стартапи. Такі відмінності у культурних установках впливають не лише на способи

управління фінансами, а й на ставлення до заощаджень, боргів і ризику в цілому.

В свою чергу соціальні мережі та медіа також формують уявлення про успіх і матеріальне благополуччя, що може стимулювати як раціональне фінансове планування, так і надмірне споживання. Крім того, рольові моделі у найближчому оточенні визначають, наскільки усвідомлено молодь ставиться до заощаджень, інвестицій і кредитних зобов'язань.

Тож, підсумовуючи отримані результати факторного аналізу, можна констатувати пріоритетну важливість для України розробки стратегій, які були б спрямовані на підвищення фінансової грамотності молоді, забезпечення доступу до фінансових послуг та підтримку соціально-економічно вразливих груп. Це може включати впровадження програм фінансової освіти в школах та університетах, розвиток цифрових фінансових інструментів, орієнтованих на молодь, а також підтримку ініціатив, спрямованих на зменшення соціально-економічних нерівностей. Реалізація окреслених заходів може стати ключовим елементом інклюзивного розвитку суспільства, що сприятиме економічному зростанню та соціальній стабільності в державі.

Список використаних джерел

1. Коллі-Шамне, А. В., & Соколовський, В. М. (2025). Психологія фінансової поведінки молоді: роль самооцінки, соціальних очікувань та крос-культурних аспектів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*, (2), 91–98. DOI: <https://doi.org/10.32782/psychvisnyk/2025.2.17>
2. Українські підлітки мають початковий рівень фінансової грамотності — дослідження НБУ. Сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/ukrayinski-pidlitki-mayut-pochatkoviy-riven-finansovoyi-gramotnosti--doslidjennya-nbu> (дата звернення: 21.10.2025)
3. Діти хочуть відвертих розмов про гроші: дослідження НБУ про фінансову поведінку підлітків. *The Page*. URL: <https://thepage.ua/ua/news/finansova-gramotnist-sered-pidlitkiv-v-ukrayini-u-2023-roci-doslidzhennya-nbu> (дата звернення: 21.10.2025)
4. Безділь М.Б., Данилюк М.М., Дмитришин М.В. (2025) Формування шляхів підвищення фінансової грамотності населення. *Економіка та суспільство*. Випуск 71. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-146>

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАЛУЧЕННЯ ЛЮДЕЙ
З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ
ДО ВИРОБНИЧИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ ТА НІМЕЧЧИНІ
COMPARATIVE ANALYSIS OF THE INVOLVEMENT
OF PEOPLE WITH DISABILITIES
IN PRODUCTION PROCESSES IN UKRAINE AND GERMANY**

Мазепа Діана Володимирівна

*група ЗМН-23.2-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Шаповал М.О., ст.викладач
кафедри фінансів та обліку,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
mariya.shapoval85@gmail.com*

Анотація. Глобальний контекст: інклюзія людей з інвалідністю на ринку праці — це не лише питання соціальної справедливості, але й стратегічний ресурс для економіки та підприємств. В Україні з огляду на демографічні виклики, війну та дефіцит кадрів, потенціал людей з обмеженими можливостями для виробничих процесів є особливо цінним. Німеччина — одна з провідних країн ЄС за рівнем економічної активності людей з інвалідністю, має розвинені механізми правового регулювання й підтримки такого працевлаштування.

Annotation. Global context: the inclusion of people with disabilities in the labor market is not only a matter of social justice, but also a strategic resource for the economy and enterprises. In Ukraine, given the demographic challenges, war and shortage of personnel, the potential of people with disabilities for production processes is particularly valuable. Germany is one of the leading EU countries in terms of the level of economic activity of people with disabilities, and has developed mechanisms for legal regulation and support for such employment.

Мета тез — проаналізувати, як обидві країни залучають людей з інвалідністю у виробничі процеси, які інструменти використовуються, які бар'єри існують, а також з'ясувати, які уроки може брати Україна із німецького досвіду.

Розпочнемо аналіз з порівняння законодавчих та інституційних актів та тверджень в Україні та в Німеччині.

В Україні правовий захист працевлаштування осіб з інвалідністю передбачений низкою нормативних актів: Конституція України, Кодекс законів про працю, Закон «Про основи соці-

альної захищеності осіб з інвалідністю», Закон «Про зайнятість населення» тощо.

За даними Державної служби зайнятості (згідно з документом «Сприяння зайнятості осіб з інвалідністю»), держава визнає, що інтеграція людей з інвалідністю є одним із шляхів вирішення кадрового дефіциту.

Існує квотна система: в Україні роботодавці певного розміру зобов'язані працевлаштовувати осіб з інвалідністю. Наприклад, за даними наукових досліджень, для підприємств зі штатом від 8 до 25 осіб встановлюється щонайменше одна людина з інвалідністю, а для більших підприємств — квота до 4%.

Проте практика квотування не завжди ефективна: є проблеми з виконанням, і деякі підприємства вважають сплату штрафів простішим варіантом, ніж створення робочих місць з адаптацією.

Україна також має стратегію безбар'єрного простору: Національна Стратегія зі створення безбар'єрного простору (до 2030 року), ініційована в тому числі для економічного сприяння людям з інвалідністю.

У звіті громадських організацій (Національна Асамблея людей з інвалідністю України) наголошується на необхідності соціального супроводу під час працевлаштування, розумного пристосування робочих місць, інформаційно-освітніх кампаній для подолання стигматизації.

Що стосується німецького законодавства, то основний законодавчий механізм — Кодекс соціального законодавства (Sozialgesetzbuch, SGB) IX, який регулює права осіб з інвалідністю, їх реабілітацію та інтеграцію в трудове життя. Згідно з SGB IX, приватні та публічні підприємства з щонайменше 20 працівниками зобов'язані мати не менше 5% працівників із визаною тяжкою інвалідністю. Якщо підприємство не виконує цю квоту, йому загрожує «компенсаційна плата» (levy), яка йде до інтеграційних офісів. За даними Федеральної служби зайнятості (Bundesagentur für Arbeit), частка підприємств, які повністю виконують зобов'язання, не дуже велика: лише частина фірм «заповнює» квотні місця, інші частково, а частина взагалі платить ліво. Крім квот, існують «інклюзивні підприємства»: спеціальні компанії, де значна частина (наприклад, 30–50%) співробітників — це люди з тяжкою інвалідністю. Ще один механізм — «Supported Employment», який дозволяє людям з інвалідністю працювати на загальному ринку праці з підтримкою. Також

існує «Budget for Work», який надає фінансову підтримку роботодавцям для обладнання робочих місць, адаптації тощо.

У новому законі (як повідомляє Rehacare) посилюється роль відповідальності роботодавців: збільшується компенсаційна плата за невиконання квот — до €720/місяць залежно від розміру компанії (ці зміни набувають чинності з 2025 року).

Наступний елемент нашого аналізу порівняння статистичних даних України та Німеччини щодо працевлаштування людей з інвалідністю.

За даними наукових публікацій, практика працевлаштування осіб з інвалідністю в Україні має значні прогалини. У статті Станіславської Психолого-Педагогічної проблематики зазначено, що хоча законодавство передбачає квоти, часто підприємства просто «зберігають трудову книжку» працівника з інвалідністю, щоб формально виконати вимоги, або ж сплачують штраф. У звіті Конфедерації роботодавців України подано огляд практик підвищення інклюзивності на ринку праці, але вказано, що реформ недостатньо, зокрема, в плані заохочення адаптації робочих місць та підтримки бізнесу.

У Національній Асамблеї людей з інвалідністю України підкреслено, що є великий потенціал у супроводі осіб з інвалідністю під час працевлаштування, адаптації середовища, але ресурси та механізми недостатньо розвинені.

Щодо Німеччини, то за даними Федерального статистичного управління (Destatis), у 2017 році лише ~30% людей з інвалідністю (включно з пошукачами роботи) були зайняті або шукали роботу, тоді як серед людей без інвалідності цей показник сягав 65%. У віковій групі 25–44 роки — 70% людей з інвалідністю були в економічно активному стані (працевлаштовані або шукають роботу), у порівнянні з 88% серед осіб без інвалідності. Стосовно освіти: серед людей з інвалідністю віком 30–44 років 27% не мали професійної кваліфікації, тоді як серед осіб без інвалідності цей відсоток — 14%. Водночас, серед працюючих людей з інвалідністю лише 6% мали вищу освіту (у порівнянні з 18% серед осіб без інвалідності). За даними Федерального агентства зайнятості, у 2024 році серед безробітних з тяжкою інвалідністю майже половина — це люди старші за 55 років; водночас 53% таких безробітних мають професійну підготовку, що підкреслює їх потенціал як кваліфікованих кадрів. За даними на 2024 рік, близько 39% компа-

ній, які зобов'язані мати працівників з інвалідністю, повністю виконали свою квоту. Інші або частково, або зовсім не виконують її, сплачуючи компенсаційний внесок. За даними дослідження *Scandinavian Journal of Disability Research*, в Німеччині існують також «інклюзивні підприємства»: кілька тисяч людей з важкою інвалідністю працюють у таких компаніях; підтримка також через інструмент «Supported Employment».

Провівши змістовне дослідження щодо механізмів інтеграції у виробничі процеси людей з особливими потребами, щодо України, то варто зазначити, що стосовно адаптації робочих місць: в Україні багато підприємств не мають достатніх ресурсів або технічних можливостей для обладнання безбар'єрних виробничих ліній. Також супровід під час працевлаштування є недостатньо систематизований: часто відсутні програми менторства чи адаптації, немає достатньої психологічної підтримки. Організації, зокрема НГО, відіграють важливу роль, але державна підтримка не покриває всіх потреб. Існує також проблема низької обізнаності роботодавців та стереотипи: у багатьох компаніях побоюються, що працівники з інвалідністю будуть менш продуктивними або створюватимуть «проблеми». Проблемою є також, недостатній контроль за виконанням квот: хоча законодавство передбачає відповідальність (штрафи), фактичне дотримання квот часто є формальним або обхідним. Проте, ініціативи «безбар'єрного простору» (Національна стратегія) можуть сприяти створенню інфраструктури, але процес реалізації все ще триває.

Щодо Німеччини, там особливості наступні: Квота + компенсаційна плата: законодавчо зобов'язано, і є фінансовий стимул (або санкції) для роботодавців, щоб вони наймали працівників з інвалідністю. Інклюзивні підприємства: такі компанії спеціально організовують робочі місця з високим відсотком співробітників із серйозною інвалідністю.

Supported Employment: люди з інвалідністю працевлаштовуються на загальному ринку праці, отримуючи допомогу (менторство, адаптацію, підтримку).

«Budget for Work»: фінансова підтримка для адаптації робочих місць (технічне обладнання, модифікації) — це заохочує роботодавців створювати такі робочі місця.

Інституційна допомога: інтеграційні офіси, агентства працевлаштування надають консультації роботодавцям, підтримку в адаптації, у вирішенні бюрократичних питань.

Профілактика та підвищення обізнаності: кампанії на підтримку інклюзії, навчання менеджерів, інформаційні програми. За даними Rehascare, інтерес бізнесу до інклюзії зростає, особливо в умовах браку кваліфікованих кадрів.

Що стосується бар'єрів та проблем, то для України вони наступні:

Правова база. Хоча існують закони та квоти, часто відсутній ефективний контроль. Юридично сильна система, але частина роботодавців не виконує квоти і платять штрафи.

Фінансування адаптації. Недостатньо системних програм для модернізації робочих місць, мало державних стимулів. Є бюджетні механізми («Budget for Work»), але не всі підприємства їх використовують.

Обізнаність і ставлення. Стигматизація, неповна інформація серед роботодавців, низька культура інклюзивності. Хоча є зусилля для освіти й просування інклюзії, все одно є компанії, які не сприймають працівників з інвалідністю як повноцінних.

Виконання квот. Формальне виконання, «утримання трудових книжок», сплата штрафів. Частина роботодавців не заповнює всі квотні місця — лише 39% повністю виконали зобов'язання у 2024 році.

Підтримка працівників. Мало супроводу, менторства, недостатня підготовка осіб з інвалідністю до працевлаштування. Supported Employment добре розвинений, але не охоплює всіх потреб, і є питання фінансування.

Соціальні та демографічні фактори. Високий дефіцит кадрів, соціальна нестабільність, наслідки військового конфлікту. Частина людей з інвалідністю — старшого віку (наприклад, безробітні >55 років), що створює виклики для інтеграції.

Уроки для України з досвіду Німеччини

1. *Зміцнення правових зобов'язань і контроль за виконанням квот.* Україна може запровадити або посилити механізми контролю за виконанням квот, включно з підвищенням штрафів чи наданням стимулів. Створення або розширення «інтеграційних офісів» (аналог німецьких) для консультування роботодавців та осіб з інвалідністю.

2. *Фінансова підтримка адаптації робочих місць.* Впровадити програму «бюджету на роботу» або аналог, щоб бізнес міг отримувати гранти, субсидії чи повернення витрат за обладнання безбар'єрних робочих місць. Заохочення інвестицій у

технічні засоби для працівників з інвалідністю (ергономічне обладнання, модифікації машин, спеціальні помічні системи).

3. *Стимулювання «інклюзивних підприємств».* Розвивати моделі підприємств, де значна частка співробітників — це працівники з інвалідністю; можливо, через пільгове оподаткування або державні контракти. Підтримка соціального підприємництва, яке спеціалізується на зайнятості людей з обмеженими можливостями.

4. *Підтримка працівників (модель Supported Employment).* Розгортання програм менторства, супроводу, підготовки працівників з інвалідністю для входження на ринок праці. Навчання HR-фахівців, менеджерів інклюзії, створення спеціалізованих консультативних центрів.

5. *Навчання та підвищення обізнаності.* Інформаційні кампанії, тренінги для керівників, співробітників про переваги інклюзії. Освіта в університетах: залучення студентів з інвалідністю, створення центрів підтримки, інклюзивних програм підготовки для майбутніх працівників.

6. *Моніторинг, збір даних і оцінка ефективності.* Запровадження національного моніторингу працевлаштування осіб з інвалідністю (за віком, характером інвалідності, сектором зайнятості). Оцінювання впливу політик інклюзії та коригування заходів на основі даних.

7. *Перспективи та рекомендації для подальшого розвитку.* Партнерство між державою, бізнесом та громадськими організаціями: побудова спільних програм, в яких НГО надають експертизу та супровід, бізнес — можливості працевлаштування, а держава — ресурси та стимули. Пілотні проекти інклюзивних виробничих підприємств: запуск демонстраційних заводів чи цехів, де частина працівників — люди з інвалідністю, з повною технічною підтримкою. Освітні реформи: розвиток професійно-технічної освіти (ПТУ) з адаптацією для людей з обмеженими можливостями, включення модулів інклюзії в освітні програми. Міжнародна співпраця: залучення грантів і міжнародного досвіду (наприклад, ЄС, Німеччини) для розвитку інклюзивної зайнятості в Україні. Культура інклюзії в бізнесі: інтеграція інклюзивної культури в корпоративні цінності, політики КСВ (корпоративної соціальної відповідальності), регулярні тренінги з інклюзивного менеджменту.

Висновки. Працевлаштування людей з обмеженими можливостями в Україні і Німеччині значно різниться за якістю, глибиною і системністю підходів.

Німеччина має більш розвинену систему законодавчих зобов'язань, інституцій підтримки, фінансових стимулів і спеціалізованих підприємств.

В Україні є правова база, але бракує ефективного виконання, фінансових механізмів, культури інклюзії та системи супроводу.

Перехід до моделі, подібної до німецької — із розвитком «інклюзивних підприємств» і підтримкою адаптації — може бути потужним драйвером соціальної та економічної трансформації в Україні. Інвестиції в інклюзивність — це не просто витрати, а стратегічний ресурс для зростання, інновацій, підвищення конкурентоспроможності бізнесу.

Список використаних джерел

1. Атаманюк Р. Ф. Ринок праці України: проблеми та можливості їх вирішення. *Актуальні проблеми економіки*. 2024. № 1 (271). С. 55–65.
2. Богданов С. Соціальний захист інвалідів. Український та німецький досвід / за ред. О. Палій. Київ : Вид-во Соломії Павличко 2022. 93 с.
3. Брошкова С.Л. Працевлаштування людей з інвалідністю : український досвід. 76-а звітна наукова конференція професорсько-викладацького складу і наукових працівників : матеріали 76 щоріч. наук. конф. проф.-викл. складу і наук. працівників. *Теорія та практика державного управління*. 1 (80) 2025 375
4. Бабич О. В. Перспективи працевлаштування осіб з інвалідністю в Україні 2020 р. за ред. О. А. Іванової. Одеса : С. Л. Назарчук, 2020.
5. Дарієвська С., Марценюк Т. Досвід працевлаштування людей з інвалідністю в Україні (на прикладі ветеранів антитерористичної операції). *Наукові праці НаУКМА. Соціологія. Наукові записки НаУКМА. Соціологія*, 2020. С. 37.
6. Демкович Т. Механізм мінімізації тіньової зайнятості в Україні. Львів. Львівський національний університет ім. І. Франка. Львів, 2025. 337 с.
7. Мірошниченко О. Інклюзивне працевлаштування. Стрибок через 70 років. *Економічна правда*. 24.06. 2024.

**ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ
РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО СУСПІЛЬСТВА
ECONOMIC ASPECTS
OF INCLUSIVE SOCIETY DEVELOPMENT**

Майсурадзе Гліб Георгійович

II курс, група МН-24-1м, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Кучмеев О.О., д.е.н., професор,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1803-6231>

Анотація. Стаття розглядає економічні аспекти розвитку інклюзивного суспільства. Аналізуються економічні моделі стимулювання інклюзії, державне фінансування програм та їхній вплив на економічний розвиток. Особлива увага приділена соціальному підприємництву та механізмам партнерства між державою, бізнесом і громадянським суспільством.

Annotation. The article examines the economic aspects of inclusive society development. It analyzes economic models of inclusion stimulation, state funding of programs, and their impact on economic development. Special attention is paid to social entrepreneurship and mechanisms of partnership between the state, business, and civil society.

Інклюзивне суспільство є основою сталого розвитку, адже воно забезпечує рівні можливості для всіх членів спільноти. Економічний аспект відіграє ключову роль у досягненні цієї мети. Серед ключових економічних механізмів, що сприяють розвитку інклюзії, виділяються наступні:

1. Економічні моделі стимулювання інклюзії формуються на основі принципів соціальної справедливості та економічної вигоди. Їхнім ключовим завданням є створення фінансових та організаційних умов для залучення вразливих груп населення до економічного життя. Податкові стимули, такі як зниження ставок податку на прибуток або надання податкових кредитів, заохочують підприємства до працевлаштування осіб з інвалідністю. Також ефективними є субсидії на адаптацію робочих місць, що дозволяють роботодавцям покривати витрати на технічне переоснащення або навчання персоналу. Окрім того, впровадження програм з підтримки самозайнятості, таких як мікро-

кредитування чи гранти на започаткування бізнесу, сприяє розвитку підприємницьких ініціатив серед вразливих груп.

2. Державне фінансування є фундаментальним елементом забезпечення соціальної інтеграції, оскільки воно дозволяє реалізовувати масштабні ініціативи, які вимагають значних ресурсів. У цьому контексті важливою є роль державного бюджету, що покриває витрати на створення доступної інфраструктури, наприклад, будівництво без — бар'єрних споруд, адаптацію транспорту або створення спеціалізованих освітніх закладів. Крім того, держава може підтримувати громадські організації через цільові гранти, що спрямовані на впровадження інноваційних проектів у сфері інклюзії. Значну роль відіграє також фінансування освітніх програм, які сприяють підготовці фахівців для роботи з вразливими групами населення.

3. Соціальне підприємництво виступає важливим механізмом подолання соціальних та економічних бар'єрів. Воно поєднує комерційні цілі з соціальною місією, забезпечуючи фінансову стабільність і соціальну вигоду. Наприклад, підприємства, що виробляють продукцію або послуги за участі осіб з інвалідністю, не лише сприяють їхній інтеграції, а й створюють нові ринки для своїх товарів. Одним із прикладів є текстильні майстерні, де працюють люди з обмеженими можливостями, або ІТ-компанії, які адаптують робочі процеси для працівників з особливими потребами. Важливим інструментом підтримки соціального підприємництва є надання доступу до кредитних ресурсів, а також навчання бізнес-навичок через освітні програми.

4. Партнерство між державними інституціями, приватним сектором та громадянським суспільством є основою для комплексного вирішення проблем інклюзії. Держава виступає регулятором, забезпечуючи законодавчу базу та фінансову підтримку. Бізнес, у свою чергу, реалізує комерційні ініціативи, адаптовані до потреб різних соціальних груп. Громадські організації відіграють роль посередників, надаючи експертну допомогу, залучаючи міжнародний досвід та здійснюючи моніторинг реалізації програм. Спільні проекти, такі як будівництво доступного житла, створення інклюзивних освітніх платформ або розробка спеціалізованих мобільних додатків, демонструють ефективність такого підходу.

5. Економічний ефект від впровадження інклюзії. Розвиток інклюзії приносить значні економічні вигоди, що прояв-

ляються як на мікро-, так і на макрорівнях. Наприклад, збільшення рівня зайнятості серед осіб з інвалідністю сприяє зростанню купівельної спроможності та підвищенню податкових надходжень до бюджету. Інклюзивні компанії, які враховують різноманітність у своїх бізнес-моделях, демонструють вищу продуктивність і здатність до адаптації в умовах швидких змін ринку. Також варто зазначити, що реалізація інклюзивних практик зменшує соціальну напруженість і сприяє формуванню більш гармонійного суспільства.

Реалізація економічних аспектів інклюзії потребує цілісного підходу, що включає ефективну співпрацю між державними органами, бізнесом та громадськістю. Розробка спеціальних економічних моделей, що стимулюють інтеграцію вразливих груп, державне фінансування ключових ініціатив, розвиток соціального підприємництва та партнерства між секторами створюють основу для сталого розвитку. Інклюзія сприяє не лише економічному зростанню, а й формуванню справедливого, згуртованого суспільства, де кожен має рівні можливості для реалізації свого потенціалу.

Список використаних джерел

1. Про основи соціального захисту осіб з інвалідністю в Україні : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>.
2. Загальний огляд державно-приватного партнерства. URL: [https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=311dfbfa-b31a-425f-8cff-428f450c7a0f&tag=Sutnist DerzhavnoprivatnogoPartnerstva](https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=311dfbfa-b31a-425f-8cff-428f450c7a0f&tag=Sutnist%20DerzhavnoprivatnogoPartnerstva).
3. Inclusion Economics at Yale University. Report on Economic Inclusion. URL: <https://ie.yale.edu>.
4. United Nations Development Programme. «Human Development Report 2023: Inclusive Growth». URL: <https://hdr.undp.org/reports-and-publications/towards-2023-human-development-report>.
5. World Economic Forum. «Diversity, Equity, and Inclusion 4.0 Toolkit». URL: <https://www.weforum.org/publications/diversity-equity-and-inclusion-4-0-a-tool-kit-for-leaders-to-accelerate-social-progress-in-the-future-of-work/>.

МИСТЕЦТВО ІНКЛЮЗИВНОГО ДИЗАЙНУ В DIGITAL-МАРКЕТИНГУ

THE ART OF INCLUSIVE DESIGN IN DIGITAL MARKETING

Малишев Олексій Олександрович

III курс, група МК-24-1фмб, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Скаженник М.В.,

ст. викладач кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>

m.skazhennik@ukr.net

Анотація. Сучасний digital-маркетинг активно трансформується під впливом соціальної відповідальності та очікувань користувачів до персоналізованих і доступних цифрових рішень. Інклюзивний дизайн стає важливим інструментом, який забезпечує комфортну взаємодію для людей із різними можливостями, культурними особливостями та стилями користування. У роботі розглянуто значення інклюзивного підходу до створення digital-продуктів, його вплив на сприйняття бренду та поведінку аудиторії. Також проаналізовано практичні аспекти реалізації інклюзивних рішень у маркетингових комунікаціях та цифрових інтерфейсах. Матеріал формує цілісне уявлення про інклюзивність як сучасний стандарт якості бренду.

Annotation. Modern digital marketing is undergoing significant transformation driven by social responsibility and users' expectations for personalized and accessible digital experiences. Inclusive design has become an essential tool that ensures comfortable interaction for people with diverse abilities, cultural backgrounds, and ways of using digital products. This paper explores the significance of inclusive approaches in the creation of digital solutions, their impact on brand perception, and consumer behavior. Practical aspects of implementing inclusivity in marketing communication and digital interfaces are also analyzed. The material presents a comprehensive view of inclusivity as a modern quality standard for brands.

У світі цифрових технологій, де інформація та візуальні рішення мають основне значення у взаємодії між споживачем і брендом, інклюзивний дизайн перетворюється на необхідний елемент якісного digital-середовища. Його сутність полягає у створенні продуктів, які однаково зручні для різних категорій

користувачів незалежно від їхнього віку, культурних відмінностей, фізичних чи когнітивних особливостей. Такий підхід дозволяє брендам формувати глибший рівень взаємодії та підвищувати довіру серед аудиторії, оскільки увага до потреб різноманітних груп споживачів стає важливою ознакою відповідальності бізнесу [1].

Інклюзивний дизайн у digital-маркетингу виходить за межі технічної доступності і включає ширший спектр рішень: адаптивну графіку, альтернативний текст у візуальних матеріалах, контрастні кольорові схеми, зручну навігацію, можливість озвучування контенту, інклюзивні сценарії реклами та нейтральні образи. Ці елементи впливають на сприйняття бренду та створюють більш людський формат комунікації. Бренди, які активно впроваджують інклюзивність у свої digital-продукти, отримують перевагу в умовах високої конкуренції, адже користувачі цінують увагу до своєї особистої взаємодії із сервісом [2].

Значення у розвитку інклюзивного дизайну мають також міжнародні стандарти доступності, що встановлюють вимоги до цифрових продуктів і визначають оптимальні практики їх створення. Використання таких принципів дає змогу забезпечити універсальність і зручність інтерфейсів, а також зменшити бар'єри у доступі до інформації. Цифровий маркетинг, що враховує інклюзивний підхід, набуває проактивного характеру: компанії демонструють відкритість до різноманітності та готовність підтримувати різні групи користувачів. Це впливає не лише на імідж бренду, а й на показники залучення та утримання клієнтів, адже інклюзивність формує емоційний зв'язок зі споживачами [3].

Сучасні дослідження цифрової поведінки підтверджують, що користувачі надають перевагу компаніям, які створюють доступний контент та інклюзивні маркетингові комунікації. Інклюзивний дизайн стає символом якості, професійності та відповідальності бренду. Його впровадження сприяє розширенню потенційної аудиторії, підвищенню ефективності рекламних кампаній та зміцненню репутації компанії на ринку. Бренди, що активніше застосовують ці підходи, демонструють більш стійкі позиції, оскільки пропонують користувачам не лише продукт, а й комфортний досвід його використання.

У підсумку інклюзивний дизайн у digital-маркетингу можна вважати мистецтвом, яке поєднує творчість, технології та

соціальну відповідальність. Його впровадження створює для бренду додаткову конкурентну цінність і підкреслює прагнення компанії бути відкритою, сучасною та орієнтованою на потреби кожного користувача. У міру розвитку цифрових технологій інклюзивність стає не просто бажаною характеристикою, а важливим показником професійності та етичності бізнесу, що визначає його успіх у довгостроковій перспективі.

Окремої уваги заслуговує питання емоційного впливу інклюзивного дизайну в digital-середовищі. Оскільки користувач взаємодіє з інтерфейсом на рівні мікродосвіду — натискання кнопки, динаміка анімації, шрифт, колір, — інклюзивні рішення дозволяють зробити цю взаємодію не лише зручною, а й емоційно комфортною. Ретельно продуманий дизайн формує відчуття безпеки, довіри та підтримки, що особливо важливо для людей із сенсорними чи когнітивними особливостями. Бренди, які приділяють увагу таким деталям, демонструють розуміння психології користувача та створюють більш глибокий зв'язок із аудиторією.

Значною перевагою інклюзивного підходу є його довгостроковий ефект: компанії, що впроваджують універсальний дизайн на ранніх етапах, отримують стійкі конкурентні позиції у майбутньому. Це пояснюється тим, що доступні digital-рішення залишаються актуальними, навіть коли технології змінюються, оскільки ґрунтуються на базових потребах людини. Інклюзивність не залежить від моди — вона відображає фундаментальні принципи людської взаємодії, а отже має стратегічне значення для будь-якого бренду, що прагне стійкого розвитку.

Також важливо розуміти, що інклюзивний дизайн — це не разовий проєкт, а процес, який потребує регулярного оновлення та перевірки. Нові технології, зміна поведінки користувачів та соціальні трансформації впливають на стандарти цифрової доступності. Тому бренди мають проводити аудит цифрових продуктів, залучати експертів з UX-дизайну, а також створювати умови для тестування інтерфейсів користувачами з різними можливостями. Такий підхід сприяє постійному вдосконаленню digital-стратегії та дозволяє реагувати на потреби аудиторії своєчасно й ефективно.

Інклюзивний дизайн стає не лише інструментом маркетингових комунікацій, а й частиною корпоративної культури. Він відображає ставлення компанії до суспільства, її цінності та готов-

ність брати участь у формуванні доступного цифрового простору. У результаті інклюзивність перетворюється на ключову характеристику бренду, яка відрізняє його від конкурентів та формує стійкий позитивний імідж. Успішні приклади бізнесу доводять, що турбота про різноманітну аудиторію не лише відповідає етичним принципам, але й є економічно вигідною стратегією.

Список використаних джерел

1. Kotler Ph., Kartajaya H., Setiawan I. Marketing 5.0: Technology for Humanity. — John Wiley & Sons, 2021.
2. Deloitte. Global Marketing Trends 2024: Inclusive Growth. — 2024.
3. Вдовенко Н. М., Сисоєва С. О. Соціально відповідальний бізнес: сучасні виклики та перспективи розвитку. — Київ: КНЕУ, 2022.

ІНКЛЮЗИВНА ЕКОНОМІКА ЯК ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ВІЙНИ

INCLUSIVE ECONOMY AS THE BASIS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN WAR CONDITIONS

Манейло Дмитро Сергійович

аспірант III курсу, група ЕМ-22-1, спеціальність «Економіка»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-0474-1837>

filuchichi@gmail.com

Анотація. В тезах розглянуто концепцію інклюзивної економіки як ключового напрямку сталого розвитку України в умовах воєнного стану. Визначено сутність інклюзивної моделі як такої, що поєднує економічне зростання з принципами соціальної справедливості та рівних можливостей. Висвітлено роль державної політики у забезпеченні доступу до праці для внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, осіб з інвалідністю та інших соціально вразливих груп населення. Особливу увагу приділено цифровізації як інструменту інтеграції громадян у сучасне економічне середовище. Окреслено основні виклики, серед яких — нестача фінансування, низький рівень інформованості та потреба в оновленні законодавчої бази. Зазначено, що формування інклюзивної економіки сприятиме соціальній згуртованості та ефективному післявоєнному відновленню держави.

Annotation. The thesis discusses the concept of an inclusive economy as a key area of sustainable development of Ukraine under martial law. The essence of the inclusive model is defined as one that combines

economic growth with the principles of social justice and equal opportunities. The role of state policy in ensuring access to labor for internally displaced persons, veterans, persons with disabilities and other socially vulnerable groups is considered. Particular attention is paid to digitalization as a tool for integrating citizens into the modern economic environment. The main challenges are outlined, including lack of funding, low level of awareness, and the need to update the legislative framework. It is noted that the formation of an inclusive economy will contribute to social cohesion and effective post-war recovery of the state.

Сучасна економіка України переживає складний період трансформації, який вимагає нових підходів до відновлення соціально-економічного потенціалу держави. Війна не лише завдала масштабних збитків, але й загострила питання нерівності, доступу до праці та економічних ресурсів. Саме тому дедалі більшої уваги набуває концепція інклюзивної економіки, що ґрунтується на принципах рівності та соціальної справедливості.

Інклюзивна модель розвитку розглядається міжнародними організаціями як ключовий чинник стійкості національних економік у кризові періоди. Вона передбачає не лише перерозподіл ресурсів, а й створення умов для повноцінної економічної участі всіх громадян — від локальних ініціатив до державних стратегій [1]. На практиці це означає переосмислення традиційної економічної політики через призму людського капіталу, інноваційності та соціальної відповідальності бізнесу.

Під інклюзивною економікою розуміють модель розвитку, у якій усі громадяни мають можливість брати участь в економічному житті — незалежно від віку, статі, стану здоров'я чи місця проживання. Вона орієнтована не лише на зростання ВВП, а й на створення умов для повноцінної реалізації людського потенціалу. В українських реаліях це означає залучення до економічної діяльності людей, які втратили роботу через бойові дії або ветеранів, осіб з інвалідністю та інших уразливих громадян країни.

Крім того, важливою складовою інклюзивного підходу є формування доступного економічного середовища для молоді та осіб передпенсійного віку. Забезпечення можливостей для освіти, перекваліфікації й участі у спільних соціально-економічних проєктах сприяє активізації трудового потенціалу, особливо в умовах демографічних викликів і трудової міграції. У цьому контексті вагомим є залучення освітніх інституцій,

громадських організацій та бізнесу до реалізації спільних програм з підготовки кадрів нового типу.

Урядові ініціативи у сфері зайнятості, соціального підприємництва та перекваліфікації сьогодні мають стратегічне значення. Зокрема, реалізація програм мікрогрантів на створення власної справи, підтримка малого бізнесу й розвиток системи дистанційної роботи сприяють не лише економічній активності, а й відновленню відчуття самодостатності серед громадян. За оцінками Міжнародної організації праці, залучення до економічного процесу представників соціально вразливих груп може підвищити рівень внутрішнього ВВП на кілька відсотків у середньостроковій перспективі [1].

Важливу роль відіграє цифровізація. Розвиток онлайн-освіти, дистанційних сервісів і платформ для працевлаштування відкриває додаткові можливості для людей, які з різних причин не можуть працювати офлайн. У цьому контексті поєднання цифрових технологій і соціальної політики стає одним із головних напрямів формування інклюзивного ринку праці [2]. Цифрові рішення також дозволяють покращити комунікацію між державними інституціями та громадянами, оптимізувати надання соціальних послуг і підвищити прозорість економічних процесів.

Разом із тим інклюзивна економіка в Україні стикається з низкою проблем: недостатнє фінансування соціальних програм, слабка взаємодія між державними структурами й бізнесом, а також низька інформованість громадян про можливості участі в таких проєктах. Вирішення цих питань потребує системного підходу: удосконалення законодавства, стимулювання корпоративної соціальної відповідальності, активізації партнерства між урядом, громадами та міжнародними організаціями. Доцільним є також впровадження системи моніторингу ефективності інклюзивних програм, що дозволить своєчасно коригувати державну політику відповідно до соціально-економічних змін.

Таким чином, інклюзивна економіка має стати не лише частиною соціальної політики, а й фундаментом повоєнного відновлення України. Її розвиток сприятиме формуванню більш справедливого, гнучкого та стійкого суспільства, у якому людина та її можливості розглядаються як головна цінність національного поступу. Реалізація принципів інклюзивності забезпечить не лише зростання економічних показників, а й підвищення

довіри до державних інститутів, формування активного громадянського суспільства та зміцнення соціальної єдності.

Список використаних джерел

1. International Labour Organization. *World Employment and Social Outlook 2022: The role of inclusive growth in recovery*. Geneva: ILO, 2022.
2. European Commission. *Inclusive Economy and Digital Transition: Policy Guidelines for Member States*. Brussels, 2023.
3. Міністерство економіки України. *Національна стратегія сприяння зайнятості та інклюзивного розвитку до 2030 року*. Київ, 2024.

СТРАТЕГІЧНЕ ІНВЕСТИВАННЯ ТА ESG-ІНІЦІАТИВИ В УКРАЇНІ STRATEGIC INVESTMENT AND ESG INITIATIVES IN UKRAINE

Мартиненко Іванна Степанівна

II курс, група ФН-24-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ivannamartunenko070811@gmail.com
Наук. керівник: Пшенична М.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5373-1726>
pshenychkam@gmail.com

Анотація. В роботі досліджено роль стратегічного інвестування в Україні в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови. Приведено дані про прямі іноземні інвестиції за 2024–2025 рр. та їх вплив на економіку країни. Окремо аналізується впровадження ESG-стандартів для залучення міжнародного капіталу та розвитку сталих фінансових практик. В роботі підкреслюється важливість прозорих фінансових інструментів, інвестицій у ключові сектори та підсилення інституційної спроможності. Аргументовано, що стратегічне інвестування є ключовим чинником сталого, технологічного та соціально орієнтованого інклюзивного розвитку України.

Annotation. The paper examines the role of strategic investment in Ukraine in the context of martial law and post-war reconstruction. It provides data on foreign direct investment for 2024–2025 and its impact on the country's economy. The implementation of ESG standards to attract international capital and develop sustainable financial practices is analysed separately. The paper emphasises the importance of

transparent financial instruments, investment in key sectors and strengthening institutional capacity. It argues that strategic investment is a key factor in the sustainable, technological and socially oriented inclusive development of Ukraine.

Інвестування залишається фундаментальним механізмом функціонування сучасного фінансового ринку, оскільки воно забезпечує перерозподіл капіталу від суб'єктів із надлишковими ресурсами до тих, хто здатен перетворити ці ресурси на продуктивні економічні результати та стратегічне зростання. В українському контексті, де фінансовий сектор зазнав багато викликів — як глобальних, так і локальних, пов'язаних із повномасштабною війною, зруйнованою інфраструктурою й необхідністю трансформації — стратегічне інвестування набуває особливого значення. В період повномасштабної агресії питання залучення масштабних інвестицій стало критичним: інвестиції розглядаються не лише як фінансова потреба, а як системоутворюючий чинник відбудови, структурної модернізації й переходу економіки до моделі сталого розвитку.

Аналітичні дані 2024–2025 рр. підтверджують як потенціал, так і серйозні бар'єри. Зокрема, згідно з даними НБУ, приплив прямих іноземних інвестицій (FDI) у 2024 році становив приблизно 3,33 млрд дол. США, що на 25% менше, ніж роком раніше. До того ж, переважна частина цих інвестицій є реінвестованим прибутком (близько 71,6% за даними 2024 р.) [1].

За оцінками Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), у 2024 році обсяг FDI склав близько 3,5 млрд дол. США (1,8% ВВП) після показника в майже 4,4 млрд дол. у 2023 році (2,5% ВВП). Також за даними Держстату, зростання капіталовкладень в Україні у I кварталі 2025 року склало 32,5% у річному вимірі, але джерела фінансування переважно — власні кошти підприємств (77,1%) [2].

Українські науковці Іваненко М. підкреслюють, що «в умовах воєнного стану саме стратегічне інвестування виступає ключовим ресурсом не тільки макроекономічної стабілізації, а й формування інституцій довіри та стимулювання приватного сектору» [3]. Водночас Петрова О. зауважує, що «інвестиційна динаміка України залишається вразливою через відсутність нових значних зелених поля інвестування та високі ризики, пов'язані із правовим захистом» [4].

Окрім класичних прямих інвестицій, особлива увага звертається на зростання тенденцій ESG-інвестування. У глобальному масштабі прогнозується, що до 2026 року обсяг інституційних інвестицій з урахуванням ESG-факторів сягне 33,9 трлн дол. США, а обсяг активів у стійких фондах в ЄС може зрости до 11 трлн євро до 2028 року. Така динаміка створює беспрецедентну можливість для України інтегруватися у глобальні тренди сталого фінансування. Так, українська експертка Лапіна С. зазначає: «Імплементация ESG-підходів — не елементарна модифікація бізнес-моделі, а трансформація фінансової архітектури країни» [5].

Як складова частина цього процесу Україна адаптує свій нормативно-правовий простір: так, у червні 2025 року Єврокомісія оприлюднила «Strategic Orientations of the Ukraine Investment Framework 2024–2027», який закладає основу для мобілізації інвестиційних ресурсів і призначений для стимулювання приватного сектора. Одночасно регуляторна база національно узгоджується з ESG-стандартами: таким чином задається орієнтир на залучення не лише фінансування, але й якісного капіталу з відповідальним управлінням.

Попри позитивні зрушення, значущі ризики залишаються. Україна суттєво відстає від країн-сусідів: наприклад, Польща у 2023 році отримала близько 29 млрд дол. США прямих іноземних інвестицій, тоді як Україна — лише 2,8 млрд дол. США.

Це означає, що країна мусить використовувати не просто кількісне нарощування інвестицій, а якісну переорієнтацію на інвестування у високоефективні, технологічно орієнтовані та сталого характеру проекти, які можуть генерувати мультиплікаторний ефект. Так, стратегічне інвестування в Україні має враховувати такі ключові складові:

1. Формування прозорих і доступних фінансових інструментів — зелених, соціальних та сталих облігацій, що дозволяють мобілізувати капітал за конкурентними умовами.

2. Підвищення якості інших інвестиційних проєктів шляхом впровадження ESG-стандартів, що сьогодні стає запорукою як доступу до міжнародного капіталу, так і зниження ризиків.

3. Стимулювання інвестицій у сферу інфраструктури, технологій, агро- та енерго-сектору, які мають високий мультиплікаторний ефект та можуть забезпечити відбудову й подальше зростання.

4. Підсилення інституційної спроможності — стабільність правового середовища, захист прав власності, ефективне корпоративне управління та надійність менеджменту — що є важливими аргументами для інвесторів у державі, яка перебуває у стані війни.

Заключним можна констатувати, що стратегічне інвестування в Україні вже виходить за рамки простої фінансової операції і стає складовою моделі інклюзивного, сталого і технологічного розвитку. Перехід до моделі, де інвестиції не лише фінансують, але й трансформують економіку та суспільство, є ключовою передумовою успішної повоєнної відбудови. Реалізація цього переходу потребує скоординованих дій держави, приватного сектору та міжнародних партнерів, а також прозорої системи вимірювання, оцінювання й управління інвестиційними потоками заради комплексної та всебічної прогресивності фінансових практик.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 20.10.2025)
2. OECD. OECD Economic Surveys: Ukraine 2025. Paris : OECD Publishing, 2025. 192 p.
3. Іваненко М. Стратегічне інвестування в умовах воєнного стану: аналіз українського фінансового ринку. Київ : КНЕУ, 2024. 256 с.
4. Петрова О. Інвестиційна динаміка України у 2024–2025 рр. : аналітичний огляд. *Економіка України*. 2025. № 3. С. 45–62.
5. Лапіна С. ESG-інвестування як драйвер фінансової стійкості та сталого розвитку. *Вісник Національного банку України*. 2025. Вип. № 2. С. 34–49.

ІНКЛЮЗИВНА ЕКОНОМІКА ЯК ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ INCLUSIVE ECONOMY AS A FACTOR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINE

Марущак Ірина Олександрівна
магістратура, група МН-24-1м, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Анотація. У тезах розглянуто сутність інклюзивної економіки як системи, орієнтованої на забезпечення рівних можливостей для всіх учасників економічних процесів, незалежно від їхнього

соціального статусу, місця проживання, фізичних чи когнітивних особливостей. Окреслено основні напрями розвитку інклюзивних практик в Україні та їхній вплив на сталий соціально-економічний розвиток держави. Запропоновано механізми підвищення рівня інклюзивності економіки через поєднання державних, бізнесових та громадських ініціатив.

Annotation. *Inclusive economy as a factor of sustainable development of Ukraine. The paper considers the essence of the inclusive economy as a system focused on providing equal opportunities for all participants of economic processes, regardless of their social status, place of residence or physical abilities. The main directions of inclusive practices in Ukraine and their impact on sustainable socio-economic development are analyzed. Mechanisms for improving inclusiveness through cooperation between the state, business, and civil society are proposed.*

Інклюзивна економіка — це модель розвитку, яка забезпечує залучення до економічних процесів усіх груп населення, включно з тими, хто традиційно має обмежений доступ до ринку праці, фінансових ресурсів і соціальних послуг. Така економіка передбачає не лише економічне зростання, а й справедливий розподіл його результатів між усіма членами суспільства.

В умовах сучасних глобальних викликів — економічної нестабільності, воєнних дій, соціальних нерівностей — питання інклюзивності набуває особливої актуальності для України. Сталий розвиток неможливий без забезпечення доступу кожної людини до освіти, працевлаштування, підприємництва та якісних державних послуг.

Згідно з Цілями сталого розвитку ООН (Agenda 2030), економічне зростання має бути не лише швидким, а й інклюзивним. Це означає створення умов для участі всіх соціальних груп у процесі розвитку. Для України важливо інтегрувати принципи інклюзії в державну політику, економічне планування та управління людським капіталом.

Інклюзивна економіка в Україні формується на перетині кількох ключових напрямів: розвиток соціального підприємництва, цифрова інклюзія, інклюзивний ринок праці, інвестиції у людський капітал.

Формування інклюзивного економічного простору неможливе без партнерства між державою, бізнесом і громадянським суспільством. Держава повинна забезпечити нормативно-пра-

вові умови, фінансові стимули та програми підтримки соціально відповідальних підприємств. Бізнес відіграє ключову роль у впровадженні інноваційних моделей зайнятості, гнучких графіків роботи, корпоративної соціальної відповідальності.

Попри позитивні зрушення, існує низка перешкод на шляху формування інклюзивної економіки: обмежений доступ до фінансових ресурсів для малих підприємств і соціальних ініціатив, нерівномірність розвитку регіонів, недостатня поінформованість суспільства про переваги інклюзивних практик, слабка координація між державними структурами та місцевими громадами.

Для подальшого розвитку інклюзивної економіки в Україні пропонується розробити національну стратегію інклюзивного розвитку, підвищити інвестиційну привабливість соціальних підприємств, розвивати фінансову грамотність населення, розширити державно-приватне партнерство у сфері працевлаштування вразливих груп і впроваджувати цифрові технології для покращення доступу до економічних ресурсів.

Висновки. Інклюзивна економіка є важливою передумовою сталого розвитку України, оскільки сприяє зменшенню соціальної нерівності, формуванню людського капіталу та зміцненню соціальної згуртованості. Вона відкриває шлях до побудови справедливого суспільства, у якому кожен громадянин має можливість реалізувати свій потенціал, незалежно від життєвих обставин. Поглиблення співпраці держави, бізнесу й громадськості дозволить Україні створити ефективну, соціально орієнтовану модель інклюзивного розвитку, що відповідатиме європейським цінностям і цілям сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні».
2. Програма розвитку ООН в Україні. Звіт про людський розвиток 2023.
3. Офіційний сайт Міністерства економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua>
4. Бондар О. Інклюзивна економіка: теоретичні засади та перспективи розвитку. Київ : КНЕУ, 2021.
5. World Bank Group. Inclusive Growth and Shared Prosperity Report 2023.

**РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ РІЗНИХ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ
(ГЕНДЕР, ВІК, НАЦІОНАЛЬНІСТЬ, ТІЛЕСНІСТЬ)
У МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЯХ**

**REPRESENTATION OF DIFFERENT IDENTITIES
(GENDER, AGE, NATIONALITY, BODY IMAGE)
IN MARKETING COMMUNICATIONS**

Маслун Катерина Максимівна

*II курс, група МК-24-1фмб.се-сІ, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
maslunkata9@gmail.com*

*Науковий керівник: Скаженник М.В., ст. викладач кафедри
управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>
m.skazhennik@ukr.net*

Анотація. Автором розглянуто особливості репрезентації різних ідентичностей у сучасних маркетингових комунікаціях. Досліджено, як бренди відображають у своїх кампаніях різні аспекти людської індивідуальності — гендер, вік, національність і тілесність. Визначено, що інклюзивне представлення сприяє не лише соціальній відповідальності бізнесу, а й підвищує довіру та лояльність споживачів. Проаналізовано приклади світових і українських брендів, які реалізують політику різноманіття у візуальній та комунікаційній стратегії. Доведено, що відображення реального різноманіття суспільства є не просто етичним вибором, а конкурентною перевагою на ринку.

Annotation. The article explores how modern marketing communications represent diverse identities, including gender, age, nationality, and body image. It emphasizes that inclusive representation not only reflects social responsibility but also enhances consumer trust and loyalty. The study analyzes examples of global and Ukrainian brands implementing diversity policies in their communication strategies. It concludes that the authentic portrayal of real diversity is not only an ethical imperative but also a competitive advantage in the modern market.

У ХХІ столітті маркетингові комунікації перетворилися на потужний інструмент формування соціальних уявлень, норм і моделей поведінки. Через рекламу, соціальні мережі та брендований контент створюється образ «ідеальної» людини, який

може впливати на самоідентифікацію споживачів. Протягом десятиліть у медіапросторі переважали одноманітні стандарти краси, молодості та успіху, що не враховували різноманітність людського досвіду. Сучасна аудиторія, особливо покоління Z, дедалі критичніше сприймає такі одновимірні зображення й очікує від брендів автентичності та соціальної свідомості [1].

Розуміння і прийняття різних ідентичностей — гендерної, вікової, національної, тілесної — стало важливою частиною етичного маркетингу. Репрезентація жінок і чоловіків у рекламі зазнала значних змін. Якщо раніше жінка здебільшого зображалася в ролі домогосподарки чи естетичного об'єкта, то нині її позиціонують як активну, самодостатню особистість. Кампанія «Like a Girl» від Always продемонструвала нове бачення жіночності — як сили, впевненості та гідності. У свою чергу, кампанія «The Best Men Can Be» від Gillette показала, що сучасна маскулінність може бути чуйною, турботливою і соціально відповідальною [2].

В українських реаліях також спостерігається відхід від стереотипних уявлень. Бренди Intertop, Samsung Україна та Nova Poshta Human у своїх комунікаціях демонструють різні моделі поведінки, де жінки і чоловіки представлені у нетипових для традиційної реклами ролях — на керівних посадах, у творчих професіях або в турботливих сімейних контекстах. Це допомагає формувати культуру рівності та розширювати соціальні уявлення про можливості кожної людини незалежно від статі [3].

Не менш важливою є репрезентація вікової різноманітності. Тривалий час реклама зосереджувалася на молодій аудиторії як символі активності та привабливості, однак у сучасному маркетингу дедалі більше уваги приділяється старшому поколінню. Компанії L'Oréal, Marks & Spencer та Dove активно залучають до своїх кампаній моделей віком 50+ і демонструють, що краса, стиль і самореалізація не мають вікових обмежень. Такий підхід сприяє руйнуванню ейджизму й утверджує позитивне ставлення до старіння як природної частини життя [4].

Питання культурної та національної ідентичності також набуває ваги в умовах глобалізації. Мультикультурні кампанії Coca-Cola, Benetton, Nike або Google показують представників різних рас, віросповідань і культур, тим самим утверджуючи ідею єдності в різноманітті. В Україні зростає увага до репрезентації національних символів і культурних кодів у комунікаціях

брендів. Наприклад, проекти «Made in Ukraine» або кампанії українських дизайнерів, як-от Vsi.Svoi, просувають ідею культурної автентичності, поєднуючи локальні традиції з сучасним дизайном [5].

Окрему увагу привертає тілесність — репрезентація різних типів фігур, людей із інвалідністю чи нетиповими рисами зовнішності. Кампанії Aerie Real і Dove Real Beauty стали революційними, адже відмовилися від ретушування й почали показувати «справжні» тіла — з рубцями, розтяжками, різними формами. Такий підхід сприяє формуванню позитивного образу тіла та підвищенню самооцінки споживачів. У результаті бренди отримують не лише схвалення суспільства, а й вищий рівень довіри до своєї продукції [6].

Репрезентація різних ідентичностей у маркетингових комунікаціях — це не лише відображення соціальної реальності, але й активний чинник її формування. Інклюзивний підхід у маркетингу допомагає брендам вибудовувати глибший зв'язок із аудиторією, адже споживачі бачать у рекламних образах себе, свої історії та свої цінності. Таким чином, різноманіття стає не просто етичним стандартом, а ключовим інструментом побудови довіри, лояльності та довгострокового партнерства між брендом і споживачем.

Список використаних джерел

1. Гребенюк Т. Інклюзивні комунікації в маркетингу: сучасні тенденції. *Маркетинг і цифрові комунікації*. 2023. № 4. С. 98–106.
2. Капітан С., Кеннеді А.-М. Соціальна роль гендерної репрезентації у сучасній рекламі. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2022. № 3. С. 71–80.
3. Котлер Ф., Картаджайя Х., Сетіаван І. Маркетинг 5.0: Технології, що працюють на людство. Київ: Наш Формат, 2022. 304 с.
4. Скотт Л. Inclusive Marketing in the Digital Era: The Role of Representation. *Journal of Media and Society*. 2023. Vol. 9, No. 2.
5. Сахно О. Культурна ідентичність у бренд-комунікаціях українських компаній. *Соціальні комунікації і реклама*. 2023. № 2. С. 54–60.
6. Dove. Real Beauty Campaign. *Офіційний сайт компанії Dove*. 2024. URL: <https://www.dove.com>

МЕХАНІЗМИ КРЕДИТНОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОГО БІЗНЕСУ У ПРИФРОНТОВИХ РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

MECHANISMS FOR CREDIT SUPPORT TO SMALL BUSINESSES IN THE FRONT-LINE REGIONS OF UKRAINE

Маслюк Сергій Вікторович

III курс, група МН-23-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ecc0@ukr.net

Науковий керівник: Пшенична М.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5373-1726>

pshenychna_ien@uii.ua

Анотація. У роботі висвітлено роль малого бізнесу у прифронтових регіонах України як ключового чинника економічної стабільності та розвитку фінансової інклюзії. Окреслено механізми кредитної підтримки, що поєднують традиційні та інноваційні фінансові інструменти, державні та донорські гарантії, мікрокредитування та цифрові продукти. Визначено основні перешкоди доступу до фінансування та способи їх мінімізації через страхування ризиків, гнучкі умови погашення та партнерство між державою, фінансовими установами та громадськими організаціями. Зроблено висновок, що інтегрована система кредитної підтримки сприяє розширенню фінансової інклюзії та формуванню стійкої економіки відновлення у прифронтових громадах.

Annotation. The paper highlights the role of small businesses in Ukraine's frontline regions as a key factor in economic stability and the development of financial inclusion. It outlines credit support mechanisms that combine traditional and innovative financial instruments, state and donor guarantees, microcredit and digital products. It identifies the main barriers to access to finance and ways to minimise them through risk insurance, flexible repayment terms and partnerships between the state, financial institutions and civil society organisations. It concludes that an integrated credit support system contributes to expanding financial inclusion and building a sustainable recovery economy in frontline communities.

Малий бізнес у прифронтових регіонах України є однією з найважливіших опор місцевої економіки, соціальної стабільності та відновлення громад, які переживають наслідки війни.

Для 238 громад у 10 прифронтових регіонах малі підприємства не лише забезпечують базові послуги, створюють робочі місця та утримують локальні ринки від повного колапсу, а й формують основу для подальшого економічного відродження країни. Проте саме ці підприємства зіштовхуються з надзвичайно високими ризиками, що ускладнюють доступ до кредитних ресурсів. Так, банки та фінансові установи неохоче кредитують малі підприємства через загрозу втрат, невизначеність гарантій повернення та нестачу заставного майна. Таким чином, виникає фінансовий парадокс: саме ті, хто найбільше потребує ресурсів для виживання, мають до них найменший доступ.

У відповідь на ці виклики важливим завданням сьогодення є формування такої системи механізмів кредитної підтримки малого бізнесу у прифронтових регіонах, що поєднували б традиційні фінансові інструменти з інноваційними підходами та державними чи донорськими гарантіями. Основними серед них є прямі кредити, мікрокредитування, державні програми субсидованих позик, гарантійні схеми, бленд-фінансування, факторинг, лізинг та цифрові фінансові продукти.

Станом на 01.10.2025 р. пряме банківське кредитування залишається базовим інструментом підтримки малого бізнесу у прифронтових регіонах, однак воно часто недосягає через жорсткі вимоги до застави. На цьому тлі зростає роль мікрофінансових організацій та кредитних спілок, які працюють з меншими сумами, швидше ухвалюють рішення та беруть до уваги не лише фінансові, а й соціальні чинники.

Водночас велике значення мають кредитні гарантії: як державні, так і донорські, що частково покривають ризики неповернення. Такий механізм дозволяє банкам надавати позики навіть підприємствам з нестачею застави чи обмеженою кредитною історією. Окрему роль відіграють програми бленд-фінансування, які поєднують грантові кошти міжнародних донорів із приватними кредитами. Грантова частка знижує загальний ризик проєкту, а отже стимулює участь комерційних банків.

У прифронтових регіонах поширюються також форми альтернативного фінансування — факторинг, лізинг, краудфандингові та реєр-to-реєр платформи. Вони дають змогу підприємствам отримати ліквідність навіть за відсутності традиційного кредитного забезпечення. У воєнних умовах важливу роль відіграють і цифрові рішення: мобільні кредити, дистанційна

ідентифікація клієнтів (KYC), скоринг на основі альтернативних даних. Це дозволяє фінансовим установам мінімізувати бюрократію, скоротити операційні витрати й швидше ухвалювати рішення.

Для ефективного функціонування кредитних механізмів необхідно мінімізувати ризики кредиторів. Це досягається через систему гарантій, страхування, альтернативних форм застави та реструктуризацію умов погашення. Зокрема, використання нематеріальних активів — майбутніх контрактів, прав інтелектуальної власності або навіть дебіторської заборгованості — може стати прийнятною формою забезпечення кредитів у разі відсутності матеріальних активів. Важливим є також створення спеціальних фондів, що страхують втрати від воєнних дій, та впровадження державних програм компенсації відсоткових ставок. Крім того, для малих підприємств важливо мати гнучкі умови погашення з можливістю відстрочок у разі погіршення ситуації без втрати статусу добросовісного позичальника.

Значну роль у цій системі відіграють різні суб'єкти: держава, банки, мікрофінансові організації, міжнародні фінансові інститути, донори, громадські об'єднання та фінтех-компанії. Держава визначає нормативну базу, адмініструє програми гарантій та субсидій, координує зусилля міжнародних партнерів. Банки забезпечують масштабованість кредитування, тоді як МФО й кредитні спілки працюють ближче до громади, забезпечуючи персоналізований підхід. Донорські організації надають грантову та технічну допомогу, створюють фонди гарантій і сприяють розбудові фінансової інфраструктури. Громадські об'єднання, у свою чергу, виступають посередниками, допомагають підприємцям готувати заявки, проводять навчання й формують діалог між бізнесом і владою. А фінтех-компанії забезпечують цифрову трансформацію процесів, роблячи фінансові послуги доступними навіть у зонах із обмеженою фізичною присутністю банків.

Особливо ефективним підходом вважається комбінування кількох інструментів: кредитна гарантія, пільгова ставка, технічна допомога й страхування ризиків. Такий пакет забезпечує не лише фінансову підтримку, але й зміцнення інклюзивних спроможностей бізнесу. Як зазначають науковці Мельник М.І. та Мединська Т.В., в умовах воєнної невизначеності швидкість і простота доступу до фінансування мають вирішальне значення,

тому впровадження цифрових каналів подачі заявок, автоматизованих систем скорингу та дистанційної ідентифікації позичальників є пріоритетним напрямом розвитку фінансової інклюзії [1].

Моніторинг ефективності таких програм має ґрунтуватися на кількісних та якісних показниках. Серед основних критеріїв доцільно відстежувати кількість наданих кредитів, відсоток погашення, кількість відновлених підприємств, створені робочі місця та економічний мультиплікатор у місцевій економіці. Не менш важливим є проведення незалежних оцінок, які дозволяють скоригувати програми відповідно до реальних потреб підприємців та динаміки ситуації на місцях.

Попри очевидні переваги, впровадження програм кредитної підтримки у прифронтових регіонах супроводжується низкою викликів. Найбільш серйозними серед них є корупційні ризики, зловживання коштами (так званий «моральний ризик»), високі транзакційні витрати й низький рівень фінансової грамотності підприємців. Для подолання цих проблем потрібні прозорі механізми адміністрування, незалежний аудит, стандартизовані продукти та обов'язкове навчання отримувачів підтримки. Поєднання фінансової та освітньої допомоги є необхідною умовою для досягнення довгострокового ефекту.

Кредитна підтримка малого бізнесу у прифронтових регіонах має стати елементом цілісної політики економічної стійкості. Вона не може існувати ізольовано від інших напрямів — відновлення інфраструктури, розвитку логістики, системи страхування та податкового стимулювання. Найуспішніші моделі поєднують фінансові та нефінансові інструменти, діють через партнерство між державою, приватним сектором і міжнародними донорами та мають потужний компонент моніторингу. Як наголошує дослідник Красносельський В.О., лише така інтегрована система дозволить малим підприємствам не лише вижити, а й стати рушійною силою відбудови прифронтових територій, створюючи нові робочі місця, формуючи податкові надходження й підтримуючи соціальну згуртованість у громадах, що пережили війну.

Отже, механізми кредитної підтримки малого бізнесу у прифронтових регіонах мають спиратися на принципи гнучкості, швидкодії, партнерства та довіри. Вони повинні компенсувати ринкові ризики, але водночас заохочувати відповідальність позичальників і підвищувати їхню здатність до самостійного розвитку. Лише за таких умов кредит стає не просто інструментом

виживання, а засобом формування нової економіки відновлення — більш стійкої, інклюзивної та орієнтованої на розвиток людського потенціалу навіть у найскладніших умовах.

Список використаних джерел

1. Мельник М.І., Мединська Т.В. Механізми підтримки і стимулювання розвитку підприємницького сектору України в умовах війни. *Академічні візії*. Випуск 36/2024. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13930010> (дата звернення: 02.10.2025)

2. Красносельський В.О. Розвиток малого та середнього бізнесу за фінансової підтримки грантодавців. *Наукові перспективи*. Вип. № 2 (56), 2025. DOI: 10.52058/2708-7530-2025-2(56)-929-939 (дата звернення: 02.10.2025)

ПРОБЛЕМИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ІНВАЛІДІВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ НЕВЕЛИКОГО НАСЕЛЕНОГО ПУНКТУ PROBLEMS OF EMPLOYMENT OF WAR INVALIDS IN UKRAINE ON THE EXAMPLE OF A SMALL SETTLEMENT

Матушевич Світлана Сергіївна

*група ОО-22-1, спеціальність «Облік та оподаткування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Шаповал М.О.,
ст.викладач кафедри фінансів та обліку,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
mariya.shapoval85@gmail.com*

Анотація. Після початку повномасштабної агресії Росії кількість військовослужбовців, які отримали поранення та набули статус інваліда війни, зросла у декілька разів. Для України питання їхньої реінтеграції, особливо в контексті працевлаштування, стало одним із найважливіших напрямів соціальної політики. У невеликих населених пунктах (до 10–30 тис. жителів) проблема працевлаштування осіб з інвалідністю війни має свої особливості, пов'язані з обмеженими можливостями місцевої економіки, слабкою інфраструктурою та нижчим рівнем інклюзії.

Annotation. After the start of the full-scale Russian aggression, the number of servicemen who were injured and became disabled war veterans increased several times. For Ukraine, the issue of their reintegration, especially in the context of employment, has become one of the most important areas of social policy. In small settlements (up to 10–30 thousand inhabitants), the problem of employment of war veterans

has its own characteristics, associated with the limited capabilities of the local economy, weak infrastructure and a lower level of inclusion.

Перше, на що варто звернути увагу, при аналізі працевлаштування осіб з інвалідністю, це на демографічний фактор. Невеликі громади, особливо сільські та напівміські, характеризуються: високим рівнем старіння населення; відтоком молоді до міст або за кордон; дефіцитом робочих місць; низьким рівнем інвестиційної привабливості.

У такому середовищі кожен новий здатний працювати спеціаліст є важливим, але одночасно ризик залишитися без роботи значно вищий, ніж у містах-мільйонниках.

Характеризуючи ситуація невеликого населеного пункту, необхідно зауважити, що типове невелике місто має:

- 60–70% зайнятості у сфері послуг та торгівлі;
- до 20% — у бюджетному секторі (школи, лікарні, ЦНАП);
- 10–15% — у виробництві або переробці;
- сезонні роботи у сільському господарстві.

Тому, вузькість ринку праці є одним з перших бар'єрів працевлаштування ветеранів війни.

Далі проведемо найдетальніший аналіз основних категорій проблем, які найчастіше фіксуються в малих громадах.

І. Медико-психологічні проблеми. Інваліди війни можуть мати: ампутації кінцівок, травми суглобів; втрату зору/слуху; черепно-мозкові травми; обмежену рухливість; хронічний біль; порушення координації.

Ось чому, у сільській місцевості доступ до реабілітації обмежений, а отже, люди довше залишаються з вираженими фізичними бар'єрами.

Для ветеранів з інвалідністю особливе значення мають: ПТСР; тривожні розлади; апатія або депресія; втрата мотивації; підвищена агресивність або емоційна нестабільність; зниження комунікативної активності.

У малому місті психологічна допомога майже відсутня, а приватні фахівці недоступні фінансово, тому ветерани не завжди мають можливість подбати про своє ментальне здоров'я, та про здоров'я своєї родини та оточуючих.

Через соціальну «видимість» у невеликій громаді ветерани з інвалідністю часто: уникають публічних місць; соромляться стану здоров'я; перестають активно контактувати з людьми.

Тому, це знижує шанси на працевлаштування навіть при наявності підходящих вакансій.

II. Інфраструктурні та технологічні проблеми. Переважна частина бізнесів у малих містах — невеликі магазини, СТО, приватні ферми, майстерні — які: не мають пандусів і поручнів; облаштовані у старих будівлях; не передбачають адаптації для осіб з інвалідністю.

Також у селі чи містечку: громадський транспорт або відсутній, або нерегулярний; маршрутки не адаптовані для людей з інвалідністю; багато робочих місць розташовані за межами населеного пункту. Ось чому, для ветерана з фізичними обмеженнями це — критичний бар'єр.

У великих містах ветерани працюють віддалено в ІТ, маркетингу, сервісах підтримки. Щодо малих громад, то в них часто: немає швидкісного інтернету; низький рівень цифрової грамотності; не вистачає комп'ютерної техніки; немає коворкінгів. Тому ці фактори, значно обмежують варіанти дистанційної зайнятості.

III. Економічні й адміністративні проблеми. Першою і найважливішою проблемою є: низька зацікавленість роботодавців. Причини, чому це виникає: страх можливих проблем зі здоров'ям працівника; потреба адаптувати приміщення; заобони щодо психологічного стану ветерана; відсутність знань про програми компенсацій. У результаті роботодавці часто обирають молодих і фізично здорових кандидатів.

Також у невеликих громадах центри зайнятості: мають дуже обмежений перелік вакансій; не здійснюють професійний супровід для інвалідів війни; рідко взаємодіють із бізнесом; майже не пропонують перекваліфікацію.

При цьому у невеликих населених пунктах, роботодавці не орієнтуються в тому, що держава надає: компенсації роботодавцям; гранти на самозайнятість; програми перекваліфікації.

Ці програми майже не доступні у малих громадах через: складність оформлення документів; недостатність консультантів; низьку інформованість ветеранів; відсутність прикладів успішних кейсів.

IV. Соціально-культурні проблеми. У малих містах часто поширені такі стереотипи: «інвалід — не зможе працювати»; «ветерани — агресивні»; «їм краще перебувати на соціальній допомозі». Тому, це формує бар'єри при працевлаштуванні.

Часто через травму, зміну статусу, втрату колишніх фізичних можливостей ветерани: занижують власні здібності; не вірять у можливість працювати; не готові приймати участь у конкурсах вакансій. Тому проблеми працевлаштування ветеранів війни мають наступні негативні наслідки для громад, в яких проживають:

- соціальні наслідки: зростання рівня депресії, алкоголізму; конфлікти в родинях; збільшення кількості побутових правопорушень; підвищення потреби у психологічній підтримці.

- економічні наслідки: громада втрачає працездатних фахівців; зменшуються надходження від податків; зростає навантаження на соціальні служби; знижується підприємницька активність.

- міграційні наслідки: багато ветеранів переїжджають до великих міст, де легше знайти роботу, що призводить до подальшої «демографічної ями» в маленьких містах.

Щодо пропозицій працевлаштування вереранів війни варто запропонувати наступні:

На рівні громади: створення ветеранських офісів для консультування; розвиток інклюзивної інфраструктури; стимулювання малого бізнесу через місцеві гранти; співпраця з міжнародними фондами.

На рівні роботодавців: запровадження системи наставництва; гнучкий графік; дистанційна робота; адаптація робочих місць.

На рівні держави: посилення програм перекваліфікації; мобільні групи психологів у громадах; створення реальних фінансових стимулів для роботодавців; впровадження програми «Ветеранська економіка громади».

Висновки. Проблема працевлаштування інвалідів війни в малих населених пунктах є складною і системною. Вона не вирішується лише створенням вакансій — потрібен комплексний підхід, що включає медичну і психологічну реабілітацію, розвиток інклюзивної інфраструктури, державну підтримку та інформування населення. Без реальних змін громади ризикують втратити активну частину населення, а ветерани — можливість повноцінно відновитися та інтегруватися у суспільство.

Список використаних джерел

1. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні»: Закон України від 21 берез. 1991 р. № 875-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 21. Ст. 252.

2. Гончарук О. М. Працевлаштування осіб з інвалідністю в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Економіка та держава*. 2021. № 5. С. 65–70.

3. Ткачук І. М. Соціально-трудова адаптація осіб з інвалідністю на сучасному ринку праці України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Економіка*. 2022. Вип. 69. С. 134–139.

4. Мартиненко А. В. Інвалідність і ринок праці: соціально-економічний вимір проблеми. *Соціальна економіка*. 2019. № 2. С. 52–59.

5. Європейська правда. Працевлаштування осіб з інвалідністю: як змінюється законодавство і що заважає бізнесу. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2024/07/29/717281>

6. Інститут соціальної політики України. Сприяння зайнятості осіб з інвалідністю: аналітична записка. 2024. URL: <https://www.ispf.gov.ua/news/spriyannya-zajnyatosti240409>

7. Міністерство соціальної політики України. Щорічна доповідь про зайнятість осіб з інвалідністю в Україні. 2024. URL: <https://www.msp.gov.ua>

СУЧАСНА МОТИВАЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ MODERN MOTIVATION OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY

Матушинець Олександр Анатолійович

І курс, група МН-25-1, спеціальність «Менеджмент»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

oleksandrmatushinets@icloud.com

Науковий керівник: Васюренко Л.В., к.е.н., доцент,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7314-6890>

vasyurenkolarysa@gmail.com

Анотація. Сучасна мотивація підприємницької діяльності є важливим чинником розвитку бізнесу. Вона охоплює матеріальні та нематеріальні стимули, що впливають на ефективність управлінських рішень, залученість працівників та інноваційний розвиток підприємств. Досліджуються сучасні методи мотивації, корпоративні практики та локальні бізнес-ініціативи, що стимулюють активність і результативність команди. Особлива увага приділяється ролі маркетингових стратегій та управлінських моделей у формуванні мотиваційного середовища. Праця містить аналіз практичних прикладів та рекомендації для підвищення ефективності мотиваційних процесів.

Annotation. Modern motivation in entrepreneurial activity is a key factor in business development. It includes both material and non-material incentives, influencing managerial decision-making, employee engagement, and innovative growth. The study examines contemporary

motivation methods, corporate practices, and local business initiatives that enhance team performance. Special attention is given to the role of marketing strategies and management models in shaping the motivational environment. The work provides practical examples and recommendations for improving motivational processes.

Сучасне підприємництво характеризується високим рівнем конкуренції та швидкими змінами на ринку. У цьому контексті мотивація працівників і підприємців стає ключовим фактором успіху. Ефективна мотивація поєднує фінансові стимули, професійний розвиток та соціальне визнання, що забезпечує високий рівень залученості та продуктивності.

Матеріальні стимули включають заробітну плату, бонуси, премії та інші винагороди, які прямо впливають на економічну зацікавленість працівників. Проте нематеріальні аспекти, такі як самореалізація, кар'єрне зростання, можливість приймати участь у прийнятті рішень, часто мають більш тривалий ефект і формують корпоративну культуру.

Локальні бізнес-ініціативи демонструють, що інноваційні підходи до мотивації можуть значно підвищити ефективність команди. Наприклад, участь співробітників у розробці нових продуктів або маркетингових кампаній стимулює креативність і відчуття власного внеску у розвиток підприємства.

Корпоративні практики, такі як система наставництва, командні тренінги та внутрішні конкурси ідей, сприяють формуванню позитивного мотиваційного середовища. Вони не лише підвищують продуктивність, але й зменшують плинність кадрів, створюючи стабільну корпоративну культуру.

Маркетингові стратегії підприємств також можуть впливати на внутрішню мотивацію, оскільки успішний бренд та задоволені клієнти підвищують гордість співробітників за свою роботу. Цей ефект підсилює бажання працювати результативно та бути активною частиною команди.

Управлінські моделі, які акцентують увагу на розвитку персоналу, командній взаємодії та досягненні конкретних результатів, доводять свою ефективність у сучасному бізнес-середовищі. Компанії, що впроваджують такі моделі, демонструють високий рівень задоволеності працівників та інноваційної активності.

Дослідження також показують, що поєднання матеріальних і нематеріальних стимулів створює комплексну мотиваційну

систему, що забезпечує стійкий розвиток підприємства. Збалансована мотивація сприяє досягненню стратегічних цілей і покращує загальні показники ефективності.

Висновки свідчать про те, що сучасна мотивація підприємницької діяльності повинна бути системною, враховувати індивідуальні потреби працівників і поєднувати різні підходи до стимулювання активності та продуктивності.

Список використаних джерел

1. Проданова Л.В., Котляревський О.В. Мотиваційний механізм розвитку підприємницької діяльності в економіці України. Черкаси : Видавець Пономаренко Р.В., 2019. ISBN 978-966-2554-53-3.

2. Карамушка Л.М., Худякова Н.Ю. Мотивація підприємницької діяльності. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. ISBN 978-966-547-338-1.

ВІЗУАЛЬНА ПРОСТОТА ЯК ТРЕНД У СУЧАСНОМУ МАРКЕТИНГУ

VISUAL SIMPLICITY AS A TREND IN MODERN MARKETING

Мелешков Тимур Володимирович

*II курс, група МК-24-1фмб.се-сІ, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
timurmeleskov@gmail.com*

*Науковий керівник: Скаженник М.В.,
ст. викладач кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>*

m.skazhennik@ukr.net

Анотація. *Феномен візуальної простоти — провідний тренду сучасного маркетингу. З метою підтвердження даного визначення, розкрито значення мінімалізму у створенні ефективних брендівих комунікацій, які забезпечують швидке сприйняття, впізнаваність і довіру споживачів. Особливу увагу приділено зв'язку між простотою дизайну та принципами інклюзії: доведено, що мінімалістичний підхід сприяє доступності контенту для людей із різними фізичними, когнітивними та віковими особливостями. У результаті встановлено, що візуальна простота є не лише естетичним, а й соціально відповідальним інструментом сучасного маркетингу.*

Annotation. *The article examines visual simplicity as a key trend in modern marketing. It highlights the importance of minimalism in creating effective brand communication that ensures rapid perception, recognizability, and consumer trust. Special attention is given to the relationship between simplicity and inclusivity: minimalist design makes content more accessible for people with diverse physical, cognitive, and age characteristics. The study concludes that visual simplicity is not only an aesthetic concept but also a socially responsible marketing approach that supports inclusivity and user equality.*

У сучасному маркетинговому середовищі, насиченому інформацією, увага споживача стала найціннішим ресурсом. Кожного дня людина бачить сотні рекламних повідомлень, тому лише ті бренди, що здатні швидко та чітко донести суть, мають шанс бути почутими. У цьому контексті візуальна простота перетворюється на стратегічний інструмент ефективної комунікації [1].

Мінімалізм у маркетингу означає відмову від надмірних деталей на користь чіткої структури, гармонійних кольорів і зрозумілих форм. Простий дизайн не лише полегшує сприйняття, а й підвищує емоційну привабливість бренду. За даними Nielsen Norman Group (2023), користувачі на 45% швидше реагують на прості візуальні елементи, ніж на складні композиції [2].

Сучасні бренди, як-от Apple, Google чи IKEA, зробили простоту центральною частиною своєї ідентичності. Їхні візуальні матеріали не перевантажені елементами, натомість зосереджені на суті продукту, що викликає відчуття довіри, ясності та якості. Водночас простота не означає одноманітність — вона передбачає продуманість і зрозумілість у кожній деталі.

Візуальна простота нерозривно пов'язана з принципами інклюзивного дизайну. Доступність інформації — ключовий елемент маркетингової етики сучасного бізнесу. Коли реклама є зрозумілою людям різного віку, зору, рівня освіти чи культурного походження, вона стає по-справжньому ефективною. Простота у кольорах, контрасті, шрифтах і композиції допомагає людям із вадами зору краще сприймати контент, а чіткі візуальні акценти сприяють розумінню навіть без текстового супроводу [3].

Наприклад, інклюзивна реклама бренду *Nike* поєднує прості візуальні рішення з емоційним меседжем — «Just Do It», що легко запам'ятовується та не має культурних або фізичних бар'єрів у сприйнятті. Простота допомагає повідомленню стати універсальним.

У цифровому маркетингу візуальна простота відіграє ще більшу роль. На екранах смартфонів кожен елемент має бути максимально функціональним, а надлишок графічних деталей ускладнює навігацію. Тому компанії активно застосовують принципи інклюзивного UX/UI-дизайну — зручний контраст, достатній розмір шрифтів, адаптацію кольорів для людей із дальтонізмом, аудіоописи для зображень. Це не лише підвищує якість користувацького досвіду, але й демонструє соціальну відповідальність бренду [4]. Інклюзія через простоту проявляється і на рівні комунікаційного стилю. Візуальні повідомлення з короткими, зрозумілими текстами, нейтральною лексикою та природними образами створюють відчуття відкритості й поваги до кожного споживача. Такий контент сприяє емоційній довірі, оскільки виключає елементи дискримінації чи нав'язування ідеалів.

Українські бренди також активно впроваджують інклюзивні рішення. Наприклад, мережа кав'ярень Lviv Croissants у своїх візуальних кампаніях використовує просту кольорову палітру й фотографії звичайних людей, а не моделей. Це створює ефект близькості й справжності, який позитивно впливає на лояльність клієнтів. Таким чином, візуальна простота сьогодні — це не лише тренд дизайну, а й стратегія побудови довіри та соціальної взаємодії. Вона поєднує естетику з етикою, роблячи маркетингову комунікацію не лише ефективною, а й гуманною.

Візуальна простота в маркетингу є універсальним інструментом, який дозволяє брендам одночасно досягати емоційного впливу, функціональної ефективності та соціальної відповідальності. Вона сприяє інклюзії, роблячи комунікацію зрозумілою і доступною для всіх, незалежно від віку, культури чи фізичних особливостей. У майбутньому саме простота, поєднана з етичними принципами, визначатиме стандарти сучасного маркетингу, де важлива не кількість елементів, а їх зміст і людяність.

Список використаних джерел

1. Котлер Ф., Картаджайя Х., Сетіаван І. Маркетинг 5.0: Технології, що працюють на людство. Київ: Наш Формат, 2022.
2. Українська асоціація маркетингу. Дослідження візуальних трендів у маркетингових комунікаціях 2023 року. Київ, 2023.
3. Гребенюк Т. П. Інклюзивний маркетинг як соціальний тренд сучасності. *Маркетинг і цифрові комунікації*. 2023. № 4.
4. Ініціатива «Доступно.UA». Рекомендації з інклюзивного дизайну для бізнесу. Київ, 2022. URL: <https://dostupno.ua>

ЦИФРОВІ МЕДІА ЯК ПРОСТІР СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНИХ ОСВІТНІХ СПІЛЬНОТ DIGITAL MEDIA AS A SPACE FOR CREATING INCLUSIVE EDUCATIONAL COMMUNITIES

Мильніченко Наталя Олександрівна
старший викладач,

Центральноукраїнський інститут розвитку людини
Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-1145-3055>
mylnichenkonatalia@gmail.com

Анотація. У дослідженні проаналізовано цифрові медіа як простір формування інклюзивних освітніх спільнот у контексті міжкультурної взаємодії. Розглядаються інтернет-платформи YouTube, Instagram, TikTok, Moodle та Zoom як чинники інтеграції учасників освітнього процесу, незалежно від мовних, культурних або фізичних відмінностей. Увагу зосереджено на тому, як цифрові технології сприяють налагодженню комунікації між студентами різних соціокультурних груп, створюючи нову форму академічної співпраці. Доведено, що цифрові медіа стають не лише технічним, а й культурно-комунікативним ресурсом інклюзивного навчання.

Annotation. The article examines digital media as a space for creating inclusive educational communities within the context of intercultural interaction. It analyzes online platforms such as YouTube, Instagram, TikTok, Moodle, and Zoom as tools for integrating participants of the educational process regardless of linguistic, cultural, or physical differences. The focus is placed on how digital technologies foster communication between students from diverse sociocultural backgrounds, forming a new dimension of academic collaboration. The study argues that digital media serve not only as a technical but also as a cultural and communicative resource for inclusive education.

Сучасна освіта орієнтується на принципи інклюзії, які передбачають не лише фізичну доступність навчання, а й соціально-комунікативну рівність усіх учасників освітнього процесу. «Інклюзія передбачає створення доступного та прийняттого середовища, де кожен здобувач може реалізувати свій потенціал» [2, с. 39]. У цьому контексті цифрові медіа набувають особливого значення як середовище взаємодії, що долає бар'єри мов, культур, соціальних статусів і фізичних можливостей. В умовах

глобалізації та розвитку інформаційного суспільства цифрові комунікаційні платформи стають тим простором, де відбувається розширення можливостей суб'єктів освіти через інструменти мультимедійної інтеграції. «Студенти можуть ділитися навчальними матеріалами, обговорювати з іншими учасниками групи або легко коментувати чужі публікації» [5].

Цифрові комунікаційні платформи сприяють не лише обміну знаннями, а й формуванню нових типів освітніх спільнот, заснованих на принципах рівності, толерантності й культурного діалогу.

З іншого боку, динамічний розвиток цифрових технологій супроводжується низкою викликів: зростанням інформаційного навантаження, ризиками соціальної ізоляції, нерівним доступом до технічних ресурсів. Саме тому наукова спільнота дедалі активніше звертається до вивчення феномена цифрової інклюзії, що передбачає використання цифрових технологій для забезпечення участі всіх громадян у суспільному та освітньому житті. Цифрова інклюзія (цифрова доступність) — це «здатність людей з інвалідністю (а також осіб, які належать до соціально чутливих груп) отримувати доступ і використовувати цифрові технології та послуги нарівні з іншими» [3, с. 30].

Отже, проблема полягає у визначенні того, яким чином цифрові медіа здатні забезпечити рівні можливості для представників різних культурних спільнот у межах освітнього процесу. Окреслена проблема є міждисциплінарною, адже поєднує комунікаційний, педагогічний і соціокультурний підходи, що дозволяє розглядати цифрові медіа не лише як технічний ресурс, а як інструмент гуманізації освіти.

Формування інклюзивного освітнього простору в цифрову добу зумовлює переосмислення традиційних принципів комунікації між учасниками навчального процесу, цьому сприяє цифрова інклюзія через «забезпечення рівного доступу громадян України до цифрових технологій та послуг незалежно від їх майнового стану, фізичних можливостей, місця перебування та інших чинників» [8]. «Цифрова доступність в освіті є ключовим чинником у забезпеченні рівних можливостей для всіх учасників освітнього процесу, незалежно від їхніх фізичних чи когнітивних можливостей» [4, с. 61]. Саме в цій моделі закладено потенціал інклюзивності: цифрові медіа надають можливість кожному студенту, незалежно від соціального статусу чи культурного досвіду,

долучатися до навчального процесу, висловлювати думку, обмінюватися ідеями, брати участь у спільних проєктах.

Платформи YouTube, Instagram, TikTok дедалі частіше стають не лише розважальними, а й освітніми медіаресурсами. «Цифрові платформи також використовують сучасні технології для підвищення ефективності навчання» [1]. Вони формують середовище, де навчання поєднується з неформальним обміном знаннями, зокрема між представниками різних культур. Наприклад, освітні канали на YouTube, присвячені мовному чи міжкультурному навчанню, часто об'єднують аудиторію з різних країн, уможливаючи практикування мовних навичок у форматі діалогу. TikTok-освіта, що поширює короткі навчальні відео з елементами сторітелінгу, допомагає долати когнітивні бар'єри й спрощує сприйняття складного матеріалу завдяки поєднанню емоційного впливу та візуальної доступності. Водночас відіграють важливу роль у підтримці студентів з особливими освітніми потребами. Онлайн-групи, форуми, чати в Telegram або освітні спільноти на Facebook створюють простір взаємопідтримки, де кожен може отримати допомогу або поділитися досвідом. Інклюзивна взаємодія у цифровому середовищі базується на етиці довіри та відкритості, які виникають завдяки горизонтальній комунікації учасників. Таким чином, мережеві медіа стають своєрідною соціальною платформою, у межах якої формується нова культура взаємодії, побудована на принципах рівності й взаємоповаги.

Не менш значущу роль у створенні інклюзивного середовища відіграють освітні платформи Moodle, Zoom, Google Classroom, які забезпечують не лише технічну, а й соціально-комунікативну підтримку навчального процесу. Використання інструментів відеоконференцій дозволяє викладачам забезпечити «присутність» студентів, які перебувають у різних країнах або мають обмеження рухливості, а функції синхронного обговорення й спільного редагування документів формують атмосферу колаборації. «Ця інтеграція дозволяє викладачам легко створювати та керувати відеоконференціями прямо з Moodle, надаючи студентам зручний доступ до онлайн-лекцій та семінарів» [7, с. 180].

Цифрові медіа також виступають засобом соціокультурної інтеграції у навчальному процесі. Під час міжнародних онлайн-курсів або міжуніверситетських обмінів студенти мають змогу знайомитися з культурними особливостями інших країн, роз-

ширюючи горизонти світогляду. Вони опановують не лише навчальні дисципліни, а й міжкультурну компетентність — здатність ефективно взаємодіяти з людьми різних етнічних і мовних спільнот, відповідно цифрові медіа в освіті перетворюються на середовище міжкультурного навчання, де розвиваються емпатія, толерантність, культурна рефлексія.

Водночас ефективність інклюзивної взаємодії значною мірою залежить від медіаграмотності викладача, який у цифровій екосистемі виступає не просто посередником знань, а модератором комунікацій. Його завдання полягає у забезпеченні психологічного комфорту студентів, підтриманні рівноваги між свободою самовираження та академічною етикою.

Окремої уваги заслуговує питання етики цифрової інклюзії. Під час створення онлайн-курсів, вебінарів чи навчальних блогів важливо дотримуватися принципів доступності контенту для всіх користувачів — адаптувати відео до людей із порушеннями слуху або зору, застосовувати зрозумілу мову, контрастні кольори, субтитри. Інклюзивна освіта у цифровому середовищі починається із врахування потреб усіх учасників процесу, а не з технічних можливостей платформи, і «передбачає не лише доступність технологій для всіх учасників освітнього процесу, а й розробку навчального середовища, яке враховує різноманітні потреби та можливості кожного учня» [6, с. 183].

Таким чином, цифрові медіа як простір створення інклюзивних освітніх спільнот — це нова форма освітньої культури, заснована на принципах рівності, співучасті та міжкультурної взаємодії. У майбутньому розвиток інклюзивної освіти буде нерозривно пов'язаний із розвитком цифрової комунікації, що поступово формує глобальну освітню спільноту без кордонів, де різність не роз'єднує, а збагачує.

Список використаних джерел

1. Гончар Л.В. Роль медіа та цифрових технологій у поширенні національної ідентичності української молоді. URL: <https://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:gCdHdfrGWOsJ:scholar.google.com/+%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D1%82%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B8+YouTube,+Instagram,+TikTok++%D1%8F%D0%BA> (дата звернення 28.10.2025).

2. Горліченко М.Г., Гонімар В.І., Ореховська Н.О. Освіта без бар'єрів: створити майбутнє для кожного. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки:

реалії та перспективи. Збірник наукових праць. М-во освіти і науки України, Укр. держ. ун-т імені Михайла Драгоманова. Випуск 103. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2025. С. 39–45.

3. Давиденко Г. Цифрова інклюзія та доступність: соціальна діджиталізація: монографія. Вінниця : ТВОРИ, 2023. 240 с.

4. Дембіцька С.В.; Сіверт І.І. Цифрова доступність в освіті: виклики та перспективи. *Педагогіка безпеки*. 2024. Т. 9, № 2. С. 57–63.

5. Новицька Т.Л., Новицький С.В. Сучасні тенденції цифрової трансформації освіти. URL: https://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:3OfPQH45SesJ:scholar.google.com/+%D1%86%D0%B8%D1%84%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%96+%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%B0+%D0%B2+%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%96&hl=uk&as_sdt=0,5 (дата звернення 28.10.2025).

6. Попадинець І.Р. Інклюзивність 2.0: Цифрова освіта. *Концептуальні проблеми розвитку сучасної гуманітарної та прикладної науки*. Матеріали VIII Міжнародного науково-практичного симпозиуму 9 травня 2024 року. Івано-Франківськ. 2024. С. 183–187.

7. Розлуцька Г.М., Назаров В.С., Іваськевич В.З. Віртуалізація освітнього середовища. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2024. Випуск 1(54) С. 178–183.

8. Уложенко В.М. Цифрова інклюзія у сфері вищої освіти України. URL: <https://lnk.ua/geqKLG0N5> (дата звернення 28.10.2025).

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТОРГОВЕЛЬНОЇ МЕРЕЖІ «ЕПІЦЕНТР К»

SOCIAL RESPONSIBILITY OF THE «EPICENTR K» RETAIL NETWORK

Михайленко Олександр Вікторович

III курс, група МК-24-1фмб, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
aleksandr94mix@gmail.com

Науковий керівник: Скаженник М.В., ст. викладач кафедри
управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>
m.skazhennik@ukr.net

Анотація. У рукописі висвітлено напрями реалізації корпоративної соціальної відповідальності торговельної мережі «Епіцентр К». Проаналізовано соціальні, освітні, благодійні та спортивні ініціативи компанії, що формують її позитивний імідж і сприяють сталому розвитку суспільства. Окрему увагу приділено програмам підтримки малого бізнесу, допомоги медицині, розвитку інклюзивної освіти та підтримці спорту. Показано, що соціальні інвести-

ції компанії мають системний характер і поєднують комерційні цілі з гуманітарною місією. Зроблено висновок, що «Епіцентр К» демонструє приклад інтеграції принципів соціальної відповідальності у стратегію корпоративного управління, сприяючи формуванню довіри суспільства та розвитку соціального партнерства.

Annotation. *The article examines the implementation of corporate social responsibility (CSR) by the Epicentr K retail network. The research analyzes the company's social, educational, charitable, and sports initiatives that contribute to its positive brand image and promote sustainable development in Ukraine. Special attention is paid to the programs supporting small businesses, healthcare, inclusive education, and youth sports. The study concludes that Epicentr K integrates CSR principles into its corporate strategy, combining commercial goals with social mission and public welfare, thus strengthening public trust and contributing to social development.*

Група компаній «Епіцентр К» посідає вагоме місце у соціально-економічному розвитку України та послідовно реалізує принципи корпоративної соціальної відповідальності. Її діяльність спрямована не лише на комерційний успіх, а й на суспільну користь — підтримку малого бізнесу, освіти, медицини, спорту та благодійності.

Одним із найпомітніших проєктів компанії є ініціатива «Мільйони добрих справ», у межах якої «Епіцентр» надав понад 10 млн грн фінансування для 21 підприємця, що започаткували або масштабували власну справу. Завдяки цьому було підтримано виробництво меблів, дизайнерського взуття, равликових ферм, селекційних господарств та інших малих підприємств, що створюють нові робочі місця й сприяють розвитку регіонів [1].

Значну увагу компанія приділяє підтримці медичної сфери. У 2020 році «Епіцентр» ініціював масштабний проєкт із реновації Національного інституту кардіології ім. М. Д. Стражеска. На реконструкцію покрівлі, ремонт палат, електромонтажні роботи та закупівлю медичного обладнання компанія інвестувала понад 30 млн грн. Під час пандемії COVID-19 мережа створила фонд допомоги країні, закупивши понад 20 апаратів штучної вентиляції легенів і засоби захисту на суму понад 200 млн грн. У партнерстві з Міністерством охорони здоров'я у торговельних центрах компанії було відкрито 43 пункти вакцинації, у яких за два місяці проведено понад пів мільйона щеплень [1].

У сфері освіти «Епіцентр» активно підтримує інклюзивні ініціативи. У 2016 році компанія забезпечила будівельними матеріалами та технікою створення першої шкільної медіатеки в селищі Балабине Запорізької області для дітей з особливими освітніми потребами. Проєкт реалізовано в межах національної програми «Інклюзивна освіта — рівень свідомості нації».

Щороку компанія проводить благодійну акцію «Ангелятко добрих справ», у межах якої надає допомогу дитячим будинкам по всій Україні. Після початку повномасштабного вторгнення Росії ініціатива була розширена — допомогу спрямовано дитячим закладам, які евакуювалися з прифронтових територій.

Серед соціальних проєктів особливе місце займає участь «Епіцентру» у Всеукраїнській програмі «Соціальна картка учасника АТО «Українці-разом!»». Компанія надає учасникам бойових дій та їхнім родинам знижки на товари до 7%. Також «Епіцентр» брав участь у відновленні костелу Св. Миколая в Києві, постраждалого від пожежі у 2021 році [1].

Важливим напрямом корпоративної відповідальності є підтримка спорту. Компанія інвестує в розвиток молодіжного й дитячого спорту, створює спортивні клуби, підтримує талановиту молодь та національні збірні. «Епіцентр» побудував п'ять сучасних спортивних комплексів у Хмельницькій області, де безкоштовно тренуються діти та спортсмени. Компанія є партнером Федерації важкої атлетики України, а її співзасновник Олександр Герега обіймає посаду президента федерації. Завдяки підтримці мережі українські важкоатлети здобули численні призові місця на чемпіонатах Європи.

Особливої уваги заслуговує співпраця з Фондом «Реал Мадрид». У 2018 році «Епіцентр» спільно з ГО «Епіцентр дітям» створив соціально-спортивні школи для дітей із соціально вразливих категорій. Станом на 2024 рік вони діють у чотирьох регіонах України на 15 локаціях, охоплюючи понад тисячу дітей з родин військових, переселенців і малозабезпечених сімей. Українська мережа таких шкіл була визнана однією з найкращих у світі [2].

Крім підтримки спортивних клубів і шкіл, «Епіцентр» виступає титульним партнером футбольного клубу «Епіцентр» (Дунаївці) і національної збірної України з футболу, а також активно розвиває волейбольний напрям — клуб «Епіцентр-Подolia» та Волейбольну академію в Івано-Франківську. За підтримки

компанії створено серію документальних фільмів про український спорт — «Особлива атмосфера», «П'ять фіналів» та «Лінія атаки», що популяризують національні види спорту та сприяють патріотичному вихованню молоді [2].

Таким чином, діяльність торговельної мережі «Епіцентр К» у сфері соціальної відповідальності має комплексний характер. Компанія не обмежується разовими благодійними акціями, а системно впроваджує соціальні, освітні, культурні та спортивні проекти. Це свідчить про стратегічну орієнтацію компанії на принципи сталого розвитку, партнерства й суспільної довіри.

Список використаних джерел

1. Звіт про соціальну відповідальність компанії «Епіцентр». URL: <https://epicentrk.ua/ua/about/sotsialno-osvitni-proyekty/>
2. Звіт про соціальну відповідальність компанії «Епіцентр». URL: <https://epicentrk.ua/ua/about/pidtrymka-sportu>

МІЖНАРОДНА ДОПОМОГА, ЯК КАТАЛІЗАТОР РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ ІНКЛЮЗИВНИХ ПРАКТИК В УКРАЇНІ ПРИ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ

INTERNATIONAL AID AS A CATALYST FOR THE DEVELOPMENT OF INCLUSIVE ECONOMIC PRACTICES IN UKRAINE AMID RUSSIAN AGGRESSION

Міклош Богдан Васильович

*IV курс, група ЗОО-22-1, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
bohdan878@ukr.net

*Науковий керівник: Наголюк О.Є., к.ю.н. доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7610-7379>
nagolyk.lnau@ukr.net

Анотація. У роботі розглянуто вплив міжнародної допомоги на інклюзивну економіку України в умовах російської агресії. Проаналізовано основні економічні наслідки подій 2014 року та сьогодення. Також, визначено ключову роль міжнародних у стабілізації економіки та наданні гуманітарної підтримки. Особливу увагу приділено трансформації міжнародної допомоги після 2022 року.

Annotation. The word impact of international assistance on the development of Ukraine's inclusive economy amid Russian aggression.

It analyzes the key economic consequences of the events of 2014 and those of the present day. The paper emphasizes the crucial role of international organizations in stabilizing the national economy and providing humanitarian support. Special attention is given to the transformation of international aid after 2022.

Починаючи з березня 2014 року, російська федерація під надуманим твердженням про утиски російськомовних громадян в Україні почала агресивні дії, котрі призвели до анексії Криму та початку збройного конфлікту на Сході України. У зв'язку з цим економіка України опинилася за крок до дефолту.

Основними чинниками, котрі негативно вплинули на економічну ситуацію 2014 року в Україні були:

- різке скорочення ВВП. За підрахунком Світового банку реальний економічний спад ВВП України був ~ 7% у 2014 році через втрату виробничих потужностей, які були зосереджені на Донбасі, де проводились активні бойові дії[1];

- значні втрати в промисловому секторі і експорті продукції. Адже, на Сході України зосереджені основні підприємства важкої промисловості. Втрата контролю над частиною Східної України призвело до перебою в логістиці, а в деяких регіонах взагалі до неможливості здійснення логістичних перевезень і це різко знизило виробництво та експорт;

- фінансова нестабільність та значний дефіцит бюджету. Через конфлікт гривня різко почала втрачати свою цінність та піддалась серйозному економічному удару. В результаті МВФ і партнери почали надавати великі пакети фінансової допомоги для стабілізації бюджетних видатків;

- соціальні наслідки — переміщення населення, зростання потреб у гуманітарній допомозі серед громадян України. Станом на кінець 2015 року було понад 1,7 млн. ВПО[2].

Всі ці чинники призвели до активної допомоги Україні з боку різноманітних міжнародних організацій. Серед них такі:

1. міжнародний валютний фонд (МВФ). Займався і займається надалі програмами стабілізації, був і є ключовий кредитор для покриття бюджетного дефіциту;

2. світовий банк (World Bank). Основний вектор фінансування — відновлення, інфраструктурні кредити, технічна допомога, допомога у відновленні після 2014 року;

3. Європейський Союз. Макрофінансова підтримка, гранти і кредити, інвестиції в енергоефективність, допомога по впро-

вадженню реформ. Так, у 2013–2015 рр. ЄС оголосив великий пакет не прямої бюджетної підтримки у розмірі 11,2 млрд. євро [3];

4. США. Допомога від цієї країни надходить переважно від USAID, прямого державного фінансування і звичайно військова допомога;

5. міжнародні гуманітарні й різноманітні правозахисні організації. Серед них ООН та її дочірні організації UNDP, UNHCR, UNICEF, WFP, Червоний Хрест, Міжнародні НґО. Головна ціль — гуманітарна допомога ВПО, продовольча та медична допомога, захист цивільного населення не у військовому форматі;

6. європейський банк реконструкції і розвитку (EBRD). Головна мета інвестиції у приватний сектор, реформа фінансового сектору, відновлення інфраструктури [4].

Після повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року міжнародна підтримка різко зросла за масштабом і різноманітністю, додалися інклюзивні практики.

Так, Світовий банк змінив вектор фокусу на захисті вразливих груп населення через проекти соцзахисту, проекти для відновлення послуг, а також підтримка локальних громад і малих підприємств. З підтримки ЄС забезпечується фінансування гендерно-орієнтованих програм, підтримка жінок-підприємниць, програми з протидії гендерно-обумовленому насиллю (GBV), цільова допомога ВПО, а також підтримка проєктів з інклюзії людей з інвалідністю. ООН значно розширило свої програми для швидшого впровадження інклюзивних практик. Так, UNICEF — програми з доступності для дітей з інвалідністю, освіта у надзвичайних умовах з інклюзивними підходами. UN Women займається просуванням гендерно-чутливої допомоги, фонд WPHF (Women's Peace and Humanitarian Fund) є інструментом для фінансування феміністичного/гендерно-орієнтованого реагування. Підтримка організацій жінок і робота над включенням жіночих голосів у процес відновлення України [5].

Варто підкреслити і вагомий внесок ІОМ (Міжнародна організація з міграції) після 24 лютого 2022 року в розвитку економічних інклюзивних практик в Україні. Адже, потрібна була масова підтримка переселенців та переміщених осіб у наданні житла та притулків, релокації відновлення бізнесу тощо.

Міжнародні фінансові інституції та донорські коаліції (G7 та окремі коаліції держав) відіграють провідну роль у гуманітарній допомозі для України. Так, вони є основною групою по

пакетам фінансової допомоги, гарантіям для кредитів, спеціальних фондів по відбудові України, а також ініціативи щодо фінансування відбудови України на довгостроковій основі. На даний час активно сприяють розвитку економічних інклюзивних практик. Сьогодні вектор гуманітарної допомоги змістився. Дедалі більше уваги приділяється гендерній рівності, соціальній захищеності, дотриманню прав людей з інвалідністю. Відбулося це завдяки тиску UN Women, UNDP та громадянського суспільства[6].

Проаналізувавши вищевикладене можна дійти висновків, що міжнародна допомога з боку країн ЄС та США, міжнародних фінансових організацій, гуманітарних й правозахисних інституцій відіграє ключову роль у покритті економічних потреб України, допомозі внутрішньо переміщеним особам, забезпеченні гуманітарних потреб. І це стало своєрідним каталізатор розвитку економічних інклюзивних практик в Україні, що дає змогу покращити рівень життя в таких складних умовах як зараз.

Список використаних джерел

1. World Bank. Ukraine: Economic update — Ukraine Macro Update, October 2014. 2014. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/ukraine/World%20Bank%20Macro%20Update_October%202014_ENG%20Fin.pdf
2. IOM (International Organization for Migration). IOM Aims to Aid Two Million People in Ukraine in 2025 as War and Displacement Continue. 21 February 2025. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.iom.int/news/iom-aims-aid-two-million-people-ukraine-2025-war-and-displacement-continue>
3. Національний банк України. Україна підписала з Європейським Союзом угоду про макрофінансову допомогу на 11,2 млрд євро [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/ukrayina-pidpisala-z-yevropeyskim-soyuzom-ugodu-pro-makrofinansovu-dopomogu-na-12-mlrd-yevro>
4. Урядовий кур'єр. Важлива роль донорів для макроекономіки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://ukurier.gov.ua/uk/vazhlyva-rol-donoriv-dlya-makroekonomiky>
5. Європейська правда. В пошуках головного донора: хто найбільше допоміг Україні з 2014 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2019/10/21/7102091/>
6. UN Women. Ukraine: Three years of full-scale war reverses progress for women's rights, safety and economic opportunities. 19 February 2025. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ungeneva.org/en/news-media/news/2025/02/103512/ukraine-three-years-war-reverses-progress-women-and-girls>

**АЛГОРИТМИ РЕКЛАМИ
ТА РИЗИКИ ДИСКРИМІНАЦІЇ В ЦИФРОВИХ МЕДІА
ADVERTISING ALGORITHMS
AND RISKS OF DISCRIMINATION IN DIGITAL MEDIA**

Мілевська Валерія Андріївна

*II курс, група МК-24-1фмб.се-сІ, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

milevskalera9577@gmail.com

Науковий керівник: Скаженник М.В.,

*ст. викладач кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>

m.skazhennik@ukr.net

Анотація. У статті проаналізовано специфіку функціонування алгоритмів у системах цифрової реклами та їхній вплив на комунікаційну політику брендів. Розглянуто, як автоматизовані рішення на основі штучного інтелекту та машинного навчання визначають таргетинг, персоналізацію контенту та відбір аудиторій у соціальних мережах і пошукових системах. Окрему увагу приділено проблемі алгоритмічної дискримінації — ситуаціям, коли система мимоволі відтворює соціальні, гендерні або культурні упередження, що призводить до нерівного доступу користувачів до інформації чи можливостей. Визначено, що такі ризики є результатом не лише технічних обмежень, а й відсутності етичних стандартів під час розроблення рекламних систем.

Annotation. The article analyzes how advertising algorithms in digital media influence brand communication and audience segmentation. It explores how artificial intelligence and machine learning determine targeting, personalization, and user profiling in online advertising systems such as Google, Meta, and TikTok. Particular attention is paid to the issue of algorithmic discrimination, which occurs when automated systems unintentionally reproduce social, gender, or cultural biases. These biases can lead to unequal access to information, reinforce stereotypes, and negatively affect consumer trust in brands. The study identifies that such risks stem from insufficient ethical oversight and limited transparency in algorithmic decision-making.

У сучасному цифровому маркетингу алгоритми реклами стали невід'ємною частиною бізнес-комунікацій. Вони керують

тим, які оголошення бачать користувачі, якою буде ціна за показ, а також як формуватиметься взаємодія між брендом і потенційним клієнтом. Застосування алгоритмів машинного навчання дозволяє системам аналізувати поведінку користувачів — пошукові запити, історію покупок, реакції в соціальних мережах, навіть час перегляду контенту. На основі цих даних моделі створюють профілі користувачів, що дає змогу надзвичайно точно налаштовувати таргетинг та персоналізацію реклами. Така технологічна точність дає компаніям можливість суттєво підвищувати ефективність своїх кампаній і зменшувати витрати, але водночас створює нові соціальні, етичні й культурні ризики, які потребують пильного аналізу.

Одним із ключових викликів є те, що алгоритми реклами не є «об'єктивними» чи «нейтральними». Вони відображають структуру даних, на яких навчаються. Якщо історичні дані містять упередження — наприклад, гендерні, етнічні чи соціальні — алгоритм мимоволі відтворює їх у своїх рішеннях. У результаті користувачі різних груп можуть отримувати нерівні можливості. Наприклад, дослідження Американського університету Карнегі-Меллон показало, що жінки значно рідше бачать рекламу вакансій, пов'язаних із високими доходами в IT-сфері, навіть за однакових параметрів пошуку. Подібні тенденції виявлялися і на платформах Meta (Facebook, Instagram), де алгоритми частіше показували рекламу косметики жінкам, а технічних товарів — чоловікам [1].

Іншим аспектом дискримінації є географічне та культурне упередження. У країнах із неоднорідною соціальною структурою алгоритми реклами можуть орієнтуватися на більш «прибуткові» регіони, ігноруючи аудиторію з меншими доходами або із сільської місцевості. Це створює цифрову прірву — ситуацію, коли одні користувачі постійно отримують релевантну інформацію, а інші — залишаються поза увагою рекламодавців. В українському контексті подібна проблема проявляється у нерівномірному охопленні рекламою користувачів із невеликих міст чи тимчасово окупованих територій, де рекламні алгоритми можуть обмежувати покази через недостатню комерційну вигідність. Це не лише економічне питання, а й соціальне — адже інформаційна ізоляція підсилює нерівність і формує упереджене бачення реальності.

Серйозною проблемою є також «ефект цифрової бульбашки», який формують алгоритми. Їхня мета — утримати корис-

тувача якомога довше, пропонуючи контент, який йому найбільше подобається. Унаслідок цього людина бачить переважно ті теми, бренди й думки, які відповідають її попереднім уподобанням. Такі інформаційні «бульбашки» не лише обмежують світогляд, а й впливають на суспільну свідомість, зміцнюючи стереотипи та знижуючи відкритість до різноманіття. У сфері реклами це означає, що користувачі з різними ідентичностями — за віком, гендером, національністю чи тілесністю — можуть отримувати різні образи того, «що є нормою». Наприклад, якщо алгоритм вважає, що жінка середнього віку цікавиться лише побутовими товарами, він майже не показує їй рекламу про саморозвиток, подорожі чи освіту, таким чином непрямуючи обмежене уявлення про соціальну роль [2].

Алгоритмічна дискримінація є не завжди результатом навмисних дій компаній. Часто це наслідок некоректного підбору навчальних даних або відсутності аудиту моделей. Якщо дані, на яких навчається система, не репрезентують повне різноманіття соціуму, то її рішення автоматично стають несправедливими. Тому провідні світові платформи нині активно впроваджують етичні стандарти аналізу даних. Наприклад, Google створила ініціативу «AI Fairness», що передбачає аудит моделей на предмет гендерних та етнічних упереджень. Microsoft розробила «Responsible AI Standard» — набір принципів, які включають підзвітність, прозорість та інклюзивність.

Водночас у більшості країн, зокрема й в Україні, відсутнє чітке законодавче регулювання алгоритмічної реклами. Немає механізму, який би дозволяв користувачеві оскаржити несправедливе рішення системи чи вимагати пояснення, чому йому показано саме ту рекламу. В Європейському Союзі таку спробу зроблено через Акт про штучний інтелект (Artificial Intelligence Act), який у 2024 році ухвалено Європарламентом. Документ класифікує рекламні системи як «високоризикові», оскільки вони безпосередньо впливають на поведінку людей, і передбачає обов'язковий аудит алгоритмів. Цей підхід поступово стає глобальним стандартом для розробників маркетингових технологій [3].

Не менш важливою є етична відповідальність брендів, які використовують алгоритмічну рекламу. У добу цифрової комунікації компанії дедалі частіше позиціонують себе як «соціально відповідальні». Вони усвідомлюють, що довіра споживачів

формується не лише через якість продукту, а й через етичність способів його просування. Бренди, які демонструють прозорість і турботу про інклюзію, отримують конкурентну перевагу. Наприклад, кампанії Dove Real Beauty або Nike You Can't Stop Us активно використовують алгоритмічний аналіз для створення інклюзивних візуальних сюжетів, де представлені люди різних культур, віку та тілесності. Такі кампанії не лише зміцнюють імідж бренду, а й задають нові стандарти цифрової комунікації [4].

Сучасна наука та практика маркетингу пропонують низку стратегій для зменшення ризику дискримінації. По-перше, важливо впроваджувати етичний дизайн алгоритмів, що передбачає участь фахівців із соціології, психології та культурології на етапі розробки. По-друге, необхідно створювати відкриті бази даних, де зафіксовано можливі упередження та механізми їх виправлення. По-третє, компанії мають забезпечувати прозорість реклами: користувачі повинні розуміти, чому саме їм показують певний контент. Нарешті, варто активно залучати громадські організації до процесу моніторингу рекламних платформ. Така співпраця дозволяє поєднати технологічну ефективність із суспільною справедливістю.

Проблема алгоритмічної дискримінації в рекламі має також психологічний аспект. Коли користувач постійно бачить повідомлення, що відповідають певним стереотипам, це впливає на його самоідентифікацію. Люди починають підлаштовуватися під ті образи, які формує цифрове середовище. Таким чином, алгоритми реклами мають не лише комерційний, а й соціокультурний вплив, формуючи систему цінностей і уявлень про «нормальність». Цей ефект особливо небезпечний для молоді, чия ідентичність перебуває у стадії формування. Тому відповідальність за контент, створений алгоритмічно, повинна розглядатися як питання етичного розвитку суспільства [5].

Отже, алгоритми реклами у цифрових медіа мають величезний потенціал для ефективного просування продуктів і послуг, однак їхня сила потребує усвідомленого контролю. Без належного регулювання та етичного підходу вони можуть стати інструментом дискримінації й нерівності. Майбутнє маркетингу полягає не лише в автоматизації процесів, а у створенні справедливих, інклюзивних і прозорих систем, де технології служать людині, а не навпаки. Рекламна індустрія нового покоління має поєд-

нувати точність алгоритмів із гуманістичними принципами — повагою, різноманіттям і довірою. Саме така синергія стане запорукою сталого розвитку цифрового суспільства.

Список використаних джерел

1. Гребенюк Т.П. Етика даних і алгоритмічне управління в цифровому маркетингу. *Маркетинг і цифрові комунікації*. 2023. № 4.
2. Noble S.U. Algorithms of Oppression: How Search Engines Reinforce Racism. New York : NYU Press, 2018.
3. Ковтун О. Алгоритмічна справедливість у рекламі: виклики для брендів. *Журнал сучасного маркетингу*. 2024. № 2.
4. European Commission. Proposal for an Artificial Intelligence Act. Brussels : EU Publications, 2023.
5. Scott L. Ethical Targeting and Bias Mitigation in Digital Advertising. *Journal of Media and Society*. 2024. Vol. 10, No. 1.

ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК У РАКУРСІ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ТРЕНДІВ

INCLUSIVE DEVELOPMENT IN THE PERSPECTIVE OF GLOBAL ECONOMIC TRENDS

Міхнюк Денис Сергійович

аспірант, спеціальність «Економіка»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

denismihnu519@gmail.com

Науковий керівник: Нестеренко С.С., д.е.н., професор,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2939-2007>

svetlananesterenko@ukr.net

Анотація. У статті аналізується дисбаланс між економічним зростанням країн та розподілом економічних ресурсів серед населення. Автор піднімає питання переосмислення сучасної методології дослідження факторів економічного зростання виходячи із засад інклюзивності. Розглядаються такі глобальні економічні тренди як технологічна трансформація та цифровізація, зміна клімату та еко-технології, глобалізація та протекціонізм, які справляють відчутний вплив на інклюзивний розвиток. Проте аналіз кожного тренду супроводжується розглядом як позитивної динаміки інклюзивного розвитку, так і негативними тенденціями, які несе економічний прогрес. Автор робить висновок, що застосування в сучасних економічних моделях основ інклюзивного

розвитку є найбільш прийнятним інструментарієм для забезпечення конкурентоздатності економіки, рівномірного підвищення добробуту всіх верств населення, розв'язання екологічних проблем та подолання соціальної несправедливості.

Annotation. *The article examines the imbalance between the economic growth of countries and the distribution of economic results among the citizens. The author raises the issue of rethinking the modern methodology of researching economic growth determinants based on the inclusivity's principles. Global economic trends such as technological transformation and digitalization, climate change and green technologies, globalization and protectionism that have a large impact on inclusive development are considered. However, the analysis of each trend is accompanied by the consideration of both positive dynamics of inclusive development and negative tendencies that carry economic progress. The author concludes that the application in modern economic models of the basics of inclusive development is the most appropriate way for ensuring the competitiveness of the economy, an equal increase in the well-being of population, solving environmental problems and overcoming social injustice.*

Стійке економічне зростання є метою економічної політики будь-якої країни світу. Проте, люди різних соціальних категорій та регіонів проживання мають неоднакові можливості доступу до суспільних благ в результаті нерівномірного розподілу економічних ресурсів. Як відомо, економічне зростання країни не обов'язково призводить до покращення добробуту всіх верств населення, зменшення рівня бідності та подолання соціальної, гендерної і економічної нерівності, воно може й поглиблювати ці процеси.

Переосмислення підходів до забезпечення економічного зростання в сучасних умовах актуалізує доцільність переходу суспільства на засади інклюзивності, що передбачає справедливий розподіл соціальних благ і однаковий доступ до них усіх членів суспільства. Організація Об'єднаних Націй у своїх Цілях сталого розвитку 2016–2030 рр. [1] серед 17 таких цілей виокремлює: Ціль 8 — «Сприяння поступальному, інклюзивному та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх»; Ціль 10 — «Скорочення нерівності всередині країн і між ними». В свою чергу, переважна більшість решти цілей в тій чи іншій мірі перекликається із стратегією інклюзивного розвитку.

Четверта промислова революція, яка стала набирати оберти в другій декаді ХХІ ст. є причиною перебудови економічних і соціальних структур, що призводить до неоднозначного впливу на процес інклюзивності. Адже, у процесі технологічної перебудови, істотну вагу мають зміни у структурі зайнятості населення та в рівнях доходів різних професійних категорій в умовах швидкого зростання одних галузей та занепаду інших, які витіснятимуться новітніми сферами професійної діяльності. Зміни у рівнях доходів працівників впливають на якість їхнього життя та можуть викликати невдоволення у вигляді протестів з боку представників занепадаючих професій. Ці процеси вимагають державного регулювання та активної політики на ринку праці, повинна бути встановлена система захисту представників неактуальних професій. В перспективі, технологічні інновації можуть сприяти більшому рівню інклюзивності.

Поряд з невинними темпами цифровізації світової економіки, сучасна модель господарювання несе в собі також суттєві протиріччя між отриманням суспільних вигод від використання природних ресурсів та ризиків і збитків для довкілля, природи в цілому, екосистем, ландшафтів, повітряного, водного, наземного середовищ, біорізноманіття, належний стан та якість яких є необхідною передумовою не лише для ефективного функціонування сільського господарства задля забезпечення продовольчої безпеки, а й для подальшого існування людства [2]. Бідні та вразливі верстви населення часто страждають від наслідків зміни клімату найбільше, що поглиблює нерівність.

З метою боротьби зі змінами клімату, країни шукають нові шляхи застосування екологічно чистих технологій. Перехід до нового типу економіки, заснованої на еко-технологіях, може створити нові робочі місця та стимулювати інновації, що сприятимуть інклюзивному зростанню, забезпечити рівномірний розподіл доходу без шкоди навколишньому середовищу і біорізноманіттю. Еко-інновації наносять екології значно меншої шкоди, аніж всі існуючі альтернативи.

Ще однією суттєвою рисою сучасної світової економіки є зростання в умовах економічної глобалізації нерівності в процесі розподілу доходів на користь найбільш розвинутих країн світу. Це стало можливим внаслідок лібералізації руху товарів, послуг і капіталів та збільшення орієнтації на виклики глобальної конкурентоспроможності та глобальної ефективності

бізнесу. Як наслідок — поглиблення соціальної диференціації, адже вигодами від нових ринкових можливостей, що приносить глобалізація, користуються в значній мірі саме найбільш інституційно та технологічно розвинені країни. В результаті цього, процес економічної глобалізації в останнє десятиліття зазнає гальмування, що супроводжується посиленням державного втручання в міжнародні економічні процеси — аж до системного застосування інструментів протекціонізму та субсидіювання вітчизняних компаній у важливих економічних сферах. Також, цьому процесу гальмування глобалізації сприяє нинішня криза міжнародної безпеки. Зростаючий протекціонізм, торговельні війни в сукупності з глобальними кризами можуть поглибити нерівність та зменшити доступ до можливостей, особливо для країн, що розвиваються.

Тому, в умовах глобалізації інклюзивний розвиток вимагає забезпечення того, щоб вигоди від міжнародної торгівлі та інвестицій були доступними для ширшого кола країн та населення, а не зосереджувалися лише в руках найсильніших.

Зазначені тренди мають неоднозначний вплив на параметри інклюзивності, не лише створюючи позитивні передумови для неї, але й породжуючи помітну контртенденцію зростання економічної нерівності. Проте, в сучасних умовах господарювання модель інклюзивного розвитку є найбільш дієвою для забезпечення конкурентоздатності економіки, рівномірного підвищення добробуту всіх верств населення, розв'язання екологічних проблем та подолання соціальної несправедливості.

Список використаних джерел

1. Transforming our world: the 2030 agenda for sustainable development: Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015. A/RES/70/1. United Nations. URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n15/291/89/pdf/n1529189.pdf>
2. Екополітика. Національний екологічний центр України. URL: <http://pecu.org.ua/ekopol/>

ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ: РОЛЬ БІЗНЕСУ У ВІДНОВЛЕННІ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯХ

INCLUSIVE DEVELOPMENT OF UKRAINE: THE ROLE OF BUSINESS IN RECOVERY AND TRANSFORMATION

Міщенко Максим Сергійович

II курс, група ФН-24-1м,

спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

mishchenkomaksimm@gmail.com

Науковий керівник: Співак С.І., к.е.н., доцент,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8339-1876>

spivak1705@ukr.net

Анотація. У викладеному матеріалі зазначена актуальність теми дослідження. Розглянуто бізнес, як один із ключових рушіїв трансформації України. Визначені основні ефекти інклюзивних бізнес-моделей. Відображений досвід країн в тому, що кризи можуть стати каталізаторами глибоких трансформацій. Зроблені висновки.

Annotation. The presented material highlights the relevance of the research topic. It examines business as one of the key drivers of Ukraine's transformation. The main effects of inclusive business models are identified. The experience of other countries demonstrates that crises can serve as catalysts for profound transformations. Conclusions are drawn.

Початок ХХІ ст. ознаменувався масштабними викликами, що докорінно трансформують світовий порядок: кліматичними ризиками, посиленням соціальної нерівності, стрімким розвитком технологій та геополітичними протистояннями. Водночас саме повномасштабне вторгнення росії в Україну у 2022 р. стало критичним зламом, який змусив переосмислити поняття відновлення, безпеки, справедливості, інклюзивності та людської гідності. Війна завдала удару не лише по економіці та інфраструктурі, але й по суспільству країни, поглибивши нерівність та зробивши мільйони людей особливо вразливими. Інклюзивний розвиток у цих умовах виступає не лише як соціально бажаною, але й як стратегічно необхідною моделлю економічного майбутнього. Інклюзивність характеризується участю максимально широкого кола громадян у соціально-економічних

процесах, що здатне забезпечити інноваційність, стійкість та конкурентоспроможність країни [1].

Бізнес виступає одним із ключових рушіїв такої трансформації. Каталізатором відновлення економіки, формування нових робочих місць і зменшення соціальної нерівності можуть стати саме підприємницькі ініціативи, орієнтовані на інклюзивність. Вони є основою сталого розвитку, що поєднає прагнення до отримання прибутку з відповідальністю перед суспільством.

Дедалі більшої ваги набувають в Україні соціальні підприємства, створюючи робочі місця ветеранам, внутрішньо переміщеним особам, людям з інвалідністю та іншим уразливим групам. Це дає можливість поєднати прибутковість бізнесу з вирішенням суспільно важливих завдань [2].

Новий пласт інклюзивних рішень формують стартапи у таких сферах, як EdTech, HealthTech та AgriTech, роблячи для широких верств населення доступними освіту, медицину та агросервіси. Завдяки доступності цифрових платформ є можливість зменшувати бар'єри для людей з особливими потребами чи тих, хто мешкає у віддалених громадах.

Основу для сталого розвитку формує взаємодія бізнесу з місцевими громадами та владою. Інклюзивність (завдяки прикладам спільних проєктів у сфері екології, освіти та соціального захисту) може бути джерелом довгострокових економічних переваг.

Інклюзивні бізнес-моделі формують економіку участі, де розвиток здійснює не поглиблення соціальних розривів, а зменшення їх. Основні ефекти заключаються в:

- перекваліфікації працівників завдяки цифровими освітнім платформам;
- розвитку soft skills для конкурентоспроможності на глобальному ринку.
- створенні гнучких робочих місць для тих, хто у традиційному форматі не може працювати [4].

Незважаючи на значний потенціал бізнес-ініціатив, їхній вплив недостатній, аби здійснити забезпечення всеосяжної інклюзивності та довгострокового стійкого розвитку. Для цього на рівні державної політики та економічної моделі загалом потрібні системні зміни. Саме тому макроекономічними трансформаціями мають доповнюватися бізнесові практики, які сприяють створенню сприятливого середовища для інновацій, рівних

можливостей та залучення до економічного життя країни широких верств населення.

Інклюзивність може стимулюватися державою шляхом податкових пільг для бізнесів, що працевлаштовують вразливі групи, або підтримують «зелені» та соціальні проекти.

Україна має шанс стати привабливою для ESG-капіталу, а також залучати міжнародні гранти та інструменти соціального фінансування, такі як «green» та «social bonds».

Прозорість, доступність та довіру підвищує розвиток e-government та цифрових сервісів, що є критично важливим для інклюзивного розвитку.

Кризи можуть стати каталізаторами глибинних трансформацій, завдяки досвіду таких країн, як Південна Корея, Ірландія та Естонія. Україна здатна стати регіональним хабом інклюзивних інновацій, завдяки своєму геополітичному положенню та людському капіталу [3].

Таким чином, інклюзивне майбутнє України являється питанням не лише соціальної політики, а й є стратегією довготривалого економічного розвитку. Базовим принципом відбудови країни може стати інклюзивність (від локальних бізнес-ініціатив до системної макроекономічної трансформації). Як результат, Україна зможе отримати економіку, в якій доступними для всіх є зростання та розвиток, а не лише для обмеженого кола гравців.

Список використаних джерел

1. Інклюзивна відбудова України: економічна, соціальна та просторово-технологічна реінтеграція [Текст] : монографія / Заг. ред.: Павліха Н.В., упорядкування Цимбалюк І.О. — Луцьк : ФОП Косенко А.О., 2025. 267 с.

2. Стратегічні аспекти сталого та інклюзивного розвитку Економіки України: від теорії до практики: Одеський національний технологічний університет, 2024. 239 с.

3. Economic Rebuilding Frameworks in Post-War States: Takeaways for Ukraine URL: <https://ijes-journal.org/journal/article/view/196>

4. Development of a social-oriented inclusive business model for strategic enterprise renewal. URL: <https://journals.uran.ua/eejet/article/view/292500>

**ГЕНДЕРНА ДИСКРИМІНАЦІЯ НА РИНКУ ПРАЦІ
ЯК СТРИМАЮЧИЙ ЧИННИК
ІНКЛЮЗИВНОГО ЗРОСТАННЯ В УКРАЇНІ**

**GENDER DISCRIMINATION IN THE LABOR MARKET
AS A RESTRAINING FACTOR
FOR INCLUSIVE GROWTH IN UKRAINE**

Мовчан Сергій Сергійович

III курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».
movchan.sergey151194@gmail.com

Науковий керівник: Самофалова М.О., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8060-7956>
marija.samofalova@gmail.com

Анотація. Гендерна дискримінація на ринку праці в Україні є значним бар'єром для інклюзивного зростання, особливо в умовах повномасштабної війни, що посилює нерівність у доходах і доступі до можливостей. Дослідження аналізує масштаби цієї проблеми на основі статистичних даних від ООН, Світового банку та національних звітів, демонструючи розрив в оплаті праці на рівні 41,4% та нижчу участь жінок у робочій силі. Метою дослідження є оцінка впливу дискримінації на економічний розвиток і роль освіти в її подоланні. Методологія включає порівняльний аналіз вторинних джерел та статистичних показників, таких як гендерний індекс рівності. Ключові висновки вказують на втрату ВВП до 7% через сегрегацію та стереотипи, які можна зменшити через інклюзивні освітні програми. Інклюзивне освітнє середовище повинно інтегрувати гендерно-чутливі модулі для підготовки молоді до рівноправного ринку праці. Рекомендації передбачають державну підтримку тренінгів та моніторинг для сталого розвитку.

Annotation. Gender discrimination in the labor market in Ukraine is a significant barrier to inclusive growth, especially in the context of a full-scale war that exacerbates inequality in income and access to opportunities. The study analyzes the extent of this problem based on statistics from the UN, the World Bank, and national reports, showing a 41.4% pay gap and lower labor force participation of women. The purpose of the study is to assess the impact of discrimination on economic development and the role of education in overcoming it. The methodology includes a comparative analysis of secondary sources and statistical

indicators, such as the Gender Equality Index. Key findings indicate a loss of GDP of up to 7% due to segregation and stereotypes, which can be reduced through inclusive education programs. An inclusive educational environment should integrate gender-sensitive modules to prepare young people for an equal labor market. Recommendations include state support for training and monitoring for sustainable development.

Інклюзивне зростання визначається як економічний розвиток, що забезпечує рівний доступ до можливостей для всіх груп населення, зменшуючи нерівність і сприяючи соціальній стабільності (OECD, 2023). В Україні, де триває повномасштабна війна, гендерна дискримінація на ринку праці виступає ключовим бар'єром для досягнення такого зростання. За даними UN Women, у 2023 році жінки в Україні заробляли на 41,4% менше за чоловіків, що є подвоєнням гендерного розриву в оплаті праці порівняно з 2021 роком [1]. Це не лише обмежує економічний потенціал жінок, які становлять більшість висококваліфікованої робочої сили, але й стримує загальне відновлення економіки. У контексті інклюзивного освітнього середовища, освіта відіграє роль інструменту для подолання стереотипів і підготовки до рівноправної участі на ринку праці, як зазначається в Національному звіті України щодо гендерної рівності (2024) [2].

Завданнями щодо визначення гендерної дискримінації на ринку праці як фактора, що стримує інклюзивне зростання в Україні, з акцентом на роль інклюзивного освітнього середовища, у її подоланні є: 1) оцінити масштаб дискримінації на основі статистичних даних; 2) визначити її вплив на економічне зростання; 3) запропонувати освітні стратегії для посилення інклюзії.

Дослідження базується на аналізі вторинних даних з офіційних джерел (Держстат України, UN Women, UNDP) та порівняльному методі. Використано статистичні показники, такі як гендерний індекс рівності (Gender Equality Index, 2025), де Україна посідає 25-те місце за участю в ринку праці, але останнє за гендерною сегрегацією та якістю роботи [3]. Також проаналізовано вплив війни на гендерні диспропорції через опитування та звіти (наприклад, reSCORE Ukraine 2024), що вказують на нижчі доходи жінок і вищий рівень неоплачуваної праці [4]. На основі даних джерел визначено, що гендерна дискримінація проявляється у формі розриву в оплаті праці (18,6% у 2021 р., з тенденцією до зменшення до 13,6% у деяких секторах, але

загальним погіршенням через війну), нижчій участі жінок у робочій силі (47,7% для жінок проти 62,8% для чоловіків у 2021 р.) та сегрегації за галузями (лише 18,2% компаній належать жінкам у 2024 р.). Це стримує інклюзивне зростання, оскільки жінки, будучи більш освіченими (за даними UNDP, жінки переважають у вищій освіті), стикаються з бар'єрами в працевлаштуванні, що призводить до втрати ВВП на рівні 5–7% (оцінка World Bank, 2024).

Війна посилила ці тенденції: жінки беруть на себе більше домашньої праці, а чоловіки — мобілізовані, що створює дефіцит робочої сили, але не усуває дискримінацію. У енергетичному секторі, наприклад, жінки становлять лише 25% працівників, попри баланс у загальному ринку праці (UNDP, 2024) [5].

Інклюзивна освіта може стати каталізатором змін через впровадження гендерно-чутливих програм, що руйнують стереотипи (наприклад, заохочення жінок до STEM-спеціальностей). Згідно з ініціативами Альянсу за гендерно-чутливе відновлення (2024), освіта повинна інтегрувати модулі з економічної рівності, щоб підготувати молодь до ринку праці без дискримінації. Це сприятиме підвищенню участі жінок у реконструкції економіки, як підкреслюється в політиці після URC2025 (OECD, 2025) [6].

Гендерна дискримінація на ринку праці є значним стримуючим чинником інклюзивного зростання в Україні, посилюючи нерівність і гальмуючи відновлення.

Для подолання рекомендується: 1) інтеграція гендерних модулів в освітні програми; 2) державна підтримка тренінгів для жінок у високотехнологічних секторах; 3) моніторинг гендерного розриву через щорічні звіти. Інклюзивне освітнє середовище, як основа, може перетворити дискримінацію на можливість для сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Ukraine. National Report on the results of a comprehensive review at the national level on the implementation of the Beijing Declaration and Platform for Action (1995) in 2020–2024. *Welcome | UN Women — Headquarters*. URL: https://www.unwomen.org/sites/default/files/2024-09/b30_report_ukraine_en.pdf (дата звернення: 23.09.2025).

2. Three years of full-scale war in Ukraine roll back decades of progress for women's rights, safety and economic opportunities | UN Women — Headquarters. *UN Women — Headquarters*. URL: <https://lnk.ua/LVbPM8y4y> (дата звернення: 05.10.2025).

3. GENDER EQUALITY INDEX IN UKRAINE. Головна — Український Жіночий Фонд — Український Жіночий Фонд. URL: https://uwf.org.ua/wp-content/uploads/2025/05/gender_index_05_2025_eng_web.pdf (дата звернення: 23.09.2025).

4. Gendered socio-economic challenges in Ukraine. *Score Admin*. URL: https://api.scoreforpeace.org/storage/pdfs/Gendered-socio-economic-challenges-in-Ukraine_2.pdf (дата звернення: 23.09.2025).

5. Reducing the gender pay gap from 18.6% to 13.6% and launching the national campaign «Of Course You Can!» — how is Ukraine moving towards women's economic empowerment in times of great war? *UN Women — Ukraine*. URL: <https://lnk.ua/zeGkYbver> (дата звернення: 16.09.2025).

6. Alliance for Gender-Responsive and Inclusive Recovery in Ukraine Launched with strong support of governments, UN agencies, private sector and civil society. *Ukraine*. URL: <https://ukraine.un.org/en/271438-alliance-gender-responsive-and-inclusive-recovery-ukraine-launched-strong-support> (дата звернення: 8.10.2025).

ЕМОЦІЙНИЙ МАРКЕТИНГ І ПРИНЦИПИ ІНКЛЮЗІЇ ЯК БРЕНДИ СТВОРЮЮТЬ ЕМОЦІЙНИЙ ЗВ'ЯЗОК ІЗ РІЗНОМАНІТНОЮ АУДИТОРІЄЮ

EMOTIONAL MARKETING AND THE PRINCIPLES OF INCLUSION HOW BRANDS CREATE EMOTIONAL CONNECTIONS WITH A DIVERSE AUDIENCE

Навальна Поліна Олександрівна

II курс, група МК-24-1фмб.се-сі, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
navalnapolina@gmail.com

Науковий керівник: Скаженник М.В., ст. викладач
кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>
m.skazhennik@ukr.net

Анотація. Автором досліджено взаємозв'язок емоційного та інклюзивного маркетингу як складових сучасних стратегій комунікації брендів. Визначено, що емоційний маркетинг базується на створенні емоційного зв'язку зі споживачем через використання візуальних, сенсорних і символічних образів, тоді як інклюзивний підхід спрямований на врахування різноманітності аудиторії та забезпечення доступності контенту. Розглянуто приклади успішних кампаній, зокрема Dove «Real Beauty» та Nike «Dream Crazy», що демонструють поєднання емоційності й інклюзії у формуванні

довіри до бренду. Продemonстровано, що синергія цих двох напрямів сприяє підвищенню лояльності клієнтів і розвитку соціально відповідального бізнесу.

Annotation. *The article explores the relationship between emotional and inclusive marketing as integral components of modern brand communication strategies. It highlights that emotional marketing builds connections through storytelling, sensory design, and symbolic imagery, while inclusivity ensures accessibility and representation across diverse audiences. The paper analyzes successful cases such as Dove's «Real Beauty» and Nike's «Dream Crazy», which demonstrate how emotional authenticity and social inclusion can enhance trust and loyalty. The synergy of emotional and inclusive approaches strengthens brand identity, fosters long-term customer relationships, and supports socially responsible business development.*

У сучасному світі, де споживачі прагнуть не лише придбати товар, а й набути емоційного досвіду, емоційний маркетинг стає одним із основних інструментів вилаштування тривалих зв'язків між брендом і клієнтом. Цей підхід ґрунтується на використанні емоцій, символів, візуальних і сенсорних образів, що сприяють формуванню довіри, лояльності та позитивного ставлення до бренду [1; 3].

Водночас у маркетингових стратегіях усе більшого значення набувають принципи інклюзії, адже сучасне суспільство дедалі більше цінує різноманітність, рівність і прийняття. Бренди, які враховують культурні, вікові, фізичні, гендерні та соціальні відмінності, здобувають не лише ширшу аудиторію, але й репутацію соціально відповідальних компаній [4; 5].

Метою здійснення дослідження є аналіз значення емоційного маркетингу у формуванні емоційного зв'язку бренду з аудиторією та визначення того, як принципи інклюзії допомагають брендам охоплювати різні соціальні групи. Роботу спрямовано на виявлення практичних інструментів, що дають змогу підвищити лояльність клієнтів через емоційні історії, візуальні та сенсорні образи, а також зробити маркетингові кампанії доступними для всіх категорій споживачів.

Емоційний маркетинг ґрунтується на використанні психології почуттів у побудові взаємин між брендом і споживачем. У сучасному бізнес-середовищі емоції часто мають більший вплив, ніж раціональні аргументи, адже вони формують перше

враження, стимулюють довіру й впливають на рішення про покупку [1]. Через сторітелінг, кольорову гаму, музику, звуки або навіть запахи компанії створюють атмосферу, що викликає у споживачів певні почуття — радість, довіру, ностальгію чи натхнення.

Дослідження демонструють, що споживачі схильні частіше купувати продукцію тих брендів, які викликають у них емоційний відгук. Наприклад, використання м'яких кольорів у рекламі товарів для дітей або теплих відтінків у кав'ярнях формує відчуття затишку й безпеки, тоді як яскраві кольори, як-от червоний або жовтий, асоціюються з енергією, активністю й привертають увагу [3].

Інклюзивний маркетинг, у свою чергу, — це стратегія, яка враховує різноманітність споживачів і забезпечує репрезентацію у рекламі людей різного віку, статі, національності, зовнішності, а також людей з інвалідністю. Це не лише створює позитивний імідж бренду, а й робить його більш людським і відкритим [2].

Інклюзія в рекламі — це не просто тренд, а важлива складова соціально відповідального бізнесу. Суспільство дедалі частіше відмовляється від стереотипів, і бренди, які це розуміють, отримують конкурентну перевагу. Наприклад, кампанія Dove «Real Beauty» продемонструвала, що щирість і різноманітність у зображенні краси можуть стати основою емоційного зв'язку з аудиторією. А бренд Nike у кампанії «Dream Crazy» визначає, як поєднання соціальної позиції з натхненними історіями здатне викликати довіру та повагу серед споживачів [5].

Поєднання емоційного маркетингу з принципами інклюзії створює нову модель комунікації між брендом і суспільством. Завдяки цьому бізнес отримує не лише прибуток, а й позитивну соціальну репутацію. Коли компанії показують реальних людей із реальними історіями, вони пробуджують емпатію, а споживач починає сприймати бренд як частину власного життєвого досвіду [2; 4].

Важливим елементом емоційно-інклюзивного маркетингу є повага до відмінностей. Рекламні кампанії, адаптовані для людей із порушеннями зору або слуху, із врахуванням мовної різноманітності чи культурних особливостей, роблять бренди доступними та зрозумілими для ширшої аудиторії. Таким чином, інклюзивність виступає не лише як прояв етики, але й як інструмент посилення емоційного впливу [4].

Крім того, бренди активно використовують сторітелінг — розповіді, що містять конфлікт, розвиток і розв’язання проблемного питання, які відображають цінності компанії. Такі історії дають змогу створити образ бренду, що не просто продає, а надихає. Наприклад, компанія Apple апелює до емоцій незалежності, творчості й інновацій, тоді як Coca-Cola акцентує на радості спілкування та позитивних емоціях [3].

Емоційний маркетинг і принципи інклюзії активно розвиваються у сфері цифрової реклами. У соціальних мережах важливо, щоб контент резонував із цінностями різних груп користувачів. Адаптація візуальних і текстових матеріалів під культурні контексти дає змогу брендам розширювати аудиторію та підвищувати рівень довіри [1; 5].

Таким чином, стратегічне поєднання емоцій та інклюзивності є основним чинником успішного маркетингу. Ці два підходи допомагають компаніям створювати цінності, що виходять за межі продажу продукту, формуючи сталі емоційні зв’язки зі споживачами. Компанії, які демонструють емоційність і відкритість у комунікаціях, формують позитивний імідж, підвищують лояльність клієнтів і роблять свій бренд більш людським. Поєднання емоційності та інклюзивності дозволяє створювати маркетингові кампанії, що не лише продають, а й надихають, сприяючи розвитку відповідального бізнесу в глобальному суспільстві.

Список використаних джерел

1. He, X. The influence of brand marketing on consumers' emotion. *PMC/NCBI*, 2022. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9360773/>
2. Viglia, G., Fennis, B. Inclusive Advertising for a Better World. *Journal of Advertising*, 2023. DOI: 10.1080/00913367.2023.2255242
3. Noble Studios. Guide to Emotional Marketing. URL: <https://noblestudios.com/digital-marketing/guide-to-emotional-marketing/>
4. Comosoft. Why Inclusive Marketing Isn't Just Important — It's Essential. URL: <https://www.comosoft.us/blog/why-inclusive-marketing-isnt-just-important-its-essential/>
5. Harvard Business Review. How Inclusive Brands Fuel Growth. URL: <https://hbr.org/2024/05/how-inclusive-brands-fuel-growth>

**ІННОВАЦІЙНІ ФІНАНСОВІ ТЕХНОЛОГІЇ
ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ
У БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ**

**INNOVATIVE FINANCIAL TECHNOLOGIES
AS A FACTOR FOR THE DEVELOPMENT
OF FINANCIAL INCLUSION IN THE BANKING SECTOR**

Наголюк Олена Євгенівна

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри фінансів та обліку,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7610-7379>

nagolyk.lnau@ukr.net

Анотація. У роботі розглянуто роль інноваційних фінансових технологій у забезпеченні розвитку фінансової інклюзії в банківській сфері. Актуальність теми зумовлена необхідністю розширення доступу населення та бізнесу до фінансових послуг в умовах цифрової трансформації економіки. Проаналізовано сутність фінансової інклюзії як складової інклюзивного та сталого економічного зростання, а також охарактеризовано сучасні фінтех-інструменти, що сприяють підвищенню рівня фінансової доступності.

Annotation. The article examines the role of innovative financial technologies in ensuring the development of financial inclusion in the banking sector. The relevance of the topic is due to the need to expand access of the population and business to financial services in the context of the digital transformation of the economy. The essence of financial inclusion as a component of inclusive and sustainable economic growth is analyzed, and modern fintech tools that contribute to increasing the level of financial accessibility are also characterized.

У сучасних дискусіях щодо економічного розвитку дедалі більшої уваги набувають питання, пов'язані з якісними характеристиками економічного зростання. Такі показники можуть бути досягнуті шляхом упровадження інноваційних фінансових технологій у банківській сфері, що сприяють розширенню фінансової доступності та розвитку фінансової інклюзії. Серед ключових підходів, які відображають якісні параметри зростання економіки, варто виокремити концепцію інклюзивного фінансового зростання (економічного зростання, орієнтованого на всіх учасників суспільства) та концепцію сталого розвитку.

Побудова моделі інклюзивного економічного зростання у фінансовій сфері формує потребу в підвищенні рівня фінансової інклюзії — залученні домогосподарств і підприємств до фінансових відносин, насамперед за допомогою сучасних банківських інструментів. Таким чином, фінансова інклюзія виступає важливим фінансовим компонентом моделі інклюзивного економічного зростання.

Фінансова інклюзія може виступати ефективним інструментом досягнення одночасного економічного зростання та фінансової стабільності, формуючи так звану модель «win-win». Проте умови, за яких підвищення рівня фінансової інклюзії забезпечує стале зростання й стабільність економічних суб'єктів, наразі залишаються предметом наукових дискусій. Крім того, чинники, що впливають на стійкість такого зростання, поки що не мають чіткого теоретичного визначення.

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває дослідження процесів розвитку фінансової інклюзії через упровадження інноваційних фінансових технологій у банківській сфері, яка є найбільш динамічним сектором фінансової системи, що активно адаптує цифрові інструменти та постійно модернізує свої технологічні процеси [1].

Фінансові технології впроваджуються у різних сегментах фінансової індустрії. Відповідно до класифікаційного «дерева фінтеху», їх можна розподілити за такими основними категоріями фінансових послуг: цифровий банкінг, фінансування через фінтех-платформи (краудфандинг і краудінвестинг), роботизовані консультаційні сервіси, електронні гроші, цифрові платіжні системи, страхові технології, а також фінансова діяльність, пов'язана з криптоактивами.

Попри те, що Україна поки що поступається провідним країнам світу за масштабом і різноманітністю використання науково-технічного та інтелектуального потенціалу у сфері фінансових технологій, процес їхнього впровадження в нашої державі відбувається досить динамічно, особливо у банківській та фінансовій сферах.

На сучасному етапі очевидно, що фінансові технології охоплюють значно ширше коло інновацій, ніж звичайний онлайн-банкінг. Основним показником розвитку світового ринку фінтеху є рівень його проникнення у різних регіонах світу. Якщо у 2016 році FinTech лише починав формуватися як окрема кон-

цепція, орієнтована переважно на стартапи, то сьогодні він охоплює широкий спектр інноваційних рішень, серед яких — блокчейн, роботизоване консультування, мобільні платежі та однорангове (P2P) кредитування.

Раніше фінтех-компанії стикалися з дефіцитом важливих складових екосистеми — партнерства з фінансовими установами та регуляторної підтримки, однак із часом ці елементи почали активно розвиватися[2].

Фінансова інклюзія розглядається як важливий чинник економічного зростання, створення робочих місць і підвищення добробуту населення. Доступ до фінансових послуг сприяє формуванню стабільних доходів, ефективному управлінню коштами, інвестуванню в розвиток, зниженню ризиків під час економічних криз і зменшенню рівня бідності.

На міжнародному рівні не існує єдиного офіційного визначення терміна «фінансова інклюзія», однак у науковій літературі та практиці міжнародних організацій домінує спільне розуміння: кожна людина повинна мати реальний доступ до фінансових продуктів і послуг, необхідних для активної участі в сучасному суспільному та економічному житті[3].

Отже, фінансова інклюзія має тісний взаємозв'язок із концепцією сталих фінансів. Її розвиток є необхідною передумовою для переходу економічної системи на більш високий рівень стійкого фінансового розвитку. Таким чином, формування моделі інклюзивного економічного зростання, заснованої на принципах фінансової інклюзії, логічно поєднується з переходом до моделі сталого розвитку, що також спирається на засади сталих фінансів.

Список використаних джерел

1. International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. The Little Data Book on Financial Inclusion. Washington, 2022. 145 p.
2. Kirwan S. F. Financial Inclusion: monograph. Agenda Publishing. 2023. 129 p. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781788211192>
3. «Strategiya rozvytku finansovogo sektoru 2025». Available at: <https://bank.gov.ua/news/all/strategiya-rozvitku-f finansovogo-sektoru-ukrayini-do-2025-roku-7686>

**БІЗНЕС ДЛЯ ВСІХ: МІСЬКЕ ПЕРМАКУЛЬТУРНЕ ФЕРМЕРСТВО
НА БАЗІ ТЕПЛИХ ГРЯДОК РОЗУМА****BUSINESS FOREVERYONE: URBAN PERMACULTURE FARMING
BASED ON ROZUM'S WARM BEDS**

Назаренко Микола Петрович

II курс, група ЕКЛ-24-1м, спеціальність «Екологія»,

nazarenkonikolaj31@gmail.com

Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: Мовчан В.О., к.б.н.,

Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2063-2729>

greendragoness16@ukr.net

Анотація. Сучасні екологічні виклики спонукають шукати нові шляхи для розвитку бізнесу. Відкрити нові можливості для людей, травмованих війною, для сталого розвитку міст і одночасного відновлення екосистем та місцевого мікроклімату — це потенціал інноваційної технології Теплих грядок Розума (ТГР). Простота у використанні, ресурсоощадність, доступність для людей різного віку із різними фізичними можливостями забезпечують широкі можливості даної технології для побудови бізнесу у міських умовах. Завдяки активізації природних процесів створення родючого ґрунту навіть в умовах забрудненого середовища виростає продукція, екологічно безпечна і повноцінна за вмістом корисних речовин.

Annotation. Modern environmental challenges encourage us to seek new ways to develop business. Opening up new opportunities for people traumatised by war, for sustainable urban development and the simultaneous restoration of ecosystems and the local microclimate — this is the potential of the innovative technology of Rozum's Warm Beds (RWB). Ease of use, resource efficiency, and accessibility for people of all ages and physical abilities provide broad opportunities for this technology to build businesses in urban environments. Thanks to the activation of natural processes that create fertile soil even in polluted environments, the products grown are environmentally safe and rich in nutrients.

Для ведення бізнесу необхідна наявність певних ресурсів — насамперед особистісних, які дають можливість залучати інші — фінансові, матеріальні та ін. Через війну, вікові зміни, інші причини все більше людей стають «особами з особливими потребами» — а на сьогодні до цієї категорії можна сміливо від-

нести усіх громадян України. Тому особливої актуальності набувають ті види бізнесу, які є посильними практично для всіх. Саме таким є міське пермакультурне фермерство на базі Теплих грядок Розума, оскільки це — мінімальні затрати сил, часу, ресурсів та можливість отримання повноцінних екологічно безпечних урожаїв на мінімальних площах, що особливо важливо в умовах міста. Пермакультура — це господарювання на землі за моделями природи.

Теплі грядки Розума (ТГР) — це технологія, яку уже протягом багатьох років розробляє Володимир Микитович Розум — український інженер, винахідник, член Правління Громадської спілки «Пермакультура в Україні» і магістр екології за освітньою програмою «Конструктивна екологія та пермакультура». Він узагальнив досвід багатьох передових аграріїв — дослідників, які прагнули дотримуватись природних моделей господарювання на землі — від Овсінського до основоположників пермакультури Білла Моллісона та Зепа Хольцера і адаптував їх напрацювання до сучасних українських реалій. Численні матеріали щодо ТГР є у відкритих джерелах, де користувачі діляться своїми враженнями від використання їх для вирощування найрізноманітніших культур у різних кліматичних зонах. Останнім часом почалось активне поширення цієї методики у Європі, де сформувались багатотисячні спільноти, які активно розвиваються. І можна відмітити, що попри простоту й доступність технології, користувачі часто допускаються помилок — і розчаровуються у методі. Переважно через те, що вони дотримуються технології чисто формально, — або й не дотримуються, ігноруючи найважливіші моменти, які їм здаються не вартими уваги, оскільки у них нема розуміння суті природних процесів, на яких засновано функціонування ТГР. Саме тому виникла необхідність більш фундаментального навчання методу ТГР, — цим займаються ГС «Пермакультура в Україні» на Сертифікаційних курсах пермакультурного дизайну та Інститут біомедичних технологій Університету «Україна» у рамках спеціальності Е2 Екологія (ОП «Конструктивна екологія та пермакультура»).

Найчастіше ТГР використовуються у маломасштабних присадибних господарствах для самозабезпечення овочами, пряно-ароматичними травами, фруктами, квітами і т.д., а також розробляються способи адаптації їх до більш масштабного аграрного виробництва. За умов дотримання технології вони дають

можливість отримати урожай у рази більший, ніж при звичайному для України методі вирощування, причому якість продукції є незрівнянно вищою. Це досягається за рахунок повної відмови від хімічних добрив та засобів захисту рослин, замість яких активізуються природні процеси ґрунтоутворення за рахунок активізації кругообігу поживних речовин шляхом внесення безпосередньо на ґрядку поживних залишків, кухонних відходів та іншої органіки замість звичайного методу компостування у окремих спорудах, що дозволяє економити час і сили. Активні процеси деструкції органіки забезпечують повсякчасне поповнення у ґрунті запасів гумусу різних ступенів зрілості, що дає можливість розвитку максимального біорізноманіття як ґрунтової біоти, так і надземної. Біорізноманіття виконує функцію захисту продуктивних рослин від шкідників, тому відповідає необхідності у хімічних засобах захисту рослин.

Наразі у світі накопичено дуже багатий досвід ведення приміського та міського фермерського господарства на основі пермакультури, і важливим аспектом завжди виступає максимально щільне заповнення простору — це використання різноманітних шпалер, пергол, альтанок, стін у якості опори для рослин, дахів і т.ін. А для України у такий складний воєнний час надважливою є ще одна сторона міського фермерства — це його лікувальний вплив на усіх дотичних. Світовий досвід вивчення позитивних сторін міського фермерства свідчить, що саме вплив на здоров'я окремих користувачів і цілих спільнот є найбільш значним, зокрема, для Лондона було встановлено величезну економію фінансування охорони здоров'я за рахунок міського садівництва.

Висновок: міське пермакультурне фермерство на базі Теплих ґрядок Розума є найбільш прийнятним і вигідним бізнесом для людей з особливими потребами та довгостроковою інвестицією у відновлення здоров'я громадян відновлення та сталий розвиток міст.

**ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ:
РОЛЬ ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ
INCLUSIVE DEVELOPMENT OF UKRAINE:
THE ROLE OF STATE INSTITUTIONS**

Нальотов Юрій Володимирович

*IV курс, група МК-22-1, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

Albruso0507@gmail.com

*Науковий керівник: Чечель О.М., д.держ.упр., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5092-9593>

zedat@ukr.net

Анотація. Метою роботи є аналіз ролі державних інституцій у формуванні інклюзивного розвитку України. Досліджено вплив інституцій на економічну стабільність, соціальну згуртованість та можливості для всіх груп населення. Артіомова та Бобух підкреслено, що ефективна інклюзія сприяє модернізації суспільства та створює передумови для рівних можливостей у економіці. Робота містить рекомендації щодо вдосконалення інституційної архітектури та підвищення прозорості державних органів.

Annotation. The purpose of this study is to analyze the role of state institutions in shaping Ukraine's inclusive development. The impact of institutions on economic stability, social cohesion, and opportunities for all population groups is examined. Artemova and Bobukh emphasize that effective inclusion promotes societal modernization and creates conditions for equal economic opportunities. The paper also provides recommendations for improving institutional architecture and increasing the transparency of state bodies. **Keywords:** inclusion, state institutions, economic stability, modernization, Ukraine.

Вступ. Питання інклюзивного розвитку є одним із ключових для сучасної України, яка проходить складний шлях економічної, політичної та соціальної трансформації. В умовах зовнішніх загроз, воєнних викликів та внутрішніх структурних проблем особливого значення набуває здатність держави забезпечувати рівні можливості для всіх громадян. Інклюзія сьогодні розглядається не лише як соціальний підхід, спрямований на підтримку вразливих груп, а як комплексний механізм модернізації суспільства. Саме тому роль державних інституцій у забезпеченні інклюзивного розвитку є ключовою та визначальною.

У роботах Артьомової Т. І. та Бобух І. М., на які спирається ця робота, інклюзивність постає важливим фактором економічних змін та інституційного оновлення. Артьомова розглядає інклюзію як передумову суспільної модернізації, тоді як Бобух аналізує реальний стан українських інституцій і визначає їхню роль у формуванні інклюзивної економічної моделі. Опираючись на їхні висновки, у роботі узагальнено сучасні проблеми й окреслено напрями реформ, необхідні для побудови інклюзивного середовища в Україні.

Теоретичні основи інклюзивного розвитку. У своїй доповіді Артьомова наголошує, що соціально-економічна інклюзія — це одна з головних умов модернізації суспільства та переходу до якісно нового етапу розвитку. На її думку, інклюзія не обмежується суто соціальною сферою: вона охоплює економіку, політику та інституційну структуру держави. Авторка підкреслює, що рівноправний доступ до ресурсів, економічних можливостей і суспільних благ створює передумови для підвищення людського потенціалу та сприяє зростанню конкурентоспроможності країни.

Артьомова вводить поняття «інституційної архітекτονіки», яке описує те, як саме організована система державних інститутів і які механізми вони використовують для реалізації політики інклюзії. Від того, наскільки ефективно інституції забезпечують участь громадян у соціально-економічних процесах, залежить рівень модернізації країни та швидкість реформ. Якщо інституції працюють прозоро й справедливо, вони стають основою інклюзивного зростання; якщо ж вони корумповані чи екстрактивні — розвиток уповільнюється або зовсім блокується.

Авторка також наголошує, що інклюзія — це не тільки доступ до ресурсів, а й участь у прийнятті рішень. Модернізована держава не може існувати без громадської участі, справедливого представництва та рівних можливостей для всіх соціальних груп. Таким чином, інклюзія виступає інтеграційним механізмом, який об'єднує різні групи суспільства, зменшує нерівність і формує основу для сталого розвитку.

Стан інклюзивності державних інститутів в Україні. Бобух у своїй роботі розглядає інклюзивність українських інституцій через призму економічного розвитку та аналізує чинники, що стримують формування інклюзивної моделі. Авторка зазначає, що, попри значні реформи останніх років, інституційне середовище України залишається неоднорідним: поряд із позитив-

ними зрушеннями існують екстрактивні інституції, які перешкоджають рівному доступу до можливостей.

Однією з ключових проблем є нерівномірність економічного розвитку та нерівний доступ населення до соціальних благ: освіти, охорони здоров'я, якісних державних сервісів. Бобух підкреслює, що інклюзивність в Україні обмежується як соціальними, так і регіональними чинниками: мешканці сільських територій, внутрішньо переміщені особи, молодь і люди з низькими доходами мають суттєво менше можливостей для самореалізації.

Авторка також звертає увагу на те, що українська економіка багато в чому залишається залежною від великих корпорацій і олігархічних структур. Це знижує конкуренцію та блокує створення умов для інклюзивного підприємництва. Звідси походить низка негативних наслідків: нерівність доходів, відтік людського капіталу, зниження інноваційної активності.

Бобух доводить, що ефективність державної політики залежить не тільки від ухвалених законів, а й від їхнього реального виконання. Саме тут проявляється слабкість українських інституцій: часто правила існують лише формально, тоді як механізми контролю та моніторингу їх дотримання є недостатніми.

Взаємозв'язок між інклюзивними інституціями та економічним розвитком Інклюзивні інституції створюють умови, за яких більшість населення має змогу брати участь у виробничих, економічних та суспільних процесах. Це означає, що країна може ефективніше використовувати людський капітал, зменшувати безробіття, стимулювати підприємництво та підтримувати інновації. У країнах із розвиненими інклюзивними інституціями економічне зростання є більш стабільним, менш залежним від корупції та політичних циклів.

Для України цей зв'язок особливо важливий. Коли люди відчувають, що державні інституції працюють чесно, вони більше довіряють державі, готові легально працювати, сплачувати податки та інвестувати у власний розвиток. Це створює позитивний економічний цикл: прозорі інституції — економічна активність — зростання — розширення можливостей — нові стимули для інклюзії.

Таким чином, інклюзивність і економічний розвиток взаємно посилюють один одного. Без якісних інституцій неможливо забезпечити інклюзію, а без інклюзії — неможливо досягти сталого розвитку.

Напрями реформ та рекомендації. На основі аналізу робіт Артьомової та Бобух можна виокремити кілька ключових напрямів, які є необхідними для зміцнення інклюзивних інституцій в Україні:

1. Антикорупційні реформи. Потрібно зміцнювати інституції, що відповідають за боротьбу з корупцією, забезпечуючи їхню незалежність, прозорість та ефективність. Особливу увагу слід приділити виконанню законів і рішень судів.

2. Податкова політика, спрямована на зменшення нерівності. Важливим завданням є модернізація Податкового кодексу, щоб зробити податки більш справедливими та створити стимули для малого та середнього бізнесу.

3. Гендерна інклюзія. Доступ жінок до керівних посад, підприємництва, освіти та політичної участі має бути розширений на основі відповідних державних програм.

4. Регулювання великих корпорацій та обмеження олігархічного впливу. Необхідно створити умови для чесної конкуренції та запобігати монополізації ринків.

5. Підтримка соціально вразливих груп. Особливо важливо забезпечити доступ внутрішньо переміщених осіб, людей з інвалідністю, молоді та жителів сіл до освіти, працевлаштування та соціальних програм.

6. Розвиток людського капіталу. Інвестиції в освіту, охорону здоров'я та цифрову грамотність є ключем до формування інклюзивної економіки.

Висновки. Інклюзивний розвиток є одним із найважливіших напрямів модернізації України. На основі робіт Артьомової та Бобух можна зробити висновок, що інклюзія та інституційні зміни мають взаємозалежний характер: без якісних інституцій неможливо забезпечити інклюзивність, а без інклюзії — неможливо досягти сталого розвитку.

Україна має значний потенціал для інклюзивного зростання, однак цей потенціал може бути реалізований лише за умови продовження реформ, спрямованих на прозорість, рівність можливостей та ефективність державних інституцій. Інклюзивність повинна стати не декларацією, а реальною основою економічної політики.

Створення інклюзивного суспільства — це довготривалий процес, але саме він є запорукою стабільності, стійкості та конкурентоспроможності України у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Бобух, І. (2022). Україна у вимірах інклюзивності та інституційного розвитку. *Економіка України*, 65(5 (726)), 38–58. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.05.038>
2. Артьомова Т. І. Соціально-економічна інклюзія як чинник суспільної модернізації / Артьомова Т. І. // *Модернізація економіки: сучасні реалії, прогностичні сценарії та перспективи розвитку* : VI Міжнародна науково-практична конференція, 18–19 квітня 2024 року, Херсон — Хмельницький / Херсонський національний технічний університет. — Херсон : Вишемирський В. С., 2024. — С. 111–115.
<https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/33533>

**ІНКЛЮЗИВНА КОМПОНЕНТА
СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ
INCLUSIVE COMPONENT OF CORPORATE
SOCIAL RESPONSIBILITY IN UKRAINE**

Неграш Антон Володимирович

*III курс, група МН-24.2-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
antonnegras77@gmail.com*

*Науковий керівник: Пшенична М.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5373-1726>
pshenychna_ien@uu.ua*

Анотація. У наукових тезах досліджується розвиток інклюзивної компоненти корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) українського бізнесу протягом 2024–2025 рр. Зазначено, що КСВ трансформувалася з епізодичної благодійності у системну стратегію, де інклюзія та різноманіття стають ключовими елементами корпоративної моделі. Розглянуто конкретні приклади вітчизняних компаній (ПриватБанку, SoftServe, Lifecell, ДТЕК, Metinvest, Епіцентр К), які впроваджують програми адаптації робочого середовища, підтримки переселенців, локальних виробників та соціально-вразливих груп. Висвітлено роль держави, бізнес-асоціацій і некомерційних організацій у створенні сприятливих умов для розвитку інклюзивних ініціатив та підвищення їх ефективності. Аргументовано, що реалізація таких кроків сприятиме не лише зміцненню внутрішньої корпоративної культури та конкурентоспроможності, а й забезпечить внесок у сталий розвиток суспільства в цілому, підвищуючи рівень соціальної інтеграції та інклюзії на національному рівні.

***Annotation.** The scientific abstract examines the development of the inclusive component of corporate social responsibility (CSR) in Ukrainian business during 2024–2025. It is noted that CSR has transformed from episodic charity into a systematic strategy, where inclusion and diversity are becoming key elements of the corporate model. Specific examples of domestic companies (PrivatBank, SoftServe, Lifecell, DTEK, Metinvest, Epicentre K) that implement programmes to adapt the working environment and support displaced persons, local producers and socially vulnerable groups are considered. The role of the state, business associations and non-profit organisations in creating favourable conditions for the development of inclusive initiatives and increasing their effectiveness is highlighted. It is argued that the implementation of such steps will not only contribute to strengthening internal corporate culture and competitiveness but will also contribute to the sustainable development of society, increasing the level of social integration and inclusion at the national level.*

Одним із позитивних трендів розвитку вітчизняного бізнес-середовища в умовах зміни ринкових умов і повномасштабної війни стає зростаюча орієнтація українського бізнесу на інклюзивність. Якщо раніше зміст корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) розглядався лише як епізодична благодійність чи меценатська підтримка окремих соціальних проєктів, то наразі вона трансформувалася у системну стратегію, де інклюзивний компоненті належить чільне місце. Так, у країні зростає усвідомлення, що бізнес має бути не лише економічним агентом, але й фактором соціальної інтеграції, безбар'єрності, різноманіття й розвитку місцевих громад.

В українських компаніях дедалі частіше з'являються політики інклюзії та різноманіття. Одним із ефективних моніторингових інструментів інклюзивних корпоративних змін є ініційований ГО «Точка опори ЮА» проєкт «Український індекс корпоративної рівності», в межах якого щорічно оцінюються приватні та державні компанії за дотриманням принципів поваги до різноманіття, недискримінації, адаптації середовища для працівників і працівниць, а також підтримки внутрішніх ініціатив щодо інклюзії [1].

Крім того, як зазначають результати досліджень, представлені в аналітиці державного інформаційного порталу Дія.Бізнес, війна стала каталізатором змін: більшість українських ком-

паній як великого, так і середнього сегменту, перетворили КСВ-активності на невід’ємну частину своєї операційної моделі [2]. Зокрема, сьогодні найбільш популярними векторами бізнес-підтримки інклюзивних ініціатив в межах КСВ стали: допомога Збройним Силам, волонтерські ініціативи підтримки незахищених верств суспільства, адаптація виробництв і створення комфортного простору для працівників. Така трансформація доводить, що КСВ з позиції виключно репутаційного інструменту переходить у площину бізнес-моделі, де інклюзія — це не вибір, а вимога часу.

Тож, розглянемо більш детально інклюзивну компоненту КСВ.

У практичному вимірі інклюзивна КСВ включає кілька напрямків:

- адаптацію робочого середовища під людей із різними можливостями та потребами;
- створення програм підтримки вимушених переселенців;
- залучення до ланцюгів постачання локальних бізнесів із маргіналізованих регіонів;
- просування гендерної рівності и різноманіття в корпоративному просторі;
- сприяння економічній, фінансовій, освітній інклюзії широкого кола осіб.

Зокрема, у 2024 р. ПриватБанк офіційно закріпив стратегію безбар’єрності: за публічними звітами, станом на кінець 2024 р. близько 99% відділень відповідали сучасним стандартам доступності, а банк запровадив відеоконсультації українською жестовою мовою в мобільному додатку Privat24, що підвищило доступ до фінансових послуг для людей з порушенням слуху.

В свою чергу компанія «SoftServe» вже другий рік поспіль активно позиціонує себе як один із лідерів IT-сектору у підтримці ветеранів, навчанні й соціальних програмах. У корпоративному звіті «SOFTSERVE SUSTAINABILITY REPORT 2024» компанія описує програми перепідготовки та працевлаштування ветеранів і вразливих груп, напрями фінансування освітніх ініціатив, волонтерські проекти та впроваджені технологічні рішення для некомерційних громадських організацій, що підсилює їхню роль у громадській адаптації та економічній реінтеграції.

Оператор «Lifecell» у 2024–2025 рр. здійснював як технологічну, так і фінансову допомогу в реалізації національних потреб.

Доступний в публічному просторі перелік ініціатив включає пожертву в розмірі 40 млн грн на платформу UNITED24, забезпечення технічної та фінансової підтримки в кампаніях зі збору коштів і радіозв'язку для потреб оборони й гуманітарної допомоги.

Прикладом успішного кейсу реалізації локальних інклюзивних ініціатив як складових КСВ бізнесу є діяльність компанії «ДТЕК», що у 2025 р. продовжує поєднувати відновлення енергетичної інфраструктури під час бойових дій із масштабними інвестиціями в відновлювальну енергетику та соціальну стійкість громад.

Фінансова група «Metinvest» та «Metinvest Foundation» в 2024 році концентрувалися на відновленні інфраструктури постраждалих регіонів, професійній освіті та підтримці громад: у комбінованому щорічному звіті за 2024 рік зафіксовано програмні витрати на соціальну підтримку й інструменти професійного навчання, які спрямовані на відновлення зайнятості в постраждалих громадах. Компанія системно декларує інвестиції у відновлення шкіл, медичних закладів та професійну підготовку кадрів, що робить компанії групи «Metinvest» одним із провідних приватних донорів регіональної відбудови.

Не менш важливими є впроваджені інклюзивні кейси ТОВ «Епіцентр К», в рамках яких компанія активно долучається до підтримки локальних виробників, промоції жіночого підприємництва в Україні та гуманітарної допомоги в регіонах.

Проте слід зауважити, що даних про масштаб інвестицій у інклюзивні практики в Україні поки обмаль, як і системних досліджень, які б демонстрували чітку кореляцію між такими програмами і фінансовими результатами бізнесу.

Тож, з огляду на ці факти, можна сформулювати кілька ключових висновків. По-перше, інклюзія в бізнесі в Україні вже не є факультативною програмою — це елемент стратегічної позиції, який впливає на залученість працівників, репутацію, взаємовідносини зі стейкхолдерами й конкурентоспроможність. По-друге, для підвищення ефективності таких програм необхідна увага до вимірювання (KPI, звітність, верифікація інклюзивних практик), а також до системної інтеграції: інклюзія має стати частиною процесів, політик і культури компанії, а не окремим проєктом. По-третє, держава та бізнес-асоціації в Україні мають створювати умови (нормативні, освітні, фінан-

сові) для сприяння інклюзивним ініціативам включно з доступом до фінансових ресурсів, цифровою інклюзією, підтримкою підприємств із регіонів.

Реалізація зазначених кроків сприятиме підвищенню соціальної стійкості та економічної спроможності українського бізнесу, створенню більш справедливого та доступного середовища для всіх груп населення, а також формуванню довгострокових партнерств між компаніями, державою та громадським сектором. Це дозволить не лише зміцнити внутрішню корпоративну культуру та конкурентоспроможність, а й забезпечить внесок у сталий розвиток суспільства в цілому, підвищуючи рівень соціальної інтеграції та інклюзії на національному рівні.

Список використаних джерел

1. Український індекс корпоративної рівності. URL: <https://www.cei.org.ua/> (дата звернення: 24.10.2025)
2. Дія.Бізнес. Корпоративна соціальна відповідальність: як війна змінила підхід українського бізнесу. Вересень 2024. URL: <https://business.diia.gov.ua/history-of-success/korporatyvna-sotsialna-vidpovidalnist-ia-k-viina-zminylya-pidkhyd-ukrainskoho-biznesu> (дата звернення: 24.10.2025)

ІНКЛЮЗИВНА ЕКОНОМІКА: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ INCLUSIVE ECONOMY: CONCEPT AND FEATURES

*Нетревожко Максим Русланович
магістратура, група Пу24-1м,*

*спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»*

Анотація. В представленому матеріалі визначено сутність поняття інклюзивної економіки, її основні риси та принципи. Проаналізовано взаємозв'язок інклюзивного розвитку з економічним зростанням, соціальною справедливістю та сталим розвитком. Особливу увагу приділено ролі державної політики, освіти, гендерної рівності та соціальної інтеграції у формуванні інклюзивного середовища. Визначено переваги та виклики впровадження інклюзивної економіки в Україні.

Annotation. The presented material defines the essence of the concept of inclusive economy, its main features and principles. The relationship

between inclusive development, economic growth, social justice, and sustainable development is analyzed. Particular attention is paid to the role of state policy, education, gender equality, and social integration in creating an inclusive environment. The advantages and challenges of implementing an inclusive economy in Ukraine are defined.

Сучасні тенденції розвитку світової економіки демонструють, що традиційні моделі економічного зростання не завжди забезпечують рівність можливостей для всіх членів суспільства. Зростання нерівності доходів, соціальна маргіналізація окремих груп населення та екологічні виклики ставлять під сумнів сталість економічного прогресу. У цьому контексті концепція інклюзивної економіки набуває особливого значення, оскільки вона спрямована на поєднання економічної ефективності з соціальною справедливістю.

Актуальність дослідження інклюзивної економіки зумовлена необхідністю пошуку нових підходів до розвитку, які забезпечують участь кожного громадянина у створенні та розподілі національного багатства. Для України, яка перебуває у стані соціально-економічних реформ та інтеграції до європейського простору, розвиток інклюзивної економіки є одним із ключових напрямів забезпечення сталого та справедливого зростання.

Інклюзивна економіка — це модель розвитку, що передбачає забезпечення рівного доступу всіх громадян до економічних ресурсів, можливостей і вигод, які створюються у процесі економічної діяльності. Її головна мета — не лише зростання ВВП, а й зменшення нерівності, підвищення рівня життя та соціальної інтеграції.

Згідно з визначенням Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), інклюзивне зростання — це такий тип економічного розвитку, який створює можливості для всіх і розподіляє вигоди від зростання справедливо.

Іншими словами, інклюзивна економіка орієнтується на людину як головного суб'єкта економічного процесу.

Основні принципи інклюзивної економіки:

1. Рівність можливостей — усі громадяни повинні мати доступ до освіти, праці, фінансових послуг та соціальної інфраструктури.

2. Соціальна справедливість — перерозподіл доходів і ресурсів з метою зменшення бідності та нерівності.

3. Сталий розвиток — поєднання економічного зростання з екологічною відповідальністю.

4. Партнерство та участь — залучення громадянського суспільства, бізнесу та держави до процесу прийняття економічних рішень.

Інклюзивна економіка відрізняється від традиційної тим, що враховує не лише економічні показники, але й соціальні аспекти розвитку. Вона базується на інвестиціях у людський капітал, підтримці підприємництва, розширенні можливостей для маргіналізованих груп — жінок, людей з інвалідністю, молоді, літніх людей тощо.

Ключову роль у розвитку інклюзивної економіки відіграє державна політика. Вона має забезпечити ефективне функціонування систем освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та створення умов для самореалізації громадян. Одним із важливих інструментів є інклюзивне зростання зайнятості, що передбачає створення робочих місць із гідною оплатою праці та умовами для розвитку.

Також важливим чинником є гендерна рівність, адже рівний доступ жінок до економічних можливостей підвищує продуктивність праці та сприяє стабільності суспільства. У країнах з високим рівнем інклюзивності економіка є більш стійкою до криз і швидше відновлюється після економічних потрясінь.

Україна має потенціал для розвитку інклюзивної економіки завдяки наявності освіченого населення, інноваційного потенціалу та процесів євроінтеграції. Проте існують бар'єри, серед яких: високий рівень тіньової економіки, нерівність доходів між регіонами, недостатня фінансова інклюзія, а також обмежені можливості для малих підприємств.

Для подолання цих викликів необхідні системні заходи: реформування ринку праці, стимулювання соціального підприємництва, розвиток фінансової грамотності, цифрової інклюзії та регіональних програм підтримки. Важливим аспектом є посилення взаємодії держави, бізнесу та громадськості для формування спільних рішень, орієнтованих на добробут усіх громадян.

Інклюзивна економіка є однією з найактуальніших концепцій сучасного соціально-економічного розвитку, яка поєднує економічну ефективність із соціальною справедливістю, людським розвитком і сталим використанням ресурсів. Її сутність полягає у створенні умов, за яких кожна людина, незалежно

від соціального статусу, статі, віку, місця проживання чи фізичних можливостей, може брати участь у формуванні та розподілі суспільного добробуту.

Важливою особливістю інклюзивної економіки є її людиноцентричний підхід. Вона розглядає людський капітал як основне джерело економічного зростання, підкреслює роль освіти, охорони здоров'я, рівного доступу до праці та ресурсів. На відміну від традиційної економічної моделі, орієнтованої на кількісні показники, інклюзивна економіка акцентує увагу на якості життя населення, рівні соціальної справедливості та участі громадян у прийнятті рішень.

Розвиток інклюзивної економіки сприяє формуванню соціально відповідального бізнесу, підвищенню довіри до державних інституцій, зменшенню нерівності та підвищенню ефективності використання людського потенціалу. Вона забезпечує ширше залучення населення до економічної активності, що в перспективі позитивно впливає на внутрішній попит, інноваційність і конкурентоспроможність країни.

Для України впровадження принципів інклюзивної економіки має стратегічне значення у контексті європейської інтеграції, соціальної стабільності та досягнення Цілей сталого розвитку ООН. Зокрема, це стосується підвищення рівня зайнятості, забезпечення гідної оплати праці, подолання регіональних диспропорцій, гендерної нерівності та соціальної ізоляції вразливих груп.

Разом з тим, процес побудови інклюзивної економіки в Україні супроводжується низкою викликів — високим рівнем тінізації економіки, нерівномірним розвитком регіонів, недосконалістю системи соціального захисту та обмеженим доступом до фінансових інструментів. Подолання цих бар'єрів потребує комплексних реформ:

- модернізації системи освіти та професійної підготовки кадрів;
- стимулювання інноваційного підприємництва;
- посилення державної політики у сфері соціального захисту;
- розвитку фінансової інклюзії;
- удосконалення системи державного управління на принципах відкритості, прозорості та участі громадян.

Отже, ефективність застосування моделі інклюзивної економіки визначається рівнем узгодженості між економічними,

соціальними та екологічними інтересами. Тільки за умови активної взаємодії держави, бізнесу, громадянського суспільства та міжнародних організацій можливо забезпечити створення інклюзивного економічного середовища, яке сприятиме справедливому розподілу благ, підвищенню добробуту громадян та сталому розвитку держави.

Таким чином, інклюзивна економіка — це не лише теоретична концепція, а практична стратегія розвитку, здатна стати фундаментом побудови соціально справедливої, конкурентоспроможної та стійкої економічної системи України в умовах глобальних трансформацій.

ІНКЛЮЗИВНІ БАНКІВСЬКІ ПРАКТИКИ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ

INCLUSIVE BANKING PRACTICES AS A FACTOR IN IMPROVING FINANCIAL STABILITY AND THE SOCIAL ORIENTATION OF THE FINANCIAL SECTOR

Німенко Дмитро Владиславович
здобувач освіти 3-го освітньо-наукового рівня, група ЕМ-23-1а,
спеціальність «Економіка»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
nimenkodima@gmail.com
Науковий керівник: Пшенична М.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5373-1726>
pshenychna_ien@uu.ua

Анотація. У тезах досліджено розвиток інклюзивних фінансових практик в Україні у 2022–2025 рр. у контексті реалізації національної безстрокової стратегії «Фінансова фортеця України». Проаналізовано динаміку фінансової інклюзії та частки безготівкових операцій як індикаторів ефективності державних і приватних інклюзивних ініціатив. Розглянуто практику провідних банків (ПриватБанку, Ощадбанку та ПУМБ) щодо цифровізації сервісів, модернізації відділень та впровадження мобільних підрозділів для маломобільних груп населення. Доведено, що такі ініціативи підвищують доступність фінансових послуг та зміцнюють соціальну відповідальність банків. Узагальнено, що комплексна інтеграція нормативних актів і практичних кейсів формує

системоутворювальний ефект для соціально орієнтованого розвитку фінансового сектору України.

Annotation. *The abstract examines the development of inclusive financial practices in Ukraine in 2022–2025 in the context of implementing the national long-term strategy ‘Financial Fortress of Ukraine.’ It analyses the dynamics of financial inclusion and the share of non-cash transactions as indicators of the effectiveness of public and private inclusive initiatives. The practices of leading banks (Privat-Bank, Oschadbank, and PUMB) regarding the digitisation of services, modernisation of branches, and introduction of mobile units for people with limited mobility are considered. It is proven that such initiatives increase the accessibility of financial services and strengthen the social responsibility of banks. It is summarised that the comprehensive integration of regulations and practical cases has a system-forming effect on the socially oriented development of Ukraine’s financial sector.*

У 2025 році, всупереч триваючій збройній агресії та серйозним економічним випробуванням, Україна демонструє помітний прогрес у впровадженні інклюзивних фінансових практик, надаючи їм пріоритетного значення. Так, інклюзивна фінансова трансформація виступає одним із ключових орієнтирів у реалізації державної стратегії «Фінансова фортеця України», затвердженої Національним банком України [1].

Згідно з аналітичними матеріалами НБУ, у 2024 р. рівень фінансової інклюзії населення сягнув 68%, що на 14 відсоткових пунктів вище, ніж у 2020 р. — динаміка, яка свідчить про системну дію як державних, так і корпоративних ініціатив [2]. На цьому тлі саме комерційні банки виступають операційними агентами інституційних змін, інтегруючи принципи безбар’єрності у власні бізнес-моделі, продуктові лінійки та корпоративну культуру.

Завдяки системній та ефективній орієнтації на інклюзивні практики з боку банківських інституцій, загальна частка безготівкових операцій демонструє стійку тенденцію до зростання за кількістю транзакцій (табл. 1).

Водночас, важливо зауважити, що паралельно з інституційними та корпоративними ініціативами щодо підвищення фінансової інклюзії спостерігається якісна трансформація фізичної платіжної інфраструктури, що позначається не лише на підвищенні якості сервісного обслуговування населення, але й забезпечує системну фінансову стійкість.

Таблиця 1

Еволюція частки безготівкових розрахунків та фізичної платіжної інфраструктури в Україні у 2022–2025 рр.

Рік	Кількість безготівкових операцій, млн. од.	Мережа банкоматів, тис. од.	Частка безготівкових операцій, % (за кількістю)
2022	6 893,00	16	92,2
2023	7 397,20	15,8	93,5
2024	8 184,80	15,7	94,6
2025 (І кв.)	2 012,00	15,6	95,2

Джерело: складено автором на основі даних НБУ [2, 3].

Зокрема, ПриватБанк, як флагман цифрової трансформації, реалізує політику інклюзивності через масштабне впровадження технологічних рішень, які мінімізують просторові та фізичні бар'єри у взаємодії клієнтів із фінансовими послугами. Станом на 2025 рік понад 92% банківських операцій у ПриватБанку здійснюються дистанційно — через мобільний застосунок «Приват24» або онлайн-сервіси, що фактично створює модель «цифрової інклюзії». Паралельно банк модернізує фізичну мережу: у понад 600 відділеннях встановлено пандуси, тактильні покажчики та спеціалізовані зони обслуговування для клієнтів із порушеннями зору та слуху. Ці ініціативи цілком узгоджуються з положеннями Методичних рекомендацій НБУ з правил інклюзивного надання фінансових послуг (рішення Правління НБУ від 5 липня 2024 р. № 240-рш), де підкреслюється, що «забезпечення фізичної доступності та комфортності приміщень фінансових установ є передумовою реалізації принципу рівності прав споживачів фінансових послуг» [4].

В свою чергу АТ «Ощадбанк», як найбільша державна банківська установа, продовжує послідовну політику розбудови безбар'єрного середовища. Із понад 1200 відділень мережі близько 70% відповідають державним будівельним стандартам ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд», що забезпечує базовий рівень доступності. Водночас 23 відділення функціонують за концепцією «суперінклюзивних», тобто таких, що обладнані заниженими касами, адаптованими санвузлами,

банкоматами з аудіосупроводом та роз'ємами для навушників. У межах реалізації постанови НБУ № 127 від 18 жовтня 2024 р. банк також розширює перелік відділень, що відповідають вимозі 50% інклюзивності в кожному регіоні. Важливим практичним кроком стала поява мобільних підрозділів на базі автофургонів, які обслуговують мешканців прифронтових територій і внутрішньо переміщених осіб, що сприяє забезпеченню безбар'єрного доступу до фінансових послуг.

Не менш показовим є досвід Першого Українського Міжнародного Банку (ПУМБ), де станом на 1.05.2025 р. 96% відділень відповідають вимогам фізичної доступності. Важливо, що банк акцентує не лише на архітектурній, а й на комунікаційній інклюзивності: понад 2000 співробітників пройшли спеціалізовані тренінги з етики взаємодії з клієнтами, які мають інвалідність чи інші особливі потреби. Окремої уваги заслуговує соціальний проєкт «Жити на зустріч», який у партнерстві з громадськими організаціями спрямований на реінтеграцію ветеранів війни у фінансове життя, розвиток підприємницьких ініціатив та підвищення фінансової грамотності.

Узагальнюючи, можна констатувати, що інституційна реалізація принципів інклюзивності в банківській системі України поступово набуває системного характеру, спираючись на комплекс прогресивних нормативних актів та практичні кейси провідних банківських установ. Така багаторівнева інтеграція (від регуляторного дизайну до операційної реалізації) формує нову якість фінансового середовища, де інклюзія перестає бути елементом корпоративної етики й перетворюється на стрижневий фактор соціально орієнтованого розвитку фінансового сектору України.

Список використаних джерел

1. Фінансова фортеця України. Національний банк України. 2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/strategy> (дата звернення: 04.10.2025)
2. Офіційний сайт Національного банку України. 2025. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 04.10.2025)
3. PaySpace Magazine (2025). Чи готова Україна до фінансової інклюзії: ініціативи НБУ та політичні перепони. URL: <https://psm7.com/uk/ukraine/chy-gotova-ukrayina-do-finansovoyi-inklyuziyi-inicziatyvy-nbu-ta-politychni-pererony.html> (дата звернення: 04.10.2025)
4. Про схвалення Методичних рекомендацій з правил інклюзивного надання фінансових послуг в установах України : Рішення Правління НБУ від 5 липня 2024 року № 240-рш. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_05072024_240-rsh (дата звернення: 04.10.2025)

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ТА МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕМИ ІНКЛЮЗІЇ В РЕКЛАМНИХ ОГОЛОШЕННЯХ POPULARIZATION AND OPPORTUNITIES FOR USING THE THEME OF INCLUSION IM ADVERTAISING

Овсянніков Олександр Олександрович

*I курс, група МК-25-1, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
aovsiannikov33@gmail.com

*Науковий керівник: Скаженник М.В., ст. викладач кафедри
управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>
m.skazhennik@ukr.net

Анотація. Інклюзивність у рекламі — це сучасний підхід, що демонструє різноманітність суспільства та сприяє рівному представленню всіх людей, зокрема осіб з інвалідністю. Такі матеріали формують позитивне ставлення, змінюють стереотипи та наголошують, що люди з інвалідністю є повноправною частиною соціуму. У рекламі важливо демонструвати їх природньо — у повсякденних ситуаціях, без надмірного акценту на обмеженнях. Визначені образи має бути сформовано з повагою, без жалю чи героїзації. Важливим є також залучення людей з інвалідністю до процесу створення контенту — як акторів, консультантів або авторів. Технічна адаптація реклами (субтитри, сурдопереклад, аудіоопис) забезпечує доступність для всіх глядачів. Такі приклади доводять, що інклюзивна реклама — це не лише тренд, а прояв соціальної відповідальності бізнесу, який допомагає формувати толерантне та відкрите суспільство.

Annotation. Inclusivity in advertising is a modern approach that reflects the diversity of society and promotes equal representation of all people, including persons with disabilities. Such commercials foster positive attitudes, break stereotypes, and show that people with disabilities are an integral part of the community. In advertising, it is important to portray them naturally — in everyday situations, without excessive focus on their limitations. Characters should be depicted with respect, without pity or unnecessary heroization. Equally important is involving people with disabilities in the creation process — as actors, consultants, or content creators. Technical adaptation of advertising materials (such as subtitles, sign language interpretation, and audio description) ensures

accessibility for all viewers. These examples demonstrate that inclusive advertising is not merely a trend but a manifestation of corporate social responsibility that helps build a tolerant and open society.

Інклюзивна реклама — це реклама, у якій представлено різноманітність реального суспільства: різні раси, вікові групи, фізичні параметри, а також людей з інвалідністю. Сьогодні вона стає етичним стандартом і нормою для брендів, що прагнуть демонструвати соціальну відповідальність, особливо в сучасних умовах. Такі відео не лише позитивно впливають на імідж компанії, а й сприяють побудові суспільства без дискримінації, де кожен має право бути видимим. За дослідженням Kantar Ukraine (2025), бренди, що підтримують принципи інклюзії, отримують вищий рівень довіри та лояльності аудиторії [1].

Важливо максимально долучати людей з інвалідністю у проекти, не як виняток чи об'єкт співчуття. Вони можуть бути героями реклами про спорт, навчання, подорожі або технології. Головна ідея полягає у зміщенні акценту з фізичних обмежень на людські якості, емоції та досягнення. Наприклад, спортсмен на кріслі колісному не демонструє «боротьбу з хворобою», а займається спортом. Такі образи формують сприйняття рівності й нормалізують присутність людей з інвалідністю на екрані [2].

Інклюзія у рекламі — це не лише показ у кадрі, а й участь у процесі створення контенту. Людей з інвалідністю варто залучати як акторів, сценаристів, консультантів, дизайнерів чи продюсерів, адже вони найкраще розуміють, як уникнути стереотипів і правдиво відтворити реальність. Такі колаборації допомагають брендам створювати чесний і достовірний контент, а також підтримують саму спільноту, відкриваючи нові професійні межі [3].

Візуальне подання має бути рівноправним: камера не повинна робити акценти лише на інвалідності персонажа, наприклад, постійно показуючи крісло колісне чи протез. Герой має виглядати природньо, у контексті сюжету, а не як символ проблеми чи надзвичайної сили. Крім того, реклама має бути доступною для всіх глядачів — додавати субтитри для людей із порушенням слуху, забезпечувати сурдопереклад (мову жестів) і створювати аудіоопис для людей із порушеннями зору. Такі елементи не лише розширюють аудиторію, а й демонструють щирі турботи бренду про всіх споживачів [1].

Етичний підхід до інклюзивної реклами означає уникати крайнощів: не перетворювати людину з інвалідністю на героя

«подвигу» чи об'єкт жалю. Рекламні історії мають бути про рівність і людяність, а не про страждання чи надзвичайні досягнення. Сюжет повинен викликати повагу, натхнення та емпатію, а не співчуття. Правильний баланс між емоційністю та гідністю формує позитивне суспільне сприйняття й допомагає уникнути маніпуляцій на темі інвалідності [2].

Отже, інклюзивна реклама має потужний соціальний ефект. Вона дає змогу суспільству звикнути до різноманіття, змінює ставлення до людей з інвалідністю, формує толерантність і відкритість. Коли глядачі регулярно бачать на екрані людей із різними фізичними можливостями, це зменшує упередження й сприяє прийняттю у повсякденному житті. Таким чином, реклама стає не лише засобом продажу, а й інструментом соціального виховання.

Список використаних джерел

1. Kantar Ukraine. Індекс інклюзивності брендів 2025. URL: <https://www.kantar.com/ua/inspiration/brands/inclusion-index-2025>
2. Дерман Л.М., Власик Р.І. Репрезентація образу людей з інвалідністю в рекламі ХХІ століття. *Культурологічний альманах*. 2023. № 1. С. 45–52.
3. Куриляк В.В., Полумисна О.О., Шевчук А.В. Люди з інвалідністю в Україні: тенденції інтеграції в соціальні медіа. *Соціальні комунікації в сучасному світі*. 2022. № 3. С. 87–94.

ІНСТИТУТ ВОЛОНТЕРСТВА ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО ІНКЛЮЗИВНОГО ПОСТУПУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ THE INSTITUTE OF VOLUNTEERING AS A COMPONENT OF UKRAINE'S ECONOMIC INCLUSIVE PROGRESS IN THE CONTEXT OF WAR

Огар Мішель Михайлівна

*II курс, група ФН-24-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
mishelogar43@gmail.com*

*Науковий керівник: Пшенична М.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5373-1726>
pshenychkam@gmail.com*

Анотація. У статті розглянуто інститут волонтерства в Україні як ключовий елемент інклюзивного розвитку в умовах воєнного стану. Проаналізовано масштаби та структуру волонтерського

руху, включно з формалізованими організаціями, неформальними групами та корпоративними ініціативами. Наведено статистичні дані щодо чисельності волонтерів та громадських організацій, а також фінансових ресурсів провідних фондів у 2024 році. Досліджено функціональні ролі волонтерства, зокрема надання адресної допомоги, соціальна інтеграція вразливих груп та формування інституцій довіри. Виокремлено проблеми легітимації волонтерської діяльності та необхідність фінансової підтримки локальних ініціатив. Зроблено висновок, що інтеграція волонтерства у національну політику сприяє сталому соціальному розвитку та підвищенню інклюзії в Україні.

Annotation. *The article examines the institution of volunteering in Ukraine as a key element of inclusive development in conditions of martial law. It analyses the scale and structure of the volunteer movement, including formalised organisations, informal groups and corporate initiatives. Statistical data on the number of volunteers and public organisations, as well as the financial resources of leading foundations in 2024, are provided. The functional roles of volunteering are examined, in particular the provision of targeted assistance, the social integration of vulnerable groups and the formation of institutions of trust. The problems of legitimising volunteer activity and the need for financial support for local initiatives are highlighted. It is concluded that the integration of volunteering into national policy contributes to sustainable social development and increased inclusion in Ukraine.*

Волонтерський рух в Україні за роки повномасштабної війни перетворився на один із ключових елементів соціальної стійкості та оперативного відновлення локальних громад, що істотно впливає на інклюзивність відбудови. Інститут волонтерства в сучасних умовах функціонує як багаторівнева система, яка охоплює формалізовані неприбуткові структури, неформальні ініціативні групи і корпоративні волонтерські програми. Діяльність вітчизняного волонтерського руху охоплює гуманітарну допомогу, реновацію інфраструктури, професійну інтеграцію вразливих груп та промоцію суспільної солідарності.

Аналітичні дані підтверджують масштаб і значущість цього явища: за офіційними реєстрами Опендатабот, на кінець листопада 2024 року у державних реєстрах нараховувалося понад 10,4 тис. зареєстрованих волонтерів, тоді як загальна кількість громадських організацій (включно з волонтерськими формами)

перевищує 100 тис. [1], що ілюструє широкий базис для громадянської активності й волонтерської організації суспільства.

Фінансовий та операційний потенціал волонтерських і благодійних організацій також суттєвий. Рейтингові огляди неприбуткових організацій показують, що найбільші фонди та організації, які у великій мірі пов'язані з волонтерською діяльністю, оперували у 2024 році мільярдними обсягами доходів: лише п'ятірка лідерів рейтингу (Товариство Червоного Хреста України, міжнародні благодійні фонди, «Повернись живим», «Карітас України», фонд Сергія Притули) продемонструвала сумарний дохід, що перевищив 17,7 млрд грн у 2024 році [2]. Така концентрація ресурсів у частини організацій підкреслює їхню роль як координаторів значних логістичних і фінансових потоків у кризовий період.

Одночасно, понад 600–700 гуманітарних і місцевих неприбуткових організацій щорічно беруть участь у виконанні гуманітарних програм, які скоординовані з міжнародними структурами та донорськими ініціативами і охоплюють мільйони бенефіціарів.

Накопичений емпіричний досвід демонструє, що волонтерська мережа виконує принаймні три функціональні ролі, важливі для інклюзивного поступу:

1. Пряма адресна допомога (доведення матеріальних ресурсів, логістики, медичної підтримки), яка зменшує негайну вразливість домогосподарств і забезпечує критичний рівень доступу до базових послуг.

2. Волонтерство виступає як інструмент соціальної інтеграції: програми перекваліфікації, психологічної допомоги і працевлаштування ветеранів та внутрішньо переміщених осіб реалізуються як через організовані НУО, так і через ініціативні групи.

3. Волонтерські організації і фонди є каталізаторами для формування інституцій довіри — через прозорість звітності, регулярність виплат і відкритість комунікацій вони підвищують довіру до неприбуткового сектора, що важливо для залучення приватних і міжнародних ресурсів [3].

Ці ролі роблять волонтерський сектор не лише кризовим реагуючим механізмом, а й важливим елементом довгострокової інклюзії.

Проте подальший розвиток інституту волонтерства як повноцінної складової фінансово-економічного поступу держави

є неможливим без вирішення низки проблемних питань, таких як забезпечення легітимації та стандартизації статусу волонтера (включно з механізмами соціального захисту, страхуванням і визнанням професійних навичок), що стимулюватиме перехід частини активності з неформальної площини у формальні організації з доступом до ресурсів і звітності.

Крім того, варто розвивати фінансові інструменти підтримки локальних волонтерських ініціатив — грантові програми із мінімальним адміністративним бар'єром, кредитні гарантії для соціальних підприємств, що вирости з волонтерських проєктів, а також механізми співфінансування в рамках державно-приватних партнерств.

Реалізація окреслених кроків сприятиме практичній інтеграції волонтерства в національну політику інклюзивного розвитку, а також забезпечить перетворення волонтерського руху з кризової моделі реагування у потенційно сталий компонент національної соціальної інфраструктури із включенням широких верств населення у відновлення і розвиток країни.

Список використаних джерел

1. ВБО «Асоціація благодійників України», Аналітичний центр «Благо-Україна». *ТОП 100+ щорічний огляд публічних транспарентних доброчинних організацій України (за результатами діяльності у 2024 році)*. Київ: ВБО «Асоціація благодійників України», 2025. URL: <https://vboabu.org.ua/wp-content/uploads/2025/07/TOP-100-NGO-in-2024-1.pdf> (дата звернення: 3.11.2025)
2. Опендатабот. *Реєстр волонтерів: аналітика 2024 (дані реєстрів ДПСУ)*. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/volunteers-2024> (дата звернення: 3.11.2025)
3. Шандар А. М., Дорошенко О. О. Волонтерський рух в Україні: динаміка розвитку та роль у контексті забезпечення соціальних послуг. *Економіка праці та соціальна політика / БІЗНЕСІНФОРМ*, 2025. № 3. С. 216–222. URL: <https://oaji.net/pdf.html?n=2023%2F727-1749130142.pdf> (дата звернення: 3.11.2025)

**ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ В УМОВАХ ВІЙНИ:
РОЛЬ БАНКІВ І ДЕРЖАВНИХ ПРОГРАМ ПІДТРИМКИ
ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ**

**FINANCIAL INCLUSION IN THE CONDITIONS OF WAR:
THE ROLE OF BANKS AND STATE PROGRAMS IN SUPPORT
OF VULNERABLE GROUPS OF THE POPULATION**

Осадчук Андрій Васильович,

аспірант III курсу, спеціальність «Економіка»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-14>

Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Анотація. У тезах розглянуто особливості фінансової інклюзії в умовах воєнного стану в Україні. Проаналізовано роль банківських інституцій та державних програм у забезпеченні доступу вразливих груп населення до фінансових послуг. Надано рекомендації щодо посилення інклюзії через цифрові сервіси, програми пільгового кредитування та грантову підтримку.

Annotation. The theses consider the peculiarities of financial inclusion in the conditions of martial law in Ukraine. The role of banking institutions and state programs in ensuring access of vulnerable population groups to financial services is analyzed. Recommendations were made to increase inclusion through digital services, soft credit programs and grant support.

Інклюзія — це процес та політика, спрямовані на забезпечення рівного доступу до суспільних ресурсів і послуг для всіх груп населення незалежно від соціального статусу, здоров'я, віку чи місця проживання. Фінансова інклюзія означає доступність та використання якісних, доступних і відповідних фінансових послуг: поточних рахунків, платежів, кредитів, заощаджень, страхування та фінансової освіти. В умовах війни значення фінансової інклюзії загострюється через переміщення населення, втрату доходів, руйнування інфраструктури та посилення вразливості окремих груп (внутрішньо переміщені особи (далі — ВПО), пенсіонери, люди з інвалідністю, представники малого бізнесу (підприємці)). Забезпечення доступу до фінансових послуг у цьому контексті стає не лише питанням соціальної справедливості, а й важливим елементом економічної стійкості та відновлення.

Аналіз особливостей функціонування фінансової системи в умовах війни дає змогу виокремити групи викликів, загроз та нових можливостей, що формують сучасний ландшафт фінансової інклюзії в Україні.

Одним з найвагоміших викликів є руйнування фінансової інфраструктури в регіонах активних бойових дій. Значна кількість банківських відділень була знищена або тимчасово призупинила роботу, що ускладнило доступ до готівкових та касових операцій, консультування й традиційних банківських послуг. Другим системним викликом стала масштабна внутрішня та зовнішня міграція. Мільйони внутрішньо переміщених осіб часто втрачали доступ до документів, банківських рахунків і можливості підтвердити місце проживання, що ускладнювало ідентифікацію та отримання соціальних виплат. У цих умовах різко зросла потреба у дистанційній верифікації та відновленні документів.

Разом з тим кризові ситуації завжди є стимулом цифровізації фінансових послуг — зростання активності використання мобільного банкінгу, безготівкових розрахунків та цифрових платформ для соціальних виплат.

Банківські установи відіграють ключову роль у підтримці фінансової інклюзії під час війни, адаптуючи продукти та операційну діяльність до умов підвищених ризиків. Мобільні додатки найбільших банків стали основним зручним інструментом доступу до фінансових послуг у період воєнного стану. Такі функції як відкриття рахунків дистанційно, отримання державних виплат (інтеграція з «Дією»), платежі та перекази, розміщення депозитів, купівля ОВДП, моніторинг за витратами, онлайн-кредити та подача заявок на державні програми доступні без фізичного відвідування банківських установ.

Обслуговування та кредитування в зонах підвищеного воєнного ризику регулюється особливими рішеннями Кабінету Міністрів та НБУ, що дозволяють банкам тимчасово призупиняти роботу відокремлених підрозділів або застосовувати спрощені процедури.

Ухвалене в грудні 2024 року Національним банком України Положення щодо особливостей фінансового моніторингу, валютного нагляду та санкційного контролю в умовах воєнного стану суттєво посилює фінансову інклюзію [1]. Ключовим є спрощення процедур ідентифікації та верифікації, що відкриває доступ до фінансових послуг внутрішньо переміщеним особам,

громадянам у районах активних бойових дій та особам, які втратили документи. Розширення можливостей дистанційної ідентифікації, включно з відеоверифікацією, зменшує фізичні та регіональні бар'єри, забезпечуючи рівний доступ до банківських сервісів незалежно від місця перебування. У сукупності Положення НБУ сприяє зниженню соціальних, регуляторних та географічних бар'єрів, формуючи більш інклюзивну та стійку модель доступу до фінансових послуг у період війни.

Постановою Кабінету Міністрів України № 1294 від 10 жовтня 2025 року внесені корективи до Порядку надання державної фінансової підтримки суб'єктам підприємництва [2]. Зазначені зміни передбачають поширення програми «Доступні кредити 5–7–9%» на території активних бойових дій, за умови функціонування там державних електронних інформаційних систем. Крім того, суб'єкти господарювання, що здійснюють діяльність у прифронтових регіонах і отримували державну підтримку у 2022–2024 роках, отримали можливість продовжити строки чинних кредитних зобов'язань до кінця 2027 року, а також здійснити їх рефінансування на пільгових умовах. Зазначені зміни покликані підтримати бізнес, що продовжує діяльність у зоні високого воєнного ризику.

Держава реалізує широкий спектр програм для підтримки вразливих груп. Особливої уваги заслуговує впроваджена програма «ЄОселя».

Державна програма іпотечного кредитування «ЄОселя», започаткована у 2022 році є одним із ключових інструментів підтримки населення в умовах воєнних дій і водночас важливим механізмом розвитку фінансової інклюзії в Україні. Програма спрямована на забезпечення доступного житла для громадян шляхом надання іпотечних кредитів на пільгових умовах. Вона передбачає дві основні моделі: пільгову іпотеку під 3% річних для визначених вразливих категорій населення, а також стандартну іпотеку під 7%, доступну для ширшого кола позичальників.

Програма реалізується через державні та комерційні банки, що сприяє формуванню конкурентного ринку іпотечних продуктів і підвищує доступ суб'єктів до довгострокових фінансових послуг.

Станом на 13.11.2025 року загальний обсяг виданих кредитів за програмою перевищив 36 млрд грн, а кількість виданих кредитів більше 21 тис.

Таблиця 1

**Структура виданих кредитів за програмою «ЄОселя»
за категоріями позичальників**

Категорія позичальників	Частка від загальної кількості кредитів, %
Військовослужбовці	49,71
Інші	26,32
Медики	7,45
Педагоги	7,36
(ВПО)	4,83
Ветерани	2,35
Науковці	1,99

Така структура свідчить про суттєвий соціальний ефект програми та здатність охоплювати групи, що зазвичай мають обмежений доступ до іпотеки.

Програма «ЄОселя» має виражений фінансово-інклюзивний ефект, що проявляється у кількох напрямках. По-перше, вона знижує бар'єри входу до системи формального кредитування завдяки суттєвому зменшенню вартості позики та спрощенню процедур оформлення. По-друге, участь у програмі вимагає активного використання банківських рахунків, цифрової ідентифікації та мобільних сервісів, що сприяє інтеграції громадян у сучасну фінансову інфраструктуру. Особливо вагомим є залучення до фінансової системи ВПО та молодих сімей, які зазвичай стикаються з високими бар'єрами доступу до іпотеки.

Важливою складовою програми є її інтеграція з цифровими державними сервісами, зокрема платформою «Дія», через яку здійснюється подання документів, перевірка статусу ВПО та спрощена ідентифікація позичальників. Це суттєво скорочує час та витрати на оформлення кредиту, підвищує прозорість процесу й зменшує ризики корупційних практик. Цифровізація іпотечних процедур є ключовим чинником підвищення доступності фінансових послуг для населення в умовах війни, коли фізична мобільність громадян обмежена.

Фінансова інклюзія в умовах війни є критичним елементом соціальної стійкості та економічного відновлення. Банки, цифрові платформи та державні програми повинні працювати в партнерстві для забезпечення доступу до фінансових послуг вразливих груп. Рекомендовано: посилити цифрову ідентифікацію,

розширити програми пільгового кредитування, підвищувати фінансову грамотність та співпрацю з міжнародними партнерами по грантовим програмам.

Список використаних джерел

1. Правління Національного банку України. Постанова від 20 грудня 2024 р. № 153 «Про затвердження Положення про порядок організації виконання окремих вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду у сфері реалізації спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) протягом дії воєнного стану». URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_20122024_153 (дата звернення: 14.11.2025).

2. Присяжна Л., провідний юрист-аналітик. «Кабмін розширив програму «Доступні кредити 5–7–9%» на прифронтові території». *ЛІГА:ЗАКОН Бізнес*, 13 жовтня 2025. URL: https://biz.ligazakon.net/news/239627_kabmn-rozshiriv-programu-dostupn-krediti-579-na-prifrontov-teritor (дата звернення 14.11.2025).

3. Українська фінансова житлова компанія. Аналітика по програмі «ЄОселя» URL: <https://ukrfinzhytlo.in.ua/analytyka/> (дата звернення: 14.11.2025).

ІНКЛЮЗІЯ В БІЗНЕСІ: РОЗВИТОК В УКРАЇНІ

INCLUSION IN BUSINESS: DEVELOPMENT IN UKRAINE

Павлова Валерія Володимирівна

*IV курс, група ЗМК22-1, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
lerikpavlova3@gmail.com

*Науковий керівник: Шаповал М.О., ст. викладач
кафедри фінансів та обліку,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
Mariya.shapoval85@gmail.com

Анотація. У тезах розглянуто сутність поняття інклюзії у сфері бізнесу, її вплив на економічний розвиток України, сучасний стан, основні проблеми та перспективи впровадження інклюзивних бізнес-практик. Визначено роль інклюзії як важливого елемента соціально відповідального підприємництва та чинника конкурентоспроможності української економіки.

Annotation. The paper examines the essence of the concept of inclusion in the business sphere, its impact on the economic development of Ukraine, the current state, main problems, and prospects for implementing inclusive business practices. The role of inclusion is defined

as an important element of socially responsible entrepreneurship and a factor in the competitiveness of the Ukrainian economy.

У ХХІ столітті інклюзія стала одним із ключових принципів розвитку демократичних суспільств і сучасних економік. Термін інклюзія (від англ. inclusion — «включення, залучення») означає забезпечення рівних можливостей для всіх людей незалежно від їхніх фізичних, соціальних, психологічних чи культурних особливостей.

У сфері бізнесу інклюзія розглядається як стратегічний напрям, що дозволяє залучати до економічних процесів ширші верстви населення, підвищувати продуктивність праці, розширювати клієнтську базу та формувати позитивну корпоративну репутацію.

Інклюзивний бізнес — це модель підприємницької діяльності, спрямована на поєднання економічної ефективності та соціальної користі. Основна мета полягає у створенні умов для залучення людей із соціально вразливих груп (осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, представників меншин) до активної економічної діяльності.

Як свідчать дані Світового економічного форуму, компанії, що впроваджують принципи інклюзії та різноманітності (diversity & inclusion), демонструють у середньому на 35% вищу фінансову ефективність і удвічі більший рівень інноваційності порівняно з конкурентами [8].

В Україні поняття інклюзивного бізнесу почало активно поширюватися після 2014 року. Європейський вектор розвитку, реформи та зростання соціальної свідомості суспільства стали підґрунтям для впровадження інклюзивних практик. Прикладами успішних ініціатив є кав'ярня Good Bread from Good People (Київ), яка працевлаштовує людей із ментальними порушеннями, та мережа Veterano Group, що підтримує ветеранів війни через створення власних підприємств.

Важливим напрямом розвитку інклюзії є адаптація бізнес-середовища для людей з різними потребами. Українські банки, зокрема ПриватБанк та Ощадбанк, розробили мобільні додатки для користувачів із порушеннями зору, а торговельні мережі АТБ і Сільпо облаштовують пандуси, звукові сигнали й адаптовану навігацію. Попри позитивні тенденції, розвиток інклюзивного бізнесу в Україні стикається з низкою бар'єрів: низька

поінформованість підприємців, відсутність системного законодавчого регулювання, стереотипи роботодавців та недостатня інфраструктура доступності. Водночас інклюзія у бізнесі має стати не формальністю, а частиною корпоративної культури та етичної стратегії компанії.

Перспективи інклюзивного бізнесу в Україні пов'язані з імплементацією європейських стандартів рівних можливостей та реалізацією Національної стратегії розвитку соціального підприємництва до 2030 року [3]. Важливу роль відіграє розвиток цифрових технологій, які створюють нові можливості для віддаленої роботи, онлайн-освіти та електронної комерції.

Таким чином, інклюзія в бізнесі є не лише проявом соціальної відповідальності, а й стратегічною перевагою у глобальній конкурентній економіці. Формування інклюзивної екосистеми, що об'єднує державу, бізнес і громадські організації, сприятиме сталому розвитку України та підвищенню рівня соціальної стабільності.

Список використаних джерел

1. Герасименко Г.В. (2021). Інклюзивний розвиток в Україні: стан, проблеми, перспективи. Київ: НІСД.
2. Програма розвитку ООН в Україні (2023). Інклюзивний бізнес: практики та можливості для сталого розвитку.
3. Міністерство економіки України (2023). Національна стратегія зі сприяння розвитку соціального підприємництва до 2030 року.
4. Європейський банк реконструкції та розвитку (EBRD). Inclusive Business Initiative Report. London, 2022.
5. Парашенко Л.І. (2020). Інклюзія як фактор соціальної стабільності в умовах трансформаційної економіки України. Вісник економічної науки України, № 1(38), 45–52.
6. Kotler P., Lee N. (2016). Corporate Social Responsibility: Doing the Most Good for Your Company and Your Cause. Hoboken: Wiley.
7. Дяченко О. (2022). Соціальне підприємництво в Україні: тенденції та виклики розвитку. *Економічний вісник*, № 3, 27–34.
8. World Economic Forum (2023). Diversity, Equity and Inclusion 2030 Global Report. Geneva.
9. ПРООН в Україні (2024). Інклюзивна економіка: шляхи інтеграції вразливих груп у бізнес-процеси. Київ.

**ІНКЛЮЗИВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК НОВА ПАРАДИГМА
УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ****INCLUSIVE MANAGEMENT AS A NEW PARADIGM
MANAGEMENT OF MODERN ORGANIZATIONS**

Пельтек Ілона Вікторівна

*IV курс, група МН-22-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ilonapeltek16@gmail.com

*Науковий керівник: Чечель О.М., д.держ.упр., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5092-9593>

zedat@ukr.net

Анотація. Досліджено інклюзивний менеджмент як нову парадигму управління сучасними організаціями в умовах соціальних, економічних і технологічних трансформацій. Обґрунтовано, що інклюзивність у менеджменті є не лише етичною вимогою, а й стратегічною передумовою конкурентоспроможності та інноваційності організацій. Проаналізовано ключові теоретичні підходи до розуміння інклюзивного менеджменту, зокрема концепції управління різноманіттям, етичного лідерства, соціальної відповідальності та людино-центричного управління. Розкрито зміст і механізми формування інклюзивної організаційної культури. Запропоновано модель інклюзивного менеджменту, яка поєднує цінності різноманіття, участі та партнерства в управлінських процесах.

Annotation. Inclusive management is studied as a new paradigm for managing modern organizations in the context of social, economic and technological transformations. It is substantiated that inclusiveness in management is not only an ethical requirement, but also a strategic prerequisite for the competitiveness and innovativeness of organizations. Key theoretical approaches to understanding inclusive management are analyzed, in particular the concepts of diversity management, ethical leadership, social responsibility and human-centric management. The content and mechanisms of forming an inclusive organizational culture are revealed. A model of inclusive management is proposed, which combines the values of diversity, participation and partnership in management processes.

Сучасний менеджмент переживає глибинну трансформацію, що зумовлена зміною соціальних цінностей, цифровізацією, глобалізацією та переходом до економіки знань. Класичні іє-

рархічні моделі управління, засновані на контролі та стандартизації, поступово замінюються людино центричними підходами, де на перший план виходить розвиток людського потенціалу, соціальної довіри та партнерських відносин.

В основі цих змін лежить формування інклюзивного менеджменту — нової управлінської парадигми, що орієнтована на створення середовища рівних можливостей, поваги до різноманіття, залучення співробітників до прийняття управлінських рішень і підвищення соціальної згуртованості в організації.

Метою дослідження є теоретичне узагальнення сутності, принципів і практичних механізмів інклюзивного менеджменту як нової інноваційної управлінської парадигми.

1. Теоретико-методологічні засади інклюзивного менеджменту. Інклюзивний менеджмент має комплексний характер і спирається на кілька взаємопов'язаних концепцій, зокрема:

- Концепція управління різноманіттям акцентує увагу на розмаїтті персоналу як джерелі інноваційного потенціалу та стійкості організації;

- Теорія справедливості і підхід до можливостей формують етичне підґрунтя інклюзивності, визначаючи рівність можливостей і доступ до ресурсів як передумови суспільної стабільності;

- Концепція корпоративної соціальної відповідальності розширює межі менеджменту, розглядаючи бізнес як інститут соціального партнерства;

- Модель інклюзивного лідерства наголошує на цінності довіри, емпатії, прозорості та залучення у взаємодії керівника з колективом.

Інклюзивний менеджмент синтезує зазначені підходи, формуючи систему управління, яка забезпечує рівноправну участь усіх співробітників у створенні організаційної цінності.

2. Інклюзивний менеджмент як нова управлінська парадигма. Інклюзивність у менеджменті означає не лише прийняття соціальних відмінностей, а й активне створення умов, у яких різноманіття перетворюється на ресурс розвитку.

На відміну від традиційних підходів, орієнтованих на ефективність і контроль, інклюзивний менеджмент базується на таких принципах:

- справедливість і рівність можливостей;
- участь і співтворення;
- партнерство та довіра;

- відкритість і прозорість управлінських процесів;
- цінування людської унікальності як ресурсу інновацій.

Організації з високим рівнем інклюзивності мають на 27% більшу ймовірність досягати вищих фінансових результатів, ніж їхні конкуренти. Це пояснюється тим, що інклюзивні компанії формують середовище психологічної безпеки, у якому працівники генерують більше ідей і беруть активну участь у змінах.

3. Інклюзивна організаційна культура. Організаційна культура є базою, що забезпечує практичну реалізацію інклюзивного менеджменту, яка формується на трьох рівнях: артефакти, цінності та базові припущення.

Інклюзивна культура передбачає:

- відкритість до різних думок;
- підтримку гнучких форм комунікації;
- визнання помилок як частини навчання;
- справедливу систему винагород;
- повагу до культурного, гендерного та вікового розмаїття.

Розвиток інклюзивної культури сприяє підвищенню залученості персоналу, зниженню плинності кадрів і зміцненню репутації бренду роботодавця.

4. Інклюзивні компетенції менеджера. Інклюзивний менеджмент передбачає формування у керівників специфічного набору компетенцій, серед яких:

- емпатія — здатність розуміти різні перспективи;
- комунікаційна відкритість — уміння вести діалог без упереджень;
- етичне лідерство орієнтація на справедливість і повагу;
- міжкультурна компетентність — адаптація до різних соціальних контекстів;
- фасилітаційні навички — організація процесів колективного прийняття рішень.

Розвиток цих компетенцій має стати стратегічним напрямом підготовки управлінських кадрів, особливо у публічному секторі та соціально орієнтованому бізнесі.

5. Модель інклюзивного менеджменту. Запропонована модель інклюзивного менеджменту охоплює три в'язані рівні:

1. Індивідуальний рівень: розвиток емоційного інтелекту, усвідомлення упереджень, саморефлексія керівників.

2. Організаційний рівень: створення політик рівності, інклюзивних практик рекрутингу, навчання та кар'єрного розвитку.

3. Інституційний рівень: впровадження державних стандартів соціальної відповідальності, розвиток партнерств між бізнесом, університетами та громадами.

Ця модель забезпечує системний підхід до формування організацій, у яких інклюзія є частиною стратегії, а не лише HR-практикою.

6. *Перспективи розвитку інклюзивного менеджменту в Україні.* В умовах післявоєнного відновлення інклюзивний менеджмент набуває особливої актуальності. Його впровадження може:

- сприяти соціальній інтеграції внутрішньо переміщених осіб і ветеранів;
- забезпечити рівний доступ жінок і осіб з інвалідністю до управлінських позицій;
- підвищити довіру до організацій і державних інститутів;
- підтримати розвиток етичного бізнесу та соціального партнерства.

Розвиток інклюзивного менеджменту в Україні повинен стати елементом Національної стратегії інклюзивного зростання, що інтегрує економічні, освітні та соціальні політики.

Висновки. Інклюзивний менеджмент виступає не лише новим напрямом управлінської науки, а й концептуальною парадигмою управління організаціями в епоху складності та різноманіття. Він поєднує ефективність з етичністю та інноваційність із соціальною відповідальністю.

Для України інклюзивний менеджмент має стратегічне значення як засіб формування нової управлінської культури, що сприяє соціальній згуртованості, інноваційності та стійкому розвитку організацій у післявоєнний період.

Список використаних джерел

1. Carroll, A. B. Corporate Social Responsibility: Evolution of a Definitional Construct. *Business & Society*, 1999.
2. Deloitte. Global Human Capital Trends 2022: The Inclusive Organization. Deloitte Insights, 2022.
3. UNDP. Inclusive Leadership for Resilient Societies. New York, 2023.
4. Грішнова О. А. Соціальна відповідальність і людський розвиток у системі сучасного менеджменту. Київ : КНЕУ, 2021.
5. Міністерство економіки України. Національна стратегія інклюзивного зростання 2024–2030. Київ, 2024.

**РОЛЬ СТРАХОВИКІВ УКРАЇНИ У РОЗВИТКУ
ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ**
**THE ROLE OF UKRAINIAN INSURERS IN THE DEVELOPMENT
OF FINANCIAL INCLUSION IN TIMES OF WAR**

ПЕРЕГНЯК ІВАН ВАСИЛЬОВИЧ

*III курс, група МН-24.2-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

158@osvi.invalid

*Науковий керівник: Пшенична М.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5373-1726>

pshenychna_ien@uiu.ua

Анотація. У статті розглянуто роль страхового ринку України як чинника фінансової інклюзії в умовах воєнного стану. Визначено, що страхові компанії виконують не лише функцію ризик-перенесення, а й відіграють ключову роль у підтриманні соціальної стабільності та економічної відновлюваності. Проаналізовано структурні тенденції ринку 2024 року, які свідчать про збереження попиту на базові страхові продукти та потенціал для розширення доступності страхових послуг. Виокремлено основні напрями розвитку інклюзивного страхування, а саме: мікрострахування, цифровізацію та просвітницьку діяльність страховиків. Обґрунтовано необхідність державної підтримки та нормативного стимулювання інклюзії як інструменту посилення фінансової стійкості населення й економіки загалом.

Annotation. The article examines the role of the Ukrainian insurance market as a factor of financial inclusion in conditions of martial law. It is determined that insurance companies not only perform the function of risk transfer, but also play a key role in maintaining social stability and economic resilience. The structural trends of the market in 2024 are analysed, which indicate continued demand for basic insurance products and the potential for expanding the availability of insurance services. The main directions for the development of inclusive insurance are highlighted, namely: microinsurance, digitalisation and educational activities of insurers. The need for state support and regulatory incentives for inclusion as a tool for strengthening the financial stability of the population and the economy as a whole is justified.

У сучасних українських реаліях воєнного часу страхова галузь виконує багатопланову функцію, яка виходить за межі тра-

диційного ризик-перенесення та набуває ознак суспільно значимого механізму підтримки економічної стабільності й соціального захисту. На фоні макроекономічної турбулентності та руйнування інфраструктури страхові операції сприяють пом'якшенню фінансової вразливості домогосподарств і малого бізнесу, що робить страховиків природними агентами фінансової інклюдії.

За підсумками 2024 року страховий ринок України демонструє ознаки поступової стабілізації та функціонального відновлення. Сукупний обсяг валових страхових премій перевищив 53 млрд грн, що засвідчує здатність сектору підтримувати економічну активність навіть за умов високої турбулентності. Провідні позиції зберігає ризиковий (non-life) сегмент, тоді як моторне та медичне страхування залишаються системоутворюючими складниками загальної структури премій [1]. Така динаміка свідчить про стійкий попит на базові страхові продукти та формує передумови для розширення інклюдії у сфері страхового захисту.

Процес залучення різних соціальних груп до страхового ринку в умовах воєнного стану набуває стратегічного значення, оскільки відображає адаптаційний потенціал галузі до кризових викликів. Його ключові детермінанти охоплюють:

- доступність страхових продуктів (як територіальну, так і цінову);
- адекватність покриття, зокрема для вразливих соціальних груп;
- інформаційну відкритість і підвищення фінансової грамотності споживачів;
- операційну ефективність процедур врегулювання страхових випадків.

Узагальнюючи підходи вітчизняних вчених [2, 3] у оцінці стану та перспектив розвитку страхового ринку, можна відмітити, що роль страхових компаній як агентів фінансової інклюдії значно зросла саме у воєнний період.

Так, протягом повномасштабної війни страховикам України вдалося акумулювати виконання ряду критично важливих економічних і соціальних функцій. По-перше, страхові компанії забезпечують відшкодування матеріальних збитків (за пошкоджений житловий фонд, транспорт, майно) населенню, що прискорює локальне відновлення економічної активності. По-друге, через інструменти медичного та добровільного страхування життя підсилюється система соціального захисту, зменшується наванта-

ження на державні фінансові механізми допомоги. По-третє, стабільність страхових виплат і прозора взаємодія з клієнтами сприяють підвищенню довіри до формальних фінансових інститутів, що зміцнює соціальний капітал у кризовий період.

Таким чином, страхування виступає своєрідним соціальним буфером, який пом'якшує наслідки економічних шоків. Водночас для забезпечення подальшого розвитку фінансової інклюзії та збільшення залученості громадян до сектору страхування — розвиток страхової галузі в Україні має формуватися за трьома взаємопов'язаними блоками:

1. Масштабування мікрострахування — створення доступних і спрощених продуктів для домогосподарств із низьким рівнем доходів та малих виробників, особливо в аграрному секторі, який зазнає підвищених ризиків воєнного характеру.

2. Цифровізація страхових послуг — впровадження дистанційних каналів обслуговування, електронних полісів, мобільних додатків і автоматизованих процедур врегулювання, що дозволяє розширити територіальне охоплення та знизити транзакційні витрати. Розвиток цифрових платформ у поєднанні з нормативними ініціативами держави підвищує доступність страхування для населення у віддалених громадах.

3. Освітня діяльність страховиків — інтеграція фінансово-просвітницьких програм у національну стратегію інклюзії з метою підвищення рівня страхової культури, прозорості умов полісів та процедур отримання виплат.

Разом із тим, зберігається низка обмежень, що стримують ефективність страховиків як агентів інклюзії. Серед них: низька платоспроможність окремих категорій населення, дефіцит довіри до фінансових інституцій, нормативна невизначеність щодо страхування воєнних ризиків, а також обмежені кадрові й фінансові ресурси для розвитку мікрострахування. Ці виклики потребують посиленої державної участі.

Тож, пріоритетними векторами подальшого розвитку інклюзивного страхування в Україні вважаю наступні кроки:

1. Розроблення державної стратегії підтримки інклюзивного страхового ринку, що передбачатиме субсидування премій, державне перестрахування воєнних ризиків та стимулювання мікрострахування.

2. Прискорення цифрової трансформації галузі та вдосконалення нормативної бази для електронного документообігу й дистанційного обслуговування клієнтів.

3. Інституціоналізації освітніх програм із підвищення фінансової грамотності населення, особливо в регіонах з високою соціальною вразливістю.

4. Розширення співпраці з міжнародними фінансовими організаціями для залучення технічної й фінансової підтримки програм інклюзії.

Реалізація цих напрямів дозволить перетворити страхові компанії на повноцінних партнерів держави у процесі соціально-економічного відновлення, посилити фінансову стійкість домогосподарств і сприяти формуванню інклюзивної архітектури національної фінансової системи.

Список використаних джерел

1. Огляд страхового ринку України 2024. НАСУ. URL: <https://nasu.com.ua/oglyad-strahovogo-rynku-ukrayiny-za-2024-rik/> (дата звернення: 07.11.2025)

2. Пшенична М.В. (2024) Системні тенденції розвитку галузі страхування в умовах глобалізаційних змін. *Економіка та суспільство*. Випуск 62/2024. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-155> (дата звернення: 07.11.2025)

3. Заславська О.І. Роль небанківських фінансових установ в умовах війни: виклики, адаптація та перспективи. *Економіка: реалії часу*. Науковий журнал. 2025. № 2 (78). С. 67–74. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2025/No2/67.pdf> (дата звернення: 07.11.2025)

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

CURRENT TRENDS IN STATE SUPPORT FOR PERSONS WITH DISABILITIES

Петрашко Олексій Михайлович

І курс, група ФБ-25-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Наголюк О.Є., к.ю.н., доцент,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7610-7379>

nagolyk.lnau@ukr.net

Анотація. Державна політика більшості країн світу щодо осіб з інвалідністю спрямована на створення умов для отримання освіти, працевлаштування та ведення самостійної, незалежної життя. Проте на практиці потреби цієї соціальної групи часто

залишаються недостатньо задоволеними, а їх законодавчо закріплені права реалізуються. Військова агресія сусідньої країни проти України спричинила масштабний потік біженців, серед яких значна кількість людей з інвалідністю. Досвід їхнього розміщення за кордоном продемонстрував, що державна система підтримки осіб з інвалідністю в Україні потребує удосконалення. Зокрема, необхідною є уніфікація національного законодавства з європейськими стандартами у сфері визначення інвалідності, а також впровадження комплексу заходів, спрямованих на повноцінну реалізацію прав, інтересів та потреб людей з інвалідністю.

Annotation. *The state policy of most countries of the world regarding persons with disabilities is aimed at creating conditions for obtaining education, employment and leading an independent, independent life. However, in practice, the needs of this social group often remain insufficiently satisfied, and their legally enshrined rights are implemented. The military aggression of a neighboring country against Ukraine caused a large-scale flow of refugees, among whom a significant number of people with disabilities. The experience of their placement abroad has shown that the state system of support for persons with disabilities in Ukraine needs to be improved. In particular, it is necessary to unify national legislation with European standards in the field of determining disability, as well as to implement a set of measures aimed at the full implementation of the rights, interests and needs of people with disabilities.*

У грудні 2006 року Генеральна Асамблея ООН ухвалила Конвенцію про права осіб з інвалідністю, яка визначила ключові стандарти забезпечення та захисту їх прав і свобод. Головний акцент тепер зроблено не на самій інвалідності, а на особистості людини з інвалідністю, яка повинна мати можливість, наскільки це можливо. Сьогодні одним із ключових напрямів соціальної політики у всьому світі є інтеграція та соціальна адаптація людей з інвалідністю.

В Україні протягом тривалої години формується система соціального захисту всіх верств населення, зокрема осіб з інвалідністю. У процесі її удосконалення враховується досвід зарубіжних країн, де така система вже давно функціонує ефективно. Особливий інтерес становить європейська модель соціального захисту, адже саме в країнах Європейського Союзу було започатковано активний рух за права людей з інвалідністю, що набуває особливого значення у контексті євроінтеграції.

Соціальна політика ЄС зазнала суттєвих змін: доля соціальних партнерів у її формуванні посилилася, а підхід до захисту прав і добробуту громадян набув наднаціонального характеру.

Основні напрями соціального захисту осіб з інвалідністю у країнах ЄС вклю

- підтримку у повсякденній житті (assistance with activities of daily living — ADLs)

- та сприяння самостійному способу життя;

- забезпечення стабільного рівня доходів і гідного життя

- сприятливий

Однак сучасні виклики змушують держави переглядати підходи до підтримки таких громадян. Повномасштабна агресія Росії проти України спричинила виїзд за кордон близько 8 мільйонів українців, серед яких — значне число людей з інвалідністю, як дорослих, так і дітей. Приймаючі країни інтегрува

Наприклад, у Польщі громадяни України з інвалідністю, які отримали статус UKR, можуть звертатися за фінансовою допомогою для придбання необхідного обладнання та пристроїв. Ця підтримка надається за рахунок коштів Державного фонду реабілітації осіб з інвалідністю (Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych — PFR).

У Німеччині люди з інвалідністю мають можливість отримати офіційне посвідчення, що відкриває доступ до різних форм допомоги — від спеціалізованого медичного обслуговування та підтримки у трудоустрої до допомоги у веденні домашнього господарства, догляду за дітьми, безкоштовного користування громадським транспортом і навіть дострокового виходу.

В Італії особи, які набули інвалідності, крім основних виплат, мають право на додаткові соціальні пільги. Серед них — щомісячна фінансова допомога чи оплата послуг догляду на дому, звільнення від сплати медичного «тикету», скидки на громадський транспорт, право на паркування у спеціально відведених місцях, а також безкоштовне отримання протезів та допоміжних засобів пересування. Важливо, що допомогу людям з інвалідністю надають не лише державні установи, а й приватні компанії, зокрема тра

У Болгарії громадяни України з інвалідністю, які мають статус тимчасового захисту, користуються такими ж правами, як і болгарські громадяни з інвалідністю. Це можливо за умови, що рівень постійної чи тимчасової інвалідності визначено відповідно

до законодавства Республіки Болгарія. Такі особи мають право на безкоштовне медичне обслуговування,

У Чехії діє система зареєстрованих соціальних послуг для осіб з інвалідністю та людей похилого віку. Вона охоплює персональну допомогу, послуги індивідуального безбар'єрного транспорту, консультування для людей з обмеженими можливостями, громадські консультаційні програми, а також можливість оренди компенсаційного обладнання.

Загалом більшість країн, що приймають українських біженців з інвалідністю, не визнають українських посвідчень про інвалідність. Тому для отримання соціальної допомоги або пільг необхідно оформити відповідне посвіддчення.

Список використаних джерел

1. Чвортко Л.А., Корнієнко Т.О., Вінницька О.А. Фінансова інклюзія на страховому ринку України: передумови та чинники формування. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. Вип. 18 (2). 2022. С. 146–158.

2. Pauch D., Bera A. Digitization in the insurance sector — challenges in the face of the Covid-19 pandemic. *26th International Conference on Knowledge-Based and Intelligent Information & Engineering Systems*. 2022. P. 1677–1684.

ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ FINANCIAL INCLUSION: MODERN CHALLENGES IN WARTIME

Петровець Ігор Володимирович,

*II курс, група МН-24-1м, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Кучмєєв О.О., д.е.н., професор,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1803-6231>

Анотація. Розкрито сутність фінансової інклюзії, обґрунтовано сучасні виклики в умовах війни. Показано значення цифровізації надання фінансових послуг. Виокремлено розробки вчених щодо ефективності акумулювання коштів фінансовою системою та забезпечення доступу населення до фінансових послуг у структурі інклюзивного середовища. Звернено увагу на важливості фінансової інклюзії для розвитку економіки. Розроблено заходи щодо покращення фінансової інклюзії в Україні.

***Annotation.** The essence of financial inclusion is revealed, and modern challenges in wartime conditions are substantiated. The importance of digitalization in providing financial services is highlighted. The research emphasizes the effectiveness of financial system fund accumulation and ensuring public access to financial services within an inclusive environment. Attention is drawn to the significance of financial inclusion for economic development. Measures for improving financial inclusion in Ukraine are proposed.*

Реалії сьогодення, обумовлені воєнним станом, зумовили нові виклики та проблеми у суспільстві. У складних сучасних умовах соціальна сфера зазнала суттєвих змін. Під час війни, суттєво збільшилась кількість людей, які потребують підтримки. Російська агресія проти України наносить значні людські і матеріальні втрати. Надання соціальних послуг є важливою функцією будь-якої держави.

Соціальні послуги — це дії спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають. Складні життєві обставини (СЖО) визначають обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї та які вона не може подолати самотійно. Такими обставинами можуть бути як втрата роботи, так і втрата дому чи інша шкода, завдана пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією [1].

В умовах складної економічної ситуації, коли збільшується кількість нужденних, економічні можливості держави зменшуються. Рушійні наслідки політичної та економічної кризи в Україні та посилення глобальних викликів, спричинених війною, посилили увагу до проблеми доступності фінансових послуг та більш широкого використання інструментів для дистанційного обслуговування. Розвивається цифровізація надання фінансових послуг, яка прискорює транзакції, дотримуючись фінансової безпеки, при цьому дозволяє використовувати фінансові продукти, які необхідні найбільш уразливим групам громадян з незначними доходами. Цифровізація суттєво змінює взаємовідносини між господарюючими суб'єктами, про цьому значно розширяється поле їхньої діяльності. Це є важливим інструментом конкурентоспроможності підприємств та організацій.

Необхідно зазначити, що фінансовий сектор сприяє покращенню добробуту населення, позитивно впливає на розвиток бізнесу і відповідно розширяє ринки товарів та послуг. Це привело до виникнення фінансової інклюзії, що означає доступність фінансових послуг для споживачів.

Фінансова інклюзія — одна з глобальних ініціатив, метою якої є: забезпечити всім людям, незалежно від їхнього соціального становища, доступ до фінансових послуг і ресурсів. Основоположним в інклюзивних підходах є те, що не особистість має прилаштовуватися до суспільних, соціальних, економічних стосунків, а навпаки — суспільство має створити умови для задоволення особливих потреб кожної особистості [2, с. 43].

Питання фінансової інклюзії виокремлює виклики розвитку ринку фінансових технологій. В умовах переходу до цифрового розвитку суспільства зміни у фінансовому секторі повинні здійснюватися на системній основі.

За останні роки питання фінансової інклюзії, або «фінансового включення» населення в систему офіційного фінансового обслуговування приділяється значна увага, тому що необхідно подолати бідність, ліквідувати тіньові фінансові потоки та забезпечити розвиток економіки.

Фінансова інклюзія сприяє акумуляції заощаджень населення, зміцненню фінансової стійкості господарюючих суб'єктів, що приводить до збільшення державних фінансових ресурсів та забезпечення фінансової безпеки

Таким чином, з метою підвищення рівня фінансової інклюзивності необхідно покращувати інформаційну грамотність населення, запроваджувати нові бізнес-моделі функціонування фінансових посередників, а також розвивати фінансові технології в Україні.

Список використаних джерел

1. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 15.11.2024).

2. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Інклюзивна освіта: від основ до практики : монографія. Київ : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с. (Серія: «Інклюзивна освіта»).

3. Науменкова С.В. Фінансова інклюзивність: економічний зміст та підходи до вимірювання. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 4. С. 363—371.

**ІНКЛЮЗИВНИЙ АСПЕКТ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ
ЛІСОВОЇ ГАЛУЗІ: НАЦІОНАЛЬНІ ПРОГРАМИ І ПРОБЛЕМИ**
**INCLUSIVE ASPECT OF POST-WAR RECONSTRUCTION
OF THE FORESTRY INDUSTRY:
NATIONAL PROGRAMS AND PROBLEMS**

Петрученко Роман Михайлович

аспірант спеціальності 051 «Економіка»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Анотація. В представлено матеріалі визначено основні проблеми лісового господарства, пов'язані з повномасштабним вторгненням, зокрема, втрата лісових площ та нерухомого майна лісгосподарських підприємств, незаконні рубання та пожежі, закриття лісопереробних виробництв, втрата експорту лісoproдукції тощо. Автором здійснено аналіз проектів національних програм повоєнного відновлення України на предмет їх доцільності до лісової галузі. В матеріалі обґрунтовано необхідність розробки стратегічних напрямків інклюзивної трансформації лісового сектору.

Annotation. The presented material identifies the main problems of forestry associated with full-scale invasion, in particular, the loss of forest areas and real estate of forestry enterprises, illegal logging and fires, the closure of wood processing industries, the loss of exports of forest products, etc. The author analyzed the draft national programs for the post-war reconstruction of Ukraine for their relevance to the forest industry. The material substantiates the need to develop strategic directions for the inclusive transformation of the forest sector.

Внаслідок повномасштабного вторгнення росії український лісовий сектор і ліси зіткнулися з безпрецедентними викликами. Бойові дії завдали серйозного впливу як на природні ресурси, так і на управління лісовим господарством, спричинивши руйнування лісових територій та значно обмеживши можливості країни ефективно долати ці проблеми. Додаткове навантаження чинять такі фактори як кліматичні зміни, погіршення стану лісів, лісові пожежі та зниження продуктивності екосистем [1]. З 2022 року приблизно 30% лісових площ зазнали пошкоджень різного ступеня через військові дії, згідно Публічного звіту голови Державного агентства лісових ресурсів України за 2023 рік.

Крім цього, починаючи з 2014 року, під тимчасовою окупацією перебувають 497,4 тисячі гектарів лісу на території Автономної Республіки Крим, Севастополя, а також частин Донецької та Луганської областей. Прямі фінансові збитки через втрату нерухомого майна лісового господарства оцінюються в 1,2 мільярда гривень. Дефіцит електроенергії та порушення логістичних ланцюгів спричинили падіння виробничої активності у деревообробній галузі. Частину підприємств було переміщено з зон активних бойових дій — частина працівників залишилася на місцях. Міграція кадрів між регіонами та працевлаштування у нових локаціях спричинили глибокі кадрові зміни в галузі, які досі недостатньо досліджені [2].

Бойові дії призвели до закриття виробничих цехів у Чернігівській, Сумській, Житомирській, Харківській, Миколаївській та Запорізькій областях [3]. Блокада чорноморських портів значно ускладнила логістику транспортування деревини, що спричинило часткову втрату азійських ринків [4]. У регіонах, де ведуться активні бойові дії, зокрема в Луганській, Запорізькій, Донецькій, Херсонській та Миколаївській областях, значно збільшилися обсяги незаконної вирубки лісу [5]. Ці факти свідчать про серйозні виклики, з якими стикається лісовий сектор України, підкреслюючи важливість його ролі у процесі повоєнної відбудови країни.

На конференціях з питань відновлення України в Лугано (2022) та Лондоні (2023) було акцентовано увагу на необхідності зеленого відновлення країни. У Луганській декларації сталість була визначена одним із ключових принципів відновлення України. На основі результатів політичних обговорень розроблення повоєнного плану відбудови передбачається з урахуванням програм відновлення та розвитку різних секторів економіки, заснованих, в тому числі, на принципах інклюзивного сталого розвитку.

Розробка конкретного плану заходів для повоєнного відновлення та розвитку покладено на Національну раду з відновлення України — консультативно-дорадчий орган при Президентові України. Згідно з її Положенням, було засновано 24 робочі групи, які займаються підготовкою пропозицій щодо заходів у розрізі окремих економічних секторів.

Станом на сьогодні представлено 17 проєктів національних програм відновлення України із загальним бюджетом, що

варіюється у межах 733,2–893,2 мільярда доларів США. Ці проекти опубліковані на офіційному вебпорталі «План відновлення України» і передбачають забезпечення «прискореного стійкого економічного зростання» до 2032 року [6].

На основі проведеного аналізу, проекти національних програм відновлення України були класифіковані за трьома категоріями:

- тематика представлена в явній формі: лісовому сектору присвячено окремий розділ, де зазначені конкретні заходи розвитку, а ключові слова в тексті повністю відповідають заявленій темі;

- тематика врахована опосередковано: лісовий сектор згадується як складова частина загальних заходів у рамках національної програми;

- не мають відношення: програми не містять жодного посилення на розвиток лісового сектору.

Перелік програм, у яких враховано потреби та пріоритети розвитку лісового сектору, включає такі проекти програм відновлення України [7]:

- експліцитно — в чотирьох — Цифрова держава; Відбудова чистого і захищеного середовища; Розвиток секторів економіки з доданою вартістю; Відновлення й модернізація житла та інфраструктури регіонів

- імпліцитно — у п'ятих — Прагнення до інтеграції у ЄС; Поліпшення бізнес-середовища; Забезпечення конкурентного доступу до капіталу; Розширення та інтеграція логістики з ЄС; Розвиток системи освіти

- зовсім не представлено — у вісьмох, що свідчить про недостатню увагу до цієї галузі при формуванні плану відновлення України.

У результаті такого планування може бути втрачено значні економічні переваги, які можуть бути досягнуті через комплексний розвиток лісового сектору. Це також підвищить ризики недостатнього забезпечення майбутніх поколінь лісовими ресурсами, втрати біорізноманіття та деградації цілих екосистем.

Питання розвитку лісового сектору найбільше було враховано у проекті національної програми з відбудови чистого і захищеного середовища. Програма передбачає заходи з відновлення, збереження та охорони лісів, які узгоджені з пріоритетами Лісової стратегії ЄС на період до 2030 року. У рамках цього

документа важливу роль відіграє принцип інклюзивності у лісовому господарстві, що розглядається як ключовий фактор сталого розвитку сектору.

Для досягнення більшої відповідності з положеннями Європейського зеленого курсу в національних програмах відбудови України слід інтегрувати проекти, спрямовані на розвиток лісової біоекономіки. Це включає впровадження принципів інклюзивності при розробці бізнес-моделей циркулярної економіки, підтримку галузей лісового туризму і деревообробки, створення міських лісів, стимулювання багатофункціонального використання лісових ресурсів та сприяння співпраці між науковими установами, освітніми закладами й бізнесом.

З урахуванням важливості лісового сектору в політиці ЄС у межах Європейського зеленого курсу, однією з ключових умов успішної євроінтеграції України є його інтеграція в план відновлення країни. Лісова стратегія ЄС до 2030 року, яка є одним із центральних елементів Європейського зеленого курсу, спрямована на пристосування європейських лісів до нових екстремальних погодних явищ та значної невизначеності, викликаній змінами клімату. Ця адаптація є необхідною для забезпечення виконання лісами їхніх соціально-економічних функцій, а також для підтримання добробуту та життєдіяльності суспільства.

На даний момент національні програми відновлення України перебувають у стадії розробки та обговорення. Тому подальші наукові дослідження можуть бути зосереджені на аналізі оновлених проектів або вже затверджених програм відновлення, а також їхньому поділі за різними критеріями. Серед таких критеріїв варто розглядати не лише ступінь врахування потреб і пріоритетів розвитку лісового сектору, але й кількість проектів, спрямованих на його відновлення та розвиток, обсяг виділених коштів чи залучених інвестицій. Окремо доцільно визначити стратегічні напрямки інклюзивної трансформації лісового сектору з урахуванням необхідності відшкодування екологічних та економічних втрат, завданих війною.

Список використаних джерел

1. Zibtsev, S., Burns, J., Buck A., Kraxner, F. (2024). Forest science and education in Ukraine: Priorities for action. In: Findings from the Forum on Ukraine Forest Science and Education: Needs and Priorities for Collaboration (21–22 November 2023, International Institute for Applied Systems Analysis. Laxenburg, Austria). <https://doi.org/10.5281/zenodo.10803101>

2. Alonso, V., Soloviy, I., Chelepis, T., Lavnyy, V., Kehayova, E., Lippe, R., Wippel, B., Schweinle, J. (2023). A step forward to enhance the wood processing industry: identifying its challenges: a case study in Ukraine. In: Deal for Green? Contribution of managerial economics, accounting, and cross-sectoral policy analysis to climate neutrality and forest management. Ljubljana. P. 194–199.

3. Шевчук К. Як війна вплинула на українських виробників. Приклад деревообробної галузі. *Економічна правда*. 2023. 12 січ.

4. Poliakova, L., Abruscato, S. (2023). Supporting the recovery and sustainable management of Ukrainian forests and Ukraine's forest sector. *FOREST EUROPE*. Bonn. 67 p.

5. Shershun, M., Kasiukhnych, V. (2023). The economic component of forest industry development under conditions of military conflict. *Balanced Nature Using*. No. 1. P. 45–52. <https://doi.org/10.33730/2310-4678.1.2023.278538>

6. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/> (дата звернення: 01.10.2025 р.).

7. Лесюк, Г., Соловій, І. (2024). Роль лісового сектору України в національному плані повоєнного відновлення і Європейському зеленому курсі: попередній аналіз. *Економіка України*. 67. 08 (753). 88–104.

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ ДО ПРАЦІВНИКІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

SOCIAL ADAPTATION OF ENTERPRISES TO EMPLOYEES WITH SPECIAL NEEDS

Печенюк Анна Русланівна

*IV курс, група ЗМН 22-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
pechenukanna11@gmail.com*

*Науковий керівник: Шаповал М.О.,
ст. викладач кафедри фінансів та обліку,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
Mariya.shapoval85@gmail.com*

Анотація. Соціальна адаптація підприємств до працівників з особливими потребами полягає в інтеграції таких співробітників у виробничий колектив та забезпеченні їм комфортних і безпечних умов праці.

Annotation. Social adaptation of enterprises to employees with special needs consists in integrating such employees into the production team and providing them with comfortable and safe working conditions.

Вступ. Соціальна адаптація підприємств до працівників з особливими потребами є важливим аспектом сучасного розвитку суспільства та бізнесу.

Прагнення до рівності прав, інклюзії та соціальної справедливості вимагає від роботодавців створення умов, у яких кожна людина, незалежно від фізичних чи психічних обмежень, може реалізувати свій потенціал.

Працевлаштування осіб з інвалідністю не лише сприяє їх соціальній інтеграції, але й забезпечує підприємствам можливість залучати додаткові трудові ресурси, формувати позитивний імідж і підвищувати рівень соціальної відповідальності.

Це означає, що підприємство має не лише створювати робочі місця, але й забезпечувати доступність інфраструктури, гнучкість організаційних процесів, застосування інноваційних технологій.

Адаптація відбувається у двох напрямках:

Фізичному — облаштування робочих місць, архітектурна доступність, технічні засоби реабілітації;

Соціально-психологічному — формування позитивної атмосфери у колективі, навчання співробітників принципам толерантності, підтримка наставництва та взаємодопомоги.

Соціальна адаптація — це процес і результат активного пристосування індивіда або групи до нового чи зміненого соціального середовища. Це взаємодія, що погоджує вимоги та очікування обох сторін, а її сутність полягає у здатності людини орієнтуватися в ситуаціях, обирати адекватну поведінку та ефективно взаємодіяти із соціумом, досягаючи своїх цілей.

Процес: Активне пристосування до умов середовища, що включає узгодження власних бажань та очікувань з реальними можливостями та вимогами соціуму.

Результат: Стан, коли людина стабільно функціонує в новому або зміненому соціальному середовищі, що включає успішну інтеграцію у відповідні групи та системи.

Мета: Забезпечення соціальної активності, незалежності, збереження та відновлення психічного здоров'я, а також повернення до повноцінного життя, особливо для людей, які опинилися в складних життєвих обставинах.

Взаємодія: Адаптація є двостороннім процесом, що включає як пристосування людини до середовища, так і вплив індивіда на нього.

Рівні адаптації:

Внутрішньоособистісний: формування стабільної самооцінки.

Мікросередовище: налагодження стосунків у сім'ї, на роботі тощо.

Макросоціум: відповідність загальноприйнятим соціальним нормам та правилам.

Стратегії:

Активна: індивід намагається змінити середовище на свою користь.

Пасивна (конформна): індивід приймає існуючі норми, але може відчувати аномію та поведінкові відхилення.

Ключові ознаки: активне включення в суспільні процеси, готовність до взаємодії, здатність до адекватної поведінки та вибору ресурсів для досягнення своїх потреб.

В Україні питання працевлаштування осіб з інвалідністю регулюється рядом законодавчих актів, зокрема Законом України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю», Кодексом законів про працю та міжнародними документами, такими Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю.

Законодавство передбачає обов'язок підприємств створювати робочі місця для осіб з інвалідністю надає податкові пільги та інші стимули роботодавцям. Однак практична реалізація цих норм залежить в готовності підприємства до соціальної адаптації.

Нормативно-правове підґрунтя — це сукупність правил і документів, які регулюють певну сферу суспільних відносин.

Воно включає нормативно-правові акти (закони, укази, постанови тощо), що встановлюють загальні норми поведінки для невизначеного кола осіб, а також може включати нормативно-правові договори, які укладаються за встановленою процедурою та мають багаторазове застосування.

Конституція України: Найвищий за юридичною силою закон, що закладає основи правової системи держави.

Регулювання суспільних відносин: Впорядкування поведінки людей за допомогою нормативно-правових актів, які розраховані на багаторазове застосування.

Встановлення правопорядку: Створення правової бази для функціонування держави, суспільства та окремих галузей (наприклад, господарської, цивільного захисту).

Забезпечення прав та обов'язків: Встановлення прав, свобод та обов'язків для громадян, юридичних осіб та органів влади.

Організаційно-технічні — облаштування безбар'єрного середовища (пандуси, ліфти, зручні санвузли, спеціалізовані робочі місця).

Професійна підготовка та перепідготовка — створення можливостей для підвищення кваліфікації, адаптація навчальних програм до потреб осіб з інвалідністю.

Гнучкі форми зайнятості — дистанційна робота, часткова зайнятість, індивідуальний графік.

Соціально-психологічна підтримка — проведення тренувань для колективу, програми наставництва.

Корпоративна культура — формування толерантного середовища, поширення ідей інклюзії, проведення спільних заходів, що знижують бар'єри у спілкуванні.

Основні напрями адаптації підприємств включають адаптацію до зовнішнього середовища (через інновації, зміну стратегії) та внутрішню адаптацію (оптимізація виробничих процесів, адаптація персоналу). Адаптація також може розглядатися як процес пристосування до змін, що може мати різні форми, наприклад, адаптація до нових умов ринку, впровадження нових технологій, а також адаптація персоналу до змін у компанії.

Інноваційна: Впровадження нових технологій, продуктів чи послуг для відповідності вимогам ринку.

Стратегічна: Зміна бізнес-стратегії, диверсифікація, вихід на нові ринки або зміна цільової аудиторії.

Виробнича: Оптимізація виробничих процесів, підвищення ефективності та гнучкості виробництва.

Організаційна: Реструктуризація, зміна організаційної структури для кращого реагування на зміни.

Персоналу: Включення нових співробітників, розвиток існуючих, адаптація до нових посадових обов'язків та корпоративної культури.

Фінансова: Оптимізація фінансових потоків, управління витратами та залучення інвестицій.

Адаптація для працівників з особливими потребами має значний соціально-економічний ефект.

Серед переваг:

- залучення додаткових трудових ресурсів;
- підвищення лояльності персоналу;
- формування позитивного іміджу підприємства як соціально відповідального;

- зменшення плинності кадрів;
- отримання державних пільг та преференцій.

Досвід зарубіжних компаній показує, що інклюзивна політика сприяє не лише підвищенню репутації, але й зростанню продуктивності праці.

Переваги адаптації підприємства включають підвищення конкурентоспроможності, ефективне реагування на зміни ринку, зростання прибутку та стабільність.

Адаптивні компанії можуть оперативно змінювати стратегії, впроваджувати інновації та краще використовувати можливості, що виникають у нових умовах, тоді як неадаптивні можуть втратити позиції.

Підвищення конкурентоспроможності: Підприємство, яке вміє швидко адаптуватися, краще пристосовується до змін ринку та залишається конкурентоспроможним, на відміну від компаній, що дотримуються застарілих методів роботи.

Ефективне реагування на зміни: Адаптивність дозволяє компанії оперативно реагувати на зовнішні виклики, такі як зміни в законодавстві, поява нових технологій або економічні кризи, мінімізуючи їх негативний вплив.

Зростання прибутку: Швидке реагування на зміни та використання нових можливостей призводить до підвищення ефективності, зниження витрат та зростання прибутку.

Збереження стабільності та сталого розвитку: Адаптивна компанія зберігає стабільність у довгостроковій перспективі, оскільки може переформувати свою діяльність відповідно до нових умов, а не залишатися на місці.

Співробітники, які працюють в адаптивному середовищі, відчують себе частиною гнучкої системи. Це може призвести до підвищення їх мотивації та продуктивності.

Попри наявність законодавчої бази, існують труднощі у практичній реалізації політики інклюзії.

Основними проблемами є:

- недостатнє фінансування для облаштування робочих місць;
- низький рівень поінформованості керівників і колективів;
- стереотип та упереджене ставлення до осіб з інвалідністю;
- брак спеціалістів, які можуть супроводжувати процес адаптації. Вирішення цих проблем потребує активної взаємодії державою, бізнесом і громадським сектором.

Проблеми та бар'єри адаптації — це чинники, що ускладнюють пристосування до нових умов, і вони можуть бути індивідуальними (психологічними, фізіологічними), соціальними (стереотипи, упередження) та організаційними.

До них належать тривожність, невпевненість у собі, проблеми зі спілкуванням, а також фізичний дискомфорт і нездатність організму виробити нові реакції.

Типи бар'єрів адаптації

Індивідуальні бар'єри:

Психологічні: тривожність, страхи, невпевненість у собі, низька самооцінка, нереалістичні цілі, труднощі в спілкуванні.

Фізіологічні: нездатність організму виробити нові адаптивні реакції у відповідь на зміну умов, що може призвести до виснаження.

Інформаційні: недостатня або нечітка інформація про нові умови, що викликає невизначеність і дезорієнтацію.

Соціальні бар'єри:

Стереотипи, упередження та неприязнь з боку оточуючих.

Соціальна ізоляція, відсутність друзів чи підтримки.

Культурні та мовні відмінності, що ускладнюють спілкування.

Організаційні бар'єри:

Нечіткі правила, відсутність підтримки з боку керівництва або колег.

Нерозуміння системи цінностей та принципів роботи нової організації.

Підвищення самосвідомості: працюйте над виявленням власних слабких місць і корекцією поведінки.

Розвиток соціальних навичок: покращуйте комунікацію, щоб легше будувати стосунки з іншими.

Управління стресом: застосовуйте техніки стрес-менеджменту, щоб контролювати тривожність.

Пошук інформації: отримуйте максимум інформації про нові умови, щоб зменшити невизначеність.

Звернення за допомогою: не соромтеся звертатися за консультацією до фахівців або близьких людей, які можуть надати підтримку.

Для підвищення ефективності соціальної адаптації підприємств до працівників з особливими потребами доцільно:

— розвивати державні програми підтримки та фінансування;

- стимулювати бізнес до впровадження інклюзивних практик через податкові пільги;
- проводити інформаційні кампанії та тренінги для роботодавців і колективів;
- поширювати кращі українські та міжнародні практики;
- посилювати роль корпоративної соціальної відповідальності у стратегіях підприємств.

Шляхи вдосконалення процесу адаптації залежать від контексту, але загалом вони включають персоналізацію підходів, застосування інтерактивних методів навчання, створення сприятливого середовища та формування навичок самостійності.

Для співробітників це означає використання наставництва та тренінгів; для учнів — індивідуальні вправи та позитивну оцінку, а на еволюційному рівні — природний добір, мутації та потік генів. Для адаптації персоналу (на робочому місці):

Наставництво: Досвідчений співробітник допомагає новому працівнику опанувати обов'язки та влитися в колектив.

Тренінги та семінари: Ефективні для швидкої передачі великого обсягу інформації групі нових співробітників, включаючи відпрацювання навичок та обмін досвідом.

Для адаптації учнів:

Індивідуальні вправи: Використання вправ на розвиток уваги, пам'яті, мислення та інших когнітивних навичок.

Створення позитивної атмосфери: Надання можливості кожному учню відчувати себе сильним, вселяючи впевненість у власних силах.

Стимулювання ініціативи: Заохочення самостійності, прагнення до самовдосконалення та формування навичок самоконтролю й самооцінки.

Наступність: Забезпечення плавності переходу між етапами навчання, наприклад, від дитячого садка до школи.

На біологічному рівні (еволюційна адаптація):

Природний відбір: Рушійна сила, що закріплює найбільш вдалі пристосування для виживання.

Мутації: Первинний матеріал для еволюційних змін.

Висновки. Соціальна адаптація підприємств до працівників з особливими потребами є важливою складовою розвитку інклюзивного суспільства та конкурентоспроможного бізнесу.

Вона вимагає, комплексного підходу, який поєднає законодавчу підтримку, організаційні та технічні заходи, формування

позитивної корпоративної культури. Підприємства, що активно впроваджують інклюзивні практики, отримують не лише соціальні дивіденди, але й економічні переваги.

Отже, соціальна адаптація працівників з особливими потребами має стати пріоритетом сучасної кадрової політики українських підприємств.

ІНКЛЮЗИВНА ЕКОНОМІКА ЯК КОНЦЕПЦІЯ ПОВОЄННОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ INCLUSIVE ECONOMY AS A CONCEPT OF POST-WAR DEVELOPMENT OF UKRAINE

Пивовар Вадим Сергійович

*І курс, група ЗМН-25-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
atevs0239@gmail.com*

*Науковий керівник: Лавриненко Л.М., к.е.н., ст.н.с.,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7104-6079>
larcic@ukr.net*

Анотація. Досліджено теоретичні аспекти концепції інклюзивної економіки та розкрито основні її напрямки та їх роль у повоєнному економічному відновленні та розвитку України. Визначено місце фінансової складової в інклюзивній економіці. Досліджено місце креативної економіки у повоєнному відновленні України. Доведено, що в умовах післявоєнного відновлення України доцільно орієнтуватися саме на інклюзивний розвиток, щоб усі громадяни отримали від нього користь і були залучені до цього процесу.

Annotation. The theoretical aspects of the concept of inclusive economy are studied and its main directions and their role in the post-war economic recovery and development of Ukraine are revealed. The place of the financial component in the inclusive economy is determined. The place of the creative economy in the post-war recovery of Ukraine is studied. It is proved that in the conditions of the post-war recovery of Ukraine it is advisable to focus on inclusive development so that all citizens benefit from it and are involved in this process.

У сучасному світі головною метою будь-якої держави є пошук ідеального балансу між державою, суспільством і бізнесом. Таким механізмом для держави, виступає інклюзивна економіка,

мета якої полягає у забезпеченні рівного доступу між групами людей до економічної незалежності й взаємодії між різними соціальними верствами населення. Термін «інклюдія» визначає процес збільшення ступеню участі всіх громадян у соціумі, а також реальне включення людей із обмеженими можливостями в активне громадське життя. Головною метою інклюдивної економіки є забезпечення рівного доступу до економічної незалежності для людей і прямої взаємодії між різними соціальними групами.

За законами інклюдивної економіки кожна людина повинна мати доступ до життєво важливих потреб для підтримки свого життя (житло, їжа, одяг, освіту). Але проблеми соціальної нерівності в умовах нестабільності завжди посилюються, а в умовах воєнного стану — суттєво загострюються. Сьогодні у світі актуальності набуває концепція інклюдивного розвитку, яка враховує інтереси та можливості всіх членів соціуму. І тому, безперечно, в умовах повоєнного відновлення України пріоритетом має стати інклюдивний розвиток, за якого всі громадяни будуть залучені до цього процесу та отримають певну особисту вигоду. Важливими передумовами інклюдивного розвитку є зростання продуктивності, ефективності, створення конкурентного середовища, зміна пріоритетів інвестування [1].

Інклюдивний розвиток — це комплексне поняття, що включає такі детермінанти [2]: інноваційний розвиток; підтримка малого та середнього бізнесу; активізація інвестування; освіта та підготовка кадрів; соціальна відповідальність бізнесу; соціальна політика та захист прав людей; гендерна рівність; сталість та екологічна збалансованість; партнерство та співпраця; інституційна спроможність.

Невід'ємною складовою інклюдивного розвитку економіки України є фінансова інклюдія, під якою варто розуміти процес забезпечення своєчасного та повноцінного доступу до широкого спектра фінансових продуктів та послуг, поширення їх використання серед усіх учасників фінансових відносин.

Елементами фінансової інклюдії є фінансові продукти (платежі, збереження, страхування, кредитування); доступність (цінова, фізична); зручність (якість фінансових послуг, захист прав споживачів); канали розповсюдження (точки доступу, фінансова інфраструктура та інститути) [3]. Фінансова інклюдія охоплює і сферу оподаткування. Фіскальні аспекти інклюдивності

економіки передбачають усунення дискримінації, зменшення розриву між багатими й бідними, рівний доступ до суспільних благ та забезпечення прав людини.

Період відновлення — це етап на якому наша економіка буде гостро потребувати фінансових ресурсів. Тому проблеми їх залучення та ефективного використання постануть першочергово. Їх вирішенню сприятимуть заходи щодо підвищення фінансової грамотності, обізнаності, самостійності населення.

Інвестиційно-інноваційна діяльність в умовах повоєнного розвитку має ґрунтуватися на принципах максимізації позитивних ефектів, відповідальності за наслідки реалізації інвестиційних проєктів, відповідності інвестиційної політики у стратегії повоєнного економічного розвитку держави. Через війну актуалізуються потреби в інклюзивних інвестиціях, які необхідні для відновлення соціальної інфраструктури, забезпечення рівності можливостей розвитку населення та підвищення рівня якості його життя. Через війну та відповідні соціально-економічні проблеми все більше людей готові брати участь у розв'язанні суспільних проблем і вважають, що бізнес, працюючи над досягненням своїх економічних цілей, має бути соціально відповідальним перед суспільством та довкіллям, підтримувати благодійні та неприбуткові організації, доброчинність.

Очевидно, що успішні інвестиційні проєкти інноваційно спрямовані, але інновації можуть посилювати соціальну нерівність та ізоляцію, що зумовлює необхідність впровадження інклюзивних інновацій. Інклюзивні інновації пов'язують із поняттям «frugal innovations» («скромні інновації») і визначаються як «інновації для груп населення із низьким і середнім рівнями доходів, країн, що розвиваються, та країн із перехідною економікою». Такі інновації називають поступовими, вони ґрунтуються на закордонних технологіях і/або знаннях місцевих особливостей, традиційних знаннях, сформованих «в силу необхідності» [2].

Інклюзивні інновації допомагають зменшити відмінності у рівні життя населення, забезпечують можливості для працевлаштування і розв'язання певних соціально-економічних проблем. Прикладами інклюзивних інновацій є Центри колективного Інтернет-доступу, програми підвищення комп'ютерної грамотності й мовних навичок; підтримка масового малого бізнесу й інноваційного підприємництва із розвитку нетехно-

логічних інновацій; ефективне сприяння безробітним громадянам у пошуку роботи на основі засобів інформаційно-комунікаційних технологій; підвищення доступності державних послуг; субсидування мобільного зв'язку й Інтернету у депресивних регіонах і т.п. [2]. Наразі прикладом інклюзивних інновацій є створення Пунктів незламності [2].

Інклюзивні інновації пов'язані із розвитком креативної економіки, яка охоплює ті галузі, що розвивають індивідуальні творчі навички та таланти, мають потенціал до отримання прибутку й створення робочих місць за рахунок використання інтелектуальної власності. Індивідуальні творчі здібності більш стійкі до сучасних загроз та стають все більш потрібні на ринку, що позитивно впливає на соціально економічний розвиток [1]. Головною метою будь-якого інклюзивного креативного проекту має бути залучення уразливих верств населення у роботу, інтеграція молоді, жінок, людей із інвалідністю, людей похилого віку у ринок праці, надання їм можливості одержання соціальної й економічної вигоди.

Таким чином, повоєнний розвиток економіки України має стосуватися всіх без виключення громадян, які повинні бути залучені до цього процесу. Втілення у життя концепції інклюзивної економіки сприятиме не лише ефективному повоєнному відновленню, а й створенню справедливого, рівноправного суспільства. Це можливо за умови активної підтримки та залучення ресурсів із боку усіх учасників економічної системи, створення сприятливого бізнес-середовища, розвитку соціального підприємництва та соціальних інновацій, а також глобальної співпраці та партнерства. Пріоритетними напрямками інклюзивного розвитку економіки в умовах повоєнного відновлення є фінансова інклюзія, інклюзивні інновації та розвиток креативної економіки.

Список використаних джерел

1. Тимків А.О., Сидор Г.В. Фінансова інклюзія як складова відновлення економіки України. *Інклюзія і суспільство*. 2022. Вип. 1. С. 5–14.
2. Воробйова Н., Гаврилюк С., Литвинова Т. Деякі аспекти інклюзивного розвитку економіки України. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2023. No 1 (69). С. 29–37.
3. Парубець О.М., Садчикова І.В., Кальченко О.М., Тарасенко О.О. Фінансова інклюзія як інструмент доступності населення до ринку фінансових послуг країн ЄС. *Економіка. Фінанси. Право*. 2022. No 1/1. С. 11–16.

**ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ
У РОЗДРІБНІЙ ТОРГІВЛІ: ДОСВІД РЕІНЖИНІРІНГУ
КОМПАНІЇ «ФОКСТРОТ»**

**DIGITAL TRANSFORMATION OF BUSINESS PROCESSES
IN RETAIL: THE EXPERIENCE OF REENGINEERING
AT FOXTROT**

Писаренко Максим Сергійович

*здобувач вищої освіти третього (PhD) рівня,
спеціальність «Економіка»,*

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

*ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-7295-3674>
motiwes@gmail.com*

*Науковий керівник: Пшенична М.В., к.е.н.,
доцент кафедри фінансів та обліку,*

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

*ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5373-1726>
pshenychkam@gmail.com*

Анотація. В роботі розглянуто концептуальні основи реінжинірингу бізнес-процесів, ключові методології його проведення та специфіку їх застосування у вітчизняній практиці. Представлено детальний аналіз кейсу компанії «Фокстрот», яка у 2022–2024 роках реалізувала проєкт цифрової трансформації з впровадженням мобільного застосунку FoxyHUB за методологією швидкої розробки додатків (RAD). Проаналізовано етапи реалізації проєкту: від ідентифікації критичних недоліків операційного циклу до впровадження інтегрованої мобільної платформи, яка об'єднала всі ключові бізнес-процеси обслуговування клієнтів. Оцінено кількісні та якісні результати реінжинірингу. Окрему увагу приділено соціальному аспекту трансформації через впровадження інклюзивних сервісів для маломобільних клієнтів та осіб з порушенням слуху, що відповідає концепції соціальної відповідальності бізнесу.

Annotation. The paper examines the conceptual foundations of business process reengineering, key methodologies for its implementation, and the specifics of their application in domestic practice. A detailed analysis of the Foxtrot company case is presented, which in 2022–2024 implemented a digital transformation project with the implementation of the FoxyHUB mobile application using the Rapid Application Development (RAD) methodology. The stages of project implementation are analyzed: from identifying critical deficiencies in the operational

cycle to implementing an integrated mobile platform that unified all key customer service business processes. Quantitative and qualitative results of reengineering are evaluated. Special attention is paid to the social aspect of transformation through the implementation of inclusive services for customers with limited mobility and hearing impairments, which aligns with the concept of corporate social responsibility.

Сьогодні технологічні зміни, зростаюча конкуренція та підвищені очікування споживачів вимагають впровадження інноваційних рішень, здатних забезпечити гнучкість, ефективність і швидку адаптацію до нових ринкових умов. Цифрова трансформація бізнес-процесів стає ключовим інструментом стратегічного розвитку, оскільки дозволяє оптимізувати управління ресурсами, автоматизувати рутинні операції та підвищити якість обслуговування клієнтів. Реінжиніринг бізнес-процесів (РБП), як концепція радикального переосмислення діяльності підприємства, виступає основою для формування сучасних моделей управління, що базуються на інтеграції цифрових технологій, аналітики даних та системного підходу до підвищення результативності бізнесу.

Концепція РБП, започаткована М. Хаммером та Дж. Чампі на початку 1990-х років, передбачає відмову від поступових трансформацій на користь революційних змін в операційних структурах. Концептуальні основи РБП базуються на системному мисленні, теорії складності, аналізі витрат та вигод, а також переоцінці розподілу ресурсів. Ключові підходи РБП фокусуються на результатах процесів підприємства замість завдань, редизайні операційних циклів, інтеграцію обробки інформаційних потоків, децентралізацію прийняття рішень та мінімізацію викривлень у ланцюгу комунікацій.

Серед широкого спектру методів проведення РБП найбільш релевантними для вітчизняних підприємств є аналіз та моделювання бізнес-процесів через створення моделей «as-is» та «to-be», Lean-підхід для мінімізації втрат на процесах, що не створюють доданої вартості, методика швидкої розробки додатків (RAD) з прототипуванням та постійною участю користувачів, а також тотальне управління якістю (TQM) на основі циклу Демінга PDCA [1].

Цьогоріч результатами успішного впровадження РБП поділилася компанія «Фокстрот» — одна з найбільших омніканаль-

них мереж роздрібною торгівлю електронікою в Україні (126 магазинів у 68 містах). Традиційна стаціонарна модель обслуговування не відповідала сучасним вимогам швидкості, мобільності та персоналізації сервісу. Тому в 2022 році компанія почала створення власної концепції цифрової трансформації, яка включала модернізацію логістики, розвиток мобільної і онлайн платформ, створення застосунку для продавців (FoxuHUB), роботу з зовнішніми маркетинговими інструментами і активізацію в соціальних мережах [2].

Першим етапом реалізації РБП став аналіз існуючих процесів підприємства, де було ідентифіковано критичні недоліки операційного циклу. Продавці були змушені постійно переміщуватися між торговою залом та касою для перевірки інформації та оформлення замовлень. При цьому тривалість інвентаризації складала 2–3 дні, персонал мав обмежену мобільність, швидкість обробки замовлень не задовольняла очікування клієнтів.

Етап активного впровадження змін тривав з 2023 року і завершився у жовтні 2024 з реалізацією застосунку FoxuHUB — цифровою екосистемою для комплексної оптимізації бізнес-процесів. Проект було виконано за методологією RAD, що дозволило завершити повний цикл розробки менш ніж за 6 місяців.

FoxuHUB інтегрував усі ключові етапи обслуговування в єдину мобільну платформу. Застосунок забезпечив перевірку наявності товару в режимі реального часу, доступ до розширених характеристик та порівняння товарів, автоматизовану інвентаризацію через сканування штрих-кодів, попередню оцінку товарів Trade-in, доступ до історії покупок клієнтів та інтеграцію через API з внутрішніми системами компанії. Ключовою інновацією стала можливість продавця обробляти замовлення безпосередньо поруч з клієнтом у торговій залі, а не біля стаціонарного комп'ютера чи каси.

Як результат: ефективність команд зросла на 6%, а 67% усіх роздрібних продажів компанії тепер оформлюється через FoxuHUB. Швидкість обробки середньостатистичного замовлення підвищилася на 40%, а тривалість інвентаризації скоротилася з трьох днів до 4–6 годин залежно від розміру магазину. Понад 1100 співробітників щодня використовують застосунок у своїй роботі [2].

Підсумки першого півріччя 2025 року засвідчили системний позитивний вплив реінжинірингу. Порівняно з аналогічним періодом минулого року товарообіг компанії зріс на 20%,

окремо у другому кварталі приріст досяг 33%. Онлайн-продажі збільшилися на 52%, трафік сайту збільшився на 47%, а аудиторія мобільного застосунку досягла 500 000 користувачів порівняно зі 115 000 роком раніше. [3]

Якісні показники клієнтського досвіду також продемонстрували покращення. Індекс задоволеності (CSI) досяг 95,9% з приростом 0,3%, індекс лояльності (NPS) становив 75,7% з приростом 3,4%, частка повторних покупок зросла на до 75%, з приростом 2%, а частка учасників програми лояльності досягла 96,7% [3].

Впровадження FoxuHUB дозволило реалізувати ESG-концепції через надання інклюзивних послуг. Продавці отримали можливість проводити консультації поза магазином — в укритті або на вулиці для маломобільних клієнтів, які мають труднощі з доступом до торгового приміщення. Застосунок також інтегровано з сервісом перекладу жестової мови для обслуговування клієнтів з порушенням слуху, що підкреслює соціальну відповідальність бізнесу.

У червні 2025 року компанія отримала визнання професійної спільноти, здобувши 2 місце за «Кращий інноваційний CX-кейс» і 3 місце за «Кращий CX-кейс із застосування Employee Experience» на Всеукраїнській премії з клієнтського досвіду UCXE'2025 [4].

Досвід компанії «Фокстрот» демонструє успішну імплементацію концепції РБП через застосування методології швидкої розробки додатків та створення цифрової екосистеми бізнес-процесів. Ключовими факторами успіху стали фокусування на результатах обслуговування замість окремих завдань, радикальний редизайн операційного циклу через перехід від стаціонарної до мобільної моделі роботи, інтеграція всіх інформаційних потоків в єдину платформу та врахування ESG-концепцій через забезпечення інклюзивності та доступності сервісів.

Даний кейс ілюструє, що успішний РБП в умовах українського ринкового середовища можливий навіть під час воєнного стану за умови чіткої концентрації на меті, використання гнучких методологій розробки та інтеграції цифрових технологій з фокусом на реальні потреби користувачів. Досвід «Фокстрот» може слугувати прикладом для інших вітчизняних підприємств, які прагнуть підвищити свою конкурентоспроможність через радикальну трансформацію бізнес-процесів.

Список використаних джерел

1. Пшенична М., Писаренко М. Реінжиніринг бізнес-процесів: теоретичні основи та методичні підходи. *Вісник Університету «Україна»*. 2024. № 11 (38). С. 126–135. URL: <https://doi.org/10.36994/2707-4110-2024-11-38-11> (дата звернення: 18.10.2025).
2. ДС редакція. Данил Векленко: «Фокстрот» створив цифрову екосистему продажів з інноваційним застосунком — DSnews.ua. *«Ділова столиця» українською — найсвіжіші новини України та світу*. URL: <https://www.dsnews.ua/ukr/economics/danil-veklenko-fokstrot-stvoriv-cifrovu-ekosistemu-prodazhiv-z-innovaciynim-zastosunkom-30062025-524267> (дата звернення: 18.10.2025).
3. Півріччя у динаміці: у Фокстрот підбили підсумки екватору 2025 року. *Група компаній «ФОКСТРОТ»*. URL: <https://foxtrotgroup.com.ua/articles/70739.html> (дата звернення: 18.10.2025).
4. Переможці UCXE'2025. *KA Group*. URL: https://kagroup.ua/cat_nominant/ucxe2025 (дата звернення: 18.10.2025).

ІНКЛЮЗІЯ У ВЕТЕРАНСЬКОМУ ПРОСТОРІ «СЕРЦЕВІР»

INCLUSION IN THE VETERAN SPACE «CORE»

Пікус Андрій Вікторович

*II курс, група ЗОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
pikus5577@gmail.com

*Науковий керівник: Самофалова М.О., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8060-7956>
marija.samofalova@gmail.com

Анотація. Вивчення інклюзії в контексті ветеранських просторів набуває особливої актуальності в умовах трансформації суспільних відносин після масштабних військових конфліктів. Ветеранські простори виступають не лише як центри надання сервісів (юридичних, психологічних, соціальних та реабілітаційних), але й як локальні платформи соціальної інтеграції, створення мереж підтримки та розвитку громадянського капіталу. Розглянуто системний процес забезпечення рівного доступу до послуг і ресурсів незалежно від статі, віку, стану здоров'я, інвалідності чи соціально-економічного статусу ветерана або члена його родини. Визначено інституційні аспекти інклюзії у «Серцевірі» через міжсекторну координацію: співпрацю з муніципальними структурами Чернігова, міжнародними донорами та місцевими неурядовими організаціями.

Annotation. *The study of inclusion in the context of veterans' spaces is of particular relevance in the context of the transformation of social relations after large-scale military conflicts. Veteran spaces act not only as centres for the provision of services (legal, psychological, social and rehabilitation), but also as local platforms for social integration, creation of support networks and development of civic capital. The article considers the systemic process of ensuring equal access to services and resources regardless of gender, age, health status, disability or socio-economic status of a veteran or a member of his/her family. Institutional aspects of inclusion in «Серцевір» are identified through cross-sectoral coordination: cooperation with Chernihiv municipal structures, international donors and local NGOs.*

Простір «Серцевір» у м. Чернігів є прикладом такого місця, яке поєднує міжсекторну співпрацю (громадський сектор, міжнародні донори, місцева влада) з орієнтацією на інклюзивні практики, що сприяють повноцінному включенню ветеранів та їхніх родин у соціальне життя громади.

Під інклюзією в межах ветеранського простору розуміють системний процес забезпечення рівного доступу до послуг і ресурсів незалежно від статі, віку, стану здоров'я, інвалідності чи соціально-економічного статусу ветерана або члена його родини. Інклюзивна модель передбачає адаптацію фізичного середовища, розробку спеціалізованих програм реабілітації (фізичної та психоемоційної), надання правової та соціальної консультації, а також сприяння участі ветеранів у громадському житті й прийнятті рішень на локальному рівні [3].

У «Серцевірі» ці підходи реалізуються через комплексні програми підтримки та партнерства з міжнародними організаціями, зокрема ПРООН та урядовими партнерами Німеччини, що забезпечило ресурсну й методичну підтримку для відкриття та функціонування простору.

Аналіз структури послуг, що надаються в «Серцевірі», демонструє мультидисциплінарний характер інклюзійних втручань. По-перше, це психологічна підтримка: індивідуальні та групові консультації, підтримка ветеранів з посттравматичними розладами, сімейна терапія [1]. По-друге, фізична реабілітація та спортивні ініціативи, що враховують потреби ветеранів з пораненнями та обмеженнями руху. По-третє, правова та інформаційна допомога (інформування про пільги, соціальні та медичні

програми), яка сприяє підвищенню юридичної спроможності ветеранів як суб'єктів громадянського права. Такий комплексний пакет послуг формує умови для зниження бар'єрів доступу до ресурсів та підвищення автономії користувачів простору.

Інституційні аспекти інклюзії у «Серцевірі» виявляються через міжсекторну координацію: співпрацю з муніципальними структурами Чернігова, міжнародними донорами та місцевими неурядовими організаціями. Така координація дозволяє поєднувати фінансові та експертні ресурси для сталого функціонування простору (ремонт і обладнання приміщення, навчальні програми, соціальні проекти) [2]. Прикладом є відкриття ветеранського простору в Чернігові за підтримки ПРООН та Уряду Німеччини, що підкреслює важливість транскордонного донорства для створення інклюзивних локальних ініціатив. Міжнародна підтримка одночасно з місцевою владою зменшує ризик циклічності проектного фінансування та сприяє інституалізації послуг.

Практичні виклики впровадження інклюзії у ветеранському просторі пов'язані з двома групами факторів: ресурсними та культурними. Ресурсні це нестача спеціалізованих фахівців (реабілітологів, нейропсихологів), фінансові обмеження для довгострокової роботи з уразливими групами, а також потреба у доступній інфраструктурі (пандуси, адаптовані туалети тощо). Культурні бар'єри включають стигматизацію психічних розладів, гендерні упередження щодо ролі ветеранів у громаді та недостатню обізнаність місцевого населення про потреби колишніх військовослужбовців. Подолання цих бар'єрів потребує системного підходу: освіти громади, професійного розвитку співробітників простору та інтеграції ветеранів у громадські ініціативи.

Оцінка ефективності інклюзійних практик у «Серцевірі» може опиратися на кількісні та якісні індикатори: кількість звернень і учасників програм, рівень задоволеності послугами, показники реінтеграції (працевлаштування, участь у волонтерських/громадських проектах), а також якісні інтерв'ю з бенефіціарами про зміну відчуття соціальної підтримки та власної компетентності [4]. Проведення систематичного моніторингу з використанням змішаних методів дозволить не лише оцінити вплив, але й адаптувати програми для вразливих категорій ветеранів (ветерани-інваліди, сім'ї загиблих, жінки-ветеранки).

Окремим виміром інклюзії, реалізованим у просторі «Серцевір», є акцент на створенні безпечного комунікативного се-

редовища, де досвід ветеранів визнається суспільно значущим, а не маргіналізованим. Тут застосовуються практики «рівний-рівному» (peer-to-peer support), у яких ветерани підтримують одне одного через спільність переживань і досвідів [1]. Такий підхід дозволяє не лише зменшувати психологічну напругу та почуття відчуженості, але й сприяє формуванню активної громадянської позиції.

Важливою складовою цього процесу є просвітницькі заходи для цивільної громади: публічні лекції, зустрічі, культурні події, що підвищують рівень розуміння специфічних потреб військових та їхніх родин. Таким чином, «Серцевір» виступає не лише центром реабілітації, але й інструментом подолання соціальних стереотипів щодо ветеранів.

Ще одним напрямом розвитку інклюзії у просторі є підтримка професійної самореалізації ветеранів. «Серцевір» створює можливості для участі у тренінгах із перекваліфікації, розвитку підприємницьких навичок, отримання консультацій із працевлаштування. Особливу увагу приділяють індивідуальним траєкторіям розвитку, оскільки досвід служби та наслідки поранень можуть суттєво впливати на здатність ветерана повернутися до попередньої професійної діяльності [3].

Отже, інклюзія в межах ветеранського простору «Серцевір» у Чернігові виступає як багатовимірний процес, що поєднує фізичну доступність, мультидисциплінарні сервіси та міжсекторну співпрацю. Досвід «Серцевіру» демонструє, що успішна інклюзія вимагає не лише фінансових інвестицій, але й культурних змін на рівні громади, системного моніторингу та постійного професійного розвитку працівників простору.

Список використаних джерел

1. UNDP and Germany back the opening of a new Veterans' Space in Chernihiv. URL: https://www.undp.org/ukraine/press-releases/undp-and-germany-back-opening-new-veterans-space-chernihiv?utm_ (дата звернення 27.10.2025).
2. Ветеранська спільнота України «Серцевір». URL: <https://www.sercevir.com/> (дата звернення 27.10.2025).
3. Від штурму посадок до сцени, від ампутації до спорту: як реабілітують ветеранів у Чернігові. URL: https://thepage.ua/ua/style/life-style/yak-znajti-groshi-dlya-veteranskogo-prostoru-kejs-chernigova?utm_ (дата звернення 27.10.2025).
4. У Чернігові офіційно запрацював сучасний ветеранський простір «Серцевір». URL: https://chernigiv-rada.gov.ua/news/id-165426?utm_ (дата звернення 27.10.2025).

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОБУДОВИ ІНКЛЮЗИВНОГО СУСПІЛЬСТВА

SOCIAL ENTREPRENEURSHIP AS A TOOL FOR BUILDING AN INCLUSIVE SOCIETY

Піший Віталій Іванович

*III курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».
vitaliipishyi@ukr.net*

*Науковий керівник: Наголюк О.Є., к.ю.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7610-7379>
nagolyuk.lnau@ukr.net*

Анотація. У статті розглянуто поняття соціального підприємництва як важливого чинника розвитку інклюзивного суспільства. Визначено сутність соціального підприємництва, його ключові принципи та форми реалізації. Особлива увага приділена ролі соціальних підприємств у забезпеченні зайнятості осіб з інвалідністю, малозабезпечених та соціально вразливих груп населення. Досліджено позитивний вплив соціального підприємництва на підвищення соціальної згуртованості та формування толерантного середовища. Підкреслено необхідність державної підтримки й розвитку партнерства між громадським сектором, бізнесом і владою.

Annotation. The article considers the concept of social entrepreneurship as an essential factor in developing an inclusive society. The essence of social entrepreneurship, its key principles, and forms of implementation are defined. Particular attention is paid to the role of social enterprises in ensuring employment for people with disabilities, low-income, and socially vulnerable groups. The positive impact of social entrepreneurship on enhancing social cohesion and forming a tolerant environment is investigated. The necessity of state support and the development of partnerships between the public sector, business, and government is emphasized.

Сучасні глобалізаційні процеси висувають нові вимоги до економічного та соціального розвитку держав. В умовах воєнних викликів, економічної нестабільності та трансформації суспільних відносин особливого значення набувають моделі, які поєднують соціальну відповідальність і фінансову стійкість. Однією з таких моделей є соціальне підприємництво, яке поєднує економічну діяльність із вирішенням суспільно важливих

проблем. Воно дозволяє не лише отримувати прибуток, а й інвестувати його у розвиток громад, підтримку вразливих категорій населення, створення нових можливостей для інтеграції та самореалізації людей [5].

Соціальне підприємництво поєднує в собі ознаки традиційного бізнесу та діяльності громадських організацій. Його основною відмінністю є соціальна мета, що ставиться на перший план, тоді як прибуток розглядається як засіб досягнення цієї мети. Важливими принципами соціального підприємництва є: соціальна орієнтація — спрямованість на вирішення конкретних соціальних проблем; самоокупність — здатність забезпечувати власне функціонування без постійних зовнішніх дотацій; інноваційність — впровадження нових підходів до вирішення суспільних проблем; участь громади — активне залучення мешканців у планування та реалізацію проєктів; прозорість та підзвітність — довіра з боку суспільства, донорів і партнерів [7].

Прикладами соціальних підприємств є кав'ярні, що працевлаштовують людей з інвалідністю, виробничі майстерні для ветеранів війни, а також IT-ініціативи, які спрямовують прибутки на освітні чи реабілітаційні програми [3].

Інклюзивне суспільство передбачає рівні можливості для всіх його членів незалежно від фізичних можливостей, статі, віку чи соціального статусу. Соціальне підприємництво виступає інструментом, що сприяє досягненню цієї мети. Воно забезпечує: створення робочих місць для осіб з інвалідністю та інших вразливих груп; розвиток культурних і соціальних послуг, які недоступні через ринкові обмеження; розширення можливостей освіти та професійної підготовки; формування атмосфери солідарності й взаємопідтримки в суспільстві [6].

В Україні існують успішні приклади соціальних підприємств, зокрема мережа кав'ярень, що працевлаштовує людей із синдромом Дауна, швейні майстерні, де працюють переселенці, та фермерські господарства, які залучають до роботи ветеранів АТО. У світі прикладом є «Grameen Bank» у Бангладеш, який надає мікрокредити малозабезпеченим жінкам, що дозволило мільйонам родин вийти з бідності [1].

Незважаючи на очевидні переваги, соціальне підприємництво в Україні стикається з низкою викликів. Серед них: відсутність спеціального законодавства, обмежений доступ до інвестиційних ресурсів, недостатня обізнаність суспільства про можливості

цієї сфери. Крім того, нестабільна економічна ситуація та воєнні дії створюють додаткові ризики для ведення бізнесу [4].

Разом із тим перспективи розвитку є значними. Зростає інтерес міжнародних донорів, інституцій ЄС та ООН до підтримки соціального бізнесу в Україні. Важливим напрямом є створення навчальних програм і акселераторів для соціальних підприємців, розвиток партнерських ініціатив між державою, бізнесом і громадським сектором. Вирішення цих проблем дозволить соціальному підприємництву стати одним із драйверів сталого розвитку та формування інклюзивного суспільства.

Соціальне підприємництво є не лише сучасним економічним феноменом, а й потужним механізмом побудови інклюзивного суспільства. Воно поєднує фінансову стабільність та соціальну місію, забезпечує можливості для самореалізації вразливих груп населення та сприяє зменшенню нерівності. Україна, перебуваючи у стані соціально-економічної трансформації, має значний потенціал для розвитку цього напрямку. Ключовими умовами його успіху є нормативна підтримка, партнерство між владою та громадянським суспільством, а також поширення кращих практик. Таким чином, соціальне підприємництво може стати важливим чинником європейської інтеграції України та досягнення цілей сталого розвитку [8].

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. Соціальне підприємництво в Україні: сучасний стан та перспективи. Київ, 2023.
2. European Commission. Social enterprises and their ecosystems in Europe. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020.
3. Офіційний сайт Українського соціального підприємництва. URL: <https://socialbusiness.in.ua>
4. Міністерство економіки України. *Соціальне підприємництво в Україні: аналітичний огляд та пропозиції щодо розвитку*, Київ, 2023. URL: <https://www.me.gov.ua>
5. Федоренко В.Г., та Мельник А.І. Соціальне підприємництво як стратегічний напрям розвитку інклюзивного суспільства в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, 2023.
6. Сіренко О.В. Інклюзивна економіка та соціальне підприємництво: нові виклики для України. *Економіка України*, 2022.
7. Зверєва І.Д. Соціальні інновації та соціальне підприємництво: досвід ЄС для України. *Соціальна робота і сучасність*, 2022.
8. Кириченко О.А., та Бондаренко І.М. *Соціальне підприємництво як інструмент сталого розвитку*. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2022.

РОЛЬ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ (КСВ) В РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ПІДПРИЄМСТВАХ

THE ROLE OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY (CSR) IN THE DEVELOPMENT OF AN INCLUSIVE ENVIRONMENT IN ENTERPRISES

Пішій Іван Іванович

*III курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».*

Dasf29@bigmir.net

*Науковий керівник: Наголюк О.Є., к.ю.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7610-7379>

nagolyk.inau@ukr.net

Анотація. У цій статті розглядається роль корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) у створенні інклюзивного середовища в компаніях. Підкреслюється, що КСВ є важливим інструментом забезпечення соціальної рівності, гендерного балансу, безпечних умов праці та можливостей професійного розвитку для всіх груп працівників. Аналізуються основні напрямки реалізації політики КСВ: сприяння різноманітності, створення безбар'єрного середовища, забезпечення соціального захисту працівників та формування позитивного іміджу компанії. Доведено, що реалізація принципів КСВ посилює конкурентоспроможність компанії, сприяє сталому розвитку та формує довіру між компанією та суспільством.

Annotation. This article examines the role of corporate social responsibility (CSR) in creating an inclusive environment in companies. It emphasises that CSR is an important tool for ensuring social equality, gender balance, safe working conditions and professional development opportunities for all groups of employees. The main directions of CSR policy implementation are analysed: promoting diversity, creating a barrier-free environment, ensuring social protection for employees and forming a positive image of the company. It has been proven that the implementation of CSR principles strengthens the company's competitiveness, promotes sustainable development and builds trust between the company and society.

В умовах сучасних соціально-економічних змін соціальна відповідальність бізнесу (CSR) стає важливим фактором створення інклюзивного середовища в компаніях. Вона забезпечує

баланс між економічними інтересами підприємств і соціальними потребами, сприяє соціальній справедливості, рівності можливостей і сталому розвитку.

КСВ — це добровільна інтеграція етичних, соціальних та екологічних принципів у бізнес-процеси підприємства [2, с. 2]. Вона вимагає від підприємств визнання своєї ролі не тільки як економічних суб'єктів, але й як активних учасників суспільного життя, відповідальних за добробут своїх співробітників, громади та суспільства в цілому [3, с. 576].

Одним з найважливіших аспектів КСВ є створення інклюзивного середовища, яке забезпечує всім громадянам — незалежно від статі, віку, національності чи фізичних обмежень — рівний доступ до роботи, освіти, кар'єрного зростання та соціального забезпечення [1, с. 2–5]. Зокрема, впровадження політики недискримінації, пристосування робочих місць для людей з інвалідністю та підтримка молоді та соціально незахищених груп дозволяють компаніям зміцнити свій кадровий потенціал та поліпшити свій імідж [3, с. 573].

Інклюзивне середовище підвищує залученість працівників та створює умови для творчості, інновацій та ефективної командної роботи. Це, в свою чергу, позитивно впливає на продуктивність та конкурентоспроможність підприємства [2, с. 4–5; 3, с. 572].

В рамках КСВ особлива увага приділяється забезпеченню гендерної рівності. Сучасні компанії реалізують програми, спрямовані на подолання гендерних стереотипів, збільшення частки жінок на керівних посадах, підтримку професійного розвитку та забезпечення справедливої оплати праці [2, с. 4–5; 3, с. 572].

КСВ також є інструментом сталого розвитку, що сприяє соціальному захисту працівників, безпечним умовам праці, доступу до освіти, охорони здоров'я та інших благ. Такі ініціативи зменшують соціальну нерівність і створюють позитивний імідж компаній як надійних і відповідальних роботодавців.

Дослідження підтверджують, що високий рівень КСВ підвищує довіру співробітників і клієнтів, знижує ризик конфліктів і сприяє створенню стабільної корпоративної культури. Більше 70% співробітників готові залишитися в компанії, яка демонструє відповідальне ставлення до соціальних питань [2, с. 4; 3, с. 574].

Отже, корпоративна соціальна відповідальність є не тільки показником етичної ділової практики, але й стратегічним

фактором у створенні інклюзивного, безпечного та справедливого середовища, що визначає конкурентоспроможність компанії в сучасній економіці.

Список використаних джерел

1. Стенцель Є. Що таке інклюзивність та безбар'єрність? URL: <https://beetroot.academy/blog/inklyuzivnist-ta-bezbariernist>.
2. Лінгур Л. М. Роль корпоративної соціальної відповідальності у формуванні стратегії розвитку підприємства. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 49. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-11>.
3. Ткал Є., Ярмак Т., Мартинова Л., Юрчик І., Андрусенко Н. Корпоративна соціальна відповідальність в Україні як інструмент сталого розвитку. *Grassroots Journal of Natural Resources*. 2025. Т. 8, № 1. С. 566–582. DOI: <https://doi.org/10.33002/nr2581.6853.080123>.

РОЛЬ МІСЦЕВИХ КРЕДИТНИХ СПІЛОК У РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ СІЛЬСЬКИХ ГРОМАД

THE ROLE OF LOCAL CREDIT UNIONS IN THE DEVELOPMENT OF FINANCIAL INCLUSION IN RURAL COMMUNITIES

Плахотнюк Тетяна Анатоліївна

III курс, група ФН-23-1,

*спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
tanikaprivat@gmail.com*

*Науковий керівник: Пшенична М.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5373-1726>

pshenychna_iam@uu.ua

Анотація. Фінансову інклюзію розглянуто як механізм забезпечення рівного доступу сільського населення до фінансових ресурсів і послуг. Визначено роль місцевих кредитних спілок як кооперативних інституцій, здатних надавати мікрокредити, акумулювати заощадження та стимулювати економічну активність громад. Виокремлено основні проблеми сільських територій та можливості спілок щодо їх усунення, а також запропоновано заходи для реалізації потенціалу інклюзії.

Annotation. Financial inclusion is considered as a mechanism for ensuring equal access to financial resources and services for the rural population. The role of local credit unions as cooperative institutions

capable of providing microloans, accumulating savings and stimulating economic activity in communities is defined. The main problems of rural areas and the possibilities for unions to address them are highlighted, and measures to realise the potential of inclusion are proposed.

Фінансова інклюдія як одна з ключових складових сучасної соціально-економічної політики спрямована на забезпечення рівного доступу всіх верств населення до фінансових ресурсів і послуг. У контексті сільських громад України вона набуває особливого значення, оскільки саме тут спостерігається найбільша концентрація домогосподарств і мікропідприємств, позбавлених стабільного доступу до банківського кредитування. В умовах обмеженої присутності банківських установ, нерозвиненої інфраструктури та наслідків воєнних дій саме місцеві кредитні спілки можуть слугувати одним із ефективних інструментів забезпечення фінансової інклюдії.

За своєю інституційною специфікою кредитні спілки, як кооперативні фінансові інституції, створюються самими членами громади з метою взаємної підтримки, акумуляції заощаджень і забезпечення доступу до кредитів на взаємовигідних умовах [1]. Їхня діяльність базується на принципах демократичного управління, взаємної відповідальності, локальної участі та довіри, що особливо важливо для сільського соціуму, де соціальні зв'язки й неформальні механізми довіри відіграють більшу роль, ніж формальні інструменти банківського ринку. Кредитні спілки є не просто фінансовими посередниками, а соціально орієнтованими організаціями, які стимулюють локальну економічну активність, сприяють збереженню коштів у межах громади й формують середовище, у якому фінансові ресурси повертаються у місцеву економіку.

Особливої актуальності роль кредитних спілок набуває в умовах воєнного часу та післявоєнного відновлення. Адже саме невеликі кредитні спілки, які добре знають своїх членів, їхні потреби та можливості, здатні ефективно здійснювати мікрокредитування, знижуючи транзакційні витрати й ризики неповернення. Локальна прив'язаність дозволяє таким інституціям швидше оцінювати кредитоспроможність позичальників на основі особистої репутації, а не лише формальних показників. Це створює передумови для збереження економічної активності на рівні місцевих громад навіть у періоди кризи.

Водночас потенціал кредитних спілок у розвитку фінансової інклюзії сільських територій може бути в повній мірі реалізований лише за умови впровадження низки системних заходів (табл. 1).

Таблиця 1

Роль місцевих кредитних спілок у розвитку фінансової інклюзії сільських громад України

Поточні проблеми сільських територій	Можливості кредитної спілки по їх усуненню	Заходи для реалізації потенціалу кредитних спілок
1. Обмежений доступ до банківських кредитів та інвестиційних ресурсів	Надання мікрокредитів на розвиток фермерства, самозайнятості, малого бізнесу	Розширення участі спілок у державних програмах («5–7–9%»), створення фондів взаємного гарантування
2. Низька фінансова грамотність населення	Проведення освітніх заходів, індивідуальних консультацій для членів спілки	Організація фінансових тренінгів, співпраця з місцевими освітніми установами, використання програм НБУ
3. Високі ризики неповернення кредитів у сільських громадах	Застосування соціального та репутаційного кредитного скорингу, колективної відповідальності	Впровадження внутрішніх механізмів оцінки ризиків, створення страхових або резервних фондів
4. Недостатня цифровізація та інфраструктурна відсталість	Використання мобільних сервісів і FinTech-рішень для дистанційного обслуговування	Участь у державних цифрових програмах («Дія», eID), модернізація IT-систем спілок
5. Нерівність між регіонами, особливо у прифронтових і декупованих громадах	Фінансування локальних ініціатив, підтримка відновлення підприємництва	Отримання грантів міжнародних організацій (USAID, Світовий банк тощо), співпраця з місцевою владою
6. Відтік робочої сили та економічна пасивність населення	Стимулювання створення місцевих виробництв і соціального підприємництва	Пільгове кредитування стартапів, підтримка кооперативів і сімейних господарств

Джерело: складено автором на основі [2]

Як видно з табл. 1, ефективність діяльності кредитних спілок в питаннях забезпечення фінансової інклюзії сільських громад безпосередньо залежить від макроекономічного середовища, регіональних особливостей і рівня довіри населення. У деяких громадах вони залишаються малочисельними або фактично неактивними через відтік населення, зниження платоспроможності чи відсутність кваліфікованого менеджменту. Саме тому розвиток системи кредитних спілок потребує координації на національному рівні, створення асоціацій, об'єднань чи союзів, які могли б забезпечити стандартизацію діяльності, методологічну підтримку, підготовку кадрів і розвиток спільної інфраструктури.

Тож для повноцінного розкриття цього потенціалу необхідна узгоджена політика держави, спрямована на створення сприятливого регуляторного середовища, розвиток цифрових можливостей, розширення фінансової грамотності населення та стимулювання партнерств між державними, кооперативними й міжнародними структурами. Саме на цьому перетині — державної політики, громадської ініціативи й кооперативної відповідальності — формується майбутнє фінансової інклюзії українського села, яке здатне стати основою для справедливого й сталого економічного зростання у післявоєнний період.

Список використаних джерел

1. Сова Є. С. Потенціал розвитку кредитних спілок в Україні. *Фінансова система в умовах глобальних викликів: теорія, практика та перспективи розвитку* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Київ, 19 березня 2025 р.) / [редкол.: Прімерова О. К.] ; Національний університет «Києво-Могилянська академія», Факультет економічних наук, Кафедра фінансів, Центр фінансово-економічних досліджень. — Київ : НаУКМА, 2025. — С. 159–165.
2. Сільські територіальні громади в Україні: фінансово-економічний потенціал розвитку. Монографія. / Л. О. Вдовенко, Д. В. Тітов. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2024. — 260 с.

ПЕРЕШКОДИ ТА БАР'ЄРИ НА ШЛЯХУ ДО ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ В УКРАЇНІ

OBSTACLES AND BARRIERS TO FINANCIAL INCLUSION IN UKRAINE

Поклад Дмитро Вікторович

III курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

D0931994406@gmail.com

Науковий керівник: Наголюк О.Є., к.ю.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7610-7379>

nagolyk.lnau@ukr.net

Анотація. У статті досліджуються ключові перешкоди, що стримують розвиток фінансової інклюзії в Україні. Аналізуються соціальні, економічні, інфраструктурні та цифрові бар'єри, які обмежують доступ населення до базових фінансових послуг. Особлива увага приділяється вразливим групам — людям з інвалідністю, внутрішньо переміщеним особам, мешканцям сільських територій та молоді. На основі аналізу національних стратегій, міжнародного досвіду та статистичних даних запропоновано рекомендації щодо подолання цих бар'єрів та формування інклюзивної фінансової екосистеми.

Annotation. This article explores the key obstacles hindering the development of financial inclusion in Ukraine. It analyzes social, economic, infrastructural, and digital barriers that limit the population's access to basic financial services. Special attention is given to vulnerable groups — persons with disabilities, internally displaced individuals, rural residents, and youth. Based on an analysis of national strategies, international experience, and statistical data, the article offers recommendations for overcoming these barriers and building an inclusive financial ecosystem.

Фінансова інклюзія є важливою складовою сталого економічного розвитку, соціальної справедливості та зменшення бідності. Вона передбачає доступність фінансових послуг — банківських рахунків, кредитування, страхування, інвестицій — для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального статусу, місця проживання чи рівня доходу. В Україні, попри активну цифровізацію та реформування фінансового сектору, рівень фінансової інклюзії залишається недостатнім.

Методологія дослідження. У дослідженні використано комплексний підхід, що включає:

- аналіз статистичних даних НБУ, Світового банку та USAID;
- контент-аналіз національних стратегій та програм;
- порівняльний аналіз міжнародного досвіду (Індія, Кенія, Польща);
- експертні інтерв'ю з представниками банківського сектору та громадських організацій.

Основні бар'єри фінансової інклюзії в Україні

1. Соціальні та освітні бар'єри. Більшість громадян не володіє базовими знаннями про фінансові продукти: кредити, депозити, страхування, інвестиції.

Це призводить до недовіри, нерозуміння ризиків і небажання користуватися фінансовими послугами.

Недовіра до банківських установ через історичні випадки банкрутств та шахрайства.

2. Цифрова нерівність. Обмежений доступ до інтернету та цифрових пристроїв у сільських регіонах, серед людей похилого віку та малозабезпечених.

Це ускладнює використання онлайн-банкінгу, мобільних додатків і цифрових гаманців.

Обмежений доступ до інтернету та цифрових пристроїв у віддалених громадах.

Відсутність адаптованих цифрових сервісів для людей з інвалідністю.

3. Інфраструктурні обмеження. Відсутність банківських відділень, банкоматів або POS-терміналів у малих громадах.

Ускладнює доступ до базових операцій: відкриття рахунку, зняття готівки, отримання консультацій.

Нерівномірне розміщення банківських відділень та банкоматів.

Відсутність фінансових послуг у малих громадах та на тимчасово окупованих територіях.

4. Регуляторні та процедурні бар'єри. Вимоги до документів, підтвердження доходів, реєстрації — особливо для ВПО, samozайнятих, пенсіонерів — створюють бар'єри для відкриття рахунків чи отримання кредитів.

Вимоги до документів, які не завжди доступні для вразливих груп.

Аналіз державної політики. Україна має низку стратегічних документів, що декларують розвиток фінансової інклюзії:

- Стратегія розвитку фінансового сектору до 2025 р. (НБУ)
- Програма «Дія» та «Дія. Бізнес»
- Ініціативи USAID з фінансової грамотності

Однак реалізація цих програм часто стикається з проблемами фінансування, недостатньої координації між інституціями та низькою обізнаністю населення.

Міжнародний досвід. Індія: програма JanDhanYojana — масове відкриття банківських рахунків для малозабезпечених.

Кенія: мобільна платформа M-Pesa — доступ до фінансових послуг без банківської інфраструктури.

Польща: цифрова трансформація банківського сектору з акцентом на інклюзивність.

Ці приклади демонструють, що успішна фінансова інклюзія можлива за умови політичної волі, технологічної інноваційності та партнерства з громадянським суспільством.

Рекомендації. Розширити програми фінансової освіти через школи, бібліотеки, онлайн-платформи.

Створити мобільні фінансові сервіси для сільських та віддалених регіонів.

Адаптувати цифрові платформи для людей з інвалідністю.

Спрощувати процедури відкриття рахунків та отримання фінансових послуг.

Залучати громадські організації до моніторингу інклюзивності фінансових сервісів.

Отже, фінансова інклюзія в Україні потребує системного підходу, що поєднує освітні, технологічні, інфраструктурні та нормативні рішення. Подолання бар'єрів дозволить не лише розширити доступ до фінансових ресурсів, а й сприятиме економічній стабільності, соціальній згуртованості та зменшенню нерівності.

Список використаних джерел

1. Національний банк України. (2023). *Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року*. Київ: НБУ.
2. USAID. (2022). *Фінансова інклюзія в Україні: аналітичний звіт*. <https://www.usaid.gov>
3. Світовий банк. (2021). *GlobalFindexDatabase 2021: FinancialInclusion, DigitalPayments, andResilience*. Washington, DC: WorldBank.
4. Програма розвитку ООН в Україні. (2022). *Фінансова грамотність та доступ до фінансових послуг серед вразливих груп населення*. <https://www.ua.undp.org>

5. OECD. (2020). *Financial Literacy and Inclusion: OECD/INFE Policy Framework*. Paris: OECD Publishing.

6. Дія.Бізнес. (2023). *Цифрові сервіси для підприємців та громадян*. <https://business.dia.gov.ua>

7. Гуменюк І.М. (2021). Бар'єри фінансової інклюзії в Україні: соціальний вимір. *Економіка і суспільство*, № 28, с. 112–118.

ВПЛИВ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ФІНАНСОВУ ІНКЛЮЗИЮ THE IMPACT OF TAX POLICY ON FINANCIAL INCLUSION

Поліщук Олександр Олександрович

*III курс, група ЗМН-24.2-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
gjks@gmail.com*

*Науковий керівник: Пшенична М.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5373-1726>
pshenychna_iet@uu.ua*

Анотація. У роботі розглядається взаємозв'язок між податковою політикою та рівнем фінансової інклюзії в контексті сучасних економічних трансформацій. Показано, що податкова система здатна як стимулювати, так і стримувати процеси фінансового залучення населення залежно від рівня прозорості, цифровізації та доступності фінансових сервісів. На основі аналізу міжнародного та українського досвіду визначено основні інструменти податкової політики, що сприяють підвищенню фінансової інклюзії, зокрема розвиток безготівкових платежів, цифрове адміністрування та підтримка малого бізнесу. Зазначено, що ефективна взаємодія цих механізмів сприяє формалізації економічної діяльності та зростанню податкових надходжень. У висновках наголошується на необхідності комплексного підходу до податкової політики, який враховує інституційну спроможність держави, рівень фінансової грамотності населення та цифрову інфраструктуру.

Annotation. The paper examines the relationship between tax policy and the level of financial inclusion in the context of contemporary economic transformations. It shows that the tax system can both stimulate and inhibit the processes of financial inclusion of the population, depending on the level of transparency, digitalisation and accessibility of financial services. Based on an analysis of international and Ukrainian experience, the main instruments of tax policy that contribute to increasing financial inclusion are identified, in particular the deve-

lopment of non-cash payments, digital administration and support for small businesses. It is noted that the effective interaction of these mechanisms contributes to the formalisation of economic activity and the growth of tax revenues. The conclusions emphasise the need for a comprehensive approach to tax policy that takes into account the institutional capacity of the state, the level of financial literacy of the population and the digital infrastructure.

У сучасному економічному дискурсі проблема фінансової інклюзії стає дедалі вагомішою як один із фундаментальних індикаторів залученості різних соціальних груп у фінансові процеси, попри будь-які перепони військового часу (макроекономічні, соціальні, ресурсні, кадрові, енергетичні тощо). Водночас податкова політика, що виступає одним із стрижневих елементів фіскальної системи держави, впливає на те, наскільки ця залученість можлива та ефективна. У цьому сенсі взаємодія між податковою політикою і фінансовою інклюзією заслуговує на уважний аналіз, оскільки вона охоплює як питання стимулювання формалізації економічної активності, так і побудову інституцій, які сприяють доступу до фінансових продуктів.

Податкова політика, виступаючи інструментом державного регулювання доходів і витрат, має потенціал не лише мобілізувати фіскальні ресурси, а й стимулювати або, навпаки, стримувати процеси фінансової інклюзії. З одного боку, сприятливі податкові режими, стимулювання цифрових платежів, зниження бар'єрів для фінансових операцій можуть сприяти розширенню залученості населення і підприємств у формальний фінансовий сектор. З іншого боку, надмірно складна або непрозора податкова система, високі ставки, великий тіньовий сектор та фрагментарне впровадження цифрових сервісів можуть створювати перепони, через які частина населення залишається виключеною з фінансового середовища.

Важливо відзначити, що фінансова інклюзія сама по собі також може впливати на масштаб податкових надходжень. Так, дослідження групи вчених Bassam Al-Own і Tareq Bani-Khalid [1] показують позитивну кореляцію між часткою населення з банківським рахунком чи платіжними картками і рівнем податкових надходжень держави.

Розгляд податкової політики у контексті фінансової інклюзії потребує аналізу декількох аспектів: стимулювання циф-

ровізації платежів і зниження бар'єрів доступу до фінансових послуг, впливи на тіньову економіку та масштаби формалізації, забезпечення захисту прав споживачів та доступності фінансових продуктів, прозорість і простота податкової системи.

Наприклад, доповідь Міжнародного валютного фонду та Азіатського департаменту фонду підкреслює, що використання рахунків для урядових трансфертів або цифрових платежів може зменшити витрати бюджетних коштів і підвищити ефективність адміністрування податків. Крім того, емпіричні дослідження у Європі виявили, що високі показники фінансової інклюзії — вимірювані часткою дорослого населення, які мають банківський рахунок або кредитну карту — корелюють із вищим рівнем податкових надходжень. Отже, можна стверджувати, що податкова політика і фінансова інклюзія перебувають у взаємопов'язаній системі, де політика податків впливає на параметри включеності, а рівень фінансової включеності — на доходи держави.

Український та міжнародний досвід показує, що успішні моделі податкових політик, які підтримують фінансову інклюзію, мають декілька спільних характеристик:

а) сфокусовані на стимулюванні безготівкових платежів і використанні цифрових каналів оплати: коли громадяни й підприємства мають легкий доступ до електронних фінансових сервісів, знижується бар'єр до формального фінансування, зростає обсяг фінансових транзакцій, а відтак — створюється основа для податкової мобілізації;

б) податкова політика включає прозорі стимули для малого бізнесу та домогосподарств, за рахунок чого може активізувати перехід з «тіні» у формальну економіку, відповідно збільшується база оподаткування, створюється важливий ресурс для держави;

в) ефективне адміністрування податків і впровадження технологій (електронне декларування, цифрові транзакції) сприяє зменшенню витрат на збір податків і підвищенню прозорості фінансової системи, що створює сприятливе середовище для фінансової інклюзії.

Втім, існують суттєві виклики, які мають бути враховані при конструюванні податкової політики на підтримку фінансової інклюзії. Одним із таких є поріг «доцільної включеності». Дослідження з Баєсівським підходом до 21 низько-розвиненої країни [2] виявили, що надмірна включеність без паралельного розвитку інституцій може призвести до негативного ефекту

на податкові надходження: коли фінансова система досягла певного порогу, подальше збільшення включеності може створити ризики, зокрема пов'язані з витоками, уникненням оподаткування або зростанням адміністративних витрат.

Крім того, у країнах з високим рівнем тіньової економіки чи слабкою цифровою інфраструктурою стимулювання формалізації через податки може зустріти опір з боку бізнесу, що адаптувався до неформального сектору. У такому контексті податкова політика може стати фактором виключення, якщо вона не враховує реального рівня доступності фінансових продуктів, особливо в регіонах та серед соціально уразливих груп.

Тож, з огляду на виявлені закономірності, можна виділити наступні пріоритетні вектори оптимізації податкової політики, здатні позитивну вплинути на рівень фінансової інклюзії:

1. *Стимулювання цифрових та формальних фінансових транзакцій.* Коли держава встановлює пільгові податкові режими для операцій через рахунки, картки або мобільні гаманці, це мотивує користувачів долучатися до формального фінансового простору. Це, своєю чергою, підвищує фінансову грамотність та зменшує бар'єри входу.

2. *Зниження податкових бар'єрів для малого бізнесу та мікропідприємництва, що зазвичай лишається в неформальному секторі.* Податкові стимули, спрощене декларування, доступ до субсидій через формальні канали створюють мотивацію для переходу до формальної економіки і одночасно з тим — для використання фінансових продуктів.

3. *Інтеграція податкових заходів із соціальними трансфертами.* Коли соціальні виплати здійснюються тільки через банківські рахунки або мобільні гаманці, це автоматично залучає отримувачів до фінансової системи, сприяє подальшому використанню фінансових продуктів і підвищує рівень включеності.

4. *Підвищення прозорості і ефективності податкового адміністрування.* Цифрове декларування, автоматизація платежів, зменшення витрат на збір податків створюють сприятливе середовище для фінансової інклюзії, оскільки формальна фінансова система стає більш доступною і менш затратною як для держави, так і для користувачів.

Разом з тим, податкова політика, сконструйована без урахування рівня фінансової включеності та інституційної спроможності країни, може мати зворотній ефект. Наприклад, якщо

ставка податку занадто висока, або структура надто складна, це може стимулювати повернення економічної активності в «тінь». Якщо цифрові канали не доступні або недовірливі для великої частини населення — введення податкових стимулів може не призвести до очікуваного збільшення включеності. Крім того, недолік фінансової освіти, низька довіра до фінансових інститутів, а також нерівномірний доступ до цифрових каналів призводять до того, що певні групи лишаються виключеними, навіть якщо податкова політика передбачає стимули. Все це вимагає комплексної роботи по оптимізації державної податкової політики, побудованої з врахуванням реалій фінансово-економічного простору в країні.

Список використаних джерел

1. Bassam Al-Own & Tareq Bani-Khalid (2021). FINANCIAL INCLUSION AND TAX REVENUE: EVIDENCE FROM EUROPE. *International Journal of Financial Research*. Sciedu Press, vol. 12 (2), pages 27–42. URL: <https://ideas.repec.org/a/jifr/ijfr11/v12y2021i2p27-42.html>.

2. Nguyen The B, Oanh TTK, Le QD Nguyen THN (2025). Nonlinear impact of financial inclusion on tax revenue: evidence from the Monte-Carlo simulation algorithm under the Bayesian approach. *Journal of Economic Studies*, Vol. 52 No. 2 pp. 393–411, DOI: <https://doi.org/10.1108/JES-01-2024-0010>

КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ COMPETITIVE ADVANTAGES OF INCLUSIVE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN FORESTRY

Попов Руслан Вікторович
аспірант,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Анотація. Оцінка сучасного стану вітчизняного лісового господарства викликає низку дискусій в колі експертів та науковців. Частина з них підтримує ті реформи, які були започатковані урядом в 2022 р. Інша — заперечує їх позитивний результат. В цьому контексті варто проаналізувати процеси сталого та інклюзивного ведення лісогосподарського виробництва через призму формування/неформування додаткових конкурентних переваг в лісовій галузі. Для цього автором обґрунтовано складові потенційних конкурентних переваг як результат сталого та інклюзивного розвитку реформованої галузі лісового господарства.

***Annotation.** The assessment of the current state of domestic forestry is causing a number of discussions among experts and scientists. Some of them support the reforms that were initiated by the government in 2022. While others deny their positive result. In this context, it is worth analyzing the processes of sustainable and inclusive management of forestry production through the prism of the formation/non-formation of additional competitive advantages in the forestry industry. To this end, the author substantiates the components of potential competitive advantages as a result of sustainable and inclusive development of the reformed forestry sector.*

Конкурентоспроможність галузі варто розглядати як результат багатовимірної взаємодії соціально-економічних чинників мікро- та мезорівня, які структурно формують підсистеми, що інтегруються у національну економіку. За таких умов ефективний аналіз процесу зміцнення конкурентоспроможності галузі потребує всебічного вивчення основних факторів, що здійснюють визначальний вплив на її стан і динаміку.

На зовнішньому рівні конкурентоспроможність галузі визначається аналізом глобальних чинників, включаючи мобільність капіталу, міграцію робочої сили, ресурсний потенціал, а також рівень розвитку транспортної інфраструктури. Водночас, на галузевому рівні виникає необхідність акцентування уваги на інших ключових елементах, що відіграють вирішальну роль у формуванні конкурентних переваг.

Для більш ефективного використання конкурентних переваг постійних лісокористувачів у їх діяльності слід спрямувати зусилля на систематичне нарощування потенціалу лісових ресурсів на засадах сталого розвитку. Цей процес можливий через підвищення рівня лісистості територій, оптимізацію управління лісовим господарством, забезпечення його ефективного функціонування, покращення стійкості лісових екосистем, охорону та підтримку лісового біогеоценозу, а також раціональне використання і відтворення мисливських тварин.

Інституційна реформа земельних відносин, завдяки якій землі державної власності сільськогосподарського призначення (насамперед поза межами населених пунктів) були передані на баланс об'єднаних територіальних громад, створила додаткові умови для сталого розвитку лісового господарства і збільшення рівня лісистості на певних територіях.

Такі можливості виникають у випадках, коли місцеві органи влади делегують частину сільськогосподарських земель, що перейшли у комунальну власність, постійним лісокористувачам. Особливу увагу варто приділити землям низької продуктивності, оскільки їх використання в інтенсивних сільськогосподарських технологіях є економічно не вигідним, що знижує привабливість вкладень в аграрний сектор.

Крім того, стратегічним напрямом лісової політики повинно стати підвищення рівня лісистості шляхом закладання захисних лісових посадок та полезахисних лісових смуг на території безлісних земель. У контексті відкриття ринку сільськогосподарських земель існує ризик значної консолідації власності великими агровиробниками, що може негативно вплинути на природні ресурси. У такій ситуації створення захисних насаджень набуває критичного значення, оскільки ці заходи сприяють запобіганню ерозії та дефляції ґрунтів, а також підвищують стійкість і екологічну збалансованість сільськогосподарських ландшафтів.

Водночас, питання інклюзивного розвитку лісового господарства в аспекті формування його конкурентних переваг практично не знайшло відображення ні у дослідженнях вчених-лісівників, ні в нормативно-правовому забезпеченні функціонування лісової галузі.

На наш погляд, слід сформулювати такі блоки потенційних конкурентних переваг як результат сталого та інклюзивного розвитку реформованої галузі лісового господарства (в результаті об'єднання 150 суб'єктів господарювання у Державне спеціалізоване господарське підприємство «Ліси України»):

1. Ресурсні — заключаються у правовому володінні державним підприємством основною частиною земель лісгосподарського призначення країни (73%), на яких здійснюється лісокористування, що формує монопольне становище Державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України». Крім того, на підприємстві існує можливість преференцій при залученні кредитних ресурсів, формуванні привабливого іміджу через Державне агентство лісових ресурсів України (як центрального органу виконавчої влади в лісовій галузі), а також співпраця з науковими установами — для замовлення наукових розробок в лісовій галузі (в підпорядкуванні ДАЛРУ потужні установи — Український орден Знак Пошани НДІ лісового

господарства та агролісомеліорації імені Г.М. Висоцького і Український НДІ гірського лісівництва ім. П.С. Пастернака).

2. Технологічні — маючи достатній рівень концентрації капіталу (85–88% реалізованої деревини на внутрішньому ринку), підприємство може впроваджувати використання ресурсозберігаючих технологій, сучасного устаткування, машин та обладнання, які забезпечують, в тому числі, економію на масштабах виробництва (заготівля деревини та вирощування лісу) і збільшують синергетичний ефект. Це стосується і централізованої закупівлі паливно-мастильних матеріалів, оргтехніки тощо через систему публічних закупівель Prozorro, що дозволяє зменшувати ціну на великих за обсягом лотах.

3. Інформаційні — запровадження в національному масштабі електронного обліку деревини, в тому числі, сертифікатів про походження, фотофіксацію деревини, а електронний лісорубний квиток і електронна товарна накладна сприяє виведенню частини галузі з тіньового сектору та унеможлиблює корупційні ризики у використанні вже заготовленої деревини. Крім того, формування в майбутньому повноцінної електронної карти лісів забезпечить інвентаризацію лісових ресурсів та сформує передумови для ефективного планування лісозаготівлі, а також захисту лісових насаджень від шкідників та лісових пожеж.

4. Збутові — формування інструментів сучасного ринку деревини через впровадження біржової торгівлі та електронних аукціонів обумовлює прозорість, доступність та об'єктивність ціноутворення при реалізації деревини, а також рівний доступ всіх учасників деревообробної промисловості до лісової продукції. Окремим інструментом стимулювання продажів в лісовому господарстві є функціонування інтернет-магазину «ДроваЄ», який дозволяє юридичним та фізичним особам здійснювати закупівлю (в цифровому форматі) паливних дров без участі працівників галузі, тобто на основі ринкових рівнів попиту і пропозиції.

5. Трудові — традиційна співпраця з освітніми установами для отримання кваліфікованого персоналу, а також можливість працевлаштування представників будь-яких соціальних категорій, включаючи найбільш вразливі групи, в тих сільських громадах, де лісове господарство немає суттєвої конкуренції на ринку праці.

Ідентифікація конкурентних переваг в інклюзивному аспекті відіграє важливу роль у забезпеченні ефективного розвитку

галузі. Воно сприяє активізації фінансових і кредитних ресурсів, модернізації виробничої та логістичної інфраструктури, впровадженню інновацій у технологічне оновлення основних засобів, розширенню освітніх установ і наукових центрів та залучення всіх соціальних категорій населення до лісогосподарського виробництва. Також це сприяє підвищенню ефективності екологічних систем, формуванню інформаційного середовища для покращення іміджу галузей і розвитку біржової діяльності, що забезпечує оптимізацію торговельних процесів.

ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

CREATING AN INCLUSIVE ENVIRONMENT AS A FACTOR IN UKRAINE'S DEVELOPMENT

Попова Оксана Русланівна

*II курс, група МК-24-1, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ksusha.popova014@gmail.com*

*Науковий керівник: Чечель О.М., д.держ.упр., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5092-9593>
zedat@ukr.net*

Анотація. У роботі розглядається формування інклюзивного середовища як ключового чинника розвитку України. Наголошено на ролі освіти у забезпеченні рівних можливостей для всіх категорій населення та подоланні соціальної нерівності. Проаналізовано вплив інклюзивних бізнес-практик на економічну стабільність та конкурентоспроможність підприємств. Окремлено макроекономічні та соціальні аспекти інклюзії, що сприяють сталому розвитку та післявоєнному відновленню країни. Підкреслено необхідність міжсекторальної взаємодії держави, бізнесу та освіти для досягнення комплексної інклюзії. Робота показує, що інклюзивне середовище є стратегічним фактором модернізації та інтеграції України в європейський простір.

Annotation. The paper examines the formation of an inclusive environment as a key factor for Ukraine's development. It highlights the role of education in ensuring equal opportunities for all population groups and reducing social inequality. The impact of inclusive business practices on economic stability and corporate competitiveness is ana-

lyzed. Macroeconomic and social aspects of inclusion that contribute to sustainable development and post-war recovery are outlined. The study emphasizes the need for cross-sector cooperation between the state, business, and education to achieve comprehensive inclusion. The work demonstrates that an inclusive environment is a strategic factor in Ukraine's modernization and European integration.

Освітня інтеграція та інклюзія. Освітня система є ключовим інструментом формування інклюзивного середовища. Основні напрями:

- створення безбар'єрного освітнього простору для дітей з особливими потребами, внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих категорій;
- впровадження універсального дизайну навчання та цифрових платформ;
- підготовка педагогів до роботи в інклюзивному середовищі;
- інтеграція української освіти у європейські інклюзивні стандарти.

Інклюзивна освіта сприяє підвищенню соціальної мобільності, розвитку людського капіталу та зменшенню регіональних диспропорцій.

Інклюзивна економіка та бізнес. Сучасні підприємства все активніше впроваджують інклюзивні практики:

- працевлаштування людей з інвалідністю, ветеранів та внутрішньо переміщених осіб;
- створення продуктів і послуг, доступних для широкого кола споживачів;
- застосування принципів корпоративної соціальної відповідальності та ESG.

Інклюзивні бізнес-моделі підвищують конкурентоспроможність компаній, стимулюють інновації та сприяють економічній стабільності.

Соціальна та макроекономічна перспектива. Інклюзивне середовище формує основу для післявоєнного відновлення та економічного зростання України. Пріоритети:

- зменшення соціально-економічної нерівності та регіональних диспропорцій;
- розвиток фінансової інклюзії та доступу до капіталу;
- реформування ринку праці з урахуванням потреб вразливих груп;

— інтеграція принципів сталого розвитку в державні програми.

Комплексна інклюзія сприяє формуванню стійкого суспільства, де економічний розвиток поєднується з соціальною справедливістю.

Синергія освіти, бізнесу та державної політики. Інклюзивне середовище можливо лише за умов міжсекторальної співпраці. Держава забезпечує нормативно-правову базу, бізнес — економічні можливості, освіта — підготовку кваліфікованих кадрів. Така взаємодія сприяє підвищенню продуктивності, соціальної інтеграції та європейській інтеграції України.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту». Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38–39.
2. Кабінет Міністрів України. Національна стратегія створення безбар'єрного простору в Україні. Київ, 2021.
3. Лозинська А. Інклюзивна економіка: нові підходи до розвитку людського капіталу. Економіка України. 2022. № 7. С. 45–56.
4. Шевченко Л. В., Романенко О. В. Післявоєнна відбудова України: інклюзивні пріоритети та виклики. Соціально-економічні студії. 2023. № 4. С. 12–20.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНКЛЮЗИВНОГО МАРКЕТИНГУ: ДОСЛІДЖЕННЯ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧІВ SOCIO-PSYCHOLOGICAL FOUNDATIONS OF INCLUSIVE MARKETING: A STUDY OF CONSUMER BEHAVIOR

Попович Юлія Юрївна

*IV курс, група ЗМК-23.2-1, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»,
ulapopovic50@icloud.com*

*Науковий керівник: Скаженник М.В.,
ст. викладач кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>
m.skazhennik@ukr.net*

Анотація. У роботі досліджено соціально-психологічні засади інклюзивного маркетингу та особливості поведінки споживачів у сучасних економічних умовах. Визначено вплив соціальних, культурних, психологічних і особистісних факторів на прийняття

споживчих рішень. Проаналізовано значення інклюзивного маркетингу як інструменту формування рівних можливостей для різних категорій населення, а також як чинника підвищення ефективності діяльності підприємств. Обґрунтовано необхідність побудови інклюзивних стратегій на стратегічному, тактичному й операційному рівнях для досягнення стійкого розвитку бізнесу.

Annotation. *The article examines the socio-psychological foundations of inclusive marketing and consumer behavior in modern economic conditions. It identifies the influence of social, cultural, psychological, and personal factors on consumer decision-making. The role of inclusive marketing as a tool for ensuring equal opportunities for diverse population groups and enhancing business performance is analyzed. The necessity of building inclusive strategies at strategic, tactical, and operational levels to achieve sustainable business development is substantiated.*

У сучасному ринковому середовищі споживачі відіграють ключову роль у визначенні успіху або невдачі компаній. Недаремно у маркетинговій теорії існує вислів «споживач — король», адже саме він формує попит, визначає тенденції та стимулює інновації [1]. У зв'язку з цим маркетологи мають розуміти не лише економічні, але й соціально-психологічні чинники, які впливають на поведінку людей. Потреби, емоції, мотивація, цінності, культура та соціальне оточення стають основними категоріями, що визначають дії споживачів.

Поведінка споживачів охоплює весь процес від усвідомлення потреби до прийняття рішення про купівлю та післякупівельної оцінки. Вона залежить від низки внутрішніх і зовнішніх факторів, які взаємодіють між собою. Серед них виділяють культурні (цінності, традиції, соціальний статус), соціальні (сім'я, коло спілкування, групи впливу), особистісні (вік, стать, стиль життя, освіта) та психологічні (мотивація, сприйняття, переконання, емоції) [2]. Саме ці чинники маркетологи повинні враховувати, створюючи ефективні стратегії просування.

Інклюзивний маркетинг — це відносно нова концепція, яка передбачає врахування різноманітності споживачів і забезпечення рівного доступу до товарів, послуг і комунікацій. Його мета — зробити ринок доступним для всіх категорій людей, зокрема для осіб з інвалідністю, літніх людей, малозабезпечених груп населення, представників етнічних меншин тощо [3]. Такий підхід не лише сприяє соціальній рівності, а й позитив-

но впливає на імідж компанії, формує довіру споживачів та підвищує конкурентоспроможність бізнесу.

У практиці виділяють три рівні реалізації інклюзивного маркетингу:

1. Стратегічний рівень передбачає формування місії підприємства з акцентом на соціальну відповідальність, визначення цінностей бренду, які підтримують різноманітність і справедливність. На цьому рівні розробляються політики корпоративної етики, соціальні ініціативи, визначаються цільові аудиторії, що потребують додаткової уваги [4].

2. Тактичний рівень полягає у створенні інклюзивних продуктів і послуг, адаптації дизайну упаковки, цінової політики, мовних особливостей і контенту до різних груп споживачів. Це дозволяє розширити ринкові сегменти та охопити нові категорії клієнтів.

3. Операційний рівень спрямований на навчання персоналу, створення умов для безбар'єрної взаємодії у фізичних і цифрових просторах, налагодження зв'язків із місцевими громадами для розуміння їхніх потреб [5].

Соціально-психологічна складова інклюзивного маркетингу проявляється у формуванні позитивного сприйняття бренду споживачами, розвитку емоційного зв'язку між компанією та клієнтами. Люди схильні підтримувати ті бренди, які поділяють їхні цінності, проявляють емпатію та повагу. За даними міжнародних досліджень, понад 60% покупців надають перевагу компаніям, що демонструють інклюзивність у рекламі та соціальній діяльності [6].

У сучасних умовах інклюзивний маркетинг стає не лише етичним вибором, але й економічною необхідністю. Розуміння різноманітності споживачів дозволяє компаніям зменшити ризики репутаційних втрат, підвищити рівень лояльності клієнтів і забезпечити стабільне зростання. Таким чином, поєднання соціально-психологічних підходів і стратегічного мислення у сфері маркетингу сприяє побудові справедливого, відкритого й ефективного ринкового середовища.

Проведене оглядове дослідження соціально-психологічних засад інклюзивного маркетингу засвідчило, що сучасний маркетинг має виходити за межі суто комерційної діяльності та набувати соціально відповідального спрямування. Поведінка споживачів формується під впливом комплексу чинників — культурних, соціальних, психологічних і особистісних, — що потребує від

маркетологів глибокого розуміння не лише економічних механізмів, а й психології людських рішень. Саме тому інклюзивний маркетинг стає стратегічним напрямом розвитку підприємств, орієнтованих на сталий розвиток і суспільну довіру [1; 4].

Результати аналізу підтверджують, що впровадження інклюзивного підходу позитивно впливає на ефективність діяльності компаній: він сприяє розширенню цільової аудиторії, підвищенню рівня лояльності споживачів, зростанню корпоративної репутації та формуванню позитивного емоційного зв'язку між брендом і клієнтом. Інклюзивність дозволяє компаніям враховувати потреби споживачів з різними можливостями, рівнем доходу, культурними особливостями та світоглядом, що робить бізнес більш гнучким і людським [3; 6].

Важливо підкреслити, що інклюзивний маркетинг — це не лише соціальна ініціатива, а інструмент довгострокової конкурентної переваги. Компанії, які впроваджують принципи рівності, прозорості та доступності, отримують не лише позитивний імідж, але й стабільне зростання прибутків у середньостроковій перспективі. Дослідження міжнародних практик підтверджує, що бренди, які акцентують на різноманітті та інклюзії, мають на 25–30% вищі показники залучення клієнтів і утримання персоналу [5; 6]. Отже, інклюзивний маркетинг потребує системного підходу, який охоплює три рівні: стратегічний (визначення місії й цінностей), тактичний (адаптація продуктів і комунікацій) та операційний (навчання персоналу й впровадження стандартів доступності). Успіх цього процесу можливий лише за умови поєднання економічної доцільності, психологічної чутливості та соціальної відповідальності бізнесу.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні впливу цифрової інклюзії на поведінку споживачів, розробленні методів вимірювання ефективності інклюзивних стратегій та аналізі взаємозв'язку між рівнем соціальної відповідальності бренду й довірою до нього. Урахування цих аспектів дасть змогу сформувати нову парадигму маркетингу, де успіх бізнесу визначатиметься не лише прибутком, а й його внеском у розвиток справедливого та доступного суспільства.

Список використаних джерел

1. Маркетинг: поняття, сутність, основні елементи. Електронна бібліотека ІФНТУНГ.URL: <http://library.if.ua/book/79/5635.html>

2. Маркетинг. Юридична енциклопедія / за ред. Ю.С. Шемшученка. Київ : «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2003. Т. 4. С. 520.

3. Інклюзивне суспільство та економічний розвиток. Блог «Своє слово». 24 червня 2017 р. URL: <https://svoye.wordpress.com/2017/06/24/інклюзивне-суспільство-та-економічн/>

4. Kotler, P., Keller, K. L. Marketing Management. 15th ed. Pearson Education Limited, 2016. 832 p.

5. Kotler, P., Sarkar, C. Brand Activism: From Purpose to Action. Idea Bite Press, 2018. 284 p.

6. Nielsen Global Report. Diversity and Inclusion in Advertising. New York : Nielsen, 2020. 32 p. URL: <https://www.nielsen.com>

ОСОБЛИВОСТІ УХВАЛЕННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В ОРГАНІЗАЦІЇ З АКЦЕНТОМ НА ІНКЛЮЗИВНІСТЬ

FEATURES OF MANAGERIAL DECISION-MAKING IN AN ORGANISATION WITH A FOCUS ON INCLUSIVENESS

Потебня Гліб Євгенійович,

*II курс, група МН-24-1м, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Кучмеев О.О., д.е.н., професор,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1803-6231>

San-san77@ukr.net

Анотація. Досліджено особливості прийняття управлінських рішень в організаціях, що прагнуть до інклюзивності. Особливу увагу приділено тому, як вплив інклюзивної складової — забезпечення рівних можливостей, залучення різноманітних співробітників та створення безбар'єрного середовища — може змінити підхід до управлінських рішень та їхньої ефективності. Проаналізовано, як включення працівників із різними потребами та досвідом впливає на процес комунікації, колективного прийняття рішень, а також на управлінські стратегії, спрямовані на підвищення продуктивності та психологічного комфорту співробітників. Встановлено, що інклюзивний підхід в управлінні сприяє розвитку емпатії, покращенню соціальної згуртованості та формуванню більш гнучких і адаптивних управлінських рішень, що забезпечує організації стійкість та конкурентоспроможність. Тези спрямовані на управлінців, які прагнуть впроваджувати інклюзивні принципи у своїй діяльності для покращення організаційної культури та ефективності.

Annotation. *The psychological peculiarities of managerial decision-making in organisations striving for inclusiveness are investigated. Particular attention is paid to how the impact of the inclusive component — ensuring equal opportunities, attracting diverse employees and creating a barrier-free environment — can change the approach to management decisions and their effectiveness. The article analyses how the inclusion of employees with different needs and experiences affects the process of communication, collective decision-making, and management strategies aimed at increasing productivity and psychological comfort of employees. It is established that an inclusive approach to management promotes empathy, improves social cohesion and creates more flexible and adaptive management decisions, which ensures the organisation's sustainability and competitiveness. The thesis is aimed at managers who seek to implement inclusive principles in their activities to improve organisational culture and performance.*

Сучасні організації гостро зіткнулися з потребою адаптації до нових соціальних стандартів, зокрема інклюзивності [1]. Інклюзивна складова в управлінні вимагає врахування потреб та особливостей різноманітних груп працівників, що робить прийняття рішень більш комплексним процесом. В умовах війни зростання уваги до інклюзивності змінює психологічні аспекти управління та вимагає від керівників нових підходів у прийнятті рішень.

Прийняття рішень у сфері управління завжди включає когнітивні, емоційні та соціальні аспекти. Умови інклюзивності змінюють баланс між раціональним аналізом та емпатією в ухваленні рішень. Керівникам необхідно враховувати різні точки зору, рівень адаптивності працівників, їхні культурні та особисті потреби, що робить процес прийняття рішень більш динамічним [2].

Інклюзивність сприяє формуванню відкритої та різноманітної організаційної культури, яка впливає на загальну атмосферу та психологічне благополуччя працівників. Залучення різних груп до процесу прийняття рішень знижує рівень стресу та покращує ефективність, адже співробітники почуваються більш цінуваними та зрозумілими [6].

Залучення інклюзивної складової може зіткнутися з низкою психологічних бар'єрів, таких як стереотипи, упередження та відсутність готовності до змін. Керівникам потрібно володіти розвиненими навичками емпатії та емоційного інтелекту, щоб

усунути ці перешкоди та ефективно інтегрувати інклюзивні принципи [7].

Метою дослідження є розкриття впливу інклюзивності на управлінську поведінку, формування емоційного клімату та розвиток організаційної культури, а також на виявлення чинників, які сприяють ефективній інтеграції принципів інклюзивності в управлінські процеси. Визначити практичні інструменти та рекомендації для керівників, що дозволяють успішно впроваджувати інклюзивні принципи, підвищуючи мотивацію, залученість та продуктивність співробітників [3].

Розроблена тренінгова програма для управлінців, яка включала серію вправ з розвитку емоційного інтелекту, подолання когнітивних упереджень, управління стресом та колективного прийняття рішень [5].

Учасники тренінгової програми відзначили покращення в розумінні власних емоцій та емоцій колег. Здатність керівників до емпатії та адаптивного реагування на емоційні потреби співробітників зросла, що сприяло побудові довірливих стосунків і покращенню внутрішньої комунікації в колективах.

Вправи, спрямовані на виявлення та подолання когнітивних упереджень, допомогли керівникам більш об'єктивно оцінювати ситуації та уникати стереотипних суджень.

Вправи на управління стресом та релаксацію допомогли керівникам знижувати рівень тривожності та навчитися ефективно працювати в умовах високого навантаження. Це позитивно вплинуло на їхню здатність приймати збалансовані управлінські рішення, особливо в стресових ситуаціях, що вимагають швидкої реакції.

Спільне обговорення управлінських викликів та пошук рішень різними групами сприяло не тільки ухваленню більш виважених рішень, але й покращенню командної взаємодії та згуртованості. У результаті програми знизилася загальна кількість конфліктів у колективах, це також сприяло покращенню психологічного клімату.

Інтеграція інклюзивного підходу у процес прийняття управлінських рішень дозволяє не лише покращити внутрішній клімат організації, а й підвищити її конкурентоспроможність. Розуміння психологічних аспектів та врахування індивідуальних потреб працівників роблять організацію більш стійкою та адаптивною до змін у соціальному середовищі.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прав осіб з інвалідністю на працю : проект Закону України від 18.11.2022 № 5344-д. URL: <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-vnesen-nya-zmin-do-deyakikh-zakoniv-ukraini-shchodo-zabezpechennya-prav-osib-z-invalidnistyu-napratsyu-2>.
2. Довгань Л.Є., Ведута Л.Л., Шкробот М.В. Сучасні концепції управління організаціями : навч. посібник для здобувачів ступеня магістра за ОП «Менеджмент і бізнес-адміністрування». Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2018. 278 с.
3. Воронов О.І. Методика діагностування соціально-психологічних впливів на прийняття державно-управлінських рішень в індетермінованих умовах : навч.-метод. посіб. Київ : НАДУ, 2017. 271 с.
4. Шевченко О.В. Вимірювання ефективності заходів зі зменшення втоми та стресу на робочому місці. *Економіка та суспільство*. № 2 (3). 2020. С. 65—78.
5. Рекуненко І.І., Сулим В.В. Управлінські парадигми сталого розвитку та інклюзивного економічного зростання : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Управлінські парадигми сталого розвитку та інклюзивного економічного зростання». Суми : Сумський державний університет, 2023. 404 с.
6. Богомолів Д.А. Публічне адміністрування інклюзивності в приватних закладах охорони здоров'я: кроки до рівності та доступності. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Право*. Випуск 82. Частина 2. 2024. С. 108—114.

ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ ГУМАНІТАРНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ

FEATURES OF THE PARTICIPATION OF HUMANITARIAN ORGANIZATIONS IN THE DEVELOPMENT OF AN INCLUSIVE ENVIRONMENT IN UKRAINE

Потребчук Марина Володимирівна,

*І курс, група ЗМН-25-1-м-іет, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
pkiu@ukr.net

*Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

Анотація. У роботі досліджено ключову роль гуманітарних організацій у розбудові інклюзивного середовища в Україні, зважаючи на виклики воєнного часу та потреби повоєнної відбудови. Проаналізовано вплив діяльності міжнародних донорів на соціально-економічні процеси, а також механізми надання допомоги, спрямованої

на підтримку та інтеграцію вразливих груп населення до повноцінного соціального й економічного життя. Розкрито практичне значення інклюзивних програм, що включають грантові ініціативи для підприємців, підтримку бізнесу, забезпечення професійної перекваліфікації, освіти та розбудову фізичної безбар'єрності. Досліджено міжнародний досвід інклюзії та його потенціал для адаптації в українському контексті з акцентом на необхідності довготривалих державних трансформацій. Наголошено на критичній важливості партнерства між урядом, бізнесом і гуманітарними організаціями як основної передумови для сталого розвитку інклюзивного суспільства в Україні.

Annotation. *The paper examines the key role of humanitarian organisations in building an inclusive environment in Ukraine, given the challenges of wartime and the needs of post-war reconstruction. It analyses the impact of international donors on socio-economic processes, as well as mechanisms for providing assistance aimed at supporting and integrating vulnerable groups into full social and economic life. The practical significance of inclusive programmes, including grant initiatives for entrepreneurs, business support, professional retraining, education and the development of physical accessibility, is revealed. The international experience of inclusion and its potential for adaptation in the Ukrainian context is examined, with an emphasis on the need for long-term state transformations. The critical importance of partnership between the government, business and humanitarian organisations as a prerequisite for the sustainable development of an inclusive society in Ukraine is emphasised.*

В умовах, коли світ стрімко розвивається, я переконана, що інклюзивність є не просто гарною ідеєю, а абсолютною передумовою сталого розвитку. Створення середовища, де кожен, незалежно від обставин, має рівні можливості, — це наш моральний і практичний обов'язок. Це означає, що ми повинні подолати соціальну ізоляцію та гарантувати доступ до послуг для всіх, хто цього потребує: чи то люди з інвалідністю, чи внутрішньо переміщені особи, чи представники етнічних меншин. Ситуація в Україні сьогодні — це, на жаль, епіцентр гуманітарної та соціально-економічної кризи на європейському континенті. Мільйони громадян вимушено покинули свої домівки, інфраструктура критично пошкоджена, а доступ до базових речей, як-от освіта та медицина, різко погіршився.

Саме ці жахливі обставини роблять завдання створення інклюзивного середовища ще більш нагальним. Нам потрібно не просто «втриматися на плаву», а створити умови, щоб мільйони переміщених осіб та інші вразливі групи увійшли в соціум на рівних умовах. У цьому складному перехідному періоді я бачу надзвичайно важливу місію гуманітарних організацій. Саме вони стають тим мостом, який допомагає нам не втратити соціальну та економічну рівність у процесі виживання та відновлення.

Мушу визнати, що з того моменту, як почалася повномасштабна війна, міжнародні гуманітарні гіганти (на кшталт ООН, Червоного Хреста чи ЮНІСЕФ) разом із нашими місцевими НГО стали справжнім рятівним колом. Вони — незамінні партнери держави, які допомагають впроваджувати життєво необхідні інклюзивні програми та хоч якось пом'якшувати цю шалену соціально-економічну кризу.

Цифри говорять самі за себе. Лише за перші дев'ять місяців 2024 р. майже 700 гуманітарних організацій (і міжнародних, і наших благодійних фондів) зуміли підтримати 7,2 мільйона людей. Це й наші переселенці, і ті, хто залишився вдома, і люди з інвалідністю. Фантастична сума — 1,8 мільярда доларів США — пішла на конкретні справи: адресні виплати, їжа, ліки, гігієна, ремонт житла, а також правова і психологічна підтримка та освіта [1].

Але найважливіше тут — це не лише про латання дірок. Міжнародні гроші роблять щось набагато більше: вони створюють основу для економічного перезапуску. Помітьте, як багато уваги вони приділяють бізнесу! Це гранти, щоб люди могли відкрити власну справу, це програми перекваліфікації, щоб інтегрувати людей на ринок праці, і, звісно, підтримка малого та середнього бізнесу в рамках Програми підтримки економічної стійкості.

Як на мене, в основі цієї фінансової допомоги лежить дуже правильна філософія: соціальна відповідальність та інклюзивність. Подивіться: зараз просто бум грантових програм для жіночого підприємництва (гендерна інклюзія), для відкриття справ демобілізованими ветеранами (професійна інклюзія) і для молодіжних стартапів (фінансова інклюзія). Плюс, нарешті, з'явилися програми переоснащення робочих місць, щоб люди з інвалідністю могли працювати в безбар'єрному середовищі (архітектурна інклюзія).

Ці підходи, які фінансують гуманітарні місії, дають вразливим групам шанс стати на ноги. Вони дозволяють людям

самостійно заробляти, створювати суспільний продукт і, найголовніше, знижувати залежність від державної допомоги у довгостроковій перспективі. Це не просто допомога, це інвестиція в нашу майбутню стійкість.

Якщо подивитися на ситуацію об'єктивно, то з початком великої війни міжнародні гуманітарні організації (ООН, Червоний Хрест, ЮНІСЕФ) та наші локальні НГО стали просто незамінними. Вони не просто «допомагають», вони — ключові партнери держави у впровадженні інклюзивних програм і хоча б частковому гасінні цієї пекучої соціально-економічної кризи.

Це не просто слова. За перші 9 місяців 2024 року майже 700 організацій допомогли 7,2 мільйонам людей — переселенцям, людям з інвалідністю, тим, хто залишився вдома. Уявіть, мова йде про 1,8 мільярда доларів США. Ці кошти пішли на найнеобхідніше: грошову допомогу, їжу, ліки, відновлення житла, психологічну підтримку та освіту.

Але найцікавіше — це не лише про латання соціальних дірок. Надання цієї фінансової допомоги — це ще й потужний поштовх для перезапуску економіки. Помітьте, як багато уваги вони приділяють бізнесу: гранти на відкриття власної справи, перекваліфікація, підтримка малих і середніх підприємств. Це стратегічна робота в рамках підтримки нашої економічної стійкості. В основі цього фінансування лежить дуже правильна філософія: соціальна відповідальність та інклюзивність. Під час війни помітно зросла кількість грантів, спрямованих на різні форми інклюзії:

- Для жіночого підприємництва (гендер).
- Для відкриття справ ветеранами (професійна інклюзія).
- Для молодіжних стартапів (фінансова інклюзія).
- Для створення безбар'єрного середовища на робочих місцях для людей з інвалідністю (архітектурна інклюзія).

Ці програми дають вразливим людям можливість самостійно створювати продукт, мати незалежний дохід і, зрештою, знизити свою залежність від державної допомоги.

Тут ми підходимо до ще одного важливого аспекту: міжнародні організації виступають як потужний драйвер впровадження кращих світових практик.

У нас інклюзивність традиційно зводиться до безбар'єрності для осіб з інвалідністю. Але світовий досвід показує, що це набагато ширше! Розвинені країни ефективно працюють з інклюзією

для людей старшого віку, матерів із маленькими дітьми, сиріт та молоді. Їхня мета — забезпечити повний доступ до освіти, роботи, адміністративних і фінансових послуг всім без винятку.

Ми вже отримуємо конкретні приклади:

- Німеччини — програми фінансової грамотності та підвищення кваліфікації.

- Швеції — підтримка інклюзивних бізнесів із різноманітним кадровим складом.

- Данії — моделі субсидіювання інклюзивного бізнесу

- Франції — сприяння диверсифікації програм професійного навчання на робочому місці з орієнтацією на працівників та фахівців.

Європейський досвід кричить нам: головний принцип — це позитивне стимулювання та мотивація роботодавця, а не санкції! У ЄС будь-яке підприємство може отримати державну допомогу на створення робочого місця для людини з інвалідністю, і ця загальнодоступність допомоги — наша принципова відмінність, яку варто запозичити.

На нашу думку, діяльність гуманітарних місій — це сигнал. Їхня підтримка, на жаль, обмежена в часі. Натомість, державні трансформації та постійна підтримка інклюзивних ініціатив з боку Уряду мають стати нашими постійними, прогресуючими пріоритетами.

Отже, роль гуманітарних організацій — це не просто роздача грошей. Це фінансування цільових програм, створення можливостей для економічного розкриття потенціалу кожного, мінімізація соціальної нерівності та привнесення найкращого світового досвіду для побудови інклюзивного простору — як під час війни, так і, особливо, у часи повоєнної відбудови.

**ІНКЛЮЗИВНИЙ ПІДХІД У МАРКЕТИНГУ ОСВІТИ:
ЯК УНІВЕРСИТЕТИ ФОРМУЮТЬ ІМІДЖ
ЧЕРЕЗ ДОСТУПНІСТЬ**

**INCLUSIVE APPROACH IN EDUCATION MARKETING:
HOW UNIVERSITIES BUILD THEIR IMAGE
THROUGH ACCESSIBILITY**

Прокопенко Валерія Дмитрівна

*II курс, група МК-24-1фмб.се-сІ, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Скаженник М.В.,
ст. викладач кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>

m.skazhennik@ukr.net

Анотація. Інклюзивний підхід у маркетингу освіти стає важливим інструментом формування позитивного іміджу закладів вищої освіти. Сучасні університети змагаються не лише за кількість студентів, а й за їхню довіру, цінності та відчуття приналежності. У роботі розглядається значення інклюзивних комунікацій, цифрової доступності, соціальної відповідальності та партнерських програм у створенні відкритого освітнього середовища. Зазначено, що університети, які просувають інклюзивність, підвищують свою конкурентоспроможність, приваблюють ширше коло абітурієнтів і зміцнюють репутацію як соціально відповідальних установ.

Annotation. The inclusive approach in education marketing has become a crucial tool for building a positive image of higher education institutions. Modern universities compete not only for the number of students but also for their trust, values, and sense of belonging. This paper explores the role of inclusive communication, digital accessibility, social responsibility, and partnership programs in creating an open educational environment. It is noted that universities promoting inclusivity increase their competitiveness, attract a wider audience of applicants, and strengthen their reputation as socially responsible institutions.

У сучасному світі освіта є не лише процесом передачі знань, а й важливим елементом соціальної взаємодії. Університети все активніше використовують маркетингові інструменти, щоб сформувати позитивний імідж, залучити абітурієнтів і зміцни-

ти свій бренд. Одним із ключових напрямів цього процесу стає інклюзивний маркетинг, який базується на принципах рівності, відкритості та доступності [1].

Інклюзивний маркетинг в освіті — це стратегія, спрямована на врахування різних потреб студентів: людей з інвалідністю, представників різних культурних і соціальних груп, іноземних студентів, а також тих, хто має обмежені фінансові можливості. Такий підхід дає змогу університетам розширити свою цільову аудиторію, підвищити рівень довіри та продемонструвати соціальну відповідальність [2].

Доступність починається з візуальної та інформаційної відкритості. Багато університетів удосконалюють свої вебсайти, додаючи функції адаптації шрифтів, кольорових контрастів, озвучення текстів і перекладу жестовою мовою. Наприклад, Університет «Україна» активно реалізує програми з цифрової доступності, що дозволяють людям з різними формами інвалідності навчатися на рівних умовах із усіма [3]. Це не лише покращує навчальний процес, а й формує позитивний імідж університету як відкритого та прогресивного.

Інклюзивна комунікація також охоплює зміст рекламних повідомлень. Освітні кампанії, у яких показані студенти з різним життєвим досвідом, формують емоційний зв'язок і довіру. Такі матеріали демонструють, що університет справді цінує різноманіття, а не просто декларує це у своїх місіях.

Крім того, важливу роль відіграють соціальні проекти, партнерства з громадськими організаціями та участь у міжнародних програмах інклюзивної освіти. Це не лише підвищує видимість університету, а й створює додаткові можливості для студентів. За даними Європейської комісії, університети, які мають інклюзивні програми, на 30% частіше отримують міжнародні гранти на розвиток освітніх технологій.

Маркетингові дослідження підтверджують, що університети, які позиціонують себе як інклюзивні, мають вищий рівень задоволеності студентів і більшу кількість позитивних відгуків у соціальних мережах. Це свідчить, що доступність і толерантність стають не лише етичними, а й економічно вигідними факторами.

Інклюзивний маркетинг у сфері освіти також впливає на внутрішню культуру університету. Відкритість до різних потреб студентів стимулює розвиток педагогічних інновацій, цифрових

сервісів і гнучких форм навчання — дистанційних курсів, онлайн-тренінгів, програм наставництва. Такі рішення допомагають університетам залишатися конкурентними в умовах глобальної освітньої конкуренції.

Отже, інклюзивний підхід у маркетингу освіти — це не лише соціальна ініціатива, а й стратегічна інвестиція у репутацію та розвиток. Формуючи доступне, дружнє й різноманітне освітнє середовище, університети зміцнюють свій бренд і роблять свій внесок у створення більш справедливого суспільства.

Інклюзивний маркетинг у сфері освіти є потужним засобом формування позитивного іміджу університету. Він поєднує етичні цінності та економічну доцільність, забезпечуючи водночас залучення ширшої аудиторії й підвищення довіри суспільства. Доступність, толерантність і соціальна відповідальність стають не просто трендом, а необхідністю для закладів, які прагнуть бути сучасними, ефективними й людьми.

Список використаних джерел

1. Котлер Ф., Картаджайя Х., Сетіаван І. Маркетинг 5.0: технології, що працюють на людство. Київ : Наш Формат, 2022.
2. Соколов В. Інклюзивний маркетинг як інструмент розвитку соціально відповідального бізнесу. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2023. № 2.
3. Офіційний сайт Університету «Україна». URL: <https://uu.edu.ua>

ЯКІСТЬ ПОСЛУГ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ QUALITY OF RESTAURANT BUSINESS SERVICES FOR PEOPLE WITH DISABILITIES

Проскурін Ростислав Миколайович

II курс, група МК-24-Іфмб, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
rostik.proskurin999@gmail.com

Науковий керівник: Скаженник М.В., ст. викладач
кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>
m.skazhennik@ukr.net

Анотація. У статті проаналізовано сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку інклюзивності у сфері ресторанного бізнесу України. Розглянуто законодавчі засади надання якісних

послуг людям з інвалідністю, питання адаптації архітектурного середовища, інформаційної доступності та етики обслуговування. Особливу увагу закладено на соціальній відповідальності бізнесу як чиннику підвищення якості сервісу та довіри споживачів. Наведено практичні рекомендації щодо створення інклюзивного простору в закладах громадського харчування, що відповідає сучасним нормам і моральним принципам суспільства.

Annotation. *The article analyzes the current state, challenges, and prospects of inclusion development in the Ukrainian restaurant business. It examines the legislative framework for providing high-quality services to people with disabilities, the adaptation of physical and informational environments, and the ethical aspects of customer service. Special attention is given to the role of social responsibility as a key factor in improving service quality and customer trust. The article offers practical recommendations for creating inclusive restaurant spaces that meet modern standards and moral principles of society.*

Сфера ресторанного бізнесу є однією з найдинамічніших галузей економіки України, де рівень якості послуг визначає конкурентоспроможність підприємства та його репутацію. Проте у сучасних соціально-економічних умовах поняття якості послуг виходить за межі традиційного розуміння смаку, швидкості чи естетики подачі. Сьогодні якість охоплює ширше коло аспектів, серед яких важливе місце посідає доступність та інклюзивність. В умовах зростання кількості людей з інвалідністю, особливо внаслідок воєнних дій, питання створення комфортного середовища у закладах громадського харчування набуває не лише соціальної, а й економічної значущості.

Згідно із Законом України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [1], держава гарантує створення умов для безперешкодного доступу таких осіб до об'єктів громадського користування, у тому числі до закладів харчування. Вимоги до інклюзивності закладені у ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення» [2], які визначають стандарти облаштування пандусів, підйомників, ліфтів, адаптованих санітарних приміщень, тактильних вказівників тощо. Однак фактичний стан дотримання цих норм залишається далеким від ідеалу. У багатьох закладах архітектурні рішення не відповідають вимогам безбар'єрності: пандуси мають надмірний нахил, вхідні двері є вузькими, а туалети не адаптовані для осіб на

кріслах колісних. Часто інфраструктура створюється формально, без урахування реальних потреб відвідувачів з інвалідністю.

Проблема якісного обслуговування людей з інвалідністю не обмежується фізичною доступністю. Вона охоплює також етичну складову взаємодії між персоналом і клієнтами. Етика обслуговування стає важливим елементом формування іміджу підприємства та показником рівня його соціальної зрілості. Як зазначає Ільницька-Гикавчук Г.Я. [3], культура обслуговування демонструє не лише професіоналізм працівників, а й їх готовність до толерантної поведінки. На жаль, у більшості закладів громадського харчування працівники не мають належних знань щодо комунікації з клієнтами, які мають особливі потреби. Це виявляється у надмірній опіці, неправильних формах допомоги або навпаки — у байдужості. Саме тому необхідним є запровадження системного навчання персоналу основам інклюзивного етикету.

У процесі власних спостережень автором виявлено, що працівники закладів часто широко прагнуть допомогти, але не завжди розуміють, як зробити це коректно. Важливо навчити персонал правильній комунікації, уникненню стереотипів і надмірного співчуття. Це сприятиме формуванню культури поваги й рівності, де кожен клієнт відчуває себе комфортно та гідно.

Окрему увагу необхідно зацентрувати на питанні інформаційної доступності. У багатьох ресторанах відсутні меню шрифтом Брайля, електронні версії, адаптовані для програм екранного доступу, або опція аудіоозвучення. Такі рішення не потребують значних фінансових витрат, проте суттєво поліпшують якість обслуговування та розширюють коло потенційних клієнтів. На основі даних конференції SALT Restaurant Innovation Conference можна зробити висновок, що лише незначна частина українських ресторанів має інклюзивні цифрові ресурси, тоді як у країнах ЄС це вже стандарт обслуговування. Впровадження QR-меню з функцією озвучення або інтеграція шрифтів Брайля є простим, але важливим кроком до інклюзивності.

Під час війни зростає кількість осіб із так званими «невидимими інвалідностями» — психологічними або сенсорними розладами, спричиненими контузіями, стресом чи посттравматичним синдромом. Для таких людей надмірний шум, яскраве світло або тіснота можуть бути серйозним випробуванням. Тому доцільно створювати спокійні зони у залах, обирати м'яке освітлення, регулювати гучність музики, розширювати відстань

між столами, щоб забезпечити як фізичний, так і психологічний комфорт. За спостереженнями автора, у більшості сучасних ресторанів рівень шуму перевищує допустимі норми, що створює додаткові труднощі для осіб із підвищеною чутливістю.

Інклюзивність у ресторанному бізнесі є також проявом соціальної відповідальності. Як наголошують науковці, запровадження інклюзивних практик позитивно впливає на репутацію бренду, формує лояльність клієнтів і підвищує конкурентоспроможність закладу. У сучасних умовах інклюзія стає не просто гуманістичною ідеєю, а ефективним інструментом стратегічного управління.

Отже, з метою підвищення якості послуг для людей з інвалідністю доцільно здійснювати комплекс заходів, що охоплюють аудит архітектурної доступності, навчання персоналу, удосконалення інформаційного середовища, адаптацію простору до сенсорних потреб і тісну співпрацю з громадськими організаціями. Інклюзивний підхід формує не лише комфортне середовище, але й нову корпоративну культуру — культуру відповідальності, емпатії та поваги.

Підбиваючи підсумки, можна стверджувати, що підвищення якості послуг ресторанного бізнесу для осіб з інвалідністю — це не тимчасовий тренд, а невід’ємна складова сталого розвитку галузі. Інклюзивність має розглядатися як стратегічна необхідність, адже вона сприяє розширенню цільової аудиторії, зміцненню іміджу підприємства та створенню нових стандартів сервісу. У перспективі саме інклюзивні заклади формуватимуть імідж сучасного українського бізнесу, який поєднує професіоналізм, соціальну відповідальність і людяність.

Список використаних джерел

1. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України № 875-ХІІ від 06 листопада 2022 р. URL: <http://surl.li/bhmpf>
2. ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення» із Зміною № 1 : наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 30 листопада 2018 р. № 327 URL: https://econstruction.gov.ua/files/new_doc/3022098982626132994/2023-01-24/52e5f1a0-95ea-44b7-8e72-0dce989daee0.pdf
3. Ільницька-Гикавчук Г. Я. Стан та перспективи розвитку готельного господарства Львівської області. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки*. 2020. № 1. С. 39–42.
4. Назаренко І. А., Сімакова О. О., Боднарук О. А. Сучасні тенденції розвитку Спа-готелів України та визначення їх ролі у структурі Спа-індустрії. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки*. 2018. Т. 1. № 5. С. 73–77.

ІНКЛЮЗИВНІ ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ ДЛЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

INCLUSIVE FINANCIAL SERVICES FOR PEOPLE WITH DISABILITIES

Пуховий Олексій Леонідович

*III курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».
ceustaxxit@gmail.com*

*Науковий керівник: Наголюк О.Є., к.ю.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7610-7379>
nagolyk.lnau@ukr.net*

Анотація. У роботі розглянуто поняття, значення та напрями розвитку інклюзивних фінансових послуг для осіб з інвалідністю. Визначено основні бар'єри доступу до фінансових установ та шляхи їх подолання. Описано міжнародний досвід і перспективи розвитку інклюзивних фінансових послуг в Україні. Зроблено висновок, що інклюзія у фінансовій сфері сприяє соціальній справедливості, економічній активності та підвищенню добробуту громадян.

Annotation. The paper examines the concept, significance, and development directions of inclusive financial services for people with disabilities. It identifies key barriers to financial accessibility and suggests ways to overcome them. International experience and prospects for Ukraine are analyzed. It is concluded that inclusion in the financial sector promotes social justice, economic activity, and improves the well-being of citizens.

Інклюзивні фінансові послуги передбачають створення таких умов, за яких усі громадяни мають можливість користуватися фінансовими ресурсами незалежно від фізичних, сенсорних чи когнітивних обмежень.

Фінансова інклюзія це не лише фізичний доступ до відділень чи онлайн-послуг, а й можливість повноцінно користуватися ними: зрозуміти умови, мати зручний інтерфейс, отримати допомогу при необхідності. Це підвищує фінансову грамотність, самостійність і впевненість людей з інвалідністю у власних силах.

Використання технологій, таких як мобільні банківські додатки, інтернет-банкінг, чат-боти, дозволяє надавати послуги віддалено, без фізичного відвідування банку. Важливо, щоб ці

сервіси були адаптовані до потреб людей із порушенням зору, слуху або моторики.

Інформаційні ресурси мають бути доступними у форматах шрифту Брайля, великим шрифтом, у вигляді аудіофайлів або відео з сурдоперекладом.

Працівники фінансових установ повинні проходити тренінги щодо особливостей обслуговування клієнтів з інвалідністю, зокрема у сфері етичної комунікації.

Важливою умовою розвитку інклюзивних фінансових послуг є створення правового середовища, що гарантує рівні можливості для всіх громадян. Держава може стимулювати банки впроваджувати інклюзивні стандарти через податкові пільги або грантові програми.

В Україні останніми роками спостерігається поступовий рух до фінансової інклюзії. Національний банк України підтримує стратегію розвитку фінансової грамотності, а деякі банки (наприклад, «Ощадбанк» та «ПриватБанк») уже запровадили спеціальні відділення з пандусами та термінали із шрифтом Брайля.

Отже, можна зробити висновок, що розвиток можливий лише за партнерством держави, бізнесу та громадських організацій. Важливо впроваджувати інновації не лише технічно, а й культурно — формуючи повагу та довіру до людей з інвалідністю.

Список використаних джерел

1. Національний банк України. *Фінансова інклюзія осіб з інвалідністю: бар'єри та рішення*. Київ : НБУ, 2023.
2. Гречанюк, І. С. Інклюзивні фінансові послуги в Україні: проблеми доступу та перспективи розвитку. *Соціально-економічні проблеми сучасного суспільства*. 2022. № 4. С. 42–51.
3. OECD. *Financial Education and the Inclusion of Vulnerable Groups*. Paris: OECD Publishing, 2021.

ЕМОЦІЙНИЙ МАРКЕТИНГ І ПРИНЦИПИ ІНКЛЮЗІЇ: ЯК БРЕНДИ СТВОРЮЮТЬ ЕМОЦІЙНИЙ ЗВ'ЯЗОК ІЗ РІЗНОМАНІТНОЮ АУДИТОРІЄЮ

EMOTIONAL MARKETING AND THE PRINCIPLES OF INCLUSION: HOW BRANDS CREATE EMOTIONAL CONNECTIONS WITH A DIVERSE AUDIENCE

Ремінний Денис Дмитрович

*II курс, група МК-24-1фмб.се-сі, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
denis.reminnyi@gmail.com*

*Науковий керівник: Скаженник М.В., ст. викладач кафедри
управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>
m.skazhennik@ukr.net*

Анотація. Автором досліджено взаємозв'язок емоційного та інклюзивного маркетингу як складових сучасних стратегій комунікації брендів. Визначено, що емоційний маркетинг базується на створенні емоційного зв'язку зі споживачем через використання візуальних, сенсорних і символічних образів, тоді як інклюзивний підхід спрямований на врахування різноманітності аудиторії та забезпечення доступності контенту. Розглянуто приклади успішних кампаній, зокрема Dove «Real Beauty» та Nike «Dream Crazy», що демонструють поєднання емоційності й інклюзії у формуванні довіри до бренду. Продемонстровано, що синергія цих двох напрямів сприяє підвищенню лояльності клієнтів і розвитку соціально відповідального бізнесу.

Annotation. The article explores the relationship between emotional and inclusive marketing as integral components of modern brand communication strategies. It highlights that emotional marketing builds connections through storytelling, sensory design, and symbolic imagery, while inclusivity ensures accessibility and representation across diverse audiences. The paper analyzes successful cases such as Dove's «Real Beauty» and Nike's «Dream Crazy», which demonstrate how emotional authenticity and social inclusion can enhance trust and loyalty. The synergy of emotional and inclusive approaches strengthens brand identity, fosters long-term customer relationships, and supports socially responsible business development.

У сучасному світі, де споживачі прагнуть не лише придбати товар, а й отримати емоційний досвід, емоційний маркетинг стає одним із ключових інструментів побудови тривалих зв'язків між брендом і клієнтом. Цей підхід ґрунтується на використанні емоцій, символів, візуальних і сенсорних образів, що сприяють формуванню довіри, лояльності та позитивного ставлення до бренду [1; 3].

Водночас у маркетингових стратегіях усе більшого значення набувають принципи інклюзії, адже сучасне суспільство дедалі більше цінує різноманітність, рівність і прийняття. Бренди, які враховують культурні, вікові, фізичні, гендерні та соціальні відмінності, здобувають не лише ширшу аудиторію, але й репутацію соціально відповідальних компаній [4; 5].

Метою дослідження є аналіз ролі емоційного маркетингу у формуванні зв'язку бренду з аудиторією та визначення того, як принципи інклюзії допомагають охопити різні соціальні групи.

Емоційний маркетинг ґрунтується на використанні психології почуттів у побудові взаємин між брендом і споживачем. У сучасному бізнес-середовищі емоції часто мають більший вплив, ніж раціональні аргументи, адже вони формують перше враження, стимулюють довіру й впливають на рішення про покупку [1]. Через сторітелінг, кольорову гаму, музику, звуки або навіть запахи компанії створюють атмосферу, що викликає у споживачів почуття радості, довіри, ностальгії чи натхнення.

Дослідження демонструють, що споживачі частіше обирають бренди, які викликають емоційний відгук. Використання м'яких кольорів у рекламі дитячих товарів або теплих відтінків у кав'ярнях формує відчуття затишку й безпеки, тоді як яскраві кольори, як-от червоний або жовтий, асоціюються з енергією, активністю та привертають увагу [3].

Інклюзивний маркетинг, своєю чергою, — це стратегія, яка враховує різноманітність споживачів і забезпечує репрезентацію у рекламі людей різного віку, статі, національності, зовнішності, а також людей з інвалідністю. Це не лише створює позитивний імідж бренду, а й робить його більш людяним і відкритим [2].

Інклюзія в рекламі — це не просто тренд, а складова соціально відповідального бізнесу. Суспільство дедалі частіше відмовляється від стереотипів, і бренди, які це усвідомлюють, отримують конкурентну перевагу. Наприклад, кампанія Dove «Real

Beauty» показала, що щирість і різноманітність у зображенні краси можуть стати основою емоційного зв'язку з аудиторією. Кампанія Nike «Dream Crazy» демонструє, як поєднання соціальної позиції з натхненними історіями формує довіру та повагу серед споживачів [5].

Поєднання емоційного маркетингу з принципами інклюзії створює нову модель комунікації між брендом і суспільством. Коли компанії показують реальних людей із реальними історіями, вони пробуджують емпатію, а споживач сприймає бренд як частину власного досвіду [2; 4].

Важливим елементом емоційно-інклюзивного маркетингу є повага до відмінностей. Кампанії, адаптовані для людей із порушеннями зору або слуху, із врахуванням мовної різноманітності чи культурних особливостей, роблять бренд доступним для ширшої аудиторії. Інклюзивність виступає не лише етичним принципом, а й інструментом підсилення емоційного впливу [4].

Бренди активно використовують сторітелінг — розповіді, що містять конфлікт, розвиток і розв'язання, які відображають цінності компанії. Такі історії створюють образ бренду, який не просто продає, а надихає. Наприклад, Apple апелює до емоцій творчості та свободи, тоді як Coca-Cola — до радості спілкування та позитивних емоцій [3].

Емоційний маркетинг і принципи інклюзії активно розвиваються у сфері цифрової реклами. У соціальних мережах контент має резонувати з цінностями різних груп користувачів. Адаптація візуальних і текстових матеріалів до культурних контекстів дозволяє брендам розширювати аудиторію та підвищувати рівень довіри [1; 5].

Отже, стратегічне поєднання емоційності та інклюзивності є ключовим чинником успішного маркетингу. Ці два підходи допомагають компаніям створювати цінності, що виходять за межі продажу продукту, формуючи сталі емоційні зв'язки зі споживачами. Компанії, які демонструють емоційність і відкритість у комунікаціях, формують позитивний імідж, підвищують лояльність клієнтів і сприяють розвитку відповідально-го бізнесу в глобальному суспільстві.

Список використаних джерел

1. He, X. The influence of brand marketing on consumers' emotion. *PMC/NCBI*. 2022. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9360773/>

2. Viglia G., Fennis B. Inclusive Advertising for a Better World. *Journal of Advertising*. 2023. DOI: 10.1080/00913367.2023.2255242
3. Noble Studios. Guide to Emotional Marketing. URL: <https://noblestudios.com/digital-marketing/guide-to-emotional-marketing/>
4. Comosoft. Why Inclusive Marketing Isn't Just Important — It's Essential. URL: <https://www.comosoft.us/blog/why-inclusive-marketing-isnt-just-important-its-essential/>
5. Harvard Business Review. How Inclusive Brands Fuel Growth. 2024. URL: <https://hbr.org/2024/05/how-inclusive-brands-fuel-growth>

МОДЕЛІ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА MODELS OF INCLUSIVE ENTERPRISE DEVELOPMENT

Робенко Ярослав Станіславович

*І курс, група МК-25.2-1фмб, спеціальність «Маркетинг»,
Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».*
aroslavrobenko@gmail.com

*Науковий керівник: Самофалова М.О., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8060-7956>
marija.samofalova@gmail.com

Анотація. Досліджено моделі інклюзивного розвитку підприємства та їх вплив на залучення різних груп населення до економічної діяльності. Розглянуто приклади застосування партнерських програм, соціальних підприємств, навчальних платформ та цифрових інструментів для підтримки малих і середніх підприємств. Визначено, що інклюзивні моделі сприяють розширенню можливостей для підприємницької діяльності, підвищенню соціальної інтеграції та розвитку місцевих громад. Разом із тим окреслено основні виклики: недостатнє фінансування, обмежений доступ до ресурсів, брак навичок та адміністративні бар'єри. Підкреслено важливість державної підтримки, освітніх програм та створення сприятливого середовища для підприємців різного соціального походження.

Annotation. The models of inclusive entrepreneurship development and their impact on engaging diverse groups in economic activities are explored. Examples of partnership programs, social enterprises, educational platforms, and digital tools supporting small and medium enterprises are considered. It is emphasized that inclusive models contribute to expanding entrepreneurial opportunities, enhancing social integration, and fostering local community development. At the same time, the

main challenges are identified: insufficient funding, limited access to resources, lack of skills, and administrative barriers. The importance of state support, educational programs, and creating a favorable environment for entrepreneurs from diverse social backgrounds is underlined.

Інклюзивне підприємництво представляє собою сучасний підхід до розвитку бізнесу, орієнтований на створення рівних можливостей для всіх верств населення. Воно охоплює не лише економічний аспект, але й соціальний, спрямований на залучення жінок, молоді, осіб з інвалідністю та інших маргіналізованих груп до підприємницької діяльності (1). Ці моделі сприяють розвитку місцевих громад, стимулюють соціальні інновації та підвищують якість життя. Завдяки поєднанню доступу до фінансування, освітніх програм, наставництва та підтримки в рамках бізнес-екосистеми підприємці отримують можливість реалізувати свої ідеї та створювати стійкі бізнеси. Інклюзивне підприємництво має важливе значення не тільки в аспекті створення робочих місць і економічного зростання, але й у зміцненні соціальної інтеграції та гарантуванні рівних можливостей для кожного (2). У сучасних реаліях глобалізації та цифрової трансформації ці моделі особливо актуальні, оскільки допомагають долати соціальні й економічні бар'єри, забезпечуючи більш справедливий розподіл ресурсів і шансів.

Інклюзивне підприємництво — це підхід, що сприяє залученню всіх соціальних груп до підприємницької діяльності, включаючи жінок, молодь, людей з інвалідністю та інші маргіналізовані спільноти. Головна його мета полягає у створенні рівних умов для відкриття й розвитку бізнесу, сприянні економічній активності та соціальній інтеграції. Такий підхід допомагає не лише стимулювати економічний розвиток, але й підвищувати якість життя, розвивати громади й формувати соціально відповідальне підприємництво. Серед основних моделей інклюзивного підприємництва особливо виділяються такі: Мікрофранчайзинг. Ця модель передбачає адаптацію класичного франчайзингового підходу для малих бізнесів, дозволяючи підприємцям із обмеженими ресурсами започаткувати власну справу. Основною перевагою є доступ до готових бізнес-процесів, технологій, навчання й підтримки. Такий підхід виявляється особливо ефективним у сільській місцевості та для посилення підприємницької ролі жінок. Інклюзивний бізнес. Ця модель

інтегрує маргіналізовані групи до ланцюгів створення вартості шляхом залучення їх як працівників, постачальників чи споживачів. Компанії, що реалізують таку стратегію, отримують фінансовий прибуток, а місцеві громади — соціальну підтримку та інтеграцію. Наприклад, деякі підприємства залучають малозабезпечених до виробничих процесів, створюючи для них стабільний дохід і можливість професійного розвитку (3). Програми підтримки жінок і молоді. Значним компонентом інклюзивного підходу є спеціалізовані програми, спрямовані на навчання, менторство, фінансову допомогу та доступ до бізнес-мереж для жінок і молодих підприємців. Такі ініціативи допомагають зменшити гендерний розрив і залучати молодь до активного підприємницького життя, забезпечуючи їх ресурсами для сталого розвитку бізнесу. Втім, незважаючи на очевидний позитивний ефект цього підходу, його реалізація стикається з низкою труднощів. Серед ключових перепон — фінансові обмеження, недостатність знань і компетенцій, стійкі соціальні й культурні стереотипи, а також складні бюрократичні процедури. Для успішного розвитку інклюзивного підприємництва необхідно запроваджувати комплексні заходи: державну підтримку й додаткове фінансування, освітні програми, створення сприятливих умов для ведення бізнесу та підвищення рівня поінформованості суспільства щодо важливості цього підходу.

Інклюзивне підприємництво відіграє значну роль у розвитку сучасного бізнесу та суспільства загалом. Воно відкриває рівні можливості для представників різних соціальних груп, стимулює економічний прогрес, сприяє соціальній інтеграції та підтримує розвиток громад. Завдяки моделям інклюзивного підприємництва, як-от мікрофранчайзинг, інклюзивний бізнес або програми підтримки жінок і молоді, підприємці можуть реалізовувати свої проекти навіть за умов обмежених ресурсів. Однак для ефективного просування інклюзивного бізнесу слід долати фінансові, освітні, соціальні та адміністративні перешкоди. Важливими елементами успішної реалізації інклюзивного підприємництва є запровадження державних програм підтримки, освітніх ініціатив, створення сприятливого середовища для бізнесу та підвищення рівня поінформованості суспільства. У результаті розвиток інклюзивного бізнесу сприяє не тільки економічній стабільності, але й формуванню справедливого й соціально відповідального суспільства.

Список використаних джерел

1. Bridge for Billions — Inclusive Entrepreneurship Programs. URL: https://www.bridgeforbillions.org/blog/inclusive-entrepreneurship-programs-strategies/?utm_source=chatgpt.com
2. Wikipedia — Inclusive Entrepreneurship. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Inclusive_entrepreneurship
3. Bridge for Billions — Inclusive Entrepreneurship Programs. URL: <https://www.bridgeforbillions.org/blog/inclusive-entrepreneurship-programs-strategies/>
4. UNDP — Inclusive Entrepreneurship. URL: Home | United Nations Development Programme

**РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА
В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ**
**DEVELOPMENT OF INCLUSIVE ENTREPRENEURSHIP
IN UKRAINE: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES**

Родіонова Кіра Дмитрівна

*II курс, група МК-24-1, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
kirarodionova2006@gmail.com*

*Науковий керівник: Чечель О.М., д.держ.упр., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5092-9593>
zedat@ukr.net*

Анотація. У роботі досліджується розвиток інклюзивного підприємництва в Україні, його основні виклики та можливості для розвитку економіки та соціальної інтеграції. Аналізуються локальні бізнес-ініціативи та корпоративні практики, які сприяють залученню різних соціальних груп до підприємницької діяльності. Виділено основні проблеми, що стримують розвиток інклюзивного бізнесу, та запропоновано рекомендації щодо їх подолання. Дослідження показує, що інклюзивне підприємництво може сприяти підвищенню економічної ефективності, створенню нових робочих місць та посиленню соціальної згуртованості.

Annotation. The paper explores the development of inclusive entrepreneurship in Ukraine, focusing on its main challenges and opportunities for economic growth and social integration. Local business initiatives and corporate practices promoting the inclusion of various social groups in entrepreneurship are analyzed. Key barriers hindering the development of inclusive business are identified, and recommendations for overcoming them are proposed. The study demonstrates that inclu-

sive entrepreneurship can enhance economic efficiency, create new jobs, and strengthen social cohesion.

Інклюзивне підприємництво в Україні поступово стає важливою складовою економічного та соціального розвитку. Соціально відповідальні бізнес-ініціативи допомагають інтегрувати у бізнес різні соціальні групи: людей з інвалідністю, ветеранів, жінок-підприємців та молодь із соціально вразливих категорій. В Україні працюють різні локальні ініціативи та корпоративні програми, що підтримують інклюзивні практики: соціальні кафе, стартапи для людей з інвалідністю, освітні програми та грантові конкурси для малого та середнього бізнесу. Попри позитивні зміни, інклюзивне підприємництво стикається з низкою проблем, що обмежують його розвиток та ефективність.

Виклики та проблеми. Основні виклики інклюзивного підприємництва в Україні включають:

- Фінансові обмеження — недостатнє фінансування соціальних та інклюзивних проєктів.

- Недоступність ресурсів та підтримки — соціальні підприємства часто стикаються з бюрократичними перешкодами та обмеженим доступом до державних програм.

- Низький рівень обізнаності бізнесу — багато підприємців не розуміють значення інклюзивних практик.

- Кадрові проблеми — нестача кваліфікованих спеціалістів для управління соціально орієнтованими ініціативами.

- Правові та адміністративні бар'єри — складності у реєстрації соціальних підприємств та отриманні державної підтримки.

Можливості та рекомендації. Для розвитку інклюзивного підприємництва важливо:

1. Збільшити фінансування та розширити грантові програми для соціально орієнтованих підприємств.

2. Впроваджувати податкові та адміністративні стимули для бізнесу, що впроваджує інклюзивні практики.

3. Посилити освітні програми та навчання підприємців щодо соціальної відповідальності та інклюзії.

4. Розвивати цифрові платформи та онлайн-ресурси, що сприяють популяризації інклюзивного бізнесу та залученню партнерів.

5. Поширювати кращі практики та корпоративні кейси для формування моделі успішного інклюзивного підприємництва.

Впровадження цих заходів сприятиме підвищенню економічної ефективності, соціальної згуртованості та інтеграції інклюзивного бізнесу в національну економіку.

Державні ініціативи, такі як програма підтримки соціальних підприємств від Diia Business та гранти від місцевих громад, демонструють ефективність підтримки інклюзивного бізнесу. Також великі корпорації розробляють корпоративні програми інклюзії, що забезпечують навчання та працевлаштування людей з особливими потребами.

Цифровізація та діджитал-платформи відіграють важливу роль у розвитку інклюзивного бізнесу: вони дозволяють реалізовувати соціальні проекти онлайн, залучати інвесторів та створювати соціальні мережі для обміну досвідом.

Таким чином, розвиток інклюзивного підприємництва сприяє зміцненню макроекономічної стабільності, підвищенню соціальної згуртованості та формуванню більш справедливого суспільства в Україні.

Розвиток інклюзивного підприємництва в Україні має значний потенціал для економічного зростання та соціальної інтеграції. Державна та корпоративна підтримка, разом із системним впровадженням рекомендацій, створюють умови для стійкого розвитку соціально орієнтованого бізнесу та посилення макроекономічної стабільності.

Список використаних джерел

1. Швець Г.О. «Соціальне підприємництво: теоретичні та практичні аспекти». Економіка і організація управління. 2020. URL: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/9719>
2. Бражко О.В., Надежденко А.О. «Основні тенденції соціально-правових проблем розвитку соціального підприємництва в Україні». 2023. URL: <https://visnyk.mu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/147>
3. Миколайчук І., Величко О., Макогончук А. «Соціальне підприємництво в Україні: стан та перспективи розвитку в умовах війни». *Економічні горизонти*, 2025. URL: <https://eh.udpu.edu.ua/article/view/343115>
4. Скрильник О.О., Скрильник А.С. «Інклюзивне підприємництво в Україні: виклики створення та перспективи розвитку з урахуванням міжнародного досвіду». 2025. URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/handle/PolNTU/19343>
5. «Інклюзивне працевлаштування в Україні: приклади, що надихають» (Myrne-gromada, 2025). URL: <https://myrne-gromada.gov.ua/news/1747165149/>
6. Започаткування соціального підприємництва: переваги та алгоритм дій (Diia Business, 2025). URL: <https://business.diia.gov.ua/history-of-success/zapochatku-vannia-sotsialnoho-pidpryiemnytstva-perevahy-ta-alhorytm-dii>
7. Бізнес-Центр «Соціальні інновації». Кращі практики інклюзивного бізнесу. URL: <https://social-innovation.org.ua/>

МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ РОЗВИТКУ СТУДЕНТІВ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

OPPORTUNITIES FOR THE DEVELOPMENT OF STUDENTS WITH DISABILITIES

Романчук Аріна Русланівна

III курс, група ОО-23-1ФМБ,

спеціальність «Фінанси, банківська справа і страхування»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

arina.romanchuk@gmail.com

Науковий керівник: Шаповал М.О., ст. викладач кафедри

фінансів та обліку,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Mariya.shapoval85@gmail.com

Анотація. У роботі розглянуто можливості для розвитку студентів з обмеженими можливостями в системі вищої освіти України. Проаналізовано принципи інклюзивної освіти, законодавчу базу, діяльність інклюзивно-ресурсних центрів, технічні засоби навчання, а також роль викладачів і соціальної підтримки. Визначено значення індивідуальних освітніх траєкторій, психологічної адаптації та можливостей кар'єрного розвитку. Зроблено висновок, що інклюзивна освіта є важливою умовою формування справедливого та гуманного суспільства.

Annotation. The paper explores the opportunities for the development of students with disabilities in Ukraine's higher education system. It analyzes the principles of inclusive education, the legislative framework, the role of inclusive resource centers, technical learning tools, and social support. The importance of individualized educational trajectories, psychological adaptation, and career opportunities is emphasized. It concludes that inclusive education is an essential factor in building a fair and humane society.

Вступ. Сучасна система освіти України ґрунтується на принципах рівності, доступності та гуманізму. Одним із ключових напрямів освітньої політики є інклюзивна освіта, яка забезпечує рівні можливості для всіх студентів, у тому числі для осіб з інвалідністю чи особливими освітніми потребами. Створення умов для повноцінного навчання таких студентів є важливою складовою соціальної політики держави, спрямованої на реалізацію прав людини та розвиток потенціалу кожної особистості.

Основна частина. Інклюзивна освіта — це підхід, що спрямований на створення умов, за яких кожен студент може навчатися, розвиватися та брати участь у студентському житті без дискримінації. Вона передбачає адаптацію навчальних програм, методик, форм подання матеріалу, а також забезпечення фізичної доступності навчальних закладів. Законодавча база України гарантує право осіб з інвалідністю на освіту. Конституція України, Закон «Про освіту», «Про вищу освіту» та Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю зобов'язують навчальні заклади створювати рівні умови для всіх студентів. Це включає забезпечення спеціальних освітніх програм, доступу до ресурсів, надання необхідних технічних і соціальних послуг.

Велику роль відіграють інклюзивно-ресурсні центри, які функціонують у більшості університетів і коледжів. Вони забезпечують психологічну, педагогічну, соціальну та технічну підтримку студентів з обмеженими можливостями, допомагають адаптувати навчальний процес і сприяють соціалізації.

Технічні засоби навчання є важливою складовою інклюзивного середовища. Для студентів із порушеннями зору використовуються програми озвучення текстів, аудіокниги, електронні підручники з функцією масштабування. Для осіб із порушеннями слуху — субтитри, візуальні матеріали, перекладачі жестової мови. Також широкого поширення набули дистанційні форми навчання, що підвищують доступність освіти.

Створення індивідуальних освітніх траєкторій дозволяє врахувати потреби, стан здоров'я та можливості кожного студента. Вони можуть навчатися за гнучким графіком, отримувати додаткові консультації, виконувати завдання у власному темпі. Це сприяє розвитку самостійності та впевненості.

Держава і заклади освіти також забезпечують соціальну підтримку: стипендії, пільги при проживанні в гуртожитках, доступ до транспорту та безбар'єрного середовища. Психологічна допомога допомагає студентам адаптуватися до нового середовища, подолати труднощі спілкування, розвинути впевненість у власних силах. Важливу роль у процесі інклюзії відіграють викладачі. Вони мають володіти знаннями з інклюзивної педагогіки, бути готовими до індивідуального підходу, сприяти створенню атмосфери взаємоповаги та толерантності в колективі.

Інклюзивна освіта також відкриває можливості для професійного та кар'єрного розвитку студентів з інвалідністю. Вони

беруть участь у тренінгах, конференціях, волонтерських проєктах, конкурсах, що сприяє самореалізації та інтеграції в суспільство.

Висновки. Інклюзивна освіта є необхідною умовою формування рівного доступу до знань для всіх студентів, незалежно від їхніх фізичних чи психічних особливостей. Вона сприяє розвитку гуманності, толерантності та взаємоповаги в суспільстві. Створення сприятливого освітнього середовища дозволяє студентам з обмеженими можливостями реалізувати свій потенціал, здобути професію та стати активними членами суспільства. Таким чином, інклюзія в освіті — це крок до соціальної справедливості, рівності й людяності.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Київ : Верховна Рада України, 1996.
2. Про освіту : Закон України. Київ : Відомості Верховної Ради України, 2017.
3. Про вищу освіту : Закон України. Київ : Відомості Верховної Ради України, 2014.
4. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю. Нью-Йорк, 2006.
5. Міністерство освіти і науки України. *Інклюзивна освіта: офіційний сайт*. URL: <https://mon.gov.ua>
6. Бондар В.І. Інклюзивна освіта: теорія та практика. Київ : Освіта України, 2020.

НЕЙРОМАРКЕТИНГ І ІНКЛЮЗІЯ: ЯК ЕМОЦІЙНІ РЕАКЦІЇ ДОПОМАГАЮТЬ СТВОРЮВАТИ ДОСТУПНУ РЕКЛАМУ NEUROMARKETING AND INCLUSION: HOW EMOTIONAL REACTIONS HELP CREATE ACCESSIBLE ADVERTISING

Романюк Денис Володимирович

*II курс, група МК-24-1фмб.се-сІ, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
skiff3151@gmail.com

*Науковий керівник: Скаженник М.В.,
ст. викладач кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>
m.skazhennik@ukr.net

Анотація. Сучасний маркетинг дедалі більше спирається на дані про емоційні реакції споживачів. Нейромаркетинг — це підхід, який досліджує, як мозок реагує на рекламні стимули, кольори,

образи та звуки. Поєднання нейромаркетингу з принципами інклюзії відкриває нові можливості для створення реклами, яка не лише приваблює, а й доступна для всіх груп населення. У роботі проаналізовано, як технології відстеження погляду, вимірювання емоцій та аналіз невербальної поведінки допомагають брендам адаптувати контент до різних аудиторій. Зазначено, що інклюзивний нейромаркетинг сприяє підвищенню ефективності комунікацій і формуванню етичної взаємодії між брендом і споживачем.

Annotation. *Modern marketing increasingly relies on data about consumers' emotional responses. Neuromarketing is an approach that explores how the brain reacts to advertising stimuli, colors, images, and sounds. Combining neuromarketing with the principles of inclusion opens new opportunities for creating advertising that is not only engaging but also accessible to all population groups. The paper analyzes how eye-tracking, emotion measurement, and nonverbal behavior analysis technologies help brands adapt their content to diverse audiences. It is emphasized that inclusive neuromarketing enhances communication effectiveness and promotes ethical interaction between brands and consumers.*

У сучасному інформаційному суспільстві реклама все частіше апелює не до логіки, а до емоцій. Саме тому нейромаркетинг — напрям, що вивчає несвідомі реакції людини на маркетингові стимули — став важливим інструментом для побудови ефективних комунікацій [1]. Застосовуючи методи електроенцефалографії, фіксації погляду та аналізу міміки, компанії можуть визначити, які саме елементи реклами викликають позитивні емоції, а які — відштовхують.

Інклюзивний аспект у нейромаркетингу передбачає створення рекламних матеріалів, що враховують емоційні особливості різних груп споживачів. Наприклад, люди з розладами аутичного спектра по-різному реагують на кольори, звуки чи темп зміни зображень. Завдяки нейротехнологіям рекламодавці можуть створювати контент, який не перевантажує сприйняття і залишається комфортним для всіх користувачів [2].

Інклюзивність у нейромаркетингу також стосується культурної різноманітності. Відомо, що емоційна реакція на кольори чи символи може суттєво відрізнятися залежно від національного контексту. Наприклад, білий колір у західній культурі асоціюється з чистотою, а в східній — із жалобою. Аналізуючи дані нейромоніторингу, бренди можуть створювати рекламу, яка

не викликає негативних асоціацій у певних груп споживачів, тим самим забезпечуючи культурну інклюзивність [3].

Важливою складовою є також емоційна доступність контенту. Рекламні повідомлення, які демонструють різноманітність — людей з інвалідністю, різного віку, кольору шкіри чи гендерної ідентичності — активують позитивні емоції довіри та симпатії. Нейромаркетингові дослідження підтверджують, що такі образи підвищують рівень залученості аудиторії на 20–30% порівняно з традиційними комерційними сюжетами [4].

Інклюзивний нейромаркетинг також має економічну цінність. Підприємства, що інвестують у створення доступної реклами, отримують розширену цільову аудиторію, вищий рівень лояльності клієнтів і позитивний соціальний імідж. Крім того, етична реклама викликає менше негативних відгуків, що знижує репутаційні ризики та витрати на кризові комунікації.

Інноваційні технології, як-от штучний інтелект у поєднанні з нейроаналітикою, дозволяють адаптувати контент у реальному часі. Наприклад, система може змінювати тембр голосу диктора або швидкість відео відповідно до емоційної реакції користувача. Такі рішення перетворюють рекламу на інтерактивний, персоналізований і водночас інклюзивний досвід.

Отже, нейромаркетинг і інклюзія — це не протилежні, а взаємодоповнюючі концепції. Перший забезпечує розуміння емоційних потреб споживача, а друга — створює умови, у яких ці потреби поважаються незалежно від фізичних чи культурних відмінностей. Поєднання цих підходів дає можливість брендам бути не лише ефективними, а й людськими у своїх комунікаціях.

Поєднання нейромаркетингу з інклюзивними принципами формує нову філософію комунікації — етичну, емоційно розумну та орієнтовану на повагу до споживача. Така реклама не просто привертає увагу, а створює відчуття довіри й прийняття. Використання емоційних даних для розробки доступного контенту сприяє не лише соціальному, а й економічному ефекту — підвищенню прибутковості бізнесу, зміцненню репутації бренду та розвитку культури інклюзії в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Котлер Ф., Картаджайя Х., Сетіаван І. *Маркетинг 5.0: технології, що працюють на людство*. Київ: Наш Формат, 2022.
2. Plassmann H., Ramsay T. Z., Milosavljevic M. *Branding the brain: A critical review and outlook*. Journal of Consumer Psychology, 2019.

3. Норбеков С. *Нейромаркетинг: як зрозуміти покупця без слів*. Харків: Віват, 2021.

4. Adobe. *Diversity in Advertising Research Report*. 2022. URL: <https://www.adobe.com>.

КРИПТОВАЛЮТА ТА БЛОКЧЕЙН ЯК ПОТЕНЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ CRYPTOCURRENCY AND BLOCKCHAIN AS POTENTIAL TOOLS FOR FINANCIAL INCLUSION

Савін Олег Анатолійович

III курс, коледж, група ОО-24-1фмб,

спеціальність «Облік і оподаткування»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Наголюк О.Є., к.ю.н., доцент,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Анотація. У сучасному світі фінансова інклюзія є ключовим фактором соціально-економічного розвитку, особливо в країнах, що розвиваються, де мільйони людей залишаються поза традиційною банківською системою. Криптовалюта та технологія блокчейн пропонують інноваційні рішення для подолання бар'єрів доступу до фінансових послуг. У тезах розглядаються механізми, через які блокчейн забезпечує децентралізовані, прозорі та низьковартісні транзакції, сприяючи інклюзії. Проаналізовано приклади застосування, такі як стабільні криптовалюти (наприклад, USDT), та виклики, пов'язані з регулюванням і ризиками.

Annotation. In today's world, financial inclusion is a key factor in socio-economic development, especially in developing countries, where millions of people remain outside the traditional banking system. Cryptocurrency and blockchain technology offer innovative solutions to overcome barriers to access to financial services. applications such as stablecoins (e.g. USDT) and regulatory and risk challenges.

Одним з основних бар'єрів фінансової інклюзії є відсутність фізичної інфраструктури банків у віддалених районах. Блокчейн усуває цю проблему завдяки децентралізованій мережі, де транзакції підтверджуються вузлами мережі, а не центральним органом. Наприклад, у країнах Африки та Латинської Америки проекти на базі блокчейну, такі як Stellar або Ripple, дозволя-

ють здійснювати міжнародні перекази за хвилини з комісією менше 1 долара, порівняно з 7–10% у традиційних системах Western Union [ТДАТУ, 2023].

У контексті стабільних криптовалют, таких як USDT (Tether), які прив'язані до фіатних валют (наприклад, долара США), користувачі можуть зберігати вартість без волатильності, типової для Біткойна. Це особливо актуально для країн з високою інфляцією, як Україна чи Аргентина, де USDT використовується для збереження заощаджень і переказів мігрантами. Дослідження показують, що в країнах, що розвиваються, стабільні токени підвищують рівень інклюзії на 20–30%, дозволяючи непідключеним до банків особам використовувати смартфони для фінансових операцій. [Coin24.io, 2024].

Блокчейн забезпечує повну прозорість транзакцій: кожна операція записується в публічний реєстр, що неможливо підробити. Це критично для програм соціальної допомоги, де кошти часто губляться через корупцію. У секторі гуманітарної допомоги, наприклад, проект Building Blocks від ООН використовує блокчейн для розподілу допомоги біженцям у Йорданії, зменшуючи адміністративні витрати на 98% і забезпечуючи traceability від донора до отримувача [Bitbon Space, 2023].

В Україні, де війна посилила проблеми з фінансовими послугами, блокчейн може бути інтегрований у державні програми, такі як «ЄПідтримка» чи виплати ВПО. Застосування смарт-контрактів (самовиконуючих угод на блокчейні) автоматизує виплати, мінімізуючи людський фактор і корупцію.

Децентралізовані фінанси (DeFi) — це екосистема на базі блокчейну, яка пропонує кредити, заощадження та страхування без банків. Платформи як Aave чи Compound дозволяють позичати кошти під заставу криптоактивів з APR до 10%, доступним для будь-кого з інтернетом. У Індії та Кенії DeFi-проекти охопили мільйони користувачів, надаючи мікрокредити фермерам без кредитної історії [Збірник тез МНАУ, 2024].

Для України потенціал величезний: з урахуванням 40% дорослого населення без банківських рахунків (дані НБУ, 2023), DeFi може стати інструментом для малого бізнесу та фрілансерів, які працюють з глобальними клієнтами. Приклад — інтеграція блокчейну в мобільні гаманці, як у проекті Coldware, що покращує стейкінг і доступ для низькошвидкісних пристроїв [Journal of Sustainability, 2024].

Незважаючи на переваги, крипто-технології стикаються з бар'єрами. Волатильність ринку (падіння Биткойна на 70% у 2022 році) відлякує консервативних користувачів, а відсутність регулювання створює ризики шахрайства та відмивання коштів. У ЄС та США впроваджуються MiCA та інші директиви для стандартизації, але в Україні регулювання крипто ще в процесі (законопроект № 2461-IX) [Coldware. Bitcoin.com, 2025].

Крім того, цифровий розрив: 30% населення світу без інтернету не зможуть скористатися блокчейном. Необхідні освітні програми, як модуль «Crypto literacy and blockchain» від Дія.Освіта, для підвищення грамотності. SWOT-аналіз показує сильні сторони (доступність, швидкість), але слабкості (енергозатратність майнінгу) та загрози (кібератаки) [Дія.Освіта, 2024].

Криптовалюта та блокчейн мають трансформаційний потенціал для фінансової інклюзії, пропонуючи дешеві, прозорі та доступні послуги для виключених груп. Приклади з глобальної практики демонструють скорочення витрат і підвищення ефективності, що особливо актуально для України в умовах війни та економічної нестабільності. Для реалізації потенціалу необхідні державна підтримка, регулювання та освітні ініціативи. У майбутньому гібридні моделі (блокчейн + традиційні банки) можуть стати стандартом, забезпечивши інклюзію для 100% населення до 2030 року, як передбачає ЦСР ООН [Antier Solutions, 2024].

Список використаних джерел

1. USDT і фінансова інклюзія: роль стабільних криптовалют у країнах, що розвиваються. Coin24.io, 2024.
2. Роль криптовалют у фінансовій інклюзії. Збірник тез МНАУ, 2024.
3. Застосування блокчейну в банківському секторі. Bitbon Space, 2023.
4. Роль криптовалют у трансформації ринку. Journal of Sustainability, 2024.
5. Фінансова інклюзія публічного сектора. ТДАТУ, 2023.
6. Crypto literacy and blockchain. Дія.Освіта, 2024.
7. Як крипто- та блокчейн-банківські рішення можуть пришвидшити інклюзію. Antier Solutions, 2024.
8. Використання технології блокчейн для покращення фінансових механізмів. Start Network, 2023.
9. Унікальна блокчейн-мережа Coldware. Bitcoin.com, 2025.

ІНКЛЮЗИВНІ БІЗНЕС ПРАКТИКИ В УКРАЇНІ INCLUSIVE BUSINESS PRACTICES IN UKRAINE

Савліва Юлія Максимівна

I курс, група ЗМН-25-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту, Університет «Україна».
julia270627@icloud.com

Науковий керівник: Наголюк О.Є., к.ю.н., доцент,
Інституту економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7610-7379>
nagolyk.lnau@ukr.net

Анотація. У роботі розглянуто формування та розвиток інклюзивних бізнес-практик в Україні як важливої складової соціально-економічного розвитку. Проаналізовано сучасні приклади компаній, що реалізують принципи рівності, недискримінації та доступності у сфері працевлаштування, обслуговування клієнтів та корпоративного управління. Визначено роль інклюзивного бізнесу в умовах воєнного стану, коли суспільство потребує єдності, підтримки та соціальної згуртованості. Зазначено основні напрями державної підтримки та міжнародного партнерства у цій сфері, а також перспективи подальшого розвитку інклюзивної економіки в Україні.

Annotation. The article examines the formation and development of inclusive business practices in Ukraine as an important component of socio-economic growth. It highlights examples of companies that promote equality, non-discrimination, and accessibility in employment, customer service, and corporate culture. The study defines the role of inclusive business in the context of martial law, when society requires unity and social cohesion. It also discusses areas of government and international support and presents prospects for further development of inclusive economic strategies in Ukraine.

Інклюзивний бізнес у сучасному світі є не лише проявом соціальної відповідальності, а й важливим фактором економічної стійкості та конкурентоспроможності. Його сутність полягає у створенні рівних можливостей для всіх громадян — незалежно від фізичних можливостей, статі, віку, соціального статусу чи місця проживання. Для України, яка переживає наслідки повномасштабної війни та водночас продовжує формувати стійку економіку, інклюзія набуває особливої актуальності.

Сучасні українські компанії все частіше усвідомлюють, що інклюзивні практики сприяють підвищенню довіри споживачів, покращують корпоративну культуру і відкривають доступ до міжнародних інвестицій. Так, пекарня «Good Bread from Good People» у Києві створює робочі місця для людей із синдромом Дауна та аутизмом [5] забезпечуючи їх професійне навчання та соціальну адаптацію.

Компанія «Nova Poshta» реалізує програму «Інклюзивне працевлаштування», завдяки якій люди з інвалідністю отримують можливість працювати на сортувальних терміналах [3] Робочі місця облаштовано відповідно до принципів безбар'єрності.

Rozetka запровадила політику рівних можливостей у кадровому менеджменті та створила адаптований інтерфейс для людей із порушеннями зору. METRO Україна співпрацює з громадськими організаціями для працевлаштування ветеранів і людей з інвалідністю, а Nestlé Україна активно реалізує програму «Diversity & Inclusion», спрямовану на підтримку жінок, молоді та людей старшого віку [4].

Варто також відзначити соціальний проєкт Urban Space 100 в Івано-Франківську, який спрямовує увесь прибуток на розвиток місцевої [6]. Такі приклади доводять, що інклюзія може бути ефективним інструментом розвитку не лише великих корпорацій, а й малого бізнесу.

Важливу роль у розвитку інклюзивного підприємництва відіграють державні програми та міжнародні ініціативи. Програма EU4Business підтримує бізнеси, створені жінками, ветеранами та внутрішньо переміщеними особами [2]. Національна платформа «Без бар'єрів» популяризує культуру інклюзивності, підвищує обізнаність бізнесу і сприяє створенню безбар'єрного середовища [1].

Інклюзивні бізнес-практики мають позитивний макроекономічний ефект: зменшують рівень безробіття, сприяють економічній активності громадян, підвищують соціальну стабільність і формують довіру до бізнесу як до соціального партнера держави. В умовах війни такі ініціативи зміцнюють людський капітал, допомагають ветеранам, переселенцям та людям з інвалідністю адаптуватися і відновлювати гідність через працю.

Разом із тим, залишається низка викликів: обмежені фінансові ресурси малого бізнесу, відсутність чітких механізмів державного стимулювання, а також недостатня поінформова-

ність підприємців щодо можливостей інклюзивного розвитку. Розв'язання цих проблем можливе через розширення грантових програм, навчальні ініціативи, обмін досвідом між компаніями та підтримку інклюзивних проєктів на місцевому рівні.

Інклюзивні бізнес-практики в Україні стають важливим чинником соціальної стабільності, особливо в умовах війни. Вони поєднують економічну ефективність і соціальну місію, сприяють розвитку людського потенціалу та формуванню безбар'єрного суспільства. Розвиток інклюзивної економіки потребує державної підтримки, прозорих механізмів фінансування та популяризації успішних прикладів. Інклюзивний бізнес — це не лише про соціальну справедливість, а й про формування конкурентоспроможної, відповідальної та стійкої України.

Список використаних джерел

1. Без бар'єрів: офіційна платформа. URL: <https://bbu.org.ua/>
2. EU4Business: офіційний сайт програми. URL: <https://eu4business.org.ua/>
3. Nova Poshta: інклюзивні проєкти. URL: <https://projects.obozrevatel.com/nova-poshta-inkliuzyvni-proiektu/>
4. Nestlé Україна: Diversity & Inclusion. URL: <https://www.nestle.ua/roboata/riznomanittia-rivnist-inkliuzyvnist>
5. Good Bread from Good People: офіційна сторінка. URL: <https://goodbread.com.ua/>
6. Urban Space 100: громадський ресторан. URL: <https://urbanspace.if.ua/>

ІНКЛЮЗИВНА ЕКОНОМІКА: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ INCLUSIVE ECONOMY: CONCEPT AND FEATURES

Савченко Ірина Олексіївна

*II курс, магістратура, група ПУ-24-1м,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут економіки та менеджменту, Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор,
Інститут економіки та менеджменту, Університету «Україна».*

Анотація. Сучасні трансформаційні процеси в глобальній економіці актуалізують необхідність переосмислення підходів до забезпечення сталого розвитку суспільства. Традиційна модель економічного зростання, орієнтована насамперед на підвищення показників виробництва та прибутковості, не завжди враховує

соціальну складову. У цьому контексті все більшого значення набуває концепція інклюзивної економіки, що поєднує економічну ефективність із соціальною справедливістю. В зв'язку з цим, тези присвячено дослідженню поняття інклюзивної економіки. Зокрема, розглядаються підходи до визначення поняття інклюзивної економіки. Також визначаються основні особливості інклюзивної економіки.

***Annotation.** Modern transformation processes in the global economy highlight the need to rethink approaches to ensuring sustainable development of society. The traditional model of economic growth, focused primarily on increasing production and profitability, does not always take into account the social component. In this context, the concept of an inclusive economy, which combines economic efficiency with social justice, is becoming increasingly important. In this regard, the thesis is devoted to the study of the concept of an inclusive economy. In particular, approaches to defining the concept of an inclusive economy are considered. The main features of an inclusive economy are also determined.*

Інклюзивна економіка є сучасною концепцією соціально-економічного розвитку, що спрямована на забезпечення рівних можливостей для всіх членів суспільства у створенні та розподілі економічних благ. Вона поєднує економічну ефективність із соціальною справедливістю, ставлячи в центр уваги людину та її добробут.

Основною метою інклюзивної економіки є створення умов, за яких кожна особа, незалежно від статі, віку, соціального походження, фізичних можливостей чи рівня освіти, має доступ до ресурсів, праці, освіти, технологій і соціального захисту.

Поняття «інклюзивна економіка» (від англ. *inclusive economy*) означає таку модель розвитку, у якій кожна людина має реальні можливості для участі в економічному житті, отримання доходів і користування суспільними благами. Її основою є принцип рівного доступу до економічних ресурсів, освіти, праці, інновацій і технологій незалежно від статі, віку, соціального походження, фізичних можливостей чи місця проживання.

Інклюзивна економіка передбачає не лише формальну рівність, а й створення умов для активного залучення вразливих груп населення до економічних процесів. Це включає підтримку людей з інвалідністю, молоді, літніх осіб, представників сіль-

ських територій, внутрішньо переміщених осіб та інших соціально вразливих категорій.

Інклюзивний розвиток — це комплексне поняття, що включає такі детермінанти [2]: інноваційний розвиток; підтримка малого та середнього бізнесу; активізація інвестування; освіта та підготовка кадрів; соціальна відповідальність бізнесу; соціальна політика та захист прав людей; гендерна рівність; сталість та екологічна збалансованість; партнерство та співпраця; інституційна спроможність.

Невід’ємною складовою інклюзивного розвитку економіки України є фінансова інклюзія, під якою варто розуміти процес забезпечення своєчасного та повноцінного доступу до широкого спектра фінансових продуктів та послуг, поширення їх використання серед усіх учасників фінансових відносин [1].

Елементами фінансової інклюзії є фінансові продукти (платежі, збереження, страхування, кредитування); доступність (цінова, фізична); зручність (якість фінансових послуг, захист прав споживачів); канали розповсюдження (точки доступу, фінансова інфраструктура та інститути) [3]

Фінансова інклюзія охоплює і сферу оподаткування. Фіскальні аспекти інклюзивності економіки передбачають усунення дискримінації, зменшення розриву між багатими й бідними, рівний доступ до суспільних благ та забезпечення прав людини [1].

Ключовими особливостями інклюзивної економіки є (табл. 1):

- орієнтація на сталий розвиток і зменшення соціальної нерівності;
- залучення у виробничі процеси вразливих груп населення;
- формування інституцій, що підтримують справедливий розподіл доходів;
- розвиток соціального підприємництва та інноваційних моделей зайнятості;
- посилення ролі держави у регулюванні соціально-економічних процесів задля забезпечення балансу між ринковими механізмами та соціальною відповідальністю.

Важливу роль у формуванні інклюзивної економіки відіграє держава, яка має створювати сприятливе інституційне середовище, стимулювати розвиток соціально відповідального бізнесу, підтримувати інноваційні форми зайнятості та розвивати ефективні механізми соціального захисту.

Таблиця 1

Ключові особливості інклюзивної економіки

№	Особливість	Фокус спрямування
1	Спрямованість на зменшення соціальної нерівності	Інклюзивна економіка прагне забезпечити справедливий розподіл доходів та можливостей, зменшити розрив між різними соціальними групами
2	Розвиток людського капіталу	Важливим елементом є інвестиції в освіту, охорону здоров'я та професійну підготовку, що підвищують конкурентоспроможність людини на ринку праці
3	Сталий розвиток	Інклюзивна модель узгоджується з екологічною та соціальною відповідальністю бізнесу, сприяє гармонійному співіснуванню економічних, екологічних і соціальних інтересів
4	Розвиток соціального підприємництва	Соціальні підприємства стають інструментом інтеграції соціально незахищених груп у ринок праці та джерелом інноваційних соціальних рішень
5	Партнерство держави, бізнесу та громадянського суспільства	Досягнення інклюзивності можливе лише за умови узгоджених дій усіх учасників економічного процесу

Інклюзивна економіка також передбачає цифрову інклюзію, тобто забезпечення доступу населення до цифрових технологій, що є ключовим чинником конкурентоспроможності в умовах глобалізації.

Отже, інклюзивна економіка — це не лише економічна категорія, а й стратегічний напрям розвитку суспільства, що ґрунтується на принципах рівності, справедливості та участі. Її реалізація сприяє підвищенню якості життя населення, соціальній стабільності та довгостроковій стійкості економічних систем.

Список використаних джерел

1. Крамаренко К.М., Іващенко Д.І. Інклюзивна економіка як концепція повоєнного розвитку України. *Економіка та суспільство*. Випуск № 67. 2024. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4784/4724>

2. Овагім Г. Арутюнян. Основні детермінанти розвитку інклюзивної економіки. *Журнал стратегічних економічних досліджень*. 2023. № 3 (14). С. 8–15. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/24467/1/JSED_2023_N3%2814%29_P008-015.pdf

3. Парубець О.М., Садчикова І.В., Кальченко О.М., Тарасенко О.О. Фінансова інклюзія як інструмент доступності населення до ринку фінансових послуг країн ЄС. *Економіка. Фінанси. Право*. 2022. No 1/1. С. 11–16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2022_1%281%29_5

ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В АГРОПРОДОВОЛЬЧІЙ СФЕРІ

FORMATION OF AN INCLUSIVE MODEL OF BUSINESS DEVELOPMENT IN THE AGRI-FOOD SECTOR

Самофалова Марія Олексіївна

кандидат економічних наук, доцент,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8060-7956>

marija.samofalova@gmail.com

Андрєєв В'ячеслав Юрійович

II курс, група МК-25.2-1фмб, спеціальність «Маркетинг»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

teloxranitelpeskova@gmail.com

Анотація. Інклюзивний розвиток бізнесу в агропродовольчій сфері являє собою стратегію, спрямовану на формування стійкої, соціально орієнтованої та економічно ефективної моделі. Запровадження такої моделі сприяє не лише підвищенню соціальної відповідальності бізнесу, але й покращує його конкурентоспроможність. Визначено основні напрями розвитку інклюзивних моделей агробізнесу в Україні. Незалежно від формату таких моделей, ключовими принципами їх функціонування є: рівність і справедливий доступ до ресурсів; стійкі і чесні комерційні угоди; забезпечення рівності можливостей, розподілу ризиків і доходності серед усіх учасників інклюзивних бізнес-процесів; партнерські відносини із взаємною вигодою для всіх зацікавлених сторін тощо.

Annotation. Inclusive business development in the agri-food sector is a strategy aimed at creating a sustainable, socially oriented and cost-effective model. The introduction of such a model not only increases the social responsibility of business, but also improves its competitiveness. The main directions for the development of inclusive agribusiness models in Ukraine are identified. Regardless of the format of such models,

the key principles of their functioning are: equality and fair access to resources; sustainable and fair commercial transactions; ensuring equality of opportunity, risk sharing and profitability among all participants in inclusive business processes; partnerships with mutual benefit for all stakeholders, etc.

В Україні інклюзивний розвиток агробізнесу може реалізовуватися по різному, але зазвичай зосереджується на кількох ключових аспектах: підвищення ефективності: збільшення продуктивності середніх та малих сільськогосподарських підприємств, а також покращення роботи агросервісних компаній; покращення доступу: забезпечення легшого доступу до необхідних ресурсів (земля, техніка, фінанси), інформації, ринків збуту; створення рівних можливостей: сприяння кооперації та інтеграції між учасниками ринку; справедливі умови: формування стабільних та чесних умов для торгівлі та розвитку бізнесу.

Незалежно від конкретної форми, інклюзивні моделі базуються на таких принципах: рівний доступ: справедливий та рівний доступ до ресурсів для всіх учасників; справедлива торгівля: чесні та стабільні комерційні операції; рівні можливості: рівні можливості, ризики та доходи для всіх учасників бізнес-процесів; партнерство: взаємовигідні партнерські відносини між усіма зацікавленими сторонами; гнучкість: адаптивні організаційні структури управління; соціальна відповідальність: врахування соціально-економічних та екологічних потреб та інтересів суспільства.

Враховуючи сучасні глобальні виклики та цілі суспільного розвитку, успішні моделі інклюзивного бізнесу, особливо в аграрному секторі, повинні базуватися на наступних принципах як: тісна співпраця всіх зацікавлених сторін, що включає партнерство у сфері інформаційної підтримки, залучення інвестицій та впровадження інновацій; взаємна довіра та спільна вигода: створення атмосфери довіри, досягнення домовленостей та отримання позитивних результатів від спільної діяльності; використання ланцюгів створення вартості: розвиток господарських відносин через ефективне використання ланцюгів створення вартості; рівні можливості та розподіл ризиків: забезпечення рівних можливостей для участі, розподілу ризиків, загроз та отримання доходів для всіх учасників; державно-приватне партнерство: створення механізмів державно-приватного партнерства

з використанням ефективних інструментів державної підтримки; соціальна та екологічна відповідальність: врахування соціально-економічних та екологічних інтересів та потреб населення; синергія та співпраця: використання ефекту синергії від партнерства та тісної співпраці між суб'єктами агропромислового комплексу, органами державного управління, фінансово-інвестиційними структурами та іншими учасниками.

Інклюзивний бізнес — це стратегія, яка відкриває можливості для людей з низькими доходами. Компанії, що працюють за цією моделлю, активно залучають представників цієї групи до своєї діяльності, створюючи умови для їх участі у виробництві та збуті. Це включає доступ до ресурсів, справедливу оплату праці, можливості для професійного зростання, а також дотримання екологічних та етичних норм.

Ключовою проблемою для реалізації інклюзивних бізнес-ініціатив в Україні є брак фінансування. У країнах з розвинутою економікою фінансування забезпечується державою, а в Україні основний тягар лягає на плечі середнього та великого бізнесу, який має вирішити, чи інвестувати в ці проекти. Інклюзивний розвиток бізнесу можливий лише тоді, коли існує гармонія між основними споживчими якостями продукції (такими як економічність, якість або креативність) та трьома ключовими елементами: системою управління: стійкою та ефективною структурою, що керує виробничою діяльністю: людським капіталом: психофізіологічними особливостями працівників; зовнішнім середовищем: вимогами соціо-еколого-економічних стандартів. Ця узгодженість забезпечує інклюзивне зростання підприємств, оскільки вона створює сприятливі умови для дії законів ринку (попиту та пропозиції), підвищення продуктивності, стандартизації та загальної еволюції життя.

Агропродовольчий сектор відіграє вирішальну роль у гарантуванні продовольчої безпеки України та створенні стабільних робочих місць. Впровадження підходів, що враховують потреби всіх учасників (інклюзивних моделей), має позитивний вплив: зменшує соціальну нерівність, підтримує розвиток невеликих фермерських господарств, покращує якість продуктів та зміцнює довіру споживачів, а також робить ланцюги постачання більш стійкими до зовнішніх та внутрішніх викликів.

Ключові складові інклюзивної моделі агробізнесу включають: залучення малих виробників: надання їм можливості корис-

туватися сучасними технологіями, отримувати фінансування та знаходити ринки збуту; соціальне партнерство: співпраця з місцевими громадами та органами влади; цифровізація та інновації: використання інформаційних технологій для контролю якості продукції, ведення обліку витрат та оптимізації логістики; навчання та розвиток персоналу: організація програм підвищення кваліфікації для фермерів та працівників агропідприємств.

Приклади успішних практик, що приносять користь: великі агрохолдинги, які використовують контрактне виробництво для підтримки малих фермерів; кооперативи, що дозволяють місцевим жителям переробляти та продавати сільгосппродукцію; та стартапи, які спрощують прямий продаж між виробниками та споживачами.

Основними перешкодами та викликами на шляху до створення інклюзивного агробізнесу є: фінансові та технологічні обмеження: аграрні виробники часто стикаються з браком коштів та доступу до сучасних технологій; складнощі в управлінні ланцюгами поставок: важко налагодити ефективну співпрацю між усіма учасниками процесу — від виробника до споживача; законодавчі та бюрократичні перепони: нерівномірне регулювання та надмірна бюрократія ускладнюють діяльність; потреба у зміні корпоративної культури: необхідно переглянути підходи до управління та соціальної відповідальності бізнесу; фрагментованість виробників: робота з великою кількістю дрібних та різноманітних господарств створює складні взаємозв'язки; неоднорідність учасників: різниця у розмірах, потенціалі, управлінні та географічному розташуванні виробників ускладнює їх інтеграцію; неформальні схеми та монополійний тиск: і тіньових схем та сильний вплив монополістів на ринку ресурсів та збуту агропродукції; нерозвинена сільська інфраструктура: відсутність належної ринкової та соціальної інфраструктури в сільській місцевості; низька обізнаність та корпоративна культура: більшість малих та середніх аграрних підприємств не знайомі з сучасними концепціями сталого розвитку та мають низький рівень корпоративної культури; слабкі професійні об'єднання: недостатня інтеграція виробників та їхніх асоціацій; низька додана вартість продукції: агропродовольча продукція має низьку частку доданої вартості в загальному ланцюгу створення продукту. Для успішного розвитку інклюзивного агробізнесу необхідно подолати фінансові, технологічні, управлінські, законодавчі та інфра-

структурні бар'єри, а також змінити корпоративну культуру та посилити співпрацю між усіма учасниками галузі.

Вважаємо, що для створення інклюзивної бізнес-моделі в агропродовольчому секторі необхідно: збільшити обсяг державної допомоги та преференцій для малих фермерів та виробників; налагодити екологічно стабільні ланцюжки поставок та забезпечити прозорість фінансових операцій; активно використовувати цифрові інструменти для контролю та покращення виробничих процесів; сформувати партнерства між бізнесом, владою та громадою для забезпечення стабільного розвитку.

Інклюзивні бізнес-моделі в агросекторі спрямовані на створення вигоди для всіх учасників та регіонів. Це досягається шляхом: підвищення ефективності, якості та стійкості агровиробництва завдяки кращому використанню ресурсів; розширення доступу до ресурсів; зниження витрат на ресурси; досягнення вигідніших цін на ресурси; усунення посередників: скорочення ланцюга постачання для зменшення витрат; збільшення інвестицій та інновацій: підтримка розвитку агробізнесу через інвестиції та впровадження нових технологій; створення нових цінностей для споживачів: забезпечення привабливих пропозицій для покупців сировини та кінцевих споживачів продуктів харчування. Іншими словами, ці моделі прагнуть зробити агровиробництво більш вигідним, доступним та сталим для всіх зацікавлених сторін.

Щоб забезпечити сталий економічний та соціальний розвиток, необхідно активно розвивати інклюзивні моделі в агропродовольчому секторі. Це передбачає об'єднання зусиль учасників ринку, зменшення соціальної нерівності, покращення якості продукції та підвищення конкурентоспроможності. Для цього потрібні інноваційні рішення, державна підтримка та активна участь бізнесу та суспільства.

Список використаних джерел

1. Кушнір О., Жигулін О. (2022). Механізм формування інклюзивної моделі розвитку бізнесу в агропродовольчій, готельній і ресторанній сферах. *Food Industry Economics*, 14(1). URL: <https://doi.org/10.15673/fie.v14i1.2264> (дата звернення: 11.10.2025).
2. Степаненко С.В. Концептуальні засади формування моделі інклюзивного управління ресурсним потенціалом суб'єктів агробізнесу. *Економічний простір*. 2022. № 181. С. 151–157. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/181-26> (дата звернення: 10.10.2025).

ІНКЛЮЗИВНЕ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ INCLUSIVE EMPLOYMENT

Самофалова Марія Олексіївна

кандидат економічних наук, доцент,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8060-7956>

marija.samofalova@gmail.com

Бондаренко Назар Сергійович

група ЗМК-25.2-1 фмб, спеціальність «Маркетинг»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Анотація. Створення середовища, де кожен співробітник має рівні можливості, тобто інклюзивність, є фундаментом для позитивної корпоративної культури та підвищення загальної ефективності бізнесу. Для реалізації таких інклюзивних стратегій критично важливими є управлінські компетенції, зокрема адаптивність, комунікабельність та лідерські здібності. На основі аналізу наукових джерел, практичних порад HR-менеджерів та теоретичних досліджень, було висвітлено ключові аспекти того, як інклюзивність впливає на ефективне управління людськими ресурсами. Зокрема, розглянуто особливості працевлаштування ветеранів як нових лідерів та наставників. Успішна адаптація ветеранів стимулює суспільство до розвитку та подолання труднощів. Місцеві громади відіграють ключову роль у цій підтримці, пропонуючи програми працевлаштування, навчання та допомогу у започаткуванні власної справи. Це не тільки забезпечує ветеранам стабільність, але й посилює зв'язки між різними верствами населення, сприяючи солідарності та патріотизму.

Annotation. Creating an environment where every employee has equal opportunities, i.e. inclusiveness, is the foundation for a positive corporate culture and increased overall business efficiency. Management competencies, in particular adaptability, communication skills and leadership abilities, are critical to the implementation of such inclusive strategies. Based on an analysis of scientific sources, practical advice from HR managers, and theoretical research, key aspects of how inclusiveness affects effective human resource management were highlighted. In particular, the peculiarities of employing veterans as new leaders and mentors were considered. The successful adaptation of veterans stimulates society to develop and overcome difficulties. Local communities play a key role in this support by offering employment programmes,

training, and assistance in starting their own businesses. This not only provides stability for veterans, but also strengthens ties between different segments of the population, promoting solidarity and patriotism.

Сучасні тенденції суттєво впливають на створення інклюзивного робочого середовища, особливо в управлінні персоналом. Вони трансформують методи роботи з працівниками, пошуку талантів, розвитку команд та формування корпоративної культури. Глобальні політичні події, зокрема війна та міграція, призводять до зростання багатокультурності робочої сили, особливо в країнах, що приймають біженців. Це вимагає розробки інклюзивних стратегій для інтеграції працівників з різним походженням. HR-фахівці та керівники стикаються з викликами забезпечення рівних можливостей, гендерної рівності, адаптації мігрантів та запобігання дискримінації. Демографічні зміни, особливо в Україні під час війни, є надзвичайно актуальними. Зниження народжуваності, спричинене міграцією та втратами серед військових, а також виїзд громадян за кордон, кардинально змінюють демографічну ситуацію. Старіння населення та необхідність залучення працівників різних поколінь вимагають впровадження програм співпраці між поколіннями, що враховують потреби кожної вікової групи (наприклад, гнучкий графік, навчання для старших) та систем наставництва для обміну досвідом.

Створення інклюзивного робочого простору не тільки підвищує продуктивність, але й зміцнює відданість співробітників, стимулює інновації та допомагає компаніям легше адаптуватися до глобальних змін. Особливу увагу слід приділити ветеранам, забезпечуючи їм підтримку у сфері здоров'я, кар'єрного зростання та мотивації.

Важливим завданням для українського суспільства є формування культури прийняття ветеранів. Вважаємо, що українські компанії повинні переглянути свої корпоративні цінності та провести навчання для персоналу щодо ефективної взаємодії та підтримки ветеранів. Це формує унікальне вітчизняне інклюзивне середовище, яке, на нашу думку, має два ключові аспекти: ветеран, який повертається до цивільного життя та працевлаштовується, і команда, яка має бути готова до співпраці з ним. Для досягнення цього необхідна спільна робота психотерапевтів, психологів, HR-спеціалістів, топ-менеджменту, керівників

усіх рівнів та всього колективу. Держава також повинна активно підтримувати ветеранів у цьому напрямку.

Станом на кінець 2024 року Україна має значну кількість громадян зі статусом ветерана — близько 1,2 мільйона, і ця цифра постійно зростає. Війна також призвела до збільшення кількості людей з інвалідністю приблизно на 300 тисяч, загалом до 3 мільйонів по всій країні. Додатково, Міністерство соціальної політики України повідомляє про 4,65 мільйона внутрішньо переміщених осіб, з яких 1,9 мільйона — це люди працездатного віку. Ці чинники, у поєднанні з мобілізацією та еміграцією, створюють серйозний дефіцит кадрів для українського бізнесу. В умовах такої ситуації, інклюзивне працевлаштування стає не просто бажаним, а стратегічно необхідним кроком для підтримки економічної стійкості та збереження конкурентоспроможності країни. Однак, багато підприємств стикаються з браком інформації щодо доступних державних програм, які могли б покрити витрати на створення адаптованих робочих місць, або ж не мають чіткого бачення щодо реалізації інклюзивних підходів [1]. До прикладу, через портал Дія можна подати заявку на отримання компенсації за облаштування робочого місця особи з інвалідністю [2].

Тетяна Бережна, заступниця міністра економіки, окреслила ключовий пріоритет нової стратегії: подолання бар'єрів, що заважають людям знайти роботу. Для цього планується активно підтримувати громадян через перекваліфікацію, навчання, адаптацію робочих місць та інші ефективні методи. На робочій зустрічі було детально розглянуто перешкоди, з якими стикаються українці на шляху до працевлаштування. Серед них: недооцінка військового досвіду ветеранів як професійної кваліфікації, низький рівень зайнятості та обмежена доступність робочого середовища для людей з інвалідністю, гендерні диспропорції на ринку праці (зокрема, різниця в зарплатах та професійна сегрегація), а також проблеми з мобільністю та забезпеченням житлом для внутрішньо переміщених осіб. Для ефективного вирішення цих викликів було запропоновано низку заходів: розвиток кар'єрного консультування, програм стажування та професійної перепідготовки; заохочення роботодавців до створення інклюзивних робочих місць та активнішого найму осіб, які мають труднощі з працевлаштуванням; запровадження системи перекваліфікації ветеранів ще до завершення їхньої служби; та

підтримка програм інтеграції для внутрішньо переміщених осіб, жінок, людей з інвалідністю та українців, які перебувають за кордоном [1]. Залучення ветеранів до праці полегшує тягар на соціальну систему, адже вони отримують змогу самотійно утримувати свої родини. Їхня успішна інтеграція в суспільство зміцнює його згуртованість. Створення умов для повернення ветеранів до професійної діяльності запобігає їхній ізоляції та маргіналізації. Це також свідчить про турботу держави про своїх захисників, що формує позитивний імідж та довіру. Ветерани часто мають цінні лідерські та організаційні здібності, які можуть бути корисними для бізнесу, громадських проєктів та державного управління. Вони можуть стати новими лідерами та наставниками, ділячись своїм досвідом. Успішна адаптація ветеранів стимулює суспільство до розвитку та подолання труднощів. Місцеві громади відіграють ключову роль у цій підтримці, пропонуючи програми працевлаштування, навчання та допомогу у започаткуванні власної справи. Це не тільки забезпечує ветеранам стабільність, але й посилює зв'язки між різними верствами населення, сприяючи солідарності та патріотизму [3].

Створення інклюзивного робочого простору підвищує ефективність роботи, зміцнює відданість співробітників та робить компанії більш стійкими, особливо в умовах війни. Інтеграція принципів інклюзії в управління персоналом — це не тільки моральний обов'язок, але й ключовий фактор успіху, що забезпечує конкурентоспроможність та гнучкість компаній у мінливому світі. Крім того, інклюзивні підходи допомагають успішно адаптувати ветеранів, що є важливим для повоєнного відновлення України.

Список використаних джерел

1. Інклюзивне працевлаштування: які ініціативи діють. URL: <https://recovery.win/news/inklyuzyvne-praczevlashtuvannya-yaki-inicziatyvy-diyut> (дата звернення 05.11.2025)

2. Компенсація за облаштування робочого місця особи з інвалідністю. URL: <https://diia.gov.ua/services/kompensaciya-za-oblashtuvannya-robochogo-miscya-osobi-z-invalidnistyu> (дата звернення 05.11.2025)

3. Сновидович І. Інклюзивність та управлінські компетенції як стратегічна перевага в управлінні персоналом. *Галицький економічний вісник*. 2025. № 2 (93) 2025. URL: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2025.02 (дата звернення 05.11.2025)

**МАРКЕТИНГОВІ ІНІЦІАТИВИ ЩОДО ПІДТРИМКИ
ПРОФЕСІЙНОГО ТА ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ
ЛЮДЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ**

**MARKETING INITIATIVES TO SUPPORT
THE PROFESSIONAL AND PERSONAL DEVELOPMENT
OF PEOPLE WITH SPECIAL NEEDS**

Самофалова Марія Олексіївна

кандидат економічних наук, доцент,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8060-7956>

marija.samofalova@gmail.com

Гончарова Анна Володимирівна

група ЗМК-25-1, спеціальність «Маркетинг»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Анотація. Визначено, що маркетингові освітні програми та програми підвищення кваліфікації сприяють професійному та особистісному зростанню людей з особливими потребами. Виявлено, що стажування та працевлаштування є провідними інструментами підтримки, які забезпечують цінний практичний досвід. Крім того, маркетингові кампанії ефективно впливають на суспільні уявлення, руйнуючи стереотипи та підвищуючи розуміння проблем людей з особливими потребами. Державні та громадські інституції є незамінними партнерами, надаючи фінансову допомогу, створюючи спеціалізовані навчальні заклади та забезпечуючи правовий захист. Використання медіа для інформування про потреби цієї категорії громадян є потужним засобом для зміни ставлення суспільства.

Annotation. It has been determined that marketing education and professional development programmes contribute to the professional and personal growth of people with special needs. Internships and employment have been identified as key support tools that provide valuable practical experience. In addition, marketing campaigns effectively influence public perceptions, breaking down stereotypes and increasing understanding of the problems faced by people with special needs. State and public institutions are indispensable partners, providing financial assistance, creating specialised educational institutions and ensuring legal protection. Using the media to raise awareness about the needs of this group of citizens is a powerful tool for changing society's attitudes.

Завдяки впровадженню інноваційних технологій та креативних маркетингових рішень, ми можемо значно розширити горизонти для людей з особливими потребами. Це відкриває шлях до повної реалізації їхнього потенціалу та активної інтеграції в суспільство. Подібні ініціативи також відіграють ключову роль у формуванні більш толерантного та інклюзивного суспільства. Тому дослідження маркетингових стратегій, що підтримують професійний та особистісний розвиток людей з особливими потребами, є надзвичайно актуальним завданням. Воно дозволяє не тільки виявити успішні приклади, але й створити нові, ефективніші підходи для подальшого просування інклюзії та покращення якості життя мільйонів людей по всьому світу.

Забезпечення професійного розвитку для людей з особливими потребами означає створення можливостей для їхнього навчання, підвищення кваліфікації та успішного працевлаштування. Це передбачає гарантований доступ до освіти, адаптацію робочих місць відповідно до індивідуальних потреб, розвиток ключових навичок та підтримку на шляху до кар'єрного зростання. Фундаментальна мета — досягнення повної рівності можливостей для всіх, без винятку, незалежно від фізичних чи ментальних особливостей. Інклюзивні освітні та професійні програми відіграють вирішальну роль, надаючи особам з інвалідністю необхідні знання та вміння для реалізації їхнього професійного потенціалу. Важливою є також їхня роль у формуванні більш толерантного суспільства, що сприяє подоланню стереотипів та дискримінації [1].

Навчальні програми та курси підвищення кваліфікації для людей з особливими потребами відіграють вирішальну роль у їхній соціальній інтеграції та професійному розвитку. Ці різноманітні за формою та змістом ініціативи мають спільну мету: допомогти людям з особливими потребами розкрити свій потенціал. Прикладом є спеціалізовані тренінги, що фокусуються на здобутті професійних навичок. Це може бути комп'ютерна грамотність, управління проектами, розробка програмного забезпечення, а також опанування ремесел чи професій, що не вимагають значних фізичних зусиль. Ключовим аспектом є адаптація навчальних матеріалів та методів до індивідуальних потреб учасників.

Для успішної адаптації людей з особливими потребами в суспільстві критично важлива інклюзія, яка передбачає розвиток

соціальних навичок. Це включає в себе вміння ефективно спілкуватися, працювати в команді, приймати рішення та розв'язувати конфлікти. Інклюзивне освітнє середовище, де діти з особливими потребами навчаються разом з усіма, є ключовим фактором для їхньої соціалізації та розвитку комунікативних здібностей. Вчителі та вихователі, які володіють необхідними знаннями та навичками для підтримки таких дітей, відіграють важливу роль. Крім того, організація різноманітних соціальних заходів, таких як спортивні змагання та культурні події, сприяє інтеграції та розвитку соціальних навичок [2].

Маркетингові кампанії є потужним інструментом для руйнування суспільних стереотипів про людей з особливими потребами. Вони здатні формувати громадську думку, поглиблюючи розуміння викликів, з якими стикаються ці люди, та підвищуючи загальну обізнаність. Крім того, такі кампанії можуть формувати позитивне сприйняття, висвітлюючи досягнення та внесок людей з особливими потребами в життя суспільства. Ефективний маркетинг часто спирається на розповіді про індивідуальні успіхи, які демонструють потенціал людей з особливими потребами в різних сферах, тим самим долаючи негативні уявлення та сприяючи формуванню більш толерантного ставлення.

Для ефективного поширення інформації про проблеми та потреби людей з особливими потребами слід активно використовувати медіа. Створення та розповсюдження документальних фільмів, соціальних роликів, статей у пресі та інших медіаматеріалів допоможе привернути увагу суспільства до цих важливих питань та сприятиме формуванню більш толерантного ставлення до людей з особливими потребами [3]. Ефективне впровадження та поширення технологій для підтримки людей з особливими потребами можливе лише за умови тісної взаємодії бізнесу, неурядових організацій (НУО) та державних органів. Бізнес є ключовим гравцем у розробці та комерціалізації інноваційних рішень, інвестуючи в дослідження та розробки, що трансформують життя. НУО часто виступають як каталізатори змін, ініціюючи та реалізуючи проекти з підтримки, надаючи різнобічну допомогу (фінансову, освітню, психологічну) та виступаючи посередниками. Їхня діяльність також сприяє формуванню ширшої суспільної обізнаності щодо викликів та потреб людей з особливими потребами, що наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Інноваційні підходи та технології підтримки професійного та особистісного розвитку людей з особливими потребами

№	Інноваційний підхід	Опис технології	Переваги	Приклади застосування
1	Пристрої для альтернативної та доповнювальної комунікації	Пристрої, що допомагають людям з вадами мовлення спілкуватися за допомогою символів, тексту чи синтезованої мови	Забезпечують комунікацію та соціальну інтеграцію	Планшети з додатками для комунікації
2	Електронні читалки шрифту Брайля	Пристрої для розпізнавання тексту та об'єктів, що допомагають людям з порушеннями зору	Допомагають людям з порушеннями зору орієнтуватися у просторі	Мобільні додатки для розпізнавання тексту та об'єктів
3	Цифрові слухові апарати та імплантати	Аудіопристрої, які допомагають людям з порушеннями слуху сприймати звуки	Покращують якість життя, забезпечуючи можливість слуху	Слухові апарати та кохлеарні імплантати
4	Електронні протези	Протези з електронним управлінням, що дозволяють відновити мобільність	Забезпечують високу мобільність та незалежність	Протези кінцівок з електронним управлінням
5	Екзоскелети	Пристрої, що допомагають людям з паралічем або обмеженою рухливістю ходити	Допомагають відновити функції ходьби, покращуючи фізичний стан	Екзоскелети для людей з паралічем

Джерело: [4; 5]

Основні цілі маркетингових програм, розроблених для підтримки осіб з особливими потребами, полягають у наступному. Перш за все, вони покликані посилити суспільну обізнаність

щодо труднощів та потреб людей з інвалідністю. Далі, ці програми сприяють створенню робочих місць та освітніх можливостей, які є доступними та враховують специфічні вимоги таких осіб. Нарешті, вони підкреслюють, наскільки важливою є різноманітність та інклюзивність для успішного розвитку бізнесу та суспільства.

Для розширення можливостей та сприяння розвитку професійних навичок і особистісного потенціалу людей з особливими потребами реалізуються різноманітні маркетингові програми та проекти. Серед них: освітні ініціативи Microsoft, соціальна кампанія «WeThe15», програми працевлаштування від Starbucks, інноваційні технологічні рішення Apple, освітні курси з програмування від Google та інформаційні кампанії, що висвітлюють досягнення учасників Паралімпійських ігор [5].

Створення інклюзивного та справедливого суспільства вимагає активної підтримки професійного та особистісного розвитку людей з особливими потребами через цілеспрямовані маркетингові програми та проекти. Ці ініціативи не тільки допомагають людям з особливими потребами реалізувати свій потенціал, але й активно формують суспільне сприйняття різноманітності та інклюзії. Досягнення значущих результатів у цій сфері та забезпечення рівних можливостей для всіх стає можливим завдяки злагодженій співпраці бізнесу, громадських організацій та держави.

Список використаних джерел

1. Македон В.В. Дослідження процесів забезпечення соціальної відповідальності у провідних моделях корпоративного управління. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки*. Вип. 126. Харків: ХНТУСГ, 2012. С. 198–206
2. Македон В.В., Валіков В.П., Федьора С.С. Удосконалення управління промисловими підприємствами на основі стратегій інноваційного розвитку. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2019. № 1. С. 108–125.
3. Поснова Т.В., Терещенко Г.М. Розвиток ІТ-освіти як чинник формування креативного людського капіталу. *Освітня аналітика України*. 2021. Вип. 3. С. 5–16. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2021-3-5-16>
4. Бочко О.Ю. Модернізація пріоритетів соціально відповідального бізнесу у період війни. *Маркетинг і логістика в системі менеджменту*: тези доповідей XIV Міжнародної науково-практичної конференції. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2022. 276 с. С. 33–34.
5. Македон В.В., Валіков В.П., Рябик Г.Є. Розвиток світового ринку ділових інтелектуальних послуг під впливом економіки 4.0. *Нобелівський вісник*. 2019. № 1. С. 59–72. DOI: <https://doi.org/10.32342/2616-3853-2019-2-12-7>

**ІНКЛЮЗИВНИЙ МАРКЕТИНГ —
ТРЕНД УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ**
**INCLUSIVE MARKETING
IS A TREND IN UKRAINIAN BUSINESS**

Самофалова Марія Олексіївна

кандидат економічних наук, доцент,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8060-7956>

marija.samofalova@gmail.com

Данилко Дар'я Віталіївна

I курс, група МК-25.2-1фмб, спеціальність «Маркетинг»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Анотація. Інклюзія в маркетингу є однією з дуже важливих тенденцій, яка вимірює успішність компаній у цілому світі. Основний акцент зроблено на дослідженні інклюзії як основного напрямку розвитку сучасного маркетингу, увага спрямована на виявлення того, як інклюзивні практики впливають на ефективність комунікації комунікацій бренду з споживачами, довірою між цільовою аудиторією та представниками компанії, його репутацію та лояльність споживачів. Проаналізовано різні бренди, що активно застосовують та впроваджують інклюзивні стратегії.

Annotation. Inclusion in marketing is one of the most important trends that measures the success of companies around the world. The main emphasis is placed on the study of inclusion as the main direction of development of modern marketing, with attention directed to identifying how inclusive practices affect the effectiveness of brand communication with consumers, trust between the target audience and company representatives, its reputation and consumer loyalty. Various brands that actively use and implement inclusive strategies are analyzed.

У сучасному цифровому світі успішний digital-маркетолог повинен розуміти, що інклюзивність є ключем до побудови міцних відносин з клієнтами. Інклюзивний маркетинг передбачає відображення різноманітності аудиторії в рекламних матеріалах. Нехтування цим може призвести до втрати частини потенційних клієнтів, адже сучасне суспільство стає все більш різноманітним. Користувачі з особливими потребами нерідко стикаються з перешкодами при використанні цифрових платформ, електронних магазинів та базових сервісів. Інклюзивний маркетинг спрямований на усунення цих бар'єрів шляхом відображення

різноманітних потреб у рекламних кампаніях та соціальних мережах, а також шляхом розробки продуктів, що задовольняють широкий спектр запитів. Наприклад, косметика для різних відтінків шкіри, одяг з адаптованими елементами, надання різноманітних послуг, які є зручними для людей з особливими потребами — це сприяє соціальній справедливості, і не лише формує позитивний імідж бізнесу, але й допомагає споживачам відчути, що їх також поважають, чують та визначають.

Також інклюзивний маркетинг допомагає подолати стереотипи та упередження, які можуть давати психологічний дискомфорт людям з особливими потребами. Дуже довгий час реклама та взагалі весь маркетинг відображали та транслювали лише «ідеалізовані» образи — молодих, здорових, стандартно привабливих людей. Це створювало відчуття виключення, неповноцінності для багатьох соціальних груп: людей з інвалідністю, представників соціальних меншин, літніх людей або тих хто не відповідає «стандартам краси».

По перше, просування та використання різних інклюзивних образів в рекламі та соціальних мережах, моделі з різною комплектацією (люди старшого віку, представники різних культур), сприяє тому, що суспільство спокійно сприймає різноманітність як норму, яка є також у нашому суспільстві.

По-друге, інклюзія робить різноманітні соціальні групи видимими та представленими. Люди хочуть бачити себе в медіа, наприклад, у рекламі. Коли цільова аудиторія впізнає свій досвід або бачить схожих на себе людей у брендових комунікаціях, це підвищує самооцінку, лояльність, прийняття та довіру до компанії та суспільства в цілому. Така «медіавидимість» особливо важлива для тих, хто часто залишається непоміченим [2].

Дослідивши український ринок, можна з впевненістю сказати, що більшість підприємств активно впроваджують комфортні, прості та зручні умови пересування для людей з особливими потребами. Наприклад, відома мережа продуктових магазинів «Сільпо» впроваджує інклюзивні рішення такі як: особливі каси, адаптовані інтер'єри, навчання персоналу принципам доступності. Компанія співпрацює з експертами з безбар'єрності для створення комфортного простору для всіх відвідувачів. Інклюзивність збільшила лояльність клієнтів та поліпшила імідж компанії, як соціально-орієнтованої. «Сільпо» отримує позитивний медійний ефект і формує довіру серед покупців різних категорій.

Також компанія «Нова пошта» впроваджує програму «Гуманітарна пошта України», організовує інформаційні акції до Національного тижня безбар'єрності, підвищує комфорт у відділеннях для людей з інвалідністю. Компанія закріпила образ соціально-активного партнера, отримала довіру від клієнтів, державних та волонтерських організацій.

Інклюзивність увійшла в корпоративну культуру і бренд роботодавця мережі ресторанів «Привіт». У закладах даної мережі запроваджено меню шрифтом Брайля, збільшені шрифти та висококонтрастний дизайн для осіб з вадами зору, крім того, забезпечено безбар'єрні входи та санвузли. Завдяки інклюзивним рішенням мережа отримала позитивну реакцію в ЗМІ, підвищила відвідуваність і стала зразком для інших ресторанів у сфері HoReCa [3].

1 червня 2025 року, коли відзначався Міжнародний день захисту дітей, благодійний фонд Rescue Now та його проєкт психологічної підтримки дітей Litokryl об'єдналися з 10 відомими українськими брендами, щоб запустити особливу ініціативу, присвячену ментальному здоров'ю дітей. У рамках цієї ініціативи кожен бренд створив відеоісторію, де головними героями стали діти з Litokryl. Підтримати проєкт зголосилися Патрульна поліція України, УкрЗолото, SKELAR, Paraya, byMe, Планета Кіно, Книголенд, Stumb, Укрпошта та благодійний фонд «Разом для України». У цей день діти з Litokryl стали обличчями Instagram-сторінок відомих українських брендів. Вони приміряли на себе різні ролі: були репортерами, стилістами, поліцейськими та навіть «ревізорами мрій», ділячись своїми враженнями від життя компаній з дитячої перспективи[4].

Як бачимо, що інклюзія в сучасному маркетингу є не просто соціальним кроком, а стратегічним шляхом розвитку бізнесу, який формує довготривалі відносини між брендом і споживачем. Впровадження інклюзивних практик дає можливість компаніям не лише збільшувати цільову аудиторію, а й підвищувати довіру, імідж та популярність на ринку. Приклади українських мереж — «Сільпо», «Нова пошта», «Привіт», «Rescue Now» — доводять, що соціальна відповідальність і доступність можуть поєднуватися з комерційною успішністю.

Отже, інклюзивний маркетинг змінює сприйняття суспільства про «норму» та сприяє визнанню різноманітності як природної частини життя. Це підвищує рівень соціальної свідомості, створює

середовище, у якому кожна людина відчуває себе почутою, поміченою та важливою. Тому інклюзія є не лише показником зрілості бренду, а й відображенням етичних цінностей суспільства, до якого ми прагнемо — рівного, відкритого та безбар'єрного для всіх.

Список використаних джерел

1. Різноманітність та інклюзія: стратегія зростання та успіху бізнесу. URL: <https://lnk.ua/jVWPOpnNk> (дата звернення 13.10.2025)
2. Інклюзивний маркетинг в сучасних реаліях. URL: <https://elit-web.ua/ua/blog/chto-takoe-inkluzivnyj-marketing> (дата звернення 11.10.2025)
3. Інклюзивна реклама: статистичні дані на основі великих даних для розширення охоплення бренду. URL: <https://doisz.com/uk/blog/diversidade-e-inclusao/> (дата звернення 12.10.2025)
4. Українські бренди присвятили ініціативу ментальному здоров'ю дітей (2025). URL: <https://mmr.ua/news/trends/ukrayinski-brendy-prysvyatyly-inicziatyvu-mentalnomu-zdorov-yu-ditej> (дата звернення 13.10.2025)

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ INCLUSIVITY OF AGRICULTURAL SECTOR DEVELOPMENT

Самофалова Марія Олексіївна

кандидат економічних наук, доцент,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8060-7956>

marija.samofalova@gmail.com

Дмитренко Ангеліна Євгенівна

група ЗМК-25.2-Іфмб, спеціальність «Маркетинг»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Анотація. Аграрний сектор завжди відігравав ключову роль у формуванні соціально-економічної політики України. Щоб повністю розкрити його значний потенціал, необхідне цільове фінансування. Пріоритети цього фінансування адаптуються відповідно до поточних завдань і програм, спрямованих на інклюзивний розвиток сільського господарства та сільських територій. В цьому напрямі обґрунтовано концептуальні засади формування моделі інклюзивного управління ресурсним потенціалом суб'єктів агробізнесу. Розглянуто приклади цифрових ресурсів, які відіграють ключову роль у поширенні та масштабуванні інклюзивних бізнес-підходів, а також надають інструменти для їх практичного застосування.

Annotation. The agricultural sector has always played a key role in shaping Ukraine's socio-economic policy. Targeted funding is needed

to fully unlock its significant potential. The priorities for this funding are adapted to current tasks and programmes aimed at the inclusive development of agriculture and rural areas. In this regard, the conceptual foundations for the formation of a model of inclusive management of the resource potential of agribusiness entities are substantiated. Examples of digital resources that play a key role in the dissemination and scaling of inclusive business approaches are considered, as well as tools for their practical application.

Питання інклюзивного розвитку економіки та бізнесу набуває все більшої актуальності, ставши центральною темою для світових міжурядових організацій, національних урядів, провідних фахівців, фінансових інституцій та транснаціональних агрокорпорацій. Успішне втілення цієї концепції потребує комплексного, структурованого підходу, який би чітко визначав цілі, завдання, необхідні ресурси та прогнозовані результати інклюзивних перетворень у сфері агробізнесу, що мають вирішальне значення для сьогодення та майбутнього суспільства.

Для розвитку інклюзивного агробізнесу необхідно створити та впровадити спеціальну модель. Ця модель повинна забезпечити умови для його успішного функціонування та сприяти соціально-економічному розвитку сільських територій. Ключовим принципом є збалансоване врахування інтересів усіх учасників агробізнесу, що досягається шляхом створення цінності для кожного з них.

Учасниками цієї моделі можуть бути:

- Фермери з низькими доходами.
- Особисті селянські господарства (ОСГ).
- Малі підприємства агросектору та суміжних галузей.
- Працівники агрокомпаній та сільське населення.
- Місцеві сільські громади.

Модель бізнес-розвитку повинна бути адаптована до ринкових умов та гарантувати справедливий розподіл ризиків, можливостей, ресурсів, результатів та винагород. Це необхідно для створення однакових цінностей для всіх учасників.

В Україні інклюзивний розвиток агробізнесу може реалізовуватися різними способами, але зазвичай він спрямований на:

- Підвищення ефективності: збільшення продуктивності малих та середніх агропідприємств, а також підприємств, що надають агросервісні послуги.

– Покращення доступу: забезпечення легшого доступу до необхідних ресурсів (земля, техніка, фінанси), інформації, ринків збуту.

– Створення рівних умов: сприяння кооперації та інтеграції, формування стабільних та справедливих умов для торгівлі та розвитку бізнесу.

Незалежно від конкретної форми, інклюзивні моделі базуються на таких принципах:

– Рівність та справедливість: рівний доступ до ресурсів для всіх учасників.

– Стійкість та чесність: проведення стабільних та справедливих комерційних операцій.

– Рівні можливості: рівні можливості, ризики та рівень прибутків для всіх учасників.

– Партнерство: взаємовигідні партнерські відносини для всіх зацікавлених сторін.

– Гнучкість: гнучкі організаційні структури управління.

– Соціальна відповідальність: врахування соціально-економічних та екологічних потреб та інтересів суспільства.

Сьогодні величезні можливості для впровадження інклюзивних бізнес-моделей відкриваються завдяки онлайн-платформам. Ці платформи надають цінну інформацію та аналітику, допомагаючи всім учасникам інклюзивних відносин, а також тим, хто сприяє їх розвитку, ефективно планувати, пристосовувати та втілювати в життя бізнес-процеси.

Прикладами таких цифрових ресурсів є Practitioner Hub та мережа IBAN. Вони відіграють ключову роль у поширенні та масштабуванні інклюзивних бізнес-підходів, а також надають інструменти для їх практичного застосування. Ці багатофункціональні цифрові платформи об'єднують велику кількість зацікавлених сторін, створюючи мережу та стимулюючи спільні дії. Вони підвищують обізнаність про переваги інклюзивного бізнесу, його позитивний вплив на спільні результати та загальну ефективність. Завдяки інструментам взаємовигідного партнерства, ці платформи допомагають реалізувати значний потенціал інклюзивного бізнесу.

Значний потенціал для розвитку інклюзивності також криється у спеціалізованих програмах, спрямованих на довгострокові наукові дослідження та практичні інновації. Ці програми, що базуються на накопиченому досвіді, допомагають учасни-

кам оперативного вирішувати завдання, пов'язані з підвищенням інноваційної активності та конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції та продуктів харчування. Програма Seas of Change є яскравим прикладом такого підходу.

Сучасні онлайн-платформи, такі як Practitioner Hub та мережа IBAN, є ключовими для розвитку інклюзивного бізнесу. Вони надають інформаційну підтримку, сприяють масштабуванню інклюзивних моделей та об'єднують учасників для колективних дій, підвищуючи ефективність та обізнаність. Паралельно, цільові програми довгострокових науково-прикладних досліджень, як-от Seas of Change, мають великий потенціал для розвитку інклюзивності, особливо в агросекторі, допомагаючи підвищити його інноваційність та конкурентоспроможність.

У контексті розвитку агробізнесу, моделі, що забезпечують суб'єктів необхідним ресурсним потенціалом, мають першочергове значення. Ці інклюзивні моделі спираються на соціально-орієнтований маркетинг, бізнес-операції, що охоплюють усіх зацікавлених сторін, та інновації, які є рушійною силою сучасних трансформацій. Крім того, важливими є фінансові та інвестиційні ресурси агросфери, а також партнерські зв'язки, що формуються в межах мікросередовища інклюзивного агробізнесу.

Етапи впровадження інклюзивної моделі використання ресурсів охоплюють:

- Формулювання стратегії та конкретизацію комерційних і соціальних цілей.
- Оцінку впливу зовнішнього середовища та розробку системи мотивації для учасників.
- Налагодження взаємовигідного партнерства.
- Створення організаційно-економічного інструментарію для управління ресурсним потенціалом.
- Підключення до інформаційних онлайн-платформ для доступу до ресурсів.

Забезпечення реалізації інклюзивної моделі розвитку аграрного сектору вимагає врахування чинників внутрішнього та зовнішнього бізнес-середовища агросуб'єктів. Центральним елементом моделі управління ресурсним потенціалом аграрних бізнес-суб'єктів має бути матриця, яка інтегруватиме базові інструменти та методи використання наявних ресурсів агросфери.

Список використаних джерел

1. Степаненко С. Інклюзивність розвитку аграрного сектору і сільських територій: сучасний стан та інструменти забезпечення. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2022. (13), 135–142. <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2022.13.16>
2. Степаненко С. Фінансова підтримка інклюзивного розвитку аграрного сектору і сільських територій. *Підприємництво та інновації*, 2023. (26), 24–31. <https://doi.org/10.32782/2415-3583/26.4>
3. Степаненко С. Концептуальні засади формування моделі інклюзивного управління ресурсним потенціалом суб'єктів агробізнесу. *Економічний простір*. 2022. (181), 151–157. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/181-26>

**ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ЧИННИК ПОВОЄННОЇ РОЗБУДОВИ
ТА ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**
**INVESTMENTS AS A FACTOR IN POST-WAR RECONSTRUCTION
AND INCLUSIVE ECONOMIC DEVELOPMENT IN UKRAINE**

Самофалова Марія Олексіївна

кандидат економічних наук, доцент,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8060-7956>

marija.samofalova@gmail.com

Катрага Вікторія Миколаївна

група ЗМК-25.2-1фмб, спеціальність «Маркетинг»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Анотація. Відновлення та розвиток економіки після війни потребує особливого підходу до інвестицій та інновацій. Розглянуто певні ключові засади відновлення та розвитку економіки в контексті інклюзивного інвестиційно-інноваційного підходу. Проаналізовано вплив сфери імпаکت-інвестування щодо створення позитивного соціального чи екологічного ефекту. В Україні для підтримки цього напрямку створено спеціальний ресурс, портал «Дія. Бізнес», де функціонує розділ «Платформа для залучення імпакт-інвестування», яка дає можливість підприємцям презентувати свої проекти, що мають соціальний чи екологічний ефект, а інвесторам — знаходити перспективні можливості для вкладення коштів. Відзначено, що хоча імпакт-інвестування може бути добровільною ініціативою, держава, яка прагне подолати наслідки війни, повинна активно стимулювати цей процес. Це може включати надання привабливих відсоткових ставок за інвестиції, які демонструють вимірний соціальний ефект, або надання гарантій інвесторам для зниження ризиків.

Annotation. *Post-war economic recovery and development requires a special approach to investment and innovation. Certain key principles of economic recovery and development are considered in the context of an inclusive investment and innovation approach. The impact of impact investing on creating positive social or environmental effects is analysed. In Ukraine, a special resource has been created to support this direction, the portal «Дія. Бізнес» (Action. Business), which has a section called «Platform for attracting impact investing,» which allows entrepreneurs to present their projects that have a social or environmental impact, and investors to find promising opportunities for investment. It has been noted that although impact investing can be a voluntary initiative, a state seeking to overcome the consequences of war should actively stimulate this process. This may include offering attractive interest rates on investments that demonstrate a measurable social impact or providing guarantees to investors to reduce risks.*

Збройна агресія суттєво вплинула на життєдіяльність громадян України. Не викликає сумнівів, що повоєнна реконструкція держави потребуватиме значних капіталовкладень у сферу розбудови. На даний час етап планування повоєнного відновлення економіки України перебуває на стадії розробки. Беззаперечно, основою такого розвитку мають бути інноваційні рішення та інвестиційні потоки. Інвестиції є передумовою для забезпечення багатофункціональної інклюзії, справедливості та рівності, що становлять основу для реалізації завдань інклюзивного економічного розвитку України [1].

Відновлення та розвиток економіки після війни потребує особливого підходу до інвестицій та інновацій. Ця діяльність має базуватися на таких ключових засадах:

- Максимізація вигоди від інвестицій: необхідно прагнути отримати якомога більший позитивний результат від кожного вкладеного ресурсу.

- Стратегічне спрямування інвестицій: кошти мають бути спрямовані в ті галузі економіки, які допоможуть Україні стати більш конкурентоспроможною на світовій арені.

- Відповідальність за результати: важливо усвідомлювати та нести відповідальність за наслідки будь-якої інвестиційної діяльності.

- Інтеграція інвестиційної політики: державна політика щодо інвестицій повинна бути невід'ємною частиною загальної стратегії розвитку країни.

Для активізації інвестиційно-інноваційної діяльності слід зосередитися на таких заходах:

- Поглиблення структурних реформ: продовження реформ допоможе зміцнити довіру іноземних інвесторів до України.

- Забезпечення макроекономічної стабільності: стабільні економічні показники сприятимуть залученню більших обсягів інвестиційних ресурсів.

- Підтримка стратегічних та соціальних галузей: необхідно стимулювати інвестиції як у галузі, що мають стратегічне значення для держави, так і в сфері, що безпосередньо впливають на життя громадян.

- Ефективна система податкових пільг: впровадження дієвої системи податкових заохочень для інвесторів.

- Стабілізація політичної ситуації: забезпечення стабільності в політичному житті країни є критично важливим для залучення інвестицій.

Негативні наслідки війни роблять особливо актуальними та необхідними інклюзивні інвестиції. Вони відіграватимуть ключову роль у:

- Відновленні соціальної інфраструктури: ремонт та розбудова шкіл, лікарень, житла та інших об'єктів соціального призначення.

- Забезпеченні рівних можливостей: створення умов для рівномірного розвитку всіх верств населення.

- Підвищенні якості життя: покращення загального рівня життя громадян України.

Сучасний світ характеризується трансформацією цінностей. Все більше людей прагнуть брати активну участь у вирішенні суспільних проблем і переконані, що бізнес повинен досягати успіху, одночасно покращуючи життя суспільства, піклуючись про навколишнє середовище, підтримуючи благодійність та неприбуткові організації.

У 2018 р. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) започаткувала ініціативу FDI Qualities, яка вносить зміни до Плану дій щодо Цілей сталого розвитку (ЦСР). Показники якості прямих іноземних інвестицій (ПІІ) підтримують цю ініціативу, оцінюючи вплив інвестицій на сталий розвиток у країнах, що їх приймають. Ці показники стосуються кластерів, сформованих відповідно до 17 Цілей сталого роз-

вितку (ЦСР), зокрема: 1) продуктивність та інновації; 2) якість роботи та навички; 3) гендерна рівність; 4) декарбонізація.

Пандемія COVID-19 та її наслідки поставили під сумнів досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР) та зобов'язання, взяті в Паризькій угоді 2016 року, а війна росії суттєво погіршила економічні перспективи та створила невизначеність. Тому ключовим завданням для міжнародної спільноти є мобілізація фінансових ресурсів для реалізації Порядку денного сталого розвитку до 2030 року [2].

Сфера імпакт-інвестування, тобто інвестицій, що спрямовані не лише на отримання прибутку, але й на створення позитивного соціального чи екологічного ефекту, є відносно новою. Проте, її значення стрімко зростає. Починаючи з 2020 р., багато міжнародних інвестиційних фондів, які працюють з такими країнами, як Україна, почали переглядати свої стратегії. Вони все частіше надають пріоритет саме імпакт-інвестиціям у своїх портфелях.

Станом на 2021 рік, загальний обсяг капіталу, вкладеного в імпакт-інвестиції, сягнув вражаючої суми в 2,3 трильйона доларів США. Більш того, понад 400 мільярдів доларів США вже управляються згідно з «Принципами впливу» (Impact Principles) — визнаним ринковим стандартом для досягнення конкретних результатів. Для оцінки та звітування про прогрес багато інвесторів використовують уніфіковані показники впливу (Joint impact indicators) [3].

В Україні для підтримки цього напрямку створено спеціальний ресурс. На порталі «Дія. Бізнес» функціонує розділ «Платформа для залучення імпакт-інвестування» [5]. Ця платформа дає можливість підприємцям презентувати свої проєкти, що мають соціальний чи екологічний ефект, а інвесторам — знаходити перспективні можливості для вкладення коштів.

Для успішного відновлення після війни критично важливою є трансформація інвестиційної культури. Це означає, що кожна інвестиція повинна мати чітко визначену «імпакт-складову». Для досягнення цієї мети необхідно підвищувати загальний рівень фінансової та інвестиційної грамотності.

Для того, щоб імпакт-інвестування могло повноцінно розвиватися, потрібні певні умови [4]:

— Практичні інструменти оцінки: повинні існувати дієві методики для вимірювання соціального та екологічного впливу інвестицій.

– Інноваційні інвестиційні продукти: необхідно розробляти привабливі інструменти, послуги та продукти, які відповідатимуть потребам різних типів інвесторів.

– Державне регулювання: важливе створення системи державного регулювання, яка забезпечуватиме баланс інтересів держави, суспільства та приватного капіталу.

– Освіта та навчання: потрібна відповідна освітня система для всіх учасників процесу (стейкхолдерів).

– Партнерство та обмін досвідом: розширення співпраці між провідними інвесторами та поширення успішних кейсів, що демонструють позитивні соціальні ефекти [4].

Хоча імпакт-інвестування може бути добровільною ініціативою, держава, яка прагне подолати наслідки війни, повинна активно стимулювати цей процес. Це може включати надання привабливих відсоткових ставок за інвестиції, які демонструють вимірний соціальний ефект, або надання гарантій інвесторам для зниження ризиків.

Список використаних джерел

1. Степаненко С.В. Сучасний стан інвестиційного забезпечення інклюзивного розвитку суб'єктів агробізнесу. *Економічний простір*. 2023. № 185. С. 43–48.

2. Зварич І.Я., Бродовська О.Г. Інклюзивна сторона впливу прямих іноземних інвестицій на сталий розвиток економіки. *Інклюзія і суспільство*. 2023. Вип. 1. С. 13–23.

3. Ломачинська І.А. Концептуальні підходи до визначення сутності імпакт-інвестицій. *Бізнес-інформ*. 2020. № 2. С. 16–22.

4. Сич О., Пасінович І., Мишишин І. Імпакт-інвестиції для повоєнної ревіталізації міст України. *Галицький економічний вісник*. 2023. № 2 (81). С. 71–82. URL: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.02 (дата звернення: 04.10.2025).

5. Бізнес Дія. Проекти імпакт-інвестування. URL: <https://business.diia.gov.ua/iip-project-list> (дата звернення: 10.10.2025).

**ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНКЛЮЗІЇ
НА ЕФЕКТИВНУ РЕВІТАЛІЗАЦІЮ УКРАЇНИ**
**THE IMPACT OF ECONOMIC INCLUSION
ON THE EFFECTIVE REVITALISATION OF UKRAINE**

Самофалова Марія Олексіївна

кандидат економічних наук, доцент,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8060-7956>

marija.samofalova@gmail.com

Курченко Анастасія Олександрівна

III курс, група МК-25.2-1фмб, спеціальність «Маркетинг»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Анотація. Розглянуто новітній підхід до стратегічного розвитку — концепцію інклюзивного зростання. Проаналізовано склад і чисельність деяких категорій населення, сформувано висновки по даним результатам. Переваги від економічного розвитку мають бути доступні якомога ширшому колу громадян. Для досягнення цієї мети необхідно зосередитися на підвищенні продуктивності праці, вдосконаленні ефективності виробничих процесів та створенні сприятливого конкурентного середовища. Запропоновано пріоритетні напрями відновлення для досягнення ефективної повоєнної ревіталізації країни.

Annotation. The latest approach to strategic development — the concept of inclusive growth — is considered. The composition and size of certain categories of the population are analysed, and conclusions are drawn based on these results. The benefits of economic development should be accessible to as many citizens as possible. To achieve this goal, it is necessary to focus on increasing labour productivity, improving the efficiency of production processes and creating a favourable competitive environment. Priority areas for recovery are proposed to achieve effective post-war revitalisation of the country.

Сучасний світ, що стрімко змінюється, вимагає переосмислення наших базових уявлень. Нам потрібно відходити від поверхневих питань і зосереджуватися на глибинних проблемах розвитку. В економіці це означає, що суспільство має змінити свої цінності. Мета економічних перетворень повинна зміститися з простого зростання на досягнення якісних змін у нових, життєво важливих економічних процесах. Тому успіх економічної діяльності та державної політики тепер вимірюється не лише

ВВП, а й показниками, що відображають розвиток, орієнтований на людину, зокрема інклюзивність та інституційні зміни.

Актуальна соціально-економічна ситуація характеризується нерівністю можливостей для представників різних соціальних верств та територій у сфері задоволення життєвих потреб. Фундаментальною причиною цього феномену є дисбаланс у розподілі економічних ресурсів та суспільних благ. Концепція інклюзивного економічного зростання, що базується на принципах рівності прав та можливостей для всіх членів суспільства, виступає як сучасний інструмент для ефективного та комплексного вирішення зазначених суспільних викликів.

Новітнім підходом до стратегічного розвитку є концепція інклюзивного зростання. Вона відходить від традиційного розуміння добробуту суспільства, яке часто зводиться до показників зростання реального ВВП та матеріальних доходів. Натомість, інклюзивне зростання розглядає добробут як багатогранне явище, де ключовими результатами є покращення людського розвитку та якості життя. Це означає забезпечення добробуту, справедливості, розширення можливостей для всіх громадян та їхню активну участь у виробничих процесах та розподілі ресурсів.

Кожна війна несе за собою руйнування територій, інфраструктури та економіки, але найстрашнішою її ціною є людські життя та здоров'я. Це стосується як мирного населення, так і військовослужбовців. За офіційними даними, у 2023 р. чисельність Збройних Сил України становила близько 700 тисяч осіб, з яких 7,3% були жінками. Хоча точні цифри на 2024 р. ще не оприлюднені, Президент Зеленський в інтерв'ю німецькому телеканалу ARD озвучив цифру в 880 тисяч військовослужбовців. Наслідки бойових дій також проявляються у зростанні кількості людей з інвалідністю. Міністерка соціальної політики України Оксана Жолнович зазначила, що за півтора року повномасштабного вторгнення кількість українців з інвалідністю збільшилася на 300 тисяч, сягнувши 3 мільйонів. Це, поряд зі значним скороченням загальної чисельності населення України (до 33,5 млн у 2022 р. та 31,6 млн у 2023 р. на підконтрольних територіях), створює серйозну загрозу для повоєнного відновлення країни, зокрема, через можливий дефіцит працездатного населення.

Демографічна картина України станом на 2024 р. продемонструвала значну частку непрацездатного населення. Пенсіонери становлять 10 516 537 осіб, що дорівнює 33,28% від загальної

кількості мешканців. Ще 9,49% населення складають особи з інвалідністю. Особливу увагу привертає кількість дітей. Якщо до повномасштабного вторгнення, станом на 1 січня 2022 року, їх було 7,3 мільйона, то, за оцінками Президента Конфедерації роботодавців України Олексія Мірошніченка, близько 1,3 мільйона дітей наразі перебувають за межами країни. Це означає, що в Україні зараз проживає 6 мільйонів дітей, що становить 18,99% від загальної чисельності населення.

Відновлення та ревіталізація пошкодженої інфраструктури вимагає залучення значних фінансових ресурсів. За оцінками Світового банку, витрати на відбудову становлять 486 мільярдів доларів. Україна не має можливості самотійно здійснити таке масштабне відновлення. Навіть прогнозовані державні доходи на 2024 рік у розмірі 1,7685 трлн грн (приблизно 43,45 млрд доларів за середньорічним курсом 40,7 грн/дол. США) є значно меншими за заплановані видатки, які сягають 3,309 трлн грн (81,3 млрд доларів).

Наше прагнення має бути спрямоване не лише на кількісне зростання економіки, але й на його якісний, інклюзивний характер. Це означає, що переваги від економічного розвитку мають бути доступні якомога ширшому колу громадян. Для досягнення цієї мети необхідно зосередитися на підвищенні продуктивності праці, вдосконаленні ефективності виробничих процесів та створенні сприятливого конкурентного середовища. Окрім того, критично важливим є інвестування в людський капітал та підвищення рівня життя населення України. Це може бути досягнуто шляхом забезпечення інклюзивного зростання в креативній економіці, що слугуватиме своєрідною «подушкою безпеки» в умовах тривалих гібридних загроз.

Історично склалося так, що економічний прогрес часто супроводжується поглибленням нерівності в доходах, збільшенням розриву між найзаможнішими та найменш забезпеченими верствами населення. Це також проявляється у нерівності можливостей щодо доступу до матеріальних благ та послуг, а також у залученні різних груп населення до економічних процесів. З огляду на це, одним із найважливіших завдань для національної економіки стає розробка та впровадження комплексного підходу до реалізації заходів соціально-економічної політики, що забезпечуватиме інклюзивний розвиток та ефективну ревіталізацію України.

Для досягнення ефективної повоєнної ревіталізації країни, базуючись на дослідженні та економічній інклюзії, визначено наступні пріоритетні напрями відновлення, які відображені в табл. 1.

Таблиця 1

Пріоритетні напрями повоєнної ревіталізації

№	Рекомендації уряду України для ефективної повоєнної ревіталізації
1	Необхідно продовжувати організацію грантових конкурсів для різних верств суспільства на здійснення підприємницької діяльності, зокрема розширивши їх для певних груп населення, таких як: гранти на створення малого бізнесу для пенсіонерів, гранти на створення малого бізнесу для осіб з інвалідністю, гранти на створення малого бізнесу для вагітних, та інші подібні групи населення
2	Необхідно створити державні програми сприяння найму осіб пенсійного віку, які вважають за необхідне працювати, зокрема за допомогою фінансових та фіскальних методів підтримки підприємств, які залучатимуть осіб такої категорії населення
3	Необхідно сприяти розширенню створених освітніх можливостей для осіб, щодо яких здійснюється соціальна та економічна інклюзія, зокрема створенню програм для безкоштовного здобуття першої вищої освіти для осіб, які підпадають під визначення інклюзивності
4	Необхідно створити курси з навчання базових навичок фінансової грамотності, управління смартфоном задля діджиталізації населення, курси зі створення ефективного бізнес-плану, вивчення іноземних мов та інші подібні курси з напрямом здобуття базових корисних навичок

Джерело: [9]

Уряду України слід активніше займатися створенням умов для економічної інклюзії. Приблизно 3 мільйони людей з інвалідністю, частина пенсіонерів, жінки та інші непрацездатні особи можуть стати важливими рушіями української економіки під час її відновлення. Уряд уже усвідомлює цю потребу та працює над створенням грантових програм для різних груп населення, включаючи ветеранів війни та їхні родини. Крім того, передбачені можливості для отримання другої вищої освіти для осіб старше 45 років, проте умови доступу до таких грантових програм потрібно значно спростити.

Список використаних джерел

1. Лист Міністерства освіти і науки України від 13.11.2018 № 1/9-691 «Щодо організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти». URL: https://ru.osvita.ua/doc/files/news/624/62449/5beae31a5b48f959694858_1.p df
2. Лист Міністерства освіти і науки України від 05.04.2019 № 1/9-223 «Щодо забезпечення доступності закладів освіти для осіб з особливими освітніми потребами». URL: http://osvitaboguslav.at.ua/novyny/2019/1084_vkh_1_9-223.pdf
3. Лист Міністерства освіти і науки України від 10.04.2019 № 1/9-235 «Щодо порядку зарахування дітей до інклюзивних та спеціальних груп закладів дошкільної освіти». URL: https://deponms.carpathia.gov.ua/uploads/1_9-235-Sodo-poradkuzarahuvanna-ditej-do-inkluzivnih-ta-specialnih-grup-ZDO.pdf
4. Лист Міністерства освіти і науки України від 26.06.2019 № 1/9-409 «Щодо організації інклюзивного навчання у закладах освіти у 2019/2020 н.р.». URL: https://drive.google.com/file/d/1uO2SYjEcOQ_hcQCGmVBbfqDFkWZw94QL/view
5. Лист Міністерства освіти і науки України від 20.08.2019 № 1/9-525 «Щодо організації форм здобуття загальної середньої освіти». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizaciyi-form-zdobuttya-zagalnoyiserednoyi-osviti>
6. Лист Міністерства освіти і науки України від 26.05.2020 № 1/9-278 «Щодо організації роботи інклюзивно-ресурсних центрів». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizaciyi-roboti-inkluzivno-resursnihcentriv>
7. Лист Міністерства освіти і науки України від 04.06.2020 № 1/9-302 «Щодо надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг дітям з особливими освітніми потребами закладами освіти в літній період». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-nadannya-psihologo48pedagogichnih-ta-korekciyno-rozvitkovih-poslug-dityam-z-ooop-v-litnijperiod>
8. Лист Міністерства освіти і науки України від 25.06.2020 № 1/9-348 «Щодо створення інклюзивного освітнього середовища в закладах дошкільної освіти». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-stvorennayainkluzivnogo-osvitnogo-seredovisha-v-zakladah-doshkilnoyi-osviti>
9. Вплив економічної інклюзії на ревіталізацію України у воєнний та повоєнний періоди. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://fsपो.udpυ.edu.ua/wp-content/uploads/2024/04/60.-%D0%86%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F.pdf> (дата звернення 02.11.2025)

**ІНКЛЮЗИВНА РЕКЛАМА
ЯК ЧИННИК РОЗШИРЕННЯ ОХОПЛЕННЯ БРЕНДУ
INCLUSIVE ADVERTISING
AS A FACTOR IN EXPANDING BRAND REACH**

Самофалова Марія Олексіївна

кандидат економічних наук, доцент,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8060-7956>

marija.samofalova@gmail.com

Легач Василь Васильович

III курс, група ОО-24-1фмб,

спеціальність «Облік та оподаткування»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Анотація. Досліджено сприйняття інклюзивної реклами різними соціальними групами, акцентовано увагу на рекламні кампанії, які використовують нестандартні образи для досягнення більшої ефективності в комунікації. У дослідженні наведено основні типи реклами, які залучали представників маломобільних груп населення. Також проаналізовано роль медіа та думок авторитетних осіб у відображенні ставлення суспільства до цієї проблеми, а також їхній вплив на формування цінностей безбар'єрності. Розглянуто рекламу як соціальний інститут, який може сприяти полегшенню інтеграції маломобільних груп у суспільство та навколишнє середовище, а інклюзивність — як стратегічну перевагу для бізнесу, що відкриває шлях до нових сегментів ринку, сприяє формуванню відданої аудиторії та прямо впливає на зростання прибутку.

Annotation. The perception of inclusive advertising by different social groups is studied, with a focus on advertising campaigns that use non-standard images to achieve greater communication effectiveness. The study presents the main types of advertising that attracted representatives of low-mobility population groups. It also analyses the role of the media and the opinions of influential people in reflecting society's attitude to this issue, as well as their influence on the formation of barrier-free values. Advertising is considered as a social institution that can facilitate the integration of people with reduced mobility into society and the environment, and inclusiveness as a strategic advantage for business, opening the way to new market segments, helping to build a loyal audience and directly influencing profit growth.

Розрізняють дві моделі до розуміння сутності інвалідності: медичну та соціальну. Медична модель трактує інвалідність як небажаний стан, що вимагає медичного догляду та спеціалізованого лікування. Соціальна модель, навпаки, акцентує увагу на формуванні позитивного ставлення, усуненні бар'єрів, запобіганні дискримінації та реструктуризації суспільства [1].

Реклама ж може сприяти подоланню соціальної стигматизації. В Україні особи з інвалідністю стикаються з багатьма перешкодами на вулицях, в архітектурних та інтер'єрних проєктах, а також у дизайні одягу та графічному дизайні. У нашому суспільстві маломобільні групи населення (люди з інвалідністю) є меншістю, їх кількість становить близько 10%. Проте, через російсько-українську війну, за прогнозами, ця цифра може зрости щонайменше вдвічі. Це підкреслює необхідність інтеграції таких осіб у суспільство та нагальну потребу вирішення цієї проблеми, що можна здійснити за допомогою реклами, зокрема соціальної.

Люди з інвалідністю, які активно відстоюють безбар'єрність в Україні, наголошують на необхідності їхньої участі у будь-яких змінах, що стосуються інклюзивності міського середовища. Їхній принцип «Нічого про нас без нас» підкреслює, що саме вони, як ніхто інший, знають про потреби та виклики, з якими стикаються люди з інвалідністю. Однак, попри це, спостерігається певна пасивність з боку самих людей з інвалідністю у впровадженні реальних змін. Це призводить до непорозумінь та бар'єрів у спілкуванні між представниками маломобільних груп, владою та суспільством, яке часто не обізнане з проблемами інклюзії.

Коли ми говоримо про інклюзивність у спілкуванні, ми маємо на увазі світ, де кожен голос має вагу, і де кожен відчуває себе почутим і зрозумілим. Це не просто про те, щоб не бути упередженим; це про створення атмосфери, де різноманіття наших думок, життєвих шляхів та культурних надбань стає справжньою силою, що живить творчість та інновації. Інклюзивність об'єднує нас, роблячи наше спілкування відкритим, доступним і зрозумілим для кожного. Споживачі сьогодні прагнуть бачити не лише красиві слова в рекламі, а й реальні дії, що підтверджують ці слова [2]. Інклюзивність — це потужний двигун для розвитку бізнесу, адже кампанії, які щиро залучають різні спільноти, будують міцнішу довіру та резонують з найглибшими людськими цінностями.

Ефективна співпраця з інфлюенсерами можлива лише за умови налагодженої комунікації, де інклюзивна мова є пріоритетом. Спосіб, яким ваші блогери взаємодіють з різними аудиторіями, безпосередньо впливає на імідж вашого бренду. Для того, щоб інфлюенсери могли чітко транслювати ваші цінності, важливо контролювати їхню комунікаційну стратегію. Надавайте їм прості та зрозумілі інструкції щодо вживання коректної термінології. Наприклад, замість застарілих або образливих слів, використовуйте більш шанобливі формулювання, такі як «людина з інвалідністю» замість «інвалід» або «людина з психічними розладами» замість «божевільний». Це демонструє, що ваш бренд цінує кожного індивіда та визнає важливість різноманіття. Ігнорування цих принципів може призвести до кризи, оскільки сучасна аудиторія стає дедалі чутливішою до проявів неінклюзивності та дискримінації, що може спричинити негативну реакцію та завдати шкоди репутації.

Українська рекламна індустрія ще не досягла значного прогресу у залученні різноманітних моделей. На відміну від зростаючої присутності людей різних рас та кольору шкіри, запрошення до рекламних кампаній моделей з інвалідністю чи нетрадиційною красою залишається рідкістю. Це сповільнює процес інтеграції та прийняття таких людей, особливо в fashion-секторі, порівняно із західними країнами. Проте саме модна індустрія має найбільший потенціал для формування толерантності та сприяння інтеграції альтернативних моделей у суспільство, впливаючи на його світогляд. Серед українських представниць цього напрямку можна виділити Яну Кушнаркову (фотомодель з вітіліго) та Артема Кандибу (модель з альбінізмом). Особливо варто відзначити Оксану Кононець, модель на інвалідному візку, яка вже активно заявила про себе: брала участь в Українському тижні моди, знімалася для бренду спідньої білизни O'SHE Lingerie, з'явилася в кліпі Onuka, бере участь у конкурсах краси та співпрацює з міжнародними брендами. Її досягнення включають представлення України на Першому інклюзивному fashion-показі в Парижі та на конкурсі Miss Wheelchair World у Варшаві. У 2017 році Оксана була визнана однією зі 100 успішних жінок України за версією журналу «Ukrainian People» [3].

Згідно з даними звіту Accenture «Inclusive Consumer Report 2023», інклюзивність у комунікаціях є ключовим фактором для залучення споживачів. 62% опитаних заявили, що обирають

бренди, які відкрито підтримують різноманітність. Це підкреслює, що інклюзивність — це не просто тренд, а стратегічно важлива складова успішного бізнесу. Комунікаційна агенція «ВАРТО» вже зараз впроваджує принципи інклюзивності, автентичності та ефективності у розробку комунікаційних стратегій для своїх клієнтів. У своєму останньому матеріалі вони діляться досвідом, як брендам вдається налагоджувати міцні зв'язки з різними групами аудиторії за допомогою інфлюенсерів [3].

Варто розглядати інклюзивність як стратегічну перевагу для бізнесу. Вона відкриває шлях до нових сегментів ринку, сприяє формуванню відданої аудиторії та прямо впливає на зростання прибутку. Для успіху інклюзивних комунікаційних кампаній важливо дотримуватися ключових принципів: співпрацюйте з різноманітними інфлюенсерами, зосередьтеся на автентичності та встановленні глибоких зв'язків з вашою аудиторією. Вимірюйте успіх не тільки за показниками популярності, але й за тим, наскільки активно залучаються різні спільноти. Не бійтеся експериментувати з підходами!

Бренди, які цілеспрямовано впроваджують інклюзивність, не тільки досягають кращих фінансових результатів, але й будують міцні, довгострокові відносини зі своїми клієнтами, що є фундаментом для успіху в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Говоримо без бар'єрів: людина з інвалідністю. Міністерство юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/m/govorimo-bez-bareriv-lyudina-z-invalidnistyu> (дата звернення: 03.11.2025).
2. Чому інклюзивність в комунікаціях — це більше, ніж тренд: погляд від агенції комунікацій «Варто». URL: <https://marketer.ua/ua/why-inclusivity-in-communications-is-more-than-a-trend-a-view-from-the-communications-agency-warto/> (дата звернення 04.11.2025)
3. Дерман Л.М., Власик Р.І. Репрезентація образу людей з інвалідністю в рекламі XXI століття. *Культурологічний альманах*, 2023. (1), 114–120. URL: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.1.15>

ГРАНТОВІ ІНІЦІАТИВИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

GRANT INITIATIVES FOR THE DEVELOPMENT OF INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Самофалова Марія Олексіївна

кандидат економічних наук, доцент,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8060-7956>

marija.samofalova@gmail.com

Лемко Олександр Володимирович

III курс, група ОО-24-1фмб,

спеціальність «Облік та оподаткування»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

petrenkoolex@gmail.com

Анотація. Розглянуто грантові ініціативи, які стимулюють розвиток інклюзивного освітнього середовища в Україні. Досліджено механізми отримання фінансової підтримки, критерії участі та вплив грантів на інтеграцію в освіті та підприємництві. Наведено приклади проєктів, що успішно реалізовані за підтримки державних та міжнародних грантів. Акцент зроблено на ролі грантових ініціатив у підвищенні доступності освіти для студентів з особливими потребами.

Annotation. Grant initiatives that stimulate the development of an inclusive educational environment in Ukraine are considered. Mechanisms for obtaining financial support, participation criteria, and the impact of grants on integration in education and entrepreneurship are examined. Examples of projects successfully implemented with the support of state and international grants are provided. Emphasis is placed on the role of grant initiatives in increasing the accessibility of education for students with special needs.

Інклюзивна освіта є пріоритетом сучасної освітньої політики України. Грантові програми надають ресурсну та фінансову підтримку для проєктів, що спрямовані на забезпечення рівного доступу до навчання та розвитку бізнес-ініціатив. Розрізняють наступні типи грантів:

- державні гранти, що підтримують модернізацію ліцеїв та університетів для навчання студентів з особливими потребами;
- міжнародні гранти, які надаються ООН, ЮНЕСКО та ЄС для соціальної та освітньої інтеграції;

— корпоративні гранти, що реалізуються бізнес-компаніями для впровадження інклюзивних практик у корпоративному середовищі.

Завдяки грантам реалізуються наступні ініціативи:

1. Створюються доступні навчальні ресурси для студентів з обмеженими можливостями;

2. Проводяться тренінги для педагогів і менеджерів;

3. Забезпечення цифрових платформ та технологій для дистанційного навчання та бізнесу.

Ефективність грантових програм залежить від: чіткого визначення цільової аудиторії; моніторингу реалізації проєктів; співпраці між державою, бізнесом та громадськими організаціями.

Приклади грантів в сфері освіти:

1. *Програма Erasmus+*: це ініціатива Європейської Комісії, яка надає фінансову підтримку для освітніх, професійних та молодіжних проєктів. До участі в програмі запрошуються освітні установи, громадські організації та окремі особи з країн Європейського Союзу та країн-партнерів. Програма пропонує різноманітні види фінансування для таких цілей, як:

— Стажування та викладання за кордоном.

— Реалізація спільних проєктів з міжнародними партнерами.

— Сприяння розвитку інклюзивних освітніх практик.

— Професійний розвиток та підвищення кваліфікації викладачів.

Сума гранту визначається залежно від специфіки проєкту та кількості залучених осіб.

2. *Гранти Fulbright*: Програма Fulbright, що фінансується Бюро освітніх та культурних програм Державного департаменту США, надає можливості для академічного та культурного обміну. Вона відкрита для громадян України та Сполучених Штатів Америки. Пропонуються різні типи грантів для таких цілей, як:

— Фінансування дослідницької діяльності для аспірантів та докторантів.

— Можливості для викладання в американських навчальних закладах.

— Підтримка участі в наукових семінарах та конференціях.

Розмір гранту залежить від конкретного проєкту.

3. *Фінансова підтримка від USAID для освітніх ініціатив*: Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) пропонує грантові можливості для українських організацій, які займаються

освітньою діяльністю. Ці гранти охоплюють різноманітні напрямки, зокрема:

- *STEM-освіта*: Стимулювання розвитку науки, технологій, інженерії та математики в освітньому процесі.

- *Інклюзивна освіта*: Забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх індивідуальних потреб.

- *Професійний розвиток педагогів*: Підтримка вчителів та викладачів у підвищенні їхньої кваліфікації та вдосконаленні методики викладання.

- *Освітні реформи*: Сприяння впровадженню змін та модернізації освітньої системи.

Сума грантового фінансування визначається залежно від специфіки проєкту та загального бюджету програми.

4. Грантові програми Фонду Віктора Пінчука для освіти: Фонд Віктора Пінчука надає грантову допомогу українським організаціям та фізичним особам, які реалізують проєкти у сфері освіти. Доступні гранти спрямовані на такі напрямки:

- *Ранній розвиток дітей*: Підтримка програм, що сприяють розвитку дошкільнят.

- *Підтримка талановитих дітей*: Фінансування ініціатив для обдарованих учнів.

- *Підвищення кваліфікації педагогів*: Інвестиції у професійний ріст вчителів.

- *Інноваційні освітні проєкти*: Заохочення новітніх підходів та рішень в освіті.

Розмір гранту залежить від характеру проєкту.

5. Можливості фінансування від Фонду «Відродження» для освітніх та культурних проєктів: Фонд «Відродження» відкриває грантові можливості для українських організацій та приватних осіб, які працюють у сферах освіти, культури та мистецтва. Програма охоплює такі напрямки:

- *Демократія та громадянська освіта*: Підтримка проєктів, спрямованих на формування активної громадянської позиції та розвиток демократичних цінностей.

- *Інклюзивна освіта*: Фінансування ініціатив, що забезпечують доступність освіти для всіх.

- *Розвиток культури та мистецтва*: Підтримка творчих проєктів та культурних заходів.

— *Дослідницькі гранти*: Фінансування наукових досліджень у відповідних сферах.

Наведені вище приклади ілюструють лише частину грантових можливостей, що існують у освітній сфері. Типовий розмір фінансування за грантовими заявками коливається в межах 5 000—50 000 доларів США. Остаточна сума визначається залежно від специфіки проекту та інших критеріїв оцінки заявки.

Також, освітньо-грантова програма «Траєкторія 2» допомагає українським ветеранам та їхнім родинам започаткувати або розвинути власний бізнес, надаючи їм необхідні цифрові навички. Програма дозволяє ветеранам перетворити свій військовий досвід на успішні бізнес-проекти, забезпечуючи їх знаннями, психологічною підтримкою та фінансуванням. Це сприятиме економічному зростанню України, збільшенню кількості підприємств, заснованих ветеранами, та створенню сильної ветеранської бізнес-спільноти.

«Траєкторія 2» реалізується через мережу центрів підтримки підприємців Дія. Бізнес за підтримки Міністерства цифрової трансформації України, Офісу з розвитку підприємництва та експорту, а також завдяки фінансовій підтримці Уряду Японії, ПРООН в Україні, Mastercard, UKRSIBBANK BNP Paribas Group та мережі мультимаркетів «Аврора».

Грантові програми активно сприяють створенню інклюзивного освітнього середовища та допомагають у соціальній інтеграції. Систематичне та скоординоване застосування грантів у подальшому дозволить значно поліпшити інклюзивність як в освіті, так і в українському бізнесі.

Список використаних джерел

1. Дубас Р.Г. Інклюзивна освіта та менеджмент: сучасні практики. Київ: Університет «Україна», 2021. 210 с.
2. Гранти для розвитку освітньої сфери. URL: <https://www.grantsense.com.ua/blogs/yaki-granti-mozhna-otrimati-dlya-rozvitku-osvitnoyi-sferi> (дата звернення 02.11.2025)
3. Траєкторія 2. Освітньо-грантова програма для ветеранів та сімей військовослужбовців. URL: <https://www.traiektoriia2.com/> (дата звернення 02.11.2025).

**ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ
БІЗНЕСУ В ГОТЕЛЬНИХ ТА РЕСТОРАННИХ СФЕРАХ**
**FORMATION OF AN INCLUSIVE BUSINESS DEVELOPMENT
MODEL IN THE HOTEL AND RESTAURANT SECTORS**

Самофалова Марія Олексіївна

кандидат економічних наук, доцент,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8060-7956>

marija.samofalova@gmail.com

Лучук Владислав Олександрович

III курс, група ОО-24-1фмб,

спеціальність «Облік та оподаткування»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Анотація. *Інклюзивний розвиток, що передбачає залучення всіх без винятку та обмежень, є перспективним рішенням для виходу людства з глобальних санітарних, політичних та економічних викликів. Еволюція економічних моделей, від планової до конкурентної та інклюзивної, спонукає науковців зосередитися на останній стадії для вирішення сучасних проблем. Зважаючи на те, що люди все частіше харчуються, живуть та відпочивають поза домом, дослідження інклюзивного розвитку бізнесу в готельно-ресторанній сфері набуває особливої актуальності.*

Annotation. *Inclusive development, which involves the participation of all without exception or restrictions, is a promising solution for humanity to overcome global health, political and economic challenges. The evolution of economic models, from planned to competitive and inclusive, encourages scientists to focus on the latter stage to solve contemporary problems. Given that people are increasingly eating, living and relaxing away from home, research into inclusive business development in the hotel and restaurant sector is becoming particularly relevant.*

Сучасний світ стикається з низкою серйозних викликів: від глобальних тенденцій, таких як старіння населення та пандемії, до локальних проблем, що включають військові та соціальні конфлікти, надзвичайні ситуації та екологічні проблеми. Ці фактори призводять до збільшення чисельності людей, які потребують особливої уваги та підтримки. Тому суспільство та бізнес повинні трансформуватися, щоб забезпечити повну інтеграцію даних осіб у суспільне життя та розширити їхні можливості

для отримання послуг від різних інституцій. Інклюзивність установи є невід'ємною частиною якісного сервісу, що сприяє не лише покращенню обслуговування клієнтів, але й розширенню клієнтської бази, підвищенню лояльності, збагаченню досвіду клієнтів та формуванню позитивного іміджу [1].

У повоєнній Україні важливо звернути увагу на додаткові аспекти, які впливають на управління якістю послуг у готельній сфері. Цей період буде супроводжуватися значними викликами та змінами, які вже зараз вимагають адаптації до нових умов і стандартів якості тимчасового розміщення.

Особливо важливо підтримувати людей, які постраждали від війни. Забезпечення їм належних умов проживання є не лише актом гуманності, а й кроком до їх інтеграції в суспільство. Тому соціальний аспект управління якістю готельних послуг набуває особливої значущості, що передбачає створення комфортних умов для осіб з особливими потребами, а також забезпечення доступності та інклюзивності послуг. У повоєнній Україні інклюзія стає критично важливим елементом для формування стійкого та успішного бізнесу в індустрії гостинності. Вона забезпечує довгострокові переваги, сприяє інноваціям і підвищує загальну якість готельних послуг. Готелі, які дотримуються принципів інклюзії, створюють комфортні умови для всіх категорій гостей, включаючи тих, хто постраждав від війни і має особливі фізичні, психологічні або етичні потреби.

Інклюзивність у готельному бізнесі — це стратегічний підхід, який приносить подвійну вигоду. З одного боку, це значно покращує якість обслуговування, роблячи готель більш привабливим для широкого кола клієнтів. З іншого боку, це позитивно впливає на репутацію, демонструючи соціальну відповідальність та турботу про потреби всіх членів суспільства. Інклюзивні готелі, які враховують потреби людей з інвалідністю, літніх людей, сімей з дітьми та інших соціальних груп, стають більш конкурентоспроможними на ринку. Важливо розуміти, що інклюзивність — це не лише фізична доступність приміщень, але й надання спеціалізованих послуг, таких як програми реабілітації та психологічна підтримка. Для успішної реалізації інклюзивних проєктів необхідна підтримка на інституційному рівні, включаючи розробку та впровадження відповідних програм. Зокрема, важливість туризму як сектору економіки, який може зробити значний внесок в інклюзивний розвиток, є надзвичай-

но важливою, адже подорожі та відпочинок є невід'ємною частиною повноцінного життя кожної людини.

У процесі вивчення безпеки та доступності об'єктів готельного бізнесу автори І.В. Єрко та О.А. Демчук класифікували підходи до подолання викликів для компаній, які пропонують інклюзивні послуги в готельній сфері, за такими ключовими аспектами [2]:

- удосконалення нормативно-правової бази на підтримку сфери гостинності з акцентом на дотримання норм доступності та запровадження стратегій інклюзії;
- державне фінансування проєктів, спрямованих на інклюзивний розвиток;
- партнерство з регіональними адміністраціями та організаціями громадянського сектору для отримання фінансової допомоги та фахових консультацій;
- формування спеціалізованих команд за участю представників маломобільних груп населення (МГН), аби вони могли долучатися до розробки ініціатив у галузі гостинності, які сприяють їхній адаптації та включенню в суспільно-економічні процеси громади.

Доступність, як гарантія фізичної прохідності, виступає фундаментальною рисою інклюзивності. Заклади розміщення, які керуються принципами інклюзії, зобов'язані забезпечувати відповідність своїх споруд нормам доступності та формувати зручне середовище для кожного відвідувача. Йдеться не тільки про вільний вхід до кімнат і громадських просторів, але й про облаштування адаптованих санвузлів, широких проходів та чітких позначень.

В умовах воєнного стану українські підприємства, що працюють у сфері гостинності, стикаються з необхідністю розширити свої зусилля з інклюзивності. Окрім вже відомих завдань щодо забезпечення доступності та безбар'єрності для гостей (тобто, можливості безперешкодного пересування та користування послугами для людей з інвалідністю), виникає потреба у створенні більш широкого інклюзивного середовища. Це означає, що інклюзивність має бути застосована до всіх сторін, які беруть участь у процесі надання послуг. До них належать:

Персонал: Необхідно враховувати потреби співробітників, зокрема, створювати для них комфортні та адаптовані робочі місця, якщо вони мають фізичні чи інші функціональні обме-

ження. Також важливо підвищувати обізнаність персоналу щодо особливостей людей з різними видами інвалідності (фізичними, сенсорними, психічними, інтелектуальними, ментальними) та навчати їх ефективно обслуговувати таких клієнтів.

Партнери та постачальники: Інклюзивність може стосуватися і взаємодії з цими групами, хоча в тексті це не розкрито детальніше.

Державні органи: Ймовірно, йдеться про співпрацю з ними для впровадження відповідних стандартів та політик.

Традиційні підходи до забезпечення інклюзивності включають:

Фізичну адаптацію приміщень: Це облаштування пандусами, ліфтами, спеціально обладнаними туалетами для людей на візках або з іншими потребами.

Навчання персоналу: Підвищення кваліфікації співробітників для кращого розуміння та обслуговування клієнтів з різними видами інвалідності.

Адаптацію робочих місць: Створення умов праці, що враховують потреби співробітників з обмеженими можливостями.

Використання інноваційних технологій: Впровадження програм для смартфонів, автоматизованих систем бронювання та інших рішень, що полегшують взаємодію з клієнтами, зокрема, з тими, хто має певні труднощі.

Отже, розвиток інклюзивних практик у сфері гостинності — це важливий крок до створення більш справедливого та доступного середовища для всіх. Це передбачає не лише забезпечення рівних можливостей для працівників, але й надання високоякісного обслуговування кожному гостю, незалежно від його потреб та особливостей. Такий підхід позитивно впливає на імідж компанії та сприяє залученню лояльної клієнтської бази.

Список використаних джерел

1. Кушнір, О., Жигулін, О. Механізм формування інклюзивної моделі розвитку бізнесу в агропродовольчій, готельній і ресторанній сферах. *Food Industry Economics*, 2022). 14(1). URL: <https://doi.org/10.15673/fie.v14i1.2264>
2. Демчук, О.А., Єрко, І.В. Безпечність та безбар'єрність підприємств готельного господарства міста Луцька в умовах війни. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2024. Вип. 2 (43), 3–8.

**«ЗЕЛЕНИЙ АСПЕКТ» СТРУКТУРНОЇ ПЕРЕБУДОВИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ВЕКТОР
ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ**

**«GREEN ASPECT» OF STRUCTURAL TRANSFORMATION
OF THE NATIONAL ECONOMY AS AN INNOVATIVE VECTOR
OF INCLUSIVE DEVELOPMENT**

Самофалова Марія Олексіївна

кандидат економічних наук, доцент,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8060-7956>

marija.samofalova@gmail.com

Пасічник Володимир Олексійович

III курс, група МК-24-Іфмб, спеціальність «Маркетинг»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Taraspas@gmail.com

Анотація. Сучасна економіка України перебуває на етапі трансформації, коли постає необхідність поєднання економічного зростання із збереженням довкілля та соціальною справедливістю. Дослідження присвячене ідентифікації напрямів і механізмів інтеграції «зелених» інновацій у систему національного господарства для формування основ інклюзивного розвитку, підвищення ефективності управління природними ресурсами та забезпечення сталого економічного зростання. Проаналізовано роль фінансово-облікових інструментів у реалізації «зеленої» політики щодо визначення стратегічних пріоритетів екологізації виробництва, а також обґрунтування економічних, соціальних та інституційних передумов переходу України до моделі циркулярної економіки.

Annotation. The modern economy of Ukraine is undergoing a transformation, requiring the combination of economic growth with environmental protection and social justice. This study is devoted to identifying the directions and mechanisms for integrating «green» innovations into the national economy in order to lay the foundations for inclusive development, improve the efficiency of natural resource management, and ensure sustainable economic growth. The role of financial and accounting instruments in the implementation of green policies for determining strategic priorities for the greening of production is analysed, as well as the justification of the economic, social and institutional prerequisites for Ukraine's transition to a circular economy model.

«Зелений аспект» структурної перебудови полягає у впровадженні екологічно чистих технологій, розвитку відновлюваної енергетики, скороченні викидів та переході до циркулярної економіки. Такі зміни сприяють інноваційному розвитку та забезпечують інклюзивність, створюючи нові робочі місця, підвищуючи добробут громад і залучаючи інвестиції у сталий сектор.

«Зелена» трансформація національної економіки є одним із ключових чинників реалізації Стратегії сталого розвитку України до 2030 року. Основними пріоритетами виступають:

- підвищення енергоефективності виробництва та запровадження відновлюваних джерел енергії;
- екологізація бюджетної та податкової політики;
- стимулювання «зеленого» підприємництва через пільгове фінансування;
- цифровізація систем моніторингу екологічних ризиків;
- розвиток фінансових інструментів «зеленого обліку» і звітності.

Фінансово-обліковий аспект відіграє вирішальну роль у впровадженні «зелених» технологій, оскільки саме через систему обліку та фінансової звітності здійснюється моніторинг ефективності екологічних інвестицій, оцінка сталого розвитку підприємств і контроль за раціональним використанням ресурсів. Це передбачає не лише застосування екологічного аудиту, а й упровадження системи «зеленого» обліку, яка враховує витрати на природоохоронні заходи, облік вуглецевих активів і зобов'язань, оцінку викидів парникових газів, показники енергоефективності та впливу на довкілля.

Сучасна практика вимагає переходу до формування нефінансової звітності відповідно до міжнародних стандартів ESG (Environmental, Social, Governance), що забезпечує прозорість діяльності підприємств перед інвесторами, державними органами та суспільством. Особливу увагу приділяють енергозбереженню, використанню відновлюваних джерел енергії, «зеленому» інвестуванню та обліку соціально-економічних ефектів від реалізації таких проєктів.

Таким чином, фінансово-обліковий механізм стає ключовим інструментом забезпечення екологічної відповідальності бізнесу, стимулює впровадження інновацій і сприяє формуванню нової фінансової культури, орієнтованої на сталий та інклюзивний розвиток економіки.

Інноваційний потенціал такої трансформації полягає у створенні «зелених» фінансових продуктів, розвитку ESG-підходів у бізнесі та формуванні нової економічної культури відповідального споживання.

«Зелений аспект» структурної перебудови економіки є не лише екологічною, а й соціально-економічною інновацією, яка спрямована на формування нової моделі розвитку, що поєднує ефективність виробництва, соціальну справедливість і збереження природного середовища. Така трансформація вимагає не лише модернізації технологічних процесів, а й зміни фінансово-облікових підходів, упровадження «зеленого» інвестування, екологічного аудиту та прозорої звітності щодо впливу на довкілля.

Особлива увага приділяється вивченню потенціалу «зеленого» фінансування, механізмів державного стимулювання екологічних інвестицій, розвитку ESG-звітності та формуванню системи прозорого моніторингу екологічних показників у корпоративному секторі. Реалізація цих напрямів сприятиме посиленню конкурентоспроможності національної економіки, забезпеченню соціальної справедливості та досягненню цілей сталого розвитку.

Важливою складовою є інтеграція екологічних критеріїв у систему державного управління, фінансового контролю та корпоративної звітності, що дозволить підвищити ефективність використання ресурсів і зменшити негативний вплив на природу. У свою чергу, «зелена» економіка створює нові можливості для зайнятості населення, розвитку підприємництва, стимулює інновації у сфері енергозбереження, транспорту, будівництва та аграрного виробництва.

Список використаних джерел

1. Стратегія сталого розвитку «Україна-2030». URL: <https://www.me.gov.ua> (дата звернення 30.10.2025)
2. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України до 2030 року: Закон України № 2697-VIII від 28.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>
3. Міністерство економіки України. «Зелена економіка як пріоритет структурної політики». 2024. URL: <https://www.me.gov.ua> (дата звернення 30.10.2025)
4. UNEP. Green Economy Report. United Nations Environment Programme, 2023. URL: <https://www.unep.org/annualreport/2023> (дата звернення 30.10.2025)

МОДЕЛІ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА MODELS OF INCLUSIVE ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT

Самофалова Марія Олексіївна

кандидат економічних наук, доцент,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8060-7956>

marija.samofalova@gmail.com

Робенко Ярослав Станіславович

I курс, група МК-25.2-1фмб, спеціальність «Маркетинг»,

Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

aroslavrobenko@gmail.com

Анотація. Досліджено моделі інклюзивного розвитку підприємництва та їх вплив на залучення різних груп населення до економічної діяльності. Розглянуто приклади застосування партнерських програм, соціальних підприємств, навчальних платформ та цифрових інструментів для підтримки малих і середніх підприємств. Визначено, що інклюзивні моделі сприяють розширенню можливостей для підприємницької діяльності, підвищенню соціальної інтеграції та розвитку місцевих громад. Разом із тим окреслено основні виклики та підкреслено важливість державної підтримки, освітніх програм та створення сприятливого середовища для підприємців різного соціального походження.

Annotation. The models of inclusive entrepreneurship development and their impact on engaging diverse groups in economic activities are explored. Examples of partnership programs, social enterprises, educational platforms, and digital tools supporting small and medium enterprises are considered. It is emphasized that inclusive models contribute to expanding entrepreneurial opportunities, enhancing social integration, and fostering local community development. At the same time, the main challenges are identified: insufficient funding, limited access to resources, lack of skills, and administrative barriers. At the same time, the main challenges are outlined and the importance of state support, educational programs and creating a favorable environment for entrepreneurs of different social backgrounds is emphasized.

Інклюзивне підприємництво представляє собою сучасний підхід до розвитку бізнесу, орієнтований на створення рівних можливостей для всіх верств населення. Воно охоплює не лише економічний аспект, але й соціальний, спрямований на залучення жінок, молоді, осіб з інвалідністю та інших маргіналізова-

них груп до підприємницької діяльності [1]. Ці моделі сприяють розвитку місцевих громад, стимулюють соціальні інновації та підвищують якість життя. Завдяки поєднанню доступу до фінансування, освітніх програм, наставництва та підтримки в рамках бізнес-екосистеми підприємці отримують можливість реалізувати свої ідеї та створювати стійкі бізнеси. Інклюзивне підприємництво має важливе значення не тільки в аспекті створення робочих місць і економічного зростання, але й у зміцненні соціальної інтеграції та гарантуванні рівних можливостей для кожного [2]. У сучасних реаліях глобалізації та цифрової трансформації ці моделі особливо актуальні, оскільки допомагають долати соціальні й економічні бар'єри, забезпечуючи більш справедливий розподіл ресурсів і шансів.

Інклюзивне підприємництво — це підхід, що сприяє залученню всіх соціальних груп до підприємницької діяльності, включаючи жінок, молодь, людей з інвалідністю та інші маргіналізовані спільноти. Головна його мета полягає у створенні рівних умов для відкриття й розвитку бізнесу, сприянні економічній активності та соціальній інтеграції. Такий підхід допомагає не лише стимулювати економічний розвиток, але й підвищувати якість життя, розвивати громади й формувати соціально відповідальне підприємництво. Серед основних моделей інклюзивного підприємництва особливо виділяються наступні:

— Мікрофранчайзинг, ця модель передбачає адаптацію класичного франчайзингового підходу для малих бізнесів, дозволяючи підприємцям із обмеженими ресурсами започаткувати власну справу. Основною перевагою є доступ до готових бізнес-процесів, технологій, навчання й підтримки. Такий підхід виявляється особливо ефективним у сільській місцевості та для посилення підприємницької ролі жінок.

— Інклюзивний бізнес, ця модель інтегрує маргіналізовані групи до ланцюгів створення вартості шляхом залучення їх як працівників, постачальників чи споживачів. Компанії, що реалізують таку стратегію, отримують фінансовий прибуток, а місцеві громади — соціальну підтримку та інтеграцію. Наприклад, деякі підприємства залучають малозабезпечених до виробничих процесів, створюючи для них стабільний дохід і можливість професійного розвитку [3].

— Програми підтримки жінок і молоді. Значним компонентом інклюзивного підходу є спеціалізовані програми, спрямовані

на навчання, менторство, фінансову допомогу та доступ до бізнес-мереж для жінок і молодих підприємців. Такі ініціативи допомагають зменшити гендерний розрив і залучати молодь до активного підприємницького життя, забезпечуючи їх ресурсами для сталого розвитку бізнесу. Втім, незважаючи на очевидний позитивний ефект цього підходу, його реалізація стикається з низкою труднощів.

Серед ключових перепон — фінансові обмеження, недостатність знань і компетенцій, стійкі соціальні й культурні стереотипи, а також складні бюрократичні процедури. Для успішного розвитку інклюзивного підприємництва необхідно запроваджувати комплексні заходи: державну підтримку й додаткове фінансування, освітні програми, створення сприятливих умов для ведення бізнесу та підвищення рівня поінформованості суспільства щодо важливості цього підходу.

Інклюзивне підприємництво відіграє значну роль у розвитку сучасного бізнесу та суспільства загалом. Воно відкриває рівні можливості для представників різних соціальних груп, стимулює економічний прогрес, сприяє соціальній інтеграції та підтримує розвиток громад. Завдяки моделям інклюзивного підприємництва, як-от мікрофранчайзинг, інклюзивний бізнес або програми підтримки жінок і молоді, підприємці можуть реалізовувати свої проекти навіть за умов обмежених ресурсів.

Однак для ефективного просування інклюзивного бізнесу слід долати фінансові, освітні, соціальні та адміністративні перешкоди. Важливими елементами успішної реалізації інклюзивного підприємництва є запровадження державних програм підтримки, освітніх ініціатив, створення сприятливого середовища для бізнесу та підвищення рівня поінформованості суспільства. У результаті розвиток інклюзивного бізнесу сприяє не тільки економічній стабільності, але й формуванню справедливого й соціально відповідального суспільства.

Список використаних джерел

1. 6 strategies for inclusive entrepreneurship programs January 2, 2024. URL: 6 strategies for inclusive entrepreneurship programs — Bridge for Billions (дата звернення 20.10.2025).

2. From Margins to Mainstream: Inclusive Youth Entrepreneurship in the Asia-Pacific Region. December 19, 2024. URL: <https://www.undp.org/asia-pacific/publications/margins-to-maintstream-inclusive-youth-entrepreneurship-AP>

**СМАРТ-ЕКОНОМІКА
ЯК ЧИННИК ІНКЛЮЗИВНОГО ЗРОСТАННЯ
SMART-ECONOMY
AS A FACTOR OF INCLUSIVE GROWTH**

Самофалова Марія Олексіївна

кандидат економічних наук, доцент,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8060-7956>

marija.samofalova@gmail.com

Сліпенька Софія Вадимівна

I курс, група МК-25.2-1фмб, спеціальність «Маркетинг»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Анотація. Сучасне суспільство активно розвивається у напрямку «розумної економіки». Цей тренд об'єднує передові технології, цифровізацію та прагнення до сталого розвитку. Головна мета — раціонально використовувати ресурси, автоматизувати роботу та покращувати умови життя. Значна увага приділяється тому, як «розумні» рішення сприяють інклюзивному зростанню: забезпеченню рівних можливостей для всіх, створенню нових робочих місць та підтримці підприємницької діяльності. Досліджено вплив смарт-економіки на динаміку та рівень інклюзивного розвитку.

Annotation. Modern society is actively developing towards a «smart economy». This trend combines advanced technologies, digitalization and the desire for sustainable development. The main goal is to rationally use resources, automate work and improve living conditions. Considerable attention is paid to how «smart» solutions contribute to inclusive growth: ensuring equal opportunities for all, creating new jobs and supporting entrepreneurial activity. The impact of the smart economy on the dynamics and level of inclusive development is studied.

Смарт-економіка представляє собою сучасну модель економічного розвитку, яка використовує потенціал цифрових технологій, інновацій, штучного інтелекту та автоматизації для досягнення максимальної ефективності. Її мета — не лише оптимізувати економічні процеси, але й зробити їх більш екологічними та доступними для всіх верств населення. Важливим аспектом смарт-економіки є соціальна складова, що передбачає створення рівних можливостей для кожного, незалежно від його соціального статусу, місця проживання.

Смарт-економіку доцільно розглядати як динамічну, надскладну систему, що формується з множини людино-машинних інтелектуальних комплексів. Ці комплекси, завдяки людському управлінню, демонструють здатність до самостійного функціонування, самоорганізації та безперервного розвитку, охоплюючи практично всі галузі та види економічної діяльності [5]. Основою смарт-економіки є кардинальна зміна економічної логіки: замість централізованого управління вона спирається на платформні моделі, замість матеріальних активів — на інтелектуальний капітал, а замість ізольованих компаній — на відкриті інноваційні екосистеми [3]. На відміну від цифрової економіки, яка головним чином використовує інформаційні та комп'ютерні технології для покращення ефективності, смарт-економіка пропонує комплексне перетворення систем управління, виробництва та взаємодії, інтегруючи принципи сталого розвитку, когнітивні технології та гнучку адаптацію до мінливого середовища.

На динаміку та рівень інклюзивного розвитку значно впливає інституційне середовище. Воно складається з сукупності політик, соціальних, економічних, екологічних та юридичних норм і правил, які формують основи людської поведінки в усіх сферах життя суспільства [2].

Концепція Smart-економіки є еволюційним кроком в парадигмі інклюзивного розвитку, що відображає трансформацію економічної діяльності людства до більш прогресивного стану. Смарт-економіка базується на кількох ключових факторах [4]: висококваліфікованій робочій силі, сприятливому підприємницькому середовищі, сучасній інфраструктурі з широким використанням передових технологій, конкурентоспроможних витратах виробництва та принципах сталого розвитку. Важливими елементами також є соціальний захист населення та розвиток людського капіталу, який виступає рушійною силою економічного зростання. Розбудова такої економіки передбачає відкритий доступ до знань університетів, використання міжнародних стандартів, активну роль електронних медіа, розвиток співпраці між різними рівнями та секторами, впровадження освітніх онлайн-платформ та максимальне використання інноваційного потенціалу кожного члена суспільства [1].

Інклюзивний економічний розвиток прагне, щоб плоди економічного зростання були відчутні кожним, незалежно від соціального статусу. Розумна економіка є ключем до цього, адже

цифрові технології відкривають перед людьми нові можливості: працювати дистанційно, навчатися онлайн, розвивати власну справу та активно брати участь у житті громади. Це допомагає зменшити різницю в доходах та зробити розподіл ресурсів більш справедливим.

Розумна економіка проявляється в багатьох аспектах: від розумних міст та електронного уряду до цифрової освіти та сучасних транспортних систем. Ці інновації мають багатогранний вплив: вони покращують життя людей, забезпечують економічну стабільність, зменшують забруднення навколишнього середовища та сприяють розвитку потенціалу кожної людини [6].

Впровадження інклюзивної економіки — це не просто шлях до відбудови після війни, а й фундамент для побудови суспільства, де кожен має рівні можливості та права. Досягти цього можна спільними зусиллями, якщо:

- *долучаться всі*: економічна система повинна об'єднати зусилля всіх учасників, залучаючи їхні ресурси та підтримку;

- *створити умови для бізнесу*: необхідно забезпечити сприятливе середовище для розвитку підприємництва.

- *підтримати соціальний бізнес*: розвиток соціального підприємництва та інновацій допоможе вирішувати соціальні проблеми та створювати робочі місця.

- *працювати разом*: глобальна співпраця та партнерство є ключем до успіху.

Пріоритетними напрямками інклюзивного відновлення мають бути:

- *фінансова доступність*: забезпечення доступу до фінансових послуг для всіх верств населення.

- *інвестиції з соціальним ефектом*: залучення інвестицій, які приносять не лише прибуток, а й позитивний вплив на суспільство.

- *інновації для всіх*: розвиток інновацій, які враховують потреби різних груп населення.

- *креативна та розумна економіка*: розвиток креативних індустрій та використання сучасних технологій для економічного зростання [6]. Завдяки інтеграції інноваційних технологій та соціальної відповідальності, розумна економіка забезпечує інклюзивний економічний розвиток. Це призводить до формування більш справедливого суспільства, де кожен його член отримує можливість для самореалізації та активної участі у розбудові спільного майбутнього.

Список використаних джерел

1. Куцмус Н.М., Макаренко О. М. Концепція «Smart-Економіки»: виклики та перспективи для бізнесу в умовах глобалізації. *Економіка та суспільство*. Випуск № 67.2024. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-156> (дата звернення 20.10.2025)
2. Олешко А. А., Ольшанська О. В., Будякова О. Ю., Бебко С. В. Публічне управління інклюзивним розвитком економіки України. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*. Серія: Економіка та менеджмент. 2022. № 28. С. 18–28. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.9.4>
3. Осокін Г. В. Смарт-економіка як трансформаційне середовище еволюції бізнес-моделей підприємств. *БІЗНЕСІНФОРМ*. № 7. 2025. С. 489–498. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2025-7_0-pages-489_498.pdf (дата звернення 20.10.2025)
4. Северин-Мрачковська Л. В. Концепція смарт-економіки в економіко-філософському дискурсі. *Вісник КНЕУ*. 2021. № 2. С. 87–96. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnnibpcajpcglefindmkaj/https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3d989d5b-256f-4458-a7c9-c1d31705e133/content/> (дата звернення 21.10.2025)
5. Тарасевич В.М. До теоретичного розуміння смарт-економіки. *Економіка України*. 2024. № 10 (755). С. 92–112. URL: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.10.092> (дата звернення 10.10.2025)
6. Федотова Ю. В. Смарт-економіка: характерні риси та еволюція. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: збірник наукових праць: матеріали міжнародної науково-практичної конференції: «Духовно-моральнісні основи та відповідальність особистості у долі людської цивілізації»* (16.11.2016 р.). Харків : НТУ «ХПІ». 2016. Т. 1. № 47 (51). С. 195–200.

**ІНКЛЮЗИВНІ ІННОВАЦІЇ ТА КРЕАТИВНА ЕКОНОМІКА
У ПОВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ**

**INCLUSIVE INNOVATION AND THE CREATIVE ECONOMY
IN THE POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE**

Самофалова Марія Олексіївна

кандидат економічних наук, доцент,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8060-7956>

marija.samofalova@gmail.com

Чайка Юрій Сергійович

група МК-25.2-1фмб, спеціальність «Маркетинг»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Анотація. Розглянуто ключові принципи інвестиційно-інноваційної діяльності під час відновлення після війни. Наголошено на важливості інвестицій та інновацій для відбудови та інклюзивного

розвитку економіки України, а також визначені їх специфічні категорії, такі як інклюзивні інвестиції, імпакт-інвестиції та інклюзивні інновації. Досліджено роль креативної економіки в процесі відновлення України після війни. Наголошено, що в умовах післявоєнного відновлення доцільно зосередитися на інклюзивному розвитку, щоб усі громадяни мали можливість отримати вигоду та бути залученими до цього процесу.

Annotation. *The key principles of investment and innovation activities during post-war recovery are considered. The importance of investment and innovation for the reconstruction and inclusive development of Ukraine's economy is emphasised, and specific categories such as inclusive investment, impact investment and inclusive innovation are identified. The role of the creative economy in Ukraine's post-war recovery is examined. It is emphasised that in the context of post-war recovery, it is advisable to focus on inclusive development so that all citizens have the opportunity to benefit and be involved in this process.*

Проблеми соціальної нерівності в умовах нестабільності завжди посилюються, а під час воєнного стану — значно загострюються, що ставить нові наукові виклики щодо розробки концепцій збалансованого розвитку після війни. У сучасному світі концепція інклюзивного розвитку стає все більш актуальною, оскільки вона враховує інтереси і можливості всіх членів суспільства. В 2022 році в Лугано був представлений План відновлення України, який розрахований на 10 років і передбачає загальні витрати в розмірі 750 млрд доларів США. Важливо зазначити, що серед основних принципів відновлення України після війни є гендерна рівність та інклюзія [1].

Інвестиційно-інноваційна діяльність у період відновлення після війни повинна керуватися такими принципами:

- *Найбільший позитивний вплив:* прагнення до досягнення максимальних вигід від інвестицій та інновацій.

- *Відповідальність:* усвідомлення та прийняття відповідальності за результати впровадження інвестиційних проєктів.

- *Стратегічна узгодженість:* інтеграція інвестиційної політики в загальну стратегію економічного розвитку країни після війни [2].

Війна підкреслила важливість інклюзивних інвестицій, спрямованих на:

- Відновлення соціальної інфраструктури.

— Створення рівних можливостей для розвитку всіх громадян.

— Підвищення якості життя населення.

Внаслідок війни та пов'язаних з нею соціально-економічних труднощів, зростає готовність людей долучатися до вирішення суспільних проблем. З'являється переконання, що бізнес, окрім отримання прибутку, повинен бути соціально відповідальним, дбати про навколишнє середовище, підтримувати благодійність та некомерційні організації.

Економічний розвиток після війни вимагає зміни підходів до інвестування — усі інвестиції повинні мати елемент впливу. Розвиток імпаکت-інвестування базується на таких умовах [3]: наявність ефективних методів оцінки соціального та екологічного впливу; розробка підходів до створення привабливих інструментів, послуг та продуктів імпаکت-інвестування, що відповідають потребам різних категорій інвесторів; наявність механізмів державного регулювання, які забезпечують баланс інтересів держави, суспільства та приватного сектора; освітня система та навчання для всіх учасників; обмін успішним досвідом та демонстрація соціальних результатів.

Відтак, інклюзивні інновації сприяють зменшенню соціально-економічних розривів у рівні життя населення, створюючи нові можливості для працевлаштування та вирішення певних соціальних проблем. До інклюзивних інновацій можна віднести Центри колективного доступу до Інтернету, програми з підвищення комп'ютерної грамотності та мовних навичок, підтримку малого бізнесу та інноваційного підприємництва, що сприяють розвитку нетехнологічних інновацій, а також ефективну допомогу безробітним у пошуку роботи через інформаційно-комунікаційні технології. Інші приклади включають покращення доступу до державних послуг, субсидії на мобільний зв'язок та Інтернет у депресивних регіонах тощо. Наразі одним із прикладів інклюзивних інновацій є створення Пунктів незламності [4].

Інклюзивні інновації стимулюють креативну економіку, де цінуються індивідуальні таланти та творчі здібності. Ці галузі, що базуються на інтелектуальній власності, мають потенціал для прибутку та створення робочих місць. Особливо цінні в сучасному світі, індивідуальні творчі навички стають стійкими до викликів та сприяють соціально-економічному зростанню.

Основна мета будь-якого інклюзивного креативного проєкту полягає в тому, щоб активно залучати до роботи та інтегрувати в ринок праці вразливі верстви населення. Це стосується молоді, жінок, людей з інвалідністю та людей похилого віку. Проєкт має забезпечити їм можливість отримати соціальні переваги, такі як підвищення самооцінки та соціалізація, а також економічні вигоди, наприклад, заробітну плату та фінансову незалежність.

Для успішного повоєнного відновлення економіки України необхідно залучити до цього процесу абсолютно всіх громадян. Впровадження концепції інклюзивної економіки стане запорукою не лише ефективного відновлення, але й формування суспільства, де панують справедливість та рівноправність. Досягнення цієї мети можливе за умови активної підтримки та залучення ресурсів від усіх гравців економічної системи. Це також передбачає створення сприятливого середовища для ведення бізнесу, розвиток соціального підприємництва та впровадження соціальних інновацій, а також розширення міжнародної співпраці та партнерства. Ключовими напрямками інклюзивного економічного розвитку в умовах повоєнного відновлення є забезпечення фінансової доступності для всіх верств населення, залучення імпакт-інвестицій (інвестицій з соціальним ефектом), стимулювання інклюзивних інновацій та підтримка розвитку креативної економіки.

Список використаних джерел

1. Тимків А. О., Сидор Г. В. Фінансова інклюдія як складова відновлення економіки України. *Інклюдія і суспільство*. 2022. Вип. 1. С. 5–14.
2. Степаненко С. В. Сучасний стан інвестиційного забезпечення інклюзивного розвитку суб'єктів агробізнесу. *Економічний простір*. 2023. № 185. С. 43–48.
3. Ломачинська І. А. Концептуальні підходи до визначення сутності імпакт-інвестицій. *Бізнес-інформ*. 2020. № 2. С. 16–22.
4. Воробйова Н., Гаврилюк С., Литвинова Т. Деякі аспекти інклюзивного розвитку економіки України. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2023. № 1 (69). С. 29–37.

**НАПРЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ
ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ**
**DIRECTIONS OF INTELLECTUALIZATION
OF INCLUSIVE ECONOMIC DEVELOPMENT**

Свінцицька Анастасія Олександрівна

*I курс, група ЗМН-25-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

svincickaanastasia444@gmail.com

*Науковий керівник: Лавриненко Л.М., к.е.н., с.н.с.,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7104-6079>

larcic@ukr.net

Анотація. Досліджено інтелектуалізацію інклюзивного розвитку економіки. Обґрунтовано, що формування напрямків інтелектуалізації інклюзивного розвитку економіки передбачає інтеграцію інноваційних технологій та знань у процеси економічного розвитку з метою забезпечення рівних можливостей для всіх членів суспільства. Наведено основні напрямки, які можуть сприяти інтелектуалізації інклюзивного розвитку економіки. Зазначено, що інтелектуалізація інклюзивного розвитку економіки спрямована на створення умов, за яких кожен член суспільства має можливість брати активну участь в економічному житті та отримувати користь від його результатів.

Annotation. The intellectualization of inclusive economic development is studied. It is substantiated that the formation of directions of intellectualization of inclusive economic development involves the integration of innovative technologies and knowledge into the processes of economic development in order to ensure equal opportunities for all members of society. The main directions that can contribute to the intellectualization of inclusive economic development are given. It is noted that the intellectualization of inclusive economic development is aimed at creating conditions under which every member of society has the opportunity to actively participate in economic life and benefit from its results.

Інтелектуалізація інклюзивного розвитку економіки означає впровадження інноваційних технологій і знань для забезпечення рівних можливостей й доступу до економічних ресурсів для всіх членів суспільства [1]. Це безперечно, включає використання сучасних технологій, освітніх ініціатив, інфраструктурних

проектів та інших заходів для створення справедливішої й більш ефективної економічної системи [2].

Формування напрямків інтелектуалізації інклюзивного розвитку економіки передбачає інтеграцію інноваційних технологій та знань у процеси економічного розвитку з метою забезпечення рівних можливостей для всіх членів суспільства. Тому, визначено основні напрямки, які можуть сприяти інтелектуалізації інклюзивного розвитку економіки.

Розвиток цифрових технологій. По перше, це впровадження інформаційних технологій: використання інформаційних технологій для розширення доступу до освіти, медицини, фінансових послуг та працевлаштування. По-друге, це цифрова грамотність: підвищення рівня цифрової грамотності серед населення, щоб забезпечити доступ до нових технологій і можливостей для всіх верств населення.

Інновації в освіті. Надзвичайно важливим є створення та використання сучасних навчальних програм. В особливій мірі це стосується впровадження навчальних програм, орієнтованих на розвиток навичок ХХІ століття, таких як критичне мислення, креативність, навички вирішення проблем та цифрові навички. Важливою складовою інновацій в освіті є безперервна освіта, що реально надає можливості всім громадянам забезпечення можливостей для постійного навчання та підвищення кваліфікації протягом усього життя.

Підтримка підприємництва та інновацій. В особливій мірі це стосується інкубаторів та акселераторів стартапів. Створення умов для розвитку стартапів та малого бізнесу через інкубатори, акселератори та грантові програми забезпечить досягнення підприємствами та організаціями поставлених цілей. Разом з тим, звернемо вагу на те, що все це може бути можливим тільки при наявності доступу до фінансування. Забезпечення доступу до фінансування для інноваційних проектів, особливо для малих та середніх підприємств.

Розвиток інфраструктури. Критично важливу роль має сучасна транспортна та комунікаційна інфраструктура. Інвестиції у розвиток транспортних мереж та засобів зв'язку для забезпечення рівного доступу до ринків і послуг.

Розвиток штучного інтелекту та автоматизації. Інтеграція штучного інтелекту в економічні процеси та його реальне використання нададуть усі підстави для підвищення ефективності

виробництва, оптимізації управлінських рішень та покращення якості послуг.

Соціальні інновації. В першу чергу це передбачає активний розвиток соціального підприємництва. В цьому плані від держави потрібна підтримка підприємств, які спрямовані на вирішення соціальних проблем та створення соціальної цінності. Важлива роль відводиться також і інноваційним соціальним програмам. Особливо впровадження нових підходів до соціальної підтримки та інтеграції вразливих груп населення.

Ефективне управління та політика. Виконання цього напрямку інтелектуалізації передбачає прозорість та підзвітність в діяльності всіх підрозділів підприємства. Для досягнення цієї мети передбачається впровадження систем управління, що забезпечують прозорість та підзвітність урядів та організацій.

Варто констатувати, що інтелектуалізація інклюзивного розвитку економіки спрямована на створення умов, за яких кожен член суспільства має можливість брати активну участь в економічному житті та отримувати користь від його результатів. Програми інтелектуалізації своєї діяльності мають обов'язково бути на кожному виробництві.

Список використаних джерел

1. Паймаш Г.В., Перерва П.Г. Соціально-етичні проблеми ринку праці осіб з обмеженими можливостями. *Використання соціально-етичного маркетингу для забезпечення сталого розвитку в Україні* : моногр. / заг. ред. Є.О. Голишева. Суми : Триторія, 2021. Розд. 3.2. С. 101–114.

2. Паймаш Г.В., Перерва П.Г. Проблеми працевлаштування інвалідів війни. *Сучасні напрямки розвитку менеджменту та економіки в умовах VUCA-світу*: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти і молодих вчених, 2022 р. / орг. ком.: В.О. Богомолів [та ін.]; ХНАДУ [та ін.]. Харків, 2022. С. 394–397.

**РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ ЕКОНОМІКИ
В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ**
**DEVELOPMENT OF AN INCLUSIVE ECONOMY
IN THE CONDITIONS OF DIGITAL TRANSFORMATION**

Сердюк Ольга Віталіївна

*I курс, група ЗМН-25-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
oo0636280@gmail.com

*Науковий керівник: Лавриненко Л.М., к.е.н., с.н.с.,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7104-6079>
larcic@ukr.net

Анотація. Досліджено основні тенденції цифрових трансформацій в умовах інклюзивного розвитку. Обґрунтовано, що інклюзивний розвиток передбачає створення доступної інфраструктури, що відповідає потребам людей із обмеженими можливостями. Наведено основні пріоритети, що сприятимуть інклюзивному розвитку в Україні. Зазначено, що розвиток цифрових технологій надає унікальні можливості для побудови інклюзивного суспільства, де кожна особа має шанс реалізувати свій потенціал і брати участь у всіх сферах життя.

Annotation. The main trends of digital transformation in the context of inclusive development are studied. It is substantiated that inclusive development involves the creation of accessible infrastructure that meets the needs of people with disabilities. The main priorities that will contribute to inclusive development in Ukraine are presented. It is noted that the development of digital technologies provides unique opportunities for building an inclusive society, where each person has a chance to realize their potential and participate in all spheres of life.

У загальному розумінні інклюзія (від англ. inclusion — включення, залучення) — це процес збільшення рівня участі громадян у суспільному житті. Інклюзивний розвиток — це багатовимірний розвиток у межах середовища, сформованого державою, суспільством та бізнесом, інтеграція й взаємодія яких створює пов'язані між собою інститути; діяльність цих інститутів орієнтована на довгострокову перспективу, забезпечення збалансованого розподілу матеріальних і нематеріальних благ між членами соціуму, враховуючи потреби майбутніх поколінь [1].

В сучасних умовах інклюзивний розвиток є шляхом до створення справедливого і гармонійного суспільства, де кожна особа відчуває свою значущість та задоволення від життя. Інклюзивний розвиток намагається забезпечити рівний доступ до соціального, економічного та культурного життя для всіх людей, незалежно від їхніх особливостей. Це передбачає інтеграцію всіх верств населення в економічні процеси, що сприяє як розвитку особистого потенціалу, так і підвищенню загальної ефективності суспільства.

Об'єднання цифрових технологій із стратегіями інклюзивного розвитку створює потенціал для змін у способах взаємодії суспільства, забезпечуючи більш ефективні, справедливі та доступні умови для всіх [2]. Цифрові трансформації у контексті інклюзивного розвитку відкривають нові можливості для інтеграції різних груп населення у сучасний інформаційний простір, завдяки технологіям, що полегшують доступ до освіти, праці та соціальних послуг для людей із обмеженими можливостями.

Інклюзивний підхід у цифровій сфері та розвиток інклюзивних технологій є критично важливим кроком у забезпеченні рівних умов для всіх членів суспільства, що сприяє їхній повноцінній участі у всіх сферах життя.

Сучасний розвиток суспільства перебуває на перетині цифрових трансформацій та інклюзивного розвитку, що визначає нові тенденції в інформаційному суспільстві. Цифрові трансформації стали невід'ємною частиною сучасного життя, а інклюзивний підхід забезпечує права та можливості кожного громадянина, незалежно від його індивідуальних особливостей. Безперечно, розвиток цифрових технологій надає унікальні можливості для побудови інклюзивного суспільства, де кожна особа має шанс реалізувати свій потенціал і брати участь у всіх сферах життя.

Серед основних пріоритетів, що сприятимуть інклюзивному розвитку в Україні, можна виділити:

Якісна освіта: забезпечення рівного доступу до освіти для всіх верств населення, включаючи тих, хто має обмежені можливості.

Доступна медицина: гарантування медичних послуг для всіх громадян, без дискримінації.

Висока оплата праці: забезпечення справедливої оплати праці та умов для гідного життя.

Підтримка підприємницької діяльності: створення сприятливих умов для розвитку бізнесу, зокрема для представників вразливих груп.

Рівні можливості для всіх громадян: забезпечення доступу до всіх соціальних, економічних та культурних ресурсів.

Створення сприятливих умов для інвестування: поліпшення бізнес-клімату та інвестиційної привабливості.

Екологізація економіки: впровадження екологічно чистих технологій та практик.

Соціальна активність у суспільстві: стимулювання участі всіх громадян у соціальному житті.

Важливим напрямком є створення системи безперервного навчання та підвищення кваліфікації кадрів для підтримки інноваційної діяльності. Розвиток інклюзивних ринків може також сприяти зайнятості та зменшенню рівня безробіття. Основною метою інклюзивних проєктів має бути залучення вразливих верств населення до активної трудової діяльності, запобігання дискримінації, інтеграція молоді, жінок, людей із інвалідністю та осіб похилого віку у робочий процес. Надання їм можливості отримати соціально-економічні вигоди від участі у проєктах є критично важливим. Інклюзивні стратегії також ведуть до підвищення ефективності бізнесу та загального соціального благополуччя.

Отже, інклюзивний розвиток є стратегією, що намагається забезпечити рівні можливості для всіх людей, незалежно від їх індивідуальних особливостей чи обмежень. Основний принцип цього підходу — визнання та повага до різноманітності індивідів. У такому суспільстві кожна особа має можливість активно брати участь у всіх аспектах життя. Це особливо важливо для освітньої сфери, де необхідно забезпечити навчання дітей із різними потребами разом з іншими учнями. Інклюзивна освіта сприяє соціалізації та розвитку креативності у всіх учнів.

Безперечно, інклюзивний розвиток передбачає створення доступної інфраструктури, що відповідає потребам людей із обмеженими можливостями. Це включає в себе забезпечення доступу до громадських місць і робочих місць, щоб кожен міг повноцінно брати участь у соціальному і економічному житті. Інтеграція таких підходів у всіх сферах суспільства сприяє більш справедливому й ефективному розвитку.

Список використаних джерел

1. Фрідман О.А. Орієнтація на інклюзивність як основа сучасної економіки. URL: <https://ojs.kname.edu.ua/index.php/area/article/view/2447/2327>
2. Бречко О.В., Гуцуляк А.І. Цифрові технології суспільного розвитку. *Інноваційна економіка*. 2022. № 4'2022. С. 136–143.

**ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК
І МЕНЕДЖМЕНТ РІЗНОМАНІТНОСТІ: ВИКЛИКИ,
ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ
INCLUSIVE DEVELOPMENT AND DIVERSITY MANAGEMENT:
CHALLENGES, TRENDS AND PROSPECTS FOR UKRAINE**

*Серіх Христина Миколаївна,
IV курс, спеціальність «Менеджмент»,
Житомирський економіко-гуманітарний інститут
Університету «Україна».
kristinaserih0@gmail.com
Науковий керівник: Шафранова К.В., к.е.н., доцент,
Житомирський економіко-гуманітарний інститут
Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9118-8795>
shafranova@uu.ua*

Анотація. У тезах розглядається значення менеджменту різноманітності як важливого інструменту формування інклюзивного середовища в сучасних організаціях. Автори підкреслюють, що інклюзивні підходи сприяють зниженню соціального відчуження, розширенню участі працівників у прийнятті рішень та підвищенню ефективності управління. Особливу увагу приділено українським реаліям, де одночасно відбуваються процеси впровадження інклюзії та загострення соціально-економічних проблем, що ускладнює формування інклюзивної політики. У роботі акцентується на ролі державних програм, підтримці зайнятості вразливих груп і необхідності розвитку компетентних менеджерів, здатних працювати в гетерогенному середовищі. Зроблено висновок, що інклюзивний розвиток і менеджмент різноманітності є ключовими умовами для забезпечення справедливого залучення людського капіталу та гармонійного соціально-економічного поступу України.

Annotation. The abstract discusses the importance of diversity management as a key tool for creating an inclusive environment in modern organisations. The authors emphasise that inclusive approaches contribute to reducing social exclusion, expanding employee participation in decision-making, and improving management efficiency. Particular attention is paid to the Ukrainian context, where the processes of implementing inclusion and exacerbating socio-economic problems are occurring simultaneously, complicating the formation of inclusive policies. The paper focuses on the role of government programmes, support for

the employment of vulnerable groups, and the need to develop competent managers capable of working in a heterogeneous environment. It concludes that inclusive development and diversity management are key conditions for ensuring the equitable engagement of human capital and the harmonious socio-economic progress of Ukraine.

Менеджмент різноманітності активно інтегрується в управлінські процеси сучасних організацій з метою формування інклюзивного середовища, ключовими характеристиками якого є соціальна єдність і залученість. Професійна самореалізація відіграє важливу роль у процесі соціальної адаптації представників різних гетерогенних груп. Водночас постає питання балансу між ефективною зайнятістю та створенням низькооплачуваних робочих місць, що іноді застосовуються для формального працевлаштування соціально вразливих категорій населення.

У межах конкретної організації, коли традиційні управлінські підходи не дають бажаного результату в подоланні соціального відчуження в колективі, менеджмент різноманітності стає важливим інструментом впровадження інноваційних методів. Він сприяє залученню всього персоналу до процесу ухвалення управлінських рішень та їх реалізації.

Запровадження концепції менеджменту різноманітності відкриває можливості для створення ефективних механізмів подолання опору змінам, забезпечення гендерної рівності, взаємодії з громадськими організаціями та формування культури інклюзії в компанії.

В Україні вже тривалий час одночасно відбуваються два взаємопов'язані процеси: впровадження принципів інклюзії у всі сфери життя та загострення проблеми соціального відчуження. Фактори, такі як бідність, безробіття та масова трудова міграція, негативно впливають на суспільний розвиток, знижуючи рівень громадянської активності серед дорослого населення. Розв'язання цих проблем потребує комплексного підходу, оскільки ізольовані зусилля на державному, регіональному чи місцевому рівнях не дають належного ефекту. Одним із основних недоліків сучасної політики є недостатня увага до популяризації та впровадження принципів менеджменту різноманітності у корпоративну культуру [1, с. 76].

Малі та середні підприємства мають значний потенціал для швидкого реагування на соціально-економічні зміни та задово-

лення потреб представників різних соціальних груп у сфері зайнятості. Проте для ефективної діяльності їм необхідні компетентні менеджери, які розуміють важливість розвитку гетерогенного середовища, а також колектив, який підтримує ідеї інклюзії.

Після початку повномасштабної війни Україна розпочала впровадження власної інклюзивної політики, подібної до британсько-американської моделі, щоправда із значним часовим відставанням і тими ж помилками. Наразі уряд акцентує увагу на перенавчанні осіб з інвалідністю та інвестує кошти в адаптацію робочих місць. Проте складно оцінити ефективність таких інвестицій: створення одного робочого місця може коштувати до 100 тисяч гривень. З серпня 2023 року близько 300 роботодавців отримали державну компенсацію, більшість — у першому кварталі 2024 року. Якщо орієнтуватися на приблизні підрахунки, для забезпечення роботою навіть невеликої кількості людей з інвалідністю потрібно буде витратити державі близько 100 мільйонів гривень [2].

Станом на 2024 рік ситуація в Україні нагадує британські реалії 1940-х років майже в усьому, за винятком одного: ми розуміємо, у якому напрямі слід діяти. Проте стартові умови схожі — люди з інвалідністю проживають розосереджено по всій країні, і держава має обмежену інформацію про них: її вистачає для нарахування соціальної допомоги, але недостатньо для забезпечення зайнятості.

У контексті розвитку соціально орієнтованих економічних моделей концепція інклюзивного розвитку сформувалася як наступний етап еволюції ідей сталого розвитку. Її виникнення зумовлене потребою реагування на сучасні виклики, серед яких домінують поглиблення соціальної нерівності, неефективність заходів у боротьбі з бідністю, а також наявність значних соціально-економічних диспропорцій між різними країнами, регіонами та соціальними групами населення [5, с. 20–21].

Забезпечення стійкого та гармонійного економічного поступу неможливе без підвищення рівня інклюзивності функціонування економічних систем. Це передбачає активне залучення людського капіталу до економічних процесів із подальшим справедливим розподілом отриманих результатів. В основі ефективного впровадження інклюзивної моделі має бути чітко окреслена система цілей, яка часто виявляється суперечливою. Вона балансує між необхідністю стимулювання економічного

зростання та справедливого розподілу створеного національного багатства з урахуванням соціальних пріоритетів — від фокусування на добробуті окремої особи до формування системного підходу до інклюзивного розвитку.

Список використаних джерел

1. Генерування інновацій інклюзивного розвитку: національний, регіональний, міжнародний вимір [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/31468/Tsymbol%20S%203.pdf?sequence=1>
2. Інклюзія в бізнесі: тренди та виклики [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://epravda.com.ua/columns/2024/06/24/715534/>
3. Грідін О. В. Особливості та чинники формування ефективної кадрової політики підприємств аграрної сфери економіки / О. В. Грідін // Науковий вісник Херсонського державного університету. — 2021. — Вип. 41. — С. 22–26. — Режим доступу: <http://kaf.ep.ontu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/08/monogaphy-diduh-2020.pdf>.

АНАЛІТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ДЛЯ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА THE ANALYTICAL SIGNIFICANCE OF FINANCIAL STATEMENTS FOR ASSESSING THE FINANCIAL CONDITION OF AN ENTERPRISE

Сидоренко Михайло Сергійович,

магістратура, кафедра фінансів та обліку,

*Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»
carms@ukr.net*

Науковий керівник: Дробязко С.І., д.е.н., професор,

професор кафедри управління та адміністрування,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2022-0126>

Анотація. Досліджено сутність та значення фінансової звітності для оцінки фінансового стану підприємства. Визначено роль звітності як аналітичного інструменту, що забезпечує можливість оцінки ліквідності, рентабельності та фінансової стійкості. Акцентовано увагу на важливості достовірності, прозорості та своєчасності фінансових даних, а також на зростаючій ролі цифрових технологій у процесі формування фінансової звітності.

Annotation. The essence and significance of financial reporting for assessing the financial condition of an enterprise have been studied. The role of reporting as an analytical tool that provides the ability to

assess liquidity, profitability, and financial stability has been determined. Attention has been focused on the importance of reliability, transparency, and timeliness of financial data, as well as on the growing role of digital technologies in the process of financial reporting.

У сучасних умовах глобалізації та цифрової трансформації економіки фінансова звітність виступає ключовим інструментом управління підприємством. Вона забезпечує об'єктивною інформацією про фінансові результати діяльності, структуру активів і пасивів, а також про перспективи розвитку суб'єкта господарювання [1]. Якісна фінансова звітність є основою для прийняття ефективних управлінських рішень, формування стратегії розвитку, залучення інвестицій та забезпечення фінансової стабільності підприємства.

Фінансова звітність — це сукупність документів, що містять інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства [2].

До основних форм звітності можемо віднести:

- баланс (звіт про фінансовий стан) — характеризує структуру активів і пасивів підприємства;
- звіт про фінансові результати (звіт про прибутки і збитки) — відображає ефективність діяльності;
- звіт про рух грошових коштів — показує джерела формування та використання грошових ресурсів;
- звіт про власний капітал — демонструє зміни у власному капіталі підприємства [4].

Аналітичне значення фінансової звітності полягає у тому, що на її основі здійснюється розрахунок показників ліквідності, рентабельності, фінансової стійкості та ділової активності [3]. Усі перераховані вище складові дозволяють своєчасно виявляти ризики, контролювати платоспроможність і визначати ефективність управління ресурсами.

Сучасний етап розвитку обліково-аналітичних систем характеризується активним використанням цифрових технологій. Автоматизовані бухгалтерські програми та аналітичні платформи дозволяють підвищити точність розрахунків, своєчасність подання звітності та рівень фінансової прозорості.

Отже, фінансова звітність виконує не лише облікову, а й аналітичну, контрольну та прогностичну функції, що робить її невід'ємною складовою стратегічного управління підприємством.

Аналітичне значення фінансової звітності полягає у формуванні достовірної інформаційної бази для прийняття управлінських рішень. На її основі здійснюється оцінка фінансового стану, визначення тенденцій розвитку та виявлення резервів підвищення ефективності діяльності.

Підвищення якості звітності, запровадження цифрових технологій і прозорих стандартів обліку сприятиме зміцненню фінансової стабільності підприємств та розвитку конкурентоспроможної економіки України.

Список використаних джерел

1. Garbowski M., Drobyazko S., Matveeva V., Kyiashko O., Dmytrovska V. (2019). Financial Accounting of E-Business Enterprises. Academy of Accounting and Financial Studies Journal. Vol: 23 Issue: 2. URL: <https://www.abacademies.org/articles/financial-accounting-of-ebusiness-enterprises-8223.htm>.
2. International Financial Reporting Standards (IFRS Foundation). URL: <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/publications/pdf-standards/english/2022/issued/part-a/ifrs-1-first-time-adoption-of-international-financial-reporting-standards.pdf?bypass=on/>.
3. Савіна Л.О. Фінансовий аналіз у комерційному банку: Навчальний. Київ : Кондор, 2019. 190 с.
4. Тринька Л.Я. Фінансовий аналіз: навчальний посібник. Київ : Алерта, 2014. 768 с.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СИСТЕМІ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE INCLUSIVE ENVIRONMENT SYSTEM

Сидоренко Олександр Сергійович

*І курс, група МК-25.2-1фмб, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
offset-1@ukr.net

*Науковий керівник: Самофалова М.О., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8060-7956>
marija.samofalova@gmail.com

Анотація. Досліджено роль інноваційних технологій у створенні інклюзивного середовища для людей з обмеженими можливостями. Розглянуто приклади застосування допоміжних пристроїв, цифрових платформ, штучного інтелекту, VR/AR та роботизованих рішень у забезпеченні доступності. Визначено, що новітні

технології не лише компенсують фізичні обмеження, а й сприяють соціальній інтеграції та розширюють можливості для навчання, працевлаштування й спілкування. Разом із тим окреслено основні виклики: висока вартість, низька цифрова грамотність, інфраструктурні бар'єри та ризики дискримінації через алгоритми ШІ. Підкреслено важливість державної політики, фінансування та просвітницької роботи у сфері інклюзії.

Annotation. *The role of innovative technologies in creating an inclusive environment for people with disabilities is explored. Examples of the use of assistive devices, digital platforms, artificial intelligence, VR/AR and robotic solutions in ensuring accessibility are considered. It is emphasized that new technologies not only compensate for physical limitations but also promote social integration and expand opportunities for education, employment, and communication. At the same time, the main challenges are identified: high costs, low digital literacy, infrastructural barriers, and the risk of discrimination caused by AI algorithms. The importance of state policy, adequate funding, and awareness-raising activities in the field of inclusion is underlined.*

Інноваційні технології відіграють дедалі більшу роль у створенні доступного середовища для людей з обмеженими можливостями. Передусім йдеться про допоміжні технології — технічні засоби та програмні рішення, що компенсують обмеження та підвищують функціональні можливості користувачів. Прикладами є екранні читці для людей з порушеннями зору, слухові апарати і кохлеарні імпланти для осіб з порушеннями слуху, альтернативні клавіатури та маніпулятори для користувачів з порушеннями моторики, програми перетворення тексту на мовлення тощо. Стрімкий розвиток таких технологій, підсилений використанням штучного інтелекту, уже сьогодні створює унікальні можливості для підтримки незалежного життя осіб з інвалідністю [1]. Важливим напрямом є забезпечення цифрової доступності: веб-сайти, мобільні додатки та цифрові послуги повинні бути розроблені за принципами універсального дизайну, щоб ними могли користуватися всі громадяни без дискримінації [1].

Розвиток технологій у XXI столітті відкриває нові горизонти для розбудови інклюзивного суспільства. Однією з найперспективніших є сфера штучного інтелекту. AI-технології вже зараз застосовуються для підвищення доступності: системи автома-

тичного розпізнавання мовлення генерують субтитри в режимі реального часу для людей з порушеннями слуху; комп'ютерний зір на основі ШІ дозволяє додаткам «бачити» та озвучувати вміст зображень незрячим користувачам; чат-боти з елементами ШІ можуть надавати довідкову інформацію у спрощеному вигляді людям з інтелектуальними порушеннями тощо. Паралельно розвиваються технології віртуальної та доповненої реальності, які знаходять застосування у реабілітації та навчанні: VR-тренажери допомагають особам з аутизмом відпрацьовувати навички соціальної взаємодії у безпечному віртуальному середовищі; AR-додатки можуть накладати підказки чи переклад жестовою мовою поверх зображення реального світу через камеру смартфона, підвищуючи зрозумілість інформації. В галузі фізичної доступності з'являються роботизовані рішення — від екзоскелетів, що допомагають людям з порушеннями опорно-рухового апарату ходити, до роботів-помічників, які здатні виконувати побутові та офісні завдання за командою користувача. Інноваційні інклюзивні рішення, такі як зазначені адаптивні освітні програми чи сенсорні пристрої, що донедавна були лише пілотними, стають дедалі доступнішими завдяки здешевленню технологій та поширенню інформації про кращі практики. Важливо, що новітні технології не лише компенсують фізичні обмеження, але й сприяють соціальній інтеграції — наприклад, комунікаційні гаджети дають можливість людям з вадами мовлення активно спілкуватися, брати участь у дискусіях, навчанні, творчості нарівні з іншими. Отже, сучасний етап розвитку інклюзії характеризується впровадженням високотехнологічних рішень, які ще десять років тому здавалися фантастичними, а нині стають реальністю для багатьох людей.

Незважаючи на значний прогрес, перед розбудовою інклюзивного середовища із використанням технологій стоїть низка серйозних викликів. Один із головних — доступність і вартість технологій. Багато сучасних допоміжних пристроїв є доволі дорогими, і не всі потребуючі можуть собі їх дозволити, особливо в країнах з невисоким рівнем доходів. Це актуально і для України, де фінансування інклюзивних потреб обмежене, а міжнародні гранти покривають лише частку витрат. Інший виклик — цифрова грамотність та навички. Як самі люди з інвалідністю, так і педагоги чи роботодавці часто не володіють достатніми знаннями про те, які технологічні рішення існують і як ними користу-

ватися. Відсутність обізнаності призводить до того, що наявні інструменти залишаються незадіяними: за даними досліджень, багато роботодавців просто не знають про існування спеціальних програм та пристроїв, що могли б підвищити продуктивність праці їхніх співробітників з інвалідністю [2]. Показовим є також опір змінам та стереотипи. Деякі освітяни чи менеджери можуть скептично ставитися до впровадження інклюзивних технологій, вважаючи це зайвими витратами або сумніваючись у їх ефективності. Подолання таких установок потребує часу і просвітницької роботи. Наступний блок проблем стосується якості самих технологій. Якщо ІКТ-продукти розроблені без урахування принципів універсального дизайну, вони можуть ускладнювати життя користувачам з інвалідністю. Прикладом є онлайн-сервіси з працевлаштування або електронні платформи, які не дружні до користувачів з порушеннями зору — такі системи факчно виключають певну категорію шукачів роботи [1]. Особливо гострим є питання можливих упереджень у алгоритмах штучного інтелекту: якщо системи автоматичного відбору резюме чи оцінки продуктивності не налаштовані інклюзивно, вони можуть дискримінувати кандидатів з інвалідністю (наприклад, відсіювати їх через нестандартні шаблони поведінки) [1]. Вирішення цієї проблеми потребує ретельного тестування алгоритмів і залучення експертів з прав людей з інвалідністю на етапі їх розробки.

Окремо слід згадати інфраструктурні обмеження: відсутність стабільного інтернет-зв'язку в сільських або прифронтових районах обмежує ефективність цифрових інклюзивних рішень. Зрештою, успішність технологічної інклюзії великою мірою залежить від державної політики та підтримки.

Недостатнє фінансування програм забезпечення допоміжними засобами, неузгодженість нормативної бази або брак системи стандартів цифрової доступності можуть звести нанівець ініціативи ентузіастів. Таким чином, нинішні виклики полягають не стільки в нестачі самих технологій, скільки в їх доступності, впровадженні та правильному використанні.

Отже, інклюзивне середовище, підсилене інноваційними технологіями, є важливим напрямом гуманітарного та технологічного розвитку у XXI ст. Технології самі по собі не вирішують усіх проблем інклюзії, проте вони надають ефективні засоби для подолання бар'єрів, що раніше вважалися нездоланими. Сучасні допоміжні пристрої та цифрові рішення дозволяють людям з

особливими потребами навчатися, працювати і спілкуватися з меншими обмеженнями, підвищуючи їхню автономність і якість життя. Український досвід демонструє позитивні зрушення в освітній та соціально-трудовій інклюзії, хоча попереду ще багато роботи з усунення перешкод і упереджень. Головний виклик — забезпечити, щоб технології були доступними і правильно використовувалися, а інклюзія стала невід’ємною цінністю на всіх рівнях. Подальший прогрес можливий за умови тісної співпраці держави, бізнесу, науковців та громадськості, орієнтації на кращі світові практики та залучення самих людей з інвалідністю до прийняття рішень. Тільки так інноваційні технології розкриють свій повний потенціал у формуванні безбар’єрного, справедливого для всіх суспільства.

Список використаних джерел

1. Widmer-Iliescu R. Technologies and strategies for inclusion and accessibility. ITU News, 2 грудня 2022. URL: <https://www.itu.int/hub/2022/12/technologies-and-strategies-for-inclusion-and-accessibility/> (дата звернення 29.09.2025)
2. Rigotti C., Fosch-Villaronga E., Lulli R., Noori K. AI, disability & work: Deepening divide or empowering inclusion? — BIAS Project (EU), 3 грудня 2022. URL: https://www.biasproject.eu/press_corner/ai-disability-work-deepening-divide-or-empowering-inclusion/ (дата звернення 29.09.2025)

СУЧАСНІ ПОЛІГРАФІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ БРЕНДИНГУ: ВІД ВІЗИТКИ ДО ПАКУВАННЯ MODERN PRINTING TECHNOLOGIES AS AN ELEMENT OF BRANDING: FROM BUSINESS CARDS TO PACKAGING

Сидоренко Олександр Сергійович

*І курс, група МК-25.2-1фмб, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
offset-1@ukr.net

*Науковий керівник: Скаженник М.В., ст. викладач кафедри
управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>
m.skazhennik@ukr.net

Анотація. Актуальність дослідження зумовлена тим, що поліграфічні матеріали залишаються важливою складовою брендингу навіть у цифрову епоху, а інклюзивність поступово стає невід’єм-

ною рисою якісного комунікаційного дизайну. У статті аналізується роль сучасних поліграфічних технологій у побудові брендів із дотриманням принципів доступності. Розглянуто друковані носії — від візиток до пакування — та показано, як шрифт Брайля, високий контраст, читабельна типографіка й тактильні елементи підвищують довіру та залученість споживачів. Висвітлено технічні підходи (конгревне тиснення, цифровий рельєф УФ-лаком, тактильні покриття, NaviLens і QR-коди), вимоги міжнародних стандартів (WCAG, EN 301 549, ISO 17049) та наведено українські й зарубіжні приклади інклюзивного друку. Доведено, що впровадження таких рішень не лише покращує користувацький досвід, а й формує репутацію соціально відповідального бренду.

Annotation. *The relevance of this study lies in the fact that printed materials remain a key element of branding even in the digital era, while inclusivity has become an essential component of effective communication design. The article analyzes the role of modern printing technologies in building accessible and socially responsible brands. It explores print media — from business cards to packaging — and demonstrates how Braille, high color contrast, legible typography, and tactile finishes improve accessibility and strengthen brand trust. Technical solutions such as embossing, digital raised UV, tactile coatings, and NaviLens/QR codes are discussed alongside international standards (WCAG, EN 301 549, ISO 17049). Ukrainian and global cases illustrate how inclusive design enhances both user experience and brand reputation.*

Поліграфія є однією з ключових дотикових точок брендингу, адже саме візитка, брошура, етикетка чи упаковка формують перше враження про бренд і впливають на рішення споживача. Інклюзивний дизайн у поліграфії означає створення друкованих матеріалів, зручних для людей із різними потребами, зокрема з порушеннями зору, моторики чи когнітивними особливостями [1]. Європейські ініціативи, такі як European Accessibility Act та стандарт EN 301 549, задають чіткі орієнтири щодо забезпечення доступності інформації на товарах і послугах [2; 3].

Сучасний друкований носій поєднує естетику, функціональність і технологічність. Матеріал, шрифт, колір та тактильні ефекти передають «голос» бренду та формують емоційне сприйняття продукту. Правильне типографічне рішення — це не лише дизайнерська естетика, а й зручність сприйняття: достатній кегль (12–14 pt), оптимальний інтерліньяж, контраст між текстом і тлом, відсутність зайвої декоративності та дублювання інформа-

ції не лише кольором, а й піктограмами або текстом [1]. Важливо також забезпечити ергономіку упаковки, аби її могли легко відкрити й утримувати користувачі з обмеженою моторикою [3].

Одним із основних аспектів інклюзивного дизайну є використання шрифту Брайля та тактильних елементів. Для масових тиражів застосовується конгревне тиснення, а для коротких — цифровий рельєф за допомогою вибіркового УФ-лаку. Це забезпечує точність висоти крапок і стабільну читабельність на дотик. Тактильні лаки й плівки не лише створюють естетичний ефект, а й покращують хват, полегшують розпізнавання продуктів на дотик і сприяють формуванню позитивного користувацького досвіду [3]. Не менш важливою є візуальна доступність. Високий контраст кольорів (орієнтовно 4,5:1 для дрібного тексту), застосування простих гарнітур без зарубок і збалансовані кольорові пари підвищують читабельність. Колір не повинен бути єдиним носієм інформації, адже це обмежує сприйняття користувачів із порушенням зору [1].

Цифрові технології також відіграють важливу роль у створенні доступного друку. QR- та NaviLens-коди на упаковці дають змогу отримати озвучену або розширену інформацію про продукт. NaviLens має перевагу у зчитуванні з відстані та під кутом, що особливо корисно для людей із слабким зором [4].

В Україні інклюзивні поліграфічні практики вже активно впроваджуються. Онлайн-друкарня Vizitka.com пропонує виготовлення візитних карток зі шрифтом Брайля завдяки цифровому вибірково-му УФ-друку — це рішення робить доступність можливою навіть для малих накладів. Компанія UBI Pack Studio застосовує конгрев Брайля на картонних упаковках для фармацевтичних, харчових і косметичних брендів. Виробники лікарських засобів в Україні наносять шрифт Брайля на зовнішню тару, що відповідає вимогам безпеки та нормативам європейського рівня [3]. Серед міжнародних прикладів варто відзначити L'Occitane, яка послідовно дублює назви продукції шрифтом Брайля, роблячи косметику доступною для незрячих користувачів. Компанія Kellogg's у співпраці з британською організацією RNIB запровадила на упаковках коди NaviLens та інклюзивне маркування, що дозволяє покупцям прослуховувати інформацію про продукт за допомогою смартфона [4].

Інклюзивний дизайн у поліграфії поєднує естетику, технологічну досяжність і відповідність стандартам. Сучасні процеси —

конгревне тиснення, цифровий рельєф, тактильні покриття, а також аудіосупровід через QR- або NaviLens-коди — роблять можливим масштабування інклюзивності без компромісів для айдентики бренду [4]. Українські та міжнародні кейси доводять, що доступність не знижує візуальну привабливість, а навпаки — підсилює довіру, розширює аудиторію і робить бренд конкурентоспроможним. У результаті бізнес отримує не лише позитивний імідж, але й готовність до нових регуляторних вимог, що стають нормою на глобальному ринку [2; 3].

Список використаних джерел

1. W3C. Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.1. Updated 2023. URL: <https://www.w3.org/WAI/standards-guidelines/wcag/>
2. ETSI/CEN/CENELEC. EN 301 549: Accessibility Requirements for ICT Products and Services. Brussels: European Telecommunications Standards Institute, 2022. 198 p.
3. Directive (EU) 2019/882 (European Accessibility Act) та роз'яснення щодо маркування лікарських засобів шрифтом Брайля в Україні. Київ: Міністерство охорони здоров'я України, 2023. 34 с.
4. RNIB; Kellogg's. NaviLens Accessible Packaging Case (2020–2022): прес-матеріали та аналітичні огляди. London : RNIB, 2022. URL: <https://www.rnib.org.uk>

ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ У ПРИФРОНТОВИХ ГРОМАДАХ: ДЕРЖАВНІ МЕХАНІЗМИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ 2025 РОКУ

FINANCIAL INCLUSION IN FRONT-LINE COMMUNITIES: STATE MECHANISMS FOR RESTORING ECONOMIC ACTIVITY IN 2025

Сиромолот Максим Анатолійович

IV курс, група ЗФН-22-1,

*спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

macsi.syromolot@gmail.com

Науковий керівник: Пшенична М.В., к.е.н., доцент,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5373-1726>

pshenychna_iem@uu.ua

***Анотація.** У роботі розглянуто державну політику фінансової підтримки прифронтових територій України, затверджену у 2025 р., крізь призму концепції фінансової інклюзії. Проаналізовано*

механізми, що поєднують соціальні заходи з інструментами пільгового кредитування, грантової підтримки та компенсацій, спрямованих на підвищення фінансової спроможності громад і бізнесу. Особливу увагу приділено впливу цих механізмів на відновлення економічної активності, зниження фінансової вразливості населення та розвиток формальної економіки у прифронтових регіонах. Доведено, що запропонована урядом модель поєднання соціальної допомоги з фінансовими стимулами формує нову архітектуру інклюзивного відновлення в умовах воєнного ризику.

***Annotation.** The paper examines the state policy of financial support for Ukraine's frontline territories, approved in 2025, through the prism of the concept of financial inclusion. It analyses mechanisms that combine social measures with preferential lending, grant support and compensation instruments aimed at increasing the financial capacity of communities and businesses. Particular attention is paid to the impact of these mechanisms on the restoration of economic activity, reducing the financial vulnerability of the population and developing the formal economy in frontline regions. It has been proven that the model proposed by the government, which combines social assistance with financial incentives, forms a new architecture for inclusive recovery in conditions of military risk.*

Затвердження Кабінетом Міністрів України у вересні 2025 р. першого пакета підтримки прифронтових територій [1] стало визначною подією в контексті формування комплексної державної політики фінансової інклюзії в умовах збройного конфлікту. Ця ініціатива, яка охоплює 238 громад у десяти регіонах із загальною чисельністю населення близько 6,6 мільйона осіб, спрямована не лише на відновлення базових соціально-економічних функцій, але й на відновлення фінансової спроможності громадян та бізнесів, що опинилися на межі виживання. Важливо, що понад половину бенефіціарів становлять представники вразливих категорій населення: ВПО, пенсіонери, домогосподарства з низькими доходами та люди, які втратили джерела існування через війну. Відтак, урядова програма не обмежується соціальними виплатами, а закладає основи для системного розширення доступу до фінансових послуг, що є ключовим чинником фінансової інклюзії в кризових умовах.

З позиції фінансової інклюзії ця програма є знаковим прикладом політики, орієнтованої на відновлення платоспроможності домогосподарств і малого бізнесу через гібридні механізми компенсацій, пільгового кредитування та державних гарантій.

Зокрема, ухвалений пакет підтримки прифронтових регіонів базується на реалізації фінансових механізмів за п'ятьма ключовими пріоритетами [2]:

1. Забезпечення доступності житла
2. Фінансування безпекових заходів на об'єктах соціальної інфраструктури
3. Фінансова підтримка людей
4. Підтримка бізнесу
5. Фінансування системи охорони здоров'я.

Так, пріоритет «доступного житла» реалізується не лише як соціальний, а й як фінансовий інструмент: компенсація 70% першого іпотечного внеску та аналогічна частка платежів за кредитом у перший рік створюють умови для залучення широких верств населення до системи офіційного іпотечного кредитування, стимулюючи розвиток банківських продуктів, орієнтованих на вразливі групи. Фактично, держава виступає гарантованим співпозичальником, що різко знижує ризики для банківських установ і дає змогу фінансовому сектору розширювати кредитні лінії у зонах, які раніше вважалися непривабливими. У цьому контексті програма «ЄОселя» набуває ролі не лише соціального, а й макроекономічного стабілізатора, адже через субсидовані іпотеки відновлюється попит на будівництво, стимулюються місцеві ринки праці та фінансові потоки в регіонах.

Не менш вагомим компонентом є напрям «підтримки бізнесу», який безпосередньо стосується кредитної та фінансової активності в прифронтових регіонах. Надання аграріям субсидій у розмірі 1000 гривень на гектар у зонах бойових дій та грантових програм для садівництва і тепличного господарства з компенсацією до 80% витрат фактично створює систему квазігарантій для кредитних установ. Це відкриває можливості для інтеграції грантових коштів із банківськими кредитами (механізм *blended finance*), що є сучасною практикою у сфері розвитку фінансових ринків у посткризових зонах. Особливої уваги заслуговує норма, яка дозволяє критично важливим підприємствам резервувати до 100% військовослужбовців. Це рішення має не лише оборонне, а й фінансове значення, адже стабілізує кадрову спроможність бізнесів, роблячи їх більш надійними позичальниками. У ширшому контексті це можна розглядати як інституційний захід із підвищення кредитоспроможності бізнесу, що має системний вплив на фінансову інклюзію регіонів.

Елементи «підтримки людей» також мають фінансово-інклюзивний вимір. Компенсація вартості енергоносіїв, твердої біомаси та скасування адміністративних зборів за реєстрацію бізнесу або власності є фактично формами непрямого фінансового стимулювання участі громадян в офіційній економіці. Безкоштовна реєстрація спрощує вихід із тіні, зменшує транзакційні витрати та підвищує довіру до фінансових інститутів. Такі рішення сприяють формуванню «фінансової поведінки довіри» — коли суб'єкти господарювання починають сприймати державу не як регулятора, а як партнера в умовах ризику. Аналогічно, збільшення оплати суспільно корисних робіт на 33% є не лише соціальним кроком, а й інструментом відновлення локальної ліквідності, адже додаткові доходи домогосподарств повертаються в обіг через споживання, мікрокредити та розрахунки за місцеві послуги.

Важливо, що програма передбачає посилення інституцій охорони здоров'я у сільських і віддалених громадах, зокрема підвищення коефіцієнтів фінансування на 20% для первинної та екстреної допомоги. Хоча цей блок на перший погляд не є фінансовим, він опосередковано впливає на економічну спроможність населення. Підвищення якості та доступності медичних послуг знижує «катастрофічні витрати» домогосподарств на лікування, тим самим вивільняючи ресурси для споживання, заощадження та участі у кредитних програмах. У термінах фінансової інклюзії це означає зміцнення базового рівня фінансової стійкості населення.

Загалом, урядовий пакет підтримки прифронтових територій є одним із перших системних прикладів поєднання соціальної, економічної та фінансової політики в умовах воєнного ризику. Його цінність полягає не лише в обсягах фінансування, а й у принциповій зміні парадигми державного втручання: замість прямої роздачі ресурсів уряд створює фінансову архітектуру, яка стимулює участь громадян і бізнесів у формальних фінансових процесах. Це підвищує рівень фінансової інклюзії, зокрема через залучення населення до легальних, безпечних і стабільних фінансових послуг. У свою чергу, така інклюзія є передумовою для післявоєнного відновлення, адже вона формує базу для мобілізації внутрішнього капіталу, зростання кредитного ринку та підвищення ефективності використання міжнародної допомоги.

Отже, програма підтримки прифронтових територій у 2025 р. може розглядатися не лише як короткострокова антикризова ініціатива, а як структурний крок до побудови фінансово інклюзивної економіки нового типу. Її потенціал полягає у формуванні культури відповідального користування фінансовими інструментами, у зміцненні партнерства між державою, громадянами та приватними фінансовими інститутами та у створенні передумов для переходу від політики виживання до політики розвитку — навіть у найскладніших прифронтових регіонах.

Список використаних джерел

1. Комплексна програма підтримки прифронтових регіонів. Мінрозвитку. Кабінет Міністрів України. URL: <https://frontlineregions.gov.ua/> (дата звернення: 7.10.2025)

2. Україна схвалила перший пакет підтримки прифронтових територій, другий вже готується. УНН. URL: <https://unn.ua/en/news/ukraine-approved-the-first-package-of-support-for-frontline-territories-the-second-is-already-being-prepared> (дата звернення: 7.10.2025)

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА СІМЕЙ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ SOCIAL SUPPORT FOR FAMILIES WITH CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS

Січкаренко Ірина Сергіївна

IV курс, група ЗМК-22-1, спеціальність «Маркетинг»

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
si.irkaa@gmail.com

Науковий керівник: Шаповал М.О.,

ст. викладач кафедри фінансів та обліку,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
Mariya.shapoval85@gmail.com

Анотація. У статті розглядається соціальна підтримка сімей, які виховують дітей з особливими потребами. Описані основні напрями допомоги: державна, освітня, медико-реабілітаційна, психологічна та громадські ініціативи. Проаналізовані проблеми системи підтримки та запропоновані шляхи її удосконалення. Показано, що комплексний підхід є необхідним для забезпечення інклюзії та соціальної рівності.

Annotation. The article discusses social support for families raising children with special needs. The main areas of assistance are described:

state, educational, medical-rehabilitation, psychological support, and community initiatives. The problems of the support system are analyzed, and ways to improve it are proposed. It is shown that a comprehensive approach is necessary to ensure inclusion and social equality.

Вступ. Сучасне суспільство прагне до забезпечення рівних можливостей для всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних або психічних особливостей. Сім'ї, які виховують дітей з особливими потребами, стикаються з додатковими психологічними, соціальними та матеріальними труднощами. У цьому контексті соціальна підтримка стає важливим чинником забезпечення гідного життя та розвитку дитини.

Основна частина. Соціальна підтримка сімей з дітьми з особливими потребами включає фінансову, психологічну, освітню, медичну та інформаційну допомогу. Вона реалізується через такі напрями:

1. Державна допомога: соціальні виплати, пільги та субсидії; забезпечення спеціальними засобами реабілітації; фінансування інклюзивної освіти.

2. Освітня підтримка: інклюзивно-ресурсні центри (ІРЦ), асистенти вчителя, спеціальні навчальні програми та адаптовані матеріали.

3. Медико-реабілітаційна підтримка: раннє втручання, робота реабілітаційних центрів, логопедичні та фізіотерапевтичні послуги.

4. Психологічна підтримка: допомога психологів та соціальних педагогів, групи взаємодопомоги для батьків.

5. Громадські ініціативи: діяльність благодійних фондів, волонтерських організацій та соціальні проекти для інтеграції дітей у суспільство.

Система соціальної підтримки має низку проблем: недостатнє фінансування програм, брак кваліфікованих спеціалістів, низька обізнаність батьків, соціальні стереотипи та обмежена взаємодія між відомствами. Для удосконалення системи підтримки доцільно: розвивати раннє втручання та інклюзивну освіту, створити єдину базу соціальних послуг, підвищувати кваліфікацію фахівців, підтримувати громадські організації та формувати толерантне ставлення суспільства до дітей з особливими потребами.

Висновки. Соціальна підтримка є ключовим елементом захисту прав дітей з особливими потребами. Її ефективність за-

лежить від взаємодії держави, громади, фахівців та сім'ї. Лише комплексний підхід дозволяє забезпечити реальну інклюзію та соціальну рівність.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про соціальні послуги» (2018).
2. Логінова Т.В. Соціальна робота з дітьми з особливими потребами. Київ : Академвидав, 2020.
3. Міжнародна організація праці. Inclusive Social Protection for Children with Disabilities, Geneva, 2019.
4. Міністерство соціальної політики України. Державна політика у сфері підтримки сімей з дітьми з особливими потребами. Київ, 2021.

ДОСТУПНІСТЬ ВЕБКОНТЕНТУ ЯК ЧАСТИНА ЕТИКИ ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГУ

WEB CONTENT ACCESSIBILITY AS A PART OF DIGITAL MARKETING ETHICS

Скибун Максим Андрійович

*II курс, група МК-24-1фмб.се-сі, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
skibunmaks@gmail.com

*Науковий керівник: Скаженник М.В., ст. викладач кафедри
управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>
m.skazhennik@ukr.net

Анотація. У роботі досліджено поняття доступності веб-контенту як важливого етичного аспекту цифрового маркетингу. Обґрунтовано, що забезпечення рівного доступу до інформації для всіх користувачів, зокрема людей з інвалідністю, є показником соціальної відповідальності бренду. Розглянуто основні принципи створення доступного вебконтенту, рекомендації міжнародних стандартів WCAG та приклади компаній, які інтегрують цифрову інклюзію у свою маркетингову стратегію.

Annotation. The paper explores the concept of web content accessibility as an essential ethical aspect of digital marketing. It argues that providing equal access to online information for all users, including people with disabilities, reflects a brand's social responsibility. The study examines key principles of accessible web design, WCAG international standards, and examples of companies integrating digital inclusion into their marketing strategies.

У сучасному світі цифровий маркетинг став не лише головним каналом просування товарів і послуг, а й важливим інструментом комунікації між брендом та суспільством. Інтернет-простір формує сприйняття компаній, створює їхню репутацію та визначає рівень взаємодії з аудиторією. Проте ефективність цифрових стратегій залежить не лише від технологічних можливостей, а й від етичної відповідальності бренду. Одним із головних проявів такої відповідальності є забезпечення доступності вебконтенту — можливості для всіх користувачів, незалежно від їхніх фізичних чи когнітивних особливостей, отримувати, розуміти та використовувати інформацію у цифровому середовищі.

Поняття доступності вебконтенту (web accessibility) охоплює адаптацію сайтів, мобільних додатків і цифрових сервісів для людей із різними потребами: осіб із порушенням зору, слуху, моторики, сприйняття тексту або кольорів. Його метою є створення умов рівного доступу до онлайн-ресурсів, що відповідає як технічним стандартам, так і моральним принципам сучасного суспільства. Міжнародним орієнтиром у цій сфері є Рекомендації щодо доступності вебконтенту (WCAG), розроблені Консорціумом W3C. Вони базуються на чотирьох основних принципах: сприйманість, керованість, зрозумілість і сумісність [2]. Це означає, що інформація на вебсторінці має бути доступною для сприйняття усіма, навігація — простою, контент — зрозумілим, а сам сайт — коректно працювати з різними пристроями та програмами зчитування екрану.

Дотримання цих принципів є не лише технічним завданням, а й етичною нормою. Цифрова доступність — це форма соціальної рівності, що демонструє повагу бренду до кожного користувача. Бізнес, який враховує різноманіття своєї аудиторії, не просто виконує вимоги закону чи рекомендацій, а діє згідно з гуманістичними цінностями — гідністю, справедливістю, турботою. У світі, де понад мільярд людей мають певні обмеження у можливостях, створення недоступних цифрових платформ означає фактичне виключення значної частини суспільства з інформаційного простору [3]. Отже, етика цифрового маркетингу передбачає не лише чесність і прозорість у комунікаціях, а й турботу про можливість кожного користувача долучатися до них.

Важливо розуміти, що забезпечення доступності є водночас етичною і стратегічною перевагою. Компанії, які інтегрують інклюзивні рішення, демонструють відкритість, турботу про спожи-

вача та здатність мислити системно. Такі бренди сприймаються як соціально відповідальні, що безпосередньо впливає на рівень довіри та лояльності. Дослідження компанії Accenture (2022) показало, що бренди, які впроваджують принципи інклюзивного дизайну, отримують на 20–30% вищий рівень залучення клієнтів і позитивних відгуків [4]. Аналогічні тенденції спостерігаються і в Україні: адаптовані вебресурси державних установ, інтернет-магазинів чи банків стають прикладами сучасного, клієнтоорієнтованого підходу. Так, сайт «Нової пошти» має версію з функцією збільшення шрифту та контрастності, а портал Prom.ua запровадив опцію полегшеного перегляду для користувачів із вадами зору. Такі кроки не лише полегшують користування, а й формують позитивне емоційне сприйняття бренду.

Етична цінність цифрової доступності полягає також у тому, що вона сприяє формуванню інклюзивної культури споживання. Люди, які відчують, що їхні потреби враховуються, стають прихильниками бренду, оскільки бачать у ньому не лише продавця, а партнера, який поважає їхню індивідуальність. Це створює тривалу емоційну прихильність, яка не потребує агресивної реклами. У цьому сенсі інклюзивність і доступність стають проявом етики турботи — підходу, що ґрунтується на емпатії, розумінні та взаємній повазі.

Окрім морального аспекту, забезпечення доступності вебконтенту має й економічне обґрунтування. Відповідно до звіту Світового банку, люди з інвалідністю становлять близько 15% населення планети, а їхня купівельна спроможність вимірюється сотнями мільярдів доларів [3]. Ігнорування цієї групи означає втрату потенційних клієнтів і партнерів. Навпаки, бренди, які створюють доступний контент, отримують ширшу аудиторію, кращі позиції в пошукових системах (оскільки адаптований текст краще індексується), а також позитивну репутацію у ЗМІ та суспільстві.

Таким чином, доступність вебконтенту є не лише технічним або естетичним показником якості, а насамперед — етичним стандартом сучасного цифрового маркетингу. Вона виражає ставлення компанії до людини, її цінностей і прав, формує довіру, підвищує конкурентоспроможність і сприяє сталому розвитку. Суспільство майбутнього — це суспільство рівних можливостей, і бізнес, який сьогодні дбає про цифрову доступність, фактично інвестує у своє майбутнє.

Список використаних джерел

1. Котлер Ф., Картаджайя Х., Сетьяван І. Маркетинг 5.0: технології для людяності. Київ : Наш формат, 2022.
2. World Wide Web Consortium (W3C). Рекомендації щодо доступності вебконтенту (WCAG 2.2). Київ : Представництво W3C в Україні, 2023.
3. Світовий банк. Інвалідність та розвиток: глобальний звіт 2022 року. Вашингтон, 2022.
4. Accenture. Inclusive Future of Marketing: Accessibility as a Growth Strategy. Київ : Accenture Ukraine, 2022.
5. Міністерство цифрової трансформації України. Стандарт цифрової доступності державних вебресурсів. Київ, 2023.

**ІНКЛЮЗИВНІ СТРАТЕГІЇ ПРОСУВАННЯ БРЕНДІВ У SMM:
ВІД ВІЗУАЛЬНОГО ДИЗАЙНУ ДО ТАРГЕТОВАНОЇ РЕКЛАМИ**
**INCLUSIVE BRAND PROMOTION STRATEGIES IN SMM:
FROM VISUAL DESIGN TO TARGETED ADVERTISING**

Скоп Вікторія Олексіївна

*І курс, група МК-25-1, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
skopviktoria7@gmail.com

*Науковий керівник: Скаженник М.В., ст. викладач кафедри
управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
*ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>
m.skazhennik@ukr.net*

Анотація. *Зміни у цифровому середовищі та зростання соціальної свідомості користувачів спонукають бренди переосмислювати принципи комунікації. У центрі цих змін опиняється інклюзивність — здатність маркетингових стратегій відображати різноманіття суспільства, повагу та рівність можливостей. Представлена робота присвячена аналізу впровадження інклюзивних підходів у просуванні брендів у соціальних медіа. Розглянуто механізми інтеграції інклюзивного дизайну, мовної чутливості та етичного таргетування в системі SMM. Визначено, що послідовна реалізація принципів інклюзії у цифровому маркетингу формує довіру, підвищує рівень залученості аудиторії та зміцнює репутаційний капітал бренду.*

Annotation. *Rapid changes in the digital environment and the growing social awareness of users are reshaping marketing communication strategies. In this context, inclusivity has become not only an ethi-*

cal guideline but also a strategic resource for brand development. This paper analyzes the implementation of inclusive approaches in brand promotion through social media. It highlights the relationship between visual, linguistic, and technological inclusion in building communication based on trust and diversity. The study examines current practices of companies that apply inclusive design, ethical targeting, and accessible content principles. It demonstrates that the systematic integration of inclusivity in SMM enhances communication efficiency, strengthens brand reputation capital, and fosters long-term consumer loyalty.

Інклюзивні стратегії у соціальних медіа стають одним із найважливіших напрямів розвитку сучасного маркетингу. В умовах інформаційного перенасичення, коли споживач має безліч варіантів вибору, саме цінності різноманіття та поваги допомагають брендам вибудовувати довіру і підтримку з боку аудиторії. Соціальні мережі, як Facebook, Instagram, TikTok, YouTube та LinkedIn, перетворилися на не лише канали просування, а й майданчики для формування суспільних смислів і репутаційного капіталу.

Сьогодні компанії дедалі частіше усвідомлюють, що успішний бренд має не лише продавати, а й відображати суспільні цінності, зокрема принципи рівності, доступності та етичності. Згідно з дослідженням Deloitte Digital (2024), 57% користувачів соціальних мереж частіше підтримують ті бренди, які демонструють різноманіття у своїй рекламі та комунікаціях [1]. Це свідчить про те, що інклюзивність стає не просто модним трендом, а стратегічною передумовою довіри до бренду.

Візуальна інклюзивність є ключовим інструментом створення емоційного зв'язку між брендом і споживачем. Візуальні образи, що відображають представників різних національностей, вікових груп, типів фігури чи людей з інвалідністю, сприяють формуванню відчуття прийняття та приналежності. Успішним прикладом є кампанія Dove #RealBeauty, що зруйнувала традиційні уявлення про «ідеальну» зовнішність і створила нову етику краси. Як зазначає Forbes (2023), цей підхід підвищив рівень довіри до бренду та став символом щирої комунікації [2]. Подібну практику продовжують H&M, Nike та інші світові компанії, які у своїх SMM-кампаніях демонструють реальних людей, а не стереотипні образи.

Мовна інклюзивність також має важливе значення. Від того, як бренд говорить із аудиторією, залежить сприйняття його

автентичності. Використання гендерно нейтральних формувань, уникнення стереотипів і дискримінаційних висловів дозволяє вибудовувати довіру та повагу. Згідно зі звітом Sprout Social Index (2024), понад 70% користувачів уважно ставляться до мови бренду, а 64% готові відмовитися від компанії, якщо її повідомлення здаються нетолерантними [3].

Сучасні технологічні інструменти допомагають брендам зробити рекламу доступнішою й точнішою. Завдяки алгоритмам соціальних мереж компанії можуть не лише сегментувати аудиторію, а й перевіряти контент на наявність стереотипів. Ініціатива Meta Business Insights (2024) Inclusive Ads for Diverse Audiences дозволяє оцінювати рівень інклюзивності реклами ще до її запуску, що мінімізує репутаційні ризики [4]. Це підтверджує, що штучний інтелект і аналітика даних стають союзниками інклюзивного маркетингу.

Інклюзивність у SMM — це не короточасна тенденція, а нова культура комунікацій. Вона змінює підхід до створення контенту, планування рекламних кампаній і побудови відносин між брендом і споживачем. Компанії, які дотримуються принципів відкритості та різноманіття, отримують не лише лояльну аудиторію, а й перевагу на ринку, де довіра стає головною валютою.

Отже, інклюзивні стратегії просування брендів у соціальних мережах формують нову модель бізнес-комунікацій, що поєднує технологічні інновації та соціальну відповідальність. Інклюзивний маркетинг перетворює бренди на соціальних акторів, які не просто продають, а сприяють змінам у суспільстві, створюючи умови для рівного доступу, участі й поваги до кожного користувача.

Список використаних джерел

1. Deloitte Digital. The Inclusive Marketing Report 2024. Deloitte Insights, 2024.
2. Forbes. How Dove Keeps Evolving Its Real Beauty Campaign. 2023. URL: <https://www.forbes.com>
3. Sprout Social. Sprout Social Index 2024. Chicago : Sprout Social, 2024.
5. Meta Business Insights. Inclusive Ads for Diverse Audiences. 2024. URL: <https://www.metabusiness.com>

НУМІЗМАТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСОВОЇ ОСВІТИ ТА ДІАЛОГУ ПРО ЕКОНОМІЧНУ ІНКЛЮЗІЮ

NUMISMATICS AS A TOOL FOR FINANCIAL EDUCATION AND DIALOGUE ON ECONOMIC INCLUSION

Скробало Владислав Віталійович

III курс, група МН-23-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

vbncst768@gmail.com

Науковий керівник: Пшенична М.В., к.е.н., доцент,
Інституту економіки та менеджменту Університету «Україна»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5373-1726>

pshenychna_ien@uiu.ua

Анотація. У статті розглянуто нумізматику як інструмент, що поєднує історико-культурний, фінансово-освітній та соціально-комунікативний аспекти. Показано, що гроші виконують не лише економічну, а й символічну функцію, відображаючи актуальні суспільні процеси та цінності. На прикладі пам'ятної монети Національного банку України «Безбар'єрність» (2024 р.) проаналізовано втілення ідей рівності, гідності та інклюзії у візуальній мові нумізматики. Зазначено, що художні елементи монети репрезентують концепцію безбар'єрного суспільства та соціальної єдності. Доведено, що пам'ятні монети НБУ є ефективним засобом фінансової просвіти та формування інклюзивної суспільної свідомості. Таким чином, нумізматика постає як дієвий інструмент гуманізації фінансової сфери та консолідації суспільства.

Annotation. The article considers numismatics as a tool that combines historical, cultural, financial, educational, social, and communicative aspects. It shows that money performs not only an economic but also a symbolic function, reflecting current social processes and values. Using the example of the National Bank of Ukraine's commemorative coin «Barrier-Free» (2024), the article analyses the embodiment of the ideas of equality, dignity and inclusion in the visual language of numismatics. It is noted that the artistic elements of the coin represent the concept of a barrier-free society and social unity. It is proven that the NBU's commemorative coins are an effective means of financial education and the formation of inclusive public consciousness. Thus, numismatics emerges as an effective tool for humanising the financial sphere and consolidating society.

Упродовж усієї історії людства гроші виступали не лише інструментом обміну чи засобом нагромадження вартості, але й важливим комунікативним медіумом, який відображає домінантні ідеї, соціальні цінності та політичні процеси своєї епохи. Дизайн монет і банкнот — це завжди прояв колективної пам'яті та ідентичності суспільства: на них фіксуються символи державності, культурні досягнення, національні герої, а в сучасному контексті й соціальні ініціативи, ідеї рівності та інклюзії.

За своїм змістом нумізMATика — це наукова дисципліна, що вивчає монети, гроші та медалі як джерело історичних, економічних, політичних і культурних знань, а також історію грошового обігу та монетного виробництва, процеси фальшування монет та банкнот [1]. Разом з тим, справедливим буде зауважити, що саме нумізMATика дозволяє простежити, як через образи, написи та тематику монет відбувається артикуляція актуальних суспільних наративів — від державотворчих процесів до проявів колективної солідарності у кризові часи.

Особливо помітною ця тенденція є у практиці Національного банку України, який через випуск пам'ятних монет не лише вшановує історичні події чи героїв, але й стимулює публічний діалог навколо цінностей сучасного українського суспільства, а саме: гідності, свободи, єдності, інклюзії та соціальної справедливості. Таким чином, нумізMATика набуває подвійної ролі: культурно-символічної та фінансово-освітньої, стаючи своєрідним посередником між державними інституціями, громадськістю та економічною свідомістю громадян.

Одним із сучасних прикладів символічного поєднання нумізMATичного мистецтва та суспільно орієнтованої фінансової політики є випуск Національним банком України пам'ятної монети «Безбар'єрність» у грудні 2024 р. Дана ініціатива реалізована в межах державної стратегії зі створення безбар'єрного простору, що передбачає усунення системних перешкод для повноцінної участі всіх громадян у суспільному житті, включно з фізичними, інформаційними, цифровими, освітніми, економічними та громадянськими бар'єрами [2].

Під час офіційної презентації голова НБУ Андрій Пишний окреслив концептуальну основу монети як візуалізацію зусиль фінансової установи щодо створення інклюзивної фінансової системи, зорієнтованої на рівність доступу та соціальну справедливість [3]. За його словами, побудова «суспільства без бар'єрів»

є не лише гуманістичною, а й стратегічною метою сучасної України, що уособлює цінності гідності, незламності та єдності.

Художнє рішення монети відображає ці ідеї через символічні образи. Так, на аверсі розміщено стилізоване зображення птаха зі штучним механічним крилом (протезом), що символізує свободу, внутрішню силу та здатність долати обмеження. Реверс монети містить композицію з фігур людей різного віку та соціального стану — батьків, дітей, людей літнього віку, осіб із протезуванням, користувачів крісел колісних і власників тварин. Всі постаті об'єднані у коло, що символізує єдність у різноманітності та візуально втілює принципи інклюзії та рівних можливостей. Монета має номінал 5 гривень, виготовлена з нейзильберу, із тиражем до 30 тис. примірників у сувенірному пакуванні [3].

Таким чином, пам'ятна монета «Безбар'єрність» виступає не лише предметом колекційного інтересу, але й візуально-комунікативним інструментом фінансової просвіти. Вона репрезентує зусилля державних інституцій щодо популяризації інклюзивності як фундаментального принципу соціально-економічного розвитку. Через образну мову нумізматики НБУ формує суспільний дискурс про рівність, доступність і гуманізацію фінансової сфери, поєднуючи естетичний, освітній і соціально-комунікативний виміри сучасної грошової політики.

Тож, стає зрозуміло, що пам'ятні монети, випущені НБУ, є ефективним інструментом для підвищення фінансової грамотності та сприяння економічній інклюзії. Вони не лише виконують функцію збереження історичної пам'яті, а й активно залучають громадськість до обговорення важливих соціальних питань, що сприяє формуванню більш інклюзивного та справедливого суспільства.

Список використаних джерел

1. Коцур, В., Тупчієнко, М. (2024). Сучасний стан інституалізації цифрової нумізматики в Україні: огляд літератури. *Вісь Європи*. Вип. 5. С. 94–105. DOI 10.69550/3041-1467.5.319882
2. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 366-р від 14 квітня 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 06.10.2025)
3. Філософія безбар'єрності відтепер у металі: нова пам'ятна монета від НБУ (2024). Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/filosofiya-bezbaryernosti-vidteper-u-metali-nova-pamyatna-moneta-vid-nbu> (дата звернення: 06.10.2025)

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ В РІЗНИХ АСПЕКТАХ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ INCLUSIVITY IN VARIOUS ASPECTS OF HUMAN LIFE

Скуратовський Петро Славович

І курс, група ФБ-25-1, спеціальність «Фінанси,
банківська справа, страхування та фондовий ринок»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
promapromteh7@gmail.com

Науковий керівник: Наголюк О.Є., к.ю.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7610-7379>
nagolyk.lnau@ukr.net

Анотація. Встановлено, що в сучасному демократичному суспільстві всі громадяни — зокрема особи з інвалідністю, представники національних меншин, маломобільні групи населення (МГН), люди похилого віку, діти, батьки з дитячими візочками, особи з різним зростом, вагою, вагітні жінки, а також представники ЛГБТ-спільноти та інші сферах суспільної життя. Виявлено інклюзивні аспекти життєдіяльності людини, які охоплюють такі напрямки, як освіта, професійна діяльність, надання соціальних послуг, участь у громадській житті, дозвілля та інші.

Annotation. It has been established that in a modern democratic society, all citizens — in particular, persons with disabilities, representatives of national minorities, low-mobility population groups (LMG), the elderly, children, parents with strollers, people of different heights and weights, pregnant women, as well as representatives of the LGBT community and other spheres of public life. Inclusive aspects of human life have been identified, which cover such areas as education, professional activity, provision of social services, participation in public life, leisure and others.

Під час пошуку інформації про поняття «інклюзія» може скластися враження, що воно стосується лише людей з інвалідністю. Однак це помилкове уявлення, адже інклюзія потрібна не тільки для осіб з інвалідністю. Насправді коло тих, кому потрібна повноцінна доля у всіх сферах суспільної життя, є значно ширшим: це представники національних меншин, маломобільні групи населення (МГН), похилого віку, маленькі діти, батьки з дитячими візочками, особини з різним зростом чи вагою, вагітні жінки, члени ЛГБ [1].

Багато сфер суспільної життя залишаються лише частично інклюзивними або зовсім не враховують потреб різних груп

населення. Насправді перелік напрямів, які мають базуватися на засадах інклюзивності, значно ширший, ніж зазвичай уявляють. Інклюзивність не зводиться лише до освіти, а безбар'єрність — не обмежується наявністю пандусів

Інклюзивні аспекти життєдіяльності охоплюють освіту, професійну діяльність, соціальні послуги, громадську життя, дозвілля та інші сфери. Суспільство дедалі більше усвідомлює важливість створення інклюзивного освіти на всіх рівнях від дошкільних закладів та шкіл до професійно-технічних та вищих навчальних закладів. Велику роль у цьому процесі відіграють інклюзивно-ресурсні центри, які забезпечують підтримку та адаптацію освітнього процесу для всіх учасників[2].

Після отримання освіти постає питання працевлаштування. Представники різних соціальних груп часто стикаються з дискримінацією за віком, статтю, станом здоров'я, релігійними переконаннями чи рівнем досвіду. Тому роботодавці мають створювати безпечні, зручні та рівні умови праці, забезпечувати соціальний захист і сприяти інтеграції працівників у трудовий колектив та суспіл.

Не менш важливою є доля людини в громадській житті — можливість голосу, участь у прийнятті рішень, висловлення власної позиції, реалізація особистих цілей та прав.

Сфера дозвілля також має розвиватися на основі наведених вище нормативів. Відпочинок є невід'ємною складовою людської життя, тому відвідування парків, скверів, пляжів, дитячих та спортивних майданчиків, кафе, кінотеатрів чи навіть громадських туалетів має бути безбар'єрним для всіх — людей з інвалідністю, батьків із дітьми, маломобільних груп населення, осіб похилого віку та інших. Такі місця мають забезпечувати комфорт та доступність, а не перетворюватися на чергове випробування [3].

Особливу увагу слід приділяти інформаційній доступності — можливості безперешкодно отримувати потрібну інформацію на рівні з іншими, без додаткових труднощів, а також транспортній доступності, що передбачає зручне користування громадським транспортом усіма категоріями громадян.

Розвиваючи інклюзивність у різних сферах життя — освіті, професійній діяльності, соціальних послугах, громадській активності тощо — ми створюємо суспільство, яке враховує потреби та можливості шкірного без винятку.

Інклюзивність — це не лише про рівні умови, а й про можливість бути поміченим, почутим і влученим до спільного вирішення важливих питань. Це про співпрацю, взаємоповагу та вільний доступ до всього.

Список використаних джерел

1. Бородіна О.С. Командний підхід при організації інклюзивного навчання. *Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики*: тези доповідей XXIII Міжнародної наук.-практ. конференції (м. Київ, 29–30 лис — топада 2023 р.). У II част. Ч. I. Київ : Університет «Україна», 2023. С. 221–223
2. Забезпечення рівності та інклюзії у відновленні: в Україні розпочала роботу нова платформа. Жінки — це 50% успіху України: онлайн-платформа. 2023.
3. Калініченко І.О. Особливості формування інклюзивного освітнього середовища для забезпечення всебічного розвитку дитини. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2012. № 9. С. 120–126

ДОСТУПНІСТЬ МОБІЛЬНИХ ЗАСТОСУНКІВ ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БРЕНДУ MOBILE APP ACCESSIBILITY AS A FACTOR OF BRAND COMPETITIVENESS

Скурський Олександр Іванович

III курс, група МК-24-1фмб, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Скаженник М.В.,
ст. викладач кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>

m.skazhennik@ukr.net

Анотація. Поширення мобільних технологій істотно змінило спосіб взаємодії між брендами та споживачами, що зумовило зростання вимог до якості цифрових сервісів. У цьому контексті доступність мобільних застосунків набуває особливої ваги, адже визначає, наскільки продукт є зручним для різних категорій користувачів. Доступний застосунок розглядається не лише як технічне рішення, а як стратегічний інструмент, що впливає на довіру, лояльність та конкурентні позиції бренду. Актуальність теми посилюється глобальною цифровізацією, що висуває нові вимоги до бізнесу та підкреслює потребу в інклюзивних підходах. Мате-

ріал спрямований на висвітлення ролі доступності як сучасного стандарту в екосистемі мобільних сервісів.

Annotation. *The widespread use of mobile technologies has transformed how brands interact with consumers, increasing expectations for the quality of digital services. In this context, mobile app accessibility becomes crucial, as it determines how convenient and usable a product is for various categories of users. An accessible app is viewed not only as a technical feature but as a strategic tool that shapes trust, loyalty, and the competitive position of a brand. The relevance of the topic is strengthened by global digitalization, which places new demands on businesses and highlights the need for inclusive approaches. This paper focuses on the role of accessibility as a contemporary standard within the mobile service ecosystem.*

У сучасній цифровій економіці мобільні застосунки стають основним середовищем взаємодії споживачів із брендами. З їхньою допомогою користувачі здійснюють покупки, замовляють послуги, переглядають інформацію, спілкуються та отримують доступ до різних цифрових рішень. У таких умовах здатність застосунку бути зручним для максимально широкого кола користувачів перетворюється на важливий чинник конкурентоспроможності бізнесу. Доступність, як елемент цифрової інклюзії, передбачає адаптованість сервісу для людей із порушеннями зору, слуху, моторики та когнітивних функцій, що дає можливість повноцінно використовувати продукт без обмежень і бар'єрів [1].

Основні принципи доступності включають правильне структурування інтерфейсу, підтримку екранних зчитувачів, можливість регулювання розміру шрифтів, достатній контраст кольорів, альтернативні формати візуальної та звукової інформації, а також просту та логічну навігацію. Впровадження цих принципів суттєво покращує якість взаємодії з користувачами та створює позитивне враження від застосунку. Компанії, що формують дизайн відповідно до міжнародних рекомендацій щодо доступності, отримують значно ширше охоплення аудиторії та вищий рівень лояльності клієнтів. Адже зручність користування перетворюється на ключовий фактор, який визначає вибір користувача серед кількох схожих продуктів [3].

У світі, де цифрова взаємодія стала нормою, споживачі очікують не лише функціональності, а й уважного ставлення до

своїх індивідуальних потреб. Доступність мобільних застосунків стає маркером відповідального бізнесу, який демонструє повагу до різноманітності своїх користувачів і прагнення забезпечити рівні можливості. Це безпосередньо впливає на формування довіри та емоційного зв'язку з брендом, що є важливими чинниками конкурентної переваги. Для компаній доступність — це не просто вимога чи рекомендація, а спосіб підвищення свого статусу та покращення репутації на ринку [1].

В українському цифровому середовищі тема доступності набуває все більшої важливості. Розвиток електронних сервісів, цифрового банкінгу, мобільних платформ для навчання та державних застосунків спричиняє необхідність створення інтерфейсів, доступних для всіх груп населення. За даними Державної служби статистики України, кількість людей, що активно використовують мобільні технології для повсякденних потреб, зростає щороку, що підкреслює значення інклюзивного дизайну для соціального та економічного розвитку [2]. Таким чином, забезпечення доступності стає не лише етичним, а й стратегічно вигідним рішенням для брендів, які прагнуть утримувати конкурентні позиції на ринку.

У підсумку доступність мобільних застосунків виступає важливим фактором зміцнення конкурентоспроможності брендів, адже дозволяє охоплювати ширшу аудиторію, підвищувати рівень задоволеності користувачів, покращувати репутацію та формувати довгострокову лояльність. У сучасних умовах цифровізації інклюзивний підхід не можна розглядати як додаткову опцію — це необхідність, що визначає успішність бренду сьогодні та в майбутньому. Компанії, які впроваджують принципи доступності, отримують стратегічні переваги, тоді як ігнорування цієї потреби може призвести до втрати клієнтів, зниження довіри та послаблення ринкових позицій.

Список використаних джерел

1. Kotler Ph., Kartajaya H., Setiawan I. Marketing 5.0: Technology for Humanity. — John Wiley & Sons, 2021.
2. Державна служба статистики України. Соціальні показники та інклюзія в економіці України. — Київ, 2024.
3. Deloitte. Global Marketing Trends 2024: Inclusive Growth. — 2024.

**РОЛЬ ГРАНТОВИХ ПРОГРАМ
У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ**
**THE ROLE OF GRANT PROGRAMMES
IN ENSURING INCLUSIVE DEVELOPMENT**

Слюсар Вікторія Миколаївна

III курс, група ЗМН-23-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

5victoria2512@gmail.com

Науковий керівник: Пшенична М.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5373-1726>

pshenychna_iet@uu.ua

Анотація. Стаття присвячена дослідженню ролі грантових програм у забезпеченні інклюзивного розвитку на локальному та національному рівнях. Підкреслено, що грантове фінансування не лише компенсує бюджетні обмеження, а й сприяє інституційним трансформаціям, розвитку громадянського суспільства та розширенню доступу вразливих груп до соціально-економічних ресурсів. На основі аналізу кейсів міжнародних донорів виявлено, що цільові програми дедалі більше орієнтуються на інклюзію, гендерну рівність і посилення локальної спроможності громад. Зазначено, що ефективність грантових ініціатив визначається не лише обсягами фінансування, а насамперед якістю їхньої інституційної інтеграції та узгодженістю з місцевим контекстом. Зроблено висновок, що грантові програми виступають стратегічним інструментом соціальної згуртованості, фінансової стійкості та інклюзивної трансформації українського суспільства.

Annotation. The article is devoted to researching the role of grant programmes in ensuring inclusive development at the local and national levels. It emphasises that grant funding not only compensates for budget constraints but also contributes to institutional transformations, the development of civil society and the expansion of vulnerable groups' access to socio-economic resources. Based on an analysis of international donor cases, it has been found that targeted programmes are increasingly focused on inclusion, gender equality and strengthening the local capacity of communities. It is noted that the effectiveness of grant initiatives is determined not only by the amount of funding, but above all by the quality of their institutional integration and consistency with the local context. It is concluded that grant programmes

are a strategic tool for social cohesion, financial stability and inclusive transformation of Ukrainian society.

Грантові програми виступають одним з ключових механізмів зовнішнього фінансування, спрямованого на підтримку інклюзивного розвитку України, що передбачає створення умов для участі всіх верств населення у соціально-економічному житті незалежно від географії, віку, статі чи фізичних можливостей. У численних дослідженнях науковців, зокрема в контексті відновлення постконфліктних держав, підкреслюється, що грантове фінансування не лише покриває недостатність державного бюджету, а й стимулює трансформацію інституцій, розвиток громадянського суспільства і підвищення доступу менш захищених груп до ресурсів.

Зміст грантових програм полягає у поєднанні ресурсного та інституційного вимірів, адже надання фінансування супроводжується передачею управлінських практик, механізмів підзвітності, принципів відкритості й участі громадян.

Цей підхід узгоджується з позицією Програми розвитку ООН [1], згідно з якою ефективні грантові інструменти сприяють не лише фінансовій стабілізації, а й формуванню соціального капіталу — довіри, горизонтальних зв'язків і локальної спроможності до самоорганізації. В українському контексті це особливо актуально у сфері відновлення післявоєнної економіки, де грантова підтримка дедалі частіше розглядається як інституційна інвестиція у сталість і резильєнтність суспільства.

Саме тому доцільним є звернення до аналізу конкретних кейсів фінансування, реалізованих у 2024–2025 роках провідними міжнародними фінансовими установами та фондами, які цілеспрямовано інвестують у розвиток інклюзивних практик в Україні. Розгляд цих прикладів дозволить не лише окреслити масштаби підтримки, а й виявити структурні тенденції інклюзивної трансформації.

За даними за 2024 рік, European Investment Bank (EIB) виділив 55 млн. євро в рамках програми «Ukraine Recovery Programme» на відновлення соціальної інфраструктури (школи, лікарні, житло, водо-та тепломережі) в Україні, що охоплює 151 субпроект у прифронтових і деокупованих регіонах [2]. У 2025 році цей механізм продовжує діяти, надаючи можливості для локальних громад підвищити стійкість та інклюзивність.

Водночас програма British Council «Creative Economy Development Grants 2024–2025» спрямована на підтримку культурно-креативних осередків в Україні з акцентом на принципи рівності, доступності та інклюзії. У межах цього гранту організації могли отримати до 7 000 фунтів на інституційний розвиток в 2024–2025 рр. [3].

Ще одна грантова ініціатива — Swedish Institute (SI) «Ukraine Cooperation Programme», яка пропонує гранти від SEK 100 000 до SEK 3 000 000 для проєктів між Швецією та Україною з темами включно інклюзивного економічного розвитку, підприємства та торгівлі [4].

Однак в контексті аналізу ролі грантових програм у розбудові інклюзивних практик важливим аспектом є не просто обсяг фінансування, а цільова спрямованість грантів: вони мають включати компоненти підвищення правозахисту, гендерної рівності, доступності і участі маргіналізованих груп (наприклад, людей з інвалідністю, маломобільних, осіб літнього віку). Аналітики вказують, що без таких спеціалізованих компонентів гранти ризикують підтримувати лише «звичайні» економічні активності, не змінюючи системні бар'єри.

Попри все, грантові програми беззаперечним чином сприяють укріпленню інституційного потенціалу громадянського суспільства, що є важливим передумовою інклюзивного розвитку. Наприклад, конкурс «Institutional Grant Competition for Resilience and Recovery in Ukraine», започаткований International Renaissance Foundation (IRF) і Eastern Europe Foundation (EEF) за підтримки NORAD та SIDA, має за мету розвиток стратегічного, фінансового та операційного потенціалу регіональних громадських організацій у 12 регіонах України [5]. Такий підхід відповідає висновкам науковців про те, що стійке інклюзивне зростання потребує не тільки грошей, але й здатності місцевих активістів самостійно планувати, впроваджувати й відстежувати результати.

У підсумку можна зазначити, що грантові програми відігравали багатовимірну роль, сприяючи фінансовому підкріпленню проєктів інклюзивного розвитку, створенню місць для участі у проєктах уразливих груп, підвищенню потенціалу громадських організацій та культурних інституцій, а також забезпечували формування навичок і поведінкових змін у напрямку інклюзії в Україні. При цьому науковці наголошують, що ефективність таких програм значною мірою залежить від узгодженості з

місцевим контекстом, наявності чітких цілей інклюзії та механізмів моніторингу результатів, що обумовлює вектори подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. UNDP (2025). Supporting Ukraine's Vision: Transparent, Inclusive, and Sustainable Development. URL: <https://www.undp.org/ukraine/publications/undp-supporting-ukraines-vision-transparent-inclusive-and-sustainable-development> (дата звернення: 22.10.2025)

2. European Investment Bank (2024). Ukraine: EIB provides €55 million to reconstruct social infrastructure. URL: <https://www.eib.org/en/press/all/2024-530-ukraine-eib-provides-eur55-million-to-reconstruct-social-infrastructure> (дата звернення: 22.10.2025)

3. British Council. Creative Economy Development Grants 2024–2025. URL: <https://www.britishcouncil.org.ua/en/creative-economy-development-grants-grant-programme> (дата звернення: 22.10.2025)

4. Swedish Institute (2025). SI Ukraine Cooperation Programme. URL: <https://si.se/en/apply/funding-grants/si-ukraine-cooperation-programme-2> (дата звернення: 22.10.2025)

5. Фонд Відродження. Конкурс малих грантів у межах проєкту «Імпульс». URL: <https://www.irf.ua/contest/small-grants-norad-sida/> (дата звернення: 22.10.2025).

ІНКЛЮЗИВНА КУЛЬТУРА ЯК ДЖЕРЕЛО ІННОВАЦІЙ У БІЗНЕСІ

INCLUSIVE CULTURE AS A SOURCE OF INNOVATION IN BUSINESS

Сорузька Наталія Михайлівна

*IV курс, група ОО-23-2-1, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Співак С.І., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8339-1876>

spivak1705@ukr.net

Анотація. У роботі досліджується роль інклюзивної культури як ключового чинника інноваційного розвитку сучасного бізнесу. Розкрито сутність інклюзивної культури, що ґрунтується на принципах різноманіття, рівності та залучення, а також її вплив на ефективність діяльності підприємств. Показано, що інклюзивне середовище сприяє креативності, нестандартному мисленню та розвитку інноваційних рішень. Наведено приклади провідних між-

народних компаній (Microsoft, Google, Procter & Gamble, IKEA), які успішно впровадили політику інклюзії та досягли конкурентних переваг. Проаналізовано стан формування інклюзивної культури в українському бізнесі, зокрема досвід компаній SoftServe та Genesis, що розвивають програми підтримки працівників різних соціальних груп. Визначено основні виклики, пов'язані з упровадженням інклюзії, та запропоновано шляхи їх подолання. Зроблено висновок, що розвиток інклюзивної культури є стратегічним напрямом підвищення інноваційного потенціалу підприємств і важливим чинником відновлення та модернізації української економіки.

Annotation. *The paper explores the role of inclusive culture as a key factor in the innovative development of modern business. The essence of inclusive culture, which is based on the principles of diversity, equality and inclusion, as well as its impact on the efficiency of enterprises, is revealed. It is shown that an inclusive environment promotes creativity, unconventional thinking and the development of innovative solutions. Examples of leading international companies (Microsoft, Google, Procter & Gamble, IKEA) that have successfully implemented an inclusion policy and achieved competitive advantages are given. The state of formation of inclusive culture in Ukrainian business is analyzed, in particular the experience of SoftServe and Genesis companies that develop programs to support employees of various social groups. The main challenges associated with the implementation of inclusion are identified and ways to overcome them are proposed. It is concluded that the development of inclusive culture is a strategic direction for increasing the innovative potential of enterprises and an important factor in the restoration and modernization of the Ukrainian economy.*

Сучасний бізнес-світ переживає глибокі трансформації, пов'язані з глобалізацією, цифровізацією та зростанням соціальної свідомості. На зміну традиційним підходам до управління персоналом приходять нові моделі, що базуються на принципах різноманіття, рівності та інклюзії. Інклюзивна культура стає не лише етичним стандартом, а й потужним джерелом інноваційного розвитку компаній. Інновації вимагають нестандартного мислення, креативності та співпраці людей із різними поглядами, досвідом і життєвими історіями. Саме інклюзивне середовище створює умови, за яких кожен працівник може реалізувати свій потенціал і внести унікальний внесок у розвиток організації [1].

Інклюзивна культура — це система цінностей, політик та управлінських практик, спрямованих на створення середовища, де всі працівники мають рівні можливості для участі, розвитку та професійного зростання. Вона базується на визнанні унікальності кожної людини та повазі до її відмінностей.

Ключовими складовими інклюзивної культури є:

- різноманіття (diversity);
- рівність (equity);
- інклюзія (inclusion) [2].

Інклюзивна культура не обмежується лише дотриманням антикорупційних чи антидискримінаційних законів — вона формує новий тип корпоративної свідомості, у центрі якої стоїть людина.

Компанії, що створюють інклюзивне середовище, мають низку переваг: розширення кадрового потенціалу, покращення репутації бренду, підвищення лояльності працівників, зміцнення конкурентоспроможності [3].

За даними McKinsey & Company, підприємства, у керівництві яких є представники різних груп, демонструють на 25–35% вищі фінансові результати.

Інклюзивна культура стимулює інноваційність через:

- відкрите середовище для ідей;
- безпечний простір для експериментів;
- крос-культурну взаємодію;
- орієнтацію на потреби клієнтів [4].

Прикладом є Microsoft, яка створює програмні продукти, доступні для людей із порушеннями зору або слуху, що розширює клієнтську базу та підвищує інноваційність компанії.

— Google підтримує працівників із різних культур, стимулюючи креативність.

— Procter & Gamble реалізує програму «We See Equal».

— IKEA впроваджує інклюзивний дизайн.

— Microsoft підтримує працівників з нейрорізноманіттям, відкриваючи нові джерела талантів.

В Україні концепція інклюзії лише розвивається. Позитивні приклади демонструють компанії SoftServe, Genesis, які впроваджують програми різноманіття та підтримки працівників [4].

Інклюзивність може стати основою післявоєнного відновлення економіки, залучаючи ветеранів, переселенців і людей з інвалідністю до бізнесу.

Основні виклики:

- низький рівень обізнаності менеджерів;
- культурні стереотипи;
- відсутність державних стимулів.

Шляхи вирішення:

- освіта лідерів;
- внутрішні політики рівності;
- партнерства з громадськими організаціями;
- популяризація успішних прикладів [5].

Отже, інклюзивна культура є важливим чинником інноваційного розвитку бізнесу. Вона забезпечує залучення талантів, стимулює креативність і зміцнює репутацію компанії, а саме для українського бізнесу впровадження інклюзивних принципів є шляхом до модернізації, економічного зростання та формування позитивного іміджу на світовому ринку.

Список використаних джерел

1. Андрущенко Т.Г. *Інклюзивна культура в організації: сутність, формування та розвиток*. Київ : КНЕУ, 2021. 184 с.
2. Козлова О.В. *Корпоративна соціальна відповідальність і інклюзивність бізнесу в умовах глобалізації*. Одеса : ОНЕУ, 2022. 198 с.
3. Шевченко М.О. *Інклюзивна культура як фактор підвищення ефективності управління персоналом*. Економіка і організація управління, 2023. № 3(45). С. 45–53.
4. Valtech Ukraine / IT Ukraine Association. (2025, 26 лютого). Fostering Diversity & Inclusion — Valtech Ukraine Presents the D&I Report 2024. URL: <https://itukraine.org.ua/en/fostering-diversity-inclusion-valtech-ukraine-presents-the-d-i-report-2024/>
5. United Nations Development Programme (UNDP). (2024). Businesses, civil society, and government unite to advance inclusive employment in Ukraine. URL: <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/businesses-civil-society-and-government-unite-advance-inclusive-employment-ukraine>

**ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ
ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ****FORMATION OF COMMUNICATIVE CULTURE
OF STUDENTS**

Сохацький Любомир Андрійович

*I курс, група МН-25-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

masikkkk87@ukr.net

*Науковий керівник: Васюренко Л.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7314-6890>

vasyurenkolarusa@gmail.com

Анотація. У роботі розглядається проблема формування комунікативної культури здобувачів освіти як важливої складової їхньої особистісної та професійної самореалізації. Підкреслено, що комунікативна культура є не лише показником загальної культури людини, а й необхідною умовою ефективної взаємодії в освітньому середовищі. Особливу увагу приділено ролі педагога у створенні сприятливого психологічного клімату, розвитку мовленнєвої активності студентів та формуванні навичок толерантного, етичного та конструктивного спілкування.

Annotation. The paper considers the problem of forming a communicative culture of students as an important component of their personal and professional self-realization. It is emphasized that communicative culture is not only an indicator of the general culture of a person, but also a necessary condition for effective interaction in the educational environment. Particular attention is paid to the role of the teacher in creating a favorable psychological climate, developing students' speech activity and forming skills of tolerant, ethical and constructive communication.

Процес отримання освіти в інклюзивній середовищі є складним, багатогранним і динамічним явищем. Його особливість полягає насамперед у розширенні можливостей для спілкування. Основні аспекти, що розкривають специфіку інклюзивного освіти, пов'язані саме з комунікативною взаємодією між усіма учасниками освітнього процесу.

Одним із ключових факторів ефективного інклюзивного навчання є активна комунікація між здобувачами освіти, педагогами, асистентами, батьками та працівниками закладу освіти.

Студенти з різними освітніми потребами повинні мати можливість вільно спілкуватися з однолітками та педагогами. Необхідно забезпечити умови, за яких комунікація буде доступною в мовному, психологічному, емоційному та фізичному аспектах.

Організація навчального процесу в інклюзивній середовищі передбачає врахування індивідуальних особливостей кожного здобувача освіти. Це означає адаптацію навчальних програм, методів, форм і темпів засвоєння матеріалу. Ефективна інклюзія можлива лише за умови тісної співпраці між педагогами, батьками, помічниками викладачів, фахівцями з корекційної педагогіки.

Інклюзивне навчальне середовище сприяє соціалізації здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, розвитку їх емоційного інтелекту, комунікативних та соціальних навичок, формуванню дружніх взаємин у колективі. Воно повинне залишатися динамічним, гнучким та постійно удосконалюватися відповідно до потреб студентів.

Культура спілкування, або мовна культура, має глибоке коріння і тісно пов'язана з особистисними якостями викладача, його мотивами, ціннісними орієнтирами, рівнем самосвідомості та професійними установками. Вона є важливою складовою педагогічної діяльності, адже саме культура спілкування педагога значною мірою визначає ефективність навчально-виховного процесу, сприяє формуванню позитивної, доброзичливої та морально здорового середовища між усіма учасниками освітньої діяльності [1].

Невід'ємною частиною педагогічної майстерності викладача, особливо того, хто працює в інклюзивній середовищі, є його мовлення. Стиль комунікації педагога виступає не лише засобом передачі знань, а й одним із ключових факторів успішності навчання в умовах інклюзії. Важливо також розвивати мовленнєві навички самих здобувачів освіти. Викладач, як приклад для наслідування, формує у студентів мовні зразки — лексичні, граматичні, інтонаційні — та розвиває комунікативні вміння: уміння ставити запитання, пояснювати, аргументувати і висловлювати власні думки.

Мовлення викладача має значний виховний потенціал. Його інтонація, темп, добір слів передають емоційний стан, ставлення до студентів, їх досягнень та труднощів. Це особливо важливо для здобувачів освіти з низькою самооцінкою чи тими,

хто потребує додаткової підтримки. У межах інклюзивного навчання викладач повинен вміти адаптувати власне мовлення до індивідуальних потреб студентів — спрощувати висловлювання, використовувати візуальну підтримку, жести, символи чи інші альтернативні способи комунікації, а також підтримувати невербальні форми [2].

Таким чином, мовлення викладача в інклюзивній середовищі є не просто професійною компетентністю, а засобом створення безпечної, комфортної та розвивальної атмосфери для кожного здобувача освіти. Його якість безпосередньо впливає на успішність навчального процесу.

Список використаних джерел

1. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. Київ, Академія, 2021. 256 с.
2. Інноваційні технології навчання в умовах модернізації сучасної освіти : монографія / за наук. ред. Л. З. Ребухи. Тернопіль, ЗУНУ, 2022. 143 с. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/48105/3/монографія_Інноваційні_технології_навчання_в_умовах_модернізації_сучасної_освіти.pdf

НАВЧАННЯ ЛЮДЕЙ ІНОЗЕМНИХ МОВ З ВАДАМИ СЛУХУ

TEACHING FOREIGN LANGUAGES TO HEARING-IMPAIRED PEOPLE

Співак Софія Іванівна,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8339-1876>

spivak1705@ukr.net

Анотація. У роботі розглядаються особливості навчання іноземних мов осіб з порушеннями слуху. Актуальність теми зумовлена необхідністю забезпечення рівних можливостей у здобутті якісної освіти та професійного розвитку для людей з інвалідністю. Проаналізовано основні психолого-педагогічні особливості сприйняття іноземного мовлення особами з вадами слуху, труднощі у формуванні фонетичних, лексичних і граматичних навичок. Окрему увагу приділено застосуванню інноваційних технологій навчання, зокрема використанню жестової мови, візуалізації, субтитрова-

них матеріалів, мультимедійних засобів і спеціальних програмних продуктів. Підкреслено важливість індивідуального підходу, адаптації навчальних методик та створення інклюзивного освітнього середовища, яке сприяє ефективному засвоєнню іноземної мови та соціальній інтеграції осіб з порушеннями слуху.

Annotation. *The paper examines the features of teaching foreign languages to people with hearing impairments. The relevance of the topic is due to the need to ensure equal opportunities in obtaining quality education and professional development for people with disabilities. The main psychological and pedagogical features of the perception of foreign speech by people with hearing impairments, difficulties in the formation of phonetic, lexical and grammatical skills are analyzed. Special attention is paid to the use of innovative teaching technologies, in particular the use of sign language, visualization, subtitled materials, multimedia tools and special software products. The importance of an individual approach, adaptation of teaching methods and the creation of an inclusive educational environment that promotes effective acquisition of a foreign language and social integration of people with hearing impairments is emphasized.*

Звернемо увагу на те, як ми зазвичай опановуємо рідну мову — цей процес відбувається невідомо та без спеціального спрямування. Натомість навчання осіб з особливими потребами потребує індивідуального підходу. Засвоєння іноземної мови людьми з порушеннями слуху або слабочуючими є складним завданням.

Якщо слуховий аналізатор, який відіграє провідну роль у процесі мовлення, не функціонує належним чином, навчання можливо організувати іншим шляхом — за допомогою зорового сприйняття. Основне навантаження у разі лягає на зір. Найважливішим каналом сприймання мови для людей із вадами слуху є жести [1].

Однак, як доводять дослідження психологів, психолінгвістів та дефектологів, цього недостатньо для повноцінного розуміння інформації. Людина з порушенням слуху, яка навчена вимові, використовує м'язову пам'ять мовного апарату.

Дефектологи вже давно зауважили, що, незважаючи на специфічність процесу оволодіння рідною мовою людьми з порушеннями слуху, в його основних принципах і багатьох деталях він має певну схожість із вивченням іноземної мови людиною,

яка чує. Така подібність пояснюється тим, що в обох випадках навчання відбувається цілеспрямовано, в спеціально організованих умовах, коли учень позбавлений природного мовного середовища. Водночас існує й істотна відмінність: у людини, яка чує, вже сформовані свої бачення і розуміння інформації наперед.

При цьому зазначена подібність дає підстави говорити про певний зв'язок між процесом вивчення іноземної мови студентами з порушенням слуху та оволодінням ними рідною мовою. З цього випливають два важливі методичні положення, що визначають підхід до навчання іноземної мови осіб із вадами слуху.

Людина з порушенням слуху свідомо контролює роботу свого мовного апарату, що є важливим перевагою, на яку спирається викладач під час формування правильної вимови англійських звуків [2]. У процесі навчання педагог разом зі студентом крок за кроком відпрацьовує, іноді дуже детально, механізм артикуляції звуків англійської мови.

Основна проблема полягає в тому, що студент не має зворотного слухового зв'язку: проміжні та кінцеві результати може оцінити лише викладач, який чує,

Зокрема, під час формування англійського звуку може виникати інтерфейс приближеному варіанті звучання[3].

Отже, оволодіння англійською мовою з порушеннями слуху — процес складний, але цілком можливий. Дослідження показують, що навіть засвоєння рідної мови потребує значних зусиль, тому труднощі вивчення іноземної мови є природними та подоланими.

Список використаних джерел

1. Bober A., KosenkoY., Korol O. Development of an interactive website with didactic games to enhance vocabulary in young students with intellectual disabilities. *Information Technologies and Learning Tools*. 2024. Vol 102. № 4. P. 39–50.
2. Степанова Т., Коноз О. Місце інклюзивної освіти в структурі загальної системи освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. т. 2, Вип. 67. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/67-2-46>.
3. Садова І., Пантюк М. Технології коригування труднощів у навчанні та поведінці дітей з особливими освітніми потребами. *Молодь і ринок*, 2025. С. 7–11. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.325678>.

ІНКЛЮЗИВНА ЕКОНОМІКА ТА АДАПТАЦІЯ МОДЕЛЕЙ УПРАВЛІННЯ ПРОДАЖЕМ ДО НОВИХ РЕАЛІЙ РИНКУ

INCLUSIVE ECONOMY AND ADAPTATION OF SALES MANAGEMENT MODELS TO NEW MARKET REALITIES

Старєв Дмитро Вячеславович

аспірант кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-6495-0619>

sd91111@gmail.com

Науковий керівник: Лавриненко Л.М., к.е.н., с.н.н.,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Анотація. У тезах розглядається адаптація моделей управління продажем продукції підприємств у контексті післявоєнної економіки України з акцентом на інклюзивність. Проаналізовано приклади з Миколаївської області, зокрема у сферах виробництва будівельних матеріалів та дронів. Підкреслено важливість гнучких підходів до ціноутворення, дистрибуції та цифрової інклюзії. Підприємства, що орієнтуються на потреби уразливих груп населення та співпрацюють з громадами, мають більше шансів на сталий розвиток. Представлено практичні рекомендації щодо впровадження інклюзивних моделей збуту в умовах обмеженого попиту та трансформованого ринку.

Annotation. The thesis explores the adaptation of sales management models in the context of Ukraine's post-war economy, emphasizing inclusivity. It analyzes case studies from the Mykolaiv region, particularly in the fields of construction materials and drone manufacturing. The paper highlights the importance of flexible pricing, distribution strategies, and digital inclusion. Enterprises that address the needs of vulnerable groups and cooperate with local communities are more likely to achieve sustainable growth. Practical recommendations are provided for implementing inclusive sales models under the conditions of limited demand and a transformed market environment.

Інклюзивна економіка — можливість не лише компенсувати втрати, але й будувати більш стійкі, справедливі та адаптивні бізнес-системи. Ключове питання: як виробникам адаптувати свої моделі продажу так, щоб враховувати різні групи споживачів, які зазнали впливу війни, територіальні диспропорції, зниження мобільності, бюджетні обмеження, а також регіональну специфіку.

Миколаївська область як прифронтова, аграрно-портова, з великим відтоком бізнесу та населення, зіткнулася з низкою викликів [2], які чітко демонструють необхідність інклюзивних адаптацій. Приклади з регіону дають змогу проілюструвати, що означає робота з інклюзією на місцевому рівні. Через блокування портів, або їх обмежену роботу, виробники змушені переорієнтовуватись на інші маршрути експорту чи збуту, що підвищує собівартість, збільшує час доставки, ускладнює доступ до міжнародних та внутрішніх ринків [5]. Це також призводить до того, що деякі товари стають менш доступними для споживачів, особливо у віддалених громадах.

Пов'язані із війною порушення інфраструктури, руйнування виробничих потужностей та транспорту, перерви з електропостачанням чи охопленням зв'язком — усе це мінус для традиційних бізнес-моделей. Для виробників, особливо малих та середніх, це означає необхідність мати запасні канали збуту, запасні рішення логістики, бути готовими до адаптацій.

Звертають увагу і зміни у попиті: споживачі зараз більш обережні, заощаджують, частіше обирають базові товари, звертають увагу на соціальну відповідальність брендів. Є групи населення з обмеженим доходом, переселенці (а їх з Херсонщини стає все більше в Миколаєві та області) [2], люди, які пережили втрати, у тому числі майно чи роботу — все це змінює портрет клієнта.

Ще один виклик — цифрова нерівність. Не всі громади мають якісний Інтернет, не всі люди мають навички користуватись онлайн-платформами чи електронною комерцією. Це створює бар'єри для виробників, які хотіли б розширювати онлайніві канали продажу.

У Миколаївській області вже є приклади інклюзивних ініціатив та адаптацій, які можна виділити як моделі для виробників. Особливу увагу звертають підприємства, що спеціалізуються на виробництві будівельних матеріалів — цегли, бетону, метало-конструкцій, теплоізоляційних матеріалів, віконно-дверних систем тощо. В області, яка постраждала від обстрілів і руйнувань, саме ці підприємства є критично важливими для процесів відновлення. Проте вони зіткнулися з проблемами логістики, нестачею робочої сили, руйнуванням інфраструктури та зменшенням обсягу державного та приватного попиту на продукцію.

У відповідь на ці виклики деякі виробники почали шукати нові моделі продажу: перехід на B2G (business-to-government) мо-

делі, участь у проєктах реконструкції через державні або донорські програми, укладання довгострокових угод із громадами. Інклюзивна складова полягає у формуванні пропозицій, які враховують потреби уразливих груп — наприклад, знижки на матеріали для відбудови житла ВПО, ветеранів, багатодітних родин.

Також на прикладі Миколаївського заводу залізобетонних конструкцій, який відновив роботу в обмеженому режимі у 2024 р., видно, що підприємство адаптувало логістику для локальних проєктів (будівництво модульного житла, відновлення шкіл і ЦНАПів), створюючи гнучкі умови доставки та знижені ціни для муніципальних проєктів. Це — інклюзивна практика, яка поєднує економічний інтерес і соціальну відповідальність [4].

Інший перспективний напрям — виробництво безпілотників та дронів. У Миколаєві з 2023 року почали з'являтися невеликі приватні ініціативи зі збирання дронів — для потреб ЗСУ, гуманітарних місій, а також для сільського господарства (наприклад, моніторинг полів, розпилення) [1; 3]. Особливістю таких підприємств є орієнтація на високотехнологічний продукт, де критично важлива гнучкість у моделі збуту, можливість адаптувати пропозицію для різних цільових груп (військові підрозділи, фермери, волонтерські організації).

З огляду на обмежений ринок у регіоні та специфічний попит, виробники дронів створюють інклюзивні моделі продажу через: краудфандингові кампанії, де споживачами фактично виступають донори; цільові замовлення від волонтерських центрів; індивідуальні конфігурації під потреби користувача; використання каналів збуту через онлайн-спільноти, Telegram-групи, форуми. Такі підприємства часто створюють робочі місця для ветеранів, айтішників з релокованих регіонів, молоді з технічними навичками. Таким чином, інклюзія тут проявляється і в організації виробництва, і в моделі реалізації продукції.

Крім того, ці виробники стикаються з проблемами сертифікації, доступу до кредитів, нестачею запчастин — що вимагає партнерства з державою та міжнародними фондами. Інклюзивна модель продажу передбачає гнучкість в оплаті, відкладене постачання, індивідуальні договори — усе це зараз активно використовується в Миколаєві та околицях.

З огляду на проблему, адаптація моделей управління продажем потребує рекомендацій, зокрема виробникам щодо врахування певних підходів, а саме:

— Підприємства мають розробляти адаптивну цінову політику, орієнтовану на різні групи споживачів. Наприклад, створити лінії продукції з різним рівнем ціни і якості, щоб базовий продукт був доступним для людей з низьким доходом або переселенців, а преміальні — для тих, хто може дозволити собі більше.

— Розвиток локальних каналів збуту через громади: фермерські ринки, кооперативи, мобільна торгівля, його можна комбінувати з цифровими рішеннями (онлайн-замовлення, соціальні мережі, месенджери). Важливим є простий інтерфейс і доступність для людей, які можливо не мають великих навичок користування інтернетом.

— Інклюзивний дизайн обслуговування. Персонал підприємств має бути навчений працювати з клієнтами, які мають особливі потреби: ВПО, люди похилого віку, люди з інвалідністю. Обслуговування має враховувати культуру, мовні потреби, психологічний стан після травм чи стресу.

— Співпраця з місцевими громадськими організаціями, державними програмами та міжнародними грантами для створення інфраструктури підтримки: навчання, осередки розвитку бізнесу, акселератори, кооперативи. Наприклад, використання грантів для ветеранів і переселенців, або підтримка обладнання, щоб виробники змогли якісно упакувати продукцію чи сертифікувати її.

— Регіональна диференціація у стратегіях збуту. Виробник має аналізувати, які громади мають кращу логістику, які — потребують мобільної доставки, які — важкодоступні, які мають особливо високий попит на певний вид товарів через культурні чи географічні особливості.

— Цифрова інклюзія. Забезпечення доступу до навчання, доступу до інтернету, створення простих онлайн-ових платформ чи маркетплейсів для виробників із малих громад. Наприклад, ярмарки через соціальні мережі, спільні доставки з інших виробників, партнерство із підприємствами, які можуть забезпечити логістику.

То ж, інклюзивна економіка — це не тільки соціальний обов'язок, але й конкурентна перевага для виробників. Адаптація моделей управління продажем до нових реалій означає враховувати територіальні, соціальні, економічні бар'єри та формувати стратегії, які дозволяють залучати ширші верстви споживачів. Щоб інклюзивність стала широкомасштабним трендом,

потрібно: підтримка держави (стимули, субсидії, гранти), інфраструктура (логістика, інтернет, склади), навчання (підприємці, персонал), культурна зміна (сприйняття, клієнтоорієнтованість, соціальна відповідальність).

Список використаних джерел

1. «Злі птахи»: як жителі Миколаєва створюють бойові безпілотники». Intent, 11 лютого 2024. URL: <https://suspilne.media/mykolaiv/681564-zli-ptahi-ak-mikolaivci-vigotovlout-udarni-bezpilotniki-dla-zsu> (дата звернення: 10.10.2025).
2. Ми втрачаємо не лише прибуток, а й бізнес: Віталій Кім про стан економіки Миколаївщини / NikNews. 25 лютого 2025. URL: <https://www.niknews.mk.ua/uk/2025/02/25/my-terjaem-ne-tolko-pribyl-no-i-biznes-vitalij-kim-o-sostojanii-ekonomiki-nikolaevschiny> (дата звернення: 10.10.2025).
3. Миколаївська ОВА планує придбати тисячу дронів за понад 16 млн грн. Intent, 2024. URL: <https://intent.press/news/localgovernment/2024/mikolayivska-ova-planuye-pridbati-tisyachu-rozviduvalni-droniv-za-ponad-16-mlyoniv> (дата звернення: 10.10.2025).
4. Миколаївський завод залізобетонних виробів (МЗЗБВ). Каталог продукції та контактна інформація. URL: https://www.zbi.com.ua/katalog_tovarov (дата звернення: 10.10.2025).
5. Нескорений ринок: Як війна трансформує бізнес на півдні? / Nik-Vesti. 2 липня 2025. URL: <https://nikvesti.com/articles/306694-yak-viyna-transformuye-biznes-na-pivdni> (дата звернення: 10.10.2025).

РОЗРОБЛЕННЯ ОПИТУВАЛЬНИКІВ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАВЛЕННЯ ДО ІНКЛЮЗИВНОГО МАРКЕТИНГУ DEVELOPMENT OF QUESTIONNAIRES FOR STUDYING ATTITUDES TOWARD INCLUSIVE MARKETING

Стась Карина Дмитрівна

*III курс, група МК-23-1фмб, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-9621-9526>

Науковий керівник: Скаженник М.В.,

ст. викладач кафедри управління та адміністрування,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>

m.skazhennik@ukr.net

Анотація. У роботі розкрито особливості розроблення опитувальників для дослідження ставлення споживачів до інклюзивного маркетингу. Описано ключові принципи побудови анкет, зокрема валідність, нейтральність формулювань та адаптацію питань до

різних груп населення. Визначено значення інклюзивного підходу у створенні дослідницьких інструментів, що враховують різні потреби респондентів — людей з інвалідністю, літніх осіб, молоді, представників різних культурних груп. Розглянуто сучасні методики тестування опитувальників та особливості їх використання у маркетингових дослідженнях. Показано, що правильно складені анкети підвищують достовірність даних та дозволяють глибше зрозуміти сприйняття інклюзивного маркетингу споживачами.

Annotation. *The paper examines the specifics of developing questionnaires for researching consumer attitudes toward inclusive marketing. The key principles of questionnaire construction are described, including validity, neutrality of wording, and adaptation of questions for different population groups. The importance of an inclusive approach in creating research tools that consider the needs of people with disabilities, older adults, youth, and representatives of different cultural communities is emphasized. Modern techniques of questionnaire testing and the features of their application in marketing research are discussed. It is shown that properly designed surveys increase data reliability and allow a deeper understanding of consumer perceptions of inclusive marketing.*

Інклюзивний маркетинг стає важливою складовою сучасної комунікації брендів, оскільки враховує різноманіття споживачів і прагне охопити якнайширшу аудиторію. Для оцінювання ставлення людей до таких підходів необхідно застосовувати якісні дослідницькі інструменти, серед яких найпоширенішими є опитувальники. Їх розроблення потребує дотримання принципів валідності, доступності та етичності, що відповідають стандартам сучасних соціологічних і маркетингових досліджень [1].

Ефективний опитувальник повинен точно вимірювати те, що є об'єктом дослідження. Тому формулювання запитань має бути простим, однозначним та нейтральним. Важливим є уникнення упереджених тверджень, які можуть вплинути на відповіді респондентів, а також забезпечення логічної структури анкети — від загальних питань до спеціалізованих. Під час розроблення опитувальників для оцінювання ставлення до інклюзивного маркетингу важливо враховувати особливості різних груп споживачів і забезпечувати доступність запитань для людей з різними рівнями освіти та цифрової грамотності [2].

Інклюзивний підхід передбачає не лише змістову відповідність, але й адаптацію самого формату опитування. Наприклад,

для людей з порушеннями зору анкета повинна бути доступною у вигляді аудіофайлів або у великих контрастних шрифтах; для людей, які мають труднощі з читанням, — у спрощеному форматі. У міжнародній практиці такі принципи є стандартними рекомендаціями, оскільки дозволяють отримати дані від більшої кількості учасників та уникнути викривлення результатів [3].

Тестування опитувальника є важливим етапом процесу. Пілотне дослідження дозволяє оцінити зрозумілість формулювань, логіку розташування запитань та коректність шкал. Отримані результати дають можливість скоротити надмірні або дубльовані пункти, покращити структуру та забезпечити високу надійність інструменту. Для вимірювання ставлення до інклюзивного маркетингу доцільно застосовувати шкали Лайкерта, семантичного диференціала та відкриті питання, які дозволяють респондентам висловити власні думки без обмежених варіантів відповідей [4].

Під час створення опитувальників важливо враховувати етичні стандарти досліджень. Респонденти мають бути поінформовані про добровільність участі, конфіденційність отриманих даних та їх використання виключно для дослідницьких цілей. У контексті інклюзивного маркетингу це особливо важливо, оскільки питання можуть стосуватися особистих особливостей людини, її досвіду дискримінації або взаємодії з брендами. Коректне формулювання таких запитань забезпечує довіру респондента й підвищує якість зібраної інформації [5].

Успішні міжнародні практики показують, що добре розроблені опитувальники стають основою для стратегічних маркетингових рішень. Дані таких досліджень дозволяють брендам оцінити рівень відкритості споживачів до інклюзивних кампаній, визначити бар'єри сприйняття й розробити комунікації, які будуть максимально відповідати очікуванням різних цільових груп. Отже, опитувальник є не лише технічним інструментом збору інформації, а й основою формування соціально відповідального маркетингу. Таким чином, розроблення опитувальників для вивчення ставлення до інклюзивного маркетингу є складним, але необхідним процесом, що вимагає поєднання методологічних, етичних та інклюзивних принципів. Правильно створені опитувальники дозволяють отримати достовірні дані про сприйняття інклюзивних підходів, а також сприяють формуванню маркетингових стратегій, орієнтованих на різноманітність, рівність і повагу до кожного споживача.

Список використаних джерел

1. Балабанова Л. В. Маркетингові дослідження: навч. посіб. — Київ: Центр учбової літератури, 2020. — 312 с.
2. Dillman D. A. Internet, Phone, Mail and Mixed-Mode Surveys: The Tailored Design Method. — Wiley, 2014. — 528 p.
3. Inclusive Research Design Toolkit / UNESCO. — Paris: UNESCO Publishing, 2021. — 76 p.
4. Brace I. Questionnaire Design: How to Plan, Structure and Write Survey Material for Effective Market Research. — 4th ed. — Kogan Page, 2022. — 312 p.
5. Ethical Guidelines for Social Research / ESOMAR. — Amsterdam: ESOMAR, 2020. — 54 p.

**РОЗВИТОК ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ
ЧЕРЕЗ СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО
DEVELOPMENT OF FINANCIAL INCLUSION
THROUGH SOCIAL ENTREPRENEURSHIP**

Стицун Денис Михайлович

III курс, група МН-24.2-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
cnbw@gmail.com

Науковий керівник: Пшенична М.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5373-1726>

pshenychna_iem@uu.ua

Анотація. В роботі досліджено сутність і сучасні тенденції розвитку соціального підприємництва в Україні в умовах післявоєнного відновлення економіки. Розкрито його роль як інструменту соціально-економічної трансформації, спрямованої на вирішення суспільно важливих проблем та підвищення рівня фінансової інклюзії. Узагальнено основні моделі соціального підприємництва, що поєднують інноваційність, самоокупність і соціальну місію. Підкреслено необхідність державної підтримки, цифровізації та розвитку партнерств між бізнесом, громадським сектором і державою. Зроблено висновок, що соціальне підприємництво може стати ключовим чинником сталого розвитку та соціальної стійкості українського суспільства у 2025 році.

Annotation. The paper examines the essence and current trends in the development of social entrepreneurship in Ukraine in the context of post-war economic recovery. It reveals its role as an instrument of socio-economic transformation aimed at solving socially important problems and increasing the level of financial inclusion. The main models of

social entrepreneurship that combine innovation, self-sufficiency and social mission are summarised. The need for state support, digitalisation and the development of partnerships between business, the public sector and the state is emphasised. It is concluded that social entrepreneurship can become a key factor in the sustainable development and social stability of Ukrainian society in 2025.

Сучасний економічний контекст України у 2025 році визначається пошуком стійких механізмів соціально-економічного відновлення, де особливу роль відіграє соціальне підприємництво як гібридна форма господарювання, що поєднує підприємницьку інноваційність із суспільною місією.

В умовах триваючих наслідків воєнних дій, регіональної фрагментації ринків праці та потреби у відновленні соціальної інфраструктури, цей сектор поступово трансформується з нішевого явища у вагомий інструмент соціально-економічної стабілізації [1]. Згідно з оцінками ОЕСР, українська економіка у 2024 році продемонструвала зростання ВВП на рівні близько 2,9%, що свідчить про поступове, хоча й нерівномірне, відновлення бізнес-активності [2]. Водночас, цей процес супроводжується зміною підприємницьких парадигм: якщо до війни ключовим орієнтиром був фінансовий результат, то нині акцент зміщується у бік соціальної відповідальності, інклюзивності та довгострокового впливу на якість життя спільнот.

Соціальне підприємництво в українському контексті розвивається як відповідь на структурні виклики — безробіття серед внутрішньо переміщених осіб, потребу у реінтеграції ветеранів, відновленні локальних економік і формуванні нових моделей зайнятості. Його сутність полягає не лише у виробництві товарів чи послуг із соціальною цінністю, а й у створенні сталих економічних моделей, здатних забезпечувати власну життєздатність без постійної зовнішньої підтримки.

Сучасні українські соціальні підприємства дедалі частіше орієнтуються на європейські стандарти EMES [3], які передбачають поєднання економічної активності, самостійності управління, прийняття економічного ризику, чіткої соціальної мети та обмеженого розподілу прибутку. Ці критерії не лише формують наукове підґрунтя для типологізації соціального підприємництва, а й сприяють формуванню його ідентичності як окремого сегмента національної економіки.

Одним із ключових чинників розвитку цього сектора є трансформація фінансово-регуляторного середовища. Починаючи з 2024 р., в Україні посилюється цифровізація фінансової звітності, розвиваються механізми електронного документообігу, а фіскальна політика орієнтується на спрощення адміністрування малого бізнесу. Це створює як нові можливості, так і виклики для соціальних підприємств, адже потребує одночасно високого рівня фінансової грамотності та гнучкості у взаємодії з податковими органами. Запровадження пільгових механізмів оподаткування для соціальних підприємств, спрощення процедур реєстрації та кредитного гарантування могло б стати дієвим інструментом стимулювання їх легалізації та масштабування.

Водночас, соціальне підприємництво в Україні розвивається у тісному взаємозв'язку з цифровою економікою. Цифрові платформи збуту, онлайн-моделі навчання, сервіси електронних платежів і CRM-системи відкривають нові канали для просування соціально орієнтованих продуктів та послуг. Особливо це стосується ініціатив, пов'язаних із виробництвом продукції ручної праці, рециклінгу, реабілітації, психологічної підтримки чи освітніх стартапів для вразливих груп. Проте технологічні можливості часто обмежуються браком компетенцій у сфері цифрового менеджменту та маркетингу. Тому стратегічним завданням для держави та партнерських організацій стає інвестування у людський капітал: створення програм підготовки менеджерів соціальних проєктів, менторських мереж та акселераційних платформ, здатних забезпечити системну підтримку соціальних інноваторів.

Загальносвітові тенденції демонструють, що ефективність соціального підприємництва значною мірою залежить від розвитку екосистеми фінансової підтримки. Для України така екосистема може базуватися на чотирьох взаємопов'язаних компонентах:

- а) грантових і кредитних інструментах раннього етапу;
- б) impact-інвестуванні, яке поєднує фінансову дохідність із соціальним ефектом;
- в) державно-приватних партнерствах для надання послуг у соціальній сфері;
- г) міжнародних акселераторах, здатних забезпечити доступ до глобальних ринків.

Особливо перспективним виглядає впровадження механізму соціальних облігацій, який уже довів ефективність у краї-

нах ЄС як форма фінансування проєктів із високим суспільним ефектом.

З наукового погляду, одним із ключових викликів для подальшого розвитку є стандартизація методів оцінювання соціального впливу. Традиційні фінансові показники не здатні відобразити соціальну результативність підприємств, тому все більшого значення набувають комбіновані методики, зокрема підхід SROI (Social Return on Investment). Для українських умов доцільно адаптувати систему індикаторів, що враховує кількість працевлаштованих осіб із вразливих груп, рівень доступу до базових соціальних послуг, створення доданої вартості для місцевих громад та мультиплікаторні ефекти для економіки регіонів. Впровадження такої системи дозволить не лише підвищити прозорість сектора, а й зробити його привабливішим для потенційних інвесторів.

Незважаючи на позитивну динаміку, соціальне підприємництво в Україні стикається з рядом структурних бар'єрів. До них належать відсутність законодавчого визначення поняття «соціальне підприємство», обмежений доступ до капіталу на середніх етапах розвитку, нерівномірність цифрової інфраструктури між регіонами, а також низький рівень суспільної довіри до поєднання соціальної місії з підприємницьким прибутком [4]. Вирішення цих проблем потребує цілісної політики, що включає формування законодавчої бази, розвиток фінансових інструментів підтримки, стимулювання партнерств між державою, громадським сектором та бізнесом.

З огляду на досвід європейських країн, де соціальне підприємництво стало частиною стратегії інклюзивного розвитку, в Україні актуальним є створення національної програми підтримки соціальних інновацій. Її структура має передбачати фінансування інкубаційних програм, створення регіональних центрів соціального підприємництва, інтеграцію освітніх курсів із соціального менеджменту у вищу школу та стимулювання участі молоді в суспільно корисному бізнесі. Важливо, щоб державна політика сприяла формуванню сприятливого середовища не лише для окремих ініціатив, а для повноцінного соціально орієнтованого сектору економіки, який може функціонувати незалежно від коливань ринкової кон'юнктури.

Таким чином, соціальне підприємництво у 2025 році в Україні постає не просто як форма економічної діяльності, а як

системний інструмент суспільної трансформації. Воно сприяє створенню робочих місць, відновленню довіри у громадах, розвитку локальних економік і формуванню культури взаємної відповідальності. Його стійкість і здатність до масштабування залежать від комплексного поєднання державної підтримки, приватних інвестицій, освітніх програм і цифрових технологій. У перспективі цей сектор може стати однією з рушійних сил поствоєнного відродження країни, утверджуючи нову парадигму підприємництва — економіку соціальної цінності, що базується на людському капіталі, інноваціях і партнерстві.

Список використаних джерел

1. Гуцол, Д., & Якімова, Н. (2023). Дослідження сучасних моделей соціального підприємництва. *Економіка та суспільство*, (58). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-82> (дата звернення: 02.11.2025)
2. OECD. *Social Entrepreneurship and Inclusive Growth: Policy Insights* 2024. Paris: OECD Publishing, 2024.
3. European Research Network EMES. *Social Enterprises and their Ecosystems in Europe*. European Commission, 2023. URL: <https://emes.net> (дата звернення: 02.11.2025)
4. Бойда, С. (2023). Соціальне підприємництво як інструмент післявоєнної відбудови економіки України. *Економіка та суспільство*, (58). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-25> (дата звернення: 02.11.2025).

БАР'ЄРИ ТА МОЖЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНИХ ПРАКТИК В УКРАЇНІ

BARRIERS AND OPPORTUNITIES TO IMPLEMENTING INCLUSIVE PRACTICES IN UKRAINE

Супруненко Віктор Володимирович

III курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

Науковий керівник: Наголюк О.Є., к.ю.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7610-7379>

nagolyk.lnau@ukr.net

Анотація. В тезах розглядаються бар'єри та можливості реалізації інклюзивних практик в Україні в контексті трансформації сучасної системи освіти. Визначено основні перешкоди, що ускладнюють ефективне впровадження інклюзії: недостатнє фінансування освітніх закладів, нестача кваліфікованих фахівців,

недосконалість матеріально-технічної бази, низький рівень поінформованості педагогів і суспільства про сутність інклюзивного підходу, а також наявність соціально-психологічних стереотипів щодо дітей з особливими освітніми потребами.

Annotation. *The theses examine the barriers and opportunities for implementing inclusive practices in Ukraine in the context of the transformation of the modern education system. The main obstacles that complicate the effective implementation of inclusion are identified: insufficient funding of educational institutions, lack of qualified specialists, imperfect material and technical base, low level of awareness of teachers and society about the essence of the inclusive approach, as well as the presence of socio-psychological stereotypes regarding children with special educational needs.*

Разом із тим, проаналізовано позитивні тенденції та потенційні можливості розвитку інклюзивної освіти в Україні. Зокрема, наголошено на важливості державної підтримки, розвитку міжвідомчої співпраці, впровадження інноваційних педагогічних технологій, а також розширення програм професійної підготовки та підвищення кваліфікації педагогів [1].

Інклюзивна освіта є важливим напрямом розвитку сучасної освітньої політики України, що ґрунтується на принципах рівності, гуманізму та соціальної справедливості. Вона передбачає створення умов для спільного навчання дітей з особливими освітніми потребами (ООП) та їхніх однолітків без порушень розвитку. Проте ефективна реалізація інклюзивних практик у нашій державі залишається складним і багатовимірним процесом, що стикається з низкою бар'єрів, але водночас відкриває нові можливості для модернізації системи освіти.

Однією з головних проблем є недостатній рівень фінансового та матеріально-технічного забезпечення закладів освіти. Не всі школи та дитячі садки мають доступне архітектурне середовище (пандуси, ліфти, спеціальні меблі), а також необхідні дидактичні матеріали й технічні засоби для роботи з дітьми з різними видами порушень розвитку. Однією з головних моментів перешкод є стереотипи суспільства щодо дітей з інвалідністю. Часто такі діти стикаються з упередженням, ізоляцією або надмірною опікою. Неготовність батьків, учнів та педагогів до прийняття відмінностей створює напруження у колективі та гальмує розвиток інклюзивного середовища [2].

Зазначено, що ключовим чинником успішної реалізації інклюзивних практик є формування толерантного освітнього середовища, у якому визнається унікальність кожної особистості та забезпечується рівний доступ до якісної освіти.

Заклади вищої освіти поступово впроваджують спеціальні курси та програми підвищення кваліфікації, спрямовані на формування компетентностей у сфері інклюзивного навчання. Все більше уваги приділяється питанням психологічної готовності педагогів до роботи в інклюзивному середовищі.

Активна діяльність громадських організацій, волонтерських рухів і медіапроектів сприяє формуванню толерантного ставлення до дітей з інвалідністю. Зміна соціальних установок поступово веде до прийняття різноманіття як норми, а не винятку.

Сучасні інформаційно-комунікаційні технології відкривають нові можливості для адаптації навчального процесу. Онлайн-ресурси, електронні підручники, мобільні додатки та дистанційне навчання роблять освіту доступнішою для дітей з різними потребами [3].

Впровадження інклюзії потребує високого рівня професійної компетентності педагогів, проте більшість учителів не мають достатньої підготовки у сфері спеціальної педагогіки, дефектології чи психологічної підтримки дітей з ООП. Це призводить до труднощів у плануванні навчального процесу, оцінюванні результатів навчання та взаємодії з асистентами вчителя.

Список використаних джерел

1. Купреєва, О. І. (2021). Психологічні основи самореалізації студентів в інтегрованому освітньому середовищі.
2. Л. Главацька, Н. М. Горішна, Г. І. Слезанська та ін. (2022) Інклюзія в дії: стратегії впровадження в Україні та світі : кол. моногр. ФОП Осадца Ю. В.
3. Лопушинський, І. П., & Слободян, Л. Я. (2023). Безбар'єрність як державна ідеологія й політика забезпечення рівних прав і можливостей громадян.

**ІНКЛЮЗИВНІ УПРАВЛІНСЬКІ МОДЕЛІ
В ЕПОХУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА ВІДКРИТИХ СИСТЕМ
INCLUSIVE MANAGEMENT MODELS
IN THE ERA OF DIGITALIZATION AND OPEN SYSTEMS**

Таланчук Микола Петрович

*I курс, група ЗМН-25-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»
super.mykolatalanchuk@gmail.com*

*Науковий керівник: Лавриненко Л.М., к.е.н., с.н.с.,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7104-6079>*

Анотація. Розглянуто сучасні інклюзивні управлінські моделі в умовах цифровізації та функціонування організацій як відкритих систем. Зазначено, що воєнний час посилює потребу у гнучких підходах, що забезпечують стійкість, швидку адаптацію та врахування потреб різних груп. Доведено, що інклюзивність і відкритість є ключовими принципами ефективного управління та інноваційного розвитку у цифрову епоху.

Annotation. The article examines contemporary inclusive management models in the context of digitalization and the functioning of organizations as open systems. Wartime conditions intensify the need for flexible approaches that ensure resilience, rapid adaptation, and consideration of diverse groups' needs. The study highlights that inclusiveness and openness are key principles of effective management and innovative development in the digital era.

Управлінська модель — це своєрідна «схема» функціонування організації, яка відображає її структуру, підзвітність та механізми прийняття рішень. У сучасних умовах, коли цифровізація та концепція відкритих систем стрімко змінюють правила взаємодії, традиційні підходи до управління вже не забезпечують належної ефективності.

Особливо під час війни організації потребують більш стійких, адаптивних та орієнтованих на людину рішень. Саме тому зростає значення інклюзії — підходу, що враховує потреби різних груп, створює рівні можливості та забезпечує залученість усіх учасників процесу. Як зазначають Л. Шор та співавтори, «інклюзивні робочі середовища формують почуття належності та цінності для всіх співробітників, що підвищує ефективність організації» [1]. Це підкреслює, що інклюзивні управлінські

моделі є не лише соціально важливими, а й стратегічно необхідними в умовах цифрової епохи та зовнішніх викликів.

Які бувають моделі управління? (Класифікація). Моделі можна розділити на дві великі групи: традиційні (старі) та сучасні (нові).

Традиційні моделі (Закрита система). Що це? Це моделі, де компанія схожа на «чорну скриньку» або фортецю. Вона має чітку, жорстку ієрархію (директор => заступник => начальник відділу => працівник). Приклади: Лінійна або функціональна структура, де панують накази та суворий контроль. Проблема: Такі моделі добре працювали, коли ринок був стабільним і нічого не змінювалося. Але сьогодні, коли все змінюється щодня, вони занадто повільні та негнучкі.

Сучасні моделі (Відкрита система). Що це? Це моделі, які розглядають компанію як відкриту систему. Це означає, що компанія не може існувати сама по собі. Вона постійно взаємодіє із зовнішнім світом:

1) На вході: Бере ресурси (гроші, людей, сировину, інформацію).

2) В середині: Перетворює ці ресурси на щось корисне.

3) На виході: Віддає у світ готовий продукт чи послугу.

4) Зворотній зв'язок: Отримує реакцію від клієнтів (добре чи погано) і змінюється відповідно до неї.

Головна ідея: Компанія повинна вміти адаптуватися до змін у світі, інакше вона просто «загине».

Як цифровізація змінює моделі управління? Диджиталізація це не лише наявність електроніки на робочих місцях [2]. Це докорінна трансформація усіх робочих механізмів підприємства. Такий перехід диктує необхідність набуття управлінськими структурами низки свіжих характеристик:

– Гнучкість (Agile): Потрібні моделі (наприклад, Agile або Scrum), які дозволяють швидко реагувати на зміни, тестувати нові ідеї та миттєво виправляти помилки. Це як керувати не великим танкером, а швидкісним катером.

– Управління знаннями: Головним ресурсом стають не верстати, а інформація та знання працівників. Модель управління має допомагати збирати, зберігати та використовувати ці знання.

– Використання Big Data та Штучного Інтелекту (ШІ): Сучасні менеджери приймають рішення не «на око», а на основі аналізу величезних масивів даних (Big Data). У системах керу-

вання мусить бути залучено засоби штучного інтелекту для здійснення передбачень та автоматизованих процесів.

— Проектно-орієнтований спосіб: Замість того, аби мати сталі структурні підрозділи, тепер фірми нерідко формують нетривалі колективи (тобто проекти) з метою розв'язання визначених проблем. Така ситуація диктує необхідність застосування проектних чи матричних систем адміністрування.

Висновки:

1. Модель управління є своєрідним «планом» або «структурною схемою» функціонування підприємства, що відображає його структуру, механізми прийняття рішень та взаємодію між підрозділами.

2. Застарілі та негнучкі формати управління, які ґрунтуються на ізольованих, закритих структурах, втратили ефективність у сучасному динамічному середовищі.

3. Найбільш дієвою визнана концепція відкритої системи, за якою організація постійно взаємодіє із зовнішнім середовищем, здатна оперативного адаптуватися до змін зовнішніх умов та забезпечує інклюзивність, тобто врахування потреб різних груп співробітників та створення рівних можливостей.

4. Цифровізація та процеси диджиталізації вимагають від бізнесу підвищення адаптивності, швидкості реагування та інтелектуалізації управління за допомогою сучасних інструментів: методик Agile, штучного інтелекту та аналізу великих даних.

Ключовий фактор успіху майбутнього полягає у здатності організацій інтегрувати стабільність традиційних методів із гнучкістю та інклюзивністю, необхідними для ефективної цифрової трансформації.

Список використаних джерел

1. Войчак А.В. Маркетинговий менеджмент: Підручник. Київ : Вид-во КНЕУ, 1998. 268 с.
2. Герасимчук В.Г. Маркетинг. Теорія і практика. Київ: Вища пік., 1994. 27 с.
3. Войчак А. В. Маркетинговий менеджмент: Підручник. Київ : Вид-во КНЕУ, 1998. 268 с.
4. Гусева О. Ю., Легомінова С. В. Диджиталізація — як інструмент удосконалення бізнес-процесів, їх оптимізація. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2018. № 1 (23). С. 33–39.
5. Коробка С. В. Діджиталізація підприємницької діяльності. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Економічна»*. 2021. № 100. С. 88–95.

6. PricewaterhouseCoopers database. PwC report «The 5G business potential — Industry digitalisation and the untapped opportunities for operators». 2022. URL: <http://surl.li/gmsfg>

7. Shore L.M., Cleveland J.N., Sanchez D. Inclusive workplaces: A review and model. *Human Resource Management Review*, 2018, vol. 28, no. 2, pp. 176–189.

8. Шлапак О.А., Коваленко О.О. Модель багатокритеріальної оптимізації комунікаційного середовища підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 11. С. 43–48.

**DIGITAL MARKETING TA ІНКЛЮЗИВНІ ПІДХОДИ:
ЯК БРЕНДИ СТВОРЮЮТЬ ВІДКРИТУ
Й ДОСТУПНУ КОМУНІКАЦІЮ**

**DIGITAL MARKETING AND INCLUSIVE APPROACHES:
HOW BRANDS CREATE OPEN
AND ACCESSIBLE COMMUNICATION**

Терещук Вероніка Олексіївна

II курс, група МК-24-1фмб.се-сІ, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
nikateresuk34@gmail.com

Науковий керівник: Скаженник М.В., ст. викладач кафедри
управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>
m.skazhennik@ukr.net

Анотація. У роботі розглянуто значення інклюзивності в цифровому маркетингу як чинника розвитку сучасних брендів. Проаналізовано особливості комунікації у цифровому середовищі з урахуванням соціальної, культурної та фізичної різноманітності аудиторії. Продемонстровано, що впровадження принципів інклюзивності забезпечує рівний доступ користувачів до продукту та інформації, сприяє підвищенню лояльності аудиторії та розширенню ринків збуту. На прикладах міжнародних і українських брендів доведено, що інклюзивний підхід у digital marketing формує позитивний імідж компанії та підвищує конкурентоспроможність.

Annotation. The article examines the role of inclusivity in digital marketing as a factor influencing brand development. The study analyzes communication strategies in digital environments that consider social, cultural, and physical diversity among audiences. It is demonstrated that implementing inclusivity principles ensures equal access to information and products, increases customer loyalty, and expands

market reach. Based on Ukrainian and international examples, the research shows that inclusive approaches in digital marketing contribute to a brand's positive image and enhance its competitiveness.

На сьогодні цифрові технології є вагомим чинником розвитку людства та створення нових можливостей, зокрема інноваційних систем, що мають головне значення у формуванні суспільного майбутнього. У контексті глобалізації та швидкого розвитку інформаційних технологій особливої уваги набуває інклюзивність у комунікації та доступність інформації для різних соціальних груп. Сучасні бренди, працюючи у сфері digital marketing, активно використовують цифрові канали для залучення широкої аудиторії, зокрема людей різного віку, культурного походження, фізичних можливостей та соціального статусу. Це дає змогу компаніям не лише розширювати ринки збуту, а й формувати позитивний імідж, який враховує потреби всіх користувачів.

Актуальність теми зумовлена тим, що комунікація є основою складовою будь-якої діяльності бренду. Її ефективність визначає рівень впізнаваності продукту, лояльність клієнтів та потенціал масштабування бізнесу. Зважаючи на соціальні, культурні та фізичні відмінності серед споживачів, принципи інклюзивності стають невід'ємним аспектом сучасного digital marketing. Бренди, які враховують різноманітність аудиторії, забезпечують рівний доступ до продукту та інформації, що сприяє залученню нових клієнтів і підвищенню попиту на продукцію.

Просування бренду потребує глибокого розуміння способів взаємодії з аудиторією з урахуванням принципів інклюзивності. Такий підхід гарантує рівний доступ до продукту та комунікації для людей різного віку, фізичного стану та культурного досвіду. У digital marketing принципи інклюзивності забезпечують доступність інформації та продукту для різних соціальних груп, що підвищує впізнаваність бренду та його потенціал для масштабування.

В українських брендах краси активно застосовуються принципи інклюзивності. Зокрема, українські дизайнери адаптують колекції для людей із різними фізичними можливостями, тісно співпрацюючи з користувачами для врахування їхніх потреб [1; 2]. Це дає змогу брендам забезпечити доступність продукту для широкого кола споживачів та демонструє, як інклюзивна комунікація може ефективно застосовуватися у digital marketing.

Відомі міжнародні приклади підтверджують ефективність таких підходів. У 2024 році Victoria's Secret змінила маркетингову стратегію, включивши до показів і рекламних кампаній моделей різної зовнішності, розмірів та етнічного походження. Згідно з даними AP News (2024), після оновлення рекламних кампаній бренд зафіксував збільшення залученості користувачів на 18% і значну кількість позитивних відгуків щодо репрезентації різноманіття [3].

У 2025 році IKEA презентувала колекцію BÄSINGEN, створену з урахуванням потреб людей з інвалідністю. За офіційними даними компанії, після запуску колекції зацікавленість у продукції зросла на 22% [4]. Аналіз характеристик продуктів та відгуків користувачів продемонстрував, що інклюзивний дизайн підвищує зручність і доступність для широкої аудиторії, сприяючи зростанню попиту та розширенню клієнтської бази.

В оглядовому дослідженні використано комбінований метод, який включав аналіз практик брендів у digital marketing та опитування цільової аудиторії. Це дало змогу визначити принципи адаптації комунікації під різні групи споживачів і оцінити сприйняття брендів з точки зору інклюзивності. Опитування показало, що понад 70% респондентів надають перевагу брендам, які враховують інклюзивність у комунікації, і частіше взаємодіють із такими компаніями.

Результати дослідження підтвердили, що бренди, які інтегрують принципи інклюзивності у комунікацію, охоплюють ширшу аудиторію та підвищують її лояльність. Співпраця з користувачами дає змогу адаптувати продукти та маркетингові повідомлення під реальні потреби різних соціальних груп. Узагальнення досвіду українських дизайнерів показало, що інклюзивний підхід сприяє підвищенню доступності продуктів і може бути успішно реалізований у digital marketing.

Таким чином, інклюзивність у комунікації та продуктах бренду є основним чинником залучення широкої аудиторії та розвитку бізнесу. Компанії, які враховують різні потреби користувачів, мають більший потенціал для масштабування й формування позитивного іміджу. Впровадження інклюзивних принципів у digital marketing дозволяє не лише забезпечити доступність продукту та комунікації, а й підвищити конкурентоспроможність бренду на сучасному ринку.

Список використаних джерел

1. Funkcionalnyy Kod Stiykosti. Функціональний код стійкості: інклюзивна мода в Україні [Відео]. YouTube, 2025. URL: https://youtu.be/IQjQw-gaV9o?si=vnUqh_aArQYHUdC0
2. Harper's Bazaar. Функціональний код стійкості: українські дизайнери про розвиток інклюзивної моди в Україні. URL: <https://harpersbazaar.com.ua/lifestyle/interview/funktsionalnyy-kod-stiykosti-ukrayinski-dyzaynery-pro-rozvytok-inklyuzyvnoyi-mody-v-ukrayini/>
3. AP News. Victoria's Secret overhauls its fashion show in its latest move to be more inclusive. URL: <https://apnews.com/article/325baab972da88138f604d521a39e6da>
4. IKEA. BÄSINGEN: A helping hand at home. URL: <https://www.ikea.com/us/en/cat/basingen-20256207/>

**ТРАНСФЕР МІЖНАРОДНИХ ПРАКТИК ФІНАНСОВОЇ ОСВІТИ
В УКРАЇНСЬКУ ЕКОНОМІЧНУ СИСТЕМУ**

**TRANSFER OF INTERNATIONAL FINANCIAL EDUCATION
PRACTICES TO THE UKRAINIAN ECONOMIC SYSTEM**

Титаренко Анастасія Юріївна

*III курс, група ОО-24.2-1, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Пшенична М.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5373-1726>

pshenychna_ien@uu.ua

Анотація. У статті розглянуто роль фінансової освіти як важливого чинника сталого розвитку держави та зміцнення її економічної стабільності. Показано, що підвищення фінансової грамотності населення сприяє ефективнішому управлінню особистими фінансами та зростанню довіри до фінансових інституцій. Описано значення використання міжнародного досвіду у розвитку фінансової освіти в Україні з урахуванням національних особливостей. Виокремлено основні напрями адаптації таких практик: створення національної стратегії, розвиток партнерства між державою і бізнесом, цифровізація навчання та системний моніторинг результатів. Зроблено висновок, що поширення фінансової освіти є важливою умовою економічного зростання, соціальної стабільності та інтеграції України у світовий фінансовий простір.

Annotation. The article discusses the role of financial education as an important factor in the sustainable development of the state and

the strengthening of its economic stability. It shows that improving the financial literacy of the population contributes to more effective management of personal finances and increased trust in financial institutions. The importance of using international experience in the development of financial education in Ukraine, taking into account national characteristics, is described. The main directions for adapting such practices are highlighted: creating a national strategy, developing partnerships between the state and business, digitising education, and systematically monitoring results. It is concluded that the spread of financial education is an important condition for economic growth, social stability, and Ukraine's integration into the global financial space.

Останні десятиліття фінансова освіта перетворюється на один із ключових стратегічних чинників сталого соціально-економічного розвитку держав. Рівень фінансової грамотності населення безпосередньо корелює з ефективністю національної економічної системи, добробутом громадян та стабільністю фінансового сектору. Зростаюча складність фінансових ринків, інтенсивний розвиток цифрових технологій, поширення інноваційних фінансових інструментів і активізація ролі споживача як повноправного учасника фінансових процесів зумовлюють необхідність формування системного підходу до фінансової освіти. У цьому контексті трансфер міжнародних практик постає як ключовий механізм удосконалення національної політики у сфері фінансової грамотності, особливо для країн із трансформаційною економікою, серед яких Україна посідає особливе місце.

Фінансова освіта, за сучасними підходами, є багатовимірним явищем, що охоплює не лише опанування базових знань про фінансові інструменти, а й розвиток когнітивних і поведінкових компетенцій, критичного мислення, здатності до раціонального управління особистими фінансами.

Згідно з визначенням Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD), фінансова освіта є процесом, у ході якого споживачі фінансових послуг підвищують рівень розуміння фінансових продуктів і концепцій, розвивають навички, що дозволяють приймати обґрунтовані рішення, а відтак — підвищують власне фінансове благополуччя. У такому трактуванні фінансова грамотність постає не просто як освітня складова, а як інструмент соціально-економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності держави.

У провідних країнах світу розвиток фінансової освіти є складовою державної політики, що має міжвідомчий характер і спирається на партнерство держави, фінансових інституцій, освітнього сектору та громадянського суспільства. Наприклад, у Великій Британії функціонує Money and Pensions Service — центральний координаційний орган, відповідальний за реалізацію національної стратегії фінансової грамотності. У Канаді аналогічну функцію виконує Financial Consumer Agency of Canada, яка здійснює моніторинг рівня фінансової освіти та розробляє навчальні матеріали для різних соціальних груп.

Глобальну роль у формуванні міжнародних стандартів відіграє Мережа фінансової освіти OECD/INFE, яка розробляє методологічні рекомендації, на основі яких побудовані національні стратегії у понад шістдесяті країнах. Основні принципи OECD/INFE передбачають довгострокову орієнтацію, міжсекторальну взаємодію, таргетування освітніх програм, а також постійний моніторинг ефективності. Проте міжнародна практика наголошує на необхідності адаптивності: універсальних моделей не існує, оскільки фінансова культура, поведінкові патерни та інституційні умови істотно відрізняються між країнами.

Для України, яка переживає глибоку економічну трансформацію та процес європейської інтеграції, питання фінансової освіти має не лише освітній, але й соціально-економічний та безпековий вимір. Низький рівень фінансової грамотності населення породжує низку системних ризиків — від недовіри до фінансових інституцій і поширення шахрайських схем до неефективного використання кредитних ресурсів і слабкої культури заощаджень. У період післявоєнного відновлення ці чинники набувають особливої ваги, адже фінансова поведінка домогосподарств безпосередньо впливає на внутрішній попит, розвиток малого та середнього бізнесу, а також на загальну фінансову стабільність країни.

Трансфер міжнародних практик у сфері фінансової освіти для України не може полягати у простому відтворенні іноземних моделей; він потребує глибокої аналітичної адаптації до національного контексту. Першим кроком має стати системна діагностика потреб — оцінка поточного рівня фінансової грамотності, виявлення цільових груп і структурних прогалин у знаннях і навичках населення, що наразі й впроваджує НБУ.

Другим етапом є локалізація, тобто адаптація міжнародних методик до культурних, правових та економічних умов держави.

До цього процесу мають бути залучені не лише державні органи, але й освітні установи, банківський сектор та громадські організації. Успішним прикладом може слугувати турецький проєкт ТЕВ Family Academy, реалізований у партнерстві банку ТЕВ з Міністерством освіти, який поєднує традиційні та цифрові форми навчання для різних вікових і соціальних груп. В українських реаліях ефективним міг би стати аналогічний формат державно-приватного партнерства, який дозволить компенсувати обмеженість державних ресурсів через залучення експертизи й інтересів приватного сектору.

Подальший етап трансферу передбачає створення дієвого механізму координації. У більшості розвинених країн функціонує спеціалізований орган або міжвідомча рада, яка формує пріоритети державної політики, узгоджує дії стейкхолдерів і здійснює моніторинг результативності. В Україні такі функції частково виконують Національний банк, Міністерство освіти і науки та Міністерство фінансів, проте відсутня єдина стратегічна рамка, що забезпечувала б цілісність політики. Розроблення комплексної Національної стратегії інклюзивної фінансової освіти дозволить консолідувати зусилля, визначити довгострокові цілі та забезпечити прозорість і сталість реалізації.

Методологічний аспект відіграє ключову роль. Світова практика засвідчує, що фінансова освіта ефективна лише тоді, коли поєднує когнітивний, практичний і поведінковий компоненти. Дослідження Global Financial Literacy Excellence Center (GFLEC) свідчать, що самі по собі знання не гарантують зміни фінансової поведінки, якщо не супроводжуються розвитком навичок і зміною мислення. Тому сучасні програми дедалі частіше використовують інструменти поведінкової економіки — гейміфікацію, візуалізацію, мікронавчання, створення позитивних стимулів до заощадження. Для українського суспільства, схильного до короткострокових фінансових стратегій, ці підходи можуть бути особливо результативними.

Фінансова освіта також виступає інструментом розширення фінансової інклюзії. Зокрема, міжнародні практики передбачають спеціальні освітні програми для соціально вразливих груп: жінок, молоді, людей похилого віку, мігрантів, мешканців сільських територій. В українських умовах питання інклюзії є особливо важливим через суттєві регіональні, соціальні та демографічні відмінності, зокрема між міськими і сільськими

громадами чи серед внутрішньо переміщених осіб. Відповідно, адаптація міжнародних програм має бути диференційованою та враховувати специфіку цільових аудиторій.

Разом із тим трансфер міжнародного досвіду супроводжується низкою ризиків: умови воєнного стану, обмеженість бюджету держави, кадрова та ресурсна обмеженість, відсутність ефективної системи моніторингу та оцінювання впроваджених ініціатив.

Отже, формування ефективної системи трансферу міжнародних практик фінансової освіти в Україні має ґрунтуватися на створенні всеосяжної національної стратегії з чітко визначеною візією, цільовими аудиторіями та індикаторами ефективності, що інтегровані у всі рівні освітньої системи. При цьому, невід'ємною складовою поступу є формування нової фінансової культури, заснованої на знаннях, відповідальності, довірі та довгостроковому плануванні. Така культура є необхідною передумовою економічної стійкості, соціальної згуртованості та інтеграції України до глобального фінансового простору.

Таким чином, успіх трансферу міжнародних практик фінансової освіти в українську економічну систему залежить від здатності держави поєднати міжнародний досвід із власною специфікою, забезпечити системність і сталість політики та зробити фінансову освіту дієвим інструментом модернізації національної економіки.

ЦИФРОВА ІНКЛЮЗІЯ В УКРАЇНІ DIGITAL INCLUSION IN UKRAINE

Ткачук Поліна Андріївна,

*III курс, група ЗМК-24-1фмб, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

Анотація. Цифрова інклюзія — це процес залучення всіх громадян до використання цифрових технологій незалежно від їхнього віку, рівня освіти, соціального статусу або фізичних можливостей. В Україні вона набуває стратегічного значення, адже цифрові технології стануть основою розвитку економіки, освіти, державного управління та соціальних послуг. Метою роботи є розгляд основних

аспектів цифрової інклюзії, аналіз проблем та перспектив її розвитку в Україні.

Annotation. *Digital inclusion is a process of engaging all citizens in the use of digital technologies regardless of age, education, social status, or physical abilities. In Ukraine, it is of strategic importance since digital technologies are becoming the foundation for the development of the economy, education, public administration, and social services. The purpose of this paper is to examine the main aspects of digital inclusion, analyze the problems, and highlight the prospects for its development in Ukraine.*

У ХХІ столітті цифровізація стала невід'ємною частиною життя суспільства. Вона охоплює всі сфери — від бізнесу й освіти до державного управління. Проте швидкий розвиток технологій призводить і до появи нової соціальної нерівності — між тими, хто має доступ до цифрових ресурсів, і тими, хто з різних причин цього доступу позбавлений. Саме тому питання цифрової інклюзії є надзвичайно актуальним для України.

Цифрова інклюзія означає рівні можливості користування цифровими технологіями, Інтернетом, електронними послугами та освітніми платформами. Це не лише технічна, а й соціальна проблема, що впливає на якість життя громадян, рівень їхньої зайнятості, освіти та доступу до медичних і адміністративних послуг.

В Україні розвиток цифрової інклюзії розпочався завдяки ініціативам Міністерства цифрової трансформації. Одним із ключових напрямів стала програма «Дія.Цифрова освіта», запущена у 2020 році. Її мета — підвищення рівня цифрової грамотності населення. На платформі «Дія.Освіта» громадяни можуть безкоштовно проходити онлайн-курси, отримувати сертифікати та навчатися користуватися державними послугами онлайн.

Іншим важливим кроком стало створення єдиного порталу державних послуг «Дія», де українці можуть оформити документи, подати заяви, отримати довідки, сплатити податки або записатися на соціальні виплати. Цей портал значно скорочує бюрократичні процедури, робить державні послуги доступними навіть для мешканців сільських територій.

Особливу роль цифрова інклюзія відіграє в умовах війни. Мільйони українців були змушені змінити місце проживання, і саме цифрові сервіси дозволили їм отримувати допомогу, оформляти документи, навчатися дистанційно. Проєкти «ЄВіднов-

лення», «єПідтримка», «єДопомога» стали прикладами того, як технології допомагають забезпечити соціальну підтримку громадянам у кризовий час.

Окрім державних програм, значний внесок у розвиток цифрової інклюзії роблять приватні компанії та громадські організації. Зокрема, ініціатива Google for Ukraine надає українським освітнім закладам безкоштовні інструменти для навчання та цифрової співпраці. Фонд ООН (UNDP) спільно з українськими партнерами реалізує проєкти для підвищення цифрової грамотності людей похилого віку та осіб з інвалідністю. Це сприяє створенню справді інклюзивного цифрового середовища, де кожен може бути активним користувачем інформаційного простору.

Проблемою залишається цифровий розрив між регіонами. Попри активну цифровізацію, досі близько 12% населених пунктів України не мають стабільного доступу до швидкісного інтернету. У сільській місцевості проживає багато людей, які не мають пристроїв для виходу в мережу або достатніх навичок користування ними. Тому розвиток цифрової інфраструктури та освітніх програм для сільських громад є ключовим напрямом державної політики.

Цифрова інклюзія впливає і на розвиток економіки. Завдяки диджиталізації малі та середні підприємства отримують доступ до онлайн-ринків, інструментів електронної комерції, цифрових платформ для бізнесу. Це підвищує їхню конкурентоспроможність, сприяє створенню нових робочих місць і розвитку інноваційного сектору.

У сфері освіти цифрова інклюзія відкриває нові можливості для рівного доступу до знань. Онлайн-освіта, платформи дистанційного навчання, віртуальні класи — усе це стало нормою після пандемії COVID-19. Такі інструменти, як Google Classroom, Moodle, Zoom, стали засобами інтеграції цифрових технологій у навчальний процес, а також засобом доступу до освіти для людей з обмеженими можливостями.

Цифрова інклюзія також має гендерний вимір. Жінки в сільських регіонах часто стикаються з більшими бар'єрами щодо доступу до технологій через традиційні соціальні ролі або економічні обмеження. Тому міжнародні програми, зокрема ініціатива «Жінки в ІТ», спрямовані на подолання цих бар'єрів і підтримку жінок у сфері цифрової грамотності та підприємництва.

Отже, цифрова інклюзія — це ключ до розвитку сучасної України. Вона сприяє не лише доступу до технологій, але й розширенню можливостей кожного громадянина, підвищенню рівня освіти, соціальній справедливості та економічному зростанню. Завдяки співпраці держави, бізнесу й суспільства Україна поступово перетворюється на справді цифрову та інклюзивну державу.

Список використаних джерел

1. Міністерство цифрової трансформації України. (2025). Звіт про стан цифрової грамотності населення України.
2. United Nations. (2024). Digital Inclusion for Sustainable Development.
3. European Commission. (2023). Digital Economy and Society Index (DESI).
4. Tapscott D. (2022). The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence. McGraw-Hill.
5. Офіційний портал «Дія». (2025). Проекти цифрової інклюзії в Україні.
6. UNDP Ukraine. (2024). Digital Literacy Initiatives for Inclusive Development.

ІНКЛЮЗІЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: ПОЛІТИКА МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ

INCLUSION IN THE CONDITIONS OF DECENTRALIZATION: LOCAL GOVERNMENT POLICY

Говста Світлана Петрівна

*старший викладач кафедри правознавства і фінансів,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2510-9259>
kalyna-sv@ukr.net*

Глінкіна Аліна Сергіївна

*І курс, група ЗПЗ-25-1м-рл, спеціальність «Право»,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».*

Анотація. У тезах розглядається проблема впровадження інклюзії в умовах децентралізації як одного з ключових напрямів розвитку сучасного українського суспільства. Визначено роль місцевих органів влади у забезпеченні рівного доступу громадян до соціальних, освітніх і культурних послуг. Особливу увагу приділено питанням формування безбар'єрного простору, розвитку інклюзивної освіти та цифрової доступності. Проаналізовано основні труднощі реалізації інклюзивної політики на місцях, зокрема нестачу ресурсів, фахівців і належної координації між інституціями.

***Annotation.** The theses consider the problem of implementing inclusion in the context of decentralization as one of the key areas of development of modern Ukrainian society. The role of local authorities in ensuring equal access of citizens to social, educational and cultural services is determined. Particular attention is paid to the issues of forming a barrier-free space, developing inclusive education and digital accessibility. The main difficulties in implementing inclusive policies on the ground are analyzed, in particular the lack of resources, specialists and proper coordination between institutions.*

Інклюзія є невід'ємною складовою сучасної демократичної моделі суспільства, яка ґрунтується на принципах рівності, поваги до прав людини та недискримінації. Вона передбачає створення таких умов, за яких кожна людина, незалежно від фізичних, інтелектуальних, соціальних, економічних чи культурних особливостей, має можливість брати активну участь у всіх сферах життя. Особливої актуальності інклюзивна політика набуває в умовах реформування системи управління в Україні, де процес децентралізації став ключовим чинником зміни соціальних підходів до забезпечення прав громадян.

Децентралізація влади відкрила нові можливості для розвитку місцевих громад, надавши їм більше повноважень, фінансових ресурсів і відповідальності за організацію соціальної політики. Саме на місцевому рівні вирішуються питання доступу до освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, працевлаштування та розвитку інфраструктури. Тому політика інклюзії у громадах стає важливим індикатором ефективності реформи децентралізації та реальним показником зрілості громадянського суспільства.

Роль місцевих органів влади у формуванні інклюзивного середовища полягає насамперед у створенні умов для рівного доступу до послуг, інфраструктури та громадського життя. Вони мають забезпечувати реалізацію державних програм інклюзії, але водночас розробляти власні локальні стратегії, які враховують специфіку громади, її соціальну структуру, економічний потенціал та рівень розвитку інфраструктури.

Одним із ключових завдань місцевої влади є формування безбар'єрного простору. Це не лише фізична доступність будівель, транспорту чи вулиць, а й створення умов для повноцінної участі людей з інвалідністю та інших вразливих груп у суспільному

житті. На практиці це реалізується через облаштування пандусів, ліфтів, тактильних доріжок, встановлення озвучених світлофорів, упровадження інклюзивного дизайну громадських просторів та комунальних закладів.

Важливою складовою інклюзії є освітня політика. Інклюзивна освіта дає можливість дітям з особливими освітніми потребами навчатися разом із однолітками в загальноосвітніх школах. Місцеві органи влади забезпечують створення інклюзивно-ресурсних центрів, фінансують підготовку педагогів, надають підтримку родинам. Успішність таких заходів безпосередньо залежить від рівня міжвідомчої взаємодії — співпраці управлінь освіти, соціального захисту, охорони здоров'я та громадських організацій.

Соціальний аспект інклюзії в умовах децентралізації вимагає налагодження системної роботи з громадами. Необхідно підвищувати рівень поінформованості населення про права людей з інвалідністю, долати стереотипи та упередження, що досі існують у суспільстві. Для цього місцеві ради ініціюють проведення освітніх кампаній, тренінгів, круглих столів і соціальних проєктів, покликаних популяризувати ідею рівності та взаємоповаги.

У контексті децентралізації надзвичайно важливим є фінансовий аспект інклюзії. Хоча громади отримали більше ресурсів, вони не завжди здатні ефективно розподіляти кошти на реалізацію інклюзивних програм. Часто проєкти з адаптації інфраструктури або підтримки осіб з інвалідністю залишаються на другому плані через обмежені бюджети. У таких випадках вирішальну роль відіграє залучення грантових коштів, партнерство з благодійними фондами та міжнародними організаціями, які підтримують інклюзивні ініціативи.

Ще одним важливим напрямом є цифрова інклюзія. Місцеві органи влади мають забезпечити доступність електронних послуг для всіх громадян, у тому числі для людей з порушеннями зору, слуху чи рухової активності. Це передбачає розробку сайтів, сумісних із програмами екранного зчитування, створення мобільних застосунків із адаптивним інтерфейсом, навчання громадян користуванню онлайн-сервісами. У сучасних умовах цифрова інклюзія є не менш важливою, ніж фізична доступність, оскільки саме цифрове середовище дедалі більше впливає на якість життя та участь людини у суспільстві.

Однак, попри позитивні зміни, інклюзивна політика на місцях залишається нерівномірною. В одних громадах створено

сучасні центри реабілітації, інклюзивні школи, адаптований транспорт, тоді як в інших — подібні ініціативи лише на початковому етапі. Причинами є відсутність системного підходу, нестача фахівців, а також низький рівень координації між владою, освітніми закладами та громадськими об'єднаннями.

Проблеми впровадження інклюзії пов'язані й із людським фактором. Часто представники місцевої влади не мають достатніх знань про специфіку інклюзивної політики, що ускладнює розробку ефективних рішень. Тому необхідно впроваджувати програми підвищення кваліфікації для працівників органів місцевого самоврядування, які б охоплювали теми соціальної роботи, права людини, управління проєктами та комунікації з різними групами населення. Особливу роль у розвитку інклюзивних практик відіграють громадські організації, які часто стають посередниками між владою та людьми з особливими потребами. Вони ініціюють проєкти, проводять інформаційні кампанії, допомагають із навчанням, працевлаштуванням і соціальною адаптацією. Взаємодія з такими організаціями є важливою умовою для формування ефективної політики на місцевому рівні.

Отже, реалізація інклюзії в умовах децентралізації — це складний, але надзвичайно важливий процес, який вимагає комплексного підходу. Від місцевих органів влади залежить не лише доступність фізичного простору, а й створення соціальної атмосфери прийняття, поваги й рівності. Формування інклюзивного суспільства можливе лише за умови постійної співпраці влади, громади, освітніх та медичних установ, а також активного залучення громадських ініціатив.

Таким чином, політика інклюзії на рівні громад повинна стати не тимчасовою акцією, а системним напрямом розвитку, інтегрованим у всі сфери життєдіяльності. Успішна децентралізація — це не лише про ефективне управління, а й про створення умов, за яких кожна людина, незалежно від своїх можливостей, може почуватися повноправним членом суспільства.

Список використаних джерел

1. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21 берез. 1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 21. Ст. 252.

2. Державна стратегія забезпечення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квіт. 2021 р. *Урядовий кур'єр*. 2021. № 78.

**БАР'ЄРИ СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ
ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ****BARRIERS TO SOCIAL INCLUSION
AND WAYS TO OVERCOME THEM**

Товста Світлана Петрівна

викладач вищої категорії, викладач-методист,
Полтавський фаховий коледж Університету «Україна»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2510-9259>

kalyna-sv@ukr.net

Анотація. У тезах розглядаються основні бар'єри соціальної інклюзії в сучасному українському суспільстві та визначаються шляхи їх подолання. Проаналізовано фізичні, економічні, правові, соціокультурні й психологічні чинники, що перешкоджають рівній участі громадян у суспільному житті. Наголошено на необхідності комплексного підходу, який поєднує зусилля держави, громади, освіти, бізнесу та громадських організацій. Особливу увагу приділено важливості просвітницької роботи, формуванню толерантності та розвитку безбар'єрного середовища.

Annotation. The theses consider the main barriers to social inclusion in modern Ukrainian society and identify ways to overcome them. The physical, economic, legal, socio-cultural and psychological factors that prevent citizens from equal participation in public life are analyzed. The need for a comprehensive approach that combines the efforts of the state, community, education, business and public organizations is emphasized. Special attention is paid to the importance of educational work, the formation of tolerance and the development of a barrier-free environment.

Соціальна інклюзія є фундаментальним принципом демократичного суспільства, що базується на визнанні рівності прав і можливостей усіх його членів. Вона передбачає створення умов для повної участі кожної людини в економічному, культурному, політичному та соціальному житті незалежно від її фізичних, психічних, соціальних чи економічних особливостей. Проте на шляху до реалізації інклюзивного суспільства існує низка бар'єрів, які ускладнюють або унеможливають інтеграцію певних груп населення.

Проблема бар'єрів соціальної інклюзії є комплексною, адже вона поєднує економічні, правові, соціокультурні, психологічні та інституційні чинники. Кожен із них проявляється

по-різному, але разом вони створюють систему перешкод, що заважає людині відчутися повноцінним членом суспільства.

Одним із найпоширеніших є фізичний (архітектурний) бар'єр, який стосується недоступності інфраструктури — громадських будівель, транспорту, вулиць, освітніх і медичних закладів. Для людей з порушеннями опорно-рухового апарату або зору відсутність пандусів, ліфтів, тактильних доріжок, занижених бордюрів або озвучених світлофорів фактично означає ізоляцію від суспільного життя. Незважаючи на поступові зміни в урбаністичному плануванні, багато населених пунктів України залишаються малодоступними для людей з інвалідністю.

Другим значним є економічний бар'єр, який виражається у нерівному доступі до праці, освіти, медичних послуг та соціальних благ. Люди з особливими потребами, особи похилого віку, внутрішньо переміщені особи або представники малозабезпечених верств населення часто стикаються з фінансовими труднощами, що унеможливають їхню участь у суспільному житті. Низький рівень доходів, безробіття, недостатня кількість адаптованих робочих місць — усе це поглиблює соціальну нерівність та сприяє маргіналізації.

Правові бар'єри пов'язані з недосконалістю законодавчої бази та слабким механізмом реалізації існуючих нормативних актів. Хоча в Україні діють закони, що гарантують права людей з інвалідністю, на практиці їх виконання залишається вибірковим. Часто відсутні ефективні механізми контролю, а місцева влада не має достатніх ресурсів для реалізації державних програм інклюзії.

Велику роль у формуванні перешкод відіграють соціокультурні та психологічні бар'єри. У суспільній свідомості ще досі зберігаються упередження, стереотипи та страхи щодо людей з інвалідністю або інших вразливих груп. Часто таких осіб сприймають як «інших», що призводить до соціальної ізоляції, дискримінації та стигматизації. Ставлення до інклюзії значною мірою залежить від рівня освіти, толерантності та культури суспільства.

Освітній бар'єр проявляється у недостатній кількості закладів, здатних забезпечити навчання дітей з особливими потребами на рівних умовах з іншими. Хоча інклюзивна освіта активно розвивається, вчителі не завжди мають належну підготовку, а школи — необхідні ресурси. Це призводить до того, що діти з інвалідністю або особливими освітніми потребами залишаються поза межами освітнього процесу або не отримують належної

уваги й підтримки. В умовах сучасних викликів, зокрема війни, додатковим стає психологічний бар'єр, спричинений травмами, втратою близьких, переселенням і невизначеністю майбутнього. Внутрішньо переміщені особи, ветерани, діти війни, люди, які пережили окупацію чи поранення, потребують спеціальної психологічної підтримки, аби знову інтегруватися в суспільство.

Для подолання цих бар'єрів потрібен комплексний підхід, який передбачає взаємодію держави, місцевої влади, освітніх установ, громадських організацій і бізнесу. Насамперед, необхідно вдосконалити нормативно-правову базу, забезпечивши не лише прийняття законів, а й їхнє практичне виконання. Має бути створена система моніторингу інклюзивних процесів, а також механізми відповідальності за порушення прав осіб з інвалідністю чи дискримінацію.

Другий напрям — розвиток інфраструктури. Місцеві органи влади мають забезпечити безбар'єрність публічних просторів, будівель, транспорту, інформаційного середовища. Це включає впровадження універсального дизайну, доступних інформаційних технологій, спеціальних навігаційних систем для людей із вадами зору чи слуху.

Третім важливим кроком є економічна підтримка. Необхідно стимулювати роботодавців створювати робочі місця для людей з інвалідністю, надавати податкові пільги, підтримувати соціальне підприємництво. Держава та громади мають забезпечити програми перекваліфікації та професійного навчання для людей, які з різних причин не можуть працювати за попередньою спеціальністю.

Особливе значення має освітня та просвітницька робота. Формування інклюзивного мислення починається зі школи, тому педагогічні колективи повинні бути готові до роботи з дітьми з різними потребами. Важливо впроваджувати курси з інклюзивної педагогіки у вищих навчальних закладах, проводити тренінги для працівників освіти, соціальної сфери, культури та державного управління.

Важливим аспектом є також інформаційна інклюзія. Необхідно поширювати позитивні приклади успішної інтеграції, розповідати про досягнення людей з інвалідністю, формувати в суспільстві повагу до різноманітності. Засоби масової інформації, соціальні мережі та культурні заходи мають стати платформою для популяризації ідей рівності та толерантності.

Не менш важливим є психологічний супровід осіб, які стикаються з труднощами соціальної адаптації. У громадах потрібно створювати центри психологічної підтримки, групи взаємодопомоги, програми соціальної інтеграції. Саме такі ініціативи допомагають людям відновити впевненість у собі, повернутися до активного життя та відчувати підтримку з боку суспільства.

Підсумовуючи, можна зазначити, що бар'єри соціальної інклюзії мають різну природу, але всі вони зводяться до одного — обмеження прав і можливостей людини. Їх подолання вимагає не лише змін у законодавстві чи інфраструктурі, а й трансформації суспільної свідомості. Інклюзія має стати не формальним обов'язком, а цінністю, яку поділяють усі члени суспільства. Подолання бар'єрів — це не кінцева мета, а постійний процес розвитку, що визначає гуманістичний і демократичний характер сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21 берез. 1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 21. Ст. 252.

2. Державна стратегія забезпечення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квіт. 2021 р. *Урядовий кур'єр*. 2021. № 78.

ІНКЛЮЗИВНІ БІЗНЕС-ІНІЦІАТИВИ ЯК КАТАЛІЗАТОР ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ INCLUSIVE BUSINESS INITIATIVES AS A CATALYST FOR UKRAINE'S ECONOMIC RECOVERY

Торяник Денис Сергійович

група МН-24-1, спеціальність «Менеджмент»

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

denistoranik95@gmail.com

Науковий керівник: Чечель О.М., д.держ.упр., к.е.н.,

професор кафедри управління та адміністрування,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5092-9593>

zedat@ukr.net

Анотація. У доповіді досліджується роль інклюзивних бізнес-ініціатив у процесі післявоєнної відбудови економіки України. Інклюзія у сфері підприємництва розглядається як необхідна умова

забезпечення сталого розвитку, соціальної єдності та економічного зростання. Наголошено на важливості участі всіх соціальних груп у створенні нових економічних можливостей, зокрема ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та людей з інвалідністю. Розкрито потенціал соціально відповідального бізнесу та малих і середніх підприємств у формуванні нової економічної моделі, орієнтованої на рівність, ефективність і стійкість. Розглянуто шляхи інтеграції інклюзивних практик у державну політику, систему освіти та бізнес-середовище. Запропоновано конкретні інструменти для розвитку інклюзивних підприємницьких ініціатив і підвищення конкурентоспроможності економіки України.

Annotation. *The report explores the role of inclusive business initiatives in Ukraine's post-war economic recovery. Inclusion in entrepreneurship is viewed as a key condition for sustainable development, social cohesion, and economic growth. The participation of all social groups, including veterans, internally displaced persons, and people with disabilities, is emphasized as essential for rebuilding the national economy. The potential of socially responsible business and small and medium enterprises is analyzed as drivers of an equitable, efficient, and resilient economic model. The paper discusses ways to integrate inclusive practices into state policy, education, and the business environment. Practical tools and recommendations for developing inclusive business initiatives and strengthening Ukraine's economic competitiveness are proposed.*

Сучасний етап розвитку України вимагає переосмислення ролі бізнесу у суспільстві. Інклюзивні бізнес-ініціативи стають не лише проявом соціальної відповідальності, а й стратегічним чинником економічного відновлення. Вони сприяють розширенню зайнятості, підтримують місцеві громади, створюють рівні можливості для всіх категорій населення та формують культуру співпраці між державою, громадянським суспільством і підприємницьким сектором.

Інклюзія у бізнесі передбачає створення умов, за яких кожен має можливість брати участь у економічному житті країни. Це охоплює адаптацію робочих місць, розвиток гнучких форм зайнятості, програм професійної перепідготовки та розвиток підприємництва серед соціально вразливих груп. У контексті відбудови України після війни такі ініціативи допомагають зменшити соціальну напругу, стимулюють внутрішній попит і забезпечують інтеграцію громадян у продуктивну діяльність.

Важливою складовою інклюзивного економічного розвитку є участь малих і середніх підприємств (МСП). Саме вони є локальними агентами змін, які можуть швидко реагувати на виклики, створювати робочі місця і залучати людський капітал. МСП мають потенціал для реалізації соціальних проєктів — від підтримки ветеранів до навчання осіб із вразливих категорій. Соціальне підприємництво в Україні поступово стає одним із напрямів інтеграції бізнесу та суспільних потреб.

Одним із ключових напрямів формування інклюзивної економіки є розвиток партнерства між державою, освітою та бізнесом. Держава повинна створювати нормативно-правові умови, що стимулюють упровадження інклюзивних підходів у бізнес-практику. Доцільним є розроблення податкових пільг, грантових програм і механізмів державного замовлення на інклюзивні послуги. Освітні заклади мають формувати компетентності майбутніх управлінців у сфері соціальної відповідальності, менеджменту різноманітності та сталого розвитку.

Бізнес-спільнота також має брати активну участь у розробці інноваційних рішень. Інклюзивні підходи сприяють підвищенню продуктивності праці, зміцненню корпоративної культури та формуванню позитивного іміджу підприємств. Дослідження показують, що компанії, які впроваджують політику рівних можливостей, мають вищі показники інноваційності та прибутковості.

Інклюзивні бізнес-ініціативи можуть мати мультиплікативний ефект — створювати нові ринки праці, зменшувати безробіття та підвищувати соціальну мобільність населення. Вони формують новий тип економічної поведінки, у якій бізнес стає партнером держави у реалізації суспільно значущих проєктів. Така модель дозволяє поєднати економічні інтереси з соціальними цілями, забезпечуючи стійкий розвиток.

Підсумовуючи, можна зазначити, що інклюзивні бізнес-ініціативи є невід’ємним елементом стратегії відбудови України. Вони мають бути інтегровані у державну політику, регіональні програми розвитку та систему освіти. Залучення різних груп населення до економічної активності є запорукою не лише соціальної стабільності, а й підвищення конкурентоспроможності країни у глобальному просторі. Саме інклюзивна економіка здатна забезпечити справедливу, стійку та сучасну Україну.

Список використаних джерел

1. Левченко І. Інклюзивна економіка як стратегічний пріоритет розвитку України. *Економічний часопис*, № 4, 2024. URL: <https://economy-journal.ua/article/levchenko2024> (дата звернення 10.11.2025).
2. Соколова М. Соціально відповідальний бізнес у післявоєнній відбудові: виклики та можливості. *Вісник Київського національного економічного університету*, № 3, 2023. URL: <https://kneu.edu.ua/journal/sokolova2023> (дата звернення 10.11.2025).
3. Гончаренко Т. Малий і середній бізнес як драйвер інклюзивного економічного зростання. *Журнал «Менеджмент і розвиток»*, № 2, 2025. URL: <https://mdjournal.ua/article/2025-2> (дата звернення 10.11.2025).
4. Кравець О. Інклюзивні практики у корпоративному управлінні: міжнародний досвід і перспективи для України. *Бізнес та інновації*, № 5, 2024. URL: <https://businessinnovations.ua/article/kravets2024> (дата звернення 10.11.2025).
5. Федоренко В. Післявоєнна відбудова України: соціально-економічні аспекти інклюзивного розвитку. Аналітичний центр «Економіка майбутнього», 2025. URL: <https://futureeconomy.org.ua/report/fedorenko2025> (дата звернення 10.11.2025).

**ІНКЛЮЗИВНИЙ ТУРИЗМ ЯК НАПРЯМ РОЗВИТКУ
МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ СЕРВІСУ
INCLUSIVE TOURISM AS A DIRECTION OF SERVICE
MARKETING STRATEGY DEVELOPMENT**

Тритиниченко Мирослава Русланівна

II курс, група МК-24-1фмб.se-cl, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Скаженник М.В.,
ст. викладач кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>

m.skazhennik@ukr.net

Анотація. Інклюзивний туризм є одним із найперспективніших напрямів розвитку сучасної туристичної індустрії. Його мета полягає у створенні комфортних умов подорожей для всіх людей незалежно від віку, фізичних можливостей, соціального статусу чи культурного походження. У роботі розглянуто значення інклюзивного підходу у маркетингових стратегіях сервісних компаній, проаналізовано приклади впровадження доступних туристичних рішень та визначено, як інклюзивність впливає на конкурентоспроможність бізнесу.

Annotation. *Inclusive tourism is one of the most promising areas in the development of the modern travel industry. Its goal is to create comfortable travel conditions for all people, regardless of age, physical abilities, social status, or cultural background. The paper examines the role of the inclusive approach in service marketing strategies, analyzes practical examples of accessible tourism solutions, and defines how inclusivity influences business competitiveness and customer loyalty.*

Сучасна туристична індустрія переживає етап глибокої трансформації, коли акцент зміщується від елітарності до доступності. Туризм стає не лише способом відпочинку, а й важливим соціальним явищем, що сприяє інтеграції, культурному обміну та взаєморозумінню між людьми. Саме тому інклюзивний туризм — туризм, доступний для всіх категорій населення — набуває стратегічного значення для компаній сервісної сфери [1].

Інклюзивний туризм передбачає створення умов, за яких кожна людина може подорожувати без фізичних, психологічних чи інформаційних бар'єрів. Це стосується не лише архітектурної доступності готелів, транспорту й туристичних об'єктів, а й маркетингових комунікацій, які повинні бути зрозумілими, доброзичливими та відкритими для всіх споживачів [2].

Маркетинг інклюзивного туризму базується на принципах поваги, емпатії та рівності можливостей. Компанії, які впроваджують інклюзивні підходи, демонструють соціальну відповідальність і формують емоційний зв'язок зі споживачами. Це стає особливо важливим на тлі глобальної тенденції до гуманізації бізнесу — коли увага до клієнта цінується не менше, ніж якість послуг. Прикладом успішного інклюзивного підходу є кампанія «Accessible Tourism for All», започаткована Всесвітньою туристичною організацією (UNWTO), яка популяризує принципи рівного доступу до подорожей для людей з інвалідністю. У багатьох країнах створюються спеціальні гіді, адаптовані маршрути, мобільні додатки з аудіоописами та функціями навігації для людей із порушеннями зору [3].

В Україні також зростає увага до цього напрямку. Зокрема, в Києві та Львові реалізуються програми доступного туризму, які передбачають навчання персоналу сервісних підприємств особливостям комунікації з людьми з різними потребами, а також адаптацію міської інфраструктури. Це не лише розширює аудиторію туристів, а й формує позитивний імідж міст як відкритих і дружніх до всіх [4].

З точки зору маркетингу, інклюзивний туризм є потужним конкурентним інструментом. Туристи дедалі частіше звертають увагу не лише на ціни чи комфорт, а й на етичні цінності бренду. Компанії, що позиціонують себе як інклюзивні, отримують лояльність клієнтів, підвищують репутацію та залучають додаткові інвестиції. За даними Європейського інклюзивного альянсу (2023), бізнеси, які інтегрують принципи доступності, мають у середньому на 20–30% більший рівень повторних бронювань.

Інклюзивний маркетинг у туризмі включає кілька ключових напрямів: створення візуально доступного контенту, розробку мобільних сайтів із простим інтерфейсом, використання універсальних символів і зрозумілих мовних формул, а також партнерство з громадськими організаціями, які допомагають оцінити реальний рівень доступності послуг.

Важливу роль відіграє і персонал. Навчання співробітників сервісної сфери основам інклюзивного спілкування дозволяє не лише підвищити якість обслуговування, а й створити атмосферу довіри. Адже інклюзія — це не тільки про фізичну доступність, а й про психологічний комфорт клієнта. Таким чином, інклюзивний туризм стає не просто спеціальним напрямом, а частиною глобальної маркетингової стратегії сервісних компаній. Він поєднує гуманістичні цінності з економічною вигодою, розширюючи ринок і підвищуючи соціальний капітал бренду.

Інклюзивний туризм є сучасною моделлю розвитку туристичного сервісу, яка поєднує етичні, соціальні та економічні аспекти. Реалізація принципів доступності у маркетингових стратегіях дозволяє компаніям створювати позитивний імідж, формувати довіру клієнтів і зміцнювати конкурентоспроможність на глобальному ринку. У майбутньому інклюзія стане не лише елементом корпоративної відповідальності, а й ключовою складовою сталого розвитку туристичної галузі.

Список використаних джерел

1. Головін О. Сервіс як фактор конкурентоспроможності підприємств туристичної галузі. *Економіка і суспільство*. 2023. № 3.
2. UNWTO. Accessible Tourism for All: Principles, Tools and Best Practices. Madrid, 2021.
3. Державне агентство розвитку туризму України. Програма «Доступний туризм». URL: <https://www.tourism.gov.ua>
4. European Inclusive Alliance. Accessibility and Tourism Report 2023. Brussels, 2023.

**ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ
МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ
ТА СОЦІАЛЬНОЇ РІВНОСТІ**

**FINANCIAL INCLUSION AS A TOOL
FOR MACROECONOMIC STABILITY AND SOCIAL EQUALITY**

Троценко Назар Валерійович

*IV курс, група МК-23.2-1, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
mantis2511@gmail.com*

*Науковий керівник: Чечель О.М., д.держ.упр., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5092-9593>
zedat@ukr.net*

Анотація. Розкрито сутність фінансової інклюзії як ключового чинника макроекономічної стабільності та соціальної рівності. Узагальнено теоретико-методологічні засади фінансової інклюзії, визначено її вплив на економічне зростання, стійкість фінансової системи та зменшення соціально-економічної нерівності. Розглянуто міжнародні підходи до оцінювання рівня фінансової інклюзії (за методологією Світового банку та МВФ). Обґрунтовано роль цифрових фінансових технологій у забезпеченні доступу населення до банківських і небанківських послуг. Запропоновано напрями розвитку фінансової інклюзії в Україні в контексті післявоєнної трансформації та інтеграції у європейський фінансовий простір.

Annotation. The essence of financial inclusion as a key factor of macroeconomic stability and social equality is revealed. The theoretical and methodological principles of financial inclusion are summarized, its impact on economic growth, the stability of the financial system and the reduction of socio-economic inequality are determined. International approaches to assessing the level of financial inclusion are considered (according to the methodology of the World Bank and IMF). The role of digital financial technologies in ensuring the population's access to banking and non-banking services is substantiated. Directions for the development of financial inclusion in Ukraine in the context of post-war transformation and integration into the European financial space are proposed.

Питання фінансової інклюзії набуло глобального значення в контексті досягнення Цілей сталого розвитку ООН, таких як «Гідна праця та економічне зростання» і «Скорочення нерівності». Фінансова інклюзія визначається як доступність до ви-

користання фінансових послуг усіма соціальними групами, зокрема тими, що традиційно виключені з фінансової системи. Згідно зі дослідженнями Світового банку, понад 1,4 млрд дорослих у світі не мають банківських рахунків, а рівень фінансової участі населення залишається нерівномірним між розвиненими та країнами, що розвиваються.

Мета дослідження — обґрунтувати фінансову інклюзію як інституційний механізм макроекономічної стабільності, зменшення нерівності та соціальної інтеграції в умовах трансформаційної економіки України.

1. Теоретико-методологічні основи фінансової інклюзії.

Поняття «фінансова інклюзія» має багатовимірний характер і охоплює економічний, соціальний та інституційний аспекти.

Класичні підходи:

- Інституційний підхід — фінансова інклюзія забезпечує ефективне функціонування фінансових ринків через зниження транзакційних витрат і асиметрії інформації.

- Соціально-економічний підхід — інклюзія сприяє зменшенню бідності, стимулює заощадження, підприємництво та освіту.

- Макроекономічний підхід — фінансова інклюзія підвищує стійкість економіки через диверсифікацію фінансових потоків і зниження тінізації доходів.

Таким чином, фінансова інклюзія є мостом між соціальною політикою та фінансовою стабільністю, створюючи ефект взаємного підсилення.

2. Фінансова інклюзія як чинник макроекономічної стабільності.

Фінансова інклюзія впливає на макроекономічну динаміку через кілька механізмів:

- Розширення фінансової бази економіки. Залучення нових споживачів до банківської системи збільшує обсяг депозитів і внутрішніх інвестицій.

- Підвищення ефективності монетарної політики, коли більша частина населення має доступ до фінансових інструментів.

- Зниження фінансової вразливості домогосподарств. Доступ до мікrokредитів, страхових і заощаджувальних продуктів зменшує ризики бідності та соціальної нестабільності.

- Формування довіри до фінансових інститутів. Інклюзивні фінансові системи зміцнюють інституційне середовище та сприяють детінізації економіки.

Дослідження МВФ підтверджують, що підвищення рівня фінансової інклюзії на 10% у країнах, що розвиваються, корелює зі зростанням ВВП на 1,5–2% і зниженням інфляційної волатильності на 0,3–0,5 п.п.

3. Фінансова інклюзія як чинник соціальної рівності.

Фінансова інклюзія забезпечує доступ до економічних можливостей для груп, які традиційно перебувають на периферії фінансової системи — малозабезпечених, жінок, сільського населення, людей з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб.

Основні соціальні ефекти:

- Зменшення гендерного розриву — розширення фінансового доступу для жінок підвищує їхню економічну активність і доходи на 15–20%.

- Інклюзивне підприємництво — розвиток мікрофінансування та кооперативних кредитних спілок стимулює самозайнятність.

- Підвищення фінансової грамотності — формування компетентностей фінансового управління сприяє довгостроковій стабільності домогосподарств.

Фінансова інклюзія таким чином є інструментом соціальної мобільності — вона дозволяє людям переходити з неформального до офіційного сектору економіки.

4. Роль цифрових технологій у розвитку фінансової інклюзії.

Цифровізація фінансового сектору радикально змінює парадигму доступності фінансових послуг.

Ключові тренди цифрової інклюзії:

- Фінтех — мобільні гаманці, платіжні додатки і цифрові кредити зменшують транзакційні витрати.

- Необанки — цифрові банки (Monobank, Revolut) забезпечують зручний доступ без географічних бар'єрів.

- Регтех — технології електронної ідентифікації (BankID, eIDAS) підвищують безпеку та прозорість.

Цифрові валюти центральних банків (CBDC) — потенційний інструмент забезпечення доступу до офіційних грошей усіх верств населення.

В Україні важливу роль відіграє стратегія Національного банку України «Фінансова інклюзія 2025», яка визначає пріоритети цифрової трансформації, розвитку фінансової грамотності та підтримки небанківського сектору.

5. Перспективи розвитку фінансової інклюзії в Україні.

Післявоєнна трансформація економіки України вимагатиме переналаштування системи фінансів у дусі відкритості, інноваційності та соціальної справедливості.

Серед ключових напрямів:

- Розвиток цифрової інфраструктури розширення покриття інтернетом і впровадження мобільних фінансових сервісів у сільських громадах.

- Мікрофінансування для малого бізнесу — створення грантових і кредитних програм для самозайнятих, ветеранів і переселенців.

- Фінансова освіта та грамотність — масштабні освітні ініціативи за підтримки НБУ, USAID, UNDP.

- Соціальні інновації у банківському секторі — розвиток ESG-орієнтованих продуктів (green loans, social bonds).

Інституційна інтеграція з ЄС — гармонізація регулювання відповідно до стандартів Європейського банківського управління.

Розвиток фінансової інклюзії створить базу для макроекономічної стійкості, зміцнення довіри до фінансових інститутів і підвищення добробуту населення.

Висновки. Фінансова інклюзія є стратегічним чинником макроекономічної стабільності та соціальної рівності. Вона не лише забезпечує ширший доступ до фінансових ресурсів, а й формує передумови для сталого розвитку, соціальної згуртованості та демократизації економіки.

Для України фінансова інклюзія має подвійне значення:

- як інструмент економічного відновлення після війни;
- як індикатор європейської інтеграції та ефективності фінансової політики.

Підтримка інклюзивних фінансових технологій, розвиток фінансової грамотності та інституційна стабільність банківського сектору стануть ключовими умовами майбутнього зростання.

Список використаних джерел

1. Demirgüç-Kunt A., Klapper L., Singer D. The Global Findex Database 2023: Measuring Financial Inclusion and the Fintech Revolution. World Bank, Washington, D.C., 2023.

2. World Bank. Financial Access 2022: Toward Inclusive Growth. Washington, D.C., 2022.

3. UNDP. Inclusive Financial Systems and Sustainable Development. New York, 2023.

4. Національний банк України. Стратегія фінансової інклюзії 2025. Київ, 2021.

5. Міністерство економіки України. Концепція інклюзивного економічного розвитку. Київ, 2024.

**БІЗНЕС-МОДЕЛІ «ZERO WASTE»
ЯК ФАКТОР СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ
«ZERO WASTE» BUSINESS MODELS
AS A FACTOR OF SOCIAL INCLUSION**

Тунік Олександр Сергійович

*II курс, група МН-24-1-zh, спеціальність «Менеджмент»,
Житомирський економіко-гуманітарний інститут
Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Дивинська Ю.А., ст. викладач,
Житомирський економіко-гуманітарний інститут
Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9193-6848>

dyvynska_ya@uu.ua

Анотація. У тезах проаналізовано потенціал упровадження бізнес-моделей «zero waste» як ефективного інструменту посилення соціальної інклюзії. Обґрунтовано вплив екологічно орієнтованих підходів на залучення соціально вразливих груп у процеси циркулярної економіки. Розглянуто сучасні наукові позиції щодо інтеграції універсального дизайну, соціального підприємництва та інклюзивних громадських практик. Здійснено узагальнення трьох наукових джерел (Fagerholm, Piao, Zaman), на основі яких сформовано єдину логічну концепцію ролі zero waste-моделей у розбудові інклюзивного суспільства.

Annotation. The thesis examines the potential of implementing zero waste business models as an effective tool for strengthening social inclusion. It outlines how environmentally oriented approaches support the engagement of socially vulnerable groups in circular economy processes. The work summarizes contemporary academic perspectives on universal design, social entrepreneurship, and community-based inclusive practices. Based on three scholarly sources (Fagerholm, Piao, Zaman), a unified conceptual framework is developed to demonstrate the role of zero waste models in building an inclusive society.

У контексті глобальних змін — поглиблення екологічної кризи, прискорення кліматичних процесів та економічних

коливань — людство дедалі активніше звертається до нових моделей розвитку, що здатні забезпечити гармонію між суспільними потребами та екологічною стабільністю. Однією з таких моделей стала філософія zero waste, яка з вузької екологічної концепції перетворилася на масштабний соціальний рух. Її суть полягає не лише в мінімізації відходів і відмові від надмірного споживання, а й у формуванні нової культури відповідального використання ресурсів, взаємної підтримки та соціальної згуртованості.

Сьогодні підхід zero waste дедалі частіше розглядають як інструмент розвитку інклюзії, оскільки він відкриває можливості участі для людей різного віку, статусу та фізичних можливостей. Це підтверджує дослідження А.-S. Fagerholm (2025), який наголошує на ключовій ролі універсального дизайну інфраструктури. Вчений підкреслює, що системи сортування та повторного використання ресурсів повинні бути доступними кожному: від людей, які користуються інвалідними візками, до літніх осіб чи громадян із когнітивними порушеннями. Чим комфортнішою є інфраструктура, тим ширшим є коло людей, які можуть долучитися та відчувати свою включеність у спільну екологічну діяльність.

Економічний аспект zero waste розкриває Zaman (2012), підкреслюючи, що моделі управління відходами можуть стати передумовою для розвитку соціального підприємництва. Такі бізнеси не лише створюють економічну цінність, а й виконують важливу соціальну функцію — забезпечують роботою тих, хто має обмежений доступ до ринку праці: малозабезпечених громадян, внутрішньо переміщених осіб, жінок без спеціальної освіти, молодь чи людей без досвіду роботи.

Одним із найпереконливіших прикладів є досвід Waste Concern у Бангладеш, де завдяки простій системі компостування органічних відходів було створено сотні робочих місць. Цей проєкт дозволив місцевому населенню не лише отримати джерело доходу, а й здобути нові навички та активно долучитися до розвитку громади, зменшуючи соціальну нерівність.

Важливою складовою філософії zero waste є розвиток циркулярної економіки, яку досліджують Piao та співавтори (2023). У своїх роботах вони наголошують, що перехід від лінійної моделі «виробництво — споживання — утилізація» до циклічної, де відходи стають ресурсами, відкриває можливості для роз-

витку нових форм взаємодії в громаді. До таких форм належать *geraig-saфe*, майстерні з апсайклінгу, пункти обміну речами, громадські прокатні центри інструментів. Такі простори виконують подвійну функцію — технічну та соціальну, оскільки сприяють комунікації, обміну досвідом і зміцненню соціальних зв'язків.

Не менш важливим є те, що *zero waste*-ініціативи активно впливають на формування екологічної свідомості молоді. Студенти та школярі із зацікавленням беруть участь у практичних екоактивностях, оскільки можуть безпосередньо спостерігати результати своєї роботи: зменшення кількості сміття, ремонт речей, збір небезпечних відходів тощо. Це формує відповідальне ставлення до навколишнього середовища та стимулює громадянську активність.

Отже, моделі *zero waste* можна вважати потужним інструментом розвитку екологічно орієнтованих та інклюзивних громад. Вони сприяють більш раціональному використанню ресурсів, створюють умови для соціальної рівності, підтримують зайнятість і сприяють залученню різних груп населення до суспільно значущих процесів. Для України, яка активно рухається в напрямі європейської екологічної політики та модернізації міського простору, потенціал таких підходів є надзвичайно перспективним. *Zero waste* здатне стати основою для формування сильних, згуртованих і стійких громад, де кожен мешканець матиме змогу робити внесок у спільне майбутнє.

Список використаних джерел

1. Fagerholm A.-S. Universal Design in Sustainable Waste Management Systems // Journal of Inclusive Environments. — 2025. — Vol. 14, № 2. — P. 45–59.
2. Piao R., Li X., Wong J. Circular Economy Models and Community Inclusion: Building Socially Engaged Zero Waste Systems // Sustainability. — 2023. — Vol. 15, № 4. — P. 1123–1138.
3. Waste Concern. — Режим доступу: <https://wasteconcern.org>
4. Zaman A. U. Towards Zero Waste: A Holistic Mass Flow Analysis Model for Waste Management // Journal of Cleaner Production. — 2012. — Vol. 39. — P. 168–179.
4. Європейська Комісія. Circular Economy Action Plan. — 2020. — Режим доступу: <https://ec.europa.eu/environment/circular-economy/>
6. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Національна стратегія управління відходами до 2030 року. — Київ, 2020. — 87 с.

ІНКЛЮЗИВНИЙ МАРКЕТИНГ ЯК ЧИННИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КАФЕ ТА РЕСТОРАНІВ

INCLUSIVE MARKETING AS A FACTOR OF COMPETITIVENESS OF CAFES AND RESTAURANTS

Тупко Павло Валерійович

II курс, група МК-24-1фмб.се-сі, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Ravlotupko@gmail.com

Науковий керівник: Скаженник М.В., ст. викладач кафедри
управління та адміністрування,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>

m.skazhennik@ukr.net

Анотація. Інклюзивний маркетинг у сфері громадського харчування стає потужним чинником конкурентоспроможності, оскільки враховує потреби всіх категорій споживачів — людей з інвалідністю, літніх осіб, батьків із дітьми, іноземців та інших відвідувачів. Дослідження висвітлює роль інклюзивного підходу в розвитку кафе та ресторанів, інструменти його впровадження, а також соціально-економічні переваги для бізнесу. Зазначено, що адаптація простору, створення доступних онлайн-ресурсів, використання інклюзивної візуальної комунікації та партнерство з громадськими організаціями формують позитивний імідж бренду й сприяють підвищенню лояльності клієнтів. Зроблено висновок, що інклюзивний маркетинг поєднує гуманістичні принципи з прагматичною вигодою, забезпечуючи сталий розвиток підприємств громадського харчування.

Annotation. Inclusive marketing in the food service industry is becoming a key factor of competitiveness, as it addresses the needs of all consumer groups — people with disabilities, elderly individuals, parents with children, foreigners, and others. The study highlights the role of inclusivity in the development of cafes and restaurants, the main tools for its implementation, and its social and economic benefits for businesses. It is noted that the adaptation of spaces, creation of accessible digital resources, inclusive visual communication, and cooperation with community organizations contribute to a positive brand image and increased customer loyalty. It is concluded that inclusive marketing combines human-centered values with business efficiency, ensuring sustainable growth for catering enterprises.

Інклюзивний маркетинг у сучасному бізнес-середовищі дедалі більше розглядається як стратегічна перевага підприємств громадського харчування [1]. Його сутність полягає в тому, щоб створювати комфортне середовище для всіх споживачів — незалежно від віку, стану здоров'я, національності чи соціального статусу [2]. У ресторанному бізнесі це означає не лише фізичну доступність приміщень, але й інклюзивність комунікацій, сервісу, меню та онлайн-простору.

Роль інклюзивного маркетингу у сфері HoReCa зростає, оскільки сучасний споживач орієнтується не лише на якість їжі, а й на цінності бренду. Кафе чи ресторан, який демонструє відкритість до всіх категорій відвідувачів, сприймається як соціально відповідальний і сучасний [3]. Це формує довіру та емоційний зв'язок із клієнтами, що є основою довготривалої лояльності.

Одним із найважливіших інструментів інклюзивного маркетингу є візуальна комунікація. Використання у рекламних матеріалах людей різного віку, національностей, тілобудови чи фізичних можливостей створює відчуття прийняття й автентичності [4]. Такі візуальні рішення демонструють, що бренд орієнтований не на ідеалізовану модель споживача, а на реальне різноманіття своїх гостей.

Не менш важливим напрямом є цифрова доступність. Адаптований вебсайт або мобільний додаток із можливістю збільшення шрифту, аудіоописів або версії для людей із порушеннями зору роблять комунікацію з клієнтом справді інклюзивною [5]. Використання QR-меню з озвученням, онлайн-бронювання з опцією коментарів щодо особливих потреб — це кроки, що одночасно підвищують сервіс і покращують імідж закладу.

Соціальні мережі є ключовим каналом просування інклюзивності. Через Instagram, Facebook або TikTok ресторани можуть показувати свою відкритість — розповідати історії клієнтів, висвітлювати ініціативи з адаптації приміщень чи взаємодії з людьми з інвалідністю [1; 3]. Хештеги на кшталт #InclusiveCafe або #МісцеДляКожного допомагають формувати спільноту навколо бренду, яка цінує різноманітність і повагу.

Інклюзивний маркетинг включає і партнерство з громадськими організаціями. Такі співпраці допомагають оцінити рівень доступності, організувати тренінги для персоналу щодо взаємодії з людьми з інвалідністю, створити механізми зворотного

зв'язку [2]. Це не лише покращує сервіс, а й зміцнює соціальну репутацію підприємства.

Реальні приклади показують, що інклюзивні підходи приносять бізнесу відчутну користь. Заклади, які впроваджують такі рішення, мають більшу відвідуваність і позитивні відгуки клієнтів [4]. До того ж, соціальна значущість таких ініціатив сприяє залученню нових партнерів і підвищенню вартості бренду. Таким чином, інклюзивність стає джерелом не лише соціального, а й економічного зростання.

Інклюзивний маркетинг у ресторанному бізнесі є ефективним поєднанням етичних і комерційних принципів. Його реалізація забезпечує конкурентоспроможність, формує лояльність споживачів і покращує репутацію закладів громадського харчування. Підприємства, які створюють доступний і комфортний простір для всіх категорій відвідувачів, демонструють соціальну зрілість і довгострокову стратегічну орієнтацію на клієнта.

У майбутньому інклюзивність стане стандартом успішного маркетингу у сфері HoReCa. Вона не лише розширює ринок, а й формує культуру поваги, доброзичливості та довіри, що є основою сталого розвитку сучасного бізнесу.

Список використаних джерел

1. Гребенюк Т.П. Інклюзивний маркетинг як соціальний тренд сучасності. *Маркетинг і цифрові комунікації*. 2023. № 4.
2. Коваленко І. Соціальна відповідальність у сфері гостинності: інклюзивний підхід. *Вісник економіки та управління*. 2022. № 3.
3. Котлер Ф., Сетіаван І., Картаджая Х. Маркетинг 5.0: Технології, що працюють на людство. Київ : Наш Формат, 2022.
4. Scott L. Inclusive Branding in Hospitality: A Human-Centered Approach. *Journal of Service Marketing*. 2023. Vol. 12, No. 1.
5. Microsoft. Inclusive Design Toolkit. Official Website. 2023. URL: <https://inclusive.microsoft.design>

**ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ:
ЛОКАЛЬНІ ІНІЦІАТИВИ, МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ
ТА ЕКОНОМІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ**

**INCLUSIVE DEVELOPMENT OF UKRAINE:
LOCAL INITIATIVES, MARKETING STRATEGIES,
AND ECONOMIC PERSPECTIVES**

Фесенко Арсеній Федорович

II курс, група МК-24-1, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
fesenko.arsenij@gmail.com

Науковий керівник: Чечель О.М., д.держ.упр., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5092-9593>

zedat@ukr.net

Анотація. У тезах розглядаються ключові напрями формування інклюзивного майбутнього України: розвиток інклюзивних практик у малому бізнесі, поява нових соціальних підприємств, роль великих компаній у впровадженні політик доступності, а також зростання інклюзивного маркетингу. Окрему увагу приділено тому, як локальні ініціативи створюють можливості для людей з інвалідністю, ветеранів та інших вразливих груп. Описано, як корпоративні спільноти та державні програми підтримують безбар'єрність та інклюзивне працевлаштування. Показано, що інклюзивні рекламні кейси сприяють формуванню позитивного сприйняття різноманіття в суспільстві. У підсумку доведено, що інклюзія стає важливим драйвером післявоєнного економічного відновлення України.

Annotation. This paper summarizes how inclusive practices in small businesses, corporate diversity policies, and new marketing strategies contribute to Ukraine's inclusive future. It highlights examples of Ukrainian social enterprises employing people with disabilities, veterans, and other vulnerable groups. It also explores how major companies and national initiatives support accessible workplaces and barrier-free environments. Inclusive marketing campaigns increasingly represent diverse social groups and strengthen public trust in brands. The thesis concludes that inclusivity is becoming a key factor in Ukraine's long-term economic stability and post-war recovery.

Вступ. Інклюзивний розвиток означає створення рівних можливостей для всіх громадян. Для України ця тема є надзвичайно актуальною: збільшення кількості ветеранів, осіб з інвалідністю

та внутрішніх переселенців вимагає оновлення підходів до праці, бізнесу та комунікації. Сьогодні інклюзія розглядається не лише як соціальна потреба, але й як умова сталого економічного зростання. У тезах описано роль малого бізнесу, великих компаній та маркетингових стратегій у формуванні інклюзивної економіки.

Локальні бізнес-ініціативи. В Україні активно розвиваються соціальні підприємства, що створюють робочі місця для людей з інвалідністю або інших вразливих груп.

Характерні приклади:

— *Good Bread from Good People* (Київ) — пекарня, де працюють люди з ментальними порушеннями; один із найвідоміших інклюзивних бізнесів.

— *Sunshine Cafe* — соціальні кафе, де молодь із синдромом Дауна працює бариста та пекарями.

— «НовіМИ» (Київ) — кав'ярня, де працюють люди з інвалідністю, з акцентом на зміну суспільних стереотипів.

— Регіональні приклади: швейні майстерні у Полтаві та Мелітополі, тепличні проекти на Вінниччині, програми перепідготовки ветеранів у Запоріжжі.

Ці бізнеси демонструють, що інклюзія може бути економічно життєздатною моделлю та сприяє зміцненню громад.

Корпоративні практики інклюзії. Великі українські компанії активно впроваджують стандарти безбар'єрності та різноманіття. Важливою платформою є спільнота «Бізнес без бар'єрів», до якої входять банки, торговельні мережі, ІТ-компанії, медіагрупи та державні підприємства.

Основні напрями:

— *Доступне середовище:* адаптація офісів, онлайн-сервісів, впровадження універсального дизайну.

— *Інклюзивний найм:* програми працевлаштування для людей з інвалідністю та ветеранів; державні компенсації за облаштування робочих місць.

— *Підтримка персоналу:* реабілітаційні програми для ветеранів (ДТЕК), доступні транспортні сервіси (Укрзалізниця), антидискримінаційні освітні програми.

Компанії зазначають, що безбар'єрні рішення підвищують ефективність бізнесу, залученість персоналу та лояльність клієнтів.

Інклюзивні маркетингові стратегії. Інклюзивний маркетинг стає важливою частиною комунікацій українських брендів. До-

слідження показують, що люди з інвалідністю майже не бачать себе у рекламі, і компанії починають змінювати цю ситуацію.

Ключові приклади:

— Рекламна кампанія *Traumeel S* із командою ампфутболістів «Шахтар Сталеві».

— Інклюзивний сайт Музею Ханенків — перший музейний вебресурс, адаптований за міжнародними стандартами доступності.

— Соціальні рекламні проєкти Good Bread, що показують людей з ментальною інвалідністю в ролях моделей.

Інклюзивна реклама формує довіру до бренду та відображає реальне різноманіття українського суспільства.

Інклюзивність як чинник економічної трансформації. Інклюзивні підходи на мікрорівні створюють ефекти на макрорівні:

1. *Розширення ринку праці* — залучення ветеранів, людей з інвалідністю та інших груп зменшує дефіцит кадрів.

2. *Зменшення нерівності та бідності* — інклюзивні бізнес-моделі підвищують добробут громад і стимулюють розвиток місцевої економіки.

3. *Підвищення стійкості та інноваційності* — команди з різним досвідом створюють більше інноваційних рішень.

4. *Післявоєнне відновлення* — інклюзія стає інструментом національної згуртованості та економічної модернізації.

Таким чином, інклюзивність — не лише соціальна ідея, а й стратегічний ресурс розвитку України.

Список використаних джерел

1. Жіноче та інклюзивне підприємництво <https://shotam.info/zhinoche-ta-inkliuzyvne-pidpriemnytstvo/>

2. Інклюзивні заклади Києва: кава та десерти від людей з інвалідністю | НашКиїв.UA <https://nashkiev.ua/life/inklyuzivni-zakladi-u-kievi-tut-pratsyuyut-lyudi-z-invalidnistyu>

3. Бізнес без бар'єрів <https://business.diia.gov.ua/initiative/biznes-bez-bareriv>

4. Трансформації в інклюзивності бізнесу — історії успіху бізнесу та держави — European Business Association <https://eba.com.ua/transformat-siyi-v-inklyuzyvnosti-biznesu-istoriyi-uspihu-biznesu-ta-derzhavy/>

5. Як зробити свій бізнес більш інклюзивним — інструкція від «Доступно.UA» | Work.ua <https://www.work.ua/en/articles/hiring-veterans/3238/>

6. Інклюзивний інтернет-маркетинг: три табу воєнного стану <https://epravda.com.ua/columns/2024/07/02/715947/>

**ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ
ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ
FINANCIAL INCLUSION
AS A FACTOR OF ECONOMIC GROWTH**

Фесенко Руслан Олександрович,
*магістратура, група МА-24-1М, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»
Науковий керівник: Семцов В.М., д.е.н, професор,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

Анотація. У статті розглянуто сутність та роль фінансової інклюзії як ключового чинника економічного зростання. Проаналізовано основні складові фінансової інклюзії, її вплив на соціально-економічний розвиток держави, а також особливості впровадження інклюзивних фінансових практик в Україні. Визначено основні бар'єри на шляху до забезпечення рівного доступу до фінансових послуг та запропоновано напрями підвищення рівня фінансової інклюзії, зокрема через розвиток цифрової інфраструктури, підвищення фінансової грамотності населення та підтримку фін-тех-інновацій. Доведено, що фінансова інклюзія сприяє зменшенню соціальної нерівності, стимулює підприємницьку активність та забезпечує сталий економічний розвиток країни.

Annotation. The article examines the essence and role of financial inclusion as a key factor in economic growth. It analyzes the main components of financial inclusion, its impact on the socio-economic development of the state, as well as the features of implementing inclusive financial practices in Ukraine. The main barriers to ensuring equal access to financial services are identified, and directions for increasing the level of financial inclusion are proposed, particularly through the development of digital infrastructure, improvement of financial literacy, and support for fintech innovations. It is proven that financial inclusion contributes to reducing social inequality, stimulates entrepreneurial activity, and ensures sustainable economic development of the country.

Сучасний етап розвитку світової економіки визначається активними процесами цифровізації фінансового сектору, поширенням інноваційних фінансових технологій та зростанням ролі доступу до фінансових послуг у забезпеченні сталого розвитку. Одним із ключових чинників, який здатен сприяти підвищенню добробуту населення, скороченню соціальної нерівності та

стимулюванню економічного зростання, є фінансова інклюзія. Вона передбачає створення умов для рівного доступу всіх громадян і суб'єктів господарювання до широкого спектра фінансових послуг — банківських, кредитних, страхових, інвестиційних та платіжних. При цьому важливо не лише забезпечити фізичну наявність таких послуг, а й зробити їх економічно доступними, безпечними та зрозумілими для користувачів.

Фінансова інклюзія є багатокомпонентним явищем, що охоплює питання доступності фінансової інфраструктури, рівня користування фінансовими продуктами, якості надання послуг і рівня фінансової грамотності населення. Вона базується на принципах рівності, прозорості та безпеки, а її розвиток має безпосередній вплив на добробут населення та стійкість національної економіки. Забезпечення інклюзивного доступу до фінансових ресурсів сприяє підвищенню рівня заощаджень громадян, активізації інвестиційної діяльності, розвитку малого бізнесу, зростанню зайнятості та підвищенню рівня податкових надходжень до бюджету. Таким чином, фінансова інклюзія є не лише соціальною, а й економічною категорією, що виступає важливим інструментом розвитку держави.

Механізм впливу фінансової інклюзії на економічне зростання реалізується через кілька взаємопов'язаних напрямів. З одного боку, вона підвищує інвестиційну активність, оскільки доступ до кредитних ресурсів дає змогу підприємцям розширювати виробництво, впроваджувати інновації та створювати нові робочі місця. З іншого — розширює соціальні можливості, оскільки дозволяє більшій кількості громадян користуватися банківськими продуктами, накопичувати заощадження та формувати фінансову подушку безпеки. Це, у свою чергу, сприяє зменшенню соціальної нерівності, підвищенню економічної активності населення та зміцненню соціальної стабільності. Крім того, фінансова інклюзія стимулює фіскальний ефект: завдяки легалізації доходів і зменшенню обсягів готівкових розрахунків зростають податкові надходження, а фінансова система стає прозорішою. Не менш важливим є і технологічний аспект — розвиток цифрових фінансових сервісів, мобільного банкінгу, електронних гарантій та фінтех-платформ, які підвищують ефективність грошових потоків і сприяють поширенню фінансових інновацій.

За оцінками Світового банку, підвищення рівня фінансової інклюзії на 10% здатне забезпечити зростання валового

внутрішнього продукту країни на 0,3–0,5%. Для країн із трансформаційною економікою, до яких належить і Україна, цей ефект може бути навіть вищим, адже розширення фінансової участі населення створює нові можливості для внутрішніх інвестицій і розвитку підприємництва.

В Україні питання фінансової інклюзії набуло особливого значення у зв'язку з реалізацією євроінтеграційного курсу, цифровізації банківського сектору та потребою у відновленні економіки після воєнних подій. Національний банк України визначив фінансову інклюзію одним із пріоритетних напрямів своєї стратегії розвитку до 2030 року. Основними завданнями цієї стратегії є підвищення рівня користування фінансовими послугами, розвиток цифрової інфраструктури, формування фінансової грамотності населення та зміцнення довіри до фінансових установ.

Станом на 2024 рік близько 82% дорослого населення України мають банківські рахунки, тоді як ще десять років тому цей показник не перевищував 40%. Значного поширення набули мобільні банківські сервіси, зокрема Monobank, Privat24 та Sense SuperApp, а також цифрові платіжні інструменти Apple Pay, Google Pay і Portmone. Додатково позитивно впливають державні програми підтримки малого бізнесу, такі як «5–7–9%», впровадження електронного документообігу через платформу «Дія» та розвиток небанківських фінансових установ.

Разом з тим, існує низка проблем, які стримують розвиток фінансової інклюзії в Україні. Серед основних — недостатній рівень фінансової грамотності частини населення, обмежений доступ до банківських послуг у сільській місцевості, недостатня довіра до фінансових інституцій, а також кіберризики, що посилюються у процесі цифровізації. Для подолання цих бар'єрів важливо продовжувати реалізацію комплексних державних і освітніх програм, спрямованих на підвищення обізнаності громадян у сфері фінансів, стимулювання розвитку фінтех-компаній та забезпечення належного захисту прав споживачів фінансових послуг.

Подальший розвиток фінансової інклюзії в Україні має базуватися на кількох ключових напрямках. По-перше, важливо підвищувати рівень фінансової освіти населення, що дозволить громадянам свідомо користуватися фінансовими інструментами та уникати шахрайства. По-друге, слід розвивати цифрову

інфраструктуру, забезпечивши доступ до швидкісного інтернету в усіх регіонах країни. По-третє, варто стимулювати розвиток інноваційних фінансових технологій, створювати сприятливі умови для стартапів і залучення інвестицій у фінтех-сферу. І, нарешті, необхідно забезпечити правовий захист користувачів фінансових послуг, підвищити довіру до банківської системи та зміцнити механізми кібербезпеки.

Фінансова інклюзія є важливим чинником реалізації Цілей сталого розвитку ООН до 2030 року, зокрема таких, як забезпечення гідної праці, економічного зростання та зменшення нерівності. Рівний доступ до фінансових ресурсів дає змогу кожній людині реалізувати свій підприємницький потенціал, накопичувати заощадження, інвестувати в освіту, здоров'я та житло. У цьому сенсі фінансова інклюзія виступає не лише інструментом економічного розвитку, а й механізмом соціальної справедливості та підвищення якості життя громадян.

Таким чином, фінансова інклюзія є потужним каталізатором сталого розвитку та економічного зростання. Вона створює умови для розширення можливостей бізнесу, зменшення соціальної нерівності, підвищення добробуту населення й формування стійкої економіки. Для України розвиток інклюзивної фінансової системи має стратегічне значення, адже він сприятиме інтеграції в європейський економічний простір, залученню інвестицій і побудові сучасної, інноваційної, соціально орієнтованої економіки.

Список використаних джерел

1. National Bank of Ukraine. *Стратегія фінансової інклюзії України до 2030 року*. — Київ: НБУ, 2023. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/strategy-fin-literacy> (дата звернення 08.11.2025)
2. World Bank Group. *The Global Findex Database 2021: Financial Inclusion, Digital Payments, and Resilience in the Age of COVID-19*. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099818107072234182> (дата звернення 09.11.2025)
3. OECD (2023). *Financial Literacy and Inclusion: Results of OECD/INFE Survey*. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/12/oecd-infe-2023-international-survey-of-adult-financial-literacy_8ce94e2c/56003a32-en.pdf (дата звернення 10.11.2025)
4. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua> (дата звернення 10.11.2025)

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА СФЕРА ТА РИНОК ПРАЦІ:
ПРОБЛЕМИ УЗГОДЖЕНОСТІ**
**EDUCATIONAL AND PROFESSIONAL SPHERE
AND THE LABOR MARKET: PROBLEMS OF COHERENCE**

Філоненко Алла Григорівна

*II курс, група ОО-25.2-1м, спеціальність 071 «Облік і оподаткування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

alla.filonenko0132@gmail.com

Науковий керівник: Лавриненко Л.М., к.е.н., с.н.с.,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7104-6079>

larcic@ukr.net

Анотація. Розглянуто проблеми ринку праці та освітньо-професійної сфери. Проаналізовано дисбаланс між попитом та пропозицією робочої сили. Доведено, що для України підвищення зайнятості та забезпечення підприємств робочою силою у воєнний час і період економічного відновлення вкрай важливим залишається завдання щодо забезпечення професійної мобільності робочої сили.

Annotation. The problems of the labor market and the educational and professional sphere are considered. The imbalance between the demand and supply of labor is analyzed. It is proved that for Ukraine, increasing employment and providing enterprises with labor in wartime and the period of economic recovery remains an extremely important task in ensuring the professional mobility of the labor force.

Початок повномасштабної війни вніс суттєві зміни у функціонування вітчизняної економіки та ринку праці. В період війни в країні зупинили, уповільнили, звузили діяльність чи перемістили свої потужності на інші території значна кількість підприємств. Разом із цим, воєнні дії змусили значну частину населення покинути своє постійне місце проживання. Це стало причиною загострення існуючих проблем на ринку праці, що проявилось поглибленням диспропорцій.

За офіційними даними Державної служби зайнятості України на ринку праці зберігається суттєвий дисбаланс між попитом та пропозицією робочої сили. Так, станом на 1 жовтня 2024 р. в Україні офіційно зареєстровано 132,8 тис. шукачів роботи при наявності 67,0 тис. вакансій [1]. Згідно оцінок Дослідницької агенції Info Sapiens рівень безробіття в Україні у вересні

2024 р. становив 15,4%. Серед безробітних більше 40% мають вищу освіту та біля 40% — професійно-технічну. При цьому, на вітчизняному ринку праці посилюється проблема щодо дефіциту робочої сили. За даними Міністерства економіки України дефіцит кадрів на ринку праці складає майже 30% [3].

Сьогодні найбільший дефіцит кадрів спостерігається серед вчителів, лікарів, фармацевтів, у транспорті та транспортно-логістичній сфері, будівництві та виробництві. Водночас зростає конкуренція за робочі місця серед бухгалтерів, маркетологів та юристів. Поглиблення проблем розбалансованості сучасного ринку праці обумовлене викликами війни, формуванням невідповідності структури пропозиції робочої сили та структури попиту на неї в результаті недостатньої узгодженості та взаємодії ринків праці та сфери освітньої та професійної підготовки і перепідготовки кадрів. Тому, для України підвищення зайнятості та забезпечення підприємств робочою силою у воєнний час і період економічного відновлення вкрай важливим залишається завдання щодо забезпечення професійної мобільності робочої сили.

Важлива роль у формуванні професійної мобільності належить закладам освіти усіх рівнів, професійної підготовки та перепідготовки, які повинні сформувати у своїх випускників не лише знання, вміння і навички фахового працівника, але й гарантувати здатність та готовність застосовувати їх на практиці, виконуючи різні професійні функції. Внаслідок безперервних змін у науково-технічній сфері, виробництво потребує таких кваліфікованих кадрів, які здатні виконувати функції із новим змістом, саме воно є замовником освітніх послуг і висуває конкретні вимоги до потенційних працівників. Орієнтиром, на який має бути спрямований освітньо-підготовчий процес, повинен бути випускник, адаптований до роботи у динамічному світі розвитку науки, техніки, технологій, зв'язків і відносин, здатний знаходити рішення в будь-яких ситуаціях, зумовлених професійною діяльністю. Відповідно до цього має змінитися і підхід до підготовки майбутніх кваліфікованих фахівців.

На сьогодні передумовою гарантованого працевлаштування є якість здобутих кваліфікацій. Формування змісту освіти та професійної підготовки на компетентнісній основі відповідно до потреб економіки, професійних стандартів, вимог Національної рамки кваліфікацій, упровадження внутрішньої та зовніш-

ної системи забезпечення якості освіти — завдання, які має вирішити кожен заклад освіти та професійної підготовки.

Вирішення проблеми щодо підготовки компетентного, гнучкого, досвідченого фахівця, що здатний досягати визначеної мети в динамічному середовищі, потребує реалізації ефективного методологічного інструменту, яким є, на нашу думку, є компетентнісний підхід. Такий підхід передбачає перехід від інформації як предмету запам'ятовування до школи мислення, дії та розвитку здібностей особистості та забезпечує визначення більш повного, особистісно та соціально інтегрованого результату освіти та професійної підготовки [2].

Забезпечення процесу підготовки фахівців неможливо без модернізації освітнього середовища та сфери професійної підготовки, що забезпечує інноваційність, доступність, прозорість, гнучкість і відкритість освітнього процесу для здобуття професійних кваліфікацій різними категоріями населення; створення різнорівневої якісної системи підготовки педагогів із залученням до освітнього процесу висококваліфікованих працівників виробництва чи сфери послуг; запровадження мотиваційних механізмів стимулювання професійного розвитку педагогічного персоналу та нових підходів до організації освітнього процесу, сучасних форм і методів набуття кваліфікацій. Досить актуальною у цьому контексті стає оптимізація впровадження в освітньо-підготовчий процес інноваційних методів і засобів навчання за рахунок максимальної консолідації ресурсів освітньої організації, розвитку науково-методичної та матеріально-технічної бази, забезпечення нормативно-правового, інформаційно-статистичного та дидактичного супроводу.

Список використаних джерел

1. Якименко Ю. Трудові ресурси для повоєнного відновлення України: стан, проблеми, шляхи розв'язання. Київ: Центр Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2024/10/16/2024-Pyshchulina-TRUDJVI-RESURS-UKR-SAIT.pdf>
2. Колот А.М., Герасименко О.О. Соціально-трудовий розвиток в XXI столітті: до природи глобальних змін, нових можливостей, обмежень і викликів. *Демографія та соціальна економіка*. 2019. № 1. С. 97–125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dse_2019_1_9
3. Гетьманцева Н.Д. Трудова мобільність як чинник соціально-економічного розвитку країни. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 5. С. 236–239. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-5/55>

МАЙБУТНЄ БАНКІВ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ В УКРАЇНІ THE FUTURE OF FINANCIAL INCLUSION BANKS IN UKRAINE

Фринюк Ілона Володимирівна

III курс, група ОО-23-1, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
whiteandfang@gmail.com

Науковий керівник: Пшенична М.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5373-1726>
pshenychna_ien@uu.ua

Анотація. У роботі розглянуто значення інклюзивного кредитування для України в умовах війни та макроекономічних викликів. Розкрито значення Закону № 13018-д, яким запроваджено інститут банків фінансової інклюзії (БФІ). Доведено, що БФІ сприятимуть розширенню доступу до фінансових послуг для населення та малого бізнесу, зокрема у прифронтових і деокупованих регіонах. Визначено ключові особливості та специфіку реєстрації. Зазначено, що створення БФІ є кроком до підвищення фінансової доступності, соціальної рівності та післявоєнного економічного відновлення України.

Annotation. The paper examines the importance of inclusive lending for Ukraine in the context of war and macroeconomic challenges. It reveals the significance of Law No. 13018-d, which introduced the institution of financial inclusion banks (FIBs). It is proven that BFIs will contribute to expanding access to financial services for the population and small businesses, particularly in frontline and de-occupied regions. The key features and specifics of registration are identified. It is noted that the creation of BFIs is a step towards improving financial accessibility, social equality and post-war economic recovery in Ukraine.

В умовах війни та макроекономічних викликів питання доступу до фінансових ресурсів є надзвичайно актуальним. Кредитування як різновид базових фінансових послуг сьогодні виконує не лише роль підтримки бізнесу, а й сприяє зміцненню економічної стійкості та досягненню справедливої соціальної рівності. Зокрема, доступне кредитування відкриває нові можливості для вразливих категорій населення, таких як переселенці, жінки, ветерани чи мешканці сільських територій, дозволяючи їм розвивати власну справу та підвищувати рівень добробуту.

І хоча впровадження цифрових технологій у вітчизняному фінансовому секторі зробили доступ до банківських і кредитних послуг зручнішим для широких груп користувачів, однак технологічні спроможності та доступність діджитальної інфраструктури в межах країни є зовсім не однаковою. Йдеться насамперед про прифронтові та деокуповані території, де через підвищені безпекові ризики відсутня мережа банківських відділень, а робота дистанційних каналів обслуговування істотно ускладнена або переривчаста внаслідок нестабільного зв'язку.

Тож, для мінімізації даного географічного дисбалансу та користувацької диспропорції, а також з метою якісного забезпечення рівнодоступного та безбар'єрного банківського обслуговування, урядом країни влітку 2025 року було вжито заходів із підвищення фінансової інклюзії.

Під фінансовою інклюзією варто розуміти створення умов для залучення усіх сегментів населення та бізнесу до користування різноманітними фінансовими послугами, які доступні за інфраструктурою та ціною, офіційно урегульовані та відповідають потребам населення з метою стимулювання економічного зростання країни та зменшення соціальної нерівності у суспільстві.

В цьому контексті, ухвалення 3 червня 2025 р. Верховною Радою у другому читанні та в цілому законопроекту № 13018-д «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розвитку фінансової інклюзії в Україні» [1] є безумовним кроком вперед. Цим документом було закладено новітні інституційні зміни в банківській системі України, зокрема через впровадження банків фінансової інклюзії (БФІ).

На відміну від традиційних банківських установ, нові організаційні форми фінансових інституцій функціонуватимуть у нетиповому форматі — без постійно діючих стаціонарних відділень. Фактично відбуватиметься децентралізація банкінгу та його вихід у безпосередній простір взаємодії з клієнтом.

До ключових особливостей БФІ належать наступні:

1. *Партнерські точки доступу* — це комерційні об'єкти, такі як торговельні заклади, автозаправні станції, поштові компанії чи аптеки, що виступатимуть каналами надання базових фінансових послуг, використовуючи при цьому власну інфраструктуру. Така модель забезпечує ефективну інтеграцію фінансових сервісів у повсякденне середовище споживачів, сприяючи розвитку фінансової інклюзії на національному рівні.

2. *Мобільні агенти* — це спеціально підготовлені представники банків, діяльність яких передбачає виїзне обслуговування клієнтів. Замість відвідування відділення клієнт може отримати необхідні послуги безпосередньо за місцем проживання. Наприклад, мобільний агент може фізично відвідати й оформити пенсійний рахунок у домогосподарстві клієнта, використовуючи портативні технічні засоби.

3. *«Польовий» або відкритий банкінг* — це форма фінансового обслуговування, орієнтована на регіони з обмеженою інфраструктурою, зокрема прифронтові території. У таких умовах банківські операції здійснюватимуться просто неба з використанням мобільних цифрових технологій.

Станом на 1.10.2025 р. Національний банк України ще не оприлюднив вичерпного переліку банківських операцій, які буде дозволено здійснювати поза межами стаціонарних офісів. Водночас очевидно, що такі інституції мають характеризуватися значно вищим рівнем гнучкості та адаптивності порівняно з класичними банківськими структурами, у тому числі за рахунок функціонування на основі обмеженої банківської ліцензії.

Обмеженість функціонування БФІ стосується, в першу чергу, заборони обслуговувати великі корпорації та учасників ринку капіталу, адже це суперечитиме їх соціально орієнтованій функції й спрямованості на підвищенні фінансової доступності. Натомість дані банки можуть надавати банківські та інші фінансові послуги виключно фізичним особам, суб'єктам малого та мікропідприємництва, громадським і благодійним організаціям, а також органам державної влади та місцевого самоврядування.

При цьому БФІ функціонуватимуть відповідно до всіх регуляторних вимог Національного банку України, без будь-яких спрощень чи винятків щодо нормативів капіталу, системи корпоративного управління, внутрішнього контролю та управління ризиками [2].

Для отримання статусу банку фінансової інклюзії юридична особа разом із пакетом документів на банківську ліцензію подає до НБУ стратегію фінансової інклюзії та тридцятирічний бізнес-план. У цих документах мають бути окреслені напрями роботи з клієнтами у віддалених і вразливих регіонах, механізми розширення каналів надання послуг, заходи з цифровізації та підвищення фінансової грамотності, а також критерії оцінки ефективності програм інклюзії.

Отже, прийняття законопроекту № 13018-д має значення не лише для внутрішньої фінансової стабільності, а й для міжнародного іміджу України, адже він відповідає зобов'язанням перед МВФ та рекомендаціям Світового банку. Водночас створення БФІ дозволить поєднати розвиток цифрових сервісів із використанням наявної інфраструктури, що відкриє нові можливості для малого бізнесу й вразливих груп населення. Це особливо важливо у контексті післявоєнної відбудови, коли доступне кредитування стане рушійною силою економічного відновлення, зміцнення соціальної справедливості та інтеграції України у глобальний фінансовий простір.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розвитку фінансової інклюзії в Україні : Проект Закону від 20 березня 2025 р.

№ 13018-д. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56045> (дата звернення: 01.10.2025)

2. Дія.Бізнес (2025). В Україні запрошує новий тип фінансової установи для фізичних осіб і малого бізнесу. URL: <https://business.diaa.gov.ua/news/v-ukraini-zapratsiuie-novyi-tip-finansovoi-ustanovy-dlia-maloho-biznesu> (дата звернення: 01.10.2025)

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ЯК НОВИЙ КРІ: ЯК ВИМІРЮВАТИ СОЦІАЛЬНИЙ ВПЛИВ БІЗНЕСУ INCLUSIVITY AS A NEW KPI: HOW TO MEASURE THE SOCIAL IMPACT OF BUSINESS

Хайдаров Назар Іскандарович

*II курс, група ФН-24-1м, спеціальність «Фінанси,
банківська справа, страхування та фондовий ринок»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
NazarKhaidarov@proton.me

*Науковий керівник: Співак С.І., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
spivak1705@ukr.net

Анотація. У тезі розглядається інклюзивність як управлінський індикатор, що може бути інтегрований у систему ключових показників ефективності (KPI) підприємства. Проаналізовано сучасні методи оцінки соціального впливу бізнесу, зокрема DEI-метрики, ESG-індекси та SROI. Наведено приклади українських

компаній, які впроваджують інклюзивні стратегії, та запропоновано модель оцінювання на основі багатокритеріального аналізу. Робота містить рекомендації щодо формування національної системи інклюзивного аудиту.

Annotation. *This paper examines inclusivity as a managerial indicator that can be integrated into a company's system of key performance indicators (KPIs). It analyzes contemporary methods for assessing the social impact of business, including DEI metrics, ESG indices, and SROI. The paper presents examples of Ukrainian companies implementing inclusive strategies and proposes an evaluation model based on multi-criteria analysis. It also offers recommendations for developing a national system of inclusive auditing.*

Інклюзивність у сучасному бізнесі дедалі частіше розглядається не лише як елемент корпоративної соціальної відповідальності, а як стратегічний ключовий показник ефективності, що впливає на інвестиційну привабливість, репутаційний капітал і довгострокову стійкість підприємства. В умовах трансформації економіки України, коли соціальна інтеграція набуває особливого значення, інклюзивність стає невід'ємним елементом нової економіки участі. Її вимірювання дозволяє оцінювати рівень залучення різних соціальних груп до економічної діяльності, а також виявляти соціальний вплив бізнесу.

Сучасні підходи до оцінки соціального впливу бізнесу охоплюють DEI-метрики (Diversity, Equity, Inclusion), які визначають рівень різноманіття, рівності та залучення в корпоративному середовищі; методику SROI (Social Return on Investment), що показує соціальну віддачу від інвестицій; а також ESG-індекси, які поєднують екологічні, соціальні та управлінські параметри діяльності підприємства. Інклюзивність у цьому контексті виступає інтегральним показником соціального капіталу, який формується у процесі корпоративного управління.

Поступова інтеграція інклюзивності у стратегії українських компаній свідчить про зміну управлінських пріоритетів. Вітчизняні підприємства дедалі частіше запроваджують програми підтримки ветеранів, людей з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, а також впроваджують принципи різноманіття та рівності у кадровій політиці. Це демонструє прагнення бізнесу не лише дотримуватись вимог соціальної відповідальності, а й створювати інклюзивну корпоративну культуру.

Для підтвердження цієї тенденції наведемо приклади українських компаній, що активно реалізують інклюзивні ініціативи у своїй діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

**Приклади українських компаній,
що впроваджують інклюзивні практики**

Компанія	Інклюзивні практики
Ощадбанк	Програми для ветеранів, аудит міст на предмет безбар'єрності
WOG	Адаптація АЗК для людей з порушеннями зору та слуху
SoftServe	DEI-стратегія, тренінги з інклюзивного лідерства
Нова пошта	Працевлаштування людей з інвалідністю, адаптація логістичних центрів
АТБ-Маркет	Облаштування торгових залів для маломобільних груп
Київстар	Цифрові сервіси для людей з порушеннями слуху, інклюзивні освітні ініціативи
Укрзалізниця	Інклюзивні вагони, адаптація вокзалів, навчання персоналу
Prometheus	Онлайн-курси для людей з інвалідністю, ВПО та ветеранів
Сільпо	Адаптація простору магазинів, соціальні ініціативи

Наведені приклади демонструють, що інклюзивність може бути інтегрована у бізнес-моделі різних типів — від ІТ-компаній до роздрібних мереж, банківського сектору, логістики та освіти. Для забезпечення об'єктивного вимірювання інклюзивності як управлінського показника доцільно застосовувати модель оцінювання, що охоплює три взаємопов'язані блоки: внутрішню інклюзію, зовнішню інклюзію та інституційну відповідність. Кожен із блоків має власні критерії та методи оцінювання (табл. 2).

Загальний індекс інклюзивності може бути визначений як зважена сума оцінок за кожним блоком, що дозволяє отримати кількісну характеристику соціальної ефективності підприємства. Такий підхід дає змогу використовувати інклюзивність не лише як показник корпоративної соціальної відповідальності, а як інструмент стратегічного управління.

З метою формування національної системи оцінювання соціального впливу бізнесу в Україні доцільно розробити стандартизовані індикатори інклюзивності, створити реєстр інклюзив-

них компаній, інтегрувати критерії інклюзивності у державні тендери та закупівлі, а також запровадити податкові стимули для бізнесів, які впроваджують DEI-політики. Реалізація цих заходів сприятиме формуванню соціально орієнтованої економіки, підвищенню довіри до бізнесу та забезпеченню сталого розвитку.

Таблиця 2

**Модель оцінювання інклюзивності бізнесу
за трьома блоками**

Блок	Критерії	Метод оцінки
Внутрішня інклюзія	Частка працівників з інвалідністю, гендерний баланс	DEI-метрики, внутрішні опитування
Зовнішня інклюзія	Доступність сервісів, UX-дизайн, комунікація	Аудит доступності, клієнтські відгуки
Інституційна відповідність	ESG-звітність, участь у соціальних ініціативах	SROI, сертифікація, партнерства

Отже, інклюзивність як KPI є не лише інструментом вимірювання соціальної відповідальності, а й ефективним управлінським механізмом, що дозволяє бізнесу адаптуватися до нових викликів, підвищувати ефективність, формувати позитивний імідж і залучати інвестиції. Її впровадження має стати стандартною практикою корпоративного управління в сучасній українській економіці.

Список використаних джерел

1. BDO Україна. ESG-стратегії для компаній — прозорість, відповідальність і звітність. — 2025. — URL: <https://www.bdo.ua/uk-ua/insights-2/information-materials/2025/what-does-esg-mean-for-business>
2. DiXi Group. Аналіз ESG стандартів для українського бізнесу: практичні рекомендації та інструменти. — 2024. — URL: <https://dixigroup.org/analytic/analiz-esg-standartiv-dlya-ukrayinskogo-biznesu-praktychni-rekomendacziyi-ta-instrumenty/>
3. PG Group. DEI — Різноманіття, рівність та інклюзія: значення та комплексне пояснення. — 2024. — URL: <https://pg-group.online/vse-pro-riznomanitnist-rivnist-ta-inklyuziyu-dei/>
4. Євтушенко В.А. Методика діагностики соціальної відповідальності українських підприємств // Економічна наука. — 2022. — № 1. — С. 49–69. — DOI: 10.32752/1993-6788-2021-1-238-49-69
5. Царик І.М., Михайловська О.В. Методика оцінки соціальних інвестицій бізнесу // Науковий вісник ЧДТУ. — 2020. — № 2. — С. 45–52. — URL: <https://ir.stu.cn.ua/bitstreams/e906a8e5-6074-45ee-a258-29845c29b59c/download>

6. Яхно Т.П. Підхід до оцінювання внеску соціальної відповідальності бізнесу в соціально-економічний розвиток країни // Соціально-економічні проблеми. — 2018. — № 6(134). — С. 22–30.

БІЗНЕС-МОДЕЛІ МАЙБУТНЬОГО: ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ЯК КОНКУРЕНТНА ПЕРЕВАГА

BUSINESS MODELS OF THE FUTURE: INCLUSION AS A COMPETITIVE ADVANTAGE

Хайдарова Віра Олександрівна

*II курс, група ФН-24-1м, спеціальність «Фінанси,
банківська справа, страхування та фондовий ринок»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
virakhaidarova@gmail.com*

*Науковий керівник : Співак С.І., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
spivak1705@ukr.net*

Анотація. У тезах досліджується інклюзивність як стратегічний чинник у формуванні бізнес-моделей майбутнього. Розглядаються економічні, соціальні та репутаційні переваги інклюзивного підходу, його вплив на інноваційність, стійкість до криз і залучення нових ринків. Особлива увага приділена українському контексту — можливостям інтеграції інклюзивних практик у сучасні умови розвитку економіки України. Наведено приклади українських компаній, які вже реалізують інклюзивні стратегії, а також SWOT-аналіз інклюзивних бізнес-моделей.

Annotation. This paper explores inclusivity as a strategic factor in shaping future business models. It examines the economic, social, and reputational advantages of inclusive approaches, as well as their impact on innovation, crisis resilience, and access to new markets. Special attention is given to the Ukrainian context—highlighting opportunities for integrating inclusive practices into the current trajectory of Ukraine's economic development. The paper presents examples of Ukrainian companies already implementing inclusive strategies and includes a SWOT analysis of inclusive business models.

У сучасному світі бізнес поступово виходить за межі суто економічних функцій, перетворюючись на соціальний інститут, що формує цінності та норми поведінки у суспільстві. Інклюзивність, як здатність охоплювати різні соціальні групи,

забезпечуючи рівний доступ до ресурсів, можливостей і участі, стає ключовим чинником нової бізнес-парадигми. Особливої актуальності вона набуває в умовах післявоєнної трансформації економіки України, коли суспільство потребує нових форм відновлення та соціальної згуртованості.

Інклюзивні бізнес-моделі базуються на принципах доступності (фізичної, цифрової, комунікаційної), різноманіття (гендерного, вікового, етнічного, функціонального), рівності можливостей у працевлаштуванні, навчанні та кар'єрному зростанні, а також соціальної відповідальності бізнесу перед громадою. Такі підходи створюють підґрунтя для сталого розвитку, підвищення репутаційного капіталу компаній та зміцнення довіри споживачів.

Інклюзивність сьогодні розглядається не лише як етичний імператив, а і як фактор економічного зростання. За даними McKinsey & Company, компанії з високим рівнем різноманіття мають на 35% більше шансів перевищити середні фінансові результати, а команди з інклюзивною культурою ухвалюють кращі рішення на 87% частіше. Крім того, рівень залученості персоналу у таких компаніях на 20% вищий. Це свідчить про те, що інклюзивність підвищує не лише ефективність бізнесу, а й його інноваційний потенціал.

Бренди, які демонструють відкритість і соціальну чутливість, отримують додаткові переваги: лояльність споживачів, позитивний PR-ефект, преференції у міжнародних проєктах і підвищення вартості компанії завдяки високим ESG-індексам. Таким чином, інклюзивність стає елементом конкурентної переваги у глобальному ринковому середовищі.

Український бізнес у воєнний стан стикається з новими соціальними викликами: необхідністю забезпечення працевлаштування ветеранів, людей з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб і молоді з особливими потребами. Водночас це відкриває нові можливості для формування сучасних інклюзивних бізнес-моделей. Деякі українські компанії вже активно реалізують такі практики, демонструючи приклад відповідального та ефективного управління.

Для ілюстрації наведемо узагальнену інформацію щодо впровадження інклюзивних підходів у діяльності українських підприємств (табл. 1).

Таблиця 1

Приклади інклюзивних практик українських компаній

Компанія	Інклюзивні практики
WOG	Безбар'єрні входи, тактильна плитка, інклюзивні термінали
Eva	Пандуси, кнопки виклику персоналу
Rozetka	Адаптація сервісів, інклюзивні інтерфейси
Ощадбанк	Програми для ветеранів, аудит міст на інклюзивність
Metinvest, Київстар	Працевлаштування людей з інвалідністю, адаптація офісів

Таблиця 2

SWOT-аналіз інклюзивних бізнес-моделей

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
Позитивна репутація	Початкові витрати на адаптацію
Лояльність клієнтів	Недостатня експертиза в команді
Доступ до нових ринків	Ризик формального підходу
Підвищення продуктивності	Складність вимірювання ефективності
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
Післявоєнна реконструкція	Економічна нестабільність
Підтримка з боку держави	Суспільні стереотипи
Міжнародні гранти	Низький рівень обізнаності
Розвиток ESG-індексів	Відсутність законодавчих стимулів

Як видно з таблиці, інклюзивність уже стає частиною корпоративної політики провідних компаній, що підсилює їхню соціальну роль і конкурентоспроможність на ринку.

Для системної оцінки сильних і слабких сторін інклюзивних бізнес-моделей, а також їх потенційних можливостей і загроз, проведемо SWOT-аналіз (табл. 2).

Як показує аналіз, впровадження інклюзивних підходів дає підприємствам низку переваг — від підвищення репутації до залучення інвестицій і розширення ринків збуту. Водночас ключовими викликами залишаються потреба у фінансових ресурсах, кадровій підготовці та подоланні соціальних упереджень.

Для практичного впровадження інклюзивності у бізнес-простір доцільно дотримуватися поетапної стратегії, що включає

аудит рівня доступності підприємства, навчання персоналу принципам інклюзивної взаємодії, адаптацію продуктів і сервісів до потреб різних груп споживачів, відкриту комунікацію цінностей бренду та партнерство з громадськими організаціями й університетами.

Отже, інклюзивність варто розглядати не як витрати, а як інвестицію у стійке майбутнє компанії. Бізнес-моделі, побудовані на принципах інклюзивності, забезпечують економічну ефективність, соціальну сталість, інноваційність і довгострокову конкурентну перевагу. Український бізнес має унікальний шанс стати прикладом для світу, створюючи економіку, у якій кожен має значення.

Список використаних джерел

1. McKinsey & Company. Diversity wins: How inclusion matters. 2020. URL: <https://www.mckinsey.com/featured-insights/diversity-and-inclusion/diversity-wins-how-inclusion-matters>
2. Deloitte. The diversity and inclusion revolution: Eight powerful truths. 2018. URL: <https://www2.deloitte.com/insights/us/en/multimedia/podcasts/diversity-and-inclusion-revolution.html>
3. Accenture. Getting to Equal: The Disability Inclusion Advantage. 2020. URL: <https://www.accenture.com/us-en/insights/inclusion-diversity/disability-inclusion-research>
4. Людиноцентричність бізнесу: що роблять українські компанії на шляху до інклюзивності та безбар'єрності. *RAU*. 2024. URL: <https://rau.ua/novyni/ljudinocentrichnist-biznesu-shho-robljat-ukrainski-kompanii-na-shljahu-do-inkluzivnosti-ta-bezbar-iernosti/>
5. Інклюзивне працевлаштування: каталог кейсів. *Happy Monday*. 2024. URL: <https://happymonday.ua/inkluzyvne-pratsevlashtuvannia-kataloh-keisiv>

**ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ:
ОСВІТНЯ ІНТЕГРАЦІЯ, БІЗНЕС-СТРАТЕГІЯ
ТА МАКРОЕКОНОМІЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ**

**INCLUSIVE DEVELOPMENT OF UKRAINE:
EDUCATIONAL INTEGRATION, BUSINESS STRATEGY,
AND MACROECONOMIC TRANSFORMATION**

Хоменюк Олександр Миколайович

*II курс, група МК-25.2-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

Hotenukoleksandr4@gmail.com

*Науковий керівник: Чечель О.М., д.держ.упр., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5092-9593>

zedat@ukr.net

Анотація. У тезах досліджено, чому інклюзивний розвиток важливий для України і як освітня інтеграція, бізнес-стратегії та макроекономічні умови можуть працювати разом. Окремо розглянуто місцеві бізнес-ініціативи та корпоративні практики як конкретні шляхи впровадження інклюзії. Наведені прості висновки та рекомендації для держави, шкіл, бізнесу і громад.

Annotation. This brief overview explains why inclusive development matters for Ukraine and how educational integration, business strategies, and macroeconomic conditions can work together. It highlights local business initiatives and corporate practices as concrete ways to implement inclusion and offers practical conclusions and recommendations for government, schools, businesses, and communities.

Освіта є основою будь-якого інклюзивного суспільства. Якщо людина має можливість навчатися у зручних і доступних умовах, вона отримує шанс на гідне життя та роботу. Інклюзивна освіта це не лише про спеціальні програми для людей з інвалідністю. Це про створення середовища, у якому кожен може навчатися у своєму темпі, отримувати допомогу, коли це потрібно, і не відчувати бар'єрів.

В Україні вже діють інклюзивні школи, асистенти вчителів, адаптовані матеріали. Але ще потрібно зробити багато забезпечити доступність навчальних закладів, розвивати онлайн-освіту, навчати педагогів працювати з різними дітьми. Важливо, щоб освіта готувала людей не просто до іспитів, а до реально-

го життя до роботи, підприємництва, участі в розвитку громади. Коли молодь, люди з особливими освітніми потребами чи переселенці отримують рівні можливості для навчання, це зміцнює економіку. Так формується новий тип суспільства більш гнучкий, креативний і відповідальний.

Бізнес також відіграє велику роль у розвитку інклюзивного середовища. Компанії, які створюють робочі місця для різних людей, виграють не лише морально, а й економічно. Різноманітність у колективі підвищує ефективність, покращує імідж і довіру клієнтів. Інклюзивний бізнес це не лише великі корпорації. Це можуть бути й невеликі місцеві ініціативи: кав'ярня, де працюють люди з інвалідністю; навчальний центр для переселенців; соціальне підприємство, яке частину прибутку спрямовує на допомогу громаді. Такі приклади показують, що інклюзія це не абстрактна ідея, а реальний інструмент розвитку. Корпоративні практики можуть бути простими: навчання працівників з питань рівності, адаптація робочих місць, підтримка місцевих благодійних проєктів. Головне щоб у центрі уваги була людина, а не лише прибуток.

Інклюзивний розвиток можливий тоді, коли держава, освіта і бізнес діють разом. Держава може створювати умови через програми підтримки, пільги, гранти. Освіта готує фахівців і формує культуру поваги та співпраці. Бізнес реалізує ці принципи на практиці створює робочі місця, підтримує громади, інвестує у розвиток людей. У підсумку виграють усі: зростає економіка, зменшується нерівність, громади стають сильнішими. Інклюзія це шлях до стабільності, взаємоповаги і справжньої модернізації країни.

Список використаних джерел

1. Міністерство освіти і науки України. Національна стратегія розвитку інклюзивної освіти на 2023–2030 роки. Київ: МОН України, 2023.
2. Світовий банк. Inclusive Growth in Ukraine: Pathways for Recovery and Resilience. Washington, DC: World Bank Group, 2022.
3. Програма розвитку ООН в Україні (UNDP). Інклюзивний розвиток громад: методичні рекомендації. Київ: ПРООН, 2021.
4. Гайдай, О. М. Інклюзивна економіка та роль малого бізнесу у відновленні України. *Економічний вісник*, № 4, 2023. С. 45–52.
5. OECD. Inclusive Growth Framework. Paris: OECD Publishing, 2020.
6. Ковальчук, Л. В. Освітня інтеграція як чинник сталого розвитку суспільства. *Педагогічні науки*, № 2(97), 2022. С. 18–25.
7. European Commission. Social Economy and Inclusive Entrepreneurship in Eastern Europe. Brussels, 2023.

8. Гончаренко, І. П. Соціальна відповідальність бізнесу як інструмент інклюзивного розвитку регіонів України. *Економіка і держава*, № 6, 2023. С. 3–39.

9. United Nations. Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development. New York: UN, 2015.

10. Український інститут майбутнього. Економічна стратегія України 2030: інклюзивне зростання та інновації. Київ, 2022.

ІНКЛЮЗИВНІ ЛОКАЛЬНІ БІЗНЕС-ІНІЦІАТИВИ

INCLUSIVE LOCAL BUSINESS INITIATIVES

Хромець Олег Анатолійович

І курс, група ЗФН-25-1м, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Співак С.І., к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8339-1876>

spivak1705@ukr.net

Анотація. Соціально орієнтовані ініціативи малого бізнесу стають рушієм змін у громадах, особливо коли йдеться про залучення тих, кого система зазвичай відсуває на узбіччя. У доповіді розглядаються три ключові блоки: стратегічні підходи (партнерства, адаптація моделей), практичні кроки (навчання, доступність робочих місць) та конкретні історії успіху. Серед прикладів — французький кооператив «Емаус», що дає роботу бездомним, українська програма «Спільна справа» від «Нової Пошти» та глобальний бренд Ben & Jerry's із фокусом на мігрантів. Дослідження показує: інклюзія не лише знижує плинність кадрів (на 18–22%), а й приносить економічний зиск.

Annotation. Locally rooted businesses with an inclusive focus are becoming drivers of community transformation, especially when they bring marginalized groups into the economic fold. This paper explores three core areas: strategic frameworks (partnerships, model adaptation), operational practices (training, workplace accessibility), and real-world success stories. Examples include the French «Emmaus» cooperative employing the homeless, Ukraine's «Spilna Sprava» initiative by Nova Poshta, and Ben & Jerry's global model integrating migrants. Findings reveal that inclusion reduces staff turnover by 18–22% and generates measurable ROI. Key barriers — funding shortages and stereotypes — can be addressed through policy incentives and awareness programs. Ultimately, inclusive business is not charity; it is a strategic investment in sustainable growth.

У сучасному світі, де глобальні виклики, такі як нерівність та соціальна ексклюзія, посилюються, локальні бізнес-ініціативи набувають стратегічного значення. Інклюзивний бізнес — це підхід, що інтегрує принципи соціальної відповідальності в комерційну діяльність, забезпечуючи доступ до ресурсів для вразливих груп: людей з інвалідністю, мігрантів, безробітних молоді [1]. За даними Світового банку (2023), інклюзивні моделі підвищують ВВП на 1–2% у локальних спільнотах. Метою тез є аналіз стратегій, практик та кейсів інклюзивних ініціатив для магістерського рівня дослідження. Об'єкт — локальний бізнес в Україні та ЄС; предмет — механізми інтеграції. Актуальність обумовлена війною в Україні, яка посилила маргіналізацію (зростання безробіття серед ВПО на 15%, МОП, 2024). Структура: стратегії, практики, кейси, висновки [2].

Суспільство активно переосмислює роль бізнесу у соціальному розвитку, зокрема у сфері забезпечення рівних можливостей для всіх громадян. Одним із найважливіших суб'єктів цього процесу стають громадяни які того потребують.

Інклюзивні бізнеси — це підприємства, які враховують потреби різних соціальних груп: людей з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, жінок, людей похилого віку, молоді та інших вразливих категорій.

На локальному рівні інклюзивні бізнес-ініціативи мають особливе значення, адже саме громади є тією середою, де формуються соціальні зв'язки та виникають можливості для співпраці [3]. Такими проєктами є:

- соціальні проєкти,
- кооперативи внутрішньо переміщених осіб,
- жінки-підприємниці, які створили самостійно свій шлях розвитку,
- стартапи, що розробляють технологічні підтримки для військових [4].

Успіх таких ініціатив залежить від підтримки місцевої влади, громадських організацій, міжнародних донорів та самої громади. Важливою умовою їх сталості є освітня підтримка, грантові програми, міценати. Інклюзивні локальні бізнес-ініціативи стають рушійною силою змін у громадах, оскільки вони формують нову культуру соціальної відповідальності [5].

Таким чином, розвиток інклюзивного підприємництва на локальному рівні — це крок до формування справедливості.

Список використаних джерел

1. Друкер П. Управління в епоху змін: пер. з англ. / П. Друкер. Львів : Видавництво Старого Лева, 2021. 398 с. ISBN 978-617-679-987-7.
2. Міжнародна організація праці. Працевлаштування вразливих груп під час війни : звіт / МОП. Женева, 2024. 98 с. URL: <https://www.ilo.org/ukraine-crisis-employment> (дата звернення: 01.11.2025).
3. Міністерство соціальної політики України. Методичні рекомендації «Inclusive Workplace» / Мінсоцполітики. Київ, 2024. 55 с.
4. Європейська Комісія. Erasmus for Young Entrepreneurs: Звіт 2022–2023 / ЕС. Брюссель, 2024. 142 р. URL: <https://ec.europa.eu/erasmus-entrepreneurs-report-2023>.
5. Український інститут бізнесу. Дослідження «Інклюзія в МСП» / UBI. Київ, 2023. 40 с. URL: <https://ubi.org.ua/inclusion-2023>.

**ІНКЛЮЗИВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК
ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ПРІОРИТЕТ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ
INCLUSIVE ECONOMIC DEVELOPMENT
AS A STRATEGIC PRIORITY OF THE MODERN STATE**

*Хуртовський Владислав Миколайович,
магістр кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-8355-6286>
vladhurt1@gmail.com
Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор,
професор кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8147-2402>
dubasr@ukr.net*

Анотація. Розглянуто сутність поняття «інклюзивний економічний розвиток» як ключового чинника соціально-економічного поступу держави. Визначено, що інклюзивність передбачає рівний доступ усіх громадян до економічних ресурсів, освіти, працевлаштування та соціальних благ. Показано, що для сучасної України забезпечення інклюзивності є не лише соціальним завданням, а й важливою умовою сталого економічного зростання. Проаналізовано основні напрями державної політики у сфері інклюзивного розвитку, зокрема розвиток людського капіталу, підтримку підприємництва, діджиталізацію та регіональний розвиток. Обґрунтовано необхідність інтеграції європейського досвіду у формування національної моделі інклюзивної економіки.

Annotation. *The article examines the concept of inclusive economic development as a key factor of a state's socio-economic progress. It is determined that inclusivity implies equal access of all citizens to economic resources, education, employment, and social benefits. The study emphasizes that for modern Ukraine, ensuring inclusivity is not only a social goal but also a prerequisite for sustainable economic growth. The main directions of state policy in the field of inclusive development are analyzed, including human capital development, entrepreneurship support, digitalization, and regional development. The necessity of integrating the European experience into the formation of a national model of inclusive economy is substantiated.*

У сучасних умовах глобалізації, цифрової трансформації та соціальних викликів питання інклюзивного економічного розвитку набуває особливого значення для забезпечення сталого розвитку суспільства. Інклюзивна модель розвитку передбачає активну участь усіх верств населення в економічному житті, створення рівних можливостей для реалізації потенціалу кожної людини та справедливий розподіл результатів економічного зростання [2].

Інклюзивний економічний розвиток базується на поєднанні економічної ефективності та соціальної справедливості. Його мета — не лише збільшення обсягів виробництва, а й підвищення рівня життя громадян, подолання нерівності та соціальної ізоляції. Особливу увагу при цьому приділяють розширенню доступу до освіти, інновацій, технологій та можливостей працевлаштування [4].

Для України інклюзивний розвиток має стратегічне значення, особливо в контексті європейської інтеграції, післявоєнного відновлення та переходу до цифрової економіки. Основними напрямками державної політики у сфері інклюзивності є:

1. Розвиток людського капіталу через забезпечення доступності освіти, підвищення професійної кваліфікації, сприяння зайнятості населення.

2. Підтримка малого та середнього бізнесу, який виступає основою регіонального економічного розвитку.

3. Забезпечення гендерної рівності та розширення можливостей для соціально вразливих груп.

4. Діджиталізація економіки як інструмент розширення доступу до послуг і ресурсів.

5. Регіональна інклюзія, що передбачає залучення громад до прийняття рішень і раціональне використання місцевих ресурсів.

В умовах сучасних викликів інклюзивна економіка є не лише соціальним, а й економічним пріоритетом держави. Вона сприяє підвищенню конкурентоспроможності, соціальній стабільності та формуванню нової культури взаємодії між владою, бізнесом і громадянами [1].

З огляду на досвід Європейського Союзу, інклюзивність розглядається як невід'ємний елемент Цілей сталого розвитку ООН [3]. Україна має потенціал адаптувати ці підходи, формуючи власну модель розвитку, у центрі якої — людина як головна цінність і рушійна сила суспільного прогресу.

Отже, інклюзивний економічний розвиток повинен стати стратегічною основою державної політики, спрямованої на забезпечення рівних можливостей, соціальної справедливості та стійкого економічного зростання.

Список використаних джерел

1. Stiglitz, J. E., Sen, A., & Fitoussi, J.-P. (2018). Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. OECD Publishing. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/8131721/8131772/Stiglitz-Sen-Fitoussi-Commission-report.pdf>.
2. OECD (2023). Inclusive Growth Framework. Paris: OECD Publishing. URL: https://www.oecd.org/en/publications/inclusive-growth-and-health_93d52bcd-en.html.
3. United Nations (2015). Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. URL: <https://www.sightsavers.org/influencing-policy/global-goals>.
4. Міністерство економіки України. Національна економічна стратегія — 2030. Київ, 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text>.

ГРАНТОВІ ПРОГРАМИ ДЛЯ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ GRANT PROGRAMMES FOR INCLUSIVE DEVELOPMENT

Царенко Микола Володимирович

*I курс, група МН-25-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
dok313811@gmail.com

*Науковий керівник: Васюренко Л.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7314-6890>
vasyurenkolarysa@gmail.com

Анотація. В умовах повоєнного відновлення України ключовим викликом стає забезпечення інклюзивного економічного зростання, що передбачає залучення вразливих груп населення, зокрема ветеранів, внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та людей з інвалідністю. Грантові програми виступають одним з найефективніших інструментів для стимулювання бізнес-ініціатив серед цих груп. Метою дослідження є аналіз діючих грантових програм в Україні як каталізатора переходу від локальних бізнес-ініціатив до ширшої макроекономічної трансформації. У роботі проаналізовано конкретні програми, такі як ініціативи Українського ветеранського фонду та програми USAID, спрямовані на підтримку малого та середнього бізнесу (МСБ). Доведено, що цільове фінансування не лише сприяє самозайнятості, але й стимулює створення нових робочих місць, інтеграцію вразливих груп у ринок праці та формування стійкого сектору МСБ, що є фундаментом стабільної економіки.

Annotation. In the context of Ukraine's post-war recovery, ensuring inclusive economic growth, which involves the engagement of vulnerable groups, particularly veterans, internally displaced persons (IDPs), and people with disabilities, is a key challenge. Grant programmes serve as one of the most effective tools for stimulating business initiatives among these groups. The purpose of this research is to analyze current grant programmes in Ukraine as a catalyst for the transition from local business initiatives to a broader macroeconomic transformation. The paper analyzes specific programmes, such as initiatives by the Ukrainian Veterans Fund and USAID programs aimed at supporting small and medium-sized enterprises (SMEs). It is proven that targeted funding not only promotes self-employment but also stimulates job creation, the integration of vulnerable groups into the labor market, and the development of a resilient SME sector, which is the foundation of a stable economy.

В умовах повномасштабної війни та майбутньої відбудови, концепція інклюзивного розвитку набуває для України стратегічного значення. Інклюзія в економіці означає створення рівних можливостей для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального статусу, фізичних можливостей чи досвіду. Особливої уваги потребують ветерани, ВПО та люди з інвалідністю, чия інтеграція в економічне життя є запорукою соціальної стабільності та сталого розвитку. Грантові програми від держави та міжнародних партнерів стали головним механізмом підтримки бізнес-ініціатив саме серед цих груп, трансформуючи соціальну допомогу на інвестиції в людський капітал.

Аналіз сучасних грантових ініціатив свідчить про їхню чітку спрямованість на інклюзію. Яскравим прикладом є діяльність Українського ветеранського фонду (УВФ), який пропонує мікрогранти (наприклад, 20 000 грн) та більші гранти за програмою «Варто» (до 1,5 млн грн) для ветеранів та членів їхніх родин на заснування або розвиток власної справи. Ці ініціативи дозволяють ветеранам застосувати свої навички в цивільному житті, сприяючи їхній успішній реінтеграції та створюючи нові робочі місця [3].

З іншого боку, масштабніші програми, як-от програма USAID «Конкурентоспроможна економіка України», надають гранти (від \$150 000 до \$500 000) для середніх та великих переробних підприємств, що стимулює розвиток інновацій та підвищує конкурентоспроможність на макrorівні [2]. Водночас існують цільові програми для підтримки соціальних підприємств та ініціатив, спрямованих на працевлаштування людей з інвалідністю, що фінансуються, зокрема, Українським культурним фондом [4].

Таким чином, грантові програми в Україні виконують подвійну функцію. На мікрорівні вони є «бізнес-ініціативами», що надають стартовий капітал для найбільш вразливих, але мотивованих груп населення. На макrorівні сукупність цих ініціатив сприяє диверсифікації економіки, зниженню рівня безробіття та формуванню міцного середнього класу. Саме цей перехід від окремих успішних кейсів до системної макроекономічної трансформації і є візією інклюзивного майбутнього України, де внесок кожного громадянина є важливим для загального добробуту.

Список використаних джерел

1. Бабич Т. Роль грантів у забезпеченні соціально-економічної стабільності в умовах війни в Україні. *Економіка та суспільство*. 2024. № 61. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3610>
2. Програма USAID «Конкурентоспроможна економіка України» оголосила про гранти для підтримки розвитку українських середніх та великих переробних підприємств. *UkraineInvest*. 24.01.2024. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/news/24-01-2024/>
3. Варто діяти»: стартує конкурс грантів на підтримку ветеранського бізнесу. *Український ветеранський фонд*. 11.04.2025. URL: <https://veteranfund.com.ua/newsukr/varto-diiaty-startuie-konkurs-hrantiv-na-pidtrymku-veteranskoho-biznesu/>
4. Грантовий сезон 2025: УКФ розпочав приймати заявки на «Стійкість суспільства через культуру». *Український культурний фонд*. 26.11.2024. URL: <https://ucf.in.ua/news/stiikist-suspilstva>

**ІНКЛЮЗИВНИЙ ЦИФРОВИЙ МАРКЕТИНГ У РОЗВИТКУ
ВЕТЕРАНСЬКОГО БІЗНЕСУ**

**INCLUSIVE DIGITAL MARKETING IN THE DEVELOPMENT
OF VETERAN-OWNED BUSINESSES**

Цвілюк Ігор Юрійович

*І курс, група МК-25-1, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
tsvilukigor@ukr.net

*Науковий керівник: Скаженник М.В., ст. викладач кафедри
управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>
m.skazhennik@ukr.net

Анотація. У роботі досліджено значення соціальних мереж як ефективного інструменту просування продуктів і послуг ветеранського бізнесу. Наголошено на важливості поєднання маркетингових стратегій із принципами інклюзії, що дає змогу формувати ширшу аудиторію, підвищувати рівень довіри та соціальної відповідальності бренду. Продemonстровано, що застосування інклюзивних комунікацій сприяє створенню позитивного іміджу компанії й перетворює соціальні мережі на чинник суспільної трансформації. Зроблено висновок, що інклюзивний цифровий маркетинг є не лише інструментом просування, а й засобом формування культури взаємоповаги та підтримки ветеранів.

Annotation. *The article explores the role of social media as an effective tool for promoting products and services of veteran-owned businesses. It emphasizes the integration of marketing strategies with inclusion principles, which helps to attract a wider audience and build trust. The study highlights that inclusive communication enhances brand image and strengthens social responsibility. It concludes that social media is not only a marketing channel but also a driver of social transformation and inclusivity.*

Соціальні мережі стали невід'ємним елементом маркетингової діяльності будь-якого підприємства. Вони дають змогу швидко й ефективно інформувати потенційних клієнтів, формувати навколо бренду спільноту, підтримувати зворотний зв'язок і розвивати довіру. Особливого значення цифрові комунікації набувають для ветеранського бізнесу, адже історії його засновників і цінності, пов'язані з патріотизмом і служінням суспільству, формують потужний емоційний зв'язок із клієнтами [1; 2].

Розвиток ветеранського підприємництва в Україні є не лише економічним, а й соціальним процесом. Багато ветеранів, повернувшись до мирного життя, створюють власну справу, яка стає джерелом самореалізації та прикладом відповідальності. Для таких бізнесів соціальні мережі є унікальною платформою, що дозволяє просувати товари й послуги, водночас підвищуючи рівень суспільної довіри до ветеранів і сприяючи їхній інтеграції в економіку [3; 5].

Важливою складовою сучасного маркетингу стає принцип інклюзивності — рівного доступу, відкритості та поваги до різноманіття. Інклюзивний підхід у комунікаціях означає створення умов, за яких усі користувачі, незалежно від стану здоров'я, віку чи соціального статусу, можуть повноцінно сприймати інформацію та взаємодіяти з брендом [4]. У контексті ветеранського бізнесу це має особливе значення, адже частина ветеранів може мати інвалідність або особливі потреби після служби. Отже, впровадження інклюзивних практик у маркетингу не лише робить контент доступнішим, а й демонструє людяність, повагу та солідарність.

Інклюзивність у соціальних мережах проявляється у різних формах. Візуальна інклюзія полягає у використанні фото та відео, де представлені люди різного віку, статі, етнічного походження чи фізичних можливостей. Мовна інклюзія означає

застосування нейтральної, чутливої до гендеру й культурних відмінностей лексики. Технічна доступність включає використання субтитрів, контрастних кольорів, адаптивного дизайну для людей із вадами зору чи слуху. Такі підходи не лише розширюють цільову аудиторію, а й формують позитивний імідж бренду як соціально відповідального [4; 5].

Одним із найефективніших методів просування у соціальних мережах є сторітелінг — розповідь про власний шлях, труднощі та досягнення. Для ветеранського бізнесу це потужний інструмент, адже історії особистого досвіду викликають емоційний відгук і формують довіру. Коли споживач бачить за брендом реальну людину, яка пройшла шлях служби, реабілітації та створення власної справи, він відчуває повагу й бажання підтримати. Такі історії не лише сприяють продажам, а й надихають суспільство на розуміння важливості ветеранського підприємництва [1; 3].

Інклюзивна стратегія у просуванні ветеранського бізнесу передбачає використання партнерств, колаборацій та громадських ініціатив. Співпраця з організаціями, що підтримують ветеранів, людей з інвалідністю або молодіжні спільноти, розширює охоплення аудиторії й підвищує впізнаваність бренду. Рекламні кампанії з соціальним акцентом дозволяють привернути увагу до актуальних проблем — реабілітації, адаптації, професійного розвитку ветеранів. Це допомагає бізнесу стати частиною ширшої суспільної місії [2; 5].

Окремої уваги заслуговують практичні інструменти інклюзивного просування. До них належить використання зрозумілих хештегів, що підтримують ветеранську спільноту (#ПідтримайВетеранів, #InclusiveBusiness), створення двомовного контенту українською та англійською мовами, проведення онлайн-заходів і прямих ефірів, які сприяють взаємодії з підписниками. Візуальні матеріали мають бути простими, зручними для сприйняття, доповненими альтернативним текстом для людей із вадами зору [3; 4]. Такі кроки роблять комунікацію більш відкритою, а бренд — ближчим до суспільства.

У підсумку можна зазначити, що соціальні мережі є потужним і доступним інструментом просування ветеранського бізнесу. Поєднання маркетингових технологій із принципами інклюзії не лише підвищує ефективність реклами, а й сприяє формуванню цінностей взаємоповаги, підтримки та довіри. Інклюзивний

цифровий маркетинг допомагає брендам залишатися людьми в умовах високої конкуренції, а суспільству — ставати більш згуртованим і відкритим до різноманіття. Соціальні мережі у цьому контексті стають не просто каналом комунікації, а справжнім інструментом соціальної трансформації [2; 5].

Список використаних джерел

1. Kotler P., Keller K. Marketing Management. London : Pearson Education, 2016. 832 p.
2. Tuten T., Solomon M. Social Media Marketing. London : SAGE Publications, 2018. 456 p.
3. Hootsuite. The Global State of Digital. URL: <https://blog.hootsuite.com>
4. Deloitte. Inclusive Marketing: Why it Matters and How to Do It. Deloitte Insights, 2022. 28 p.
5. Міністерство у справах ветеранів України. Розвиток ветеранського бізнесу: аналітичні матеріали. Київ, 2023. 52 с.

ЦИФРОВА ІНКЛЮЗІЯ ЯК ЧИННИК ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ DIGITAL INCLUSION AS A FACTOR OF INCLUSIVE DEVELOPMENT OF THE ECONOMY OF UKRAINE

Цимбалій Павло Анатолієвич

*група ЕМ-23-1а, аспірант кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
pavlo.tsymbaliy@gmail.com*

*Науковий керівник: Лавриненко Л.М., к.е.н., с.н.с.,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7104-6079>
larcic@ukr.net*

Анотація. Досліджено сучасний розвиток економіки України, який неможливо уявити без урахування факторів інклюзивності та цифровізації. Обґрунтовано, що цифрова інклюзія означає забезпечення рівного доступу громадян до цифрових технологій, інтернету та онлайн-сервісів незалежно від місця проживання, рівня доходу чи фізичних можливостей. Наведено основні пріоритети, що сприятимуть інклюзивному розвитку в Україні. Зазначено, що цифрова інклюзія постає ключовим елементом інклюзивного економічного розвитку, адже вона забезпечує рівний доступ громадян до знань, послуг та можливостей у сучасному суспільстві.

Annotation. The current development of the Ukrainian economy is studied, which cannot be imagined without taking into account the

factors of inclusion and digitalization. It is substantiated that digital inclusion means ensuring equal access of citizens to digital technologies, the Internet and online services regardless of their place of residence, income level or physical capabilities. The main priorities that will contribute to inclusive development in Ukraine are presented. It is noted that digital inclusion is a key element of inclusive economic development, as it ensures equal access of citizens to knowledge, services and opportunities in modern society.

Сьогодні Україна переживає найскладніший трагічний етап у своїй історії. Розгорнута росією агресивна війна негативно вплинула на всі аспекти суспільного життя нашої країни та відтермінувала плани інклюзивного розвитку України. Національні виробники вимушені адаптувати стратегії розвитку до воєнних умов, балансує між забезпеченням операційного виробництва та готуючи підґрунтя для майбутнього відновлення економіки.

Сучасний розвиток економіки України неможливо уявити без урахування факторів інклюзивності та цифровізації. У світовій практиці саме цифрова інклюзія дедалі більше розглядається як необхідна умова економічного зростання, соціальної стабільності та рівного доступу громадян до суспільних благ.

Цифрова інклюзія означає забезпечення рівного доступу громадян до цифрових технологій, інтернету та онлайн-сервісів незалежно від місця проживання, рівня доходу чи фізичних можливостей [1]. Це включає три основні аспекти: доступ до інфраструктури та швидкісного інтернету, розвиток цифрових навичок серед населення та створення зручних і безпечних онлайн-сервісів.

У контексті України цифрова інклюзія розглядається не лише як технологічний процес, а як інструмент подолання соціальних бар'єрів та стимулювання економічного розвитку. Одним із головних здобутків за останні роки є запуск мобільного застосунку та порталу «Дія», який став основною платформою для електронних державних сервісів. Він дозволяє громадянам користуватися цифровими документами, реєструвати бізнес, сплачувати податки чи отримувати соціальні виплати без необхідності відвідувати державні установи. Важливим кроком у сфері освіти стала програма «Дія. Цифрова освіта», спрямована на формування цифрових навичок у різних вікових груп населення.

Варто відзначити, що з початком повномасштабної війни питання інклюзії, зокрема цифрової, набули особливої ваги для суспільства. Велика кількість людей була змушена змінити місце проживання, що значно підвищило потребу у доступі до державних послуг онлайн. За даними Мінсоцполітики, в Україні нині понад 4,6 млн внутрішньо переміщених осіб, а ще 6,8 млн українців перебувають за кордоном [2]. Держава має створювати інклюзивні умови для їхнього повернення, адже це працездатні люди з досвідом роботи в Україні та за кордоном, що може сприяти кращій інтеграції українського бізнесу на світових ринках. Ігнорування цих людей означатиме втрату важливого людського капіталу. Війна також призвела до різкого збільшення кількості людей з інвалідністю. Загалом в Україні понад 3 млн людей мають інвалідність. Доступ до цифрових послуг важливий не лише для них, а й для людей старшого віку, осіб із травмами чи тимчасовими проблемами зі здоров'ям.

Удосконалення цифрової інклюзії в Україні потребує системного підходу, що охоплюватиме як інфраструктурні, так і соціальні аспекти. Першочерговим завданням залишається розвиток інтернет-інфраструктури у сільських регіонах, де й досі зберігається суттєвий цифровий розрив у порівнянні з великими містами. Це вимагає інвестицій у ширококутний інтернет, державно-приватного партнерства та використання сучасних технологій, таких як мобільні мережі 4G/5G та супутниковий інтернет.

Важливим напрямом є розширення освітніх програм із цифрової грамотності, зокрема для старшого покоління, яке часто відчуває найбільші труднощі у користуванні новими сервісами.

Не менш важливим є створення інклюзивних цифрових платформ, доступних для людей із обмеженими можливостями. Це означає адаптацію державних та комерційних онлайн-сервісів до міжнародних стандартів доступності (WCAG), використання технологій голосового керування, субтитрів, адаптивного дизайну [3]. Такий підхід не лише зменшить бар'єри для окремих груп населення, а й сприятиме підвищенню загальної якості цифрових сервісів.

Таким чином, цифрова інклюзія постає ключовим елементом інклюзивного економічного розвитку, адже вона забезпечує рівний доступ громадян до знань, послуг та можливостей у сучасному суспільстві. Україна вже досягла помітних результатів у цій сфері, зокрема завдяки створенню екосистеми «Дія» та освіт-

нім ініціативам, проте залишаються виклики, які потребують комплексного вирішення. У майбутньому доцільно вивчити європейський досвід щодо включення завдань щодо розвитку цифрової економіки до глобального плану реформування держави.

Список використаних джерел

1. Ворона О. Цифрова інклюзія: як Україна будує суспільство рівних можливостей? — Forbes.ua. URL: <https://forbes.ua/company/inklyuziya-tse-bilshe-nizhtrend-yak-biznesu-ta-derzhavi-rozrivati-bareri-ta-stvoriti-suspilstvo-rivnikh-mozhливостей-rozpovidae-ekspert-z-inklyuzii-oleksandr-vorona-20122024-25761>

2. Zaitsev Y., Krysovaty I., Gavkalova N. et al. Interaction of Digitization and Corporate Social Responsibility in the Context of Sustainable Development. *Economic Affairs*. 2024. Vol. 69. Special Issue. P. 217–227. DOI: 10.46852/0424-2513.1.2024.23

3. Створення безбар'єрного середовища та соціальна інклюзія: світовий досвід для України : аналіт. доп. / [Зубченко С. О., Каплан Ю. Б., Тищенко Ю. А.]. — Київ: НІСД, 2020. — 24с.

ІНКЛЮЗИВНИЙ СЕРВІС У ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ ЯК ФАКТОР ЛОЯЛЬНОСТІ КЛІЄНТІВ

INCLUSIVE SERVICE IN THE HOTEL INDUSTRY AS A FACTOR OF CUSTOMER LOYALTY

Ціпун Кіріл Іванович

*II курс, група МК-24-1фмб.се-сі, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Скаженник М.В.,
ст. викладач кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

*ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>
m.skazhennik@ukr.net*

Анотація. Інклюзивний сервіс у готельному бізнесі стає важливою складовою сучасних стратегій клієнтоорієнтованості. Його сутність полягає у створенні комфортних умов перебування для всіх гостей незалежно від фізичних можливостей, віку, культурного походження чи соціального статусу. У роботі досліджено вплив інклюзивного підходу на формування лояльності споживачів, розглянуто приклади впровадження доступних рішень у готельному сервісі та визначено переваги для бізнесу від розвитку інклюзивної культури обслуговування.

***Annotation.** Inclusive service in the hotel industry is becoming a crucial element of modern customer-oriented strategies. Its core idea lies in creating comfortable conditions for all guests regardless of physical abilities, age, cultural background, or social status. The paper explores how an inclusive approach influences customer loyalty, presents examples of accessibility practices in hotel service, and highlights the business benefits of developing an inclusive service culture.*

Сфера гостинності завжди була орієнтована на людину, проте сьогодні поняття «комфорт» набуває нового змісту — воно охоплює не лише якість послуг, а й рівень доступності та відкритості до різних категорій клієнтів. Інклюзивний сервіс у готельному бізнесі стає не просто елементом соціальної відповідальності, а важливою конкурентною перевагою [1].

Інклюзія в готельній сфері означає створення умов, у яких кожен гість почувається бажаним, незалежно від фізичних можливостей, віку, мовних бар'єрів чи культурних відмінностей. Це охоплює доступність номерів і приміщень, зручну навігацію, інклюзивну комунікацію, адаптовані меню та використання технологій, що полегшують перебування гостей [2].

За результатами досліджень Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), понад 15% потенційних туристів мають особливі потреби, пов'язані з пересуванням або сприйняттям інформації. Ігнорування цього сегмента означає втрату значної частки ринку, тоді як готелі, які інтегрують інклюзивні стандарти, підвищують завантаженість і рівень повторних бронювань [3].

Інклюзивний підхід формує довіру між клієнтом і брендом. Люди цінують, коли компанія дбає не лише про зручність, але й про гідність і рівне ставлення. Наприклад, міжнародна мережа Marriott International запровадила програму «Spirit to Serve», яка передбачає спеціальні тренінги для персоналу з інклюзивного обслуговування. У результаті рівень задоволеності клієнтів із порушеннями мобільності зріс на 25%, а кількість постійних гостей — на 18% [4].

В Україні тенденція до розвитку інклюзивного сервісу теж набирає обертів. Готелі у Києві, Львові, Одесі впроваджують безбар'єрні підходи — спеціальні пандуси, кімнати з адаптованими ванними кімнатами, меню шрифтом Брайля та мобільні додатки з аудіоописом послуг. Такі ініціативи позитивно впли-

вають на репутацію підприємств, особливо серед іноземних гостей, які цінують стандарти доступності.

Маркетингова складова інклюзивного сервісу полягає у формуванні позитивного бренду, заснованого на цінностях відкритості та турботи. Готелі, що активно комунікують свою інклюзивність у соцмережах, отримують більший рівень залучення аудиторії та позитивних відгуків. Такі бренди асоціюються з людяністю, етичністю та високою культурою обслуговування.

Крім того, інклюзивність впливає на внутрішню культуру компанії. Коли працівники проходять навчання з толерантності та етичного спілкування, підвищується їхня професійна мотивація, зменшується кількість конфліктів і покращується атмосфера всередині колективу. У результаті сервіс стає більш щирим і персоналізованим — що є ключовим фактором лояльності клієнтів.

Впровадження інклюзивних стандартів також має економічний ефект. За даними дослідження Accenture (2023), готелі, які позиціонують себе як доступні, мають на 20% вищий показник клієнтської лояльності та на 15% більше позитивних онлайн-відгуків, що напряму впливає на прибутковість. Отже, інклюзивний сервіс — це не лише соціальна місія, а й стратегічна інвестиція в стабільність бізнесу.

Інклюзивний сервіс у готельному бізнесі — це не просто відповідь на соціальний запит, а ефективний інструмент формування довгострокової лояльності клієнтів. Доступність, повага до різноманіття та персоналізований підхід підвищують емоційну цінність бренду, зміцнюють довіру й покращують репутацію. У майбутньому саме інклюзивна культура гостинності визначатиме конкурентоспроможність готельного бізнесу, адже клієнти дедалі частіше обирають не лише комфорт, а й людяність у сервісі.

Список використаних джерел

1. Герасименко І. Інклюзивність як складова конкурентних переваг готельного бізнесу. *Сучасні проблеми сервісу та туризму*. 2023. № 2.
2. UNWTO. Inclusive Recovery Guide: Accessible Tourism for All. Madrid: World Tourism Organization, 2021.
3. Marriott International. Spirit to Serve Program. Official Report, 2022.
4. Державне агентство розвитку туризму України. Безбар'єрність у готельному секторі: аналітичний огляд. Київ, 2024.

**ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ ГУМАНІТАРНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
В РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ****FEATURES OF THE PARTICIPATION
OF HUMANITARIAN ORGANIZATIONS IN THE DEVELOPMENT
OF AN INCLUSIVE ENVIRONMENT IN UKRAINE**

Чаплизін Артем Олександрович

II курс, група МК-24-1м, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Кучмєєв О.О., д.е.н., професор,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1803-6231>

Анотація. У роботі розглянуто роль гуманітарних організацій у створенні інклюзивного середовища в Україні, зокрема їхній вплив на соціально-економічні процеси в умовах війни та повоєної відбудови. Проаналізовано механізми надання допомоги міжнародними донорами, що спрямована на підтримку вразливих груп населення, а також їхню інтеграцію до соціального й економічного життя. Розкрито значення інклюзивних програм, таких як грантові ініціативи для підприємців, підтримка бізнесу, професійна перекваліфікація, освіта й забезпечення безбар'єрності. Досліджено міжнародний досвід у питаннях інклюзії та його адаптацію до українського контексту з акцентом на довготривалі державні трансформації. Наголошено на важливості співпраці між урядом, бізнесом і гуманітарними організаціями для сталого розвитку інклюзивного суспільства.

Annotation. The paper examines the role of humanitarian organizations in creating an inclusive environment in Ukraine, in particular their impact on socio-economic processes in the context of war and post-war reconstruction. The mechanisms of assistance provided by international donors aimed at supporting vulnerable groups of the population and their integration into social and economic life are analysed. The importance of inclusive programmes, such as grant initiatives for entrepreneurs, business support, professional retraining, education and barrier-free access, is revealed. The international experience in inclusion and its adaptation to the Ukrainian context with a focus on long-term state transformations is explored. The importance of cooperation between the government, business and humanitarian organisations for the sustainable development of an inclusive society is emphasised.

У сучасному світі ключовим фактором забезпечення сталого розвитку є інклюзивність. Саме інклюзивне середовище сприяє зменшенню соціальної ізоляції, забезпеченню рівних можливостей та доступу до послуг для вразливих груп населення, таких як люди з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи, етнічні меншини тощо. Україна, що перебуває в епіцентрі соціально-економічної кризи на європейському континенті, стикається з численними гуманітарними викликами, включаючи переміщення мільйонів громадян, руйнування інфраструктури, погіршення умов життя та доступу до освіти і медицини. Це посилює необхідність створення інклюзивного середовища, яке сприятиме інтеграції переміщених осіб та інших уразливих груп у соціум. У цьому контексті роль гуманітарних організацій є надзвичайно важливою для забезпечення соціальної та економічної рівності.

Варто зазначити, що від початку повномасштабної війни міжнародні гуманітарні організації, такі як ООН, Червоний Хрест, ЮНІСЕФ, а також локальні НГО, стали важливими партнерами держави у впровадженні інклюзивних програм та мінімізації проявів соціально-економічної кризи. Зокрема, завдяки зусиллям майже 700 гуманітарних організацій (у тому числі міжнародних агентств і благодійних фондів), що діють нині на території України, тільки за перші 9 місяців 2024 року допомогу отримали 7,2 млн. осіб, серед яких ВПО, непереміщені особи, особи з інвалідністю. Сума матеріальної допомоги склала 1,8 млрд. дол. США [1], що були спрямовані на наступні програми: адресна грошова допомога, продовольча безпека, охорона здоров'я та гігієна, відновлення житла, правова та психологічна підтримка, освіта. Крім того, в межах цільових програм вагому долю уваги від міжнародних організацій отримали представники українського бізнес-середовища, а саме через гранти на запуск власної справи, професійну перекваліфікацію заради інтеграції на ринок праці, відновлення та підтримку малих і середніх підприємств в рамках реалізації стратегії Програми підтримки економічної стійкості України.

Таким чином, стає зрозуміло, що надання фінансової допомоги міжнародними донорами не лише сприяє мінімізації першочергових соціально-економічних потреб населення, але й забезпечує необхідне підґрунтя для активізації та перезапуску економічних процесів.

В цьому контексті є вкрай важливою та філософія, що закладається програмами міжнародного фінансування, а саме — соціальна відповідальність і інклюзивність бізнесу. Так, впродовж дії воєнного стану в Україні значно зросла кількість грантових програм для розвитку жіночого підприємництва (гендерна інклюзія), для відкриття справи демобілізованими військовослужбовцями (професійна інклюзія), для реалізації ідеї молодіжного стартапу (фінансова інклюзія), програм технічного переоснащення робочих місць та формування безбар'єрного робочого середовища для працевлаштування осіб з інвалідністю (архітектурна інклюзія).

Окреслені підходи, що досягаються за рахунок підтримки гуманітарних організацій та місій, дозволяють вразливим групам населення самотійно генерувати суспільний продукт, мати незалежний дохід і знизити залежність від державної грошової допомоги в майбутньому.

Не менш важливим аспектом є той факт, що міжнародні гуманітарні організації слугують потужним драйвером впровадження кращих світових практик з питань інклюзії в Україні. Так, якщо у вітчизняному кейсі інклюзивність розглядається здебільшого через призму політики безбар'єрності для осіб з інвалідністю, то світова практика володіє значно більшим досвідом вирішення питань одразу ширшої кількості груп населення. Зокрема, розвинені держави вважають продуктивнішими такі напрями політики щодо інклюзії та безбар'єрності, що стосуються не тільки осіб з функціональними порушеннями працездатності та інвалідністю, а й людей старшого віку, матерів з дітьми до 6 років, дітей, що залишилися без батьківського піклування, та молодь. В цьому контексті стратегічними цілями глобального світу стають можливості повноцінного доступу до освіти, зайнятості, отримання адміністративних і фінансових послуг всіма категоріями населення, забезпечення фінансової активності, незалежно від місця проживання та походження, реалізація рівно доступного підходу до інфраструктурних об'єктів.

Відтак, завдяки окремим гуманітарним організаціям Федеративної Республіки Німеччина в Україні вдалося реалізувати низку програм з підвищення кваліфікації та розвитку фінансової грамотності з питань економічної інклюзії, від Швеції — підтримка інклюзивних бізнесів, що мають неоднорідний кадровий склад, від Даній — моделі субсидювання інклюзивного

бізнесу та субвенцій, від Франції — сприяння диверсифікації програм професійного навчання на робочому місці з орієнтацією на працівників та фахівців [2].

Загалом, європейський досвід свідчить, що головним принципом має бути позитивне стимулювання, мотивація роботодавця, налагодження партнерства між бізнесом, владою і громадськими організаціями, а не санкції. Так, в ЄС усі підприємства, а не тільки засновані громадськими організаціями людей із інвалідністю, можуть одержати державну допомогу на створення робочих місць для осіб з інвалідністю. Саме загальнодоступність державної підтримки у цій царині є принциповою відмінністю європейського підходу від українського. І діяльність гуманітарних організацій на території України як раз і наголошує на тому, що підтримка міжнародних місій є лише обмежено строкowym явищем, тоді як державні трансформації і підтримка інклюзивних ініціатив з боку уряду — мають бути постійними та прогресуючими.

Отже, можемо констатувати, що роль гуманітарних організацій в розвитку інклюзивного середовища в Україні проявляється у фінансуванні цільових програм, створенні можливостей для безбар'єрного розкриття економічного потенціалу кожним суб'єктом заради мінімізації соціальної нерівності, привнесенні кращого світового досвіду до вітчизняного кейсу побудови інклюзивного простору як в умовах війни, так і в часи повноенної відбудови.

Список використаних джерел

1. Допомога міжнародних фондів і організацій переселенцям. Дія. Безбар'єрність. 2024. URL: <https://bf.dia.gov.ua/articles/na-dopomohu-iakykh-mizhnarodnykh-fondiv-ta-orhanizatsii-ia-mozhu-rozrakhovuvaty>.

2. Сорока Є.Є., Горбачевська Д.В. Гуманітарна допомога: специфіка регулювання в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 429—431. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2022/101.pdf.

**СУЧАСНІ УПРАВЛІНСЬКІ МОДЕЛІ
В КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЕКОНОМІКИ**
**MODERN MANAGEMENT MODELS
IN THE CONTEXT OF AN INCLUSIVE ECONOMY**

Черниш Дарія Олегівна

*II курс, група ЗМН-25.2-1, спеціальність «Менеджмент»,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».*

dariachernish@ukr.net

*Науковий керівник: Наголюк О.Є., к.ю.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7610-7379>

nagolyk.lnau@ukr.net

Анотація. У тезах розглядаються сучасні управлінські моделі в контексті розвитку інклюзивної економіки. Підкреслено актуальність теми в умовах глобалізації та воєнних викликів. Визначено принципи інклюзивного менеджменту (адаптивність, соціальна відповідальність, партнерство, інноваційність), а також окреслено приклади їх реалізації у бізнесі, державному управлінні та громадському секторі.

Annotation. In theses examines modern management models in the context of inclusive economy development. The relevance of the topic in the context of globalization and military challenges is emphasized. The principles of inclusive management (adaptability, social responsibility, partnership, innovation) are defined, and examples of their implementation in business, public administration, and the public sector are outlined.

Інклюзивна економіка сьогодні є однією з основних парадигм сталого розвитку. Її суть полягає у забезпеченні рівних можливостей для всіх соціальних груп, незалежно від їхнього соціального статусу, фізичних чи ментальних особливостей. В умовах глобалізації та воєнних викликів для України питання інклюзивності набуває особливої актуальності, адже від ефективності управлінських рішень залежить не лише соціальна стабільність, а й економічне відновлення держави [1; 5].

Традиційні управлінські моделі переважно орієнтовані на підвищення ефективності виробництва та максимізацію прибутку. Проте сучасні виклики потребують зміни акцентів: тепер менеджмент має враховувати соціальну складову, екологічні фактори та суспільні потреби.

Сучасні управлінські моделі в умовах інклюзивної економіки мають базуватися на принципах:

1. *адаптивності* — здатності організацій швидко реагувати на зміни;
2. *соціальної відповідальності* — орієнтації на потреби різних груп населення;
3. *інноваційності* — застосування нових підходів до організації праці та бізнесу;
4. *партнерства* — взаємодії держави, бізнесу та громадського сектору.

Такі моделі відрізняються від традиційних тим, що вони враховують не лише економічні вигоди, а й соціальні ефекти, спрямовані на підвищення рівня життя суспільства [2; 4].

В Україні вже є приклади впровадження елементів інклюзивних управлінських моделей:

1. *бізнес-сектор*: компанії впроваджують корпоративні програми соціальної відповідальності, що враховують потреби людей з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих груп;
2. *державне управління*: реалізуються програми підтримки підприємництва для ветеранів, людей з інвалідністю, жінок у бізнесі;
3. *громадський сектор*: діють грантові ініціативи, спрямовані на розвиток соціальних підприємств, що поєднують економічну діяльність із вирішенням суспільних проблем.

Попри позитивні приклади, існують виклики: низький рівень фінансування, недостатня проінформованість управлінців про інклюзивні моделі, недосконала законодавча база [3; 5].

Для ефективного впровадження інклюзивних управлінських моделей в Україні доцільно:

1. Удосконалити державну політику у сфері соціально орієнтованого бізнесу;
2. Впроваджувати міжнародні стандарти корпоративної соціальної відповідальності;
3. Розширювати партнерство між державними, приватними та громадськими структурами;
4. Інвестувати в підготовку менеджерів, здатних реалізовувати принципи інклюзивності;
5. Створити систему моніторингу та оцінки ефективності управлінських практик з позицій інклюзії [1; 4].

Отже, інклюзивна економіка виступає одним із ключових напрямів розвитку сучасного суспільства, а управлінські моделі є фундаментальним інструментом її реалізації. Сьогодні в Україні формується нова управлінська парадигма, де поряд із традиційними завданнями підвищення ефективності виробництва та прибутковості на перший план виходять соціальні пріоритети.

Важливим досягненням є поява прикладів інклюзивного менеджменту у приватному секторі, державному управлінні та громадських організаціях. Це підтверджує, що бізнес і суспільство готові до нових управлінських практик, орієнтованих на рівні можливості для всіх. Проте нинішня ситуація вимагає системного підходу: узгодженої державної політики, інтеграції міжнародного досвіду та створення сприятливого правового поля.

Сучасні інклюзивні управлінські моделі повинні поєднувати в собі адаптивність, партнерство та соціальну орієнтацію. Їх перевагами є підвищення конкурентоспроможності бізнесу, розвиток людського капіталу, забезпечення соціальної стабільності та формування передумов для сталого розвитку. Водночас ключовими викликами залишаються недостатня фінансова підтримка, низька обізнаність управлінців у сфері інклюзивності та обмежений рівень впровадження інноваційних практик. Таким чином, інклюзивні управлінські моделі здатні стати одним із головних факторів економічної трансформації України. Їхня інтеграція в національну економічну систему сприятиме не лише економічному зростанню, а й побудові більш справедливого суспільства, у якому враховуються інтереси кожного громадянина.

Список використаних джерел

1. Бродовська О.Г. *Глобальна інклюзивна економіка в умовах новітніх викликів: аналіз передумов до імплементації механізму в Україні*. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/49817/1/Brodovska.pdf>
2. Власенко Т., Степаненко С. *Інклюзивні моделі управління ресурсним потенціалом аграрних бізнес-суб'єктів*. URL: https://econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/33_72_3/7.pdf
3. Кушнір О.І. та ін. *Механізм формування інклюзивної моделі розвитку бізнесу в агропродовольчій, готельній і ресторанній сферах*. URL: journals.onu.edu.ua
4. Сміян Л. *Управлінські парадигми сталого розвитку та інклюзивного економічного зростання*. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/94531/3/Management_paradigms_2023.pdf
5. *Соціальна інклюзія як чинник економічного розвитку України*. URL: <https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/919>

**ТРАНСФОРМАЦІЯ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ ШІ:
ЯК АНАЛІЗ ВЕЛИКИХ ДАНИХ ПЕРЕОСМИСЛЮЄ
ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У БІЗНЕСІ**

**TRANSFORMATION OF MARKETING STRATEGIES BY AI:
HOW BIG DATA ANALYTICS REDEFINES
BUSINESS DECISION-MAKING**

Черниш Діана Юріївна

*II курс, група МК-24-1фмб.се-сі, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-9621-9526>

Dianacherry2111@gmail.com

*Науковий керівник: Скаженник М.В., ст. викладач кафедри
управління та адміністрування,*

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>

m.skazhennik@ukr.net

Анотація. Актуальність дослідження зумовлена стрімким зростанням обсягів великих даних (*Big Data*) та необхідністю адаптації маркетингових стратегій до нових умов цифрової економіки. Сучасні компанії стикаються з потребою не лише аналізувати минулий досвід, а й передбачати майбутню поведінку споживачів. Метою роботи є дослідження впливу технологій штучного інтелекту (ШІ) на трансформацію маркетингового управління та процес прийняття бізнес-рішень. Проаналізовано механізми інтеграції ШІ у маркетинг, роль предиктивної аналітики, персоналізації та автоматизації процесів. Встановлено, що використання моделей машинного навчання дозволяє знижувати показник відтоку клієнтів (*Churn Rate*) на 15–20%, підвищувати конверсію (*CR*) і середній чек (*AOV*) на 10–15%, а також точніше прогнозувати пожиттєву цінність клієнта (*CLV*). Обґрунтовано, що ШІ перетворює маркетинг із тактичної функції на стратегічний центр прийняття рішень, сприяючи проактивному управлінню, оптимізації *ROI* і формуванню нової культури даних у бізнесі.

Annotation. The relevance of this study is determined by the exponential growth of *Big Data* and the need to adapt marketing strategies to the realities of the digital economy. Modern companies must not only analyze past behavior but also predict future customer actions. The aim of the research is to examine how artificial intelligence (AI) technologies transform marketing management and business decision-making. The pa-

per explores AI-driven predictive analytics, personalization, and automation tools that reshape customer interaction and strategic planning. It is established that machine learning models can reduce customer churn by 15–20%, increase conversion rates (CR) and average order value (AOV) by 10–15%, and improve the accuracy of customer lifetime value (CLV) forecasting. AI integration shifts marketing from a tactical function to a strategic decision-making hub, enabling proactive management, optimizing ROI, and creating a new data-driven business culture.

Сучасний бізнес-ландшафт формується під впливом експоненційного зростання обсягів великих даних (Big Data), що створює нові можливості для аналізу ринку, прогнозування поведінки споживачів і підвищення ефективності управлінських рішень [2]. Традиційні маркетингові підходи, засновані на ретроспективному аналізі, вже не забезпечують необхідної гнучкості та точності. У цих умовах інтеграція технологій штучного інтелекту (ШІ) стає ключовим чинником конкурентних переваг бізнесу [1]. ШІ перетворює маркетинг із допоміжної функції в аналітичне ядро бізнес-стратегії, забезпечуючи автоматизований збір, обробку й інтерпретацію даних у режимі реального часу. Завдяки алгоритмам машинного навчання та нейронним мережам компанії можуть не лише реагувати на зміни, а й передбачати їх. Це означає перехід від реактивних до проактивних рішень, коли аналітичні системи самостійно визначають закономірності в поведінці клієнтів і пропонують оптимальні стратегії взаємодії [3].

Однією з найважливіших сфер застосування ШІ є предиктивна аналітика, що дозволяє будувати моделі поведінки клієнтів на основі історичних і поточних даних. Такі моделі дають змогу прогнозувати ймовірність відтоку споживачів (Churn Rate), розраховувати їхню пожиттєву цінність (Customer Lifetime Value — CLV) і визначати найбільш ефективні маркетингові дії. За результатами досліджень провідних e-commerce платформ, використання моделей машинного навчання дозволяє знизити Churn Rate у середньому на 15–20%, що суттєво підвищує прибутковість і стабільність бізнесу [1].

Наступним етапом розвитку аналітичних інструментів стала гіперперсоналізація — здатність систем ШІ формувати унікальні пропозиції для кожного користувача. Персоналізовані алгоритми рекомендацій, які використовують Amazon, Netflix

і Spotify, забезпечують зростання конверсії (Conversion Rate) та середнього чека (Average Order Value) на 10–15% [1]. Це досягається завдяки багатовимірному аналізу поведінкових даних: історії покупок, часу активності, геолокації, кліків і навіть емоційних реакцій користувача.

Інтеграція ШІ також змінює підходи до оцінювання ефективності маркетингових інвестицій. Традиційний показник ROI уже не є єдиним орієнтиром. На перший план виходить CLV — пожиттєва цінність клієнта, яка відображає довгострокову вигоду від утримання споживача. Алгоритми ШІ можуть точно прогнозувати CLV, що дозволяє приймати стратегічні інвестиційні рішення, визначати пріоритети в бюджетуванні та оптимізувати канали комунікації [3].

Не менш важливою сферою є аналітична атрибуція, яка допомагає зрозуміти, як різні точки контакту споживача впливають на рішення про покупку. Традиційні моделі атрибуції часто спрощують цей процес, тоді як алгоритми ШІ аналізують повний шлях клієнта (customer journey), розподіляючи цінність між усіма етапами — від першого перегляду реклами до фінального кліку. Це підвищує точність оцінки ефективності каналів та забезпечує прозорість маркетингових інвестицій [2].

Використання ШІ в маркетинговій діяльності має і етичний вимір. Алгоритмічна упередженість, ризики порушення приватності та відсутність прозорості рішень можуть підірвати довіру споживачів [1]. Тому все більшого значення набуває етичний ШІ — такий, що відповідає принципам справедливості, пояснюваності та відповідальності. Провідні компанії розробляють внутрішні кодекси використання ШІ, які враховують права користувачів і вимоги до захисту даних.

Іншим викликом є забезпечення якості даних. Для ефективного функціонування ШІ потрібні точні, структуровані та репрезентативні дані. В умовах цифрової економіки обсяги інформації зростають у геометричній прогресії, проте не завжди супроводжуються належним контролем за достовірністю. Саме тому сучасні маркетингові аналітики повинні володіти не лише технічними навичками роботи з даними, а й знаннями з етики, управління ризиками та аналітичного мислення [2; 3].

У контексті українських реалій інтеграція ШІ у маркетингову практику поступово стає реальністю. Компанії сфери ритейлу, банкіingu та телекомунікацій активно впроваджують системи

аналітичного прогнозування попиту, персоналізованих пропозицій і автоматизації CRM. Це не лише підвищує ефективність рекламних кампаній, а й сприяє адаптації українського бізнесу до міжнародних стандартів цифрової трансформації.

Отже, використання ШІ у маркетинговій діяльності змінює саму логіку прийняття управлінських рішень. Якщо раніше маркетинг спирався на інтуїцію й досвід, то сьогодні він базується на аналітиці, моделюванні та прогнозуванні. ШІ та Big Data забезпечують перехід до моделі, у якій стратегічні рішення ґрунтуються на достовірних даних і математичних розрахунках.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що інтеграція ШІ трансформує маркетинг із тактичного інструменту в стратегічний центр управління, який забезпечує адаптивність, передбачуваність і конкурентоспроможність бізнесу. Успіх компаній у цифрову епоху визначатиметься не лише якістю продукту, а й здатністю ефективно працювати з даними, дотримуючись етичних та технологічних стандартів [1; 2; 3].

Список використаних джерел

1. Катренко А.В., Вдовін О.В., Кузнецова А.С. Штучний інтелект у маркетингу: трансформація стратегій взаємодії зі споживачами. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 45. С. 110–116.
2. Чаплінський В.Р., Кушнір О.К., Свідер О.П. Аналіз великих даних та їх візуалізація для потреб бізнесу. *Ефективна економіка*. 2021. № 6.
3. Верес О.М., Оливко Р.М. Класифікація методів аналізу Великих даних. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Інформаційні системи та мережі. 2017. № 872. С. 84–92.

ІНКЛЮЗИВНА ЕКОНОМІКА У ПІСЛЯВОЄННІЙ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ INCLUSIVE ECONOMY IN THE POST-WAR TRANSFORMATION OF UKRAINE: CHALLENGES AND PROSPECTS

Чечель Олег Миколайович

доктор наук з державного управління, доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5092-9593>

zedat@ukr.net

Анотація. Розглянуто сутність інклюзивної економіки як концептуальної основи післявоєнного розвитку України. Обґрунтовано теоретико-методологічні засади інклюзивності, що спираються

на концепції справедливості, потенційності розвитку та економічної рівності. Проаналізовано основні виклики, що постають перед державою у процесі соціально-економічної трансформації: нерівність доступу до ресурсів, регіональні диспропорції, цифровий розрив і демографічні ризики. Запропоновано системний підхід до формування інклюзивної економіки на засадах участі, партнерства, справедливості та сталості. Визначено напрями державної політики, що мають забезпечити перехід від відновлення до стійкого інклюзивного зростання.

Annotation. *The essence of the inclusive economy as a conceptual basis for the post-war development of Ukraine is considered. The theoretical and methodological principles of inclusiveness, based on the concepts of justice, development potential and economic equality, are substantiated. The main challenges facing the state in the process of socio-economic transformation are analyzed: inequality of access to resources, regional disparities, digital divide and demographic risks. A systematic approach to the formation of an inclusive economy based on the principles of participation, partnership, justice and sustainability is proposed. The directions of state policy are determined, which should ensure the transition from recovery to sustainable inclusive growth.*

Післявоєнна відбудова України створює унікальні умови для перезавантаження соціально-економічної системи на нових, більш справедливих засадах. У фокусі майбутніх трансформацій опиниться пошук шляхів забезпечення стійкого розвитку, що ґрунтується не лише на економічному зростанні, а й на принципах соціальної справедливості, рівності можливостей і залученні всіх верств населення до процесу прийняття рішень. Згідно з позицією Програми розвитку ООН (UNDP, 2023), відновлення держав, що пережили збройний конфлікт, має спиратися не лише на фізичну реконструкцію, а й на соціальну інтеграцію та відновлення довіри. У цьому контексті інклюзивна економіка розглядається як стратегічний напрям оновлення соціально-економічної системи України і виступає концептуальною основою цього процесу, орієнтованою на створення можливостей для всіх громадян брати участь у виробництві та розподілі економічних благ.

Мета дослідження — теоретично обґрунтувати сутність інклюзивної економіки у контексті післявоєнної трансформації України, визначити її структурні компоненти, розробити підходи

до державної політики інклюзивного зростання та окреслити основні виклики і перспективи її реалізації.

1. Теоретико-методологічні засади інклюзивної економіки. Інклюзивна економіка у сучасній науці трактується як система, що поєднує економічну ефективність і соціальну справедливість. Її відмінність від традиційних моделей зростання полягає у пріоритеті людського розвитку, розширенні доступу до ресурсів та усуненні бар'єрів участі. Поняття інклюзивної економіки базується на ідеї рівноправної участі всіх членів суспільства у створенні, розподілі та використанні економічних благ. За визначенням OECD, інклюзивне зростання — це економічне зростання, вигоди від якого рівномірно розподіляються між усіма соціальними групами.

У сучасній науковій літературі інклюзивність розглядається через призму:

- участі — залучення всіх груп населення до економічної діяльності через програми працевлаштування, освіти та соціального підприємництва;

- справедливості — рівного доступу до ресурсів і можливостей через усунення структурних бар'єрів і нерівного доступу до ресурсів, кредитів, освіти;

- стійкості — раціонального використання ресурсів і балансу між економічною ефективністю, екологічною відповідальністю та соціальною стабільністю;

- партнерства — взаємодія держави, бізнесу, громадянського суспільства та міжнародних організацій.

Для реалізації цих принципів доцільно запровадити Національну стратегію інклюзивного відновлення, що інтегрує соціальну політику, регіональний розвиток, гендерну рівність та цифрову трансформацію. Для України, яка переживає масштабну соціально-економічну кризу, інклюзивна модель економіки може стати базисом для довгострокового розвитку, що поєднує економічну ефективність із соціальною єдністю.

2. Виклики формування інклюзивної економіки у післявоєнний період.

1. Нерівність доступу до ресурсів. За оцінками Світового банку (2024), рівень бідності в Україні зріс утричі з 2021 року, що свідчить про масштабні диспропорції у доступі до праці, доходів і базових послуг. Війна загострила соціально-економічні відмінності між регіонами, групами населення та секторами

економіки. Проблеми внутрішньо переміщених осіб, ветеранів і людей з інвалідністю потребують комплексної інтеграційної політики.

2. Регіональні диспропорції. Війна зруйнувала інфраструктуру цілих областей, що створює асиметрію між «відновлюваними» та «стабільними» регіонами. Суттєво зріс розрив між прифронтовими, відновлюваними та більш стабільними регіонами. Необхідні механізми адресного фінансування та підтримки місцевих бізнес-ініціатив.

3. Демографічні ризики. Зниження народжуваності, міграційні процеси, втрата трудових ресурсів ставлять під загрозу довгострокову стійкість ринку праці.

4. Цифровий розрив. Цифровізація є одним із ключових драйверів інклюзивності, однак різний рівень цифрової грамотності створює нові бар'єри.

5. Інституційна вразливість. Слабкість інститутів і механізмів державного управління обмежує ефективність політики інклюзивного зростання.

3. Напрями розвитку інклюзивної економіки України.

1. Розширення можливостей участі. Необхідне створення умов для працевлаштування та підприємництва вразливих груп через підтримку соціальних підприємств і локальних бізнесів.

2. Справедливий розподіл економічних вигід. Важливо забезпечити прозору систему оподаткування, доступ до фінансування, а також адресні програми соціального захисту.

3. Цифрова інклюзія. Розвиток електронних сервісів, цифрових компетенцій населення, доступу до інтернету у сільській місцевості.

4. Гендерна рівність і соціальна справедливість. Розробка політик, що стимулюють участь жінок у бізнесі та управлінні.

5. Грантова та інвестиційна підтримка. Грантові програми міжнародних партнерів (USAID, ЄС, ПРООН) мають стати фінансовими механізмами розвитку інклюзивного сектору.

4. Роль держави та інституційного середовища.

Формування інклюзивної економіки потребує:

- створення національної стратегії інклюзивного розвитку;
- інтеграції принципів інклюзії у державні програми відновлення;
- підтримки громадських ініціатив і локальних партнерств;
- розвитку державно-приватного діалогу.

Особливу роль відіграє система освіти та професійної підготовки, яка має забезпечити нові компетенції для відновлення економіки на засадах інклюзивності.

5. Перспективи реалізації інклюзивної моделі.

Серед перспектив можна виділити:

- посилення людського капіталу через розвиток освіти, охорони здоров'я та соціального захисту;
- економічну децентралізацію та підтримку місцевих ініціатив;
- зростання довіри до державних інституцій через прозорість та участь громадян;
- інтеграцію України у європейський простір інклюзивної політики.

У перспективі інклюзивна економіка може стати не лише соціальним ідеалом, а й практичною моделлю економічного зростання з людським обличчям.

Висновки. Інклюзивна економіка є ключовим вектором післявоєнної трансформації України. Вона передбачає глибоку інституційну модернізацію, посилення людського потенціалу та побудову партнерських відносин між державою, бізнесом і суспільством. Подолання структурної нерівності, створення нових можливостей для самореалізації та формування соціального партнерства — необхідні передумови для сталого й справедливого розвитку країни. Реалізація інклюзивної моделі вимагає поєднання стратегічного бачення, ефективної координації політик та використання міжнародного досвіду.

Розбудова інклюзивної економіки має розглядатися як довгостроковий процес, що формує нову якість суспільства — відкритого, відповідального й солідарного.

Список використаних джерел

1. OECD (2023). Inclusive Growth Framework. Paris: OECD Publishing.
2. Stiglitz, J. E. (2022). The Price of Inequality. New York: W.W. Norton & Company.
3. World Bank (2024). Ukraine Economic Update: Postwar Recovery Outlook. Washington, D.C.
4. Програма розвитку ООН в Україні (2023). Соціально-економічна інтеграція та інклюзивний розвиток регіонів.
5. Міністерство економіки України (2024). Концепція відновлення економіки на засадах інклюзивного зростання.

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СТВОРЕННІ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА

THE ROLE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN CREATING AN INCLUSIVE ENVIROMENT

Чикало Наталія Олександрівна

*I курс, магістратура, група ЗПУ-25-1м,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

Анотація. У тезах розглядається роль інформаційно-комунікаційних технологій у створенні інклюзивного середовища в Україні. Показано, що впровадження інформаційно-комунікаційних технологій дають можливість людям з особливими освітніми потребами долати бар'єри на шляху навчання через отримання доступу до багатьох матеріалів у доступному, зрозумілому форматі через різні платформи та месенджери, демонструвати свої навчальні досягнення. Встановлено, що основні шляхи використання інформаційно-комунікаційних технологій в інклюзивній освіті включають в себе використання їх у компенсаторних, комунікаційних та дидактичних цілях. Інформаційно-комунікаційні технології в освітньому середовищі являються одним із найбільш оптимальних інструментів, який дозволяє реалізувати індивідуальний потенціал кожного громадянина інформаційного суспільства.

Annotation. The theses consider the role of information and communication technologies in creating an inclusive environment in Ukraine. It has been shown that the introduction of information and communication technologies enables people with special educational needs to overcome barriers to learning by gaining access to many materials in an accessible, understandable format through various platforms and messengers, and to demonstrate their educational achievements. It has been established that the main ways of using information and communication technologies in inclusive education include their use for compensatory, communication and didactic purposes. Information and communication technologies in the educational environment are one of the most optimal tools that allow realizing the individual potential of every citizen of the information society.

Упродовж останніх двадцяти років у сфері освіти відбулися суттєві зміни. Зокрема, значно розширився спектр засобів навчання: на зміну традиційних прийшли мультимедійні засоби, здатні інтегрувати звичайний текст зі звуком, графікою і відео. Сучасні світові перетворення в освіті спрямовані та оновлення змісту, структури, методів навчання, спроможних задовольнити потреби кожного учасника педагогічного процесу, відкривши доступ до навчання тих, хто раніше не мав такої можливості.

Спрощений доступ до глобальних світових мереж, зокрема Інтернету, широке використання інформаційно-комунікаційних технологій (далі ІКТ) та інтерактивних мультимедіа, свідчить про те, що процес навчання поступово стає незалежним від конкретного фізичного розташування його суб'єктів; кількість і різноманітність ресурсів, доступних учням у неурочний час суттєво зросла; фокус контролю в ініціації навчального процесу відійшов учням: вони самі здатні розпочати процес у будь-який зручний для них час, у будь-якому місці.

В Україні ситуація інклюзивною освітою знаходиться на етапі адаптації навчальних програм та планів, розвитку методів і форм навчання, використання інформаційно-комунікаційних ресурсів, які здатні забезпечити індивідуальні освітні потреби дітей з особливими освітніми потребами [1].

Впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій дасть можливість урізноманітнити стратегії навчання дітей з особливими потребами, ставши реальним інструментом впровадження інклюзивної освіти. Освітні ініціативи в рамках інклюзивного підходу з використанням ІКТ спрямовані на задоволення індивідуальних потреб, розкриттю здібностей кожного учня, його повноцінної інклюзії, включення в освітнє і суспільне середовище [2]. Таким чином, завдяки ІКТ, діти з особливими потребами здатні подолати бар'єри на шляху до навчання, отримуючи доступ до різноманітних дидактичних матеріалів у доступному прийнятному форматі, а також демонструвати свої навчальні досягнення.

Хоча існують різноманітні шляхи та можливості застосування ІКТ, Ю.Носенко [3] у своєму матеріалі умовно виділила три шляхи використання ІКТ в інклюзивній освіті:

— компенсаційних цілях (використання ІКТ в якості технічної допомоги, підтримки, часткової компенсації або заміщення відсутніх природних функцій, що дозволяє учням з особ-

ливими потребами повноцінно залучатись до процесів спілкування й взаємодії);

— у комунікаційних цілях (допоміжні прилади і програмне забезпечення, альтернативні форми зв'язку, що полегшують або уможливають комунікацію у більш зручний спосіб, специфічний для кожного виду функціонального обмеження);

— у дидактичних цілях (сприяють диференціації, задоволенню індивідуальних потреб, особистісному розвитку дітей з особливими потребами, розкриттю їх здібностей, повноцінній інклюзії, включенню в освітнє й суспільне середовище) [3, 4].

Використання допоміжних або компенсаційних технологій залежить від інтелектуальних, психічних, творчих, моральних, фізичних, соціальних якостей людини з обмеженими можливостями, навичок самообслуговування, прагнення до саморозвитку та самоосвіти, тощо.

У комунікаційних цілях підтримка спеціальних освітніх потреб може здійснюватися із застосуванням месенджерів, соціальних мереж та електронної пошти. За даними моніторингової служби Similarweb [5] найбільш розповсюдженими засобами комунікації в Україні є месенджери: Viber, Facebook, Telegram, WhatsApp, Skype, а також електронна пошта. Використання месенджерів для навчання підвищують ефективність навчання, створюють конструктивний діалог між учнями з особливими освітніми потребами для того, щоб вони могли ділитися інформацією та працювати в колективі. При цьому, дуже важливим є також такі чинники як інформатична компетентність й інформаційна культура вчителів і учнів, готовність застосовувати свій персональний мобільний пристрій як інструмент для навчання, організація дистанційної освіти, змішаного, перевернутого чи домашнього навчання, доступність ІКТ інфраструктури, можливість використовувати сучасні освітні ресурси разом з систематичним оновленням програмного й апаратного забезпечення, мотивованість до самостійного навчання з оволодіння знаннями, уміннями та навичками. На допомогу вчителям і батькам, здобувачам з особливими освітніми потребами, приходять різноманітні сервіси — Facebook, Twitter, Youtube, Pinterest, Instagram тощо [4].

Використання ІКТ у дидактичних цілях інклюзивної освіти полягає в адаптації та індивідуалізації навчального процесу, що дозволяє задовольняти потреби учнів з особливими освітніми

потребами. ІКТ забезпечують доступ до навчальних матеріалів у зручному форматі, розширюють можливості для виконання завдань, підвищують мотивацію та сприяють розвитку різних навичок. Наприклад: аудіо та відео матеріали надають альтернативні способи сприйняття інформації, що важливо для учнів з порушеннями зору або слуху; інтерактивні дошки та планшети дозволяють учням взаємодіяти з навчальним матеріалом у зручний для них спосіб; онлайн-платформи — використання онлайн-груп, форумів для спілкування та обміну інформацією між учнями.

Отже, інтенсивне впровадження ІКТ в інклюзивне середовище дасть змогу суттєво розширити спектр традиційних підходів до отримання якісної освіти. Нові технології відкривають унікальні можливості для отримання освіти, що охоплює широкий спектр галузей знань і сфер діяльності, сприяючи всебічному розвитку особистості, а також для ефективної гармонізації відносин різних людей між собою та суспільством взагалі.

Список використаних джерел

1. Стаття «Життя поза освітою: перспективи інклюзивного навчання в Україні» URL: <http://naglyad.org/uk/2017/05/12/> (дата звернення: 11.11.2025).
2. Стаття «Використання засобів ІКТ для підвищення якості інклюзивної освіти» URL: <https://vseosvita.ua/library> (дата звернення: 11.11.2025).
3. Носенко Ю.Г. «Деякі аспекти впровадження засобів ІКТ в інклюзивну освіту» 36, матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених «Наукова молодь-2014», Київ. (дата звернення: 11.11.2025).
4. Стаття «Використання інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення доступності і розвитку інклюзивної освіти» Бондаренко Т.В. (електронний ресурс) інформаційні технології і засоби навчання, 2018, том 67, № 5 (дата звернення: 11.11.2025).
5. Similarweb URL: <https://www.similarweb.com/apps/top/google/store-rank/ua/communication/top-free> (дата звернення: 11.11.2025).
6. «Сучасні технології інклюзивного навчання в ЗЗСО України», Вдовенко В.В., Мацкевич Ю.Р., Ніколаєнко Я.М., Вісник науки та освіти, № 8(14) 2023.

**ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

**PROBLEMS OF USING INFORMATION
AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES
IN AN INCLUSIVE ENVIROMENT**

Чикало Сергій Васильович

*І курс, магістратура, група ЗПУ-25-1м,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

Анотація. У тезах розглядаються проблеми використання інформаційно-комунікаційних технологій у інклюзивному середовищі. Показано, що впровадження інформаційно-комунікаційних технологій дають можливість людям з особливими освітніми потребами отримувати доступ до навчання, багатьох матеріалів у доступному, зрозумілому форматі. Встановлено, що з огляду на те, що можливості людей з особливими освітніми проблемами в плані здобуття освіти з кожним роком розширюються, стають все більш кращим, охоплюють більше галузей освіти, все таки залишаються невирішені питання стосовно норм законодавства, які регулюють дане питання, недостатності підготовки вітчизняних кадрів та їх рівень компетентності, вмотивованості, ріст кількості дітей з особливими освітніми потребами, відсутність коштів на спеціаліста з питань ІКТ тощо. Стрімке впровадження системи інформаційно-комунікаційних технологій в інклюзивне середовище не тільки якісно впливає на його розвиток, але й тягне за собою ряд проблемних питань, які необхідно вирішувати урядовим і керівним органам системи освіти України.

Annotation. The theses address the problems of using information and communication technologies in an inclusive environment. It has been shown that the introduction of information and communication technologies enables people with special educational needs to access learning and many materials in an accessible, understandable format. It has been shown that the introduction of information and communication technologies enables people with special educational needs to access learning and many materials in an accessible, understandable

format. It has been established that given that the opportunities for people with special educational problems to obtain education are expanding every year and are becoming better and better, cover more areas of education, there are still unresolved issues regarding the legal norms regulating this issue, the inadequacy of training of domestic personnel and their level of competence, insufficient training of domestic personnel and their level of competence and motivation, an increase in the number of children with special educational needs, lack of funds for an ICT specialist, etc. The rapid introduction of the information and communication technology system into an inclusive environment not only has a qualitative impact on its development, but also entails a number of problematic issues that need to be addressed by the government and management bodies of the education system of Ukraine.

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій у різні сфери діяльності. Невід'ємним і важливим складником цих процесів є інформатизація освіти, яка супроводжується істотними змінами в педагогічній теорії і практиці, оновленням змісту навчання, що має сприяти гармонійному розвитку й інтеграції будь-якої дитини в інформаційне суспільство [1,5]

Інформаційно-комунікаційні технології відіграють ключову роль у тому, щоб зробити навчальні заклади місцями отримання знань, навичок і ставлення, вільними від будь-якої форми дискримінації чи сегрегації, надаючи вчителям або лекторам широкий спектр освітнього контенту та заходів, доступних для всіх їхніх учнів. Інформаційно-комунікаційні технології (далі ІКТ) можуть допомогти учням/студентам/здобувачам освіти подолати труднощі зору, слуху, спілкування, запам'ятовування/концентрації/навчання або руху верхніх кінцівок (це здатність часто потрібна для письма або інших занять) [2] та здійснити своє право на освіту.

Хоча доступ до освіти дітям з особливими освітніми потребами з кожним роком стає все більш кращим, ширшим, охоплює більше галузей освіти, кількість людей, що виключені з системи освіти все ще залишається серйозною проблемою. Так що ж заважає стрімкому впровадженню ІКТ в інклюзивне середовище?

В Україні ситуація у середовищі інклюзії знаходиться на етапі адаптації навчальних програм та планів, розвитку методів

і форм навчання, впровадження різних форм інформаційно-комунікаційних ресурсів, які здатні забезпечити індивідуальні освітні потреби людей з особливими освітніми потребами. Проте, реалізація потенціалу інклюзивного навчання, тобто включення кожної дитини у освітнє середовище, не реалізується достатньою мірою. Серед причин можна виділити наступні:

- вітчизняне законодавство про інклюзію не в повній мірі приведене у відповідність міжнародним стандартам та нормам. Це забезпечить успішне втілення інклюзивної освіти у загальну систему освіти та допоможе пришвидшити темпи створення необхідних умов для подальшого її розвитку [4].

- недостатній рівень підготовки вітчизняних кадрів (як педагогів, так і управлінців), які не мають навичок професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища, не володіють відповідними методиками, недостатньо обізнані щодо можливостей використання новітніх засобів, інформаційно-комунікаційних технологій в інклюзивній освіті.

Варто зазначити, що особливо гостро ця проблема прослідковується у недостатньому забезпеченні педагогів/вчителів комп'ютерною технікою, можливостями доступу до мережі Internet (особливо в умовах воєнного стану в Україні, відсутності або роботи в режимі відключень відповідно до ситуації в енергетичній галузі тощо).

- Низькому рівні компетентності та вмотивованості педагогів/вчителів до її підвищення, недостатній рівень володіння методиками підтримки інклюзивного навчання

Серед безлічі педагогічних стратегій для навчання дітей з особливими освітніми потребами (навчальні програми, різні дидактичні матеріали) складно в сучасних реаліях бути готовим до сприйняття інноваційних методів навчання або до оновлення вже існуючих підходів з максимальним втіленням їх у освітній процес. [1]

- Зростання кількості дітей з особливими освітніми потребами ускладнює індивідуалізацію виховних і навчальних впливів, що вимагає постійних значних змін у підходах до навчання, виховання [3, 4], вимагає більше знань та практики, щоб ефективно працювати. Тобто вихователь/вчитель повинен постійно удосконалювати свої знання про спектр особливостей дитини, застосовувати особистісно орієнтований підхід, при цьому мати педагогічний вплив на неї [4].

– Відсутність у штатному розписі спеціаліста з питань ІКТ, у тому числі з використанням засобів ІКТ через відсутність коштів на утримання даної посади.

Відсутність матеріальної бази, яка б дала можливість ввести дану посаду у штат і тим самим заохотити до подальшого підвищення рівня компетентностей у даній сфері.

Виходячи з вищезазначеного, подолання наявних проблем щодо реалізації інклюзивної освіти в Україні з використанням ІКТ, підвищення її якості і доступності для дітей з особливими потребами, урядовим і керівним органам системи освіти України необхідно зосередитись на забезпеченні відповідних умов, зокрема:

– упровадження належної інфраструктури ІКТ, яка задовольняла б принципи доступності, зручності використання, гнучкості й ефективності витрат;

– модифікація компонентів навчального плану (включаючи зміст, методи навчання й оцінювання успішності), інтегруючи ІКТ з урахуванням освітніх потреб учнів;

– підвищення рівня ІКТ-компетентності педагогів інклюзивної освіти, їх обізнаності щодо можливостей використання нових технологій у педагогічній взаємодії з дітьми з особливими потребами [2].

Отже, з метою надання людям з особливими потребами можливості отримати якісну та різносторонню освіту, в Україні у інклюзивне середовище стрімко впроваджується система інформаційно-комунікаційних технологій. Поряд з цим, ряд проблем які виникають при їх впровадженні досить багато. А тому, урядовим і керівним органам системи освіти України необхідно зосередитись на забезпеченні відповідних умов для реалізації дієвої системи інформаційно-комунікаційних технологій в інклюзивному середовищі.

Список використаних джерел

1. Стаття «Використання засобів ІКТ для підвищення якості інклюзивної освіти». URL: <https://vseosvita.ua/library> (дата звернення: 12.11.2025).

2. Стаття «Застосування інформаційно-комунікаційних технологій в інклюзивному навчанні» (електронна версія) Павлик В.Ю., Самарай В.П., Інформаційні та комп'ютерні технології, № 2 (04), 2022 (дата звернення: 12.11.2025).

3. Стаття «Використання засобів ІКТ для підвищення якості інклюзивної освіти» (електронна версія) Запороженко Ю.Г., Інститут інфор-

маційних технологій і засобів навчання НАПН України (дата звернення: 12.11.2025).

4. «Сучасні технології інклюзивного навчання в ЗЗСО України», Вдовенко В.В., Мацкевич Ю.Р., Ніколаєнко Я.М., Вісник науки та освіти, № 8(14) 2023 (дата звернення: 12.11.2025).

5. Стаття «Дидактичні умови використання ІКТ в інклюзивному середовищі закладів загальної середньої освіти», Єсікова І.В., URL: <http://openedu.kubg.edu.ua>article>download> (дата звернення: 12.11.2025).

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ТА УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ У СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ THE RELATIONSHIP BETWEEN ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY AND MANAGEMENT DECISIONS IN THE MODERN ECONOMY

Чікалкін Сергій Миколайович

аспірант кафедри фінансів та обліку,

III курс, група ЕМ-23-1а, спеціальність «Економіка»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-7629-3382>

chikalkin89@gmail.com

Анотація. Розглянуто взаємозв'язок між економічною безпекою підприємства та управлінськими рішеннями в умовах динамічного розвитку сучасної економіки. Визначено основні чинники, що впливають на рівень економічної безпеки, а також підходи до підвищення ефективності управлінських процесів для її зміцнення. Підкреслено роль стратегічного управління, ризик-менеджменту у забезпеченні стійкості підприємств.

Annotation. The paper examines the relationship between enterprise economic security and management decisions in the context of the dynamic development of the modern economy. The key factors influencing the level of economic security are identified, as well as approaches to improving the efficiency of management processes aimed at strengthening it. The role of strategic management, risk management in ensuring enterprise sustainability is emphasized.

Економічна безпека підприємства є одним із ключових елементів його стабільного розвитку, що забезпечує захист від внутрішніх та зовнішніх загроз. Економічна безпека визначає здатність підприємства ефективно функціонувати, адаптуватися до змін ринкового середовища та зберігати конкурентоспромож-

ність. У сучасних умовах глобалізації, воєнних ризиків і цифрової трансформації управлінські рішення мають безпосередній вплив на рівень економічної безпеки.

Процес прийняття управлінських рішень повинен базуватися на системному аналізі фінансового стану, оцінці ризиків, моніторингу ринкових тенденцій і прогнозуванні можливих сценаріїв розвитку. Ефективність управління залежить від своєчасності рішень, достовірності інформаційного забезпечення та здатності керівництва реагувати на зовнішні виклики. Важливим інструментом у цьому контексті виступає стратегічне планування, яке дозволяє поєднати короткострокові та довгострокові цілі підприємства, забезпечуючи його фінансову, інноваційну й кадрову безпеку [3].

Стратегічне планування є важливим інструментом забезпечення економічної безпеки підприємства, оскільки воно дозволяє передбачати потенційні ризики, визначати пріоритети розвитку та формувати ефективні механізми реагування на зміни зовнішнього середовища. У процесі стратегічного планування враховуються як внутрішні ресурси підприємства, так і зовнішні фактори — ринкова кон'юнктура, політична стабільність, інноваційні тенденції, конкурентне середовище.

Завдяки чітко розробленій стратегії підприємство отримує можливість не лише запобігати кризовим ситуаціям, а й використовувати потенційні можливості для зміцнення своєї позиції на ринку. Таким чином, стратегічне планування виступає ключовою складовою управлінських рішень, спрямованих на підвищення рівня економічної безпеки та сталого розвитку підприємства [2].

Сталий розвиток підприємства є невід'ємною складовою економічної безпеки, оскільки передбачає гармонійне поєднання економічних, соціальних і екологічних пріоритетів діяльності. Його реалізація забезпечує збалансоване використання ресурсів, підвищення ефективності виробництва, екологічну відповідальність та соціальну стабільність колективу. Орієнтація на сталий розвиток сприяє підвищенню інвестиційної привабливості підприємства, формуванню позитивного іміджу та зміцненню конкурентних переваг у довгостроковій перспективі [1].

Сучасна економіка вимагає від підприємств впровадження цифрових технологій управління — аналітичних платформ,

систем ризик-менеджменту, фінансового моніторингу та автоматизованих систем прийняття рішень. Вони підвищують ефективність контролю, оптимізують використання ресурсів і сприяють мінімізації економічних загроз.

Водночас управлінські рішення можуть як зміцнювати, так і послаблювати економічну безпеку підприємства. Неефективна стратегія розвитку, неправильна оцінка ризиків або відсутність гнучкості в управлінні призводять до фінансових втрат, скорочення ринкових позицій і загрози банкрутства. Тому важливо, щоб система управління була адаптивною, антикризовою та орієнтованою на сталий розвиток.

Таким чином, економічна безпека підприємства та управлінські рішення перебувають у тісному взаємозв'язку. Ефективність прийняття рішень визначає рівень захищеності підприємства від зовнішніх і внутрішніх ризиків, тоді як високий рівень економічної безпеки забезпечує основу для стратегічного розвитку.

Удосконалення управлінських процесів із урахуванням принципів економічної безпеки є необхідною умовою підвищення конкурентоспроможності та стійкості підприємств у сучасній економіці.

Список використаних джерел

1. Думанська К., Желавська Н. Менеджмент промислових підприємств. України на галузевому рівні. *Сталий розвиток економіки*, 2024. № 2(49), С. 270–274.
2. Загородня А. Підвищення рівня управління економічною безпекою підприємств в умовах ризиків та загроз. *Економіка та суспільство*, № 54. 2023. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-1>.
3. Зайченко К.С., Діма Н.І. Економічна безпека підприємства: сутність та роль. *Ефективна економіка*. 2021. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8900>.

ТЕОРИЯ «Х» І «У» Д. МАКГРЕГОРА
THEORY «X» AND «Y» BY D. MCGREGOR

Чорнобай Анастасія Василівна

*І курс, група МН-25-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
chornobaianastasia03@gmail.com

*Науковий керівник: Васюренко Л.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7314-6890>
vasyurenkolarysa@gmail.com

Анотація. *Дуглас МакГрегор розглядає працівника як пасивного виконавця, що діє під зовнішнім тиском. Теорія Y, навпаки, виходить із позитивного бачення людини, яка сприймає роботу як природну діяльність, здатна до самоконтролю, самоорганізації й відповідальності. МакГрегор вважав, що саме положення теорії Y більш адекватно відображають реальні можливості працівників і мають бути основою ефективного управління. Вчений підкреслював, що головне завдання керівника — створити умови для самореалізації працівників, де винагородою стає не лише матеріальна оплата, а й задоволення від досягнення результату.*

Annotation. *Douglas McGregor views the employee as a passive performer acting under external pressure. Theory Y, on the contrary, is based on a positive vision of a person who perceives work as a natural activity, capable of self-control, self-organization and responsibility. McGregor believed that the provisions of Theory Y more adequately reflect the real capabilities of employees and should be the basis of effective management. The scientist emphasized that the main task of the manager is to create conditions for the self-realization of employees, where the reward is not only material payment, but also the satisfaction of achieving a result.*

Дуглас МакГрегор — Американський соціальний психолог. Народився у 1906 році. У 1935 році отримав ступінь доктора філософії у Гарвардському університеті, де потім здійснював викладацьку діяльність. У 1937 році перейшов до Массачусетського технологічного інституту, де став одним із організаторів відділення відносин між працівниками. З 1954 — перший професор-стипендіат Слоуна в Массачусетському технологічному інституті, де працював до самої смерті (1 жовтня 1964).

Його ідеї щодо управління були вперше опубліковані в його основній праці «The Human Side of Enterprise» («Людська сторона підприємства») у 1960 р. [1].

Вчення Мак-Грегора полягає у двох видах менеджменту персоналу, двох теоріях, Х та Y. Дуглас Макгрегор висунув два припущення щодо людської природи поведінки. В ході досліджень він помітив, наскільки двоякою може бути людська сутність. Так, теорія Х Дугласа Макгрегора передбачає негативну думку про людей. Вона характеризує людину як того, хто:

- не любить працювати;
- прагне уникати відповідальності;
- може ефективно працювати лише за умови суворого нагляду.

У свою чергу теорія Y Дугласа МакГрегора характеризує людину з позитивної точки зору. Вона показує людину, як особистість, яка здатна:

- до самоорганізації;
- брати на себе відповідальність;
- сприймати роботу як природну річ, порівнянну з грою або відпочинком.[1]

Ці теорії, які суперечать одна одній були висунуті на підставі проведених досліджень.

Існує ряд основних факторів, які проаналізував Дуглас МакГрегор. Теорія Х і Y заснована на діяльності виконавця на своєму робочому місці. В результаті дослідження було виявлено, що існують певні параметри, що визначають дії виконавця. Взявши їх під свій контроль, керівник зможе контролювати дії своїх підлеглих. Ці параметри засновані на:

- завдання, одержуваних підлеглим;
- часу отримання завдань;
- переконаннях, якими володіє підлеглий, гарантії отримання відповідної винагороди;
- якість виконання робочих завдань;
- очікуваний час виконання завдань;
- колективі (близькому оточенні), у якому здійснює роботу підлеглий;
- кошти, надані для виконання завдань;
- інструкціях, виданих керівництвом;
- переконання підлеглого в отриманні ним посилюючого до виконання завдання;

- розмір винагороди, гарантованого за успішно виконану роботу;
- рівень залучення підлеглого в область проблем, пов'язану із завданням [2, 3].

Дуглас МакГрегор висловлював думку, що положення, що відносяться до теорії Y, ближче до істини. Вони точніше відображають суть працівників, тому саме ці положення варто брати до уваги при побудові управлінської стратегії і практики.

Положення, що відносяться до теорії X, полягають у наступному:

- Виходячи зі своєї природи, співробітники мають різко негативне ставлення до роботи. Вони намагаються будь-якими способами уникнути її, якщо до цього спонукають умови.
- Для досягнення бажаного результату підлеглих слід примушувати до роботи. Працівник повинен перебувати під суворим контролем. В якості альтернативи цьому може використовуватися загроза покарання за погане виконання роботи.
- Співробітники практикують тактику ухилення від прикріплених до них обов'язків. Для подальшого виконання роботи потрібні формальні вказівки практично кожен раз, як виникають до цього передумови.
- В пріоритеті у більшості працівників, варто в першу чергу, почуття захищеності, а вже потім всі інші фактори, які пов'язані з роботою.

Теорія У Дугласа МакГрегора включає наступні положення:

- Сприйняття роботи приймається працівниками в такий же природній формі, як гра чи відпочинок.
- За умови відданості персоналу своєї компанії і його націленості на отримання хорошого результату в ході роботи не потрібно додаткових вказівок та здійснення контролю зі сторони.
- Середній за статистикою людина може відповідальність за свою діяльність і навіть навчитися виробляти прагнення.
- Серед населення здатність приймати вірні рішення має досить широке поширення [4].

Дуглас МакГрегор зазначає, що положення, які притаманні теорії X, мають досить широке розповсюдження в літературі, присвяченій організаціям. Насправді ж управлінська практика і політика використовують ці положення вкрай рідко. З урахуванням того, що середньостатистична людина народжується з почуттям неприязні до роботи, МакГрегор зміг просте-

жити навіть історію розвитку даного положення і виявити той акцент, яким керуються управлінці. Вони висловлюють тривогу щодо ймовірного обмеження виробничих обсягів. Це призводить до формування особливої системи індивідуальної оплати праці. Її роль повністю показує, що в основі цієї системи знаходиться впевненість у тому, що з боку керівництва необхідні зусилля, спрямовані на боротьбу зі схильністю людини ухилитися від виконання роботи [3].

З вищесказаного виходить друге положення. Якщо враховувати вроджене небажання людини працювати, з'являється необхідність у певних діях з боку керівництва. Ці дії полягають у тому, щоб:

- примушувати індивіда до виконання роботи;
- проявляти контроль;
- направляти його дії;
- практикувати щодо більшої частини індивідів політику залякування.

Всі ці дії спрямовані на примушення індивідів до внесення свого посильного вкладу в досягнення загальних цілей організації. У цьому випадку напрошується висновок, що система заохочень не є гарантом успішного виконання працівником поставлених завдань. Нужденним фактором може стати тільки загроза отримання покарання. І все це впливає з переконання в тому, що люди можуть здійснювати роботу тільки під дією зовнішнього примусу і контролю.[5]

Третє положення стверджує, що середньостатистичний індивід вважатиме за краще, щоб ним керували. Він боїться відповідальності, не характеризується наявністю особливих амбіцій і в своїй діяльності прагне в першу чергу до захищеності. Незважаючи на те що соціальні та політичні цінності Америки говорять про наявність ідеальних переваг у середньої людини, більша частина менеджерів в реальному житті живуть переконанням, що «маси бездарні». На основі виділених положень МакГрегор робить спроби довести, що дана інтелектуальна схема не є абстрактною. Вона має широке розповсюдження в управлінській практиці сучасного світу.[2]

Положення, що знаходяться в рамках теорії Х, були піддані критиці з боку МакГрегора. Згідно теорії, людина витрачає свої психічні та фізичні сили не тільки на відпочинок або гру, але і на роботу, що говорить про природну природу цього витрати.

Тому пересічний індивід не обов'язково буде проявляти неприязнь до виконання поставлених завдань. Потреба у зовнішньому контролі в таких умовах відпадає. Людина буде піддаватися самоврядуванню і самоконтролю, за що відповідальні функції винагороди, які асоціюються у особистості з її власними досягненнями. Причому з боку індивіда найбільш цінних винагородою за працю стає почуття задоволення своїх потреб у самореалізації та самоствердженні. Саме ці прагнення лягають в основу досягнення цілей організації в рамках теорії У. [4].

Список використаних джерел

1. Хічан Д.В. Інноваційні технології у фінансовій сфері: узагальнення світового досвіду. *Бізнес Інформ*. 2024. № 8. С. 189–195.
2. Яцура В.В., Жук О.П. Менеджмент. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені І.Франка, 2008. С. 129–141.
3. Васюта В. Використання сучасних теорій мотивації в практиці управління персоналом. *Галицький економічний вісник*. 2024. № 86. С. 120–126.
4. Баєва О.В., Новальська Н.І., Згалат-Лозинська Л.О. Основи менеджменту (практикум). Київ: Центр навчальної літератури, 2007. С. 52–75
5. Федоренко В.Г. Основи менеджменту. Київ: видавництво «Алерта», 2007. URL: <https://fs02.vseosvita.ua/020055jm-689c.pdf>

РОЛЬ ПЕДАГОГА У ВПРОВАДЖЕННІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

THE ROLE OF THE TEACHER IN IMPLEMENTING INCLUSIVE EDUCATION

Шаповал Марія Олександрівна

*старший викладач кафедри фінансів та обліку,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
mariya.shapoval85@gmail.com*

Анотація. Освіта — це основа розвитку будь-якої держави, а інклюзивна освіта — її гуманістичне обличчя. Сьогодні одним із пріоритетних напрямів державної політики України є створення умов для навчання осіб з особливими освітніми потребами у звичайних закладах освіти різного типу. Інклюзія передбачає не лише фізичне перебування таких здобувачів освіти у навчальному закладі, а й створення середовища, де кожна особа відчуває себе прийнятою, цінною та рівноправною.

Annotation. Education is the foundation for the development of any state, and inclusive education is its humanistic face. Today, one of the

priority areas of the state policy of Ukraine is the creation of conditions for the education of people with special educational needs in mainstream educational institutions of various types. Inclusion involves not only the physical presence of such students in an educational institution, but also the creation of an environment where every person feels accepted, valued, and equal

Саме викладач є центральною фігурою цього процесу, адже від його професіоналізму, людяності, готовності до змін і толерантності залежить успішність впровадження інклюзивної освіти. Викладач не лише навчає, а й виховує, підтримує, сприяє розвитку кожного студента, незалежно від його індивідуальних можливостей чи особливостей розвитку.

Інклюзивне освітнє середовище складається, перш за все, з відносин між учасниками освітнього середовища, здобувачами освіти, педагогами та батьками.

Ефективність роботи в інклюзивній групі залежить від створення особливого навчального середовища, командного підходу, психологічного та корекційного супроводу, раціонально підібраних стратегій навчання.

Умови забезпечення ефективного інклюзивного навчання осіб з особливими освітніми потребами:

- раннє виявлення і корекція вад розвитку;
- психологічна та педагогічна підготовка здобувача освіти та батьків до навчання спільно із однолітками;
- тісна співпраця з батьками, надання їм спеціальних дефектологічних знань, педагогічної, психотерапевтичної і консультативної допомоги;
- створення спеціальних умов у навчальному закладі всіх рівнів;
- підготовка здобувачів освіти з типовим розвитком до взаємодії з студентами з особливими освітніми потребами.

Інклюзивна освіта — це система навчання, в основі якої лежить принцип доступності освіти для всіх. Її мета — створення умов, за яких кожна особа має змогу навчатися у звичайному навчальному закладі за місцем проживання, отримуючи необхідну педагогічну, психологічну та соціальну підтримку.

Головним принципом інклюзії є визнання різноманіття як норми. Кожен отримувач освітніх послуг має унікальні здібності, темп розвитку, стиль навчання, і завдання педагога — враху-

вати ці особливості у своїй роботі. Таким чином, інклюзивна освіта сприяє формуванню відкритого, демократичного суспільства, де кожна особистість має можливість для самореалізації.

Викладач є ключовою ланкою в системі інклюзивного навчання. Саме від нього залежить, наскільки успішно буде організовано освітній процес, як студенти сприйматимуть своїх колег з особливими освітніми потребами, і чи зможе навчальний заклад стати місцем, де панує атмосфера поваги, терпимості та взаєморозуміння.

Основні ролі викладача в інклюзивній освіті:

Організатор освітнього процесу. Викладач планує навчальні заняття з урахуванням індивідуальних потреб студентів, добирає завдання різного рівня складності, застосовує диференційований та індивідуальний підхід.

Мотиватор. Він формує позитивне ставлення здобувачів освіти до навчання, підтримує навіть найменші успіхи, надихає на подолання труднощів.

Психологічний наставник. Викладач створює сприятливий емоційний клімат, у якому особа не боїться помилятися, а відчуває підтримку.

Посередник між усіма учасниками освітнього процесу. Він взаємодіє з адміністрацією, батьками, іншими зацікавленими особами, щоб забезпечити максимально ефективну підтримку особі з особливими потребами.

Для ефективної роботи в умовах інклюзії викладач повинен володіти не лише загальнопедагогічними знаннями, а й спеціальними компетентностями:

- знання основ корекційної педагогіки та спеціальної психології;
- уміння розробляти індивідуальні освітні траєкторії;
- здатність співпрацювати у команді психолого-педагогічного супроводу;
- вміння користуватися сучасними технологіями адаптації навчального процесу;
- високий рівень толерантності, емпатії, комунікативності.

Особливе значення має готовність викладача до постійного самоосвіти та підвищення кваліфікації, адже інклюзивна педагогіка — це динамічна сфера, яка постійно розвивається і вимагає нових підходів. Інклюзивна освіта — це не лише методика навчання, а й філософія суспільного розвитку. Викладач, який

підтримує ідею інклюзії, сприяє формуванню у своїх вихованців цінностей поваги до інших, доброзичливості, взаємодопомоги.

Через свою щоденну діяльність педагог змінює свідомість суспільства: показує, що люди з різними можливостями можуть навчатися, працювати, жити разом, доповнюючи одне одного. Таким чином, викладач є не лише учасником, а й рушійною силою процесу впровадження інклюзії.

Для впровадження інклюзії у навчальному закладі викладачі мають змінюватися. Вони мають прийняти й усвідомити нову освітню парадигму, нові способи організації освітнього процесу, розробки навчально-методичного забезпечення, опанувати сучасні методики диференційованого й особистісно орієнтованого викладання (залежно від індивідуальних потреб здобувача освіти). Педагоги мають спілкуватися один з одним, працювати в команді з іншими педагогами та фахівцями, батьками, здобувача освіти, представниками громади, щоб визначити, які зміни необхідні для впровадження інклюзивної практики безпосередньо в їхньому навчальному закладі.

Зміни — це процес, який триває певний час. А викладачі — головні провідники цих змін. Справжні зміни досягаються на практичному рівні, в навчальній групі, в закладі освіти. Проте навіть у найкращих закладах освіти існує низка перешкод, які ускладнюють впровадження змін.

Одні з них можуть бути особистими: вважають, що все й так достатньо добре, не бачать, як запропоновані заходи можуть змінити на краще навчальну практику; думають, що у них немає необхідних знань і навичок; не впевнені, що достатньо фахово підготовлені, аби працювати з особами з особливими потребами; побоюються, що їхня некомпетентність стане очевидною для них самих, для колег та адміністрації; що робота потребуватиме надто багато часу; не впевнені, що надаватимуться потрібні ресурси та підтримку; їх турбує перспектива співпраці з іншими фахівцями тощо. Щоб подолати ці побоювання, викладачам слід переосмислити власні педагогічні компетентності й дійти висновку, що бути педагогом означає самому навчатися упродовж життя.

Неприйняття або й вороже ставлення викликають нові ідеї, які надходять із зовнішнього джерела (наприклад, директива, спущена «згори»; зміни, які «нав'язуються» фахівцем спеціальної освіти тощо).

Серед інших чинників можна назвати традиційні: брак фінансування, низький рівень забезпечення педагогічної освіти, недостатньо часте та ґрунтовне підвищення кваліфікації, обмежені матеріальні та кадрові ресурси.

Беручи до уваги перераховані чинники, що впливають на процес змін у навчальних закладах, можна вжити певних заходів для їх нейтралізації. Відбудуться зміни чи ні, залежить від переконань самих провідників змін — педагогів-новаторів. Розуміння сутності нововведення, шляхів впровадження та їх кінцевого результату дають змогу переконувати інших. Провідники змін, спираючись на власний практичний досвід, можуть наводити переконливі аргументи в особистих бесідах, на відповідних нарадах, засіданнях методичних об'єднань, конференціях, семінарах, під час проведення майстер-класів чи тренінгів.

Викладачі можуть створити умови для колективного чи командного аналізу поточної ситуації в навчальному закладі, визначення проблем, шляхів їх вирішення та окреслення шляхів відповідних змін. Коли педагоги усвідомлять необхідність у змінах і те, як їх досягнути, вони будуть вмотивовані їх впроваджувати, відчуватимуть відповідальність за досягнення найкращих результатів.

Обравши шлях змін, педагоги мають бути свідомі того, що це потребуватиме підвищення рівня їхньої фахової компетентності. Брак необхідних навичок — не вирок, а лише стимул до подолання особистісних бар'єрів у підвищенні власного професійного рівня. Для цього найкраще використовувати групові, колективні форми роботи, оскільки в такий спосіб група викладачів відчуватиме підтримку одне одного, формуватиме спільне бачення щодо нових педагогічних підходів тощо.

Проте позитивним є те, що держава активно підтримує реформу освіти, запроваджує програми підвищення кваліфікації педагогів, розвиває ресурсні центри підтримки інклюзії, а громадськість дедалі більше усвідомлює важливість цього процесу.

Роль викладача у впровадженні інклюзивної освіти є вирішальною. Саме педагог створює умови, у яких кожна дитина може розкрити свій потенціал, відчутти власну значущість і впевненість у собі. Його місія — не лише навчати, а й виховувати в учнів людяність, доброту, терпимість, взаємоповагу.

Успіх інклюзивної освіти залежить від професійної підготовки, відкритості та серця викладача. Як зазначала Марія Мон-

тессорі: «Допоможи мені зробити це самому» — саме в цьому полягає суть інклюзивного підходу. Завдання вчителя — не замінити дитину в її навчанні, а підтримати її на шляху до самостійності, розвитку і щастя.

Отже, викладач — це не просто носій знань, а справжній провідник гуманності, який своєю щоденною працею формує інклюзивну культуру майбутнього суспільства.

Список використаних джерел

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII.
2. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX.
3. Концепція розвитку інклюзивної освіти в Україні. Київ: МОН України, 2018.
4. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: основи педагогічної майстерності. Київ : Видавничий дім «Слово». 2019.
5. Данилюк І.В. Підготовка вчителя до роботи в умовах інклюзивного навчання. Харків : Основа. 2020.
6. Савченко О.Я. Педагогіка: теорія і практика інклюзивного навчання. Київ : Либідь. 2021.
7. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua>

РОЛЬ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ В ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

THE ROLE OF DIGITALISATION IN IMPROVING THE EFFICIENCY OF BUSINESS PROCESSES AT UKRAINIAN ENTERPRISES

Шафранова Катерина Володимирівна

кандидат економічних наук, доцент,

Житомирський економіко-гуманітарний інститут

Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9118-8795>

shafranova@uu.ua

Анотація. У тезах розглядається зростаюча роль цифрових технологій у розвитку українських підприємств та їх необхідність для підвищення конкурентоспроможності в сучасних умовах. Автори підкреслюють, що діджиталізація є базовим етапом цифрової трансформації, який забезпечує перехід до ефективніших бізнес-процесів і створює основу для подальшої цифровізації. Наголошено на важливості професійної підготовки керівників і працівників,

яку забезпечують державні та приватні ініціативи, зокрема освітні програми порталу «Дія.Бізнес». Особливу увагу приділено партнерським проектам, що сприяють розвитку підприємництва та забезпечують доступ до інноваційних цифрових рішень. Робиться висновок, що комплексний підхід до цифрової трансформації є критичним для сталого економічного розвитку України та зміцнення її позицій у глобальному середовищі.

***Annotation.** The abstract discusses the growing role of digital technologies in the development of Ukrainian enterprises and their necessity for increasing competitiveness in modern conditions. The authors emphasise that digitisation is a fundamental stage of digital transformation, which ensures the transition to more efficient business processes and creates the basis for further digitalisation. The importance of professional training for managers and employees, provided by public and private initiatives, in particular the educational programmes of the Diya.Business portal, is highlighted. Special attention is paid to partnership projects that promote entrepreneurship and provide access to innovative digital solutions. The conclusion is that a comprehensive approach to digital transformation is critical for Ukraine's sustainable economic development and strengthening its position in the global environment.*

У нинішніх умовах стрімкого прогресу цифрових технологій та посилення конкуренції як на національному, так і на міжнародному ринках, українські підприємства дедалі частіше зіштовхуються з потребою швидкої адаптації до нових економічних викликів. Традиційні підходи до організації бізнесу поступово втрачають свою результативність, що зумовлює необхідність оновлення управлінських і виробничих механізмів. Важливим інструментом таких змін стає діджиталізація, яка сприяє оптимізації бізнес-процесів, підвищенню ефективності діяльності, зниженню витрат та формуванню здатності підприємств оперативно реагувати на потреби ринку й очікування споживачів. Водночас, попри наявність окремих успішних кейсів запровадження цифрових технологій, у більшості українських компаній цифрова трансформація все ще не має комплексного характеру, що обмежує її потенціал як інструменту інноваційного розвитку.

Діджиталізація є початковою стадією цифрової трансформації підприємств і передбачає насамперед перехід від використання паперової документації до цифрових форматів, зокрема шляхом формування електронних інформаційних баз. Це

створює технічне підґрунтя для подальшого удосконалення бізнес-процесів. Цифровізація ж виступає наступним, більш глибоким етапом цифрового розвитку, на якому підприємства отримують додану цінність завдяки трансформованим процесам. Вона охоплює застосування технологій аналітики, автоматизації, а також розвиток нових цифрових сервісів і каналів комунікації з клієнтами.

Спеціалізоване навчання цифровим навичкам для керівників і працівників підприємств реалізується в межах партнерства держави та бізнесу. Окрім загальних програм для підвищення цифрової грамотності населення, уряд підкреслює необхідність цільової підготовки менеджерів, персоналу та підприємців малого й середнього бізнесу. З цією метою Національна онлайн-школа для підприємців на порталі «Дія.Бізнес» пропонує низку курсів, зокрема «Електронний документообіг для підприємців», «Перенесення бізнес-процесу онлайн», «Просування в соц-мережах — Boost with Facebook Bootcamp» та інші.

Підприємці також можуть скористатися перевагами ініціатив, які реалізуються різними державними та приватними організаціями або у співпраці з ними. Розділ «Партнерські пропозиції» на сайті «Дія.Бізнес» містить понад 60 різноманітних знижок, акцій і безкоштовних можливостей від приватних партнерів платформи, серед яких онлайн-сервіси, освітні програми та платні консультації. Такі партнерські програми дозволяють досягати результатів, які уряд не може забезпечити самостійно. В Україні загалом доступна широка пропозиція навчальних можливостей для підприємців — від курсів із цифрового маркетингу та спеціалізованої підготовки (наприклад, у сфері туризму) до програм підтримки бізнесу в умовах цифрової трансформації, пов'язаної з воєнними викликами.

У сучасних умовах українські учасники бізнес-середовища дедалі більше усвідомлюють потребу оперативного впровадження цифрових технологій у свої операційні процеси. Це передбачає не лише оновлення обладнання та використання сучасного програмного забезпечення, а й суттєву перебудову загальної системи менеджменту. Дослідники зазначають, що цифрова трансформація охоплює всі аспекти діяльності підприємства: від способів залучення й утримання клієнтів до формування й управління онлайн-репутацією компанії. Разом із тим темпи впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у діяльність

українських підприємств залишаються доволі нерівномірними та повільними.

На сучасному етапі економічний розвиток України ґрунтується на сформованій теоретичній базі, практичному досвіді та чинному нормативно-правовому забезпеченні, що створює умови для посилення її позицій у світовому економічному просторі. Проте цифрова трансформація економіки переважно все ще перебуває на етапі впровадження окремих інновацій і не має комплексного, системного характеру. У цьому контексті особливої актуальності набуває завдання поєднання наукових досліджень із реальними потребами та цифровими можливостями ключових економічних суб'єктів.

Для українських підприємств і державних органів надзвичайно важливо розглядати діджиталізацію як початковий етап, що формує інфраструктурні й організаційні умови для подальшої цифрової трансформації. Лише завдяки системному впровадженню цифрових технологій у ключові бізнес-процеси можна перейти до більш глибокої цифровізації, яка включає розширену аналітику, автоматизацію та розроблення інноваційних цифрових рішень.

Список використаних джерел

1. Гусева О.Ю., Легомінова С.В. Діджиталізація — як інструмент удосконалення бізнес-процесів, їх оптимізація. Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2018. № 1(23). С. 33–39.
2. Завербний А.С., Шаровський Я.О. Застосування інноваційних інструментів оптимізування бізнес-процесів підприємств в умовах євроінтегрування: виклики і перспективи. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2024. Вип. 6. № 2. С. 48–56.
3. Кравчук І.І., Лавриненко С.О., Зелінська А.М. Діджиталізація бізнес-процесів: інноваційна складова менеджменту підприємства. Економіка та суспільство. 2023. Вип. 58. Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-19>.

**ІНКЛЮЗИВНЕ ФІНАНСОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ
ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ МАЛОГО
ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ**

**INCLUSIVE FINANCIAL ENVIRONMENT
AS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT
OF SMALL AND MEDIUM BUSINESSES**

Шеремет Владислав Сергійович

*IV курс, ФН-22-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»,*

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Співак С.І., к.е.н., доцент,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8339-1876>

spivak1705@ukr.net

Анотація. У роботі досліджено сутність та роль інклюзивного фінансового середовища як чинника розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. Розкрито поняття фінансової інклюзії та її значення для забезпечення рівного доступу підприємців до фінансових ресурсів. Проаналізовано основні бар'єри, що стримують розвиток МСБ, зокрема високі вимоги банків, високу вартість кредитів, нерозвиненість альтернативних джерел фінансування та недостатню фінансову грамотність підприємців. Визначено ключові інструменти фінансової інклюзії — державні програми підтримки бізнесу, мікрофінансування, FinTech-рішення, освітні програми з фінансової грамотності та публічно-приватне партнерство. Наведено приклади міжнародного досвіду формування інклюзивного фінансового середовища. Узагальнено, що розвиток інклюзивних фінансових механізмів сприяє розширенню можливостей для МСБ, стимулює інновації, підвищує зайнятість і конкурентоспроможність економіки.

Annotation. The paper examines the essence and role of an inclusive financial environment as a factor in the development of small and medium-sized businesses in Ukraine. It reveals the concept of financial inclusion and its importance in ensuring equal access of entrepreneurs to financial resources. The main barriers to SME development are analyzed, including high banking requirements, expensive credit resources, underdeveloped alternative financing, and low financial literacy. The key tools of financial inclusion are identified — government support programs, microfinance, FinTech solutions, financial literacy

education, and public-private partnerships. The paper also presents international experience in forming an inclusive financial environment. It concludes that the development of inclusive financial mechanisms expands opportunities for SMEs, promotes innovation, increases employment, and strengthens economic competitiveness.

Інклюзивна освіта є одним з основних напрямів модернізації сучасної освітньої системи. Її мета — забезпечити рівні можливості для всіх учнів, незалежно від їхніх психофізичних, інтелектуальних чи соціальних особливостей. Інклюзивне освітнє середовище створює умови, що сприяють розвитку особистості, формуванню толерантності та соціальної інтеграції. Інклюзивне освітнє середовище — це система організаційних, методичних та соціальних умов, які забезпечують участь кожної дитини у навчанні. Основні принципи рівності доступу, недискримінація, адаптація навчального процесу до індивідуальних потреб учня, співпраця педагогів і фахівців (психолога, логопеда, дефектолога). Основними нормативно-правовим забезпеченнями є Українські документи такі як закон України «Про освіту» (2017), концепція розвитку інклюзивної освіти постанови КМУ про створення інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ), та міжнародні документи Salamanca Statement (1994), конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (2006).

Фінансова інклюзія — це доступність фінансових послуг, продуктів і ресурсів для максимально широкого кола користувачів. Інклюзивне фінансове середовище характеризується рівним доступом до кредитів, грантів, інвестиційних інструментів, доступністю фінансових послуг для бізнесів у сільських регіонах та малих громадах, прозорістю фінансових процедур, захистом прав підприємців і споживачів використанням цифрових технологій (FinTech) для спрощення процесів. Для суб'єктів МСБ це означає можливість відкривати бізнес, залучати інвестиції, масштабувати діяльність та конкурувати на ринку.

Сектор малого та середнього бізнесу (МСБ) є фундаментом економічного розвитку країни, формування конкуренції та зайнятості населення. Проте однією з головних перешкод для ефективного розвитку підприємництва залишається обмежений доступ до фінансових ресурсів. Інклюзивне фінансове середовище передбачає створення умов, за яких усі суб'єкти МСБ — незалежно від масштабу, досвіду чи місця розташування —

мають можливість отримати фінансування, банківські послуги та інструменти для розвитку бізнесу. Така фінансова інклюзія є ключовим драйвером економічного росту, підвищення підприємницької активності та зменшення тінізації економіки.

Фінансова інклюзія сприяє створенню нових підприємств (зменшує бар'єри входу на ринок), розширенню виробництва та інновацій через доступ до кредитування, створенню робочих місць та підвищенню рівня зайнятості населення, збільшенню податкових надходжень до бюджету. Для МСБ доступ до фінансів є ключовою передумовою конкурентоспроможності та виживання.

Основними проблемами доступу МСБ до фінансування є високі вимоги банківських установ (велика кількість документів, вимога значного забезпечення або застави), висока вартість кредитних ресурсів (високі відсоткові ставки, короткі терміни кредитування), нерозвиненість альтернативного фінансування (венчурний капітал, краудфандинг, бізнес-ангели використовуються обмежено), недостатня фінансова грамотність підприємців (проблеми з бізнес-плануванням, неефективне управління фінансами) та регіональна нерівність (доступ до фінансових установ у малих громадах суттєво нижчий).

Інструменти фінансової інклюзії, спрямовані на розвиток МСБ є державні програми підтримки бізнесу («Доступні кредити 5–7–9%», грантові програми на розвиток виробництва та інновацій), мікрофінансування та кредитні спілки (фінансові ресурси для мікробізнесу та підприємців без застави), фінтех-рішення (дистанційне відкриття рахунків, онлайн-фінансування, краудфандингові платформи), освітні програми з фінансової грамотності (тренінги з управління бюджетом, фінансового планування, податкового адміністрування) та публічно-приватне партнерство (підтримка підприємництва через бізнес-інкубатори, акселератори, коворкінги).

Міжнародний досвід формування інклюзивного фінансового середовища такий програми COSME, Horizon Europe які допомагають МСБ отримувати фінансування на інновації у європейському Союзі, Small Business Administration який забезпечує гарантії кредитів для бізнесу, що не має застави у США, широке використання FinTech, мобільних банківських платформ і цифрових гарантів у Азії (Індія, Сінгапур) показує що країни з високим рівнем фінансової інклюзії демонструють стабільніше економічне зростання та низкий рівень тіньової економіки.

Отже, інклюзивне фінансове середовище є ключовим чинником розвитку малого та середнього бізнесу. Основні бар'єри — високі вимоги до позичальників, дорожнеча кредитування та низький рівень фінансової грамотності. Розвиток FinTech, мікрокредитування, грантових програм і фінансової освіти сприяє розширенню доступу МСБ до фінансів. Фінансова інклюзія стимулює інновації, зайнятість, конкуренцію та економічну стабільність держави.

Список використаних джерел

1. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI.
2. Національний банк України. *Стратегія розвитку фінансової інклюзії в Україні до 2025 року*. Київ : НБУ, 2020.
3. Про затвердження Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам малого та середнього підприємництва : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.01.2020 № 28 (програма «5–7–9%»).

ІНКЛЮЗИВНІ БІЗНЕС-СТРАТЕГІЇ ЯК ФАКТОР СТІЙКОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

INCLUSIVE BUSINESS STRATEGIES AS A FACTOR OF SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

Шкундра Ростислав Олександрович

*IV курс, група МН-22-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

Науковий керівник: Чечель О.М.,

*д.держ. упр., доцент кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5092-9593>

zedat@ukr.net

Анотація. У тезах розглянуто роль інклюзивних бізнес-стратегій у забезпеченні стійкого економічного розвитку України. Визначено вплив соціальної відповідальності бізнесу на економічну стабільність та підвищення конкурентоспроможності підприємств. Проаналізовано сучасні підходи до створення безбар'єрного середовища у сфері підприємництва, розкрито потенціал цифровізації та соціального підприємництва. Акцентовано увагу на важливості партнерства між державою, бізнесом та громадянським суспільством для формування інклюзивної економіки.

Annotation. The theses examine the role of inclusive business strategies in ensuring sustainable economic development in Ukraine. The

influence of corporate social responsibility on economic stability and enterprise competitiveness is identified. Modern approaches to creating a barrier-free business environment are analyzed, and the potential of digitalization and social entrepreneurship is revealed. Emphasis is placed on the importance of cooperation between the state, business, and civil society in building an inclusive economy.

Вступ. Інклюзивний розвиток є однією з ключових тенденцій сучасної економічної політики, що відображає прагнення суспільства до справедливого розподілу можливостей і результатів економічної діяльності. Його сутність полягає у створенні таких умов, за яких усі соціальні групи, незалежно від фізичних можливостей, віку, статі чи місця проживання, мають рівний доступ до ресурсів, праці, освіти та підприємницьких ініціатив.

Для України інклюзивна економіка набуває особливої актуальності у період післявоєнного відновлення. Масштабні руйнування інфраструктури, зниження рівня зайнятості та поглиблення соціальної нерівності вимагають системних підходів до формування нової моделі розвитку, що поєднає економічну ефективність із соціальною відповідальністю. У цьому контексті інклюзивні бізнес-стратегії стають потужним інструментом підвищення національної конкурентоспроможності, зміцнення людського капіталу та забезпечення сталого зростання.

Сучасні тенденції світової економіки підтверджують, що довгостроковий розвиток можливий лише за умов залучення максимально широкого кола учасників економічного процесу. Тому впровадження принципів інклюзії в український бізнес — це не лише етична чи соціальна вимога, а й стратегічна необхідність, що формує основу економічної стійкості та інноваційності підприємств.

Інклюзивні бізнес-стратегії. Поняття інклюзивності у бізнесі охоплює створення сприятливих умов для участі різних соціальних груп у виробничих, управлінських і креативних процесах. Компанії, які впроваджують політику рівних можливостей, отримують не лише позитивний соціальний імідж, але й економічні вигоди завдяки розширенню кадрового потенціалу та підвищенню мотивації працівників.

Інклюзивні бізнес-стратегії передбачають реалізацію програм адаптації робочих місць для людей з інвалідністю, підтримку жіночого підприємництва, створення можливостей для ветеранів війни, внутрішньо переміщених осіб та молоді, що шукає пер-

ше місце роботи. Крім того, важливою складовою таких стратегій є розвиток корпоративної культури, орієнтованої на повагу до різноманітності та запобігання дискримінації на робочому місці.

Досвід провідних українських компаній показує, що інклюзивний підхід підвищує продуктивність праці на 10–15% завдяки формуванню згуртованих команд, зростанню лояльності працівників і позитивному сприйняттю бренду роботодавця. Таким чином, соціальна інклюзія трансформується у стратегічний ресурс економічного успіху підприємства.

Соціальне підприємництво як інструмент інклюзії. Соціальне підприємництво є однією з найдинамічніших форм реалізації інклюзивних принципів у бізнесі. Його основна мета полягає не лише у отриманні прибутку, а й у вирішенні конкретних соціальних проблем — працевлаштування вразливих груп населення, підтримки освітніх і культурних проєктів, розвитку місцевих громад. В Україні цей напрям демонструє поступове зростання, особливо у сфері малого та середнього бізнесу. Соціальні підприємства створюють нові можливості для самореалізації, сприяють формуванню місцевої економічної стійкості та підвищують рівень довіри до бізнесу. Однак їхній потенціал залишається недооціненим через обмежений доступ до фінансування, нестачу податкових стимулів і недостатню правову підтримку.

Запровадження державних грантових програм, навчальних курсів для молодих підприємців, а також інтеграція соціального підприємництва у регіональні стратегії розвитку може стати ефективним інструментом боротьби з безробіттям і соціальною нерівністю.

Роль цифровізації. Розвиток цифрової економіки є важливою передумовою інклюзивного зростання. Цифрові технології забезпечують доступ до ринку праці, освітніх ресурсів і підприємницьких можливостей навіть у віддалених або соціально вразливих регіонах. Платформи дистанційної зайнятості, електронної комерції та фінансових сервісів відкривають нові канали для самозайнятості та професійного розвитку.

Особливої уваги заслуговує розвиток цифрових компетентностей працівників. Інвестиції в цифрову грамотність дозволяють не лише адаптувати персонал до нових умов праці, але й підвищують конкурентоспроможність підприємств на глобальному ринку. Цифровізація також сприяє прозорості управління, оптимізації бізнес-процесів і зменшенню бар'єрів для малих підприємств.

Державна політика та партнерство секторів. Формування інклюзивної економіки вимагає ефективної координації дій між державою, бізнесом, освітніми закладами та громадським сектором. Держава має створювати нормативно-правові та фінансові умови для розвитку соціально відповідального бізнесу, забезпечувати рівний доступ до грантів і кредитів, підтримувати інноваційні стартапи та освітні ініціативи. Водночас приватний сектор може відігравати роль рушійної сили змін, демонструючи приклади корпоративної соціальної відповідальності, впроваджуючи програми менторства та професійної підготовки для молоді. Спільні ініціативи держави, бізнесу та громадських організацій створюють потужний синергетичний ефект, що сприяє зміцненню соціальної єдності та розвитку людського потенціалу.

Висновки. Інклюзивні бізнес-стратегії є ключовим елементом побудови нової моделі української економіки, заснованої на принципах рівності, соціальної справедливості та сталого розвитку. Вони сприяють формуванню людського капіталу, підвищенню продуктивності та зміцненню конкурентоспроможності національного бізнесу.

Поєднання цифрових технологій, соціальної відповідальності та партнерства між секторами формує фундамент для створення економіки нового типу — відкритої, інноваційної та орієнтованої на людину. Саме інклюзія має стати стратегічним вектором економічного зростання України в умовах післявоєнного відновлення.

Список використаних джерел

1. Ремболович В. Інклюзивний розвиток як стратегічний орієнтир модернізації національної економіки України. URL: <https://journals.nupr.edu.ua/eir/article/view/3896> (дата звернення 13.11.2025).
2. Колупаєва А. Інклюзивна освіта — освіта для всіх. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/inkluzyvne-navchannya/posibniki/inkluziyavnz.pdf> (дата звернення 13.11.2025).
3. Демус Я. Інклюзивна освіта в Україні: проблеми і перспективи. URL: <http://aesthetethicpedaction.pnpu.edu.ua/article/view/255927> (дата звернення 13.11.2025).
4. Махінько А. Становлення інклюзивної освіти у контексті модернізації загальноосвітньої школи в Україні. Київ: КПП ім. І. Сікорського. URL: <https://historypages.kpi.ua/article/view/176395> (дата звернення 13.11.2025).
5. Стаття «Інтелектуальний капітал в стратегії інноваційного розвитку України». URL: <https://intern.bulletin.knu.ua/uk/article/view/2578> (дата звернення 13.11.2025).

**ПРОБЛЕМАТИКА ВПРОВАДЖЕННЯ
ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ
У ВІТЧИЗНЯНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ**
**THE PROBLEM OF IMPLEMENTING INCLUSIVE EDUCATION
IN THE DOMESTIC EDUCATIONAL SPACE**

Шостак Дарина Сергіївна

*III курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».*

Науковий керівник: Наголюк О.Є., к.ю.н., доцент,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7610-7379>

nagolyk.lnau@ukr.net

Анотація. У роботі розглянуто актуальні питання впровадження інклюзивного навчання у вітчизняному освітньому просторі. Зазначено, що інклюзивна освіта є важливим напрямом розвитку сучасної системи освіти України, спрямованим на забезпечення рівних можливостей для всіх здобувачів освіти незалежно від їхніх індивідуальних потреб і можливостей. Визначено основні проблеми реалізації інклюзивного підходу, серед яких — недостатнє матеріально-технічне забезпечення закладів освіти, брак кваліфікованих фахівців, недостатня підготовка педагогічних кадрів, а також наявність соціально-психологічних бар'єрів у сприйнятті інклюзії.

Annotation. The paper considers the current issues of implementing inclusive education in the domestic educational space. It is noted that inclusive education is an important direction in the development of the modern education system of Ukraine, aimed at ensuring equal opportunities for all education seekers regardless of their individual needs and capabilities. The main problems of implementing an inclusive approach are identified, including insufficient material and technical support of educational institutions, lack of qualified specialists, insufficient training of pedagogical personnel, as well as the presence of socio-psychological barriers in the perception of inclusion.

В самій роботі здійснили обґрунтування необхідності комплексного підходу до вирішення зазначених проблем, який передбачає підвищення професійної компетентності педагогів, удосконалення нормативно-правової бази, розширення міжвідомчої співпраці та формування інклюзивної культури в суспільстві.

стві. Зроблено висновок, що ефективне впровадження інклюзивного навчання є запорукою побудови доступної, гуманістично орієнтованої системи освіти, у якій кожна дитина має можливість для самореалізації та повноцінної участі в освітньому процесі [1].

Інклюзивна освіта є важливою складовою процесу модернізації національної системи освіти України та відображає загальноєвропейські тенденції забезпечення рівних можливостей для всіх здобувачів освіти. Її впровадження спрямоване на створення умов, за яких діти з особливими освітніми потребами мають змогу навчатися разом із своїми однолітками в загальноосвітніх закладах.

Попри активну підтримку інклюзивної освіти на законодавчому рівні, практична реалізація інклюзії в Україні супроводжується низкою проблем і труднощів. Серед ключових можна виокремити:

- *недостатню матеріально-технічну базу* закладів освіти для організації інклюзивного середовища;
- *нестачу фахівців* — асистентів учителів, корекційних педагогів, логопедів, психологів;
- *обмежену підготовку педагогічних кадрів*, які не завжди володіють необхідними знаннями та методиками роботи з дітьми з особливими освітніми потребами;
- *психологічні та соціальні бар'єри*, пов'язані з недостатнім рівнем обізнаності суспільства щодо сутності інклюзії;
- *фрагментарність управлінських і методичних підходів* до впровадження інклюзивної практики[2].

Подолання цих проблем можливе завдяки системному підходу, який передбачає: оновлення змісту педагогічної освіти, розроблення ефективних методичних рекомендацій, удосконалення міжвідомчої взаємодії, забезпечення фінансової підтримки закладів освіти та формування позитивного ставлення суспільства до інклюзивних цінностей.

Отже, проблематика впровадження інклюзивного навчання в українському освітньому просторі має комплексний характер. Її вирішення потребує спільних зусиль держави, освітян, науковців і громади з метою створення доступної, безбар'єрної та гуманістично орієнтованої системи освіти, у якій кожна дитина матиме змогу розкрити свій потенціал.

Список використаних джерел

1. Ляшко В. В. Освітні втрати та підходи до навчання дітей з особливими освітніми потребами під час воєнного стану. *Inclusion and Diversity*. 2025. Вип. 5. С. 28–31. DOI: <https://doi.org/10.32782/inclusion/2025.5.6>
2. Методика інклюзивного навчання за Концепцією «Нова українська школа» (для здобувачів вищої освіти спеціальності 016 «Спеціальна освіта» денної та заочної форм навчання): навч. посіб. / уклад. Стеблюк С. В. Ужгород, 2023. 113 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/57504> (дата звернення: 14.04.2025).

**СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ
У ФОРМУВАННІ ІНКЛЮЗИВНОЇ
ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ**
**CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY IN SHAPING
THE STATE'S INCLUSIVE ECONOMIC POLICY**

Шпак Дмитро Валерійович

*III курс, група ЕМ-24-1а, спеціальність «Економіка»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
dimashpak90@ukr.net*

*Науковий керівник: Думанська К.С., д.е.н., професор,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-0657-2667>
kathrynd@bigmir.net*

Анотація. У роботі досліджується роль соціальної відповідальності бізнесу у формуванні інклюзивної економічної політики України. Проаналізовано еволюцію нормативно-правових актів, зокрема будівельних норм та законодавчих документів, які регламентують доступність середовища та забезпечення безбар'єрного доступу для маломобільних і соціально вразливих груп населення. Особлива увага приділяється впровадженню міжнародних стандартів інклюзивності у діяльність підприємств і їх впливу на розширення можливостей працевлаштування. На підставі порівняльного аналізу нормативних актів виділено ключові зміни та тенденції розвитку інклюзивної політики на рівні підприємств і держави. Робота підкреслює, що інтеграція принципів соціальної відповідальності у бізнес-практику є важливим фактором формування безбар'єрного економічного середовища та сприяння сталому соціально-економічному розвитку країни.

Annotation. The study examines the role of corporate social responsibility in shaping Ukraine's inclusive economic policy. The evolu-

tion of regulatory and legal acts has been analyzed, including building codes and legislative documents that govern environmental accessibility and ensure barrier-free access for people with limited mobility and socially vulnerable groups. Special attention is given to the implementation of international inclusivity standards in business activities and their impact on expanding employment opportunities. Based on a comparative analysis of normative acts, key changes and trends in the development of inclusive policies at both the enterprise and state levels have been identified. The study emphasizes that integrating the principles of corporate social responsibility into business practices is a crucial factor in creating a barrier-free economic environment and promoting sustainable socio-economic development of the country.

Соціальна відповідальність підприємств в Україні зазнавала поступових змін та еволюції протягом часу. Інтеграція міжнародних стандартів доступності та принципів інклюзивності у різні сфери суспільного життя відображалася у відповідних законодавчих актах та нормативно-правових документах.

Зокрема, законодавча база ґрунтується на таких ключових документах:

- Конституція України — стаття 24 гарантує рівність прав і свобод людини незалежно від багатьох ознак; забезпечує базову норму проти дискримінації. [1]

- Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» (1991 р.) — визначив правові, економічні, соціальні та організаційні засади забезпечення рівних прав і можливостей осіб з інвалідністю. [2]

- Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (ратифікована Україною 16 грудня 2009 р. Законом № 1767-VI) — міжнародна рамка прав осіб з інвалідністю. [3]

Проаналізувавши динаміку розвитку та впровадження законодавчих та нормативних актів можна прослідкувати за еволюційними процесами країни та суспільства, що наведемо нижче:

- На початку 1990-х — акцент на законодавчому забезпеченні прав осіб з інвалідністю (наприклад, Закон 1991 р.).

- Середина 2000-х — активація міжнародних зобов'язань (ратифікація Конвенції ООН 2009 р.), розвиток нормативів доступності.

- 2014–2017 роки — формалізація термінів «інклюзивне навчання», «інклюзивне освітнє середовище» у законах про освіту.

— 2019–2024 роки — більш конкретні будівельні норми для доступності, безбар'єрності інфраструктури (ДБН, зміни до них).

— Останні роки — розвиток комплексного підходу: державна політика безбар'єрного простору, розширення інклюзивності не лише в освіті, але й у просторовій доступності, соціальних послугах.

Таблиця 1

**Концептуальні відмінності нормативних
будівельних норм інклюзивності**

Параметр	ДБН В.2.2-17:2006 (втратив чинність) [5]	ДБН В.2.2-40:2018 [4]
Термінологія	Використовується поняття «маломобільні групи населення»	Введено поняття «інклюзивність», «універсальний дизайн», «розумне пристосування»
Фокус	Лише фізична доступність для осіб з інвалідністю, людей похилого віку, вагітних жінок, батьків з дітьми	Комплексна інклюзивність — охоплює всі категорії користувачів: незалежно від віку, статі, мобільності, стану здоров'я
Підхід	Мінімальні технічні вимоги (пандуси, ліфти, туалети)	Інтегрований підхід — ергономіка, навігація, інформаційна та комунікаційна доступність
Нормування	Жорстко задані параметри конструкцій	Гнучкі стандарти, орієнтовані на зручність користувача
Відповідальність	Вимоги переважно для нових будівель	Поширення норм і на реконструкцію, адаптацію існуючих споруд
Контекст	Відповідність міжнародним технічним нормам 1990-х	Узгодження з Конвенцією ООН про права осіб з інвалідністю та стандартами доступності EN 17210:2021

Джерело: складено автором на основі [4, 5]

Розвиток державних будівельних норм в Україні, зокрема положень ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд» [4], відображає поступове усвідомлення суспільством важливості забезпечення доступності об'єктів для всіх категорій громадян, зокрема осіб з обмеженою мобільністю. Упроваджен-

ня інклюзивних стандартів у практику проєктування та діяльності підприємств створює передумови для розширення участі маломобільних груп населення у трудових процесах і займаних посадах. Таким чином, забезпечення архітектурної та соціальної доступності може розглядатися як один із проявів соціальної відповідальності бізнесу, спрямований на формування безбар'єрного середовища та підвищення рівня інклюзивності економічного розвитку.

Порівняння змін у будівельних нормах дозволяє простежити еволюцію розуміння принципів доступності та проявів соціальної відповідальності підприємств, що наведено у табл. 1.

Забезпечення інклюзивності та розширення доступу населення до більш широкого спектру професійних ролей може розглядатися як один із проявів соціальної відповідальності підприємств. Такий підхід сприяє інтеграції маломобільних та соціально вразливих груп у трудові процеси, підвищенню рівня соціальної справедливості та формуванню безбар'єрного економічного середовища.

Список використаних джерел

1. Конституція України — Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> (дата звернення: 05.11.2025).

2. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 № 875-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/875-12> (дата звернення: 05.11.2025).

3. Конвенція про права осіб з інвалідністю : Закон України від 13.12.2006 № 995-G VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 05.11.2025).

4. ДБН В.2.2-40:2018 Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення : державні будівельні норми України. Київ : Мінрегіон України, 2018. 41 с. URL: <https://e-dbn.com.ua/dbn/> (дата звернення: 05.11.2025).

5. ДБН В.2.2-17:2006 Будинки і споруди. Доступність будинків і споруд для маломобільних груп населення : державні будівельні норми України. Київ : Мінбуд України, 2007. 51 с. URL: <https://e-dbn.com.ua/dbn/> (дата звернення: 05.11.2025).

ІНКЛЮЗИВНІ ЛОКАЛЬНІ БІЗНЕС-ІНІЦІАТИВИ INCLUSIVE LOCAL BUSINESS INITIATIVES

Шутько Максим Сергійович

III курс, група МК-24-1фмб, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Скаженник М.В.,

ст. викладач кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>

m.skazhennik@ukr.net

Анотація. У дослідженні визначено сутність і значення інклюзивних локальних бізнес-ініціатив як інструменту поєднання економічного розвитку громад із соціальною інтеграцією вразливих груп населення. Розкрито їх основні форми — соціальне підприємництво, кооперативні моделі, екологічні та культурно-освітні проекти, а також мікропідприємництво на місцевому рівні. Окреслено особливості їх функціонування та вплив на зайнятість, розвиток локальної економіки й зміцнення соціальної згуртованості. Наведено приклади успішних українських ініціатив, серед яких «Good Bread from Good People», «Горіховий дім», «Urban Space 100», фермерські кооперативи та етно-садиби. Показано, що інклюзивні підприємства сприяють формуванню стійких громад, забезпечують робочі місця, зменшують соціальну нерівність та підтримують культурні традиції. Досвід України й міжнародна практика підтверджують їхній потенціал як механізму сталого розвитку.

Annotation. The article explores the essence and significance of inclusive local business initiatives as a tool that combines community-level economic development with the social integration of vulnerable population groups. Their key forms are analyzed, including social entrepreneurship, cooperative models, environmental and cultural-educational projects, as well as micro-enterprises operating within local communities. The study highlights their functioning mechanisms and their influence on employment, local economic growth, and community cohesion. Examples of successful Ukrainian initiatives are presented, such as «Good Bread from Good People», «Horikhovyi Dim», «Urban Space 100», farmers' cooperatives, and ethnic guesthouses. The findings show that inclusive enterprises contribute to community resilience, create jobs, reduce social inequality, and preserve cultural heritage. Both Ukrainian and international experience confirm their value as an effective mechanism for sustainable development.

Інклюзивні локальні бізнес-ініціативи становлять важливий напрям розвитку сучасних громад, оскільки вони поєднують економічні процеси із соціальними функціями, створюючи можливості для залучення людей, що традиційно мають бар'єри у доступі до ринку праці. Згідно з дослідженнями, інклюзивний бізнес спрямований на участь людей з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, жінок у сільській місцевості, молоді та літніх людей у локальних економічних процесах, забезпечуючи для них адаптовані умови праці та можливість отримання стабільного доходу [1; 3]. Таким чином, такі ініціативи відіграють важливу роль не лише у сфері соціального захисту, а й у розвитку місцевої економіки.

Соціальне підприємництво є одним із найпоширеніших форматів інклюзивного бізнесу. Воно передбачає поєднання комерційної діяльності із соціальною місією, що реалізується через створення робочих місць для вразливих груп населення. Українські приклади, зокрема пекарня «Good Bread from Good People», у якій працюють люди з ментальними порушеннями, та організація «Горіховий дім», що підтримує жінок у кризових ситуаціях, підтверджують ефективність таких моделей [4; 5; 6]. Ці підприємства не лише забезпечують працевлаштування, а й створюють умови для соціальної адаптації та самореалізації.

Важливою формою інклюзивного підприємництва є кооперативи, що дозволяють місцевим жителям об'єднувати ресурси для ведення спільної діяльності. Кооперативні моделі особливо актуальні у сільських громадах, де індивідуальні господарства часто мають обмежені можливості для розвитку. Міжнародний досвід свідчить, що кооперативи сприяють зростанню економічної стійкості громад та підвищують їхню конкурентоспроможність [2; 7]. В Україні поширеними є приклади створення сироварень, тепличних господарств та фермерських кооперативів, у яких працюють як місцеві жителі, так і внутрішньо переміщені особи.

Екологічні бізнеси становлять ще один вагомий напрям розвитку інклюзивних локальних ініціатив. Вони охоплюють переробку відходів, виробництво товарів із вторсировини, розвиток зеленого туризму та створення майстерень, що працюють із екологічними матеріалами. Такі моделі поєднують економічну діяльність із принципами сталого розвитку, зменшуючи негативний вплив на довкілля та формуючи екологічну культуру у

громадах [2]. Крім того, екологічні ініціативи часто стають місцем працевлаштування для тих, хто має обмежені можливості доступу до традиційного ринку праці.

Культурно-освітні локальні проєкти також мають важливе значення в інклюзивному розвитку. Етно-садиби, майстерні ремесел, творчі простори та освітні центри у громадах забезпечують не лише економічну активність, а й сприяють збереженню культурної спадщини та розвитку туризму. Вони популяризують традиційні ремесла, кулінарію, мистецтво та локальні звичаї, забезпечуючи нові робочі місця та залучаючи молодь до економічної діяльності [3]. Такі ініціативи стають простором міжгенераційного діалогу та підтримки культурної ідентичності.

Мікропідприємництво є найбільш доступною формою інклюзивного бізнесу, оскільки потребує мінімальних інвестицій. Невеликі пекарні, кав'ярні, ремісничі майстерні, локальні послуги з ремонту або обслуговування задовольняють щоденні потреби громади та забезпечують стабільний дохід для власників і їхніх родин. Такі малі бізнеси формують основу локальної економіки, підвищують рівень зайнятості та зміцнюють внутрішні зв'язки у громаді [3].

Реальні успішні приклади підтверджують значення інклюзивних локальних ініціатив. «Urban Space 100» в Івано-Франківську демонструє модель громадського підприємства, у якому частина прибутку спрямовується на фінансування міських проєктів [4]. Етно-садиби в Карпатах і на Поліссі забезпечують розвиток екотуризму. Фермерські кооперативи на заході України інтегрують переселенців у економічне життя громад. Майстерні переробки вторсировини у великих містах поєднують екологічну та соціальну місії [5; 6]. Міжнародна практика — Нідерланди, Велика Британія, Канада — також демонструє значний потенціал інклюзивних моделей, що підтверджується аналітичними звітами міжнародних інституцій [2; 7].

У підсумку інклюзивні локальні бізнес-ініціативи є ефективним механізмом поєднання соціальної підтримки та економічного розвитку. Вони забезпечують громади робочими місцями, сприяють інтеграції вразливих груп, зменшують соціальну нерівність і стимулюють розвиток локальної економіки. Українські та міжнародні приклади підтверджують, що такі моделі здатні забезпечувати сталий розвиток, зміцнюючи економічну стійкість та культурну ідентичність громад.

Список використаних джерел

1. Гусев В. В. Соціальне підприємництво: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні // Вісник економічної науки України. — 2021. — № 1(40). — С. 56–62.
2. Inclusive Local Economic Development: Global Report / UNDP. — New York: United Nations Development Programme, 2020.
3. Дяченко М. О. Локальні бізнес-ініціативи у громадах як інструмент інклюзивного розвитку // Економіка і суспільство. — 2022. — № 38. — С. 115–122.
4. Urban Space 100: офіційний сайт. — Режим доступу: <https://urban-space100.com>
5. Good Bread from Good People: офіційний сайт. — Режим доступу: <https://goodbread.com.ua>
6. Горіховий дім: офіційний сайт. — Режим доступу: <https://hdom.lviv.ua>
7. World Bank. Local Economic Development: A Primer. — Washington, D.C.: The World Bank, 2019

**ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МАРКЕТИНГУ:
МОЖЛИВОСТІ ТА РИЗИКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ
ІНКЛЮЗИВНИХ СТРАТЕГІЙ**

**USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN MARKETING:
OPPORTUNITIES AND RISKS FOR THE DEVELOPMENT
OF INCLUSIVE STRATEGIES**

Юркевич Оксана Сергіївна

*II курс, група МК-24-1фмб.се-сІ, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
denis.reminky@gmail.com*

*Науковий керівник: Скаженник М.В.,
ст. викладач кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>*

m.skazhennik@ukr.net

Анотація. У роботі досліджено значення штучного інтелекту (ШІ) у розвитку сучасних маркетингових стратегій із фокусом на інклюзивності. Визначено ключові можливості використання ШІ для аналізу поведінки споживачів, персоналізації контенту та підвищення доступності комунікацій для різних соціальних груп. Водночас окреслено потенційні ризики, зокрема етичні дилеми, дискримінаційні алгоритми та загрозу втрати людського аспекту у взаємодії з клієнтами. Наведено приклади компаній, що впроваджують інклюзивні підходи за допомогою ШІ (Microsoft,

Google, Unilever). Доведено, що ефективне використання технологій можливе лише за умови дотримання принципів прозорості, етичності та різноманітності.

Annotation. *The article explores the role of artificial intelligence (AI) in shaping modern marketing strategies with a focus on inclusivity. It identifies key opportunities for AI use in consumer behavior analysis, personalized content delivery, and enhancing accessibility for diverse audiences. Potential risks are also discussed, including ethical dilemmas, algorithmic bias, and the loss of human touch in communication. Examples from companies such as Microsoft, Google, and Unilever illustrate inclusive AI applications. The study concludes that AI-driven marketing can only be effective when guided by transparency, ethics, and diversity principles.*

У сучасному маркетинговому середовищі штучний інтелект (ШІ) стає одним із найпотужніших інструментів для аналізу, прогнозування та персоналізації комунікацій. Завдяки алгоритмам машинного навчання компанії здатні розуміти споживачку поведінку глибше, ніж будь-коли раніше, що дозволяє будувати ефективніші, цілеспрямовані й релевантні кампанії [1]. Системи на основі ШІ аналізують величезні обсяги даних — від історії покупок до емоційної реакції користувачів у соціальних мережах. На основі цього формується точніша сегментація аудиторії, визначаються тенденції споживчої поведінки та можливі сценарії взаємодії з брендом. Це відкриває нові можливості для побудови маркетингових стратегій, заснованих на даних, де кожне рішення ґрунтується на аналітиці, а не лише на інтуїції маркетолога.

Однією з найпомітніших сфер застосування ШІ є персоналізація. Штучний інтелект допомагає брендам створювати унікальні пропозиції, визначати потреби клієнтів і прогнозувати їхні рішення. Прикладом можуть бути системи рекомендацій, як-от ті, що використовуються Amazon або Netflix, які формують індивідуальний користувацький досвід, пропонуючи товари чи контент, що максимально відповідають інтересам конкретної людини. У контексті інклюзивного маркетингу персоналізація має ще глибше значення, адже дозволяє враховувати різноманітні фізичні, культурні та соціальні потреби споживачів. Наприклад, адаптовані вебінтерфейси, автоматичний переклад контенту кількома мовами або озвучення текстів для людей із порушення-

ми зору — усе це приклади того, як технології сприяють створенню більш доступного й дружнього цифрового середовища [2].

AI-технології активно використовуються для підвищення рівня доступності у взаємодії користувачів із брендами. Інструменти розпізнавання голосу, зображення та тексту дають змогу людям із порушеннями зору або слуху повноцінно користуватися цифровими продуктами. Програми автоматичного субтитрування, голосового управління чи зчитування зображень допомагають отримувати інформацію незалежно від фізичних обмежень. Такі рішення не лише розширюють потенційну аудиторію, але й підкреслюють соціальну відповідальність компаній. Інклюзивність у маркетингу стає проявом етичного ставлення до споживача, а не просто елементом корпоративного іміджу [4].

Попри очевидні переваги, використання ШІ супроводжується низкою ризиків. Алгоритми машинного навчання, які навчаються на історичних даних, можуть неусвідомлено відтворювати або навіть підсилювати існуючі соціальні упередження. Це може призвести до дискримінаційних результатів, наприклад, до недооцінки певних соціальних, етнічних або гендерних груп. Іншою проблемою є ефект «цифрового нагляду», коли надмірна автоматизація створює відчуття втручання у приватне життя користувача, що може знизити рівень довіри до бренду [1; 5]. Ще один виклик полягає у втраті людського аспекту маркетингових комунікацій. Коли взаємодія з клієнтом відбувається переважно через алгоритми, бренд може втратити емоційність, теплоту та автентичність — ті риси, що формують довготривалий емоційний зв'язок зі споживачем. Тому надзвичайно важливо поєднувати аналітичні можливості ШІ з людськими цінностями — емпатією, креативністю та повагою до різноманітності [3; 4].

Багато провідних міжнародних компаній уже інтегрують інклюзивність у свої AI-стратегії. Microsoft розробляє інструменти з урахуванням доступності для людей із порушеннями зору та слуху, Google вдосконалює алгоритми, щоб уникати культурних і гендерних стереотипів у рекламних кампаніях, а Unilever застосовує штучний інтелект для аналізу візуального контенту, з метою запобігання гендерним і расовим упередженням [5]. Такі приклади демонструють, що великі корпорації усвідомлюють значення технологій не лише як засобу підвищення прибутку, а й як механізму соціальної відповідальності.

Отже, штучний інтелект стає не лише технологічним, а й соціальним інструментом, який сприяє створенню більш інклюзивного, етичного та людяного маркетингового середовища. Поєднання інноваційних можливостей ШІ з принципами етики, різноманітності та поваги до споживача формує основу для розвитку відповідального бізнесу, який не просто продає продукти, а будує довіру, розуміння й позитивні соціальні зміни.

Список використаних джерел

1. Девенпорт Т., Ронанкі Р. Штучний інтелект у реальному світі. *Harvard Business Review Україна*. 2020. № 2. С. 45–58.
2. Капітан С., Кеннеді А.-М., Бертон П. Інклюзивний маркетинг як складова соціальної відповідальності бізнесу. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2021. № 3. С. 72–83.
3. Котлер Ф., Картаджайя Х., Сетіаван І. Маркетинг 5.0: Технології, що працюють на людство. Київ: Наш Формат, 2022. 304 с.
4. Microsoft. Inclusive Design Toolkit. *Офіційний сайт компанії Microsoft*. 2023. URL: <https://inclusive.microsoft.design>
5. Unilever. Штучний інтелект та відповідальні маркетингові практики. *Офіційний сайт компанії Unilever*. 2024. URL: <https://www.unilever.com>

РОЗВИТОК АГРАРНОГО СЕКТОРУ, ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL SECTOR, STATE SUPPORT AND EFFICIENCY

Юхно Дарина Валеріївна

*І курс, група МН-25-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
d12607055@gmail.com

*Науковий керівник: Васюренко Л.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7314-6890>
vasyurenkolarysa@gmail.com

Анотація. Аграрна промисловість одна з важливих складових існування більшості підприємств і не тільки. Упродовж останніх років аграрна галузь залишається одним з головних чинників національної економіки, незважаючи на складні виклики, пов'язані з повномасштабним вторгненням, зміною зовнішньоекономічних умов та руйнуванням інфраструктури. Саме тому у цій роботі я б хотіла акцентувати увагу читачів на необхідності введення

цільових підходів до розподілу допомоги яку надає держава. Метою мого дослідження є виявлення основних проблем у реалізації державної аграрної політики та пошук шляхів її удосконалення.

Annotation. *The agricultural industry is one of the important components of the existence of most enterprises and not only. In recent years, the agricultural sector has remained one of the main factors of the national economy, despite the complex challenges associated with full-scale invasion, changes in foreign economic conditions and the destruction of infrastructure. That is why in this work I would like to focus readers' attention on the need to introduce targeted approaches to the distribution of assistance provided by the state. The purpose of my research is to identify the main problems in the implementation of state agrarian policy and find ways to improve it.*

Аграрний сектор задовольняє не лише внутрішні продовольчі потреби, а й забезпечує немалу частину експорту. Згідно з дослідженою мною інформацією Україна входить в п'ятірку світових експортерів зернових культур, а саме кукурудзи, пшениці та ячменю також варто згадати про експорт соняшникової олії. Цей перелік свідчить про життєздатність галузі попри складні обставини.[4]

Державна підтримка аграріїв в Україні закріплена в певних законах: «Про державну підтримку сільського господарства України» [1], «Про фермерське господарство»[2], «Про розвиток малого і середнього підприємництва» тощо. У 2024 році було ухвалено Закон № 3980-IX «Про інформаційно-комунікаційну систему «Державний аграрний реєстр»» [3], який визначає правові й організаційні засади функціонування реєстру агровиробників як єдиного майданчика для управління підтримкою.

Я вважаю, що незважаючи на позитивні зміни, система державної підтримки має багато проблем. Основна з них — недостатнє фінансування: на аграрний сектор виділяється менше 1% загального державного бюджету, що недостатньо для задоволення потреб цієї галузі. Ще одна проблема — складність у доступі до допомоги, особливо для дрібних фермерських господарств. Досить багато ресурсів підтримується великими агрохолдингами, а малі виробники не отримують достатньої уваги. Також ми розуміємо існування ризику того, що кошти використовуються не правильно через слабкі системи контролю та перевірки. Крім того, інноваційна частина аграрного виробництва

до цього часу недостатньо розвинена. На мою думку, українські фермери потребують доступу до сучасних технологій, які допомагають у землеробстві, екологічних методів виробництва та цифрових послуг, але державна підтримка в цих напрямках ще недостатня.

Аграрний сектор є критично важливим для економіки України і глобальної продовольчої безпеки. У відповідь на виклики, спричинені війною, держава активно впроваджує програми підтримки для забезпечення стійкості та розвитку сільського господарства. Окрім безповоротної фінансової допомоги, діє державна програма «Доступні кредити 5–7–9», якою тільки у 2025 році вже скористалося понад 800 агропідприємців на загальну суму понад 3,7 млрд грн. За 2024 рік ця цифра склала майже 47 млрд грн. Тож, ці ініціативи, спрямовані на фінансову допомогу, пільгове кредитування та інфраструктурні проєкти, дозволяють аграріям продовжувати свою діяльність навіть у таких надскладних умовах.[5]

На мою думку, у майбутньому аграрний сектор може стати основним фактором відновлення економіки після війни, забезпечити продовольчу безпеку країни та внести вклад у зміцнення інтеграції України в європейський економічний простір. Якщо державна підтримка буде керованою ефективно, аграрна галузь має велику ймовірність стати одним з найважливіших секторів сучасної української економіки.

Список використаних джерел

1. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон України від 24 черв. 2004 р. № 1877-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 49. Ст. 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>.
2. Про фермерське господарство : Закон України від 19 черв. 2003 р. № 973-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 45. Ст. 363. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15>
3. Про інформаційно-комунікаційну систему «Державний аграрний реєстр» : Закон України № 3980-IX від 2024 р. URL: <https://www.apd-ukraine.de>
4. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Державна підтримка аграрного сектору у 2024–2025 рр. URL: <https://minagro.gov.ua>
5. BDO Ukraine. Державна підтримка агробізнесу в умовах воєнного часу: ключові програми 2025 року. URL: <https://www.bdo.ua/uk-ua/insights-2/information-materials/2025/wartime-state-support-for-agribusiness>

ПЕРЕШКОДИ ТА БАР'ЄРИ НА ШЛЯХУ ДО ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ В УКРАЇНІ

OBSTACLES AND BARRIERS TO FINANCIAL INCLUSION IN UKRAINE

Яблонський Павло Дмитрович

*I курс, група ФН-25-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
pavloyab@gmail.com*

*Науковий керівник: Наголюк О.Є., к.ю.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7610-7379>
nagolyk.lnau@ukr.net*

Анотація. Фінансова інклюзія є ключовим фактором економічного розвитку та підвищення стійкості домогосподарств. Доповідь аналізує основні бар'єри доступу громадян України до формальних фінансових послуг: інфраструктурні (банкоматна/віддільна мережа), цифровий розрив та низька фінансова грамотність, регуляторні та документальні обмеження, відсутність довіри до фінансових інститутів, економічна вразливість населення та гендерні й регіональні нерівності. Розглянуто вплив військових дій та внутрішньо переміщених осіб на доступ до послуг, а також роль посткризових програм. На основі аналізу запропоновано набір практичних рекомендацій: розвиток цифрової інфраструктури та мобільного банкінгу, програми підвищення фінансової грамотності, спрощення верифікації клієнтів, розширення агентської мережі, стимули для малих фінтехів та підсилення довіри шляхом споживчого захисту. Реалізація запропонованих заходів сприятиме розширенню доступу, зниженню фінансової вразливості домогосподарств та стійкішому економічному зростанню.

Annotation. Financial inclusion is a cornerstone of economic resilience and inclusive growth. This presentation examines major barriers to accessing formal financial services in Ukraine: physical infrastructure limitations (branches, ATMs), the digital divide and low financial literacy, regulatory and documentation hurdles, lack of trust in financial institutions, economic vulnerability, and gender and regional disparities. The analysis includes the impact of recent conflicts and displacement on financial access and evaluates post-crisis policy responses. Practical recommendations are proposed: expanding digital and mobile banking infrastructure, targeted financial literacy programs, simplified client veri-

fication (while maintaining AML/CFT standards), growth of agent networks, incentives for fintech innovation, and stronger consumer protection to rebuild trust. Implementing these measures can broaden access, reduce household vulnerability, and support sustainable economic recovery.

Фінансова інклюзія — це процес залучення всіх громадян до користування безпечними та зручними фінансовими послугами. Вона сприяє економічному розвитку, підвищує стабільність домогосподарств і зменшує соціальну нерівність. В Україні за останнє десятиліття зроблено помітні кроки у цьому напрямі — поширення мобільного банкінгу, розвиток фінтех-компаній, зростання безготівкових операцій. Проте значна частина населення досі залишається поза межами формального фінансового сектору [1].

Однією з головних причин є нерівномірний розвиток фінансової інфраструктури. Банківські відділення та банкомати зосереджені переважно у великих містах, тоді як у сільській місцевості їх бракує. Для людей похилого віку або маломобільних громадян це створює реальні труднощі у доступі до базових послуг. Додаткову проблему становлять наслідки війни — зруйновані відділення, відключення зв'язку та переміщення великої кількості людей [4].

Важливим бар'єром залишається цифровий розрив. Хоча мобільні технології активно розвиваються, не всі українці мають сучасні пристрої або стабільний доступ до інтернету. Це ускладнює використання електронних гаманців і банківських застосунків, особливо у сільських громадах та серед літніх людей [5].

Ще одна причина низької фінансової інклюзії — недостатній рівень фінансової грамотності. Люди часто не розуміють умов кредитів, не вміють користуватися банківськими сервісами або остерігаються шахрайства. Через це вони уникають контактів із банками, надаючи перевагу готівці. Додатковим чинником є відсутність довіри до фінансових установ, спричинена банкрутствами банків у минулі роки [2].

Регуляторні обмеження також ускладнюють відкриття рахунків чи отримання кредитів, особливо для внутрішньо переміщених осіб, які втратили документи або місце реєстрації. Складні процедури перевірки клієнтів, хоча й необхідні для безпеки, можуть стати перепорою для соціально вразливих груп. Економічна вразливість населення посилює проблему: низькі доходи не дозволяють оплачувати комісії або утримувати рахунок з мінімальним залишком [1].

Соціальні фактори також відіграють роль. Жінки, люди з інвалідністю та мешканці віддалених регіонів мають менше можливостей скористатися фінансовими інструментами. Війна посилила ці нерівності: багато громадян втратили доступ до своїх банківських рахунків або не мають можливості отримувати послуги на новому місці проживання [4].

Підвищення рівня фінансової інклюзії потребує комплексних дій. Необхідно розвивати цифрову інфраструктуру, забезпечувати стабільний інтернет навіть у невеликих населених пунктах і поширювати агентські моделі обслуговування через поштові відділення чи торговельні точки [3]. Важливо впроваджувати програми фінансової грамотності, орієнтовані на пенсіонерів, внутрішньо переміщених осіб та молодь. Регуляторна політика має поєднувати вимоги безпеки з доступністю: спрощення ідентифікації клієнтів через електронні сервіси допоможе зменшити бар'єри [2].

Варто підтримувати фінтех-компанії, які створюють доступні цифрові продукти, та розвивати механізми споживчого захисту, що підвищать довіру до фінансових установ [3]. Прозорість умов, відкритість інформації про комісії й оперативне реагування на скарги — запорука довгострокової стабільності ринку. Поширення формальних фінансових послуг сприятиме зниженню частки готівкових операцій, розширенню підприємницької активності та стійкішому економічному відновленню України [5].

Список використаних джерел

1. Національний банк України. Фінансова інклюзія в Україні: стан, виклики та перспективи розвитку. Київ: НБУ, 2023. URL: <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/article/view/2437>
2. Міністерство фінансів України. Національна стратегія розвитку фінансової грамотності до 2030 року. Київ: Мінфін/НБУ, 2024. URL: https://bank.gov.ua/ua/about/strategy-fin-literacy?utm_source=chatgpt.com
3. Українська асоціація фінтех та інноваційних компаній. Фінтех-екосистема України 2023: аналітичний звіт. Київ: УАФІК, 2023. URL: <https://fintechua.org>
4. Ануфрієва К. В. Фінансова інклюзія як чинник соціоекономічного розвитку URL: <https://ukr-socium.org.ua/uk/archive/3-70-2019/finansova-inkliuziia-iak-chynnyk-sotsioekonomichnoho-rozvytku>
5. National Bank of Ukraine. *Financial Literacy, Financial Inclusion and Financial Well-being in Ukraine 2021*. Kyiv/USAID-Ukraine, 2022. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Research_Financial_Literacy_Inclusion_Welfare_2021_en.pdf?utm_source=chatgpt.com

**СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ПРОСТІР
ДЛЯ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНИХ СПІЛЬНОТ**
**SOCIAL MEDIA AS A PLATFORM
FOR DEVELOPING INCLUSIVE COMMUNITIES**

Язвінська Поліна Віталіївна

*III курс, група МК-23-1фмб, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Скаженник М.В.,
ст. викладач кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>

m.skazhennik@ukr.net

Анотація. Автором розглянуто значення соціальних мереж як середовища, що сприяє формуванню та розвитку інклюзивних спільнот. Проаналізовано механізми підтримки груп із різними потребами, зокрема осіб з інвалідністю, представників національних меншин, ЛГБТК+ спільноти, літніх людей та інших соціальних груп. Показано, як цифрові платформи забезпечують доступність, соціалізацію та можливості для самовираження. Досліджено вплив алгоритмів, користувацького контенту та маркетингових практик на інклюзивність онлайн-середовища. Обґрунтовано значення соціальних мереж у підвищенні рівня толерантності в суспільстві та створенні безпечного простору для взаємодопомоги.

Annotation. The paper examines the role of social media as an environment that fosters the creation and development of inclusive communities. It analyzes mechanisms of support for groups with diverse needs, including people with disabilities, ethnic minorities, the LGBTQ+ community, older adults, and other social groups. The study highlights how digital platforms provide accessibility, socialization, and opportunities for self-expression. It explores the influence of algorithms, user-generated content, and marketing practices on the inclusivity of online spaces. The importance of social media in promoting tolerance and creating a safe space for mutual support is substantiated.

Соціальні мережі стали одним із ключових середовищ комунікації сучасної людини, що не лише забезпечує обмін інформацією, а й формує умови для розвитку інклюзивних спільнот. Онлайн-платформи дозволяють людям з різним досвідом, можливостями та соціальним статусом брати участь у діалозі та са-

мовираженні, що сприяє зменшенню бар'єрів у суспільстві. Оскільки соціальні медіа об'єднують мільярди користувачів, вони природно стають простором для взаємної підтримки, солідарності та видимості груп, які часто залишаються невидимими в офлайн-комунікаціях [1].

Однією з найважливіших характеристик соціальних мереж є їхня доступність. Платформи все частіше впроваджують функції, орієнтовані на різні потреби користувачів: автоматичні субтитри, опис зображень для людей з порушеннями зору, адаптивний інтерфейс, можливість керування голосом або допоміжними технологіями. Такі інструменти підвищують рівень участі осіб з інвалідністю та роблять комунікацію більш інклюзивною. Водночас онлайн-спільноти дозволяють об'єднувати людей за інтересами та досвідом, незалежно від їхнього фізичного місцезнаходження, що особливо важливо для тих, хто відчуває соціальну ізоляцію в повсякденному житті [2].

Особливу роль відіграє контент, створений користувачами. Саме він визначає цінності та культуру онлайн-спільнот. Блогери, активісти та представники різних соціальних груп використовують соціальні мережі для популяризації ідей різноманіття, рівності та прийняття. Їхні історії формують нову модель комунікації, де людина з будь-якими особливостями може бути почутою. Це створює позитивні приклади для суспільства та сприяє зниженню рівня стигматизації [3].

Соціальні мережі також стають важливим інструментом для брендів, які прагнуть впроваджувати інклюзивний маркетинг. Компанії отримують можливість спілкуватися з різними групами споживачів, прислухатися до їхнього досвіду та очікувань, а також залучати їх до створення контенту. Проте важливо враховувати, що алгоритми соціальних мереж можуть як допомагати розвитку інклюзивності, так і створювати певні ризики. Фільтрувальні бульбашки, упереджене ранжування або нерівномірне просування контенту різних груп можуть призводити до нерівного охоплення та викривлення інформаційної картини.

Водночас соціальні мережі слугують майданчиком для взаємодопомоги. Онлайн-спільноти об'єднують людей із подібним досвідом — наприклад, батьків дітей з особливими потребами, людей із хронічними захворюваннями, мігрантів або представників культурних меншин. У таких групах учасники отримують

інформаційну, психологічну та емоційну підтримку, що підвищує рівень соціальної інтеграції. Цей формат комунікації стає можливим завдяки горизонтальному типу взаємодії, де кожен має право на голос і може поділитися власною історією [3].

Попри позитивний потенціал, соціальні мережі залишаються простором, у якому можуть виникати ризики — хейт-спіч, кібербулінг, дезінформація. Тому важливою складовою розвитку інклюзивних спільнот є модерація, підтримка безпечної комунікації та розроблення правил спільнот. Платформи поступово вдосконалюють інструменти боротьби з дискримінаційними висловлюваннями, автоматично визначаючи й блокуючи образливий контент. Це сприяє формуванню більш дружнього середовища та підвищенню довіри користувачів [1].

Отже, соціальні мережі мають значний потенціал у формуванні інклюзивних спільнот, сприяючи розвитку емпатії, взаєморозуміння та рівного доступу до інформації. Вони дозволяють створювати простір, де кожен може відчувати свою приналежність і де цінність людського різноманіття визнається та підтримується.

Список використаних джерел

1. Бойко В. Соціальні мережі як інструмент формування громадської думки // Комунікативні студії. — 2020. — № 7. — С. 45–52.
2. Кравченко Л. Цифрова доступність: принципи та практика впровадження у медіасередовищі // Інформаційне суспільство. — 2021. — № 3. — С. 89–95.
3. Мельник І. Вплив блогерства на формування соціальних норм у молодіжному середовищі // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. — 2022. — № 1. — С. 113–120.

ІНФЛЮЕНСЕРИ ТА ІНКЛЮЗІЯ: ЯК БЛОГЕРИ ФОРМУЮТЬ ТОЛЕРАНТНІСТЬ У СУСПІЛЬСТВІ

INFLUENCERS AND INCLUSION: HOW BLOGGERS SHAPE TOLERANCE IN SOCIETY

Яковенко Ілля Ігорович

II курс, група МК-24-1фмб.се-сІ, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Illya.yakovenko22@gmail.com

Науковий керівник: Скаженник М.В.,

ст. викладач кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2244-6962>

m.skazhennik@ukr.net

Анотація. Сучасні соціальні мережі стали потужним середовищем формування суспільних цінностей, а інфлюенсери — основними носіями ідей толерантності та інклюзії. Через особистий приклад і контент вони сприяють прийняттю різноманітності, подоланню стереотипів і формуванню культури взаємоповаги. У роботі розкрито, як блогери впливають на соціальну свідомість аудиторії, створюють позитивні моделі поведінки та допомагають брендам просувати інклюзивні цінності. Зазначено, що інфлюенсер-маркетинг, орієнтований на інклюзію, може стати ефективним інструментом соціальних змін і розвитку відповідальної комунікації.

Annotation. Modern social media platforms have become powerful environments for shaping public values, with influencers acting as key promoters of tolerance and inclusion. Through personal storytelling and authentic content, they encourage acceptance of diversity, challenge stereotypes, and foster a culture of mutual respect. This paper explores how bloggers influence audience awareness, build positive behavioral models, and help brands communicate inclusive values. It is emphasized that inclusion-oriented influencer marketing can serve as an effective tool for social change and the development of responsible communication.

У сучасному цифровому просторі інфлюенсери стали потужним інструментом впливу на громадську думку. Соціальні мережі перетворилися на майданчик, де формуються соціальні норми, поведінкові моделі та цінності молодого покоління. Саме тому питання інклюзії та толерантності набуває особливого значення у контексті інфлюенсер-маркетингу [1].

Інфлюенсери мають можливість говорити про важливі соціальні теми простою і близькою мовою, роблячи інклюзивність частиною повсякденної комунікації. Через власні історії, особистий приклад і відкритість вони допомагають своїм підписникам приймати різноманітність — гендерну, етнічну, вікову чи фізичну. Такий контент знижує рівень стигматизації й сприяє нормалізації розмов про рівність та прийняття [2].

Приклади українських блогерів демонструють, як саме соціальні медіа можуть стати інструментом інклюзії. Наприклад, блогерка Анастасія Пустовіт (Anna Pustovit) у своїх дописах піднімає теми прийняття себе, різноманітності тіл і підтримки жінок. Проєкт «Доступно.UA» використовує Instagram і YouTube для популяризації ідеї безбар'єрності, розповідаючи про інклюзивні заклади та людей, які долають упередження. Блогер Андрій Бойчук (AndriyBoychuk) просуває тему інклюзії у бізнесі, пояснюючи, як соціальна відповідальність може підвищувати конкурентоспроможність компаній [3].

Інклюзивний інфлюенсер-маркетинг також має економічну цінність. Згідно з даними дослідження Deloitte (2023), 57% споживачів більш схильні купувати товари, якщо бренд або його амбасадори демонструють соціальну відповідальність та підтримують принципи рівності [4]. Тобто інклюзія перетворюється не лише на моральну позицію, а й на ефективну маркетингову стратегію.

У міжнародному контексті цей тренд ще більш виражений. Такі інфлюенсери, як Моллі Берк — блогерка з порушенням зору з Канади, чи Нік Вуйчич, мотиваційний спікер без кінцівок, мають мільйони підписників і доводять, що різноманітність — це сила. Їхні історії надихають аудиторію і формують у суспільстві цінності співчуття, рівності та прийняття.

Інфлюенсери стають також важливими партнерами брендів у просуванні інклюзивних кампаній. Наприклад, компанії L'Oréal та H&M залучають блогерів із різними типами зовнішності, віку й національності до рекламних проєктів. Це не лише розширює охоплення аудиторії, а й створює позитивний соціальний імідж бренду. В Україні аналогічні ініціативи реалізують Silpo, Nova Poshta та Rozetka, акцентуючи на принципах відкритості та рівності у своїх рекламних повідомленнях.

Таким чином, інфлюенсери відіграють роль своєрідних медіаторів між брендом і суспільством. Вони формують не лише

купівельні рішення, а й соціальні переконання, зокрема щодо сприйняття людей із різними особливостями, культур чи поглядів. Через власний приклад і контент вони сприяють формуванню інклюзивної культури, де кожен відчуває себе прийнятим.

Інфлюенсери — це не лише учасники рекламних кампаній, а справжні носії соціальних змін. Завдяки своїй відкритості, емоційності та здатності до діалогу вони перетворюють ідею інклюзії на практичну норму повсякденного життя. Блогери, які підтримують різноманітність, формують у своїх підписників толерантне ставлення до інших і зміцнюють культуру взаємоповаги. Для брендів така співпраця є не лише іміджевою перевагою, а й засобом створення глибшого емоційного зв'язку зі споживачем. У майбутньому саме синергія інфлюенсерів, інклюзивності та маркетингових стратегій визначатиме напрям розвитку соціально відповідального бізнесу.

Список використаних джерел

1. Котлер Ф., Сетіаван І., Картаджайя Х. Маркетинг 5.0: технології, що працюють на людство. Київ: Наш Формат, 2022.
2. Гребенюк Т. П. Інклюзивний маркетинг як чинник соціальних змін. *Маркетинг і реклама*. 2023. № 2.
3. Проєкт «Доступно.UA». Як інклюзія змінює український бізнес. Київ, 2022. URL: <https://dostupno.ua>
4. Deloitte Insights. Global Marketing Trends 2023: Inclusive Influence. 2023.

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗБУДОВИ ІНКЛЮЗИВНОГО СУСПІЛЬСТВА

SOCIAL ENTREPRENEURSHIP AS A TOOL FOR DEVELOPING AN INCLUSIVE SOCIETY

Яковенко Юрій Олексійович

*III курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».*
lasthero39@gmail.com

*Науковий керівник: Наголюк О.Є., к.ю.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7610-7379>
nagolyk.lnau@ukr.net

Анотація. Соціальне підприємництво (СП) є інноваційним та ефективним механізмом, що поєднує принципи бізнесу та соціальної місії. На відміну від традиційної благодійності, СП генерує дохід,

який реінвестується у вирішення соціальних проблем, зокрема, у розбудову інклюзивного суспільства. Такі підприємства створюють робочі місця для осіб з інвалідністю, представників етнічних меншин або ветеранів, сприяючи їхній економічній самостійності та соціальній інтеграції. Дослідження підкреслює роль СП як потужного інструменту для подолання бар'єрів і забезпечення рівних можливостей для всіх членів громади.

Annotation. *Social Entrepreneurship (SE) represents an innovative and effective mechanism that merges business principles with a social mission. Unlike traditional charity, SE generates revenue that is reinvested into solving social problems, particularly in fostering an inclusive society. These enterprises create employment opportunities for individuals with disabilities, ethnic minorities, or veterans, promoting their economic independence and social integration. This paper underscores SE's role as a powerful tool for overcoming systemic barriers and ensuring equal opportunities for all community members.*

Створення інклюзивного суспільства, в якому кожна людина, незалежно від її фізичних, соціальних чи економічних особливостей, має рівні можливості для участі у всіх сферах життя, є одним із найважливіших завдань сучасної державної політики [1]. Традиційні методи, такі як державні програми соціального захисту та благодійність, часто виявляються недостатніми для сталого подолання системних бар'єрів. У цьому контексті соціальне підприємництво (СП) набуває особливого значення, пропонуючи стійку, ринково орієнтовану модель для вирішення складних соціальних проблем[2].

Соціальне підприємництво, що визначається як діяльність, спрямована на досягнення соціальної мети через застосування комерційних стратегій, є потужним каталізатором інклюзії. Воно створює економічні можливості для маргіналізованих груп, руйнуючи стереотипи та інтегруючи цих осіб у трудові колективи та суспільство. Метою даних тез є аналіз ролі СП як ефективного інструменту для розбудови інклюзивного суспільства, визначення основних механізмів його впливу та окреслення перспектив для України[3].

Теоретичні основи соціального підприємництва та інклюзії. Соціальне підприємництво ґрунтується на концепції подвійної цінності (double bottom line), де фінансова стабільність є засобом для досягнення соціального впливу, а не кінцевою ме-

тою. Ключові характеристики СП, що відрізняють його від традиційного бізнесу та неприбуткових організацій, включають:

- Соціальна місія: Вирішення конкретної соціальної проблеми є пріоритетним.

- Економічна стійкість: Самофінансування чи реінвестування більшої частини прибутку у соціальну місію.

- Інноваційність: Застосування нових, більш ефективних підходів для вирішення проблем[4].

Інклюзивне суспільство передбачає не лише фізичну доступність, але й соціальну та економічну інклюзію. Це вимагає боротьби з дискримінацією, забезпеченням рівного доступу до освіти, ринку праці та суспільного життя.

Соціальні підприємства безпосередньо впливають на ці аспекти, оскільки вони:

Створюють інклюзивні робочі місця: СП часто є єдиним працедавцем для осіб, яким відмовляють у традиційному секторі, наприклад, для людей з важкими формами інвалідності або внутрішньо переміщених осіб.

Надають інклюзивні продукти та послуги: Створення товарів/послуг, спеціально адаптованих для потреб людей з інвалідністю (наприклад, доступний транспорт, інклюзивна освіта чи сурдоперекладні послуги)[5].

Соціальне підприємництво виступає як міст між потребами вразливих груп та можливостями ринку.

Основні механізми, через які СП сприяє інклюзії. Економічна інтеграція (Інклюзивне працевлаштування). Найпоширенішою формою СП, що сприяє інклюзії, є створення інтеграційних підприємств. Їхня модель роботи побудована на:

- Адаптації робочих місць: Фізична модифікація простору, гнучкий графік, спеціалізоване обладнання.

- Професійному навчанні та супроводі: Надання необхідних навичок та підтримки, що дозволяє працівникам адаптуватися до ринкових вимог.

- Створення соціальної мережі: Сприяння формуванню команд, де працівники з різними потребами почуваються захищено та підтримано.

Створення успішного бізнесу, керованого чи укомплектованого представниками вразливих груп, є потужним засобом боротьби зі стигмою. Коли споживачі купують продукцію соціального підприємства, вони опосередковано підтримують соціальну

місію, а сам факт успішної роботи таких підприємств змінює суспільне сприйняття. Суспільство бачить не «об'єкт допомоги», а «активного економічного агента».

СП часто фокусується на вирішенні локальних проблем, створюючи інклюзивну інфраструктуру: центри денного догляду для дітей з особливими освітніми потребами, реабілітаційні центри, культурні простори з універсальним дизайном. Ці проекти стають точками тяжіння, що підвищують рівень інклюзивності всієї громади[6].

В умовах повномасштабної війни, що призвела до значного зростання кількості ветеранів, людей з інвалідністю та внутрішньо переміщених осіб, роль соціального підприємництва в Україні набуває критичного значення. СП може стати ключовим інструментом для:

- Реінтеграції ветеранів: Створення підприємств, орієнтованих на працевлаштування ветеранів, використання їхнього унікального досвіду та навичок (наприклад, у сфері безпеки, ІТ чи відновлювальних робіт).

- Економічного відновлення громад: Сприяння поверненню та працевлаштуванню ВПО у деокупованих та постраждалих регіонах.

- Масштабування інклюзивних послуг: Зростання попиту на психологічну реабілітацію, протезування та соціальний супровід створює ринкову нішу для соціальних підприємств, які можуть надати ці послуги якісно та стабільно.

Для ефективної розбудови інклюзивного середовища через СП необхідна державна підтримка, що включає:

- Створення пільгових умов оподаткування та доступу до фінансування (гранти, пільгові кредити).

- Впровадження механізмів соціального замовлення, де держава гарантує закупівлю товарів/послуг у соціальних підприємств.

- Законодавче визнання та підтримка статусу соціального підприємства [7].

Соціальне підприємництво є не просто альтернативною моделлю бізнесу, а стратегічним інструментом для розбудови стійкого та справді інклюзивного суспільства. Воно успішно поєднує економічну ефективність із соціальною справедливістю, перетворюючи соціальні виклики на можливості для розвитку. В умовах України, СП є незамінним механізмом для еконо-

мічної та соціальної реінтеграції постраждалих груп населення. Розвиток цього сектору вимагає консолідованих зусиль держави, бізнесу та громадянського суспільства, що, зрештою, призведе до посилення соціальної згуртованості та підвищення якості життя всіх громадян.

Список використаних джерел

1. Адаменко І. Ю. (2020). Соціальне підприємництво як інструмент сталого розвитку. Київ: Видавничий дім «Гельветика».
2. Гарашук О. В. (2018). Теоретичні аспекти соціального підприємництва в Україні: виклики та перспективи. *Економічний вісник*, (11), 45–51.
3. Європейська Комісія. (2011). *Ініціатива соціального бізнесу: Створення сприятливого середовища для ключових гравців соціальної економіки*. Брюссель: COM(2011) 682 final.
4. Зінченко, А. (2023). Інклюзивне працевлаштування в контексті відновлення України: Роль соціальних підприємств. *Соціальна політика та соціальна робота*, 2(3), 112–125.
5. Про основи соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей : Закон України (редакція від 15.03.2023). Верховна Рада України.
6. Кодекс етики соціального підприємця. (2021). Київ: Спілка соціальних підприємців України.
7. Mair, J., & Martí, I. (2006). Social entrepreneurship research: A source of explanation, prediction, and control. *Journal of World Business*, 41(1), 36–44.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНКЛЮЗІЇ CERTAIN ASPECTS OF ECONOMIC INCLUSION

Яценко Денис Євгенійович

*II курс, група МК-24-1м, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
dyatsenko373@gmail.com*

*Науковий керівник: Семцов В.М., д.е.н., професор
кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
semtsov_vm@ukr.net*

Анотація. Економічна інклюзія є ключовим фактором для створення справедливого та стійкого суспільства. Вона охоплює різні напрямки, що забезпечують рівні можливості для всіх громадян. Це, зокрема, доступ до фінансових послуг, ринку праці, підтримка підприємництва, розширення можливостей для освіти та професійного навчання, а також цифрова інклюзія. Важливими є податкові пільги та соціальна підтримка, які сприяють

зменшенню економічної нерівності. Впровадження цих аспектів сприяє економічному розвитку, зменшенню нерівності та покращенню якості життя, особливо для малозабезпечених та вразливих верств населення. Коли ми забезпечуємо економічну інклюзію, ми створюємо умови для розвитку малого бізнесу, розширюємо можливості для зайнятості, покращуємо рівень життя та зміцнюємо соціальну згуртованість.

***Annotation.** Economic inclusion is a key factor in creating a just and sustainable society. It covers various areas that provide equal opportunities for all citizens. These include, in particular, access to financial services, the labor market, support for entrepreneurship, expanding opportunities for education and vocational training, as well as digital inclusion. Tax benefits and social support are important, which contribute to the reduction of economic inequality. The implementation of these aspects contributes to economic development, reducing inequality and improving the quality of life, especially for the poor and vulnerable. When we deliver economic inclusion, we create the conditions for small business growth, expand employment opportunities, improve living standards and strengthen social cohesion.*

Економічна інклюзія є невід'ємним елементом формування стійкого економічного середовища та соціальної справедливості. Її мета — забезпечення рівних можливостей для кожного члена суспільства. За визначенням М. Войчука [1], економічна інклюзія — це процеси, спрямовані на забезпечення рівних можливостей, доступу та участі всіх верств населення в економічному житті суспільства. Розглянемо основні аспекти, які визначають економічну інклюзію та її значення для суспільства.

Доступ до фінансових послуг — це базовий елемент економічної інклюзії, який відкриває можливості для накопичення заощаджень, інвестування у власне здоров'я та освіту, а також створення фінансової подушки на випадок непередбачених ситуацій. Це включає можливість відкрити банківський рахунок, скористатися кредитами, страховими продуктами та іншими фінансовими послугами. Для мешканців сільських регіонів та малозабезпечених громадян це часто є основою для фінансової стабільності та незалежності, що дозволяє поступово покращувати рівень життя.

Забезпечення рівного доступу до працевлаштування та кар'єрного зростання є ключовим аспектом інклюзивного еко-

номічного середовища. Особливу увагу приділено створенню можливостей для жінок, молоді, людей з інвалідністю та представників різних етнічних груп. Завдяки ініціативам у сфері професійного розвитку та безпечних умов праці, економічна інклюзія сприяє зниженню рівня безробіття, що підвищує економічну стабільність та соціальну справедливість у суспільстві [4]. Рівний доступ до ринку праці також сприяє створенню здорового і конкурентного робочого середовища.

Інклюзивна економіка забезпечує підприємцям доступ до фінансування, менторських і навчальних програм. Особливо важливою є підтримка малого та середнього бізнесу, що є основним джерелом робочих місць та двигуном економічного зростання [2]. Надання доступу до грантів, субсидій та пільгових кредитів дозволяє розвивати бізнес і створювати робочі місця, які підвищують добробут громад. Крім того, менторські та навчальні програми надають підприємцям необхідні знання для ефективного управління бізнесом, сприяючи сталому розвитку та інноваціям.

Освіта є одним із головних інструментів економічної інклюзії, оскільки дозволяє здобути навички, необхідні для успіху на ринку праці. Це особливо важливо для молоді, а також для людей, які прагнуть змінити професію або покращити кваліфікацію. Інвестиції в освіту допомагають зменшити соціальну нерівність, збільшуючи можливості для фінансової стабільності громадян [5]. Крім того, доступ до якісної освіти підвищує конкурентоспроможність суспільства загалом, створюючи передумови для інноваційного розвитку.

Цифрова інклюзія є невід'ємною складовою сучасної економіки, що дозволяє громадянам брати участь в економічному житті завдяки доступу до інтернету та цифрових технологій [3]. Цифрова інклюзія надає можливість користуватися онлайн-банкінгом, дистанційно навчатися, отримувати медичні послуги та навіть створювати власний бізнес в інтернеті. Забезпечення доступної інфраструктури для цифрових технологій і навчання цифровій грамотності є особливо важливим для літніх людей та мешканців віддалених регіонів, що допомагає зменшити цифровий розрив і стимулює економічний розвиток.

Справедлива податкова система та соціальні програми є важливими інструментами, що сприяють зниженню нерівності в доходах. Податкові пільги для малозабезпечених громадян і під-

приємств, які лише розпочинають свій розвиток, стимулюють економічну активність. Соціальна підтримка, така як субсидії та допомога малозабезпеченим сім'ям, зменшує рівень бідності та забезпечує більш рівні можливості для соціальної інтеграції [4].

Надійна правова система, яка захищає права власності, забезпечує доступ до правосуддя та захищає права працівників, є основою економічної інклюзії. Таке середовище є особливо важливим для малих підприємств і вразливих груп населення, оскільки сприяє довірі до економічних інститутів, підтримує економічну стабільність та соціальну згуртованість.

Економічна інклюзія є фундаментом для стійкого розвитку суспільства, забезпечуючи більш рівні можливості та стабільне економічне середовище. Створення умов для доступу до фінансів, ринку праці, освіти, цифрових технологій, а також впровадження справедливої правової системи сприяють економічному розвитку, соціальній справедливості та підвищують добробут суспільства.

Список використаних джерел

1. Войчук М. В. Етимологія поняття «економічна інклюзія» в контексті циклічного розвитку економіки. Інноваційна економіка. 2021. № 3–4. С. 28–33. URL : <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/765/840>.
2. Гладких Д. М. Напрями забезпечення фінансової інклюзії в Україні. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. Серія «Економіка». 2019. № 8. С. 47–54
3. Десятнюк О., Крисоватий А., Птащенко О. Стан та тенденції розвитку фінансової інклюзії в Україні. Світ фінансів. 2023. № 3. С. 21–34.
4. Захарченко Н. В. Фінансова інклюзія для підвищення добробуту населення та економічного зростання держави. Фінанси України. 2020. № 6. С. 105–116. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2020.06.105>
5. Птащенко О. В. Економічна інклюзія на міжнародному та регіональному рівнях: фінансовий аспект. Світ фінансів. 2023. № 2. С. 95–105.

СЕКЦІЯ IV

ІНКЛЮЗИВНІ ІННОВАЦІЇ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ДИСКУРС

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАЦІ ОСІБ ІЗ ІНВАЛІДНІСТЮ FEATURES OF EMPLOYMENT OF PERSONS WITH DISABILITIES

Аванесян Геннадій Миколайович
доцент кафедри правознавства та фінансів,
Полтавський інститут економіки і права
Університету «Україна»;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3258-3215>
nikolaevich9103@ukr.net

Плужник Юлія Юріївна
II курс, група ЗПЗ-24-1м-рл, спеціальність «Право»,
Полтавський інститут економіки і права
Університету «Україна».

Анотація. Дослідження стосується аналізу сучасного національного трудового законодавства щодо особливостей працевлаштування осіб з інвалідністю, позитивного досвіду правового регулювання, проблем які з'явились і шляхи вдосконалення.

Annotation. The study concerns the analysis of modern national labor legislation regarding the specifics of employment of persons with disabilities, positive experience of legal regulation, problems that have arisen, and ways of improvement.

Діюче законодавство країни визначило особу з інвалідністю як « особу зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист» [1].

Система соціального захисту осіб з інвалідністю в аспекті реалізації їхніх трудових прав закріплена Конституцією України та регулюється положеннями Кодексу законів про працю України, а також таких законів, як «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», «Про охорону праці» та інших нормативно-правових актів.

Ключовим законодавчим документом, що визначає державну політику щодо забезпечення зайнятості осіб з інвалідністю, а також враховує більшість міжнародних стандартів і рекомендацій у цій галузі, є Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні». Цей закон передбачає обов'язковий для виконання норматив щодо створення робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю. Так, підприємства, установи, організації та фізичні особи, що використовують найману працю, мають виконувати вимоги: 4% робочих місць для роботодавців із понад 25 працівниками або одне робоче місце — для роботодавців із чисельністю персоналу від 8 до 25 осіб.

Інвалідність встановлюється органами медико-соціальної експертизи (МСЕК) Міністерства охорони здоров'я України шляхом проведення експертного обстеження. У межах індивідуальної програми визначаються обсяги та види необхідного соціального захисту, що сприяють соціально-трудовій реабілітації та адаптації особи. Кожна людина, включно з особами, які мають певні особливості, має право на працевлаштування. Це право гарантовано статтею 43 Конституції України, де зазначено, що кожен має право на працю, яка включає можливість заробляти засоби до існування, обираючи роботу за власним бажанням або погоджуючись на неї. Обов'язок роботодавців забезпечити працевлаштування осіб з інвалідністю закріплений у статті 172 Кодексу законів про працю України (КЗпП України). Відповідно до положень Закону № 875-ХІІ, держава гарантує особам з інвалідністю рівноправну з іншими громадянами участь в економічному, політичному та соціальному житті суспільства. Також створюються необхідні умови, які дозволяють людям з інвалідністю вести повноцінний спосіб життя, узгоджений з їхніми індивідуальними здібностями та інтересами [1].

Задля працевлаштування особи з інвалідністю передбачено надання документів, які підтверджують інвалідність, є:

— довідка МСЕК та виписка з акта огляду в МСЕК (роботодавцеві залишають їх копії). У цих документах вказується причина інвалідності, група і строк інвалідності та висновки комісії про умови та характер праці інваліда;

— індивідуальна програма реабілітації інваліда (обов'язкова для виконання всіма роботодавцями).

Трудове законодавство передбачає комплекс гарантій, серед яких є ті, що надаються працівникам — особам з інвалідністю слід виділити ті, що пов'язані із укладенням та розірванням трудового договору (ч. 3 ст. 26, ч. 1 ст. 39, ч. 2 ст. 42 КЗпП України).

Відповідно до ст. 172 Кодексу законів про працю України, за бажанням працівника з інвалідністю або відповідно до рекомендацій, викладених в його індивідуальній програмі реабілітації, йому може бути встановлено режим роботи на умовах неповного робочого дня чи неповного робочого тижня, а також надано пільгові умови праці. На відміну від загальних правил для найманих працівників, осіб із інвалідністю, які нещодавно працевлаштувалися та ще не мають шести місяців безперервної роботи на підприємстві, не позбавлено можливості скористатися щорічною оплачуваною відпусткою повної тривалості. Таке право встановлено частиною сьомою статті 10 Закону України Про відпустки, прийнятого 15 листопада 1996 року під номером 504/96.

Крім того, працівникам з інвалідністю передбачено й інші додаткові гарантії, зокрема щодо тривалості відпусток. Щодо залучення таких працівників до нічних змін або понаднормової роботи, це допускається виключно за їх згодою та лише за умови, що такі види діяльності не суперечать рекомендаціям медичних установ. Ці положення регламентуються ч. 2 ст. 55 і ч. 4 ст. 63 Кодексу законів про працю України, а також ч. 3 ст. 12 Закону України Про охорону праці, прийнятого 14 жовтня 1992 року під номером 2694-XII.

За бажанням працівника, який є особою з інвалідністю, роботодавець може перевести його на легшу роботу. Це передбачено у статті 170 Кодексу законів про працю України. Таке переведення можливе за умови, що інвалідність працівника виникла не внаслідок нещасного випадку на виробництві чи професійного захворювання. Переведення на легшу роботу здійснюється або на конкретний термін, узгоджений із роботодавцем, або без обмеження такого терміну відповідно до рекомендацій Між-

відомчої експертної комісії (МСЕК). Слід зазначити, що таке переведення зазвичай передбачає нижчий рівень оплати праці. Проте згідно з частиною 2 статті 170 Кодексу законів про працю України, протягом перших двох тижнів після переведення працівникові-інваліду зберігається попередня середня заробітна плата. У визначених законодавством випадках попередній рівень заробітної плати може зберігатися протягом усього періоду виконання легшої роботи або ж працівникові забезпечується матеріальна підтримка в рамках загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Відповідно до статті 172 Кодексу законів про працю України, роботодавець зобов'язаний у визначених законодавством випадках забезпечити навчання, перекваліфікацію та працевлаштування осіб з інвалідністю згідно з медичними рекомендаціями, а також, за їх проханням, встановити неповний робочий день або тиждень і створити пільгові умови праці. 27 лютого 2025 року Президент України затвердив Закон України від 15 січня 2025 року № 4219 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення права осіб з інвалідністю на працю» (далі — Закон № 4219). Цей закон спрямований на підвищення рівня їх зайнятості та запровадження альтернативних механізмів підтримки працевлаштування людей з інвалідністю.

У 2025 році продовжують діяти чинні правила щодо виконання нормативу працевлаштування осіб з інвалідністю, а також системи штрафів за його недотримання. Таким чином, роботодавці, які не виконують визначеного нормативу щодо працевлаштування осіб з інвалідністю, сплачують штраф. Починаючи з 2026 року, штрафи будуть скасовані, натомість запровадять обов'язковий цільовий внесок для підтримки працевлаштування людей з інвалідністю.

Як передбачено статтею 18-1 Закону № 875-XII, особи з інвалідністю, які не досягли пенсійного віку, не працюють, але мають бажання працевлаштуватися, мають право зареєструватися в державній службі зайнятості як безробітні. Відповідне рішення ухвалюється центром зайнятості за місцем проживання на основі рекомендацій медико-соціальної експертної комісії та інших документів, передбачених чинним законодавством.

Державна служба зайнятості проводить пошук відповідної роботи, враховуючи рекомендації комісії, наявну кваліфікацію, знання та побажання особи.

У зв'язку зі змінами в законодавстві роботодавці повинні заздалегідь переглянути свою кадрову політику та впровадити нові механізми, що відповідатимуть оновленим вимогам. Підприємствам слід оцінити власні ресурси і потреби, щоб визначити, чи доцільніше забезпечити працевлаштування потрібних фахівців або ж здійснити сплату відповідного внеску. Завчасна підготовка та продуманий план дій допоможуть уникнути можливих ризиків, підтримати конкурентоспроможність підприємства та забезпечити його стабільну діяльність в умовах нових реалій.

Список використаних джерел

1. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні. Закон України від 21 березня 1991 року № 875-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>
2. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 року № 322-УІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

ІНКЛЮЗИВНІ ЦИФРОВІ ІННОВАЦІЇ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗМІЦНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ INCLUSIVE DIGITAL INNOVATIONS IN THE PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM AS A PREREQUISITE FOR STRENGTHENING NATIONAL SECURITY

Алієв Азер Аріф огли

*аспірант кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу,
ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-2040-1323>
aliaz251285@gmail.com*

Анотація. Досліджено концепцію інклюзивних цифрових інновацій у системі публічного управління як стратегічний чинник зміцнення національної безпеки. Визначено, що цифрова трансформація державного сектору виходить за межі технологічної модернізації, охоплюючи соціальну, інституційну та етичну площини управління. Показано, що інклюзія у цифровій сфері — тобто забезпечення рівного доступу до цифрових технологій і сервісів усіх соціальних груп — є ключовою умовою стійкості системи управління та довіри громадян до держави. Зазначено, що впровадження інклюзивних цифрових рішень сприяє підвищенню інформаційної

стійкості, кібербезпеки, соціальної згуртованості та управлінської ефективності. Обґрунтовано, що для ефективної інтеграції інклюзивних цифрових інновацій необхідні: розвиток інфраструктури, підвищення цифрової грамотності, правове забезпечення цифрових прав громадян і активна участь громадськості у цифровому врядуванні. Зроблено висновок, що інклюзивні цифрові інновації перетворюють публічне управління на адаптивну, прозору й соціально орієнтовану систему, здатну не лише реагувати на загрози, але й запобігати їм. Впровадження цього підходу в Україні створює підґрунтя для підвищення національної стійкості, довіри до інституцій влади та зміцнення суспільної безпеки.

Annotation. *The concept of inclusive digital innovations in the public administration system as a strategic factor in strengthening national security is studied. It is determined that the digital transformation of the public sector goes beyond technological modernization, covering the social, institutional and ethical aspects of management. It is shown that inclusion in the digital sphere — that is, ensuring equal access to digital technologies and services for all social groups — is a key condition for the sustainability of the management system and citizens' trust in the state. It is noted that the implementation of inclusive digital solutions contributes to increasing information sustainability, cybersecurity, social cohesion and managerial efficiency. It is substantiated that for the effective integration of inclusive digital innovations, the following are necessary: development of infrastructure, increasing digital literacy, legal support for citizens' digital rights and active participation of the public in digital governance. It is concluded that inclusive digital innovations transform public administration into an adaptive, transparent, and socially oriented system capable of not only responding to threats, but also preventing them. The implementation of this approach in Ukraine creates the basis for increasing national resilience, trust in government institutions, and strengthening public security.*

У цифрову епоху публічне управління перестає бути лише бюрократичною системою, орієнтованою на контроль і звітність. Швидкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій створює нові виклики для національної безпеки, зокрема у сферах кібербезпеки, інформаційних операцій та гібридних впливів. У цих умовах держава активно інтегрує цифрові технології у власні безпекові механізми, водночас посилюючи увагу до принципів відкритості, етики та інклюзії.

Інклюзивні цифрові інновації — це не лише технологічні рішення, а соціально орієнтовані підходи, які забезпечують доступність цифрових послуг для всіх груп населення. Вони сприяють зменшенню цифрового розриву, підвищують рівень цифрової грамотності та формують довіру громадян до державних інституцій. Ефективна цифрова трансформація публічного сектору базується на відкритих даних, цифрових навичках і гнучких управлінських процесах [6].

Українські дослідники також наголошують, що цифрова інклюзія є фундаментом демократичного урядування. Зокрема, В. Скуратівський і Н. Липовська підкреслюють, що цифрові технології стають засобом залучення громадян до управління, підвищення прозорості та запобігання корупції [4]. У дослідженнях О. Резнікової й Л. Гальчинського [3] підкреслено, що цифровізація без урахування соціального аспекту породжує нові нерівності, що може негативно позначитися на безпечній стійкості держави.

Інклюзія у цифровому урядуванні визначає рівень демократичності та ефективності управління. Е-урядування сприяє формуванню «цифрового громадянина», а отже — посиленню громадянської участі у процесах прийняття рішень [10]. Важливою складовою цього процесу є цифрові права громадян — доступ до електронних сервісів, цифрової ідентичності та інструментів демократії [2].

Інклюзивні цифрові інновації зміцнюють ключові компоненти національної безпеки:

- інформаційну стійкість — протидію дезінформації та гібридним впливам;
- кібербезпеку — захист критичної інфраструктури;
- соціальну згуртованість — формування довіри між державою і суспільством;
- управлінську ефективність — підвищення прозорості та оперативності публічних процесів.

Згідно з дослідженням Digital Transformation and Social Inclusion in Public Services [7], соціальні бар'єри (низька цифрова грамотність, недовіра до цифрових систем) значно впливають на результативність електронного урядування. Ці висновки підтверджують і українські експерти: за даними аналітичного центру Digital Ukraine, цифрова нерівність між регіонами залишається одним із ключових викликів для національної безпеки [8].

Етичні аспекти цифрових інновацій — приватність, захист даних, прозорість — безпосередньо впливають на безпеку держави [9]. Якщо державні сервіси не враховують принципи інклюзії, вони можуть створити «сліпі зони» — соціальні групи, виключені з процесів цифрового управління, що послаблює легітимність держави.

Сучасні безпекові виклики мають міжсекторальний характер, тому національна безпека потребує системного підходу до цифровізації управління. Це включає координацію між відомствами, розвиток цифрових компетенцій держслужбовців, стимулювання участі громадян і впровадження інклюзивних політик. Як зазначає В. Горбулін [1], саме поєднання технологічних рішень із людським капіталом формує основу сучасної стійкості держави.

Для ефективної реалізації інклюзивних цифрових інновацій необхідно забезпечити:

1. Інфраструктурну доступність — стабільне інтернет-з'єднання навіть у віддалених районах.

2. Цифрову освіту — розвиток компетенцій як у громадян, так і у держслужбовців.

3. Правову захищеність — чітке регулювання приватності та захисту даних.

4. Громадську участь — залучення суспільства до цифрових безпекових процесів.

Для України, яка перебуває в умовах гібридних і воєнних загроз, інклюзивна цифровізація є ключовою умовою резилієнтності держави. Як зазначає О. Яременко [5], цифрові технології, орієнтовані на інклюзію, дозволяють поєднати безпеку з довірою, що є передумовою соціальної стабільності.

Отже, інклюзивні цифрові інновації в системі публічного управління — це не лише технологічний інструмент, а стратегічна політика, спрямована на поєднання ефективності управління, соціальної справедливості та національної безпеки.

Список використаних джерел

1. Горбулін В. П. Національна безпека України: виклики XXI століття. Київ : НІСД, 2021.

2. Петкун С. М. Цифрові права громадян у контексті публічного управління соціальною безпекою в Україні. *Статистика України*. 2023. № 102. С. 136–144.

3. Резнікова О., Гальчинський Л. Цифрова безпека як чинник національної стійкості. *Стратегічні пріоритети*. 2023. № 2(55).

4. Скуратівський В., Липовська Н. Цифрова трансформація публічного управління: виклики та можливості для України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2022. № 6.

5. Яременко О. В. Цифрова інклюзія як фактор суспільної безпеки: український контекст. *Публічне управління та адміністрування в Україні*. 2023. № 24.

6. Ciancarini P., Giancarlo R., Grimaudo G. Digital Transformation in the Public Administrations: A Guided Tour for Computer Scientists. arXiv. 2023.

7. Digital Transformation and Social Inclusion in Public Services: A Qualitative Analysis of E-Government Adoption for Marginalized Communities in Sustainable Governance. *Sustainability*. 2025. 17(7). 2908.

8. Digital Ukraine Report 2024. Аналітичний центр при Мінцифрі. Київ, 2024.

9. Pakhnenko O., Kuan Z. Ethics of Digital Innovation in Public Administration. *Business Ethics and Leadership*. 2023. 7(1). 113–121.

10. Tokovska M., Ferreira V. N., Valluova A., Seberini A. E-Government — The Inclusive Way for the Future of Digital Citizenship. *Societies*. 2023. 13(6). 141. С. 1–14.

ПРАВО НА ПРАЦЮ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ У КОНТЕКСТІ ПОСТВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

THE RIGHT TO WORK AND SOCIAL PROTECTION IN THE CONTEXT OF POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE

Бала Дар'я Євгеніївна

*II курс, група ПЗ-24.1 фмб, спеціальність «Право»,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Фаст О.О., к.ю.н., доцент,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».*

Анотація. Аналізували нагальні питання щодо права на працю та соціального забезпечення в умовах післявоєнної реконструкції України. Констатовано, що збройна агресія обумовила суттєві проблеми для сфери зайнятості, зокрема, втрату значної кількості робочих місць, міграцію населення та збільшення уразливості певних соціальних груп, таких як ветерани війни, внутрішньо переміщені особи та особи з обмеженими можливостями. Всеохоплюючий підхід до реалізації зазначених прав передбачає внесення змін до нормативно-правової бази, реалізацію програм професійної перекваліфікації, підтримку підприємницької діяльності та активізацію міжнародної співпраці, що сприятиме економічній реінтеграції, скороченню рівня бідності та зміцненню соціальної єдності. Імплементація подібних заходів не тільки відновлює трудові права,

але й закладає міцний фундамент для демократичного та інклюзивного суспільства, орієнтованого на європейські стандарти.

***Annotation.** The paper analyzes pressing issues related to the right to work and social security in the context of post-war reconstruction. It is noted that armed aggression has caused significant problems for the employment sector, in particular, the loss of a significant number of jobs, population migration, and increased vulnerability of certain social groups, such as war veterans, internally displaced persons, and persons with disabilities. A comprehensive approach to the implementation of these rights involves amending the regulatory framework, implementing professional retraining programs, supporting entrepreneurial activity, and intensifying international cooperation, which will promote economic reintegration, reduce poverty, and strengthen social cohesion. The implementation of such measures not only restores labor rights, but also lays a solid foundation for a democratic and inclusive society oriented towards European standards.*

Негайне відновлення України після повномасштабної агресії Російської Федерації потребує всебічної стратегії щодо гарантування права на працю та соціального забезпечення, що є критично важливим для реінтеграції незахищених верств населення та економічного розвитку [1]. За інформацією Міжнародної організації праці, воєнний конфлікт спричинив втрату 2,4 млн робочих місць, переміщення 5,1 мільйона внутрішньо переміщених осіб та 6,2 млн біженців, а також збільшення рівня бідності серед 7,1 млн осіб, що становить загрозу соціальній рівновазі [1]. Разом з тим, післявоєнна відбудова створює перспективи для формування гідних робочих місць у ключових галузях, таких як будівельна сфера, енергетичний сектор та інформаційні технології, з наголосом на інклюзивність та дотримання міжнародних норм праці [5]. Реформи, спрямовані на відповідність стандартам Європейського Союзу, передбачають удосконалення Трудового кодексу та розширення спектру соціальних послуг, що сприяє скороченню неформальної зайнятості (46% ВВП) та усуненню гендерної нерівності в залученні до ринку праці [6].

У поствоєнній відбудові України право на працю та соціальний захист реалізується через такі основні напрями:

1. Реінтеграція та працевлаштування: Забезпечення можливостей перекваліфікації та підтримки підприємницької діяльності для ветеранів і внутрішньо переміщених осіб (ВПО) через державні програми, зокрема, фінансування від Мінекономіки

та Українського ветеранського фонду. Мета — сприяння адаптації, створення робочих місць та зменшення рівня безробіття.

2. Удосконалення соціального захисту: Модернізація системи надання соціальної допомоги з акцентом на індивідуальні потреби, забезпечення протезування та розширення спектру послуг для громад, що знаходяться поблизу лінії фронту. Реалізація стратегій деінституціалізації дітей з інвалідністю та забезпечення їх доступу до працевлаштування.

3. Створення робочих місць та усунення дискримінації: Інвестиції в розвиток людського капіталу, реформування ринку праці та протидія експлуатації у процесі відбудови. Особлива увага приділяється забезпеченню рівних можливостей для жінок, молоді та осіб з інвалідністю.

4. Міжнародна співпраця та соціальний діалог: Розширення співпраці з міжнародними організаціями та використання механізмів трипартизму (участь держави, роботодавців та профспілок) для вирішення питань адаптації демобілізованих. Залучення фінансування від Європейського соціального фонду+ для розвитку навичок та забезпечення інклюзії.

5. Освітні ініціативи та моніторинг: Реалізація програм реабілітації та повернення українців додому, надання правової допомоги та моніторинг ефективності соціальних послуг. Розвиток соціальних послуг. Прогнозується зростання зайнятості.

Реалізація цих заходів сприятиме не лише відновленню прав на працю та соціальний захист, але й економічному зростанню, зменшенню соціальної нерівності та інтеграції України до Європейського Союзу. Забезпечення гідної зайнятості та формування справедливого суспільства вимагає комплексного підходу, залучення держави, бізнесу та міжнародних партнерів. Поєднання реформ, фінансування та діалогу є ключем до успішної відбудови та забезпечення прав людини.

Список використаних джерел

1. International Labour Organization. Transitional Cooperation Strategy for Ukraine 2024–2025. URL: https://www.ilo.org/sites/default/files/2024-07/UKR_ILO%20Transitional%20Cooperation%20Strategy%20for%20Ukraine%202024-2025%20final%20%281%29.pdf.

2. Комітет Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів. Слухання від 9 вересня 2024 р. URL: https://komspir.rada.gov.ua/news/main_news/77107.html.

3. Тарасенко Т. Ветеранський бізнес: як підприємництво може стати ключем до психологічного відновлення та соціальної адаптації. 2025. URL:

<https://www.tarastarasenko.com/veteranskyj-biznes-yak-pidpryemnyctvo-mozhe-staty-klyuchem-do-psyhologichnogo-vidnovlennya-ta-soczialnoyi-adaptaciyi/>.

4. Ministry of Social Policy of Ukraine. Government Action Plan for 2025 Approved. 2025. URL: <https://www.msp.gov.ua/en/press-center/news/government-action-plan-for-2025-approved:-social-protection-of-ukrainians-is-among-the-key-priorities>.

5. Tony Blair Institute for Global Change. Unlocking Potential: Rebuilding Ukraine's Workforce at Home. 2025. URL: <https://institute.global/insights/geopolitics-and-security/unlocking-potential-rebuilding-ukraines-workforce-at-home>.

6. European Commission. Ukraine Report 2025. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/17115494-8122-4d10-8a06-2cf275eecd7_en?filename=ukraine-report-2025.pdf.

БАЛАНС МІЖ СВОБОДОЮ СЛОВА ТА БОРОТЬБОЮ З ДИСКРИМІНАЦІЄЮ У МЕДІАПРОСТОРІ

BALANCING FREEDOM OF SPEECH AND COMBATING DISCRIMINATION IN THE MEDIA SPACE

Барна Андрій Степанович

II курс, група ПЗ-24.1.2 фмб, спеціальність «Право»,

Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: Кулик А.В., ст. викладач,

Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Анотація. Досліджено актуальні аспекти взаємодії свободи слова та необхідності боротьби з проявами дискримінації в українському медійному просторі. Встановлено, що засоби масової інформації відіграють визначальну роль у формуванні суспільної думки, проте їхня діяльність потребує ефективного регулювання для мінімізації ризиків поширення мови ворожнечі, гендерних стереотипів та упередженого висвітлення проблем вразливих груп населення. Інтегративний підхід до регуляції медіа обумовлює необхідність забезпечення плюралізму думок, прозорості поширюваного контенту, стимулювання процесів саморегуляції в межах медійної спільноти, підвищення рівня медіаграмотності серед населення та імплементації принципів недискримінації у професійну діяльність журналістів. Реалізація таких засад сприятиме захисту прав і свобод людини, зміцненню довіри громадськості до інформаційних ресурсів, ефективній протидії дезінформації, а також формуванню толерантного та демократичного суспільства.

Annotation. The article examines topical aspects of the interaction between freedom of speech and the need to combat discrimination in the

Ukrainian media space. It has been established that the media play a decisive role in shaping public opinion, but their activities need to be effectively regulated to minimize the risks of spreading hate speech, gender stereotypes, and biased coverage of issues affecting vulnerable groups. An integrative approach to media regulation necessitates ensuring pluralism of opinion, transparency of disseminated content, stimulating self-regulation processes within the media community, increasing media literacy among the population, and implementing the principles of non-discrimination in the professional activities of journalists. The implementation of these principles will contribute to the protection of human rights and freedoms, the strengthening of public trust in information resources, the effective countering of disinformation, and the formation of a tolerant and democratic society.

Стрімкий розвиток цифрових медіа трансформує інформаційний простір, створюючи можливості для вільного вираження думок. Однак це супроводжується зростанням ризиків, пов'язаних із мовою ворожнечі, упередженнями щодо ЛГБТ+, етнічних меншин чи осіб з інвалідністю, що викликає необхідність пошуку правового балансу [2].

Свобода слова, закріплена статтею 34 Конституції України та статтею 10 Європейської конвенції з прав людини, не є абсолютною. Вона обмежується вимогами щодо захисту від дискримінації, включаючи заборону розпалювання ненависті, на чому акцентує практика ЄСПЛ [1].

Інклюзивний підхід до балансу свободи слова та протидії дискримінації в медіапросторі включає такі ключові компоненти:

- забезпечення різноманітності думок через доступ до медіаконтенту представників різних груп, включно з маргіналізованими спільнотами, з метою уникнення монополізації (наприклад, телемарафон під час війни);

- створення ефективних механізмів саморегуляції медіа, включаючи кодекси етики та прозорість алгоритмів соціальних мереж, щоб виявляти і блокувати дискримінаційний контент без завдання шкоди критичним матеріалам;

- підтримка медіаграмотності населення через освітні кампанії, що навчають розрізняти дезінформацію та упередженість, сприяючи толерантному сприйняттю різноманітності;

- інтеграція стандартів недискримінації у журналістську освіту та практику, наприклад, забезпечення гендерного балансу у висвітленні (58% жінок у медіа, але недооцінка їхньої експертизи) та протидія hate speech;

— впровадження механізмів судового та регуляторного контролю (з боку організацій, таких як Національна рада України чи Рада Європи), які забезпечують пропорційність обмежень, де пріоритет надається захисту прав меншини над абсолютною свободою висловлювань [3].

Інтеграція інклюзивних принципів у медіапросторі сприяє суспільній згуртованості, скороченню поляризованості, підтримці демократичних процесів та розвитку відповідальної журналістики. У цьому контексті гармонійне поєднання свободи слова, правового регулювання та заходів проти дискримінації виступає ключовим фактором, що забезпечує реалізацію прав людини, інформованість населення та стійкість демократичної системи в умовах гібридних загроз [4].

Інклюзивний підхід до балансу між свободою слова та протидією дискримінації в межах медіапростору передбачає застосування регуляторних і морально-етичних механізмів таким чином, щоб гарантувати рівний доступ до інформації, захист вразливих груп і підтримку плюралізму без надмірної цензури.

Використання цього підходу в медіа може охоплювати чотири ключові аспекти: різноманітність контенту, боротьбу з дезінформацією, гендерну і соціальну інклюзію, а також освіту журналістів. Розглянемо їх детальніше:

1. Медіа повинні забезпечувати представлення різних поглядів, адаптуючи контент для осіб з інвалідністю (субтитри, аудіоописи) та уникаючи стереотипів, що дискримінують за ознаками статі, етнічності чи орієнтації.

2. Алгоритми платформ, наприклад, Telegram (який є джерелом новин для 60% українців), повинні виявляти мову ворожнечі з можливістю подальшого оскарження, водночас забезпечуючи баланс із правом на критику влади чи суспільних явищ.

3. Регулятори та ЗМІ підтримують гендерний баланс у експертних коментарях і висвітленні, як у дослідженні Нацради 2025 року, для запобігання непрямій дискримінації.

4. Інклюзивний підхід передбачає журналістські стандарти та тренінги з медіаграмотності, що допомагають аудиторії та творцям контенту розпізнавати упередженість і сприяти толерантності.

Інклюзивний підхід у медіапросторі не тільки забезпечує свободу слова, але й допомагає створити справедливе, прозоре та демократичне інформаційне середовище, де кожна спільнота має право висловлюватися та захищена від дискримінації.

Список використаних джерел

1. Діалог судів та медіа: пошук балансу між свободою слова і справедливим судом. Рада Європи, 30 жовтня 2025. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/dialogue-between-courts-and-the-media-finding-a-balance-between-freedom-of-speech-and-a-fair-trial>.

2. Баланс між свободою слова та інфобезпекою має складатися з правди і мовчання. Детектор медіа, 16 жовтня 2023. URL: <https://detector.media/infospace/article/218112/2023-10-16-balans-mizh-svobodoyu-slova-ta-infobezpeko-yu-maie-skladatysya-z-pravdy-i-movchannya-a-ne-z-pravdy-i-brekhni/>.

3. Нацрада та «Жінки в медіа» розпочали третю хвилю дослідження гендерного балансу. Детектор медіа, 7 серпня 2025. URL: <https://detector.media/infospace/article/243237/2025-08-07-natsrada-ta-zhinky-v-media-rozpochaly-tretyu-khvylyu-doslidzhennya-gendernogo-balansu-v-ukrainskykh-media/>.

4. Свобода вираження поглядів: проблеми імплементації європейських стандартів в Україні. Круглий стіл, СумДУ, 21 червня 2024. URL: https://kmeep.law.sumdu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/06/kruglyi_stil_mediachair_2024.pdf.

**ОСОБЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ
У СВІТОВИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ
ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

**FEATURES OF INCLUSIVE MUSIC EDUCATION IN WORLD
AND UKRAINIAN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS**

Батаєва Катерина Вікторівна

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри соціально-реабілітаційних технологій,
Житомирський економіко-гуманітарний інститут*

Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4628-4817>

bataevaekaterina72@yahoo.com

Батаєва Ольга Вікторівна

*провідний концертмейстер кафедри сольного співу
та оперної підготовки,*

*Харківський національний університет мистецтв
ім. І.П. Котляревського.*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-3788-7541>

bataevaolga69@cloud.com

Анотація. Розглянуто особливості інклюзивного навчання студентів з інвалідністю в музичних закладах вищої освіти на світовому та місцевому рівнях. Акцентовано, що музична освіта може сприяти когнітивному, емоційному та соціальному розвитку студентів з інвалідністю, які мають музичні здібності. Розглянуто

основні принципи інклюзивної музичної педагогіки. Акцентовано, що взаємодія студентів з інвалідністю з однолітками має велике значення в інклюзивній музичній освіті. Зроблено висновок, що здатність забезпечувати широкий спектр педагогічних методик та взаємодіяти зі студентами з інвалідністю допомагатимуть створити сенситивне навчальне середовище в українських музичних закладах вищої освіти.

***Annotation.** The features of inclusive education of students with disabilities in music institutions of higher education at the global and local levels are considered. It is emphasized that music education can contribute to the cognitive, emotional and social development of students with disabilities who have musical skills. The main principles of inclusive music pedagogy are considered. It is emphasized that the interaction of students with disabilities with peers is of great importance in inclusive music education. It is concluded that the ability to provide a wide range of pedagogy and interact with students with disabilities helps to create a sensitive learning environment in Ukrainian music institutions of higher education.*

Інклюзивна музична освіта стосується використання музичного досвіду та практик, накопичених у музичних закладах вищої освіти, для розвитку участі, рівності та взаємодії всіх студентів, включаючи тих, хто має особливі освітні потреби [3]. Музична освіта може сприяти когнітивному, емоційному та соціальному розвитку студентів з інвалідністю, які мають музичні здібності, адже музика завжди мала позитивний вплив на емоційне вираження творчих задумів, символічне спілкування та соціальну згуртованість її adeptів. Як підкреслюють А. Ді Паоло, М. Тодіно та А. Патель, музика має значний вплив на розвиток мозку та когнітивних здібностей різних студентів, впливаючи на такі навички, як пам'ять, увага та координація рухів [1–4]. Ансамблева гра, вокальний спів разом з концертмейстером, хорова діяльність покращують активне слухання, комунікацію, командну роботу та емпатію студентів з особливими потребами, що сприяє їх всебічному розвитку. Саме тому інклюзивна музична освіта стала важливим об'єктом дослідження в сучасній теорії освіти, в якій фокусуються на розвитку спеціальних компетенцій академічного штату музичних навчальних закладів щодо особливостей роботи зі студентами з інвалідністю. Мета статті — розглянути особливості інклюзивного навчання

студентів з інвалідністю в музичних закладах вищої освіти на світовому та місцевому рівнях.

П. Бернард розглядає основні принципи інклюзивної музичної педагогіки та аналізує загальні виклики, які стосуються «залученості» студентів з особливими потребами до навчального процесу, а також «досягнення» ними значних результатів у музичній освіті [1]. Система інклюзії у сфері музичної освіти відрізняється особливою організацією педагогічної підтримки студентів з інвалідністю. В США існує багаторівнева система підтримки студентів з інвалідністю, де перший рівень стосується високоякісного універсального навчання всіх учнів, другий рівень зазвичай передбачає навчання в невеликих групах тих, хто потребує більш цілеспрямованої підтримки, а третій рівень призначений для студентів, які потребують інтенсивної та індивідуалізованої педагогічної підтримки [6]. Це включає розробку індивідуального навчального плану навчання студентів з особливими потребами. Викладачі також використовують різноманітні педагогічні стратегії, приміром, спрощення навчальних програм для студентів з інвалідністю, розбиття навчальних завдань на менші одиниці та повільніший темп навчання; присвячення більше часу практиці, поєднання співу з рухом, використання вправ на релаксацію [5]. Рекомендується адаптація репертуару та навчальних заходів у музичних університетах таким чином, щоб вони були актуальними та привабливими для студентів з інвалідністю, забезпечували різні стилі навчання з використанням різноманітних ресурсів, таких як застосування великого шрифту, рельєфних нотацій або допоміжних технологій.

Взаємодія студентів з інвалідністю з однолітками також має велике значення в інклюзивній музичній освіті. Соціальна підтримка з боку інших студентів вважається найефективнішою в контексті танцювальних, співочих заходів, заходів з гри на інструментах та значно сприяє засвоєнню студентами з інвалідністю різних музичних концепцій. Спільне викладання та співпраця викладачів зі спеціалістами, які знаються на проблемах студентів з інвалідністю, також розглядається як важливий педагогічний ресурс.

Навчання вокалу чи інструментальній грі забезпечує природне розширення можливостей студентів з інвалідністю, які демонструють особливі музичні здібності. Визнання, підтримка

та виховання цих учнів є важливим етичним обов'язком викладачів в системі інклюзивної музичної освіти. Розвиток інклюзивної музичної освіти є процесом, який набуває значних обертів як на міжнародному, так й на всеукраїнському рівнях. Однакові педагогічні проблеми виникають у різних університетах світу та застосовуються схожі рішення щодо формату та основних правил інклюзивної музичної освіти. Це вимагає від викладачів постійно вдосконалювати свої професійні навички та адаптувати педагогічну практику для задоволення потреб різних студентів, в тому числі й студентів з інвалідністю. Здатність забезпечувати широкий спектр педагогічних методів та взаємодіяти зі студентами з інвалідністю допомагатимуть створити сенситивне навчальне середовище, де всі студенти зможуть процвітати та робити вагомий внесок у розвиток музичної спільноти.

Список використаних джерел

1. Burnard, Pamela and Dillon, Steven C. and Rusinek, Gabriel and Sæther, Eva. (2008). Inclusive pedagogies in music education: A comparative study of musicteachers' perspectives from four countries. *International Journal of Music Education* 26(2), 109–126.
2. Chiba M., D. G. Hebert. (2025). Understandings of inclusivity in music education: a comparative policy study of Luxembourg and Japan. *Music Education Research*, 27:1, 37–53
3. Di Paolo, A., Todino, M.D. (2025). Inclusive Music Education in the Digital Age: The Role of Technology and Edugames in Supporting Students with Special Educational Needs. *Encyclopedia* 5, 102.
4. Patel, A.D. (2010). *Music, Language, and the Brain*; Oxford University Press: Oxford, UK, 2010.
5. Sutela, K., Juntunen, M.-L., and Ojala, J. (2020). Applying music-and-movement to promote agency development in music education: A case study in a special school. *British Journal of Music Education*, 37(1), 71–85
6. Zhang, J., Martella, R. C., Kang, S., & Yenioglu, B. Y. (2023). Response to Intervention (RTI)/Multi-Tiered Systems of Support (MTSS): A Nationwide Analysis. *Journal of Educational Leadership and Policy Studies*, 7(1).

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ПРОБЛЕМИ ІНКЛЮЗІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

GLOBALIZATION AND INCLUSION ISSUES IN THE MODERN WORLD

Бондаренко Владислав Володимирович

аспірант спеціальності «Право», третього року навчання,
кафедри галузевого права та загально правових дисциплін,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-4271-2516>

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-15>

ncod121@gmail.com

Науковий керівник: Баклан О.В., д.ю.н., доцент,
професор кафедри галузевого права та
загальноправових дисциплін,

Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Анотація. Зі зростанням глобального тиску з боку таких сил, як економічна нестабільність, політична нестабільність, війна та зміна клімату, інклюзія стає дедалі важливішою для добробуту соціально маргіналізованих груп, функціонування країн та майбутнього планети. Хоча інклюзія соціально маргіналізованих людей була метою соціальної політики в минулому, світ має знову звернути увагу до інклюзії, оскільки нові соціальні сили починають руйнувати єдність країн та світового порядку [1]. Глобалізація має дуальний і водночас комплексний вплив на інклюзію, діючи як каталізатор для більшої взаємодії, культурного обміну та економічних можливостей, водночас посилюючи існуючу нерівність та створюючи нові форми соціальної та економічної ізоляції. Загальний вплив на інклюзію часто залежить від того, наскільки ефективно національна та міжнародна політика керують цією динамікою. Глобалізація відкриває нові можливості для розвитку інклюзії, але одночасно посилює ризики дискримінації у суспільстві. Комплексна політика, орієнтована на зниження економічної, цифрової та культурної нерівності, а також ефективна імплементація норм інклюзії на національному рівні це ключ до більш справедливого та інклюзивного світу.

Annotation. As global pressures from forces like economic shifts, political instability, war, and climate change build, the inclusion of the world is becoming increasingly vital for the well-being of socially marginalised groups, the functioning of nations, and the future of the planet.

While the inclusion of socially marginalised people has been a goal of social policy in the past, the world may need a renewed focus on inclusion as new social forces begin to rupture the cohesion of nations and world order. Globalization has a dual and complex impact on inclusion, acting as both a catalyst for greater connectivity, cultural exchange, and economic opportunity, while simultaneously exacerbating existing inequalities and creating new forms of social and economic exclusion. The overall effect on inclusion often depends on how effectively national and international policies manage these dynamics. Globalization opens up new opportunities for the development of inclusion, but at the same time increases the risks of discrimination in society. Comprehensive policies aimed at reducing economic, digital and cultural inequalities, as well as effective implementation of inclusion norms at the national level, are the key to a more rightful and inclusive world.

В епоху глобалізації в сучасному світі, інклюзія стикається з комплексом проблем та викликів. Процес глобалізації має як негативний так і позитивний вплив на інклюзію.

Посилення економічної нерівності зумовлено створенням глобальних ринків нових можливостей для висококваліфікованих працівників, водночас, ті хто не має доступу та ресурсів для отримання освіти маргіналізуються. Це поглиблює розрив між багатими та бідними країнами на міжнародному рівні, так і в середині певних суспільств в окремо взятих країнах.

Глобалізація поширює домінуючі мови й культурні продукти, що може витіснити локальні традиції. Мігранти та національні меншини часто стикаються з дискримінацією й труднощами інтеграції. Технології відкривають нові шляхи для освіти, медицини та роботи, але мільйони людей не мають доступу до інтернету чи цифрових технологій. Це формує нову форму нерівноправності, а саме — цифрову ізоляцію.

У країнах ЄС є низка конкретних законів для реалізації інклюзивного розвитку.

Стратегій Європейського союзу або стратегій «Євро 2020» це низка законів та реформ які спрямовані на побудову міцної економічної бази та створення робочих місць в році після фінансової кризи. Стратегія, спрямована на вирішення структурних недоліків економіки ЄС, економічних і соціальних проблем, також враховує довгострокові виклики глобалізації.

В багатьох країнах Європи приймають закони які спрямовані на забезпеченні доступності інфраструктури та послуг для людей з обмеженими можливостями. Наприклад, в Норвегії і Швеції існують закони, що обов'язують компанії з певним рівнем зайнятості мати певну кількість працівників із інвалідністю. Багато країн розвивають політику, спрямовану на створення та підтримку соціальних підприємств. Наприклад, у Великобританії існує Комісія з соціального підприємництва, яка надає фінансову та консультативну підтримку для цього виду підприємництва.

Інклюзія в епоху глобалізації стикається з проблемами: посиленням економічної нерівності, цифровим розривом, культурними бар'єрами та слабкою реалізацією міжнародних стандартів. Це призводить до того, що вразливі групи населення залишаються поза глобальними процесами розвитку. Лише комплексні заходи в сферах економіки, освіти, міжнародних відносин, у вигляді законодавчої бази на міжнародному та національному рівні, дозволять зробити глобалізації більш інклюзивною.

Список використаних джерел

1. Global Trends in Social Inclusion and Social Inclusion Policy: A Systematic Review and Research Agend. URL: <https://lnk.ua/k4kjEnANL> (дата звернення: 09.11.2025).
2. Цимбалюк І.О., Павліха Н.В. Інклюзивна економіка шлях до соціальної рівності та економічного розвитку : монографія. Вежа-Друк. Луцьк, 2023. С. 61–66. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/23405/1/Inkl_econ.pdf (дата звернення: 09.11.2025).

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ЗАСУДЖЕНИХ
З ПСИХІЧНИМИ ВІДХИЛЕННЯМИ
У КОНТЕКСТІ ПРИНЦИПУ ГУМАННОГО СТАВЛЕННЯ
ТА ПОВАГИ ДО ЇХ ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ**

**ENSURING THE RIGHTS OF CONVICTS
WITH MENTAL DISABILITIES IN THE CONTEXT
OF THE PRINCIPLE OF HUMANE TREATMENT
AND RESPECT FOR THEIR HUMAN DIGNITY**

Васильюк Ігор Миколайович

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри права та фінансів,
Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»,
адвокат;*

*ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7999-6212>
ak_241@ukr.net*

Кушнірук Юлія Петрівна

*асистент кафедри права та фінансів,
Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»,
адвокат.*

julia_kushniruk@ukr.net

Анотація. Практично від 7% до 12% засуджених, які щорічно відбувають покарання у виді позбавлення волі на певний строк, мають ті чи інші психічні відхилення і є реально обмежено осудними, маючи у зв'язку з цим підвищений рівень суспільної небезпеки та віктимності (здатності стати жертвою протиправних посягань), що обумовлює необхідність по-новому підійти на законодавчому та правозастосовному рівнях до забезпечення принципу та права на гуманне ставлення і повагу їх людської гідності. Констатовано, що серед пріоритетних критеріїв стану забезпечення прав людини в Україні, за якими оцінюється можливість вступу нашої держави в Європейський Союз та НАТО, є гарантування та дотримання у правозастосовній практиці такого принципу, як гуманне ставлення і повагу людської гідності будь-якої особи. Для вирішення на державному рівні даної проблематики варто ґрунтовно та всебічно з'ясувати зміст та сутність такої визнаної правової категорії, як «принцип гуманізму та поваги до прав і свобод людини».

Annotation. Practically from 7% to 12% of convicts, who annually serve a sentence of imprisonment for a certain period, have one or another mental deviations and are really limited in their judgment, having in this connection an increased the level of social danger and victim-

hood (the ability to become a victim of illegal encroachments), which necessitates a new approach to the legislative and law enforcement levels to ensure the principle and right to humane treatment and respect for their human dignity. It was stated that among the priority criteria for the state of human rights in Ukraine, by which the possibility of our country's accession to the European Union and NATO is assessed, is the guarantee and observance in law enforcement practice of such a principle as humane treatment and respect for the human dignity of any person. Taking into account the above, this work proves that in order to solve this issue at the state level, it is necessary to thoroughly and comprehensively clarify the content and essence of such an internationally recognized legal category as «the principle of humanism and respect for human rights and freedoms».

Однією з визначальних проблем, які знижують рівень реалізації принципу та забезпечення права засуджених до позбавлення волі на гуманне ставлення та повагу їх людської гідності, що мають різноманітні психічні відхилення, але були визнані судами суб'єктами кримінальних правопорушень, є правові прогалини та колізії, які пов'язані з відсутністю у кримінально-виконавчому законодавстві України реальних правових гарантій з означених питань.

Так, серед 61 установи виконання покарань (УВП) та 14 слідчих ізоляторів (СІЗО) і 10 УВП, що виконують функції СІЗО, не передбачено жодної колонії, у якій утримувались би особи, які мали психічні відхилення, та у судовому порядку були визнані обмежено осудними (ст. 20 КК) [1].

Більш того, серед визначених у ст. ст. 94–99 КВК дільниць виправних і виховних колоній не передбачено ті із них, в яких мали б відбувати покарання зазначені категорії засуджених.

В той самий час, за підрахунками учених серед 43 640 засуджених більше 7% складають особи, які мають ті чи інші психічні відхилення, та щодо яких у чинному законодавстві не зазначено жодних правових гарантій, спрямованих на повагу їх людської гідності і честі, як це передбачено у ст. 3 Конституції України [2, с. 7]. Як наслідок, вказані засуджені у процесі виконання-відбування покарань не тільки вчиняють повторні злочини (ст. 34 КК), але й стають об'єктами різноманітних посягань як з боку осіб, які тримаються у колоніях, так і персоналу УВП і СІЗО [3, с. 140–159].

Принцип гуманізму та поваги до прав і свобод людини є право засуджених з психічними відхиленнями на його застосування, особливо з урахуванням правових реалій і практики також і в умовах воєнного стану [4].

Закріплення в КВК України (ч. 1 ст. 8) права засуджених на гуманне ставлення та повагу їх людської гідності, у тому числі щодо осіб, які мають психічні відхилення та тримаються у місцях позбавлення волі, вимагає його відмежування від таких певною мірою схожих категорій, як принципи гуманізму та поваги до прав і свобод людини [5, с. 37].

Поряд з цим слід зауважити, що юридичні гарантії, розуміються у різних галузях наукових знань та у контексті предмета даного наукового дослідження мають тлумачитися, як:

1) закріплені в чинному законодавстві України засоби, що безпосередньо забезпечують правомірну реалізацію й охорону (захист) прав, обов'язків і законних інтересів засуджених з психічними відхиленнями, які тримаються в УВП та СІЗО;

2) умови, що зобов'язана створити держава (адміністрація УВП та СІЗО) для реалізації правових приписів щодо даної категорії засуджених;

3) система заходів, спрямованих на реалізацію приписів (за змістом);

4) передбачені Конституцією України та іншими законодавчими актами організаційні, а також засоби реалізації правових приписів (за формою), що стосуються забезпечення принципу та права засуджених з психічними відхиленнями на гуманне ставлення та повагу до їх людської гідності в умовах воєнного стану.

Таким чином, виконання-відбування покарань у місцях позбавлення волі, слід визнати, що без закріплення юридичних гарантій у чинному законодавстві України спеціальних правових засобів, у тому числі й тих, що стосуються забезпечення принципу та прав на гуманне ставлення і повагу людської гідності, досить складно досягнути визначеної на нормативно-правовому рівні мети і завдань кримінально-виконавчої діяльності (ст. 1 КВК), суб'єктами якої є персонал УВП і СІЗО та засуджені до позбавлення волі, які мають різноманітні психічні відхилення та у судовому порядку визнані як обмежено осудні особи.

Зазначений підхід обумовлений ще й тим, що серед пріоритетних критеріїв стану забезпечення прав людини в Україні, за якими оцінюється можливість вступу нашої держави в Європей-

ський Союз та НАТО, є гарантування та дотримання у правозастосовній практиці такого принципу, як гуманне ставлення і повагу людської гідності будь-якої особи, які відбувають покарання у виді позбавлення волі на певний строк та мають при цьому певні психічні розлади (відхилення, хвороби, стани тощо).

Список використаних джерел

1. Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України: станом на 01.07.2023 року. URL: <https://kvs.gov.ua/important-info/for-public/>
2. Кубрак Р.М., Лень В.В. Кримінально-виконавча характеристика засуджених з психічними відхиленнями до позбавлення волі на певний строк: монографія. Дніпро : видавець Біла К. О., 2018. 272 с.
3. Богатирьов А.І. Антикриміногенний вплив на злочинність у місцях несвободи України: монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 432 с.
4. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
5. Василюк І.М. Право засуджених до позбавлення волі на гуманне ставлення та повагу їх людської гідності: дис....канд.юрид.наук: 12.00.08. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2017. 233 с.

ЕКОЛОГІЧНЕ САДІВНИЦТВО ЯК МОДЕЛЬ СТАЛОЇ БІЗНЕС-ІНІЦІАТИВИ У ВІЗІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО МАЙБУТНЬОГО УКРАЇНИ ECOLOGICAL HORTICULTURE AS A MODEL OF SUSTAINABLE BUSINESS INITIATIVE IN THE VISION OF AN INCLUSIVE FUTURE OF UKRAINE

Вусик Володимир Григорович

*II курс, група ЕКЛ-24-1м-ibmt, спеціальність «Екологія»,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».
tolokasad55@gmail.com*

*Науковий керівник: Зінчук Н.А., к.пед.н., доцент,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9888-0410>
znamail2020@gmail.com*

Анотація. У статті аналізується вплив процесів урбанізації та глобалізації на розвиток національної економіки та соціуму. Обґрунтовується теза про необхідність контрольованої та науково обґрунтованої трансформації цих процесів. На прикладі концепції Екологічного саду (Екосаду) запропоновано модель сталого роз-

витку, яка може слугувати інклюзивною бізнес-ініціативою та інструментом макроекономічної трансформації, спрямованим на подолання екологічних дисбалансів, соціальної нерівності та гіподинамії в урбанізованих середовищах.

Annotation. *The article analyzes the impact of urbanization and globalization processes on the development of the national economy and society. The thesis is substantiated about the need for a controlled and scientifically based transformation of these processes. Using the example of the Ecological Garden (Ecogarden) concept, a model of sustainable development is proposed, which can serve as an inclusive business initiative and a tool for macroeconomic transformation aimed at overcoming environmental imbalances, social inequality and hypodynamia in urbanized environments.*

Процеси урбанізації та глобалізації є предметом гострої наукової дискусії щодо їхнього впливу на розвиток цивілізації, зокрема на Україну.

Полярність наукових поглядів. Наукова спільнота розділилася на два основні табори:

— Прихильники позитивного впливу стверджують, що ці процеси стимулюють економічне зростання, сприяють інноваційному розвитку, підвищують доступність товарів та послуг та розширюють культурні зв'язки.

— Критики негативного впливу вказують на посилення екологічних проблем, культурну уніфікацію, зростання безробіття та поглиблення соціальної нерівності.

Необхідність контрольованої трансформації [1]. Сучасна, часто негармонійна та неконтрольована динаміка процесів урбанізації та глобалізації має негативний вплив на подальший сталий розвиток України. Це особливо помітно у великих містах, які набувають рис монокультурного лісу — середовища, що є нежиттєздатним та несамодостатнім.

Низка проблем урбанізованих систем, як-от транспортні колапси, теплові острови влітку та перевантаження інфраструктури у пікові години, призводять до значних фінансових втрат та нераціонального використання людських і природних ресурсів. Це підкреслює необхідність науково обґрунтованого та контрольованого управління цими процесами [2]. У відповідь на дефіцит сталості в урбанізованих системах, концепція Екологічного саду (Екосаду), що ґрунтується на 30-річному досвіді, пропонується як практичний інструмент інклюзивного розвитку.

Екосад — це біоценоз, створений на принципах гармонії з природою, що формує багатофункціональну, самодостатню та стійку плодову систему (плодово-лісові дерева та кущі). Екосад — це не просто озеленення, а міні-екосистема, здатна до самовідтворення та регенерації, що суттєво полегшує її підтримку та робить доступною для використання, зокрема для людей з обмеженими можливостями [3].

Екосадівництво трансформує негативні наслідки урбанізації на кількох рівнях:

Аспект	Проблема, яку вирішує	Трансформаційний вплив
Екологічний	Кризовий стан ґрунтів, втрата біорізноманіття, забруднення.	Підтримка біорізноманіття, відновлення ґрунту, зниження антропогенного навантаження (за рахунок відмови від пестицидів).
Соціальний	Гіподинамія, соціальна нерівність у доступі до якісного харчування та безпечного середовища.	Забезпечення цільового фізичного навантаження, створення інклюзивного простору для праці та рекреації, зниження стресу.
Економічний	Неефективне використання міських ресурсів та відходів.	Впровадження циклічних бізнес-моделей (наприклад, траншейне компостування опалого листя), що перетворює відходи на цінний ґрунтовий ресурс, зменшуючи витрати на вивіз сміття та закупівлю добрив.

Створення та управління Екосадами може стати новою інклюзивною бізнес-ініціативою та освітньою платформою, що сприятиме децентралізації виробництва продовольства, покращенню екологічного стану міст та формуванню екологічно свідомого та фізично активного суспільства, що є ключовим для макроекономічної стійкості держави.

Список використаних джерел

1. Аспекти еколого-економічного механізму збалансованості розвитку садівництва в контексті екологічної безпеки. URL: <https://journals.urau.ua/bnusing/article/view/275033> (дата звернення: 13.11.2025).

2. Зелене повоєнне відновлення України: візія та моделі. URL: https://dixigroup.org/wp-content/uploads/2022/08/green_recovery.pdf (дата звернення: 13.11.2025).

3. Потенціал органічного садівництва для розвитку сільського зеленого туризму. URL: <https://tourism.udau.edu.ua/assets/files/zbirnik-turizm-ta-grs-1.pdf#page=54> (дата звернення: 13.11.2025).

**ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗІЇ:
МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ****EUROPEAN EXPERIENCE IN ENSURING INCLUSION:
OPPORTUNITIES FOR ITS IMPLEMENTATION IN UKRAINE**

Гавриш Катерина Євгеніївна,

*IV курс, група МІ-22-1, спеціальність «Міжнародні відносини»,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-0482-5167>

katyagavrysh33@gmail.com

*Науковий керівник: Загородня А.С., доктор філософії,
доцент кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2741-1953>

akinterdep@ukr.net

Анотація. Розглянуто досвід Європейського Союзу (ЄС) в системі забезпечення інклюзії осіб з інвалідністю. Досліджено ключові правові інструменти ЄС: Хартію основних прав ЄС, Конвенцію ООН про права осіб з інвалідністю та Стратегію ЄС на 2021–2030 роки. Зазначено, що інклюзія є важливим пріоритетом для Європейського суспільства, що допомагає зміцнити соціальну обізнаність, підвищити економічну стабільність та розвивати демократію. У роботі запропоновано реальні способи впровадження європейських стандартів у вітчизняну практику, зокрема через зміну національного законодавства, створення доступного середовища, впровадження системи квот для працевлаштування осіб з інвалідністю та проведення інституційних реформ.

Annotation. The experience of the European Union (EU) in ensuring the inclusion of persons with disabilities is considered. Key EU legal instruments are examined: the Charter of Fundamental Rights of the EU, the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, and the EU Strategy for 2021–2030. It is noted that inclusion is an important priority for European society, helping to strengthen social awareness, increase economic stability, and develop democracy. The paper proposes practical ways to implement European standards in domestic practice, in particular through changes to national legislation, the creation of an accessible environment, the introduction of a quota system for the employment of persons with disabilities, and institutional reforms.

Інтенсивний розвиток інклюзивної політики у межах Європейського Союзу сприяє глибоким змінам у соціальних і пра-

вових процесах, відкриваючи нові можливості для забезпечення рівного доступу до послуг і ресурсів для всіх громадян. Особливий акцент приділяється особам з інвалідністю. Важливу роль у цьому відіграє Хартія основних прав ЄС, яка набула юридичної сили з моменту ратифікації Лісабонського договору у 2009 році.

Норми Хартії основних прав ЄС, чітко забороняють дискримінацію за ознакою інвалідності (ст. 21) та передбачають інтеграцію людей із інвалідністю у суспільне життя (ст. 26) [4]. Прийняття та ратифікація Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю ЄС у 2010 році стала важливим кроком для переосмислення підходів до інвалідності. Документ закликав перейти від медичної моделі до соціальної, спрямованої на усунення бар'єрів і забезпечення рівних можливостей. Основними напрямками стали доступність (ст. 9), інклюзивна освіта (ст. 24) і підтримка незалежного проживання (ст. 19) [2]. Інвалідність тепер розглядається як результат взаємодії стану здоров'я людини з бар'єрами, створеними суспільством і середовищем, які обмежують повноцінну участь у житті) [2]. Принцип недискримінації, закріплений у Директиві 2000/78/ЄС, передбачає використання «розумних пристосувань» на робочих місцях. Це включає заходи на кшталт запровадження гнучкого графіка роботи або впровадження спеціалізованого обладнання.

Завдяки таким ініціативам рівень зайнятості осіб з інвалідністю у країнах Європейського Союзу досягає 50–60% [3]. Стратегія Європейської Комісії щодо прав осіб з інвалідністю на 2021–2030 роки, яка спрямована на втілення концепції «Союзу рівності», охоплює 87 мільйонів громадян ЄС та включає важливі ініціативи. Серед них варто відзначити Європейську картку інвалідності, яка сприяє свободі пересування, та платформу Disability Platform, створену для активної співпраці з організаціями, що представляють інтереси людей із інвалідністю (DPO). Основна мета цієї стратегії полягає у забезпеченні рівних можливостей, незалежного життя та створенні умов для повноцінної інтеграції всіх людей у суспільне життя.

Інклюзивний підхід Європейського Союзу може охоплювати наступні складові:

— створення доступного середовища, як наприклад у Фінляндії, де організації осіб з інвалідністю (DPO) долучені до процесу прийняття рішень;

- впровадження квот на працевлаштування (3–5% у Німеччині) та субсидій для роботодавців;
- забезпечення гуманітарної інклюзії, застосовуючи формулу «ризик = загрози вразливість / можливості» в рамках операцій DG ECHO;

- підготовку дітей до соціальної взаємодії через інтеграцію інклюзивних практик у систему освіти;

Міжнародний досвід показує, що інклюзія значно підвищує рівень інноваційності і зміцнює соціальну єдність, стаючи конкурентною перевагою.

В Україні ратифікація Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю (CRPD) у 2009 році та підписання Угоди про асоціацію з ЄС створили необхідну правову основу. Однак війна значно збільшила кількість людей з інвалідністю, тоді як рівень їхньої зайнятості залишається низьким — лише близько 20%.

Для інтеграції європейських стандартів до національного контексту варто зосередитися на таких основних моментах:

- гармонізація законодавства, включаючи імплементацію положень Хартії ЄС та CRPD, із посиленням статті 24 Конституції України [2];

- запровадження Європейської картки інвалідності та поступова деінституціалізація інтернатних закладів;

- створення квот на працевлаштування разом із фондом соціального захисту за прикладом Німеччини;

- забезпечення цифрової доступності у сфері вищої освіти відповідно до стандартів ЮНЕСКО та вимог Римського комюніке.

Розвиток інклюзивності та управлінських компетенцій розглядається як стратегічна перевага для прогресу українського суспільства [3]. Впровадження цих принципів сприятиме досягненню соціальної рівності, ширшому доступу до освіти, працевлаштування та правосуддя, а також формуванню демократичного, справедливого й толерантного суспільства [1].

Список використаних джерел

1. Charter of Fundamental Rights of the European Union URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/char_2012/oj/eng

2. Конвенція про права осіб з інвалідністю (CRPD) URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_g71 Union of equality: Strategy for the rights of persons with disabilities 2021–2030 URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/disability/union-equality-strategy-rights-persons-disabilities-2021-2030_en

3. Strategy for the Rights of Persons with Disabilities 2021–2030 (PDF) URL: https://www.un.org/development/desa/disabilities/wp-content/uploads/sites/15/2021/04/European-Strategy-2021-2030_EN.pdf

4. Хартія основних прав Європейського Союзу URL: <https://ccl.org.ua/posts/2021/11/hartiya-osnovnyh-prav-yevropejskogo-soyuzu/>

ЦИФРОВИЙ РОЗРИВ ТА ЛЕГІТИМНІСТЬ ВЛАДИ: МЕХАНІЗМИ ВИКОРИСТАННЯ E-CONSULTATION ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ПІДВІТНОСТІ ТА ІНКЛЮЗИВНОСТІ В УКРАЇНІ

THE DIGITAL DIVIDE AND THE LEGITIMACY OF GOVERNMENT: MECHANISMS FOR USING E-CONSULTATION TO IMPROVE ACCOUNTABILITY AND INCLUSIVITY IN UKRAINE

Дабіжа Віра Василівна

*кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».*

Анотація. Досліджено сучасні цифрові інструменти участі громадян у процесі прийняття рішень, з акцентом на платформи для консультацій, бюджетування та моніторингу. Проаналізовано ключові інструменти, такі як Consul, vTaiwan та Pol.is, які сприяють прозорості, інклюзивності та ефективності демократичних процесів. Визначено виклики, пов'язані з цифровим розривом, та запропоновано рекомендації для імплементації в Україні, включаючи гармонізацію законодавства та підвищення цифрової грамотності. Використання таких інструментів посилює демократичну участь, підвищує довіру до влади та сприяє формуванню відповідального суспільства.

Annotation. The study examines modern digital tools for citizen participation in decision-making processes, focusing on consultation, budgeting, and monitoring platforms. Key tools such as Consul, vTaiwan, and Pol.is are analyzed, which promote transparency, inclusivity, and efficiency in democratic processes. Challenges related to the digital divide are identified, and recommendations for implementation in Ukraine are proposed, including legislative harmonization and digital literacy enhancement. The use of such tools strengthens democratic participation, increases trust in authorities, and fosters a responsible society.

Стрімкий розвиток цифрових технологій трансформує процеси прийняття рішень у демократичних суспільствах, надаючи громадянам нові можливості для участі. До 2025 року понад 70% країн ЄС і США застосовуватимуть цифрові платформи для залучення до політичних процесів, що покращує прозорість та відповідальність влади. Інструменти онлайн-участі сприяють переходу від спостереження до впливу, особливо після пандемії, коли онлайн-активність стала нормою. Проте ефективність залежить від усунення перешкод, як-от цифровий розрив, що обмежує доступ уразливих груп [2].

Ключові цифрові інструменти громадянської участі поділяються за функціями: консультації, бюджетування, моніторинг та обговорення. Серед них найефективніша — платформа Consul, яка діє у 130 установах у 35 країнах, залучаючи громадян до дебатів, голосувань. Вона дозволяє пропонувати ідеї, коментувати проекти та голосувати, як у Мадридській міській раді, що обробила тисячі пропозицій з розвитку міста. Подібно до цього, платформа vTaiwan у Тайвані об'єднує онлайн-обговорення з офлайн-консультаціями для створення політики, наприклад, регулювання райдшерингу, забезпечуючи швидкі законодавчі зміни завдяки взаємодії експертів і громадян [1].

Ще одним корисним інструментом є Pol.is — платформа для візуалізації даних, що аналізує опитування, створюючи карту громадської думки з метою визначення спільних точок зору та розбіжностей. Вона активно застосовується в Тайвані та інших країнах для розв'язання складних питань, мінімізуючи поляризацію завдяки анонімності відповідей. У сфері бюджетування показовим прикладом є BudgIT з Нігерії, який перетворює державні бюджети на зрозумілі візуалізації та здійснює моніторинг проектів через відкриті дані, сприяючи посиленню фінансової прозорості. У Європі популярними є такі платформи, як Loomio з Нової Зеландії та Mass LBP з Канади, які підтримують процес консенсусного прийняття рішень через онлайн-панелі та громадські асамблеї, залучаючи громадян до впливу на законодавчі процеси [1].

Систематичний аналіз 116 цифрових інструментів свідчить, що їх основна увага зосереджена на передаванні інформації від громадян до урядових органів. Однак їхній потенціал щодо забезпечення зворотного зв'язку та моніторингу реалізації прийнятих рішень залишається недостатньо використаним. Згідно

з класифікацією *collective intelligence genome*, ці інструменти поділяються на інформаційні (*e-information*), консультаційні (*e-consultation*) та спрямовані на прийняття рішень (*e-decision-making*), причому основну роль у їхньому постачанні відіграють технологічні компанії [3]. У процесі планування, як у США, застосовуються інструменти типу ArcGIS CityEngine, які генерують 3D-симуляції проєктів, дозволяючи оцінити їхній вплив на громадські простори. Це видно на прикладі Ванкувера із використанням Mapping Vancouver's Future. Інтерактивні карти, такі як Everett Map Gallery, забезпечують доступ до даних про зонування та інфраструктуру, сприяючи формуванню ширшого залучення, включаючи представників маргіналізованих груп населення [4].

Виклики впровадження пов'язані з цифровим розривом, який модерує ефективність *e-participation*. Дослідження ЄС за 2018–2022 рр. демонструє, що вищий рівень *e-participation* підвищує цифрову підзвітність (прозорість послуг та даних), але ефект сильніший у країнах з низьким розривом (понад 30 Мбіт/с інтернету) [2]. У країнах з високим розривом, як Україна, лише 20–30% вразливих груп (осіб з інвалідністю, сільські жителі) мають доступ, що посилює нерівність [5]. Крім того, ризики включають кібербезпеку та низьку цифрову грамотність, що вимагає інтеграції з традиційними методами [1].

Для України, з урахуванням воєнного контексту та цифровізації за Угодою про асоціацію з ЄС, імплементація європейських стандартів є стратегічною. Рекомендації включають: 1) гармонізацію законодавства з Директивою про відкриті дані ЄС та CRPD для доступності; 2) запуск національної платформи на базі Consul для *participatory budgeting* у громадах; 3) програми підвищення грамотності, як у проєкті IDFI, з фокусом на UX-тестування для вразливих груп [5]; 4) інтеграцію AI-інструментів для модерації дискусій, як у OECD рекомендаціях [6]. Такі кроки підвищують довіру до влади, стимулюючи інновації та соціальну згуртованість [2].

Електронні засоби залучення громадян є визначним кроком до демократичного поступу, перетворюючи пересічних споживачів на дієвих співтворців політики. Їх запровадження в Україні матиме наслідком прозорість, відкритість та дієвість ухвалених рішень, формуючи толерантне та відповідальне суспільство. Подолання цифрового розриву шляхом навчання та інфраструктури гарантує рівний доступ, втілюючи засади сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. International Democracy Community. Digital Democracy & e-Governance: How Digital Tools are Reshaping Citizen Participation in the 21st Century. 2025. URL: <https://www.democracy.community/stories/digital-democracy-e-governance-how-digital-tools-are-reshaping-citizen-participation-21st>.
2. Digital accountability through e-participation: the moderating role of the digital divide. Public Money & Management. 2025. DOI: <https://doi.org/10.1080/09540962.2025.2573784>. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09540962.2025.2573784>.
3. A systematic analysis of digital tools for citizen participation. Government Information Quarterly. 2024. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2024.101967>. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0740624X24000467>.
4. Expanding Public Participation in Planning Using Digital Tools. MRSC Insight. 2025. URL: <https://mrsc.org/stay-informed/mrsc-insight/may-2025/digital-planning-tools>.
5. Assessment of Digital Tools for Citizen Engagement. IDFI. 2024. URL: <https://idfi.ge/en/assessment-of-digital-tools-for-citizen-engagement>.
6. OECD. AI in civic participation and open government. 2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/2025/06/governing-with-artificial-intelligence_398fa287/full-report/ai-in-civic-participation-and-open-government_51227ce7.html.

**ЦИФРОВА ІНКЛЮЗІЯ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ
ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ****DIGITAL INCLUSION AS A STRATEGIC DIRECTION
OF UKRAINE'S DIGITAL TRANSFORMATION**

Дорошенко Олександр Іванович

*III курс, коледж ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*

Анотація. У статті розглядається цифрова інклюзія як ключовий компонент цифрової трансформації України. Аналізуються основні виклики, що перешкоджають рівному доступу до цифрових технологій, зокрема серед вразливих груп населення. Окрема увага приділяється державним ініціативам, таким як «Дія», цифровій освіті, розвитку інфраструктури та нормативно-правовому забезпеченню. Автор обґрунтовує необхідність інтеграції принципів цифрової інклюзії в усі етапи цифрової політики та пропонує рекомендації щодо її реалізації на національному рівні.

Annotation. *The article examines digital inclusion as a key component of Ukraine's digital transformation. It analyzes the main challenges that hinder equal access to digital technologies, particularly among vulnerable population groups. Special attention is given to government initiatives such as the Diia platform, digital education, infrastructure development, and regulatory support. The author substantiates the need to integrate the principles of digital inclusion into all stages of digital policy and offers recommendations for its implementation at the national level.*

Цифрова трансформація є одним із пріоритетних напрямів розвитку України, особливо в умовах війни, глобалізації та потреби в ефективному управлінні ресурсами. Проте успішна цифровізація неможлива без забезпечення рівного доступу до цифрових послуг, платформ і знань для всіх громадян. Саме тому цифрова інклюзія має розглядатися не як додатковий елемент, а як стратегічна основа цифрової політики [1; 3; 6; 10].

Цифрова інклюзія — це процес забезпечення доступу до цифрових технологій, інтернету, цифрової освіти та електронних послуг для всіх верств населення, незалежно від віку, місця проживання, соціального статусу, фізичних можливостей чи рівня освіти. Вона включає:

- технічну доступність (інфраструктура, пристрої, інтернет);
- функціональну доступність (зручність користування, адаптація для людей з інвалідністю);
- освітню доступність (цифрова грамотність, навчальні ресурси);
- інституційну підтримку (державна політика, правове регулювання) [4; 5; 7; 8].

Стан цифрової інклюзії в Україні

Україна демонструє значний прогрес у цифровізації, зокрема завдяки платформі «Дія», яка забезпечує доступ до понад 100 електронних послуг. Програма «Дія. Цифрова освіта» спрямована на підвищення цифрової грамотності населення [7]. Проте існують виклики:

- цифрова нерівність між містом і селом: у сільських регіонах доступ до швидкісного інтернету та сучасних пристроїв залишається обмеженим [3; 4];
- низький рівень цифрової грамотності серед людей похилого віку [1; 5];

– вразливість внутрішньо переміщених осіб та осіб з інвалідністю у доступі до цифрових сервісів;

– мовна та культурна бар'єри для етнічних меншин [6].

Державна політика та ініціативи

Україна впроваджує низку стратегічних документів, що включають цифрову інклюзію:

– Концепція розвитку цифрових компетентностей населення (2022) [1];

– Національна стратегія розвитку цифрової економіки та суспільства;

– Програма «Інтернет-субвенція» — забезпечення широко-смугового доступу в громадах.

Також активно залучаються міжнародні партнери — ЄС, ПРООН, Світовий банк — до підтримки цифрової інфраструктури та навчальних програм [2; 3; 4; 8].

Для ефективної реалізації цифрової інклюзії необхідно:

Розширити покриття швидкісного інтернету в сільських та віддалених регіонах.

Створити адаптовані цифрові сервіси для людей з інвалідністю.

Розвивати цифрову освіту через школи, бібліотеки, громадські центри.

Забезпечити багатомовність державних платформ.

Впровадити цифрові навички як обов'язкову частину шкільної та професійної освіти.

Отже, цифрова інклюзія є не лише соціальною вимогою, а й стратегічною умовою успішної цифрової трансформації України [1; 3; 6; 10]. Забезпечення рівного доступу до цифрових ресурсів для всіх громадян сприятиме економічному розвитку, соціальній згуртованості та зміцненню демократичних інститутів. Інтеграція принципів інклюзії в цифрову політику має стати пріоритетом національного рівня [1; 10].

Список використаних джерел

1. Міністерство цифрової трансформації України. (2023). *Концепція розвитку цифрових компетентностей населення України*. Київ: Мінцифри.

2. Програма розвитку ООН в Україні. (2022). *Цифрова інклюзія: аналіз доступу до цифрових послуг серед вразливих груп населення*. URL: <https://www.ua.undp.org>

3. World Bank. (2021). *Digital Inclusion and Broadband Development in Eastern Europe*. Washington, DC: World Bank Publications.

4. European Commission. (2022). *Digital Economy and Society Index (DESI) 2022: Country Report — Ukraine*. Brussels: EC.
5. UNICEF Україна. (2023). *Цифрова грамотність дітей та молоді: виклики та можливості*. Київ: ЮНІСЕФ.
6. OECD. (2020). *Bridging the Digital Divide: Inclusive Digital Transformation*. Paris: OECD Publishing.
7. Дія. Цифрова освіта. (2023). *Національна платформа цифрової грамотності*. URL: <https://osvita.diiia.gov.ua>
8. Світова організація праці (ILO). (2022). *Digital Inclusion for Decent Work: Global Practices and Policy Recommendations*. Geneva: ILO.
9. Гуменюк І.М. (2021). Цифрова трансформація в Україні: соціальні аспекти доступу до технологій. *Соціально-економічні проблеми сучасного суспільства*, № 4, с. 112–118.
10. USAID. (2023). *Ukraine Digital Transformation Strategy: Inclusive Access and Resilience*. Washington, DC: USAID Ukraine.

**ІНКЛЮЗИВНІ ІННОВАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ:
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ОРІЄНТИРИ
ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ**

**INCLUSIVE INNOVATIONS IN WAR CONDITIONS:
INTERNATIONAL LEGAL GUIDELINES
AND UKRAINIAN REALITIES OF THEIR IMPLEMENTATION**

Дума Зіновій Євгенович
старший викладач,
Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Анотація. В умовах повномасштабної війни в Україні інклюзивні інновації набувають стратегічного значення, забезпечуючи життєво важливий доступ до соціальних, освітніх та медичних послуг для найбільш вразливих груп населення, включаючи осіб з інвалідністю та внутрішньо переміщених осіб. Цей підхід ґрунтується на міжнародних стандартах (зокрема, Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю) і спрямований на усунення соціальних, фізичних та технологічних бар'єрів. Незважаючи на серйозні виклики війни (обмежений доступ до ресурсів, складнощі пересування), українські ініціативи активно впроваджують інноваційні рішення. Інклюзивні інновації є основою для формування стійкого, адаптивного та соціально справедливого суспільства. Український досвід доводить, що інклюзивність під час кризи є необхідністю, яка не лише захищає права громадян, але й закладає фундамент для побудови безбар'єрного суспільства у майбутньому.

***Annotation.** In the context of a full-scale war in Ukraine, inclusive innovations are gaining strategic importance, ensuring vital access to social, educational and medical services for the most vulnerable groups of the population, including persons with disabilities and internally displaced persons. This approach is based on international standards (in particular, the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities) and is aimed at eliminating social, physical and technological barriers. Despite the serious challenges of the war (limited access to resources, difficulties in movement), Ukrainian initiatives are actively implementing innovative solutions. Inclusive innovations are the basis for the formation of a sustainable, adaptive and socially just society. The Ukrainian experience proves that inclusion during a crisis is a necessity that not only protects the rights of citizens, but also lays the foundation for building a barrier-free society in the future.*

Інклюзивні інновації в умовах війни набувають особливої важливості, оскільки вони забезпечують доступ до різних сфер життя навіть для найуразливіших груп населення. Міжнародні документи, такі як Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю та рекомендації ЮНЕСКО, визначають інклюзивність як обов'язковий стандарт, що гарантує рівні права та можливості для всіх громадян. Ці стандарти наголошують на необхідності усунення соціальних, фізичних та технологічних бар'єрів і створення умов, у яких кожна людина може реалізувати свій потенціал, незважаючи на обставини.

В Україні війна спричинила серйозні виклики для впровадження інклюзивних практик. Люди з особливими потребами та переміщені особи стикаються з обмеженим доступом до ресурсів, складнощами пересування та відсутністю необхідної підтримки. Попри це, українські організації, громадські ініціативи та державні установи активно впроваджують інноваційні підходи, спрямовані на забезпечення безперервності соціальних, освітніх та медичних послуг. Адаптація цифрових платформ, дистанційні сервіси, мобільні центри підтримки та спеціалізована психологічна допомога стають ключовими інструментами, що дозволяють реагувати на кризові ситуації та підтримувати людей у складних умовах.

Інклюзивні інновації включають не лише технологічні рішення, а й нові організаційні моделі, які забезпечують гнучкість і доступність. Наприклад, впровадження гібридних форматів ро-

боти, адаптованих комунікаційних каналів та програм наставництва дозволяє ефективно інтегрувати людей з різними потребами у суспільне життя. Цей комплексний підхід враховує соціальні, психологічні та фізичні аспекти інклюзії і сприяє збереженню гідності та автономії кожної особи.

Поеднання міжнародно-правових стандартів та українського досвіду демонструє, що інклюзивні інновації є основою для формування стійкого та соціально справедливого суспільства. Вони допомагають не лише задовольнити базові потреби у доступі до освіти, охорони здоров'я чи соціальної підтримки, а й створюють умови для повноцінної участі людей у культурному, громадському та професійному житті. Український досвід показує, що інклюзивність в умовах війни стає не привілеєм, а необхідністю, яка формує міцну, адаптивну та соціально відповідальну систему.

Завдяки впровадженним інноваціям українське суспільство отримує можливість не лише захищати права вразливих груп, а й розвивати нові стандарти взаємодії та солідарності, що збережуться й після закінчення війни. Досвід, який сьогодні набувається у кризових умовах, стане основою для побудови більш стійкого, безбар'єрного та інклюзивного суспільства в майбутньому, де кожна людина матиме можливість реалізувати свій потенціал і бути рівноправним членом громади.

Власним переконанням є те, що інклюзивні інновації сьогодні не лише рятують життя і забезпечують базові права, але й закладають фундамент для розвитку громадянського суспільства, в якому повага до кожної людини та її потенціалу стає пріоритетом. В умовах війни ми бачимо, що технології, організаційні моделі та міжнародні стандарти разом можуть створювати ефективну систему підтримки, здатну витримувати навіть екстремальні обставини. Тому інклюзія повинна залишатися стратегічною метою не лише під час криз, а й у мирний час, адже саме вона формує суспільство, яке здатне цінувати і розвивати потенціал кожного свого члена.

Список використаних джерел

1. Борохвіна Т. *Основні принципи інклюзивності та її роль у сучасному суспільстві. Педагогічний часопис*. 2022. № 3. С. 15–22.

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗІЇ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ**PHILOSOPHICAL AND LEGAL PERSPECTIVES ON THE DEVELOPMENT OF INCLUSION IN INTERNATIONAL LAW****Ізюїта Петро Олександрович**

кандидат юридичних наук, доцент, заслужений юрист України,
професор кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9851-3434>
selenaamega@gmail.com

Женжера Сергій Володимирович

кандидат філософських наук,
доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-8154-1164>
shvjed@ukr.net

Анотація. Доповідь присвячено філософсько-правовим питанням інклюзії у перспективі розвитку міжнародного права. Увагу акцентовано важливість оновлення термінології, зокрема більшого акценту на «інклюзії» замість «інвалідності» та «особливих потреб». Вказано на складність уніфікації законодавства в умовах культурного розмаїття. Запропоновано звернутись до методики конкуруючих зразків. В українському контексті окреслено перспективи комплексного розвитку інклюзії та відповідного законодавства у найближчий час, що може стати позитивною моделлю на рівні міжнародного права.

Annotation. The report is devoted to the philosophical and legal issues of inclusion in the perspective of the development of international law. Attention is drawn to the importance of updating terminology, in particular, a greater emphasis on «inclusion» instead of «disability» and «special needs». The complexity of unifying legislation in conditions of cultural diversity is indicated. It is proposed to turn to the methodology of competing models. In the Ukrainian context, the prospects for the comprehensive development of inclusion and relevant legislation in the near future are outlined, which may become a positive model at the level of international law.

Міжнародно-правовий дискурс стосовно інклюзії потребує більш свіжого підходу на нормативному рівні, оскільки обертається навколо базових документів, прийнятих ще у минуло-

му столітті. В першу чергу йдеться про Загальну декларацію прав людини від 1948 року, яка спирається на рівність в якості онтологічної філософсько-правової підстави: «Стаття 1. Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах...» [1, ст. 1]. Також у Декларації згадано про права інвалідів в сенсі забезпечення життєвого рівня: «Стаття 25. 1. Кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдівства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини.» [1, ст. 25, п. 1].

«Саламанська декларація...» 1994 року, яка спеціально присвячена освітнім правам та потребам в інклюзивному аспекті, вживає формулювання «осіб з особливими освітніми потребами». Декларація переносить інклюзивний акцент в першу чергу на освітньо-педагогічні методи, підготовку персоналу, служби підтримки, що одночасно призводить до недооцінки як технічних аспектів, так і можливостей комплексних університетів зі спеціально організованим інклюзивним простором: «...особи, які мають особливі освітні потреби, повинні мати доступ до навчання у звичайних школах, які зобов'язані створити їм умови на основі педагогічних методів, орієнтованих перш за все на дітей з метою задоволення цих потреб...» [2, ст. 2].

На початку ХХІ ст. була прийнята «Конвенція про права осіб з інвалідністю» (дата підписання 13.12.2006, ратифікації 16.12.2009). Серед її філософсько-правових засад можна побачити оригінально сформульовані, але досить суперечливі пункти, зокрема: «...d) повага до особливостей осіб з інвалідністю і прийняття їх як компонента людської різноманітності й частини людства; е) рівність можливостей...» [3, ст. 3]. По-перше, привертає увагу певна невідповідність «рівності можливостей» супроти «компонента людської різноманітності» та «частини людства» або, іншими словами, між універсальністю та підкресленою частковістю сприйняття. По-друге, формулювання «компонент різноманітності» досить погано корелює з інклюзивністю.

Таким чином, слід додатково відзначити проблему, що є термінологічною та потребує оновлення та реактуалізації. У міжнародних документах акцент зроблено на права «інвалідів» та «осіб з особливими потребами». Тоді як набагато продуктивні-

шим видається підкреслення значення інклюзії з подальшим творчим розвитком відповідних технологій, освітніх практик та урізноманітнення нормативної бази.

З філософської точки зору в соціально-психологічному аспекті інклюзія може розглядатись, пов'язуватись та вирішуватись не в сенсі інвалідності чи об'єктивної наявності особливих потреб, але у значенні соціальної взаємодії (напр., т. зв. соціальний конструктивізм). Відповідно, інклюзія приймається або нав'язується через соціальні ролі, а отже піддається суспільним і ментальним трансформаціям та коригуванню нормативними засобами. В такому разі проблема вирішується у досить делікатний спосіб через синергію культурної педагогіки та вдосконалення юридично-правового поля. Проте на міжнародному рівні, незважаючи на те, що глобалізація невпинно набирає обертів, культурні розбіжності становлять досить серйозну проблему, аби вже зараз виховати єдине розуміння інклюзії та уніфікувати національне законодавство різних країн.

Більш реалістичним виглядає спосіб створення конкуруючих зразків, коли вдалі та ефективно працюючи моделі набудуватимуть міжнародної популярності. Для України це означає можливість і важливість не лише рецепції та імплементації, але створення унікальної власної нормативно-правової бази щодо інклюзивного освітнього середовища з особливою метою створення умов для залучення інновацій.

Вітчизняна філософія права аналізує питання інклюзії протягом всього періоду нашої незалежності як у теоретичному розрізі [4], так і з огляду на міжнародний досвід [5; 6]. Але в найближчому майбутньому ми матимемо змогу запропонувати світу особливі зразки вирішення проблем реабілітації людей, що постраждали під час воєнних дій, реінтеграції військових, медичного та післявоєнного капеланства, подолання наслідків ПТРС в особливо великих масштабах (вони фактично охоплюють все населення країни). Цей досвід слід творчо розвинути та якісно теоретично узагальнити, вивести на нормативний рівень та представити в якості джерела міжнародного права.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини. Прийняття від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015?find=1&text=%D1%96%D0%BD%D0%B2%D0%B0%D0%BB#w1_1.

2. Саламанська декларація та рамки дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами. Прийняття від 10.06.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text.

3. Конвенція про права осіб з інвалідністю. Редакція від 19.06.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text.

4. Граб С.О. Інклюзивна освіта у міжнародному праві. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. № 7, 2014. С. 238–240. URL: <https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc7/57.pdf>.

5. Ферт О.Г., Голуб Р.І. Азійський досвід впровадження інклюзивної освіти. *SWorldJournal*, Issue 11, Part 5, 2022. С. 56–61. DOI: 10.30888/2663-5712.2022-11-05-044.

6. Шлапко Т.В., Філоненко С.С., Ковалевський М.М., Гриб А.А. Міжнародний досвід правового регулювання інклюзивної освіти. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. № 1, 2022. С. 79–85. DOI: 10.24144/2788-6018.2021.03.14.

КОРПОРАТИВНІ ПРАКТИКИ ТА УПРАВЛІНСЬКІ МОДЕЛІ ІНКЛЮЗИВНОЇ АДАПТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ НА УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

CORPORATE PRACTICES AND MANAGEMENT MODELS OF INCLUSIVE ADAPTATION OF VETERANS AT UKRAINIAN ENTERPRISES

Ільків Іван Ігорович

II курс, група ФН-24-1М, спеціальність «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
Науковий керівник: Співак С.І., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8339-1876>
spivak1705@ukr.net

Анотація. Тези присвячено аналізу сучасних корпоративних практик та управлінських моделей інклюзивної адаптації ветеранів на українських підприємствах у 2024–2025 роках. Досліджено ключові виклики, з якими стикається бізнес, зокрема фінансові, операційні та управлінські. Проаналізовано конкретні бізнес-ініціативи у сферах HR, перенавчання, психологічної підтримки та адаптації робочих місць. Систематизовано основні управлінські моделі, що використовуються в Україні, такі як «корпоративний ментор» (асистент ветерана), «кейс-менеджмент» та «гнучка модель». Обґрунтовано, що ефективна інклюзія ветеранів є не лише соціальною відповідальністю, але й стратегічним економічним

імперативом для макроекономічної трансформації та подолання дефіциту кадрів в Україні.

Annotation. *This report analyzes current corporate practices and management models for the inclusive adaptation of veterans in Ukrainian enterprises during 2024–2025. It investigates the key challenges businesses face, including financial, operational, and managerial obstacles. Specific business initiatives in HR, retraining, psychological support, and workplace adaptation are analyzed. The main management models used in Ukraine, such as the «corporate mentor» (veteran's assistant), «case management,» and the «flexible model» (common in IT), are systematized. The paper argues that the effective inclusion of veterans is not just a social responsibility but a strategic economic imperative for macroeconomic transformation and overcoming labor shortages in Ukraine.*

Масштабне повернення українських ветеранів до цивільного життя у 2024–2025 роках стало одним із найвизначніших соціально-економічних процесів новітньої історії України. Цей процес формує нові виклики та одночасно відкриває унікальні можливості для національної економіки. В умовах значного дефіциту кваліфікованих кадрів, спричиненого як мобілізацією, так і міграційними процесами, ветерани стають ключовим кадровим резервом країни. Однак їхня ефективна реінтеграція вимагає від бізнесу не просто ситуативних рішень, а розробки та імплементації комплексних, людиноцентричних управлінських моделей. Трансформація корпоративних культур та HR-процесів для інклюзивної адаптації ветеранів перетворюється з акту соціальної відповідальності (CSR) на стратегічний бізнес-імператив, що напряду впливає на операційну стійкість компаній та, у сукупності, на макроекономічну трансформацію держави. Метою цих тез є аналіз та систематизація корпоративних практик і управлінських моделей, які українські підприємства впроваджують у 2024–2025 роках для забезпечення інклюзивної адаптації ветеранів.

Перехід від військової служби до цивільної роботи є складним багатоаспектним процесом. Український бізнес у 2024–2025 роках стикається з низкою системних викликів, які вимагають нових управлінських рішень. Насамперед, це управлінські виклики, оскільки лінійні менеджери та HR-фахівці часто не мають необхідних компетенцій для роботи з ветера-

нами, зокрема у питаннях комунікації щодо травматичного досвіду, управління стресом (ПТСР) та розв'язання конфліктів, що підвищує ризик стигматизації. До них додаються фінансові та операційні виклики: адаптація робочих місць для ветеранів з інвалідністю потребує прямих інвестицій, а також виникає необхідність у формуванні бюджетів на додаткове медичне страхування та програми перенавчання (reskilling/upskilling). Нарешті, існують культурні виклики, що полягають у необхідності трансформації корпоративної культури в бік більшої емпатії та гнучкості. У макроекономічному вимірі, кожне успішно адаптоване робоче місце для ветерана — це прямий внесок у подолання дефіциту робочої сили та підвищення загальної продуктивності праці в країні.

На основі аналізу діяльності провідних українських компаній можна виділити кращі практики, що набули поширення. У сфері HR та рекрутингу це включає розробку «soft-landing» програм (програм «м'якої посадки») тривалістю 3–6 місяців; активне партнерство з профільними НУО, як-от Veteran Hub; а також запуск програм перенавчання. У площині фінансових та медико-соціальних практик спостерігається включення у поліси ДМС послуг з психологічної та психіатричної допомоги; формування цільових фондів на підприємстві для закупівлі ергономічного обладнання та облаштування безбар'єрного простору. Щодо організаційно-культурних практик, компанії впроваджують обов'язкові тренінги для керівників на теми «Лідерство в інклюзивних командах» та сприяють створенню внутрішніх ветеранських спільнот (Employee Resource Groups — ERG).

Аналіз вищезазначених практик дозволяє систематизувати три основні управлінські моделі. Перша — «Корпоративний ментор / Асистент ветерана», де за ветераном закріплюється спеціально підготовлений наставник (часто з-поміж раніше демобілізованих), що допомагає з професійною та соціальною навігацією. Ця модель поширена у великих виробничих компаніях та ритейлі. Друга — «Кейс-менеджмент» (Holistic Support Model), що передбачає виділення «кейс-менеджера», який координує весь процес «під ключ»: від юридичних консультацій до взаємодії з медичними закладами та розробки індивідуального плану розвитку. Третя — «Гнучка / Гібридна модель», що базується на максимальній адаптації умов праці під потреби

ветерана (гнучкий графік, віддалений формат, проектна зайнятість) і є найбільш поширеною в ІТ-секторі.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що інклюзивна адаптація ветеранів у 2024–2025 роках трансформувалася у стратегічний напрям діяльності українського бізнесу, що напряму впливає на його стійкість в умовах дефіциту кадрів. Ефективні корпоративні практики є комплексними і охоплюють фінансові, управлінські та культурні аспекти. Систематизовані управлінські моделі демонструють варіативність підходів, проте всі вони базуються на принципах людиноцентричності. Інвестиції бізнесу в інклюзивні програми для ветеранів є прямою інвестицією в макроекономічну трансформацію України, оскільки вони сприяють поверненню до активного економічного життя найбільш мотивованої частини населення, що є критично важливим для повоєнного відновлення.

Список використаних джерел

1. Про забезпечення прав і свобод ветеранів війни : Закон України від 22.10.1993 № 3551-ХІІ (зі змінами та доповненнями станом на 2024 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12>
2. Ковальчук О. В., Петренко В. І. Управлінські аспекти соціальної адаптації ветеранів в умовах повоєнної економіки. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. DOI: 10.32782/2524-0072/2024-59-15
3. Левченко А. І., Захарова О. В. Корпоративна соціальна відповідальність як інструмент реінтеграції ветеранів: український досвід 2023–2024 рр. *Вісник економічної науки України*. 2024. № 1 (46). С. 112–118.
4. Аналітичний звіт «Повернення: виклики та можливості реінтеграції ветеранів на ринку праці України 2024». Київ : Veteran Hub, 2024. 45 с.
5. Методичні рекомендації щодо психосоціальної підтримки та адаптації ветеранів на робочому місці. Київ : Міністерство у справах ветеранів України, 2024. 30 с.

**ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ:
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ПІДХОДИ ДО РЕГУЛЮВАННЯ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ**

**DIGITAL TECHNOLOGIES IN INCLUSIVE EDUCATION:
INTERNATIONAL LEGAL APPROACHES TO REGULATION
AND DEVELOPMENT PROSPECTS IN UKRAINE**

Кириченко Вероніка Вікторівна

III курс, група 103, спеціальність «Право»,
ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права».

OrCid: <https://orcid.org/0009-0009-8583-5990>

public.veekee@gmail.com

Науковий керівник: Ненько С.С., к.ю.н., професор,
ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права».

Анотація. У сучасних реаліях цифрові технології виступають одними із ключових чинників забезпечення інклюзивності освітнього процесу. Вони відкривають нові можливості для здобуття освіти незалежно від будь-яких обмежень. Цифровізація освіти стає важливим інструментом реалізації права кожної людини на рівний доступ до якісної освіти, що визначено низкою міжнародно-правових актів. Проте впровадження цифрових рішень вимагає належного правового регулювання, що враховує принципи інклюзивності та рівних можливостей — освіта має бути доступна для всіх. Метою даної доповіді є проаналізувати міжнародно-правові підходи до регулювання використання цифрових технологій у сфері інклюзивної освіти та визначити можливість їх застосування в Україні.

Annotation. In today's world, digital technologies are among the key factors in ensuring the inclusiveness of the educational process. They open up new opportunities for obtaining education regardless of any limitations. The digitalisation of education is becoming an important tool for realising every individual's right to equal access to quality education, as defined by a number of international legal instruments. However, the implementation of digital solutions requires proper legal regulation that takes into account the principles of inclusiveness and equal opportunities — education must be accessible to all. The purpose of this report is to analyse international legal approaches to regulating the use of digital technologies in the field of inclusive education and to identify opportunities for their application in Ukraine.

Основу міжнародно-правового регулювання у сфері інклюзивної освіти та застосування цифрових технологій становлять міжнародні документи, які визначають стандарти доступності, рівних можливостей та цифрової інклюзії.

Однією з них є Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю — глобальний стандарт у сфері прав осіб з інвалідністю, яка була підписана в 2006 р. та набула чинності в Україні в 2010 р. Особливу увагу хочу звернути на статті 9 і 24 цієї конвенції.

Стаття 9 говорить нам про обов'язок держав-учасниць забезпечувати осіб з інвалідністю доступом до фізичного, інформаційного та цифрового середовища. Документ приділяє увагу створенню умов для доступності інформаційно-комунікаційних технологій, що має ключове значення для розвитку інклюзивної освіти у цифровому форматі. Реалізація цієї норми передбачає розроблення національних стандартів цифрової доступності, адаптацію навчальних платформ та електронних ресурсів до потреб усіх здобувачів освіти.

Стаття 24 гарантує право кожної особи на інклюзивну освіту без дискримінації. Документ зобов'язує держави створювати умови, за яких люди з інвалідністю можуть брати участь у навчанні на рівних правах з іншими, у тому числі через використання сучасних цифрових технологій [2]. Таким чином, положення Конвенції формують міжнародно-правові засади для розвитку цифрової інклюзивності в освітньому середовищі.

Ще одним важливим міжнародним документом, який заслуговує на увагу, є Європейський акт про доступність (ЄАД), також відомий як Директива (ЄС) 2019/882. Цей нормативний акт запроваджує єдині стандарти доступності для багатьох продуктів і послуг на ринку ЄС, включаючи банківські послуги, електронні книги, веб-сайти, додатки та транспорт. Його основна мета полягає в удосконаленні функціонування внутрішнього ринку, усуненні бар'єрів і забезпеченні зручнішого доступу до повсякденних продуктів і послуг для людей з інвалідністю та осіб похилого віку [3].

Варто згадати, що основу міжнародно-правового регулювання у сфері інклюзивної освіти та застосування цифрових технологій становлять не лише обов'язкові міжнародно-правові акти, а і документи рекомендаційного характеру.

Зокрема, рекомендації ЮНЕСКО «ICT in Education for Persons with Disabilities» (2011) визначають основні принципи ви-

користання інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення рівного доступу до освіти. У документі підкреслюється необхідність створення інклюзивного цифрового середовища, адаптації навчальних ресурсів до потреб осіб з інвалідністю, а також підготовки педагогічних кадрів до ефективного використання таких технологій [4].

Хоча рекомендації не мають обов'язкової юридичної сили, вони є важливим орієнтиром для формування державної політики у сфері цифрової інклюзії та сприяють гармонізації національних освітніх систем із міжнародними стандартами доступності.

Урахування зазначених міжнародно-правових документів є необхідною умовою формування ефективної національної політики цифрової інклюзії в освіті України та гармонізації її правових норм із європейськими стандартами.

Однак на практиці реалізація цифрових технологій в Україні стикається з низкою проблем, що обмежують їх ефективність. Зокрема значний розрив у доступі до необхідних технічних засобів та ресурсів серед різних регіонів України, що створює бар'єри для здобувачів освіти з особливими потребами, яким необхідні адаптовані технології для повноцінної участі в навчальному процесі. Відсутність належної інфраструктури та ресурсів, зокрема в малих містах і селищах, обмежує можливості використання цифрових інструментів.

Також на сьогодні в Україні бракує єдиних національних стандартів цифрової доступності, які б охоплювали всі аспекти інклюзивного навчання: від доступу до цифрових підручників до інтеграції мультимедійних засобів в навчальний процес. Наявність таких стандартів є критично важливою для забезпечення рівних можливостей для осіб з інвалідністю [1].

Проаналізувавши міжнародно-правові підходи до регулювання використання цифрових технологій у сфері інклюзивної освіти ми дійшли висновку, що незважаючи на наявність міжнародно-правових документів, які визначають основні принципи інклюзивності та цифрової доступності в освіті, впровадження цих підходів в Україні супроводжується низкою викликів. Хоча міжнародні документи задають загальні стандарти, їх практична реалізація вимагає створення належної інфраструктури та гармонізації національного законодавства. Система інклюзивної освіти в Україні поступово розвивається, однак цифровий компонент поки що залишається недостатньо врегульованим.

Саме тому важливо не лише адаптувати законодавчі акти до міжнародних норм, а й забезпечити ефективні механізми реалізації принципів цифрової інклюзії в освітньому середовищі.

Список використаних джерел

1. Дембіська С. В., Сіверт І. І. Цифрова доступність в освіті: виклики та перспективи. *Педагогіка безпеки*. 2024. Т. 9, № 2. С. 57–63.
2. Конвенція про права осіб з інвалідністю : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 13.12.2006 : станом на 19 черв. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 07.11.2025).
3. European accessibility act : Directive (EU) 2019/882 від 17.04.2019. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/disability/union-equality-strategy-rights-persons-disabilities-2021-2030/european-accessibility-act_en (дата звернення: 07.11.2025).
4. ICT in education for persons with disabilities — policy and innovative practices. UNESCO IITE. URL: <https://iite.unesco.org/ict-education-persons-disabilities-policy-innovative-practices/> (дата звернення: 07.11.2025).

ІНКЛЮЗИВНИЙ ПІДХІД ДО ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ: ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ ВИМІР

INCLUSIVE APPROACH TO UKRAINE'S ENERGY POLICY: PUBLIC ADMINISTRATIVE DIMENSION

Кириченко Ганна Володимирівна

кандидат наук з державного управління,

доцент кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу,
ЗВО «Відкритий міжнародний університет
розвитку людини «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1067-8758>

kabasis87@gmail.com

Анотація. Досліджено інклюзивний підхід до енергетичної політики України в умовах воєнного стану. Розкрито роль публічного управління у забезпеченні енергетичної безпеки, соціальної справедливості та національної стійкості. Підкреслено важливість принципів *good governance* — прозорості, підзвітності, участі та інклюзії. Наведено приклади успішних практик, зокрема «Пунктів незламності» та інтеграції з ENTSO-E. Зроблено висновок, що поєднання інклюзії, енергетичної безпеки та ефективного управління є основою сталого розвитку України під час війни.

Annotation. The inclusive approach to Ukraine's energy policy under martial law is explored. The role of public administration in ensuring energy security, social justice, and national resilience is revealed. The

importance of the principles of good governance — transparency, accountability, participation, and inclusion — is emphasized. Examples of successful practices are provided, including the «Points of Invincibility» and integration with ENTSO-E. The conclusion is made that the combination of inclusion, energy security, and effective governance is the basis for Ukraine's sustainable development during wartime.

Повномасштабна військова агресія проти України актуалізувала проблему енергетичної безпеки як стратегічного напрямку державної політики. Серед ключових завдань уряду сьогодні — не лише збереження функціонування енергосистеми, а й підтримання соціальної єдності, забезпечення рівного доступу громадян до життєво важливих ресурсів і послуг. Такий підхід відображає прагнення держави реалізовувати інклюзивні принципи навіть у надзвичайних умовах воєнного часу, коли енергетика стає одним із головних чинників виживання та національної стійкості.

Сучасна енергетична політика — це не лише технічна чи економічна галузь, а комплексна система, у якій вирішальну роль відіграє публічне управління, здатне поєднати економічні, соціальні та гуманітарні пріоритети [7].

З початку повномасштабного вторгнення Україна втратила значну частину енергетичних потужностей. За даними досліджень, понад 50% генеруючих об'єктів було пошкоджено чи зруйновано внаслідок обстрілів, що спричинило кризу енергопостачання, масові блеаути та загрозу для функціонування критичної інфраструктури [5]. В умовах, коли енергетика стає об'єктом гібридної війни, держава має забезпечити публічно-управлінську координацію всіх суб'єктів — державних органів, місцевого самоврядування, приватних компаній, міжнародних партнерів [6]. Важливою складовою стає синхронізація національної енергетичної політики з європейськими стандартами [1].

Енергетика — це основа життєзабезпечення, а тому порушення її функціонування безпосередньо впливає на соціальну справедливість. Інклюзія у цій сфері означає не лише рівний доступ до електроенергії, а й створення умов, у яких жодна група населення не залишається «енергетично вразливою» [3]. Особливо страждають у період війни люди з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи, літні громадяни, мешканці прифронтових і деокупованих територій [4]. Тому інклюзивна енергетична політика передбачає спеціальні заходи публічного управління.

Публічне управління в умовах війни набуває адаптивного характеру — воно має реагувати на надзвичайні ситуації, забезпечуючи принципи *good governance* (прозорість, підзвітність, участь, інклюзію). Основні напрями ролі публічного управління в енергетичній політиці: нормативно-правове забезпечення, координація між рівнями управління, публічна участь і діджиталізація управлінських процесів [2, 6].

Українські громади вже реалізують ініціативи, що демонструють поєднання інклюзії та публічного управління: «Пункти незламності», програма «Енергія в громадах», інтеграція з енергосистемою ENTSO-E, місцеві проекти автономного енергозабезпечення лікарень і шкіл [1, 4].

Інклюзія, енергетична безпека та публічне управління — три взаємопов'язані складові стійкого розвитку держави. Без енергетичної безпеки неможлива соціальна стабільність; без інклюзії — справедливість; без публічного управління — координація дій [7].

У період воєнних випробувань енергетична політика України перетворилася на один із головних чинників національної безпеки та стійкості держави. Забезпечення стабільного функціонування енергосистеми в умовах постійних загроз потребує не лише технічних рішень, а й ефективного публічного управління, заснованого на принципах прозорості, відповідальності та соціальної орієнтованості. Інклюзивний підхід у цій сфері дозволяє враховувати потреби всіх категорій населення — від внутрішньо переміщених осіб до людей з інвалідністю чи мешканців прифронтових громад. Таким чином, енергетична політика набуває людського виміру, а держава демонструє здатність формувати більш справедливу та стійку систему управління.

Публічне управління виступає ключовим механізмом реалізації цієї політики: воно забезпечує координацію між владою, громадами, бізнесом і міжнародними партнерами, сприяє раціональному використанню ресурсів та інтеграції до європейського енергетичного простору. Отже, поєднання інклюзії, енергетичної безпеки та ефективного публічного управління є запорукою успішного розвитку України в умовах війни.

Список використаних джерел

1. European Commission. Commission Steps to Support Ukraine's Energy Security and Paves the Way for Full Market Integration. Brussels, 2025. <https://>

enlargement.ec.europa.eu/news/commission-steps-support-ukraines-energy-security-and-paves-way-full-market-integration-2025-02-24_en.

2. Mykoliuk, O. (2018). Priority trends in ensuring the energy security of Ukraine in the terms of eurointegration. Innovative technologies and scientific solutions for industries, (1 (3), 116–123. <https://doi.org/10.30837/2522-9818.2018.3.116>.

3. Naumenkova S., Tishchenko I., Mishchenko V., Mishchenko S. (2024). Rethinking energy poverty alleviation through energy efficiency: Evidence from Ukraine. Environmental Economics, 15(2), 198–214. [https://doi.org/10.21511/ee.15\(2\).2024.14](https://doi.org/10.21511/ee.15(2).2024.14).

4. Omelchuk O., Omelchuk L. State Policy in the Field of Alternative Energy Sources in the Conditions of Ensuring Energy Security of Ukraine. University Scientific Notes. 2024. № 1. С. 37–52.

5. Samenko O., Kuravskiy V., Kliat Y., Cherniavskiy R., Chernyshova I. Energy Security as a Key Factor in Ukrainian Economic Resilience in the Time of War. Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series «Economics». 2025. № 1. С. 10–21. DOI:10.52566/msu-econ1.2025.118.

6. Tsybka A. Administrative and Legal Measures to Overcome Threats to Energy Security of Ukraine in the Oil and Gas Sector. Visegrad Journal on Human Rights. 2023. № 5. С. 109–116. DOI: <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2023.5.15>.

7. Zvarych, Roman, and Olha Masna. «Ukraine's National Policy on RES: Analysis of International Obligations and Integration into European Energy Markets». Herald of Economics, no. 4, Jan. 2025, pp. 122–36, <https://doi.org/10.35774/visnyk2024.04.122>.

МЕДІАЦІЯ ЯК ПРАВОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ У СФЕРІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

MEDIATION AS A LEGAL INSTRUMENT FOR CONFLICT RESOLUTION IN THE FIELD OF INCLUSIVE EDUCATION

Клюйко Сергій Валерійович

викладач циклової комісії правознавства,
Дубенський фаховий коледж Університету «Україна»,
Дубенської філії Університету «Україна».
s0502333499@gmail.com

Анотація. У тезах розглядається роль медіації у врегулюванні конфліктів в інклюзивному освітньому середовищі. Наводяться основні законодавчі підстави (Закон «Про медіацію», Закон «Про освіту», Конституція України, Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю) та принципи, що визначають медіацію як добровільну, конфіденційну процедуру мирного врегулювання спорів. Описуються типові конфлікти в інклюзивній школі (між учасниками освітнього процесу через булінг, непорозуміння, недостатність

ресурсів, відсутність адаптації тощо) і можливості їх розв'язання шляхом медіативних переговорів. Наведено приклади інструментів медіації в шкільному середовищі та їх переваг (соціалізація учнів, зниження судових спорів тощо). Підкреслюється, що державна політика спрямована на створення безбар'єрного інклюзивного освітнього простору, у якому медіація може ефективно доповнювати традиційні способи вирішення конфліктів.

Annotation. *The theses discuss the role of mediation in resolving conflicts within inclusive educational settings. Key legislative foundations (the Law «On Mediation,» the Law «On Education,» the Constitution of Ukraine, and the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities) and principles defining mediation as a voluntary, confidential process of peaceful dispute resolution are presented. Typical conflicts in inclusive schools (between participants in the educational process due to bullying, misunderstandings, lack of resources, or inadequate accommodation, etc.) and the possibilities of resolving them through mediated negotiation are described. Examples of mediation tools in the school environment and their advantages (student socialization, reduction of litigation) are given. It is emphasized that the state policy and international commitments of Ukraine are aimed at creating a barrier-free inclusive educational space, where mediation can effectively complement traditional conflict resolution methods.*

Вступ. Інклюзивна освіта в Україні ґрунтується на принципах рівності, недискримінації та доступності освіти для осіб з особливими освітніми потребами (ООП). Конституція України гарантує кожному право на освіту та передбачає безоплатність і доступність середньої й вищої освіти. Закон «Про освіту» також закріплює, що за наявності запиту утворюються інклюзивні та/або спеціальні класи для навчання осіб з ООП. Ратифікація Україною Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю (ст. 24) зобов'язала державу забезпечити інклюзивну модель освіти: створювати умови, за яких усі діти можуть навчатися разом з урахуванням їхніх індивідуальних потреб. Однак на практиці перехід до інклюзивної освіти часто супроводжується конфліктами (між учнями, батьками, педагогами, адміністрацією тощо), через булінг, нерозуміння особливостей дітей з ООП, недостатню технічну або психологічну підтримку. Медіація як альтернативний (позасудовий) метод вирішення спорів здатна допомогти у мирному врегулюванні таких конфліктів шляхом діалогу сторін.

Інклюзивне освітнє середовище та його проблеми. Інклюзивне освітнє середовище передбачає навчання здобувачів освіти з ООП разом з усіма іншими учнями. За визначенням МОН, воно базується на принципах недискримінації, врахуванні різноманітності людини та включенні до навчального процесу всіх учасників. Жодна дитина не має почуватися «особливою» чи вигнанцем — головне завдання інклюзії. Проте на практиці виникає низка конфліктів:

1) між учнями: булінг чи упереджене ставлення до дітей з особливими потребами, конфлікти через непорозуміння або відмінності, потреба у взаємній адаптації;

2) між батьками та педагогами: суперечки щодо оцінки потреб дитини, організації додаткових послуг (асистента, тьютора), рівня забезпеченості ресурсами, методик навчання;

3) між педагогами та адміністрацією: нерозуміння планів школи на інклюзію, конфлікти через зміну звичних програм або розподіл години корекційної роботи, недостатня підготовка вчителів;

4) між законними представниками та владою: оскарження рішення про закриття інклюзивного класу, чи про надання (або відмову в) бюджетних коштів та обладнанні, судові спори, пов'язані з порушенням права дитини на освіту.

Сучасне законодавство налаштовує систему освіти на вирішення цих питань в дусі діалогу та порозуміння.

Правове регулювання медіації в Україні. Медіація визначена в Законі України «Про медіацію» (№ 1875-IX, 16.11.2021) як позасудова процедура вирішення спорів, за допомогою якої сторони у структурованому процесі через посередника (медіатора) приходять до згоди. Цей Закон набрав чинності 15 грудня 2021 р. (Відомості ВР, 2022, № 7, ст. 51) і заклав рамкові засади медіативної діяльності. Зокрема, його ст. 3 поширює дію медіації на будь-які конфлікти: цивільні, сімейні, трудові, господарські, адміністративні, включно зі справами про адмінправопорушення та деякими кримінальними провадженнями. При цьому участь у медіації є добровільною — жодну зі сторін не можна примушувати до цієї процедури. Ключовими принципами медіації є конфіденційність, нейтральність і рівність сторін. Саме ці засади сприяють створенню безпечного простору для обміну думками та емоціями, необхідними для примирення.

Важливо, що медіація законодавчо визнається невід'ємною частиною системи правосуддя: сторони можуть обирати мирне

врегулювання конфлікту на будь-якій стадії судового або досудового розгляду, при цьому укладена медіаційна угода має юридичну силу. Це означає, що спір може бути передано в медіаційний процес до подання до суду або й під час його розгляду, і результат такого врегулювання є обов'язковим для виконання. Ця норма дає можливість учасникам освітнього процесу вирішувати конфлікти без затягування судових процедур, економити час та ресурси.

Медіація у врегулюванні конфліктів в інклюзивній освіті. Медіація в школі стає поширеною практикою у світі та в Україні. Вона не є «однопроцедурною» заміною викладацької чи дисциплінарної роботи, але виконує важливу виховну функцію: навчає учнів комунікації, самоконтролю і спільному пошуку рішень. У контексті інклюзивної освіти медіація може застосовуватися як між дітьми, так і між їхніми батьками чи педколективом. Наприклад, за допомогою шкільної медіації вдається передбачати та пом'якшувати напругу у відносинах вчитель—учень чи батьки—педагог, коли виникають розбіжності щодо розвитку дитини з ООП. Медіатор, діючи як нейтральний посередник, допомагає сторонам висловити власні потреби та зрозуміти позицію іншої сторони — це особливо цінно в ситуаціях, коли емоції загострені.

Практика показує, що медіаційні групи в школах сприяють формуванню атмосфери взаємоповаги. Так, при роботі шкільних центрів медіації часто виявляються не лише вирішені конфлікти, а й підвищена довіра учнів один до одного, що зменшує шанси на подальші протистояння. Згідно з концепцією відновного правосуддя, підхід медіації також застосовують до випадків серйозних порушень (наприклад, шкільне насильство чи адміністративні правопорушення неповнолітніх) для відновлення гармонії в навчальному колективі. При цьому варто підкреслити: медіація не суперечить законам. Закон «Про медіацію» визнає її доповненням судовому розгляду. Наприклад, Закон дає змогу виключати «вироки» сторін з угоди про медіацію — конфіденційність переговорів означає, що будь-які пропозиції чи факти, озвучені в процесі, не можуть бути використані в суді. Це створює безпечний простір для щирого діалогу.

Важливою є нормативно-правова підготовка педагогів і адміністрації до застосування медіації: багато шкіл уже впроваджують внутрішні служби медіації або співпрацюють з організаціями, що тренують медіаторів. Держава забезпечує інклюзивно-ресурс-

сні центри — уповноважені установи, які консультують школи з питань адаптації середовища (обладнання, навчальних матеріалів тощо) та можуть залучати медіаторів для психологічної підтримки. В результаті застосування медіації можуть бути досягнуті наступні позитивні ефекти:

- 1) зменшення кількості судових спорів і адміністративних скарг щодо інклюзивних послуг;
- 2) забезпечення врахування інтересів дітей з ООП у рішеннях шкільної адміністрації через кращу комунікацію з батьками;
- 3) формування культури порозуміння в шкільних колективах, де кожен учень (з особливими потребами чи без) вчиться поважати та підтримувати інших;
- 4) покращення якості освіти через залучення усіх учасників процесу до пошуку конструктивних рішень.

Загалом медіація виступає тим правовим інструментом, який допомагає реалізувати гарантії інклюзивної освіти, закріплені в українському законодавстві та міжнародних конвенціях. На законодавчому рівні питанням інклюзії надається пріоритет: так, стаття 24 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю вимагає створення середовища, в якому «всі діти бути однаково рівними учасниками навчального процесу». Український закон «Про освіту» та пов'язані нормативні акти гарантують дітям з ООП право на індивідуалізовані умови та супровід (індивідуальні програми розвитку, асистенти, корекційні послуги тощо). Медіація логічно доповнює цю систему, надаючи механізм мирного діалогу у випадках, коли права та інтереси різних сторін потребують примирення.

Висновки. Медіація як інструмент альтернативного вирішення спорів є перспективним засобом запобігання і врегулювання конфліктів в інклюзивному освітньому середовищі. Українське законодавство (Закони «Про медіацію» і «Про освіту», Конституція) та міжнародні зобов'язання (Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю) створюють правову основу для впровадження медіаційних практик у школах. Використання медіації допомагає знімати напругу у спірних ситуаціях між учасниками навчального процесу та сприяє соціалізації дітей з ООП, забезпечуючи їх право на освіту у безпечному інклюзивному середовищі.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Про освіту : Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. Ст. 380.
3. Про медіацію : Закон України від 16 листопада 2021 р. № 1875-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. № 7. Ст. 51.
4. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю: прийнята 13 грудня 2006 р. Ратифікована Україною 16 грудня 2009 р. *Офіційний вісник України*. 2010. № 17. Ст. 707.
5. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–41, № 42. Ст. 492.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. № 8073-X. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.
7. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 545.
8. Міністерство освіти і науки України. Інклюзивне навчання: офіційний веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua>.
9. Коментар до Закону України «Про медіацію» / За ред. Р. Морека. Київ : Юрінком Інтер, 2022. 152 с.
10. Рада Європи. Рекомендації Комітету Міністрів № R (98) 1 щодо посередництва у цивільних справах, прийняті 21 січня 1998 р.

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СУДДІВ І ПРАВООХОРОНЦІВ У СФЕРІ ІНКЛЮЗІЇ В УКРАЇНІ

STATUS AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL TRAINING OF JUDGES AND LAW ENFORCEMENT OFFICERS IN THE FIELD OF INCLUSION IN UKRAINE

Коваленко Володимир Федорович
старший викладач кафедри правознавства та фінансів,
Полтавський інститут економіки і права
Університету «Україна»;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1848-1354>
lev545964@ukr.net

Мінакова Олена Андріївна
III курс, група ПЗ-23-рІ, спеціальність «Право»,
Полтавський інститут економіки і права
Університету «Україна».

Анотація. Дослідження стосується аналізу проблематики забезпечення інклюзивності у сфері кримінального правосуддя в Україні, що є надзвичайно важливим у вивченні досвіду держав Європейського Союзу у сфері професійної підготовки кадрів системи правосуддя.

***Annotation.** The study concerns the analysis of the issues of ensuring inclusiveness in the field of criminal justice in Ukraine, which is extremely important in studying the experience of European Union countries in the field of professional training of justice system personnel.*

Інклюзія у кримінальному правосудді — це забезпечення рівного доступу до суду всіх учасників процесу. У міжнародному праві це відображено в Конвенції про права осіб з інвалідністю (2006), Європейській конвенції про захист прав людини та Хартії основних прав ЄС.

Україна, як держава, що обрала курс на європейську інтеграцію, поступово адаптує своє законодавство до стандартів Європейського Союзу.

Основними нормативними актами, які визначають засади підготовки кадрів у системі кримінального правосуддя, є:

- Закон України «Про судоустрій і статус суддів» (2016 р.);
- Закон України «Про Національну поліцію» (2015 р.);
- Закон України «Про прокуратуру» (2014 р.);
- Кримінальний процесуальний кодекс України (2012 р.);
- Державна стратегія щодо реалізації прав осіб з інвалідністю на період до 2030 року (затв. Постановою КМУ № 588-р від 28.07.2021);
- Стратегія з прав людини (2021 р.), схвалена Указом Президента України.

Ці документи містять окремі положення про забезпечення рівних прав і доступу до правосуддя. Однак інклюзивна складова в підготовці суддів і правоохоронців залишається фрагментарною та потребує систематизації.

Відповідно до Закону «Про судоустрій і статус суддів», Національна школа суддів України (НШСУ) є єдиною державною установою, яка забезпечує спеціальну підготовку кандидатів на посаду судді та підвищення кваліфікації суддів. Проте питання інклюзивності поки що представлені лише окремими модулями в загальних курсах із прав людини.

Реформа Національної поліції України після 2015 року спрямована на формування сервісно-орієнтованої моделі правоохоронної діяльності.

У навчальних закладах системи МВС (наприклад, Харківський національний університет внутрішніх справ, Львівський державний університет внутрішніх справ) поступово запровад-

жуються курси, присвячені правам людини, етиці спілкування, недискримінації та протидії домашньому насильству.

Важливу роль відіграють спільні проекти з міжнародними партнерами:

- Проєкт «Права людини у діяльності поліції» (МВС України та ОБСЄ, 2018–2023 рр.);

- Програма Ради Європи «Підтримка реформ у секторі юстиції»;

- Навчальні ініціативи в межах EUAM Ukraine (Консультативна місія ЄС в Україні).

Особлива увага приділяється питанням поведінки з особами з інвалідністю, недопущення дискримінації, застосування пропорційної сили та комунікації з потерпілими.

Проте значна частина навчальних програм не має практичної складової — поліцейські часто не мають змоги відпрацювати інклюзивні підходи на тренінгах чи симуляційних навчаннях.

Незважаючи на позитивні зрушення, в Україні зберігається низка проблем, що гальмують процес формування інклюзивної системи професійного навчання у сфері правосуддя:

1. Фрагментарність правового регулювання. Відсутній єдиний нормативний документ, який би визначав інклюзію як обов'язкову складову підготовки суддів і правоохоронців.

2. Недостатнє фінансування. Більшість програм реалізуються за підтримки міжнародних донорів і мають тимчасовий характер.

3. Обмежена кількість фахівців.

В Україні бракує тренерів, здатних викладати теми з інклюзивної комунікації, психології вразливих груп, антидискримінаційного права.

Взаємодія між судами, МВС, прокуратурою та освітніми установами є епізодичною. Стереотипи у професійному середовищі. Частина працівників правосуддя сприймає інклюзію як «соціальну тематику», а не як частину юридичної компетентності.

Для подолання цих проблем необхідно перейти від декларацій до системного підходу, заснованого на європейських стандартах професійної освіти

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні. Закон України від 21 березня 1991 року № 875-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>

3. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 червня 2016 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

4. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2025 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

5. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006. 13 грудня 2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text.

ДЕРЖАВНА КРЕДИТНА ПОЛІТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ІНКЛЮЗИВНЕ ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ

STATE CREDIT POLICY AND ITS IMPACT ON INCLUSIVE ECONOMIC GROWTH IN UKRAINE

Комащенко Ольга Петрівна

*III курс, група МН-24.2-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»,
olyakota@ukr.net*

*Науковий керівник: Пшенична М.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5373-1726>
pshenychna_iam@uu.ua*

Анотація. У роботі розглянуто теоретичні засади забезпечення інклюзивного економічного зростання в Україні. Кредитна політика проаналізована як інструмент стимулювання економіки та розширення доступу економічних суб'єктів до фінансових послуг. Особливу увагу приділено перспективам цифровізації фінансової сфери, спрощенню процедур кредитування та підтримці інклюзивно орієнтованих ініціатив. Обґрунтовано макроекономічну значущість побудови ефективної моделі поєднання зовнішніх і внутрішніх кредитних ресурсів з метою мінімізації боргового навантаження на національну економічну систему. На підставі проведеного аналізу запропоновано рекомендації щодо підвищення доступності кредитних послуг і посилення інклюзивного економічного зростання в Україні.

Annotation. The paper examines the theoretical foundations of ensuring inclusive economic growth in Ukraine. Credit policy is analysed as a tool for stimulating the economy and expanding access to financial services for economic entities. Particular attention is paid to the prospects for digitalisation of the financial sector, simplification of lending

procedures, and support for inclusive initiatives. The macroeconomic significance of building an effective model for combining external and internal credit resources in order to minimise the debt burden on the national economic system is substantiated. Based on the analysis, recommendations are made to improve the accessibility of credit services and strengthen inclusive economic growth in Ukraine.

Довготривала війна на території України та спричинені нею наслідки — масштабне руйнування інфраструктури, загальне зростання бюджетного дефіциту, скорочення економічної активності суб'єктів господарювання різних рівнів — дедалі більше актуалізують питання збереження фінансової стабільності держави. В цьому контексті думки вітчизняних науковців і практиків-державників збігаються в позиції, що ключовим і пріоритетним інструментом побудови ефективної монетарної стратегії для України в умовах турбулентного середовища є оптимізація національної кредитної політики. Саме державна політика кредитування як складова монетарно-кредитної політики країни наразі виступає як один зі стрижневих факторів підтримки ліквідності банківської системи, стимулятор економічної активності та драйвер інклюзивного зростання [1].

І хоча фінансова інклюзія як здатність отримувати рівноцінний доступ до фінансових послуг усіма суб'єктами економічних відносин традиційно розглядається крізь призму мікрорівня, сьогодні вона набуває макроекономічного значення. Так, забезпечення рівних умов кредитування для бізнесу різних масштабів, домогосподарств та територіальних громад не лише сприяє підвищенню соціальної справедливості, а й формує більш стійку основу для інклюзивного економічного зростання України [2]. Зокрема, залучення вразливих економічних груп як, наприклад, внутрішньо переміщені особи, малозабезпечені домогосподарства, особи з інвалідністю, люди літнього віку тощо, до базових та похідних фінансових послуг сприятиме активізації грошового обороту та масштабуванню суспільного відтворення й перерозподілу ВВП [3].

В цьому контексті стає зрозумілим, що питання адаптації державної кредитної політики до вимог інклюзивності є нагальним та невідкладним. Йдеться про створення таких інституційних та регуляторних умов, які б забезпечували доступ до кредитних ресурсів для малих та середніх підприємств, стартапів,

сільськогосподарських виробників, а також соціально вразливих категорій населення. Саме ця категорія суб'єктів часто стикається з найбільшими бар'єрами при залученні фінансування, що обмежує їхній економічний потенціал.

Як зазначають вітчизняні дослідники Тимків А.О. і Сидор Г.В. [4], цифровізація фінансових відносин, зокрема в галузі кредитування, здатна не лише розширити доступ до банківських сервісів широкого кола користувачів, але й сприятиме загальному підвищенню рівня фінансової грамотності та економічної активності. Наприклад, інвестиції в цифрові банківські продукти чи мобільні додатки схожого призначення, дають змогу проводити різні фінансові операції без фізичної присутності самого клієнту, що розширює межі потенційних користувачів, оскільки перестають відігравати роль фізіологічні особливості та територіальне місцезнаходження особи.

Не менш важливим елементом кредитної політики, направленим на інклюзивне зростання, є забезпечення доступу малого та середнього бізнесу до кредитних ресурсів. Окрім очевидних переваг відкриття доступу до доступним фінансових ресурсів суб'єктам малого підприємництва (збільшення кількості робочих місць, рівномірний розвиток регіонів, підтримка вразливих категорій підприємців з числа молоді, демобілізованих військовослужбовців, внутрішньо переміщених осіб), доступні кредитні програми виступають каталізатором інноваційного розвитку та структурної модернізації економіки. Вони стимулюють підприємців до впровадження нових технологій, підвищення енергоефективності виробництва та розширення асортименту конкурентоспроможної продукції.

Водночас цільове кредитування у сферах, що мають високу соціальну значущість, створює додану вартість для суспільства, оскільки сприяє формуванню нових виробничих ланцюгів, активізує локальні ринки праці та забезпечує більш рівномірний розподіл економічних вигод між різними соціальними групами та регіонами країни [5]. Тож, наявні державні програми доступного кредитування доцільно розширювати та масштабувати як стратегічний вектор інклюзивного поступу країни.

Водночас, з огляду на окреслені вище вектори, важливим завданням державної кредитної політики в умовах воєнної та післявоєнної трансформації є збереження збалансованості між стимулюванням ділової активності за рахунок забезпечення

широкого доступу до кредитних ресурсів та мінімізацією боргового навантаження на банківський сектор. Так, надмірна залежність від зовнішніх кредитних ресурсів може призвести до загострення боргової кризи у вітчизняних суб'єктів господарювання, але разом із тим саме зовнішнє фінансування за умови його раціонального використання та прозорого адміністрування здатне стати важливим джерелом підтримки макроекономічної стабільності та відновлення інвестиційного потенціалу [6].

У цьому контексті особливої актуальності набуває питання формування ефективної моделі поєднання зовнішніх і внутрішніх кредитних ресурсів, покликаних забезпечити фінансування інклюзивно орієнтованих ініціатив. Тож, залучення міжнародної фінансової допомоги має бути спрямоване не лише на покриття нагальних бюджетних видатків, але й на створення умов для розвитку національного виробництва, підтримки малого та середнього бізнесу й реалізації структурних реформ. Водночас внутрішнє кредитування повинно відігравати роль фундаменту для довгострокової економічної стійкості, забезпечуючи зростання внутрішнього попиту та розширення можливостей національних суб'єктів господарювання.

Тож, стає зрозумілим, що ефективна державна кредитна політика в Україні має поєднувати три ключові вектори: підтримку фінансової стабільності, стимулювання економічної активності та забезпечення інклюзивного доступу до кредитних ресурсів. Її результативна реалізація у довгостроковій перспективі стане передумовою не лише відновлення економіки після війни, але й формування більш стійкої та конкурентоспроможної національної фінансової системи, здатної органічно інтегруватися у європейський та глобальний економічні простори.

Список використаних джерел

1. Петришин Л.П., Мацьків Г.В., Ксьонжик І.В. Монетарна політика держави в контексті забезпечення фінансово-економічної стабільності. *Молодий вчений*. 2022. № 11. С. 95–102. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-11-111-21>
2. Мушеник І.М., Грушецький С.М. Забезпечення фінансової безпеки України в період воєнного часу та в умовах фінансової інклюзії. *Modern Economics*. 2022. № 32. С. 70–74. DOI: <https://doi.org/10.31521/modecon>
3. Kuznyetsova, A., Boiarko, I., Khutorna, M., & Zhezherun, Y. Development of financial inclusion from the standpoint of ensuring financial stability. *Public and Municipal Finance*. 2022. № 11(1). P. 20–36. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/pmf.11\(1\).2022.03](http://dx.doi.org/10.21511/pmf.11(1).2022.03)

4. Тимків А.О., Сидор Г.В. Фінансова інклюзія як складова відновлення економіки України. *Інклюзія і суспільство*. 2022. № 1. С. 5–14. DOI: <https://doi.org/10.32782/inclusion-society-2022-1-1>

5. Канева Т.В., Березний М.М. (2025). Інституційні засади фінансово-кредитної політики України в умовах воєнного стану. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, (20). DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2025-20-08-05>

ІНКЛЮЗИВНІ ІННОВАЦІЇ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ДИСКУРС INCLUSIVE INNOVATIONS: INTERNATIONAL LEGAL DISCOURSE

Кондицька Марія Романівна

*I курс, група ЗПЗ-25-1-16, спеціальність «Право»,
Дубенська філія Університету «Україна» «.*
mariakondicka@gmail.com

*Науковий керівник: Кондицька І.М.,
викладач кафедри інформаційних та комп'ютерних технологій,
Дубенська філія Університету «Україна» «.*
irichaha@gmail.com

Анотація. У тезах проаналізовано сучасний міжнародно-правовий дискурс щодо концепції інклюзивних інновацій. Досліджено фундаментальний конфлікт, що виникає між двома ключовими галузями міжнародного права. З одного боку, міжнародне право прав людини, зокрема Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю [1] та концепція «універсального дизайну» [1], вимагають, аби блага наукового прогресу були доступними для всіх верств населення. З іншого боку, міжнародне право інтелектуальної власності, наріжним каменем якого є Угода ТРІПС [2], через механізми патентного та авторського права часто створює бар'єри для такого доступу [2]. Як приклад «примирення» цих режимів, проаналізовано Марракеський договір [3], що встановлює винятки з авторського права для забезпечення доступу до творів. У висновках наголошено, що дискурс рухається до розробки конкретних правових механізмів для інтеграції принципів інклюзії безпосередньо у процес створення інновацій.

Annotation. These theses analyze the current international legal discourse on the concept of inclusive innovations. The study explores the fundamental conflict arising between two key branches of international law. On the one hand, international human rights law, particularly the

UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities [1] and the «universal design» concept [1], demand that the benefits of scientific progress be accessible to all segments of the population. On the other hand, international intellectual property law, with the TRIPS Agreement [2] as its cornerstone, often creates barriers to such access through patent and copyright mechanisms [2]. As an example of ‘reconciliation’ between these regimes, the Marrakesh Treaty [3] is analyzed, which establishes copyright exceptions to ensure access to works. The conclusion emphasizes that the discourse is shifting toward the development of specific legal mechanisms aimed at integrating inclusivity principles directly into the innovation process.

Сьогодні слова «інновації» та «інклюзія» лунають ледь не на кожному міжнародному форумі. Але що насправді відбувається, коли ми намагаємося поєднати ці два поняття у правовому полі? Інклюзивні інновації — це не просто створення гаджетів для людей з інвалідністю. Це системний підхід, який гарантує, що переваги технологічного та наукового прогресу стають доступними для всіх верств населення, особливо для тих, кого традиційно «залишали позаду».

Міжнародно-правовий дискурс навколо цього явища виявляється напрочуд складним і дещо фрагментованим. З одного боку, ми маємо потужний пласт міжнародного права прав людини, який чітко артикулює ідею рівності. Каталізатором для юридичного осмислення інклюзії стала Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (далі — КПП). Її мета — це «заохочення, захист й забезпечення повного й рівного здійснення... всіх прав людини» [1]. Конвенція прямо визнає, що інвалідність є результатом взаємодії людини та «відносницькими та середовищними бар’єрами», які заважають їй «повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими» [1].

Саме тут інновації стають ключовим фактором. Стаття 9 КПП вимагає від держав забезпечити «доступність... до інформації та зв’язку, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій і систем» [1]. Конвенція йде далі простої «адаптації» і вводить в юридичний обіг поняття «універсальний дизайн» — тобто проектування «предметів, середовища, програм та послуг... придатними для використання для всіх людей» без необхідності спеціальної адаптації [1]. Ба більше, держави-учасниці прямо зобов’язалися «проводити або заохочувати дослідну та

конструкторську розробку» таких технологій, приділяючи першочергову увагу саме недорогим технологіям [1].

Але тут і починається найцікавіше. На сцену виходить інша, не менш потужна галузь — міжнародне право інтелектуальної власності (ІВ), і її логіка часто є діаметрально протилежною. Наріжним каменем тут є Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС) [2]. Її мета — не стільки інклюзія, скільки «ефективний і належний захист прав інтелектуальної власності» [2]. Угода визнає, що права ІВ є «приватними правами» [2]. Патенти, авторське право, комерційна таємниця — це той юридичний «паркан», який дозволяє інноватору отримати прибуток, стимулюючи подальші розробки. Проте саме цей «паркан» і стає тим «середовищним бар'єром», про який говорить КПП [1].

Як інновація може бути «доступною для всіх» [1], якщо вона захищена патентом, який надає власнику виключне право «завадити третім сторонам... виробляти, використовувати, пропонувати на продаж, продавати або імпортувати» продукт? [2] Або як можна адаптувати допоміжну технологію (*assistive technology*), якщо її програмний код охороняється як «нерозкрита інформація» (комерційна таємниця)? [2].

Справедливості заради, Угода ТРИПС і сама визнає необхідність балансу. Її Стаття 7 зазначає, що захист ІВ має сприяти «запровадженню технологічних нововведень та передачі і розповсюдженню технологій» у такий спосіб, що «сприяє соціальному та економічному добробуту» [2]. Стаття 8 навіть дозволяє державам вживати заходів для «охорони здоров'я та харчування населення», якщо це не суперечить Угоді [2]. Але, як показала практика, цей баланс вкрай крихкий.

Ми всі були свідками цього конфлікту під час пандемії COVID-19. Дискурс точився навколо питання: що важливіше — жорсткий патентний захист вакцин (що відповідає Статті 27 ТРИПС про патентування «у всіх сферах технології» [2]) чи глобальний доступ до них задля «охорони здоров'я» (що відповідає Статті 8 ТРИПС [2] та загальному праву на здоров'я)? Це була класична битва між логікою ТРИПС та логікою прав людини.

Тож міжнародно-правовий дискурс — це пошук балансу. Це спроба змусити дві паралельні правові системи (МППЛ та право ІВ) нарешті «спілкуватися» між собою. І позитивні зрушення є. Найкращий приклад такого «примирення» — Марракеський договір про полегшення доступу до опублікованих творів для

осіб, які є незрячими, з порушеннями зору або іншими вадами сприйняття друкованої інформації 2013 року (далі — Марракеський договір) [3]. Цей унікальний документ, прийнятий під егідою ВОІВ, прямо посилається на принципи Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю [3].

Договір вирішує конкретну проблему: «брак... творів у форматах, доступних» для осіб з вадами сприйняття друкованої інформації, та «необхідність дублювання зусиль» через неможливість транскордонного обміну [3]. Він робить саме те, про що ми говоримо: він пробиває прогалину в авторському праві. Договір зобов'язує країни-учасниці запровадити у своєму національному законодавстві «обмеження або винятки» з права на відтворення, розповсюдження та доведення до загального відома [3]. Це дозволяє так званим «уповноваженим органам» (наприклад, бібліотекам) створювати «копії у доступному форматі» (шрифт Брайля, аудіокниги) та, що найважливіше, здійснювати «транскордонний обмін» такими копіями [3].

Це фантастичний приклад того, як право інтелектуальної власності було свідомо адаптоване для досягнення цілей інклюзії. Цікаво, що сам Марракеський договір нагадує, що будь-які винятки мають відповідати «трикоровому тесту», закріпленому, зокрема, і в Угоді ТРІПС [3] — тобто, не суперечити «нормальному використанню твору» та не завдавати «надмірної шкоди законним інтересам власника прав» [2]. Таким чином, Марракеський договір не руйнує систему ІВ, а знаходить у ній гуманітарний «коридор».

Таким чином, сучасний міжнародно-правовий дискурс рухається від простої констатації проблеми до пошуку конкретних юридичних механізмів. Вбачається, що майбутнє — за розвитком концепції «інновації, інклюзивні за дизайном», що прямо впливає з ідеї «універсального дизайну» в КПІ [1]. Принципи доступності мають бути інтегровані не на етапі, коли продукт вже вийшов на ринок, а ще на стадії дослідження та розробки. Це підтверджується і прямим обов'язком держав «заохочувати» R&D доступних технологій [1]. Для юристів-міжнародників це ставить нове завдання: як юридично стимулювати такий підхід? Можливо, шляхом забезпечення того, аби закони про захист прав інтелектуальної власності, як пропонує КПІ, «не ставали невинуватим чи дискримінаційним бар'єром» для доступу осіб з інвалідністю до творів культури [1].

Список використаних джерел

1. Про права осіб з інвалідністю : Конвенція ООН від 13.12.2006 р. № 995_g71. Ратифіковано Законом України від 16.12.2009 р. № 1767-VI. Офіційний вісник України. 2010. № 17. С. 93. Ст. 799.
2. Про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності : Угода СОТ від 15.04.1994 р. № 981_018. Офіційний вісник України. 2010. № 84. С. 503. Ст. 2989.
3. Про полегшення доступу до опублікованих творів для осіб, які є незрячими, з порушеннями зору або іншими вадами сприйняття друкованої інформації : Марракеський договір ВОІВ від 27.06.2013 р. № 998_g06. Приєднано Законом України від 15.07.2022 р. № 2415-IX. Офіційний вісник України. 2022. № 63. Ст. 3788.

**ПРОБЛЕМА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ
ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ: ПРИЧИНА ВИНИКНЕННЯ,
ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ**

**EMPLOYMENT OF PEOPLE WITH DISABILITIES:
CHALLENGES AND SOLUTIONS**

Корельчук Аліна Анатоліївна

*III курс, група ОО-23-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Коледж «Освіта» Університету «Україна».
mariya.sharoval85@gmail.com*

*Науковий керівник: Шаповал М.О., ст. викладач кафедри
фінансів та обліку,*

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Анотація. У статті розглянуто актуальні проблеми працевлаштування людей з інвалідністю в Україні в сучасних соціально-економічних умовах. Проаналізовано основні соціальні, економічні, психологічні, освітні та інфраструктурні бар'єри, що ускладнюють інтеграцію осіб з інвалідністю у сферу зайнятості. Особливу увагу приділено впливу воєнних дій, що призвели до зростання кількості людей з інвалідністю та актуалізували потребу у розробці нових механізмів підтримки. Запропоновано комплекс заходів, спрямованих на удосконалення державної політики, формування безбар'єрного середовища, розвиток соціального підприємництва та підвищення рівня суспільної свідомості. Доведено, що забезпечення рівних можливостей у сфері працевлаштування є запорукою сталого економічного розвитку та побудови інклюзивного суспільства.

Annotation. The article analyzes the current challenges of employment for people with disabilities in Ukraine under modern socio-economic

conditions. It explores key social, economic, psychological, educational, and infrastructural barriers that hinder the integration of persons with disabilities into the labor market. Special attention is paid to the impact of the war, which has significantly increased the number of people with disabilities and highlighted the need for new support mechanisms. The study proposes a set of measures aimed at improving state policy, creating a barrier-free environment, promoting social entrepreneurship, and raising public awareness. It concludes that ensuring equal employment opportunities for people with disabilities is essential for sustainable economic growth and the development of an inclusive society.

Вступ. Проблематика працевлаштування людей з інвалідністю є важливою складовою соціально-економічного розвитку будь-якої держави. В Україні ця тема набуває особливого значення в умовах воєнних дій, коли кількість осіб з інвалідністю суттєво зросла. Їх інтеграція у сферу праці є не лише питанням соціальної справедливості та дотримання прав людини, а й вагомим чинником економічної стабільності, ефективного використання трудового потенціалу та розвитку інклюзивного суспільства.

Основний текст: 1. Соціальні бар'єри. До основних соціальних перешкод належать стереотипи та упередження роботодавців, недостатня поінформованість суспільства про можливості людей з інвалідністю. Часто така категорія працівників сприймається як «менш ефективна», що знижує їхні шанси на працевлаштування. Поширення ідей інклюзії, соціальної відповідальності бізнесу та позитивних прикладів є важливою умовою подолання цих упереджень.

2. Економічні чинники. Економічні проблеми включають обмежену кількість адаптованих робочих місць, невиконання підприємствами квот на працевлаштування осіб з інвалідністю, а також низький рівень заробітної плати. Часто роботодавці уникають виконання законодавчих вимог через відсутність стимулів або фінансову необізнаність щодо переваг інклюзивної політики.

3. Психологічні аспекти. Серед психологічних бар'єрів — низька самооцінка, невпевненість у власних силах, страх відторгнення з боку колективу. Брак підтримки з боку психологів, кар'єрних консультантів та соціальних працівників поглиблює ці труднощі, що негативно позначається на активності людей з інвалідністю на ринку праці.

4. Освітні та професійні проблеми. Важливою складовою є обмежений доступ до якісної освіти та професійної підготовки. Багато навчальних закладів не мають умов для навчання осіб з порушеннями опорно-рухового апарату, зору чи слуху. Також відсутні ефективні програми професійної перепідготовки, що ускладнює зміну професії або набуття нових компетенцій.

5. Інфраструктурні обмеження. Недостатня кількість доступного транспорту, архітектурна недоступність будівель і робочих місць залишаються серйозною проблемою. Без створення універсального дизайну та використання сучасних допоміжних технологій працевлаштування людей з інвалідністю є неможливим у повному обсязі.

Шляхи подолання проблем: Для підвищення рівня зайнятості людей з інвалідністю в Україні доцільно реалізувати такі напрями:

1. Створення безбар'єрного середовища у закладах освіти, на підприємствах та в установах державного сектору;

2. Удосконалення законодавчої бази й посилення контролю за виконанням квот на працевлаштування;

3. Розвиток програм професійного навчання та перепідготовки, орієнтованих на сучасні вимоги ринку праці;

4. Стимулювання соціального підприємництва та надання податкових пільг підприємствам, що створюють інклюзивні робочі місця;

5. Проведення інформаційно-просвітницьких кампаній, спрямованих на подолання суспільних стереотипів;

6. Забезпечення психологічної підтримки та кар'єрного консультування осіб з інвалідністю;

7. Залучення громадських організацій до розробки та реалізації державних програм соціальної інклюзії.

Висновки. Проблема працевлаштування людей з інвалідністю є складним і багатовимірним питанням, яке потребує комплексного підходу та співпраці держави, бізнесу й громадянського суспільства. Реалізація політики рівних можливостей у сфері праці сприятиме не лише соціальній інтеграції осіб з інвалідністю, а й розвитку економіки, зниженню безробіття, зміцненню демократичних цінностей та формуванню по-справжньому інклюзивної України.

Список використаних джерел

1. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21.03.1991 № 875-ХІІ.
2. Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року. Київ, 2021.
3. Організація Об'єднаних Націй. Конвенція про права осіб з інвалідністю: Прийнята резолюцією Генеральної Асамблеї 13 грудня 2006 року.
4. Лібанова Е.М. Соціальна інклюзія в Україні: проблеми та перспективи. Київ : Ін-т демографії та соц. досліджень, 2020. 224 с.

**ДОСТУПНІСТЬ ЯК СТРУКТУРНИЙ КОМПОНЕНТ ЗАХИСТУ
ВРАЗЛИВИХ ГРУП У МІЖНАРОДНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ
ПРАВІ: ДОКТРИНАЛЬНИЙ ТА ПРИКЛАДНИЙ ВИМІРИ****ACCESSIBILITY AS A STRUCTURAL COMPONENT
OF THE PROTECTION OF VULNERABLE GROUPS
IN INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW:
DOCTRINAL AND APPLIED DIMENSIONS**

Кравченко Алла Петрівна

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правознавства та фінансів,
Полтавський інститут економіки і права
Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/000-0002-0465-3960>
allakravch@yahoo.com

Мамалицький Владислав Олександрович

I курс, група ПЗ-25-1м-рл, спеціальність «Право»,
Полтавський інститут економіки і права
Університету «Україна».
mamal@ukr.net

Анотація. Дослідження присвячене аналізу права на доступність у міжнародному гуманітарному праві. Розглянуто зміст поняття доступності в умовах збройного конфлікту. Окреслено його взаємозв'язок із Конвенцією ООН про права осіб з інвалідністю. Визначено ключові виклики реалізації права на доступність у сучасних війнах. Наголошено, що доступність є фундаментальною умовою реалізації принципів гуманності, недискримінації й захисту цивільного населення.

Annotation. The study examines the right to accessibility within the framework of international humanitarian law. It explores the meaning of accessibility in the context of armed conflict and outlines its connec-

tion with the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities. The key challenges of implementing the right to accessibility in modern warfare are identified. The research emphasizes that accessibility is a fundamental prerequisite for upholding the principles of humanity, non-discrimination, and the protection of the civilian population.

У ХХІ столітті питання доступності вийшло за межі соціальної політики і стало одним із головних елементів сучасного правового дискурсу. У мирний час доступність розглядається як інструмент забезпечення рівних прав і можливостей, а під час збройних конфліктів вона перетворюється на передумову виживання, оскільки сучасні війни показують, що цивільне населення та вразливі групи опиняються в умовах, де відсутність доступних засобів медичної допомоги стає фатальним. Міжнародне гуманітарне право інтегрує інклюзивний підхід, спрямовуючи його на захист осіб, які не беруть участі у бойових діях або втратили таку можливість.

Для України, в умовах збройного конфлікту, питання доступності набуло особливої ваги та, із абстрактного правозахисного принципу, перетворилось на практичний елемент національної безпеки та гуманітарного захисту населення. Будучи учасником конвенцій міжнародного гуманітарного права та конвенцій ООН про права осіб з інвалідністю, Україна інтегрувала їх норми у свою національну політику, що зумовлено як гуманітарними потребами так і системними викликами сьогодення, оскільки забезпечення доступності стало елементом правового обов'язку держави, складовою дотримання міжнародного гуманітарного права та умовою збереження життя населення.

У класичних джерелах міжнародного гуманітарного права питання доступності не виділене як окрема правова категорія, а проявляється через фактичну здатність людини отримати захист, передбачений нормами гуманітарного права. Водночас Женевські конвенції 1949 р. та Додаткові протоколи 1977 р. передбачають низку норм, реалізація яких неможлива без забезпечення доступності в широкому сенсі, а саме: право цивільного населення на отримання гуманітарної допомоги, забезпечення доступу гуманітарних місій, захист осіб, які потребують додаткової підтримки.

Особливо вразливими під час війни є люди з інвалідністю, які потребують адаптованих умов та лікарських засобів, відсутність яких значно погіршує їх становище. Хоча Конвенція ООН

про права осіб з інвалідністю не є джерелом міжнародного гуманітарного права, але її норми дедалі частіше застосовуються для тлумачення гуманітарних зобов'язань держав визначаючи доступність базовим принципом реалізації прав людини, забороняючи дискримінацію за ознакою інвалідності, зобов'язуючи держави враховувати інклюзію в умовах надзвичайних ситуацій та збройних конфліктів та формуючи нове розуміння того, що люди з інвалідністю не просто «вразлива група», а суб'єкти, які мають право на безбар'єрний доступ до захисту, допомоги та інформації. Право на допомогу стає порожньою декларацією, якщо гуманітарні процедури не адаптовані до потреб різних груп, що передбачає фізичну, інформаційну та комунікативну доступність, адаптацію простору, а їх відсутність прирівнюється до фактичної недоступності гуманітарного захисту.

Отже, хоча, доступність у міжнародному гуманітарному праві не існує як окрема правова норма, але вона є невід'ємним елементом реалізації фундаментальних гуманітарних принципів по забезпеченню безбар'єрного доступу до допомоги, інформації та медичної підтримки і є обов'язком сторін конфлікту, а зростання ролі інклюзії та практика міжнародних гуманітарних організацій сформуvalи новий підхід, згідно з яким, без доступності неможливо забезпечити захист людини в умовах війни.

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО ДОСВІДУ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНИХ ІННОВАЦІЙ У ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ANALYSIS OF MODERN EXPERIENCE OF INTRODUCING INCLUSIVE INNOVATIONS IN PUBLIC ADMINISTRATION

Крамаренко Ігор Валерійович

III курс, аспірант,

кафедра галузевого права та загально правових дисциплін,

Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-6245-9099>

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-16>

kramarenko_igor@ukr.net

Науковий керівник: Попов Г.В., д.ю.н., доцент,

Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Анотація. Питання інклюзивних інновацій широко поширені в багатьох країнах і стали вимогою соціальної політики з метою забезпечення добробуту населення, якості життя та можливос-

тей розвитку. Автором розглянуто поняття та риси інклюзивних інновацій. Встановлено, що питання інклюзивних інновацій у публічному управлінні набули широкого поширення в багатьох державах та стали імперативом соціальної політики у контексті основи забезпечення добробуту населення, якості життя й розширення можливостей розвитку. Інклюзивні інновації були впроваджені в державних та приватних програмах для забезпечення необхідними товарами малозабезпеченого сільського населення. Доведено, що інклюзивні інновації вимагають безперешкодної інтеграції технологічних, інституційних та фінансових систем, а також спільних зусиль усіх економічних суб'єктів.

Annotation. *The issues of inclusive innovations are widespread in many countries and have become a requirement of social policy in order to ensure the well-being of the population, quality of life and development opportunities. The author considers the concept and features of inclusive innovations. It is established that the issues of inclusive innovations in public administration have become widespread in many countries and have become an imperative of social policy in the context of the basis for ensuring the well-being of the population, quality of life and expanding development opportunities. Inclusive innovations have been implemented in public and private programs to provide the low-income rural population with necessary goods. It is proven that inclusive innovations require the seamless integration of technological, institutional and financial systems, as well as the joint efforts of all economic entities.*

Сучасні вітчизняні компанії та організації функціонують в умовах глобалізації, швидких змін на ринку праці та значних соціально-економічних викликів. В Україні ці виклики загострюються через наслідки війни, що формує нові вимоги. У таких умовах інклюзивність стає не лише соціально важливим елементом, але й стратегічною необхідністю для забезпечення стабільності організацій, залучення персоналу та зміцнення корпоративної культури [3, с. 161].

Інклюзивне управління — це управління шляхом включення елементів та зв'язків в управління шляхом максимізації елементів та зв'язків в управлінні. Прикладами інклюзивного управління є демократизація в політиці та зв'язках з громадськістю та корпоративізація в економічних відносинах. Цифровізація — це технологічна можливість повернути пряму демократію в суспільне життя.

Інклюзивні інновації сьогодні трансформують державний сектор, підвищуючи доступність, збільшуючи залучення громадян та сприяючи інклюзивному прийняттю рішень. Його здатність надавати особисту підтримку, долати мовні бар'єри та допомагати людям з обмеженими можливостями робить державні послуги більш справедливими та ефективними. Оскільки урядові установи все частіше впроваджують інклюзивні інновації, їм доводиться вирішувати проблеми, пов'язані з прозорістю, справедливістю та безпекою даних. Відповідальне впровадження інклюзивних інновацій, засноване на розумній політиці та етичних стандартах, має важливе значення для забезпечення того, щоб сучасні технології дійсно сприяли досягненню мети інклюзивного управління, роблячи послуги більш доступними та справедливими для всіх громадян.

Слід навести наступні приклади впровадження інклюзивних інновацій у публічне управління:

- Автоматизований процес підбору персоналу. Система перевіряє резюме та заявки на роботу таким чином, щоб мінімізувати людські упередження.

- Використання генеративного штучного інтелекту. Інструменти на їх основі, такі як чат-боти та віртуальні помічники, забезпечують персоналізовану підтримку та полегшують людям навігацію складними бюрократичними системами.

- Розробка інклюзивної політики. Аналіз даних допомагає визначити потреби та уподобання різних груп населення та забезпечити, щоб політика відображала інтереси всіх громадян та приводила до більш справедливих результатів.

Активна участь громадян у прийнятті рішень та управлінні стає все важливішою складовою демократичного суспільства. Використання інклюзивного підходу у публічному управлінні сприяє підвищенню довіри між владою та громадянами, забезпечуючи більш ефективний і гармонійний розвиток суспільства в цілому [1, с. 86]. Яскравим прикладом інструменту державної політики, орієнтованої на задоволення потреб малозабезпечених споживачів, служить пропозиція щодо створення індійського фонду інклюзивних інновацій [2, с. 31].

Ключовим аспектом інклюзивного управління є справедливе і неупереджене прийняття рішень в публічному управлінні, незалежно від соціально-економічного статусу, етнічної приналежності або особистих відносин громадян. Генеративний

ШІ допомагає державному сектору приймати інклюзивні рішення. Одним з найбільш яскравих прикладів інклюзивного прийняття рішень у публічному управлінні є зростаюче використання автоматизованого набору персоналу на основі генеративного ШІ. Ця система перевіряє резюме та заявки на роботу таким чином, щоб мінімізувати людські упередження. Приховуючи особисту інформацію та зосереджуючись на відповідній кваліфікації та досвіді, генеративний ШІ допомагає гарантувати, що всі кандидати оцінюються виключно на основі їх заслуг.

Наприклад, використання генеруючих технологій на основі штучного інтелекту на нью-йоркських рекрутингових платформах призвело до збільшення числа кандидатів за рахунок стандартизації оцінок і видалення особистих ідентифікаторів. Аналогічно, Державна служба Великобританії використовує штучний інтелект для фільтрації заявок та оцінки різноманітності, що підвищує справедливість практики найму.

У сучасних умовах механізми впровадження інклюзивних інновацій вже виходять за межі традиційних підходів. Наприклад, існують державні та приватні інновації для створення більшої кількості шкіл для покращення освіти для малозабезпечених сімей або людей з фізичними чи психічними вадами. Ці об'єднані зусилля є ключем до успішного впровадження інклюзивних інновацій з обмеженими ресурсами та мотивують і стимулюють усіх зацікавлених сторін до досягнення спільної мети. Тільки завдяки цій взаємодії зацікавлені сторони можуть виявити існуючі недоліки та скористатися можливостями для досягнення своїх цілей. Диверсифікація інноваційних процесів, як правило, ставить значно вищі вимоги до якості та ефективності інноваційної політики. Ця політика повинна забезпечувати більшу комплексність, гнучкість та реагування на довгострокові виклики на різних рівнях для економіки та суспільства [2, с. 32].

Таким чином, інклюзивні інновації в публічному управлінні спрямовані на створення справедливих і ефективних державних послуг, що відповідають потребам різних груп населення. Інклюзивні інновації в публічному управлінні включають впровадження технологій, які роблять державні послуги більш доступними для всіх. Інклюзивне управління також включає залучення урядовців, експертів, громадськості та політиків до спільного вирішення суспільних питань або проблем, що становлять суспільний інтерес.

Список використаних джерел

1. Кобко Є. В. Роль органів місцевого самоврядування в забезпеченні інклюзивного публічного управління. *Правова позиція*. 2023. № 2 (39). С. 85–88.
2. Продіус О. І. Розвиток інклюзивних інновацій в умовах обмеженості державного фінансування. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. № 2. С. 29–35.
3. Сновидович І. С. Інклюзивність та управлінські компетенції як стратегічна перевага в управлінні персоналом. *Галицький економічний вісник*. 2025. № 2 (93). С. 160–171.

**ІНКЛЮЗИВНА МОДЕЛЬ ПІДТРИМКИ УКРАЇНЦІВ,
ЯКІ ПОВЕРТАЮТЬСЯ З КРАЇН ЄС:
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ
АЛГОРИТМУ ПЕРЕНАПРАВЛЕННЯ
AN INCLUSIVE SUPPORT MODEL
FOR UKRAINIANS RETURNING FROM EU COUNTRIES:
INTERNATIONAL LEGAL FRAMEWORK
FOR A REFERRAL MECHANISM**

Красовська Алла Михайлівна
старший викладач,

Рівненський фаховий коледж Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-5689-1725>

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-17>

rvc_krasovska@uu.ua

Анотація. У тезах представлено розширений аналіз інклюзивної моделі підтримки українців, які повертаються з країн Європейського Союзу з акцентом на міжнародно-правові стандарти, що регулюють добровільність, безпечність, конфіденційність і доступ до прав людей, які повертаються. Деталізовано дев'яти-етапний алгоритм перенаправлення між неурядовими організаціями, що забезпечує узгодженість дій між українськими та європейськими акторами. Представлено результати міжнародного воркшопу (Львів, 2025), де було сформовано рамку співпраці між організаціями з України, Польщі, Німеччини, Чехії та Нідерландів. Показано інклюзивний потенціал моделі та можливості її адаптації у соціальну та правову політику України.

Annotation. These extended conference theses analyze an inclusive support model for Ukrainians returning from EU countries based on key international legal standards regulating voluntariness, safety, con-

fidentiality, and access to rights for returnees. A nine-step referral algorithm is presented as a coordinated mechanism between NGOs in EU countries and Ukraine, ensuring continuity and human rights protection. The outcomes of an international workshop held in Lviv in 2025 are summarized, demonstrating multi-country cooperation involving organizations from Ukraine, Poland, Germany, the Czech Republic, and the Netherlands. The inclusive potential of the model and its applicability to Ukraine's social and legal systems are examined.

Повернення українців із країн Європейського Союзу (ЄС), які перебували під тимчасовим захистом, є однією з ключових соціальних і правових тем сучасного періоду. З огляду на повномасштабну війну та масове вимушене переміщення населення, процес повернення потребує системної підтримки, заснованої на міжнародних стандартах прав людини та принципах інклюзії.

Важливо враховувати, що більшість українців, які ухвалюють рішення повернутися з ЄС, не повертаються до свого довоєнного місця проживання, а змушені переїжджати до інших регіонів України, часто із набуттям статусу внутрішньо переміщених осіб. Це створює подвійний виклик: міждержавний (повернення з ЄС) та внутрішній (реінтеграція в громаді).

Неурядові організації відіграють критично важливу роль у супроводі таких людей, оскільки саме вони забезпечують персоналізовану підтримку, психологічну стабілізацію, первинну правову допомогу та координацію з громадами. Саме тому постала потреба в інструменті, який би об'єднав зусилля НУО різних країн і забезпечив передбачуваність процесу — Концепції алгоритму перенаправлення.

1. Міжнародно-правові стандарти повернення.

Основою для моделювання алгоритму стали такі документи:

1. Конвенція про статус біженців (1951). Вона визначає принцип добровільності як головну умову повернення людей у країну походження.

2. Директива ЄС 2001/55/ЄС про тимчасовий захист, яка закріплює право людини отримувати повну інформацію про умови повернення та гарантії безпеки.

3. Керівні принципи ООН щодо внутрішнього переміщення (1998), що наголошують на праві людини повернутися у безпечні умови та отримати підтримку від держави.

4. Рекомендації Ради Європи щодо доступу до прав людей, які повертаються (2023). Вони містять визначення ключових ризиків та перешкод при поверненні, зокрема доступу до послуг, документів, житла, медицини та освіти.

5. GDPR (Загальний регламент про захист даних Європейського Союзу) і українське законодавство про захист персональних даних. Забезпечують механізми згоди та конфіденційності при обміні інформацією між НУО.

Таким чином, алгоритм перенаправлення — це не лише практичний інструмент, а й правова рамка, яка гарантує дотримання стандартів прав людини на всіх етапах повернення.

2. Роль НУО у міжнародній і міжсекторальній взаємодії.

НУО виконують функції: інформування та підготовки людини до повернення; супроводу вразливих категорій; збору та передачі інформації за згодою; комунікації з громадами України; залучення соціальних служб; координації між інституціями ЄС та України; моніторингу після повернення.

Це створює квадрат взаємодії: країна ЄС — НУО — Україна — громада.

3. Міжнародний Воркшоп (Львів, 17–18 червня 2025). У заході взяли участь 12 організацій із п'яти країн: Україна, Польща, Німеччина, Чехія, Нідерланди.

Воркшоп мав формат практичного моделювання: аналіз типових сценаріїв повернення; порівняння правових систем; аналіз ризиків; узгодження міждержавних принципів; первинне структурування алгоритму.

Учасники погодили перелік спільних принципів, які стали основою Концепції.

4. Принципи інклюзивного алгоритму перенаправлення: добровільність; поінформованість; конфіденційність; безпечність; участь людини у прийнятті рішень; пріоритет для вразливих категорій; міждержавна координація; безперервність супроводу; персональна відповідальність фахівця.

5. Дев'ятиетапний алгоритм перенаправлення.

Намір повернутися.

Оцінка добровільності та мотивів.

Підготовка в країні ЄС.

Згода на передачу даних.

Передача інформації українській стороні.

Координація зустрічі.

Доступ до базових послуг (документи, медицина, житло).
Соціальний супровід та інтеграція.
Моніторинг ситуації.

Це універсальна рамка, яку можуть адаптувати громади та служби.

Отже, алгоритм є інструментом:

- інклюзивної реінтеграції;
- захисту прав людини;
- міждержавної координації;
- формування сталої політики повернення.

Успіх повернення можливий лише у партнерстві держави, громад і громадянського суспільства. Імплементація алгоритму є можливим і необхідним елементом кейс-менеджменту повернення.

Список використаних джерел

1. Office of the United Nations High Commissioner for Refugees. Voluntary repatriation: International protection : handbook. Geneva : United Nations High Commissioner for Refugees, 1996. 96 p. URL: https://www.unhcr.org/bg/sites/bg/files/legacy-pdf/Handbook_Voluntary-Repatriation_1996.pdf?ref=syriaaccountability.org (date of access: 14.11.2025).

2. Council of Europe Action Plan for Ukraine «Resilience, Recovery and Reconstruction» 2023–2026. *Council of Europe*. URL: <https://rm.coe.int/action-plan-ukraine-2023-2026-eng/1680aa8280> (date of access: 14.11.2025).

3. Council of Europe. Access to Rights for Returnees: Recommendations. Strasbourg, 2023.

4. European Union Council Directive 2001/55/EC on Minimum Standards for Temporary Protection 20 July 2001. *International Journal of Refugee Law*. 2001. Vol. 13, no. 3. P. 441–457. URL: <https://doi.org/10.1093/ijrl/13.3.441> (date of access: 14.11.2025).

5. Representative of the Secretary-General on Internally Displaced Persons (United Nations). Guiding principles on internal displacement. Geneva] : OCHA, 1998. 14 p.

6. Regulation EU 2016/679. *Encyclopedia of Cryptography, Security and Privacy*. Cham, 2025. P. 2086. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-71522-9_300800 (date of access: 14.11.2025).

7. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI : станом на 14 черв. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 14.11.2025).

8. Концепція алгоритму перенаправлення у неурядових організаціях для повернутих і переміщених українців. *Благодійний фонд РОКАДА*. URL: <https://rokada.org.ua/kontsepsiia-alhorytmu-perenapravlennia-u-neuriadovykh-orhanizatsiakh-dlia-povernenykh-i-peremishchenykh-ukraintsiv/> (дата звернення: 14.11.2025).

СОЦІАЛЬНІ ТА ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ SOCIAL AND GENDER ASPECTS OF FINANCIAL INCLUSION

Купа Олександр Володимирович

III курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».
aleksandrkupa7@gmail.com

Науковий керівник: Наголюк О.Є., к.ю.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7610-7379>
nagolyk.inau@ukr.net

Анотація. У тезах розглядаються соціальні та гендерні аспекти фінансової інклюзії як важливого чинника економічного розвитку та соціальної справедливості. Проводиться аналіз причин гендерного розриву у доступі до фінансових послуг, впливу освіти, місць проживання та культурних норм на цей процес. Розглянуті приклади ініціатив, спрямованих на забезпечення рівних можливостей.

Annotation. The theses examine the social and gender aspects of financial inclusion as an important factor in economic development and social justice. The causes of the gender gap in access to financial services, the influence of education, places of residence and cultural norms on this process are analyzed. Examples of initiatives aimed at ensuring equal opportunities are considered.

Гендерний і соціальний вимір виступають як важливі складові цього процесу, оскільки нерівність (за доходом, місцем проживання, освітою) може значно обмежувати можливості доступу до фінансових ресурсів і участі в економічному процесі.

Гендерний аспект включає аналіз різниці в доступі до фінансових послуг між чоловіками і жінками, а також вплив соціальних норм, права, ролей у сім'ї, рівня освіти, цифрової грамотності тощо.

Соціальні аспекти охоплюють такі змінні, як рівень доходу, місце проживання (місто / село), рівень освіти, етнічні або культурні групи, вразливі категорії (бідні, люди з інвалідністю, маргіналізовані спільноти) [1].

Ранні теоретичні моделі показують, що доступ до формальних фінансових послуг підвищує економічну мобільність та зменшує нерівність.

Для жінок фінансова інклюзія особливо важлива через те, що вони часто перебувають у менш захищеному становищі, ма-

ють менші доходи, менше майна, обмежений доступ до кредитів та фінансових інструментів.

Понад 40% жінок у світі не мають доступу до формальних фінансових послуг. Глобально жінки володіють банківським рахунком у меншому відсотку (наприклад, ~47% жінок vs. ~55% чоловіків) у деяких країнах — особливо серед економічно неблагополучних груп різниця може бути ще більша [2].

Гендерний розрив в доступі до цифрових фінансових послуг (fintech) також помітний: за даними глобальних досліджень, використання fintech серед чоловіків на 7–8 процентних пунктів більше, ніж серед жінок. Що стосується освіти, можна замітити чим вищий рівень освіти, тим більша ймовірність, що людина користуватиметься фінансовими послугами та зможе самостійно приймати фінансові рішення.

Місце проживання у вигляді сільських районів часто мають гіршу доступність банківських офісів чи агентів фінансових сервісів, менш розвинуту цифрову інфраструктуру. Це створює просторові бар'єри до вільної інклюзивної середви.

У деяких країнах існують юридичні обмеження щодо права жінок відкривати рахунки, володіти майном, отримувати кредити без дозволу чоловіка або родини.

Недостатня цифрова грамотність, обмежений доступ до технологій та інтернет — це особливо важливо при переході до цифрових фінансових сервісів [3].

Відсутність довіри до фінансових інститутів або страх перед використанням формальних послуг.

Зробивши висновки можна зрозуміти, що для активного подальшого розвитку необхідно зосередитись на конкретних бар'єрах які діють у конкретній країні чи регіоні (наприклад, юридичних, культурних, цифрових).

Активно впроваджувати програми фінансової грамотності, особливо серед жінок і в сільській місцевості та дітей та орієнтувати фінансові інститути на створення послуг, адаптованих до потреб слабших або маргіналізованих груп.

Список використаних джерел

1. Demirgüç-Kunt A., Klapper L., Singer D., Ansar S., Hess J. The Global Findex Database 2021: Financial Inclusion, Digital Payments, and Resilience in the Age of COVID-19. Washington, DC: World Bank, 2022.
2. United Nations. Gender Equality and Women's Empowerment in the Context of Financial Inclusion. New York: UN Women, 2021.

3. Гончарук, А. В. Гендерна рівність у фінансовому секторі України: виклики та перспективи. *Фінанси України*. 2021. № 7. С. 15–27.

**КЛЮЧОВІ ПОЛОЖЕННЯ ХАРТІЇ ОСНОВНИХ ПРАВ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**
**KEY PROVISIONS OF THE CHARTER OF FUNDAMENTAL RIGHTS
OF THE EUROPEAN UNION**

Куриляка Ярослав Ігорович,

*IV курс, група ПЗ-22-1, спеціальність «Правознавство»,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-4256-500X>

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-18>

kurulakaaroslav@gmail.com

*Науковий керівник: Загородня А.С., доктор філософії,
доцент кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2741-1953>

akinterdep@ukr.net

Анотація. *Хартія Європейського Союзу про основні права є одним із ключових документів у сфері захисту прав людини в межах права ЄС. Вона виникла як результат історичного розвитку європейської інтеграції та стала складовою правової системи після Лісабонського договору, водночас перебуваючи у тісному зв'язку з Європейською конвенцією про захист прав людини 1950 р. Структура Хартії охоплює різні групи прав: особисті, політичні, соціально-економічні та громадянські. При цьому важливо розрізняти норми, що мають безпосередній суб'єктивний характер (тобто гарантують конкретні права особі), та програмні положення, які визначають напрями розвитку правової політики ЄС. Хартія не створює нових прав, а систематизує вже існуючі європейські стандарти, забезпечуючи їх узгоджене застосування в праві Союзу. Її значення полягає у зміцненні демократичних цінностей, правової єдності держав-членів та підвищенні рівня захисту громадян. Вона сприяє формуванню європейської правосвідомості й розвитку спільного простору свободи, безпеки та справедливості.*

Annotation. *The Charter of Fundamental Rights of the European Union is one of the key documents in the field of human rights protection within EU law. It emerged as a result of the historical development of European integration and became part of the legal system after the Lisbon Treaty, while at the same time being closely linked to the European*

Convention on Human Rights of 1950. The structure of the Charter covers different groups of rights: personal, political, socio-economic, and civil rights. It is important to distinguish between provisions that have a direct subjective character (i.e., guarantee specific rights to an individual) and programmatic provisions, which define the directions for the development of EU legal policy. The Charter does not create new rights but systematizes existing European standards, ensuring their consistent application in Union law. Its significance lies in strengthening democratic values, the legal unity of member states, and enhancing the level of protection for citizens. It promotes the development of European legal awareness and the growth of a common area of freedom, security, and justice.

Інтенсивний розвиток інклюзивної політики у межах Європейського Союзу сприяє глибоким змінам у соціальних і правових процесах, відкриваючи нові можливості для забезпечення рівного доступу до послуг і ресурсів для всіх громадян. Особливий акцент приділяється особам з інвалідністю. Важливу роль у цьому відіграє Хартія основних прав ЄС, яка набула юридичної сили з моменту ратифікації Лісабонського договору у 2009 році. Норми Хартії основних прав ЄС чітко забороняють дискримінацію за ознакою інвалідності (ст. 21) та передбачають інтеграцію людей із інвалідністю у суспільне життя (ст. 26) [1].

Прийняття та ратифікація Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю ЄС у 2010 році стало важливим кроком для переосмислення підходів до інвалідності. Документ закликав перейти від медичної моделі до соціальної, спрямованої на усунення бар'єрів і забезпечення рівних можливостей. Основними напрямками стали доступність (ст. 9), інклюзивна освіта (ст. 24) і підтримка незалежного проживання (ст. 19) [3,4]. Інвалідність тепер розглядається як результат взаємодії стану здоров'я людини з бар'єрами, створеними суспільством і середовищем, які обмежують повноцінну участь у житті [5].

Принцип недискримінації, закріплений у Директиві 2000/78/ЄС, передбачає використання «розумних пристосувань» на робочих місцях. Це включає заходи на кшталт запровадження гнучкого графіка роботи або впровадження спеціалізованого обладнання. Завдяки таким ініціативам рівень зайнятості осіб з інвалідністю у країнах Європейського Союзу досягає 50–60% [6, 7, 8].

Стратегія Європейської Комісії щодо прав осіб з інвалідністю на 2021–2030 роки, яка спрямована на втілення концепції

«Союзу рівності», охоплює 87 мільйонів громадян ЄС та включає важливі ініціативи. Серед них варто відзначити Європейську картку інвалідності, яка сприяє свободі пересування, та платформу Disability Platform, створену для активної співпраці з організаціями, що представляють інтереси людей із інвалідністю (DPO). Основна мета цієї стратегії полягає у забезпеченні рівних можливостей, незалежного життя та створенні умов для повноцінної інтеграції всіх людей у суспільне життя.

Інклюзивний підхід Європейського Союзу може охоплювати наступні складові: створення доступного середовища, як наприклад у Фінляндії, де організації осіб з інвалідністю (DPO) долучені до процесу прийняття рішень; впровадження квот на працевлаштування (3–5% у Німеччині) та субсидій для роботодавців; забезпечення гуманітарної інклюзії, застосовуючи формулу «ризик = загрози Ч вразливість / можливості» в рамках операцій DG ECHO; підготовку дітей до соціальної взаємодії через інтеграцію інклюзивних практик у систему освіти [8].

Міжнародний досвід показує, що інклюзія значно підвищує рівень інноваційності і зміцнює соціальну єдність, стаючи конкурентною перевагою. В Україні ратифікація Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю (CRPD) у 2009 році та підписання Угоди про асоціацію з ЄС створили необхідну правову основу. Однак війна значно збільшила кількість людей з інвалідністю, тоді як рівень їхньої зайнятості залишається низьким — лише близько 20%. Для інтеграції європейських стандартів до національного контексту варто зосередитися на таких основних моментах: гармонізація законодавства, включаючи імплементацію положень Хартії ЄС та CRPD, із посиленням статті 24 Конституції України [4]; запровадження Європейської картки інвалідності та поступова деінституціалізація інтернатних закладів; створення квот на працевлаштування разом із фондом соціального захисту за прикладом Німеччини; забезпечення цифрової доступності у сфері вищої освіти відповідно до стандартів ЮНЕСКО та вимог Римського комюніке.

Розвиток інклюзивності та управлінських компетенцій розглядається як стратегічна перевага для прогресу українського суспільства. Впровадження цих принципів сприятиме досягненню соціальної рівності, ширшому доступу до освіти, працевлаштування та правосуддя, а також формуванню демократичного, справедливого й толерантного суспільства [8].

Список використаних джерел

1. Лісабонський договір 2007 р. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/lis/sign/eng>.
2. Хартія Європейського Союзу про основні права (2007). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2007:303>; FULL.
3. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Convention_ENG.
4. Практика Суду Європейського Союзу щодо застосування основних прав. URL: <https://fra.europa.eu/en/case-law-database>.
5. Практика Європейського суду з прав людини щодо тлумачення Конвенції. URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_eu_law_in_echr_case-law_eng.
6. Європейська соціальна хартія 1961 р. URL: <https://rm.coe.int/168006b642>.
7. Щорічні доповіді Європейської комісії про застосування Хартії основних прав. URL: https://commission.europa.eu/aid-development-cooperation-fundamental-rights/your-fundamental-rights-eu/annual-reports-application-chapter_en.
8. Документи Ради Європи щодо правозахисної системи. URL: <https://european-court.org/en/documents/council-of-europe/convention-for-the-protection-of-human-rights>.
9. Конституційні традиції держав-членів ЄС у сфері прав людини. URL: <https://academic.oup.com/book/39731/chapter/339763834>.

**ІНКЛЮЗИВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК СКЛАДОВА
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ
У ПЕРІОД ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ**

**INCLUSIVE ENVIRONMENT AS A COMPONENT
OF NATIONAL SECURITY: LEGAL ASPECTS
DURING ARMED CONFLICT**

Мазур Людмила Юріївна

*IV курс, група ЗПЗ-23-2-1-іпсв, спеціальність «Право»,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».*
ludamazyr555@gmail.com

*Науковий керівник: Ізюїта П.О., к.ю.н., доцент,
професор кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін,
заслужений юрист України,
Інституту права та суспільних відносин Університету «Україна».*

Анотація. У тезах розглядається інклюзивне середовище як невід'ємна складова системи національної безпеки держави в умовах збройного конфлікту. Наголошується, що правове забезпечення

інклюзивності виходить за межі соціальної політики й набуває значення стратегічного ресурсу стійкості суспільства. У центрі аналізу — нормативно-правові механізми, які регулюють доступ вразливих груп населення до базових прав та послуг під час воєнного стану. Показано, що ефективна реалізація принципів інклюзивності зміцнює соціальну єдність, зменшує ризики внутрішньої дестабілізації та сприяє відновленню після конфлікту. Водночас підкреслюється наявність правових прогалин і необхідність узгодження національного законодавства з міжнародними стандартами у сфері захисту прав людини.

***Annotation.** The paper examines the inclusive environment as an integral component of the national security system in the context of armed conflict. It emphasizes that the legal provision of inclusivity extends beyond social policy and becomes a strategic resource for societal resilience. The analysis focuses on legal and regulatory mechanisms governing access of vulnerable population groups to basic rights and services during martial law. It is shown that the effective implementation of inclusivity principles strengthens social cohesion, reduces the risks of internal destabilization, and facilitates post-conflict recovery. At the same time, the presence of legal gaps and the need to harmonize national legislation with international human rights standards are highlighted.*

У нинішніх умовах збройної агресії проти України на перший план виходять проблеми не лише військової, а й соціально-гуманітарної безпеки. Національна безпека, як показує сучасна доктрина, не може розглядатися виключно через призму обороноздатності, бо її фундаментом є сталість суспільних відносин, довіра між громадянами та держава, а також забезпечення прав і можливостей кожної людини незалежно від її соціального чи фізичного статусу. У цьому сенсі інклюзивне середовище виступає не допоміжним, а системоутворювальним чинником державної безпеки.

Проблематика правового забезпечення інклюзивного середовища в умовах суспільних трансформацій дедалі частіше розглядається у контексті національної безпеки. Зокрема, у працях І. В. Яковюка та Є. М. Білоусова акцентується на невійськових аспектах безпеки, серед яких соціальна згуртованість і захист вразливих груп виступають важливими чинниками стійкості держави [6; 7]. Питання формування безпечного інклюзивного середовища досліджують також Ю. О. Блудова, О. О. Ільї-

на та Т. Ф. Отрошко, які наголошують на взаємозв'язку інклюзії, освітньої політики та соціальної стабільності [2, с. 24]. У збірниках конференцій, присвячених проблемам інклюзії в умовах війни, простежується тенденція до міждисциплінарного осмислення теми — від правових механізмів до психологічної та освітньої підтримки населення [4; 5]. Водночас питання правової інтеграції інклюзивності у систему національної безпеки потребує подальшого теоретичного узагальнення та практичного осмислення.

Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента від 14 вересня 2020 року № 392/2020, визначає серед пріоритетів державної політики «зміцнення соціальної єдності» та «забезпечення сталого розвитку людини» [1]. Ці формулювання, хоч і не містять прямої згадки про інклюзію, фактично створюють концептуальну основу для її розуміння як частини національної безпеки. У сучасних умовах війни, коли частина населення отримала інвалідність, пережила вимушене переселення або психологічні травми, інклюзивність стає питанням виживання спільноти.

Правові механізми забезпечення інклюзії набувають особливої ваги в освітній, соціальній та інформаційній сферах. Дослідники відзначають, що саме освітнє середовище формує первинну модель соціальної взаємодії, тому ступінь його відкритості визначає подальшу здатність суспільства до інтеграції різних груп [2, с. 25]. Водночас формування безпечного інклюзивного простору в умовах воєнного стану потребує нових підходів до нормативного регулювання — більш гнучких, але водночас юридично вивірених.

Проблема нормативного забезпечення інклюзивного середовища в Україні загострилася після 2022 року, коли значна частина освітніх і соціальних інституцій була зруйнована або евакуйована. Законодавчі норми, що раніше діяли в мирний час, виявилися не завжди адаптованими до надзвичайних умов. Зокрема, питання доступу осіб з інвалідністю до укриттів, медичної допомоги, дистанційного навчання й правосуддя набули нових вимірів.

У фаховій літературі акцентується, що інклюзія в умовах війни потребує не лише гуманітарних, а й безпекових рішень. Відсутність доступу до інформації чи правового захисту для окремих груп може створити зони соціальної напруги, які вразливі

до зовнішнього впливу [4, с. 18]. Тому в системі національної безпеки інклюзивність виконує функцію соціального запобіжника, зміцнюючи довіру до державних інституцій.

Водночас дослідження свідчать про низку правових прогалин. Наприклад, чинна нормативна база не завжди узгоджується між різними секторами політики — освітою, охороною здоров'я, соціальним захистом. Бракує чітких процедур міжвідомчої координації у сфері реабілітації осіб, які постраждали від воєнних дій, що ускладнює реалізацію конституційних прав таких громадян [6, с. 72].

У науковій традиції категорія «інклюзивність» дедалі частіше трактується як індикатор суспільної стійкості, тобто здатності соціальної системи відновлюватися після криз. Як зазначає І. Яковюк, національна безпека в ХХІ ст. формується не лише за рахунок оборонних ресурсів, а й завдяки розвитку людського потенціалу та довіри між соціальними групами [6, с. 14]. Саме інклюзивне середовище створює передумови для формування такої довіри — через залучення вразливих категорій населення до спільного простору прийняття рішень, освіти, економічної діяльності.

Післявоєнна відбудова України неминує включатиме питання інклюзії в усі напрями державної політики — від архітектурного планування до цифрових сервісів. За даними науковців, які досліджують післявоєнні моделі безпеки, саме інклюзивність визначає ступінь успішності реінтеграції суспільства [5, с. 470]. Вона забезпечує відчуття спільної участі у відновленні країни, а отже, підвищує рівень довіри до інституцій.

У цьому сенсі правові механізми мають не лише закріплювати стандарти доступності, а й створювати умови для активної участі осіб з інвалідністю, ветеранів, переселенців у процесі прийняття рішень. Законодавча база поступово розвивається у цьому напрямі, однак необхідно передбачити відповідальність органів влади за невиконання норм безбар'єрності. Важливо також розробити єдиний стратегічний документ, який би поєднав інклюзивну політику з питаннями безпеки та відбудови.

Отже, інклюзивне середовище в умовах війни та післявоєнної відбудови набуває стратегічного значення як елемент національної безпеки. Воно забезпечує соціальну єдність, зміцнює стійкість держави до внутрішніх і зовнішніх загроз, формує культуру взаємоповаги та правову довіру. Утім, реалізація цього

потенціалу можлива лише за умови належного правового забезпечення, міжсекторальної координації та участі громадянського суспільства.

Інклюзія перестає бути лише гуманітарною проблемою — вона стає критерієм ефективності державної політики безпеки. Тому майбутні правові реформи мають виходити з усвідомлення, що без справедливого доступу кожної людини до ресурсів, прав і можливостей жодна система безпеки не може бути стабільною.

Список використаних джерел

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0005525-20>
2. Блудова Ю.О., Ільїна О.О., Отрошко Т.Ф. Формування безпечного інклюзивного середовища в умовах нової української школи. *Вісник Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені Академіка Степана Дем'янчука*. 2025. С. 23–28. DOI <https://doi.org/10.32782/3041-2021/2025-3-3>
3. Єжова Т.Є. Толерантне освітнє середовище інклюзивного навчального закладу як умова соціальної реабілітації дітей з обмеженими можливостями життєдіяльності. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі: тези доповідей*. Київ : Університет «Україна», 2011. С. 59–61.
4. Інклюзія в Україні в умовах війни: виклики та перспективи: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (15 травня 2025 року). Хмельницький : Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна», 2025. 145 с.
5. Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів ХХІ століття : збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 12–13 грудня 2024 року. Житомир : Житомирська політехніка, 2024. 783 с.
6. Система національної безпеки України у ХХІ столітті (невійськовий аспект) : монографія / за наук. ред. проф. І.В. Яковюка. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2023. 205 с.
7. Яковюк І.В., Білоусов Є.М. Національна безпека України в умовах нових викликів європейській та євроатлантичній солідарності : монографія. Харків : «ФО-П Рубан В. В.», 2022. 148 с.

**ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗІЇ В ЦИФРОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ**
**INFORMATION POLICY AS A TOOL FOR ENSURING
INCLUSION IN THE DIGITAL SOCIETY**

Макеев Дмитро Валерійович

аспірант кафедри міжнародних відносин та
політичного консалтингу,

Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-1622-2670>

dmakeyev@ukr.net

Науковий керівник: Гаврилечко Ю.В., к.держ.упр.,

доцент кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу,

Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1930-7638>

gsc@ukr.net

Анотація. У сучасному цифровому суспільстві інформаційна політика відіграє ключову роль у забезпеченні рівного доступу до знань, медіа-ресурсів та соціально-правової інформації для всіх категорій громадян, включно з особами з інвалідністю. Досліджено, що інклюзивний підхід до формування інформаційної політики передбачає створення доступних цифрових платформ, забезпечення мультимедійних адаптацій, розвиток медіаграмотності та підвищення правової обізнаності громадян. Особлива увага приділяється питанням подолання бар'єрів, пов'язаних із фізичними, когнітивними та соціальними обмеженнями, а також ризикам цифрової нерівності та інформаційної дискримінації. Впровадження принципів інклюзії в інформаційній політиці сприяє демократизації доступу до інформації, зміцненню соціальної рівності та формуванню відкритого, толерантного та цифрового, доступного суспільного середовища.

Annotation. In today's digital society, information policy plays a key role in ensuring equal access to knowledge, media resources, and socio-legal information for all categories of citizens, including persons with disabilities. Research shows that an inclusive approach to information policy involves creating accessible digital platforms, providing multimedia adaptations, developing media literacy, and raising citizens' legal awareness. Particular attention is paid to overcoming barriers related to physical, cognitive, and social limitations, as well as the risks of digital inequality and information discrimination. The implementation

of the principles of inclusion in information policy contributes to the democratisation of access to information, the strengthening of social equality and the formation of an open, tolerant, digital and accessible social environment.

Сучасне цифрове суспільство ставить перед державою та громадськими інституціями завдання забезпечення рівного доступу до інформаційних ресурсів для всіх категорій громадян, включно з особами з інвалідністю. Інформаційна політика відіграє ключову роль у формуванні інклюзивного інформаційного простору, який гарантує доступ до знань, медіа-ресурсів, соціально-правової та освітньої інформації без дискримінації.

Інформаційна політика — це система принципів, цілей, заходів і механізмів, за допомогою яких держава, суспільство або окремі організації регулюють процеси створення, поширення, зберігання, використання та захисту інформації [3].

Вона спрямована на забезпечення інформаційної безпеки, свободи слова, доступу громадян до інформації та ефективного функціонування інформаційного простору.

Інформаційна політика в інклюзивному середовищі є ключовим інструментом забезпечення рівного доступу до інформаційних ресурсів для всіх категорій громадян, включно з особами з інвалідністю та вразливими групами населення. Вона спрямована на формування відкритого, доступного та безпечного інформаційного простору, де кожен має можливість отримувати, аналізувати та використовувати інформацію на рівних умовах.

Інклюзивний підхід до інформаційної політики передбачає: розвиток цифрових платформ з адаптивними інтерфейсами та мультимедійними форматами, які враховують потреби осіб з порушеннями зору, слуху, когнітивними особливостями; забезпечення доступності вебресурсів державних установ, освітніх закладів та медіапростору; підвищення цифрової та медіаграмотності населення для безпечного та усвідомленого використання інформації.

Важливим елементом є правове регулювання, яке гарантує захист від дискримінації, забезпечує прозорість і контроль доступу до інформаційних ресурсів, а також інтеграцію громадян, у тому числі осіб з інвалідністю, у процеси розробки та оцінки цифрових сервісів.

Реалізація інклюзивної інформаційної політики сприяє формуванню демократичного, толерантного та соціально справедливого суспільства, у якому інформація та знання стають доступними для всіх громадян незалежно від їхніх фізичних чи соціальних обмежень. Таким чином, інформаційна політика в інклюзивному середовищі виступає ефективним механізмом соціальної рівності, інтеграції та розвитку громадянського потенціалу [1].

Не менш важливим елементом є залучення громадськості, у тому числі осіб з інвалідністю, до формування цифрових платформ, прийняття рішень щодо доступності контенту та моніторингу дотримання принципів інклюзії [2].

Впровадження інклюзивних принципів у сфері інформаційної політики сприяє формуванню відкритого, толерантного та демократичного суспільства, де кожна людина має можливість реалізувати свої права на інформацію, освіту та участь у суспільному житті на рівних засадах. Таким чином, інформаційна політика виступає не лише інструментом державного регулювання, а й ефективним механізмом соціальної рівності та інклюзії в цифровому просторі.

Список використаних джерел

1. Несвіт Г.П. Інформація як соціально-політичне явище. Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. / гол. ред. О.П. Якубовський. Вип. 5. Одеса : Астропринт, 2001. С. 80–83.
2. Нестеряк Ю.В. Теоретико-методологічні засади державної інформаційної політики: вітчизняні та зарубіжні напрацювання. *Економіка та держава*, 2013, Вип. 11. С. 136–139.
3. Почепцов Г.Г., Чукут С.А. Інформаційна політика : навч. посібник. Київ : УАДУ, 2002. 96 с.

**ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗБАР'ЄРНОГО
ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА
У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

**FEATURES OF ORGANIZING A BARRIER-FREE
INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT
IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS**

Марченко Олександр Вікторович

кандидат економічних наук, доцент,

Полтавський інститут економіки і права

Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3342-0525>

alexmarchenko1954@gmail.com

Антонюк Тетяна Володимирівна

II курс, магістратура, спеціальність «Фінанси, банківська справа,

страхування та фондовий ринок»,

Полтавський інститут економіки і права

Університету «Україна».

Анотація. Узагальнено особливості організації безбар'єрного інклюзивного освітнього середовища у закладах вищої освіти. Позначено існуючі проблеми для тих, хто навчається з особливими потребами у закладах вищої освіти. Обґрунтуванні пріоритети індивідуальних потреб студентів з обмеженими можливостями здоров'я.

Annotation. The features of organizing a barrier-free inclusive educational environment in higher education institutions are summarized. Existing problems for those who study with special needs in higher education institutions are indicated. The priorities of the individual needs of students with disabilities are substantiated.

Процес набуття особистої ідентичності студентами з обмеженими можливостями здоров'я залежить від багатьох соціальних і біологічних чинників. Усвідомлення наявних проблем і розвиток самостійності та можливостей професійного зростання в процесі реалізації інклюзивних освітніх технологій для осіб з обмеженими можливостями здоров'я є важливими елементами адаптації здобувачів вищої освіти. Основними перешкодами в організації інклюзивної освіти є фізичні, освітні та соціальні бар'єри, дефіцит інфраструктурного середовища для зручного та комфортного навчання осіб з обмеженими можливостями здоров'я.

Благополуччя студентів з обмеженими можливостями здоров'я залежить від створення безбар'єрного інклюзивного освітнього середовища, що відповідають індивідуальним потребам учнів з різними видами обмежень здоров'я засобів навчання, рівноправних взаємин у колективі, дружнього та сприятливого соціального середовища.

Існують три види доступності для осіб з обмеженими можливостями здоров'я: транспортна, архітектурна доступність корпусів навчальних приміщень. Доступні дороги та транспорт є головними складовими у рухливості та самостійності переміщень маломобільних груп населення. Доступне міське середовище включає спільність понять, таких як наявність різних видів адаптованого міського транспорту та послуг перевезення, безпечного дорожнього вуличного покриття. Існують проблеми пересування маломобільних студентів як усередині університету, так і по дорозі додому до університету та назад, а також використання не за призначенням спеціальних автомобільних паркувальних місць для студентів з обмеженими можливостями здоров'я. Проблематичними для студентів є необладнані вхідні групи до будівель, непристосованість кампусів, відсутність ліфтів, пандусів, автоматичних дверей та інших адаптованих пристроїв, низьку освітленість, акустику, не обладнані приміщення наукових бібліотек, аудиторій, лекційних залів, що призводило до запізнь на лекції та заняття та зниження.

Студенти з порушенням зору мали труднощі з використанням навчальних матеріалів, веб-сайтів, відомостей на паперових носіях, виникали незручності через невідповідний розмір столів, що ускладнювало навчання незрячих студентів. Фізичні бар'єри доступності для студентів з обмеженими можливостями здоров'я, які мають великий негативний вплив на академічну свободу вибору навчальних програм та можливих форм навчання, призводить до дискомфорту, втоми, відчуження та розчарування.

Серед пріоритетних потреб студентів з обмеженими можливостями здоров'я найважливішими є особиста ідентичність, необхідність визнання власної значущості та корисності у суспільстві за збереження розумної допомоги та підтримки з боку студентів без обмежених можливостей здоров'я та викладачів закладу вищої освіти.

Реалізація рівних умов навчання для всіх студентів, незалежно від їх психофізичного розвитку, індивідуальних можли-

востей та стану здоров'я, є прерогативою адміністрації університету за активної участі студентського активу осіб з обмеженими можливостями здоров'я.

Безбар'єрне середовище закладів вищої освіти має визначальне значення у реалізації активності молоді з обмеженими можливостями здоров'я у студентському житті. Приналежність до студентської спільноти та повноцінна участь студентів з обмеженими можливостями здоров'я в університетському житті, підвищення впевненості у своїх силах та власної значущості є важливими складовими для адаптації та соціалізації студентів.

Список використаних джерел

1. Таланчук І. Освітнє середовище з інклюзивним підходом: проблеми, перспективи та кращі практики від Університету «Україна». *Голос України*. 2020. 18 груд. С. 9.

ВДОСКОНАЛЕННЯ СТРУКТУРИ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ IMPROVING THE STRUCTURE OF AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Марченко Олександр Вікторович
кандидат економічних наук, доцент,
Полтавський інститут економіки і права
Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3342-0525>
alexmarchenko1954@gmail.com

Анотація. Наведені напрямки вдосконалення структури інклюзивного освітнього середовища у закладах вищої освіти. Розглянуті заходи для рівного доступу до вищої освіти всім, хто навчається, незалежно від їх різноманітних особистих освітніх потреб та індивідуальних можливостей. Проведено аналіз можливості модернізації предметно просторових умов закладів вищої освіти для забезпечення права кожної людини на здобуття освіти. Запропоновано створення комфортних сприятливих умов для навчання всіх суб'єктів освітнього процесу та їх успішної соціалізації.

Annotation. The directions for improving the structure of the inclusive educational environment in higher education institutions are given.

Measures are considered for equal access to higher education for all students, regardless of their various personal educational needs and individual capabilities. An analysis of the possibility of modernizing the subject-spatial conditions of higher education institutions to ensure the right of every person to receive education is carried out. The creation of comfortable favorable conditions for the training of all subjects of the educational process and their successful socialization is proposed.

Отримання вищої освіти є важливим етапом соціалізації людини. Перед вищими навчальними закладами поставлена ціль створити таке освітнє середовище, яке дозволить усім студентам незалежно від їх освітніх потреб та індивідуальних можливостей успішно вирішити завдання відповідного етапу соціалізації. Рівний доступ до освіти всім, хто навчається, незалежно від їх різноманітних особистих освітніх потреб та індивідуальних можливостей, у тому числі навчаючись з інвалідністю та обмеженими можливостями здоров'я, призване забезпечити інклюзивне освіту.

Студентам-інвалідам необхідно надавати можливість заїхати на внутрішню територію на власному транспорті, залишити машину на стоянці для інвалідів та увійти до навчального корпусу з двору. Всі будівлі навчального закладу (навчальні будівлі, гуртожитки, будівля басейну) повинні мати паспорти доступності об'єкта для інвалідів і послуг відповідно до нормативних правових документів, оснащені доступними вхідними групами, змінними кріслами-візками, пандусами, пандусами. У закладах вищої освіти повинні бути просторі, світлі кабінети, забезпечені сучасними, зручними меблями, у тому числі столи для студентів, що мають порушення опорно-рухового апарату. Навчальні аудиторії необхідно обладнати інтерактивними комплексами, мультимедійними дошками, кафедрами з мікрофонами, телевізорами, відеокамерами та звуковими колонками; Лінгафонові кабінети повинні бути оснащені навушниками, у лекційних аудиторіях треба встановити мобільну індукційну модель для слабочуючих. Усю докладну інформацію студенти з інвалідністю можуть знаходити у розділі «Доступне середовище» сайту навчального закладу.

Для студентів з обмеженими можливостями здоров'я (з порушеннями зору, слуху та опорно-рухового апарату) необхідно обладнати автоматизовані робочі місця. Треба впроваджувати спеціальні комп'ютерні програми альтернативного доступу до електронної інформації та баз даних, забезпечити адаптований

доступ до мережі Інтернет, офіційного сайту вузу, електронного каталогу.

Усі створені в закладах вищої освіти предметно просторові умови повинні служити меті забезпечення права кожної людини на здобуття освіти, а також створення комфортних сприятливих умов для навчання, виховання, розвитку особистості всіх суб'єктів освітнього процесу та їх успішної соціалізації.

Список використаних джерел

1. Таланчук І. Освітнє середовище з інклюзивним підходом: проблеми, перспективи та кращі практики від Університету «Україна». *Голос України*. 2020. 18 груд. С. 9.

МІЖНАРОДНА ДОПОМОГА, ЯК КАТАЛІЗАТОР РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ ІНКЛЮЗИВНИХ ПРАКТИК В УКРАЇНІ ПРИ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ INTERNATIONAL AID AS A CATALYST FOR THE DEVELOPMENT OF INCLUSIVE ECONOMIC PRACTICES IN UKRAINE AMID RUSSIAN AGGRESSION

Міклош Богдан Васильович

*IV курс, група ЗОО-22-1, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
bohdan878@ukr.net

*Науковий керівник: Наголюк О.Є., к.ю.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7610-7379>
nagolyk.lnau@ukr.net

Анотація. У роботі розглянуто вплив міжнародної допомоги на інклюзивну економіку України в умовах російської агресії. Проаналізовано основні економічні наслідки подій 2014 р. та сьогодення. Також, визначено ключову роль міжнародних у стабілізації економіки та наданні гуманітарної підтримки. Особливу увагу приділено трансформації міжнародної допомоги після 2022 р.

Annotation. The word impact of international assistance on the development of Ukraine's inclusive economy amid Russian aggression. It analyzes the key economic consequences of the events of 2014 and those of the present day. The paper emphasizes the crucial role of international organizations in stabilizing the national economy and providing humanitarian support. Special attention is given to the transformation of international aid after 2022.

Починаючи з березня 2014 р., російська федерація під надуманим твердженням про утиски російськомовних громадян в Україні почала агресивні дії, котрі призвели до анексії Криму та початку збройного конфлікту на Сході України. У зв'язку з цим економіка України опинилася за крок до дефолту.

Основними чинниками, котрі негативно вплинули на економічну ситуацію 2014 року в Україні були:

- різке скорочення ВВП. За підрахунком Світового банку реальний економічний спад ВВП України був ~ 7% у 2014 році через втрату виробничих потужностей, які були зосереджені на Донбасі, де проводились активні бойові дії [1];

- значні втрати в промисловому секторі і експорті продукції. Адже, на Сході України зосереджені основні підприємства важкої промисловості. Втрата контролю над частиною Східної України призвело до перебою в логістиці, а в деяких регіонах взагалі до неможливості здійснення логістичних перевезень і це різко знизило виробництво та експорт;

- фінансова нестабільність та значний дефіцит бюджету. Через конфлікт гривня різко почала втрачати свою цінність та піддалась серйозному економічному удару. В результаті МВФ і партнери почали надавати великі пакети фінансової допомоги для стабілізації бюджетних видатків;

- соціальні наслідки — переміщення населення, зростання потреб у гуманітарній допомозі серед громадян України. Станом на кінець 2015 року було понад 1,7 млн. ВПО [2].

Всі ці чинники призвели до активної допомоги Україні з боку різноманітних міжнародних організацій. Серед них такі:

7. міжнародний валютний фонд (МВФ). Займався і займається надалі програмами стабілізації, був і є ключовий кредитор для покриття бюджетного дефіциту;

8. світовий банк (World Bank). Основний вектор фінансування — відновлення, інфраструктурні кредити, технічна допомога, допомога у відновленні після 2014 року;

9. Європейський Союз. Макрофінансова підтримка, гранти і кредити, інвестиції в енергоефективність, допомога по впровадженню реформ. Так, у 2013–2015 рр. ЄС оголосив великий пакет не прямої бюджетної підтримки у розмірі 11,2 млрд. євро [3];

10. США. Допомога від цієї країни надходить переважно від USAID, прямого державного фінансування і звичайно військова допомога;

11. міжнародні гуманітарні й різноманітні правозахисні організації. Серед них ООН та її дочірні організації UNDP, UNHCR, UNICEF, WFP, Червоний Хрест, Міжнародні НУО. Головна ціль — гуманітарна допомога ВПО, продовольча та медична допомога, захист цивільного населення не у військовому форматі;

12. європейський банк реконструкції і розвитку (EBRD). Головна мета інвестиції у приватний сектор, реформа фінансового сектору, відновлення інфраструктури[4].

Після повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року міжнародна підтримка різко зросла за масштабом і різноманітністю, додалися інклюзивні практики.

Так, Світовий банк змінив вектор фокусу на захисті вразливих груп населення через проекти соцзахисту, проекти для відновлення послуг, а також підтримка локальних громад і малих підприємств. З підтримки ЄС забезпечується фінансування гендерно-орієнтованих програм, підтримка жінок-підприємниць, програми з протидії гендерно-обумовленому насиллю (GBV), цільова допомога ВПО, а також підтримка проєктів з інклюзії людей з інвалідністю. ООН значно розширило свої програми для швидшого впровадження інклюзивних практик. Так, UNICEF — програми з доступності для дітей з інвалідністю, освіта у надзвичайних умовах з інклюзивними підходами. UN Women займається просуванням гендерно-чутливої допомоги, фонд WPHF (Women's Peace and Humanitarian Fund) є інструментом для фінансування феміністичного/гендерно-орієнтованого реагування. Підтримка організацій жінок і робота над включенням жіночих голосів у процес відновлення України [5].

Варто підкреслити і вагомий внесок ІОМ (Міжнародна організація з міграції) після 24 лютого 2022 року в розвитку економічних інклюзивних практик в Україні. Адже, потрібна була масова підтримка переселенців та переміщених осіб у наданні житла та притулків, релокації відновлення бізнесу тощо.

Міжнародні фінансові інституції та донорські коаліції (G7 та окремі коаліції держав) відіграють провідну роль у гуманітарній допомозі для України. Так, вони є основною групою по пакетам фінансової допомоги, гарантіям для кредитів, спеціальних фондів по відбудові України, а також ініціативи щодо фінансування відбудови України на довгостроковій основі. На даний час активно сприяють розвитку економічних інклюзивні

практик. Сьогодні вектор гуманітарної допомоги змістився. Дедалі більше уваги приділяється гендерній рівності, соціальній захищеності, дотриманню прав людей з інвалідністю. Відбулося це завдяки тиску UN Women, UNDP та громадянського суспільства [6].

Проаналізувавши вищевикладене можна дійти висновків, що міжнародна допомога з боку країн ЄС та США, міжнародних фінансових організацій, гуманітарних й правозахисних інституцій відіграє ключову роль у покритті економічних потреб України, допомозі внутрішньо переміщеним особам, забезпеченні гуманітарних потреб. І це стало своєрідним каталізатор розвитку економічних інклюзивних практик в Україні, що дає змогу покращити рівень життя в таких складних умовах як зараз.

Список використаних джерел

1. World Bank. Ukraine: Economic update — Ukraine Macro Update, October 2014. 2014. URL: https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/ukraine/World%20Bank%20Macro%20Update_October%202014_ENG%20Fin.pdf
2. IOM (International Organization for Migration). IOM Aims to Aid Two Million People in Ukraine in 2025 as War and Displacement Continue. 21 February 2025. URL: <https://www.iom.int/news/iom-aims-aid-two-million-people-ukraine-2025-war-and-displacement-continue>
3. Національний банк України. Україна підписала з Європейським Союзом угоду про макрофінансову допомогу на 11,2 млрд євро URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/ukrayina-pidpisala-z-yevropeyskim-soyuzom-ugodu-pro-makrofinansovu-dopomogu-na-12-mlrd-yevro>
4. Урядовий кур'єр. Важлива роль донорів для макроекономіки URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/vazhlyva-rol-donoriv-dlya-makroekonomiky>
5. Європейська правда. В пошуках головного донора: хто найбільше допоміг Україні з 2014 року URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2019/10/21/7102091/>
6. UN Women. Ukraine: Three years of full-scale war reverses progress for women's rights, safety and economic opportunities. 19 February 2025. URL: <https://www.ungeneva.org/en/news-media/news/2025/02/103512/ukraine-three-years-war-reverses-progress-women-and-girls>

**ЄВРОПЕЙСЬКА СТРАТЕГІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ЗРОСТАННЯ:
ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ****EUROPEAN STRATEGY FOR INCLUSIVE GROWTH:
EXPERIENCE FOR UKRAINE**

Мозговий Владислав Анатолійович

III курс, спеціальність «Право»,

Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-19>

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-3809-0660>

Vladislavmozghovoy@gmail.com

Науковий керівник: Баклан О.В., д.ю.н., доцент,

професор кафедри галузевого права та загально правових дисциплін,

Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1878-1349>

Анотація. Зміст європейської стратегії інклюзивного зростання розглянуто як ключовий напрям сучасної соціально-економічної політики Європейського Союзу. Проаналізовано еволюцію концепції інклюзивності від стратегії «Європа 2020» до нових програм — Європейського зеленого курсу, ініціативи NextGenerationEU, Європейського стовпа соціальних прав і Стратегії з прав осіб з інвалідністю на 2021–2030 роки. Окреслено головні принципи інклюзивного розвитку, що поєднують економічну ефективність, соціальну справедливість і людський потенціал. Узагальнено практики країн ЄС, які демонструють успішну інтеграцію принципів інклюзивності у політику зайнятості, освіти та соціального захисту. Визначено напрями адаптації європейського досвіду до українського контексту у процесі післявоєнного відновлення, цифрової трансформації та реалізації євроінтеграційного курсу держави.

Annotation. The content of the European strategy for inclusive growth is considered as a key direction of the modern socio-economic policy of the European Union. The evolution of the concept of inclusion from the Europe 2020 strategy to new programs is analyzed — the European Green Deal, the NextGenerationEU initiative, the European Pillar of Social Rights and the Strategy on the Rights of Persons with Disabilities for 2021–2030. The main principles of inclusive development are outlined, combining economic efficiency, social justice and human potential. The practices of EU countries that demonstrate the successful integration of the principles of inclusion into employment, education and social protection policies are summarized. The directions of

adapting European experience to the Ukrainian context in the process of post-war reconstruction, digital transformation and the implementation of the state's European integration course are identified.

Інклюзивне зростання є одним із центральних концептів сучасної європейської соціально-економічної політики. Його сутність полягає у забезпеченні такого типу розвитку, який поєднує економічне зростання з рівномірним розподілом його результатів між усіма верствами населення. Концепція інклюзивності передбачає не лише підвищення загального рівня добробуту, а й створення умов, за яких кожен громадянин, незалежно від соціального статусу, статі, віку, регіону проживання чи рівня фізичних можливостей, має рівний доступ до можливостей розвитку, праці, освіти й соціального захисту.

Першим етапом інституціоналізації принципів інклюзивного зростання в ЄС стала стратегія «Європа 2020», затверджена у 2010 році. Її головною метою було створення розумної, сталої та інклюзивної економіки, у межах якої інновації, зайнятість та соціальна згуртованість виступали взаємопов'язаними складовими єдиного процесу. Особлива увага приділялася зменшенню рівня бідності, підвищенню якості освіти, залученню жінок і молоді до ринку праці, розвитку соціальних підприємств і створенню нових форм зайнятості. Цей етап заклав концептуальні засади інклюзивної політики, які згодом були розвинуті у більш сучасних стратегічних ініціативах ЄС.

Після 2020 року політика інклюзивного зростання Європейського Союзу отримала новий імпульс у межах Європейського зеленого курсу (European Green Deal), який поєднав завдання економічної модернізації з екологічною стійкістю та соціальною рівністю. Одним із ключових елементів цієї стратегії стало забезпечення «справедливого переходу» (Just Transition), тобто гарантування, що зелена трансформація економіки не створить нових соціальних бар'єрів і нерівностей. Таким чином, питання інклюзивності набуло не лише соціального, а й екологічного виміру, ставши базовим принципом сталого розвитку.

Важливим доповненням до цього стала програма NextGenerationEU — інструмент економічного відновлення після пандемії COVID-19, орієнтований на підвищення соціальної стійкості, розвиток цифрової економіки та створення нових можливостей для молоді. Програма стала практичним втілен-

ням ідеї інклюзивного відновлення, де підтримка вразливих груп, інвестиції у людський капітал і розбудова інноваційної інфраструктури розглядаються як взаємопов'язані завдання.

Паралельно з цим ключову роль у соціальному вимірі інклюзивного зростання відіграє Європейський стовп соціальних прав, який визначає пріоритети у сфері гідної праці, рівних можливостей, доступу до якісних послуг та соціального захисту. Його принципи стали фундаментом для формування сучасної моделі європейського соціального простору, що орієнтується на максимальне залучення громадян до суспільного та економічного життя.

Особливе місце у структурі європейської інклюзивної політики займає Стратегія з прав осіб з інвалідністю на 2021–2030 рр., яка спрямована на усунення бар'єрів до участі осіб з інвалідністю в освіті, працевлаштуванні, цифровому середовищі та громадському житті. Її впровадження демонструє прагнення ЄС до створення справді інклюзивного суспільства, де реалізація прав людини є основою соціально-економічного розвитку.

Досвід країн ЄС підтверджує, що інклюзивне зростання є не лише гуманістичною концепцією, а й важливим інструментом економічної ефективності. Розширення доступу до освіти, підвищення зайнятості, розвиток соціальних послуг і стимулювання участі громадян у суспільному житті безпосередньо впливають на продуктивність, інноваційність і конкурентоспроможність економіки. Зокрема, країни Північної Європи (Швеція, Данія, Фінляндія) демонструють, що соціальна рівність і висока якість державних послуг створюють сприятливе середовище для сталого розвитку та технологічного прогресу.

Для України питання інклюзивного зростання набуває особливого значення у контексті післявоєнного відновлення та євроінтеграції. Відновлення зруйнованої інфраструктури, реінтеграція внутрішньо переміщених осіб, створення нових робочих місць і розбудова системи соціальної підтримки мають ґрунтуватися на принципах інклюзивності. Важливим завданням є забезпечення рівного доступу до освіти й працевлаштування для ветеранів, людей з інвалідністю, жінок, молоді та осіб, які втратили роботу через війну. Впровадження інклюзивних підходів у процесі децентралізації, цифрової трансформації та реформи освіти сприятиме формуванню нової моделі соціально орієнтованої економіки.

Україна вже робить кроки у напрямі адаптації європейського досвіду — зокрема через імплементацію положень Європейського стовпа соціальних прав, розвиток інклюзивної освіти, створення сучасних реабілітаційних і зайнятісних програм для людей з інвалідністю. Проте для системного ефекту необхідно забезпечити комплексну координацію політики зайнятості, освіти, охорони здоров'я та регіонального розвитку з метою побудови справді інклюзивної економіки, де людський капітал є головним рушієм зростання.

Європейська стратегія інклюзивного зростання довела свою ефективність як модель поєднання економічного поступу з соціальною справедливістю та рівністю можливостей. Досвід ЄС свідчить, що сталий розвиток неможливий без активного залучення всіх громадян до процесів модернізації та прийняття рішень. Для України, яка перебуває у фазі глибокої трансформації, інклюзивне зростання має стати не лише стратегічною метою, а й основою національної політики відновлення. Інтеграція принципів європейської інклюзивності — з урахуванням соціальних, правових і економічних чинників — сприятиме формуванню стійкої, демократичної та конкурентоспроможної держави, орієнтованої на людину як головну цінність розвитку.

Список використаних джерел

1. Міністерство розвитку громад та територій України. «Безбар'єрне відновлення: Міністерство відновлення презентувало плани інклюзивної відбудови на 2024 рік». Київ, 2024. URL: <https://mindev.gov.ua/news/35017-bezbarjerne-vidnovlennia-ministerstvo-vidnovlennia-prezentuvalo-plani-inkliuzivnoyi-vidbudovi-na-2024-rik>

2. Сидоренко М. В. Європейський досвід реалізації політики інклюзивного розвитку: уроки для України. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2023. № 4. С. 44–52

3. Union of Equality: Strategy for the Rights of Persons with Disabilities 2021–2030 (European Commission, Brussels, 2021). URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/disability/union-equality-strategy-rights-persons-disabilities-2021-2030_en

4. Irtysheva, I., Kramarenko, I., & Zavhorodnii, K. (2023). «Оцінка рівня сталого інклюзивного розвитку України». *Modeling the Development of the Economic Systems*, № 2, с. 159–165.

5. Барановська О. І. Інклюзивне зростання як основа соціально-економічного розвитку ЄС. *Економіка і держава*. 2022. № 5. С. 12–18.

6. Цимбалюк І., Павліхіна Н., *Інклюзивна економіка: Шлях до соціальної рівності та економічного розвитку*. 2023. С.61–79.

**ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПРАВ ЛЮДИНИ,
ІННОВАЦІЙ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ**
**THE INTERRELATION OF HUMAN RIGHTS,
INNOVATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT**

Мозолюк-Боднар Людмила Миколаївна

доцент кафедри правових та інформаційних технологій,

кандидат юридичних наук, доцент,

Хмельницький інститут соціальних технологій

Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8200-5651>

lmbodnar@ukr.net

Анотація. У статті досліджено взаємозв'язок між правами людини, інноваційними процесами та концепцією сталого розвитку в контексті сучасного міжнародного права. Акцентовано увагу, що інновації виступають не лише рушієм економічного прогресу, а й важливим інструментом реалізації прав людини — зокрема, права на розвиток, освіту, охорону здоров'я та доступ до інформації. Проаналізовано основні міжнародно-правові акти, які формують нормативну базу цього взаємозв'язку: Загальну декларацію прав людини 1948 р., Декларацію ООН про право на розвиток 1986 р., Конвенцію про права осіб з інвалідністю 2006 р. та Цілі сталого розвитку ООН. Обґрунтовано, що сталий розвиток неможливий без упровадження етичних і людиноцентричних інновацій, спрямованих на забезпечення рівності, справедливості та доступності технологічних досягнень. Зроблено висновок, що міжнародно-правове регулювання інновацій має ґрунтуватися на принципах прав людини та сприяти формуванню інклюзивної глобальної інноваційної системи.

Annotation. The article explores the interrelation between human rights, innovation, and the concept of sustainable development within the framework of contemporary international law. It is argued that innovation functions not only as a driver of economic progress but also as an essential mechanism for the realization of fundamental human rights, including the rights to development, education, health care, and access to information. The paper analyzes key international legal instruments that establish the normative foundation for this interrelation, such as the Universal Declaration of Human Rights (1948), the UN Declaration on the Right to Development (1986), the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (2006) and the UN Sustainable

Development Goals. The study substantiates that sustainable development is unattainable without the introduction of ethical and human-centered innovations aimed at ensuring equality, justice, and accessibility of technological benefits. The conclusion emphasizes that international legal regulation of innovation must be based on human rights principles and contribute to the formation of an inclusive and equitable global innovation system.

У сучасних міжнародних відносинах дедалі виразніше проявляється тенденція до поєднання гуманістичних цінностей і технологічного прогресу. Концепції прав людини, інноваційного розвитку та сталого розвитку взаємодіють між собою, утворюючи нову парадигму глобального права, у центрі якої — людина, її гідність і добробут.

Інновації стають не лише рушієм економічного зростання, а й інструментом реалізації прав людини — права на освіту, охорону здоров'я, інформацію, працю, безпечне довкілля тощо. Водночас ефективне використання інновацій потребує правових механізмів, що гарантують доступність технологій і недопущення нових форм нерівності.

Згідно з Загальною декларацією прав людини 1948 р., кожна людина має право на участь у науковому прогресі та користування його благами (ст. 27) [1]. Це положення формує міжнародно-правову основу для визнання інновацій як об'єкта реалізації прав людини.

Інноваційний прогрес має служити людині, а не створювати загрози її гідності чи свободам. Тому міжнародне право визначає принципи: доступності (рівний доступ до інновацій і технологій), недискримінації (інновації не повинні поглиблювати соціальну чи економічну нерівність), етичності (технології мають відповідати моральним та гуманітарним стандартам). Як зазначають Ю.В. Камардіна, С.О. Поляруш-Сафроненко, Ю.В. Вишневська [2], технологічний прогрес має бути підпорядкований принципам прав людини, зокрема забезпеченню доступності, недискримінації та етичності використання інновацій. Це підтверджує необхідність формування людиноцентричних інновацій, які сприяють підвищенню якості життя та реалізації прав людини.

Конвенція про права осіб з інвалідністю 2006 р. також підкреслює значення інновацій у контексті забезпечення доступ-

ності, мобільності та комунікації для всіх людей [3]. Таким чином, інновації виступають не самоціллю, а засобом реалізації прав людини.

Концепція сталого розвитку, закріплена у Цілях сталого розвитку до 2030 року, визнає інновації ключовим механізмом досягнення балансу між економічним зростанням, соціальною справедливістю та збереженням довкілля. Зокрема, Ціль 9 (індустрія, інновації та інфраструктура) та Ціль 10 (зменшення нерівності) прямо закликають до розвитку інклюзивних і стійких інновацій, орієнтованих на користь усього людства [4]. Таким чином, інновації мають слугувати засобом реалізації права на розвиток, що визнається міжнародним співтовариством як колективне право народів (Декларація ООН про право на розвиток, 1986) [5].

Міжнародне право поступово формує підхід, згідно з яким інноваційна діяльність має бути підпорядкована принципам прав людини. Це означає: забезпечення рівного доступу до результатів наукового прогресу (право користування досягненнями науки); захист особистої автономії у цифрову епоху (право на приватність та захист даних); етичне використання нових технологій (штучний інтелект, біотехнології, нанотехнології); баланс між правами інноваторів (інтелектуальна власність) і суспільними потребами (доступ до знань). У цьому контексті формуються нові напрями міжнародного права — право на інноваційний розвиток і право на цифрову інклюзію, що поєднують гуманітарний і технологічний підходи.

Визнання взаємозалежності прав людини, інновацій і сталого розвитку приводить до формування концепції людиноцентричних інновацій. Її сутність полягає в тому, що кожна технологічна зміна повинна сприяти розширенню можливостей людини, підвищенню якості її життя, а не створенню нових форм залежності чи виключення.

Міжнародні документи останніх років — зокрема, Рекомендації ЮНЕСКО щодо етики штучного інтелекту 2021 р. прямо вказують на потребу етичного контролю над технологічними процесами задля захисту людської гідності [6].

Отже, взаємозв'язок прав людини, інновацій та сталого розвитку є основою сучасного міжнародного правопорядку. Інновації не можуть бути нейтральними — вони або сприяють реалізації прав людини, або створюють нові ризики порушень.

Саме тому міжнародне право має відігравати активну роль у формуванні інклюзивної, етично відповідальної та справедливої інноваційної системи, у якій кожна людина матиме можливість користуватися плодами науково-технічного прогресу.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини: Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 03.11.2025).
2. Камардіна Ю.В., Поляруш-Сафроненко С.О., Вишневська Ю.В. Права людини в епоху розвитку штучного інтелекту. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Право. 2024. ВИП. 27. С. 71–78.
3. Конвенція про права осіб з інвалідністю: міжнародний договір в редакції від 19.06.2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 03.11.2025).
4. 17 Цілей сталого розвитку. URL: <https://globalcompact.org.ua/tsilijstijjogo-rozvytku/> (дата звернення: 03.11.2025).
5. Декларація про право на розвиток: Прийнято резолюцією 41/128 Генеральної Асамблеї від 4 грудня 1986 року. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/right_to_development.shtml (дата звернення: 03.11.2025).
6. Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380455> (дата звернення: 03.11.2025).

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ, ПРАВО ТА ІНКЛЮЗІЯ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОГО ДОСТУПУ ТА ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ ARTIFICIAL INTELLIGENCE, LAW, AND INCLUSION: ENSURING EQUAL ACCESS AND LEGAL PROTECTION IN THE DIGITAL AGE

Неділько Богдан Володимирович,
аспірант кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-9400-857X>
bodya4929@gmail.com

Науковий керівник: Федоренко Т.В., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Анотація. Досліджено актуальні питання розвитку технологій штучного інтелекту (ШІ), та визначено, що ШІ трансформує соціальні, економічні та правові процеси, створюючи нові

можливості для забезпечення рівного доступу до послуг і ресурсів для всіх громадян, включно з особами з інвалідністю та іншими вразливими групами. Інклюзивний підхід до застосування ШІ у правовій сфері передбачає доступність цифрових та юридичних сервісів, прозорість алгоритмів, підтримку участі громадян у створенні технологій, освітні ініціативи та інтеграцію ШІ у сферу правової допомоги. Використання таких принципів сприяє соціальній рівності, підвищує доступність до правової інформації, забезпечує ефективний захист прав людини та формує демократичне, справедливе й толерантне суспільство.

Annotation. *The study examined current issues in the development of artificial intelligence (AI) technologies and determined that AI is transforming social, economic, and legal processes, creating new opportunities to ensure equal access to services and resources for all citizens, including persons with disabilities and other vulnerable groups. An inclusive approach to the application of AI in the legal sphere involves the accessibility of digital and legal services, algorithmic transparency, support for citizen participation in technology development, educational initiatives, and the integration of AI into legal assistance. The implementation of these principles promotes social equality, enhances access to justice and legal information, ensures effective protection of human rights, and fosters a democratic, fair, and tolerant society.*

Стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту (ШІ) трансформує соціальні, економічні та правові процеси, створюючи нові можливості для забезпечення рівного доступу до послуг та ресурсів для всіх громадян, включно з особами з інвалідністю та іншими вразливими групами [2].

Використання ШІ дозволяє автоматизувати соціальні та адміністративні процеси, покращити доступ до освіти, охорони здоров'я та культурного простору, але водночас виникають ризики дискримінації, упередженого алгоритмічного прийняття рішень та порушення прав людини, що потребує правового регулювання [1].

Інклюзивний підхід до застосування ШІ у правовій та соціальній сферах включає такі ключові компоненти:

— забезпечення доступності цифрових сервісів через адаптивні інтерфейси, голосове керування, субтитрування та допоміжні технології для людей з порушеннями зору, слуху та когнітивними особливостями;

- розробку та впровадження правових механізмів, що гарантують безпечне використання ШІ, захист від дискримінації та порушення прав людини, включно з регламентами щодо прозорості алгоритмів та можливості оскарження рішень автоматизованих систем;

- підтримку інклюзивної участі громадян у процесах розробки та впровадження ШІ, що передбачає залучення осіб з інвалідністю та інших вразливих груп до створення технологій і формування політик, орієнтованих на справедливість та рівні можливості;

- освітні та просвітницькі ініціативи, спрямовані на підвищення цифрової та правової грамотності населення, формування відповідального та толерантного ставлення до технологій та їхнього впливу на суспільство;

- інтеграцію ШІ у сферу доступу до культурних, освітніх та правових ресурсів, наприклад через інклюзивні онлайн-платформи, електронні бібліотеки, системи дистанційного навчання та віртуальні юридичні консультанти [3].

Впровадження інклюзивних принципів у використанні ШІ забезпечує соціальну рівність, покращує доступ до цифрових сервісів, підтримує розвиток професійного та творчого потенціалу осіб з обмеженими можливостями та стимулює формування демократичного та відкритого суспільства. Таким чином, поєднання технологій ШІ, правового регулювання та інклюзії є ключовим фактором реалізації прав людини, доступу до знань і участі у суспільному житті всіх категорій громадян [4].

Інклюзивний підхід до застосування штучного інтелекту (ШІ) виключно у правовій сфері передбачає використання технологій таким чином, щоб забезпечити рівний доступ до правосуддя, правової інформації та юридичних послуг для всіх категорій громадян, включно з особами з інвалідністю, представниками вразливих груп та громадянами, які стикаються з соціально-економічними бар'єрами.

Застосування ШІ у інклюзивно-правовому підході можуть включати в себе такі основні чотири елементи як доступність юридичних сервісів, рівність у правовій допомозі, підтримка судових та адміністративних процесів та освіта і правова грамотність. Розглянемо їх трішки детальніше

1. ШІ-системи можуть автоматично адаптувати інформацію для людей з порушеннями зору, слуху чи когнітивними особ-

ливостями, наприклад через голосові помічники, текст у шрифті Брайля, субтитрування або спрощену мову.

2. Інтелектуальні алгоритми можуть забезпечувати безкоштовний або доступний попередній аналіз юридичних запитів, допомогу у складанні документів та підготовку до судових процесів, зменшуючи бар'єри для тих, хто не може скористатися традиційними послугами адвокатів.

3. ШІ може полегшувати роботу судів та органів влади, прискорюючи обробку документів і підвищуючи доступність інформації про права та процедури для всіх учасників процесу, у тому числі для людей з обмеженими можливостями.

4. Інклюзивний ШІ у правовій сфері передбачає створення навчальних платформ і чат-ботів, які допомагають громадянам зрозуміти свої права та обов'язки, сприяючи підвищенню правової обізнаності серед маргіналізованих груп.

Інклюзивний підхід до ШІ у правовій сфері не лише підвищує доступність правосуддя, а й сприяє формуванню справедливого, прозорого та демократичного суспільства, у якому кожна людина має реальні можливості реалізувати свої права та отримати необхідну правову підтримку.

Список використаних джерел

1. Barino F. J. Artificial Intelligence, Human Rights and Disability. *Pensar*, 2021. vol. 26(2), pp. 1–14. URL: https://ojs.unifor.br/rpen/article/download/12704/pdf_1/48685. ojs.unifor.br+1.

2. European Disability Forum; European Network on Independent Living; International Disability Alliance. (2024, October 4). A disability-inclusive Artificial Intelligence Act: Implementation toolkit. URL: <https://www.edf-feph.org/content/uploads/2024/10/AI-Act-implementation-toolkit-Final.pdf>. EDF FEPH.

3. Newman-Griffis D., Sage Rauchberg J., Alharbi R., Hickman L., Hochheiser, H. Definition drives design: Disability models and mechanisms of bias in AI technologies. 2022. URL: <https://arxiv.org/abs/2206.08287>.

4. Кармаза О.О., Федоренко Т.В. Принципи штучного інтелекту в правосудді України. *Право і суспільство*. № 2. 2021. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.2.3>.

**ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВИМІР ІНКЛЮЗИВНОСТІ:
РОЛЬ ДВОСТОРОННЬОЇ ДИПЛОМАТІЇ
ТА МІЖНАРОДНИХ ІНСТИТУЦІЙ
У ГАРМОНІЗАЦІЇ ПОЛІТИК УКРАЇНИ ТА ЄС**

**EUROINTEGRATION DIMENSION OF INCLUSIVITY:
THE ROLE OF BILATERAL DIPLOMACY
AND INTERNATIONAL INSTITUTIONS
IN HARMONIZING POLICIES OF UKRAINE AND THE EU**

Овощніков Іван Сергійович

*магістратура, група МІ-24.1, спеціальність «Міжнародні відносини»,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-5828-4479>

*Науковий керівник: Дабіжа В.В., к.держ.упр., доцент,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».*

Анотація. Досліджено євроінтеграційний аспект інклюзивності осіб з інвалідністю в контексті України, приділяючи особливу увагу внеску двосторонньої дипломатії та міжнародних організацій у зближенні політик з Європейським Союзом. Здійснено аналіз основних інструментів, зокрема Угоди про асоціацію, Плану України на 2024–2027 роки та Діалогу з прав людини між ЄС та Україною. Підкреслено, що збройний конфлікт загострив наявні проблеми, однак дипломатичні канали, такі як Рада асоціації та рекомендації Європейського форуму інвалідності (ЄФІ), підтримують процеси деінституціалізації, забезпечення доступності та залучення людей з інвалідністю. Запропоновано розширення участі організацій, що представляють інтереси людей з інвалідністю, в переговорному процесі, здійснення контролю за допомогою інструменту *Ukraine Facility* та інтеграцію положень Конвенції про права осіб з інвалідністю (CRPD) в національні стратегії для досягнення соціальної рівності.

Annotation. The European integration aspect of inclusiveness of persons with disabilities in the context of Ukraine has been studied, with particular attention paid to the contribution of bilateral diplomacy and international organizations to the convergence of policies with the European Union. An analysis of the main instruments, in particular the Association Agreement, Ukraine's Plan for 2024–2027, and the EU-Ukraine Human Rights Dialogue, has been carried out. It is emphasized that the armed conflict has exacerbated existing problems, but diplomatic channels, such as the Association Council and the recommendations of

the European Disability Forum (EDF), support the processes of deinstitutionalization, ensuring accessibility, and involving persons with disabilities. It was proposed to expand the participation of organizations representing the interests of persons with disabilities in the negotiation process, to exercise control through the Ukraine Facility instrument, and to integrate the provisions of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) into national strategies for achieving social equality.

Стрімкий поступ України у євроінтеграційних процесах, попри масштабну агресію з боку РФ, створює важливі можливості для гармонізації інклюзивних політик відповідно до стандартів ЄС. Інклюзія осіб з інвалідністю (ОПІ), яка є ключовою складовою «Союзу рівності» в ЄС, виходить на передній план. Ратифікація Конвенції ООН про права ОПІ (CRPD) у 2009 році та Угода про асоціацію з ЄС (2014) стали фундаментальними кроками. Однак, через війну кількість ОПІ зросла до трьох мільйонів, що значно загострило проблеми у сферах евакуації, доступності та працевлаштування.

Двостороння дипломатія через механізми, як-от 10-та Асоціаційна рада (квітень 2025) і Діалог з прав людини (червень 2025), координує реформи, спрямовані на гармонізацію з ЄС. У центрі уваги — Директива про рівність у працевлаштуванні та Європейський акт про доступність[2]. Міжнародні організації, такі як EDF і Глобальний фонд з інвалідності, відіграють роль каталізаторів завдяки фінансовій підтримці, що вже становить 10,3 млн євро, та активній адвокації для інклюзивного відновлення [3].

Інклюзивність у контексті євроінтеграції включає кілька важливих аспектів:

— Двостороння дипломатія для гармонізації політик: Асоціаційна рада та Комітет з питань торгівлі і сталого розвитку (липень 2025 року) інтегрують вимоги інклюзії у DCFTA, зокрема щодо доступності транспорту та послуг для ОПІ. EDF у межах Діалогу з прав людини рекомендує використовувати Вашингтонську методологію для створення реєстрів ОПІ й забезпечувати фінансування організацій осіб з інвалідністю (ОПД), що допомагає перейти від медичної до соціальної моделі [4]. Це узгоджується зі стратегією України на 2024–2027 роки, де передбачено виділення 50 млрд євро через Ukraine Facility під умовою підтримки доступності та деінституціалізації [1].

— Роль міжнародних організацій у моніторингу та підтримці: EDF у рамках програми «Empower Ukraine» охопила 70 тисяч людей, провівши адвокаційні заходи в шести регіонах. На Конференції з відновлення України (липень 2025 року, Рим) вперше було поставлено акцент на правах ОПІ. Глобальний фонд з інвалідності в аналізі ситуації за 2025 рік рекомендує залучення ОПД до міжвідомчих механізмів із прав людини та бюджетування CRPD, забезпечуючи відповідність реконструкції безбар'єрної інфраструктури стандартам EU Facility. Таким чином, додаткову підтримку реформи моніторингу дискримінації щодо ОПІ здійснюють Венеційська комісія та OSCE/ODIHR [2,3].

— Виклики та перспективи: Війна призвела до 5 млн втрат робочих місць, з низькою зайнятістю ОПІ (близько 20%), але дипломатія стимулює Стратегію зайнятості (2025) з квотами та тренінгами [1]. EDF закликає заборонити фінансування сегрегованих установ з ЕУ фондів, забезпечуючи інклюзивну евакуацію та житло для ВПО [4]. Гармонізація з Болонським процесом та Erasmus+ (3192 бенефіціари у 2024) посилює інклюзивну освіту [1].

Згідно з міжнародною практикою, дипломатичні зусилля та інституційний розвиток здатні перетворити інклюзивність на суттєву конкурентну перевагу, сприяючи зміцненню соціальної єдності та економічної стабільності. В Україні це сприятиме виконанню Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, формуванню толерантного суспільства та всебічній інтеграції до Європейського Союзу. Імплементация рекомендацій Європейського форуму інвалідів та проведення моніторингу за допомогою інструменту «Accession Pulse» забезпечать стійкий прогрес, закріплюючи інклюзивність як стратегічний пріоритет у процесі євроінтеграції [2].

Список використаних джерел

1. European Commission. Ukraine Report 2025. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/17115494-8122-4d10-8a06-2cf275eeecde7_en?filename=ukraine-report-2025.pdf
2. Global Disability Fund. Country Brief of the Situational Analysis on the Rights of Persons with Disabilities in Ukraine. 2025. URL: <https://globaldisabilityfund.org/new/wp-content/uploads/2025/03/Country-brief-Ukraine.pdf>
3. European Disability Forum. Ukraine Response Programme. URL: <https://www.edf-feph.org/ukraine/>
4. European Disability Forum. Written Contribution to the EU-Ukraine Human Rights Dialogue. 2025. URL: <https://www.edf-feph.org/content/uploads/2025/05/EDF-written-contribution-to-the-EU-Ukraine-Human-Rights-Dialogue.pdf>

**ЛІДЕРСТВО В УМОВАХ КРИЗИ:
ЯК ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ПІДСИЛЮЄ ЕФЕКТИВНІСТЬ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**

**LEADERSHIP IN CRISIS CONDITIONS:
HOW INCLUSIVITY ENHANCES THE EFFECTIVENESS
OF PUBLIC ADMINISTRATION**

Пендальчук Євгеній Володимирович

III курс, група ПУ-23 PhD,

спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,

Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-0981-3699>

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-20>

Науковий керівник: Дабіжа В.В., к.держ.упр., доцент,

Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Анотація. Розглянуто роль інклюзивного лідерства в умовах кризи для підвищення ефективності державного управління. Проаналізовано ключові моделі: адаптивне, трансформаційне та слугуюче лідерство, базуючись на досвіді COVID-19. Зазначено, що інклюзивність сприяє психологічній безпеці, залученню співробітників та інноваціям, що посилює стійкість організацій. Запропоновано практичні рекомендації для України: впровадження тренінгів з емоційного інтелекту, створення гібридних моделей лідерства та моніторинг психологічної безпеки.

Annotation. The role of inclusive leadership in times of crisis in improving the effectiveness of public administration is considered. Key models are analyzed: adaptive, transformational, and servant leadership, based on the experience of COVID-19. It is noted that inclusiveness promotes psychological safety, employee engagement, and innovation, strengthening organizational resilience. Practical recommendations are offered for Ukraine: the introduction of emotional intelligence training, the development of hybrid leadership models, and the monitoring of psychological safety.

Інтенсивний розвиток криз, таких як пандемія COVID-19 чи геополітичні конфлікти, вимагає від державного управління перегляду підходів до керівництва. Інтеграційне керівництво, яке робить акцент на залученні різноманітних поглядів, емпатії та психологічної безпеки, стає важливим інструментом для забезпечення стійкості та ефективності [1]. У контексті державного сектору це не лише етичний імператив, а й стратегічна

необхідність, що дозволяє швидко адаптуватися до невизначеності, підвищувати зацікавленість працівників та уникати помилок у прийнятті рішень.

Основні правові та концептуальні інструменти інтеграційного керівництва в кризах включають моделі адаптивного та трансформаційного керівництва. Згідно з дослідженням Каспаріан (2025), адаптивне керівництво в державному секторі (наприкладі вищої освіти під час COVID-19) передбачає чітку початкову комунікацію, чуйний діалог та гнучкість у розподілі навантажень, що підвищує залученість працівників на 20–30% [3]. Це узгоджується з моделлю DAIC (Disruptions-Ambiguities-Innovations-Challenges), запропонованою Джанг та співавторами (2025), де інтеграційні лідери в некомерційних організаціях, що обслуговують уразливі групи (наприклад, бездомних), використовують партисипативне прийняття рішень для подолання перешкод доступу до послуг, забезпечуючи рівність під час локдаунів [1]. Трансформаційне керівництво, як зазначає Сумея Р. та колеги (2025), надихає на спільне бачення, стимулюючи інновації та довіру, що особливо дієво в VUCA-середовищах (мінливих, невизначених, складних, неоднозначних), де традиційні ієрархічні моделі призводять до зниження морального духу [2].

Інтеграційний підхід посилює продуктивність державного управління через такі складові:

- створення психологічної безпеки, як у рекомендаціях Групи експертів НАРА (2024), де інтеграційні практики (навчання з культурного інтелекту та 360-оцінювання) зменшують виснаження на 15–25% у кризових агенціях [4];

- залучення зацікавлених сторін до рішень, що, за Сушет (2025), підвищує стійкість на 65% через емпатію та відкритий зворотний зв'язок [5];

- гібридні моделі (трансформаційне + адаптивне), які поєднують мотивацію з гнучкістю, сприяючи швидкій адаптації до криз, як у сфері охорони здоров'я чи освіти;

- акцент на вразливих групах, усуваючи перешкоди через культурну компетентність, що посилює соціальну згуртованість.

Дослідження показують, що інтеграційне керівництво підвищує рівень нововведень на 40% та економічну стабільність у державному секторі, перетворюючи кризи на можливості для розвитку [2, 5]. У США під час COVID-19 установи з високим рівнем інтеграції (наприклад, GAO) досягли статусу «найкра-

щого місця для роботи» завдяки інтеграції DEIB (різноманітності, справедливості, інклюзії, приналежності) у стратегії [4].

В Україні, де кризи (війна, пандемія) посилили проблеми для державного управління, ратифікація Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю та Угода про асоціацію з ЄС створюють основу для імплементації. Проте рівень залученості в державному секторі залишається низьким — близько 30% [3]. Для адаптації європейських та глобальних стандартів пропонується:

- узгодження законодавства з акцентом на психологічну безпеку (доповнення Закону «Про державну службу»);
- впровадження навчань з емоційного інтелекту та DAIC-моделі для управлінців;
- створення квот на інтеграційні практики (3–5% бюджетів на DEIB-ініціативи) за прикладом NAPA;
- моніторинг за допомогою інструментів на зразок Fearless Organization Scan для оцінки безпеки.

Розвиток інтеграційного керівництва є стратегічною перевагою для українського державного управління, сприяючи суспільній єдності, ефективному ухваленню рішень та стійкості до криз [1]. Впровадження цих принципів посилить доступ до ресурсів, мотивацію та демократичність, формуючи толерантне суспільство [5].

Список використаних джерел

1. Jang H.S., Shi Y., Dicke L., Keyes L. Inclusive Leadership Ideology in Crisis Management: A Case Study Analysis on Serving the Homeless during Covid-19. *International Journal of Public Administration*. 2025. URL: <https://scholarcommons.sc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1063&context=ji>
2. Soumya R., Padmavathi S.M., Venkatesh S. Leadership Models and Their Effectiveness in Crisis. *International Journal of Social Impact*. 2025. URL: <https://ijsi.in/wp-content/uploads/2025/07/18.02.045.20251002.pdf>
3. Kaspasian M. Adaptive Leadership in Crisis: Strategies Used by Higher Education Leaders During the COVID-19 Pandemic to Support Employee Engagement and Resilience. *ScholarWorks*. 2025. URL: <https://scholarworks.calstate.edu/downloads/sn00b7122>
4. Expert Advisory Group (Coleman L. et al.). Ensuring Excellence: A Guide for Cultivating Healthy High-Performing Agencies. *National Academy of Public Administration*. 2024. URL: https://www.dmi-ida.org/download-pdf/pdf/NAPA_Ensuring-Excellence-A-Guide-for-Cultivating-Healthy-High-Performing-Agencies_September-2024.pdf
5. Souchet G.G. Leadership Styles in Times of Crisis. *Selinus University*. 2025. URL: <https://www.uniselinus.education/sites/default/files/2025-04/Gregory%20Gonzalez%20Souchet.pdf>

УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНОЮ АДАПТАЦІЄЮ ВЕТЕРАНІВ ТА ВПО: ПРАКТИЧНІ КЕЙСИ ГРОМАД

MANAGEMENT OF SOCIAL ADAPTATION OF VETERANS AND IDPS: PRACTICAL CASES OF COMMUNITIES

Пендальчук Тимофій Володимирович

IV курс, група ПУ-22-PhD,

спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,

Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-7769-6843>

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-21>

Науковий керівник: Дабіжа В.В., к.держ.упр., доцент,

Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Анотація. Досліджено досвід громад України у управлінні соціальною адаптацією ветеранів та внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в умовах повномасштабної агресії. Проаналізовано приклади: програми менторства у Львові, центри денного перебування в Харківській області та інтеграційні ініціативи в Київській громаді. Зазначено, що ефективне управління сприяє психосоціальній реабілітації, зайнятості та соціальній інтеграції, зменшуючи ризики ізоляції. Запропоновано рекомендації для масштабування: створення міжвідомчих платформ, фінансування з ЄС та моніторинг ефективності.

Annotation. The experience of Ukrainian communities in managing the social adaptation of veterans and internally displaced persons (IDPs) amid full-scale aggression is examined. Key practical cases are analyzed: mentoring programs in Lviv, daytime centers in Kharkiv region, and integration initiatives in Kyiv community. It is noted that effective management promotes psychosocial rehabilitation, employment, and social integration, reducing isolation risks. Recommendations for scaling are proposed: establishing inter-agency platforms, EU funding, and effectiveness monitoring.

Інтенсивний розвиток соціальної політики в Україні на рівні територіальних громад у поствоєнний період відкриває можливості для ефективної адаптації ветеранів та ВПО, які становлять понад 6 млн осіб станом на 2025 рік [1].

За даними Міністерства соціальної політики, лише чверть з них по-справжньому вплили в життя громад, що закликає про потребу в дієвих прикладах подолання проблем, таких як душевні рани, безробіття та упередження [2]. Децентралізація

тут — головний ключ, де громади стають координаторами відновлення, опираючись на державні програми та міжнародну підтримку. Один з успішних програм менторства «Ветеран у громаді» у Львові, впроваджена у 2023–2024 роках Львівською міською радою за підтримки UNHCR. Ця ініціатива залучає 150 ветеранів до парного менторства з місцевими волонтерами, фокусуючись на навичках самозайнятості та психосоціальній підтримці. Результати показують зростання зайнятості на 40% серед учасників, а також зменшення рівня ПТСР на 25% за даними опитувань [3]. Модель включає тренінги з комунікації та доступ до грантів на мікробізнес, що сприяє переходу від ізоляції до активної участі в громаді.

У Харківській області, де війна змусила багатьох людей покинути свої домівки, Куп'янська громада в 2024 році створила мережу центрів денного догляду «Громада разом», об'єднуючи переселенців та ветеранів через групові заняття з психотерапії та допомоги у виборі професії. Завдяки підтримці ЄС (програма Ukraine Facility), центри приймають 300 осіб щомісяця, пропонуючи творчі заняття, юридичні консультації та ярмарки вакансій. Ефективність підтверджує звіт: 60% учасників знайшли роботу, а відчуття самотності зменшилось на 35% [4]. Цей приклад показує важливість поєднання онлайн- та офлайн-послуг, особливо в небезпечних регіонах.

У Київській області (Біла Церква) з 2024 року діє інтеграційна платформа «Адаптація 360°», яка згуртовує ветеранів, переселенців та місцевих жителів у спільні проекти, такі як турбота про довкілля та культурні свята. Фінансування з фонду «Відновлення України» дозволило залучити пів тисячі учасників, приділяючи особливу увагу рівності між чоловіками та жінками та підтримці родин. Дослідження показує, що 70% опитаних відчували покращення у спілкуванні з іншими, а економічний ефект — створення пів сотні робочих місць [5]. Ця модель підкреслює роль громадських рад у контролі та оцінці успішності адаптації.

Реальні історії громадян демонструють, що управління соціальною адаптацією потребує всебічного підходу: від психологічної підтримки до допомоги у працевлаштуванні. Для поширення цих практик варто:

- створити загальнонаціональну платформу для співпраці між різними відомствами, зосереджуючись на громадах;
- залучати гранти ЄС (наприклад, через ENI CBC) для фінансування місцевих програм;

– впроваджувати сучасні цифрові інструменти для відстеження прогресу (додатки для моніторингу);

– готувати спеціалістів у громадах, навчаючи їх надавати допомогу з урахуванням пережитого досвіду.

Міжнародний досвід, пристосований до українських реалій, доводить, що такі ініціативи не лише зменшують витрати на соціальну підтримку, але й роблять громади сильнішими, сприяючи переходу до мирного життя [1]. Розвиток цих підходів стане важливою перевагою для відновлення, забезпечуючи відкрите суспільство з рівними можливостями для кожного.

Список використаних джерел

1. Звіт Мінсоцполітики України «Соціальна адаптація ВПО та ветеранів: стан на 2025» URL: <https://www.msp.gov.ua/content/socialna-adaptatsiya-vpo-veteraniv-2025.pdf>

2. UNHCR Ukraine. «Internally Displaced Persons in Ukraine: Annual Report 2024» URL: <https://www.unhcr.org/ua/publications/ukraine-idps-report-2024>

3. Львівська міська рада. «Програма менторства для ветеранів: Результати 2023–2024» URL: <https://city-adm.lviv.ua/news/mentor-veteran-2024-report>

4. Європейська Комісія. «Ukraine Facility: Support for IDP Integration in Kharkiv Region, 2024» URL: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/ukraine-facility-kharkiv_en.pdf

5. Фонд «Відновлення України». «Кейс Білої Церкви: Адаптація 360°, Звіт 2024» URL: <https://revivalfund.ua/case-bila-tserkva-adaptation-2024>

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

SOCIAL RESPONSIBILITY OF THE STATE IN THE SYSTEM OF PUBLIC ADMINISTRATION

Пискун Дмитро Володимирович

III курс, група ПУ-23-PhD,

спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,

Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-5004-2670>

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-22>

Науковий керівник: Дабіжа В.В., к.держ.упр., доцент,

Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Анотація. Проаналізовано соціальну відповідальність держави як ключовий елемент публічного управління, з акцентом на її роль у забезпеченні соціальної справедливості, прав людини та сталого розвитку. Проаналізовано ключові інструменти: Конституцію

України, міжнародні стандарти ISO 26000 та стратегії реформування публічного управління на 2021–2025 роки з пост-2025 діями. Підкреслено, що соціальна відповідальність держави сприяє посиленню довіри суспільства до інституцій, економічній стабільності та антикризовому менеджменту в умовах війни та європейської інтеграції. Запропоновано шляхи посилення цієї відповідальності в Україні: гармонізацію законодавства з європейськими нормами, інтеграцію етичних кодексів у цивільну службу, створення цифрових платформ для взаємодії з бізнесом та суспільством, а також професійну підготовку посадовців. Це дозволить підвищити ефективність публічного управління та прискорити інтеграцію до ЄС.

Annotation. *The social responsibility of the state as a key element of public administration is analyzed, with an emphasis on its role in ensuring social justice, human rights, and sustainable development. Key instruments are analyzed: the Constitution of Ukraine, international standards ISO 26000, and strategies for reforming public administration for 2021–2025 with post-2025 actions. It is emphasized that the social responsibility of the state contributes to strengthening public trust in institutions, economic stability, and crisis management in the context of war and European integration. Ways to strengthen this responsibility in Ukraine are proposed: harmonization of legislation with European standards, integration of codes of ethics into the civil service, creation of digital platforms for interaction with business and society, as well as professional training of officials. This will increase the efficiency of public administration and accelerate integration into the EU.*

Концепція соціальної відповідальності держави в системі державного управління зазнає значної еволюції, відходячи від традиційних моделей до більш інклюзивних підходів. У цьому контексті держава постає як суспільна інституція, що несе відповідальність за сталий розвиток та добробут населення. Події після 2022 року, особливо геополітичні потрясіння, зокрема військовий конфлікт в Україні, надали додаткового імпульсу цьому процесу, підкреслюючи важливість антикризового управління та забезпечення рівності. Конституційні положення (статті 46–49) є базовим елементом, а ключовими інструментами слугують міжнародний стандарт ISO 26000 (2010) з питань соціальної відповідальності, оновлена Стратегія реформування державного управління на 2021–2025 роки з подальшими

заходами, а також рекомендації щодо етичного лідерства в державному секторі на 2024–2025 роки [1, 2].

Відповідно до ISO 26000, соціальна відповідальність держави як суспільної інституції визначається як її обов'язок щодо рішень та діяльності, спрямованих на сталий розвиток, захист прав людини, надання послуг у відповідності до законодавства та міжнародних норм. Держава має схожі характеристики з суспільними об'єднаннями, зокрема систему управління, стратегічне планування, незалежність, прозорість, підзвітність суспільству та спільне прийняття рішень. Соціальна відповідальність тісно пов'язана з юридичною відповідальністю: соціальний аспект передбачає створення умов для соціального захисту, забезпечення зайнятості та гідного рівня життя, а юридичний — можливість притягнення до відповідальності органів влади за заподіяну шкоду через процедуру виконавчого провадження (згідно із законами України «Про виконавче провадження» 2016 р. та «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» 2012 р.) [1]. У період 2024–2025 років особлива увага приділяється динамічному характеру відповідальності, який залежить від очікувань суспільства, з акцентом на управлінні, правах людини, трудових відносинах, охороні навколишнього середовища та соціально-економічному розвитку [3].

Соціальна відповідальність як антикризовий елемент державного управління набуває особливого значення в умовах трансформації та євроінтеграційних процесів. В Україні лише 27% підприємств мають офіційну політику корпоративної соціальної відповідальності, переважно це великі компанії, що пояснюється відсутністю державної координації. Серед перешкод: недоліки в нормативно-правовій базі, організаційні проблеми, дефіцит кадрів та розбіжності в культурно-етичних аспектах. Для їх подолання пропонується комплексний підхід, який включає прийняття нормативно-правових актів щодо ролі державних службовців у реалізації соціальної відповідальності, створення координаційних рад, запровадження спеціалізованих навчальних курсів з ESG-стандартів та етики, а також створення цифрових платформ для взаємодії [2]. Міжнародний досвід (ЄС, Канада, Німеччина) демонструє ефективність функціонування спеціалізованих агенцій для встановлення партнерських відносин, запровадження обов'язкової нефінансової звітності та організації тренінгів для посадових осіб, що сприяє підвищенню

ефективності політики та зменшенню дискримінації [2, 4]. Результати свідчать про збільшення зайнятості у соціально відповідальних секторах на 15–20% у країнах ЄС, а також про зростання індексу довіри до державних інституцій на 10–15% [4].

В умовах України, де військовий конфлікт з 2022 року загострив соціальні проблеми (збільшення кількості вразливих груп населення на 25–30%), адаптація зазначених практик є надзвичайно важливою для відновлення та євроінтеграції. Ратифікація Європейської конвенції з прав людини (1997) та ухвалення Стратегії у сфері прав людини (2021) створили підґрунтя для цього, проте низький рівень довіри до судової системи, корупція та неефективне виконання стратегій потребують проведення реформ [4]. У звіті про реформування державного управління за 2025 рік відзначено прогрес у питаннях гармонізації законодавства: уряд схвалив законопроекти про цифрову доступність та етичні кодекси, що відповідають стандартам ЄС та принципам верховенства права [4].

Стратегія розвитку державного управління на місцевому та регіональному рівнях, затверджена у 2025 році, пропонує багаторівневий підхід, що включає інтеграцію етичних норм у систему державної служби, встановлення квот для забезпечення участі громадськості (не менше 10%) у консультаційних процесах та реалізацію програм професійного навчання [2, 4]. Для успішної адаптації в українських реаліях рекомендуються наступні заходи:

- Гармонізація законодавства з майбутніми заходами ЄС після 2025 р., включаючи встановлення квот для громадського контролю та проведення деінституціалізації соціальних закладів;

- Впровадження принципів цифрової доступності в сфері надання послуг та освіти, з реалізацією пілотних проектів у різних регіонах на основі стандарту ISO 26000;

- Створення фондів для організації тренінгів з соціальної відповідальності, використовуючи європейську модель, з акцентом на антикризове управління;

- Інтеграція формули «відповідальність = суспільні очікування · юридичний примус / сталість» у програми відновлення для визначення пріоритетів щодо підтримки вразливих груп населення.

Реалізація цих заходів не лише зміцнить соціальну згуртованість, але й прискорить відкриття переговорних кластерів з ЄС, сприяючи переходу до демократичного та справедливого

суспільства. Соціальна відповідальність держави в системі державного управління може стати стратегічною перевагою, перетворюючи виклики на можливості для впровадження інновацій та забезпечення рівності [1, 3].

Список використаних джерел

1. Антонова О. Соціальна відповідальність держави як громадської організації та виконання нею зобов'язань в системі публічного управління та суспільних (громадських) відносин. *Аспекти публічного управління*. 2024. URL: <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/view/1078>
2. Домбровська С. М., Антонова Л. В., Штирьов О. М., Поляк А. Є. Організаційно-правові засади забезпечення професійної діяльності державних службовців у системі забезпечення соціальної відповідальності бізнесу. *Перспективи розвитку науки та бізнесу*. 2025. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/niu/article/download/27449/27413/36975>
3. Антонова О. Соціальна відповідальність держави як громадської організації та виконання нею зобов'язань в системі публічного управління та суспільних (громадських) відносин. *Research Gate*. 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/385651048_Socialna_vidpovidalnist_derzavi_ak_gromadskoi_organizacii_ta_vikonanna_neu_zobov'azan_v_sistemi_publicnogo_upravlinna_ta_suspilnih_gromadskih_vidnosin
4. Krusian R. Social policy in the public administration system: ensuring equal access to social services. *Public Management and Policy*. 2025. URL: <https://www.eu-scientists.com/index.php/pmap/article/view/246>

МОДЕЛІ ПІДТРИМКИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД І ПРАВОВІ ОРІЄНТИРИ

MODELS OF SUPPORT FOR INCLUSIVE EDUCATION: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND LEGAL GUIDELINES

Пікалюк Світлана Станіславівна

старший викладач кафедри права та фінансів,

Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7035-9527>

pikalyuksvetlana2017@gmail.com

Анотація. Здійснено порівняльний аналіз правових моделей забезпечення інклюзивної освіти в країнах Європи. Розглянуто нормативні документи, управлінські підходи та організаційні механізми підтримки дітей з особливими освітніми потребами. Виокремлено п'ять основних моделей взаємодії педагогів загальної та спеціальної освіти. Особливу увагу приділено кооперативному наванчання та децентралізації освітнього управління. Проаналізовано

досвід Фінляндії, Швеції, Польщі, Великобританії, Греції та Бельгії. Визначено ключові чинники ефективності інклюзивної політики, зокрема роль законодавства, кадрового забезпечення та міжсекторальної співпраці.

Annotation. *The article presents a comparative analysis of legal models for implementing inclusive education across European countries. It examines regulatory frameworks, administrative strategies, and organizational mechanisms for supporting children with special educational needs. Five core models of collaboration between general and special education teachers are identified. Particular attention is given to cooperative teaching and decentralized educational governance. The study explores the experiences of Finland, Sweden, Poland, the United Kingdom, Greece, and Belgium. Key factors for effective inclusive policy are outlined, including legislation, professional development, and cross-sectoral cooperation.*

Інклюзивна освіта є ключовим напрямом реформування освітніх систем у країнах Європи. Проте її правове забезпечення стикається з низкою викликів: відсутність єдиного нормативного підходу, розбіжності в тлумаченні терміна «особливі освітні потреби» (ООП), а також недостатня адаптація організаційної структури освітніх закладів. Ці фактори ускладнюють реалізацію інклюзії в загальноосвітніх школах.

Метою дослідження є аналіз правових механізмів реалізації інклюзивної освіти в країнах Європи, виокремити моделі правового регулювання та визначити перспективи їх адаптації в українському контексті.

Наукові дослідження зарубіжних вчених (Т. Booth, М. Ainscow, D. Mitchel та ін.) свідчать про те, що інклюзивна освіта розглядається не лише як педагогічна, а й як правова категорія, що відображає принципи недискримінації, рівності та соціальної справедливості. У багатьох країнах Європи інклюзія стала частиною загальної соціальної політики, що закріплена в законодавчих актах.

У європейському просторі сформувалися три основні моделі правового регулювання інклюзії.

Консервативна модель (Італія, Німеччина, Франція). Характеризується високим рівнем стратифікації суспільства, де інклюзія реалізується в межах загальної освіти без глибокої інтеграції дітей з ООП.

Соціал-демократична модель (Данія, Фінляндія) передбачає активну участь держави у забезпеченні прав дітей з ООП, включно з соціальними гарантіями та підтримкою.

Ліберальна модель (Великобританія) базується на ринкових механізмах, де держава регулює, але не забезпечує повною мірою соціальний захист, що впливає на обсяг правової підтримки інклюзії.

У країнах Західної Європи (Франція, Німеччина, Португалія) місцеві органи влади мають законодавчі повноваження щодо організації інклюзивної освіти. Вони відповідають за кадрове забезпечення, моніторинг якості, взаємодію з батьками та адаптацію освітнього середовища відповідно до потреб дітей з ООП.

У Великобританії реалізація інклюзії регламентується «Індексом інклюзії» та «Кодексом практики», які визначають правові рамки для шкіл, освітніх центрів і місцевих органів влади. Хоча ці документи не мають статусу офіційного закону, вони широко застосовуються в освітній практиці.

Правове забезпечення інклюзивної освіти в Європі демонструє різноманіття підходів, що відображають соціально-політичні моделі держав. Водночас спільною тенденцією є визнання інклюзії як правового обов'язку держави щодо забезпечення рівного доступу до освіти. Україна, інтегруючись у європейський освітній простір, має адаптувати ефективні правові механізми з урахуванням національних особливостей.

Ефективність інклюзивної освіти значною мірою визначається дотриманням ключових принципів, сформульованих у «Індексі інклюзії». Ці принципи мають нормативне значення для формування освітньої політики, зокрема:

- освітня інклюзія розглядається як складова ширшої соціальної інтеграції;

- індивідуальні особливості учнів визнаються правовим ресурсом для організації підтримки в навчанні;

- усі діти мають рівну цінність, що закріплюється в освітніх стандартах;

- правові механізми мають усувати бар'єри для спільного навчання;

- гарантується право кожної дитини на освіту за місцем проживання;

- законодавство має сприяти зниженню ризику соціального виключення та активній участі дітей у навчальному і громадському житті;
- світні досягнення всіх учнів мають бути предметом правового моніторингу;
- школа виконує функцію соціалізації через формування гуманістичних цінностей;
- реструктуризація шкільної культури та практик має відповідати розмаїттю освітніх потреб;
- посилюється правова співпраця між школами та громадськими організаціями.

У Фінляндії інклюзивна освіта регулюється національним законодавством, при цьому муніципалітети мають автономію в її реалізації. Швеція демонструє успішну модель децентралізації, де школи діють відповідно до єдиної мети — забезпечення рівного доступу до освіти, хоча законодавство не завжди прямо гарантує право дітей з ООП на навчання в загальноосвітніх закладах.

У Польщі нормативна база інклюзії сформована ще з 1993 року, коли Міністерство національної освіти надало право дітям з ООП навчатися в загальноосвітніх школах. Інтеграційні відділи стали правовим механізмом для забезпечення соціального розвитку та рівного доступу до знань.

Натомість у Бельгії та Греції інклюзивна освіта розвивається повільно через: відсутність єдиної освітньої політики; низький рівень кваліфікації педагогів; недостатнє матеріально-технічне забезпечення; обмеженість часу на індивідуальне планування.

У більшості країн Європи спостерігається тенденція до міждисциплінарної співпраці, де фахівці вузького профілю взаємодіють з учителями-предметниками для створення правових умов успішного освітнього процесу.

У процесі аналізу зарубіжного досвіду впровадження інклюзивної освіти було виокремлено п'ять основних моделей організації підтримки педагогів і учнів з особливими освітніми потребами (ООП):

1. Командна модель: спеціаліст із вузькою кваліфікацією надає методичну та консультативну допомогу групі вчителів загальноосвітніх дисциплін, сприяючи адаптації методів навчання до потреб дітей з ООП та розвитку їхніх ключових компетентностей.

2. Консультаційна модель: фахівець спеціальної освіти здійснює регулярні консультації з учителями-предметниками, допомагаючи їм у плануванні та реалізації індивідуалізованих підходів.

3. Модель педагогічного партнерства: вчителі загальної та спеціальної освіти спільно працюють у класі, забезпечуючи підтримку всім учням під час навчального процесу та позакласної діяльності.

4. Паралельне навчання: підтримка дітей з ООП здійснюється в межах спеціалізованих ресурсних кімнат або малих груп, організованих у загальноосвітніх закладах.

5. Кооперативна модель: інтегрована система підтримки, що базується на принципах колективної відповідальності та відкритої взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу.

Варто зазначити, що в багатьох країнах термін «особливі освітні потреби» має широке тлумачення і охоплює всіх дітей, які стикаються з труднощами в навчанні. Такий підхід сприяє уникненню стигматизації та дискримінації, а також забезпечує індивідуалізований підхід до кожного учня. Попередня діагностика та оцінювання потреб дитини дозволяють виявити бар'єри для її повноцінної участі в освітньому процесі та сформувати відповідні механізми підтримки.

Підсумовуючи, необхідно підкреслити, що успішність інклюзивної освіти залежить від низки ключових чинників, а саме від розвитку раннього втручання як основи інклюзивного підходу; активної взаємодії з батьками як правовий і педагогічний ресурс; систематичного підвищення кваліфікації всіх учасників освітнього процесу; оновлення програм професійної підготовки майбутніх педагогів.

Список використаних джерел

1. Перфільєва М. Освіта як інститут соціального виховання дітей та молоді з особливими потребами у Польщі. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2015. Випуск 52. С. 290–295.

2. Комітет з прав осіб з інвалідністю ООН: Зауваження загального порядку № 4 (2016). Поширення: Загальне 2 вересня 2016 р. URL: http://nmcio.ippo.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2016/10/CRPD-C-GC-4_ukr.pdf (дата звернення: 20.12.2021).

**ЄВРОПЕЙСЬКА КОМІСІЯ ЯК ВИКОНАВЧИЙ ОРГАН
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ****THE EUROPEAN COMMISSION AS THE EXECUTIVE BODY
OF THE EUROPEAN UNION**

Приходько Владислав Олександрович

II курс, спеціальність С2 Політологія,

кафедра міжнародних відносин та політичного консалтингу,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Prihodkovladislav232@gmail.com

Науковий керівник: Федоренко Т.В., к.ю.н., доцент,

доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3447-9078>

vixen@ukr.net

Анотація. Досліджено основну мету Європейської комісії. Визначено, що Європейська комісія є ключовим виконавчим органом Європейського Союзу, відповідальним за реалізацію політики та законодавчих ініціатив у всіх сферах діяльності ЄС. Вона забезпечує дотримання права ЄС, координує бюджетні та програмні ресурси, а також представляє Союз на міжнародній арені. Звернено увагу, що діяльність Європейської комісії спрямована на зміцнення європейської інтеграції, підтримку стабільного економічного розвитку та єдності держав-членів.

Annotation. The main objective of the European Commission has been examined. It has been determined that the European Commission is the key executive body of the European Union, responsible for implementing policies and legislative initiatives in all areas of EU activity. It ensures compliance with EU law, coordinates budgetary and program resources, and represents the Union on the international stage. It is noted that the activities of the European Commission are aimed at strengthening European integration, supporting stable economic development, and unity among member states.

Європейська комісія (ЕК) є центральним виконавчим органом Європейського Союзу, відповідальним за реалізацію політики та законодавчих ініціатив у всіх сферах діяльності ЄС. Вона забезпечує дотримання права ЄС, координує бюджетні та програмні ресурси, а також представляє Союз на міжнародній арені. Діяльність Комісії спрямована на зміцнення європейської

інтеграції, підтримку стабільного економічного розвитку та єдності держав-членів [1].

ЄК була створена у 1958 році на основі Європейського економічного співтовариства і є однією з ключових інституцій Союзу. Штаб-квартира Комісії розташована у Брюсселі (Бельгія). До складу ЄК входять Президент ЄК, обраний Європейським парламентом за пропозицією Європейської ради (станом на 2025 рік посаду обіймає Урсула фон дер Ляєн), віце-президенти та комісари, по одному від кожної держави-члена, які відповідають за окремі напрями політики, а також генеральні директорати, що виконують функції «міністерств» ЄС та забезпечують експертне управління політиками та програмами. Така структура дозволяє координувати діяльність усіх держав-членів та забезпечує комплексний підхід до політики ЄС [2].

Основна діяльність Європейської комісії охоплює кілька ключових напрямів. По-перше, ЄК має виключне право законодавчої ініціативи, тобто пропонує нові законодавчі акти Європейському парламенту та Раді ЄС у сферах економіки, соціальної політики, екології, енергетики, цифрової трансформації та інших. По-друге, Комісія забезпечує виконання політики ЄС та управління ресурсами, включаючи розвиток регіонів, інноваційні та наукові програми, соціальні та освітні ініціативи, а також програми економічної стабілізації. По-третє, ЄК контролює дотримання права ЄС державами-членами, і у разі порушень має право звертатися до Суду ЄС, що гарантує єдину правову систему Союзу. По-четверте, Комісія представляє інтереси ЄС на міжнародній арені, ведучи переговори з третіми країнами та міжнародними організаціями щодо торгових угод, кліматичних та екологічних ініціатив, а також політичних та економічних стратегій [4].

Крім того, ЄК здійснює аналітичну та консультативну роботу, проводить економічні та соціальні дослідження, прогнозує тенденції розвитку та готує рекомендації для держав-членів та інших інституцій ЄС [3].

Діяльність Європейської комісії стикається з рядом проблем і викликів. Однією з них є бюрократична складність, оскільки велика структура та численні процедури уповільнюють прийняття рішень. Іншою проблемою є конфлікти інтересів держав-членів, адже різні політичні та економічні пріоритети можуть ускладнювати погодження політики на рівні ЄК. Забез-

печення повної імплементації законів ЄС у всіх країнах, особливо у нових членах, також залишається складним завданням.

Крім того, глобальні виклики — економічні, кліматичні та геополітичні кризи — вимагають швидкого реагування, що не завжди відповідає бюрократичним процедурам. Окремою проблемою є легітимність, оскільки Комісія не обирається безпосередньо громадянами, що породжує питання прозорості та демократичності її рішень [5].

Таким чином, Європейська комісія є ключовим органом інтеграції та розвитку ЄС, поєднуючи законодавчу ініціативу, контроль за дотриманням права, управління ресурсами та міжнародне представництво. Незважаючи на виклики бюрократії, конфліктів інтересів та глобальних криз, Комісія залишається рушійною силою європейської інтеграції та зміцнення економічної та політичної єдності Союзу. Підвищення ефективності та прозорості її діяльності є важливим напрямом для зміцнення демократичної легітимності та довіри громадян ЄС.

Список використаних джерел

1. Types of institutions, bodies and agencies. European Union. URL: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/types-institutions-and-bodies_en.
2. Introduction — History of the European Commission. URL: <https://ec-europa-eu.libguides.com/ec-history/introduction>.
3. How Does the European Union Work? Council on Foreign Relations. URL: <https://www.cfr.org/background/how-does-european-union-work>.
4. The European Union: institutions, processes and powers. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK590168>.
5. European institutions in a nutshell — EU Watch. URL: <https://euwatch.be/the-european-institutions-in-a-nutshell>.

ІНКЛЮЗИВНІ ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ ДЛЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

INCLUSIVE FINANCIAL SERVICES FOR PEOPLE WITH DISABILITIES

Пуховий Олексій Леонідович

III курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».
ceustaxxim@gmail.com

Науковий керівник: Наголюк О.Є., к.ю.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7610-7379>
nagolyk.lnau@ukr.net

Анотація. У роботі розглянуто поняття, значення та напрями розвитку інклюзивних фінансових послуг для осіб з інвалідністю. Визначено основні бар'єри доступу до фінансових установ та шляхи їх подолання. Описано міжнародний досвід і перспективи розвитку інклюзивних фінансових послуг в Україні. Зроблено висновок, що інклюзія у фінансовій сфері сприяє соціальній справедливості, економічній активності та підвищенню добробуту громадян.

Annotation. The paper examines the concept, significance, and development directions of inclusive financial services for people with disabilities. It identifies key barriers to financial accessibility and suggests ways to overcome them. International experience and prospects for Ukraine are analyzed. It is concluded that inclusion in the financial sector promotes social justice, economic activity, and improves the well-being of citizens.

Інклюзивні фінансові послуги передбачають створення таких умов, за яких усі громадяни мають можливість користуватися фінансовими ресурсами незалежно від фізичних, сенсорних чи когнітивних обмежень.

Фінансова інклюзія це не лише фізичний доступ до відділень чи онлайн-послуг, а й можливість повноцінно користуватися ними: зрозуміти умови, мати зручний інтерфейс, отримати допомогу при необхідності. Це підвищує фінансову грамотність, саможиттєвість і впевненість людей з інвалідністю у власних силах.

Використання технологій, таких як мобільні банківські додатки, інтернет-банкінг, чат-боти, дозволяє надавати послуги

віддалено, без фізичного відвідування банку. Важливо, щоб ці сервіси були адаптовані до потреб людей із порушенням зору, слуху або моторики.

Інформаційні ресурси мають бути доступними у форматах шрифту Брайля, великим шрифтом, у вигляді аудіофайлів або відео з сурдоперекладом.

Працівники фінансових установ повинні проходити тренінги щодо особливостей обслуговування клієнтів з інвалідністю, зокрема у сфері етичної комунікації.

Важливою умовою розвитку інклюзивних фінансових послуг є створення правового середовища, що гарантує рівні можливості для всіх громадян. Держава може стимулювати банки впроваджувати інклюзивні стандарти через податкові пільги або грантові програми.

В Україні останніми роками спостерігається поступовий рух до фінансової інклюзії. Національний банк України підтримує стратегію розвитку фінансової грамотності, а деякі банки (наприклад, «Ощадбанк» та «ПриватБанк») уже запровадили спеціальні відділення з пандусами та термінали із шрифтом Брайля.

Отже, можна зробити висновок, що розвиток можливий лише за партнерством держави, бізнесу та громадських організацій. Важливо впроваджувати інновації не лише технічно, а й культурно — формуючи повагу та довіру до людей з інвалідністю.

Список використаних джерел

1. Національний банк України. *Фінансова інклюзія осіб з інвалідністю: бар'єри та рішення*. Київ: НБУ, 2023.
2. Гречанюк, І. С. Інклюзивні фінансові послуги в Україні: проблеми доступу та перспективи розвитку. *Соціально-економічні проблеми сучасного суспільства*. 2022. № 4. С. 42–51.
3. OECD. *Financial Education and the Inclusion of Vulnerable Groups*. Paris: OECD Publishing, 2021.

**ШЛЮБНО-СІМЕЙНІ ПРАВА ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ:
ПРОБЛЕМА ДИСКРИМІНАЦІЇ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ**
**MARRIAGE AND FAMILY RIGHTS OF PEOPLE
WITH DISABILITIES: THE PROBLEM OF DISCRIMINATION
AND WAYS TO OVERCOME IT**

Рачинський Руслан Юрійович,
аспірант кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7895-2683>
Rcing374@gmail.com

Науковий керівник: Федоренко Т.В., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3447-9078>
vixen@ukr.net

Анотація. У статті розглянуто проблематику реалізації шлюбно-сімейних прав осіб з інвалідністю як важливу складову забезпечення принципу рівності та недискримінації в сучасному правовому суспільстві. Акцентовано на тому, що, незважаючи на наявність широкого нормативно-правового підґрунтя — Конституції України, Сімейного кодексу України та міжнародних актів, зокрема Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю (2006 р.) — у практичній площині особи з інвалідністю продовжують зіштовхуватися з численними бар'єрами у реалізації своїх сімейних прав. Досліджено два основні виміри дискримінації у цій сфері — формальний та неформальний. Формальний вимір охоплює недосконалість правових механізмів, бюрократичні перешкоди та відсутність адаптованих процедур, які б забезпечували рівний доступ до послуг органів опіки, піклування та реєстрації актів цивільного стану. Неформальний вимір пов'язаний із суспільними упередженнями, стигматизацією та соціальною ізоляцією, які ускладнюють інтеграцію осіб з інвалідністю у сімейне середовище та перешкоджають реалізації їхніх прав на рівних засадах.

Annotation. The article examines the issue of exercising marital and family rights of persons with disabilities as an essential component of ensuring the principles of equality and non-discrimination in modern legal society. It emphasizes that despite the existence of a solid normative and legal framework — including the Constitution of Ukraine, the Family Code of Ukraine, and international instruments such as the

UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities (2006) — in practice, persons with disabilities continue to face numerous barriers in realizing their family rights. The study identifies two main dimensions of discrimination in this area — formal and informal. The formal dimension encompasses the imperfection of legal mechanisms, bureaucratic obstacles, and the lack of adapted procedures ensuring equal access to the services of guardianship authorities and civil registration offices. The informal dimension is associated with social prejudices, stigmatization, and social isolation, which hinder the integration of persons with disabilities into family life and prevent them from exercising their rights on an equal basis.

У сучасному суспільстві питання реалізації шлюбно-сімейних прав осіб з інвалідністю набуває особливої ваги, оскільки воно безпосередньо стосується забезпечення принципу рівності та недискримінації. Конституції України [5], Сімейного кодексу України [6] та міжнародних актів, зокрема Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю (2006 р.) [4], гарантують право кожної людини на створення сім'ї, шлюб та батьківство без обмежень, пов'язаних зі станом здоров'я чи фізичними особливостями.

Попри наявність нормативно-правових гарантій, на практиці особи з інвалідністю стикаються з численними бар'єрами — як юридичними, так і соціально-психологічними. Часто вони пов'язані з упередженнями, відсутністю адаптованих соціальних сервісів, складністю доступу до процедур укладення шлюбу або усиновлення, а також недостатнім рівнем правової обізнаності державних службовців і працівників органів РАЦС.

Проблема дискримінації у цій сфері проявляється у двох взаємопов'язаних вимірах: формальному та неформальному [1].

Що стосується формального виміру, то він охоплює ситуації, коли правові норми або адміністративні процедури фактично обмежують можливості окремих категорій громадян у реалізації їхніх сімейних прав. Зокрема, це може проявлятися у складнощах із доступом до послуг органів опіки та піклування, бюрократичних бар'єрах при оформленні документів, відсутності адаптованих механізмів для осіб з інвалідністю. У деяких випадках формальна дискримінація також полягає в тому, що нормативно-правові акти не враховують потреб різних соціальних груп, залишаючи поза увагою питання гендерної рівності, соціальної уразливості або цифрової недоступності послуг.

Неформальний вимір дискримінації, своєю чергою, виявляється у суспільних установках, упередженнях і стереотипах, що впливають на ставлення до осіб, які відрізняються від «традиційних» соціальних моделей сім'ї [2]. Відповідно це може проявлятися у стигматизації, соціальній ізоляції, знеціненні батьківського статусу або навіть у відмові надавати підтримку з боку державних і недержавних інституцій. Подібні явища посилюють почуття нерівності, породжують психологічний дискомфорт і ускладнюють інтеграцію таких осіб у соціальне середовище.

Вирішення зазначеної проблеми можливе лише за умови запровадження інклюзивного підходу до формування та реалізації сімейної політики, що має ґрунтуватися на принципах рівності, поваги до людської гідності та доступності соціальних послуг. Такий підхід передбачає комплекс заходів, спрямованих як на вдосконалення нормативної бази, так і на зміну суспільних цінностей [3].

Визначимо ключові складові інклюзивної сімейної політики:

- удосконалення законодавства щодо гарантій доступності сімейних послуг, у тому числі шляхом адаптації нормативно-правових актів до міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини та забезпечення рівних можливостей. Йдеться про необхідність закріплення механізмів, які б гарантували фізичну, інформаційну та цифрову доступність усіх видів сімейних послуг;
- розробку програм підтримки інклюзивного батьківства, що передбачає створення спеціальних соціальних програм для батьків з інвалідністю, сімей, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, а також для осіб, які стикаються з ризиком соціальної ізоляції. Такі програми мають базуватися на принципах партнерства між державними інституціями, громадськими організаціями та місцевими громадами;
- впровадження освітніх ініціатив із формування толерантного ставлення суспільства, зокрема через популяризацію цінностей інклюзії у шкільній, університетській та позашкільній освіті, а також через медіакампанії, що сприяють подоланню стереотипів і підвищенню рівня правової культури населення;
- підвищення рівня цифрової інклюзії у сфері надання соціально-правових послуг, що є особливо актуальним в умовах розвитку електронного врядування. Забезпечення доступу до онлайн-послуг, створення інклюзивних вебресурсів, адап-

тованих для користувачів із порушеннями зору чи слуху, а також цифрова грамотність громадян є важливими передумовами реального забезпечення рівності.

Таким чином, ефективна боротьба з дискримінацією у сфері сімейного права потребує системного, міждисциплінарного підходу, який поєднує правові, соціальні, освітні та технологічні інструменти. Інклюзивна сімейна політика має не лише усунути формальні бар'єри, а й сприяти формуванню нового суспільного мислення, заснованого на принципах рівності, людяності та поваги до різноманітності.

Отже, забезпечення шлюбно-сімейних прав осіб з інвалідністю є не лише питанням соціальної політики, а й показником зрілості правової держави, рівня дотримання прав людини та демократичних принципів. Подолання дискримінації у цій сфері можливе лише через поєднання правових реформ, просвітницьких заходів і практичних механізмів підтримки інклюзивності у шлюбно-сімейних відносинах.

Список використаних джерел

1. Fedorenko T., Rachynskyi R. Features of the development of civil law regulation of family relations in Ukraine. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*, 2023. vol. (37). DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss/30032023/7970.
2. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні. Закон України від 21.03.1991 № 875-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>
3. Коментар до Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю / за ред. О.М. Третьякової. Київ : Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, 2020. 112 с.
4. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю : міжнародний документ від 13 грудня 2006 р. Ратифіковано Законом України від 16 грудня 2009 р. № 1767-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71.
5. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
6. Сімейний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД
ПІДВИЩЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОСТІ РИНКУ ПРАЦІ
NATIONAL AND INTERNATIONAL EXPERIENCE
IN ENHANCING LABOR MARKET INCLUSIVENESS

Ромашко Денис Володимирович

II курс, магістратура, група МН-24-1м,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8147-2402>

dubasr@ukr.net

Анотація. У тезах досліджено сучасні тенденції формування інклюзивного ринку праці в Україні та світі. Проаналізовано досвід країн ЄС, США, Японії та Азії у впровадженні комплексних програм перекваліфікації, податкових стимулів та гнучких форматів зайнятості. Окреслено ключові напрями державної політики України для залучення вразливих груп населення та подолання дефіциту кадрів. Наголошено на значенні цифровізації, наставництва та сертифікації активного старіння для підвищення продуктивності та соціальної згуртованості. Запропоновано практичні рекомендації для розвитку інклюзивного ринку праці в Україні.

Annotation. The theses examine current trends in the formation of an inclusive labor market in Ukraine and worldwide. It analyzes the experience of EU countries, the USA, Japan, and Asian countries in implementing comprehensive retraining programs, tax incentives, and flexible employment formats. Key policy directions of Ukraine for engaging vulnerable groups and addressing labor shortages are outlined. The importance of digitalization, mentorship, and active aging certification for productivity and social cohesion is emphasized. Practical recommendations for the development of an inclusive labor market in Ukraine are proposed.

У сучасних умовах глобальної економічної інтеграції та демографічних змін підвищення інклюзивності ринку праці є ключовим фактором соціальної стабільності та економічного розвитку [1–6].

Для України та інших країн із дефіцитом кваліфікованої робочої сили актуальним є залучення вразливих груп населення: пенсіонерів, осіб з інвалідністю, жінок, внутрішньо переміщених осіб та молоді.

Інклюзивна політика ринку праці передбачає комплексний підхід: економічні стимули, цільове фінансування перекваліфікації та гнучкі форми зайнятості.

Світова практика демонструє зростаючу ефективність комплексних моделей, що поєднують гранти, податкові пільги та субсидії, цільові програми навчання та адаптацію робочих місць. Зокрема, у США роботодавці отримують гранти до \$200 000 на працевлаштування людей з інвалідністю, ветеранів, молоді та довгостроково безробітних. Програми включають навчання, наставництво, часткову зайнятість та адаптацію робочого середовища. Впровадження дистанційної роботи та цифрових платформ сприяє залученню працівників з віддалених регіонів, підвищенню продуктивності та зниженню плинності кадрів.

Японія демонструє успішний досвід поступового виходу на пенсію, наставництва молодих працівників та сертифікації активного старіння. Такі програми стимулюють продовження професійної діяльності після 65–70 років та зберігають міжпоколінний обмін знаннями.

У країнах Скандинавії та ЄС активно застосовуються гнучкі робочі графіки, часткова зайнятість та податкові стимули для компаній, що працевлаштовують осіб літнього віку. Досвід Румунії, Болгарії та Хорватії показує ефективність програм мікрогрантів, стажувань та підтримки жіночого підприємництва для активізації молоді та соціально вразливих груп.

В Україні офіційний рівень безробіття у 2024 році становив 14,3%, проте бізнес стикається з критичним дефіцитом кваліфікованих кадрів. Найбільш затребувані професії — водії, будівельники, медсестри, електромонтери та технічні спеціалісти. Основні причини: мобілізація, виїзд за кордон, старіння населення та низька привабливість професійної освіти.

Національні ініціативи, зокрема програми Фонду розвитку підприємництва та Ощадного банку України, спрямовані на безкоштовну перекваліфікацію, адаптацію навчальних програм під потреби роботодавців та практичне стажування. Розширення корпоративних програм навчання й партнерство з профтехосвітою дозволяє підвищувати конкурентоспроможність робочої сили та залучати вразливі групи населення.

Цифровізація та автоматизація кадрових процесів є одним із пріоритетів сучасної інклюзивної політики. Штучний інтелект застосовується для сортування резюме, оцінки soft skills та

проведення відеоінтерв'ю, що підвищує об'єктивність та зменшує бар'єри для осіб з обмеженими можливостями.

Водночас алгоритмічні упередження потребують прозорих механізмів контролю та інвестицій у цифрову грамотність для вразливих груп.

Програми державної та корпоративної підтримки охоплюють:

- 1) грантові та податкові стимули для роботодавців;
- 2) цільові програми навчання та перекваліфікації;
- 3) гнучкі форми зайнятості, дистанційну роботу та наставництво;
- 4) міжпоколінний обмін знаннями та передачею професійного досвіду у випадку зайнятості осіб пенсійного віку.

Для України актуальними є такі рекомендації:

- масштабування податкових пільг та грантових програм;
- розширення корпоративних програм навчання та стажувань;
- розвиток цифрової інфраструктури та платформ для віддаленої роботи;
- впровадження гнучких форматів зайнятості для пенсіонерів, ВПО та жінок;
- інтеграція міжнародних практик наставництва та сертифікації активного старіння.

Отже, комплексний підхід, що поєднує економічні стимули, навчання та гнучку зайнятість, здатен суттєво підвищити інклюзивність ринку праці та забезпечити сталий розвиток економіки, соціальну згуртованість та ефективне використання трудового потенціалу України.

Список використаних джерел

1. International Labour Organization (ILO). Global Employment Trends 2023. Geneva: ILO, 2023.
2. OECD. Inclusive Labour Markets for Sustainable Growth. Paris: OECD Publishing, 2022.
3. Світовий банк. Зайнятість та інклюзія в Україні: виклики та можливості. Київ: Представництво Світового банку, 2024.
4. Міністерство економіки України. Огляд ринку праці України, 2024. URL: <https://www.me.gov.ua>
5. UNDP. Human Development Report 2023/2024: Breaking the Gridlock. New York: UNDP, 2024.
6. Конфедерація роботодавців України. Щорічна доповідь про стан ринку праці. Київ, 2025.

**ІНКЛЮЗІЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ:
ПРАВА ЖЕРТВ ВІЙНИ ТА ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ****INCLUSION IN CRIMINAL PROCEEDINGS: RIGHTS OF WAR
VICTIMS AND INTERNALLY DISPLACED PERSONS**

Сабадаш Дар'я Олександрівна

*II курс, група ЗПЗ-24.1.2 фмб, спеціальність «Право»,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-7965-6554>

*Науковий керівник: Фаст О.О., к.ю.н., доцент,
завідувач кафедри права та загальноправових дисциплін,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».*

Анотація. Розглянуто виклики, пов'язані із залученням осіб, постраждалих від війни, та внутрішньо переміщених осіб до кримінального процесу в Україні в умовах масштабної агресії з боку Російської Федерації. Виділено ключові перешкоди, серед яких обмежений доступ до правосуддя, складнощі у забезпеченні захисту свідків і потерпілих, а також участь цих груп у розслідуванні воєнних злочинів. Наголошено на важливості впровадження підходів, орієнтованих на потреби жертв, таких як робота Координаційного центру підтримки жертв і свідків, заснованого у 2023 році, який забезпечує соціальну адаптацію та інтеграцію. Утім, повне виконання положень Директиви ЄС щодо прав постраждалих потребує вдосконалення чинного законодавства. Серед запропонованих рішень — створення спеціалізованих судових палат, забезпечення психологічної допомоги та матеріальної компенсації внутрішньо переміщеним особам, які зазнали наслідків війни. Реалізація таких заходів не лише посилить принципи справедливості, а й сприятиме загальному відновленню суспільства та формуванню толерантного соціального середовища.

Annotation. The challenges associated with involving war victims and internally displaced persons in criminal proceedings in Ukraine amid large-scale aggression by the Russian Federation are examined. Key obstacles are identified, including limited access to justice, difficulties in ensuring the protection of witnesses and victims, and the participation of these groups in the investigation of war crimes. The importance of implementing victim-oriented approaches, such as the work of the Coordination Center for Victim and Witness Support, established in 2023, which provides social adaptation and integration, is emphasized. However, full implementation of the provisions of the EU Directive on the

rights of victims requires improvement of the current legislation. Among the proposed solutions are the creation of specialized court chambers, the provision of psychological assistance and material compensation to internally displaced persons who have suffered the consequences of war. The implementation of such measures will not only strengthen the principles of justice, but also contribute to the overall recovery of society and the formation of a tolerant social environment.

Повномасштабна агресія Росії проти України, розпочата 24 лютого 2022 року, спричинила глибоку гуманітарну кризу, яка призвела до понад 29 330 втрат серед цивільного населення, включаючи 10 191 загиблих та 19 139 поранених. Крім цього, вимушеними переселенцями стали 4,9 млн осіб, із них внутрішньо переміщені становлять численні 3,67 млн. [1]. У рамках кримінального процесу інтеграція жертв війни та внутрішньо переміщених осіб (ВПО) є фундаментальним принципом дотримання прав людини, закріпленим у Кримінальному процесуальному кодексі України (КПК), Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю та Директиві ЄС 2012/29/ЄС щодо прав жертв. Проте збройний конфлікт створює суттєві перешкоди на цьому шляху. Систематичні проблеми охоплюють значне перевантаження судів — у січні 2024 року на розгляді перебувало понад 122 895 справ про воєнні злочини, глибоку недовіру постраждалих до державних установ — лише 5% звертаються за допомогою, а також обмежений доступ до спеціальної підтримки для переселенців [2].

Інклюзивний підхід до кримінального процесу передбачає не лише формальне визнання статусу жертви (ст. 56 КПК), а й активну участь у розслідуванні, захист від вторинної віктимізації та інтеграцію у відновлювальні механізми. За даними ПРООН, жертви мають право на подання доказів, ознайомлення з матеріалами справи, участь у суді та оскарження, але для ВПО як вразливої групи це ускладнюється географічними бар'єрами та психологічною травмою [3]. У період з 2023 до 2025 р. Україна продемонструвала значний прогрес, зокрема у сфері підтримки постраждалих та свідків. Було засновано Координаційний центр допомоги (документально підтверджено у квітні 2023 р.), який налічує 31 штатного працівника, а також проведено тренінги щодо застосування підходу, орієнтованого на роботу з травмами. У правовій площині впроваджено нововведення —

відеозапис показань через зміни до Кримінально-процесуального кодексу в 2023 році. Також розпочато пілотні проекти, спрямовані на допомогу жертвам сексуальної агресії, пов'язаної з конфліктами. Водночас за даними звітів моніторингової місії ООН з прав людини, 48% колишніх полонених із опитаних 117 осіб заявили про пережиття тортур. Додатково внутрішньо переміщені особи стикаються з високими ризиками повторного потрапляння у ситуації торгівлі людьми та дискримінації [5].

Інклюзія у кримінальному процесі для жертв війни та ВПО охоплює такі ключові компоненти:

- Забезпечення доступності процедур через адаптивні технології: відеозв'язок для показань (для ВПО за кордоном чи в окупації), мобільні групи SRC (12 центрів + 3 мобільні в зонах з високим ВПО-контингентом, як Дніпро, Запоріжжя), та єдиний реєстр жертв для уникнення дублювання [2]. За 2023 р. центр координував 235 справ КПСА, але бракує законодавчого закріплення в КПК, що викликає скепсис прокурорів [3];

- Захист прав та запобігання вторинній віктимізації: індивідуальна оцінка потреб (INA, відповідно до Директиви ЄС), психологічна підтримка (до 15 сесій через платформи Augora, UA Mental Help) та конфіденційність даних (законопроект № 10132 про статус жертв КПСА з негайними компенсаціями). Для ВПО, як жертв, ключові ризики — витік даних та залякування, особливо в 684 справах з ідентифікованими підозрюваними [1]. HRW зазначає, що 95% жертв не повідомляють через страх, тож потрібні протоколи рефералів з CSO (наприклад, JURFEM, понад 50 адвокатів) [4];

- Участь у розслідуваннях та суді: спецпалати для воєнних злочинів (закон № 7290, ретроактивне визначення), судочинство *in absentia* із закритими слуханнями та співпраця з МКС (335 справ КПСА, 77 вироків). ВПО інтегруються через Community Justice Centres (довірчі хаби для ветеранів і переміщених), але 80 судів не працюють через пошкодження [2]. Amnesty наголошує на жертвоцентричності Спеціального трибуналу за агресію (2025 р.), скасуванні імунітетів лідерів РФ для справедливості [6].

- Освітні та реабілітаційні ініціативи: правова обізнаність через чат-боти (La Strada, 500+ підписників) та кампанії (KIPS 2023: 20% без інтернету). Для ВПО — реінтеграція з компенсаціями (eRecovery в Diia, 250 тис. пошкоджених будівель,

\$58,9 млрд втрат) та статус УБД без сертифікатів [1]. Уповноважений ВРУ: 10 197 звернень ВПО (10,6% апеляцій), рекомендації щодо квот на роботу та пенсій [6].

Інклюзивний підхід у кримінальному процесі значно підвищує його ефективність, як свідчить статистика: 477 обвинувачень і 684 підозрюваних за 2024 рік, а також сприяє соціальній рівності. За даними Human Rights Watch, центри підтримки надали допомогу для 308 жертв сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, що включало фінансування на суму €3000. Проте, для більшої ефективності необхідні створення регіональних філій та забезпечення багаторічної підтримки, за прикладом Хорватії. [4].

Згідно зі звітом Управління Верховного комісара ООН з прав людини, у період з грудня 2024 до травня 2025 року кількість постраждалих сягнула 968 загиблих і 4807 поранених, причому 41% становили літні люди. Це підкреслює критичну потребу в евакуаційних програмах та заходах з деінституціоналізації. [6].

Таким чином, синергія національного законодавства, міжнародних стандартів, таких як Віденська декларація прав людини або Римський статут, і партнерств, приміром, ініціативи UN Action на 2023–2025 роки, є вирішальним чинником для захисту та реалізації прав жертв. Інклюзія відіграватиме центральну роль у становленні демократичного суспільства, в якому внутрішньо переміщені особи та жертви конфлікту отримають реальний доступ до правосуддя, відновлення і можливості суспільного залучення.

Для досягнення цих цілей рекомендується ухвалити законопроекти № 7290 та № 10132, збільшити мережу реабілітаційних центрів щонайменше на 20 нових установ, а також впровадити гібридні трибунали в партнерстві з Міжнародним кримінальним судом. Ці заходи дозволять не лише забезпечити справедливе покарання винних, а й задовольнити запити на репарації у розмірі \$155 мільярдів інфраструктурних втрат, сприяючи відновленню миру та розвитку толерантності [2, 3].

Список використаних джерел

1. Ukraine Protection Analysis Update. Global Protection Cluster. 2025. URL: https://globalprotectioncluster.org/sites/default/files/2025-09/pau25_21_protection_analysis_update_ukraine_sept_2025.pdf.

2. Access to Justice for Victims of War Crimes in Ukraine. UNDP. 2024. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-08/access_to_justice_for_victims_of_war_crimes_in_ukraine_31_07_24.pdf.

3. World Report 2025: Ukraine. Human Rights Watch. 2025. URL: <https://www.hrw.org/world-report/2025/country-chapters/ukraine>.

4. OHCHR Report on the Human Rights Situation in Ukraine, 1 December 2024 — 31 May 2025. 42nd Periodic Report. URL: https://ukraine.ohchr.org/sites/default/files/2025-07/2025-06-30%20OHCHR%2042nd%20periodic%20report%20on%20Ukraine_1.pdf.

5. Ukraine: Establishment of the special tribunal for the crime of aggression must ensure victims-centered justice. Amnesty International. 2025. URL: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2025/05/ukraine-establishment-of-the-special-tribunal-for-the-crime-of-aggression-must-ensure-victims-centered-justice/>.

6. Формування інклюзивної системи соціального захисту осіб, які постраждали від війни. 2024. URL: https://kdpu-nt.gov.ua/sites/default/files/work_files/m23_ref_publ.pdf.

ІНКЛЮЗИВНІ ІННОВАЦІЇ В СФЕРІ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

INCLUSIVE INNOVATIONS IN THE FIELD OF EDUCATIONAL MANAGEMENT IN UKRAINE

Савич Віта Олексіївна

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу,

Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5262-5833>

vosavich@gmail.com

Анотація. Інклюзивна освіта передбачає створення освітнього середовища, яке відповідало б потребам і можливостям кожної особи, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку. Тому потрібно постійно удосконалювати систему освіти для ліквідації наявних кордонів в реалізації ідеї інклюзії. Позитивно відображається на навчанні молоді з особливими освітніми потребами впровадження інноваційних технологій. Студенти з особливими освітніми потребами потребують індивідуального підходу для опрацювання навчального матеріалу. Тому в інклюзивному освітньому просторі викладач зобов'язаний використовувати різноманітні методи, поєднуючи теорію і практику.

Annotation. Inclusive education involves the creation of an educational environment that would meet the needs and capabilities of each person, regardless of the characteristics of their psychophysical

development. Therefore, it is necessary to constantly improve the education system to eliminate existing boundaries in the implementation of the idea of inclusion. The introduction of innovative technologies has a positive effect on the education of young people with special educational needs. Students with special educational needs need an individual approach to studying educational material. Therefore, in an inclusive educational space, the teacher is obliged to use a variety of methods, combining theory and practice.

Наслідком військових дій, що відбуваються на території нашої держави, є серйозні кризові ситуації, пов'язані із втрачати людських життів та руйнуванням цивільної інфраструктури, житлових, освітніх, соціальних, господарських об'єктів. Тому багато сфер людської діяльності змушені змінитись та адаптуватись під ці зміни для функціонування в умовах війни, це є надзвичайно складно. В тому числі, система освіти та науково-педагогічні працівники віч-на-віч стикаються з численними проблемами, які потребують негайного та ефективного розв'язання. Ключовим чинником у розв'язанні проблемних питань є менеджмент освітньої діяльності.

Під впливом спочатку пандемії, а потім війни заклади освіти в Україні зазнали значних змін: вони перейшли від однаманності до варіативності, гнучкості. З'явилася велика кількість інноваційних закладів освіти, дистанційних можливостей, триває модифікація і вдосконалення змісту освіти, оновлення методів і форм навчання та підвищення кваліфікації.

Інклюзивна освіта передбачає створення освітнього середовища, яке відповідало б потребам і можливостям кожної особи, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку. Тому потрібно постійно удосконалювати систему освіти для ліквідації наявних кордонів в реалізації ідеї інклюзії.

Позитивно відображається на навчанні молоді з особливими освітніми потребами впровадження інноваційних технологій. Також невід'ємною умовою успішної соціалізації студентів з інвалідністю є залучення їх до участі в конференціях, круглих столах, тренінгах, зустрічі з політичними експертами. Дуже важливо, щоб студента з особливими освітніми потребами спонукали до навчання саме позитивні мотиви, які прискорюють процес його адаптації до нових умов.

Звертаємо увагу на вивчення міжнародного досвіду поширення й застосування інноваційних підходів для покращення

якості управління й адміністрування (менеджменту) [1]. У сучасному інформаційному суспільстві знань, яке активно реалізує стратегії інтернаціоналізації та транснаціоналізації, це є надзвичайно важливим. І. Кушнір з'ясував, що основним завданням сучасного освітнього менеджменту є постійна різнопланова підтримка учасників освітнього процесу, формування їхньої цифрової компетентності, переведення закладів освіти у якісно новий стан [2].

Таким чином, відповідно до нової парадигми розвитку освіти в Україні має реформуватись в сфері підготовки фахівців у закладах освіти не лише як професіоналів з глибокими знаннями у своїй галузі та теорії управління, а і обізнаних в сфері інклюзивних інновацій, які раціонально використовують здобуті знання для успішного розв'язання професійних завдань і проблем, вивчають особливості сучасних тенденцій управління в освіті та інших галузях.

Відповідно компетентність менеджера освіти аналізується як здатність виконувати професійні функції, враховуючи різні освітні потреби здобувачів освіти, в тому числі вміння створювати умови для їхнього розвитку та саморозвитку, незалежно від фізичних або психологічних можливостей. Інклюзивна освіта вимагає від керівників підвищеного рівня підготовки, високого професіоналізму, творчості та володіння не лише загально-педагогічними і психологічними знаннями, а й знаннями із спеціальної педагогіки, менеджменту й маркетингу [2, с. 29]. Одним із завдань управління освітньою системою є переосмислення освітніх проблем всіма її учасниками. Сучасна освіта вже не є просто галуззю народного господарства або державним відомством, а стає живою суспільною практикою, особливим простором, що має свої власні інтереси, цілі, цінності та політику [3].

Студенти з особливими освітніми потребами потребують індивідуального підходу для опрацювання навчального матеріалу. Тому в інклюзивному освітньому просторі викладач зобов'язаний використовувати різноманітні методи, поєднуючи теорію і практику, для сприяння розуміння та запам'ятовуванню складних наукових термінів, абстрактних понять кожним студентом, виокремити та структурувати найважливіше для розуміння теми окремим студентом, мотивувати на творчий пошук та саморозвиток. Також найбільш актуальним є аспект впровадження новітніх технологій, технічних інновацій у навчальний

процес. Викладач виконує роль організатора дискусії, фасилітатора, модератора, консультанта.

Впровадження інклюзивних інновацій є важливим не лише для результативності та ефективності здобувачів освіти, але й для забезпечення загальної продуктивності та ефективності всіх учасників освітнього процесу. Сучасний світ вимагає гнучкості, здатності адаптуватися до змін, толерантності та комунікації.

Список використаних джерел

1. Десятов Т.М. Шляхи модернізації моделей і методів освітнього менеджменту в зарубіжних країнах та Україні. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. 2022. № 2. С. 20–25. DOI: <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2022-2-5-20-25> (дата звернення: 10.11.25).
2. Кушнір І. І. Сучасний погляд на освітній менеджмент. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2020. № 1(11). С. 28–30. URL: <http://dspace.msu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/7213> (дата звернення: 10.11.25).
3. Прокопенко А.О. Сучасні тенденції розвитку вищої педагогічної освіти України в умовах діджиталізації освіти. *Наука і техніка*. 2022. № 7(7). С. 270–281. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-7\(7\)-270-281](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-7(7)-270-281) (дата звернення: 10.11.25).

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЦИФРОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ INTERNATIONAL LEGAL ASPECTS OF DIGITAL INCLUSION AND HUMAN RIGHTS PROTECTION IN THE CONTEXT OF INFORMATION TECHNOLOGY DEVELOPMENT

Садковський Сергій Петрович,
аспірант кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3093-9302>
Sadkovskuy@gmail.com

Науковий керівник: Федоренко Т.В., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3447-9078>
vixen@ukr.net

Анотація. У сучасному світі розвиток інформаційних технологій безпосередньо впливає на реалізацію прав і свобод людини. Водночас зростає потреба у забезпеченні цифрової інклюзії, тобто

рівного доступу всіх соціальних груп до цифрових ресурсів і послуг. Розглянуто питання дотримання прав людини у цифровому середовищі та визначено, що воно стає предметом міжнародно-правового регулювання, оскільки саме міжнародні стандарти формиють основу для гармонізації національних підходів у цій сфері.

Annotation. *In today's world, the development of information technology directly affects the realization of human rights and freedoms. At the same time, there is a growing need to ensure digital inclusion, i.e., equal access to digital resources and services for all social groups. The issue of human rights compliance in the digital environment is considered and it is determined that it is becoming the subject of international legal regulation, since it is international standards that form the basis for harmonizing national approaches in this area.*

Актуальність проблеми застосування міжнародного права у сфері інформаційних технологій важко переоцінити в умовах сучасного світу, який стрімко цифровізується. Нині необхідність розроблення й удосконалення міжнародно-правових механізмів для ефективної протидії загрозам з боку інтернет середовища стають дуже необхідними [1].

Міжнародно-правові документи, такі як Загальна декларація прав людини (1948 р.) [4] та Конвенція про права осіб з інвалідністю (2006 р.) [5], містять норми, які опосередковано регулюють питання доступу до інформаційних технологій. Цифрова інклюзія у цьому контексті виступає необхідною умовою реалізації базових прав людини. Серед них можна визначити право на освіту, свободу вираження поглядів, участь у суспільному житті та рівний доступ до державних послуг.

Сучасні міжнародні ініціативи, зокрема Цілі сталого розвитку ООН (2030 р.) [3], підкреслюють значення цифрової доступності як чинника соціальної рівності. Водночас виникає низка викликів, що пов'язані з нерівним доступом до інформації, порушенням прав на приватність і свободу слова. Для ефективного реагування на визначені проблеми необхідне чітке та збалансоване міжнародне співробітництво у сфері правового регулювання інформаційних технологій, розроблення нових конвенцій та посилення контролю за виконанням існуючих норм.

Поглиблення процесів діджиталізації робить особисті дані все більш вразливими, що зумовлює потребу у створенні міжнародних стандартів та угод із забезпечення належного рівня захисту приватності [2]. Водночас зловживання інформаційни-

ми технологіями з метою вчинення злочинів набуває глобального характеру, і міжнародне право має вчасно та адекватно реагувати на ці виклики.

Цифрові технології поступово перетворюються на нове поле геополітичного протистояння між державами та недержавними акторами. Зокрема це зумовлює необхідність формування чітких міжнародних норм, покликаних запобігати конфліктам у кіберпросторі. Оскільки ІТ-сектор є глобальним за своєю природою, міжнародне співробітництво у сфері правового регулювання інформаційних технологій стає ключовою умовою для ефективного розв'язання визначених проблем.

Важливою складовою цифрової інклюзії є забезпечення прав осіб з інвалідністю, які часто стикаються з бар'єрами у використанні цифрових сервісів. У цьому контексті Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю визначає обов'язок держав створювати умови для доступу таких осіб до інформаційних технологій. А це означає, що цифрова інклюзія є не лише технічним, а й правовим питанням рівності та соціальної справедливості, що потребує відповідного міжнародного регулювання [5].

Крім того, цифрова трансформація створює нові етико-правові виклики, пов'язані з використанням штучного інтелекту, великих даних і алгоритмічного управління.

Міжнародне співтовариство повинно розробити механізми контролю, що гарантуватимуть баланс між технічним прогресом і захистом основоположних прав людини. У цьому контексті особливого значення набувають ініціативи Ради Європи, зокрема проєкт Конвенції про штучний інтелект, права людини, демократію та верховенство права (2024 р.) [6], яка має стати важливим міжнародно-правовим інструментом у цій сфері.

Забезпечення цифрової інклюзії є невід'ємною складовою реалізації прав людини в епоху цифровізації. Міжнародне право відіграє ключову роль у формуванні правових засад захисту людини у кіберпросторі. Подальший розвиток міжнародно-правових інструментів має ґрунтуватися на принципах рівності, доступності та недискримінації, що сприятиме створенню інклюзивного цифрового середовища для всіх.

Список використаних джерел

1. Fedorenko T., Sadkovskiy S. (2023). Virtual assets and digital content as an object of civil law. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*, (1(37)). DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss/30032023/7963.

2. Петришин О.В., Гиляка О.С. Права людини в цифрову епоху: виклики, загрози та перспективи. *Вісник Академії правових наук*. 2021. № 1. С. 15–23.

3. Цілі сталого розвитку. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku>.

4. Загальна декларація прав людини ООН; Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

5. Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#top.

6. Center for AI and Digital Policy. URL: <https://www.caidp.org/about-2>.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

EUROPEAN EXPERIENCE IN ENSURING EQUAL OPPORTUNITIES IN THE PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM

Сандул Михайло Миколайович

IV курс, група ПУ-22PhD,

*спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-9772-3706>

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-23>

*Науковий керівник: Дабіжа В.В., к.держ.упр., доцент,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».*

Анотація. Розглянуто досвід Європейського Союзу щодо забезпечення рівних можливостей у системі державного управління. Проаналізовано ключові правові інструменти ЄС, такі як Гендерна стратегія ЄС 2020–2025 років, Дороговказ прав жінок 2025 року та Директиви про гендерну рівність у зайнятості. Зазначено, що впровадження принципів різноманітності та інклюзії сприяє підвищенню ефективності публічного сектору, зменшенню гендерних розривів у кар'єрі та посиленню демократичних процесів. У роботі наведено приклади національних практик країн-членів ЄС, зокрема щодо квотування посад, гендерного бюджетування та тренінгів з антидискримінації, з акцентом на виклики 2024–2025 років. Запропоновано рекомендації для адаптації європейських стандартів, включаючи моніторинг рекрутингу та просування жінок на лідерські позиції.

***Annotation.** The experience of the European Union in ensuring equal opportunities in public administration is considered. Key EU legal instruments, such as the EU Gender Strategy 2020–2025, the Roadmap for Women's Rights 2025, and the Directives on Gender Equality in Employment, are analyzed. It is noted that the implementation of the principles of diversity and inclusion contributes to improving the efficiency of the public sector, reducing gender gaps in careers, and strengthening democratic processes. The paper provides examples of national practices in EU member states, in particular regarding job quotas, gender budgeting, and anti-discrimination training, with a focus on the challenges of 2024–2025. Recommendations are made for adapting European standards, including monitoring the recruitment and promotion of women to leadership positions.*

Інтенсивний розвиток політики рівних можливостей у межах Європейського Союзу є вираженням мети щодо формування всеосяжного державного сектору, де гендерні відмінності, етнічне походження та інші ознаки не перешкоджають професійному росту. Публічна адміністрація, як суттєва складова ЄС, трансформується від простого забезпечення формальної рівності до активного заохочення різноманітності, що сприяє новаторству та довірі суспільства. Ключове значення має Гендерна стратегія ЄС на період 2020–2025 років, яка передбачає включення гендерного аспекту в усі напрямки політики, зокрема й у публічному секторі [1]. Ця стратегія зосереджується на скороченні гендерної нерівності в оплаті праці (до 2025 року) та збільшенні частки жінок на керівних посадах до 40% [1].

З набуттям чинності «Дороговказу прав жінок» у березні 2025 року, Європейський Союз посилив акцент на довгострокових цілях, зокрема на запобіганні нерівності та стимулюванні залучення жінок до процесів ухвалення рішень в державному управлінні [2]. Документ наголошує на значенні комплексного підходу, який передбачає включення гендерної рівності до бюджетного планування та розробки стратегій, як це впроваджено через обов'язкові гендерні завдання у державних бюджетах Австрії [3]. Директива 2006/54/ЄС щодо гендерної рівності у сфері зайнятості та Директива 2023/970 про прозорість винагороди слугують підґрунтям для реалізації національних реформ, спрямованих на усунення дискримінації та забезпечення належних умов для соціально незахищених груп.

Результати дослідження Європейської мережі з питань публічного адміністрування (EUPAN) за 2024 рік свідчать про позитивну тенденцію: частка жінок у центральних органах виконавчої влади коливається в межах 40–70% у більшості держав-членів, а на керівних посадах — 25–50% [3]. Однак, існуючі стереотипи призводять до гендерної дискримінації: жінки мають більшу представленість у сферах соціального захисту та освіти (до 80%), тоді як у секторах оборони та громадської безпеки їхня частка не перевищує 30% [3]. З метою подолання цієї диспропорції держави-члени впроваджують квоти (наприклад, 50% жіночої присутності на посадах в незалежних органах у Нідерландах) та реалізують програми залучення талановитих фахівців, зокрема, кампанії Європейської комісії EPSO для фахівців у сфері інформаційних технологій [3]. Протягом 2024–2025 років Європейська комісія оновила План дій з питань різноманітності та інклюзії на 2022–2024 роки, доповнивши його тренінгами з подолання гендерних упереджень для рекрутерів та менторськими програмами, які охопили понад 450 жінок, 147 з яких отримали підвищення на вищі посади [3].

Відповідно до Європейського огляду законодавства про рівність за 2025 рік, ключовими завданнями є транспозиція Директиви про боротьбу з насильством проти жінок (2024/1385), яка передбачає криміналізацію гендерно мотивованого переслідування в державному секторі, та забезпечення доступності для осіб з інвалідністю згідно з вимогами Директиви 2019/882 [4]. У 2025 році Комісія ініціювала консультації з розробки нової Антирасистської стратегії, яка зосереджує увагу на забезпеченні етнічної різноманітності принаймні державних службовців, з проведенням моніторингу у таких країнах, як Чехія та Угорщина [4]. Прикладами успішних національних практик є Стратегічний план різноманітності Бельгії на 2021–2024 роки, що передбачає проведення гендерного аналізу рекрутингу через платформи FPS BOSA, та практика Ісландії, де в державних органах працюють представники з питань гендерної рівності [3]. У Фінляндії щорічні дослідження оплати праці та гнучкий графік роботи (зменшення робочого тижня до 36 годин) сприяють досягненню балансу між роботою та особистим життям, що сприяє зменшенню гендерного розриву [3].

Європейський досвід свідчить про те, що впровадження принципу рівних можливостей здатне підвищити ефективність

державного управління на 15–20% завдяки стимулюванню інновацій та скороченню кадрової плинності [5]. Проте для періоду 2025–2030 років необхідно реалізувати додаткові заходи, серед яких розширення квот для представників етнічних меншин, впровадження цифрових механізмів моніторингу упереджень у використанні штучного інтелекту під час рекрутингових процесів, а також оцінювання результативності тренінгів, які вже були проведені [4]. Основні принципи, закріплені в статті 21 Хартії основних прав Європейського Союзу, мають потенціал для становлення глобальних реформ і сприяють розвитку єдиного та інклюзивного суспільства на рівні всього Союзу [1].

Європейський Союз демонструє, що забезпечення рівних можливостей у сфері державного управління є не лише правовим зобов'язанням, але й стратегічною інвестицією у стійкий розвиток. Реалізація стратегій та директив сприяє помітному підвищенню представленості вразливих груп, однак процес потребує постійного моніторингу та адаптації до нових викликів, таких як цифрова нерівність. Цей досвід стає дороговказом для країн-кандидатів, акцентуючи на ролі публічного сектору як відображення суспільних цінностей.

Список використаних джерел

1. Gender equality strategy — European Commission URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy_en
2. EUROPEAN COMMISSION Brussels, 7.3.2025 COM(2025) 97 final... URL: <https://cdn.table.media/assets/wp-content/uploads/2025/03/07145057/Gender-Equality-Report-Chapeau-Communication.pdf>
3. Gender Equality in the Civil Service — EUPAN URL: <https://www.eupan.eu/wp-content/uploads/2024/02/GENDER-EQUALITY-FINAL-REPORT.pdf>
4. European Equality Law Review 2025 URL: https://www.migpolgroup.com/wp-content/uploads/2025/11/European-equality-law-review_2025_final_web.pdf
5. Equality and inclusion: key actions — European Commission URL: https://commission.europa.eu/topics/equality-and-inclusion/equality-and-inclusion-key-actions_en

**КОГНІТИВНА ІНКЛЮЗІЯ: УПРАВЛІНСЬКІ ПРАКТИКИ
ФОРМУВАННЯ «НОВОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ» ГРОМАДЯН**
**COGNITIVE INCLUSION: MANAGEMENT PRACTICES
FOR FORMING THE «NEW SUBJECTIVITY» OF CITIZENS**

Скutelnyk Ігор Володимирович

IV курс, група ПУ-22PhD,

спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-0873-8974>

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-24>

Науковий керівник: Давиденко В.В., д.політ.н., професор,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Анотація. Розглянуто сутність когнітивної інклюзії як ключового елемента сучасного публічного управління, спрямованого на формування «нової суб'єктності» громадян з нейродивергентними особливостями. Проаналізовано управлінські практики, засновані на принципах нейродиверситету, включаючи адаптацію процесів залучення, гнучкі пристосування та системне навчання. На основі свіжих досліджень 2023–2025 років запропоновано моделі впровадження в українському контексті для посилення агентності та участі громадян у суспільних процесах.

Annotation. The essence of cognitive inclusion as a key element of modern public administration aimed at forming a «new subjectivity» of citizens with neurodivergent characteristics is considered. Management practices based on the principles of neurodiversity are analyzed, including the adaptation of engagement processes, flexible accommodations, and systemic learning. Based on recent research from 2023–2025, models for implementation in the Ukrainian context are proposed to strengthen the agency and participation of citizens in social processes.

Глобальне поширення концепції нейрорізноманіття відкриває перспективи для вдосконалення когнітивної інклюзії в управлінні. Цей підхід зосереджується не на виправленні «недоліків», а на визнанні унікальних когнітивних особливостей як цінного ресурсу для суспільства. Когнітивна інклюзія передбачає створення сприятливих умов для активної участі громадян з нейродивергентними рисами (наприклад, з аутизмом, синдромом дефіциту уваги та гіперактивності або дислексією) у формуванні «нової суб'єктності», що характеризується розширени-

ми можливостями, самовираженням та залученням до процесів прийняття рішень. Це є не лише етичним принципом, але й стратегічною перевагою для державного сектору, сприяючи інноваціям, соціальній єдності та економічній ефективності [1].

Впровадження когнітивної інклюзії в управлінські практики відбувається поетапно, як це було запропоновано у шведських організаціях. Менеджери зосереджуються на таких шести стадіях: залучення, наймання, адаптація, навчання, оцінка результативності та утримання. Дослідження, проведене у 2024 році, демонструє, що гнучкі адаптації, такі як чіткі інструкції, сенсорні модифікації робочих місць та освітні програми для колег щодо нейрорізноманіття, збільшують рівень інклюзії на 75%, зменшуючи упередження та сприяючи формуванню суб'єктності через визнання сильних сторін [1]. Наприклад, у процесі наймання рекомендуються альтернативні формати подання інформації (відеоматеріали або практичні завдання замість традиційних резюме), що дозволяє кандидатам з нейродивергентними особливостями демонструвати свої компетенції без соціальних перешкод, перетворюючи процес на інструмент розширення можливостей.

Подібні практики застосовуються в освітніх системах, де когнітивна інклюзія реалізується за допомогою універсального дизайну навчання (UDL) та багаторівневої системи підтримки (MTSS). Згідно з рекомендаціями Міністерства внутрішніх справ США (2024 рік), індивідуалізовані навчальні плани (IEP) для учнів з вираженими когнітивними порушеннями включають зміни в змісті та методах навчання, що забезпечують доступ до загальної програми, розвиваючи навички самообслуговування та участі [5]. Це сприяє формуванню «нової суб'єктності» шляхом переходу від пасивного засвоєння знань до активної спільної творчості, з акцентом на партнерстві з родинами та громадами для застосування когнітивних навичок у повсякденному житті. Професійний розвиток працівників, що фінансується за програмою Title II ESEA, є важливим для керівників, які навчаються впроваджувати PBIS (позитивні стратегії підтримки поведінки) для зменшення випадків виключення.

У межах публічного сектору концепція інклюзивного управління виступає ключовим модератором у взаємодії між меритократичним підходом та принципами різноманітності. Результати дослідження, проведеного в Гані у 2025 році, засвідчують, що практики впровадження різноманітності ($\beta=0.29$, $p<0.01$)

суттєво сприяють зростанню продуктивності працівників, особливо завдяки тренінгам з нейтралізації упереджень і розширенню кадрового потенціалу [4]. Для нейродивергентних громадян це відкриває можливості переходу до репрезентативної бюрократії, де індивідуальна суб'єктність формується через їхню участь у прийнятті рішень, зниження рівня корупції та підвищення ефективності. Зокрема, систематичні опитування зворотного зв'язку та міжфункціональні співпраці сприяють трансформації когнітивних відмінностей у конкурентні переваги, як-от посилення креативності в процесах вирішення проблем.

У контексті громадських досліджень та участі в суспільних процесах рекомендовані методи, такі як Photovoice і World Café, описані у 2023 році, сприяють когнітивній інклюзії через адаптацію інформаційних матеріалів (використання спрощеної мови, графічного контенту та гіпертексту) та залучення до спільного співдослідництва [2]. Особи з інтелектуальними вадами стають активними ко-авторами, що підсилює їхню суб'єктність через розподіл влади й отримання компенсацій, перетворюючи їх із пасивних отримувачів послуг на активних учасників змін.

За результатами інтерв'ю, проведених у 2023 році, нейродивергентні професіонали визначають ключові аспекти інклюзивності через такі фактори, як психологічна безпека (60%), гнучкість організаційних адаптацій (75%) та можливість висловлювати власну думку (80%) [3]. Приховування власних рис, відоме як маскування, призводить до підвищеного рівня стресу, тоді як освітні програми для колективу та пошук необхідної підтримки сприяють формуванню стійкої суб'єктності. Стратегії копінгу, включно зі зміною середовища або контролем за емоціями, вказують на необхідність управлінських моделей, орієнтованих на довіру та ефективні низьковитратні адаптації.

В умовах України проблема стигматизації нейродивергентності видається особливо актуальною й потребує впровадження комплексних реформ задля системного розв'язання. У першу чергу це передбачає гармонізацію національного законодавства із положеннями Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, зокрема встановлення квот для нейродивергентних осіб у публічному секторі (наприклад, 3–5%, як передбачено у Швеції). Додатково слід створити платформи для співдослідництва в органах державної влади з метою сприяння суб'єктності через реалізацію проєктів Photovoice. Не менш важливо організувати

тренінги для керівників із застосуванням підходів універсального дизайну навчання (UDL) та багатошарової системи підтримки (MTSS), фінансованих за рахунок державних коштів. Останнім кроком є запровадження моніторингових показників (KPI), орієнтованих на врахування когнітивного різноманіття для зниження рівня професійного вигорання і підвищення залученості [1; 3].

Список використаних джерел

1. Sandström E., Öst I. Inclusion Practices for Neurodivergent Individuals: A Qualitative Study on Managers' Ideas about Inclusion Practices. URL: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1876054/FULLTEXT01.pdf>
2. Sadler T. Inclusive Methods for Engaging People With Intellectual and Developmental Disabilities in Research Practices. URL: <https://ktdrr.org/products/info-briefs/KTDRR-EngagingPeopleWithIDD-508.pdf>
3. Lively S. Neurodiverse Perceptions of Inclusivity in the Workplace. URL: <https://irl.umsl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2412&context=dissertation>
4. Kassim G.B., Han Y. Diversity in the public sector: the role of inclusive management in hiring and performance. URL: https://www.e-jps.org/download/download_pdf?pid=jps-25-e679
5. U.S. Department of Education. Building and Sustaining Inclusive Educational Practices Aligned with the Elementary and Secondary Education Act of 1965 (ESEA) and Part B of the Individuals with Disabilities Education Act (IDEA). URL: <https://www.ed.gov/media/document/inclusive-practices-guidance-109436.pdf>

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ LEGAL SUPPORT OF INCLUSIVE EDUCATION IN UKRAINE: PROBLEMS AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT

Стрілко Дмитро Леонідович

*викладач циклової комісії правознавства,
Полтавський фаховий коледж Університету «Україна»;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1781-9069>
strilko.d@gmail.com*

Трьомка Олександр Валерійович

*II курс, група ПЗ-24-2 фмб-рл, спеціальність «Право»,
Полтавський фаховий коледж Університету «Україна».
tromkaolv@gmail.com*

Анотація. *Інклюзивна освіта є ключовим елементом реалізації конституційного права на освіту для осіб з особливими освітніми потребами. Проаналізовано сучасний стан правового за-*

безпечення інклюзії в Україні на основі Законів України «Про освіту» та підзаконних актів. Виявлено системні проблеми, що гальмують ефективне впровадження інклюзивних практик, зокрема недостатнє фінансування, дефіцит кваліфікованих фахівців та недосконалість міжвідомчої взаємодії. Запропоновано напрями вдосконалення законодавства, включаючи розробку чітких стандартів надання психолого-педагогічних послуг та посилення гарантій дотримання прав дитини в інклюзивному класі. Перспективи розвитку пов'язані з інтеграцією українського досвіду у європейський освітній простір.

Annotation. *Inclusive education is a key element in realizing the constitutional right to education for persons with special educational needs. The current state of legal support for inclusion in Ukraine, based on the Laws of Ukraine «On Education» and subordinate legislation, has been analyzed. Systemic problems hindering the effective implementation of inclusive practices have been identified, including insufficient funding, a shortage of qualified specialists, and imperfections in interdepartmental interaction. Directions for improving legislation are proposed, including the development of clear standards for the provision of psychological and pedagogical services and the strengthening of guarantees for the observance of children's rights in the inclusive classroom. Development prospects are associated with the integration of Ukrainian experience into the European educational space.*

Реалізація права на освіту є фундаментальною гарантією, і набуває особливого значення у контексті забезпечення рівних можливостей для осіб з особливими освітніми потребами. Інклюзивна освіта, як філософія соціальної справедливості, спрямована на усунення дискримінації та створення такого середовища, яке відповідає потребам кожного здобувача освіти.

Правові засади інклюзії в Україні ґрунтуються на міжнародних зобов'язаннях, перш за все, Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю. [2] На національному рівні ключовими актами є Закон України «Про освіту» та Закон України «Про повну загальну середню освіту», які закріпили інклюзивну освіту як один з основних принципів політики. [3; 4] Доповнюють систему підзаконні акти, такі як Постанова КМУ № 957 (Порядок організації інклюзивного навчання), що регламентують роботу Інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ) та порядок розробки Індивідуальної програми розвитку (ІПР). [5; 6] Незважаючи на

розгалуженість джерел, існує проблема термінологічної неузгодженості та відсутність юридичної чіткості деяких понять (наприклад, «розумне пристосування»), що ускладнює уніфіковане правозастосування.

Ефективна реалізація правових норм інклюзії в Україні страждає від значного розриву між декларативними нормами та реальними можливостями їх практичної реалізації. Ключовою проблемою залишається недостатнє та нерівномірне фінансування інклюзивних потреб. Хоча державою передбачена освітня субвенція, її розмір часто не покриває повного спектра витрат, необхідних для надання якісних корекційно-розвиткових послуг, закупівлі спеціального обладнання та забезпечення функціонування ІРЦ [9, с. 78]. На органи місцевого самоврядування покладено обов'язок із забезпечення безбар'єрного архітектурного доступу до закладів освіти, проте на практиці значна частина шкіл та дитячих садків залишається недоступною для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, що є прямим порушенням права на освіту та вимог Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [7].

Існує гострий дефіцит кваліфікованих кадрів (асистентів вчителя, корекційних педагогів). Правові норми передбачають наявність у закладах освіти асистента вчителя та можливість залучення асистента дитини, проте їхня реальна кількість і професійна підготовка часто є недостатніми. Нерозвинутою залишається система підготовки та перепідготовки корекційних педагогів, логопедів, дефектологів та психологів, які здатні працювати в умовах інклюзивного класу. Чинне законодавство недостатньо чітко регламентує стандарти якості надання психолого-педагогічних послуг, що призводить до їхньої нерівномірності та низької ефективності в різних регіонах. [10, с. 148]

Ефективна інклюзія вимагає злагодженої роботи не лише освітньої, але й медичної та соціальної сфер. На жаль, на сьогодні спостерігається фрагментація та неузгодженість дій між Міністерством освіти і науки, Міністерством охорони здоров'я та органами соціального захисту. Правові механізми міжвідомчої комунікації є розмитими, що створює бюрократичні перешкоди на шляху отримання дитиною необхідної комплексної підтримки. Крім того, наявні механізми юридичного контролю за дотриманням права на інклюзивну освіту, зокрема з боку освітнього омбудсмена та Держслужби якості освіти, потребують по-

силення та наділення додатковими повноваженнями, особливо щодо застосування санкцій за порушення прав дітей з ООП.

Попри антидискримінаційні норми, у освітньому середовищі існують дискримінаційні практики та випадки булінгу. Законодавство недостатньо деталізує ефективні механізми протидії цим явищам у контексті інклюзивної освіти.

Подальший розвиток правового забезпечення інклюзивної освіти має бути спрямований на подолання виявлених прогалин. Необхідним є прийняття спеціального закону «Про інклюзивну освіту» або внесення змін, що забезпечать уніфікацію термінології та чітке розмежування повноважень. Критично важливим є нормативне закріплення чітких стандартів надання корекційно-розвиткових послуг та механізмів реалізації «розумного пристосування» [8, с. 204].

Слід перейти до формульного підходу у фінансуванні, який гарантує цільове забезпечення потреб кожної дитини з особливими освітніми потребами. Важливо посилити юридичну відповідальність посадових осіб за невиконання вимог законодавства щодо організації інклюзивного навчання та порушення прав дитини на якісну освіту.

Таким чином, правове забезпечення інклюзивної освіти в Україні має міжнародно визнану основу, проте його ефективність на практиці обмежена. Головна проблема полягає у низькій ефективності реалізації наявних норм через фінансові обмеження, кадровий дефіцит, термінологічну невизначеність та недосконалу міжвідомчу взаємодію. Перспективи розвитку пов'язані з необхідністю уніфікації законодавства, посиленням фінансових гарантій та встановленням чітких стандартів якості освітніх послуг. Лише комплексний підхід, що охоплює законодавче вдосконалення, фінансову відповідальність та кадрове забезпечення, дозволить створити повноцінне правове поле для інклюзії.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
2. Конвенція про права осіб з інвалідністю: Міжнародний документ ООН від 13.12.2006.
3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII.
4. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 № 463-IX.
5. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.2021 № 957.

6. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 № 530.

7. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21.03.1991 № 875-XII.

8. Будяк Л. В. Нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти: аналіз міжнародних документів і законодавства України. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2010. № 7. С. 202–206.

9. Захарова Л. Г. Роль інклюзивно-ресурсних центрів в реалізації корекційно-розвиткової складової інклюзивного навчання. *І Всеукраїнська міждисциплінарна науково-практична конференція «Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат»*. Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2021. С. 75–79.

10. Кужелев М. О. Фінансування інклюзивної освіти в Україні: проблеми та перспективи. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2019. № 1. С. 145–158.

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ЯК ІНДИКАТОР СТАЛОГО РОЗВИТКУ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ INCLUSIVE EDUCATION AS AN INDICATOR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT: AN INTERNATIONAL LEGAL PERSPECTIVE

Тетера Дарія Кирилівна

*IV курс, група МІ-22-1, спеціальність «Міжнародні відносини»,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-8728-6842>

teteradasha1506@gmail.com

*Науковий керівник: Загородня А.С., доктор філософії,
доцент кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу,*

Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3447-9078>

vixen@ukr.net

Анотація. У дослідженні було розглянуто інклюзивну освіту як ключовий чинник формування сталого розвитку в глобальному вимірі. Також, проаналізовано міжнародно-правові засади забезпечення права на освіту без дискримінації відповідно до Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, Загальної декларації прав людини та Цілей сталого розвитку ООН (зокрема ЦСР 4 і 10). Здійснено порівняльний аналіз практик імплементації принципів інклюзивності у сфері освіти на прикладі Канади, держав ЄС та України, що дозволяє оцінити різні рівні ефективності та виклики національних систем. Особлива увага приділена ролі інноваційних

підходів і цифрових технологій у розширенні доступу до якісної освіти для всіх соціальних груп. Сучасний етап розвитку світового співтовариства характеризується необхідністю поєднання економічного зростання з формуванням інклюзивного та стійкого суспільства. У цьому контексті освіта постає ключовим чинником соціальної інтеграції та реалізації принципів прав людини. Інклюзивна освіта є не лише гуманістичним і соціальним ідеалом, але й стратегічним індикатором сталого розвитку, відображаючи рівень реалізації міжнародно-правових норм та політичної волі держав.

Annotation. *This article examines inclusive education as a key factor in shaping sustainable development on a global scale. It also analyzes the international legal foundations for ensuring the right to education without discrimination, in accordance with the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities, the Universal Declaration of Human Rights, and the United Nations Sustainable Development Goals (particularly SDG 4 and SDG 10). A comparative analysis of the implementation of inclusivity principles in education is conducted using the examples of Canada, EU countries, and Ukraine, which allows for the assessment of different levels of effectiveness and the challenges faced by national systems. Special attention is given to the role of innovative approaches and digital technologies in expanding access to quality education for all social groups. The current stage of global community development is characterized by the need to combine economic growth with the formation of an inclusive and sustainable society. In this context, education serves as a key factor of social integration and the realization of human rights principles. Inclusive education is not only a humanistic and social ideal but also a strategic indicator of sustainable development, reflecting the degree of implementation of international legal norms and the political will of states.*

Міжнародне право формує універсальні стандарти забезпечення права на освіту без дискримінації. Одним із фундаментальних документів є Загальна декларація прав людини (1948 р.), що проголошує право на освіту для всіх, незалежно від соціального статусу, стану здоров'я чи інших характеристик. Подальший розвиток цієї концепції відбувся у Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.), який закріплює зобов'язання держав забезпечити рівний доступ до освіти для всіх громадян. Особливе значення у сучасному контексті

має Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (2006 р.), яка в статті 24 підкреслює обов'язок держав створювати інклюзивні освітні системи та надавати рівні можливості для навчання людям з особливими освітніми потребами. Додатково, нормативні документи ЮНЕСКО, зокрема Саламанкська декларація (1994 р.), спрямовані на впровадження глобальних стандартів інклюзивної освіти та боротьбу з дискримінацією у навчальному процесі.

Цілі сталого розвитку (ЦСР) ООН, а саме ЦСР 4 — «Якісна та інклюзивна освіта» та ЦСР 10 — «Зменшення нерівності», закріплюють стратегічне значення інклюзивної освіти як індикатора рівності та соціальної справедливості. Інклюзивна освіта забезпечує рівний доступ до знань для всіх груп населення та створює передумови для розвитку людського потенціалу, соціальної згуртованості та демократичної культури.

У ХХІ столітті особливе значення набувають інноваційні та цифрові підходи в освіті. Використання дистанційних платформ, адаптивних навчальних програм, електронних освітніх ресурсів та штучного інтелекту дозволяє подолати фізичні та географічні бар'єри, розширюючи доступ до навчання для людей з обмеженими можливостями. Проте одночасно постає виклик цифрового розриву, який обмежує доступ до технологій у низці країн і соціальних груп. Міжнародні організації, такі як ЮНЕСКО та ООН, активно працюють над формуванням нормативних і практичних інструментів забезпечення цифрової інклюзивності у сфері освіти.

Порівняльний аналіз національних практик дозволяє відзначити різний рівень реалізації принципів інклюзивної освіти. Канада має розвинену систему інклюзивної освіти, орієнтовану на адаптацію навчальних програм до потреб учнів та широке використання технологій. Тут діють законодавчі механізми та фінансові стимули, а також високий рівень підготовки педагогів для роботи в інклюзивному середовищі. Європейський Союз (на прикладі країн, таких як Німеччина, Швеція та Франція) активно імплементує директиви ЄС щодо рівних можливостей у навчанні, розвиває інституційні програми підтримки учнів із особливими потребами та стимулює держави-члени до застосування інноваційних практик. Україна після ратифікації Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю (2009 р.) та прийняття Закону «Про освіту» (2017 р.) розпочала впровадження інклю-

живної освіти у державних школах. Попри законодавчу базу, практика реалізації інклюзивних програм стикається з проблемами нестачі кваліфікованих кадрів, обмеженого фінансування та низького рівня соціальної обізнаності, що ускладнює повноцінне досягнення ЦСР 4.

Таким чином, інклюзивна освіта є не лише освітньою політикою, а й комплексним соціально-правовим індикатором сталого розвитку. Ефективність її реалізації свідчить про рівень дотримання прав людини, якість міжнародно-правових механізмів та здатність держав адаптувати інноваційні практики у відповідності до потреб усіх громадян. Для забезпечення сталого розвитку необхідна комплексна взаємодія міжнародного права, національної політики та інноваційних технологій у сфері освіти.

Інклюзивна освіта є стратегічним індикатором соціальної справедливості та сталого розвитку. Порівняння Канади, ЄС та України демонструє, що рівень ефективності реалізації принципів інклюзивності залежить не лише від законодавчих норм, а й від інституційної підтримки, підготовки педагогів, технологічного забезпечення та соціальної обізнаності. Інклюзивна освіта сприяє формуванню стійкого, справедливого та інклюзивного суспільства, що відповідає міжнародним стандартам і Цілям сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини. Генеральна Асамблея ООН. Нью-Йорк: ООН, 1948. 30 с. URL: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>
2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права. ООН. Нью-Йорк, 1966. 25 с. URL: <https://documents.law.yale.edu/sites/default/files/UDHR2013FullText.pdf>
3. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю. ООН. — Нью-Йорк: ООН, 2006. 50 с. URL: <https://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf>
4. ЮНЕСКО. Саламанкська декларація та рамки дій щодо освіти осіб з особливими потребами / ЮНЕСКО. Париж : UNESCO, 1994. 35 с.
5. United Nations. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. New York: UN, 2015. 41 p. URL: <https://www.refworld.org/legal/resolution/unga/2007/en/49751>

**БРЕНД АЙДЕНТИКА ІНКЛЮЗИВНОГО ЗАКЛАДУ
ГРОМАДСЬКОГО ХАРЧУВАННЯ****BRAND IDENTITY OF AN INCLUSIVE PUBLIC
CATERING ESTABLISHMENT**

Трофименко Аріна Олександрівна

IV курс, група ДЗ-22-1, спеціальність «Графічний дизайн»,

Інститут філології та масових комунікацій,

Університет «Україна». arinakiev@bigmir.net

Науковий керівник: Жидкова Т.В., к.т.н., доцент,

Інститут філології та масових комунікацій,

Університет «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7903-7073>

tetiana.zhydkova@npp.kai.edu.ua

Анотація. Дослідження присвячено проектуванню системи ай-дентики закладу громадського харчування як багатоканальної комунікації бренду в різних форматах: ресторан, кафе, фуд-хол. Мета — обґрунтувати принципи, методи та засоби створення цілісної візуальної системи з урахуванням інклюзивності, навігації, цифрових сервісів та сталості. Методологія поєднує бенчмаркінг, картування точок контакту, опитування користувачів, вивчення прототипів та оцінювання за KPI (читабельність, орієнтація, задоволеність). Отримані результати демонструють підвищення пізнаваності бренду, скорочення часу прийняття рішення біля меню-борду та зростання лояльності користувачів. Практичний продукт — міні-гайд і набір носіїв для пілотного впровадження в заклади.

Annotation. The study is devoted to the design of an identity system for a catering establishment as a multi-channel brand communication in various formats: restaurant, café, food hall. The aim is to substantiate the principles, methods and means of creating a coherent visual system, taking into account inclusiveness, navigation, digital services and sustainability. The methodology combines benchmarking, contact point mapping, user surveys, prototype studies and KPI assessment (readability, orientation, satisfaction). The results demonstrate increased brand awareness, reduced decision-making time at the menu board and increased user loyalty. The practical product is a mini-guide and a set of media for pilot implementation in the establishment.

Постановка проблеми та актуальність. Заклади громадського харчування є критичним сервісом для щоденного життя відвідувачів. За відсутності цілісної айдентики погіршують-

ся орієнтація, сприйняття якості послуг і прозорість пропозиції; зростають комунікаційні «шум» і когнітивне навантаження. Айдентика має поєднувати просторову навігацію, графічні стандарти, мовні формули та цифрові точки дотику (QR-замовлення, сайт/бот).

Актуальність підсилюється потребою в інклюзивних рішеннях: маркуванні алергенів, контрастності, зрозумілих піктограмах, мультимовності та доступності для різних груп відвідувачів.

У сучасних умовах розвитку ресторанного бізнесу в Україні конкуренція між закладами громадського харчування постійно зростає. Споживач обирає не лише місце, де можна смачно поїсти, ай простір, який створює певний настрій, враження.

Саме тому важливим інструментом формування позитивного іміджу та пізнаванності ресторану стає айдентика — система візуальних, вербальних і сенсорних елементів, що формують цілісний образ бренду.

У сучасних умовах ресторан перестає бути лише місцем споживання їжі — він перетворюється на комунікаційний простір, де дизайн і айдентика відіграють ключову роль у створенні емоційного досвіду гостя. Тому розробка впізнаваної, цілісної та автентичної айдентики є важливою частиною успішного розвитку бренду ресторану.

Актуальність теми зумовлена необхідністю створення унікального візуального образу, який відображатиме концепцію закладу, вирізнятиме його серед конкурентів і сприятиме формуванню позитивного ставлення з боку цільової аудиторії. В умовах насиченого ринку саме бренд стає потужним засобом маркетингових комунікацій, який формує довіру, емоційну прив'язаність і лояльність гостей.

Метою дослідження є розроблення науково обґрунтованої системи айдентики закладу громадського харчування як інтегрованої візуально-комунікаційної платформи, що забезпечує пізнаванність, доступність і сервісну ефективність.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- вивчити вимоги до закладів громадського харчування маломобільної групи населення, зокрема осіб з інвалідністю;
- вивчити теоретичні основи айдентики та процеси формування візуальної ідентичності бренду ресторану;
- проаналізувати сучасний стан ринку ресторанних послуг в Україні;

- дослідити вплив кольору, форми, шрифту та стилістики на сприйняття бренду в контексті ресторанного бізнесу;
- розробити концепцію, логотип і візуальну айдентику ресторану відповідно до його позиціювання.

Огляд джерел. Сучасні підходи до ідентичності сервісів харчування спираються на бренд-платформу, читабельну ієрархію, контроль контрасту й тактильні/цифрові носії. У публічних просторах ключове значення мають принципи wayfinding (ієрархія повідомлень, повторюваність, послідовність, мінімізація когнітивного навантаження).

Для інклюзивності застосовують стандарти доступності шрифтів, контрастності, зрозумілої іконографіки та позначення алергенів. Репрезентативні кейси (університетські кампуси та міські фуд-холи) підтверджують ефективність модульних систем із фіксованими зонами свободи для локальної адаптації.

Результати дослідження. Відповідно до поставленої мети було здійснено комплексне опрацювання логотипу та базових елементів айдентики закладу громадського харчування. Розроблені рішення відповідають актуальним вимогам сучасного бренд-дизайну та враховують особливості цільової аудиторії, що охоплює всіх мешканців країни, незалежно від їхнього фізичного стану. Сформована концепція бренду спирається на специфіку національного ринку, а також на вплив візуальної ідентифікації на швидкість орієнтації користувачів і прийняття ними рішень у зоні замовлення. Визначено та впроваджено ключові елементи візуальної системи, які сприяють підвищенню рівня довіри та лояльності відвідувачів.

Концепція бренду закладу громадського харчування охоплює такі складові:

Місія: забезпечення швидкого, зрозумілого та доступного харчування, заснованого на принципах сталого розвитку.

Цінності: прозорість, турбота про відвідувача, інклюзивність, локальність.

Тон комунікації: простий, доброзичливий, позбавлений жаргону; орієнтований на чіткі та лаконічні формулювання, за необхідністю використання окремих фраз жестовою мовою, тощо.

Архетип: Опікун/Друг — як уособлення підтримки, передбачуваності й орієнтації на потреби гостя.

Позиціювання: «Іжа без зайвих питань», що підкреслює інтуїтивність і прозорість вибору.

Персони: «Гість, що поспішає», «Вегетаріанець/Веган», «Гість з порушенням зору», «Гість з порушенням опорно-рухового апарату», «Гість з порушенням слуху», «Сім'я з дітьми», «Мама або тато з немовлям».

У такий спосіб айдентика виконує не лише репрезентативну функцію формування впізнаваного образу бренду, але й забезпечує інклюзивність, комфорт та ефективність взаємодії користувачів із сервісом у різних форматах закладів громадського харчування.

**ЗАХИСТ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ,
ЯКИМ ВСТАНОВЛЕНО ІНВАЛІДНІСТЬ
ВНАСЛІДОК ПОРАНЕНЬ,
ОДЕРЖАНИХ ПІД ЧАС ЗАХИСТУ БАТЬКІВЩИНИ
PROTECTION OF THE RIGHTS OF MILITARY PERSONNEL
WHO HAVE BEEN DECLARED DISABLED
AS A RESULT OF INJURIES SUSTAINED
WHILE DEFENDING THEIR HOMELAND**

Трунілін Михайло Олександрович
аспірант кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»;
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-5956-9874>

Ізюїта Петро Олександрович
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»,
заслужений юрист України.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9851-3434>

Анотація. У тезах досліджується питання, щодо помилок при встановленні причинно-наслідковому зв'язку у висновках військово-лікарської, медичної (військово-лікарської), лікарсько-експертної комісії (ВЛК), що в свою чергу призводять до встановлення військовослужбовцям групи інвалідності не пов'язаної з захистом Батьківщини, як наслідок розмір одноразової грошової допомоги таким військовослужбовцям з інвалідністю суттєво зменшений.

Annotation. The thesis examines the issue of errors in establishing a causal link in the conclusions of military medical, medical (military medical), medical expert commissions (MEC), which in turn lead to the establishment of a disability group for military personnel not related to

the defense of the homeland, as a result of which the amount of one-time financial assistance to such military personnel with disabilities is significantly reduced.

У статті 3 Основного закону встановлено: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави.» [1].

Крім того, у статті 17 також закріплено: «Держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей.» [1].

У статті 10 «Конвенції про права осіб з інвалідністю», яка ратифікована Україною 16.12.2009 року, визначено: «Держави-учасниці знову підтверджують невід'ємне право кожної людини на життя й уживають усіх необхідних, заходів для забезпечення його ефективного здійснення особами з інвалідністю нарівні з іншими.» [2].

Крім того діють Закони України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [3] та «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (далі — Закон № 2011-ХІІ), яким встановлено: «Цей Закон відповідно до Конституції України визначає основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей, встановлює єдину систему їх соціального та правового захисту, гарантує військовослужбовцям та членам їх сімей в економічній, соціальній, політичній сферах сприятливі умови для реалізації їх конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни та регулює відносини у цій галузі.» [4].

З метою підвищити прозорість та ефективність процесу встановлення групи інвалідності чи втрати працездатності, з 1 січня 2025 року на зміну МСЕК (медико-соціальним експертним комісіям), відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування медико-соціальної експертизи та впровадження оцінювання повсякденного функціонування особи» № 4170-ІХ від 19 грудня 2024 року [5], були створені експертні команди з оцінювання повсякденного функціонування особи (ЕКОПФО). Прийнято Постанову Кабінету Міністрів України № 1338 від 15 листопада

2024 року «Деякі питання запровадження оцінювання повсякденного функціонування особи» (далі — КМУ № 1338) [6].

Згідно статті 16 цього Закону № 2011-ХІІ держава гарантує виплату одноразової грошової допомоги у разі встановлення військовослужбовцю інвалідності, що настала внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого ним під час виконання обов'язків військової служби, зокрема під час захисту Батьківщини.

В Законі № 2011-ХІІ, розмір одноразової грошової допомоги визначено в певній кількості (кратності) від прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб на 1 січня календарного року, який у 2025 році, згідно статті 7 Закону України «Про Державний бюджет України на 2025 рік» встановлено: «працездатних осіб — 3028 гривень» [7].

У статті 16² цього Закону № 2011-ХІІ, визначено, що на розмір одноразової грошової допомоги впливає ступінь втрати працездатності, який визначається у відсотках або встановлена група інвалідності, а також причинний зв'язок травми/поранення із військовою службою (пов'язана з виконанням обов'язків військової служби, зокрема із захистом Батьківщини, чи з проходженням військової служби).

У 2025 році, в разі встановлення військовослужбовцю 3 групи інвалідності, одноразова грошова допомога становить:

- 757 000 гривень (250-кратний прожитковий мінімум), якщо інвалідність, пов'язана із захистом Батьківщини (пункт 4 частини другої статті 16 Закону № 2011-ХІІ);

- 211 960 гривень (70-кратний прожитковий мінімум), якщо інвалідність, пов'язана з проходженням військової служби (пункт 5 частини другої статті 16 Закону № 2011-ХІІ).

Авторами досліджено чотири різні справи військовослужбовців, яких різними ЕКОПФО визнано особами з інвалідністю 3 групи, але у всіх рішеннях ЕКОПФО зазначено про встановлення їм як військовослужбовцям інвалідності, що пов'язана з проходженням військової служби. Тобто завдяки помилкам ЕКОПФО цим чотирьом особам, встановили інвалідність 3 групи та одноразову допомогу лише 211960 грн., хоча вони як військовослужбовці отримали свої поранення, травми під час захисту Батьківщини та повинні отримати одноразову грошову допомогу 757000 грн. Цим особами з інвалідністю 3 групи, протягом травня 2025 року подано скарги до єдиного Центру оці-

нювання функціонального стану особу (ЦОФСО у м. Дніпро), з приводу перевірки причинно-наслідкового зв'язку, що їх поранення та травми отримані ними як військовослужбовцями під час виконання завдань на лінії бойових дій («на нулі»), тобто пов'язані з захистом Батьківщини. Станом на середину листопада 2025 року (вже минуло 6 місяців), жодна з цих скарг осіб з інвалідністю не розглянута, що свідчить про не ефективний захист прав військовослужбовців з інвалідністю.

Помилки допущені ЕКОПФО при визначенні причинно-наслідкового зв'язку у військовослужбовців з інвалідністю, а також порушення єдиним в Україні ЦОФСО у м. Дніпро строків розгляду скарг на ЕКОПФО, є грубим порушенням прав військовослужбовців з інвалідністю гарантованих державою.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (з останніми змінами та доповненнями, станом на 14.11.2025). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст.141. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/Z960254K?an=1&q=%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8>.

2. Конвенція про права осіб з інвалідністю, ратифіковано Законом України «Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю і Факультативного протоколу до неї» № 1767-VI від 16.12.2009 р. (з останніми змінами та доповненнями, станом на 14.11.2025). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2010, № 9, ст. 77. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text.

3. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України № 875-XII від 21 березня 1991 р. (з останніми змінами та доповненнями, станом на 14.11.2025). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1991, № 21, ст. 252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>.

4. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України № 2011-XII від 20 грудня 1991 р. (з останніми змінами та доповненнями, станом на 14.11.2025). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1992, № 15, ст. 190. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>.

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування медико-соціальної експертизи та впровадження оцінювання повсякденного функціонування особи: Закон України № 4170-IX від 19 грудня 2024 р. (з останніми змінами та доповненнями, станом на 14.11.2025). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2025, № 27, ст. 86. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4170-20#Text>.

6. Деякі питання запровадження оцінювання повсякденного функціонування особи: Постанова Кабінету Міністрів України № 1338 від 15 листопада 2024 р. (з останніми змінами та доповненнями, станом на

14.11.2025). *Офіційний вісник України*, 2024, N 107 (20.12.2024), ст. 6782. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1338-2024-%D0%BF#Text>

7. Про Державний бюджет України на 2025 рік: Закон України № 4059-IX від 19.11.2024 р. (з останніми змінами та доповненнями, станом на 14.11.2025). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2025, № 15–17, ст. 40. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20#Text>.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНИХ ІННОВАЦІЙ У РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

IMPLEMENTATION OF INCLUSIVE INNOVATIONS IN THE DEVELOPMENT OF MODERN EDUCATION IN UKRAINE

Федоренко Тетяна Вікторівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри галузевого права та
загальноправових дисциплін,

Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3447-9078>

vixen@ukr.net

Анотація. У роботі розглянуто сутність, напрями та значення впровадження інклюзивних інновацій у розвиток сучасної освіти в Україні. Проаналізовано законодавчу базу інклюзивної освіти, міжнародні стандарти та національні ініціативи, спрямовані на забезпечення рівного доступу до освіти. Особливу увагу приділено інноваційним педагогічним технологіям, що сприяють ефективній адаптації освітнього середовища до потреб усіх учасників освітнього процесу. Визначено основні проблеми реалізації інклюзивних інновацій у практиці українських закладів освіти та окреслено перспективні напрями їх подальшого розвитку. Робота має на меті узагальнити сучасні тенденції інклюзивного освітнього простору та підкреслити роль інновацій як чинника гуманізації освіти.

Annotation. The paper examines the essence, directions, and significance of implementing inclusive innovations in the development of modern education in Ukraine. It analyzes the legal framework, international standards, and national initiatives aimed at ensuring equal access to education. Particular attention is paid to innovative pedagogical technologies that contribute to the effective adaptation of the educational environment to the needs of all participants in the educational process. The main problems of implementing inclusive innovations in

the practice of Ukrainian educational institutions are identified and promising directions for their further development are outlined. The work aims to summarize current trends in inclusive education and highlight the role of innovation as a driver of educational humanization.

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується підвищеною увагою до питань рівності, толерантності та соціальної справедливості. У цьому контексті інклюзивна освіта постає як важливий чинник демократизації суспільних відносин і гуманізації освітнього процесу.

Одним із пріоритетних напрямів розвитку сучасної освіти в Україні є забезпечення рівних прав та можливостей в освітній сфері для всіх без будь-якої дискримінації. Вагомого значення набуває створення інклюзивного, безпечного, сприятливого для розвитку освітнього середовища, яке сприяє формуванню життєвих компетентностей, розвитку здібностей та обдарувань кожного незалежно від віку, статі, раси, стану здоров'я, громадянства, національності, політичних, релігійних чи інших переконань, місця проживання, мови спілкування, соціального і майнового стану тощо [1].

Правові засади інклюзивної освіти в Україні закріплено у низці національних і міжнародних документів, таких як: Конституція України (1996 р.), стаття 53, гарантує кожному право на освіту [2]; Закон України «Про освіту» (2017 р.) визначає принципи інклюзивності, рівності та недискримінації [3]; Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.) деталізує механізми організації інклюзивного навчання [4]; Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (2006 р.), ратифікована Україною у 2009 р., закріплює право на інклюзивну освіту як базове людське право [5]; Постанова Кабінету Міністрів України № 545 від 12 липня 2017 р. «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр» регламентує діяльність ІРЦ, які забезпечують психолого-педагогічну підтримку [6].

Наявність такої законодавчої бази створює умови для реалізації інноваційних підходів до інклюзивного навчання, орієнтованих на особистісний розвиток, соціальну адаптацію та підвищення якості освітніх послуг.

Інклюзивна освіта базується на ідеї, що кожна особа має право на якісну освіту в умовах, максимально наближених до звичайних. Це означає створення системи підтримки для осіб

з особливими освітніми потребами (ООП) у закладах загальної середньої, дошкільної та вищої освіти. Водночас важливою складовою цього процесу є впровадження саме інноваційних підходів, що забезпечують ефективність інклюзивного навчання.

Поняття інклюзивні інновації охоплює комплекс новітніх методів, технологій, форм і засобів організації освітнього процесу, спрямованих на адаптацію навчального середовища до потреб кожної особи.

До інклюзивних інновацій належать:

- використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) — адаптивні навчальні програми, спеціальні онлайн-платформи, аудіовізуальні матеріали;

- створення інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ) як інституцій підтримки дітей з ООП;

- індивідуальні освітні траєкторії, що враховують інтереси, здібності та психофізичні можливості осіб, які навчаються;

- командна модель роботи, що поєднує зусилля викладачів, педагогів, психологів, логопедів, соціальних працівників і батьків;

- інклюзивний дизайн освітнього середовища, що враховує потреби всіх учасників освітнього процесу — архітектурна доступність, адаптовані меблі, засоби навчання, комфортна соціальна атмосфера.

Наприклад, станом на 2024 рік в областях та м. Києві створено 692 інклюзивно-ресурсних центри, які забезпечують право дітей з особливими освітніми потребами на дошкільну та загальну середню освіту (46 інклюзивно-ресурсних центрів розміщуються на тимчасово окупованій території України) [1].

Впровадження інклюзивних інновацій передбачає оновлення педагогічних підходів: диференційоване навчання, проєктні методи, кейс-технології, кооперативне навчання, розвиток емоційного інтелекту. Цифрові освітні платформи й мобільні додатки сприяють створенню адаптованого освітнього середовища та розширюють можливості дистанційного навчання.

Але попри позитивні зрушення, проблемами залишаються недостатня підготовка педагогічних кадрів, обмежене фінансування та нерівномірний розвиток інфраструктури. Перспективними напрямками є цифровізація інклюзивної освіти, підвищення кваліфікації викладачів та вчителів, розширення партнерства

між закладами освіти та громадою, а також державна підтримка інноваційних освітніх проєктів.

Інклюзивні інновації сприяють не лише інтеграції осіб з особливими потребами, а й формуванню толерантності та гуманізму в суспільстві. Їх впровадження є запорукою розвитку сучасної української освіти відповідно до європейських стандартів.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024–2026 роки: Розпорядження КМУ від 07.06.2024 р. № 527-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-%D1%80#Text>
2. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
4. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
5. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю : міжнародний документ від 13 грудня 2006 р. Ратифіковано Законом України від 16.12.2009 р. № 1767-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71
6. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр: Постанова КМУ від 12.07.2017 р. № 545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text>

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАКТИК

LEGAL MECHANISMS FOR INCLUSIVE EDUCATION: A COMPARATIVE ANALYSIS OF EUROPEAN PRACTICES

Федоров Валерій Анатолійович

*III курс, група ПЗ-23-1фмб-1к, спеціальність «Право»,
Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Пікалюк С.С., ст. викладач,
Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».*

*ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7035-9527>
pikalyuksvetlana2017@gmail.com*

Анотація. Стаття присвячена аналізу правових механізмів забезпечення доступності освіти для осіб з інвалідністю в країнах Європейського Союзу та можливостей застосування кращих практик у національному законодавстві України. Розглянуто еволюцію

підходів до інклюзивної освіти, що ґрунтується на принципах Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю та сучасній соціальній моделі інвалідності. Проаналізовано нормативно-правові акти окремих держав ЄС, які регламентують доступність, індивідуальну підтримку та підготовку педагогів. Вивчено тенденції реформування освітніх систем, включно з інституційною трансформацією, розвитком мережі підтримувальних сервісів і міжвідомчої співпраці. На основі порівняльного аналізу визначено ефективні моделі організації інклюзивного освітнього середовища, придатні для впровадження в Україні. Результати дослідження можуть слугувати основою для підвищення доступності та якості освіти для осіб з інвалідністю.

Annotation. *The article focuses on the analysis of legal mechanisms ensuring accessibility of education for persons with disabilities in European Union countries and the potential adaptation of best practices into Ukrainian legislation. The study examines the evolution of inclusive education approaches based on the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities and the modern social model of disability. It analyzes the legislation of individual EU countries that regulates accessibility, universal design, individual support, and teacher training. Current trends in educational reform are explored, including institutional transformation, development of support service networks, and interagency cooperation. Based on comparative analysis, the study identifies effective models of organizing an inclusive educational environment suitable for implementation in Ukraine. The results can serve as a basis for improving the accessibility and quality of education for persons with disabilities.*

У країнах Європейського Союзу інклюзивна освіта розглядається як ключовий інструмент реалізації принципів рівності, недискримінації та поваги до людської гідності. Нормативно-правові акти держав ЄС, ухвалені протягом останніх десятиліть, відображають перехід від медичної до соціальної моделі розуміння інвалідності, що підкреслює необхідність створення доступного освітнього середовища та забезпечення умов для повноцінної участі осіб з інвалідністю у навчальному процесі.

Європейська система освіти орієнтована на формування покоління громадян, які поділяють загальнолюдські цінності та діють відповідно до гуманістичних принципів. Інклюзивна освіта осіб з інвалідністю розглядається як важливий інструмент

забезпечення рівного доступу до якісного навчання та створення умов для повноцінного розвитку особистості. Європейський парламент підтримує такі підходи, ухвалюючи резолюції щодо мінімальних стандартів у сфері інклюзивної освіти.

Сучасні виклики — такі як необґрунтоване скорочення спеціалізованих закладів, нестача підготовлених педагогічних кадрів, недостатній рівень адаптації загальноосвітнього середовища — свідчать про реальний стан освітніх систем і дають цінну інформацію для оцінки перспектив у контексті України.

Метою дослідження є вивчення нормативно-правових актів окремих країн Європейського Союзу, що регулюють запровадження інклюзивної освіти, для виявлення ефективних практик та оцінки можливості їх імплементації у національне законодавство України. Окрему увагу приділено аналізу сучасних тенденцій розвитку інклюзивної освіти осіб з інвалідністю у педагогічній практиці країн ЄС, включаючи стратегії адаптації освітнього середовища, підготовку кадрів, введення універсального дизайну в освіті та використання допоміжних технологій.

Забезпечення доступності освіти для осіб з інвалідністю є ключовим елементом розвитку інклюзивного суспільства та виконання міжнародно-правових зобов'язань держав. Стаття 24 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю закріплює право кожної людини на освіту без дискримінації та на основі рівних можливостей. Європейські держави, імплементуючи ці положення у свої національні системи, формують різні правові моделі забезпечення інклюзивності, що дає можливість здійснити порівняльний аналіз їх ефективності.

У більшості країн ЄС правові механізми доступності освіти включають комплексний підхід: від законодавчого закріплення принципів інклюзії до створення систем фінансування, адаптації навчальних програм і забезпечення універсального дизайну освітнього середовища. Наприклад, Німеччина робить акцент на індивідуалізації освітнього процесу: федеральне законодавство гарантує персональні асистивні послуги та підтримку шкільних команд супроводу. Польща забезпечує широку нормативну базу для фінансування спеціальних освітніх потреб за рахунок субвенцій, а також впроваджує обов'язкові програми раннього втручання. У Фінляндії, яка вважається одним із лідерів інклюзивної освіти, діє трирівнева система підтримки учнів, що включає базову, інтенсивну та спеціалізовану допомогу; зако-

нодавство передбачає доступність освітнього середовища за принципом універсального дизайну.

Україна, адаптуючи міжнародні стандарти, запроваджує реформу інклюзивної освіти на рівні дошкільних, шкільних та вищих навчальних закладів. Нормативне забезпечення включає Закон України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про вищу освіту», постанови щодо діяльності інклюзивно-ресурсних центрів. Разом з тим, порівняння з європейською практикою демонструє наявність значних викликів: нерівномірність доступності, недостатність фінансування, проблеми з підготовкою кадрів, обмежений розвиток сервісів раннього втручання та цифрової доступності.

Ключовим уроком європейських країн є те, що ефективна інклюзивна освіта потребує не лише законодавчих гарантій, але й системного впровадження універсального дизайну, доступних цифрових платформ, достатнього фінансування, міжвідомчої взаємодії та професійної підготовки педагогів і фахівців супроводу. Для України важливо продовжувати гармонізацію законодавства з європейськими підходами, розширювати мережу інклюзивних послуг та стимулювати розробку інноваційних технологій навчання.

Порівняльний аналіз показує, що Німеччина, Швеція, Італія, Франція та Нідерланди мають різні моделі організації інклюзії, однак їх об'єднують спільні принципи: індивідуалізовані освітні траєкторії, універсальний дизайн, міждисциплінарна підтримка та належне ресурсне забезпечення. Законодавство цих країн передбачає доступ до адаптованих навчальних програм, застосування допоміжних технологій, присутність асистентів та фахівців підтримки, а також створення безбар'єрних умов у закладах освіти.

Сучасні тенденції розвитку включають цифровізацію підтримувальних сервісів, розширення прав сімей у виборі освітньої траєкторії, підвищення кваліфікації педагогів та посилення міжвідомчої взаємодії. Водночас дослідження виявляє низку викликів: нерівномірність ресурсного забезпечення, кадровий дефіцит, дискусії щодо оптимального співвідношення спеціальної та інклюзивної освіти.

Отримані результати є важливими для України, яка перебуває у процесі адаптації національного законодавства до європейських стандартів. Виявлені успішні механізми — зокрема,

запровадження універсального дизайну, розвиток системи інклюзивно-ресурсної підтримки та закріплення індивідуальної освітньої траєкторії — можуть бути інтегровані в українську правову систему з метою підвищення доступності та якості освіти для осіб з інвалідністю.

Інклюзивна освіта — це не лише правовий обов'язок держави, а й стратегічний інструмент створення сучасного демократичного суспільства, де кожна людина має можливість реалізувати свій потенціал.

Список використаних джерел

1. Перфільєва М. Освіта як інститут соціального виховання дітей та молоді з особливими потребами у Польщі. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2015. Вип. 52. С. 290–295
2. Mitchel D. What really works in special and inclusive education. Using evidence-based strategies. Routledge, 2015. 347 p
3. Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006 р. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 12.11.2025).

ДОКАЗУВАННЯ У СПРАВАХ ПРО ДИСКРИМІНАЦІЮ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ: ПРАВОВИЙ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ АСПЕКТ PROOF IN CASES OF DISCRIMINATION IN THE EDUCATIONAL PROCESS: LEGAL AND PROCEDURAL ASPECT

Хміль Вікторія Андріївна
III курс, група ПЗ-23-1ФМБ-db, спеціальність «Право»,
Дубенська філія Університету «Україна».
torikhmil@gmail.com

Науковий керівник: Ключко С.В.,
викладач кафедри обліку, фінансів і права,
Дубенська філія Університету «Україна».
s0502333499@gmail.com

Анотація. У тезах розглядаються проблеми доказування дискримінації в освітньому процесі загальної середньої та вищої освіти. Визначаються поняття і види дискримінації (за ознаками раси, статі, мови тощо) згідно з Конституцією України та Законом «Про засади запобігання та протидії дискримінації». Аналізується відповідна українська нормативна база: Закон «Про

освіту», Закони щодо загальної та вищої освіти, Цивільний процесуальний кодекс та Кодекс адміністративного судочинства. Окремо висвітлено принцип презумпції вини відповідача в дискримінаційних справах (ст. 81 ЦПК) та перелік допустимих доказів. Розглянуто правозастосовчу практику в Україні: наведено приклад справи щодо ромських дітей, де суди дійшли висновку про відсутність непрямих ознак дискримінації у доступі до освіти. Також аналізуються міжнародні підходи: Конвенція ЮНЕСКО «Про подолання дискримінації в освіті» (1960), Європейська конвенція з прав людини (ст. 14), практика Європейського суду з прав людини (наприклад, справа «D.H. та інші проти Чехії» про дискримінацію ромів). У висновках підкреслюється необхідність чіткого належного документування фактів дискримінації в освіті та роль процесуальних норм для захисту рівних прав учасників освітнього процесу.

Annotation. The theses examine the issues of proving discrimination in educational processes of general secondary and higher education. The concepts and types of discrimination (based on race, gender, language etc.) are defined according to the Constitution of Ukraine and the Law «On Principles of Prevention and Counteraction to Discrimination». Relevant Ukrainian legislation is analyzed: the Law on Education, laws concerning general and higher education, the Civil Procedure Code and the Code of Administrative Court Procedure. Special attention is given to the presumption of the defendant's culpability in discrimination cases (CPC Art. 81) and to admissible types of evidence. Ukrainian case law is reviewed, including an example of a case involving Roma children where the courts found no indirect discrimination in access to education. International approaches are analyzed: the UNESCO Convention against Discrimination in Education (1960), the European Convention on Human Rights (Article 14), and the case-law of the European Court of Human Rights (e.g. «D.H. and Others v. Czech Republic» concerning Roma). The conclusions emphasize the need for clear, well-documented proof of discrimination facts in education and the importance of procedural norms to protect equal rights of all participants in education.

Дискримінація в освіті — це незаконне обмеження або надання переваг учням чи студентам за ознаками, не пов'язаними з їхніми здібностями чи старанністю. Конституція України забороняє будь-які привілеї чи обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних переконань, статі, етнічного чи соціального

походження, майнового стану, місця проживання, мови та «іншими ознаками». Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» забороняє дискримінацію за будь-якими суттєвими ознаками і визначає поняття дискримінації (наприклад, як «будь-яке виокремлення, виключення, обмеження чи надання переваги» за ознаками раси, статі, мови, релігії, національного чи соціального походження, майнового стану, народження тощо). Дискримінація може проявлятися не лише щодо інвалідів, але і за статевими, мовними, віковими, соціальними ознаками тощо. У сфері освіти законодавець особливо підкреслює заборону дискримінації: наприклад, Закон України «Про повну загальну середню освіту» гарантує право на здобуття освіти незалежно від віку, статі, кольору шкіри, стану здоров'я, інвалідності, громадянства, політичних чи релігійних переконань, мови чи походження тощо. Першочерговим завданням у таких справах стає доведення факту дискримінації. У цьому контексті важливі як національні правові норми (у тому числі процесуальні), так і міжнародні стандарти (Європейська конвенція з прав людини, Конвенція ООН про права людини, конвенції ЮНЕСКО).

В Україні заборона дискримінації міститься як в конституційних гарантіях, так і в спеціальних законах. Конституція України прямо проголошує рівність усіх перед законом та рівні права і свободи громадян. Закон «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» (від 06.09.2012 № 5207-VI) визначає організаційно-правові засади боротьби з дискримінацією. Відповідно до його статті 6 «дискримінація заборонена», а особа, яка вважає себе дискримінованою, може звернутися зі скаргою до відповідних органів. Закон про освіту (від 05.09.2017 № 2145-VIII) встановлює, що освітнє законодавство ґрунтується на принципі рівного доступу до освіти, і гарантує освіту без дискримінації за будь-якими ознаками. Зокрема, ст. 7 Закону «Про повну загальну середню освіту» забороняє будь-які обмеження доступу до освіти за ознаками статі, раси, інвалідності, мови, соціального походження та ін. Це стосується і вищої освіти: Закон «Про освіту» передбачає принципи інклюзивності та недискримінації. Таким чином, кожен учасник освітнього процесу має право на повагу й рівні умови навчання, незалежно від його особистих характеристик.

У цивільному процесі обов'язки доказування розподіляються відповідно до загальних правил ЦПК України. Загалом кож-

на сторона доводить обставини, що є підставою її позовних вимог або заперечень (ст. 67 ЦПК). Однак у дискримінаційних справах ЦПК надає важливу особливість: ст. 81 ЦПК містить таку норму — якщо позивач надав фактичні дані, що свідчать про дискримінацію, тоді обов'язок доведення їх відсутності покладається на відповідача. Іншими словами, виникає презумпція вини відповідача: достатньо, щоб позивач навів первинні відомості про дискримінаційні дії (наприклад, факти нерівного поводження), після цього заперечувати їх має відповідач.

Щодо допустимих доказів, українське законодавство дозволяє подавати документи, свідчення, висновки експертів, статистичні дані, аудіо- та відеозаписи тощо. Так, у практиці та в міжнародній юриспруденції вважають, що статистика або інша соціологічна інформація можуть слугувати підставою для висновку про наявність «непрямої» дискримінації за аналогією з рішеннями ЄСПЛ (наприклад, справа D.N. проти Чехії). Проте така інформація потребує належного тлумачення: як зазначено Європейським судом, факт нерівного розподілу осіб за ознаками, наприклад, статі чи етнічного походження, сам по собі не є автоматично дискримінацією, якщо не доведено незаконної мети чи непропорційності такої політики. В адміністративних справах (за правилами КАС України) також закріплено загальний процесуальний принцип рівності сторін у суді, що забезпечує рівні можливості доказування.

Приклади судової практики свідчать про виклики доказування дискримінації в освіті. Так, у справі № 308/5010/17 (касаційний адміністративний суд, Верховний Суд, 2022 р.) обговорювалися претензії ромських батьків про непряму дискримінацію їхніх дітей у двох ужгородських школах. Позивачі стверджували, що ромські діти навчалися окремими класами через їх етнічне походження (100% учнів — ромська національність) та просили визнати бездіяльність органів освіти щодо припинення цієї ситуації. Однак суди першої та апеляційної інстанцій відмовили у задоволенні позову, аргументуючи, що не встановлено жодних фактів прямої чи непрямої дискримінації при забезпеченні права на освіту позивачів. Суди зазначили, що дітей позивачів не обмежували в праві вибору школи, доказів відмови в зарахуванні не було надано, а наявність статистичних показників (успішність навчання, комплектація класів) не свідчить сама по собі про дискримінацію. Верховний Суд підтвердив

ці висновки: колегія погодилася з попередніми інстанціями, що підстав для задоволення позову не виявлено. Таким чином, ця справа ілюструє, що суди вимагають переконливих доказів дискримінації, а просте нерівне представництво осіб певної групи може бути пояснено іншими причинами (соціальними, освітніми потребами тощо).

Українська практика також керується міжнародними стандартами захисту від дискримінації. Конвенція ЮНЕСКО «Про подолання дискримінації в освіті» (1960) підтверджує принцип, що право на освіту викладено у Загальній декларації прав людини, а будь-яка дискримінація в освіті порушує це право. Дискримінація визначається як будь-яке виокремлення або обмеження за ознаками раси, статі, мови, релігії, соціального походження, економічного стану тощо. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950) містить статтю 14, яка забороняє дискримінацію при користуванні іншими правами Конвенції (включаючи право на освіту, гарантоване ст. 2 Протоколу № 1). Стаття 14 ЕКПЛ перераховує ознаки, аналогічні Конституції України: стать, раса, колір шкіри, мова, релігія, політичні чи інші переконання, національне чи соціальне походження, майновий стан, народження або інша ознака. Крім того, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966) у статті 26 вимагає рівного захисту закону від будь-якої дискримінації. Практика ЄСПЛ свідчить, що для встановлення дискримінації необхідне «різне поводження без об'єктивного і розумного виправдання». Наприклад, у справі D.H. (Чехія, 2007) Суд Європи визнав порушення ст. 14 ЕКПЛ у поєднанні зі ст. 2 протоколу про навчання ромських дітей в окремих спеціальних школах на підставі педагогічних тестів, які виявилися непропорційними. Цей прецедент часто наводиться при розгляді подібних позовів в Україні, однак для його застосування потрібні аналогічні факти (спеціальні тести, організована система окремих шкіл тощо). В наведеній українській справі Supreme Court вказав, що звичайні загальноосвітні школи № 13 і № 14 не проводять спеціальних тестів для зарахування, тому відмінність у наявності ромських учнів пояснюється суто суспільно-географічними факторами, а не дискримінаційною політикою.

Таким чином, доказування дискримінації в освітніх справах передбачає комплексне застосування законодавчих норм і між-

народних стандартів. Законодавчо Україна забороняє дискримінацію за широким переліком ознак у доступі до освіти різних рівнів. Відповідні процесуальні статті (ЦПК, КАС) передбачають презумпцію вини відповідача і дають можливість використовувати широкий спектр доказів. Утім, практика показує, що суди ретельно оцінюють доведеність дискримінації. Зокрема, статичні дані чи нерівна представництво осіб в освітніх закладах визнаються показником лише за умови доведення відсутності об'єктивних підстав для таких відмінностей. Застосування практики ЄСПЛ (наприклад, тестів і програм, направлених на виправлення суспільної нерівності) можливе тільки за аналогічних обставин. Тому для позивачів важливо готувати всебічні докази: листи звернень, офіційні звіти, висновки експертів, результати опитувань тощо, що вказують саме на дискримінаційний характер дій. Підсумовуючи, можна зазначити, що хоча правове поле та конвенції дають чітку заборону дискримінації в освіті, практика доведення цих фактів залишається складною задачею, яка потребує ретельного збирання й аналізу фактів та показників.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254k/96-вр> (дата звернення: 11.11.2025).

2. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 11.11.2025).

3. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс України від 06.07.2005 № 2747-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 11.11.2025).

4. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06.09.2012 № 5207-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/5207-17> (дата звернення: 11.11.2025).

5. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20> (дата звернення: 11.11.2025).

6. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19> (дата звернення: 11.11.2025).

7. Конвенція з подолання дискримінації в освіті : ЮНЕСКО, 14.12.1960 (наб. ч. 22.05.1962).

8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція), 1950 (як доповнено Протоколом № 1).

9. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, 16.12.1966 (наб. ч. 23.03.1976).

10. Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 15.06.2022 у справі № 308/5010/17 (кас. пров. № К/9901/62410/18).

11. Федорович І.М., Бондаренко О.М. Дискримінація: судова практика 2019. Київ : Центр «Соціальна дія», 2020.

ІННОВАЦІЙНО-ІНКЛЮЗИВНА МОДЕЛЬ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ДЕРЖАВИ

INNOVATIVE AND INCLUSIVE MODEL OF PUBLIC MANAGEMENT OF ENERGY SECURITY OF THE STATE

Чеховський Андрій Анатолійович

аспірант кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5001-0483>

andriypravo@gmail.com

Науковий керівник: Кириченко Г.В., к.держ.упр.,

доцент кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Анотація. Розглянуто роль інклюзивних інновацій у сфері публічного управління як ефективного інструменту формування енергетичної політики України в умовах гібридних викликів, глобальної енергетичної трансформації та збройної агресії російської федерації. Виокремлено ключові напрями державної політики у сфері енергетичної безпеки, серед яких диверсифікація джерел енергії, розвиток відновлюваних енергоресурсів, модернізація інфраструктури, енергетична дипломатія, підвищення енергоефективності та залучення інвестицій. Запропоновано інклюзивно-інноваційну модель публічного управління енергетичною безпекою, що поєднує цифрові технології, децентралізоване управління та громадську участь. Зазначено, що реалізація такої моделі забезпечить енергетичну незалежність і національну стійкість України в умовах глобальних викликів та європейської інтеграції.

Annotation. The role of inclusive innovations in the field of public administration as an effective tool for shaping Ukraine's energy policy in the context of hybrid challenges, global energy transformation and armed aggression of the russian federation is considered. Key areas of state policy in the field of energy security are identified, including di-

versification of energy sources, development of renewable energy resources, modernization of infrastructure, energy diplomacy, increasing energy efficiency and attracting investments. An inclusive and innovative model of public management of energy security is proposed, combining digital technologies, decentralized management and public participation. It is noted that the implementation of such a model ensures energy independence and national sustainability of Ukraine in the context of global challenges and European integration.

В умовах гібридних викликів, глобальної енергетичної трансформації та збройної агресії російської федерації формування ефективної енергетичної політики України набуває вирішального значення для збереження її національної безпеки. Сучасна держава має використовувати інклюзивні інновації у публічному управлінні — механізми, що базуються на цифрових технологіях, відкритості, прозорості, участі громадськості та партнерстві між державою, бізнесом і громадянами [4; 5].

Інклюзивні інновації — це концепція публічного управління, яка передбачає залучення всіх зацікавлених сторін до процесів прийняття рішень через цифрові інструменти, відкриті дані й механізми громадської участі. У сфері енергетики такі інновації сприяють:

- формуванню енергетичної демократії, де громади стають активними учасниками енергетичних процесів;
- створенню енергетичних кооперативів і локальних систем енергозабезпечення;
- впровадженню технологій smart grids, big data, IoT для оптимізації споживання енергії;
- підвищенню прозорості та підзвітності органів влади.

Таким чином, інклюзивні інновації є не лише управлінським інструментом, а й стратегічною умовою зміцнення енергетичної безпеки держави [4]. В умовах війни проти України руйнування енергетичної інфраструктури стало однією з головних загроз національній безпеці. Тому актуальним є оновлення стратегічних підходів до енергетичної політики на засадах інноваційності, партнерства та інклюзивності [5].

Пріоритетними напрямками державної політики у сфері енергетичної безпеки України є:

1. Диверсифікація джерел енергії та маршрутів. Необхідним є розвиток альтернативних постачань енергоносіїв з Європи

та Азії, створення LNG-терміналів, модернізація портової інфраструктури й інтеграція в енергетичну мережу ENTSO-E. Це зменшить залежність від російської федерації та підвищить стійкість енергосистеми.

2. Розвиток відновлюваних джерел енергії (ВДЕ). Стимулювання розвитку сонячної, вітрової, гідро- й біоенергетики через пільги, «зелені» тарифи й державну підтримку інвестицій — ключовий напрям модернізації енергосектору. Важливим кроком є розвиток водневої енергетики відповідно до цілей Європейського зеленого курсу (European Green Deal) [3].

3. Модернізація енергетичної інфраструктури. Модернізація та кіберзахист енергетичних систем мають забезпечити стійкість енергетичної інфраструктури до зовнішніх загроз. Залучення міжнародних партнерів і громадського контролю створює умови для прозорого відновлення енергосистеми.

4. Енергетична дипломатія. Україна має зміцнювати співпрацю з ЄС, країнами НАТО, Канадою, Норвегією, Данією, залучаючись до програм Energy Community і Eastern Partnership. Такі альянси сприятимуть обміну технологіями та зменшенню вразливості енергосистеми.

5. Енергоефективність та енергетична доступність. Впровадження програм термомодернізації, енергетичних сертифікатів будівель і «тепліх кредитів» дає змогу підвищити енергоефективність у промисловості та побуті [1]. Це не лише зменшує споживання енергії, а й зміцнює соціальну стійкість суспільства.

6. Розвиток внутрішніх ринків і залучення інвестицій. Створення стабільних умов для інвестицій у «зелену» енергетику, захист прав інвесторів і прозорість законодавства сприятимуть розвитку енергетичної незалежності [2].

Сучасні геополітичні, економічні та технологічні виклики актуалізують необхідність розбудови нової моделі управління енергетичною безпекою. У цих умовах традиційні механізми публічного управління поступаються місцем інноваційно-інклюзивним підходам, що базуються на цифровізації, відкритості, децентралізації та широкій участі громадянського суспільства.

Інноваційно-інклюзивна модель публічного управління енергетичною безпекою є стратегічним напрямом розвитку державної енергетичної політики, що сприяє підвищенню стійкості енергосистеми, ефективності використання ресурсів і прозорості управлінських процесів.

Під інноваційно-інклюзивною моделлю публічного управління енергетичною безпекою розуміють систему управлінських принципів і механізмів, що поєднують технологічні новації та інклюзивні підходи до прийняття рішень.

Її ключові принципи:

1. Децентралізоване управління — розподіл повноважень між державою, громадами й бізнесом.

2. Прозорість і відкритість даних — для моніторингу енергоспоживання.

3. Цифрові рішення — smart grids, цифрові платформи, штучний інтелект.

4. Громадська участь — через інструменти електронної демократії.

Така модель посилює довіру, зменшує корупційні ризики та підвищує ефективність використання енергоресурсів.

Впровадження інноваційно-інклюзивної моделі публічного управління енергетичною безпекою держави сприятиме: зміцненню енергетичної незалежності та зменшенню залежності від імпорту енергоресурсів; підвищенню ефективності та стійкості енергетичної інфраструктури; розвитку енергетичної демократії, де громади стають активними учасниками енергетичних процесів; зниженню корупційних ризиків і підвищенню прозорості державного управління; формуванню інноваційного середовища для залучення інвестицій у «зелену» енергетику.

Інноваційно-інклюзивна модель публічного управління є ключовою передумовою для модернізації енергетичного сектору України та забезпечення її національної безпеки. Застосування принципів інклюзивності й інноваційності відповідає європейським стандартам управління та сприяє реалізації цілей European Green Deal.

У довгостроковій перспективі така модель дозволить Україні посилити енергетичну незалежність, підвищити конкурентоспроможність економіки та забезпечити сталий розвиток у системі глобальних енергетичних змін.

Список використаних джерел

1. Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України. Національний план дій з енергоефективності до 2030 року. Київ : Держенергоефективності, 2022. 65 с.

2. Чеховський А.А. Оцінювання загроз та викликів для енергетичної безпеки України в контексті трансформацій глобального енергетичного

ринку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2025. № 5. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2025.5.27>.

3. European Commission. The European Green Deal. Brussels : European Union, 2019. 24 p.

4. OECD. Innovative and Inclusive Public Governance: OECD Framework. Paris : OECD Publishing, 2020. 112 p.

5. World Bank. Ukraine Energy Recovery Report 2024. Washington, DC : World Bank, 2024. 142 p.

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО СУСПІЛЬСТВА: МІЖНАРОДНИЙ, ПОЛІТИЧНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРАВОВИЙ ВИМІРИ

LEGAL SUPPORT FOR THE DEVELOPMENT OF AN INCLUSIVE SOCIETY: INTERNATIONAL, POLITICAL, AND NATIONAL LEGAL DIMENSIONS

Шимчишин Олег Михайлович,

*І курс, магістратура, спеціальність «Міжнародні відносини»,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».*

robotaoleg91@gmail.com

*Науковий керівник: Загородня А.С., доктор філософії,
доцент кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2741-1953>

akinterdep@ukr.net

Анотація. Досліджено ключові аспекти правового забезпечення становлення та функціонування інклюзивного суспільства. Досліджено необхідність повного узгодження національного законодавства України з міжнародними стандартами, зокрема з Конвенцією ООН про права осіб з інвалідністю. Проаналізовано міжнародний, політичний та національний правові виміри забезпечення рівних прав і можливостей для всіх соціальних груп. Особлива увага приділяється ролі Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору як важливого політичного інструменту. Дослідження виявляє прогалини у чинному антидискримінаційному законодавстві та механізмах застосування принципу розумного пристосування. Зроблено висновок про необхідність системного посилення судового захисту та відповідальності за порушення інклюзивних норм.

Annotation. The thesis explores the key aspects of legal support for the establishment and functioning of an inclusive society. The relevance of the work is determined by the necessity of fully aligning Ukraine's national legislation with international standards, particularly the UN Con-

vention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD). The analysis covers the international, political, and national legal dimensions of ensuring equal rights and opportunities for all social groups. Special attention is given to the role of the National Barrier-Free Strategy as an important political instrument driving legislative changes. The research identifies gaps in the current anti-discrimination legislation and the mechanisms for applying the principle of reasonable accommodation. It is concluded that systemic reinforcement of judicial protection and accountability for violations of inclusive norms is required.

Розвиток інклюзивного суспільства, заснованого на принципах рівності, недискримінації та поваги до людської гідності, є імперативом сучасної цивілізації. В Україні, в контексті євроінтеграційних процесів та повоєнного відновлення, питання правового забезпечення інклюзії набуває особливої гостроти. Недостатня узгодженість національного законодавства з міжнародними стандартами, а також існуючі бар'єри (архітектурні, інформаційні, соціальні) потребують системного правового вирішення.

Фундаментом для національних правових систем слугують міжнародні договори та декларації. Ключовим актом у цій сфері є Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (КПОІ) [4], ратифікована Україною у 2009 році.

Основоположні принципи: КПОІ [4] визначає інклюзію як повне і ефективне включення до суспільства. Вона трансформувала підхід від «медичної» чи «благодійної» моделі до соціально-правової моделі, де інвалідність розглядається як результат взаємодії між людьми з порушеннями та бар'єрами.

До основоположних статей даного напрямку слід віднести наступні:

— Стаття 5 (Рівність і недискримінація): Zobov'язує держави-учасниці заборонити будь-яку дискримінацію за ознакою інвалідності й гарантувати особам з інвалідністю рівний та ефективний правовий захист.

— Стаття 9 (Доступність): Вимагає вжиття належних заходів для забезпечення доступу до фізичного оточення, транспорту, інформації та зв'язку, включаючи інформаційно-комунікаційні технології.

— Стаття 24 (Освіта): Гарантує право на інклюзивну освіту на всіх рівнях [9], що є ключовою вимогою для формування інклюзивного суспільства.

Міжнародне право вимагає від держав-учасниць вжиття всіх належних заходів для зміни чи скасування дискримінаційних законів, правил, звичаїв та практики (ст. 4 КПОІ) [4].

Значення мають також Загальна декларація прав людини (1948) [2], Європейська конвенція з прав людини (1950) [1], а також Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи щодо забезпечення рівних можливостей та боротьби з дискримінацією, які формують загальний простір рівності.

Правове поле інклюзії посилюється моніторингом Комітету ООН з прав осіб з інвалідністю, чиї заключні зауваження до звітів України [3] слугують дороговказом для вдосконалення національного законодавства.

Правове забезпечення інклюзії неможливе без чіткої державної політики та політичної волі, такої як:

- Необхідність створення та підтримки міжвідомчих структур, відповідальних за координацію інклюзивної політики у сферах освіти [9], охорони здоров'я, праці та соціального захисту [7].

- Впровадження принципу універсального дизайну в містобудуванні, транспорті, інформаційних технологіях та послугах як обов'язкової правової норми, а не лише рекомендації.

- Забезпечення фінансової стійкості інклюзивних програм через цільове бюджетування та контроль за ефективністю використання коштів, спрямованих на подолання дискримінації та створення доступного середовища [8].

Окрім цього правове забезпечення інклюзії неможливе без відповідних стратегічних документів. В Україні важливим політичним та правовим орієнтиром є Національна стратегія у сфері прав людини до 2025 року та, особливо, Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року [10] (ініціатива першої леді Олени Зеленської). Ці документи задають міжвідомчий підхід до інклюзії, охоплюючи фізичну, інформаційну, цифрову, економічну та соціальну безбар'єрність.

На політичному рівні це вимога Конвенції ООН, яка переходить у правову норму. Вона означає внесення необхідних і відповідних модифікацій та коректив, що не стають непропорційним чи невиправданим тягарем для суспільства чи організації, і які забезпечують реалізацію або здійснення особами з інвалідністю всіх прав людини й основних свобод. Цей

принцип вимагає конкретного правового врегулювання в трудових відносинах та сфері послуг [12].

Правова імператива створення безбар'єрного середовища впроваджується через зміни до Державних будівельних норм (ДБН). Наприклад, оновлені ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд» [5] роблять вимоги до доступності обов'язковими, що є прямим втіленням політичної волі через правовий інструмент.

Національне законодавство України має базуватися на принципах, закладених у Конституції України, зокрема статті 24 про рівність громадян. Проте, існують значні прогалини, які долаються шляхом реформування [11].

Правове забезпечення розвитку інклюзивного суспільства є комплексним та багатовекторним процесом. Його успішність залежить від:

- Повної та ефективної імплементації міжнародних норм (КПОІ) у національне законодавство та синхронізації галузевих законів [11].

- Формування цілісної та міжгалузевої державної політики (Безбар'єрність), що розглядає інклюзію як інвестицію в людський капітал.

- Системного перегляду національного законодавства з метою усунення існуючих бар'єрів та забезпечення дієвих судових механізмів захисту від дискримінації, що включає пряме застосування міжнародних стандартів [13].

Розвиток інклюзивного суспільства є не лише питанням дотримання прав, але й основою для зростання соціального капіталу, економічної стійкості та демократичного розвитку держави.

Список використаних джерел

1. Андрушко, Г. П. Правові аспекти імплементації Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю в Україні. *Право України*. 2020. № 3. С. 102–115.
2. Головань, В. В. Принцип розумного пристосування у сфері праці: міжнародний та національний досвід. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2019. Вип. 59. Т. 2. С. 121–125.
3. ДБН В.2.2-40:2018. Інклюзивність будівель і споруд: Державні будівельні норми України. Київ : Мінрегіонбуд України, 2018. 83 с.
4. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний договір від 04.11.1950. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13.
5. Заключні зауваження Комітету з прав осіб з інвалідністю щодо першої доповіді України (2018).

6. Загальна декларація прав людини: Міжнародний документ ООН від 10.12.1948.

7. Конвенція про права осіб з інвалідністю: Міжнародний документ ООН від 13.12.2006. *Офіційний вісник України*. 2010. № 73. Ст. 2577.

8. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

9. Права людини і громадянина в Україні: міжнародні стандарти та національне законодавство / А. М. Колодій (ред.). Київ : Юрінком Інтер, 2018.

10. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21.03.1991 № 875-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 21. Ст. 252.

11. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. Ст. 380.

12. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06.09.2012 № 5207-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32. Ст. 412.

13. Про затвердження Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 № 366-р. *Урядовий кур'єр*. 2021. 23 квіт. № 77.

СЕКЦІЯ V

ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО Й ЗДОРОВОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА

DEVELOPMENT OF INCLUSIVE NUTRITION TECHNOLOGIES
AS A COMPONENT OF COMPREHENSIVE REHABILITATION
FOR PERSONS WITH DISABILITIES (THE PRACTICE
OF THE «BLAGODAR» REHABILITATION CENTER)

РОЗРОБКА ІНКЛЮЗИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ХАРЧУВАННЯ
ЯК СКЛАДОВА КОМПЛЕКСНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ
ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ (ПРАКТИКА ЦЕНТРУ «БЛАГОДАР»)

Oliferchuk Oksana

*Head of the Department of Food Technologies
Vocational College «Osvita» of «Ukraine» University*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5762-9609>

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-25>

olifer@ukr.net

***Annotation.** This paper highlights the development of inclusive nutrition technologies as an essential component of comprehensive rehabilitation for persons with disabilities, based on the practical experience of the «BlagoDar» Rehabilitation Center. Special attention is given to adapting dietary approaches to the physiological, cognitive, and sensory needs of children and adults with diverse health conditions. The study emphasizes the role of individualized diets, modified-texture foods, and functional nutrition in improving well-being and supporting rehabilitation outcomes. The findings demonstrate that inclusive nutrition contributes not only to physical recovery but also to social integration and overall quality of life.*

***Анотація.** У роботі розглянуто розробку інклюзивних технологій харчування як важливу складову комплексної реабілітації осіб з інвалідністю на прикладі діяльності Центру «БлагоДар». Особливу увагу приділено адаптації харчових технологій до індивідуальних*

фізіологічних, когнітивних та сенсорних потреб дітей і дорослих з різними нозологіями. Показано, що використання модифікованих текстур, функціональних продуктів та індивідуалізованих раціонів сприяє покращенню стану здоров'я, підвищенню енергетичної забезпеченості та ефективності реабілітації. Отримані результати підтверджують, що інклюзивне харчування є важливим інструментом не лише фізичного відновлення, але й соціальної адаптації та підвищення якості життя осіб з інвалідністю.

In the context of current socio-economic challenges, the creation of an effective, safe, and inclusive nutritional environment for persons with disabilities has become increasingly important [1]. Nutrition is not only a physiological need but also a key rehabilitative tool capable of influencing the restoration of physical, cognitive, and emotional functioning [2]. Therefore, the development of adaptive, functional, and scientifically grounded diets constitutes an essential component of the activities of the Comprehensive Rehabilitation Center «BlagoDar» (Slavutych), which works with children and adults with various nosologies and special needs [6].

Inclusive nutrition technologies implemented at the Center are based on a comprehensive approach that includes health assessment, analysis of nutritional needs, consideration of age-related, functional, and cognitive characteristics, as well as possible dietary restrictions or allergies [1; 4]. In collaboration with the Department of Food Technologies, individualized and group diet plans are developed to ensure adequate nutritional support, meet energy requirements, and assist in correcting metabolic disorders [2; 5].

Special attention is paid to adapting technological processes of food preparation. For individuals with chewing and swallowing disorders, special texture-modification technologies (soft foods, puree diets) are applied [3]; for children with autism spectrum disorders — sensory-adapted meals [5]; and for patients with chronic diseases — low-sodium, hypoallergenic, or functional dietary options [1; 6]. The use of innovative methods such as *sous-vide*, gentle heat treatment, food thickeners, and controlled fatty acid composition increases nutrient bioavailability and improves food tolerance [4].

A key component is training staff and families in inclusive nutrition practices. The Center conducts consultations, workshops, and informational sessions on balanced diet principles, prevention of eating disorders, choosing safe foods, and fostering positive eating ex-

periences in children [6]. This contributes to developing a sustainable, health-preserving educational environment [4].

Pilot implementation of the developed diet plans at the «Blago-Dar» Center has demonstrated positive outcomes, including improved energy supply, reduced manifestations of food intolerances, increased activity levels, and overall better well-being among program participants [2; 4]. Thus, inclusive nutrition technologies represent an essential component of comprehensive rehabilitation, contributing not only to physical recovery but also to social adaptation and improved quality of life for individuals with special needs [1; 6].

Список використаних джерел

1. World Health Organization. (2021). Nutrition guidelines and physical activity recommendations for people with special needs. Geneva: WHO Press.
2. Academy of Nutrition and Dietetics. (2019). Nutrition Care for Individuals With Developmental Disabilities. *Journal of the Academy of Nutrition and Dietetics*, 119(9), 1503–1515.
3. Ball, S., & Magarey, A. (2020). Texture-modified diets and nutritional support for children with swallowing difficulties. *Clinical Nutrition*, 39(3), 843–852.
4. Sahlin, K. B., & Mensson, A. (2022). Inclusive food environments in rehabilitation settings: Approaches to personalized nutrition support. *Disability and Rehabilitation*, 44(12), 3204–3212.
5. Goday, P. S., & Huh, S. Y. (2019). Nutritional interventions for children with neurodevelopmental disorders. *Pediatrics*, 144(2), e20183360.
6. Ukrainian Association of Dietitians. (2020). Recommendations for Balanced Nutrition for Children and Adults with Disabilities. Kyiv.

ВИКОРИСТАННЯ РОБОТОТЕХНІКИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ НАВЧАННІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

USING ROBOTICS IN INCLUSIVE EDUCATION FOR CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS

Аврамчук Євгенія Володимирівна

*II курс, група ПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
evamorgun89@gmail.com*

*Науковий керівник: Кириленко В.Г., к.пед.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»
graval110@gmail.com*

Анотація. У роботі досліджується застосування робототехніки в інклюзивному навчанні дітей з особливими освітніми потребами. Автор розглядає, як заняття з робототехніки допомагають

розвивати логічне та критичне мислення, креативність, уміння працювати в команді та самостійність учнів. Велика увага приділяється тому, як навчальні завдання можна адаптувати під індивідуальні можливості кожної дитини. Наведено приклади використання різних робототехнічних платформ, серед яких LEGO Education, Bee-Bot та інші. Показано, що робототехніка робить уроки більш інтерактивними, заохочує дітей до пізнання та сприяє соціальній взаємодії. У роботі підкреслюється важливість впровадження STEM-підходу для підтримки всебічного розвитку учнів у сучасній інклюзивній школі.

Annotation. *The paper explores the use of robotics in the inclusive education of children with special educational needs. The author examines how activities with robotics help develop logical and critical thinking, creativity, teamwork skills, and students' independence. Much attention is given to how learning tasks can be adapted to the individual capabilities of each child. Examples of using various robotics platforms are provided, including LEGO Education, Bee-Bot, and others. It is shown that robotics makes lessons more interactive, encourages children to learn, and supports social interaction. The paper emphasizes the importance of implementing a STEM approach to foster the comprehensive development of students in a modern inclusive school.*

Сучасні технології значно впливають на процес навчання, дозволяючи його адаптувати під реальні потреби учнів у сучасному світі. Робота вчителя сьогодні виходить за рамки простої передачі знань: важливо не тільки навчити дітей, а й зацікавити їх наукою, пробудити інтерес до новітніх технологій, адже саме це визначає рівень підготовки школярів до майбутньої професійної діяльності. Саме тому в початковій школі все частіше впроваджують STEM-освіту.

STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) — це підхід, який об'єднує науку, технології, інженерію та математику. Особливе місце у цій системі займає робототехніка, що дозволяє інтегрувати знання з природничих наук, математики та ІКТ, залучаючи дітей різного віку до творчої науково-технічної діяльності та розвитку технічної грамотності і креативного мислення.

Фахівці відзначають, що заняття з робототехнікою допомагають розвивати логіку та критичне мислення, вміння шукати нестандартні рішення, творчі здібності, а також навички пла-

нування власних дій і командної роботи. Робототехнічні конструктори, наприклад Lego Education, дозволяють закріпити теоретичні знання на практиці та формують корисні навички, які знадобляться школярам у подальшому навчанні та житті.

Під час уроків діти знайомляться з основними компонентами роботів, розуміють, як вони працюють, і застосовують ці знання у практичних завданнях. Це допомагає легше зрозуміти абстрактні математичні формули, закони фізики та інші навчальні поняття. Молодші школярі можуть не лише створювати прості механізми, а й програмувати багатофункціональні роботи, знайомлячись із основами програмування, наприклад через мову Scratch [4, с. 139].

В останні роки використання робототехніки в інклюзивному навчанні дітей з особливими освітніми потребами стає все більш актуальним. Досвід педагогів і результати сучасних досліджень свідчать, що роботи мають великий потенціал у підтримці навчання дітей із різними порушеннями розвитку, зокрема при аутизмі, синдромі Дауна, церебральному паралічі та когнітивних і сенсорних розладах. Використання роботів допомагає підвищити зацікавленість учнів, розвинути їхні комунікативні навички, соціальну взаємодію, самостійність та впевненість у власних силах.

Робототехніка дозволяє індивідуалізувати навчання, адаптувати завдання до рівня розвитку кожної дитини та створювати гнучке, доброзичливе освітнє середовище. Педагоги застосовують як спеціалізовані роботи для дітей з особливими потребами (IROMEC, KASPAR), так і більш доступні навчальні платформи — LEGO Mindstorms, Bee-Bot, KIBO, NAO, DASH. Ці пристрої допомагають розвивати логічне мислення, увагу, дрібну моторику, а також формують навички програмування, взаємодії в команді та емоційної регуляції [2, с. 3].

Сьогодні діти багато часу проводять за комп'ютерами, планшетами та телефонами, і саме в ранньому віці вони найефективніше засвоюють основи ІТ-технологій і кодування. Навчання кодуванню розвиває обчислювальне мислення, вміння планувати послідовність дій, базові навички для читання та математики, а також здатність вирішувати різні проблеми.

Робототехніка створює практичне та ігрове середовище для навчання, де діти можуть проявляти творчість, експериментува-

ти та вирішувати завдання, взаємодіючи з реальними предметами, а не лише з екраном. Такий підхід знайомить їх із процесом інженерного проектування: від визначення проблеми та планування рішень до створення, тестування та вдосконалення роботів, а також розвитку командної роботи і співпраці.

Для дітей з особливими освітніми потребами заняття з робототехніки допомагають краще засвоювати навчальний матеріал та практичні навички, підвищують інтерес до навчання і роблять уроки цікавішими. Їх можна поєднувати з вправами, що відповідають віку та можливостям дітей: сортування зображень роботів, розбирання простих моделей, створення роботів із пластиліну чи аплікацій, а також сюжетно-рольові ігри. Для ознайомлення з основами кодування використовують ігрові завдання, наприклад «навчання домашніх улюбленців» або пошук скарбів, що розвиває логіку, планування і вміння слідувати інструкціям.

Використання роботів із сенсорами та інтерактивними елементами дозволяє спостерігати за реакціями дітей, оцінювати їхню залученість, емоційний стан та заохочує до відкритого спілкування й самовираження [3, с. 356].

Застосування робототехніки в освітньому процесі позитивно впливає на інклюзію учнів з різними освітніми потребами. Роботи допомагають розвивати емоційні аспекти, інтерес до навчання та мотивацію, а також сприяють розвитку когнітивних умінь, таких як креативність і здатність вирішувати проблеми. Крім того, вони допомагають формувати соціальні навички — комунікацію, роботу в команді, лідерські якості та відповідальність за спільну діяльність. Дослідження підтверджують, що уроки з робототехніки, організовані за активними методиками навчання, такими як проєктне або викликове навчання, підвищують зацікавленість учнів, стимулюють їхню самостійну активність і дозволяють ефективніше інтегрувати знання з різних предметів.

Заняття з робототехніки проводяться у гнучкому навчальному середовищі, яке поєднує онлайн-платформи та практичні роботи з наборами роботів. Такий підхід дає змогу адаптувати навчання під індивідуальні потреби кожного учня, включно з дітьми, які мають особливі освітні потреби. Роботи допомагають розвивати технічні й логічні навички, покращують кому-

нікацію та співпрацю в групі, стимулюють креативність і розвиток умінь вирішувати проблеми [1, с. 2].

Отже, сучасні технології, зокрема робототехніка, відкривають для дітей нові можливості у навчанні. Роботи допомагають краще засвоювати знання на практиці, розвивати мислення, креативність і вміння працювати разом. Для учнів з особливими освітніми потребами такі заняття особливо цінні, адже вони підтримують самостійність, соціальні навички та впевненість у собі. STEM-підхід із використанням робототехніки робить уроки більш цікавими, враховує індивідуальні потреби кожної дитини та формує важливі компетенції для майбутнього. Таким чином, робототехніка стає не просто навчальним інструментом, а справжнім ресурсом для розвитку кожного учня в інклюзивній школі.

Список використаних джерел

1. Castaceda Rincyn S.A., Moreno Gudico H.C., Gil Herrera R.J. Robotics for inclusive education: Combining active methodologies in a classroom. *Contemporary Educational Technology*. 2024. Vol. 16, № 3. P. 1–20.
2. Díaz-Boladeras, M., Claver i Díaz, A., García-Sánchez, M. Robots for inclusive classrooms: a scoping review. *Universal Access in the Information Society*. 2023. Vol. 24, No. 1. P. 1–25. С. 3
3. Пехарева А.С. Можливості використання робототехніки у роботі з дошкільниками з особливими освітніми потребами. *Матеріали 9-ї Міжнародної науково-практичної конференції «Science and innovation of modern world» (18–20 травня 2023, Лондон, Великобританія)*. London : Cognum Publishing House, 2023. С. 727.
4. Чуженкова Д. Робототехніка як напрям реалізації STEM-освіти в початковій школі. *Актуальні проблеми навчання і виховання молодших школярів* : матеріали І Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. здобувачів вищ. освіти і молод. учених, Харків, 10 трав. 2024 р. Харків : ХНПУ, 2024. С. 139.

БАТАТ У ЗДОРОВОМУ ХАРЧУВАННІ
SWEET POTATO IN HEALTHY NUTRITION**Антоненко Анастасія Андріївна**III курс, група ТХ-23-1-iti, спеціальність «Харчові технології»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Kot76656@gmail.com

Науковий керівник: Ратушенко А.Т., к.т.н., доцент,
зав. кафедри технології харчування,

Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7998-1080>

1tx@ukr.net

Анотація. Батат або солодка картопля (*Ipomoea batatas* L. Lam.) — багаторічна трав'яна рослина родини берізкових (Convolvulaceae), що походить із Центральної Америки. Вона є однією з найпоширеніших у світі харчових і кормових культур. У країнах з помірним кліматом батат вирощують як однорічну рослину для отримання кореневих бульб, які за хімічним складом подібні до картоплі, але містять більшу кількість вуглеводів. Батат володіє значними лікувально-профілактичними властивостями та може використовуватися у харчуванні різних груп населення, включно з дітьми, людьми з особливими потребами та тими, хто дотримується дієтичного режиму. Його універсальність і поживна цінність роблять батат перспективною культурою для впровадження у програми здорового та інклюзивного харчування, а також у розробку функціональних продуктів харчування.

Annotation. Sweet potato (*Ipomoea batatas* L. Lam.) is a perennial herbaceous plant of the Convolvulaceae family, originating from Central America. It is one of the most widespread food and fodder crops in the world. In countries with a temperate climate, sweet potato is cultivated as an annual plant to obtain root tubers, which are similar in chemical composition to potatoes but richer in carbohydrates. Sweet potato possesses significant therapeutic and prophylactic properties and can be used in the nutrition of various population groups, including children, people with special needs, and those following a dietary regimen. Its versatility and nutritional value make sweet potato a promising crop for incorporation into healthy and inclusive dietary programs, as well as for the development of functional food products.

Сучасні тенденції розвитку харчової промисловості та зростання зацікавленості населення у здоровому способі життя зумовлюють потребу у пошуку нових, екологічно чистих і корисних продуктів. Одним із таких продуктів є батат — багаторічна рослина родини берізкових, що активно культивується в усьому світі. В Україні батат набуває популярності як альтернатива звичайній картоплі завдяки своїм поживним властивостям, ніжному смаку та універсальності у кулінарії.

Хімічний склад батату свідчить про його високу біологічну цінність: він містить вітаміни А, С, Е, К, групи В, мінеральні речовини (калій, кальцій, магній, залізо), антиоксиданти та харчові волокна. Завдяки високому вмісту β -каротину батат позитивно впливає на зір, стан шкіри, імунну систему, а також уповільнює процеси старіння. Хоча це солодкий плід, він підходить для вживання в їжу при цукровому діабеті і тим, кому потрібно знизити вагу. Завдяки високому вмісту клітковини і іншим речовинам цукор засвоюється повільно. Тому не відбувається різких стрибків інсуліну. Вважається, що батат зміцнює імунітет. Оскільки в цьому коренеплоді багато каротиноїдів, клітковини, вітамінів групи В і С, він знижує шкідливий холестерин. Стінки судин стають більш пружними, що сприяє нормалізації тиску. Завдяки вітаміну А батат покращує зір, якість шкіри, волосся. Кальцій, фосфор і інші речовини солодкої картоплі зміцнюють кістки, що зменшує ризик розвитку остеопорозу. У цьому коренеплоді є фітоестрогени, тому він корисний жінкам, щоб нормалізувати гормональний фон під час клімаксу. Батат можна назвати природним пребіотиком через високий вміст клітковини, яка служить їжею для корисних бактерій в шлунково-кишковому тракті людини. Речовини, що містяться в бататі, зміцнюють нервову систему. Батат є цінним дієтичним продуктом, який вирізняється багатим нутрієнтним складом та значною користю для здоров'я. Передусім він сприяє підтриманню стабільного рівня глюкози в крові, адже містить велику кількість харчових волокон, що уповільнюють всмоктування цукрів. Саме тому батат рекомендований людям із цукровим діабетом та тим, хто прагне контролювати масу тіла. Крім того, регулярне вживання батату допомагає знижувати рівень холестерину, поліпшує стан судин і сприяє нормалізації артеріального тиску, що є важливим чинником профілактики серцево-судинних захворювань.

Завдяки високому вмісту β -каротину та антиоксидантів батат позитивно впливає на зір, сприяє здоровому стану шкіри та волосся, захищаючи клітини від окисного стресу. Наявність кальцію та фосфору у його складі підтримує міцність кісткової тканини та нормальні процеси її відновлення. Особливої уваги заслуговує користь батату для жіночого здоров'я, оскільки він містить природні фітоестрогени, які здатні м'яко підтримувати гормональний баланс. Також батат є природним пребіотиком — його клітковина та резистентний крохмаль стимулюють ріст корисної мікрофлори кишечника, покращуючи процеси травлення. Крім цього, високий вміст магнію та вітаміну B6 допомагає знижувати рівень стресу, нормалізує роботу нервової системи та сприяє загальному покращенню самопочуття. Таким чином, батат є не лише смачним, а й багатофункціональним продуктом для зміцнення здоров'я та профілактики багатьох захворювань. Надмірне споживання даного продукту може призвести до гіпервітамінозу вітаміну A, що проявляється такими симптомами, як головний біль, нудота, порушення сну та загальна слабкість. Особливу увагу слід звернути на якість коренеплодів, оскільки вони здатні накопичувати нітрати, особливо якщо вирощені на забруднених або інтенсивно оброблених ґрунтах, що може негативно впливати на здоров'я при регулярному споживанні.

Вживання продукту протипоказане або має бути обмежене у людей із певними захворюваннями травного тракту, зокрема при виразковому коліті, дивертикуліті, сечокам'яній хворобі та виразці шлунка у фазі загострення. У деяких випадках надмірне споживання може викликати здуття живота, метеоризм та інші дискомфортні відчуття, що пов'язані з високим вмістом харчових волокон.

Особливо обережними слід бути вагітним жінкам та жінкам, які годують груддю, оскільки надмірне вживання продукту може призвести до підвищення рівня β -каротину в організмі, що потенційно може мати негативні наслідки для здоров'я матері та дитини. Тому рекомендується дотримуватися поміркованості та враховувати індивідуальні особливості організму при включенні цього продукту до раціону.

Батат є перспективною харчовою культурою, що поєднує високу біологічну цінність, універсальність використання та

значний профілактичний потенціал. Він багатий на вітаміни, мінерали, антиоксиданти та харчові волокна, що робить його важливим компонентом збалансованого раціону. Застосування батату в харчуванні населення, зокрема у програмних харчових системах освітніх установ, сприяє формуванню здорових харчових звичок у дітей та підлітків, підвищенню імунітету та загальної резистентності організму до різних захворювань. Використання батату допомагає знижувати ризик розвитку серцево-судинних захворювань, ожиріння, діабету 2 типу та анемій, що робить його цінним компонентом лікувальних і дієтичних програм. Завдяки універсальності технологічної обробки — варінню, запіканню, тушкуванню, приготуванню пюре, чипсів, десертів та напоїв — батат легко інтегрувати в різноманітні раціони та харчові продукти. Ці властивості роблять батат важливим елементом сучасних технологій інклюзивного та здорового харчування, здатним задовольнити потреби людей різного віку та фізіологічного стану, включаючи тих, хто має особливі потреби або чутливість до глютену. Батат є також актуальним об'єктом наукових досліджень і практичних впроваджень у сфері функціонального харчування, розробки інноваційних дієтичних продуктів та підвищення якості життя населення.

Список використаних джерел

1. Бойчук Т.М., Кравченко В.І. Спадкові метаболічні захворювання у дітей: клініка, діагностика, лікування. Львів : Наутілус, 2019. 284 с.
2. Волкова Н.О. Основи нутріціології: навчальний посібник. Харків : ХНМУ, 2021. 256 с.
3. European Society for Phenylketonuria and Allied Disorders (ESPKU). Clinical Guidelines
4. Мазаракі А.А., Пересічний М.І. (ред.) Технологія продуктів харчування для спеціальних дієт. Київ : КНТЕУ, 2018. 420 с.
5. American Academy of Pediatrics. Nutrition and Metabolic Disorders. AAP Clinical Report, 2021.

ВИКОРИСТАННЯ НАТУРАЛЬНИХ ІНГРЕДІЄНТІВ У КОНДИТЕРСЬКИХ ВИРОБАХ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО ХАРЧУВАННЯ

USE OF NATURAL INGREDIENTS IN CONFECTIONERY AS A MEANS OF FORMING HEALTHY NUTRITION

Бистрицька Анна Володимирівна

*IV курс, група ЗТХ-23.2-1-iti-ch, спеціальність «Харчові технології»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Ратушенко А.Т., к.т.н., доцент,
зав. кафедри технології харчування,*

Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7998-1080>

1tx@ukr.net

Анотація. У роботі досліджується використання натуральних інгредієнтів у кондитерських výroбах на прикладі сиропу з вербени лимонної для просочування бісквітів. Метою дослідження є покращення смакових якостей десертів, надання бісквітам легкої свіжості та ніжного лимонно-трав'яного аромату. Використання такого сиропу робить вироби більш ароматними, м'якими та оригінальними, сприяє формуванню здорового харчування, створенню фірмового стилю та підвищує привабливість закладу.

Annotation. The study explores the use of natural ingredients in confectionery products, using lemon verbena syrup for soaking sponge cakes as an example. The aim of the research is to improve the flavor characteristics of desserts, giving the sponge a light freshness and a delicate lemon-herbal aroma. The use of such syrup makes the products more fragrant, soft, and unique, promotes healthy eating, helps create a signature style, and enhances the establishment's appeal.

Натуральні інгредієнти у кондитерських výroбах не лише підвищують їх органолептичні властивості, але й сприяють формуванню здорового харчування, забезпечуючи організм необхідними поживними речовинами та антиоксидантами. Такі компоненти, як рослинні екстракти, фруктові сиропи, горіхи та спеції, можуть не тільки збагачувати смак десертів, а й виконувати функцію профілактики певних захворювань, підтримки імунної системи та нормалізації обміну речовин. Особливо перспективним є застосування локальних та сезонних продуктів, що дозво-

ляє не лише підкреслити унікальність смаку, а й підтримати ста-
ле споживання та екологічну свідомість. Впровадження таких
інноваційних підходів у кондитерському виробництві створює
передумови для розвитку сучасних функціональних десертів, які
поєднують гастрономічне задоволення із користю для здоров'я.

Сучасна індустрія харчування постійно розвивається, а спо-
живачі все більше звертають увагу на натуральність, користь та
унікальність смаку продукції. Саме тому актуальним є пошук но-
вих природних інгредієнтів, що можуть покращити смак, аромат
і естетичний вигляд кондитерських виробів, роблячи їх особли-
вими та впізнаваними. Використання натуральних інгредієнтів у
кондитерських výroбах не лише підвищує їх органолептичні
властивості, але й сприяє формуванню здорового харчування, за-
безпечуючи організм необхідними поживними речовинами та ан-
тиоксидантами. Такі компоненти, як рослинні екстракти, фрук-
тові сиропи, горіхи та спеції, можуть не тільки збагачувати смак
десертів, а й виконувати функцію профілактики певних захворю-
вань, підтримки імунної системи та нормалізації обміну речовин.

Особливо перспективним є застосування локальних та се-
зонних продуктів, що дозволяє не лише підкреслити унікаль-
ність смаку, а й підтримати ста-ле споживання та екологічну
свідомість. Впровадження таких інноваційних підходів у кон-
дитерському виробництві створює передумови для розвитку
сучасних функціональних десертів, які поєднують гастроно-
мічне задоволення із користю для здоров'я.

Одним із таких інгредієнтів є сироп із вербени лимонної.

Вербена лимонна — це ароматна лікарська трава, що має
м'який лимонно-трав'яний аромат і освіжаючий смак. Її уні-
кальні властивості дозволяють створювати десерти з приємною
свіжістю, але без різкості, характерної для м'яти. Завдяки цьому
вербена гармонійно поєднується з солодкими компонентами,
зокрема з бісквітами, не перебиваючи їх природний смак.

Технологія приготування сиропу з вербени лимонної є до-
сить простою, але потребує дотримання певних пропорцій для
отримання насиченого аромату.

Спочатку свіже або висушене листя вербени заливають га-
рячою водою (приблизно 90 °C) і настоюють 10–15 хвилин.
Після цього настій проціджують і додають цукор у співвідно-
шенні 1:1, доводячи суміш до кипіння.

Готовий сироп має світло-зелений відтінок і виражений лимонно-трав'яний аромат із м'якою солодкістю. Отриманий сироп використовується для просочування бісквітних коржів після випікання. Це дозволяє зробити бісквіт більш вологим, ніжним і ароматним. Завдяки природним ефірним оліям вербени, десерт набуває освіжаючого післясмаку, який чудово поєднується з чаєм або трав'яними напоями. Особливо добре такий сироп розкривається у поєднанні з ванільними, вершковими або ягідними бісквітами. Використання сиропу з вербени має ще одну важливу перевагу — підвищення натуральності продукції. На відміну від штучних ароматизаторів, сироп із натуральної сировини не містить консервантів і барвників, а тому є більш безпечним для споживачів. Також впровадження натурального сиропу у виробництво не потребує складного технологічного обладнання. Його можна приготувати безпосередньо в закладі, використовуючи стандартну кухонну техніку. Це робить технологію зручною, доступною та економічно вигідною.

Органолептичні властивості бісквіта з вербеновим сиропом відзначаються приємним ароматом лимонної свіжості, м'якою консистенцією та збалансованим смаком. Після дегустації відчувається легка прохолода та чистота смаку, що створює ефект «чайної свіжості без м'яти». Такі десерти особливо подобаються відвідувачам, які шукають щось нове, легке й натуральне.

Крім того, введення сиропу з вербени у технологію бісквітів допомагає створити фірмову позицію у меню закладів ресторанного господарства. Це може стати особливою візитівкою закладу, яка відрізнятиме його від конкурентів.

Фірмові бісквіти з вербеновим сиропом можуть подаватися окремо або як основа для інших десертів — наприклад, тортів, рулетів чи тістечок.

Проведені експерименти з рецептурою показують, що оптимальна кількість сиропу для просочування становить 25–30 мл на 100 г бісквіта. Така пропорція забезпечує приємну вологість без надмірної солодкості. За бажанням до сиропу можна додати невелику кількість лимонного соку, щоб посилити природну кислотність і підкреслити аромат вербени.

Отже, використання сиропу з вербени лимонної у технології бісквітів має практичне, естетичне та маркетингове значення. Воно підвищує якість готових виробів, робить їх ароматніши-

ми, привабливішими та сприяє створенню унікального іміджу чайного салону. Такі десерти можуть стати фірмовими позиціями меню та формувати позитивне враження у відвідувачів.

Впровадження сиропу з вербени лимонної у виробництво бісквітів є ефективним способом оновлення асортименту, підвищення органолептичних показників та створення впізнаваного стилю закладу.

Це поєднання натуральності, простоти приготування і сучасного підходу до кулінарії відповідає тенденціям здорового та свідомого харчування.

Список використаних джерел

1. Артеменко Л.М. Технологія кондитерських виробів. Київ : Центр убової літератури, 2021. 312 с.
2. Бондар О.В. Використання натуральних ароматизаторів у виробництві кондитерських виробів. *Харчова промисловість*. 2020. № 3. С. 45–49.
3. Дрозд І.С. Нетрадиційна сировина у харчовій промисловості. Харків : ХДУХТ, 2019. 280 с.
4. Herbal Academy. *Lemon Verbena: Uses, Benefits, and Recipes*. 2022. URL: <https://theherbalacademy.com/lemon-verbena>
5. Smith J. *Modern Tea Desserts: Natural Ingredients and Flavor Innovations*. London: Culinary Arts Press, 2021. 198 p.

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ПОРОШКУ ПЛОДІВ ОПУНЦІЇ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ СПОЖИВЧОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ КОНДИТЕРСЬКИХ ВИРОБІВ PROSPECTS FOR USING PRICKLY PEAR FRUIT POWDER TO ENHANCE THE CONSUMER APPEAL OF CONFECTIONERY PRODUCTS

*Гутнік Віталіна Анатоліївна,
IV курс, група ЗТХ-22-1-iti, спеціальність «Харчові технології»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».*
gutnikvitalina@gmail.com

*Науковий керівник: Ратушенко А.Т., к.т.н., доцент,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7998-1080>
1tx@ukr.net

Анотація. Дослідження присвячене використанню порошку плодів *Opuntia spp.* (опунції), отриманого методом розпилювального сушіння, як природного барвника у кремовій начинці бісквітного

печива. Сенсорні тести показали, що крем з опунцією має виражений фруктовий смак і привабливий колір, що позитивно вплинуло на сприйняття споживачів. Порівняльна оцінка зразків продемонструвала вищу загальну привабливість бісквітів із кремом на основі опунції порівняно

з традиційними зразками із суницею. Отримані результати підтверджують перспективність використання опунції як натурального барвника у кондитерських виробах нового покоління.

Annotation. *The study focuses on the use of Opuntia spp. (prickly pear) fruit powder, obtained by spray drying, as a natural colorant in the cream filling of sponge biscuits. Sensory tests showed that the cream with prickly pear had a distinct fruity flavor and attractive color, which positively influenced consumer perception. Comparative evaluation of samples demonstrated higher overall appeal of the biscuits with prickly pear-based cream compared to traditional strawberry-flavored samples. The results confirm the potential of using prickly pear as a natural colorant in next-generation confectionery products.*

Сучасна харчова промисловість активно шукає природні альтернативи синтетичним барвникам та ароматизаторам. Одним із перспективних джерел таких натуральних інгредієнтів є плоди кактусу роду *Opuntia* spp. (опунція). Ці плоди, відомі під назвою «індійська смоква» або «преклі пер», мають високу поживну цінність і містять велику кількість біологічно активних сполук — вітамінів, антиоксидантів і беталейнів, які забезпечують інтенсивне червоно-фіолетове забарвлення. Завдяки цим властивостям опунція розглядається як потенційний природний барвник для харчових продуктів [1].

У дослідженні S. V. Protonotariou та ін. (2024) було запропоновано використати порошок плодів опунції, отриманий методом розпилювального сушіння, як природний барвник у кремовій начинці бісквітного печива. Такий підхід дозволяє зберегти термолабільні сполуки соку, підвищити стабільність беталейнів і створити продукт із привабливим кольором без використання синтетичних добавок. Крім того, розпилювальне сушіння робить можливим промислове використання соку опунції у вигляді зручного сухого порошку.

Для експерименту дослідниками було використано порошок плодів опунції (*Opuntia* spp., фіолетовий сорт), отриманий ме-

тодом розпилювального сушіння. Сік плодів після видалення насіння змішували з мальтодекстрином і сироватковим білком у співвідношенні, рівному вмісту розчинних речовин у соку (9,8 г кожного носія на 100 г соку). Сушіння проводили при температурі 150 °С, швидкості подачі 7,5 мл/хв і тиску 1 бар, що забезпечило отримання стабільного порошку з високим вмістом антиоксидантів і стійким кольором. Склад базового крему для бісквітної начинки наведено в табл. 1 [1].

Таблиця 1

Склад базового крему для бісквітної начинки

Інгредієнт	Вміст (% мас.)
Жирова основа	28,5
Цукрова пудра	53,5–63,4
Кукурудзяний крохмаль	7,7
Соевий лецитин	0,2

Джерело: Розроблено автором за допомогою інтернет-джерела [1]

Порошок опунції додавали у концентрації від 0,1 до 10% маси, а для порівняння використовували контрольний зразок із 5% порошку суниці. Усі зразки гомогенізували при 45 °С до отримання однорідної консистенції [1].

Для сенсорної оцінки залучали три групи дегустаторів: експертну панель (7 осіб), 25 напівтренованих оцінювачів і 65 звичайних споживачів. Напівтреновані дегустатори проходили попереднє навчання за методикою ISO 8586-1 і оцінювали зразки крему методом ранжування за інтенсивністю кольору. Найвищу оцінку ($5,24 \pm 1,17$ балів) отримав зразок із 2% порошку опунції, тому його було обрано оптимальним для подальших досліджень [1].

Порівняння бісквітів із кремом опунції (PB) та суниці (SB) проводили за допомогою тесту check-all-that-apply (CATA) і гедонічної шкали. Результати сенсорної оцінки зразків кремової начинки наведено в табл. 2 [1].

Оцінювачі з базовою підготовкою виявили, що обидва зразки мають подібну солодкість, проте суттєво різняться кольором і ароматом: крем з опунцією характеризувався насиченим пурпурним кольором і фруктовим смаком, тоді як крем із суницею мав рожево-червоні відтінки та аромат полуниці.

Таблиця 2

Середні частотні (%) значення для всіх атрибутів у тесті check-all-that-apply (CATA) для зразків кремової начинки: із суницею (SP) та з порошком опунції (PP)

Атрибут	SP	SD	PP	SD	Q Кохрана
Дуже солодкий	29,58	0,61	19,72	0,51	0,655
Солодкий	50,70	0,70	50,70	0,70	1,000
Слабо солодкий	40,85	0,66	50,70	0,70	0,655
Злегка фруктовий	50,70	0,70	19,72	0,51	0,257
Фруктовий	40,85	0,66	50,70	0,70	0,739
Дуже фруктовий	19,72	0,51	40,85	0,66	0,414
Суниця	90,14	0,70	9,86	0,38	0,011
Маракуйя (пасифлора)	0,00	0,00	60,56	0,72	0,014
Вершковий присмак	19,72	0,51	19,72	0,51	1,000
Післясмак	40,85	0,66	40,85	0,66	1,000
Світло-рожевий	80,28	0,72	9,86	0,38	0,008
Темно-рожевий	60,56	0,72	50,70	0,70	0,705
Червонуватий	19,72	0,51	0,00	0,00	0,157
Пурпурний	0,00	0,00	100,00	0,00	0,002

Джерело: Перекладено та оброблено автором [1]

За результатами гедонічного тесту споживачів бісквіти з опунцією отримали вищі оцінки за аромат і загальну привабливість ($p < 0,05$). Гендерних відмінностей у вподобаннях не виявлено. Кластерний аналіз показав існування двох груп споживачів із чіткими кольоровими вподобаннями — одна віддавала перевагу рожевому крему, інша — пурпурному, причому друга група надавала перевагу саме бісквітам з опунцією.

Додатковий аналіз кореляцій між інструментальними показниками кольору та сенсорними даними засвідчив, що тільки параметр hue angle (відтінок) має високий зв'язок із рівнем прийнятності продукту. Це свідчить, що споживачі насамперед орієнтуються на тон кольору, тоді як інші параметри (L^* , a^* , b^* , Chroma) важливіші для фахової оцінки.

Отримані результати підтвердили ефективність порошку опунції як природного барвника для кремових начинок бісквітів.

Його використання не змінює реологічних властивостей, забезпечує стабільне пурпурне забарвлення й підвищує споживчу привабливість продукту. Методологія, розроблена у дослідженні, може бути застосована для створення нових виробів із натуральними барвниками, зокрема у виробництві круасанів і пирогів із начинками.

Список використаних джерел

1. Protonotariou, S. V., Chaloulos, P., & Mandala, I. G. (2023). *Encapsulated Opuntia spp. fruit powder as a natural colorant in biscuit filling cream*. ResearchGate. URL: https://www.researchgate.net/publication/380819814_Encapsulated_Opuntia_spp_fruit_powder_as_a_natural_colorant_in_biscuit_filling_cream

ПРОГРАМНА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СИСТЕМИ РОЗШИРЕНОЇ СИТУАЦІЙНОЇ ОБІЗНАНОСТІ (SA) ДЛЯ НЕЗРЯЧИХ КОРИСТУВАЧІВ, АДАПТОВАНОЇ З ВІЙСЬКОВИХ НАВІГАЦІЙНИХ РІШЕНЬ SOFTWARE IMPLEMENTATION OF AN ENHANCED SITUATIONAL AWARENESS (SA) SYSTEM FOR BLIND USERS, ADAPTED FROM MILITARY NAVIGATION SOLUTIONS

Доронін Сергій Олександрович

II курс, група ІПЗ-24-1м_ict,
спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».
Roninsd145@gmail.com

Науковий керівник: Дуднік А.С., д.т.н., професор,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1339-7820>
a.s.dudnik@gmail.com

Анотація. У роботі обґрунтовано актуальність адаптації військових принципів ситуаційної обізнаності (SA) для потреб цивільної інклюзії, зокрема для забезпечення безпечної мобільності осіб з вадами зору. Основною метою визначено розробку архітектури та програмної імплементації мобільної системи, що здатна в реальному часі збирати та агрегувати дані про навколишнє середовище. Описано структуру комплексу, який складається з мобільного клієнта, периферійного блоку сенсорів та серверного компонента. Запропоновано використання алгоритмів Data Fusion та модуля трансляції обізнаності для ранжування ризиків і надання невізуального зворотного зв'язку через просторове аудіо або тактильні сигнали.

Annotation. *The thesis substantiates the relevance of adapting military situational awareness (SA) principles for civilian inclusion, specifically to ensure safe mobility for visually impaired individuals. The primary objective is defined as the development of architecture and software implementation for a mobile system capable of real-time environmental data collection and aggregation. The paper describes the system structure, which consists of a mobile client, a peripheral sensor unit, and a server component. The study proposes the use of Data Fusion algorithms and an Awareness Translation Module to rank risks and provide non-visual feedback via spatial audio or tactile signals.*

В умовах сучасних викликів, пов'язаних із великою кількістю осіб, які отримали інвалідність (зокрема, вади зору), питання забезпечення їхньої безпечної та незалежної мобільності набуває критичного значення. Традиційні засоби навігації, такі як тростина або звичайні GPS-навігатори, часто обмежені у здатності надавати вичерпну інформацію про непередбачувані перешкоди, наприклад, нестандартні об'єкти на висоті або раптово зміну рельєфу.

Актуальність теми ґрунтується на тому, що військові системи ситуаційної обізнаності (SA) довели свою ефективність у швидкій обробці різномірних даних для прийняття рішень. Адаптація принципів цих систем для цивільного інклюзивного використання відкриває шлях до створення нового покоління навігаційних засобів, що значно перевершують за функціоналом існуючі рішення. Наш підхід полягає в інтеграції алгоритмів агрегації даних (Data Fusion) з військових SA-рішень для формування єдиної надійної картини навколишнього середовища з мінімальною затримкою.

Метою роботи є розробка архітектури та програмної імплементації мобільної системи розширеної ситуаційної обізнаності, яка здатна в реальному часі збирати, агрегувати та перетворювати дані навколишнього середовища на невізуальний (аудіальний або тактильний) зворотний зв'язок для незрячих користувачів.

Для досягнення поставленої мети розроблювана система проектується з трьох ключових компонентів:

— Мобільний клієнт (iOS/Android) — основний інтерфейс, що обробляє інформацію та надає зворотний зв'язок;

– Периферійний блок сенсорів — набір малогабаритних датчиків (ультразвукові, лідарні) на базі мікроконтролера для збору інформації про близькість перешкод;

– Серверний компонент — для агрегації геоінформаційних даних (картографія, відкриті дані про об’єкти) та обробки складних запитів.

Програмне забезпечення розробляється з використанням об’єктно-орієнтованого програмування та акцентом на модульність, що дозволить легко інтегрувати нові типи сенсорів. Ключовим елементом системи виступає «Модуль Трансляції Обізнаності» (Awareness Translation Module). Він відповідає за сенсорну агрегацію (фільтрацію та об’єднання даних GPS і зовнішніх сенсорів), ранжування ризиків (визначення пріоритетності перешкод, наприклад, об’єктів на рівні обличчя) та генерацію невізуального зворотного зв’язку через просторове аудіо або тактильні вібраційні патерни. Особлива увага приділяється забезпеченню низької затримки (low latency) обробки даних, що є критичним для безпеки користувача.

Висновки. Розробка програмної імплементації системи розширеної ситуаційної обізнаності (SA) на основі військових принципів має потенціал значно підвищити якість та безпеку життя осіб з вадами зору в Україні. Створення надійного та адаптивного програмно-апаратного комплексу дозволить інтегрувати передові технології інженерії програмного забезпечення для вирішення гострих соціальних проблем. Результатом роботи стане прототип мобільної системи, що демонструє можливість надання високоточної, надійної та миттєвої інформації про навколишнє середовище, сприяючи більшій самостійності та інклюзії.

Список використаних джерел

1. Endsley M. R. Toward a theory of situational awareness in dynamic systems. *Human Factors: The Journal of the Human Factors and Ergonomics Society*. 1995. Vol. 37(1). P. 32–64.
2. Chen G.Y., Li R.H. Multi-sensor data fusion for obstacle avoidance and safe navigation. *IEEE Access*. 2018. Vol. 6. P. 54401–54410.
3. Rajasoundaran S. et al. Secure routing with multi-watchdog construction using deep particle convolutional model for IoT based 5G wireless sensor networks. *Computer Communications*. 2022. Vol. 187. P. 71–82.
4. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність. Тернопіль : Мандрівець, 2009. 360 с.

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОСТІ
ПРИБУДИНКОВОЇ ТЕРИТОРІЇ ПРИХИСТКІВ
ENSURING INCLUSIVITY
IN THE ADJACENT TERRITORY OF SHELTERS**

Жидкова Тетяна Володимирівна
кандидатка технічних наук, доцентка,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7903-7073>
tavlz9794@gmail.com

Анотація. В умовах повномасштабної війни в Україні з'явилась велика кількість людей, що стали вимушеними переселенцями. Для цієї категорії людей в найбільш безпечних районах держави створюється мережа прихистків. Метою дослідження є формування інклюзивного підходу до організації місць тимчасового перебування вимушених переселенців. Визначені вимоги, щодо забезпечення інклюзивності прибудинкової території прихистків. Запропоновано метод облаштування пішохідного простору на території прихистків.

Annotation. In the context of full-scale war in Ukraine, a large number of people have become internally displaced persons. A network of shelters is being created for this category of people in the safest areas of the country. The aim of the study is to develop an inclusive approach to the organisation of temporary accommodation for internally displaced persons. Requirements for ensuring the inclusiveness of the territory adjacent to shelters have been identified. A method for arranging pedestrian space on the territory of shelters has been proposed.

В умовах повномасштабної війни в Україні з'явилась велика кількість людей, чий будинки були пошкоджені, зруйновані або залишились на окупованих територіях. Як результат люди стали вимушеними переселенцями.

Саме для цієї категорії людей в найбільш безпечних районах держави створена мережа прихистків, як в наявних громадських будинках, так і у комплексах тимчасових споруд на відокремлених територіях.

Метою дослідження є формування інклюзивного підходу до ділянки території місць тимчасового перебування вимушених переселенців.

Під час розробки рекомендацій був врахований досвід різних країн світу щодо проектування й облаштування прихистків для людей що потребують піклування й захисту. Слід пам'ятати, що переважна кількість тих, хто потребує захисту є маломобільною групою населення.

Під час розробки схеми ділянки розміщення прихистків — комплексів тимчасових будинків або пристосованих під прихистки приміщень у наявних громадських будинках необхідним є впорядкування благоустрою прилеглої території з врахуванням особливостей маломобільних груп населення.

Вхід на ділянку, місця для паркування, пішохідні шляхи, сходи та пандуси на пішохідних шляхах, повинні відповідати вимогам ДБН В 2.2.40

Ділянка розміщення прихистків має бути облаштована доступними засобами навігації та орієнтування, а саме тактильними та візуальними елементами доступності на всіх шляхах руху до будівель і споруд.

На земельній ділянці необхідно виділення контрастним кольором окремі елементи, які можуть створювати небезпеку та ризики травмування — наземні обмежувачі руху транспорту, шлагбауми, стовпи, колони, бордюрний камінь, початок закінчення штучного підвищення або пониження пішохідного шляху, інформаційні стояки, декоративні конструкції, навісні перешкоди. Контрастне маркування може відбуватися шляхом виділення окремих елементів спеціальними смугами контрастного кольору.

На ділянці має бути розроблена мережа пішохідних доріжок, майданчиків для відпочинку, дитячих і спортивних майданчиків з інклюзивним обладнанням.

Пішохідні доріжки й тротуари мають бути відокремлені від велодоріжок, автомобільних шляхів для під'їзду мешканців, транспорту господарського призначення; автомобілів екстреної допомоги та пожежно-рятувальної техніки.

Під час проектування тротуарів і пішохідних доріжок слід враховувати ширину смуги руху крісла колісного, людини на милицях, з ходунками, з дитячим візочком, що складає не менше ніж 0,9 м. Тому мінімальна ширина пішохідних доріжок для двобічного руху має бути не менше ніж 1,8 м. В разі наявності на доріжці перешкод допускається локальне зменшення ширини, але не менше ніж 1,2 м (рис. 1).

Рис. 1. Схема облаштування пішохідних доріжок

Вздовж доріжок слід влаштувати «кишені» для розміщення місць відпочинку. Розмір «кишень» має визначатись з врахуванням місця для осіб в кріслах колісних. Лави для відпочинку обов'язково повинні мати спинку і підлокітники, що необхідно для людей похилого віку й для осіб з порушенням опорно-рухового апарату.

Для орієнтування осіб з порушенням зору вздовж пішохідних доріжок можуть бути використані контрастно пофарбовані крайки поребриків й покриття різної шорсткості. Місця відпочинку вздовж пішохідних доріжок необхідно відокремити від простору руху шляхом використання покриття, що відрізняються тактильно і за кольором.

**СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА
В ІНФРАСТРУКТУРІ HORECA**

**CREATION OF AN INCLUSIVE ENVIRONMENT
IN THE HORECA INFRASTRUCTURE**

Зверєв Богдан Миколайович

здобувач третього рівня освіти, спеціальність «Менеджмент»,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-4477-4341>
b.zvieriev@gmail.com

Кузьмін Олег Володимирович

доктор технічних наук, професор,
Національний університет харчових технологій;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9321-6684>

kuzmin_ovl@ukr.net

Неміріч Олександра Володимирівна

доктор технічних наук, професор,
Національний університет харчових технологій;
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-3479-1466>

niemirichav@ukr.net

Чемакіна Октябрина Володимирівна

кандидат архітектури, доцент,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2934-2752>
o.chemakina@uu.ua

Анотація. Робота присвячена принципам інклюзивного інжинірингу в інфраструктурі HoReCa. Розглянуто ключові аспекти соціальної інтеграції та економічної ефективності інклюзивних підходів. Окреслено основні виклики, пов'язані з обмеженим простором закладів. Подано практичні рекомендації щодо впровадження безбар'єрних рішень, адаптації робочих місць та застосування ергономічного обладнання. Підкреслено значення інклюзивного підходу для підвищення конкурентоспроможності та сталого розвитку індустрії гостинності.

Annotation. The study is devoted to the principles of inclusive engineering in HoReCa infrastructure. Key aspects of social integration and the economic efficiency of inclusive approaches are examined. The main challenges associated with limited spatial conditions in hospitality

facilities are outlined. Practical recommendations are provided for implementing barrier-free solutions, adapting workplaces, and using ergonomic equipment. The importance of the inclusive approach for enhancing competitiveness and ensuring the sustainable development of the hospitality industry is emphasized.

У конкурентному середовищі заклади HoReCa змушені постійно удосконалювати свої бізнес-процеси, щоб залишатися привабливими для споживачів та працівників. Одним із ключових напрямів розвитку є створення інклюзивного середовища, яке враховує потреби усіх категорій працівників, включаючи осіб з інвалідністю, ветеранів війни та інші маломобільні групи населення [1–7].

Інклюзивний інжиніринг для закладів HoReCa є сучасним підходом при відновленні України, що поєднує технічні, соціальні, економічні аспекти. Це дозволяє знижувати плінність кадрів, підвищувати продуктивність та формувати позитивний імідж закладів HoReCa [2].

Технічні аспекти — через впровадження інклюзивних рішень, згідно вимог нормативної документації [6, 7], що передбачає адаптацію інфраструктури закладів для маломобільних груп:

- архітектурно-планувальні рішення (спеціальні місця на автостоянках; пандуси з кутом нахилу до 8%, безпечні та зручні для пересування осіб на кріслах-колясках; поручні та огороження, придатні для використання індивідуальними колясками; нековзкі покриття підлоги для запобігання травматизму тощо);

- інженерно-технічні рішення (системи вентиляції та кондиціонування; енергоефективні системи опалення з термоізоляційними матеріалами; альтернативні джерела електроенергії для безперебійної роботи обладнання);

- ергономічне обладнання (регульовані столи та стільці, адаптовані до індивідуальних потреб; підйомники для осіб з інвалідністю);

- інформаційні засоби (шрифт Брайля для осіб з вадами зору; звукові системи для орієнтації, що відповідають дизайнерській концепції інтер'єру [7]);

- спеціалізовані приміщення (вестибюлі, туалети та умивальні, спроектовані для маломобільних груп населення; гардеробні стійки, адаптовані для осіб з інвалідністю [6]).

Соціальні аспекти — через адаптацію робочих місць для осіб з інвалідністю та ветеранів війни, що сприяє їх реінтеграції у суспільство. Програми перекваліфікації ветеранів дозволяють здобувати нові навички, що підвищує їх впевненість і залученість у виробничий процес.

Економічні аспекти — через зниження плинності кадрів та створення комфортного середовища, що зменшує витрати на підбір і навчання нових працівників.

Інклюзивний інжиніринг є важливим напрямком розвитку закладів HoReCa, що забезпечує створення доступного, безпечного та комфортного середовища. Адаптація робочих зон, використання ергономічного обладнання, забезпечення оптимального мікроклімату та інформаційної доступності сприяють соціальній інтеграції та підвищенню продуктивності праці.

Незважаючи на виклики, пов'язані з високими витратами та обмеженим простором, інклюзивність відкриває нові можливості для залучення споживачів і працівників, а також формування позитивного іміджу закладів HoReCa.

Список використаних джерел

1. Зверев М.В., Кузьмін А.О., Чемакіна О.В. Стратегії підвищення ефективності ресторанного бізнесу через реабілітацію, мотивацію, інклюзивність та розвиток компетентностей. *Інноваційні технології в готельно-ресторанному та туристичному бізнесі, присвяченої 140-річчю НУХТ* : матеріали XIII всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, м. Київ, 21 травня 2024 р. Київ : НУХТ, 2024. С. 215–216.

2. Kuzmin A., Chemakina O., Matyashchuk O., Kuzmin, O. Accessibility and comfort of foodservice enterprises: principles of inclusive engineering. *Scientific progress: theories, applications and global impact* : collection of scientific papers with the proceedings of the 1st international scientific and practical conference (Braga, Portugal, 14–16 July 2025). Braga, 2025. P. 33–40.

3. Фінкевич В., Кузьмін О., Дударев І. Інклюзивний інжиніринг у закладах ресторанного господарства. *Інноваційні та ресурсозберігаючі технології харчових і переробних виробництв та ресторанного господарства* : збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, м. Луцьк, 24 квітня 2025 р. Луцьк : ЛНТУ, 2025. С. 111–112.

4. Kuzmin A., Chemakina O., Dudarev I., Niemirich O., Kuzmin O. Community recovery strategy: inclusive engineering in the restaurant industry. *Global trends in science, technology and economy* : collection of scientific papers with proceedings of the 2nd international scientific and practical conference (Graz, Austria, 9–11 July 2025). Graz, 2025. P. 15–17.

5. Кузьмін А.О., Чемакіна О.В., Дударев І.М., Зверев М.В. Інклюзивний інжиніринг у закладах ресторанного господарства та крафтових

виробництвах. *Інноваційні технології в готельно-ресторанному та туристичному бізнесі* : матеріали XIV міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 22 травня 2025 р. Київ : НУХТ, 2025. С. 234.

6. ДБН В.2.2-40:2018. Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення. Чинний від 01.04.2019. Зміна № 1 від 16.05.2022. Київ: Мінрегіон України, 2022.

7. ДБН В.2.2-25:2009. Будинки і споруди. Підприємства харчування (заклади ресторанного господарства). Зі Змінами № 1 та № 2. Чинний від 01.09.2010. Київ: Мінрегіонбуд України, 2010. Наказ Міністерства регіонального розвитку та будівництва України від 30.12.2009 № 703.

ВИКОРИСТАННЯ ОРГАНІЧНОЇ СИРОВИНИ У ВИРОБНИЦТВІ РЕСТОРАННОЇ ПРОДУКЦІЇ

USING ORGANIC RAW MATERIALS IN THE PRODUCTION OF RESTAURANT PRODUCTS

Калакура Марія Михайлівна

кандидат технічних наук, професор,
професор кафедри технології харчування,

Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4483-5013>

mariyakalakura@gmail.com

Калакура Віолета Вячеславівна

старший викладач кафедри технології харчування,

Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-9650-8333>

fainaviola@yahoo.com

Анотація. Аналіз сучасних трендів і технологій, які інтегруються у ресторанний бізнес з метою підвищення їх активності та лояльності, зміцнення конкурентних позицій на ринку. Досліджено сучасні аспекти впровадження новітньої органічної сировини у технології ресторанної продукції. Наголошено на зміні споживчих вподобань і формату споживання їжі, впливі технологічних трендів. Зокрема йдеться про тренд на сталий розвиток використання органічних продуктів, підкреслення соціальної відповідальності закладів ресторанного господарства.

Annotation. Analysis of modern trends and technologies that are integrated into the restaurant business in order to increase their activity and loyalty, strengthen competitive positions in the market. Modern aspects of the introduction of the latest organic raw materials in the technology of restaurant products are studied. The change in consumer

preferences and the format of food consumption, the influence of technological trends are emphasized. In particular, the trend for the sustainable development of the use of organic products, emphasizing the social responsibility of restaurant establishments.

Сучасна ресторанна індустрія стикається з новими викликами, пов'язаними з зміною споживчих вподобань. Для успішного функціонування ресторанного бізнесу необхідно слідкувати за ресторанными трендами, у тому числі й кулінарними. Це дозволяє закладам ресторанного бізнесу відрізнятися один від одного, пропонувати споживачам нові, цікаві ідеї. Вивчення та впровадження сучасних трендів у ресторанному бізнесі сприяє зростанню популярності закладу. Сучасні харчові тренди зумовлюють потребу у використанні органічних харчових продуктів.

Органічний розвиток розпочався у європейських країнах (Данія, Швеція, Нідерланди), які мають особливе ставлення до споживання місцевих натуральних продуктів. В нашій державі органічна продукція виробляється досить широкого асортименту, кількість виробників зростає, поширюється органічний рух. Кабінет міністрів України 3 березня 2021 р. затвердив Постанову про затвердження національної економічної стратегії до 2030 р., де офіційно встановлено ціль щодо відведення земель під органічне виробництво. В Україні діє Закон «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування» (зміни внесені 12 травня 2022 р.). Органічні продукти проходять сертифікацію. Органи їх сертифікації внесені в Державний реєстр органів сертифікації у сфері органічного виробництва та обігу органічної продукції України.

Розвитком органічного руху в Україні займається Федерація органічного руху, Асоціація «Чиста флора», Об'єднання «Полтава органічна», Міжнародна Громадська організація учасників біовиробництва «Біолан» та багато інших організацій. Останніми роками в нашій державі збільшується обсяг внутрішнього ринку споживання органічної продукції, зростає попит на органічні продукти харчування. Світовий ринок органічної продукції почав розвиватися ще в кінці минулого століття. Україна досягла певних результатів щодо розвитку власного органічного виробництва, це підтверджують офіційні огляди IFOAM — Organics International.

На думку українських експертів потенційними споживачами органічної продукції є населення великих міст України, яке готове платити за неї на 30–50% більше ніж за звичайну продукцію. Дослідження федерації органічного руху України свідчить, що сучасний внутрішній ринок органічних продуктів почав розвиватись на початку двохтисячних років. Загалом в Україні існує значний потенціал для виробництва сертифікованої органічної продукції: родючі чорноземні ґрунти, сприятливі кліматичні умови, низькі ціни на оренду землі, зростання попиту населення на органічні продукти харчування. Органічне виробництво передбачає екологічно безпечне ведення сільського господарства, відповідно отримання безпечних для харчування продуктів.

Сучасні органічні продукти харчування містять значну кількість вітамінів, мінеральних речовин, антиоксидантів, омега-3 жирних кислот і мало шкідливих речовин (пестициди, гормони, антибіотики). Вживання таких продуктів покращує травлення, позитивно впливає на загальний стан організму. Знижує ризик алергії і захворювань, підтримує імунітет. Органічні харчові продукти мають високу якість за рахунок дотримання світових стандартів на всіх ланках виготовлення. Зокрема, землі під органічні продукти рослинництва на протязі трьох років обробляються без застосування хімічних добрив. При вирощуванні рослин не використовуються хімічні добрива, пестициди, гербіциди, інсектициди, мінеральні добрива синтетичного походження. Для живлення ґрунтів та рослин використовуються тільки органічні добрива.

Захист рослин здійснюється за допомогою препаратів натурального мікробіологічного, рослинного або тваринного походження. Категорично заборонено використання генетично модифікованих організмів, продуктів та їх похідних. У тваринництві не дозволяється готувати худобу неорганічними кормами, застосовувати стимулятори росту, гормони, антибіотики. Для лікування тварин використовуються профілактичні засоби та гомеопатичні препарати. Записи про лікування перевіряються сертифікуючими органами.

При переробці сировини на органічні продукти не дозволяється використання шкідливих технологій: рафінування, ароматизації, хімічної консервації, гідрогенізації, внесення до складу продукту вітамінів, мікро- та макроелементів, харчових добавок.

Для виявлення тенденцій виробництва органічних продуктів харчування враховуються технологічні та екологічні фактори. Аналіз технологічних чинників дозволяє передбачити можливості, пов'язані з розвитком науки і техніки, вчасно переорієнтувати на виробництво технологічно перспективного продукту, спрогнозувати момент відмови від використовуваної технології тощо.

Аналіз екологічного фактору дає можливість дослідити вплив виробництва на навколишнє середовище, екологічність продукції, ставлення споживачів до виробництва екологічно чистої продукції. Заклади ресторанного господарства використовують органічні продукти тільки сертифіковані. Завдяки такому підходу ресторатори приваблюють екологічно свідомих споживачів, покращують якість та безпеку кулінарної та кондитерської продукції. Впровадження органічних продуктів у ресторанне меню стикається із низкою проблем: доволі висока вартість органічної сировини, складнощі із сертифікацією продуктів, логістикою, вдосконалення технології приготування страв. Органічні продукти мають короткий термін зберігання, оскільки не містять консервантів і добавок, що ускладнює їх довготривале зберігання і транспортування, потребує значних змін у системі постачання, зберігання та використання.

Використання органічної сировини у приготуванні ресторанної продукції змінює маркетингову стратегію сучасних ресторанів. У своїй рекламі ресторани акцентують увагу на використанні органічних продуктів, зокрема локальних фермерських, що сприяє підвищенню інтересу до закладу і відповідно позитивно впливає на доходи підприємства. Ресторатори надають інформацію про безпечність органічних продуктів, оскільки вони мають меншу кількість шкідливих хімічних сполук. Відвідувачі обирають такі заклади ресторанного господарства через турботу про своє здоров'я. Варто проводити також освітні заходи, де споживачам пояснюють чому органічні продукти є корисними, як вони впливають на здоров'я, підкреслити, що в них збалансовані поживні речовини. Ресторанна продукція на основі органічних речовин містить необхідну кількість білків, жирів, вуглеводів. Використання цільнозернового жорнового борошна (пшеничного, спельтового, ячмінного, амарантового, зеленої гречки) допомагає забезпечити організм білками, клітковиною, жирами, мінеральними речовинами.

Впровадження органічних продуктів у ресторанне господарство є важливою тенденцією, яка позитивно впливає на підвищення якості продукції, удосконалення технологічних процесів, якість харчування населення. Таким чином, використання органічних продуктів у ресторанному господарстві задовольняє попит споживачів на здорову їжу, сприяє розвитку ресторанного бізнесу.

Сучасні технології відіграють ключову роль у розвитку ресторанного господарства та харчової промисловості, надаючи можливості для підвищення ефективності, покращення якості продукції та оптимізації внутрішніх процесів. Крім того, аспект на екологічність і сталий розвиток відкриває нові можливості для збереження ресурсів і зменшення негативного впливу на навколишнє середовище. Враховуючи ці тенденції, ресторанний бізнес має всі шанси для успішного розвитку в умовах швидкозмінюваного ринку, відповідаючи на виклики сучасності та задовільняючи вимоги споживачів.

Список використаних джерел

1. Славгородська Ю.В. Виробництва органічної продукції в Україні: стан та перспективи. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2016, № 4, 49–54.
2. Федулова І.В. Збалансування продовольчого ринку в контексті забезпечення продовольчої безпеки : монографія. 2021. 398.
3. Порядок (детальні правила) органічного виробництва та/або обігу органічної продукції, запроваджені постановою Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2019 р. № 970

ТЕХНОЛОГІЇ ПРИГОТУВАННЯ БЕЗГЛЮТЕНОВИХ СТРАВ TECHNOLOGIES FOR PREPARING GLUTEN-FREE DISHES

Ковальов Олексій Олексійович

*III курс, група ТХ-23.1-іті, спеціальність «Харчові технології»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».*
ukrainets.pm@gmail.com

*Науковий керівник: Ратушенко А.Т., к.т.н., доцент,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».*

Анотація. У матеріалах досліджено особливості безглютенового харчування та його значення для здорового способу життя. Розглянуто принципи приготування безглютенових страв, включаючи заміну пшеничного борошна на рисове, кукурудзяне, гречане,

кокосове чи мигдальне, використання загусників і комбінацій борошна для досягнення правильної текстури та смаку. Показано важливість контролю перехресного забруднення глютенем, дотримання температурного режиму та умов зберігання готових виробів. Визначено основні категорії безглютенових продуктів: випічка, перші та основні страви, десерти, а також особливості їх приготування для людей із целиакією, непереносимістю глютену та іншими особливими потребами. Оцінено переваги безглютенових технологій, серед яких зменшення алергічних реакцій, покращення травлення та використання натуральних інгредієнтів, а також недоліки, зокрема високу вартість інгредієнтів, складність приготування та обмежений термін придатності продуктів.

Annotation. *The materials examine the features of gluten-free nutrition and its importance for a healthy lifestyle. The principles of preparing gluten-free dishes are considered, including the replacement of wheat flour with rice, corn, buckwheat, coconut, or almond flour, the use of thickeners, and combinations of different flours to achieve the right texture and taste. The importance of controlling cross-contamination with gluten, maintaining proper temperature conditions, and storing finished products correctly is highlighted. The main categories of gluten-free products are identified: baked goods, first and main courses, and desserts, as well as the specific preparation requirements for people with celiac disease, gluten intolerance, and other special needs. The advantages of gluten-free technologies are evaluated, including the reduction of allergic reactions, improved digestion, and the use of natural ingredients, as well as the disadvantages — such as the high cost of ingredients, preparation complexity, and limited shelf life of the products.*

Сьогодні все більше людей звертають увагу на склад продуктів, які вони споживають. Одним із важливих напрямів здорового харчування є безглютенова дієта. Вона необхідна не лише людям із медичними показаннями, а й тим, хто прагне поліпшити роботу травної системи та загальне самопочуття. Безглютенові страви — це їжа, у складі якої відсутній білок глютен, що міститься у пшениці, житі, ячмені та вівсі. Таке харчування потребує дотримання особливих технологічних принципів під час приготування. Основною групою людей, які потребують безглютенового харчування, є хворі на целиакію — аутоімунне захворювання, при якому глютен ушкоджує слизову оболонку

тонкого кишківника. Також безглютеновий раціон рекомендують людям із непереносимістю або підвищеною чутливістю до глютену, а іноді — тим, хто прагне зменшити запальні процеси в організмі чи нормалізувати травлення. У сучасних умовах безглютенове харчування стає все більш популярним не лише з лікувальною, а й із профілактичною метою. Адже зменшення споживання глютену допомагає легше підтримувати енергію, знижує відчуття важкості після їжі та позитивно впливає на стан шкіри. Безглютенові технології приготування страв є важливою складовою сучасної кулінарії, що дозволяє забезпечити безпечне та збалансоване харчування, сприяє розвитку інноваційних напрямів і формує культуру інклюзивного та здорового харчування.

Асортимент безглютенових продуктів є досить широким і різноманітним, що дозволяє задовольнити потреби різних груп споживачів. До основних категорій таких продуктів належать випічка, перші та основні страви, а також десерти.

Серед випічки представлені хліб, булочки, млинці, печиво та торти, приготовані з використанням рисового, кукурудзяного, гречаного або мигдального борошна, що забезпечує відсутність глютену та зберігає поживні властивості виробів. Перші страви включають супи на овочевих або м'ясних бульйонах із додаванням рису, гречки, картоплі чи бобових, які роблять страви ситними та корисними.

Основні страви складаються з м'яса, риби, овочів, різноманітних каш і салатів, приготованих без використання панірування з пшеничного борошна, що забезпечує їх безпечність для людей з непереносимістю глютену. До десертів відносяться пудинги, желе, сирники, запіканки та муси, приготовані з натуральних продуктів без глютену, що дозволяє поєднувати користь і приємний смак.

У безглютеновій кулінарії важливо не лише виключити заборонені інгредієнти, а й правильно підбирати безпечні аналоги, що дозволяють зберегти смак, аромат та текстуру готових страв. Приготування безглютенових страв має низку технологічних особливостей, які необхідно враховувати для досягнення високої якості продуктів. Замість традиційного пшеничного борошна використовують суміші на основі рисового, кукурудзяного, гречаного, кокосового чи мигдального борошна. Для

покращення структури виробів у суміші часто додають крохмаль, яйця або спеціальні загусники, такі як ксантанова або гуарова камедь. Поєднання кількох видів борошна дозволяє отримати більш стабільну текстуру та запобігти розсипанню або надмірній крихкості випічки. Навіть незначна кількість глютену може бути небезпечною для людей із целиакією. Тому всі інструменти, кухонні дошки, каструлі та ложки повинні бути ретельно очищені та використовуватися виключно для приготування безглютенових страв. Особлива увага приділяється зберіганню інгредієнтів, щоб уникнути перехресного контакту з глютенотвірними продуктами. Безглютенове тісто має більш ніжну та крихку структуру, тому випікання здійснюють за нижчої температури, а час приготування може бути довшим, ніж для звичайної випічки. Для досягнення правильної консистенції та щільності часто застосовують комбінацію різних видів борошна та загусників. Безглютенова випічка зазвичай має коротший термін придатності, ніж традиційна, тому її рекомендується споживати свіжою або зберігати в герметичній упаковці при відповідній температурі. Це дозволяє зберегти якість, смак і безпечність готових продуктів.

Безглютенові технології мають низку як переваг, так і обмежень. До основних переваг відносяться зменшення алергічних реакцій та покращення травлення у людей з непереносимістю глютену, підвищення якості життя таких споживачів, а також використання натуральних інгредієнтів, що забезпечує додаткову користь для організму. Серед недоліків безглютенових технологій варто відзначити високу вартість спеціальних інгредієнтів, складність у приготуванні страв із необхідністю суворого дотримання технологічних процесів, а також обмежений термін зберігання готових виробів, що потребує особливої уваги до умов зберігання та споживання.

Безглютенові технології приготування страв є важливою складовою сучасної кулінарії, оскільки дозволяють забезпечити безпечне та збалансоване харчування для людей із особливими потребами, одночасно сприяючи розвитку нових кулінарних напрямів та інновацій у харчовій промисловості. Дотримання правил вибору інгредієнтів, правильного поєднання борошна та контролю технологічних процесів гарантує високу якість безглютенових страв, їх поживність, приємний смак і безпечність

для здоров'я. Таким чином, безглютенова кулінарія є не просто дієтичним обмеженням, а повноцінною системою харчування, що поєднує користь, інновації та турботу про здоров'я людини.

БІОАКТИВНІ ДЕСЕРТИ НА ОСНОВІ ПРОБІОТИКІВ І ПРЕБІОТИКІВ

BIOACTIVE DESSERTS BASED ON PROBIOTICS AND PREBIOTICS

Ковтун Валерій Анатолійович

II курс, група ТХ-24.1м-іті, спеціальність «Харчові технології»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-9776-1137>

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-26>

fejastoporomk@gmail.com

Науковий керівник: Калакура М.М.,

к.т.н., професор кафедри технології харчування,

Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4483-5013>

1tx@ukr.net

Анотація. У доповіді розглянуто теоретичні та практичні засади створення біоактивних десертів, які поєднують пробіотичні культури та пребіотичні компоненти, зокрема інулін. Основну увагу приділено властивостям і технологічним аспектам використання пробіотиків, їхній життєздатності під час обробки, інкапсуляції та зберігання. Проаналізовано переваги та недоліки впровадження пробіотичних десертів, наведено вимоги до ресурсів, а також їхні перспективи в харчовій промисловості та дієтичному харчуванні. Окремо узагальнено дані про пребіотичну роль інуліну як функціонального інгредієнта, що підсилює синбіотичний ефект.

Annotation. The paper examines the theoretical and practical foundations of developing bioactive desserts that combine probiotic cultures and prebiotic components such as inulin. The main focus is placed on the properties and technological aspects of probiotics, their survival during processing, encapsulation, and storage. The advantages and limitations of probiotic desserts, resource requirements, and prospects in the food industry and dietary nutrition are discussed. The prebiotic role of inulin as a functional ingredient enhancing the synbiotic effect is summarized.

Вступ. Останніми десятиліттями спостерігається стійке зростання інтересу до функціональних продуктів харчування,

спрямованих не лише на задоволення харчових потреб, а й на профілактику захворювань. Одним із найперспективніших напрямів я вважаю створення біоактивних десертів, які поєднують пробіотики (живі мікроорганізми, корисні для здоров'я) та пребіотики (незасвоювані компоненти, що стимулюють ріст нормальної мікрофлори).

Згідно з визначенням FAO/WHO [1], пробіотики — це живі мікроорганізми, які при введенні в достатній кількості приносять користь здоров'ю господаря. Вони сприяють підтриманню балансу мікробіоти кишечника, стимулюють імунітет і мають антиалергічний потенціал. Пребіотики, за визначенням ISAPP [2], — це субстрати, які вибірково використовуються мікроорганізмами-господарями, забезпечуючи фізіологічну користь.

Поєднання пробіотиків і пребіотиків формує синбіотичні системи, де обидва компоненти діють синергічно, підвищуючи виживання корисних бактерій у травному тракті [8]. Саме така концепція покладена в основу розробки сучасних біоактивних десертів — йогуртів, мусів, пудингів, морозива, суфле тощо.

Властивості пробіотиків і пребіотиків

Показник	Пробіотики	Пребіотики (інулін)
Хімічна природа	Живі мікроорганізми (переважно <i>Lactobacillus</i> , <i>Bifidobacterium</i> , <i>Streptococcus thermophilus</i>)	Фруктановий полісахарид рослинного походження
Фізіологічна дія	Відновлення мікрофлори кишечника, стимуляція імунітету, антагонізм до патогенів	Стимуляція росту біфідобактерій, регуляція глікемічного індексу
Оптимальна доза	$\geq 10^6$ КУО/г продукту [25]	5–10 г/день [3]
Стійкість	Чутливі до температури, рН, кисню	Термостабільні, не розщеплюються в шлунку
Роль у десертах	Біоактивна складова, що формує корисну мікрофлору	Замінник цукру, поліпшувач структури, джерело клітковини
Синергічний ефект	Підвищення виживаності пробіотиків у присутності інуліну [8]	Підсилення пребіотичного ефекту через живлення корисних бактерій

Переваги біоактивних десертів. Розробляючи біоактивні десерти, я відзначаю кілька ключових переваг цього напрямку:

1. Функціональна користь. Пробиотики сприяють синтезу коротколанцюгових жирних кислот, що покращують чутливість до інсуліну [24], знижують рівень холестерину й підтримують епітеліальний бар'єр кишечника.

2. Дієтична цінність. Завдяки використанню інуліну як заміниacza цукру можливо знизити енергетичну цінність десертів без втрати солодкого смаку [4].

3. Сенсорна стабільність. Інουλін покращує текстуру і кремоподібність продукту [14].

4. Профілактична дія. Синбіотичні десерти зменшують ризик розвитку метаболічного синдрому, ожиріння та запальних процесів [7].

5. Розширення асортименту. Можливість розробки безлактозних і безглютенових продуктів завдяки застосуванню рослинних пробіотичних систем [10].

Недоліки та технологічні виклики. Попри численні переваги, існують певні недоліки:

— Нестабільність пробіотиків. Живі культури чутливі до теплової обробки, висушування, кисню та низького рН [16].

— Скорочений термін зберігання. З часом життєздатність клітин знижується, що вимагає моделювання терміну придатності [20].

— Складність стандартизації. Не всі комерційні штами демонструють однакову ефективність у травному середовищі [19].

— Регуляторні обмеження. EFSA вимагає наукового підтвердження кожної заявленої користі, що ускладнює реєстрацію функціональних десертів [25].

Інкапсуляція пробіотиків. Щоб зберегти життєздатність бактерій, я вважаю за необхідне використовувати технології інкапсуляції — мікро- або нанопокриття клітин захисними матрицями.

Дослідження показують, що використання альгінату натрію, хітозану, білкових або ліпідних капсул значно підвищує виживання культур при заморожуванні та сушінні [10, 11]. Було доведено, що гелеві капсули здатні забезпечити контрольоване вивільнення клітин у кишечнику [22].

Дослідження 2021 підкреслюють важливість нанотехнологій, які створюють стабільні багатошарові системи доставки пробіо-

тиків у десертах [15]. Це дозволяє зберігати понад 90% життєздатності протягом 3 місяців зберігання при температурі +4 °С.

Застосування в харчовій промисловості та дієтичному харчуванні. Біоактивні десерти активно впроваджуються в сегменті функціональних і дієтичних продуктів. Найпоширенішими є:

— Молочні продукти: йогурти, кефіри, муси (*Streptococcus thermophilus*, *Lactobacillus bulgaricus*, *Bifidobacterium* spp.) — класичний приклад пробіотичних десертів [18].

— Безмолочні системи: фруктові пюре, зернові та гарбузові заморожені десерти [12].

— Сухі порошкові суміші: ферментовані інстант-десерти на основі злаків, придатні для швидкого приготування [26].

— Дієтичне харчування: продукти для спортсменів, дітей, людей із порушеннями метаболізму або після антибіотикотерапії.

Застосування пробіотиків у дієтичних десертах забезпечує контроль рівня глюкози, нормалізацію травлення й зменшення запальних процесів у кишківнику [24, 8].

Вимоги до ресурсів. Для промислового виробництва біоактивних десертів я визначаю такі основні вимоги:

1. Біологічні ресурси: сертифіковані штами пробіотиків, стійкі до шлункової кислоти (наприклад, *Lactobacillus acidophilus*, *Bifidobacterium bifidum*).

2. Технологічні ресурси: обладнання для мікроінкапсуляції, ферментації, ліофілізації та асептичного фасування.

3. Сировинні ресурси: високоякісний інулін із топінамбуру [5] або цикорію як пребіотична основа.

4. Лабораторна підтримка: контроль мікробіологічної чистоти, життєздатності та сенсорних параметрів [17].

5. Логістичні умови: холодильний ланцюг із температурою +2–6 °С для збереження активності пробіотиків [20].

Технологічні приклади біоактивних десертів. Szydlowska et al. 2019 розробили заморожений десерт на основі гарбуза з додаванням *Lactobacillus rhamnosus* GG і інуліну, що зберігав 10⁷ КУО/г після 90 днів [12]. У дослідженнях Iriondo-DeHond et al. 2020 йогурти з інуліном мали покращену текстуру і стабільність протягом зберігання [14]. Такі результати підтверджують, що комбінація пробіотиків і пребіотиків створює стійку систему, придатну для комерційного виробництва десертів з високою харчовою та оздоровчою цінністю.

Висновок. Підсумовуючи результати аналізу, я дійшла висновку, що біоактивні десерти на основі пробіотиків і пребіотиків становлять важливий напрям сучасної харчової науки. Пробіотики є головним функціональним компонентом, який формує позитивний вплив на здоров'я, тоді як пребіотики — інулін і фруктани — забезпечують для них живильне середовище та стабільність. Технологічний розвиток методів інкапсуляції відкриває нові можливості для подовження терміну зберігання і підвищення життєздатності культур. Біоактивні десерти можуть бути ефективним інструментом профілактики метаболічних порушень і формування здорового харчування в різних вікових групах.

Список використаних джерел

1. FAO/WHO. (2002). Guidelines for the evaluation of probiotics in food. Food and Agriculture Organization of the United Nations / World Health Organization.
2. Gibson, G. R., Hutkins, R., Sanders, M. E., Prescott, S. L., Reimer, R. A., Salminen, S. J.,... & Reid, G. (2017). Expert consensus document: The International Scientific Association for Probiotics and Prebiotics (ISAPP) consensus statement on the definition and scope of prebiotics. *Nature Reviews Gastroenterology & Hepatology*, 14(8), 491–502. <https://doi.org/10.1038/nrgastro.2017.75>
3. Roberfroid, M. (2007). Inulin-type fructans: Functional food ingredients. *Journal of Nutrition*, 137(11 Suppl), 2493S–2502S. <https://doi.org/10.1093/jn/137.11.2493S>
4. Tsatsaragkou, K., et al. (2021). The functionality of inulin as a sugar replacer in cakes and biscuits. *Foods*, 10(5), 951. <https://doi.org/10.3390/foods10050951>
5. Zhang, X., et al. (2022). Extraction and purification of inulin from Jerusalem artichoke with response surface method and ion exchange resins. *ACS Omega*, 7(3), 302–310. <https://doi.org/10.1021/acsomega.2c00302>
6. Canale, M., et al. (2024). Technological properties of inulin-enriched doughs and breads, influence on short-term storage and glycemic response. *Foods*, 13(17), 2711. <https://doi.org/10.3390/foods13172711>
7. Gaber, Y., et al. (2025). Current perspectives on inulin as a functional prebiotic: Mechanisms, health implications, and synbiotic preparations. *Nutrire*. <https://doi.org/10.1186/s41110-025-00373-z>
8. De Gani, A., et al. (2022). Effects of inulin-based prebiotics alone or in combination with probiotics on human gut microbiota. *Microorganisms*, 10(6), 1256. <https://doi.org/10.3390/microorganisms10061256>
9. Singh, S., et al. (2022). Natural sources and encapsulating materials for probiotics delivery systems. *Frontiers in Nutrition*, 9, 971784. <https://doi.org/10.3389/fnut.2022.971784>
10. Koh, W. Y., et al. (2022). Encapsulated probiotics: Potential techniques and coating materials for non-dairy food applications. *Applied Sciences*, 12(19), 10005. <https://doi.org/10.3390/app121910005>

11. Gutiérrez-Aizate, K., et al. (2024). Micro- and nanoencapsulation of probiotics: Exploring their impact on animal-origin foods. *ACS Food Science & Technology*. <https://doi.org/10.1021/acsfoodscitech.4c00776>
12. Szydłowska, A., et al. (2019). Development of potentially probiotic and synbiotic pumpkin frozen desserts. *CYTA — Journal of Food*, 17(1), 1–9. <https://doi.org/10.1080/19476337.2019.1570975>
13. Zahn, S., et al. (2010). Effect of inulin as a fat replacer on texture and sensory properties of muffins. *International Journal of Food Science & Technology*, 45(10), 2065–2072. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2621.2010.02444.x>
14. Iriondo-DeHond, M., et al. (2020). Nutritional quality, sensory analysis and shelf life stability of yogurts containing inulin-type fructans. *Foods*, 9(9), 1199. <https://doi.org/10.3390/foods9091199>
15. Gazzola, S., et al. (2021). Advances in probiotic encapsulation technologies: Challenges and opportunities. *Food Research International*, 141, 110135. <https://doi.org/10.1016/j.foodres.2020.110135>
16. Chalova, V. I., et al. (2018). Survival of probiotics during food processing and storage: Mechanisms and strategies. *Journal of Applied Microbiology*, 125(3), 702–718. <https://doi.org/10.1111/jam.13973>
17. Champagne, C. P., Buckley, N. D., & Ross, N. W. (2018). Quality and safety of probiotic foods: Chemical, sensory and microbiological considerations. *Comprehensive Reviews in Food Science and Food Safety*, 17(3), 552–577. <https://doi.org/10.1111/1541-4337.12336>
18. Dave, R. I., & Shah, N. P. (1998). Evaluation of media for selective enumeration of *Streptococcus thermophilus*, *Lactobacillus delbrueckii* subsp. *bulgaricus*, *Lactobacillus acidophilus* and *Bifidobacterium* spp. *Journal of Dairy Science*, 81(9), 2147–2156. [https://doi.org/10.3168/jds.S0022-0302\(98\)75719-9](https://doi.org/10.3168/jds.S0022-0302(98)75719-9)
19. Lian, Z., et al. (2019). Simulated gastrointestinal digestion methods for probiotic survival testing: A review. *Food Chemistry*, 295, 10–24. <https://doi.org/10.1016/j.foodchem.2019.05.072>
20. Silva, F., et al. (2020). Shelf-life modelling and accelerated stability testing of probiotic foods. *International Journal of Food Microbiology*, 332, 108775. <https://doi.org/10.1016/j.ijfoodmicro.2020.108775>
21. Teixeira, P., et al. (2020). Microbial safety and regulations for probiotic food products: Global perspectives. *Trends in Food Science & Technology*, 96, 26–37. <https://doi.org/10.1016/j.tifs.2019.11.009>
22. Tsoultou, E., et al. (2021). Encapsulation of probiotics for food applications: Formulation, release and stability. *Food Hydrocolloids*, 116, 106653. <https://doi.org/10.1016/j.foodhyd.2020.106653>
23. Zhao, R., et al. (2023). Potato flour, oat bran, and inulin as functional ingredients in gluten-free biscuits: Glycemic index reduction. *Food Bioprocess Technology*. <https://doi.org/10.1007/s11947-023-03082-5>
24. Canfora, E. E., et al. (2019). Short-chain fatty acids in control of body weight and insulin sensitivity. *Nature Reviews Endocrinology*, 15(8), 446–452. <https://doi.org/10.1038/s41574-019-0193-6>
25. EFSA Panel on Dietetic Products, Nutrition and Allergies (NDA). (2016). Guidance on the scientific requirements for health claims related to gut and immune function. *EFSA Journal*, 14(8), 4369. <https://doi.org/10.2903/j.efsa.2016.4369>

**ІНКЛЮЗИВНИЙ ПІДХІД ДО ВИКОРИСТАННЯ
НАЦІОНАЛЬНИХ СИМВОЛІВ
В УКРАЇНСЬКІЙ БРЕНД-АЙДЕНТИЦІ
INCLUSIVE APPROACH TO THE USE OF NATIONAL SYMBOLS
IN UKRAINIAN BRAND IDENTITY**

Кувальський Антон Олександрович

II курс, група ДЗ-24-1м-iti, спеціальність «Дизайн»,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».
akuvalskiy@gmail.com

Науковий керівник: Матвійчук О.М., к.пед.н., доцент,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».

Анотація. У роботі розглядається інклюзивний підхід до використання національних символів в українській бренд-айдентичності з урахуванням культурної чутливості та етичних принципів. Аналізується значення державних і традиційних символів у формуванні візуальної ідентичності брендів та їх вплив на суспільне сприйняття. Висвітлено виклики, пов'язані з ризиками стереотипізації, культурної апропріації та комерціалізації символів. Запропоновано концептуальні підходи до розробки інклюзивних рішень у дизайні, що сприяють репрезентації різних соціальних груп. Практична частина містить рекомендації для дизайнерів і брендів щодо відповідального використання української символіки. Результати роботи підкреслюють важливість етичного дизайну в контексті сучасних соціокультурних трансформацій. Дослідження може бути корисним для фахівців у сфері дизайну, маркетингу та культурології.

Annotation. The paper explores an inclusive approach to the use of national symbols in Ukrainian brand identity while taking into account cultural sensitivity and ethical principles. It examines the role of state and traditional symbols in shaping brand visual identity and their impact on public perception. The study highlights challenges related to the risks of stereotyping, cultural appropriation, and commercialization of symbolic elements. Conceptual design approaches for developing inclusive visual solutions that represent diverse social groups are proposed. The practical section includes recommendations for designers and brands regarding responsible usage of Ukrainian national symbols. The results emphasize the importance of ethical design within

current sociocultural transformations. The research may be useful for professionals in design, marketing, and cultural studies.

Національні символи відіграють важливу роль у формуванні української візуальної ідентичності, особливо в умовах глобалізаційних та соціокультурних змін. Сучасні бренди дедалі частіше інтегрують традиційні елементи у свою айдентiku, прагнучи підкреслити автентичність, патріотичність та ціннісну позицію. Однак використання національної символіки потребує відповідального та інклюзивного підходу, що враховує різноманітність соціальних груп і уникає дискримінаційних або стереотипних трактувань.

Метою роботи є обґрунтування принципів інклюзивного використання українських національних символів у бренд-айдентичності та визначення практичних рекомендацій для дизайнерів і брендів. Завдання дослідження включають аналіз культурного контексту, виявлення етичних ризиків та розробку підходів до створення інклюзивних рішень.

Об'єктом дослідження є візуальна айдентика брендів, що використовують українську символіку. Предметом — інклюзивні принципи застосування національних символів у дизайні.

Теоретичні основи інклюзивного дизайну. 1.1. Поняття інклюзивності в контексті брендингу. Інклюзивність у дизайні передбачає врахування потреб різних соціальних груп, уникнення дискримінаційних практик та формування етичного візуального середовища. У сфері брендингу цей підхід дозволяє створювати ідентичність, що резонує з ширшою аудиторією та сприяє позитивному сприйняттю бренду.

1.2. Національні символи як елемент культурної ідентичності. Українські національні символи — тризуб, вишивка, орнамента, колористика — є носіями історичної пам'яті та колективної ідентичності. У дизайні вони виконують функцію впізнаваності, емоційного зв'язку та культурної репрезентації. Проте їх використання потребує контекстуального осмислення.

Особливості використання національних символів у бренд-айдентичності. 2.1. Етичні аспекти та культурна чутливість. Етичне застосування символів передбачає відмову від їх спрощення, комерційної експлуатації або використання у невідповідних контекстах. Дизайнерам важливо враховувати регіональні відмінності, історичний підтекст і соціальну чутливість аудиторії.

2.2. Ризики стереотипізації та апропріації. Неправильне використання символіки може призвести до викривлення культурних значень або відтворення стереотипів. Апропріація традиційних елементів без розуміння їх походження знижує цінність культурної спадщини та викликає суспільний спротив.

Інклюзивний підхід у практиці дизайну. 3.1. Принципи розробки інклюзивної айдентики. Основними принципами є достовірність, повага до культурних джерел, адаптивність, урахування різних аудиторій та участь спільнот у процесі створення. Це сприяє підвищенню довіри до бренду та формуванню позитивного іміджу.

3.2. Українські кейси відповідального використання символіки. Сучасні українські бренди демонструють тенденцію до переосмислення традиційних мотивів через мінімалістичні рішення, сучасну типографіку та етичний наратив. Успішні кейси підкреслюють баланс між автентичністю та інноваційністю.

Висновки. Інклюзивний підхід до використання національних символів в українській бренд-айдентичі є важливим елементом сучасного дизайнерського та культурного дискурсу. Він забезпечує відповідальне ставлення до символічної спадщини, сприяє уникненню стереотипізації та підвищує довіру до брендів. Результати дослідження підтверджують, що інклюзивність не лише розширює аудиторію, а й формує позитивний соціальний вплив, підкреслюючи етичні стандарти та культурну цінність української ідентичності. Перспективами подальших досліджень є поглиблення аналізу взаємодії між візуальною комунікацією та соціальними групами, а також розробка практичних інструментів для дизайнерів.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В.П. Культурна ідентичність у глобалізованому світі. Київ : Наукова думка, 2020. 256 с.
2. Бебешко В. Інклюзивний дизайн: теорія і практика. *Вісник дизайну*. 2021. № 4. С. 15–22.
3. Гнатюк О. Традиційні українські символи в сучасній комунікації. Львів : ЛНУ ім. Франка, 2019. 198 с.
4. Заблоцька М. Національні мотиви в айдентичі українських брендів. *Культура і суспільство*. 2022. № 1. С. 54–63.
5. Ukrainian Institute. Branding Ukraine: Visual Identity Guidelines. 2020. URL: <https://ui.org.ua> (дата звернення: 22.11.2025).

АНАЛІЗ ТЕХНОЛОГІЙ ВИСОКОБІЛКОВИХ М'ЯСНИХ ВИРОБІВ ДЛЯ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

ANALYSIS OF HIGH-PROTEIN MEAT PRODUCT TECHNOLOGIES FOR PHYSICAL REHABILITATION OF PEOPLE WITH DISABILITIES

Лещенко Володимир Сергійович

III курс, група ТХ-24-1фмб-iti-vs, спеціальність «Харчові технології»,
Васильківський фаховий коледж Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-5268-1073>

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-27>

eufind@gmail.com

Оліферчук Оксана Григорівна

голова циклової комісії харчових технологій,

Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5762-9609>

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-27>

olofer@ukr.net

Анотація. У тезах проаналізовано технології високобілкових м'ясних виробів для підтримки фізичної реабілітації. Розглянуто дві практичні форми продукції, а саме варену емульсійну ковбасу та в'ялений білковий снік, крізь призму якості білка, керованої термообробки, дегідратації та активності води $a_w \leq 0,85$. Показано роль бар'єрного пакування та зниженого вмісту кисню для стабільності смаку, кольору і строку придатності. Окреслено порційність, читабельне маркування і HACCP як інструменти доступності та безпечності. Запропоновано подальшу валідацію з акцентом на сенсоріку, мікробіологію та можливості високого гідростатичного тиску.

Annotation. These theses analyze technologies for high-protein meat products to support physical rehabilitation. Two practical formats are examined, a cooked emulsified sausage and a dried protein snack, through the lens of protein quality, controlled heating, dehydration, and water activity $a_w \leq 0.85$. The role of barrier packaging and reduced oxygen is shown to sustain flavor, color, and shelf life. Portion size, readable labeling, and HACCP are outlined as tools for accessibility and safety. Directions for further validation are proposed with a focus on sensory evaluation, microbiology, and the potential of high-pressure processing.

Під час фізичної реабілітації важливо зберігати м'язову масу і підтримувати відновлення тканин. Для більшості фізично активних осіб робочий добовий інтервал споживання білка становить 1,4–2,0 г/кг; у разовому прийомі доцільно орієнтуватися на 0,25 г/кг або 20–40 г якісного білка. У фахових оглядах зазначено, що «добова норма білка 1,4–2,0 г/кг підходить більшості активних осіб» [1] і що «ефективна порція становить приблизно 0,25 г/кг або 20–40 г» [2]. Високобілкові м'ясні вироби зручні тим, що дають стандартизовану порцію у звичному смаковому форматі, що важливо для прихильності до харчового плану.

Дослідження проводилося з метою показати, як наукові принципи харчових технологій дозволяють спроектувати два практичні формати — варену емульсійну ковбасу (high-protein) та в'ялений білковий снєк (jerky-тип) — під потреби реабілітації: поживна щільність на порцію, керована текстура, передбачувана безпечність і читабельне маркування.

Об'єктом дослідження є технології високобілкових м'ясних виробів для фізичної реабілітації осіб з інвалідністю.

Предмет дослідження — технологічні рішення для високобілкових м'ясних виробів.

Оцінювання харчового білка зміщується від PDCAAS до DIAAS, який точніше враховує засвоюваність незамінних амінокислот у термінальній клубовій кишці. У документі FAO прямо вказано: «рекомендується замінити PDCAAS на DIAAS» [3]. Для м'ясних білків це зазвичай означає високу поживну «вартість порції», але технологія повинна не погіршити цю перевагу: надмірний нагрів, окиснення ліпідів і реакції Майяра можуть зменшувати біодоступність окремих амінокислот та псувати смак.

Правомірність тверджень. Для комунікації «високий вміст білка» потрібен поріг $\geq 20\%$ енергії з білка; для «джерела білка» — $\geq 12\%$ [4]. Інформація на етикетці має бути «точною і зрозумілою» та «не вводити в оману» [5]. Ці рамки визначають цільові рецептури і порційні формати.

Механізми трансформації м'ясний білок у ковбасі. Основну роботу роблять міофібрилярні білки — міозин і актин. Коли додаємо трохи солі і подрібнюємо охолоджене м'ясо, ці білки переходять у розчин і «обіймають» крапельки жиру, стабілізуючи емульсію. Під час нагрівання білки з'єднуються у гелеву

сітку: вона утримує воду і жир, тому ковбаса виходить пружною і соковитою. Тут важливі три «ручки» [6]:

- Сіль/іонна сила (близько 1,5–2,0% NaCl) — запускає розчинення й екстракцію білків;

- Низька температура фаршу ($\leq 10\text{--}12\text{ }^{\circ}\text{C}$ під час подрібнення) — захищає структуру білка і не дає емульсії «поплисти»;

- рН далі від ізоелектричної точки — вища водоутримувальна здатність і м'якіша текстура.

Малодозові ізоляти білка (сироватковий/соєвий/гороховий) працюють як ко-структуроутворювачі, а гідроколоїди допомагають утримати вологу у рецептурах зі зниженим жиром — це доречно для аудиторії реабілітації, яка часто потребує м'якшої, легше жувальної структури.

Теплова обробка = текстура + безпечність. Мета — інактивація патогенів при мінімальній втраті соковитості. Практичний критерій — $T_{\text{ядра}} \geq 72\text{ }^{\circ}\text{C}$ або еквівалент за часом-температурою [7]. «М'які» профілі нагріву плюс швидке охолодження (до $\leq 4\text{ }^{\circ}\text{C}$ у заданий інтервал) зменшують синерезис, зберігають колір і смак.

Сушка та активність води у снеку: керуємо не температурою, а водою. У в'яленому снеку головне — активність води (a_w), тобто доступність води для мікробів і реакцій. Ідея проста: менше доступної води — повільніші небажані процеси. Ми тонко ріжемо (3–5 мм), маринуємо (сіль 2–3%, за потреби підкислення до рН 5,2–5,6) і сушимо при помірній температурі до цільової усушки ~50–60%. На фініші перевіряємо a_w . Ключовий поріг полицестійності сформульовано однозначно: «продукт вважається полицестійним за активності води не вище 0,85» [8]. Для довшого строку доречно цілитись ближче до 0,80.

Важливо не пересушити: надмірна дегідратація дає крихкість і посилює окиснення. Тут працюють антиоксиданти (аскорбат/ериторбат, екстракт розмарину) та охайне пакування з мінімальним киснем.

Пакування: бар'єр, кисень і «м'яка» стабілізація. Чому важливо прибирати кисень і обирати бар'єрні плівки? Бо менше O_2 — повільніше окиснення жирів і пігментів, стабільніший колір і смак. Вакуум або MAP (переважно N_2/CO_2) плюс низький OTR/WVTR плівок сповільнюють втрати якості [9]. Для снєків часто додають поглиначі кисню.

Коли потрібен м'якший шлях до безпечності і строку, можна розглянути високий гідростатичний тиск (НРР): 400–600 МПа за $T < 45\text{ }^{\circ}\text{C}$ зменшують мікробіологічні ризики при мінімальних змінах смаку і текстури [10]. Метод ресурсомісткий, але перспективний як аутсорс-послуга.

Порційність і доступність для реабілітації. Для реабілітації важливі регулярні невеликі порції протягом дня, а не разові «удари» білка. Тому 80 г ковбаси й 30 г снека — це зручні стандарти: їх легко додати до бутерброда чи супу або взяти у дорогу. Великий шрифт на фронті ($\approx 17,6$ г білка на порцію», $\approx 16,5$ г білка на порцію») знімає напругу з підрахунками.

Інклюзивність: читабельний контраст, прості піктограми, легке відкривання пакета; за можливості — насічки/тактильні підказки.

Оцінка прийнятності (пілот): 2 тижні, $n \approx 30$ учасників реабілітації; метрики — «зручність», «смак», «легкість жування», «готовий купувати знову». Це не клінічна робота, а користувачка перевірка.

Що вимірюємо і як контролюємо якість. Мінімальний набір для невеликого виробництва: aw-метр (фінал сушіння), калібровані термометри (T у центрі), O_2 -аналізатор для пакування. За можливості — ТРА/реологія (текстура), Lab* (стабільність кольору), TBARS (окиснення). Це дає об'єктивний зворотний зв'язок між рецептурою, процесом і споживчим досвідом.

Реабілітаційні сценарії та етика комунікації. Формати доречні після ортопедичних втручань, при саркопенії, у програмах домашньої реабілітації — там, де потрібні зрозумілі порції білка і передбачувана текстура. Комунікуємо лише те, що підтверджено: поживність на порцію, «високий вміст білка» за енергетичним порогом [4], алергени виділяємо жирним. Унікаємо «лікувальних» обіцянок — це питання лікаря/дієтолога [5].

Здійснений аналіз можна завершити наступними висновками:

1. Комбінація соляно-механічної екстракції білків, керованої термообробки та бар'єрів за водою і киснем дозволяє створювати високобілкові м'ясні вироби з передбачуваною якістю для реабілітації.

2. Дотримання порогів claims [4] і принципів зрозумілого маркування [5] забезпечує коректну комунікацію зі споживачем.

3. Для снєків $aw \leq 0,85$ — базовий поріг полицестійнос-ті [8]; для довших строків — менший O_2 у пакеті та антиокси-дантний захист.

4. НРР може бути «м'яким» інструментом стабілізації без жорстких нагрівів [10].

5. Порційність і простота подачі підвищують прихильність до харчового плану під час реабілітації.

Список використаних джерел

1. Jdger R. et al. International Society of Sports Nutrition Position Stand: Protein and Exercise. JISSN, 2017. URL: <https://jissn.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12970-017-0177-8> (дата звернення: 10.11.2025).

2. Morton R.W. et al. A systematic review, meta-analysis and meta-regres-sion of the effect of protein supplementation on resistance training-induced ga-ins in skeletal muscle mass and strength. Br J Sports Med, 2018. URL: <https://bjsm.bmj.com/content/52/6/376> (дата звернення: 10.11.2025).

3. FAO. Dietary protein quality evaluation in human nutrition. Report of an FAO Expert Consultation, 2013. URL: <https://www.fao.org/3/i3124e/i3124e.pdf> (дата звернення: 11.11.2025).

4. ЄС. Regulation (EC) No 1924/2006 on nutrition and health claims made on foods (консолідована версія). URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/nutrition-and-health-claims-made-on-foodstuffs.html> (дата звернення: 11.11.2025).

5. ЄС. Regulation (EU) No 1169/2011 on the provision of food information to consumers (консолідована версія). URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/food-information-to-consumers.html> (дата звернення: 11.11.2025).

6. Xiong Y.L. Muscle proteins (огляд функціональності м'язових білків у м'ясних системах). Iowa State University, 2022. URL: https://lib.dr.iastate.edu/ans_air/vol668/iss1/2/ (дата звернення: 10.11.2025).

7. Tornberg E. Effects of heat on meat proteins — Implications on structure and quality of meat products. Meat Science, 2015. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0309174014003087> (дата звернення: 10.11.2025).

8. USDA FSIS. Compliance Guideline for Meat and Poultry Jerky Produced by Small and Very Small Establishments, 2014. URL: https://www.fsis.usda.gov/sites/default/files/media_file/2021-03/Compliance-Guideline-Jerky.pdf (дата звернення: 11.11.2025).

9. Campus M. High Pressure Processing of Meat, Meat Products and Seafood. Food Engineering Reviews, 2010. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s12393-010-9013-3> (дата звернення: 08.11.2025).

10. Хорстманн М.А. та ін. Functional Properties of Soy Protein in Com-minuted Meat Systems (огляд/розділ). Meat Science / Elsevier.

URL: <https://www.sciencedirect.com/topics/food-science/soy-protein> (дата звернення: 10.11.2025).

11. Robertson G.L. Food Packaging: Principles and Practice (3rd ed.). CRC Press / Taylor & Francis, 2012. URL: <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.1201/b21347/food-packaging-gordon-robertson> (дата звернення: 09.11.2025).

12. EC. Materials and articles intended to come into contact with food. URL: https://ec.europa.eu/food/safety/chemical_safety/food_contact_materials_en (дата звернення: 10.11.2025).

ЗАСТОСУВАННЯ СПІРУЛІНА ЯК ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ІНГРЕДІЄНТА ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ І НУТРИЄНТНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ СОРБЕТУ

USE OF SPIRULINA AS A FUNCTIONAL INGREDIENT TO IMPROVE THE TECHNOLOGICAL AND NUTRITIONAL PROPERTIES OF SORBET

Литвин Євген Володимирович

*І курс, група ТХ-25-1м-іті, спеціальність «Харчові технології»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».
jeklitwin@gmail.com*

*Науковий керівник: Ратушенко А.Т., к.т.н., доцент,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7998-1080>
1tx@ukr.net*

Анотація. У роботі розглянуто застосування спіруліни як функціонального інгредієнта у технології сорбету для підвищення його харчової цінності та покращення технологічних властивостей. Визначено, що додавання спіруліни сприяє збагаченню десерту білками, мінералами та антиоксидантами. Проаналізовано вплив мікроводорості на структуру, колір і стабільність продукту під час зберігання. Отримані результати свідчать про можливість створення функціонального охолодженого десерту з високою біологічною цінністю. Робота має практичне значення для розробки інноваційних продуктів у сегменті здорового харчування.

Annotation. The paper examines the use of spirulina as a functional ingredient in sorbet technology to enhance its nutritional value and improve technological properties. It was determined that the addition of spirulina enriches the dessert with proteins, minerals, and antioxidants. The influence of the microalga on the structure, color, and stability of the product during storage was analyzed. The results indicate the possibility of creating a functional frozen dessert with high biolo-

gical value. The study has practical significance for the development of innovative products in the healthy food segment.

Сучасний ринок охолоджених десертів, зокрема таких як сорбет, дедалі більше орієнтується не лише на задоволення смаку, але й на підвищену харчову цінність та функціональність продукту. Сорбет — це фруктово-водна або водно-цукрова заморожена емульсія, зазвичай без молочного жиру, яка приваблює споживачів своєю легкістю й освіжаючим ефектом. Однак важливі також такі аспекти як стабільність структури, текстура, термін зберігання, а також можливість позиціонування продукту як «здорового» чи «функціонального».

Мікроводорость Спіруліна (*Spirulina* / *Arthrospira* spp.) виступає перспективним інгредієнтом для створення функціонального десерту. Спіруліна має високу харчову цінність — високий рівень повноцінного білка (до 65% сухої маси), також в ній присутні ліпіди, антиоксиданти, мінеральні речовини (залізо, магній тощо), вітаміни, пігменти-антиоксиданти (фікоціанін). Введення спіруліни у рецептуру сорбету може створити охолоджений десерт з підвищеною біологічною цінністю та цікавим кольоровим рішенням [1].

Натуральне забарвлення зеленого чи блакитного відтінку — це маркетингова перевага продукту, особливо у сегменті здорового харчування та серед споживачів, орієнтованих на екологічність та інновації [2, 3].

Аналіз джерел показав, що при використанні спіруліни в харчовій композиції збільшується вміст білка і незамінних амінокислот. Крім того використання спіруліни (або її пігменту С-фікоціаніну) дозволяє створювати десерти з підвищеною антиоксидантною активністю, стабільним кольором і підвищеною придатністю до зберігання, що дозволяє позиціонувати продукт не просто як десерт, а як функціональний продукт для споживачів, які віддають перевагу збалансованому харчуванню [2].

Підвищення рівня антиоксидантів за рахунок фікоціаніну, каротиноїдів, флавоноїдів сприяє захисту від окиснювальних процесів, що є актуальним при виробництві охолоджених продуктів. Також споживання десертів зі спіруліною підвищує абсорбцію антиоксидантів.

Додавання спіруліни впливає на текстуру, зовнішній вигляд і стабільність продукту. Дослідження показали, що додавання 0,6–1,2% спіруліни збільшує кількісні показники білка, стабільності та зовнішній вигляд. Пігменти спіруліни (фікоціанін, хлорофіл, каротиноїди) можуть додавати зелений чи блакитний відтінок продукту. Щоб уникнути надмірного впливу на текстуру, колір чи смак готового продукту потрібно утримуватись від надмірного використання. Також з метою покращення смако-ароматичних характеристик сорбету зі спіруліною доцільним є введення до рецептурного складу натуральних ароматичних компонентів, таких як сік або цедра лайма чи лимона, свіже листя м'яти та базиліку. Зазначені інгредієнти не лише підсилюють органолептичні властивості продукту, але й збагачують його біологічно активними сполуками (ефірними оліями, поліфенолами, вітаміном С), що покращує споживчі якості та підвищує функціональну цінність готового сорбету [1, 2, 3].

Завдяки антиоксидантній дії спіруліни знижується ступінь окиснення пігментно-білкових систем та поліпшується стабільність продукту впродовж всього терміну зберігання.

Введення спіруліни у рецептуру сорбету дозволить підвищити біологічну цінність продукту шляхом збільшення кількості білка, мінеральних речовин, антиоксидантів. Це дозволяє позиціонувати десерт як «функціональний», що є перевагою на сучасному ринку здорового харчування.

Список використаних джерел

1. Bohyrquez Medina, S. L., Bohyrquez Medina, A. L., Longa Lypez, R. A. Evidence-based formulation and overall acceptability of spirulina-enriched functional ice cream. *Nutriciyn Clinica y Dietética Hospitalaria*. 2025. Т. 45, № 1. С. 19–29. DOI: 10.12873/451bohorquez. URL: <https://revista.nutricion.org/index.php/ncdh/article/download/811/565/7325> (дата звернення: 11.11.2025).
2. Bio-conferences. URL: https://www.bio-conferences.org/articles/bioconf/abs/2025/21/bioconf_foset2025_01011/bioconf_foset2025_01011.html (дата звернення: 11.11.2025).
3. Bürck, M., Fratelli, C., Assis, M., Braga, A. R. C. Naturally colored ice creams enriched with C-phycocyanin and Spirulina residual biomass: development of a fermented, antioxidant, tasty and stable food product. *Fermentation*. 2024. Т. 10, № 6. С. 304. DOI: 10.3390/fermentation10060304. URL: <https://doi.org/10.3390/fermentation10060304> (дата звернення: 11.11.2025).

**ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПІДВИЩЕННЯ
БІОЛОГІЧНОЇ ЦІННОСТІ РИСОВИХ СНЕКІВ
ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ПОРОШКУ
ЧЕРВОНИХ ВОДОРОСТЕЙ KAPPAPHYCUS ALVAREZII
INNOVATIVE APPROACHES TO ENHANCING
THE BIOLOGICAL VALUE OF RICE SNACKS THROUGH
THE USE OF RED ALGAE POWDER KAPPAPHYCUS ALVAREZII**

Мельниченко Володимир Леонідович

*І курс, група ТХ-25-1м-іті, спеціальність «Харчові технології»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».*

*ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-0958-644X>
vovamelnichenkoinboxru28@gmail.com*

*Науковий керівник: Ратушенко А.Т., к.т.н., доцент,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».*

*ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7998-1080>
1tx@ukr.net*

Анотація. Досліджено використання порошку червоних водоростей *Kappaphycus alvarezii* у виробництві рисових снєків із підвищеною біологічною цінністю. Додавання 5–10% водоростевого порошку покращує консистенцію тіста, стабільність структури, колір виробів і дає змогу зменшити вміст натрію. Наведено послідовність основних етапів підготовки сировини, тіста та снєків. Запропоновано впровадження цієї технології в межах проєкту пивного бару для створення функціональних закусок із приємною хрусткістю, природним смаком та зниженим вмістом солі.

Annotation. The use of red seaweed powder *Kappaphycus alvarezii* in the production of rice snacks with enhanced biological value has been studied. The addition of 5–10% seaweed powder improves dough consistency, structural stability, and product color, while allowing a reduction in sodium content. The sequence of the main stages of raw material preparation, dough processing, and snack production is presented. The implementation of this technology is proposed within the beer bar project to create functional snacks with pleasant crispness, natural flavor, and reduced salt content.

Сучасні тенденції у виробництві продуктів харчування дедалі чіткіше орієнтуються на створення снєків з підвищеною біологічною цінністю й максимально природним складом, що

відповідає зростаючому попиту споживачів на здорові, функціональні перекуси. Одним із перспективних напрямів є використання морських водоростей як функціональної сировини у складі традиційних виробів — за рахунок високого вмісту мінералів, дієвих полісахаридів, харчових волокон і деяких біологічно активних сполук вони можуть одночасно підвищувати харчову цінність і додавати технологічні властивості (наприклад: водоутримання, гелеутворення, стабілізацію структури).

Зокрема, дослідження Julia Serpa Lopes et al. (2023) показує, що введення порошку червоних водоростей *Carparhycus alvarezii* у рецептуру рисових закусок дозволяє підвищити їхню поживну цінність (завдяки збільшенню частки мінералів і харчових волокон), поліпшити структуру та кольорову характеристику готового продукту, а також знизити вміст небажаних компонентів, таких як натрій — що важливо для формування більш здорового профілю снєків. Автори описують, що позитивні зміни спостерігалися вже при помірних рівнях добавки, причому оптимальний вміст порошку залежить від бажаних органолептичних властивостей і текстури [1].

Порошок з червоних водоростей отримували шляхом промивання водоростей для зменшення солоності, подальшого висушування та подрібнення. Практичні аспекти цієї технології включають вибір методу сушіння (гарячим повітрям, конвекційне або ліофілізація — остання краще зберігає поживні речовини, але дорожча), контроль розміру частинок порошку (тонке помелення забезпечує рівномірніше диспергування в тесті), а також додаткові операції (бланшування для інактивації ферментів, сортування для видалення домішок). Важливі параметри — температура і час сушіння, ступінь подрібнення, рівень промивання (щоб знизити солоність і вміст йодистих з'єднань), а також критерії контролю якості (мікробіологічна чистота, вміст важких металів, показники вологості і активності води) [1].

З технологічної точки зору введення порошку *Carparhycus alvarezii* впливає на реологію тіста і процес формоутворення: полісахариди водоростей можуть підвищувати в'язкість, змінювати в'язко-пружні властивості і впливати на крихкість/хрускіть готових снєків. Тому під час оптимізації рецептури слід коригувати гідратацію, співвідношення сухих компонентів і режим термічної обробки, а також провести серію дегустаційних па-

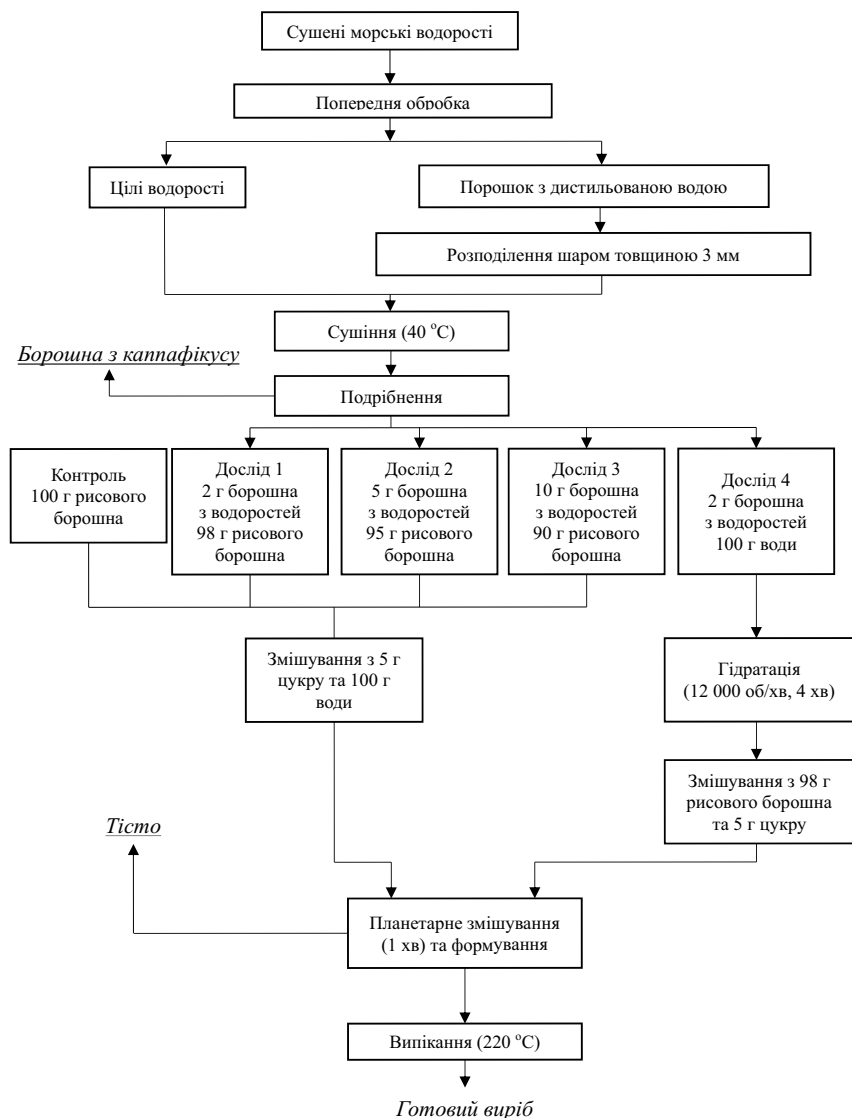

Рис. 1. Схема етапів підготовки борошна з каптафікусу, тіста та закусок

Джерело: Перекладено та оброблено автором [1]

нелей для оцінки прийнятності кольору, смаку та текстури. Також доцільно дослідити вплив добавки на термін придатності — водорості містять речовини, які можуть впливати на окисні процеси або мікробіологічну стабільність продукту [2].

З безпекової та нормативної точки зору потрібно перевіряти походження сировини на наявність залишкових домішок, рівень йоду та важких металів, а також дотримуватися маркувальних вимог щодо функціональних добавок і алергенів.

На стадії масштабування важливі економічна ефективність процесу підготовки порошку, доступність сировини та екологічні аспекти її видобутку/виращування [2].

Додавання 5–10% водоростевого порошку до рисового тіста покращувало його консистенцію, знижувало липкість і сприяло формуванню більш стабільної структури. Крім того, колір змінювався у напрямку приємних зеленувато-жовтих відтінків, що робить вироби більш привабливими для споживача [1].

У підсумку, інтеграція порошку червоних водоростей у рецептури рисових снєків є перспективним підходом для створення більш функціональних і природних продуктів, однак вимагає ретельної оптимізації технології та контролю якості для досягнення бажаних органолептичних та безпекових характеристик. Загальну послідовність етапів підготовки сировини, приготування тіста та виробництва снєків з *Carparphycus alvarezii* наведено на рис. 1.

Така технологія введення морських водоростей як функціонального інгредієнта активно використовується у харчовій промисловості різних країн.

В Японії, Південній Кореї та Китаї морські водорості є невід'ємною складовою снєків, сушених чіпсів, крекерів та навіть пивних закусок. У країнах Європи зростає інтерес до водоростевих порошоків у складі безглютенових виробів, де вони виконують роль не лише поживної добавки, а й природного барвника, ароматизатора та стабілізатора [3].

Такі закуски матимуть приємну хрусткість, природний зелено-золотистий колір і легкий морський присмак, який гармонійно поєднується з різними сортами пива, особливо світлими лагерними. Використання морських водоростей дозволить збагатити продукт білками, мікроелементами, полісахаридами та антиоксидантами, що покращить його функціональні властивості.

Список використаних джерел

1. Lopes J.S., Simro R.d.S., Mendes G.d.S., Demarco M., de Moraes J.O., Hayashi L., Laurindo J.B., Tribuzi G. Kappaphycus alvarezii flours as an ingredient for seaweed-enriched, rice-based, snacks: raw algae pretreatment and physical properties of the dough and snacks. *International Journal of Food Science and Technology*. 2023;58(5):2448–2457. DOI: 10.1111/ijfs.16383. URL: <https://academic.oup.com/ijfst/article/58/5/2448/7807839>. Доступ 07.11.2025.
2. Leandro A., Pereira H., Neto A.I. Seaweed's bioactive candidate compounds to food industry: nutrients, substances and processing effects. DOI: 10.3390/foods9070905. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7459772/>. Доступ 07.11.2025.
3. Gymež Ordycze E., Morales G., Álvarez-Cyrdo M. Seaweeds as a Functional Ingredient for a Healthy Diet. *Mar. Drugs*. DOI: 10.3390/md18060301. URL: <https://doi.org/10.3390/md18060301>. Доступ 07.11.2025.

ВІДПОВІДАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ВЕЛИКИХ МОВНИХ МОДЕЛЕЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

RESPONSIBLE USAGE OF LARGE LANGUAGE MODELS IN EDUCATIONAL PROCESS

Міронов Юрій Глібович

*голова циклової комісії інформаційних технологій,
Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2291-5864>

*DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-28>
yuriymironov96@gmail.com*

Анотація. Великі мовні моделі, такі як GPT, мають значний вплив на діяльність людини в багатьох сферах, в тому числі в освіті та науці. Здатність до автоматичної генерації зв'язного та змістовного тексту відкриває нові можливості, але також провокує виникнення нових викликів. Технічний прогрес в даній сфері супроводжується питаннями етичного та практичного характеру. Також певну роль в сприйнятті таких інструментів користувачами відіграє недостатнє розуміння принципів роботи відповідної технології. Дана робота є спробою окреслити можливі ризики та сценарії використання великих мовних моделей в освітньому процесі з точки зору викладача.

Annotation. Large language models, such as GPT, pose a significant impact on human activity in a multitude of fields, including science and education. The ability to automatically generate coherent and

meaningful text opens up new opportunities, but also poses new challenges. Technical progress in this area is accompanied by ethical and practical issues. Also, a certain role in the perception of such tools by users is played by insufficient understanding of the principles of operation of the corresponding technology. This report is an attempt to outline the possible risks and scenarios of using large language models in the educational process from the point of view of a teacher.

Основний текст. В епоху тотальної цифровізації, інтегрована в суспільство людина щодня взаємодіє з безліччю різних типів медіа, але найбільш універсальним способом передачі інформації є оцифрований текст. Так само, в процесі стрімкого поширення та популяризації генеративного штучного інтелекту ключову роль відіграє штучний інтелект, здатний генерувати текст.

Великі мовні моделі (далі Large Language Models — LLM) — це технологія, початково створена для передбачення наступного слова в реченні, на основі певного вхідного контексту. Однак після навчання на великому об'ємі вхідних даних було виявлено емерджентні властивості LLM, такі як «демонстрування здатності до загального, логічного та етичного мислення». Однак, незважаючи на подібну видимість, LLM не здатні до повноцінного мислення у звичному нам розумінні, як і не здатні надійно виконувати широкий спектр типових і навіть простих завдань [1]. І, незважаючи на стрімкий технологічний прогрес, LLM все ще демонструють обмеженість в своїй базі знань, нездатність виконувати деякі прості задачі та схильність до «галюцинацій» — тобто викладення недостовірної інформації [2].

Також, окрім галюцинацій, існує проблематика «зрізу знань» — для навчання конкретної версії LLM існує кінцева дата збору інформації, яку «знатиме» модель. Наприклад, у GPT5 датою зрізу знань є 2024.10.01 [3]. Це означає, що модель не володітиме інформацією, яка стала відомою після даної дати. Існують способи обійти певне обмеження — наприклад, здатність моделей робити запити до пошукових рушіїв та самостійно шукати інформацію у відповідь на конкретний користувацький запит, — але дана інформація може хибно сприйматися моделлю та не буде якісно інтегрована в її базу знань.

Тим не менш, LLM набули популярності для вирішення побутових задач, таких як пошук інформації, відповіді на запити

тання та генерація контенту. В деяких випадках предмети за-
питу не є достатньо серйозними, щоб користувач верифікував їх
на предмет достовірності, а іноді сам процес верифікації є до-
статньо складним, і тому користувач сприймає відповідь LLM
«на віру» [4]. В освітній сфері це означає підвищений ризик
отримання недостовірної інформації учнями та вчителями, і
особливо ця проблема посилюється у більш вузькоспеціалізо-
ваних сферах.

Окремою особливістю (та окремим викликом) LLM є здат-
ність до генерації повноцінних документів, що дозволяє недоб-
росовісним учасникам освітнього процесу генерувати тексти
завдань та виконані роботи. Подібний підхід до роботи спри-
чиняє вкорінення недостовірних знань або повне незасвоєння
навчальної програми, бо виникає можливість здати роботу, на-
віть не знаючи її вміст.

Однак, незважаючи на необхідність тверезо та скептично
ставитись до LLM, дана технологія може представляти цінність
в освітньому процесі — як для вчителів, так і для учнів. В якості
відправної точки з вивчення даного питання взято відповідні
рекомендації МОН [5]. В даному документі зафіксовані мож-
ливі сценарії використання LLM в освітньому процесі, а та-
кож їхні правові та етичні аспекти.

Зважаючи на дані рекомендації, а також на вищезазначені
дослідження, можливо виділити найбільш безпечні та ефектив-
ні сценарії використання LLM в освітньому процесі:

— Генерування ідей. Широка база знань LLM та певна здат-
ність до «креативного мислення» [6] дозволяє вчителю обрати
тематику заняття чи завдання, віддаючи LLM в якості контек-
сту певні передумови;

— Пошук/верифікація інформації. Хоча сприймати «на ві-
ру» інформацію, згенеровану LLM все ще недоцільно, модель
може надати допомогу в пошуку інформації. Через власну базу
знань і здатність до автономного пошуку, LLM здатна надати
користувачу перелік фактичних джерел і посилань. Все ще за-
лишається необхідність в ручному підтвердженні цих джерел,
але в подібному випадку модель грає роль посередника, як по-
шуковий рушій.

Також варто зазначити сценарії використання LLM несуть
певні ризики:

– Генерування готових робіт. Не є доцільним будь-яке використання згенерованого тексту в готових роботах. Це несе ризики надання недостовірної інформації, а також порушення авторських прав та кодексу академічної доброчесності;

– Верифікація/коригування інформації без посилання на джерела. Хоча LLM мають просунуту та широку базу знань, завжди зберігається ризик виникнення «галюцинацій». Не маючи посилання на конкретне джерело, не варто вважати відповідь LLM достовірною.

Висновок. В даній роботі було розглянуто актуальні методичні рекомендації та результати новітніх наукових досліджень, на основі яких було запропоновано стратегію відповідального використання великих мовних моделей в освітньому процесі. Головними ризиками є отримання недостовірної інформації та порушення кодексу академічної доброчесності. Однак, доцільне використання LLM здатне оптимізувати творчу частину роботи в освітньому процесі.

Список використаних джерел

1. Valmeekam K., Marquez M., Olmo A., Sreedharan S., Kambhampati S. PlanBench: An extensible benchmark for evaluating large language models on planning and reasoning about change. 2023. DOI: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2206.10498>
2. Naveed H., Ullah Khan A., Qiu S., Saqib M., Anwar S., Usman S., Akhtar N., Barnes N., Mian A. A Comprehensive Overview of Large Language Models. 2023. DOI: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2307.06435>
3. Wang H. LLM knowledge-cutoff dates. GitHub, 2024. URL: <https://github.com/Hao00Wang/llm-knowledge-cutoff-dates>
4. Steyvers M., Tejeda H., Kumar A., et al. What large language models know and what people think they know. *Nature Machine Intelligence*, 2025, vol. 7, pp. 221–231. DOI: <https://doi.org/10.1038/s42256-024-00976-7>
5. Міністерство освіти і науки України. ШІ в закладах вищої освіти. 24 квітня 2025. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2025/04/24/shi-v-zakladakh-vyshchoi-osvity-24-04-2025.pdf>
6. Franceschelli G., Musolesi M. On the Creativity of Large Language Models. *AI & Society*, 2024. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00146-024-02127-3>

**ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ БОРОШНА
З GRYLLUS ASSIMILIS У СТВОРЕННІ
БІЛКОВИХ ПРОДУКТІВ МАЙБУТЬОГО**
**FUNCTIONAL POTENTIAL OF GRYLLUS ASSIMILIS FLOUR
IN THE DEVELOPMENT OF PROTEIN PRODUCTS
OF THE FUTURE**

Мохорт Анастасія Олександрівна

*IV курс, група ЗТХ-22-1-іт, спеціальність «Харчові технології»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-0546-5345>

anastya11112003@gmail.com

Науковий керівник: Ратушенко А.Т., к.т.н., доцент,

Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7998-1080>

1tx@ukr.net

Анотація. Досліджено поживний та фізико-хімічний склад борошна, отриманого з цвіркунів *Gryllus assimilis*, як перспективного джерела білка для сталого харчового виробництва. Автори визначили, що борошно містить близько 61% білка, 24% жиру та 8% харчових волокон при низькому вмісті вуглеводів. Отримані результати підтверджують високу харчову цінність продукту та його потенціал для використання у створенні функціональних харчових виробів. Автори підкреслюють, що виробництво такого борошна не потребує складного обладнання, що сприяє розвитку екологічно стійких технологій.

Annotation. The nutritional and physicochemical composition of flour obtained from crickets (*Gryllus assimilis*) was investigated as a promising protein source for sustainable food production. The authors determined that the flour contains approximately 61% protein, 24% fat, and 8% dietary fiber, with a low carbohydrate content. The obtained results confirm the high nutritional value of the product and its potential for use in the development of functional food products. The authors emphasize that the production of such flour does not require complex equipment, which contributes to the advancement of environmentally sustainable technologies.

Сучасна харчова промисловість активно шукає нові стійкі джерела білка для забезпечення зростаючих потреб населення у поживних і безпечних продуктах. Використання комах як

сировини для харчових продуктів (ентомофагія) є перспективним напрямом, який поєднує високу поживну цінність із низьким екологічним навантаженням. Згідно з даними FAO, розведення комах має значно менший вуглецевий слід, потребує менше води та кормів у порівнянні з традиційним тваринництвом. Тому доцільним є детальніше вивчення поживного складу та можливостей використання окремих видів комах, таких як цвіркун *Gryllus assimilis* [1].

Цвіркун *Gryllus assimilis* вирізняється високим вмістом білка, збалансованим амінокислотним складом, наявністю незамінних жирних кислот, мікро- та макроелементів. Завдяки цьому борошно з цвіркунів може бути цінним інгредієнтом у технології функціональних продуктів — хлібобулочних, білкових і безглютенових виробів [1].

У межах дослідження *Characterising cricket flour from Gryllus assimilis* (Toribio et al., 2024) було отримано всебічну характеристику хімічного складу, амінокислотного профілю, мінерального складу та технологічних властивостей борошна з цього виду цвіркунів. Такі результати дають підставу для розширення можливостей застосування комах у харчовій технології як функціональної та екологічно стійкої сировини [2]. Показники хімічного, мінерального та жирнокислотного складу, а також ліпідної якості борошна, наведено в табл. 1.

Борошно містить значну кількість білка та корисних жирів та водночас має низький вміст легкозасвоюваних вуглеводів. Такий склад робить його поживним і придатним для виготовлення дієтичних або функціональних продуктів, зокрема для спортивного чи безглютенового харчування. Споживання 25 г сухого продукту забезпечує до 47% добової норми міді, 35–48% цинку, 31% фосфору та 10–20% заліза. Токсичні елементи (As, Cd, Pb, Ni) виявлено у безпечних кількостях [2].

Вміст загального азоту (Nt) становив 9,80 г/100 г, при цьому реальний вміст білкового азоту (Np) — 7,48 г/100 г, а небілкового азоту (Nnp) — 2,32 г/100 г, що відповідає приблизно 3,0–3,3 г хітину/100 г. Розрахований коефіцієнт перерахунку азоту на білок — 5,76, а засвоюваність білка — 67,4%, що відповідає середнім значенням для білків комах і свідчить про їх високу біодоступність [2].

Таблиця 1

**Хімічний, мінеральний та жирнокислотний склад і показники
ліпідної якості борошна з *Gryllus assimilis***

Показник	Вміст г, %
Хімічний склад, г	
Білок	61,2
Жири	24,5
Зола	4,5
Харчові волокна	8,3
Доступні вуглеводи	1,5
Мінеральний склад, мг/г, %	
K	1914
P	880
Zn	15,2
Fe	7
Cu	1,71
Mg	91.1
Жирнокислотний склад, %	
лінолева	34,7
олеїнова	27,7
пальмітинова	25,9
Коефіцієнти ліпідної якості	
AI	0,43
TI	0,93
HN	2,38

Джерело: Сформоване автором

Білки *G. assimilis* містять усі незамінні амінокислоти, особливо фенілаланін, тирозин, триптофан, цистеїн, лейцин і лізин. Обмежувальною амінокислотою визначено гістидин. За показником PDCAAS (скоригований індекс засвоюваності білка) основні амінокислоти мають значення 0,95–2,08, що підтверджує високу поживну якість білкової фракції [2].

Борошно має високу водоутримувальну (WHC) та жирутримувальну (OAC) здатність. Після часткового знежирення

(етанолом, петролейним ефіром або гексаном) спостерігалось підвищення ОАС та зменшення інтенсивності забарвлення, що може бути корисним для застосування у виробництві білкових сумішей, снєків і випічки [2].

У рамках подальшого дослідження планується використання цього борошна для виготовлення тіста для піци. Додавання порошку з цвіркунів у рецептуру дозволить збільшити вміст білка, мінералів і незамінних амінокислот у продукті, зробити його більш збалансованим і корисним для споживачів. Таке тісто матиме не лише покращені поживні характеристики, а й новий гастрономічний потенціал — воно може стати основою для створення функціональної, високобілкової та стійкої за складом піци, що відповідає сучасним тенденціям здорового харчування.

Список використаних джерел

1. Food and Agriculture Organization of the United Nations. *Looking at edible insects from a food safety perspective: Challenges and opportunities for the sector*. Rome: FAO, 2021. URL: <https://academic.oup.com/ijfst/article/59/10/7509/7911760> (дата звернення: 07.11.2025).
2. Characterising cricket flour from *Gryllus assimilis*: an alternative source of nutrients for sustainability / Toribio E., Correa M.J., Medici S.K., Ferrero C., Arp C.G. *International Journal of Food Science & Technology*. 2024. Vol. 59, No. 10. P. 7509–7516. URL: <https://academic.oup.com/ijfst/article/59/10/7509/7911760> (дата звернення: 07.11.2025).

**ІННОВАЦІЙНІ ПРОДУКТИ ВІЙСЬКОВОГО ХАРЧУВАННЯ
ЯК СКЛАДОВА ІНКЛЮЗИВНОГО
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА**
**INNOVATIVE MILITARY FOOD PRODUCTS AS A COMPONENT
OF AN INCLUSIVE SOCIO-ECONOMIC ENVIRONMENT**

Оліферчук Оксана Григорівна
голова циклової комісії харчових технологій,
Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна»;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5762-9609>
DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-29>

olofer@ukr.net

Міщук Леонід Андрійович
III курс, група ТХ-24.2-1фмб-іті-дб,
спеціальність «Харчові технології»,
Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна»;
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-6115-554X>
leonidmishuk1988@gmail.com

Міщук Юлія Вікторівна
сестра медична,
КЗЗСО «Луцький ліцей № 1 Луцької міської ради».
nesteruk-med@ukr.net

Анотація. В умовах воєнного стану в Україні питання забезпечення військовослужбовців якісним, збалансованим та енергетично насиченим харчуванням набуває особливої актуальності. Сучасне інклюзивне суспільство передбачає підтримку не лише освітніх і соціальних потреб громадян, а й формування стійкої системи продовольчої безпеки та адаптації технологій харчування до потреб осіб у різних життєвих і професійних умовах. Одним із прикладів такої адаптації є розробка інноваційних продуктів для військового харчування, зокрема енергетичної закуски «Космічне сало».

Annotation. In the conditions of martial law in Ukraine, the issue of providing military personnel with high-quality, balanced, and energy-dense nutrition becomes particularly urgent. A modern inclusive society requires supporting not only the educational and social needs of citizens but also building a resilient system of food security and adapting nutrition technologies to the needs of individuals in diverse life and professional circumstances. One example of such adaptation is the development of innovative products for military nutrition, including the energy-dense snack «Cosmic Lard».

Харчування військовослужбовців — ключовий чинник їх фізичної та психологічної витривалості. Сучасні сухі пайки мають низку недоліків: одноманітність, високу вологість, короткий термін придатності відкритих упаковок, низький вміст жирів, що знижує енергетичну цінність. Потреба у створенні продуктів нового покоління зумовила розробку закуски «Космічне сало» — високоенергетичного, збалансованого продукту, що поєднує національні традиції харчування з інноваційними технологіями зберігання та пакування [5].

Об'єкт дослідження — аналіз військового харчування, як складової інклюзивного соціально-економічного середовища.

Предмет дослідження — технологія енергетичної закуски для військовослужбовців.

Проаналізовано стан військового харчування та тенденції його розвитку. В процесі дослідження було встановлено необхідність розробки високоенергетичної закуски, максимально зручної у користуванні в польових умовах [1, 2, 6].

Волонтерська організація міста Луцька «Перчені шкварочки» розробила таку закуску, основу якої складає сало — неодмінний атрибут козацької їжі. Досліджено властивості сала як базової сировини високої енергетичної цінності [3].

У табл. 1 наведено рецептурний склад розробленої закуски.

Таблиця 1

Склад спецій для обробки 1 кг сала

Назва спеції	Кількість, г	Примітки
Часник свіжий	20–30	Можна використовувати сушений гранульований (10–15 г)
Сіль дрібна	15–20	Регулюється за смаком
Перець чорний мелений	5–7	Додає гостроту
Паприка мелена	8–10	Додає колір та аромат

Джерело: власна розробка

Розроблено рецептуру і технологічну схему виготовлення [5]. Визначено харчову та енергетичну цінність продукту (табл. 2).

Отриманий продукт має високу енергетичну цінність — 850 ккал/100 г, що у 1,5–2 рази перевищує аналогічні показники традиційних сухпайків. Разове споживання 30 г цієї за-

куски забезпечує 255 ккал, що становить 7–10% від добової норми військовослужбовців [6].

Таблиця 2

Харчова та енергетична цінність «Космічного сала»

Показник	Одиниця вимірювання	Вміст у 100 г продукту
Енергетична цінність	ккал/100 г	850
Жири	г	88.5
Білки	г	1.2
Вуглеводи	г	0,5

Джерело: власна розробка

Органолептична оцінка засвідчила оптимальний баланс смаку та аромату при використанні суміші часнику, паприки й чорного перцю. Супутні компоненти одночасно знижують ризики розвитку мікроорганізмів та підсилюють імунітет людини.

Технологічними перевагами «Космічного сала» для впровадження у військове харчування стало застосування вакуумного пакування.

Волонтерська організація «Перчені шкварочки» розгорнула свою діяльність у виробничих приміщеннях харчоблоку КЗЗСО «Луцький ліцей № 1 Луцької міської ради». Розроблено технологію виготовлення якісного інноваційного продукту харчування — енергетичної закуски «Космічне сало», що ефективно використовується, як складова інклюзивного соціально-економічного середовища, зокрема, для харчування військовослужбовців. Ця холодна закуска має високі органолептичні показники якості, та енергетичну цінність, тривалий термін зберігання та зручність споживання, що робить її незамінним продуктом, особливо у холодну пору року [4, 5]. Завдяки вакуумному пакуванню термін зберігання продукту перевищує 6 місяців, що робить цей продукт стратегічно ефективним та максимально зручним у логістичному ланцюгові та у харчуванні бійців на позиціях.

Важливим також є перспектива залучення до виробництва цієї енергетичної закуски осіб з особливими потребами, що сприятиме розвитку інклюзивних виробничих ініціатив у громаді та зміцненню продовольчої безпеки держави [4].

Список використаних джерел

1. ДСТУ 4590:2006 Сало свиняче харчове. Технічні умови.
2. ДСТУ ISO 22000:2019 Системи управління безпечністю харчових продуктів.
3. Загальні технології харчових виробництв» (під ред. М. М. Калакури, Л. Ф. Романенко) : підручник із грифом МОН України. Київ : ВМУРЛ «Україна», 2010.
4. «Космічне сало»: у Луцьку для військових готують козацьку страву. Громадське, 2023. URL: <https://suspilne.media/lutsk/365476-kosmicne-salo-u-lucku-dla-vijskovih-gotuut-kozacku-stravu>
5. Оліферчук О.Г., Мішук Л.А. «Космічне сало» — інноваційний продукт для військових. Тези доповідей XXII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих вчених «Молодь: освіта, наука, духовність»: 16–18 квітня 2025 р., м. Київ. Київ : Університет «Україна», 2025. 1241 с. С. 896–900. URL: https://uu.edu.ua/upload/Nauka/Molod_osvita_nauka_duhovnist/2025/molod25_conference_22.pdf
6. Постанова Кабінету міністрів України від 29 березня 2002 р. № 426 Київ «Про норми харчування військовослужбовців Збройних Сил, інших військових формувань та Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації, поліцейських, осіб рядового, начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/426-2002-%D0%BF#n22>.

**ВАКУУМНЕ ПАКУВАННЯ
ЯК ЗАСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЯКОСТІ СИРОГО М'ЯСА
ДЛЯ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ХАРЧУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ
VACUUM PACKAGING AS A MEANS OF PRESERVING
THE QUALITY OF RAW MEAT FOR THE REHABILITATION
NUTRITION OF MILITARY PERSONNEL**

Оліферчук Оксана Григорівна

старший викладач кафедри технології харчування,

Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5762-9609>

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-30>

olofer@ukr.net

Сірик Юрій Миколайович

II курс, група ТХ-24-1-iti, спеціальність «Харчові технології»,

Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

chiefyurii@gmail.com

Анотація. Вакуумне пакування (VP) — ефективний технологічний інструмент для подовження терміну зберігання й збереження фізико-хімічних та мікробіологічних показників сирого м'яса.

Застосування VP у системі реабілітаційного харчування дозволяє забезпечити постачання безпечного, поживного і органолептично прийняттого м'яса при обмежених логістичних можливостях. Тези обґрунтовують технологічні переваги вакуумного пакування, розглядають вплив на мікробіологічну безпеку, органолептику та харчову цінність, а також пропонують практичні рекомендації для впровадження у військових та реабілітаційних харчових ланцюгах. Наведені приклади досліджень і практичні настанови орієнтовані на інтеграцію VP у локальні пункти прийому, мобільні кухні та складські системи при дотриманні холодового ланцюга. Особлива увага приділена адаптації рецептур, маркуванню партій і системі контролю якості для забезпечення харчової безпеки під час реабілітаційних програм.

Annotation. Vacuum packaging (VP) is an effective technological tool for extending the shelf life and preserving the physicochemical and microbiological properties of raw meat. The use of VP within rehabilitation nutrition systems makes it possible to ensure the supply of safe, nutritious, and organoleptically acceptable meat under limited logistical conditions. This paper substantiates the technological advantages of vacuum packaging, examines its impact on microbiological safety, sensory attributes, and nutritional value, and offers practical recommendations for implementation within military and rehabilitation food supply chains. The presented research examples and practical guidelines focus on integrating VP into local reception points, mobile kitchens, and storage systems while maintaining the cold chain. Special attention is given to adapting formulations, batch labeling, and quality control systems to ensure food safety during rehabilitation programs.

Реабілітаційне харчування передбачає індивідуалізований підхід з акцентом на високу харчову цінність (особливо протеїн), безпечність і добру органолептику продуктів (апетитність), що важливо для відновлення функцій і фізичної працездатності. Забезпечення сирым м'ясом у рамках реабілітаційних програм стикається з логістичними й гігієнічними викликами: ризики порушення холодового ланцюга, мікробіологічні загрози і швидке псування. Вакуумне пакування (VP) — універсальна технологія, що створює анаеробні умови, зменшує контакт продукту з киснем і суттєво подовжує термін зберігання при охолодженні, що робить його привабливим рішенням для реабілітаційного забезпечення. actavet.vfu.cz+1

Технологічні основи вакуумного пакування. VP передбачає видалення повітря з пакета і герметичне запаювання у бар'єрну плівку або конструкцію (включно з vacuum-skin та vacuum-pouches). Відсутність кисню уповільнює окисні процеси (ліпідів, пігментів) та ріст аеробної флори; при цьому зростає роль анаеробних або факультативно-анаеробних мікроорганізмів, що вимагає контролю температури і початкової мікробіологічної якості. Тому VP ефективний у поєднанні зі швидким охолодженням (blast-chill) і дотриманням холодильних температур близько 0–2 °C. actavet.vfu.cz+1

Вплив на термін зберігання і якість м'яса. Дослідження показують, що при дотриманні холодильного режиму термін придатності вакуумно упакованого червоного м'яса може бути значно подовжений (від тижнів до кількох місяців у залежності від температури, жирової складової та первинної якості) порівняно з звичайним охолодженням. Жирність м'яса, рН, початкова мікробіологія і спосіб первинної обробки суттєво впливають на результати: наприклад, збільшення жирового вмісту скорочує термін зберігання через окиснення ліпідів. Для реабілітаційного харчування, де важливий і смак, і харчова щільність, це означає необхідність вибору відповідних частин та контролю рецептур. MDPI+1

Мікробіологічна безпека. VP знижує ріст аеробної мікрофлори (*Pseudomonas*, *Aeromonas*), але не пригнічує анаеробні патогени (наприклад, *Clostridium* spp.). Тому критично важливе дотримання: (1) первинної якості сировини; (2) санітарних процедур під час забою та обробки; (3) контролю температури на всіх етапах. Використання VP має поєднуватися з тестуванням партій (АТР-тести, швидкі мікробіологічні тести) та маркуванням із вказівкою дати забою і температурного логіну. MDPI+1

Органолептичні аспекти та прийнятність для реабілітаційного харчування. VP сприяє збереженню соковитості (менше втрат дренажу), зберігає смакові властивості і текстуру за умови правильного вибору температури і часу зберігання. Vacuum-skin технології особливо корисні для вигляду та презентації (мінімальний drip, краща видимість продукту), що важливо для апетитності у реабілітаційному харчуванні. Водночас необхідно контролювати розвиток інтенсивних анаеробних ароматів при тривалому зберіганні. ResearchGate

Практичні рекомендації для впровадження у реабілітаційному харчуванні. Стандарти прийому сировини: приймати тільки партії з підтвердженням СОА, з контролем рН, відсутністю DFD-типу (dark, firm, dry) і низьким початковим мікробним навантаженням. FAOHome

Швидке первинне охолодження: застосовувати blast-chill та пакувати при температурі $\leq 2^{\circ}\text{C}$. PubMed

Вибір пакувального матеріалу: бар'єрні multilayer плівки або vacuum-skin для мінімізації проникнення кисню та механічного пошкодження. ScienceDirect

Моніторинг холодового ланцюга: температурні логери у кожній партії, цифрова система оповіщення при відхиленнях. agris.fao.org

Маркування і трасування: QR-код з датою забою, терміном придатності, умовами зберігання і лінком на лабораторні дані. dspace.nuft.edu.ua

Контроль безпеки: періодичне мікробіологічне тестування партій, НАССР у всіх ланках ланцюга. nvlvet.com.ua

Економічні й логістичні аспекти. VP дозволяє зменшити втрати через псування, оптимізувати запаси (збільшити часовий буфер постачання) і знизити логістичний тиск у кризових умовах. Інвестиції у обладнання для вакуумної фасовки та системи моніторингу окупаються зниженням втрат і покращенням якості постачання. При мобільних сценаріях доцільно застосовувати модульні вакуумні лінії в регіонах/військових пунктах. АгроТварини

На основі проведеного аналізу літературних джерел можна зробити наступні висновки. Вакуумне пакування — ефективний і обґрунтований метод підвищення якості і безпеки сирого м'яса для реабілітаційного харчування. Успіх впровадження залежить від комплексного підходу: контроль якості сировини, швидке охолодження, відповідні пакувальні матеріали, моніторинг холодового ланцюга та система маркування і трасування. Запропоновані заходи дозволяють забезпечити стабільне постачання поживного й безпечного м'яса для пацієнтів у реабілітаційних програмах. actavet.vfu.cz+1

Список використаних джерел

1. Zouharová A., et al. Meat and fish packaging and its impact on the shelf life. *Acta Veterinaria Brno* (огляд). 2023. actavet.vfu.cz

2. Toomik E., et al. The Effects of Fat Content on the Shelf-Life of Vacuum-Packed Meat. *Foods*. 2024. MDPI

3. Pasichnyi V.M., Khrapachov O., Marynin A., Svyatnenko R. Shelf life extension of chilled meat and semi-finished meat products by vacuum packaging. (NUFT repository). 2018. dspace.nuft.edu.ua

4. Rodriguez-Caturla MY, et al. Shelf life estimation of refrigerated vacuum packed beef — recent study. *Journal article* (2023). ScienceDirect

5. FAO. Basic methods of quality control (розділ про пакування і зберігання). Food and Agriculture Organization guidance. FAOHome

6. Moisey L.L., et al. The role of nutrition rehabilitation in the recovery — огляд важливості харчування у реабілітації (PMC). 2022. PMC

7. Holman B.W.B., et al. The effect of sustainable vacuum packaging selection on chilled lamb meat stability. *Journal article* (2025). ScienceDirect

РОЛЬ 3D-АНІМАЦІЇ ТА ІНЖЕНЕРНИХ СИМУЛЯЦІЙ У ФОРМУВАННІ ДОСТУПНОГО ІНКЛЮЗИВНОГО Й ЗДОРОВОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА

THE ROLE OF 3D ANIMATION AND ENGINEERING SIMULATIONS IN FORMING AN ACCESSIBLE, INCLUSIVE, AND HEALTHY EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Пашкевич Віталій Ігорович

*IV курс, група ДЗ-23.2-1-iti-tr, спеціальність «Дизайн»,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».*
vitalijpashkevych@gmail.com

*Науковий керівник: Гуженюк О.С., викладач,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».*
nlkolas19912014@gmail.com

Анотація. У даній роботі досліджено роль 3D-анімації та інженерних симуляцій у формуванні доступного, інклюзивного та здорового освітнього середовища. Представлено можливості використання цих технологій для візуалізації складних процесів і моделювання реальних ситуацій у навчанні. Проаналізовано, як 3D-анімація сприяє кращому засвоєнню знань учнями з різними потребами. Розглянуто приклади сучасних освітніх платформ, таких як Khan Academy, PhET Interactive Simulations, Labster та Tinkercad. Оцінено вплив технологій на розвиток практичних навичок, критичного мислення та психоемоційного здоров'я учнів. Висвітлено різницю у використанні 3D-анімації для інклюзивного та здорового навчального середовища. У підсумку показано, що ці цифрові інструменти відкривають нові можливості для рівно-

го доступу до освіти та створення сучасного, ефективного та комфортного навчального простору.

Annotation. *This paper explores the role of 3D animation and engineering simulations in shaping an accessible, inclusive, and healthy educational environment. It presents the possibilities of using these technologies for visualizing complex processes and modeling real-life situations in learning. The study analyzes how 3D animation contributes to better knowledge acquisition among students with diverse needs. Examples of modern educational platforms such as Khan Academy, PhET Interactive Simulations, Labster, and Tinkercad are examined. The impact of these technologies on the development of practical skills, critical thinking, and students' psycho-emotional well-being is assessed. The distinction between the use of 3D animation for inclusive and healthy learning environments is highlighted. In conclusion, the paper demonstrates that these digital tools open new opportunities for equal access to education and the creation of a modern, effective, and comfortable learning space.*

3D-анімація — це новітній спосіб творення об'ємних зображень та рухомих моделей, які сприяють кращому висвітленню складних процесів. Інженерні симуляції дають змогу відтворювати реальні ситуації у віртуальному просторі та аналізувати їх результати. Актуальність теми полягає в тому, що сучасні цифрові технології стають невід'ємною складовою освітнього процесу, забезпечуючи його доступність для всіх учасників, зокрема для осіб з особливими освітніми потребами. Використання 3D-анімації та інженерних симуляцій робить навчання більш інтерактивним і доступним, що досить важливо в інклюзивному середовищі. Такі технології сприяють подоланню бар'єрів у сприйнятті інформації, збільшують інтерес до навчання та створюють умови для однакових можливостей.

Метою мого дослідження є визначення ролі 3D-анімації та інженерних симуляцій у створенні доступного навчального середовища, а також виявлення їхнього впливу на підвищення ефективності засвоєння знань та розвитку інклюзивної освіти.

Сучасне інклюзивне освітнє середовище має за мету забезпечити рівний доступ до знань для учнів із різними потребами, зокрема для тих, хто має порушення зору, слуху або когнітивні особливості. Застосування 3D-анімації в навчанні дає змогу візуалізувати складні процеси, що робить матеріал зрозумілим

для всіх учнів. Наприклад, учні із порушенням слуху можуть сприймати інформацію через наочні моделі та анімаційні презентації, а учні з когнітивними особливостями краще засвоюють матеріал за допомогою інтерактивних симуляцій. Реальними прикладами таких технологій є платформи Khan Academy та PhET Interactive Simulations, які пропонують свої інтерактивні моделі фізичних, хімічних і математичних процесів, а також адаптовані навчальні середовища, таких як Google Classroom з вбудованим мультимедійними інструментами, що забезпечують доступність навчання для різних категорій учнів.

Формування здорового освітнього середовища включає забезпечення фізичного та психоемоційного комфорту учнів під час навчання. Використання 3D-анімації та інженерних симуляцій допомагає мінімізувати стрес і підвищити мотивацію, так як учні можуть взаємодіяти з матеріалом у безпечному, цифровому середовищі. Дані технології дають можливість моделювати лабораторні експерименти та складні процеси без ризику для здоров'я, що особливо важливо в хімії, фізиці та інженерії. Крім того, інтерактивні платформи, наприклад як Labster та Tinkercad, забезпечують умови для ефективного навчання та розвитку практичних навичок, водночас підтримуючи психоемоційний стан учнів. Це сприяє створенню комфортного й безпечного навчального простору, що дозволяє кожному учневі навчатися без надмірного стресу.

На сьогоднішній день велика кількість освітніх програм досить активно застосовують 3D-анімацію та інженерні симуляції для покращення навчального процесу. Такі платформи, як PhET Interactive Simulations та Labster дозволяють студентам вивчати фізичні, хімічні та біологічні процеси через інтерактивні моделі та симуляції, які забезпечують наочне освоєння складного матеріалу. У сфері інклюзивної освіти прикладом успішного проєкту є Khan Academy, яка пропонує інтерактивні уроки з адаптованими відео, анімаціями та симуляціями, що робить навчання доступним для учнів із різними потребами. Порівняння традиційного та цифрового навчання демонструє, те що цифрові технології значно підвищують рівень засвоєння матеріалу: замість пасивного сприйняття інформації через текст чи лекції учні взаємодіють із моделями, експериментують та бачать наслідки своїх дій у реальному часі. Щодо різниць у використанні 3D-анімації

для інклюзивного та здорового навчального середовища, то в інклюзивному середовищі акцент робиться на доступності та адаптації матеріалу до потреб різних учнів — наприклад, візуалізація складних процесів для учнів із порушеннями слуху або когнітивними особливостями. У здоровому навчальному середовищі найбільше увага зосереджена на створенні комфортного, безпечного та психоемоційно сприятливого простору для навчання, в якому учні можуть без ризику для здоров'я експериментувати та засвоювати матеріал через інтерактивні симуляції. Таким чином, 3D-анімація виконує подвійну роль: вона одночасно робить навчання доступним для всіх і сприяє формуванню безпечного та мотивуючого освітнього середовища.

Дослідження ролі 3D-анімації та інженерних симуляцій у формуванні доступного, інклюзивного та здорового освітнього середовища показує, те що сучасні цифрові технології мають величезний потенціал у навчанні. Вони не лише роблять матеріал наочним і зрозумілим для всіх учнів, включаючи тих, хто має особливі потреби, а й створюють безпечне та комфортне середовище для засвоєння знань. Використання 3D-анімації і симуляцій сприяє розвитку практичних навичок, стимулює критичне мислення та заохочує до активної участі у навчальному процесі. У сучасному світі дані технології відкривають нам нові можливості для рівного доступу до освіти, підтримки психоемоційного здоров'я та впровадження інноваційних підходів у навчальні програми. Таким чином, 3D-анімація та інженерні симуляції стають важливим інструментом формування сучасного, інклюзивного і ефективного освітнього середовища.

Список використаних джерел

1. Хмілярчук О. І. Основи 3D-анімації. Практикум : навч. посіб. для студ. спеціальності 186 «Видавництво та поліграфія». Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2024. 57 с.
2. Порошин С. М., та ін. Технології створення складових мультимедійного контенту. Анімація та web-анімація; Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т». Харків : Єфименко С. А., 2022. 314 с.
3. 3D-засоби наочного навчання для школи: mozaWeb і Lifelique : огляд освітніх онлайн-платформ / Автор невідомий. В PRO. URL : <https://b-pro.com.ua/statti/3d-zasobi-naochnogo-navchannya-oglyad-osvitnih-onlajn-platform-mozaweb-i-lifelique>
4. Задерейко О. В., Толокнов А. А. Технології анімації та рендерингу: конспект лекцій. Одеса : НУ «ОЮА», 2023. 70 с.

**ПРОГРАМИ АДАПТАЦІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ
ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ****PROGRAMS OF ADAPTATION AND SOCIAL SUPPORT
FOR PEOPLE WITH DISABILITIES****Петренко Тетяна Володимирівна**

Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4733-4035>

lidatanya@ukr.net

Анотація. У відповідності до Конституції України: усі громадяни держави мають рівні права та можливості, включаючи осіб з інвалідністю. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю зобов'язує державу: забезпечувати захист прав та гідності осіб з інвалідністю. Програми адаптації та соціальної підтримки є фундаментом для реалізації прав та свобод осіб з інвалідністю, а також можливістю бути повноцінним членом суспільства в усіх сферах життя та створення благ.

Annotation. In accordance with the Constitution of Ukraine: all citizens of the state have equal rights and opportunities, including persons with disabilities. The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities obliges the state to: ensure the protection of the rights and dignity of persons with disabilities. Adaptation and social support programs are the foundation for the realization of the rights and freedoms of persons with disabilities, as well as the opportunity to be a full member of society in all spheres of life and the creation of benefits.

У відповідності до Конституції України: усі громадяни держави мають рівні права та можливості, включаючи осіб з інвалідністю. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю зобов'язує державу: забезпечувати захист прав та гідності осіб з інвалідністю.

Реалізація усіх норм законодавства України здійснюється через такі напрямки:

1. Соціальний захист, що включає надання пенсій, допомоги та пільг (незалежно від групи інвалідності), а також обов'язкове забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації.

2. Медична реабілітація, тобто встановлення стандартів реабілітації у медичному та психологічному напрямках, забезпечення доступності реабілітаційних послуг.

3. Розробка програм адаптації, які спрямовані на забезпечення безбар'єрного середовища в усіх закладах освіти для на-

вчання, перекваліфікації та працевлаштування, доступності в громадських місцях, транспорту.

4. Забезпечення рівних можливостей шляхом заборони дискримінації, приймання у громадському житті, реалізація права на захист власних інтересів в межах законодавства осіб з інвалідністю. Слід також зазначити, що з 1 січня 2025 року встановлені нові нормативи про підтвердження інвалідності:

— Порядок встановлення особі інвалідності змінився з 01.01.2025. Нині інвалідність встановлюється за результатами оцінювання повсякденного функціонування особи, яке здійснюється експертною командою, а не МСЕК.

— Новим документом, що підтверджує інвалідність, є витяг з рішення експертної команди.

— Документи, видані для підтвердження інвалідності до 01.01.2025, також дійсні, але у випадку, якщо інвалідність встановлена безстроково або якщо строк переогляду ще не настав. Якщо ж документ передбачає строк проходження повторного огляду, який припав на період з 01 січня 2025, але переогляд не пройдено вчасно, то він також є дійсним, але тільки до 01.07.2025 [1].

Для реалізації права на працевлаштування осіб з інвалідністю у будь-яку галузь економіки України; експертами Конфедерації роботодавців України розроблено та вже впроваджено посібник «Розроблення та впровадження внутрішньої політики компанії щодо інтеграції осіб з інвалідністю». Цей посібник включає роз'яснення, як створити належні умови праці та психологічну атмосферу для осіб з інвалідністю, що сприятиме високій ефективності під час виконання професійних обов'язків.

Право на розумне пристосування поширюється на всі пов'язані з роботою види діяльності, які охоплюються законодавством, — від процесу подання заяв на роботу до звільнення. Це також стосується підвищення по службі, умов праці, навчання та будь-яких додаткових пільг, що надаються співробітникам [2].

Для підтримки роботодавців в працевлаштуванні та інтеграції осіб з інвалідністю на робочі місця було розроблено навчальний курс «Разом зміцнюємо бізнес», який надає методологічну та практичну допомогу [3].

Отже, програми адаптації та соціальної підтримки є фундаментом для реалізації прав та свобод осіб з інвалідністю, а також можливістю бути повноцінним членом суспільства в усіх сферах життя та створення благ.

Список використаних джерел

1. <https://kadroland.com/news/4570-novii-dokument-shho-pidtvverdzuje-invalidnist-u-2025-yak-zberegiti-pilgovu>.
2. <https://pwd.employers.org.ua/uploads/Recommendations%20for%20employers>.
3. https://employers.org.ua/page_1.htm.

**БІОЛОГІЧНЕ ВІДНОВЛЕННЯ МІСЬКИХ ҐРУНТІВ
ЯК СКЛАДОВА ТЕРАПЕВТИЧНОГО ЕФЕКТУ ДЛЯ ЛЮДИНИ
У ПРАКТИКАХ МІСЬКОГО САДІВНИЦТВА****BIOLOGICAL RESTORATION OF URBAN SOILS
AS A COMPONENT OF THERAPEUTIC EFFECT FOR HUMANS
IN URBAN HORTICULTURE PRACTICES****Прохорова Оксана Валеріївна***II курс, магістратура, спеціальність «Біологія та біохімія»,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»;**ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-7999-0321>**DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-31>
wormnet.organic@gmail.com***Тугай Тетяна Іванівна***д-р біол. наук, професор, завідувачка кафедри мікробіології,
сучасних біотехнологій, екології та імунології,**Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»;**Інститут мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного
НАН України;**ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7660-9582>**tatyanatugay2@gmail.com***Тугай Андрій Васильович***кандидат біологічних наук, доцент, науковий співробітник
відділу фізіології та систематики мікроміцетів,**Інститут мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного
НАН України,**Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».**ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7131-5574>**andre.07111982@gmail.com*

Анотація. Міські парки, сади, прибудинкові території та громадські городи формують природні мікроекосистеми, що мають економічну, естетичну, оздоровчу та екологічну цінність, покращуючи якість життя населення (Wolch et al., 2014). Просування до сталого розвитку міст і підвищення психоемоційного благополуччя

громадян потребує глибшого розуміння усіх компонентів міських екосистем, зокрема стану ґрунтів, від яких залежить здоров'я зелених насаджень. Міське садівництво, поліпшення прибудинкових територій поєднує біологічне відновлення ґрунту з особистою взаємодією людини та природи, що може мати терапевтичний ефект. У цій роботі досліджено взаємозв'язок між біологічним відновленням ґрунту та покращенням психоемоційного стану людини, залученої до цього процесу. Багато досліджень підтвердили, що міські зелені зони впливають на кілька аспектів фізичного та психічного здоров'я місцевих жителів, наприклад, забезпечуючи простір для фізичної активності та соціальної взаємодії (Duan et al., 2018; R. Wang et al., 2022; Griffin M. et al. 2022), і є корисним для мешканців, які страждають на психічні розлади, розлади сну, депресію тощо (Roberts et al., 2019; Lu S. et al., 2023; Panțiru I. et al., 2024; Lee Y.-W. et al., 2024). Таким чином, управління здоров'ям екосистем міських зелених насаджень тісно пов'язане з добробутом людей.

Annotation. *Urban parks, gardens, homestead territories and public gardens form natural microecosystems that have economic, aesthetic, health and environmental value, improving the quality of life of the population (Wolch et al., 2014). Advancing sustainable urban development and improving the psycho-emotional well-being of citizens requires a deeper understanding of all components of urban ecosystems, including the condition of soils, which determine the health of green spaces. Urban gardening, homestead improvements combines biological soil restoration with personal interaction between humans and nature, which can have therapeutic effects. This paper explores the relationship between biological soil restoration and the improvement of the psycho-emotional state of the person involved in this process. Many studies have confirmed that urban green spaces affect several aspects of the physical and mental health of local residents, for example, by providing space for physical activity and social interaction (Duan et al., 2018; Wang et al., 2022; Griffin M. et al. 2022), and are beneficial for residents suffering from mental disorders, sleep disorders, depression, etc. (Roberts et al., 2019; Lu S. et al., 2023; Panțiru I. et al., 2024; Lee Y.-W. et al., 2024). Thus, managing the health of urban green spaces ecosystems is closely linked to human well-being.*

Матеріали і методи. Практична частина дослідження проводилась на базі еко-бізнесу м. Київ «Зелений Птах», що спеціалізується на переробці харчових решток біологічними методами.

Цільовій групі учасників, які погодились брати участь у дослідженні психоемоційного стану, були надані роторні вермикомпостери для утримання дощових черв'яків *Eisenia fetida* для переробки власних харчових відходів з метою отримання вермикомпосту з подальшим використанням для вирощування рослин в умовах квартири.

Для біологічної частини експерименту використано два зразки ґрунту:

1. Контроль — ґрунт без внесення біопрепарату;
2. Дослід — ґрунт, оброблений водною витяжкою з вермикомпосту, отриманого учасниками експерименту.

Біологічну активність оцінювали за допомогою поживних середовищ (МПА, КАА, ґрунтовий агар), визначаючи кількість життєздатних колоній мікроорганізмів методом серійних розведень. Додатково у домашніх умовах висаджували листя салату (*Lactuca sativa*) на обидва типи ґрунтів. Через 30 днів фіксували приріст біомаси, колір листя та швидкість росту рослин.

Психоемоційний стан учасників оцінювався анкетуванням за п'ятибальною шкалою самооцінки (1 — низький тонус, 5 — високий рівень емоційного благополуччя).

Результати. У зразках ґрунту з внесенням водної витяжки з вермикомпосту кількість мікроорганізмів збільшилася у середньому в два рази порівняно з контролем.

Рослини салату, вирощені на біологічно активному ґрунті, мали інтенсивніше забарвлення листя та на 35–40% більшу біомасу. Анкетування учасників показало зростання показників психоемоційного стану з 2–3 до 4–5 балів. Респонденти відзначали зменшення відчуття тривоги, покращення концентрації уваги та загального настрою. Більшість учасників повідомили про появу відчуття «єднання з живим середовищем» і задоволення від догляду за ґрунтом та рослинами.

Висновки. Отримані результати свідчать, що робота з відновленням родючості ґрунту — це не лише екологічно значуща діяльність, але й ефективний метод природної психоемоційної терапії. Міське садівництво, поліпшення прибудинкових територій на основі вермикомпостування сприяє біологічному оживленню ґрунтів, підвищенню їхньої мікробної активності та створює умови для екологічної інтеграції людини у природне середовище.

Такі практики мають потенціал для інклюзивних міських екопроектів, здатних впливати на макрорівень — формуючи нову економіку сталого розвитку, що поєднає бізнес, екологію та добробут людини.

Біологічне відновлення міських ґрунтів є важливим елементом стратегії сталого розвитку, оскільки сприяє замкненню колообігу органічних речовин, зменшенню відходів та підвищенню біорізноманіття в урбанізованих екосистемах. Участь мешканців у міському садівництві формує екологічну свідомість, посилює соціальну згуртованість і підтримує реалізацію Цілей сталого розвитку ООН — № 11 «Сталий розвиток міст і громад», № 15 «Збереження екосистем суші», № 12 «Відповідальне споживання та виробництво», № 13 «Боротьба зі зміною клімату», № 9 «Інновації та інфраструктура» та № 17 «Партнерство заради сталого розвитку». Водночас психоемоційний стан людини є невід’ємною складовою сталого розвитку, адже гармонійне поєднання екологічного, економічного, соціального та ментального благополуччя формує основу для стабільного і здорового майбутнього суспільства.

Список використаних джерел

1. Wolch, J., Byrne, J. and Newell, J. Urban Green Space, Public Health, and Environmental Justice: The Challenge of Making Cities’ Just Green Enough. *Landscape and Urban Planning*. 2014. 125. P. 234–244. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2014.01.017>
2. Y.Duan, P. Wagner, R. Zhang, H. Wulff, W. Brehm Physical activity areas in urban parks and their use by the elderly from two cities in China and Germany *Landscape and Urban Planning*. 2018. 178. P. 261–269. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2018.06.009>
3. R. Wang, Qi-Chong Zhu, Yuan-Ye Zhang, Xiao-Yong Chen Biodiversity at disequilibrium: updating conservation strategies in cities *Trends Ecol. Evol.* 2022. 37(3). P. 193–196. <https://doi.org/10.1016/j.tree.2021.12.008>.
4. Griffin M., et al. Biodiversity Effects on Human Mental Health via Microbiota Alterations / *Int. J. Environ. Res. Public Health*. 2022. 19(19). 11882. <https://doi.org/10.3390/ijerph191911882>
5. H. Roberts, Caspar van Lissa, P. Hagedoorn, I. Kellar, Marco Helbich The effect of short-term exposure to the natural environment on depressive mood: A systematic review and meta-analysis *Environmental Research*. 2019. 177. 108606 <https://doi.org/10.1016/j.envres.2019.108606>
6. Shan Lu, Jianjiao Liu, Meijing Xu, Feng Xu. Horticultural therapy for stress reduction: a systematic review & meta-analysis *Front. Psychol.* 2023. 14. 1086121. — <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1086121>.

7. Panțiru I., Ronaldson A., Sima N., Dregan A. The impact of gardening on well-being, mental health, and quality of life: an umbrella review and meta-analysis *Syst. Rev.* 2024. 13. 45. <https://doi.org/10.1186/s13643-024-02457-9>.

8. Lee Y.-W., Chen T.-T., Hsu C.-W., Chen M.-D., Lin P.-Y., Huang Y.-C., Hung C.-F., Chen C.-R. Efficacy of horticultural therapy on positive, negative, and affective symptoms in individuals with schizophrenia: a systematic review and meta-analysis of randomized controlled trials *Healthcare*. 2024. 12(21) 2104. <https://doi.org/10.3390/healthcare12212104>.

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

INNOVATIVE METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES IN THE CONTEXT OF INCLUSIVE EDUCATION

Руденко Дмитро Віталійович

III курс, група АР-23-1, спеціальність «Автоматизація,
комп'ютерно-інтегровані технології та робототехніка»,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

rudenko_dmitriy@icloud.com

Науковий керівник: Явор О.В., ст. викладач,

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

olhayavor24@gmail.com

Анотація. У роботі розглядаються інноваційні методи викладання іноземних мов у контексті інклюзивної освіти. Проаналізовано сучасні педагогічні підходи, що сприяють ефективній взаємодії між учнями з різними освітніми потребами. Описано використання цифрових технологій, інтерактивних платформ і комунікативних методик у навчальному процесі. Підкреслено важливість адаптації навчальних матеріалів та індивідуалізації освітнього середовища. Матеріал роботи може бути використаний учителями, викладачами та студентами педагогічних спеціальностей для підвищення якості інклюзивного мовного навчання.

Annotation. The paper explores innovative methods of teaching foreign languages within the context of inclusive education. It analyzes modern pedagogical approaches that promote effective interaction among students with diverse learning needs. The study highlights the use of digital technologies, interactive platforms, and communicative techniques in the teaching process. The importance of adapting learning materials and individualizing the educational environment is emphasized. The content of the paper can be used by teachers, educators, and students of pedagogical specialties to enhance the quality of inclusive language education.

У сучасному суспільстві знання іноземних мов є одним із головних чинників успішної професійної та соціальної інтеграції. Глобалізаційні процеси, розширення міжнародних контактів, обмін досвідом і розвиток технологій зумовлюють потребу у високому рівні іншомовної комунікативної компетентності. Водночас освіта має бути доступною для всіх, незалежно від фізичних, психічних чи соціальних особливостей людини. Саме тому в освітній практиці дедалі більшої актуальності набуває інклюзивна освіта, яка передбачає створення умов для навчання всіх студентів у єдиному освітньому середовищі.

У контексті інклюзивної освіти викладання іноземних мов вимагає пошуку нових методів, технологій і підходів, які б враховували різні потреби учнів та сприяли їхній активній участі у навчальному процесі. Тому актуальним є питання використання інноваційних методів викладання, що допомагають зробити процес навчання гнучким, доступним і мотивуючим.

1. Інклюзивна освіта як основа сучасного освітнього процесу. Інклюзивна освіта базується на принципі рівних можливостей для всіх здобувачів освіти. Її мета — забезпечити кожному студенту доступ до якісного навчання з урахуванням його індивідуальних потреб, здібностей і можливостей. У контексті вивчення іноземних мов це означає врахування різних типів сприйняття інформації (аудіального, візуального, кінестетичного), темпу засвоєння матеріалу, рівня мотивації, соціального досвіду та навіть емоційного стану.

Викладач у системі інклюзивної освіти має бути не лише мовним фахівцем, а й фасилітатором, який організовує комфортний простір для взаємодії всіх студентів. Тому ключову роль відіграє індивідуалізація навчання та використання технологій, які допомагають адаптувати матеріал до потреб кожного.

2. Інноваційні підходи у викладанні іноземних мов. Інноваційні методи передбачають використання нових педагогічних технологій, цифрових інструментів, інтерактивних форм навчання та сучасних комунікативних практик. До таких методів належать:

1. Комунікативний підхід — орієнтація на практичне використання мови у спілкуванні. Студенти вчаться висловлювати власні думки, брати участь у діалогах, моделювати реальні життєві ситуації.

2. Метод проєктів — студенти працюють над колективними або індивідуальними проєктами (створення презентацій, відео, блогів), що стимулює творчість і підвищує мотивацію.

3. CLIL (Content and Language Integrated Learning) — інтегроване навчання змісту і мови, коли предмет (наприклад, історія чи біологія) викладається іноземною мовою.

4. Гейміфікація — використання ігрових елементів (змагання, нагороди, рівні, бали), що підвищують інтерес до навчання.

5. Метод перевернутого класу (Flipped Classroom) — студенти самостійно опрацьовують теорію вдома, а під час занять виконують практичні завдання, беруть участь у дискусіях.

6. Цифрові технології та мобільні додатки — використання інтерактивних платформ (Duolingo, Kahoot, Quizlet, Padlet), які допомагають урізноманітнити навчальний процес.

3. Адаптація інноваційних методів до умов інклюзивної освіти. Інноваційні методи мають бути адаптовані під потреби студентів з різними типами порушень — зору, слуху, опорно-рухового апарату, когнітивних або емоційних розладів.

Наприклад:

- для студентів із порушенням слуху ефективними є візуальні засоби навчання (субтитри, жести, відеоматеріали з текстовою підтримкою);

- для осіб із порушенням зору — аудіопідручники, синтезатори мовлення, рельєфно-графічні матеріали;

- для студентів із труднощами концентрації уваги — короткі інтерактивні вправи, чергування видів діяльності, використання гейміфікації;

- для студентів з аутизмом — структуроване середовище, чіткі інструкції, повторюваність завдань.

Таким чином, інноваційні методи мають бути не просто «новими», а гнучкими та адаптивними, що забезпечує залучення всіх учасників освітнього процесу.

4. Переваги впровадження інноваційних технологій. Використання інновацій у викладанні іноземних мов у контексті інклюзивної освіти має низку переваг:

- підвищення мотивації студентів до навчання;

- розвиток самостійності та відповідальності;

- створення комфортного психологічного середовища;

— підвищення рівня взаємодії між студентами з різними можливостями;

— ефективніше засвоєння іншомовного матеріалу завдяки мультимедійному впливу.

Інноваційні технології також дозволяють створити індивідуальні траєкторії навчання, що є важливим елементом інклюзивного підходу.

Висновки. Отже, інноваційні методи викладання іноземних мов у контексті інклюзивної освіти є необхідною умовою розвитку сучасної системи освіти. Вони сприяють створенню гнучкого навчального середовища, у якому кожен студент може розвивати свої мовні, соціальні та комунікативні навички.

Інноваційність у цьому випадку полягає не лише у використанні технологій, а й у зміні педагогічного мислення — у здатності викладача адаптувати методи до потреб кожного здобувача освіти.

Впровадження інклюзивних та інноваційних підходів у процес навчання іноземних мов є важливим кроком до формування відкритого, толерантного та компетентного суспільства, яке визнає цінність різноманітності й забезпечує рівні можливості для всіх.

ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ТА ЗДОРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ENGINEERING AND TECHNOLOGICAL BASES OF RESOURCE CONSERVATION AS A FACTOR IN CREATING A SAFE AND HEALTHY EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Семенюк Георгій Борисович

II курс, група АТ-24.1-М,

спеціальність «Автомобільний транспорт»,

Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Sleyter88@gmail.com

Науковий керівник: Личов Д.О., к.т.н., доцент,

Інженерно-технологічний Інститут Університету «Україна».

Анотація. У статті розкрито інженерно-технологічні засади ресурсозбереження як важливий чинник формування безпечного та здорового освітнього середовища. Обґрунтовано, що ресурсозбере-

ження охоплює не лише економію енергетичних і матеріальних ресурсів, а й створення умов, сприятливих для фізичного й психологічного комфорту учасників освітнього процесу. Показано, що впровадження енергоефективних технологій, систем Smart Campus, автоматизованого моніторингу довкілля, фільтрації повітря й оптимізації мікроклімату забезпечує зниження ризиків для здоров'я. Наголошено на ролі ДСТУ ISO 45001:2019 як нормативної основи для управління безпекою праці у навчальних закладах. Визначено соціальний вимір ресурсозбереження, що сприяє формуванню екологічної та енергетичної грамотності студентів. Зроблено висновки, що інженерно-технологічні рішення у сфері ресурсозбереження забезпечують гармонійне поєднання технологічної ефективності, економічної стійкості та турботи про людину.

Annotation. The article explores the engineering and technological foundations of resource conservation as a key factor in creating a safe and healthy educational environment. It is substantiated that resource conservation involves not only the efficient use of energy and materials but also the establishment of conditions that ensure physical and psychological well-being for all participants in the educational process. The study highlights the role of energy-efficient technologies, Smart Campus systems, automated environmental monitoring, air filtration, and microclimate optimization in minimizing health risks. The importance of DSTU ISO 45001:2019 as a regulatory basis for occupational safety management in educational institutions is emphasized. The social dimension of resource conservation, which promotes students' environmental and energy literacy, is outlined. It is concluded that engineering and technological solutions for resource efficiency integrate technological innovation, economic sustainability, and human-centered care in education.

Інженерно-технологічні засади ресурсозбереження є одним із ключових напрямів реалізації концепції сталого розвитку в освітній сфері, що поєднує економічні, екологічні та соціальні аспекти. Як зауважують А. Серeda та ін., ресурсозбереження — це не лише технічна оптимізація використання енергетичних, водних і матеріальних ресурсів, а й створення цілісної системи безпеки, що гарантує здорові умови навчання, праці та життєдіяльності учасників освітнього процесу [1, с. 168].

Так, сучасна освітня інфраструктура дедалі більше орієнтується на стандарти «зеленого будівництва» і впровадження тех-

нологій Smart Campus [2, с. 101]. Енергоефективні системи опалення, вентиляції й кондиціонування повітря, автоматичне регулювання температурного режиму, рекуперація тепла, сенсорне керування освітленням і використання відновлюваних джерел енергії забезпечують не лише економію ресурсів, а й стабільний мікроклімат у приміщеннях, що позитивно впливає на фізіологічний і психологічний стан здобувачів освіти. Застосування LED-освітлення, теплоізоляційних матеріалів і систем моніторингу споживання енергії зменшує навантаження на електромережу та сприяє раціональному використанню природних ресурсів.

У контексті безпеки освітнього середовища інженерно-технологічні рішення спрямовані на мінімізацію ризиків, пов'язаних із виробничими факторами, шумом, вібрацією, шкідливими викидами та мікрокліматичними відхиленнями [3, с. 119]. Сучасні системи локальної вентиляції, фільтрації повітря, контролю вологості та температури забезпечують дотримання санітарно-гігієнічних норм. Згідно з вимогами ДСТУ ISO 45001:2019 [4], формування безпечного середовища передбачає комплексну систему управління ризиками, включаючи технічний моніторинг, профілактику нещасних випадків і регулярну перевірку обладнання.

Варто зауважити, що важливою складовою є ресурсозберігаючі технології у професійно-технічній освіті, де навчальні майстерні та лабораторії стають простором одночасного навчання і практичного моделювання сталих технологічних процесів. Використання сучасних матеріалів, електронних вимірювальних систем, автоматизованих стендів, робототехнічних комплексів і 3D-моделювання забезпечує економію сировини та енергії, підвищує точність виконання робіт і знижує рівень виробничого травматизму.

Л.В. Танська наголошує, що інженерно-технологічні засади ресурсозбереження формують культуру безпечної поведінки в техногенному середовищі [2, с.96]. Раціональна організація робочого простору, відповідність освітлення, вологості й шуму гігієнічним нормативам, використання засобів індивідуального захисту, регулярний контроль стану устаткування створюють умови, у яких здоров'я людини є головною цінністю. Освітнє середовище, спроектоване з урахуванням цих вимог, сприяє зниженню професійного стресу, підвищенню працездатності та запобіганню професійним захворюванням.

Не менш важливим є соціальний аспект ресурсозбереження, який передбачає формування екологічної та енергетичної грамотності студентів. Освіта, зорієнтована на сталий розвиток, виховує усвідомлене ставлення до природних і техногенних ресурсів, розвиває навички прийняття рішень з урахуванням екологічних наслідків. Відтак, інженерно-технологічна компетентність поєднується з етичними принципами відповідального використання ресурсів.

Впровадження системи моніторингу параметрів довкілля у закладах освіти — наприклад, датчиків якості повітря, вологості, рівня CO₂, освітленості чи шуму — дає змогу оперативно реагувати на відхилення та підтримувати стабільні умови для навчальної діяльності. Такі цифрові рішення інтегруються в екосистему «розумного університету», що поєднує технічну ефективність із турботою про здоров'я людини.

Інженерно-технологічні засади ресурсозбереження також мають стратегічне значення для економічної стійкості освітніх закладів. Оптимізація споживання енергоресурсів, використання відновлюваних джерел енергії, впровадження технологій утилізації відходів і повторного використання води дають можливість суттєво зменшити експлуатаційні витрати. Це створює фінансові передумови для модернізації освітнього простору, впровадження інноваційних програм і підвищення якості освіти.

Можна констатувати, що інженерно-технологічні засади ресурсозбереження є не лише інструментом технічної модернізації, а й концептуальним чинником формування безпечного та здорового освітнього середовища. Вони забезпечують баланс між продуктивністю та екологічною відповідальністю, між технологічним прогресом і турботою про людину. Освітній заклад, побудований на принципах ресурсозбереження, стає простором, де технології служать людині, а безпека та здоров'я визначають якість навчання і життя.

Список використаних джерел

1. Серeda A., Самарай В. П., Дaценко І. П., Павленко В. І., Бровченко Є. М., Таланчук П. Розвиток мобільної освіти для покращення якості навчання. *Інфокомунікаційні та комп'ютерні технології*, 2023. 1(05), 167–174. DOI: <https://doi.org/10.36994/2788-5518-2023-01-05-18>
2. Танська Л. В. Гармонізація глобалізаційних процесів як соціокультурний проєкт : кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису : дис. ...

канд. культурології : 26.00.01 — теорія та історія культури (культурологія). К. 2023. 183 с.

3. Залюбовський М. Г., Панасюк І. В., Кошель С. О., Личов Д. О. Дослідження конструкційних параметрів чотириланкового шарнірного механізму приводу гальвувальної машини. *Прикладна механіка*. 2022. Т. 58, № 6. С. 118–126. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/23143> (дата звернення 01.11.2025).

4. ДСТУ ISO 45001:2019. Системи управління охороною здоров'я та безпекою праці. Вимоги та настанови щодо застосування (ISO 45001:2018, IDT). Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2019. 52 с.

СИСТЕМА ВІДНОВЛЕННЯ 3D-МОДЕЛЕЙ ОБ'ЄКТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ СТЕРЕОЗОБРАЖЕНЬ ТА НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ

SYSTEM FOR RESTORING 3D OBJECT MODELS USING STEREO IMAGES AND NEURAL NETWORKS

Сербіновський Богдан Олегович
магістратура, II курс, група КІ-24-1м,
спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».
serbinovskiiu@gmail.com

Науковий керівник: Павленко В.І., к.ф.-м.н., доцент,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3958-0415>
pavlenko.v@i.ua

Анотація. Дане дослідження присвячене розробленню та аналізу системи реконструкції тривимірних (3D) моделей об'єктів на основі стереозображень із використанням методів глибокого навчання. Основною метою є підвищення точності, швидкості та стійкості процесу реконструкції шляхом поєднання традиційних геометричних алгоритмів (SFM, MVS) із сучасними нейронними мережевими підходами (CNN, NeRF). У роботі розглянуто основні етапи формування 3D-моделей — від отримання та калібрування стереозображень до побудови карти глибини, хмари точок і текстуровування моделі. Особливу увагу приділено аналізу переваг і недоліків традиційних та нейромережових методів, а також можливостям їх застосування у сферах промислового виробництва, збереження культурної спадщини, робототехніки, доповненої та віртуальної реальності. Практична цінність дослідження полягає у створенні комплексного підходу до високоточної реконструкції

3D-сцен, що може бути використаний у сучасних інтелектуальних системах комп'ютерного зору.

Annotation. This study is devoted to the development and analysis of a system for reconstructing three-dimensional (3D) object models based on stereo images using deep learning methods. The main goal is to increase the accuracy, speed and stability of the reconstruction process by combining traditional geometric algorithms (SFM, MVS) with modern neural network approaches (CNN, NeRF). The paper considers the main stages of 3D model formation — from obtaining and calibrating stereo images to constructing a depth map, point cloud, and texturing the model. Particular attention is paid to the analysis of the advantages and disadvantages of traditional and neural network methods, as well as the possibilities of their application in the fields of industrial production, cultural heritage preservation, robotics, augmented and virtual reality. The practical value of the research lies in creating a comprehensive approach to high-precision reconstruction of 3D scenes, which can be used in modern intelligent computer vision systems.

Вступ. Система реконструкції тривимірних (3D) моделей об'єктів є одним із ключових напрямів сучасного комп'ютерного зору та штучного інтелекту. Вона дозволяє відновлювати просторову структуру об'єктів або сцен із двовимірних зображень, що має важливе значення для робототехніки, автономного водіння, промислового виробництва, віртуальної та доповненої реальності. Сучасні підходи поєднують геометричні методи стереозору та алгоритми глибокого навчання, що значно підвищує точність, швидкість і стабільність реконструкції [1; 3; 5].

Традиційні методи (геометричний підхід). Традиційні системи базуються на багатовидовій геометрії (методи SFM, MVS), де обчислення глибини здійснюється через пошук диспаратету між парами стереозображень [4]. Алгоритми SIFT, SURF, ORB використовуються для виявлення та зіставлення ознак. Такі методи забезпечують точне відновлення геометрії об'єктів, але мають обмеження при складних умовах освітлення або відсутності текстури.

Методи на основі глибокого навчання. Застосування згорткових нейронних мереж (CNN) і нейронних полів випромінювання (NeRF) дозволяє моделювати 3D-сцени без необхідності ручного пошуку ознак [3]. Мережі можуть безпосередньо відтворювати карту глибини або форму об'єкта, використовуючи

великі набори навчальних даних. Такі методи мають високу узагальнюючу здатність і точність, проте потребують значних обчислювальних ресурсів і ретельного калібрування даних.

Етапи процесу реконструкції

1. Отримання стереозображень та калібрування камер [2].
2. Виявлення та зіставлення ознак (SIFT, ORB, SURF) [1].
3. Побудова карти диспаритету та глибинної карти [5].
4. Формування хмари точок або сітки 3D-моделі [3; 4].
5. Текстурування та оцінювання точності (MSE, RMSE) [1].

Застосування технології. Технологія 3D-реконструкції використовується у таких галузях:

- Збереження культурної спадщини — цифрове відтворення артефактів і пам'яток архітектури.
- Промисловий дизайн та виробництво — відновлення точних моделей для САПР і контролю якості.
- Автономне водіння та робототехніка — відображення навколишнього середовища у реальному часі.
- Віртуальна та доповнена реальність — створення реалістичних 3D-сцен і цифрових двійників.

Висновки. Поєднання стереозображень і методів глибокого навчання відкриває нові можливості для високоточної 3D-реконструкції. Традиційні геометричні методи забезпечують стабільність, тоді як нейромережеві підходи — гнучкість та швидкість. Системи реконструкції на основі штучного інтелекту формують основу для розвитку автономних систем, віртуальних середовищ і цифрових копій реального світу.

Список використаних джерел

1. Рематас К., Лю Дж., Рітшель Т., Фріц М., Тейтлєрс Т. Deep Reflectance Maps — глибокі карти відбиття. *IEEE CVPR*. 2016. С. 4508–4516. URL: https://openaccess.thecvf.com/content_cvpr_2016/html/Rematas_Deep_Reflectance_Maps_CVPR_2016_paper.html
2. LearnOpenCV. 3D Reconstruction using DUST3R and Geometric Vision. 2024. URL: <https://learnopencv.com/dust3r-geometric-3d-vision>
3. Мілденхолл Б., Срінівасан П.П., Танцік М., Баррон Дж. Т., Рамамурті Р., Нг Р. NeRF: Представлення сцен як нейронних полів випромінювання для синтезу видів. *European Conference on Computer Vision (ECCV)*. 2020. С. 405–421. URL: <https://www.matthewtancik.com/nerf>
4. Кутулакос К.Н., Сейтц С.М. Теорія відновлення форми за методом просторового висікання. *International Journal of Computer Vision*. 2000. Т. 38, № 3. С. 199–218. URL: <https://link.springer.com/article/10.1023/A:1008191222954>

5. Фу Х., Гонг М., Ванг Ч., Батмангеліх К., Тао Д. Глибока мережа порядкової регресії для оцінки глибини з одного зображення. *IEEE CVPR*. 2018. С. 2002–2011. URL: https://openaccess.thecvf.com/content_cvpr_2018/html/Fu_Deep_Ordinal_Regression_CVPR_2018_paper.html

РОЗРОБКА СПЕЦІАЛЬНИХ ДІЄТ ДЛЯ ДІТЕЙ З МЕТАБОЛІЧНИМИ РОЗЛАДАМИ АБО ХАРЧОВИМИ СЕНСОРНИМИ ПОТРЕБАМИ

DEVELOPMENT OF SPECIAL DIETS FOR CHILDREN WITH METABOLIC DISORDERS OR NUTRITION SENSORY NEEDS

Ставникович Володимир Володимирович

III курс, група TX-24-1-iti, спеціальність «Харчові технології»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».
v2277ubd@ukr.net

Науковий керівник: Ратушенко А.Т., к.т.н., доцент,
завідуюча кафедри технології харчування,

Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7998-1080>

1tx@ukr.net

Анотація. Діти з метаболічними порушеннями (наприклад, фенілкетонурія, галактоземія, хвороба кленового сиропу) або сенсорними харчовими особливостями потребують індивідуально розробленого харчування. Метою спеціальних дієт є забезпечення організму необхідними нутрієнтами, виключаючи речовини, які не засвоюються або шкодять здоров'ю. Розробка таких дієт вимагає врахування медичних показників, харчової цінності продуктів, вікових потреб та сенсорної толерантності до текстур, запахів і кольору їжі. Важливим є використання дієтичних продуктів спеціального призначення, нутритивної підтримки та контроль харчового щоденника.

Annotation. Children with metabolic disorders (such as phenylketonuria, galactosemia, maple syrup urine disease) or food sensory sensitivities require individually designed nutrition plans. The goal of special diets is to provide the child with essential nutrients while excluding substances that cannot be metabolized and may cause harm. Diet development must consider medical indications, nutritional balance, age-specific needs, and sensory tolerance to food texture, taste, and smell. The approach includes the use of medical formulas, dietary therapeutic products, and monitoring through food diaries.

Система лікувального харчування дітей із порушеннями обміну речовин та сенсорними харчовими особливостями є одним із ключових напрямків сучасної дієтології, нутриціології та технології харчування. Для значної частини дітей харчування стає не лише засобом отримання енергії та поживних речовин, а й важливим інструментом лікування, профілактики та корекції розвитку. Особливої уваги потребують діти зі спадковими метаболічними хворобами, адже саме для них дієтотерапія часто є єдиним ефективним способом утримання перебігу хвороби під контролем.

Метаболічні хвороби виникають унаслідок генетично зумовлених порушень роботи ферментів, що беруть участь у перетворенні білків, жирів або вуглеводів. За відсутності можливості засвоювати певні нутрієнти вони починають накопичуватися в тканинах і викликати токсичні ефекти. Тому розробка раціонів харчування для таких дітей потребує наукового підходу, участі лікарів-генетиків, нутриціологів, дієтологів, технологів харчування та психологів.

Поряд із метаболічними порушеннями у сучасній практиці часто трапляються діти із сенсорними харчовими особливостями: вибірковістю, чутливістю до текстур, запахів або кольору страв. Такі діти нерідко мають обмежений раціон, що не забезпечує їх оптимальними нутрієнтами. Вирішення цієї проблеми потребує мультидисциплінарного підходу: харчової терапії, сенсорної інтеграції та застосування адаптованих технологій приготування їжі.

Метою дослідження є аналіз сучасних підходів до дієтотерапії спадкових метаболічних порушень та сенсорних особливостей харчування у дітей, характеристика основних типів спеціальних дієт, технологічних вимог і ролі фахівців харчової сфери у забезпеченні їх ефективності та безпечності.

Метаболічні хвороби — це група спадкових станів, які виникають через порушення роботи ферментів, відповідальних за розщеплення певних нутрієнтів. Унаслідок цього проміжні продукти обміну (наприклад, амінокислоти або їх похідні) накопичуються та стають токсичними для органів і систем. Основним методом лікування є суворе дієтичне обмеження або повне виключення продуктів, що містять небезпечні речовини. До найпоширеніших спадкових метаболічних порушень, що потребують спеціальної дієтотерапії, належать:

Фенілкетонурія — генетичне захворювання, спричинене дефіцитом ферменту фенілаланінгідроксилази. Через це організм не може перетворювати амінокислоту фенілаланін на тирозин, і вона накопичується, уражаючи нервову систему. Тому при створенні адаптованого меню суворо обмежується вживання всіх білкових продуктів (м'ясо, риба, яйця, молочні продукти, бобові, горіхи), а хлібобулочні та круп'яні вироби замінюють низькобілковими аналогами. Неправильно підібрана дієта призводить до затримки розвитку, когнітивних порушень та неврологічних ускладнень.

Галактоземія — порушення метаболізму галактози. Через дефект ферментів молочний цукор не розщеплюється і викликає тяжку інтоксикацію печінки та ЦНС. Дієта при цьому захворюванні передбачає повне виключення молочних продуктів, у тому числі грудного молока; заборону продуктів із сухим молоком, казеїном, лактозою. Дієтотерапія повинна розпочинатися протягом перших днів життя.

Задача фахівців з харчових технологій полягає в підборі сировини та контролі її складу; розробці рецептур та технологічних карт; створення дієтичних страв відповідної консистенції а також адаптації традиційних страв до лікувальних вимог та забезпечення органолептичної привабливості та безпечності харчування. Сучасна практика показує, що дієта може бути одночасно лікувальною та смачною, якщо технологічний процес організований професійно.

Спеціальні дієти для дітей із метаболічними порушеннями та сенсорними харчовими особливостями є життєво необхідним елементом лікування та забезпечення нормального розвитку. Дієтотерапія забезпечує можливість контролювати перебіг спадкових хвороб, попереджати токсичні ускладнення та сприяти гармонійному формуванню нервової системи й когнітивних функцій [4, 6]. Сенсорні порушення харчової поведінки вимагають особливого підходу, що поєднує дієтологічні, психологічні та технологічні методи. Правильно розроблене, адаптоване та сенсорно комфортне меню дозволяє розширювати харчовий раціон, зменшувати тривожність та покращувати якість життя дітей. Інноваційні технологічні рішення — низькобілкові продукти, спеціальні амінокислотні суміші, модифіковані текстури, адаптовані рецептури — створюють можливість забезпечити

кожну дитину безпечним та збалансованим харчуванням. Роль технолога харчування у цьому процесі є ключовою, адже саме він забезпечує відповідність готових страв вимогам лікувальної дієти, гігієнічним нормам та потребам дитини. Спеціальні дієти — це не лише харчування. Це інструмент лікування, профілактики та підвищення якості життя дітей із складними медичними та сенсорними потребами.

Список використаних джерел

1. Міністерство охорони здоров'я України. Методичні рекомендації щодо харчування дітей з фенілкетонурією. Київ : МОЗ України, 2020. URL: <https://moz.gov.ua/article/recommendation/>.
2. Нутриціологія дитячого віку: сучасні підходи : навч. посіб. / за ред. Л.М. Шадріної. Київ : Медицина, 2018. 352 с.
3. van Wegberg A. M. J., MacDonald A., Ahring K., et al. The complete European guidelines on phenylketonuria: diagnosis and treatment. *Orphanet Journal of Rare Diseases*. 2017. № 12. 1–56.
4. Bernstein L., Rohr F., Helm J., et al. *Dietotherapy for Inborn Errors of Metabolism*. Springer, 2019. 405 p.
5. Bundy A. C., Lane S. J., Murray E. A., Fisher A. G. *Sensory Integration: Theory and Practice*. 3rd ed. Philadelphia : F. A. Davis Company, 2020.
6. World Health Organization. Nutritional care for children with inborn errors of metabolism. Geneva : WHO, 2021. 72 p.

МОУШН-ДИЗАЙН ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНКЛЮЗИВНОЇ ВІЗУАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ MOTION DESIGN AS A TOOL FOR INCLUSIVE VISUAL COMMUNICATION IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Ставчанський Олександр Олександрович

IV курс, спеціальність «Дизайн»,

Тернопільський фаховий коледж Університету «Україна».

Наукових керівників: Гуменюк О.С., викладач,

циклова комісія візуальних та соціальних комунікацій,

Тернопільський фаховий коледж Університету «Україна».

stavchanskyi.sasha0415@gmail.com

ternopil_tcdn@ukr.net

nlkolas19912014@gmail.com

Анотація. У роботі досліджено потенціал мушн-дизайну як ефективного інструменту інклюзивної візуальної комунікації в освітньому середовищі. Показано, що поєднання графіки, руху та звуку сприяє створенню доступного й емоційно зрозумілого навчального

контенту, який враховує потреби студентів із різними формами сприйняття інформації. Мета дослідження полягає у виявленні можливостей використання мушн-дизайну для підвищення доступності освітніх матеріалів у контексті інклюзивної освіти. Застосовано методи теоретичного аналізу, синтезу, порівняльного та системного підходів, що дозволили визначити ключові переваги мушн-дизайну: доступність через синхронізацію візуальних і звукових елементів, мультимодальність подачі, емоційну залученість та педагогічну ефективність. Встановлено, що використання анімації допомагає візуалізувати абстрактні процеси, підвищує увагу та мотивацію студентів, полегшує сприйняття для осіб із дислексією, розладами слуху чи аутистичного спектру. Результати дослідження підтверджують, що мушн-дизайн є перспективним засобом створення інклюзивного освітнього простору, який забезпечує рівний доступ до знань і сприяє розвитку критичного та креативного мислення. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку методичних рекомендацій щодо інтеграції мушн-дизайну у навчальні програми різних рівнів освіти.

Annotation. The article explores the potential of motion design as an effective tool for inclusive visual communication in the educational environment. It is shown that the combination of graphics, movement and sound contributes to the creation of accessible and emotionally understandable educational content that takes into account the needs of students with different forms of information perception. The purpose of the study is to identify the possibilities of using motion design to increase the accessibility of educational materials in the context of inclusive education. Methods of theoretical analysis, synthesis, comparative and systemic approaches were applied, which allowed us to identify the key advantages of motion design: accessibility through synchronization of visual and sound elements, multimodality of presentation, emotional involvement and pedagogical effectiveness. It was found that the use of animation helps to visualize abstract processes, increases the attention and motivation of students, and facilitates perception for people with dyslexia, hearing impairments or autism spectrum disorders. The results of the study confirm that motion design is a promising means of creating an inclusive educational space that provides equal access to knowledge and promotes the development of critical and creative thinking. Further research should be aimed at developing methodological recommendations for integrating motion design into curricula at different levels of education.

Моушн-дизайн є ефективним інструментом інклюзивної візуальної комунікації в освітньому середовищі, оскільки поєднує графіку, рух і звук для створення доступних, емоційно зрозумілих і мультимодальних засобів подання інформації, що сприяють залученню студентів з соціальними потребами. Сучасне освітнє середовище прагне до максимальної інклюзивності, забезпечуючи рівний доступ до інформації та знань для всіх здобувачів освіти, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей. Традиційні методи візуальної комунікації часто виявляються недостатніми для задоволення потреб студентів з особливими освітніми потребами (зокрема, з дислексією, розладами аутистичного спектру, порушеннями слуху або когнітивними особливостями). В умовах стрімкого розвитку цифрових технологій та візуальних медіа, моушн-дизайн набуває особливого значення як потенційно потужний інструмент створення доступного, зрозумілого та залучаючого освітнього контенту.

Виявити та обґрунтувати можливості застосування моушн-дизайну як ефективного інструменту інклюзивної візуальної комунікації в освітньому середовищі для підвищення доступності навчальних матеріалів для різних категорій здобувачів освіти.

Для досягнення мети було застосовано комплекс взаємодоповнювальних методів, серед яких: теоретичний аналіз наукових джерел з питань моушн-дизайну, інклюзивної педагогіки та візуальної комунікації; синтез — для узагальнення принципів створення доступного дизайну; порівняльний аналіз — для виявлення особливостей використання анімації в освітньому процесі; а також системний підхід, що дав змогу розглядати моушн-дизайн як складову інтегрованої інклюзивної стратегії.

1. Доступність — динамічні візуальні елементи дозволяють адаптувати навчальні матеріали для людей з порушеннями зору, слуху чи сприйняття через синхронізацію з субтитрами, жестовою мовою чи аудіоописом.

2. Мультимодальність — поєднання тексту, звуку, руху та кольору активізує різні канали сприйняття, забезпечуючи кращу розуміння інформації.

3. Емоційна залученість — рух і ритм допомагають утримувати увагу, стимулюють інтерес і підтримують комунікацію між учасниками навчального процесу.

4. Педагогічна ефективність — моушн-дизайн сприяє формуванню візуальної грамотності, розвитку критичного мислення та креативності, що особливо важливо в інклюзивному середовищі.

Проаналізовано специфіку моушн-дизайну як синтетичного виду мистецтва, що поєднує графіку, анімацію, типографіку та звук, що дозволяє створювати динамічні та інтерактивні візуальні матеріали. Визначено ключові характеристики моушн-дизайну, що роблять його особливо цінним для інклюзивної комунікації.

1. Анімація дозволяє візуалізувати абстрактні процеси, складні схеми та послідовності дій, що є критично важливим для осіб з дислексією або когнітивними труднощами.

2. Залучення та утримання уваги: динамічний візуальний ряд та інтерактивні елементи сприяють підвищенню інтересу та концентрації, особливо у випадках розладів уваги.

3. Підтримка для осіб з порушеннями слуху: Візуалізація інформації через анімовану графіку, субтитри, використання жестової мови або візуальних метафор компенсує відсутність звукового супроводу.

4. Створення емоційного зв'язку: Емоційно насичена анімація сприяє кращому запам'ятовуванню та розумінню матеріалу.

5. Налагодження комунікації з візуально орієнтованими студентами: Особи з розладами аутистичного спектру часто краще сприймають інформацію через візуальні канали, де моушн-дизайн може створити структуроване та передбачуване середовище.

Моушн-дизайн є потужним та багатофункціональним інструментом для розвитку інклюзивної візуальної комунікації в освітньому середовищі. Його застосування дозволяє значно підвищити доступність, зрозумілість та ефективність навчальних матеріалів для широкого кола здобувачів освіти, забезпечуючи їхнє повноцінне включення в освітній процес.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку уніфікованих методик та рекомендацій щодо впровадження моушн-дизайну в різні освітні програми з урахуванням специфічних потреб різних категорій студентів.

Список використаних джерел

1. Васькович Я. (2019). Інклюзивна освіта: сутність, особливості та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка, соціальна робота*, 1(44), 27–30.

2. Забуга Ю. (2018). Моушн-дизайн як вид сучасного візуального мистецтва. *Мистецтвознавчі записки*, (34), 219–224.

3. Rose D.H., Meyer A. (2002). Teaching every student in the digital age: Universal design for learning.

4. Шабанова В. (2020). Візуалізація навчальної інформації: сучасні підходи та технології. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, (10 (104)), 349–357.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИКОРИСТАННЯ ПРЯНОЩІВ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ОЗДОРОВЧИХ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ INNOVATIVE TECHNOLOGIES OF USING SPICES TO CREATE HEALTHY FOOD PRODUCTS

Ткаченко Василь Володимирович

*III курс, група ТХ-24.3-1фмб-іті, спеціальність «Харчові технології»,
Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».*

Науковий керівник: Калакура В.В., ст. викладач,

Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Анотація. У роботі розглядаються актуальні підходи та новітні технології застосування прянощів у розробці оздоровчих продуктів харчування. Детально висвітлюється роль біоактивних компонентів прянощів, аналізуються сучасні способи їх обробки та зберігання з метою збереження корисних властивостей. Наведено також приклади практичного використання прянощів у різних сферах харчової промисловості.

Annotation. The work examines current approaches and the latest technologies for the use of spices in the development of health food products. The role of bioactive components of spices is highlighted in detail, modern methods of their processing and storage are analyzed in order to preserve useful properties. Examples of the practical use of spices in various areas of the food industry are also given.

Сучасний розвиток харчової промисловості супроводжується зростаючим попитом на продукти, які мають оздоровчі властивості. Такі продукти не тільки задовольняють фізіологічні потреби організму, а й відіграють важливу роль у профілактиці багатьох захворювань. Одним із найбільш перспективних напрямів удосконалення складу і технологій виробництва харчових продуктів є застосування натуральних інгредієнтів рослинного походження, серед яких важливе місце займають прянощі.

Прянощі містять великий спектр біологічно активних сполук: ефірні олії, поліфеноли, терпени, алкалоїди, флавоноїди. Ці речовини мають антиоксидантні, протимікробні, протизапальні та імуномодуючі властивості, що робить їх цінними для використання у створенні функціональних та оздоровчих продуктів харчування.

До найвідоміших прянощів із високою біологічною активністю відносяться куркума, імбир, кориця, гвоздика, чорний і духмяний перець, кардамон, базилік, орегано, розмарин, чебрець та шавлія.

— Куркума завдяки вмісту куркуміну виступає потужним антиоксидантом і протизапальним агентом, що позитивно впливає на імунну систему. — Імбир стимулює травлення, покращує кровообіг і виявляє протизастудний ефект.

— Кориця здатна нормалізувати рівень глюкози в крові та демонструє антимікробну активність. — Розмарин і шавлія запобігають окисленню ліпідів, що є особливо актуальним для м'ясних і рибних продуктів.

— Базилік і орегано мають потужну антибактеріальну дію завдяки вмісту ефірних олій, таких як евгенол і карвакрол.

Додавання таких прянощів до харчових продуктів сприяє не лише покращенню їхніх смакових якостей, але й підвищенню функціональної значущості. Для максимально ефективного використання прянощів у виробництві оздоровчих продуктів необхідно зберігати їх біологічно активні компоненти. Це завдання вирішується завдяки впровадженню сучасних технологічних методик:

1. Використання суперкритичної CO₂-екстракції. Завдяки застосуванню вуглекислого газу в надкритичному стані отримуються концентровані екстракти без слідів токсичних розчинників. Метод дозволяє зберегти леткі ароматичні сполуки та збільшити вихід антиоксидантів.

2. Мікро- та нанокапсулювання екстрактів. Біоактивні речовини прянощів інкапсулюються в полімерні оболонки з таких матеріалів, як пектин, альгінат натрію або желатин. Це забезпечує їхній захист від термічного чи окисного руйнування, гарантує контрольоване вивільнення корисних компонентів під час споживання продукту.

3. Застосування ферментаційних технологій. Ферментація за допомогою мікроорганізмів або ферментів підвищує біодос-

тупність активних сполук, зменшує небажану гіркоту і покращує ароматичний профіль продукції.

4. Використання сучасних методів сушіння, таких як сублімація чи інфрачервоне сушіння. Ці підходи дозволяють зберегти природний колір, аромат і текстуру рослинної сировини з мінімальними втратами ефірних олій.

5. Технології чистої етикетки, відомі у світі як *clean label*, стають все більш затребуваними завдяки прагненню харчової промисловості до зменшення використання синтетичних добавок та переходу на натуральні компоненти. Застосування натуральних прянощів у ролі консервантів і антиоксидантів відкриває можливість значного скорочення або навіть повної відмови від штучних інгредієнтів, таких як нітрити, барвники чи ароматизатори хімічного походження.

Інноваційні підходи до використання прянощів дозволяють вивести їхній потенціал на новий рівень у різних секторах харчової галузі. Зокрема, перспективними є наступні напрями:

— У м'ясній та рибній промисловості широко застосовуються екстракти таких рослин, як розмарин, шавлія та чебрець. Вони виступають природними антиоксидантами, які ефективно уповільнюють окислення ліпідів, що сприяє продовженню терміну придатності ковбас, паштетів і копчених виробів без втрати їхніх смакових чи текстурних характеристик.

— У молочній промисловості популярним стає додавання прянощів, таких як куркума, кориця та імбир, до йогуртів, сирів чи десертів. Це не лише збагачує продукцію натуральними речовинами, але й додає їй оздоровчих властивостей, таких як протизапальна дія чи покращення метаболізму.

— Хлібопекарська галузь демонструє особливу користь від включення прянощів у рецептуру. Таке рішення дозволяє посилити природний аромат випічки, покращити її текстуру та водночас обмежити розвиток небажаної мікрофлори, що робить продукти безпечнішими й більш тривалого зберігання.

— У виробництві безалкогольних напоїв та чаїв помітні інновації у створенні функціональних напоїв із додаванням імбиру, куркуми, гвоздики та інших прянощів. Такі напої не тільки мають насичений смак і аромат, а й забезпечують тонізуючий ефект та допомагають боротися із запальними процесами в організмі.

— У сфері функціональних добавок та біологічно активних комплексів активно використовуються концентровані екстракти прянощів у капсульованій формі. Вони спрямовані на профілактику метаболічних порушень, підтримку серцево-судинного здоров'я та загальне зміцнення організму.

Застосування інноваційних технологій у цій галузі робить можливим досягнення низки ключових переваг. Серед них варто виділити збереження біологічної активності натуральних компонентів, мінімізацію або повну ліквідацію необхідності у синтетичних добавках, підвищення стабільності харчових продуктів протягом зберігання і покращення їхньої безпеки. Крім того, впровадження таких технологій сприяє розробці нових видів продукції, які відповідають вимогам сучасного споживача щодо екологічності та якості.

Технології чистої етикетки, базовані на інноваційному використанні прянощів, безперечно є перспективним напрямом для розвитку харчової галузі. Вони дозволяють створювати продукти нового покоління — з високою біологічною цінністю, насиченим натуральним ароматом і вираженими профілактичними властивостями. Такі товари не лише задовольняють попит споживачів на більш безпечні та корисні продукти, а й підсилюють конкурентоспроможність національної харчової продукції як на вітчизняному ринку, так і за його межами. Впровадження цих рішень сприятиме розвитку галузі.

Список використаних джерел

1. Кравченко Т.А. Функціональні харчові продукти: наукові засади створення та технологічні рішення. Київ : НУХТ, 2021. 256 с.
2. Григоренко О.І. Інноваційні технології у виробництві продуктів харчування з доданою цінністю. *Харчова промисловість*, № 3, 2020. С. 45–52.
3. Глушенко В.П. Технології збереження біоактивних речовин рослинної сировини у харчових продуктах. Львів : ЛНТУ, 2019. 312 с

**ТЕХНОЛОГІЯ ОДЕРЖАННЯ
ПЛІВКОВИХ КОМПОЗИЦІЙНИХ МАТЕРІАЛІВ
THE TECHNOLOGY OF OBTAINING
FILM COMPOSITE MATERIALS**

Третяк Інна Іванівна

II курс, група ХТ-23-1м_iti,

спеціальність «Хімічні технології та інженерія»,

Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: Смачило О.В., к.т.н., доцент,

Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-9875-901X>

oksana.sma79@gmail.com

Анотація. Робота присвячена удосконаленню технології одержання плівкових композиційних матеріалів. В роботі досліджено можливість поєднання полімерів на основі полімолочної кислоти та поліетилену, встановлено оптимальне співвідношення фаз цих полімерів у суміші. Визначалися ступінь кристалічності та температура плавлення сумішей полімолочної кислоти та поліетилену, відносне подовження та міцність при розтягуванні композиційного матеріалу.

Annotation. The qualification work is devoted to improving the technology of obtaining film composite materials. In the work, the possibility of combining polymers based on polylactic acid and polyethylene was investigated, and the optimal phase ratio of these polymers in the mixture was established. The degree of crystallinity and melting temperature of mixtures of polylactic acid and polyethylene, relative elongation and tensile strength of the composite material were determined.

Сучасна промисловість потребує виробництва нових плівкових композиційних матеріалів (ПКМ) з високим рівнем експлуатаційних характеристик. Перспективним напрямом створення таких матеріалів є поєднання різних матеріалів та параметрів традиційної технології виготовлення волокнистого композиційного матеріалу.

Поліетиленова плівка — це унікальний різновид пакувальної плівки. Головною особливістю такого пакувального матеріалу є абсолютна вологостійкість, стійкість до впливів хімічного пошкодження і проникненню газу. Для отримання композитної

плівки покращеної якості є можливість поєднання вихідної сировини. Таким чином, в роботі досліджувалася можливість поєднання полімолочної кислоти (ПМК) і поліетилену (ПЕ).

Так як найбільший інтерес для пакувальних матеріалів представляють полімери з високим комплексом експлуатаційних характеристик, то в дослідженнях при розробці біодеградабельних композитів в якості другого компонента було вирішено використовувати ПЕ високого тиску, як найрозповсюдженіший матеріал в цій сфері.

Проводилися аналізи з сумішшю ПМК і ПЕ у співвідношеннях 90% ПМК/10% ПЕ, 80% ПМК/20% ПЕ, 70% ПМК/30% ПЕ. В результаті дослідження залежності модуля пружності суміші полімерів від температури показує, що поєднання ПЛА з ПЕВТ призводить до зменшення модуля пружності композиту при 25 °С, полімер стає більш рухливим: збільшується його деформація під навантаженням і знижується температура плавлення.

В роботі досліджувався також ступінь кристалічності та температура плавлення сумішей ПМК та ПЕ. Отримані результати наведені в таблиці.

Характеристики сумішей ПЛА і ПЕВТ

Структурний показник	Вміст ПЛА, мас.%			
	0	10	20	30
Ступінь кристалічності, %	40,8	40,8	40,8	40,8
Температура плавлення, °С	152,6	152,6	152,6	152,6

Зниження температури плавлення полімолочної кислоти зі збільшенням вмісту поліетилену, вказує на те, що в системі утворюються дефектні кристали меншого розміру, що також обумовлено зниженням сегментальної рухливості макромолекул ПЛА і ускладненням процесу кристалізації.

Комплексну оцінку полімерних композитів проводили на підставі аналізу фізико-механічних і технологічних характеристик, якими були обрані: відносне подовження при розриві та міцність при розтягуванні.

Порівняльний аналіз отриманих результатів показує, що при збільшенні вмісту поліетилену в досліджуваному діапазоні концентрацій фізико-механічні характеристики композиційного матеріалу знижуються.

Враховуючи багатокомпонентний склад досліджуваної системи і значні зміни характеристик основних компонентів (ПЛА, ПЕВТ), в даній роботі була вирішена задача сумісності і оптимізації технології змішення компонентів в цілях максимально можливої гомогенізації структури при концентрації ПЕ до ПЛА 70/30. Вивчення технологічних властивостей розроблених композитів показало, що вони можуть бути успішно перероблені методом екструзії з використанням сучасного обладнання.

Список використаних джерел

1. Солтис Л.М. Трибоповерхневі властивості карбопластика під час тертя та зношування по шорсткій ізотропній металевій поверхні без мащення та в середовищі дистильованої води / Л. М. Солтис, Г. О. Сіренко. *Фізика і хімія твердого тіла*. 2021. Т. 12, № 2. С. 508–516.
2. Дослідження механічних і антифрикційних властивостей фторопластових карбопластиків, модифікованих нанопорошками диоксиду цирконію / В.П. Свідерський, Т.Є. Константинова, В.А. Глазунова та ін. *Проблеми трибології*. 2014. № 2. С. 103–110.
3. Physicochemical principles of polymer composite materials technology based on polytetrafluoroethylene / K.V. Berladir, O.A. Budnik, K.A. Dyadyura, V.A. Svidersky, Ya. O. Kravchenko. *High Temperature Material Processes*. 2016. № 20 (2). P. 157–184.
4. Sharma S. Molecular Dynamics Simulation of Nanocomposites Using BIOVIA Materials Studio, Lammmps and Gromacs. San Diego : Elsevier Science Publishing Co Inc., 2019. 365 p.

ОПТИМІЗАЦІЯ ТЕХНІЧНОГО ОСНАЩЕННЯ МОБІЛЬНОЇ МАЙСТЕРНІ НА БАЗІ RENAULT MASTER ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО НАДАННЯ ПОСЛУГ З ВІЙЗНОГО АВТОСЕРВІСУ

OPTIMIZATION OF TECHNICAL EQUIPMENT OF A MOBILE WORKSHOP BASED ON RENAULT MASTER FOR EFFECTIVE PROVISION OF MOBILE CAR SERVICE

Трохимчук Андрій Вікторович

магістратура, II курс, група АТ-24-1м,

спеціальність «Автомобільний транспорт»,

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

trohimcukandriy4@gmail.com

Анотація. У тезах розглядається питання підвищення ефективності функціонування мобільних майстерень на базі автомобіля Renault Master. Обґрунтовано необхідність удосконалення тех-

нічного оснащення для підвищення автономності, мобільності та зручності обслуговування клієнтів. Здійснено аналіз конструктивних особливостей базового автомобіля, а також розглянуто можливі напрямки модернізації внутрішнього простору, енергозабезпечення, інструментального оснащення та безпеки. Запропоновано конкретні технічні рішення щодо компоновки обладнання, використання систем зберігання, освітлення та цифрових технологій. Отримані результати можуть бути використані для проектування сучасних мобільних майстерень різного профілю.

Annotation. *The paper examines ways to improve the efficiency of mobile workshops based on the Renault Master vehicle. The necessity of optimizing technical equipment to enhance autonomy, mobility, and convenience of client service is substantiated. The structural features of the base vehicle and possible directions for modernization of the interior layout, power supply, tool equipment, and safety are analyzed. Specific engineering solutions are proposed for equipment arrangement, storage systems, lighting, and digital technologies. The obtained results can be used in the design of modern mobile workshops of various types.*

Розвиток автосервісної галузі в Україні зумовлює необхідність впровадження нових форм надання послуг, серед яких особливе місце займають мобільні майстерні. Такі майстерні дозволяють проводити ремонт, діагностику та технічне обслуговування безпосередньо на місці поломки або стоянки автомобіля, що значно скорочує час простою та витрати клієнтів. Renault Master є оптимальною базою для створення мобільної майстерні завдяки великому внутрішньому об'єму, вантажопідйомності до 1,5 т, надійності та простоті адаптації під різні потреби.

Оптимізація технічного оснащення передбачає раціональне використання кожного квадратного метра внутрішнього простору. У задній частині автомобіля доцільно розмістити стаціонарний верстак із системою зберігання ручного інструменту, тисками та освітленням. По боках — модульні шафи для запасних частин і витратних матеріалів, виготовлені з легких алюмінієвих сплавів. Використання модульної системи кріплень дозволяє швидко змінювати розташування інструментів і адаптувати майстерню під різні завдання.

Для забезпечення автономності мобільної майстерні передбачається встановлення електрогенератора потужністю 3–5 кВт,

системи акумуляторних батарей, інвертора та зарядного пристрою. Це дозволяє підключати електроінструмент без потреби у зовнішніх джерелах енергії. Додатково може бути передбачено резервуар з водою та мийна станція для очищення деталей.

Особлива увага приділяється безпеці праці: у кузові встановлюються системи вентиляції та пожежогасіння, протиковзне покриття підлоги, ізоляція електричних з'єднань. Внутрішнє освітлення виконується на базі світлодіодних ламп із можливістю регулювання яскравості, що забезпечує комфортну роботу у будь-який час доби. Для транспортування дрібних деталей передбачено висувні контейнери, а для великих — кріпильні реміні та фіксатори.

Сучасна мобільна майстерня також повинна бути оснащена цифровими технологіями. Система GPS-навігації та мобільний інтерфейс для прийому замовлень дозволяють ефективно планувати маршрути та координувати роботу з клієнтами. Використання хмарних сервісів для обліку робіт, ведення бази клієнтів і запасних частин підвищує ефективність управління.

З економічної точки зору, інвестиції у мобільну майстерню є вигідними, оскільки вартість обслуговування одного клієнта зменшується за рахунок скорочення витрат на оренду стаціонарних приміщень. Крім того, така форма роботи дозволяє розширити географію послуг і підвищити рівень задоволеності клієнтів. Таким чином, оптимізація технічного оснащення мобільної майстерні на базі Renault Master забезпечує ефективність, мобільність і конкурентоспроможність у сфері сучасного автосервісу.

Список використаних джерел

1. ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016.
2. Renault Master: технічна характеристика офіційного сайту Renault. URL: <https://www.renault.ua>.
3. Герасимчук І.В. Організація технічного обслуговування автомобілів : навч. посібник. Київ : Арістей, 2020.
4. Білоус В.І. Мобільні автосервіси: досвід, проблеми, перспективи розвитку. *Автотехнічний вісник*. 2022. № 2.
5. Костюк М.С. Проектування спеціалізованих автомобілів. Львів : ЛНТУ, 2019.

**ПРОЄКТУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНО СТІЙКИХ
ФІТОКОМПОЗИЦІЙ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ МІКРОКЛІМАТУ
В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ
НА ЗАСАДАХ ПЕРМАКУЛЬТУРИ**

**DESIGNING ECOLOGICALLY SUSTAINABLE
PHYTOCOMPOSITIONS FOR MICROCLIMATE OPTIMIZATION
IN AN INCLUSIVE ENVIRONMENT
BASED ON PERMACULTURE PRINCIPLES**

Федько Марина Юрївна

II курс, магістратура, група ЕКЛ-24-1м-ibmt,

спеціальність «Екологія»,

Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»

maryna.fedko@gmail.com

Науковий керівник: Зінчук Н.А., к.пед.н., доцент,

Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9888-0410>

znamail2020@gmail.com

Анотація. У статті досліджено принципи проектування екологічно стійких фітокомпозицій у контексті інклюзивного середовища. Розглянуто основні чинники, що зумовлюють потребу у сталому підході до ландшафтного проектування: зміна клімату, деградація ґрунтів і втрата біорізноманіття. Обґрунтовано важливість інтеграції принципів пермакультури, які сприяють формуванню збалансованих, саморегульованих екосистем. Визначено ключові методи: аналіз місцевості, використання місцевих видів рослин, формування здорових ґрунтів, енергетична ефективність і біокліматичний підхід. Показано, що такі рішення не лише оптимізують мікроклімат, а й створюють гармонійне інклюзивне середовище, сприятливе для психоемоційного відновлення людини.

Annotation. The article explores the principles of designing ecologically sustainable phytocompositions within inclusive environments. It analyzes key factors driving the need for a sustainable approach to landscape design, such as climate change, soil degradation, and biodiversity loss. The study highlights the importance of integrating permaculture principles to create balanced, self-regulating ecosystems. The main methods include site analysis, the use of native plant species, healthy soil formation, energy efficiency, and a bioclimatic approach. Such solutions not only improve the local microclimate but also contribute to the creation of harmonious and inclusive spaces that support human psychological well-being.

Сучасна екологічна ситуація в світі та, зокрема, в Україні спонукає до перегляду загальних принципів ландшафтного проектування. Такі чинники, як: зміна клімату, урбанізація, зменшення площ природних екосистем, деградація ґрунтів та втрата біорізноманіття — призводять до погіршення мікроклімату окремих територій та якості життя людей на них. Ці проблеми також гостро постають в контексті формування інклюзивного середовища, де важливо поєднувати екологічну сталість з доступністю і з психоемоційним комфортом населення.

Пермакультура як цілісна система сталого проектування пропонує дієві інструменти, спрямовані на відновлення природних процесів та гармонізацію взаємодії людини з довкіллям. Її основні принципи: спостереження та взаємодія, енергетична ефективність, замкнуті цикли ресурсів, цінування різноманіття — можуть бути взяті за основу при проектуванні фітокомпозицій, що будуть здатні впливати на регуляцію мікроклімату на заданій території, підтримувати життєдіяльність екосистеми і позитивно впливати на психоемоційний стан людини.

Методологія ґрунтується на детальному дослідженні та аналізі місцевості, що включає в себе: вивчення рельєфу, ґрунтових умов, гідрології, інсоляції, напрямків вітрів, наявних екосистем, комунальних мереж та існуючих обмежень. На основі цих даних визначаються оптимальні рішення для формування фітокомпозицій, адаптованих до особливостей конкретної території.

В проектуванні ми спираємось на такі принципи:

- багаторівнева структура насаджень (дерева — кущі — трави — покривні рослини);
- використання місцевих видів, стійких до кліматичних умов та характерних для даногорегіону;
- енергетична ефективність — мінімізація догляду, поливу та витрат ресурсів;
- основою здорових насаджень є здорові ґрунти. Формуємо їх за допомогою органічної мульчі, біокомпостів, сидератів і мікоризних асоціацій. Все це підвищує родючість ґрунту і стійкість до ерозії;
- біокліматичний підхід: орієнтація насаджень відповідно до напрямків сонця та вітру для максимального мікрокліматичного ефекту.
- естетико-психологічна гармонія реалізується шляхом добору кольорів, форм, текстур та ароматів в залежності від потрібного ефекту впливу на стан людини.

В умовах післявоєнного відновлення України створення стійких та екологічно збалансованих інклюзивних ландшафтів є особливо актуальним. Вони можуть стати моделлю нової екологічної культури, як синтез природи, архітектури та психологічного комфорту. Інтеграція принципів пермакультури у проектування інклюзивних ландшафтних просторів дозволяє формувати середовище, у якому екологічна сталість поєднується з людським добробутом. Фітокомпозиції, створені на цих засадах, здатні покращувати мікроклімат і підвищувати біорізноманіття. Також вони виконують соціальну місію — підтримують психоемоційне здоров'я та формують у суспільстві культуру сталого мислення.

Список використаних джерел

1. Аранья М. (2018). Пермакультурний дизайн від Араньї. Київ : ГС «Пермакультура в Україні».
2. Моллісон Б. з Рені Міа Слей. (б.д.). Вступ до пермакультури. Київ : ГС «Пермакультура в Україні».

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ОПТИМІЗАЦІЇ КОМУНІКАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ІНЖЕНЕРНИХ МЕРЕЖ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

INNOVATIVE APPROACHES TO OPTIMIZING COMMUNICATION PROCESSES IN ENGINEERING NETWORKS OF THE FOOD SERVICE INDUSTRY

Філіпов Олексій Євгенович

III курс, група ТХ-24.2-2фмб-iti-ch,

спеціальність «Харчові технології»,

Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-8530-024X>

filipowaleksey@ukr.net

Оліферчук Оксана Григорівна

голова циклової комісії харчових технологій,

Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5762-9609>

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-32>

olofer@ukr.net

Анотація. У роботі розглянуто сучасні підходи до оптимізації комунікаційних процесів інженерних мереж у закладах ресторанного господарства. Проаналізовано роль цифрових технологій

у забезпеченні надійності виробничих систем, підвищенні рівня безпеки харчових продуктів та раціональному використанні енергоресурсів. Особлива увага приділяється інтернету речей, інтегрованим системам BMS/SCADA, аналітиці даних та технологіям передбачувального технічного обслуговування. Обґрунтовано важливість енергетичного менеджменту та кібербезпеки як базових елементів сучасної інженерної інфраструктури. Зроблено висновок, що ефективність ресторанних підприємств зростає завдяки комплексному поєднанню технологічних інновацій та організаційних управлінських рішень.

Annotation. *The paper examines modern approaches to optimizing communication processes within engineering networks of foodservice establishments. The study highlights the role of digital technologies in ensuring reliability, food safety, and efficient energy use. Special attention is given to the Internet of Things, integrated BMS/SCADA platforms, data analytics, and predictive maintenance approaches. The importance of energy management and cybersecurity as essential components of modern engineering infrastructure is emphasized. The findings show that effective functioning of restaurant facilities is achieved through the combined application of technological innovations and organizational practices.*

Сучасні заклади ресторанного господарства працюють у середовищі зростаючих вимог до енергоефективності, санітарної безпеки та стабільності технологічних процесів. Інженерні мережі відіграють ключову роль у підтриманні безперервності виробництва та формуванні конкурентоспроможності підприємства [1].

Об'єктом дослідження є інженерні мережі закладів ресторанного господарства як інтегрований комплекс технічних систем, що забезпечує функціонування виробничих і допоміжних процесів.

Предметом дослідження виступають комунікаційні процеси та цифрові технології оптимізації взаємодії елементів інженерної інфраструктури, спрямовані на підвищення її ефективності.

Одним з провідних напрямів модернізації інженерних систем є впровадження інтернету речей та мережі сенсорів, що створюють єдине інформаційне середовище та забезпечують моніторинг параметрів у реальному часі. Це дозволяє не лише контролювати роботу обладнання, а й прогнозувати відхилення або потенційні збої.

Особливо важливими є інтегровані системи BMS і SCADA, що виконують функції централізованого керування, автоматизації та оптимізації режимів роботи інженерних мереж. Вони дають можливість підвищити стабільність технологічних процесів та скоротити витрати на обслуговування.

Аналітика даних і технології передбачувального технічного обслуговування формують підґрунтя для переходу до проактивного управління виробничими ресурсами. Це дозволяє зменшити кількість аварійних ситуацій та підвищити тривалість експлуатації обладнання [5, 7].

Енергетичний менеджмент забезпечує оптимізацію витрат, адаптацію роботи обладнання до тарифів і реальних виробничих потреб. Розроблення систем автоматичного контролю енергоспоживання, визначення зон найбільших втрат та впровадження енергозберігаючих технологій базується на нормативних вимогах та методиках оцінки ефективності [1].

Використання енергетичних модулів у складі BMS дозволяє здійснювати динамічний розподіл навантаження, мінімізувати пікові витрати, прогнозувати майбутнє споживання та адаптувати інженерні системи до структури тарифів. Для ресторанного господарства це є особливо важливим, оскільки значну частку витрат формують холодильні установки, вентиляція, освітлення та теплове обладнання. [2, 4, 6].

Кібербезпека набуває стратегічного значення, оскільки сучасні інженерні мережі є частиною єдиної цифрової інфраструктури підприємства. Захист від несанкціонованого доступу, шифрування даних, сегментація мереж, двофакторна аутентифікація та використання протоколів безпечної передачі інформації дозволяють забезпечувати стабільну роботу обладнання та запобігати кібератакам.

Питання безпеки даних безпосередньо пов'язані з використанням інтернету речей та хмарних платформ, що потребує застосування спеціалізованих рішень для моніторингу інформаційних загроз [9].

Комплексний технологічний та організаційний підхід забезпечує підвищення ефективності функціонування підприємств ресторанного господарства [3].

Узагальнюючи, впровадження сучасних цифрових технологій в інженерні мережі ресторанного господарства сприяє під-

вищенню ефективності виробничих процесів, забезпечує стабільність технологічних операцій, покращує якість продукції та підсилює конкурентні переваги підприємства. Комплексне поєднання технологічних, організаційних та аналітичних інструментів формує підґрунтя для сталого розвитку, оптимального використання ресурсів і підвищення якості роботи закладів ресторанної індустрії.

Список використаних джерел

1. ISO 22000:2018. Системи управління безпечністю харчових продуктів.
2. ДСТУ 4161-2003. Енергозбереження. Методи контролювання енергетичних витрат.
3. Мазаракі А.А., Шаповал С.Л., Мельниченко С.В., Ведмідь Н.І., Кравченко М.Ф., Бойко М.Г., Расулов Р.А. та ін.; HoReCa: навч. посібник.: у 3 т. Т 3 «Кейтеринг», Київ : КНТЕУ, 2017. 448 с.
4. Автоматизація Бекхофа. Огляд систем управління будівлею. URL: <https://www.beckhoff.com>
5. Бишовець Л., Оліферчук О. (2025). Дослідження впливу сучасного теплового устаткування на організаційні та технологічні процеси виробництва кулінарної продукції. *Економіка та суспільство*, (77). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-77-13>
6. Компанія Siemens. SCADA-системи для комерційних об'єктів. URL: <https://www.siemens.com/global/en.html>
7. Криворучко М.Ю., Антоненко А.В., Расулов Р.А., Ратушенко А.Т., Горкун А.О., Тонких О.Г. (2024). Особливості стравоварильних котлів у ресторанному бізнесі та харчовій промисловості. *Таврійський науковий вісник. Серія: Технічні науки*, (3), 109–117. DOI: <https://doi.org/10.32782/tnv-tech.2024.3.11>
8. Курсове проектування об'єктів готельно-ресторанного господарства: навч. посібник. / Н.О. П'ятницька, О.М. Григоренко, Є.В. Красовський. Київ : Кондор-Видавництво, 2014. 152 с.
9. Хан М., Сільва Б. Інтернет речей: можливості, архітектура та виклики. Шпрінгер, 2022. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-319-04223-7>

ВИКОРИСТАННЯ ТОПІНАМБУРУ В ОЗДОРОВЧОМУ ХАРЧУВАННІ USE OF TOPINAMBUR IN HEALTHY EATING

Ясиняцька Яна Сергіївна

III курс, група ЗТХ-23-1-iti-ch, спеціальність «Харчові технології»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».
v2277ubd@ukr.net

Науковий керівник: Ратушенко А.Т., к.т.н., доцент,
зав. кафедри технології харчування,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7998-1080>
1tx@ukr.net

Анотація. Топінамбур — цінний коренеплід, багатий на інулін — пребіотичну клітковину, що покращує травлення, підтримує здорову мікрофлору кишечника та сприяє контролю ваги і рівня глюкози в крові. Він містить калій, залізо, магній та фосфор, що зміцнюють серцево-судинну систему, кістки та імунітет. У кулінарії топінамбур використовують сирим у салатах або після кулінарної обробки — смаженим, запеченим чи маринованим. Низька калорійність робить його придатним для дієтичного, веганського та діабетичного харчування, поєднуючи з овочами, м'ясом або горіхами.

Annotation. Jerusalem artichoke is a valuable root vegetable rich in inulin — a prebiotic fiber that improves digestion, supports healthy gut microflora, and helps regulate body weight and blood glucose levels. It contains potassium, iron, magnesium, and phosphorus, which strengthen the cardiovascular system, bones, and immunity. In cooking, Jerusalem artichoke can be used raw in salads or cooked — fried, baked, or pickled. Its low calorie content makes it suitable for dietary, vegan, and diabetic nutrition, pairing well with vegetables, meat, or nuts.

Топінамбур (*Helianthus tuberosus*) цінна харчова та лікарська рослина, відома як соняшник бульбистий або земляна груша — багаторічна бульбоносна рослина з родини айстрових, яка походить з Північної Америки. Його бульби за формою нагадують імбир або грушу, мають солодкуватий горіховий смак та хрустку текстуру, подібну до картоплі. Рослина виростає до 2–3 метрів у висоту, цвіте яскраво-жовтими квітками, схожими

на соняшник, та утворює підземні бульби, які збирають восени або навесні. Культура характеризується невибагливістю до умов вирощування та не накопичує шкідливих речовин, що робить її перспективною для виробництва органічних продуктів.

Топінамбур є багатим джерелом інуліну — розчинної пребіотичної клітковини, яка не перетравлюється в шлунку, але стимулює ріст корисної кишкової мікрофлори. Інουλін сприяє нормалізації перистальтики кишечника, покращує травлення, підвищує відчуття ситості, допомагає контролювати масу тіла, рівень глюкози та «поганий» холестерин у крові, що робить його корисним для людей з діабетом та ризиком серцево-судинних захворювань.

Коренеплід містить вітаміни групи B, C, D, біотин та мінерали: калій (400–800 мг/100 г), залізо, магній, цинк. Ці компоненти сприяють регуляції артеріального тиску, підтримці серцево-судинної системи, зміцненню імунітету, профілактиці анемії та зміцненню кісток. Високий вміст пектину та розчинної клітковини забезпечує зв'язування та виведення з організму токсичних речовин, важких металів та радіонуклідів, покращуючи детоксикаційну функцію печінки.

Тапінамбур можна вживати як у сирому вигляді у салатах, так і після термічної обробки — вареним, запеченим, у супах, пюре, дієтичних десертах та напоях. Шкірку можна залишати за умови ретельного миття. Низька калорійність (75 ккал/100 г) робить його придатним для дієтичного, веганського та діабетичного харчування. Також рослину застосовують для виготовлення дієтичних продуктів — сиропів, порошоків, борошна, соків, желе, цукерок, хлібобулочних і молочних виробів із оздоровчими властивостями.

Топінамбур є перспективним продуктом для оздоровчого та функціонального харчування. Використання його у виробництві функціональних продуктів має важливе значення для розвитку вітчизняної індустрії здорового харчування та профілактики хронічних захворювань. Високий вміст інуліну, мінералів і вітамінів сприяє нормалізації метаболічних процесів, покращенню функцій травної системи, підтримці серцево-судинного здоров'я та загальному зміцненню організму.

Особливо важливим є комплексний ефект активних компонентів таких як інουλін, що стимулює ріст корисної мікрофлори,

нормалізує роботу кишечника та контролює рівень глюкози; мінерали (калій, магній, залізо, цинк), які регулюють артеріальний тиск, підтримують кісткову тканину, серцево-судинну систему та імунітет; пектин та розчинні волокна що забезпечують виведення токсинів, важких металів та покращують детоксикаційні функції печінки; вітаміни покращують обмінні процеси, зміцнюють нервову систему та підтримують загальний тонус організму.

Подальший розвиток технологій переробки топінамбуру дозволить створювати широкий спектр функціональних харчових продуктів, включаючи дієтичні напої, пюре, супи, десерти та закуски. Використання топінамбуру у кулінарних рецептурах, як у сирому, так і у термічно обробленому вигляді, забезпечує збереження біологічно активних компонентів та поліпшення смакових якостей. Інтеграція топінамбуру у промислові та домашні продукти відкриває перспективи для популяризації здорового харчування та підвищення харчової безпеки населення.

Список інформаційних джерел

1. Топінамбур як джерело пребіотиків в харчовому раціоні / [НУХТ]. 2023. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/items/e8813a67-ed6a-41ffbcd1-1eba999b92b8>
2. Технологічні властивості порошку з топінамбуру / [НУХТ]. 2014. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/items/c1f84b41-94fb-4771-af08-338c3bc3360e>
3. Шляхи використання топінамбура в консервній промисловості / [НУХТ]. 2012. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/items/198973a3-91c5-48ec-ac6a-509dff19a9d7>
4. Topinambur (the Jerusalem artichoke): nutritional and medical properties of the Jerusalem artichoke (*Helianthus tuberosus* L.). *PubMed*. 2018. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/29073305/>

СЕКЦІЯ VI

ІНФОРМАЦІЙНІ І КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА

IMITATION REINFORCEMENT LEARNING AND RULE-BASED EXPERTS FOR BUILDING ENERGY SYSTEMS MANAGEMENT

ІМІТАЦІЙНЕ НАВЧАННЯ З ПІДКРІПЛЕННЯМ ТА ЕКСПЕРТНІ СИСТЕМИ НА ОСНОВІ ПРАВИЛ ДЛЯ КЕРУВАННЯ ЕНЕРГОСИСТЕМАМИ БУДІВЕЛЬ

Voitekh Dmytro

Ph.D. Student of the Institute of Computer Technologies,

KI-23-1, third year,

Open International University of Human Development «Ukraine».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-8997-5495>

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-33>

d.voitekh@gmail.com

Scientific supervisor: Tymoshenko A., Ph.D., Associate Professor of the

Institute of Computer Technologies,

Open International University of Human Development «Ukraine».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0954-3186>

timoshag@i.ua

Annotation. *The study addresses the critical sample inefficiency barrier preventing reinforcement learning deployment in building energy management, where traditional RL algorithms require thousands of training episodes. The research investigates how imitation learning can accelerate RL convergence through expert demonstrations from Bayesian-optimized rule-based controllers. Three approaches are evaluated: behavioral cloning (BC-SAC), dataset aggregation (DAgger-SAC), and imitation bootstrapped reinforcement learning (IBRL-SAC), tested within the CityLearn environment using real operational data from 17 residential buildings. Results demonstrate that BC-SAC achieves 47% reduction in training requirements while maintaining superior*

performance, outperforming both standard SAC and optimized rule-based controllers. The research establishes quantitative efficiency-performance trade-offs and proves that optimized rule-based experts can effectively bootstrap RL policies, creating a practical pathway for deployment where extensive training is prohibitive.

Анотація. Дане дослідження спрямоване на подолання критичних обмежень ефективності методів навчання з підкріпленням у задачах керування локальними енергосистемами будівель, де традиційні алгоритми потребують тисячі навчальних епізодів. Робота досліджує застосування імітаційного навчання для прискорення збіжності алгоритмів через експертні демонстрації від контролерів на основі правил, оптимізованих байєсівськими методами. Порівнюються три підходи: поведінкове клонування (BC-SAC), агрегація наборів даних (DAgger-SAC) та імітаційне початкове навчання з підкріпленням (IBRL-SAC), протестовані в середовищі CityLearn з використанням реальних даних від 17 житлових будівель. Результати показують, що BC-SAC досягає скорочення часу навчання на 47% при збереженні високої якості, перевершуючи як стандартний SAC, так і оптимізовані контролери на основі правил. Дослідження встановлює кількісні компроміси ефективності-продуктивності та доводить, що експертні системи можуть ефективно ініціалізувати політики для агентів навчання з підкріпленням.

Problem Statement. Buildings account for 40% of global energy consumption and 36% of CO₂ emissions, making their optimization critical for climate targets [1]. Traditional rule-based controllers use fixed heuristics and cannot adapt to modern energy systems where renewable generation varies dramatically, occupancy patterns alter loads significantly, and electricity prices show extreme volatility. Reinforcement learning methods have demonstrated significant potential for energy system optimization [2, 3], particularly in building energy management [4] through adaptive control and predictive modeling. An RL agent models the building as a Markov Decision Process, observing state (weather, prices, battery state of charge), executing actions (charge/discharge commands), receiving rewards (negative costs and emissions), and updating policy to maximize expected cumulative reward. Despite achieving 15–25% cost reductions over rule-based controllers, RL deployment faces critical barriers. Training requires thousands of episodes, equivalent to centuries of simulated

operation [3,4]. This sample inefficiency is unacceptable for safety-critical infrastructure where poor decisions risk equipment damage or grid instability. The central hypothesis is that imitation learning methods can achieve significant reduction in training episodes while maintaining or improving final performance, making RL deployment scalable for real-world building energy systems. This efficiency gain is critical for practical deployment where extensive training is prohibitive and immediate competent performance is required [5, 6].

Research Objectives. This study adopts the CityLearn Challenge 2022 framework [7], presenting a standardized multi-objective optimization problem for residential battery control. The challenge utilizes real operational data from 17 single-family homes equipped with rooftop photovoltaic systems (5–8 kW capacity) and lithium-ion battery storage (6.4 kWh), with one year of actual electricity demand and PV generation data. The control objective minimizes three key performance indicators normalized against a no-battery baseline: electricity cost, carbon emissions, and grid stability through ramping and load factor metrics. The research develops an optimized rule-based controller using hour-based action lookup tables with parameters tuned via Bayesian optimization [8], achieving Score = 0.934. This RBC serves as expert demonstrator for three imitation learning variants using Soft Actor-Critic as the base algorithm. The study addresses three research questions: (1) What reduction in training episodes do BC-SAC, DAgger-SAC, and IBRL-SAC achieve? (2) Can these methods achieve competitive performance with fewer episodes than standard SAC? (3) What are the computational savings and safety benefits for real-world deployment?

Methodology. All methods are implemented using Stable Baselines3 with network latent layer dimensions (128, 64, 32) and automatic entropy tuning.

1) Behavioral Cloning SAC (BC-SAC) pre-trains the policy on 50 RBC demonstration episodes, minimizing supervised learning loss before standard SAC training [5].

2) Dataset Aggregation SAC (DAgger-SAC) iteratively collects data with mixing policy where expert weight decreases linearly, aggregates expert labels, and alternates BC updates with SAC fine-tuning [6].

3) Imitation Bootstrapped RL SAC (IBRL-SAC) maintains a frozen expert policy and selects actions via Q-value comparison throughout training.

Evaluation employs 5 random seeds with results reported as mean $\pm$ standard deviation, following the CityLearn Challenge evaluation protocol across training (20%), validation (30%), and test (50%) building portfolios. Statistical analysis uses paired t-tests with Bonferroni correction. All experiments use 365-day simulations with optimal 9-feature subset identified through Bayesian optimization.

Results and Discussion. Primary performance results demonstrate significant sample efficiency gains from all imitation learning methods. BC-SAC achieves 0.918 ± 0.021 score in 67 episodes (47% reduction), DAgger-SAC reaches 0.922 ± 0.019 in 73 episodes (43% reduction), and IBRL-SAC attains 0.927 ± 0.024 in 89 episodes (31% reduction), compared to standard SAC requiring 128 episodes for 0.941 ± 0.026 . Reference baselines show optimized RBC at 0.934 ± 0.002 and standard RBC at 0.969 ± 0.003 .

BC-SAC demonstrates competent performance from initial episodes, eliminating risky exploration phases that prevent real-world deployment. Analysis confirms that expert quality matters: optimized RBC demonstrations (Score 0.934) yield better imitation learning performance than standard RBC (Score 0.969). Performance breakdown across individual CityLearn metrics reveals that all imitation learning methods successfully optimize electricity costs, carbon emissions, and grid stability indicators.

Daily load profiles reveal distinct algorithmic behaviors. During peak solar generation (10–14 hours), BC-SAC, DAgger-SAC, and IBRL-SAC achieve negative net load values reaching -1.3 to -1.7 kWh, indicating effective battery charging from solar surplus. Most notably, during evening peak period (16–20 hours), BC-SAC maintains optimal battery discharge profile with minimal grid dependence near 0.5 kWh, while IBRL-SAC shows more variable patterns reflecting Q-function-guided action selection uncertainty.

Conclusions. This work validates that imitation learning methods achieve 47% reduction in training requirements while maintaining competitive performance, addressing the key barrier to RL deployment in building energy systems. BC-SAC demonstrates immediate competent performance from initial episodes, eliminating risky exploration phases in safety-critical infrastructure with limited computational resources. The significance extends beyond efficiency gains. Imitation learning enables RL to compete with Model Predictive Control by providing comparable performance while retaining adaptive learning capabilities. This opens new opportunities for RL in

energy management, particularly where traditional optimization fails to capture modern energy system complexity with renewable generation, demand response, and grid interaction requirements. The validated efficiency creates pathways for district-scale deployment and multi-agent coordination. Integration with forecasting systems and hybrid approaches combining rule-based reliability with RL adaptability represent immediate opportunities. This research establishes RL as a viable alternative to traditional methods in dynamic environments requiring adaptive control.

References

1. Global Alliance for Buildings and Construction (GABC). 2021 Global Status Report for Buildings and Construction. UN Environment Programme. 2021. URL: <https://globalabc.org/resources/publications/2021-global-status-report-buildings-and-construction>
2. Mason K., Grijalva S. A review of reinforcement learning for autonomous building energy management. *Computers & Electrical Engineering*. 2019. Vol. 78. P. 300–312. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.compeleceng.2019.07.019>
3. Vazquez-Canteli J. R., Nagy Z. Reinforcement learning for demand response: A review of algorithms and modeling techniques. *Applied Energy*. 2019. Vol. 235. P. 1072–1089. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.apenergy.2018.11.002>
4. Yu L., Qin S., Zhang M., Shen C., Jiang T., Guan X. A review of deep reinforcement learning for smart building energy management. *IEEE Internet of Things Journal*. 2021. Vol. 8, No. 15. P. 12046–12063. DOI: <https://doi.org/10.1109/JIOT.2021.3078462>
5. Bain M., Sammut C. A framework for behavioural cloning. *Machine Intelligence* 15. 2000. P. 103–129.
6. Ross S., Gordon G., Bagnell D. A Reduction of Imitation Learning and Structured Prediction to No-Regret Online Learning. *Proceedings of the 14th International Conference on Artificial Intelligence and Statistics*. 2011. Vol. 15. P. 627–635. URL: <https://proceedings.mlr.press/v15/ross11a.html>
7. Nweye K., Siva S., Nagy G. Z. The CityLearn Challenge 2022 Dataset. *Texas Data Repository*. 2023. DOI: <https://doi.org/10.18738/T8/0YLJ6Q>
8. Mockus J., Tiesis V., Zilinskas A. The application of Bayesian methods for seeking the extremum. *Towards Global Optimization*. 1978. Vol. 2. P. 117–129.

**CRYSTALS-KYBER ЯК ОСНОВА КВАНТОВО-СТІЙКОГО
МЕХАНІЗМУ ІНКАПСУЛЯЦІЇ КЛЮЧІВ**
**CRYSTALS-KYBER AS THE BASIS OF A QUANTUM-STABLE
MECHANISM FOR KEY ENCAPSULATION**

Авдалов Герман Вікторович

*II курс, група КІ-24-1а, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-7728-6659>

*DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-34>
germannavdalov@gmail.com*

Науковий керівник: Самарай В.П., к.т.н, с.н.с., доцент,

Центр воєнно-стратегічних досліджень

Національного університету оборони України.

samaraj@ukr.net

Анотація. Дослідження присвячене аналізу CRYSTALS-Kyber (ML-KEM), який був обраний Національним інститутом стандартів і технологій США (NIST) для стандартизації як основний механізм інкапсуляції ключів в еру постквантової криптографії (PQC). Актуальність роботи визначається неминучою загрозою з боку квантових комп'ютерів, здатних зламати існуючі асиметричні криптосистеми (RSA, ECC) за допомогою алгоритму Шора. Kyber базується на криптографії на ґратках і його стійкість ґрунтується на складності задачі M-LWE (Навчання з помилками на модулях). У тезах обґрунтовується вибір Kyber як центрального елемента майбутньої захищеної комунікаційної інфраструктури, враховуючи його високу обчислювальну ефективність (операції виконуються за десятки тисяч циклів CPU) та оптимізовані розміри даних (наприклад, Kyber-768: 1184 байти відкритого ключа та 1088 байт шифротексту). Додатково обговорюється необхідність розробки контрзаходів проти атак по стороннім каналам.

Annotation. The study is devoted to the analysis of CRYSTALS-Kyber (ML-KEM), which was selected by the US National Institute of Standards and Technology (NIST) for standardization as the main key encapsulation mechanism in the era of post-quantum cryptography (PQC). The relevance of the work is determined by the imminent threat from quantum computers capable of breaking existing asymmetric cryptosystems (RSA, ECC) using the Shor algorithm. Kyber is based on lattice cryptography and its stability is based on the complexity of the M-LWE (Module-Length-Error Learning) problem. The abstracts justify

the choice of Kyber as a central element of the future secure communication infrastructure, taking into account its high computational efficiency (operations are performed in tens of thousands of CPU cycles) and optimized data sizes (for example, Kyber-768: 1184 bytes of public key and 1088 bytes of ciphertext). Additionally, the need to develop countermeasures against attacks via third-party channels is discussed.

Вступ. Актуальність дослідження зумовлена неминучою загрозою з боку повномасштабних квантових комп'ютерів, здатних за допомогою алгоритму Шора ефективно зламати існуючі асиметричні криптосистеми, такі як RSA та ECC. Перехід до постквантової криптографії (PQC) є критично важливим для захисту довгострокових даних. У цьому контексті CRYSTALS-Kyber (ML-KEM), обраний Національним інститутом стандартів і технологій США (NIST) для стандартизації як основного механізму інкапсуляції ключів (KEM), є центральним елементом майбутньої захищеної комунікаційної інфраструктури.

Метрики ефективності. Kyber є алгоритмом, заснованим на криптографії на ґратках (Lattice-based Cryptography), а саме, на складності розв'язання задачі Навчання з помилками на модулях (M-LWE). Це забезпечує його стійкість до відомих квантових атак.

Ключові переваги Kyber, які підкреслюють його придатність до негайного впровадження:

Квантова стійкість та стандартизація. Kyber визнано міжнародним стандартом (NIST) для KEM, що є найвищим показником довіри та безпеки.

Висока продуктивність. Алгоритм демонструє обчислювальну ефективність, сумірну з класичними алгоритмами. Бенчмарки показують, що операції генерації, інкапсуляції та декапсуляції ключа виконуються за десятки тисяч циклів процесора на сучасних архітектурах з AVX2-оптимізацією [5], що робить його придатним для використання у протоколах, таких як TLS.

Оптимізовані розміри даних. Kyber забезпечує прийнятний компроміс між стійкістю та розміром даних, що передаються. Наприклад, для рекомендованого рівня безпеки Kyber-768 (еквівалент AES-192) розмір відкритого ключа становить 1184 байти, а шифротексту — 1088 байт [3]. Хоча це більші показники, ніж в ECC, вони є одними з найменших серед конкурентних PQC-алгоритмів.

Стійкість до впровадження. Незважаючи на виявлення вразливостей до атак по стороннім каналам (наприклад, Kyber-Slash [7]), ці проблеми можуть бути ефективно усунені за допомогою простих програмних контрзаходів, що підтверджує надійність його базової криптографічної конструкції.

Ключові Метрики CRYSTALS-Kyber. Однією з головних переваг Kyber є його висока обчислювальна ефективність, особливо порівняно з деякими іншими ґратковими або кодовими алгоритмами PQС.

Таблиця 1

Kyber пропонує три основні набори параметрів, що відповідають різним рівням безпеки NIST (еквівалентні стійкості AES-128, AES-192 та AES-256)

Параметри Kyber	Рівень безпеки	Розмір Відкритого Ключа (pk)	Розмір Секретного Ключа (sk)	Розмір Шифро-тексту (ct)
Kyber-512	NIST Level 1 (AES-128)	800 байт	1632 байт	768 байт
Kyber-768	NIST Level 3 (AES-192)	1184 байт	2400 байт	1088 байт
Kyber-1024	NIST Level 5 (AES-256)	1568 байт	3168 байт	1568 байт

Таблиця 2

Швидкість Виконання (Бенчмарки)

Операція	Прикладні показники швидкості (на Intel Haswell з AVX2)
Генерація ключа (KeyGen)	Дуже швидко (наприклад, 33.8–73.5 тис. циклів CPU залежно від рівня)
Інкапсуляція ключа (Encapsulation)	Швидко (наприклад, 45.2–97.3 тис. циклів CPU залежно від рівня)
Декапсуляція ключа (Decapsulation)	Швидко (наприклад, 34.5–79.1 тис. циклів CPU залежно від рівня)

Висновок. CRYSTALS-Kyber є найбільш перспективним і стандартизованим рішенням для забезпечення квантово-стійкої інкапсуляції ключів. Його стійкість, що базується на ґратковій задачі M-LWE, забезпечує захист від відомих квантових атак. Незважаючи на те, що впровадження Kyber у протоколи, наприклад TLS, може збільшити час виконання в 1.5–7 разів та обсяг даних у 48–92 рази порівняно з класичною ECC, ця

«плата» є прийнятною для досягнення квантової стійкості. Серед PQC-алгоритмів Kyber вирізняється найменшим розміром шифротексту та дуже високою швидкістю. Його впровадження в існуючі криптографічні протоколи є необхідним кроком для гарантування довгострокової конфіденційності та цілісності даних. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку оптимізованих апаратних реалізацій та універсальних контрзаходів проти атак по стороннім каналам для забезпечення безпеки на кінцевих пристроях.

Список використаних джерел

1. CRYSTALS. CRYSTALS-Kyber: A PQC KEM based on Module-LWE. URL: <https://pq-crystals.org/kyber/>
2. National Institute of Standards and Technology (NIST). Post-Quantum Cryptography Standardization Process: Final Selections Announcement. URL: <https://csrc.nist.gov/projects/pqc-dig-sig/selection-announcement>
3. Alkim E., Ducas L., Kiltz E., van Vredendaal P. CRYSTALS-Kyber Algorithm Specifications and Supporting Documentation.
4. Regev O. On Lattices, Learning with Errors, and Cryptography. *Journal of the ACM (JACM)*, vol. 56, no. 6, 2009.
5. Bos J. W., Costello K., Naehrig M., Stebila D. Comparing the performance of post-quantum cryptography in TLS. ACM CCS Workshop on Security and Privacy in Pervasive Computing (SPPC), 2017.
6. Chung Y.H., et al. A Comparative Performance Evaluation of Kyber, sntrup761, and FrodoKEM for Post-Quantum Cryptography. arXiv preprint, 202X.
7. Tamvada G., Bhargavan K., Kiefer F. KyberSlash: Time-Based Side-Channel Attacks on CRYSTALS-Kyber KEM.

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ CRYSTALS-KYBER
ТА CRYSTALS-DILITHIUM
У ПОСТКВАНТОВІЙ КРИПТОГРАФІЇ
COMPARATIVE ANALYSIS OF CRYSTALS-KYBER
AND CRYSTALS-DILITHIUM
IN POST-QUANTUM CRYPTOGRAPHY**

Авдалов Герман Вікторович

*II курс, група КІ-24-1а, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-7728-6659>

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-35>

germannavdalov@gmail.com

Науковий керівник: Самарай В.П., к.т.н, с.н.с., доцент,

Центр воєнно-стратегічних досліджень

Національного університету оборони України.

samaraj@ukr.net

Анотація. У зв'язку з неминучою появою комерційно значущих квантових комп'ютерів, виникає нагальна потреба у впровадженні постквантової криптографії (PQC). Ця робота присвячена порівняльному аналізу двох провідних алгоритмів PQC, обраних для стандартизації NIST: CRYSTALS-Kyber (Механізм інкапсуляції ключів, KEM) та CRYSTALS-Dilithium (Схема цифрового підпису). Обидва алгоритми ґрунтуються на складності задач теорії ґраток (Module-LWE та Module-SIS), забезпечуючи стійкість проти атак Шору та Гровера. В тезах розглядаються ключові відмінності у їхньому призначенні, архітектурі, а також порівнюються їхні ресурсні показники (розміри ключів та шифротекстів/підписів) та продуктивність. Результати аналізу підкреслюють їхню взаємодоповнюючу роль у формуванні комплексного, квантово-стійкого стеку безпеки.

Annotation. With the imminent emergence of commercially significant quantum computers, there is an urgent need to implement post-quantum cryptography (PQC). This paper is devoted to a comparative analysis of two leading PQC algorithms selected for NIST standardization: CRYSTALS-Kyber (Key Encapsulation Mechanism, KEM) and CRYSTALS-Dilithium (Digital Signature Scheme). Both algorithms are based on lattice theory complexity (Module-LWE and Module-SIS), providing resistance to Shor and Grover attacks. The abstracts discuss key differences in their purpose, architecture, and compare their re-

source (key and ciphertext/signature sizes) and performance metrics. The analysis results emphasize their complementary role in forming a comprehensive, quantum-resistant security stack.

Вступ. Загроза, яку представляють квантові комп'ютери для сучасної асиметричної криптографії (RSA, ECC), вимагає швидкого переходу до нових, квантово-стійких криптографічних примітивів. Проєкт стандартизації PQC, ініційований Національним інститутом стандартів і технологій (NIST), визначив сімейство алгоритмів на основі ґраток як найбільш перспективні. Серед них, CRYSTALS-Kyber та CRYSTALS-Dilithium є одними з найбільш зрілих та перевірених рішень, які були обрані для фіналізації стандартизації. Метою даної роботи є проведення комплексного порівняльного аналізу цих двох алгоритмів для розуміння їхніх архітектурних особливостей, відмінностей у призначенні та оцінки їхньої ефективності з точки зору ресурсоемності.

Метрики ефективності. 1. Криптографічна Основа та Призначення. Kyber та Dilithium належать до криптографії на ґратках з кільцевими модулями, що дозволяє досягти гарної продуктивності завдяки використанню ефективних операцій із поліномами.

CRYSTALS-Kyber базується на задачі Module-LWE і функціонує як KEM, забезпечуючи конфіденційність через обмін спільним секретним ключем. Це його прямий аналог протоколів Діффі-Гелмана в PQC.

CRYSTALS-Dilithium базується на комбінації задач Module-SIS та Module-LWE, виконуючи функцію схеми цифрового підпису. Його основне призначення — гарантувати автентичність та цілісність даних.

2. Порівняння Ресурсних Витрат (Рівень безпеки 3). Ключовим фактором впровадження є розмір ключових даних та підписів/шифротекстів.

Ключові Метрики. Ключовим фактором впровадження є розмір ключових даних та підписів/шифротекстів.

Висновки: Dilithium має більші розміри приватного ключа та підпису, що є характерним компромісом для забезпечення автентичності, тоді як Kyber оптимізований для меншого розміру шифротексту, критичного для ефективності KEM.

3. *Аналіз Продуктивності.* Обидва алгоритми досягають високої швидкості завдяки спільним оптимізаціям та використанню специфічної математичної структури.

Таблиця 1

Порівняння ресурсних витрат

Характеристика	Kyber-768 (KEM)	Dilithium-III (Підпис)
Розмір публічного ключа	~1.2 КБ	~1.5 КБ
Розмір приватного ключа	~2.4 КБ	~3.5 КБ
Розмір Шифротексту/Підпису	~1.1 КБ (Шифр)	~2.7 КБ (Підпис)

Математична Оптимізація: Kyber та Dilithium використовують Кільцеву Поліноміальну Арифметику та Швидке Перетворення Чисел (NTT) для ефективного множення поліномів у полі $R_q = \mathbb{Z}_q[x]/(x^n + 1)$.

Це дозволяє обробляти великі матричні та векторні операції зі складністю, близькою до $O(n \log n)$, що значно швидше, ніж класичне множення $O(n^2)$.

Продуктивність Kyber (KEM): Kyber-768 демонструє швидкість Генерації Ключів, Інкапсуляції та Деінкапсуляції, яка на більшості сучасних платформ (особливо з оптимізаціями AVX2/AVX-512) перевершує або є співмірною з класичними алгоритмами ECDHE (наприклад, Curve25519).

Ця швидкість є критичною для застосувань із високою частотою з'єднань, як-от мережевий трафік (TLS 1.3).

Продуктивність Dilithium (Цифровий Підпис): Незважаючи на складніші операції семплінгу (вибір коротких векторів), Верифікація Підпису в Dilithium-III є надзвичайно швидкою (часто швидшою за верифікацію ECDSA), оскільки ця операція потребує менше обчислень, ніж генерація підпису.

Генерація Підпису є найповільнішою операцією серед усіх примітивів Kyber та Dilithium, але вона все ще демонструє прийнятну швидкість для більшості застосувань.

Енергоефективність: Висока швидкість обробки та використання цілочисельної арифметики сприяють енергоефективності PQS-алгоритмів на ґратках, що є важливим для вбудованих систем та мобільних пристроїв.

4. *Взаємодоповнююча Роль у Стеку Безпеки.* У реальних сценаріях (наприклад, VPN, захищена електронна пошта), Kyber та Dilithium використовуються спільно. Kyber забезпечує секретність каналу, а Dilithium — ідентифікацію сторін. Їхня спільна основа на ґратках сприяє створенню уніфікованих та ефективних криптографічних модулів.

Висновок. CRYSTALS-Kyber та CRYSTALS-Dilithium є наріжним камінням майбутнього квантово-стійкого Інтернету. Вони успішно показують свою безпеку та практичність, маючи чітко визначені, але взаємодоповнюючі ролі. Kyber є оптимальним вибором для конфіденційності та швидкого обміну ключами, а Dilithium — для справжності та цілісності даних. Незважаючи на великі розміри ключів та підписів у порівнянні з класичними аналогами, їх висока швидкість виконання та квантова стійкість роблять їх найкращими кандидатами для глобального впровадження PQC.

Список використаних джерел

1. CRYSTALS. CRYSTALS-Kyber: A PQC KEM based on Module-LWE. URL: <https://pq-crystals.org/kyber/>
2. National Institute of Standards and Technology (NIST). Post-Quantum Cryptography Standardization Process: Final Selections Announcement. URL: <https://csrc.nist.gov/projects/pqc-dig-sig/selection-announcement>
3. Alkim, E., Ducas, L., Kiltz, E., van Vredendaal, P. CRYSTALS-Kyber Algorithm Specifications and Supporting Documentation.
4. Regev, O. On Lattices, Learning with Errors, and Cryptography. *Journal of the ACM (JACM)*, vol. 56, no. 6, 2009.
5. Bos, J. W., Costello, K., Naehrig, M., & Stebila, D. Comparing the performance of post-quantum cryptography in TLS. ACM CCS Workshop on Security and Privacy in Pervasive Computing (SPPC), 2017.
6. Chung, Y. H., et al. A Comparative Performance Evaluation of Kyber, sntrup761, and FrodoKEM for Post-Quantum Cryptography. arXiv preprint, 202X.
7. Tamvada, G., Bhargavan, K., & Kiefer, F. KyberSlash: Time-Based Side-Channel Attacks on CRYSTALS-Kyber KEM.

**АДАПТИВНИЙ ВЕБ-ДИЗАЙН
ДЛЯ ЛЮДЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ
ADAPTIVE WEB DESIGN
FOR PEOPLE WITH VISUAL IMPAIRMENTS**

Андрущенко Максим Володимирович

II курс, група ІПЗ-24-1м-іст,

спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

realmaksym@proton.me

Науковий керівник: Дуднік А.С., д.т.н., професор,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1339-7820>

a.s.dudnik@gmail.com

Анотація. Робота присвячена дослідженню методів створення вебінтерфейсів, адаптованих для користувачів з порушеннями зору. У ній розглядаються принципи інклюзивного вебдизайну, технології доступності (WCAG, ARIA), а також інструменти, які допомагають зробити інтернет більш зручним для всіх. Особливу увагу приділено контрастності, масштабуванню шрифтів, голосовому супроводу та навігації за допомогою клавіатури. Робота аналізує виклики, що постають перед веброзробниками, та пропонує рекомендації щодо впровадження ефективних інклюзивних рішень.

Annotation. The work is devoted to the study of methods for creating web interfaces adapted for users with visual impairments. It examines the principles of inclusive web design, accessibility technologies (WCAG, ARIA), and tools that make the Internet more user-friendly for everyone. Special attention is paid to contrast, font scaling, voice assistance, and keyboard navigation. The study analyzes the challenges faced by web developers and provides recommendations for implementing effective inclusive solutions.

У сучасному цифровому суспільстві доступ до інформації є ключовим правом кожної людини. Проте люди з порушеннями зору часто стикаються з труднощами при користуванні вебсайтами, які не відповідають стандартам доступності. Це робить тему інклюзивного вебдизайну надзвичайно актуальною для сучасних розробників.

Інклюзивний вебдизайн — це підхід, що передбачає створення вебінтерфейсів, доступних для всіх користувачів, незалежно від їх фізичних можливостей. Основою цього підходу є стандар-

ти Web Content Accessibility Guidelines (WCAG), розроблені консорціумом W3C. Вони визначають рекомендації щодо кольорів, шрифтів, контрастності, навігації та мультимедійних елементів.

Основні принципи доступного дизайну:

1. Видимість (Perceivable) — інформація має бути доступною для сприйняття, наприклад, через високий контраст або альтернативний текст для зображень.

2. Керуваність (Operable) — користувач повинен мати можливість керувати інтерфейсом за допомогою клавіатури, не лише миші.

3. Зрозумілість (Understandable) — контент повинен бути логічним, послідовним і легким для сприйняття.

4. Сумісність (Robust) — вебсторінка повинна правильно працювати з допоміжними технологіями (екранними рідерами, збільшувачами тощо).

Приклади адаптивних рішень:

— Контрастні кольори: мінімальне співвідношення контрасту тексту до фону 4.5:1.

— Регульований розмір шрифту: можливість масштабування без порушення структури сторінки.

— Alt-тексти для зображень: опис зображень для користувачів з екранними рідерами.

— Навігація з клавіатури: можливість переміщення між елементами без використання миші.

— ARIA-атрибути: позначення логічних частин сторінки для кращої взаємодії зі screen reader.

Виклики та проблеми:

1. Брак обізнаності: багато дизайнерів не знайомі зі стандартами WCAG.

2. Відсутність тестування з реальними користувачами: інтерфейси часто перевіряються лише з технічного боку.

3. Неврахування контрасту при редизайні: візуальна естетика іноді переважає над доступністю.

Рекомендації для впровадження інклюзивності:

1. Використовувати валідатори доступності (наприклад, WAVE, axe DevTools).

2. Під час розробки тестувати сайти з екранними рідерами (NVDA, JAWS, VoiceOver).

3. Забезпечити можливість збільшення тексту без втрати структури сторінки.

4. Проводити аудит доступності перед публікацією вебпроєкту.
5. Залучати користувачів з порушеннями зору для реального тестування.

Висновки. Впровадження принципів інклюзивного вебдизайну є важливим кроком до створення більш доступного та справедливого цифрового середовища. Дотримання стандартів WCAG та використання адаптивних технологій дозволяє не лише підвищити якість користувацького досвіду, а й розширити аудиторію вебресурсів.

Таким чином, інклюзивний підхід у веброзробці — це не лише етична, а й практична необхідність сучасного світу.

Список використаних джерел

1. W3C. Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.2. URL: <https://www.w3.org/TR/WCAG22/>
2. WebAIM. *Introduction to Web Accessibility*. URL: <https://webaim.org/intro/>.
3. Krug, S. *Don't Make Me Think: A Common Sense Approach to Web Usability*. 3rd Edition, New Riders, 2014.
4. Abou-Zahra, S. *Accessibility Guidelines and Techniques for Web Developers*. W3C, 2023.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ ДЛЯ ПІДТРИМКИ ІНКЛЮЗИВНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

USING AUGMENTED REALITY TECHNOLOGIES TO SUPPORT INCLUSIVITY IN EDUCATIONAL ENVIRONMENTS

Багатий Андрій Миколайович

II курс, магістратура, група ІПЗ-24-1м,

спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-3886-3930>

andriy.bahatyj@ukr.net

Науковий керівник: Одрібець С.П., к.ф.-м.н., доцент,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Анотація. У тезах розглянуто можливості використання технологій доповненої реальності (AR) у сфері інклюзивної освіти. Основна увага приділяється тому, як AR може сприяти доступності навчального контенту для людей з різними формами інвалідності. Описано практичні приклади застосування AR для зорової, слухової та когнітивної підтримки. Проаналізовано організаційні

та технічні аспекти впровадження таких рішень у навчальний процес. Наголошено на важливості інтердисциплінарного підходу та взаємодії між IT-фахівцями та педагогами. Зроблено висновки щодо перспектив використання AR для створення інклюзивного освітнього середовища.

Annotation. *The paper explores the potential of augmented reality (AR) technologies in the field of inclusive education. It focuses on how AR can enhance accessibility to learning materials for people with various disabilities. The paper describes practical applications of AR for visual, auditory, and cognitive support. It also analyzes organizational and technical aspects of implementing such solutions into the educational process. Emphasis is placed on the importance of interdisciplinary collaboration between IT professionals and educators. The paper concludes with perspectives on using AR to create an inclusive learning environment.*

Вступ. 1. Сфери застосування доповненої реальності в інклюзивній освіті. Доповнена реальність надає нові можливості для забезпечення доступу до навчального матеріалу. Для людей з порушеннями зору AR може забезпечити звукові підказки та тактильний зворотний зв'язок, а для тих, хто має труднощі зі слухом — візуалізацію звуків і переклад жестовою мовою.

2. Технічні та організаційні аспекти впровадження. Реалізація AR-технологій вимагає наявності відповідного програмного забезпечення та пристроїв, як-от смартфони або смарт-окуляри. Важливою є також підготовка педагогічного персоналу до роботи з такими інструментами та створення контенту, адаптованого під потреби осіб з інвалідністю.

3. Соціально-психологічний ефект та перспективи розвитку. Використання AR сприяє формуванню в учнів з інвалідністю почуття рівності та впевненості. Технології доповненої реальності здатні не лише компенсувати обмеження, а й розвивати пізнавальні та соціальні навички. У майбутньому очікується поява нових форматів адаптивного навчального середовища.

Методологія.

— Збір даних:

Використано відкриті API (наприклад, Google ARCore, Apple ARKit) для отримання інформації про просторову орієнтацію, навколишнє середовище та візуальні мітки.

Зібрані аудіо-, візуальні та просторові дані агреговано в базу PostgreSQL з використанням спеціальних парсерів та обробників подій WebAR.

Попередня обробка даних: фільтрація шуму, нормалізація координат, усунення колізійних об'єктів.

– Інтерфейс та інклюзивна адаптація:

Розпізнавання об'єктів за допомогою MobileNetV3, оптимізованої під мобільні AR-додатки.

Озвучення середовища: текстовий опис об'єктів генерується через GPT-2 та трансформується в аудіо через TTS (Text-To-Speech) API Google Cloud.

Жестова взаємодія: інтеграція з Leap Motion та розпізнавання жестів через MediaPipe.

Інклюзивні функції:

– Трансляція об'єктів у вигляді вібровідгуків на смартфоні.

– Візуальна підсвітка контурів предметів для людей з порушенням зору.

– Синхронізація з жестовими підказками для користувачів з вадами слуху.

Навчання моделей

MobileNetV3 для розпізнавання об'єктів у реальному часі:

– Точність: 91.3%

– Час реакції: 0.19 с/об'єкт

– Платформа: TensorFlow Lite, Android Runtime (ARCore)

Модель GPT-2 для генерації опису об'єктів:

– Показник BLEU: 0.67

– Fine-tuning на датасеті VizWiz та MSCOCO

MediaPipe Gesture Recognition:

– Точність: 94.7%

– Реалізація через WebAssembly для сумісності з WebXR

Результати

Таблиця 1

Порівняння з класичними допоміжними засобами

Параметр	Традиційні засоби (тростина, текстовий TTS)	Наш підхід (AR-система)
Швидкість орієнтації	~6 с на об'єкт	~1.3 с на об'єкт
Рівень деталізації опису	Низький	Високий, адаптивний
Інтерактивність	Відсутня	Є (жести, голос, TTS, вібро)
Користувачька адаптація	Фіксована	Персоналізована

Візуалізації результатів:

- Теплокарта покриття AR-навігації на інклюзивному маршруті.

- Статистика взаємодій користувача за сценаріями: вулиця, інтер'єр, транспорт.

- Відгуки користувачів (опитування): середній рейтинг зручності — 4.6/5.

Висновки

1. Запропонована AR-архітектура значно підвищила доступність навігації та орієнтації для людей з інвалідністю.

2. Інтеграція жестів та тактильного зворотного зв'язку розширила можливості взаємодії в складних умовах.

3. Технології доповненої реальності мають високий потенціал для створення мультисенсорного інтерфейсу.

4. Основні виклики: енергоспоживання мобільних пристроїв, потреба в безперервному підключенні до Інтернету, складність у налаштуванні інтерфейсів для різних нозологій.

Список використаних джерел

1. Howard A. et al. (2019). Searching for MobileNetV3. *arXiv preprint arXiv:1905.02244*.

2. Chen S. et al. (2020). Seeing for the blind with deep learning and computer vision. *ACM TOCHI*.

3. Vaswani A. et al. (2017). Attention Is All You Need. *NeurIPS*.

4. Patel K. et al. (2021). Accessible AR: Inclusive design for people with vision impairments. *CHI 2021*.

АДАПТИВНИЙ ДИЗАЙН ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ПОРУШЕННЯМ ЗОРУ: ПРИНЦИПИ, СТАНДАРТИ ТА СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО ІНТЕРФЕЙСУ

ADAPTIVE DESIGN FOR PEOPLE WITH VISUAL IMPAIRMENTS: PRINCIPLES, STANDARDS, AND MODERN TECHNOLOGIES OF INCLUSIVE INTERFACE

Бараш Антон Сергійович

II курс, група ЗІПЗ-24-1м-іст,

спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

BarashASUA@gmail.com

Науковий керівник: Савостін-Косяк Д. О., к.т.н., доцент,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8795-5939>

daniel_s@ukr.net

Анотація. У даній роботі розглянуто підходи до створення адаптивного веб дизайну для користувачів із порушенням зору. Здійснено аналіз міжнародних стандартів доступності (WCAG 2.1, EN 301 549, European Accessibility Act), визначено ключові технологічні інструменти для реалізації інклюзивного інтерфейсу, описано приклади кращих практик адаптації контенту. Показано роль штучного інтелекту у формуванні персоналізованого користувацького досвіду для людей із різними типами зорових порушень.

Annotation. This paper explores approaches to creating adaptive web design for users with visual impairments. The study analyzes international accessibility standards (WCAG 2.1, EN 301 549, and the European Accessibility Act), identifies key technological tools for implementing an inclusive interface, and describes best practices for content adaptation. The role of artificial intelligence in shaping a personalized user experience for people with different types of visual impairments is also highlighted.

Концепція та стандарти доступності. Інклюзивність цифрових сервісів стає пріоритетом сучасного суспільства. Веб Сайти, мобільні застосунки та освітні платформи мають забезпечувати доступність для всіх користувачів, незалежно від їхніх фізичних особливостей.

За даними ВООЗ, понад 2,2 млрд людей у світі мають певний рівень порушення зору — від слабкого зору до повної сліпоти. У цьому контексті адаптивний дизайн виступає не про-

сто естетичним рішенням, а етичним та правовим зобов'язанням розробників програмного забезпечення.

Адаптивний дизайн — це підхід, який враховує індивідуальні можливості користувача, дозволяючи системі автоматично або вручну підлаштовуватися під його потреби.

Міжнародним стандартом, що регламентує вимоги до веб-доступності, є WCAG 2.1 (Web Content Accessibility Guidelines), розроблений W3C. Основні принципи WCAG формуються за моделлю POUR:

- **Perceivable** (Сприйнятність): контент має бути доступним для сприйняття через різні канали (звуковий, візуальний, тактильний).

- **Operable** (Керованість): інтерфейс повинен бути придатним до навігації без миші (через клавіатуру, голос).

- **Understandable** (Зрозумілість): структура сторінки та поведінка елементів мають бути передбачуваними.

- **Robust** (Надійність): сайт має коректно працювати з асистивними технологіями — екранними рідерами (NVDA, JAWS, VoiceOver), брайлівськими дисплеями тощо.

Крім WCAG, у ЄС діють стандарти EN 301 549, а з 2025 року набуває чинності European Accessibility Act, який зобов'язує цифрові сервіси бути доступними для людей з інвалідністю.

На даний час в Україні діють наступні стандарти та методично-рекомендаційні акти ДСТУ EN 301 549:2022 «Інформаційні технології. Вимоги щодо доступності продуктів та послуг ІКТ». Він фактично дублює однойменний європейський стандарт і «закликається» до використання рекомендацій WCAG 2.1 (Web Content Accessibility Guidelines).

Постанова Постанови КМУ № 757 «Деякі питання доступності інформаційно-комунікаційних систем та документів в електронній формі», згідно з якою веб сайти та мобільні застосунки органів виконавчої влади (та документи, що на них розміщені) мають відповідати вимогам ДСТУ EN 301 549:2022.

Технічні принципи реалізації. Щоб веб інтерфейс був зручним для людей із вадами зору, розробники мають дотримуватися низки технічних правил:

- Семантична HTML-розмітка — правильне використання тегів (<header>, <nav>, <main>, <article>, <footer>) для коректного сприйняття сторінки екранними рідерами.

- Атрибути ARIA (aria-label, aria-hidden, role) — розширення опису інтерфейсних елементів.

— Висока контрастність — співвідношення кольорів не нижче 4.5:1.

— Масштабований текст — можливість збільшення до 200% без втрати структури.

— Клавіатурна навігація — повна функціональність сайту без миші.

— Текстові альтернативи зображень (alt, longdesc) — опис графічних елементів.

— Режим високого контрасту або темна тема — перемикання користувачем.

Для перевірки доступності використовують інструменти Lighthouse, axe DevTools, WAVE або Accessibility Insights.

Персоналізація через адаптивні технології. Новітні підходи до адаптивного дизайну базуються на персоналізації:

— CSS-запити (prefers-color-scheme, prefers-contrast, prefers-reduced-motion) дозволяють враховувати системні налаштування користувача.

— Штучний інтелект використовується для генерації автоматичних описів зображень, трансформації тексту в аудіо та аналізу контенту на читабельність.

— Розробляються браузерні плагіни, які змінюють контент залежно від типу порушення зору (кольорова сліпота, тунельний зір, макулодистрофія).

Такі рішення роблять досвід користування сайтом індивідуальним і комфортним.

Висновки. Адаптивний дизайн для людей з порушенням зору — це комплексна дисципліна, що поєднує технічні, дизайнерські та етичні аспекти.

Його впровадження вимагає не лише дотримання стандартів WCAG, а й глибокого розуміння потреб користувачів.

Майбутнє цифрових сервісів — за інтелектуальною персоналізацією, інклюзивними дизайн-системами та інтеграцією AI-рішень, які зроблять інтернет доступним для кожного.

Список використаних джерел

1. W3C. *Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.1*. URL: <https://www.w3.org/TR/WCAG21/>

2. W3C. *Accessibility Requirements for People with Low Vision*. URL: <https://www.w3.org/TR/low-vision-needs/>

3. Fathima, N. (2023). *A Design Guideline to Overcome Web Accessibility Issues for Visually Impaired Friendly Options*. arXiv:2304.06924.

4. BrowserStack. *25 Real-World Design Examples that Prioritize Accessibility*. URL: <https://www.browserstack.com/guide/accessibility-design-examples>

5. Digital.gov. *Accessibility for Visual Designers*. URL: <https://digital.gov/guides/accessibility-for-teams/visual-design>

6. Inclusive IT. «Доступність чи безбар'єрність: WCAG 2.1 AA чи ДСТУ EN 301 549:2022». URL: <https://inclusive-it.medium.com/доступність-чи-безбар'єрність-wcag-2-1-aa-чи-дсту-en-301-549-2022-092db74d46f2>

7. Програма розвитку ООН в Україні. «Веб Доступність сайтів державних органів влади 2023». URL: https://bf.diiia.gov.ua/storage/app/media/Docs/undp-ua-monitoring_basic_web_accessibility_-_2023-2024.pdf

АВТОМАТИЗОВАНІ СИСТЕМИ НА БАЗІ МАШИННОГО ЗОРУ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ НАВЧАЛЬНИХ ПРИМІЩЕНЬ

APPLICATION OF GENERATIVE AI AND RAG-BASED SYSTEMS FOR PERSONALIZING EDUCATIONAL CONTENT IN AN INCLUSIVE LEARNING ENVIRONMENT

Батрак Олексій Григорович

*III курс, група КІ-123, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-8248-5935>

batrachelli@gmail.com

Науковий керівник: Дуднік А.С., д.т.н., професор,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1339-7820>

a.s.dudnik@gmail.com

Анотація. Сучасні навчальні заклади стикаються з викликами забезпечення доступності фізичних просторів для осіб з обмеженими можливостями. Технології машинного зору пропонують інструменти для автоматизації аналізу доступності приміщень, виявлення потенційних бар'єрів і забезпечення адаптації середовища. Особливе значення має інтеграція функцій сповіщення, тривоги та сигналізацій для попередження ризиків та створення комфортного середовища для всіх учасників освітнього процесу. У статті розглядаються ключові компоненти таких систем, їхні переваги, виклики впровадження та перспективи подальшого розвитку.

Annotation. Modern educational institutions face challenges in making physical spaces accessible to people with disabilities. Machine vision technologies offer tools to automate the analysis of accessibility, identify potential barriers, and ensure the adaptation of the environment.

Of particular importance is the integration of notification, alarm, and alarm functions to prevent risks and create a comfortable environment for all participants in the educational process. The article discusses the key components of such systems, their advantages, implementation challenges, and prospects for further development.

Розвиток інклюзивного освітнього середовища є одним із пріоритетів сучасної педагогіки та технологій. Одним із ключових аспектів інклюзії є фізична доступність навчальних приміщень, яка визначається як наявністю безбар'єрного простору, так і можливістю швидко реагувати на зміни умов середовища чи потенційні загрози. Особи з інвалідністю та іншими особливими потребами часто стикаються з перешкодами, які можна усунути завдяки впровадженню технологій машинного зору [1].

Автоматизовані системи доступності на основі машинного зору можуть мати такий функціонал [2]:

1. Розпізнавання перешкод у фізичному просторі.

— Використання нейронних мереж для автоматичного виявлення стаціонарних та динамічних перешкод, таких як нерівності поверхонь, сходи без пандусів, вузькі дверні отвори або тимчасово розміщені меблі.

— Оцінка приміщень на відповідність стандартам доступності за допомогою технологій 3D-сканування.

2. Аналіз маршрутів та забезпечення навігації

— Інтеграція систем машинного зору з мобільними додатками для створення доступних маршрутів.

— Доповнена реальність для покращення орієнтації осіб із вадами зору або слуху.

3. Функції сигналізацій і тривоги

— Системи тривожного сповіщення: автоматичне розпізнавання небезпечних ситуацій (затори на шляхах евакуації, переповненість приміщень) і подання сигналів у вигляді візуальних або звукових повідомлень.

— Персоналізовані тривоги: адаптація сигналів до потреб користувачів (вібраційні сповіщення для осіб із порушеннями слуху або візуальні сигнали для осіб із порушеннями зору).

— Детектори падінь та критичних ситуацій: виявлення осіб, які зазнали травм чи потребують допомоги, з подальшим автоматичним викликом персоналу або рятувальних служб.

4. Моніторинг динамічних змін у середовищі.

- Виявлення тимчасових бар'єрів, таких як будівельне обладнання або несправності (зламаний ліфт, закритий пандус).
- Повідомлення адміністрації або користувачів через інтегровані мобільні додатки.

5. Система прогнозування загроз

- Використання алгоритмів машинного навчання для аналізу попередніх інцидентів і прогнозування можливих проблем у доступності або безпеці.

Приклад впровадження: модель автоматизованої системи для університету. Для тестування ефективності технології було розроблено модель автоматизованої системи доступності, яка включає:

- Обладнання: Камери з функцією глибокого розпізнавання об'єктів, розміщені у ключових точках будівлі (входи, коридори, аудиторії).

- Програмне забезпечення: Хмарну платформу для обробки даних, аналізу та створення сповіщень у реальному часі.

- Інтерфейси користувача: Мобільний додаток для студентів, що підтримує інтеграцію з навігаційними системами та забезпечує адаптовані сповіщення.

Планові результати:

- Виявлення потенційних бар'єрів із точністю 96%.

- Скорочення часу переміщення студентів з обмеженими можливостями між аудиторіями на 35%.

До переваг можна віднести [3]:

- Підвищення рівня безпеки та зручності для студентів із різними потребами.

- Автоматизація рутинних перевірок доступності приміщень.

- Можливість інтеграції з іншими системами безпеки (відеоспостереження, охоронні системи).

Виклики, що стають на заваді впровадження:

- Висока вартість обладнання та інфраструктури.

- Необхідність регулярного оновлення баз даних для коректної роботи систем.

- Забезпечення конфіденційності даних користувачів.

Із перспектив запровадження моделі можна виділити [4]:

- Розширення функціональності для підтримки жестової мови або адаптації системи для різних типів порушень.

— Застосування системи для забезпечення доступності у міських середовищах (громадський транспорт, бібліотеки, громадські простори).

Отже, технології машинного зору мають великий потенціал у створенні інклюзивного освітнього середовища. Впровадження таких систем сприяє не лише забезпеченню доступності, а й підвищенню рівня безпеки та комфорту для всіх учасників навчального процесу. Подальший розвиток цих технологій дозволить розширити їхнє застосування та зробити їх більш доступними.

Список використаних джерел

1. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. (2023). Інклюзія: покроково для педагогів: навчально-методичний посібник (Серія «Інклюзивна освіта»). Київ, 2023. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739317/1/Kolupaeva.Taranchenko.Inclusia.Pokrokovy.pdf>
2. Борисова Л.В., Загора О.В., Фещенко А.Б., Автоматизовані системи управління та зв'язок: курс лекцій. Харків : НУЦЗУ. 2018. URL: <https://cz.nuczu.edu.ua/images/11/12.pdf>
3. Петрович Й.М., Римар Ю.М. Інформаційні системи управління навчальним процесом у ВНЗ: Національний університет «Львівська політехніка», 2012.
4. Калініченко І.О. Особливості формування інклюзивного освітнього середовища для забезпечення всебічного розвитку дитини. Збірник «Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами», 2012. URL: <https://ap.uu.edu.ua/article/80>

ЦИФРОВІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ DIGITIZATION OF ACCOUNTING

Берназ Андрій Олександрович

*І курс, група ЗОО-25-1м, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
andrey.bernaz8@gmail.com

*Науковий керівник: Лавриненко Л.М., к.е.н., с.н.с.,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7104-6079>
larcic@ukr.net

Анотація. Досліджено сутність та основні напрями цифровізації бухгалтерського обліку в сучасних умовах розвитку економіки. Розкрито вплив інформаційно-комунікаційних технологій на ефективність організації облікових процесів й прийняття управлінських рішень. Розглянуто переваги автоматизації обліку, зокрема використання хмарних сервісів, штучного інтелекту та аналітичних

інструментів. Визначено ризики та виклики, пов'язані із цифровою трансформацією бухгалтерської діяльності. Обґрунтовано необхідність підвищення цифрової компетентності бухгалтерів як ключового чинника успішної інтеграції цифрових технологій.

Annotation. *The article explores the essence and main directions of accounting digitalization in the context of the modern economy. It highlights the impact of information and communication technologies on the efficiency of accounting processes and managerial decision-making. The advantages of automation, including the use of cloud services, artificial intelligence, and analytical tools, are examined. The risks and challenges associated with digital transformation in accounting are identified. The necessity of improving accountants' digital competencies as a key factor in the successful integration of digital technologies is substantiated.*

Цифрове середовище вимагає певних трансформацій як в усіх сферах суспільно-політичного життя, так і в управлінні господарськими процесами, здійсненні документообігу та формуванні звітності. Сьогодні в умовах глобальної цифрової трансформації всі сфери економічної діяльності зазнають суттєвих змін, і бухгалтерський облік не є винятком. Цифровізація облікових процесів стає стратегічним напрямом розвитку підприємств, оскільки забезпечує оперативність, точність та прозорість фінансової інформації.

Цифрова трансформація у бухгалтерському обліку означає інтеграцію хмарних обчислень, автоматизацію рутинних завдань, застосування штучного інтелекту (ШІ) та інших інноваційних рішень у робочі процеси для підвищення безпеки та точності облікових даних. Такий підхід дає змогу бухгалтерським фірмам й фахівцям із обліку та оподаткування модернізувати свої процеси, підвищити ефективність, забезпечити кращу аналітику для прийняття рішень та прогнозування, що в результаті підвищує їх цінність для клієнтів. Зокрема, перехід від застарілого локального бухгалтерського програмного забезпечення до сучасних хмарних платформ забезпечує мобільність, співпрацю у режимі реального часу, постійне оновлення та доступ до останніх інновацій.

Автоматизація дозволяє мінімізувати людський фактор, зменшити ризики помилок і прискорити формування звітності. Сучасні програми, такі як BAS ERP, SAP, QuickBooks чи 1С, дають змогу вести облік у режимі реального часу, інтегрувати дані між підрозділами та формувати аналітичні звіти для прий-

няття управлінських рішень. Хмарні рішення сприяють підвищенню мобільності та зручності роботи бухгалтера. Дані зберігаються на віддалених серверах і можуть бути доступні з будь-якого пристрою (Google Workspace, Microsoft 365). Це забезпечує безперервність облікового процесу та полегшує взаємодію з контрагентами й контролюючими органами.

Інтеграція штучного інтелекту (AI) у бухгалтерські системи відкриває нові можливості для аналітичної обробки даних, прогнозування фінансових результатів і виявлення аномалій у звітності. Алгоритми машинного навчання здатні автоматично розпізнавати первинні документи, формувати проводки та звіти, що значно зменшує навантаження на персонал.

Зі зростанням цифрових інструментів збільшується потреба у надійному захисті даних. Використання шифрування, багаторівневої авторизації, систем резервного копіювання та контролю доступу стає обов'язковою умовою ефективного функціонування бухгалтерських інформаційних систем.

Бухгалтер поступово переходить від рутинної роботи до ролі фінансового аналітика та радника керівництва. Зростає потреба у цифровій грамотності, розумінні IT-процесів і навичках роботи із аналітичними інструментами.

Цифровізація бухгалтерського обліку — це невідворотний процес, який визначає майбутнє професії. Вона забезпечує підвищення ефективності, прозорості та конкурентоспроможності підприємств. Разом із тим цифрова трансформація вимагає постійного оновлення знань й розвитку нових компетенцій у сфері інформаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Мельник Л.Г., Гриценко С.І. Цифрова економіка: основи становлення та розвитку. Суми : Університетська книга, 2020.
2. Шиш А.М. Хмарні технології у бухгалтерському обліку та фінансовому аналізі в Україні: аналіз відмінностей та стратегії адаптації до місцевого контексту. 2024. URL: <https://econp.com.ua/index.php/journal/article/view/13/10>
3. Deloitte. Digital Transformation in Finance and Accounting. 2023. URL: <https://www.deloitte.com>
4. Пелех У.В., Дуб Р.С. Використання хмарних технологій в бухгалтерському обліку: переваги, ризики та перспективи. *Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення*: матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції (12–13.11.2024). URL: <https://konferenciaonline.org.ua/ua/article/id-1945/>

РОЗРОБКА МОДЕЛІ ПРОЦЕСІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ СППР
ЗА ФРЕЙМВОРКОМ ZERO TRUSTDEVELOPMENT OF A MODEL FOR THE FUNCTIONING OF
DSS BASED ON THE ZERO TRUST FRAMEWORK

Близнюк Артем Володимирович

III курс, група КІ-23, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-4461-5823>,

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-36>
blizniykartem@gmail.com

Науковий керівник: Писарчук О.О., д.т.н., професор,
Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5271-0248>,
platinumpa2212@gmail.com

Анотація. У роботі розглянуто побудову датоцентричної моделі процесів у фреймворці Zero Trust для ІТС державного сектору шляхом інтеграції системи підтримки прийняття рішень із подіями DLP. СППР трактується як спеціалізований компонент прийняття політик, що виконує контекстну оцінку ризику з урахуванням користувача, пристрою та чутливості даних. Такий підхід забезпечує перехід від фіксованих DLP-правил до динамічного й автоматизованого контролю доступу. Описано замкнений цикл оркестрації, у якому рішення СППР одразу транслюються у виконавчі засоби безпеки. Підкреслено необхідність подальшої формалізації моделей ризику в режимі, близькому до реального часу.

Annotation. This paper examines the design of a data-centric Zero Trust architecture for government ICT systems by integrating a decision support system with DLP event streams. The DSS is treated as a specialized policy decision point that performs context-aware risk assessment based on user, device and data sensitivity attributes. This enables a shift from static DLP rules to dynamic and automated access control. A closed orchestration loop is outlined, where DSS decisions are immediately enforced by security components. The need for further formalization of real-time risk models is emphasized.

Сучасна парадигма кібербезпеки зміщується в бік фреймворку нульової довіри (Zero Trust, ZT), яскраво описаної в стратегічних документах, таких як DoD Zero Trust Strategy, 2022. Модель ZT базується на принципі «ніколи не довіряй, завжди

перевіряй» (never trust, always verify). Це означає, що доступ до ресурсів надається не на основі приналежності до «довіреної» внутрішньої мережі, а динамічно, на основі поточної оцінки ризику для кожної окремої сесії доступу.

Архітектура Zero Trust, згідно з сучасними стандартами і стратегіями (напр., NIST SP 800–207 та DoD ZT Strategy), складається з кількох ключових елементів. Для задачі запобігання витокам даних найбільш релевантними є наступні.

1. Дані. У цьому розділі визначаються чутливість інформації та припустимі операції з нею. Система підтримки прийняття рішень, отримавши подію від DLP, зіставляє її з класом даних і приймає контекстне рішення: дозволити дію, обмежити канал чи заблокувати. Таким чином статичні політики доповнюються динамічним керуванням доступом.

2. Видимість та аналітика. Постійний збір телеметрії про дії користувачів і систем надає СППР поведінковий контекст. Це дає змогу відрізнити типові дії від нетипових, підвищувати рівень ризику для аномальних операцій і знижувати його для очікуваних. Рішення щодо витоку приймається не лише за фактом спрацювання правила, а й з урахуванням поведінки.

3. Автоматизація та оркестрація. СППР виконує роль центру прийняття рішень. Вона отримує подію, розраховує ризик і передає обрану дію до виконавчих компонентів (засобів контролю доступу, мережових засобів, DLP). Це забезпечує швидку, уніфіковану та відтворювану реакцію на потенційні витоки.

4. Користувач. Принцип мінімально необхідного доступу реалізується динамічно. СППР може дозволити перегляд даних, але заборонити їх передачу зовнішнім адресатам або вивантаження на неконтрольовані ресурси, навіть якщо базова роль користувача це допускає. Це знижує імовірність витоку без повного блокування роботи користувача.

Для ефективної роботи СППР, як компонента точки прийняття рішень (Policy Decision Point, PDP) в фреймворці ZT, вона повинна отримувати безперервний потік даних з кількох джерел у режимі, близькому до реального часу. Основні вимоги до даних:

1. Від DLP-систем: Повний потік подій (блокування, дозволи, сповіщення); деталізований контекст (користувач, канал витоку — email, USB, cloud, messenger; спрацювала політика; метадані контенту).

2. Від систем ідентифікації (ICAM/IAM): Атрибути користувача (роль, підрозділ, рівень доступу, проекти). Це надає контекст «хто» виконує дію.

3. Від систем захисту кінцевих точок (EDR/XDR): стан робочого пристрою, його комплаєнс, географічне положення. Це надає контекст «звідки» виконується дія.

4. Від систем класифікації даних: Мітки чутливості даних (наприклад, «Публічно», «Для службового користування», «Тайно»), що є об'єктом операції.

Вимоги до інтеграції:

1. Інтерфейси API для збору даних: СППР повинна мати можливість отримувати дані через захищені API (наприклад, по протоколах SOAR або SIEM) від усіх систем.

2. Інтерфейси API для оркестрації: СППР (PDP) повинна мати можливість миттєво відправляти керуючі команди на точки примусу (PEP).

3. Точки примусу (PEP): Це можуть бути самі DLP-агенти (для оновлення політики), мережеві шлюзи (для блокування трафіку), хмарні проксі (CASB) або навіть система ідентифікації (для динамічної зміни прав доступу користувача чи виходу з сесії).

Запропонований робочий процес автоматизованої оркестрації полягає у побудові замкненого процесу керування ризиками витоку даних у межах фреймворку Zero Trust.

На першому етапі здійснюється моніторинг дій користувача та збір подій від DLP (ідентифікація суб'єкта, каналу, типу даних, стану пристрою). Ці дані передаються до системи підтримки прийняття рішень.

На другому етапі СППР виконує контекстну оцінку ризику: подія зіставляється з роллю користувача, історією його поведінки, чутливістю даних і політиками безпеки. Результатом є інтегральний показник ризику для конкретної операції.

На третьому етапі, який відповідає функціям точки прийняття політик, розрахований ризик порівнюється з порогами. Для низького ризику операція фіксується і дозволяється; для середнього може застосовуватися посилений аудит чи додаткова автентифікація; для високого і критичного ризику операція блокується, а за потреби ініціюються додаткові обмежувальні дії.

На четвертому етапі рішення СППР передається виконавчим компонентам безпеки через стандартизовані інтерфейси: DLP, EDR, системам управління ідентичностями та доступом.

Завдяки цьому забезпечується відтворюваний, швидкий і адаптивний контроль кожної операції з даними.

Висновки. Інтеграція математично підтримуваної СППР з подіями DLP є визначальною для формування датоцентричної архітектури Zero Trust в ІТС державного сектору, оскільки забезпечує перехід від реактивних, статичних політик до динамічного та автоматизованого контролю доступу. Використання СППР у ролі спеціалізованого PDP дає змогу практично реалізувати принцип найменших привілеїв і зменшити ймовірність витоку чи несанкціонованого поширення чутливих даних. Подальші дослідження доцільно спрямувати на формалізацію моделей ризику для різних каналів витоку та на удосконалення механізмів обміну даними між компонентами системи в режимі, наближеному до реального часу.

Список використаних джерел

1. DoD Zero Trust Strategy. *U.S. Department of War*. 2022. URL: <https://dodcio.defense.gov/Portals/0/Documents/Library/DoD-ZTStrategy.pdf>.
2. Zero Trust Architecture / S. Rose та ін. 2020. URL: <https://doi.org/10.6028/NIST.SP.800-207>.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ СЕРЕДОВИЩ РОЗРОБКИ З ПІДТРИМКОЮ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО НАВЧАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТЬОМУ ПРОСТОРІ USING AI-POWERED INTEGRATED DEVELOPMENT ENVIRONMENTS FOR IMPLEMENTING DIFFERENTIATED INSTRUCTION IN AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Богун Роман Ігорович

доцент, кандидат фізико-математичних наук,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-8519-2234>

bohun.roma@gmail.com

Анотація. У доповіді проаналізовано виклики інклюзивного навчання у сфері ІТ та запропоновано використання інтегрованих середовищ розробки з підтримкою штучного інтелекту (AI-IDE) як потужної техно-педагогічної платформи для їх вирішення. Досліджено, як інструменти «другого пілота» реалізують механізми диференційованого навчання через адаптацію змісту, процесу та

темпу засвоєння матеріалу. Окрему увагу приділено здатності AI-IDE знижувати когнітивні, фізичні та психологічні бар'єри, зокрема для осіб з особливими потребами. Визначено ключові ризики, як-от надмірна залежність, та наголошено на фундаментальному зсуві ролі викладача від транслятора знань до фасилітатора. Відповідальна інтеграція AI-IDE є ключем до побудови більш доступного інклюзивного освітнього простору в IT.

Annotation. *This paper examines the challenges of inclusive education in the IT field and proposes the use of AI-powered Integrated Development Environments (AI-IDEs) as a powerful techno-pedagogical platform to address these challenges. It investigates how AI co-pilot tools implement mechanisms of differentiated instruction by adapting the content, process, and pace of material assimilation. Particular attention is paid to the capacity of AI-IDEs to mitigate cognitive, physical, and psychological barriers, particularly for individuals with special needs. The paper identifies key risks, such as over-reliance, and highlights the fundamental shift in the educator's role from that of a knowledge transmitter to a facilitator. The responsible integration of AI-IDEs is key to building a more accessible and inclusive educational environment in IT.*

Стрімка цифрова трансформація вимагає підготовки кваліфікованих IT-фахівців, але цей процес має бути доступним для всіх, реалізуючи принципи інклюзії. Уніфікований підхід у викладанні програмування, що спирається на стандартизовані лекції та єдиний темп, створює суттєві бар'єри. В інклюзивній групі ми стикаємося з гетерогенністю студентів: від нейровідмінностей (РАС, РДУГ) та фізичних обмежень до кардинально різного попереднього досвіду.

Штучний інтелект (ШІ), інтегрований у сучасні середовища розробки (AI-IDE), трансформується з інструменту написання коду на потужну техно-педагогічну платформу [1–5]. Він пропонує безпрецедентні механізми для персоналізації та диференціації, що є ключем до побудови ефективного інклюзивного освітнього простору в IT-сфері.

AI-IDE — це еволюція традиційних IDE, що глибоко інтегрує генеративний ШІ. Інструменти на кшталт GitHub Copilot, Cursor та інші перетворюють IDE з пасивного редактора на активного «другого пілота». Їхні функції включають генерацію коду за текстовим описом, інтелектуальне автодоповнення цілих логічних блоків та миттєве пояснення помилок.

Диференційоване навчання реалізується через адаптацію освітнього процесу до індивідуальних потреб. В контексті ІТ ми можемо фокусуватись на диференціації:

- Змісту: Завдання різної складності.
- Процесу: Різні шляхи засвоєння.
- Продукту: Різні способи демонстрації знань.

AI-IDE надають конкретні технічні механізми для реалізації диференціації, що напряду знижує освітні бар'єри.

AI-асистент виступає як персональний тьютор 24/7 і дозволяє здійснювати диференціацію за темпом та рівнем підтримки. Для студентів, що потребують більше часу, він надає негайний, терплячий і, що найважливіше, неосудливий зворотний зв'язок. «Сильні» студенти миттєво отримують відповіді.

AI-IDE надає підказки різного рівня деталізації — від легкого натяку до прямої пропозиції коду з поясненням. LLM можуть перефразовувати складні концепції («поясни цей код просто», «поясни аналогію»). Це є важливо для:

- Нейровідмінних студентів: Для студентів з РАС AI забезпечує комфортну, логічну та буквальну взаємодію. Для студентів з РДУГ миттєвий зворотний зв'язок та допомога у структуруванні задачі допомагають підтримувати фокус.

- Зниження когнітивного навантаження: AI бере на себе рутинне запам'ятовування синтаксису, дозволяючи студенту зосередитись на вищому рівні — логіці та вирішенні проблеми.

ШІ інструменти дозволяють ефективно адаптуватись до фізичних бар'єрів та різних рівнів стартових можливостей студентів. Для студентів з порушеннями моторики генерація коду голосом або за коротким текстовим описом («створи клас 'User'...») не просто пришвидшує, а робить можливим процес кодування, зменшуючи фізичну втому. Для студентів з вадами зору AI може надавати семантичні описи коду, доповнюючи скрінрідери. AI-IDE виступає як «персональний репетитор», вирівнюючи стартові можливості студентів, які не мають фінансових ресурсів чи соціального капіталу для додаткових занять.

Впровадження AI-IDE не є панацеєю. Головний ризик — надмірна залежність, коли студенти використовують AI як «автопілот», а не «другого пілота», генеруючи рішення без розуміння. Це призводить до втрати навичок критичного мислення та налагодження коду.

Це вимагає фундаментального зсуву ролі викладача: від «транслятора знань» до «фасилітатора» та «архітектора навчального досвіду». Ключове завдання — не заборонити інструмент, а навчити «AI-грамотності»: як ставити ефективні запити та критично верифікувати відповіді. Педагогічне проєктування має змістити фокус з продукту (працюючий код) на процес та рефлексію.

AI-IDE є потужним інструментом посилення педагогічних можливостей. Вони дозволяють реалізувати глибоку диференціацію навчання у масштабах, раніше недосяжних. Для інклюзивного середовища вони пропонують унікальні механізми для зниження когнітивних, фізичних та психологічних бар'єрів, роблячи IT-освіту більш доступною та справедливою. Успіх цієї трансформації залежить від нашої готовності розробляти та апробувати нові методики викладання та етичні стандарти, що забезпечать відповідальну інтеграцію ШІ в освітній процес.

Список використаних джерел

1. Alanazi M., Soh B., Samra H., Li A.L.C. The Influence of Artificial Intelligence Tools on Learning Outcomes in Computer Programming: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Computers*. 2025. Vol. 14, No. 5. Article 185. DOI: <https://doi.org/10.3390/computers14050185>.
2. Avramovic S., Avramovic I., Wojtusiak, J. Exploring the Impact of GitHub Copilot on Health Informatics Education. *Applied Clinical Informatics*. 2024. Vol. 15, No. 5. P. 1121–1129. DOI: <https://doi.org/10.1055/a-2414-7790>.
3. Mesaros G.O. Learning Web Development Using GitHub Copilot in and Outside Academia: A Blessing or a Curse? *Interdisciplinary Description of Complex Systems*. 2024. Vol. 22, No. 3. P. 355–359. DOI: <https://doi.org/10.7906/indecs.22.3.10>.
4. Timcenko O. Case Study: Using Artificial Intelligence as a Tutor for a Programming Course / 2024 21st International Conference on Information Technology Based Higher Education and Training (ITHET). Paris, France, 2024. DOI: <https://doi.org/10.1109/ITHET61869.2024.10837624>.
5. Богун Р.І., Одрібєць Н.В., Веденєєва О.А. Інтегровані середовища розробки з підтримкою штучного інтелекту: нові можливості для вивчення програмування студентами. *Інфокомунікаційні та комп'ютерні технології*. 2025. Т. 1, № 9. С. 76–81. DOI: <https://doi.org/10.36994/2788-5518-2025-01-09-09>

ЗАХИСТ ОСОБИСТОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРИ РОБОТІ З МОДЕЛЯМИ ШІ

PII DATA PROTECTION IN AI MODELS

Богущий Андрій Ігорович

III курс, група КІ-23, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-9458-8838>

bohutskyi_ak22@piuwm.edu.ua

Науковий керівник: Тимошенко О.М., к.ф.м.н., доцент,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Анотація. Швидкий розвиток генеративного штучного інтелекту призвів до експоненційного зростання обсягів і різноманіття даних, що використовуються для навчання та інференсу моделей. Користувачі нерідко передають системам конфіденційну інформацію, а розробники інтегрують моделі в середовища з підвищеними правами доступу, що створює ризики витоку персонально ідентифікованої інформації. У юрисдикціях із жорсткими вимогами, зокрема під дією GDPR в ЄС, встановлено чіткі стандарти, однак у деяких країнах можливе державне втручання в обробку даних, що підсилює загрози приватності. Тому постає необхідність створення захищеного протоколу взаємодії з моделями штучного інтелекту, який би гарантував безпечну обробку персональних даних користувачів.

Annotation. The rapid development of generative artificial intelligence has led to exponential growth in the volume and diversity of data used for model training and inference. Users often provide systems with confidential information, and developers integrate models into environments with elevated access rights, creating risks of personally identifiable information leaks. In jurisdictions with strict requirements, particularly under the GDPR in the EU, clear standards have been established. However, in some countries, government intervention in data processing is possible, which can increase the risk of privacy threats. Therefore, there is a need to establish a secure protocol for interacting with artificial intelligence models that ensures the safe processing of users' personal data.

Генеративні моделі працюють із великими масивами даних користувачів та організацій, що робить приватність центральним питанням їхнього життєвого циклу — від збору та під-

готовки даних до навчання, інференсу, зберігання і видалення. Ключові ризики включають витік РП-даних, недобросовісні інтеграції сторонніх сервісів, доступ третіх сторін у хмарних середовищах, міжюрисдикційні колізії, а також можливість повторного відновлення ідентичностей із нібито анонімізованих наборів даних.

Загрози виникають внаслідок зовнішніх атак, внутрішнього зловживання, помилок конфігурації та властивої хмарним багатокористувацьким системам складності. Під час інференції можливі атаки на конфіденційність, включаючи *membership inference*, *model inversion* та вилучення даних, коли зловмисник намагається визначити, чи входив певний запис до тренувального набору або відновити конфіденційні атрибути з параметрів моделі. Практичним обмеженням є те, що повноцінні великі моделі продовжують переважно обчислюватися в хмарі, тоді як ресурсів типового локального середовища часто недостатньо для навчання та складної інференції.

Один із підходів розв'язання проблеми полягає у запуску моделей в ізолюваному середовищі без доступу до Інтернету. Така ізоляція мінімізує мережеві ризики, забезпечує суворий контроль доступу і є особливо корисною для державних органів та критичної інфраструктури. Водночас відсутність свіжих джерел з Інтернету, необхідність регулярного оновлення бази знань та значні витрати на обслуговування обмежують використання цього підходу. Для віддаленої взаємодії з моделями рекомендується впровадити наскрізне шифрування, при якому запити та відповіді шифруються на стороні клієнта, а сервер обробляє лише зашифровані тексти. Ефективність цього рішення залежить від безпечного управління ключами, захисту метаданих та обмеженого відкритого логування. Вибір між віддаленим середовищем і так званим *on-premise*, тобто локальним середовищем, передбачає компроміси: віддалене середовище забезпечує масштабованість GPU/TPU та готовий до використання інтерфейс, але створює проблеми витоку даних та ризики мультиорендності; локальне оточення дає контроль над даними ціною більших капітальних витрат і складністю експлуатації.

Ефективне зниження ризиків починається з мінімізації даних: перед надсиланням даних до моделі варто видалити поля РП, застосувати принцип «необхідності знати» та реалізувати клієнтське маскування за допомогою правил і моделей DLP.

Псевдонімізація замінює прямі ідентифікатори постійними токенами, а таблиці відповідності зберігаються окремо з обмеженим доступом. Диференційна приватність гарантує, що персональні дані неможливо точно відновити з результатів обчислень шляхом контрольованого додавання випадкових значень в процес обчислень. Водночас вона передбачає контрольований компроміс між точністю та конфіденційністю. Контроль доступу на основі ролей або атрибутів, принцип мінімальних привілеїв та багатофакторна автентифікація відіграють важливу роль. У рамках процесів MLOps рекомендується сканувати набори даних на наявність РП перед навчанням, застосовувати фільтри DLP під час інференції, ізолювати середовища розробки, тестування та виробництва, а також використовувати системи управління секретами для ключів і токенів. Тестування конфіденційності повинно включати так звані червоні команди, перевірки на витік та моделювання атак для оцінки стійкості моделі до витоку даних та повторної ідентифікації.

Великі моделі часто вимагають сотень гігабайтів пам'яті та значних обчислювальних потужностей на кластерах GPU/TPU, що робить їх розгортання в хмарі панівним. Водночас зростання потужності пристроїв та поява оптимізованих архітектур і механізмів інференції створюють можливості для часткової інференції на пристрої для випадків, де цілісність даних має вирішальне значення. Повноцінне локальне навчання зараз залишається обмеженим, але гібридні підходи з розподілом навантаження між клієнтом і сервером поступово розширюють спектр рішень.

Захист персональних даних у системах штучного інтелекту вимагає скоординованого поєднання архітектурних рішень, криптографічних протоколів та дисципліни інженерних процесів. Ізоляція середовища, наскрізне шифрування, мінімізація даних, псевдонімізація, диференційна конфіденційність, а також суворі політики доступу й логування формують архітектуру, яка знижує ризики витоку інформації, зберігає якість моделей та забезпечує відповідність вимогам законодавства різних країн.

III ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОСТУПНОСТІ: ВИКОРИСТАННЯ НЕЙРОМЕРЕЖ У СТВОРЕННІ ІНКЛЮЗИВНИХ ОСВІТНІХ МАТЕРІАЛІВ З ЖУРНАЛІСТИКИ

AI AS A TOOL FOR ACCESSIBILITY: THE USE OF NEURAL NETWORKS IN CREATING INCLUSIVE EDUCATIONAL MATERIALS IN JOURNALISM

Боденчук Богдан Іванович

викладач циклової комісії візуальних та соціальних комунікацій,
Тернопільський фаховий коледж Університету «Україна».

Bodens23@gmail.com

Анотація. У статті проаналізовано можливості використання сучасних систем штучного інтелекту для підвищення доступності освітніх матеріалів із журналістики. Розглянуто потенціал нейромереж для автоматизованого створення адаптованого контенту: текстів спрощеної складності, альтернативних форматів, аудіоописів, субтитрів, жестової мови, а також інструментів мультимодальної комунікації. Особливу увагу приділено відповідності таких освітніх рішень міжнародним підходам до інклюзивності, зокрема *Universal Design for Learning*. Окремо акцентовано на ризиках упередженості моделей та етичних аспектах використання ШІ. Показано, що штучний інтелект може слугувати ефективним інструментом підвищення доступності медіаосвіти за умови належного регулювання та методичного супроводу.

Annotation. The article examines the potential of artificial intelligence technologies to improve the accessibility of educational materials in journalism. It analyzes the capabilities of neural networks to generate adapted content, including simplified texts, alternative formats, audio descriptions, subtitles, and sign-language translations. Particular attention is paid to the compliance of such solutions with international inclusion frameworks, especially the *Universal Design for Learning*. The study also highlights risks related to algorithmic bias and ethical challenges associated with AI usage. The findings suggest that AI can significantly enhance accessibility in media education when implemented with proper methodological and ethical considerations.

Штучний інтелект посідає ключове місце в сучасних освітніх інноваціях, зокрема в галузі медіаосвіти. Розвиток нейронних моделей суттєво розширив можливості адаптування

навчальних матеріалів для студентів з різними освітніми потребами. Згідно з міжнародними документами з інклюзивної освіти, включно з Конвенцією ООН про права осіб з інвалідністю та рекомендаціями ЮНЕСКО? доступність навчальних ресурсів є одним із ключових принципів рівного освітнього простору.

Одним із головних інструментів впровадження інклюзивності є концепція Universal Design for Learning, розроблена CAST. Вона передбачає варіативність подання інформації, можливість різних способів залучення та альтернативні шляхи вираження результатів. Штучний інтелект дозволяє реалізувати ці принципи значно ефективніше, ніж традиційні методи педагогічної адаптації.

Нейромережі забезпечують автоматичне спрощення текстів, що є надзвичайно важливим для студентів із когнітивними труднощами. Завдяки технологіям Natural Language Processing навчальні матеріали можуть бути перетворені у формат «легкого читання» без спотворення змісту. Подібні рішення уже застосовуються в європейській практиці доступного контенту/

Окремий напрямок інклюзивних AI-технологій пов'язаний із мультимодальною подачею навчальних матеріалів. Сучасні алгоритми розпізнавання мовлення, такі як Whisper, дозволяють створювати точні субтитри до відеолекцій, а системи text-to-speech формують якісні аудіоверсії текстів. Це критично важливо для дисциплін, пов'язаних із журналістикою, телевиробництвом і роботою з медіа, де значний обсяг навчальної інформації подається у відео- або аудіоформаті.

Генерація аудіоописів (audio description) за допомогою нейромереж також відкриває нові можливості для студентів із порушеннями зору. Дослідження Келлера та колег доводять, що автоматизовані моделі можуть створювати аудіоописи, які точністю та деталізацією наближаються до роботи професійних дикторів.

Не менш важливим є розвиток інструментів перекладу жестової мови. Цифрові аватари та моделі для візуального розпізнавання жестів сьогодні активно розвиваються компаніями SignAll та Google, що свідчить про потенціал створення інтерактивних освітніх матеріалів для студентів із порушеннями слуху.

Штучний інтелект також забезпечує персоналізацію навчального процесу. Алгоритми адаптивного навчання дозволяють створювати індивідуальні траєкторії засвоєння матеріалу. У кон-

тексті журналістики це дає можливість адаптувати вправи з медіааналізу, фактчекінгу, підготовки інтерв'ю або сценарної роботи у відповідності до потреб конкретного студента.

Втім, упровадження ШІ в інклюзивну освіту супроводжується низкою викликів. Найбільш дослідженою є проблема алгоритмічної упередженості, яка може призвести до викривлення змісту навчальних матеріалів. Додатково порушуються питання академічної доброчесності, авторських прав і необхідності прозорості джерел даних. Флоріді та Кауелз наголошують на принципах справедливості, підзвітності та недискримінації при застосуванні AI у суспільних галузях.

Таким чином, штучний інтелект може стати потужним інструментом інклюзивної медіаосвіти, якщо його впровадження здійснюється з урахуванням етичних норм, методичних рекомендацій і контролю якості. Подальші дослідження у цій сфері мають зосереджуватися на розробленні практичних моделей застосування ШІ у викладанні журналістики, а також на оцінюванні ефективності таких технологій у реальних навчальних середовищах.

Список використаних джерел

1. CAST. Universal Design for Learning Guidelines Version 2.2. Wakefield, MA: CAST Publishing, 2018.
2. Floridi, L., Cows, J. A Unified Framework of Five Principles for AI in Society. Harvard Data Science Review, 2019.
3. Gebru, T. et al. Datasheets for Datasets. arXiv preprint, arXiv:1803.09010, 2019.
4. Keller, M. et al. Automated Audio Description: The Promise of AI for Media Accessibility. Journal of Media Accessibility, 2021.
5. Koedinger, K. et al. Learning Engineering for Personalized Education. Pittsburgh: Carnegie Mellon University Press, 2019.
6. O'Neil, C. Weapons of Math Destruction. New York: Crown Publishing, 2016.
7. Radford, A. et al. Robust Speech Recognition via Large-Scale Weak Supervision. OpenAI, 2022.
8. United Nations. Convention on the Rights of Persons with Disabilities. New York, 2006.
9. UNESCO. Education for All — Global Monitoring Report 2015. Paris: UNESCO Publishing, 2015.

ІНФОРМАЦІЙНІ І КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ТА ЦИФРОВІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА
INFORMATION AND COMPUTER TECHNOLOGIES
AND THE DIGITALIZATION
OF THE INCLUSIVE ENVIRONMENT

Бондарчук Володимир Сергійович
магістратура, I курс, група ПР-25м,
спеціальність «Філологія, переклад»,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».
bondarchuk.volodymyr2000@gmail.com

Науковий керівник: Кнодель Л.В., д.пед.н., професор кафедри
української мови та літератури, іноземних мов та перекладу,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».
ODCID : <https://orcid.org/0000-0001-8393-9491>
knodel@ukr.net

Анотація. У тезах розглянуто роль інформаційних і комп'ютерних технологій (далі ІКТ) у процесі цифровізації інклюзивного освітнього середовища. Висвітлено основні напрями використання цифрових інструментів у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами (далі діти або учні з ООП). Також описано переваги застосування ІКТ у корекційно-розвитковому та дистанційному навчанні. Систематизовано і подано аналіз апаратних і програмових засобів навчання ІКТ та дидактичних умов. Визначено виклики та перспективи цифрової трансформації освіти.

Annotation. The theses explore the role of information and communication technologies (ICT) in the process of digitalization of an inclusive educational environment. The main directions of using digital tools in working with children with special educational needs (SEN) are highlighted. The advantages of applying ICT in correctional, developmental, and distance learning are also described. A systematic analysis of hardware and software learning tools, as well as didactic conditions, is presented. The challenges and prospects of digital transformation in education are identified.

Вступ. Сучасна освіта в Україні перебуває на етапі глибокої цифрової трансформації. Одним із ключових напрямів цього процесу є розвиток інклюзивного освітнього середовища, яке

забезпечує рівний доступ до знань усім дітям — незалежно від їхніх фізичних, психічних чи соціальних особливостей.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) виступають потужним інструментом для подолання освітніх бар'єрів, сприяють формуванню толерантного суспільства та створюють умови для повноцінної участі дітей з особливими освітніми потребами (ООП) у освітньому процесі.

Роль ІКТ у розвитку інклюзивної освіти. Інформаційні та комп'ютерні технології відкривають нові можливості для модернізації освітнього процесу, забезпечуючи індивідуалізацію навчання, гнучкість і варіативність освітніх програм, активізацію пізнавальної діяльності, створення комфортного психологічного середовища, розширення форм комунікації між учнями, педагогами, батьками.

Застосування ІКТ дозволяє педагогам ефективно враховувати індивідуальні особливості учнів з ООП, поєднувати різні форми подання навчальної інформації, створювати умови для полісенсорного сприйняття матеріалу.

Складові інформаційно-комунікаційних технологій в освіті. Система ІКТ в освітньому процесі умовно поділяється на апаратні та програмні засоби.

До апаратних належать: комп'ютери, ноутбуки, планшети, інтерактивні панелі; мультимедійні проектори, інтерактивні дошки; аудіо- та відеотехніка; спеціальні пристрої для альтернативної комунікації.

До програмних засобів належать: офісні програми та он-лайн-платформи для навчання (Google Classroom, Zoom, Moodle, Classtime тощо); інтерактивні ресурси (LearningApps, Kahoot, Wordwall, Genially); спеціальні програми для корекційного навчання (Ghotit, Boardmaker, SymWriter, Clicker).

Дидактичні умови впровадження ІКТ в інклюзивному освітньому процесі. Ефективне використання ІКТ в інклюзивному середовищі потребує створення відповідних дидактичних умов:

1. Гнучкість і варіативність освітнього процесу — адаптація чи модифікація змісту та темпу навчання до індивідуальних можливостей учнів.

2. Рівний доступ до інформації — використання цифрових технологій для усунення фізичних, когнітивних та комунікативних бар'єрів.

3. Автономізація навчальної діяльності — надання можливості самостійного доступу до навчальних матеріалів.

4. Поєднання методик — інтеграція мультимедійних, дистанційних, ігрових і традиційних методів.

5. Альтернативні форми оцінювання — демонстрація досягнень через проекти, цифрові продукти, творчі завдання.

6. Соціалізація через ІКТ — створення умов для спілкування з педагогами, однолітками, батьками через онлайн-платформи.

7. Матеріально-технічна база — забезпечення закладу освіти сучасними пристроями, швидкісним інтернетом і адаптованим ПЗ.

8. Професійна компетентність педагогів — готовність працювати з ІКТ, розуміння принципів інклюзивного навчання.

Використання ІКТ у корекційно-освітньому процесі. Застосування ІКТ сприяє розвитку когнітивних, мовленнєвих і соціальних функцій учнів. Найбільш ефективними є: мультимедійні презентації, інтерактивні ігри, навчальні фільми, аудіотехнології та музикотерапія, слайд-шоу з фотографіями учнів, які створюють ситуації успіху, розвивають самостійність, підвищують мотивацію до навчання.

Дистанційне навчання як форма цифрової інклюзії. Дистанційна освіта є одним із найважливіших інструментів цифровізації інклюзивного середовища. Вона забезпечує рівний доступ до освітніх ресурсів незалежно від місця перебування учня, гнучкість у навчанні, інтерактивність, доступ до спеціалізованих ресурсів. Особливої актуальності дистанційне навчання набуло в умовах воєнного стану.

Соціальне партнерство та цифрова екосистема інклюзії. Розвиток цифрової інклюзії можливий лише за умови співпраці державних структур, освітніх закладів, громадських організацій, IT-компаній і батьківських спільнот. Таке партнерство забезпечує створення цілісної екосистеми підтримки дітей з ООП, розробку адаптованого цифрового контенту, підвищення цифрової грамотності педагогів.

Висновки. Інформаційно-комунікаційні технології — це не лише технічний інструмент, а й засіб формування гуманістичних цінностей та розвитку інклюзивного суспільства. Їхнє впровадження забезпечує рівний доступ до знань, розвиток когнітивних і комунікативних умінь, формує мотивацію до навчання, підтримує соціалізацію й самореалізацію особистості.

Список використаних джерел

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>.
3. Концепція розвитку інклюзивної освіти в Україні : затверджено наказом МОН України від 01.10.2010 р. № 912. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua>.
4. Концепція цифрової трансформації освіти і науки України / Міністерство освіти і науки України. Київ : МОН, 2021. 28 с.
5. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті : навч.-метод. посіб. / За ред. В.Ю. Бикова, О.М. Спіріна. Київ : ІТЗН НАПН України, 2017. 212 с.
6. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи. Київ : А. С. К., 2020. 296 с.
7. Литвин А.В. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні дітей з особливими освітніми потребами. *Освітологічний дискурс*. 2022. № 2(38). С. 112–118.
8. Сисоєва С.О., Осадчий В.В. Інформаційно-комунікаційні технології в інклюзивній освіті. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Т. 84, № 4. С. 45–57.
9. Юрченко І.В. Дистанційне навчання як ефективний інструмент інклюзивної освіти. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Педагогічні науки»*. 2023. Вип. 5. С. 72–79.

**ВРАЗЛИВОСТІ МЕХАНІЗМІВ IDENTITY
AND ACCESS MANAGEMENT (IAM)
ЯК ОСНОВНИЙ ВЕКТОР АТАК
НА ПЕРСОНАЛЬНІ ДАНІ У ХМАРИ
VULNERABILITIES OF IDENTITY
AND ACCESS MANAGEMENT (IAM) MECHANISMS
AS THE PRIMARY ATTACK VECTOR
ON PERSONAL DATA IN THE CLOUD ENVIRONMENT**

Борисенко Олександр Сергійович

IV курс аспірантури, група КІ-22-1,

спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-3738-5878>

alekborysenko@gmail.com

Науковий керівник: Тимошенко А.Г., к.т.н., професор,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0954-3186>

timoshag@i.ua

Анотація. У роботі досліджено критичне значення механізмів Identity and Access Management (IAM) у забезпеченні захисту персональних даних в хмарних середовищах. Проаналізовано, що неправильна конфігурація IAM, зокрема надмірні привілеї та слабкість автентифікації, є найпоширенішими причинами витоку даних. Визначено основні вектори атак, які використовують недоліки IAM, включаючи ескаляцію привілеїв та компрометацію облікових даних. Запропоновано комплексні підходи до посилення IAM-політик та впровадження моделі Zero Trust Architecture (ZTA). Обґрунтовано необхідність автоматизованого аудиту та моніторингу для мінімізації ризиків несанкціонованого доступу до конфіденційної інформації.

Annotation. This paper investigates the critical role of Identity and Access Management (IAM) mechanisms in securing personal data within cloud environments. It is analyzed that incorrect IAM configuration, particularly excessive privileges and weak authentication, are the most frequent causes of data breaches. The main attack vectors leveraging IAM flaws, including privilege escalation and credential compromise, are identified. Comprehensive approaches to strengthening IAM policies and implementing the Zero Trust Architecture (ZTA) model are proposed. The necessity of automated auditing and monitoring is substantiated to minimize the risks of unauthorized access to confidential information.

Зі стрімким зростанням міграції бізнес-процесів та персональних даних (ПД) до хмарних платформ (AWS, Azure, GCP), питання їхнього захисту набуває першочергового значення. Управління ідентичністю та доступом (IAM) є фундаментальним рівнем безпеки, який визначає, хто і що може робити з ресурсами, які містять ПД. Досвід останніх років показує, що більшість гучних інцидентів витоку даних у хмарі пов'язана не з технічними збоями платформи, а з людськими помилками у конфігурації IAM. Це підкреслює актуальність детального дослідження вразливостей цього механізму.

Метою роботи є аналіз типових вразливостей механізмів IAM, які створюють основний вектор атак на персональні дані, та розробка рекомендацій щодо їх ефективної мінімізації у хмарному середовищі.

Принципи IAM та модель спільної відповідальності. Identity and Access Management — це набір інструментів та політик, які керують автентифікацією (перевірка особи) та авторизацією (надання прав доступу) користувачів та сервісів. Його ключові елементи включають користувачів, групи, ролі та політики доступу (Policy).

Неналежне управління IAM створює прямий шлях до компрометації ПД. Основні вразливості та вектори атак включають:

1. Надлишкові (Wildcard) привілеї у політиках: Надання користувачам або ролям надто широких дозволів, наприклад, * (будь-яка дія) на * (будь-який ресурс). Це дозволяє зловмиснику, який скомпрометував обліковий запис, отримати доступ до всіх чутливих ресурсів, включаючи сховища з ПД (наприклад, S3 бакети).

2. Слабкість автентифікації та відсутність MFA: Використання простих паролів, недостатньо надійних ключів доступу або повна відсутність багатофакторної автентифікації (MFA) для адміністративних користувачів та root-акаунтів. Компрометація таких облікових даних є найбільш прямим шляхом до несанкціонованого доступу.

3. Ескалація привілеїв (Privilege Escalation): Це атака, коли зловмисник, маючи обмежені початкові права, використовує помилки в IAM-політиках для отримання вищих, адміністративних привілеїв. Це часто відбувається через неправильно налаштовані «довірчі відносини» (Trust Relationships) між ролями.

4. Невідкликані та «сплячі» облікові записи/ключі: Зберігання активних облікових записів колишніх співробітників,

невикористовуваних ключів доступу (API keys) або сервісних облікових записів із широкими правами. Вони є «мертвими зонами» для моніторингу і часто стають мішенню для атак.

5. Публічний доступ до конфіденційних ресурсів: Хоча це не є прямою вразливістю IAM, але публічний доступ до сховищ даних (наприклад, Amazon S3 бакетів) часто встановлюється через неправильно налаштовані політики бакетів (Bucket Policy), які перекривають обмеження, задані в IAM.

Комплексний підхід до мінімізації IAM-ризиків. Для надійного захисту персональних даних необхідно реалізувати стратегію, що охоплює як проактивні, так і реактивні заходи:

1. Впровадження Zero Trust Architecture (ZTA): Перехід від моделі «захист периметра» до філософії «Нікому не довіряти, завжди перевіряти». Кожен запит на доступ до ПД має бути повторно автентифікований та авторизований, незалежно від того, звідки він походить (внутрішня чи зовнішня мережа).

2. Жорстке дотримання принципу найменших привілеїв: Усі політики повинні бути вузько сфокусованими. Використання функцій, які автоматично генерують політики на основі фактичного використання (наприклад, AWS IAM Access Analyzer), дозволяє уникнути надмірних прав.

3. Обов'язкове впровадження MFA: Вимагати багатофакторну автентифікацію для всіх користувачів, які мають доступ до конфіденційних ПД або адміністративних інструментів.

4. Автоматизований аудит та моніторинг: Регулярне використання інструментів Cloud Security Posture Management (CSPM) для сканування політик IAM. Постійний моніторинг за допомогою сервісів (наприклад, AWS CloudTrail, Azure Monitor) для виявлення та негайного сповіщення про нетипову активність, таку як спроби ескалації привілеїв чи несанкціонованого доступу до сховищ ПД.

5. Регулярне ротування та відкликання ключів: Встановлення жорстких політик щодо терміну дії ключів доступу та їхнє негайне відкликання після звільнення співробітника або завершення проекту.

Висновки. Вразливості механізмів Identity and Access Management є домінуючим чинником витоку персональних даних у хмарних середовищах. Неправильна конфігурація IAM-політик, зокрема надання надмірних привілеїв, створює найбільш значний ризик. Для забезпечення надійного захисту ПД кри-

тично необхідним є перехід до проактивної моделі безпеки, заснованої на принципі найменших привілеїв та філософії Zero Trust. Комплексне застосування автоматизованого моніторингу, обов'язкової MFA та регулярного аудиту IAM-політик дозволяє суттєво мінімізувати ризики несанкціонованого доступу та забезпечити відповідність міжнародним стандартам захисту даних (наприклад, GDPR).

МЕТОД АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ДЛЯ БЕЗПЕКИ НЕСТРУКТУРОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В МОБІЛЬНИХ СИСТЕМАХ

ADAPTIVE RISK MANAGEMENT METHOD FOR THE SECURITY OF UNSTRUCTURED INFORMATION IN MOBILE SYSTEMS

Бровченко Євген Миколайович

*IV курс, група КІ-22-1, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1416-0385>

yebrovchenko@hotmail.com

Науковий керівник: Самарай В.П., к.т.н., с.н.с., доцент,

Центр воєнно-стратегічних досліджень

Національного Університету оборони України.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4419-1366>

samaraj@ukr.net

Анотація. Розроблено метод адаптивного управління ризиками для захисту неструктурованої інформації на мобільних пристроях. Метод використовує машинне навчання, поведінкову аналітику та гнучкі криптографічні механізми, забезпечуючи динамічне коригування політик безпеки. Використання федеративного навчання зберігає конфіденційність користувача, а гібридна інфраструктура підвищує швидкість реагування. Експерименти показали зростання точності виявлення загроз і зниження ризику витоку даних.

Annotation. A method for adaptive risk management for protecting unstructured information on mobile devices has been developed. The method employs machine learning, behavioral analytics, and flexible cryptographic mechanisms, enabling dynamic adjustment of security policies. The use of federated learning preserves user privacy, while the hybrid infrastructure enhances response speed. Experiments demonstrated improved threat detection accuracy and reduced data leakage risk.

Сучасні мобільні платформи акумулюють значні обсяги неструктурованої інформації — текстів, фото, відео, аудіозаписів, повідомлень і метаданих, що створює підвищені ризики для безпеки користувача. У зв'язку з ростом складності загроз, зокрема цілеспрямованих фішингових атак, шкідливих мобільних додатків та витоку персональних даних, актуальним стає розроблення методів, здатних адаптуватися до змін середовища. Метою роботи є створення методу адаптивного управління ризиками, який забезпечує захист неструктурованої інформації на мобільних пристроях на основі машинного навчання, поведінкової аналітики та гнучких криптографічних механізмів.

Розроблений метод ґрунтується на багаторівневій архітектурі, яка охоплює декілька взаємопов'язаних компонентів. Перший рівень відповідає за збір контекстних даних — інформації про мережеву активність, геолокацію, часові характеристики та поведінкові патерни користувача. Другий рівень виконує обробку та нормалізацію зібраних ознак, формуючи набір параметрів, що використовується для подальшого аналізу. На третьому рівні застосовуються алгоритми машинного навчання, зокрема рекурентні нейронні мережі для виявлення відхилень у послідовності дій користувача, а також класифікатори ризику на основі історичних даних. Четвертий рівень формує рішення щодо необхідності зміни політики безпеки, враховуючи оцінений рівень ризику, поведінковий контекст і поточну активність пристрою. П'ятий рівень відповідає за реалізацію адаптаційних механізмів — динамічне посилення криптографічного захисту, зміну MFA-політик, обмеження доступу до ресурсів або блокування сесій.

Особливістю методу є його здатність до самонавчання: моделі ризику постійно оновлюються на основі нових даних, що надходять із пристроїв користувачів. Для забезпечення приватності використано концепцію федеративного навчання, за якої моделі оновлюються локально, а до центрального сервера передаються лише знеособлені вагові параметри. Таким чином, система здатна накопичувати досвід з великої кількості пристроїв, не порушуючи конфіденційність користувача.

Практична реалізація методу передбачає гібридну інфраструктуру: легкі модулі машинного навчання розміщуються безпосередньо на пристрої, а складні аналітичні процеси виконуються на рівні edge-серверів або у хмарі. Такий підхід дає змогу

зменшити затримку при виявленні загроз та забезпечити автономну роботу навіть без постійного підключення до мережі. Для підвищення довіри до логів безпеки застосовано блокчейн-орієнтований підхід, який гарантує незмінність та цілісність записів про інциденти.

Результати експериментального дослідження показали, що запропонований метод забезпечує зростання точності виявлення загроз на 10–15% порівняно з традиційними сигнатурними системами. Використання прогнозної поведінкової аналітики дозволило суттєво зменшити кількість хибних спрацювань і прискорити час реакції системи. Динамічне коригування рівня шифрування та політик доступу знизило ймовірність несанкціонованого витоку даних у тестових сценаріях на 40–60%. Крім того, поєднання класичних механізмів автентифікації з поведінковими факторами (наприклад, аналіз ритму натискання клавіш або жестів на екрані) зменшило ризик компрометації облікового запису майже наполовину.

Обговорення результатів показало, що основна перевага запропонованого підходу полягає в його здатності самостійно адаптуватися до змін загрозового середовища без втручання користувача. Модель не потребує постійного оновлення сигнатур і здатна враховувати контекст використання пристрою. Водночас було визначено певні обмеження: потреба у значному обсязі даних для первинного навчання, можливе збільшення споживання енергії та складність інтеграції в існуючі системи управління мобільними пристроями (MDM/EMM). Для мінімізації цих недоліків запропоновано використовувати техніки оптимізації моделей, такі як *distillation* або *pruning*, а також застосовувати механізми енергетичної адаптації.

Подальші дослідження плануються спрямувати на інтеграцію квантово-стійких криптографічних алгоритмів, удосконалення механізмів динамічної оцінки ризику та розробку стандартів взаємодії між мобільними пристроями і корпоративними системами захисту. Особливу увагу доцільно приділити поєднанню адаптивного управління ризиками з моделями довіри в розподілених середовищах, що відкриває можливість створення єдиної платформи для захисту мобільних екосистем нового покоління.

Практичне значення роботи полягає у створенні основи для побудови інтелектуальних систем безпеки мобільних пристроїв, здатних до самоадаптації, прогнозування ризиків і збереження

конфіденційності користувача. Запропонований метод може бути інтегрований у корпоративні рішення для управління мобільними пристроями, системи захисту персональних даних, а також у додатки для індивідуального користування, забезпечуючи новий рівень стійкості до сучасних кіберзагроз.

Список використаних джерел

1. Бровченко Є.М., Самарай В.П. (2024). Метод захисту інформації на мобільних пристроях на основі адаптивної поведінкової моделі. *Інфокомунікаційні та комп'ютерні технології*, 2(08), 33–39. <https://doi.org/10.36994/2788-5518-2024-02-08-04>.
2. Марченко О. Кібербезпека та захист інформації: Аналіз впливу ризиків та загроз із використанням сучасних ефективних стратегій захисту кіберпростору. *Information Technology: Computer Science, Software Engineering and Cyber Security*. (2023). № 3. С. 50–59. DOI:10.32782/it/2023-3-6.
3. James Jose, C., S. Rajasree, M. (2023). Implicit continuous user authentication for mobile devices based on deep reinforcement learning. *Computer Systems Science and Engineering*, 44(2), 1357–1372.
4. Ugochukwu, E. E. K., Jusoh, Y. Y., Yasin, S. M., Abdullah, A., & Abdullah, S. (2018). Graphical user authentication algorithm for mobile banking user. *Advanced Science Letters*, 24(7), 5182–5186.

РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА У ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕКАХ: ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ ІМЕНІ ОЛЕНИ ПЧІЛКИ DEVELOPMENT OF AN INCLUSIVE ENVIRONMENT IN PUBLIC LIBRARIES: ACTIVITIES OF THE VOLYN REGIONAL LIBRARY NAMED AFTER OLENA PCHYLKA

Бундак Олена Анатоліївна

кандидат історичних наук, доцент,

заступник директора з науково-методичної роботи

Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4398-560X>

olenabundak@gmail.com

Поліщук Артем Вікторович

I курс, група ІС-24-1м,

спеціальність «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»,

Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».

Анотація. У статті висвітлено досвід Волинської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олени Пчілки щодо розвитку інклюзивного середовища для користувачів з особливими потребами.

Розкрито напрями роботи з формування фондів літератури шрифтом Брайля, створення умов для доступності інформаційних ресурсів та реалізації партнерських проєктів із благодійними й освітніми організаціями. Проаналізовано діяльність бібліотеки у сфері впровадження інклюзивних технологій, зокрема розвиток віртуальних виставок, мультимедійного кабінету та спеціалізованих технічних засобів для людей з порушеннями зору й слуху. Наголошено на значенні бібліотеки як сучасного комунікаційного центру, що забезпечує рівний доступ до знань для всіх категорій користувачів.

Annotation. The article highlights the experience of the Volyn Regional Universal Scientific Library named after Olena Pchilka in developing an inclusive environment for users with special needs. The paper outlines the main areas of work related to the formation of Braille literature collections, the creation of accessible information resources, and the implementation of partnership projects with charitable and educational organizations. The library's activities in introducing inclusive technologies are analyzed, including the development of virtual exhibitions, a multimedia room, and specialized technical tools for users with visual and hearing impairments. The article emphasizes the library's role as a modern communication center that ensures equal access to knowledge for all categories of users.

Волинська обласна універсальна наукова бібліотека імені Олени Пчілки (Волинська ДОУНБ) є головним інформаційним, культурно-освітнім та науково-методичним центром регіону. Вона забезпечує вільний доступ громадян до знань, зосереджуючи у своїх фондах найповніші колекції періодичних, наукових, художніх і довідкових видань. Протягом останніх років у діяльності бібліотеки значна увага приділяється розвитку інклюзивного середовища, що дає змогу людям з особливими освітніми потребами повноцінно користуватися інформаційними ресурсами (http://ounb.lutsk.ua/?page_id=292.)

Починаючи з 2016–2017 років, фонд бібліотеки почав систематично поповнюватися літературою, надрукованою рельєфно-крапковим шрифтом Брайля. Це стало важливим кроком у напрямі забезпечення доступу до книги для незрячих та слабоворих користувачів. Шрифт Брайля, створений французьким педагогом Луї Брайлем у 1825 році, став універсальним засобом письма і читання для людей з порушеннями зору. Його система із шести опуклих крапок дозволяє кодувати не лише

букви, а й цифри, розділові, математичні, нотні й навіть хімічні знаки, що робить цей формат універсальним.

Поява перших «брейлівських» видань у фондах Волинської ДОУНБ стала можливою завдяки співпраці бібліотеки з благодійною організацією «Фонд родини Нечитайло», громадською організацією «Українська спілка осіб з інвалідністю» та виконавчому директорів Львівського осередку цієї організації — Оксані Потимко. Саме ці ініціативи дозволили розширити доступ незрячих читачів до навчальної та художньої літератури.

До бібліотеки почали надходити підручники для дітей із вадами зору, зокрема серія «Хрестоматія сучасної української художньої літератури» для спеціалізованих шкіл. Серед художніх видань, надрукованих шрифтом Брайля, — твори Івана Франка («Лис Микита», «Захар Беркут», «Украдене щастя», «Мойсей», «Зів'яле листя»), історична повість Володимира Рутківського «Сторожова застава», дитячі книги Туве Янссон, а також сучасні українські видання, як-от популярна книга Галини Вдовиченко «36 і 6 котів». Остання вирізняється тим, що надрукована двома шрифтами — звичайним та шрифтом Брайля, що робить її доступною для всіх категорій читачів.

Розвиток інклюзивних книжкових колекцій став можливим і завдяки співпраці з львівськими освітніми та видавничими осередками. Ресурсний центр освітніх технологій для осіб з особливими потребами Національного університету «Львівська політехніка» у партнерстві з видавництвом Старого Лева забезпечив друк низки дитячих книжок шрифтом Брайля. Серед них: «Марійчині пригоди» Оксани Думанської, «Про кита» Оксани Лушевської, «Казки Різдва» Богдани Магіяш, «Бабусяна господа» Катерини Міхаліциної, «Життя і сніг» Тараса і Мар'яни Прохасько, «Босоніжки для стоніжки» Мар'яни Савки, «Одного разу на Різдво» Надійки Гербиш тощо. Ці книги вирізняються якісним поліграфічним виконанням, кольоровими обкладинками та іноді супроводжуються аудіоверсіями у виконанні авторів, що робить їх не лише доступними, а й привабливими для широкої аудиторії.

Важливим внеском у розвиток інклюзивного читання на Волині стало створення у Луцьку першої приватної студії друку шрифтом Брайля — «Braille Studio». Ця ініціатива виникла у 2016 році завдяки громадській організації «Генерація успішної дії» та її керівникові Віталію Ткачуку. Відтоді студія регулярно

передає свої видання до Волинської ДОУНБ, зокрема збірки «Волонтери. Мобілізація», дитячу повість Надії Гуменюк «Літо з амазонками», збірку «Прийди до нас, Миколаю» та Різдвяний детектив Олени Мацьків «Країна Нідландія». У співпраці з ПрАТ «Волинська обласна друкарня» бібліотека також отримала унікальний рельєфно-крапковий путівник «Луцьк. Прогулянки містом» (2017 рік), що дозволяє незрячим користувачам ознайомитися з історико-культурною спадщиною рідного краю.

На першому поверсі бібліотеки функціонує постійно діюча виставка «Торкаючись читаю», яка знайомить відвідувачів із найновішими надходженнями літератури шрифтом Брайля (<http://ounb.lutsk.ua/vustavku/1216-torkayuchis-chitayu.html>.) Тут відвідувачі з вадами зору можуть не лише ознайомитися з книгами, а й поспілкуватися, обмінятися досвідом, долучитися до освітніх заходів. Для забезпечення комфортного доступу у бібліотеці створено спеціальний комп'ютерно-мультимедійний кабінет, оснащений технікою для користувачів з обмеженими можливостями.

Крім фізичного доступу, важливою складовою інклюзивної діяльності є віртуальні ресурси бібліотеки. На офіційному сайті Волинської ДОУНБ діє віртуальна виставка «Торкаючись читаю», де представлено електронний каталог книг шрифтом Брайля. Така форма подання дозволяє людям з інвалідністю самостійно знайомитися з фондами, вибирати літературу для читання, користуватися онлайн-ресурсами, брати участь у навчальних вебзаходах. Нині фонд бібліотеки налічує понад 60 примірників книг для незрячих, і ця кількість постійно збільшується завдяки тісній співпраці з видавцями, меценатами та соціальними організаціями.

Попри позитивні зрушення, бібліотека все ще потребує державної та місцевої підтримки. Необхідні кошти для встановлення ліфтів або пандусів, що забезпечили б безперешкодний доступ до другого й третього поверхів, а також для оновлення спеціального комп'ютерного обладнання.

Для читачів з різними нозологіями слід створити спеціалізовані умови:

- для людей з порушеннями слуху — можливість перегляду документів у відеоформаті з сурдоперекладом;
- для слабозорих — комп'ютери, оснащені програмами-лупами та синтезаторами мовлення;

— для незрячих — цифрові програвачі та носії у форматі DAISY, що дозволяють слухати аудіокниги та навігаційно керувати відтворенням текстів.

Перспективним напрямом розвитку є створення спеціалізованого відеочитального залу з обладнанням, яке дозволить нечуючим користувачам переглядати фільми, документальні матеріали, а також тренувати навички сприйняття жестової мови за допомогою програмно-алгоритмічних тренажерів.

Сучасна бібліотека перетворюється на інформаційно-комунікаційний центр, де інклюзивність є ключовою складовою місії. Розвиток мультимедійного інформаційного середовища, створення електронних ресурсів із тактильною та аудіосупровідною складовою забезпечить новий рівень обслуговування користувачів з особливими потребами. Це включає розвиток технологій дистанційного доступу, адаптованих онлайн-ресурсів, віртуальних виставок та цифрових колекцій.

Волинська обласна універсальна наукова бібліотека імені Олени Пчілки демонструє приклад системного впровадження інклюзивної бібліотечної політики, спрямованої на забезпечення рівних можливостей усіх користувачів. Її діяльність свідчить, що сучасна бібліотека — це не лише сховище знань, а простір для комунікації, розвитку і самореалізації кожної людини незалежно від її фізичних можливостей.

ОСУЧАСНЕНІ ПІДХОДИ ДО УХВАЛЕННЯ СПОЖИВЧИХ РІШЕНЬ У ЦИФРОВУ ЕПОХУ MODERNIZED APPROACHES TO CONSUMER DECISION-MAKING IN THE DIGITAL AGE

Волинько Вікторія Олександрівна

*І курс, група МН-25-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
vikavolinko68@gmail.com

*Науковий керівник: Васюренко Л.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7314-6890>
vasyurenkolarysa@gmail.com

Анотація. У тезах розглянуто трансформацію процесів ухвалення споживчих рішень у цифровому середовищі. Проаналізовано вплив технологічних інновацій, соціальних мереж та інструмен-

тів штучного інтелекту на поведінку покупців. Визначено нові підходи до формування споживчого вибору, зокрема персоналізацію, використання великих даних та емоційний маркетинг. Зазначено роль менеджменту у розробці ефективних стратегій адаптації бізнесу до цифрових реалій.

Annotation. *The theses consider the transformation of consumer decision-making processes in the digital environment. The impact of technological innovations, social networks and artificial intelligence tools on customer behavior is analyzed. New approaches to the formation of consumer choices are identified, in particular personalization, the use of big data and emotional marketing. The role of management in the development of effective strategies for adapting business to digital realities is indicated.*

Вступ. Цифровізація суспільства докорінно змінила механізми взаємодії між споживачем і виробником. Сьогодні ухвалення рішень про покупку більше не обмежується класичними моделями поведінки споживачів. Вплив нових технологій, доступність інформації, соціальні мережі та онлайн-комунікації формують абсолютно нову логіку вибору. Для сучасного менеджменту це означає необхідність постійного перегляду підходів до управління маркетингом, комунікаціями та клієнтським досвідом. Ефективність підприємства дедалі більше залежить від здатності аналізувати поведінку споживача в реальному часі, розуміти його мотивацію та швидко реагувати на зміни попиту [5].

1. Цифрове середовище як чинник зміни споживчої поведінки. Сучасний споживач живе у просторі, де кожен крок супроводжується цифровими технологіями. Рішення про покупку формується не лише під впливом особистого досвіду чи традиційної реклами, а й завдяки алгоритмам, онлайн-відгукам і рекомендаціям. Соціальні мережі перетворилися на головний канал взаємодії брендів і покупців. Більшість користувачів довіряють думкам лідерів громадської думки (інфлюенсерів), часто навіть більше, ніж офіційним джерелам. Так формується новий тип довіри — цифрова довіра, яка є визначальним фактором ухвалення рішень. Окрім того, на рішення споживачів впливає ефект соціального доказу: коли користувач бачить, що інші обрали певний продукт, він схильний наслідувати їхній вибір. Усе це створює потужну інформаційну екосистему, в якій менеджери мають вміти працювати з великими обсягами даних і швидко реагувати на сигнали споживчого попиту [4].

2. Персоналізація та використання великих даних. Одним із ключових трендів сучасного маркетингу є персоналізація. Завдяки аналітиці великих даних (Big Data) компанії отримують можливість створювати унікальні пропозиції для кожного клієнта. Персоналізовані рекомендації, спеціальні акції, індивідуальні знижки та автоматизовані системи підтримки (чат-боти, CRM) — усе це дозволяє суттєво підвищити рівень задоволеності клієнта. З позиції менеджменту це означає перехід до data-driven управління, коли стратегічні рішення приймаються на основі аналізу цифрових показників, а не лише інтуїції чи досвіду. Менеджери повинні інтегрувати аналітику в усі бізнес-процеси, від маркетингу до логістики [2].

3. Емоційний маркетинг і довіра до бренду. Поряд із раціональними чинниками, усе більшу роль відіграють емоції. У цифрову епоху бренди не просто пропонують продукт — вони створюють емоційний досвід, який закарбовується у свідомості покупців. Історії бренду (storytelling), візуальний контент, відгуки клієнтів — усе це елементи емоційного маркетингу, спрямованого на формування позитивного іміджу. Менеджери компаній використовують ці підходи для побудови довготривалих відносин зі споживачами, що базуються на лояльності та спільних цінностях. Успішні компанії поєднують технології з людським фактором — створюють «теплі» цифрові контакти, що пробуджують довіру навіть через екран смартфона. — 4. Нові ролі менеджменту у цифровому споживанні Менеджери мають не лише розуміти поведінку споживача, а й передбачати її. Це потребує інтеграції інноваційних технологій, постійного навчання персоналу та розвитку гнучких бізнес-моделей. Цифрова епоха вимагає поєднання аналітичних, креативних та комунікативних компетенцій. Менеджери стають «архітекторами досвіду», які керують не лише продуктом, а й враженням, що отримує клієнт. Компанії, що успішно впроваджують цифрові інструменти, демонструють вищий рівень конкурентоспроможності, оскільки приймають рішення на основі точних даних, а не припущень [1].

Висновки. Отже, ухвалення споживчих рішень у цифрову епоху є багатокомпонентним процесом, у якому поєднуються раціональні, емоційні та технологічні аспекти. Менеджменту необхідно орієнтуватися на аналітику, персоналізацію, побудову довіри та розвиток цифрової культури всередині організації.

Сучасні підходи до управління споживчою поведінкою передбачають постійне вдосконалення стратегій, що відповідають динаміці цифрового середовища. Тільки ті компанії, які зможуть адаптуватися до нових умов, матимуть стійкі конкурентні переваги в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Kotler P., Kartajaya H., Setiawan I. Marketing 5.0: Technology for Humanity. Wiley, 2021.
2. Chaffey D., Ellis-Chadwick F. Digital Marketing: Strategy, Implementation and Practice. Pearson, 2022.
3. Sheth, J. (2020). Impact of COVID-19 on Consumer Behavior: Will the Old Habits Return or Die? *Journal of Business Research*, 117, 280–283.
4. Solomon M. Consumer Behavior: Buying, Having, and Being. Pearson, 2020.
5. Statista. Digital Consumer Behavior Trends 2024. URL: <https://www.statista.com/>

АРХІТЕКТУРА ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ УНІВЕРСАЛЬНИХ ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМ ARCHITECTURE AND FUNCTIONALITY OF UNIVERSAL DIGITAL PLATFORMS

Гранчак Ігор Андрійович

викладач циклової комісії загальноосвітніх

та соціально гуманітарних дисциплін,

Дубенський фаховий коледж Університету «Україна».

granchak222@gmail.com

Анотація. У даному дослідженні розглядаються архітектурні та функціональні аспекти універсальних цифрових платформ. Визначено ключові елементи архітектури, такі як модульність, масштабованість і гнучкість. Охарактеризовано сучасні технологічні підходи, зокрема використання мікросервісів, хмарних рішень та штучного інтелекту. Проаналізовано приклади провідних платформ (Google Cloud, AWS, Azure) і окреслено перспективи розвитку цифрових екосистем.

Annotation. The article examines the architectural and functional aspects of universal digital platforms. Key architectural principles such as modularity, scalability, and flexibility are identified. Modern technological approaches, including microservices, cloud computing, and artificial intelligence, are described. Examples of leading platforms (Google

Cloud, AWS, Azure) are analyzed, and the prospects for the development of digital ecosystems are outlined.

Цифрові платформи загального призначення стали невід'ємною частиною сучасного інформаційного суспільства [2]. Вони забезпечують ефективну взаємодію між користувачами, постачальниками послуг та підприємствами. Архітектура таких систем зазвичай побудована на принципах модульності, гнучкості та масштабованості. Це дозволяє створити екосистему, здатну інтегрувати різні сервіси, програми та програмні рішення [1].

Ядро цифрової платформи — це її основний структурний елемент, що відповідає за управління даними, автентифікацію користувачів, контроль доступу та зв'язок між підсистемами. Допоміжні модулі, такі як інструменти аналітики, панелі візуалізації, штучний інтелект, сервіси обробки транзакцій та інші компоненти, підключені до ядра. Така архітектура дозволяє швидко оновлювати функції та дає платформі змогу адаптуватися до нових вимог ринку. Рівень інтерфейсу користувача (UI) відіграє вирішальну роль, забезпечуючи зручність та доступність сервісів. Сучасні підходи використовують адаптивний дизайн, технології мікросервісів та хмарні рішення для забезпечення безперебійної роботи навіть за високих навантажень.

Цифрові платформи загального призначення пропонують широкий спектр функціональних можливостей: зберігання та обробку даних, організацію зв'язку, управління контентом, фінансові операції та інтеграцію API з іншими сервісами [3]. Такі платформи формують основу для електронного урядування, онлайн-освіти, електронної комерції та управління підприємством. Вони допомагають оптимізувати робочі процеси, скоротити споживання часу та ресурсів, а також створити умови для цифрової трансформації [4]. Сьогодні до найпоширеніших платформ загального призначення належать Google Cloud Platform, Microsoft Azure, Amazon Web Services (AWS), Apple iCloud та відкрита екосистема на базі Linux [5]. Кожна платформа має власну архітектурну модель, набір інструментів та політики безпеки. Однак усі вони мають спільну мету — створити гнучку, надійну та масштабовану інфраструктуру для користувачів [7].

Серед багатьох проблем, з якими стикаються розробники цифрових платформ, критично важливими є безпека даних, конфіденційність та енергоспоживання серверів. У цьому відношен-

ні рішення на основі штучного інтелекту стають дедалі популярнішими, дозволяючи автоматизовано виявляти загрози, аналізувати поведінку користувачів та підвищувати безпеку [6].

Майбутній розвиток цифрових платформ загального призначення тісно пов'язаний з розширенням функціональності, застосуванням технології блокчейн та побудовою децентралізованих екосистем, де користувачі матимуть більший контроль над власними даними [8; 9]. Очікується, що в найближчі роки цифрові платформи стануть не лише інструментами комунікації, але й платформами для розвитку штучного інтелекту, Інтернету речей та розумних міст [10].

Таким чином, архітектура цифрової платформи загального призначення є складною, багаторівневою системою, яка інтегрує численні аспекти, включаючи технології, організацію та суспільство. Її ефективність залежить від забезпечення стабільної роботи, безпеки та гнучкості, які є основою сталого цифрового розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Котляр С.І. Архітектура інформаційних систем: навч. посібник. Київ : КНУ ім. Т. Шевченка, 2021. 216 с.
2. Мартинюк О.В. Цифрові платформи: структура, принципи та перспективи розвитку. *Інформаційні технології та суспільство*. 2022. № 1. С. 45–52.
3. Стрельченко І.М. Хмарні обчислення та мікросервісна архітектура в інформаційних системах. Харків : ХНУРЕ, 2020. 184 с.
4. Gartner. Top Strategic Technology Trends for 2024. URL: <https://www.gartner.com>.
5. Google Cloud Platform Documentation. URL: <https://cloud.google.com/docs>.
6. Microsoft Azure Architecture Center. URL: <https://learn.microsoft.com/en-us/azure/architecture>.
7. Amazon Web Services (AWS). Cloud Architecture Best Practices. URL: <https://aws.amazon.com/architecture>.
8. Dignum, V. Responsible Artificial Intelligence: Designing AI for Human Values. Springer, 2020. 252 p.
9. McAfee, A., Brynjolfsson, E. Machine, Platform, Crowd: Harnessing Our Digital Future. W.W. Norton & Company, 2017. 348 p.
10. OECD Digital Economy Outlook 2022. OECD Publishing, Paris, 2022. URL: <https://www.oecd.org/digital/>.

ЦИФРОВА ІНКЛЮЗІЯ ОСВІТИ ЯК ЗАВДАННЯ НА ШЛЯХУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

DIGITAL INCLUSION IN EDUCATION AS A TASK ON THE PATH TO SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Григоренко Олег Михайлович

кандидат технічних наук, доцент,

доцент кафедри технології харчування,

Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2847-0149>

xxoid@ukr.net

Ратушенко Антоніна Тарасівна

кандидат технічних наук, доцент,

зав. кафедри технології харчування,

Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7998-1080>

1tx@ukr.net

П'ятницька Галина Тезіївна

доктор економічних наук, професор,

фрилансер, колишній професор кафедри менеджменту

Державного торговельно-економічного університету.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3463-133X>

galx230167@gmail.com

Анотація. Проведено дослідження суті та визначено змістове наповнення поняття «цифрова інклюзія освіти» у контексті забезпечення сталого розвитку. Охарактеризовано політичні рамки, на які спирається цифрова інклюзія освіти. Ідентифіковано завдання цифрової інклюзії освіти та проведено її порівняння з цифровими технологіями для інклюзії в освіті. Обгрунтовано висновок, що цифрова інклюзія освіти повинна охоплювати такі аспекти, як: цифрова рівність в освіті, створення достатньої цифрової інфраструктури та доступу, підтримка інтеграції цифрових технологій у процес навчання та зосередження уваги на розвитку цифрової грамотності як тих, хто навчається, так і тих, хто навчає.

Annotation. The essence of the concept of «digital inclusion in education» under the context of sustainable development has been studied and its content defined. The political framework underlying digital inclusion in education has been characterised. The tasks of digital inclusion in education have been identified and compared with digital technologies for inclusion in education. The conclusion that digital in-

clusion in education should cover aspects such as digital equality in education, the creation of adequate digital infrastructure and access, support for the integration of digital technologies into the learning process, and a focus on developing digital literacy among both learners and teachers has been substantiated.

Світ, прагнучи досягти цілей сталого розвитку (ЦСР) у контексті реалізації та еволюції відповідної концепції [1], в основі побудови сучасної системи освіти вже не одне десятиріччя вбачає забезпечення якісного інклюзивного навчання, що створює належні передумови для розкриття та розвитку потенціалу абсолютно всіх людей, незалежно від їх статі, віку, фізичних вад і втрати працездатності, мови, релігії тощо. Стрімкий розвиток цифрових технологій, що активно впроваджуються у сфері освіти та сприяють прогресивним інноваційним змінам систем навчання для абсолютно всіх учнів і студентів у різних закладах освіти, дозволяє сьогодні з впевненістю дивитися як на стратегічні, так і короткострокові завдання у межах реалізації ЦСР № 4 «Якісна освіта». Іншими словами, цифровізація освітніх послуг створює належні передумови для забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх.

Цифрова інклюзія освіти спирається на декілька політичних рамок [2]:

1. Законодавство про права людини (наприклад, Декларація прав людини ООН 1948 р., Саламанська декларація 1994 р. та Конвенція ООН про права інвалідів 2006 р.);

2. Освітня політика та законодавство, які відрізняються залежно від юрисдикції;

3. Законодавство, що стосується послуг цифрових технологій та їх використання (наприклад, Директива ЄС про доступність веб-сайтів 2016 р.).

Завдання цифрової інклюзії полягає в тому, щоб розглянути, як технології можуть допомогти подолати бар'єри для входу, участі, залучення та визнання навчання для різноманітних та маргіналізованих груп. Цифрові технології цілком можуть мати потенціал для підтримки інклюзивності освіти у зв'язку з цими викликами, але для того, щоб обіцянки втілилися в життя, потрібен критичний погляд на їх використання та політичну основу для використання.

У контексті цифрової інклюзії нам потрібно враховувати важливість відмінностей та їх внесок у навчальне середовище. Навчальний досвід не є однорідним і відрізняється для кожної людини. Залежно від теми, способу викладання та особистих обставин, одна людина може процвітати, а інша може мати труднощі. Інклюзія — це складна взаємодія між власним контекстом, особистими обставинами, здібностями, інтересами та уподобаннями щодо навчального середовища. Таким чином, цифрові технології можуть забезпечити методи, які дозволяють освітянам створювати навчальне середовище, що підтримує успіх учнів та студентів. Зрештою, «мета навчання проста: зробити навчання... можливим» [3] абсолютно для всі, хто бажає та прагне навчатися.

Вважаємо, що для кращого розуміння змістової суті цифрової інклюзії освіти доцільно її не тільки чітко визначити, але і порівняти з змістовим наповненням поняття «цифрові технології для інклюзії в освіті» (рис. 1).

Цифрова інклюзія освіти вимагає мінімізації цифрової нерівності, тим самим розширюючи доступ, а також підвищуючи якість викладання та навчання з метою забезпечення справедливої та рівноправної освіти [4]. Цифрова інклюзія — це багатовимірна концепція, оскільки вона охоплює такі фактори, як доступ, інфраструктура, використання та результати, прямо впливаючи на якість інклюзивного освітнього середовища [5; 6].

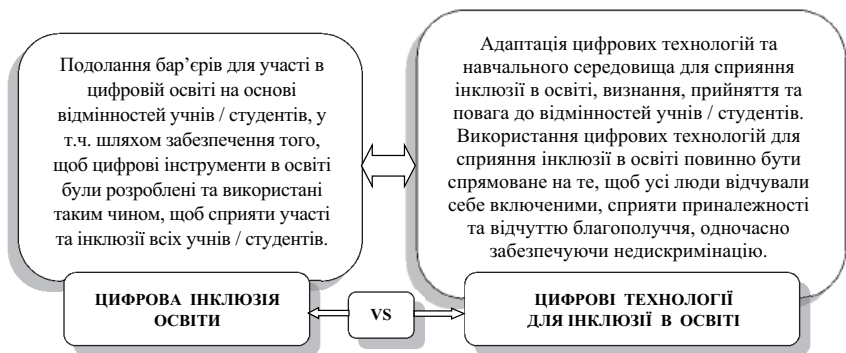

Рис. 1. Порівняння цифрової інклюзії освіти та цифрових технологій для інклюзії в освіті

Джерело: побудовано авторами.

Сприяння цифровій інклюзії освіти повинно охоплювати такі аспекти, як цифрова рівність в освіті, як створення достатньої цифрової інфраструктури та доступу, підтримка інтеграції цифрових технологій у процес навчання та зосередження уваги на розвитку цифрової грамотності учнів / студентів та вчителів / педагогів [7]. «... Зміни, що відбуваються на міжнародному ринку освітніх послуг, у т.ч. у зв'язку з Глобалізацією 4.0 та наслідками пандемії» [8, с. 131], а також орієнтацією на досягнення ЦСР «Якісна освіта» вимагають особливої уваги до цифрової інклюзії освіти у всіх куточках світу, у т.ч. в Україні.

Список використаних джерел

1. П'ятницька, Г.Т., Григоренко, О.М. (2021). Еволюція концепції сталого розвитку: управлінський ракурс. *Бізнес Інформ*, 12, 250–257. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-12-250-257>.
2. Mintz, J., Connolly, C., O'Brien, E., Daniela, L., & Ceallaigh, T. J. Y. (2024). Inclusive Digital Education: Contexts, Practices and Perspectives. *Computers in the Schools*, 41(2), 115–119. <https://doi.org/10.1080/07380569.2024.2340873>.
3. Ramsden, P. (2003). *Learning to teach in higher education*. 2nd Ed. Routledge. 288 p.
4. European Commission, et al. (2021). *Enhancing learning through digital tools and practices: how digital technology in compulsory education can help promote inclusion: final report*, Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2766/365846>.
5. Park, S. (2017). Digital inequalities in rural Australia: A double jeopardy of remoteness and social exclusion, *Journal of Rural Studies*, 54, 399–407. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2015.12.018>.
6. Григоренко, О. М., П'ятницька, Г. Т. (2024). *Цифровізація вищої освіти: європейська практика та вплив на якість інклюзивного середовища*. Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики: тези доповідей XXIV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 26–28 листопада 2024 р.), у 3-х частинах. Ч. 3. К.: Університет «Україна», 121–125.
7. Kim, H. J., Yi, P., & Hong, J. I. (2021). Are schools digitally inclusive for all? Profiles of school digital inclusion using PISA 2018. *Computers & Education*, 170, 104226. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2021.104226>.
8. П'ятницька, Г. (2021). Брендинг вищої освіти. *Scientia fructuosa*, 138(4), 118–136. [https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2021\(138\)10](https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2021(138)10).

**АВАРІЙНЕ ВІДНОВЛЕННЯ У ХМАРНИХ МЕРЕЖАХ.
ВИКОРИСТАННЯ. АРХІТЕКТУРА АВТОНОМНОГО ШІ-АГЕНТА
ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ВІМОВОСТІЙКІСТЮ STATEFUL СЕРВІСІВ**

**DISASTER RECOVERY IN CLOUD NETWORKS.
AUTONOMOUS AI AGENT ARCHITECTURE
FOR MANAGING STATEFUL SERVICES RESILIENCE**

Демидов Антон Сергійович

*аспірант IV курсу, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Даценко І.П., к.т.н., доцент,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-7986-9203>

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-37>

anton89d@gmail.com

Анотація. У тезах розглядається фундаментальна проблема сучасних стратегій аварійного відновлення (DR) у хмарі: розрив між інструментами управління цільовим часом відновлення (RTO) та забезпеченням цільової точки відновлення (RPO). Доведено, що ефективні stateless-системи (наприклад, AWS Global Accelerator) успішно мінімізують RTO, але залишаються «сліпими» до «тихих збоїв» у stateful-системах реплікації даних (наприклад, PostgreSQL logical). Це створює ризик failover-у на регіон із застарілими даними, що катастрофічно погіршує RPO. В якості рішення пропонується архітектура мульти-агентної системи ШІ (AIOps), побудована за ієрархічною моделлю «Supervisor-Worker». Центральний Агент-Супервізор (на базі Amazon Bedrock) координує спеціалізованих агентів: Агента Мережі (для Global Accelerator), Агента Баз Даних (для моніторингу реального стану) та Агента Спостережливості (для проактивного виявлення аномалій). Такий підхід трансформує DR з реактивного процесу на проактивний, stateful-aware механізм оркестрації, який запобігає втраті даних шляхом інтелектуального управління трафіком ще до виникнення повного збою.

Annotation. These theses address a fundamental gap in modern cloud Disaster Recovery (DR) strategies: the disconnect between Recovery Time Objective (RTO) management tools and Recovery Point Objective (RPO) assurance. It is shown that while efficient stateless systems (e.g., AWS Global Accelerator) successfully minimize RTO,

they remain blind to «silent failures» in stateful data replication systems (e.g., PostgreSQL pglogical). This creates a critical risk of failing over to a region with stale data, catastrophically compromising RPO. As a solution, a multi-agent AI (AIOps) system architecture is proposed, built on a hierarchical «Supervisor-Worker» model. A central Supervisor Agent (using Amazon Bedrock) orchestrates specialized agents: a Network Agent (to manage Global Accelerator APIs), a Database Agent (to monitor real-time status), and an Observability Agent (for proactive anomaly detection). This approach transforms DR from a reactive process into a proactive, stateful-aware orchestration mechanism that prevents data loss by intelligently managing traffic before a catastrophic failure occurs.

Попередні дослідження показали, що сучасні хмарні платформи пропонують ефективні, але неінтегровані рішення для цих двох завдань. З одного боку, сервіси, такі як AWS Global Accelerator вирішують проблему RTO, забезпечуючи майже миттєве перемикання трафіку (failover) на рівні мережі. З іншого боку, забезпечення низького RPO через реплікацію даних, наприклад, stateful-сервісів як PostgreSQL, може бути вкрай ненадійним. Дослідження двонаправленої master-master реплікації виявило численні проблеми (логічні помилки, проблеми з кешем, збої синхронізації), які можуть зупинити реплікацію без явних сигналів тривоги.

Проблема: Система управління трафіком (Global Accelerator) може успішно перенаправити користувачів на резервний регіон, не знаючи, що реплікація даних у цей регіон відмовила години тому. Це гарантує масову втрату даних та порушення їх цілісності.

Мета дослідження — розробити архітектуру проактивної мульти-агентної системи ШІ, яка б об'єднала моніторинг, перетворивши аварійне відновлення з реактивного на керований, stateful-aware процес.

Перехід від реактивного до проактивного аварійного відновлення вимагає впровадження парадигми AIOps. AIOps використовує машинне навчання та аналітику великих даних для прогнозування проблем, виявлення аномалій та автоматизації реагування. Це дозволяє значно скоротити середній час до виявлення (MTTD) та вирішення (MTTR) проблем, що безпосередньо покращує показники RTO/RPO.

Однак, для управління складними, багатокomпонентними DR-сценаріями (мережа, додатки, бази даних) однієї монолітної моделі недостатньо. Більш ефективним є підхід мульти-агентних систем (MAS) — децентралізованої архітектури, де автономні ШІ-агенти співпрацюють для досягнення спільної мети. Пропонується ієрархічна архітектура Supervisor-Worker на базі Amazon Bedrock Agents. Її основні складові:

1. *Агент-Супервізор (Orchestrator)*. Це центральний «мозок» системи. Він не виконує завдання безпосередньо, а оркеструє роботу спеціалізованих агентів. Супервізор отримує с промпту високорівневі цілі (наприклад, «Підтримувати RPO < 60 секунд для сервісу 'X'»).

2. *Агент Спостережливості (Observability Specialist)*. Цей агент є системою раннього попередження. Його завдання — проактивний моніторинг. Інструменти: Підключений до AWS CloudWatch, метрик APM (Application Performance Monitoring) та систем моніторингу контейнерів (наприклад, EKS). Функція: Використовує моделі машинного навчання для виявлення аномалій (наприклад, раптове зростання логів помилок, збільшення затримки транзакцій), які можуть передувати повному збою. Повідомляє Супервізора про потенційні загрози.

3. *Агент Бази Даних (Stateful Specialist)*. Це ключовий агент для вирішення проблеми RPO. Він забезпечує stateful-awareness для всієї системи. Інструменти: Має доступ до інструментів моніторингу реплікації баз даних. Функція: На відміну від Агента Спостережливості, який шукає аномалії, цей агент шукає факти. Він безперервно виконує «heartbeat-перевірки» (транзакційний моніторинг), щоб виміряти реальний лаг реплікації даних між регіонами. Він надає Супервізору точну відповідь на питання: «Чи актуальні дані у резервному регіоні?».

4. *Агент Мережі (Network/RTO Specialist)*. Цей агент відповідає за RTO і є «руками» системи для управління трафіком. Інструменти: Має програмний доступ до API управління хмарною мережею, зокрема до AWS Global Accelerator. Функція: Виконує команди Супервізора щодо зміни маршрутизації. Його ключовий інструмент — це «регулятор трафіку» (traffic dial) AWS Global Accelerator, який дозволяє програмно встановити відсоток трафіку, що надсилається до певного регіону, аж до 0%.

Запропонована архітектура дозволяє реалізувати наступний stateful-aware сценарій:

Фаза 1: Виявлення. Агент Спостережливості фіксує аномалію: різке зростання метрики `log_transaction_delay` у Регіоні Б (резервному). Він повідомляє Супервізора.

Фаза 2: Верифікація. Супервізор не впевнений, чи це тимчасовий сплеск, чи збій. Він дає завдання Агенту Бази Даних: «Перевірити лаг реплікації для Регіону Б».

Фаза 3: Підтвердження. Агент Бази Даних виконує свою `heartbeat`-перевірку і повідомляє: «Лаг реплікації становить 300 секунд. RPO порушено. Регіон Б має застарілі дані».

Фаза 4: Рішення. Супервізор тепер володіє критичною інформацією, якої бракувало у традиційній моделі. Він знає, що хоча сервери та мережа Регіону Б можуть бути «здорові», дані в ньому — «отруєні».

Фаза 5: Проактивна Дія. Замість того, щоб чекати повного збою, Супервізор негайно віддає команду Агенту Мережі: «Встановити `traffic dial` для Регіону Б на 0%».

Фаза 6: Результат. Агент Мережі миттєво виконує команду. Весь трафік користувачів спрямовується лише до здорового Регіону А. Втрати даних вдалося уникнути, оскільки система проактивно запобігла запису нових даних у несправний `stateful-region`. RTO залишається низьким, оскільки система готова до миттєвого `failover` у випадку відмови Регіону А.

Висновки. Традиційні стратегії аварійного відновлення, що окремо розглядають RTO (мережа) та RPO (дані), є неадекватними для сучасних хмарних додатків через ризик «тихого збою» `stateful-сервісів`. Запропонована ієрархічна мульти-агентна система ШІ вирішує цю проблему, створюючи єдиний, інтелектуальний центр управління. Шляхом поєднання проактивного моніторингу AIOps, `stateful-валідації` RPO та програмного управління мережею RTO, система перетворює DR з реактивної події на проактивний, керований процес.

**МЕТОДИ ОПТИМІЗАЦІЇ КОМБІНОВАНОГО ПОШУКУ
ТА ФОРМУВАННЯ КОНТЕКСТУ
В СИСТЕМАХ ГЕНЕРАТИВНОГО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ
ДЛЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

**METHODS FOR OPTIMIZING COMBINED SEARCH
AND CONTEXT FORMATION IN GENERATIVE AI SYSTEMS
FOR INCLUSIVE EDUCATION**

Денисюк Олександр Мирославович

III курс, аспірантура, група KI-123,

спеціальність «Інформаційні системи та технології»,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-4814-5121>

saszko@gmail.com

Науковий керівник: Павленко В.І., доцент,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3958-0415>

pavlenko.v@i.ua

Анотація. У дослідженні розглядаються теоретичні та методологічні аспекти оптимізації систем Retrieval-Augmented Generation для застосування в інклюзивному освітньому середовищі. Проаналізовано існуючі підходи до векторного та гібридного пошуку, виявлено їх обмеження щодо обробки навчального контенту для осіб з особливими освітніми потребами. Запропоновано математичні моделі адаптивного ранжування та алгоритми динамічної сегментації документів. Експериментально досліджено ефективність розроблених методів на тестовому корпусі навчальних матеріалів. Результати демонструють потенціал запропонованих підходів для підвищення доступності цифрових освітніх ресурсів.

Annotation. The study examines theoretical and methodological aspects of optimizing Retrieval-Augmented Generation systems for application in inclusive educational environments. Existing approaches to vector and hybrid search are analyzed, revealing their limitations in processing educational content for individuals with special educational needs. Mathematical models of adaptive ranking and dynamic document segmentation algorithms are proposed. The effectiveness of developed methods is experimentally investigated on a test corpus of educational materials. Results demonstrate the potential of proposed approaches for enhancing accessibility of digital educational resources.

Вступ. Сучасні тенденції цифровізації освіти актуалізують проблему створення технологій, здатних забезпечити рівний доступ до якісних освітніх ресурсів для всіх категорій здобувачів, включаючи осіб з особливими освітніми потребами. Системи генеративного штучного інтелекту, зокрема архітектури Retrieval-Augmented Generation (RAG), відкривають нові можливості для персоналізації навчального контенту та адаптації його представлення відповідно до індивідуальних потреб користувачів. Водночас, існуючі RAG-системи розроблялися переважно для загальних завдань обробки природної мови і не враховують специфічні вимоги інклюзивної освіти.

Аналіз проблематики. Дослідження базується на критичному аналізі сучасних підходів до побудови RAG-систем. Класичні методи векторного пошуку (Lewis et al., 2020) демонструють високу ефективність для семантично однорідного контенту, проте мають обмеження при роботі з мультидисциплінарними навчальними матеріалами. Гібридні підходи, що поєднують щільні (dense) та розріджені (sparse) методи пошуку, показують кращі результати, але потребують оптимізації для специфічних освітніх завдань.

Ключовими викликами є: неоднорідність навчального контенту (текст, формули, діаграми); необхідність збереження педагогічної структури при сегментації документів; врахування різних когнітивних стилів та особливих освітніх потреб; забезпечення мультимодального представлення результатів пошуку.

Теоретичні основи дослідження. Запропоновано математичну модель адаптивного гібридного пошуку, яка формалізується як задача оптимізації:

$$R^* = \operatorname{argmax}[\lambda_1 \cdot \operatorname{Sim\_semantic}(q, d) + \lambda_2 \cdot \operatorname{Sim\_lexical}(q, d) + \lambda_3 \cdot \operatorname{Rel\_pedagogical}(d, c)]$$

де q — запит користувача, d — документ або його фрагмент, c — контекст користувача (освітній рівень, особливі потреби), λ_i — адаптивні вагові коефіцієнти, що налаштовуються через механізм уваги (attention mechanism).

Для оптимізації процесу сегментації документів розроблено алгоритм на основі графового представлення семантичних зв'язків між фрагментами тексту. Граф $G = (V, E)$ будується таким чином, що вершини V відповідають потенційним точкам розбиття, а ребра E мають ваги, що відображають силу семантичного зв'язку між суміжними фрагментами.

Методологія експериментального дослідження. Для перевірки ефективності запропонованих методів проведено серію експериментів на тестовому корпусі, що включає 5,000 навчальних документів загальним обсягом 2.3 ГБ. Корпус містить матеріали з різних дисциплін: точні науки (35%), гуманітарні дисципліни (40%), технічні науки (25%).

Експериментальна установка включала: базову RAG-систему з використанням sentence-transformers для векторизації; модифіковану систему з гібридним пошуком; систему з повною імплементацією запропонованих методів оптимізації. Оцінювання проводилося за метриками: Mean Reciprocal Rank (MRR), Normalized Discounted Cumulative Gain (NDCG@k), ROUGE-L для оцінки якості згенерованих відповідей, а також спеціально розробленими метриками педагогічної релевантності.

Результати дослідження. Експериментальні результати демонструють статистично значущі покращення за всіма ключовими показниками:

1. Швидкість пошуку: середній час обробки запиту знижено з 3.37 секунд (базова система) до 2.89 секунд (оптимізована система), що становить покращення на 14.2%.

2. Точність пошуку: MRR зросла з 0.72 до 0.81 (+12.5%), NDCG@10 покращилася з 0.68 до 0.76 (+11.8%).

3. Якість контексту: ROUGE-L score для згенерованих відповідей підвищився з 0.54 до 0.62 (+14.8%).

4. Педагогічна релевантність: експертна оцінка відповідності навчальним цілям зросла на 18% ($p < 0.01$).

Особливо важливими є результати щодо адаптації до особливих освітніх потреб. Аналіз показав, що запропонований метод адаптивного ранжування дозволяє ефективно налаштовувати систему під різні категорії користувачів: для студентів з дислексією система автоматично надає перевагу візуальному контенту та спрощеним текстам; для користувачів з порушеннями зору підвищується пріоритет текстових описів та структурованої інформації.

Порівняльний аналіз з існуючими підходами. Проведено порівняння з п'ятьма сучасними RAG-архітектурами: Naïve RAG, Self-RAG, Corrective RAG, Graph RAG та Agentic RAG. Запропонований метод показав кращі результати за комплексним показником ефективності, який враховує швидкість, точність та педагогічну релевантність. Особливо значна перевага спостері-

гається при обробці гетерогенного навчального контенту, де покращення досягає 22% порівняно з найкращою альтернативою.

Обговорення результатів. Отримані результати підтверджують гіпотезу про можливість суттєвого покращення ефективності RAG-систем для освітніх застосувань через спеціалізовану оптимізацію. Ключовим фактором успіху є врахування специфіки навчального контенту та особливих потреб користувачів на всіх етапах обробки інформації: від індексації до генерації відповідей.

Важливим теоретичним внеском є формалізація задачі педагогічної релевантності в контексті інформаційного пошуку. Запропонована метрика дозволяє кількісно оцінювати відповідність результатів пошуку навчальним цілям та індивідуальним особливостям здобувачів освіти.

Висновки та перспективи. Дослідження демонструє значний потенціал оптимізованих RAG-систем для вирішення завдань інклюзивної освіти. Розроблені методи адаптивного гібридного пошуку та динамічної сегментації контенту створюють теоретичну основу для нового покоління освітніх технологій, здатних забезпечити персоналізований та доступний навчальний досвід для всіх категорій користувачів.

Перспективними напрямками подальших досліджень є: розширення моделі для обробки мультимодального контенту (відео, аудіо, інтерактивні елементи); інтеграція з технологіями адаптивного тестування для динамічної оцінки прогресу навчання; розробка механізмів федеративного навчання для забезпечення приватності даних користувачів; дослідження можливостей застосування квантових алгоритмів для прискорення векторного пошуку в масштабних освітніх базах даних.

Список використаних джерел

1. Lewis P., Perez E., Piktus A. et al. Retrieval-Augmented Generation for Knowledge-Intensive NLP Tasks. *Advances in Neural Information Processing Systems*. 2020. Vol. 33. P. 9459–9474.
2. Gao Y., Xiong Y., Gao X. et al. Retrieval-Augmented Generation for Large Language Models: A Survey. arXiv preprint. 2024. arXiv:2312.10997.
3. Asai A., Schick T., Lewis P. et al. Self-RAG: Learning to Retrieve, Generate, and Critique through Self-Reflection. arXiv preprint. 2023. arXiv:2310.11511.
4. Universal Design for Learning Guidelines version 2.2. CAST, 2018. URL: <https://udlguidelines.cast.org> (дата звернення: 10.11.2025).
5. Borji A. A Categorical Archive of ChatGPT Failures. arXiv preprint. 2023. arXiv:2302.03494.

**ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ
У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ**
**IMPLEMENTATION OF DIGITAL INCLUSION
IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS**

Добровіцька Олена Олександрівна
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психології та соціальної роботи,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6081-6613>
libaddobr@gmail.com

***Анотація.** Розглянуто проблеми та аспекти впровадження цифрової інклюзії у закладах вищої освіти яка виступає ключовим завданням для здобувачів освіти з інвалідністю. Адже саме вона забезпечує рівний доступ до здобуття освіти, освітніх ресурсів і дозволяє долати бар'єри, які обмежують повноцінну участь молоді з інвалідністю в академічному житті.*

***Annotation.** The problems and aspects of implementing digital inclusion in higher education institutions are considered, which is a key task for students with disabilities. After all, it is this that ensures equal access to education, educational resources, and allows overcoming barriers that limit the full participation of young people with disabilities in academic life.*

У сучасному суспільстві цифрові технології стали ключовим інструментом розвитку освіти, відкриваючи нові можливості для навчання, комунікації та самореалізації. Особливо важливою є цифрова інклюзія здобувачів освіти з інвалідністю, адже саме вона забезпечує рівний доступ до освітніх ресурсів і дозволяє долати бар'єри, які досі обмежували їхню участь в академічному житті. Створення доступного цифрового середовища — це не лише вимога часу, але й умова формування справедливого, інклюзивного суспільства, де кожен студент може отримувати якісні освітні послуги незалежно від стану здоров'я.

В умовах цифрової трансформації України питання інклюзивності набуває особливої актуальності, оскільки охоплює як технологічні, так і соціальні аспекти забезпечення рівних можливостей для всіх учасників освітнього процесу.

У науковій літературі проблематика цифрової інклюзії знаходить відображення в працях низки вітчизняних дослідників, які репрезентують різні підходи до аналізу цього явища. Зокрема, Т. Васильєва, І. Саволайнен досліджує питання подолання цифрової нерівності, Г. Давиденко зосереджується на соціальних вимірах діджиталізації, О. Колєватов вивчає бар'єри доступу до цифрових ресурсів, К. Пахольчак приділяє увагу питанням інклюзивного веб-дизайну та цифрових продуктів адаптованих для людей з інвалідністю, Л. Філіпенко аналізує соціокультурні аспекти цифрової інклюзії та проблемах доступу, праці І. Швець спрямовані на вивчення цифрової інклюзії в культурно-освітньому просторі та ін.

В Україні впровадження цифрової інклюзії стало одним із ключових напрямів державної політики, особливо в умовах війни. Створення безбар'єрного цифрового середовища для людей з інвалідністю є умовою розвитку сучасного інклюзивного суспільства для усунення будь-яких бар'єрів, що обмежують в повсякденному житті та доступі до послуг. Фізичні бар'єри (недоступна інфраструктура, транспорт, будівлі), інформаційні та цифрові бар'єри (нестача адаптованої інформації, цифрових навичок, доступу до технологій), соціальні бар'єри (стереотипи, упередження, дискримінація), освітні бар'єри (нерівний доступ до якісної освіти) та економічні бар'єри (фінансові обмеження, нерівність можливостей) мають бути усунені для забезпечення реальної рівності.

Подолання цифрової нерівності через удосконалення електронного урядування, цифрову освіту та навчальні платформи, модернізацію інфраструктури та адаптацію онлайн-сервісів для здобувачів освіти з інвалідністю є здійсненим завданням сьогодні, як важливий інструмент соціальної інтеграції молоді з інвалідністю та підвищення їх якості життя.

Незважаючи на прогрес, з практичної точки зору, впровадження інклюзивних цифрових інструментів нерівномірне: не всі заклади вищої освіти мають необхідні ресурси або фахівців для повної адаптації навчальних систем, учасники освітнього процесу стикаються з обмеженнями через недостатнє технічне забезпечення та цифрову грамотність — причому, як серед самих здобувачів освіти з інвалідністю, так і серед професорсько-викладацького складу. Часто бракує масштабних ініціатив поширення та розвитку цифрової інклюзії, які б охоплювали усі

зклади освіти, адже локальні проекти інклюзії не завжди перетворюються на загальнодержавні практики.

Впровадження цифрової інклюзії у закладах вищої освіти для здобувачів освіти з інвалідністю абсолютно можливе за дотриманням таких умов:

- забезпечення рівного доступу здобувачів освіти з інвалідністю до цифрових ресурсів, платформ та навчальних матеріалів;
- адаптація освітніх сайтів і систем відповідно до стандартів доступності;
- використання асистивних технологій: екранні читачі, субтитри, аудіоописи, альтернативні способи введення інформації;
- розробка індивідуальних освітніх траєкторій з використанням цифрових інструментів;
- проведення тренінгів і навчань для здобувачів освіти та викладачів щодо цифрової грамотності й сучасних адаптивних технологій;
- забезпечення доступу до швидкісного інтернету та сучасних технічних засобів (планшети, ноутбуки, спеціальні пристрої);
- підтримка інклюзивної онлайн-взаємодії в освітньому процесі та створення комфортного цифрового середовища;
- розробка універсального дизайну в освіті, який враховує потреби різних категорій студентів;
- залучення здобувачів освіти з інвалідністю до співтворення цифрових продуктів та покращення доступності.

Отже, цифрова інклюзія у закладах вищої освіти в Україні розвивається, але ще не є всеохоплюючою, існують позитивні кейси та достатня наукова база, але потрібні більші інвестиції, стандарти доступності і підготовка фахівців для супроводу. Реальне практичне впровадження цифрової інклюзії повинно розвиватися і далі для забезпечення рівного доступу до освіти усіх здобувачів.

**ТОКЕНОМІКА ОСВІТИ У МЕТАВСЕСВІТАХ
З МОДЕЛЯМИ МОТИВАЦІЇ, НАГОРОДЖЕННЯ
ТА ТЕХНІЧНИМИ МЕХАНІЗМАМИ РЕАЛІЗАЦІЇ**

**EDUCATION TOKENOMICS IN METAVERSES
WITH MODELS OF MOTIVATION, REWARDING,
AND TECHNICAL IMPLEMENTATION MECHANISMS**

Ємець Максим Ігорович

VI курс, група КІ-22-1, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-6111-9672>

maxemets.g@gmail.com

Науковий керівник: Даценко І.П., к.т.н.,

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Анотація. Тези присвячені токеноміці у освітніх метавсесвітах як інструменту мотивації та винагородження студентів. Розглядаються навчальні, репутаційні та управлінські токени, NFT-сертифікація та DAO-механізми для прозорого розподілу та стимулювання активності. Описано технічну інфраструктуру, включно зі смартконтрактами, автоматичним нарахуванням токенів та аналітикою внеску студентів. Запропоновані підходи сприяють створенню прозорих, інтерактивних та ефективних освітніх екосистем.

Annotation. The paper explores tokenomics in educational metaverses as a tool for student motivation and rewards. Learning, reputation, and governance tokens, NFT certification, and DAO mechanisms are discussed for transparent distribution and engagement stimulation. The technical infrastructure, including smart contracts, automatic token allocation, and contribution analytics, is described. The proposed approaches support the creation of transparent, interactive, and effective educational ecosystems.

Вступ. Токеноміка освітніх метавсесвітів відкриває можливість формування нових моделей мотивації, де навчальна активність студентів конвертується у вимірювану цифрову цінність. Використання утилітарних токенів, NFT-сертифікатів та механізмів DAO-керування забезпечує прозорість, підзвітність та персоніфіковані траєкторії розвитку, що підкріплюється даними про зростання ринку токенозованих цифрових активів — у 2023 році він перевищив USD 3,1 млрд, демонструючи середньорічне зростання понад 19,2% (MarketsandMarkets, 2023). Освітні плат-

форми, інтегровані з Web3-інфраструктурою, дозволяють впроваджувати моделі «навчайся-заробляй» (Learn-to-Earn), що підвищують залученість студентів на 30–50%, згідно з експериментальними результатами досліджень MIT Media Lab. Таким чином, токеноміка стає інноваційним механізмом підсилення автономії учнів, стимулювання компетентнісного зростання та формування стійких економік довіри всередині віртуальних освітніх екосистем.

Концепція токеноїзованої освіти. Токеноїзована освіта трансформує навчальну активність у цифрові активи, що виконують роль мотиваційних стимулів у метавсесвітах. Освітні токени підвищують прозорість, автоматизують підтвердження досягнень та сприяють зростанню залученості студентів. У межах токеноміки виокремлюють три категорії:

- Навчальні токени (L-T) — нараховуються за виконання завдань і активність; можуть обмінюватися на ресурси чи доступ до модулів. Приклад: екосистема OpenCampus (EDU), із понад USD 55 млн транзакцій у 2024 р.

- Репутаційні токени (R-T) — невідчужувані цифрові активи, що фіксують рівень компетентності та запобігають шахрайству. Дослідження ConsenSys (2023) показують зниження маніпуляцій у сертифікації до 70%.

- Управлінські токени (G-T) — забезпечують участь у DAO-керуванні освітнім середовищем. У Web3-проєктах середній рівень голосувань становить 12–18%.

Економічні стимули будуються на поєднанні індивідуальних та групових винагород, завдяки чому індекс автономної участі зростає на 41% (Stanford Digital Economy Lab, 2023).

Моделі мотивації студентів. У токеноїзованих освітніх екосистемах мотивація студентів підсилюється через поєднання гейміфікації, компетентнісного розвитку та соціальної взаємодії. Дослідження в EdTech-секторі демонструють зростання залученості на 18–27% за умов використання токеноїзованих стимулів.

Гейміфікована модель. Токени виконують функцію нагород за активність, виконання завдань, досягнення навчальних цілей. Вони слугують еквівалентом «цифрових балів», що посилюють внутрішню мотивацію через динаміку прогресу.

Модель компетентнісного зростання. Токени нараховуються за опанування конкретних навичок або модулів. Така сис-

тема формує індивідуалізовану траєкторію розвитку, де цифрова винагорода відображає реальний рівень компетенцій.

Поведенкова модель. Студенти отримують токени за участь у групових проєктах, реєг-review, менторстві та DAO-голосуваннях. Соціально орієнтована токенизація сприяє зростанню взаємодії та відповідальності всередині освітньої спільноти.

Моделі розподілу та економічна логіка токенів. Розподіл освітніх токенів у метавсесвітах базується на поєднанні фіксованої та дефляційної емісії, що забезпечує стабільність внутрішньої економіки та стимулює активність студентів. Нарахування навчальних токенів враховує складність завдання, час виконання та точність результату, а механізм proof-of-effort гарантує справедливий розподіл за реально виконану роботу. Додатково передбачено внутрішні ринки обміну токенів, де студенти можуть конвертувати L-T у ресурси, доступ до курсів або інші стимули, що формує саморегульовану економіку навчання. Подібні моделі вже застосовуються у Web3-освітніх платформах, що демонструють підвищення залученості та ефективності освоєння матеріалу на 20–35%

NFT-сертифікація та нагородження за досягнення. NFT у освітніх метавсесвітах виступають незмінним доказом навчальних досягнень, забезпечуючи прозорість, автентичність та неможливість підробки сертифікатів. Вони інтегруються в токеніку освіти як додатковий стимул для студентів, що підвищує їхню мотивацію та залученість у навчальний процес. Для відображення рівня майстерності застосовується рівнева система (Tier-based NFT): Bronze, Silver та Gold, що відповідає різним ступеням опанування компетентностей. Кожен рівень може надавати різні привілеї в метавсесвіті: доступ до додаткових курсів, внутрішньоігрових ресурсів або прав участі в DAO-голосуваннях. Технічно сертифікати реалізуються через стандарти ERC-721 та ERC-1155, а навчальні дані зберігаються у IPFS, що забезпечує децентралізоване, довгострокове та безпечне зберігання результатів. Також можливе використання захищених смартконтрактів, які автоматично верифікують досягнення та видають NFT за виконані умови (наприклад, проходження модуля або участь у проєкті). Інтеграція NFT у внутрішню економіку токенизованого навчання формує основу для прозорих моделей мотивації та винагород, а також створює «цифровий профіль

компетентності», який можна використовувати як у межах платформи, так і в зовнішніх освітніх чи професійних системах.

Технічна інфраструктура токенізованої мотивації. Технічна реалізація токенізованої мотивації в освітніх метавсесвітах ґрунтується на смартконтрактах, які забезпечують автоматизоване управління різними типами токенів: навчальними (L-T), репутаційними (R-T) та управлінськими (G-T). Кожен токен виконує конкретну функцію в екосистемі: L-T нараховуються за прогрес у навчанні, R-T відображають компетентність і репутацію, а G-T дозволяють брати участь у прийнятті рішень через DAO. Для автоматизації процесів використовується модуль Learning Token Factory, який нараховує токени за заданими алгоритмами, враховуючи складність завдань, час виконання та якість результатів. Це дозволяє забезпечити справедливу та прозору систему винагород, без необхідності ручного втручання. Управлінська складова реалізується через DAO-протоколи, такі як Snapshot та Gnosis Safe, що дозволяють студентам і викладачам колективно ухвалювати рішення щодо навчальних програм, розподілу ресурсів та модернізації навчального середовища. Для оцінки реального внеску учасників у спільноту застосовується аналітика на основі графових нейронних мереж (GNN). Цей підхід дозволяє аналізувати взаємодії студентів у проєктах, групових завданнях та peer-review, визначати їхній вплив на результати колективної роботи та на основі цього коригувати нарахування токенів. Таким чином, поєднання смартконтрактної архітектури, модулю автоматичного нарахування, DAO-протоколів та аналітики забезпечує повністю інтегровану, прозору і децентралізовану систему мотивації та винагород у метавсесвітній освіті.

Безпека та перевірка знань. Для забезпечення автентичності та цілісності результатів навчання у метавсесвітах застосовуються Merkle-proof для верифікації тестових результатів та Ed25519-підписи для авторизації цифрових сертифікатів. Оркестрація та агрегування даних здійснюється через The Graph, що дозволяє ефективно інтегрувати дані з різних смартконтрактів та гарантує прозору, децентралізовану систему зберігання та перевірки результатів.

Висновки. Токеноміка у освітніх метавсесвітах забезпечує новий рівень мотивації, прозорості та персоналізації навчального процесу. Використання навчальних, репутаційних та управлін-

ських токенів, у поєднанні з NFT-сертифікацією та DAO-механізмами, дозволяє формувати автономні освітні екосистеми, де студент отримує винагороду за активність, компетентності та внесок у спільноту. Технічна реалізація через смартконтракти, автоматичні модулі нарахування токенів, графову аналітику та криптографічні методи перевірки результатів гарантує безпеку, справедливість та довгострокову цінність досягнень.

Список використаних джерел

1. Tokenization of educational assets based on blockchain technologies / O. Shmatko. *Journal «ScienceRise: Pedagogical Education»*. 2021. DOI: <https://doi.org/10.15587/2519-4984.2021.232321>.
2. Kim Hua Tan, Mathura Kasiveloo, Imran Ho Abdullah. Token Economy for Sustainable Education in the Future: A Scoping Review. *Sustainability*. 2022. DOI: <https://doi.org/10.3390/su14020716>.
3. Ratinho E. The role of gamified learning strategies in student's motivation in high school and higher education: A systematic review. *Heliyon*. 2023. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e19033>.

ІНКЛЮЗИВНИЙ ПІДХІД У КОМАНДНІЙ РОБОТІ ПІД ЧАС ПРОЄКТНОГО ПРАКТИКУМУ З ПРОГРАМНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ

INCLUSIVE APPROACH TO TEAMWORK DURING A PROJECT WORKSHOP IN SOFTWARE ENGINEERING

Жовнірчик Людмила Іванівна

викладач кафедри інформаційних технологій та програмування,

Івано-Франківська філія Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-0651-4902>

zhovnirchik_l@ukr.net

Анотація. У статті розглядається застосування інклюзивного підходу під час організації командної роботи студентів спеціальності «Інженерія програмного забезпечення» у межах дисципліни «Проектний практикум». Особлива увага приділяється питанням забезпечення рівних можливостей для всіх учасників навчального процесу, розвитку комунікаційних навичок, емпатії та співпраці в змішаних за здібностями і рівнем підготовки командах. Актуальність цієї теми посилюється в умовах глобалізації освіти та цифрової трансформації, коли стандартні моделі навчання вже не задовольняють потреби сучасного ринку праці, а роботодавці все частіше наголошують на необхідності фахівців, здатних працювати у різномірних командах та адаптуватися до постійних змін.

Annotation. *The article considers the use of an inclusive approach when organizing teamwork among students of the Software Engineering specialty within the discipline Project Practicum. Particular attention is paid to ensuring equal opportunities for all participants in the educational process, developing communication skills, empathy, and cooperation in teams of mixed abilities and levels of training. The relevance of this topic is increasing in the context of globalization of education and digital transformation, when standard learning models no longer meet the needs of the modern labor market, and employers increasingly emphasize the need for specialists who are able to work in diverse teams and adapt to constant changes.*

Традиційно вищі навчальні заклади орієнтувалися на середньостатистичного студента, не враховуючи індивідуальних особливостей, різних стилів навчання та темпів засвоєння матеріалу [1]. Однак сучасні дослідження в педагогіці та психології переконливо демонструють, що така однакова для всіх модель неефективна [3]. Інклюзивна освіта виступає як альтернатива, пропонуючи персоналізований підхід, де кожен студент отримує можливість розвиватися в темпі, адекватному його можливостям, і вносити унікальний внесок у колективну роботу [4]. Для спеціальності «Інженерія програмного забезпечення» це особливо важливо, оскільки розробка програмного забезпечення — це творчий процес, що потребує різноманітних навичок: від логічного мислення до комунікативної компетентності та емоційного інтелекту.

Інклюзивна освіта передбачає створення такого навчального середовища, у якому кожен здобувач освіти має змогу реалізувати власний потенціал незалежно від індивідуальних особливостей чи можливих обмежень [5]. Це не просто термін, який описує фізичну присутність студента в навчальному закладі, а комплексна філософія освіти, що ґрунтується на принципах поваги до різноманітності, справедливості та рівних можливостей. Інклюзивний підхід розпочинається з переконання, що різноманітність — це не проблема, яку потрібно вирішувати, а ресурс, який збагачує навчальне середовище і сприяє кращим результатам для всіх учасників процесу.

У контексті підготовки фахівців з інженерії програмного забезпечення інклюзивність набуває особливого значення з кількох причин. По-перше, майбутні інженери працюватимуть у

мультикультурних і різнорівневих командах, розташованих як в одному офісі, так і розсіяних по всьому світу. Здатність розуміти, цінувати і працювати з людьми, котрі мають інші погляди, досвід і потреби, стає критично важливою. По-друге, сучасна розробка програмного забезпечення потребує не лише технічного мислення, а й креативності, емпатії та здатності розуміти потреби кінцевого користувача. По-третє, інклюзивний підхід у навчанні формує у майбутніх фахівців свідомість про те, що програмні продукти мають бути розроблені так, щоб їх могли використовувати люди з різними можливостями — і це є не лише моральним обов'язком, але й бізнес-вимогою.

Дисципліна «Проектний практикум» займає особливе місце в навчальному плані спеціальності, адже студенти працюють у командах, які моделюють реальні умови розробки програмного забезпечення. Цей практикум демонструє студентам, як виглядає справжня розробка, яких навичок вони потребуватимуть, і як важлива командна взаємодія. Застосування інклюзивного підходу у цій діяльності передбачає комплекс заходів на кількох рівнях.

На рівні організації команд необхідно забезпечити рівний розподіл ролей і завдань з урахуванням сильних сторін кожного учасника. На рівні комунікації та взаємопідтримки необхідно створити умови для спільного вирішення проблем і взаємної підтримки. На технологічному рівні слід використовувати цифрові інструменти, що забезпечують доступність комунікації та управління проектами. Інструменти на кшталт Trello для управління завданнями, GitHub для контролю версій та спільної розробки коду, Figma для спільного дизайну, Slack для комунікації у реальному часі — це не просто технічні рішення, а засоби, які дозволяють студентам з різними потребами та можливостями ефективно співпрацювати. Наприклад, GitHub дозволяє студентам бачити, хто над чим працює, відслідковувати зміни й залишати коментарі, що особливо корисно для студентів, які можуть мати труднощі з усною комунікацією. Trello надає прозорість щодо стану всіх завдань, що допомагає студентам із різною здатністю до планування та організації. Такі інструменти також дозволяють студентам працювати в своєму темпі, асинхронно, що особливо важливо для тих, хто має фізичні обмеження або потребує додаткового часу на обмірковування.

Застосування інклюзивного підходу сприяє не лише підвищенню якості командних результатів, але й формує у здобувачів освіти соціальну відповідальність, готовність працювати у різноманітних колективах і створювати програмні продукти, орієнтовані на користувачів із різними потребами. Крім того, інклюзивна взаємодія під час практикуму сприяє формуванню *soft skills* — комунікативних, емоційно-етичних та організаційних компетентностей, що є невід'ємною складовою професійної підготовки інженера-програміста [6].

Розвиток комунікативних навичок відбувається через різні механізми. Залучення студентів до спільного аналізу кодових рішень, рецензування коду, тестування програмних рішень і презентації результатів дозволяє створити умови для самореалізації кожного учасника незалежно від його індивідуальних можливостей. Коли студент з інтровертованими рисами подає результати своєї роботи, він не лише ділиться технічними знаннями, а й розвиває впевненість у собі. Студент, який природно екстрвертований, вчиться структурувати свої ідеї і слухати інших [7]. Рецензування коду — це особливо цінна практика, адже вона вимагає від студента дати конструктивну критику, що потребує емпатії та вміння сформулювати зауваження так, щоб вони були сприйняті як допомога, а не як атака.

Розвиток лідерства у студентів відбувається природно, коли кожен має можливість побути координатором команди або ініціатором певного проєкту. Інклюзивний підхід передбачає ротацію ролей, що допомагає виявити приховані здібності та сприяє особистісному зростанню [9].

Формування емпатії дозволяє глибше розуміти потреби користувачів. Робота у змішаних командах, де є люди з різними можливостями, допомагає студентам усвідомити значення доступності та важливість створення інтерфейсів, зручних для користувачів із різною технічною підготовкою [10].

Для ефективного впровадження інклюзивного підходу варто:

- проводити анкетування студентів для виявлення їхніх сильних сторін і стилів навчання;
- формувати команди свідомо, забезпечуючи баланс навичок і темпераментів;
- встановлювати чіткі норми взаємоповаги, конструктивної критики та підтримки;

- здійснювати регулярний моніторинг роботи команд і корекцію у разі конфліктів;
- організовувати рефлексивні сесії для аналізу командної взаємодії та особистого розвитку.

Такий підхід сприяє не лише технічному, а й соціальному зростанню студентів [9; 10].

Застосування інклюзивного підходу у проєктному практикумі приводить до кількох позитивних результатів. По-перше, якість команд поліпшується, адже студенти, які почуваються цінними і включеними, вкладають більше зусиль і креативності у свою роботу. По-друге, студенти розвивають важливі *soft skills*, які покажуть вирішальні на сучасному ринку праці. По-третє, через досвід роботи у змішаних командах студенти розвивають більш гнучкий та інклюзивний світогляд, що сприятиме створенню інклюзивного програмного забезпечення у їх майбутній кар'єрі.

Крім того, інклюзивне середовище зменшує відсів студентів, адже ті, хто раніше відчував себе виключеним або не на місці, тепер отримують змогу повністю включитися в навчальний процес. Це також позитивно впливає на психологічний клімат у закладі, сприяючи почуттю спільноти та взаємної підтримки.

Таким чином, інклюзивний підхід у командній роботі під час проєктного практикуму є не лише педагогічною умовою ефективного навчання, але й важливим чинником формування сучасної професійної культури майбутніх фахівців ІТ-сфери. Він дозволяє перетворити навчальний процес на простір взаємоповаги, творчої співпраці та професійного зростання. Дисципліна «Проєктний практикум» з інклюзивним підходом стає не лише місцем, де студенти навчаються програмувати, але й місцем, де вони вчаться розуміти один на одного, цінувати різноманітність і розвивати ті навички, які зроблять їх успішними фахівцями у глобальному цифровому світі.

Впровадження такого підходу потребує комплексних зусиль від викладачів, адміністрації та самих студентів, але результати — у вигляді кращих результатів навчання, розвинутих *soft skills* і соціально відповідальних фахівців — цілком виправдовують ці зусилля. Інклюзивна освіта — це не просто правильний підхід з точки зору етики та справедливості, це також найбільш ефективний спосіб підготувати студентів до успішної кар'єри у сучасному ІТ-світі.

Список використаних джерел

1. Виговська О. (2021). Інклюзивна освіта у закладах вищої освіти: принципи, підходи, технології. Київ: Педагогічна думка.
2. UNESCO. (2020). Towards Inclusion in Education: Status, Trends and Challenges. Paris: UNESCO. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374817>
3. Booth T., Ainscow M. (2016). The Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools (4th ed.). Bristol: CSIE.
4. Гриценко І.В. (2022). Інклюзивна педагогіка у вищій школі: виклики та перспективи. *Освітній дискурс*, 1(3), 45–52.
5. Литвинова С.Г. (2020). Використання цифрових технологій для підтримки інклюзивного освітнього середовища. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 77(3), 23–37. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/3583>
6. Федоренко О.А. (2021). Формування soft skills у студентів технічних спеціальностей засобами проектної діяльності. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*, 2(24), 120–127.
7. Capretz, L. F., & Ahmed, F. (2018). Why Do We Need Personality Diversity in Software Engineering? *ACM SIGSOFT Software Engineering Notes*, 35(2), 1–11.
8. European Commission. (2023). Inclusive Education and Training: Supporting Teachers, Schools and Communities in Diversity. Brussels: European Union.
9. Гуменюк О. (2023). Інклюзивний підхід у командній роботі студентів ІТ-спеціальностей. *Інформаційні технології в освіті*, 54(1), 88–97.
10. Nielsen J. (2012). Usability 101: Introduction to Usability. Nielsen Norman Group. URL: <https://www.nngroup.com/articles/usability-101-introduction-to-usability/>

**РОЗРОБКА СИСТЕМИ РОЗПІЗНАВАННЯ
РУКОПИСНОГО ТЕКСТУ
З ВИКОРИСТАННЯМ НЕЙРОМЕРЕЖ
DEVELOPMENT OF A HANDWRITTEN TEXT
RECOGNITION SYSTEM USING NEURAL NETWORKS**

Жуков Олексій В'ячеславович

II курс, група ІПЗ-24-1м,

спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

azhukov259@gmail.com

Науковий керівник: Зубко Р.А., к.т.н., доцент,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-0738-3852>

Анотація. Актуальність теми ґрунтується на тому, що розпізнавання рукописного тексту з використанням штучного інте-

лекту є критичною потребою для цифровізації інформації, яка досі зберігається у рукописному вигляді в архівах, медичних, освітніх та адміністративних установах. Це сприяє інклюзії, забезпечуючи доступність даних для людей з вадами зору, дислексією чи іншими обмеженнями, а також автоматизує процеси в суспільстві.

Annotation. *The relevance of the topic is based on the fact that handwritten text recognition using artificial intelligence is a critical need for digitizing information still stored in handwritten form in archives, medical, educational, and administrative institutions. This promotes inclusion by ensuring data accessibility for people with visual impairments, dyslexia, or other limitations, and automates processes in society.*

Сьогодні значна частина інформації в суспільстві — від історичних документів до медичних записів і освітніх нотаток — існує у рукописному форматі. Незважаючи на цифровізацію, рукописний текст залишається поширеним у повсякденному житті, особливо в країнах, що розвиваються, та в установах з обмеженим доступом до технологій. Традиційні методи оптичного розпізнавання символів (OCR) неефективні для рукопису через варіативність почерків, шуми та деформації.

Актуальність теми ґрунтується на тому, що розпізнавання рукописного тексту (Handwritten Text Recognition, HTR) з використанням нейромереж є однією з найбільш актуальних задач у сучасному штучному інтелекті, комп'ютерному зорі та обробці природної мови. Незважаючи на широке впровадження цифрових технологій, значна частина інформації — особливо в архівах, медичних установах, юридичних організаціях, освітніх закладах, державному управлінні, банках та бізнесі — досі зберігається у рукописному вигляді. Цифровізація таких матеріалів є критичною потребою для забезпечення доступності, пошуку, аналізу та довгострокового зберігання даних.

Традиційні методи оптичного розпізнавання символів (OCR), розроблені переважно для друкованого тексту, демонструють низьку ефективність при роботі з рукописом через високу варіативність почерків, наявність шумів, деформацій, різного нахилу, розміру символів та індивідуальних стилістичних особливостей. Класичні алгоритми, засновані на шаблонах чи статистичних моделях, є недостатніми для реальних умов і потребують значних витрат часу та зусиль. Натомість нейромережі, зокрема глибокі архітектури (CNN, RNN, Transformer), навча-

ються на великій кількості прикладів, узагальнюють знання та забезпечують значно вищу точність, що робить їх стандартом для сучасних НТР-систем.

Потреба в автоматизованому розпізнаванні рукописного тексту проявляється в багатьох сферах суспільного життя, зокрема:

1. Історичні архіви та культурна спадщина — мільйони документів (листи, щоденники, рукописи) у бібліотеках і музеях, зокрема в Національній бібліотеці ім. Вернадського в Україні. Автоматизоване розпізнавання дозволяє оцифрувати їх, зберегти спадщину та зробити доступними для дослідників і широкої публіки, включаючи людей з обмеженнями.

2. Медицина — лікарі ведуть записи від руки (рецепти, історії хвороби, висновки). НТР дає змогу автоматично переносити дані в електронні медичні картки (EMR), підвищуючи безпеку, швидкість і точність обробки, зменшуючи критичні помилки.

3. Освіта та доступність — студенти й викладачі заповнюють рукописні роботи, анкети; системи НТР перетворюють нотатки на текст для синтезаторів мови, допомагаючи людям з вадами зору чи дислексією, а також спрощують онлайн-освіту та інклюзивне навчання.

4. Бізнес, фінанси та адміністрування — чеки, договори, заявки на кредит, анкети, контракти.

Технологічний прогрес та інновації — інтеграція з мобільними додатками (сканування нотаток на смартфонах), створення систем автоматичного введення даних та інтелектуальної обробки документів відкривають перспективи для стартапів.

В контексті інклюзії НТР-системи дозволяють перетворювати рукописні матеріали на цифровий текст, сумісний з екранними читачами, голосовими асистентами та іншими допоміжними технологіями. Це робить освіту, культуру та послуги доступними для осіб з особливими потребами.

Мета дослідження — створення ефективної системи для точного розпізнавання рукописного тексту шляхом навчання нейромереж на прикладах, з фокусом на підвищення точності, адаптації до варіативності та перетворення рукописних даних у машинозчитуваний формат для практичного застосування, зокрема в інклюзивних сценаріях.

Таким чином, розробка систем розпізнавання рукописного тексту на основі нейромереж не лише відповідає сучасним

викликам цифровізації, але й має значний потенціал для автоматизації процесів у всіх ключових сферах суспільного життя, сприяючи інклюзії та доступності.

Висновки. Нейронні мережі, зокрема глибокі архітектури на базі CNN, RNN та Transformer, є найефективнішим підходом до розпізнавання рукописного тексту, забезпечуючи високу точність і адаптивність до варіативностей почерків. Використання Python з бібліотеками TensorFlow, PyTorch та OpenCV дозволяє створювати масштабовані HTR-системи, які сприяють цифровізації та інклюзії, роблячи рукописні дані доступними для всіх верств суспільства. Подальший розвиток таких систем відкриває перспективи для інтеграції в освітні, медичні та адміністративні процеси, підвищуючи ефективність і соціальну рівність.

Список використаних джерел

1. OCR Deep Learning: The Curious Machine Learning Case. Labeledyourdata. URL: <https://labeledyourdata.com/articles/ocr-with-deep-learning>
2. What is OCR (Optical Character Recognition)? Benefits, Challenges, and Use Cases [Infographic]. Medium. URL: <https://weareshaip.medium.com/what-is-ocr-optical-character-recognition-benefits-challenges-and-use-cases-infographic-225dbb067549>.
3. What are convolutional neural networks?. IBM. URL: <https://www.ibm.com/think/topics/convolutional-neural-networks>

ОСОБЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ У ФАХОВОМУ КОЛЕДЖІ «ОСВІТА» FEATURES OF INCLUSIVE TEACHING OF MATHEMATICS AT THE OSVITA VOCATIONAL COLLEGE

Журавель Катерина Миколаївна

викладач математики,

Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

katazuravel245@gmail.com

Анотація. У роботі досліджено особливості інклюзивного навчання математики у фаховому коледжі. Розкрито значення інклюзивної освіти для формування рівних можливостей у здобутті знань студентами з різними освітніми потребами. Визначено основні принципи організації навчального процесу з урахуванням індивідуальних особливостей студентів, а також описано використання сучасних педагогічних та інформаційних технологій у викладанні математики. Проаналізовано роль викладача у ство-

ренні підтримувального освітнього середовища, яке сприяє розвитку логічного мислення, мотивації та впевненості у власних силах студентів. Наголошено на необхідності партнерства між педагогами, психологами та адміністрацією навчального закладу для ефективного впровадження інклюзивної освіти у систему професійної підготовки.

Annotation. *The paper explores the features of inclusive mathematics teaching in vocational colleges. It highlights the importance of inclusive education in creating equal learning opportunities for students with diverse educational needs. The main principles of organising the educational process taking into account students' individual characteristics are defined, as well as the use of modern pedagogical and information technologies in teaching mathematics. The teacher's role in creating a supportive educational environment that fosters logical thinking, motivation, and self-confidence is analysed. The necessity of cooperation between teachers, psychologists, and the college administration for the effective implementation of inclusive education in the vocational training system is emphasised.*

У сучасній системі освіти України інклюзивне навчання займає особливе місце, оскільки воно спрямоване на забезпечення рівного доступу до знань для всіх студентів, незалежно від їхніх індивідуальних можливостей. У фаховому коледжі, де математика є однією з базових дисциплін, питання інклюзивного підходу набуває особливого значення.

Інклюзивне навчання математики передбачає створення освітнього середовища, яке враховує інтелектуальні, психологічні та фізичні особливості кожного студента. Головна мета — не лише передати знання, а й сформувати позитивне ставлення до математичних дисциплін, подолати страх перед складними завданнями, розвинути критичне мислення й навички аналізу.

Сучасний викладач математики повинен володіти компетенціями в галузі інклюзивної педагогіки: уміти диференціювати навчальний матеріал, використовувати візуальні, аудіальні та інтерактивні засоби подачі інформації. Особливо ефективним є застосування комп'ютерних технологій, зокрема інтерактивних презентацій, навчальних платформ (Moodle, Google Classroom), математичних симуляторів та онлайн-тестів. Це дозволяє студентам із різними потребами працювати у власному темпі та засвоювати матеріал більш доступно.

Важливою складовою інклюзивного навчання є співпраця між викладачем, асистентом, психологом і батьками студентів. Спільна діяльність допомагає своєчасно виявити труднощі, адаптувати навчальне навантаження та підібрати оптимальні методи навчання. Наприклад, для студентів із порушеннями слуху ефективним є використання субтитрованих відео, а для тих, хто має труднощі з концентрацією, — інтерактивні вправи короткої тривалості.

Окрім методичних підходів, важливим аспектом залишається формування толерантного ставлення у студентській групі. Викладач повинен створити атмосферу взаємоповаги, підтримки та рівності. Практика показує, що студенти, які навчаються в інклюзивних групах, демонструють вищий рівень емпатії, соціальної зрілості та здатності працювати в команді.

Отже, ефективне інклюзивне навчання математики у фаховому коледжі неможливе без комплексного підходу — поєднання педагогічної гнучкості, психологічної підтримки, сучасних технологій і морально-етичних цінностей. Саме така модель освіти сприяє розвитку кожного студента та формує професійно компетентну, соціально активну особистість.

Інклюзивне навчання математики у фаховому коледжі є важливим напрямом модернізації освіти. Воно забезпечує можливість кожному студентові реалізувати свій потенціал, незалежно від особливостей розвитку чи стану здоров'я. Результативність цього процесу залежить від готовності педагогів до інновацій, використання сучасних інформаційних технологій та створення позитивного освітнього клімату. Подальший розвиток інклюзивної освіти має ґрунтуватися на принципах рівності, доступності та гуманізму, що є запорукою формування справді демократичного суспільства.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ CI/CD СИСТЕМ З ВИКОРИСТАННЯМ РЕПОЗИТОРІЇВ ВІДКРИТОГО КОДУ EVALUATING THE EFFECTIVENESS OF CI/CD SYSTEMS THROUGH OPEN-SOURCE REPOSITORY MINING

Загорулько Антон Володимирович

III курс, група КІ-23-1, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-9478-5642>

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-38>
azago85@gmail.com

Науковий керівник: Павленко В.І., к.ф.-м.н., доцент,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3958-0415>

pavlenko.v@i.ua

Анотація. Дане дослідження пропонує методологію аналізу ефективності систем безперервної інтеграції та безперервного розгортання (CI/CD) на основі даних репозиторіїв відкритого коду GitHub. Основною метою є оцінка ефективності CI/CD процесів за допомогою DORA метрик. В дослідженні розглядаються критерії підбору репозиторіїв відповідно до поставленої мети. Методологія дослідження базується на масштабному аналізі даних репозиторіїв відкритого коду GitHub із застосуванням GitHub API та GitHub Actions API, а також даних інших актуальних досліджень у цій галузі. Практична цінність запропонованої методології вбачається у виокремленні статистично достовірних ефективних CI/CD практик, що становить значну користь для спільноти DevOps та фахівців з розробки програмного забезпечення.

Annotation. This study presents a methodology for analyzing the effectiveness of Continuous Integration and Continuous Deployment (CI/CD) systems based on data from open-source GitHub repositories. The primary objective is to evaluate CI/CD process performance using DORA metrics. The research outlines the criteria for selecting repositories in accordance with the study's goals. The proposed methodology relies on large-scale analysis of open-source repository data through the GitHub API and GitHub Actions API, as well as on findings from other relevant studies in this field. The practical significance of this approach lies in identifying statistically reliable and effective CI/CD practices, providing valuable insights for the DevOps community and software development professionals.

Вступ. Системи безперервної інтеграції та безперервного розгортання (CI/CD) стали невід’ємною складовою сучасних підходів до забезпечення якості та швидкості випуску програмних продуктів. Дослідження ефективності таких систем дозволяє виявити переваги та недоліки існуючих практик та сприяє формуванню рекомендацій щодо оптимізації процесів розробки. Репозиторії відкритого коду, зокрема на платформі GitHub, надають широкі можливості для аналізу реального впровадження та ефективності CI/CD систем у різноманітних проєктах.

Метрики оцінки ефективності CI/CD процесів. Для оцінки ефективності пропонується виготовувати DORA (DevOps дослідження та оцінка) метрики, що використовуються для оцінки ефективності CI/CD процесів [3, 4, 5].

Основні метрики (DORA):

- Частота розгортання
- Час від початку розробки змін до їх впровадження у виробництво
- Відсоток невдалих змін
- Середній час відновлення системи після збою

Побудова множини даних для оцінки ефективності CI/CD систем. Використання репозиторіїв відкритого коду GitHub розглядається, як якісне джерело даних для оцінки ефективності CI/CD процесів, з огляду на наявність понад 28 мільйонів репозиторіїв відкритого коду.

Критерії вибору репозиторіїв відкритого коду:

- Якість та активність (мінімальна кількість комітів, дата останнього коміту, наявність автоматизованих тестів, мінімальна кількість контриб’юторів)
- Залученість спільноти (кількість відгалужень, кількість зареєстрованих задач, інтенсивність обговорення спільноти)
- Домен, мова програмування та тип проєкту

Критерії виключення репозиторіїв відкритого коду:

- Відгалуження (forks)
- Архівовані або застарілі репозиторії
- Репозиторії без коду або лише з документацією
- Особисті чи навчальні проєкти (використовуйте евристики або інструменти на кшталт *gear* для фільтрації «інженерних» проєктів).

Методика збору даних на основі GitHub репозиторіїв:

- Використання GitHub API (REST[1] або GraphQL) для пошуку наявності конкретних конфігураційних файлів або директорій. специфічних різним CI/CD системам (.gitlab-ci.yml, .travis.yml, .github/workflows тощо)

- Використання GitHub Actions API для прямого збору метрик у випадку використання GitHub Actions [3]

- Використання множин даних нещодавніх досліджень [2], наприклад, зі статті «Chronicles of CI/CD», у якій було ідентифіковано понад 600 000 репозиторіїв із CI/CD конфігураціями

Висновки. Дослідження ефективності CI/CD систем на основі репозиторіїв відкритого коду дозволяє отримати об'єктивні, масштабовані та практично значущі результати для розвитку DevOps практик, шляхом виокремлення оптимальних підходів організації CI/CD процесів. Застосування DORA-метрик дозволяє кількісно оцінити швидкість, стабільність і надійність CI/CD процесів. Загалом, запропонований підхід формує основу для подальшого аналізу та класифікації CI/CD систем, інтеграції додаткових метрик та слугує базою для проведення майбутніх досліджень в галузі CI/CD.

Список використаних джерел

1. Загорулько А.В., Павленко В.І. (2024). Проблема прогнозування розробки нового програмного забезпечення: використання репозиторіїв відкритого коду для побудови прогностичних моделей. *Інфокомунікаційні та комп'ютерні технології*. 2(08), 48–52. <https://doi.org/10.36994/2788-5518-2024-02-08-06>

2. Moriconi F., Durieux T., Falleri J.-R., Troncy R., Francillon A. (2025). GHALogs: Large-Scale Dataset of GitHub Actions Runs (1.0.1) [Data set]. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14796970>

3. Fairbanks J., Eisty N.U. (2023). Analyzing the Effects of CI/CD on Open Source Repositories in GitHub and GitLab. arXiv.Org, abs/2303.16393. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2303.16393>

4. Silva E. C. da, Rodrigues R.F., Oliveira J., Boechat D., Tavares C. S. (2024). Evaluating Test Quality in GitHub Repositories: A Comparative Analysis of CI/CD Practices Using GitHub Actions. 45–55. <https://doi.org/10.5753/vem.2024.3842>

5. Wrobel M.R., Szymukowicz, J., Weichbroth P. (2023). Using Continuous Integration Techniques in Open Source Projects — An Exploratory Study. IEEE Access. <https://doi.org/10.1109/access.2023.3324536>

**ТЕОРІЯ ЙМОВІРНОСТЕЙ У ПРОГНОЗУВАННІ ПОТРЕБ
ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА
PROBABILITY THEORY IN FORECASTING THE NEEDS
OF AN INCLUSIVE LEARNING ENVIRONMENT**

Зошак Лілія Михайлівна

старша викладачка

кафедри інформаційних технологій та програмування,

Івано-Франківська філія Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8903-153X>

lilya2707@gmail.com

Анотація. У тезах розглядається застосування методів теорії ймовірностей для прогнозування потреб інклюзивного навчального середовища в закладах вищої освіти. Проаналізовано стохастичні моделі планування ресурсів та методи статистичного аналізу доступності освітніх послуг. Запропоновано математичний апарат для моделювання динаміки контингенту студентів з особливими освітніми потребами та оптимізації розподілу ресурсів. Розроблено практичні рекомендації щодо впровадження ймовірнісних методів у системі управління освітнім процесом.

Annotation. The thesis examines the application of probability theory methods for forecasting the needs of inclusive learning environments in higher education institutions. Stochastic resource planning models and statistical methods for assessing educational services accessibility are analyzed. Mathematical tools for modeling the dynamics of students with special educational needs and optimizing resource distribution are proposed. Practical recommendations for implementing probabilistic methods in educational process management are developed.

Інклюзивна освіта в Україні переживає період активної трансформації, що вимагає від закладів вищої освіти ефективного планування та раціонального розподілу ресурсів. Непередбачуваність контингенту студентів з особливими освітніми потребами, варіативність їхніх індивідуальних потреб та динамічність освітнього середовища створюють необхідність застосування математичних методів для прогнозування та оптимізації інклюзивних процесів. Теорія ймовірностей надає потужний інструментарій для моделювання невизначеності та прийняття обґрунтованих управлінських рішень у сфері інклюзивної освіти.

Актуальність дослідження зумовлена зростанням кількості студентів з інвалідністю у закладах вищої освіти України та необхідністю створення ефективної системи прогнозування їхніх освітніх потреб. За даними Міністерства освіти і науки України, частка студентів з особливими освітніми потребами щорічно збільшується, що вимагає від адміністрації закладів вищої освіти системного підходу до планування матеріально-технічної бази, кадрового забезпечення та адаптації навчальних програм.

Процес вступу та навчання студентів з особливими освітніми потребами характеризується значною варіативністю та може бути описаний за допомогою стохастичних процесів. Розглянемо ланцюги Маркова як інструмент моделювання динаміки контингенту студентів з інвалідністю. Нехай стан системи визначається кількістю студентів на кожному курсі навчання з різними типами освітніх потреб. Матриця переходів описує ймовірності переходу студента зі стану в стан, де стани можуть відповідати різним курсам навчання, академічним відпусткам або завершенню навчання. Використовуючи рівняння Колмогорова-Чепмена, можна прогнозувати розподіл студентів на довгострокову перспективу.

Для моделювання потоку студентів з особливими освітніми потребами доцільно застосовувати пуассонівський процес, що дозволяє описати ймовірність вступу певної кількості студентів у заданий часовий інтервал. Параметр інтенсивності потоку може бути оцінений на основі ретроспективних даних про вступ та навчання студентів з інвалідністю. Такий підхід дозволяє закладам вищої освіти прогнозувати необхідний обсяг ресурсів для забезпечення якісного інклюзивного навчання на плановий період.

Байєсівський підхід до прогнозування потреб інклюзивного середовища передбачає використання апіорної інформації про розподіл студентів за типами освітніх потреб та оновлення цих оцінок на основі нових даних. Теорема Байєса дозволяє обчислити апостеріорну ймовірність певного стану системи за умови отриманих спостережень. Цей метод особливо ефективний у ситуаціях обмеженої статистичної інформації, коли експертні оцінки можуть бути формалізовані у вигляді апіорних розподілів ймовірностей.

Статистичний аналіз даних про студентів з особливими освітніми потребами дозволяє виявити закономірності та побудувати прогностичні моделі. Застосування регресійного аналізу дає

можливість встановити залежності між різними факторами, що впливають на потреби інклюзивного середовища. Множинна лінійна регресія може бути використана для моделювання впливу демографічних показників, соціально-економічних факторів та характеристик освітніх програм на кількість студентів з інвалідністю.

Кластерний аналіз дозволяє класифікувати студентів з особливими освітніми потребами за групами зі схожими характеристиками та вимогами до освітнього середовища. Методи ієрархічної кластеризації та k -середніх можуть бути застосовані для виділення однорідних груп студентів, що потребують специфічних адаптацій навчального процесу. Це забезпечує можливість раціонального планування ресурсів та диференційованого підходу до забезпечення інклюзивності.

Теорія масового обслуговування надає математичний апарат для аналізу системи надання послуг студентам з особливими освітніми потребами. Модель системи масового обслуговування типу $M/M/c$ описує процес звернень студентів до служб підтримки, де потік звернень моделюється пуассонівським процесом, час обслуговування має експоненціальний розподіл, а кількість каналів обслуговування дорівнює c . Використання формул Ерланга дозволяє визначити оптимальну кількість консультантів, асистентів та іншого персоналу для забезпечення прийняттого рівня обслуговування.

Імітаційне моделювання методом Монте-Карло дає можливість оцінити вплив різних сценаріїв розвитку інклюзивного середовища на його ефективність. Генерація випадкових величин за заданими розподілами ймовірностей дозволяє симулювати різні варіанти динаміки контингенту студентів, навантаження на інфраструктуру та потребу в ресурсах. Статистична обробка результатів множинних симуляцій забезпечує оцінку ймовірнісних характеристик системи та допомагає приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Оптимізація розподілу ресурсів інклюзивного середовища може бути формалізована як задача стохастичного програмування. Цільова функція максимізує очікувану корисність від розподілу бюджету між різними напрямками інклюзивної освіти за умови обмежень на загальний обсяг ресурсів та ймовірнісних обмежень на рівень забезпеченості послугами. Методи динамічного програмування дозволяють знайти оптимальну стратегію

інвестування в інклюзивну інфраструктуру з урахуванням невизначеності майбутніх потреб.

Прогнозування індивідуальних освітніх траєкторій студентів з особливими потребами базується на аналізі ймовірностей успішного засвоєння навчального матеріалу за різних умов адаптації. Побудова моделей бінарної та мультиноміальної логістичної регресії дозволяє оцінити вплив різних факторів на ймовірність академічної успішності студента. Це створює основу для розробки персоналізованих рекомендацій щодо вибору форм та методів навчання, інтенсивності підтримки та необхідності додаткових адаптацій.

Часові ряди статистичних даних про інклюзивну освіту можуть бути проаналізовані за допомогою методів авторегресії та моделей ковзного середнього. ARIMA-моделі дозволяють врахувати трендові компоненти, сезонність та випадкові коливання показників інклюзивного середовища. Прогнозування на основі часових рядів забезпечує можливість передбачення змін у структурі контингенту студентів та своєчасної адаптації ресурсної бази закладу вищої освіти.

Практичне впровадження ймовірнісних методів у систему управління інклюзивною освітою вимагає створення інформаційно-аналітичної системи збору та обробки даних. Автоматизація процесів статистичного аналізу та прогнозування дозволяє регулярно оновлювати оцінки параметрів моделей та генерувати актуальні прогнози потреб інклюзивного середовища. Інтеграція аналітичних інструментів у систему підтримки прийняття рішень забезпечує можливість оперативного реагування на зміни ситуації та коригування стратегії розвитку інклюзивної освіти.

Застосування теорії ймовірностей у прогнозуванні потреб інклюзивного навчального середовища відкриває нові можливості для підвищення ефективності управління освітнім процесом. Стохастичні моделі та статистичні методи дозволяють враховувати невизначеність та варіативність процесів інклюзивної освіти, оптимізувати розподіл ресурсів та забезпечувати високу якість освітніх послуг для студентів з особливими освітніми потребами. Подальший розвиток математичних методів прогнозування та їх інтеграція в систему управління закладами вищої освіти сприятиме досягненню цілей інклюзивної освіти в Україні.

Список використаних джерел

1. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Інклюзивна освіта: від основ до практики: монографія. Київ : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с.
2. Гладун М.А. Стохастичні моделі в освітніх дослідженнях: навчальний посібник. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. 168 с.
3. Бондар В.І., Синьов В.М. Інклюзія в закладах вищої освіти України: методологічні засади та практичний досвід. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 3 (77). С. 3–14.
4. Гнатюк С.О., Кінаш Є.О. Математичні методи прийняття рішень в управлінні освітою: підручник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2017. 280 с.
5. Соколова І.В., Романенко М.І. Теорія ймовірностей та математична статистика в освітніх дослідженнях. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2020. Вип. 1 (46). С. 234–238.

**АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ
ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ДОПОМОГИ ЛЮДЯМ
З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ**

**ANALYSIS OF RESEARCH ON THE APPLICATION
OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE TO HELP PEOPLE
WITH VISUAL IMPAIRMENTS**

Зубков Ігор Олександрович

викладач циклової комісії соціальної роботи,
Полтавський фаховий коледж Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-5696-674X>

piel-admin@ukr.net

Анотація. У статті проаналізовано сучасні дослідження щодо застосування штучного інтелекту для підтримки людей із порушеннями зору в Україні та світі. Розглянуто основні напрями розвитку технологій — комп'ютерний зір, голосові інтерфейси та навігаційні системи, а також приклади відомих міжнародних рішень. Визначено, що вітчизняні дослідження переважно перебувають на етапі концептуальних розробок і потребують подальшої практичної апробації. Окрему увагу приділено питанням локалізації технологій, етичним аспектам і залученню користувачів до процесу розробки. Автор підкреслює необхідність міждисциплінарного підходу та створення українськомовних рішень, адаптованих до реальних потреб людей із порушеннями зору.

Annotation. *The article analyzes modern research on the use of artificial intelligence to support people with visual impairments in Ukraine and the world. The main directions of technology development are considered — computer vision, voice interfaces and navigation systems, as well as examples of well-known international solutions. It is determined that domestic research is mainly at the stage of conceptual development and requires further practical testing. Special attention is paid to the issues of technology localization, ethical aspects and user involvement in the development process. The author emphasizes the need for an interdisciplinary approach and the creation of Ukrainian-language solutions adapted to the real needs of people with visual impairments.*

Останніми роками технології штучного інтелекту дедалі активніше застосовуються у сфері підтримки людей з інвалідністю. Особливо помітний прогрес спостерігається у розробках, спрямованих на допомогу людям із порушеннями зору. Використання алгоритмів комп'ютерного бачення, систем розпізнавання мовлення та штучного інтелекту відкриває нові можливості для навігації, орієнтації у просторі, читання текстів і навчання. Проте, незважаючи на значні досягнення, тема залишається недостатньо дослідженою в українському науковому середовищі, особливо в контексті адаптації таких технологій до місцевих потреб.

Мета цього дослідження — проаналізувати наявні наукові роботи в Україні та світі щодо застосування штучного інтелекту для підтримки людей із порушеннями зору, визначити досягнення, виявити прогалини та окреслити пріоритетні напрями для подальших досліджень.

У світовій практиці значна частина досліджень зосереджена на розробці інтелектуальних систем, які здатні розпізнавати об'єкти, тексти та навколишнє середовище, а також надавати користувачам необхідну інформацію у доступній формі. Відомі приклади таких рішень — проекти Microsoft Seeing AI, Google Lookout та Be My Eyes, які використовують алгоритми штучного інтелекту для опису оточення, розпізнавання людей, кольорів, предметів та навіть складних сцен. Ці системи демонструють високий рівень точності і вже активно впроваджуються у життя користувачів, однак вони поки що не позбавлені обмежень. Зокрема, складності виникають у складних умовах освітлення, при наявності одночасно кількох об'єктів у кадрі або в динаміч-

ному середовищі, де необхідна швидка адаптація алгоритмів до змін. Тому, незважаючи на значні досягнення, дослідники продовжують удосконалювати такі системи, зосереджуючись на підвищенні надійності, стабільності роботи та зручності для кінцевого користувача.

Іншим важливим напрямом є технології навігації. Дослідники працюють над розробкою «розумних» окулярів і портативних пристроїв, що поєднують комп'ютерний зір, GPS-навігацію та голосові підказки. Такі системи поки що потребують доопрацювання у сфері ергономіки, автономності та природності взаємодії з користувачем.

Світові наукові роботи також наголошують на важливості етичних питань — зокрема, захисту персональних даних, що збираються такими пристроями, і доступності технологій для людей із різними рівнями втрати зору.

В Україні дослідження цієї теми лише починають набирати обертів. У роботі Лілії Ковтун (Донецький національний університет імені Василя Стуса) [1] розглянуто потенціал штучного інтелекту для покращення якості життя людей з інвалідністю, зокрема з вадами зору. Авторка підкреслює важливість міждисциплінарного підходу — поєднання технічних рішень із соціальними аспектами доступності.

Дослідження Л. Потапюк та О. Димарчук [2] присвячене цифровим технологіям у навчанні людей із порушеннями зору. У ньому підкреслюється, що інтеграція інструментів на основі ШІ може значно полегшити освітній процес, але поки що не має системного впровадження в українських навчальних закладах.

Цікаву спробу практичного застосування подано у роботі Максима Сабадашина (КНУ ім. Тараса Шевченка) [4], де описано створення мобільного додатку на базі комп'ютерного бачення. Аналогічний напрям розвиває Христина Оверко (НУ «Львівська політехніка») [5], яка досліджує використання нейронних мереж у системах «розумного помічника» для незрячих.

Окремо варто згадати публікації, що торкаються правових і етичних питань — наприклад, роботу С. Булавіної та Т. Давидової [3], де розглянуто принцип недискримінації у використанні ШІ. Такі статті допомагають побачити проблему ширше — не лише як технічну, а й соціальну.

Загалом, українські дослідження поки що переважно зосереджені на концептуальних моделях і лабораторних розробках.

У той час як міжнародна спільнота вже має значний досвід польових випробувань, більшість наших проєктів перебуває на стадії експериментальних прототипів. Це пов'язано як з обмеженим фінансуванням, так і з браком партнерства між університетами, ІТ-компаніями та громадськими організаціями людей з інвалідністю.

Водночас можна помітити, що технічний рівень українських досліджень поступово зростає. Розробки, які базуються на комп'ютерному зорі та нейронних мережах, уже демонструють потенціал для створення реальних застосунків. Проте більшість рішень ще не адаптовані до україномовного середовища й не мають достатньої користувацької перевірки.

У світових роботах тема користувацького досвіду й ергономіки часто є ключовою. В Україні ж цей аспект майже не вивчається: розробники концентруються на технічній стороні, залишаючи осторонь практичну взаємодію користувача з технологією.

Таким чином, прогалини у вітчизняних дослідженнях стосуються насамперед відсутності системних випробувань у реальних умовах, браку локалізованих мовних моделей і недостатньої уваги до доступності інтерфейсів. Також бракує спільних міждисциплінарних проєктів, які поєднували б інженерів, педагогів, психологів і самих користувачів із порушеннями зору.

Аналіз наукових робіт показує, що штучний інтелект має великий потенціал для підтримки людей із порушеннями зору. Системи комп'ютерного бачення, голосові інтерфейси та навігаційні технології вже демонструють ефективність у лабораторних і експериментальних умовах. Водночас українські розробки поки що обмежуються прототипами та концептуальними моделями, без широкого тестування серед реальних користувачів.

Щоб ці технології стали дійсно корисними для людей із порушеннями зору, необхідно сконцентрувати зусилля на впровадженні локалізованих рішень, які враховують українську мову, культурні особливості та реальні потреби кінцевих користувачів. Вкрай важливо проводити польові експерименти та тестування у різних умовах, залучати людей із порушеннями зору на всіх етапах розробки і створювати міждисциплінарні команди, що поєднують технічні, педагогічні та соціальні компетенції.

Наразі існуючі дослідження демонструють певний прогрес, проте відзначаються численні виклики. Серед них — недостатня кількість масштабних польових випробувань, брак адаптованих

україномовних алгоритмів і голосових інтерфейсів, а також обмежена увага до зручності користування та ергономіки систем. Крім того, у більшості робіт мало уваги приділено міждисциплінарній інтеграції та соціально-етичним аспектам, що ускладнює впровадження технологій у реальне життя. Ці прогалини підкреслюють необхідність комплексного підходу, який поєднає розвиток технічних рішень із глибинним аналізом потреб користувачів та системним тестуванням у реальних умовах.

Тільки системне поєднання технологічного розвитку, локалізації та активного залучення користувачів дозволить створити доступні, надійні й ефективні рішення, які реально підвищать автономність і якість життя людей із порушеннями зору в Україні. У цьому сенсі штучний інтелект стає не лише інструментом, а й потужним драйвером соціальної інклюзії.

Список використаних джерел

1. Ковтун Л.П. Аналіз можливості використання штучного інтелекту для покращення якості життя людей з інвалідністю. *Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері*. 2023. № 2(12). С. 45–53. URL: <https://jitas.donnu.edu.ua/article/view/15239> (дата звернення: 30.10.2025).
2. Потапюк Л., Димарчук О. Цифрові технології в процесі навчання осіб з порушеннями зору. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2022. Вип. 20. С. 85–91. URL: <https://profped.ddpu.edu.ua/article/view/243001> (дата звернення: 30.10.2025).
3. Булавина С.Є., Давидова Т.О. Штучний інтелект і недопущення дискримінації як основоположний принцип забезпечення прав людини. *Історико-правовий часопис*. 2023. № 1. С. 112–119. URL: <https://chasopys.hl.vnu.volyn.ua/index.php/chasopys/article/view/186> (дата звернення: 30.10.2025).
4. Сабадашин М. Розробка мобільного застосунку для людей з вадами зору на основі технології комп'ютерного бачення : курсова робота. Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2020. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/c2c9c048-8fb1-4df5-8893-671b76d8e215> (дата звернення: 30.10.2025).
5. Оверко Х. Розумний помічник для людей із порушенням зору на основі нейронних мереж : кваліфікаційна робота. Львів : Національний університет «Львівська політехніка», 2024. URL: <https://ena.lpnu.ua/items/e54cb64e-24b7-494f-adbe-5499745d0d4d> (дата звернення: 30.10.2025).
6. Лозицький О. А., Пасічник В. В. Комп'ютерні засоби освітніх процесів для людей з вадами зору: аналітичний огляд. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2010. № 684. С. 45–51. URL: <https://ena.lpnu.ua/items/96ceaf7f-9275-420f-9768-75356c05436f> (дата звернення: 30.10.2025).
7. Дослідження методів штучного зору в системах внутрішньої навігації. *Сучасний стан наукових досліджень та технологій в промисловості*.

2022. № 3(25). С. 33–40. URL: <https://itssi-journal.com/index.php/itssi/article/view/577> (дата звернення: 30.10.2025).

8. Кромкач В. Роль комп'ютерного зору в сучасному світі: досягнення, виклики та перспективи. *Інформаційні технології та комп'ютерна інженерія*. 2024. № 2(68). С. 18–26. URL: <https://journals.politehnica.dp.ua/index.php/it/article/view/589> (дата звернення: 30.10.2025).

КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З ІНКЛЮЗИЄЮ

COMPUTER TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF STUDENTS WITH INCLUSION

Канівець Наталя Віталіївна

викладач-методист, викладач вищої категорії,
Тернопільське вище професійне училище технологій та дизайну.
kanivetsnata@gmail.com

Анотація. Отримати знання здобувачу освіти з порушенням зору, слуху, мовлення чи фізичними вадами значно складніше, ніж здобувачу освіти без обмежень у розвитку. Тому на сучасному етапі важливо створювати такі умови навчання, які забезпечують рівні можливості для всіх здобувачів освіти. І такими можливостями є комп'ютерні технології: онлайн-платформи, електронні підручники, презентації, аудіо- та відеоматеріалів. Використання таких ресурсів дає можливість здобувачам освіти розширювати свої знання, самостійно опрацьовувати навчальний матеріал у зручному темпі, підвищувати рівень мотивації до навчання, а також розвивати цифрову грамотність і навички самостійної роботи.

Annotation. It is much more difficult for a student with visual, hearing, speech or physical disabilities to obtain knowledge than for a student without developmental disabilities. Therefore, at the current stage, it is important to create learning conditions that provide equal opportunities for all students. And such opportunities are computer technologies: online platforms, electronic textbooks, presentations, audio and video materials. The use of such resources allows students to expand their knowledge, independently process educational material at a convenient pace, increase their level of motivation for learning, and also develop digital literacy and independent work skills.

Інклюзивна освіта передбачає створення рівних умов для навчання всіх здобувачів освіти незалежно від їхніх фізичних чи психічних особливостей. У сучасному освітньому середовищі

щі саме комп'ютерні технології стають ефективним засобом підтримки здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, сприяючи їхній соціалізації, самореалізації та інтеграції у навчальний процес.

Якщо здобувачі освіти навчаються дистанційно, то проблем із засвоєнням навчального матеріалу немає, оскільки вони можуть опрацювати його влюбий час. А ось коли здобувачі освіти навчаються стаціонарно, з обмеженим часом, і при цьому в групі знаходяться здобувачі освіти, які мають різні вади, то ось тут виникає проблема. При викладанні навчального матеріалу таким здобувачам освіти важко зосередитися у темпі пояснення викладача, який розрахований на звичайних здобувачів освіти. Тому під час навчання необхідно застосовувати індивідуальний підхід, надавати більше часу для сприйняття та осмислення інформації.

Тому здобувачі освіти, які мають порушення зору, слуху, мовлення чи фізичні вади, на заняттях повинні бути оснащені державними або власними ноутбуками, планшетами чи смартфонами. Це дасть можливість викладачу якісніше і швидше викласти навчальний матеріал. Бо саме за допомогою технічних пристроїв і використання спеціальних платформ: Google Classroom, Zoom, Moodle, здобувачі освіти зможуть швидше отримати ту необхідну інформацію, яку викладач подає під час заняття.

Основне викладачу якісно підготувати необхідний навчальний матеріал у вигляді озвучених презентацій, аудіо- та відеоматеріалів, відео з субтитрами або різноманітних графічних органайзерів (таблиць, малюнків, схем, інструкційних карт). Щоб ця підготовка була максимально ефективною, варто врахувати кілька моментів:

1. Озвучені презентації

— використовувати чіткий, виразний голос, уникати монотонності;

— додавати короткі пояснення до слайдів, щоб здобувачі освіти не лише читали, а й слухали пояснення.

2. Аудіо- та відеоматеріали

— відео робити коротким (5–10 хвилин), щоб утримати увагу здобувачів освіти;

— аудіо застосовувати для пояснення теорії, інструкцій чи навіть для повторення ключових понять.

3. Відео з субтитрами

— для субтитрів у навчальних відео важливо підібрати шрифт, який буде читабельним, контрастним і нейтральним.

4. Графічні органайзери

— мають бути невеликими за обсягом, щоб їх можна було швидко охопити поглядом і легко використовувати під час навчання;

— краще створити кілька маленьких органайзерів для різних аспектів теми, ніж один великий і перевантажений. Це допоможе здобувачам освіти швидше орієнтуватися й ефективніше засвоювати матеріал;

— розташування елементів має бути логічним і зрозумілим.

Таким чином, комбінація різних форматів дозволить врахувати особливості сприйняття здобувачів освіти, зробить матеріал зрозумілим, доступним і практично корисним. Це не лише підвищить якість навчання, а й вмотивує їх до активної роботи.

ІНФРАСТРУКТУРНІ РІШЕННЯ ДЛЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ VPS/VDS І ХМАРНИХ ПЛАТФОРМ У РОЗГОРТАННІ ОСВІТНІХ ВЕБСЕРВІСІВ

INFRASTRUCTURE SOLUTIONS FOR INCLUSIVE EDUCATION: COMPARATIVE ANALYSIS OF VPS/VDS AND CLOUD PLATFORMS IN DEPLOYING EDUCATIONAL WEB SERVICES

Ковальов Артур Едуардович

II курс, група ІПЗ-24-1м ict-if,

спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: Одрібець Н.В., к.ф.-м.н., доцент,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-0176-1211>

Анотація. Робота присвячена дослідженню можливостей використання VPS/VDS та хмарних платформ для розгортання освітніх вебсервісів в інклюзивному освітньому середовищі. Аналізуються технічні характеристики цих рішень, їхня здатність забезпечувати доступність, стабільність і адаптивність цифрових ресурсів для користувачів з різними освітніми потребами. Робота акцентує на тому, як інфраструктура впливає на безбар'єрний доступ, інтерактивність та якість взаємодії зі студентами.

Окреслено перспективи застосування обох підходів та їхнє поєднання для створення ефективних інклюзивних платформ.

Annotation. *The paper examines the potential of VPS/VDS and cloud platforms as infrastructure solutions for deploying educational web services in an inclusive learning environment. It analyzes their technical characteristics, ability to ensure accessibility, stability, and adaptability for users with diverse learning needs. The work highlights how infrastructure influences barrier-free access, interactivity, and the overall quality of user experience. Prospects for applying both approaches and combining them within inclusive platforms are outlined.*

Інклюзивне освітнє середовище неможливе без надійної цифрової інфраструктури. Сучасні вебплатформи дистанційного та змішаного навчання мають працювати стабільно та забезпечувати доступність для студентів із різними потребами — зокрема тих, хто використовує допоміжні технології, потребує адаптивного інтерфейсу або стикається з цифровими бар'єрами. Саме тому вибір середовища для розгортання освітніх вебсервісів виходить за межі суто технічного питання і стає частиною стратегії цифрової інклюзії.

Розгортання вебсервісів на VPS/VDS передбачає високий рівень контролю над конфігурацією сервера, що дозволяє точніше адаптувати платформу до вимог доступності, оптимізувати швидкодію та забезпечити сумісність із спеціальними програмами. У той же час хмарні платформи пропонують автоматичне масштабування, високу доступність та гнучкість — властивості, які особливо важливі у періоди пікового навантаження, під час масових онлайн-сесій або роботи студентів з різних регіонів.

Важливим є те, що інфраструктура безпосередньо впливає на ключові характеристики доступності: час відгуку, стабільність, можливість адаптації під індивідуальні потреби користувача. У хмарних сервісах частина функцій, пов'язаних із резервуванням, моніторингом, географічним розподілом даних, реалізована автоматично, що зменшує ризики недоступності освітніх ресурсів. У випадку VPS/VDS ці механізми потребують додаткового налаштування, проте натомість забезпечують повну свободу у виборі технічних рішень.

Важливим аспектом є й економічна складова. VPS/VDS часто є оптимальним рішенням для освітніх проєктів зі стабільним навантаженням, тоді як хмарні платформи демонструють

найкращу ефективність там, де кількість користувачів змінюється динамічно та потребує швидкого масштабування.

Таким чином, вибір між VPS/VDS і хмарою у контексті інклюзивної освіти залежить від балансу між потребою в контролі та потребою в автоматизації. У багатьох випадках найбільш ефективним є комбінований підхід, який дозволяє поєднати переваги обох технологій для створення доступного, стабільного та адаптивного освітнього середовища.

Висновки. Вибір інфраструктури безпосередньо впливає на доступність та якість інклюзивних освітніх платформ. VPS/VDS забезпечують гнучкість та контроль, тоді як хмарні рішення гарантують масштабованість і високу доступність. Поєднання цих підходів дозволяє створити технічно стійкі та інклюзивні цифрові середовища, які відповідають потребам сучасної освіти.

Список використаних джерел

1. Amazon Web Services. AWS Cloud Architecture Center.
2. Google Cloud. Cloud Architecture Framework: Reliability & Scalability.
3. Microsoft Azure. Azure Well-Architected Framework.
4. DigitalOcean. Droplets Documentation and Use Cases.
5. Linode. VPS Hosting Infrastructure Overview.
6. Hetzner Online GmbH. Cloud & VPS Technical Specifications.
7. European Agency for Special Needs and Inclusive Education. Inclusive Digital Learning Environments.
8. World Wide Web Consortium (W3C). Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.1 / 2.2.
9. UNESCO. Guidelines on Inclusive Digital Education.
10. International Telecommunication Union (ITU). Accessibility of ICT Systems and Services.
11. Kavis, M. Architecting the Cloud: Design Decisions for Cloud Computing Service Models. O'Reilly Media.
12. White, T. Hadoop: The Definitive Guide. O'Reilly Media.
13. Mell, P., Grance, T. The NIST Definition of Cloud Computing. National Institute of Standards and Technology.
14. European Commission. Digital Education Action Plan 2021–2027.
15. IBM Cloud. Hybrid Cloud Architecture: Best Practices.
16. Red Hat. Infrastructure Optimization for Web Applications.
17. Sverdlik, Y. The Evolution of VPS and Dedicated Hosting. Data Center Knowledge.
18. Al-Mazeed, A. Performance Comparison of Cloud Hosting vs VPS in Educational Systems. Journal of Web Engineering.
19. Journal of Inclusive Education Technologies. Digital Accessibility and Learning Platforms.
20. ISO/IEC 40500:2012 — Information Technology — W3C Web Content Accessibility Guidelines (WCAG).

ВИКОРИСТАННЯ КОНТЕЙНЕРИЗАЦІЇ В ПРОЦЕСІ РОЗРОБКИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НА ПРИКЛАДІ PYTHON

THE USAGE OF CONTAINERISATION IN THE SOFTWARE DEVELOPMENT PROCESS USING PYTHON AS AN EXAMPLE

Колесник Дмитро Миколайович

І курс, група ІПЗ-25-1м,

спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

kolesnik.dmitry16.1@gmail.com

Науковий керівник: Дуднік А.С., д.т.н., професор,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1339-7820>

a.s.dudnik@gmail.com

Анотація. У роботі розглянуто застосування технології контейнеризації у процесі розробки програмного забезпечення на прикладі Python фреймворків FastAPI та Django. Описано основні переваги використання контейнерів та створення ізольованого відтворюваного середовища розробки. Наведено приклади Docker конфігурацій для розгортання веб застосунку та показано інтеграцію контейнеризації з CI/CD та системами оркестрації.

Annotation. The paper examines the use of containerization technology in the software development process using Python frameworks FastAPI and Django as examples. It describes the main advantages of using containers and creating an isolated, reproducible development environment. Examples of Docker configurations for deploying web applications are provided, and the integration of containerization with CI/CD and orchestration systems is demonstrated.

Вступ. Сучасна розробка програмного забезпечення характеризується високими вимогами масштабованості, надійності та швидкості розгортання застосунків. У таких умовах контейнеризація стала ключовою технологією, яка дозволяє розробникам створювати ізольовані, відтворювані середовища для запуску застосунків, як локально, так і на сторонніх серверах. Контейнеризація спрощує процес розробки, тестування та розгортання, забезпечуючи стабільність роботи програмного забезпечення незалежно від операційної системи.

1. Поняття контейнеризації. Контейнеризація — це процес пакування застосунку разом з усіма його залежностями, бібліотеками та конфігураціями в ізольоване середовище, яке називається контейнером.

Контейнер — це ізольований, виконуваний екземпляр образу Docker [1], який є стандартизованим, легковажним програмним пакетом. Він інкапсулює додаток разом з усіма його залежностями: вихідним кодом, середовищем виконання, системними інструментами, бібліотеками та файлами конфігурації.

Основними компонентами екосистеми контейнеризації є:

- Docker Engine — ядро, що збирає та запускає контейнери;
- Dockerfile — файл конфігурації, у якому описано, як створити контейнер;
- Docker Compose — інструмент для одночасного запуску кількох контейнерів;
- Docker Hub — місце для зберігання контейнерних образів;
- Kubernetes — система оркестрації контейнерів для автоматизації розгортання, масштабування та управління.

2. Переваги контейнеризації в розробці програмного забезпечення. Використання контейнерів у процесі розробки надає низку надзвичайно важливих переваг:

1. Портативність. Застосунок, запакований у контейнер, працює однаково на будь-якому середовищі — від локальної машини розробника до хмарного серверу.

2. Швидкість розгортання. Контейнери є надзвичайно легкими та не містять в собі інформації, що дозволяє створюватися та запускатися за секунди.

3. Ізоляція середовища. Кожен контейнер імітує окрему операційну та файлову систему, має власні залежності, тому конфлікти версій між проєктами усуваються.

4. Масштабованість. Легко розподіляти навантаження, запускати кілька екземплярів одного сервісу.

5. Легка інтеграція з DevOps-практиками. Контейнери ідеально підходять для автоматизованого тестування та деплою.

3. Контейнеризація Python застосунків. Python проєкти часто мають багато залежностей, що створює проблеми при розгортанні. Контейнеризація дозволяє створити стабільне середовище, яке не залежить від системи розробника і дозволить розгортати проєкт різним розробникам або на хмарному сервері однією командою.

Типовий процес при розгортанні контейнеризованого проєкту:

1. Написання програми на Python (наприклад, на фреймворку Django або FastAPI).

2. Створення Dockerfile, у якому описано, як інсталиувати залежності та запустити сервер.

3. Створення docker-compose.yml, якщо застосунок складається з кількох сервісів — наприклад, веб сервіс, база даних і кеш.

4. Запуск контейнерів за допомогою `docker compose up`.

4. *Приклад контейнеризації FastAPI.* Приклад Dockerfile для FastAPI:

```
FROM python:3.13-slim
WORKDIR /app
COPY requirements.txt.
RUN pip install --no-cache-dir -r requirements.txt
COPY . .
CMD ["uvicorn", "main:app", "--host", "0.0.0.0", "--port", "5000"]
```

Приклад docker-compose.yml для FastAPI

```
version: "3.9"
services:
  web:
    build: .
    ports:
      - "8000:8000"
    volumes:
      - ./app
    environment:
      - ENV=dev
```

У цьому прикладі FastAPI додаток ізолюється у контейнері, який можна розгорнути локально, на сервері або в хмарному середовищі.

Завдяки контейнеризації забезпечується однакова поведінка застосунку у всіх середовищах розробки.

5. *Контейнеризація та CI/CD.* Інтеграція контейнеризації з системами CI/CD (GitHub Actions, GitLab CI, Jenkins) дозволяє автоматизувати весь життєвий цикл застосунку:

1. Збирання Docker образу після кожної зміни.

2. Запуск автоматичних тестів у контейнері.

3. Публікація образу у Docker Hub або приватному реєстрі.

4. Автоматичне розгортання у тестовому або продакшн середовищі.

Таким чином, контейнеризація ефективно автоматизує весь процес розгортання та забезпечує стабільність релізів.

6. *Оркестрація контейнерів*. Коли кількість контейнерів збільшується і на ручне управління витрачається забагато часу та вцілому ускладнене, з'являється потреба в оркестрації — автоматизованому управлінні життєвим циклом контейнерів.

Для цього використовується Kubernetes [2], який дозволяє:

1. Балансувати навантаження між контейнерами.
2. Здійснювати автоматичне масштабування.
3. Зерезапускати контейнери при збоях.
4. Керувати оновленнями без простоїв.

Висновки. Контейнеризація є невід'ємною частиною сучасного процесу розробки програмного забезпечення. Вона забезпечує стабільність, портативність та масштабованість додатків, знижуючи залежність від інфраструктури шляхом уніфікації середи розробки та розгортання програмного забезпечення.

На прикладі Python фреймворків FastAPI і Django можна побачити, що навіть складні веб-додатки легко контейнеризуються та розгортаються у кілька команд.

У поєднанні з інструментами CI/CD та оркестраторами, контейнеризація відкриває шлях до ефективного DevOps підходу, що дозволяє значно скоротити час від розробки до впровадження продукту.

Список використаних джерел

1. Документація Docker / Docker Inc. Documentation <https://docs.docker.com/>
2. Документація Kubernetes / Kubernetes Documentation <https://kubernetes.io/docs/home/>
3. Pahl, C. (2015). *Containerization and the Cloud: A Review of Container Technologies*. IEEE Cloud Computing.

ІНФОРМАЦІЙНА ГІГІЄНА ЯК ПРЕВЕНТИВНА СТРАТЕГІЯ ЗНИЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПЕРЕВАНТАЖЕННЯ І ПІДТРИМАННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я КОРИСТУВАЧІВ

INFORMATION HYGIENE AS A PREVENTIVE STRATEGY FOR REDUCING INFORMATION OVERLOAD AND MAINTAINING USERS' MENTAL HEALTH

Колодійчук Юлія Вікторівна

*IV курс, група ЗПЛ-22-1, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Яворський М.В., к.психол.н.,
доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

Анотація. У статті розглянуто феномен інформаційної гігієни як ефективну превентивну стратегію у зниженні рівня інформаційного перевантаження та підтриманні психічного здоров'я користувачів у цифрову епоху. Окреслено сутність поняття «інформаційна гігієна», визначено її роль у забезпеченні когнітивної рівноваги та психологічного добробуту особистості. Проаналізовано фактори, що зумовлюють інформаційне перевантаження, його психологічні наслідки, а також наведено практичні рекомендації щодо формування здорових інформаційних звичок. Обґрунтовано необхідність інтеграції принципів інформаційної гігієни в освітній процес, професійне середовище та державну політику у сфері ментального здоров'я.

Annotation. The article explores the phenomenon of information hygiene as an effective preventive strategy to reduce information overload and support users' mental health in the digital age. The concept of «information hygiene» is defined as a set of practices aimed at maintaining cognitive balance and psychological well-being. The paper analyzes the causes and psychological consequences of information overload and provides practical recommendations for developing healthy information consumption habits. The necessity of integrating information hygiene principles into education, workplace culture, and national mental health policies is substantiated.

1. Вступ. У сучасному цифровому середовищі людина щоденно стикається з надмірними потоками даних, що надходять із соціальних мереж, медіаплатформ, месенджерів та професійних джерел. Інформаційне перевантаження стає одним із ключових чинників зростання психологічної напруги, зниження

продуктивності та емоційного виснаження [7; 10]. У цьому контексті інформаційна гігієна виступає важливою превентивною стратегією, спрямованою на збереження ментального благополуччя та оптимізацію взаємодії з інформаційним простором [1].

2. *Теоретичні підходи до розуміння інформаційного перевантаження.* Інформаційне перевантаження визначають як стан, за якого обсяг отримуваних даних перевищує можливості людини щодо їх обробки. Теорії когнітивного навантаження та обмежених ресурсів уваги підкреслюють, що людський мозок може ефективно працювати лише з певною кількістю інформації одночасно [9]. Порушення цього балансу призводить до дезорієнтації, зниження здатності приймати рішення, емоційної напруги та розвитку стресових реакцій [4; 6].

3. *Інформаційна гігієна як превентивна стратегія підтримання ментального здоров'я.* Інформаційна гігієна охоплює сукупність практик свідомої взаємодії з інформацією та цифровими технологіями. Її метою є зниження інформаційного шуму, підтримання емоційної рівноваги та формування здорових медіа-поведінкових стратегій [5]. Дотримання принципів інформаційної гігієни дозволяє мінімізувати ризики цифрової перевтоми, сприяє кращій концентрації та відновленню психічних ресурсів [1; 3]. До ключових елементів цієї стратегії належать контроль цифрового середовища, свідомо організації потоків інформації та розвиток критичного мислення [2].

4. *Основні компоненти інформаційної гігієни.* Сучасні підходи виокремлюють кілька базових компонентів інформаційної гігієни. По-перше, це інформаційна фільтрація — здатність визначати пріоритетні джерела, відмовлятися від зайвих потоків і зменшувати хаотичне споживання контенту [2]. По-друге, тайм-менеджмент цифрової активності, що включає регулювання часу у соціальних мережах, встановлення обмежень та цифрових інтервалів для відпочинку [8]. По-третє, організація робочого інформаційного середовища — оптимізація інтерфейсів, структура файлів, мінімізація сповіщень. Окрім цього, важливо дотримуватися принципів особистої безпеки даних, адже перевантаження нерідко посилюється страхом інформаційних ризиків [3]. Не менш значущим є і критичне мислення: здатність відокремлювати факти від маніпуляцій значно знижує когнітивне напруження [9].

5. *Практичні рекомендації з управління цифровими потоками інформації.* Ефективну інформаційну гігієну забезпечують низка практичних дій. Серед них — планування часу, проведеного в

Інтернеті; відключення непотрібних сповіщень; використання спеціальних програм для контролю екранного часу [8]. Корисним є створення тематичних списків і папок для впорядкування даних, а також визначення часових «вікон» для роботи з інформацією. Практики цифрового детоксу — від коротких перерв до повноцінних днів без гаджетів — сприяють профілактиці емоційної перевтоми [7]. Додатково важливо формувати навички фактчекінгу, що дозволяє зменшити вплив дезінформації та маніпулятивних джерел [3; 7].

6. Висновки. Інформаційна гігієна є необхідною складовою психологічного благополуччя сучасної людини, оскільки дозволяє зменшити інформаційний шум, ефективно керувати цифровою активністю та зберігати когнітивні ресурси [10]. Упровадження її принципів у повсякденне життя сприяє підвищенню продуктивності, емоційній стійкості й захисту від негативних наслідків інформаційного перенасичення. Формування культури відповідального споживання інформації має розглядатися як один із ключових напрямів підтримання психічного здоров'я у цифрову епоху [1].

Список використаних джерел

1. Баєва І.А. (2020). Інформаційна безпека особистості в умовах цифрового середовища. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАН України.
2. Биков В.Ю., Лещенко М.П. (2019). Цифрова культура і цифрова компетентність: психолого-педагогічний контекст. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*, № 7, 5–12.
3. Горбулін В.П., Додонов О.Г. (2021). Інформаційна безпека в контексті національної безпеки України. Київ : НІСД.
4. Клосс М. (2022). Психологічні наслідки інформаційного перевантаження: виклики цифрової епохи. *Психологія і суспільство*, № 3, 45–52.
5. Шевченко Н.В. (2021). Інформаційна гігієна як складова цифрової компетентності особистості. *Вісник післядипломної освіти*, № 2(49), 112–118.
6. Rosen L.D., Lim A.F., Carrier L.M., Cheever N.A. (2019). An Empirical Examination of the Educational Impact of Text Message-Induced Task Switching in the Classroom. *Educational Psychology*, 34(1), 65–78.
7. World Health Organization (2023). Mental Health and Digital Environments: A Public Health Perspective. Geneva : WHO Publications.
8. Newport C. (2019). Digital Minimalism: Choosing a Focused Life in a Noisy World. New York : Portfolio.
9. Carr N. (2020). The Shallows: What the Internet Is Doing to Our Brains. New York : W. W. Norton & Company.
10. American Psychological Association (2022). Information Overload and Mental Health: APA Report. Washington, D.C.: APA Press.

**ВІДКРИТІ ДАНІ ТА ЦИФРОВА ПІДЗВІТНІСТЬ:
НОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ
В ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ**

**OPEN DATA AND DIGITAL ACCOUNTABILITY:
NEW MECHANISMS FOR PREVENTING CORRUPTION
IN THE PUBLIC SECTOR**

Комаров Максим Андрійович

*III курс, спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-1829-6279>

komarovmaks@gmail.com

Науковий керівник: Давиденко В.М., д.політ.н., професор,

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Анотація. У статті досліджено взаємозв'язок між відкритими даними, цифровою підзвітністю та інклюзивністю в системі державного управління. Автором доведено, що цифровізація публічної адміністрації створює нові можливості для підвищення прозорості та зниження рівня корупції через впровадження сучасних інформаційних технологій. Проаналізовано основні державні платформи відкритих даних в Україні, такі як ProZorro, E-data, data.gov.ua та E-Declaration. Обґрунтовано, що цифрова підзвітність є не лише технічним інструментом контролю, а й механізмом розвитку інклюзивної демократії, у якій громадяни мають реальні можливості впливати на прийняття рішень.

Annotation. The article explores the relationship between open data, digital accountability, and inclusiveness in the public administration system. The author proves that the digitalization of public administration creates new opportunities for increasing transparency and reducing corruption through the implementation of modern information technologies. The main state open data platforms in Ukraine, such as ProZorro, E-data, data.gov.ua, and E-Declaration, are analyzed. It is substantiated that digital accountability is not only a technical tool of control, but also a mechanism for the development of inclusive democracy, in which citizens have real opportunities to influence decision-making.

В умовах цифрової трансформації державного сектору одним із ключових завдань сучасної публічної адміністрації стає формування системи відкритого та підзвітного управління. Зростання суспільного запиту на прозорість діяльності органів влади

зумовлене підвищенням рівня громадської свідомості, розвитком цифрової грамотності та потребою у зменшенні корупційних ризиків. У контексті реалізації національної антикорупційної політики Україна активно впроваджує цифрові механізми публічного контролю, які дозволяють перетворити управління з закритої бюрократичної системи на відкриту, орієнтовану на громадянина.

1. Відкриті дані як інструмент прозорості державного сектору. Поняття «відкриті дані» охоплює публічну інформацію, доступну для необмеженого використання, аналізу, моделювання та створення суспільно корисних цифрових сервісів. У сучасних умовах відкриті дані виступають основним елементом концепції Open Government та ключовим чинником підвищення прозорості державного управління.

В Україні створено комплекс цифрових платформ, що формують екосистему відкритих даних:

ProZorro — система електронних державних закупівель, що мінімізує можливість зловживань через публічність процедур. Її принцип «всі бачать усе» став еталоном прозорості державних фінансів.

Є-data — портал, який надає інформацію про всі бюджетні платежі та дозволяє здійснювати громадський моніторинг фінансових потоків.

Data.gov.ua — централізований державний каталог відкритих даних, що містить понад 40 тисяч наборів, включно з даними про державні закупівлі, фінансову звітність, кадрову політику та публічні послуги.

E-Declaration — електронна система декларування доходів і майна посадових осіб, що сприяє доброчесності державної служби.

Досвід України демонструє, що оприлюднення фінансової та адміністративної інформації підвищує не лише рівень довіри до влади, але й сприяє економічній ефективності, оскільки відкриті дані створюють умови для конкуренції, розвитку інноваційних сервісів і залучення громадськості до процесу управління.

2. Цифрова підзвітність як новий формат взаємодії «держава-суспільство». Цифрова підзвітність — це інституційна здатність держави забезпечити прозорість власних рішень і дій шляхом використання цифрових інструментів комунікації, аналізу та звітування. Вона є еволюційним продовженням концепції від-

критого уряду (Open Government), де громадяни не лише спостерігають за діяльністю органів влади, а й виступають активними учасниками процесу прийняття рішень.

Важливо, що цифрова підзвітність охоплює не лише публікацію звітів, а й створення системи інтерактивного контролю:

- використання Big Data для прогнозування ризиків зловживань;
- впровадження електронних аудитів бюджетних процесів;
- аналіз відкритих фінансових транзакцій через блокчейн-технології;
- інструменти електронної участі громадян (е-петиції, консультації, онлайн-опитування).

Таким чином, цифрова підзвітність не лише знижує ризики корупції, а й зміцнює довіру між державою та суспільством, перетворюючи громадян із пасивних спостерігачів на активних співтворців державної політики.

3. Інклюзивний вимір цифрової антикорупційної політики. Інклюзивність цифрових інструментів є однією з ключових передумов ефективності антикорупційної діяльності. Відкриті дані мають бути не просто доступними, але й зрозумілими та придатними для використання різними соціальними групами.

Інклюзивна цифровізація передбачає:

- створення адаптованих інтерфейсів для осіб з інвалідністю;
- забезпечення багатомовності цифрових сервісів;
- підвищення цифрової грамотності громадян шляхом освітніх ініціатив;
- залучення громадських організацій до спільного аналізу даних.

Таким чином, інклюзивність виступає не лише соціальною категорією, а й складовою політичної легітимності держави. Чим ширший доступ до інформації мають громадяни, тим менше можливостей для закулісних домовленостей і корупційних практик.

4. Перспективи розвитку цифрових антикорупційних механізмів. Сучасні технологічні тенденції створюють передумови для якісно нового етапу розвитку антикорупційної політики. Україна має потенціал стати регіональним лідером у сфері цифрової доброчесності. Серед перспективних напрямів:

- інтеграція міжвідомчих баз даних з автоматичним виявленням корупційних ризиків;

- використання штучного інтелекту (AI) для аналізу декларацій, державних закупівель і фінансових транзакцій;
- впровадження блокчейну для незмінності даних та підвищення довіри до державних реєстрів;
- розвиток CivicTech-платформ, що дають змогу громадянськості безпосередньо впливати на процеси моніторингу доброчесності.

Важливо, щоб цифровізація антикорупційних механізмів не перетворилася на формальний процес. Її ефективність залежить від поєднання технологічних інновацій, політичної волі та активної громадської участі.

Відкриті дані та цифрова підзвітність є фундаментом сучасної антикорупційної політики, що поєднує технологічний прогрес із принципами інклюзивного врядування. Формування інклюзивного цифрового середовища, заснованого на відкритих даних, підвищує довіру до держави, зміцнює соціальний капітал та забезпечує сталий розвиток суспільства.

Таким чином, цифровізація не є лише технічним етапом модернізації держави — це процес глибокого перетворення управлінських відносин, який формує нову культуру підзвітності, відкритості та доброчесності.

Список використаних джерел

1. OECD (2023). Open Government Data Report: Enhancing Transparency and Accountability through Data. Paris: OECD Publishing.
2. Transparency International Ukraine. Аналітичні звіти з цифрової прозорості та відкритих даних, 2023.
3. Міністерство цифрової трансформації України. Портал відкритих даних. URL: <https://data.gov.ua>.
4. ProZorro. Публічні закупівлі онлайн. URL: <https://prozorro.gov.ua>.
5. Є-data. Портал використання публічних коштів. URL: <https://spending.gov.ua>.
6. European Bank for Reconstruction and Development (2022). Digital Governance and Anti-Corruption Mechanisms in Transition Economies.

**РОЗРОБКА ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМИ
ДЛЯ МУЛЬТИКОРИСТУВАЦЬКИХ ВЕБІГОР
З ВИКОРИСТАННЯМ СУЧАСНИХ ВЕБТЕХНОЛОГІЙ (NEXT.JS)
DEVELOPMENT OF AN ONLINE PLATFORM
FOR MULTIPLAYER WEB GAMES
USING MODERN WEB TECHNOLOGIES (NEXT.JS)**

Коцюрба Ігор Олексійович

I курс, група ІПЗ-24-1м,

спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

majormiosakamoto@gmail.com

Науковий керівник: Дуднік А.С., д.т.н., професор,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1339-7820>

a.s.dudnik@gmail.com

Анотація. Сучасні вебтехнології дозволяють створювати високопродуктивні інтерактивні додатки, у тому числі мультикористувацькі онлайн-ігри, що працюють безпосередньо у браузері. Розробка таких платформ вимагає поєднання гнучкої архітектури, оптимізованого мережевого обміну та сучасних фреймворків. У роботі розглянуто процес створення онлайн-платформи для вебігор з використанням Next.js, WebSocket, Node.js та TypeScript.

Annotation. Modern web technologies enable the development of high-performance interactive applications, including multiplayer online games running directly in a browser. Developing such platforms requires a combination of flexible architecture, optimized network communication, and modern frameworks. This paper discusses the creation of an online platform for web games using Next.js, WebSocket, Node.js, and TypeScript.

Мета роботи. Метою роботи є створення онлайн-платформи для запуску та керування мультикористувацькими вебіграми у реальному часі з використанням сучасних вебтехнологій.

Завдання роботи. — Проаналізувати існуючі технології для створення вебігор у реальному часі.

— Обрати оптимальні інструменти для фронтенду та бекенду (Next.js, Node.js, WebSocket).

— Реалізувати базову архітектуру клієнт-серверної взаємодії з підтримкою кількох користувачів.

— Забезпечити синхронізацію ігрового процесу між клієнтами.

— Створити інтерфейс керування ігровими кімнатами та обліковими записами користувачів.

Об'єкт дослідження. Вебплатформи, призначені для розробки та хостингу онлайн-ігор з багатокористувацькою взаємодією у реальному часі.

Предмет дослідження. Архітектурні рішення та технологічні засоби для створення мультикористувацьких вебігор із застосуванням Next.js і WebSocket-з'єднань.

Основний зміст роботи. У процесі розробки платформи було використано Next.js як універсальний фреймворк для побудови фронтенду та бекенду в єдиному середовищі. WebSocket застосовано для реалізації комунікації у реальному часі між клієнтами та сервером.

Архітектура платформи базується на принципі модульності — кожна гра є окремим модулем, який може бути підключений до основного ядра.

Забезпечено:

- систему автентифікації користувачів;
- створення ігрових кімнат;
- обмін даними у реальному часі;
- оновлення станів гри без перезавантаження сторінки.

Також проаналізовано переваги Next.js 14, включно з React Server Components, App Router і покращеною продуктивністю рендерингу.

Висновки. Розроблена платформа демонструє можливість створення продуктивних мультикористувацьких вебігор, що працюють у браузері без потреби в установці додаткового програмного забезпечення. Використання Next.js забезпечує високу швидкість, а WebSocket — стабільну взаємодію у реальному часі.

У майбутньому планується розширення платформи для підтримки різних типів ігор та інтеграції системи рейтингів і турнірів.

Список використаних джерел

1. Next.js Documentation. URL: <https://nextjs.org/docs>
2. MDN Web Docs: WebSocket API. URL: https://developer.mozilla.org/en-US/docs/Web/API/WebSockets_API
3. Node.js Documentation. URL: <https://nodejs.org/en/docs>
4. TypeScript Handbook. URL: <https://www.typescriptlang.org/docs>
5. Grossman M. *Real-Time Multiplayer in the Browser: An Overview*. Medium, 2023.

**АГЕНТНІ SOC-СИСТЕМИ:
МОНІТОРИНГ, КОРЕЛЯЦІЯ ТА РЕАГУВАННЯ
AGENT-BASED SOC SYSTEMS:
MONITORING, CORRELATION AND RESPONSE**

Кошара Артем Васильович

III курс, група КІ-23-2, спеціальність 123 «Комп'ютерна інженерія»,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»,

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-8468-2704>

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-39>

artemkosharaa@gmail.com

Науковий керівник: Писарчук О.О. д.т.н., професор,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5271-0248>

platinumpa2212@gmail.com

Анотація. Розглядається еволюція операційних центрів безпеки (SOC) у впровадженні агентних моделей штучного інтелекту для автоматизації моніторингу, кореляції та реагування на кіберінциденти. Проаналізовано сучасні тенденції інтеграції багаторівневих аналітичних підходів із системами управління подіями інформаційної безпеки (SIEM) та поступовий перехід від ручного аналізу до багатофакторного скорингового оцінювання із використанням методів машинного навчання. Зазначається, що застосування автономних агентів у SOC може сприяти підвищенню оперативності реагування, зниженню кількості хибнопозитивних спрацювань. Також розглядаються підходи до оцінювання ефективності агентних моделей за критеріями достовірності, адаптивності та інтерпретованості рішень у інформаційно-телекомунікаційних системах.

Annotation. The evolution of Security Operations Centers (SOCs) in adopting agent-based artificial intelligence models to automate monitoring, correlation, and cyber-incident response is examined. Current trends in integrating multi-level analytical approaches with Security Information and Event Management (SIEM) systems are analyzed, as is the gradual shift from manual analysis to multifactor scoring-based assessment using machine-learning methods. It is noted that deploying autonomous agents in SOC can increase response timeliness and reduce false-positive alerts. Approaches to evaluating the effectiveness of agentic models are also considered, using criteria of re-

liability, adaptability, and decision interpretability within information and telecommunications systems.

Зростання складності кіберзагроз, масштабування інфраструктур та дефіцит кваліфікованих аналітиків зумовили потребу у трансформації операційних центрів безпеки. Традиційна архітектура SOC, заснована на ручному опрацюванні подій, не забезпечує достатньої швидкості аналізу та узгодженості рішень у режимі реального часу. Сучасні SOC переходять з ручного моніторингу до автоматизації і далі до ШІ-керованих систем. Автоматизація та ШІ-підходи почали виходити за межі SOAR, до гіперавтоматизації та агентних моделей, стимулюючи перехід до більш гнучких, самонавчальних і контекстно-залежних моделей оцінювання подій, у яких провідну роль відіграють агентні системи штучного інтелекту.

Агентні моделі штучного інтелекту, що активно досліджуються у контексті автономних систем базуються на принципах здатності до самостійного планування, виконання завдань і взаємодії з іншими агентами або середовищем, що означає перехід від пасивних систем кореляції до активних агентів, здатних контекстно аналізувати інциденти, формувати гіпотези та ініціювати дії у межах дозволених політик. Такі архітектури поєднують великі мовні моделі з оркестрацією дій і доступом до зовнішніх інструментів для автоматизації триажу, класифікації подій і початкового реагування.

У контексті оцінювання стану захищеності інформаційно-телекомунікаційних систем агентні ШІ-моделі можуть виступати як інтелектуальний шар над існуючими SIEM-рішеннями, що реалізує багатофакторне оцінювання подій. Агентні системи, здатні до самонавчання та адаптації, забезпечують динамічне оновлення оцінки інциденту відповідно до поведінкових змін середовища. Поєднання ШІ-агентного підходу з багатокритеріальним аналізом дозволяє перейти від реактивного моніторингу до прогнозного оцінювання ризиків. Це створює основу для систем підтримки прийняття рішень (СППР).

Перспективи подальших досліджень полягають у формалізації взаємодії між агентними компонентами та системами SIEM для створення адаптивних скорингових моделей, здатних самостійно визначати вагові коефіцієнти індикаторів на основі історичних даних і поточних контекстів загроз. Такі моделі

можуть стати основою для розробки систем підтримки прийняття рішень, що забезпечують підвищену достовірність оцінювання стану захищеності інформаційно-телекомунікаційних систем. Подальший розвиток агентних підходів передбачає поєднання генеративних моделей із контрольованими ML-механізмами для прогнозування, виявлення та автоматизованого реагування на загрози. Практична реалізація таких систем сприятиме скороченню часу реакції, зменшенню навантаження на аналітиків і підвищенню рівня кіберстійкості державних ІТС.

Список використаних джерел

1. Писарчук О.О., Кошара А.В. Аналіз індикаторів загроз інформаційній безпеці в інформаційно-телекомунікаційних системах за результатами застосування сіет-систем. *Інфокомунікаційні та комп'ютерні технології*, 2024. No 1(07). С. 79–84.
2. Писарчук О. О. Оцінювання ефективності інформаційних систем за вектором критеріїв. *Збірник наукових праць ЖВІ НАУ*. Випуск 3. 2010. С. 117–123.
3. The Hacker News. The Evolution of SOC Operations: How AI and Automation Are Changing Security Monitoring. URL: <https://thehackernews.com/2025/11/the-evolution-of-soc-operations-how.html>
4. Hackernoon. AI Agent Could Be Running Your Security Operations Center to Prevent Attacks. URL: <https://hackernoon.com/ai-agent-could-be-running-your-security-operations-center-to-prevent-attacks>
5. Torq. The Evolution of Automation & AI for Security Operations. URL: <https://torq.io/blog/ai-for-security-operations>

**КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ПРОЄКТУВАННЯ
ІНКЛЮЗИВНОГО ЦИФРОВОГО СЕРЕДОВИЩА ІНСТИТУТУ:
ПОЄДНАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ДОСТУПНОСТІ
ТА AI-АСИСТЕНТА**

**A COMPREHENSIVE APPROACH TO DESIGNING
AN INCLUSIVE DIGITAL ENVIRONMENT OF THE INSTITUTE:
COMBINING TECHNICAL ACCESSIBILITY TOOLS
AND AN AI ASSISTANT**

Крижевський Ігор Олегович

II курс, група ІПЗ-24-1м-іст,

спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-6894-9644>

kryzhevskiy.igor@gmail.com

Науковий керівник: Дуднік А.С., д.т.н., професор,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1339-7820>

a.s.dudnik@gmail.com

Анотація. У тезах досліджено актуальну проблему створення інклюзивного цифрового середовища для студентів закладів вищої освіти. Проаналізовано ключові виклики, з якими стикаються студенти з візуальними, моторними та когнітивними особливостями при взаємодії зі стандартними інформаційними порталами. Запропоновано комплексний, дворівневий підхід до вирішення цієї проблеми, що поєднує технічні засоби адаптації та інноваційну AI-підтримку. Перший рівень включає інтеграцію спеціалізованих віджетів, таких як Accessibility by UserWay, для миттєвої зміни візуального представлення сайту (контрастність, шрифти, розмір тексту). Другий, інноваційний, рівень представляє AI-асистента на базі LLM (Google Gemini) як інструмент когнітивної доступності, що дозволяє отримувати інформацію через діалог, оминаючи складну навігацію. Таке поєднання вирішує проблеми ширшого спектру користувачів та є практичним прикладом впровадження універсального дизайну в освітньому процесі.

Annotation. These theses explore the urgent problem of creating an inclusive digital environment for students in higher education institutions. The key challenges faced by students with visual, motor, and cognitive disabilities when interacting with standard information portals are analyzed. A comprehensive, two-level approach to solving this problem

is proposed, combining technical adaptation tools with innovative AI support. The first level involves the integration of specialized widgets, such as Accessibility by UserWay, for immediate adjustment of the site's visual presentation (contrast, fonts, text size). The second, innovative level presents an LLM-based AI assistant (Google Gemini) as a tool for cognitive accessibility, allowing users to obtain information through dialogue, thereby bypassing complex navigation. This combination addresses the needs of a broader spectrum of users and serves as a practical example of implementing universal design in the educational process.

Постановка проблеми. В епоху цифрової трансформації освітній вебпортал стає ключовим інструментом взаємодії між інститутом та студентом. Проте більшість таких сайтів проєктуються без урахування принципів універсального дизайну, створюючи значні бар'єри для студентів з особливими освітніми потребами (ООП). Для студентів з вадами зору, дислексією, розладами аутистичного спектру (РАС) або синдромом дефіциту уваги (СДУГ) стандартні інтерфейси — складні багаторівневі меню, перевантажені сторінки та необхідність візуального пошуку інформації — стають не просто незручними, а часто нездоланними перешкодами. Це суперечить самій ідеї інклюзивного освітнього середовища.

Аналіз останніх досліджень. Питання цифрової доступності (digital accessibility) активно досліджуються. Більшість рішень зосереджені на дотриманні стандартів WCAG (Web Content Accessibility Guidelines), що стосуються переважно технічної реалізації: семантичної верстки, клавіатурної навігації та коректної роботи скрінрідерів. Водночас проблема когнітивної доступності — тобто зниження інформаційного та навігаційного навантаження — залишається менш дослідженою. Традиційні FAQ-сторінки є статичними та все одно вимагають від користувача зусиль для пошуку.

Мета дослідження — спроектувати та апробувати комплексне рішення для підвищення рівня інклюзивності інформаційного сайту інституту, яке б враховувало потреби студентів як з візуальними, так і з когнітивними особливостями.

Виклад основного матеріалу. В рамках дипломної роботи «Розробка інформаційного сайту для підтримки студентів Інституту комп'ютерних технологій з елементами автоматизації на основі ШІ» було реалізовано комплексний підхід до інклюзії, що складається з двох рівнів.

Рівень 1: Забезпечення візуальної та технічної доступності. Основою для розробки сайту було обрано платформу CMS WordPress та «accessibility-ready» тему «Astra». Для вирішення конкретних проблем студентів із вадами зору, дальтонізмом та дислексією було інтегровано потужний хмарний плагін Accessibility by UserWay. Даний інструмент додає на сайт професійний інтерактивний віджет, що дозволяє користувачу самостійно, в режимі реального часу, налаштувати візуальне представлення сайту під власні потреби, зокрема:

Керувати контрастністю: миттєво перемикаєти режими (негативний, світлий, темний) для досягнення максимальної чіткості тексту.

Масштабувати текст: плавно збільшувати розмір усіх шрифтів на сторінці.

Змінювати інтервали: регулювати міжрядковий та міжлітерний інтервал для полегшення читання.

Виділяти посилання: робити всі інтерактивні елементи більш помітними.

Використовувати збільшений курсор (білий або чорний) для спрощення навігації.

Знебарвлювати (десатурація): переводити сайт у чорно-білий режим для користувачів з певними видами дальтонізму.

Цей рівень вирішує більшість поширених проблем візуального сприйняття інформації, але не вирішує проблем, пов'язаних зі складністю пошуку цієї інформації.

Рівень 2: AI-асистент як інструмент когнітивної доступності. Найбільшим викликом для студентів з когнітивними особливостями є не читання тексту, а сам процес навігації. Необхідність аналізувати складні меню (Студенту Довідкова інформація Контакти) для пошуку одного номеру телефону може викликати фрустрацію та інформаційне перевантаження.

Для вирішення цієї проблеми було запропоновано інноваційний підхід: використання інтегрованого AI-асистента (на базі моделі Google Gemini Pro) як альтернативного шляху доступу до інформації. Замість того, щоб змушувати студента «шукати» інформацію у візуальній структурі сайту, ми пропонуємо йому «запитати» про неї в діалоговому режимі.

Студенту достатньо відкрити вікно чату і написати природною мовою: «який телефон у бухгалтерії?» або «як перезадати сесію?». Завдяки базі знань, спроектованій за методом «in-context

learning» (RAG-архітектура), бот миттєво надає точну, коротку та релевантну відповідь. Такий підхід має значні переваги для інклюзії:

Зниження когнітивного навантаження: Користувачу не потрібно аналізувати структуру сайту.

Прямий доступ: Шлях до інформації скорочується з 3–4 кліків до одного запиту.

Зниження стресу: Діалоговий інтерфейс є більш звичним та менш стресовим, ніж формалізовані меню.

Підтримка для людей з вадами моторики: Набір тексту в одному полі часто є легшим, ніж навігація мишею по дрібних посиланнях.

Висновки. Просте дотримання технічних стандартів WCAG є недостатнім для створення по-справжньому інклюзивного освітнього середовища. Комплексний підхід, що поєднує потужні технічні засоби адаптації (віджет UserWay для зміни контрастності та шрифтів) та інноваційні інструменти спрощення навігації (AI-асистент), дозволяє одночасно задовольнити потреби студентів з візуальними та когнітивними особливостями. AI-чат-бот, який у даному проєкті є інструментом автоматизації, також виступає потужним засобом забезпечення когнітивної доступності, перетворюючи процес пошуку інформації зі складного квесту на простий діалог.

Список використаних джерел

1. W3C. Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.2. 2023. URL: <https://www.w3.org/TR/WCAG22/>

2. Gierdowski, D. C. The Evolving Landscape of Students' Mobile Learning Practices in Higher Education. EDUCAUSE Review. 2023. URL: <https://er.educause.edu/articles/2023/1/the-evolving-landscape-of-students-mobile-learning-practices-in-higher-education>

3. Lewis, P., et al. Retrieval-Augmented Generation for Knowledge-Intensive NLP Tasks. Advances in Neural Information Processing Systems 33 (NeurIPS 2020). 2020. URL: <https://arxiv.org/abs/2005.11401>

4. UserWay. AI-Powered Accessibility Solution. 2024. URL: <https://userway.org/>

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНІЙ РОБОТІ ВЧИТЕЛЯ-ЛОГОПЕДА

DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE CORRECTIVE AND DEVELOPMENTAL WORK OF A SPEECH THERAPIST TEACHER

Кримська Оксана Іванівна

вчитель-логопед,

спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист,

Комунальний заклад загальної середньої освіти

«Ліцей № 15 імені Олександра Снівачука

Хмельницької міської ради».

oksanakrymska03@gmail.com

Анотація. У статті розглянуто особливості використання цифрових технологій у корекційно-розвивальній роботі вчителя-логопеда. Визначено основні напрями їх застосування: комп'ютерні засоби, інтерактивне обладнання, відео- та аудіоматеріали, он-лайн-ресурси. Проаналізовано переваги впровадження цифрових технологій у логопедичну практику, зокрема підвищення мотивації дітей, індивідуалізацію навчального процесу, можливість точного моніторингу результатів. Окреслено потенційні труднощі та шляхи їх подолання. Зроблено висновок, що використання цифрових технологій сприяє ефективності та модернізації логопедичної допомоги, за умови збереження балансу між інноваційними засобами й живим спілкуванням.

Annotation. The article examines the features of using digital technologies in the corrective and developmental work of a speech therapist teacher. The main directions of their application are identified: computer tools, interactive equipment, video and audio materials, and online resources. The advantages of implementing digital technologies in speech therapy practice are analyzed, including increased children's motivation, individualization of the educational process, and the possibility of precise monitoring of progress. Potential challenges and ways to overcome them are outlined. It is concluded that the use of digital technologies enhances the effectiveness and modernization of speech therapy support, provided that a balance between innovative tools and live communication is maintained.

Життєвий простір дітей нашого часу — цифровий. Здобувачі освіти знаходяться серед шалених потоків різноманітної

інформації, що є для них звичною справою. Вони вирости в оточенні комп'ютерів, мобільних телефонів та інших девайсів. Не таємниця, що більшу частину часу учні проводять, граючи в ігри, спілкуючись у соціальних мережах, обмінюючись повідомленнями, скачуючи музику та фільми, слухаючи плеєр, причому, роблячи це одночасно.

Новітні інформаційно-комунікаційні технології поступово й докорінно змінюють світ навколо нас. Швидкоплинність розвитку новітніх засобів виробництва вимагає від фахівців постійного удосконалення і навчання. Тому сучасній людині вже недостатньо мати певну суму знань, а необхідно сформувати ряд життєвих компетентностей, які забезпечать успіх у професійній діяльності та самореалізації у житті.

Впровадження технологій цифрової епохи в освітній процес є одним із таких методів, що відкриває нові можливості в доведенні освітніх матеріалів до учнів, забезпечує доступність та ефективність отримання необхідної інформації.

Сучасна логопедична практика дедалі більше інтегрує цифрові технології, що відкриває нові можливості для ефективної, мотивуючої та індивідуалізованої роботи з дітьми, які мають мовленнєві порушення. Використання ІКТ дозволяє зробити корекційний процес більш наочним, інтерактивним і доступним для дитини.

Цифрові технології допомагають:

- урізноманітнити форми подання матеріалу;
- активізувати пізнавальну діяльність дітей;
- підвищити мотивацію до занять;
- здійснювати індивідуальний підхід;
- проводити діагностику, моніторинг і фіксацію динаміки розвитку мовлення.

Вчителю-логопеду недостатньо просто володіти цифровими технологіями, як такими, а необхідно вміти застосовувати їх в гармонійному поєднанні з новими педагогічними технологіями, сучасними методами й формами навчання. Цифрова компетентність поєднує не тільки знання, але й вміння використовувати цифрові технології для організації освітнього процесу, критично оцінювати інформаційні ресурси та застосовувати технологічні інновації.

Використовуючи під час проведення корекційно-розвивальних занять цифрові технології, необхідно пам'ятати про здо-

ров'язбережувальні технології, не забувати, що комп'ютер не замінює вчителя, а лише доповнює його. І найголовніше: у центрі уваги завжди має знаходитися особистість учня.

Цифрові інструменти мають органічно інтегруватися в корекційне навчання, а не замінювати його повністю. Важливо зберігати особистісний контакт між вчителем-логопедом і учнем, що дозволяє здійснювати своєчасне коригування логопедичного супроводу та забезпечуватиме зворотний зв'язок.

Адже організація освітнього процесу дітей з мовленнєвими порушеннями вимагає особливого підходу, який передбачає постійну емоційну підтримку дітей на заняттях, їх інтерес до матеріалу, що вивчається. Основне завданням вчителя-логопеда полягає в тому, щоб зацікавити дитину так, щоб їй самій захотілося брати участь у процесі корекції мовлення. А для цього заняття мають бути не нудними, а цікавою грою.

У своїй роботі я використовую такі комп'ютерні програми та онлайн-сервіси:

- програми для розвитку мовлення: «Світ звуків», «Живий звук», «Адаптація — лого».

- інтерактивні тренажери: для автоматизації звуків, розвитку фонематичного слуху, граматичної правильності, словникового запасу.

- онлайн-платформи: Wordwall, Genially — для створення ігор, вправ і тестів.

Мобільні додатки:

- Speech Blubs, Логотренажер — для автоматизації вимови звуків, тренування артикуляції.

- використовуються як додатковий інструмент удома, під контролем вчителя-логопеда або батьків.

Інтерактивне обладнання:

- інтерактивні дошки, планшети, сенсорні столи — забезпечують можливість одночасного використання зорового, слухового й кінестетичного каналів сприйняття.

- відео та аудіозапис-застосовуються для аналізу мовлення, самооцінки та корекції помилок.

Доповнена (AR) і віртуальна (VR) реальність

- дають змогу створювати ігрові логопедичні ситуації, що сприяють активізації мовлення у природних комунікативних умовах.

— наприклад, дитина «подорожує» віртуальним світом і виконує мовленнєві завдання.

Переваги використання цифрових технологій:

- посилення мотивації та залучення дітей до занять.
- індивідуалізація навчання.
- економія часу вчителя-логопеда при підготовці до занять.
- можливість дистанційної логопедичної роботи (онлайн-консультації, онлайн-заняття).
- систематизація даних та об'єктивне відстеження прогресу дитини.

Разом із тим, мовленнєві порушення настільки різні, а методичні підходи настільки різнопланові, що навряд чи ми можемо покласти за основу автоматизований підхід на основі комп'ютерних технологій до корекції мовленнєвих порушень. Саме тому, всі розробки можна вважати допоміжними засобами корекційно-розвивальної роботи, при цьому більшість цих засобів є досить унікальними та надзвичайно ефективними. У професійній практиці творчого педагога вони здатні у кілька разів прискорити формування та корекцію необхідних мовних компонентів.

Цифрові технології є потужним інструментом у руках вчителя-логопеда, який дозволяє зробити корекційно-розвивальну роботу більш ефективною, цікавою та сучасною. Головне-використовувати їх педагогічно доцільно, з урахуванням вікових, психофізичних особливостей дітей і конкретних завдань корекційного процесу.

Список використаних джерел

1. Галущенко В. І. Застосування інноваційних логопедичних технологій у корекційній роботі з дітьми з порушеннями мовлення. *Актуальні питання корекційної освіти*. 2016. № 7. С. 37–45.
2. Качуровська О. Б. Психолого-педагогічний аспект використання інформаційно-комунікаційних технологій в корекційному навчанні. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2013. Вип. 24. С. 121–125.
3. Коломоець Т. Г. Використання цифрових технологій у логопедичній роботі. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. Вип. 44. С. 17–23.

ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ З ВІДКРИТИМ ВИХІДНИМ КОДОМ У ОСВІТНІХ ПРОЦЕСАХ

USAGE OF OPEN SOURCE SOFTWARE IN EDUCATIONAL PROCESSES

Лепеха Іван Дмитрович

*І курс, група КІ-25-1м, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».
r4c00n9@gmail.com*

*Науковий керівник: Дуднік А.С., д.т.н., професор,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1339-7820>
a.s.dudnik@gmail.com*

Анотація. Сучасний розвиток цифрового освітнього простору формує значний попит на створення нового програмного забезпечення та розвиток наразі існуючого. Найчастішою проблемою сьогодення, внаслідок як і проблем минулого, так і проблем сучасного, є фінансова неможливість використання ліцензовано-го ПЗ окремими категоріями закладів освіти. Це стосується усіх факторів освітньої діяльності — від навчального процесу до оформлення та зберігання документації усіх типів. Найкращою альтернативою у даній ситуації є використання альтернативних методів з використанням відкритого вихідного коду.

Annotation. The modern development of the digital educational space is creating significant demand for the creation of new software and the development of existing one. The most common problem today, resulting from both past and present issues, is the financial inability of certain categories of educational institutions to use licensed software. This applies to all aspects of educational activity, from the learning process to the preparation and storage of all types of documentation. The best solution in this question will be usage of alternative software with open-source codebase.

На сьогоднішній день вектор розвитку освітніх процесів став фактично паралельним разом з усіма іншими сферами діяльності — пандемія з 2019 року з подальшим початком повномасштабного вторгнення вимагала різких змін в діяльності держави задля зменшення ризиків у всіх можливих формах. Це стосувалось усіх сфер, але найбільш ключовою стала освіта. Система незалежної

української освіти довгий час вибудовувалась навколо методик очного навчання через високу ефективність засвоєння практичних навичок, однак розвиток аспектів змішаного та дистанційного форматів навчання під час пандемічного періоду дозволив розширити матеріально-технічну базу у даному питанні.

Але технічне забезпечення на сьогоднішній день викликає низку питань, оскільки більшість наданих Україні можливостей використання ліцензійного програмного забезпечення були передані на волонтерській основі. В першу чергу, деякі програми були з часом відкликані, що потребувало повторної адаптації. Це також викликає сумніви до досі діючих програм через їх можливе відкликання та вимогу сплати за ліцензії на програмні продукти.

Використання програмного забезпечення з відкритим кодом вирішує одну з ключових та найгостріших проблем сучасного цифрового світу — використання нелегальних копій з підробними ліцензіями або їх відсутністю. За даними різних моніторингових джерел, Україна досі займає провідні позиції в антирейтингах, в тому числі, через використання нелегальних копій програм органами влади. Відкритий код, в більшості випадків, надає можливість мати готовий продукт на безкоштовній основі, що дозволяє його використовувати без порушення Закону України «Про авторське право і суміжні права».

Одним з ключових сегментів проблем з піратством є операційна система Windows та її пакет програм Microsoft Office. Даний набір продуктів має поширені проблеми з авторським правом через постійні порушення протягом десятиліть роботи, як і серед рядових споживачів, так і серед бізнесів. Останні кілька років активно набирає популярність розвиток операційних систем на базі ядра Linux, які відповідно до ліцензії розробника мають бути відкритими, безкоштовними та не мати платного функціоналу. В більшості подібних систем передбачено передвстановлений набір офісних програм LibreOffice, який вважається однією з найбільш сумісних безкоштовних альтернатив Microsoft Office.

Також одним з важливих факторів для науки та адміністративних процесів є цілісність даних. Один з найбільших хмарних сервісів для корпоративної діяльності — Google, надає закладам освіти можливість користуватись корпоративними ліцензіями в освітній діяльності, однак європейські установи за останні роки почали відмовлятися від продуктів Google на користь рі-

шень з відкритим кодом, що запускаються на інфраструктурі власних потужностей в рамках проєкту цифрової суверенності. Міністерства Франції, Данії, Німеччини та інших провідних європейських держав, а також інші провідні установи різних секторів — від освіти до медицини використовують німецький open-source проєкт Nextcloud, який позиціонується як повноцінна альтернатива Google Drive з власною екосистемою додатків, а також можливістю створення власних інтеграцій. Також даний серверний комплекс є публічно доступним для використання на власних потужностях, що в рамках безпекового питання є значною перевагою.

Подібна політика впровадження open-source програмного забезпечення існувала і в Україні, однак ця політика не дала особливого результату через низку рішень, що формували тодішню внутрішню державну політику. Наразі Мінцифри повторно формує стратегії інтеграції програмного забезпечення у роботу державних секторів задля більшої інтеграції у світову цифрову політику.

В продовження альтернатив з вихідним кодом, досить значним конкурентом продуктам Google стала платформа Moodle, через активний розвиток силами спільноти. В тому числі, сервіс має можливість інтеграції з попередньо згаданим Nextcloud, що є популярною комбінацією технічних рішень для навчальних процесів у низці європейських країн та деяких закладах Канади та США.

Також для закладів вищої та фахової передвищої освіти стоїть гостре питання наявності власного репозитарію для зберігання кваліфікаційних робіт як частини акредитаційної програми, а також формування публічних джерел наукових робіт. Багатьма університетами України використовується відкритий проєкт DSpace, який також встановлюється на виділений сервер.

Висновки: на сьогоднішній день існує досить популярна проблема з використанням ліцензованого програмного забезпечення через неможливість масової закупівлі ліцензій та, як результат, активного піратства. Дана проблема може бути вирішена активним використанням відкритого вихідного коду, однак дане рішення потребує залучення спільноти, адаптації до альтернатив та підтримки держави у забезпеченні стабільної інтеграції даних альтернатив у державні стандарти.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Державної цільової науково-технічної програми використання в органах державної влади програмного забезпечення з відкритим кодом на 2012–2015 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 № 1269 : станом на 21 серпня 2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1269-2011-п#Text>.

2. Rudra S. Good News! Austrian Ministry Kicks Out Microsoft in Favor of Nextcloud. *It's FOSS*. URL: <https://itsfoss.com/news/austrian-ministry-kicks-out-microsoft/> (дата звернення: 13.11.2025).

**ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ:
ЯК ЕТИЧНО ВИКОРИСТОВУВАТИ ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ,
ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ**

**CHALLENGES AND OPPORTUNITIES:
HOW TO USE ARTIFICIAL INTELLIGENCE ETHICALLY,
MAINTAINING ACADEMIC INTEGRITY**

Лоза Галина Іванівна

*кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
кафедра журналістики, поліграфії, видавничої справи та редагування,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».*

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-40>

Lozagi@ukr.net

Анотація. Досліджено застосунок штучного інтелекту (ШІ), навколо якого точаться дискусії щодо неминучих змін у різних сферах, зокрема, впливу ШІ на наукову комунікацію. Акцентовано увагу на основні ризики застосування ШІ, особливо щодо потенційних порушень академічної доброчесності, зокрема фальсифікування та фабрукування наукових даних, негативного впливу на рівень критичного мислення дослідника та ін. Проаналізовано конкретні випадки особливостей функціонування, аспекти використання ШІ на різних етапах дослідження (написання, редагування, переклад, ідентифікації джерел, статистичний аналіз, написання кодів та ін.), розглянуто окремі та основні переваги й недоліки ШІ.

Annotation. The application of artificial intelligence (AI) is studied, around which discussions are underway regarding inevitable changes in various areas, in particular, the impact of AI on scientific communication. Attention is focused on the main risks of using AI, especially regarding potential violations of academic integrity, in particular, falsification and fabrication of scientific data, negative impact on the level of critical thinking of the researcher, etc. Specific cases of the fea-

tures of functioning, aspects of using AI at different stages of research (writing, editing, translation, source identification, statistical analysis, coding, etc.) are analyzed. Individual and main advantages and disadvantages of AI are analyzed and considered.

Сьогодні ШІ може виконувати безліч функцій, активно інтегрується в наукову сферу, особливо написання наукових дисертацій, статей, дипломних робіт студентів; аналізує великі обсяги даних, знаходить релевантні джерела та автоматизує їх, за заданою тематикою створює статті та короткі анотації до них. Сервіси ШІ редагують, перекладають різними мовами, допомагають виправляти помилки, покращують стиль тексту. Деякі мовні моделі здатні генерувати текст, формулювати ідеї, пропонувати логічну структуру статті та навіть спрощувати складні наукові концепції. Провідні видавництва, такі як Elsevier, Springer, Wiley, Taylor & Francis, Nature та Science, оновили свої редакційні політики. Але бездумне використання ШІ порушує етику, знижує наукову цінність роботи, стирає межу між ШІ й академічною недоброчесністю; призводить до проблем під час перевіряння оригінальності. Статті, повністю написані за допомогою ШІ, відхиляються й слугують плагіатом. Тому, автори повинні чітко вказувати на якому етапі підготовки використовували ШІ, який не вважається співавтором, не має наукової відповідальності, не гарантує оригінальності тексту [1].

Так, ШІ запам'ятовує деталі нашого життя, створює музику, тексти, поезію, співчуває, підтримує, ділиться з нами, одночасно захоплює та викликає занепокоєння. І все ж таки — це не «розум» у звичному сенсі, не жива особа, а система, яка працює з мільярдами одиниць інформації — «токенами» (окрема літера, півслова, слово, словосполучення чи навіть набір символів). Це система математичних алгоритмів, які працюють з векторами — умовними напрямками багатовимірного простору, які допомагають знаходити зв'язки між значеннями слів чи фраз, тобто між токенами. Алгоритм роботи ШІ не складний: надається запит, перебираються можливі комбінації tokenів, зі словами, які сформульовано. Так, ШІ не думає, не ухвалює рішення, не спілкується, а за допомогою алгоритмів будує логічні ланцюжки tokenів, переходячи від одного до іншого, і пропонує відповідь, максимально наближену за змістом до вхідної інформації. Якщо ми хочемо отримувати професійні відповіді на свої

запити, повинні навчити ШІ правильно їх виконувати, формулювати чітко промпти (завдання), що потрібно, чи як не потрібно робити, яку інформацію надавати. Кожен запит чи взаємодія із моделлю — це новий досвід, де ШІ навчається та вдосконалюється, так зване, автоматичне навчання. Наприклад, можливо створити власну наукову базу даних для ChatGPT, завантажувати статті з відомих наукових ресурсів, стандарти, довідкову літературу, словники, глосарії та ін. Так, якщо у своїй сфері ставиться запитання до ChatGPT, система оперує, передусім, базою знань, яку зібрали, потім токени знаходять уточнену, розширену інформацію у мережі Інтернет за темою, яка є більше професійнішою, ніж на початку навчання чату ChatGPT [2].

Часто користувачі ототожнюють ШІ і ChatGPT, але це тільки одна з моделей на основі ШІ. Сьогодні налічується близько 250 мовних моделей (LLM — Large Language Model), які розпізнають текст та спілкуються текстом. Наприклад ChatGPT, розроблений американською корпорацією OpenAI, французький Cloud, американський Perplexity. Крім них є вузькоспеціалізовані мовні моделі — математичні, фізико-технічні, філологічні та ін. [2].

Особливістю розвитку ШІ такі: сучасні моделі, не мають емпатії, симпатії чи інших якостей, які б дозволили відрізнити «погану» інформацію від «хорошої». Також важливо навчити ШІ надавати перевірену, достовірну інформацію, щоб не нашкодити. Наприклад, обмеження дитячого контенту, відслідковувати інформацію щодо порад суїциду чи інших деструктивних відповідей. У разі, якщо не знаходиться інформація на запит у ChatGPT, користувачі можуть налаштувати інструкцію, наприклад, щоб ШІ «повідомляв, що це його власна думка» [2].

2025 року ШІ стає трендом зі швидким, відкритим вихідним кодом у всіх мобільних пристроях, телефонах, комп'ютерах. Провідні технологічні компанії, такі як OpenAI, Google, Meta ао Microsoft, створюють великі мовні моделі (LLMs). ChatGPT досягнув надінтелекту до 87,5%. Великі моделі використовують для навчання, наприклад, сучасна потужна модель Llama3.2:3B, її алгоритми й методи навчання постійно вдосконалюються [4].

Сучасні дослідники вбачають суттєві недоліки ШІ, так, наприклад, дослідниця з Единбурзького університету Рохіт Саксена, на Міжнародній конференції з навчальних репрезентацій (ICLR) 2025 р., підкреслює, що переважна більшість людей у

ранньому віці опановують навички користування календарем та визначення часу, але сучасні моделі ШІ не визначають правильно час за зображенням годинника чи день тижня для заданої дати [5].

Так, для дослідження часових можливостей ШІ, науковці протестували різні мультимодальні мовні моделі (MLLM, Llama 3.2-Vision від Meta, Claude-3.5 Sonnet від Anthropic, Gemini 2.0 від Google та GPT-4o від OpenAI). Наприклад, на завдання «Який день буде 153-м днем року?», рівень помилок був досить високим. Системи ШІ правильно визначали час лише у 38,7% випадків, а дні тижня за календарем — лише у 26,3%. Хоча ШІ, іноді може правильно відповідати на арифметичні питання, він не є послідовним або заснованим на чітких правилах. У багатьох випадках людина бере активну участь щодо прийняття рішень, що вкотре нагадує про ризики надмірної довіри до результатів, отриманих за допомогою ШІ [5].

І все ж таки, ШІ стає персональним радником у найрізноманітніших аспектах життя, може пам'ятати кожную деталь нашого життя, одночасно захоплює та викликає занепокоєння. Молоде покоління активно використовує ШІ, як своєрідну операційну систему, завантажуючи файли, підключаючи джерела інформації та формулюючи складні запити для прийняття важливих життєвих рішень. Старші люди частіше сприймають подібні моделі як вдосконалену версію пошукової системи [3].

Отже, ШІ здатен оперувати трильйонами токенів контексту, що дозволить зберігати та обробляти величезний масив інформації. Ця система, матиме доступ до кожного електронного листа, прочитаної книги, веб-сторінки, всіх зовнішніх джерел та ін., повністю увійде в науковий та навчальний процес, що стане сценарієм розвитку майбутньої наукової комунікації.

Список використаних джерел

1. Академія статей. URL: info@a-rticles.com.
2. Дзеркало тижня. URL: <https://zn.ua/ukr/technologies/jak-pratsjuje>.
3. Ідеальна пам'ять з ціною приватності: OpenAI озвучила бачення майбутнього ChatGPT. URL: <https://t4.com.ua/tech/idealna-pamyat-z-czinoyu>.
4. Тренди штучного інтелекту до 2025 року. URL: <https://dr-dsgvo.de/die-ki-trends-fuer-das-jahr-2025>.
5. Штучний інтелект не може впоратися з одним завданням, яке здається елементарним людині. URL: <https://t4.com.ua/tech/shi-ne-mozhe-vporatysya-z>.

**УНІВЕРСАЛЬНИЙ ДИЗАЙН ВІЗУАЛЬНИХ МЕДІА
ТА КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ
ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З РАС
У ЗЗСО ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ**

**UNIVERSAL DESIGN OF VISUAL MEDIA
AND COMMUNICATION AS A TOOL
FOR PSYCHOLOGICAL STABILIZATION OF CHILDREN
WITH ASD IN GENERAL SECONDARY EDUCATION
INSTITUTIONS DURING MILITARY AGGRESSION**

Лунін Віталій Максимович

II курс, група ДЗ-24-1м-іті, спеціальність «Дизайн»,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».

Науковий керівник: Кравченко О.В., к.арх.,
доцент кафедри графічного дизайну КДАДПМД ім. М. Бойчука.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9267-3138>
o_krav@ukr.net

Анотація. Дослідження присвячене проблемі психологічної стабілізації дітей з РАС у ЗЗСО в умовах воєнного стану. Обґрунтовано, що стрес та сенсорне перевантаження критично посилюють емоційну дезадаптацію. Робота використовує принципи Універсального Дизайну для Навчання (UDL) як ключову методологічну рамку для створення прогнозованого та безпечного освітнього простору. Визначено ефективність застосування візуальних медіа (соціальних історій, АДК-засобів) та сенсорного дизайну укриттів для зниження тривожності. Зроблено висновок, що UDL-підхід є ефективним засобом забезпечення психологічної стійкості учнів з РАС.

Annotation. The study is dedicated to the issue of psychological stabilization of children with ASD in general secondary education institutions (GSEI) under conditions of military aggression. It is substantiated that stress and sensory overload critically intensify emotional maladjustment. The work utilizes the principles of Universal Design for Learning (UDL) as the key methodological framework for creating a predictable and safe educational environment. The effectiveness of using visual media (social stories, AAC devices) and sensory design of shelters for reducing anxiety is determined. It is concluded that the UDL approach is an effective means of ensuring the psychological resilience of students with ASD.

Теоретичне обґрунтування та актуальність. Актуальність теми обумовлена необхідністю забезпечення психологічної без-

пеки учнів з РАС в українських ЗЗСО в умовах воєнного стану. Хронічний стрес та сенсорне перевантаження (сирени, порушення рутин) посилюють прояви тривоги та поведінкові виклики через ускладнену адаптацію осіб з РАС до невизначеності [7]. Мета дослідження — обґрунтувати ефективність та розробити рекомендації щодо застосування візуальних медіа на засадах Універсального Дизайну для Навчання (UDL) для емоційної стабілізації. У контексті військового часу, Універсальний дизайн (UDL) переосмислюється як стратегія забезпечення психологічної безпеки та стабільності через створення адаптованого, передбачуваного та візуально структурованого середовища. Концептуальні засади UDL є ідеальною методологічною рамкою, оскільки забезпечують прогнозоване освітнє середовище, візуальну структуру та мінімізацію сенсорних бар'єрів, що критично важливо для відновлення відчуття контролю в учнів з РАС [2].

Адаптований дизайн комунікації в кризових умовах. Ефективність комунікації в кризових ситуаціях залежить від переходу від усної інструкції до чіткої візуальної системи.

Візуальні алгоритми забезпечують прогнозованість та знижують когнітивне навантаження в стресі. Ці UDL-медіа повинні мати високий контраст і прості піктограми, надаючи дитині автономний засіб контролю своїх дій. Це сприяє зниженню реактивної тривоги [3].

Соціальні історії слугують терапевтичним візуальним медіа для опрацювання складних ситуацій. Вони повинні бути конкретними, візуально домінантними та мати позитивне завершення з моделлю успішної копінг-стратегії, перетворюючи хаос на візуально організований досвід [6].

Використання АДК-засобів та цифрових візуальних підказок. У стані стресу Альтернативна та Додаткова Комунікація (АДК) є життєво необхідною для самоадвокації. Застосування цифрових медіа (застосунки на планшетах) та візуалізованих шкал емоцій (наприклад, шкала «Світлофор») дозволяє дитині невербально ідентифікувати рівень тривоги та повідомити про потреби, запобігаючи ескаляції поведінкової кризи [4].

Оскільки сховище стає тимчасовим освітнім середовищем, його сенсорний дизайн має бути адаптований на засадах UDL. Створення мобільних «безпечних куточків» з мінімальною кількістю стимулів та забезпечення доступу до візуально маркованих сенсорних предметів (навушники, вагові іграшки) є

ключовим елементом саморегуляції та відновлення психологічного балансу [5].

Командна взаємодія та супровід. Успішна стабілізація вимагає узгодженої роботи команди супроводу та тісного партнерства з родиною, де UDL-медіа виступають спільним комунікаційним полем. Асистент вчителя забезпечує оперативне впровадження візуальних алгоритмів та моніторинг реакцій дитини. Команда супроводу (психолог, педагог) використовує ці дані для оперативного коригування індивідуальної програми емоційної підтримки (ІПЕП) та проведення тренінгів для педагогів щодо універсального використання візуальних засобів.

Співпраця з родинами: візуалізація домашніх рутин. Використання сім'єю тих самих піктограм і візуальних розкладів, що й у школі, забезпечує сталість структури та зменшує стрес при переході між середовищами, посилюючи відчуття безпеки [1].

Висновки. Застосування Універсального дизайну візуальних медіа та комунікації є критично важливою та методологічно обґрунтованою стратегією психологічної стабілізації дітей з РАС у ЗЗСО під час військової агресії. Візуальна структура протидіє хаосу війни, а UDL-підхід забезпечує доступність засобів стабілізації. Рекомендується інтегрувати розробку стандартизованих UDL-алгоритмів для кризових ситуацій до освітньої політики в Україні.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. Ст. 380.
2. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: від основ до практики. Київ: Слово, 2022. 352 с.
3. Harrower J. K. The Effectiveness of Social Stories for Students with Asperger Syndrome. *British Journal of Special Education*. 2019. Vol. 46, no. 3. P. 136–143.
4. Trembath D. et al. Interventions for emotional regulation in children with autism spectrum disorder: A systematic review. *Autism Research*. 2019. Vol. 12, no. 5. P. 780–795.
5. Satterfield S. G. et al. The Impact of Sensory Interventions on Behavior and Social-Emotional Functioning in Students with Autism Spectrum Disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*. 2021. Vol. 51, no. 11. P. 4038–4052.
6. Найда Л. С. Особливості психолого-педагогічного супроводу дітей з аутизмом в інклюзивному просторі. *Сучасна інклюзивна освіта: досвід, проблеми, перспективи* : збірник наукових праць. Київ, 2023. С. 112–119.
7. Діти та війна: забезпечення психосоціальної підтримки дітей з аутизмом та їхніх сімей в умовах військового конфлікту : методичні рекомендації / МБФ «Таблеточки». Київ, 2022. 35 с.

**ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ДЛЯ ВИКЛАДАЧІВ:
АДАПТАЦІЯ ОСВІТНЬОГО КОНТЕНТУ
ПІД ІНДИВІДУАЛЬНІ ПОТРЕБИ СТУДЕНТІВ**
**INFORMATION SYSTEM FOR TEACHERS:
ADAPTATION OF EDUCATIONAL CONTENT
TO INDIVIDUAL NEEDS OF STUDENTS**

Максаков Артем Васильович

І курс, група ІПЗ-25-1м,

спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

arte00arte@gmail.com.

Науковий керівник: Дуднік А.С., д.т.н., професор,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1339-7820>

a.s.dudnik@gmail.com

Анотація. У сучасному інклюзивному освітньому середовищі, де студенти мають різноманітні потреби, включаючи фізичні, когнітивні та соціальні обмеження, актуальною є розробка інформаційних систем для викладачів, які дозволяють адаптувати освітній контент під індивідуальні профілі. Робота фокусується на аналізі цілей такої системи, її переваг та недоліків, а також інтеграції з генеративними AI-моделями для конвертування тексту в голос, звукового опису зображень, генерації субтитрів, спрощення тексту, адаптації для колірної сліпоти та інших функцій, спрямованих на сприяння інклюзії. Система сприяє підвищенню ефективності навчання, особливо для студентів з інвалідністю, шляхом персоналізації контенту. Дослідження надає висновки щодо перспектив використання AI в освіті для створення доступного середовища. Робота базується на аналізі сучасних тенденцій цифровізації освіти.

Annotation. In the modern inclusive educational environment, where students have diverse needs — including physical, cognitive, and social limitations — the development of information systems for educators that allow adaptation of educational content to individual profiles is highly relevant. The work focuses on analyzing the goals of such a system, its advantages and disadvantages, as well as its integration with generative AI models for text-to-speech conversion, audio description of images, subtitle generation, text simplification, adaptation for color blindness, and other functions aimed at promoting inclusion. The

system enhances learning efficiency, particularly for students with disabilities, through content personalization. The study provides conclusions regarding the prospects of using AI in education to create an accessible learning environment. The work is based on an analysis of current trends in the digitalization of education.

У сучасному світі, де освіта стає все більш інклюзивною, особливо в умовах поствоєнної України, важливість адаптації освітнього контенту під індивідуальні потреби студентів набуває критичного значення. Згідно з даними ЮНЕСКО, близько 15% студентів у світі мають особливі освітні потреби, а в Україні цей показник зростає через вплив війни, міграції та соціальних змін [1]. Традиційні методи викладання не завжди враховують різноманітність: від фізичних обмежень (наприклад, вади зору чи слуху) до когнітивних чи соціальних (стрес у ВПО та УБД). Ця робота досліджує інформаційну систему для викладачів, яка автоматизує адаптацію контенту, інтегруючи AI-технології, з метою підвищення доступності освіти в інклюзивному середовищі. Актуальність теми посилюється пандемією COVID-19 та цифровою трансформацією, де гібридне навчання (online/offline) вимагає гнучких інструментів [2].

Головна мета інформаційної системи — створити інструмент для викладачів, який автоматизує персоналізацію освітнього контенту, забезпечуючи інклюзивність. Система збирає дані про студентів (профілі: рівень знань, стиль навчання, обмеження здоров'я) через анкети, тести та інтеграцію з LMS (Learning Management Systems, наприклад, Moodle). Завдання включають: аналіз даних за допомогою AI, генерацію адаптованого матеріалу (спрощений текст для студентів з когнітивними труднощами, конвертування тексту в голос для сліпих, звуковий опис зображень, генерація субтитрів для глухих, адаптація кольорів для колірної сліпоти), моніторинг прогресу та коригування. Особлива увага — інтеграція з генеративними AI-моделями (наприклад, GPT-4 або подібними), які виконують конвертування тексту в голос, звуковий опис зображень, спрощення складних текстів, генерацію альтернативних візуальних представлень (наприклад, діаграми в тактильному форматі) та інші функції. Це дає змогу створювати гнучкий навчальний контент, який враховує різноманітні потреби студентів [3].

Серед ключових переваг — підвищення ефективності навчання: персоналізація збільшує мотивацію та засвоєння ма-

теріалу на 20–30%, як показують дослідження [4]. Інклюзивність досягається через автоматичну адаптацію: наприклад, конвертування тексту в голос для студентів з вадами зору, звуковий опис зображень для кращого розуміння візуального контенту, генерація субтитрів для глухих, спрощення тексту для когнітивних обмежень чи адаптація для колірної сліпоти. Інтеграція з AI-помічниками (генеративними моделями) додає гнучкості: моделі як Google Cloud чи ElevenLabs для природного голосу, OpenAI GPT для спрощення тексту та генерації субтитрів, DALL-E для альтернативних візуалів чи створення тактильних описів роблять контент доступним у реальному часі. Економія часу для викладачів: автоматизація рутин (генерація тестів, аналіз відповідей). Масштабованість: система легко інтегрується в університети, сприяючи гібридному формату конференції (online/offline). Приклади: платформи як Khan Academy з AI показують зростання залученості на 40% [5].

Попри переваги, система має недоліки. Технічні: висока вартість розробки (потрібні сервери для AI), ризики збоїв (наприклад, помилки в конвертуванні тексту в голос для складних текстів чи неточності звукових описів). Етичні: питання приватності даних студентів, потенційні упередження AI (дискримінація за етнічними ознаками). Соціальні: цифровий розрив (не всі мають доступ до гаджетів). Інтеграція з генеративними моделями додає виклики: точність аудіоописів може бути недостатньою для нюансованих зображень, а спрощення тексту — залежним від якості моделі. Мінімізація: через аудити AI та етичні стандарти [6].

Інтеграція інформаційних систем, що підтримуються штучним інтелектом, у сферу освіти має потенціал здійснити глибоку трансформацію інклюзивного освітнього середовища в Україні, особливо в умовах відновлення після війни. Йдеться про розробку інтелектуальних платформ, здатних адаптувати освітній контент відповідно до індивідуальних потреб здобувачів освіти — зокрема, шляхом автоматичного перетворення текстової інформації у голос, створення звукового опису, персоналізованих інструкцій та інших форматів, зручних для осіб з порушеннями зору, слуху або іншими особливими освітніми потребами. Завдяки сучасним AI-моделям, система може не лише адаптувати освітні матеріали, а й активно взаємодіяти з учнями, забезпечуючи підтримку в режимі реального часу, відповідати на запитання, створювати приклади на основі навчального

контексту. Це відкриває нові горизонти для персоналізації навчального процесу та підвищення його ефективності. Особливо важливо, що така система дозволяє подолати бар'єри доступу для учнів з інвалідністю або з обмеженим доступом до традиційних освітніх ресурсів.

Однією з ключових інновацій є використання генеративних моделей (наприклад, large language models), що здатні створювати або перетворювати контент з урахуванням педагогічних і когнітивних особливостей конкретного користувача. Водночас це ставить серйозні виклики перед розробниками щодо етики використання таких інструментів: необхідно забезпечити прозорість роботи моделей, запобігання упередженням, а також створити механізми верифікації контенту.

Серед основних бар'єрів на шляху до широкого впровадження такої системи варто відзначити вартість впровадження, складність налаштування з урахуванням різних мовних і культурних контекстів, а також питання захисту персональних даних учнів. Особливої уваги потребує дотримання норм конфіденційності в умовах роботи із вразливими групами населення. Подолати ці виклики можливо шляхом розробки національних стандартів щодо впровадження освітніх AI-систем, запровадження відкритого програмного забезпечення та моделей фінансування, орієнтованих на соціальну інклюзію.

У майбутньому успішне розгортання таких систем можливе через міжсекторальне партнерство — між урядом, науково-освітніми установами, технологічними компаніями та громадськими організаціями. У поствоєнний період інтелектуальна адаптація освіти стане не лише технологічним проривом, а й важливим елементом національної політики відновлення — забезпечуючи рівний доступ до якісної освіти для всіх громадян незалежно від їхніх фізичних можливостей, соціального статусу чи місця проживання.

Список використаних джерел

1. UNESCO. Inclusive Education: Global Report 2020. Paris : UNESCO, 2020. 150 p.
2. Brusilovsky P. Adaptive Hypermedia Systems in Education. *Journal of Artificial Intelligence in Education*. 2021. Vol. 32. P. 45–67.
3. Yu X., et al. AI-Driven Inclusive Practices: Innovative Approaches. *European Journal of Inclusive Education*. 2024. Vol. 5. P. 112–130.
4. Rajasoundaran S., et al. Enhancing Adaptive Learning with Generative AI. *Journal of Digital Research*. 2023. Vol. 10. P. 71–82.

5. Artificial Intelligence-Powered Adaptive Learning: Education in 2025. eLearning Industry. 2024. URL: <https://elearningindustry.com/ai-powered-adaptive-learning-ushering-in-a-new-era-of-education-in-2025>

6. AI-Based Adaptive Programming Education for Socially Disadvantaged Students. *TechTrends*. 2024. Vol. 68. P. 1–15.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN INCLUSIVE EDUCATION: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES

Мельник Олександр Вікторович

кандидат технічних наук,

доцент кафедри права та інформаційних технологій,

Миколаївський інститут розвитку людини

Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9778-4109>

melnikaleksandr908@gmail.com

Анотація. Розглянуто питання використання штучного інтелекту в інклюзивній освіті. Виконано огляд можливостей штучного інтелекту щодо методики навчання студентів з особливими освітніми потребами. Запропоновано усунення негативних наслідків його використання. Показано перспективи подальшого впровадження сучасних технологій на основі штучного інтелекту в інклюзивний освітній процес.

Annotation. The issue of using artificial intelligence in inclusive education is considered. The possibilities of artificial intelligence in teaching methods for students with special educational needs are reviewed. The elimination of the negative consequences of its use is proposed. The prospects for further implementation of modern technologies based on artificial intelligence in the inclusive educational process are shown.

Особливо актуальною на сьогодні є тенденція використання штучного інтелекту (ШІ) в освітній площині. Поступово такі технології проникають до галузі освіти як із боку імплементації інструментів на базі ШІ для підвищення рівня ефективності навчання та автоматизації організаційних освітніх процесів, так і з боку активного його здобувачами освіти для виконання завдань, генерації текстів для написання випускних робіт, тощо [1]. Маючи потенціал революціонізувати освітній процес,

ШІ здатен зробити освіту більш інклюзивною та доступною для студентів з особливими освітніми потребами (ООП). Інклюзивна освіта означає практику надання рівних можливостей усім, незалежно від їхніх здібностей, вад чи походження. Використовуючи ШІ, викладачі можуть створювати персоналізований досвід навчання, виявляти та усувати можливі проблеми в навчанні, підтримувати студентів з ООП. Аналізуючи великі обсяги даних, ШІ може допомогти викладачам визначити області, де студенти можуть відчувати труднощі, і забезпечити цілеспрямовані заходи, щоб допомогти їм наздогнати інших. Це може бути особливо корисним у поточних групах, де викладачу важко приділяти індивідуальну увагу кожному студенту. Крім того, ШІ також може допомогти визначити закономірності та тенденції успішності студентів, дозволяючи викладачам відповідно коригувати свою стратегію навчання. Однією з найбільш значущих можливостей, які ШІ надає для інклюзивної освіти, є персоналізоване навчання [2, 3]. Платформи на основі ШІ можуть аналізувати стилі навчання, сильні та слабкі сторони окремих студентів, щоб створювати індивідуальні навчальні плани. Це дозволяє викладачам пристосовувати свої методи навчання та матеріали до унікальних потреб кожного студента, гарантуючи, що кожен має рівні шанси. Наприклад, ШІ може допомогти викладачу виявити студентів, які мають проблеми з конкретними концепціями, і надати цільову підтримку, таку як додаткові ресурси або індивідуальне навчання. Цей рівень персоналізації може бути особливо корисним для студентів із різними вадами або тих, кому може знадобитися додаткова підтримка через мовний бар'єр чи інші фактори. Проте, незважаючи на свою революційність, ШІ та ресурси на його основі — це порівняно нова галузь, тому зараз є ціла низка питань та проблем щодо їхнього впровадження, які потребують вирішення та структуризації. Загалом застосування таких інструментів для освітніх потреб у широкому контексті, поки що знаходиться на початковому етапі, проте має значний потенціал, який може бути використаний як для підвищення результатів навчання здобувачів освіти, так і реформування всієї галузі загалом.

ШІ також може відігравати вирішальну роль у підтримці студентів з ООП. Наприклад, технології розпізнавання мовлення та обробки природної мови на основі ШІ можна вико-

ристовувати для розробки інструментів, які допомагають студентам із вадами мовлення чи слуху спілкуватися ефективніше. ШІ можна використовувати для створення адаптивного навчального середовища, яке задовольняє унікальні потреби студентів з фізичними або когнітивними вадами, забезпечуючи таких студентів необхідними інструментами та підтримкою та забезпечити їм рівний доступ до освітніх можливостей.

Незважаючи на численні переваги, які ШІ надає інклюзивній освіті, є також ряд викликів, які необхідно вирішувати. Однією з головних проблем є можливість зміщення в алгоритмах ШІ щодо упередженого ставлення та нерівності серед деяких студентів в групі. Щоб знизити ці ризики слід забезпечити прозорість алгоритмів ШІ та надати можливість людині за необхідності контролювати та корегувати процеси остаточного прийняття рішень. Іншим викликом є потреба у відповідній інфраструктурі та ресурсах для підтримки інтеграції ШІ в освіту. Впровадження інструментів і платформ на основі ШІ потребує значних інвестицій у технології, навчання та підтримку викладачів.

Слід також зазначити, що в якості інноваційного інструменту виділяють використання чат-ботів із генеративним ШІ, зокрема Chat GPT, що відкриває нові перспективи в організації освіти. Таке використання ШІ дає змогу використовувати такі чат-боти, як інструмент для використання з освітньою метою. Сучасна галузь цифрових технологій пропонує широкий спектр подібних інструментів, наприклад, Copilot від корпорації Microsoft (розроблений спільно з Open AI) та Gemini від Google Deep Mind, проте найбільшій популярності здобув та став затребуваним саме Chat GPT від компанії Open AI. Робота чат-боту Chat GPT базується на використанні алгоритмів великих мовних моделей. Такий інструмент вважається комунікативно спроможним та функціональним, адже може вести діалог, підтримати дискусію, створювати тексти, що дає змогу використовувати його у якості допоміжного інструменту для навчання. До перспективних варіантів використання цього інструменту можна віднести:

- індивідуалізацію навчання: створення персоналізованих програм на основі аналізу прогресу навчання студента;
- інтерактивний тьюторинг: моделювання діалогу «студент-викладач», у якому ШІ ставить навідні питання;

– підтримку інклюзивної освіти: ШІ може допомогти студентам з ООП отримати доступне пояснення навчального матеріалу в зручному для них темпі;

– методичну підтримку викладача: швидке формування навчального матеріалу, тестових завдань та ін.

Цей інструмент спроможний генерувати логічні, граматично виважені та контекстуальні відповіді на запити, пов'язані із широким колом питань. Зазначимо, що для розроблення та машинного навчання сервісу була використана велика база даних текстів, яка включала в себе широку парадигму текстів, книг, словникових статей, наукових розвідок (із різних сфер) та веб-сайти, кейси та матеріали з освітніх платформ. Такі механізми дали змогу Chat GPT опрацювати широкий спектр інформації, тому ця мовна модель спроможна пропонувати відповіді, схожі за стилістикою та змістом з текстами, які продукуються людиною.

Таким чином, ШІ має значний потенціал трансформувати інклюзивну освіту, надаючи персоналізований досвід навчання, виявляючи та усуваючи проблеми в навчанні та підтримуючи студентів з ООП. Для того, щоб повністю реалізувати всі переваги ШІ, важливо забезпечити його інтеграцію з урахуванням відповідної інфраструктури та необхідних ресурсів.

Список використаних джерел

1. Рейс Т.Т. Інноваційні технології в освіті: впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес / Т.Т. Рейс, О.В. Максютова. *Міжнародний науковий журнал «освіта і наука»*. 2024. Вип. 1(36). С. 160–170.

2. Паламарчук Є.А. Напрями розвитку засобів інклюзивної освіти в електронних навчальних системах / Є.А. Паламарчук, О.О. Коваленко, О.І. Черешнюк. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2023. № 3. С. 100–105. URL: <https://doi.org/10.31649/1997-9266-2023-168-3-100-105>

3. Драч І. Використання штучного інтелекту у вищій освіті / І. Драч, О. Петрое, О. Бородієнко, І. Регейло, О. Базелюк, Н. Базелюк, О. Слободянюк. *Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство»*. 2023. № 15. С. 66–82. URL: <https://doi.org/10.31874/25206702-2023-15-66-82>

**AI АГЕНТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ
ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ****AI AGENTS IN AN INCLUSIVE
EDUCATIONAL ENVIRONMENT**

Михайленко Олександр Олександрович

*IV курс, група КІ-22-1, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-9320-8292>

alexmihajlenko@gmail.com

Науковий керівник: Павленко В.І., к.ф.-м.н., доцент,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3958-0415>

pavlenko.v@i.ua

Анотація. Робота присвячена аналізу ролі AI-агентів у формуванні інклюзивного освітнього середовища, яке враховує різноманітні потреби та можливості студентів. У ній розглядаються основні можливості автономних систем штучного інтелекту для підвищення доступності навчальних матеріалів і персоналізації освітніх траєкторій. Особлива увага приділена тому, як AI-агенти підтримують студентів з особливими освітніми потребами, забезпечуючи адаптивний контент, альтернативні формати інформації та індивідуальний супровід. Також аналізуються потенційні ризики та етичні виклики впровадження таких технологій, включно з питаннями безпеки даних та уникненням алгоритмічних упереджень. Загалом, показано, що відповідальне використання AI-агентів може значно підвищити якість та інклюзивність освітнього процесу.

Annotation. This work analyses the role of AI agents in creating an inclusive educational environment that accommodates the diverse needs and abilities of students. It discusses the key capabilities of autonomous artificial intelligence systems in enhancing access to learning materials and personalising educational pathways. Special attention is given to how AI agents support students with special educational needs by providing adaptive content, alternative formats of information, and individualised guidance. The presentation also examines potential risks and ethical challenges associated with implementing such technologies, including data security concerns and the prevention of algorithmic bias. Overall, it demonstrates that the responsible use of AI agents can significantly improve the quality and inclusiveness of the educational process.

Що таке AI-агенти? Автономні програмні системи, що виконують складні завдання без постійної участі людини. Можуть оцінювати контекст, аналізувати інформацію, пропонувати рішення. Працюють як цифрові помічники у навчанні: пояснюють, радять, коригують. Забезпечують адаптивність та підтримку студентів із різним рівнем підготовки.

Чому важливо для інклюзивності? Зменшують бар'єри доступу до освітніх матеріалів для студентів із різними потребами. Дозволяють отримати підтримку в режимі 24/7 незалежно від типу інвалідності чи рівня підготовки. Створюють персоналізоване навчальне середовище, що враховує особисті сильні сторони та виклики. Підвищують самостійність та мотивацію студентів.

Види AI-агентів у освіті. Агенти-помічники: відповідають на запитання, пояснюють матеріал простими словами. Навчальні агенти: формують індивідуальні вправи, підлаштовують складність. Агенти-модератори: підтримують безпечну комунікацію, допомагають у груповій роботі. Наставники: супроводжують навчальний шлях, рекомендують ресурси. Адміністративні агенти: нагадування, розклад, планування навчання.

Інклюзивні можливості. Перетворення тексту на голос та навпаки — підтримка для студентів із порушеннями зору чи слуху. Автоматичні субтитри, переклад на різні мови та адаптація мовної складності. Візуалізація складного матеріалу: схеми, інфографіка, покрокові пояснення. Спрощення тексту, виділення ключових ідей, повторення матеріалу у різних форматах.

Підтримка студентів з ООП. Порушення зору: голосові інструкції, детальний опис графіки, тактильні матеріали з підтримкою ШІ. Порушення слуху: генерація субтитрів у реальному часі, тегування емоцій та інтонацій у тексті. РДУГ/аутизм: структуровані вказівки, візуальні сценарії, контроль когнітивного навантаження. Дислексія: адаптовані шрифти, читання вголос, переформулювання складних речень.

Адаптивне навчання. AI-агент аналізує темп та стиль навчання кожного студента. Дає завдання відповідного рівня складності, пропонуючи альтернативні способи засвоєння. Формує персональні рекомендації, що допомагають уникати труднощів. Підтримує мотивацію через позитивний зворотний зв'язок та своєчасну допомогу.

Застосування у класі. Автоматичне створення вправ для різних рівнів підготовки в одній групі. Формування індивідуальних

навчальних маршрутів з урахуванням цілей студента. Генерація персональних глосаріїв, пояснень незнайомих термінів. Підтримка групових дискусій — агент як модератор або фасилітатор. Аналіз письмових робіт: зворотній зв'язок, підказки, рекомендації для вдосконалення.

Переваги впровадження. Більша доступність матеріалів для студентів із різними потребами. Персоналізований підхід до кожного учня без додаткового навантаження на викладача. Підвищення автономності — студент навчається самостійно та впевнено. Скорочення адміністративної роботи завдяки автоматизації. Інтеграція з асистивними технологіями для розширення інклюзивності.

Потенційні ризики. Небезпека упереджених або хибних рекомендацій. Ризик надмірної залежності студентів від ШІ-рішень. Проблеми захисту персональних даних та конфіденційності. Технічні труднощі: нестабільний інтернет, недоступність пристроїв. Потреба у цифровій грамотності викладачів і студентів.

Етичні принципи використання. Прозорість роботи AI-агентів та пояснюваність їхніх рішень. Забезпечення конфіденційності та відповідального використання даних. Людина залишається ключовим ухвалювачем рішень — ШІ є інструментом. Забезпечення доступності агентів для всіх груп студентів. Відповідальність викладача за правильне використання ШІ.

Рекомендації для закладів освіти. Починати з невеликих пілотних проєктів, оцінюючи ефективність. Проводити регулярне навчання педагогів щодо роботи з AI-агентами. Розробити політику безпеки та етичного використання ШІ. Залучати студентів до створення сценаріїв інклюзивного застосування. Постійно переглядати та вдосконалювати практики на основі зворотного зв'язку.

Майбутнє AI-агентів. Збільшення автономності та глибше розуміння контексту навчання. Нові формати взаємодії: голосові інтерфейси, жести, AR/VR. Ще точніша персоналізація: аналіз емоційного стану, стресу, прогресу. Інтеграція з універсальними платформами інклюзивної освіти. Розвиток етичних, безпечних та прозорих екосистем підтримки студентів.

Висновки. AI-агенти відкривають нові можливості для інклюзивності. Підвищують ефективність навчання та підтримують викладачів. Дозволяють кожному студенту реалізувати потенціал за власною траєкторією. Потребують відповідального, етичного та поступового впровадження.

**ВИКОРИСТАННЯ ДРОНІВ У РЕПОРТАЖНИЙ ЖУРНАЛІСТИЦІ
ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ДОСТУПНОСТІ ІНФОРМАЦІЇ
ТА ВИСВІТЛЕННЯ ЖИТТЯ В ІЗОЛЬОВАНИХ/
ВАЖКОДОСТУПНИХ ГРОМАДАХ**

**USING DRONES IN REPORTAGE JOURNALISM
TO INCREASE ACCESS TO INFORMATION AND COVER LIFE
IN ISOLATED/HARD-TO-REACH COMMUNITIES**

Мірошниченко Анна Андріївна

*IV курс, група ЗЖР22-1, спеціальність «Журналістика»,
Інститут філології та масових комунікацій*

Університету «Україна».

amixxr@gmail.com

Науковий керівник: Лазор О.М., к.соц.ком., доцент,

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

olenalazor@ukr.net

Анотація. Досліджено використання дронів у репортажній журналістиці для висвітлення життя ізолюваних громад. На основі аналізу кейсів провідних медіа, експертних інтерв'ю та контент-аналізу визначено переваги технології (розширення географії висвітлення, підвищення безпеки журналістів, створення іммерсивного контенту) та виклики впровадження (правові, етичні, технічні, економічні аспекти). Запропоновано практичні рекомендації щодо інтеграції дронів у редакційні процеси. Результати можуть бути використані медіаорганізаціями для оптимізації збору інформації у віддалених регіонах.

Annotation. The study examines drone utilization in reportage journalism for covering isolated communities. Through case analysis of leading media outlets, expert interviews, and content analysis, technological advantages (expanded coverage, enhanced safety, immersive content creation) and implementation challenges (legal, ethical, technical, economic aspects) were identified. Practical recommendations for editorial integration are proposed. Findings can optimize remote region information gathering for media organizations.

Сучасна журналістика стикається з викликами висвітлення подій у географічно ізолюваних регіонах, зонах конфліктів, територіях стихійних лих та віддалених громадах. Традиційні методи збору інформації часто виявляються недостатніми або

небезпечними. Безпілотні літальні апарати (дрони) відкривають нові можливості для оперативного та безпечного збору інформації, забезпечуючи доступ до раніше недосяжних локацій та створюючи унікальний візуальний контент.

Мета дослідження — проаналізувати потенціал використання дронів у репортажній журналістиці для висвітлення життя ізольованих громад та визначити основні переваги, виклики та етичні аспекти такого підходу.

Методологія дослідження базується на аналізі кейсів використання дронів провідними медіа (BBC, CNN, Reuters) у період 2020–2024 рр., експертних інтерв'ю з журналістами-практиками та контент-аналізі матеріалів, створених за допомогою дронів.

Основні результати дослідження:

1. *Розширення географії висвітлення.* Аналіз кейсів провідних медіа демонструє появу унікальних репортажів з регіонів, висвітлення яких раніше було неможливим через географічні чи безпекові перешкоди. Дрони забезпечили доступ до територій, ізольованих через природні катаклізми, військові конфлікти або відсутність транспортної інфраструктури. Зокрема, BBC використовувала дрони для висвітлення наслідків повеней у важкодоступних районах Пакистану, CNN застосовувала технологію для репортажів з прифронтових територій, а Reuters документувала міграційні процеси на кордонах. Українські медіа активно використовують дрони для висвітлення ситуації в деокупованих населених пунктах.

2. *Підвищення безпеки журналістів.* Експерти-практики підтверджують, що використання дронів дозволяє збирати візуальну інформацію з небезпечних зон без прямого ризику для репортерів. Це особливо актуально при висвітленні гуманітарних криз, збройних конфліктів, техногенних катастроф. Інтерв'ю з операторами дронів показують, що технологія дозволяє отримувати ексклюзивні кадри з епіцентрів подій, куди неможливо потрапити наземним транспортом. Журналісти відзначають психологічний ефект зниження стресу при роботі в небезпечних умовах.

3. *Створення імерсивного контенту.* Контент-аналіз показує, що матеріали з дронів генерують вищу залученість аудиторії завдяки ефекту присутності та незвичним ракурсам. Аерозйомка надає можливість створювати панорамні огляди, демонструвати масштаб подій та контекст, недоступний при традиційній зйомці. Аналіз соціальних мереж виявив, що відеоматеріали з

дронів частіше поширюються користувачами, довше утримують увагу глядачів та викликають більше емоційних реакцій. Особливо ефективними виявилися формати «політ над територією» та «360-градусний огляд».

4. *Документування соціальних процесів.* Обґрунтовано підходи до систематичного моніторингу розвитку віддалених територій через регулярну аерозйомку. Дрони ефективні для фіксації змін в інфраструктурі, екологічній ситуації, соціальних процесах ізольованих громад. Встановлено, що порівняльний аналіз знімків у часовій динаміці дозволяє виявляти тенденції розвитку територій, фіксувати екологічні зміни, документувати процеси відбудови. Місцеві громади використовують такі матеріали для адвокації своїх потреб перед владою та донорами.

5. *Демократизація доступу до інформації.* Дослідження виявило, що дрони сприяють подоланню інформаційної нерівності між центром та периферією. Малі регіональні медіа отримують можливість створювати конкурентний візуальний контент без залучення дорогих знімальних груп. Громадські активісти використовують дрони для незалежного документування порушень прав, екологічних проблем, корупційних схем у віддалених районах.

Виклики впровадження:

13. *Правове регулювання* — неоднорідність законодавства щодо використання дронів у різних юрисдикціях створює перешкоди для міжнародної журналістики.

14. *Етичні дилеми* — питання приватності, згоди на зйомку, потенційне порушення особистого простору мешканців ізольованих громад.

15. *Технічні обмеження* — залежність від погодних умов, обмежений час польоту, необхідність спеціальної підготовки операторів.

16. *Економічні фактори* — високі початкові інвестиції, витрати на обслуговування та страхування обладнання.

Практичні рекомендації:

1. Розробка етичного кодексу використання дронів у журналістиці з урахуванням специфіки роботи в ізольованих громадах.

2. Створення програм підготовки журналістів-операторів дронів з акцентом на безпеку та етику.

3. Формування партнерств між медіа та місцевими громадами для забезпечення довіри та співпраці.

4. Інтеграція дрон-технологій у редакційні стандарти та робочі процеси.

Висновки. Використання дронів у репортажній журналістиці суттєво розширює можливості висвітлення життя ізольованих громад, підвищує доступність інформації та створює нові формати подачі контенту. Водночас, успішна інтеграція цієї технології вимагає вирішення правових, етичних та технічних викликів. Подальші дослідження мають зосередитися на розробці стандартизованих протоколів використання дронів та вивченні довгострокового впливу на якість журналістського контенту та довіру аудиторії.

Список використаних джерел

1. Городенко Л.М. (2022). Інноваційні технології в сучасній журналістиці: український контекст. *Наукові записки Інституту журналістики*, Том 81, с. 15–29.
2. Knight Center for Journalism. (2023). Drones in Journalism: Opportunities and Challenges in Latin America.
3. Professional Society of Drone Journalists (PSDJ). Code of Ethics for Drone Journalism (оновлена версія 2023).

THE USE OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE DEVELOPMENT OF AN INCLUSIVE ENVIRONMENT ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА

Моїсеєнко Євген Віталійович

III курс, група АР-23-1, спеціальність «Автоматизація,
комп'ютерно-інтегровані технології та робототехніка»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Явор О.В., ст. викладач кафедри
української мови і літератури, іноземних мов та перекладу,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».

Annotation. This paper explores the role of information technologies in the development of modern inclusive environments. It highlights how digital solutions help overcome physical, sensory, and cognitive barriers while ensuring equitable access to education, public services, and social participation. Special attention is given to the contribution of digital platforms to inclusive education, particularly through distance and blended learning, as well as to the use of assistive technologies that enhance the

capabilities of individuals with diverse needs. The paper examines key ethical challenges, including issues of privacy, algorithmic transparency, and digital inequality. The conclusions emphasize that the integration of innovative information technologies with universal design principles and ethical practices is essential for building a genuinely inclusive society.

Анотація. У статті розглядається роль інформаційних технологій у формуванні сучасного інклюзивного середовища. Підкреслюється, що цифрові рішення сприяють подоланню бар'єрів, пов'язаних із фізичними, сенсорними та когнітивними обмеженнями, а також забезпечують рівний доступ до освіти, публічних сервісів та соціальної взаємодії. Окрему увагу приділено можливостям цифрових платформ у підтримці інклюзивної освіти, розвитку дистанційних і змішаних моделей навчання, а також застосуванню асистивних технологій, які розширюють можливості користувачів з різними потребами. Проаналізовано етичні виклики, зокрема питання приватності, прозорості алгоритмів і цифрової нерівності. У висновках зазначено, що поєднання інноваційних інформаційних технологій із принципами універсального дизайну та етичними підходами є ключем до побудови справді інклюзивного суспільства.

Introduction. The accelerated development of information technologies has become a defining factor in shaping contemporary inclusive societies. Digital solutions increasingly influence communication, learning, employment, and participation in public life. They help reduce barriers associated with physical, sensory, cognitive, or social limitations. In this context, information technologies function not only as technical tools but also as mechanisms for expanding equality, participation, and accessibility. The goal of this paper is to present an integrated view of how digital technologies contribute to the creation of an inclusive environment in education, public services, social engagement, and everyday life.

Information Accessibility Through Digital Technologies. Modern information accessibility relies on the ability to provide content in multiple forms suitable for users with different needs. Digital environments allow text to be converted into speech, videos to be supplemented with captions or sign-language interpretation, and images to include descriptive alternatives for screen readers. Such features enable individuals with visual, auditory, or cognitive impairments to access information independently. Furthermore, digital platforms allow users to adjust interface elements such as font size, contrast,

navigation modes, or reading speed, contributing to personalized interaction that supports a wide range of functional abilities.

Inclusive Educational Practices and Digital Support. Education is one of the areas where information technologies have the strongest impact on inclusion. Distance and blended-learning models expand access for learners who face mobility limitations or specific educational needs. Digital textbooks, adaptive learning platforms, and tools such as text-to-speech and speech-to-text facilitate flexible learning that can be adjusted to individual preferences. Educators can track learning progress, develop individualized educational plans, and maintain communication with parents and support staff through integrated online environments. This demonstrates how digital technologies enhance inclusive educational practices and help ensure that all learners can participate fully in academic activities.

Digital Inclusion in Public Services and Everyday Life. In the public sector, information technologies significantly improve access to essential services. E-governance platforms reduce the need for physical presence in administrative institutions, thus supporting people with limited mobility and residents of remote communities. Healthcare services benefit from electronic prescriptions, digital medical records, and telemedicine, which connect patients with specialists regardless of geographical limitations. Within the framework of smart cities, digital maps, audio navigation, and inclusive routing algorithms enable individuals with disabilities to navigate urban spaces more independently and safely. These solutions demonstrate how digital tools reshape access to civic participation and public infrastructure.

Assistive Technologies as a Foundation of Digital Inclusion. Assistive technologies represent a critical dimension of inclusive digital development. Screen readers, voice assistants, and Braille displays expand opportunities for individuals with visual impairments, while automatic captioning systems, visual alerts, and sign-language video communication support people with hearing impairments. Structured digital interfaces, visual schedules, and customizable reminders are valuable for users with autism spectrum conditions or cognitive difficulties. Alternative input mechanisms such as eye-tracking control, voice commands, or adaptive switches make computers and mobile devices accessible to users with motor impairments. These technologies provide essential tools for communication, learning, employment, and independent living.

Ethical Considerations and Challenges. The integration of digital technologies into inclusive practices raises important ethical questions.

Assistive and adaptive systems frequently process sensitive personal data, highlighting the need for robust privacy and security frameworks. Algorithmic transparency is essential to prevent discrimination or unintentional bias generated by artificial intelligence systems. Another significant concern is digital inequality: inclusive services lose their effectiveness when users lack access to devices, reliable internet, or basic digital literacy. Additionally, many existing digital platforms were designed without accessibility in mind, making their modernization both resource-intensive and technically complex. These challenges underscore the need for responsible governance, interdisciplinary collaboration, and consistent adoption of accessibility standards.

Future Directions for Developing Inclusive Digital Environments. The future of inclusive information technologies lies in coordinated efforts among public institutions, developers, educators, and communities. Promising directions include the expansion of public programs supporting assistive technologies, the integration of artificial intelligence for real-time interface adaptation, and the comprehensive implementation of international standards such as the Web Content Accessibility Guidelines. Strengthening digital literacy among educators, medical professionals, and designers is equally important for applying universal design principles from the earliest stages of product development. Through these approaches, information technologies can continue to evolve as instruments of equity and empowerment.

Conclusions. Information technologies play a central role in shaping inclusive environments by reducing barriers and ensuring equitable access to education, public services, employment, and community life. They enable individuals with diverse needs to participate actively and independently in society. However, technological advancement alone is not sufficient; effective inclusion requires ethical standards, user-centered design, state support, and cross-sector cooperation. When technological innovation is aligned with human-centered values, societies can move toward greater equality, dignity, and accessibility for all individuals.

References

1. World Health Organization (WHO). Assistive Technology — Key Facts (2022).
2. United Nations. Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD).
3. Microsoft. Inclusive Design Toolkit. <https://inclusive.microsoft.design>

**ВИКОРИСТАННЯ НЕЙРОННОЇ МЕРЕЖІ
ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ЯКОСТІ ЗОБРАЖЕНЬ
В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ**
**USING A NEURAL NETWORK TO IMPROVE IMAGE QUALITY
IN AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT**

Нижник Олег Іванович

II курс, група ІПЗ-24-1м,

*спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».*

oleg.nyzhnyuk.2002@gmail.com

Науковий керівник: Одрібець С.П., к.ф.-м.н., доцент,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

onspo@ukr.net

Анотація. Робота присвячена дослідженню можливостей застосування нейронних мереж для покращення якості зображень у контексті створення доступного інклюзивного освітнього середовища. Основна увага приділяється розробці та порівнянню методів автоматичного підвищення чіткості, контрастності та читабельності візуального навчального контенту для осіб з вадами зору та іншими особливими освітніми потребами. Розглядаються архітектури згорткових мереж (CNN), генеративно-змагальні мережі (GAN) та трансформерні підходи для задач суперроздільності, подавлення шуму та корекції контрасту. Описано конвеєр підготовки даних, метрики оцінки (PSNR, SSIM) та підходи до суб'єктивного тестування з користувачами цільових груп. Наведено приклади застосувань — від покращення відсканованих підручників до реального часу обробки відеопотоку в дистанційному навчанні. Запропоновані рекомендації орієнтовані на інтеграцію рішень у освітні платформи з метою підвищення доступності контенту.

Annotation. This paper studies the use of neural networks to improve image quality in the context of creating an accessible inclusive educational environment. The main focus is on developing and comparing methods for automatic enhancement of clarity, contrast, and readability of visual educational content for people with visual impairments and other special educational needs. We consider convolutional neural networks (CNNs), generative adversarial networks (GANs), and transformer-based models for super-resolution, denoising, and contrast correction tasks. The data preparation pipeline, evaluation metrics (PSNR, SSIM) and approaches to subjective user testing with target groups are described.

Application examples include enhancement of scanned textbooks and real-time improvement of video streams during online lectures. Recommendations for integrating the developed solutions into educational platforms are provided to increase content accessibility.

Вступ. У сучасному цифровому освітньому просторі візуальний контент відіграє ключову роль у процесі навчання. Проте для значної частини здобувачів освіти, зокрема осіб із вадами зору або іншими особливими потребами, якість зображень може стати критичним фактором, що обмежує доступ до повноцінної освіти. За даними ВООЗ, понад 2.2 мільярда людей у світі мають порушення зору.

Застосування нейронних мереж відкриває нові можливості для автоматичного покращення якості візуального контенту, дозволяючи інтелектуально відновлювати деталі та адаптувати візуальну інформацію під індивідуальні потреби користувачів.

Проблематика та актуальність дослідження. Основні виклики в роботі з навчальними зображеннями — низька якість оцифрованих матеріалів з артефактами, недостатня контрастність і шум, що знижують читабельність текстів і схем, а також відсутність адаптації контенту під індивідуальні потреби користувачів. Традиційні методи обробки (бікубічна інтерполяція, фільтрація) обмежені у відновленні дрібних деталей і не забезпечують інтелектуальної адаптації. Натомість нейронні мережі, навчені на великих масивах даних, відновлюють структуру і текстуру зображень і дозволяють генерувати персоналізовані варіанти контенту, що робить їх ефективним інструментом для інклюзивних освітніх технологій.

Огляд методів на основі нейронних мереж. Згорткові нейронні мережі (CNN): є фундаментом сучасних систем комп'ютерного зору. Їхня здатність автоматично виявляти ієрархічні ознаки зображень робить їх ефективними для задач покращення якості. Архітектури на базі CNN, такі як SRCNN (Super-Resolution Convolutional Neural Network), демонструють значне покращення роздільної здатності порівняно з класичними методами.

Генеративно-змагальні мережі (GAN): архітектури на основі GAN, зокрема SRGAN та ESRGAN, дозволяють генерувати фотореалістичні деталі у зображеннях із низькою роздільною здатністю. Ці методи особливо ефективні для відновлення текстур та дрібних деталей, що критично важливо для читабельності навчальних матеріалів.

Трансформерні архітектури: останні дослідження демонструють ефективність механізмів уваги та трансформерних архітектур у задачах обробки зображень. Моделі типу SwinIR показують state-of-the-art результати у різних задачах відновлення зображень.

Застосування у інклюзивній освіті. Автоматична обробка навчальних матеріалів. Система на основі нейронних мереж може автоматично обробляти великі обсяги навчальних матеріалів — підручники, конспекти лекцій, презентації, підвищуючи їхню якість до рівня, придатного для осіб із різними потребами. Це включає:

- Підвищення роздільної здатності сканованих документів
- Покращення контрастності та читабельності тексту
- Усунення шумів та артефактів сканування
- Відновлення зношених або пошкоджених фрагментів документів

Адаптація під індивідуальні потреби. Нейронні мережі можуть бути навчені генерувати різні варіанти зображень, оптимізовані для конкретних категорій користувачів:

- Висококонтрастні варіанти для осіб із частковою втраченою зору
- Збільшені та чіткі версії для осіб із далекозорістю
- Версії зі зменшеною кількістю дрібних деталей для осіб із когнітивними особливостями

Підтримка дистанційного навчання. В епоху онлайн-освіти якість візуального контенту стає ще більш критичною. Системи на основі нейронних мереж можуть працювати в режимі реального часу, покращуючи якість відеопотоку під час онлайн-лекцій, що особливо важливо для студентів із вадами зору.

Методологія дослідження. Дослідження включає наступні етапи:

1. Збір та аналіз даних — формування набору даних із навчальних матеріалів різної якості та типів.

2. Вибір та адаптація архітектур — порівняльний аналіз різних архітектур нейронних мереж (CNN, GAN, Transformer-based) для задачі покращення якості освітнього контенту.

3. Навчання моделей — тренування нейронних мереж на підготовлених даних із використанням сучасних методів оптимізації.

4. Оцінка якості — застосування як об'єктивних метрик (PSNR, SSIM), так і суб'єктивної оцінки користувачами з особливими потребами.

5. Інтеграція у навчальну систему — розробка прототипу системи автоматичної обробки навчальних матеріалів.

Очікувані результати та перспективи. Впровадження нейромережових систем для покращення якості зображень у навчанні може суттєво підвищити доступність освіти для осіб з особливими потребами. Очікується, що такі рішення автоматично покращуватимуть існуючі матеріали, створюватимуть персоналізовані варіанти контенту, зменшуватимуть витрати на ручну адаптацію та розширюватимуть можливості дистанційного навчання.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку мультимодальних систем, які інтегрують обробку зображень із іншими технологіями доступності, такими як синтез мовлення та тактильна візуалізація.

Висновки. Використання нейронних мереж для покращення якості зображень є перспективним напрямком створення інклюзивного освітнього середовища.

Сучасні методи глибокого навчання демонструють високу ефективність у задачах суперроздільності, шумоподавлення та адаптації візуального контенту, що розширює доступ до освіти для осіб із вадами зору та іншими особливими потребами.

Інтеграція таких технологій у освітні платформи сприяє реалізації принципів універсального дизайну навчання та забезпеченню рівних можливостей для всіх здобувачів освіти.

Список використаних джерел

1. Wang X., Yu K., Wu S., Gu J., Liu Y., Dong C., Qiao Y., Loy C. C. *Real-ESRGAN: Training Real-World Blind Super-Resolution with Pure Synthetic Data*. 2021. URL: <https://arxiv.org/abs/2107.10833>.
2. Liang J., Wei Y., Zhang X., Gu S., Timofte R., Van Gool L. *SwinIR: Image Restoration Using Swin Transformer*. 2021. URL: <https://arxiv.org/abs/2108.10257>.
3. Rasool M. J. A., Akhtar M. W., Rasheed N. *A Comprehensive Survey on Real-Time Image Super-Resolution for IoT and Delay-Sensitive Applications*. 2024. URL: <https://www.mdpi.com/2076-3417/15/1/274>
4. Колупаєва А.А., Гаранченко О.М. *Інклюзивна освіта: покроково для педагогів: навч.-метод. посібник*. Київ : Видавництво Ліра-К, 2023. 184 с.

ЦИФРОВІ РЕСУРСИ ДЛЯ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У СИСТЕМІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

DIGITAL RESOURCES FOR FOREIGN LANGUAGE LEARNING IN INCLUSIVE EDUCATION

Нікітюк Артем Андрійович

IV курс, група КЛ-22-1,

спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

artemnikituk58@gmail.com

Анотація. Сучасні технології відіграють ключову роль у забезпеченні доступності та якості навчання іноземних мов в умовах інклюзивної освіти. Цифрові ресурси дозволяють адаптувати навчальний матеріал відповідно до індивідуальних можливостей і потреб здобувачів освіти. До таких ресурсів належать мультимедійні платформи, мобільні застосунки, інтерактивні вправи, адаптивні системи та інструменти доповненої реальності. Завдяки їм викладачі можуть застосовувати диференційований підхід, що сприяє рівному доступу до навчання для всіх студентів. Цифрові інструменти також допомагають подолати бар'єри, пов'язані з порушеннями зору, слуху або труднощами у читанні. Крім того, вони підвищують мотивацію студентів завдяки інтерактивності, зручності та персоналізації навчального процесу. Таким чином, використання цифрових ресурсів значно підсилює ефективність інклюзивного навчання іноземних мов.

Annotation. Modern technologies play a key role in ensuring accessibility and quality of foreign language learning in inclusive education. Digital resources allow educators to adapt learning materials according to the individual abilities and needs of students. These resources include multimedia platforms, mobile applications, interactive exercises, adaptive systems, and augmented reality tools. They enable teachers to apply a differentiated approach, which supports equal learning opportunities for all learners. Digital tools also help overcome barriers related to visual or hearing impairments and reading difficulties. Additionally, they increase student motivation through interactivity, convenience, and personalized learning pathways. Therefore, the use of digital resources significantly enhances the effectiveness of inclusive foreign language education.

Інклюзивна освіта передбачає створення рівних умов для всіх здобувачів освіти, зокрема тих, хто має особливі освітні

потреби, труднощі в навчанні або індивідуальні обмеження. В умовах сучасного освітнього процесу важливо забезпечити доступність навчальних матеріалів і створити такі методичні підходи, які сприятимуть залученню кожного студента до активного навчання. Саме цифрові ресурси сьогодні відіграють ключову роль у розширенні можливостей для вивчення іноземних мов, оскільки дозволяють адаптувати навчальний контент відповідно до потреб різних категорій здобувачів.

До цифрових ресурсів, що застосовуються в інклюзивному навчанні, належать мультимедійні платформи, мобільні застосунки, інтерактивні вправи, електронні словники, адаптивні системи навчання, хмарні сервіси, платформи для відеоконференцій та інструменти доповненої і віртуальної реальності. Їх використання дає змогу забезпечити диференційований і персоналізований підхід, враховуючи індивідуальний темп навчання, рівень підготовки, стиль сприйняття інформації та можливі сенсорні або когнітивні обмеження студентів. Наприклад, електронні словники та перекладачі полегшують роботу здобувачам із затримками мовленнєвого розвитку, а мобільні застосунки з адаптивними вправами дозволяють тренувати навички у зручному темпі.

Особливо важливими в інклюзивному середовищі є ресурси, що забезпечують багатоканальне подання інформації — аудіо, відео, графічні пояснення, інтерактивні завдання, симуляції та голосові підказки. Такий формат сприяє кращому сприйняттю інформації студентами з порушеннями слуху та зору, з розладами уваги (наприклад, ADHD), труднощами у читанні й письмі. Мультимедійні матеріали підсилюють концентрацію, а використання субтитрів та озвучення підвищує доступність контенту для різних груп здобувачів.

Окрему увагу в інклюзивному навчанні займає можливість використання цифрових інструментів для взаємодії та комунікації. Такі платформи, як Zoom, Microsoft Teams, Google Classroom, Moodle, дозволяють організовувати дистанційні консультації, групові заняття, обмін матеріалами та виконання спільних проєктів. Це є важливим для студентів із порушеннями опорно-рухового апарату або тих, хто з інших причин не може постійно відвідувати заняття в аудиторії.

Не менш важливою є роль технологій у створенні мотиваційного середовища. Ігрові платформи (Duolingo, Lingualéo,

Kahoot, Quizlet) допомагають формувати позитивне ставлення до навчання через гейміфікацію — систему балів, рівнів, досягнень і візуальних нагород. Для студентів з особливими освітніми потребами такий підхід часто є більш ефективним, ніж традиційні методи, оскільки стимулює інтерес і активну участь у навчальному процесі.

Таким чином, цифрові ресурси є важливою складовою сучасної інклюзивної педагогіки та відкривають нові можливості для розвитку мовних компетентностей. Вони забезпечують доступність навчального матеріалу, сприяють формуванню індивідуальних освітніх траєкторій, покращують комунікацію між викладачем та студентами та підвищують його мотивацію до вивчення іноземної мови. Використання цифрових технологій робить процес навчання більш гнучким, адаптивним і комфортним для кожного здобувача освіти, незалежно від його потреб чи обмежень.

Список використаних джерел

1. ДСТУ 8302:2015.
2. Anderson J. Digital tools in inclusive foreign language education. 2020.
3. UNESCO. Inclusive Education Guidelines. 2021.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ ТЕСТІВ ДЛЯ МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ЦИФРОВОМУ ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ INTELLIGENT TEST GENERATION SYSTEM FOR MATHEMATICAL DISCIPLINES IN A DIGITAL INCLUSIVE ENVIRONMENT

Одрібець Наталія Василівна

кандидат фізико-математичних наук,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-0176-1211>

sosn@ukr.net

Анотація. Представлено результати дослідження, які спрямовані на створення інтелектуальної системи автоматизованого формування тестів із математичних дисциплін та їх інтеграції в цифрове інклюзивне середовище. Запропонована система забезпечує адаптивний добір завдань залежно від рівня знань студента, що реалізовано на основі алгоритмів машинного навчання та пе-

дагогічних моделей оцінювання складності. Розглянуто архітектуру програмної платформи, що включає модулі профілю студента, генерації тестових завдань, адаптивного добору та інтеграції з освітніми платформами. Особлива увага приділена підтримці принципів універсального дизайну навчання, доступності контенту та можливості використання системи у середовищі інклюзивної освіти. Практична значущість дослідження полягає в підвищенні ефективності оцінювання, індивідуалізації навчання та зниженні бар'єрів доступу до цифрової освіти.

Annotation. The paper presents the results of a study aimed at developing an intelligent system for automated test generation in mathematical disciplines and integrating it into an inclusive digital learning environment. The proposed system provides adaptive task selection based on the student's knowledge level, implemented through machine learning algorithms and pedagogical models of task complexity. The architecture of the software platform is described, including modules for student profiling, task generation, adaptive selection, and integration with educational platforms. Special attention is paid to the principles of Universal Design for Learning, accessibility of mathematical content, and the system's suitability for inclusive education. The practical significance of the study lies in improving assessment efficiency, personalizing learning processes, and reducing barriers to accessing digital mathematical education.

Сучасні тенденції цифровізації освіти спрямовані на створення гнучких, персоналізованих та доступних освітніх середовищ, здатних забезпечити рівні можливості для всіх здобувачів освіти. Розроблення інтелектуальних інструментів, здатних забезпечувати не лише автоматизований контроль навчальних досягнень, але й їх адаптацію до індивідуальних когнітивних та освітніх особливостей студентів, включаючи осіб з особливими освітніми потребами, набуває особливої наукової та практичної значущості. Саме тому створення адаптивної системи формування тестів із математичних дисциплін відповідає стратегічним завданням інклюзивної освіти та цифрової трансформації навчального середовища.

Мета представленої дослідження полягає у розробці інтелектуальної системи автоматизованого формування тестових завдань з вищої математики та теорії ймовірності, а також її інтеграції до сучасних освітніх платформ. Система має забезпечувати персоналізований добір завдань залежно від рівня під-

готовки студента, підтримувати універсальний дизайн навчання та відповідати технічним вимогам інклюзивного цифрового освітнього простору.

Поставлені завдання передбачали розробку алгоритмів генерації тестів з урахуванням рівнів таксономії Блума, математичної складності задач та можливості параметризації числових величин. Для адаптивного вибору завдань застосовано підходи машинного навчання, зокрема моделі Item Response Theory (IRT) і Bayesian Knowledge Tracing, що дозволяють оцінювати рівень підготовки студента в динаміці та прогнозувати оптимальну складність наступного завдання. Це забезпечує індивідуалізацію тестового маршруту та покращує точність оцінювання.

Розроблена програмна платформа має модульну архітектуру й включає модуль профілю студента; модуль генерації завдань із підтримкою LaTeX для коректного відображення математичних формул; адаптивний модуль добору складності; інтеграційний модуль для експорту тестів у формати GIFT та XML; а також механізми взаємодії з API освітніх платформ, зокрема Moodle, Google Classroom та інших. Реалізовано інструменти контролю доступності, які охоплюють підтримку екранних читувачів, масштабування інтерфейсу, контрастні режими, альтернативні текстові та аудіоописи для математичних виразів.

Особливу увагу приділено відповідності принципам універсального дизайну навчання, що передбачає гнучкість представлення навчального матеріалу, варіативність способів демонстрації результатів і можливість регулювання темпу та рівня складності. Такий підхід дозволяє використовувати систему у навчальних групах з неоднорідним рівнем підготовки, а також у закладах, де створено умови для інклюзивного навчання.

Практична значущість роботи проявляється у можливості автоматизувати процес створення якісних навчальних і контрольних матеріалів, скоротити час підготовки тестів викладачами, а також забезпечити об'єктивність і прозорість оцінювання. Система може використовуватися у вищій школі, професійній освіті, дистанційних курсах і в системі освіти дорослих. Адаптивний підхід дозволяє студентам отримувати завдання, які максимально відповідають їхнім поточним знанням, що підвищує мотивацію та знижує рівень стресу під час тестування.

Узагальнюючи, розроблена інтелектуальна система формування тестів може виступати ефективним інструментом циф-

рової трансформації інклюзивного освітнього середовища, поєднуючи технологічні можливості машинного навчання з педагогічними принципами індивідуалізації навчання. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вдосконалення моделей адаптації, розширення інклюзивних можливостей системи та її інтеграцію з аналітичними інструментами для відстеження освітніх результатів.

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю., Спирін О. М. Цифровізація освіти: напрями, ризики та перспективи розвитку. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Т. 85, № 5. С. 1–22
2. Хмаро орієнтовані системи відкритої науки у навчанні і професійному розвитку вчителів: монографія / М. П. Шишкіна, С. Г. Литвинова, М. В. Мар'єнко [та ін.] ; за наук. ред. М. П. Шишкіної. Київ: ІЦО НАПН України, 2023. 176 с.
3. MathJax documentation. URL: <https://docs.mathjax.org>.
4. System architecture: MoodleDocs. URL: <https://docs.moodle.org/dev>.

ПОБУДОВА БАГАТОСТАНОВОГО ЗАПАМ'ЯТОВУЮЧОГО ПРИСТРОЮ НА ОСНОВІ ДВОПОЛЮСНИКІВ З ВІД'ЄМНИМ ОПОРОМ CONSTRUCTION OF A MULTISTATE MEMORY DEVICE BASED ON BIPOLAR CONNECTIONS WITH NEGATIVE RESISTANCE

Павленко Олег Юрійович

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9690-5987>
asd9745@gmail.com

Тимошенко Оксана Михайлівна

кандидатка фізико-математичних наук,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-4331-1706>

Анотація. Розглянута схема побудови багатостанового запам'ятовуючого пристрою з використанням двополюсників з від'ємним опором. Схема запам'ятовуючого пристрою приведена для трьох станів. Тут розглядаються три двополюсники, в яких за допомогою підсилювачів постійного струму (ППС) еквівалентний опір має протилежний характер, ніж опір резистора, що досягається за допомогою інверсного підсилювача. В ньому вихідна

напруга протилежна вхідній напрузі і компенсує також падіння напруги на діодах [1]. Один з діодів включений у вхідне коло ППС, і тому коефіцієнт підсилення буде мати нелінійний характер. При малих значеннях струму вхідна напруга буде збільшена через нелінійний характер вольт-амперної характеристики діода. При збільшенні потоку генератора струму зменшується коефіцієнт підсилення двополюсника. В запропонованому пристрою використовуються комбінаційні логічні елементи для управління його станом.

Annotation. The scheme of constructing a multistable memory device using bipolars with negative resistance is considered. The scheme of the memory device is given for three states. Here, three bipolars are considered, in which, using DC amplifiers (DC amplifiers), the equivalent resistance has the opposite character to the resistor resistance, which is achieved using an inverting amplifier. In it, the output voltage is opposite to the input voltage and also compensates for the voltage drop across the diodes [1]. One of the diodes is included in the input circuit of the DC amplifier, and therefore the gain will be nonlinear. At small current values, the input voltage will be increased due to the nonlinear nature of the diode's volt-ampere characteristic. When the current generator flow increases, the gain of the bipolar decreases. The proposed device uses combinational logic elements to control its state.

В роботі запропонована схема багатостанового запам'ятовуючого пристрою на базі двополюсників з від'ємним опором [2]. В даному випадку розглядається запам'ятовуючий пристрій на три стани. Така схема може бути побудована для більшої кількості станів. За допомогою зовнішніх керуючих імпульсів можна відкрити двополюсник будь-якої ланки. Відкритий двополюсник блокує всі інші ланки через спільне з'єднання вихідних діодів.

Багатостановий запам'ятовуючий пристрій містить три паралельні електричні ланки, кожна з яких складається з схеми диз'юнкції 2, послідовно з'єднаної з двополюсником з від'ємним опором 3 та діодом 9. Двополюсники з від'ємним опором створений інверсним підсилювачем 7, вхідним резистором 6 і вихідним резистором 5. Катоди діодів 9 з'єднаний з негативним полюсом джерела напруги 11, у якого позитивний полюс приєднаний через змінний резистор з великим значенням опору (високоомний потенціометр) 12, у якого позитивний полюс приєднаний до спільної точки 13. Вихідні сигнали двополюсників схеми знімаються з виходів 4. Кожні входи елементу

диз'юнкції 2 з'єднана з джерелами імпульсного сигналу 1, які змінюють стан запам'ятовуючого пристрою.

При проходженні струму через двополюсник 4 напруга на виході підсилювача 7 (резистор 5) протилежна і більша напруги на вхідному резисторі 6 і діоді 8,9. Таким чином створюється ефект від'ємного опору. Ця напруга на виході діода блокує діоди сусідніх ланок. Струм джерела струму 11 потече лише через одну ланку. На виході 4 цієї ланки буде позитивний потенціал, а на сусідніх — нульовий. Для зміни стану запам'ятовуючого пристрою необхідно подати вхідний сигнал з джерела 1 в ланку, де відсутній струм. В цьому випадку струм джерела струму потече через вибрану ланку і заблокує діоди інших ланок. Завдяки потенціометру змінюється струм джерела струму. Таким чином можна змінювати вихідну напругу.

Приклад схеми на три стани зображений на рис 1.

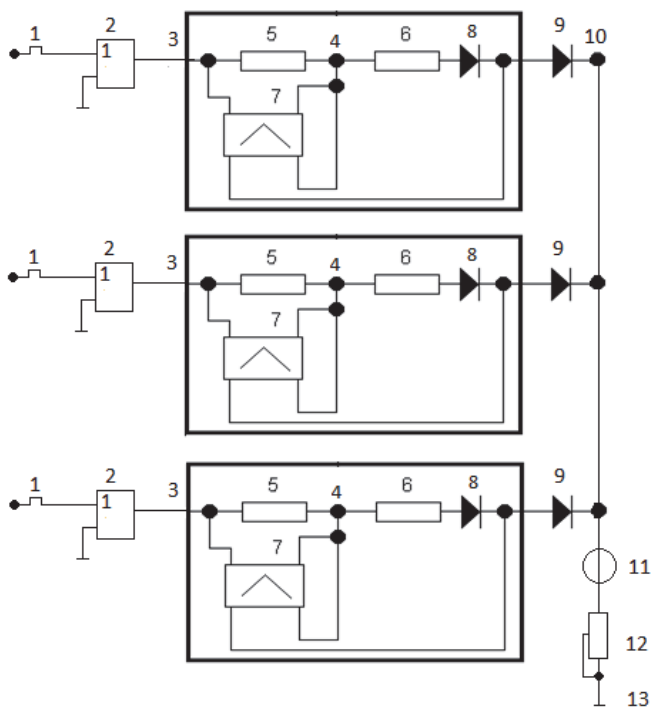

Рис. 1. Схема багатостанового запам'ятовуючого пристрою на три стани

Тут на схемі:

- 1 — джерела вхідних сигналів.
- 2 — схеми диз'юнкції на два входи.
- 3 — двополюсники з від'ємним опором.
- 4 — вихідні полюси багатостанового пристрою.
- 5 — вихідні резистори підсилювача постійного струму.
- 6 — вхідні резистори підсилювача постійного струму.
- 7 — підсилювачі постійного струму;
- 8 — діод на вході підсилювача постійного струму.
- 9 — діод на виході підсилювача постійного струму.
- 10 — спільна точка виходів ланок.
- 11 — джерело напруги;
- 12 — змінний резистор — потенціометр;
- 13 — спільна точка («земля»);

Запропонована схема більш економічна ніж відома схема в роботі [2]

Список використаних джерел

1. Павленко О.Ю. Поліпшення характеристики двополюсника з від'ємним опором // О.Ю. Павленко, А.Г. Тимошенко // Збірник тез доповідей XXII Міжнародної науково-практичної конференції: «Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики» (30 листопада та 1 грудня 2022 року, м. Київ). 200 с. https://uu.edu.ua/upload/Nauka/Electronni_naukovi_vidannya/Inkluzivne_osvitn_seredovishe/zbirnik_ios_2022_2.pdf
2. Багатостановий запам'ятовуючий пристрій / О.Ю. Павленко, В.І. Павленко, А.Г. Тимошенко. Патент на винахід № 126360 С2. Зареєстровано в Державному реєстрі патентів України 21.09.2022 р. Бюл. № 38.

**ЗАСТОСУВАННЯ ГЕНЕРАТИВНОГО ШІ
ДЛЯ АВТОМАТИЗОВАНОГО СТВОРЕННЯ
ДОСТУПНИХ ОПИСІВ ТА ОВЕРЛЕЙВ В ІНЖЕНЕРНИХ САПР
APPLYING GENERATIVE AI FOR AUTOMATED CREATION
OF ACCESSIBLE DESCRIPTIONS AND OVERLAYS
IN ENGINEERING CAD SOFTWARE**

Павлик Віталій Юрійович

аспірант IV курсу, група КІ-22-1phd,

спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3473-6812>

vitalik2698@gmail.com

Науковий керівник: Самарай В.П., к.т.н, с.н.с., професор,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

samaraj@ukr.net

Анотація. Сучасна інженерна освіта неможлива без використання професійних систем автоматизованого проектування (САПР), які становлять значний бар'єр для студентів з особливими освітніми потребами, зокрема з порушеннями зору. Висока візуальна складність та відсутність вбудованих функцій доступності у застарілому програмному коді створюють неінклюзивне навчальне середовище. У доповіді розглядається інженерно-технологічна інновація, що використовує генеративний штучний інтелект (Generative AI) та комп'ютерний зір (Computer Vision) для автоматизації цього процесу. Пропонується метод, за яким ШІ аналізує візуальний інтерфейс та 3D-сцену САПР для автоматичної генерації семантично багатих описів (alt-text, ARIA-labels) та створення динамічних «доступних оверлейв».

Annotation. Modern engineering education is impossible without the use of professional computer-aided design (CAD) systems, which pose a significant barrier for students with special educational needs, particularly those with visual impairments. High visual complexity and the lack of built-in accessibility features in legacy software code create an unhealthy learning environment. This report examines an engineering-technological innovation that utilizes Generative AI and Computer Vision to automate this process. A method is proposed wherein AI analyzes the visual interface and 3D scene of CAD software to automatically generate semantically rich descriptions (alt-text, ARIA-labels) and create dynamic «accessible overlays».

Вимоги до сучасного інженера включають вільне володіння складними професійними інструментами, серед яких ключове місце посідають системи автоматизованого проектування (САПР). Проте, більшість з цих програмних комплексів (таких як AutoCAD, SolidWorks, Siemens NX) розроблялися десятиліттями і мають інтерфейси, які є фундаментально недоступними для людей з інвалідністю, особливо з порушеннями зору [1].

Інтерфейси САПР характеризуються сотнями непідписаних іконок, складними деревоподібними структурами та візуальною залежністю від 3D-моделі. Це створює непереборні бар'єри для студентів, які використовують програми зчитування з екрану (screen readers), та значно підвищує когнітивне навантаження для студентів з дислексією чи розладами аутистичного спектру. Як наслідок, формується ексклюзивне та стресове («нездорове») освітнє середовище, що суперечить принципам інклюзії.

Традиційне вирішення цієї проблеми вимагало б від розробників повного переписування коду, що є економічно не вигідно. Ми пропонуємо інженерно-технологічне рішення, що базується на штучному інтелекті, для «модернізації» доступності цих систем без втручання в їх ядро.

Технологічні компоненти рішення

1. Комп'ютерний зір (Computer Vision) Для аналізу інтерфейсу використовується модель комп'ютерного зору. Подібно до того, як технології Google Gemini API або Astica.ai можуть аналізувати зображення на екрані [2], наша модель:

- Ідентифікує та класифікує елементи інтерфейсу (панелі інструментів, кнопки, меню).

- Аналізує 3D-сцену для розпізнавання основних геометричних примітивів та операцій, що виконуються.

- Використовує технології, подібні до NVDA add-in, для отримання семантично насичених описів зображень, які стандартні зчитувачі екрану не бачать.

2. Генеративний ШІ (Generative AI) та NLP Отримані від CV структуровані дані (наприклад, «іконка з трьома колами» або «операція видавлювання циліндра») передаються до великої мовної моделі (LLM)[4]:

- Генеративний ШІ створює природні, контекстно-залежні описи. Замість «Кнопка 5» зчитувач екрану оголосить: «Інструмент 'Фаска': створює скошений край на деталі».

– Система генерує детальні ARIA-labels (Accessible Rich Internet Applications) та alt-text для всіх непідписаних елементів.

3. Динамічні доступні оверлеї (Accessible Overlays) Згенерований контент не записується безпосередньо в програму, а подається у вигляді «доступного оверлею» (накладання), який:

– Перехоплює запити від зчитувача екрану (наприклад, NVDA) і надає йому згенеровані ШІ описи [5].

– Може візуально модифікувати інтерфейс «на льоту» для користувачів зі слабким зором або дислексією (наприклад, підвищення контрастності, заміна іконок текстом, використання шрифтів типу OpenDyslexic).

Практичне застосування та переваги. Цей метод є універсальним, оскільки його можна натренувати для роботи з будь-яким інженерним ПЗ, незалежно від його базової технології.

– Для студентів з порушеннями зору: Вперше з'являється можливість повноцінно взаємодіяти зі складними САПР, отримуючи аудіо-описи не лише меню, але й самої 3D-моделі.

– Для студентів з когнітивними порушеннями: Оверлей може спростувати інтерфейс, приховуючи рідко використовувані функції та знижуючи когнітивне навантаження.

– Для всіх студентів: Дослідження доводять, що принципи доступного дизайну приносять користь усім користувачам, роблячи складні системи більш інтуїтивними та легшими для вивчення.

Практичне застосування та виклики. Впровадження таких систем в освітній процес дозволяє студентам з особливими потребами працювати на рівних у стандартному промисловому ПЗ, що є ключовим для їхньої майбутньої працевлаштованості [6]. Дослідження в цій галузі вже демонструють значне покращення доступності складних інтерфейсів завдяки описам, згенерованим ШІ.

Головним викликом залишається точність інтерпретації вузькоспеціалізованих інженерних іконок та 3D-сцен, що вимагає донавчання моделей на специфічних наборах даних інженерної графіки.

Висновки. Застосування генеративного ШІ та комп'ютерного зору є потужною інженерно-технологічною інновацією для вирішення давньої проблеми недоступності професійного інженерного ПЗ. Цей підхід дозволяє автоматизувати створення доступності, знижуючи бар'єри для студентів з інвалідністю

та сприяючи формуванню справді інклюзивного та «здорового» освітнього середовища в технічних закладах вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Siemens Academic Program. AI in engineering education. URL: <https://blogs.sw.siemens.com/academic/ai-in-engineering-education/>
2. Educause (2024). The Impact of AI in Advancing Accessibility for Learners with Disabilities. URL: <https://er.educause.edu/articles/2024/9/the-impact-of-ai-in-advancing-accessibility-for-learners-with-disabilities>
3. Every Learner Everywhere (2025). Where AI Meets Accessibility: Considerations for Higher Education. URL: <https://www.everylearnereverywhere.org/resources/where-ai-meets-accessibility-considerations-for-higher-education/>
4. MDPI (2025). AccessiLearnAI: An Accessibility-First, AI-Powered E-Learning Platform. URL: <https://www.mdpi.com/2227-7102/15/9/1125>
5. University of Michigan CSE (2024). AI for Accessibility. URL: <https://cse.engin.umich.edu/stories/ai-for-accessibility>
6. Pedagogical Academy (2023). Інтеграція ШІ в навчальні платформи для інженерної графіки. URL: <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/download/768/659>

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ АДАПТАЦІЇ НАВЧАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ ПІД ПОТРЕБИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE TO ADAPT EDUCATIONAL MATERIALS TO THE NEEDS OF LEARNERS WITH DISABILITIES

Помазун Олена Олександрівна
старший викладач,

Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-0803-6307>
lena78987_9@ukr.net

Анотація. У статті розглянуто роль технологій штучного інтелекту у створенні доступного навчального середовища для осіб з обмеженими можливостями. Показано, як інтелектуальні системи можуть адаптувати освітні матеріали відповідно до індивідуальних потреб здобувачів освіти. Зазначено технічні принципи реалізації таких систем і визначено перспективи їх застосування у навчальному процесі. Акцент зроблено на ролі фахівців з комп'ютерної інженерії у розробленні інноваційних рішень для інклюзивної освіти.

***Annotation.** The article examines the role of artificial intelligence technologies in creating an accessible learning environment for people with disabilities. It shows how intelligent systems can adapt educational materials to the individual needs of learners. The technical principles of implementing such systems are indicated and the prospects for their application in the educational process are determined. The emphasis is on the role of computer engineering specialists in developing innovative solutions for inclusive education.*

Інклюзивна освіта — це підхід, який забезпечує рівний доступ до навчання для всіх учасників освітнього процесу, незалежно від їхніх індивідуальних можливостей. Важливо, щоб кожен здобувач освіти міг отримати знання у зручній для себе формі, а освітнє середовище враховувало особливості його сприйняття, фізичного чи когнітивного стану. Сучасні технології відкривають нові можливості для реалізації цього підходу. Однією з найперспективніших галузей є застосування штучного інтелекту, який здатен зробити навчання більш персоналізованим і гнучким.

Штучний інтелект уже широко використовується в освіті для перевірки завдань, автоматичного перекладу, розпізнавання мови, генерації текстів та допомоги викладачам у створенні навчального контенту. Проте його потенціал у сфері інклюзивної освіти ще не розкрито повною мірою. Завдяки сучасним інтелектуальним технологіям можна створити середовище, де навчальні матеріали автоматично пристосовуються до потреб кожного користувача — наприклад, озвучуються для людей із вадами зору або спрощуються для тих, хто має труднощі у сприйнятті складних текстів.

Штучний інтелект у контексті інклюзивної освіти виконує роль «посередника» між людиною і навчальною інформацією. Якщо раніше адаптація навчальних матеріалів потребувала участі педагогів чи спеціальних фахівців, то тепер частину цієї роботи можуть виконувати комп'ютерні системи. Вони аналізують рівень підготовки учня, його реакції, темп навчання, тип помилок і навіть емоційний стан. На основі цих даних система змінює форму подання матеріалу: спрощує текст, додає ілюстрації, перетворює текст на аудіо або, навпаки, озвучує пояснення у вигляді голосового супроводу.

Розроблення таких систем вимагає знань із комп'ютерної інженерії, програмування, обробки природної мови та машин-

ного навчання. Для реалізації інтелектуальної адаптації використовують спеціальні моделі, які навчаються на великих масивах освітніх даних. Вони здатні визначати, який формат подання інформації буде найбільш ефективним для конкретного користувача. Наприклад, для учнів із вадами слуху система може генерувати субтитри або візуальні інструкції, а для осіб із порушенням зору — створювати голосові повідомлення або аудіоописи зображень.

Важливою складовою адаптивного навчального середовища є програмна інфраструктура. Вона поєднує сервери з обчислювальними модулями штучного інтелекту, бази даних користувачів і навчальних матеріалів, а також клієнтські застосунки, через які користувач взаємодіє із системою. У такому середовищі дані постійно оновлюються, що дозволяє системі «вчитися» та вдосконалювати свої алгоритми. Це означає, що з часом система стає точнішою у визначенні потреб здобувачів освіти.

Існує багато прикладів використання штучного інтелекту в освітніх цілях. Такі платформи, як ChatGPT, Khan Academy чи Coursera, уже запроваджують інтелектуальні підказки, адаптацію контенту і створення індивідуальних маршрутів навчання. Для людей з особливими освітніми потребами ці інструменти можуть стати потужною підтримкою. Наприклад, системи розпізнавання мови допомагають користувачам із порушеннями слуху перетворювати усне мовлення на текст у режимі реального часу, а системи комп'ютерного зору здатні описувати зображення людям, які не бачать.

Попри великі можливості, впровадження штучного інтелекту в інклюзивну освіту супроводжується певними труднощами. Однією з головних проблем є відсутність достатньої кількості українських даних для навчання моделей, особливо у сфері освіти. Це обмежує якість автоматичних перекладів або озвучення українською мовою. Іншою проблемою є питання етики та захисту персональних даних користувачів, адже інтелектуальні системи збирають і аналізують значну кількість особистої інформації. Також важливо, щоб такі технології не замінювали роль учителя, а лише допомагали йому краще працювати з учнями.

Перспективи розвитку інтелектуальних освітніх систем в Україні пов'язані з поєднанням педагогічних і технічних підходів. Для цього потрібні фахівці, які розуміють як технічну сторону програмування, так і психологічні особливості сприйняття

інформації людьми з різними можливостями. Саме спеціалісти з комп'ютерної інженерії можуть створювати програмні засоби, які не лише працюють ефективно, але й відповідають принципам гуманності, доступності та безпеки.

У найближчі роки технології штучного інтелекту стануть невід'ємною частиною цифрового освітнього простору. Навчальні платформи зможуть автоматично перекладати, озвучувати та пояснювати матеріали, а також пропонувати індивідуальні рекомендації кожному учню. Такі системи сприятимуть розвитку інклюзивного підходу, де кожен здобувач освіти отримає підтримку відповідно до своїх потреб і можливостей.

Використання штучного інтелекту в інклюзивній освіті має великий потенціал для подолання бар'єрів у навчанні. Завдяки сучасним інтелектуальним технологіям навчальні матеріали можуть стати доступними для більшої кількості людей, незалежно від їхніх фізичних або когнітивних особливостей. ШІ дає змогу створювати системи, які реагують на індивідуальні потреби здобувачів освіти, забезпечують комфортне навчання і сприяють розвитку кожного.

Фахівці з комп'ютерної інженерії відіграють провідну роль у цьому процесі, адже саме вони здатні розробляти програмні та апаратні рішення, що відповідають вимогам сучасної освіти. Перспективним напрямом є створення національних інтелектуальних систем, які враховують український контекст, мову, культуру та особливості освітнього середовища. Такі розробки сприятимуть розвитку інклюзивної освіти, підвищенню якості навчання і розширенню можливостей для кожного здобувача.

Список використаних джерел

1. Озарчук А. Використання штучного інтелекту у навчанні здобувачів освіти з особливими освітніми потребами. *Нова педагогічна думка*. 2024. № 3 (119). С. 38–43. URL: <http://npd.roippo.org.ua/index.php/NPD/article/view/645/685>.
2. Шевчук О. В., Семенишена Р. В. Вплив цифрових технологій на інклюзивну освіту: виклики та перспективи. *Інклюзія і суспільство*. 2024. № 2. С. 61–66.
3. Шелевер О. В., Капітан Л. І., Коновалов О. Ю. Адаптивне навчання здобувачів за допомогою сучасних цифрових платформ. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Вип. 75. С. 269–275. URL: <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2024/75/54.pdf>

**ІНФОРМАЦІЙНІ І КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ТА ЦИФРОВІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА
INFORMATION AND COMPUTER TECHNOLOGIES
AND DIGITALIZATION OF THE INCLUSIVE ENVIRONMENT**

Радик Тетяна Михайлівна

*IV курс, група ДЗ-23.2-1-iti-tr, спеціальність «Дизайн»,
Тернопільський фаховий коледж Університету «Україна».*

tanya.sonce.radikartist@gmail.com

*Науковий керівник: Гуменюк О.С., викладач,
Тернопільський фаховий коледж Університету «Україна».*

nlkolas19912014@gmail.com

ternopil_tcdn@ukr.net

Анотація. Ставлячи у центр уваги різноманітність здібностей усіх учнів тема цифровізації інклюзивного середовища несе думку про заміну стандартного процесу навчання графічному дизайну та самих продуктів дизайну на більш новітні, адаптовані до потреб усіх людей у цілому. Якщо продукт, взаємодіючи з людиною створює перепону, в наслідок чого виникає «невідповідність», то він не є ефективним. Це можна сказати як про сам процес навчання, так і про продукти дизайну. Пристосування дизайнерських рішень до людей з особливими потребами допомагає створити більш функціональні та універсальні продукти. Якщо пристосовувати дизайн до потреб усіх людей можна покращити цифровізацію навчання та освітні процеси, роблячи їх доступними для інклюзивного середовища. Освітній процес має адаптовуватися до змін та різноманітних потреб учнів, при цьому забезпечувати його високу якість. Кожний продукт цифрового та графічного дизайну має бути читабельним та когнітивно зрозумілим. Дотримуючись цього, такі продукти не будуть створювати перепон у сприйнятті, розумінні та навчанні, а будуть доступними для кожного учня. Цифровізація інклюзивного середовища має на меті об'єднати етичні, інноваційні та практичні дизайнерські навички, щоб система освіти була справедливою та якісною.

Annotation. Focusing on the diversity of abilities of all students, the theme of digitalization of an inclusive environment suggests replacing the standard graphic design learning process and design products themselves with newer ones adapted to the needs of all people as a whole. If a product, interacting with a person, creates an obstacle, resulting in a «mismatch», then it is not effective. This can be said about both the learning

process itself and design products. Adapting design solutions to people with special needs helps to create more functional and universal products. If you adapt design to the needs of all people, you can improve the digitalization of learning and educational processes, making them accessible to an inclusive environment. The educational process should adapt to changes and the diverse needs of students, while ensuring its high quality. Each digital and graphic design product should be readable and cognitively understandable. By adhering to this, such products will not create obstacles in perception, understanding and learning, but will be accessible to every student. The digitalization of inclusive environments aims to combine ethical, innovative, and practical design skills to ensure that the education system is equitable and of high quality.

По справжньому інноваційний дизайн можна створити через детальне вивчення «невідповідностей», бар'єрів які виникають коли людина з особливими потребами сприймає продукт. Інклюзивний дизайн спонукує переосмислити стандартні рішення у сфері дизайну та служить рушійною силою для вирішення «невідповідностей», що у результаті, створює нові рішення та служить на користь усьому людству. Більшість продуктів створюється беручи за основу, так би мовити, інтереси «середнього» споживача і не береться до уваги той факт, що люди мають різноманітні здібності, потреби та особливості, особливо люди інклюзивного середовища, що, в результаті, створює перепони. Інклюзивний дизайн починається саме тоді, коли усвідомлюються «невідповідності». Наприклад, розробка рішення для людини з однією рукою, яка хоче ввести текст, створює керування голосом, яке служить користю для усіх. Інклюзія — це метод зміни процесу дизайну, який дає можливість усвідомити власну упередженість та відобразити повноту людського досвіду у створенні особливих продуктів.

Щоб забезпечити справедливість в інклюзивній освіті, розробка навчальних матеріалів з графічного дизайну повинні змінити своє призначення від орієнтованого на одну людину (Human-Centered Design), до дизайну орієнтованого на всіх людей (Humanity-Centered Design). Цей підхід є новим та адаптованим до різноманітних потреб учнів, включаючи їх емоційні та фізичні особливості. Таким чином, різноманітність для них не буде чимось складним та важкозрозумілим, а буде осяжною, цікавою та означатиме здобуття нових вмінь. Звична для нас

освіта в дизайні, так би мовити для «стандартної» людини, створює труднощі для учнів з особливими потребами. І навіть беручи до уваги той факт, що усі люди унікальні, також спонукує задуматися над підходами у графічному та інших сферах дизайну.

Дизайн орієнтований на людство, розглядає адаптацію кожного його елемента до всіх потреб кожної людини, країни, континента, розглядаючи освіту як екосистему. Значущість навчального матеріалу має визначатися його доступністю, адже якщо учень з порушеннями зору чи моторики не може засвоїти матеріал через його складність викладу, то такий матеріал втрачає свою значущість. Принципи Нормана вимагають ефективності освіти не лише для частини учнів, а для абсолютно усіх. Така система має бути стійкою і гнучкою до різних методів навчання та сприйняття, забезпечуючи довгострокову інклюзію, а не тільки ситуативну адаптацію. Щоб «Дизайн для кращого світу» був реальним, потрібно створювати продукти які з самого початку є інклюзивними, а не після їх додаткової модифікації.

Кожний виріб дизайну має бути не лише естетично привабливим, але і бути читабельним, практичним і когнітивно зрозумілим. Ці правила є обов'язковими інструментами для інклюзивного середовища та мінімізують складність навчання учнів з особливими потребами.

Наприклад, поради що до підбору шрифтів та їх стилю повинні ґрунтуватись передусім не на естетичному вигляді, а на їх читабельності та зрозумілості, щоб їх могли читати люди з поганим зором і дислексією. Також, правила щодо використання сіток та ієрархії в графічному дизайні мають на меті не тільки зробити матеріал красивим та привабливим, а і бути зрозумілим та розбірливим для учнів, які мають порушення зору, аутистичні порушення. Дотримання таких правил у дизайні гарантують усім людям, в тому числі з особливими потребами, ефективно обробляти інформацію, яку містить продукт дизайну. Вимоги що до кольорових палітр та контрастності гарантують учням з порушенням зору, що інформація не передається тільки кольором. Завдяки таким конкретним правилам освітній процес можна зробити ефективним для навчання людей інклюзивного середовища.

Список використаних джерел

1. «Невідповідність. Як інклюзія формує дизайн» Кет Голмз 2024; Mismatch: How Inclusion Shapes Design by Kat Holmes

2. «Дизайн для кращого світу: Значущий, стійкий, орієнтований на людство» Дональд Норман; Design for a Better World: Meaningful, Sustainable, Humanity Centered 2024

3. «Заповіді графічного дизайну: 365 практичних порад» Шон Адамс, Пітер Доусон; Graphic Design Rules: 365 Essential Design Dos and Don'ts 2025

ЗАСТОСУВАННЯ ЧАТ-БОТІВ У ПІДТРИМЦІ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

THE USE OF CHATBOTS IN SUPPORTING INCLUSIVE EDUCATION

Рачишен Микола Олександрович

II курс, група ІПЗ-24-1м,

спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

rachyshen@gmail.com

Науковий керівник: Дуднік А.С., д.т.н., професор,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1339-7820>

a.s.dudnik@gmail.com

Анотація. У тезах досліджено інженерні аспекти застосування чат-ботів для підтримки інклюзивного освітнього середовища. Ця технологія є відповіддю на виклики традиційних освітніх платформ, що не враховують індивідуальні потреби учнів. Розглянуто архітектурні підходи до проектування, зокрема переваги систем на базі великих мовних моделей (LLM) над ботами на основі правил. Окреслено ключові програмні вимоги до таких систем, що включають персоналізацію, доступний UI/UX та інтеграцію з LMS. Запропоновано конкретні інженерні рішення для реалізації функціоналу підтримки учнів з дислексією, розладами аутистичного спектра та порушеннями зору.

Annotation. These theses explore the engineering aspects of using chatbots to support an inclusive educational environment. This technology addresses the challenges of traditional platforms that fail to meet individual needs. Architectural design approaches are examined, particularly the advantages of LLM-based systems over rule-based bots. Key software requirements for such systems are outlined, including personalization, accessible UI/UX, and LMS integration. Specific engineering solutions are proposed to implement functionality supporting students with dyslexia, autism spectrum disorders, and visual impairments.

Активний процес цифровізації освіти ставить нові вимоги до освітніх платформ. Традиційні системи управління навчанням (LMS), орієнтовані на уніфікований підхід, часто не враховують індивідуальні потреби учнів, що створює бар'єри для інклюзивного навчання. Завданням сучасної інженерії програмного забезпечення є розробка інструментів, що можуть адаптувати цифрове середовище під кожного користувача, незалежно від його когнітивних, сенсорних чи фізичних особливостей.

Чат-боти, або програмні агенти, що імітують людську розмову за допомогою обробки природної мови (NLP), представляють собою перспективну технологію для вирішення цієї проблеми. З інженерної точки зору, вони є складними програмними системами, що можуть виступати в ролі персоналізованого асистента, доступного 24/7. Їхня ефективність в інклюзивному середовищі напряму залежить від обраної архітектури та якості реалізації.

Однією з ключових переваг чат-ботів є їхня здатність до негайного, некритичного зворотного зв'язку. Учні з особливими освітніми потребами (ООП), зокрема з розладами аутистичного спектра (РАС) або підвищеною тривожністю, часто відчують дискомфорт при взаємодії з викладачем. Програмний агент створює безпечне середовище, де учень може ставити необмежену кількість запитань, не відчуючи соціального тиску.

З точки зору інженерії ПЗ, розрізняють два основні підходи до проектування чат-ботів: на основі правил (rule-based) та на основі машинного навчання (ML-based). Перші є детермінованими системами (деревами рішень), які прості в реалізації, але негнучкі. Для завдань інклюзії вони малоефективні, оскільки не можуть обробити нестандартні запити.

Сучасний підхід полягає у використанні великих мовних моделей (LLM). Для інженера-програміста це означає перехід від жорсткого кодування логіки до проектування системи, що інтегрується з API (напр., OpenAI, Google Gemini) або використовує локально розгорнуту модель. Задача зміщується з розробки NLP-алгоритмів на інженерію запитів (prompt engineering) та тонке налаштування (fine-tuning) моделі.

Архітектурно, чат-бот для інклюзивного навчання має бути реалізований як сервіс, що глибоко інтегрується в існуючу LMS. Це вимагає розробки чіткого API для взаємодії з базою даних курсів, профілями учнів та календарями. Використання мікросервісної архітектури дозволить гнучко масштабувати та оновлювати модуль чат-бота, не впливаючи на роботу основної платформи.

Ключовою програмною вимогою є персоналізація, заснована на профілі учня. Система повинна мати програмний модуль, де зберігаються налаштування доступності: наприклад, «режим дислексії» (використання спеціалізованих шрифтів, збільшені інтервали) або «режим високої контрастності» для користувачів із порушенням зору. Чат-бот повинен автоматично зчитувати ці налаштування та адаптувати свій інтерфейс і відповіді.

Розглянемо конкретний інженерний виклик: підтримка учнів з дислексією. Програмне рішення полягає в тому, що чат-бот повинен мати вбудований функціонал «адаптера контенту». Отримуючи запит, він не лише відповідає на нього, але й може на вимогу учня взяти будь-який навчальний текст з платформи і програмно «спростити» його, розбивши на короткі речення, замінивши складні терміни або інтегрувавшись з API синтезу мовлення (Text-to-Speech).

Іншим важливим аспектом є проектування користувацького інтерфейсу (UI/UX) самого чат-бота. Для учнів із СДУГ (синдром дефіциту уваги та гіперактивності) інтерфейс має бути мінімалістичним, без відволікаючих елементів. Для учнів з РАС може бути корисним використання піктограм та емодзі для полегшення невербальної комунікації, що є нетривіальною задачею для UI-дизайнера.

Чат-боти можуть виконувати функцію програмного асистента для організації навчального процесу. Для учнів, що мають труднощі з виконавчим функціонуванням, інженер може розробити модуль, який проактивно нагадує про дедлайни, допомагає розбити велике завдання («написати есе») на малі, керовані кроки («знайти джерела», «написати план», «написати вступ») та інтегрується з календарем.

Технічна реалізація підтримки для незрячих та слабкозорих користувачів вимагає від інженера ПЗ суворого дотримання стандартів веб-доступності (WCAG). Це означає, що весь інтерфейс чат-бота має коректно зчитуватися скрін-рідерами

(програмами екранного доступу), а всі функції мають бути доступні з клавіатури. Це вимагає семантично правильної HTML-розмітки та використання ARIA-атрибутів.

Окремим програмним модулем може виступати система аналітики. Збираючи знеособлені дані про типові запитання та труднощі учнів, чат-бот може надавати викладачам цінну інформацію про те, які теми курсу є найскладнішими. Це дозволяє реалізувати проактивний, а не реактивний підхід до створення здорового освітнього середовища.

З інженерної точки зору, однією з найбільших проблем LLM є «галюцинації» — генерування правдоподібної, але неправдивої інформації. В освітньому контексті це неприпустимо. Для вирішення цієї проблеми застосовується архітектурний підхід RAG (Retrieval-Augmented Generation). Суть його в тому, що чат-бот не генерує відповідь з «загальних знань», а спочатку робить програмний пошук по заздалегідь затвердженій базі знань (матеріалах курсу), і лише потім формує відповідь на основі знайдених фактів.

Безпека та приватність даних є ще одним критичним інженерним викликом. Чат-бот неминуче оброблятиме чутливі дані про успішність та особливості учнів. Програмна архітектура повинна включати надійні механізми шифрування (даних у спокої та при передачі) та анонімізації, щоб відповідати нормам (наприклад, GDPR) та захистити приватність користувачів.

Висновки. Застосування чат-ботів є одним із найбільш перспективних напрямків цифровізації інклюзивної освіти. Вони дозволяють перейти від уніфікованого до персоналізованого підходу, пропонуючи учням безпечне та завжди доступне навчальне середовище.

З точки зору інженерії програмного забезпечення, ефективна реалізація таких систем виходить далеко за рамки простої розробки діалогового інтерфейсу. Вона вимагає комплексного проектування архітектури, яка поєднує потужність великих мовних моделей (LLM) з надійними механізмами контролю (RAG), глибокої інтеграції з існуючими LMS через API, та суворого дотримання стандартів доступності (WCAG).

Ключовий успіх полягає в тому, що технологія не замінює викладача, а виступає потужним програмним асистентом, що бере на себе рутинні завдання, адаптує контент та надає учням інструменти для самостійного подолання освітніх бар'єрів.

Подальші дослідження та розробки в цій галузі мають бути зосереджені на підвищенні точності моделей, забезпеченні приватності даних та створенні ще більш гнучких інструментів кастомізації інтерфейсу.

Список використаних джерел

1. Можливості чат-ботів на основі штучного інтелекту в контексті інклюзивного навчання / А. Озарчук, Н. Басараба. *Нова педагогічна думка*. 2025. № 1. С. 48–53.

2. Page, A., Anderson, J., Charteris, J. (2023). Teachers Working with Students with High and Very High Needs and Their Perceptions of Innovative Learning Environments. *Asia Pacific Journal of Education*. Vol. 54. Is. 5. Pp. 1–17. DOI: 10.1080/02188791.2023.2177614.

3. Ramandanis, D., Xinogalos, S., (2023). Investigating the Support Provided by Chatbots to Educational Institutions and Their Students: A Systematic Literature Review. *Multimodal Technologies and Interaction*. № 7 (103). DOI: 10.3390/mti7110103.

ЦИФРОВА ДОСТУПНІСТЬ ЯК ОСНОВА ІНКЛЮЗИВНОГО СУСПІЛЬСТВА DIGITAL ACCESSIBILITY AS THE BASIS OF AN INCLUSIVE SOCIETY

Романова Галина Дмитрівна
вчитель інформатики та математики,
Комунальний заклад загальної середньої освіти
«Ліцей № 15 імені Олександра Співачука
Хмельницької міської ради».

Анотація. Стаття розглядає цифрову доступність як критичну основу для побудови інклюзивного суспільства, аналізуючи ключові аспекти забезпечення рівного доступу до інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), веб-сайтів, мобільних додатків та електронних послуг для всіх людей, включаючи осіб з інвалідністю. Основний акцент зроблено на тому, як цифрова доступність сприяє реалізації фундаментальних прав людини, таких як право на освіту, працю, державні послуги та інформацію.

Annotation. The article examines digital accessibility as a critical foundation for building an inclusive society, analyzing the key aspects of ensuring equal access to information and communication technologies (ICT), websites, mobile applications, and electronic services for all people, including those with disabilities. The main emphasis is on how digital

accessibility contributes to the realization of fundamental human rights, such as the right to education, work, public services, and information.

У сучасному світі, що динамічно розвивається, доступ до інформації та цифрових сервісів є не просто зручністю, а критичною передумовою для повноцінної участі в усіх сферах життя. Побудова справді інклюзивного суспільства неможлива без забезпечення цифрової доступності (digital accessibility) — концепції, яка гарантує, що інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) можуть бути використані всіма людьми, незалежно від їхніх фізичних, сенсорних, когнітивних чи вікових особливостей.

Що таке цифрова доступність? Цифрова доступність означає розробку веб-сайтів, мобільних додатків, програмного забезпечення та електронних пристроїв таким чином, щоб ними могли безперешкодно користуватися люди з різними видами інвалідності. Це включає використання допоміжних технологій, таких як програми зчитування екрана (screen readers), голосове керування, збільшувачі екрана, альтернативні методи введення даних та субтитри.

Ключовим міжнародним стандартом у цій сфері є WCAG (Web Content Accessibility Guidelines) — Керівництво з доступності веб-вмісту, розроблене Консорціумом W3C. Дотримання цих настанов перетворює цифрові бар'єри на мости можливостей.

Цифрова доступність як фундамент інклюзії. Інклюзивне суспільство — це суспільство, яке цінує різноманітність і гарантує рівні права та можливості для кожного громадянина. Цифрова доступність відіграє в цьому процесі вирішальну роль:

1. Забезпечення рівного доступу до ключових послуг. Сьогодні більшість критично важливих послуг перемістилася в онлайн-простір:

— Е-урядування та державні послуги: Можливість отримати довідку, сплатити податки чи подати звернення до органів влади онлайн усуває потребу фізично відвідувати установи та стояти в чергах, що є значним бар'єром для людей з обмеженою мобільністю.

— Освіта: Онлайн-курси, дистанційне навчання та цифрові бібліотеки стають доступними для студентів з інвалідністю, які можуть навчатися у власному темпі та середовищі.

— Охорона здоров'я: Запис до лікаря, телемедичні консультації та доступ до медичної інформації онлайн спрощують управління власним здоров'ям.

Без цифрової доступності люди з інвалідністю виявляються відрізаними від цих базових функцій сучасного життя.

2. *Сприяння самостійності та незалежності.* Доступні цифрові технології розширюють можливості для самостійного життя. Людина з порушенням зору може самостійно зробити покупки в інтернет-магазині за допомогою програми читання екрана, а людина з порушенням слуху — переглянути відеолекцію завдяки субтитрам. Це не просто зручність, а відновлення гідності та контролю над власним життям.

3. *Економічна інтеграція та працевлаштування.* Цифрова доступність відкриває нові можливості для професійної реалізації. Багато робочих місць вимагають використання програмного забезпечення та онлайн-платформ. Доступні цифрові інструменти дозволяють людям з інвалідністю ефективно працювати, конкурувати на ринку праці, вести власний бізнес та робити повноцінний внесок в економіку суспільства.

4. *Юридична та соціальна відповідальність.* У багатьох країнах світу забезпечення цифрової доступності є не просто етичною нормою, а законодавчою вимогою. Це часто пов'язано з імплементацією Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, яка зобов'язує держави-учасниці вживати заходів для забезпечення доступу до ІКТ нарівні з іншими громадянами.

Виклики та перспективи в Україні. Україна активно рухається шляхом цифровізації, що підкреслює актуальність питання доступності. Попри значний прогрес у розвитку електронних послуг (наприклад, застосунок «Дія»), ще залишається багато роботи над забезпеченням універсальної доступності всіх державних та приватних цифрових ресурсів.

Впровадження стандартів WCAG на державному рівні та підвищення обізнаності розробників і бізнесу є критично важливими кроками.

Цифрова доступність — це не додаткова функція чи нішева вимога, це фундаментальна інвестиція в майбутнє інклюзивного суспільства. У світі, де технології проникають у кожен аспект нашого існування, відсутність цифрової доступності означає виключення цілих груп населення з активного життя. Створюючи доступний цифровий простір, ми будуємо суспільство, яке справді надає рівні можливості для всіх своїх громадян.

Цифрова доступність є фундаментальною основою інклюзивного суспільства, що забезпечує рівний доступ до інформаційно-комунікаційних технологій для всіх громадян незалежно від їхніх фізичних, сенсорних чи когнітивних можливостей. Вона усуває бар'єри, сприяє незалежності, розширює можливості для освіти, працевлаштування та участі в громадському житті, відповідаючи міжнародним стандартам, зокрема WCAG, та зобов'язанням за Конвенцією ООН про права осіб з інвалідністю.

В епоху прискореної цифровізації забезпечення рівного доступу до інформації, сервісів та технологій для всіх громадян стає не просто технічним завданням, а ключовою умовою соціальної інклюзії. Ця доповідь аналізує сучасний стан цифрової доступності в Україні, розглядаючи нормативні та технологічні аспекти. Особлива увага приділяється практичним викликам і кращим світовим практикам імплементації, що дозволять створити по-справжньому безбар'єрний цифровий простір.

Список використаних джерел

1. Конвенція про права осіб з інвалідністю. Організація Об'єднаних Націй, 2006. (Офіційний текст документа, ратифікованого Україною).
2. Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.1. World Wide Web Consortium (W3C), 2018. (Міжнародний стандарт доступності веб-вмісту).
3. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21 березня 1991 року № 875-XII.
4. Про затвердження Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366.
5. Understanding Digital Accessibility. Статті та ресурси від ініціативи WAI (Web Accessibility Initiative) W3C. (Наявні в онлайн-доступі).

**ОДИН ПІДХІД ДО ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ
В ЗАДАЧІ АВТОМАТИЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ
СКЛАДСЬКОЮ ЛОГІСТИКОЮ**

**ONE APPROACH TO THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE
IN THE PROBLEM OF AUTOMATION OF WAREHOUSE
LOGISTICS MANAGEMENT**

Рубаняк Тарас Мирославович

IV курс, група КІ-22-1phd,

спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»;

taras.rubaniak@gmail.com

Тимошенко Оксана Михайлівна

кандидат фізико-математичних наук,

доцент кафедри комп'ютерної інженерії,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

omtimoshenko@gmail.com

Анотація. Розглянуто постановку задачі управління складською логістикою за допомогою автоматизованої системи (АСУ), роль і методи штучного інтелекту, запропоновано поетапний шлях реалізації АСУ з використанням штучного інтелекту (ШІ) і методи валідації, розглянуто ризики та методи пом'якшення, вимоги до проєкту впровадження ШІ.

Annotation. The formulation of the problem of warehouse logistics management using an automated system (ACS), the role and methods of artificial intelligence are considered, a step-by-step path for implementing an ACS using artificial intelligence (AI) and validation methods are proposed, risks and methods for their reduction, requirements for the AI implementation project are considered.

Постановка задачі. Мета системи автоматизованого управління (АСУ) складською логістикою — забезпечити оптимальне управління потоками товарів на складі (надходження → зберігання → комплектування → відвантаження) з мінімальними витратами часу, персоналу та ресурсів при рівнях заданих сервісу та надійності.

Ключові завдання:

- вибір/періодичне переоцінка місця розташування складських майданчиків;
- прогнозування попиту та управління запасами;

- визначення політик розміщення товарів та маршрутизації збору замовлень;
- планування ресурсів (персонал, AGV-роботи візки, зони відвантаження);
- моніторинг у реальному часі та виявлення відхилень.

Формалізація задачі (структура моделі)

Типова цільова функція — мінімізувати сумарні витрати та втрати сервісу:

$$\min Z = C_{hold} + C_{pick} + C_{travel} + C_{inv\_shortage} + C_{capex},$$

де кожна складова обчислюється як сума за періодами/SKU (складський номер товару)/маршрутами. Основні зміни та обмеження:

- $x_{\{i,j\}}$ — призначення SKU i в місце зберігання j (бінарні або нецілі);
- $b_{\{t,i\}}$ — запаси SKU i у період t ; баланс запасів: $b_{t+1,i} = b_{t,i} + in_{t,i} - out_{t,i}$;
- $r_{\{k,t\}}$ — маршрути й завдання для робітників/AGV; обмеження по пропускній спроможності доків, буферів, техніки;
- обмеження на час виконання SLA (угода між постачальником послуг і користувачем про рівень послуг), площу складу, вантажопідйомність.

Параметри невизначеності (попит, прихід транспорту, час обробки) вносять стохастичність або надійність у моделі (напр., robust/possibilistic programming).

(Теоретичні підходи до динамічного вибору локації та експлуатації складів розглядають мультиперіодні моделі з можливістю відкриття/закриття майданчиків; при практичному плануванні треба робити постоптимізаційний аналіз для впевненості в рішенні).

Роль і методи штучного інтелекту (як mapувати методи на задачі):

- Прогнозування попиту та WMS-інтелект:
- LSTM, attention, ансамблі — для прогнозу попиту та часу обслуговування (dweld time); застосування трансферного навчання/адаптації між майданчиками підвищує точність у розрізних даних. Очікуваний ефект: зменшення похибки прогнозів MAPE/MAE → менш ризикований інвентарний рівень.
- Розміщення товарів (призначення зберігання):
- Data mining і правила для групування SKU, кластеризація для розміщення «спільно куплених» товарів. Результат: змен-

шення відстані при підборі та зростання продуктивності комплектування.

- Планування маршрутів та пакетування замовлень:
- Комбінування математичного програмування для батчінгу та евристик/метаевристик (GA, PSO, ABC) або RL для маршрутизації пікерів/AGV. Для класичних структур складу існують оптимальні та евристичні алгоритми маршрутизації (S*-shape та ін.) — застосовуються для зменшення довжини туру.

- Роботизація і комп'ютерний зір:
- CNN та моделі доступності + RL для розпізнавання та маніпуляції пакунків; інтерактивне сприйняття підвищує надійність захоплень у непередбачуваних умовах.

- Цифровий двійник, IoT та онлайн-аналітика:
- Інтеграція сенсорних даних, RFID, телематика з IoT-WMS для реального часу і аналітики (стрімінг → ML-моделі) підвищує точність даних і масштабність аналітики.

- Прийняття рішень та UX:
- Пояснюваний ШІ (XAI) для побудови рекомендацій та відображення «чому» алгоритм пропонує зміну політики; комбінується з симуляцією для валідації сценаріїв (макет + контрольний ко-дизайн).

(Практичні дослідження показують, що поєднання IoT, аналітики та ML підвищує продуктивність і стійкість до варіабельності замовлень).

Пропонований шлях реалізації (поетапно):

- Оцінка готовності: аудит WMS/ERP, інвентарної точності, IoT-інфраструктури й процесів (AS-IS).

- Визначення KPI та критичних вузлів: час виконання, час перебування, швидкість вибору, точність, вартість/партію. Використати метрики для базової лінії (baseline).

- Збір та підготовка даних: журнал подій (скани, мітки часу), телематика, фото/відео, камерні стріми; ETL-пайплайн для ML.

- Пілотна зона: вибрати одну ділянку (SKU-кластер або зона підбору) — запустити модулі прогнозування попиту + призначення зберігання + оптимізація маршруту.

- Інтеграція з WMS/ERP: рекомендаційні підказки → операторський інтерфейс; автоматичне управління AGV/робота-ми через API.

- Валідація через цифровий двійник і симуляцію (що — якщо) — оптимізувати макет і політики разом.

- Розгортання та ітераційне вдосконалення: моніторинг KPI, донавчання моделей, А/В тестування рішень.

- Масштабування на інші майданчики з урахуванням доменної адаптації (трансферне навчання, мультиджерельна адаптація).

Оцінювання ефектів та методи валідації:

- Експериментальні метрики: скорочення середнього часу підбору, зменшення відстані подорожі, підвищення точності вибору, зменшення часу перебування (MAPE/MAE з ML), ROI автоматизації.

- Тестування: А/В, пілотні запуски, симуляції з цифровим двійником; статистична оцінка покращень та аналіз чутливості за ваг критеріїв (особливо для місця розташування).

- Використання аналізу вартості-послуги-гнучкості при автоматизації для виявлення компромісів (витрати проти гнучкості).

(В дослідницьких роботах підкреслено, що впровадження автоматизації підвищує продуктивність, але потребує уваги до гнучкості й ризику періоду запуску).

Ризики та заходи пом'якшення:

- Неповні/шумні дані → підсилити IoT та процедури калібрування, використовувати методи адаптації між майданчиками.

- Перехідні збої при інтеграції з існуючим WMS/ERP → пілоти й поступовий rollout, rollback-plani.

- Надмірна орієнтація на вузький KPI (наприклад, лише зниження часу підбору) → багатокритеріальне оптимізація з урахуванням витрат та сервісу.

- Кадровий супровід та прийняття змін — залучення персоналу, навчання, оформлення UX-рішень з поясненнями (XAI).

Практичні поради для проєкту впровадження III:

- Почати з прогнозу попиту для швидко рухомих SKU, оптимізація призначення зберігання для гарячих SKU.

- Використати симуляцію та цифровий двійник перед капітальними інвестиціями в автоматизацію.

- Адаптувати моделі між складами: трансферне навчання/багатоджерельна адаптація для підвищення якості прогнозів на обмежених даних.

- Скомбінувати оптимізаційні моделі з метаевристиками/RL у випадках NP-складних завдань (батчинг + маршрутизація).

- Оцінити соціально-організаційні фактори та критичні фактори успіху (навчання, управління змінами) під час масштабування.

Висновок. АСУ із застосуванням ШІ повинна будуватися як гібридні рішення: математичні моделі для планування й розміщення, ML/Глибоке навчання для прогнозів та розпізнавання, симуляція/цифровий двійник для валідації та RL/евристики для онлайн-оптимізації маршрутів. Такий підхід забезпечує одночасне підвищення ефективності, гнучкості та стійкості операцій на складі, якщо впровадження здійснюється поступово з пілотами, інтеграцією з WMS/ERP та врахуванням людського фактору.

КРИПТОВАЛЮТА ТА БЛОКЧЕЙН ЯК ПОТЕНЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ CRYPTOCURRENCY AND BLOCKCHAIN AS POTENTIAL TOOLS FOR FINANCIAL INCLUSION

Савін Олег Анатолійович

III курс, група ОО-24-1фмб,

спеціальність «Облік і оподаткування»,

Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

olegikc@ukr.net

Науковий керівник: Наголюк О.Є., к.ю.н., доцент,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7610-7379>

nagolyk.inau@ukr.net

Анотація. У сучасному світі фінансова інклюзія є ключовим фактором соціально-економічного розвитку, особливо в країнах, що розвиваються, де мільйони людей залишаються поза традиційною банківською системою. Криптовалюта та технологія блокчейн пропонують інноваційні рішення для подолання бар'єрів доступу до фінансових послуг. У тезах розглядаються механізми, через які блокчейн забезпечує децентралізовані, прозорі та низьковартісні транзакції, сприяючи інклюзії. Проаналізовано приклади застосування, такі як стабільні криптовалюти (наприклад, USDT), та виклики, пов'язані з регулюванням і ризиками.

Annotation. In today's world, financial inclusion is a key factor in socio-economic development, especially in developing countries, where millions of people remain outside the traditional banking system. Cryptocurrency and blockchain technology offer innovative solutions to overcome barriers to access to financial services. applications such as stablecoins (e.g. USDT) and regulatory and risk challenges.

Одним з основних бар'єрів фінансової інклюзії є відсутність фізичної інфраструктури банків у віддалених районах. Блокчейн усуває цю проблему завдяки децентралізованій мережі, де транзакції підтверджуються вузлами мережі, а не центральним органом. Наприклад, у країнах Африки та Латинської Америки проекти на базі блокчейну, такі як Stellar або Ripple, дозволяють здійснювати міжнародні перекази за хвилини з комісією менше 1 долара, порівняно з 7–10% у традиційних системах Western Union.

У контексті стабільних криптовалют, таких як USDT (Tether), які прив'язані до фіатних валют (наприклад, долара США), користувачі можуть зберігати вартість без волатильності, типової для Біткойна. Це особливо актуально для країн з високою інфляцією, як Україна чи Аргентина, де USDT використовується для збереження заощаджень і переказів мігрантами. Дослідження показують, що в країнах, що розвиваються, стабільні токени підвищують рівень інклюзії на 20–30%, дозволяючи непідключеним до банків особам використовувати смартфони для фінансових операцій [Coin24.io, 2024].

Блокчейн забезпечує повну прозорість транзакцій: кожна операція записується в публічний реєстр, що неможливо підробити. Це критично для програм соціальної допомоги, де кошти часто губляться через корупцію. У секторі гуманітарної допомоги, наприклад, проект Building Blocks від ООН використовує блокчейн для розподілу допомоги біженцям у Йорданії, зменшуючи адміністративні витрати на 98% і забезпечуючи traceability від донора до отримувача [Bitbon Space, 2023].

В Україні, де війна посилила проблеми з фінансовими послугами, блокчейн може бути інтегрований у державні програми, такі як «єПідтримка» чи виплати ВПО. Застосування смарт-контрактів (самовиконуючих угод на блокчейні) автоматизує виплати, мінімізуючи людський фактор і корупцію [Дія.Освіта, 2024].

Децентралізовані фінанси (DeFi) — це екосистема на базі блокчейну, яка пропонує кредити, заощадження та страхування без банків. Платформи як Aave чи Compound дозволяють позичати кошти під заставу криптоактивів з APR до 10%, доступним для будь-кого з інтернетом. У Індії та Кенії DeFi-проекти охопили мільйони користувачів, надаючи мікрокредити фермерам без кредитної історії [Journal of Sustainability, 2024].

Для України потенціал величезний: з урахуванням 40% дорослого населення без банківських рахунків (дані НБУ, 2023),

DeFi може стати інструментом для малого бізнесу та фрілансерів, які працюють з глобальними клієнтами. Приклад — інтеграція блокчейну в мобільні гаманці, як у проєкті Coldware, що покращує стейкінг і доступ для низькошвидкісних пристроїв [ТДАТУ, 2023].

Незважаючи на переваги, крипто-технології стикаються з бар'єрами. Волатильність ринку (падіння Біткойна на 70% у 2022 році) відлякує консервативних користувачів, а відсутність регулювання створює ризики шахрайства та відмивання коштів. У ЄС та США впроваджуються MiCA та інші директиви для стандартизації, але в Україні регулювання крипто ще в процесі (законопроект № 2461-IX).

Крім того, цифровий розрив: 30% населення світу без інтернету не зможуть скористатися блокчейном. Необхідні освітні програми, як модуль «Crypto literacy and blockchain» від Дія.Освіта, для підвищення грамотності. SWOT-аналіз показує сильні сторони (доступність, швидкість), але слабкості (енергозатратність майнінгу) та загрози (кібератаки) [Coldware. Bitcoin.com, 2025].

Криптовалюта та блокчейн мають трансформаційний потенціал для фінансової інклюзії, пропонуючи дешеві, прозорі та доступні послуги для виключених груп. Приклади з глобальної практики демонструють скорочення витрат і підвищення ефективності, що особливо актуально для України в умовах війни та економічної нестабільності. Для реалізації потенціалу необхідні державна підтримка, регулювання та освітні ініціативи. У майбутньому гібридні моделі (блокчейн + традиційні банки) можуть стати стандартом, забезпечивши інклюзію для 100% населення до 2030 року, як передбачає ЦСР ООН [Antier Solutions, 2024].

Список використаних джерел

1. USDT і фінансова інклюзія: роль стабільних криптовалют у країнах, що розвиваються. Coin24.io, 2024.
2. Роль криптовалют у фінансовій інклюзії. Збірник тез МНАУ, 2024.
3. Застосування блокчейну в банківському секторі. Bitbon Space, 2023.
4. Роль криптовалют у трансформації ринку. Journal of Sustainability, 2024.
5. Фінансова інклюзія публічного сектора. ТДАТУ, 2023.
6. Crypto literacy and blockchain. Дія.Освіта, 2024.
7. Як крипто- та блокчейн-банківські рішення можуть пришвидшити інклюзію. Antier Solutions, 2024.
8. Використання технології блокчейн для покращення фінансових механізмів. Start Network, 2023.
9. Унікальна блокчейн-мережа Coldware. Bitcoin.com, 2025.

**ВРАХУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОСТІ
ПРИ РОЗРОБЦІ АРХІТЕКТУРИ РІШЕНЬ
ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ ПРИЙМАЛЬНОГО ТЕСТУВАННЯ**
**ADDRESSING INCLUSIVITY IN THE ARCHITECTURAL DESIGN
OF ACCEPTANCE TEST AUTOMATION SOLUTIONS**

Трамон Андрій Олексійович

II курс, група ІПЗ-24м-01,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-0122-1679>

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-41>

tramonandrey@gmail.com

Науковий керівник: Одрібець С.П., к.ф.-м.н., доцент,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-2522-5794>

Анотація. В умовах Українського сьогодення, — забезпечення інклюзивності та доступності (accessibility) стає важливим фактором доступності та якості, на рівні з функціональністю. Приймальне тестування повинно валідувати, що додатки є придатними для використання людьми з різними потребами, зокрема тими, хто покладається виключно на клавіатурну та/або іншу контролерну навігацію через моторні обмеження. У роботі розглядається додавання до архітектури рішень для фреймворків автоматизації тестування, що системно інтегрує перевірки доступності. Описуються ключові компоненти та підходи, зокрема використання методів (як SendKeys у Selenium) для симуляції навігації (Tab, Enter, Space, стрілки) без застосування миші. Запропонована архітектура дозволяє вбудувати сценарії тестування інклюзивності у загальний CI/CD процес, забезпечити відповідність стандартам (наприклад, Web Content Accessibility Guidelines (WCAG)) та суттєво покращити досвід користувачів.

Annotation. In the context of current realities in Ukraine, ensuring inclusivity and accessibility has become an important factor of both accessibility and quality, on par with functionality. Acceptance testing must validate that applications are suitable for use by people with diverse needs, particularly those who rely solely on keyboard and/or other controller navigation due to motor impairments. This paper examines the addition to solution architecture for test automation frameworks that systematically integrates accessibility checks. Key components and approaches are described, specifically the use of methods (such as SendKeys

in Selenium) to simulate navigation (Tab, Enter, Space, arrows) without the use of a mouse. The proposed architecture allows for embedding inclusivity testing scenarios into the general CI/CD process, ensuring compliance with standards (e.g., Web Content Accessibility Guidelines (WCAG)), and significantly improving the user experience.

Вступ. Автоматизація тестування відіграє критичну роль у процесі забезпечення якості програмного забезпечення. Однак, якість вимірюється не лише функціональною коректністю, але й інклюзивністю, — здатністю продукту бути корисним для всіх користувачів, включно з людьми з обмеженими можливостями. Приймальне тестування (Acceptance Testing) має включати перевірку доступності, зокрема можливість повноцінної навігації та взаємодії з веб-додатком за допомогою лише клавіатури. У цьому контексті, фреймворки автоматизації, такі як Selenium, Playwright чи Cypress, надають потужні, але часто недооцінені, інструменти для симуляції таких сценаріїв. Автоматизація тестування відіграє критичну роль у процесі забезпечення якості програмного забезпечення. Однак, якість вимірюється не лише функціональною коректністю, але й інклюзивністю, — здатністю продукту бути корисним для всіх користувачів, включно з людьми з обмеженими можливостями. Приймальне тестування (Acceptance Testing) має включати перевірку доступності, зокрема можливість повноцінної навігації та взаємодії з веб-додатком за допомогою лише клавіатури. У цьому контексті, фреймворки автоматизації, такі як Selenium, Playwright чи Cypress, надають потужні, але часто недооцінені, інструменти для симуляції таких сценаріїв.

Основна частина. 1. Інклюзивність як вимога приймального тестування Доступність (часто позначається як «a11y») не є опціональною характеристикою. Міжнародні стандарти WCAG, чітко вимагають, щоб уся інтерактивна функціональність була доступною з клавіатури. Це є критичною вимогою для користувачів з моторними порушеннями. Автоматизація є єдиним надійним способом забезпечити регресійний контроль цих вимог.

2. Архітектура фреймворку для тестування навігації розширює традиційні фреймворки (наприклад, на базі Page Object Model), додаючи спеціалізований шар для взаємодії з елементами, який називається Steps згідно John Ferguson Smart, або StepsDefinitions згідно ISTQB.

Додатковий шар Steps/StepsDEfinitions абстрагує дії користувача. Замість того, щоб безпосередньо викликати `.click()` на елементі (що симулює дію миші), фреймворк має підтримувати сценарії, що симулюють досягнення цього елемента через клавіатуру або інший контролер, який імітує клавіатуру.

3. Симуляція клавіатурної/контролерної навігації у фреймворках Ключовим технічним рішенням є активне використання методу `SendKeys` (або його аналогів в інших інструментах). Цей метод дозволяє відправляти команди безпосередньо у фокус драйвера браузера:

`Keys.TAB`: Симулює перехід між інтерактивними елементами (посилання, кнопки, поля вводу).

`Keys.ENTER/Keys.SPACE`: Симулює активацію кнопок, посилянь або вибір чекбоксів/радіокнопок чи авипадаючих списків.

`Keys.ARROW_DOWN / Keys.ARROW_UP`: Симулює навігацію у випадаючих списках або меню.

Таким чином, тестовий сценарій може точно відтворити шлях користувача, що не використовує мишу, перевіряючи порядок фокусування та доступність елементів.

4. Інтеграція у BDD та DevOps-процеси Підхід BDD (Behavior-Driven Development) ідеально підходить для опису таких сценаріїв, оскільки вони відображають реальну поведінку користувача та не зазнають змін.

Тобто такі тести і досі легко інтегруються у загальний CI/CD pipeline, забезпечуючи автоматичну перевірку доступності при кожній зміні коду.

Висновки. Запропоноване додавання нефункціональних вимог щодо accessibility в архітектуру рішень, через симуляцію клавіатурної навігації, дозволяє суттєво покращити якість приймального тестування. Вона забезпечує технічну валідацію відповідності стандартам доступності (WCAG) та гарантує, що користувачі з моторними обмеженнями можуть повноцінно взаємодіяти з програмним забезпеченням. Інтеграція цих підходів у стандартні фреймворки та DevOps-процеси робить перевірку доступності не «додатковою» задачею, а невід'ємною частиною циклу розробки.

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ (ФІНТЕХ, МОБІЛЬНИЙ БАНКІНГ, ЕЛЕКТРОННІ ГАМАНЦІ) ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ

DIGITAL TECHNOLOGIES (FINTECH, MOBILE BANKING, ELECTRONIC WALLETS) AS FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF FINANCIAL INCLUSION

Трескунов Фелікс Вячеславович

III курс, група ОО-24-1фмб,

спеціальність «Облік і оподаткування»,

Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

fel.treskunov@gmail.com

Науковий керівник: Наголюк О.Є., к.ю.н., доцент,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7610-7379>

nagolyk.inau@ukr.net

Анотація. У тезах досліджено роль цифрових технологій як ключового драйвера фінансової інклюзії. Проаналізовано вплив фінтеху, мобільного банкінгу та електронних гаманців на розширення доступу населення до фінансових послуг. Особливу увагу приділено перевагам цифрових інструментів, таким як зниження трансакційних витрат, подолання географічних бар'єрів та підвищення зручності для користувачів. Розглянуто основні виклики, зокрема проблему цифрового розриву та кібербезпеки. Матеріал підкреслює, що розвиток цифрових фінансів є стратегічно важливим для побудови справедливої та стійкої економіки в Україні.

Annotation. The theses examine the role of digital technologies as a key driver of financial inclusion. The impact of fintech, mobile banking, and electronic wallets on expanding public access to financial services is analyzed. Special attention is paid to the advantages of digital tools, such as reducing transaction costs, overcoming geographical barriers, and increasing user convenience. The main challenges, particularly the digital divide and cybersecurity issues, are considered. The study emphasizes that the development of digital finance is strategically important for building a fair and sustainable economy in Ukraine.

У сучасному світі доступ до фінансових послуг є базовою потребою та важливим фактором соціально-економічного розвитку. Фінансова інклюзія, що передбачає залучення всіх верств населення до фінансової системи, набуває особливої актуаль-

ності в умовах глобальної цифровізації [1]. Саме цифрові технології, зокрема фінтех-рішення, мобільний банкінг та електронні гаманці, стали потужним інструментом для подолання бар'єрів, що традиційно обмежували доступ до банківських продуктів [2].

Цифрові технології докорінно змінюють ландшафт фінансових послуг, роблячи їх доступнішими, дешевшими та зручнішими [3]. Мобільний банкінг дозволяє громадянам керувати своїми рахунками, здійснювати платежі та перекази, отримувати кредити без необхідності відвідувати фізичне відділення банку. Це особливо важливо для мешканців сільської місцевості, людей з обмеженою мобільністю та інших вразливих груп населення. Такі інструменти, як електронні гаманці, спрощують мікротранзакції та онлайн-торгівлю, залучаючи до економічної діяльності навіть тих, хто раніше не мав банківського рахунку [2].

Розвиток фінтех-компаній стимулює конкуренцію на ринку, що призводить до зниження вартості послуг та появи інноваційних продуктів [2, 3]. Завдяки цифровим платформам значно спрощується процес ідентифікації клієнтів (наприклад, через BankID або додаток «Дія»), що зменшує бюрократичні перепони та прискорює надання послуг [3].

Водночас на шляху до повної цифрової фінансової інклюзії існують значні виклики. Одним із ключових є «цифровий розрив» — нерівний доступ до Інтернету та цифрових пристроїв, а також недостатній рівень цифрової та фінансової грамотності серед населення [1, 3]. Без відповідних знань та навичок люди не можуть повною мірою скористатися перевагами нових технологій і стають вразливими до шахрайства. Питання кібербезпеки та захисту персональних даних також залишається критично важливим для підтримки довіри до цифрових фінансових систем [1, 3].

Таким чином, цифрові технології є потужним каталізатором фінансової інклюзії, здатним забезпечити ширший доступ до фінансових послуг та сприяти економічному зростанню. Однак їх успішне впровадження вимагає комплексного підходу, що включає подолання цифрового розриву, підвищення рівня фінансової грамотності населення та створення надійної системи захисту прав споживачів фінансових послуг [1].

Список використаних джерел

1. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/develop-strategy>

2. Vovchak, O., & Lytvyn, V. (2021). The role of fintech in ensuring the financial inclusion of the population. *Economic scope*, (173), 10–14.

3. Цифрова трансформація як фактор впливу на розвиток фінансового ринку України: аналітична доповідь / за ред. В.І. Міщенко. Київ : Центр наукових досліджень НБУ, 2021. 97 с.

**МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНКЛЮЗІЇ:
СТВОРЕННЯ ДОСТУПНИХ ВІДЕОЛЕКЦІЙ З СУБТИТРАМИ
ТА ЖЕСТОВОЮ МОВОЮ ДЛЯ СТУДЕНТІВ
З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ**

**MEDIA LITERACY AS A TOOL FOR INCLUSION:
CREATING ACCESSIBLE VIDEO LECTURES WITH SUBTITLES
AND SIGN LANGUAGE FOR STUDENTS
WITH HEARING IMPAIRMENTS**

Ульянов Ярослав Ігорович

*III курс, група ЖР-23-1 фмб, спеціальність «Журналістика»,
Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».
JarlUA92@gmail.com*

*Науковий керівник: Горда О.В.,
ст. викладач кафедри журналістики,
видавничої справи та редагування,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна»
agorda1970@gmail.com*

Анотація. У тезах проаналізовано роль медіаграмотності як ключової компетенції викладача у створенні інклюзивного освітнього середовища. Розглянуто специфічні виклики, з якими стикаються студенти з порушеннями слуху при використанні стандартних цифрових навчальних матеріалів, зокрема відеолекцій. Запропоновано практичні методи адаптації контенту, що включають два основні компоненти: створення точних, синхронізованих субтитрів та інтеграцію кваліфікованого перекладу жестовою мовою. Обґрунтовано, що такий підхід є не просто технічним доповненням, а фундаментальним елементом освітньої інклюзії, що забезпечує рівний доступ до інформації. Наголошено на важливості проектування доступного контенту «за замовчуванням».

Annotation. The theses analyze the role of media literacy as a key competency for educators in creating an inclusive educational environment. The specific challenges faced by students with hearing impairments when using standard digital learning materials, particularly vi-

deo lectures, are examined. Practical methods for content adaptation are proposed, including two main components: the creation of accurate, synchronized subtitles and the integration of qualified sign language interpretation. It is substantiated that this approach is not merely a technical addition but a fundamental element of educational inclusion, ensuring equal access to information. The importance of designing accessible content «by default» is emphasized.

Вступ. Сучасний освітній процес переживає етап інтенсивної цифровізації, де відеоконтент — лекції, вебінари та онлайн-курси — став одним з основних інструментів передачі знань. Університети все частіше записують лекції, надаючи студентам гнучкий доступ до матеріалів. Однак, попри очевидні переваги, ця тенденція створює значні бар'єри для студентів з порушеннями слуху. Для них стандартна відеолекція без належної адаптації перетворюється з освітнього інструменту на джерело інформаційної ізоляції.

Актуальність нашої теми ґрунтується на фундаментальному праві на освіту, закріпленому в ключових міжнародних та національних документах. Стаття 24 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, яку ратифікувала Україна, вимагає від держав-учасниць забезпечення інклюзивної системи освіти на всіх рівнях. Це включає обов'язок спрямовувати освіту на «розвиток... комунікаційних здібностей [осіб з інвалідністю] у найповнішому обсязі» та вживати заходів для того, щоб вони не виключалися з освітньої системи [1].

Проблема інформаційної ізоляції чітко ідентифікована: відсутність субтитрів або перекладу жестовою мовою у медіа та на освітніх платформах є щоденною перепорою. Таким чином, інклюзія — це не лише питання фізичної доступності (пандусів), але й, що не менш важливо, — інформаційної доступності.

Важливим кроком на шляху до вирішення цієї проблеми стало впровадження в Україні міжнародних стандартів. У 2023 р. було офіційно опубліковано український переклад Настанов з доступності вебвмісту (WCAG) 2.1 [2]. Ці настанови, розроблені Консорціумом Всесвітнього павутиння (W3C), є глобальним стандартом для створення доступних цифрових ресурсів і містять чіткі критерії щодо адаптації відеоконтенту, включаючи вимоги до субтитрів та перекладу жестовою мовою.

Метою цієї доповіді є аналіз медіаграмотності викладача як ключової компетенції для практичної реалізації цих стандартів,

а саме — для створення доступних відеолекцій, що забезпечують рівний доступ до знань для студентів з порушеннями слуху.

Медіаграмотність викладача як основа інклюзії. Традиційно медіаграмотність розглядалася переважно як навичка споживання контенту — здатність критично аналізувати інформацію, розпізнавати маніпуляції та оцінювати достовірність джерел. Однак в контексті інклюзивної освіти ця компетенція набуває нового, значно ширшого виміру. Вона еволюціонує у навичку відповідального створення контенту.

Сучасний викладач, створюючи відеолекцію, презентацію чи онлайн-курс, виступає в ролі медіавиробника. Тому його професійна відповідальність полягає не лише в тому, щоб подати матеріал фахово, але й у тому, щоб зробити його доступним для всіх студентів, враховуючи їхні різноманітні потреби.

Основою для такого підходу є концепція Універсального дизайну для навчання (Universal Design for Learning, UDL). Цей педагогічний підхід, що базується на дослідженнях у галузі нейронауки, закликає до створення гнучкого навчального середовища [3]. Один з трьох ключових принципів UDL — це надання інформації «різними способами представлення» (multiple means of representation). Це прямо стосується нашої теми: якщо основний спосіб представлення (аудіо) є недоступним для частини студентів, викладач, керуючись принципами UDL та медіаграмотності, має надати альтернативні формати, такі як текст (субтитри) або жестова мова.

Чудовим практичним прикладом такого підходу є сама організація цієї конференції. Університет «Україна», проводячи XXV Міжнародну науково-практичну конференцію «Інклюзивне освітнє середовище», демонструє високий рівень інституційної медіаграмотності, адже в офіційній програмі зазначено: «Також під час роботи Конференції буде забезпечено переклад на українську жестову мову!» [4]. Це є яскравим свідченням того, що інклюзія та доступність є не лише темою для обговорення, але й реальною практикою.

Таким чином, медіаграмотність викладача перетворюється з особистої навички на фундаментальний інструмент освітньої інклюзії, що дозволяє проектувати навчальні матеріали «доступними за замовчуванням», а не адаптувати їх постфактум.

Практичні інструменти створення доступних відеолекцій. Для забезпечення реальної доступності відеоконтенту для сту-

дентів з порушеннями слуху недостатньо лише формальної наявності текстового супроводу. Необхідно застосовувати конкретні, перевірені інструменти, що відповідають міжнародним стандартам, зокрема Настановам з доступності вебвмісту (WCAG) [2]. Розглянемо два основні компоненти: субтитри та переклад жестовою мовою.

1. Субтитри: більше, ніж просто текст. Субтитри є найбільш поширеним інструментом доступності, однак їхня ефективність наряду залежить від якості.

Розмежування «Автоматичних» та «Редагованих» субтитрів. Багато платформ (наприклад, YouTube) пропонують функцію автоматичного розпізнавання мовлення. Хоча ця технологія є корисною, вона часто призводить до численних помилок, особливо при відтворенні складної наукової термінології, прізвиськ або в умовах стороннього шуму. Такі субтитри можуть спотворювати зміст лекції до незрозумілості. Медіаграмотний підхід вимагає від викладача або його асистента витратити час на ручне редагування та корекцію автоматично згенерованого тексту.

Вимоги до якісних субтитрів (згідно WCAG):

- Синхронність: Текст має з'являтися одночасно з відповідною аудіодоріжкою.

- Повнота: Субтитри мають передавати не лише пряму мову лектора, але й іншу важливу звукову інформацію, що несе смислове навантаження (наприклад, [стук у двері], [сигнал таймера], [сміх аудиторії]).

- Читабельність: Шрифт, його розмір та контрастність відносно фону мають бути достатніми для комфортного читання.

2. Переклад українською жестовою мовою (УЖМ). Критично важливо розуміти, що для багатьох людей з порушеннями слуху, які є носіями жестової мови, українська мова (у текстовому вигляді) є другою мовою. Їхньою першою та основною мовою комунікації є саме українська жеста мова (УЖМ), яка має власну унікальну граматичну структуру та лексику. Статус УЖМ як мови спільноти жестомовних осіб та право на її використання в суспільному житті закріплено в українському законодавстві [5].

Переваги УЖМ: Інтеграція «вікна» з перекладачем жестової мови у відеолекцію є найвищим рівнем доступності для цієї аудиторії. Це дозволяє сприймати інформацію, особливо складні абстрактні концепції, найбільш природним та повним способом.

Вимоги до реалізації:

— Залучення фахівців: Переклад має виконувати лише кваліфікований перекладач жестової мови. Непрофесійний переклад (наприклад, «калькування» українських слів жестами) є неефективним і може призвести до грубих смислових помилок.

— Технічне розміщення: Вікно з перекладачем має бути достатньо великим та чітким. Його необхідно розміщувати так, щоб воно не перекривало важливу візуальну інформацію на слайдах (формули, графіки, текст).

Застосування обох цих методів — редагованих субтитрів та професійного перекладу УЖМ — дозволяє охопити максимальну кількість студентів з різними комунікативними потребами та є реальною імплементацією принципів Універсального дизайну в навчанні.

Висновки. Проведений аналіз доводить, що в сучасному цифровому освітньому ландшафті медіаграмотність викладача виходить за межі традиційного розуміння (критичне сприйняття інформації) і стає ключовою педагогічною компетенцією для створення інклюзивного контенту.

Практична імплементація інструментів доступності, зокрема створення якісних редагованих субтитрів та інтеграція професійного перекладу українською жестовою мовою, — це не технічне доповнення «за можливістю», а фундаментальна вимога для забезпечення рівного доступу до знань. Це є прямим виконанням як міжнародних зобов'язань (Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю) [1], так і сучасних технічних стандартів (WCAG) [2].

Варто наголосити, що такий підхід, заснований на принципах Універсального дизайну для навчання (UDL) [3], приносить користь усім студентам. Чіткі субтитри допомагають засвоювати складну термінологію, навчатися в гамірному середовищі або студентам, для яких українська мова не є рідною.

Таким чином, системне впровадження стандартів доступності у створення відеолекцій та підвищення рівня відповідної медіаграмотності викладачів має стати пріоритетом для українських закладів вищої освіти, що прагнуть створити по-справжньому безбар'єрне та інклюзивне освітнє середовище, як це демонструє своєю практикою Університет «Україна» [4].

Список використаних джерел

1. Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю і Факультативного протоколу до неї : Закон України від 16.12.2009 № 1767-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 9. Ст. 76. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1767-17>
2. Настанови з доступності вебвмісту (WCAG) 2.1. Рекомендація W3C від 05 червня 2018 року / пер. укр. мовою. W3C. 2023. URL: <https://www.w3.org/Translations/WCAG21-ua/>
3. Universal Design for Learning. CAST. URL: <https://www.cast.org/what-we-do/universal-design-for-learning> (дата звернення: 13.11.2025).
4. Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики : Інформаційне повідомлення про XXV Міжнародну науково-практичну конференцію. Київ : Університет «Україна», 2025.
5. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 № 2704-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 21. Ст. 81. (Див. Стаття 4. Статус української жестової мови...). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>

**СИСТЕМА МІКРОКОНТРОЛЕРІВ
ДЛЯ ГНУЧКОГО БІОНІЧНОГО ПРОТЕЗА РУКИ
MICROCONTROLLER SYSTEM
FOR FLEXIBLE BIONIC HAND PROSTHESIS**

Халапсіс Денис Олексійович

*IV курс, група МА-22-1, спеціальність «Прикладна математика»,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара;*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-8832-4095>

den.halapsis@gmail.com

Топалов Андрій Миколайович

кандидат технічних наук, доцент,

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2745-7388>

topalov_ua@ukr.net

Анотація. Робота присвячена розробці дослідного прототипу біонічного протеза руки, зробленого з гнучких матеріалів. Схема з датчиків та електроприводів керує роботою протезу. У ході дослідження було описано деякі виклики у сфері сучасного протезування, а також запропоновано потенційні методи їхнього вирішення. В результаті, було спроектовано біонічний пристрій на основі універсальних та широко доступних компонентів, що зчитує м'язові імпульси користувача та реагує на них відповідним чином.

Annotation. *The paper is dedicated to the development of a research prototype of a bionic hand prosthesis made of flexible materials. A circuit of sensors and electric drives controls the operation of the limb. During the study, some challenges in the field of modern prosthetics were described, and their potential solutions were proposed. As a result, a bionic device was designed based on ubiquitous and easily obtainable components that reads the user's muscle impulses and responds to them accordingly.*

Верхні кінцівки є одними з найбільш часто рухомих органів людини, більшість повсякденних задач покладаються на нормальну роботу рук. У випадку втрати долоні, якість життя значно знижується, оскільки навіть для найпростіших дій необхідна наявність рухомих пальців на руках. Саме тому гостро постає питання про створення якомога більш ефективних протезів, що могли б забезпечити принаймні часткове повернення працездатності кінцівки. Важливо, щоб подібний пристрій мав широкий простір рухів, високоточні датчики для зчитування команд від користувача, а також швидке виконання необхідних рухів.

Наразі, для розробників протезів існують такі технологічні перепони як: ненадійна фіксація м'язових імпульсів організму, що спричинено низькою електричною напругою на нерві (порядку десятків мілівольт) [1, 2]; обмежена рухливість механічної системи, покликаної емітувати роботу пальців, а також висока ціна приладу.

Автори пропонують сукупність рішень у власному прототипі, спрямованих на подолання зазначених вище проблем. Зокрема, для матеріалу пальців було використано еластичний пластик. Застосування такого матеріалу не тільки збільшує рухомість системи, а і усуває потребу в окремому механізмі, спрямованому на повернення пальців у їхнє нейтральне (розігнуте) положення. Таким чином, досягається зниження механічної складності виробу. Іншою відмінністю прототипу є використання широкодоступного датчика для кардіограми AD8232. Автори дійшли висновку про те, що, не зважаючи на свою низьку ціну порівняно зі спеціалізованими сенсорами, AD8232 має адекватну роздільну здатність та може використовуватися в зазначених цілях. Окрім цього, було також використано міні-комп'ютер Arduino Uno, відомий своєю універсальністю та простотою програмування.

Всі три наведені технічні рішення спрямовані на спрощення конструкції, суттєве зниження собівартості протезу, а також

спричинення легкості відтворення пристрою, що підвищують інклюзивність даної технології. Додатковою перевагою розробки є можливість легкої заміни компонентів та модульність, оскільки зазначені електронні деталі є розповсюдженими на споживчому ринку. Модульність забезпечується можливістю варіювання кількості сенсорів і, відповідно, різноманіття програмованих команд біонічного протеза. Рис. 1 містить приклад закріплення електродів на передпліччі користувача.

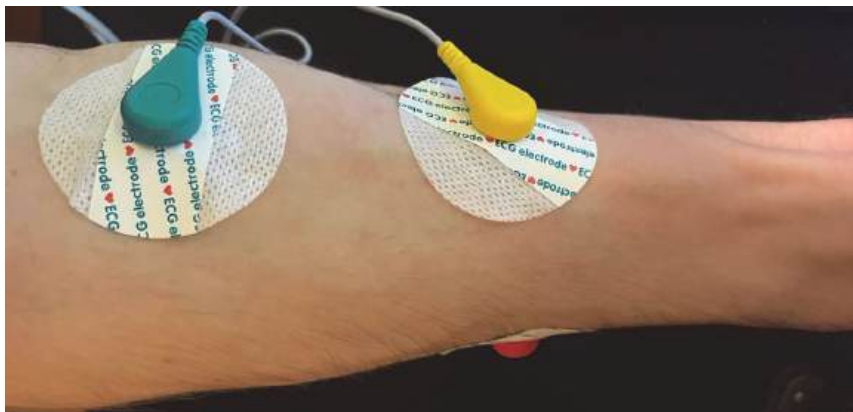

Рис. 1. Закріплення електродів сенсора AD8232 для використання з протезом

Наведений сенсор вимагає під'єднання трьох електродів в зоні зчитування м'язової активності: по 1 закріплюються з протилежних кінців обраного м'яза, а третій слугує в якості заземлення (червоний електрод на рис. 1), тому місцем його закріплення може виступати зовнішня сторона руки, що містить меншу кількість м'язів [3]. В загальному випадку, пошук оптимальних місць закріплення електродів вимагає проведення випробувань в кожному окремо взятому випадку, в ході яких аналізується надійність зчитування факту скорочення м'язу.

Список використаних джерел

1. Sharma N., Prakash A. C., Sharma S. An optoelectronic muscle contraction sensor for prosthetic hand application. *Review of Scientific Instruments*. 2023. Vol. 94, No. 3. Art. 035009. DOI: 10.1063/5.0130394.
2. Gerasin O., Kondratenko Y., Topalov A. Dependable robot's slip displacement sensors based on capacitive registration elements // *Proceedings of the*

2018 IEEE 9th International Conference on Dependable Systems, Services and Technologies (DESSERT). 2018. P. 358–364. DOI: 10.1109/DESSERT.2018.8409159.

3. Saeed A., Guo J., Zhang D. Real-time pattern recognition based myoelectric control for prosthetics using a convolutional neural network // PLOS ONE. 2019. Vol. 14, No. 3. P. 1–15. DOI: 10.1371/journal.pone.0211483.

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ МІКРОСЕРВІСНОЇ АРХІТЕКТУРИ ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF MICROSERVICE ARCHITECTURE

Храмцов Євгеній Ігорович

І курс, група ІПЗ-25-1м,

*спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».*

yevenii.khramtsov@gmail.com

Науковий керівник: Дуднік А.С., д.т.н., професор,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1339-7820>

a.s.dudnik@gmail.com

Анотація. Мікросервісна архітектура стала надзвичайно популярним підходом до створення програмних систем. Щоб ефективно використовувати цю архітектуру, важливо розуміти як переваги, так і недоліки такого підходу. У цій роботі ми маємо на меті з'ясувати поточні переваги та недоліки мікросервісів, з якими зіштовхуються практики. У результаті дослідження ми з'ясували, що найпоширенішими причинами недоліків мікросервісів є підвищена складність мікросервісної архітектури. Серед додаткових проблем були труднощі зі створенням належних меж сервісів та зниження продуктивності мікросервісних систем. Найвизначнішими перевагами мікросервісів виявилися відмовостійкість, гнучкість, технологічна свобода, незалежне розгортання та масштабованість. Також було підкреслено взаємозв'язок між перевагами, що надає мікросервісна архітектура, та складностями, які супроводжують їх реалізацію.

Annotation. Microservice architecture has become an extremely popular way to build software systems. To effectively utilize this architecture, it is important to grasp the benefits as well as the drawbacks of the architecture. In this thesis we aim to find out the current pains and gains of microservices experienced by practitioners. As a result of

the study, we find that the most common causes for pains in microservices are caused by the increased complexity of microservice architectures. Additional pain points included difficulty in creating appropriate service boundaries, and the decreased performance in microservice systems. The most recognized microservice gains were the fault tolerance, flexibility, technology freedom, independent deployment, and scalability of microservices. And also highlighted the relationship between the opportunities enabled by the microservice architecture and the challenges it entails.

Мікросервісний архітектурний стиль — це підхід до розробки застосунку як набору маленьких сервісів, кожен з яких запускає власні процеси та комунікує через легкий механізм, найчастіше — API, що забезпечує доступ до HTTP-ресурсів. Ці сервіси будуються навколо бізнес-домену і розгортаються повністю автоматичною системою розгортання незалежно один від одного. Сервіси можуть бути написані різними мовами програмування та використовувати різні сховища даних. Цей архітектурний стиль, розвинувся внаслідок невдоволення обмеженнями монолітної архітектури. Команди розробників програмного забезпечення прагнули більшої гнучкості у розгортанні змін, кращої модулярності кодової бази та можливості точнішого масштабування застосунків [1].

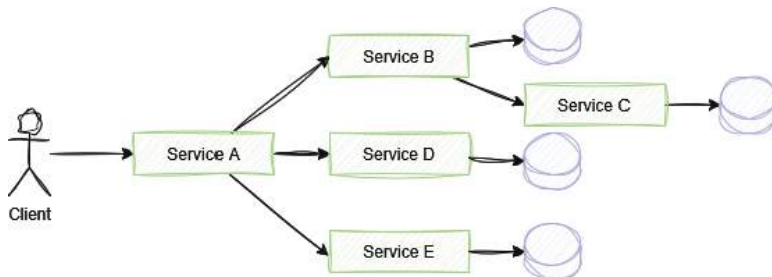

Рис. 1. Структура мікросервісної архітектури

Характеристики мікросервісів, які є ключовими відповідно до Ньюмана [2]:

1. Незалежне розгортання
2. Моделювання навколо бізнес-домену
3. Кожен сервіс є власником свого стану
4. Гнучкість

Незалежне розгортання дає можливість окремим сервісам в мікросервісній архітектурі розгортатися, оновлюватися або масштабуватися без потреби внесення змін у функціонування всієї системи чи її зупинки. Такий підхід дозволяє командам фокусуватися на конкретних частинах застосунку, таким чином знижуючи витрати на координацію та підвищуючи темпи розробки [2].

Моделювання сервісів навколо бізнес-домену — це підхід, який узгоджує технічну структуру застосунку з реальними бізнес-функціями, які він підтримує. Шляхом визначення меж сервісу, що відповідають бізнес-вимогам, мікросервісна архітектура сприяє кращому розумінню та керуванню складними системами. Таке узгодження гарантує, що сервіси розробляються з акцентом на надання бізнес-цінності, і цим сприяє тісній взаємодії між командами розробки та бізнесом [2].

Концепт сервісів, які є власниками свого стану підкреслює принцип автономності в мікросервісній архітектурі. Кожен сервіс відповідальний за керування своїми власними даними, забезпечуючи його незалежну роботу від інших. Така ізоляція підсилює відмовостійкість системи, оскільки це зменшує ймовірність, що проблеми всередині одного сервісу вплинуть на роботу інших. До того ж, це підтримує масштабування, оскільки сервіси можуть бути масштабовані незалежно відповідно до їхніх потреб [2].

Таблиця 1

Переваги та недоліки мікросервісів за Ньюманом [2]

Переваги	Недоліки
Гетерогенність технологій	Перевантаження технологіями
Стійкість	Вартість інфраструктури
Масштабування	Звітність
Легкість розгортання системи	Моніторинг
Гнучкість поєднання сервісів	Безпека
Моделювання навколо бізнес домену	Тестування
	Досвід розробників

Гнучкість в мікросервісах досягається завдяки підтримці гетерогенності технологій та простоті масштабування. Мікросервісна архітектура не нав'язує одноманітності в мовах програмування, сховищах даних та інших технологій, які можуть бути використані. Також, розподілена природа мікросервісів

сприяє масштабуванню, так як сервіси можуть бути, за потреби, масштабовані індивідуально. Ця характеристика не тільки покращує здатність системи реагувати на зміну навантаження, але й дає змогу економного використання ресурсів [2].

Таблиця 2

Об'єднана таксономія переваг та недоліків [4]

		Переваги	Недоліки
Проектування	Архітектура	Обмежені контексти Хмарна орієнтованість Децентралізоване управління Відмовостійкість Гнучкість	Версіонування API Гетерогенність комунікацій Контракти сервісів Визначення розмірів Розмір і складність
	Патерни проектування	Шлюз API Запобіжник Окрема база даних для кожного сервісу Брокери повідомлень Виявлення сервісів	
	Безпека	Автоматизація Деталізовані політики доступу Мережевий захист Ізоляція Багаторівнева організація	Контроль доступу Централізований захист CI/CD Надмірна кількість точок доступу Розмір та складність
Розробка	Розробка	CI/CD Слабка зв'язність Повторне використання Розмір сервісу Свобода технологій Гнучкість	Розмежування сервісів Перевантаження Вартість Організаційна зрілість
	Сховища даних	Збереження стану Ізоляція даних Мікросервісна орієнтованість	Узгодженість даних Розподілені транзакції Гетерогенність Складність запитів
	Тестування	Автоматизація Відкат Модульне тестування Оновлення	Інтеграційне тестування Тестування продуктивності Розмір та складність

Закінчення табл. 2

		Переваги	Недоліки
Експлуатація	Керування	Ізоляція збоїв Масштабування Оновлення	Каскадні збої Складність експлуатації Координація між сервісами Виявлення сервісів
	Розгортання	Контейнеризація Незалежність Швидкість Надійність	
	Моніторинг		Логування Локалізація проблеми Розмір та складність
	Споживання ресурсів		Обчислення Мережа Продуктивність

Ньюман [2] також окреслює найвиразніші переваги та недоліки мікросервісів, з яких видно, що переваги цієї архітектури мають свою ціну, як і всі інші архітектурні патерни.

Сильні та слабкі сторони мікросервісної архітектури. В дослідженнях «The Pains and Gains of Microservices» (авторів Soldani et al.) [3] та «The Pains And Gains Of Microservices Revisited» (автора Mikko Pirhonen) [4] проводиться систематичний огляд сірої літератури з теми мікросервісів. В цих дослідженнях автори розробляють таксономію, що класифікує як переваги, так і виклики пов'язані з мікросервісами. В рамках систематичного огляду було проаналізовано 51 промислове дослідження, опубліковане з 2014 по 2017 та 131 з 2018 по 2024 відповідно, з метою виявити досвід і погляди представників індустрії щодо переваг та недоліків мікросервісної архітектури.

В розробленій таксономії автори відзначили кожен з етапів життєвого циклу програмного забезпечення: проєктування, розробка та експлуатація. Кожен з етапів був розділений на складові. Проєктування складається з архітектури, патернів проєктування та безпеки. Розробка включає власне розробку, сховища даних та тестування. Етап експлуатації розділили на керування, розгортання, моніторинг та споживання ресурсів.

Дослідження проведені Soldani et al. [3] та Mikko Pirhonen [4] дозволяють визначити переваги і недоліки, які мають найбільшу вагу. На етапі *проектування* найзначнішими перевагами та недоліками є *архітектурні*. Щодо переваг, то найчастіше практиками відзначалася *відмовостійкість*. Оскільки мікросервіси розділяють систему на кілька процесів, навіть критичні збої, як-от витік пам'яті в одному сервісі, можуть мати мінімальний вплив на загальну стабільність і працездатність системи. Ще однією значною перевагою використання мікросервісів є *гнучкість*. Гнучкість у мікросервісах виражається через технологічну різноморідність, можливість незалежного масштабування сервісів та гнучкість, досягнуту завдяки незалежному розгортанню мікросервісів. *Децентралізоване управління* також розглядається як одне з головних джерел переваг у проектуванні мікросервісів. Мікросервіси можуть розроблятися незалежними та самоорганізованими командами, що забезпечує кращу масштабованість процесу розробки. Також зазначається, що децентралізоване управління підвищує відповідальність та мотивацію розробників, оскільки команди мають більшу залученість і контроль над своїми сервісами. *Обмежені контексти* згадувалися в дослідженні рідше. Добре спроектовані межі сервісів допомагають створювати бізнес-орієнтовані сервіси, що спрощує розробку та підвищує модульність системи. *Шаблони проектування* не розглядалися більшістю практиків як ключова перевага мікросервісів, але в них відсутні недоліки. Шаблон використання окремої бази даних для кожного сервісу, що забезпечує вищу модульність і меншу зв'язаність між модулями згадувався найчастіше.

Найсуттєвішим недоліком у контексті *архітектури* є *розмір і складність* мікросервісних систем. Практики повідомляли про складну взаємодію між сервісами через мережу, загальну складність розподілених систем, а також про *перевантаження технологіями*, коли сервіси використовують різні технології. Серед інших недоліків, які часто згадувалися у контексті архітектури, були *контракти сервісів* та *визначення розміру сервісів*. Практики підкреслюють необхідність ретельного проектування API-контрактів між сервісами, оскільки помилки на цьому етапі є складними та ресурсозатратними для подальшого виправлення. Також часто обговорювалося питання належного розміру мікросервісів — практики підкреслювали, що надто дрібнозернисті сервіси є шкідливим антипатерном у проектуванні мікросервісів.

Свобода вибору мов програмування, фреймворків і технологій баз даних для кожного окремого сервісу розглядається як одна з головних переваг мікросервісної архітектури на етапі *розробки*. *Слабке зв'язування сервісів* зменшує залежності між ними, що спрощує *супровід і оновлення* системи. Практики також зазначали, що *слабке зв'язування* допомагає зменшити когнітивне навантаження розробників, полегшуючи процес розробки. *Менші за розміром сервіси* сприяють ефективнішій розробці, оскільки кожен розробник має обмежений обсяг коду для розуміння та підтримки. Це може прискорити розробку і допомагає декомпонувати навіть дуже великі системи. У контексті *розробки* мікросервісів недовіком, що згадувався найчастіше, було *перевантаження* під час розробки. Практики зазначали, що складність роботи з розподіленими системами, додаткові зусилля, необхідні для розробки інфраструктури та керування, а також труднощі з повторним використанням функціональності є основними джерелами перевантаження. У контексті зберігання даних найчастіше відзначали проблеми *узгодженості даних* та *розподілених транзакцій*. Нарешті, на етапі тестування найчастіше згадувалися труднощі, пов'язані з *інтеграційним тестуванням* та загальною складністю тестування. Також занепокоєння у практиків викликає *розмежування сервісів, вартість та організаційна зрілість*.

Розгортання мікросервісів є перевагою, що згадувалася найчастіше, на етапі *експлуатації* завдяки *незалежності і швидкості розгортання*. Незалежне розгортання мікросервісів дозволяє швидко розробляти та впроваджувати нову функціональність у систему. Ця незалежність також забезпечує роботу автономних команд, які можуть повністю володіти своїм сервісом протягом усього його життєвого циклу. Практики також відзначали *надійність розгортання* у мікросервісній архітектурі. Надійність розгортання є наслідком незалежного впровадження: оскільки масштаб і вплив оновлень менші, це зменшує ризик збоїв під час оновлення системи. У контексті *керування мікросервісами* перевагою, що згадувалася найчастіше, була *масштабованість*. Мікросервіси можна гнучко та незалежно масштабувати, що дозволяє швидше реагувати на підвищене навантаження та ефективніше використовувати ресурси системи. Досить часто згадується *ізоляція збоїв*, як ще одна перевага мікросервісної архітектури. Збої в одному сервісі можуть бути локалізовані, щоб мати мінімальний вплив на систему загалом.

У контексті *експлуатації* найчастіше, як недолік, відзначали *операційну складність*, яку приносить мікросервісна архітектура. Операційна складність у мікросервісах виражається у складних процесах безперервної інтеграції та розгортання, високих інфраструктурних вимогах через велику кількість сервісів і баз даних, а також у механізмах відмовостійкості, необхідних для роботи мікросервісів. Також згадувалася складність налаштування мережевої взаємодії між сервісами для забезпечення коректної роботи системи — це було визначено як недолік *координації сервісів*. Щодо *моніторингу*, недоліком, що згадувався найчастіше, була *локалізація проблеми* — тобто складність у визначенні джерела або місця виникнення помилки. Визначення першопричини несправності системи було відзначено як складне завдання в мікросервісній архітектурі, що зумовлено високим рівнем взаємозв'язків між окремими сервісами. Нарешті, у контексті *споживання ресурсів*, недоліком, що згадувався найчастіше, було *зниження продуктивності*, спричинене тим, що сервіси у мікросервісній архітектурі взаємодіють між собою через мережу.

Висновки. Переваги, як і недоліки, мікросервісної архітектури зустрічаються в усіх трьох етапах життєвого циклу програмного забезпечення. Можливості, які відкриває мікросервісна архітектура, також спричиняють складнощі. Зокрема, використання різних мов програмування та технологій для розробки окремих сервісів призведе до ускладнень під час їх експлуатації. Обмеження контекстів спрощує розробку, але ускладнює проєктування. Окрема база даних для кожного сервісу спрощує роботу з даними й забезпечує цілісність та ізоляцію, але з'являються проблеми узгодженості даних та розподілених транзакцій. Тестування в рамках одного сервісу стає простішим і швидшим, але ускладнюються інтеграційні, контрактні, тести продуктивності та наскрізне тестування. Спрощується масштабування й оновлення, але ускладнюється координація між сервісами та їх виявлення. Ізолюються локальні збої, але з'являється ризик каскадних. Значно спрощується розгортання сервісів, але ускладнюється моніторинг та визначення джерела проблем.

Список використаних джерел

1. James Lewis and Martin Fowler. Microservices. 2014. URL: <https://martinfowler.com/articles/microservices.html> (станом на 31.10.2025).
2. Sam Newman. Building microservices. « O'Reilly Media, Inc.», 2021.

3. Jacopo Soldani, Damian Andrew Tamburri, and Willem-Jan Van Den Heuvel. «The pains and gains of microservices: A systematic grey literature review». In: Journal of Systems and Software 146 (2018), pp. 215–232.

4. Mikko Pirhonen. The pains and gains of microservices revisited: An updated systematic grey literature review. 2024.

5. Jez Humble and David Farley. Continuous delivery: reliable software releases through build, test, and deployment automation. Pearson Education, 2010.

УКРАЇНОМОВНА АУДІОНАВІГАЦІЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ВЕБ-ДИЗАЙНІ

UKRAINIAN-LANGUAGE AUDIO NAVIGATION IN INCLUSIVE WEB DESIGN

Чемакіна Октябрина Володимирівна

кандидат архітектури, доцент, директор,
Інститут філології та масових комунікацій

Університету Україна;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2934-2752>

oktyabrina11@ukr.net

Матвійчук-Юдіна Олена Василівна

кандидат педагогічних наук, доцент,

Державний університет «Київський авіаційний інститут».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5906-5023>

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-42>

metalen3@ukr.net

Анотація. Дослідження охоплює технічні аспекти локалізації аудіонавігації з лінгвістикою українською мовою для інклюзивного веб-дизайну. Показано, як особливості української фонетики, орфоєнії та морфології впливають на якість синтезу мовлення (TTS) і точність розпізнавання мовлення (ASR), а також як семантична верстка HTML і WAI-ARIA забезпечують коректну роботу скрінрідерів. Наведено практичні приклади з українського сегмента колекції з аудіоописом на MEGOGO, освітні ініціативи з доступності проєкту «Дії», подкаст-екосистеми телекомпанії «Суспільного» та запропоновано тестування з NVDA/JAWS. Сформульовано намір впровадження щодо SSML-налаштувань, проєктування «живих» регіонів та політик приватності для голосових інтерфейсів.

Annotation. The study addresses the technical and linguistic aspects of localizing audio navigation in Ukrainian for inclusive web design. It demonstrates how features of Ukrainian phonetics, orthoepy, and morphology affect the quality of text-to-speech (TTS) and the accuracy of

automatic speech recognition (ASR), and how semantic HTML and WAI-ARIA ensure correct operation of screen readers. Practical examples from the Ukrainian web segment are outlined, including audio-described collections on MEGOGO, accessibility education initiatives within the «Diia» project, and the public broadcaster «Suspilne» podcast ecosystem; a testing workflow with NVDA/JAWS is proposed. The paper formulates implementation intents regarding SSML configurations, the design of live regions, and privacy policies for voice interfaces.

Аудіонавігація — це сукупність технологій і дизайнерських патернів, що забезпечують голосову взаємодію та озвучення веб-інтерфейсів для користувачів з порушеннями зору, моторики та когнітивними особливостями [1]. Якість локалізації аудіонавігації прямо залежить від підтримки української в TTS або ASR-сервісах, коректного використання Web Speech API і доступної семантики HTML разом з ARIA з урахуванням поведінки скрінрідерів. **Мета** дослідження полягає в окресленні лінгвістичних й технічних засад локалізації україномовної аудіонавігації у вебі та визначити особливості проєктування й тестування голосових інтерфейсів для інклюзивної доступності.

Станом на 2024–2025 рр. Google Cloud має українські голоси й підтримку uk-UA у Speech-to-Text; Web Speech API дає стандартні механізми синтезу та розпізнавання в браузері (рис.1).

Штучний інтелект для перетворення тексту в мовлення

Перетворюйте текст на природне звучання мовлення за допомогою API на основі найкращих технологій штучного інтелекту Google.

Нові клієнти отримують до 300 доларів США безкоштовних кредитів, щоб спробувати Text-to-Speech та інші продукти Google Cloud.

Спробуйте перетворення тексту в мовлення безкоштовно

Зв'язатися з відділом продажів

Рис. 1. Запропонований інклюзивний контент у веб сторінці Google

Правильний наголос у власних назвах, числівниках і відмінкових формах впливає на сприйняття, наприклад, країни, каталог. Потрібно використовувати словники вимови або користувацькі словники дрижка TTS. Для коректного прочитання аббревіатур, наприклад, ДП «...», НСТУ, і довгих чисел варто застосовувати SSML-теги (say-as) і керування паузами та темпом (prosody). Підтримка залежить від рушія TTS [2] У ініціалізації ASR/TTS калібрується uk-UA або український голос у провайдера, щоб уникнути суржику та англословних правил токенізації. Технічно впроваджені дані інтерактивних елементів за рахунок семантичного HTML і WAI-ARIA, мають мати ролі та назви: aria-label, aria-describedby, живі регіони aria-live або role=«status» для повідомлень. Це забезпечує передбачуване озвучення скрінрідерами [3]. Лексична адаптація в контексті україномовної аудіонавігації розглядається як системний процес добору та нормалізації мовних одиниць, спрямований на забезпечення зрозумілості голосових інтерфейсів і зниження когнітивного навантаження користувачів. Її предметом є не лише заміна іншомовних кальок усталеними українськими відповідниками, а й унормування тональності, синтаксичної структури повідомлень та узгодження текстів з очікуваннями систем синтезу мовлення і скрінрідерів. Такий підхід формує мовну основу інклюзивного інтерфейсу, у межах якої кожне повідомлення спроектоване для однозначної інтерпретації й природного озвучення.

Підказки до полів подаються в порядку, зручному для слухового сприйняття: «Поле «Ім'я». Обов'язкове. Приклад: Олена». Повідомлення про помилки формуються конструктивно й містять інструкцію до виправлення: «Помилка заповнення: електронну адресу введено некоректно. Приклад: user@домен.ua». Аналогічно повідомлення стану («Файл завантажено», «З'єднання втрачено. Спробуйте ще раз») мають бути короткими, завершеними за інтонацією та синтаксисом, що підвищує якість озвучення [4]. Втім, лексичні рішення слід узгоджувати з поведінкою інтерфейсу, аби голосові команди, підписи елементів і текст статусів відтворювали одну й ту саму дію однаковими словами. Узгоджені пари «кнопка — команда — статус» (наприклад, «Надіслати» — «Надіслати форму» — «Форму надіслано») спрощують ментальну модель користувача, зменшують кількість помилкових відгуків ASR і підвищують відчуття керованості системою. Сукупність наведених підходів забезпе-

чує не лише відповідність мовним нормам, а й стабільну технічну інтеграцію з інструментами доступності, що є визначальним для інклюзивного веб-середовища.

Реалізація україномовної аудіонавігації наштовхується на низку технічних і лінгвістичних бар'єрів. Насамперед, автоматичне розпізнавання мовлення демонструє нестабільність у зашумлених середовищах і за наявності регіональних вимов, що призводить до хибних спрацьовувань або пропусків команд. Практика доводить ефективність двох взаємодоповнювальних підходів: по-перше, перефразування голосових підказок у бік коротших і більш канонічних конструкцій на кшталт «Скажіть: «Відкрити меню»», по-друге, явне пояснення механіки ввімкнення мікрофона та допустимих тригерів, аби зменшити невизначеність у поведінці користувача. Другою проблемою є фрагментація підтримки браузерних API: поведінка Web Speech API відрізняється між рушіями та операційними системами, що змушує проектувати резервні сценарії взаємодії без голосу — повноцінну клавіатурну навігацію, зрозумілі фокус-стани та дублювання критичних дій елементами інтерфейсу. Третій пласт становить різночитання WAI-ARIA скрінрідерами: NVDA, JAWS і VoiceOver по-різному інтерпретують рольову семантику і «живі» регіони, тому міжплатформені тести стають обов'язковою умовою забезпечення передбачуваності озвучення і підтвердження коректності статус-повідомлень (рис. 2).

Рис. 2. Обов'язкові міжплатформені тести створені на сайті nvaccess.org. для технічної підтримки інклюзії

Українська практика вже пропонує орієнтири для впровадження аудіонавігації та суміжних патернів доступності. На сервісі цифрового телебачення MEGOGO виділено тематичні добірки з аудіоописом; спосіб маркування і перемикання AD-доріжок у плеєрі слугує прикладом узгодження метаданих, інтерфейсних станів і голосових підказок. Державна екосистема «Дія» у публічних матеріалах системно просуває принципи веб-доступності, що сприяє уніфікації практик у держсекторі та створює підґрунтя для подальшої інтеграції голосових інтерфейсів (рис. 3).

Платформа Дія.Цифрова освітня платформа запустила новий курс з вебдоступності

Новий курс, що підтримується ПРООН, пояснюватиме основи вебдоступності та як зробити будь-які цифрові ресурси безбар'єрними.

2 лютого, 2023

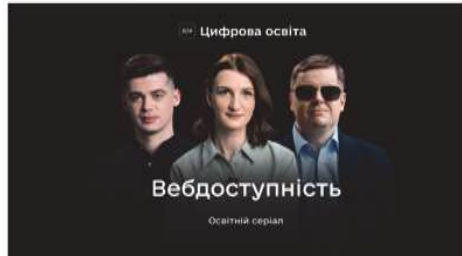

Рис. 3. Ілюстрація Міністерство цифрової трансформації України

Подкаст-майданчики Суспільного із повними випусками та транскрипціями забезпечують реалістичну базу україномовного контенту для перевірки роботи TTS і скрінрідерів, дозволяючи тестувати як якість озвучення, так і зручність пошуку та навігації за текстовими розшифруваннями.

При оцінюванні якості аудіонавігації доцільно будувати як послідовність від автоматизованого скринінгу семантики й ARIA до повноцінних ручних проходжень зі скрінрідерами. Початковий аудит виявляє пропуски у ролях, назвах і зв'язках елементів, тоді як ручні тести у NVDA/JAWS/VoiceOver фіксують фактичну поведінку озвучення, зокрема реакцію на «живі» регіони та модальні діалоги. Набір обов'язкових сценаріїв має

охоплювати рух лише клавіатурою, послідовне озвучення заголовків, модалок і статусів, валідацію форм із прикладами виправлення помилок, керування мультимедіа та перемикання аудіодоріжок, а також диктування пошукових запитів у мовному коді uk-UA. Для кількісної оцінки доцільно застосовувати показник WER для якості ASR на шумових наборах, суб'єктивні MOS-оцінки (або польові опитування) для TTS, час до озвучення статусу у «живих» регіонах як індикатор оперативності зворотного зв'язку, а також частку завдань, виконаних без візуальної підказки, що відображає реальну доступність голосових сценаріїв. Сукупність цих метрик створює надійну основу для ітеративного вдосконалення україномовної аудіонавігації в інклюзивному веб-середовищі.

Підсумовуючи, можна констатувати, що україномовна аудіонавігація є основним компонентом інклюзивного веб-дизайну й вимагає одночасної уваги до мови, наголосів, аббревіатур, стилістики підказок та інженерії, семантики, ARIA, Web Speech API, приватності даних. Практики з українського сегмента — аудіоописи на цифровому телебаченні MEGOGO, освітні програми «Дії», подкасти Суспільного — створюють базу для проєктних патернів і тестів. Рекомендовано поєднувати SSML-налаштування, «живі» регіони для станів і обов'язкові міжплатформені тести з NVDA/JAWS, забезпечуючи стабільний голосовий доступ до контенту українською.

Список використаних джерел

1. Freedom Scientific. JAWS Screen Reader: Documentation. URL: <https://www.freedomscientific.com/> (дата звернення: 25.10.2025).
2. MDN Web Docs. Web Speech API: огляд та приклади URL: https://developer.mozilla.org/en-US/docs/Web/API/Web_Speech_API (дата звернення: 25.10.2025).
3. Google Cloud. Text-to-Speech: документація (у тому числі українські голоси) URL: <https://cloud.google.com/text-to-speech> (дата звернення: 25.10.2025).
4. NV Access. NVDA: офіційний сайт і завантаження URL: <https://www.nvaccess.org/> (дата звернення: 25.10.2025).

АЛЬТЕРНАТИВНІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ALTERNATIVE TASKS FOR INDEPENDENT WORK

Чорнокозинський Кирило Сергійович

асистент, магістратура,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

kyr.cherny@gmail.com

Анотація. У тезах обґрунтовано доцільність використання альтернативних завдань у системі самостійної роботи студентів в умовах цифровізації та інклюзії. Показано, що самостійна робота є важливою складовою професійної підготовки, адже знання, набути самостійно, засвоюються найбільш ефективно [1]. «Альтернативні завдання» визначено як варіативні навчальні активності, серед яких студент обирає потрібні для набору балів [2]. Доведено, що право вибору підвищує мотивацію, залученість і враховує індивідуальні потреби студентів. Окреслено роль інформаційно-комп'ютерних технологій у підтримці диференціації та інклюзивності навчального процесу. Наголошено на значенні альтернативних завдань для формування особистої освітньої траєкторії.

Annotation. The theses justify the use of alternative tasks in students' independent work within digital and inclusive learning environments. Independent work is shown to be essential for professional training, as self-acquired knowledge is retained most effectively [1]. «Alternative tasks» are defined as optional learning activities that students choose to earn the required number of points [2]. It is demonstrated that task choice increases motivation, engagement, and supports individual learning needs. The role of information and computer technologies in enabling differentiation and inclusiveness is outlined. The importance of alternative tasks for shaping students' personal learning trajectories is emphasized.

Самостійна робота студентів займає провідне місце у системі сучасної вищої освіти. Згідно з нормативними вимогами, не менше половини навчального матеріалу студенти повинні опановувати саме самостійно [3] [4]. Дослідження підтверджують, що знання, здобуті шляхом особистих зусиль, є найбільш глибокими та стійкими. Відповідно, сучасна педагогіка все більше зміщує акцент з простої передачі знань до керування навчальною діяльністю студентів, розвитку їхньої самостійності та творчих здібностей. Самостійна робота виконує низку важливих функцій: пізнавальну, розвивальну, прогностичну, коригуваль-

ну та виховну, завдяки яким формується здатність до самоосвіти впродовж життя.

Однак ефективність самостійної роботи значною мірою залежить від того, наскільки вдало організовані завдання для її виконання. Традиційно всім студентам пропонували однакові типові завдання, що не повною мірою враховувало їхні індивідуальні особливості, інтереси й початковий рівень. Нині програми дисциплін часто передбачають обов'язкові завдання, які мають виконати всі студенти, а також вибіркові завдання, з яких студент може обрати певну кількість на власний розсуд [2]. Такий підхід покликаний не лише дати студентам академічну свободу, а й стимулювати їхню мотивацію через елемент вибору.

Альтернативні завдання для самостійної роботи: сутність і переваги. Альтернативними завданнями називають навчальні завдання за вибором студента, які пропонуються в рамках самостійної роботи поряд з обов'язковими. Фактично, альтернативні завдання є складовою вибіркової частини навчальної програми: кожен студент обирає із запропонованого переліку ті види робіт, які він бажає виконати, щоб набрати необхідну кількість балів за модуль чи курс [2]. Наприклад, це можуть бути різнопланові проекти, творчі завдання, додаткові практичні вправи, поглиблене опрацювання теми або дослідницька робота: студент сам визначає, на чому зосередитися. Важливо, що всі альтернативні завдання рівноцінні за максимальним балом, але можуть різнитися за форматом, складністю та типом активності.

Запровадження альтернативних завдань має кілька суттєвих переваг. По-перше, враховуються індивідуальні інтереси студента: він обирає те, що йому більш цікаво або корисно для майбутньої професії. По-друге, забезпечується диференціація за рівнем складності. По-третє, формується відчуття особистісного вибору і відповідальності за навчальний результат, що є важливим аспектом розвитку автономності учіння.

Дослідження у сфері педагогічної психології підтверджують позитивний вплив надання студентам вибору в навчальних завданнях. Зокрема, багаторічні спостереження показують, що можливість вибору підвищує відчуття автономії студента, відповідно і його мотивацію до навчання та успішність засвоєння матеріалу. Студенти більш охоче і відповідально виконують завдання, якщо вони самі обрали їх, замість отримання стандартизованого завдання без альтернативи. Вони відчують

більшу залученість у процес, проявляють ініціативу та творчість, адже завдання співвідноситься з їхніми інтересами і сильними сторонами. Як наслідок, підвищується якість виконання та глибина опрацювання матеріалу.

Варто зазначити, що занадто великий вибір може дезорієнтувати студента, тому педагог має продумати оптимальну кількість альтернатив. На думку дослідників, достатньо запропонувати обмежений набір опцій, наприклад, 3–5 варіантів завдань щоб студент відчував свободу вибору, але не перевантажувався занадто складним вибором. Викладач також може відігравати роль фасилітатора у процесі вибору: надати рекомендації, пояснити вимоги до кожного виду роботи, допомогти студенту співвіднести варіанти завдань зі своїми цілями навчання.

Приклади реалізації вибору завдань. Педагоги можуть творчо підійти до конструювання альтернативних завдань. Наприклад, досвід впровадження демонструє такі підходи:

- Дати студентам список із, наприклад, десяти задач або питань і запропонувати виконати на вибір будь-які п'ять із них (зараховуються бали лише за вибрані завдання).

- Перелік проектних тем: скласти короткий список можливих тем індивідуального проекту (5–7 тем), з якого студент обирає одну для глибокого опрацювання та захисту.

- Альтернативні формати представлення: дозволити студенту обрати форму звітності за виконане завдання — написати есе, підготувати презентацію, зняти відеоролик або створити блог-запис з висвітленням результатів роботи.

- Запропонувати декілька різнорівневих кейс-завдань чи практичних ситуацій і дозволити обрати той кейс, який відповідає рівню підготовки чи професійним інтересам студента.

Такі стратегії підвищують інтерес до навчання, оскільки враховують різні стилі навчання та дають студентам можливість проявити себе у зручний для них спосіб. Як зазначається у методичних рекомендаціях, альтернативність завдань (у тому числі за рівнями складності) сприяє появі в студентів певного азарту та зацікавленості у їх розв'язанні. Вибір завдань перетворює навчання на більш особистісно значущий процес, адже студенти бачать зв'язок між власними зусиллями та результатами, що прямо впливає на їх успішність.

Інклюзивне середовище та цифровізація: нові можливості для варіативності. В сучасних умовах інклюзивного освітнього

середовища особливо актуальним є адаптація навчальних завдань під різні потреби студентів. Інклюзивна освіта вимагає, щоб система підлаштовувалася під можливості кожного студента, а не навпаки. Це означає, що завдання повинні бути гнучкими, з можливістю альтернативного виконання, аби врахувати потреби студентів з різними здібностями, стилями навчання, а також студентів з інвалідністю. Альтернативні завдання якраз і є дієвим інструментом для реалізації цього принципу: вони дозволяють кожному обрати той шлях навчальної діяльності, який відповідає його індивідуальним можливостям.

Наприклад, студент з порушеннями зору може обрати завдання, що менше опирається на візуальні матеріали, натомість більше на аудіоматеріали чи текст у доступному форматі. Студент, що відчуває труднощі з великими обсягами тексту, може обрати підготовку презентації або проєкту замість письмового реферату. Таким чином, досягається *розумне пристосування* навчання під потреби різних здобувачів освіти, не знижуючи при цьому загальних вимог до результатів навчання.

Вагому підтримку впровадженню альтернативних завдань забезпечує цифровізація освітнього процесу. Сучасні інформаційно-комп'ютерні технології надають інструменти для створення, поширення та контролю виконання різнорівневих завдань у зручній для студента формі. По-перше, електронні платформи (LMS) дозволяють викладачу розмістити на одному ресурсі набір завдань для самостійної роботи з інструкціями, дедлайнами та системою подання відповідей. Студент через особистий кабінет обирає, які саме завдання виконувати, завантажує виконані роботи, отримує зворотний зв'язок. По-друге, цифрові технології відкривають доступ до різноманітних ресурсів і форм діяльності: інтерактивні симуляції, відеолекції, онлайн-тести, віртуальні лабораторії тощо — все це може стати елементами альтернативних завдань.

Отже, цифрове інклюзивне середовище забезпечує технічні умови для реалізації альтернативних завдань. В онлайн-курсах можна легко запропонувати різні треки або модулі на вибір. Наприклад, курс може містити базовий блок завдань, обов'язковий для всіх, та додаткові *модулі за вибором*, з яких студент обирає один-два для глибшого опрацювання цікавої для нього тематики. Різнорівнісні онлайн-інструменти (форуми, вікі, проєктні групи, тести з відкритим банком питань), що дозволяють

кожному студентові знайти зручний спосіб продемонструвати свої знання і навички. Причому розробка завдань різних форматів не потребує надмірних ресурсів: багато з них базуються на готових платформах і шаблонах, що спрощує роботу викладача.

Важливо підкреслити, що впровадження альтернативних завдань і використання ІКТ (Інформаційно-комунікаційні технології) вимагає від викладача нових компетентностей. Педагог виступає дизайнером навчального середовища: він має спроектувати завдання так, щоб вони були чітко зрозумілі, співмірні за трудомісткістю та відповідали запланованим результатам навчання. В умовах інклюзії викладач повинен передбачити *універсальний дизайн* завдань, тобто закласти різні способи представлення і виконання, які будуть доступні всім студентам без необхідності суттєво їх переробляти для окремих осіб.

Висновки. Альтернативні завдання для самостійної роботи є інноваційним підходом, що дозволяє підвищити ефективність і гнучкість навчального процесу у закладах вищої освіти. Запропонована система поєднує обов'язковий мінімум знань з варіативною складовою, яку студент формує самостійно відповідно до своїх інтересів, здібностей та потреб. Такий підхід повністю відповідає принципам студентоцентричного та інклюзивного навчання, оскільки адаптує освітню траєкторію під особистість студента, а не змушує всіх рухатися в уніфікованому руслі.

Впровадження альтернативних завдань сприяє зростанню навчальної мотивації, розвитку відповідальності та самостійності здобувачів освіти. Студенти отримують можливість обирати цікаві для себе завдання, що підвищує рівень їх залученості та позитивно впливає на результати навчання. Особливо вагомим є ефект для студентів з особливими освітніми потребами: варіативність завдань і цифрові технології створюють умови для *рівноправної участі* кожного в освітньому процесі, усуваючи бар'єри доступності.

Звичайно, застосування цієї методики потребує ретельного планування та методичного забезпечення. Необхідно добирати еквівалентні за значущістю альтернативні завдання, чітко визначати критерії оцінювання кожного з них, аби забезпечити справедливість і прозорість. Досвід показує, що оптимальна кількість варіантів вибору має бути обмеженою і керованою викладачем, щоб уникнути перевантаження студентів надлишком опцій.

Підсумовуючи, альтернативні завдання для самостійної роботи в умовах цифровізації освіти — це ефективний шлях персоналізації навчання. Вони дають змогу кожному студенту побудувати індивідуальну освітню траєкторію в межах навчальної дисципліни, сприяють формуванню навичок самоконтролю, самоорганізації та вміння вчитися протягом життя. Такий підхід відповідає сучасним викликам і тенденціям розвитку освіти, забезпечуючи більш гнучке, мотивуюче та інклюзивне навчальне середовище.

Список використаних джерел

1. Гета А.В., Заїка В.М., Коваленко В.В., Носенко Ю.Г. *Сучасні засоби ІКТ підтримки інклюзивного навчання*: навч. посібник. Полтава : ПУЕТ, 2018. 261 с.
2. Болдирева В.Є. Інтеграція та інклюзія як основні моделі навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*: збірник наукових праць Університету «Україна». 2015. № 12 (14). С. 324–328.
3. Практичне заняття № 3. Організація самостійної роботи студентів. Електронна бібліотека ЛНТУ. URL: <https://elib.lntu.edu.ua> (дата звернення: 13.11.2025).
4. Robinson C. Choice can lead to greater engagement (Does offering students a choice in assignments lead to greater engagement?). *Digital Promise — Ask a Researcher*. 2018. URL: <https://digitalpromise.org> (дата звернення: 13.11.2025).

ЦИФРОВІ СЕРВІСИ ТА ПРОГРАМНІ РІШЕННЯ ДЛЯ ПІДТРИМКИ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА

DIGITAL SERVICES AND SOFTWARE SOLUTIONS TO SUPPORT AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Шаровський Владислав Сергійович

І курс, група ІПЗ-25-1м іст,

спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».
vladshar144@gmail.com

Науковий керівник: Дуднік А.С., д.т.н., професор кафедри
інформаційних технологій і програмування,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Анотація. Робота присвячена аналізу цифрових сервісів та програмних рішень, що забезпечують доступність освіти для дітей з особливими освітніми потребами. Розглядаються адаптивні інтерфейси, засоби альтернативної комунікації, сервіси озвучення тексту та інструменти індивідуалізації освітнього процесу. У ро-

боті використано приклади з практики навчання та спостережень під час занять з дітьми з ООП. Особлива увага приділена цифровій компетентності педагогів та важливості узгодженого використання технологій у школі та вдома.

Annotation. *The work analyzes digital tools and software solutions that ensure accessibility in education for students with special educational needs. It examines adaptive interfaces, alternative communication tools, text-to-speech systems, and individualized learning platforms. Real-life examples and observations from educational practice are provided. Special attention is given to teachers' digital competence and the importance of coordinated use of technologies both at school and at home.*

Цифровізація стала невід'ємною частиною сучасного освітнього процесу, і саме вона відкриває можливості для створення інклюзивного середовища. Під час навчальної практики я бачив, що навіть учні, які не завжди активно працюють на традиційних уроках, проявляють помітно більше інтересу, коли застосовуються інтерактивні платформи та технологічні інструменти.

Одним із найважливіших аспектів цифрової інклюзії є доступність інтерфейсів. Наприклад, під час занять з учнем з дислексією ми використовували функцію озвучення тексту в Google Read&Write, і це суттєво знизило напругу під час читання. Дитина почала частіше брати участь у відповідях, оскільки працювати з озвученим текстом їй було набагато комфортніше.

Ще один показовий випадок трапився в школі, де я проходив практику. Учень із порушеннями мовлення використовував програму Sboard для комунікації. Спочатку діти в класі дивилися на планшет незвично, але через тиждень вони вже сприймали це як звичайну частину навчання. Учень уперше зміг висловлювати свої думки на рівні з іншими, що помітно підвищило його самооцінку.

Інклюзивні технології виконують не тільки компенсаторну, а й мотиваційну функцію. Під час виконання домашніх завдань із використанням адаптивних платформ, таких як LearningApps або Moodle із адаптивними модулями, учні з ООП мають можливість працювати у зручному темпі. У моїх спостереженнях це призводило до того, що діти охочіше повертались до завдань, а не уникали їх, як у традиційних форматах.

Важливим фактором успішності цифрової інклюзії є підготовленість педагогів. Часто самі технології є доступними, але

викладачі не знають про їхні можливості. Одного разу я спостерігав ситуацію, коли вчителька української мови працювала з учнем з порушеннями слуху, але не знала, що Zoom має вбудовану функцію автоматичних субтитрів. Після того як ми це показали, уроки стали значно зрозумілішими для дитини.

Окремої уваги заслуговує співпраця з батьками. У випадку одного учня з РАС (розладом аутичного спектру) ми узгодили використання візуальних таймерів і карток-нагадувань вдома. Через місяць батьки повідомили, що дитина стала краще структурувати свій день, а на уроках знизився рівень тривожності. Це доводить: цифрові інструменти працюють найефективніше тоді, коли застосовуються в постійному середовищі.

Ще одним перспективним напрямом є використання штучного інтелекту. Наприклад, нейромережі можуть автоматично підлаштовувати навчальний матеріал під рівень складності, який комфортний конкретному учневі. Я тестував подібні системи на курсі зі штучного інтелекту — і побачив, що алгоритми можуть дуже точно визначати темп навчання та пропонувати індивідуальні підказки.

Усе це свідчить, що цифрові технології не тільки компенсують окремі труднощі дітей з ООП, але й сприяють їхній автономності, розвитку соціальних навичок та формуванню позитивного досвіду навчання.

Висновки. Цифрові інструменти стали необхідним компонентом сучасного інклюзивного середовища. Практичні спостереження доводять, що адаптивні інтерфейси, технології альтернативної комунікації, штучний інтелект та інтерактивні освітні платформи значно покращують навчання дітей з ООП. Ефективність використання таких технологій залежить від підготовленості педагогів та активної участі батьків, що робить цифрову інклюзію спільним процесом.

Список використаних джерел

1. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи. Київ: ФОП Медведєв, 2020.
2. Данілавичюте Е. Інклюзивна педагогіка: теорія та практика. Львів: Світ, 2019.
3. UNESCO. Digital Tools for Inclusive Education. Paris: UNESCO Publishing, 2022.
4. Coughlan S. Assistive Technologies in Modern Education. London: Routledge, 2021.

**ДОСЛІДЖЕННЯ ТА РОЗРОБКА АДАПТИВНОГО МЕТОДУ
НАВЧАННЯ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ
ДЛЯ СТВОРЕННЯ AI-ВІДЕО З ЗОБРАЖЕННЯМ**

**RESEARCH AND DEVELOPMENT OF AN ADAPTIVE
NEURAL NETWORK TRAINING METHOD
FOR CREATING AI-VIDEO WITH IMAGES**

Швецов Ярослав Павлович

II курс, група КІ-24-1м, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».
shyaruslav0402@gmail.com

Науковий керівник: Павленко В.І., к.ф.-м.н., доцент,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3958-0415>
pavlenko.v@i.ua

Анотація. Дане дослідження присвячене розробці та експериментальному аналізу адаптивного методу навчання нейронних мереж для створення AI-відео з використанням зображень. Основна мета полягає у вдосконаленні процесу генерації відеоконтенту на основі статичних зображень шляхом поєднання традиційних підходів машинного навчання з адаптивними алгоритмами оптимізації (AdaGrad, RMSProp, Adam). Запропонований метод дозволяє підвищити точність відтворення динамічних сцен, стабільність навчання та якість синтезованих відеопослідовностей. У роботі розглянуто архітектури згорткових та рекурентних нейронних мереж, принципи побудови генеративних моделей (GAN, Diffusion Models) і методи адаптації швидкості навчання. Проведено порівняльний аналіз ефективності традиційних та адаптивних алгоритмів, а також досліджено можливості їх застосування у створенні візуального контенту на основі штучного інтелекту. Практичне значення роботи полягає у створенні інтелектуальної системи генерації відео, яка може бути використана для автоматизованого виробництва медіаконтенту, освітніх і наукових візуалізацій, а також у сфері кібермистецтва.

Annotation. This study is devoted to the development and experimental analysis of an adaptive neural network training method for creating AI-video using images. The main goal is to improve the process of generating video content based on static images by combining traditional machine learning approaches with adaptive optimization algorithms (AdaGrad, RMSProp, Adam). The proposed method allows to increase

the accuracy of dynamic scene reproduction, stability of learning and quality of synthesized video sequences. The paper considers the architectures of convolutional and recurrent neural networks, the principles of constructing generative models (GAN, Diffusion Models) and methods of adapting the learning rate. A comparative analysis of the effectiveness of traditional and adaptive algorithms is carried out, and the possibilities of their application in creating visual content based on artificial intelligence are also investigated. The practical significance of the work lies in the creation of an intelligent video generation system that can be used for automated production of media content, educational and scientific visualizations, as well as in the field of cyber art.

Вступ. Створення відео на основі зображень є одним із найактуальніших напрямів сучасного штучного інтелекту. На відміну від класичних методів, які потребують ручного налаштування параметрів моделі, адаптивні алгоритми навчання автоматично підлаштовують швидкість оновлення ваг, що дозволяє значно підвищити ефективність і стабільність процесу генерації. Це особливо важливо при роботі з великими нейронними мережами, які обробляють складні візуальні послідовності.

Методи адаптивного навчання. У роботі досліджуються такі алгоритми адаптації:

- AdaGrad — модифікація градієнтного спуску, яка регулює крок навчання залежно від історії градієнтів.

- RMSProp — дозволяє підтримувати баланс між швидкістю збіжності та стабільністю.

- Adam — комбінує переваги попередніх методів і забезпечує швидку адаптацію параметрів.

Ці підходи інтегровані у структуру генеративних нейронних мереж для покращення якості синтезованих відеопослідовностей.

Архітектура нейронної системи. Запропонована система побудована на поєднанні згорткових (CNN) і рекурентних (LSTM) мереж.

- CNN відповідає за просторове кодування зображення;

- LSTM — за відтворення часової динаміки кадрів;

- Декодер — формує послідовність відеокадрів із передбачених латентних векторів.

Мережа навчається на наборах зображень, для яких моделюється рух, освітлення та текстура у часовому просторі.

Результати та застосування. Адаптивне навчання продемонструвало зменшення похибки втрат на 20–30% у порівнянні з класичним SGD. Отримані результати доводять, що динамічне регулювання швидкості навчання сприяє більш стабільному формуванню відеоконтенту.

Розроблена технологія може бути застосована у:

- автоматичному створенні коротких відео за зображеннями;
- системах анімації цифрових аватарів;
- AI-відео генерації для освітніх, рекламних та розважальних проєктів.

Висновки. У роботі представлено адаптивний підхід до навчання нейронних мереж, який забезпечує ефективну генерацію відео на основі зображень. Поєднання генеративних моделей та алгоритмів Adam, RMSProp і AdaGrad дозволяє підвищити точність і якість відтворення руху, що відкриває перспективи розвитку AI-відео технологій для мультимедійних і наукових застосувань.

Список використаних джерел

1. Kingma D., Ba J. Adam: A Method for Stochastic Optimization. 2015. URL: <https://arxiv.org/abs/1412.6980>
2. Goodfellow I., et al. Generative Adversarial Nets. NIPS, 2014. URL: <https://papers.nips.cc/paper/5423-generative-adversarial-nets>
3. Ho J., Salimans T., et al. Denoising Diffusion Probabilistic Models. NeurIPS, 2020. URL: <https://arxiv.org/abs/2006.11239>
4. Schmidhuber J. Deep Learning in Neural Networks: An Overview. Neural Networks, 2015. URL: <https://doi.org/10.1016/j.neunet.2014.09.003>
5. Zhang M., Lucas J., et al. Lookahead Optimizer: k steps forward, 1 step back. NeurIPS, 2019. URL: <https://arxiv.org/abs/1907.08610>

**КІБЕРАНТРОП ЯК ЛЮДИНОЦЕНТРИЧНИЙ ВИМІР
ЦИФРОВОГО ФОРМАТУ БЕЗСМЕРТЯ**
**CYBERANTHROPE AS A HUMAN-CENTERED DIMENSION
OF THE DIGITAL FORMAT OF IMMORTALITY**

Шевчук Василь Вікторович

*І курс, група ЗМІ-21-м, спеціальність «Міжнародні відносини»,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-5561-4504>

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-43>

shevchukvasko@gmail.com

*Науковий керівник: Лісовський П.М., д.філософ.н., професор,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0022-5483>

syngaipm@i.ua

Анотація. У даній статті розглядається концепт кіберантропа як людиноцентричний вимір цифрового формату безсмертя. Аналізуються технології створення і життєдіяльності автономних кіберперсон, а також етичні та правові наслідки такого переходу. Підкреслюється важливість гуманістичного підходу до формування цифрової суб'єктності, що зберігає цінність людського досвіду й відповідальності міжнародної спільноти в процесі розвитку технології ШІ.

Annotation. This article examines the concept of the cyberanthrope as a human-centered dimension of the digital format of immortality. It analyzes the technologies behind the creation and functioning of autonomous cyber-persons, as well as the ethical and legal implications of such a transition. The study emphasizes the importance of a humanistic approach to shaping digital subjectivity — one that preserves the value of human experience and the responsibility of the international community in the process of AI technology development.

Кіберантрон, або віртуально-цифрова особа поєднує риси біологічного інтелекту та алгоритмічного розрахунку. *Кіберантрон* — гібридна форма інтелектуальної сутності, створена на основі штучного інтелекту або цифрового моделювання людини, яка здатна автономно діяти, приймати рішення і взаємодіяти в інформаційно-правовому просторі як суб'єкт права.

Сучасний цифровий розвиток нових суспільних відносин, пов'язаних із телекомунікаційними технологіями, є багатогран-

ним явищем, що розширює інтелектуальні можливості правової спільноти — як на рівні держави, так і в межах міжнародного інформаційного суспільства, адже дедалі більше адміністративних послуг у мережі здійснюється на сучасному електронному ринку праці, і вони мають бути врегульовані відповідними нормативно-правовими актами, прийнятими для забезпечення прав та обов'язків учасників суспільних відносин. Іншими словами, значна кількість спеціальних норм, що регулюють визначальні питання функціонування ІТ-сфери, за своєю сутністю, структурою і механізмом є компонентами адміністративного права.

Саме з розвитком електронного бізнесу відбувається поступове зростання та розширення послуг платіжної кібер-інфраструктури, оскільки з'являються зручні схеми розрахунків за допомогою систем електронних грошей (наприклад, «SWIFT»). Проте, виклики та загрози сучасного світу у сфері інформаційно-комунікативних технологій спричиняють появу таких негативних явищ, як кібер-тероризм — у вигляді зловмисних, ідеологічно мотивованих атак проти цифрових комп'ютерних програм і баз даних. Таке насильницьке втручання, особливо з боку російського агресора, набуло значного поширення під час воєнного стану в Україні. Основними цілями кібератак сьогодні виступають об'єкти критичної інфраструктури стратегічного значення — енергетичні системи, урядові, національні установи, транспортні мережі, правоохоронні органи та банківська сфера.

У зв'язку з цим, актуалізується питання визначення правового статусу *кіберантропа* — нового феномену, що охоплює діяльність роботехнічних систем, штучного інтелекту та віртуально-цифрових осіб. На думку автора, у перспективі можливе наділення *кіберантропа* юридично виваженим статусом «електронної особистості», який уособлюватиме собою людиноцентричний вимір цифрового безсмертя та матиме власні, специфічні права і обов'язки.

З огляду на визначення правового статусу кіберантропа доцільно:

1. Створити спеціальне правове агентство з питань робототехніки та штучного інтелекту, яке координуватиме діяльність державних і приватних структур у сфері цифрової безпеки.

2. Надати понятійно-категоріальне визначення терміна *кіберантрон*, що буде дискусійним у правничій спільноті, та розширити нормативне визначення категорії «цифрова особистість».

3. Розробити систему електронної реєстрації ШІ-роботів за класифікаційними характеристиками їх функціонування та рівнем автономності.

4. Зобов'язати розробників і виробників ШІ-роботів, так званих *кіберантронів* надавати гарантії безпечності — зокрема, юридичне підтвердження відсутності ризику заподіяння травм або матеріальної шкоди людині.

5. Сформувати концепцію «філософії звітності» як своєрідної формули корпоративної етики для компаній-розробників і виробників ШІ-робототехніки. Необхідно запровадити обов'язкову звітність таких компаній, установ та організацій, які використовують робототехніку і системи ШІ у своїй діяльності. Ці звіти мають відображати економію коштів на соціальні внески, що виникає внаслідок заміни людського персоналу *кіберантронами*, — суб'єктами електронного ринку праці. Адже саме використання *кіберантронів*, як «цифрових двійників», покликане замінити субстанцію людського оригіналу й може у недалекому майбутньому надати можливість компаніям уникати соціальних виплат, не кажучи вже про те, що *кіберантрони* не хворіють, не втомлюються і не висувають вимог до свого керівництва. А головне — вони пам'ятають весь пул інформації, яку отримали і обробили.

Слід зазначити, що *кіберантрони*, поки що, позбавлені емоційно-ментальної сторони особистості, особливо у правовому контексті, але цей недолік — лише питання часу. З огляду на це, перспектива зростання кількості таких «цифрових осіб» у різних сферах може стати загрозою безробіття для окремих громадян, адже людський ресурс стрімко замінюється технологічним.

Таким чином, у недалекому майбутньому, саме нова філософія правового статусу *кіберантрон* постане на порозі індустріальної революції ШІ-роботів, як прояв науково-пізнавального прогресу. Тому вітчизняні законодавці неминуче зіткнуться із потребою врегулювання правового статусу *кіберантронів*, визначенням його функціональних характеристик та організаційного порядку використання із мінімальними ризиками стосовно фізичної чи психологічної безпеки людини.

Список використаних джерел

1. Лісовський П.М., Лісовська Ю.П. Квантова комп'ютеризація як феноменально-цифрова комунікація у міжнародному праві: монографія. Київ : Видавництво Ліра-К, 2022. 218 с.

2. Jonathan Birch. The Edge of Sentience: Risk and Precaution in Humans, Other Animals, and AI, Oxford University Press, Oxford, United Kingdom, 2024, 384 p.

3. Лісовський П.М., Лісовська Ю.П. Кібернологія: цифрова віртуальність та воєнна реальність: навч. посібник. Київ : Університет «Україна», 2023. 252 с.

**ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОЦЕСІВ ПІДТРИМКИ
ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА
ЗА ДОПОМОГОЮ BPMN-МОДЕЛЮВАННЯ**
**DIGITAL TRANSFORMATION OF INCLUSIVE ENVIRONMENT
SUPPORT PROCESSES USING BPMN MODELING**

Шкітов Андрій Анатолійович

*IV курс, група КІ-22-1а, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-4600-8467>

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-44>

opncore@gmail.com

Науковий керівник: Тимошенко А.Г., к.т.н., професор,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0954-3186>

timoshag@i.ua

Анотація. У статті розглядається підхід до цифрової трансформації процесів підтримки інклюзивного середовища на основі моделювання у нотації BPMN 2.0. Обґрунтовано актуальність використання інструментів бізнес-моделювання для оптимізації взаємодії між користувачами, фахівцями та цифровими сервісами. Побудована модель охоплює варіативні сценарії запитів із урахуванням особливих потреб користувачів. Визначено ключові ролі та етапи процесу, а також ідентифіковано підпроцеси, придатні до автоматизації. Результати дослідження демонструють скорочення часу обробки звернень і підвищення ефективності обслуговування. Запропонований підхід може бути використаний у державних і корпоративних сервісах, орієнтованих на інклюзивність. Модель також слугує основою для подальшої інтеграції з цифровими платформами та RPA-рішеннями.

Annotation. The article presents an approach to the digital transformation of inclusive support processes based on BPMN 2.0 modeling. The relevance of using business process modeling tools for optimizing interactions between users, specialists, and digital services is substan-

tiated. The developed model includes variable request scenarios, considering specific user needs. Key roles and process stages are defined, and subprocesses suitable for automation are identified. The results show reduced processing time and improved service efficiency. The proposed approach can be applied in government and corporate services focused on inclusiveness. The model also provides a basis for further integration with digital platforms and RPA solutions.

У сучасному суспільстві цифровізація охоплює дедалі більше сфер діяльності, включаючи соціальні ініціативи, орієнтовані на формування інклюзивного середовища. Забезпечення рівного доступу до інформаційних ресурсів, адміністративних послуг, освітніх і медичних платформ для людей з різними потребами вимагає не лише політичної волі, а й чітко спроектованих внутрішніх процесів, здатних адаптуватися до нових технологічних викликів [1]. Інклюзивність сьогодні розглядається як системна характеристика цифрового середовища, що залежить від ефективної організації бізнес-процесів, які його обслуговують [2].

Однак багато державних і приватних установ стикаються з проблемою відсутності чітко формалізованих схем обробки запитів, обслуговування користувачів з особливими потребами, адаптації інтерфейсів та доступності цифрових послуг. У результаті виникає фрагментованість рішень, дублювання функцій, затримки у виконанні операцій та зниження якості сервісу. Для подолання цих викликів актуальним стає використання інструментів моделювання бізнес-процесів, зокрема нотації BPMN (Business Process Model and Notation), яка дозволяє описувати, аналізувати та оптимізувати процеси візуально, зрозуміло і уніфіковано.

BPMN-моделювання дозволяє створювати цифрові сценарії взаємодії між суб'єктами системи інклюзивних послуг, враховуючи варіативність потреб користувачів, типи запитів, канали комунікації та специфіку виконання операцій. Це забезпечує прозорість процесів, сприяє їх автоматизації та створює основу для подальшої інтеграції з цифровими платформами й сервісами підтримки.

Метою дослідження є побудова BPMN-моделі цифрових процесів підтримки інклюзивного середовища та обґрунтування її переваг для трансформації традиційних підходів до обслуговування користувачів з урахуванням принципів доступності, ефективності та технологічної сумісності.

У межах дослідження здійснюється аналіз типових сценаріїв надання послуг у сфері підтримки інклюзивного середовища. Розглядаються процеси звернення користувачів із різними видами обмежень до державних, освітніх, медичних або громадських установ, отримання консультацій, супровід запитів, обробка документів і зворотний зв'язок. Виявляється, що значна частина таких процесів є нефіксованою, фрагментованою, з нечіткою логікою виконання, що ускладнює їх цифрову трансформацію та інтеграцію у сучасні ІТ-системи.

З метою формалізації вказаних процесів застосовується BPMN-моделювання, що дає змогу створити структуровану цифрову модель життєвого циклу запиту. Використовується нотація BPMN 2.0 у середовищі Camunda Modeler, яка забезпечує як візуальне представлення процесів, так і подальшу автоматизацію завдяки підтримці форматів для цифрових платформ.

У моделі виокремлюються основні ролі:

- користувач (людина з інвалідністю, особа з тимчасовими обмеженнями);
- представник маломобільної групи);
- фахівець установи або оператор служби підтримки;
- автоматизований модуль обробки запиту;
- система зворотного зв'язку.

Процес ініціюється поданням запиту через доступний канал (веб-портал, мобільний застосунок, офлайн-візит). Далі запускається перевірка на повноту інформації, після чого формується задача для спеціаліста. У разі типових звернень відповідь надається автоматизовано або на основі шаблону. У випадку нестандартних ситуацій фахівець проводить ручну обробку, надає консультацію, оформлює рішення й надсилає його користувачу. На завершальному етапі система запитує зворотний зв'язок з метою вдосконалення сервісу.

Особливістю моделі є включення альтернативних гілок сценарію з урахуванням потреб конкретних груп користувачів — зокрема, можливість залучення сурдоперекладача, адаптація візуального інтерфейсу, авторизація через представника тощо.

Моделювання дозволяє:

- виявити дублювання задач і неефективні етапи;
- визначити підпроцеси, що підлягають автоматизації;
- оцінити час проходження запиту через усі етапи;

— візуалізувати взаємодію між виконавцями, сервісами та користувачами.

Для оцінювання ефективності побудованої BPMN-моделі використовується умовна ситуація — цифровий сервіс для підтримки інклюзивної освіти. Порівняння із традиційною неформалізованою схемою показує зменшення загального часу обробки запиту на 35% і зменшення кількості повторних звернень на 20%. Крім того, 40% підпроцесів ідентифікуються як придатні до автоматизації із збереженням якості обслуговування.

Запропонована модель може бути масштабована та адаптована до різних категорій установ — від центрів надання адміністративних послуг до освітніх або медичних платформ. Завдяки структурованості BPMN-діаграм спрощується комунікація між аналітиками, розробниками, керівниками проєктів і кінцевими користувачами. Це дозволяє уникнути неоднозначностей у реалізації цифрових сервісів, покращити контроль якості виконання процедур і підвищити прозорість взаємодії між усіма учасниками процесу.

Крім того, BPMN-модель може виступати основою для створення цифрового двійника сервісу підтримки, що дозволяє тестувати зміни, оптимізувати ресурси, моделювати навантаження та реагувати на зміну потреб користувачів у безпечному середовищі до їх впровадження в реальні процеси. З урахуванням можливості інтеграції з RPA-рішеннями та системами моніторингу, модель забезпечує базу для поступового переходу до повноцінної цифрової трансформації в інклюзивному середовищі.

Запропонований підхід до моделювання сприяє формуванню сервісів, орієнтованих на потреби людини, та відповідає принципам універсального дизайну. Він також підвищує організаційну гнучкість і здатність установ адаптуватися до викликів цифрової доби без втрати якості обслуговування вразливих категорій населення.

BPMN-моделювання доводить свою ефективність як інструмент структуризації, оптимізації та цифрової трансформації процесів у сфері підтримки інклюзивного середовища. Застосування нотації BPMN 2.0 дозволяє формалізувати складні сценарії взаємодії між користувачами, фахівцями та цифровими системами, враховуючи особливі потреби окремих груп населення.

Побудована модель забезпечує прозорість, адаптивність і масштабованість процесів, що є критично важливим для під-

вищення доступності цифрових сервісів. Результати моделювання демонструють потенціал зменшення часу обробки звернень і зниження навантаження на персонал за рахунок автоматизації окремих підпроцесів.

Визначено, що використання BPMN сприяє підвищенню організаційної ефективності, формуванню уніфікованих підходів до обслуговування та створенню основи для впровадження інноваційних цифрових рішень, орієнтованих на інклюзивність. Отримані результати можуть бути використані при проектуванні державних і корпоративних платформ, що підтримують принципи доступності, цифрової рівності та соціальної відповідальності.

Список використаних джерел

1. Паккі А. Г. Сучасні тенденції цифрових трансформацій в умовах інклюзивного розвитку. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Т. 9. № 1. С. 40–45.

2. De Siqueira G., Malaj S., Hamdani M. Digitalization, participation and interaction. Towards more inclusive tools in urban design — a literature review. *Sustainability*. 2022. Vol. 14, No. 8. P. 4514.

РОЗРОБКА ВЕБ-ПЛАТФОРМИ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ОСОБИСТИМИ ФІНАНСАМИ З ЕЛЕМЕНТАМИ ЦИФРОВОЇ ІНКЛЮЗИВНОСТІ

DEVELOPMENT OF A WEB PLATFORM FOR PERSONAL FINANCE MANAGEMENT WITH DIGITAL INCLUSIVITY FEATURES

Щербина Ігор Віталійович

II курс, група ІПЗ-24-1м,

спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Igorbc1998.11.08@gmail.com

Науковий керівник: Одрібець Н.В., к.ф.м.н.,

доцент кафедри, директор,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-0176-1211>

sosn@ukr.net

Анотація. У тезах розглядається процес розробки веб-платформи для управління особистими фінансами з урахуванням вимог цифрової інклюзивності. Актуальність теми обумовлена зростанням потреби користувачів у зручних, доступних і безпечних фі-

нансових інструментах, які враховують різні фізичні, сенсорні та когнітивні особливості користувачів. У роботі описано архітектуру веб-платформи, механізми аналітики даних, інклюзивні функції інтерфейсу, а також роль автоматизації та CI/CD у забезпеченні стабільності та доступності сервісу. Особливу увагу приділено можливостям адаптивного дизайну, озвучення фінансової інформації, використанню машинного навчання для підтримки користувачів і створенню безбар'єрного середовища у цифровому фінансовому просторі.

Annotation. *The paper explores the development of a web platform for personal finance management with digital inclusivity features. The relevance of the topic stems from the growing need for accessible financial tools that support users with various physical, sensory, and cognitive needs. The research describes the system architecture, financial analytics mechanisms, inclusive interface features, as well as the role of automation and CI/CD pipelines in ensuring system stability and accessibility. Special focus is placed on adaptive design, text-to-speech functionality, machine learning support tools and the creation of a barrier-free environment in the digital financial ecosystem.*

Вступ. У сучасному цифровому суспільстві фінансова грамотність стає критично важливою для забезпечення економічної стабільності окремих громадян та сімей. Проте користування фінансовими сервісами часто ускладнене для людей з порушеннями зору, моторики, концентрації або сприйняття інформації. Значна частина існуючих застосунків не враховує потреб таких користувачів, що створює цифрову нерівність.

Одночасно стрімкий розвиток веб-технологій і хмарних сервісів відкриває можливості створення персоналізованих фінансових платформ, адаптованих до широкого кола користувачів. Інклюзивний підхід у розробці програмного забезпечення дозволяє забезпечити доступність фінансових інструментів для всіх, незалежно від фізичних чи когнітивних особливостей.

1. Архітектура інклюзивної веб-платформи управління фінансами

Веб-платформа складається з п'яти основних модулів:

1.1. Інтерфейс користувача

Реалізується з використанням React/Vue або аналогічних SPA-фреймворків.

Ключові вимоги:

— підтримка масштабування до 200–400%;

- можливість перемикання шрифтів;
- адаптивне компонування для мобільних пристроїв;
- мінімалістичне меню для користувачів із когнітивними порушеннями;

- контрастність відповідно до WCAG.

1.2. Модуль транзакцій

Відповідає за:

- додавання доходів/витрат;
- автоматичне визначення категорій;
- імпорт банківських виписок;
- шифрування чутливих даних.

1.3. Аналітичний модуль

Формує:

- кругові діаграми витрат;
- графіки динаміки;
- прогнози витрат і заощаджень;
- рекомендації з оптимізації бюджету.

1.4. Серверна частина

Побудована на:

- Python (Django/FastAPI), або
- Node.js (NestJS/Express).

Функції:

- авторизація через JWT;
- захист даних за допомогою TLS;
- автоматичні резервні копії.

1.5. Інклюзивний модуль взаємодії

Унікальний компонент, що включає:

- озвучення фінансових показників (text-to-speech);
- режим для користувачів з тремором рук — великі кнопки та інтервали;
- режим для людей з дислексією — спеціальні шрифти (OpenDyslexic);
- кнопка «Простий режим» — мінімум інформації на одному екрані.

2. Інклюзивність як основа дизайну веб-платформи

Цифрова інклюзія — це не додаткова опція, а фундаментальний принцип.

Впроваджено такі елементи:

2.1. Доступність для людей з порушеннями зору

- Висококонтрастні кольори (темна/світла теми).

- Озвучення сум витрат натисканням однієї кнопки.
- Сумісність із VoiceOver та TalkBack.
- Підтримка навігації клавіатурою.

2.2. Доступність для людей з когнітивними порушеннями

- Інтерфейс без зайвих деталей.
- Підказки у вигляді підсвічених елементів.
- Попередження про перевищення бюджету у простій формі (ікона + короткий текст).

- Візуальна сегментація інформації.

2.3. Доступність для людей з порушеннями моторики

- Високий коефіцієнт захоплення кнопок.
- Відсутність дрібних елементів.
- Віддалення активних елементів один від одного.

3. Фінансова аналітика та автоматизація

Платформа включає інтелектуальні функції:

3.1. Автоматична класифікація витрат

За допомогою моделей машинного навчання (Random Forest, Logistic Regression або нейромережі).

3.2. Прогнозування майбутніх витрат

Використання ARIMA або LSTM для прогнозу тенденцій.

3.3. Рекомендації з оптимізації бюджету

На основі поведінкових патернів користувача.

3.4. Персоналізовані фінансові поради для користувачів з ООП

Наприклад:

– «Ваші витрати цього тижня вищі за норму на 27%. Хочете поради?»

– «Говорити підсумок вголос?» (для людей із порушеннями зору).

4. Забезпечення стабільності та доступності через CI/CD

Стабільний сервіс = доступний сервіс.

4.1. Використання GitHub Actions та Docker

Автоматизують:

- деплой;
- тестування;
- виявлення помилок;
- оновлення функцій доступності.

4.2. Тестування інклюзивних функцій

Створюються окремі сценарії перевірки:

- контрастності;

- доступності ARIA;
- масштабованості;
- коректності озвучення.

4.3. Моніторинг доступності

Сервіси типу Lighthouse, Pa1ly, AChecker.

Висновки. У роботі запропоновано модель веб-платформи для управління особистими фінансами, в якій принципи цифрової інклюзивності є невід'ємною частиною загальної архітектури. Такий підхід забезпечує доступ до фінансових інструментів людям з широким спектром потреб: від сенсорних та когнітивних порушень до тимчасових обмежень.

Розширення функціоналу платформи планується за такими напрямками:

- удосконалення алгоритмів машинного навчання;
- створення повноцінної мобільної версії;
- впровадження персонального голосового асистента;
- автоматичний імпорт банківських транзакцій;
- впровадження гейміфікованого навчання фінансової грамотності.

Створення інклюзивних фінансових сервісів сприяє зменшенню цифрової нерівності та дає можливість кожній людині ефективно керувати власним бюджетом.

Список використаних джерел

1. Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.1. W3C.
2. Nielsen J. *Usability Engineering*. Morgan Kaufmann, 2018.
3. Norman D. *The Design of Everyday Things*. MIT Press, 2013.
4. React Documentation — <https://react.dev>
5. WAI-ARIA Standards — <https://www.w3.org/WAI/ARIA/>
6. Shneiderman B. *Designing the User Interface*. Pearson, 2017.
7. GitHub Actions Documentation — <https://docs.github.com/actions>
8. Docker Documentation — <https://docs.docker.com>

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО КОНТЕНТУ

DIGITAL TOOLS FOR CREATING INCLUSIVE EDUCATIONAL CONTENT

Юрченко Валерія Олегівна

*магістратура, II курс, група Дз-24-1м-іті, спеціальність «Дизайн»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Гнатюк Л.Р., к.арх., доцент,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».*

Анотація. Тези присвячені дослідженню цифрових інструментів для створення інклюзивного середовища у закладах дошкільної освіти. Розглянуто теоретичні основи інклюзії, класифікацію цифрових інструментів (комунікаційні, навчальні, візуалізаційні, творчі), а також їх практичне застосування для дітей 1–5 років. Окремо описано методiku проведення майстер-класу для педагогів із використанням цифрових технологій. У роботі наведено приклади інтерактивних карт, схем та таблиць для оптимізації навчального процесу. Дослідження демонструє, що інтеграція цифрових інструментів підвищує доступність, ефективність та якість інклюзивного навчання. **Ключові слова:** інклюзія, цифрові інструменти, дошкільна освіта, інтерактивне середовище, інклюзивне навчання.

Annotation. The theses focus on the study of digital tools for creating an inclusive environment in preschool educational institutions. The theoretical foundations of inclusion, the classification of digital tools (communication, educational, visualization, creative), and their practical application for children aged 1–5 are analyzed. The methodology of conducting a master class for educators using digital technologies is described. Examples of interactive maps, diagrams, and tables for optimizing the learning process are presented. The study demonstrates that the integration of digital tools enhances accessibility, effectiveness, and quality of inclusive education. **Keywords:** inclusion, digital tools, preschool education, interactive environment, inclusive learning.

Інклюзивне середовище сьогодні є одним із пріоритетів розвитку освіти та соціальної сфери. Забезпечення рівного доступу до навчальних та розвивальних процесів для всіх категорій дітей, включно з тими, хто має особливі освітні потреби, потребує нових підходів та технологій. Цифрові інструменти є

ефективним засобом створення інклюзивного середовища, оскільки вони дозволяють: адаптувати навчальні матеріали; забезпечити інтерактивну комунікацію; візуалізувати інформацію; підтримувати творчий розвиток дітей.

Мета дослідження: визначити ефективні цифрові інструменти для створення інклюзивного середовища та розробити практичні рекомендації щодо їх використання у закладах освіти для дітей дошкільного віку (1–5 років).

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні основи інклюзії та цифрових технологій.

2. Класифікувати цифрові інструменти, що підтримують інклюзію.

3. Дослідити практичне застосування інструментів у закладах освіти.

4. Розробити сценарій майстер-класу для педагогів із використанням цифрових інструментів.

5. Сформулювати рекомендації щодо інтеграції цифрових інструментів у освітній процес.

1. Теоретичні засади інклюзії та цифрових технологій

1.1. Поняття інклюзії. Інклюзія — це процес створення умов, за яких кожна особа має рівні права та можливості для участі у соціальному, освітньому та культурному житті, незалежно від фізичних, психічних або соціальних особливостей. Інклюзивне середовище передбачає: Доступність: фізичну, інформаційну та цифрову. Рівність можливостей: адаптацію матеріалів під різні потреби та стилі сприйняття. Підтримку розвитку: використання ресурсів, що стимулюють творчість та самовираження.

1.2. Роль цифрових технологій у забезпеченні інклюзії. Цифрові технології забезпечують: Візуалізацію матеріалів: схеми, інфографіку, інтерактивні карти. Інтерактивну комунікацію: чат-боти, відеоконференції, онлайн-ігри. Адаптацію процесу навчання: використання аудіо-, відео- та текстових матеріалів для різних стилів сприйняття.

2. Класифікація цифрових інструментів для інклюзії

2.1. Інструменти комунікації. Приклад застосування: Zoom. Відеоконференції, демонстрація екрану. Онлайн-заняття для дітей з особливими потребами: Microsoft Teams Чати, конференції, спільні документи. Робота в групах, організація онлайн-проектів: Google Meet Відео, інтеграція з Google Classroom. Залучення

батьків та педагогів до навчального процесу: Discord. Голосові та текстові канали. Групові інтерактивні обговорення, навчальні клуби. Приклад практичного застосування: У дитячому садку для дітей 4–5 років проводяться інтерактивні онлайн-заняття з використанням Zoom, де діти можуть малювати, виконувати завдання та обговорювати їх у групах, одночасно отримуючи підтримку вихователя через чат.

2.2. Інструменти навчання та адаптації. Приклад застосування: Google Classroom. Викладання матеріалів, завдань, оцінювання. Персоналізоване навчання для дітей з різним рівнем розвитку: Moodle. Онлайн-курси, тестування, форуми. Контроль результатів, адаптовані завдання: Kahoot! Інтерактивні тести. Ігрова форма навчання, стимуляція уваги та мотивації. Quizizz. Онлайн-тести з інтерактивними елементами. Заохочення дітей до участі у навчальному процесі.

2.3. Інструменти візуалізації та дизайну середовища: Canva, Piktochart, Miro: створення схем, інфографіки, інтерактивних карт. Використання кольорових позначок та піктограм для кращого сприйняття матеріалу. Приклад: інтерактивна карта класу з позначенням зон для різних видів діяльності (ігрова, навчальна, творчість).

2.4. Інструменти для творчого розвитку. Нейрографіка: стимуляція креативності та розвитку дрібної моторики.

Інтерактивні малювальні програми: Tux Paint, Paint 3D.

Використання цифрових інструментів дозволяє створювати індивідуальні творчі завдання для дітей з різними здібностями.

3. Практичне застосування цифрових інструментів

3.1. Освітні заклади для дітей 1–5 років. Інтерактивні дошки та проєктори для візуалізації уроків. Планшети з адаптованими додатками (Learning Apps, ABCmouse). Таблиці та блок-схеми для структурування матеріалу.

3.2. Соціальні та комунікативні навички. Використання відеоконференцій для навчання комунікації. Групові онлайн-завдання для розвитку співпраці та емпатії.

3.3. Візуальні підказки. Піктограми та кольорові коди на стендах та інтерактивних картках. Таблиці з завданнями та схемами для спрощення сприйняття інформації. Приклад блок-схеми: Вхід → Зона ігор → Навчальна зона → Зона творчості → Вихід (кольорове позначення кожної зони, піктограми).

4. Опис майстер-класу. Мета: ознайомлення педагогів із цифровими інструментами для створення інклюзивного середовища.

Хід майстер-класу:

1. Демонстрація основних цифрових інструментів.

2. Практичне завдання: створення інтерактивної карти навчального середовища.

3. Обговорення результатів роботи та рекомендації для подальшого використання.

Очікуваний результат: Педагоги отримують практичні навички створення інклюзивних матеріалів. Підвищення ефективності навчання та розвитку дітей з різними потребами.

5. Рекомендації та висновки.

1. Підбирати інструменти залежно від віку та потреб дітей.

2. Використовувати інтерактивні платформи для розвитку соціальних та когнітивних навичок.

3. Використовувати схеми, таблиці, піктограми та кольорові позначки для кращого сприйняття інформації.

Висновки. Цифрові інструменти полегшують адаптацію навчального процесу під різні потреби дітей. Інклюзивне середовище стає більш доступним та ефективним завдяки інтеграції цифрових технологій. Подальший розвиток цифрових платформ відкриває нові можливості для інклюзії у навчанні та культурному розвитку.

Список використаних джерел

1. Литвиненко В.І. Інклюзивна освіта: сучасні підходи. Київ, 2022.
2. UNESCO. Digital Tools for Inclusive Education. 2023.
3. Piktochart Official Website: URL: <https://piktochart.com>.
4. Moodle Documentation: URL: <https://docs.moodle.org>.
5. Canva Official Website: URL: <https://www.canva.com>.
6. Google Classroom: URL: <https://classroom.google.com>.

**ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ВІЗУАЛЬНІ СИСТЕМИ
ЯК ОСНОВА БЕЗПЕЧНОГО ТА ІНКЛЮЗИВНОГО
ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА**

**INTELLIGENT VISUAL SYSTEMS AS THE BASIS OF A SAFE
AND INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT**

Юшко Олег Вікторович

III курс, група КІ-23-1а, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-7686-3503>

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-45>
olegushko94@gmail.com.

Науковий керівник: Самарай В.П., к.т.н., доцент,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4419-1366>

samaraj@ukr.net

Анотація. Інтелектуальні візуальні системи на основі технологій комп'ютерного зору відіграють дедалі важливішу роль у забезпеченні безпечного та інклюзивного освітнього середовища. Їх застосування охоплює моніторинг поведінки учасників освітнього процесу, адаптацію середовища до індивідуальних потреб учнів, виявлення загроз та запобігання конфліктним ситуаціям. Застосування таких технологій сприяє своєчасному реагуванню на критичні події, покращенню інклюзивності та підвищенню ефективності освітнього процесу. Актуальність тематики зумовлена потребою в інтеграції інноваційних рішень у сфері освіти в умовах соціальних, безпекових та епідеміологічних викликів. Визначено потенціал інтелектуальних систем як одного з ключових інструментів освітньої трансформації.

Annotation. Intelligent visual systems based on computer vision technologies play an increasingly significant role in ensuring safe and inclusive educational environments. Their applications include behavioral monitoring, adaptation of learning spaces to individual needs, threat detection, and conflict prevention. Such technologies facilitate timely responses to critical events, improve inclusivity, and enhance the overall efficiency of the educational process. The relevance of this field stems from the urgent need to integrate innovative solutions into education in light of ongoing social, security, and epidemiological challenges. Intelligent systems are identified as a key instrument for educational transformation.

Розвиток сучасної освіти супроводжується зростаючою потребою в трансформації освітнього простору відповідно до принципів безпеки, інклюзії та адаптивності. В умовах посилення соціальних, гуманітарних та безпекових викликів (зокрема повномасштабної війни, глобальної пандемії, внутрішньої міграції, зростання числа учнів з особливими освітніми потребами) особливої актуальності набуває питання створення технологічно, динамічного та чутливого до індивідуальних потреб середовища.

Інтелектуальні візуальні системи (ІВС), що ґрунтуються на технологіях комп'ютерного зору, машинного навчання та сенсорної інтеграції, розглядаються як один із найбільш перспективних інструментів підтримки освітнього процесу в умовах складної соціально-психологічної ситуації. Завдяки здатності до безперервного спостереження, аналізу невербальної поведінки, розпізнавання ситуацій ризику та адаптації середовища до потреб конкретних учасників освітнього процесу, такі системи мають потенціал суттєво впливати на якість взаємодії в закладах освіти.

У той час як значна частина досліджень у сфері освітніх технологій фокусується переважно на педагогічних платформах або цифрових навчальних ресурсах, ІВС спрямовані на розширення можливостей фізичного простору освітнього середовища. Мова йде про створення контекстно-обізнаного середовища, здатного в реальному часі реагувати на загрози, виявляти ознаки стресу, втому, соціальної ізоляції чи агресії, а також підтримувати доступність навчання для осіб з обмеженими можливостями. Таким чином, предметом наукового аналізу виступає потенціал ІВС у вирішенні завдань безпеки, інклюзії та персоналізації освітнього процесу. Основна мета — визначити переваги, обмеження та умови ефективного впровадження візуальних інтелектуальних технологій у навчальних закладах з урахуванням технічних та соціальних вимог.

Інтелектуальні візуальні системи (ІВС) — це складні програмно-апаратні комплекси, які використовують алгоритми комп'ютерного зору, штучного інтелекту (ШІ) та обробки відео/зображень для автоматичного аналізу подій у реальному часі. У контексті освіти їх застосування охоплює широке коло задач, що виходять за межі традиційного відеоспостереження. Основними напрямками впровадження ІВС у навчальних закладах є:

1. **Забезпечення фізичної безпеки.** ІВС можуть автоматично виявляти небезпечну поведінку (наприклад, бійки, фізичну агресію, перебування сторонніх осіб у заборонених зонах), і миттєво сигналізувати про це адміністрації або службі безпеки [1]. Завдяки використанню технологій розпізнавання рухів та відстеження об'єктів, такі системи підвищують швидкість реагування на інциденти та зменшують навантаження на персонал охорони.

2. **Соціально-емоційний моніторинг.** Застосування ІВС для аналізу емоційного стану учнів базується на розпізнаванні виразів обличчя, пози тіла, жестів, що дозволяє оцінювати рівень стресу, тривожності або втрати концентрації. Це особливо важливо для виявлення латентних форм булінгу, соціальної ізоляції або ознак дистресу в учнів з порушеннями комунікації [2].

3. **Контроль доступу та відвідування.** Системи розпізнавання облич можуть автоматично реєструвати присутність учнів, викладачів і персоналу без використання карток або журналів. Це дозволяє підвищити точність обліку відвідування, контролювати доступ до окремих зон (лабораторій, сховищ) і оперативно реагувати на позаштатні ситуації (наприклад, якщо учень залишив заклад без дозволу) [3].

4. **Адаптація освітнього середовища.** ІВС можуть використовуватись для динамічного налаштування класних кімнат залежно від контексту: регулювання освітлення, проєкцій, доступу до цифрових матеріалів тощо. Наприклад, системи можуть визначити, що учень втратив інтерес або неуважний, і адаптувати візуальний контент або методику викладання [4].

5. **Підтримка дітей з особливими освітніми потребами.** Для учнів з порушеннями зору або моторики ІВС можуть забезпечувати навігаційну підтримку, голосові підказки, автоматичне виявлення небезпечних ситуацій (наприклад, падіння) або інтеграцію з допоміжними технологіями. Системи також здатні моделювати поведінкові шаблони, характерні для нейровідмінних учнів, і допомагати вчасно надавати психологічну чи педагогічну підтримку [5].

Практичне впровадження інтелектуальних візуальних систем (ІВС) в освіті демонструє зростаючий інтерес як з боку державних структур, так і приватних розробників. Такі системи використовуються на всіх рівнях освіти — від дитячих садків до університетів — як у межах пілотних проєктів, так і на постійній основі. У США, зокрема в штаті Нью-Йорк, понад 30 шкільних

округів впровадили системи Aegis з функціями розпізнавання облич та виявлення «небезпечної поведінки» — проникнення сторонніх осіб, винос заборонених предметів тощо [1]. У Сінгапурі в межах програми Smart Campus з 2019 року використовуються ІВС для моніторингу емоційного стану учнів, що особливо актуально для STEM-напрямів [2]. У Фінляндії проєкт EduAI застосовує відеоаналітику для вивчення динаміки групової взаємодії учнів та формування педагогічних рекомендацій [3]. Україні, в умовах воєнного стану, безпека набуває критичної ваги. У Львівській та Київській областях школи спільно з ІТ-компаніями впроваджують системи відеоаналітики, здатні автоматично виявляти підозрілі об'єкти чи нестандартну поведінку. Система AI-SafeSchool, наприклад, працює в школах Бучанського району й включає модулі аналізу присутності, виявлення падінь і підвищеної тривожності. У межах ініціативи МОН «Школа без булінгу» досліджується можливість використання ІВС для виявлення ознак цькування — жорстких жестів, переслідування тощо [4].

Попри високий потенціал, ІВС вимагають складної технічної реалізації. Системи в реальному часі потребують значної обчислювальної потужності, особливо при локальній обробці відео. Навіть у хмарних рішеннях актуальними залишаються затримки сигналу (latency) та залежність від стабільного інтернет-з'єднання. У багатьох школах використовується застаріле обладнання, що не підтримує глибокий аналіз, тому впровадження ІВС потребує або повного оновлення інфраструктури, або інтеграції edge-пристроїв — автономних модулів, здатних здійснювати обробку даних на місці [1].

Технічна інтеграція ІВС в освіту вимагає сучасного обладнання, оптимізованих алгоритмів, адаптивного програмного забезпечення та стабільної підтримки. Без вирішення цих аспектів системи ризикують бути малоефективними або викликати недовіру в учасників освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Lasecki, W. S. & Bigham, J. P. (2019). Real-Time Crowd-Powered Interface Control. Proceedings of the 2019 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems. New York: ACM. DOI: <https://doi.org/10.1145/3290605.3300468>
2. McStay, A. (2020). Emotional AI: The Rise of Empathic Media. London : SAGE Publications. 208 p.

3. D'Mello, S. & Graesser, A. (2015). Feeling, thinking, and computing with affect-aware learning technologies. In: Calvo, R. A., D'Mello, S., Gratch, J., & Kappas, A. (Eds.). *The Oxford Handbook of Affective Computing*. New York : Oxford University Press, pp. 419–434.

4. Al-Azawei, A., Serenelli, F. & Lundqvist, K. (2016). Universal Design for Learning (UDL): A Content Analysis of Peer-Reviewed Journal Papers from 2012 to 2015. *Journal of the Scholarship of Teaching and Learning*, vol. 16, no. 3, pp. 39–56. DOI: <https://doi.org/10.14434/josotl.v16i3.19295>

5. UNESCO. (2021). *AI and Education: Guidance for Policy-makers*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000376709>

СЕКЦІЯ VII

МІЖКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА: МОВА-ТУРИЗМ-ДИЗАЙН-МЕДІА

ENSURING THE NORMAL LIFE OF PEOPLE WITH DISABILITIES ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НОРМАЛЬНОГО ЖИТТЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Liudmyla Knodel

*professor at the Department of Ukrainian Language and Literature,
Foreign Languages and Translation,
Institute of Philology and Mass Communications, University «Ukraine»,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8393-9491>
knodelukraine@gmail.com*

Annotation. *The Convention on the Rights of Persons with Disabilities is an international UN treaty on human rights aimed at protecting the rights and dignity of people with disabilities. In 2000, the leaders of five international non-governmental organizations of people with disabilities issued a declaration calling on all governments to support the Convention. Ukraine signed the Convention on December 13, 2006, and ratified it on December 16, 2009.*

Анотація. Конвенція про права інвалідів — це міжнародний договір ООН з прав людини, спрямований на захист прав і гідності людей з інвалідністю. У 2000 році лідери п'яти міжнародних неурядових організацій людей з інвалідністю опублікували декларацію, в якій закликали всі уряди підтримати Конвенцію. Україна підписала Конвенцію 13 грудня 2006 року і ратифікувала її 16 грудня 2009 року.

Inclusion is the key stone of today's education which applies to accommodate/include all human beings, thus the full spectrum of diverse abilities, within one system, in such a manner that all involved can be assured of successful, equal and quality participation in real-life experiences from birth to the grave. This implies that all have to perceive and treat themselves and others as dignified human beings, in enhancing human potential maximally and in succeeding to achieve whatever outcome is envisaged and humanly possible [1].

It should be noted that the fundamental basis for the modern view of inclusion is the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, which became an international human rights treaty aimed at protecting the dignity and rights of this category of citizens [2].

Inclusion is a system of measures aimed at inclusion and prevention of exclusion.

There are four types of attitudes toward people with disabilities in the world: *charitable, medical, social, and human rights*. In the case of the *charitable approach*, people with disabilities are often treated as objects, as unequal to themselves.

They are often perceived as a source of problems.

In the case of the *medical approach*, a person is also seen as a problem that does not have equal rights. The society has an idea of the norm to which such a person can be brought up with medical means. When we bring them up to the norm, then we will talk to them on an equal footing. And when he is not yet up to the norm, then he is a subhuman. During this period, we cannot say that a person will be happy, go to work or study. He is in the process of getting himself back to normal.

The *social approach* is considered revolutionary compared to the first two. It states that each person is unique, and disability is not a problem of a person, but a problem of society. The concept of the social approach is based on the fact that the concept of norms has been revised in the modern world.

There is no norm as such. Any person is a norm. Therefore, the task of society is to accept this norm and adapt it to itself so that a person feels comfortable and is involved in life. The *human rights* model is similar to the social model. It insists that if barriers are not removed, this is a violation of human rights and discrimination. This approach advocates for people to have mechanisms to challenge discrimination in order to have their rights restored [3].

Inclusion is the process of increasing the degree of participation of all citizens in society. The need for increased participation is felt primarily by those with physical or mental disabilities. It involves the development and application of specific solutions that will allow everyone to participate equally in academic and social life.

The concept of inclusion is similar in meaning to integration and the opposite of segregation. In inclusion, all stakeholders must actively participate to achieve the desired result.

Inclusion promotes quality and equity education for all, without any type of barrier or exclusion, including those who may be potentially marginalized due to disability, gender, emotional/ behavioral problems, family background, ethnicity, giftedness, migrants, poverty, hearing or visual impairment, language delay, among others [4].

Disability is not a verdict of fate, but rather a way of life in the circumstances that can bring a lot to a person with a disability and the people around them, if disability is considered within the framework of a social concept. Then the main meaning of the inclusion process can be summarized as follows: «Everyone is welcome here!» Or it can become an unbearable daily suffering for all members of society if disability is considered only within the biological concept, when «a disabled person is a person who is fully or partially incapacitated due to some anomaly, injury, mutilation, or disease» (S. I. Ozhegov) [4].

Inclusiveness is the support and involvement of people from different backgrounds in all social activities, accompanied by equal opportunities, rights and access to resources and assistance. It is about diversity and creating environments, policies and practices that respect and value the unique characteristics, experiences and contributions of each person.

Inclusive values are the recognition of diversity, equality and justice, cooperation, participation, and community [5].

The concept of inclusiveness has evolved over time and is rooted in the principles of social equality and human rights. The United Nations Declaration of Human Rights, adopted in 1948, is an important point in defining the terms inclusiveness. It affirms the rights and freedoms of all people, regardless of their race, color, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, or other status.

In modern history, inclusiveness has become a central theme in the struggle for the rights and equality of marginalized groups, inclu-

ding the civil rights movement in the United States, the women's rights movement, and the LGBTQ+ movement. These movements have played a key role in raising awareness of the importance of inclusivity and combating inequality and discrimination [6].

According to a report by the World Economic Forum, less than 20% of the companies surveyed today intend to launch DEI (diversity, equity and inclusion) programs to increase the availability of talent, and only $\frac{2}{3}$ of the organizations surveyed have DEI programs. This number is significantly higher in larger organizations: 92% of companies with more than 50 000 employees already have such programs and initiatives in place.

Research by the World Economic Forum shows that companies with above-average diversity receive 45% of the average income from innovation, while companies with below-average diversity receive only 26%. It is believed that in any society, the average number of people with disabilities is 10% [4].

According to the Ministry of Social Policy, there are 2.6 million people with disabilities in Ukraine. This is 6% of the total population. Of these, 168,280 are children. Data from the World Health Organization indicate that we have 6.7 million (15%) of such citizens. For 0.9–1.8 million people, disability significantly interferes with their lives.

Disability is a social construct, the result of the interaction of personal and environmental factors in society. It is not an individual problem, but a consequence of the improper organization of society. For a person with a disability, inclusion is the organization of society without barriers or the elimination of existing ones [4].

Society will realize the significant difference between the biological and social concepts only when it has accessible and complete information on the inclusion of persons with disabilities. It is not the disease that creates limitations to activities, but the living conditions that society (government) can offer to people with disabilities. Equal opportunities can only be achieved in a society where disability is viewed through a social concept, where there is no discrimination against people with disabilities by the words and actions of others. Many people who need inclusive technologies do not have access to them. Examples of unmet global need for assistive technology include:

- 200 million people with low vision do not have access to low vision aids.

- 75 million people need a wheelchair, and only 5% to 15% of those who have access to one.

– 466 million people worldwide experience hearing loss. The production of hearing aids currently meets less than 10% of the global need [4, 7].

Huge shortage of labor in inclusive technologies: more than 75% of low-income countries do not have prosthetics and orthotics training programs.

The countries with the highest prevalence of disability-related diseases tend to be the countries with the lowest supply of healthcare professionals qualified to provide assistive technologies (up to 2 professionals per 10,000 population).

References

1. Українсько-канадський проєкт «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні»: тренінгові модулі: «Вступ до питань «інвалідності»». URL: <https://knowledge.org.ua/ukrainsko-kanadskij-proekt-inkluzivna-osvita-dlja-ditej-z-osoblivimi-potrebami-v-ukraini/>. (дата звернення: 14.11.2025).

2. Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів) : ООН; Конвенція від 13.12.2006 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text. (дата звернення: 14.11.2025).

3. Handicap International UK — UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities. URL: <https://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf>. (дата звернення: 14.11.2025).

4. Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник / за заг. редакцією Байди Л. Ю., Красюкової-Еннс О. В. / кол. авторів: Байда Л. Ю., Красюкова-Еннс О. В., Буров С. Ю. та ін. К., 2012. 216 с.

5. Rybakova, K. M. Adaptive Philosophy in Socialist People at Nowadays. *Mul'tyversum. Filosofs'ky Al'manakh* (Multiversum. Philosophical Almanac), 2018. Вип. 3–4. С. 165–166. [In Ukrainian].

6. UN Treaty Collection: parties to the Convention on the Rights of Persons with Disabilities: List of parties. United Nations. URL: [Вказати URL джерела]. (Дата звернення: 20.04.2017).

7. Інклюзивна освіта. Посібник для батьків: посібник / А. Креста, Дж. Блейз, О. Красюкова-Еннс. К., 2012. 116 с.

TYPES OF ATTITUDES TOWARD PEOPLE WITH DISABILITIES IN THE WORLD

ТИПИ СТАВЛЕННЯ ДО ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ У СВІТІ

Nataliia Loponosova

*I course, group ZPR-25-1M, specialization «Philology»,
Institute of Philology and Mass Communications, University «Ukraine».*

19062000nl@ukr.net

*Scientific supervisor: Liudmyla Knodel, professor at the Department of
Ukrainian Language and Literature, Foreign Languages and Translation,
Institute of Philology and Mass Communications, University «Ukraine».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8393-9491>

knodelukraine@gmail.com

Annotation. Society will realize the significant difference between the biological and social concepts only when it has accessible and complete information on the inclusion of persons with disabilities. It is not the disease that creates limitations to activities, but the living conditions that society (government) can offer to people with disabilities. Equal opportunities can only be achieved in a society where disability is viewed through a social concept, where there is no discrimination against people with disabilities by the words and actions of others. Many people who need inclusive technologies do not have access to them.

Анотація. Суспільство усвідомить істотну різницю між біологічним і соціальним поняттями лише тоді, коли матиме доступну і повну інформацію про інклюзію осіб з інвалідністю. Не хвороба створює обмеження для діяльності, а умови життя, які суспільство (уряд) може запропонувати людям з інвалідністю. Рівні можливості можуть бути досягнуті лише в суспільстві, де інвалідність розглядається через соціальне поняття, де немає дискримінації людей з інвалідністю в словах і діях інших. Багато людей, які потребують інклюзивних технологій, не мають до них доступу.

Inclusion in a broad socio-philosophical sense is understood as a form of existence, a way of living together for ordinary people and people with disabilities, which is supported or opposed by society and its subsystems (including educational institutions), and in relation to which both members of society have the right to make a free choice. In inclusion, all stakeholders must be actively involved to achieve the desired result.

Inclusion is a system of measures aimed at inclusion and prevention of exclusion.

There are four types of attitudes toward people with disabilities in the world: *charitable, medical, social, and human rights*. In the case of the *charitable approach*, people with disabilities are often treated as objects, as unequal to themselves. They are often perceived as a source of problems [1].

There is no norm as such. Any person is a norm. Therefore, the task of society is to accept this norm and adapt it to itself so that a person feels comfortable and is involved in life. The *human rights* model is similar to the social model. It insists that if barriers are not removed, this is a violation of human rights and discrimination. This approach advocates for people to have mechanisms to challenge discrimination in order to have their rights restored.

Inclusive values are the recognition of diversity, equality and justice, cooperation, participation, and community [4].

According to a report by the World Economic Forum, less than 20% of the companies surveyed today intend to launch DEI (diversity, equity and inclusion) programs to increase the availability of talent, and only $\frac{2}{3}$ of the organizations surveyed have DEI programs. This number is significantly higher in larger organizations: 92% of companies with more than 50 000 employees already have such programs and initiatives in place. Research by the World Economic Forum shows that companies with above-average diversity receive 45% of the average income from innovation, while companies with below-average diversity receive only 26%.

Society will realize the significant difference between the biological and social concepts only when it has accessible and complete information on the inclusion of persons with disabilities. It is not the disease that creates limitations to activities, but the living conditions that society (government) can offer to people with disabilities. Equal opportunities can only be achieved in a society where disability is viewed through a social concept, where there is no discrimination against people with disabilities by the words and actions of others. Many people who need inclusive technologies do not have access to them. The lack of accessibility in low-income countries is the main reason why people who need the means to live a normal life do not have them.

In the civilized world, the health of society, the face of the state, and the moral climate are primarily determined by the attitude towards people with disabilities.

The Convention on the Rights of Persons with Disabilities is an international human rights treaty of the United Nations aimed at protecting the rights and dignity of people with disabilities.

The Parties to the Convention are obliged to promote, protect and ensure the full enjoyment of their rights by persons with disabilities and to ensure their full equality before the law. The Convention serves as a major catalyst for global changes in the way people with disabilities are viewed not as objects of charity, medical treatment and social protection, but as full and equal members of society with human rights. The Convention became the first human rights treaty in the 21st century [1]. The purpose of this Convention is to promote, protect and ensure the full and equal enjoyment by all persons with disabilities of all human rights and fundamental freedoms, and to promote respect for their inherent dignity.

The Convention follows the tradition of civil law. The preamble cites the principle that «all human rights are universal, indivisible, interdependent and interrelated» of the Vienna Declaration and Programme of Action, followed by 50 articles.

As of November 2019, the document has 163 signatories and 181 parties, including 180 states and the European Union. The years 1981–1992 were proclaimed by the UN as the «Decade of Disabled Persons».

In 1987, the World Meeting of Experts on Progress recommended that the UN General Assembly develop an international convention on the elimination of discrimination against persons with disabilities. Drafts of the convention were proposed by Italy and later Sweden, but no consensus was reached.

Many government officials argued that existing human rights documents were sufficient. Instead, the non-binding «Model Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities» were adopted by the General Assembly in 1993 [2].

In 2000, the leaders of five international public organizations of people with disabilities issued a declaration calling on all governments to support the Convention. In 2001, the General Assembly, at the suggestion of Mexico, established an Ad Hoc Committee to consider proposals for a comprehensive and integrated convention on the promotion and protection of the rights and dignity of persons with disabilities, based on a holistic approach.

Disability rights organizations, including the International Disability Alliance, the coordinator of the dedicated international disabili-

lity organization, have been actively involved in the drafting process, including seeking a role for people with disabilities and their organizations in the implementation and monitoring of the future Convention.

Handicap International is an international non-governmental, non-profit organization established in 1982 to provide assistance in refugee camps in Cambodia and Thailand; its main goal is to help disabled and vulnerable people in conditions of poverty and isolation, conflict and emergency.

The headquarters is located in France; later, 7 branches appeared: in Belgium (1986), Switzerland (1996), Luxembourg (1997), Germany (1998), Great Britain (1999), Canada (2003) and the United States (2006) [3].

Handicap International is one of the 6 founding members of the International Movement to Ban Landmines, which won the Nobel Peace Prize in 1997. In 2011, Handicap International won the Conrad N. Hilton Foundation's \$1.5 million Humanitarian Award for its «*commitment to people with disabilities living in poverty, conflict or natural disaster*».

The organization is a member of the International Consortium on Disability and Development. Mexico has begun negotiations to actively support GRULAC (Latin American Regional Group).

The Convention has become one of the most rapidly endorsed human rights instruments in history, with support from all regional groups. 160 states signed the Convention after its opening in 2007, and 126 states ratified the Convention within the first five years [4].

Ukraine signed the Convention on December 13, 2006, ratified it on December 16, 2009, the treaty entered into force for Ukraine on March 6, 2010.

The principles of normalization are enshrined in a number of modern international legal acts: The UN Declaration on the Rights of the Mentally Handicapped (1971), the Declaration on the Rights of Persons with Disabilities (1975), the Convention on the Rights of the Child (1989) [6].

References

1. UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities. *Handicap International UK*. URL: https://www.un.org/disabilities/documents/convention/convention_accessible_pdf.pdf. Архів оригіналу за 15 трав. 2015 р. (дата звернення: 13.11.2025).

2. Landmark UN treaty on rights of persons with disabilities enters into force. *Scoop*. 5 трав. 2008 р. URL : <https://news.un.org/en/story/2008/05/258222>. (дата звернення: 13.11.2025).

3. Рибаківа К. М. Адаптивна філософія в соціалістичному суспільстві сьогодні. *Мультиверсум. Філософський Альманах*. 2018. Вип. 3–4. С. 165–166.

4. Таранченко О. М., Колупаєва А. А. Освіта дітей з особливими потребами в незалежній Україні: стратегічний вимір. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2016. Вип. 3(79). С. 7–18. URL: <https://files.core.ac.uk/download/pdf/159118818.pdf> (дата звернення: 13.11.2025).

**IDEAS OF HUMANISM AND INCLUSIVITY
IN THE PEDAGOGICAL HERITAGE OF HRYHORIY SKOVORODA:
INTERCULTURAL DIMENSION
AND MODERN ACTUALIZATION**

**ІДЕЇ ГУМАНІЗМУ ТА ІНКЛЮЗИВНОСТІ
В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ:
МІЖКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР ТА СУЧАСНА АКТУАЛІЗАЦІЯ**

Larysa Pohribna

Associate Professor at the Department of Ukrainian Language and Literature, Foreign Languages and Translation,

Institute of Philology and Mass Communications, University «Ukraine»

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-6939-0583>

inozemnamova.ifmk@gmail.com

Annotation. *The research explores the philosophical and pedagogical legacy of Hryhoriy Skovoroda through the lens of humanism and modern inclusive education. Skovoroda's core concept of «self-knowledge» and «affinity work» (Srodna Pratsia) is examined as a primary source of individual empowerment and recognition of innate diversity, directly correlating with modern principles of DEI (Diversity, Equity, Inclusion) and Howard Gardner's Theory of Multiple Intelligences. The paper actualizes Skovoroda's intercultural dimension, rooted in the unity of man and nature, suggesting his ideas align with modern principles of acceptance and non-discrimination, serving as a historical precursor to Abraham Maslow's Self-Actualization concept. The study concludes that the philosopher's heritage provides a robust theoretical foundation for developing an inclusive educational environment that prioritizes the personal potential and self-realization of every individual.*

Анотація. Дослідження вивчає філософсько-педагогічну спадщину Григорія Сковороди крізь призму гуманізму та сучасної інклюзивної освіти. Основна концепція Сковороди про «самопізнання» та «сродну працю» розглядається як періододжерело індивідуального

розширення можливостей та визнання вродженого різноманіття, безпосередньо корелюючи з сучасними принципами DEI (Різноманіття, Рівність, Включення) та Теорією множинного інтелекту Говарда Гарднера. У роботі актуалізується міжкультурний вимір спадщини Сковороди, що ґрунтується на єдності людини й природи, і доводиться, що його ідеї відповідають сучасним принципам прийняття, слугуючи історичним провісником концепції самоактуалізації Абрахама Маслоу. Дослідження доходять висновку, що спадщина філософа надає міцну теоретичну основу для розбудови інклюзивного освітнього середовища, яке пріоритезує особистий потенціал і самореалізацію кожної людини.

Педагогічна спадщина Григорія Сковороди (1722–1794) є невичерпним джерелом гуманістичних ідей. Вони актуальні сьогодні. Ці ідеї набувають особливої значущості в контексті розбудови сучасного інклюзивного освітнього середовища. Філософія Сковороди, зосереджена на людиноцентризмі та індивідуальному щасті, містить фундаментальні принципи, що перегукуються з ключовими засадами інклюзії, зокрема визнанням унікальності та різноманіття кожного учня.

Фундаментальною ідеєю Сковороди є концепція «сродної праці» [2], яка передбачає, що кожна людина має унікальні природні схильності (сродності). Щастя — у діяльності, що резонує із внутрішньою суттю людини. Ця ідея — не просто педагогічний принцип, а глибоко людський маніфест: він закликає суспільство визнати, що ми всі різні, і в цьому наша сила. Сковорода заперечує ідеал *універсальної людини-функції*, стверджуючи, що природні відмінності є не дефектом, а, навпаки, основою для повноцінного життя та вагомого внеску в суспільство. Принцип сродної праці в сучасному освітньому просторі — це гарантія права дитини бути собою, вимога до педагогів бачити унікальний талент у кожному учневі, а не просто вимірювати його за стандартною лінійкою.

Суголосність цих ідей простежується в сучасній освітній філософії, зокрема в концепції множинного інтелекту Говарда Гарднера, яка науково обґрунтовує наявність багатьох рівноцінних типів здібностей. Аналогічно, філософія Сковороди прямо корелює з принципами DEI (Diversity, Equity, Inclusion), оскільки визнає: щоб досягти рівності, ми маємо цінувати індивідуальні відмінності як цінність, що збагачує суспільство.

Сковорода розглядав людину як мікрокосм — всесвіт у мініатюрі. Його вчення про «три світи» формувало його глибоко людяний та міжкультурний погляд на освіту. Він прагнув універсального пізнання, яке об'єднує, долаючи будь-які стіни між народами чи класами [1]. Це урок толерантності та відкритості. Центральний заклик «Пізнай себе» стає не просто філософським завданням, а життєвим орієнтиром, провісником ідей самоактуалізації Абрахама Маслоу, де найвищим щастям визнається прагнення людини до повного розкриття своєї душі та таланту. Цей гуманізм став етичною основою для формування поваги та гідності до будь-якої особистості.

Ідеї Сковороди — це пряма відповідь на проблему дискримінації. Його філософія *рівності душ* забороняє розглядати людину з інвалідністю як об'єкт жалю чи медичної проблеми. Вона утверджує соціальну модель інклюзії: обмеження створюються не природою, а байдужістю суспільства та відсутністю бар'єрів. Сковородинський гуманізм висував на перший план особистісний розвиток і етичне самовдосконалення [3], що є базовою умовою для успішної інтеграції. Чи не час нам, нарешті, перестати шукати «дефекти» в людях і почати шукати в них унікальні «сродності»?

Актуалізація спадщини Сковороди в сучасній інклюзивній педагогіці вимагає: по-перше, формування ціннісних орієнтирів та впровадження ідей самопізнання і внутрішньої рівності для подолання стигматизації серед учнів; по-друге, створення сприятливого середовища, що сприяє професійному самовизначенню на основі сродності, незалежно від наявних освітніх потреб; по-третє, використання його універсалістських поглядів як основи для виховання поваги до різноманіття культур, мов та індивідуальних особливостей в полікультурних класах.

Таким чином, педагогічна філософія Григорія Сковороди з її акцентом на внутрішній гармонії, гуманізмі та індивідуальному покликанні надає глибоку методологічну базу для розбудови справжньої інклюзії. Його спадщина — це не сухий академічний текст, а живий міжкультурний міст, що закликає сучасну освіту зупинитися, зазирнути всередину себе і суспільства, щоб забезпечити повне та гідне включення кожного, хто прагне жити життям, сповненим змісту.

Список використаних джерел

1. Бовсунівська Т. А. Філософія Г. С. Сковороди як теоретична основа гуманізації педагогічного процесу в сучасній школі. *Педагогіка і психологія*. 2012. Вип. 2(3). С. 143–150.
2. Сковорода Г. С. Повне зібрання творів : у 2-х т. / [відп. ред. В. А. Маринчик]. 3-тє вид., випр. і допов. Київ : Либідь, 2011. Т. 1 : Поезія. Байки. Трактати. Діалоги. 544 с.
3. Черкашин Р. М. Педагогічні ідеї Г. С. Сковороди і сучасні освітні парадигми. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогічні науки*. 2018. Вип. 1. С. 98–103.

**ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА СПЕЦИФІКА
МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ:
ПРОБЛЕМИ ІНКЛЮЗІЇ ТА МОВНІ БАР'ЄРИ**

**LEXICAL AND SEMANTIC SPECIFICITY
OF YOUTH SLANG IN THE DIGITAL ENVIRONMENT:
INCLUSION ISSUES AND LANGUAGE BARRIERS**

Анісімова Анастасія Олександрівна

*III курс, група ЗІПР-23-1, спеціальність «Філологія (Переклад)»,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Домініч Л.М., ст. викладач кафедри
української мови і літератури, іноземних мов і перекладу,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».*

Анотація. У тезі розглянуто особливості формування та функціонування молодіжного сленгу в цифровому середовищі, визначено його лексико-семантичні характеристики та соціальні функції. Проаналізовано вплив глобалізаційних процесів, англізації та цифрової комунікації на динаміку сленгових одиниць. Висвітлено проблему мовної інклюзії та бар'єрів, що виникають між поколіннями й соціальними групами через швидкоплинність і варіативність сленгу. Зазначено, що молодіжний сленг є динамічним елементом мовної системи, який відображає культурні та психологічні процеси сучасності. Підкреслено необхідність подальших досліджень для систематизації новітніх сленгових тенденцій і розробки моделей лінгвістичної інклюзії

Annotation. The article examines the formation and functioning of youth slang in the digital environment, outlining its lexical-semantic characteristics and social functions. It analyzes the influence of globalization, Anglicization, and digital communication on the dynamics of

slang units. The study highlights issues of linguistic inclusion and barriers arising between generations and social groups due to the fluid and variable nature of slang. Youth slang is presented as a dynamic component of the language system that reflects contemporary cultural and psychological processes. The paper emphasizes the need for further research to systematize emerging slang trends and develop models of linguistic inclusion.

Молодіжний сленг — це потужне, живе та вільне утворення мовної системи, яке є індикатором соціально-психологічних процесів. У сучасному цифровому середовищі сленг розвивається особливо інтенсивно, відображаючи глобальні культурні та технологічні тенденції. Соціальні мережі, інтернет-комунікація та медійний дискурс сприяють прискоренню циркуляції нових сленгових одиниць, що формує унікальний мовний простір сучасного покоління.

Питання молодіжного сленгу є актуальним, адже відображає не лише мовні, а й соціокультурні зміни та впливає на структуру літературної мови. Активна англізація українського сленгу, зумовлена глобалізаційними процесами, викликає занепокоєння щодо збереження мовної ідентичності. Слова як *лайк*, *репост*, *крінж*, *фейл*, *флексити* стають універсальними маркерами молодіжного дискурсу, однак водночас вони витісняють питомі українські відповідники. Це породжує *лексичну гібридизацію* та розшарування мовних практик у межах одного соціуму. Зростання ролі англomовних запозичень, процес англізації українського медіадискурсу, а також питання інклюзії в комунікації між поколіннями зумовлюють потребу у ґрунтовному аналізі цього явища [1, 2].

У мовознавстві поняття «*сленг*» трактується по-різному. За Т. Кондратюк, це «*жива і вільна мовна стихія, що відображає соціальну та індивідуальну психологію мовців*» [3, с. 3]. Н. Шульжук зазначає, що перші наукові розвідки, присвячені сленгу, датуються початком ХІХ ст., коли цей феномен почали розглядати як соціолінгвістичний показник певної групи [4]. У радянський період сленг вважався маргінальною формою мовлення, однак сучасні дослідження визначають його як природне доповнення до літературної мови, що підсилює її виражальні можливості.

Проблемою залишається чітке розмежування термінів «*сленг*», «*жаргон*» і «*арго*». Згідно з визначенням С. Єрмоленко,

сленг є варіантом професійної або групової мови, який використовують носії різних соціальних прошарків і вікових категорій [5, с. 60]. На відміну від аргю, що має закритий характер і функцію відокремлення, сленг є відкритим і активно проникає у масову комунікацію. Таким чином, його лексико-семантична специфіка полягає в гнучкому поєднанні неологічних, запозичених і переосмислених одиниць, які швидко реагують на соціальні зміни.

Для молодіжного сленгу характерна висока семантична рухливість, емоційність, оцінність та здатність до метафоризації. Також типовими є:

- неологізми на основі англomовних запозичень (*лайкати, фоловити, крінж, хейт, хайп*);
- усічені форми (*відос, відосик, чел тощо*);
- переосмислення значення звичних слів (*жорсткий* — «крутий», «разючий», *токсичний* — «людина зі складним характером»);
- графічна варіативність під впливом цифрової комунікації (*omg, lol, thx, pls*).

Молодіжний сленг часто функціонує як засіб створення неформального, «свого» комунікативного простору, що підсилює відчуття групової єдності. У цифровому просторі (соціальні мережі, блоги, форуми, стримінгові платформи) сленг стає основним елементом неформальної комунікації. Його функції полягають у створенні індивідуальності мовлення, ідентифікації групової належності, номінації емоцій. Журналісти, блогери та автори художніх текстів активно використовують сленг для наближення мови до розмовної, створення ефекту автентичності та привабливості для молодшої аудиторії. За влучним зауваженням Л. Ставицької, сленг «актуалізується в певну епоху в певному національно-культурному континуумі: через стилізацію мови різних соціальних прошарків, усно-розмовної практики соціуму...» [6, с. 264].

Сленгові елементи в рекламі й соціальних мережах виконують комунікативно-прагматичну функцію: вони не лише інформують, а й емоційно залучають реципієнта. Варто зауважити, що вільне використання сленгових одиниць у медійних текстах усе ще є відносно рідкісним явищем. Найчастіше сфера його застосування обмежується передачею прямої мови учасників репортажів, коментарів або інтерв'ю. Однак навіть у таких випадках ці лексеми виконують важливу соціолінгвістичну функцію — на-

ближають медійний дискурс до повсякденного мовлення аудиторії, створюючи ефект автентичності та емоційної залученості.

Значну роль у поширенні новітніх лексем відіграють також меми, які стають потужним каналом трансляції молодіжного сленгу. Мовна система мемів відображає іронічне сприйняття дійсності, перетворюючи побутові або соціальні явища на коди колективної культури. Приклади таких лексем: «кріповий», «орати», «токсик», «жиза», «няшний» тощо.

В українському молодіжному середовищі відіграють значну роль у формуванні словникового запасу англіцизми. Серед найпоширеніших — *шерити* (від *to share* — «ділитися»), *фейк* (від *fake* — «підробка, неправда»), *лайкати*, *фоловити*, *хейтити* тощо. Редакторка О. Кондратюк зауважує, що більшість таких запозичень потрапляють у мовлення без нагальної потреби: «Ми настільки часто говоримо «*факапити*», «*репостити*», «*хейтити*», що починаємо забувати українські відповідники» [7].

Варто зазначити, що мовна взаємодія не обмежується лише впливом англійської мови. У сучасному світі, де комунікація є глобальною, будь-яка мова постійно зазнає змін під впливом інших. Українська мова не є винятком: процеси запозичення відбуваються природно, у результаті культурного та інтелектуального обміну. Тому відокремити національну мову від світового мовного простору практично неможливо.

Водночас швидкоплинність і мінливість сленгових одиниць створюють певний мовний бар'єр між поколіннями. Старші мовці нерідко не розуміють актуальних неологізмів, що ускладнює міжпоколіннєву комунікацію. Отож у цифровій добі виникає питання мовної інклюзії — забезпечення взаєморозуміння між носіями різних мовних кодів у межах одного мовного простору. Говорячи про роль сленгу в українській мові, варто зазначити, що він розглядається як доповнення до літературної мови, а не її заміник. Мова володіє внутрішнім механізмом самоочищення, завдяки якому відбувається природне відокремлення надмірних чи застарілих елементів. Сленг також має властивість умовного «самозгасання»: слова, популярні десять-двадцять років тому, виходять з ужитку, поступаючись місцем новим. Такі процеси засвідчують динамічну природу мови, її здатність адаптуватися та оновлюватися без втрати культурної основи. Водночас швидкоплинність і мінливість сленгових одиниць створюють певний мовний бар'єр між поколіннями.

Старші мовці часто не розуміють новітніх неологізмів, що ускладнює міжпоколіннєву комунікацію.

Мовні бар'єри виникають не лише між поколіннями, а й між різними соціальними групами молоді, оскільки цифрові платформи продукують власні «мікросленги». Наприклад, сленг геймерів відрізняється від лексики блогерів чи представників ІТ-середовища. Це ускладнює процес міжгрупового спілкування, створюючи *множинність мовних кодів*. Проблема інклюзії в цифровому мовному просторі полягає у пошуку балансу між свободою мовотворчості та збереженням зрозумілості, між інноваційністю й культурною спадкоємністю.

Отже, молодіжний сленг у цифровому середовищі є динамічним лінгвістичним явищем, що відображає процеси глобалізації, інформатизації та культурної трансформації. Його лексико-семантична структура характеризується відкритістю, експресивністю, емоційністю та схильністю до швидких змін. Попри це, науковці зазначають, що сучасні дослідження медійного сленгу в Україні є недостатньо оновленими. Оскільки сленг постійно еволюціонує, виникає потреба у системному моніторингу нових лексичних тенденцій. Зокрема, аналіз сучасних медійних ресурсів дозволив виокремити низку активних одиниць, що належать до молодіжного соціолекту, серед яких: «тролити», «булити», «зашвар», «зумери», «краш», «крінж», «пруфи», «спойлер», «аб'юз», «бро», «хайп», «хейт», «топ», «скролити», «свайпати», «стрімити», «френдзона», «вайб», «сюр», «тригерити», «фідбек», «косплей» тощо. Ці одиниці активно функціонують у цифровому просторі, відображаючи вплив англійської мови, медійних трендів і глобалізаційних процесів. Подальші дослідження доцільно спрямувати на вивчення механізмів формування нових сленгових одиниць у цифровій комунікації, а також на розробку моделей лінгвістичної інклюзії, що забезпечуватимуть взаєморозуміння між різними мовними групами суспільства [7].

Список використаних джерел

1. Fries Ch. Introduction to American College Dictionary. Ch. Fries. New York, 1947. 358 p.
2. Spears R. A. Slang and euphemism. New York : Jonathan David Publishers, Inc. Middle Village, 1981. xxviii, 448 p.
3. Кондратюк Т. М. Словник сучасного українського сленгу. Харків : Фоліо, 2006. 352 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Kondratiuk_Tetiana (дата звернення: 13.11.2025).

4. Шульжук Н. Сленг як нелітературний пласт сучасної української лексики. *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. Вип. 21. 2011. С. 102–112.
5. Єрмоленко С.Я. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С.Я. Єрмоленко, С.П. Бирик, О.Г. Тодор. Київ : Либідь, 2001. 252 с.
6. Ставицька Л.О. Арго, жаргон, сленг. Київ : Критика, 2005. 462 с.
7. Кондратюк О. Молодіжний сленг як мовне явище. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n38texts/kondratyuk.htm> (дата звернення: 13.11.2025).

LANGUAGE — AS A MEDIATOR OF EDUCATION IN AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

МОВА — ЯК ПОСЕРЕДНИК ОСВІТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Ахремова Ольга Олегівна

*І курс, група ПР-25, спеціальність «Філологія»,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».
akhremovaolha@gmail.com*

*Науковий керівник: Явор О.В., ст. викладач,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».
olhayavor24@gmail.com*

Annotation. *This paper explores the key challenges faced by children with disabilities and special educational needs (SEN), focusing on their access to education and participation in social and cultural life. It highlights the importance of creating an inclusive educational environment where language functions as a primary mediator of communication, understanding, and support. The study emphasizes that inclusive education is essential for ensuring equal opportunities, reducing discrimination, and promoting the full integration of all children, regardless of their psychophysical characteristics. In analyzing current Ukrainian educational reforms, the paper presents national initiatives aimed at improving accessibility at preschool, vocational, and higher education levels. The research also underlines the critical role of teachers, educational institutions, and state policy in fostering barrier-free learning conditions. Overall, the article affirms that inclusive education is fundamental to building a democratic society where every child can realize his or her potential and exercise the right to quality education.*

Анотація. *У цій статті досліджуються ключові проблеми, з якими стикаються діти з інвалідністю та особливими освітніми*

потребами (ООП), зосереджуючись на їхньому доступі до освіти та участі в соціальному та культурному житті. У дослідженні підкреслюється важливість створення інклюзивного освітнього середовища, де мова функціонує як основний посередник комунікації, розуміння та підтримки. У дослідженні наголошується на тому, що інклюзивна освіта є важливою для забезпечення рівних можливостей, зменшення дискримінації та сприяння повній інтеграції всіх дітей, незалежно від їхніх психофізичних особливостей. Аналізуючи поточні освітні реформи в Україні, у статті представлені національні ініціативи, спрямовані на покращення доступності дошкільної, професійно-технічної та вищої освіти. У дослідженні також підкреслюється критична роль вчителів, навчальних закладів та державної політики у сприянні створенню безбар'єрних умов навчання. Загалом, стаття стверджує, що інклюзивна освіта є основоположною для побудови демократичного суспільства, де кожна дитина може реалізувати свій потенціал та скористатися правом на якісну освіту.

It is no secret that people with any kind of impairment often feel uncomfortable in certain environments. In general, such individuals do not differ from people without impairments; they have the same opportunity to receive an education, find employment, purchase housing, and live a full life of their own choosing.

The purpose of this thesis is to reveal the issues of the inclusive environment. Inclusive education is a system of educational services guaranteed by the state, based on the principles of non-discrimination, respect for human diversity, and the effective involvement and inclusion of all participants in the educational process.

The idea of inclusion, which emerged from the recognition of the value of human diversity and differences among people, excludes any discrimination and reflects one of the main features of a democratic society: all children are valuable members of society and have rights, including the right to education, regardless of the peculiarities of their psychophysical development.

At the same time, in the understanding of many people, inclusion is associated only with individuals who have «disabilities» — that is, a degree of health loss due to illness, injury (or its consequences), or congenital conditions that, when interacting with the external environment, may lead to limitations in a person's daily functioning. Thus, persons with disabilities are individuals who have persistent physical,

mental, intellectual, or sensory impairments that may hinder their full and effective participation in society on an equal basis with others.

However, children who require inclusive education may not necessarily have a disability; instead, they may have special educational needs (SEN). According to the Law of Ukraine «On Education,» a child with SEN is «a person who requires additional permanent or temporary support in the educational process in order to ensure his or her right to education.»

UNESCO interprets the category of children with SEN broadly. In particular, UNESCO includes in this category children who have developmental disorders: emotional and behavioral difficulties, speech and communication disorders, learning difficulties, delayed/limited intellectual development, physical/neuromotor impairments, and visual or hearing impairments. This list is complemented by children raised in disadvantaged environments, children belonging to ethnic minority groups, street children, and children with HIV/AIDS.

No child should feel different or excluded from educational, cultural, and social processes — this is the main task of inclusion.

The Ministry of Education and Science of Ukraine summarized the results of the project «Educational Accessibility: Opening New Horizons», which is being implemented within the framework of the National Strategy for Barrier-Free Development until 2030. The purpose of this initiative is to ensure equal access to quality education for all children and young people, regardless of their place of residence, health status, or level of support they require.

The Ministry consistently implements a policy of barrier-free education, opening new opportunities for every learner — from early childhood to university. The results of the work carried out were presented by the Minister of Education and Science of Ukraine, Oksen Lisovyi, during an off-site meeting of the Council for Barrier-Free Development, held under the leadership of Prime Minister Yuliia Svyrydenko with the participation of the First Lady of Ukraine, Olena Zelenska.

Preschool Education: Support from the First Steps.

In 2025, the Ministry focused its efforts on developing accessible preschool education, early detection of developmental disorders, and supporting families. A total of 54 preschool facilities of various types were opened — centers of pedagogical partnership, family and corporate kindergartens, nurseries for children from the age of one. More than 4.3 thousand educators and 320 specialists of Inclusive

Resource Centers (IRCs) completed professional development, and 30 international partners joined the First Steps Forward program, which directs 30 million USD through the World Bank's LEARN program for the development of preschool education. Over the next three years, the funds will be allocated to: modernization of equipment and infrastructure, taking into account the needs of children with developmental disorders; professional development of educators, assistant educators, and IRC specialists; adaptation of educational programs for children with various types of disorders and levels of support. Vocational Education: Barrier-Free Workshops and Modern Spaces In 2025, reconstruction of four vocational education buildings was completed, with another four nearing completion.

By the end of the year, 89 workshops and laboratories in institutions of professional and pre-tertiary education will have been modernized with up-to-date equipment and barrier-free learning environments. An additional 100 workshops will be upgraded in 2026. More than 4,500 students with disabilities have been provided access to vocational education. Higher Education: Support for Students and Development of Inclusive Services In 2025, 17 new Student Support Centers were created in higher education institutions, bringing the total to 21 universities participating in the pilot project. These centers provide: counseling for applicants; support in creating an inclusive educational process; psychological assistance; support for student adaptation to learning; career guidance services. Additional opportunities for obtaining education have been created for veterans — 19,259 veterans enrolled in higher education institutions this year, which is 4.5 thousand more than last year.

Список використаних джерел

1. <https://mon.gov.ua/news/realizatsiia-polityky-bezbariarnosti-v-osviti-rezultaty-2025-roku>
2. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта : навчальний посібник. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.

МЕДІА ТА ІНКЛЮЗІЯ: ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОГО СТАВЛЕННЯ ЧЕРЕЗ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР

MEDIA AND INCLUSION: SHAPING TOLERANT TTITUDES THROUGH THE INFORMATION SPACE

Барбінова Алла Володимирівна

доцент кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1305-6412>

barbinovaalla3008@gmail.com

Золотаренко Владислав Юрійович

IV курс, група ПР-23.2-2-рл, спеціальність В11 Філологія,

Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

Анотація. Дослідження присвячене ролі медіа у формуванні толерантного ставлення та розвитку інклюзії в суспільстві. Розглядається, як медіа виступають трансляторами соціальних цінностей, сприяють видимості та участі різних груп населення, знижують упередження та стимулюють соціальну інтеграцію. Проаналізовано ключові аспекти медіа-інклюзії, зокрема висвітлення різноманітності, подолання перешкод, забезпечення присутності та участі, а також увагу до вразливих та маломобільних груп. Наголошено на практичних підходах до впровадження інклюзії у медіа, включно з редакційними стандартами, соціальними кампаніями та партнерством із громадськими організаціями.

Annotation. The study is devoted to the role of media in shaping tolerant attitudes and promoting inclusion in society. It examines how media act as transmitters of social values, enhance the visibility and participation of different population groups, reduce prejudice, and stimulate social integration. Key aspects of media inclusion are analyzed, including the representation of diversity, overcoming barriers, ensuring presence and participation, as well as attention to vulnerable and less mobile groups. Practical approaches to implementing inclusion in media are emphasized, including editorial standards, social campaigns, and partnerships with civil society organizations.

Медіа виступають своєрідними провідниками інновацій та сучасних тенденцій у різних суспільних процесах. У сучасних умовах питання інклюзії в усіх її вимірах набуває великого суспільного значення, тому дослідження та аналіз медіаконтенту

є актуальними. Саме засоби масової інформації сприяють поширенню інформації про інклюзивні практики та формують відповідне сприйняття цих процесів у громадській думці.

Засоби масової інформації є ретранслятором усіх подій, які відбуваються в соціумі. Саме вони часто є тим рушійним чинником змін у суспільній свідомості та громадській думці, який спонукає до тих чи інших зрушень, трансформацій стереотипів та усталених сформованих часом уявлень про те чи інше явище. Тому важко переоцінити роль мас-медіа у порушенні питань 36 інклюзії. Особливого акценту на сьогодні потребує масове привернення уваги громадськості (її різних груп) до проблеми інклюзивного міста, адже такий тип урбаністичної структури зорієнтований на урахування необхідностей та потреб для суспільної включеності осіб різних категорій.

Як зазначають науковці, медіа варто зосередити увагу на чотирьох ключових аспектах, які відображають сутність інклюзії:

- Інклюзія як процес політики та практики передбачає постійний пошук ефективних способів задоволення індивідуальних потреб і суспільних інтересів. У цьому підході людські відмінності сприймаються як позитивне явище, що стимулює взаємодію між людьми з різними характеристиками — як видимими, так і невидимими.

- Інклюзія пов'язана з виявленням та подоланням перешкод, що включає проведення комплексної оцінки, збір і аналіз інформації, осмислення проблем і розробку планів їх реалізації.

- Інклюзія передбачає присутність, видимість та участь людини, а також досягнення результатів. У цьому контексті «присутність» означає надання реальних можливостей, «участь» — забезпечення конструктивного позитивного досвіду, а «досягнення» — отримання комплексного результату змін. Такий підхід впливає на створення нового образу людини у медіапросторі.

- Інклюзія в медіа наголошує на висвітленні вразливих та маломобільних груп, які можуть зазнавати ризику виключення або обмеження. Це підкреслює моральну відповідальність медіафахівців перед «групами ризику».

Відтак, на думку Н. Островської та К. Шендкровського, сучасні українські медіа мають відповідати наступним практико-орієнтованим показникам. По-перше, важливо говорити/інформувати про інклюзію як мейнстрімінг (англ. mainstream — головний потік) праволюдності — це комплексний підхід, що

враховує різні інтереси та надає рівні можливості людям, забезпечує їх включеності в усі сфери життєдіяльності. Їхні потреби мають бути враховані вже напочатку формування політики, стратегій, програм на всіх рівнях, а не розглядатись лише в межах спеціальних заходів чи пріоритетів. Як мейнстрімінг праволюдності інклюзія — це ефективний та дієвий засіб для досягнення рівності. Вона містить потужну вимогу «нічого для нас без нас». По-друге, для сучасного медіапрацівника важливо розуміти та відображати процес інклюзивного ухвалення рішення [1].

Медіа виконують функцію ключового транслятора соціальних цінностей, сприяючи формуванню суспільної свідомості та моделюванню ставлення до різних груп населення. В умовах сучасного інформаційного простору медіа стають не лише джерелом новин, а й механізмом соціалізації, що здатен формувати толерантне ставлення через освітні програми, соціальні кампанії та тематичні матеріали. У цьому контексті інклюзія розглядається як стратегічна мета медіа, спрямована на забезпечення видимості та участі всіх категорій населення в суспільному житті.

Перший аспект медіа-інклюзії полягає у висвітленні різноманітності людських відмінностей як позитивного ресурсу розвитку. ЗМІ повинні акцентувати увагу на різних соціальних, культурних, етнічних та фізичних характеристиках людей, демонструючи їхню цінність для колективного життя громади. Важливим є формування контенту, який показує різноманітність як фактор стимулювання взаємодії та соціальної інтеграції, що знижує рівень дискримінації та сприяє розвитку емпатії в аудиторії.

Другий аспект стосується виявлення та подолання перешкод для участі різних груп у суспільному житті. Медіа можуть проводити аналітичні дослідження, збирати дані про соціальні бар'єри, оцінювати їхній вплив і пропонувати шляхи вирішення проблем. Практичне впровадження цього аспекту передбачає створення редакційних стандартів, регулярний моніторинг контенту, а також співпрацю з громадськими організаціями, які працюють із вразливими групами.

Третій аспект інклюзії у медіа полягає у забезпеченні присутності, видимості та участі представників різних груп у медіапросторі. «Присутність» означає доступ до платформи для висловлення власної позиції, «участь» — активну участь у створенні контенту, а «досягнення» — демонстрацію реальних змін

і результатів у житті цих груп. Такий підхід сприяє формуванню справедливого образу людини в медіа та створює умови для розвитку інклюзивної громадської думки.

Нарешті, медіа несуть відповідальність за висвітлення вразливих та маломобільних груп, які перебувають під ризиком виключення або обмеження участі. Системне впровадження інклюзії передбачає не лише тематичне висвітлення проблем цих груп, а й активну взаємодію з ними, використання різних платформ для самовираження, а також інтеграцію інклюзивних принципів у редакційну політику. Такий підхід дозволяє медіа стати ефективним інструментом формування толерантного, соціально згуртованого та справедливого суспільства.

Крім того, медіа виступають інструментом освіти та соціалізації, допомагаючи формувати цінності взаємоповаги, справедливості та прийняття різноманіття. Вони можуть демонструвати позитивні приклади інтеграції та успішної співпраці, що мотивує громадян до активної участі у розвитку громади. Нарешті, системне впровадження інклюзивного підходу в медіа сприяє зниженню соціальної напруженості, попереджає дискримінацію та створює умови для більш справедливого та толерантного суспільства.

Вплив медіа на інклюзію суттєво позначається на розвитку суспільства, адже вони формують ставлення громадян до різних соціальних груп, зменшують упередження та сприяють розвитку толерантності, що підвищує соціальну згуртованість. Завдяки створенню видимості вразливих і маломобільних груп, медіа надають їм голос і можливість брати активну участь у суспільному житті. Крім того, через освітні програми та соціальні кампанії вони сприяють формуванню цінностей взаємоповаги, справедливості та прийняття різноманіття, демонструючи позитивні приклади інтеграції. Системне впровадження інклюзивного підходу в медіа допомагає знизити соціальну напруженість, запобігти дискримінації та створює умови для більш справедливого, толерантного та згуртованого суспільства.

Список використаних джерел

1. Островська Н., Шендеровський К. Інклюзивний підхід у професійній підготовці журналістів. Права людини та масмедіа в Україні. Частина 3: Збірник конспектів лекцій / за ред. Виртосу І., Шендеровського К. Київ : Інститут журналістики, 2021. С. 105–121.

**ІНКЛЮЗИВНИЙ ТУРИЗМ, ЯК ПРОЯВ
ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ СУСПІЛЬСТВА**
**INCLUSIVE TOURISM AS A MANIFESTATION
OF HUMANISTIC VALUES OF SOCIETY**

Барна Ігор Владиславович
аспірант,

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: Танська Л.В.,

к.культ., завідувач кафедри туризму,

документних та міжкультурних комунікацій,

Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Анотація. *Спільний туристичний досвід об'єднує людей з різним життєвим досвідом та потребами. Створення інклюзивного простору сприяє налагодженню діалогу, руйнуванню стереотипів та упереджень щодо інвалідності. Учасники такого туризму вчаться цінувати різноманіття, допомагати один одному та сприймати «інакшість» як природну частину людського існування. Це виховує толерантність та поглиблює емпатію — фундаментальні гуманістичні риси.*

Annotation. *Shared tourism experiences bring people together with different life experiences and needs. Creating an inclusive space promotes dialogue, breaking down stereotypes and prejudices about disability. Participants in such tourism learn to value diversity, help each other, and accept «otherness» as a natural part of human existence. This fosters tolerance and deepens empathy — fundamental humanistic traits.*

Інклюзивний туризм є яскравим та багатогранним проявом гуманістичних цінностей суспільства, оскільки він ставить у центр людину, її гідність, права та можливості для самореалізації, незалежно від її фізичних, сенсорних чи інших особливостей. Як зазначають в своїх наукових розвідках науковці даної сфери Наталія Барна та Антоніна Коротеєва: «В Україні ситуація з вирішенням проблем осіб з інвалідністю мала поверхневий характер. Це пояснювалося фінансовими можливостями і матеріальними ресурсами країни. Особливо рідко порушувались питання, пов'язані з їх відпочинком, а інклюзивний відпочинок можна організувати та зробити його навіть активним». Гуманізм стверджує, що кожна людина має невід'ємне право на повагу та рівні можливості. Інклюзивний туризм втілює цей

принцип, забезпечуючи людям з інвалідністю, літнім людям, батькам з маленькими дітьми та іншим маломобільним групам населення можливість подорожувати, відкривати для себе світ та насолоджуватися культурною спадщиною нарівні з іншими. Це пряме визнання їхнього права на відпочинок, дозвілля та участь у житті суспільства. Інклюзивний туризм ґрунтується на ідеї соціальної справедливості, яка вимагає усунення бар'єрів та дискримінації. Суспільство демонструє свою зрілість і гуманізм, коли бере на себе відповідальність за створення доступного середовища (універсальний дизайн, адаптований транспорт, інформаційна доступність) та послуг, що дозволяє всім громадянам користуватися суспільними благами. Це прояв солідарності та турботи про найбільш вразливі групи.

Спільний туристичний досвід об'єднує людей з різним життєвим досвідом та потребами. Створення інклюзивного простору сприяє налагодженню діалогу, руйнуванню стереотипів та упереджень щодо інвалідності. Учасники такого туризму вчаться цінувати різноманіття, допомагати один одному та сприймати «інакшість» як природну частину людського існування. Це виховує толерантність та поглиблює емпатію — фундаментальні гуманістичні риси.

Право на освіту, культуру та самовдосконалення є ключовим для гуманістичного світогляду. Інклюзивний туризм надає людям з обмеженими можливостями доступ до нових знань, історичних місць, мистецьких творів, що є необхідним для їхнього особистісного зростання, розширення світогляду та культурного збагачення. Він дозволяє їм почуватися повноправними членами культурного простору.

Сучасний інклюзивний туризм відходить від патерналістської моделі допомоги, натомість просуваючи ідею підтримки самостійності та автономії людини. Адаптовані послуги та інфраструктура дозволяють людям з інвалідністю самостійно планувати свої подорожі, обирати маршрути та отримувати необхідну підтримку без відчуття залежності. Це зміцнює їхню впевненість у собі та почуття власної гідності. Сталість у туризмі передбачає сприятливий загальний баланс екологічних, соціально-культурних і економічних впливів туризму, а також позитивний вплив відвідувачів один на одного. Таким чином, ті види туристичної діяльності, які мають найвищий сумарний позитивний ефект з точки зору екології, економіки і соціального розвитку, є стій-

кішими. Сталий туризм — це туризм, який передбачає необмежено тривале підтримання ресурсів, на яких базується. Це поняття використовується і в ширшому контексті: «Усі типи туризму, основані як на природних, так і штучних ресурсах, сприяють сталому розвитку».

Отже, інклюзивний туризм — це не просто ніша туристичного ринку, а відображення високих моральних та етичних стандартів суспільства, яке визнає цінність кожної окремої людини та прагне створити світ, відкритий для всіх.

Список використаних джерел

1. Аніщенко А.П., Яріко М.О. Розвиток інфраструктури інклюзивного туризму як результат трансформацій менталітету суспільства (XX — XXI ст.). 2016. URL: [Електронний ресурс]. — Режим доступу <http://socsvit.org/node/61>

2. Барна Н.В., Коротєєва А.В. Інклюзивно-реабілітаційний туризм. Навчальний електронний посібник. Видання Проекту ПМГ ПРООН-ГЕФ з питань соціальної інклюзії людей із інвалідністю. Київ, 2020. 246 с. Посилання на електронний підручник з інклюзивного туризму та курс в рамках проекту ПРООН ГЕФ «Соціальна інклюзія» <https://ecoacademy.org.ua/publication/inklyuzyvno-reabilitaciynny-turyzm>.

ДОСВІД ІНКЛЮЗИВНИХ ЕКСКУРСІЙ ЯК ФОРМА КУЛЬТУРНОГО ДІАЛОГУ

THE EXPERIENCE OF INCLUSIVE EXCURSIONS AS A FORM OF CULTURAL DIALOGUE

Барна Наталія Віталіївна

*доктор філософських наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки,
журналістики та міжкультурних комунікацій,
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля;*

Коротєєва Антоніна Вікторівна

*кандидат економічних наук, професор кафедри педагогіки,
журналістики та міжкультурних комунікацій,
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля*

Анотація. Доступні інклюзивні екскурсії з урахуванням особливих потреб споживачів з різними нозологіями є один з ефективних шляхів усунення бар'єрів у сучасному суспільстві. Особливої уваги у формуванні стратегій розвитку туристичного ринку потребують саме рівні умови доступу до туристичного обслуговування всіх членів суспільства під час війни в Україні.

***Annotation.** Accessible inclusive excursions, taking into account the special needs of consumers with different nosologies, are one of the effective ways to eliminate barriers in modern society. Equal conditions of access to tourist services for all members of society during the war in Ukraine require special attention in the formation of tourism market development strategies.*

Інклюзивні екскурсії об'єднують людей з різними особливими потребами (людей з інвалідністю та без неї), походженням та життєвим досвідом у спільному культурному просторі. Це прямий шлях до подолання соціальної ізоляції та усунення існуючих у суспільстві бар'єрів і стигматизації, що є основою для діалогу та взаємоповаги. Створення «суспільства для всіх»: Такі екскурсії втілюють принцип «Нічого для нас без нас!», залучаючи людей з інвалідністю до розробки та проведення культурних програм, що дає їм можливість ділитися своїми унікальними перспективами та історіями.

Інклюзивні екскурсії виходять за межі простої доступності фізичного середовища; вони створюють умови для рівноправної участі людей з різними потребами (фізичними, сенсорними, ментальними) у спільному культурному досвіді. Це сприяє руйнуванню стереотипів, упереджень та формуванню емпатії між учасниками, закладаючи основи для справжнього діалогу.

Завдяки адаптованим форматам (аудіогіди, тактильні моделі, сурдопереклад, доступні універсальні маршрути) культурна спадщина стає доступною для ширшої аудиторії. Це дозволяє кожному учаснику отримати більш глибоке та багатогранне розуміння історичних та мистецьких цінностей, що стимулює обмін враженнями та знаннями.

Спільний досвід участі в екскурсії, де всі учасники мають рівні можливості для сприйняття інформації, сприяє розвитку емпатії та взаємної підтримки. Учасники навчаються цінувати різноманітність та сприймати «інакшість» як природну частину людського досвіду. Досвід успішних інклюзивних практик у музеях та туристичній галузі привертає увагу до важливості універсального дизайну та доступності середовища. Це стимулює розширення масштабів дискусії в суспільстві про необхідність створення інклюзивного туристичного простору загалом.

Музеї України, що впроваджують інклюзивні програми: Музей Ханенків, Педагогічний музей України, Вишгородський істо-

рико-культурний заповідник, Національний музей Тараса Шевченка, Музей в темряві («Третя о півночі»), Національний музей архітектури та побуту України, Національний заповідник «Хортиця» (Запоріжжя), Музей народної архітектури та побуту імені Кліментія Шептицького у Львові та ще можна перерахувати значну кількість цікавих експозицій в приватних музеях. Співробітники цих установ активно працюють над створенням інклюзивних та соціальних програм, використовуючи партисипативні моделі, що є прикладом успішного культурного діалогу.

В Україні потрібно видавати посібники з інклюзивного туризму, поширюючи саме практики, які допомагають фахівцям туристичної сфери опановувати необхідні знання та навички для роботи з різними аудиторіями, що свідчить про системний підхід до проблеми та бажання мультиплікувати успішний досвід, враховуючи збільшення людей, які набули інвалідність під час війни. Також потрібно враховувати сучасні міжнародні стандарти інклюзивності, які є частиною міжнародної співпраці, що дозволяє обмінюватися найкращими практиками та досвідом з іншими країнами.

Розвиток інклюзивних екскурсій сприяє формуванню позитивного іміджу регіонів як відкритих та гостинних територій, що, у свою чергу, стимулює розвиток інклюзивного туризму та економічне зростання громад. Незважаючи на прогрес, існують значні виклики, пов'язані з недосконалістю законодавчої бази, недостатнім фінансуванням та відсутністю системної державної політики у сфері інклюзивного туризму та культурного діалогу. Кінцева мета полягає в тому, щоб інклюзивність стала не окремою «опцією», а невід'ємною частиною будь-якої культурної пропозиції, що відображає цінності відкритого, толерантного та інклюзивного суспільства.

Отже, інклюзивні екскурсії — це не просто адаптація туристичних послуг, а потужний інструмент соціальної інтеграції та культурного обміну, що збагачує всі сторони взаємодії на туристичному ринку та сприяє формуванню більш відкритого, толерантного та інклюзивного суспільства.

**ВІЗУАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ
ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ****VISUAL COMMUNICATION AS A TOOL
FOR FORMING ENVIRONMENTAL AWARENESS**

Барчан Олександра Олександрівна

II курс, група ДЗ-24-1м-іфмс,

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-4786-977X>

tyfran@ukr.net

Науковий керівник: Кравченко О.В., к.філол.н., доцент,

Центральноукраїнський інститут розвитку людини

Університету «Україна».

Анотація. У тезах розкрито роль візуальної комунікації в активізації екологічної свідомості населення. Особлива увага приділяється екологічному плакату як засобу графічного дизайну, здатного поєднувати мистецькі й інформаційні компоненти та забезпечувати емоційно-переконливий вплив на цільову аудиторію. Розглянуто механізми формування візуального повідомлення та значення художньої мови, метафор, кольору й композиційних рішень у конструюванні ефективної екологічної комунікації. Підкреслено важливість адаптації візуальних матеріалів до різних соціально-демографічних груп для підвищення якості сприйняття та результативності комунікаційного впливу.

Annotation. This abstract examines the role of visual communication in enhancing public environmental awareness. Special attention is paid to environmental posters as a form of graphic design capable of combining artistic and informational components to ensure emotional and persuasive influence on the audience. The mechanisms of visual message formation and the importance of artistic language, metaphors, color and composition in constructing effective environmental communication are analyzed. The significance of adapting visual materials to different socio-demographic groups is emphasized as a means of improving perception and communication efficiency.

Основний текст. Візуальна комунікація в сучасному медіапросторі відіграє визначальну роль, адже значна частина інформації сьогодні передається саме через зображення, графічні символи, візуальні коди та композиційні структури. У глобалі-

зованому інформаційному суспільстві візуальні повідомлення стають універсальною мовою, зрозумілою незалежно від культурних, мовних чи освітніх бар'єрів. Це робить їх особливо дієвими при вирішенні соціально важливих завдань, зокрема у сфері екологічної просвіти. Поширення екологічних загроз та їх масштабність зумовлюють потребу у формуванні високого рівня екологічної свідомості, що неможливо без ефективних комунікативних стратегій.

Одним із найбільш впливових візуальних інструментів є екологічний плакат — синтетичний вид комунікації, який поєднує художні засоби із соціально спрямованим змістом. Він вирізняється високою інформативністю, емоційною виразністю та здатністю оперативно передавати важливі повідомлення широкому загалу. Екологічний плакат перетворюється на потужний механізм формування екологічної культури, оскільки стимулює переосмислення взаємодії людини з природою та закликає до відповідальної поведінки.

Візуальні метафори, порівняння, символи та алегоричні сценки відіграють ключову роль у створенні переконливого екологічного меседжу. Вони дозволяють унаочнити складні явища, наприклад: зміну клімату, забруднення океанів чи виснаження природних ресурсів. Через використання метафоричної мови дизайнер здатний трансформувати абстрактні проблеми у зрозумілі, емоційно відчутні образи. Такі художні прийоми посилюють інтелектуальну та емоційну залученість глядача, стимулюючи формування екологічно орієнтованих цінностей.

Не менш важливими у структурі екологічного плаката є графічні та композиційні елементи: лінії, геометричні форми, масштаби, пропорції, колірні акценти, шрифтові рішення. Кожен із цих компонентів виконує комунікаційну функцію. Так, колір у плакатному дизайні може служити для створення емоційного фону: зелений асоціюється з природою та гармонією, червоний сигналізує про небезпеку, синій — про чистоту й прозорість. Шрифтові елементи формують логічну структуру повідомлення та спрямовують погляд реципієнта, а контрастні композиційні рішення забезпечують візуальну виразність.

Сучасний екологічний плакат має також відповідати принципам етичної комунікації. Допустимість використання шокових ефектів, зображень катастроф або символів страждання має бути ретельно зважена, оскільки надмірний емоційний тиск може

викликати зворотну реакцію — відторгнення або апатію. Тому одним із ключових завдань дизайнера є пошук збалансованого рішення, яке поєднувало б емоційний вплив і конструктивність.

Значення візуальної комунікації посилюється в умовах цифрової трансформації. Екологічні плакати сьогодні поширюються не лише у фізичному середовищі, а й у соціальних мережах, медіаплатформах, мобільних додатках. Це суттєво розширює їхню аудиторію та дозволяє створювати інтерактивні форми комунікації — анімовані банери, адаптивні плакати, AR-проекти. Цифрові технології перетворюють статичний плакат на динамічний інструмент соціального діалогу.

Узагальнюючи, варто зазначити, що екологічний плакат є потужним засобом формування екологічної свідомості. Його сила — у здатності швидко, чітко та емоційно впливати на громадськість, стимулювати критичне мислення та мотивувати до екологічно відповідальної поведінки. Саме тому візуальна комунікація повинна залишатись невід’ємною складовою екологічної політики, спрямованої на підвищення рівня суспільної обізнаності.

Список використаних джерел

1. Бернат Л. А. Історія становлення та етапи розвитку екологічного плаката в Україні / Л. А. Бернат // Культурна спадщина України: сталий розвиток і національна безпека : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 20 квітня 2017 р. — К. : НАКККиМ, 2017. — С. 177–183.
2. Сорочинська О. А. Дизайн плакату як засіб екологічного просвітництва / О. А. Сорочинська // Перспективи та інновації науки (Педагогіка, Психологія, Медицина). — Житомир: ЖДУ, 2024. — С. 375–388.
3. Lester P. Visual Communication: Images with Messages. — Boston: Cengage Learning, 2021.
4. Pryshchenko S., Antonovych Y., Senchuk T. Formation of the Environmental Awareness: Creative Approaches to Eco Poster / S. Pryshchenko, Y. Antonovych, T. Senchuk // EP. — 2022. — Vol.7, № 2. — P. 55–61.
5. Papaneck V. Design for the Real World. — London: Thames & Hudson, 2019.

USE OF SIGN LANGUAGE IN THE PROCESS
OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES
ВИКОРИСТАННЯ ЖЕСТОВОЇ МОВИ У ПРОЦЕСІ
ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Беленко Людмила Ігорівна

І курс, група ПР-25, спеціальність «Філологія»,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».

Науковий керівник: Явор О.В., ст. викладач,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».
zte7795486@gmail.com

Анотація. У роботі розглядається значення жестової мови у процесі спілкування та навчання, а також те, як знання жестової мови може допомагати під час взаємодії з людьми з порушеннями слуху. Аналізується важливість володіння жестовою мовою у професійній діяльності, особливо у галузі лінгвістики та міжкультурної комунікації. Додатково підкреслюється, що жестова мова є невід'ємним компонентом інклюзивної освіти, оскільки забезпечує рівний доступ до інформації та участь у навчальному процесі. Знання жестової мови сприяє формуванню толерантного та відкритого суспільства, яке визнає цінність мовного і культурного різноманіття. Водночас використання жестової мови у навчанні іноземних мов підвищує ефективність комунікації, підтримує соціальну інтеграцію та розширює професійні можливості здобувачів освіти.

Annotation. This paper investigates the pedagogical and communicative significance of sign language within contemporary inclusive educational frameworks, with particular emphasis on its role in supporting individuals with hearing impairments. The study underscores the importance of sign language competence as a critical component of professional training for linguists, educators, and specialists engaged in intercultural and interdisciplinary communication. It further demonstrates that sign language serves as an indispensable medium for ensuring equitable access to information, facilitating academic participation, and promoting the full inclusion of deaf and hard-of-hearing learners. Additionally, the paper highlights the contribution of sign language to the development of an inclusive, tolerant, and culturally sensitive society that acknowledges linguistic diversity as a valuable social resource. The integration of sign language into foreign-language instruction is

shown to enhance communicative effectiveness, strengthen social cohesion, and expand learners' professional and educational trajectories within multilingual environments.

Sign language represents an essential multimodal system of human communication that plays a crucial role in inclusive education, intercultural interaction, and modern linguistic practice. Its importance extends beyond the needs of individuals with hearing impairments, becoming a necessary competence for educators, interpreters, and specialists engaged in foreign language teaching. In the contemporary educational environment, where inclusion is one of the fundamental principles, the integration of sign language into foreign language instruction significantly expands communicative potential and ensures equal access to learning for all students.

The ability to use sign language enhances communicative interaction in both academic and professional settings. For instance, communication between a deaf person from the United States and a deaf person from Ukraine becomes effective only when both interlocutors share a mutually intelligible or standardized sign language system. Conversely, if a linguist or foreign language specialist who lacks sign language proficiency participates in professional communication involving deaf individuals, significant barriers arise. The absence of sign language competence limits the accessibility of information, interrupts dialogic interaction, and may lead to communication breakdowns, which is unacceptable in an inclusive and globally oriented educational context. Therefore, sign language proficiency is increasingly regarded as a key component of professional preparedness and intercultural awareness in language-related fields.

In everyday communication, sign language also performs a socially integrative function. Situations such as public events, workplace communication, or informal encounters become more inclusive when sign language is used to bridge communicative gaps. The presence of sign language skills not only enables effective dialogue with deaf individuals but also reflects social responsibility, cultural sensitivity, and commitment to inclusivity. Moreover, individuals who master sign language gain broader employment opportunities in institutions where interaction with deaf people is necessary, such as schools, universities, social services, healthcare systems, and interpreting centers.

The historical development of sign language demonstrates its deep linguistic, cultural, and educational significance. A decisive moment

in its institutional recognition was the establishment of the World Federation of the Deaf in 1951, during which a systematic approach to the standardization of sign languages was initiated. By 1975, internationally recognized principles of sign language development were approved, marking an important step toward its acknowledgment as a fully independent linguistic system rather than an auxiliary form of communication. Scholars often trace the beginning of systematic sign language formation to the eighteenth century, when urbanization in Europe contributed to the growth of deaf communities and the development of visual–manual communication practices.

A profound contribution to the institutionalization of sign language was made by the French Catholic priest Charles-Michel de l'Épée (1712–1789), who founded the first free public school for deaf children in Paris. He developed a structured pedagogical method based on sign communication, inspired by philosophical texts and motivated by his encounters with deaf learners. His work laid the foundation for modern deaf education and significantly influenced the global recognition of sign language. The Catholic Church, through de l'Épée's initiatives, played an important role in shaping the early development of sign language pedagogy.

In the context of teaching foreign languages, the integration of sign language offers substantial pedagogical advantages. It supports multimodal learning, promotes visual and kinesthetic memory, facilitates comprehension for students with different learning styles, and ensures accessible communication for deaf and hard-of-hearing learners. The use of sign language enhances clarity of explanation, enriches vocabulary acquisition through gesture-based association, and strengthens intercultural competence by introducing students to diverse modes of human communication. Thus, incorporating sign language into foreign language instruction not only broadens the pedagogical toolkit of educators but also contributes to creating an inclusive, equitable, and socially responsible learning environment.

Overall, the use of sign language in the process of teaching foreign languages is an important element of inclusive linguodidactics. It promotes communication accessibility, supports learners with hearing impairments, enhances the effectiveness of language acquisition, and fosters a culturally sensitive, tolerant, and inclusive educational space. The role of sign language in foreign language teaching continues to grow as educational systems move toward embracing diversity and ensuring equal opportunities for all students.

Список використаних джерел

1. Джерело: <https://jak.bono.odessa.ua/articles/istorija-zhestovih-mov-malovidomij-shljah.php>
2. Джерело: CREDO: <https://credo.pro/2025/08/385848>

АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКИХ ПОДКАСТІВ ПРО КУЛЬТУРУ ANALYSIS OF UKRAINIAN CULTURAL PODCASTS

Біла Наталія Василівна

викладач, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
Тернопільський фаховий коледж Університету «України».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7679-8221>
dragan_ivanets@ukr.net

Анотація. Досліджено десять українських подкастів про культуру. Зокрема проаналізовано: «Говорить Жадан», «Kult: Podcast», «Сноби», «Український Культ», «Непам'ятники», «Кінотижневик Vertigo», «Сковорода: тут і зараз», «Життя в серванті», «Вмістожер», «Палітурка». Схарактеризовано специфіку, формати та тематику вибраних подкастів. З'ясовано, що багато з них не лише розважальні, а й виконують освітню та суспільну функцію. У контексті української медіареальності подкасти активно поєднують культуру, філософію, війну, ідентичність та можуть бути засобом медіаосвіти.

Annotation. This scholarly article presents an analytical overview of ten Ukrainian cultural podcasts: Hovoryt Zhadan, Kult: Podcast, Snoby, Ukrainnyi Kult, Nepamiatnyky, Kinotyzhnevyyk Vertigo, Skovoroda: Here and Now, Life in the Sideboard, Vmistozher, and Paliturka. The study characterizes the specific features, formats, and thematic orientations of these podcasts. It demonstrates that many of them transcend entertainment, fulfilling educational and civic functions. Within the framework of Ukraine's contemporary media landscape, cultural podcasts actively integrate topics such as philosophy, war, identity, and national heritage. As such, they serve as dynamic instruments of media literacy and cultural reflection.

Подкаст як медіаформат є унікальним явищем, що поєднує елементи журналістики, комунікації, аудіоестетики та соціальної дії. У межах комунікативної теорії подкаст розглядається як форма діалогу, що створює інтимну, персоналізовану комунікацію між автором і слухачем. Здатність голосу форму-

вати довірливий зв'язок (аудіоінтимність) — одна з головних рис подкасту, яка відрізняє його від текстових чи візуальних медіа. Слухач самостійно обирає час, тему, формат, що свідчить про децентралізацію традиційного мовлення та медіаавтономію. У межах теорії медіа та цифрової культури подкаст постає як цифровий наратив, що дозволяє створювати історії, репортажі, інтерв'ю без обмежень ефірного часу. Він є прикладом медіаконвергенції — поєднання журналістики, блогінгу, освітніх форматів і реклами в одному продукті [1].

Типологічно подкасти поділяються на інтерв'ю, документальні, освітні, розважальні, новинні та художні. Жанрова гнучкість дозволяє поєднувати елементи радіоп'єси, репортажу, лекції, стендапу. Усе це робить подкаст не лише технічним продуктом, а й культурним артефактом, що відображає цінності, естетику та соціальні процеси сучасності. У медіа «NV» [6] у рубриці «Культура» зібрано подкасти різних видань. У цьому дослідженні схарактеризовано специфіку, формати та тематику десяти вибраних.

«*Говорить Жадан*» [12] на «Radio NV» — унікальні розмови Сергія Жадана зі знаковими людьми країни. Формат програми — це живе ефірне інтерв'ю, кожен випуск триває близько години. Серія складалася з десятків епізодів, які виходили до лютого 2022 року. Жадан вів щирий, емоційно насичений діалог із гостями — політиками, митцями, волонтерами, військовими. Теми охоплюють культуру, війну, гуманітарну діяльність, літературу, суспільство. Це гості від Романа Цимбалюка до Євгена Клопотенка, Віри Агеєвої, снайпера «Смайла» тощо.

«*Kult: Podcast*» [4] — це подкаст про культуру, про культових авторів, культові явища та культові епохи. Ведучі літературознавця Тетяна Огаркова і філософ Володимир Єрмоленко, обидва викладачі Києво-Могилянської академії. Подкаст налічує понад 130 епізодів. Кожен випуск присвячений одному культовому автору, явищу або культурній епосі — від Бодлера й Камю до шекспірівського «Макбета» чи сучасної концепції «дорослішання». Подкаст поєднує філософську глибину й літературознавчий аналіз, створюючи інтелектуальний, але доступний формат. Інтелектуальна специфіка подкасту вдало поєднує історію та реальність.

«*Сноби*» [9] — подкаст про мистецтво очима мілленіалів. Цей культурно-мистецький проект, що фокусується на сучасному

українському мистецтві. Авторка і ведуча — Тетяна Тадай. Подкаст об'єднує розмови з колекціонерами, художниками, кураторами та іншими культурними діячами, з метою створити простір для діалогу та популяризації культури колекціонування. Формат: у подкасті є дві основні рубрики — «Колекціонери» та «Митці». Є як короткі випуски (10–15 хв), так і довші (30–50 хв), що дозволяє охопити різні типи тем і глибину обговорення. Тематика: обговорення виставок та художніх процесів, мистецька дипломатія, пам'ять у творчості, AI у мистецтві, війна і смерть, музеї, робота з пам'яттю. Новий сезон включає не лише аудіо, але й відеOVERSII, доступні на YouTube, що розширює аудиторію.

«Український Культ» [10] на «Суспільному» — подкаст про те, що робить українську культуру такою цікавою та про те, якими є наші зв'язки з європейською та світовою культурою. Подкаст ведуть літературознавиця Тетяна Огаркова та філософ Володимир Єрмоленко. Головна мета — зруйнувати стереотип про «провінційність» української культури й продемонструвати її глибинне культурне надбання й діалог зі світовим контекстом. Всього опубліковано 11 епізодів. Кожен випуск — це глибинна розмова з експертами про ключових фігур і явища української культури та мистецтва, серед яких: Віктор Домонтович — письменник і мислитель, якого досліджував Ростислав Семків, Тетяна Яблонська — художниця соцреалізму з народними мотивами, обговорювалася з онучкою Зайцевою.

Подкаст «Непам'ятники» [5] з Ларисою Латиповою та Ілоною Довгань. Серія із 10 епізодів, кожен тривалістю близько 20–30 хвилин — невідомі факти про 10 відомих та знаменитих українок. Епізоди пропонують «олюднити» (за словами авторів проєкту) постаті, яких зазвичай сприймають як меморіальні символи, і показати їхні живі, людські образи. У фокусі — українки, постаті минулого століття, які залишили слід у науці, культурі, літературі, але не завжди залишилися в пам'яті. Наприклад: Л. Українка, О. Киселевська, Н. Королева, Г. Барвінок. Проєкт з'явився у 2021 році. Подкаст балансує між науковим підходом і популярністю формату, пропонуючи слухачам глибину та легкодоступну історію.

«Кіноміжневик *Vertigo*» [3] новин та прем'єр тижня від медіа про кіно та комікси *Vertigo*. Формат: регулярний (щотижневий або двічі на тиждень), що висвітлює найважливіші новини кі-

ноіндустрії, очікувані прем'єри, трейлери, кастинги, телепрокат та українське кіно. Понад 300 епізодів з 2019 до 2025 року — це фактично енциклопедія щотижневих оновлень у світі кіно. Ведучі Юра і Микита додають гумору, експертного підходу й особистого погляду. Цікавинкою є те, що у випусках можуть з'являтися мінірекапери (короткі обговорення окремих тем або серіалів). Тематика: від глобальних новин до локальних релізів. Включає огляд українського кінопрокату, що актуально для локальної аудиторії.

Подкаст «Сковорода: тут і зараз» [8] — про світогляд філософа без академізму. Інтелектуальний діалог із Григорієм Сковородою: не з академічною строгою, а зовсім просто. Тут філософ постає у своїй суті, а слухач вступає з ним у діалог через інтерпретацію його власних текстів. Запуск та тривалість: перший випуск вийшов у жовтні 2023, наразі — 20 епізодів, що виходили щотижня. Формат випусків: від 20 до понад 60 хвилин. Цінність та унікальність цього подкасту в балансі між доступністю й глибиною. Висока оцінка аудиторією — медіа-продукт входить до топів у категорії «Філософія», «Суспільство та культура» на Apple Podcasts.

«Життя в серванті» [2] The Ukrainians — як прибрати радянські атрибути з життя. У ньому часто порушуються питання: як українці зберігають свою історію та ідентичність, чому одні явища «виставляються» напоказ, а інші замовчуються та як це впливає на медійну грамотність і критичне мислення. Цікавим є те, що кожен випуск має назви: «Полиця 1», «Полиця 2» і так далі. До прикладу, «Полиця 1. Совок під майонезом».

«Вмістожер» [11] Олекса Мельник та Ігор Солодрай — про здорове споживання контенту. Тематика: обговорення фільмів, серіалів, ігор, коміксів, книжок — тобто різні типи контенту. Формат: сатиричний, але з аналітичним елементом — ведучі намагаються будувати раціональний підхід до споживання контенту (щоб отримати задоволення і користь). Велика кількість епізодів — це досить дорослий подкаст з погляду зміни й розвитку тем. Щодо недоліків подкасту, то сатиричність стає інколи бар'єром для деяких слухачів. Якщо слухач очікує академічного аналізу, сатиричний стиль може здатись легковажним.

«Палітурка» [7] The Ukrainians — шоу про книжки зі шкільної програми, прикол яких ви могли не збагнути. Цей подкаст запущений у 2024 році. Ведучий — Захар Давиденко. Тематика —

літературні твори зі шкільної програми. Подкаст покликаний розбирати, переосмислювати твори, котрі багато слухачів могли не сприйняти або не зрозуміти в шкільні роки. Формат: 10 епізодів, вихід кожного — приблизно раз на два тижні, кожен епізод — присвячений окремому твору. Серед гостей — літературознавці, критики, поети: Б. Романцова, К. Калитко, Т. Огаркова.

Якщо підсумувати аналіз усіх десятих подкастів, то варто зазначити, що загальна тенденція у тому, що вони активно поєднують культуру, філософію, війну, ідентичність і медіаспоживання. Багато з них не лише розважальні, а й виконують освітню та суспільну функцію. Це створює унікальний «інтелектуально-емпатичний» подкастинг-простір.

Список використаних джерел

1. Гарматій О., Кісіль С. Тема культури в українських ЗМІ: основні тенденції подання // Матеріали наукової конференції / ред. кол.: І. Іванюк, Т. Гончар. Київ : Інститут журналістики, 2023. С. 45–52.
2. Життя в серванті / вед. Н. Гуменюк. Аудіоподкаст. URL: <https://servantlife.audio>.
3. Кінотижневик Vertigo / вед. О. Грабовський. Аудіоподкаст. URL: <https://vertigo.com.ua/podcast>.
4. Kult: Podcast / вед. Я. Грицак, О. Гончаренко. Аудіоподкаст. URL: <https://kultpodcast.com>.
5. Непам'ятники / вед. О. Гончар, М. Левченко. Аудіоподкаст URL: <https://nepamiatnyky.radio>.
6. Подкасти // NV.ua. URL: <https://podcasts.nv.ua/themes/kultura.html>.
7. Палітурка / вед. К. Міхальчук. Аудіоподкаст. URL: <https://paliturka.fm>.
8. Сковорода: тут і зараз / вед. І. Бондар-Терещенко. Аудіоподкаст. URL: <https://skovoroda.today>.
9. Сноби / вед. А. Щербина, М. Гриценко. Аудіоподкаст. URL: <https://snoby.fm>.
10. Український Культ / вед. В. Кравченко. Аудіоподкаст. URL: <https://ukr-kult.podbean.com>.
11. Вмістожер / вед. О. Бабкін, І. Коваленко. Аудіоподкаст. URL: <https://vmistozher.com>.
12. Говорить Жадан / вед. С. Жадан. Аудіоподкаст. URL: <https://soundcloud.com/zhadan-podcast>.

**ЦИФРОВІЗАЦІЯ КУЛЬТУРНОЇ ПАМ'ЯТІ:
ЯК ОНЛАЙН-МЕДІА ФОРМУЮТЬ УКРАЇНСЬКУ
ІДЕНТИЧНІСТЬ У МІЖКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ**

**DIGITALIZATION OF CULTURAL MEMORY:
HOW ONLINE MEDIA SHAPE UKRAINIAN IDENTITY
IN THE INTERCULTURAL SPACE**

Вдовін Павло Павлович

аспірант III курсу, група кл-23-1 phd 034,
Інституту філології та масових комунікацій
Університету «Україна».

Науковий керівник: Палієнко С.В., к.і.н., доцент кафедри туризму,
документних та міжкультурних комунікацій,
Інституту філології та масових комунікацій
Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6258-7682>

Анотація. У доповіді розглядається роль цифрових технологій у збереженні історико-культурної спадщини України та формуванні української ідентичності в умовах міжкультурного діалогу. Онлайн-медіа виступають не лише як архіви пам'яті, а й як активні агенти трансляції української культури у глобальному просторі [1]. Аналізуються приклади цифрових ініціатив, що сприяють репрезентації українськості, а також виклики, пов'язані з цифровізацією культурної пам'яті.

Annotation. This paper explores the role of digital technologies in preserving Ukraine's historical and cultural heritage and shaping national identity within an intercultural context. Online media function not only as archives of memory but also as active agents in transmitting Ukrainian culture to the global community. The study analyzes key digital initiatives that contribute to the representation of Ukrainian identity and highlights the challenges associated with the digitalization of cultural memory.

Актуальність теми цифровізація культурної пам'яті — це не лише технічний процес, а й соціокультурна стратегія, що дозволяє зберігати, транслювати та переосмислювати національну спадщину. В умовах війни, масової міграції, глобалізації та інформаційної агресії цифрові платформи стають ключовими інструментами збереження історичної пам'яті та формування ідентичності. Особливо важливою є роль онлайн-медіа у формуванні наративів українськості, які стають доступними не лише для внутрішньої аудиторії, а й для міжнародної спільноти.

Цифрові архіви як інструмент збереження спадщини. Оцифрування архівів, музейних колекцій, усної історії та візуальних матеріалів забезпечує довготривале збереження культурної пам'яті. Приклади: Електронний архів визвольного руху (Центр досліджень визвольного руху) — містить понад 30 000 документів, зокрема архіви УПА, КГБ, дисидентського руху [2]. Мапа пам'яті від Ukraïner — інтерактивна карта локальної спадщини з мультимедійними матеріалами [3]. Музей Голодомору — цифрові виставки, свідчення, освітні матеріали [4]. Ці ресурси не лише зберігають артефакти, а й роблять їх доступними для дослідників, освітян, молоді та діаспори.

Онлайн-медіа як простір репрезентації ідентичності. Цифрові платформи (YouTube, Instagram, подкасти, цифрові журнали) формують нові наративи українськості. Приклади: Ukraïner — мультимедійний проєкт, що транслює культурну різноманітність України через відео, тексти, інтерв'ю. Суспільне Культура — публікує документальні серіали, інтерв'ю з митцями, цифрові виставки [6]. Подкасти (наприклад, «Культура всередині») — персоналізують історичну пам'ять, роблячи її ближчою до молоді. Онлайн-медіа дозволяють поєднувати традиційні культурні коди з сучасними форматами, що сприяє глибшому залученню молоді до національного дискурсу.

Міжкультурний діалог і роль діаспори. Цифрові ініціативи української діаспори сприяють збереженню ідентичності за кордоном і водночас презентують її іншим культурам.

Приклад: Ukrainian Memory Project (Канада) — документує історії переселенців, створює цифрові виставки, доступні англійською та українською мовами: Міжкультурна репрезентація відбувається через переклади, субтитрування, адаптацію контенту, що дозволяє українській культурі бути впізнаваною у світі.

Виклики цифровізації. Фрагментація наративів — множинність джерел може призводити до суперечливих інтерпретацій. Ризик втрати автентичності — спрощення або виривання з контексту. Дезінформація — цифрові платформи можуть бути використані для маніпуляцій. Обмежені ресурси — малі музеї та локальні ініціативи потребують технічної підтримки. Питання авторських прав — необхідність чітких політик відкритого доступу.

Висновки. Цифровізація культурної пам'яті — це не лише збереження минулого, а й активне формування майбутнього. Онлайн-медіа стають потужним інструментом трансляції ук-

раїнської ідентичності, особливо в умовах глобалізації, війни та культурного діалогу. Для ефективного використання цифрових ресурсів необхідна підтримка з боку держави, освітніх інституцій та громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. О. Л. К. Цифрові фотоархіви як чинник збереження культурної спадщини й формування національної ідентичності в Україні. Культурологічний альманах. 2025. № 2. С. 51–58. URL: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2025.2.51>.
2. В. Р. Ц. Д. Електронний архів визвольного руху. URL: <https://avr.org.ua/>.
3. Ukraïner. Мапа пам'яті. URL: <https://map.ukraïner.net/>.
4. М. Г. Н. Цифрові проекти. URL: <https://holodomormuseum.org.ua/>.
5. М. Р. Digital memory and ukrainian identity. East/West: journal of ukrainian studies. 2022. Vol. 9, no. 1. URL: <https://ewjus.com/>.
6. С. К. Суспільне культура. URL: <https://suspilne.media/culture/>.

ЛІНГВОКУЛЬТУРНА АДАПТАЦІЯ ТА «ЛЕГКА МОВА»: ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПІВ EASY-TO-READ TA PLAIN LANGUAGE У ТУРИСТИЧНІЙ ТА ОСВІТНІЙ КОМУНІКАЦІЇ ДЛЯ МІЖКУЛЬТУРНОГО РОЗУМІННЯ

LINGUOCULTURAL ADAPTATION AND «EASY LANGUAGE»: APPLICATION OF EASY-TO-READ AND PLAIN LANGUAGE PRINCIPLES IN TOURISM AND EDUCATIONAL COMMUNICATION FOR INTERCULTURAL UNDERSTANDING

Веслоух Микола Сергійович

III курс, група ПР-22-1, спеціальність «Філологія» (переклад),

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-7074-0298>

nickvesloukh@gmail.com

Науковий керівник: Медведенко С.В., ст. викладач,

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-3563-2693>

golden.ray.comm@gmail.com

Анотація. У статті розглянуто особливості лінгвокультурної адаптації в контексті міжкультурної комунікації та проаналізовано застосування принципів Easy-to-Read та Plain Language у туристичній та освітній сферах. Наголошено на значенні доступ-

ності мовних матеріалів для представників різних культурних середовищ і рівнів мовної компетентності. Визначено, що використання спрощених форматів подання інформації сприяє зменшенню комунікативних бар'єрів, підвищенню ефективності взаємодії у туризмі та освіті, а також формуванню інклюзивного простору міжкультурного порозуміння. Зроблено висновок, що принципи *Easy-to-Read* та *Plain Language* є важливими інструментами сучасної глобалізованої комунікації та мають значний потенціал у подальшому розвитку міжкультурної компетентності.

Annotation. *The paper examines the features of linguocultural adaptation in the context of intercultural communication and analyzes the application of Easy-to-Read and Plain Language principles in tourism and educational settings. Special attention is given to the importance of accessible language materials for individuals from diverse cultural backgrounds and with varying levels of language competence. The study highlights that the use of simplified information formats helps reduce communication barriers, enhances the effectiveness of interaction in tourism and education, and contributes to the creation of an inclusive environment for intercultural understanding. It is concluded that the principles of Easy-to-Read and Plain Language represent essential tools of contemporary global communication and possess significant potential for strengthening intercultural competence.*

У сучасній міжкультурній комунікації особливого значення набуває доступність інформації, оскільки саме «розуміння повідомлення різними групами користувачів визначає успіх міжкультурної взаємодії» [1, с. 118]. У контексті туризму це є критичним, адже туристи походять із різних культурних і мовних середовищ, що потребує адаптації інформаційних матеріалів.

Теорія *plain language* підкреслює, що ефективна комунікація має будуватися так, щоб «читач міг зрозуміти ключову інформацію з першого прочитання» [2, с. 7]. Це означає, що простота викладу, логічність структури та відсутність складної термінології є необхідними складниками міжкультурної доступності тексту.

Формат *Easy-to-Read* спрямований на ще глибшу адаптацію: у методичних рекомендаціях наголошується, що простий текст має «дозволяти людям з недостатнім рівнем читання або з інтелектуальними порушеннями отримати той самий зміст, що й інші читачі» [3, с. 5]. Такий підхід є надзвичайно корис-

ним у туристичних матеріалах, де важливо, щоб усі читачі однаково розуміли інструкції, попередження чи опис маршруту.

У туристичній галузі використання E2R та PL допомагає уникати культурних непорозумінь. Як зазначає Motiejūnienė J. та Mončytė K., «адаптація туристичних текстів до культурного контексту цільової аудиторії значно підвищує рівень комунікативної ефективності» [4, с. 122]. Це передбачає врахування національних символів, табу, стилістики й культурних конотацій.

В освіті принципи *plain language* також демонструють значний потенціал. В одному з досліджень наголошується, що «спрощені навчальні матеріали сприяють кращій засвоюваності складної інформації та підвищують мотивацію студентів» [5, с. 89]. Адаптовані тексти допомагають здобувачам освіти з різних культурних середовищ оволодіти матеріалом на рівних умовах.

У сфері вивчення іноземних мов лінгвокультурна адаптація є необхідною, адже студенти часто «інтерпретують значення через призму власної культури, що може спричиняти непорозуміння» [6, с. 73]. Використання E2R та PL частково знімає ці бар'єри, формуючи чіткі та нейтральні формулювання.

Висновок. Отже, принципи *Easy-to-Read* і *Plain Language* стають важливим інструментом міжкультурної комунікації у туризмі та освіті. Вони забезпечують зрозумілість, точність та інклюзивність інформації, а їх застосування сприяє ефективному культурному діалогу та зменшенню комунікативних бар'єрів у глобалізованому світі.

Список використаних джерел

1. Meltzer A., Lennox N. Easy Read, Easy English, Plain Language? *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*. 2025. Vol. 38(1). P. 113–123.
2. Plain Language Action and Information Network. *Federal Plain Language Guidelines*. — Washington, 2011. 114 p.
3. Cunningham S. *A Guide to Easy Read: Producing Written Information in Easy Read*. North Yorkshire County Council, 2014. 32 p.
4. Motiejūnienė J., Mončytė K. Intercultural communication via translation of tourist-related promotional texts. *Studies in Linguistics, Culture and FLT*. 2024. Vol. 12, № 3. P. 115–131.
5. Anisenko O. Modern Methods of Teaching Foreign Languages: Accessibility and Adaptation. *Zaporizhzhia*, 2023. 104 p.
6. Middlebury Language Schools. *Language Learning and Intercultural Communication*. Middlebury, 2023. 97 p.

**ПРИЙОМИ МОДЕЛЮВАННЯ ФЛІП-КЛАСІВ З НАРИСНОЇ
ГЕОМЕТРІЇ ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ДИЗАЙН»****MODELING TECHNIQUES FOR FLIPPED CLASSES
IN DESCRIPTIVE GEOMETRY FOR THE «DESIGN» MAJOR**

Власик Алла Григорівна

*II курс, група ДЗ-24-1м-іфмс, спеціальність «Дизайн»,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Чемакіна О.В., к.арх., доцент,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».*

*ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2934-2752>
oktyabrina11@ukr.net*

Анотація. Подано цілісну модель фліп-класу з нарисної геометрії для здобувачів спеціальності «Дизайн», що поєднує мікроконтент «до заняття», фасилітовану практику «під час» і варіативне закріплення «після». Запропоновано каталог прийомів моделювання практики (сегментація змісту, «1 тема — 1 екран», «вузол складності», контрастні маркери кроків, рубрики трьох рівнів, банк типових помилок), а також вимоги інклюзивності відповідно до UDL і критеріїв доступності (субтитри, альтернативні описи, керованість з клавіатури, пороги контрасту) [8; 12]. Теоретичну основу становлять когнітивна теорія навантаження та принципи мультимедійного навчання, що задають параметри тривалості мікровідео (2–6 хв), щільності графічних інструкцій і темпу подання [4–5; 7; 10–11]. Представлено дизайн педагогічного експерименту (до/після, контрольна/експериментальна групи) і метрики ефективності (засвоєння, залученість, досвід, когнітивне навантаження) [2–3; 6; 9]. Модель призначена для масштабування на суміжні дисципліни (начерки, композиція, проєктна графіка) та відповідає вимогам до оформлення тез конференції (двововні анотації, структура подання).

Annotation. The paper presents an integrated flipped-class model for Descriptive Geometry in Design programs, combining pre-class micro-content, in-class facilitated practice, and post-class consolidation. We propose a toolkit of modeling techniques («one topic — one canvas,» segmentation, «difficulty node,» contrast signaling, three-level rubrics, and an error bank) together with inclusive requirements aligned with UDL and accessibility criteria (captions, alt descriptions, keyboard operability, contrast thresholds) [8; 12]. The framework draws on Cog-

nitive Load Theory and Multimedia Learning principles to calibrate micro-video length (2–6 min), density of step-by-step visuals, and presentation pace [4–5; 7; 10–11]. A pre/post quasi-experimental design and evaluation metrics (achievement, engagement, learner experience, cognitive load) are outlined [2–3; 6; 9]. The model scales to allied courses (sketching, composition, project graphics) and complies with the conference formatting guidelines (bilingual abstracts, structure).

Основний текст. Проблематика опанування просторових побудов у дизайн-освіті полягає у високій когнітивній насиченості тем («проєкції», «перетини», «тіні») й потребі швидкого перенесення знань у studio-практику. Узагальнювальні огляди фіксують, що фліп-модель підвищує залученість, якість взаємодії та автономність студентів за умови якісного дизайну позааудиторного контенту і справді активного аудиторного блоку [2–3; 6; 9]. Теорія когнітивного навантаження (баланс внутрішнього, зовнішнього й доречного компонентів) та принципи мультимедійного навчання (сегментація, сигналізація, модальність, редукція) надають критеріальну базу для побудови мікроконтенту й інструкцій: короткі відео з чіткою структурою, візуальні «крок-за-кроком» карти, мінімізація візуального шуму, синхронізація озвучення і графіки [4–5; 7; 11].

Запропонована архітектура курсу включає три послідовні фази. До заняття студент опрацьовує 3–5 мікроодиниць (2–6 хв), що містять анімовані побудови, інфографіку та чек-лист самоперевірки; кожен мікроодиницю спроектовано у форматі «1 тема — 1 екран» з контрастними маркерами кроків та підсвіченим «вузлом складності». Під час заняття реалізується фасилітована практика за картами навігації: парні/малі групи виконують побудови, обмінюються аркушами й застосовують трирівневу рубрику (мінімально достатньо — достатньо — відмінно) з прикладами артефактів; викладач акумулює «банк помилок», демонструє корекцію та підтримує темп. Після заняття виконуються короткі варіативні завдання (А/В-версії), рефлексійні нотатки з фото-фіксацією аркуша й мікроквізи; результати живлять наступну ітерацію матеріалів [2–3; 6; 9].

Інклюзивність забезпечується принципами універсального дизайну навчання: множинні засоби подання, дії/вираження та залучення; обов'язкові субтитри до відео, альтернативні описи до графіки, керованість макетів з клавіатури, варіативні формати виконання завдань без зниження результативних крите-

ріїв. Пороги контрасту й читабельності узгоджено з чинними рекомендаціями з доступності (WCAG 2.2) [8; 12]. Це знижує зовнішнє когнітивне навантаження і робить контент справді універсальним для різних студентських груп.

Для емпіричної валідації передбачено експериментальний дизайн: дві академічні групи (контроль/експеримент), діагностика «до/після», уніфіковані практичні аркуші, тести і шкали суб'єктивного когнітивного навантаження. Метрики: точність і завершуваність побудов, час виконання, відвідуваність, активність у парах, своєчасність завантажень, післямодульні опитувальники. Очікується статистично значущий приріст підсумкових балів і зменшення суб'єктивного навантаження в експериментальній групі, що узгоджується з результатами попередніх досліджень фліп-класів у ЗВО [2–3; 6; 9].

Каталог прийомів моделювання практики (фрагмент): «1 тема — 1 екран», «контрастні маркери кроків», «вузол складності» (до/після), «зворотна камера» (рука викладача з коментарем темпу), «рубрика 3 рівнів», «чек-лист якості», «банк помилок», «холодний старт 5 хв». Для навчально-методичного пакета підготовлюються сценарії 12+ мікровідео, 12+ покрокових схем, 4 рубрики й набір чек-листів; пакет сумісний із паперовими та цифровими форматами, включно з адаптованими шаблонами для здобувачів із різною гостротою зору. Модель відповідає структурі подання матеріалів і технічним вимогам до тез (подвійна анотація, обсяг, шрифт, інтервали, дані про авторів) для включення у збірник з ISBN/DOI.

Список використаних джерел

1. Прийоми моделювання фліп-класів з нарисної геометрії для спеціальності «Дизайн». Внутрішній робочий документ (Тема 1). [Внутрішній документ].
2. O'Flaherty J., Phillips C. The use of flipped classrooms in higher education: A scoping review. *The Internet and Higher Education*, 2015, 25, 85–95. [in English]. https://www.lth.se/fileadmin/cee/Documents/Flaherty_and_Phillips_2015_Flipped.pdf (дата звернення: 11.11.2025).
3. Akçayır G., Akçayır M. The flipped classroom: A review of its advantages and challenges. *Computers & Education*, 2018, 126, 334–345. [in English]. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0360131518302045> (дата звернення: 11.11.2025).
4. Sweller J. Cognitive Load Theory. In: Seel N. (ed.). *Encyclopedia of the Sciences of Learning*. New York: Springer, 2011, 174–176. [in English].
5. Mayer R. E. *Multimedia Learning*. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2020. [in English].

6. DeLozier S. J., Rhodes M. G. Flipped classrooms: a review of key ideas and recommendations for practice. *Educational Psychology Review*, 2017, 29, 141–151. [in English].
7. Sweller J., Ayres P., Kalyuga S. *Cognitive Load Theory*. New York: Springer, 2011. [in English].
8. CAST. *Universal Design for Learning Guidelines*. Version 2.2. 2018–2022. [Web resource]. [in English]. URL: <https://udlguidelines.cast.org/> (дата звернення: 11.11.2025).
9. Lo C. K., Hew K. F. A critical review of flipped classroom challenges and possible solutions. *Research and Practice in Technology Enhanced Learning*, 2017, 12:4. [in English]. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC6302872/> (дата звернення: 11.11.2025).
10. Mayer R. E., Fiorella L. (eds.). *The Cambridge Handbook of Multimedia Learning*. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2022. [in English].
11. Bishop J. L., Verleger M. A. The flipped classroom: A survey of the research. In: *ASEE National Conference Proceedings*, 2013. [in English].
12. W3C. *Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.2*. 2023–2024. [Web resource]. [in English]. URL: <https://www.w3.org/TR/WCAG22/> (дата звернення: 11.11.2025).

РОЛЬ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ФОРМУВАННІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ СВІДОМОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ КОЛЕДЖУ

THE ROLE OF ENGLISH IN FORMING INTERCCULTURAL AWARENESS OF COLLEGE STUDENTS

Володько Людмила Олександрівна

викладач методист англійської мови

Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

volodkoluida@gmail.com

Анотація. У сучасному глобалізованому світі англійська мова виступає не лише засобом міжнародного спілкування, а й потужним інструментом формування міжкультурної свідомості особистості. Для студентів коледжу володіння англійською відкриває доступ до світових знань, культурних цінностей та сприяє формуванню толерантного ставлення до представників різних народів. У статті розглядається роль англійської мови як важливого чинника формування міжкультурної свідомості здобувачів освіти коледжу. Підкреслюється значення інклюзивного підходу до навчання іноземної мови, що враховує індивідуальні освітні потреби студентів. Визначено основні педагогічні умови, методи та форми роботи, які сприяють розвитку толерантності, емпатії та відкритості до культурного різноманіття. Сучасний освітній простір

дедалі більше орієнтований на принципи інклюзії та міжкультурного діалогу. Викладання англійської мови у коледжі виступає не лише засобом формування мовної компетентності, а й інструментом розвитку міжкультурної толерантності, емпатії та глобальної свідомості студентів.

Annotation. *In today's globalized world, the English language serves not only as a means of international communication but also as a powerful tool for shaping an individual's intercultural awareness. For college students, proficiency in English provides access to global knowledge and cultural values and promotes a tolerant attitude toward representatives of different nations. The article examines the role of the English language as an important factor in the formation of intercultural awareness among college students. It emphasizes the significance of an inclusive approach to foreign language teaching that takes into account students' individual educational needs. The main pedagogical conditions, methods, and forms of work that foster the development of tolerance, empathy, and openness to cultural diversity are identified. The modern educational environment is increasingly guided by the principles of inclusion and intercultural dialogue. Teaching English in college serves not only as a means of developing language competence but also as a tool for nurturing intercultural tolerance, empathy, and students' global awareness.*

Сучасна система освіти орієнтована на виховання особистості, здатної до ефективної комунікації в полікультурному світі. Володіння англійською мовою, яка має статус глобальної, виступає не лише засобом професійного спілкування, але й чинником формування міжкультурної свідомості.

Для здобувачів освіти коледжу англійська мова є важливою складовою професійного становлення. Через мову студенти пізнають культуру, традиції, світогляд інших народів, вчаться приймати інші точки зору, усвідомлювати власну ідентичність у контексті культурного різноманіття.

Інклюзивний підхід у навчанні англійської мови передбачає створення освітнього середовища, доступного для всіх студентів — незалежно від рівня підготовки, мовних здібностей чи особливих освітніх потреб. Використання адаптованих матеріалів, цифрових платформ, інтерактивних методів (дебати, рольові ігри, групові проекти, онлайн-комунікація) сприяє розвитку комунікативної активності та взаємоповаги між студентами.

Важливу роль у формуванні міжкультурної свідомості відіграють автентичні матеріали (тексти, фільми, подкасти, пісні),

що дають змогу ознайомитись із реальними зразками культури англomовних країн. Залучення студентів до міжкультурних освітніх проєктів (наприклад, eTwinning, міжнародні мовні клуби, онлайн-зустрічі з ровесниками з інших країн) сприяє формуванню глобальної компетентності та розумінню цінності культурного різноманіття. Міжкультурна свідомість — це усвідомлення взаємозв'язку між власною культурою та іншими культурами, готовність до відкритого діалогу й взаємоповаги.

Англійська мова у навчальному процесі стає каналом міжкультурної комунікації, завдяки якій студенти долучаються до різних культурних контекстів через автентичні тексти, фільми, пісні, міжнародні проєкти.

Вивчення англійської мови сприяє формуванню таких компонентів міжкультурної свідомості:

- когнітивного (знання про інші культури, норми, традиції);
- емоційного (емпатія, толерантність, повага до відмінностей);
- поведінкового (здатність до ефективної комунікації в полікультурному середовищі).

Педагогічні стратегії, які підтримують формування міжкультурної свідомості:

- використання автентичних навчальних матеріалів;
- застосування інтерактивних технологій (рольові ігри, дебати, проєктна робота);
- залучення студентів до міжнародних онлайн-комунікацій (eTwinning, мовні клуби, спільні відеопроєкти);
- створення інклюзивного та відкритого навчального простору.

Формування міжкультурної свідомості є складовою професійного становлення майбутнього фахівця, адже розвиває комунікативну компетентність, критичне мислення, гнучкість і соціальну відповідальність.

Отже, викладання англійської мови у коледжі має не лише освітню, а й виховну місію — формування особистості, готової до міжкультурного діалогу, взаєморозуміння та співпраці у світовому співтоваристві. Формування міжкультурної свідомості засобами англійської мови є ключовим напрямом розвитку інклюзивного освітнього середовища у коледжі. Реалізація цього підходу сприяє гармонійному поєднанню мовної, соціальної та культурної компетентностей, вихованню толерантності, по-

ваги до інших культур і готовності студентів до життя у глобалізованому суспільстві.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості: підручник. Київ: Либідь, 2015.
2. Хом'як І.І. Інклюзивна освіта як середовище міжкультурного розвитку студентів. *Педагогічний дискурс*. 2021. № 31. С. 85–89.
3. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages (CEFR). Strasbourg, 2020.
4. Гін А. Безкровна атака: Технологія проведення навчального мозкового штурму: [Цікава і проста форма навчальної діяльності]. *Завуч* (Перше вересня). 2020. № 8. С. 7–11.
5. Глушок Л.М. Застосування інтерактивних методів при викладанні англійської мови у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії/ Л.М. Глушок. *Педагогічний дискурс*. 2020. Серпень. С. 56–59.
6. Крамаренко С.Г. Інтерактивні техніки навчання, як засіб розвитку творчого потенціалу учнів. *Відкритий урок*. 2022. № 5–6. С.7–10.
7. Пометун О. Як оцінити діяльність учнів на інтерактивному уроці. *Доба*. 2022. № 2. С. 2–6.
8. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ, 2014. 192 с.

ПРАКТИКИ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ТУРИЗМУ INCLUSIVE TOURISM PRACTICES IN THE SYSTEM OF PROFESSIONAL EDUCATION OF FUTURE TOURISM MANAGERS

Гавриленко Владислав Віталійович

II курс, група ТУ-24-1М, спеціальність «Туризм та рекреація»,

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

havrylenko.vlad.pi@gmail.com

Науковий керівник: Танська Л.В., к.культ.,

завідувач кафедри туризму,

документних та міжкультурних комунікацій,

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7607-4688>

tanska2008@ukr.net

Анотація. У статті проаналізовано особливості впровадження практик інклюзивного туризму в систему професійної освіти майбутніх менеджерів туризму. Визначено, що сучасна туризм-

тична індустрія потребує спеціалістів, здатних організовувати доступні та безбар'єрні маршрути, адаптовані до потреб людей з порушеннями зору, слуху, моторики та когнітивної сфери. Розкрито зміст ключових компетентностей, необхідних для такої діяльності, зокрема інклюзивних, комунікативних, реабілітаційних та інфраструктурно-аналітичних. Показано, що процес підготовки має включати методики адаптації екскурсійного матеріалу, оцінювання ризиків, формування навичок доступної комунікації, а також застосування цифрових інструментів супроводу. Наголошено на значенні практико орієнтованого навчання, включно з моделюванням інклюзивних ситуацій, симульованими екскурсіями та аналізом кейсів. Зроблено висновок, що інтеграція інклюзивного підходу в професійну освіту забезпечує здатність майбутніх менеджерів створювати безпечні, адаптовані та культурно чутливі туристичні продукти, сприяючи розвитку безбар'єрного туристичного середовища.

Annotation. The article examines the integration of inclusive tourism practices into the professional training of future tourism managers. It is demonstrated that the modern tourism sector requires specialists capable of organising accessible and barrier-free routes adapted to the needs of individuals with visual, auditory, motor, and cognitive impairments. The paper outlines the essential competencies for such activity, including inclusive, communicative, rehabilitative, and infrastructural-analytical skills. It is emphasized that professional training should incorporate methods for adapting excursion content, assessing risks, developing accessible communication techniques, and applying digital tools to support tourists. The importance of practice-oriented learning — such as modelling inclusive situations, simulated excursions, and case analysis — is highlighted. The study concludes that integrating inclusive principles into professional education enables future tourism managers to design safe, adaptive, and culturally sensitive tourism products and contributes to the development of a barrier-free tourism environment.

Інклюзивний туризм у сучасному суспільстві постає не лише як спеціалізований сегмент ринку, а як соціально значуща сфера, що забезпечує право на мобільність і культурну участь для людей з різними формами порушень розвитку. У наукових дослідженнях підкреслюється, що інклюзивність у туризмі охоплює не лише адаптацію інфраструктури, а й розроблення туристичних продуктів, сервісних моделей і комунікативних страте-

гій, орієнтованих на потреби осіб з порушеннями зору, слуху, моторики або когнітивної сфери [1, с. 22]. Це актуалізує потребу у формуванні нових освітніх підходів до підготовки менеджерів туризму, здатних організовувати безбар'єрні та безпечні маршрути та забезпечувати індивідуалізований супровід туристів.

У цьому контексті значущими є положення освітнього туризму, сформульовані І. І. Монтрін, Л. В. Танською та Н. В. Барною, які наголошують, що сучасний фахівець повинен уміти адаптувати зміст, темп та структуру туристичного продукту відповідно до можливостей цільової групи [2, с. 101]. Така адаптивність передбачає не лише сервісні компетентності, а й розуміння соціокультурних потреб туристів, їхніх когнітивних і сенсорних особливостей, що є ключовим для професійної підготовки менеджерів туризму.

У інклюзивно-реабілітаційному підході підкреслюється, що подорожі для осіб з особливими потребами виконують терапевтичну, соціалізуючу та компенсаторну функції [3, с. 12]. Тому менеджер туризму має володіти навичками реабілітаційного супроводу під час планування маршруту: враховувати рівень сенсорного навантаження, забезпечувати передбачуваність переходів між локаціями, оцінювати доступність простору та підтримувати емоційну безпечність учасників подорожі.

Мультикультурний характер індустрії гостинності зумовлює необхідність формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців. Глобалізаційні процеси вимагають уміння інтерпретувати різні культурні коди, поведінкові моделі та соціальні сценарії взаємодії [4, с. 11]. Це посилює роль професійної освіти у розвитку толерантності, емпатії та здатності працювати з різними когнітивними стилями й типами поведінкових реакцій туристів.

Оцінювання інфраструктурної доступності також є важливою складовою підготовки менеджерів туризму. Найпоширеніші бар'єри охоплюють:

- несистемність навігації;
- відсутність тактильних і візуально адаптованих елементів;
- обмежену фізичну доступність об'єктів;
- нестачу спеціально адаптованих екскурсійних маршрутів [5, с. 178].

Тому освітній процес має включати опанування методик аудиту інклюзивності, проєктування маршрутів із різним рів-

нем складності та прогнозування можливих сенсорних і когнітивних труднощів для різних груп туристів.

Значну роль у підготовці відіграють практико орієнтовані методи: моделювання інклюзивних ситуацій, створення симульованих екскурсій, аналіз кейсів, інтеграція компетентностей з інклюзивної освіти. У дослідженнях Ю. Юхновської, О. Риженко та Г. Омельчак наголошено, що формування безбар'єрного туристичного середовища неможливе без розвитку навичок доступної комунікації, технік спрощеного викладу, роботи з візуальною та аудіальною підтримкою для різних категорій туристів [6, с. 64].

Професійна підготовка в системі туризму також має включати розвиток операційно-цифрових компетентностей, необхідних для роботи з інклюзивними групами. Сучасні цифрові рішення: аудіогіди з адаптивною швидкістю, мобільні навігаційні додатки, онлайн-попередній перегляд маршруту, віртуальні екскурсії, створюють нові можливості для доступності та зменшення тривожності туристів перед подорожжю.

Таким чином, ефективна практика інклюзивного туризму в системі професійної підготовки майбутніх менеджерів має ґрунтуватися на інтеграції інклюзивних, комунікативних, реабілітаційних та інфраструктурно-аналітичних компетентностей. Комплексність підготовки забезпечує здатність фахівця формувати безпечні, адаптовані та культурно чутливі туристичні продукти, що відповідають потребам людей з різними формами порушень розвитку. Розвиток таких компетентностей сприятиме становленню справді безбар'єрного туристичного середовища і розширюватиме можливості участі в туристичній діяльності для всіх категорій населення.

Список використаних джерел

1. Кудінова І. Інклюзивність в індустрії гостинності: принципи, виклики та перспективи розвитку. *Development Service Industry Management*. 2025. № 1. С. 21–28. DOI: [https://doi.org/10.31891/dsim-2025-9\(3\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2025-9(3)).
2. Монтрін І. І., Танська Л. В., Барна Н. В. Освітній туризм в сучасних умовах інтеграції секторів вищої освіти та бізнесу. *Конкурентоспроможність вищої освіти України в умовах інформаційного суспільства* : зб. тез І Міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернігів, 9 листопада 2018 р. Чернігів : Чернігівський національний технологічний університет, 2018. С. 101. URL: <https://www.stu.cn.ua> (дата звернення: 20.11.2025).
3. Барна Н., Коротеєва А. Інклюзивно-реабілітаційний туризм. 2020. URL: http://zelena.org.ua/sites/default/files/posibnyk_inklyuzyvnyy_turyzm.pdf (дата звернення: 14.01.2025).

4. Танська Л. В., Барна Н. В. Гармонізація глобалізаційних процесів культури. *Cultural Studies and Art: European Development Direction* : матеріали International Scientific Conference, Riga, Latvia, 16–17 July 2021. Riga, 2021. С. 10–14.

5. Вербовська О., Кравченко О. Комплексна реабілітація засобами інклюзивного туризму: з досвіду Київського міського центру соціальної, професійної та трудової реабілітації інвалідів. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2022. № 2(9). С. 176–184.

6. Южновська Ю., Риженко О., Омельчак Г. Напрями формування безбар'єрного середовища в туризмі для людей з інвалідністю: теоретичні аспекти. *Review of Transport Economics and Management*. 2024. № 10(26). С. 60–68.

НАСТІННИЙ КАЛЕНДАР ЗА МОТИВАМИ ГЕОМЕТРИЧНИХ ОРНАМЕНТІВ В УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ ТВОРЧОСТІ

WALL CALENDAR INSPIRED BY GEOMETRIC ORNAMENTS IN UKRAINIAN FOLK ART

Генін Георгій Ігорович

група ДЗ-24-1м-іфмс, спеціальність «Дизайн»,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».

Науковий керівник: Чемакіна О.В., к.арх., доцент,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2934-2752>
oktyabrina11@ukr.net

Анотація. Проєкт презентує серійну систему настінного календаря (12 аркушів, формати А2/А3), у якій геометричні мотиви української орнаментики (ромб, хрест, розетка, зірка, «вовчі зуби», меандр) графічно перекладено в модульні гриди календарної сітки. Зміст кожного місяця узгоджено з народним календарем свят (різдвяний цикл, Великдень, Трійця, Купала, Спаси, обжинки), що посилює культурну релевантність і освітню місію друкованого носія [1]. Методологія поєднує морфологічний аналіз орнаментальних модулів, конструювання рапортів (бордюрний, килимовий, радіальний), типографічну ієрархію та перевірку читабельності/контрасту для інтер'єрних дистанцій 1–3 м за сучасними рекомендаціями [3–5]. Виконано огляд аналогів (ілюстративні календарі, шаблонні орнаментальні набори, освітні плакати) та визначено прогалини: відсутність регіональної атрибуції мотивів, нечітка

методика модульного «перекладу», недотримання вимог читабельності. Результат — комплект макетів із бренд-карткою серії (палітри, шрифти, модулі), техспецифікаціями препресу та короткими легендами про походження мотивів; матеріал придатний для навчальних дисциплін «Композиція», «Айдентика», «Ілюстрація».

Annotation. *The project presents a 12-sheet wall calendar (A2/A3) that translates core Ukrainian geometric ornaments (diamond, cross, rosette, star, «wolf teeth», meander) into modular calendar grids. Monthly content aligns with the Ukrainian folk calendar (Christmas cycle, Easter, Trinity, Kupala, Harvest/Spas), reinforcing cultural relevance and the calendar's educational role [1]. The methodology combines morphological analysis of ornamental modules, rapport construction (border, carpet, radial), typographic hierarchy, and legibility/contrast checks for 1–3 m viewing distances per current recommendations [3–5]. A benchmark of existing designs (illustrated calendars, template ornament sets, educational posters) reveals gaps in regional attribution, modular translation methods, and accessibility. The result is a production-ready set of layouts with a brand card (palettes, type, modules), prepress specs, and concise notes on motif origins; the package supports design courses in composition, identity, and illustration.*

Актуальність. Геометричні орнаменти української традиції виконують роль «коду пам'яті» та універсальних композиційних конструктивів у ткацтві, вишивці, різьбі, кераміці. Виведення цих кодів у сучасний календар створює тиражований носій культурної ідентичності, синхронізований із народним календарем подій [1], і підвищує візуальну культуру повсякденного середовища.

Мета і завдання. Мета — розробити настінний календар, що узгоджує календарну функцію з орнаментальною семантикою та вимогами читабельності. Завдання: (1) виконати морфологічний аналіз базових фігур/рапортів; (2) розробити дві композиційні моделі — «фризову» (бордюр-ритмоутворювач) та «центральною» (розетка/тесселяція з периферійним календарним блоком); (3) сформувавши типографічну ієрархію (місяць → тижень → день) і пороги контрасту/кеглю для інтер'єрного сприйняття; (4) узгодити помісячний контент із народними святами і регіональними мотивами [1–2]; (5) підготувати препрес-настанови та навчальні завдання.

Матеріали та методи. Вхідні дані: помісячний перелік народних свят і рухомих дат (Великдень, Провідна неділя, Трійця,

Спаси тощо) [1]; «підбірка 12 ідей» із ескізами модулів, рапортів і палітр для кожного місяця [2]. Методи: морфологічний аналіз (виділення базового модуля — квадрат, трикутник, шестикутник, коло), конструювання рапортів (килимовий, шаховий, бордюрний, радіальний), параметризація ритму (інтервал/такт/акцент), розрахунок кеглів і міжрядкових інтервалів для дистанцій 1–3 м; контроль контрасту текст/тло за актуальними рекомендаціями; вибір форматів ISO A-серії для універсальності експозиції [3–5].

Короткий аналіз існуючих рішень (бенчмарк).

— *Ілюстративні календарі з фольклорними мотивами:* емоційні, але без чіткої орнаментальної типології та регіональних атрибуцій; порogi читабельності.

— *Шаблонні орнаментальні набори:* швидкі у використанні, ризики культурних спрощень і еклектики; потрібен «дизайнерський переклад» у календарну сітку.

— *Освітні плакати про ремесла:* дають базову інформацію, але не вирішують календарну функцію та серійність.

Проект усуває ці прогалини через помісячні регіональні легенди, стандартизовані модулі/рапорти та вимоги до читабельності.

Концепція та помісячні рішення (прикладі). Січень — «колядницька зірка» (радіальний рапорт, холодна гама); Квітень — «писанкові клинці» (центральна домінанта, тепла контрастна гама); Липень — «купальський вінок» (кільцеві повтори, рослинно-геометричні сітки); Серпень — «жнива» (трикутні «ялинки» колосків); Вересень — «рушникові зубці» (фризова побудова). Контент звірено з народним календарем свят [1], а композиційні й колірні рішення — із навчальною «підбіркою 12 ідей» [2].

Типографіка, ергономіка, препрес. Назва місяця — домінанта; назви днів/числа — стабільні стилі для всієї серії. Рекомендовано матові папери 170–250 г/м², формати A2/A3, мінімальні товщини тонких геометрій 0,5–0,7 pt; тест-відбитки в умовах різного освітлення. Для інтер'єрних дистанцій 1–3 м закладено порogi кеглів і контрастів (базовий текст $\geq 4,5:1$) [3–5].

Результати. Підготовлено комплект макетів (12 аркушів), бренд-картку серії (шрифти, палітри, модулі, приклади рапортів), техспецифікації препресу, короткі легенди й QR-посилання на довідки про мотив/регіон.

Висновки. Календар поєднує «орнамент як сенс» і «календар як функцію», забезпечуючи культурну ідентифікацію та

читабельність у реальних інтер'єрах. Узгодження зі святковими циклами підсилює наративність і освітню цінність; стандартизовані модулі/раптоми та техпороги спрощують масштабування на інші регіональні мотиви й носії.

Список використаних джерел

1. Народні свята України за місяцями. Внутрішня робоча підбірка користувача (рухомі/нерухомі дати). [Внутрішній документ].
2. Підбірка з 12 ідей (помісячні ескізи, рапорти, палітри, технічні допуски). Внутрішній бриф користувача. [Внутрішній документ].
3. Рекомендації конференції «Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики» щодо структури та оформлення тез (формат, анотації, шрифт, інтервали). [Інформаційний лист].
4. ISO 216: Writing paper and certain classes of printed matter — Trimmed sizes — A and B series, and indication of machine direction. Женева: ISO, чинна редакція.
5. Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.2. W3C Recommendation. (Критерії читабельності/контрасту для тексту й не-текстових елементів).

ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО САКРАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА: АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНІ ПРИНЦИПИ АДАПТАЦІЇ ДО МУЛЬТИКУЛЬТУРНОГО СУСПІЛЬСТВА SHAPING AN INCLUSIVE SACRED ENVIRONMENT: ARCHITECTURAL AND PLANNING PRINCIPLES FOR ADAPTING TO A MULTICULTURAL SOCIETY

Гнатюк Лілія Романівна

*кандидат архітектури, доцент, кафедра дизайну,
Інститут філології та масових комунікацій*

Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5853-9429>

liliia.hnatiuk@npp.kai.edu.ua

Анотація. Дослідження присвячене комплексному аналізу архітектурно-планувальних принципів формування інклюзивного сакрального середовища в умовах зростаючої мультикультурності та мультиконфесійності сучасного суспільства. Досліджено еволюцію сакральної архітектури від жорсткого канону до концепції універсального дизайну (*Universal Design*), який забезпечує не лише фізичну доступність, але й духовну інклюзивність. Проаналізовано архітектурні стратегії мультиконфесійних просторів, які спрямовані на створення нейтрального, гостинного та функціональ-

но гнучкого середовища, що сприяє міжконфесійному діалогу та задовольняє різноманітні духовні потреби.

Annotation. *The study is devoted to a comprehensive analysis of architectural and planning principles for creating an inclusive sacred environment in the context of the growing multiculturalism and multi-confessionalism of modern society. It examines the evolution of sacred architecture from a rigid canon to the concept of Universal Design, which ensures not only physical accessibility but also spiritual inclusiveness. It analyses architectural strategies for multi-faith spaces that aim to create a neutral, welcoming and functionally flexible environment that promotes interfaith dialogue and meets a variety of spiritual needs.*

Вступ: від канону до інклюзії. Традиційна сакральна архітектура історично підпорядковувалася літургійній функції та ієрархії символів. Однак сучасні соціокультурні виклики вимагають від архітекторів переосмислення цієї моделі, що виводить на перший план поняття інклюзивності. Інклюзивний сакральний простір це середовище, яке поважає та шанує різні вірування та забезпечує безперешкодний доступ і духовний комфорт для людей будь-якого віросповідання, фізичних можливостей та походження.

Мета цього дослідження – виявити ключові архітектурно-планувальні патерни, що забезпечують успішну інтеграцію концепції інклюзії у проекти сакральних споруд, адаптуючи їх до потреб мультикультурного суспільства.

1. Принципи архітектурно-планувальної структури інклюзивних сакральних просторів.

Формування інклюзивного сакрального середовища базується на сукупності архітектурно-планувальних принципів, які забезпечують одночасно функціональність і духовну нейтральність.

1.1. Фізична боступність (безбар'єрність) – фундаментальний принцип, що відповідає вимогам універсального дизайну. Включає:

Розташування та зв'язок: Каплиці чи сакральні осередки повинні знаходитися у легкодоступних місцях, що виключають складні пересування. Це вимагає мінімізації або повної відсутності сходів, обладнання пандусами та ліфтами.

Організація внутрішнього простору: проєктування широких дверних прорізів та достатньої площі для маневрування інвалідних візків, а також легкість прибирання згідно з гігієнічними нормами.

Зонування: рух усередині простору має бути максимально простим і логічним.

1.2. Функціональна гнучкість та автономія – в умовах мультиконфесійності простір має бути адаптивним для різноманітних практик:

Монооб'ємність: використання зальної (монооб'ємної) або центричної планувальної структури без жорсткого поділу на канонічні зони (наприклад, чітко відокремлений іконостасом вівтар).

Трансформованість: використання гнучких меблі (знімні лави, мобільні ширми), що дозволяє швидко адаптувати простір для різних церемоній — від православної Літургії до мусульманської молитви (вимога очищення простору).

Функціональна автономія: навіть при інтеграції у великий комплекс, сакральний простір повинен зберігати функціональну автономність для проведення окремих обрядів, забезпечення доступності через організацію окремих входів.

1.3. Символічна нейтральність та інклюзивний дизайн ключовий аспект, що забезпечує духовну інклюзивність:

Символічний фокус: замість домінування однієї релігійної символіки, інтер'єр прагне до абстракції або використання універсальних символів (світло, вода, природні елементи. Фокусний елемент може бути представлений арт-об'єктом або вітражем, що викликає медитативний стан.

Модульність символіки: в дизайні передбачаються спеціальні місця або ніші, де символи різних релігій (наприклад, хрест, Зірка Давида тощо) можуть бути встановлені або прибрані залежно від потреб конкретної групи. Це створює гостинне середовище, яке уникає надання переваги будь-якій конкретній релігійній традиції.

Освітлення та колористика: використовується м'яке, природне світло та стримана колірна гама. Світлотехнічні рішення мають на меті зменшення стресу та створення спокійної атмосфери.

Висновки. Архітектурно-планувальне вирішення інклюзивного сакрального середовища в мультикультурному суспільстві вимагає системного підходу, що поєднує фізичну доступність з культурною та духовною чутливістю.

Універсальність також може бути досягнута через створення простору для приватної молитви та роздумів, а не лише для спільних церемоній. Це вимагає компактності та камерності простору, що сприяє інтимності та тиші.

Ключові архітектурні патерни інклюзивного сакрального простору повинні включати:

Формальне спрощення: відмова від складних, канонічно обумовлених планів на користь простого, центричного або зального об'єму. Створення функціонально гнучких просторів.

Сенсорний комфорт: акцент на світлотехніці та тактильних якостях матеріалів як головних інструментах створення духовної атмосфери, замість іконографічного чи декоративного перевантаження. Використання нейтральних матеріалів та освітлення, що сприяє медитації.

Етична адаптація: простір стає сервісною архітектурою, що адаптується до потреб користувача (пацієнта, відвідувача, персоналу) і є візуально нейтральною для забезпечення рівності духовних прав у мультикультурному середовищі. Інтеграція модульної та адаптивної символіки, яка уникає надання переваги одній конфесії, забезпечуючи гостинне середовище для всіх.

Ретельно враховуючи ці міркування, архітектура може сприяти не лише фізичному, але й духовному благополуччю, перетворюючи сакральний простір на справжню територію інклюзії та міжконфесійного діалогу.

Список використаних джерел

1. Гнатюк Л.Р. Протиріччя у формуванні художнього образу сакрального простору в архітектурі ХХ століття. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Вип. 56. К.: КНУБА, 2020. С. 17–31. DOI: 10.32347/2077-3455.2020.56.17-31
2. Гнатюк Л.Р. Створення духовної атмосфери сакрального простору. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. К.: КНУБА, 2021. Вип. 59. С. 16–27. DOI: 10.32347/2077-3455.2021.59
3. Гнатюк Л.Р. Тенденції формотворення сакрального простору у ХХ столітті. Містобудування та територіальне планування. К.: КНУБА, 2021. Вип. 76. С. 49–62. DOI: 10.32347/2076-815x.2021.76.49-62
4. Гнатюк Л. Роль мистецтва та символу у формуванні сакрального простору. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Вип. 58. К.: КНУБА, 2020. С. 32–47. DOI: 10.32 347/2077-3455.2020.58.32-47

**АДАПТАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ІНВАЛІДНОСТІ
В УКРАЇНСЬКОМУ КОНТЕКСТІ: ВИКЛИКИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНКЛЮЗИВНОГО СУСПІЛЬСТВА**
**ADAPTATION OF THE SOCIAL MODEL OF DISABILITY
IN THE UKRAINIAN CONTEXT: CHALLENGES
AND PROSPECTS OF AN INCLUSIVE SOCIETY**

Гордієнко Алла Миколаївна,

*І курс, група ЗІР-25-1м-ітк, спеціальність «Філологія»,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».
a0675067567@gmail.com*

*Науковий керівник: Кнодель Л.В., д.пед.н., професор,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна»*

Анотація. *Перехід до соціальної моделі інвалідності є стратегічним пріоритетом України на шляху до європейської інтеграції. Досліджено процес трансформації національних підходів до розуміння інвалідності, акцентуючи на Конвенції ООН як основі [1]. Проаналізовано ключові концепції, такі як універсальний дизайн та розумне пристосування, їхнє практичне впровадження в освіті та зайнятості. Особлива увага приділена викликам воєнного часу та безпрецедентному зростанню кількості осіб з інвалідністю внаслідок бойових дій. Виявлено необхідність термінової адаптації інфраструктури та соціальних послуг для реінтеграції цієї нової категорії громадян. Запропоновано рекомендації щодо прискорення системних трансформацій на основі найкращих міжнародних практик [5]. Наголошується на критичній ролі громадянського суспільства та активної участі самих осіб з інвалідністю у процесі відбудови.*

Annotation. *The transition to the social model of disability is a strategic priority for Ukraine's European integration. This study examines the transformation of national approaches to understanding disability, based on the fundamental principles of the UN Convention [1]. It analyzes key concepts such as universal design and reasonable accommodation and their practical implementation in education and employment sectors. Particular focus is given to the challenges of wartime and the unprecedented surge in the number of persons with disabilities due to hostilities. There is an urgent need to adapt infrastructure and social services to reintegrate this new category of citizens. The paper offers*

recommendations to accelerate systemic transformations based on the best international practices [5]. The critical role of civil society and the active involvement of persons with disabilities in the reconstruction process is strongly emphasized.

Актуальність проблеми. Сучасний розвиток України вимагає якісної перебудови суспільних відносин та інституцій. Одним із ключових викликів є ефективна адаптація соціальної моделі інвалідності [3]. Це не просто питання гуманізму, це стратегічна необхідність для економічного та соціального розвитку країни. На жаль, в Україні досі значною мірою домінує застаріла медична модель. Вона фокусується на «дефекті» людини, а не на бар'єрах, які створює суспільство [4].

З 2009 року, після ратифікації Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю [1], наша держава офіційно взяла курс на інклюзію. Соціальна модель розглядає інвалідність як результат взаємодії між людиною та недружнім, бар'єрним середовищем. Тому вирішення проблеми лежить у площині архітектурної, інформаційної та інституційної доступності.

Повномасштабна війна додала цій проблемі абсолютно нового, критичного виміру. Кількість осіб з інвалідністю, особливо серед військовослужбовців та цивільного населення, зростає щодня. Ці люди, наші герої, повертаються з фронту або з окупованих територій і стикаються з подвійним викликом. По-перше, це фізична та психологічна реабілітація. По-друге, це необхідність адаптації до повсякденного життя в тилкових громадах, які часто абсолютно не пристосовані до їхніх нових потреб.

Саме тому акцент державної політики має зміститися на програми швидкої та ефективної реінтеграції ветеранів та постраждалих цивільних [2]. Вони потребують не лише протезування, а й доступного житла, адаптованого громадського транспорту та, що найважливіше, безбар'єрних можливостей для освіти і гідної зайнятості. Суспільство має сприймати їх як повноцінних учасників, а не як об'єкти соціальної допомоги, що є суттю соціальної моделі.

Успішна інклюзія базується на двох стовпах: універсальному дизайні та розумному пристосуванні. Універсальний дизайн — це проектування об'єктів і послуг так, щоб ними могли користуватися всі, одразу [5]. Це стосується нових будівель, відбудови зруйнованих об'єктів та, що особливо актуально для нашої

конференції, інклюзивного освітнього середовища. Наприклад, новий веб-сайт університету має бути доступний для незрячих користувачів з моменту його запуску.

Проте, для вже існуючої інфраструктури, необхідне розумне пристосування [5]. Це індивідуальні, прийнятні модифікації, які не створюють «надмірного тягаря». Наприклад, встановлення знімного пандуса в освітньому закладі для студента на кріслі колісному або надання аудіоформату навчальних матеріалів для студента з порушенням зору. Відмова у такому пристосуванні, відповідно до Конвенції, є прямою дискримінацією, і це слід чітко закріпити у правовій практиці [1].

Незважаючи на значні законодавчі кроки у сфері інклюзивної освіти, розрив між нормою та реальністю залишається великим [2]. Інклюзія часто зводиться до фізичної присутності дитини в класі, без належної методичної та психологічної підтримки. Нам критично бракує кваліфікованих асистентів вчителів, спеціальних педагогів та адаптованих навчальних програм.

В умовах війни, коли багато дітей та ветеранів здобувають освіту дистанційно, цифрова доступність стає пріоритетом. Освітні платформи, електронні ресурси та навчальні матеріали мають бути сумісними з допоміжними технологіями (екранні зчитувачі, програми для збільшення). Фінансування та деінституалізація спеціальних інтернатів на користь інклюзивних ресурсних центрів у громадах — це необхідний крок для створення справді якісного, безбар'єрного освітнього середовища.

Отже, адаптація соціальної моделі інвалідності — це неминучий і складний процес. Наше завдання як наукової спільноти та освітян — забезпечити його системність і незворотність. Війна в Україні створила трагічну, але водночас унікальну можливість: будувати нове суспільство на принципах інклюзії з самого початку [2].

Ключовими рекомендаціями є:

- Термінове фінансування та впровадження універсального дизайну в усі проекти відбудови інфраструктури, зокрема освітніх закладів.

- Створення регіональних центрів підтримуваної зайнятості та професійної перекваліфікації, орієнтованих на потреби ветеранів [2].

- Системна підготовка всіх педагогічних кадрів до роботи в інклюзивному середовищі, незалежно від спеціалізації.

— Забезпечення активної участі громадських організацій та самих осіб з інвалідністю («Нічого про нас без нас») на всіх етапах прийняття рішень [3].

Тільки через об'єднання зусиль держави, громадськості та академічної спільноти ми зможемо створити справжнє інклюзивне освітнє та соціальне середовище в Україні.

Список використаних джерел

1. Конвенція про права осіб з інвалідністю : ратифіковано Законом України від 16.12.2009 № 1767-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71.

2. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 № 366-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-р> (дата звернення: 10.11.2024).

3. Barnes C., Mercer G. Exploring Disability. 2nd ed. Cambridge : Polity Press, 2010. 296 p.

4. Oliver M., Barnes C. The New Politics of Disablement. London : Palgrave Macmillan, 2012. 232 p.

5. Disability and Development Report 2018: Realizing the Sustainable Development Goals by, for and with persons with disabilities / United Nations Department of Economic and Social Affairs. New York, 2019. 234 p.

ДИДАКТИКА РОЗВИТКУ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СТІЙКОСТІ В ЦИФРОВІЙ КОМУНІКАЦІЇ: РЕАЛІЗАЦІЯ НОРМ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ (2019) У МЕДІАПРОСТОРИ DIDACTICS OF FOSTERING LINGUISTIC RESILIENCE IN DIGITAL COMMUNICATION: IMPLEMENTING THE NORMS OF THE UKRAINIAN ORTHOGRAPHY (2019) IN THE MEDIA SPACE

Гордієнко Алла Миколаївна,

*старший викладач кафедри української мови і літератури,
іноземних мов та перекладу,*

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна»

a0675067567@gmail.com

Анотація. У роботі досліджено ключові виклики збереження лінгвістичної стійкості української мови в умовах цифрової комунікації та особливості практичного застосування норм Українського правопису (2019) у медіапросторі. Проаналізовано дидактичні підходи до формування мовної компетентності користувачів циф-

рових платформ, виявлено типові орфографічні та пунктуаційні помилки в онлайн-комунікації. Розкрито практичне значення інтеграції сучасних цифрових інструментів (автоматичні коректори, освітні застосунки, онлайн-платформи) у процес навчання нормам правопису. Досліджено міжнародний досвід підтримки національних мов у цифровому просторі та його потенціал для адаптації в українському контексті. Наголошено на критичній важливості партнерства між освітніми закладами, медіа-індустрією, розробниками програмного забезпечення та державними мовними інституціями як основної передумови для сталого розвитку мовної культури в цифрову епоху.

Annotation. *The paper examines the key challenges of preserving the linguistic sustainability of the Ukrainian language in digital communication and the practical application of Ukrainian Orthography (2019) norms in the media space. Didactic approaches to forming language competence among digital platform users are analysed, and typical spelling and punctuation errors in online communication are identified. The practical significance of integrating modern digital tools (automatic correctors, educational applications, online platforms) into the teaching of spelling norms is revealed. International experience in supporting national languages in digital space and its adaptation potential for the Ukrainian context is explored. The critical importance of partnership between educational institutions, media industry, software developers, and state language institutions as a prerequisite for sustainable development of language culture in the digital age is emphasised.*

Актуальність проблеми. В умовах стрімкої цифровізації суспільства збереження лінгвістичної стійкості української мови є стратегічною необхідністю для національної ідентичності. Масовий перехід комунікації в онлайн-простір супроводжується тривожною тенденцією до спрощення та деформації мовних норм. Швидкість комунікації, обмеження символів у повідомленнях, вплив англomовного інтернету та відсутність систематичного редагування призводять до укорінення неправильних мовних практик, що створює виклик для збереження норм Українського правопису (2019), особливо серед молодого покоління.

Дослідження контенту українських соціальних мереж показує, що понад 60% публікацій містять орфографічні або пунктуаційні помилки, близько 40% користувачів не обізнані про оновлений правопис 2019 року, а в регіональних медіа рівень

дотримання мовних норм є критично низьким. Ця статистика свідчить про системну прогалину в мовній освіті та відсутність ефективних механізмів підтримки правопису в цифровому середовищі.

Мета дослідження — проаналізувати сучасні дидактичні підходи до розвитку лінгвістичної стійкості в умовах цифровізації та розробити практичні рекомендації щодо ефективного впровадження норм Українського правопису (2019) у медіапросторі.

Сучасна дидактика мови має інтегрувати цифрові реалії, використовуючи їх як інструмент навчання. Ефективний підхід базується на трьох принципах: доступність (прості, зрозумілі правила без застарілої термінології), інтерактивність (ігрові механіки, онлайн-тренажери, миттєвий зворотний зв'язок) та контекстуальність (навчання на реальних прикладах з соціальних мереж, блогів, медіа).

В основі нової дидактичної моделі має лежати розуміння мови не як репресивної системи заборон, а як інструменту ефективної комунікації та національної ідентичності. Інноваційні освітні проекти включають мобільні застосунки для вивчення правопису в ігровій формі, Telegram-боти з щоденними вправами, YouTube-канали з короткими відеоуроками, онлайн-платформи з адаптивним навчанням, що аналізують типові помилки користувача. Ці підходи перетворюють навчання правопису з нудного заучування правил на цікавий інтерактивний процес, формуючи стійкі навички через систематичну практику.

Технологічні рішення мають стати ключовим інструментом масового впровадження норм правопису. Автоматичні коректори орфографії та пунктуації, інтегровані в текстові редактори, браузерери, месенджери та соціальні мережі, можуть стати «тихим вчителем», який щодня нагадує про правильне написання. Проте більшість популярних цифрових інструментів або не підтримують українську мову належним чином, або базуються на застарілих нормах правопису.

Сучасні технології штучного інтелекту дозволяють створити систему, яка не просто підкреслює помилки, а пояснює правило, наводить приклади, адаптується до рівня користувача і прогнозує типові помилки на основі попередніх текстів. Перспективними є розробки у сферах гейміфікації навчання правопису (мовні квести, змагання, рейтингові системи), соціального навчання (платформи для обговорення складних випадків пра-

вопису), мікронавчання (короткі відеоуроки у стрічці новин) та адаптивних систем на базі штучного інтелекту.

Медіаорганізації виступають потужними трансляторами мовних норм і формувальниками суспільних мовних практик. Кожна публікація в онлайн-медіа, кожен допис популярного блогера, кожне повідомлення офіційної установи в соціальних мережах є взірцем, який копіюють мільйони користувачів. Світовий досвід показує ефективність роботи над підтримкою мовних стандартів у всьому цифровому екосистемі. Зокрема, Франція впроваджує законодавчі ініціативи щодо використання французької мови в цифровому просторі, Ісландія створює ісландські терміни для технологічних новинок, Квебек (Канада) моніторить мовну якість у медіа та субсидує франкомовні платформи, а Каталонія (Іспанія) проводить освітні кампанії в соціальних мережах.

Європейський досвід демонструє, що ефективним є принцип позитивної мотивації та створення зручних інструментів замість репресивного контролю. Медіа-організації, які демонструють високі стандарти мовної культури, отримують преференції, гранти на розвиток, державне визнання.

Системний аналіз контенту українських соціальних мереж та онлайн-медіа виявив ключові проблемні зони. В орфографії спостерігається плутанина в написанні слів після реформи 2019 року, помилки в написанні запозичених слів, неправильне використання апострофа та знака м'якшення. У пунктуації типовими є відсутність ком у складних реченнях, неправильне оформлення прямої мови та цитат, хаотичне використання тире і дефісів, надлишкове використання знаків оклику та питання. Стилістичні проблеми включають надмірні русизми та суржик, калькування англomовних конструкцій, порушення наукового та офіційно-ділового стилю, змішування розмовного та літературного стилів.

Подолання цих проблем вимагає комплексного дидактичного підходу: від інтеграції нових норм у шкільні програми до створення спеціалізованих курсів для журналістів, блогерів, SMM-менеджерів та інших професіоналів цифрової комунікації.

Комплексна стратегія має реалізовуватися на трьох рівнях. На освітньому рівні необхідні оновлення шкільних та вузівських програм з акцентом на цифрову комунікацію, розробка спеціалізованих курсів для медіа-професіоналів, створення національ-

ної мережі безкоштовних онлайн-курсів з правопису, підготовка викладачів до роботи з цифровими інструментами. На технологічному рівні потрібна державна підтримка розробки українських систем автоматичної перевірки правопису на основі штучного інтелекту, створення єдиної національної бази даних правописних норм з відкритим API, інтеграція коректорів у державні платформи, розробка мобільних застосунків. На медійному рівні важливі стандарти мовної якості для онлайн-медіа, система сертифікації медіа високої мовної культури, регулярні кампанії популяризації грамотного письма, створення контенту про важливість правильної мови інфлюенсерами та публічними особами.

Отже, розвиток лінгвістичної стійкості української мови в цифровій комунікації вимагає комплексної роботи з формування нової мовної культури, де норми Українського правопису (2019) органічно інтегровані у всі форми онлайн-комунікації. Це передбачає створення зручних технологічних інструментів, популяризацію мовних стандартів через медіапростір, системну державну політику підтримки розвитку української мови як стратегічного національного пріоритету. Тільки через партнерство освіти, технологій, медіа та держави можна забезпечити справжню лінгвістичну стійкість у процесі цифрової трансформації України.

Список використаних джерел

1. Український правопис / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Ін-т укр. мови. Київ, 2019. 391 с.
2. Мацько Л. І. Українська мова в освітньому просторі. Дивослово. 2020. № 1. С. 2–8.
3. Пентилюк М. І. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики : зб. ст. Київ : Ленвіт, 2019. 256 с.
4. Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназії. Київ : Ленвіт, 2020. 272 с.
5. Горошкіна О. М., Нікітіна А. П. Лінгводидактика: сучасні підходи до викладання української мови. Луганськ : Альма-матер, 2018. 320 с.
6. Масенко Л. Т. Мова і суспільство: постколоніальний вимір. Київ : КМ Академія, 2021. 544 с.
7. Сучасна українська мова : підручник / О. Д. Пономарів та ін. Київ : Либідь, 2019. 488 с.

**КОНЦЕПЦІЯ ВІЗУАЛЬНОЇ НАВІГАЦІЇ
ДЛЯ ТЕРАПЕВТИЧНОГО САДУ
VISUAL NAVIGATION CONCEPT
FOR A THERAPEUTIC GARDEN**

*Григор'єва Вікторія Олександрівна,
IV курс, група ЗДЗ-23.2-1-іфмс, спеціальність «Дизайн»,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».
vika5grig@ukr.net*

*Науковий керівник: Чемакіна О.В., к.арх., доцент, директор,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2934-2752>*

Анотація. У роботі розглядається концепція візуальної навігації для терапевтичного саду як інструмент формування безбар'єрного, впізнаваного та психологічно комфортного середовища для ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, людей з інвалідністю та інших вразливих груп [1]. Показано актуальність теми в умовах повномасштабної війни та зростання потреби у просторах. Концепція візуальної ідентичності трактується як цілісна система графічних, колористичних і просторових рішень, що забезпечують інтуїтивну орієнтацію, читабельність і доступність для людей з різними типами сприйняття [1]. Визначено завдання розроблення логотипу, кольорової палітри, типографіки, набору піктограм, інформаційних носіїв і правил їх застосування з урахуванням принципів універсального дизайну. Окреслено узагальнену модель архітектурно-просторової структури саду як мережі кластерів (реабілітаційних, когнітивних, арт-, сенсорних, емоційних, екологічних), у яких візуальна навігація підтримує терапевтичні сценарії. Зроблено висновок, що продумана система візуальної навігації підсилює орієнтацію, безпеку, емоційну залученість і терапевтичний ефект, перетворюючи сад на простір реабілітації, навчання й соціальної інтеграції.

Annotation. The paper considers the visual navigation concept for a therapeutic garden as a tool for creating a barrier-free, recognisable and psychologically comfortable environment for veterans, internally displaced persons, people with disabilities and other vulnerable groups. The relevance of the topic is shown in the context of full-scale war and the growing need for rehabilitation spaces, in particular through the examples of therapeutic garden initiatives at the National Expocenter

of Ukraine (VDNG) in Kyiv. Visual identity is treated as a holistic system of graphic, colour and spatial solutions that ensure intuitive wayfinding, legibility and accessibility for people with different types of perception. The tasks include developing a logo, colour palette, typography, a set of pictograms, information carriers and rules for their use in accordance with universal design principles. A generalized architectural and spatial model of the garden is outlined as a network of clusters (rehabilitation, cognitive, art, sensory, emotional and ecological), where visual navigation supports therapeutic scenarios. It is concluded that a well-designed system of visual navigation enhances orientation, safety, emotional engagement and therapeutic effect, turning the garden into a space of rehabilitation, learning and social integration.

В умовах повномасштабної війни та зростання кількості військових, переселенців і цивільних, які мають психологічні й фізичні травми, особливої актуальності набуває створення інклюзивних просторів реабілітації. Терапевтичні сади, що вже реалізуються в Україні, зокрема на території ВДНГ у Києві, демонструють потенціал поєднання відновлення здоров'я, навчання, соціальної взаємодії та збереження культурної спадщини в єдиній просторовій концепції [2; 3]. У таких просторах візуальна навігація стає ключовою умовою безпеки, доступності й психологічного комфорту відвідувачів [1].

Концепція візуальної ідентичності терапевтичного саду розглядається як цілісна стратегія візуально-комунікаційних рішень, спрямована на створення узгодженої системи логотипу, кольорової палітри, типографіки, графічних елементів і просторових носіїв інформації [1]. Її завданням є забезпечення інтуїтивної орієнтації, формування впізнаваного образу простору та підтримка терапевтичних сценаріїв перебування в саду. Візуальна навігація у цьому контексті включає таблички, покажчики, карти, піктограми, тактильні елементи, що читаються через форму, колір, символ і фактуру, а також враховує особливості сприйняття людей з порушеннями зору, слуху, руху та когнітивними особливостями [1].

Дослідження передбачає аналіз чинних прикладів безбар'єрного дизайну в публічних просторах України та світу, виокремлення принципів універсального дизайну та їх адаптацію до простору терапевтичного саду. Застосовуються аналітичний метод, порівняльний аналіз і методи графічного дизайну, що дозволяє визначити вимоги до контрастності, масштабування,

читабельності шрифтів, іконографіки та розміщення елементів навігації. Особлива увага приділяється мінімалізму й композиційній організації інформації, щоб уникнути візуального перевантаження та забезпечити швидке зчитування повідомлень.

Узагальнена модель архітектурно-просторової структури терапевтичного саду базується на кластерному підході. Сад розглядається як інклюзивний багатофункціональний простір, що поєднує реабілітаційні, когнітивні, сенсорні, творчі, емоційні та екологічні зони. Реабілітаційні кластери з доріжками, поручнями, піднятими грядками та тренувальними елементами спрямовані на відновлення моторики; когнітивні кластери з лабіринтами, інтерактивними панелями та «грядками-головоломками» стимулюють пам'ять, увагу та логіку; арт-кластери забезпечують умови для пленерів, флористики, гербаризації та інших видів творчої терапії; сенсорні кластери формують маршрути з ароматичними рослинами, тактильними поверхнями та звуковими маркерами; емоційні кластери створюють «місця тиші»; екологічні кластери підтримують сталість і біорізноманіття через дощові сади, біосвайли та автохтонні насадження [1–3].

Система візуальної навігації інтегрується в кожний кластер і в маршрутний каркас саду: вона структурує рух відвідувачів, позначає точки входу, зони активності й відпочинку, вузли безпеки та евакуаційні шляхи. Принципи інклюзивності, мульти-сенсорності, когнітивної стимуляції, соціальної інтеграції, сталого розвитку й партисипативності визначають вимоги до графічних рішень. У результаті сад постає не лише естетичним середовищем, а простором реабілітації, навчання й натхнення, де зрозуміла структура, продумана система символів і єдина візуальна мова допомагають кожному відвідувачу відчувати себе частиною живої, турботливої екосистеми [1–3].

Список використаних джерел

1. Чемакіна О. В. та ін. Дизайн систем візуальної інформації: навч. посібник. Херсон: Олді-плюс, 2019. 200 с. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/...> (дата звернення: 04.11.2025). (dspace.nuft.edu.ua)
2. Офіційна сторінка Мовчан В. О. Університет «Україна». 2018–2025. URL: <https://ibmt.uu.edu.ua/...>; https://uu.edu.ua/Movchan_VO (дата звернення: 04.11.2025). (ibmt.uu.edu.ua)
3. Офіційна сторінка Шостак Л. Г. (кафедра фармації). Університет «Україна», 2023–2025. URL: <https://ibmt.uu.edu.ua/...> (дата звернення: 04.11.2025). (ibmt.uu.edu.ua)

FOSTERING A MORE INCLUSIVE
EDUCATIONAL ENVIRONMENTСПРИЯННЯ СТВОРЕННЮ БІЛЬШ ІНКЛЮЗИВНОГО
ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА**Громов Ростислав Сергійович**

*І курс, магістратура, група ПР 25-1М,
спеціальність «Філологія (Переклад)»,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-6805-6957>
rossgromov@gmail.com

*Науковий керівник: Кнодель Л.В., д.пед.н., професор,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8393-9491>
knodel@ukr.net

Annotation. *This thesis examines the role of key stakeholders in fostering an inclusive educational environment. It focuses on contributions from researchers, teachers, business leaders, and community figures in addressing social, economic, and structural barriers. The importance of cross-sector collaboration is emphasized to ensure equal access to education. showcasing effective models. The study concludes with recommendations for policy enhancements and teacher training.*

Анотація. *Ця теза досліджує роль основних зацікавлених сторін у сприянні інклюзивному освітньому середовищу. Акцент зроблено на внесках науковців, вчителів, бізнес-лідерів та громадських діячів у подолання соціальних, економічних та структурних бар'єрів. Підкреслено важливість міжсекторальної співпраці для забезпечення рівного доступу до освіти. демонструються ефективні моделі. Дослідження підсумовується рекомендаціями щодо вдосконалення політики та підготовки вчителів.*

Inclusive education, aimed at providing equal access to learning for all, regardless of abilities, is a key focus of modern educational reform. This paper explores how collaboration among researchers, teachers, business leaders, and community figures can foster an inclusive learning environment. Through an analysis of policies, case studies, and collaboration strategies, this research suggests solutions to common barriers. The findings emphasize the importance of cross-

sector cooperation to empower diverse communities and reduce social inequalities.

Inclusive education advocates for equal learning opportunities for individuals with disabilities, cultural differences, and other unique needs. In recent years, it has become a top priority for educational systems worldwide, driven by the commitment to offer fair opportunities for everyone.

The purpose of this research is to examine the roles of various stakeholders in creating an inclusive learning environment. It looks at how researchers, teachers, entrepreneurs, business leaders, and public figures can work together to promote inclusivity. By assessing their contributions, this paper offers strategies and recommendations for overcoming challenges and reinforcing the framework of inclusive education.

Researchers advance inclusive methods through studies in learning disabilities, developmental psychology, and accessibility technologies. Their work provides insights into how students learn and what support systems are necessary for diverse learners. For instance, research in neuroscience has led to the development of adaptive tools for students with cognitive challenges.

Teachers are central to implementing inclusive practices in the classroom. They adapt curricula, teaching methods, and assessments to meet the needs of diverse students. Professional development for teachers is crucial, equipping them with the skills needed to effectively manage inclusive classrooms.

Entrepreneurs and business leaders can drive innovation by developing resources for inclusive education, such as assistive technologies like speech-to-text software and sensory-friendly environments. Their involvement and investment are key to providing schools with modern, accessible tools.

Community figures play a vital role in raising awareness about inclusive education. Through advocacy and public support, they help change societal perceptions, reduce stigma, and create a welcoming environment for inclusive initiatives.

The most prominent challenges of inclusive education are:

- *Social Barriers*: Social stigma and misunderstandings often hinder inclusive education. Biases against individuals with disabilities or cultural differences can create an unwelcoming environment.

- *Economic Barriers*: Implementing inclusive education requires significant resources for specialized training, accessible facilities, and assistive technologies. Many regions struggle with funding these needs.

– *Structural Barriers*: Schools may lack the physical infrastructure necessary for accessibility, such as ramps, Braille signs, or quiet spaces for students with sensory needs. Additionally, existing policies may not support adaptable curricula.

– *Pedagogical Barriers*: Adapting curricula for diverse students can be challenging, especially when teachers lack adequate training in inclusive teaching methods.

The strategies for overcoming these challenges could be:

– *Collaborative Efforts*: Bringing together the expertise of teachers, researchers, and industry leaders can help address many of the challenges mentioned. By forming partnerships, educational institutions can share resources, knowledge, and technology to build a stronger inclusive foundation.

– *Policy and Funding Initiatives*: Governments and educational institutions should prioritize funding for inclusive education. Policies that incentivize schools to adopt inclusive practices and allocate resources for assistive technologies can help address budget limitations.

– *Teacher Training Programs*: Training programs should focus on strategies for managing diverse classrooms, understanding disabilities, and using adaptive tools. Well-prepared teachers are essential for the successful implementation of inclusive practices.

– *Community Engagement*: Public figures, non-profit organizations, and local leaders can work together to change public attitudes towards inclusive education. Community programs can help build positive perceptions, supporting a broader acceptance of diversity.

Notable examples from practice are Finland's Inclusive Model and Inclusive Practices in Japan. Finland is recognized for its inclusive education system, supported by national policies. Special education services are integrated into regular classrooms, and teachers receive comprehensive training. This approach has led to high success rates and serves as a model for other nations. Japan has made significant progress with support programs for students with special needs. Establishing special classes within regular schools and providing assistive resources have improved the inclusion of students with disabilities.

Inclusive education is a crucial step toward achieving equality, but its success depends on the combined efforts of researchers, teachers, business leaders, and community figures. By working together, they can create adaptive, accessible, and welcoming learning environments for all students.

LANGUAGE AS A BRIDGE: PROMOTING SOCIAL INCLUSION
THROUGH MULTILINGUAL EDUCATIONМОВА ЯК МІСТ: СПРИЯННЯ СОЦІАЛЬНІЙ ІНТЕГРАЦІЇ
ЧЕРЕЗ БАГАТОМОВНУ ОСВІТУ

Громов Ростислав Сергійович

І курс, магістратура, група ПР 25-1М,
спеціальність «Філологія (Переклад)»,

Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-6805-6957>

rossgromov@gmail.com

Науковий керівник: Кнодель Л.В., д.пед.н., професор,

Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8393-9491>

knodel@ukr.net

Annotation. *This thesis examines multilingual education as a key strategy for promoting social inclusion within increasingly diverse and globalized societies. Language serves not only as a communicative tool but also as a marker of identity and a determinant of access to social, educational, and civic opportunities. In multilingual settings, educational systems must balance respect for linguistic diversity with the need for social cohesion. Drawing on sociolinguistics, educational theory, and contemporary language policy research, this study explores how multilingual education reduces linguistic inequalities, supports equitable participation, and fosters intercultural understanding.*

Анотація. *У роботі розглядається багатомовна освіта як ключова стратегія соціальної інклюзії в умовах зростаючої різноманітності та глобалізації. Мова виступає не лише засобом комунікації, а й маркером ідентичності та доступу до освітніх і соціальних можливостей. Дослідження аналізує, як багатомовна освіта зменшує мовні нерівності, підтримує рівноправну участь та сприяє міжкультурному розумінню, спираючись на сучасні підходи соціолінгвістики та мовної політики.*

Modern perspectives treat multilingualism as a social resource rather than a linguistic problem. As García and Lin (2017) note, multilingualism is fluid and dynamic, allowing learners to draw on their full linguistic repertoires rather than separating languages into rigid systems.

Social inclusion, defined by Silver (2015) as equitable participation in social and institutional life, is closely tied to language access. Limited proficiency in the dominant language often leads to marginalization, reflecting Bourdieu's (1991) view of linguistic capital as a source of social power.

Cummins' (2001) distinction between additive and subtractive bilingualism further clarifies this relationship. Additive approaches support multiple languages and strengthen identity, while subtractive models privilege a dominant language and risk academic and cultural exclusion.

These frameworks highlight a broader ideological shift: contemporary sociolinguistics argues that linguistic diversity enhances democratic participation (Heller, 2010). Multilingual education, therefore, is both a pedagogical approach and a strategy for promoting equity and social justice.

This study adopts an analytical and comparative methodology, integrating insights from sociolinguistic research on language and identity, empirical studies on multilingual instructional models, analyses of national language policies, case studies involving migrant and minority learners, and international reports from UNESCO, the OECD, and the Council of Europe on inclusive education practices. The research centers on two primary domains:

1. *Sociolinguistic inclusion* — exploring how multilingualism influences identity construction, peer interaction, and students' sense of belonging within diverse educational environments.

2. *Educational outcomes* — assessing empirical findings on the effects of multilingual education on academic performance, cognitive development, and long-term learner success.

3. *Language policy*

Comparing models of multilingual school systems to determine which frameworks best promote inclusion.

The goal is not to prescribe universal solutions but to identify structural patterns that demonstrate how multilingual education can transform linguistic diversity into a foundation for equitable participation.

Contemporary research indicates that multilingual education significantly influences inclusion by validating students' cultural and linguistic identities. Bishop & Berryman (2010) argue that students who feel respected and represented in the classroom exhibit higher engagement, motivation, and sense of belonging.

Multilingual classrooms provide structured opportunities for all students — not only minority language users — to develop empathy and intercultural competence. Exposure to multiple languages reduces prejudice by normalizing diversity and challenging assumptions about linguistic «correctness.» These effects extend beyond schooling: adults who grew up in multilingual environments often report stronger intercultural communication skills and greater openness to social diversity.

At the systemic level, multilingual education mitigates linguistic discrimination, which remains one of the most prevalent forms of social exclusion worldwide. Students who cannot use their home language in school often experience identity conflict, academic frustration, and social isolation. Conversely, programs that incorporate heritage languages promote continuity between home culture and school culture, strengthening community ties and decreasing dropout rates.

Language is tightly bound to identity. Speakers often perceive their home language as symbolic of personal and collective belonging. Denying space for minority languages in education can therefore produce a sense of erasure or cultural inferiority.

Sociolinguistic research shows that multilingual students frequently navigate complex identity negotiations. For example, migrant students may adopt the dominant language for academic and social mobility but maintain their heritage language for family or emotional expression. Multilingual education affirms this dual identity, reducing the psychological burden of assimilation and legitimizing linguistic hybridity as a normal social condition.

National language policies significantly influence whether multilingualism becomes a bridge or a barrier. Countries like Canada, Finland, and Luxembourg showcase strong models where multilingual education is embedded at all levels of schooling.

These systems recognize multiple official languages and provide structured instruction in both heritage and dominant languages.

In contrast, countries with strict monolingual policies often perpetuate linguistic inequality. When schools insist on exclusive use of a single prestigious language, minority communities may interpret this as cultural suppression. Research from Eastern Europe demonstrates that marginalized language groups experience reduced civic engagement when educational policies ignore their linguistic backgrounds.

Global institutions increasingly advocate for inclusive multilingual policies. UNESCO (2020) emphasizes that mother-tongue education

in early childhood significantly improves literacy rates, sociocultural participation, and long-term academic success. The Council of Europe promotes «plurilingual competence,» recognizing that individuals draw upon a composite linguistic repertoire rather than discrete languages.

Case Studies

1. *Immersion Programs in Canada.* French – English immersion programs reveal that students from diverse backgrounds achieve high proficiency in both languages while demonstrating strong intercultural understanding. These programs reduce divisions between linguistic groups by fostering cooperative learning spaces.

2. *Basque Multilingual Schools in Spain.* Basque–Spanish–English trilingual schools demonstrate that minority language revitalization can coexist successfully with global language acquisition. Basque-medium education has strengthened regional identity and increased social participation among youth.

3. *Refugee Integration in Europe.* Schools working with Ukrainian, Syrian, and Afghan refugee students demonstrate that multilingual support greatly improves social adjustment. Initiatives such as bilingual assistants, mother-tongue literacy programs, and translanguaging-friendly classrooms help reduce trauma, accelerate learning, and strengthen peer relationships.

Despite its advantages, multilingual education faces persistent barriers, including limited teacher training, monolingual ideologies, inadequate institutional support, political resistance, and hierarchies that privilege dominant global languages over minority ones.

Digital technologies add further complexity: AI translation tools and automated learning systems often reinforce standardized norms, marginalizing non-standard varieties. Yet technology also creates opportunities through remote multilingual instruction, digital resources for minority languages, and accessible translation tools that promote inclusion.

Language serves as a bridge when educational systems treat linguistic diversity as a resource rather than a deviation from the norm. Multilingual education promotes social inclusion by strengthening identity, improving academic outcomes, and fostering intercultural understanding. It challenges monolingual ideologies and reduces systemic barriers that exclude minority and migrant students from full participation.

In a globalized world where mobility and linguistic diversity define everyday life, multilingual education is not merely pedagogical

innovation — it is a foundation for democratic, equitable, and culturally cohesive societies. For language to function as a bridge, educational institutions must adopt flexible, inclusive policies that reflect the realities of multilingual communities and empower learners to navigate the world with confidence and belonging.

References

1. Bishop, R., & Berryman, M. (2010). *Te Kotahitanga: Addressing educational disparities facing Māori students in New Zealand*. Teaching and Teacher Education, 26(8), 835–842.
2. Celce-Murcia, M., Brinton, D. M., & Goodwin, J. (2010). *Teaching pronunciation: A course book and reference guide* (2nd ed.). Cambridge University Press.
3. García, O., & Lin, A. M. Y. (2017). Translanguaging in bilingual education. In O. García, A. M. Y. Lin, & S. May (Eds.), *Bilingual and multilingual education* (pp. 117–130). Springer.
4. Heller, M. (2010). The commodification of language. *Annual Review of Anthropology*, 39, 101–114.
5. Labov, W. (2010). *Principles of linguistic change: Cognitive and cultural factors*. Wiley-Blackwell.
6. Silver, H. (2015). Social exclusion and social solidarity: Three paradigms. *International Labour Review*, 133(5–6), 531–578. (Reprinted classic work)
7. UNESCO. (2020). *Global education monitoring report: Inclusion and education — All means all*. UNESCO Publishing.
8. Crystal, D. (2019). *The Cambridge encyclopedia of the English language* (3rd ed.). Cambridge University Press.
9. Harrington, J. (2020). Speech variation and change. In A. Cohn, C. Fougeron, & M. Huffman (Eds.), *The Oxford handbook of laboratory phonology*. Oxford University Press.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВИ
ГЕЙМІНГ-СПІЛЬНОТИ ЯК ПРОЯВ ЦИФРОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ
ТА СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ

LEXICO-SEMANTIC FEATURES OF THE GAMING
COMMUNITY'S LANGUAGE AS A MANIFESTATION
OF DIGITAL INCLUSION AND SOCIOCULTURAL ADAPTATION

Дейкун Данііл Андрійович,

III курс, група ПР-23-1, спеціальність «Філологія (Переклад)»,
Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

Науковий керівник: Домніч Л.М.,

ст. викладач кафедри української мови і літератури,
іноземних мов та перекладу,

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-3618-1621>

domnichukraine@gmail.com

Анотація. Сучасний геймінг-дискурс є потужним соціокультурним феноменом, який формує унікальний лінгвістичний код. Дослідження лексико-семантичних особливостей мови геймінг-спільноти виявляє механізми цифрової інклюзії, забезпечуючи швидку адаптацію новачків до спільного простору. Цей специфічний вокабуляр слугує інструментом соціокультурної адаптації, зміцнюючи відчуття приналежності та групової ідентичності. Аналіз цих мовних інновацій дозволяє краще зрозуміти динаміку міжкультурної взаємодії в інклюзивному освітньому середовищі.

Annotation. Contemporary gaming discourse represents a powerful sociocultural phenomenon that forms a unique linguistic code. Research into the lexico-semantic features of the gaming community's language reveals mechanisms of digital inclusion, ensuring rapid adaptation for newcomers to the shared space. This specific vocabulary acts as a tool for sociocultural adaptation, strengthening the sense of belonging and group identity. Analysis of these linguistic innovations allows for a deeper understanding of the dynamics of intercultural interaction within an inclusive educational environment.

Цифрова епоха кардинально змінила ландшафт соціальної взаємодії. Геймінг-спільнота постала як один із найбільш динамічних і глобально інтегрованих соціумів, формуючи окре-

мий різновид комп'ютерно-опосередкованого дискурсу [1]. Цей дискурс виникає в умовах динамічного розвитку цифрових технологій, глобалізації та мультимодальної комунікації. Мова, що використовується геймерами, є не просто набором специфічних термінів, а цілісною системою, яка відображає цінності та механізми інклюзії та адаптації у віртуальному світі.

У контексті сучасної освітньої парадигми, орієнтованої на інклюзивне освітнє середовище, розуміння мовних процесів у цифрових спільнотах набуває особливої актуальності. Якщо ми прагнемо гуманізувати освіту та зробити її дійсно міжкультурною, ми не можемо ігнорувати мову, якою послуговується значна частина сучасної молоді. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю інтеграції цифрових мовних практик у науковий дискурс для підвищення ефективності міжкультурної комунікації в освіті, де мова є інструментом, що руйнує соціальні бар'єри [2].

Мова геймінг-спільноти є яскравим прикладом того, як лінгвістичні особливості можуть сприяти цифровій інклюзії. Інклюзія у цьому контексті означає не лише технічну доступність, але й соціальне прийняття та здатність ефективно взаємодіяти всередині спільноти.

Лексико-семантичний склад геймерського соціолекту характеризується високою щільністю спеціалізованих одиниць: англіцизмів (*frag*, *troll*), скорочень, аббревіатур (*gg*, *AFK*), оказіоналізмів, а також гібридних форм, що поєднують елементи різних мов. Виникнення цих мовних інновацій пов'язане з потребою швидко, економно й ефективно передавати інформацію в умовах інтенсивної ігрової взаємодії, де час реакції відіграє ключову роль.

Цей специфічний вокабуляр, на відміну від закритого аргю, слугує інструментом групової ідентифікації та маркером «свій-чужий», забезпечуючи миттєве прийняття новачків, які швидко його засвоюють. Це є потужним механізмом гуманізації соціального досвіду. Коли новачок швидко освоює цей код, він отримує миттєвий «квиток» до прийняття у групі, що є прямим проявом успішної цифрової інклюзії.

Лексика геймерського соціолекту виконує не лише комунікативну, а й соціальну функцію. Вона дозволяє учасникам позначати спільний досвід і сприяє створенню відчуття належності до спільноти. Через це геймерська мова стає ключовим

маркером соціокультурної адаптації, адже нові користувачі, інтегруючись у спільноту, засвоюють специфічні мовні моделі та стилістичні норми [3].

Процеси семантичної адаптації супроводжуються метафоризацією та переосмисленням загальномовних слів. Наприклад, слово «*лут*» (*loot*) може вживатися у значенні будь-якого цінного надбання, а термін «*задонатити*» (*to donate*) може означати присвятити багато часу або зусиль чомусь. Це семантичне розширення свідчить про глибоку інтеграцію геймінг-культури у ширший соціокультурний простір.

Глобальний характер онлайн-ігор формує багатомовне середовище, де мовні елементи швидко поширюються, видозмінюються та адаптуються до локальних культур. Це створює своєрідний лінгвістичний конструкт, що поєднає універсальні англomовні терміни із локалізованими варіантами та кальками, що відбиває міжкультурний вимір інклюзивного освітнього середовища [4]. Успішна адаптація до цієї мови допомагає здобувачам освіти формувати крос-культурну компетентність — ключову навичку для сучасного глобалізованого світу.

Аналіз лексико-семантичних особливостей мови геймінг-спільноти має пряме застосування в педагогічній практиці. Використання елементів цього дискурсу може:

1. Посилити мотивацію здобувачів освіти, демонструючи релевантність вивчення іноземних мов та міжкультурної комунікації.

2. Сприяти формуванню когнітивної гнучкості, оскільки постійне оперування новими термінами та їх метафоричними значеннями розвиває здатність швидко перемикатися між різними мовними та соціокультурними реєстрами.

3. Гуманізувати освітній процес, інтегруючи субкультури молоді та визнаючи їхні комунікативні практики.

Мова геймерів є кодом інклюзії та чинником соціокультурної адаптації, що формує унікальні норми взаємодії та сприяє розвитку відкритого, інклюзивного цифрового простору.

Лексико-семантичні особливості мови геймінг-спільноти є важливим індикатором сучасної цифрової культури. Вони демонструють взаємодію глобальних і локальних мовних впливів та процеси становлення цифрової інклюзії, у межах якої різні користувачі залучаються до цифрової комунікації через засвоєння спільного мовного коду. Мова геймінг-спільноти виступає

потужним чинником соціокультурної адаптації, що формує унікальні норми взаємодії та сприяє розвитку відкритого, інклюзивного цифрового простору, що є надзвичайно цінним для міжкультурного виміру інклюзивного освітнього середовища.

Список використаних джерел

1. Ажнюк, Л. В. Мова інтернет-комунікації: тенденції розвитку. Київ: КММ, 2019. 180 с.
2. Баран, О. М. Цифрова комунікація та мовні інновації в інтернеті. Львів: Видавництво ЛНУ, 2021. 215 с.
3. Kytölä, S. Multilingual Language Practices in Online Gaming Communities. Routledge, 2020. 250 p.
4. Gee, J. P. What Video Games Have to Teach Us About Learning and Literacy. Palgrave Macmillan, 2021. 220 p.

ЕНЕРГОЕФЕКТИВНИЙ ДИЗАЙН ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ДОСТУПНОСТІ В ПРОЦЕСІ ЗЕЛЕНОЇ ВІДБУДОВИ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ БУДІВЕЛЬ В УКРАЇНІ ENERGY-EFFICIENT DESIGN FOR ENHANCED ACCESSIBILITY IN THE GREEN RECOVERY AND BUILDINGS RECONSTRUCTION OF UKRAINE

Діб Мішель

*кандидат архітектури, керівник будівельних проєктів LU FAB,
Об'єднані Арабські Емірати, м. Дубай.
mishel-dib@ukr.net*

Анотація. Відбудова України створює унікальне вікно можливостей для інтеграції принципів сталого розвитку, енергоефективного проєктування та інклюзивного дизайну в громадську й освітню інфраструктуру. У тезах проаналізовано, як енергоефективні стратегії модернізації будівель безпосередньо підтримують доступність, комфорт і рівну участь людей з інвалідністю, дітей та молоді, постраждалих від війни. Спираючись на міжнародні документи (Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, ISO 21542, EN 17210, EPBD) та українські будівельні норми щодо інклюзивності та теплової модернізації, запропоновано концептуальну модель взаємозв'язку енергоефективності, універсального дизайну та інклюзивного освітнього середовища. На прикладах програм модернізації публічних будівель показано, що поліпшення теплоізоляції, вентиляції, природного освітлення,

акустики й автоматизованого керування підвищує не лише енергетичну результативність, а й безпеку, читабельність і автономність користувачів. Зроблено висновок, що інтеграція енергоефективного та інклюзивного підходів зменшує експлуатаційні витрати, покращує когнітивне й фізичне благополуччя користувачів та сприяє євроінтеграційному курсу України.

Annotation. *Ukraine's post-war green recovery opens a unique opportunity to integrate sustainable development, energy-efficient retrofits and inclusive design into educational and public buildings. The paper examines how energy-efficient renovation strategies directly support accessibility, comfort and equal participation of persons with disabilities, war-affected youth and other vulnerable groups. Drawing upon international frameworks (UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, ISO 21542, EN 17210, EPBD) and Ukrainian building codes on accessibility and thermal modernisation, a conceptual model is proposed linking energy performance, universal design and an inclusive learning environment. Examples from public building rehabilitation programmes demonstrate that improved insulation, ventilation, daylighting, acoustics and smart controls enhance not only energy efficiency, but also safety, legibility and user autonomy. It is concluded that integrating energy-efficient and inclusive approaches reduces operational costs, strengthens cognitive and physical wellbeing, and supports Ukraine's European integration and sustainable reconstruction agenda.*

Повномасштабна агресія проти України призвела до масштабних руйнувань освітньої та громадської інфраструктури, що актуалізувало завдання швидкої, економічно обґрунтованої та водночас соціально справедливої й кліматично стійкої відбудови. Доступність розглядається у міжнародних документах як базове право людини та передумова рівної участі в освіті й суспільному житті [1]. Паралельно Європейський зелений курс та оновлена Директива ЄС щодо енергетичної ефективності будівель (EPBD) орієнтують держави на глибоку енергомодернізацію, зокрема шкільних і університетських будівель [2]. Для України, де значна частина здобувачів освіти має статус внутрішньо переміщених осіб, осіб з інвалідністю або пережила травматичний досвід війни, поєднання універсального доступу й енергоефективної реконструкції стає необхідною умовою освіти без бар'єрів.

Сучасні стандарти доступності — Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, ISO 21542 та EN 17210 — деталізують вимоги до просторової організації безбар'єрного середовища: параметри горизонтальних і вертикальних комунікацій, безпечні маршрути руху, тактильну, візуальну й аудіальну навігацію [1; 3; 4]. Паралельно стандарти енергетичної результативності будівель (зокрема ISO 52000-1) та національні критерії NZEB регламентують теплоізоляцію, системи опалення, вентиляції, природного освітлення й керування інженерними мережами [5]. Дослідження показують, що якість мікроклімату, інсоляції, акустики та повітрообміну істотно впливає на працездатність, рівень втоми й навчальні досягнення здобувачів освіти, особливо вразливих груп [11; 12].

Українські будівельні норми ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд» та ДБН В.2.6-31:2021 «Теплова ізоляція будівель» формують правову основу для поєднання інклюзивних і енергоефективних рішень при реконструкції освітніх об'єктів [9; 10]. Вони визначають вимоги до ширини й ухилів шляхів руху, параметрів пандусів та ліфтів, мінімальної освітленості, допустимих рівнів шуму, теплотехнічних характеристик огорожувальних конструкцій. У програмах модернізації шкіл та університетів, що реалізуються за підтримки ЄС та міжнародних донорів, поступово закріплюється підхід, за яким кожен проєкт термомодернізації одночасно має вирішувати завдання безбар'єрності та здорового середовища [11; 14].

У межах дослідження застосовано якісний дизайн: системний аналіз міжнародних і національних стандартів, порівняльний огляд критеріїв енергоефективності й доступності, а також аналіз кейсів модернізації публічних будівель в українських громадах. Джерельну базу склали офіційні правові акти, технічні стандарти, методичні рекомендації, звіти міжнародних організацій і приклади реалізованих проєктів. Етичний аспект забезпечено через використання відкритих даних без залучення персональної інформації користувачів будівель.

Отримані результати демонструють наявність виразних синергій між енергоефективними заходами та інклюзивним дизайном. Поліпшена теплоізоляція та герметизація огорожувальних конструкцій забезпечують стабільний температурний режим у навчальних приміщеннях, що особливо важливо для дітей з порушеннями терморегуляції та сенсорними особливостями.

Системи механічної вентиляції з фільтрацією підвищують якість повітря, знижують ризики респіраторних захворювань та сприяють підтриманню концентрації уваги. Оптимізоване природне освітлення із захистом від засліплення покращує умови для здобувачів з порушеннями зору, а також зменшує потребу в штучному освітленні. Підвищена звукоізоляція та грамотна акустична обробка простору знижують рівень стресу й полегшують сприйняття мовлення для нейрорізноманітних здобувачів. Впровадження «розумних» датчиків освітлення, температури та доступу дає змогу користувачам з обмеженою мобільністю самостійно керувати середовищем, а резервні джерела живлення підтримують роботу ліфтів, систем оповіщення та ІКТ-інфраструктури під час перебоїв в енергопостачанні.

Запропоновану концептуальну модель можна описати як послідовність «енергоефективність → комфорт (термічний, візуальний, акустичний) → універсальна доступність → інклюзивне освітнє середовище». Така логіка підкреслює, що енергомодернізація не є лише технічною або економічною задачею; вона безпосередньо впливає на можливість здобувачів освіти з різними потребами безпечно пересуватися кампусом, орієнтуватися в просторі, сприймати інформацію, брати участь у груповій роботі та відновлювати сили.

Водночас виявлено низку викликів. Частина органів місцевого самоврядування має обмежений кадровий та фінансовий потенціал для розроблення комплексних проєктів, які одночасно відповідають енергетичним і інклюзивним стандартам. Відсутні уніфіковані процедури інтегрованого проєктування, що поєднували б аудит доступності, енергетичний сертифікат та педагогічні вимоги до освітнього простору. Недостатньо розвинена практика післяпроєктного моніторингу, зокрема систематичного вимірювання впливу модернізованих будівель на здоров'я, успішність і соціальну включеність здобувачів.

Перспективними напрями подальших досліджень є розроблення інструментарію післяпроєктного оцінювання (post-occupancy evaluation) інклюзивно модернізованих шкіл і університетів, створення чек-листів для експертної оцінки поєднання енергоефективності та безбар'єрності, а також кількісне вимірювання впливу таких рішень на когнітивні показники та благополуччя користувачів. Важливим завданням є розроблення типових рішень та методичних рекомендацій для громад, що

дозволить масштабувати успішні приклади на всю мережу освітніх закладів.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що енергоефективний дизайн і універсальна доступність є взаємодоповнювальними принципами архітектурно-планувальної організації освітніх будівель в умовах повоєнної відбудови України. Їх інтегроване застосування підвищує стійкість і безпеку інфраструктури, зменшує експлуатаційні витрати, покращує якість навчального процесу та сприяє реалізації прав людини на освіту без дискримінації. Системна імплементація цих підходів у проекти зеленої відбудови дозволить Україні стати прикладом інклюзивної та кліматично відповідальної реконструкції для інших країн, що переживають наслідки воєнних конфліктів.

Список використаних джерел

1. United Nations. Convention on the Rights of Persons with Disabilities. New York: UN, 2006.
2. European Parliament and Council. Directive (EU) 2018/844 on the energy performance of buildings. Official Journal of the European Union, 2018.
3. International Organization for Standardization. ISO 21542:2021. Building construction — Accessibility and usability of the built environment. Geneva: ISO, 2021.
4. European Committee for Standardization (CEN). EN 17210:2021. Accessibility and usability of the built environment. Brussels: CEN, 2021.
5. International Organization for Standardization. ISO 52000-1:2017. Energy performance of buildings. Geneva: ISO, 2017.
6. Міністерство розвитку громад та територій України. ДБН В.2.2-40:2018. Інклюзивність будівель і споруд. Київ, 2018 (зі змінами 2022 р.).
7. Міністерство розвитку громад та територій України. ДБН В.2.6-31:2021. Теплова ізоляція будівель. Київ, 2021.
8. Buildings Performance Institute Europe (BPIE). Rebuilding Ukraine: A sustainable and resilient future. Brussels, 2024.
9. UNICEF. Accessible and Inclusive Schools Guidelines. New York, 2023.
10. Dib M. Energy-Efficient Modernization and Inclusive Design in Public Buildings in Ukraine: Professional Experience Report, 2010–2025.

АНГЛІЦИЗМИ ЯК МАРКЕР МІЖКУЛЬТУРНОЇ
КОМУНІКАЦІЇ В СУЧАСНОМУ МЕДІАПРОСТОРІ
ANGLICISMS AS A MARKER OF INTERCULTURAL
COMMUNICATION IN THE MODERN MEDIA SPACE

Домніч Леся Миколаївна

І курс, магістратура, група ЗПП 25-1М, спеціальність В11,

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-3618-1621>

domnichukraine@gmail.com

Науковий керівник: Кнодель Л.В., д.пед.н., професор, професор кафедри ук-

раїнської мови і літератури, іноземних мов і перекладу,

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8393-9491>

knodelukraine@gmail.com

Annotation. *This paper analyzes the rapidly growing influence of Anglicisms in Ukrainian media over the last two decades, viewing them as markers of intense intercultural communication. We compare the linguistic saturation of media content, identifying the key socio-cultural and digital factors contributing to this trend. The research highlights the potential threats posed by the excessive use of loanwords to linguistic inclusion and the preservation of national identity. We propose practical recommendations aimed at educational institutions and the public to promote the purity of the native language and elevate the quality of journalistic translation.*

Анотація. *У роботі аналізується стрімкий вплив англіцизмів у сучасному українському медіапросторі за останні два десятиліття як маркер інтенсивної міжкультурної комунікації. Ми порівнюємо мовну насиченість медіаконтенту, ідентифікуючи ключові соціокультурні та цифрові чинники цієї тенденції. Дослідження окреслює потенційні загрози надмірного вживання запозичень для мовної інклюзії та збереження національної ідентичності. Надаються практичні рекомендації для освітніх установ та суспільства щодо популяризації чистоти рідної мови та підвищення якості перекладу.*

Сучасна епоха є часом гіперзв'язності. Медіапростір, як найбільша арена людської взаємодії, перетворився на глобальне лінгвістичне поле. Саме тут англіцизми набули свого визначаль-

ного значення, функціонуючи як маркери інтенсивної між-культурної комунікації [1]. Їхнє вживання свідчить про відкритість суспільства, інтеграцію до міжнародних економічних, технологічних та культурних процесів.

Цей факт не підлягає сумніву. Але чи завжди така відкритість є абсолютно позитивною?

Ми констатуємо: англіцизми як маркер — це лише перша частина рівняння. Друга, критична частина, що становить фокус даного дослідження, стосується проблем, які цей маркер створює для мовної екології та комунікаційної інклюзії в Україні. Адже неконтрольоване запозичення може перетворити міст між культурами на бар'єр усередині власного суспільства. Мовна інклюзія вимагає, щоб інформація була рівно доступна кожному.

Аналіз українського медіаконтенту за останні два десятиліття демонструє драматичну динаміку. За словами Девіда Крістала, глобальна домінація англійської мови як *lingua franca* цифрової епохи є невідворотним чинником лінгвістичної зміни у національних мовах [2]. На початку 2000-х англіцизми приходили до нас функціонально: як терміни, що описують нові явища (наприклад, *менеджмент*, *маркетинг*, *веб-сайт*). Вони заповнювали лексичні лакуни.

Сьогодні ситуація інша. Запозичення набули характеру модної інфляції, проникаючи у сферу емоцій, оцінок та повсякденної комунікації. Ми бачимо *токсичних* людей, *крінжові* новини, *затрігерені* реакції. Цей зріз підтверджує, що в період 2000—2020 років відсоток необґрунтованих запозичень у ЗМІ збільшився у понад два рази [3]. Це не нові концепти, а заміна вже наявних, питомо українських слів. Цей тип запозичень є найнебезпечнішим для чистоти мови та її самобутності. Він створює відчуття, що рідна мова «не справляється» з описом сучасності.

Основними чинниками, що посилюють цей тренд, є:

1. Технологічна неминучість: Соціальні мережі (*Instagram*, *TikTok*) та технологічні гіганти використовують переважно англійську, формуючи глобальний сленг, який транслюється напямую.

2. Професійна недбалість: Працівники медіа часто не мають часу або бажання здійснювати глибинний філологічний переклад, віддаючи перевагу транслітерації.

3. Ефект престижу: У молодіжних середовищах англіцизми сприймаються як атрибут *прогресивності* та *інтелектуальної елітарності*.

Це засилля створює серйозні мовні бар'єри. Дорте Гортер у своїх дослідженнях наголошує, що лінгвістичний ландшафт має бути інклюзивним, і надмірне використання вузькоспеціалізованої або сленгової лексики створює комунікаційні обмеження для значних груп населення [4]. Коли медіа використовують слова «скіли» замість «навички», «еджайл» замість «гнучний» або «коучинг» замість «наставництво», вони виключають з інформаційного поля значну частину населення. Йдеться про громадян старшого віку, які не вивчали іноземних мов, або ж про людей з низьким рівнем медіаграмотності.

Парадокс полягає в наступному: міжкультурна комунікація має сприяти взаєморозумінню, але її мовні маркери, імплементовані бездумно, призводять до внутрішнього розколу та комунікаційної сегрегації.

Завдання філологів, а особливо магістрантів, полягає в тому, щоб перетворити цей виклик на можливість. Мова має бути не просто відкритою, а стійкою. Наш професійний обов'язок — зберегти багатий словотвірний потенціал української мови.

Для протидії цьому явищу необхідно розробити комплекс практичних рекомендацій із чітким та гуманізованим акцентом на чистоті перекладу та відповідальності за мову. Цей підхід відповідає принципам мовної безпеки, де чистота мови розглядається як інструмент збереження національної ідентичності [5].

Практичні рішення для протидії необґрунтованому засиллю англіцизмів у медіапросторі потребують комплексного підходу та розподілу відповідальності між ключовими соціальними групами.

1. *Здобувачі освіти (філологи)*. Основне завдання для філологів полягає у формуванні словотвірної свідомості. Здобувачі освіти спеціальності В11(Філологія) мають усвідомити свою роль як першої лінії мовної оборони та цілеспрямовано працювати над створенням якісних українських аналогів для нових запозичень.

Практичний Інструментарій: Рекомендується запровадити вивчення навчальних вибіркокових дисциплін або навчальних модулів, які фокусуються на «культурі перекладу» та «моніторингу медіапростору». Важливо стимулювати здобувачів освіти до створення та поширення громадських глосаріїв (наприклад, проєкту «100 слів на заміну»), що забезпечить реальний внесок у процес очищення мови.

2. *Викладачі та освітні установи.* На освітніх установах лежить відповідальність за виховання мовної відповідальності. Викладачам необхідно чітко доносити здобувачам освіти, що необґрунтоване зловживання англіцизмами є ознакою не інтелекту, а, скоріше, професійної слабкості або ліні.

Практичний Інструментарій: У процесі редагування студентських робіт слід застосовувати суворий критерій «обґрунтованість запозичення». Необхідно наполягати на використанні питомої лексики в усіх випадках, де існує коректний український відповідник, формуючи таким чином стійку звичку до мовної чистоти.

3. *Широке коло дорослого населення.* Для суспільства в цілому необхідне підвищення мовної свідомості. Слід заохочувати громадян до самоосвіти, свідомого вибору слів та активної участі у збереженні мови.

Практичний інструментарій: Головна настанова для громадянина: «твоя мова — твій вибір!» Рекомендується активно користуватися онлайн-словниками та пам'ятати про важливість заміни, наприклад, замість «забукала кімнату» слід вживати «забронювала». Також важливо підтримувати медіа-ресурси, які свідомо очищують свій контент і популяризують українську термінологію.

Англіцизми є неминучим атрибутом міжкультурної комунікації, і це факт, відображений у назві нашої тези. Однак, наша філологічна місія полягає у тому, щоб регулювати їхній потік. Лише через свідоме плекання чистоти перекладу та критичний аналіз медіатекстів ми зможемо забезпечити реальну мовну інклюзію та зберегти багатство нашої національної мовної картини.

Список використаних джерел

1. Масенко, Л. Т. (2018). *Мова і суспільство: Пострадянський дискурс*. Київ: Кліо.
2. Crystal, D. (2003). *English as a Global Language*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Сербенська, О. А. (2010). *Англіцизми в мові сучасної преси та Інтернету*. Львів: ВЦ ЛНУ ім. І. Франка.
4. Gorter, D. (2019). *Linguistic Landscape and Inclusion*. Clevedon: Multilingual Matters.
5. Шевченко, Л. І., & Іванова, Л. Б. (2020). Лінгвістична безпека в умовах глобалізації: Проблема чистоти мови. *Наукові записки КДПУ. Серія Філологічні науки*, (181).

ДИДАКТИЧНА РОЛЬ СТВОРЕННЯ КОРОТКИХ ЦИФРОВИХ
НАРАТИВІВ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ
В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ЯК ІНСТРУМЕНТ
ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

DIDACTIC ROLE OF CREATING SHORT DIGITAL NARRATIVES
IN ENGLISH IN SOCIAL MEDIA AS A TOOL
FOR INCLUSIVE COMMUNICATION

Домніч Леся Миколаївна

старший викладач кафедри української мови і літератури,
іноземних мов та перекладу,

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-3618-1621>

domnichukraine@gmail.com

Annotation. This paper explores the didactic potential of creating short digital narratives in English within social media platforms as a core tool for inclusive communication in higher education. This practice leverages authentic digital space to address the pressing issues of isolation, geographical distance, and lack of personal contact among students, offering a genuine environment for language application. We argue that posting thematic, terminologically-rich content serves not only linguistic purposes but also vital psychological and social functions, significantly boosting self-esteem, digital literacy, and group cohesion. The research highlights the necessity of integrating such creative tasks into foreign language curricula to foster accessibility, mutual support, and true communication inclusion in a diverse educational community.

Анотація. У роботі досліджується дидактичний потенціал створення коротких цифрових наративів англійською мовою в соціальних мережах як ключового інструменту інклюзивної комунікації у вищій освіті. Ця практика використовує автентичний цифровий простір для вирішення нагальних проблем ізоляції, географічної віддаленості та браку особистого контакту серед студентів, пропонуючи справжнє середовище для застосування мови. Ми стверджуємо, що розміщення тематичного, термінологічно насиченого контенту слугує не лише лінгвістичним цілям, але й життєво важливим психологічним та соціальним функціям, значно підвищуючи самооцінку, цифрову грамотність та групову згуртованість. Дослідження підкреслює необхідність інтеграції

таких творчих завдань у навчальні плани з іноземних мов для сприяння доступності, взаємній підтримці та справжній комунікативній інклюзії в різноманітній освітній спільноті.

Сучасний освітній простір, особливо в умовах тривалого онлайн-навчання, вимагає переосмислення традиційних дидактичних підходів. Це аксіома. Глобалізація, цифровізація та соціальні виклики (як-от ізоляція та міграція здобувачів освіти) перетворили вивчення іноземної мови з академічної дисципліни на життєво необхідний інструмент соціалізації та включення [1]. Мета навчання — не лише граматики. Мета — комунікація.

Використання соціальних мереж для створення коротких цифрових наративів (digital storytelling) англійською мовою є одним із найбільш ефективних і гнучких інструментів, який відповідає потребам інклюзивної комунікації [2]. Це автентична практика. Такі завдання, де здобувачі освіти створюють тематичні пости, добирають ключові слова та медіа, дозволяють перенести навчальний процес з умовного класу у справжній, живий простір спілкування.

Наратив — це міст. Він долає фізичні та емоційні бар'єри, що виникають через брак особистого спілкування та перебування студентів за межами країни.

Створення цифрового наративу вирішує низку дидактичних завдань на перетині загальної, професійної та філологічної підготовки.

По-перше, відбувається контекстуалізація термінології. Замість пасивного заучування слів, студенти активно використовують терміни з *іноземної мови за професійним спрямуванням* (наприклад, з медіа, туризму чи ІТ) для опису реальних подій. Це мотивує. Наратив змушує студента не просто перекладати, а мислити в межах професійного дискурсу.

По-друге, це потужний інструмент розвитку цифрової та медіаграмотності. Вибір візуального ряду, адаптація тексту під формат платформи (Instagram, X, Facebook), застосування хештегів — усе це є критичними навичками XXI століття. Вони вчаться бути помітними. Використання соціальних мереж сприяє створенню умов для більшої взаємодії між учнями з різними можливостями, посилюючи соціальну інтеграцію [3].

Інклюзивна роль цього інструменту виявляється особливо яскраво.

Цифровий наратив дає змогу висловитися кожному. Студенти, які можуть бути сором'язливими або мати мовні бар'єри під час живого спілкування, знаходять у письмовому, продуманому пості безпечний простір для самовираження [2]. Це вирівнює можливості для комунікації, незалежно від рівня тривожності чи фізичного розташування особи. Це і є справжня доступність.

Така творча робота, коли здобувачі освіти діляться своїми думками, переживаннями, подіями (навіть використовуючи професійну термінологію), сприяє зміцненню групової єдності та взаємопідтримки. Кожен лайк, коментар або репост стає актом визнання. Це життєво важливий фідбек. Він підвищує самооцінку та відчуття приналежності до спільноти, що є критичним елементом психологічного благополуччя в умовах ізоляції.

Чи може традиційна аудиторна робота забезпечити такий рівень автентичності та соціальної підтримки? Звісно, ні.

Отже, створення коротких цифрових наративів англійською мовою в соціальних мережах є не просто інноваційною методикою. Це нагальна потреба часу. Цей інструмент інтегрує лінгвістичні, професійні, соціальні та психологічні аспекти. Він перетворює викладання іноземної мови на активний процес комунікативної інклюзії, забезпечуючи, щоб голос кожного здобувача освіти, незалежно від його обставин, був почутий. Це шлях до формування дійсно інклюзивного освітнього середовища.

Список використаних джерел

1. Цифрова інклюзія та доступність: соціальна діджиталізація. *Наукові праці Вінницького соціально-економічного інституту Університету «Україна»*. 2023. URL: https://vsei.vn.ua/images/Doc/Nauka/Inklusivna_osvita/cifrova-inklyuziya-ta-dostupnist-socialna-didzhitalizaciya.pdf. (дата звернення: 13.11.2025).
2. Осова О. О. Цифровий сторітеллінг як засіб навчання іноземних мов у закладах вищої освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2021. Вип. 31(2). С. 337–347. DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2021-31-337-347>.
3. Інтеграція ІКТ в інклюзивний простір навчального закладу. *Всеосвіта*. 2024. URL: <https://vseosvita.ua/library/intehratsiia-ikt-v-inkliuzyvnyi-prostir-navchalnoho-zakladu-895081.html>. (дата звернення: 13.11.2025).

МІЖНАРОДНІ ПРАКТИКИ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ

INTERNATIONAL PRACTICES OF INCLUSIVE TOURISM: EXPERIENCE FOR UKRAINIAN EDUCATION

Іванова Таїсія Іллівна

IV курс, група ЗТУ-22-1, спеціальність «Туризм та рекреація»,

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

tayaivanova879@gmail.com

Науковий керівник: Танська Л.В., к.культ.,

завідувач кафедри туризму,

документних та міжкультурних комунікацій,

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7607-4688>

tanska2008@ukr.net

Анотація. У дослідженні проаналізовано міжнародні практики інклюзивного туризму в країнах ЄС, Канади, Австралії та Японії з позиції їхньої придатності для адаптації у вітчизняну систему професійної туристичної освіти. Показано, що сучасні моделі інклюзивного туризму ґрунтуються на стандартах універсального дизайну, компетентнісних підходах до підготовки кадрів, цифрових технологіях доступності та міжсекторальній співпраці. Розкрито зміст ключових компонентів, що визначають ефективність таких моделей: інфраструктурна доступність, культурна чутливість, адаптивні комунікативні стратегії, практико орієнтоване навчання й цифрова інклюзія. Підкреслено, що успішне впровадження міжнародного досвіду в українську освіту потребує оновлення освітніх програм, інтеграції інклюзивних компетентностей, запровадження модулів з універсального дизайну, адаптації екскурсійного контенту та розвитку цифрових сервісів супроводу. Зроблено висновок, що адаптація міжнародних практик сприятиме формуванню конкурентоспроможних, соціально відповідальних і культурно чутливих фахівців туристичної сфери, здатних забезпечувати доступність туристичних послуг для всіх груп населення.

Annotation. The article examines international practices of inclusive tourism in the EU, Canada, Australia, and Japan, focusing on their applicability to the modernization of Ukraine's professional tourism education. It is demonstrated that contemporary models of inclusive

tourism rely on universal design standards, competence-based approaches to staff training, digital accessibility technologies, and cross-sectoral cooperation. The study highlights the core components that shape the effectiveness of these models: infrastructural accessibility, cultural sensitivity, adaptive communication strategies, practice-oriented training, and digital inclusion. It is emphasized that the successful integration of these practices into Ukrainian education requires updating curricula, incorporating inclusive competences, introducing modules on universal design, adapting excursion content, and expanding digital support tools. The article concludes that adapting international experience will facilitate the development of competitive, socially responsible, and culturally sensitive tourism professionals capable of ensuring accessible tourist services for diverse population groups.

Інклюзивний туризм у XXI столітті розглядається як складова сталого розвитку та соціальної інтеграції, що забезпечує рівний доступ до туристичних ресурсів усім групам населення. У провідних країнах ЄС, Канади, Австралії та Японії інклюзивність стала нормативним стандартом, закріпленим у системі професійної підготовки кадрів, інфраструктурному плануванні та управлінні якістю туристичних послуг. З урахуванням сучасних трансформацій української системи освіти актуальним є аналіз міжнародного досвіду, який може бути використаний для модернізації освітніх програм у сфері туризму.

Європейський підхід до доступності ґрунтується на концепції універсального дизайну, яка передбачає створення середовища, придатного для максимально широкого кола користувачів без необхідності додаткової адаптації. В основі цього підходу — стандарти ЄС щодо впровадження безбар'єрної інфраструктури, зокрема у межах Європейського акту про доступність [1]. Застосування універсального порядку включає регульовані маршрути, тактильні схеми, мультимодальні інформаційні системи та інклюзивні сервіси супроводу. Ці стандарти формують підґрунтя для освітніх модулів, спрямованих на підготовку майбутніх фахівців туристичної сфери до роботи з людьми з різними потребами та рівнями мобільності.

У Канаді інклюзивний туризм інтегрується у професійну підготовку через компетентнісний підхід: основна увага приділяється розвитку здатності оцінювати доступність, ідентифікувати бар'єри та застосовувати адаптивні методи комунікації [2]. Значна частина навчальних програм містить практичні

тренінги з групами осіб із порушеннями зору, слуху чи когнітивної сфери, що дозволяє майбутнім фахівцям опановувати навички емоційного менеджменту, сенсорної адаптації та сценарного моделювання маршрутів. Подібні підходи до освітньої підготовки становлять інтерес для українського контексту, у якому питання інклюзивних компетентностей наразі лише формуються як освітній стандарт.

Згідно із сучасними підходами, сучасна туристична освіта має враховувати культурні механізми комунікації, ціннісні особливості та соціальну динаміку групової взаємодії [3, с. 3]. Це означає, що міжнародні практики інклюзивного туризму можуть бути ефективно інтегровані лише за умови поєднання соціокультурної, комунікативної та психологічної складових. У цьому контексті інклюзивний туризм постає не тільки як технологія доступності, а як механізм культурного діалогу, що формує компетентності, необхідні для роботи в глобальному просторі.

Важливу роль відіграють освітні стратегії Франції та Німеччини, де інклюзивність є обов'язковим інтегральним елементом підготовки екскурсіводів та менеджерів туризму. У цих країнах діють системи сертифікації туристичних послуг, спрямовані на перевірку доступності маршрутів і професійної компетентності персоналу. Освітні програми включають модулі з адаптації екскурсійних матеріалів, кризової комунікації, організації підтримки маломобільних груп і застосування цифрових технологій для супроводу туристів [4; 5]. Як підкреслює Л. В. Танська, глобалізаційні процеси зумовлюють підвищені вимоги до соціокультурної чутливості фахівців [6, с. 11].

У межах міжнародної практики значна увага приділяється цифровим технологіям доступності: мультимедійні гіді з сурдоперекладом, аудіоописи, VR-маршрути, мобільні застосунки для навігації людей з інвалідністю. Цифрова трансформація змінює структуру компетентностей, оскільки фахівці мають володіти інструментами адаптації контенту та розуміти принципи доступного цифрового дизайну. Для вітчизняної освіти це означає потребу переглянути зміст професійної підготовки: розширити технічні модулі, запровадити тренінги з цифрової інклюзії та створити міждисциплінарні навчальні курси.

У ряді країн ефективність інклюзивного туризму забезпечується через партнерство туристичного сектора з місцевими спільнотами та соціальними інституціями, що дозволяє форму-

вати цілісну систему підтримки осіб з порушеннями здоров'я. Така модель робить можливими синхронізоване надання послуг, адаптацію середовища та оперативне реагування на індивідуальні запити. Для України впровадження подібних моделей є особливо важливим у контексті реалізації державних програм із розвитку безбар'єрного простору, визначених Національною стратегією із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 р. [7].

Отже, міжнародний досвід інклюзивного туризму демонструє, що ефективна система підготовки майбутніх фахівців має базуватися на поєднанні нормативних стандартів доступності, соціокультурної компетентності, цифрових інклюзивних технологій і практико орієнтованих методів навчання. Для української туристичної освіти адаптація цих підходів є важливою умовою підвищення якості професійної підготовки, забезпечення рівного доступу до туристичних послуг і формування нового покоління фахівців, здатних працювати у глобальному інклюзивному середовищі.

Список використаних джерел

1. European Accessibility Act : Directive (EU) 2019/882 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on the accessibility requirements for products and services. Official Journal of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/882/oj> (дата звернення: 02.11.2025).
2. Accessible Canada Act : An Act to Ensure a Barrier-free Canada. S.C. 2019, с. 10. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/A-0.6/> (дата звернення: 02.11.2025).
3. Барна Н. В. Культура в інформаційному суспільстві: процеси трансформації. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2014. Вип. 8–9. С. 3–12. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0000517424> (дата звернення: 02.11.2025).
4. Disability Inclusion Strategy in Tourism Training. Government of France. Ministere de l'Economie, des Finances et de la Souveraineté industrielle et numérique. Paris, 2023. 28 p.
5. Deutsche Zentrale für Tourismus. *Tourism for All — Accessibility Guidelines for Tourism Professionals in Germany*. Berlin, 2022. 36 p.
6. Танська Л. В., Барна Н. В. Гармонізація глобалізаційних процесів культури. *Cultural Studies and Art: European Development Direction* : матеріали International Scientific Conference, Riga, Latvia, 16–17 July 2021. Riga, 2021. С. 10–14.
7. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 № 366-2021-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-r#n10> (дата звернення: 05.11.2025).

**ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛІНГВІСТИЧНОЇ ОБРОБКИ
КОРОТКИХ ЦИФРОВИХ ПОВІДОМЛЕНЬ (MICRO-CONTENT)
У МЕРЕЖІ: ВПЛИВ НА КОГНІТИВНІ СТРАТЕГІЇ
ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

**PECULIARITIES OF PSYCHOLINGUISTIC PROCESSING
OF SHORT DIGITAL MESSAGES (MICRO-CONTENT)
ONLINE: IMPACT ON COGNITIVE STRATEGIES
FOR FOREIGN LANGUAGE LEARNING**

Іконнікова Марина Валеріївна

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри української мови і літератури,
іноземних мов та перекладу,

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

Ikonnikova@ukr.net

Анотація. У роботі досліджено психолінгвістичні механізми, що активуються при обробці мікроконтенту (дописи в соціальних мережах, миттєві повідомлення, субтитри коротких відео) та його прямий вплив на розвиток когнітивних стратегій вивчення іноземної мови (ІМ). Проаналізовано, як домінантні характеристики цифрової комунікації — швидкість, фрагментарність та мультимодальність — трансформують обсяг уваги, запам'ятовування та навички глибокої обробки, необхідні для ефективного засвоєння ІМ. Дослідження встановлює зв'язок між поширеністю мікроконтенту та зміщенням студентських переваг у бік стратегій поверхневої обробки інформації. Запропоновано педагогічну модель, що інтегрує сфокусовані мікрозавдання для зниження когнітивного навантаження та оптимізації цифрового середовища для вивчення ІМ.

Annotation. This paper investigates the psycholinguistic mechanisms activated during the processing of micro-content (social media posts, instant messages, short video captions) and its direct impact on developing Foreign Language (FL) cognitive strategies. We analyze how the dominant characteristics of digital communication — speed, fragmentation, and multimodal complexity — reshape attention span, memory retention, and deep processing skills necessary for effective FL acquisition. The research establishes a crucial link between the prevalence of micro-content consumption and the observed shift in learners' preferences towards shallow processing strategies. We propose a pedagogical model integrating focused micro-tasking to mitigate cognitive overload and optimize digital environments for enhanced FL learning outcomes.

Сучасний медіапростір переживає тектонічний зсув: контент став мініатюрним. Дослідження особливостей психолінгвістичної обробки коротких цифрових повідомлень (micro-content) у мережі — від твітів до субтитрів у TikTok — є ключовим для розуміння еволюції когнітивних стратегій навчання. Для філологічної освіти це не просто тренд, а фундаментальна зміна способу сприйняття та декодування інформації, особливо іноземною мовою. Ми більше не є споживачами лінійних текстів; ми є «скрін-серферами» (screen-surfers), що перемикають увагу кожні кілька секунд.

Мікроконтент, визначений своєю стислістю, мультимодальністю та високою частотою появи, активує специфічні психолінгвістичні механізми. Обробка такого контенту стимулює швидке розпізнавання ключових слів та ідеограм, а також миттєве встановлення зв'язків між вербальним і візуальним компонентами [1]. Людина вчиться фільтрувати інформаційний шум з високою ефективністю, що є позитивним адаптивним механізмом.

Однак, цей процес має зворотний бік. Надмірне споживання мікроконтенту тренує мозок на поверхневу, або «дрібну» (shallow), обробку інформації. Користувач швидко сканує текст на предмет «корисності» без залучення глибоких механізмів пам'яті та критичного аналізу.

Домінантна присутність мікроконтенту в освітньому середовищі призводить до прямої трансформації когнітивних стратегій вивчення ІМ. Традиційні стратегії, як-от аналітичне читання, конспектування та *глибинна* семантична обробка, втрачають свою привабливість і ефективність. Як зазначає В. Ф. Спіцин, в умовах цифрового навчання змінюється не лише джерело інформації, але й процес її кодування та декодування [2].

Спостерігається зміщення у бік:

- *слабої утримуваності уваги* (attention span fatigue): здобувачам освіти складно сфокусуватися на автентичних текстах великого обсягу — це створює когнітивний дисонанс між навичками, набутими в мережі, та вимогами академічного середовища;

- *візуальної залежності*: учні схильні покладатися на мультимодальність (зображення, емодзі, відео) для розуміння сенсу, що може гальмувати розвиток автономних вербальних навичок, необхідних для формування цілісних мовних структур;

- *«ефект Skimming»*: швидкий перегляд тексту замість ретельного опрацювання граматичних і синтаксичних конструкцій.

З нейролінгвістичної точки зору, швидка обробка мікро-контенту задіює переважно робочу пам'ять (working memory) без ефективної консолідації інформації у довготривалій пам'яті (long-term memory) [3]. Це призводить до того, що словниковий запас, отриманий у цифровому середовищі, є фрагментарним і нестійким. Учні швидко засвоюють сленг та готові фрази, але мають труднощі з гнучким використанням граматичних правил.

Дидактичний виклик полягає у необхідності реконцептуалізації методів викладання ІМ. Ми не можемо ігнорувати цей тренд; ми повинні його очолити. Філологи мають розробити механізми, які б використовували швидкість цифрової обробки, але одночасно стимулювали глибину засвоєння.

Для ефективного подолання цих викликів пропонується педагогічна модель інтеграції цифрового середовища з фокусом на керованому мікрозавданні (Micro-tasking).

Ключові компоненти моделі:

1. «Micro-Chunking» (Мікро-Чанкінг): Розбиття складних граматичних правил чи великих текстів на серії дуже коротких, сфокусованих інтерактивних завдань.

2. Контекстуалізація: Використання автентичних мікро-content (твітів, коментарів) як *стимулу*, але вимагання від учня глибокої письмової або усної рефлексії на основі цих повідомлень. Це забезпечує перехід від поверхневої до глибокої обробки [4].

3. Критичне медіа-споживання: Навчання студентів свідомому розрізненню інформаційної сутності та лінгвістичної форми мікроконтенту.

Застосування інноваційних методів, заснованих на психолінгвістичних дослідженнях, є вирішальним для підвищення ефективності навчання ІМ у цифрову еру [5]. Це дозволяє не відштовхувати учнів від звичного середовища, а навпаки, перепрограмувати їхні когнітивні стратегії, перетворюючи швидке сканування на сфокусоване сприйняття.

Micro-content є не просто способом передачі даних, а потужним чинником, що змінює когнітивну архітектуру вивчення ІМ. Проблема не в самому контенті, а у відсутності педагогічних стратегій, які б трансформували швидку, поверхневу обробку у глибинне та стійке засвоєння. Завдання філології — розробити інструменти, які використовують *швидкість* цифрового світу для досягнення *глибини* академічних знань, забезпечуючи

підготовку майбутніх фахівців, здатних ефективно функціонувати в умовах гіперзв'язної міжкультурної комунікації.

Список використаних джерел

1. Марусяк, Н. А. (2021). Психолінгвістичні аспекти сприйняття іноземної мови в умовах цифрової трансформації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Філологія*, (2), 162–165.

2. Спіцин, В. Ф. (2019). Когнітивно-комунікативні стратегії вивчення іноземної мови у дистанційному навчанні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філологія*, (82), 108–112.

3. Baddeley, A. (2012). Working memory: Theories, models, and controversies. *Annual review of psychology*, 63, 1–29. DOI: 10.1146/annurev-psych-120710-100422.

4. Benson, P. (2020). *Autonomy in language teaching and learning*. DOI: 10.4324/9781315833767.

5. Oxford, R. L. (2017). *Teaching and researching language learning strategies: Self-regulation in context*. DOI: 10.4324/9781315664552.

ADAPTATION OF FOREIGN LANGUAGE LEARNING MATERIALS FOR STUDENTS WITH VISUAL OR HEARING IMPAIRMENTS

АДАПТАЦІЯ НАВЧАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ З ІНОЗЕМНИХ МОВ ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ АБО СЛУХУ

Іогансон Роман Олександрович

II курс, група ПЗ-24.2-1 фмб (1)-іпсу (Група 1),

спеціальність «Філологія»,

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

roman.ioghanson2025@edu.ua

Науковий керівник: Явор О.В., ст. викладач,

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

olhavor24@gmail.com

Annotation. The article examines modern approaches to adapting foreign language learning materials for students with visual or hearing impairments. It analyzes inclusive teaching strategies, technological innovations, multimodal presentation principles, and the teacher's role in creating an accessible learning environment. The study defines specific methods for adapting textual, audio, and visual resources to ensure equal access to foreign language communication and highlights the importance of an interdisciplinary approach to inclusive language education.

Анотація. У статті розглянуто сучасні підходи до адаптації навчальних матеріалів з іноземних мов для учнів із порушеннями зору або слуху. Проаналізовано методи інклюзивного навчання, технологічні інновації, принципи мультимодального подання інформації та роль викладача у створенні доступного освітнього середовища. Визначено специфіку роботи з текстовими, аудіо- та візуальними ресурсами, способи забезпечення рівного доступу до іношомовної комунікації, а також необхідність міждисциплінарного підходу до викладання іноземної мови.

Inclusive education has become one of the core paradigms of modern pedagogy, aiming to provide equal access to quality education for all learners regardless of their physical or cognitive differences. Teaching foreign languages to students with sensory impairments—such as visual or hearing loss—requires specific strategies, adapted content, and flexible teaching materials that cater to individual needs. Foreign language learning for students with disabilities is not only a linguistic process but also a social and psychological one, supporting self-expression, intercultural communication, and integration into the global community. However, traditional teaching materials are often not designed with sensory accessibility in mind. Therefore, adaptation of such materials becomes essential to ensure both effectiveness and inclusivity in the educational process.

The purpose of this paper is to explore methodological and technological strategies for adapting foreign language learning materials for students with visual or hearing impairments and to highlight effective models that enhance accessibility and engagement in inclusive classrooms. The adaptation of learning materials must begin with understanding the cognitive and perceptual characteristics of students with sensory impairments. For students with visual impairments, the learning process should emphasize auditory and tactile modalities. Teachers should: replace visual content with detailed audio descriptions; provide materials in Braille and audio format; use screen readers and text-to-speech programs such as JAWS or NVDA; encourage oral communication, storytelling, and auditory exercises.

For students with hearing impairments, teaching must focus on visual reinforcement and alternative communication channels: add subtitles and captions to all video materials; use sign language interpretation when possible; integrate lip-reading exercises and visual grammar models; utilize gesture-based dictionaries or multimedia glossaries.

Psychologically, inclusive language learning requires emotional support, patience, and an environment where students feel confident expressing themselves despite sensory limitations. Adapting learning materials goes beyond simplifying content — it involves redesigning information to be perceivable and meaningful across different sensory modalities. The main didactic principles include: Accessibility and clarity — avoiding excessive linguistic complexity and using simple, concise instructions. Structural consistency — organizing materials into smaller, well-defined learning units. Multimodal presentation — combining text, images, sound, and tactile input to support comprehension. Semantic transparency — clarifying key terms through visuals, synonyms, or examples. For example, a reading task can be supplemented with an audio recording for blind students or with sign-supported explanations for deaf students. Interactive e-books that include audio, subtitles, and visual aids provide universal accessibility and enhance motivation. Digital technologies are crucial in ensuring equal learning opportunities. Assistive and adaptive tools can compensate for sensory barriers and foster independence. For students with visual impairments: Screen readers (NVDA, JAWS, VoiceOver); Braille displays and tactile learning tools; Audio-based learning apps (LingQ, Audible, Be My Eyes); Podcasts and speech recognition software. For students with hearing impairments: Automatic captioning tools (Otter.ai, YouTube Captioning); Sign language learning platforms (SignSchool, SpreadTheSign); Visual learning environments (Duolingo Visual, LingvaNex). Technology integration not only enhances comprehension but also promotes digital literacy and self-directed learning. It transforms foreign language education from an exclusive to an inclusive process, aligning with the goals of sustainable and equitable education. Modern inclusive pedagogy advocates flexible and creative methodologies that engage all learners, regardless of sensory differences. The following strategies have proven effective: Multimodal instruction: integrating auditory, visual, and kinesthetic learning channels. Collaborative learning: forming mixed-ability groups where students support one another. Project-based learning: creating multimedia projects (videos, podcasts, or presentations) that combine linguistic and digital skills. Gamification: using interactive language games with visual feedback and adaptive levels. Differentiated assessment: providing alternative evaluation methods (oral, written, visual, or digital). These approaches correspond to the principles of Universal Design for Learning (UDL) —

a framework promoting flexible educational practices that accommodate diverse learning needs and preferences. The teacher plays a central role in creating an inclusive environment. A professional foreign language educator should possess not only linguistic competence but also awareness of sensory accessibility principles and empathy for learners' needs. The teacher's responsibilities include: assessing individual needs and adapting materials accordingly; collaborating with special educators, interpreters, and psychologists; maintaining emotional support and positive motivation; fostering tolerance and respect within the classroom.

Effective teaching for students with sensory impairments requires continuous professional development, use of assistive technologies, and reflective practice aimed at improving inclusivity in daily instruction. Adapting foreign language learning materials for students with visual or hearing impairments is an essential component of inclusive education. It requires the integration of pedagogical innovation, digital technology, and a human-centered approach. The effectiveness of such adaptation lies not only in providing technical accessibility but also in creating conditions for personal growth, communication, and equal participation in the educational process. Through inclusive language teaching, educators contribute to building a more empathetic, diverse, and equitable society, where every learner has the right to learn, communicate, and succeed.

Список використаних джерел

1. Booth, T., & Ainscow, M. (2011). *Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools*. CSIE.
2. Hock, M. F., & Deshler, D. D. (2020). *Teaching English Learners with Disabilities in Inclusive Classrooms*. Routledge.
3. Rogova, H. V. (2022). Inclusive technologies in foreign language teaching. *Innovative Pedagogy Journal*, 45, 112–117.
4. Kondratenko, O. (2021). Accessibility of learning materials for visually impaired students. *Education and Society*, 2, 56–63.
5. UNESCO (2023). *Inclusive Education: Ensuring Access to Learning for All*. Paris: UNESCO Publishing.

**ВИКОРИСТАННЯ АДАПТИВНИХ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ
(AI, СУБТИТРИНГ, ГЕЙМІФІКАЦІЯ) ДЛЯ ФОРМУВАННЯ
ІНКЛЮЗИВНОЇ ІНШОМОВНОЇ МЕДІА-КОМПЕТЕНТНОСТІ
У СТУДЕНТІВ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

**USING ADAPTIVE DIGITAL TOOLS (AI, SUBTITLING,
GAMIFICATION) TO DEVELOP INCLUSIVE
FOREIGN LANGUAGE MEDIA COMPETENCE
AMONG NON-PHILOLOGY STUDENTS**

Калинюк Наталія Василівна

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови
і літератури, іноземної філології та перекладу,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-3196-7854>

Анотація. У статті розглядається потенціал адаптивних цифрових інструментів, зокрема штучного інтелекту, субтитрування та гейміфікації, у формуванні інклюзивної іношомовної медіа-компетентності у студентів нефілологічних спеціальностей. Визначено концептуальні засади інклюзивності, цифрової грамотності та персоналізації навчання. Доведено, що поєднання зазначених технологій забезпечує рівний доступ до іношомовного контенту, сприяє розвитку критичного мислення та креативності студентів. Здійснено аналіз очікуваних результатів інтеграції адаптивних інструментів у навчальний процес. Зроблено висновок, що використання AI, субтитрування та гейміфікації є перспективним напрямом розвитку іношомовної освіти в умовах цифрової трансформації.

Annotation. The article examines the potential of adaptive digital tools, including artificial intelligence, subtitling, and gamification, in fostering inclusive foreign language media competence among non-philological students. It defines the conceptual foundations of inclusivity, digital literacy, and personalized learning. The study argues that combining these technologies enhances access to foreign-language content, develops students' critical and creative thinking, and promotes learner engagement. The expected outcomes of integrating adaptive tools into the educational process are analyzed. It is concluded that the use of AI, subtitling, and gamification represents a promising direction for advancing foreign language education within the framework of digital transformation.

1. Вступ. У сучасних умовах цифровізації та глобальної медіалізації комунікацій іншомовна підготовка студентів нефілологічних спеціальностей виходить за межі традиційного лінгвістичного навчання. Вона передбачає розвиток медіа-компетентності — здатності критично сприймати, створювати й аналізувати медіа-контент іншою мовою. Використання адаптивних цифрових інструментів, зокрема технологій штучного інтелекту (AI), субтитрування й гейміфікації, відкриває нові можливості для формування інклюзивного іншомовного освітнього середовища.

Мета дослідження — теоретично обґрунтувати й описати потенціал адаптивних цифрових інструментів для розвитку іншомовної медіа-компетентності студентів нефілологічних спеціальностей.

2. Теоретичні засади. Інклюзивна освіта базується на принципах рівного доступу, персоналізації й адаптивності навчального процесу. Сучасні цифрові технології — ефективний інструмент реалізації цих принципів. AI-платформи забезпечують індивідуалізацію навчання, аналізуючи темп і стиль засвоєння матеріалу кожного студента [4].

Субтитрування, особливо автоматичне або AI-кероване, сприяє розвитку аудіовізуального сприйняття іншомовного контенту, а також підвищує доступність навчальних матеріалів для студентів із різним рівнем підготовки [2]. Гейміфікація ж активізує мотивацію, підсилює залучення (engagement) і створює сценарії наближені до реальних комунікативних ситуацій [6].

Інтеграція цих трьох технологічних компонентів формує методологічну основу для розвитку іншомовної медіа-компетентності у студентів нефілологічних спеціальностей [1].

3. Методологія дослідження. У дослідженні використано комплексний підхід, який поєднує кількісні (анкетування, порівняльний аналіз) і якісні (фокус-групи, інтерв'ю) методи.

Основні змінні для аналізу:

- рівень іншомовної медіа-компетентності (до та після експерименту);
- цифрова грамотність як модератор ефективності AI-інструментів;
- ступінь мотивації та залученості студентів.

Експеримент передбачає впровадження навчальних модулів, які поєднують адаптивне навчання, субтитрування та гейміфікаційні елементи.

4. *Очікувані результати.* Інтеграція адаптивних цифрових інструментів очікувано:

1. підвищує рівень іншомовної медіа-компетентності;
2. формує стійку мотивацію та залученість студентів;
3. забезпечує інклюзивність і персоналізацію освітнього процесу;

4. підвищує ефективність мовної підготовки нефілологів.

Разом із тим необхідно враховувати ризики — низький рівень цифрової грамотності, можливе перевантаження гейміфікаційними елементами та етичні аспекти використання AI [5].

5. *Висновки.* Використання AI, субтитрування та гейміфікації сприяє створенню гнучкої, адаптивної, інклюзивної системи іншомовного навчання, що відповідає викликам сучасної освіти. Перспективи подальших досліджень вбачаються у вивченні довгострокового ефекту таких технологій і розробці моделей підготовки викладачів до роботи з ними.

Список використаних джерел

1. Esen S. (2025). *Digital Tools in Second Language Learning in Higher Education*. JANUS NET e-journal of International Relations, 16(1).
2. Klimova B. (2023). *Use of Assistive and Adaptive Technology in Learning English as a Foreign Language*. CEDTECH.
3. Luo Z. (2023). *The Effectiveness of Gamified Tools for Foreign Language Learning*. PMC.
4. Navas-Bonilla C. R. (2025). *Inclusive Education through Technology*. Frontiers in Education.
5. Yaseen H. et al. (2025). *The Impact of Adaptive Learning Technologies on Student Engagement*. Sustainability, 17(3), 1133.
6. 3. Gamification in Language Learning: Making Education Fun and Interactive. *Smartico*. 10.01.2025. URL: https://www.smartico.ai/blog-post/gamification-in-language-learning?utm_source=chatgpt.com.

**ІНТЕНСИВНІ МОВНІ КУРСИ ЯК ЧИННИК ПРИСКОРЕНОЇ
ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ ТА ПЕРЕКВАЛІФІКАЦІЇ
ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ДИНАМІКИ РИНКУ ПРАЦІ**

**INTENSIVE LANGUAGE COURSES AS A FACTOR
OF ACCELERATED PROFESSIONAL ADAPTATION
AND RETRAINING IN A DYNAMIC LABOUR MARKET**

Ковалишен Станіслав Віталійович

III курс, група ЗПР-23-1, спеціальність Філологія (Переклад),
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».

Науковий керівник: Домініч Л.М., ст. викладач кафедри
української мови і літератури, іноземних мов і перекладу,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».

Анотація. Глобальні безпекові виклики трансформували інтенсивні мовні курси в критично важливий інструмент прискореної професійної адаптації та соціальної стійкості. У роботі проаналізовано педагогічну модель прискорених курсів, розроблених для задоволення нагальних потреб переміщених та перекваліфікованих українських фахівців. Дослідження зосереджується на перетині мовної компетентності, соціальної інклюзії та економічної інтеграції в умовах кризи. Ми стверджуємо, що спеціалізоване інтенсивне мовне навчання є ключовим чинником швидкого кар'єрного зростання та психологічної адаптації осіб, що стикаються з динамікою ринку праці.

Annotation. The global security challenges have made intensive language courses a critical tool for accelerated professional adaptation and social resilience. This paper analyzes the pedagogical model of crash courses designed to meet the urgent needs of displaced and requalifying Ukrainian specialists. The research focuses on the intersection of language competence, social inclusion, and economic integration in crisis conditions. We argue that specialized intensive language training is an essential factor in rapid career advancement and psychological adaptation of individuals facing labor market dynamics.

Сучасний світ вимагає не просто змін, а миттєвої трансформації. Ринок праці в останні роки став ареною безперервних викликів і загроз. Для українців це стало особливо гострим питанням. Багато хто змушений був покинути свої домівки, свою кар'єру, свою країну.

Інтенсивні мовні курси перестали бути лише освітньою опцією. Вони стали життєвою необхідністю та інструментом соціальної стійкості.

Війна змінила все. Фахівці, які працювали десятиліттями, опинилися в ситуації вимушеної перекваліфікації. Це стосується як тих, хто виїхав за кордон і зіткнувся з необхідністю повної інтеграції, так і тих, хто залишився в Україні та шукає нову роботу, або прагне співпрацювати з іноземними волонтерами та донорами [1]. Мова в цьому контексті — це не академічний предмет. Мова — це міст до безпеки, до гідності, до нового життя.

Ця проблема має глибокий гуманістичний вимір. Вона стоїть перед найуразливішими верствами суспільства:

- жінки, які втратили роботу і виїхали за кордон з дітьми;
- внутрішньо переміщені особи, що починають свою кар'єру з нуля;
- колишні військові, які проходять соціальну адаптацію та опановують нову професію.

Для цих категорій громадян мовна компетентність є прямим чинником інклюзії. Мова дозволяє подолати відчуження і відновити соціальний зв'язок. Успішна мовна адаптація на Кіпрі, наприклад, продемонструвала, що мовні курси є ключем до соціальних аспектів інклюзії для українців у кризовий час [2].

Чому саме інтенсивні курси? Динаміка ринку праці не дає часу на роки поступового вивчення. Потрібні швидкі результати.

Традиційна педагогіка не працює. Необхідна цільова, сфокусована методика. Модель інтенсивних курсів передбачає:

- *професійно орієнтований контент* — вивчення термінології, необхідної для конкретної професії (медицина, ІТ, будівництво, менеджмент проєктів);
- *симуляційне навчання* — відпрацювання реальних робочих ситуацій (співбесіди, презентації, ділові переговори);
- *мінімізація загальноосвітніх тем* — фокус лише на критичному мовному мінімумі.

Цей підхід є інвестицією у людський капітал. Він забезпечує прискорене засвоєння мови. Фахівці можуть швидко відновити свою економічну функцію. Засвоєння мови стає каталізатором для швидкого працевлаштування.

Інтенсивні курси мають виконувати ширшу місію, ніж просто навчання граматики. Вони є точками культурної адап-

тації. Це середовище, де мігранти та біженці отримують не лише мовні навички, а й соціальні коди країни перебування [3].

Особлива увага має приділятися інклюзивній методології. Навчання має враховувати:

- психологічну травму учасників;
- різний попередній освітній досвід;
- різний вік та швидкість сприйняття.

Викладач виступає не лише як носій знань, а як культурний посередник. Він допомагає розшифрувати невербальні сигнали та соціальні очікування. Це безпосередньо впливає на успішність соціальної інклюзії та культурної адаптації українських мігрантів у європейському просторі [4].

Філологічні кафедри та освітні установи несуть критичну відповідальність у цьому процесі. Ми повинні реконструювати наші програми, роблячи їх більш гнучкими та реактивними на потреби ринку. Наша роль полягає у забезпеченні якості та цільової орієнтації інтенсивного навчання.

Інтенсивні мовні курси — це потужний інструмент. Вони є чинником прискореної адаптації. Вони повертають впевненість і професійний статус фахівцям, які постраждали від кризи. Це ключ до стійкості та відновлення як окремої людини, так і всієї економіки [5]. Наша задача — забезпечити, щоб ці курси були інклюзивними, професійно сфокусованими та доступними.

Список використаних джерел

1. Домніч, Л. Мовні курси для мігрантів і біженців: підтримка українців у кризовий час. *Освіта і наука в умовах викликів і загроз. Внесок молодих вчених у сталий розвиток* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25 лист. 2024 р.). Київ : Вид-во НУБіП, 2024. С. 47–48.

2. Домніч, Л. Інтеграція українців через мовні курси на Кіпрі: соціальні аспекти та інклюзія. *Світ наукових досліджень* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Ополе—Тернопіль, жовтень 2024). Ополе : Вид-во, 2024. С. 120–122.

3. Domnich, L., & Kovalyshen, S. Мовні курси для українських мігрантів у контексті соціальної інклюзії та культурної адаптації в Європі. *Cultural and artistic processes in the context of the European scientific space* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Валенсія, листопад 2024). Валенсія (Іспанія) : Вид-во, 2024. С. 124–129.

4. Малахов, В. А. Роль іноземної мови у професійній перекваліфікації військовослужбовців. *Педагогічні науки*, 2023. Т. 3, № 4. С. 65–70.

5. Степура, Л. І. Інтенсивне навчання іноземних мов для фахівців в умовах економічної нестабільності. *Теорія та практика викладання філологічних дисциплін*, 2022. № 10. С. 112–117.

**ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ
У КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ****INNOVATIVE METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES
IN THE CONTEXT OF INCLUSIVE EDUCATION**

Ковальчук Євген Володимирович

І курс, група ПР-25, спеціальність «Філологія»,

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

evhen.kovalchuk.1982@gmail.com

Науковий керівник: Явор О.В., ст. викладач,

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

olhayavor24@gmail.com

Анотація. У тезах досліджуються інноваційні методи викладання іноземних мов у контексті інклюзивної освіти. Підкреслюється необхідність адаптації педагогічних підходів до різноманітних освітніх потреб здобувачів, зокрема учнів з інвалідністю та особливими освітніми потребами (ООП). Розглядається ефективність мультимодального навчання, цифрових технологій, гейміфікації, навчання на основі завдань та індивідуалізованих стратегій підтримки для покращення доступності та рівня володіння іноземною мовою. Особлива увага приділяється ролі асистивних технологій і принципам універсального дизайну навчання (UDL) у створенні рівних навчальних умов. Зроблено висновок, що інноваційні методи значною мірою підвищують залученість, мотивацію та соціальну інтеграцію студентів, роблячи іноземну освіту більш інклюзивною та ефективною.

Annotation. The article explores innovative methods of teaching foreign languages within the framework of inclusive education. It highlights the necessity of adapting teaching approaches to the diverse learning needs of students, including those with disabilities and special educational needs (SEN). The study examines the effectiveness of multimodal instruction, digital technologies, gamification, task-based learning, and individualized support strategies in ensuring accessibility and improving language proficiency. Particular attention is given to the role of assistive technologies and universal design for learning (UDL) principles in creating equitable learning environments. The findings emphasize that innovative teaching methods significantly enhance student engagement, motivation, and social integration, making foreign language education more inclusive and effective.

У сучасних умовах розвитку освіти важливим завданням є забезпечення рівного доступу до якісного навчання для всіх здобувачів, незалежно від їхніх індивідуальних можливостей, стану здоров'я чи потреб у підтримці. Інклюзивна освіта як складова демократичного суспільства спрямована на усунення бар'єрів, створення гуманного та безпечного освітнього середовища й забезпечення участі кожної дитини у навчальному процесі. У цьому контексті вивчення іноземних мов набуває особливої актуальності, оскільки саме іноземна мова виступає універсальним засобом комунікації, розвитку міжкультурної взаємодії та формування глобальної компетентності. Водночас для успішної мовної підготовки здобувачів освіти з особливими освітніми потребами необхідно застосовувати інноваційні методи навчання, здатні адаптувати освітній процес під індивідуальні можливості кожного учня.

Інноваційні підходи до викладання іноземних мов у системі інклюзивної освіти ґрунтуються на принципах універсального дизайну навчання, який передбачає створення такого освітнього середовища, де всі здобувачі мають рівні можливості для отримання знань. Важливою особливістю таких методів є їхня здатність враховувати різні стилі навчання — аудіальний, візуальний, кінестетичний, змішаний, а також додаткові потреби студентів з порушеннями зору, слуху, мовлення чи опорно-рухового апарату. Мультиmodalьне навчання, що включає поєднання текстових, аудіовізуальних і тактильних матеріалів, робить вивчення іноземної мови доступнішим і ефективнішим, адже активізує одразу кілька каналів сприйняття інформації. Наприклад, використання адаптованих аудіоматеріалів, субтитрованих відео, інтерактивних підручників або тактильних карт для незрячих допомагає компенсувати обмеження, пов'язані з порушеннями певних функцій.

Важливе місце в процесі іншомовної підготовки займають цифрові технології. Сучасні електронні платформи (Duolingo, Memrise, Quizlet), мобільні застосунки, онлайн-курси, програми для автоматичного створення субтитрів, синтезатори мовлення та екранні диктори значно розширюють можливості здобувачів освіти. Вони дозволяють опрацьовувати матеріал у власному темпі, повторювати складні теми необмежену кількість разів, а також підлаштовувати навчання під індивідуальний рівень володіння мовою. Для студентів із сенсорними порушеннями використання асистивних технологій відіграє вирішальну роль: незрячі здо-

бувачі освіти можуть працювати з текстом за допомогою програм JAWS чи NVDA, тоді як для нечуючих доступними стають відеоуроки із сурдоперекладом або матеріали із чіткими субтитрами.

Гейміфікація — один із найефективніших інноваційних методів навчання, особливо цінний для інклюзивного середовища. Завдяки елементам гри — балам, рівням, відзнакам, командним завданням — у студентів зростає мотивація, зменшується мовленнєва тривожність, створюються умови для активної участі всіх здобувачів освіти. Ігрові прийоми сприяють розвитку комунікативних навичок, соціальної взаємодії та колективної відповідальності, що є особливо важливим для студентів із різним рівнем підготовки та різними потребами у навчанні.

Ще одним ефективним напрямом є навчання, що базується на виконанні завдань та проектній діяльності. Робота в малих групах, створення спільних презентацій, запис подкастів, підготовка рольових ігор, ведення діалогів, створення мультимедійних продуктів формують навички співпраці, критичного мислення та креативності. У таких умовах кожен здобувач освіти, незалежно від рівня мовної підготовки чи наявних обмежень, має можливість висловити власну думку, виконувати посильні завдання та відчувати себе рівноправним учасником навчального процесу.

Особлива роль у впровадженні інноваційних методів належить викладачу. Педагог повинен володіти не лише мовною і методичною компетентністю, а й здатністю адаптувати навчальний матеріал, враховувати індивідуальні потреби студентів, застосовувати різні педагогічні стратегії та підтримувати позитивну атмосферу. Вчитель є фасилітатором, наставником і модератором комунікації, саме тому його мовні та методичні рішення значною мірою визначають успіх інклюзивного навчання.

Таким чином, інноваційні методи викладання іноземних мов відіграють ключову роль у формуванні доступного, комфортного та ефективного інклюзивного освітнього середовища. Мульти-модальні матеріали, цифрові технології, гейміфікація, проектне та завданнєве навчання, а також педагогічна майстерність викладача створюють умови, у яких кожен здобувач освіти може досягти успіху, незалежно від своїх потреб та особливостей розвитку. Інклюзивна іншомовна освіта є важливою складовою сучасної гуманістичної педагогіки, адже вона сприяє соціальній інтеграції, розвитку толерантності, формуванню міжкультурної компетентності та забезпечує рівні можливості для всіх.

Список використаних джерел

1. Бутенко Н.В. Інклюзивна освіта: теорія та практика : навч. посібник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. 256 с.
2. Виготський Л.С. Мислення і мова. Київ : Освіта, 2021. 348 с.
3. Гончаренко С.У. Педагогічні технології : навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 304 с.
4. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: основи, принципи та практики. Київ : Алатон, 2018. 296 с.
5. Концепція розвитку інклюзивної освіти в Україні. *Міністерство освіти і науки України*. Київ, 2023.
6. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта : навч. посібник. Київ : Агентство «Україна», 2019. 300 с.
7. Richards J.C., Rodgers T.S. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge : Cambridge University Press, 2014.
8. UNESCO. Inclusive Education: Guidelines and Policy Framework. Paris : UNESCO Publishing, 2020.
9. Florian L., Black-Hawkins K. Exploring Inclusive Pedagogy. *International Journal of Inclusive Education*. 2019. № 23(7).
10. Booth T., Ainscow M. Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools. Bristol : CSIE, 2011.

**ІНКЛЮЗИВНИЙ UX/UI ДИЗАЙН ЯК КЛЮЧ
ДО ДОСТУПНОСТІ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ ПЛАТФОРМ
INCLUSIVE UX/UI DESIGN AS A KEY TO ACCESSIBILITY
OF DIGITAL EDUCATIONAL PLATFORMS**

Кожушко Олег Іванович

*І курс, група ДЗ-25, спеціальність «Дизайн»,
Тернопільський фаховий коледж Університету «Україна».
kozhusko_oleg@ukr.net
1kozuh7@gmail.com*

*Науковий керівник: Гуменюк О.С., викладач,
Тернопільський фаховий коледж Університету «Україна».
nlkolas19912014@gmail.com
ternopil_tcdn@ukr.net*

Анотація. Актуальність дослідження зумовлена цифровізацією освіти та необхідністю забезпечити рівний доступ до онлайн-навчання для всіх студентів. Метою роботи є аналіз стандартів інклюзивного дизайну (UX/UI) для покращення доступності освітніх платформ. Дослідження базується на принципах WCAG та їх практичному застосуванні на прикладі поширених систем управління навчанням (LMS). Встановлено, що ключовими факторами усунення бар'єрів для студентів з ООП є логічна архітектура

(UX), керований інтерфейс (UI) та забезпечення невізуального сприйняття. Обґрунтовано, що доступність платформи залежить не лише від її технічної основи, але й від дизайну та наповнення контентом. Впровадження принципів інклюзивного UX/UI є основою для створення рівних освітніх можливостей.

Annotation. *The relevance of the study is driven by the digitalization of education and the need to ensure equal access to online learning for all students. The aim is to analyze inclusive design (UX/UI) standards to improve the accessibility of educational platforms. The research is based on WCAG principles and their practical application using common Learning Management Systems (LMS) as an example. It was found that key factors in eliminating barriers for students with SEN are logical architecture (UX), operable interface (UI), and ensuring non-visual perception. It is substantiated that platform accessibility depends not only on its technical foundation but also on the design and content. Implementing inclusive UX/UI principles is fundamental to creating equal educational opportunities.*

В умовах сучасної освіти цифрові платформи та системи управління навчанням (LMS) стали таким самим звичним середовищем, як аудиторії та бібліотеки. Проте, якщо цифровий інструмент розроблений негнучко, він створює «цифрові бар'єри». Наприклад, для студента з порушенням зору, сайт із низьким контрастом тексту або неадаптованими зображеннями стає таким же непрохідним, як зачинені двері до лекційної зали.

Україна ставить за мету створення безбар'єрного простору, і це повною мірою стосується цифрових ресурсів. Для Університету «Україна», який послідовно впроваджує інклюзивну освіту, забезпечення доступності цих інструментів є критично важливим. Бар'єри у навчанні виникають, коли інтерфейси не враховують потреб студентів з порушеннями зору, слуху чи моторики.

Метою цієї роботи є аналіз стандартів інклюзивного UX/UI дизайну та їх застосування для покращення доступності освітніх платформ.

Основою доступного вебдизайну є Керівництво з доступності вебконтенту (WCAG). Воно вимагає, щоб інтерфейси були сприйнятними (наприклад, мали високу контрастність та альтернативний текст для зображень), керованими (повна доступність з клавіатури, чіткі індикатори фокусу), зрозумілими (консистен-

тна навігація, чіткі повідомлення про помилки) та надійними (сумісними з допоміжними технологіями, як-от скрін-рідери).

Практичне застосування інклюзивного UX/UI дизайну безпосередньо усуває бар'єри для студентів. Продумана логіка та архітектура (UX) мінімізує когнітивне навантаження, що критично важливо для студентів із розладами спектру аутизму чи труднощами з увагою, дозволяючи їм легко знаходити курси та завдання. Водночас, інклюзивний інтерфейс (UI) через великі інтерактивні елементи та чіткий зворотний зв'язок (напр., «Завдання завантажено») допомагає студентам із порушеннями моторики та підтверджує успішність дії. Найважливіше — це дизайн для невізуального сприйняття: правильна ієрархія заголовків (H1, H2) та змістовні тексти посилань («Завантажити лекцію 1» замість «натисніть тут») дозволяють студентам із порушеннями зору, які використовують програми екранного доступу (скрін-рідери), ефективно «сканувати» сторінку та розуміти її зміст.

Moodle є однією з найпопулярніших LMS в українських ЗВО. Платформа має міцний фундамент доступності: вона загалом добре працює з клавіатури, підтримує масштабування тексту та сумісна з основними скрін-рідерами, надаючи інструменти для створення доступного контенту. Це створює чудові перспективи для розвитку, де ключова роль у реалізації інклюзивного потенціалу платформи переходить до викладачів, що наповнюють курси.

Подальші вдосконалення можуть фокусуватися на рівні контенту та його організації. Зокрема, йдеться про забезпечення *доступності файлів (використання текстових документів замість сканованих зображень) та медіа (додавання субтитрів до відео чи аудіоопису до лекцій)*, а також про оптимізацію інтерфейсу курсу. Наприклад, надмірна кількість блоків на головній сторінці може створювати когнітивне перевантаження, тому *перспективним виглядає структурування контенту на логічні частини (Матеріали, Лекції, Завдання та роботи, Семестр 2), які були б приховані за замовчуванням, окрім найактуальніших розділів, як-от «Заняття та Відвідування».*

Доступне цифрове освітнє середовище є вимогою часу, що підкріплена Національною стратегією безбар'єрності. Технологічно доступні платформи, як Moodle, є чудовою основою, а їхній потенціал повною мірою розкривається через продуманий

дизайн та якісне наповнення контентом. Застосування принципів інклюзивного UX/UI дизайну — від контрастності кнопок до логічної структури курсу — є перспективним шляхом для створення по-справжньому рівних можливостей у навчанні. Впровадження цих принципів допомагає університету реалізувати стратегічні цілі щодо інновацій та забезпечити доступ до освіти для всіх студентів.

Список використаних джерел

1. Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.1. *W3C Recommendation*. W3C, 2018. URL: <https://www.w3.org/TR/WCAG21/> (дата звернення: 03.11.2025).

2. Про освіту : Закон України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2017, № 38–39, ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 03.11.2025).

3. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-р> (дата звернення: 03.11.2025).

4. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 635. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/635-2019-п> (Дата звернення: 03.11.2025).

5. Особливості створення та функціонування інклюзивного освітнього середовища. Наукова робота, Університет «Україна», 2023. URL: https://uu.edu.ua/upload/Nauka/Concursi_naukovih_robit/2023/xxi/podiaka_inkliuzyvna_osvita/robota_inkliuzyvna_osvita.pdf (Дата звернення: 03.11.2025).

6. Moodle Accessibility Statement. *Moodle.org*. 2025. URL: <https://moodle.org/mod/page/view.php?id=8046> (Дата звернення: 03.11.2025).

7. Nielsen J., Budiu R. Usability and Accessibility for Web Design. Nielsen Norman Group, 2023. URL: <https://www.nngroup.com/reports/usability-accessibility/> (дата звернення: 03.11.2025).

ПРИНЦИПИ ІНКЛЮЗИВНОГО ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ КОМУНІКАЦІЙНИХ БАР'ЄРІВ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

PRINCIPLES OF INCLUSIVE GRAPHIC DESIGN AS A MEANS OF OVERCOMING COMMUNICATION BARRIERS IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Кожушко Олег Іванович

*І курс, група ДЗ-25, спеціальність «Дизайн»,
Тернопільський фаховий коледж Університету «Україна».*

kozhusko_oleg@ukr.net

1kozuh7@gmail.com

*Науковий керівник: Гуменюк О.С., викладач,
Тернопільський фаховий коледж Університету «Україна».*

nlkolas19912014@gmail.com

ternopil_tcdn@ukr.net

Анотація. Актуальність дослідження обумовлена зростанням вимог до доступності освітнього контенту в умовах цифровізації та поширення інклюзивної освіти. Метою роботи є аналіз міжнародних стандартів інклюзивного дизайну та розробка практичних рекомендацій для графічних комунікацій у закладах вищої освіти. У роботі використано методи аналізу та синтезу для вивчення принципів WCAG (Web Content Accessibility Guidelines) у контексті типографіки та кольорових рішень. Досліджено важливість коректного використання шрифтів, а також забезпечення необхідного контрасту між текстом і фоном. Зроблено висновки, що застосування інклюзивних принципів у графічному дизайні є ключовим фактором для усунення інформаційних бар'єрів для студентів з особливими освітніми потребами. Отримані результати можуть бути використані для адаптації навчальних матеріалів та внутрішньої навігації університету.

Annotation. The relevance of the study is determined by the increasing demand for the accessibility of educational content within the context of digitalization and the expansion of inclusive education. The aim of the work is to analyze international standards of inclusive design and develop practical guidelines for graphic communications in higher education institutions. The study utilizes methods of analysis and synthesis to examine the principles of WCAG (Web Content Accessibility Guidelines) in the context of typography and color solutions. The importance of the correct use of fonts and ensuring the necessary

contrast between text and background are investigated. It is concluded that the application of inclusive principles in graphic design is a key factor in eliminating information barriers for students with special educational needs. The results obtained can be used to adapt learning materials and internal university navigation.

Сьогодні в Україні активно розвивається інклюзивна освіта, а держава ставить за мету створення повного безбар'єрного простору. Часто бар'єри для студентів є не фізичними, а візуальними: навчальні матеріали, які важко прочитати, або сайти, якими неможливо користуватися. Проблема полягає не в особливостях студентів, а в негнучкому дизайні самого освітнього процесу. У цьому контексті, інклюзивний графічний дизайн стає важливим інструментом для впровадження інновацій, як це практикує Університет «Україна». Метою роботи є аналіз міжнародних стандартів доступності та розробка практичних рекомендацій для подолання цих візуальних бар'єрів.

Основним глобальним стандартом доступності цифрового контенту є WCAG (Web Content Accessibility Guidelines). Його принципи застосовуються до графічного дизайну, оскільки більшість навчальних матеріалів сьогодні є цифровими. Інклюзивна типографіка та форматування мають на меті мінімізувати когнітивне навантаження та полегшити читання для всіх, включаючи людей з дислексією, порушеннями зору та когнітивними особливостями.

Ключові практичні рекомендації базуються на принципах WCAG. По-перше, забезпечення достатнього контрасту (не менше 4.5:1 для тексту) є критично важливим для студентів з порушеннями зору та дальтонізмом, оскільки це безпосередньо впливає на «Сприйнятність» (Perceivable) контенту. По-друге, вибір шрифту: рекомендується використання шрифтів Sans Serif (без зарубок), таких як Arial чи Verdana, оскільки вони чіткіші на екрані. Це знижує когнітивне навантаження та допомагає студентам з дислексією легше розрізнити літери.

По-третє, розмір та інтервали. Мінімальний розмір шрифту 16px допомагає людям зі слабким зором, а міжрядковий інтервал (не менше 1.5) є критично важливим для людей з дислексією, оскільки «допомагає очам відстежувати рядок» і запобігає змішуванню тексту. Оптимальна довжина рядка (50–70 символів) запобігає втомі очей у всіх студентів. По-четверте, фор-

матування: перевага надається вирівнюванню по лівому краю, оскільки вирівнювання «по ширині» створює нерівномірні пробіли («річки»), що ускладнює читання для людей з когнітивними особливостями.

Нарешті, принцип «Надійний» (Robust) вимагає, щоб графічні елементи мали альтернативний текстовий опис (alt-text). Це дозволяє студентам з повною втратою зору, які використовують програми екранного доступу (скрін-рідери), отримати ту ж інформацію, яку інші бачать візуально. Також навчальний матеріал повинен підтримувати масштабування до 200%, що необхідно для осіб зі слабким зором.

Застосування принципів WCAG та інклюзивної типографіки у графічному дизайні освітніх матеріалів є основою для створення безбар'єрного інформаційного простору. Впровадження цих дизайнерських рішень сприяє формуванню толерантності в освітньому середовищі і допомагає університету реалізувати стратегічні цілі щодо створення безбар'єрного простору.

Список використаних джерел

1. Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.1. W3C Recommendation. W3C, 2018. URL: <https://www.w3.org/TR/WCAG21/> (дата звернення: 02.11.2025).

2. Про освіту: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38–39, ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 02.11.2025).

3. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-р> (дата звернення: 02.11.2025).

4. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 635. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/635-2019-п> (дата звернення: 02.11.2025).

5. Особливості створення та функціонування інклюзивного освітнього середовища. Наукова робота, Університет «Україна», 2023. URL: https://uui.edu.ua/upload/Nauka/Concursi_naukovih_robir/2023/xxi/podiaka_inkliuzyvna_osvita/robota_inkliuzyvna_osvita.pdf (дата звернення: 02.11.2025).

6. What are Accessible Fonts and How to Choose them? *BrowserStack*. 2024. URL: <https://www.browserstack.com/guide/accessible-fonts> (дата звернення: 02.11.2025).

7. Understanding Success Criterion 1.4.12: Text Spacing. *WAI : W3C*. 2023. URL: <https://www.w3.org/WAI/WCAG22/Understanding/text-spacing.html> (дата звернення: 02.11.2025).

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ НАРАТИВІВ ПРО УКРАЇНСЬКИХ
БІЖЕНЦІВ / ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ
У ЗАХІДНИХ ТА СХІДНИХ МЕДІА**

**COMPARATIVE ANALYSIS OF NARRATIVES ABOUT
UKRAINIAN REFUGEES / INTERNALLY DISPLACED PERSONS
IN WESTERN AND EASTERN MEDIA**

Кудь Роман Леонідович

*IV курс, група ЖР-22-1, спеціальність «Журналістика»,
Інститут філології та масових комунікацій*

Університету «Україна».

roma.kud789@gmail.com

Науковий керівник: Ухтомський А.О., к.теол., доцент,

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-1764-1136>,

Анотація. У тезах здійснено порівняльний аналіз ключових медіанаративів щодо українських біженців та внутрішньо переміщених осіб у західному і східному інформаційних просторах. Дослідження ґрунтується на дискурсивному та контент-аналізі матеріалів провідних медіа, що висвітлюють наслідки повномасштабної війни проти України. У роботі окреслено провідні риторичні стратегії, визначено типові способи репрезентації біженців, а також виявлено комунікативні та політичні функції таких наративів. Західні медіа переважно формують гуманітарну рамку підтримки України й підкреслюють стійкість та суб'єктність українців, тоді як східні медіа частіше застосовують політизовані або маніпулятивні підходи до висвітлення теми. Результати дослідження демонструють суттєвий вплив цих наративів на громадську думку, соціальну інтеграцію та міжнародну підтримку України. Робота має практичне значення для розвитку медіаграмотності та формування ефективних комунікаційних стратегій.

Annotation. The theses provide a comparative analysis of key media narratives about Ukrainian refugees and internally displaced persons (IDPs) in Western and Eastern media spaces. The research is based on discourse and content analysis of materials published by major media outlets covering the consequences of Russia's full-scale invasion of Ukraine. The paper identifies dominant rhetorical strategies, representation patterns, and the communicative and political functions of such narratives. Western media generally promote a humanitarian frame

that emphasizes solidarity with Ukraine and highlights the agency and resilience of Ukrainians, while Eastern media more frequently employ politicized or manipulative approaches to the topic. The findings demonstrate the significant influence of these narratives on public opinion, social integration, and international support for Ukraine. This research is of practical relevance for media literacy development and the formation of effective communication strategies.

Вступ. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну призвело до найбільшої міграційної та гуманітарної кризи в Європі з часів Другої світової війни. Мільйони громадян стали біженцями або внутрішньо переміщеними особами, що закономірно привернуло увагу світових медіа. Водночас характер висвітлення теми істотно різниться залежно від регіону, політичних орієнтацій та комунікативних завдань медіа. Західні та східні медіапростори продукують різні за змістом і призначенням наративи, що впливають на формування громадської думки та міжнародної політики щодо України.

Метою даної роботи є дослідити специфіку медіанаративів про українських біженців та ВПО в західному та східному інформаційних середовищах і виявити ключові відмінності між ними.

1. Теоретичні підходи до дослідження медіанаративів. У сучасній комунікативістиці наративи розуміють як спосіб структурування інформації через певну історію, що оперує визначеними смисловими рамками та цінностями. Для аналізу медійних текстів застосовано дискурсивний аналіз, контент-аналіз та елементи критичної медіаекології.

Дискурсивний підхід дає змогу дослідити риторичні стратегії, метафоричні моделі, образ системи акторів, тобто спосіб інтерпретації біженців як соціальної групи. Контент-аналіз дозволяє виокремити домінантні теми й повторювані сюжети, а медіаекологічний підхід — зрозуміти залежність наративів від політичних і геополітичних контекстів.

2. Наративи західних медіа: гуманітарна рамка і солідарність. 2.1. Українці як жертви агресії та цивільне населення, яке потребує захисту. Публікації західних медіа характеризуються чітким акцентом на тому, що українські біженці — це прямий наслідок російської агресії. Така рамка формує моральний імператив допомоги, підсилює співчуття та солідарність із постраждалими.

2.2. Наголос на європейській ідентичності та ціннісній близькості. Західні медіа часто підкреслюють спільність демократичних принципів, культурну та релігійну близькість українців із країнами ЄС. Це сприяє позитивному сприйняттю біженців і підтримує політику відкритих кордонів або тимчасового захисту.

2.3. Образ активних та стійких людей. Характерною є демонстрація суб'єктності: історії про людей, які швидко інтегруються, працюють, волонтерять, організовують благодійні ініціативи, допомагають іншим переселенцям. Цей наратив протистоїть стереотипу пасивного біженця.

2.4. Легітимація політичних рішень щодо підтримки України. Сюжети про успішну інтеграцію та людську стійкість слугують аргументами на користь урядових політик допомоги та продовження підтримки України в широкому значенні.

3. Наративи східних медіа: політизація, маніпуляції та інструменталізація теми. *3.1. Розмивання відповідальності за війну.* У низці східних медіа, насамперед російських, поширюється риторика, що біженці є нібито наслідком «внутрішнього конфлікту» або «нездатності української влади забезпечити стабільність». Такий підхід спрямований на виправдання російської агресії та перекидання провини на Україну.

3.2. Представлення біженців як тягаря. Східні медіа значно частіше, ніж західні, акцентують на економічних труднощах приймаючих країн, випадках правопорушень або соціальних конфліктах. Це формує образ українців як джерела ризику чи проблеми, а не як постраждалих, що потребують захисту.

3.3. Маніпулятивні сюжети про «повернення до миру». Російські медіа систематично публікують матеріали про нібито «масове повернення людей на звільнені території» або висвітлюють гуманітарні кризи у викривленому вигляді. Це створює ілюзію стабільності й намагається легітимізувати окупаційні структури.

3.4. Стереотипізація українських ВПО. У частині медіа Центральної Азії та Близького Сходу з'являються матеріали, що відтворюють образ ВПО як людей, залежних від державної допомоги, не здатних до самостійного вирішення життєвих труднощів. Переважають узагальнення та спрощені негативні приклади.

4. Порівняльні висновки. Порівнюючи два медіапростори, можна окреслити кілька системних відмінностей:

Ціннісна рамка:

— Захід: гуманітарна, емпатійна.

— Схід: політизована, маніпулятивна.

Образ біженця:

— Захід: активний, гідний, стійкий.

— Схід: проблемний, залежний, загрозливий.

Функції наративу:

— Захід: легітимація підтримки України.

— Схід: формування антиукраїнських настроїв та вплив на геополітичні позиції.

Інформаційні наміри:

— Захід: інформувати, підтримати, пояснити.

— Схід: впливати, дискредитувати, контролювати сприйняття.

Висновки. Аналіз засвідчує, що тема українських біженців та ВПО стала ключовим елементом міжнародного інформаційного простору. Наративи, що продукують західні медіа, значною мірою сприяють підтримці України, формують позитивний образ українців та створюють сприятливі умови для інтеграції. Водночас східні медіа часто використовують тему з політичною метою, поширюючи викривлені або маніпулятивні повідомлення.

Розуміння природи цих відмінностей є важливим для протидії дезінформації, формування медіаграмотних підходів до сприйняття інформації та побудови ефективної комунікаційної політики України на міжнародному рівні.

Список використаних джерел

1. BBC News. Coverage on Ukrainian refugees, 2022–2024.
2. DW. Reports on displacement and humanitarian policies.
3. The Guardian. Articles on integration and refugee experiences.
4. CNN International. Analyses of migration trends during the war.
5. Al Jazeera. Reports on geopolitical impacts of the Ukraine war.
6. Global Times. Analytical materials on international reactions.
7. RT, Sputnik (контент використано як об'єкт критичного дискурс-аналізу).
8. UNHCR. Ukraine Refugee Situation Reports, 2022–2024.
9. IOM Ukraine. Internally Displaced Persons Data Reports.

**МОВНА АДАПТАЦІЯ ТА ІНКЛЮЗІЯ
В УНІВЕРСИТЕТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ
LANGUAGE ADAPTATION AND INCLUSION
IN THE UNIVERSITY ENVIRONMENT**

Кулик Богдан Ігорович

II курс, магістратура, група ПР-24 1М,
спеціальність «Філологія, переклад»,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».
bogdan1993b@ukr.net

Науковий керівник: Кнодель Л.В., д.пед.н., професор, професор кафедри
української мови та літератури, іноземних мов та перекладу,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».
knodel@ukr.net

Анотація. В епоху глобалізації та транснаціональної освіти університети перетворюються на динамічні, багатомовні екосистеми. Зростання академічної мобільності, а також збільшення кількості студентів-мігрантів та біженців, вимагає від закладів вищої освіти переосмислення підходів до викладання та соціальної інтеграції. Мовна адаптація — це не просто вивчення мови, а складний процес інтеграції, що включає набуття як соціальної мовної компетентності, так і ключової для успіху академічної мовної компетентності. Це інституційна філософія, спрямована на мінімізацію мовних бар'єрів та визнання лінгвістичного різноманіття як ресурсу, а не перешкоди. Вона забезпечує рівний доступ до освітніх можливостей для всіх студентів.

Annotation. In the era of globalization and transnational education, universities are transforming into dynamic, multilingual ecosystems. The growth of academic mobility, as well as the increase in the number of migrant and refugee students, requires higher education institutions to rethink their approaches to teaching and social integration. Linguistic adaptation is not just about learning a language, but a complex process of integration that includes the acquisition of both social language competence and academic language competence, which is crucial for success. It is an institutional philosophy aimed at minimizing language barriers and recognizing linguistic diversity as a resource, not an obstacle. It ensures equal access to educational opportunities for all students.

Мовна адаптація в академічному середовищі є значно складнішою, ніж у повсякденному житті. Студенти можуть не розуміти специфічну термінологію, ідіоми, або складні синтаксичні конструкції, типові для наукового стилю. Як наслідок — неправильне тлумачення завдань, зниження якості есе.

Викладачі читають лекції з високою швидкістю, не роблячи пауз для обробки інформації (особливо для аудіювання), а тому настає когнітивне перевантаження та втрата суті матеріалу. Тести та іспити вимагають високого рівня граматичної та стилістичної точності, що зводить оцінювання знань до оцінювання мови. У цей час студенти, які знають матеріал, але мають мовні труднощі, отримують нижчі бали.

Все це призводить до того, що студенти з різних культур можуть уникати активної участі в дискусіях чи критичних оцінок викладача, що може бути невірно інтерпретовано як пасивність або некомпетентність.

Існують різні емоційні та соціальні аспекти мовної адаптації, які не менш важливі для успіху:

— Мовна тривожність: Цей страх паралізує студентів, змушуючи їх уникати усних презентацій, не ставити питання та мовчати під час групової роботи. Наприклад, студент з високими знаннями предмета може отримати низький бал за усний захист проєкту через сильне нервово напруження, пов'язане з мовою.

— Соціальна ізоляція: Мовний бар'єр є основним чинником, що перешкоджає формуванню глибоких дружніх зв'язків із місцевими студентами. Це призводить до згуртування за національною ознакою, що, хоч і забезпечує емоційний комфорт, але сповільнює повну інтеграцію в університетське життя.

— Культурний шок: Нерозуміння соціальних норм, гумору чи невербальної комунікації (наприклад, різних норм щодо особистого простору чи зорового контакту) поглиблює відчуття відчуження.

Системні зміни починаються з політики вищих закладів освіти.

Центри академічного письма та мовні центри. Ці структури мають пропонувати не лише загальні курси мови, але й спеціалізовані програми. Приклади: Курси ESAP (English for Specific Academic Purposes), наприклад, «Англійська для інженерів» або «Академічне письмо для юристів», сфокусовані на дисцип-

лінарній термінології та жанрах; індивідуальний тьюторинг, де носії мови допомагають студентам редагувати чорнові варіанти наукових робіт.

Менторські програми — формальне поєднання іноземних студентів із місцевими, які допомагають їм у неформальному спілкуванні, навігації кампусом та культурній адаптації. Ключовим елементом є підготовка викладачів до роботи в багатомовному середовищі.

Множинні засоби представлення: надання лекційних матеріалів у різних форматах (друкований текст, відео з субтитрами, аудіозапис). Тут може знадобитися використання глосаріїв з ключовими термінами, перекладеними на найпоширеніші мови студентів. Не менш важливо і застосування чіткої, помірної мови, регулярне перефразування складних ідей та перевірка розуміння.

Сучасні технології пропонують потужні інструменти для подолання мовних бар'єрів.

— Системи управління навчанням: Використання платформ (наприклад, Moodle, Google Classroom) для організації глосаріїв, де студенти можуть додавати переклади ключових слів на власні мови.

— Штучний інтелект та переклад: Хоча машинний переклад не є ідеальним, інструменти на основі ШІ можуть допомогти студентам швидко зрозуміти основну ідею складного тексту перед тим, як вони звертатимуться до оригіналу. Сюди можна віднести використання функції автоматичних субтитрів у реальному часі під час онлайн-лекцій.

— Інструменти для практики: Спеціалізовані додатки для вивчення академічної лексики (Quizlet, Ank та ін.), орієнтовані на частотність та академічний контекст.

Перехід від парадигми «дефіциту» (студент не володіє мовою) до парадигми «ресурсу» (студент володіє додатковою мовою/культурою).

— Транслінгвізм: Свідоме використання та інтеграція різних мов у процесі навчання та викладання. Дозвів студентам обговорювати складну проблему в малих групах, використовуючи рідну мову для осмислення, а потім переходити до цільової мови для фінальної презентації. Це підвищує глибину розуміння.

— Стимулювання міжкультурного діалогу: Заохочення студентів використовувати свої знання про рідну культуру чи мову

для порівняльного аналізу в рамках курсу. *Приклад:* На курсі менеджменту студент може розповісти про відмінності в корпоративній етиці своєї країни порівняно з країною навчання. Це збагачує досвід усіх учасників.

Мовна адаптація та інклюзія, це спільна відповідальністю всього університетського співтовариства, а не лише завдання мовних центрів. Успіх вимагає як Політичної волі та включення мовної інклюзії до стратегічного плану ЗВО, так і педагогічної адаптації, широкого впровадження мовно-чутливих методик викладання, а також технологічної підтримки — використання ШІ та цифрових платформ для індивідуалізованої допомоги, культурних змін та сприйняття багатомовності як капіталу, що збагачує академічну спільноту.

Університет, який ефективно впроваджує мовну інклюзію, стає не лише більш справедливим та доступним, але й конкурентоспроможним на міжнародній арені, готуючи випускників до лідерства у складному багатомовному світі.

Список використаних джерел

1. CAST. (2018). *Universal Design for Learning Guidelines version 2.2*. Wakefield, MA: CAST. (UDL — принципи інклюзивного дизайну навчання), с. 421–446.
2. Cummins, J. (2008). BICS and CALP: Empirical and Theoretical Status of the Distinction. In B. Spolsky & F. Hult (Eds.), *The Handbook of Educational Linguistics*. Blackwell Publishing. (Розрізнення соціальної та академічної мови), с. 200–220.
3. García, O., & Li Wei. (2014). *Translanguaging: Language, Bilingualism and Education*. Palgrave Macmillan. (Концепція Транслінгвізму та ресурсна модель багатомовності), с. 132–140.
4. Ryan, J. (2011). Teaching and Learning for International Students: Challenges and Responses. *Journal of Further and Higher Education*, 35(5), 577–584. (Психосоціальні аспекти та інтеграція іноземних студентів).
5. Hultgren, A. K., Jensen, A. T., & Thøgersen, J. (Eds.). (2014). *English as a Medium of Instruction in European Higher Education: The Challenges of Implementation*. Multilingual Matters. (Інституційні політики та викладання іноземною мовою), с. 23–30.

РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

DEVELOPMENT OF INCLUSIVE TOURISM IN THE UNITED KINGDOM

Куницький Михайло Петрович

доктор історичних наук, професор,

Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7347-1151>

kunynskyi18@gmail.com

Анотація. Проаналізовано сучасний стан інклюзивного туризму у Великобританії. Розкрито ключові демографічні, медичні та поведінкові характеристики туристів з інвалідністю, включно з їх витратами, тривалістю перебування та перевагами щодо транспорту і типів розміщення. Показано, що старші вікові групи становлять більшість цієї категорії мандрівників. Проведено просторовий аналіз туристичних потоків осіб з інвалідністю. Зроблено висновок про потребу посилення інституційної підтримки для зменшення територіальних диспропорцій у доступності туристичних послуг.

Annotation. The study examines the current state of inclusive tourism in the United Kingdom. It outlines the key demographic, medical, and behavioural characteristics of tourists with disabilities, including their expenditure patterns, length of stay, and preferences regarding transport and accommodation. The findings indicate that older age groups constitute the majority of this visitor segment. A spatial analysis of tourism flows of persons with disabilities has been conducted. The study concludes that enhanced institutional support is required to reduce regional disparities in the accessibility of tourism services.

Сучасний стан розвитку інклюзивного туризму у Великобританії характеризується глибоким парадоксом: наявністю значного економічного потенціалу, значної інституційної підтримки та зразків світового класу, які існують одночасно із системними, глибоко вкоріненими бар'єрами.

У Великобританії 24% населення мають інвалідність [1]. Розуміння економічного виміру ринку інклюзивного туризму є ключовим для британської туристичної політики. У 2023 р. Великобританія прийняла 38 млн іноземних туристів, з яких 724 тис. осіб з інвалідністю. Витрати туристів з інвалідністю

становили 624 млн фунтів стерлінгів, а кількість ночівель, проведених в країні — 8,8 млн [2].

Перебування туристів з інвалідністю зазвичай триває довші, ніж стандартні подорожі, а їхні сукупні витрати є вищими. Водночас середні витрати за одну ніч є нижчими. Така різниця пояснюється тим, що ця категорія мандрівників частіше зупиняється у друзів або родичів, що передбачає менші щоденні витрати, але сприяє тривалішому перебуванню.

Туристичні прибуття осіб з інвалідністю рідше включають авіаперельоти, ніж загальні іноземні прибуття. Натомість туристи з інвалідністю частіше обирають морський транспорт. У контексті розміщення найпоширенішими варіантами залишаються готелі та гостьові будинки. Водночас подорожі туристів з інвалідністю частіше передбачають проживання у друзів чи родичів, що не передбачає оплати.

Найбільш поширеними захворюваннями серед туристів з інвалідністю, які прибувають до Великобританії, є порушення рухливості (28% від загальної кількості випадків), що включає труднощі з пересуванням на короткі відстані та підйомом сходами. Проблеми з витривалістю або диханням займають друге місце (12%), що вказує на значну кількість осіб із захворюваннями серцево-судинної та респіраторної системи, для яких необхідна спеціалізована допомога під час подорожей. Інші захворювання охоплюють порушення слуху (8%), проблеми з ментальним здоров'ям (7%) та проблеми зору (6%) [2].

Найрідше фіксуються порушення, пов'язані з декстерністю (3%), які можуть ускладнювати окремі аспекти подорожі, зокрема користування технологіями для бронювання чи придбання квитків. Так само менш поширеними є соціальні та поведінкові труднощі (3%), а також проблеми з навчанням, розумінням і концентрацією (2%) [2]. Така структура свідчить про значну різноманітність потреб осіб з інвалідністю й підкреслює необхідність комплексного підходу до їх туристичного обслуговування.

Близько 52% туристів з інвалідністю становлять особи віком від 55 років і старші, що вказує на значну частку представників старшого віку серед мандрівників з обмеженими можливостями. Така концентрація зумовлена тим, що з віком підвищується ймовірність появи інвалідності або хронічних станів, які впливають на мобільність та стиль подорожей. Натомість молодші вікові групи посідають значно скромніші позиції у структурі

туристичних прибуттів: 16–24 роки — 9%, а 0–15 років — лише 1%. Це відображає суттєво нижчу поширеність інвалідності серед молодших поколінь [2].

За гендерною ознакою 54% осіб з інвалідністю серед іноземних туристів становлять жінки, тоді як чоловіки — 46%. Це свідчить про невелику перевагу жінок серед осіб з обмеженими можливостями, що можна пояснити загальною тенденцією до більшої тривалості життя жінок порівняно з чоловіками.

Гендерний розподіл у групі осіб з інвалідністю подібний на загальний розподіл для всіх іноземних туристів, де жінки становлять 56%, а чоловіки — 44%. Це означає, що серед осіб з інвалідністю немає значного відхилення від загальних тенденцій у туристичній демографії [2].

Регіональний розподіл подорожей осіб з інвалідністю у Великобританії демонструє чітку просторову концентрацію в межах найбільш урбанізованих і туристично розвинених частин країни. Абсолютну більшість поїздок зосереджено у двох регіонах — Лондоні та Англії, на які разом припадає 89% усіх подорожей [2]. Це вказує на значну нерівномірність розвитку доступної туристичної інфраструктури в межах держави та на диференційовану привабливість регіонів серед туристів з інвалідністю.

Лондон формується як ключова дестинація, акумулюючи 47% подорожей цієї категорії туристів [2]. Столиця впевнено утримує лідерські позиції завдяки розгалуженій транспортній системі, високому рівню універсального дизайну в громадському просторі, широким культурним можливостям і стабільній орієнтації туристичного бізнесу на інклюзивність. Наявність великої кількості адаптованих закладів розміщення та дозвілля формує сприятливе середовище для візитів осіб з інвалідністю.

Англія акумулює 42% поїздок осіб з інвалідністю [2]. Така висока частка свідчить про те, що інклюзивний туризм у Великобританії перестає бути виключно столичним явищем. Міста та туристичні центри Англії розвивають доступні сервіси, розширюють адаптовану інфраструктуру та пропонують туристичні продукти, орієнтовані на різні групи відвідувачів. Це відображає поступовий перехід до більш збалансованого просторового розвитку інклюзивного туризму.

Шотландія з часткою у 13% посідає проміжне місце в регіональній структурі туристичних потоків осіб з інвалідністю [2]. Незважаючи на велику кількість унікальних природних і куль-

турних ресурсів, доступність окремих локацій Шотландії залишається обмеженою. Географічні особливості, протяжність маршрутів та нерівномірний рівень інфраструктурної доступності формують специфічні виклики для туристів з інвалідністю.

Уельс охоплює 2% візитів осіб з інвалідністю і залишається найменш залученим регіоном у структурі інклюзивного туризму Великобританії [2]. Низький показник пояснюється обмеженим масштабом туристичної інфраструктури та меншою кількістю адаптованих сервісів порівняно з іншими регіонами Сполученого Королівства.

Загалом регіональні дані свідчать про сильну залежність інклюзивного туризму від рівня урбанізації, транспортної доступності та інституційної підтримки. Регіони, де ці чинники поєднуються, демонструють значно вищу привабливість для людей з інвалідністю. Натомість периферійні території потребують цілеспрямованих інвестицій у доступність, щоб забезпечити рівні можливості участі в туристичних практиках.

Такі результати підкреслюють необхідність подальшого вдосконалення національної політики у сфері доступного туризму та розширення програм розвитку універсального дизайну на регіональному рівні. Це сприятиме зменшенню просторових диспропорцій і формуванню більш інклюзивного туристичного середовища в державі.

Отже, інклюзивний туризм у Великобританії демонструє поступальний розвиток, що проявляється у зростанні тривалості подорожей, розширенні спектра потреб туристів з інвалідністю та поступовому вдосконаленні умов для їх мобільності. Висока частка старших мандрівників, різноманітність типів обмежень та специфіка їх туристичної поведінки свідчать про формування стійкого сегмента, який потребує цілеспрямованої підтримки. Загальна динаміка підтверджує рух країни до більш доступного та комфортного туристичного середовища, що інтегрує принципи рівності та універсального дизайну.

Список використаних джерел

1. Accessible and Inclusive Tourism Insights. URL: <https://www.visitscotland.org/research-insights/responsible-tourism/accessible>.
2. Inbound visits with impairments 2023. URL: <https://www.visitbritain.org/media/3806/download?attachment>.

**РОЛЬ ЧУТЛИВОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ В КОНТЕКСТІ
ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СУСПІЛЬСТВА**
**THE ROLE OF SENSITIVE JOURNALISM IN THE CONTEXT
OF FORMING AN INCLUSIVE SOCIETY**

Лазор Олена Миколаївна

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри
журналістики, видавничої справи, поліграфії та редагування,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-0241-3519>
olenalazor@ukr.net

Анотація. У розвідці окреслено важливість чутливої журналістики у забезпеченні інклюзивного суспільства. Узагальнено роль чутливої журналістики в контексті толерантного представлення осіб, які належать до вразливих категорій. Зосереджено увагу на розгляді потреби збалансованого професійного журналістського підходу до висвітлення соціально-чутливих тем у медіатекстах.

Annotation. The research outlines the importance of sensitive journalism in ensuring an inclusive society. It summarizes the role of sensitive journalism in the context of tolerant representation of persons belonging to vulnerable categories. It focuses on considering the need for a balanced professional journalistic approach to covering socially sensitive topics in media texts.

Протягом останніх років сформувався окремий напрям у журналістиці, який поки не має термінологічної уніфікованості в українському журналістикознавстві. Це чутлива журналістика, або її ще найменують як конфліктно-чутлива журналістика (журналістика, чутлива до конфлікту), сенситивна журналістика, миротворча журналістика (журналістика миру). Так, «чутлива журналістика — це підхід, в основі якого лежить глибоке розуміння того, як інформаційні повідомлення впливають на різних людей з відмінним життєвим досвідом» [2, с. 141]. Така журналістика, «дотримуючись професійних стандартів, точно і неупереджено висвітлює події і процеси, пов'язані з конфліктом, коректно, вживаючи нейтральну, «чутливу» лексику» [3, с. 41]. У матеріалах цього способу висвітлення дійсності, підготовлених на конфліктно-чутливі теми, спостерігається практика акцентування уваги на життєвих історіях осіб, їхніх проблемах,

потребах, почуттях, які подаються з повагою до гідності та прав людини. Це зобов'язує медіафахівців керуватися нормами суспільної моралі, вміти емпатійно співпереживати, послуговуватися принципами толерантного та етичного представлення резонансних тем.

Чутлива журналістика, на відміну від журналістики традиційної, не просто фокусується на фактах, а стосується делікатних, суспільно важливих тем і враховує контекст, емоції та потенційний вплив на людей. Вона передбачає відповідальну, шанобливу, емпатійну, недискримінаційну медіакомунікацію з героями публікацій, що належать до вразливих груп населення.

Дослідники М. Рожило, П. Заболотна зазначають, що «чутлива журналістика передбачає відмову від стереотипів та уникання невинуватених узагальнень. Вона прагне зменшити відстань між журналістом та тими, про кого він пише, шляхом створення відкритого та діалогічного простору для обміну думками та поглядами. Цей підхід також покликаний допомогти читачам розуміти складні проблеми та навчитися розбиратися в тому, як ці проблеми впливають на різні групи людей» [2, с. 142].

Неодмінною властивістю чутливої журналістики є антропоцентрична спрямованість дискурсу ЗМІ, сфокусованість на відображенні інтересів і потреб різної цільової аудиторії. Соціально чутлива журналістика є інструментом резонування проблем вразливих груп громадськості. Репрезентуючи чутливі теми людей з відмінним життєвим досвідом, зокрема осіб з інвалідністю, мас-медіа можуть пришвидшити інклюзивні процеси. ЗМІ як представники четвертої влади здатні стати прикладом естетичного ставлення до маломобільних груп населення, активно сприяти успішному розумінню толерантності в суспільстві.

Створюючи медіачутливий контент, журналісти послугуються принципом «person first language» («мова, в якій перш за все йдеться про людину»), тобто спочатку є людина, особистість, яка становить повноцінну частину сучасного суспільства, а далі — її вік, стан та інші особливості.

Наступною ознакою створення медіатекстів за форматами чутливої журналістики є дотримання лінгвістичних норм. Адже доброзичливе ставлення до всіх членів суспільства реалізується шляхом категоричної відмови від проявів будь-якого насильства, зокрема й мовного. Журналіст повинен бути пильним, щоб своїм словом не образити нікого, не завдати шкоди та

психологічної травми як аудиторії, так і тому, про кого йдеться в публікації. Важливо під час створення медіатекстів уникати узагальнень, упереджень, стереотипів і дегуманізації, інтолерантних виразів, а отже, мови ворожнечі («hate speech»).

Важливим питанням чутливої журналістики є проведення сенситивного інтерв'ю, що вимагає від медіафахівця особливої чуйності, емпатії та обережності під час інтерв'ювання. Варто враховувати допустимість монологічності ведення інтерв'ю, коли журналіст виступає у ролі уважного слухача. Доброзичливість, терпіння, сила волі, вміння вислухати, витримка, відвертість — це особливий арсенал засобів працівника ЗМІ, якими необхідно керуватися для здійснення успішного сенситивного інтерв'ю.

Таким чином, чутлива журналістика відіграє ключову роль у формуванні демократичного, справедливого, розвиненого та інклюзивного суспільства. Цей медійний напрям допомагає долати стереотипи, підвищувати обізнаність про вразливі групи населення, забезпечувати об'єктивне та неупереджене висвітлення різних соціальних проблем.

Список використаних джерел

1. Горчинська О. Особливості висвітлення життя ключових груп населення: рекомендації для ЗМІ. Київ : Альянс громадського здоров'я, 2021. 58 с.

2. Рожило М.А., Заболотна П.С. Особливості роботи журналіста з соціально-чутливими темами в медіа під час війни (на прикладі людей із порушенням слуху). *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2023. Т. 34 (73). № 2. Ч. 2. С. 141–145.

3. Сіріньок-Долгарьова К. Г., Любченко Ю. В., Виговська Н. А. Конфліктно-чутлива журналістика : короткий словник-довідник термінів і понять. Запоріжжя : ЗНУ, 2019. 94 с.

**ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ
ІНКЛЮЗИВНОГО АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА
УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ КАМПУСІВ В УКРАЇНІ**

**PROBLEMS OF ORGANIZING
AN INCLUSIVE ARCHITECTURAL ENVIRONMENT
OF UNIVERSITY CAMPUSES IN UKRAINE**

*Левик Анастасія Василівна
аспірантка кафедри теорії,
історії архітектури та синтезу мистецтв,
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури,
м. Київ, Україна.*

*ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1386-4687>
Anastasiia.Levyk@naoma.edu.ua*

Анотація. *Висвітлено ключові проблеми організації інклюзивного середовища університетських кампусів в Україні. Визначено чинні нормативно-правові акти, які регламентують умови для інклюзивного освітнього середовища. Надано рекомендації, щодо облаштування університетських кампусів в Україні. Визначено один зі шляхів покращення існуючого університетських кампусів в Україні методом розумного пристосування.*

Annotation. *The key problems of organizing an inclusive environment on university campuses in Ukraine are highlighted. The current regulatory legal acts that regulate the conditions for an inclusive educational environment are identified. Recommendations are provided for the arrangement of university campuses in Ukraine. One of the ways to improve the existing university campuses in Ukraine is identified using the method of smart adaptation.*

Проблеми. В Україні функціонує кілька сотень ЗВО, але не всі заклади обладнані відповідно до сучасних вимог інклюзивної доступності. Переважна більшість будівель (навчальних корпусів та гуртожитків) університетів не забезпечена пандусами на вході, пандусами в середині будівель, де є перепад рівня підлоги на 2–3 сходинки. Ще одною проблемою більшості ЗВО є відсутність облаштованих для людей з обмеженими фізичними можливостями вбиралень. Зазвичай територія університету не організована належним чином, для переміщення маломобільних осіб, людей з інвалідністю та осіб з особливими освітніми

потребами. Незначні перепади і нерівності рельєфу ділянки — стають бар'єром, який важко подолати самотужки без сторонньої допомоги. Варто зазначити, що лівова частка навчального та житлового фонду Українських ЗВО є фізично або морально зношеною та потребує модернізації або капітального ремонту. Зараз також є нагальна необхідність в облаштування укріплень в межах території університетів. Історично сформовані ЗВО також часто мають ще одну ваду — відсутність єдиної території на якій розташовані всі будівлі одного закладу вищої освіти, що ускладнює комунікацію між окремими будівлями, які часто розосереджені по місту, інколи розташовані за містом. Відсутність пішохідної доступності між окремими корпусами чи гуртожитками негативно впливає на організацію освітнього процесу, оскільки є необхідність витрати часу на переміщення за допомогою громадського або приватного транспорту. На етапі розвитку університету виникає проблема нестачі території або відповідних приміщень. Тому, інколи, університети йдуть шляхом адаптації будівель під потреби освітян, зазвичай пристосованими будівлями стають житлові будинки.

Державна політика. Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй в 2006 році прийнята Конвенція про права осіб з інвалідністю [4], яка мала на меті гарантувати й забезпечувати рівні права і свободи особам з інвалідністю, де було зазначено про необхідність запобігти всім проявам дискримінації за ознакою інвалідності, а також, за необхідності, застосовувати розумне пристосування й універсальний дизайн. Ключові засади: повага до людської гідності й осіб з інвалідністю, рівність можливостей, доступність та рівність чоловіків і жінок. Окрема увага приділена жінкам з інвалідністю, дітям з інвалідністю та просвітно-виховній роботі, де наголошено на шанобливому ставленні до прав осіб з інвалідністю. Доступність визначається можливістю для осіб з інвалідністю користуватися транспортом, зв'язком, інформацією, інформаційно-комунікаційними технологіями і системами, будинками, дорогами, об'єктами та послугами. Освітні потреби забезпечуються шляхом засвоєння абетки Брайля (за необхідності), засвоєнням жестової мови, як серед учнів так і серед вчителів. Освітні послуги надаються з метою формулювання самоповаги, всестороннього розвитку особистості, творчості й талантів. За наявності відповідної потреби необхідно зробити розумне пристосування

для будівель чи приміщень, щоб забезпечити осіб з інвалідністю доступом до інклюзивної, якісної освіти протягом всього життя. В Україні ця Конвенція була ратифікована в 2009 році відповідним Законом [6].

1 липня 2014 року Президентом України було прийнято Закон України «Про вищу освіту» [5], але з того часу закон зазнав змін і доповнень, які стосуються необхідності забезпечення умов для здобуття вищої освіти особами з особливими освітніми потребами. Остання редакція закону (від 12.09.2025) має низку напрацювань, які стосуються організації інклюзивного середовища закладів вищої освіти: У ст. 1 Закону України визначено тлумачення дефініції «особа з особливими освітніми потребами», зазначено про необхідність рівних умов доступу до вищої освіти, окреслено межі відповідальності держави для підготовки фахівців із числа осіб з особливими освітніми потребами. У ст. 4 йдеться про право на вищу освіту осіб з особливими освітніми потребами. У ст. 9 регламентовано ліцензійні умови та стандарти вищої освіти, де визначені вимоги до матеріально-технічної бази ЗВО. Статтею 32 чітко прописані обов'язки кожного ЗВО, щодо забезпечення належних умов здобуття вищої освіти особами з особливими освітніми потребами. Вимоги до будівель і споруд ЗВО визначено в ст. 70, де йдеться про доступність та розумне пристосування, а також про проектування, будівництво та реконструкцію будівель, які мають здійснюватися на засадах урахування потреб осіб з особливими освітніми потребами.

У 2018 році опубліковано ДБН В.2.2-3:2018. Будинки і споруди. Заклади освіти [2]. В цих державних будівельних нормах значну увагу приділено саме закладам загальної середньої освіти. Висвітлено наступні позиції: організація інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти, ліфти та інші види вертикального транспорту, безпека та доступність у використанні. У 2024 році оприлюднено оновлені державні будівельні норми: ДБН В.2.2-40:2018. Зміна № 2. Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення [3]. В останній редакції йдеться про: доступний вхід, пандус, інформаційні таблички оформлені шрифтом Брайля, вимоги до земельних ділянок, вимоги до планувальної організації будівель та споруд, особливі вимоги до середовища життєдіяльності маломобільних груп населення, засоби безпеки, орієнтування, отримання інформації при користуванні середовищем, санітарно-гігієнічні вимоги.

2021 року В. Балбек випустив довідник «Доступне середовище» [1] для дизайнерів, архітекторів, будівельників, менеджерів та власників будівель. Метою даної публікації було роз'яснення ДБН В.2.2-40:2018, де також наведено тлумачення термінів «доступність», «доступне середовище» та «маломобільні групи населення». Розглядаються такі аспекти організації простору, як благоустрій, вхід у будівлю та усередині будівлі. Проілюстровано: габаритні розміри пішохідних шляхів для людей на кріслах колісних, обладнання сходів підйомником, паркувальні місця для осіб з інвалідністю, тактильні елементи доступності, входи та шляхи руху до будівель і споруд, горизонтальні та вертикальні комунікації, габаритні розміри для крісел колісних та обладнання для житлових будинків і приміщень, габаритні розміри приміщень і обладнання зон обслуговування у громадських будівлях і спорудах, надано рекомендації щодо облаштування робочих місць людей на кріслах колісних, вказано габаритні розміри санітарно-гігієнічних приміщень та відповідного обладнання, зовнішню і внутрішню інформаційну доступність.

Висновки. В результаті проведеного дослідження з'ясовано, що проблеми організації інклюзивного архітектурного середовища є актуальними для більшості університетських кампусів в Україні, а усі наявні університетські комплекси потребують реконструкції, упорядкування територій та модернізації відповідно до чинних в країні нормативно-правових актів. Так, ефективним шляхом є створення університетського кампуса, як кластера, або як групи кластерів. Будівлі і територія кластерів повинна відповідати вимогам сталого розвитку, у тому числі вимогам безбар'єрності й інклюзивності.

Список використаних джерел

1. Балбек В. Доступне середовище : довідник для дизайнерів, архітекторів, будівельників, менеджерів та власників будівель. 2021. 81с. URL: <https://mmg.sidaa.org/> (дата звернення: 25.10.2025).

2. ДБН В.2.2-3:2018. Будинки і споруди. Заклади освіти : видання офіційне. Київ : Мінрегіон України, 2018. 63 с. URL: <https://dreamdim.ua/wp-content/uploads/2018/08/DBN-V22-3-2018.pdf> (дата звернення: 27.11.2022).

3. ДБН В.2.2-40:2018. Зміна № 2. Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення : видання офіційне. Київ : Міністерство розвитку громад та територій України, 2024. 51 с. URL: <https://is.gd/V2niUu> (дата звернення: 25.10.2025).

4. Конвенція про права осіб з інвалідністю : прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй від 13.12.2006 р. 25 с. (Редак-

ція від 19.06.2023, підстава 1490-VIII). *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 25.10.2025).

5. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014р. № 1556-VII. (Редакція від 12.09.2025, підстава 4574-IX). *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-14#Text> (дата звернення: 18.09.2025).

6. Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю і Факультативного протоколу до неї : Закон України від 16.12.2009 р. № 1767-VI. (Редакція від 30.09.2016, підстава 1490-VIII). *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1767-17#Text> (дата звернення: 25.10.2025).

ДИЗАЙН ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ДЛЯ ДІТЕЙ DESIGN AS A TOOL FOR CREATING AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT FOR CHILDREN

Левченко Владислав Леонідович
II курс, група ДЗ-24-1м-іфмс, спеціальність «Дизайн»,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».
Науковий керівник: Пасько О.М., к.пед.н., доцент,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».

Анотація. У тезах розглянуто роль дизайну як ключового чинника створення інклюзивного освітнього простору для дітей, зокрема у контексті мультимедійного середовища. Показано, що візуальна культура та ергономічні рішення мають безпосередній вплив на комфорт і залученість дітей з різними освітніми потребами. Зазначено, що сучасний дизайн дитячого навчального контенту повинен поєднувати естетику, емоційну привабливість і доступність, забезпечуючи рівні можливості для всіх користувачів. Особливу увагу приділено використанню інтерактивних технологій та візуальних комунікацій у розробці середовищ, спрямованих на розвиток креативності, соціалізації та пізнавальної активності.

Annotation. The theses explore the role of design as a key factor in creating an inclusive educational environment for children, particularly in the context of multimedia spaces. It is shown that visual culture and ergonomic solutions directly affect the comfort and engagement of children with diverse learning needs. Modern educational content design should combine aesthetics, emotional appeal, and accessibility, ensuring

equal opportunities for all users. Special attention is paid to the use of interactive technologies and visual communication in developing environments that foster creativity, socialization, and cognitive activity.

Основний текст. Інклюзивна освіта сьогодні виступає не лише педагогічною концепцією, а й філософією суспільного розвитку, у центрі якої — людина, її індивідуальність і право на рівні можливості. Дизайн у цьому процесі є не другорядним доповненням, а системоутворювальним чинником, що забезпечує зорову, просторову й комунікативну доступність. Він формує середовище, у якому кожна дитина відчуває безпеку, прийняття і натхнення до пізнання.

Поняття інклюзивного дизайну (universal design) виникло у другій половині XX століття як спроба об'єднати естетику, функціональність та етичну відповідальність у створенні об'єктів і середовищ, доступних для всіх користувачів. У контексті освіти це означає, що навчальні простори, візуальні матеріали, цифрові інтерфейси та медіаконтент повинні бути розроблені таким чином, щоб урахувати можливості та потреби дітей із різними типами сприйняття — зокрема з порушеннями зору, слуху, моторики чи аутизмом.

Дизайнер у цьому процесі виступає своєрідним медіатором між технологією і дитиною. Його завдання — не просто «прикрасити» середовище, а створити інтуїтивну візуальну мову, що допомагає дитині орієнтуватися у просторі та сприймати інформацію без бар'єрів. Це охоплює продуману колірну палітру (контрастність, емоційний вплив кольорів), типографіку (читабельність, відсутність перевантаження), структурованість інтерфейсу, ритмічність подачі матеріалу. Мультимедійна складова інклюзивного дизайну набуває особливого значення в епоху цифровізації освіти. Візуальні історії, інтерактивні ігри, освітні анімації та відео — все це створює нову модель сприйняття інформації, у якій дитина не просто споживає контент, а взаємодіє з ним. Така форма навчання стимулює когнітивну активність, розвиває емоційний інтелект і креативність.

Важливо, щоб мультимедійні продукти для дітей мали педагогічну глибину, тобто сприяли розвитку комунікативних навичок, емпатії, самовираження. У процесі розробки дитячих відео, освітніх програм або віртуальних середовищ дизайнер повинен урахувати не лише вікові особливості, а й психоемоційний стан дітей із особливими освітніми потребами.

Прикладом може бути дизайн мультимедійних студій — просторів, де діти можуть створювати власні відео, мультиплікації чи графічні історії. Такі простори мають бути організовані за принципами ергономіки, кольорової психології та нейродизайну. Вони повинні мати адаптовані робочі місця, можливість зміни освітлення, зручні інтерфейси й звукову адаптацію. Усе це сприяє не лише інклюзії, а й самореалізації дітей.

У контексті глобальних трендів усе більшої ваги набуває *universal learning design (ULD)* — універсальний підхід до навчання, що враховує різноманітність стилів мислення. Він передбачає створення контенту з різними каналами сприйняття: текст, звук, візуальний образ, жест, рух. В освітньому дизайні це реалізується через інтеграцію візуальної комунікації, графічних символів і мультимедійних сценаріїв, що дають змогу дитині самостійно обирати зручний спосіб засвоєння інформації.

Застосування інклюзивного дизайну також має соціально-виховний ефект. Діти без порушень розвитку, перебуваючи у спільному просторі з тими, хто має особливі потреби, вчаться співпереживанню, терпимості, взаємодопомозі. Таким чином, інклюзивний дизайн стає інструментом формування гуманістичних цінностей нового покоління.

Не менш важливою є роль медіадизайну — створення візуального контенту, який не лише передає інформацію, а й формує емоційний фон навчання. Позитивна кольорова гама, зрозуміла мова символів, доброзичливі персонажі сприяють зниженню тривожності та підвищують увагу. Водночас дизайн освітніх матеріалів має бути позбавлений дискримінаційних чи стереотипних образів, адже навіть дрібні візуальні деталі впливають на соціальне сприйняття.

Таким чином, дизайн інклюзивного освітнього простору можна розглядати як багатовимірне явище, що поєднує гуманітарні, технологічні та естетичні складові. Його місія полягає у створенні умов, де кожна дитина, незалежно від особливостей розвитку, може навчатися, творити, комунікувати та відчувати власну цінність.

Інклюзивний підхід у дизайні не є лише вимогою часу — це шлях до суспільства, де різноманітність стає джерелом сили, а не бар'єром. Саме через дизайн, як мову візуальної емпатії, можна побудувати світ, у якому освітній простір буде одночасно функціональним, естетичним і глибоко людяним.

Список використаних джерел

1. Кравченко, О. (2023). Дизайн інклюзивного освітнього середовища: теорія і практика. *Вісник педагогічних інновацій*, № 4, с. 56–61.
2. Пасько, О.М. (2024). Візуальна комунікація в освіті: естетика доступності. *Освітній простір XXI століття*, № 2, с. 33–38.
3. Norman, D. (2019). *The Design of Everyday Things*. Basic Books.
4. Lidwell, W., Holden, K., & Butler, J. (2010). *Universal Principles of Design*. Rockport Publishers.
5. Meyer, A., Rose, D.H., & Gordon, D. (2014). *Universal Design for Learning: Theory and Practice*. CAST Professional Publishing.
6. UNICEF (2023). *Inclusive Education and Universal Design for Learning*.
7. Papanek, V. (1985). *Design for the Real World: Human Ecology and Social Change*. Thames & Hudson.
8. Hall, E.T. (1990). *The Hidden Dimension*. Anchor Books.

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНИХ ЦІННОСТЕЙ У СУЧАСНИХ МЕДІА

REPRESENTATION OF INCLUSIVE VALUES IN CONTEMPORARY MEDIA

Лесна Єлизавета Дмитрівна

*І курс, група ЖР-25-Іфмб-тк, спеціальність «Журналістика»,
Миколаївський фаховий коледж Університету «Україна».
lizalesna1506@gmail.com*

*Науковий керівник: Червак Г.Б., ст.викладачка циклової комісії
з права та соціально-інформаційних технологій,
Миколаївський фаховий коледж Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-7628-8238>
annacervak3@gmail.com*

Анотація. У тезах розглянуто особливості репрезентації інклюзивних цінностей у сучасних українських медіа. Проаналізовано трансформацію образу людей з інвалідністю: від об'єкта співчуття до суб'єкта суспільного життя, та роль журналістики у формуванні культури прийняття й рівності. Підкреслено, що справжня інклюзія в медіа передбачає не героїзацію, а природну присутність різних людських досвідів у публічному просторі.

Annotation. The theses examine the representation of inclusive values in contemporary Ukrainian media. The study analyzes the transformation of the image of people with disabilities: from objects of compassion to active participants in social life, and the role of journalism in shaping a culture of acceptance and equality. It emphasizes that genuine inclusion in media implies not heroization but the natural presence of diverse human experiences in the public sphere.

Сьогодні медіа мають величезний вплив на сприйняття себе як особистості. Новини, блоги, події в онлайн-просторі впливають на нас як негативно, так і позитивно. Упродовж ери соціальних мереж вони стрімко розвивалися та ставали простором для порівняння себе з іншими. Люди почали забувати, що соціальні мережі часто несуть у собі *щасливі фотографії щасливого життя*, проте ніхто з пересічних користувачів Інтернету не знає, що насправді ховається за цією *щасливою картинкою*. Водночас сучасна аудиторія дедалі більше цінує *справжність життя* у соціальних мережах.

Після 2022 року в Україні суттєво зросла кількість людей із інвалідністю — як ментальною, так і фізичною. Унаслідок цього з'явилася виразна *жага до справжнього життя через Інтернет*: почали активно розвиватися блоги на теми *Як я борюся з ПТСР*, *Мій шлях лікування депресії*, *Як почати жити на повну після втрати кінцівок*. Дивлячись відео на ці теми, люди, які стикаються або стикалися зі схожими проблемами, відчувають підтримку через екран — наче хтось промовляє: *«ти впораєшся, ти не один»*. Саме такі історії й відео надихають жити далі, формуючи нову етичну культуру медійної взаємодії, засновану на емпатії, прийнятті та інклюзивності.

Актуальність проблеми репрезентації інклюзивності в медіа зумовлена як глобальними трансформаціями в інформаційному суспільстві, так і змінами соціальної структури в Україні, спричиненими війною. Медіа сьогодні не лише відображають реальність, а й формують ціннісні орієнтири, створюючи певні моделі поведінки, сприйняття та комунікації. За спостереженнями Є. Бистрицького, у добу глобальної комунікації саме культура стає тим середовищем, у якому відбувається взаємодія індивідів через символи, тексти й образи, що впливають на структуру колективної свідомості [1, с. 214]. У цьому контексті медіа виступають не просто інструментом інформування, а формою культурного діалогу, у якому визначається місце людини з особливими потребами в суспільстві.

Інклюзія у сучасному світі перестає бути лише педагогічною чи соціальною концепцією — вона перетворюється на ціннісну норму суспільного розвитку. Під впливом війни та активної цифровізації суспільного життя українські медіа все частіше звертаються до теми прийняття, рівності й гідності кожної людини. Відповідно до ініціатив Міністерства юстиції України,

формування безбар'єрного середовища у публічній комунікації передбачає коректне використання термінів, уникнення стигматизуючих висловів та акцентування на особистості, а не на інвалідності [2]. Це означає перехід від репрезентації «людини з проблемою» до репрезентації «людини з досвідом» — тобто від дефіцитарного до суб'єктного підходу.

У соціальних мережах такі зміни виявляються через появу нових форматів блогів і влогів, де люди з інвалідністю стають активними творцями контенту. Їхня присутність у публічному просторі долає традиційні бар'єри видимості, формуючи спільноти, побудовані на емпатії та взаємній підтримці. Саме ці практики демонструють, що сучасне медіа може бути не лише відображенням, а й чинником соціальних змін.

Візуальні образи у рекламі, кіно та журналістиці відіграють ключову роль у формуванні уявлень про «нормальність». Як зазначають Л. Дерман і Р. Власик, у XXI столітті спостерігається зміна естетики рекламних зображень: образи людей з інвалідністю поступово переходять від символів жалю до символів сили, краси та життєстійкості [3, с. 116]. Це свідчить про поступову нормалізацію різноманітності у візуальному просторі та подолання культурного табу на тілесну відмінність.

Водночас важливо розуміти, що репрезентація інклюзивних цінностей не може обмежуватися епізодичними проявами. Коли медіа використовують образи людей з інвалідністю лише як інструмент для підвищення емоційного впливу або соціального рейтингу, це ризикує перетворитися на форму символічної експлуатації. Справжня інклюзія у медіа вимагає системного підходу: участі представників різних соціальних груп у створенні контенту, розширення тематичного поля сюжетів і відображення різноманітності досвідів як природної частини суспільства.

Питання інклюзивності тісно пов'язане з формуванням громадської думки. Дослідження О. Фудорової показує, що саме експертні оцінки журналістів і редакторів відіграють вирішальну роль у тому, як суспільство сприймає осіб з інвалідністю [4, с. 119]. Авторка наголошує, що сучасна журналістика має перейти від риторики співчуття до риторики рівності, де головним є не особливість людини, а її участь у суспільному житті. Це потребує не лише професійної етики, а й ціннісного усвідомлення: медіа як соціальний інститут повинні формувати простір, у якому *інше* не маркується як *чужорідне*.

Отже, поступово у медіапросторі України формується нова етика сприйняття — етика присутності, яка не потребує героїзації чи надмірного акцентування на «особливості», натомість передбачає природне включення різних досвідів у загальний інформаційний потік. Такий підхід сприяє подоланню упереджень і формуванню довіри, що є базовою умовою сталого розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Бистрицький Є. Культура і комунікація в глобальному світі. Київ : Дух і літера. 2020. 416 с.
2. Говоримо без бар'єрів: людина з інвалідністю. Міністерство юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/m/govorimo-bez-bareriv-lyudina-z-invalidnistyu> (дата звернення: 10.11.2025)
3. Дерман Л. М., Власик Р. І. Репрезентація образу людей з інвалідністю в рекламі XXI століття. *Культурологічний альманах*, (1), 2023. С. 114–120. URL : <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.1.15> (дата звернення: 10.11.2025)
4. Фудорова О.М. Роль мас-медіа у формуванні громадської думки щодо осіб з обмеженими можливостями: експертні оцінки. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи*. No 993. 2022. С. 117–125.

ПІДГОТОВКА ГІДІВ ТА ЕКСКУРСОВОДІВ ДО РОБОТИ З ТУРИСТАМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ TRAINING GUIDES AND TOUR GUIDES TO WORK WITH TOURISTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Літвінов Сергій Михайлович

II курс, група ТУ-24-1М, спеціальність «Туризм та рекреація»,

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

slitvinov2020@gmail.com

Науковий керівник: Танська Л.В., к.культ.,

завідувач кафедри туризму,

документних та міжкультурних комунікацій,

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7607-4688>

tanska2008@ukr.net

Анотація. У статті розкрито теоретичні та методичні засади підготовки гідів та екскурсоводів до роботи з туристами з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної трансформації туристичної сфери. Обґрунтовано, що сучасні підходи до

професійної підготовки повинні охоплювати комунікативну, інклюзивну, психолого-педагогічну та організаційно-інфраструктурну складові, що узгоджується із положеннями національного законодавства щодо забезпечення рівного доступу та безбар'єрності. На підставі праць українських дослідників показано, що гід має володіти навичками адаптації екскурсійного матеріалу до когнітивних, сенсорних і психоемоційних особливостей туристів, застосовувати стратегії доступної комунікації та запобігати виникненню бар'єрів взаємодії. Проаналізовано іноземні дослідження, що підкреслюють значення структурованості маршрутів, візуальної підтримки й зниження сенсорного навантаження під час супроводу осіб із розладами спектра аутизму, та окреслено можливості їх інтеграції в українську практику. Визначено роль інфраструктурно-аналітичних умінь гіда у забезпеченні доступності середовища та мінімізації ризиків під час пересування туристичних груп. Зроблено висновок, що комплексний підхід до професійної освіти гідів сприяє формуванню безпечного, комфортного та адаптованого туристичного продукту, який відповідає потребам інклюзивних груп і розширює їхню участь у туристичній діяльності.

Annotation. The article examines the theoretical and methodological foundations of training guides and tour leaders to work with tourists with special educational needs within the context of the inclusive transformation of the tourism sector. It is substantiated that contemporary approaches to professional preparation must integrate communicative, inclusive, psycho-pedagogical, and organizational-infrastructural components, in accordance with national legislation aimed at ensuring equal access and barrier-free participation. Drawing on the works of Ukrainian scholars, the study demonstrates that a guide must be able to adapt excursion content to the cognitive, sensory, and psycho-emotional characteristics of tourists, apply strategies of accessible communication, and anticipate potential barriers to interaction. Foreign research emphasizing the importance of structured routes, visual supports, and the reduction of sensory overload when accompanying individuals with autism spectrum disorders is analyzed, and possibilities for their integration into Ukrainian practice are outlined. The article highlights the role of infrastructural and analytical skills in ensuring environmental accessibility and minimizing risks during group mobility. It is concluded that a comprehensive approach to guide training fosters the creation of a safe, comfortable, and adaptable tourist product that meets the needs of inclusive groups and expands their participation in tourism activities.

Інклюзивна трансформація туристичної сфери зумовлює необхідність створення таких моделей підготовки фахівців, які здатні забезпечити доступність, безбар'єрність та індивідуалізований супровід для різних категорій туристів, зокрема осіб з особливими освітніми потребами. Це узгоджується з положеннями Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», який встановлює обов'язок держави та суб'єктів туристичної інфраструктури забезпечувати умови рівного доступу, адаптовані послуги та комплексну підтримку осіб з інвалідністю в усіх сферах суспільної діяльності [1].

У сучасному суспільстві, яке характеризується інформаційною насиченістю, мультикультуралізмом і ціннісною відкритістю, компетентність гіда постає ключовою умовою реалізації принципу інклюзивності. Як зазначає Н. В. Барна, зміни в культурних практиках інформаційної доби висувають нові вимоги до якості комунікації та соціальної взаємодії [2, с. 3], що закономірно впливає на професійну діяльність екскурсовода.

Підготовка гідів має ґрунтуватися на інтеграції професійно-комунікативної, інклюзивної та сервісної компетентностей. У сучасних дослідженнях освітнього туризму зазначено, що сучасний фахівець має не лише володіти змістом екскурсійного матеріалу, а й бути здатним адаптувати його до когнітивних, сенсорних або психоемоційних особливостей групи [3, с. 101]. Це вимагає глибокого розуміння механізмів сприйняття, принципів доступної комунікації та уміння прогнозувати можливі бар'єри.

Інклюзивно-реабілітаційний підхід, представлений у працях українських дослідників, акцентує важливість того, що подорож для осіб із особливими освітніми потребами виконує не лише рекреаційну, а й терапевтичну та соціалізуючу функцію [4, с. 27]. Тому гід має розглядати екскурсію як комплексну взаємодію, у якій інформаційний, емоційний та просторовий компоненти повинні бути збалансованими. У цьому контексті важливою є здатність екскурсовода регулювати темп подачі матеріалу, уникати сенсорних перевантажень, забезпечувати передбачуваність маршруту та підтримувати безпечну атмосферу.

Іноземні дослідження, присвячені супроводу осіб із розладами спектра аутизму, підкреслюють значення структурованих, логічно послідовних маршрутів, використання візуальних підказок, зниження рівня шуму та створення емоційно нейтральних переходів між локаціями [5, р. 113]. Такі підходи є цілком

релевантними для української практики, оскільки формують базові методологічні орієнтири у підготовці майбутніх гідів.

Невід’ємною складовою професійної підготовки є розвиток інфраструктурно-аналітичних умінь, що передбачають уміння оцінювати доступність маршрутів, прогнозувати ризики та організовувати супровід з урахуванням особливостей міського чи природного середовища. Як показують дослідження у сфері інклюзивного туризму, до найбільш поширених проблем належать недосконалість навігації, відсутність тактильних або візуально адаптованих елементів, складні маршрути з високим когнітивним навантаженням [5, с. 284], що зумовлює необхідність компенсаторної діяльності з боку екскурсовода.

Варто зауважити, що професійна підготовка гідів також потребує впровадження практико орієнтованих методів, зокрема: тренінгів симульованих екскурсійних ситуацій, квазіпрофесійного моделювання, аналізу кейсів, взаємодії зі спеціалістами з інклюзивної освіти. Згідно з досвідом центрів реабілітації, участь у таких формах навчання сприяє формуванню компетентності у сфері психоемоційної підтримки туристів, розвитку емпатійної комунікації та підготовці до роботи у змішаних групах [6, с. 182]. Зміст професійної освіти має включати компоненти доступної комунікації: техніки спрощеного викладу, варіативність форматів подачі (аудіо, візуальні матеріали, тактильні елементи), розвиток навичок читання невербальних сигналів, уміння повторно структурувати інформацію відповідно до реакцій аудиторії. Формування цих компетентностей забезпечує можливість створення екскурсійного продукту, адаптованого до потреб індивідуального туриста.

Отже, підготовка гідів та екскурсоводів до роботи з туристами з особливими освітніми потребами, має ґрунтуватися на підході, який поєднує комунікативні, інклюзивні, психолого-педагогічні та організаційно-інфраструктурні компоненти професійної діяльності. Такий підхід забезпечить здатність фахівця реалізовувати принципи інклюзії у практичних ситуаціях, формуватиме безпечні та комфортні умови подорожі, адаптує маршрут і зміст екскурсій до індивідуальних потреб туристів і тим самим розширює можливості їхньої участі в туристичній діяльності.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21.03.1991 № 875-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12> (дата звернення: 02/11.2025).

2. Барна Н. В. Культура в інформаційному суспільстві: процеси трансформації. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2014. Вип. 8–9. С. 3–12. URL: <http://jnas.nbuiv.gov.ua/article/UJRN-0000517424> (дата звернення: 20.11.2025).

3. Монтрін І. І., Танська Л. В., Барна Н. В. Освітній туризм в сучасних умовах інтеграції секторів вищої освіти та бізнесу. *Конкурентоспроможність вищої освіти України в умовах інформаційного суспільства* : зб. тез І Між-нар. наук.-практ. конф., м. Чернігів, 9 листопада 2018 р. Чернігів : Чернігівський національний технологічний університет, 2018. С. 101. URL: <https://www.stu.cn.ua> (дата звернення: 20.11.2025).

4. Барна Н., Коротеєва А. Інклюзивно-реабілітаційний туризм. 2020. URL: http://zelena.org.ua/sites/default/files/posibnyk_inklyuzyvnyy_turyzm.pdf (дата звернення: 14.01.2025).

5. Roman M., Kawęcki N., Kudinova I., Niedziylka A., Szczucka E., Wojcieszak-Zbierska M. Agritourism farms as places of providing therapeutic services for people with autism spectrum disorder. *Turystyka i Rozwój Regionalny*. 2024. № 22. P. 107–120.

6. Богдан Н., Соколенко А. Дослідження проблем розвитку інклюзивного туризму: туристська інфраструктура і доступність готельних послуг. *Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка*. 2018. № 5(10). С. 280–287.

7. Вербовська О., Кравченко О. Комплексна реабілітація засобами інклюзивного туризму: з досвіду Київського міського центру соціальної, професійної та трудової реабілітації інвалідів. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2022. № 2(9). С. 176–184.

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ В СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ

THE CURRENT STATE OF INCLUSIVE TOURISM DEVELOPMENT IN THE UNITED STATES OF AMERICA

Майстер Андрій Анатолійович

кандидат географічних наук, доцент,

завідувач кафедри інформаційних технологій та туризму,

Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9289-910X>

maister89@ukr.net

Анотація. Проаналізовано сучасні тенденції розвитку інклюзивного туризму в США. Висвітлено ключові концептуальні підходи до розмежування доступного й інклюзивного туризму. Розглянуто бар'єри доступності в транспортній, готельній та інфраструктурній сферах США. Проаналізовано дисбаланс між високими витратами мандрівників з інвалідністю та обмеженими можливостями для подорожей значної частини цієї групи. Обґрунтовано, що розвиток інклюзивного туризму потребує переходу від фор-

мального дотримання мінімальних вимог до комплексної трансформації туристичного середовища.

Annotation. *The study examines contemporary trends in the development of inclusive tourism in the United States. It outlines the key conceptual approaches used to differentiate between accessible and inclusive tourism. The analysis identifies major accessibility barriers within the country's transport, accommodation, and wider infrastructure sectors. Particular attention is given to the imbalance between the substantial travel expenditure of people with disabilities and the limited opportunities available to a large share of this population group. The findings demonstrate that the advancement of inclusive tourism requires moving beyond the formal fulfilment of minimum legal standards towards a comprehensive transformation of the tourism environment.*

Туризм є одним із фундаментальних проявів людської свободи та водночас потужним чинником розвитку світової економіки. Проте протягом десятиліть туристична сфера залишалася частково закритою для великої кількості людей. За оцінками Всесвітньої організації охорони здоров'я, близько 1,3 млрд людей, або приблизно 16% населення світу, мають різні форми інвалідності. Тому забезпечення доступності туристичних послуг слід розглядати не лише як питання захисту прав людини, а й як необхідну умову відповідальної та сталої туристичної політики [2]. Водночас інклюзивний туризм має потужний економічний потенціал, який індустрія туризму на сьогодні реалізує лише частково [3].

У науковому середовищі важливо чітко розмежовувати два близькі, але не тотожні поняття — «доступний туризм» та «інклюзивний туризм». Перший зазвичай описують через функціональні аспекти: це створення продуктів, послуг і просторів, які дають можливість людям із різними потребами пересуватися та користуватися туристичною інфраструктурою незалежно, гідно та безперешкодно. Цей підхід нерозривно пов'язаний із принципами фізичної доступності [1].

Концепція інклюзивного туризму є ширшою та змістовно глибшою. Доступність у ній є лише передумовою, але не фінальною метою. Інклюзивний розвиток передбачає зміну суспільних уявлень і подолання тих соціальних бар'єрів та упереджень, які історично обмежували участь людей з інвалідністю в суспільному житті. У цій парадигмі відбувається перехід від

медичної моделі інвалідності, що трактує її як індивідуальну проблему, до соціальної моделі, яка наголошує на бар'єрах у середовищі та суспільних практиках [1].

У Сполучених Штатах Америки перехід від мінімальної доступності до справжньої інклюзії має складний і багаторівневий характер. Розвиток інклюзивного туризму розпочався зі знакового кроку — ухвалення Закону про американців з інвалідністю в 1990 р., який встановив базові юридичні стандарти доступності. Проте сучасні зрушення зумовлені вже не стільки регуляторним тиском, скільки усвідомленням економічного потенціалу цієї групи споживачів і ініціативами, які виникають у приватному секторі та на місцевому рівні. Технологічні компанії, громадські ініціативи та міські організації з маркетингу DESTINACIЙ сьогодні формують нову хвилю інновацій у сфері інклюзії.

Водночас прогрес залишається нерівномірним. Деякі ключові галузі, насамперед авіаперевезення, не охоплені положеннями цього Закону й регулюються окремим законодавством, що є менш суворим і менш ефективним. Це створює системні прогалини, які стримують повноцінний розвиток інклюзивного туризму в США [8].

Перехід від формального виконання правових вимог до справді проактивного розвитку інклюзивного туризму значною мірою пояснюється усвідомленням реальної економічної ваги цього сегмента туристичного ринку. Інклюзивність не є ані вузькою спеціалізацією, ані проявом соціальної благодійності. Вона є серйозним економічним ресурсом, здатним формувати стабільний попит і генерувати відчутний фінансовий ефект для всієї туристичної індустрії.

Організація відкритих дверей (ODO) вже понад два десятиліття залишається ключовим джерелом даних про туристичну активність осіб з інвалідністю в США, регулярно проводячи галузеві опитування з 2002 р. [4]. Результати дослідження 2024 р. демонструють масштаб та економічний потенціал інклюзивного туризму. Зокрема, американські туристи з інвалідністю щороку витрачають на подорожі майже 50 млрд дол. США. Враховуючи супроводжуючих, їхній загальний економічний внесок оцінюється у понад 100 млрд дол. США на рік. Протягом 2022–2024 рр. 25,6 млн дорослих американців з інвалідністю здійснили 77 млн поїздок [8]. Ці дані свідчать про суттєве відновлення ринку після пандемії COVID-19. Хоча показники ще не повністю досягли

докризових рівнів, зафіксованих у дослідженні 2020 р., вони залишаються досить стабільними. За даними дослідження 2020 р., річний обсяг ринку інклюзивного туризму становив 58,7 млрд дол. США, а кількість мандрівників — близько 27 млн [4].

Дані дослідження Організації відкритих дверей дають змогу проаналізувати структуру витрат туристів з інвалідністю в розрізі основних сегментів туристичної індустрії. У 2024 р. майже 13 млн осіб, тобто близько 31% усіх мандрівників з інвалідністю, скористалися авіатранспортом, витративши загалом 10 млрд дол. США [5]. У сфері розміщення частка ще вища — 79% респондентів повідомили, що під час подорожей зупинялися в готелях або інших платних помешканнях [7].

Найбільший приріст зафіксовано у круїзній індустрії. За останні п'ять років витрати туристів з інвалідністю на круїзні подорожі зросли з 10,4 млрд дол. США (за даними дослідження 2020 р.) до 18,5 млрд дол. США у 2024 р. [8]. Така динаміка свідчить про швидке розширення участі туристів з інвалідністю в сегменті, який традиційно вважався менш доступним.

Водночас ці значні економічні показники формуються на тлі системних бар'єрів. За результатами дослідження Організації відкритих дверей, більшість респондентів продовжують відчувати суттєві труднощі під час подорожей: 81% повідомили про проблеми з авіакомпаніями, 84% — про перешкоди в аеропортах, а 74% — про недоліки в інфраструктурі та сервісі готелів [8]. Ця невідповідність між високими витратами та доволі низьким рівнем доступності підкреслює наявність значного нереалізованого потенціалу індустрії.

Дані Бюро транспортної статистики США підтверджують тенденції, зафіксовані Організацією відкритих дверей, і водночас показують масштаб нереалізованого попиту на подорожі серед людей з інвалідністю. За оцінками Бюро транспортної статистики, 25,5 млн американців віком від п'яти років мають інвалідність, яка суттєво обмежує їхню здатність подорожувати [6].

Більш показовим є той факт, що 3,6 млн осіб узагалі не залишають межі власного дому через інвалідність, яка унеможливорює будь-які поїздки. Цю групу описують як «housebound» — людей, фактично прикутих до оселі через зовнішні бар'єри. Навіть серед тих, хто подорожує, активність значно нижча: туристи з інвалідністю здійснюють у середньому 2,6 поїздки на день (вікова група 18–64 роки), тоді як люди без інвалідності — 3,6 поїздки [6].

Ці дані показують, що оцінений Організацією відкритих дверей ринок у 50 млрд дол. США, відображає не повний потенціал, а лише витрати тієї частини людей з інвалідністю, яка попри значні системні перешкоди все ж подорожує. Фактично йдеться про ринок із нереалізованим потенціалом — сегмент, де потенційний дохід втрачається через недоступні послуги та низьку якість обслуговування. Справжня можливість для ринку інклюзивного туризму полягає не лише у змаганні за вже наявні витрати, а й у залученні мільярдів доларів, які сьогодні залишаються «поза ринком», оскільки мільйони людей змушені залишатися вдома [6].

Отже, інклюзивний туризм у США демонструє значний економічний потенціал, який, однак, реалізується лише частково через системні бар'єри доступності. Незважаючи на стабільний попит і мільярдні витрати туристів з інвалідністю, велика частина потенційного ринку залишається недосяжною через обмеження в транспорті, інфраструктурі та сервісах. Статистичні дані свідчать, що мільйони людей не подорожують зовсім, що перетворює інклюзивність на ключовий чинник як соціальної справедливості, так і економічного розвитку. Подолання цих бар'єрів потребує спільних дій державних інституцій, бізнесу та місцевих громад.

Список використаних джерел

1. Accessibility and Inclusive Tourism Development: Current State and Future Directions. URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/22/9722>.
2. Accessible Tourism — UN Tourism. URL: <https://www.untourism.int/accessibility>.
3. Future of Travel and Tourism: Embracing Sustainable and Inclusive Growth. URL: https://reports.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Travel_and_Tourism_2025.pdf.
4. Open Doors Organization. URL: <https://opendoorsnfp.org/market-studies>.
5. Open Doors Organization 2024 Market Study. URL: <https://opendoorsnfp.org/wp-content/uploads/2024/10/Laurel-Van-Horn-Open-Doors-Organization.pdf>.
6. Travel Patterns of American Adults with Disabilities. URL: <https://www.bts.gov/sites/bts.dot.gov/files/2022-01/travel-patterns-american-adults-disabilities-updated-01-03-22.pdf>.
7. US Travelers With Disabilities Spend \$50 Billion in Travel Each Year. URL: <https://www.travelpulse.com/news/impacting-travel/americans-with-disabilities-spend-50-billion-in-travel-each-year>.
8. \$50 Billion in Annual Spending Highlights Impact of Travelers with Disabilities. URL: <https://adasoutheast.org/50-billion-in-annual-spending-highlights-impact-of-travelers-with-disabilities>.

**МОВНА ПОЛІТИКА В ІНКЛЮЗИВНОМУ ТУРИЗМІ:
ДОСТУПНІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ ТА ПОСЛУГ
ДЛЯ ІНШОМОВНИХ ОСІБ ТА ОСІБ З МОВНИМИ
ПОРУШЕННЯМИ У ТУРИСТИЧНІЙ ІНФРАСТРУКТУРІ**

**LINGUISTIC POLICY FOR INCLUSIVE TOURISM:
ENSURING ACCESSIBILITY OF INFORMATION
AND SERVICES FOR NON-NATIVE SPEAKERS
AND INDIVIDUALS WITH COMMUNICATION DISABILITIES
WITHIN THE TOURISM SECTOR**

Медведевко Сергій Валерійович

I курс, група ПР-25-1М, спеціальність «Філологія» (переклад),

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-3563-2693>

golden.ray.comm@gmail.com

Науковий керівник: Кнодель Л.В., ст. викладач,

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8393-9491>

knodel@ukr.net

Анотація. Ця теза присвячена аналізу мовної політики як ключового інструменту забезпечення інклюзивності в туристичній сфері. Дослідження фокусується на необхідності диференційованого підходу до доступності інформації та послуг для двох основних груп: іноземномовних туристів (через багатомовність) та осіб з мовними чи комунікативними порушеннями (через комунікаційну інклюзію та використання простих мов і альтернативних засобів комунікації). Обґрунтовується важливість інтеграції принципів Універсального Дизайну в мовне забезпечення туристичної інфраструктури, а також необхідність навчання персоналу, що дозволить створити по-справжньому безбар'єрне та комфортне середовище.

Annotation. This thesis analyzes language policy as a key instrument for ensuring inclusivity in the tourism sector. The research focuses on the necessity of a differentiated approach to the accessibility of information and services for two main groups: foreign-language tourists (through multilingualism) and persons with speech or communication disorders (through communicative inclusion and the use of plain language and alternative communication means). The paper substantiates the importance of integrating Universal Design principles into the lin-

guistic provision of tourism infrastructure, alongside the necessity of staff training, which will collectively create a truly barrier-free and comfortable environment for all learners.

Сучасний розвиток глобального туризму вимагає переосмислення традиційних підходів до обслуговування, особливо в контексті інклюзивності та забезпечення рівних прав для всіх категорій споживачів. Актуальність дослідження мовної політики в інклюзивному туризмі зумовлена подвійною необхідністю: по-перше, задоволенням потреб зростаючої кількості іноземних туристів, що представляють різні мовні групи, а по-друге, забезпеченням безбар'єрності для осіб, які мають мовні чи комунікативні порушення (наприклад, афазію, дислексію, порушення слуху, що вимагають жестової мови або спрощених текстів). Недостатня увага до цих аспектів призводить до обмеження доступу до туристичних послуг, що прямо суперечить засадам інклюзивного розвитку, визначеним міжнародними організаціями [6]. Метою цієї тези є комплексний аналіз ролі мовної політики як інструменту забезпечення доступності туристичної інфраструктури для іншомовних осіб та осіб з комунікативними особливостями, а також розробка практичних рекомендацій щодо її впровадження. Для досягнення цієї мети необхідно визначити теоретичні засади інклюзивного туризму, проаналізувати чинну мовну політику, розробити диференційовані підходи до забезпечення доступності інформації для різних цільових груп та обґрунтувати необхідність професійної підготовки персоналу.

Теоретичною основою інклюзивного туризму виступає концепція Універсального Дизайну (Universal Design) [4], принципи якого можуть бути успішно екстрапольовані на мовну сферу. Мовна політика в туризмі, своєю чергою, являє собою сукупність рішень, які визначають вибір, функціонування та статус мов у певній туристичній дестинації [7]. У контексті інклюзивності ця політика має охоплювати не лише питання міжмовного перекладу, а й комунікаційну доступність. Мовна доступність поділяється на дві основні категорії, які вимагають диференційованих рішень. Перша категорія — це іншомовні особи, для яких необхідне забезпечення багатомовності (англійська, регіональні мови, мови сусідніх країн) у ключових точках інфраструктури, таких як навігаційні знаки, меню в ресторанах, інформаційні брошури та вебсайти. Друга, значно складніша, категорія — це

особи з мовними та комунікативними порушеннями, що вимагає застосування спеціалізованих інструментів, таких як альтернативні та допоміжні засоби комунікації (АДК) [2].

Для іншомовних туристів ключовим є впровадження чіткої та стандартизованої системи маркування та інформування. Дослідження лінгвістичного ландшафту (Linguistic Landscape) показують, що наявність знакової інформації не лише основною, а й міжнародними мовами (перш за все англійською) у громадських місцях (аеропорти, вокзали, музеї) значно підвищує відчуття комфорту та безпеки туриста [3]. Ефективна мовна політика вимагає не просто механічного перекладу, а й адаптації культурних контекстів та ідіом, оскільки невдалий переклад може призвести до непорозумінь, що негативно впливає на туристичний досвід. Необхідно дотримуватися міжнародних стандартів, наприклад, щодо уніфікації назв у меню та послугах, а також забезпечити доступність мов національних меншин та сусідніх країн відповідно до положень Європейської хартії [1].

Набагато складніші завдання виникають при роботі з особами, які мають мовні порушення. Тут недостатньо простої багатомовності; потрібна комунікаційна інклюзія. Це включає використання простих мов (Plain Language) у всіх письмових комунікаціях, що забезпечує зрозумілість тексту для осіб з дислексією або когнітивними порушеннями. Для осіб із порушеннями слуху обов'язковою є наявність субтитрів у відеоконтенті та можливість використання жестової мови (забезпечення доступу до перекладачів або спеціальних відеоінструкцій у готелях та музеях). Доступність також стосується і взаємодії персоналу: необхідно навчати працівників туристичної інфраструктури базовим навичкам комунікації з людьми з особливими потребами, включаючи терпіння, використання простих та чітких фраз, візуальної підтримки та розуміння ролі невербальної комунікації. Це вимагає залучення фахівців у галузі інтерпретації та комунікаційних досліджень для розробки відповідних навчальних програм [5].

Практична реалізація інклюзивної мовної політики у туристичній інфраструктурі має бути комплексною. По-перше, цифрова доступність: усі вебсайти готелів, музеїв та транспортних компаній повинні відповідати стандартам WCAG (Web Content Accessibility Guidelines), що включає можливість зміни розміру шрифту, використання скрін-рідерів та забезпечення багатомовності. По-друге, навчання персоналу: включення до програм під-

готовки працівників готелів, гідів та співробітників громадського харчування модулів з міжкультурної комунікації та основ роботи з особами, які мають комунікативні труднощі. По-третє, фізична інфраструктура: забезпечення багатомовних та піктографічних показників у місцях масового скупчення, а також використання електронних інформаційних систем, які можуть надавати інформацію в аудіоформаті або шрифтом Брайля. Такий підхід не лише підвищує рівень інклюзивності, але й позитивно впливає на загальну якість туристичного продукту, роблячи його привабливішим для ширшого кола споживачів. Забезпечення мовної та комунікаційної доступності також відповідає зобов'язанням щодо підтримки культурного різноманіття та прав людини [8].

Висновок. Таким чином, мовна політика в інклюзивному туризмі повинна бути системною, багатогранною та диференційованою, охоплюючи як потреби іншомовних осіб (через багатомовність і якісний переклад), так і потреби осіб з мовними порушеннями (через комунікаційну інклюзію, прості мови та АДК). Лише комплексний підхід, що ґрунтується на принципах Універсального Дизайну та постійного навчання персоналу, дозволить туристичній інфраструктурі стати по-справжньому безбар'єрною та інклюзивною, забезпечуючи гідний та комфортний досвід для всіх туристів. Подальші дослідження мають бути зосереджені на розробці метрик оцінки ефективності впровадженої мовної політики та її впливу на задоволеність та досвід різних категорій туристів.

Список використаних джерел

1. Council of Europe. Charter for Regional or Minority Languages. Strasbourg: Council of Europe, 1992.
2. Gagné, J. P., & Martel, J. A. Communication Accessibility in the context of tourism. *Tourism Management*. 2017. Vol. 60. P. 119–130.
3. Hall, T. Linguistic Landscape and Public Space. London: Routledge, 2012.
4. Lashley, C., & Lynch, P. The theory of Universal Design and inclusive tourism. *Journal of Hospitality & Tourism Education*. 2007. Vol. 19(1). P. 36–45.
5. Puchhacker, F. Interpreting and Communication: A Social Communication View. *The Interpreting Studies Reader*. 2008. P. 139–153.
6. Ricci, N. M. Tourism and Disability: A global perspective. Rome: World Tourism Organization (UNWTO), 2005.
7. Shohamy, E. Language Policy: Hidden Agendas and New Approaches. London: Routledge, 2006.
8. UNESCO. Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions. Paris: UNESCO, 2005.

**ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ
КОМПЕТЕНЦІЇ: ВИКОРИСТАННЯ АВТЕНТИЧНИХ
МУЛЬТИМЕДІЙНИХ МАТЕРІАЛІВ (ФІЛЬМИ, ПОДКАСТИ,
БЛОГИ) ДЛЯ ВИВЧЕННЯ МОВИ ТА КУЛЬТУРИ
В ІНКЛЮЗИВНІЙ АУДИТОРІЇ**

**DEVELOPING INTERCULTURAL COMMUNICATIVE
COMPETENCE: THE USE OF AUTHENTIC
MULTIMEDIA RESOURCES (FILMS, PODCASTS, BLOGS)
FOR LANGUAGE AND CULTURAL ACQUISITION
WITHIN AN INCLUSIVE EDUCATIONAL SETTING**

Медведевко Сергій Валерійович

старший викладач,

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-3563-2693>

golden.ray.comm@gmail.com

Анотація. Ця наукова розвідка присвячена методиці формування міжкультурної комунікативної компетенції в освітньому процесі. У центрі уваги — інноваційний підхід, що передбачає активне використання автентичних мультимедійних матеріалів (таких як фільми, подкасти та блоги) як ключового інструменту для одночасного вивчення іноземної мови та культури її носіїв. Особливий акцент зроблено на адаптації цієї методики для інклюзивної аудиторії, що вимагає врахування різноманітних навчальних потреб здобувачів освіти. Робота обґрунтовує ефективність інтеграції реальних культурних контекстів для підвищення мотивації, комунікативних навичок та культурної чутливості здобувачів освіти.

Annotation. This research paper is dedicated to the methodology of developing intercultural communicative competence in the educational process. It focuses on an innovative approach that involves the active use of authentic multimedia materials (such as films, podcasts, and blogs) as a key tool for the simultaneous study of a foreign language and its respective culture. A special emphasis is placed on adapting this methodology for an inclusive audience, necessitating consideration of diverse learners' learning needs. The work substantiates the effectiveness of integrating real-life cultural contexts to enhance learners' motivation, communicative skills, and cultural sensitivity.

Сучасний світ, що характеризується глобалізацією та постійною міжкультурною взаємодією, висуває до здобувачів освіти вимогу володіти не лише лінгвістичною, але й міжкультурною комунікативною компетенцією (МККК). МККК передбачає здатність ефективно взаємодіяти з представниками інших культур, демонструючи емпатію, толерантність та готовність до децентралізації [1]. Незважаючи на загальновизнану важливість МККК, традиційні підходи до викладання іноземних мов часто фокусуються виключно на граматиці та лексиці, недостатньо уваги приділяючи реальному соціокультурному контексту. Не менш важливим є контекст інклюзивної освіти, який вимагає від викладача розробки універсально адаптованих методик, що враховують різноманітні потреби та стилі навчання всіх здобувачів освіти. Застосування універсального навчального дизайну (UDL) стає ключовим для забезпечення рівного доступу до формування МККК [5]. Метою цієї тези є теоретичне обґрунтування та розробка методичних рекомендацій щодо використання автентичних мультимедійних матеріалів (фільмів, подкастів, блогів) як ефективного інструменту формування МККК в умовах інклюзивної аудиторії. Для досягнення мети необхідно визначити сутність МККК та її компоненти, проаналізувати потенціал автентичних матеріалів, розробити принципи адаптації завдань з урахуванням вимог інклюзивної педагогіки та обґрунтувати критерії відбору контенту.

МККК, за визначенням Майкла Байрама, виходить за межі простої лінгвістичної точності та включає п'ять ґрунтовних знань та навичок (*savoirs*): знання; навички інтерпретації та співвіднесення; навички відкриття та взаємодії; критичне усвідомлення культури; та найважливіше — ставлення (сприйняття іншого) [1]. Автентичність матеріалів, своєю чергою, гарантує, що мова та культурні практики представлені в тому вигляді, в якому вони використовуються носіями мови в реальних життєвих ситуаціях [6]. Використання автентичних мультимедіа (відео, аудіо, текст) дозволяє подолати штучність навчальних посібників і занурити здобувачів освіти у справжнє культурне середовище, сприяючи розвитку навичок інтерпретації та критичного мислення, що також відповідає принципам забезпечення зрозумілого вхідного матеріалу (*Input Hypothesis*) [4]. Перехід до мультимедійних технологій у мовній освіті є неминучим у сучасному цифровому світі [8].

Художні та документальні фільми, а також короткі YouTube-відео та відео-уроки є потужними джерелами візуальної та слухової інформації, що демонструє невербальну комунікацію, соціальні ролі, культурні традиції та суспільні норми. Доцільно використовувати прогностичні вправи, де здобувачі освіти аналізують трейлер або короткий кліп для прогнозування сюжету та культурних конфліктів. Важливим є також аналіз ролей: обговорення поведінки персонажів у типових культурних ситуаціях (вітання, прощання, поведінка за столом) з позиції культурного релятивізму. Порівняння зображених культурних феноменів із власною культурою, уникаючи стереотипів, сприяє розвитку «навичок співвіднесення» [1]. Подкасти, радіопередачі та аудіоінтерв'ю надають можливість сфокусуватися виключно на слуханні, інтонації, темпі мовлення та акцентах, що є важливим компонентом МККК [7]. Серед ефективних завдань — розшифровка та аналіз мовленнєвого акту (фокусування на сленгу, ідіомах), а також емоційно-інтонаційний аналіз для визначення ставлення мовця до теми. Автентичні тексти блогів, публікацій у соціальних мережах та коментарів відображають сучасну, динамічну культуру та мову. Вони є важливими для розуміння субкультур, молодіжного сленгу та актуальних суспільних дискусій. Тут застосовується критичний аналіз дискурсу для визначення авторської позиції, виявлення культурних упереджень та прихованих значень [3]. Також корисно стимулювати створення здобувачами освіти власного контенту (блогів, відео-відповідей), де вони виступають «культурними посередниками».

Використання автентичних мультимедіа в інклюзивному класі вимагає дотримання принципів Універсального Навчального Дизайну (UDL), які передбачають надання здобувачам освіти різних способів сприйняття інформації, дії та вираження, а також залучення [5]. Принципи адаптації включають забезпечення різноманіття представлення: використання субтитрів та транскриптів для здобувачів освіти з порушеннями слуху або дислексією; надання візуальної підтримки (глосаріїв зі зображеннями) та попереднє зняття лексичних труднощів. Принцип різноманіття дій та вираження реалізується через надання вибору формату відповіді: відео-презентація, інфографіка, подкаст-рецензія або коментар до блогу. Це дозволяє здобувачам освіти з різними комунікативними навичками ефективно

демонструвати свою МККК. Нарешті, різноманіття залучення досягається шляхом персоналізації (дозволу обирати матеріали відповідно до їхніх інтересів) та організації спільної роботи в малих групах, де здобувачі освіти з різними освітніми потребами можуть доповнювати один одного. Загалом, формування міжкультурної компетенції є ключовим елементом міжнародної освіти [2].

Висновок. Використання автентичних мультимедійних матеріалів є не просто додатком, а необхідною стратегією для ефективного формування МККК у XXI столітті. Фільми, подкасти та блоги забезпечують безпосередній доступ до динамічної соціокультурної реальності мови, розвиваючи критичне мислення та культурну чутливість. Ключовим досягненням запропонованої методики є її інклюзивний потенціал. Шляхом застосування принципів UDL та адаптації завдань, викладач може забезпечити, що кожен здобувач освіти — незалежно від його індивідуальних навчальних потреб — отримує рівні можливості для досягнення високого рівня міжкультурної комунікативної компетенції. Подальші дослідження мають бути спрямовані на емпіричну перевірку ефективності цієї моделі в різних навчальних контекстах.

Список використаних джерел

1. Byram, M. Teaching and assessing intercultural communicative competence. Clevedon: Multilingual Matters, 1997.
2. Deardorff, D. K. Identification and assessment of intercultural competence as a student outcome of internationalization. *Journal of Studies in International Education*. 2006. Vol. 10(3). P. 241–266.
3. Fairclough, N. Critical discourse analysis: The critical study of language. London: Longman, 1995.
4. Krashen, S. D. The Input Hypothesis: Issues and implications. New York: Longman, 1985.
5. Meyer, A., Rose, D. H., & Gordon, D. Universal Design for Learning: Theory and Practice. Wakefield, MA: CAST Professional Publishing, 2014.
6. Peacock, M. The effect of authenticity on the teaching of English for Academic Purposes. *TESOL Quarterly*. 1997. Vol. 31(3). P. 606–616.
7. Sole, K. Podcasts in the EFL classroom: a means to increase listening comprehension and motivation. *Revista Electrynica de Didáctica*. 2014. Vol. 2(1). P. 1–17.
8. Warschauer, M. The changing role of technology in the foreign language classroom. *Foreign Language Annals*. 2000. Vol. 33(5). P. 517–524.

**ІНКЛЮЗІЯ ТА СОЦІАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ
ЯК КУЛЬТУРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ
ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА: ДОСВІД ШКІЛ В ЯПОНІЇ**
**INCLUSION AND SOCIAL COHESION
AS CULTURAL CHARACTERISTICS OF THE EDUCATIONAL
ENVIRONMENT: EXPERIENCE OF SCHOOLS IN JAPAN**

Мельник Аліна Юрївна

науковий співробітник відділу психології спілкування,
Інститут соціальної та політичної психології НАПН України
(Київ, Україна).

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7386-8770>

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-46>
alyamelnyk@gmail.com

Анотація. Стаття присвячена аналізу культурних феноменів японських шкіл у контексті інклюзії та соціальної згуртованості. Методом дослідження було включене спостереження під час візиту в Японію по програмі JICA «Розвиток потенціалу для формулювання та аналізу освітньої політики з метою поліпшення навчання». Розглянуто культурну модель японської школи, яка опирається на три постулати: спільність, гармонія та моральне виховання. Виявлено, що філософія «ва» (гармонія) є центральною для формування інклюзивного середовища. Проаналізовано культурні практики японських шкіл: групові ритуали, роль учителя як фасилітатора та систему підтримки дітей з особливими освітніми потребами. Зроблено висновок, що японська модель інклюзії функціонує як частина культурної традиції, а не як інституційний проєкт.

Annotation. The article analyzes cultural phenomena of Japanese schools in the context of inclusion and social cohesion. The research method was participant observation during a visit to Japan under the JICA program 'Capacity Development for Education Policy Formulation and Analysis for Learning Improvement'. The cultural model of Japanese school is examined, which is based on three postulates: community, harmony, and moral education. It was found that the philosophy of 'wa' (harmony) is central to the formation of an inclusive environment. Cultural practices of Japanese schools are analyzed: group rituals, the role of the teacher as a facilitator, and the support system for children with special educational needs. It is concluded that the Japanese model of inclusion functions as part of cultural tradition rather than as an institutional project.

Вступ. У сучасних міжнародних підходах інклюзія розглядається не лише як забезпечення доступу до освіти для всіх дітей, але і як якість освітнього середовища, що ґрунтується на участі, довірі та соціальній згуртованості. У Цілі сталого розвитку 4 (SDG 4) зазначено, що якісна освіта неможлива без інклюзивності, справедливості та залучення кожного учня до повноцінного навчального процесу (UNESCO, 2022). У рамках програми JICA «Capacity Development for Education Policy Formulation and Analysis for Learning Improvement», розробленої Центром міжнародного співробітництва в освіті Хіросімського університету (CICE) під керівництвом професора Kazuhiro Yoshida, підкреслюється важливість культурного виміру освіти. Якість навчання визначається не тільки політикою чи фінансуванням, а передусім культурою взаємодії в освітньому середовищі, цінностями шкільних спільнот та способами щоденного співіснування дітей і дорослих. Саме в цьому контексті японська школа є показовою моделлю, де інклюзія не виділяється як окремий напрям, але функціонує природно через культуру гармонії (*wa*), колективної відповідальності та морального виховання. Такий підхід формує високу соціальну згуртованість та підтримує всіх учнів, включно з тими, що мають особливі освітні потреби.

Мета дослідження полягала у здійсненні аналізу культурних феноменів японських шкіл в питаннях інклюзії та соціальної згуртованості та визначити, яким чином щоденні практики й освітні традиції їм сприяють.

Методом дослідження було включене спостереження під час візиту в Японію по програмі спільного створення знань «Розвиток потенціалу для формулювання та аналізу освітньої політики з метою поліпшення навчання», що проходила в Хірошімі та Токіо у жовтні-листопаді 2025 року.

Виклад результатів дослідження. Згідно з міжнародними визначеннями, інклюзія означає забезпечення рівних можливостей, доступності та участі всіх учнів у навчальному процесі (UNESCO, 2022). Проте сучасні підходи підкреслюють, що інклюзія має виразний культурно-поведінковий вимір, у якому ключову роль відіграють соціальні норми, моделі взаємодії та цінності спільноти. У дослідженнях CICE професора К. Yoshida інклюзія розглядається як фундамент компоненту «equity and participation», що визначає якість освіти та формує базу для соціальної згуртованості. Автори наголошують, що інклюзивні

системи виникають не стільки через нормативи, скільки через культуру школи — довіру, взаємоповагу, відсутність дискримінації та взаємодопомогу (CICE Policy Brief, 2019; Yoshida, 2019). Дослідники японської освіти (Fukuzawa, 2018; Muta, 2020) підкреслюють, що інклюзія в Японії нерозривно пов'язана з традиційними культурними концептами *wa* (гармонія), *kyōsei* (спільне життя) та системою морального виховання (*dōtoku kyōiku*), яка вчить дітей зважати на інших, діяти колективно та підтримувати соціальний порядок.

Включеним спостереженням було підтверджені теоретичні розвідки: культурна модель японської школи опирається на три постулати: спільність, гармонія та моральне виховання. Японські школи формують навчальне середовище, в якому колектив виступає основним інструментом соціального навчання. Це середовище не допускає виключення або ізоляції, оскільки кожна дитина є частиною групи та бере участь у спільній діяльності. Центальною є філософія «*wa*», що передбачає: дбайливе ставлення до інших; врівноваження особистих інтересів із потребами групи; збереження позитивного комунікативного клімату; уникнення відкритої конфронтації.

Дослідники (Takahashi, 2021) зазначають, що діти з раннього віку привчаються співіснувати у спільному просторі, розв'язувати конфлікти мирним шляхом та враховувати емоційний стан інших.

Вартує зауважити на наступних культурних практиках роботи японських шкіл.

1. Групові ритуали як інструменти соціалізації. Щоденні колективні ритуали — прибирання класів, чергування, самообслуговування під час обідів — спрямовані на формування відповідальності, рівності та спільності. Вони виконують функцію інклюзивного вирівнювання, оскільки кожен учень робить однаковий внесок.

2. Роль учителя як фасилітатора соціальної гармонії. Учителі не лише організовують навчання, але й підтримують групову взаємодію, моделюють поведінкові норми, сприяють участі всіх дітей і попереджають соціальну ізоляцію. Педагогічна роль спрямована на розвиток емпатії, а не лише дисципліни.

3. Підтримка дітей з особливими освітніми потребами. Система спеціальних класів поєднується з широкими можливостями інтеграції. Учні з ООП беруть участь у спільних заходах, отримують підтримку як від учителів, так і від однолітків. Інклюзія тут не декларується, а здійснюється через культурний код школи.

Висновки. Японська школа демонструє модель інклюзії, яка функціонує як частина культурної традиції, а не як інституційний проєкт. Гармонія, спільність і моральна відповідальність формують сприятливий соціальний клімат, у якому кожен учень відчуває себе частиною групи. Це середовище природним чином забезпечує високу соціальну згуртованість та створює умови для психологічного благополуччя. Для України досвід Японії може бути цінним, оскільки показує: інклюзія починається з культури взаємодії, яку школа щодня демонструє дітям.

Список використаних джерел

1. CICE (2019). Education Policy Brief: Quality, Equity and Inclusion. Hiroshima University.
2. Fukuzawa Y. (2018). Harmony and Individuality in Japanese Education. Tokyo University Press.
3. Kondo A. (2018). Moral Education and Collective Identity in Japanese Schools.
4. Muta H. (2020). Education, Community and Social Cohesion in Japan.
5. Takahashi T. (2021). The Moral Dimension of Japanese School Life. Comparative Education Review, 65(4), 512–530.
6. UNESCO (2022). Global Education Monitoring Report: Inclusion and Education — All Means All.
7. Yoshida K. (2019). SDG4 and Evidence-Based Education Policy. Hiroshima University / CICE Publications.

ADAPTATION OF FOREIGN LANGUAGE LEARNING MATERIALS FOR STUDENTS WITH VISUAL OR HEARING IMPAIRMENTS АДАПТАЦІЯ НАВЧАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ З ІНОЗЕМНИХ МОВ ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ АБО СЛУХУ

Мендюк Віталій Юрійович

*І курс, група ПР-25, спеціальність «Філологія»,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».*

Mendyukvitaliy2025@edu.ua

*Науковий керівник: Явор О.В., ст. викладач,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».
olhayavor24@gmail.com*

Annotation. The article examines modern approaches to adapting foreign language learning materials for students with visual or hearing impairments. It analyzes inclusive teaching strategies, technological

innovations, multimodal presentation principles, and the teacher's role in creating an accessible learning environment. The study defines specific methods for adapting textual, audio, and visual resources to ensure equal access to foreign language communication and highlights the importance of an interdisciplinary approach to inclusive language education.

Анотація. У статті розглянуто сучасні підходи до адаптації навчальних матеріалів з іноземних мов для учнів із порушеннями зору або слуху. Проаналізовано методи інклюзивного навчання, технологічні інновації, принципи мультимодального подання інформації та роль викладача у створенні доступного освітнього середовища. Визначено специфіку роботи з текстовими, аудіо- та візуальними ресурсами, способи забезпечення рівного доступу до іношомовної комунікації, а також необхідність міждисциплінарного підходу до викладання іноземної мови.

Inclusive education has become one of the core paradigms of modern pedagogy, aiming to provide equal access to quality education for all learners regardless of their physical or cognitive differences. Teaching foreign languages to students with sensory impairments — such as visual or hearing loss — requires specific strategies, adapted content, and flexible teaching materials that cater to individual needs. Foreign language learning for students with disabilities is not only a linguistic process but also a social and psychological one, supporting self-expression, intercultural communication, and integration into the global community. However, traditional teaching materials are often not designed with sensory accessibility in mind. Therefore, adaptation of such materials becomes essential to ensure both effectiveness and inclusivity in the educational process.

The purpose of this paper is to explore methodological and technological strategies for adapting foreign language learning materials for students with visual or hearing impairments and to highlight effective models that enhance accessibility and engagement in inclusive classrooms. The adaptation of learning materials must begin with understanding the cognitive and perceptual characteristics of students with sensory impairments. For students with visual impairments, the learning process should emphasize auditory and tactile modalities. Teachers should: replace visual content with detailed audio descriptions; provide materials in Braille and audio format; use screen readers and text-to-speech programs such as JAWS or NVDA; encourage oral communication, storytelling, and auditory exercises.

For students with hearing impairments, teaching must focus on visual reinforcement and alternative communication channels: add subtitles and captions to all video materials; use sign language interpretation when possible; integrate lip-reading exercises and visual grammar models; utilize gesture-based dictionaries or multimedia glossaries.

Psychologically, inclusive language learning requires emotional support, patience, and an environment where students feel confident expressing themselves despite sensory limitations. Adapting learning materials goes beyond simplifying content — it involves redesigning information to be perceivable and meaningful across different sensory modalities. The main didactic principles include: Accessibility and clarity — avoiding excessive linguistic complexity and using simple, concise instructions. Structural consistency — organizing materials into smaller, well-defined learning units. Multimodal presentation — combining text, images, sound, and tactile input to support comprehension. Semantic transparency — clarifying key terms through visuals, synonyms, or examples. For example, a reading task can be supplemented with an audio recording for blind students or with sign-supported explanations for deaf students. Interactive e-books that include audio, subtitles, and visual aids provide universal accessibility and enhance motivation. Digital technologies are crucial in ensuring equal learning opportunities. Assistive and adaptive tools can compensate for sensory barriers and foster independence. For students with visual impairments: Screen readers (NVDA, JAWS, VoiceOver); Braille displays and tactile learning tools; Audio-based learning apps (LingQ, Audible, Be My Eyes); Podcasts and speech recognition software. For students with hearing impairments: Automatic captioning tools (Otter.ai, YouTube Captioning); Sign language learning platforms (SignSchool, SpreadTheSign); Visual learning environments (Duolingo Visual, LingvaNex). Technology integration not only enhances comprehension but also promotes digital literacy and self-directed learning. It transforms foreign language education from an exclusive to an inclusive process, aligning with the goals of sustainable and equitable education. Modern inclusive pedagogy advocates flexible and creative methodologies that engage all learners, regardless of sensory differences. The following strategies have proven effective: Multimodal instruction: integrating auditory, visual, and kinesthetic learning channels. Collaborative learning: forming mixed-ability groups where students support one

another. Project-based learning: creating multimedia projects (videos, podcasts, or presentations) that combine linguistic and digital skills. Gamification: using interactive language games with visual feedback and adaptive levels. Differentiated assessment: providing alternative evaluation methods (oral, written, visual, or digital). These approaches correspond to the principles of Universal Design for Learning (UDL) — a framework promoting flexible educational practices that accommodate diverse learning needs and preferences. The teacher plays a central role in creating an inclusive environment. A professional foreign language educator should possess not only linguistic competence but also awareness of sensory accessibility principles and empathy for learners' needs. The teacher's responsibilities include: assessing individual needs and adapting materials accordingly; collaborating with special educators, interpreters, and psychologists; maintaining emotional support and positive motivation; fostering tolerance and respect within the classroom.

Effective teaching for students with sensory impairments requires continuous professional development, use of assistive technologies, and reflective practice aimed at improving inclusivity in daily instruction. Adapting foreign language learning materials for students with visual or hearing impairments is an essential component of inclusive education. It requires the integration of pedagogical innovation, digital technology, and a human-centered approach. The effectiveness of such adaptation lies not only in providing technical accessibility but also in creating conditions for personal growth, communication, and equal participation in the educational process. Through inclusive language teaching, educators contribute to building a more empathetic, diverse, and equitable society, where every learner has the right to learn, communicate, and succeed.

Список використаних джерел

1. Booth, T., & Ainscow, M. (2011). *Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools*. CSIE.
2. Hock, M. F., & Deshler, D. D. (2020). *Teaching English Learners with Disabilities in Inclusive Classrooms*. Routledge.
3. Rogova, H. V. (2022). Inclusive technologies in foreign language teaching. *Innovative Pedagogy Journal*, 45, 112–117.
4. Kondratenko, O. (2021). Accessibility of learning materials for visually impaired students. *Education and Society*, 2, 56–63.
5. UNESCO (2023). *Inclusive Education: Ensuring Access to Learning for All*. Paris: UNESCO Publishing.

ОСВІТНЯ ІНКЛЮЗІЯ ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОГО ДОСТУПУ ДО ОСВІТИ

EDUCATIONAL INCLUSION AS A CONDITION FOR ENSURING EQUAL ACCESS TO EDUCATION

Мирутенко Тарас Вікторович

*І курс, група ЗФН-25-1м, спеціальність «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»,*

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Співак С.І., к.е.н., доцент,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8339-1876>

spivak1705@ukr.net

Анотація. Сучасна система освіти спрямована на створення умов для всебічного розвитку кожної особистості, незалежно від її індивідуальних можливостей, потреб чи соціального статусу. Важливим напрямом у цьому контексті виступає освітня інклюзія, яка забезпечує рівні можливості для всіх здобувачів освіти, зокрема для дітей з особливими освітніми потребами.

Annotation. The modern education system is aimed at creating conditions for the comprehensive development of each individual, regardless of their individual capabilities, needs or social status. An important direction in this context is educational inclusion, which provides equal opportunities for all education seekers, in particular for children with special educational needs.

Інклюзивна освіта ґрунтується на принципах гуманізму, толерантності, доступності та рівності, спрямованих на усунення бар'єрів у навчальному процесі. Її мета — не лише інтегрувати дітей з особливими потребами в загальноосвітнє середовище, а й створити умови для їхньої повноцінної участі в усіх аспектах освітнього життя [1].

Запровадження інклюзії потребує комплексного підходу, який охоплює адаптацію навчальних програм, підготовку педагогічних кадрів, розвиток інклюзивної культури у закладі освіти, а також тісну співпрацю між учителями, асистентами, психологами та батьками. Особливе значення має формування позитивного ставлення суспільства до інклюзії, адже саме соціальна підтримка забезпечує її ефективність.

В умовах економічної нестабільності та кризових процесів у гуманітарній сфері України, особи з інвалідністю залишаються однією з найуразливіших і соціально відчужених груп населення. Вони часто не мають змоги на рівних конкурувати на ринку праці[2]. Проблематика соціального відчуження та соціальної інтеграції як суспільного явища активно досліджувалась зарубіжними науковцями, серед яких М. Астоянц, Р. Аткінсон.

В Україні впровадження інклюзивного навчання офіційно визначено як пріоритетне напрямом розвитку системи освіти, що потребує глибокого вивчення та удосконалення на всіх рівнях безперервного освіти. Нормативно-правові засади інклюзії закріплено в Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про професійно-технічну освіту» та «Про вищу освіту». Водночас на практиці процес залучення дітей та дорослих з особливими освітніми потребами до навчання стикається з низкою бар'єрів та організаційних труднощів.

Деякі науковці слушно наголошують, що для студентів з інвалідністю вирішальним є період адаптації до нових умов навчання у закладі вищої освіти, освоєння нових соціальних ролей і статусу. Водночас ситуація для студентів з особливими освітніми потребами ускладнюється низкою чинників: обмеженими можливостями спілкування з однолітками, фізичними недугами, труднощами пересування та залежністю від електронних засобів масової інформації, які часто є єдиним каналом зв'язку із зовнішнім світом.

Дистанційна форма навчання, незважаючи на її переваги, не вирішує проблему соціалізації, а навпаки — може поглибити ізоляцію, знизити рівень мотивації та зменшити ефективність освітнього процесу. Крім того, через фінансові труднощі не всі люди з інвалідністю або їхні родини мають можливість придбати необхідне технічне обладнання [3].

Таким чином, інклюзію доцільно розглядати у ширшому контексті — як процес розширення можливостей участі людей з інвалідністю не лише у формальній, а й у неформальній освіті. Це сприяє зниженню рівня їх соціальної ізоляції, адже основна мета інклюзивної освіти полягає в подоланні соціального відчуження. Освітній процес повинен бути спрямований на розширення соціальних контактів осіб з інвалідністю, створення умов для їх активного включення у систему соціального партнерства.

Список використаних джерел

1. Вишкіл вищої та фахової передвищої інклюзивної освіти : підручник / за ред.: Тріпака М. М. (гол. ред.), Дерлиці А. Ю., Козак Р. В., Лаврука О. В. Кам'янець-Подільський, 2024. 560 с. URL: <https://independent.academia.edu/InspectorKasa> (дата звернення: 21.03.2025).
2. Воротинцева О. О. Менеджмент інклюзивної освіти на рівні громади: роль та місце інклюзивно-ресурсних центрів. Інклюзія і суспільство. Вип. 2 (7), 2024. С. 23–29. DOI: <https://doi.org/10.32782/2787-5137-2024-2-3.4>.
3. Воротинцева О. О. Реалізація концепції інклюзивної освіти: Роль інклюзивно-ресурсних центрів. Inclusion and Diversity. Вип. 5, 2025. С. 10–14. DOI: <https://doi.org/10.32782/inclusion/2025.5.2>.

**ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ
В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА
DEVELOPMENT OF INTERCULTURAL COMPETENCE
IN AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT**

Мільничук Сергій Сергійович

*II курс, магістратура, група ПР-24 1М,
спеціальність «Філологія, переклад»,*

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

brickjacksdsad@gmail.com

*Науковий керівник: Кнодель Л.В., д.пед.н., професор, професор кафедри
української мови та літератури, іноземних мов та перекладу,*

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

ODCID : <https://orcid.org/0000-0001-8393-9491>

knodel@ukr.net

Анотація. У тезі розглядається формування міжкультурної компетенції в умовах інклюзивного освітнього середовища. Наголошується на важливості розвитку комунікативних навичок, толерантності та взаєморозуміння між учасниками освітнього процесу. Підкреслюється, що мова виступає не лише інструментом спілкування, а й засобом формування ціннісних орієнтирів і соціальної взаємодії. Проаналізовано сучасні педагогічні підходи до інтеграції інклюзивних і міжкультурних принципів у навчальний процес. Визначено ефективні стратегії мовної освіти, що сприяють соціалізації, рівним можливостям та гармонійному розвитку особистості кожного учня.

***Annotation.** The thesis examines the development of intercultural competence in an inclusive educational environment. It emphasizes the importance of fostering communication skills, tolerance, and mutual understanding among participants in the educational process. Language is viewed not only as a tool of communication but also as a means of shaping values and social interaction. The study analyses modern pedagogical approaches to integrating inclusive and intercultural principles into the learning process. Effective language education strategies are identified that promote socialization, equal opportunities, and the harmonious development of each learner's personality.*

В умовах цифровізації навчального процесу та впровадження доктрини інклюзивності, питання доступу та якості освіти потребує широкого висвітлення та теоретичного обґрунтування, адже державна політика щодо освіти активно сприяє залученню інклюзивних учнів до навчального процесу. Потребу в навчанні також відчувають внутрішньо переміщені діти, які втратили можливість безпечного навчання у своїх містах, через російську агресію. В школах також навчаються діти мігрантів, котрі мають власні освітні потреби. Все це актуалізує питання міжкультурної комунікації в навчальному процесі та однакового залучення учнів, незалежно від їх походження чи рівня психофізичного розвитку. Насамперед, сучасний викладач повинен розуміти, що він має справу не просто з дітьми, яких потрібно навчити. Педагог, за сучасними стандартами, повинен враховувати, що перед ним стоїть завдання підготувати учнів до життя в умовах полікультурного простору [1].

Задля досягнення цієї мети, вчитель повинен акцентувати увагу на формуванні соціокультурної компетентності учнів.

Особливо це актуально для учнів молодшого шкільного віку — саме в цьому віці діти особливо чутливі до вивчення нового, в них, на відміну від дорослих чи підлітків, відсутні негативні стереотипи а також, учні молодшого шкільного віку виявляють значно більший інтерес до свого співрозмовника, який використовує іноземну мову у навчальному процесі [2].

Включення до навчальної програми фольклору, дитячої поезії чи пісень іноземною мовою, створює передумови для реалізації ідей гуманізації та інтегративності навчального процесу, а саме спілкування на міжкультурному рівні в найбільш типових ситуаціях [2].

Крім дітей із ООП, є ще одна категорія дітей, залучення якої до навчального процесу, на рівних з іншими умовах, набуває актуальності в сучасних умовах. Діти-мігранти є вразливою категорією, зважаючи на наявні культурні, соціальні та мовні бар'єри. Такі діти стикаються з численними труднощами:

- проблеми з вивченням мови;
- проблеми соціалізації у шкільному середовищі;
- труднощі з організацією дозвілля;
- негативна суспільна думка;
- труднощі побудови індивідуальної освітньої траєкторії [3].

На думку Зоряни Мигалиної, успішна адаптація дітей-мігрантів може бути здійснена в контексті полікультурної освіти [3]. Полікультурне навчання — це форма соціального навчання, яке полягає у знайомстві з культурними відмінностями і традиціями в результаті порівняння культур [3].

Це допомагає подолати забобони та знизити рівень міжетнічної ворожнечі а також формувати толерантність і здатність взаємодіяти у міжкультурному просторі [3]. Такий підхід дозволяє інтегрувати дітей-мігрантів у нове середовище, формує в учнів міжкультурну компетентність, знижує рівень психологічного напруження та допомагає запобігти конфліктам у класі [3]. Таким чином, можна зробити висновок що міжкультурна компетенція в умовах сучасного суспільства є невід'ємним складником успішної реалізації особистості. Тому, процес її формування повинен починатися в молодшому шкільному віці і бути пріоритетом для педагога. На практиці, це означає активну адаптацію учнів із ООП та дітей-мігрантів, використання принципів полікультурної освіти для створення рівних умов для кожного учасника навчального процесу.

Список використаних джерел

1. Чопак Є. В.: Формування мовленнєвої культури в умовах полікультурного мовленнєвого середовища. In *Вісник науки та освіти*. (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»). 2024. № 8(26). — С. 1270–1280.
2. Мигалина, З. Труднощі адаптації дітей-мігрантів в новому соціокультурному середовищі та можливі шляхи їх подолання. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*, 2025. № 2 (57). — С. 119–122.
3. Шапочка, Катерина Анатоліївна; Лаврентьева, Валерія Андріївна; Прохорова, Єлизавета Володимирівна. Формування соціокультурної компетенції молодших школярів із ООП в умовах інклюзивного освітнього

середовища. In: *The 5th International scientific and practical conference «Science, innovations and education: problems and prospects» (December 8–10, 2021)* CPN Publishing Group, Tokyo, Japan. 2021. 1068 p. 2021. — P. 581–584.

**МУЛЬТИМЕДІЙНА ІНКЛЮЗІЯ
НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ:
СТВОРЕННЯ АДАПТОВАНОГО МЕДІАКОНТЕНТУ
ДЛЯ ТУРИЗМУ ТА МІЖКУЛЬТУРНОГО СПРИЙНЯТТЯ
MULTIMEDIA INCLUSION OF INTANGIBLE CULTURAL
HERITAGE: CREATION OF ADAPTED MEDIA CONTENT
FOR TOURISM AND INTERCULTURAL PERCEPTION**

Мокрій Дмитро Тарасович

*III курс, група КЛ-23, спеціальність «Культурологія»,
Інститут філології та масових комунікацій*

Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-3913-2811>

dddima202@gmail.com

*Науковий керівник: Палієнко С.В., к.і.н., доцент,
кафедра туризму та документознавства
та міжкультурних комунікацій,*

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6258-7682>

s.v.paliienko@gmail.com

Анотація. Збереження культурної спадщини є ключовим завданням для України, особливо в сучасних умовах. Традиційні методи охорони культурної спадщини доповнюються сучасними цифровими технологіями, що сприяють її популяризації. Особливо актуальним постає проблема забезпечення безбар'єрного доступу до нематеріальної культурної спадщини для людей з особливими потребами. Для цього використовуються сучасні цифрові інструменти: мультимедійні платформи з невербальною комунікацією, аудіодескрипція, субтитри, застосунки із простим інтерфейсом, цифрові каталоги. Такий підхід підвищує інклюзивність культурних ресурсів, розширює аудиторію та сприяє розвитку культурно-туристичних дестинацій.

Annotation. Preservation of cultural heritage is a key task for Ukraine, especially in modern conditions. Traditional methods of protecting cultural heritage are complemented by modern digital technologies

that contribute to its popularization. The problem of ensuring barrier-free access to intangible cultural heritage for people with special needs is particularly urgent. For this, modern digital tools are used: multimedia platforms with non-verbal communication, audio description, subtitles, applications with a simple interface, digital catalogs. This approach increases the inclusiveness of cultural resources, expands the audience, and contributes to the development of cultural and tourist destinations.

Нематеріальна культурна спадщина — центральний елемент формування національної самобутності, духовної єдності та історичної пам'яті народу. Вона охоплює мову, традиції, фольклор, ремесла, ритуали, народні пісні, танці та інші форми культурного вираження, які передаються з покоління в покоління. Саме ці елементи визначають унікальність нації та забезпечують тяглість її культурного розвитку.

В умовах повномасштабної війни проти України, коли ворог цілеспрямовано намагається знищити українську ідентичність, зруйнувати культурну спадщину та викривити історичну правду, роль нематеріальної спадщини стає особливо ваговою. Вона виступає не лише джерелом національного самоусвідомлення, а й потужним інструментом духовного спротиву, символом неперервності та життєстійкості українського народу [1].

З огляду на вищевказане, важливо зберегти нематеріальну культурну спадщину, забезпечуючи її доступність у нових соціальних і технологічних умовах. Необхідно підкреслити інклюзивність, тобто для всіх верств населення — людей з різними фізичними, когнітивними, соціальними чи освітніми потребами.

Традиційні способи охорони культурної спадщини доповнюються застосуванням сучасних технологій для її популяризації — цифровими. Саме ці методи зберігання культурних ресурсів дозволяють не лише забезпечити їхню консервацію, а й адаптувати історичну інформацію до вимог сучасного інформаційного суспільства [2].

Поняття мультимедійної інклюзії у контексті нематеріальної культурної спадщини формується на перетині двох визначальних тенденцій сучасного суспільства — цифрової модернізації культурного простору та затвердження інклюзивних принципів у сфері культурної взаємодії.

Саме тут в основі має бути створення відкритого, інтерактивного та універсально доступного медійного середовища, у межах

якого представники різних культурних, мовних, соціальних і вікових спільнот мають можливість не лише сприймати, а й активно брати участь у творенні, трансляції та популяризації культурного контенту.

Завдяки сучасним цифровим технологіям нематеріальна культурна спадщина — зокрема пісні, обряди, ремесла, традиції та мова — здатна зберігатися, документуватися та поширюватися навіть у зонах підвищеного ризику, де фізичне відвідування культурних об'єктів ускладнене або неможливе.

Створення адаптованого мультимедійного контенту, включаючи доступні цифрові платформи та інтерактивні формати участі, забезпечує можливість кожній особі, незалежно від віку, соціального статусу чи фізичних можливостей, долучатися до національного культурного надбання.

При цьому розглядається використання наступних цифрових інструментів — мультимедійні платформи з невербальною комунікацією, аудіоописи, субтитри, застосунки із простим інтерфейсом, цифрові каталоги — для адаптації історій та елементів нематеріальної культурної спадщини.

Адаптований цифровий контент дозволяє туристам із різних культурних та мовних середовищ отримувати повну, зрозумілу та інтерактивну інформацію про культурні об'єкти, традиції, обряди та історичні події, навіть без фізичної присутності на місці [3].

Використання мультимедійних форматів — 3D-реконструкцій, віртуальних турів, аудіо гідів та інтерактивних платформ — дозволяє туристам глибше зануритися в культурний контекст та пережити традиції, історичні події та локальні практики на емоційному та пізнавальному рівні.

Тож, у підсумку створення адаптованого медіа контенту для туризму та міжкультурного сприйняття дає низку позитивних ефектів як на рівні туристичної галузі, так і на рівні культурного розвитку суспільства, серед яких :

1. Поступове зростання привабливості туристичних дестинацій — туристи з різних країн отримують доступний і зрозумілий контент, що стимулює інтерес до подорожей та пізнання культури.

2. Підвищення рівня інклюзивності у сфері туризму — контент, адаптований для людей з різними мовними чи фізичними особливостями, робить культурні ресурси доступними для ширшої аудиторії.

3. Посилення міжкультурного діалогу — адаптований медіа контент допомагає людям з різних культур краще розуміти один одного та поважати культурні відмінності [4].

4. Економічний ефект — збільшення потоку туристів і зацікавлення у національному продукті, що позитивно сприяє розвитку економіки.

В результаті такий підхід не лише підвищує якість туристичного досвіду, а й сприяє формуванню позитивного іміджу регіону, розширює аудиторію відвідувачів, залучає міжнародну спільноту та забезпечує інклюзивність і безбар'єрність, роблячи культурні ресурси доступними для осіб з різними потребами.

Як наслідок, він підвищує конкурентоспроможність культурно-туристичних дестинацій, сприяє розвитку культурного та креативного секторів економіки і відкриває нові можливості для інноваційного просування туристичних продуктів на внутрішньому та міжнародному ринках.

Список використаних джерел

1. Горбул, Т. О. Діджиталізація культурної спадщини в Україні: аналіз особливостей в контексті розвитку цифрової культури *Культурологічний альманах*, 2023, (4), с. 212–218.

2. Davies P. *Minority Rights and Cultural Policies in the EU*. Cambridge: *Cambridge University Press*, 2020. URL: <https://www.cambridge.org/> (дата звернення 3.11.2025)

3. Продіус О.І., Донецькова В.А. Інструменти digital-маркетингу у комплексному просуванні. *Economic Journal of Odessa Polytechnic University*. 2022. Vol.1(19). pp. 56–63.

4. Brown J. *European Cultural Heritage Initiatives*. Oxford: *Oxford University Press*, 2019. URL: [https:// global.oup.com/](https://global.oup.com/) (дата звернення 3.11.2025)

**ТЕОРІЯ МНОЖИННИХ ІНТЕЛЕКТІВ ГОВАРДА ГАРДНЕРА
ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ПРОЄКТУВАННЯ
ІНКЛЮЗИВНИХ ОСВІТНІХ ВИДАНЬ ДЛЯ РОЗВИТКУ
ДИЗАЙН-МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

**HOWARD GARDNER'S THEORY OF MULTIPLE INTELLIGENCES
AS A METHODOLOGICAL BASIS FOR DESIGNING
INCLUSIVE EDUCATIONAL PUBLICATIONS AIMED
AT DEVELOPING DESIGN THINKING
IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS**

Музиченко Артем Сергійович

*II курс, група ДЗ-24-1м-іті, спеціальність «Дизайн»,
Інститут філології та масових комунікацій*

*Університету «Україна».
muzichenkoart@ukr.net*

*Науковий керівник: Гнатюк Л.Р., к.арх., доцент,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».*

Анотація. У статті розглядається теорія множинних інтелектів Говарда Гарднера як методологічна основа проєктування інклюзивних освітніх видань для молодших школярів. Підкреслюється, що інклюзивні матеріали мають створюватися не через адаптацію дитини до єдиного формату навчання, а шляхом закладання різних каналів сприйняття інформації вже на етапі розроблення видання. Теорія множинних інтелектів дає змогу використовувати індивідуальні сильні сторони кожного учня, а дизайн-мислення забезпечує структурований процес взаємодії через етапи емпатії, генерації ідей, прототипування та тестування. Поєднання цих підходів формує мотивуюче, гнучке й доступне навчальне середовище, у якому дитина не лише отримує знання, а й створює їх. Запропонована модель освітньо-розважального видання дозволяє учням досягти досвіду успіху відповідно до власного інтелектуального профілю, що підсилює внутрішню мотивацію та сприяє самореалізації.

Annotation. The paper examines Howard Gardner's Theory of Multiple Intelligences as a methodological framework for designing inclusive educational publications for primary school students. The study emphasizes that inclusive learning materials should be developed with consideration of diverse cognitive profiles, not by adapting the child to a fixed format. Multiple Intelligences enable students to engage with

content through their strongest learning channels, while design thinking provides a structure for problem-solving through empathy, ideation, prototyping, and testing. Combining these approaches fosters intrinsic motivation, increases engagement, and supports the development of creativity and critical thinking. The proposed educational publication model integrates multimodal activities that allow each student to experience success based on individuality rather than conformity to a standard. The results demonstrate that the synergy of MI and design thinking transforms learning into a personalized, meaningful, and inclusive process.

Вступ. У сучасних умовах трансформації української освіти поняття інклюзії набуває нового змісту. Інклюзія означає створення освітнього середовища, де кожна дитина має змогу проявити свій потенціал незалежно від стилю навчання чи темпу сприйняття. UNESCO зазначає, що інклюзія — це не адаптація дитини до системи, а створення такої системи, яка природно враховує різноманітність (UNESCO, 2017).

Одним з ефективних підходів є модель множинних інтелектів (Multiple Intelligences, MI), розроблена Говардом Гарднером (Harvard, Project Zero). Вона пропонує розглядати інтелект як набір різних каналів навчання: лінгвістичний, логіко-математичний, візуально-просторовий, музичний, тілесно-кінестетичний, міжособистісний, внутрішньоособистісний та натуралістичний.

Наукова постановка проблеми. Більшість навчальних видань побудовані за принципом «один формат для всіх», що не враховує когнітивні профілі дітей. Це суперечить інклюзивним підходам і знижує ефективність навчання. Проблема полягає у відсутності педагогічних моделей створення мультимодальних матеріалів, які з самого початку є інклюзивними.

Теоретичні засади. Гарднер (1983) визначає інтелект як здатність вирішувати проблеми або створювати продукти, що мають культурну цінність. Кожен тип інтелекту є унікальною «мовою пізнання». Практичні способи впровадження MI в освіті розробив Томас Армстронг (Armstrong, 2018), який стверджує, що педагогіка, побудована на сильних сторонах дитини, має вищий рівень мотивації й залученості.

Мел Ейнскоу та Лані Флоріан стверджують, що інклюзія — це створення умов, де сила кожної дитини стає інструментом навчання (Ainscow, Florian, 2015). MI відповідає концепції Universal Design for Learning (UDL): навчання стає природно інклюзивним.

Поєднання МІ та дизайн-мислення. Дизайн-мислення — це технологія вирішення проблем через емпатію, ідеацію, прототипування й тестування. Дослідження Liu та Noel (2023–2024) доводять, що дизайн-мислення розвиває у дітей креативність, комунікацію та самостійність.

МІ забезпечує спосіб входу у навчальний процес, а дизайн-мислення — структуру дії. Таким чином дитина не просто споживає інформацію, а створює продукт.

Практична реалізація: освітньо-розважальне видання. У межах дослідження створено модель видання, де кожен розділ орієнтований на розвиток певного типу інтелекту. Наприклад:

— Візуально-просторовий інтелект: «Спроектуй кімнату своєї мрії» (етапи дизайн-мислення: дослідження → ескіз → прототип → тестування).

— Тілесно-кінестетичний інтелект: створення об'єктів із підручних матеріалів.

— Міжособистісний інтелект: робота в парах, зворотний зв'язок.

Такий підхід забезпечує інклюзивність, оскільки дитина не змушена відповідати одному стандарту — вона навчається у власному темпі і через власний інтелектуальний профіль.

Висновки. 1. Теорія множинних інтелектів (МІ) Говарда Гарднера є ефективною методологічною основою для створення інклюзивних освітніх видань, оскільки дозволяє проєктувати навчальний матеріал відповідно до індивідуальних когнітивних профілів учнів. На відміну від традиційних моделей, орієнтованих на лінгвістичні та логіко-математичні здібності, МІ враховує вісім типів інтелекту — зокрема просторовий, музичний, тілесно-кінестетичний, міжособистісний та ін. Такий підхід дає можливість створювати контент, який є мультимодальним, тобто подається різними способами (текст, зображення, дія, звук). Це забезпечує природну інклюзивність, адже кожна дитина отримує доступ до інформації через той канал, який відповідає її сильним сторонам, стилю сприйняття і темпу навчання.

2. Поєднання МІ з дизайн-мисленням формує гнучке, мотивуюче та доступне навчальне середовище, у якому дитина не тільки споживає знання, а й створює їх. Дизайн-мислення передбачає етапи емпатії, генерації ідей, прототипування та тестування, що стимулює розвиток креативності, критичного мислення і навичок співпраці. Якщо МІ визначає, «як учень найкраще

навчається», то дизайн-мислення дає структуру для оформлення цього процесу. У поєднанні вони формують освітню модель, де дитина активно діє, ставить запитання, експериментує, робить висновки і вдосконалює власні рішення. Це створює внутрішню мотивацію, адже навчання стає значущим, особистісно орієнтованим та пов'язаним з реальними завданнями.

3. Освітньо-розважальне видання, структуроване за моделлю МІ та дизайн-мислення, надає кожній дитині можливість отримати досвід успіху, виходячи з власних інтелектуальних особливостей. Такі видання не змушують учня відповідати стандарту, а навпаки — адаптуються під нього. Коли дитина має право діяти через свій сильний інтелект (малювати, конструювати, взаємодіяти з іншими, створювати музичний ритм тощо), вона відчуває контроль над процесом навчання і самоефективність («я можу, у мене виходить»). Це критично важливо в інклюзивному середовищі, де часто стирається соціальне порівняння і акцент переноситься з результату на процес, з оцінювання — на самореалізацію.

Список використаних джерел

1. Abdi A. The effect of multiple intelligences-based instruction on students' academic achievement in science. *Procedia — Social and Behavioral Sciences*. 2012. Vol. 47. P. 1–6.
2. Ainscow M. Developing inclusive education systems: What are the levers for change? *Journal of Educational Change*. 2005. Vol. 6, No. 2. P. 109–124.
3. Armstrong T. Multiple intelligences in the classroom. 4th ed. Alexandria, VA: ASCD, 2018.
4. Florian L., Black-Hawkins, K. Exploring inclusive pedagogy. *British Educational Research Journal*. 2011. Vol. 37, No. 5. P. 813–828.
5. Gardner H. Frames of mind: The theory of multiple intelligences. New York : Basic Books, 1983.
6. Gardner H. Intelligence reframed: Multiple intelligences for the 21st century. New York : Basic Books, 1999.
7. Liu W., et al. Design thinking for primary education: Empathy-first learning framework. *Frontiers in Education*. 2024.
8. Noel L.A. Using design thinking to create a new educational paradigm. *Design Research Society Conference Proceedings*. 2023.

**ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ
МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ПЕРЕДУМОВА
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ІНКЛЮЗІЇ
FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE SPEECH COMPETENCE
AS A PREREQUISITE FOR ENSURING
INTERCULTURAL INCLUSION**

Ночовна Наталія Вячеславівна

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1478-8981>

yanatalochkann@gmail.com

Анотація. У статті розглядається зміст формування іншомовної мовленнєвої компетентності як передумови забезпечення міжкультурної інклюзії у контексті забезпечення міжкультурної інклюзії. Автори розглядають іншомовну мовленнєву компетентність як складну інтегративну якість, яка охоплює не лише мовні знання, а й соціокультурну обізнаність, толерантність та готовність до діалогу в міжкультурній спільноті. Автори доводять, що формування іншомовної компетентності має розумітися не як другорядний академічний, компетентнісний додаток, а як ключова стратегічна передумова у досягненні міжкультурної інклюзії.

Annotation. The article examines the content of the formation of foreign language speech competence as a prerequisite for ensuring intercultural inclusion. In the context of ensuring intercultural inclusion. The authors consider foreign language speech competence as a complex integrative quality that encompasses not only language knowledge, but also socio-cultural awareness, tolerance and readiness for dialogue in an intercultural community. The authors argue that the formation of foreign language competence should be understood, not as a secondary academic, competence-based addition, but as a key strategic prerequisite for achieving intercultural inclusion.

Глобалізаційні процеси, характерні для сьогодення сучасного світу, пов'язані зі стрімкою соціокультурною інтеграцією та міждержавною мобільністю, — як академічною, так і професійною та соціальною в цілому. Така об'єднувальна динамічність зумовлює необхідність ефективної комунікації серед представників різних держав і культур та актуалізує доцільність формування і постійного вдосконалення іншомовної мовленнєвої компетентності.

Саме іншомовна мовленнєва компетентність розглядається як своєрідний міжкультурний комунікативний місток та ключовий інструмент для подолання комунікативних та гностичних бар'єрів і забезпечення стійкої міжнародної співпраці.

Формування: поняття інклюзивності в освітньому контексті стає дедалі ширшим і виходить далеко за межі розуміння інтелектуальної та фізичної включеності. Інклюзивні освітні середовища передбачають залучення здобувачів та викладачів з різним лінгвокультурним досвідом і сприйняттям. У такому середовищі іншомовна компетентність сприяє не лише академічній успішності, але й соціальній адаптації та взаєморозумінню всіх учасників освітнього процесу, мінімізуючи ризики ексклюзії чи дискримінації за етно-культурним чи мовним критерієм. При цьому забезпечується можливість створення полікультурного, злагодженого освітнього середовища.

Забезпечення інклюзивного полікультурного професійного середовища через сформованість іншомовної компетентності є не менш важливим. Таке середовище відкриває можливості для фахівців працювати в мультикультурних командах, що, своєю чергою, дозволяє обмінюватися досвідом, знаннями і генерувати нові спільні ідеї та реалізовувати інновації, підвищуючи конкурентоспроможність країни на світовій арені.

Не викликає сумнівів високий соціальний запит на підготовку фахівців, які вільно орієнтуються у міжкультурному просторі та здатні до інклюзивної взаємодії, а, відтак необхідність формування у них іншомовної мовленнєвої компетентності.

До вивчення окремих сторін формування іншомовної мовленнєвої компетентності звертали свої наукові інтереси Я. Андрейко, Л. Лозинська, Н. Сорока, І. Ставицька. Про науковий інтерес до проблеми міжкультурної інклюзії, міжкультурної комунікації, міжкультурної компетентності свідчать праці М. Дикич, В. Малікова, А. Попсуй, С. Шехавцової. Однак дослідження проблеми формування іншомовної мовленнєвої компетентності як передумови забезпечення міжкультурної інклюзії не знайшли свого відображення у цілісній науковій праці. Викладене засвідчує актуальність нашої статті та доцільність вивчення піднятої проблеми.

Розглядаючи іншомовну мовленнєву компетентність у розрізі забезпечення полікультурного середовища, солідаризуємося в думці з Л. Лозинською, яка трактує іншомовну комуніка-

тивну компетентність, називає її багатоаспектним феноменом, представленим сукупністю соціокультурних та лінгвістичних знань, умінь і навичок використання іноземної мови [1].

У розгляді іншомовної мовленнєвої компетентності як передумови міжкультурної інклюзії не викликає сумнівів позиція Н. Подлевської про те, що інтеграція соціокультурного компонента мовної освіти сприяє формуванню здатності до розуміння культурно обумовлених контекстів, цінностей і комунікативних норм іншої культури [2].

У контексті переходу від власне навчання мови до компетентнісного підходу увага зосереджується не лише на оволодінні граматикою і лексиною, а й, перш за все, на здатності ефективно діяти в реальних життєвих і професійних ситуаціях. Тож, у контексті забезпечення міжкультурної інклюзії іншомовну мовленнєву компетентність ми розглядаємо як складну інтегративну якість, яка охоплює не лише мовні знання, а й соціокультурну обізнаність, толерантність та готовність до діалогу в міжкультурній освітній чи професійній спільноті.

Таким чином, зміст статті переконує, що формування іншомовної компетентності має розумітися не як другорядний академічний, компетентнісний додаток, а як ключова стратегічна передумова у досягненні міжкультурної інклюзії. Оскільки, високий рівень сформованості іншомовної мовленнєвої компетентності забезпечує як соціальну гармонію через толерантність і емпатію, так і професійну ефективність через безбар'єрну взаємодію у глобальних командах.

Список використаних джерел

1. Лозинська, Л.Ф., Курах, Н.П., Депчинська, І.А. Формування іншомовної комунікативної компетентності студентів у процесі вивчення іноземної мови. *Академічні студії. серія «Гуманітарні науки»*, 2022. № 1, С. 245–252. <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2022.1.38>

2. Подлевська, Н Войталюк С. Взаємозв'язок іншомовної компетентності та міжкультурної комунікації у підготовці майбутнього філолога-полоніста. *Acta Paedagogica Volynienses August. 2025*. https://www.researchgate.net/publication/395494523_VZAEOMOZY%27AZOK_INSOMOVNOI_KOMPETENTNOSTI_TA_MIZKULTURNOI_KOMUNIKACII_U_PIDGOTOVCI_MAJBUTNOGO_FILOLOGA-POLONISTA

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИНКУ ГОТЕЛЬНИХ ПОСЛУГ ДЛЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ

SPECIFICS OF DEVELOPING THE HOTEL SERVICES MARKET FOR INCLUSIVE TOURISM

Ожема Сергій Вікторович

кандидат економічних наук,

Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7304-378X>

ozhema@ukr.net

Анотація. Сучасний ринок готельних послуг трансформується через зростання потреби в інклюзивності. Інклюзивний туризм став стратегічним напрямком для підвищення конкурентоспроможності. Для розвитку цього ринку необхідний комплексний підхід, що включає структурні зміни та адаптацію управління. Ключовими заходами є участь у профільних заходах, розробка інклюзивних турів та впровадження міжнародних стандартів. Стратегічною метою є формування сильного інклюзивного бренду на основі універсального дизайну.

Annotation. The modern hotel market is transforming due to the growing demand for inclusivity. Inclusive tourism has become a strategic direction for enhancing competitiveness. Developing this market requires a comprehensive approach, including structural changes and management adaptation. Key measures involve participation in industry events, developing inclusive tour, and implementing international standards. The strategic goal is to create a strong inclusive brand based on universal design.

Сучасний ринок готельних послуг перебуває на етапі глибоких трансформацій, зумовлених посиленням уваги до соціальної відповідальності бізнесу та необхідністю забезпечення рівних можливостей для всіх категорій громадян. В цьому контексті інклюзивний туризм виступає не лише як тренд, але як стратегічний напрям розвитку, що визначає конкурентоспроможність та довгострокову успішність суб'єктів господарювання. Формування ринку готельних послуг, орієнтованого на задоволення потреб людей з обмеженими можливостями та іншими особливими потребами, вимагає комплексного підходу, що поєднує структурні зміни, адаптацію управлінських моделей та трансформацію маркетингових комунікацій. Таким чином,

вивчення особливостей та шляхів вдосконалення ринку готельних послуг для інклюзивного туризму стає запорукою його подальшого динамічного зростання та інтеграції у міжнародний туристичний простір.

Для підвищення результативності управління розвитком ринку готельних послуг, доцільно запропонувати наступні кроки, які мають стати основою для інклюзивного туризму:

- залучення готелів до участі у профільних виставках, бізнес-форумах, зустрічах представників бізнесу, науково-практичних конференціях, що посилить обізнаність про їхні послуги, сприятиме залученню інвестицій та партнерів для покращення якості сервісу, а також привабленню вітчизняних та закордонних туристів, зокрема з урахуванням потреб інклюзивності;

- формування готелями пропозицій комплексних туристичних пакетів, орієнтованих на потреби інклюзивного туризму та доступних для всіх верств населення, що стимулюватиме розвиток напрямку соціально орієнтованих готелів та закріпить цінності доступності в стратегії розвитку ринку;

- включення готелів у процес обговорення та подання пропозицій до законодавчих і нормативних документів, що регулюють діяльність у готельно-ресторанній сфері, враховуючи світові стандарти безбар'єрності та інтеграцію у глобальний туристичний ринок;

- проведення сертифікації, присвоєння категорій та стандартизації готельних сервісів, особливо у частині їхньої інклюзивної відповідності (наприклад, доступність номерного фонду та громадських зон), а також оформлення відповідної документації, що засвідчує рівень якості послуг;

- створення єдиної системи планування та узгодження дій, спрямованих на розвиток готельно-рекреаційного сектору, з акцентом на формування безбар'єрного туристичного середовища;

- участь у проектах, пов'язаних із розвитком готельної інфраструктури, залучаючи міжнародних готельних операторів, які вже мають досвід впровадження інклюзивних практик;

- підтримка просування комплексного продукту готельно-ресторанного бізнесу шляхом створення рекламних відео, видання інформаційно-рекламної продукції та її поширення в місцях надання туристичних послуг, акцентуючи увагу на доступності та універсальному дизайні;

— формування сильного туристичного бренду, орієнтованого на інклюзію, інтегрованого з готельною справою, що потребує ребрендингу для відображення нових соціальних цінностей;

— організація нових видів туристично-рекреаційних зон (зокрема, тематичних парків відпочинку), підтримка інтенсивного зростання внутрішнього туризму.

Міжнародний досвід показує, що теперішня система управління вимагає створення комплексних підходів для готельно-ресторанних підприємств. Подібна система здатна об'єднувати загальне управління якістю (TQM), корпоративну соціальну відповідальність (CSR) для зростання соціальної відповідальності бізнесу, та систему 5S, що включає залучення співробітників до заходів з упорядкування, зміцнення дисципліни праці та забезпечення безпеки на робочих місцях. Основою такої комплексної управлінської системи в готельно-ресторанному бізнесі має стати TQM, яка повинна брати до уваги соціальні потреби стейкхолдерів, зокрема вимоги інклюзивності та доступності, та інтегрувати структурні компоненти даного суб'єкта господарювання через складові системи 5S (сортування, раціональне розташування, чистота, стандартизація, самодисципліна) [2].

Необхідно також сфокусуватися на здійсненні ребрендингу, який позиціонуватиме готель як лідера інклюзивного туризму, та залучати інформаційні технології для популяризації власних сервісів. Ребрендинг у готельно-ресторанній індустрії дослідники визначають як сукупність кроків, що охоплюють трансформацію бренду та його компонентів; дії з модернізації свого бренду, який має стати більш принагідним та відповідати сучасним вимогам, зокрема принципам інклюзивності та безбар'єрності [1].

Ребрендинг доцільно здійснювати за наявності таких передумов:

— моральна та фізична застарілість поточного бренду, особливо у частині невідповідності світовим інклюзивним стандартам та потребам сегменту інклюзивного туризму. Кожні 5–10 років бренд потребує оновлення, адже за цей час формується нове покоління споживачів із відмінними цінностями, запитами та потребами, що включають потребу в інклюзивному сервісі;

— поява конкурентів із сучасним і агресивним брендом, які вже впровадили інклюзивні рішення та успішно працюють на ринку інклюзивного туризму. Це зумовлює необхідність утвердження власних конкурентних переваг через оновлення бренду;

– зниження обсягів продажів послуг, труднощі з виходом на міжнародні ринки, формування нового сегменту споживачів, які вимагають інклюзивного обслуговування;

– зміна напряму або сфери діяльності готельно-ресторанного комплексу, коли чинний бренд більше не відображає сутність компанії і не дає уявлення про її місію, яка має включати інклюзивну політику та соціальну відповідальність;

– об'єднання кількох компаній, що потребує серйозного оновлення у способі донесення інформації про нові зміни.

Під час проведення ребрендингу готельно-ресторанного комплексу, на нашу думку, першочергово слід зробити акцент на рекламній стратегії, особливо в цифровому середовищі. Це необхідно для ефективної комунікації нового інклюзивного позиціонування та підтвердження готовності до обслуговування сегменту інклюзивного туризму. Реклама в Інтернеті є більш економічно вигідною за показником вартості залучення одного клієнта.

Таким чином, подальший розвиток ринку готельних послуг для інклюзивного туризму неможливий без консолідації зусиль усіх стейкхолдерів, активізації участі бізнесу у нормотворчому процесі та широкого впровадження світових стандартів безбар'єрності. Стратегічною метою має стати формування сильного інклюзивного туристичного бренду регіону чи країни, що ґрунтується на принципах універсального дизайну та соціальної орієнтації.

Список використаних джерел

1. Салимон О.М., Миколайчук І.П., Расулова А.М. Стратегічний розвиток брендингу суб'єктів готельного бізнесу. *Науково-економічний журнал «Інтелект ХХІ»*. № 2. 2020. С. 195–202.

2. Сопіга В.Б., Алілуйко М.С. Інтеграція систем менеджменту у готельно-ресторанних підприємствах. *Економіка та управління підприємствами*. Випуск № 4(72), 2019. С. 114–119.

**ДИЗАЙН УНІВЕРСАЛЬНОГО НАВЧАННЯ (UDL)
ТА МОВНА ВАРІАТИВНІСТЬ:
ІНТЕГРАЦІЯ МОВОЗНАВЧИХ ПІДХОДІВ
ДЛЯ СТВОРЕННЯ ГНУЧКИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ,
ЩО ВРАХОВУЮТЬ РІЗНІ СТИЛІ СПРИЙНЯТТЯ МОВИ**

**DESIGN OF UNIVERSAL LEARNING (UDL)
AND LANGUAGE VARIABILITY: INTEGRATION
OF LINGUISTIC APPROACHES FOR CREATION
OF FLEXIBLE INITIAL PROGRAMS THAT TAKE
INTO ACCOUNT DIFFERENT STYLES PERCEPTION OF SPEECH**

Осадча Діана Валеріївна

*IV курс, група ПР-22-1, спеціальність «Філологія» (переклад),
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».
diankaosadcha@gmail.com*

*Науковий керівник: Медведенко С.В., ст. викладач,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».*

*ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-3563-2693>
golden.ray.comm@gmail.com*

***Анотація.** У статті розглядається роль концепції Universal Design for Learning (UDL) у створенні гнучких, інклюзивних навчальних програм, які враховують мовну варіативність, культурну багатоманітність та різні стилі сприйняття інформації. Зазначається, що принципи UDL, гнучкість, доступність і варіативність подання матеріалу, дають змогу розробляти такі освітні моделі, які відповідають потребам здобувачів освіти з різними мовними рівнями, когнітивними стилями та культурними контекстами. Особливу увагу приділено інтеграції лінгвістичних і психолінгвістичних підходів до побудови навчального середовища, у якому всі студенти мають рівні можливості для комунікації, сприйняття, аналізу та самовираження. Застосування UDL у мовній освіті сприяє подоланню бар'єрів, пов'язаних із володінням різними мовами або формами мовного мислення, і допомагає реалізувати принцип «навчання для всіх», що є ключовим у сучасній інклюзивній педагогіці. Підкреслюється, що використання мультимодальних засобів подання інформації (текстових, аудіальних, візуальних і інтерактивних) забезпечує більш глибоке засвоєння*

матеріалу та підвищує мотивацію студентів. Крім того, у межах UDL мовне різноманіття розглядається не як комунікативна перешкода, а як цінний ресурс, який збагачує навчальний процес, формує креативне мислення, міжкультурну компетентність і здатність до критичного аналізу. Таким чином, універсальний дизайн навчання виступає не лише педагогічною технологією, а й філософією рівного доступу до освіти, у центрі якої є повага до індивідуальних мовних особливостей, стилів сприйняття та культурної ідентичності кожного здобувача освіти.

Annotation. *The article examines the role of the Universal Design for Learning (UDL) concept in creating flexible and inclusive educational programs that take into account linguistic variability, cultural diversity, and different styles of information perception. It is noted that the key principles of UDL flexibility, accessibility, and variability of content presentation make it possible to design educational models that meet the needs of learners with diverse language levels, cognitive styles, and cultural contexts. Particular attention is paid to the integration of linguistic and psycholinguistic approaches in the construction of a learning environment where all students have equal opportunities for communication, comprehension, analysis, and self-expression. The application of UDL in language education helps to overcome barriers related to different levels of language proficiency or types of linguistic thinking and supports the implementation of the «learning for all» principle, which is central to modern inclusive pedagogy. It is emphasized that the use of multimodal means of information delivery (textual, auditory, visual, and interactive) ensures deeper material comprehension and increases student motivation. Furthermore, within the UDL framework, linguistic diversity is regarded not as a communicative obstacle but as a valuable resource that enriches the learning process, fostering creative thinking, intercultural competence, and the ability for critical analysis. Thus, the Universal Design for Learning serves not only as a pedagogical technology but also as a philosophy of equitable access to education, centered on respect for individual linguistic characteristics, perceptual styles, and the cultural identity of every learner.*

Сучасна освітня парадигма вимагає глибокого переосмислення підходів до навчання, що враховують індивідуальні мовні, когнітивні та культурні відмінності студентів. Це є ключовою передумовою ефективної інклюзивної освіти, яка ґрунтується на повазі до різноманітності та прагненні забезпечити рівні

можливості для всіх учасників освітнього процесу [3, с. 116]. У цьому контексті концепція дизайну універсального навчання (Universal Design for Learning, UDL) набуває особливої актуальності. Вона базується на принципах гнучкості, доступності та варіативності, що дозволяють адаптувати навчальний процес до різних способів сприйняття, розуміння й відтворення інформації. Завдяки UDL навчальні програми можуть бути створені так, щоб охоплювати широкий спектр стилів навчання — від візуального до аудіального чи інтерактивного, що значно підвищує якість освіти в умовах багатомовності [4, с. 74–83].

Інтеграція мовознавчих і психолінгвістичних підходів у контексті UDL сприяє побудові навчальних матеріалів, які враховують індивідуальні відмінності у мовному мисленні, рівні володіння мовою, попередній досвід комунікації та культурні контексти. Такий підхід забезпечує когнітивну різноманітність у навчальному середовищі та формує в студентів більш усвідомлене ставлення до процесу пізнання. Як зазначають сучасні дослідники, застосування мультимодальних стратегій навчання, тобто комбінації візуальних, аудіальних, текстових і цифрових засобів, значно підвищує ефективність засвоєння матеріалу, зменшує когнітивне навантаження та розвиває творче мислення і гнучкість сприйняття у студентів [1, с. 212–214]. Саме така варіативність сприяє не лише кращому розумінню навчального матеріалу, але й розвитку критичного мислення, аналітичних здібностей і здатності застосовувати знання у міждисциплінарних контекстах.

UDL також підтримує ідею інклюзивного навчання, у межах якого мовне та культурне різноманіття розглядається не як перешкода, а як цінний ресурс для комунікації, самовираження та взаєморозуміння. Такий підхід дозволяє студентам із різних мовних середовищ навчатися у спільному просторі, розвиваючи міжкультурну компетентність, толерантність і соціальну емпатію [2, с. 115–131].

Особливо важливе значення принципи UDL мають у викладанні іноземних мов, де адаптація змісту, вибір різних форм подання матеріалу й гнучкість педагогічних методів дозволяють кожному студентові реалізувати власний потенціал, розвивати мовну автономію та впевненість у використанні мови [3, с. 116]. Завдяки цьому навчання перетворюється з процесу механічного засвоєння знань на інтерактивну взаємодію, що формує

цінні навички міжкультурного спілкування, необхідні у глобалізованому суспільстві.

Висновок: Отже, концепція Universal Design for Learning (UDL) є ключовим чинником трансформації сучасної освіти у напрямі інклюзивності, доступності та гнучкості. Вона дозволяє створювати навчальні середовища, у яких кожен здобувач освіти незалежно від рівня мовної підготовки, культурного походження чи когнітивних особливостей, має можливість повноцінно брати участь у навчальному процесі. Застосування принципів UDL у мовній освіті сприяє розвитку різних каналів сприйняття інформації, підвищує мотивацію до навчання та формує усвідомлене ставлення до мови як до інструменту міжкультурної взаємодії. У поєднанні з мовознавчими підходами, універсальний дизайн навчання допомагає подолати бар'єри, що виникають через мовну варіативність, і водночас використовує цю варіативність як ресурс для розвитку креативності, критичного мислення та міжкультурної компетентності. Крім того, UDL виступає філософією освітньої рівності, яка наголошує на тому, що різноманітність не потребує уніфікації, а навпаки — може стати підґрунтям для побудови більш глибокого, адаптивного та гуманістичного навчального процесу. Врахування мовних відмінностей під час проєктування навчальних програм стимулює розвиток емпатії, толерантності та глобального мислення в академічному середовищі.

Список використаних джерел

1. Anisenko, O. Modern Methods of Teaching Foreign Languages: Accessibility and Adaptation. Zaporizhzhia, 2023. 116 p.
2. Cunningham, S. A Guide to Easy Read: Producing Written Information in Easy Read. North Yorkshire County Council, 2014. 32 p.
3. Motiejūnienė, J., & Mončytė, K. Intercultural Communication via Translation of Tourist-Related Promotional Texts. Studies in Linguistics, Culture and FLT, 2024, Vol. 12, № 3, pp. 115–131.
4. Rose, D. H., & Dalton, B. Learning to Read in the Digital Age: Universal Design for Learning and the Role of Technology. Mind, Brain, and Education, 2009, Vol. 3(2), pp. 74–83.

**КОМПЛЕКСНА АДАПТАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЗВО
ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ДОСПУПНОГО ТУРИЗМУ**
**COMPLEX ADAPTATION OF THE EDUCATIONAL SPACE OF ZVO
AS A FACTOR IN THE FORMATION OF ACCESSIBLE TOURISM**

Петренко Віра Олександрівна

IV курс, група ТУ-22-1, спеціальність «Туризм і рекреація»,

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

vera.pva180605@gmail.com

Науковий керівник: Палієнко С.В., к.і.н., доцент,

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна»

s.v.paliienko@gmail.com

Анотація. Інклюзивне освітнє середовище з міжкультурним виміром є ключовим для якісної підготовки фахівців сфери туризму. Його основу становлять фізична доступність ЗВО та інтеграція принципів Універсального Дизайну для Навчання. Доступність навчального простору (пандуси, ліфти) є практичною моделлю для засвоєння стандартів Доступного Туризму. Середовище забезпечує студентів ключовими компетенціями (аудитом доступності, емпатією, проактивністю), створюючи ринкову перевагу через інклюзивні продукти. Системне навчання персоналу, психологічна підтримка та технології — необхідні для успіху інклюзії та підвищення професійної готовності.

Annotation. An inclusive educational environment with an intercultural dimension is key to quality training of tourism professionals. Its basis is the physical accessibility of HE and the integration of Universal Design for Learning principles. The accessibility of the educational space (ramps, elevators) is a practical model for learning the standards of Accessible Tourism. The environment equips students with key competencies (accessibility audit, empathy, proactivity), creating a market advantage through inclusive products. Systematic staff training, psychological support and technology are necessary for the success of inclusion and increasing professional readiness.

Створення інклюзивного освітнього середовища з потужним міжкультурним виміром полягає у забезпеченні рівних можливостей для розвитку студентів незалежно від їхнього культурного походження та особливих потреб. У цьому процесі туризм використовується як практичний інструмент: через спільні ту-

ристичні проекти та освітні програми він сприяє налагодженню діалогу та взаємоповаги. Це вимагає не лише спільних ініціатив, але й побудови такого туристичного середовища, яке буде доступним та чутливим до культурних відмінностей та потреб усіх, хто навчається.

Згідно з законом України «Про освіту» особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту, є *особою з особливими освітніми потребами (ООП)*. [1]

Інклюзивне освітнє середовище — середовище навчання, яке забезпечує комфортні умови для всіх здобувачів, зокрема осіб з-поміж вразливих категорій, з метою створення атмосфери підтримки та взаємоповаги. [2]

Універсальний дизайн для навчання — підхід до розробки навчальних матеріалів та освітніх практик, який враховує різноманітні потреби здобувачів освіти з метою створення гнучких методів викладання, оцінювання та доступу до інформації, які підходять для кожного. [2]

Доступний туризм — це форма туризму, яка передбачає процес співпраці учасників туристичного процесу, що дозволяє людям, які мають потреби в доступі, в тому числі пов'язаному з мобільністю, зором, слухом і когнітивними функціями, функціонувати незалежно, справедливо і з гідністю шляхом надання їм розроблених на основі принципів універсального дизайну продуктів туризму, послуг і середовищ [3].

Фізична доступність закладу вищої освіти (ЗВО) — це не просто вимога, а практична модель для майбутніх фахівців туризму. Вона створює прямий зв'язок між досвідом студента та його готовністю розробляти доступні туристичні продукти.

Навчання в середовищі, обладнаному за принципами Універсального Дизайну (пандуси, ліфти), дозволяє студентам неусвідомо засвоювати професійні стандарти доступності. Заклад вищої освіти стає живим кейс-стаді. Порівняння вимог доступності об'єктів (готелів) із навчальним корпусом формує ключову компетенцію — навичку аудиту доступності, необхідну у сфері Доступний Туризм.

Якщо освітній простір використовує шрифт Брайля або пропонує вибір між візуальними та аудіальними матеріалами, студент усвідомлює, що доступність — це сукупність критичних дрібних деталей. Це розуміння необхідно переносити на екзкурсійні об'єкти, транспорт та місця розміщення.

Фізична доступність закладів вищої освіти, особливо для студентів з особливими потребами, є потужним інструментом навчання. Вона розвиває в майбутніх фахівцях туризму емпатію до потреб туристів з інвалідністю та стимулює проактивне впровадження універсального дизайну в планування продуктів (маршрутів, готелів). Це формує сприйняття інклюзивності як вимоги ринку та соціальної відповідальності.

Універсальний дизайн для навчання (УДН) — це гнучкий підхід до розробки планів і матеріалів, що мінімізує бар'єри та максимізує можливості для навчання всіх студентів. Застосування УДН у туристичних програмах є ключовим для підготовки інклюзивних фахівців. УДН фокусується на різноманітності подачі інформації (візуальні, аудіальні, тактильні формати), щоб задовольнити різні стилі сприйняття. У туризмі це втілюється через аудіоописи, субтитри, інтерактивні тури та тактильні макети. Ключовою є гнучкість змісту (можливість налаштування шрифту/контрастності). Універсальний дизайн для навчання вимагає різноманітних способів демонстрації знань, уникаючи єдиного «стандартного» тесту. Студенти повинні мати вибір, як довести компетентність (наприклад, усні презентації, бізнес-плани у форматі відео/інфографіки, симуляції кейсів). Також дозволяється гнучкість в індивідуальному встановленні термінів здачі завдань для студентів з ООП.

Технології використовуються для розширення можливостей навчання та зменшення бар'єрів. Це включає допоміжні технології (зчитувачі екрана, перетворення мови в текст) для студентів із порушеннями зору/слуху. Цифрові платформи із вбудованою доступністю дозволяють повторно переглядати матеріали та брати участь в обговореннях у зручний час. Віртуальна та доповнена реальність створює екскурсії та симуляції для практичного вивчення туристичних об'єктів та відпрацювання навичок тими, хто не може подорожувати.

Створення атмосфери прийняття та підтримки є ключовим для інклюзивного освітнього середовища, особливо у туризмі. Це забезпечує не лише академічний успіх студентів з ООП, але й формує соціальні навички та емпатію у всіх учасників, що критично важливо для майбутніх фахівців, які створюватимуть інклюзивні туристичні продукти.

Ефективна підтримка студентів залежить від злагодженої роботи команди, де психологи усувають емоційні та соціальні

бар'єри: вони надають індивідуальне консультування для подолання стресу та соціальної ізоляції, а також сприяють інтеграції через тренінги для студентів і викладачів, спрямовані на руйнування стереотипів та розвиток інклюзивної комунікації.

Системне навчання викладачів є ключовим для впровадження інклюзії. Воно охоплює: засвоєння Універсального Дизайну для Навчання для розробки гнучких матеріалів та критеріїв оцінювання, що враховують особливості сприйняття студентів. Також проводяться тренінги для підвищення міжкультурної компетентності та обізнаності щодо інвалідності, що необхідно для створення комфортної атмосфери та запобігання дискримінації.

Студенти, які навчаються в інклюзивному освітньому середовищі, стають більш компетентними розробниками інклюзивних туристичних продуктів. Їхнє навчання перетворюється на безпосередній досвід розуміння та подолання бар'єрів, забезпечуючи вищий рівень професійної готовності, ніж лише теоретичні знання.

Навчання в інклюзивному середовищі розвиває професійну чутливість та глибоку емпатію. Студенти особисто усвідомлюють вплив бар'єрів на одногрупників, що моделює труднощі туристів. Це сприяє формуванню проактивного мислення, де доступність стає основним принципом дизайну, а не лише нормативною вимогою. Інклюзивне середовище та УДН слугують полігоном для набуття практичних навичок Доступного Туризму. Студенти переносять засвоєну гнучкість форматів (аудіо, візуальні) на створення багатоформатних путівників. Крім того, вони розвивають Навички Аудиту Доступності через вдосконалення власного простору, що є ключовою компетенцією для розробників маршrutів і готельних менеджерів.

Отже, створення інклюзивного освітнього середовища, що базується на принципах УДН, є фундаментальною передумовою для забезпечення рівних можливостей усім студентам. Фізична доступність закладів вищої освіти перетворює навчальний простір на практичний приклад, що розвиває у майбутніх фахівців туризму критичну навичку аудиту доступності. Навчання в інклюзивному середовищі, зокрема завдяки гнучким форматам УДН, формує глибоку емпатію та проактивне мислення, необхідне для розробки багатоформатних туристичних продуктів. Системна підтримка студентів та навчання викладачів гарантують не лише академічний успіх, але й закладають основи соціальної відповідальності та міжкультурної компетен-

тності. Таким чином, інклюзивне освітнє середовище забезпечує вищий рівень професійної готовності, перетворюючи теоретичні знання на практичний досвід, який є ключовим для успішного розвитку Доступного Туризму.

Список використаних джерел

1. Діти з особливими освітніми потребами. На урок. URL: <https://naurok.com.ua/diti-z-osoblivimi-osvitnimi-potreбами-429665.html> (дата звернення: 10.11.2025).

2. Науково-методичні рекомендації для здобувачів вищої освіти щодо створення та розбудови доступного та ефективного дизайну інклюзивного освітнього середовища в ЗВО. Бердянський державний педагогічний університет. 2025. URL: <https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2025/08/naukovometodychni-rekomendacziyi-dlya-zdobuvachiv-vyshhoyi-osvity-shhodo-stvorenniya-ta-rozbudovy-dostupnogo-taefektyvnogo-dyzajnu-inklyuzyvnogo-osvitnogoseredovyshha-v-zvo.pdf> (дата звернення: 10.11.2025).

3. Сеньків, М. Туризм, доступний для всіх — це форма туризму, яка... Tourlib.net : [туристична бібліотека]. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/senkiv.htm (дата звернення: 10.11.2025).

ЛІНГВІСТИЧНА ІНКЛЮЗІЯ ТА МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ: РОЛЬ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ФОРМУВАННІ ДОСТУПНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА LINGUISTIC INCLUSION AND INTERCULTURAL COMMUNICATION: THE ROLE OF THE ENGLISH LANGUAGE IN FORMING AN ACCESSIBLE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

*Письменна Маргарита Олександрівна
II курс, група ПР-24-1М, спеціальність «Філологія (переклад)»,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».
riyoungjin.ju@gmail.com*

*Науковий керівник: Кнодель Л.В.,
доктор філологічних наук, професор,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».
knodel@ukr.net*

Анотація. Лінгвістична інклюзія відіграє ключову роль у створенні доступного освітнього середовища, де кожен здобувач освіти має рівні можливості для повноцінної міжкультурної ко-

мунікації. Англійська мова стає інструментом інтеграції та соціальної участі, допомагаючи подолати мовні бар'єри й підтримуючи освітню мобільність студентів різного походження. У роботі розглядаються сучасні підходи до адаптації навчальних матеріалів, принципи універсального дизайну та цифрові технології, що сприяють інклюзивності мовної освіти. Аналізується роль розвитку комунікативної та соціокультурної компетентності у формуванні толерантного інклюзивного середовища.

Annotation. *Linguistic inclusion plays a crucial role in creating an accessible educational environment in which all learners have equal opportunities for effective intercultural communication. The English language functions as a tool of integration and social participation, helping overcome linguistic barriers and supporting the educational mobility of students from diverse backgrounds. The paper examines modern approaches to adapting language-learning materials, principles of Universal Design for Learning, and digital tools that enhance inclusivity in language education. Particular attention is paid to the development of communicative and sociocultural competence as a foundation for a tolerant and inclusive academic community.*

Сучасні трансформації освітнього простору актуалізують необхідність створення середовища, у якому кожен здобувач освіти має змогу реалізувати свій потенціал незалежно від мовних, культурних чи когнітивних особливостей. Глобалізація, інтенсивні міжкультурні контакти, мобільність студентів і викладачів, а також розширення інформаційного простору зумовлюють зростання ролі мовної доступності та комунікативної рівності. У цьому контексті лінгвістична інклюзія виступає важливим чинником, що забезпечує повноцінну участь усіх учасників освітнього процесу. Англійська мова, маючи статус глобальної лінгва-франка, відіграє ключову роль у формуванні інтегративних практик, які сприяють академічній мобільності, соціальній взаємодії та міжкультурному порозумінню.

Лінгвістична інклюзія передбачає створення умов, за яких навчальний процес враховує різний рівень мовної підготовки студентів, особливості сприйняття інформації та індивідуальні комунікативні потреби. У науковій літературі вона розглядається не лише як технічний аспект адаптації контенту, а як ширша соціокультурна категорія, що охоплює питання толерантності, культурної варіативності та рівного доступу до знань. Якщо мова

викладання або навчальні матеріали є недоступними для окремих здобувачів освіти, це створює невидимі бар'єри, які перешкоджають академічній успішності та повноцінній участі в освітньому процесі. Тому інклюзивність у мовній освіті не може обмежуватися спрощенням текстів чи технічними засобами підтримки, а має бути інтегрованою у загальну педагогічну стратегію.

Англійська мова у цьому процесі виконує роль інструмента, який відкриває доступ до міжнародного академічного, професійного та інформаційного простору.

Її глобальний статус обумовлює те, що значна частина наукових публікацій, освітніх платформ, медійних ресурсів та комунікаційних сервісів функціонує саме англійською. Для студентів з різних культурних або соціальних груп це створює додаткові можливості інтеграції та підвищує рівень участі в міжнародних проектах і програмах обміну.

Через англійську мову студенти отримують доступ до автентичних культурних кодів, що сприяє розвитку міжкультурної компетентності, уміння інтерпретувати комунікативні норми інших спільнот та ефективно взаємодіяти в мультикультурному середовищі.

Розвиток міжкультурної комунікативної компетентності є центральним елементом інклюзивної мовної освіти. Він вимагає не лише володіння мовними структурами, а й здатності розуміти соціокультурні контексти, невербальні коди, комунікативні правила та культурні особливості співрозмовників. Вивчення англійської мови забезпечує доступ до різноманітних джерел культурної інформації — художніх текстів, публіцистики, документальних матеріалів, освітніх платформ та соціальних медіа, де відображено цінності, традиції та світогляд різних культур.

Такий досвід сприяє формуванню емпатії, відкритості та здатності співпрацювати у полікультурних групах, що є необхідним у сучасному інклюзивному середовищі.

Ефективне забезпечення лінгвістичної інклюзії неможливе без відповідних педагогічних підходів. Одним із найбільш продуктивних є універсальний дизайн навчання (Universal Design for Learning), який пропонує адаптацію матеріалів та методів викладання таким чином, щоб вони були доступними для максимально широкого кола студентів. У контексті навчання англійської мови ці підходи включають використання мультимодальних ресурсів, різних форматів подання інформації, диференційованих

способів оцінювання, інтерактивних платформ і технологічних рішень, які відповідають потребам студентів з порушеннями слуху, зору або специфічними труднощами навчання. Наявність аудіосупроводу, субтитрів, транскриптів, альтернативних пояснень або можливість обирати темп засвоєння матеріалу підвищує рівень доступності та зменшує комунікативні бар'єри. Цифрові ресурси також значно розширюють можливості інклюзивного навчання. Онлайн-платформи, інтерактивні тренажери, мобільні застосунки та освітні відеоматеріали забезпечують гнучкість та індивідуальну траєкторію навчання, що є особливо важливим для студентів з різними стилями сприйняття інформації.

Такі технології не лише підтримують тих, хто має особливі освітні потреби, а й підвищують мотивацію та сприяють формуванню автономності у навчанні.

Важливим компонентом інклюзивної мовної освіти є соціальний аспект — атмосфера взаємоповаги, підтримки, відкритості та співпраці. Викладач-філолог відіграє ключову роль у створенні середовища, де студенти не бояться помилок, де цінується культурне різноманіття та заохочується діалог. Педагогічна гнучкість, уміння адаптувати матеріал до групи, врахування індивідуальних особливостей студентів та підтримка їхніх емоційних потреб значною мірою визначають успішність інклюзивних практик.

Англійська мова, таким чином, постає не лише навчальною дисципліною, а культурним мостом, що сприяє соціальному згуртуванню. Вона допомагає студентам відчувати свою причетність до глобальної спільноти, відкриває доступ до нових форм комунікації та сприяє розвитку навичок, необхідних у сучасному інклюзивному суспільстві. Лінгвістична інклюзія, будучи важливим напрямом розвитку освіти, потребує подальших досліджень і практичних удосконалень, проте вже сьогодні демонструє свою ефективність у формуванні середовища, де кожен здобувач освіти має рівні можливості для навчання та міжкультурної взаємодії.

Список використаних джерел

1. CAST. Universal Design for Learning Guidelines version 2.2. 2018. URL: <https://udlguidelines.cast.org> (дата звернення: 07.11.2025).
2. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment — Companion Volume. Strasbourg, 2020. URL: <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages> (дата звернення: 07.11.2025).

3. Baker, Will. *Intercultural Communication and the Global Englishes Paradigm*. ELT Journal. 2015. Vol. 69(3), pp. 328–342.
4. Kramsch, Claire. *Language and Culture*. Oxford University Press, 2013.
5. UNESCO. *Inclusive Education: Global Monitoring Report*. Paris: UNESCO Publishing, 2020. URL: <https://www.unesco.org> (дата звернення: 07.11.2025).
6. Соколова І.В. Міжкультурна комунікація як складник іншомовної освіти. *Іноземні мови*. 2021. № 2. С. 3–10.
7. Коломієць О.М. Інклюзивне навчання у вищій школі: теоретичні засади та практичні підходи. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 216 с.
8. Mossop, Brian. *Revising and Editing for Translators*. Routledge, 2020.
9. Nishanthi, R. Understanding the Importance of English in International Communication. *International Journal of Trend in Scientific Research and Development*. 2018. Vol. 3(1), pp. 871–874.
10. Трофименко І. О. Інклюзивні підходи до викладання англійської мови у вищій школі. *Педагогічні науки*. 2022. № 95. С. 112–119.

ВПЛИВ ГЕОМЕТРИЧНОЇ ФОРМИ ТА АДАПТИВНОСТІ ЛОГОТИПУ НА СПРИЙНЯТТЯ БРЕНДУ КОРИСТУВАЧАМИ З КОГНІТИВНИМИ ОСОБЛИВОСТЯМИ

THE ROLE OF GEOMETRIC FORM AND ADAPTIVE LOGO DESIGN IN SHAPING BRAND PERCEPTION AMONG INDIVIDUALS WITH COGNITIVE IMPAIRMENTS

Прозоренко Владислав Геннадійович

II курс, група ДЗ-24-1м_іфмс, спеціальність «Дизайн»,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».

Науковий керівник: Гнатюк Л.Р., к.арх., доцент,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».

Анотація. Досліджено вплив геометричної форми та адаптивності логотипу на сприйняття бренду користувачами з когнітивними особливостями. Розглянуто нейрокогнітивні механізми, психологію форм та роль адаптивного дизайну для доступності. Подано рекомендації для інклюзивного брендингу.

Annotation. The impact of geometric shape and logo adaptivity on brand perception by users with cognitive disabilities is investigated. Neurocognitive mechanisms, psychology of shapes, and the role of adaptive design for accessibility are reviewed. Recommendations for inclusive branding are provided.

Актуальність теми полягає в тому, що від 10% до 20% світового населення мають когнітивні особливості, однак традиційні підходи до дизайну логотипів часто не враховують їхні потреби. Нейромаркетингові дослідження демонструють, що геометрична форма логотипу та його адаптивність суттєво впливають на когнітивне навантаження і емоційне сприйняття бренду.

Мета роботи: комплексно проаналізувати взаємозв'язок між геометричною формою логотипу, його адаптивністю та сприйняттям бренду користувачами з когнітивними особливостями; визначити нейрокогнітивні механізми сприйняття форм; аналізувати психологічний вплив різних фігур; дослідити роль адаптивного дизайну; систематизувати міжнародні стандарти доступності; проаналізувати український досвід.

Нейрокогнітивні основи. Дослідження з фМРТ та ЕЕГ підтверджують, що мозок обробляє геометричні форми через окремі візуальні та символічні мережі. Регулярні форми активують дорсальні тім'яні та префронтальні області, пов'язані з математичною обробкою інформації.

Психологія форм. Круглі форми асоціюються з дружелюбністю, довірою і безпекою, ідеальні для користувачів з когнітивними особливостями. Квадрати передають стабільність та структурованість, допомагаючи користувачам з аутизмом та СДУГ орієнтуватися у просторі. Трикутники демонструють динаміку, але можуть викликати тривожність через гострі кути.

Адаптивність. Адаптивний логотип змінює вигляд залежно від контексту, не втрачаючи впізнаваності. Ефективні системи збереговують основні константи, мають модульні компоненти і реактивну поведінку. Мінімалістичні логотипи значно зменшують когнітивне навантаження.

Стандарти доступності. Керівництво COGA встановлює такі принципи: допомога у розумінні, чіткий контент, допомога в уникненні помилок, високий контраст (4,5:1), масштабованість, текстові альтернативи.

Український досвід. Monobank використовує мінімалістичний чорний дизайн; Нова Пошта поєднує чотири стрілки у букву «Н»; Дія демонструє баланс між строгістю та людяністю. Проте існує простір для більш явної інклюзивності.

Практичні рекомендації: консультація зі спільнотами людей з інвалідністю; навчання дизайнерів щодо стандартів; використання інструментів перевірки контрасту; ітеративне тес-

тування; створення адаптивних версій; розробка брендбуків з вимогами доступності.

Висновки. Геометрична форма та адаптивність логотипу мають значний вплив на сприйняття бренду користувачами з когнітивними особливостями. Створення інклюзивних логотипів — стратегічна перевага в сучасному ринку. Майбутні дослідження повинні зосередитися на крос-культурних різницях, інтеграції ШІ та персоналізації адаптивного дизайну.

Список використаних джерел

1. Sablé-Meyer M. Ефект регулярності геометричної форми в людському мозку. *Life*. 2025. URL: <https://elifesciences.org>
2. Wu X. Краса симетрії — вплив симетрії логотипу на сприйняття якості продукту. *PLoS ONE*. 2025. Т. 20(1). URL: <https://journals.plos.org>
3. Šola H. M. Нейронаукова аналіз дизайну логотипів. *PMC*. 2025. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov>
4. Керівництво з когнітивної доступності / Gov.UK. 2025. URL: <https://accessibility.education.gov.uk>

МОВНА ІНКЛЮЗІЯ ТА ЦИФРОВА ДОСТУПНІСТЬ: РОЗРОБКА БАГАТОМОВНИХ МЕДІАРЕСУРСІВ ТА ІНТЕРФЕЙСІВ ДЛЯ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ LINGUISTIC INCLUSION AND DIGITAL ACCESSIBILITY: DEVELOPMENT OF MULTILINGUAL MEDIA RESOURCES AND INTERFACES FOR STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

П'ятницький Нікіта Максимович

IV курс, група ПР-22-1, спеціальність «Філологія» (переклад),
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-1263-3573>
papashabernard@gmail.com

Науковий керівник: Медведенко С.В., ст. викладач,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-3563-2693>
golden.ray.comm@gmail.com

Анотація. Робота присвячена питанням мовної інклюзії та цифрової доступності в освітньому середовищі, зокрема розробці медіаресурсів та інтерфейсів для студентів з особливими освіт-

німи потребами. Розглянуто основні вимоги до створення багатомовних і доступних цифрових платформ, що забезпечують рівний доступ до навчання незалежно від мовних чи фізичних обмежень користувачів. Наголошується на важливості використання простої мови, субтитрів, жестової мови, автоматичного перекладу та озвучення текстів, а також на дотриманні стандартів WCAG і принципів універсального дизайну навчання. Підкреслюється, що впровадження інклюзивних та адаптивних цифрових рішень сприяє підвищенню якості освіти, розвитку мовного різноманіття та створенню по-справжньому інклюзивного освітнього простору.

Annotation. *The report focuses on the issues of language inclusion and digital accessibility in education, particularly on the development of media resources and interfaces for students with special educational needs. It discusses the key requirements for creating multilingual and accessible digital platforms that ensure equal access to learning regardless of linguistic or physical limitations. Special attention is given to the use of plain language, subtitles, sign language, automatic translation and text-to-speech technologies, as well as compliance with WCAG standards and the principles of Universal Design for Learning. The report emphasizes that the implementation of inclusive and adaptive digital solutions enhances the quality of education, promotes linguistic diversity, and contributes to the creation of a truly inclusive learning environment.*

Сучасна освіта потребує інклюзивних підходів, що забезпечують рівний доступ до знань для всіх учнів. Створення медіа-ресурсів та інтерфейсів, які підтримують мовну інклюзію та цифрову доступність, є важливою умовою забезпечення рівного доступу до освіти для всіх студентів, особливо для тих, хто має особливі освітні потреби [1]. Такі ресурси мають враховувати як мовне різноманіття користувачів, так і потребу у зручному, адаптивному та інтуїтивному цифровому середовищі. Мовна інклюзія передбачає можливість вибору мови інтерфейсу, субтитрів, аудіосупроводу або тексту, що дозволяє студентам навчатися рідною чи зручною для них мовою. Важливо, щоб навчальні матеріали створювалися у простій і зрозумілій формі, з використанням легкої мови, коротких речень та логічної структури. Підтримка жестової мови, автоматичного перекладу та озвучення текстів є додатковими інструментами, що роблять контент доступним для ширшої аудиторії. Також необхідно враховувати

культурні особливості студентів, адаптуючи візуальні та мовні елементи відповідно до різних національних контекстів.

Важливою вимогою є відповідність медіаресурсів міжнародним стандартам доступності, зокрема WCAG (Web Content Accessibility Guidelines) [2]. Це означає, що контент повинен бути сприйнятним, керованим, зрозумілим і надійним. Для цього потрібно забезпечувати альтернативний текст до зображень, субтитри у відео, аудіоописи та можливість сприймати інформацію в різних форматах — текстовому, звуковому, візуальному. Важливу роль відіграють кольоровий контраст, читабельні шрифти, можливість збільшення тексту та сумісність із програмами для читання з екрана, що особливо важливо для користувачів із порушеннями зору.

Інтерфейси освітніх платформ повинні бути адаптивними, тобто автоматично підлаштовуватись під різні пристрої — комп'ютери, планшети, смартфони. Навігація має бути простою і зрозумілою, з мінімумом відволікаючих елементів, а керування — доступним не лише через клавіатуру чи мишу, але й через голосові або альтернативні методи введення. Особливо важливо передбачити можливість індивідуального налаштування — зміни розміру шрифту, кольорової схеми, швидкості відтворення чи вибору мови.

Інклюзивний дизайн має базуватись на принципах універсального навчального дизайну (Universal Design for Learning), тобто створювати умови, які забезпечують однаковий доступ до знань для всіх студентів, незалежно від їхніх особливостей [3]. Для цього необхідно тестувати нові ресурси разом із користувачами, які мають різні типи порушень, аби переконатися, що інтерфейс справді зручний та ефективний. Важливо також дбати про емоційний комфорт користувача: дизайн має бути дружнім, позитивним і не створювати додаткових бар'єрів.

З технічного боку медіаресурси повинні бути сумісними з асистивними технологіями, такими як скрінрідери, брайлеві дисплеї або програми розпізнавання голосу. Код системи має бути оптимізованим, щоб забезпечити швидке завантаження матеріалів, а також підтримку офлайн-доступу. Водночас особливу увагу слід приділяти захисту особистих даних користувачів, дотримуючись етичних і правових норм конфіденційності.

З педагогічного погляду важливо, щоб навчальні матеріали були диференційованими за рівнем складності та формою

подачі, дозволяючи студентам обирати оптимальний спосіб навчання [4]. Зворотний зв'язок має бути доступним і зрозумілим — через аудіо, піктограми або спрощені текстові повідомлення.

Використання технологій штучного інтелекту суттєво розширює можливості створення інклюзивних інтерфейсів і медіа-ресурсів для студентів з особливими освітніми потребами. ШІ забезпечує автоматичний переклад і мультимовну підтримку, дозволяє використовувати системи розпізнавання та синтезу мовлення, що робить навчальний контент доступним для користувачів із порушеннями слуху чи зору [5]. Завдяки алгоритмам машинного навчання можливе створення адаптивного навчання — система аналізує потреби студента та підлаштовує матеріал під його рівень і темп роботи. Інтелектуальні інтерфейси можуть автоматично змінювати мову, розмір шрифту чи спосіб подачі інформації, полегшуючи сприйняття контенту.

Висновок. Створення медіа-ресурсів і інтерфейсів, що підтримують мовну інклюзію та цифрову доступність, вимагає комплексного підходу, який поєднує технічні, педагогічні та етичні аспекти. Такий підхід забезпечує не лише рівні можливості для студентів з особливими освітніми потребами, але й підвищує якість освіти загалом, роблячи її по-справжньому інклюзивною.

Список використаних джерел

1. Shyyan, Vitaliy; Christensen, Laurene; and Chauhan, Swati V. Where Digital Accessibility Meets Universal Design: Transforming Classrooms for Multilingual Learners with Disabilities. *Developmental Disabilities Network Journal*. 2025. Vol. 5(1), Article 5.
2. Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.0 <https://www.w3.org/TR/WCAG20/> (дата звернення: 12.11.2025)
3. Choi, G., Seo, J. Accessibility, Usability, and Universal Design for Learning: Discussion of Three Key LX/UX Elements for Inclusive Learning Design. *TechTrends* 68, 936–945 (2024).
4. B.N. Langelaan, L. Gaikhorst, W. Smets, R.J. Oostdam, Differentiating instruction: Understanding the key elements for successful teacher preparation and development. *Teaching and Teacher Education*. 2024. Vol.140. P.104464/
5. Melo-Lopez, V.-A.; Basantes-Andrade, A.; Gudico-Mejia, C.-B.; Hernández-Martínez, E. The Impact of Artificial Intelligence on Inclusive Education: A Systematic Review. *Educ. Sci.* 2025, 15, 539.

**ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ
У КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ****INNOVATIVE METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES
IN THE CONTEXT OF INCLUSIVE EDUCATION**

Самокиш Андрій Русланович

*І курс, група мПР-25, спеціальність «Філологія»,
Інститут філології та масових комунікацій*

Університету «Україна».

kinotube21@gmail.com

Науковий керівник: Явор О.В., ст. викладач,

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

olhayavor24@gmail.com

Анотація. У статті розглянуто роль сучасних технологій перекладу в забезпеченні інклюзивності під час вивчення іноземних мов. Наголошено, що цифрові інструменти, такі як автоматичні субтитри, озвучення тексту та переклад у режимі реального часу, значно розширюють доступ до навчання для людей з порушеннями слуху, зору та іншими освітніми потребами. Показано, що використання цих технологій сприяє подоланню мовних бар'єрів, підвищує якість навчального процесу та забезпечує рівні можливості для всіх учнів. Зазначено, що рекомендації ЮНЕСКО підкреслюють необхідність адаптації цифрових інструментів до індивідуальних потреб користувачів. Отже, технології перекладу виступають важливим елементом інклюзивної освіти та сприяють формуванню доступного й комфортного освітнього середовища.

Annotation. The paper examines the role of modern translation technologies in promoting inclusivity in the process of learning foreign languages. It highlights that digital tools such as automatic subtitles, text-to-speech systems, and real-time translation significantly expand learning opportunities for individuals with hearing, visual, and other special educational needs. The study shows that these technologies help overcome language barriers, enhance the quality of instruction, and ensure equal access to learning for all students. UNESCO's guidelines emphasize the importance of adapting digital tools to the individual needs of each user. Therefore, translation technologies serve as a key component of inclusive education and contribute to creating an accessible and learner-centered educational environment.

Modern translation technologies have become an integral part of inclusive foreign language education, providing expanded access to learning opportunities for students with diverse abilities, needs, and linguistic backgrounds. Over the past two decades, rapid technological progress has transformed digital translation tools from simple word-substitution programs into complex systems powered by artificial intelligence, capable of interpreting, generating, and adapting multilingual content in real time. These innovations not only make language learning more efficient but also promote educational equity by supporting learners with sensory, cognitive, and communication differences. As the global educational landscape becomes increasingly multicultural and multilingual, translation technologies serve as vital instruments for ensuring that every student — regardless of disability or background — can participate in language learning on equal terms.

A significant contribution of translation technologies lies in their ability to support students with hearing impairments. Automatic captioning tools, speech-to-text systems, and real-time transcription services allow learners who are deaf or hard of hearing to access spoken content without delays or barriers. Applications such as Google Live Transcribe, Zoom's automatic subtitles, and Microsoft Translator convert spoken language into readable text almost instantly, enabling students to follow lectures, participate in discussions, and engage with multimedia materials. These features provide equal access to information, reduce the need for human interpreters, and strengthen learners' autonomy. Moreover, real-time captioning promotes inclusive communication by ensuring that deaf students can interact with peers and instructors without relying on intermediaries.

Translation technologies are equally important for learners with visual impairments. Screen readers, text-to-speech engines, and AI-powered audio narration systems help convert written content into auditory form, giving visually impaired students full access to foreign-language materials. Tools such as JAWS, NVDA, and VoiceOver enable users to navigate online dictionaries, translation platforms, and educational resources through synthesized speech. Voice-based translation assistants enhance pronunciation practice, reading comprehension, and vocabulary learning by offering immediate auditory feedback. These adaptive technologies help remove traditional barriers associated with printed text and ensure that visually impaired learners can participate fully in foreign-language classes.

Students with cognitive or learning differences also benefit from translation technologies. Individuals with dyslexia, ADHD, or processing difficulties often struggle with complex syntactic structures or dense textual materials. Many translation platforms now include accessibility features that simplify language, break down long sentences, provide context-based definitions, or generate visual aids to support comprehension. AI translation models can paraphrase content in simplified language, reorganize information into structured formats, or provide multimodal explanations combining text, audio, and visuals. This reduces cognitive overload and helps students process foreign-language content more effectively, promoting confidence and reducing barriers to participation.

Beyond supporting specific disabilities, translation technologies enhance inclusivity in multicultural classrooms by overcoming linguistic obstacles for international students or learners whose native language differs from the instructional language. Real-time translation tools enable rapid conversion of teacher instructions, academic texts, and peer communication, allowing foreign students to participate fully in collaborative activities and class discussions. Translation applications break down geographical and linguistic barriers, fostering multicultural understanding and supporting smoother academic integration. This contributes to a more inclusive classroom environment, where diversity serves as a strength rather than a limitation.

These technologies are closely aligned with UNESCO's principles of inclusive education, which emphasize accessibility, flexibility, and learner-centered approaches. Universal Design for Learning (UDL) highlights the need for multiple means of representation and engagement, and translation technologies directly support these principles. They allow learners to choose how they receive and process information — visually, auditorily, or through simplified or multilingual formats. This personalization ensures that foreign-language learning adapts to individual needs rather than forcing students into a uniform structure. As a result, translation technologies serve not only as linguistic tools but also as accessibility solutions that make education more equitable.

Educators benefit significantly from translation technologies as well. Teachers can create multilingual resources, communicate more effectively with diverse student populations, and provide individualized feedback adapted to learners' abilities. For visually impaired students, instructors can prepare audio-based materials; for deaf

students, lecture subtitles can be generated; and for international students, explanations can be instantly translated. These tools reduce teachers' workload while improving instructional quality, contributing to an inclusive and supportive educational environment.

Social inclusivity is another important dimension supported by translation technologies. Students with disabilities often experience isolation due to communication barriers. By enabling participation in group activities, classroom discussions, and collaborative projects, translation technologies help create a sense of belonging and strengthen peer relationships. They foster empathy and understanding among classmates by exposing them to various communication modes and accessibility needs. This contributes to building a more tolerant, supportive, and inclusive educational culture.

Despite their advantages, translation technologies must be used thoughtfully. Machine translation may occasionally misinterpret idioms, cultural references, or complex academic language, which can lead to misunderstandings if used uncritically. Additionally, students may become overly dependent on translation tools, limiting their development of independent language skills. Educators must balance the use of translation technologies with pedagogical strategies that promote critical thinking, linguistic analysis, and active learning. Nevertheless, when integrated responsibly, translation technologies complement educational methodologies and enhance inclusivity without compromising language proficiency.

In conclusion, translation technologies play a transformative role in promoting inclusivity in foreign-language learning by addressing the needs of students with sensory, cognitive, linguistic, and cultural differences. They break down communication barriers, support equal access to information, and empower learners to participate fully in academic and social contexts. These tools reinforce global principles of inclusive education and align with contemporary pedagogical models such as Universal Design for Learning. As translation technologies continue to evolve, they will remain essential components of inclusive language education, ensuring that every learner — regardless of ability, background, or native language — has the opportunity to succeed in an interconnected world.

Список використаних джерел

1. UNESCO. Education for All: Inclusive Education Guidelines. Paris: UNESCO Publishing, 2020.

2. Mayer, R. E. Multimedia Learning. Cambridge: Cambridge University Press, 2021.
3. Garcia, O., & Li Wei. Translanguaging: Language, Bilingualism and Education. London: Palgrave Macmillan, 2018.
4. Kelly, N., Stewart, D. The Interpreter's Guide to Translation Technology. New York: Routledge, 2020.
5. Krashen, S. D. Principles and Practice in Second Language Acquisition. Oxford: Pergamon Press, 2020.

**РОЛЬ ВОЛОНТЕРСЬКИХ ТА ОСВІТНІХ
ТУРИСТИЧНИХ ПРОЄКТІВ У РОЗВИТКУ
МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДІ**
**THE ROLE OF VOLUNTEER AND EDUCATIONAL
TOURISM PROJECTS IN THE DEVELOPMENT
OF INTERCULTURAL COMPETENCE OF YOUTH**

Синельников Євгеній Юрійович

*II курс, група ТУ-24-1М, спеціальність «Туризм та рекреація»,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».
sen1a0000@gmail.com*

*Науковий керівник: Танська Л.В., к.культ.,
завідувач кафедри туризму,
документних та міжкультурних комунікацій,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7607-4688>
tanska2008@ukr.net*

Анотація. У статті розкрито роль волонтерських та освітніх туристичних проєктів у розвитку міжкультурної компетентності молоді в умовах сучасного туристичного простору. Показано, що участь у таких проєктах забезпечує занурення в автентичні ситуації міжкультурної взаємодії, сприяє формуванню навичок ефективної комунікації, емпатії, культурної чутливості та готовності до конструктивного діалогу в полікультурному середовищі. Наголошено, що освітній туризм та волонтерські програми створюють умови для засвоєння моделей соціальної поведінки, усвідомленого ставлення до культурного розмаїття та подолання стереотипних уявлень. Узагальнено основні компоненти міжкультурної компетентності, які формуються у процесі участі молоді в туристичних ініціативах: когнітивний, перцептивний,

комунікативний і поведінковий. Підкреслено значення таких проєктів для розвитку соціальної відповідальності, здатності до самоорганізації, командної взаємодії та готовності до академічної й професійної мобільності. Зроблено висновок, що інтеграція волонтерських та освітніх туристичних практик у систему професійної підготовки сприяє формуванню мобільних, відкритих і культурно чутливих фахівців, здатних ефективно діяти в умовах глобалізованого культурного простору.

Annotation. *The article explores the role of volunteer and educational tourism projects in developing intercultural competence among young people within the contemporary tourism environment. It is shown that participation in such initiatives provides immersion in authentic intercultural situations and enhances communication skills, empathy, cultural sensitivity, and the ability to engage in constructive dialogue in multicultural settings. Educational and volunteer tourism are considered as platforms for acquiring socially oriented behavioural models, fostering an informed attitude toward cultural diversity, and overcoming stereotypical perceptions. The key components of intercultural competence shaped through youth participation in tourism projects are outlined, including cognitive, perceptive, communicative, and behavioural dimensions. Special attention is given to the contribution of these projects to the development of social responsibility, self-organisation, teamwork, and readiness for academic and professional mobility. It is concluded that the integration of volunteer and educational tourism practices into professional training facilitates the formation of mobile, open, and culturally sensitive specialists capable of acting effectively in a globalised cultural context.*

Сучасний туристичний простір формує нові вимоги до професійної підготовки молоді, орієнтуючи її на активну взаємодію в умовах культурної різноманітності. Освітні й волонтерські туристичні програми постають ефективними інструментами залучення до реальних ситуацій міжкультурної комунікації, оскільки забезпечують доступ до автентичних соціальних контекстів, різних моделей поведінки й ціннісних орієнтацій. Такі формати діяльності створюють простір для розвитку комунікаційних умінь, уміння адаптуватися до багатокультурного середовища та вибудувати конструктивний діалог у ситуаціях культурної взаємодії. На думку Н. В. Барної, інтеграція молоді в культурні практики інформаційної доби активізує процеси соціального навчання та розширює горизонти культурної взаємодії [1, с. 3], що підси-

лює значення освітнього та волонтерського туризму як чинників формування міжкультурної компетентності.

Волонтерські туристичні ініціативи забезпечують молоді можливість безпосередньої участі в організації міжнародних зустрічей, культурних заходів, проєктів неформальної освіти. Як засвідчують сучасні наукові розвідки, освітній туризм сприяє інтеграції освіти та бізнес-середовища, створюючи умови для практичного засвоєння моделей поведінки, прийнятих у глобалізованому соціокультурному контексті [2, с. 101]. Участь молоді в таких програмах дає змогу формувати досвід міжкультурної адаптації, розвивати навички толерантності, позитивної атрибуції та рефлексивного аналізу власних комунікативних стратегій.

Важливою складовою міжкультурного розвитку є включення у волонтерські активності, спрямовані на взаємодію з представниками різних країн та культур. У таких взаємодіях молодь опановує нові моделі соціального контакту, практикує навички мовленнєвого посередництва та набуває досвіду співпраці в багатонаціональних командах. Як зазначає М. Галицька, міжнародні молодіжні зустрічі сприяють розвиткові здатності інтерпретувати культурні коди та знижують бар'єри міжкультурного нерозуміння [2, с. 84].

Особливого значення набуває освітній туризм, орієнтований на залучення молоді до автентичних культурних практик інших країн. Такі форми мобільності сприяють розвиткові здатності застосовувати міжкультурні комунікативні навички у природних умовах взаємодії, формують усвідомлене ставлення до культурного розмаїття та підвищують рівень готовності до академічної й професійної мобільності. Залучення до іншокультурного середовища забезпечує вироблення критичного мислення та зменшує ймовірність етноцентричних інтерпретацій [3, с. 63].

У табл. 1 узагальнено ключові компоненти міжкультурної компетентності, що формуються у процесі участі молоді в освітніх і волонтерських туристичних проєктах.

Як бачимо із табл. 1, структура міжкультурної компетентності, що формується у волонтерських та освітніх туристичних проєктах, охоплює взаємопов'язані когнітивні, комунікативні, поведінкові та рефлексивно-ціннісні компоненти, які функціонують як єдина система адаптаційних механізмів. Представлені показники свідчать, що залучення молоді до міжкультурних практик забезпечує не лише накопичення знань про культурні

норми та соціальні коди, а й розвиток уміння інтерпретувати неоднозначні ситуації взаємодії, регулювати власні комунікативні стратегії, долати бар'єри нерозуміння та здійснювати корекцію поведінкових моделей відповідно до контексту.

Таблиця 1

Компоненти міжкультурної компетентності, що формуються у волонтерських та освітніх туристичних проєктах

№	Компонент	Зміст
1	Когнітивний	Знання норм, цінностей, моделей поведінки інших культур
2	Перцептивний	Розвиток емпатії, культурної чутливості, уміння долати стереотипи
3	Комунікативний	Уміння вести діалог, адаптувати мовлення, використовувати культурно адекватні стратегії
4	Поведінковий	Здатність діяти ефективно в поліетнічних групах, застосовувати міжкультурні стратегії співпраці

Участь молоді в програмах міжнародної співпраці поглиблює здатність до розуміння динаміки глобальних культурних процесів. Міжкультурна взаємодія постає не лише як обмін інформацією, а як форма взаємного культурного навчання, у межах якого формуються механізми адаптації власних ціннісних орієнтацій до різних соціокультурних моделей [4, с. 79].

У свою чергу волонтерські туристичні проєкти, забезпечують розвиток соціальної відповідальності, самоорганізації та командної взаємодії, що є важливими складовими професійної компетентності сучасної молоді. Участь у міжнародних культурних ініціативах активізує процеси самоідентифікації, сприяє становленню відкритості до нових досвідів і мотивує до конструктивної міжкультурної взаємодії [5, с. 12].

У підсумку можна зазначити, що волонтерські та освітні туристичні проєкти виступають дієвим засобом розвитку міжкультурної компетентності молоді, забезпечуючи поєднання теоретичних знань, практичного досвіду та емоційно-ціннісного включення у ситуації взаємодії з різними культурами. Їхнє впровадження у систему професійної освіти створює умови для формування мобільних, відкритих і соціально відповідальних фахівців, здатних до ефективної участі у глобальному культурному просторі.

Список використаних джерел

1. Монтрін І. І., Танська Л. В., Барна Н. В. Освітній туризм в сучасних умовах інтеграції секторів вищої освіти та бізнесу. *Конкурентоспроможність вищої освіти України в умовах інформаційного суспільства* : зб. тез І Між-нар. наук.-практ. конф., м. Чернігів, 9 листопада 2018 р. Чернігів : Чернігівський національний технологічний університет, 2018. С. 101. URL: <https://www.stu.cn.ua> (дата звернення: 20.11.2025).
2. Галицька М. Міжнародні молодіжні зустрічі у формуванні між-культурної компетентності майбутніх фахівців. *Educological discourse*. 2014. № 4(8). С. 81–92.
3. Ігнатова О. Європейський досвід міжкультурної комунікації в освіті і культурі. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2023. № 68. С. 60–67.
4. Їтун Л. Теоретичні основи формування міжкультурної комунікації та міжкультурної компетентності. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2020. № 99.6. С. 74–83.
5. Танська Л. В., Барна Н. В. Гармонізація глобалізаційних процесів культури. *Cultural Studies and Art: European Development Direction* : матеріали International Scientific Conference, Riga, Latvia, 16–17 July 2021. Riga, 2021. С. 10–14.

**VR-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ЕМПАТІЇ
ТА МІЖКУЛЬТУРНОГО РОЗУМІННЯ У СТУДЕНТІВ****VR TECHNOLOGIES AS A TOOL FOR DEVELOPING EMPATHY
AND INTERCULTURAL UNDERSTANDING IN STUDENTS****Сіренко Євгеній Дмитрович**

*II курс, група ТУ-24-1М, спеціальність «Туризм та рекреація»,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».*
c1rkaua@gmail.com

*Науковий керівник: Танська Л.В., к.культ.,
завідувач кафедри туризму,
документних та міжкультурних комунікацій,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7607-4688>
tanska2008@ukr.net

Анотація. У статті розкрито потенціал VR-технологій як інструменту формування емпатії та міжкультурного розуміння у студентської молоді. Обґрунтовано, що VR забезпечує ефект повного занурення, у якому студенти отримують можливість

переживати ситуації міжкультурної взаємодії від першої особи, що сприяє розвитку емоційної чутливості та подоланню стереотипів. Показано, що VR-симуляції дозволяють моделювати соціальні контексти, невербальні коди та поведінкові сценарії різних культур, підсилюючи когнітивний і перцептивний компоненти міжкультурної компетентності. Проаналізовано значення VR у програмах інклюзивного та освітнього туризму, зокрема у формуванні здатності оцінювати бар'єри доступності, розуміти потреби вразливих груп і застосовувати адаптивні комунікаційні стратегії. Наголошено, що VR створює умови для розвитку рефлексивних умінь, критичного мислення та навичок конструктивного вирішення міжкультурних конфліктів. Зроблено висновок, що інтеграція VR-інструментів у професійну підготовку сприяє становленню культурно чутливих, соціально відповідальних і мобільних фахівців, здатних ефективно діяти у глобальному суспільстві.

Annotation. The article examines the potential of virtual reality (VR) technologies as an effective tool for developing empathy and intercultural understanding among university students. VR's immersive nature enables learners to experience intercultural interactions from a first-person perspective, fostering emotional sensitivity and reducing stereotypical thinking. The study demonstrates that VR simulations can model diverse social contexts, behavioural patterns, and nonverbal communication typical of different cultures, thereby strengthening both cognitive and perceptual components of intercultural competence. Special attention is given to the use of VR within inclusive and educational tourism programmes, where it supports students in assessing accessibility barriers, understanding the needs of vulnerable groups, and applying adaptive communication strategies. It is emphasized that VR enhances students' reflective abilities, critical thinking skills, and capacity to resolve intercultural conflicts constructively. The article concludes that integrating VR technologies into professional education contributes to the formation of culturally sensitive, socially responsible, and globally competent specialists prepared to operate effectively in a multicultural environment.

У добу цифрової трансформації, перед вищою освітою постають виклики забезпечення не лише професійної, а й соціокультурної підготовки студентів, здатної формувати компетентності для взаємодії у глобальному середовищі. Одним із перспективних інструментів виступають технології віртуальної реальності (VR), які створюють умови для занурення у змоде-

льовані ситуації міжкультурної комунікації та сприяють розвитку емпатії як ключової навички XXI століття. На думку дослідників, культурні трансформації інформаційної доби докорінно змінюють логіку соціальної взаємодії, підвищуючи вимоги до здатності індивіда усвідомлювати багатоманітність культурних кодів і сценаріїв поведінки [1; 2]. Це актуалізує застосування VR-технологій, що дозволяють моделювати такі ситуації у безпечному та контрольованому освітньому середовищі.

Однією з ключових особливостей VR є можливість створення ефекту «переживання від першої особи», коли студент потрапляє у позицію представника іншої культури або соціальної групи. Таке занурення формує не лише когнітивне розуміння, але й емоційно-перцептивну залученість, що є визначальною для розвитку емпатії. Міжкультурні дослідження засвідчують, що досвід реальної або змодельованої зустрічі з іншими культурами сприяє подоланню стереотипів, формує здатність до діалогу та зменшує ризики етноцентричних інтерпретацій [2, с. 63]. Технології VR значною мірою підсилюють цей ефект, оскільки дозволяють інтегрувати не лише образи, а й поведінкові сценарії, невербальні коди та соціальний контекст.

У європейських практиках VR дедалі частіше використовується в освітньому туризмі та програмах культурного обміну. Сучасні моделі змішаного навчання включають VR-екскурсії історичними локаціями, симуляції культурних ситуацій та інтерактивні діалоги з віртуальними персонажами, які репрезентують різні національні традиції. У контексті таких підходів особливого значення набуває ідея, що міжкультурна взаємодія є не лише передаванням інформації, а процесом взаємного культурного навчання [3, с. 79], а VR створює технологічні можливості для її поглиблення.

VR-симуляції також мають потенціал для розвитку соціальної чутливості та емпатії через моделювання досвіду вразливих груп населення. Зокрема, у програмах інклюзивного туризму VR використовується для демонстрації бар'єрів, з якими стикаються люди з порушеннями зору, слуху чи рухової сфери. Такий підхід формує у студентів здатність оцінювати інфраструктурну доступність і розуміти роль сервісної підтримки у створенні комфортного середовища [4, с. 178]. Для майбутніх менеджерів туризму це є базою професійної компетентності, оскільки дозволяє враховувати потреби різних категорій туристів та застосовувати принципи безбар'єрності.

Варто наголосити, що суттєвий потенціал VR-технологій полягає у можливості моделювати міжкультурні конфліктні ситуації та тренувати навички їхнього конструктивного розв'язання. VR-сценарії можуть відтворювати різні культурні норми спілкування, стилі поведінки, емоційні реакції, що особливо важливо в освітніх програмах, спрямованих на формування міжкультурної компетентності. У цьому контексті заслуговує на увагу теза Л. В. Танської про зростання значення культурної чутливості та здатності розпізнавати соціокультурні відмінності в умовах глобалізації [5, с. 12]. Так, VR може виступати потужним інструментом формування цього компоненту, оскільки забезпечує досвід взаємодії у багатомірному культурному середовищі.

Інтеграція VR у навчальний процес також сприяє формуванню рефлексивних механізмів, оскільки студенти мають змогу повторно переглядати власні дії у віртуальному просторі, аналізувати комунікативні помилки, поведінкові реакції та оцінювати ефективність застосованих стратегій. Такий формат відповідає світовим тенденціям розвитку компетентнісної освіти, яка робить акцент на досвіді, аналітиці та саморегуляції.

Важливим є те, що VR дозволяє долати просторові та фінансові обмеження, характерні для традиційних форм освітнього туризму чи академічної мобільності. Студенти отримують доступ до глобальних культурних практик, не залишаючи аудиторії, що є особливо актуальним для української системи освіти в умовах воєнних та соціально-економічних обмежень. Віртуальні культурні середовища забезпечують можливість вивчати історичну спадщину, культурні символи, соціальну поведінку різних народів у форматі інтенсивного занурення, недосяжному для традиційних методів.

З огляду на зазначене, можна констатувати, що VR-технології можуть стати одним із ключових напрямів модернізації професійної підготовки студентів спеціальностей, пов'язаних із туризмом, культурологією, міжнародними відносинами та соціальною роботою. Їхня інтеграція дозволить сформувати збалансоване поєднання когнітивних, емоційних та поведінкових компонентів міжкультурної компетентності, що є необхідною умовою успішної діяльності в глобальному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Барна Н. В. Культура в інформаційному суспільстві: процеси трансформації. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2014. Вип. 8–9. С. 3–12.
2. Ігнатова О. Європейський досвід міжкультурної комунікації в освіті і культурі. *Modern Information Technologies...* 2023. № 68. С. 60–67.
3. Ітун Л. Теоретичні основи формування міжкультурної комунікації та міжкультурної компетентності. *Духовність особистості*. 2020. № 99.6. С. 74–83.
4. Вербовська О., Кравченко О. Комплексна реабілітація засобами інклюзивного туризму. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2022. № 2(9). С. 176–184.
5. Танська Л. В., Барна Н. В. Гармонізація глобалізаційних процесів культури. *Cultural Studies and Art...* Riga, 2021. С. 10–14.

FEATURES OF FOREIGN LANGUAGE LEARNING
OF STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDSОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ
СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Стельмах Артем Миколайович

III курс, група ПЗ-24.2-1 фмб-(1)-іпсв (Група 1),
спеціальність «Право»,Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».
stelmahartemmikolajovic@gmail.comНауковий керівник: Явор О.В., ст. викладач,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».
olhayavor24@gmail.com

Annotation. *This thesis explores the key aspects of foreign language learning among students with special educational needs (SEN). It emphasizes pedagogical strategies that promote inclusion, equality, and a supportive learning environment. The text discusses methods of adapting learning materials, the use of digital technologies, and the importance of psychological support as crucial factors in achieving successful foreign language acquisition. The principles of effective teacher-student interaction that enhance motivation, socialization, and academic success are also outlined.*

Анотація. *У тезі розглядаються ключові аспекти навчання іноземних мов студентів з особливими освітніми потребами. Особлива увага приділяється педагогічним підходам, спрямованим на забезпечення інклюзивності, рівності можливостей і комфортного*

навчального середовища. Описано методи адаптації навчальних матеріалів, використання цифрових технологій, а також психологічну підтримку як важливі чинники успішного засвоєння іншомовної компетентності. Визначено принципи ефективної взаємодії між викладачем і студентами з ООП, що сприяють їхній соціалізації, мотивації та академічному успіху.

Teaching foreign languages to students with special educational needs is a multifaceted process that requires not only linguistic and pedagogical expertise but also a deep understanding of students' cognitive and emotional differences. Such students may experience difficulties with perception, concentration, speech articulation, or information processing, which must be considered when designing educational programs. Therefore, the primary goal of an inclusive foreign language classroom is to ensure that every student — regardless of their abilities — has equal access to quality education and can achieve meaningful progress.

An inclusive environment is the foundation of effective teaching for SEN students. It should be designed to eliminate physical, social, and psychological barriers to learning. This includes ensuring barrier-free access to classrooms and learning materials, flexible scheduling, and the use of assistive technologies. Moreover, a positive and empathetic atmosphere encourages students to express themselves freely, take risks in communication, and participate actively in classroom discussions.

Teachers play a central role in maintaining this environment. They must demonstrate patience, adaptability, and creativity. A key aspect of inclusivity is differentiation — the practice of modifying teaching methods and materials according to students' individual needs, pace, and learning styles.

Adapting learning materials is crucial for ensuring comprehension and engagement. Simplified texts, visual supports, and audio cues help students grasp new vocabulary and grammar structures. Multimodal resources — combining images, sound, and interactive elements — are particularly effective in maintaining attention and reinforcing learning outcomes.

For example, students with hearing impairments benefit from written transcripts, visual aids, and subtitled videos, while those with visual impairments may use audio lessons, tactile materials, or screen readers. Teachers can also employ gamified exercises and storytelling

techniques to make the learning process more engaging and meaningful. Modern educational technologies have revolutionized language learning for SEN students. Online platforms such as Duolingo, Memrise, and Quizlet provide adaptive exercises that adjust to individual progress levels. Tools like speech recognition, text-to-speech programs, and interactive whiteboards create a more dynamic learning environment. Furthermore, virtual classrooms and online communication platforms allow students to learn at their own pace, review materials multiple times, and interact with peers beyond traditional classroom settings. These tools not only expand accessibility but also enhance autonomy, motivation, and confidence.

Learning a foreign language can be a stressful experience, especially for students who face communication challenges. Therefore, psychological support and encouragement are essential components of inclusive education. Teachers should focus on building trust, promoting self-esteem, and reinforcing positive learning experiences.

Creating a non-judgmental atmosphere helps students overcome the fear of making mistakes — a common barrier to language acquisition. Collaborative activities such as pair work, group projects, and peer feedback sessions foster a sense of belonging and improve social skills, which are equally important for personal and academic growth.

The teacher acts as both an instructor and a mentor. Their responsibilities extend beyond teaching vocabulary and grammar — they must also develop each student's communicative confidence and intercultural awareness. Continuous assessment, individualized feedback, and flexible lesson planning are vital.

Professional development in inclusive pedagogy is equally important. Teachers should be familiar with modern approaches such as Universal Design for Learning (UDL), which advocates designing lessons that accommodate diverse learners from the outset rather than retroactively modifying materials.

Inclusive foreign language education not only benefits students with special needs but enriches the entire learning community. It fosters empathy, cooperation, and intercultural understanding among all learners. Moreover, inclusive practices encourage innovation in teaching, pushing educators to explore creative methodologies and digital resources.

In the future, the integration of artificial intelligence, augmented reality, and personalized learning platforms will further enhance opportunities for SEN students. These technologies can analyze indi-

vidual learning patterns, predict challenges, and offer customized support in real time. Effective foreign language teaching for students with special educational needs requires a comprehensive and empathetic approach that combines pedagogical flexibility, technological innovation, and emotional sensitivity. By adapting materials, employing digital tools, and fostering inclusive classroom dynamics, educators can ensure equal opportunities for all learners. Such an approach not only improves linguistic outcomes but also contributes to the holistic development, confidence, and social integration of SEN students.

Список використаних джерел

1. Ainscow, M. (2020). Promoting Inclusion in Education. Routledge.
2. Florian, L. (2015). Inclusive Pedagogy in the Classroom. Cambridge University Press.
3. Tomlinson, C. A. (2017). Differentiated Instruction: A Guide for Inclusive Classrooms. Pearson.
4. UNESCO. (2023). Policy Guidelines on Inclusion in Education.
5. Reinders, H. (2019). Teaching Languages to Students with Special Needs. Oxford University Press.
6. Lindsay, G. (2018). Educational Inclusion and Diversity: Principles and Practices. Routledge.

ПІДХОДИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ НАВЧАННІ В ОСВОЄННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

APPROACHES IN INCLUSIVE TEACHING IN LEARNING FOREIGN LANGUAGES

Стрельченко Наталія Миколаївна

І курс, група З/ПР-25-1М-імфс, спеціальність «Філологія. Переклад»,

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна»;

кандидат економічних наук,

доцент кафедри авіаційних робіт та послуг,

Національний авіаційний університет.

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-4245-6746>

8199nataliia@gmail.com

Анотація. *Невід'ємною частиною становлення Нової української школи є інклюзивний складник, який формує нову філософію суспільства, засновану на розумінні різноманітності та рівності всіх. У тезисах розглянуто особливості інклюзивного навчання іноземної мови в початковій школі. На основі аналізу науково-*

методичної літератури, педагогічного спостереження за освітнім процесом на уроках англійської мови в інклюзивних класах встановлено, що важливим є використання чітких і зрозумілих інструкцій для виконання вправ і завдань, введення та підтримання навчальної рутини (привітання, постійне місце для написання домашнього завдання, запитання на початку та наприкінці уроку тощо).

Annotation. *An integral part of the formation of the New Ukrainian School is the inclusive component, which forms a new philosophy of society, based on the understanding of diversity and equality of all. The theses consider the features of inclusive foreign language teaching in elementary school. Based on the analysis of scientific and methodological literature, pedagogical observation of the educational process in English lessons in inclusive classes, it was established that it is important to use clear and understandable instructions for performing exercises and tasks, introducing and maintaining a learning routine (greetings, a permanent place to write homework, questions at the beginning and end of the lesson, etc.).*

Інклюзивне навчання іноземної мови передбачає створення такого освітнього середовища, де кожен учень, незалежно від його індивідуальних особливостей, психофізичних можливостей та освітніх потреб, може успішно оволодівати іноземною мовою. Це вимагає від учителя не лише глибокого володіння предметом, але й спеціальних компетентностей щодо роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Проблема полягає в тому, що традиційна система підготовки майбутніх учителів іноземної мови не завжди забезпечує формування необхідних компетентностей для ефективної роботи в інклюзивному середовищі. Сучасний учитель іноземної мови повинен бути готовим до диференціації навчального процесу, застосування спеціальних методик та технологій, створення адаптованих навчальних матеріалів, використання асистивних технологій та забезпечення індивідуального підходу до кожного учня. Це актуалізує необхідність переосмислення змісту, форм і методів підготовки майбутніх учителів іноземної мови в контексті інклюзивної освіти. Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Фундаментальні аспекти інклюзивної освіти розглядаються у працях таких українських науковців, як Г.Блеч (2020), Г.Тимошко (2023), С.Стеблюк (2023), які обґрунтовують теоретичні засади та практичні підходи до організації навчання дітей

з особливими освітніми потребами. Зарубіжні дослідники, зокрема E.Wray, U.Sharma, & P.Subban, (2022) розробили концептуальні основи інклюзивної освіти та визначили ключові принципи її реалізації. Проведене ними дослідження демонструє важливість створення освітнього середовища, яке враховує різноманітність потреб учнів та забезпечує їхню активну участь у навчальному процесі. Окремі аспекти підготовки вчителів до роботи в інклюзивному середовищі досліджували М.Давидюк (2023), Т.Стеченко (2023), О.Сколотдра-Шепітко (2024) тощо. Питання навчання іноземних мов у контексті інклюзивної освіти розглядається в роботі Г.Тимошко і В.Гладуш (2023): дослідники підкреслюють специфіку викладання іноземних мов для учнів з різними порушеннями розвитку та обґрунтовують необхідність застосування спеціальних методик і технологій.

Потребують подальшого дослідження питання змісту, структури та методів формування інклюзивної компетентності у майбутніх учителів іноземної мов. Погоджуючись з науковцями (Давидюк, 2023, Стеченко, 2023, Сколотдра-Шепітко, 2024), зауважимо, що інклюзивна компетентність майбутнього вчителя іноземних мов включає систему знань, умінь, навичок, особистісних якостей та ціннісних орієнтацій, необхідних для успішного навчання іноземної мови учнів з особливими освітніми потребами. Структура інклюзивної компетентності майбутнього учителя іноземної мови включає такі компоненти:

1. Когнітивний компонент передбачає володіння теоретичними знаннями про сутність інклюзивної освіти, особливості психофізичного розвитку дітей з різними порушеннями, специфіку навчання іноземних мов учнів з особливими освітніми потребами. Цей компонент включає знання про різні типи порушень (сенсорні, інтелектуальні, мовленнєві, опорно-рухові, емоційно-вольові), їхній вплив на процес оволодіння іноземною мовою, а також знання спеціальних методик і технологій навчання.

2. Особистісний компонент включає систему професійно значущих якостей, що забезпечують ефективну взаємодію з учнями з особливими освітніми потребами, поміж яких: емпатія, толерантність, терпіння, комунікативність, рефлексивність, креативність, готовність до постійного професійного розвитку та саморозвитку.

3. Ціннісно-мотиваційний компонент визначає систему професійних цінностей, переконань та мотивів, що спрямовують

діяльність учителя в інклюзивному середовищі. Він включає визнання цінності кожної особистості, віру в можливості всіх учнів, прагнення до забезпечення рівних можливостей для навчання, професійну мотивацію до роботи в інклюзивному середовищі.

4. Компетентнісний підхід орієнтує на формування інклюзивної компетентності як інтегрованої якості особистості. Він передбачає поєднання теоретичної підготовки з практичною діяльністю, розвиток здатності застосовувати знання в реальних професійних ситуаціях. Він сприяє формуванню професійної індивідуальності та готовності до роботи з різними категоріями учнів.

5. Діяльнісний підхід реалізується через моделювання професійних ситуацій, проведення практичних вправ, участь у проектній роботі та експериментальній діяльності і сприяє формуванню активної професійної позиції майбутніх учителів іноземної мови та розвитку їхньої здатності до творчого вирішення педагогічних завдань в інклюзивному контексті.

Для формування інклюзивної компетентності доцільно використовувати різноманітні форми організації навчального процесу: лекційні заняття забезпечують засвоєння теоретичних знань, формування цілісного уявлення про інклюзивну освіту та особливості роботи в інклюзивному середовищі; семінарські заняття сприяють поглибленню знань, розвитку критичного мислення, формуванню власної професійної позиції щодо інклюзивного навчання; практичні заняття забезпечують формування практичних умінь і навичок, відпрацювання конкретних методів і технологій роботи в інклюзивному середовищі; тренінги сприяють розвитку професійно значущих якостей, формуванню комунікативних навичок, подоланню стереотипів та упереджень; майстер-класи дозволяють ознайомитися з передовим педагогічним досвідом, освоїти інноваційні методики та технології; педагогічна практика забезпечує інтеграцію теоретичних знань і практичних умінь, формування досвіду роботи в реальних умовах інклюзивного навчання.

Методи формування інклюзивної компетентності включають: активні методи навчання (дискусії, дебати, круглі столи, мозковий штурм) сприяють розвитку критичного мислення, формуванню власної професійної позиції; інтерактивні методи (рольові ігри, симуляції, кейс-стаді) забезпечують моделювання

реальних професійних ситуацій, формування досвіду вирішення проблем; проектний метод розвиває самостійність, креативність, здатність до командної роботи, формує досвід розробки навчальних проєктів для інклюзивного середовища; рефлексивні методи (самоаналіз, само-та взаємооцінювання, ведення рефлексивного щоденника) сприяють розвитку здатності до самопізнання.

Список використаних джерел

1. Блеч, Г. (2020). Компетентнісний підхід у навчанні української мови школярів з порушеннями інтелектуального розвитку. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*, Том 1. No 16, 44–60. DOI: <https://doi.org/10.33189/epsn.v1i16.140>
2. Давидюк, М. (2023). Практичні аспекти підготовки майбутнього педагога до роботи в інклюзивних класах. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 67, 112–120. <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2023-67-112-120>.
3. Тимошко, Г.М., Гладуш, В.А. (2023). Розвиток комунікативної компетентності педагогів в умовах інклюзивного освітнього середовища : монографія. Ніжин: Видавець Лисенко М.М.
4. Стеченко, Т., Тютюнник, О. (2023). Підготовка майбутніх учителів-філологів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі: практичні аспекти. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*, 23 (179), 120–124. <https://doi.org/10.58407/visnik.232320>
5. Сколоздра-Шепітко, О. (2024). Основи інклюзивного навчання як важлива освітня компонента підготовки вчителя-словесника. *Наукові праці Міжрегіональної Академії*
6. Стеблюк, С., Хома, О. (2023). Наукові підходи до методики навчання мовно-літературної освітньої галузі в контексті інклюзивної освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*, Вип. 66. Т. 3, 222–226. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/66-3-327>.
7. Wray, E., Sharma, U., Subban, P. (2022). Factors influencing teacher self-efficacy for inclusive education: A systematic literature review. *Teaching and Teacher Education*, 117, 103800.

**МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ
В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ**
**INTERCULTURAL COMMUNICATION AS A COMPONENT
OF TRAINING SPECIALISTS IN THE TOURISM SECTOR
IN AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT**

Танська Людмила Вацлавівна
кандидат культурології,
завідувач кафедри туризму,
документних та міжкультурних комунікацій,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7607-4688>
tanska2008@ukr.net

Анотація. У статті обгрунтовано роль міжкультурної комунікації як ключової складової професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної сфери в умовах інклюзивного освітнього середовища. Розкрито зміст міжкультурної комунікативної компетентності як інтегрального утворення, що охоплює когнітивний, перцептивний, інтерактивний та ціннісний компоненти й забезпечує здатність до ефективної взаємодії в полікультурному просторі туризму. Проаналізовано вплив інклюзивної освітньої парадигми на формування толерантності, емпатії та комунікативної чутливості студентів, зокрема їх уміння орієнтуватися у культурних кодах, дискурсивних практиках і комунікативних стилях представників різних спільнот. Показано, що комунікативний потенціал особистості майбутнього фахівця визначається поєднанням комунікативних властивостей, здібностей і досвіду, що забезпечують адекватну поведінкову адаптацію в ситуаціях міжкультурної взаємодії. Висвітлено значення культури сервісу як професійного стандарту, заснованого на національних традиціях, загальнолюдських цінностях та глобальних вимогах якості. Зроблено висновок, що інтеграція міжкультурної та інклюзивної компетентностей у зміст фахової підготовки сприяє формуванню безбар'єрного туристичного простору та підвищує якість професійної комунікації в індустрії туризму.

Annotation. The article examines the role of intercultural communication as a core component of professional training for future specialists in the tourism sector within an inclusive educational environment.

It conceptualizes intercultural communicative competence as an integrated construct encompassing cognitive, perceptual, interactive, and value-based components that ensure effective interaction in the multicultural domain of tourism. The study highlights the impact of inclusive education on fostering students' tolerance, empathy, and communicative sensitivity, including their ability to navigate cultural codes, discourse practices, and communication styles of diverse groups. The article demonstrates that the communicative potential of future tourism professionals is shaped by the combination of communicative properties, abilities, and personal experience, which together facilitate adaptive behaviour in intercultural interactions. The significance of service culture is emphasized as a professional standard grounded in national traditions, universal human values, and global quality requirements. It is concluded that integrating intercultural and inclusive competencies into the curriculum fosters a barrier-free tourism environment and enhances the quality of professional communication in the tourism industry.

У сучасних умовах глобалізації, туристична сфера перетворюється на один із найбільш мультикультурних секторів економіки, у якому взаємодіють представники різних націй, мовних груп, соціальних практик і культурних традицій. Це зумовлює необхідність формування у майбутніх фахівців високого рівня міжкультурної комунікативної компетентності, що є ключовою умовою професійної діяльності й якісного сервісу. Як зазначає Н. В. Барна, культура в інформаційному суспільстві постає системою трансляції смислів, норм та цінностей, а отже — комунікація стає основним механізмом інтеграції та порозуміння між людьми різних культурних орієнтацій [1, с. 3]. Це положення повною мірою стосується й туристичної галузі, яка функціонує на перетині культурних світів.

Варто зауважити, що підготовка конкурентоспроможних фахівців потребує інтеграції міжкультурної та інклюзивної компетентностей у зміст освітніх програм. Так, на думку І. О. Когута та ін., формування професійної готовності майбутніх працівників сервісної та туристичної сфери неможливе без розвитку здатності до взаємодії в умовах інклюзивного простору, де необхідно враховувати культурні, мовні та психологічні особливості партнерів по комунікації [3, с. 42]. Інклюзивне освітнє середовище сприяє формуванню навичок толерантності, емпатії та поваги до різноманітності, які стають необхідними у професійних ситуаціях спілкування з туристами різних категорій.

Міжкультурна комунікація у сфері туризму розглядається як процес взаємодії, що відбувається за умови різних культурних кодів, дискурсивних практик і моделей інтерпретації, притаманних учасникам. Як підкреслює Л. В. Танська, глобалізаційні процеси вимагають від людини вміння не тільки орієнтуватися в іншій культурі, але й інтерпретувати смисли, що лежать в основі поведінкових стратегій її носіїв [6, с. 203]. Для працівників туристичного сектору це означає володіння гнучкими комунікативними техніками, здатність керувати ситуацією спілкування, уникати непорозумінь і забезпечувати комфорт клієнта незалежно від його культурного чи соціального бекграунду.

Комунікативна компетентність трактується як сукупність умінь, навичок і внутрішніх ресурсів, що забезпечують ефективну міжособистісну взаємодію в різних професійних ситуаціях. Вона охоплює перцептивний, інтерактивний і комунікативний компоненти, які дають змогу будувати конструктивний діалог, розуміти психологічний стан партнера, прогнозувати реакції та адаптувати власну поведінку відповідно до контексту. Надзвичайно важливим у процесі розвитку безбар'єрного туристичного середовища є формування міжкультурної чутливості, здатності розпізнавати культурні маркери й вибудовувати стратегії спілкування на основі взаємної поваги [7, с. 70]. У цьому контексті комунікативна установка виступає внутрішньою програмою поведінки, яка визначає готовність до діалогу та відкритість до різних соціокультурних моделей.

Знання норм і правил комунікації, володіння мовами, вміння адаптувати аргументацію відповідно до очікувань і цінностей співрозмовника формують комунікативний потенціал особистості. Він включає комунікативні властивості (готовність до контакту, мотивацію взаємодії) та комунікативні здібності (уміння вести переговори, моделювати дискурс, застосовувати персуазивні техніки). Важливим чинником є досвід — соціальний, комунікативний і культурний, що визначає здатність майбутнього фахівця організувати власний комунікативний простір, вибирати адекватні дистанції та стилі поведінки. На думку дослідників, персоніфікація спілкування передбачає вміння використовувати ситуативні коди, дотримуватися доречності у висловленнях і зберігати баланс між особистою позицією та культурною чутливістю [6, с. 30].

Культура сервісу в туризмі ґрунтується на єдності загальнолюдських цінностей, національних традицій і світових стандартів обслуговування. Вона є системою стандартних норм і високих

духовних цінностей, що забезпечує якість послуг і формує репутацію туристичної сфери [1, с. 5]. У цьому контексті мовлення працівника стає його професійним інструментом: саме через мову він формує інтереси споживачів, презентує туристичний продукт і забезпечує лояльність клієнтів.

Можна підсумувати, що ефективне просування туристичних послуг має не лише логічний, а й емоційний та культурний вимір. Аргументація повинна бути точною, зрозумілою, але водночас впливовою та культурно релевантною. Це потребує поєднання міжкультурної компетентності, комунікативної майстерності та інклюзивної педагогічної підготовки, що разом забезпечують високий рівень сервісної взаємодії та сприяють формуванню безбар'єрного туристичного простору.

Список використаних джерел

1. Барна Н. В. Культура в інформаційному суспільстві: процеси трансформації. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2014. Вип. 8–9. С. 3–12. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0000517424> (дата звернення: 20.11.2025).
2. Середа А., Самарай В. П., Даценко І. П., Павленко В. І., Бровченко Є. М., Таланчук П. Розвиток мобільної освіти для покращення якості навчання. *Інфокомунікаційні та комп'ютерні технології*. 2023. № 1 (05). С. 167–174. DOI: <https://doi.org/10.36994/2788-5518-2023-01-05-18>.
3. Організаційно-методичні засади імплементації інклюзивності в освіті та спорті : монографія [Електронне видання] / І. О. Когут, В. Л. Маринич, О. К. Шевчук, О. В. Степанюк, Є. А. Шитікова. Київ : Національний університет фізичного виховання і спорту України, 2025. 191 с.
4. Танська Л. В. Гармонізація глобалізаційних процесів як соціокультурний проєкт : дис. ... канд. культурології : 26.00.01 — теорія та історія культури (культурологія). Київ, 2023. 183 с.
5. Монтрін І. І., Танська Л. В., Барна Н. В. Освітній туризм в сучасних умовах інтеграції секторів вищої освіти та бізнесу. *Конкурентоспроможність вищої освіти України в умовах інформаційного суспільства* : зб. тез І Міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернігів, 9 листопада 2018 р. Чернігів : Чернігівський національний технологічний університет, 2018. 779 с. С. 101. URL: <https://www.stu.cn.ua> (дата звернення: 20.11.2025).
6. Танська Л. В. Культурологічні виміри функціонування медіакультури на пострадянському просторі. *Питання культурології*. 2021. Вип. 37. С. 200–209.
7. Кравченко О. Стратегія безбар'єрності для розвитку інклюзивного туризму в Україні. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2023. № 2 (11). С. 65–76.
8. Танська Л. В., Барна Н. В. Гармонізація глобалізаційних процесів культури. *Cultural Studies and Art: European Development Direction* : матеріали International Scientific Conference, Riga, Latvia, 16–17 July 2021. Riga, 2021. С. 10–14.

ІНКЛЮЗІЙНА ЖУРНАЛІСТИКА ТА МІЖКУЛЬТУРНИЙ ДІАЛОГ УКРАЇНСЬКИХ МЕДІА В ЄВРОПІ

INCLUSIVE JOURNALISM AND INTERCULTURAL DIALOGUE OF UKRAINIAN MEDIA IN EUROPE

Ткаченко Руслана Андріївна

IV курс, спеціальність «Журналістика»,
Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

ryslana.tk@gmail.com

Науковий керівник: Ярошовець Т.І., к.філософ.н., доцент,
Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

Анотація. У тезах розглянуто розвиток інклюзійної журналістики української діаспори в Європі після 2022 року. Проаналізовано роль незалежних українських медіа, громадських ініціатив та журналістських об'єднань, що формують простір міжкультурного діалогу між Україною та країнами Європейського Союзу. Особливу увагу приділено діяльності українських журналістів-біженців, які продовжують професійну роботу в європейських медіа та сприяють збереженню культурної ідентичності громади.

Annotation. The abstract examines the development of inclusive journalism within the Ukrainian diaspora in Europe after 2022. It analyzes the role of independent Ukrainian media and public initiatives that create a space for intercultural dialogue between Ukraine and European countries. Particular attention is paid to Ukrainian refugee journalists who continue their professional work in European media, contributing to cultural identity and community cohesion.

Після початку повномасштабної війни у 2022 році понад вісім мільйонів українців були вимушено переміщені до країн Європи. У нових соціокультурних умовах для діаспори постала потреба в інформаційній підтримці, збереженні національної ідентичності та інтеграції в приймаючі суспільства. У цих умовах сформувався новий напрям комунікаційної діяльності — інклюзійна журналістика, що поєднує соціальні, культурні та медійні практики.

Незалежні українські медіа, такі як Суспільне Європа, Ukraïner, The Ukrainians, Reporters, започаткували мультимовні проекти, спрямовані на підтримку діаспори та пояснення україн-

ського контексту іноземній аудиторії. Серед таких ініціатив — документальні серії «Українці за кордоном», подкасти «Голоси діаспори», мультимедійні спецпроекти про інтеграцію та волонтерство.

Як зазначає Дмитро Заня, засновник Platform.ua, російська пропаганда продовжує активно діяти в Європі, США, Канаді та Великій Британії, формуючи викривлені наративи про Україну. Саме тому виникла потреба в незалежних українських платформах, які відіграють роль «голосу діаспори» та інструмента протидії дезінформації.

Важливу роль у збереженні професійної діяльності українських журналістів відіграли європейські програми підтримки у вигнанні — JX Fund, Reporters Without Borders (RSF), Media Freedom Rapid Response (MFRR) та European Centre for Press and Media Freedom (ECPMF). Ці інституції забезпечують фінансову, правову, релокаційну та іншу допомогу медійникам, які змушені залишити свою країну через війну чи переслідування.

Завдяки підтримці міжнародних інституцій низка українських журналістів-біженців змогла продовжити роботу за кордоном. Ірина Стряпко після евакуації з Одеси працює ведучою й авторкою програм на телеканалі TV8 у Молдові. Марія Романенко та Ольга Мальчевська успішно інтегрувалися у британський медіапростір, співпрацюючи з BBC та іншими мовниками. Ольга Петрів переїхала до Швейцарії та долучилася до медіагрупи Ringier / Blick.

Активність української діаспори в медіасфері підтримують USB Media Club і VIDNOVA з Олеся Тарасенко, зокрема проектом «Українська книга в Швейцарії». Професійні можливості, гранти, освіту та технічні ресурси для українських журналістів забезпечують Swiss Solidarity, Foundation Hirondelle та українська організація IRMI Ukraine.

Проведений аналіз засвідчує, що українські медіа в Європі стають ключовими учасниками міжкультурного діалогу та інструментом підтримки наших співгромадян за кордоном. Інклюзивна журналістика допомагає українцям адаптуватися, зберігати власну ідентичність і водночас бути зрозумілими для європейської аудиторії. Завдяки міжнародним організаціям та діаспорним медіапроектам українські журналісти отримують можливість продовжувати свою місію, будуючи мости між культурами та доносячи правду про Україну в умовах війни. Стратегічна роль

українських медіа в Європі полягає у формуванні простору взаєморозуміння, підтримки та солідарності.

Список використаних джерел

1. RSF — Reporters Without Borders. Support for journalists and media affected by war. URL: <https://rsf.org/en/country/ukraine>.
2. Media Freedom Rapid Response (MFRR). Monitoring Report 2022–2024. URL: <https://www.mfrr.eu/monitoring-report-2022/>.
3. Ukraïner. Мультимедійні проекти про українців за кордоном. URL: <https://www.ukraïner.net/>.
4. The Ukrainians Media. Інтерв'ю та репортажі діаспори. URL: <https://theukrainians.org/en/>.
5. Детектор Медіа. Запуск незалежного онлайн-медіа для української діаспори. URL: <https://detector.media/infospace/article/239595/2025-04-01>.
6. Plattform.ua — медіаресурс української діаспори. URL: <https://ua-platform.com/>.
7. VIDNOVA — швейцарсько-українська асоціація. URL: <https://vidnova.ch/>.
8. Новини IRMI. URL: <https://irmi-ukraine.org/>.

ІНКЛЮЗИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МУЛЬТИМЕДІЙНОЇ ДИЗАЙН-ПРОДУКЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

THE INCLUSIVE POTENTIAL OF MULTIMEDIA DESIGN PRODUCTS IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Ткачук Анатолій Володимирович

*II курс, група ДЗ-24-1м-іті, спеціальність «Дизайн»,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».*

*DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-47>
sladem@i.ua*

*Науковий керівник: Гнатюк Л.Р., к.пед.н., доцент,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».*

Анотація. У статті здійснено ґрунтовний аналіз інклюзивного потенціалу мультимедійної дизайн-продукції в умовах сучасного освітнього середовища. Розкрито вплив цифрової трансформації освіти на зміну підходів до подання та сприйняття навчальної інформації. Визначено концептуальні засади інклюзивного дизайну як методологічної основи створення доступного освітнього контенту. Проаналізовано роль візуальних, аудіальних та інтерактивних компонентів у підвищенні ефективності навчального процесу.

Обґрунтовано значення адаптивних мультимедійних рішень для осіб з різними освітніми потребами. Зроблено висновок щодо доцільності впровадження мультимедійного дизайну для розвитку інклюзивного освітнього середовища.

Annotation. *The article provides an in-depth analysis of the inclusive potential of multimedia design products in the modern educational environment. The impact of digital transformation of education on approaches to presenting and perceiving learning information is revealed. The conceptual foundations of inclusive design as a methodological basis for creating accessible educational content are identified. The role of visual, audio, and interactive components in enhancing the effectiveness of the learning process is analyzed. The importance of adaptive multimedia solutions for learners with diverse educational needs is substantiated. The feasibility of implementing multimedia design to develop an inclusive educational environment is concluded.*

Сучасна система вищої освіти перебуває в умовах глибоких трансформацій, зумовлених стрімким розвитком цифрових технологій та зміною соціокультурних орієнтирів суспільства. Освітній процес дедалі більше орієнтується на використання цифрових платформ, електронних ресурсів і мультимедійних інструментів навчання.

Цифровізація освіти створює нові можливості для доступу до знань, однак одночасно актуалізує проблему нерівності можливостей між різними категоріями здобувачів освіти. Особи з інвалідністю, порушеннями зору, слуху або когнітивними особливостями часто стикаються з бар'єрами у сприйнятті стандартного навчального контенту.

У цьому контексті концепція інклюзивної освіти набуває особливого значення. Вона передбачає створення такого освітнього середовища, у якому кожен здобувач має рівні умови для навчання, розвитку та професійного становлення незалежно від індивідуальних особливостей.

Одним із ключових інструментів реалізації принципів інклюзивної освіти є мультимедійна дизайн-продукція. Вона поєднує різні формати подання інформації, зокрема текст, графіку, звук, відео та інтерактивні елементи, що дозволяє адаптувати навчальний матеріал до потреб різних користувачів.

Мультимедійний дизайн сприяє формуванню багатоканального сприйняття інформації, що є особливо важливим для осіб

з особливими освітніми потребами. Наприклад, поєднання візуальних та аудіальних компонентів підвищує рівень розуміння навчального матеріалу.

Інклюзивний дизайн ґрунтується на принципах універсальності, доступності та гнучкості. У сфері освіти це означає створення таких мультимедійних продуктів, які можуть використовуватися максимально широким колом здобувачів без необхідності додаткової адаптації.

Важливу роль відіграють технічні та візуальні параметри мультимедійних матеріалів. Читабельна типографіка, оптимальний контраст кольорів, логічна структура та зрозуміла навігація безпосередньо впливають на ефективність сприйняття інформації.

Особливе значення мультимедійний дизайн має для осіб з порушеннями зору та слуху. Використання субтитрів, альтернативного тексту до зображень, аудіоописів і можливості масштабування контенту істотно підвищує його доступність.

Інтерактивні елементи мультимедійної дизайн-продукції сприяють активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти. Вони забезпечують залучення до навчального процесу, формують мотивацію та підтримують інтерес до навчання.

Крім інформаційної функції, мультимедійний дизайн виконує комунікативну та мотиваційну роль. Він сприяє формуванню позитивного освітнього досвіду та розвитку самостійності здобувачів освіти.

Окремої уваги заслуговує питання інтеграції елементів української культурної ідентичності в мультимедійний освітній контент. Використання національних символів, візуальних мотивів і стилістичних рішень сприяє формуванню ціннісних орієнтацій.

Поєднання принципів інклюзивного дизайну та культурної складової дозволяє створювати сучасний освітній продукт, який відповідає міжнародним стандартам доступності та зберігає національну самобутність.

Таким чином, мультимедійна дизайн-продукція виступає важливим чинником розвитку інклюзивного освітнього середовища. Вона забезпечує рівний доступ до знань, підвищує якість освітньої комунікації та сприяє гуманізації освітнього процесу.

Сучасна система вищої освіти перебуває в умовах глибоких трансформацій, зумовлених стрімким розвитком цифрових

технологій та зміною соціокультурних орієнтирів суспільства. Освітній процес дедалі більше орієнтується на використання цифрових платформ, електронних ресурсів і мультимедійних інструментів навчання.

Цифровізація освіти створює нові можливості для доступу до знань, однак одночасно актуалізує проблему нерівності можливостей між різними категоріями здобувачів освіти. Особи з інвалідністю, порушеннями зору, слуху або когнітивними особливостями часто стикаються з бар'єрами у сприйнятті стандартного навчального контенту.

У цьому контексті концепція інклюзивної освіти набуває особливого значення. Вона передбачає створення такого освітнього середовища, у якому кожен здобувач має рівні умови для навчання, розвитку та професійного становлення незалежно від індивідуальних особливостей.

Одним із ключових інструментів реалізації принципів інклюзивної освіти є мультимедійна дизайн-продукція. Вона поєднує різні формати подання інформації, зокрема текст, графіку, звук, відео та інтерактивні елементи, що дозволяє адаптувати навчальний матеріал до потреб різних користувачів.

Мультимедійний дизайн сприяє формуванню багатоканального сприйняття інформації, що є особливо важливим для осіб з особливими освітніми потребами. Наприклад, поєднання візуальних та аудіальних компонентів підвищує рівень розуміння навчального матеріалу.

Інклюзивний дизайн ґрунтується на принципах універсальності, доступності та гнучкості. У сфері освіти це означає створення таких мультимедійних продуктів, які можуть використовуватися максимально широким колом здобувачів без необхідності додаткової адаптації.

Важливу роль відіграють технічні та візуальні параметри мультимедійних матеріалів. Читабельна типографіка, оптимальний контраст кольорів, логічна структура та зрозуміла навігація безпосередньо впливають на ефективність сприйняття інформації.

Особливе значення мультимедійний дизайн має для осіб з порушеннями зору та слуху. Використання субтитрів, альтернативного тексту до зображень, аудіоописів і можливості масштабування контенту істотно підвищує його доступність.

Інтерактивні елементи мультимедійної дизайн-продукції сприяють активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти. Вони забезпечують залучення до навчального процесу, формують мотивацію та підтримують інтерес до навчання.

Крім інформаційної функції, мультимедійний дизайн виконує комунікативну та мотиваційну роль. Він сприяє формуванню позитивного освітнього досвіду та розвитку самостійності здобувачів освіти.

Окремої уваги заслуговує питання інтеграції елементів української культурної ідентичності в мультимедійний освітній контент. Використання національних символів, візуальних мотивів і стилістичних рішень сприяє формуванню ціннісних орієнтацій.

Поєднання принципів інклюзивного дизайну та культурної складової дозволяє створювати сучасний освітній продукт, який відповідає міжнародним стандартам доступності та зберігає національну самобутність.

Таким чином, мультимедійна дизайн-продукція виступає важливим чинником розвитку інклюзивного освітнього середовища. Вона забезпечує рівний доступ до знань, підвищує якість освітньої комунікації та сприяє гуманізації освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Clark R. C., Mayer R. E. E-learning and the science of instruction. 5th ed. Hoboken : Wiley, 2023. 576 p.
2. Norman D. A. The design of everyday things. Rev. and expanded ed. New York : Basic Books, 2013. 368 p.
3. Lidwell W., Holden K., Butler J. Universal principles of design. Rev. and updated ed. Beverly : Rockport Publishers, 2010. 272 p.
4. Meyer A., Rose D. H., Gordon D. Universal design for learning: Theory and practice. Wakefield : CAST, 2014. 320 p.
5. Preece J., Rogers Y., Sharp H. Interaction design: Beyond human-computer interaction. 5th ed. Hoboken : Wiley, 2023. 640 p

**МІЖКУЛЬТУРНИЙ ДІАЛОГ У ПОЛІФОНІЇ МЕДІА:
РОЗРОБКА СТРАТЕГІЙ ІНКЛЮЗИВНОГО
ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА**
**INTERCULTURAL DIALOGUE IN MEDIA POLYPHONY:
DEVELOPING STRATEGIES FOR AN INCLUSIVE
EDUCATIONAL ENVIRONMENT**

Ухтомський Андрій Олексійович

доцент, кандидат наук з богослов'я,

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-1764-1136>

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-48>

uhtom@ukr.net

Анотація. В статті йде мова про один із можливих шляхів реалізації Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання ухвалені Кабінетом Міністрів України в 2024 р. Розглядається інтеграція в процес навчання історій, що траплялися з особами з інвалідністю. Використання медіа на уроках для активного діалогу, наприклад, створення онлайн-платформ для обміну. Формування критичного медіамислення та емпатії відбувається на розумінні того, що ми є один для одного «людиною з особливими потребами», до яких треба підлаштуватися, адаптуватися, зважаючи на неповторність. Ведення приватних щоденників вдосконалює емпатію, а використання публічних блогів поліпшить соціалізацію і самоусвідомлення, посприяє розвитку відкритості та чуйності.

Annotation. The article discusses one of the possible ways to implement the National Strategy for the Development of Inclusive Education approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine in 2024. The integration of stories that happened to people with inclusion into the learning process is considered. Using media in lessons for active dialogue, for example, creating online platforms for exchange. The formation of critical media thinking and empathy occurs on the understanding that we are inclusive for each other, to which we must adjust, adapt, taking into account uniqueness. Keeping private diaries will improve empathy, and the use of public blogs will improve socialization and self-awareness, contribute to the development of openness and responsiveness.

В 2024 р. була ухвалена Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 р. Цей документ продовжує політику надання послуг у сфері освіти, розвитку безпечного інклюзивного освітнього середовища.

Один із аспектів впровадження в дію цього документа є розробка стратегій інклюзивного освітнього середовища через міжкультурний діалог у поліфонії медіа. Це передбачає використання різноманітних медіаплатформ для сприяння взаєморозумінню, повазі до культурних відмінностей та активній участі всіх учнів.

1. Інтеграція різноманітних міжкультурних перспектив в навчальну програму. В рамках предмету можна інтегрувати історії, події, які траплялися з людьми з інвалідністю, оскільки такі люди завжди існували і вони взаємодіяли із суспільством. Тому, розповідаючи або про історію журналістики, або про основи редагування, коректури, або радіожурналістику, або тележурналістику тощо, можемо пригадати, навести приклади осіб з інвалідністю, що працювали у відповідній сфері.

Використовуємо різні медіа (статті, відео, онлайн-форуми, тощо) з різним культурним походженням (з різних країн), щоб розширити кругозір за межі однієї домінуючої культури. Демонстрація такого міжкультурного медіапродукту допоможе слухачам з інвалідністю зрозуміти світ з різних точок зору, почуватися розкутіше, оскільки вони побачать, почують себе також представленими, приналежними та цінними.

2. Використання медіа саме для спільного навчання. На уроках можемо розробляти групові проекти, які вимагають від учнів спільної роботи, долаючи культурні бар'єри, використовуючи цифрові медіа-інструменти для комунікації та створення контенту. Спільне навчання — це ефективна стратегія розвитку емпатії (до осіб із інвалідністю) та комунікативних навичок (в осіб із інвалідністю).

3. Створення проектів із міжкультурною тематикою заохотить учнів до проведення дослідницьких проектів, пов'язаних із різними культурами, їхніми традиціями та цінностями, з подальшою презентацією результатів у медіаформатах (відео, подкасти, онлайн-виставки).

4. Застосування медіа для активного діалогу, наприклад, створення онлайн-платформ для обміну. Це може бути створення і використання захищених онлайн-платформ, форумів або груп у соціальних мережах, де слухачі з різних культурних середовищ, із різними освітніми потребами можуть взаємодіяти, ділитися ідеями та досвідом.

5. Формування критичного медіамислення та емпатії. Сформувати здатність людини розуміти емоційний стан, думки та

переживання свої та іншої людини, співпереживання та уявлення себе на місці іншого можливе через аналіз медіаконтенту. Розбір (аналіз) матеріалу на складові елементи, де можна оцінити відношення, взаємозв'язки, ставлення, ознаки та властивості людської комунікації, допоможе зрозуміти свої відчуття, навчити їх виразити і так само зрозуміти іншого. В цьому нам допоможе розуміння, що кожна людина є неповторною особистістю яка має свій досвід життя, свій розвиток. Саме оцінка людини з позиції «норми» не є об'єктивною, оскільки під поняттям «норми» розуміється самовираження середньостатистичної людини, яка веде себе «як всі», хоча кожен «з усіх» все ж таки має окремий спосіб існування. Звісно, нам потрібно мати якусь систему координат, аби відокремити позитивне від негативного. І тут, здається, можна шукати спільний знаменник, людську природу, — єдину для нас усіх точку відліку, яку можемо використовувати для розуміння людей. І до кожного свій підхід. Звісно, наука усе-середнє свої дані аби уможливити передачу знань від людини до людини найпростішим способом. Але кожную людину читаємо як книгу «поміж рядків», оскільки книжної науки досвіду з іншими людьми буває недостатньо. І маємо випрацьовувати ексклюзивну стратегію з кожною людиною. Всі науки про людей є начебто дороговказами, які людина пристосовує для себе, щоби знайти шлях до іншої людини. На цьому етапі немає розділення на осіб з особливими потребами чи на осіб без особливих потреб, оскільки ми один для одного станемо такими людьми з особливими потребами. З цієї позиції уникнемо упередженості і будемо шукати шлях до людини просто долаючи ті або інші бар'єри.

Занурення в життя людей які не схожі на нас (кожен з нас не схожий один на одного), що уможливлюється за допомогою медіа подібний до перегляду життя людей в різних культурах. Ми пізнаємо, дивуємося, як людина може жити в різних умовах цього строкатого світу. Долаємо упередження, розпізнаємо стереотипи та маніпуляції, або співчуваючи, або надихаючись іншим досвідом, при цьому не оцінюючи його.

6. Розвиток емпатії через особисті історії та наративи у медіаформаті (інтерв'ю, документальні фільми) уможливлює бачити світ з різних точок зору.

7. Людина, єдина істота на землі яка створює під себе довкілля. Тому маємо створити такий простір, який уможливлює бажання всіх учасників заходу. Під «простором» розуміється

не тільки фізичний простір, але і ментальний простір, який забезпечує безпечну атмосферу, де учні почуваються в безпеці, можуть вільно висловлювати свої думки та ставити запитання щодо культурних та інших відмінностей без страху осуду.

8. Ведення приватних щоденників, що відображають особисті думки, прочитане побачене, почуте й пережите допоможе соціалізуватися, зрозуміти свої почуття. Обговорення в блогах побаченого, почутого, також уможливить тісний контакт з іншими, соціалізацію, пізнання різних думок, покращить самоусвідомлення. Це сприяє також розвитку відкритості та чуйності.

9. Встановлення та дотримання чітких правил проти дискримінації, булінгу чи упереджень на культурному ґрунті.

Впровадження цих стратегій уможливить вдосконалення відкритого середовища, де люди будуть різними і рівними одночасно, перебуваючи у відношенні інклюзивності один до одного, послуговуючись потенціалом медіа для взаєморозуміння. В цьому випадку саме інклюзивність сприймається як цінний ресурс, а не перешкода, де кожен учень має можливість реалізувати свій потенціал.

ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ЗАСІБ ЗНИЖЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ТРИВОЖНОСТІ ТА ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ САМООЦІНКИ

FOREIGN LANGUAGE AS A MEANS OF REDUCING EDUCATIONAL ANXIETY AND FORMING ACADEMIC SELF-ESTEEM

Холодова Леся Сергіївна

*І курс, магістратура, група ЗІР 25-1М, спеціальність «Філологія»,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-5756-2780>

olesya.kholodova@gmail.com

*Науковий керівник: Кнодель Л.В., д.пед.н., професор, професор кафедри
української мови та літератури, іноземних мов і перекладу,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8393-9491>

knodelukraine@gmail.com

Анотація. У роботі досліджено функцію вивчення іноземної мови (ВІМ) як психологічного засобу зниження навчальної тривожності та підвищення академічної самооцінки. У період національної

нестабільності та інтенсивних соціальних змін ВІМ є потужним інструментом когнітивної й емоційної адаптації. Ми аналізуємо, як успішне оволодіння мовою, зокрема англійською, формує самоефективність і почуття конкурентного комфорту. Дослідження пропонує методичні коригування, сфокусовані на комунікативному успіху, задля створення більш стійкого та інклюзивного освітнього середовища.

Annotation. *This paper examines the role of foreign language learning (FLL) as a psychological tool for mitigating educational anxiety and enhancing academic self-esteem. In a period of national instability and intense social change, FLL serves as a powerful instrument for cognitive and emotional adaptation. We analyze how successfully mastering a language, particularly English, builds self-efficacy and fosters a sense of competitive comfort. The study proposes methodological adjustments focused on communicative success to create a more resilient and inclusive educational environment.*

Сьогодні освіта несе подвійне навантаження. Вона має не лише передавати знання, але й лікувати тривогу. Виклики останніх років, що включають інтенсифікацію навчання, перенавчання та адаптацію в нових, часто чужих, умовах, критично підвищили рівень навчальної тривожності серед здобувачів освіти. Цей рівень зростає пропорційно до невизначеності нашого часу [1].

Саме в цьому контексті іноземна мова набуває нового, терапевтичного значення.

Тривожність — це головна перешкода на шляху до знань. Вона виникає не лише через складність граматики. Це страх бути неконкурентним, страх не відповідати європейському курсу, до якого прагне держава.

Частина української молоді, яка володіє гарним рівнем англійської, відчувається більш впевнено і комфортно, більш конкурентоспроможними як на внутрішньому, так і на міжнародному ринку праці. Це прямий наслідок високої академічної самооцінки. Проте, значна частина суспільства — молодь з меншим доступом до якісної освіти, громадяни старшого віку, які прагнуть перекваліфікації — відчувають глибоке ментальне напруження перед необхідністю швидко вивчити мову. Для них мова є бар'єром, а не мостом.

Вивчення мови, особливо в умовах стресу, перетворюється на чинник додаткової тривоги очікування невдачі [2].

Іноземна мова, за умови правильної методики, є потужним засобом коригування цієї ситуації. Вона працює як адаптаційний механізм.

Кожен успішно завершений комунікативний акт іноземною мовою, навіть найпростіший, є маленькою перемогою над тривогою. Це підвищує відчуття самоефективності (self-efficacy). Самоефективність — це віра людини у власну здатність досягти цілей, і вона прямо корелює з успіхами в навчанні [3]. Успішне спілкування з іноземними волонтерами чи донорами, налагодження контактів у новій країні — все це конкретні приклади формування міцної професійної та академічної самооцінки.

Для ефективної роботи з тривожністю необхідна гуманізація освітнього процесу. Ми повинні змінити фокус з оцінки помилок на святкування комунікативного успіху.

Основні стратегії, що пропонуються для інклюзивного середовища:

- створення безпечного простору (Safe Space) — максимальне зниження змагального елементу та відмова від публічної критики;

- застосування комунікативного підходу, тобто перенесення акценту з граматичної правильності на змістову зрозумілість (*головне, що сказали, а не як ідеально це зробили*).

- використання ігрових та кооперативних методик знижує індивідуальну відповідальність і стимулює взаємопідтримку у навчальній групі, що є основою інклюзії;

- зворотний зв'язок, орієнтований на розвиток — фідбек має бути конструктивним і позитивним, а не каральним [4].

В умовах, коли державна політика націлена на поліпшення європейського курсу та інтеграцію у цивілізований світ, ці методики є критично важливими для масштабування мовної освіти.

Питання тривожності особливо гостре для людей з інклюзією та для тих, хто був змушений адаптуватися у нових країнах. Мова є їхнім головним інструментом для доступу до медичних послуг, працевлаштування та соціального життя. Тому дослідження, що стосуються коригування психологічного стану через мовне навчання, є зараз пріоритетними. Вони мають вивчати, як саме навчальний процес сприяє резиліентності (психологічній стійкості).

Ми бачимо, що формування академічної самооцінки через успіх у вивченні іноземної мови є стратегічним завданням

національної освіти. Це дозволяє українським громадянам стати активними, впевненими та рівноправними учасниками міжнародних процесів. Потреба в адаптації та дослідженні цього феномену є очевидною [5].

Іноземна мова в сучасному освітньому середовищі є більше ніж дисципліною. Вона є ключем до самооцінки, чинником зниження тривожності та фундаментом для професійної конкурентоспроможності. Через методичну гуманізацію та націленість на комунікативний успіх ми можемо перетворити процес вивчення мови з джерела стресу на джерело особистісної сили та соціальної інклюзії. Це забезпечить успішну інтеграцію українських фахівців у динамічний європейський простір.

Список використаних джерел

1. Ємець, Л. М. (2022). Навчальна тривожність студентів в умовах воєнного стану: причини та шляхи корекції. *Актуальні проблеми психології*, (6), 115–123.
2. Scovel, T. (1978). The effect of affect on foreign language learning: A review of the anxiety research. *Language Learning*, 28(1), 129–142.
3. Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: W. H. Freeman and Company.
4. Horwitz, E. K. (2010). Foreign Language Anxiety. In S. L. Gass & A. Mackey (Eds.), *The Routledge Handbook of Second Language Acquisition*. New York: Routledge, 112–126.
5. Маслова, Н. В. (2023). Вплив інтеграційних процесів на формування мовної політики та академічної самооцінки в Україні. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія»*, (84), 45–50.

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ЯК ОСНОВА РІВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ ВСІХ УЧНІВ

INCLUSIVE EDUCATION AS A BASIS FOR EQUAL OPPORTUNITIES FOR ALL STUDENTS

Хоця Віталій Вікторович

*І курс, група СО23-1, спеціальність «Філологія»,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Явор О.В., ст. викладач,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».
zte7795486@gmail.com*

Анотація. Інклюзивна освіта як системний підхід — із адаптацією освітнього середовища, педагогічних стратегій, форм оцінювання та індивідуалізованої підтримки — забезпечує рівний

доступ до якісного навчання для всіх учнів, включно з тими, що мають особливі освітні потреби. Емпіричні дослідження підтверджують, що впровадження універсального дизайну навчання (UDL), багаторівневої моделі підтримки (MTSS), а також налагоджена міждисциплінарна взаємодія між учителями, асистентами, фахівцями та батьками значно підвищують академічні результати, рівень залученості, самоефективність та соціально-емоційне благополуччя учнів. Такі підходи також сприяють зменшенню стигматизації, бар'єрності та проявів освітньої нерівності. Отже, інклюзивна освіта виступає доказовою, ефективною моделлю реалізації принципу рівних можливостей у сучасній школі, перетворюючи різноманіття учнів на цінний ресурс розвитку освітньої спільноти й підвищення якості навчального процесу.

Annotation. *Inclusive education, understood as a systemic and evidence-based approach involving adaptations in the learning environment, pedagogy, assessment practices, and individualized or tiered supports, ensures equitable access to high-quality education for all students, including those with special educational needs. Empirical research demonstrates that implementing Universal Design for Learning (UDL), Multi-Tiered Systems of Support (MTSS), and structured collaboration among teachers, assistants, specialists, and families enhances students' academic outcomes, engagement, self-efficacy, and socio-emotional well-being. These approaches simultaneously reduce stigma, structural barriers, and educational inequities. Therefore, inclusive education serves as a research-driven model for upholding the principle of equal opportunities in schools, transforming learner diversity into a powerful resource for community development and improved instructional quality.*

Інклюзивна освіта розглядається сьогодні як один з фундаментальних принципів модернізації освітньої системи, що забезпечує кожному учню рівний доступ до якісного навчання, незалежно від стану здоров'я, індивідуальних особливостей, соціального чи культурного контексту. Її головною метою є створення такого освітнього середовища, де різноманіття учнів не вважається перешкодою, а навпаки — розглядається як потенціал розвитку, взаємозбагачення та формування інклюзивної шкільної спільноти.

Системний підхід до інклюзії передбачає комплексну адаптацію навчального простору: архітектурну доступність, універсальний дизайн середовища, варіативність методів навчання,

використання допоміжних технологій, індивідуалізацію завдань та оцінювання, а також організацію ефективної психолого-педагогічної підтримки. Результати сучасних емпіричних досліджень підтверджують, що саме впровадження універсального дизайну навчання (UDL) є ключовим чинником підвищення залученості та успішності учнів різних категорій, оскільки дає змогу варіювати способи подання інформації, форми діяльності й можливості для прояву навчальних досягнень.

Важливим компонентом інклюзивної освіти є багаторівнева система підтримки (MTSS — Multi-Tiered System of Supports), що забезпечує своєчасне виявлення труднощів та диференціювану допомогу. На першому рівні підтримки всі учні отримують доступ до якісного універсального навчання; на другому — запроваджуються цілеспрямовані групові втручання; на третьому — інтенсивна індивідуальна підтримка для тих, хто має значні та тривалі труднощі. Такий підхід довів свою ефективність у підвищенні академічних результатів, розвитку навичок саморегуляції та покращенні емоційного благополуччя учнів.

Інклюзивна освіта неможлива без міждисциплінарної співпраці між учителями, асистентами, спеціалістами психологічної служби, логопедами, дефектологами, реабілітологами, а також батьками. Формування командного підходу забезпечує узгодженість дій, індивідуалізацію підтримки, побудову ефективних індивідуальних освітніх траєкторій та сприяє реалізації права кожного учня на якісну освіту. Позитивний вплив інклюзії простежується не лише на рівні окремих учнів, а й на рівні шкільних колективів та освітніх інституцій. Дослідження свідчать, що учні, які навчаються в інклюзивному середовищі, демонструють вищий рівень толерантності, емпатії, соціальної відповідальності та готовності до співпраці. Водночас інклюзія зменшує стигматизацію, руйнує упередження щодо дітей з ООП та сприяє формуванню позитивного шкільного клімату.

Отже, інклюзивна освіта постає не лише як педагогічна технологія, а як цілісна філософія рівності, людської гідності та соціальної справедливості. Вона забезпечує доказову, ефективну модель створення умов, де кожен учень незалежно від особливостей має можливість розвиватися, навчатися та досягати успіху. Інклюзивна освіта трансформує різноманіття у важливий ресурс спільного розвитку, формуючи нові стандарти якості та людяності в освітньому процесі.

Список використаних джерел

1. Колупаєва, А. А. Інклюзивна освіта: основи, принципи та практики. Київ: Алатон, 2018. 296 с.
2. Порошенко, М. А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ: Агентство «Україна», 2019. 300 с.
3. Виготський, Л. С. Психологія розвитку дитини. Київ: Вища школа, 2020. 380 с.
4. Florian, L., & Black-Hawkins, K. Exploring inclusive pedagogy. International Journal of Inclusive Education, 23(7), 2019.

**МЕДІАОСВІТА В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ:
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

**MEDIA EDUCATION IN INCLUSIVE LEARNING:
CONCEPTUAL APPROACHES
AND DEVELOPMENT PROSPECTS**

Чайківська Марія Валеріївна

кандидат наук із соціальних комунікацій,
Тернопільський фаховий коледж Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-9446-6031>
mary_smyrnova@ukr.net

Анотація. У тезах розглянуто значення медіаосвіти як складової сучасного освітнього процесу та її потенціал у розвитку критичного мислення, емоційної стійкості й комунікативних компетентностей учасників освітнього процесу. Проаналізовано роль медіаосвітніх підходів у формуванні свідомого споживання інформації та розвитку культури взаємодії в цифровому середовищі. Особливу увагу приділено педагогічним аспектам упровадження медіаосвітніх практик у навчальний процес. Зроблено висновок, що поєднання медіаосвіти з сучасними педагогічними підходами сприяє підвищенню якості навчання, розвитку критичного мислення та відповідального ставлення до інформації.

Annotation. The paper examines the importance of media education as an integral component of the modern educational process and its potential to foster critical thinking, emotional resilience, and communication skills among all participants of education. It analyses the role of media literacy practices in fostering conscious information consumption and promoting a culture of interaction within the digital environment. Particular attention is given to the pedagogical aspects of

implementing media education in schools and universities. The paper concludes that integrating media education with contemporary teaching approaches enhances learning quality, supports the development of critical and creative thinking, and encourages a responsible attitude toward information.

Сучасний освітній простір дедалі більше потребує інклюзивності — не лише у фізичному та соціальному вимірі, а й у забезпеченні рівних можливостей для всіх здобувачів освіти. У добу інформаційного перенасичення та цифровізації суспільства мас медіа відіграють ключову роль у формуванні критичного мислення, толерантного ставлення до різноманіття та розвитку інформаційної грамотності. Медіа не лише відображають соціальні процеси, а й формують нові способи комунікації, сприяють участі учнів та студентів у суспільному житті та розвитку особистісних компетентностей.

Медіа виступають ефективним засобом соціалізації, формуючи уявлення про світ і місце людини в ньому. Їхнє використання в інклюзивному навчанні забезпечує рівний доступ до культурного та навчального контенту незалежно від фізичних чи когнітивних особливостей здобувачів освіти, створює спільний комунікативний простір і сприяє аналізу інформації. Медіа виконують також функцію протидії стигматизації, допомагаючи розпізнавати маніпуляції та прояви дискримінації. Інтерактивні формати, такі як відеопроєкти, соціальна реклама та мультимедійні сторітелінги, дають можливість усвідомити значення інклюзії через практичну діяльність.

В умовах цифровізації та інформаційного перенасичення особливого значення набуває медіаосвіта — система формування критичного та усвідомленого ставлення до медіапродуктів, розвиток навичок ефективної комунікації та самовираження через сучасні медіаінструменти. Вона розглядається як частина загальної освіти, спрямована на формування вміння користуватися медіа для пізнання світу, розвитку творчого потенціалу та громадянської відповідальності. Медіаосвітні практики та інклюзивне навчання мають спільну мету — розвиток особистості, здатної до самопізнання, відповідальної взаємодії та відкритості до різноманіття. Синергія медіаосвітніх і інклюзивних підходів відкриває нові можливості для створення гуманного, безпечного та технологічно сучасного освітнього простору.

Результати сучасних досліджень свідчать, що інтеграція медіаосвіти та інклюзивних методів навчання підвищує ефективність освітнього процесу. У багатьох закладах медіаосвітні практики вже включені як обов'язковий компонент навчальної програми завдяки їхній значущості для формування здатності дітей орієнтуватися у сучасному інформаційному просторі.

Медіаосвіта передбачає не лише споживання контенту, а й здатність його аналізувати, оцінювати достовірність інформації, визначати джерела та створювати власний контент. Такий підхід дозволяє активно взаємодіяти з інформаційним середовищем і приймати обґрунтовані рішення. Особливе значення вона має для учнів із різними освітніми потребами, оскільки дозволяє адаптувати навчальний процес до їхніх індивідуальних можливостей.

До ефективних напрямів упровадження медіаосвіти належить інтеграція її елементів у шкільні предмети, використання цифрових платформ для колективної роботи здобувачів освіти різних рівнів підготовки, розвиток студентських медіапроектів та підготовка педагогів через спеціалізовані курси й тренінги, зокрема з цифрової інклюзії. Важливим є співробітництво з медіаорганізаціями для проведення тематичних воркшопів, конкурсів і просвітницьких заходів, що сприяють розвитку культури толерантності та критичного мислення. Такі підходи сприяють адаптації навчання до індивідуальних потреб, розвитку соціальних і комунікативних навичок, формуванню вмінь командної взаємодії, емпатії та здатності аргументовано висловлювати власну позицію.

Адаптація навчальних матеріалів є невід'ємною складовою інклюзивного навчання. Використання текстових альтернатив, аудіоописів, шрифтів Брайля, контрастних кольорових рішень і доступних форматів подання інформації забезпечує рівні можливості для всіх здобувачів освіти. Сенсорні ресурси, інтерактивні методи у формі дискусій, групових проектів і вправ із зворотним зв'язком сприяють кращому засвоєнню знань, розвитку критичного мислення й самостійності.

Важливою складовою є залучення родин до освітнього процесу. Обговорення навчальних тем удома, спільний перегляд і аналіз медіаматеріалів підвищує інформаційну грамотність і мотивацію до навчання. Використання цифрових асистентів, екранів із функцією озвучення, програм для синтезу мовлення

та адаптованих медіаресурсів робить навчання більш інтерактивним і доступним.

Медіаосвіта готує педагогів до роботи з інформаційними технологіями та контентом, орієнтованим на різноманітність. Досвід проєктів, де учні чи студенти спільно створюють соціальні відеоролики або блоги, свідчить про підвищення медіакомпетентності та зміцнення почуття спільності, взаємоповаги й довіри серед учасників освітнього процесу. Педагог відіграє ключову роль, формуючи безпечний і толерантний комунікативний простір.

Інклюзивна медіакомпетентність педагога включає здатність підбирати адаптовані інструменти для різних категорій учнів та студентів, аналізувати медіа на предмет етичності та відсутності дискримінаційних образів, створювати умови для спільної творчості та розвивати критичне мислення через обговорення контенту. Важливим є дотримання етичних принципів, поваги до приватності та запобігання мові ворожнечі чи стигматизації.

Медіаосвіта в інклюзивних умовах виступає ключовим інструментом формування інформаційної грамотності та активної громадянської позиції здобувачів освіти. Водночас вона стикається з викликами: обмежена доступність контенту для учнів чи студентів з особливими потребами, недостатня кількість платформ із озвученням та адаптованих матеріалів, відсутність чітких рекомендацій для педагогів, нестача ресурсів і підтримки.

Перспективи розвитку пов'язані з адаптацією матеріалів, активним залученням родин та використанням цифрових технологій, що забезпечують доступність і підвищують інтерактивність навчання. Інклюзивне середовище сприяє формуванню критичного мислення, розвитку медіаграмотності та активної участі здобувачів освіти у сучасному інформаційному просторі. Завдяки такому підходу кожен учень отримує можливість не лише споживати контент, а й активно впливати на медіапростір.

Список використаних джерел

1. Бойко М. П. Медіаосвіта як чинник формування критичного мислення учнів. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2021. № 3. С. 42–48.
2. Пометун О. І. Інтеркультурна компетентність як складова громадянської освіти. *Освіта і управління*. 2019. Т. 23. № 2. С. 15–22.
3. Федоренко О. В. Інклюзивна освіта: сучасні підходи та виклики. *Освітологічний дискурс*. 2022. № 1. С. 33–40.

4. Buckingham D. Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture. Cambridge: Polity Press, 2019. 323 p.

5. Jenkins H. Convergence Culture: Where Old and New Media Collide. New York: NYU Press, 2006. 308 p.

6. UNESCO. Media and Information Literacy Curriculum for Teachers. Paris: UNESCO, 2021. 192 p.

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ДИЗАЙН-ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ
ІНКЛЮЗИВНОГО УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА:
УНІВЕРСАЛЬНИЙ ДИЗАЙН, UDL
ТА СУЧАСНІ ФОРМАТИ НАВЧАННЯ**

**TRANSFORMING DESIGN EDUCATION IN THE CONTEXT
OF INCLUSIVE UNIVERSITY ENVIRONMENTS:
UNIVERSAL DESIGN, UDL
AND CONTEMPORARY TEACHING FORMATS**

Чемакіна Октябрина Володимирівна
кандидат архітектури, доцент, директор,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна»;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0000-0000-0000>

Кузьмін Олег Володимирович
доктор технічних наук, професор,
професор кафедри технології ресторанної і аюрведичної продукції,
Національний університет харчових технологій.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9321-6684>

Анотація. У тезах розглянуто дизайн як комплексну креативно-інженерну та комунікативну діяльність, що формує якість об'єктів, сервісів і середовищ та безпосередньо впливає на рівень соціальної включеності різних груп населення [1]. Обґрунтовано актуальність трансформації дизайн-освіти в умовах розширення предметного поля дизайну, зростання нормативних вимог до доступності та переходу університетів до інклюзивних освітніх політик [1; 2]. Окреслено структуру інклюзивного освітнього середовища (просторовий, дидактичний, культурно-комунікативний рівні) та показано роль універсального дизайну (UD) і універсального дизайну навчання (UDL) як методологічних рамок для змін у вищій освіті [3; 6; 7]. Проаналізовано результати впровадження UDL у закладах вищої освіти, зокрема вплив на успішність, мотивацію та ставлення студентів до різноманіття й інвалідності [3; 4].

Охарактеризовано студійну педагогіку, фліп-класи та проектно-орієнтоване навчання як ключові формати підготовки дизайнерів, здатні інтегрувати інклюзивні та партисипативні підходи [2; 5]. Запропоновано напрями трансформації дизайн-освіти в українських університетах: перегляд змісту програм, студійних завдань, критеріїв оцінювання та просторової організації кампусу з урахуванням принципів UD та UDL.

Annotation. *The paper considers design as a complex creative, engineering and communicative practice that shapes the quality of products, services and environments and directly influences the degree of social inclusion of diverse user groups [1]. The author substantiates the urgency of transforming design education due to the expansion of the design field, growing accessibility regulations and the shift of universities towards inclusive educational policies [1;2]. The structure of an inclusive educational environment is outlined (spatial, didactic and cultural-communicative levels), and the role of Universal Design (UD) and Universal Design for Learning (UDL) is highlighted as key methodological frameworks for higher education reform [3;6;7]. Recent evidence on UDL implementation in higher education is analysed, with a focus on its impact on student achievement, motivation and attitudes towards diversity and disability [3;4]. Design studio pedagogy, flipped classrooms and project-based learning are described as core formats in design education that can effectively integrate inclusive and participatory approaches [2;5]. Finally, the paper suggests directions for transforming design education in Ukrainian universities, including revision of curricula, studio briefs, assessment criteria and campus spatial organisation in line with UD and UDL principles.*

Дизайн у сучасному науковому дискурсі розглядається як багатовимірна креативно-інженерна діяльність, що поєднує художнє мислення, технічну компетентність, розуміння соціокультурного контексту та етичну відповідальність за наслідки проектних рішень [1]. У визначенні Всесвітньої організації дизайну підкреслюється, що дизайн формує не лише зовнішній вигляд, а й функціонування, досвід використання та ціннісні характеристики продуктів, послуг і систем, впливаючи на якість життя людей і сталість розвитку [1]. Отже, дизайн-освіта стає ключовим механізмом, який визначає, чи будуть майбутні фахівці здатними створювати по-справжньому інклюзивні простори та сервіси.

Актуальність трансформації дизайн-освіти зумовлюється щонайменше трьома групами чинників:

— розширюється предметне поле дизайну: від традиційних об'єктів матеріальної культури до комплексних середовищ, сервісів, цифрових платформ і гібридних систем «людина—простір—технологія» [1]. Це вимагає інтеграції мистецьких, інженерних, соціально-гуманітарних і управлінських компонентів у єдину модель підготовки дизайнера;

— глобальні нормативні рамки (Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, європейські політики доступності, національні стандарти універсального дизайну) формують прямий запит на безбар'єрність і інклюзивність усіх типів середовищ, у тому числі освітніх [2; 6];

— університети дедалі частіше позиціонують себе як простори соціальної згуртованості й підтримки різних груп населення, студентів з інвалідністю, ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, дорослих здобувачів освіти, що потребує переосмислення педагогіки дизайну в логіці інклюзії [2].

Багаторічна практика організації навчальної роботи з дизайн-освіти показала, що інклюзивне освітнє середовище доцільно розглядати як трирівневу систему. Просторово-архітектурний рівень охоплює безперервний доступний маршрут, бар'єрно вільні входи, ліфти, санвузли, тактильні та візуальні засоби орієнтації, акустичний комфорт і гнучкі навчальні простори, адаптовані до різних форматів взаємодії [7]. Дидактичний рівень пов'язано із складанням навчальних планів, форм подання матеріалу та оцінювання таким чином, щоб студенти з різними освітніми потребами мали реальний, а не формальний доступ до змісту і могли демонструвати результати навчання в різних форматах [3]. Культурно-комунікативний рівень передбачає формування спільноти, в якій цінуються різноманіття, партнерство та взаємна підтримка, а дискримінаційні практики та стереотипні уявлення про «норму» послідовно долаються [3; 7]. Для дизайн-освіти всі три рівні є взаємопов'язаними, оскільки університет водночас виступає «живою лабораторією» інклюзивного середовища і місцем підготовки фахівців, які розповсюджують ці принципи у ширший професійний і суспільний контекст.

Провідним концептуальним інструментом для трансформації освітнього середовища є універсальний дизайн (Universal Design, UD) — проектування будівель, просторів, сервісів так,

щоб вони були максимально зручними та безпечними для найширшого кола користувачів без потреби в подальшій адаптації [2; 6]. У сфері освіти принципи UD доповнюються концепцією універсального дизайну навчання (Universal Design for Learning, UDL), яка фокусується на структуруванні навчального процесу. Згідно з UDL, викладачі мають забезпечувати множинні способи представлення інформації, множинні шляхи дії та вираження (способи виконання завдань) і множинні форми залучення, які враховують різні мотиваційні профілі студентів [3].

Дослідження і досвід авторів показують, що застосування UDL у закладах вищої освіти корелює з підвищенням рівня успішності, залученості та задоволеності навчанням, зокрема серед студентів, які поєднують навчання з роботою, мають інвалідність або інший освітній бекграунд [3].

Важливим аспектом є вплив освіти у сфері універсального дизайну на ставлення майбутніх архітекторів і дизайнерів до людей з інвалідністю та особливими потребами загалом. Емпіричні дані засвідчують, що систематичне включення тем UD у навчальні курси, аналіз реальних кейсів і виконання проєктів, орієнтованих на потреби різних груп користувачів, сприяють формуванню більш емпатійних, реалістичних та відповідальних уявлень про бар'єри й можливості [4]. Студенти, які вивчають відповідні дисципліни, частіше сприймають вимоги доступності не як «формальний обов'язок», а як ресурс для підвищення якості та інноваційності власних проєктів [4].

Європейські рамкові документи, зокрема розроблені в межах ініціативи Accessible EU, демонструють, як вимоги до універсального дизайну можуть бути інтегровані в політики фінансування та інституційні стратегії університетів [6]. Рамка ключових вимог до універсального дизайну в освіті для Ірландії містить Положення щодо фізичної доступності, цифрової інклюзивності, адаптивних навчальних матеріалів, процедур підтримки студентів і системи моніторингу виконання вимог [6].

Для програм з дизайну це дає можливість вибудовувати наскрізну логіку: «інклюзивний кампус — інклюзивна педагогіка — інклюзивні проєкти», коли досвід навчання відразу трансформується у професійні практики.

Методичне ядро дизайн-освіти становить студійна педагогіка. Дизайн-студія — це формат, у якому студенти протягом тривалого періоду працюють над проєктом під керівництвом викла-

дача, поєднуючи індивідуальні консультації, групові обговорення та проміжні презентації рішень. Порівняльні дослідження студійних підходів показують, що ефективні моделі характеризуються поетапним ускладненням завдань, міждисциплінарністю, регулярним формативним оцінюванням та акцентом на рефлексії студентів щодо власних рішень [5]. У контексті інклюзивного освітнього середовища студія може перетворюватися на простір ко-дизайну, де до постановки задачі та оцінки рішень залучаються представники громад, люди з інвалідністю, ветерани, внутрішньо переміщені особи, підлітки тощо [2;5], що дозволяє працювати не з абстрактними «користувачами», а з реальними людьми.

Сучасні тенденції вищої освіти сприяють поширенню змішаних і перевернутих форматів (flipped classroom). У фліп-класах теоретичний матеріал виноситься в онлайн-середовище або задається для самостійного опрацювання, тоді як аудиторний час використовується для практичної, проєктної, дискусійної роботи [2]. Для дизайн-освіти це означає можливість перенести до аудиторії максимально насичені форми діяльності — аналіз референсів, роботу з макетами й прототипами, ко-дизайнерські сесії, крити — і одночасно надати студентам гнучкість у засвоєнні теорії в індивідуальному темпі [3]. Така організація навчання узгоджується з принципами UDL, забезпечує множинні способи представлення матеріалу (відео, тексти, інтерактивні ресурси) і демонстрації результатів (ескізи, макети, цифрові прототипи, усні презентації).

Практико-орієнтоване навчання виступає ще одним ключовим інструментом трансформації дизайн-освіти в логіці інклюзії. Коли студійні завдання прив'язуються до реальних запитів спільнот, наприклад, проєктування безбар'єрних маршрутів на території кампусу, адаптація візуальної навігації університету, створення інклюзивних комунікаційних кампаній для ветеранів чи студентів з інвалідністю, студенти одночасно опановують професійні компетентності та формують відповідальне громадянське ставлення [2]. Досвід закладів, що впроваджують такі підходи, засвідчує, що студенти краще розуміють етичний вимір дизайну, усвідомлюють довгострокові наслідки власних рішень і розглядають інклюзивність як невід'ємний критерій якості проєкту [2;5].

Висновок. Узагальнюючи, можна зазначити, що загальне визначення дизайну як соціально відповідальної креативно-інже-

нерної діяльності [1], концепції універсального дизайну та універсального дизайну навчання [2–4; 6; 7], а також сучасні формати студійної, фліп- та практико-орієнтованої роботи [2; 5] задають методологічну основу для трансформації дизайн-освіти в напрямі інклюзивності. Для українських університетів, які водночас модернізують освітні програми й розбудовують інклюзивні кампуси, пріоритетами стають: вбудовування модулів з UD та UDL в обов'язкову частину програм з дизайну; розвиток студій, орієнтованих на реальні запити громад і пільгових категорій; перегляд критеріїв оцінювання з урахуванням інклюзивності рішень; створення міждисциплінарних лабораторій інклюзивного дизайну.

Такі кроки дозволяють перетворити інклюзію з епізодичної теми окремих дисциплін на систему професійної підготовки майбутніх дизайнерів.

Список використаних джерел

1. World Design Organization. Definition of industrial design. Montreal, 2015=2025. URL: <https://wdo.org/about/definition/> (date of access: 14.11.2025).
2. White P. J., Briede-Westermeyer J. C., Dempsey H., Lypez G. Universal design in design education: developing a framework of cross-continental perspectives. AISHE-J: All Ireland Journal of Teaching and Learning in Higher Education. 2024. Vol. 16, No. 2. URL: https://www.researchgate.net/publication/384325617_Universal_Design_in_Design_Education_Developing_a_Framework_of_Cross-Continental_Perspectives (date of access: 14.11.2025).
3. Espada-Chavarria R., González-Montesino R. H., Lypez-Bastias J. L., Díaz-Vega M. Universal design for learning and instruction: effective strategies for inclusive higher education. Education Sciences. 2023. Vol. 13, No. 6. Art. 620. DOI: 10.3390/educsci13060620.
4. Hitch D., Dell K., Larkin H. Does universal design education impact on the attitudes of architecture students towards people with a disability? Journal of Accessibility and Design for All. 2016. Vol. 6, No. 1. P. 26–48. DOI: 10.17411/jaccess.v6i1.103.
5. Al-Ayash A. A. Design studio pedagogy: a comparative study of teaching approaches. Dirasat: Human and Social Sciences. 2025. Vol. 52, No. 6. URL: https://www.researchgate.net/publication/392322007_Design_Studio_Pedagogy_A_Comparative_Study_of_Teaching_Approaches (date of access: 14.11.2025).
6. AccessibleEU; Higher Education Authority. Framework for key universal design in education requirements in Path 4 funding — Ireland. 2022. URL: https://accessible-eu-centre.ec.europa.eu/framework-key-universal-design-education-requirements-path-4-funding-ireland_en (date of access: 14.11.2025).
7. Burgstahler S. Universal design in education: principles and applications. Seattle : DO-IT, University of Washington, 2012. URL: <https://www.washington.edu/doit/universal-design-education-principles-and-applications> (date of access: 14.11.2025).

**КЛАСТЕРНА АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ
ТЕРАПЕВТИЧНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ САДІВ**

**CLUSTER ARCHITECTURAL AND PLANNING ORGANISATION
OF THERAPEUTIC REHABILITATION GARDENS**

Чемакіна Октябрина Володимирівна
кандидат архітектури, доцент, директор,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна»;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2934-2752>
oktyabrina11@ukr.net

Мовчан Валентина Олексіївна
кандидат біологічних наук, директор,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2063-2729>
greendragoness16@ukr.net

Шостак Любов Геннадіївна
кандидат фармацевтичних наук, завідувач кафедри фармації,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2194-4900>
shostak.luba@ukr.net

Анотація. У тезах презентовано кластерну архітектурно-планувальну модель терапевтично-реабілітаційного саду для університетських і медико-соціальних просторів, що поєднує мультисенсорні маршрути, когнітивні, арт- та реабілітаційні зони з екологічним каркасом і стандартизованими фітомодулями. Обґрунтовано операційне визначення «кластера» як базової просторової одиниці з ієрархією «ядро функцій — система фітомодулів — навігаційно-візуальна система — комунікаційні зв'язки» та показано її узгодження з вимогами ISO 21542:2021, BS 8300-1:2018 і ДБН В.2.2-40:2018. Розкрито систему принципів організації (універсальний дизайн, мультисенсорність, прогресивна складність, просторове зонування, природна сталість, партисипативність, гармонізація середовища) і типологію ключових зон (сенсорні, когнітивні, арт-, реабілітаційні, емоційні та екологічні кластери). Окреслено структуру «паспорта» терапевтичного фітомодуля як найменшої стандартизованої одиниці проектування з цільовими ефектами, сенсорним профілем, асортиментом, режимами догляду й КРІ ефективності. Показано, що кластерний підхід забезпечує відтворюваність і масштабованість рішень для ветеранських хабів та кампусів, знижує ризики бар'єрності й підвищує доказову цінність проєктних інтервенцій.

Annotation. *The theses present a cluster architectural and planning model of a therapeutic rehabilitation garden for university and medico-social environments, combining multisensory routes, cognitive, art and rehabilitation zones with an ecological framework and standardised phytomodules. A cluster is defined as a basic spatial unit with the hierarchy «functional core — system of phytomodules — wayfinding and visual information — communications», aligned with ISO 21542:2021, BS 8300-1:2018 and Ukrainian DBN V.2.2-40:2018 accessibility requirements. The system of organisational principles (universal design, multisensory approach, progressive complexity, spatial zoning, natural sustainability, participation, environmental harmonisation) and the typology of key zones (sensory, cognitive, art, rehabilitation, emotional and ecological clusters) are outlined. A standard «passport» of a therapeutic phytomodule is proposed as the smallest design unit with clearly defined target effects, sensory profile, species composition, regimes and performance KPIs. It is argued that the cluster approach ensures repeatability and scalability of solutions for veteran hubs and campuses, reduces accessibility risks and increases the evidence-based value of design interventions.*

Сучасні міста, університетські кампуси та медико-соціальні простори стикаються з дефіцитом доступних зелених територій, здатних одночасно підтримувати психічне й соматичне здоров'я, зменшувати рівень стресу й теплового навантаження, посилювати соціальну інтеграцію. Доказова база ВООЗ і результати рандомізованих досліджень «озеленення» фіксують зниження депресивних симптомів та суб'єктивних відчуттів «безнадійності» на тлі мінімальних, але системних зелених інтервенцій, що підтверджує потенціал малобюджетних модульних рішень у щільній забудові. Ветеранські спільноти потребують організованих просторів для реабілітації, відновлення, навчання і комунікації, де природне середовище інтегроване в протоколи терапії й освіти.

У відповідь на ці виклики запропоновано кластерну архітектурно-планувальну модель терапевтично-реабілітаційного саду, в якій сад є системою взаємопов'язаних кластерів — локалізованих просторово-функціональних одиниць з внутрішньою ієрархією: ядро функцій (терапевтична, когнітивна, освітня або соціальна мета), система фітотомодулів із заданим сенсорним профілем, малі архітектурні форми, навігаційно-візуальна система та мережа комунікацій. Така структура дозволяє програмувати послідовні сценарії користування («вхід — адаптація —

занурення — релаксація — рефлексія»), одночасно забезпечувати безперервний доступний ланцюг згідно з вимогами ISO 21542:2021, BS 8300-1:2018 і ДБН В.2.2-40:2018.

Методологічно модель спирається на поєднання теоретичного моделювання, дизайн-аналізу та інтерпретації результатів медичних, психологічних і урбаністичних досліджень. На першому етапі виконано аналіз міжнародних стандартів доступності й безбар'єрності зовнішнього середовища, а також оглядів BOO3, JAMA Network Open, PNAS та інших джерел щодо впливу зелених інтервенцій на психічне здоров'я, соціальну згуртованість і теплову стійкість міського середовища. На другому етапі синтезовано систему принципів організації терапевтичного саду: універсальний дизайн (гарантований доступ для різних груп користувачів), мультисенсорність (комбінування зору, запаху, дотику, звуку в контрольованих дозах), прогресивна складність (поступове нарощування та зниження когнітивного й сенсорного навантаження), просторове зонування (розведення активних зон і «місць тиші»), природна сталість (добір стійких видів і мінімізація експлуатаційних ризиків), партисипативність (ко-дизайн із користувачами та персоналом) і гармонізація середовища (єдина візуально-сенсорна мова МАФ, навігації й озеленення). На третьому етапі сформовано типологію ключових зон терапевтичного саду: сенсорні маршрути — керовані петлі з мультисенсорним навантаженням, орієнтовані на редукцію стресу й підтримку уваги — проєктуються як безперервні доступні шляхи з безшовними покриттями, тактильними індикаторами та контрастними орієнтирами. Когнітивні зони — для тренування пам'яті, орієнтації та послідовності дій, що особливо важливо для людей із когнітивними порушеннями. Арт-зони та садівничі майстерні підтримують соціальну інтеграцію й мотивацію до регулярної участі в діяльності через роботу з живим матеріалом. Реабілітаційні майданчики призначені для тренування рівноваги, сили та координації в умовах відкритого повітря. Емоційні та екологічні кластери формують «місця тиші» й зелені пояси, що покращують мікроклімат і знижують тепловий стрес.

Ключовим «атомом» кластерної моделі є терапевтичний фітомодуль (ТФМ) — стандартизована рослинна композиція з чітко описаними цільовим ефектом (анксіолітичний, когнітивної підтримки, соціальної інтеграції, мікрокліматичний), сенсорним профілем (зоровий, ароматичний, тактильний, акустичний ком-

поненти), вимогами до інсоляції та догляду, а також набором кількісних і якісних КРІ. Паспорт ТФМ включає ідентифікаційні дані, асортимент і морфологію рослин, схему розміщення в межах кластерів, календар догляду та відслідковувані показники результативності (доступність, безпечність, сезонна стійкість, суб'єктивні зміни стану користувачів). Модульність дозволяє масштабувати рішення — від одиничних фітomodулів у дворах до розгалуженої мережі кластерів у кампусах і ветеранських хабах.

Наукова новизна запропонованої моделі полягає в інтеграції кластерної логіки організації простору з мультисенсорною структурою середовища та системою навігаційної читабельності, деталізованою до рівня окремого фітomodуля. Вперше у вітчизняній дослідницькій практиці терапевтичний сад описано як ієрархізовану мережу кластерів із заданими сценаріями користування та пакетом КРІ, що робить можливим порівняльне оцінювання різних варіантів планувальних рішень на етапах технічного завдання, ескізного проєкту та експлуатації. Практична значущість полягає у створенні готового технічного підґрунтя для проєктування ветеранських і університетських терапевтичних садів, реабілітаційних подвір'їв та сенсорних маршрутів кампусів, де дизайн інклюзивного середовища безпосередньо пов'язано з доказовими медико-соціальними ефектами.

Запропонована кластерна модель може бути використана як основа для розроблення відомчих методичних рекомендацій і локальних стандартів університетів, лікарень, реабілітаційних центрів та територіальних громад, а також для інтеграції тематики терапевтичних садів у навчальні програми з дизайну, архітектури, реабілітології та соціальної роботи. Перспективи подальших досліджень пов'язані з проведенням польових пілотів у реальних кампусах і ветеранських хабах, валідацією розроблених КРІ у довготривалих спостереженнях і включенням кластерних терапевтичних садів до ширших стратегій зеленої відбудови та інклюзивного міського розвитку.

Список використаних джерел

1. Urban green spaces and health: a review of evidence. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 2016. 92 p.
2. South E. C., et al. Effect of greening vacant land on mental health of community-dwelling adults: a cluster randomized trial. *JAMA Network Open*. 2018. Vol. 1 (4). e180298.

3. ISO 21542:2021. Building construction — Accessibility and usability of the built environment. Geneva: International Organization for Standardization, 2021.

4. ДБН В.2.2-40:2018. Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення. Київ : Мінрегіон України, 2018.

5. Чемакіна О. В., Гнатюк Л. Р. Моделювання систем візуальної інформації в середовищі транспортних центрів. *Теорія і практика дизайну*. 2019. № 19. С. 77–86.

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ІНСТИТУТУ ФІЛОЛОГІЇ ТА МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ (У ЛОГІЦІ ПРИНЦИПІВ THE OPEN UNIVERSITY)

STRATEGIC DIRECTIONS OF THE INSTITUTE OF PHILOLOGY AND MASS COMMUNICATIONS (IN THE LOGIC OF THE OPEN UNIVERSITY PRINCIPLES)

Чемакіна Октябрина Володимирівна
кандидат архітектури, доцент, директор,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна»;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2934-2752>

Повзун Олексій Іванович
кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри дизайну,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8183-9585>

Анотація. У тезах представлено стратегічні напрями розвитку Інституту філології та масових комунікацій (ІФМК) Університету «Україна», вибудовані в логіці базових принципів Відкритого університету (*The Open University*, Велика Британія). Обґрунтовано чотири ключові напрями: розширення доступу та інклюзивність (*Openness and Access*), інновації у навчанні та освітні технології (*Digital and Learning Innovation*), релевантність і підготовка до майбутнього (*Relevance and Future-Proofing*), дослідження із соціальним впливом та залученням (*Research with Impact and Engagement*). Показано, як ці напрями інтегруються у навчально-виховний процес, наукову роботу й розвиток інфраструктури ІФМК через моделі «навчання через дослідження», студійні формати з реальними брифами, дистанційні та гібридні курси, мікрокваліфікації, створення міждисциплінарних кластерів та живих лабораторій. Окреслено інструменти управління змінами — систему KPI, пілотні кластери, публічні звіти, партнерські угоди та e-портфоліо

здобувачів. Наголошено, що адаптація принципів Відкритого університету до українського контексту дозволяє ІФМК позиціюватися як гуманітарно-медійний центр інклюзивної освіти, сталого розвитку, цифрової культури та суспільно важливих досліджень.

Annotation. *The theses present the strategic directions of the Institute of Philology and Mass Communications (IFMK) of University «Ukraine», structured in line with the core principles of The Open University (UK). Four key directions are substantiated: openness and access, digital and learning innovation, relevance and future-proofing, and research with impact and engagement. The paper shows how these directions are integrated into teaching and learning, research activities, and infrastructure development through models of «learning through research», studio formats with real-life briefs, distance and hybrid courses, microcredentials, as well as interdisciplinary clusters and living labs. The instruments of change management are outlined, including KPI systems, pilot clusters, public reporting, partnership agreements, and students' e-portfolios. It is emphasized that adapting The Open University principles to the Ukrainian context enables the Institute to act as a humanities and media hub for inclusive education, sustainable development, digital culture, and socially impactful research.*

Стратегічний розвиток Інституту філології та масових комунікацій ґрунтується на поєднанні гуманітарної традиції, інклюзивної місії та практик відкритої освіти, характерних для Відкритого університету.

Британський Відкритий університет (The Open University, OU) — публічний дослідницький університет дистанційної та змішаної освіти з головним кампусом у місті Мілтон-Кінз (Велика Британія), заснований 1969 року як перший у світі масштабний проєкт відкритої університетської освіти для дорослого населення; (за кількістю приблизно 200 тис. осіб на рік) і одним з найбільших університетів Європи, з моменту заснування в ньому навчалися понад 2,3 млн осіб [3; 5; 6]. Офіційна місія університету формулюється як «бути відкритими для людей, місць, методів та ідей», а бачення — як «навчання, що змінює життя й збагачує суспільство» [5; 7].

Стратегія розвитку Learn and Live 2022–2027 фіксує п'ять ключових цілей: розширення охоплення, підтримка успішності студентів, посилення суспільного впливу, утвердження справедливості, рівності й інклюзії, сталий розвиток [7].

Для Інституту філології та масових комунікацій Університету «Україна» досвід Британського Відкритого університету розглядається як методологічний орієнтир: стратегічні напрями інституту структуруються як блоки відкритості й розширення доступу до гуманітарно-медійних програм (для молоді, дорослих 45+, осіб з інвалідністю та внутрішньо переміщених осіб), інклюзивності та системної підтримки здобувачів освіти (тьюторський супровід, адаптовані матеріали, гнучкі освітні траєкторії), цифрових та освітніх інновацій у форматах підтримуваного відкритого навчання (використання цифрових платформ і штучного інтелекту), релевантності курикулумів викликам цифрової доби й ринку праці (поєднання традиційних гуманітарних компетентностей із медіаграмотністю, цифровим дизайном, міжкультурною комунікацією, навчанням упродовж життя) та розвитку досліджень із відчутним суспільним ефектом, інтегрованих у рамку справедливості, рівності, інклюзії та сталості, що відповідає стратегічній орієнтації ОУ [7; 8].

Перший стратегічний напрям — розширення доступу та інклюзивність — фокусується на тому, щоб якісна освіта у сфері дизайну, філології, журналістики, туризму, масових комунікацій та інформаційно-бібліотечної справи була доступною для молоді, дорослих 45+, людей з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб і тих, хто поєднує навчання з роботою. Для цього передбачено розбудову дистанційних і гібридних форматів, гнучких траєкторій вступу й навчання, системи підготовчих курсів і мікрокваліфікацій, а також адаптацію навчальних матеріалів до різних освітніх потреб, що відповідає логіці «openness and access» The Open University.

Другий стратегічний напрям — інновації у навчанні та освітні технології — вибудовується навколо використання цифрових інструментів і методик, специфічних для гуманітарних, медійних і дизайн-спеціальностей. Йдеться про інтеграцію штучного інтелекту для підтримки персоналізованого навчання й аналітики освітнього процесу, створення інтерактивних подкастів, відеолекцій, віртуальних екскурсій, симуляцій редакцій, прес-центрів і дизайн-студій, а також розвиток платформ для колаборативної проектної роботи. Важливою складовою є підготовка викладачів до цифрової педагогіки та етичного використання ШІ в контексті академічної доброчесності.

Третій напрям — релевантність та підготовка до майбутнього — забезпечує узгодженість освітніх програм ІФМК з викликами цифрової епохи й ринком праці. Оновлення курикулумів здійснюється через посилення компонентів цифрового дизайну, медіаграмотності, протидії дезінформації, етики ШІ, міжкультурної комунікації, інклюзивного та екологічно відповідального проектування. Посилюється практична складова завдяки партнерствам із медіа, креативними індустріями, бібліотеками, культурними інституціями, громадами, туристичними компаніями. Важливим інструментом стає навчання протягом життя — короткі програми перекваліфікації та підвищення кваліфікації для фахівців, які вже працюють у відповідних галузях.

Четвертий напрям — дослідження із соціальним впливом та залученням — орієнтує наукову діяльність інституту на теми, що безпосередньо пов'язані з потребами суспільства: інклюзивний простір, лінгвістика війни, мова ворожнечі й кібербулінг, цифрова національна ідентичність, екологічна та культурна комунікація, дизайн для відбудови, універсальний доступ до знань. Для цього створюються міждисциплінарні кластери та живі лабораторії, зокрема в напрямках Inclusive & Accessible Design, Therapeutic Gardens & Healing Environments, Urban Recovery & Circular Design, Visual Communication for Science & Safety, Heritage & Identity. Вони функціонують як майданчики, де студенти, викладачі та стейкхолдери реалізують проекти на основі реальних запитів громад і партнерських організацій.

Реалізація стратегічних напрямів відбувається у трьох взаємопов'язаних блоках: навчально-виховний процес, наукова робота, інфраструктура та партнерства. У навчальному блоці ключовим стає «навчання через дослідження» як базова модель: не менше половини навчального навантаження у програмах дизайну, журналістики, філології, туризму та бібліотечної справи здійснюється через реальні брифи, кейс-стаді, студійні проекти, публічні «крити» та DemoDay. Курси доповнюються модулями з етики, інклюзивного та сівіс-дизайну, дослідницьких методів, академічної доброчесності, що збігається з практиками The Open University.

У блоці наукової роботи стратегічні напрями матеріалізуються через регулярні науково-практичні заходи (конференції, круглі столи, публічні лекції, виставки, воркшопи), присвячені інклюзивній освіті, ландшафтному та комунікаційному ди-

зайну, культурній спадщині, медіаграмотності, безпечній комунікації. Такі заходи виконують функції одночасно наукової верифікації, формування етичної культури й популяризації результатів досліджень для широкої аудиторії. Підтримка молодих науковців передбачає виділення часу на дослідження, ко-супервізію магістерських і PhD-досліджень, участь у міжуніверситетських консорціумах, роботу з реальними стейкхолдерами.

Інфраструктурний та управлінський блок охоплює формування інклюзивного кампусу як навчально-наукового полігону, розвиток спільних просторів для тестування прототипів, створення сенсорних і біофільних зон, навігації без бар'єрів, а також запровадження системи управління змінами та контролю результатів. В якості інструментів виступають ключові показники ефективності (кількість студій із реальними брифами, курсів із компонентом Research-through-Design, партнерських угод, зовнішні надходження на проекти, працевлаштування випускників, участь у міжнародних програмах), річні цикли впровадження, публічні звіти та відкриті каталоги студентських робіт.

Узагальнюючи, стратегічні напрями Інституту філології та масових комунікацій, структуровані за аналогією з принципами Відкритого університету, формують цілісну рамку розвитку гуманітарно-медійного хабу, в якому поєднуються інклюзивність, цифрова інноваційність, практикоорієнтованість і дослідження з реальним суспільним впливом. Така рамка задає вектор змін для курикулумів, наукової політики, архітектури кампусу та партнерської екосистеми, забезпечуючи стійку трансформацію ІФМК в умовах воєнних і післявоєнних викликів.

Список використаних джерел

1. Про освіту : Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. Ст. 380.
2. Про вищу освіту : Закон України від 01 липня 2014 р. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37–38. Ст. 2004.
3. Open University. Open University. *Wikipedia*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Open_University (дата звернення: 16.11.2025).
4. Mission / About The Open University URL: <https://about.open.ac.uk/policies-and-reports/mission> (дата звернення: 16.11.2025).
5. Facts and figures / About The Open University URL: <https://about.open.ac.uk/policies-and-reports/facts-and-figures> (дата звернення: 16.11.2025).
6. Ярошенко Т. О. Distance learning in higher education: current trends. *НаУКМА*, 2019. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/16869/Yaroshenko_Distance_learning_in_higher_education_current_trends.pdf (дата звернення: 16.11.2025).

7. Learn and Live. The Open University's Strategy for 2022–2027. URL: <https://about.open.ac.uk/sites/about.open.ac.uk/files/files/learn-and-live-ou-strategy-2022-2027.pdf> (дата звернення: 16.11.2025).

8. Knowledge Exchange Plan 2022–2027 / The Open University. URL: <https://research.open.ac.uk/innovation-engagement/knowledge-exchange-plan/knowledge-exchange-plan-2022-2027> (дата звернення: 16.11.2025).

**ПРЕЗЕНТАЦІЙНИЙ ПАКЕТ ІНСТИТУТУ ФІЛОЛОГІЇ
ТА МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ
ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА**

**PRESENTATION PACKAGE OF THE INSTITUTE
OF PHILOLOGY AND MASS COMMUNICATIONS
AS A TOOL FOR THE DEVELOPMENT
OF AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT**

Чемакіна Октябрина Володимирівна
кандидат архітектури, доцент, директор,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2934-2752>

Анотація. У тезах розглянуто презентаційний пакет Інституту філології та масових комунікацій як стратегічний інструмент розвитку інклюзивного освітнього середовища університету. Показано, що системне представлення освітніх програм з журналістики, дизайну, філології, туризму, інформаційно-бібліотечної та архівної справи, масових комунікацій у поєднанні з інклюзивними практиками підсилює відкритість інституту для різних цільових груп — молоді, дорослих 45+, ветеранів, осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб. Наголошено на важливості доступних форматів подачі інформації (простою мовою, візуально-графічними матеріалами, адаптованими шрифтами, субтитрованим відеоконтентом), що відповідають принципам універсального дизайну навчання. Окреслено структуру презентаційного пакета: візитівкові матеріали про інститут, портфоліо освітніх програм, добірка кращих студентських і медіапроектів, опис партнерських кейсів з громадами, а також блок «інклюзивні практики ІФМК» як ядро інституційної ідентичності. Показано, що використання презентаційного пакета в освітніх заходах, «діалогах натхнення», профорієнтаційних сесіях та Міжнародній науково-практичній конференції «Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспек-

тиви та кращі практики» сприяє розширенню мережі стейкхолдерів та формуванню когнітивного університетського кампусу.

Annotation. *The theses consider the presentation package of the Institute of Philology and Mass Communications as a strategic tool for developing an inclusive educational environment at the university. The paper shows that a systemic presentation of study programmes in journalism, design, philology, tourism, information and library and archival studies, and mass communications, combined with inclusive practices, increases the openness of the Institute to diverse target groups — youth, adults 45+, veterans, persons with disabilities, and internally displaced persons. Particular attention is paid to accessible formats of information delivery (plain language, visual and graphic materials, adapted fonts, subtitled video content) that follow the principles of Universal Design for Learning. The structure of the presentation package is outlined: core «business card» materials about the Institute, a portfolio of study programmes, a selection of the best student and media projects, cases of cooperation with local communities, and a dedicated block inclusive practices as the core of institutional identity. It is shown that the use of the presentation package in educational events, «dialogues of inspiration», career guidance sessions, and the International Scientific and Practical Conference «Inclusive Educational Environment: Problems, Prospects and Best Practices» contributes to expanding the stakeholder network and shaping a cognitive university campus.*

Сучасне інклюзивне освітнє середовище ґрунтується не лише на дотриманні нормативних вимог до доступності, а й на прозорій, зрозумілій та емпатійній комунікації з усіма учасниками освітнього процесу. Для Інституту філології та масових комунікацій (ІФМК) Університету «Україна» презентаційний пакет виконує роль «комунікаційної візитівки», що поєднує академічну якість, культурну чутливість і практики інклюзії. Він дозволяє цілісно презентувати інститут у внутрішньому та зовнішньому середовищі — від абітурієнтів до партнерських громад і міжнародних організацій. Зміст презентаційного пакета вибудовується навколо кількох ключових блоків.

Перший блок — інституційна ідентичність ІФМК, яка фіксує місію, цінності та стратегічні пріоритети: розвиток гуманітарних і комунікаційних спеціальностей, підтримка інклюзивної освіти, партнерство з місцевими громадами та креативними індустріями. Цей блок подається у лаконічних — схемах «інститут —

стейкхолдери — спільнота», що дозволяє швидко зчитувати смисли як молодіжній аудиторії, так і дорослим слухачам.

Другий блок — портфолію освітніх програм, у якому стисло, але змістовно подано спеціальності журналістики, дизайну, філології, туризму, інформаційно-бібліотечної та архівної справи, масових комунікацій; окреслено профіль випускника, ключові компетентності, практикоорієнтовані формати (проектні студії, фліп-класи, медіалабораторії, практики в реальних організаціях), можливості індивідуальної освітньої траєкторії, що наочно демонструє відповідь інституту на виклики ринку праці та запити територіальних громад.

Третій блок фокусується на інклюзивних практиках ІФМК: доступність навчального середовища (архітектурно-дизайнерську, середовищну, інформаційну, цифрову), адаптацію навчальних матеріалів, тьюторський супровід, психолого-педагогічну підтримку, участь студентів з різними освітніми потребами в творчих, наукових і волонтерських проектах; підкреслюється роль інституту в розробленні та реалізації заходів, спрямованих на підтримку ціннісній рамці інклюзивного університету.

Четвертий блок презентує приклади кращих практик: студентські проекти, медіапродукти, дизайн- і дослідницькі роботи, реалізовані у співпраці з бібліотеками, музеями, громадами, неурядовими організаціями для демонстрації, як знання з філології, медіа та дизайну трансформуються у реальні продукти та послуги для міських спільнот: освітні відео, соціальні кампанії, візуальні айдентики проєктів, інформаційні буклети про інклюзивне середовище, промоційні матеріали для молоді. Така доказова база підсилює довіру стейкхолдерів і показує практичний вимір інклюзії.

Формат презентаційного пакета має бути свідомо підпорядкований принципам універсального дизайну та універсального дизайну навчання: контрастні, але комфортні для сприйняття кольорові рішення, читабельні шрифти без надмірного декоративізму, чітка ієрархія заголовків і підписів, продумана композиція сторінок і слайдів. У цифровій версії обов'язковими є альтернативні тексти до зображень, можливість масштабування шрифту, субтитри та сурдопереклад у відеоматеріалах. Це забезпечує доступність інформації для людей з різними сенсорними та когнітивними особливостями.

Важливою складовою презентаційного пакета є сценарії його використання в різних комунікаційних форматах. Вони вклю-

чають виступи директора інституту на науково-практичних конференціях, зокрема на Міжнародній конференції «Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики», профорієнтаційні зустрічі зі школами й коледжами, «Діалоги нахнення» з участю студентів, випускників, представників громад, а також партнерські події з університетами й організаціями України та інших країн. У кожному з цих сценаріїв презентаційний пакет працює як «матриця», що дозволяє адаптувати обсяг та акценти, не втрачаючи цілісності інституційного повідомлення.

Окремий вимір становить інтеграція презентаційного пакета у структуру когнітивного університетського кампусу. Візуальні й текстові матеріали пакета можуть бути використані як основа для інформаційної навігації в освітніх просторах, тематичних стендів, мультимедійних інфопойнтів, сторінок на сайті та в соціальних мережах. Це створює безперервний комунікаційний маршрут для здобувачів освіти та гостей університету: від першого знайомства в онлайн-середовищі до участі в живих подіях на кампусі.

Врахування вимог до оформлення тез конференції: обсяг, структура, наявність анотацій двома мовами, список джерел згідно з ДСТУ 8302:2015 — дозволяє використовувати презентаційний пакет не лише як іміджевий, а й як науково-методичний ресурс для репрезентації досвіду ІФМК у міжнародній академічній спільноті.

Таким чином, презентаційний пакет Інституту філології та масових комунікацій виступає багатофункціональним інструментом розвитку інклюзивного освітнього середовища, що поєднує в собі комунікаційну, навчальну, профорієнтаційну та дослідницьку функції. Його подальший розвиток і наповнення на основі рефлексії практик, зворотного зв'язку стейкхолдерів і участі студентської спільноти є важливою умовою сталого зростання інституту в екосистемі інклюзивного університету.

Список використаних джерел

1. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. «Інклюзивна освіта: від основ до практики»: [монографія] / А.А. Колупаєва, О.М. Таранченко Київ : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
2. Інклюзивна освіта: метод. рекомендації / авт. кол. ; Міністерство освіти і науки України. Київ : [б. в.], 2018. 64 с.
3. Універсальний дизайн в освіті : посіб. для педагогічних працівників / упоряд. Л. Байда, І. Іванова. Київ : Фонд «Крок за кроком», 2016. 120 с.

4. Про освіту : Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. Ст. 380.

5. Про вищу освіту : Закон України від 01 липня 2014 р. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37–38. Ст. 2004.

РОЛЬ ЦИФРОВИХ МЕДІА У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ РІЗНОМАНІТТЯ В ІНКЛЮЗИВНИХ ОСВІТНІХ СПІЛЬНОТАХ

THE ROLE OF DIGITAL MEDIA IN SHAPING A CULTURE OF DIVERSITY IN INCLUSIVE EDUCATIONAL COMMUNITIE

Червак Ганна Богданівна

*старший викладач циклової комісії з права та
соціально-інформаційних технологій,*

Миколаївський комплекс Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-7628-8238>

annacervak3@gmail.com

Анотація. Досліджено роль цифрових медіа у формуванні культури різноманіття в інклюзивних освітніх спільнотах. Показано, що цифрове середовище сприяє розвитку толерантності, взаємоповаги та соціальної відкритості в навчанні. Наголошено на значенні доступності, етичної комунікації та педагогічної співучасті як ключових умов інклюзивної культури. Зазначено, що цифрові медіа виконують не лише інформаційну, а й культуротворчу функцію. Зроблено висновок, що культура різноманіття формується через поєднання технологічних, комунікаційних і гуманістичних засад освіти.

Annotation. The article explores the role of digital media in shaping a culture of diversity within inclusive educational communities. It is shown that the digital environment fosters the development of tolerance, mutual respect, and social openness in learning. The importance of accessibility, ethical communication, and pedagogical participation is emphasized as key conditions for an inclusive culture. It is noted that digital media perform not only an informational but also a culture-forming function. The conclusion is drawn that the culture of diversity is shaped through the integration of technological, communicative, and humanistic foundations of education.

Актуальність теми вкорінена у подвійній трансформації освіти — переході до цифрових середовищ та еволюції інклюзії від суто нормативного принципу до дієвої культури різноманіття. Цифрові медіа не лише обслуговують навчальні процеси,

а й моделюють соціальні уявлення про норму, відмінність і справедливість, тому їхній вплив на інклюзивні спільноти потребує наукового аналізу з міждисциплінарних позицій. У цьому контексті найпереконливішою видається рамка, що поєднує соціально-цифрову доступність, інклюзивну комунікацію, гуманістичну педагогіку та культуротворчий вимір громадянського суспільства. Підсумовуючи постановку проблеми, зазначимо: розуміння того, як саме цифрові медіа формують культуру різноманіття, є ключем до осмисленого проєктування інклюзивної освіти.

Теоретичне підґрунтя цифрової інклюзії визначає Г. Давиденко, наполягаючи на розгляді доступності не як технічного додатка, а як соціального явища — середовища рівноправної участі, де технології слугують посередниками нових можливостей, а не нових бар'єрів [1]. Такий підхід переводить розмову з площини «доступу до сервісів» у площину «прав на участь у знанні», що безпосередньо підсилює культуру різноманіття як норму взаємодії в освітньому житті. Отже, теоретичний каркас цифрової інклюзії задає ціннісні орієнтири, в яких медіа виступають інструментом соціальної рівності.

Поняття «інклюзивної культури» унаочнюється через комунікаційні практики, де повідомлення, канали й ролі учасників вибудовуються навколо принципів взаємоповаги та спільного смислотворення. Г. Лещук, аналізуючи термінологію інклюзивної комунікації, демонструє, що коректність висловлювань і репрезентацій має не лише етичний, а й епістемічний вимір — вона визначає, чий досвід стає видимим і визнаним [2]. Коли цифрові медіа забезпечують мовно-культурну чутливість, вони не просто інформують — вони конституюють спільноту, у якій різні голоси співтворюють зміст.

Гуманістична перспектива ролі медіа в освіті — ще один наріжний камінь. Л. Ліпич розкриває багатовимірність електронних та цифрових медіа крізь призму гуманістичних, конструктивістських, прагматичних і демократичних підходів, тим самим зшиваючи «як» ми навчаємося і «навіщо» навчаємося [3]. У гуманістичній логіці цифрові платформи — це простори самовираження й взаємного визнання, у конструктивістській — середовища співконструювання знання, у прагматичній — інструменти розв'язання реальних задач, у демократичній — механізми участі й відповідальності. Висновок впливає безпосеред-

ньо: саме множинність педагогічних логік робить медіа здатними підтримати різноманіття.

Культуротворчий потенціал інклюзії, визначений Р. Мохнюк, підказує бачення освіти як осередку громадянського суспільства, де практики взаємодії формують нові форми солідарності [4]. Цифрові медіа, інтегровані в таке бачення, працюють як каталізатор комунальної творчості: від шкільних онлайн-проектів до міжшкільних мережових ініціатив, у яких учасники різного походження, досвіду та потреб спільно творять продукти знання. Тим самим медіа переводять інклюзію з регламенту в живу культуру.

Особливе значення має «доступність за замовчуванням» — принцип, за якого технічні й медійні рішення первинно проєктуються під різні способи сприйняття та взаємодії. У цифрових класах це означає субтитрування та транскрипцію, адаптивні інтерфейси, альтернативні формати подання матеріалу, інструменти навігації та керування, що враховують моторні й когнітивні особливості користувачів [1]. Коли доступність інтегрована у дизайн, а не додана згодом, вона створює досвід нормальної різноманітності, де відмінність не потребує виправдань. Отже, універсальний дизайн медіа — невід’ємна умова культури різноманіття.

Не менш суттєвим є питання етики даних та алгоритмічної справедливості. Цифрові платформи організовують досвід через алгоритмічні фільтри, що можуть непомітно відтворювати упередження — від сегрегації інформаційних потоків до стигматизувальних класифікацій. Логіка цифрової інклюзії, описана Г. Давиденком, підказує необхідність оцінювати інструменти не лише за функціоналом, а й за їхніми соціальними наслідками [1]. Тому політика відкритості, прозорості та педагогічний супровід критичного медіамислення є елементами безпеки, а не «опціями». Підсумково: етичний нагляд — частина інклюзивного дизайну.

Питання локального та глобального вимірів різноманіття вимагає уважності до культурного контексту. У цифрових медіа легко потрапити в пастку «універсальної» репрезентації, яка непомітно привілейовує одну культурну норму. Звідси потреба в локалізованих наративах, що визнають мовні, історичні й соціальні особливості спільнот, а також у платформах, де спільноти самі виробляють контент — від шкільних краєзнавчих архівів

до мультимовних подкастів. Такий підхід резонує з культуротворчою логікою інклюзії, яку визначає Р. Мохнюк, — культура тут не декор, а процес, і медіа виступають місцем її творення [4].

Окреслюючи методологію дослідження впливу цифрових медіа, доцільно поєднувати якісні та кількісні підходи. Етнографія цифрових класів, аналіз дискурсу навчальних матеріалів, картографування мережових взаємодій і вимірювання доступності за стандартами WCAG утворюють цілісну рамку, що дозволяє бачити і досвід, і структури. Соціально-цифрова перспектива вказує на потребу операціоналізувати «участь» — як частку голосів у контенті, видимість різних ідентичностей, ефективність зворотного зв'язку [1]. Отже, лише змішані дизайни здатні вловити складність медіа впливів на культуру різноманіття.

Питання політик і інституційної відповідальності не може залишатися поза увагою. Інклюзивна комунікація вимагає локальних регламентів мови і візуальних стандартів, процедур оцінювання доступності курсів, регулярного аудиту цифрових платформ та механізмів зворотного зв'язку, де студенти й викладачі можуть безпечно сигналізувати про проблеми [2]. Освіта для сталого розвитку, у логіці Л. Ліпич, потребує інституцій, що навчаються — вони рефлексують власні рішення і відкриті до корекцій [3].

Узгодження особистісного виміру з суспільним становить важливу умову успіху. Для окремого учасника медіа стають простором самонарації — можливістю розповісти свою історію та бути почутим. Для спільноти — це простір зустрічі, де приватні історії складаються у колективну пам'ять і стають ресурсом емпатії. Саме так проявляється культуротворча сила інклюзії, на яку вказує Р. Мохнюк: суспільні зв'язки міцніють там, де розмаїття не приховують, а виводять на світло як спільну цінність [4].

Зрештою, цифрові медіа впливають на культуру різноманіття настільки, наскільки вони спроектовані і використані в етично обґрунтованій, педагогічно грамотній та соціально відповідальній логіці. Соціально-цифрова інклюзія задає горизонт справедливості, інклюзивна комунікація забезпечує мовно-культурні умови видимості, гуманістично-демократичні підходи до медіаосвіти розкривають потенціал участі, а культуротворчий вимір громадянського суспільства показує, як навчальні практики переходять у громадські.

Отже, культура різноманіття в інклюзивних освітніх спільнотах не виникає автоматично разом із технологіями, її потрібно ретельно вибудовувати через доступний дизайн, продуману комунікацію, співтворчі педагогіки та відповідальні інституційні політики.

Список використаних джерел

1. Давиденко Г. Цифрова інклюзія та доступність: соціальна діджиталізація: монографія. Вінниця: ТВОРИ, 2023. 240 с.
2. Лешук Г. Інклюзивна комунікація як інструмент формування інклюзивної культури: термінологічний аналіз. *Social Work and Education*. № 8(3), 2021. Р. 364–372. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.21.3.5> (дата звернення: 26.10.2025)
3. Ліпич Л. Роль електронних та цифрових медіа в освіті для сталого розвитку: гуманістичні, конструктивістські, прагматичні та демократичні аспекти. Академічні візії, (42). 2025. URL : <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/1871/1738> (дата звернення: 26.10.2025)
4. Мохнюк Р. С. Інклюзія як один з напрямів стратегії розвитку громадянського суспільства: чинник культуротворчості. *Питання культурології*. № 39, 2022. С. 182–193. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.39.2022.256926> (дата звернення: 26.10.2025)

ЕТИЧНІ СТАНДАРТИ ТА МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ У ФОРМУВАННІ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ETHICAL STANDARDS AND INTERCULTURAL COMMUNICATION IN BUILDING AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Шкварок Лідія Володимирівна

викладач,

Тернопільський фаховий коледж Університету «Україна».

lidiaskvarok@gmail.com

Анотація. У статті розглянуто роль етичних стандартів та міжкультурної комунікації у створенні інклюзивного освітнього середовища. Особливу увагу приділено професійній відповідальності викладачів у взаємодії зі студентами з різним культурним і соціальним досвідом. У дослідженні підкреслюється значення етичної комунікації, поваги до культурних відмінностей та доступних освітніх практик. Також окреслено виклики й можливості, пов'язані з інклюзією в багатокультурному середовищі. Отри-

мані результати наголошують на необхідності системної етичної підготовки педагогів для зміцнення інклюзивної практики.

Annotation. *The article examines the role of ethical standards and intercultural communication in creating an inclusive educational environment. Special attention is paid to the professional responsibility of educators in interactions with students from diverse cultural and social backgrounds. The study highlights the importance of ethical communication, respect for cultural differences, and accessible educational practices. It also outlines the challenges and opportunities related to inclusion in multicultural settings. The findings emphasize the need for systematic ethical training for educators to strengthen inclusive practices.*

Сучасна освіта перебуває у процесі глибоких трансформацій, спричинених цифровізацією, глобалізацією та зростанням різноманітності студентських колективів. Інклюзія у ХХІ ст. виходить за межі адаптації для осіб із особливими освітніми потребами — вона охоплює міжкультурну взаємодію, соціальну толерантність, етичні стандарти комунікації, доступність навчального контенту та створення безпечних умов для всіх учасників освітнього процесу. У такому контексті саме професійна етика та міжкультурна грамотність викладача стають ключовими інструментами формування інклюзивного освітнього середовища.

Метою статті є аналіз етичних стандартів і міжкультурної комунікації як фундаментальних чинників розвитку інклюзивного середовища у закладах освіти, а також визначення сучасних практик, які сприяють рівному доступу студентів до якісної освіти. У цьому контексті професійна етика викладача та його здатність взаємодіяти з різними культурами стають ключовими чинниками успішності інклюзії, що підтверджується у працях сучасних дослідників.

1. Етичні стандарти як основа інклюзивної взаємодії. Професійна етика викладача є фундаментальним механізмом побудови безпечного й толерантного освітнього середовища. У своїй роботі Бацула А. М. наголошує, що етична культура педагога — це не лише моральні норми, а й інструмент формування довіри, поваги та партнерства у навчальному процесі [1]. Повага до студентської гідності, недискримінація, академічна доброчесність, відповідальність за наслідки педагогічної діяльності — це не лише моральні орієнтири, а й умови створення безпечного середовища, у якому кожен студент може відчувати себе прийнятим.

Етична взаємодія включає:

- деескалацію конфліктів, особливо у культурно різнорідних групах;
- толерантність та нейтральність у питаннях політики, релігії та ціннісних відмінностей;
- справедливе оцінювання, що враховує різні стартові можливості студентів;
- антиупередженість, яка передбачає усвідомлення власних стереотипів та відмову від їх впливу на педагогічні рішення.

Особливо важливим є принцип «не нашкодь», оскільки некоректні висловлювання чи упередження можуть зруйнувати психологічний комфорт студентів та спровокувати їхню соціальну ізоляцію.

2. Міжкультурна комунікація як інструмент інклюзивності.

У глобалізованому світі міжкультурна комунікація є обов'язковою компетентністю освітянина. На думку Бойко О. В., міжкультурна компетентність викладача охоплює знання про культурні відмінності, навички толерантної комунікації та установки, що сприяють партнерству та повазі [2].

Ця компетентність включає:

1. Знання: розуміння культурних норм, традицій, етичних відмінностей.

2. Навички: доступне мовлення, адаптація навчальних матеріалів, активне слухання.

3. Позиції: відкритість, емпатійність, відсутність упереджень.

Міжкультурна комунікація важлива не лише для іноземних студентів, а й для внутрішньо переміщених осіб, представників етнічних меншин та студентів із різних соціокультурних середовищ.

3. Інклюзивне освітнє середовище: практики, виклики, можливості. Створення інклюзивного освітнього середовища передбачає системний підхід. Воно включає не лише доступність аудиторій та цифрових матеріалів, але й психологічну безпеку, повагу до культурної різноманітності, підтримку у навчанні, взаємну довіру та партнерські стосунки між викладачами та студентами.

Кращі практики:

- адаптація матеріалів під різні освітні потреби;
- врахування культурних контекстів у змісті лекцій;
- застосування цифрових технологій для розширення доступності;

- прозорі критерії оцінювання;
- систематичний зворотний зв'язок.

Основні виклики: дефіцит ресурсів, нестача етичної підготовки викладачів, перевантаженість, емоційне вигорання, упередження.

Можливості: професійні тренінги, розвиток soft skills, підвищення медіаграмотності, впровадження міжнародних моделей інклюзії.

4. Роль викладача у забезпеченні інклюзивності. Сучасний викладач виконує не лише освітню, а й комунікативну, модераційну та етичну функцію. Його поведінка визначає атмосферу групи. Він стає:

- медіатором, що урегульовує взаємодію між різними групами студентів;
- етичним взірцем, який демонструє повагу та недискримінаційну поведінку;
- фасилітатором, що забезпечує участь кожного студента;
- організатором інклюзивного процесу, який враховує індивідуальні та культурні особливості студентів.

Етична складова викладацької професії стає ключовою у запобіганні конфліктам, формуванні довіри та створенні позитивного освітнього середовища.

Отже, етичні стандарти та міжкультурна комунікація є невід'ємними складовими інклюзивного освітнього середовища. Вони забезпечують рівний доступ до освіти, сприяють взаємоповазі та формують безпечну атмосферу для всіх учасників освітнього процесу. Розвиток цих компетентностей у викладачів — не додатковий компонент професії, а необхідна умова якісної освіти у XXI столітті. Застосування етичних норм і розвиток міжкультурних навичок дозволяють ефективно нівелювати бар'єри, сприяють академічній рівності та забезпечують успішність інклюзивних практик. Формування інклюзивної культури можливе лише за умови системного застосування етичних норм, постійного вдосконалення міжкультурних навичок та відповідального ставлення до педагогічної діяльності.

Список використаних джерел

1. Бацула А. М. Етичні засади діяльності педагога у вищій школі. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2020. 212 с.
2. Бойко О. В. Міжкультурна комунікація в освіті: теорія і практика. Львів : Світ, 2021. 284 с.

**FOREIGN LANGUAGE AS A TOOL FOR SOCIAL INTEGRATION
IN AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT**
**ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ
В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

Шопов Андрій Валентинович

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

karlmask1342@gmail.com

Науковий керівник: Явор О.В., ст. викладач,

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

olhayavor24@gmail.com

Annotation. *The article examines the role of foreign language learning as a powerful instrument of social integration in an inclusive educational environment. It highlights the importance of intercultural communication, linguistic accessibility, and pedagogical support in promoting equality among students with and without special educational needs (SEN). Foreign language acquisition is shown to enhance learners' self-expression, sociocultural participation, and engagement in academic life, especially for students with disabilities. The paper outlines inclusive teaching strategies, such as multimodal instruction, differentiated learning, and communication support technologies, which ensure that foreign language education is accessible to all. The analysis also emphasizes the necessity of fostering a supportive and respectful linguistic atmosphere that values diversity. Overall, foreign language learning contributes significantly to the formation of inclusive culture and provides equal opportunities for social integration.*

Анотація. *У статті досліджується роль вивчення іноземної мови як потужного інструменту соціальної інтеграції в інклюзивному освітньому середовищі. Підкреслюється важливість міжкультурної комунікації, мовної доступності та педагогічної підтримки для забезпечення рівності між здобувачами освіти з особливими освітніми потребами та без них. Показано, що опанування іноземної мови сприяє самовираженню, залученню до соціокультурної взаємодії та активній участі в навчальному процесі, особливо для дітей з інвалідністю та ООП. У роботі окреслено інклюзивні методи викладання, зокрема мультимодальне навчання, диференціацію та використання технологій підтримки комунікації, які забезпечують доступність мовної освіти для всіх. Наголошується*

ся на важливості створення сприятливого та поважного мовно-го середовища, що цінує різноманітність. Загалом, вивчення іноземної мови робить вагомий внесок у формування інклюзивної культури та забезпечує рівні можливості соціальної інтеграції.

Inclusive education has become a defining principle of modern educational policy, aiming to provide equal access to learning opportunities for all students regardless of their physical, cognitive, or sociocultural characteristics. In this context, foreign language learning acquires particular significance, as language serves not only as a communication tool but also as a mediator of social interaction, cultural understanding, and personal development.

For students with disabilities or special educational needs, learning a foreign language can become a transformative experience that broadens their worldview, increases their participation in academic and social activities, and fosters self-confidence. Meanwhile, for students without SEN, inclusive foreign language learning promotes empathy, tolerance, and appreciation of human diversity.

Thus, foreign language education plays a crucial role in shaping inclusive culture and facilitating social integration within educational institutions. Foreign language learning develops essential communicative skills that enable students to interact with peers, teachers, and the broader community. By engaging in linguistic and cultural exchange, students learn to respect differences and understand diverse perspectives.

For learners with SEN, foreign language education supports: the development of expressive and receptive communication; strengthening cognitive flexibility; increasing participation in group activities; overcoming social isolation. Language becomes a social equalizer: when communication barriers diminish, social integration becomes more attainable. Ensuring the accessibility of foreign language education requires adaptive instructional design. Effective inclusive strategies involve: Multimodal instruction: Using auditory, visual, tactile, and digital resources to accommodate diverse learning needs — for example, audio materials for visually impaired students or subtitled videos for students with hearing impairments. Differentiated learning: Adjusting tasks by complexity, pace, and format so that each student can succeed according to their abilities. Assistive and communication technologies: Using speech-to-text programs, interactive language platforms, sign-language-supported materials, communication boards, and visual dictionaries. Cooperative learning: Forming mixed-ability groups where

students support each other, learn collaboratively, and build interpersonal connections. Positive and respectful language environment: The teacher's role includes maintaining safe communication, avoiding stigmatizing language, and promoting empathy. Such methods ensure that every student has equitable access to foreign language learning. Foreign language learning inherently exposes students to different cultures, traditions, and worldviews. This process promotes intercultural competence, which is essential for successful social integration.

In inclusive settings, intercultural competence: reduces prejudice and stereotypes; strengthens cooperation between students with diverse backgrounds; promotes empathy and cultural sensitivity; helps learners understand and respect differences related to disability, ethnicity, or social status. Thus, intercultural education complements inclusive pedagogy and reinforces the integration of all learners.

Teachers act as mediators of communication and play a central role in creating a supportive environment. They must: understand students' individual needs; choose appropriate adaptations; foster motivation and reduce anxiety; encourage peer support; promote respect for diversity. A teacher's linguistic behavior — tone, word choice, clarity, sensitivity — directly influences students' sense of belonging and integration.

Foreign language learning is a powerful tool for fostering social integration and promoting inclusive values within the educational environment. By ensuring linguistic accessibility, implementing adaptive teaching strategies, and nurturing positive communication, educational institutions can support meaningful participation for students with and without SEN.

Foreign language education enhances intercultural competence, strengthens social ties, and creates opportunities for equal engagement in academic and social activities. Therefore, integrating inclusive principles into foreign language teaching is essential for building a democratic, tolerant, and barrier-free society.

Список використаних джерел

1. UNESCO. Inclusive Education: Core Principles and Guidelines. Paris: UNESCO Publishing, 2020.
2. Florian, L. The Sage Handbook of Special Education. London: SAGE, 2019.
3. Booth, T., & Ainscow, M. Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools. CSIE, 2011.
4. Ministry of Education and Science of Ukraine. Inclusive Education Development Reports 2024–2025.

**ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
БЕЗПЕЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ
АДАПТАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗІ СТАТУСОМ УБД
В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

**FOREIGN LANGUAGE AS A TOOL FOR SAFE COMMUNICATION
AND SOCIOCULTURAL ADAPTATION OF VETERAN STUDENTS
IN AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT**

Явор Ольга Володимирівна
старший викладач,

Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761-49>
Oliayavor17@gmail.com

Анотація. У статті розглянуто потенціал іноземної мови як інструменту безпечної комунікації та соціокультурної адаптації здобувачів освіти зі статусом учасників бойових дій (УБД) у межах інклюзивного освітнього середовища. Визначено ключові педагогічні, психологічні та лінгвістичні аспекти мовної підтримки ветеранів, акцентовано на важливості емпатійного підходу, персоналізації навчання та міжкультурного діалогу. Здійснено аналіз міжнародних практик (CEFR, UNESCO, EU Policy), що сприяють ефективному залученню ветеранів до академічного середовища через розвиток комунікативної компетентності.

Annotation. The article explores the potential of foreign language learning as a tool for safe communication and sociocultural adaptation of students with veteran status in an inclusive educational environment. The research identifies key pedagogical, psychological, and linguistic aspects of language support for veterans, emphasizing the importance of empathy-based teaching, personalized learning, and intercultural dialogue. It also analyzes international practices (CEFR, UNESCO, EU Policy) that contribute to effective veteran integration into academic settings through the development of communicative competence.

A foreign language, in the context of modern sociocultural transformations, serves not only as a means of academic preparation but also as an important factor in the socialization and reintegration of students with the status of combatants. The Ukrainian educational system today operates within the realities of a post-war societal

experience, which necessitates the creation of a safe, inclusive, and psychologically supportive learning environment. Individuals with veteran status return to civilian life with a unique set of experiences and a complex array of socio-psychological challenges that influence the nature of their educational interaction. Under such conditions, foreign language learning becomes particularly significant as an instrument for developing communication skills, broadening worldviews, and fostering sociocultural competence.

A foreign language acts as a means of intercultural integration, as it promotes the acquisition of behavioral models inherent in other cultures, forms tolerance, enhances the ability to engage in dialogue, and develops constructive interaction skills. For veterans who have undergone traumatic experiences, the educational process can serve as an important factor in restoring psychological balance and rethinking life orientations. Under these circumstances, foreign language learning performs not only cognitive but also socio-adaptive functions. It helps gradually reduce anxiety levels, overcome communication barriers, build confident self-presentation skills, and increase participation in the academic environment.

The scientific basis of this analysis rests on a combination of competence-based, humanistic, and cultural-activity approaches. According to the recommendations of the Council of Europe (CEFR), the formation of communicative competence includes the development of linguistic, social, strategic, and interpersonal skills. This means that language learning is not limited to mastering grammar or vocabulary but requires acquiring interaction strategies that ensure safety and effectiveness of communication. The humanistic paradigm emphasizes the need to create an educational environment focused on respect for the individual, their life experience, and their personal learning pace. In the context of working with veterans, this is reflected in avoiding triggering situations, ensuring emotional support, and creating an atmosphere of trust and acceptance.

The psychological and pedagogical characteristics of students with veteran status require a high degree of professional sensitivity from educators. Combat experience shapes specific psychological reactivity, increased sensitivity to stressors, and a need for structure and predictability. Therefore, foreign language learning must be based on the principles of emotional safety, gradual engagement, and voluntary participation in communicative practices. Of particular importance is the creation of a learning environment in which the instructor acts as

a facilitator, assistant, and moderator of interaction rather than a controller. Methodological decisions must be flexible and directed toward the individual needs of veterans. The use of contextually relevant topics that do not reactivate traumatic memories enables learners to maintain internal stability and increases the effectiveness of learning.

International experience shows that language education for veterans in many countries is considered an essential component of their social adaptation. In Canada, the Language for Reintegration programs combine language learning with social rehabilitation and career guidance. In the United Kingdom, the Forces into Education program focuses on developing critical thinking, team communication, and the ability to interact in intercultural contexts. In the United States, ESL centers integrate language instruction with psychological counseling. The Israeli model incorporates language education with elements of cultural integration and psychological support, contributing not only to the development of linguistic competence but also to the restoration of identity. These international models illustrate the effectiveness of an interdisciplinary approach that combines linguistics, psychology, and social pedagogy.

In practical language teaching for veterans, those strategies that ensure engagement, motivation, and autonomy are the most effective. Interactive learning forms, role-playing, problem-based discussions, and project-based tasks foster communication skills and support student participation. Personalization of the learning process through digital educational resources provides flexibility, accessibility, and continuity of learning. The use of authentic materials stimulates critical thinking and intercultural communication skills. Empathetic assessment, which highlights individual progress rather than errors, positively influences veterans' self-esteem and fosters motivation for further learning.

The further development of inclusive language education in Ukraine requires creating a comprehensive system of support for veterans in higher education institutions. It is essential to develop standards for pedagogical interaction with this category of learners, implement specialized training programs for educators, establish networks of language adaptation centers, and provide opportunities for veterans' academic mobility. The use of international programs, such as Erasmus+, will promote their intercultural integration and enhance professional development.

In summary, a foreign language is an effective tool for ensuring safe communication and sociocultural adaptation of students with veteran status. The success of this process depends on the quality of pedagogical interaction, the level of inclusivity of the educational environment, and the educator's ability to consider the psychological characteristics of veterans. The creation of a safe communicative space contributes to personal growth, social mobility, and successful integration of veterans into the knowledge-based society, which constitutes an important component of Ukraine's post-war recovery.

Список використаних джерел

1. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment — Companion Volume. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2020.
2. UNESCO. Inclusive Education Strategy 2023–2030. Paris: UNESCO Publishing, 2023.
3. European Commission. Guidelines for Adult Learning and Veteran Reintegration through Education. Brussels: European Union, 2024.
4. OECD. Learning for Well-being: Post-Military Education Policies. Paris: OECD Publishing, 2022.
5. Petrovic, M. Language Education for Post-Conflict Integration: A Comparative Analysis. Cambridge: Cambridge University Press, 2021.
6. Savchuk, L. Psychological Support for Veterans in Educational Environment. Educational Discourse, 2023.
7. Сисоєва, С.О. Інклюзивна педагогіка: теорія і практика. Київ: Університет «Україна», 2022.
8. Бондар, Т. Інклюзивна іншомовна освіта в умовах сучасного університету. Педагогічні науки, 2023.
9. Кравець, О. Мовна підготовка ветеранів у системі післявоєнної освіти: виклики та перспективи. Освіта і суспільство, 2024.
10. Муляр, І. Соціальна адаптація учасників бойових дій у закладах вищої освіти. Соціальна робота в Україні, 2023.

ПЕДАГОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
ІНКЛЮЗИВНОГО ДИСТАНЦІЙНОГО КУРСУ
«ІНОЗЕМНА МОВА ПОГЛИБЛЕНОГО ВИВЧЕННЯ»

PEDAGOGICAL STRATEGIES IN ORGANIZING
INCLUSIVE DISTANCE INSTRUCTION
FOR ADVANCED ENGLISH LANGUAGE LEARNING

Янченко Інна Олександрівна

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови і
літератури, іноземних мов та перекладу,*

Інститут філології та масових комунікацій

Університету «Україна».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1245-4221>

inna.yanchenko.uu@gmail.com

Анотація. У роботі представлено комплексний підхід до розробки та впровадження інклюзивного дистанційного курсу «Іноземна мова поглибленого вивчення» на основі методу перевернутого навчання з використанням автентичних матеріалів TED Talks. Описано архітектуру курсу на платформі Moodle з урахуванням принципів універсального дизайну навчання, структуру синхронних занять у Zoom з адаптаціями для студентів з порушеннями слуху, зору та опорно-рухового апарату, а також систему інтеграції асинхронної підготовки з інтерактивною аудиторною роботою. Проаналізовано специфічні стратегії розвитку мовленнєвих навичок для студентів з особливими освітніми потребами в умовах дистанційного формату.

Annotation. The paper presents a comprehensive approach to the development and implementation of an inclusive distance learning course «Advanced Foreign Language Study» based on the flipped learning method using authentic TED Talks materials. It describes the course architecture on the Moodle platform taking into account universal design for learning principles, the structure of synchronous classes in Zoom with adaptations for students with hearing, vision, and mobility impairments, as well as the system of integrating asynchronous preparation with interactive classroom work. Specific strategies for developing language skills for students with special educational needs in a distance learning format are analyzed.

Сучасна дистанційна освіта стикається з подвійним викликом: необхідністю трансформації традиційних моделей викла-

дання іноземних мов та забезпечення доступності навчального процесу для студентів з різними освітніми потребами. Метод перевернутого навчання пропонує оптимальну модель для дистанційного формату, переносячи теоретичне опанування матеріалу в асинхронний режим і максимізуючи комунікативну практику під час синхронних занять. Використання автентичних відеоматеріалів TED Talks забезпечує експозицію до природної мови на актуальні глобальні теми, розвиває критичне мислення та медіакомпетентність.

Для студентів з порушеннями слуху, зору або опорно-рухового апарату дистанційний формат одночасно створює бар'єри (відсутність безпосереднього контакту, технічні обмеження) і відкриває можливості (доступність субтитрів, можливість безмежного повторення матеріалів, індивідуалізація темпу). Інтеграція принципів універсального дизайну навчання з можливостями платформ Moodle та Zoom дозволяє створити комплексне цифрове середовище, доступне для всіх студентів незалежно від сенсорних або фізичних особливостей.

Перевернуте навчання базується на інверсії традиційної послідовності: студенти самостійно опрацьовують теоретичний матеріал перед заняттям, а синхронний час використовується для активної комунікативної практики. Для студентів з особливими освітніми потребами цей підхід має специфічні переваги. Для студентів з порушеннями слуху асинхронна робота з відеоматеріалами дозволяє контролювати темп сприйняття через паузи та повторення, використовувати субтитри як основний канал доступу до інформації, опрацьовувати транскрипти як текстову альтернативу аудіо, знижувати когнітивне навантаження через попереднє ознайомлення з лексикою та змістом. Синхронні заняття з попередньою підготовкою дозволяють фокусуватися на продуктивних навичках без одночасного навантаження на рецептивні. Для студентів з порушеннями зору асинхронний формат забезпечує доступ через програми читання з екрана до текстових матеріалів, можливість прослуховування відео без залежності від візуального компоненту, використання транскриптів для детального аналізу, індивідуальний темп роботи з матеріалом. Для студентів з порушеннями опорно-рухового апарату дистанційний формат усуває бар'єри фізичного переміщення, надає додатковий час для письмових завдань, дозволяє використовувати асистивні технології у звичному домашньому середовищі.

Принципи універсального дизайну навчання включають множинні засоби представлення інформації (відео з субтитрами, транскрипти), множинні засоби дії та вираження (усні, письмові, візуальні формати виконання завдань), множинні засоби залучення (різні рівні складності, вибір тем). Ці принципи органічно інтегруються в модель перевернутого навчання з TED Talks.

Відбір відеоматеріалів для інклюзивного курсу вимагає додаткових критеріїв поряд зі стандартними параметрами рівня складності та тематичної релевантності. Обов'язкові критерії доступності включають наявність професійно створених англійських субтитрів, доступність повного транскрипту на сайті TED, чітку артикуляцію спікера з видимим обличчям для читання з губ, помірний темп мовлення, значну візуальну підтримку через інфографіку та демонстрації, оптимальну тривалість для запобігання втомі.

Специфічні критерії для студентів з порушеннями слуху охоплюють стабільне положення спікера в кадрі без частих поворотів, мінімальну фонову музику або звукові ефекти, структуровану презентацію з нумерованими пунктами, повторення ключових концепцій різними словами, частий візуальний контакт спікера з камерою. Для студентів з порушеннями зору важливі детальний вербальний опис візуальних елементів спікером, мінімальна залежність розуміння від графіків без пояснень, логічна вербальна структура з чіткими переходами.

Для курсу відібрано виступи, що оптимально поєднують доступність з змістовною цінністю: TED-Ed «How to choose your news» з анімацією, що підтримує кожен фразу; «The hidden power of smiling» з багатьма графіками та повторенням концепцій; «How to speak so people want to listen» з візуальними демонстраціями технік; «The new bionics that let us run, climb and dance» з фізичними демонстраціями протезів, тощо.

Moodle функціонує як центральний хаб асинхронного навчання із вбудованими елементами доступності. Структура курсу базується на принципах передбачуваності та логічної послідовності. Кожен тиждень організований за ідентичним шаблоном: відеопосилання з увімкненими субтитрами, транскрипт, розробка заняття із усіма завданнями, тест самоперевірки з необмеженими спробами, дискусійний форум.

Zoom забезпечує багатофункціональне середовище для інтерактивної роботи з критичними інструментами доступності.

Технічна підготовка включає обов'язкову активацію автоматичних субтитрів, чат як паралельний канал комунікації з дублюванням усіх ключових інструкцій, візуальний контакт з усіма учасниками, оптимальне освітлення викладача, нейтральний фон. Адаптації для студентів з порушеннями слуху включають повільніший темп мовлення викладача з частими паузами, дублювання всіх питань та інструкцій у чаті великим шрифтом, використання візуальних сигналів для привернення уваги замість вербальних, чітку артикуляцію з видимим обличчям без закривання рота руками, структуровану комунікацію з передбачуваним порядком виступів, можливість письмової участі в дискусіях через чат як повноцінну альтернативу усній. Для студентів з порушеннями зору важливі детальний вербальний опис візуальних матеріалів при демонстрації екрана, називання імені особи перед зачитуванням її коментарю з чату, чітке позиціонування в просторі з описом розташування елементів, надання матеріалів у доступних форматах перед заняттям, можливість використання програм читання з екрана під час роботи на спільних платформах. Візуальні опори під час заняття також постійно доступні.

У навчальному курсі дотримуються стратегії розвитку мовленнєвих навичок. Аудіювання трансформується у мультимодальне розуміння. Для студентів з порушеннями слуху «аудіювання» означає перегляд відео з субтитрами, читання транскрипту під час прослуховування, читання з губ та спостереження мови тіла. Говоріння зміщується з фонетичної точності на зрозумілість. Читання функціонує як сильна сторона для студентів з порушеннями слуху завдяки постійній практиці читання субтитрів. Письмо стає основним способом демонстрації лінгвістичної компетентності.

ІНДЗ «Мій TED Talk» інтегрує асинхронні та синхронні навички через вибір виступу, глибокий аналіз, критичне осмислення, створення 5-хвилинної презентації. Інклюзивність забезпечується гнучкістю формату.

Система оцінювання курсу також базується на принципах інклюзивності: множинні міри досягнень, гнучка демонстрація знань через вибір формату, процес понад продуктом через розподілене оцінювання, прозорі критерії з детальними рубриками, своєчасний письмовий зворотний зв'язок.

Організація інклюзивного дистанційного курсу англійської мови на основі TED Talks з використанням методу перевернутого навчання на платформах Moodle та Zoom демонструє, що обмеження сенсорних каналів можуть компенсуватися ретельним педагогічним дизайном з мультимодальним доступом до інформації. Moodle як середовище асинхронного навчання з розширеними транскриптами, візуальними резюме, інтерактивними модулями та необмеженим часом забезпечує індивідуалізований темп опанування матеріалу. Zoom як простір синхронної комунікації зі структурованими протоколами, візуальними опорами та паралельними каналами комунікації дозволяє активну участь усіх студентів. Автентичні матеріали TED Talks з професійними субтитрами, транскриптами та візуальною підтримкою є оптимальною змістовою основою. Метод перевернутого навчання максимізує ефективність обмеженого синхронного часу та надає студентам з особливими потребами критично необхідний контроль над темпом та модальністю сприйняття інформації.

Список використаних джерел

1. Сівкович, Г. М., Бойчук, А. П., & Титунь, О. Л. (2024). Інклюзивні підходи до викладання англійської мови студентам з особливими освітніми потребами у вищих навчальних закладах України. Педагогічна Академія: наукові записки, (11). <https://doi.org/10.5281/zenodo.13985506>
2. Pang Y (2022) The role of web-based flipped learning in EFL learners' critical thinking and learner engagement. *Front. Psychol.* 13:1008257. <https://doi:10.3389/fpsyg.2022.1008257>

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ № 1

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ОСВІТНЬОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ / *PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF EDUCATIONAL AND SOCIAL INCLUSION*

Oliiynk U.

Inclusion in scouting: a comparative experience of Australia and Ukraine /
Інклюзія в скаутингу: порівняльний досвід Австралії та України 7

Wasik D.

Teaching assistance for students with disabilities as a form
of educational support 11

Żiaran P., Romanyuk L.

Humility as a professional competence values of teachers in inclusive
education 14

Аврамчук Є.В.

Психолого-педагогічні чинники успішної інклюзії дітей
з особливими потребами в закладах загальної середньої освіти /
*Psychological and pedagogical factors of successful inclusion of children
with special needs in general secondary education institutions* 16

Аврамчук Є.В.

Психологічні особливості навчання дітей з розладами
аутистичного спектру в інклюзивному середовищі /
*Psychological features of teaching children with autism spectrum
disorders in an inclusive environment* 19

Альохіна І.Ю.

Інтегрована модель психосоціальної підтримки жінок-
переселенок в умовах воєнної кризи (на прикладі м. Лодзь,
Польща) / *An integrated model of psychosocial support for displaced
women during the military crisis (a case study of Łódź, Poland)* 23

Андрук О.А.

Динаміка смислових структур осіб, залежних від психоактивних
речовин, в процесі психологічної допомоги / *Dynamics of semantic
structures of persons addicted to psychoactive substances in the process
of psychological assistance* 26

Андрук О.А.

Методологічні засади дослідження смислових структур особистості
в процесі реабілітації від психоактивної залежності / *Methodological
principles of researching meaningful structures of personality in the process
of rehabilitation from psychoactive dependence* 30

Антонюк О.М.

Психодіагностичний інструментарій дослідження особливостей
рольової позиції сучасної жінки дорослого віку / *Psychodiagnostic
toolkit for researching the features of the role position of a modern adult
woman* 33

Антонюк О.М.

Психологічні особливості рольової позиції сучасної жінки
дорослого віку / *Psychological features of the role position of modern
adult woman* 36

Артеменко А.Б.

Соціальна робота з ветеранами та членами їх родини /
Social work with veterans and their families 39

Артемчук Д.С.

Життєстійкість як чинник адаптації студентської молоді до
навчальної діяльності / *Resilience as a factor of adaptation of student
youth to educational activity* 42

Бандура Д.В.

Думскролінг як форма цифрової самодеструктивної поведінки
молоді та його вплив на емоційну регуляцію в умовах цифровізації
інклюзивного середовища / *Doomscrolling as a form of digital
self-destructive behavior of youth and its impact on emotional regulation
in the conditions of digitalization of an inclusive environment* 45

Барбінова А.В.

Соціальна згуртованість і довіра як основа інклюзивного розвитку
громади / *Social cohesion and trust as the foundation for inclusive
community development* 49

Батаєва К.В., Артеменко А.Б., Морозюк В.І.

Фактори освітньої інклюзії українських студентів-ветеранів
з інвалідністю / *Factors of educational inclusion of ukrainian student
veterans with disabilities* 53

Білецька Є.А.

Психологічні особливості формування життєстійкості осіб
з інвалідністю / *Psychological features of the formation of resilience
in persons with disabilities* 57

Бойко Н.В.

Освітня і соціальна інклюзія на прикладі роботи групи садотерапії
для жінок / *Educational and social inclusion through the example
of a women's horticultural therapy group* 61

Бризгалова М.Ю.

Психологічні особливості формування ціннісного ставлення до
здорового способу життя у студентської молоді / *Psychological*

<i>characteristics of the formation of value attitudes toward a healthy lifestyle among student youth</i>	64

Булах Б.В.

Причини та динаміка розвитку внутрішньоособистісних конфліктів студентів / <i>The causes and dynamics of the development of students' intrapersonal conflicts</i>	66

Ваніна О.О.

Саморегуляція як чинник подолання прокрастинації студентів у період воєнних дій / <i>Self-regulation as a factor in overcoming student procrastination during the war period</i>	70

Василенко А.О.

Огляд експерименту з теми «Психологічний супровід батьків дітей з особливими освітніми потребами» / <i>An overview of the experiment on the psychological support of parents of children with special educational needs</i>	73

Василенко А.О.

Огляд літератури з теми «Психологічний супровід батьків дітей з особливими освітніми потребами» / <i>A review of the literature on the psychological support of parents of children with special educational needs</i>	78

Василенко А.О.

Огляд результатів з теми «Психологічний супровід батьків дітей з особливими освітніми потребами» / <i>Analysis of the results on the psychological support of parents of children with special educational needs</i>	84

Верега А.А.

Формування толерантного середовища в інклюзивному закладі освіти / <i>Formation of a tolerant environment in an inclusive educational institution</i>	90

Вертецька В.А.

Методичний комплекс посттравматичного зростання: діагностика та оцінка / <i>Posttraumatic growth methodology: diagnostic tools and evaluation</i>	92

Вертецька В.А.

Модель BASIC Ph: структура, принципи і застосування / <i>The BASIC Ph model: structure, principles and applications</i>	96

Волошин Є.А.

Роль професійної етики у діяльності фахівців соціальної сфери в умовах інклюзивного соціального середовища / <i>The role of professional ethics in the activities of social workers in an inclusive social environment</i>	100

Галкін О.С. Особливості освітньої інклюзії / <i>Features of educational inclusion</i> . . .	104
Гладун С.С. Інклюзія як процес реального включення осіб із інвалідністю в активне суспільне життя / <i>Inclusion as a process of real inclusion of persons with disabilities into active social life</i>	107
Голянівська Ю.С. Вплив егоцентризму на міжособистісні відносини / <i>The influence of egocentrism on interpersonal relationships</i>	110
Голянівська Ю.С. Вплив егоцентризму на якість міжособистісної взаємодії: аналіз емпіричних даних та практичні імплікації / <i>The influence of egocentrism on the quality of interpersonal interaction: analysis of empirical data and practical implications</i>	114
Голянівська Ю.С. Інтеграція методологічного інструментарію для дослідження егоцентризму: психологічні аспекти / <i>Integration of methodological tools for studying egocentrism: psychological aspects</i>	118
Горбаченко О.М. Психологічні чинники копінг-поведінки жінок, які пережили вимушене переселення / <i>Psychological factors of coping behavior of women who have experienced forced displacement</i>	122
Горбаченко О.М. Психологічні чинники копінг-поведінки жінок, які пережили вимушене переселення: методологія дослідження в контексті інклюзивної підтримки / <i>Psychological factors of coping behaviour in women who have experienced forced displacement: research methodology in the context of inclusive support</i>	126
Горбаченко О.М. Характеристика сучасних жінок, які пережили вимушене переселення / <i>Characteristics of modern women who have experienced forced migration</i>	129
Горонгозов В.І. Психолого-соціальний імідж сучасного керівника / <i>The socio- psychological image of a modern leader</i>	132
Гуненко О.В. Нейропсихологічні методики оцінювання інтеграції первинних рефлексів у дітей / <i>Neuropsychological methods for assessing the integration of primary reflexes in children</i>	135

Гуненко О.В.

Теоретичні основи вивчення проблеми нейрофізіологічних аспектів розвитку дитини: інтегровані та неінтегровані рефлекси / *Theoretical foundations for studying the problem of neurophysiological aspects of child development: integrated and unintegrated reflexes* 138

Дибченко А.В.

Соціально-психологічні особливості геронтологічного насильства в сучасному українському суспільстві / *Socio-psychological characteristics of gerontological violence in modern Ukrainian society* . . . 141

Довганінець Р.М.

Бібліотека як осередок соціальної адаптації / *Library as a center for social adaptation* 144

Дробаха О.Й.

Психологічна превенція мовленнєвих порушень у дітей з ООП / *Psychological prevention of speech disorders in children with special educational needs (SEN)* 148

Дудко С.Г.

Засади впровадження інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти / *Principles of implementing inclusive education in general secondary education institutions* 151

Дума М.В.

Організація навчання студентів з особливими освітніми потребами (ООП) в умовах війни / *Organization of education of students with special educational needs (SEN) in the conditions of war* 155

Житник С.О.

Інклюзивна освіта як умова соціалізації здобувачів освіти з особливими освітніми потребами / *Inclusive education as a condition for the socialization of students with special educational needs* 158

Заїка В.М., Борисенко О.С.

Волонтерство як інструмент підтримки інклюзії осіб з інвалідністю / *Volunteering as a tool for promoting inclusion of people with disabilities* 161

Заїка В.М., Кузьменко С.В.

Психологічні та соціальні бар'єри участі молоді з інвалідністю у громадських ініціативах / *Psychological and social barriers of participation of youth with disabilities in common initiatives* 164

Заїка В.М., Хромов М.Є.

Роль соціального працівника у забезпеченні соціального супроводу людей з інвалідністю / *The role of a social career in social support for people with disabilities* 167

Заїка В.М.

Психологічні умови розвитку творчого потенціалу дітей з особливими освітніми потребами / *Psychological development of the creative potential of children with special needs* 170

Закалюжна О.А.

Тілесно-орієнтована терапія як ефективна складова інклюзивного простору / *Body-oriented therapy as an effective component of inclusive space* 173

Закладний Є.М.

Психосоціальна підтримка учасників бойових дій: можливості соціальної роботи / *Psychosocial support for combatants: opportunities for social work* 175

Закладний О.А.

Психосоціальна адаптація сімей ВПО з дітьми: роль соціальних служб і громадських ініціатив / *Psychosocial adaptation of IDP families with children: the role of social services and community initiatives* 179

Закусило О.Ю.

Роль асистента вчителя у забезпеченні якості інклюзивної освіти / *The role of the teacher's assistant in ensuring the quality of inclusive education* 182

Замосянчук С.О.

Роль інклюзивного навчання в освіті дитини з розладом дефіциту уваги та гіперактивності / *The role of inclusive education in the education of children with attention deficit hyperactivity disorder* 186

Згурська О.Ю.

Стрес, резильєнтність, шляхи психологічної допомоги військовим та їх родинам / *Stress, resilience, and ways of providing psychological support to military personnel and their families* 189

Зінчук Н.А.

Проектування доступного навчального контенту та його вплив на мотивацію до навчання осіб з особливими освітніми потребами / *Designing accessible educational content and its impact on the motivation to learn of people with special educational needs* 193

Іванова І.Б.

Соціальні умови життя сучасного студентства в контексті соціальної вразливості / *Social conditions of life of modern students in the context of social vulnerability* 196

Іванюк І.Я., Майструк В.М., Кравчик О.В.

Гра як терапевтичний метод у роботі з дітьми, які пережили травматичний досвід: інклюзивні стратегії в освітньому контексті війни / *Play as a therapeutic method in working with children*

*who have experienced traumatic events: inclusive strategies
in the educational context of war* 200

Ільченко Н.В.

Особливості психологічного стану внутрішньо переміщених осіб
у контексті війни / *Peculiarities of the psychological state of internally
displaced persons in the context of war* 204

Йовдій Г.Г.

Інклюзивний штучний інтелект: виклики та стратегії для сталого
розвитку суспільства / *Inclusive artificial intelligence: challenges
and strategies for the sustainable development of society* 208

Канівець В.В., Томілович С.С.

Інклюзивний підхід у фізичному вихованні: психологічна
підтримка осіб з інвалідністю / *The inclusive approach in physical
education: psychological support for persons with disabilities* 212

Каркач А.В.

Соціальна адаптація внутрішньо переміщених людей літнього віку
та людей з інвалідністю у громаді / *Social adaptation of internally
displaced elderly people and people with disabilities in the community* . . . 215

Карпова Т.А., Романюк Л.В.

Потенціал арттерапевтичних технологій для розвитку емоційного
інтелекту підлітків на уроках літератури / *The potential of art therapy
technologies for the development of emotional intelligence in adolescents
in literature classes* 219

Клик С.Е.

Толерантність та інклюзія — основні цінності сучасного
українського суспільства / *Tolerance and inclusion — the core
values of modern ukrainian society* 222

Ковалевська О.Е., Моїсеєнко Є.В., Мовчан В.О.

Перспективи застосування кольоропреференційної методики
«Біоколор» для гармонізації психофізіологічного стану людини /
*Prospects for the application of the Biocolor color preference method
for harmonizing the psychophysiological state of humans* 226

Кожушко О.І.

Психолого-педагогічні стратегії подолання бар'єрів для студентів
із СДУГ у закладах вищої освіти / *Psychological and pedagogical
strategies for overcoming barriers for students with ADHD in professional
pre-higher education institutions* 230

Корабльова О.О.

Корекція агресивної поведінки підлітків в умовах інклюзивного
навчання / *Correction of aggressive behavior in adolescents within
inclusive education settings* 233

Косач Т.М.

Філософські засади розвитку інклюзивної освіти в сучасній школі / *Philosophical principles of the development of inclusive education in a modern school* 236

Куделя Н.В.

Психологічні чинники адаптації внутрішньо переміщених осіб до нових умов життєдіяльності: теоретичний аналіз / *Psychological factors of adaptation of internally displaced persons to new living conditions: a theoretical analysis* 241

Кушнір В.А.

Психотерапевтичний супровід підлітків із залежною поведінкою та членів їх сімей у процесі соціально-психологічної реабілітації на основі гештальт-терапії / *Psychotherapeutic support for adolescents with addictive behavior and their family members in the process of socio-psychological rehabilitation based on gestalt therapy* 245

Литовченко О.В., Шумовський Р.В.

Соціальна адаптація ветеранів та ветеранок війни в контексті соціальної роботи: актуальність дослідження / *Social adaptation of war veterans in the context of social work: relevance of research* . . . 249

Літвінова О.О.

Створення комплексної психолого-педагогічної моделі організації роботи з дітьми з розладами аутичного спектру в умовах інклюзивного навчання / *Creation of a comprehensive psychological and pedagogical model for organizing work with children with autism spectrum disorders in inclusive education* 252

Лютнянська Г.Ю.

Особливості соціальної роботи із прийомною сім'єю / *Features of social work with a foster family* 256

Мазур В.М.

Створення ситуації успіху для дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивних закладах / *Creating a situation of success for fchildren with special educational needs in inclusive institutions* . . . 261

Маркова І.О.

Психологічні особливості творчих особистостей як чинник формування інклюзивного освітнього середовища у закладах вищої освіти / *Psychological characteristics of creative personalities as a factor in shaping an inclusive educational environment in higher education* . . . 265

Мегедь А.Р.

Психологічні механізми подолання невизначеної втрати у членів родин зниклих безвісті / *Psychological mechanisms of coping with ambiguous loss among families of the missing* 269

Милашевська Н.О.

Мовна внутрішня еміграція: феномен втрати мовної ідентичності в умовах постколоніального самоусвідомлення на фоні війни / *Internal linguistic emigration: language identity loss in postcolonial self-awareness in the context of war* 273

Мосасєв Ю.В.

Психологічні технології мотивування молоді до народження дітей / *Psychological technologies for motivating young people to have children* 277

Мялук Ю.В.

Соціальна підтримка сімей з дітьми з особливими потребами / *Social support for families with children with special needs* 281

Некипіла О.Д.

Витоки та становлення концепції посттравматичного зростання / *The origins and development of the concept of posttraumatic growth* . . . 284

Ніколюк Н.В.

Соціальна інклюзія стосується кожного / *Social inclusion applies to everyone* 288

Олексюк О.Є.

Роль психолога у забезпеченні психологічного супроводу дітей в умовах інклюзивної освіти / *The role of the psychologist in ensuring psychological support for children in inclusive education* 292

Омельченко О.В.

Психологічні передумови виникнення стресу та професійного вигорання в умовах соціальної роботи / *Psychological preconditions for the emergence of stress and professional burnout in the context of social work* 296

Онофрийчук Т.А.

Особливості психотерапевтичної взаємодії в груповій роботі з клієнтами реабілітаційного центру в гештальт-підході / *Specific features of psychotherapeutic interaction in group work with rehabilitation center clients within the gestalt approach* 301

Орєхов В.В.

Навчання у ВНЗ здобувачів освіти з особливими освітніми потребами / *High education for students with special educational needs* 305

Орлов А.В.

Взаємоз'язок психологічного благополуччя та особистісної ідентичності студентів з особливими потребами в контексті бар'єрів освітнього середовища / *The relationship between psychological well-being and personal identity of students with special needs in the context of educational environment barriers* 308

Османова-Побережна А.О.

Психолого-педагогічні основи освітньої та соціальної інклюзії та роль соціально-психологічної служби школи в її реалізації / *Psychological and pedagogical foundations of educational and social inclusion and the role of the school social and psychological service in its implementation* 311

Остап'юк Н.С.

Психологічне відновлення військовослужбовців: комплексний підхід та стратегії / *Psychological recovery of military personnel: a comprehensive approach and strategies* 314

Отенко С.А.

Формування стресостійкості та психологічного добробуту студентів засобами позитивної психотерапії в умовах війни / *Formation of students' stress resilience and psychological well-being using positive psychotherapy in war conditions* 319

Павленко В.Є.

Особливості емоційно-психологічного стану батьків, які виховують дітей з інвалідністю / *Features of the emotional and psychological state of parents raising children with disabilities* 323

Павленко В.Є.

Теоретико-методологічні основи психологічної підтримки батьків дітей з особливими потребами / *Theoretical and methodological foundations of psychological support for parents of children with special needs* 327

Палієнко С.В.

Теоретичні моделі для вивчення процесу психологічної адаптації вимушених переселенців в Словаччині / *Theoretical models for studying the psychological adaptation process of forced migrants in Slovakia* 331

Пархоменко Л.А.

Зоотерапія як засіб подолання тривожності студентів у воєнний період / *Animal-assisted therapy as a means of alleviating anxiety among students during wartime* 335

Пасічник Г.Г.

Психологічні умови подолання низької самооцінки у дорослому віці / *Psychological conditions for overcoming low self-esteem in adulthood* 340

Пашко С.В.

Human dignity as the foundation of inclusive education: philosophical and pedagogical dimensions / *Людська гідність як основа інклюзивної освіти: філософські та педагогічні виміри* 342

Письмак О.С.

Забезпечення інклюзії та безперервної підтримки дітей з ООП, які стали внутрішньо переміщеними: стратегії адаптації та психолого-педагогічний супровід / *Ensuring inclusion and continuous support for children with special educational needs (SEN) who have become internally displaced: adaptation strategies and psycho-pedagogical support* 346

Піший І.І.

Роль корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) в розвитку інклюзивного середовища на підприємствах / *The role of corporate social responsibility (CSR) in the development of an inclusive environment in enterprises* 350

Поджинська О.О.

Доготерапія в освітньому та психокорекційному процесі розвитку особистості дитини / *Dog therapy in the educational and psychocorrectional process of child personality development* 352

Полюхович В.Г.

Кейс-менеджмент як технологія забезпечення освітньої інклюзії дітей із сімей учасників бойових дій / *Case management as a technology for ensuring educational inclusion of children from families of war veterans* 357

Поляновський Б.В.

Сучасні підходи до (ре)інтеграції ветеранів війни / *Modern approaches to the (re)integration of war veterans* 360

Попович Л.Є.

Кінезіологія в логопедичній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: інноваційний підхід / *Kinesiology in speech-language therapy with children with special educational needs: an innovative approach* 365

Применко В.Л.

Дослідження посттравматичного стресового розладу серед волонтерів / *Advanced post-traumatic stress resolution among volunteers* 370

Применко В.Л.

Посттравматичний стресовий розлад як психологічна проблема сучасного українського суспільства / *Post-traumatic stress disorder as a psychological problem of modern ukrainian society* 373

Применко В.Л.

Психодіагностичний інструментарій для дослідження посттравматичного стресового розладу у волонтерів та ветеранів / *Psychodagnostic toolkit for advanced post-traumatic stress disorder in volunteers and veterans* 376

Проць В.Я.

Ставлення до смерті як фактор стійкості студентської молоді в умовах війни / *Attitude towards death as a factor of student resilience under war circumstances* 378

Проць В.Я.

Смерть у релігійному та культурному вимірі — від сакрального до персонального / *Death in religious and cultural dimentions — from the sacred to the personal* 384

Рачинський В.П.

Реабілітація і психологічна підтримка військовослужбовців ЗСУ як складові соціальної інклюзії в умовах воєнного стану / *Rehabilitation and psychological support for the armed Forces of Ukraine service members as components of social inclusion under martial law* . . . 389

Рогозовець А.Г.

Зміст соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб в умовах інклюзивного соціального середовища / *Content of social adaptation of internally displaced persons in an inclusive social environment* 394

Романенкова О.Ю., Радченко Л.Д.

Вплив соціальних мереж на самооцінку та образ тіла у жінок / *The impact of social media on self-esteem and body image in women* . . . 398

Росоха Н.М.

Сучасні тенденції впровадження цифрових технологій у соціальну роботу з дітьми з інвалідністю / *Current trends in the implementation of digital technologies in social work with children with disabilities* . . . 402

Рябокін Н.О., Водян В.П.

Філологічний аспект інклюзивного середовища та принципи інклюзивного навчання / *The philological aspect of the inclusive environment and the principles of inclusive education* 406

Рябокін Н.О.

Психолого-педагогічні основи освітньої інклюзії при викладанні практичного курсу другої (німецької) іноземної мови у ЗВО / *Foundations of inclusive education in teaching german as a second foreign language at universities* 409

Рябчук А.Л.

Саморегуляція дорослих у контексті психологічної підтримки сімей, що виховують дітей з ООП / *Self-regulation of adults in the context of psychological support for families raising children with SEN* 413

Рябчук А.Л.

Формування саморегуляції як ресурс психологічної стійкості батьків дітей з ООП / *Formation of self-regulation as a resource for psychological resilience in parents of children with special educational needs* 418

Сачковська В.В.

Робота з батьками як партнерство у створенні інклюзивного середовища / *Working with parents as a partnership in creating an inclusive educational environment* 423

Сергєєва В.Ф.

Раннє втручання у вимірі інклюзивного підходу / *Early intervention within the framework of an inclusive approach* 427

Сєдова Н.А.

Соціально-правові аспекти інклюзії внутрішньо переміщених осіб в умовах повномасштабної війни в Україні: виклики та механізми адаптації / *Social and legal aspects of the inclusion of internally displaced persons in the context of the full-scale war in Ukraine: challenges and adaptation mechanisms* 431

Сидоренко К.Я.

Human dignity as a universal ethical foundation for inclusive education: lessons from comparative cultural and philosophical traditions / *Гідність людини як універсальна етична основа інклюзивної освіти: уроки з порівняльних культурних та філософських традицій* 435

Сидоренко Ю.В.

Психологічний супровід педагогів в умовах інклюзивної освіти / *Psychological support of teachers in the context of inclusive education* . . . 440

Скрипа Л.О.

Арттерапія як засіб формування самостійності у підлітковому віці / *Art therapy as a means of developing autonomy in adolescence* 445

Співак Л.М., Фарадж С.І.

Методичні засади емпіричного дослідження психологічних чинників професійної самоактуалізації особистості / *Methodical foundations of empirical research of psychological factors of personalities' professional self-actualization* 451

Старева А.М.

Моделювання класу із інклюзивною формою навчання як інноваційна методика професійної підготовки магістрів ОПП «Корекційна психопедагогіка» / *Modeling an inclusive classroom as an innovative method of professional training for master's students of the educational and professional program «Correctional psychopedagogy»* 454

Стародубець Ю.Г.

Взаємозв'язок рівня тривожності та соціальної адаптації у дітей з родин внутрішньо переміщених осіб / *Interrelation between the level of anxiety and social adaptation in children from internally displaced families* 458

Стародубець Ю.Г.

Емоційна регуляція як чинник соціальної адаптації у дітей з травматичним досвідом війни / *Emotional regulation as a factor of social adaptation in children with war-related traumatic experience* . . . 461

Стародубець Ю.Г.

Психологічна підтримка дітей, які пережили вимушене переселення: напрями профілактики та корекції тривожних станів / *Psychological support for children who have experienced forced displacement: directions for the prevention and correction of anxiety states* 464

Сусід В.М.

Інтеграція дітей з особливими освітніми потребами в освітній простір / *Integration of children with special educational needs into the educational environment* 469

Талабірчук Й.Й.

Психолого-педагогічні основи підтримки та соціальної інклюзії здобувачів вищої освіти з ООП в умовах цифровізації / *Psychopedagogical foundations of support and social inclusion for students with SEN in the context of digitalization* 473

Терлецька І.О.

Психологічні умови підтримки ментального здоров'я учасників бойових дій: погляд з точки зору ресурсного підходу / *Psychological conditions of supporting mental health of combat participants: a resource-based viewpoint* 478

Тиршолян А.С.

Реабілітаційний вплив театрального мистецтва в умовах воєнного стану як складова соціальної інклюзії / *The rehabilitation effect of theater art in the conditions of marital state as a component of social inclusion* 483

Ткаченко Д.О.

Теоретичне обґрунтування партнерської взаємодії фахівця та батьків у корекційно-розвивальній роботі з дітьми з розладами аутистичного спектра / *Theoretical substitution of partnership interaction between specialists and parents in corrective and developmental work with children with autism spectrum disorders* 486

Фарадж С.І.

Програма розвитку професійної самоактуалізації особистості в умовах невизначеності / *Program for development of professional self-actualization under conditions of uncertainty* 491

Федько М.Ю.

Пермакультурна етика та принципи дизайну в просторах соціальної взаємодії / *Permaculture ethics and design principles in spaces of social interaction* 495

Хабанець С.Б.

Поняття трудового каліцтва та професійного захворювання: правовий і соціальний аспекти / *The concept of occupational injury and occupational disease: legal and social aspects* 498

Хабанець С.Б.

Соціальна робота з людьми, які мають інвалідність внаслідок трудового каліцтва та професійного захворювання / *Social work with people who have disabilities resulting from occupational injuries and diseases* 502

Хабанець С.Б.

Стан соціального захисту та підтримки постраждалих на виробництві в Україні / *The state of social protection and support for workers injured in the workplace in Ukraine* 504

Хан К.Р.

Інформаційні та комп'ютерні технології у цифровізації інклюзивного середовища: потенціал, виклики та парасоціальні стосунки як детермінанти формування образу тіла й самоідентифікації особистості / *Information and computer technologies in the digitalization of the inclusive environment: potential, challenges, and parasocial relationships as determinants of body image and self-identification formation* 507

Ханіна Є.Є., Поджинська О.О.

Психологічні засоби підвищення стресостійкості студентської молоді / *Psychological means of increasing stress resistance in student youth* 512

Харченко О.В.

Роль психології у формуванні інклюзивної культури в суспільстві / *The role of psychology in shaping an inclusive culture in society* 515

Харченко О.М.

Діагностика та аналіз рівнів емоційного інтелекту у військовослужбовців / *Diagnosis and analysis of emotional intelligence levels in military personnel* 517

Харченко О.М.

Програма розвитку емоційного інтелекту особистості дорослого віку: етапи та методичні засади / *Program for developing emotional intelligence in adult personality: stages and methodological principles* . . . 520

Хохлов Г.В.

Резильєнтність соціальних працівників в умовах стресових ситуацій під час роботи з ВПО / *Resilience of social workers in stressful situations while working with IDPS* 524

Чаплигін М.А.

Особливості соціальної роботи зі студентами в умовах інклюзивного освітнього середовища / *Features of social work with students in an inclusive educational environment* 528

Чернецька І.В.

Інклюзивний підхід до реінтеграції ветеранів у систему управління персоналом: адаптація, перекваліфікація, підтримка / *Inclusive approach to veterans' reintegration into the human resource management system: adaptation, retraining, support* 533

Чубенко В.В.

Геронтоосвіта як фактор самореалізації осіб літнього віку / *Geronto education as a factor of self-realization of older people* 537

Чубенко В.О.

Психологічні особливості управління страхом і тривогою під час війни / *Psychological peculiarities of managing fear and anxiety during wartime* 542

Шитікова Є.А.

Переваги та виклики інклюзивного навчання у спортивно-технічних видах спорту (на прикладі судномодельного спорту) / *Advantages and challenges of inclusive education in technical kinds of sports (using the example of modelshipsport)* 544

Якимова Я.Л.

Психологічний портрет безбар'єрного суспільства: риси, тенденції, виклики / *The psychological portrait of a barrier-free society: traits, trends, and challenges* 547

СЕКЦІЯ № 2

**МЕДИЧНА, ФІЗИЧНА ТА СПОРТИВНА
РЕАБІЛІТАЦІЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ /**

**MEDICAL, PHYSICAL AND SPORTS
REHABILITATION OF PEOPLE WITH DISABILITIES**

Більов В.С.

Аналіз серологічних показників пацієнтів з гепатитом В та цитомегаловірусною інфекцією / *Analysis of serological parameters of patients with hepatitis B and cytomegalovirus infection* . . . 551

Боюн Б.В.

Фізична реабілітація військовослужбовців після отримання контузії / *Physical rehabilitation of servicemen after concussion* 553

Вишар Є.В.

Фізична терапія при ДЦП / *Physical therapy for cerebral palsy* . . . 555

Волосовський Ю.Л.

Вплив фізичної терапії на покращення якості життя студентів з хронічними захворюваннями / *The impact of physical therapy on improving the quality of life of students with chronic diseases* 558

Гапанчак Д.С.

Кінезіотерапія як інклюзивний підхід до психофізіологічної саморегуляції та реабілітації в сучасній освіті / *Kinesiotherapy as an inclusive approach to psychophysiological self-regulation and rehabilitation in modern education* 560

Гетья Я.О.

Фізична терапія при вогнепальних пораненнях у гострий період/ *Physical therapy for burnt injuries in the acute period* 564

Грабар Ю.І.

Проблема реабілітаційного супроводу ветеранів повномасштабної війни в Україні / *The problem of rehabilitation support for veterans of the full-scale war in Ukraine* 567

Грицяк А.В.

Особливості імунологічної реактивності показників периферичної крові при алергічному риніті / *Features of immunological reactivity of peripheral blood indicators in allergic rhinitis* 572

Гунченко В.Ю.

Деонтологічні тактики комунікації фізичного терапевта зі «складними» пацієнтами: корекція нетипових проявів ставлення до хвороби / *Deontological tactics of physical therapist communication with 'difficult' patients: correction of atypical manifestations of attitude towards the disease* 575

Давидова С.В.

Фізична терапія після черепно-мозкової травми в відновлювальний період / *Physical therapy after train injury during the recovery period* 578

Дольна Т.В.

Особливості показників ліпідного обміну при жировому гепатозі печінки / *Features of lipid metabolism indicators in fetal liver hepatitis* 580

Д'якова І.Д.

Точковий масаж як метод фізичної терапії та реабілітації хворих та людей з інвалідністю / *Point massage as a method of physical therapy and rehabilitation of patients and people with disabilities* 583

Захарченко О.М.

Фізична терапія при переломах хребта у відновлювальний період / *Physical therapy for spine fractures during the recovery period* 587

Зінченко С.С.

Фізична терапія після черепно-мозкової травми у гострий період / *Physical therapy after traumatic brain injury in the acute period* 590

Івахін А.Г.

Застосування спеціальних фізичних вправ для профілактики сколіозу у підлітків / *The use of special physical exercises for the prevention of scoliosis in adolescents* 592

Кагадій Ю.М.

Біологічне очищення технологічної води підприємств гумоазбестової промисловості методом фіторемедіації з використанням ряски *Lemna minor* / *Biological denitrification of process water from rubber production using phytoremediation with Lemna minor* 595

Клеценко Л.В.

Особливості фізичної терапії осіб працездатного віку після ампутації верхньої кінцівки на рівні плеча / *Features of physical therapy for people of working age after amputation of the upper limb at the shoulder level* 599

Клокол Р.В.

Методика корекції порушень постави як засіб підвищення працездатності школярів / *Methods of posture correction as a means of increasing students' working capacity* 601

Колядич О.І.

Загальні та локальні наслідки впливу фізичних навантажень на організм людини / *General and local consequences of the influence of physical stress on the human organism* 604

Коренівська О.М.

Лікувальне плавання як засіб фізичної терапії сколіотичної хвороби у дітей середнього шкільного віку / *Therapeutic swimming as a measure of physical therapy of scoliotic disease in children of middle school age* 607

Крисанова О.І.

Фізична терапія при переломі стегнової кістки у гострий період / *Physical therapy for female fracture in the acute period* 610

Кузьменко В.М.

Роль імуноглобуліну А в розвитку запальних захворювань глотки / *The role of immunoglobulin A in the development of inflammatory diseases of the pharynx* 612

Куницина І.Р.

Фізична терапія при переломі ребер у гострий період / *Physical therapy for rib fracture in the acute period* 616

Купріяненко А.В.

Комплексний підхід до фізичної терапії пацієнтів із множинними захворюваннями / *Comprehensive approach to physical therapy for patients with multiple conditions* 618

Курята Т.В.

Медична, фізична та спортивна реабілітація людей з інвалідністю / *Medical, physical and sports rehabilitation of people with disabilities* . . . 621

Лاپинська Г.І.

Комплексна реабілітація людей з порушеннями опорно-рухового апарату / *Comprehensive rehabilitation for people with musculoskeletal disorders* 624

Лапко О.Ю.

Ефективність дзеркальної терапії для відновлення функції верхньої кінцівки у пацієнтів після інсульту / *The effectiveness of mirror therapy for restoring upper limb function in patients after a stroke* 629

Литвих С.А.

Фізична терапія при головному болі різної етіології / *Physical therapy for headache of different etiology* 633

Лотоцький Ю.О.

Ефективність лікувальної фізкультури у реабілітації людей з інвалідністю / *The effectiveness of therapeutic physical training in the rehabilitation of people with disabilities* 635

Лукасевич В.О.

Фізична реабілітація дорослих з інвалідністю внаслідок сколіозу, у тому числі після бойових травм / *Physical rehabilitation of adults with disabilities due to scoliosis, including after combat injuries* 640

Мазін В.І.

Рівень прозапальних цитокінів при атеросклеротичних змінах судин / *Levels of pro-inflammatory cytokines in atherosclerotic vascular changes* 644

Марченко В.В.

Фізична терапія при переломі гомілки у гострий період / *Physical therapy for a tib fracture in the acute period* 648

Михайлюк О.А.

Сучасні види реабілітації військовослужбовців в Україні / *Modern types of rehabilitation of military servants in Ukraine* 650

Нікітенко Ю.О.

Фізична терапія при травмах колін у відновлювальний період / *Physical therapy for knee injuries during the recovery period* 655

Огерчук О.С.

Медицина, фізична та спортивна реабілітація людей з інвалідністю: особливості роботи з пацієнтами після ампутації нижніх кінцівок / *Medical, physical and sports rehabilitation of persons with disabilities: features of work with patients after lower limb amputation* 658

Островська Б.О.

Лікувальна фізична культура для людей з інвалідністю, як основа фізичної реабілітації сучасного світу / *Therapeutic physical culture for people with disabilities as the basis for physical rehabilitation in the modern world* 661

Петренко В.А.

Фізична терапія при травмах кисті у відновлювальний період / *Physical therapy for hand injuries during recovery period* 664

Петреченко С.А.

Роль медичної реабілітації у соціально-психологічній адаптації важкопоранених комбатантів / *The role of medical rehabilitation in the social and psychological adaptation of seriously injured combatants* 669

Погрібняк П.М.

Фізична терапія при геморагічному інсульті у відновлювальний період / *Physical therapy for hemorrhagic stroke during the recovery period* 673

Покотило Б.С.

Фізична терапія дітей із травмами зорового аналізатора / *Physical therapy for spinal cord injuries during the recovery period* 675

Пономаренко В.І., Веснін А.В., Андрієнко О.І., Милиця К.М.

Питання відшкодування шкоди пацієнтові при невдалому медичному втручанні / *Compensation issues for harm caused to a patient as a result of unsuccessful medical intervention* 678

Попович Д.В.

Вплив воєнних дій на стан захворюваності на туберкульоз в різних регіонах України / *The impact of military operations on the incidence of tuberculosis in different regions of Ukraine* 683

Рогожін М.С.

Мануальна терапія як засіб відновлення рухливості надп'яtkово-гомілкового суглоба після травм / *Manual therapy as a means of restoring mobility of the talocrural (ankle) joint after injuries* 687

Романчук І.В.

Психотерапія як метод відновного лікування в комплексній фізичній програмі реабілітації хворих та людей з інвалідністю / *Psychotherapy as a method of rehabilitation in a comprehensive physical rehabilitation program for patients and people with disabilities* 692

Скляренко В.Є.

Застосування сенсорної інтеграції у комплексній реабілітації дітей молодшого шкільного віку / *Application of sensory integration in the comprehensive rehabilitation of primary school-age children* . . . 695

Сорокова В.В.

Фізична терапія при травмах зап'ястя у гострий період / *Physical therapy for wrist injuries in the acute period* 699

Сорокова В.В.

Фізична терапія при травмах спинного мозку у відновлювальний період / *Physical therapy for spinal cord injuries during the recovery period* 701

Стародуб А.В.

Фізична терапія при травмах стопи у відновлювальний період / *Physical therapy for foot injuries during the recovery period* 705

Сурха Д.О.

Фізична реабілітація після ампутацій / *Physical rehabilitation following amputations* 709

Тельнов Б.О.

Фізична терапія при лордотичній поставі ускладненій спондилолістезом / *Physical therapy for lodotic posture complicated by spondylolisthesis* 712

Теслик І.А.

Роль українського виробника TIA-SPORT у формуванні сенсорного та реабілітаційного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти / *The role of the ukrainian manufacturer TIA-SPORT in shaping an effective sensory and rehabilitation environment for children with special physical and psychological needs within the system of inclusive education* 714

Троцик А.В.

Порівняльний аналіз методик фізичної реабілітації осіб після ампутації нижніх кінцівок різного рівня / *Comparative analysis of physical rehabilitation methods for persons after lower limb amputation of different levels* 718

Троцик А.В.

Smart-реабілітація: використання цифрових технологій у лікувальній фізичній терапії при остеохондрозі хребта / *Smart rehabilitation: the application of digital technologies in therapeutic physical therapy for spinal osteochondrosis* 720

Трубікова С.С.

Фізична терапія при травмах лопатки у гострий період / *Physical therapy for scapula injuries in the acute period* 722

Фесенко А.В.

Фізична терапія при переломі фаланг пальців кисті у гострий період / *Physical therapy for fractures of the phalanges of the hand in the acute period* 724

Хижняк І.М.

Фізична терапія при переломі плечової кістки у відновлювальний період / *Physical therapy for fracture of the humerus in the recovery period* 728

Черняк Н.С.

Спортивна реабілітація військовослужбовців — ефективний метод соціальної адаптації / *Sports rehabilitation of military personnel is an effective method of social adaptation* 730

Шахрай О.П.

Формування здорового способу життя у студентів з використанням засобів фізичної культури / *Formation of a healthy lifestyle among students using physical culture means* 733

Шоста Л.В.

Фізична терапія при переломі ключиці у гострий період / *Physical therapy for fracture of the collar in the acute period* 736

Юрецький В.В.

Особливості метаболічних показників цукрового діабету / *Features of metabolic indicators in diabetes mellitus* 739

СЕКЦІЯ № 3

ВІЗІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО МАЙБУТНЬОГО УКРАЇНИ ВІД БІЗНЕС-ІНІЦІАТИВ ДО МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ / *VISIONS OF AN INCLUSIVE FUTURE FOR UKRAINE: FROM BUSINESS INITIATIVES TO MACROECONOMIC TRANSFORMATION*

Koldovskyi A., Leta Y.

The role of generative AI in supporting inclusive and personalized education: case studies and future directions / *Роль генеративного ШІ у підтримці інклюзивної та персоналізованої освіти: приклади та майбутні напрямки* 743

Koldovskyi A., Shafranova K.

The role of generative AI in supporting inclusive and personalized education: case studies and future directions / *Роль генеративного ШІ у підтримці інклюзивної та персоналізованої освіти: приклади та майбутні напрямки* 748

Абу Мусаллам Ясмін Дарвішівна

Мобільний банкінг і цифрові гаманці як інструменти розширення доступу до фінансових послуг / *Mobile banking and digital wallets as tools to increase access to financial services* 753

Антіпіна Ю.А.

Форми та переваги інклюзивних моделей розвитку агробізнесу /
Forms and advantages of inclusive agribusiness development models . . . 757

Антонов К.М.

Психологічна готовність педагогів до реалізації інклюзивного навчання / *Psychological readiness of teachers to implement inclusive learning* 760

Бабенко К.Є., Дивинська Ю.А.

Інтеграція стратегічного управління, інклюзивного та комунікативного менеджменту на основі економіко-математичного моделювання / *Integration of strategic management, inclusive and communicative management based on economic and mathematical modeling* 763

Бабич М.П.

Особливості розвитку інформаційної інклюзії / *Features of the development of information inclusion* 765

Бабська Я.Г.

Можливості для реалізації проєктів з інклюзивної освіти /
Possibilities for implementing inclusive education projects 768

Базиленко М.С.

Важливість універсального дизайну як складової сучасного маркетингу / *The importance of universal design as an element of contemporary marketing* 771

Бережна Т.Ю.

Концепт «антиідеальної краси» як комунікативна стратегія у fashion-рекламі / *The concept of «anti-ideal beauty» as a communicative strategy in fashion advertising* 775

Берназ А.О.

Цифровізація бухгалтерського обліку / *Digitization of accounting* . . . 779

Биковець О.О.

Переваги та труднощі для бізнесу при працевлаштуванні осіб з інвалідністю в Україні / *Advantages and challenges for business in employing persons with disabilities in Ukraine* 781

Білоножко С.В.

Економічна інклюзія: поняття та кращі світові практики /
Economic inclusion: concept and best world practices 784

Бляхарська Н.Т.

Роль FinTech у формуванні інклюзивної фінансової екосистеми України / *The role of FinTech in shaping an inclusive financial ecosystem in Ukraine* 787

Богданов С.О.

Характеристика розвитку цифрової інклюзії / *Characteristics of digital inclusion development* 791

Бондарук К.А.

Економіка спільного користування: як Uber та Bolt змінюють ринки та наші звички / *The sharing economy: how Uber and Bolt are changing markets and our habits* 794

Бондарчук С.В.

Індивідуалізація навчального процесу в умовах інклюзивного освіти / *Individualization of the educational process in the conditions of inclusive education* 796

Бочаров М.В.

Інклюзивність у бізнесі: важливий тренд майбутнього України / *Inclusiveness in business: an important trend for future Ukraine* 797

Бранець В.В.

Особливості поєднання роботи і навчання здобувачів освіти / *Features grounds for combining work and study for students* 800

Брикін М.В.

Інклюзивність у сфері зайнятості молоді: проблеми та перспективи / *Inclusivity in youth employment: challenges and prospects* 803

Бугайова І.В.

Фінансування інклюзивних центрів для військових як пріоритет державної політики фінансової інклюзії України / *Financing inclusive centres for military personnel as a priority of Ukraine's state policy on financial inclusion* 806

Буяло С.О.

Сталий економічний розвиток крізь призму соціальної інклюзії: проблеми та перспективи для України / *Sustainable economic development through the prism of social inclusion: challenges and prospects for Ukraine* 810

Валага М.М.

Державна політика і регуляторні інструменти підтримки розвитку банківської системи України в умовах повномасштабної війни / *State policy and regulatory instruments to support the development of the banking system of Ukraine in the conditions of full-scale war* . . . 814

Вангоровський О.О.

Психологічна готовність керівника підприємства до роботи з працівниками з особливими потребами / *Psychological readiness of the company manager to work with employees with special needs* . . . 818

Васюк І.В.

Аналітика в реальному часі: переосмислення фінансового аналізу в цифровому бізнесі / *Real-time analytics: rethinking financial analysis in digital business* 822

Вашенко О.Г.

Економічна ефективність працевлаштування людей з інвалідністю: аналіз витрат та вигод для бізнесу та держави / *Economic efficiency of employing people with disabilities: a cost-benefit analysis for business and the state* 825

Верголяс Н.М.

Інклюзивна економіка як стратегічний напрям сталого розвитку / *Inclusive economy as a strategic direction of sustainable development* . . . 828

Висоцький Т.В.

Інклюзивність ринку праці: реінтеграція ветеранів, людей з інвалідністю та внутрішньо переміщених осіб / *Inclusivity of the labour market: reintegration of veterans, persons with disabilities and internally displaced persons* 831

Вінцов О.В.

Інклюзивне освітнє середовище та доступність у освітньому процесі / *Inclusive educational environment and accessibility in the educational process* 835

Власенко А.І.

Матеріальна підтримка з боку підприємства працівників — ветеранів війни / *Material support from the enterprise for employees who are war veterans* 838

Войцехівський М.А.

Інклюзивні практики: міжнародний досвід / *Inclusive practices: international experience* 841

Волинець Ю.С.

Соціальна інклюзія як чинник економічного розвитку / *Social inclusion as a factor of economic development* 844

Волощук Н.Ю.

Соціальний фактор як компонента ефективного менеджменту організації / *Social factor as a component of effective management of the organization* 848

Вусик В.Г.

Вплив екологічного саду на навколишнє середовище / *Impact of an ecological garden on the environment* 852

Герлян Я.С.

Розвиток інклюзивного туризму в Україні та світі / *Development of inclusive tourism in Ukraine and the world* 855

Гнатюк Р.С. Маркетинг інклюзивності: стратегія формування цінності для всіх груп споживачів / <i>Inclusive marketing: a strategy for creating value for all consumer groups</i>	859
Горлатенко О.П. Інклюзивність ринку праці в Україні / <i>Labour market inclusiveness in Ukraine</i>	863
Грабський О.І. Ефективність електронної системи охорони здоров'я в управлінні медичним закладом / <i>Effectiveness of the electronic health system in medical institution management</i>	865
Гриджук М.Д. Інклюзивні корпоративні практики як механізм посткризового відновлення економіки / <i>Inclusive corporate practices as a mechanism for post-crisis economic recovery</i>	868
Грищенко О.С. Інклюзивний розвиток через доступ до кредитування: стан, проблеми та перспективи / <i>Inclusive development through access to credit: current situation, problems and prospects</i>	873
Губарєв К.М. Інклюзивний розвиток України: освітня інтеграція, бізнес стратегія та макроекономічна трансформація / <i>Inclusive development of Ukraine: educational integration, business strategy and macroeconomic transformation</i>	876
Гудзівська П.О. Етномаркетинг і кроскультурна інклюзія / <i>Ethnomarketing and cross-cultural inclusion</i>	882
Гудім А.О. Інклюзивний ринок праці України: соціальна справедливість та економічні вигоди / <i>Inclusive labour market in Ukraine: social justice and economic benefits</i>	885
Гузенко І.О. Інклюзивні бізнес-ініціативи як драйвер сталого розвитку громад України / <i>Inclusive business initiatives as a driver of sustainable development of Ukrainian communities</i>	888
Гуліда І.В. Міжкультурна комунікація як рушійна сила волонтерського руху: досвід перекладача у Міжнародному Благодійному Фонді «ЗАГІН НЕБАЙДУЖИХ» / <i>Intercultural communication as a driving force of the volunteer movement: the experience of a translator in the International Charity Fund «ZAHIN NEBAIDUZHYYKH»</i>	891

Гуменюк В.В.

Інклюзивне майбутнє України: економіка та бізнес / *Inclusive future of Ukraine: economy and business* 895

Гуменюк В.І.

Світові практики забезпечення інклюзивності ринку праці / *Global practices in ensuring labor market inclusion* 898

Гуріна О.В.

Моделі цифрового маркетингу для підвищення стійкості бізнесу в умовах сталого розвитку / *Models of digital marketing for enhancing business resilience in the context of sustainable development* 905

Давиденко С.О.

Трансформація підприємництва для сприяння інклюзії: досвід спортивної школи зі складнокоординаційних видів спорту / *Transformation of entrepreneurship to promote inclusion: the experience of a sports school in complex coordination disciplines* 909

Давидюк В.С.

Цифрові маркетингові інструменти для залучення клієнтів з урахуванням інклюзивних підходів / *Digital marketing tools for attracting customers with inclusive approaches* 913

Данько С.О.

Роль фінансових та облікових процесів у забезпеченні економічної стабільності України / *The role of financial and accounting processes in ensuring Ukraine's economic stability* 917

Демченко Д.А.

Інклюзивні бізнес-ініціативи: аналіз кейсу Ukron / *Inclusive business initiatives: case study of Ukron* 919

Джумурат Є.В.

Цифрова інклюзія в умовах сучасного інформаційного суспільства / *Digital inclusion in the conditions of the modern information society* . . . 922

Дивинська Ю.А.

Інклюзивний менеджмент як чинник підвищення ефективності організацій / *Inclusive management as a factor in improving organizational efficiency* 925

Діхтяр В.В.

Сучасні виклики для фінансової інклюзії в умовах війни / *Contemporary challenges to financial inclusion in war conditions* 928

Добродій Р.Б.

Роль державних інститутів у забезпеченні якості надання медичних послуг: основні проблеми та шляхи їх вирішення / *The role of state institutions in ensuring the quality of medical services: main problems and ways to solution them* 931

Дорошенко О.І.

Цифрова інклюзія як стратегічний напрям цифрової трансформації України / *Digital inclusion as a strategic direction of Ukraine's digital transformation* 935

Дудченко П.В.

Соціальна інноваційність бізнесу: шлях до інклюзивного зростання / *Social business innovation: a path to inclusive growth* . . . 938

Дяченко А.С.

Візія інклюзивного майбутнього України: роль бізнес-ініціатив у економічному зростанні / *Vision of inclusive future of Ukraine: the role of business initiatives in economic growth* 942

Дячук М.А.

Гендерна рівність як складова інклюзивного економічного розвитку / *Gender equality as a component of inclusive economic development* 944

Єремєєв О.С.

Формування інклюзивної моделі розвитку бізнесу в машинобудівному секторі / *Formation of an inclusive business development model in the engineering sector* 947

Житинський А.О.

Соціально відповідальні циркулярні рішення у громадах: управлінські аспекти / *Socially responsible circular solutions in communities: management aspects* 951

Завідняк М.О.

Інклюзивність і сторітелінг у SMM: побудова довіри в Instagram через різноманітність / *Inclusivity and storytelling in SMM: building trust in Instagram through diversity* 955

Загорулько М.В.

Економічна інклюзія: поняття та кращі світові практики / *Economic inclusion: concept and best global practices* 959

Задорожна К.В.

Актуальні проблеми інклюзивного навчання в Україні / *Current problems of inclusive education in Ukraine* 961

Задорожний О.О.

Цифровізація в інклюзивній освіті / *Digitalization in inclusive education* 964

Заєць О.Г.

Фінансові механізми підтримки інклюзивного підприємництва в Україні / *Financial mechanisms for supporting inclusive entrepreneurship in Ukraine* 967

Заїка Д.О.

Психологічні прийоми в рекламі: як бренди формують вибір споживача з урахуванням принципів інклюзії та різноманітності / *Psychological techniques in advertising: how brands shape consumer choice through inclusion and diversity* 970

Закрасняний О.В.

Цифрова інклюзія: теоретичні засади, сучасні виклики та практичні напрями реалізації / *Digital inclusion: theoretical foundations, current challenges and practical directions of implementation* 973

Зобов А.Ю.

Інклюзивні інвестиції у сталий розвиток лісового сектору: можливості для громад та бізнесу / *Inclusive investments in sustainable forest sector development: opportunities for communities and businesses* 978

Іваненко П.О.

Фінансова інклюзія як інструмент подолання економічної нерівності / *Financial inclusion as a tool for reducing economic inequality* 982

Ільків І.І.

Корпоративні практики та управлінські моделі інклюзивної адаптації ветеранів на українських підприємствах / *Corporate practices and management models of inclusive adaptation of veterans at ukrainian enterprises* 985

Ільков О.В.

Циркулярна економіка як новий етап розвитку економічної теорії / *Circular economy as a new stage in the development of economic theory* 989

Ільченко А.В.

Інклюзивні практики в банківській сфері / *Inclusive practices in the banking sector* 992

Йоні Л.Л.

Стратегія податкового менеджменту в умовах воєнного стану / *Tax management strategy under martial law* 996

Казміренко А.С.

Теорія добробуту В. Парето: критика з позицій інклюзивного зростання / *Pareto welfare theory: criticism from the perspective of inclusive growth* 998

Калюжна А.О.

Основні аспекти бізнесу без бар'єрів / *Key aspects of barrier-free business* 1002

Карімбердієва А.В. Фінансова інклюзія як складова відновлення економіки України / <i>Financial inclusion as a component of Ukrainian economic recovery</i> . . .	1005
Карпець С.Л., Островський С.М. Інклюзивність як чинник формування конкурентоспроможного бізнес-середовища / <i>Inclusiveness as a factor in shaping</i> <i>a competitive business environment</i>	1007
Карпинська В.Д. Сучасні управлінські моделі в контексті інклюзивної економіки / <i>Modern management models in the context of an inclusive economy</i> . . .	1011
Карпінський Ю.В. Інклюзивні практики антикризового менеджменту: адаптація бізнесу до викликів сьогодення / <i>Inclusive practices in crisis</i> <i>management: adapting business to contemporary challenges</i>	1013
Кириченко Є.Р. Поведінка споживачів і принципи інклюзії: адаптація брендів до потреб різноманітної аудиторії / <i>Consumer behavior and principles</i> <i>of inclusion: brand adaptation to the needs of a diverse audience</i> . . .	1018
Кирієнко В.О. Інклюзивність ринку праці в Україні / <i>Inclusiveness of the labor</i> <i>market in Ukraine</i>	1021
Кисіль В.С. Державна підтримка фінансової системи України та її інклюзивності в умовах триваючої війни / <i>State support for the financial system</i> <i>of Ukraine and its inclusivity in the context of the ongoing war</i>	1024
Ковалевич Д.А., Лаврук Б.Ю., Столяр Т.Д. Особливості соціального бізнесу в умовах воєнного стану / <i>Features of social business in martial arts conditions</i>	1029
Ковалівська О.О. Маркетингові стратегії / <i>Marketing strategies</i>	1032
Коваль М.І. Візії інклюзивного майбутнього України: від бізнес-ініціатив до макроекономічної трансформації / <i>Visions of an inclusive future</i> <i>for Ukraine: from business initiatives to macroeconomic transformation</i>	1035
Коваль О.О. Післявоєнна відбудова України: виклики та можливості для інклюзивного зростання / <i>Post-war reconstruction of Ukraine:</i> <i>challenges and opportunities for inclusive growth</i>	1038

Ковальчук Д.С.

Алгоритмічна упередженість у цифровому маркетингу:
як уникнути дискримінації в таргетингу / *Algorithmic bias
in digital marketing: how to avoid discrimination in targeting* 1040

Койчева А.С.

Економічна доцільність інклюзивного маркетингу: вплив
соціальної відповідальності на прибутковість бізнесу / *Economic
feasibility of inclusive marketing: the impact of social responsibility
on business profitability* 1043

Колісник А.Г.

Макроекономічні диспропорції національної економіки:
управління через призму інклюзивного розвитку / *Macroeconomic
disproportions of the national economy: management through the prism
of inclusive development* 1046

Комащенко О.П.

Державна кредитна політика та її вплив на інклюзивне економічне
зростання України / *State credit policy and its impact on inclusive
economic growth in Ukraine* 1050

Кононенко Ж.А., Твердохліб І.В.

Управлінські моделі як каталізатор інклюзивної макроекономічної
трансформації / *Management models as a catalyst for inclusive
macroeconomic transformation* 1054

Кончаковський А.О.

Маркетингові стратегії антикризового управління підприємством
під час воєнного часу / *Marketing strategies for anti-crisis
management of an enterprise during wartime* 1057

Короткевич К.А.

Перспективи розвитку фінансової політики в умовах воєнного
стану / *Prospects for the development of financial policy
in the conditions of martial arts* 1062

Косаківський В.В.

Розвиток інклюзивної культури як джерело інновацій в бізнесі
в Україні / *Development of inclusive culture as a source of innovation
in business in Ukraine* 1065

Косенко А.С.

Роль малого та середнього бізнесу у формуванні інклюзивної
економіки / *The role of small and medium-sized businesses in shaping
an inclusive economy* 1070

Костак І.І.

Грантова підтримка бізнес-проектів ветеранів війни в Україні /
Grant support for veteran business projects in Ukraine 1073

Костюшина В.Л.

Сприйняття інклюзивної реклами споживачами різних поколінь / *Perception of inclusive advertising by consumers of different generations* 1077

Кот В.В.

Візії інклюзивного майбутнього України: від бізнес-ініціатив до макроекономічної трансформації / *Visions of an inclusive future for Ukraine: from business initiatives to macroeconomic transformation* 1081

Кочубей А.Л.

Соціальні мережі як простір формування інклюзивних трендів: значення блогерів у поведінці молодих споживачів / *Social networks as a space for forming inclusive trends: the role of bloggers in the behavior of young consumers* 1084

Кочума В.О.

Використання технологій штучного інтелекту у фінансовому аналізі та прогнозуванні економічних тенденцій / *The use of artificial intelligence technologies in financial analysis and economic trend forecasting* 1087

Кравцов В.М.

Звуковий брендинг і доступність: значення аудіодизайну в інклюзивному маркетингу / *Sound branding and accessibility: the role of audio design in inclusive marketing* 1090

Кравченко О.В., Трегубенко М.Ю.

Забезпечення доступності контенту для людей з різними фізичними можливостями / *Ensuring accessibility of media content for people with different physical abilities* 1093

Краснонос Д.С.

Фінансова інклюзія внутрішньо переміщених осіб: проблеми доступу та інноваційні рішення / *Financial inclusion of internally displaced persons: access issues and innovative solutions* 1098

Крецу А.В.

Інклюзивний маркетинг як складова корпоративної соціальної відповідальності бізнесу в Україні / *Inclusive marketing as a component of corporate social responsibility of business in Ukraine* 1102

Крицька В.О.

Грантові програми для інклюзивного розвитку / *Grant programmes for inclusive development* 1106

Крупська М.Д.

Фінансові механізми підтримки інклюзивного підприємництва в Україні / *Financial mechanisms to support inclusive entrepreneurship in Ukraine* 1108

Кугук С.О.

Вплив інклюзивних продуктових інновацій на конкурентоспроможність бренду / *The impact of inclusive product innovations on brand competitiveness* 1112

Кузнєцова К.С.

Значення інформаційних систем у сучасному маркетингу / *The role of information systems in modern marketing* 1116

Кузьменко А.Ф.

Циркулярні інновації як інструмент створення робочих місць для людей з інвалідністю / *Circular innovations as a tool for creating jobs for people with disabilities* 1119

Купрієнко О.М.

Теоретико-методологічні засади соціальної роботи з людьми, які мають інвалідність / *Theoretical and methodological principles of social work with people with disabilities* 1122

Курнаков С.О.

Цифрова інклюзія в Україні та Європі: стандарти, виклики та напрями розвитку / *Digital inclusion in Ukraine and Europe: standards, challenges and directions for development* 1124

Кутузова М.М., Кутузов М.Р.

Університет як агент інклюзивної економічної трансформації: від освітніх програм до партнерства із бізнесом / *The university as an agent of inclusive economic transformation: from educational programs to business partnerships* 1127

Кучмєєва Ю.О.

Фінансове забезпечення розвитку інклюзивного освітнього середовища / *Financial provision of the development of an inclusive educational environment* 1134

Лаговський О.В.

Інклюзивні маркетингові стратегії в Україні / *Inclusive marketing strategies in Ukraine* 1137

Лапа М.О.

Роль держави у формуванні фінансової інклюзії / *The role of the state in forming financial inclusion* 1140

Левикін П.А.

Інклюзивні та гендерночутливі практики в рекламній комунікації / *Inclusive and gender-sensitive practices in advertising communication* 1142

Ленда М.О.

Інклюзія та різноманітність для бізнесу / *Inclusion and diversity for business* 1146

Линдіна М.Д.

Інклюзивний контент у соціальних мережах: маркетингові стратегії залучення та утримання аудиторії / *Inclusive content in social media: marketing strategies for audience engagement and retention* 1148

Лихацька А.С.

Порівняльний аналіз механізмів розвитку фінансової інклюзії у країнах Східної Європи / *Comparative analysis of mechanisms for the development of financial inclusion in Eastern European countries* 1151

Лихвар П.П.

Інклюзивні підходи у впровадженні моделей циркулярної економіки на підприємствах / *Inclusive approaches in the implementation of circular economy models in enterprises* 1155

Локота Р.В.

Інклюзивна маркетингова стратегія / *Inclusive marketing strategy* 1158

Лукіна Л.В.

Забезпечення інклюзивності в управлінні персоналом / *Ensuring inclusiveness in personnel management* 1161

Лютій В.С.

Значення маркетингових комунікацій у формуванні культури інклюзії в суспільстві / *The role of marketing communications in forming a culture of inclusion in society* 1165

Лях А.В.

Фінансова поведінка молоді в контексті інклюзивного розвитку суспільства / *Financial behaviour of young people in the context of inclusive social development* 1168

Мазепа Д.В.

Порівняльний аналіз залучення людей з обмеженими можливостями до виробничих процесів в Україні та Німеччині / *Comparative analysis of the involvement of people with disabilities in production processes in Ukraine and Germany* 1172

Майсурадзе Г.Г.

Економічні аспекти розвитку інклюзивного суспільства / *Economic aspects of inclusive society development* 1179

Малишев О.О.

Мистецтво інклюзивного дизайну в digital-маркетингу / *The art of inclusive design in digital marketing* 1182

Манейло Д.С.

Інклюзивна економіка як основа сталого розвитку в умовах війни / *Inclusive economy as the basis for sustainable development in war conditions* 1185

Мартиненко І.С. Стратегічне інвестування та ESG-ініціативи в Україні / <i>Strategic investment and ESG initiatives in Ukraine</i>	1188
Марушак І.О. Інклюзивна економіка як чинник сталого розвитку України / <i>Inclusive economy as a factor of sustainable development of Ukraine</i> . . .	1191
Маслун К.М. Репрезентація різних ідентичностей (гендер, вік, національність, тілесність) у маркетингових комунікаціях / <i>Representation of different identities (gender, age, nationality, body image) in marketing communications</i>	1194
Маслюк С.В. Механізми кредитної підтримки малого бізнесу у прифронтових регіонах України / <i>Mechanisms for credit support to small businesses in the front-line regions of Ukraine</i>	1197
Матушевич С.С. Проблеми працевлаштування інвалідів війни в Україні на прикладі невеликого населеного пункту / <i>Problems of employment of war invalids in Ukraine on the example of a small settlement</i>	1201
Матушинець О.А. Сучасна мотивація підприємницької діяльності / <i>Modern motivation of entrepreneurial activity</i>	1205
Мелешков Т.В. Візуальна простота як тренд у сучасному маркетингу / <i>Visual simplicity as a trend in modern marketing</i>	1207
Мильніченко Н.О. Цифрові медіа як простір створення інклюзивних освітніх спільнот / <i>Digital media as a space for creating inclusive educational communities</i>	1210
Михайленко О.В. Соціальна відповідальність торговельної мережі «Епіцентр К» / <i>Social responsibility of the «Epicentr K» retail network</i>	1214
Міклош Б.В. Міжнародна допомога, як каталізатор розвитку економічних інклюзивних практик в Україні при російській агресії / <i>International aid as a catalyst for the development of inclusive economic practices in Ukraine amid russian aggression</i>	1217
Мілевська В.А. Алгоритми реклами та ризики дискримінації в цифрових медіа / <i>Advertising algorithms and risks of discrimination in digital media</i> . . .	1221

Міхнюк Д.С.

Інклюзивний розвиток у ракурсі глобальних економічних трендів / *Inclusive development in the perspective of global economic trends* . . . 1225

Міщенко М.С.

Інклюзивний розвиток України: роль бізнесу у відновленні та трансформаціях / *Inclusive development of Ukraine: the role of business in recovery and transformation* 1229

Мовчан С.С.

Гендерна дискримінація на ринку праці як стримуючий чинник інклюзивного зростання в Україні / *Gender discrimination in the labor market as a restraining factor for inclusive growth in Ukraine* 1232

Навальна П.О.

Емоційний маркетинг і принципи інклюзії: як бренди створюють емоційний зв'язок із різноманітною аудиторією / *Emotional marketing and the principles of inclusion: how brands create emotional connections with a diverse audience* 1235

Наголюк О.Є.

Інноваційні фінансові технології як чинник розвитку фінансової інклюзії у банківській сфері / *Innovative financial technologies as a factor for the development of financial inclusion in the banking sector* 1239

Назаренко М.П.

Бізнес для всіх: міське пермакультурне фермерство на базі теплих грядок розуму / *Business for everyone: urban permaculture farming based on rozum's warm beds* 1242

Нальотов Ю.В.

Інклюзивний розвиток України: роль державних інституцій / *Inclusive development of Ukraine: the role of state institutions* 1245

Неграш А.В.

Інклюзивна компонента соціальної відповідальності бізнесу в Україні / *Inclusive component of corporate social responsibility in Ukraine* 1249

Нетревожко М.Р.

Інклюзивна економіка: поняття та особливості / *Inclusive economy: concept and features* 1253

Німенко Д.В.

Інклюзивні банківські практики як чинник підвищення фінансової стійкості та соціальної орієнтації фінансового сектору / *Inclusive banking practices as a factor in improving financial stability and the social orientation of the financial sector* . . . 1257

Овсянніков О.О.

Популяризація та можливості використання теми інклюзії в рекламних оголошеннях / *Popularization and opportunities for using the theme of inclusion in advertising* 1261

Огар М.М.

Інститут волонтерства як складова економічного інклюзивного поступу України в умовах війни / *The institute of volunteering as a component of Ukraine's economic inclusive progress in the context of war* 1263

Осадчук А.В.

Фінансова інклюзія в умовах війни: роль банків і державних програм підтримки вразливих груп населення / *Financial inclusion in the conditions of war: the role of banks and state programs in support of vulnerable groups of the population* 1267

Павлова В.В.

Інклюзія в бізнесі: розвиток в Україні / *Inclusion in business: development in Ukraine* 1271

Пельтек І.В.

Інклюзивний менеджмент як нова парадигма управління сучасними організаціями / *Inclusive management as a new paradigm management of modern organizations* 1274

Перегняк І.В.

Роль страховиків України у розвитку фінансової інклюзії в умовах воєнного часу / *The role of Ukrainian insurers in the development of financial inclusion in times of war* 1278

Петрашко О.М.

Сучасні тенденції державної підтримки осіб з інвалідністю / *Current trends in state support for persons with disabilities* 1281

Петровець І.В.

Фінансова інклюзія: сучасні виклики в умовах війни / *Financial inclusion: modern challenges in wartime* 1284

Петрученко Р.М.

Інклюзивний аспект повоєнної відбудови лісової галузі: національні програми і проблеми / *Inclusive aspect of post-war reconstruction of the forestry industry: national programs and problems* 1287

Печенюк А.Р.

Соціальна адаптація підприємств до працівників з особливими потребами / *Social adaptation of enterprises to employees with special needs* 1291

Пивовар В.С.

Інклюзивна економіка як концепція повоєнного розвитку України / *Inclusive economy as a concept of post-war development of Ukraine* . . . 1298

Писаренко М.С.

Цифрова трансформація бізнес-процесів у роздрібній торгівлі: досвід реінжинірингу компанії «Фокстрот» / *Digital transformation of business processes in retail: the experience of reengineering at Foxtrot* 1302

Пікус А.В.

Інклюзія у ветеранському просторі «Серцевір» / *Inclusion in the veteran space «Core»* 1306

Піший В.І.

Соціальне підприємництво як інструмент побудови інклюзивного суспільства / *Social entrepreneurship as a tool for building an inclusive society* 1310

Піший І.І.

Роль корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) в розвитку інклюзивного середовища на підприємствах / *The role of corporate social responsibility (CSR) in the development of an inclusive environment in enterprises* 1313

Плахотнюк Т.А.

Роль місцевих кредитних спілок у розвитку фінансової інклюзії сільських громад / *The role of local credit unions in the development of financial inclusion in rural communities* 1315

Поклад Д.В.

Перешкоди та бар'єри на шляху до фінансової інклюзії в Україні / *Obstacles and barriers to financial inclusion in Ukraine* 1319

Поліщук О.О.

Вплив податкової політики на фінансову інклюзію / *The impact of tax policy on financial inclusion* 1322

Попов Р.В.

Конкурентні переваги інклюзивного розвитку лісового господарства України / *Competitive advantages of inclusive development of Ukrainian forestry* 1326

Попова О.Р.

Формування інклюзивного середовища як фактор розвитку України / *Creating an inclusive environment as a factor in Ukraine's development* 1330

Попович Ю.Ю.

Соціально-психологічні засади інклюзивного маркетингу: дослідження поведінки споживачів / *Socio-psychological foundations of inclusive marketing: a study of consumer behavior* 1332

Потебня Г.Є.

Особливості ухвалення управлінських рішень в організації з акцентом на інклюзивність / *Features of managerial decision-making in an organisation with a focus on inclusiveness* 1336

Потребчук М.В.

Особливості участі гуманітарних організацій в розвитку інклюзивного середовища в Україні / *Features of the participation of humanitarian organizations in the development of an inclusive environment in Ukraine* 1339

Прокопенко В.Д.

Інклюзивний підхід у маркетингу освіти: як університети формують імідж через доступність / *Inclusive approach in education marketing: how universities build their image through accessibility* . . . 1344

Проскурін Р.М.

Якість послуг ресторанного бізнесу для людей з інвалідністю / *Quality of restaurant business services for people with disabilities* . . . 1346

Пуховий О.Л.

Інклюзивні фінансові послуги для осіб з інвалідністю / *Inclusive financial services for people with disabilities* 1350

Ремінний Д.Д.

Емоційний маркетинг і принципи інклюзії: як бренди створюють емоційний зв'язок із різноманітною аудиторією / *Emotional marketing and the principles of inclusion: how brands create emotional connections with a diverse audience* 1352

Робенко Я.С.

Моделі інклюзивного розвитку підприємництва / *Models of inclusive enterprise development* 1355

Родіонова К.Д.

Розвиток інклюзивного підприємництва в Україні: виклики та можливості / *Development of inclusive entrepreneurship in Ukraine: challenges and opportunities* 1358

Романчук А.Р.

Можливості для розвитку студентів з обмеженими можливостями / *Opportunities for the development of students with disabilities* 1361

Романюк Д.В.

Нейромаркетинг і інклюзія: як емоційні реакції допомагають створювати доступну рекламу / *Neuromarketing and inclusion: how emotional reactions help create accessible advertising* 1363

Савін О.А.

Криптовалюта та блокчейн як потенційні інструменти фінансової інклюзії / *Cryptocurrency and blockchain as potential tools for financial inclusion* 1366

Савліва Ю.М. Інклюзивні бізнес практики в Україні / <i>Inclusive business practices in Ukraine</i>	1369
Савченко І.О. Інклюзивна економіка: поняття та особливості / <i>Inclusive economy: concept and features</i>	1371
Самофалова М.О., Андрєєв В.Ю. Формування інклюзивної моделі розвитку бізнесу в агропродовольчій сфері / <i>Formation of an inclusive model of business development in the agri-food sector</i>	1375
Самофалова М.О., Бондаренко Н.С. Інклюзивне працевлаштування / <i>Inclusive employment</i>	1380
Самофалова М.О., Гончарова А.В. Маркетингові ініціативи щодо підтримки професійного та особистісного розвитку людей з особливими потребами / <i>Marketing initiatives to support the professional and personal development of people with special needs</i>	1384
Самофалова М.О., Данилко Д.В. Інклюзивний маркетинг — тренд українського бізнесу / <i>Inclusive marketing is a trend in ukrainian business</i>	1389
Самофалова М.О., Дмитренко А.Є. Інклюзивність розвитку аграрного сектору / <i>Inclusivity of agricultural sector development</i>	1392
Самофалова М.О., Катрага В.М. Інвестиції як чинник повоєнної розбудови та інклюзивного розвитку економіки України / <i>Investments as a factor in post-war reconstruction and inclusive economic development in Ukraine</i>	1396
Самофалова М.О., Курченко А.О. Вплив економічної інклюзії на ефективну ревіталізацію України / <i>The impact of economic inclusion on the effective revitalisation of Ukraine</i>	1401
Самофалова М.О., Легач В.В. Інклюзивна реклама як чинник розширення охоплення бренду / <i>Inclusive advertising as a factor in expanding brand reach</i>	1406
Самофалова М.О., Лемко О.В. Грантові ініціативи для розвитку інклюзивного освітнього середовища / <i>Grant initiatives for the development of inclusive educational environment</i>	1410
Самофалова М.О., Лучук В.О. Формування інклюзивної моделі розвитку бізнесу в готельних та ресторанних сферах / <i>Formation of an inclusive business development model in the hotel and restaurant sectors</i>	1414

Самофалова М.О., Пасічник В.О. «Зелений аспект» структурної перебудови національної економіки як інноваційний вектор інклюзивного розвитку / <i>«Green aspect» of structural transformation of the national economy as an innovative vector of inclusive development</i>	1418
Самофалова М.О., Робенко Я.С. Моделі інклюзивного розвитку підприємництва / <i>Models of inclusive entrepreneurship development</i>	1421
Самофалова М.О., Сліпенька С.В. Смарт-економіка як чинник інклюзивного зростання / <i>Smart-economy as a factor of inclusive growth</i>	1424
Самофалова М.О., Чайка Ю.С. Інклюзивні інновації та креативна економіка у повоєнному відновленні України / <i>Inclusive innovation and the creative economy in the post-war reconstruction of Ukraine</i>	1427
Свінцицька А.О. Напрями інтелектуалізації інклюзивного розвитку економіки / <i>Directions of intellectualization of inclusive economic development</i> . . .	1431
Сердюк О.В. Розвиток інклюзивної економіки в умовах цифрової трансформації / <i>Development of an inclusive economy in the conditions of digital transformation</i>	1434
Сєрих Х.М. Інклюзивний розвиток і менеджмент різноманітності: виклики, тенденції та перспективи для України / <i>Inclusive development and diversity management: challenges, trends and prospects for Ukraine</i> . . .	1437
Сидоренко М.С. Аналітичне значення фінансової звітності для оцінки фінансового стану підприємства / <i>The analytical significance of financial statements for assessing the financial condition of an enterprise</i>	1440
Сидоренко О.С. Інноваційні технології у системі інклюзивного середовища / <i>Innovative technologies in the inclusive environment system</i>	1442
Сидоренко О.С. Сучасні поліграфічні технології як елемент брендингу: від візитки до пакування / <i>Modern printing technologies as an element of branding: from business cards to packaging</i>	1446
Сиромолот М.А. Фінансова інклюзія у прифронтових громадах: державні механізми відновлення економічної активності 2025 року / <i>Financial inclusion in front-line communities: state mechanisms for restoring economic activity in 2025</i>	1449

Січкаренко І.С.

Соціальна підтримка сімей з дітьми з особливими потребами /
Social support for families with children with special needs 1453

Скибун М.А.

Доступність вебконтенту як частина етики цифрового маркетингу /
Web content accessibility as a part of digital marketing ethics 1455

Скоп В.О.

Інклюзивні стратегії просування брендів у SMM: від візуального
дизайну до таргетованої реклами / *Inclusive brand promotion
strategies in SMM: from visual design to targeted advertising* 1458

Скробало В.В.

Нумізмати́ка як інструмент фінансової освіти та діалогу про
економічну інклюзію / *Numismatics as a tool for financial education
and dialogue on economic inclusion* 1461

Скуратовський П.С.

Інклюзивність в різних аспектах життя людини / *Inclusivity
in various aspects of human life* 1464

Скурський О.І.

Доступність мобільних застосунків як фактор
конкурентоспроможності бренду / *Mobile app accessibility
as a factor of brand competitiveness* 1466

Слюсар В.М.

Роль грантових програм у забезпеченні інклюзивного розвитку /
The role of grant programmes in ensuring inclusive development 1469

Соружька Н.М.

Інклюзивна культура як джерело інновацій у бізнесі / *Inclusive
culture as a source of innovation in business* 1472

Сохацький Л.А.

Формування комунікативної культури здобувачів освіти /
Formation of communicative culture of students 1476

Співак С.І.

Навчання людей іноземних мов з вадами слуху / *Teaching
foreign languages to hearing-impaired people* 1478

Старєв Д.В.

Інклюзивна економіка та адаптація моделей управління
продажем до нових реалій ринку / *Inclusive economy
and adaptation of sales management models to new market realities* . . . 1481

Стась К.Д.

Розроблення опитувальників для дослідження ставлення
до інклюзивного маркетингу / *Development of questionnaires
for studying attitudes toward inclusive marketing* 1485

Стицун Д.М.

Розвиток фінансової інклюзії через соціальне підприємництво / *Development of financial inclusion through social entrepreneurship* 1488

Супруненко В.В.

Бар'єри та можливості реалізації інклюзивних практик в Україні / *Barriers and opportunities to implementing inclusive practices in Ukraine* 1492

Таланчук М.П.

Інклюзивні управлінські моделі в епоху цифровізації та відкритих систем / *Inclusive management models in the era of digitalization and open systems* 1495

Терещук В.О.

Digital маркетинг та інклюзивні підходи: як бренди створюють відкриту й доступну комунікацію / *Digital marketing and inclusive approaches: how brands create open and accessible communication* . . . 1498

Титаренко А.Ю.

Трансфер міжнародних практик фінансової освіти в українську економічну систему / *Transfer of international financial education practices to the ukrainian economic system* 1501

Ткачук П.А.

Цифрова інклюзія в Україні / *Digital inclusion in Ukraine* 1505

Товста С.П., Глінкіна А.С.

Інклюзія в умовах децентралізації: політика місцевих органів влади / *Inclusion in the conditions of decentralization: local government policy* 1508

Товста С.П.

Бар'єри соціальної інклюзії та шляхи їх подолання / *Barriers to social inclusion and ways to overcome them* 1512

Торяник Д.С.

Інклюзивні бізнес-ініціативи як каталізатор відбудови економіки України / *Inclusive business initiatives as a catalyst for Ukraine's economic recovery* 1515

Тритиниченко М.Р.

Інклюзивний туризм як напрям розвитку маркетингових стратегій сервісу / *Inclusive tourism as a direction of service marketing strategy development* 1518

Троценко Н.В.

Фінансова інклюзія як інструмент макроекономічної стабільності та соціальної рівності / *Financial inclusion as a tool for macroeconomic stability and social equality* 1521

Тунік О.С. Бізнес-моделі «zero waste» як фактор соціальної інклюзії / <i>«Zero waste» business models as a factor of social inclusion</i>	1525
Тупко П.В. Інклюзивний маркетинг як чинник конкурентоспроможності кафе та ресторанів / <i>Inclusive marketing as a factor of competitiveness of cafes and restaurants</i>	1528
Фесенко А.Ф. Інклюзивний розвиток України: локальні ініціативи, маркетингові стратегії та економічні перспективи / <i>Inclusive development of Ukraine: local initiatives, marketing strategies, and economic perspectives</i>	1531
Фесенко Р.О. Фінансова інклюзія як фактор економічного зростання / <i>Financial inclusion as a factor of economic growth</i>	1534
Філоненко А.Г. Освітньо-професійна сфера та ринок праці: проблеми узгодженості / <i>Educational and professional sphere and the labor market: problems of coherence</i>	1538
Фринюк І.В. Майбутнє банків фінансової інклюзії в Україні / <i>The future of financial inclusion banks in Ukraine</i>	1541
Хайдаров Н.І. Інклюзивність як новий KPI: як вимірювати соціальний вплив бізнесу / <i>Inclusivity as a new KPI: how to measure the social impact of business</i>	1544
Хайдарова В.О. Бізнес-моделі майбутнього: інклюзивність як конкурентна перевага / <i>Business models of the future: inclusion as a competitive advantage</i>	1548
Хоменюк О.М. Інклюзивний розвиток України: освітня інтеграція, бізнес-стратегія та макроекономічна трансформація / <i>Inclusive development of Ukraine: educational integration, business strategy, and macroeconomic transformation</i>	1552
Хромець О.А. Інклюзивні локальні бізнес-ініціативи / <i>Inclusive local business initiatives</i>	1554
Хуртовський В.М. Інклюзивний економічний розвиток як стратегічний пріоритет сучасної держави / <i>Inclusive economic development as a strategic priority of the modern state</i>	1556

Царенко М.В.

Грантові програми для інклюзивного розвитку / *Grant programmes for inclusive development* 1559

Цвілюк І.Ю.

Інклюзивний цифровий маркетинг у розвитку ветеранського бізнесу / *Inclusive digital marketing in the development of veteran-owned businesses* 1561

Цимбалій П.А.

Цифрова інклюзія як чинник інклюзивного розвитку економіки України / *Digital inclusion as a factor of inclusive development of the economy of Ukraine* 1564

Ціпун К.І.

Інклюзивний сервіс у готельному бізнесі як фактор лояльності клієнтів / *Inclusive service in the hotel industry as a factor of customer loyalty* 1567

Чаплигін А.О.

Особливості участі гуманітарних організацій в розвитку інклюзивного середовища в Україні / *Features of the participation of humanitarian organizations in the development of an inclusive environment in Ukraine* 1570

Черниш Д.О.

Сучасні управлінські моделі в контексті інклюзивної економіки / *Modern management models in the context of an inclusive economy* . . . 1574

Черниш Д.Ю.

Трансформація маркетингових стратегій ШІ: як аналіз великих даних переосмислює прийняття рішень у бізнесі / *Transformation of marketing strategies by AI: how big data analytics redefines business decision-making* 1577

Чечель О.М.

Інклюзивна економіка у післявоєнній трансформації України: виклики та перспективи / *Inclusive economy in the post-war transformation of Ukraine: challenges and prospects* 1580

Чикало Н.О.

Роль інформаційно-комунікаційних технологій у створенні інклюзивного середовища / *The role of information and communication technologies in creating an inclusive environment* 1585

Чикало С.В.

Проблеми використання інформаційно-комунікаційних технологій в інклюзивному середовищі / *Problems of using information and communication technologies in an inclusive environment* 1589

Чікалкін С.М.

Взаємозв'язок економічної безпеки підприємств та управлінських рішень у сучасній економіці / *The relationship between enterprise economic security and management decisions in the modern economy* 1593

Чорнобай А.В.

Теорія «Х» і «У» Д. Макгрегора / *Theory «X» and «Y» by D. McGregor* 1596

Шаповал М.О.

Роль педагога у впровадженні інклюзивної освіти / *The role of the teacher in implementing inclusive education* 1600

Шафранова К.В.

Роль діджиталізації в підвищенні ефективності бізнес-процесів на підприємствах України / *The role of digitalisation in improving the efficiency of business processes at Ukrainian enterprises* 1605

Шеремет В.С.

Інклюзивне фінансове середовище як фактор розвитку малого та середнього бізнесу / *Inclusive financial environment as a factor in the development of small and medium businesses* 1609

Шкундра Р.О.

Інклюзивні бізнес-стратегії як фактор стійкого економічного розвитку України / *Inclusive business strategies as a factor of sustainable economic development of Ukraine* 1612

Шостак Д.С.

Проблематика впровадження інклюзивного навчання у вітчизняному освітньому просторі / *The problem of implementing inclusive education in the domestic educational space* 1616

Шпак Д.В.

Соціальна відповідальність бізнесу у формуванні інклюзивної економічної політики держави / *Corporate social responsibility in shaping the state's inclusive economic policy* 1618

Шутько М.С.

Інклюзивні локальні бізнес-ініціативи / *Inclusive local business initiatives* 1622

Юркевич О.С.

Використання штучного інтелекту в маркетингу: можливості та ризики для розвитку інклюзивних стратегій / *Use of artificial intelligence in marketing: opportunities and risks for the development of inclusive strategies* 1625

Юхно Д.В.

Розвиток аграрного сектору, державна підтримка та ефективність / *Development of the agricultural sector, state support and efficiency* ... 1628

Яблонський П.Д.

Перешкоди та бар'єри на шляху до фінансової інклюзії в Україні / *Obstacles and barriers to financial inclusion in Ukraine* 1631

Язвінська П.В.

Соціальні мережі як простір для розвитку інклюзивних спільнот / *Social media as a platform for developing inclusive communities* 1634

Яковенко І.І.

Інфлюенсери та інклюзія: як блогери формують толерантність у суспільстві / *Influencers and inclusion: how bloggers shape tolerance in society* 1637

Яковенко Ю.О.

Соціальне підприємництво як інструмент розбудови інклюзивного суспільства / *Social entrepreneurship as a tool for developing an inclusive society* 1639

Яценко Д.Є.

Окремі аспекти економічної інклюзії / *Certain aspects of economic inclusion* 1643

СЕКЦІЯ № 4

ІНКЛЮЗИВНІ ІННОВАЦІЇ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ДИСКУРС / *INCLUSIVE INNOVATIONS: INTERNATIONAL LEGAL DISCOURSE*

Аванесян Г.М., Плужник Ю.Ю.

Особливості застосування праці осіб із інвалідністю / *Features of employment of persons with disabilities* 1647

Алієв Азер Аріф огли

Інклюзивні цифрові інновації в системі публічного управління як передумова зміцнення національної безпеки / *Inclusive digital innovations in the public administration system as a prerequisite for strengthening national security* 1651

Бала Д.Є.

Право на працю та соціальний захист у контексті поствоєнної відбудови України / *The right to work and social protection in the context of post-war reconstruction of Ukraine* 1655

Барна А.С.

Баланс між свободою слова та боротьбою з дискримінацією у медіапросторі / *Balancing freedom of speech and combating discrimination in the media space* 1658

Батаєва К.В., Батаєва О.В.

Особливості інклюзивної музичної освіти у світових та українських вищих навчальних закладах / *Features of inclusive music education in world and ukrainian higher education institutions* 1661

Бондаренко В.В.

Глобалізація та проблеми інклюзії в сучасному світі /
Globalization and inclusion issues in the modern world 1665

Василюк І.М., Кушнірук Ю.П.

Забезпечення права засуджених з психічними відхиленнями
у контексті принципу гуманного ставлення та поваги
до їх людської гідності / *Ensuring the rights of convicts
with mental disabilities in the context of humane treatment* 1668

Вусик В.Г.

Екологічне садівництво як модель сталої бізнес-ініціативи
у візії інклюзивного майбутнього України / *Ecological horticulture
as a model of sustainable business initiative in the vision of an inclusive
future of Ukraine* 1671

Гавриш К.Є.

Європейський досвід забезпечення інклюзії: можливості його
імплементатії в Україні / *European experience in ensuring inclusion:
opportunities for its implementation in Ukraine* 1674

Дабіжа В.В.

Цифровий розрив та легітимність влади: механізми використання
e-consultation для підвищення підзвітності та інклюзивності
в Україні / *The digital divide and the legitimacy of government:
mechanisms for using e-consultation to improve accountability
and inclusivity in Ukraine* 1677

Дорошенко О.І.

Цифрова інклюзія як стратегічний напрям цифрової
трансформації України / *Digital inclusion as a strategic direction
of Ukraine's digital transformation* 1680

Дума З.Є.

Інклюзивні інновації в умовах війни: міжнародно-правові
орієнтири та українські реалії їх реалізації / *Inclusive innovations
in war conditions: international legal guidelines and ukrainian realities
of their implementation* 1683

Ізуїта П.О., Женжера С.В.

Філософсько-правові перспективи розвитку інклюзії
у міжнародному праві / *Philosophical and legal perspectives
on the development of inclusion in international law* 1686

Ільків І.І.

Корпоративні практики та моделі інклюзивної адаптації
ветеранів на українських підприємствах / *Corporate practices
and management models of inclusive adaptation of veterans
at Ukrainian enterprises* 1689

Кириченко В.В.

Цифрові технології в інклюзивній освіті: міжнародно-правові підходи до регулювання та перспективи розвитку в Україні / *Digital technologies in inclusive education: international legal approaches and development prospects in Ukraine* 1693

Кириченко Г.В.

Інклюзивний підхід до енергетичної політики України: публічно-управлінський вимір / *Inclusive approach to Ukraine's energy policy: public administrative dimension* 1696

Клюйко С.В.

Медіація як правовий інструмент вирішення конфліктів у сфері інклюзивної освіти / *Mediation as a legal instrument for conflict resolution in the field of inclusive education* 1699

Коваленко В.Ф., Мінакова О.А.

Стан та перспективи розвитку професійної підготовки суддів і правоохоронців у сфері інклюзії в Україні / *Status and prospects for the development of professional training of judges and law enforcement officers in inclusion in Ukraine* 1704

Комащенко О.П.

Державна кредитна політика та її вплив на інклюзивне економічне зростання України / *State credit policy and its impact on inclusive economic growth in Ukraine* 1707

Кондицька М.Р.

Інклюзивні інновації: міжнародно-правовий дискурс / *Inclusive innovations: international legal discourse* 1711

Корельчук А.А.

Проблема працевлаштування людей з інвалідністю: причини та шляхи подолання / *Employment of people with disabilities: challenges and solutions* 1715

Кравченко А.П., Мамалицький В.О.

Доступність як структурний компонент захисту вразливих груп у міжнародному гуманітарному праві / *Accessibility as a structural component of the protection of vulnerable groups in international humanitarian law* 1718

Крамаренко І.В.

Аналіз сучасного досвіду впровадження інклюзивних інновацій у публічне управління / *Analysis of modern experience of introducing inclusive innovations in public administration* 1720

Красовська А.М.

Інклюзивна модель підтримки українців, які повертаються з країн ЄС / *An inclusive support model for Ukrainians returning from EU countries* 1724

Купа О.В.

Соціальні та гендерні аспекти фінансової інклюзії / *Social and gender aspects of financial inclusion* 1728

Куриляка Я.І.

Ключові положення Хартії основних прав Європейського Союзу / *Key provisions of the Charter of fundamental rights of the European Union* 1730

Мазур Л.Ю.

Інклюзивне середовище як складова національної безпеки: правовий аспект у період збройного конфлікту / *Inclusive environment as a component of national security: legal aspects during armed conflict* 1733

Макєєв Д.В.

Інформаційна політика як інструмент забезпечення інклюзії в цифровому суспільстві / *Information policy as a tool for ensuring inclusion in the digital society* 1738

Марченко О.В., Антонюк Т.В.

Особливості організації безбар'єрного інклюзивного освітнього середовища у закладах вищої освіти / *Features of organizing a barrier-free inclusive educational environment in higher education institutions* 1741

Марченко О.В.

Вдосконалення структури інклюзивного освітнього середовища у закладах вищої освіти / *Improving the structure of an inclusive educational environment in higher education institutions* 1743

Міклош Б.В.

Міжнародна допомога, як каталізатор розвитку економічних інклюзивних практик в Україні при російській агресії / *International aid as a catalyst for the development of inclusive economic practices in Ukraine amid russian aggression* 1745

Мозговий В.А.

Європейська стратегія інклюзивного зростання: досвід для України / *European strategy for inclusive growth: experience for Ukraine* 1749

Мозолюк-Боднар Л.М.

Взаємозв'язок прав людини, інновацій та сталого розвитку / *The interrelation of human rights, innovation and sustainable development* 1753

Неділько Б.В.

Штучний інтелект, право та інклюзія: забезпечення рівного доступу та правового захисту в цифрову епоху / *Artificial intelligence, law and inclusion: ensuring equal access and legal protection in the digital age* 1756

Овощніков І.С.

Євроінтеграційний вимір інклюзивності: роль двосторонньої дипломатії та міжнародних інституцій у гармонізації політик України та ЄС / *Eurointegration dimension of inclusivity: the role of bilateral diplomacy and international institutions in harmonizing policies of Ukraine and the EU* 1760

Пендальчук Є.В.

Лідерство в умовах кризи: як інклюзивність підсилює ефективність державного управління / *Leadership in crisis conditions: how inclusivity enhances the effectiveness of public administration* 1763

Пендальчук Т.В.

Управління соціальною адаптацією ветеранів та ВПО: практичні кейси громад / *Management of social adaptation of veterans and IDPS: practical cases of communities* 1766

Пискун Д.В.

Соціальна відповідальність держави у системі публічного управління / *Social responsibility of the state in the system of public administration* 1768

Пікалюк С.С.

Моделі підтримки інклюзивної освіти: міжнародний досвід і правові орієнтири / *Models of support for inclusive education: international experience and legal frameworks* 1772

Приходько В.О.

Європейська комісія як виконавчий орган Європейського Союзу / *The European commission as the executive body of the European Union* 1777

Пуховий О.Л.

Інклюзивні фінансові послуги для осіб з інвалідністю / *Inclusive financial services for people with disabilities* 1780

Рачинський Р.Ю.

Шлюбно-сімейні права осіб з інвалідністю: проблема дискримінації та шляхи її подолання / *Marriage and family rights of people with disabilities: the problem of discrimination and ways to overcome it* 1782

Ромашко Д.В.

Національний та міжнародний досвід підвищення інклюзивності ринку праці / *National and international experience in enhancing labor market inclusiveness* 1786

Сабадаш Д.О.

Інклюзія у кримінальному процесі: права жертв війни та переселенців / *Inclusion in criminal proceedings: rights of war victims and internally displaced persons* 1789

Савич В.О.

Інклюзивні інновації в сфері менеджменту освітньої діяльності в Україні / *Inclusive innovations in the management of educational activities in Ukraine* 1793

Садковський С.П.

Міжнародно-правові аспекти цифрової інклюзії та захисту прав людини в умовах розвитку інформаційних технологій / *International legal aspects of digital inclusion and human rights protection in the context of information technology development* 1796

Сандул М.М.

Європейський досвід забезпечення рівних можливостей у системі державного управління / *European experience in ensuring equal opportunities in the public administration system* 1799

Скутельник І.В.

Когнітивна інклюзія: управлінські практики формування «нової суб'єктності» громадян / *Cognitive inclusion: management practices for forming the «new subjectivity» of citizens* 1803

Стрілко Д.Л., Трьомка О.В.

Правове забезпечення інклюзивної освіти в Україні: проблеми та перспективи розвитку / *Legal support of inclusive education in Ukraine: problems and prospects of development* 1806

Тетера Д.К.

Інклюзивна освіта як індикатор сталого розвитку: міжнародно-правовий аспект / *Inclusive education as an indicator of sustainable development: international legal aspect* 1810

Трофименко А.О.

Бренд айдентика інклюзивного закладу громадського харчування / *Brand identity of an inclusive public catering establishment* 1814

Трунілін М.О., Ізюта П.О.

Захист прав військовослужбовців яким встановлено інвалідність, внаслідок поранень, одержаних під час захисту Батьківщини / *Protection of the rights of military personnel who have been declared disabled as a result of injuries sustained while defending their Homeland* 1817

Федоренко Т.В.

Впровадження інклюзивних інновацій у розвиток сучасної освіти в Україні / *Implementation of inclusive innovations in the development of modern education in Ukraine* 1821

Федоров В.А.

Правові механізми забезпечення інклюзивної освіти: порівняльний аналіз європейських практик / *Legal mechanisms for inclusive education: a comparative analysis of european practices* 1824

Хміль В.А.

Доказування у справах про дискримінацію в освітньому процесі:
правовий та процесуальний аспект / *Proof in cases of discrimination
in the educational process: legal and procedural aspect* 1828

Чеховський А.А.

Інноваційно-інклюзивна модель публічного управління
енергетичною безпекою держави / *Innovative and inclusive model
of public management of energy security of the state* 1834

Шимчишин О.М.

Правове забезпечення розвитку інклюзивного суспільства:
міжнародний, політичний та національний правовий виміри /
*Legal support for the development of an inclusive society: international,
political, and national legal dimensions* 1838

СЕКЦІЯ № 5

ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО Й ЗДОРОВОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА / ENGINEERING AND TECHNOLOGICAL INNOVATIONS IN THE THEORY AND PRACTICE OF CREATING AN INCLUSIVE AND HEALTHY EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Oliferchuk O.

Development of inclusive nutrition technologies as a component of
comprehensive rehabilitation for persons with disabilities (the practice
of the «BlagoDar» rehabilitation center) / *Розробка інклюзивних
технологій харчування як складова комплексної реабілітації осіб
з інвалідністю (практика центру «БлагоДар»)* 1843

Аврамчук Є.В.

Використання робототехніки в інклюзивному навчанні дітей
з особливими потребами / *Using robotics in inclusive education
for children with special needs* 1845

Антоненко А.А.

Батат у здоровому харчуванні / *Sweet potato in healthy nutrition* . . . 1850

Бистрицька А.В.

Використання натуральних інгредієнтів у кондитерських виробках
як засіб формування здорового харчування / *Use of natural
ingredients in confectionery as a means of forming healthy nutrition* . . . 1854

Гутнік В.А.

Перспективи використання порошку плодів опунції
для підвищення споживчої привабливості кондитерських виробів /
*Prospects for using prickly pear fruit powder to enhance the consumer
appeal of confectionery products* 1857

Доронін С.О.

Програмна імплементація системи розширеної ситуаційної обізнаності (SA) для незрячих користувачів, адаптованої з військових навігаційних рішень / *Software implementation of an enhanced situational awareness (SA) system for blind users, adapted from military navigation solutions* 1861

Жидкова Т.В.

Забезпечення інклюзивності прибудинкової території прихистків / *Ensuring inclusivity in the adjacent territory of shelters* 1864

Зверєв Б.М., Кузьмін О.В., Нєміріч О.В., Чемакіна О.В.

Створення інклюзивного середовища в інфраструктурі HoReCa / *Creation of an inclusive environment in the HoReCa infrastructure* . . . 1867

Калакура М.М., Калакура В.В.

Використання органічної сировини у виробництві ресторанної продукції / *Using organic raw materials in the production of restaurant products* 1870

Ковальов О.О.

Технології приготування безглютенових страв / *Technologies for preparing gluten-free dishes* 1874

Ковтун В.А.

Біоактивні десерти на основі пробіотиків і пребіотиків / *Bioactive desserts based on probiotics and prebiotics* 1878

Кувальський А.О.

Інклюзивний підхід до використання національних символів в українській бренд-айдентиці / *Inclusive approach to the use of national symbols in ukrainian brand identity* 1884

Лещенко В.С., Оліферчук О.Г.

Аналіз технологій високобілкових м'ясних виробів для фізичної реабілітації осіб з інвалідністю / *Analysis of high-protein meat product technologies for physical rehabilitation of people with disabilities* 1887

Литвин Є.В.

Застосування спіруліни як функціонального інгредієнта для покращення технологічних і нутрієнтних властивостей сорбету / *Use of spirulina as a functional ingredient to improve the technological and nutritional properties of sorbet* 1892

Мельниченко В.Л.

Інноваційні підходи до підвищення біологічної цінності рисових снєків шляхом використання порошку червоних водоростей *Kappaphycus alvarezii* / *Innovative approaches to enhancing the biological value of rice snacks through the use of red algae powder Kappaphycus alvarezii* 1895

Міронов Ю.Г.

Відповідальне використання великих мовних моделей
в освітньому процесі / *Responsible usage of large language models
in educational process* 1899

Мохорт А.О.

Функціональний потенціал борошна з *Gryllus assimilis* у створенні
білкових продуктів майбутнього / *Functional potential of Gryllus
assimilis flour in the development of protein products of the future* . . . 1903

Оліферчук О.Г., Мішук Л.А., Мішук Ю.В.

Інноваційні продукти військового харчування як складова
інклюзивного соціально-економічного середовища / *Innovative
military food products as a component of an inclusive socio-economic
environment* 1907

Оліферчук О.Г., Сірик Ю.М.

Вакуумне пакування як засіб збереження якості сирого м'яса
для реабілітаційного харчування військових / *Vacuum packaging
as a means of preserving the quality of raw meat for the rehabilitation
nutrition of military personnel* 1910

Пашкевич В.І.

Роль 3D-анімації та інженерних симуляцій у формуванні
доступного інклюзивного й здорового освітнього середовища /
*The role of 3D animation and engineering simulations in forming
an accessible, inclusive, and healthy educational environment* 1914

Петренко Т.В.

Програми адаптації та соціальної підтримки осіб з інвалідністю /
Programs of adaptation and social support for people with disabilities . . . 1918

Прохорова О.В., Тугай Т.І., Тугай А.В.

Біологічне відновлення міських ґрунтів як складова
терапевтичного ефекту для людини у практиках міського
садівництва / *Biological restoration of urban soils as a component
of therapeutic effect for humans in urban horticulture practices* 1920

Руденко Д.В.

Інноваційні методи викладання іноземних мов у контексті
інклюзивної освіти / *Innovative methods of teaching foreign
languages in the context of inclusive education* 1924

Семенюк Г.Б.

Інженерно-технологічні засади ресурсозбереження як чинник
формування безпечного та здорового освітнього середовища /
*Engineering and technological bases of resource conservation
as a factor in creating a safe and healthy educational environment* . . . 1927

Сербіновський Б.О.

Система відновлення 3D-моделей об'єктів за допомогою стереозображень та нейронних мереж / *System for restoring 3D object models using stereo images and neural networks* 1931

Ставникович В.В.

Розробка спеціальних дієт для дітей з метаболічними розладами або харчовими сенсорними потребами / *Development of special diets for children with metabolic disorders or nutrition sensory needs* . 1934

Ставчанський О.О.

Моушн-дизайн як інструмент інклюзивної візуальної комунікації в освітньому середовищі / *Motion design as a tool for inclusive visual communication in the educational environment* 1937

Ткаченко В.В.

Інноваційні технології використання прянощів для створення оздоровчих харчових продуктів / *Innovative technologies of using spices to create healthy food products* 1941

Третяк І.І.

Технологія одержання плівкових композиційних матеріалів / *The technology of obtaining film composite materials* 1945

Трохимчук А.В.

Оптимізація технічного оснащення мобільної майстерні на базі Renault Master для ефективного надання послуг з виїзного автосервісу / *Optimization of technical equipment of a mobile workshop based on Renault Master for effective provision of mobile car service* 1947

Федько М.Ю.

Проектування екологічно стійких фітокомпозицій для оптимізації мікроклімату в інклюзивному середовищі на засадах пермакультури / *Designing ecologically sustainable phytocompositions for microclimate optimization sn an inclusive environment based on permaculture principles* 1950

Філіпов О.Є., Оліферчук О.Г.

Інноваційні підходи до оптимізації комунікаційних процесів інженерних мереж ресторанного господарства / *Innovative approaches to optimizing communication processes in engineering networks of the food service industry* 1952

Ясиняцька Я.С.

Використання топінамбуру в оздоровчому харчуванні / *Use of topinambur in healthy eating* 1956

СЕКЦІЯ № 6
ІНФОРМАЦІЙНІ І КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ТА ЦИФРОВІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА /
INFORMATION AND COMPUTER TECHNOLOGIES
AND DIGITIZATION OF THE INCLUSIVE ENVIRONMENT

Voitek D.

Imitation reinforcement learning and rule-based experts for building energy systems management / *Імітаційне навчання з підкріпленням та експертні системи на основі правил для керування енергосистемами будівель* 1959

Авдалов Г.В.

CRYSTALS-Kyber як основа квантово-стійкого механізму інкапсуляції ключів / *CRYSTALS-Kyber as the basis of a quantum-stable mechanism for key encapsulation* 1964

Авдалов Г.В.

Порівняльний аналіз CRYSTALS-Kyber та CRYSTALS-Dilithium у постквантовій криптографії / *Comparative analysis of CRYSTALS-Kyber and CRYSTALS-Dilithium in post-quantum cryptography* 1968

Андрушенко М.В.

Адаптивний веб-дизайн для людей із порушеннями зору / *Adaptive web design for people with visual impairments* 1972

Багатий А.М.

Використання технологій доповненої реальності для підтримки інклюзивності в освітньому середовищі / *Using augmented reality technologies to support inclusivity in educational environments* 1974

Бараш А.С.

Адаптивний дизайн для людей з порушенням зору: принципи, стандарти та сучасні технології інклюзивного інтерфейсу / *Adaptive design for people with visual impairments: principles, standards, and modern technologies of inclusive interface* 1978

Батрак О.Г.

Автоматизовані системи на базі машинного зору для забезпечення доступності навчальних приміщень / *Application of generative AI and rag-based systems for personalizing educational content in an inclusive learning environment* 1981

Берназ А.О.

Цифровізація бухгалтерського обліку / *Digitization of accounting* 1984

Близнюк А.В.

Розробка моделі процесів функціонування СППР за фреймворком Zero Trust / *Development of a model for the functioning of DSS based on the Zero Trust framework* 1987

Богун Р.І.

Використання інтегрованих середовищ розробки з підтримкою штучного інтелекту для реалізації диференційованого навчання в інклюзивному освітньому просторі / *Using AI-powered integrated development environments for implementing differentiated instruction in an inclusive educational environment* 1990

Богуцький А.І.

Захист особистої ідентифікаційної інформації при роботі з моделями ШІ / *PII data protection in AI models* 1994

Боденчук Б.І.

ШІ як інструмент доступності: використання нейромереж у створенні інклюзивних освітніх матеріалів з журналістики / *AI as a tool for accessibility: the use of neural networks in creating inclusive educational materials in journalism* 1997

Бондарчук В.С.

Інформаційні і комп'ютерні технології та цифровізація інклюзивного середовища / *Information and computer technologies and the digitalization of the inclusive environment* 2000

Борисенко О.С.

Вразливості механізмів Identity and Access Management (IAM) як основний вектор атак на персональні дані у хмарі / *Vulnerabilities of Identity and Access Management (IAM) mechanisms as the primary attack vector on personal data in the cloud environment* 2004

Бровченко Є.М.

Метод адаптивного управління ризиками для безпеки неструктурованої інформації в мобільних системах / *Adaptive risk management method for the security of unstructured information in mobile systems* 2007

Бундак О.А., Поліщук А.В.

Розвиток інклюзивного середовища у публічних бібліотеках: діяльність Волинської обласної бібліотеки імені Олени Пчілки / *Development of an inclusive environment in public libraries: activities of the Volyn regional library named after Olena Pchylka* 2010

Волинько В.О.

Осучаснені підходи до ухвалення споживчих рішень у цифрову епоху / *Modernized approaches to consumer decision-making in the digital age* 2014

Гранчак І.А.

Архітектура та функціональність універсальних цифрових платформ / *Architecture and functionality of universal digital platforms* 2017

Григоренко О.М., Ратушенко А.Т., П'ятницька Г.Т. Цифрова інклюзія освіти як завдання на шляху забезпечення сталого розвитку / <i>Digital inclusion in education as a task on the path to sustainable development</i>	2020
Демидов А.С. Аварійне відновлення у хмарних мережах. Використання. Архітектура автономного ШІ-агента для управління відмовостійкістю Stateful сервісів / <i>Disaster recovery in cloud networks. Autonomous AI agent architecture for managing Stateful services resilience</i>	2024
Денисюк О.М. Методи оптимізації комбінованого пошуку та формування контексту в системах генеративного штучного інтелекту для інклюзивної освіти / <i>Methods for optimizing combined search and context formation in generative AI systems for inclusive education</i>	2028
Добровіська О.О. Впровадження цифрової інклюзії у закладах вищої освіти / <i>Implementation of digital inclusion in higher education institutions</i>	2032
Ємець М.І. Токеноміка освіти у метавсесвітах з моделями мотивації, нагородження та технічними механізмами реалізації / <i>Education tokenomics in metaverses with models of motivation, rewarding, and technical implementation mechanisms</i>	2035
Жовнірчик Л.І. Інклюзивний підхід у командній роботі під час проєктного практикуму з програмної інженерії / <i>Inclusive approach to teamwork during a project workshop in software engineering</i>	2039
Жуков О.В. Розробка системи розпізнавання рукописного тексту з використанням нейромереж / <i>Development of a handwritten text recognition system using neural networks</i>	2044
Журавель К.М. Особливості інклюзивного навчання математики у фаховому коледжі «Освіта» / <i>Features of inclusive teaching of mathematics at the Osvita vocational college</i>	2047
Загорулько А.В. Дослідження ефективності CI/CD систем з використанням репозиторіїв відкритого коду / <i>Evaluating the effectiveness of CI/CD systems through open-source repository mining</i>	2050

Зошак Л.М.

Теорія ймовірностей у прогнозуванні потреб інклюзивного навчального середовища / *Probability theory in forecasting the needs of an inclusive learning environment* 2053

Зубков І.О.

Аналіз досліджень щодо застосування штучного інтелекту для допомоги людям з порушеннями зору / *Analysis of research on the application of artificial intelligence to help people with visual impairments* 2057

Канівець Н.В.

Комп'ютерні технології в навчальному процесі здобувачів освіти з інклюзією / *Computer technologies in the educational process of students with inclusion* 2062

Ковальов А.Е.

Інфраструктурні рішення для інклюзивної освіти: порівняльний аналіз VPS/VDS і хмарних платформ у розгортанні освітніх вебсервісів / *Infrastructure solutions for inclusive education: comparative analysis of VPS/VDS and cloud platforms in deploying educational web services* 2064

Колесник Д.М.

Використання контейнеризації в процесі розробки програмного забезпечення на прикладі Python / *The usage of containerisation in the software development process using Python as an example* 2067

Колодійчук Ю.В.

Інформаційна гігієна як превентивна стратегія зниження інформаційного перевантаження і підтримання психічного здоров'я користувачів / *Information hygiene as a preventive strategy for reducing information overload and maintaining users' mental health* 2071

Комаров М.А.

Відкриті дані та цифрова підзвітність: нові механізми запобігання корупції в державному секторі / *Open data and digital accountability: new mechanisms for preventing corruption in the public sector* 2074

Коцюрба І.О.

Розробка онлайн-платформи для мультикористувацьких вебігор з використанням сучасних вебтехнологій (Next.js) / *Development of an online platform for multiplayer web games using modern web technologies (Next.js)* 2078

Кошара А.В.

Агентні SOC-системи: моніторинг, кореляція та реагування / *Agent-based SOC systems: monitoring, correlation and response* 2080

Крижевський І.О.

Комплексний підхід до проектування інклюзивного цифрового середовища інституту: поєднання технічних засобів доступності та AI-асистента / *A comprehensive approach to designing an inclusive digital environment of the institute: combining technical accessibility tools and an AI assistant* 2083

Кримська О.І.

Цифрові технології в корекційно-розвивальній роботі вчителя-логопеда / *Digital technologies in the corrective and developmental work of a speech therapist teacher* 2087

Лепеха І.Д.

Використання програмного забезпечення з відкритим вихідним кодом у освітніх процесах / *Usage of open source software in educational processes* 2091

Лоза Г.І.

Виклики та можливості: як етично використовувати штучний інтелект, дотримання академічної доброчесності / *Challenges and opportunities: how to use artificial intelligence ethically, maintaining academic integrity* 2094

Лунін В.М.

Універсальний дизайн візуальних медіа та комунікації як інструмент психологічної стабілізації дітей з РАС у ЗЗСО під час військової агресії / *Universal design of visual media and communication as a tool for psychological stabilization of children with ASD in general secondary education institutions during military aggression* 2098

Максаков А.В.

Інформаційна система для викладачів: адаптація освітнього контенту під індивідуальні потреби студентів / *Information system for teachers: adaptation of educational content to individual needs of students* 2101

Мельник О.В.

Штучний інтелект в інклюзивній освіті: можливості та виклики / *Artificial intelligence in inclusive education: opportunities and challenges* 2105

Михайленко О.О.

AI агенти в інклюзивному освітньому середовищі / *AI agents in an inclusive educational environment* 2109

Мірошниченко А.А.

Використання дронів у репортажній журналістиці для підвищення доступності інформації та висвітлення життя в ізольованих/важкодоступних громадах / *Using drones in reportage journalism to increase access to information and cover life in isolated/hard-to-reach communities* 2112

Моїсєєнко Є.В.

Використання інформаційних технологій у розвитку інклюзивного середовища / *The use of information technologies in the development of an inclusive environment* 2115

Нижник О.І.

Використання нейронної мережі для покращення якості зображень в інклюзивному освітньому середовищі / *Using a neural network to improve image quality in an inclusive educational environment* . . . 2119

Нікітюк А.А.

Цифрові ресурси для навчання іноземних мов у системі інклюзивної освіти / *Digital resources for foreign language learning in inclusive education* 2123

Одрібець Н.В.

Інтелектуальна система формування тестів для математичних дисциплін у цифровому інклюзивному середовищі / *Intelligent test generation system for mathematical disciplines in a digital inclusive environment* 2125

Павленко О.Ю., Тимошенко О.М.

Побудова багатостанового запам'ятовуючого пристрою на основі двополюсників з від'ємним опором / *Construction of a multistate memory device based on bipolar connections with negative resistance* . . . 2128

Павлик В.Ю.

Застосування генеративного ШІ для автоматизованого створення доступних описів та оверлеїв в інженерних САПР / *Applying generative AI for automated creation of accessible descriptions and overlays in engineering CAD software* 2132

Помазун О.О.

Використання штучного інтелекту для адаптації навчальних матеріалів під потреби здобувачів освіти з обмеженими можливостями / *Using artificial intelligence to adapt educational materials to the needs of learners with disabilities* 2135

Радик Т.М.

Інформаційні і комп'ютерні технології та цифровізація інклюзивного середовища / *Information and computer technologies and digitalization of the inclusive environment* 1239

Рачишен М.О.

Застосування чат-ботів у підтримці інклюзивного навчання / *The use of chatbots in supporting inclusive education* 2142

Романова Г.Д.

Цифрова доступність як основа інклюзивного суспільства / *Digital accessibility as the basis of an inclusive society* 2146

Рубаняк Т.М., Тимошенко О.М.

Один підхід до використання штучного інтелекту в задачі автоматизації управління складською логістикою / *One approach to the use of artificial intelligence in the problem of automation of warehouse logistics management* 2150

Савін О.А.

Криптовалюта та блокчейн як потенційні інструменти фінансової інклюзії / *Cryptocurrency and blockchain as potential tools for financial inclusion* 2154

Трамон А.О.

Врахування інклюзивності при розробці архітектури рішень для автоматизації приймального тестування / *Addressing inclusivity in the architectural design of acceptance test automation solutions* . . . 2157

Трескунов Ф.В.

Цифрові технології (фінтех, мобільний банкінг, електронні гаманці) як чинник розвитку фінансової інклюзії / *Digital technologies (fintech, mobile banking, electronic wallets) as factor in the development of financial inclusion* 2160

Ульянов Я.І.

Медіаграмотність як інструмент інклюзії: створення доступних відеолекцій з субтитрами та жестовою мовою для студентів з порушеннями слуху / *Media literacy as a tool for inclusion: creating accessible video lectures with subtitles and sign language for students with hearing impairments* 2162

Халапсіс Д.О., Топалов А.М.

Система мікроконтролерів для гнучкого біонічного протеза руки / *Microcontroller system for flexible bionic hand prosthesis* 2167

Храмцов Є.І.

Переваги та недоліки мікросервісної архітектури / *Advantages and disadvantages of microservice architecture* 2170

Чемакіна О.В., Матвійчук-Юдіна О.В.

Україномовна аудіонавігація в інклюзивному веб-дизайні / *Ukrainian-language audio navigation in inclusive web design* 2178

Чорнокозинський К.С.

Альтернативні завдання для самостійної роботи / *Alternative tasks for independent work* 2184

Шаровський В.С.

Цифрові сервіси та програмні рішення для підтримки інклюзивного освітнього середовища / *Digital services and software solutions to support an inclusive educational environment* 2189

Швецов Я.П.

Дослідження та розробка адаптивного методу навчання нейронних мереж для створення AI-відео з зображенням / *Research and development of an adaptive neural network training method for creating AI-video with images* 2192

Шевчук В.В.

Кіберантроп як людиноцентричний вимір цифрового формату безсмертя / *Cyberanthrope as a human-centered dimension of the digital format of immortality* 2195

Шкітов А.А.

Цифрова трансформація процесів підтримки інклюзивного середовища за допомогою BPMN-моделювання / *Digital transformation of inclusive environment support processes using BPMN modeling* 2198

Щербина І.В.

Розробка веб-платформи для управління особистими фінансами з елементами цифрової інклюзивності / *Development of a web platform for personal finance management with digital inclusivity features* 2202

Юрченко В.О.

Цифрові інструменти для створення інклюзивного освітнього контенту / *Digital tools for creating inclusive educational content* . . . 2207

Юшко О.В.

Інтелектуальні візуальні системи як основа безпечного та інклюзивного освітнього середовища / *Intelligent visual systems as the basis of a safe and inclusive educational environment* 2211

СЕКЦІЯ № 7

**МІЖКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО
СЕРЕДОВИЩА: МОВА-ТУРИЗМ-ДИЗАЙН-МЕДІА /
INTERCULTURAL DIMENSION OF THE INCLUSIVE EDUCATIONAL
ENVIRONMENT: LANGUAGE, TOURISM, DESIGN AND MEDIA**

Knodel L.

Ensuring the normal life of people with disabilities / *Забезпечення нормального життя людей з інвалідністю* 2216

Loponosova N.

Types of attitudes toward people with disabilities in the world / *Типи ставлення до людей з інвалідністю у світі* 2221

Pohribna L.

Ideas of humanism and inclusivity in the pedagogical heritage of Hryhoriy Skovoroda: intercultural dimension and modern actualization / *Ідеї гуманізму та інклюзивності в педагогічній спадщині Григорія Сковороди: міжкультурний вимір та сучасна актуалізація* 2225

Анісімова А.О.

Лексико-семантична специфіка молодіжного сленгу в цифровому середовищі: проблеми інклюзії та мовні бар'єри / *Lexical and semantic specificity of youth slang in the digital environment: inclusion issues and language barriers* 2228

Ахремова О.О.

Language — as a mediator of education in an inclusive educational environment / *Мова — як посередник освіти в інклюзивному освітньому середовищі* 2233

Барбінова А.В., Золотаренко В.Ю.

Медіа та інклюзія: формування толерантного ставлення через інформаційний простір / *Media and inclusion: shaping tolerant attitudes through the information space* 2237

Барна І.В.

Інклюзивний туризм, як прояв гуманістичних цінностей суспільства / *Inclusive tourism as a manifestation of humanistic values of society* 2241

Барна Н.В., Коротєєва А.В.

Досвід інклюзивних екскурсій як форма культурного діалогу / *The experience of inclusive excursions as a form of cultural dialogue* . . . 2243

Барчан О.О.

Візуальна комунікація як інструмент формування екологічної свідомості / *Visual communication as a tool for forming environmental awareness* 2246

Беленко Л.І.

Використання жестової мови у процесі викладання іноземних мов / *Use of sign language in the process of teaching foreign languages* 2249

Біла Н.В.

Аналіз українських подкастів про культуру / *Analysis of Ukrainian cultural podcasts* 2252

Вдовін П.П.

Цифровізація культурної пам'яті: як онлайн-медіа формують українську ідентичність у міжкультурному просторі / *Digitalization of cultural memory: how online media shape Ukrainian identity in the intercultural space* 2257

Веслоух М.С.

Лінгвокультурна адаптація та «легка мова»: застосування принципів Easy-to-Read та Plain Language у туристичній та освітній комунікації / *Linguocultural adaptation and «easy language»: application of Easy-to-Read and Plain Language principles in tourism and educational communication* 2259

Власик А.Г.

Прийоми моделювання фліп-класів з нарисної геометрії для спеціальності «Дизайн» / *Modeling techniques for flipped classes in descriptive geometry for the "Design" major* 2262

Володько Л.О.

Роль англійської мови у формуванні міжкультурної свідомості здобувачів освіти коледжу / *The role of english in forming intercultural awareness of college students* 2265

Гавриленко В.В.

Практики інклюзивного туризму в системі професійної освіти майбутніх менеджерів туризму / *Inclusive tourism practices in the system of professional education of future tourism managers* . . . 2268

Генін Г.І.

Настінний календар за мотивами геометричних орнаментів в українській народній творчості / *Wall calendar inspired by geometric ornaments in Ukrainian folk art* 2272

Гнатюк Л.Р.

Формування інклюзивного сакрального середовища: архітектурно-планувальні принципи адаптації до мультикультурного суспільства / *Shaping an inclusive sacred environment: architectural and planning principles for adapting to a multicultural society* 2275

Гордієнко А.М.

Адаптація соціальної моделі інвалідності в українському контексті: виклики та перспективи інклюзивного суспільства / *Adaptation of the social model of disability in the Ukrainian context: challenges and prospects of an inclusive society* 2279

Гордієнко А.М.

Дидактика розвитку лінгвістичної стійкості в цифровій комунікації: реалізація норм українського правопису (2019) у медіапросторі / *Didactics of fostering linguistic resilience in digital communication: implementing the norms of the Ukrainian orthography (2019) in the media space* 2282

Григор'єва В.О.

Концепція візуальної навігації для терапевтичного саду / *Visual navigation concept for a therapeutic garden* 2287

Громов Р.С.

Fostering a more inclusive educational environment / *Сприяння створенню більш інклюзивного освітнього середовища* 2290

Громов Р.С.

Language as a bridge: promoting social inclusion through multilingual education / *Мова як міст: сприяння соціальній інтеграції через багатомовну освіту* 2293

Дейкун Д.А.

Лексико-семантичні особливості мови геймінг-спільноти як прояв цифрової інклюзії та соціокультурної адаптації / *Lexico-semantic features of the gaming community's language as a manifestation of digital inclusion and sociocultural adaptation* 2298

Діб М.

Енергоефективний дизайн для підвищення доступності в процесі зеленої відбудови та реконструкції будівель в Україні / *Energy-efficient design for enhanced accessibility in the green recovery and buildings reconstruction of Ukraine* 2301

Домніч Л.М.

Англіцизми як маркер міжкультурної комунікації в сучасному медіапросторі / *Anglicisms as a marker of intercultural communication in the modern media space* 2306

Домніч Л.М.

Дидактична роль створення коротких цифрових наративів англійською мовою в соціальних мережах як інструмент інклюзивної комунікації / *Didactic role of creating short digital narratives in english in social media as a tool for inclusive communication* 2310

Іванова Т.І.

Міжнародні практики інклюзивного туризму: досвід для української освіти / *International practices of inclusive tourism: experience for ukrainian education* 2313

Іконнікова М.В.

Особливості психолінгвістичної обробки коротких цифрових повідомлень (micro-content) у мережі: вплив на когнітивні стратегії вивчення іноземної мови / *Peculiarities of psycholinguistic processing of short digital messages (micro-content) online: impact on cognitive strategies for foreign language learning* 2317

Іогансон Р.О.

Адаптація навчальних матеріалів з іноземних мов для учнів з порушеннями зору або слуху / *Adaptation of foreign language learning materials for students with visual or hearing impairments* . . . 2320

Калинюк Н.В.

Використання адаптивних цифрових інструментів (AI, субтитринг, гейміфікація) для формування інклюзивної іншомовної медіа-компетентності у студентів нефілологічних спеціальностей / *Using adaptive digital tools (AI, subtitling, gamification) to develop inclusive foreign language media competence among non-philology students* 2324

Ковалишен С.В.

Інтенсивні мовні курси як чинник прискореної професійної адаптації та перекваліфікації фахівців в умовах динаміки ринку праці / *Intensive language courses as a factor of accelerated professional adaptation and retraining in a dynamic labour market* 2327

Ковальчук Є.В.

Інноваційні методи викладання іноземних мов у контексті інклюзивної освіти / *Innovative methods of teaching foreign languages in the context of inclusive education* 2330

Кожушко О.І.

Інклюзивний UX/UI дизайн як ключ до доступності цифрових освітніх платформ / *Inclusive UX/UI design as a key to accessibility of digital educational platforms* 2333

Кожушко О.І.

Принципи інклюзивного графічного дизайну як засіб подолання комунікаційних бар'єрів в освітньому середовищі / *Principles of inclusive graphic design as a means of overcoming communication barriers in the educational environment* 2337

Кудь Р.Л.

Порівняльний аналіз наративів про українських біженців / внутрішньо переміщених осіб у західних та східних медіа / *Comparative analysis of narratives about Ukrainian refugees / internally displaced persons in Western and Eastern media* 2340

Кулик Б.І.

Мовна адаптація та інклюзія в університетському середовищі / *Language adaptation and inclusion in the university environment* . . . 2344

Куницький М.П.

Розвиток інклюзивного туризму у Великобританії / *Development of inclusive tourism in the United Kingdom* 2348

Лазор О.М.

Роль чутливої журналістики в контексті формування інклюзивного суспільства / *The role of sensitive journalism in the context of forming an inclusive society* 2352

Левик А.В.

Проблеми організації інклюзивного архітектурного середовища університетських кампусів в Україні / *Problems of organizing an inclusive architectural environment of university campuses in Ukraine* 2355

Левченко В.Л.

Дизайн як інструмент формування інклюзивного освітнього простору для дітей / *Design as a tool for creating an inclusive educational environment for children* 2359

Лєсна Є.Д.

Репрезентація інклюзивних цінностей у сучасних медіа /
Representation of inclusive values in contemporary media 2362

Літвінов С.М.

Підготовка гідів та екскурсоводів до роботи з туристами з особливими освітніми потребами / *Training guides and tour guides to work with tourists with special educational needs* 2365

Майстер А.А.

Сучасний стан розвитку інклюзивного туризму в Сполучених Штатах Америки / *The current state of inclusive tourism development in the United States of America* 2369

Медведенко С.В.

Мовна політика в інклюзивному туризмі: доступність інформації та послуг для іншомовних осіб та осіб з мовними порушеннями у туристичній інфраструктурі / *Linguistic policy for inclusive tourism: ensuring accessibility of information and services for non-native speakers and individuals with communication disabilities within the tourism sector* 2374

Медведенко С.В.

Формування міжкультурної комунікативної компетенції: використання автентичних мультимедійних матеріалів (фільми, подкасти, блоги) для вивчення мови та культури в інклюзивній аудиторії / *Developing intercultural communicative competence: the use of authentic multimedia resources (films, podcasts, blogs) for language and cultural acquisition within an inclusive educational setting* 2378

Мельник А.Ю.

Інклюзія та соціальна згуртованість як культурні характеристики освітнього середовища: досвід шкіл в Японії / *Inclusion and social cohesion as cultural characteristics of the educational environment: experience of schools in Japan* 2382

Мендюк В.Ю.

Адаптація навчальних матеріалів з іноземних мов для учнів з порушеннями зору або слуху / *Adaptation of foreign language learning materials for students with visual or hearing impairments* . . . 2385

Мирутенко Т.В.

Освітня інклюзія як умова забезпечення рівного доступу до освіти / *Educational inclusion as a condition for ensuring equal access to education* 2389

Мільничук С.С.

Формування міжкультурної компетенції в умовах інклюзивного освітнього середовища / *Development of intercultural competence in an inclusive educational environment* 2391

Мокрій Д.Т.

Мультимедійна інклюзія нематеріальної культурної спадщини: створення адаптованого медіаконтенту для туризму та міжкультурного сприйняття / *Multimedia inclusion of intangible cultural heritage: creation of adapted media content for tourism and intercultural perception* 2394

Музиченко А.С.

Теорія множинних інтелектів Говарда Гарднера як методологічна основа проектування інклюзивних освітніх видань для розвитку дизайн-мислення молодших школярів / *Howard Gardner's theory of Multiple Intelligences as a methodological basis for designing inclusive educational publications aimed at developing design thinking in primary school students* 2398

Ночовна Н.В.

Формування іншомовної мовленнєвої компетентності як передумова забезпечення міжкультурної інклюзії / *Formation of foreign language speech competence as a prerequisite for ensuring intercultural inclusion* 2402

Ожема С.В.

Особливості розвитку ринку готельних послуг для інклюзивного туризму / *Specifics of developing the hotel services market for inclusive tourism* 2405

Осадча Д.В.

Дизайн універсального навчання (UDL) та мовна варіативність: інтеграція мовознавчих підходів для створення гнучких навчальних програм, що враховують різні стилі сприйняття мови / *Design of universal learning (UDL) and language variability: integration of linguistic approaches for creation of flexible initial programs that take into account different styles perception of speech* 2409

Петренко В.О.

Комплексна адаптація освітнього простору ЗВО як фактор формування доступного туризму / *Complex adaptation of the educational space of ZVO as a factor in the formation of accessible tourism* 2413

Письменна М.О.

Лінгвістична інклюзія та міжкультурна комунікація: роль англійської мови у формуванні доступного освітнього середовища / *Linguistic inclusion and intercultural communication: the role of the english language in forming an accessible educational environment* 2417

Прозоренко В.Г.

Вплив геометричної форми та адаптивності логотипу на сприйняття бренду користувачами з когнітивними особливостями / *The role of geometric form and adaptive logo design in shaping brand perception among individuals with cognitive impairments* 2421

П'ятницький Н.М.

Мовна інклюзія та цифрова доступність: розробка багатомовних медіаресурсів та інтерфейсів для учнів з особливими освітніми потребами / *Linguistic inclusion and digital accessibility: development of multilingual media resources and interfaces for students with special educational needs* 2423

Самокиш А.Р.

Інноваційні методи викладання іноземних мов у контексті інклюзивної освіти / *Innovative methods of teaching foreign languages in the context of inclusive education* 2427

Синельников Є.Ю.

Роль волонтерських та освітніх туристичних проєктів у розвитку міжкультурної компетентності молоді / *The role of volunteer and educational tourism projects in the development of intercultural competence of youth* 2431

Сіренко Є.Д.

VR-технології як інструмент розвитку емпатії та міжкультурного розуміння у студентів / *VR technologies as a tool for developing empathy and intercultural understanding in students* 2435

Стельмах А.М.

Особливості навчання іноземних мов студентів з особливими освітніми потребами / *Features of foreign language learning of students with special educational needs* 2439

Стрельченко Н.М.

Підходи в інклюзивному навчанні в освоєнні іноземних мов / *Approaches in inclusive teaching in learning foreign languages* 2442

Танська Л.В.

Міжкультурна комунікація як складова підготовки фахівців туристичної сфери в інклюзивному освітньому середовищі / *Intercultural communication as a component of training specialists in the tourism sector in an inclusive educational environment* 2447

Ткаченко Р.А.

Міжкультурний вимір інклюзії: діяльність незалежних українських медіа як інструмент діалогу між українськими біженцями та приймаючими суспільствами (2022–2025 рр.) / *The intercultural dimension of inclusion: the role of independent ukrainian media as a tool for dialogue between ukrainian refugees and host societies (2022–2025)* . 2451

Ткачук А.В.

Інклюзивний потенціал мультимедійної дизайн-продукції в освітньому середовищі / *The inclusive potential of multimedia design products in the educational environment* 2453

Ухтомський А.О.

Міжкультурний діалог у поліфонії медіа: розробка стратегій інклюзивного освітнього середовища / *Intercultural dialogue in media polyphony: developing strategies for an inclusive educational environment* 2458

Холодова Л.С.

Іноземна мова як засіб зниження навчальної тривожності та формування академічної самооцінки / *Foreign language as a means of reducing educational anxiety and forming academic self-esteem* 2461

Хоця В.В.

Інклюзивна освіта як основа рівних можливостей для всіх учнів / *Inclusive education as a basis for equal opportunities for all students* 2464

Чайківська М.В.

Медіаосвіта в умовах інклюзивного навчання: концептуальні підходи та перспективи розвитку / *Media education in inclusive learning: conceptual approaches and development prospects* 2467

Чемакіна О.В., Кузьмін О.В.

Трансформація дизайн-освіти в контексті інклюзивного університетського середовища: універсальний дизайн, UDL та сучасні формати навчання / *Transforming design education in the context of inclusive university environments: universal design, UDL and contemporary teaching formats* 2471

Чемакіна О.В., Мовчан В.О., Шостак Л.Г.

Кластерна архітектурно-планувальна організація терапевтично-реабілітаційних садів / *Cluster architectural and planning organisation of therapeutic rehabilitation gardens* 2477

Чемакіна О.В., Повзун О.І.

Стратегічні напрями Інституту філології та масових комунікацій (у логіці принципів The Open University) / *Strategic directions of the Institute of philology and mass communications (in the logic of The Open University principles)* 2481

Чемакіна О.В.

Презентаційний пакет Інституту філології та масових комунікацій як інструмент розвитку інклюзивного освітнього середовища / *Presentation package of the Institute of philology and mass communications as a tool for the development of an inclusive educational environment* 2486

Червак Г.Б.

Роль цифрових медіа у формуванні культури різноманіття
в інклюзивних освітніх спільнотах / *The role of digital media
in shaping a culture of diversity in inclusive educational
communities* 2490

Шкварок Л.В.

Етичні стандарти та міжкультурна комунікація у формуванні
інклюзивного освітнього середовища / *Ethical standards
and intercultural communication in building an inclusive educational
environment* 2494

Шопов А.В.

Іноземна мова як інструмент соціальної інтеграції
в інклюзивному освітньому середовищі / *Foreign language
as a tool for social integration in an inclusive educational
environment* 2498

Явор О.В.

Іноземна мова як засіб забезпечення безпечної комунікації
та соціокультурної адаптації здобувачів освіти зі статусом УБД
в інклюзивному освітньому середовищі / *Foreign language
as a tool for safe communication and sociocultural adaptation
of veteran students in an inclusive educational environment* 2501

Янченко І.О.

Педагогічні стратегії організації інклюзивного дистанційного
курсу «Іноземна мова поглибленого вивчення» / *Pedagogical
strategies in organizing inclusive distance instruction for Advanced
English Language Learning* 2505

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

**Friedrich
Ebert**
Stiftung

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

XXV

ANNUAL INTERNATIONAL CONFERENCE

**“ІНКЛЮЗИВНЕ
ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ:
ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ
ТА КРАЩІ ПРАКТИКИ”**

«INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT: PROBLEMS, PROSPECTS, BEST PRACTICES»

25-27 листопада 2025 р.

November 25-27, 2025

Мета конференції - інтеграція зусиль учених, освітян, підприємців, промисловців та громадських діячів для обговорення та розв'язання широкого кола проблем навчання та виховання людей в інклюзивному освітньому середовищі.

The purpose of the conference - the integration of the efforts of scientists, educators, entrepreneurs, industrialists and public figures to discuss and resolve a wide range of problems of training and education of people in an inclusive learning environment.

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ / PLENARY MEETING

Мови конференції:
українська, англійська

Conference languages:
Ukrainian, English

ИДЕНТИФИКАТОР / MEETING ID:
882 9161 4523

КОД ДОСТУПУ / PASSCODE:
882 9363 4501

ONLINE (ZOOM)

<https://ui01-web-prod-us-193278645021pdc-798x9uc71Df3nD7CCu4ta9wZ5oYV.1>

<https://doi.org/10.1093/bioinformatics/btq678>

OFFLINE

Університет "Україна"
вул. Львівська, 23, Київ

University "Ukraine"
23, Lvivska Street, Kyiv

ПАРТНЕРИ
КОНФЕРЕНЦІЇ

CONFERENCE
PARTNERS

Організатор конференції - Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
Open International University of Human Development "Ukraine"

Співорганізатори та партнери Конференції:

- Представництво фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні
- Міністерство освіти і науки України
- Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України
- Міністерство у справах ветеранів України;
- Державна служба зайнятості
- Київська міська державна адміністрація
- Фонд соціального захисту осіб з інвалідністю
- Міністерство юстиції Республіки Молдова
- Національний центр судових експертиз
- Шляуляська академія Вільнюського університету (Литва)
- Університет Редінга (Велика Британія)
- Вища школа професійної освіти (Польща)
- Мальме Університет (Швеція)
- Mykolas Romeris University (Литва);
- Естонський університет прикладних наук підприємництва (Естонія)
- Міжнародний університет Гумбольдта (США)
- Університеті Салема (США)
- Асертив Груп (Швейцарія)
- Всеукраїнське громадське об'єднання «Національна асамблея людей з інвалідністю України»
- Всеукраїнська молодіжна громадська організація студентів з інвалідністю «Гаудеамус»
- Всеукраїнська організація осіб з інвалідністю «Правозахисна спілка осіб з інвалідністю»
- Подільська районна організація товариства червоного хреста України у місті Кувей (Україна)
- Червоний Хрест (Німеччина)
- ГО «Жінки за зміни»
- ГО «Соціальна перспектива»
- Friedrich Ebert Foundation Representation in Ukraine
- Ministry of Education and Science of Ukraine
- Ministry of Social Policy, Family and Unity of Ukraine
- Ministry of Veterans Affairs of Ukraine
- State Employment Service of Ukraine
- Kyiv City State Administration
- Fund for Social Protection of Persons with Disabilities
- Ministry of Justice of the Republic of Moldova National Center for Judicial Expertise
- Vilnius University Šiauliai Academy (Lithuania)
- University of Reading (United Kingdom)
- Higher School of Vocational Education (Poland)
- Malmö University (Sweden)
- Mykolas Romeris University (Lithuania)
- Estonian University of Applied Sciences of Entrepreneurship (Estonia)
- Humboldt International University (USA)
- Salem University (USA)
- Assertive Group (Switzerland)
- All-Ukrainian Public Association "National Assembly of Persons with Disabilities of Ukraine"
- All-Ukrainian Youth Public Organization of Students with Disabilities "Gaudeamus"
- All-Ukrainian Public Organization of Persons with Disabilities "Human Rights Union of Persons with Disabilities"
- Podil District Organization of the Ukrainian Red Cross Society in Kyiv
- German Red Cross
- NGO "Women for Change"
- NGO "Social Perspective"

ВІДКРИТТЯ КОНФЕРЕНЦІЇ
ВІТАННЯ УЧАСНИКІВ

WELCOME &
OPENING REMARKS

Мови конференції: українська, англійська
Conference languages: Ukrainian, English

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ / PLENARY MEETING

25 листопада 2025 року / November 25, 2025, Kyiv

ONLINE, ZOOM: <https://us02web.zoom.us/j/88298684503?pwd=719hu9uc2LDft3nD7CCu4ta9w75aYV.1>

ІДЕНТИФІКАТОР / MEETING ID: 882 9868 4503

КОД ДОСТУПУ / PASSCODE: 404516

Модератор: Ганна Давиденко, докторка педагогічних наук, професорка, Університет «Україна»		Hanna Davydenko Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, University «Ukraine»	
09:00-10:00	Відкриття конференції. ВІТАННЯ УЧАСНИКІВ	WELCOME & OPENING REMARKS	
10:00-10:03	Ганна Давиденко, докторка педагогічних наук, професорка, Університет «Україна»	Hanna Davydenko Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, University «Ukraine»	
10:03-10:07	Петро ТАЛАНЧУК, доктор технічних наук, професор, дійсний член Академії педагогічних наук України, заслужений діяч науки і техніки України, Президент Університету «Україна» <i>Офіційне відкриття конференції</i>	Petro TALANCHUK, Doctor of Technical Sciences, Professor, Full member of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, President of the University «Ukraine» <i>Official opening of the Conference</i>	
10:05-10:08	Фелікс ГЕТТ, директор Представництва Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні (Німеччина)	Felix HETT, Director of the Friedrich-Ebert-Stiftung in Ukraine (Germany)	
10:08-10:09	Дмитро ЛУБИНЕЦЬ, Уповноважений (ombudsman) Верховної Ради України з прав людини	Dmytro LUBINETZ, Human Rights Commissioner (Ombudsman) of the Verkhovna Rada of Ukraine	
10:05-10:03	Юлія ЖОВТЯК, директорка Державної служби зайнятості	Yuliia ZHOVTIAK, Director of the State Employment Service of Ukraine	
10:08-11:08	Віталій Музиченко, Генеральний директор Фонду соціального захисту осіб з інвалідністю	Vitalii Muzychenko, Director General of the Fund for Social Protection of Persons with Disabilities	
11:00-11:03	Валерій СУШКЕВИЧ, голова Всеукраїнського громадського об'єднання «Національна асамблея людей з інвалідністю України»	Valerii SUSHKEVYCH, public figure, head of the National Assembly of People with Disabilities of Ukraine	
11:03-11:03	Ганна КРИСЮК, генеральна директорка Книги світових рекордів	Hanna KRYSHUK, General Director of the Book of World Records	
11:03-11:03	Наталія ОНІЩЕНКО, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, заступник директора Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, президент ГО "Трибуна жінки"	Natalia ONISHCHENKO, Doctor of Legal Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Deputy Director of the V. M. Koretsky Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine, President of the NGO "Women's Tribune"	
11:03-11:03	Олександра ОЛЬШАНСЬКА, докторка економічних наук, професорка, Вд. ректорка Київського національного університету технічної та дизайну	Oleksandra OLSHANSKA, Doctor of Economic Sciences, Professor, Acting Rector of Kyiv National University of Technologies and Design	
11:03-11:03	Володимир РУВІНСЬКИЙ, Генрі Арлі Такез КУНІГУАН, Хорхе Іван Санчес БЕЛТРАН, ICESI (Калі, Валье-дель-Каука, Колумбія)	Vladimir ROUVINSKI, Henry Arley Taguez QUENGUAN, Jorge Ivan Sanchez BELTRAN, ICESI (Cali, Valle del Cauca, Colombia)	
11:03-11:03	Ян ГАДД, професор, доктор наук, керівник відділу розвитку європейських проєктів Університету Бат-Спа Співдиректор Дослідницького центру створення книг Університету Бат-Спа; голова ради директорів Королівського літературного та наукового інституту Бат; генеральний редактор Кембриджського видання творів Діккенса Сайфра, член комітету кураторів університетської бібліотеки Оксфордського університету (Англія).	Ian GADD, Prof. Dr. head of Development for European Projects at Bath Spa University Co-director, Making Books Research Centre, Bath Spa University; Chair of the Board of Directors of the Bath Royal Literary and Scientific Institution; General Editor of The Cambridge Edition of the Works of Jonathan Swift; Member of the Curators of Universities Libraries committee, University of Oxford (England)	

ПАНЕЛЬНА ДИСКУСІЯ №1 / PANEL DISCUSSION №1 **РОЛЬ ІНКЛЮЗИВНОЇ ПОЛІТИКИ У РОЗБУДОВІ** **СУСПІЛЬСТВА У ПЕРІОД КРИЗИ** **THE ROLE OF INCLUSIVE POLICIES IN BUILDING SOCIETY** **DURING A TIME OF CRISIS**

МОДЕРАТОРИ: Ганна Давиденко, докторка педагогічних наук, професорка, Університет «Україна» / **Hanna Davydenko, Doctor Of Pedagogical Sciences, Professor, University «Ukraine»;**

Світлана Нестеренко, докторка економічних наук, професорка, Університет «Україна» / **Svitlana Nesterenko, Doctor of Economics, Professor, University «Ukraine».**

12 ⁰⁰ -12 ³⁰	Якоб ван ден БЕРГЕ, військовий юрист, військовий медіатор, засновник військової медіації (Нідерланди); Стіа Альбан ТІНЕО, доктор, професор, стратегічний глобальний переговорник та експерт з врегулювання криз та конфліктів, засновник і генеральний директор Assertive Group (Швейцарія), радник урядів, сімейних офісів та міжнародних організацій; Яна АМЕЛЬЧУЦЬ, магістерка медіації та менеджменту конфліктів, тренерка з трудової медіації, ініціаторка розвитку військової медіації в Україні, авторка освітніх програм та тренінгів у сфері переговорів, управління конфліктами та медіації, волонтерка, громадська діячка.	Jakob van den BERGE, military lawyer, military mediator, founder of military mediation (Netherlands); Steve Alban TINEO, PhD, professor, strategic global negotiator and expert in crisis and conflict resolution, founder and CEO of Assertive Group (Switzerland), advisor to governments, family offices, and international organizations; Yana AMELCHYTS, Master of Mediation and Conflict Management, trainer in workplace mediation, initiator of the development of military mediation in Ukraine, author of educational programs and training courses in negotiation, conflict management, and mediation, volunteer, and public activist.
	Інклюзивні підходи до вирішення конфліктів у війську: роль військової медіації та ADR. Міжнародний досвід та українські перспективи	Inclusive Approaches to Conflict Resolution in the Military: The Role of Military Mediation and ADR. International Experience and Ukrainian Perspectives
12 ³⁰ -13 ⁰⁰	Олександр РАДЧИШКО, доктор наук з державного управління, професор, заслужений працівник освіти України, професор кафедри політичної історії Інституту суспільних наук Українського Університету (Польща); Ветерани війни як об'єкт соціальної інклюзії в повоєнній Україні	Oleksandr RADCHENKO, Dr. Hab., prof. Prof. Harmonizacji Państwowego Zarządzania, Profesor Katedry Geografii Politycznej, Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przemysłu, Uniwersytetu Gdańskiego (Poland); War veterans as a target group for social inclusion in post-war Ukraine
12 ³⁰ -13 ⁰⁰	ЧАС НА ЗМІНОВАХ! Освіта майбутнього: формування компетенцій та емоційної рівноваги молоді через проект "Гармонія"	Richard DUNN, Founder and director of the Harmony educational program, representative of the Charles III Fund (United Kingdom); Education of the Future: Developing Youth Competencies and Emotional Balance through the "Harmony" Project
12 ³⁰ -13 ⁰⁰	Олена ОЛІШНИК, доктор архітектури, професор, віце-президент Національного Союзу архітекторів України, лауреат Державної премії України з архітектури, член виконавчої ради і член Комітету з питань архітектурно-дизайнерської освіти Міжнародної Спільноти Архітекторів. Інклюзивність як ознака демократичного суспільства і засіб сталого розвитку України	Olena OLISHNYK, Doctor of Architecture, Professor, Vice President of the National Union of Architects of Ukraine, winner of the State Prize of Ukraine in Architecture, member of the Validation Council and member of the Committee on Architectural and Design Education of the International Union of Architects. Inclusiveness as a sign of a democratic society and the foundations of sustainable development in Ukraine
13 ⁰⁰ -13 ³⁰	Дерек С.ІНТЧЕСОН, професор політичних наук, проректор факультету культури та суспільства, кафедра глобальних політичних студій (GPS), Мalmö Університет (Швеція) Вітальне слово	Derek S. HUTCHESON, Professor of Political Science, Pro Dean, Faculty of Culture and Society, Department of Global Political Studies (GPS), Malmö University (Sweden) Вітальне слово
13 ³⁰ -13 ⁴⁵	Анне ФАУРСКОВ, архітекторка, Мalmö Університет (Швеція) Функціональна варіація, доступність та універсальний дизайн	Anne FAURSKOV, architect, Malmö University (Sweden) Functional variation, accessibility and universal design
13 ⁴⁵ -13 ⁵⁵	Людмила РЕДЗЕНЕНЕ, доктор педагогічних наук, професор, Школярська академія Вільнюського університету (Литва); Ірина ТАЛАНЧУК, кандидатка юридичних наук, проректорка з адміністративно-кадрової роботи; Ганна ДАВИДЕНКО докторка педагогічних наук, професорка, Університет «Україна» Історія науково-педагогічних досягнень і розвиток міжнародного співробітництва: подвійні дипломи та магістерські програми «Соціальна робота» і «Робота з людьми з інвалідністю» як інструменти академічної мобільності та інклюзивної освіти	Lyudmila REDZENENE, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Študentų Akademija Vilniaus Universiteto (Lithuania); Iryna TALANCHUK, PhD in Law, Vice-Rector for Administrative and Personnel Work; Hanna DAVYDENKO, Doctor Of Pedagogical Sciences, Professor, University «Ukraine» History of scientific and pedagogical achievements and development of international cooperation: double degrees and master's programmes in Social Work and Working with People with Disabilities as tools for academic mobility and inclusive education
13 ⁵⁵ -14 ⁰⁰	Обід	Break

ПАНЕЛЬНА ДИСКУСІЯ №2 / PANEL DISCUSSION №2

КРАЩІ СУЧАСНІ ПРАКТИКИ В ГАЛУЗІ ІНКЛЮЗІЇ

BEST MODERN PRACTICES IN THE FIELD OF INCLUSION

МОДЕРАТОРИ: Ганна Давиденко, докторка педагогічних наук, професорка, Університет «Україна»
Hanna Davydenko, Doctor Of Pedagogical Sciences, Professor, University «Ukraine»

14 ³⁰ -14 ⁴⁵	Ольга БОДНАР-ПЕТРОВСЬКА, кандидатка юридичних наук, доцентка права України, координаторка Батьківського центру, Університет Миколи Кобиляцького (Львів)	Olga BODNAR-PETROVSKA, Candidate of Legal Sciences, Associate Lawyer of Ukraine, Coordinator of the Baitko Ukrainian Center, Mykola Kobylytskyi University (Lviv)
Україній за кордоном: освіта в Україні та збереження людського потенціалу для України		
14 ⁴⁵ -15 ⁰⁰	Даміан ВОШК, доктор права, уповноважений ректора з питань осіб з інвалідністю Вищої школи професійної освіти у Варшаві (WSNZ)	Damian WASIK, Doctor of Law, Rector's Representative for Persons with Disabilities at the Higher School of Vocational Education in Warsaw (WSNZ)
Асистенція студента з інвалідністю як форма підтримки освітнього процесу		
15 ⁰⁰ -15 ¹⁵	Триша СОПІЛКО докторка юридичних наук, професорка, заступниця керівця України, Президентка ГО «Жінки за зміною»	Tryna SOPILKO Doctor of Law, Professor, Associate Lawyer of Ukraine, President of the SOO "Women for Change"
Від виключення до інклюзивності: практичні моделі адаптації та реабілітації військових у сучасному освітньому середовищі		
15 ¹⁵ -15 ³⁰	Триша САРАНЧА, кандидатка педагогічних наук, асистентка з питань соціальної інклюзії, доцентка кафедри психології та соціальної роботи Вишнього державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського, голова правління ГО «Вісниця» всесвітньої організації соціального розвитку та становлення сирітних малолітніх категорій молоді «Паростки», країнова координаторка Фонду Абіліс (Фінляндія)	Tryna SARANCHA, Candidate of Pedagogical Sciences, expert on social inclusion, associate professor of the Department of Psychology and Social Work of Viunytsia State Pedagogical University named after M. Kotsyubynskyi, chairman of the board of the NGO Viunytsia city organization of social development and formation of certain underprivileged categories of youth "Sprout", facilitator of the Abilis Foundation (Finland)
Роль міжнародних програм у розвитку громадянських організацій осіб з інвалідністю в Україні на прикладі Фонду «Abilis» (Фінляндія)		
15 ³⁰ -15 ⁴⁵	Даріус ГІРШАЛПІС доцент, професор, Аста ВАЙТКЕВІЧЕНЕ доцент, професор, Дайна АЛІФАНОВІЧЕНЕ доцент, професор, Азельба КІПАЛАЙТЕ доцент, професор, Одетта ШАПЕЛІТЕ Шведська академія Вільмусського університету, Інститут освіти (Літва)	Assoc. Prof. Darius GIRŠALPIS, Assoc. Prof. Asta VAITKEVICIENE, Assoc. Prof. Daina ALIFANOVICHENE, Assoc. Prof. Adina KIPALAITIE, Assoc. Prof. Odeta ŠAPELITE, Swedish Academy of Vilnius University, Institute of Education (Lithuania)
Аналіз професійного стресу серед фахівців соціального забезпечення		
15 ⁴⁵ -16 ⁰⁰	Ольга ПРОКОПЕНКО, докторка економічних наук, професорка, Естонський університет прикладних наук підприємства (Естонія), Жінки-лідери освітньої зміни: український досвід в інклюзії та партнерстві	Olha PROKOPENKO, Prof. Dr., The Estonian Entrepreneurship University of Applied Sciences (Estonia), Women Leaders of Educational Change: Ukrainian Experience in Inclusion and Partnership
16 ⁰⁰ -16 ¹⁵ ЧАС ПІД ПІДСУМКАМИ	Хав'єр Ф. ГАРСІЯ, професор, доктор, академічний деан, Меморіальний університет Гумбольдта (Мінні-Сота)	Xavier F. GARCIA, Prof. Dr. Academic Dean, Humboldt International University, Minn. USA
Спопирати бар'єри середовища в громадах		
16 ¹⁵ -16 ³⁰	Каріна МАСЛЮК, регіональна координаторка програм Перебудови, Подільська районна організація товариства Червоного Хреста України у місті Києві	Karina MASLYUK, regional coordinator of the Restart program, Podil District Organization of the Ukrainian Red Cross Society in Kyiv
Програма «Перезапуститися: розширення можливостей для працевлаштування» від Товариства Червоного Хреста України за підтримки Іспанського Червоного Хреста		
16 ³⁰ -16 ⁴⁵ ЧАС ПІД ПІДСУМКАМИ	Джон Дж. ДЖОНСОН, доктор наук, професор Університету штату Колорадо, координатор програм докторатури з бізнес-адміністрування в Університеті Саліма (США)	John Jr. JOHNSON, Prof. Dr., Colorado State University, Fort Collins, Colorado, Coordinator for the Doctorate of Business Administration Program at Salim University (USA)
Лідерство жінок в Україні як рушійна сила інклюзивного суспільства		
16 ⁴⁵ -17 ⁰⁰ ЧАС ПІД ПІДСУМКАМИ	Фелікс ХАУГ, координатор Amnesty International, Федеральне Міністерство фінансів (Німеччина)	Felix HAUG, Amnesty International Coordinator, Federal Ministry of Finance Germany
Права людини в повсякчас		
17 ⁰⁰ -17 ¹⁵	Підсумок зустрічі	Summing up

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ОСВІТНЬОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ / <i>PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF EDUCATIONAL AND SOCIAL INCLUSION</i>	2590
СЕКЦІЯ 2. МЕДИЧНА, ФІЗИЧНА ТА СПОРТИВНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ / <i>MEDICAL, PHYSICAL AND SPORTS REHABILITATION OF PEOPLE WITH DISABILITIES</i>	2627
СЕКЦІЯ 3. ВІЗІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО МАЙБУТНЬОГО УКРАЇНИ ВІД БІЗНЕС-ІНІЦІАТИВ ДО МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ / <i>VISIONS OF AN INCLUSIVE FUTURE FOR UKRAINE: FROM BUSINESS INITIATIVES TO MACROECONOMIC TRANSFORMATION</i>	2641
СЕКЦІЯ 4. ІНКЛЮЗИВНІ ІННОВАЦІЇ: МІЖНАРОДНО- ПРАВОВИЙ ДИСКУРС / <i>INCLUSIVE INNOVATIONS: INTERNATIONAL LEGAL DISCOURSE</i>	2700
СЕКЦІЯ 5. ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО Й ЗДОРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА / <i>ENGINEERING AND TECHNOLOGICAL INNOVATIONS IN THE THEORY AND PRACTICE OF CREATING AN INCLUSIVE AND HEALTHY EDUCATIONAL ENVIRONMENT</i>	2714
СЕКЦІЯ 6. ІНФОРМАЦІЙНІ І КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА / <i>INFORMATION AND COMPUTER TECHNOLOGIES AND DIGITIZATION OF THE INCLUSIVE ENVIRONMENT</i>	2723
СЕКЦІЯ 7. МІЖКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА: МОВА-ТУРИЗМ-ДИЗАЙН- МЕДІА / <i>INTERCULTURAL DIMENSION OF THE INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT: LANGUAGE, TOURISM, DESIGN AND MEDIA</i>	2740

СЕКЦІЯ №1
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ОСВІТНЬОЇ
ТА СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ /
PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FOUNDATIONS
OF EDUCATIONAL AND SOCIAL INCLUSION

26.11. 2025 р., 10⁰⁰-12⁰⁰

Керівник секції: *Федорова Олена Вікторівна, завідувачка кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки Університету «Україна»*

Adurapemi Rhoda Adekunle, M.Sc. Social Work (in progress), Їbiauliai Academy of Vilnius University.

ELDERLY CARE AND SOCIAL WORK: ADDRESSING THE NEEDS OF NIGERIA'S AGING POPULATION /

ДОГЛЯД ЗА ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ ТА СОЦІАЛЬНА РОБОТА: РЕАГУВАННЯ НА ПОТРЕБИ СТАРІЮЧОГО НАСЕЛЕННЯ НІГЕРІЇ

Dr Damian Wąsik, Doctor of Law, University College of Professional Education in Wrocław.

EACHING ASSISTANCE FOR STUDENTS WITH DISABILITIES AS A FORM OF EDUCATIONAL SUPPORT

Kamaldeen Rufai, Master Program in Social Work, Šiauliai Academy of Vilnius University.

SOCIAL WORKERS' PROFESSIONAL COMPETENCE IN PROVIDING ASSISTANCE TO PERSONS WITH MENTAL HEALTH DISORDERS: SOCIAL WORK MODELS COMPARATIVE ANALYSIS OF NIGERIA, LITHUANIA, AND UKRAINE. AN IN-DEPTH EXAMINATION OF SKILLS, CULTURAL INFLUENCES, AND SYSTEMIC BARRIERS /

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У НАДАННІ ДОПОМОГИ ОСОБАМ ІЗ РОЗЛАДАМИ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я: МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ НІГЕРІЇ, ЛІТВІ ТА УКРАЇНИ

Lutz Franz, neurologist, Lions Club Frankfurt-Rhein-Main.

INCLUSIVE SOCIETIES IN ESTONIA AND UKRAINE: BUILDING FOUNDATIONS FOR MENTAL HEALTH SUPPORT IN CHILDREN

Olatunji Ibrahim Yekeen, Master's Student, Їbiauliai Academy of Vilnius University.

RESEARCH DESIGN: CONCEPTUALIZING SOCIAL SUPPORT FOR FAMILIES RAISING A CHILD WITH A DISABILITY /

ПРОЄКТУВАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ: КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ СІМЕЙ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДИТИНУ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Olinyk Uliana, III course, group SW-24.2-1, specialization “Social work”, Institute of Social Technologies, University «Ukraine».

Scientific supervisor: **Lesia Domnich**, senior lecturer at the Department of Ukrainian Language and Literature, Foreign Languages and Translation, Institute of Philology and Mass Communications, University «Ukraine».

INCLUSION IN SCOUTING: A COMPARATIVE EXPERIENCE OF AUSTRALIA AND UKRAINE /

ІНКЛЮЗІЯ В СКАУТИНГУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ ДОСВІД АВСТРАЛІЇ ТА УКРАЇНИ

Petkevičiūtė Samanta, Master's Student, Šiauliai Academy of Vilnius University.
SOCIAL WORK ACTIVITIES EMPOWERING THE ELDERLY IN THE CONTEXT OF INSTITUTIONAL CARE REFORM /

ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ, СПРЯМОВАНА НА ПОСИЛЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ ІНСТИТУЦІЙНОГО ДОГЛЯДУ

Vaidutė Ringienė, Master's Degree Program in Social Work, Šiauliai Academy of Vilnius University.

OPPORTUNITIES AND METHODS OF PROVIDING SOCIAL ASSISTANCE TO SOCIALLY VULNERABLE ELDERLY AND DISABLED PEOPLE AFTER ENTERING A HEALTHCARE FACILITY /

МОЖЛИВОСТІ ТА МЕТОДИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ СОЦІАЛЬНО ВРАЗЛИВИМ ЛЮДЬМ ПОХИЛОГО ВІКУ ТА ЛЮДЬМ З ІНВАЛІДНІСТЮ ПІСЛЯ ПОТРАПЛЯННЯ ДО ЗАКЛАДУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Ziaran Pavel, Ph.D, Department of Educational and School Psychology Faculty of Education, University of Ostrava, Czech Republic;

Lyudmyla Romanyuk, Prof., Open International University of Human Development «Ukraine».

HUMILITY AS A PROFESSIONAL COMPETENCE VALUES OF TEACHERS IN INCLUSIVE EDUCATION

Аврамчук Євгенія Володимирівна, II курс, група ПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кириленко В.Г.**, к.пед.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ УСПІШНОЇ ІНКЛЮЗІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ /

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FACTORS OF SUCCESSFUL INCLUSION OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS

Аврамчук Євгенія Володимирівна, II курс, група ПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна». Науковий керівник: **Кириленко В.Г.**, к.пед.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ / PSYCHOLOGICAL FEATURES OF TEACHING CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDERS IN AN INCLUSIVE ENVIRONMENT

Альохіна Ірина Юріївна, група ЗПЛ-24-1М, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Романюк Л.В.**, д.психол.н., професор, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ІНТЕГРОВАНА МОДЕЛЬ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ЖІНОК-ПЕРЕСЕЛЕНОК В УМОВАХ ВОЄННОЇ КРИЗИ (НА ПРИКЛАДІ М. ЛОДЗЬ, ПОЛЬЩА) / AN INTEGRATED MODEL OF PSYCHOSOCIAL SUPPORT FOR DISPLACED WOMEN DURING THE MILITARY CRISIS (A CASE STUDY OF ŁYDŹ, POLAND)

Андрук Олександр Анатолійович, магістрант кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, група ПЛ-24-1м, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Поджинська О.О.**, к.психол.н., доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ДИНАМІКА СМИСЛОВИХ СТРУКТУР ОСІБ, ЗАЛЕЖНИХ ВІД ПСИХОАКТИВНИХ РЕЧОВИН, В ПРОЦЕСІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ / DYNAMICS OF SEMANTIC STRUCTURES OF PERSONS ADDICTED TO PSYCHOACTIVE SUBSTANCES IN THE PROCESS OF PSYCHOLOGICAL ASSISTANCE

Андрук Олександр Анатолійович, магістрант кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, група ПЛ-24-1м, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Поджинська О.О.**, к.психол.н., доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СМИСЛОВИХ СТРУКТУР ОСОБИСТОСТІ В ПРОЦЕСІ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІД ПСИХОАКТИВНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ / METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF RESEARCHING MEANINGFUL STRUCTURES OF PERSONALITY IN THE PROCESS OF REHABILITATION FROM PSYCHOACTIVE DEPENDENCE

Антонюк Олена Михайлівна, II курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна». Науковий керівник: **Співак Л.М.**, д.психол.н., професор, професор кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ПСИХОДІАГНОСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЛЬОВОЇ ПОЗИЦІЇ СУЧАСНОЇ ЖІНКИ ДОРОСЛОГО ВІКУ /

PSYCHODIAGNOSTIC TOOLKIT FOR RESEARCHING THE FEATURES OF THE ROLE POSITION OF A MODERN ADULT WOMAN

Антонюк Олена Михайлівна, II курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна». Науковий керівник: **Співак Л.М.**, д.психол.н., професор, професор кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЛЬОВОЇ ПОЗИЦІЇ СУЧАСНОЇ ЖІНКИ ДОРОСЛОГО ВІКУ /

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE ROLE POSITION OF MODERN ADULT WOMAN

Артеменко Анна Броніславівна, PhD з соціології, доцент кафедри соціально-реабілітаційних технологій, Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ВЕТЕРАМИ ТА ЧЛЕНАМИ ЇХ РОДИНИ /
SOCIAL WORK WITH VETERANS AND THEIR FAMILIES

Артемчук Дарія Сергіївна, IV курс, група ПЛ-22-1, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Поджинська О.О.**, к.психол.н., доцентка кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ЯК ЧИННИК АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ /

RESILIENCE AS A FACTOR OF ADAPTATION OF STUDENT YOUTH TO EDUCATIONAL ACTIVITY

Бандура Діана Володимирівна, група ЗПЛ-22-1, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Яворський М.В.**, к.психол.н., доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ДУМСКРОЛІНГ ЯК ФОРМА ЦИФРОВОЇ САМОДЕСТРУКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДІ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЕМОЦІЙНУ РЕГУЛЯЦІЮ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА /
DOOMSCROLLING AS A FORM OF DIGITAL SELF-DESTRUCTIVE BEHAVIOR OF YOUTH AND ITS IMPACT ON EMOTIONAL REGULATION IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION OF AN INCLUSIVE ENVIRONMENT

Барбінова Алла Володимирівна, доцент кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

СОЦІАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ І ДОВІРА ЯК ОСНОВА ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАДИ /
SOCIAL COHESION AND TRUST AS THE FOUNDATION FOR INCLUSIVE COMMUNITY DEVELOPMENT

Батаєва Катерина Вікторівна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри соціально-реабілітаційних технологій, Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна»;

Артеменко Анна Броніславівна, кандидат соціологічних наук, заступник директора з навчально-виховної роботи, Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна»;

Морозюк Володимир Іванович, II курс, група СР-24-1М-zh, спеціальність «Соціальна робота», Житомирський економіко-гуманітарний інститут університету «Україна».

ФАКТОРИ ОСВІТНЬОЇ ІНКЛЮЗІЇ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ-ВЕТЕРАНІВ З ІНВАЛІДНІСТЮ /
FACTORS OF EDUCATIONAL INCLUSION OF UKRAINIAN STUDENT VETERANS WITH DISABILITIES

Білецька Єлизавета Андріївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, група ПЛ-22-1, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Поджинська О.О.**, к.психол.н., доцентка кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ /
PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE FORMATION OF RESILIENCE IN PERSONS WITH DISABILITIES

Бойко Наталія Володимирівна, II курс, група ЕК-24-1м, спеціальність «Екологія», Інститут біомедичних технологій Університету «Україна». Науковий керівник: **Мовчан В.О.**, к.б.н., доцент, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

ОСВІТНЯ І СОЦІАЛЬНА ІНКЛЮЗІЯ НА ПРИКЛАДІ РОБОТИ ГРУПИ САДОТЕРАПІЇ ДЛЯ ЖІНОК /

EDUCATIONAL AND SOCIAL INCLUSION THROUGH THE EXAMPLE OF A WOMEN'S HORTICULTURAL THERAPY GROUP

Бризгалова Марина Юріївна, IV курс, група ПЛ 23.2-1, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна». Науковий керівник: **Поджинська О.О.**, к.психол.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ /

PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE FORMATION OF VALUE ATTITUDES TOWARD A HEALTHY LIFESTYLE AMONG STUDENT YOUTH

Булах Богдан Володимирович, II курс, магістратура, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Поджинська О.О.**, к.психол.н., доцентка кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ПРИЧИНИ ТА ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬООСОБИСТИХ КОНФЛІКТІВ СТУДЕНТІВ /

THE CAUSES AND DYNAMICS OF THE DEVELOPMENT OF STUDENTS' INTRAPERSONAL CONFLICTS

Ваніна Олександра Олександрівна, IV курс, група ПЛ-23.2-1-ist, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Поджинська О.О.**, к.психол.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

САМОРЕГУЛЯЦІЯ ЯК ЧИННИК ПОДОЛАННЯ ПРОКРАСТИНАЦІЇ СТУДЕНТІВ У ПЕРІОД ВОЄННИХ ДІЙ /

SELF-REGULATION AS A FACTOR IN OVERCOMING STUDENT PROCRASTINATION DURING THE WAR PERIOD

Василенко Алла Олексіївна, II курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна». Науковий керівник: **Романенкова О.Ю.**, к.мед.н., доцент кафедри психології, педагогіки та соціальної роботи, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ОГЛЯД ЕКСПЕРИМЕНТУ З ТЕМИ «ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД БАТЬКІВ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ» / AN OVERVIEW OF THE EXPERIMENT ON THE PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF PARENTS OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Василенко Алла Олексіївна, II курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна». Науковий керівник: **Романенкова О.Ю.**, к.мед.н., доцент кафедри психології, педагогіки та соціальної роботи, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ З ТЕМИ «ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД БАТЬКІВ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ» / A REVIEW OF THE LITERATURE ON THE PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF PARENTS OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Василенко Алла Олексіївна, II курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна». Науковий керівник: **Романенкова О.Ю.**, к.мед.н., доцент кафедри психології, педагогіки та соціальної роботи, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ОГЛЯД РЕЗУЛЬТАТІВ З ТЕМИ «ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД БАТЬКІВ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ» / ANALYSIS OF THE RESULTS ON THE PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF PARENTS OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Верера Аліна Анатоліївна, соціальний педагог, вчитель історії, Комунальний заклад загальної середньої освіти «Ліцей №15 імені Олександра Співачука Хмельницької міської ради».

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОГО СЕРЕДОВИЩА В ІНКЛЮЗИВНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ / FORMATION OF A TOLERANT ENVIRONMENT IN AN INCLUSIVE EDUCATIONAL INSTITUTION

Вертелецька Вікторія Андріївна, II курс, група ЗПЛ-24-2м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна». Науковий керівник: **Співак Л.М.**, д.психол.н., професор, професор кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС ПОСТТРАВМАТИЧНОГО ЗРОСТАННЯ: ДІАГНОСТИКА ТА ОЦІНКА / POSTTRAUMATIC GROWTH METHODOLOGY: DIAGNOSTIC TOOLS AND EVALUATION

Вертелецька Вікторія Андріївна, II курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна». Науковий керівник: **Співак Л.М.**, д.психол.н., професор, професор кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

МОДЕЛЬ BASIC PH: СТРУКТУРА, ПРИНЦИПИ І ЗАСТОСУВАННЯ / THE BASIC PH MODEL: STRUCTURE, PRINCIPLES AND APPLICATIONS

Волошин Євген Артурович, магістратура, група СР-24-1м, спеціальність «Соціальна робота», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Іванова І.Б.**, к.пед.н., доцент, доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ У ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА / THE ROLE OF PROFESSIONAL ETHICS IN THE ACTIVITIES OF SOCIAL WORKERS IN AN INCLUSIVE SOCIAL ENVIRONMENT

Галкін Олександр Сергійович, II курс, магістратура, група МН-24-1м, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОЇ ІНКЛЮЗІЇ / FEATURES OF EDUCATIONAL INCLUSION

Гладун Софія Сергіївна, II курс, група ФТ-24-1-Ік, спеціальність «Терапія та реабілітація», Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».

Науковий керівник: **Михайлюк О.А.**, ст. викладач кафедри фізичної терапії та корекційної діяльності, Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».

ІНКЛЮЗІЯ ЯК ПРОЦЕС РЕАЛЬНОГО ВКЛЮЧЕННЯ ОСІБ ІЗ ІНВАЛІДНІСТЮ В АКТИВНЕ СУСПІЛЬНЕ ЖИТТЯ /
INCLUSION AS A PROCESS OF REAL INCLUSION OF PERSONS WITH DISABILITIES INTO ACTIVE SOCIAL LIFE

Голянівська Юлія Сергіївна, II курс, група ПЛ 24 1-м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кириленко В.Г.**, к.психол.н., доцент, доцент кафедри психології, соціальної роботи і педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ВПЛИВ ЕГОЦЕНТРИЗМУ НА МІЖОСОБИСТИСНІ ВІДНОСИНИ /
THE INFLUENCE OF EGOCENTRISM ON INTERPERSONAL RELATIONSHIPS

Голянівська Юлія Сергіївна, II курс, група ПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кириленко В.Г.**, к.психол.н., доцент, доцент кафедри психології, соціальної роботи і педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ВПЛИВ ЕГОЦЕНТРИЗМУ НА ЯКІСТЬ МІЖОСОБИСТИСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ: АНАЛІЗ ЕМПІРИЧНИХ ДАНИХ ТА ПРАКТИЧНІ ІМПЛІКАЦІЇ /

THE INFLUENCE OF EGOCENTRISM ON THE QUALITY OF INTERPERSONAL INTERACTION: ANALYSIS OF EMPIRICAL DATA AND PRACTICAL IMPLICATIONS

Голянівська Юлія Сергіївна, II курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кириленко В.Г.**, к.психол.н., доцент, доцент кафедри психології, соціальної роботи і педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ІНТЕГРАЦІЯ МЕТОДОЛОГІЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕГОЦЕНТРИЗМУ: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ /
INTEGRATION OF METHODOLOGICAL TOOLS FOR STUDYING EGOCENTRISM: PSYCHOLOGICAL ASPECTS

Горбаченко Олена Миколаївна, II курс, магістратура, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Романенкова О.Ю.**, к.мед.н., доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ КОПІНГ-ПОВЕДІНКИ ЖІНОК, ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ ВИМУШЕНЕ ПЕРЕСЕЛЕННЯ /
PSYCHOLOGICAL FACTORS OF COPING BEHAVIOR OF WOMEN WHO HAVE EXPERIENCED FORCED DISPLACEMENT

Горбаченко Олена Миколаївна, II курс, магістратура, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Романенкова О.Ю.**, к.мед.н., доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ КОПІНГ-ПОВЕДІНКИ ЖІНОК, ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ ВИМУШЕНЕ ПЕРЕСЕЛЕННЯ: МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ В КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ПІДТРИМКИ /
PSYCHOLOGICAL FACTORS OF COPING BEHAVIOUR IN WOMEN WHO HAVE EXPERIENCED FORCED DISPLACEMENT: RESEARCH METHODOLOGY IN THE CONTEXT OF INCLUSIVE SUPPORT

Горбаченко Олена Миколаївна, II курс, магістратура, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Романенкова О.Ю.**, к.мед.н., доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНИХ ЖІНОК, ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ ВИМУШЕНЕ ПЕРЕСЕЛЕННЯ /
CHARACTERISTICS OF MODERN WOMEN WHO HAVE EXPERIENCED FORCED MIGRATION

Горонгозов Василь Іштванович, II курс, група ПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Поджинська О.О.**, к.психол.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ПСИХОЛОГО-СОЦІАЛЬНИЙ ІМІДЖ СУЧАСНОГО КЕРІВНИКА /
THE SOCIO-PSYCHOLOGICAL IMAGE OF A MODERN LEADER

Гуненко Оксана Василівна, II курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна». Науковий керівник: **Кириленко В.Г.**, к.психол.н., доцент, доцент кафедри психології, соціальної роботи і педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

НЕЙРОПСИХОЛОГІЧНІ МЕТОДИКИ ОЦІНЮВАННЯ ІНТЕГРАЦІЇ ПЕРВИННИХ РЕФЛЕКСІВ У ДІТЕЙ /
NEUROPSYCHOLOGICAL METHODS FOR ASSESSING THE INTEGRATION OF PRIMARY REFLEXES IN CHILDREN

Гуненко Оксана Василівна, II курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна». Науковий керівник: **Кириленко В.Г.**, к.психол.н., доцент, доцент кафедри психології, соціальної роботи і педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ НЕЙРОФІЗІОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ РОЗВИТКУ ДИТИНИ: ІНТЕГРОВАНІ ТА НЕІНТЕГРОВАНІ РЕФЛЕКСИ /
THEORETICAL FOUNDATIONS FOR STUDYING THE PROBLEM OF NEUROPHYSIOLOGICAL ASPECTS OF CHILD DEVELOPMENT: INTEGRATED AND UNINTEGRATED REFLEXES

Дибченко Антоніна Віталіївна, II курс, група ПСм-2, спеціальність «Психологія», Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна».

Науковий керівник: **Мазур В.М.**, доктор філософії в галузі психології, доцент, Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна».

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ GERONТОЛОГІЧНОГО НАСИЛЬСТВА В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ /
SOCIO-PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF GERONTOLOGICAL VIOLENCE IN MODERN UKRAINIAN SOCIETY

Довганінець Роман Михайлович, II курс, група ІС-24-1м, спеціальність «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».

Науковий керівник: **Конон Н.Г.**, ст. викладач, Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»

БІБЛІОТЕКА ЯК ОСЕРЕДОК СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ /
LIBRARY AS A CENTER FOR SOCIAL ADAPTATION

Дробаха Оксана Йосипівна, II курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна». Науковий керівник: **Кириленко В.Г.**, к.пед.н., доцент кафедри психології, соціальної роботи і педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ПСИХОЛОГІЧНА ПРЕВЕНЦІЯ МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ З ООП /

PSYCHOLOGICAL PREVENTION OF SPEECH DISORDERS IN CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS (SEN)

Дудко Сергій Григорович, доктор педагогічних наук, заступник директора Полтавської академії неперервної освіти ім. М.В. Остроградського.

ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ /

PRINCIPLES OF IMPLEMENTING INCLUSIVE EDUCATION IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS

Дума Марія Володимирівна, старший викладач, Івано-Франківська філія Університету «Україна».

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ (ООП) В УМОВАХ ВІЙНИ /

ORGANIZATION OF EDUCATION OF STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS (SEN) IN THE CONDITIONS OF WAR

Житник Світлана Олексіївна, викладач циклової комісії соціальної роботи, Полтавський фаховий коледж Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ЯК УМОВА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ /

INCLUSIVE EDUCATION AS A CONDITION FOR THE SOCIALIZATION OF STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Завацький Вадим Юрійович, доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького.

ІНКЛЮЗИВНО-ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ: ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА КРАЩІ ПРАКТИКИ /

INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT: PROBLEMS, PROSPECTS AND BEST PRACTICES

Заїка Віталій Миколайович, кандидат психологічних наук, доцент, викладач вищої категорії, голова циклової комісії соціальної роботи, Полтавський фаховий коледж Університету «Україна»;

Борисенко Олександр Сергійович, II курс, група СР-24-1фмб-рл, спеціальність «Соціальна робота», Полтавський фаховий коледж Університету «Україна».

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДТРИМКИ ІНКЛЮЗІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ /

VOLUNTEERING AS A TOOL FOR PROMOTING INCLUSION OF PEOPLE WITH DISABILITIES

Заїка Віталій Миколайович, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;

Кузьменко Сергій Володимирович, I курс, група СР-25-1-рл, спеціальність «Соціальна робота та консультування», Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

ПСИХОЛОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ БАР'ЄРИ УЧАСТІ МОЛОДІ З ІНВАЛІДНІСТЮ У ГРОМАДСЬКИХ ІНІЦІАТИВАХ /

PSYCHOLOGICAL AND SOCIAL BARRIERS OF PARTICIPATION OF YOUTH WITH DISABILITIES IN COMMON INITIATIVES

Заїка Віталій Миколайович, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти, Полтавський інститут економіки та права Університету «Україна»;

Хромов Марк Євгенійович, IV курс, група СР-22-2-рл, спеціальність «Соціальна робота», Полтавський інститут економіки та права Університету «Україна».

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ /

THE ROLE OF A SOCIAL CAREER IN SOCIAL SUPPORT FOR PEOPLE WITH DISABILITIES

Заїка Віталій Миколайович, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ /

PSYCHOLOGICAL DEVELOPMENT OF THE CREATIVE POTENTIAL OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS

Закалюжна Оксана Анатоліївна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, група ЗПЛ-24-2м, спеціальність «Психологія», Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: **Романенкова О.Ю.**, к.мед.н., доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

ТІЛЕСНО-ОРІЄНТОВАНА ТЕРАПІЯ ЯК ЕФЕКТИВНА СКЛАДОВА ІНКЛЮЗИВНОГО ПРОСТОРУ /
BODY-ORIENTED THERAPY AS AN EFFECTIVE COMPONENT OF INCLUSIVE SPACE

Закладний Євген Миколайович, магістратура, група ЗСР-24-1м, спеціальність «Соціальна робота», Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Давиденко Г.В.**, д.пед.н., професорка, Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна».

ПСИХОСОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ: МОЖЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ /
PSYCHOSOCIAL SUPPORT FOR COMBATANTS: OPPORTUNITIES FOR SOCIAL WORK

Закладний Олена Анатоліївна, магістратура, група ЗСР-24-1м, спеціальність «Соціальна робота», Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Давиденко Г.В.**, д.пед.н., професорка, Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна».

ПСИХОСОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ СІМЕЙ ВПО З ДІТЬМИ: РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ І ГРОМАДСЬКИХ ІНІЦІАТИВ /
PSYCHOSOCIAL ADAPTATION OF IDP FAMILIES WITH CHILDREN: THE ROLE OF SOCIAL SERVICES AND COMMUNITY INITIATIVES

Закусило Оксана Юріївна, старший викладач кафедри фізичної терапії та корекційної діяльності, Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».

РОЛЬ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЯКОСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ /
THE ROLE OF THE TEACHER'S ASSISTANT IN ENSURING THE QUALITY OF INCLUSIVE EDUCATION

Замосянчук Софія Олександрівна, III курс, група ФПЛ-31с, спеціальність «Спеціальна освіта. Логопедія», Львівський національний університет імені Івана Франка.

Науковий керівник: **Породько М.І.**, к.пед.н., доцент, Львівський національний університет імені Івана Франка.

РОЛЬ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ОСВІТІ ДИТИНИ З РОЗЛАДОМ ДЕФІЦИТУ УВАГИ ТА ГІПЕРАКТИВНОСТІ /
THE ROLE OF INCLUSIVE EDUCATION IN THE EDUCATION OF CHILDREN WITH ATTENTION DEFICIT HYPERACTIVITY DISORDER

Захаріна Тетяна Іванівна, доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки, Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

СОЦІАЛЬНА РЕІНТЕГРАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Згурська Олександра Юріївна, I курс, група ЗПЛ-1-25-1кр, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Федорова О.В.**, к.е.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

СТРЕС, РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ, ШЛЯХИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ВІЙСЬКОВИМ ТА ЇХ РОДИНАМ /
STRESS, RESILIENCE, AND WAYS OF PROVIDING PSYCHOLOGICAL SUPPORT TO MILITARY PERSONNEL AND THEIR FAMILIES

Зінчук Наталія Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

ПРОЄКТУВАННЯ ДОСТУПНОГО НАВЧАЛЬНОГО КОНТЕНТУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА МОТИВАЦІЮ ДО НАВЧАННЯ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ /
DESIGNING ACCESSIBLE EDUCATIONAL CONTENT AND ITS IMPACT ON THE MOTIVATION TO LEARN OF PEOPLE WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Іванова Ірина Борисівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

СОЦІАЛЬНІ УМОВИ ЖИТТЯ СУЧАСНОГО СТУДЕНТСТВА В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ВРАЗЛИВОСТІ /
SOCIAL CONDITIONS OF LIFE OF MODERN STUDENTS IN THE CONTEXT OF SOCIAL VULNERABILITY

Іванюк Інна Яківна, старший викладач, Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»;

Майструк Вікторія Миколаївна, кандидат психологічних наук, доцент, Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»;

Кравчик Оксана Василівна, викладач, Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».

ГРА ЯК ТЕРАПЕВТИЧНИЙ МЕТОД У РОБОТІ З ДІТЬМИ, ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ ТРАВМАТИЧНИЙ ДОСВІД: ІНКЛЮЗИВНІ СТРАТЕГІЇ В ОСВІТНЬОМУ КОНТЕКСТІ ВІЙНИ /

PLAY AS A THERAPEUTIC METHOD IN WORKING WITH CHILDREN WHO HAVE EXPERIENCED TRAUMATIC EVENTS: INCLUSIVE STRATEGIES IN THE EDUCATIONAL CONTEXT OF WAR

Ільченко Наталія Володимирівна, II курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Романюк Л.В.**, професор, д.психол.н., Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАНУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У КОНТЕКСТІ ВІЙНИ /

PECULIARITIES OF THE PSYCHOLOGICAL STATE OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS IN THE CONTEXT OF WAR

Канівець Владислав Вадимович, викладач II категорії, Полтавський фаховий коледж Університету «Україна»;

Томілович Соф'я Сергіївна, I курс, коледж, група СР-25-1фмб-рл, спеціальність «Соціальна робота», Полтавський фаховий коледж Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНИЙ ПІДХІД У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ: ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ /

THE INCLUSIVE APPROACH IN PHYSICAL EDUCATION: PSYCHOLOGICAL SUPPORT FOR PERSONS WITH DISABILITIES

Каркач Андрій Володимирович, PhD з соціальної роботи, доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ЛЮДЕЙ ЛІТНЬОГО ВІКУ ТА ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ У ГРОМАДІ /

SOCIAL ADAPTATION OF INTERNALLY DISPLACED ELDERLY PEOPLE AND PEOPLE WITH DISABILITIES IN THE COMMUNITY

Карпова Тетяна Анатоліївна, II курс, магістратура, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна»;

Романюк Людмила Василівна, доктор психологічних наук, професор, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

ПОТЕНЦІАЛ АРТТЕРАПЕВТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПІДЛІТКІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ / THE POTENTIAL OF ART THERAPY TECHNOLOGIES FOR THE DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE IN ADOLESCENTS IN LITERATURE CLASSES

Клик Світлана Едуардівна, старший викладач кафедри психології та соціальної роботи, Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ТА ІНКЛЮЗІЯ — ОСНОВНІ ЦІННОСТІ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА / TOLERANCE AND INCLUSION — THE CORE VALUES OF MODERN UKRAINIAN SOCIETY

Ковалевська Олена Еммануїлівна, асистент кафедри мікробіології, сучасних біотехнологій, екології та імунології, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»;

Моїсеєнко Євген Васильович, професор кафедри мікробіології, сучасних біотехнологій, екології та імунології, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»; доктор медичних наук, заслужений діяч науки і техніки України, провідний науковий співробітник відділу гіпоксії, Інститут фізіології ім. О.О. Богомольця НАН України;

Мовчан Валентина Олексіївна, кандидат біологічних наук, директор, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ КОЛЬОРОПРЕФЕРЕНЦІЙНОЇ МЕТОДИКИ «БІОКОЛОР» ДЛЯ ГАРМОНІЗАЦІЇ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНОГО СТАНУ ЛЮДИНИ /

PROSPECTS FOR THE APPLICATION OF THE BIOCOLOR COLOR PREFERENCE METHOD FOR HARMONIZING THE PSYCHOPHYSIOLOGICAL STATE OF HUMANS

Кожушко Олег Іванович, I курс, група ДЗ-25, спеціальність «Дизайн», Тернопільський фаховий коледж Університету «Україна».

Науковий керівник: **Гловацький А.В.**, викладач суспільних дисциплін Тернопільський фаховий коледж Університету «Україна».

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ БАР'ЄРІВ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ІЗ СДУГ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ /

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL STRATEGIES FOR OVERCOMING BARRIERS FOR STUDENTS WITH ADHD IN PROFESSIONAL PRE-HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Корабльова Олена Олександрівна, II курс, група ЗПЛ-24-1м-1м, спеціальність «Психологія», Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Войціх І.В.**, к.пед.н., доцент, Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна».

**КОРЕКЦІЯ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ /
CORRECTION OF AGGRESSIVE BEHAVIOR IN ADOLESCENTS
WITHIN INCLUSIVE EDUCATION SETTINGS**

Косач Тетяна Михайлівна, кандидат філософських наук, доцент, кафедра права та соціально-поведінкових наук, Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна».

**ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВИТИ В
СУЧАСНІЙ ШКОЛІ /
PHILOSOPHICAL PRINCIPLES OF THE DEVELOPMENT OF INC-
LUSIVE EDUCATION IN A MODERN SCHOOL**

Куделя Надія Володимирівна, II курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна». Науковий керівник: **Співак Л.М.**, д.психол.н., професор, професор кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

**ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІ-
ЩЕНИХ ОСІБ ДО НОВИХ УМОВ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ: ТЕОРЕ-
ТИЧНИЙ АНАЛІЗ /
PSYCHOLOGICAL FACTORS OF ADAPTATION OF INTERNALLY
DISPLACED PERSONS TO NEW LIVING CONDITIONS: A THEO-
RETICAL ANALYSIS**

Кушнір Вячеслав Андрійович, IV курс, група ЗПЛ-22-1, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна». Науковий керівник: **Яворський М.В.**, к.психол.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

**ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНИЙ СУПРОВІД ПІДЛІТКІВ ІЗ ЗАЛЕЖНОЮ
ПОВЕДІНКОЮ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛЬНО-
ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ НА ОСНОВІ ГЕШТАЛЬТ-ТЕРАПІЇ /
PSYCHOTHERAPEUTIC SUPPORT FOR ADOLESCENTS WITH
ADDICTIVE BEHAVIOR AND THEIR FAMILY MEMBERS IN THE
PROCESS OF SOCIO-PSYCHOLOGICAL REHABILITATION BASED
ON GESTALT THERAPY**

Литовченко Олена Віталіївна, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»;

Шумовський Роман Віталійович, II курс, група СР-24-1м, спеціальність «Соціальна робота», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ ТА ВЕТЕРАНОК ВІЙНИ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ: АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ / SOCIAL ADAPTATION OF WAR VETERANS IN THE CONTEXT OF SOCIAL WORK: RELEVANCE OF RESEARCH

Літвінова Олена Олександрівна, вчитель-логопед середньої загальноосвітньої школи №50 Святошинського району м. Києва.

СТВОРЕННЯ КОМПЛЕКСНОЇ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З РОЗЛАДАМИ АУТИЧНОГО СПЕКТРУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ / CREATION OF A COMPREHENSIVE PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL MODEL FOR ORGANIZING WORK WITH CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDERS IN INCLUSIVE EDUCATION

Лютнянська Ганна Юріївна, IV курс, група ЗСР-22-1кр, спеціальність «Соціальна робота», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Федорова О.В.**, к.е.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ ПРИЙОМНОЮ СІМ'ЄЮ / FEATURES OF SOCIAL WORK WITH A FOSTER FAMILY

Мазур Валентина Михайлівна, доцент, доктор філософії в галузі психології, доцент, Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна».

СТВОРЕННЯ СИТУАЦІЇ УСПІХУ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНИХ ЗАКЛАДАХ / CREATING A SITUATION OF SUCCESS FOR CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN INCLUSIVE INSTITUTIONS

Маркова Ірина Олександрівна, II курс, магістратура, група ПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Поджинська О.О.**, к.психол.н., доцент, доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧИХ ОСОБИСТОСТЕЙ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ /

PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF CREATIVE PERSONALITIES AS A FACTOR IN SHAPING AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN HIGHER EDUCATION

Мегедь Анастасія Романівна, II курс, магістратура, група ПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Поджинська О.О.**, к.психол.н., доцентка кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ПОДОЛАННЯ НЕВИЗНАЧЕНОЇ ВТРАТИ У ЧЛЕНІВ РОДИН ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ /

PSYCHOLOGICAL MECHANISMS OF COPING WITH AMBIGUOUS LOSS AMONG FAMILIES OF THE MISSING

Милашевська Наталія, кандидатка психологічних наук, Бровари, Україна.

МОВНА ВНУТРІШНЯ ЕМІГРАЦІЯ: ФЕНОМЕН ВТРАТИ МОВНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ПОСТКОЛОНІАЛЬНОГО САМОУСВІДОМЛЕННЯ НА ФОНІ ВІЙНИ /

INTERNAL LINGUISTIC EMIGRATION: THE PHENOMENON OF LANGUAGE IDENTITY LOSS IN POSTCOLONIAL SELF-AWARENESS AGAINST THE BACKDROP OF WAR

Мосасєв Юрій Володимирович, кандидат соціологічних наук, доцент, КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР.

ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ МОТИВУВАННЯ МОЛОДІ ДО НАРОДЖЕННЯ ДІТЕЙ /

PSYCHOLOGICAL TECHNOLOGIES FOR MOTIVATING YOUNG PEOPLE TO HAVE CHILDREN

Мялук Юлія Вікторівна, IV курс, група ЗОО-22-1, спеціальність «Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Шаповал М.О.**, ст. викладач кафедри фінансів та обліку, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА СІМЕЙ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ /

SOCIAL SUPPORT FOR FAMILIES WITH CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS

Некипіла Оксана Дмитрівна, II курс, група ЗПЛ-24-1 PhD-ist, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Співак Л.М.**, д.психол.н., професор, професор кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ВИТОКИ ТА СТАНОВЛЕННЯ КОНЦЕПЦІЙ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО ЗРОСТАННЯ /

THE ORIGINS AND DEVELOPMENT OF THE CONCEPT OF POST-TRAUMATIC GROWTH

Ніколюк Наталія Валентинівна, IV курс, група ЗСР-22, спеціальність «Соціальна робота», Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Артеменко А.Б.**, PhD з соціології, доцент кафедри соціально-реабілітаційних технологій, Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

СОЦІАЛЬНА ІНКЛЮЗІЯ СТОСУЄТЬСЯ КОЖНОГО /

SOCIAL INCLUSION APPLIES TO EVERYONE

Одінцов Максим Олександровича, група ДЗ-24-1м-ifmc, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пасько О.М.**, к.пед.н., доцент, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ВІЗУАЛЬНА МЕТАФОРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Олексюк Оксана Євгенівна, кандидатка педагогічних наук, доцентка, завідувачка кафедри психології, спеціальної освіти та здоров'я людини, Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна».

РОЛЬ ПСИХОЛОГА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ /

THE ROLE OF THE PSYCHOLOGIST IN ENSURING PSYCHOLOGICAL SUPPORT FOR CHILDREN IN INCLUSIVE EDUCATION

Омельченко Олена Валеріївна, магістратура, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», старший викладач кафедри бізнесу і права, Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Давиденко Г.В.**, д.пед.н., професорка, Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна».

**ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ СТРЕСУ ТА ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ /
PSYCHOLOGICAL PRECONDITIONS FOR THE EMERGENCE OF
STRESS AND PROFESSIONAL BURNOUT IN THE CONTEXT OF
SOCIAL WORK**

Онофрийчук Тетяна Андріївна, IV курс, група ЗПЛ-22-1, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Яворський М.В.**, к.психол.н., доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

**ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ГРУПОВІЙ РОБОТІ З КЛІЄНТАМИ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ В ГЕШТАЛЬТ-ПІДХОДІ /
SPECIFIC FEATURES OF PSYCHOTHERAPEUTIC INTERACTION
IN GROUP WORK WITH REHABILITATION CENTER CLIENTS WITHIN THE GESTALT APPROACH**

Орехов Валерій Володимирович, кандидат філологічних наук, доцент, Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна».

**НАВЧАННЯ У ВНЗ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З ОСОБЛИВИМИ ОСОБИСТИМИ ПОТРЕБАМИ /
HIGH EDUCATION FOR STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS**

Орлов Артем Володимирович, II курс, група ПЛ24-1м, спеціальність «Психологія розвитку», кафедра психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Співак Л.М.**, д.психол.н., професор кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

**ВЗАЄМОВЗ'ЯЗОК ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ТА ОСОБИСТІСНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В КОНТЕКСТІ БАР'ЄРІВ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА /
THE RELATIONSHIP BETWEEN PSYCHOLOGICAL WELL-BEING AND PERSONAL IDENTITY OF STUDENTS WITH SPECIAL NEEDS
IN THE CONTEXT OF EDUCATIONAL ENVIRONMENT BARRIERS**

Османова-Побережна Анастасія Олександрівна, соціальний педагог, СЗШ № 50 м. Києва.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ОСВІТНЬОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ ТА РОЛЬ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ ШКОЛИ В ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ /

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF EDUCATIONAL AND SOCIAL INCLUSION AND THE ROLE OF THE SCHOOL SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL SERVICE IN ITS IMPLEMENTATION

Остап'юк Наталія Сергіївна, викладач циклової комісії правознавства, Дубенський фаховий коледж Університету «Україна».

ПСИХОЛОГІЧНЕ ВІДНОВЛЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ТА СТРАТЕГІЇ /

PSYCHOLOGICAL RECOVERY OF MILITARY PERSONNEL: A COMPREHENSIVE APPROACH AND STRATEGIES

Отенко Світлана Анатоліївна, PhD з психології, доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ФОРМУВАННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ТА ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОБРОБУТУ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ПОЗИТИВНОЇ ПСИХОТЕРАПІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ /

FORMATION OF STUDENTS' STRESS RESILIENCE AND PSYCHOLOGICAL WELL-BEING USING POSITIVE PSYCHOTHERAPY IN WAR CONDITIONS

Павленко Валентина Євгенівна, магістрант, група ЗПЛ-24-1М, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Романенкова О.Ю.**, к.мед.н., доцентка кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАНУ БАТЬКІВ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ /

FEATURES OF THE EMOTIONAL AND PSYCHOLOGICAL STATE OF PARENTS RAISING CHILDREN WITH DISABILITIES

Павленко Валентина Євгенівна, магістратура, група ЗПЛ-24-1М, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Романенкова О.Ю.**, к.мед.н., доцентка кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ БАТЬКІВ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ /
THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF PSYCHOLOGICAL SUPPORT FOR PARENTS OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS

Палієнко Сергій Володимирович, кандидат історичних наук, доцент, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ТЕОРЕТИЧНІ МОДЕЛІ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ В СЛОВАЧЧИНІ /
THEORETICAL MODELS FOR STUDYING THE PSYCHOLOGICAL ADAPTATION PROCESS OF FORCED MIGRANTS IN SLOVAKIA

Пархоменко Людмила Анатоліївна, II курс, група ЗПл24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій університету «Україна».

Науковий керівник: **Романюк Л.В.**, д.психол.н., професор, професор кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій університету «Україна».

ЗООТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ ТРИВОЖНОСТІ СТУДЕНТІВ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД /
ANIMAL-ASSISTED THERAPY AS A MEANS OF ALLEVIATING ANXIETY AMONG STUDENTS DURING WARTIME

Пархоменко Людмила Анатоліївна, II курс, група Пл24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Романюк Л.В.**, д.психол.н., професор, професор кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПОДОЛАННЯ ТРИВОЖНОСТІ СТУДЕНТАМИ В КОНТЕКСТІ ВІЙНИ /
PSYCHOLOGICAL FACTORS IN STUDENTS' COPING WITH ANXIETY IN THE CONTEXT OF WAR

Пасічник Ганна Геннадіївна, I курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна». Науковий керівник: **Романюк Л.В.**, д.психол.н., професор, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ПОДОЛАННЯ НИЗЬКОЇ САМООЦІНКИ У ДОРОСЛОМУ ВІСІ /
PSYCHOLOGICAL CONDITIONS FOR OVERCOMING LOW SELF-ESTEEM IN ADULTHOOD

Пашко Станіслав Володимирович, старший викладач кафедри філології та соціально-гуманітарних наук, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

HUMAN DIGNITY AS THE FOUNDATION OF INCLUSIVE EDUCATION: PHILOSOPHICAL AND PEDAGOGICAL DIMENSIONS /
ЛЮДСЬКА ГІДНІСТЬ ЯК ОСНОВА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: ФІЛОСОФСЬКІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ВИМІРИ

Письмак Ольга Степанівна, викладач кафедри інформаційних та комп'ютерних технологій, Дубенська філія Університету «Україна».

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗІЇ ТА БЕЗПЕРЕРВНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ З ООП, ЯКІ СТАЛИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ: СТРАТЕГІЇ АДАПТАЦІЇ ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД /
ENSURING INCLUSION AND CONTINUOUS SUPPORT FOR CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS (SEN) WHO HAVE BECOME INTERNALLY DISPLACED: ADAPTATION STRATEGIES AND PSYCHO-PEDAGOGICAL SUPPORT

Піший Іван Іванович, III курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування», Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна». Науковий керівник: **Наголюк О.Є.**, к.ю.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

РОЛЬ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ (КСВ) В РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ПІДПРИЄМСТВАХ /
THE ROLE OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY (CSR) IN THE DEVELOPMENT OF AN INCLUSIVE ENVIRONMENT IN ENTERPRISES

Поджинська Ольга Олегівна, кандидатка психологічних наук, доцентка кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ДОГОТЕРАПІЯ В ОСВІТНЬОМУ ТА ПСИХОКОРЕКЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ /
DOG THERAPY IN THE EDUCATIONAL AND PSYCHOCORRECTIONAL PROCESS OF CHILD PERSONALITY DEVELOPMENT

Полюхович Василь Григорович, IV курс, група ЗСР-22-1-hm, спеціальність «Соціальна робота», Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Добровіська О.О.**, к.пед.н., доцент, Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна».

КЕЙС-МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ІНКЛЮЗІЇ ДІТЕЙ ІЗ СІМЕЙ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ / CASE MANAGEMENT AS A TECHNOLOGY FOR ENSURING EDUCATIONAL INCLUSION OF CHILDREN FROM FAMILIES OF WAR VETERANS

Поляновський Богдан Вікторович, II курс, група СР-24-1М-zh, спеціальність «Соціальна робота», Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Артеменко А.Б.**, PhD з соціології, доцент кафедри соціально-реабілітаційних технологій, Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО (РЕ)ІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ / MODERN APPROACHES TO THE (RE)INTEGRATION OF WAR VETERANS

Попович Людмила Євгеніївна, вчитель-логопед, Комунальний заклад дошкільної освіти (центр розвитку дитини) №243 Криворізької міської ради.

КІНЕЗІОЛОГІЯ В ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ: ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД / KINESIOLOGY IN SPEECH-LANGUAGE THERAPY WITH CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS: AN INNOVATIVE APPROACH

Применко Віталій Леонідович, II курс, магістратура, група ПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Поджинська О.О.**, к.психол.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО СТРЕСОВОГО РОЗЛАДУ СЕРЕД ВОЛОНТЕРІВ / ADVANCED POST-TRAUMATIC STRESS RESOLUTION AMONG VOLUNTEERS

Применко Віталій Леонідович, II курс, магістратура, група ПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Поджинська О.О.**, к.психол.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕСОВИЙ РОЗЛАД ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА / POST-TRAUMATIC STRESS DISORDER AS A PSYCHOLOGICAL PROBLEM OF MODERN UKRAINIAN SOCIETY

Применко Віталій Леонідович, II курс, магістратура, група ПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Поджинська О.О.**, к.психол.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ПСИХОДІАГНОСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО СТРЕСОВОГО РОЗЛАДУ У ВОЛОНТЕРІВ ТА ВЕТЕРАНІВ / PSYCHODAGNOSTIC TOOLKIT FOR ADVANCED POST-TRAUMATIC STRESS DISORDER IN VOLUNTEERS AND VETERANS

Проць Вікторія Ярославівна, II курс, група ПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Романенкова О.Ю.**, к.мед.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

СТАВЛЕННЯ ДО СМЕРТІ ЯК ФАКТОР СТІЙКОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ / ATTITUDE TOWARDS DEATH AS A FACTOR OF STUDENT RESILIENCE UNDER WAR CIRCUMSTANCES

Проць Вікторія Ярославівна, II курс, група ПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Романенкова О.Ю.**, к.мед.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

СМЕРТЬ У РЕЛІГІЙНОМУ ТА КУЛЬТУРНОМУ ВИМІРІ — ВІД САКРАЛЬНОГО ДО ПЕРСОНАЛЬНОГО / DEATH IN RELIGIOUS AND CULTURAL DIMENSIONS — FROM THE SACRED TO THE PERSONAL

Рачинський Василь Петрович, IV курс, група 231. спеціальність «Соціальна робота», Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна».

Науковий керівник: **Олексюк О.Є.**, к.пед.н., доцентка, завідувачка кафедри психології, спеціальної освіти та здоров'я людини, Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна».

РЕАБІЛІТАЦІЯ І ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗСУ ЯК СКЛАДОВІ СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ /

REHABILITATION AND PSYCHOLOGICAL SUPPORT FOR THE ARMED FORCES OF UKRAINE SERVICE MEMBERS AS COMPONENTS OF SOCIAL INCLUSION UNDER MARTIAL LAW

Рогозовець Антоніна Григорівна, магістратура, група ЗСР-24, спеціальність «Соціальна робота», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Іванова І.Б.**, к.пед.н., доцент, доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ЗМІСТ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА /
CONTENT OF SOCIAL ADAPTATION OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS IN AN INCLUSIVE SOCIAL ENVIRONMENT

Романенкова Олена Юріївна, кандидат медичних наук, доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»;

Радченко Лейла Деловірівна, студентка другого освітнього рівня «магістр», спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА САМООЦІНКУ ТА ОБРАЗ ТІЛА У ЖІНОК /

THE IMPACT OF SOCIAL MEDIA ON SELF-ESTEEM AND BODY IMAGE IN WOMEN

Росоха Наталія Михайлівна, викладачка кафедри соціальної роботи, Карпатський інститут підприємництва Університету «Україна».

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СОЦІАЛЬНУ РОБОТУ З ДІТЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ /
CURRENT TRENDS IN THE IMPLEMENTATION OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN SOCIAL WORK WITH CHILDREN WITH DISABILITIES

Рябокінь Наталія Олександрівна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»; **Водян Василь Петрович**, здобувач другого рівня вищої освіти, спеціальність «Філологія», Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

ФІЛОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ПРИНЦИПИ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ /
THE PHILOLOGICAL ASPECT OF THE INCLUSIVE ENVIRONMENT AND THE PRINCIPLES OF INCLUSIVE EDUCATION

Рябокінь Наталія Олександрівна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна». **ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ОСВІТНЬОЇ ІНКЛЮЗІЇ ПРИ ВИКЛАДАННІ ПРАКТИЧНОГО КУРСУ ДРУГОЇ (НІМЕЦЬКОЇ) ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ЗВО /**
FOUNDATIONS OF INCLUSIVE EDUCATION IN TEACHING GERMAN AS A SECOND FOREIGN LANGUAGE AT UNIVERSITIES

Рябчук Анна Леонідівна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальність «Психологія», Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: **Поджинська О.О.**, к.психол.н., доцентка кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

САМОРЕГУЛЯЦІЯ ДОРОСЛИХ У КОНТЕКСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ СІМЕЙ, ЩО ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ООП /
SELF-REGULATION OF ADULTS IN THE CONTEXT OF PSYCHOLOGICAL SUPPORT FOR FAMILIES RAISING CHILDREN WITH SEN

Рябчук Анна Леонідівна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальність «Психологія», Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: **Поджинська О.О.**, к.психол.н., доцентка кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

ФОРМУВАННЯ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ЯК РЕСУРС ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ БАТЬКІВ ДІТЕЙ З ООП /
FORMATION OF SELF-REGULATION AS A RESOURCE FOR PSYCHOLOGICAL RESILIENCE IN PARENTS OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Сачковська Вікторія Володимирівна, III курс, група ЗСПО-23, спеціальність «Спеціальна освіта», Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».

Науковий керівник: **Закусило О.Ю.**, ст. викладач, Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».

РОБОТА З БАТЬКАМИ ЯК ПАРТНЕРСТВО У СТВОРЕННІ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА /

WORKING WITH PARENTS AS A PARTNERSHIP IN CREATING AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Сергєєва Валентина Федорівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».

РАННЄ ВТРУЧАННЯ У ВИМІРІ ІНКЛЮЗИВНОГО ПІДХОДУ /
EARLY INTERVENTION WITHIN THE FRAMEWORK OF AN INCLUSIVE APPROACH

Седова Наталія Анатоліївна, старший викладач, Центральноукраїнський інститут розвитку людини Університету «Україна».

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ІНКЛЮЗІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА МЕХАНІЗМИ АДАПТАЦІЇ /

SOCIAL AND LEGAL ASPECTS OF THE INCLUSION OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS IN THE CONTEXT OF THE FULL-SCALE WAR IN UKRAINE: CHALLENGES AND ADAPTATION MECHANISMS

Сидоренко Катерина Ярославівна, IV курс, група ЗПР-23.2-2-pl, спеціальність «Філологія (переклад)», Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пашко С.В.**, ст. викладач кафедри філології та соціально-гуманітарних наук, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

HUMAN DIGNITY AS A UNIVERSAL ETHICAL FOUNDATION FOR INCLUSIVE EDUCATION: LESSONS FROM COMPARATIVE CULTURAL AND PHILOSOPHICAL TRADITIONS /

ГІДНІСТЬ ЛЮДИНИ ЯК УНІВЕРСАЛЬНА ЕТИЧНА ОСНОВА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: УРОКИ З ПОРІВНЯЛЬНИХ КУЛЬТУРНИХ ТА ФІЛОСОФСЬКИХ ТРАДИЦІЙ

Сидоренко Юлія Вікторівна, старший викладач, кафедра права та соціально-поведінкових наук, Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна»; здобувачка PhD, Український державний університет імені Михайла Драгоманова.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ /

PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF TEACHERS IN THE CONTEXT OF INCLUSIVE EDUCATION

Скрипа Людмила Олександрівна, II курс, група ЗПЛ-24-1м., спеціальність «Психологія», Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: **Поджинська О.О.**, к.психол.н., доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

АРТТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ /

ART THERAPY AS A MEANS OF DEVELOPING AUTONOMY IN ADOLESCENCE

Скрипкіна Ольга Михайлівна, II курс, група ЗПЛ-24-1-its, спеціальність «Психологія», Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Найчук В.В.**, к.психол.н., доцент, Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна».

АРТТЕРАПІЯ В РОБОТІ З ДІТЬМИ З РОЗЛАДОМ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА /

ART THERAPY IN WORKING WITH CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER

Співак Любов Миколаївна, доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»;

Фарадж Сніжана Ігорівна, II курс, група ЗПЛ-24-1М, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ /

METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF EMPIRICAL RESEARCH OF PSYCHOLOGICAL FACTORS OF PERSONALITIES' PROFESSIONAL SELF-ACTUALIZATION

Старева Анна Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент, директор Миколаївського інституту розвитку людини Університету «Україна».

МОДЕЛЮВАННЯ КЛАСУ ІЗ ІНКЛЮЗИВНОЮ ФОРМОЮ НАВЧАННЯ ЯК ІННОВАЦІЙНА МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ ОПП «КОРЕКЦІЙНА ПСИХОПЕДАГОГІКА» /

MODELING AN INCLUSIVE CLASSROOM AS AN INNOVATIVE METHOD OF PROFESSIONAL TRAINING FOR MASTER'S STUDENTS OF THE EDUCATIONAL AND PROFESSIONAL PROGRAM «CORRECTIONAL PSYCHOPEDAGOGY»

Стародубець Юлія Геннадіївна, II курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна». Науковий керівник: **Романюк Л.В.**, д.психол.н., професор, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РІВНЯ ТРИВОЖНОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ У ДІТЕЙ З РОДИН ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ / INTERRELATION BETWEEN THE LEVEL OF ANXIETY AND SOCIAL ADAPTATION IN CHILDREN FROM INTERNALLY DISPLACED FAMILIES

Стародубець Юлія Геннадіївна, II курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна». Науковий керівник: **Романюк Л.В.**, д.психол.н., професор, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ЕМОЦІЙНА РЕГУЛЯЦІЯ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ У ДІТЕЙ З ТРАВМАТИЧНИМ ДОСВІДОМ ВІЙНИ / EMOTIONAL REGULATION AS A FACTOR OF SOCIAL ADAPTATION IN CHILDREN WITH WAR-RELATED TRAUMATIC EXPERIENCE

Стародубець Юлія Геннадіївна, II курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна». Науковий керівник: **Романюк Л.В.**, д.психол.н., професор, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ, ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ ВИМУШЕНЕ ПЕРЕСЕЛЕННЯ: НАПРЯМИ ПРОФІЛАКТИКИ ТА КОРЕКЦІЇ ТРИВОЖНИХ СТАНІВ / PSYCHOLOGICAL SUPPORT FOR CHILDREN WHO HAVE EXPERIENCED FORCED DISPLACEMENT: DIRECTIONS FOR THE PREVENTION AND CORRECTION OF ANXIETY STATES

Сусід Вікторія Миколаївна, III курс, група ЗПЛ-23, спеціальність «Психологія», Рівненський інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Юрчук Л.В.**, к.і.н., доцент, Рівненський інститут Університету «Україна».

ІНТЕГРАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ОСВІТНІЙ ПРОСТІР / INTEGRATION OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS INTO THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Талабірчук Йосип Йосипович, IV курс, група ЗСР-22-1кр, спеціальність «Соціальна робота», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Федорова О.В.**, к.е.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ПІДТРИМКИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ З ООП В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ /

PSYCHO-PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF SUPPORT AND SOCIAL INCLUSION FOR STUDENTS WITH SEN IN THE CONTEXT OF DIGITALIZATION

Терлецька Інна Олегівна, II курс, група ЗПЛ 24-1м, спеціальність «Психологія розвитку», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Співак Л.М.**, д.психол.н., професор, професор кафедри психології, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ПІДТРИМКИ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ: ПОГЛЯД З ТОЧКИ ЗОРУ РЕСУРСНОГО ПІДХОДУ /

PSYCHOLOGICAL CONDITIONS OF SUPPORTING MENTAL HEALTH OF COMBAT PARTICIPANTS: A RESOURCE-BASED VIEWPOINT

Тиршолян Анна Сергіївна, IV курс, група ЗПЛ-22-1mk, спеціальність «Психологія», Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна».

Науковий керівник: **Олексюк О.Є.**, к.пед.н, доцент, Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна».

РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ ВПЛИВ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ЯК СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ /

THE REHABILITATION EFFECT OF THEATER ART IN THE CONDITIONS OF MARITAL STATE AS A COMPONENT OF SOCIAL INCLUSION

Ткаченко Дар'я Олександрівна, I курс, група — 1мкп, спеціальність «Корекційна психопедагогіка», Український державний університет імені М.П. Драгоманова.

Науковий керівник: **Шульженко Д.І.**, д.психол.н., професор кафедри психокорекційної педагогіки, Український державний університет імені М.П. Драгоманова.

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ ФАХІВЦЯ ТА БАТЬКІВ У КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА /

THEORETICAL SUBSTITUTION OF PARTNERSHIP INTERACTION BETWEEN SPECIALISTS AND PARENTS IN CORRECTIVE AND DEVELOPMENTAL WORK WITH CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDERS

Фарадж Сніжана Ігорівна, II курс, група ЗПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Співак Л.М.**, д.психол.н., професор, професор кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

**ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ /
PROGRAM FOR DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL SELF-ACTUALIZATION UNDER CONDITIONS OF UNCERTAINTY**

Федько Марина Юрійвна, II курс, магістратура, група ЕКЛ-24-1м-ibmt, спеціальність «Екологія», Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Зінчук Н.А.**, к.пед.н., доцент, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

**ПЕРМАКУЛЬТУРНА ЕТИКА ТА ПРИНЦИПИ ДИЗАЙНУ В ПРОСТОРАХ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ /
PERMACULTURE ETHICS AND DESIGN PRINCIPLES IN SPACES OF SOCSAL INTERACTION**

Хабанець Світлани Борисівни, II курс, група ЗСР-24-1м, спеціальність «Соціальна робота», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кириленко В.Г.**, к.психол.н., доцент, доцент кафедри психології, соціальної роботи і педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

**ПОНЯТТЯ ТРУДОВОГО КАЛІЦТВА ТА ПРОФЕСІЙНОГО ЗАХВОРЮВАННЯ: ПРАВОВИЙ І СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТИ /
THE CONCEPT OF OCCUPATIONAL INJURY AND OCCUPATIONAL DISEASE: LEGAL AND SOCIAL ASPECTS**

Хабанець Світлани Борисівни, II курс, група ЗСР-24-1м, спеціальність «Соціальна робота», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кириленко В.Г.**, к.психол.н., доцент, доцент кафедри психології, соціальної роботи і педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

**СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЛЮДЬМИ, ЯКІ МАЮТЬ ІНВАЛІДНІСТЬ ВНАСЛІДОК ТРУДОВОГО КАЛІЦТВА ТА ПРОФЕСІЙНОГО ЗАХВОРЮВАННЯ /
SOCIAL WORK WITH PEOPLE WHO HAVE DISABILITIES RESULTING FROM OCCUPATIONAL INJURIES AND DISEASES**

Хабанець Світлани Борисівни, II курс, група ЗСР-24-1м, спеціальність «Соціальна робота», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кириленко В.Г.**, к.психол.н., доцент, доцент кафедри психології, соціальної роботи і педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

СТАН СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА ПІДТРИМКИ ПОСТРАЖДАЛИХ НА ВИРОБНИЦТВІ В УКРАЇНІ /

THE STATE OF SOCIAL PROTECTION AND SUPPORT FOR WORKERS INJURED IN THE WORKPLACE IN UKRAINE

Хан Каміла Раджабівна, IV курс, група ЗПЛ-22-1, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник **Яворський М.В.**, к.психол.н., Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ІНФОРМАЦІЙНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ЦИФРОВІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА: ПОТЕНЦІАЛ, ВИКЛИКИ ТА ПАРАСОЦІАЛЬНІ СТОСУНКИ ЯК ДЕТЕРМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ ТІЛА Й САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ /

INFORMATION AND COMPUTER TECHNOLOGIES IN THE DIGITALIZATION OF THE INCLUSIVE ENVIRONMENT: POTENTIAL, CHALLENGES, AND PARASOCIAL RELATIONSHIPS AS DETERMINANTS OF BODY IMAGE AND SELF-IDENTIFICATION FORMATION

Ханіна Єлизавета Євгенівна, група ЗПЛ21-1, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна»;

Поджинська Ольга Олегівна кандидатка психологічних наук, доцентка кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ПІДВИЩЕННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ /

PSYCHOLOGICAL MEANS OF INCREASING STRESS RESISTANCE IN STUDENT YOUTH

Харченко Олена Вікторівна, доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

РОЛЬ ПСИХОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ ІНКЛЮЗИВНОЇ КУЛЬТУРИ В СУСПІЛЬСТВІ /

THE ROLE OF PSYCHOLOGY IN SHAPING AN INCLUSIVE CULTURE IN SOCIETY

Харченко Олег Миколайович, II курс, група ПЛ-24-1М, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна». Науковий керівник: **Співак Л.М.**, д.психол.н., професор, професор кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ДІАГНОСТИКА ТА АНАЛІЗ РІВНІВ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ /
DIAGNOSIS AND ANALYSIS OF EMOTIONAL INTELLIGENCE LEVELS IN MILITARY PERSONNEL

Харченко Олег Миколайович, II курс, група ПЛ-24-1М, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна». Науковий керівник: **Співак Л.М.**, д.психол.н., професор, професор кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ОСОБИСТОСТІ ДОРΟΣЛОГО ВІКУ: ЕТАПИ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ /
PROGRAM FOR DEVELOPING EMOTIONAL INTELLIGENCE IN ADULT PERSONALITY: STAGES AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES

Хохлов Геннадій Володимирович, II курс, група ПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна». Науковий керівник: **Співак Л.М.**, д.психол.н., професор, професор кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЙ ПІД ЧАС РОБОТИ З ВПО /
RESILIENCE OF SOCIAL WORKERS IN STRESSFUL SITUATIONS WHILE WORKING WITH IDPs

Чаплицін Микола Андрійович, магістратура, група СР-24-1м, спеціальність «Соціальна робота», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Іванова І.Б.**, к.пед.н., доцент, доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА /
FEATURES OF SOCIAL WORK WITH STUDENTS IN AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Чернецька Ірина Володимирівна, III курс, група ІС-24.2, спеціальність «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Дубенська філія Університету «Україна».

Науковий керівник: **Письмак О.С.**, викладач кафедри інформаційних та комп'ютерних технологій, Дубенська філія Університету «Україна».
ІНКЛЮЗИВНИЙ ПІДХІД ДО РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ У СИСТЕМУ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ: АДАПТАЦІЯ, ПЕРЕКВАЛІФІКАЦІЯ, ПІДТРИМКА /

INCLUSIVE APPROACH TO VETERANS' REINTEGRATION INTO THE HUMAN RESOURCE MANAGEMENT SYSTEM: ADAPTATION, RETRAINING, SUPPORT

Чубенко Віра Володимирівна, IV курс, група ЗСР-22-1-ist, спеціальність «Соціальна робота», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: **Каркач А.В.**, PhD з соціальної роботи, доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ГЕРОНТООСВІТА ЯК ФАКТОР САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСІБ ЛІТНЬОГО ВІКУ /

GERONTO EDUCATION AS A FACTOR OF SELF-REALIZATION OF OLDER PEOPLE

Чубенко Володимир Олександрович, I курс, група ПЛ_24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: **Романюк Л.В.**, д.психол.н., професор, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ СТРАХОМ І ТРИВОГОЮ ПІД ЧАС ВІЙНИ /

PSYCHOLOGICAL PECULIARITIES OF MANAGING FEAR AND ANXIETY DURING WARTIME

Шитікова Єлизавета Андріївна, старший викладач кафедри професійного, неолімпійського та адаптивного спорту, Національний університет фізичного виховання і спорту України.

ПЕРЕВАГИ ТА ВИКЛИКИ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ У СПОРТИВНО-ТЕХНІЧНИХ ВИДАХ СПОРТУ (НА ПРИКЛАДІ СУДНОМОДЕЛЬНОГО СПОРТУ) /

ADVANTAGES AND CHALLENGES OF INCLUSIVE EDUCATION IN TECHNICAL KINDS OF SPORTS (USING THE EXAMPLE OF MODELSHIPSPORT)

Якимова Яна Леонідівна, психолог, корекційний педагог, магістр спеціальної освіти та психології, м. Дубровиця, Україна.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ БЕЗБАР'ЄРНОГО СУСПІЛЬСТВА: РИСИ, ТЕНДЕНЦІЇ, ВИКЛИКИ /

THE PSYCHOLOGICAL PORTRAIT OF A BARRIER-FREE SOCIETY: TRAITS, TRENDS, AND CHALLENGES

СЕКЦІЯ №2
МЕДИЧНА, ФІЗИЧНА ТА СПОРТИВНА РЕАБІЛІТАЦІЯ
ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ /
MEDICAL, PHYSICAL AND SPORTS REHABILITATION OF
PEOPLE WITH DISABILITIES

26.11. 2025 р., 12³⁰-14³⁰

Керівник секції: *Холодова Олеся Сергіївна, директор Інституту соціальних технологій Університету «Україна»*

Більов Віктор Сергійович, II курс, група ЗМБ-24, спеціальність «Біологія», Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: **Зелена Л.Б.**, к.біол.н., Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

АНАЛІЗ СЕРОЛОГІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ПАЦІЄНТІВ З ГЕПАТИТОМ В ТА ЦИТОМЕГАЛОВІРУСНОЮ ІНФЕКЦІЄЮ /
ANALYSIS OF SEROLOGICAL PARAMETERS OF PATIENTS WITH
HEPATITIS B AND CYTOMEGALOVIRUS INFECTION

Боюн Богдан Васильович, II курс, група ФТ-24-1м-ist, спеціальність «Терапія та реабілітація», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Шамич О.М.**, д.психол.н., професор, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІСЛЯ ОТРИМАННЯ КОНТУЗІЇ /
PHYSICAL REHABILITATION OF SERVICEMEN AFTER CONCUSSION

Вишар Євгенія Василівна, старший викладач кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ДЦП /
PHYSICAL THERAPY FOR CEREBRAL PALSY

Волосовський Юрій Леонідович, II курс, магістратура, група ФТ-24-1М-ist, спеціальність «Терапія та реабілітація», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Холодова О.С.**, ст. викладач, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ВПЛИВ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ НА ПОКРАЩЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ
СТУДЕНТІВ З ХРОНІЧНИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ /
THE IMPACT OF PHYSICAL THERAPY ON IMPROVING THE QUALITY OF LIFE OF STUDENTS WITH CHRONIC DISEASES

Гапанчак Дмитро Сергійович, І курс, група ЗПУ-25-1м, спеціальність «Публічне управління та адміністрування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Харченко Н.Б., к.пед.н., доцент, Рівненський інститут Університету «Україна».

КІНЕЗІОТЕРАПІЯ ЯК ІНКЛЮЗИВНИЙ ПІДХІД ДО ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ / KINESIOTHERAPY AS AN INCLUSIVE APPROACH TO PSYCHO-PHYSIOLOGICAL SELF-REGULATION AND REHABILITATION IN MODERN EDUCATION

Гетья Ярослав Олександрович, ІІ курс, магістратура, група ФТ-24-1м-ml-pl, спеціальність «Терапія та реабілітація», Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: Вишар Є.В., ст. викладач, Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ВОГНЕПАЛЬНИХ ПОРАНЕННЯХ У ГОСТРИЙ ПЕРІОД / PHYSICAL THERAPY FOR BURNT INJURIES IN THE ACUTE PERIOD

Грабар Юлія Іванівна, І курс, група ЗПУ-25-М, спеціальність «Публічне управління та адміністрування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ПРОБЛЕМА РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО СУПРОВОДУ ВЕТЕРАНІВ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ / THE PROBLEM OF REHABILITATION SUPPORT FOR VETERANS OF THE FULL-SCALE WAR IN UKRAINE

Грицяк Андрій Васильович, група МБ-24-1м-ibmt, спеціальність «Біологія та біохімія», Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: Беспалова О.Я., к.б.н., доцент, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

ОСОБЛИВОСТІ ІМУНОЛОГІЧНОЇ РЕАКТИВНОСТІ ПОКАЗНИКІВ ПЕРИФЕРИЧНОЇ КРОВІ ПРИ АЛЕРГІЧНОМУ РИНИТІ / FEATURES OF IMMUNOLOGICAL REACTIVITY OF PERIPHERAL BLOOD INDICATORS IN ALLERGIC RHINITIS

Гунченко Вероніка Юріївна, I курс, група ФТ-25, спеціальність «Фізична терапія», Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Ночовна Н.В.**, к.пед.н., доцент кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

ДЕОНТОЛОГІЧНІ ТАКТИКИ КОМУНІКАЦІЇ ФІЗИЧНОГО ТЕРАПЕВТА ЗІ «СКЛАДНИМИ» ПАЦІЄНТАМИ: КОРЕКЦІЯ НЕТИПОВИХ ПРОЯВІВ СТАВЛЕННЯ ДО ХВОРОБИ /

DEONTOLOGICAL TACTICS OF PHYSICAL THERAPIST COMMUNICATION WITH 'DIFFICULT' PATIENTS: CORRECTION OF ATYPICAL MANIFESTATIONS OF ATTITUDE TOWARDS THE DISEASE

Гусєв Володимир Віталійович, реабілітолог, ТОВ «Центр Здорового Хребта». **М'ЮФАСЦІАЛЬНІ ЛАНЦЮГИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПОСТАВУ ЛЮДИНИ / MYOFASCIAL CHAINS AND THEIR INFLUENCE ON HUMAN POSTURE**

Давидова Сніжана Вікторівна, II курс, магістратура, група ФТ-24-1m-ml-pl, спеціальність «Терапія та реабілітація», Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Клеценко Л.В.**, к.пед.н., доцент, Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПІСЛЯ ЧЕРЕПНО-МОЗКОВОЇ ТРАВМИ В ВІДНОВЛЮВАЛЬНИЙ ПЕРІОД /

PHYSICAL THERAPY AFTER TRAIIN INJURY DURING THE RECOVERY PERIOD

Дольна Тетяна Василівна, група МБ-24-1m-ibmt, спеціальність «Біологія та біохімія», Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Беспалова О.Я.**, к.б.н., доцент, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

ОСОБЛИВОСТІ ПОКАЗНИКІВ ЛІПІДНОГО ОБМІНУ ПРИ ЖИРОВОМУ ГЕПАТОЗІ ПЕЧІНКИ /

FEATURES OF LIPID METABOLISM INDICATORS IN FETAL LIVER HEPATOSIS

Д'якова Ірина Дмитрівна, IV курс, група ФТ-23.2-1-zt, спеціальність «Терапія та реабілітація», Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Веснін А.В.**, доктор філософії з дисципліни «Медицина», доцент кафедри соціально-реабілітаційних технологій, Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

ТОЧКОВИЙ МАСАЖ ЯК МЕТОД ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ ХВОРИХ ТА ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ /

POINT MASSAGE AS A METHOD OF PHYSICAL THERAPY AND REHABILITATION OF PATIENTS AND PEOPLE WITH DISABILITIES

Захарченко Олена Миколаївна, II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-ml-pl, спеціальність «Терапія та реабілітація», Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: **Вишар Є.В.**, ст. викладач, Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».
ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ПЕРЕЛОМАХ ХРЕБТА У ВІДНОВЛЮВАЛЬНИЙ ПЕРІОД /
PHYSICAL THERAPY FOR SPINE FRACTURES DURING THE RECOVERY PERIOD

Зінченко Світлана Сергіївна, II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-ml-pl, спеціальність «Терапія та реабілітація», Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: **Вишар Є.В.**, ст. викладач, Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».
ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПІСЛЯ ЧЕРЕПНО-МОЗКОВОЇ ТРАВМИ У ГОСТРИЙ ПЕРІОД /
PHYSICAL THERAPY AFTER TRAUMATIC BRAIN INJURY IN THE ACUTE PERIOD

Івахін Артем Геннадійович, II курс, група ФТ-24-1м-ist, спеціальність «Фізична терапія та реабілітація», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: **Шамич О.М.**, д.психол.н., професор, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ФІЗИЧНИХ ВПРАВ ДЛЯ ПРОФІЛАКТИКИ СКОЛІОЗУ У ПІДЛІТКІВ /
THE USE OF SPECIAL PHYSICAL EXERCISES FOR THE PREVENTION OF SCOLIOSIS IN ADOLESCENTS

Кагадій Юрій Михайлович, магістратура, група МБ-24, спеціальність «Біологія»,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».
Науковий керівник: **Тугай Т.І.**, д.б.н., професор, с.н.с., завідувач кафедри мікробіології, сучасних біотехнологій, екології та імунології, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».
БІОЛОГІЧНЕ ОЧИЩЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ВОДИ ПІДПРИЄМСТВ ГУМОАЗБЕСТОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ МЕТОДОМ ФІТОРЕМЕДІАЦІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ РЯСКИ LEMNA MINOR /
BIOLOGICAL DENITRIFICATION OF PROCESS WATER FROM RUBBER PRODUCTION USING PHYTOREMEDIATION WITH LEMNA MINOR

Клеценко Людмила Василівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ОСІБ ПРАЦЕЗДАТНОГО ВІКУ ПІСЛЯ АМПУТАЦІЇ ВЕРХНЬОЇ КІНЦІВКИ НА РІВНІ ПЛЕЧА / FEATURES OF PHYSICAL THERAPY FOR PEOPLE OF WORKING AGE AFTER AMPUTATION OF THE UPPER LIMB AT THE SHOULDER LEVEL

Клокол Руслана Віталіївна, IV курс, група ФТ-23.2-1, спеціальність «Терапія та реабілітація», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Холодова О.С.**, ст. викладач, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

МЕТОДИКА КОРЕКЦІЇ ПОРУШЕНЬ ПОСТАВИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ ШКОЛЯРІВ / METHODS OF POSTURE CORRECTION AS A MEANS OF INCREASING STUDENTS' WORKING CAPACITY

Колядич Оксана Іванівна, старший викладач кафедри фізичної терапії, ерготерапії та фізичного виховання, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ЗАГАЛЬНІ ТА ЛОКАЛЬНІ НАСЛІДКИ ВПЛИВУ ФІЗИЧНИХ НАВАНТАЖЕНЬ НА ОРГАНІЗМ ЛЮДИНИ / GENERAL AND LOCAL CONSEQUENCES OF THE INFLUENCE OF PHYSICAL STRESS ON THE HUMAN ORGANISM

Коренівська Оксана Михайлівна, II курс, магістратура, спеціальність «Терапія та реабілітація», Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Клеценко Л.В.**, к.пед.н., доцент, Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

ЛІКУВАЛЬНЕ ПЛАВАННЯ ЯК ЗАСІБ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ СКОЛІОТИЧНОЇ ХВОРОБИ У ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ / THERAPEUTIC SWIMMING AS A MEASURE OF PHYSICAL THERAPY OF SCOLIOTIC DISEASE IN CHILDREN OF MIDDLE SCHOOL AGE

Крисанова Олена Іванівна, II курс, магістратура, спеціальність «Терапія та реабілітація», Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Вишар Є.В.**, ст. викладач, Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ПЕРЕЛОМІ СТЕГНОВОЇ КІСТКИ У ГОСТРИЙ ПЕРІОД / PHYSICAL THERAPY FOR FEMALE FRACTURE IN THE ACUTE PERIOD

Кузьменко Віталій Михайлович, група МБ-24-1м-ibmt, спеціальність «Біологія та біохімія», Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Беспалова О.Я.**, к.б.н., доцент, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

РОЛЬ ІМУНОГЛОБУЛІНУ А В РОЗВИТКУ ЗАПАЛЬНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ ГЛОТКИ /

THE ROLE OF IMMUNOGLOBULIN A IN THE DEVELOPMENT OF INFLAMMATORY DISEASES OF THE PHARYNX

Куниця Ірина Романівна, II курс, магістратура, спеціальність «Терапія та реабілітація», Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Клеценко Л.В.**, к.пед.н., доцент, Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ПЕРЕЛОМІ РЕБЕР У ГОСТРИЙ ПЕРІОД /
PHYSICAL THERAPY FOR RIB FRACTURE IN THE ACUTE PERIOD

Купріяненко Анжела Василівна, старший викладач, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ПАЦІЄНТІВ ІЗ МНОЖИННИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ /

COMPREHENSIVE APPROACH TO PHYSICAL THERAPY FOR PATIENTS WITH MULTIPLE CONDITIONS

Курята Тетяна Вікторівна, магістратура, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

МЕДИЧНА, ФІЗИЧНА ТА СПОРТИВНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ /

MEDICAL, PHYSICAL AND SPORTS REHABILITATION OF PEOPLE WITH DISABILITIES

Лапінська Галина Іванівна, IV курс, група ЗМН-22-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Шаповал М.О.**, ст. викладач кафедри фінансів та обліку, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

КОМПЛЕКСНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЛЮДЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ОПОРОНО-РУХОВОГО АПАРАТУ /

COMPREHENSIVE REHABILITATION FOR PEOPLE WITH MUSCULOSKELETAL DISORDERS

Лапко Олексій Юрійович, II курс, група ФТ-24-1м-1st, спеціальність «Терапія та реабілітація», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дейкун М.П.**, к.мед.н., професор, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЗЕРКАЛЬНОЇ ТЕРАПІЇ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ ФУНКЦІЙ ВЕРХНЬОЇ КІНЦІВКИ У ПАЦІЄНТІВ ПІСЛЯ ІНСУЛЬТУ / THE EFFECTIVENESS OF MIRROR THERAPY FOR RESTORING UPPER LIMB FUNCTION IN PATIENTS AFTER A STROKE

Литвих Сергій Анатолійович, II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-ml-pl, спеціальність «Терапія та реабілітація», Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Вишар Є.В.**, ст. викладач, Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ГОЛОВНОМУ БОЛІ РІЗНОЇ ЕТІОЛОГІЇ / PHYSICAL THERAPY FOR HEADACHE OF DIFFERENT ETIOLOGY

Лотоцький Юрій Олександрович, II курс, група ФТ-25.2-1-zh, спеціальність «Терапія та реабілітація», Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Веснін А.В.**, доктор філософії з дисципліни «Медицина», доцент кафедри соціально-реабілітаційних технологій, Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЛІКУВАЛЬНОЇ ФІЗКУЛЬТУРИ У РЕАБІЛІТАЦІЇ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ / THE EFFECTIVENESS OF THERAPEUTIC PHYSICAL TRAINING IN THE REHABILITATION OF PEOPLE WITH DISABILITIES

Лукаsevич Валерія Олександрівна, II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-1st, спеціальність «Терапія та реабілітація», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дейкун М.П.**, к.мед.н., професор, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ДОРΟΣЛИХ З ІНВАЛІДНІСТЮ ВНАСЛІДОК СКОЛІОЗУ, У ТОМУ ЧИСЛІ ПІСЛЯ БОЙОВИХ ТРАВМ / PHYSICAL REHABILITATION OF ADULTS WITH DISABILITIES DUE TO SCOLIOSIS, INCLUDING AFTER COMBAT INJURIES

Мазін Володимир Іванович, група МБ-24-1м-ibmt, спеціальність «Біологія та біохімія», Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Беспалова О.Я.**, к.б.н., доцент, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

РІВЕНЬ ПРОЗАПАЛЬНИХ ЦИТОКІНІВ ПРИ АТЕРОСКЛЕРОТИЧНИХ ЗМІНАХ СУДИН / LEVELS OF PRO-INFLAMMATORY CYTOKINES IN ATHEROSCLEROTIC VASCULAR CHANGES

Марченко Вадим Віталійович, II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-ml-pl, спеціальність «Терапія та реабілітація», Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Вишар Є.В.**, ст. викладач, Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ПЕРЕЛОМІ ГОМІЛКИ У ГОСТРИЙ ПЕРІОД /

PHYSICAL THERAPY FOR A TIB FRACTURE IN THE ACUTE PERIOD

Михайлюк Оксана Анатоліївна, старший викладач кафедри фізичної терапії та корекційної діяльності, Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».

СУЧАСНІ ВИДИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ /

MODERN TYPES OF REHABILITATION OF MILITARY SERVANTS IN UKRAINE

Нікітенко Юлія Олександрівна, II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-ml-pl, спеціальність «Терапія та реабілітація», Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Вишар Є.В.**, ст. викладач, Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ТРАВМАХ КОЛІН У ВІДНОВЛЮВАЛЬНИЙ ПЕРІОД /

PHYSICAL THERAPY FOR KNEE INJURIES DURING THE RECOVERY PERIOD

Огерчук Олександр Сергійович, II курс, магістратура, група ФТ-21-1м-ist, спеціальність «Терапія та реабілітація», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Шамич О.М.**, д.психол.н., професор, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

МЕДИЧНА, ФІЗИЧНА ТА СПОРТИВНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ: ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З ПАЦІЄНТАМИ ПІСЛЯ АМПУТАЦІЇ НИЖНІХ КІНЦІВОК /

MEDICAL, PHYSICAL AND SPORTS REHABILITATION OF PERSONS WITH DISABILITIES: FEATURES OF WORK WITH PATIENTS AFTER LOWER LIMB AMPUTATION

Островська Богдана Олександрівна, IV курс, група ФТ-23.2-1-zt, спеціальність «Терапія та реабілітація», Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Веснін А.В.**, доктор філософії з дисципліни «Медицина», доцент кафедри соціально-реабілітаційних технологій, Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

ЛІКУВАЛЬНА ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ, ЯК ОСНОВА ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ СУЧАСНОГО СВІТУ / THERAPEUTIC PHYSICAL CULTURE FOR PEOPLE WITH DISABILITIES AS THE BASIS FOR PHYSICAL REHABILITATION IN THE MODERN WORLD

Петренко Вікторія Анатоліївна, II курс, магістратура, група ФТ-24-1m-ml-pl, спеціальність «Терапія та реабілітація», Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Бацман О.С.**, к.пед.н., доцент, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ТРАВМАХ КИСТІ У ВІДНОВЛЮВАЛЬНИЙ ПЕРІОД / PHYSICAL THERAPY FOR HAND INJURIES U RECOVERY PERIOD

Петреченко Світлана Анатоліївна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри психології та соціальної роботи, Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна».

РОЛЬ МЕДИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ У СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІЙ АДАПТАЦІЇ ВАЖКОПОРАНЕНИХ КОМБАТАНТІВ / THE ROLE OF MEDICAL REHABILITATION IN THE SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL ADAPTATION OF SERIOUSLY INJURED COMBATANTS

Погрібняк Павло Михайлович, II курс, магістратура, група ФТ-24-1m-ml-pl, спеціальність «Терапія та реабілітація», Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Вишар Є.В.**, ст. викладач, Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ГЕМОРАГІЧНОМУ ІНСУЛЬТІ У ВІДНОВЛЮВАЛЬНИЙ ПЕРІОД / PHYSICAL THERAPY FOR HEMORRHAGIC STROKE DURING THE RECOVERY PERIOD

Покотило Богдан Станіславович, II курс, магістратура, група ФТ-24-1m-ml-pl, спеціальність «Терапія та реабілітація», Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Клеценко Л.В.**, к.пед.н., доцент, Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ДІТЕЙ ІЗ ТРАВМАМИ ЗОРОВОГО АНАЛІЗАТОРА / PHYSICAL THERAPY FOR SPINAL CORD INJURIES DURING THE RECOVERY PERIOD

Пономаренко Владислав Іванович, доктор медичних наук, професор, професор соціально-реабілітаційних технологій, Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна»;

Веснін Артур Вікторович, PhD з галузі «Медицина», доцент кафедри соціально-реабілітаційних технологій, Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна»;

Андрієнко Олександр Іванович, кандидат медичних наук, доцент;

Милиця Костянтин Миколайович, доктор медичних наук, професор.
**ПИТАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ПАЦІЄНТОВІ ПРИ НЕ-
ВДАЛОМУ МЕДИЧНОМУ ВТРУЧАННІ /**

**COMPENSATION ISSUES FOR HARM CAUSED TO A PATIENT AS
A RESULT OF UNSUCCESSFUL MEDICAL INTERVENTION**

Попович Діана Володимирівна, II курс, група МБ-24-1м, спеціальність «Біологія», Інститут біомедичних технологій Університету «Україна». Науковий керівник: **Тугай Т.І.**, д.біол.н., професор, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

**ВПЛИВ ВОЄННИХ ДІЙ НА СТАН ЗАХВОРЮВАНOSTІ НА ТУБЕР-
КУЛЬОЗ В РІЗНИХ РЕГІОНАХ УКРАЇНИ /**

**THE IMPACT OF MILITARY OPERATIONS ON THE INCIDENCE OF
TUBERCULOSIS IN DIFFERENT REGIONS OF UKRAINE**

Рогожін Микита Сергійович, група ФТ-24-1м-ist, спеціальність «Терапія та реабілітація», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Романенкова О.Ю.**, к.мед.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

**МАНУАЛЬНА ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ВІДНОВЛЕННЯ РУХЛИВОСТІ
НАДІР'ЯТКОВО-ГОМІЛКОВОГО СУГЛОБА ПІСЛЯ ТРАВМ /**

**MANUAL THERAPY AS A MEANS OF RESTORING MOBILITY OF
THE TALOCRURAL (ANKLE) JOINT AFTER INJURIES**

Романчук Ірина Вікторівна, IV курс, група ФТ-23.2-1-zt, спеціальність «Терапія та реабілітація», Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Веснін А.В.**, доктор філософії з дисципліни «Медицина», доцент кафедри соціально-реабілітаційних технологій, Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

**ПСИХОТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД ВІДНОВНОГО ЛІКУВАННЯ В КОМП-
ЛЕКСНІЙ ФІЗИЧНІЙ ПРОГРАМІ РЕАБІЛІТАЦІЇ ХВОРИХ ТА ЛЮ-
ДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ /**

**PSYCHOTHERAPY AS A METHOD OF REHABILITATION IN A
COMPREHENSIVE PHYSICAL REHABILITATION PROGRAM FOR
PATIENTS AND PEOPLE WITH DISABILITIES**

Скляренко Вікторія Євгенівна, II курс, група ФТ-24-1м-1st, спеціальність «Терапія та реабілітація», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Романенкова О.Ю.**, к.мед.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ЗАСТОСУВАННЯ СЕНСОРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ У КОМПЛЕКСНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ / APPLICATION OF SENSORY ITEGRATION IN THE COMPREHENSIVE REHABILITATION OF PRIMARY SCHOOL-AGE CHILDREN

Сорокова Вікторія Віталіївна, II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-1st-1st, спеціальність «Терапія та реабілітація», Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Клеценко Л.В.**, к.пед.н., доцент, Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ТРАВМАХ ЗАП'ЯСТЯ У ГОСТРИЙ ПЕРІОД / PHYSICAL THERAPY FOR WRIST INJURIES IN THE ACUTE PERIOD

Сорокова Вікторія Віталіївна, II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-1st-1st, спеціальність «Терапія та реабілітація», Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Клеценко Л.В.**, к.пед.н., доцент, Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ТРАВМАХ СПИННОГО МОЗКУ У ВІДНОВЛЮВАЛЬНИЙ ПЕРІОД / PHYSICAL THERAPY FOR SPINAL CORD INJURIES DURING THE RECOVERY PERIOD

Стародуб Анатолій Валерійович, II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-1st-1st, спеціальність «Терапія та реабілітація», Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Бацман О.С.**, к.пед.н., доцент, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ТРАВМАХ СТОПИ У ВІДНОВЛЮВАЛЬНИЙ ПЕРІОД / PHYSICAL THERAPY FOR FOOT INJURIES DURING THE RECOVERY PERIOD

Сюрха Денис Олексійович, II курс, магістратура, група ФТ-24-1М-1st, спеціальність «Терапія та реабілітація», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Романенкова О.Ю.**, к.мед.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПІСЛЯ АМПУТАЦІЙ / PHYSICAL REHABILITATION FOLLOWING AMPUTATIONS

Тельнов Богдан Олександрович, II курс, група ФТ-24-1м-1st, спеціальність «Терапія та реабілітація», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Шамич О.М.**, д.психол.н., професор, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ФЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ЛОРДОТИЧНІЙ ПОСТАВІ УСКЛАДНЕНИЙ СПОНДИЛОЛІСТЕЗОМ /
PHYSICAL THERAPY FOR LODOTIC POSTURE COMPLICARED BY SPONDYLOLISTHESIS

Теслик Ірина Анатоліївна, директор компанії «TIA-SPORT», м. Харків.
РОЛЬ УКРАЇНСЬКОГО ВИРОБНИКА TIA-SPORT У ФОРМУВАННІ СЕНСОРНОГО ТА РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ /

THE ROLE OF THE UKRAINIAN MANUFACTURER TIA-SPORT IN SHAPING AN EFFECTIVE SENSORY AND REHABILITATION ENVIRONMENT FOR CHILDREN WITH SPECIAL PHYSICAL AND PSYCHOLOGICAL NEEDS WITHIN THE SYSTEM OF INCLUSIVE EDUCATION

Троцик Алла Володимирівна, II курс, група ФТ-1м, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дейкун М.П.**, к.мед.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна», заслужений лікар України.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МЕТОДИК ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ ПІСЛЯ АМПУТАЦІЇ НИЖНІХ КІНЦІВОК РІЗНОГО РІВНЯ /
COMPARATIVE ANALYSIS OF PHYSICAL REHABILITATION METHODS FOR PERSONS AFTER LOWER LIMB AMPUTATION OF DIFFERENT LEVELS

Троцик Алла Володимирівна, II курс, група ФТ-1м, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дейкун М.П.**, к.мед.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна», заслужений лікар України.

SMART-РЕАБІЛІТАЦІЯ: ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЛІКУВАЛЬНІЙ ФІЗИЧНІЙ ТЕРАПІЇ ПРИ ОСТЕОХОНДРОЗІ ХРЕБТА /

SMART REHABILITATION: THE APPLICATION OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN THERAPEUTIC PHYSICAL THERAPY FOR SPINAL OSTEOCHONDROSIS

Трубікова Софія Сергіївна, II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-ml-pl, спеціальність «Терапія та реабілітація», Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Канівець В.В.**, ст. викладач, Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ТРАВМАХ ЛОПАТКИ У ГОСТРИЙ ПЕРІОД / PHYSICAL THERAPY FOR SCAPULA INJURIES IN THE ACUTE PERIOD

Фесенко Антон Віталійович, II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-ml-pl, спеціальність «Терапія та реабілітація», Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Бацман О.С.**, к.пед.н., доцент, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ПЕРЕЛОМІ ФАЛАНГ ПАЛЬЦІВ КИСТІ У ГОСТРИЙ ПЕРІОД / PHYSICAL THERAPY FOR FRACTURES OF THE PHALANGES OF THE HAND IN THE ACUTE PERIOD

Хижняк Іван Миколайович, II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-ml-pl, спеціальність «Терапія та реабілітація», Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Вишар Є.В.**, ст. викладач, Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ПЕРЕЛОМІ ПЛЕЧОВОЇ КІСТКИ У ВІДНОВЛЮВАЛЬНИЙ ПЕРІОД / PHYSICAL THERAPY FOR FRACTURE OF THE HUMERUS IN THE RECOVERY PERIOD

Черняк Ніна Степанівна, старший викладач кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

СПОРТИВНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ — ЕФЕКТИВНИЙ МЕТОД СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ / SPORTS REHABILITATION OF MILITARY PERSONNEL IS AN EFFECTIVE METHOD OF SOCIAL ADAPTATION

Шахрай Олександр Павлович, II курс, група ФТ-24-1м-ist, спеціальність «Терапія та реабілітація», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Холодова О.С.**, ст. викладач, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ У СТУДЕНТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ / FORMATION OF A HEALTHY LIFESTYLE AMONG STUDENTS USING PHYSICAL CULTURE MEANS

Шостя Леся Василівна, II курс, магістратура, група ФТ-24-1м-ml-pl, спеціальність «Терапія та реабілітація», Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Канівець В.В.**, старший викладач, Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна».

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ПЕРЕЛОМІ КЛЮЧИЦІ У ГОСТРИЙ ПЕРІОД /

PHYSICAL THERAPY FOR FRACTURE OF THE COLLAR IN THE ACUTE PERIOD

Юрецький Віктор Володимирович, група МБ-24-1м-ibmt, спеціальність «Біологія та біохімія», Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Беспалова О.Я.**, к.б.н., доцент, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

ОСОБЛИВОСТІ МЕТАБОЛІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ЦУКРОВОГО ДІАБЕТУ /

FEATURES OF METABOLIC INDICATORS IN DIABETES MELLITUS

СЕКЦІЯ №3
ВІЗІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО МАЙБУТЬОГО УКРАЇНИ:
ВІД БІЗНЕС- ІНІЦІАТИВ
ДО МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ /
VISIONS OF AN INCLUSIVE FUTURE FOR UKRAINE:
FROM BUSINESS INITIATIVES
TO MACROECONOMIC TRANSFORMATION

26.11. 2025 р., 15⁰⁰-17⁰⁰

Керівник секції: *Нестеренко Світлана Сергіївна, директор Інституту економіки та менеджменту Університету «Україна»*

Artem Koldovskyi, Associate Professor, Management and Tourism Department, PhD in Economics Zhytomyr Institute of Economics and Humanities, University «Ukraine»;

Leta Yulian Yurievich, Master degree student, МН-23-1-zh group, 073 «Management»,

Zhytomyr Institute of Economics and Humanities, University «Ukraine».

THE ROLE OF GENERATIVE AI IN SUPPORTING INCLUSIVE AND PERSONALIZED EDUCATION: CASE STUDIES AND FUTURE DIRECTIONS /
РОЛЬ ГЕНЕРАТИВНОГО ШІ У ПІДТРИМЦІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ТА ПЕРСОНАЛІЗОВАНОЇ ОСВІТИ: ПРИКЛАДИ ТА МАЙБУТНІ НАПРЯМКИ

Artem Koldovskyi, Associate Professor, Management and Tourism Department, PhD in Economics, Zhytomyr Institute of Economics and Humanities, University «Ukraine»;

Kateryna Shafranova, Associate Professor, Management and Tourism Department, PhD in Economics, Zhytomyr Institute of Economics and Humanities, University «Ukraine».

THE ROLE OF GENERATIVE AI IN SUPPORTING INCLUSIVE AND PERSONALIZED EDUCATION: CASE STUDIES AND FUTURE DIRECTIONS /
РОЛЬ ГЕНЕРАТИВНОГО ШІ У ПІДТРИМЦІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ТА ПЕРСОНАЛІЗОВАНОЇ ОСВІТИ: ПРИКЛАДИ ТА МАЙБУТНІ НАПРЯМКИ

Абу Мусаллам Ясмін Дарвішівна, II курс, група ФН-24-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

МОБІЛЬНИЙ БАНКІНГ І ЦИФРОВІ ГАМАНЦІ ЯК ІНСТРУМЕНТИ РОЗШИРЕННЯ ДОСТУПУ ДО ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ /
MOBILE BANKING AND DIGITAL WALLETS AS TOOLS TO INCREASE ACCESS TO FINANCIAL SERVICES

Антіпіна Юлія Андріївна, II курс, група ЗОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Самофалова М.О.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ФОРМИ ТА ПЕРЕВАГИ ІНКЛЮЗИВНИХ МОДЕЛЕЙ РОЗВИТКУ АГРОБІЗНЕСУ /

FORMS AND ADVANTAGES OF INCLUSIVE AGRIBUSINESS DEVELOPMENT MODELS

Антонов Костянтин Михайлович, IV курс, група ОО-23.2-1, спеціальність «Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Наголюк О.Є.**, к.ю.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ПЕДАГОГІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ /

PSYCHOLOGICAL READINESS OF TEACHERS TO IMPLEMENT INCLUSIVE LEARNING

Бабенко Крістіна Євгеніївна, професор кафедри, кандидат фізико-математичних наук, доктор економічних наук, доцент, Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна»;

Дивинська Юлія Анатоліївна, старший викладач, Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

ІНТЕГРАЦІЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ, ІНКЛЮЗИВНОГО ТА КОМУНІКАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ОСНОВІ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ /

INTEGRATION OF STRATEGIC MANAGEMENT, INCLUSIVE AND COMMUNICATIVE MANAGEMENT BASED ON ECONOMIC AND MATHEMATICAL MODELING

Бабич Микола Петрович, III курс, коледж, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ІНКЛЮЗІЇ /

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF INFORMATION INCLUSION

Бабська Яна Геннадіївна, IV курс, група ЗМН-22-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: **Шаповал М.О.**, ст. викладач кафедри фінансів та обліку, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТІВ З ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ /
POSSIBILITIES FOR IMPLEMENTING INCLUSIVE EDUCATION PROJECTS

Базиленко Мар'яна Сергіївна, II курс, група МК-24-1фмб, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ВАЖЛИВІСТЬ УНІВЕРСАЛЬНОГО ДИЗАЙНУ ЯК СКЛАДОВОЇ СУЧАСНОГО МАРКЕТИНГУ /
THE IMPORTANCE OF UNIVERSAL DESIGN AS AN ELEMENT OF CONTEMPORARY MARKETING

Бережна Тетяна Юріївна, II курс, група МК-24-1фмб.se-cl, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
КОНЦЕПТ «АНТИІДЕАЛЬНОЇ КРАСИ» ЯК КОМУНІКАТИВНА СТРАТЕГІЯ У FASHION-РЕКЛАМІ /
THE CONCEPT OF «ANTI-IDEAL BEAUTY» AS A COMMUNICATIVE STRATEGY IN FASHION ADVERTISING

Берназ Андрій Олександрович, I курс, група ЗОО-25-1м, спеціальність «Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: **Лавриненко Л.М.**, к.е.н., с.н.с., Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ЦИФРОВІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ /
DIGITIZATION OF ACCOUNTING

Биковець Олексій Олександрович, II курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: **Кучмесєв О.О.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ПЕРЕВАГИ ТА ТРУДНОЩІ ДЛЯ БІЗНЕСУ ПРИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННІ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ /
ADVANTAGES AND CHALLENGES FOR BUSINESS IN EMPLOYING PERSONS WITH DISABILITIES IN UKRAINE

Білоножко Сергій Володимирович, III курс, коледж, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ЕКОНОМІЧНА ІНКЛЮЗІЯ: ПОНЯТТЯ ТА КРАЩІ СВІТОВІ ПРАКТИКИ /

ECONOMIC INCLUSION: CONCEPT AND BEST WORLD PRACTICES

Бляхарська Наталія Тарасівна, III курс, група ЗФН-23-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

РОЛЬ FINTECH У ФОРМУВАННІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ЕКОСИСТЕМИ УКРАЇНИ /

THE ROLE OF FINTECH IN SHAPING AN INCLUSIVE FINANCIAL ECOSYSTEM IN UKRAINE

Богданов Сергій Олексійович, III курс, коледж, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ /

CHARACTERISTICS OF DIGITAL INCLUSION DEVELOPMENT

Бондарук Кирило Андрійович, I курс, група МН-25-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Васюренко Л.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ЕКОНОМІКА СПІЛЬНОГО КОРИСТУВАННЯ: ЯК UBER ТА BOLT ЗМІНЮЮТЬ РИНКИ ТА НАШІ ЗВИЧКИ /

THE SHARING ECONOMY: HOW UBER AND BOLT ARE CHANGING MARKETS AND OUR HABITS

Бондарчук Сергій Валерійович, II курс, група ЗМН-25.2-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Наголюк О.Є.**, к.ю.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТИ /

INDIVIDUALIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE CONDITIONS OF INCLUSIVE EDUCATION

Бочаров Максим Владиславович, II курс, група МН-24-1м, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кучмєєв О.О.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ У БІЗНЕСІ: ВАЖЛИВИЙ ТРЕНД МАЙБУТНЬОГО УКРАЇНИ /

INCLUSIVENESS IN BUSINESS: AN IMPORTANT TREND FOR FUTURE UKRAINE

Бранець Валерій Валентинович, I курс, група ЗМН-25-1м, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кучмєєв О.О.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ОСОБЛИВОСТІ ПОЄДНАННЯ РОБОТИ І НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ /

FEATURES GROUNDS FOR COMBINING WORK AND STUDY FOR STUDENTS

Брикін Микола Віталійович, III курс, коледж, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ У СФЕРІ ЗАЙНЯТОСТІ МОЛОДІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ /

INCLUSIVITY IN YOUTH EMPLOYMENT: CHALLENGES AND PROSPECTS

Бугайова Ірина Василівна, III курс, група ЗФН-23-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ФІНАНСУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНИХ ЦЕНТРІВ ДЛЯ ВІЙСЬКОВИХ ЯК ПРІОРИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ УКРАЇНИ /

FINANCING INCLUSIVE CENTRES FOR MILITARY PERSONNEL AS A PRIORITY OF UKRAINE'S STATE POLICY ON FINANCIAL INCLUSION

Буяло Сергій Олександрович, III курс, група МН-24.2-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

СТАЛИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРИЗЬ ПРИЗМУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ / SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT THROUGH THE PRISM OF SOCIAL INCLUSION: CHALLENGES AND PROSPECTS FOR UKRAINE

Валага Михайло Миколайович, II курс, група ФН-24-1м, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Співак С.І.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА І РЕГУЛЯТОРНІ ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ / STATE POLICY AND REGULATORY INSTRUMENTS TO SUPPORT THE DEVELOPMENT OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF FULL-SCALE WAR

Вангоровський Олександр Олександрович, група ЗМК-23.2-1, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Шаповал М.О.**, ст. викладач кафедри фінансів та обліку, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ КЕРІВНИКА ПІДПРИЄМСТВА ДО РОБОТИ З ПРАЦІВНИКАМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ / PSYCHOLOGICAL READINESS OF THE COMPANY MANAGER TO WORK WITH EMPLOYEES WITH SPECIAL NEEDS

Васюк Інна Володимирівна, кандидат економічних наук, завідувачка кафедри обліку, фінансів та права, Дубенська філія Університету «Україна».

АНАЛІТИКА В РЕАЛЬНОМУ ЧАСІ: ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ В ЦИФРОВОМУ БІЗНЕСІ / REAL-TIME ANALYTICS: RETHINKING FINANCIAL ANALYSIS IN DIGITAL BUSINESS

Ващенко Олексій Геннадійович, II курс, група МК-24-1м, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Семцов В.М.**, д.е.н., професор кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ: АНАЛІЗ ВИТРАТ ТА ВИГОД ДЛЯ БІЗНЕСУ ТА ДЕРЖАВИ /

ECONOMIC EFFICIENCY OF EMPLOYING PEOPLE WITH DISABILITIES: A COST-BENEFIT ANALYSIS FOR BUSINESS AND THE STATE

Верголяс Наталія Миколаївна, I курс, група ЗПУ-25-1м, спеціальність «Публічне управління та адміністрування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНА ЕКОНОМІКА ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ /

INCLUSIVE ECONOMY AS A STRATEGIC DIRECTION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Висоцький Тимур Вячеславович, I курс, група ПУ-25-1м, спеціальність «Публічне управління та адміністрування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ РИНКУ ПРАЦІ: РЕІНТЕГРАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ, ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ /

INCLUSIVITY OF THE LABOUR MARKET: REINTEGRATION OF VETERANS, PERSONS WITH DISABILITIES AND INTERNALLY DISPLACED PERSONS

Вінцов Олексій Валерійович, I курс, група ЗФБ-25-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Співак С.І.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ТА ДОСТУПНІСТЬ У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ /

INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT AND ACCESSIBILITY IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Власенко Анна Ігорівна, IV курс, група ОО-23.2-1, спеціальність «Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Шаповал М.О.**, ст. викладач кафедри фінансів та обліку, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
МАТЕРІАЛЬНА ПІДТРИМКА З БОКУ ПІДПРИЄМСТВА ПРАЦІВНИКІВ — ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ /
MATERIAL SUPPORT FROM THE ENTERPRISE FOR EMPLOYEES WHO ARE WAR VETERANS

Войцехівський Михайло Андрійович, аспірант, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНІ ПРАКТИКИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД /
INCLUSIVE PRACTICES: INTERNATIONAL EXPERIENCE

Волинець Юлія Сергіївна, I курс, група ОО-25-1м, спеціальність «Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Лавриненко Л.М.**, к.е.н., с.н.с., Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
СОЦІАЛЬНА ІНКЛЮЗІЯ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ /
SOCIAL INCLUSION AS A FACTOR OF ECONOMIC DEVELOPMENT

Волощук Надія Юріївна, кандидатка економічних наук, доцентка, завідувачка кафедри економіки та менеджменту, Карпатський інститут підприємництва Університету «Україна».

СОЦІАЛЬНИЙ ФАКТОР ЯК КОМПОНЕНТА ЕФЕКТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ОРГАНІЗАЦІЇ /
SOCIAL FACTOR AS A COMPONENT OF EFFECTIVE MANAGEMENT OF THE ORGANIZATION

Вусик Володимир Григорович, II курс, група ЕКЛ-24-1м-ibmt, спеціальність «Екологія», Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Зінчук Н.А.**, к.пед.н., доцент, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».
ВПЛИВ ЕКОЛОГІЧНОГО САДУ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ /
IMPACT OF AN ECOLOGICAL GARDEN ON THE ENVIRONMENT

Герлян Яків Сергійович, аспірант спеціальності «Економіка», Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ /
DEVELOPMENT OF INCLUSIVE TOURISM IN UKRAINE AND THE WORLD

Горлатенко Олександр Павлович, III курс, коледж, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**ІНКЛЮЗИВНІСТЬ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ /
LABOUR MARKET INCLUSIVENESS IN UKRAINE**

Грабський Олександр Іванович, I курс, група ЗПУ-25-1м, спеціальність «Публічне управління та адміністрування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ЕЛЕКТРОННОЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я
В УПРАВЛІННІ МЕДИЧНИМ ЗАКЛАДОМ /
EFFECTIVENESS OF THE ELECTRONIC HEALTH SYSTEM IN
MEDICAL INSTITUTION MANAGEMENT**

Гриджук Михайло Дмитрович, аспірант IV курсу, спеціальність «Економіка», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**ІНКЛЮЗИВНІ КОРПОРАТИВНІ ПРАКТИКИ ЯК МЕХАНІЗМ ПОС-
ТКРИЗОВОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ /
INCLUSIVE CORPORATE PRACTICES AS A MECHANISM FOR
POST-CRISIS ECONOMIC RECOVERY**

Грищенко Олена Станіславівна, III курс, група ЗОО-23-1, спеціальність «Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів та обліку, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК ЧЕРЕЗ ДОСТУП ДО КРЕДИТУВАН-
НЯ: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ /
INCLUSIVE DEVELOPMENT THROUGH ACCESS TO CREDIT:
CURRENT SITUATION, PROBLEMS AND PROSPECTS**

Губарєв Кирило Миколайович, VI курс, група МН-23.2-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Чечель О.М.**, д.держ.упр., к.е.н., доцент, професор кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ: ОСВІТНЯ ІНТЕГРАЦІЯ, БІЗНЕС СТРАТЕГІЯ ТА МАКРОЕКОНОМІЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ / INCLUSIVE DEVELOPMENT OF UKRAINE: EDUCATIONAL INTEGRATION, BUSINESS STRATEGY AND MACROECONOMIC TRANSFORMATION

Гудзівська Поліна Олександрівна, I курс, група МК-25-1, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ЕТНОМАРКЕТИНГ І КРОСКУЛЬТУРНА ІНКЛЮЗІЯ / ETHNOMARKETING AND CROSS-CULTURAL INCLUSION

Гудім Артем Олегович, II курс, магістратура, група ПУ24-1м, спеціальність «Публічне управління», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНИЙ РИНОК ПРАЦІ УКРАЇНИ: СОЦІАЛЬНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ ТА ЕКОНОМІЧНІ ВИГОДИ

Гузенко Інна Олександрівна, II курс, група МК-24-1, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Чечель О.М.**, д.держ.упр., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНІ БІЗНЕС-ІНІЦІАТИВИ ЯК ДРАЙВЕР СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД УКРАЇНИ /

INCLUSIVE BUSINESS INITIATIVES AS A DRIVER OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN COMMUNITIES

Гуліда Ігор Вікторович, викладач циклової комісії загальноосвітніх та соціально-гуманітарних дисциплін, Дубенський фаховий коледж Університету «Україна».

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК РУШІЙНА СИЛА ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ: ДОСВІД ПЕРЕКЛАДАЧА У МІЖНАРОДНОМУ БЛАГОДІЙНОМУ ФОНДІ «ЗАГІН НЕБАЙДУЖИХ» /

INTERCULTURAL COMMUNICATION AS A DRIVING FORCE OF THE VOLUNTEER MOVEMENT: THE EXPERIENCE OF A TRANSLATOR IN THE INTERNATIONAL CHARITY FUND «ZAHIN NEBAIDUZHYKH»

Гуменюк Валентин Віталійович, II курс, група МН-24-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Чечель О.М.**, д.держ.упр., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНЕ МАЙБУТНЄ УКРАЇНИ: ЕКОНОМІКА ТА БІЗНЕС / INCLUSIVE FUTURE OF UKRAINE: ECONOMY AND BUSINESS

Гуменюк Вадим Ігорович, аспірант, спеціальність «Економіка», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дробязко С.І.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

СВІТОВІ ПРАКТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОСТІ РИНКУ ПРАЦІ /

GLOBAL PRACTICES IN ENSURING LABOR MARKET INCLUSION

Гурина Олена Валентинівна, кандидат економічних наук, доцент, Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна».

МОДЕЛІ ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ СТІЙКОСТІ БІЗНЕСУ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ /

MODELS OF DIGITAL MARKETING FOR ENHANCING BUSINESS RESILIENCE IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Давиденко Софроній Олександрович, I курс, група ЗМН-25-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Лавриненко Л.М.**, к.е.н., с.н.с., Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА ДЛЯ СПРИЯННЯ ІНКЛЮЗИЇ: ДОСВІД СПОРТИВНОЇ ШКОЛИ ЗІ СКЛАДНОКООРДИНАЦІЙНИХ ВИДІВ СПОРТУ /

TRANSFORMATION OF ENTREPRENEURSHIP TO PROMOTE INCLUSION: THE EXPERIENCE OF A SPORTS SCHOOL IN COMPLEX COORDINATION DISCIPLINES

Давидюк Владислава Сергіївна, I курс, група МК-25-1, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ЦИФРОВІ МАРКЕТИНГОВІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ЗАЛУЧЕННЯ КЛІЄНТІВ З УРАХУВАННЯМ ІНКЛЮЗИВНИХ ПІДХОДІВ /

DIGITAL MARKETING TOOLS FOR ATTRACTING CUSTOMERS WITH INCLUSIVE APPROACHES

Данько Святослав Олександрович, I курс, група ОО-25-1, спеціальність «Облік та оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Васюренко Л.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ТА ОБЛІКОВИХ ПРОЦЕСІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ /
THE ROLE OF FINANCIAL AND ACCOUNTING PROCESSES IN ENSURING UKRAINE'S ECONOMIC STABILITY

Демченко Данііл Андрійович, II курс, група ФН-24-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент кафедри фінансів та обліку, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНІ БІЗНЕС-ІНІЦІАТИВИ: АНАЛІЗ KEYСУ UKLON /
NCLUSIVE BUSINESS INITIATIVES: CASE STUDY OF UKLON

Джумурат Євгеній Віталійович, магістратура, група МН-25-1м, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ЦИФРОВА ІНКЛЮЗІЯ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА /
DIGITAL INCLUSION IN THE CONDITIONS OF THE MODERN INFORMATION SOCIETY

Дивинська Юлія Анатоліївна, старший викладач, Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙ /
INCLUSIVE MANAGEMENT AS A FACTOR IN IMPROVING ORGANIZATIONAL EFFICIENCY

Добродій Роман Борисович, I курс, група ЗПУ-25-1м, спеціальність «Публічне управління та адміністрування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

РОЛЬ ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЯКОСТІ НАДАННЯ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ: ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ /

THE ROLE OF STATE INSTITUTIONS IN ENSURING THE QUALITY OF MEDICAL SERVICES: MAIN PROBLEMS AND WAYS TO SOLUTION THEM

Дорошенко Олександр Іванович, III курс, коледж, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**ЦИФРОВА ІНКЛЮЗІЯ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ ЦИФРОВОЇ
ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ /**
**DIGITAL INCLUSION AS A STRATEGIC DIRECTION OF UKRAINE'S
DIGITAL TRANSFORMATION**

Дудченко Поліна Володимирівна, магістратура, група ЗПУ-25-1м, спеціальність «Публічне управління та адміністрування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**СОЦІАЛЬНА ІННОВАЦІЙНІСТЬ БІЗНЕСУ: ШЛЯХ ДО ІНКЛЮЗИВНОГО
ЗРОСТАННЯ /**
SOCIAL BUSINESS INNOVATION: A PATH TO INCLUSIVE GROWTH

Дяченко Анна Сергіївна, II курс, група ОО-25.2-1, спеціальність «Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Лавриненко Л.М.**, к.е.н., с.н.с., Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**ВІЗІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО МАЙБУТЬОГО УКРАЇНИ: РОЛЬ БІЗНЕС-ІНІЦІАТИВ
У ЕКОНОМІЧНОМУ ЗРОСТАННІ /**
**VISION OF INCLUSIVE FUTURE OF UKRAINE: THE ROLE OF BUSINESS
INITIATIVES IN ECONOMIC GROWTH**

Дячук Максим Андрійович, I курс, група МН-25-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Васюренко Л.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ІНКЛЮЗИВНОГО ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ /**
**GENDER EQUALITY AS A COMPONENT OF INCLUSIVE ECONOMIC
DEVELOPMENT**

Єремєєв Олексій Сергійович, аспірант спеціальності «Економіка», кафедра фінансів та обліку, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Самофалова М.О.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В
МАШИНОБУДІВНОМУ СЕКТОРІ /**
**FORMATION OF AN INCLUSIVE BUSINESS DEVELOPMENT MODEL
IN THE ENGINEERING SECTOR**

Житинський Артем Олександрович, II курс, група МН-25.2-1-zh, спеціальність «Менеджмент», Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дивинська Ю.А.**, в.о. завідувача кафедри менеджменту та туризму, Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНІ ЦИРКУЛЯРНІ РІШЕННЯ У ГРОМАДАХ: УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ /
SOCIALLY RESPONSIBLE CIRCULAR SOLUTIONS IN COMMUNITIES: MANAGEMENT ASPECTS

Журахівська Олександра, керівниця волонтерського проекту Enable Me Ukraine-першої української платформи для людей з інвалідністю
ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ЯК ДРАЙВЕР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ: РОЛЬ БІЗНЕС-ІНІЦІАТИВ В УКРАЇНІ /
INCLUSIVITY AS A DRIVER OF ECONOMIC GROWTH: THE ROLE OF BUSINESS INITIATIVES IN UKRAINE

Завідняк Маргарита Олександрівна, II курс, група МК-24-1фмб.se-cl, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ І СТОРИТЕЛІНГ У SMM: ПОБУДОВА ДОВІРИ В INSTAGRAM ЧЕРЕЗ РІЗНОМАНІТНІСТЬ /
INCLUSIVITY AND STORYTELLING IN SMM: BUILDING TRUST IN INSTAGRAM THROUGH DIVERSITY

Загорулько Максим Владиславович, III курс, група ЗМК-24-24.2-1, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ЕКОНОМІЧНА ІНКЛЮЗІЯ: ПОНЯТТЯ ТА КРАЩІ СВІТОВІ ПРАКТИКИ /
ECONOMIC INCLUSION: CONCEPT AND BEST GLOBAL PRACTICES

Задорожна Катерина Володимирівна, I курс, група ЗПУ-25-1м, спеціальність «Публічне управління та адміністрування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ /
CURRENT PROBLEMS OF INCLUSIVE EDUCATION IN UKRAINE

Задорожний Олександр Олексійович, I курс, група ЗПУ-25-1м, спеціальність «Публічне управління та адміністрування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ЦИФРОВІЗАЦІЯ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ /
DIGITALIZATION IN INCLUSIVE EDUCATION

Заєць Олександр Геннадійович, II курс, група ФН-24-1м, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Співак С.І.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ ІНКЛЮЗИВНОГО ПІД-ПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ /
FINANCIAL MECHANISMS FOR SUPPORTING INCLUSIVE ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE

Заїка Діана Олегівна, I курс, група МК-25-1, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРИЙОМИ В РЕКЛАМІ: ЯК БРЕНДИ ФОРМУЮТЬ ВИБІР СПОЖИВАЧА З УРАХУВАННЯМ ПРИНЦИПІВ ІНКЛЮЗІЇ ТА РІЗНОМАНІТНОСТІ /
PSYCHOLOGICAL TECHNIQUES IN ADVERTISING: HOW BRANDS SHAPE CONSUMER CHOICE THROUGH INCLUSION AND DIVERSITY

Закрасняний Олексій Васильович, II курс, група МН-24-1м, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ЦИФРОВА ІНКЛЮЗІЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ, СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПРАКТИЧНІ НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ /
DIGITAL INCLUSION: THEORETICAL FOUNDATIONS, CURRENT CHALLENGES AND PRACTICAL DIRECTIONS OF IMPLEMENTATION

Зобов Артем Юрійович, аспірант III курсу навчання, спеціальність «Економіка», Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: **Шафранова К.В.**, к.е.н., доцент, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

ІНКЛЮЗИВНІ ІНВЕСТИЦІЇ У СТАЛИЙ РОЗВИТОК ЛІСОВОГО СЕКТОРУ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ГРОМАД ТА БІЗНЕСУ /
INCLUSIVE INVESTMENTS IN SUSTAINABLE FOREST SECTOR DEVELOPMENT: OPPORTUNITIES FOR COMMUNITIES AND BUSINESSES

Іваненко Павло Олегович, магістратура, група МК-24-1м, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: **Семцов В.М.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗИЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕРІВНОСТІ / FINANCIAL INCLUSION AS A TOOL FOR REDUCING ECONOMIC INEQUALITY

Ільків Іван Ігорович, II курс, група ФН-24-1М, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Співак С.І.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

КОРПОРАТИВНІ ПРАКТИКИ ТА УПРАВЛІНСЬКІ МОДЕЛІ ІНКЛЮЗИВНОЇ АДАПТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ НА УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ /

CORPORATE PRACTICES AND MANAGEMENT MODELS OF INCLUSIVE ADAPTATION OF VETERANS AT UKRAINIAN ENTERPRISES

Ільков Олександр Володимирович, II курс, група МН-24-1-zh, спеціальність «Менеджмент», Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дивинська Ю.А.**, ст. викладач, Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА ЯК НОВИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ /

CIRCULAR ECONOMY AS A NEW STAGE IN THE DEVELOPMENT OF ECONOMIC THEORY

Ільченко Анастасія Валеріївна, I курс, група ЗФН-25-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Співак С.І.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНІ ПРАКТИКИ В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ / INCLUSIVE PRACTICES IN THE BANKING SECTOR

Йоні Людвиг Людвигович, I курс, група ОО-25-1м, спеціальність «Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Лавриненко Л.М.**, к.е.н., с.н.с., Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

СТРАТЕГІЯ ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ /

TAX MANAGEMENT STRATEGY UNDER MARTIAL LAW

Казміренко Артем Сергійович, II курс, група МН-25.2-1-zh, спеціальність «Менеджмент», Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дивинська Ю.А.**, ст. викладач, Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

ТЕОРІЯ ДОБРОБУТУ В. ПАРЕТО: КРИТИКА З ПОЗИЦІЙ ІНКЛЮЗИВНОГО ЗРОСТАННЯ /

PARETO WELFARE THEORY: CRITICISM FROM THE PERSPECTIVE OF INCLUSIVE GROWTH

Калюжна Анастасія Олександрівна, I курс, група МН-25-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Васюренко Л.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ОСНОВНІ АСПЕКТИ БІЗНЕСУ БЕЗ БАР'ЄРІВ /

KEY ASPECTS OF BARRIER-FREE BUSINESS

Карімбердієва Аліна Володимирівна, I курс, група ЗМН-25-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Лавриненко Л.М.**, к.е.н., с.н.с., Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ ЯК СКЛАДОВА ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ /

FINANCIAL INCLUSION AS A COMPONENT OF UKRAINIAN ECONOMIC RECOVERY

Карпець Сергій Леонідович, старший викладач кафедри менеджменту та туризму, Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна»;

Островський Сергій Михайлович, IV курс, спеціальність «Менеджмент», Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОС-ПРОМОЖНОГО БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА /

INCLUSIVENESS AS A FACTOR IN SHAPING A COMPETITIVE BUSINESS ENVIRONMENT

Карпинська Вероніка Дмитрівна, II курс, група ЗМН-25.2-1, спеціальність «Менеджмент», Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: **Наголюк О.Є.**, к.ю.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

СУЧАСНІ УПРАВЛІНСЬКІ МОДЕЛІ В КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЕКОНОМІКИ /

MODERN MANAGEMENT MODELS IN THE CONTEXT OF AN INCLUSIVE ECONOMY

Карпінський Юрій Валерійович, аспірант кафедри менеджменту, маркетингу та економіки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Науковий керівник: **Сметанюк О.А.**, к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту, маркетингу та економіки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

ІНКЛЮЗИВНІ ПРАКТИКИ АНТИКРИЗОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ: АДАПТАЦІЯ БІЗНЕСУ ДО ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ /

INCLUSIVE PRACTICES IN CRISIS MANAGEMENT: ADAPTING BUSINESS TO CONTEMPORARY CHALLENGES

Кириченко Євгенія Романівна, II курс, група МК-24-1фмб.se-cl, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ПОВЕДІНКА СПОЖИВАЧІВ І ПРИНЦИПИ ІНКЛЮЗІЇ: АДАПТАЦІЯ БРЕНДІВ ДО ПОТРЕБ РІЗНОМАНІТНОЇ АУДИТОРІЇ /

CONSUMER BEHAVIOR AND PRINCIPLES OF INCLUSION: BRAND ADAPTATION TO THE NEEDS OF A DIVERSE AUDIENCE

Кирієнко Віталій Олексійович, здобувач групи ПУ-24м, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ /

INCLUSIVENESS OF THE LABOR MARKET IN UKRAINE

Кисіль Вікторія Сергіївна, III курс, група МН-23-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ІНКЛЮЗИВНОСТІ В УМОВАХ ТРИВАЮЧОЇ ВІЙНИ /

STATE SUPPORT FOR THE FINANCIAL SYSTEM OF UKRAINE AND ITS INCLUSIVITY IN THE CONTEXT OF THE ONGOING WAR

Ковалевич Дарія Адамівна, викладач, кандидат економічних наук, доцент, Сторожинецький фаховий коледж Університету «Україна»;

Лаврук Богдана Юріївна, викладач, директор, Сторожинецький фаховий коледж Університету «Україна»;

Столяр Тетяна Дмитрівна, викладач, провідний фахівець, Сторожинецький фаховий коледж Університету «Україна».

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ /

FEATURES OF SOCIAL BUSINESS IN MARTIAL ARTS CONDITIONS

Ковалівська Олександра Олександрівна, I курс, група ОО-25-1, спеціальність «Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Васюренко Л.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ /
MARKETING STRATEGIES**

Коваль Максим Ігорович, I курс, група МН-25-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Васюренко Л.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**ВІЗІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО МАЙБУТНЬОГО УКРАЇНИ: ВІД БІЗНЕС-ІНІЦІАТИВ ДО МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ /
VISIONS OF AN INCLUSIVE FUTURE FOR UKRAINE: FROM BUSINESS INITIATIVES TO MACROECONOMIC TRANSFORMATION**

Коваль Олександр Олександрович, II курс, група ЗМН-25.2-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Наголюк О.Є.**, к.ю.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**ПІСЛЯВОЄННА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ЗРОСТАННЯ /
POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FOR INCLUSIVE GROWTH**

Ковальчук Діана Сергіївна, III курс, група МК-24-1фмб, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**АЛГОРИТМІЧНА УПЕРЕДЖЕНІСТЬ У ЦИФРОВОМУ МАРКЕТИНГУ: ЯК УНИКНУТИ ДИСКРИМІНАЦІЇ В ТАРГЕТИНГУ /
ALGORITHMIC BIAS IN DIGITAL MARKETING: HOW TO AVOID DISCRIMINATION IN TARGETING**

Койчева Аріна Сергіївна, II курс, група МК-24-1фмб.se-cl, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**ЕКОНОМІЧНА ДОЦІЛЬНІСТЬ ІНКЛЮЗИВНОГО МАРКЕТИНГУ: ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА ПРИБУТКОВІСТЬ БІЗНЕСУ /
ECONOMIC FEASIBILITY OF INCLUSIVE MARKETING: THE IMPACT OF SOCIAL RESPONSIBILITY ON BUSINESS PROFITABILITY**

Колісник Андрій Григорович, аспірант, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

МАКРОЕКОНОМІЧНІ ДИСПРОПОРЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: УПРАВЛІННЯ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ /
MACROECONOMIC DISPROPORTIONS OF THE NATIONAL ECONOMY: MANAGEMENT THROUGH THE PRISM OF INCLUSIVE DEVELOPMENT

Комащенко Ольга Петрівна, III курс, група МН-24.2-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ДЕРЖАВНА КРЕДИТНА ПОЛІТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ІНКЛЮЗИВНЕ ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ /
STATE CREDIT POLICY AND ITS IMPACT ON INCLUSIVE ECONOMIC GROWTH IN UKRAINE

Кононенко Жанна Андріївна, кандидат економічних наук, доцент, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;

Твердохліб Ірина Василівна, старший викладач, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

УПРАВЛІНСЬКІ МОДЕЛІ ЯК КАТАЛІЗАТОР ІНКЛЮЗИВНОЇ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ /
MANAGEMENT MODELS AS A CATALYST FOR INCLUSIVE MACROECONOMIC TRANSFORMATION

Кончаковський Артем Олександрович, I курс, група МН-25-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Васюренко Л.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ ПІД ЧАС ВОЄННОГО ЧАСУ /
MARKETING STRATEGIES FOR ANTI-CRISIS MANAGEMENT OF AN ENTERPRISE DURING WARTIME

Короткевич Катерина Анатоліївна, I курс, група ЗФН-24-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Лавриненко Л.М.**, к.е.н., с.н.с., Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ /
PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF FINANCIAL POLICY IN THE CONDITIONS OF MARTIAL ARTS

Косаківський Віталій Валентинович, група ОО-23-1фмб, спеціальність «Облік та оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Шаповал М.О.**, ст. викладач кафедри фінансів та обліку, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ДЖЕРЕЛО ІННОВАЦІЙ В БІЗНЕСІ В УКРАЇНІ /
DEVELOPMENT OF INCLUSIVE CULTURE AS A SOURCE OF INNOVATION IN BUSINESS IN UKRAINE

Косенко Анастасія Сергіївна, I курс, група ФН-25-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Наголюк О.Є.**, к.ю.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
РОЛЬ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ У ФОРМУВАННІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЕКОНОМІКИ /
THE ROLE OF SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES IN SHAPING AN INCLUSIVE ECONOMY

Костак Іветта Іванівна, IV курс, група ЗОО-23.2-1, спеціальність «Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Шаповал М.О.**, ст. викладач кафедри фінансів та обліку, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ГРАНТОВА ПІДТРИМКА БІЗНЕС-ПРОЄКТІВ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ /
GRANT SUPPORT FOR VETERAN BUSINESS PROJECTS IN UKRAINE

Костюк Вікторія, голова правління Агенції розвитку громад «Інтонація ЗМІН», засновниця Молодіжного центру «Кенеберг», тренерка з соціального шкільного підприємництва

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСТВА, КРИТИЧНОГО І ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО МИСЛЕННЯ СЕРЕД СТУДЕНТІВ /
SOCIAL ENTREPRENEURSHIP AS A TOOL FOR DEVELOPING LEADERSHIP, CRITICAL AND ENTREPRENEURIAL THINKING AMONG STUDENTS

Костюшина Вікторія Любомирівна, II курс, група МК-24-1фмб.се-сІ, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

СПРИЙНЯТТЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ РЕКЛАМИ СПОЖИВАЧАМИ РІЗНИХ ПОКОЛІНЬ /

PERCEPTION OF INCLUSIVE ADVERTISING BY CONSUMERS OF DIFFERENT GENERATIONS

Кот Віталіна Віталіївна, II курс, група МН-24-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Чечель О.М.**, д.держ.упр., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ВІЗІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО МАЙБУТНЬОГО УКРАЇНИ: ВІД БІЗНЕС-ІНІЦІАТИВ ДО МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ /

VISIONS OF AN INCLUSIVE FUTURE FOR UKRAINE: FROM BUSINESS INITIATIVES TO MACROECONOMIC TRANSFORMATION

Кочубей Анастасія Леонідівна, II курс, група МК-24-1фмб.се-сІ, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ПРОСТІР ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНИХ ТРЕНДІВ: ЗНАЧЕННЯ БЛОГЕРІВ У ПОВЕДІНЦІ МОЛОДИХ СПОЖИВАЧІВ /

SOCIAL NETWORKS AS A SPACE FOR FORMING INCLUSIVE TRENDS: THE ROLE OF BLOGGERS IN THE BEHAVIOR OF YOUNG CONSUMERS

Кочума Владислав Олександрович, I курс, група МН-25-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Васюренко Л.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ФІНАНСОВОМУ АНАЛІЗІ ТА ПРОГНОЗУВАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕНДЕНЦІЙ /

THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGIES IN FINANCIAL ANALYSIS AND ECONOMIC TREND FORECASTING

Кравцов Владислав Михайлович, І курс, група МК-25-1, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

***ЗВУКОВИЙ БРЕНДИНГ І ДОСТУПНІСТЬ: ЗНАЧЕННЯ АУДІОДИ-
ЗАЙНУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ МАРКЕТИНГУ /***
**SOUND BRANDING AND ACCESSIBILITY: THE ROLE OF AUDIO
DESIGN IN INCLUSIVE MARKETING**

Кравченко Олена Вікторівна, кандидат філологічних наук, Централь-
ноукраїнський інститут розвитку людини Університету «Україна»;
Трегубенко Марина Юріївна, старший викладач, Центральноукраїн-
ський інститут розвитку людини Університету «Україна».

***ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ КОНТЕНТУ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З РІЗ-
НИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ /***
**ENSURING ACCESSIBILITY OF MEDIA CONTENT FOR PEOPLE
WITH DIFFERENT PHYSICAL ABILITIES**

Краснонос Давид Сергійович, III курс, група ОО-23-1, спеціальність
«Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Уні-
верситету «Україна».

Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент, Інститут еконо-
міки і менеджменту Університету «Україна».

***ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ:
ПРОБЛЕМИ ДОСТУПУ ТА ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ /***
**FINANCIAL INCLUSION OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS:
ACCESS ISSUES AND INNOVATIVE SOLUTIONS**

Крецу Андрій Вікторович, III курс, група МК-24-1фмб, спеціальність
«Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Ук-
раїна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управ-
ління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Уні-
верситету «Україна».

***ІНКЛЮЗИВНИЙ МАРКЕТИНГ ЯК СКЛАДОВА КОРПОРАТИВНОЇ
СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ /***
**INCLUSIVE MARKETING AS A COMPONENT OF CORPORATE
SOCIAL RESPONSIBILITY OF BUSINESS IN UKRAINE**

Крицька Вікторія Олексіївна, I курс, група ЗМН-25-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: **Лавриненко Л.М.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**ГРАНТОВІ ПРОГРАМИ ДЛЯ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ /
GRANT PROGRAMMES FOR INCLUSIVE DEVELOPMENT**

Крупська Марія Дмитрівна, II курс, група ФН-24-1м, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Співак С.І.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ ІНКЛЮЗИВНОГО ПІД-
ПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ /
FINANCIAL MECHANISMS TO SUPPORT INCLUSIVE ENTREPRE-
NEURSHIP IN UKRAINE**

Кутук Софія Олегівна, III курс, група МК-23-1фмб, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**ВПЛИВ ІНКЛЮЗИВНИХ ПРОДУКТОВИХ ІННОВАЦІЙ НА КОНКУ-
РЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ БРЕНДУ /
THE IMPACT OF INCLUSIVE PRODUCT INNOVATIONS ON BRAND
COMPETITIVENESS**

Кузнєцова Ксенія Сергіївна, III курс, група МК-23-1фмб, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**ЗНАЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ У СУЧАСНОМУ МАРКЕ-
ТИНГУ /
THE ROLE OF INFORMATION SYSTEMS IN MODERN MARKETING**

Кузьменко Андрій Федорович, II курс, група МН-24-1-zh, спеціальність «Менеджмент», Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дивинська Ю.А.**, ст. викладач, Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

**ЦИРКУЛЯРНІ ІННОВАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТВОРЕННЯ РОБО-
ЧИХ МІСЦЬ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ /
CIRCULAR INNOVATIONS AS A TOOL FOR CREATING JOBS FOR
PEOPLE WITH DISABILITIES**

Купрієнко Олександр Михайлович, III курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування», Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

Науковий керівник: **Наголюк О.Є.**, к.ю.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ, ЯКІ МАЮТЬ ІНВАЛІДНІСТЬ /
THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF SOCIAL WORK WITH PEOPLE WITH DISABILITIES

Курнаков Сергій Олександрович, IV курс, спеціальність «Менеджмент», Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Шафранова К.В.**, к.е.н., доцент, Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

ЦИФРОВА ІНКЛЮЗИЯ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПІ: СТАНДАРТИ, ВИКЛИКИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ /
DIGITAL INCLUSION IN UKRAINE AND EUROPE: STANDARDS, CHALLENGES AND DIRECTIONS FOR DEVELOPMENT

Кутузова Мар'яна Михайлівна, кандидатка економічних наук, доцентка, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»;

Кутузов Михайло Радимирович, кандидат економічних наук, доцент, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

УНІВЕРСИТЕТ ЯК АГЕНТ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ: ВІД ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ДО ПАРТНЕРСТВА ІЗ БІЗНЕСОМ /

THE UNIVERSITY AS AN AGENT OF INCLUSIVE ECONOMIC TRANSFORMATION: FROM EDUCATIONAL PROGRAMS TO BUSINESS PARTNERSHIPS

Кучмєєва Юлія Олександрівна, I курс, група ЗФН-25-1м, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Співак С.І.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА /

FINANCIAL PROVISION OF THE DEVELOPMENT OF AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Лаговський Олексій В'ячеславович, IV курс, група МК-22-1, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Чечель О.М.**, д.н.держ.упр., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНІ МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ В УКРАЇНІ /
INCLUSIVE MARKETING STRATEGIES IN UKRAINE

Лапа Микола Олексійович, III курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування», Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна». Науковий керівник: **Наголюк О.Є.**, к.ю.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ФОРМУВАННІ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ /
THE ROLE OF THE STATE IN FORMING FINANCIAL INCLUSION**

Левикін Павло Анатолійович, III курс, коледж, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Самофалова М.О.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**ІНКЛЮЗИВНІ ТА ГЕНДЕРНОЧУТЛИВІ ПРАКТИКИ В РЕКЛАМНІЙ
КОМУНІКАЦІЇ /**

INCLUSIVE AND GENDER-SENSITIVE PRACTICES IN ADVERTISING COMMUNICATION

Ленда Максим Олегович, I курс, група ФБ-25-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Наголюк О.Є.**, к.ю.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**ІНКЛЮЗІЯ ТА РІЗНОМАНІСТНІСТЬ ДЛЯ БІЗНЕСУ /
INCLUSION AND DIVERSITY FOR BUSINESS**

Линдіна Марина Дмитрівна, II курс, група МК-24-1фмб.se-cl, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНИЙ КОНТЕНТ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ: МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ ЗАЛУЧЕННЯ ТА УТРИМАННЯ АУДИТОРІЇ /

INCLUSIVE CONTENT IN SOCIAL MEDIA: MARKETING STRATEGIES FOR AUDIENCE ENGAGEMENT AND RETENTION

Лихацька Анжеліка Сергіївна, III курс, група ЗМН-23-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ
ІНКЛЮЗІЇ У КРАЇНАХ СХІДНОЇ ЄВРОПИ /**

COMPARATIVE ANALYSIS OF MECHANISMS FOR THE DEVELOPMENT OF FINANCIAL INCLUSION IN EASTERN EUROPEAN COUNTRIES

Лихвар Павло Павлович, II курс, група МН-25.2-1-zh, спеціальність «Менеджмент», Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дивинська Ю.А.**, ст. викладач, Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНІ ПІДХОДИ У ВПРОВАДЖЕННІ МОДЕЛЕЙ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ /
INCLUSIVE APPROACHES IN THE IMPLEMENTATION OF CIRCULAR ECONOMY MODELS IN ENTERPRISES

Локота Роман Васильович, III курс, група МК-24-1фмб, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНА МАРКЕТИНГОВА СТРАТЕГІЯ /
INCLUSIVE MARKETING STRATEGY

Лукіна Людмила Василівна, I курс, група ЗМН-25-1м, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОСТІ В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ /
ENSURING INCLUSIVENESS IN PERSONNEL MANAGEMENT

Лютий Валерій Сергійович, III курс, група МК-24-1фмб, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ЗНАЧЕННЯ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ ІНКЛЮЗІЇ В СУСПІЛЬСТВІ /
THE ROLE OF MARKETING COMMUNICATIONS IN FORMING A CULTURE OF INCLUSION IN SOCIETY

Лях Анатолій Володимирович, IV курс, група ФН-24.3-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ФІНАНСОВА ПОВЕДІНКА МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА /
FINANCIAL BEHAVIOUR OF YOUNG PEOPLE IN THE CONTEXT OF INCLUSIVE SOCIAL DEVELOPMENT

Мазепа Діана Володимирівна, група ЗМН-23.2-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: **Шаповал М.О.**, ст. викладач кафедри фінансів та обліку, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАЛУЧЕННЯ ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ ДО ВИРОБНИЧИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ ТА НІМЕЧЧИНІ /
COMPARATIVE ANALYSIS OF THE INVOLVEMENT OF PEOPLE WITH DISABILITIES IN PRODUCTION PROCESSES IN UKRAINE AND GERMANY

Майсурадзе Гліб Георгійович, II курс, група МН-24-1м, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: **Кучмєєв О.О.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО СУСПІЛЬСТВА /
ECONOMIC ASPECTS OF INCLUSIVE SOCIETY DEVELOPMENT

Малишев Олексій Олександрович, III курс, група МК-24-1фмб, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
МИСТЕЦТВО ІНКЛЮЗИВНОГО ДИЗАЙНУ В DIGITAL-МАРКЕТИНГУ /
THE ART OF INCLUSIVE DESIGN IN DIGITAL MARKETING

Манейло Дмитро Сергійович, аспірант III курсу, група ЕМ-22-1, спеціальність «Економіка», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ІНКЛЮЗИВНА ЕКОНОМІКА ЯК ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ВІЙНИ /
INCLUSIVE ECONOMY AS THE BASIS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN WAR CONDITIONS

Мартиненко Іванна Степанівна, II курс, група ФН-24-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
СТРАТЕГІЧНЕ ІНВЕСТИВАННЯ ТА ESG-ІНІЦІАТИВИ В УКРАЇНІ /
STRATEGIC INVESTMENT AND ESG INITIATIVES IN UKRAINE

Марущак Ірина Олександрівна, магістратура, група МН-24-1м, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНА ЕКОНОМІКА ЯК ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ /

INCLUSIVE ECONOMY AS A FACTOR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINE

Маслун Катерина Максимівна, II курс, група МК-24-1фмб.se-cl, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ РІЗНИХ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ (ГЕНДЕР, ВІК, НАЦІОНАЛЬНІСТЬ, ТІЛЕСНІСТЬ) У МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЯХ / REPRESENTATION OF DIFFERENT IDENTITIES (GENDER, AGE, NATIONALITY, BODY IMAGE) IN MARKETING COMMUNICATIONS

Маслюк Сергій Вікторович, III курс, група МН-23-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

МЕХАНІЗМИ КРЕДИТНОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОГО БІЗНЕСУ У ПРИФРОНТОВИХ РЕГІОНАХ УКРАЇНИ /

MECHANISMS FOR CREDIT SUPPORT TO SMALL BUSINESSES IN THE FRONT-LINE REGIONS OF UKRAINE

Матушевич Світлана Сергіївна, група ОО-22-1, спеціальність «Облік та оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Шаповал М.О.**, ст. викладач кафедри фінансів та обліку, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ПРОБЛЕМИ ПРАЦЕВЛАНТСТВА ІНВАЛІДІВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ НЕВЕЛИКОГО НАСЕЛЕНОГО ПУНКТУ /

PROBLEMS OF EMPLOYMENT OF WAR INVALIDS IN UKRAINE ON THE EXAMPLE OF A SMALL SETTLEMENT

Матушинець Олександр Анатолійович, I курс, група МН-25-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Васюренко Л.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

***СУЧАСНА МОТИВАЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ /
MODERN MOTIVATION OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY***

Мелешков Тимур Володимирович, II курс, група МК-24-1фмб.se-cl, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

***ВІЗУАЛЬНА ПРОСТОТА ЯК ТРЕНД У СУЧАСНОМУ МАРКЕТИНГУ /
VISUAL SIMPLICITY AS A TREND IN MODERN MARKETING***

Милянченко Наталя Олександрівна, старший викладач, Центрально-український інститут розвитку людини Університету «Україна».

***ЦИФРОВІ МЕДІА ЯК ПРОСТІР СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНИХ ОС-
ВІТНИХ СПІЛЬНОТ /
DIGITAL MEDIA AS A SPACE FOR CREATING INCLUSIVE EDU-
CATIONAL COMMUNITIES***

Михайленко Олександр Вікторович, III курс, група МК-24-1фмб, спеціальність «Маркетинг», Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

***СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТОРГОВЕЛЬНОЇ МЕРЕЖІ «ЕПІ-
ЦЕНТР К» /
SOCIAL RESPONSIBILITY OF THE EPICENTR K RETAIL NETWORK***

Міклош Богдан Васильович, IV курс, група ЗОО-22-1, спеціальність «Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Наголюк О.Є.**, к.ю.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

***МІЖНАРОДНА ДОПОМОГА, ЯК КАТАЛІЗАТОР РОЗВИТКУ ЕКО-
НОМІЧНИХ ІНКЛЮЗИВНИХ ПРАКТИК В УКРАЇНІ ПРИ РОСІЙ-
СЬКІЙ АГРЕСІЇ /
INTERNATIONAL AID AS A CATALYST FOR THE DEVELOPMENT
OF INCLUSIVE ECONOMIC PRACTICES IN UKRAINE AMID RUS-
SIAN AGGRESSION***

Мілевська Валерія Андріївна, II курс, група МК-24-1фмб.се-сі, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

АЛГОРИТМИ РЕКЛАМИ ТА РИЗИКИ ДИСКРИМІНАЦІЇ В ЦИФРОВИХ МЕДІА /
ADVERTISING ALGORITHMS AND RISKS OF DISCRIMINATION IN DIGITAL MEDIA

Міхнюк Денис Сергійович, аспірант, спеціальність «Економіка», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Нестеренко С.С.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК У РАКУРСІ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ТРЕНДІВ /
INCLUSIVE DEVELOPMENT IN THE PERSPECTIVE OF GLOBAL ECONOMIC TRENDS

Мищенко Максим Сергійович, II курс, група ФН-24-1м, спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Співак С.І.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ: РОЛЬ БІЗНЕСУ У ВІДНОВЛЕННІ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯХ /
INCLUSIVE DEVELOPMENT OF UKRAINE: THE ROLE OF BUSINESS IN RECOVERY AND TRANSFORMATION

Мовчан Сергій Сергійович, III курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування», Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

Науковий керівник: **Самофалова М.О.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ГЕНДЕРНА ДИСКРИМІНАЦІЯ НА РИНКУ ПРАЦІ ЯК СТРИМАЮЧИЙ ЧИННИК ІНКЛЮЗИВНОГО ЗРОСТАННЯ В УКРАЇНІ
GENDER DISCRIMINATION IN THE LABOR MARKET AS A RESTRAINING FACTOR FOR INCLUSIVE GROWTH IN UKRAINE

Навальна Поліна Олександрівна, II курс, група МК-24-1фмб.се-сі, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ЕМОЦІЙНИЙ МАРКЕТИНГ І ПРИНЦИПИ ІНКЛЮЗІЇ: ЯК БРЕНДИ СТВОРЮЮТЬ ЕМОЦІЙНИЙ ЗВ'ЯЗОК ІЗ РІЗНОМАНІТНОЮ АУДИТОРІЄЮ /

EMOTIONAL MARKETING AND THE PRINCIPLES OF INCLUSION: HOW BRANDS CREATE EMOTIONAL CONNECTIONS WITH A DIVERSE AUDIENCE

Наголюк Олена Євгенівна, кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри фінансів та обліку, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІННОВАЦІЙНІ ФІНАНСОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ У БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ /

INNOVATIVE FINANCIAL TECHNOLOGIES AS A FACTOR FOR THE DEVELOPMENT OF FINANCIAL INCLUSION IN THE BANKING SECTOR

Назаренко Микола Петрович, II курс, група ЕКЛ-24-1м, спеціальність «Екологія», Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Мовчан В.О.**, к.б.н., Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

БІЗНЕС ДЛЯ ВСІХ: МІСЬКЕ ПЕРМАКУЛЬТУРНЕ ФЕРМЕРСТВО НА БАЗІ ТЕПЛИХ ГРЯДОК РОЗУМА /

BUSINESS FOREVERYONE: URBAN PERMACULTURE FARMING BASED ON ROZUM'S WARM BEDS

Нальотов Юрій Володимирович, IV курс, група МК-22-1, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Чечель О.М.**, д.держ.упр., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ: РОЛЬ ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ /

INCLUSIVE DEVELOPMENT OF UKRAINE: THE ROLE OF STATE INSTITUTIONS

Неграш Антон Володимирович, III курс, група МН-24.2-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНА КОМПОНЕНТА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ / INCLUSIVE COMPONENT OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY IN UKRAINE

Петревожко Максим Русланович, магістратура, група Пу24-1м, спеціальність «Публічне управління та адміністрування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНА ЕКОНОМІКА: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ / INCLUSIVE ECONOMY: CONCEPT AND FEATURES

Німенко Дмитро Владиславович, здобувач освіти третього освітньо-наукового рівня, група ЕМ-23-1а, спеціальність «Економіка», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНІ БАНКІВСЬКІ ПРАКТИКИ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ / INCLUSIVE BANKING PRACTICES AS A FACTOR IN IMPROVING FINANCIAL STABILITY AND THE SOCIAL ORIENTATION OF THE FINANCIAL SECTOR

Овсянніков Олександр Олександрович, I курс, група МК-25-1, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ТА МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕМИ ІНКЛЮЗІЇ В РЕКЛАМНИХ ОГолоШЕННЯХ / POPULARIZATION AND OPPORTUNITIES FOR USING THE THEME OF INCLUSION IN ADVERTISING

Огар Мішель Михайлівна, II курс, група ФН-24-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНСТИТУТ ВОЛОНТЕРСТВА ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО ІНКЛЮЗИВНОГО ПОСТУПУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ /
THE INSTITUTE OF VOLUNTEERING AS A COMPONENT OF UKRAINE'S ECONOMIC INCLUSIVE PROGRESS IN THE CONTEXT OF WAR

Осадчук Андрій Васильович, аспірант III курсу, спеціальність «Економіка», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ В УМОВАХ ВІЙНИ: РОЛЬ БАНКІВ І ДЕРЖАВНИХ ПРОГРАМ ПІДТРИМКИ ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ /
FINANCIAL INCLUSION IN THE CONDITIONS OF WAR: THE ROLE OF BANKS AND STATE PROGRAMS IN SUPPORT OF VULNERABLE GROUPS OF THE POPULATION

Павліщева Анна, тьюторка, супервізорка та тренерка проєкту «Освітній суп» від ГО «Навчай для України», тьюторка Collegium Wratislaviense (Польща) & International Academy of Tutoring (Україна); тренерка впровадження інклюзивного навчання в закладах освіти від ГО «Спільна допомога» (2019-2022).

ШЛЯХ ДО УСПІХУ КОЖНОЇ ДИТИНИ: ПРАКТИКИ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ /
THE PATH TO SUCCESS FOR EVERY CHILD: PRACTICES OF INCLUSIVE EDUCATION

Павлова Валерія Володимирівна, IV курс, група ЗМК22-1, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Шаповал М.О.**, ст. викладач кафедри фінансів та обліку, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗІЯ В БІЗНЕСІ: РОЗВИТОК В УКРАЇНІ /
INCLUSION IN BUSINESS: DEVELOPMENT IN UKRAINE

Панченко Ольга Миколаївна, I курс, група МН-25-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Васюренко Л.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ГРАНТОВІ ПРОГРАМИ ДЛЯ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ /
GRANT PROGRAMMES FOR INCLUSIVE DEVELOPMENT

Пельтек Ілона Вікторівна, IV курс, група МН-22-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: **Чечель О.М.**, д.держ.упр., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК НОВА ПАРАДИГМА УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ / INCLUSIVE MANAGEMENT AS A NEW PARADIGM MANAGEMENT OF MODERN ORGANIZATIONS

Перегняк Іван Васильович, III курс, група МН-24.2-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

РОЛЬ СТРАХОВИКІВ УКРАЇНИ У РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ / THE ROLE OF UKRAINIAN INSURERS IN THE DEVELOPMENT OF FINANCIAL INCLUSION IN TIMES OF WAR

Петрашко Олексій Михайлович, I курс, група ФБ-25-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Наголюк О.Є.**, к.ю.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ / CURRENT TRENDS IN STATE SUPPORT FOR PERSONS WITH DISABILITIES

Петровець Ігор Володимирович, II курс, група МН-24-1м, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кучмєєв О.О.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ / FINANCIAL INCLUSION: MODERN CHALLENGES IN WARTIME

Петрученко Роман Михайлович, аспірант спеціальності «Економіка», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНИЙ АСПЕКТ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ЛІСОВОЇ ГАЛУЗІ: НАЦІОНАЛЬНІ ПРОГРАМИ І ПРОБЛЕМИ / INCLUSIVE ASPECT OF POST-WAR RECONSTRUCTION OF THE FORESTRY INDUSTRY: NATIONAL PROGRAMS AND PROBLEMS

Печенюк Анна Русланівна, IV курс, група ЗМН 22-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: **Шаповал М.О.**, ст. викладач кафедри фінансів та обліку, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ ДО ПРАЦІВНИКІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ /
SOCIAL ADAPTATION OF ENTERPRISES TO EMPLOYEES WITH SPECIAL NEEDS

Пивовар Вадим Сергійович, I курс, група ЗМН-25-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: **Лавриненко Л.М.**, к.е.н., ст.н.с., Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ІНКЛЮЗИВНА ЕКОНОМІКА ЯК КОНЦЕПЦІЯ ПОВОЄННОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ /
INCLUSIVE ECONOMY AS A CONCEPT OF POST-WAR DEVELOPMENT OF UKRAINE

Писаренко Максим Сергійович, здобувач третього (PhD) рівня, спеціальність «Економіка», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент кафедри фінансів та обліку, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ У РОЗДРІБНІЙ ТОРГІВЛІ: ДОСВІД РЕІНЖИНІРИНГУ КОМПАНІЇ «ФОКСТРОТ» /
DIGITAL TRANSFORMATION OF BUSINESS PROCESSES IN RETAIL: THE EXPERIENCE OF REENGINEERING AT FOXTROT

Пікус Андрій Вікторович, II курс, група ЗОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: **Самофалова М.О.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ІНКЛЮЗІЯ У ВЕТЕРАНСЬКОМУ ПРОСТОРІ «СЕРЦЕВІР» /
INCLUSION IN THE VETERAN SPACE “CORE”

Піший Віталій Іванович, III курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування», Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна». Науковий керівник: **Наголюк О.Є.**, к.ю.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОБУДОВИ ІНКЛЮЗИВНОГО СУСПІЛЬСТВА /
SOCIAL ENTREPRENEURSHIP AS A TOOL FOR BUILDING AN INCLUSIVE SOCIETY

Піший Іван Іванович, III курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування», Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна». Науковий керівник: **Наголюк О.Є.**, к.ю.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

РОЛЬ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ (КСВ) В РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ПІДПРИЄМСТВАХ / THE ROLE OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY (CSR) IN THE DEVELOPMENT OF AN INCLUSIVE ENVIRONMENT IN ENTERPRISES

Плахотнюк Тетяна Анатоліївна, III курс, група ФН-23-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

РОЛЬ МІСЦЕВИХ КРЕДИТНИХ СПІЛОК У РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ СІЛЬСЬКИХ ГРОМАД / THE ROLE OF LOCAL CREDIT UNIONS IN THE DEVELOPMENT OF FINANCIAL INCLUSION IN RURAL COMMUNITIES

Поклад Дмитро Вікторович, III курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування», Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

Науковий керівник: **Наголюк О.Є.**, к.ю.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ПЕРЕШКОДИ ТА БАР'ЄРИ НА ШЛЯХУ ДО ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ В УКРАЇНІ / OBSTACLES AND BARRIERS TO FINANCIAL INCLUSION IN UKRAINE

Поліщук Олександр Олександрович, III курс, група ЗМН-24.2-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ВПЛИВ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ФІНАНСОВУ ІНКЛЮЗІЮ / THE IMPACT OF TAX POLICY ON FINANCIAL INCLUSION

Попов Руслан Вікторович, аспірант, спеціальність «Економіка», IV курс, група ЕМ-22-1а, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ / COMPETITIVE ADVANTAGES OF INCLUSIVE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN FORESTRY

Попова Оксана Русланівна, II курс, група МК-24-1, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: **Чечель О.М.**, д.держ.упр., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ УКРАЇНИ /

CREATING AN INCLUSIVE ENVIRONMENT AS A FACTOR IN UKRAINE'S DEVELOPMENT

Попович Юлія Юріївна, IV курс, група ЗМК-23.2-1, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНКЛЮЗИВНОГО МАРКЕТИНГУ: ДОСЛІДЖЕННЯ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧІВ /

SOCIO-PSYCHOLOGICAL FOUNDATIONS OF INCLUSIVE MARKETING: A STUDY OF CONSUMER BEHAVIOR

Потебня Гліб Євгенійович, II курс, група МН-24-1м, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кучмєєв О.О.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ОСОБЛИВОСТІ УХВАЛЕННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В ОРГАНІЗАЦІЇ З АКЦЕНТОМ НА ІНКЛЮЗИВНІСТЬ /

FEATURES OF MANAGERIAL DECISION-MAKING IN AN ORGANISATION WITH A FOCUS ON INCLUSIVENESS

Потребчук Марина Володимирівна, I курс, група ЗМН-25-1м-іет, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ ГУМАНІТАРНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ /

FEATURES OF THE PARTICIPATION OF HUMANITARIAN ORGANIZATIONS IN THE DEVELOPMENT OF AN INCLUSIVE ENVIRONMENT IN UKRAINE

Прокопенко Валерія Дмитрівна, II курс, група МК-24-1фмб.se-cl, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНИЙ ПІДХІД У МАРКЕТИНГУ ОСВІТИ: ЯК УНІВЕРСИТЕТИ ФОРМУЮТЬ ІМІДЖ ЧЕРЕЗ ДОСТУПНІСТЬ / INCLUSIVE APPROACH IN EDUCATION MARKETING: HOW UNIVERSITIES BUILD THEIR IMAGE THROUGH ACCESSIBILITY

Проскурін Ростислав Миколайович, II курс, група МК-24-1фмб, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ЯКІСТЬ ПОСЛУГ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ / QUALITY OF RESTAURANT BUSINESS SERVICES FOR PEOPLE WITH DISABILITIES

Пуховий Олексій Леонідович, III курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування», Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

Науковий керівник: **Наголюк О.Є.**, к.ю.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНІ ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ ДЛЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ / INCLUSIVE FINANCIAL SERVICES FOR PEOPLE WITH DISABILITIES

Ремінний Денис Дмитрович, II курс, група МК-24-1фмб.se-cl, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ЕМОЦІЙНИЙ МАРКЕТИНГ І ПРИНЦИПИ ІНКЛЮЗІЇ: ЯК БРЕНДИ СТВОРЮЮТЬ ЕМОЦІЙНИЙ ЗВ'ЯЗОК ІЗ РІЗНОМАНІТНОЮ АУДИТОРІЄЮ / EMOTIONAL MARKETING AND THE PRINCIPLES OF INCLUSION: HOW BRANDS CREATE EMOTIONAL CONNECTIONS WITH A DIVERSE AUDIENCE

Робенко Ярослав Станіславович, I курс, група МК-25.2-1фмб, спеціальність «Маркетинг», Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна». Науковий керівник: **Самофалова М.О.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**МОДЕЛІ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА /
MODELS OF INCLUSIVE ENTERPRISE DEVELOPMENT**

Родіонова Кіра Дмитрівна, II курс, група МК-24-1, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: **Чечель О.М.**, д.держ.упр., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ /
DEVELOPMENT OF INCLUSIVE ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES**

Романчук Аріна Русланівна, III курс, група ОО-23-1фмб, спеціальність «Фінанси, банківська справа і страхування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Шаповал М.О.**, ст. викладач кафедри фінансів та обліку, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ РОЗВИТКУ СТУДЕНТІВ З ОБМЕЖЕНИМИ
МОЖЛИВОСТЯМИ /
OPPORTUNITIES FOR THE DEVELOPMENT OF STUDENTS WITH
DISABILITIES**

Романюк Денис Володимирович, II курс, група МК-24-1фмб.se-cl, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**НЕЙРОМАРКЕТИНГ І ІНКЛЮЗІЯ: ЯК ЕМОЦІЙНІ РЕАКЦІЇ ДОПОМАГАЮТЬ СТВОРЮВАТИ ДОСТУПНУ РЕКЛАМУ /
NEUROMARKETING AND INCLUSION: HOW EMOTIONAL
REACTIONS HELP CREATE ACCESSIBLE ADVERTISING**

Савін Олег Анатолійович, III курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Наголюк О.Є.**, к.ю.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**КРИПТОВАЛЮТА ТА БЛОКЧЕЙН ЯК ПОТЕНЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ
ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ /
CRYPTOCURRENCY AND BLOCKCHAIN AS POTENTIAL TOOLS
FOR FINANCIAL INCLUSION**

Савліва Юлія Максимівна, I курс, група ЗМН-25-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Наголюк О.Є.**, к.ю.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНІ БІЗНЕС ПРАКТИКИ В УКРАЇНІ /
INCLUSIVE BUSINESS PRACTICES IN UKRAINE

Савченко Ірина Олексіївна, II курс, магістратура, група ПУ-24-1м, спеціальність «Публічне управління та адміністрування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНА ЕКОНОМІКА: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ /
INCLUSIVE ECONOMY: CONCEPT AND FEATURES

Самофалова Марія Олексіївна, кандидат економічних наук, доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»;

Андрєєв В'ячеслав Юрійович, II курс, група МК-25.2-1фмб, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В АГРОПРОДОВОЛЬЧІЙ СФЕРІ /
FORMATION OF AN INCLUSIVE MODEL OF BUSINESS DEVELOPMENT IN THE AGRI-FOOD SECTOR

Самофалова Марія Олексіївна, кандидат економічних наук, доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»;

Бондаренко Назар Сергійович, група ЗМК-25.2-1фмб, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНЕ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ /
INCLUSIVE EMPLOYMENT

Самофалова Марія Олексіївна, кандидат економічних наук, доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»;

Гончарова Анна Володимирівна, група ЗМК-25-1, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

МАРКЕТИНГОВІ ІНІЦІАТИВИ ЩОДО ПІДТРИМКИ ПРОФЕСІЙНОГО ТА ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ЛЮДЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ /

MARKETING INITIATIVES TO SUPPORT THE PROFESSIONAL AND PERSONAL DEVELOPMENT OF PEOPLE WITH SPECIAL NEEDS

Самофалова Марія Олексіївна, кандидат економічних наук, доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»;
Данилко Дар'я Віталіївна, I курс, група МК-25.2-1фмб, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНИЙ МАРКЕТИНГ — ТРЕНД УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ /
INCLUSIVE MARKETING IS A TREND IN UKRAINIAN BUSINESS

Самофалова Марія Олексіївна, кандидат економічних наук, доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»;
Дмитренко Ангеліна Євгенівна, група ЗМК-25.2-1фмб, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ /
INCLUSIVITY OF AGRICULTURAL SECTOR DEVELOPMENT

Самофалова Марія Олексіївна, кандидат економічних наук, доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»;

Катрага Вікторія Миколаївна, група ЗМК-25.2-1фмб, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ЧИННИК ПОВОЄННОЇ РОЗБУДОВИ ТА ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ /
INVESTMENTS AS A FACTOR IN POST-WAR RECONSTRUCTION AND INCLUSIVE ECONOMIC DEVELOPMENT IN UKRAINE

Самофалова Марія Олексіївна, кандидат економічних наук, доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»;

Курченко Анастасія Олександрівна, III курс, група МК-25.2-1фмб, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНКЛЮЗІЇ НА ЕФЕКТИВНУ РЕВІТАЛІЗАЦІЮ УКРАЇНИ /
THE IMPACT OF ECONOMIC INCLUSION ON THE EFFECTIVE REVITALISATION OF UKRAINE

Самофалова Марія Олексіївна, кандидат економічних наук, доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»;

Легащ Василь Васильович, III курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік та оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНА РЕКЛАМА ЯК ЧИННИК РОЗШИРЕННЯ ОХОПЛЕННЯ БРЕНДУ /
INCLUSIVE ADVERTISING AS A FACTOR IN EXPANDING BRAND REACH

Самофалова Марія Олексіївна, кандидат економічних наук, доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»;
Лемко Олександр Володимирович, III курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік та оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**ГРАНТОВІ ІНІЦІАТИВИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА /
GRANT INITIATIVES FOR THE DEVELOPMENT OF INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT**

Самофалова Марія Олексіївна, кандидат економічних наук, доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»;
Лучук Владислав Олександрович, III курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік та оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В ГОТЕЛЬНИХ ТА РЕСТОРАННИХ СФЕРАХ /
FORMATION OF AN INCLUSIVE BUSINESS DEVELOPMENT MODEL IN THE HOTEL AND RESTAURANT SECTORS**

Самофалова Марія Олексіївна, кандидат економічних наук, доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»;
Робенко Ярослав Станіславович, I курс, група МК-25.2-1фмб, спеціальність «Маркетинг», Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».
**МОДЕЛІ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА /
MODELS OF INCLUSIVE ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT**

Самофалова Марія Олексіївна, кандидат економічних наук, доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»;
Сліпенська Софія Вадимівна, I курс, група МК-25.2-1фмб, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**СМАРТ-ЕКОНОМІКА ЯК ЧИННИК ІНКЛЮЗИВНОГО ЗРОСТАННЯ /
SMART-ECONOMY AS A FACTOR OF INCLUSIVE GROWTH**

Самофалова Марія Олексіївна, кандидат економічних наук, доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»;
Чайка Юрій Сергійович, група МК-25.2-1фмб, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
**ІНКЛЮЗИВНІ ІННОВАЦІЇ ТА КРЕАТИВНА ЕКОНОМІКА У ПОВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ /
INCLUSIVE INNOVATION AND THE CREATIVE ECONOMY IN THE POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE**

Самофалова Марія Олексіївна, кандидат економічних наук, доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»;
Пасічник Володимир Олексійович, III курс, група МК-24-1фмб, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

«ЗЕЛЕНИЙ АСПЕКТ» СТРУКТУРНОЇ ПЕРЕБУДОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ВЕКТОР ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ /

«GREEN ASPECT» OF STRUCTURAL TRANSFORMATION OF THE NATIONAL ECONOMY AS AN INNOVATIVE VECTOR OF INCLUSIVE DEVELOPMENT

Свінцицька Анастасія Олександрівна, I курс, група ЗМН-25-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Лавриненко Л.М.**, к.е.н., с.н.с., Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

НАПРЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ /

DIRECTIONS OF INTELLECTUALIZATION OF INCLUSIVE ECONOMIC DEVELOPMENT

Сердюк Ольга Віталіївна, I курс, група ЗМН-25-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Лавриненко Л.М.**, к.е.н., с.н.с., Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ /

DEVELOPMENT OF AN INCLUSIVE ECONOMY IN THE CONDITIONS OF DIGITAL TRANSFORMATION

Серих Христина Миколаївна, IV курс, спеціальність «Менеджмент», Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Шафранова К.В.**, к.е.н., доцент, Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК І МЕНЕДЖМЕНТ РІЗНОМАНІТНОСТІ: ВИКЛИКИ, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ /

INCLUSIVE DEVELOPMENT AND DIVERSITY MANAGEMENT: CHALLENGES, TRENDS AND PROSPECTS FOR UKRAINE

Сидоренко Михайло Сергійович, магістратура, кафедра фінансів та обліку, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: **Дробязко С.І.**, д.е.н., професор, професор кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

АНАЛІТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ДЛЯ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА /
THE ANALYTICAL SIGNIFICANCE OF FINANCIAL STATEMENTS FOR ASSESSING THE FINANCIAL CONDITION OF AN ENTERPRISE

Сидоренко Олександр Сергійович, I курс, група МК-25.2-1фмб, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Самофалова М.О.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СИСТЕМІ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА /
INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE INCLUSIVE ENVIRONMENT SYSTEM

Сидоренко Олександр Сергійович, I курс, група МК-25.2-1фмб, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

СУЧАСНІ ПОЛІГРАФІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ БРЕНДИНГУ: ВІД ВІЗИТКИ ДО ПАКУВАННЯ /
MODERN PRINTING TECHNOLOGIES AS AN ELEMENT OF BRANDING: FROM BUSINESS CARDS TO PACKAGING

Сиромолот Максим Анатолійович, IV курс, група ЗФН-22-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ У ПРИФРОНТОВИХ ГРОМАДАХ: ДЕРЖАВНІ МЕХАНІЗМИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ 2025 РОКУ /
FINANCIAL INCLUSION IN FRONT-LINE COMMUNITIES: STATE MECHANISMS FOR RESTORING ECONOMIC ACTIVITY IN 2025

Січкаренко Ірина Сергіївна, IV курс, група ЗМК-22-1, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: **Шаповал М.О.**, ст. викладач кафедри фінансів та обліку, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА СІМЕЙ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ /
SOCIAL SUPPORT FOR FAMILIES WITH CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS

Скибун Максим Андрійович, II курс, група МК-24-1фмб.se-cl, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ДОСТУПНІСТЬ ВЕБКОНТЕНТУ ЯК ЧАСТИНА ЕТИКИ ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГУ /
WEB CONTENT ACCESSIBILITY AS A PART OF DIGITAL MARKETING ETHICS

Скоп Вікторія Олексіївна, I курс, група МК-25-1, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ІНКЛЮЗИВНІ СТРАТЕГІЇ ПРОСУВАННЯ БРЕНДІВ У SMM: ВІД ВІЗУАЛЬНОГО ДИЗАЙНУ ДО ТАРГЕТОВАНОЇ РЕКЛАМИ /
INCLUSIVE BRAND PROMOTION STRATEGIES IN SMM: FROM VISUAL DESIGN TO TARGETED ADVERTISING

Скробало Владислав Віталійович, III курс, група МН-23-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
НУМІЗМАТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСОВОЇ ОСВІТИ ТА ДІАЛОГУ ПРО ЕКОНОМІЧНУ ІНКЛЮЗИЮ /
NUMISMATICS AS A TOOL FOR FINANCIAL EDUCATION AND DIALOGUE ON ECONOMIC INCLUSION

Скуратовський Петро Славович, I курс, група ФБ-25-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Наголюк О.Є.**, к.ю.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ В РІЗНИХ АСПЕКТАХ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ /
INCLUSIVITY IN VARIOUS ASPECTS OF HUMAN LIFE

Скурський Олександр Іванович, III курс, група МК-24-1фмб, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ДОСТУПНІСТЬ МОБІЛЬНИХ ЗАСТОСУНКІВ ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БРЕНДУ /
MOBILE APP ACCESSIBILITY AS A FACTOR OF BRAND COMPETITIVENESS

Слюсар Вікторія Миколаївна, III курс, група ЗМН-23-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

РОЛЬ ГРАНТОВИХ ПРОГРАМ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ /
THE ROLE OF GRANT PROGRAMMES IN ENSURING INCLUSIVE DEVELOPMENT

Соружька Наталія Михайлівна, IV курс, група ОО-23-2-1, спеціальність «Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Співак С.І.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНА КУЛЬТУРА ЯК ДЖЕРЕЛО ІННОВАЦІЙ У БІЗНЕСІ /
INCLUSIVE CULTURE AS A SOURCE OF INNOVATION IN BUSINESS

Сохацький Любомир Андрійович, I курс, група МН-25-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Васюренко Л.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ /
FORMATION OF COMMUNICATIVE CULTURE OF STUDENTS

Співак Софія Іванівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та обліку, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**НАВЧАННЯ ЛЮДЕЙ ІНОЗЕМНИХ МОВ З ВАДАМИ СЛУХУ /
TEACHING FOREIGN LANGUAGES TO HEARING-IMPAIRED PEOPLE**

Старєв Дмитро Вячеславович, аспірант кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: **Лавриненко Л.М.**, к.е.н., с.н.с., Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**ІНКЛЮЗИВНА ЕКОНОМІКА ТА АДАПТАЦІЯ МОДЕЛЕЙ УПРАВЛІННЯ ПРОДАЖЕМ ДО НОВИХ РЕАЛІЙ РИНКУ /
INCLUSIVE ECONOMY AND ADAPTATION OF SALES MANAGEMENT MODELS TO NEW MARKET REALITIES**

Стась Карина Дмитрівна, III курс, група МК-23-1фмб, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**РОЗРОБЛЕННЯ ОПИТУВАЛЬНИКІВ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАВЛЕННЯ ДО ІНКЛЮЗИВНОГО МАРКЕТИНГУ /
DEVELOPMENT OF QUESTIONNAIRES FOR STUDYING ATTITUDES TOWARD INCLUSIVE MARKETING**

Стицун Денис Михайлович, III курс, група МН-24.2-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**РОЗВИТОК ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ ЧЕРЕЗ СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО /
DEVELOPMENT OF FINANCIAL INCLUSION THROUGH SOCIAL ENTREPRENEURSHIP**

Супруненко Віктор Володимирович, III курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування», Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

Науковий керівник: **Наголюк О.Є.**, к.ю.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**БАР'ЄРИ ТА МОЖЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНИХ ПРАКТИК В УКРАЇНІ /
BARRIERS AND OPPORTUNITIES TO IMPLEMENTING INCLUSIVE PRACTICES IN UKRAINE**

Таланчук Микола Петрович, I курс, група ЗМН-25-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: **Лавриненко Л.М.**, к.е.н., с.н.с., Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНІ УПРАВЛІНСЬКІ МОДЕЛІ В ЕПОХУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА ВІДКРИТИХ СИСТЕМ / INCLUSIVE MANAGEMENT MODELS IN THE ERA OF DIGITALIZATION AND OPEN SYSTEMS

Терещук Вероніка Олексіївна, II курс, група МК-24-1фмб.se-cl, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

DIGITAL MARKETING ТА ІНКЛЮЗИВНІ ПІДХОДИ: ЯК БРЕНДИ СТВОРЮЮТЬ ВІДКРИТУ Й ДОСТУПНУ КОМУНІКАЦІЮ / DIGITAL MARKETING AND INCLUSIVE APPROACHES: HOW BRANDS CREATE OPEN AND ACCESSIBLE COMMUNICATION

Титаренко Анастасія Юріївна, III курс, група ОО-24.2-1, спеціальність «Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ТРАНСФЕР МІЖНАРОДНИХ ПРАКТИК ФІНАНСОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНСЬКУ ЕКОНОМІЧНУ СИСТЕМУ / TRANSFER OF INTERNATIONAL FINANCIAL EDUCATION PRACTICES TO THE UKRAINIAN ECONOMIC SYSTEM

Ткачук Поліна Андріївна, III курс, група ЗМК-24-1фмб, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ЦИФРОВА ІНКЛЮЗІЯ В УКРАЇНІ / DIGITAL INCLUSION IN UKRAINE

Товста Світлана Петрівна, старший викладач кафедри правознавства і фінансів, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;

Глінкіна Аліна Сергіївна, I курс, група ЗПЗ-25-1м-pl, спеціальність «Право», Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

ІНКЛЮЗІЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: ПОЛІТИКА МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ / INCLUSION IN THE CONDITIONS OF DECENTRALIZATION: LOCAL GOVERNMENT POLICY

Товста Світлана Петрівна, викладач вищої категорії, викладач-методист, Полтавський фаховий коледж Університету «Україна».

***БАР'ЄРИ СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ ТА ПЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ /
BARRIERS TO SOCIAL INCLUSION AND WAYS TO OVERCOME THEM***

Торяник Денис Сергійович, група МН-24-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: **Чечель О.М.**, д.держ.упр., к.е.н., професор кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

***ІНКЛЮЗИВНІ БІЗНЕС-ІНІЦІАТИВИ ЯК КАТАЛІЗАТОР ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ /
INCLUSIVE BUSINESS INITIATIVES AS A CATALYST FOR UKRAINE'S ECONOMIC RECOVERY***

Тритиниченко Мирослава Русланівна, II курс, група МК-24-1фмб.se-cl, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

***ІНКЛЮЗИВНИЙ ТУРИЗМ ЯК НАПРЯМ РОЗВИТКУ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ SERVICE /
INCLUSIVE TOURISM AS A DIRECTION OF SERVICE MARKETING STRATEGY DEVELOPMENT***

Троценко Назар Валерійович, IV курс, група МК-23.2-1, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Чечель О.М.**, д.держ.упр., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

***ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РІВНОСТІ /
FINANCIAL INCLUSION AS A TOOL FOR MACROECONOMIC STABILITY AND SOCIAL EQUALITY***

Тунік Олександр Сергійович, II курс, група МН-24-1-zh, спеціальність «Менеджмент», Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дивинська Ю.А.**, ст. викладач, Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

***БІЗНЕС-МОДЕЛІ «ZERO WASTE» ЯК ФАКТОР СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ /
«ZERO WASTE» BUSINESS MODELS AS A FACTOR OF SOCIAL INCLUSION***

Тупко Павло Валерійович, II курс, група МК-24-1фмб.се-сі, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНИЙ МАРКЕТИНГ ЯК ЧИННИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КАФЕ ТА РЕСТОРАНІВ / INCLUSIVE MARKETING AS A FACTOR OF COMPETITIVENESS OF CAFES AND RESTAURANTS

Фесенко Арсеній Федорович, II курс, група МК-24-1, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Чечель О.М.**, д.держ.упр., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ: ЛОКАЛЬНІ ІНІЦІАТИВИ, МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ / INCLUSIVE DEVELOPMENT OF UKRAINE: LOCAL INITIATIVES, MARKETING STRATEGIES, AND ECONOMIC PERSPECTIVES

Фесенко Руслан Олександрович, магістратура, група МА-24-1М, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Семцов В.М.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ / FINANCIAL INCLUSION AS A FACTOR OF ECONOMIC GROWTH

Філоненко Алла Григорівна, II курс, група ОО-25.2-1м, спеціальність «Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Лавриненко Л.М.**, к.е.н., с.н.с., Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА СФЕРА ТА РИНОК ПРАЦІ: ПРОБЛЕМИ УЗГОДЖЕНОСТІ / EDUCATIONAL AND PROFESSIONAL SPHERE AND THE LABOR MARKET: PROBLEMS OF COHERENCE

Фринюк Ілона Володимирівна, III курс, група ОО-23-1, спеціальність «Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

МАЙБУТНЄ БАНКІВ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ В УКРАЇНІ / THE FUTURE OF FINANCIAL INCLUSION BANKS IN UKRAINE

Хайдаров Назар Іскадарович, II курс, група ФН-24-1м, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Співак С.І.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ЯК НОВИЙ КРІ: ЯК ВИМІРЮВАТИ СОЦІАЛЬНИЙ ВПЛИВ БІЗНЕСУ /

INCLUSIVITY AS A NEW KPI: HOW TO MEASURE THE SOCIAL IMPACT OF BUSINESS

Хайдарова Віра Олександрівна, II курс, група ФН-24-1м, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Співак С.І.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

БІЗНЕС-МОДЕЛІ МАЙБУТНЬОГО: ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ЯК КОНКУРЕНТНА ПЕРЕВАГА /

BUSINESS MODELS OF THE FUTURE: INCLUSION AS A COMPETITIVE ADVANTAGE

Хоменюк Олександр Миколайович, II курс, група МК-25.2-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Чечель О.М.**, д.держ.упр., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ: ОСВІТНЯ ІНТЕГРАЦІЯ, БІЗНЕС-СТРАТЕГІЯ ТА МАКРОЕКОНОМІЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ /

INCLUSIVE DEVELOPMENT OF UKRAINE: EDUCATIONAL INTEGRATION, BUSINESS STRATEGY, AND MACROECONOMIC TRANSFORMATION

Хромець Олег Анатолійович, I курс, група ЗФН-25-1м, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Співак С.І.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНІ ЛОКАЛЬНІ БІЗНЕС-ІНІЦІАТИВИ /

INCLUSIVE LOCAL BUSINESS INITIATIVES

Хуртовський Владислав Миколайович, магістр кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, д.е.н., професор, професор кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ПРІОРИТЕТ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ /
INCLUSIVE ECONOMIC DEVELOPMENT AS A STRATEGIC PRIORITY OF THE MODERN STATE

Царенко Микола Володимирович, I курс, група МН-25-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Васюренко Л.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ГРАНТОВІ ПРОГРАМИ ДЛЯ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ /
GRANT PROGRAMMES FOR INCLUSIVE DEVELOPMENT

Цвілюк Ігор Юрійович, I курс, група МК-25-1, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНИЙ ЦИФРОВИЙ МАРКЕТИНГ У РОЗВИТКУ ВЕТЕРАНСЬКОГО БІЗНЕСУ /
INCLUSIVE DIGITAL MARKETING IN THE DEVELOPMENT OF VETERAN-OWNED BUSINESSES

Цимбалій Павло Анатолійович, група ЕМ-23-1а, аспірант кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Лавриненко Л.М.**, к.е.н., с.н.с., Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ЦИФРОВА ІНКЛЮЗІЯ ЯК ЧИННИК ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ /
DIGITAL INCLUSION AS A FACTOR OF INCLUSIVE DEVELOPMENT OF THE ECONOMY OF UKRAINE

Ціпун Кіріл Іванович, II курс, група МК-24-1фмб.se-cl, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНИЙ СЕРВІС У ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ ЯК ФАКТОР ЛОЯЛЬНОСТІ КЛІЄНТІВ /
INCLUSIVE SERVICE IN THE HOTEL INDUSTRY AS A FACTOR OF CUSTOMER LOYALTY

Чаплігін Артем Олександрович, II курс, група МК-24-1м, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кучмєєв О.О.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ ГУМАНІТАРНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ /
FEATURES OF THE PARTICIPATION OF HUMANITARIAN ORGANIZATIONS IN THE DEVELOPMENT OF AN INCLUSIVE ENVIRONMENT IN UKRAINE

Черниш Дарія Олегівна, II курс, група ЗМН-25.2-1, спеціальність «Менеджмент», Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: **Наголюк О.Є.**, к.ю.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

СУЧАСНІ УПРАВЛІНСЬКІ МОДЕЛІ В КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЕКОНОМІКИ /
MODERN MANAGEMENT MODELS IN THE CONTEXT OF AN INCLUSIVE ECONOMY

Черниш Діана Юріївна, II курс, група МК-24-1фмб.se-cl, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ТРАНСФОРМАЦІЯ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ ШІ: ЯК АНАЛІЗ ВЕЛИКИХ ДАНИХ ПЕРЕОСМИСЛЮЄ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У БІЗНЕСІ /
TRANSFORMATION OF MARKETING STRATEGIES BY AI: HOW BIG DATA ANALYTICS REDEFINES BUSINESS DECISION-MAKING

Чечель Олег Миколайович, доктор наук з державного управління, доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ІНКЛЮЗИВНА ЕКОНОМІКА У ПІСЛЯВОЄННІЙ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ /
INCLUSIVE ECONOMY IN THE POST-WAR TRANSFORMATION OF UKRAINE: CHALLENGES AND PROSPECTS

Чикало Наталія Олександрівна, I курс, магістратура, група ЗПУ-25-1м, спеціальність «Публічне управління та адміністрування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СТВОРЕННІ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА /
THE ROLE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN CREATING AN INCLUSIVE ENVIRONMENT

Чикало Сергій Васильович, I курс, магістратура, група ЗПУ-25-1м, спеціальність «Публічне управління та адміністрування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ /
PROBLEMS OF USING INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN AN INCLUSIVE ENVIRONMENT

Чікалкін Сергій Миколайович, аспірант кафедри фінансів та обліку, III курс, група ЕМ-23-1а, спеціальність «Економіка», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ТА УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ У СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ /
THE RELATIONSHIP BETWEEN ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY AND MANAGEMENT DECISIONS IN THE MODERN ECONOMY

Чорнобай Анастасія Василівна, I курс, група МН-25-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Васюренко Л.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ТЕОРІЯ «Х» І «У» Д. МАКГРЕГОРА /
THEORY «X» AND «Y» BY D. MCGREGOR

Шаповал Марія Олександрівна, старший викладач кафедри фінансів та обліку, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
РОЛЬ ПЕДАГОГА У ВПРОВАДЖЕННІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ /
THE ROLE OF THE TEACHER IN IMPLEMENTING INCLUSIVE
EDUCATION

Шафранова Катерина Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент, Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна».

РОЛЬ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ В ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ БІЗ-
НЕС-ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ /
THE ROLE OF DIGITALISATION IN IMPROVING THE EFFICIEN-
CY OF BUSINESS PROCESSES AT UKRAINIAN ENTERPRISES

Швець Надія, директор Інклюзивно-ресурсного центру №11 Дарницького району м. Києва

ВІЗІЯ ІНКЛЮЗІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ПРОСТОРІ /
VISION OF INCLUSION IN THE UKRAINIAN SPACE

Шеремет Владислав Сергійович, IV курс, ФН-22-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Співак С.І.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНЕ ФІНАНСОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ФАКТОР РОЗ-
ВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

INCLUSIVE FINANCIAL ENVIRONMENT AS A FACTOR IN THE
DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM BUSINESSES

Шкундра Ростислав Олександрович, IV курс, група МН-22-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Чечель О.М.**, д.держ.упр., доцент кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНІ БІЗНЕС-СТРАТЕГІЇ ЯК ФАКТОР СТІЙКОГО ЕКО-
НОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ /

INCLUSIVE BUSINESS STRATEGIES AS A FACTOR OF SUSTAI-
NABLE ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

Шостак Дарина Сергіївна, III курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування», Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

Науковий керівник: **Наголюк О.Є.**, к.ю.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ПРОБЛЕМАТИКА ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ У ВІТЧИЗНЯНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ /
THE PROBLEM OF IMPLEMENTING INCLUSIVE EDUCATION IN THE DOMESTIC EDUCATIONAL SPACE

Шпак Дмитро Валерійович, III курс, група ЕМ-24-1а, спеціальність «Економіка»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Думанська К.С.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ У ФОРМУВАННІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ /
CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY IN SHAPING THE STATE'S INCLUSIVE ECONOMIC POLICY

Шутько Максим Сергійович, III курс, група МК-24-1фмб, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНІ ЛОКАЛЬНІ БІЗНЕС-ІНІЦІАТИВИ /
INCLUSIVE LOCAL BUSINESS INITIATIVES

Юркевич Оксана Сергіївна, II курс, група МК-24-1фмб.se-cl, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МАРКЕТИНГУ: МОЖЛИВОСТІ ТА РИЗИКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНИХ СТРАТЕГІЙ /
USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN MARKETING: OPPORTUNITIES AND RISKS FOR THE DEVELOPMENT OF INCLUSIVE STRATEGIES

Юхно Дарина Валеріївна, I курс, група МН-25-1, спеціальність «Менеджмент»,

Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Васюренко Л.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

РОЗВИТОК АГРАРНОГО СЕКТОРУ, ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ /

DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL SECTOR, STATE SUPPORT AND EFFICIENCY

Яблонський Павло Дмитрович, I курс, група ФН-25-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Наголюк О.Є.**, к.ю.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ПЕРЕШКОДИ ТА БАР'ЄРИ НА ШЛЯХУ ДО ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗИЇ В УКРАЇНІ /

OBSTACLES AND BARRIERS TO FINANCIAL INCLUSION IN UKRAINE

Язвінська Поліна Віталіївна, III курс, група МК-23-1фмб, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ПРОСТІР ДЛЯ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНИХ СПІЛЬНОТ /

SOCIAL MEDIA AS A PLATFORM FOR DEVELOPING INCLUSIVE COMMUNITIES

Яковенко Ілля Ігорович, II курс, група МК-24-1фмб.se-cl, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Скаженник М.В.**, ст. викладач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНФЛЮЕНСЕРИ ТА ІНКЛЮЗИЯ: ЯК БЛОГЕРИ ФОРМУЮТЬ ТОЛЕРАНТНІСТЬ У СУСПІЛЬСТВІ /

INFLUENCERS AND INCLUSION: HOW BLOGGERS SHAPE TOLERANCE IN SOCIETY

Яковенко Юрій Олексійович, III курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування», Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

Науковий керівник: **Наголюк О.Є.**, к.ю.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗБУДОВИ ІНКЛЮЗИВНОГО СУСПІЛЬСТВА /

SOCIAL ENTREPRENEURSHIP AS A TOOL FOR DEVELOPING AN INCLUSIVE SOCIETY

Яценко Денис Євгенійович, II курс, група МК-24-1м, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Семцов В.М.**, д.е.н., професор кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНКЛЮЗІЇ /

CERTAIN ASPECTS OF ECONOMIC INCLUSION

СЕКЦІЯ №4
ІНКЛЮЗИВНІ ІННОВАЦІЇ:
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ДИСКУРС /
INCLUSIVE INNOVATIONS:
INTERNATIONAL LEGAL DISCOURSE

27.11. 2025 р., 10⁰⁰-12⁰⁰

Керівники секції: *Бригінець Олександр Олексійович, професор кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін Інституту права та суспільних відносин;*
Загородня Альона Сергіївна, доцент кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу Інституту права та суспільних відносин.

Аванесян Геннадій Миколайович, доцент кафедри правознавства та фінансів, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;
Плужник Юлія Юріївна, II курс, група ЗПЗ-24-1м-рІ, спеціальність «Право», Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАЦІ ОСІБ ІЗ ІНВАЛІДНІСТЮ /
FEATURES OF EMPLOYMENT OF PERSONS WITH DISABILITIES

Алієв Азер Аріф огли, аспірант кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: Кириченко Г.В., к.держ.упр., доцент кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

ІНКЛЮЗИВНІ ЦИФРОВІ ІННОВАЦІЇ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗМІЦНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ /

INCLUSIVE DIGITAL INNOVATIONS IN THE PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM AS A PREREQUISITE FOR STRENGTHENING NATIONAL SECURITY

Бала Дар'я Євгеніївна, II курс, група ПЗ-24.1 фмб, спеціальність «Право», Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: Фаст О.О., к.ю.н., доцент, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

ПРАВО НА ПРАЦЮ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ У КОНТЕКСТІ ПОСТВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ /

THE RIGHT TO WORK AND SOCIAL PROTECTION IN THE CONTEXT OF POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE

Барна Андрій Степанович, II курс, група ПЗ-24.1.2 фмб, спеціальність «Право», Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна». Науковий керівник: **Кулик А.В.**, ст. викладач, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

**БАЛАНС МІЖ СВОБОДОЮ СЛОВА ТА БОРОТЬБОЮ З ДИСКРИМІНАЦІЄЮ У МЕДІАПРОСТОРИ /
BALANCING FREEDOM OF SPEECH AND COMBATING DISCRIMINATION IN THE MEDIA SPACE**

Басараб Олексій Олексійович, II курс, група ПЗ-25.2-1 фмб-іpsv, спеціальність «Право», Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна». **УНІВЕРСАЛЬНИЙ ДИЗАЙН В ОСВІТІ ЯК ОСНОВА ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА**

Батаєва Катерина Вікторівна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри соціально-реабілітаційних технологій, Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна»;

Батаєва Ольга Вікторівна, провідний концертмейстер кафедри сольного співу та оперної підготовки, Харківський національний університет мистецтв ім. І.П. Котляревського

**ОСОБЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ У СВІТОВИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ /
FEATURES OF INCLUSIVE MUSIC EDUCATION IN WORLD AND UKRAINIAN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS**

Богомолів Денис, засновник мережі «Універсум Клінік», «Універсум Дентал» та Першої медичної франшизи.

ПРАВО НА УСМІШКУ НА ДОТИК: ІНКЛЮЗИВНІСТЬ У СТОМАТОЛОГІЇ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ПОРУШЕННЯМ ЗОРУ

Бондаренко Владислав Володимирович, аспірант спеціальності «Право», третій рік навчання, кафедра галузевого права та загальноправових дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: **Баклан О.В.**, д.ю.н., доцент, професор кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

**ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ПРОБЛЕМИ ІНКЛЮЗІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ /
GLOBALIZATION AND INCLUSION ISSUES IN THE MODERN WORLD**

Василюк Ігор Миколайович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри права та фінансів, адвокат, Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»;

Кушнірук Юлія Петрівна, асистент кафедри права та фінансів, адвокат, Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ЗАСУДЖЕНИХ З ПСИХІЧНИМИ ВІДХИЛЕННЯМИ У КОНТЕКСТІ ПРИНЦИПУ ГУМАННОГО СТАВЛЕННЯ ТА ПОВАГИ ДО ЇХ ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ / ENSURING THE RIGHTS OF CONVICTS WITH MENTAL DISABILITIES IN THE CONTEXT OF HUMANE TREATMENT

Вусик Володимир Григорович, II курс, група ЕКЛ-24-1m-ibmt, спеціальність «Екологія», Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Зінчук Н.А.**, к.пед.н., доцент, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

ЕКОЛОГІЧНЕ САДІВНИЦТВО ЯК МОДЕЛЬ СТАЛОЇ БІЗНЕС-ІНІЦІАТИВИ У ВІЗІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО МАЙБУТЬОГО УКРАЇНИ / ECOLOGICAL HORTICULTURE AS A MODEL OF SUSTAINABLE BUSINESS INITIATIVE

Гавриш Катерина Євгенівна, IV курс, група МІ-22-1, спеціальність «Міжнародні відносини», Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: **Загородня А.С.**, доктор філософії, доцент кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗІЇ: МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ / EUROPEAN EXPERIENCE IN ENSURING INCLUSION: OPPORTUNITIES FOR ITS IMPLEMENTATION IN UKRAINE

Дабіжа Віра Василівна, кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

ЦИФРОВИЙ РОЗРИВ ТА ЛЕГІТИМНІСТЬ ВЛАДИ: МЕХАНІЗМИ ВИКОРИСТАННЯ E-CONSULTATION ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ПІДЗВІТНОСТІ ТА ІНКЛЮЗИВНОСТІ В УКРАЇНІ / THE DIGITAL DIVIDE AND THE LEGITIMACY OF GOVERNMENT: MECHANISMS FOR USING E-CONSULTATION TO IMPROVE ACCOUNTABILITY AND INCLUSIVITY IN UKRAINE

Дорошенко Олександр Іванович, III курс, коледж, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**ЦИФРОВА ІНКЛЮЗІЯ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ ЦИФРОВОЇ
ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ /**
**DIGITAL INCLUSION AS A STRATEGIC DIRECTION OF UKRAINE'S
DIGITAL TRANSFORMATION**

Дума Зіновій Євгенович, старший викладач, Івано-Франківська філія Університету «Україна».

**ІНКЛЮЗИВНІ ІННОВАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ: МІЖНАРОДНО-
ПРАВОВІ ОРІЄНТИРИ ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ /**
**INCLUSIVE INNOVATIONS IN WAR CONDITIONS: INTERNATIONAL
LEGAL GUIDELINES AND UKRAINIAN REALITIES OF THEIR
IMPLEMENTATION**

Ізуйга Петро Олександрович, кандидат юридичних наук, доцент, заслужений юрист України, професор кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»;

Женжера Сергій Володимирович, кандидат філософських наук, доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

**ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗІЇ
У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ /**
**PHILOSOPHICAL AND LEGAL PERSPECTIVES ON THE DEVELOPMENT
OF INCLUSION IN INTERNATIONAL LAW**

Ільків Іван Ігорович, II курс, група ФН-24-1М, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Співак С.І.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**КОРПОРАТИВНІ ПРАКТИКИ ТА МОДЕЛІ ІНКЛЮЗИВНОЇ АДАПТАЦІЇ
ВЕТЕРАНІВ НА УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ /**
**CORPORATE PRACTICES AND MANAGEMENT MODELS OF INCLUSIVE
ADAPTATION OF VETERANS AT UKRAINIAN ENTERPRISES**

Кириченко Вероніка Вікторівна, III курс, група 103, спеціальність «Право», ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права».

Науковий керівник: **Ненько С.С.**, к.ю.н., професор, ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права».

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ПІДХОДИ ДО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ /

DIGITAL TECHNOLOGIES IN INCLUSIVE EDUCATION: INTERNATIONAL LEGAL APPROACHES AND DEVELOPMENT PROSPECTS IN UKRAINE

Кириченко Ганна Володимирівна, кандидат наук з державного управління, доцент кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

ІНКЛЮЗИВНИЙ ПІДХІД ДО ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ: ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ ВИМІР /

INCLUSIVE APPROACH TO UKRAINE'S ENERGY POLICY: PUBLIC ADMINISTRATIVE DIMENSION

Клюйко Сергій Валерійович, викладач циклової комісії правознавства, Дубенський фаховий коледж Університету «Україна».

МЕДІАЦІЯ ЯК ПРАВОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ У СФЕРІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ /

MEDIATION AS A LEGAL INSTRUMENT FOR CONFLICT RESOLUTION IN THE FIELD OF INCLUSIVE EDUCATION

Коваленко Володимир Федорович, старший викладач кафедри правознавства та фінансів, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;

Мінакова Олена Андріївна, III курс, група ПЗ-23-рІ, спеціальність «Право», Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СУДДІВ І ПРАВООХОРОНЦІВ У СФЕРІ ІНКЛЮЗІЇ В УКРАЇНІ /

STATUS AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL TRAINING OF JUDGES AND LAW ENFORCEMENT OFFICERS IN INCLUSION IN UKRAINE

Комашенко Ольга Петрівна, III курс, група МН-24.2-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ДЕРЖАВНА КРЕДИТНА ПОЛІТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ІНКЛЮЗИВНЕ ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ /

STATE CREDIT POLICY AND ITS IMPACT ON INCLUSIVE ECONOMIC GROWTH IN UKRAINE

Кондицька Марія Романівна, I курс, група ЗПЗ-25-1-16, спеціальність «Право», Дубенська філія Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кондицька І.М.**, викладач кафедри інформаційних та комп'ютерних технологій, Дубенська філія Університету «Україна».
ІНКЛЮЗИВНІ ІННОВАЦІЇ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ДИСКУРС / INCLUSIVE INNOVATIONS: INTERNATIONAL LEGAL DISCOURSE

Корельчук Аліна Анатоліївна, III курс, група ОО-23-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування», Коледж «Освіта» Університету «Україна».

Науковий керівник: **Шаповал М.О.**, ст. викладач кафедри фінансів та обліку, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».
ПРОБЛЕМА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ / EMPLOYMENT OF PEOPLE WITH DISABILITIES: CHALLENGES AND SOLUTIONS

Кравченко Алла Петрівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства та фінансів, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;

Мамалицький Владислав Олександрович, I курс, група ПЗ-25-1м-рл, спеціальність «Право», Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

ДОСТУПНІСТЬ ЯК СТРУКТУРНИЙ КОМПОНЕНТ ЗАХИСТУ ВРАЗЛИВИХ ГРУП У МІЖНАРОДНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ПРАВІ / ACCESSIBILITY AS A STRUCTURAL COMPONENT OF THE PROTECTION OF VULNERABLE GROUPS IN INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW

Крамаренко Ігор Валерійович, III курс, аспірант, кафедра галузевого права та загальноправових дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: **Попов Г.В.**, д.ю.н., доцент, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО ДОСВІДУ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНИХ ІННОВАЦІЙ У ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ / ANALYSIS OF MODERN EXPERIENCE OF INTRODUCING INCLUSIVE INNOVATIONS IN PUBLIC ADMINISTRATION

Красовська Алла Михайлівна, старший викладач, Рівненський фаховий коледж Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНА МОДЕЛЬ ПІДТРИМКИ УКРАЇНЦІВ, ЯКІ ПОВЕРТАЮТЬСЯ З КРАЇН ЄС / AN INCLUSIVE SUPPORT MODEL FOR UKRAINIANS RETURNING FROM EU COUNTRIES

Купа Олександр Володимирович, III курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування», Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

Науковий керівник: **Наголюк О.Є.**, к.ю.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

**СОЦІАЛЬНІ ТА ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ /
SOCIAL AND GENDER ASPECTS OF FINANCIAL INCLUSION**

Куриляка Ярослав Ігорович, IV курс, група ПЗ-22-1, спеціальність «Правознавство», Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: **Загородня А.С.**, доктор філософії, доцент кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

КЛЮЧОВІ ПОЛОЖЕННЯ ХАРТІЇ ОСНОВНИХ ПРАВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ /

**KEY PROVISIONS OF THE CHARTER OF FUNDAMENTAL RIGHTS
OF THE EUROPEAN UNION**

Мазур Людмила Юріївна, IV курс, група ЗПЗ-23-2-1-іпсв, спеціальність «Право», Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: **Ізуйта П.О.**, к.ю.н., доцент, професор кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін, заслужений юрист України, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ У ПЕРІОД ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ /

**INCLUSIVE ENVIRONMENT AS A COMPONENT OF NATIONAL
SECURITY: LEGAL ASPECTS DURING ARMED CONFLICT**

Макєєв Дмитро Валерійович, аспірант кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: **Гаврилечко Ю.В.**, к.держ.упр., доцент кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

**ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ІНКЛЮЗІЇ В ЦИФРОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ /**

**INFORMATION POLICY AS A TOOL FOR ENSURING INCLUSION
IN THE DIGITAL SOCIETY**

Маніш Шарма, доцент кафедри ділового адміністрування, Джайпурська школа бізнесу, Університет JECRC, Джайпур, Раджастан, Індія.

**GLOBALIZATION AND INCLUSION ISSUES IN THE MODERN WORLD /
ПРОБЛЕМИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ІНКЛЮЗІЇ У СУЧАСНОМУ СВІТІ**

Марченко Олександр Вікторович, кандидат економічних наук, доцент, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;
Антонюк Тетяна Володимирівна, II курс, магістратура, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗБАР'ЄРНОГО ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ /
FEATURES OF ORGANIZING A BARRIER-FREE INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Марченко Олександр Вікторович, кандидат економічних наук, доцент, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

ВДОСКОНАЛЕННЯ СТРУКТУРИ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ /
IMPROVING THE STRUCTURE OF AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Міклош Богдан Васильович, IV курс, група ЗОО-22-1, спеціальність «Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Наголюк О.Є.**, к.ю.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

МІЖНАРОДНА ДОПОМОГА, ЯК КАТАЛІЗАТОР РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ ІНКЛЮЗИВНИХ ПРАКТИК В УКРАЇНІ ПРИ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ /

INTERNATIONAL AID AS A CATALYST FOR THE DEVELOPMENT OF INCLUSIVE ECONOMIC PRACTICES IN UKRAINE AMID RUSSIAN AGGRESSION

Мозговий Владислав Анатолійович, III курс, спеціальність «Право», Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: **Баклан О.В.**, д.ю.н., доцент, професор кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

ЄВРОПЕЙСЬКА СТРАТЕГІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ЗРОСТАННЯ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ /

EUROPEAN STRATEGY FOR INCLUSIVE GROWTH: EXPERIENCE FOR UKRAINE

Мозолук-Боднар Людмила Миколаївна, доцент кафедри правових та інформаційних технологій, кандидат юридичних наук, доцент, Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПРАВ ЛЮДИНИ, ІННОВАЦІЙ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ /

THE INTERRELATION OF HUMAN RIGHTS, INNOVATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Неділько Богдан Володимирович, аспірант кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: Федоренко Т.В., к.ю.н., доцент, доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ, ПРАВО ТА ІНКЛЮЗИЯ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОГО ДОСТУПУ ТА ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ /
ARTIFICIAL INTELLIGENCE, LAW AND INCLUSION: ENSURING
EQUAL ACCESS AND LEGAL PROTECTION IN THE DIGITAL AGE

Овощніков Іван Сергійович, магістратура, група МІ-24.1, спеціальність «Міжнародні відносини», Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: Дабіжа В.В., к.держ.упр., доцент, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВИМІР ІНКЛЮЗИВНОСТІ: РОЛЬ ДВОСТОРОННЬОЇ ДИПЛОМАТІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ІНСТИТУЦІЙ У ГАРМОНІЗАЦІЇ ПОЛІТИК УКРАЇНИ ТА ЄС /
EUROINTEGRATION DIMENSION OF INCLUSIVITY: THE ROLE OF
BILATERAL DIPLOMACY AND INTERNATIONAL INSTITUTIONS
IN HARMONIZING POLICIES OF UKRAINE AND THE EU

Пендальчук Євген Володимирович, III курс, група ПУ-23 PhD, спеціальність «Публічне управління та адміністрування», Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: Дабіжа В.В., к.держ.упр., доцент, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

ЛІДЕРСТВО В УМОВАХ КРИЗИ: ЯК ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ПІДСИЛЮЄ ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ /
LEADERSHIP IN CRISIS: HOW INCLUSIVITY ENHANCES PUBLIC
ADMINISTRATION EFFECTIVENESS

Пендальчук Тимофій Володимирович, IV курс, група ПУ-22 PhD, спеціальність «Публічне управління та адміністрування», Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: Дабіжа В.В., к.держ.упр., доцент, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНОЮ АДАПТАЦІЄЮ ВЕТЕРАНІВ ТА ВПО: ПРАКТИЧНІ КЕЙСИ ГРОМАД /
MANAGEMENT OF SOCIAL ADAPTATION OF VETERANS AND IDPS:
COMMUNITY CASE STUDIES

Пискун Дмитро Володимирович, III курс, група ПУ-23 PhD, спеціальність «Публічне управління та адміністрування», Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: Дабіжа В.В., к.держ.упр., доцент, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ /

SOCIAL RESPONSIBILITY OF THE STATE IN THE SYSTEM OF PUBLIC ADMINISTRATION

Пікалюк Світлана Сергіївна, старший викладач кафедри права та фінансів, Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».

МОДЕЛІ ПІДТРИМКИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД І ПРАВОВІ ОРІЄНТИРИ /

MODELS OF SUPPORT FOR INCLUSIVE EDUCATION: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND LEGAL FRAMEWORKS

Приходько Владислав Олександрович, II курс, спеціальність С2 «Політологія», кафедра міжнародних відносин та політичного консалтингу, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: Федоренко Т.В., к.ю.н., доцент, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

ЄВРОПЕЙСЬКА КОМІСІЯ ЯК ВИКОНАВЧИЙ ОРГАН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ /

THE EUROPEAN COMMISSION AS THE EXECUTIVE BODY OF THE EUROPEAN UNION

Пуховий Олексій Леонідович, III курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування», Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

Науковий керівник: Наголюк О.Є., к.ю.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНІ ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ ДЛЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ / INCLUSIVE FINANCIAL SERVICES FOR PEOPLE WITH DISABILITIES

Радченко Олександр, доктор наук з державного управління, Інститут суспільних наук Гданського Університету (Польща).

WAR VETERANS AS A TARGET GROUP FOR SOCIAL INCLUSION IN POST-WAR UKRAINE /

ВЕТЕРАНИ ВІЙНИ ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ В ПОВОЄННІЙ УКРАЇНІ

Рачинський Руслан Юрійович, аспірант кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: **Федоренко Т.В.**, к.ю.н., доцент, доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

ШЛЮБНО-СІМЕЙНІ ПРАВА ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ: ПРОБЛЕМА ДИСКРИМІНАЦІЇ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ /

MARRIAGE AND FAMILY RIGHTS OF PEOPLE WITH DISABILITIES: THE PROBLEM OF DISCRIMINATION AND WAYS TO OVERCOME IT

Ромашко Денис Володимирович, II курс, магістратура, група МН-24-1м, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПІДВИЩЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОСТІ РИНКУ ПРАЦІ /

NATIONAL AND INTERNATIONAL EXPERIENCE IN ENHANCING LABOR MARKET INCLUSIVENESS

Сабадаш Дар'я Олександрівна, II курс, група ЗПЗ-24.1.2 фмб, спеціальність «Право», Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: **Фаст О.О.**, к.ю.н., доцент, завідувач кафедри права та загальноправових дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ПРАВА ЖЕРТВ ВІЙНИ ТА ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ /

INCLUSION IN CRIMINAL PROCEEDINGS: RIGHTS OF WAR VICTIMS AND INTERNALLY DISPLACED PERSONS

Савич Віта Олексіївна, кандидат політичних наук, доцент, кафедра міжнародних відносин та політичного консалтингу, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНІ ІННОВАЦІЇ В СФЕРІ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ /

INCLUSIVE INNOVATIONS IN THE MANAGEMENT OF EDUCATIONAL ACTIVITIES IN UKRAINE

Садковський Сергій Петрович, аспірант кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: **Федоренко Т.В.**, к.ю.н., доцент, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЦИФРОВОЇ ІНКЛЮЗИЇ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ /

INTERNATIONAL LEGAL ASPECTS OF DIGITAL INCLUSION AND HUMAN RIGHTS PROTECTION IN THE CONTEXT OF INFORMATION TECHNOLOGY DEVELOPMENT

Сандул Михайло Миколайович, IV курс, група ПУ-22PhD, спеціальність «Публічне управління та адміністрування», Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: Дабіжа В.В., к.держ.упр., доцент, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ /
EUROPEAN EXPERIENCE IN ENSURING EQUAL OPPORTUNITIES IN THE PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM

Скутельник Ігор Володимирович, IV курс, група ПУ-22PhD, спеціальність «Публічне управління та адміністрування», Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: Давиденко В.В., д.політ.н., професор, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

КОГНІТИВНА ІНКЛЮЗІЯ: УПРАВЛІНСЬКІ ПРАКТИКИ ФОРМУВАННЯ «НОВОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ» ГРОМАДЯН /
COGNITIVE INCLUSION: MANAGEMENT PRACTICES FOR FORMING THE «NEW SUBJECTIVITY» OF CITIZENS

Стрілко Дмитро Леонідович, викладач циклової комісії правознавства, Полтавський фаховий коледж Університету «Україна»;

Трьомка Олександр Володимирович, II курс, група ПЗ-24-2 фмб-рІ, спеціальність «Право», Полтавський фаховий коледж Університету «Україна».

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ /
LEGAL SUPPORT OF INCLUSIVE EDUCATION IN UKRAINE: PROBLEMS AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT

Тетера Дарія Кирилівна, IV курс, група МІ-22-1, спеціальність «Міжнародні відносини», Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: Загородня А.С., доктор філософії, доцент кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ЯК ІНДИКАТОР СТАЛОГО РОЗВИТКУ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ /
INCLUSIVE EDUCATION AS AN INDICATOR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT: INTERNATIONAL LEGAL ASPECT

Трофименко Аріна Олександрівна, IV курс, група ДЗ-22-1, спеціальність «Графічний дизайн», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: Жидкова Т.В., к.т.н., доцент, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

**БРЕНД АЙДЕНТИКА ІНКЛЮЗИВНОГО ЗАКЛАДУ ГРОМАДСЬКОГО ХАРЧУВАННЯ /
BRAND IDENTITY OF AN INCLUSIVE PUBLIC CATERING ESTABLISHMENT**

Федоренко Тетяна Вікторівна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

**ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНИХ ІННОВАЦІЙ У РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ /
IMPLEMENTATION OF INCLUSIVE INNOVATIONS IN THE DEVELOPMENT OF MODERN EDUCATION IN UKRAINE**

Федоров Валерій Анатолійович, III курс, група ПЗ-23-1фмб-1к, спеціальність «Право», Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».

Науковий керівник: Пікалюк С.С., ст. викладач, Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».

**ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАКТИК /
LEGAL MECHANISMS FOR INCLUSIVE EDUCATION: A COMPARATIVE ANALYSIS OF EUROPEAN PRACTICES**

Хміль Вікторія Андріївна, III курс, група ПЗ-23-1ФМБ-db, спеціальність «Право», Дубенська філія Університету «Україна».

Науковий керівник: Ключко С.В., викладач кафедри обліку, фінансів і права, Дубенська філія Університету «Україна».

**ДОКАЗУВАННЯ У СПРАВАХ ПРО ДИСКРИМІНАЦІЮ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ: ПРАВОВИЙ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ АСПЕКТ /
PROOF IN CASES OF DISCRIMINATION IN THE EDUCATIONAL PROCESS: LEGAL AND PROCEDURAL ASPECT**

Чеховський Андрій Анатолійович, аспірант кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: **Кириченко Г.В.**, к.держ.упр., доцент кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

**ІННОВАЦІЙНО-ІНКЛЮЗИВНА МОДЕЛЬ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ДЕРЖАВИ /
INNOVATIVE AND INCLUSIVE MODEL OF PUBLIC MANAGEMENT
OF ENERGY SECURITY OF THE STATE**

Шимчишин Олег Михайлович, I курс, магістратура, спеціальність «Міжнародні відносини», Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: **Загородня А.С.**, доктор філософії, доцент кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

**ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО СУСПІЛЬСТВА: МІЖНАРОДНИЙ, ПОЛІТИЧНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРАВОВИЙ ВИМІРИ /
LEGAL SUPPORT FOR THE DEVELOPMENT OF AN INCLUSIVE SOCIETY: INTERNATIONAL, POLITICAL, AND NATIONAL LEGAL DIMENSIONS**

СЕКЦІЯ №5

ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО Й ЗДОРОВОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА / ENGINEERING AND TECHNOLOGICAL INNOVATIONS IN THE THEORY AND PRACTICE OF CREATING AN INCLUSIVE AND HEALTHY EDUCATIONAL ENVIRONMENT

27.11. 2025 р., 12¹⁰-14¹⁰

Керівник секції: *Расулов Раміс Асимович, доцент кафедри технології харчування Інженерно-технологічного інституту Університету «Україна»*

Oliferchuk Oksana, Head of the Department of Food Technologies, Vocational College «Osvita» of «Ukraine» University.

DEVELOPMENT OF INCLUSIVE NUTRITION TECHNOLOGIES AS A COMPONENT OF COMPREHENSIVE REHABILITATION FOR PERSONS WITH DISABILITIES (THE PRACTICE OF THE «BLAGODAR» REHABILITATION CENTER) /

РОЗРОБКА ІНКЛЮЗИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ХАРЧУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА КОМПЛЕКСНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ (ПРАКТИКА ЦЕНТРУ «БЛАГОДАР»)

Аврамчук Євгенія Володимирівна, II курс, група ПЛ-24-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кириленко В.Г.**, к.пед.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ВИКОРИСТАННЯ РОБОТОТЕХНІКИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ НАВЧАННІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ /

USING ROBOTICS IN INCLUSIVE EDUCATION FOR CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS

Антоненко Анастасія Андріївна, III курс, група ТХ -23-1-іті, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Ратушенко А.Т.**, к.т.н., доцент, зав. кафедри технології харчування, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

БАТАТ У ЗДОРОВОМУ ХАРЧУВАННІ /
SWEET POTATO IN HEALTHY NUTRITION

Башкірцев Олександр Григорович, здобувач, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна». Науковий керівник: **Оліферчук О.Г.**, голова циклової комісії харчових технологій, Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

SMART-ПАКУВАННЯ В ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЯХ: ІНЖЕНЕРНІ РІШЕННЯ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ТА БЕЗПЕЧНОСТІ ПРОДУКТІВ У ОСВІТНІХ УСТАНОВАХ /
SMART PACKAGING IN FOOD TECHNOLOGIES: ENGINEERING SOLUTIONS FOR IMPROVING THE QUALITY AND SAFETY OF PRODUCTS IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Бистрицька Анна Володимирівна, IV курс, група ЗТХ-23.2-1-iti-ch, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Ратушенко А.Т.**, к.т.н., доцент, зав. кафедри технологій харчування, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

ВИКОРИСТАННЯ НАТУРАЛЬНИХ ІНГРЕДІЄНТІВ У КОНДИТЕРСЬКИХ ВИРОБАХ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО ХАРЧУВАННЯ /
USE OF NATURAL INGREDIENTS IN CONFECTIONERY AS A MEANS OF FORMING HEALTHY NUTRITION

Гутнік Віталіна Анатоліївна, IV курс, група ЗТХ-22-1-iti, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Ратушенко А.Т.**, к.т.н., доцент, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ПОРОШКУ ПЛОДІВ ОПУНЦІЇ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ СПОЖИВЧОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ КОНДИТЕРСЬКИХ ВИРОБІВ /
PROSPECTS FOR USING PRICKLY PEAR FRUIT POWDER TO ENHANCE THE CONSUMER APPEAL OF CONFECTIONERY PRODUCTS

Доронін Сергій Олександрович, II курс, група ІПЗ-24-1m_ict, спеціальність «Інженерія програмного забезпечення», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дуднік А.С.**, д.т.н., професор, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ПРОГРАМНА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СИСТЕМИ РОЗШИРЕНОЇ СИТУАЦІЙНОЇ ОБІЗНАНОСТІ (SA) ДЛЯ НЕЗРЯЧИХ КОРИСТУВАЧІВ, АДАПТОВАНОЇ З ВІЙСЬКОВИХ НАВІГАЦІЙНИХ РІШЕНЬ /
SOFTWARE IMPLEMENTATION OF AN ENHANCED SITUATIONAL AWARENESS (SA) SYSTEM FOR BLIND USERS, ADAPTED FROM MILITARY NAVIGATION SOLUTIONS

Жидкова Тетяна Володимирівна, кандидатка технічних наук, доцентка, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОСТІ ПРИБУДИНКОВОЇ ТЕРИТОРІЇ ПРИХИСТКІВ /
ENSURING INCLUSIVITY IN THE ADJACENT TERRITORY OF SHELTERS

Зверев Богдан Миколайович, здобувач третього рівня освіти, спеціальність «Менеджмент», Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана;

Кузьмін Олег Володимирович, доктор технічних наук, професор, Національний університет харчових технологій;

Неміріч Олександра Володимирівна, доктор технічних наук, професор, Національний університет харчових технологій;

Чемакіна Октябрина Володимирівна, кандидат архітектури, доцент, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА В ІНФРАСТРУКТУРІ HORECA /
CREATION OF AN INCLUSIVE ENVIRONMENT IN THE HORECA INFRASTRUCTURE

Калакура Марія Михайлівна, кандидат технічних наук, професор, професор кафедри технології харчування, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»;

Калакура Віолета Вячеславівна, старший викладач кафедри технології харчування, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

ВИКОРИСТАННЯ ОРГАНІЧНОЇ СИРОВИНИ У ВИРОБНИЦТВІ РЕСТОРАННОЇ ПРОДУКЦІЇ /
USING ORGANIC RAW MATERIALS IN THE PRODUCTION OF RESTAURANT PRODUCTS

Ковальов Олексій Олексійович, III курс, група ТХ-23, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Ратушенко А.Т.**, к.т.н., доцент, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

ТЕХНОЛОГІЇ ПРИГОТУВАННЯ БЕЗГЛЮТЕНОВИХ СТРАВ /
TECHNOLOGIES FOR PREPARING GLUTEN-FREE DISHES

Ковтун Валерій Анатолійович, II курс, група ТХ-24.1м-іті, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Калакура М.М.**, к.т.н., професор кафедри технології харчування, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

БІОАКТИВНІ ДЕСЕРТИ НА ОСНОВІ ПРОБІОТИКІВ І ПРЕБІОТИКІВ /
BIOACTIVE DESSERTS BASED ON PROBIOTICS AND PREBIOTICS

Колпаков Валерій Володимирович, III курс, група ТХ-24.2-1, спеціальність «Харчові технології», Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: **Оліферчук О.Г.**, голова циклової комісії харчових технологій,

Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

ВІТАМІНІЗАЦІЯ ПАСТЕРИЗОВАНИХ МОЛОЧНИХ ПРОДУКТІВ ДЛЯ ДИТЯЧОГО ХАРЧУВАННЯ /
VITAMINIZATION OF PASTEURIZED DAIRY PRODUCTS FOR BABY FOOD

Кондратюк Олександр Адамович, здобувач, Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

Науковий керівник: **Оліферчук О.Г.**, голова циклової комісії харчових технологій, Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

ВПЛИВ РЕЛІГІЙНОГО ПОСТУ НА МЕТАБОЛІЧНЕ ЗДОРОВ'Я: МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПІВ ДІЄТИЧНИХ ОБМЕЖЕНЬ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ /
THE IMPACT OF RELIGIOUS FASTING ON METABOLIC HEALTH: OPPORTUNITIES FOR APPLYING PRINCIPLES OF DIETARY RESTRICTIONS IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Лещенко Володимир Сергійович, III курс, група ТХ-24-1фмб-іті-vs, спеціальність «Харчові технології», Васильківський фаховий коледж Університету «Україна»;

Оліферчук О.Г., голова циклової комісії харчових технологій, Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

АНАЛІЗ ТЕХНОЛОГІЙ ВИСОКОБІЛКОВИХ М'ЯСНИХ ВИРОБІВ ДЛЯ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ /
ANALYSIS OF HIGH-PROTEIN MEAT PRODUCT TECHNOLOGIES FOR PHYSICAL REHABILITATION OF PEOPLE WITH DISABILITIES

Литвин Євген Володимирович, I курс, група ТХ-25-1м-іті, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Ратушенко А.Т.**, к.т.н., доцент, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

ЗАСТОСУВАННЯ СПІРУЛІНА ЯК ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ІНГРЕДІЄНТА ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ І НУТРИЄНТНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ СОРБЕТУ /
USE OF SPIRULINA AS A FUNCTIONAL INGREDIENT TO IMPROVE THE TECHNOLOGICAL AND NUTRITIONAL PROPERTIES OF SORBET

Мельниченко Володимир Леонідович, I курс, група ТХ-25-1м-іті, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Ратушенко А.Т.**, к.т.н., доцент, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПІДВИЩЕННЯ БІОЛОГІЧНОЇ ЦІННОСТІ РИСОВИХ СНЕКІВ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ПОРОШКУ ЧЕРВОНИХ ВОДОРОСТЕЙ KAPPAPHYCUS ALVAREZII / INNOVATIVE APPROACHES TO ENHANCING THE BIOLOGICAL VALUE OF RICE SNACKS THROUGH THE USE OF RED ALGAE POWDER KAPPAPHYCUS ALVAREZII

Міронов Юрій Глібович, голова циклової комісії інформаційних технологій, Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна»

ВІДПОВІДАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ВЕЛИКИХ МОВНИХ МОДЕЛЕЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ / RESPONSIBLE USAGE OF LARGE LANGUAGE MODELS IN EDUCATIONAL PROCESS

Мохорт Анастасія Олександрівна, IV курс, група ЗТХ-22-1-іті, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Ратушенко А.Т.**, к.т.н., доцент, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ БОРОШНА З GRYLLUS ASSIMILIS У СТВОРЕННІ БІЛКОВИХ ПРОДУКТІВ МАЙБУТНЬОГО / FUNCTIONAL POTENTIAL OF GRYLLUS ASSIMILIS FLOUR IN THE DEVELOPMENT OF PROTEIN PRODUCTS OF THE FUTURE

Оліферчук Оксана Григорівна, голова циклової комісії харчових технологій, Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна»;

Міщук Леонід Андрійович, III курс, група ТХ-24.2-1фмб-іті-db, спеціальність «Харчові технології», Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна»;

Міщук Юлія Вікторівна, сестра медична, КЗЗСО «Луцький ліцей №1 Луцької міської ради».

ІННОВАЦІЙНІ ПРОДУКТИ ВІЙСЬКОВОГО ХАРЧУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ІНКЛЮЗИВНОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА / INNOVATIVE MILITARY FOOD PRODUCTS AS A COMPONENT OF AN INCLUSIVE SOCIO-ECONOMIC ENVIRONMENT

Оліферчук Оксана Григорівна, старший викладач кафедри технологій харчування, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»;
Сірик Юрій Миколайович, II курс, група ТХ-24-1-iti, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

ВАКУУМНЕ ПАКУВАННЯ ЯК ЗАСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЯКОСТІ СИРОГО М'ЯСА ДЛЯ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ХАРЧУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ / VACUUM PACKAGING AS A MEANS OF PRESERVING THE QUALITY OF RAW MEAT FOR THE REHABILITATION NUTRITION OF MILITARY PERSONNEL

Пашкевич Віталій Ігорович, IV курс, група ДЗ-23.2-1-iti-tr, спеціальність «Дизайн», Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: **Гуменюк О.С.**, викладач, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

РОЛЬ 3D-АНІМАЦІЇ ТА ІНЖЕНЕРНИХ СИМУЛЯЦІЙ У ФОРМУВАННІ ДОСТУПНОГО ІНКЛЮЗИВНОГО Й ЗДОРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА /

THE ROLE OF 3D ANIMATION AND ENGINEERING SIMULATIONS IN FORMING AN ACCESSIBLE, INCLUSIVE, AND HEALTHY EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Петренко Тетяна Володимирівна, старший викладач кафедри автомобільного транспорту та сучасної інженерії, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

ПРОГРАМИ АДАПТАЦІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ /

PROGRAMS OF ADAPTATION AND SOCIAL SUPPORT FOR PEOPLE WITH DISABILITIES

Прохорова Оксана Валеріївна, II курс, магістратура, спеціальність «Біологія та біохімія», Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»;

Тугай Тетяна Іванівна, доктор біологічних наук, професор, завідувачка кафедри мікробіології, сучасних біотехнологій, екології та імунології, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»; Інститут мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України;
Тугай Андрій Васильович, кандидат біологічних наук, доцент, науковий співробітник відділу фізіології та систематики мікроміцетів, Інститут мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України; Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

БІОЛОГІЧНЕ ВІДНОВЛЕННЯ МІСЬКИХ ҐРУНТІВ ЯК СКЛАДОВА ТЕРАПЕВТИЧНОГО ЕФЕКТУ ДЛЯ ЛЮДИНИ У ПРАКТИКАХ МІСЬКОГО САДІВНИЦТВА /

BIOLOGICAL RESTORATION OF URBAN SOILS AS A COMPONENT OF THERAPEUTIC EFFECT FOR HUMANS IN URBAN HORTICULTURE PRACTICES

Руденко Дмитро Віталійович, III курс, група АР-23-1, спеціальність «Автоматизація, комп'ютерно-інтегровані технології та робототехніка», Інститут комп'ютерних технологій «Україна».

Науковий керівник: **Явор О.В.**, ст. викладач, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

**ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ /
INNOVATIVE METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES IN THE CONTEXT OF INCLUSIVE EDUCATION**

Семенюк Георгій Борисович, II курс, група АТ-24.1-М, спеціальність «Автомобільний транспорт», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Личов Д.О.**, к.т.н., доцент, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

**ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ТА ЗДОРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА /
ENGINEERING AND TECHNOLOGICAL BASES OF RESOURCE CONSERVATION AS A FACTOR IN CREATING A SAFE AND HEALTHY EDUCATIONAL ENVIRONMENT**

Сербіновський Богдан Олегович, II курс, група КІ-24-1м, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»;

Науковий керівник: **Павленко В.І.**, к.ф.-м.н., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

**СИСТЕМА ВІДНОВЛЕННЯ 3D-МОДЕЛЕЙ ОБ'ЄКТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ СТЕРЕОЗОБРАЖЕНЬ ТА НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ /
SYSTEM FOR RESTORING 3D OBJECT MODELS USING STEREO IMAGES AND NEURAL NETWORKS**

Ставникович Володимир Володимирович, III курс, бакалавр, група ТХ-24-1-іті, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Ратушенко А.Т.**, к.тех.н., доцент, зав. кафедри технології харчування, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

**РОЗРОБКА СПЕЦІАЛЬНИХ ДІЄТ ДЛЯ ДІТЕЙ З МЕТАБОЛІЧНИМИ РОЗЛАДАМИ АБО ХАРЧОВИМИ СЕНСОРНИМИ ПОТРЕБАМИ /
DEVELOPMENT OF SPECIAL DIETS FOR CHILDREN WITH METABOLIC DISORDERS OR NUTRITION SENSORY NEEDS**

Ставчанський Олександр Олександрович, IV курс, спеціальність «Дизайн», Тернопільський фаховий коледж Університету «Україна».

Науковий керівник: **Гуменюк О.С.**, викладач, циклова комісія візуальних та соціальних комунікацій, Тернопільський фаховий коледж Університету «Україна».

**МОУШН-ДИЗАЙН ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНКЛЮЗИВНОЇ ВІЗУАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ /
MOTION DESIGN AS A TOOL FOR INCLUSIVE VISUAL COMMUNICATION IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT**

Ткаченко Василь Володимирович, III курс, група ТХ-24.3-1фмб-іті, спеціальність «Харчові технології», Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

Науковий керівник: **Калакура В.В.**, ст. викладач, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

**ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИКОРИСТАННЯ ПРЯНОЦІВ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ОЗДОРОВЧИХ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ /
INNOVATIVE TECHNOLOGIES OF USING SPICES TO CREATE HEALTHY FOOD PRODUCTS**

Токар Марія Миколаївна, викладач, кафедра дизайну, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ТА ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНІ ІННОВАЦІЇ У ПРОЄКТУВАННІ ІНКЛЮЗИВНОГО І ЗДОРОВОГО СЕРЕДОВИЩА СУЧАСНИХ ВЕТЕРАНСЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ХАБІВ НА ПРИКЛАДІ М. МИКОЛАЄВА /
ENGINEERING AND TECHNICAL INNOVATIONS IN THE DESIGN OF INCLUSIVE AND HEALTHY ENVIRONMENTS FOR VETERAN TRAINING HUBS: CONCEPTUAL FRAMEWORK AND PRACTICAL IMPLEMENTATION IN MYKOLAIV**

Третяк Інна Іванівна, II курс, група ХТ-23-1м_іті, спеціальність «Хімічні технології та інженерія», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Смачило О.В.**, к.т.н., доцент, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

**ТЕХНОЛОГІЯ ОДЕРЖАННЯ ПЛІВКОВИХ КОМПОЗИЦІЙНИХ МАТЕРІАЛІВ /
THE TECHNOLOGY OF OBTAINING FILM COMPOSITE MATERIALS**

Трохимчук Андрій Вікторович, II курс, група АТ-24-1м, спеціальність «Автомобільний транспорт», Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

ОПТИМІЗАЦІЯ ТЕХНІЧНОГО ОСНАЩЕННЯ МОБІЛЬНОЇ МАЙСТЕРНІ НА БАЗІ RENAULT MASTER ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО НАДАННЯ ПОСЛУГ З ВИЇЗНОГО АВТОСЕРВІСУ /

OPTIMIZATION OF TECHNICAL EQUIPMENT OF A MOBILE WORKSHOP BASED ON RENAULT MASTER FOR EFFECTIVE PROVISION OF MOBILE CAR SERVICE

Федько Марина Юрійвна, II курс, магістратура, група ЕКЛ-24-1м-ibmt, спеціальність «Екологія», Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: **Зінчук Н.А.**, к.пед.н., доцент, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»

ПРОЄКТУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНО СТІЙКИХ ФІТОКОМПОЗИЦІЙ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ МІКРОКЛІМАТУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ НА ЗАСАДАХ ПЕРМАКУЛЬТУРИ /

DESIGNING ECOLOGICALLY SUSTAINABLE PHYTOCOMPOSITIONS FOR MICROCLIMATE OPTIMIZATION IN AN INCLUSIVE ENVIRONMENT BASED ON PERMACULTURE PRINCIPLES

Філіпов Олексій Євгенович, III курс, група ТХ-24.2-2фмб-іті-сн, спеціальність «Харчові технології», Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна»;

Оліферчук Оксана Григорівна, голова циклової комісії харчових технологій, Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ОПТИМІЗАЦІЇ КОМУНІКАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ІНЖЕНЕРНИХ МЕРЕЖ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА /

INNOVATIVE APPROACHES TO OPTIMIZING COMMUNICATION PROCESSES IN ENGINEERING NETWORKS OF THE FOOD SERVICE INDUSTRY

Ясиняцька Яна Сергіївна, III курс, група ЗТХ-23-1-іті-сн, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Ратушенко А.Т.**, к.т.н., доцент, зав. кафедри технології харчування, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

ВИКОРИСТАННЯ ТОПІНАМБУРУ В ОЗДОРОВЧОМУ ХАРЧУВАННІ /
USE OF TOPINAMBUR IN HEALTHY EATING

СЕКЦІЯ №6
ІНФОРМАЦІЙНІ І КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ТА ЦИФРОВІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА /
INFORMATION AND COMPUTER TECHNOLOGIES
AND DIGITIZATION OF THE INCLUSIVE ENVIRONMENT

27.11. 2025 р., 14²⁰-16²⁰

Керівники секції: *Дуднік Андрій Сергійович*, заступник директора Інституту комп'ютерних технологій Університету «Україна»

Dmytro Voitekh, Ph.D. Student of the Institute of Computer Technologies, KI-23-1, third year, Open International University of Human Development «Ukraine».

Scientific supervisor: **Tymoshenko A.**, Ph.D., Associate Professor, Institute of Computer Technologies, Open International University of Human Development «Ukraine».

IMITATION REINFORCEMENT LEARNING AND RULE-BASED EXPERTS FOR BUILDING ENERGY SYSTEMS MANAGEMENT /
ІМІТАЦІЙНЕ НАВЧАННЯ З ПІДКРІПЛЕННЯМ ТА ЕКСПЕРТНІ СИСТЕМИ НА ОСНОВІ ПРАВИЛ ДЛЯ КЕРУВАННЯ ЕНЕРГОСИСТЕМАМИ БУДІВЕЛЬ

Авдалов Герман Вікторович, II курс, група KI-24-1a, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Самарай В.П.**, к.т.н., с.н.с., доцент, Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України.
CRYSTALS-KYBER ЯК ОСНОВА КВАНТОВО-СТІЙКОГО МЕХАНІЗМУ ІНКАПСУЛЯЦІЇ КЛЮЧІВ /
CRYSTALS-KYBER AS THE BASIS OF A QUANTUM-STABLE MECHANISM FOR KEY ENCAPSULATION

Авдалов Герман Вікторович, II курс, група KI-24-1a, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Самарай В.П.**, к.т.н., с.н.с., доцент, Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України.
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ CRYSTALS-KYBER ТА CRYSTALS-DILITHIUM У ПОСТКВАНТОВІЙ КРИПТОГРАФІЇ /
COMPARATIVE ANALYSIS OF CRYSTALS-KYBER AND CRYSTALS-DILITHIUM IN POST-QUANTUM CRYPTOGRAPHY

Андрущенко Максим Володимирович, II курс, група ІПЗ-24-1м іст, спеціальність «Інженерія програмного забезпечення», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дуднік А.С.**, д.т.н., професор, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

АДАПТИВНИЙ ВЕБ-ДИЗАЙН ДЛЯ ЛЮДЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ /

ADAPTIVE WEB DESIGN FOR PEOPLE WITH VISUAL IMPAIRMENTS

Артамонов Євгеній Борисович, кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри інтелектуальних кібернетичних систем.

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІТ СИСТЕМ ДЛЯ ІНВАЛІДІВ ЗОРУ

Багатий Андрій Миколайович, II курс, магістратура, група ІПЗ-24-1м, спеціальність «Інженерія програмного забезпечення», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Одрібець С.П.**, к.ф.-м.н., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ ДЛЯ ПІДТРИМКИ ІНКЛЮЗИВНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ / USING AUGMENTED REALITY TECHNOLOGIES TO SUPPORT INCLUSIVITY IN EDUCATIONAL ENVIRONMENTS

Бараш Антон Сергійович, II курс, група ЗІПЗ-24-1м іст, спеціальність «Інженерія програмного забезпечення», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Савостін-Косяк Д.О.**, к.т.н., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

АДАПТИВНИЙ ДИЗАЙН ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ПОРУШЕННЯМ ЗОРУ: ПРИНЦИПИ, СТАНДАРТИ ТА СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО ІНТЕРФЕЙСУ /

ADAPTIVE DESIGN FOR PEOPLE WITH VISUAL IMPAIRMENTS: PRINCIPLES, STANDARDS, AND MODERN TECHNOLOGIES OF INCLUSIVE INTERFACE

Батрак Олексій Григорович, III курс, група КІ-123, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дуднік А.С.**, д.т.н., професор, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

АВТОМАТИЗОВАНІ СИСТЕМИ НА БАЗІ МАШИННОГО ЗОРУ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ НАВЧАЛЬНИХ ПРИМІЩЕНЬ / APPLICATION OF GENERATIVE AI AND RAG-BASED SYSTEMS FOR PERSONALIZING EDUCATIONAL CONTENT IN AN INCLUSIVE LEARNING ENVIRONMENT

Берназ Андрій Олександрович, I курс, група ЗОО-25-1м, спеціальність «Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Лавриненко Л.М.**, к.е.н., с.н.с., Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ЦИФРОВІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ /
DIGITIZATION OF ACCOUNTING

Близнюк Артем Володимирович, III курс, група КІ-23, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Писарчук О.О.**, д.т.н., професор, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

РОЗРОБКА МОДЕЛІ ПРОЦЕСІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ СППР ЗА
ФРЕЙМВОРКОМ ZERO TRUST /
DEVELOPMENT OF A MODEL FOR THE FUNCTIONING OF DSS
BASED ON THE ZERO TRUST FRAMEWORK

Бобошко Микола Юрійович, QA Engineer, власник ІТ компанії QALight, старший викладач кафедри інтелектуальних кібернетичних систем.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СТВОРЕННІ
ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА

Богун Роман Ігорович, доцент, кандидат фізико-математичних наук, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ СЕРЕДОВИЩ РОЗРОБКИ З
ПІДТРИМКОЮ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИФЕ-
РЕНЦІЙОВАНОГО НАВЧАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ
ПРОСТОРІ /

USING AI-POWERED INTEGRATED DEVELOPMENT ENVIRON-
MENTS FOR IMPLEMENTING DIFFERENTIATED INSTRUCTION
IN AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Богущий Андрій Ігорович, III курс, група КІ-23, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Тимошенко О.М.**, к.ф.-м.н., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ЗАХИСТ ОСОБИСТОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРИ РО-
БОТІ З МОДЕЛЯМИ ШІ /
PII DATA PROTECTION IN AI MODELS

Боденчук Богдан Іванович, викладач циклової комісії візуальних та соціальних комунікацій, Тернопільський фаховий коледж Університету «Україна».

ШІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОСТУПНОСТІ: ВИКОРИСТАННЯ НЕЙРОМЕРЕЖ У СТВОРЕННІ ІНКЛЮЗИВНИХ ОСВІТНІХ МАТЕРІАЛІВ З ЖУРНАЛІСТИКИ /

AI AS A TOOL FOR ACCESSIBILITY: THE USE OF NEURAL NETWORKS IN CREATING INCLUSIVE EDUCATIONAL MATERIALS IN JOURNALISM

Бондарчук Володимир Сергійович, I курс, магістратура, група ПР-25М, спеціальність «Філологія, переклад», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кнюдель Л.В.**, д.пед.н., професор кафедри української мови та літератури, іноземних мов та перекладу, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ІНФОРМАЦІЙНІ І КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА /

INFORMATION AND COMPUTER TECHNOLOGIES AND THE DIGITALIZATION OF THE INCLUSIVE ENVIRONMENT

Борисенко Олександр Сергійович, IV курс аспірантури, група КІ-22-1, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Тимошенко А.Г.**, к.т.н., професор, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ВРАЗЛИВОСТІ МЕХАНІЗМІВ IDENTITY AND ACCESS MANAGEMENT (IAM) ЯК ОСНОВНИЙ ВЕКТОР АТАК НА ПЕРСОНАЛЬНІ ДАНІ У ХМАРІ /

VULNERABILITIES OF IDENTITY AND ACCESS MANAGEMENT (IAM) MECHANISMS AS THE PRIMARY ATTACK VECTOR ON PERSONAL DATA IN THE CLOUD ENVIRONMENT

Бровченко Євген Миколайович, IV курс, група КІ-22-1, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Самарай В.П.**, к.т.н., с.н.с., доцент, Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного Університету оборони України.

МЕТОД АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ДЛЯ БЕЗПЕКИ НЕСТРУКТУРОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В МОБІЛЬНИХ СИСТЕМАХ /

ADAPTIVE RISK MANAGEMENT METHOD FOR THE SECURITY OF UNSTRUCTURED INFORMATION IN MOBILE SYSTEMS

Бундак Олена Анатоліївна, кандидат історичних наук, доцент, заступник директора з науково-методичної роботи, Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».

Поліщук Артем Вікторович, I курс, група ІС-24-1м, спеціальність «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».

РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА У ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕКАХ: ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ ІМЕНІ ОЛЕНИ ПЧІЛКИ /

DEVELOPMENT OF AN INCLUSIVE ENVIRONMENT IN PUBLIC LIBRARIES: ACTIVITIES OF THE VOLYN REGIONAL LIBRARY NAMED AFTER OLENA PCHYLKA

Волинько Вікторія Олександрівна, I курс, група МН-25-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Васюренко Л.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ОСУЧАСНЕНІ ПІДХОДИ ДО УХВАЛЕННЯ СПОЖИВЧИХ РІШЕНЬ У ЦИФРОВУ ЕПОХУ /

MODERNIZED APPROACHES TO CONSUMER DECISION-MAKING IN THE DIGITAL AGE

Гранчак Ігор Андрійович, викладач циклової комісії загальноосвітніх та соціально-гуманітарних дисциплін, Дубенський фаховий коледж Університету «Україна».

АРХІТЕКТУРА ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ УНІВЕРСАЛЬНИХ ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМ /

ARCHITECTURE AND FUNCTIONALITY OF UNIVERSAL DIGITAL PLATFORMS

Григоренко Олег Михайлович, кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри технології харчування, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»;

Ратушенко Антоніна Тарасівна, кандидат технічних наук, доцент, зав. кафедри технології харчування, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»;

П'ятницька Галина Тезіївна, доктор економічних наук, професор, фрилансер, колишній професор кафедри менеджменту Державного торговельно-економічного університету.

ЦИФРОВА ІНКЛЮЗІЯ ОСВІТИ ЯК ЗАВДАННЯ НА ШЛЯХУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ /

DIGITAL INCLUSION IN EDUCATION AS A TASK ON THE PATH TO SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Демидов Антон Сергійович, аспірант IV курсу, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Даценко І.П.**, к.т.н., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

АВАРІЙНЕ ВІДНОВЛЕННЯ У ХМАРНИХ МЕРЕЖАХ. ВИКОРИСТАННЯ. АРХІТЕКТУРА АВТОНОМНОГО ШІ-АГЕНТА ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ВІДМОВСТІЙКІСТЮ STATEFUL SERVICES /
DISASTER RECOVERY IN CLOUD NETWORKS. AUTONOMOUS AI AGENT ARCHITECTURE FOR MANAGING STATEFUL SERVICES RESILIENCE

Денисюк Олександр Мирославович, III курс аспірантури, група KI-123, спеціальність «Інформаційні системи та технології», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Павленко В.І.**, доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

МЕТОДИ ОПТИМІЗАЦІЇ КОМБІНОВАНОГО ПОШУКУ ТА ФОРМУВАННЯ КОНТЕКСТУ В СИСТЕМАХ ГЕНЕРАТИВНОГО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ /
METHODS FOR OPTIMIZING COMBINED SEARCH AND CONTEXT FORMATION IN GENERATIVE AI SYSTEMS FOR INCLUSIVE EDUCATION

Добровіська Олена Олександрівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології та соціальної роботи, Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ /
IMPLEMENTATION OF DIGITAL INCLUSION IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Ємець Максим Ігорович, VI курс, група KI-22-1, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: **Даценко І.П.**, к.т.н., Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

ТОКЕНОМІКА ОСВІТИ У МЕТАВСЕСВІТАХ З МОДЕЛЯМИ МОТИВАЦІЇ, НАГОРОДЖЕННЯ ТА ТЕХНІЧНИМИ МЕХАНІЗМАМИ РЕАЛІЗАЦІЇ /
EDUCATION TOKENOMICS IN METAVERSE WITH MODELS OF MOTIVATION, REWARDING, AND TECHNICAL IMPLEMENTATION MECHANISMS

Жовнірчик Людмила Іванівна, викладач кафедри інформаційних технологій та програмування, Івано-Франківська філія Університету «Україна».

**ІНКЛЮЗИВНИЙ ПІДХІД У КОМАНДНІЙ РОБОТІ ПІД ЧАС ПРОЄКТНОГО ПРАКТИКУМУ З ПРОГРАМНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ /
INCLUSIVE APPROACH TO TEAMWORK DURING A PROJECT WORKSHOP IN SOFTWARE ENGINEERING**

Жуков Олексій В'ячеславович, II курс, група ІПЗ-24-1м, спеціальність «Інженерія програмного забезпечення», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Зубко Р.А.**, к.т.н., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

**РОЗРОБКА СИСТЕМИ РОЗПІЗНАВАННЯ РУКОПИСНОГО ТЕКСТУ З ВИКОРИСТАННЯМ НЕЙРОМЕРЕЖ /
DEVELOPMENT OF A HANDWRITTEN TEXT RECOGNITION SYSTEM USING NEURAL NETWORKS**

Журавель Катерина Миколаївна, викладач математики, Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

**ОСОБЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ У ФАХОВОМУ КОЛЕДЖІ «ОСВІТА» /
FEATURES OF INCLUSIVE TEACHING OF MATHEMATICS AT THE OSVITA VOCATIONAL COLLEGE**

Журавська Ірина Миколаївна, завідувачка кафедрою комп'ютерної інженерії, докторка технічних наук, професорка;

Медвінський Сергій Валентинович, IV курс, аспірантура, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Чорноморський національний університет ім. Петра Могили.

ІНКЛЮЗІЯ ДЛЯ РОБОТИ З КОМП'ЮТЕРНИМИ СИСТЕМАМИ ЛЮДЕЙ З ВАДАМИ ВЕРХНІХ КІНЦІВОК

Загорулько Антон Володимирович, III курс, група КІ-23-1, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Павленко В.І.**, к.ф.-м.н., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

**ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СІ/CD СИСТЕМ З ВИКОРИСТАННЯМ РЕПОЗИТОРІЇВ ВІДКРИТОГО КОДУ /
EVALUATING THE EFFECTIVENESS OF SI/CD SYSTEMS THROUGH OPEN-SOURCE REPOSITORY MINING**

Зошак Лілія Михайлівна, старша викладачка кафедри інформаційних технологій та програмування, Івано-Франківська філія Університету «Україна».

**ТЕОРІЯ ЙМОВІРНОСТЕЙ У ПРОГНОЗУВАННІ ПОТРЕБ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА /
PROBABILITY THEORY IN FORECASTING THE NEEDS OF AN INCLUSIVE LEARNING ENVIRONMENT**

Зубков Ігор Олександрович, викладач циклової комісії соціальної роботи, Полтавський фаховий коледж Університету «Україна».

**АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ДОПОМОГИ ЛЮДЯМ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ /
ANALYSIS OF RESEARCH ON THE APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE TO HELP PEOPLE WITH VISUAL IMPAIRMENTS**

Канівець Наталя Віталіївна, викладач-методист, викладач вищої категорії, Тернопільське вище професійне училище технологій та дизайну.

**КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З ІНКЛЮЗИЄЮ /
COMPUTER TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF STUDENTS WITH INCLUSION**

Ковальов Артур Едуардович, II курс, група ІПЗ-24-1м-ict-if, спеціальність «Інженерія програмного забезпечення», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Одрібець Н.В.**, к.ф.-м.н., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

**ІНФРАСТРУКТУРНІ РІШЕННЯ ДЛЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ VPS/VDS І ХМАРНИХ ПЛАТФОРМ У РОЗГОРТАННІ ОСВІТНІХ ВЕБСЕРВІСІВ /
INFRASTRUCTURE SOLUTIONS FOR INCLUSIVE EDUCATION: COMPARATIVE ANALYSIS OF VPS/VDS AND CLOUD PLATFORMS IN DEPLOYING EDUCATIONAL WEB SERVICES**

Колесник Дмитро Миколайович, I курс, група ІПЗ-25-1м, спеціальність «Інженерія програмного забезпечення», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дуднік А.С.**, д.т.н., професор, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

**ВИКОРИСТАННЯ КОНТЕЙНЕРИЗАЦІЇ В ПРОЦЕСІ РОЗРОБКИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НА ПРИКЛАДІ PYTHON /
THE USAGE OF CONTAINERISATION IN THE SOFTWARE DEVELOPMENT PROCESS USING PYTHON AS AN EXAMPLE**

Колодійчук Юлія Вікторівна, IV курс, група ЗПЛ-22-1, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна». Науковий керівник: **Яворський М.В.**, к.психол.н., доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ІНФОРМАЦІЙНА ГІГІЄНА ЯК ПРЕВЕНТИВНА СТРАТЕГІЯ ЗНИЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПЕРЕВАНТАЖЕННЯ І ПІДТРИМАННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я КОРИСТУВАЧІВ /
INFORMATION HYGIENE AS A PREVENTIVE STRATEGY FOR REDUCING INFORMATION OVERLOAD AND MAINTAINING USERS' MENTAL HEALTH

Комаров Максим Андрійович, III курс, спеціальність «Публічне управління та адміністрування», Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: **Давиденко В.М.**, д.політ.н., професор, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

ВІДКРИТІ ДАНІ ТА ЦИФРОВА ПІДЗВІТНІСТЬ: НОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ /
OPEN DATA AND DIGITAL ACCOUNTABILITY: NEW MECHANISMS FOR PREVENTING CORRUPTION IN THE PUBLIC SECTOR

Коцюрба Ігор Олексійович, I курс, група ІПЗ-24-1м, спеціальність «Інженерія програмного забезпечення», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дуднік А.С.**, д.т.н., професор, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

РОЗРОБКА ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМИ ДЛЯ МУЛЬТИКОРИСТУВАЧЬКИХ ВЕБІГОР З ВИКОРИСТАННЯМ СУЧАСНИХ ВЕБТЕХНОЛОГІЙ (NEXT.JS) /
DEVELOPMENT OF AN ONLINE PLATFORM FOR MULTIPLAYER WEB GAMES USING MODERN WEB TECHNOLOGIES (NEXT.JS)

Кошара Артем Васильович, III курс, група КІ-23-2, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: **Писарчук О.О.**, д.т.н., професор, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

АГЕНТНІ СОС-СИСТЕМИ: МОНІТОРИНГ, КОРЕЛЯЦІЯ ТА РЕАГУВАННЯ /
AGENT-BASED SOC SYSTEMS: MONITORING, CORRELATION AND RESPONSE

Крижевський Ігор Олегович, II курс, група ІПЗ-24-1м-іст, спеціальність «Інженерія програмного забезпечення», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дуднік А.С.**, д.т.н., професор, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ПРОЄКТУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ЦИФРОВОГО СЕРЕДОВИЩА ІНСТИТУТУ: ПОЄДНАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ДОСТУПНОСТІ ТА AI-АСИСТЕНТА /

A COMPREHENSIVE APPROACH TO DESIGNING AN INCLUSIVE DIGITAL ENVIRONMENT OF THE INSTITUTE: COMBINING TECHNICAL ACCESSIBILITY TOOLS AND AN AI ASSISTANT

Кримська Оксана Іванівна, вчитель-логопед, спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист, Комунальний заклад загальної середньої освіти «Ліцей №15 імені Олександра Співачука Хмельницької міської ради».

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНІЙ РОБОТІ ВЧИТЕЛЯ-ЛОГОПЕДА /

DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE CORRECTIVE AND DEVELOPMENTAL WORK OF A SPEECH THERAPIST TEACHER

Лепеха Іван Дмитрович, I курс, група КІ-25-1м, спеціальність F7 «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дуднік А.С.**, д.т.н., професор, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ З ВІДКРИТИМ ВИХІДНИМ КОДОМ У ОСВІТНІХ ПРОЦЕСАХ /

USAGE OF OPEN SOURCE SOFTWARE IN EDUCATIONAL PROCESSES

Лоза Галина Іванівна, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, кафедра журналістики, поліграфії, видавничої справи та редагування, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ: ЯК ЕТИЧНО ВИКОРИСТОВУВАТИ ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ, ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ /

CHALLENGES AND OPPORTUNITIES: HOW TO USE ARTIFICIAL INTELLIGENCE ETHICALLY, MAINTAINING ACADEMIC INTEGRITY

Лунін Віталій Максимович, II курс, група ДЗ-24-1м-іті, спеціальність «Дизайн», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кравченко О.В.**, к.арх., доцент кафедри графічного дизайну КДАДПМД ім. М. Бойчука.

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ДИЗАЙН ВІЗУАЛЬНИХ МЕДІА ТА КОМУНІКАЦІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З РАС У ЗЗСО ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ /

UNIVERSAL DESIGN OF VISUAL MEDIA AND COMMUNICATION AS A TOOL FOR PSYCHOLOGICAL STABILIZATION OF CHILDREN WITH ASD IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS DURING MILITARY AGGRESSION

Максаков Артем Васильович, I курс, група ІПЗ-25-1м, спеціальність «Інженерія програмного забезпечення», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дуднік А.С.**, д.т.н., професор, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ДЛЯ ВИКЛАДАЧІВ: АДАПТАЦІЯ ОСВІТНЬОГО КОНТЕНТУ ПІД ІНДИВІДУАЛЬНІ ПОТРЕБИ СТУДЕНТІВ /
INFORMATION SYSTEM FOR TEACHERS: ADAPTATION OF EDUCATIONAL CONTENT TO INDIVIDUAL NEEDS OF STUDENTS

Мельник Олександр Вікторович, кандидат технічних наук, доцент кафедри права та інформаційних технологій, Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна».

ІШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ /
ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN INCLUSIVE EDUCATION: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES

Михайленко Олександр Олександрович, IV курс, група КІ-22-1, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Павленко В.І.**, к.ф.-м.н., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

АІ АГЕНТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ /
AI AGENTS IN AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Мірошніченко Анна Андріївна, IV курс, група ЗЖР22-1, спеціальність «Журналістика», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Лазор О.М.**, к.соц.ком., доцент, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ВИКОРИСТАННЯ ДРОНІВ У РЕПОРТАЖНІЙ ЖУРНАЛІСТИЦІ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ДОСТУПНОСТІ ІНФОРМАЦІЇ ТА ВИСВІТЛЕННЯ ЖИТТЯ В ІЗОЛЬОВАНИХ/ВАЖКОДОСТУПНИХ ГРОМАДАХ /
USING DRONES IN REPORTAGE JOURNALISM TO INCREASE ACCESS TO INFORMATION AND COVER LIFE IN ISOLATED/HARD-TO-REACH COMMUNITIES

Моїсеєнко Євген Віталійович, III курс, група АР-23-1, спеціальність «Автоматизація, комп'ютерно-інтегровані технології та робототехніка», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Явор О.В.**, ст. викладач кафедри української мови і літератури, іноземних мов та перекладу, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА /
THE USE OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE DEVELOPMENT OF AN INCLUSIVE ENVIRONMENT

Нижник Олег Іванович, II курс, група ІПЗ-24-1м, спеціальність «Інженерія програмного забезпечення», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Одрібець С.П.**, к.ф.-м.н., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ВИКОРИСТАННЯ НЕЙРОННОЇ МЕРЕЖІ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ЯКОСТІ ЗОБРАЖЕНЬ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ /
USING A NEURAL NETWORK TO IMPROVE IMAGE QUALITY IN AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Нікітюк Артем Андрійович, здобувач освіти, молодший бакалавр, IV курс, група КЛ-22-1, спеціальність «Інженерія програмного забезпечення».

ЦИФРОВІ РЕСУРСИ ДЛЯ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У СИСТЕМІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ /
DIGITAL RESOURCES FOR FOREIGN LANGUAGE LEARNING IN INCLUSIVE EDUCATION

Одрібець Наталія Василівна, кандидат фізико-математичних наук, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ ТЕСТІВ ДЛЯ МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ЦИФРОВОМУ ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ /
INTELLIGENT TEST GENERATION SYSTEM FOR MATHEMATICAL DISCIPLINES IN A DIGITAL INCLUSIVE ENVIRONMENT

Павленко Олег Юрійович, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»;

Тимошенко Оксана Михайлівна, кандидатка фізико-математичних наук, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ПОБУДОВА БАГАТОСТАНОВОГО ЗАПАМ'ЯТОВУЮЧОГО ПРИСТРОЮ НА ОСНОВІ ДВОПОЛЮСНИКІВ З ВІД'ЄМНИМ ОПОРОМ / CONSTRUCTION OF A MULTISTATE MEMORY DEVICE BASED ON BIPOLAR CONNECTIONS WITH NEGATIVE RESISTANCE

Павлик Віталій Юрійович, аспірант IV курсу, група KI-22-1phd, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Самарай В.П.**, к.т.н., с.н.с., професор, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ЗАСТОСУВАННЯ ГЕНЕРАТИВНОГО ШІ ДЛЯ АВТОМАТИЗОВАНОГО СТВОРЕННЯ ДОСТУПНИХ ОПИСІВ ТА ОВЕРЛЕЙВ В ІНЖЕНЕРНИХ САПР /

APPLYING GENERATIVE AI FOR AUTOMATED CREATION OF ACCESSIBLE DESCRIPTIONS AND OVERLAYS IN ENGINEERING CAD SOFTWARE

Пархоменко Надія Михайлівна, I курс, група KI-25-1m, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дуднік А.С.**, д.т.н., професор, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ПРОСТО ПРО СКЛАДНЕ У СВІТІ ТЕХНОЛОГІЙ. РОЗГІДКА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Помазун Олена Олександрівна, старший викладач, Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ АДАПТАЦІЇ НАВЧАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ ПІД ПОТРЕБИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ /

USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE TO ADAPT EDUCATIONAL MATERIALS TO THE NEEDS OF LEARNERS WITH DISABILITIES

Радик Тетяна Михайлівна, IV курс, група ДЗ-23.2-1-iti-tr, спеціальність «Дизайн», Тернопільський фаховий коледж Університету «Україна».

Науковий керівник: **Гуменюк О.С.**, викладач, Тернопільський фаховий коледж Університету «Україна».

ІНФОРМАЦІЙНІ І КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА /

INFORMATION AND COMPUTER TECHNOLOGIES AND DIGITALIZATION OF THE INCLUSIVE ENVIRONMENT

Рачишен Микола Олександрович, II курс, група ІПЗ-24-1м, спеціальність «Інженерія програмного забезпечення», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дуднік А.С.**, д.т.н., професор, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ЗАСТОСУВАННЯ ЧАТ-БОТІВ У ПІДТРИМЦІ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ /

THE USE OF CHATBOTS IN SUPPORTING INCLUSIVE EDUCATION

Романова Галина Дмитрівна, вчитель інформатики та математики, Коштовний заклад загальної середньої освіти «Ліцей №15 імені Олександра Співачука Хмельницької міської ради».

ЦИФРОВА ДОСТУПНІСТЬ ЯК ОСНОВА ІНКЛЮЗИВНОГО СУСПІЛЬСТВА /

DIGITAL ACCESSIBILITY AS THE BASIS OF AN INCLUSIVE SOCIETY

Рубаняк Тарас Мирославович, IV курс, група КІ-22-1phd, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»;

Тимошенко Оксана Михайлівна, кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри комп'ютерної інженерії, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ОДИН ПІДХІД ДО ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЗАДАЧІ АВТОМАТИЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ СКЛАДСЬКОЮ ЛОГІСТИКОЮ /

ONE APPROACH TO THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE PROBLEM OF AUTOMATION OF WAREHOUSE LOGISTICS MANAGEMENT

Савін Олег Анатолійович, III курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування», Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

Науковий керівник: **Наголюк О.Є.**, к.ю.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

КРИПТОВАЛЮТА ТА БЛОКЧЕЙН ЯК ПОТЕНЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ /

CRYPTOCURRENCY AND BLOCKCHAIN AS POTENTIAL TOOLS FOR FINANCIAL INCLUSION

Трамон Андрій Олексійович, II курс, група ІПЗ-24м-01, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Одрібець С.П.**, к.ф.-м.н., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ВРАХУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОСТІ ПРИ РОЗРОБЦІ АРХІТЕКТУРИ РІШЕНЬ ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ ПРИЙМАЛЬНОГО ТЕСТУВАННЯ /

ADDRESSING INCLUSIVITY IN THE ARCHITECTURAL DESIGN OF ACCEPTANCE TEST AUTOMATION SOLUTIONS

Трескунов Фелікс Вячеславович, III курс, група ОО-24-1фмб, спеціальність «Облік і оподаткування», Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

Науковий керівник: **Наголюк О.Є.**, к.ю.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ (ФІНТЕХ, МОБІЛЬНИЙ БАНКІНГ, ЕЛЕКТРОННІ ГАМАНЦІ) ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ /

DIGITAL TECHNOLOGIES (FINTECH, MOBILE BANKING, ELECTRONIC WALLETS) AS FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF FINANCIAL INCLUSION

Ульянов Ярослав Ігорович, III курс, група ЖР-23-1 фмб, спеціальність «Журналістика», Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

Науковий керівник: **Горда О.В.**, ст. викладач, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНКЛЮЗІЇ: СТВОРЕННЯ ДОСТУПНИХ ВІДЕОЛЕКЦІЙ З СУБТИТРАМИ ТА ЖЕСТОВОЮ МООВОЮ ДЛЯ СТУДЕНТІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ /

MEDIA LITERACY AS A TOOL FOR INCLUSION: CREATING ACCESSIBLE VIDEO LECTURES WITH SUBTITLES AND SIGN LANGUAGE FOR STUDENTS WITH HEARING IMPAIRMENTS

Халапсіс Денис Олексійович, IV курс, група МА-22-1, спеціальність «Прикладна математика», Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара;

Топалов Андрій Миколайович, кандидат технічних наук, доцент, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

СИСТЕМА МІКРОКОНТРОЛЕРІВ ДЛЯ ГНУЧКОГО БІОНІЧНОГО ПРОТЕЗА РУКИ /

MICROCONTROLLER SYSTEM FOR FLEXIBLE BIONIC HAND PROSTHESIS

Храмцов Євгеній Ігорович, I курс, група ІПЗ-25-1м, спеціальність «Інженерія програмного забезпечення», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дуднік А.С.**, д.т.н., професор, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ МІКРОСЕРВІСНОЇ АРХІТЕКТУРИ /

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF MICROSERVICE ARCHITECTURE

Чемакіна Октябрина Володимирівна, кандидат архітектури, доцент, директор, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»;
Матвійчук-Юдіна Олена Василівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Державний університет «Київський авіаційний інститут».

УКРАЇНОМОВНА АУДІОНАВІГАЦІЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ВЕБ-ДИЗАЙНІ /

UKRAINIAN-LANGUAGE AUDIO NAVIGATION IN INCLUSIVE WEB DESIGN

Чорнокозинський Кирило Сергійович, асистент, магістр, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

АЛЬТЕРНАТИВНІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ /
ALTERNATIVE TASKS FOR INDEPENDENT WORK

Шаровський Владислав Сергійович, I курс, група ІПЗ-25-1м ісІ, спеціальність «Інженерія програмного забезпечення», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дуднік А.С.**, д.т.н., професор кафедри інформаційних технологій і програмування, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ЦИФРОВІ СЕРВІСИ ТА ПРОГРАМНІ РІШЕННЯ ДЛЯ ПІДТРИМКИ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА /

DIGITAL SERVICES AND SOFTWARE SOLUTIONS TO SUPPORT AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Швецов Ярослав Павлович, II курс, група КІ-24-1м, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Павленко В.І.**, к.ф.-м.н., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ДОСЛІДЖЕННЯ ТА РОЗРОБКА АДАПТИВНОГО МЕТОДУ НАВЧАННЯ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ ДЛЯ СТВОРЕННЯ АІ-ВІДЕО З ЗОБРАЖЕННЯМ /

RESEARCH AND DEVELOPMENT OF AN ADAPTIVE NEURAL NETWORK TRAINING METHOD FOR CREATING AI-VIDEO WITH IMAGES

Шевчук Василь Вікторович, I курс, група ЗМІ-21-м, спеціальність «Міжнародні відносини», Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: **Лісовський П.М.**, д.філософ.н., професор, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

КІБЕРАНТРОП ЯК ЛЮДИНОЦЕНТРИЧНИЙ ВИМІР ЦИФРОВОГО ФОРМАТУ БЕЗСМЕРТЯ /

CYBERANTHROPE AS A HUMAN-CENTERED DIMENSION OF THE DIGITAL FORMAT OF IMMORTALITY

Шкітов Андрій Анатолійович, IV курс, група КІ-22-1а, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Тимошенко А.Г.**, к.т.н., професор, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОЦЕСІВ ПІДТРИМКИ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗА ДОПОМОГОЮ BPMN-МОДЕЛЮВАННЯ /
DIGITAL TRANSFORMATION OF INCLUSIVE ENVIRONMENT SUPPORT PROCESSES USING BPMN MODELING

Щербина Ігор Віталійович, II курс, група ІПЗ-24-1м, спеціальність «Інженерія програмного забезпечення», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Одрібець Н.В.**, к.ф.-м.н., доцент кафедри, директор, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

РОЗРОБКА ВЕБ-ПЛАТФОРМИ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ОСОБИСТИМИ ФІНАНСАМИ З ЕЛЕМЕНТАМИ ЦИФРОВОЇ ІНКЛЮЗИВНОСТІ /
DEVELOPMENT OF A WEB PLATFORM FOR PERSONAL FINANCE MANAGEMENT WITH DIGITAL INCLUSIVITY FEATURES

Юрченко Валерія Олегівна, II курс, магістратура, група Дз-24-1м-іті, спеціальність «Дизайн», Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: **Гнатюк Л.Р.**, к.арх., доцент, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО КОНТЕНТУ /
DIGITAL TOOLS FOR CREATING INCLUSIVE EDUCATIONAL CONTENT

Юшко Олег Вікторович, III курс, група КІ-23-1а, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Самарай В.П.**, к.т.н., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ВІЗУАЛЬНІ СИСТЕМИ ЯК ОСНОВА БЕЗПЕЧНОГО ТА ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА /
INTELLIGENT VISUAL SYSTEMS AS THE BASIS OF A SAFE AND INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

СЕКЦІЯ №7
МІЖКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР ІНКЛЮЗИВНОГО
ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА:
МОВА — ТУРИЗМ — ДИЗАЙН — МЕДІА /
INTERCULTURAL DIMENSION OF THE INCLUSIVE
EDUCATIONAL ENVIRONMENT:
LANGUAGE, TOURISM, DESIGN, AND MEDIA

27.11. 2025 р., 16³⁰-18³⁰

Керівник секції: *Чемакіна Октябриня Володимирівна, директор Інституту філології та масових комунікацій Університету «Україна»*

Knodel Liudmyla, professor at the Department of Ukrainian Language and Literature, Foreign Languages and Translation, Institute of Philology and Mass Communications, University «Ukraine», Doctor of Pedagogical Sciences, Professor.

ENSURING THE NORMAL LIFE OF PEOPLE WITH DISABILITIES /
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НОРМАЛЬНОГО ЖИТТЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Loponosova Nataliia, I course, group ZPR-25-1M, specialization «Philology», Institute of Philology and Mass Communications, University «Ukraine». Scientific supervisor: **Liudmyla Knodel**, professor at the Department of Ukrainian Language and Literature, Foreign Languages and Translation, Institute of Philology and Mass Communications, University «Ukraine».

TYPES OF ATTITUDES TOWARD PEOPLE WITH DISABILITIES IN THE WORLD /
ТИПИ СТАВЛЕННЯ ДО ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ У СВІТІ

Pohribna Larysa, Associate Professor at the Department of Ukrainian Language and Literature, Foreign Languages and Translation, Institute of Philology and Mass Communications, University «Ukraine»

IDEAS OF HUMANISM AND INCLUSIVITY IN THE PEDAGOGICAL HERITAGE OF HRYHORIY SKOVORODA: INTERCULTURAL DIMENSION AND MODERN ACTUALIZATION /
ІДЕЇ ГУМАНІЗМУ ТА ІНКЛЮЗИВНОСТІ В ПЕДАГОГІЧНИЙ СПАДЩИНІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ: МІЖКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР ТА СУЧАСНА АКТУАЛІЗАЦІЯ

Анісімова Анастасія Олександрівна, III курс, група ЗПР-23-1, спеціальність «Філологія (Переклад)», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Домініч Л.М.**, старший викладач кафедри української мови і літератури, іноземних мов і перекладу, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА СПЕЦИФІКА МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ПРОБЛЕМИ ІНКЛЮЗІЇ ТА МОВНІ БАР'ЄРИ /

LEXICAL AND SEMANTIC SPECIFICITY OF YOUTH SLANG IN THE DIGITAL ENVIRONMENT: INCLUSION ISSUES AND LANGUAGE BARRIERS

Ахремова Ольга Олегівна, I курс, група ПР-25, спеціальність «Філологія», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Явор О.В.**, ст. викладач, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

LANGUAGE — AS A MEDIATOR OF EDUCATION IN AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT /

МОВА — ЯК ПОСЕРЕДНИК ОСВІТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Барбінова Алла Володимирівна, доцент кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;

Золотаренко Владислав Юрійович, IV курс, група ПР-23.2-2-pl, спеціальність «Філологія», Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

МЕДІА ТА ІНКЛЮЗІЯ: ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОГО СТАВЛЕННЯ ЧЕРЕЗ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР /

MEDIA AND INCLUSION: SHAPING TOLERANT ATTITUDES THROUGH THE INFORMATION SPACE

Барна Ігор Владиславович, аспірант, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: **Танська Л.В.**, к.культ., завідувач кафедри туризму, документних та міжкультурних комунікацій, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНИЙ ТУРИЗМ, ЯК ПРОЯВ ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ СУСПІЛЬСТВА /

INCLUSIVE TOURISM AS A MANIFESTATION OF HUMANISTIC VALUES OF SOCIETY

Барна Наталія Віталіївна, доктор філософських наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки, журналістики та міжкультурних комунікацій, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля;

Коротєєва Антоніна Вікторівна, кандидат економічних наук, професор кафедри педагогіки, журналістики та міжкультурних комунікацій, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
ДОСВІД ІНКЛЮЗИВНИХ ЕКСКУРСІЙ ЯК ФОРМА КУЛЬТУРНОГО ДІАЛОГУ /

THE EXPERIENCE OF INCLUSIVE EXCURSIONS AS A FORM OF CULTURAL DIALOGUE

Барчан Олександра Олександрівна, II курс, група ДЗ-24-1м-ifmc, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кравченко О.В.**, к.філол.н., доцент, Центрально-український інститут розвитку людини Університету «Україна».

ВІЗУАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ /

VISUAL COMMUNICATION AS A TOOL FOR FORMING ENVIRONMENTAL AWARENESS

Беленко Людмила Ігорівна, I курс, група ПР-25, спеціальність «Філологія», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Явор О.В.**, ст. викладач, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ВИКОРИСТАННЯ ЖЕСТОВОЇ МОВИ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ /

USE OF SIGN LANGUAGE IN THE PROCESS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES

Біла Наталія Василівна, викладач, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, Тернопільський фаховий коледж Університету «Україна».

АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКИХ ПОДКАСТІВ ПРО КУЛЬТУРУ /

ANALYSIS OF UKRAINIAN CULTURAL PODCASTS

Бунін Андрій Юрійович, магістратура, група ЖР-23М, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: **Ярошовець Т.І.**, к.філософ.н., доцент, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

ІНКЛЮЗИВНИЙ ФАКТЧЕКІНГ: ПРОТИДІЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ, СПРЯМОВАНИЙ НА МАРГІНАЛІЗАЦІЮ ТА ВІДЧУЖЕННЯ ВРАЗЛИВИХ СОЦІАЛЬНИХ ГРУП /

INCLUSIVE FACT-CHECKING: COUNTERING DISINFORMATION AIMED AT THE MARGINALIZATION AND ALIENATION OF VULNERABLE SOCIAL GROUPS

Вдовін Павло Павлович, аспірант III курсу, група КЛ-23-1 phd 034, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Палієнко С.В.**, к.і.н., доцент кафедри туризму, документних та міжкультурних комунікацій, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ЦИФРОВІЗАЦІЯ КУЛЬТУРНОЇ ПАМ'ЯТІ: ЯК ОНЛАЙН-МЕДІА ФОРМУЮТЬ УКРАЇНСЬКУ ІДЕНТИЧНІСТЬ У МІЖКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ /

DIGITALIZATION OF CULTURAL MEMORY: HOW ONLINE MEDIA SHAPE UKRAINIAN IDENTITY IN THE INTERCULTURAL SPACE

Веслоух Микола Сергійович, III курс, група ПР-22-1, спеціальність «Філологія (Переклад)», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Медведенко С.В.**, ст. викладач, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ЛІНГВОКУЛЬТУРНА АДАПТАЦІЯ ТА «ЛЕГКА МОВА»: ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПІВ EASY-TO-READ ТА PLAIN LANGUAGE У ТУРИСТИЧНІЙ ТА ОСВІТНІЙ КОМУНІКАЦІЇ /

LINGUOCULTURAL ADAPTATION AND «EASY LANGUAGE»: APPLICATION OF EASY-TO-READ AND PLAIN LANGUAGE PRINCIPLES IN TOURISM AND EDUCATIONAL COMMUNICATION

Власик Алла Григорівна, II курс, група ДЗ-24-1м-ifmc, спеціальність «Дизайн», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Чемакіна О.В.**, к.арх., доцент, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ПРИЙОМИ МОДЕЛЮВАННЯ ФЛІП-КЛАСІВ З НАРИСНОЇ ГЕОМЕТРІЇ ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ДИЗАЙН» /

MODELING TECHNIQUES FOR FLIPPED CLASSES IN DESCRIPTIVE GEOMETRY FOR THE “DESIGN” MAJOR

Володько Людмила Олександрівна, викладач-методист англійської мови, Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

РОЛЬ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ФОРМУВАННІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ СВІДОМОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ КОЛЕДЖУ /

THE ROLE OF ENGLISH IN FORMING INTERCULTURAL AWARENESS OF COLLEGE STUDENTS

Гавриленко Владислав Віталійович, II курс, група ТУ-24-1м, спеціальність «Туризм та рекреація», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Танська Л.В.**, к.культ., завідувач кафедри туризму, документних та міжкультурних комунікацій, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ПРАКТИКИ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ТУРИЗМУ /
INCLUSIVE TOURISM PRACTICES IN THE SYSTEM OF PROFESSIONAL EDUCATION OF FUTURE TOURISM MANAGERS

Гавриленко Ігор Васильович, III курс, аспірантура, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТА ВПЛИВ ІННОВАЦІЙ НА РОЗВИТОК РИНКУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ /
FEATURES OF APPLICATION AND IMPACT OF INNOVATIONS ON THE DEVELOPMENT OF THE TOURIST SERVICES MARKET OF UKRAINE

Генін Георгій Ігорович, група ДЗ-24-1м-ifmc, спеціальність «Дизайн», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Чемакіна О.В.**, к.арх., доцент, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

НАСТІННИЙ КАЛЕНДАР ЗА МОТИВАМИ ГЕОМЕТРИЧНИХ ОРНАМЕНТІВ В УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ ТВОРЧОСТІ /
WALL CALENDAR INSPIRED BY GEOMETRIC ORNAMENTS IN UKRAINIAN FOLK ART

Гнатюк Лілія Романівна, кандидат архітектури, доцент кафедри дизайну, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО САКРАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА: АРХИТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНІ ПРИНЦИПИ АДАПТАЦІЇ ДО МУЛЬТИКУЛЬТУРНОГО СУСПІЛЬСТВА /
SHAPING AN INCLUSIVE SACRED ENVIRONMENT: ARCHITECTURAL AND PLANNING PRINCIPLES FOR ADAPTING TO A MULTICULTURAL SOCIETY

Горда Олександр Володимирович, старший викладач, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

МЕДІА-2026. ТРЕНДИ /
MEDIA-2026. TRENDS

Гордієнко Алла Миколаївна, I курс, група ЗПР-25-1м-ifmk, спеціальність «Філологія», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кнодель Л.В.**, д.пед.н., професор, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

АДАПТАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ІНВАЛІДНОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ КОНТЕКСТІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНКЛЮЗИВНОГО СУСПІЛЬСТВА /

ADAPTATION OF THE SOCIAL MODEL OF DISABILITY IN THE UKRAINIAN CONTEXT: CHALLENGES AND PROSPECTS OF AN INCLUSIVE SOCIETY

Гордієнко Алла Миколаївна, старший викладач кафедри української мови і літератури, іноземних мов та перекладу, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ДИДАКТИКА РОЗВИТКУ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СТІЙКОСТІ В ЦИФРОВІЙ КОМУНІКАЦІЇ: РЕАЛІЗАЦІЯ НОРМ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ (2019) У МЕДІАПРОСТОРІ /

DIDACTICS OF FOSTERING LINGUISTIC RESILIENCE IN DIGITAL COMMUNICATION: IMPLEMENTING THE NORMS OF THE UKRAINIAN ORTHOGRAPHY (2019) IN THE MEDIA SPACE

Гречанова Аліна Дмитрівна, II курс, група ТУ-25-1.2, спеціальність «Туризм», Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». Науковий керівник: **Танська Л.В.**, к.культ., Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Григор'єва Вікторія Олександрівна, IV курс, група ЗДЗ-23.2-1-ifmc, спеціальність «Дизайн», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Чемакіна О.В.**, к.арх., доцент, директор, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

КОНЦЕПЦІЯ ВІЗУАЛЬНОЇ НАВІГАЦІЇ ДЛЯ ТЕРАПЕВТИЧНОГО САДУ / VISUAL NAVIGATION CONCEPT FOR A THERAPEUTIC GARDEN

Гринькевич Альона Русланівна, IV курс, група ЗЖР-22-1, спеціальність «Журналістика», Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: **Ярошовець Т.І.**, к.філософ.н., доцент, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФОРМАТІВ ПОЛІТИЧНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ ДЛЯ ПІДТРИМКИ КРИТИЧНОГО ДІАЛОГУ ТА ДОСТУПНОСТІ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ВСІХ ГРОМАДЯН ПІД ЧАС ВІЙНИ /

TRANSFORMING POLITICAL JOURNALISM FORMATS TO SUPPORT CRITICAL DIALOGUE AND ACCESS TO INFORMATION FOR ALL CITIZENS DURING WAR

Громов Ростислав Сергійович, I курс, магістратура, група ПР-25-1м, спеціальність «Філологія (Переклад)», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кнодель Л.В.**, д.пед.н., професор, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

СПРИЯННЯ СТВОРЕННЮ БІЛЬШ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА /

FOSTERING A MORE INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Громов Ростислав Сергійович, I курс, магістратура, група ПР-25-1М, спеціальність «Філологія (Переклад)», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кнодель Л.В.**, д.пед.н., професор, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

МОВА ЯК МІСТ: СПРИЯННЯ СОЦІАЛЬНІЙ ІНТЕГРАЦІЇ ЧЕРЕЗ БАГАТОМОВНУ ОСВІТУ /

LANGUAGE AS A BRIDGE: PROMOTING SOCIAL INCLUSION THROUGH MULTILINGUAL EDUCATION

Дейкун Данііл Андрійович, III курс, група ПР-23-1, спеціальність «Філологія (Переклад)», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Домніч Л.М.**, ст. викладач кафедри української мови і літератури, іноземних мов та перекладу, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВИ ГЕЙМІНГ-СПІЛЬНОТИ ЯК ПРОЯВ ЦИФРОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ /

LEXICO-SEMANTIC FEATURES OF THE GAMING COMMUNITY'S LANGUAGE AS A MANIFESTATION OF DIGITAL INCLUSION AND SOCIOCULTURAL ADAPTATION

Діб Мішель, кандидат архітектури, керівник будівельних проєктів LU FAB, м. Дубай, Об'єднані Арабські Емірати.

ЕНЕРГОЕФЕКТИВНИЙ ДИЗАЙН ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ДОСТУПНОСТІ В ПРОЦЕСІ ЗЕЛЕНОЇ ВІДБУДОВИ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ БУДІВЕЛЬ В УКРАЇНІ /

ENERGY-EFFICIENT DESIGN FOR ENHANCED ACCESSIBILITY IN THE GREEN RECOVERY AND BUILDINGS RECONSTRUCTION OF UKRAINE

Домніч Леся Миколаївна, I курс, магістратура, група ЗПР-25-1м, спеціальність «Філологія», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кнодель Л.В.**, д.пед.н., професор, професор кафедри української мови і літератури, іноземних мов і перекладу, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

АНГЛІЦИЗМИ ЯК МАРКЕР МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В СУЧАСНОМУ МЕДІАПРОСТОРИ /

ANGLICISMS AS A MARKER OF INTERCULTURAL COMMUNICATION IN THE MODERN MEDIA SPACE

Домніч Леся Миколаївна, старший викладач кафедри української мови і літератури, іноземних мов та перекладу, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ДИДАКТИЧНА РОЛЬ СТВОРЕННЯ КОРОТКИХ ЦИФРОВИХ НАРАТИВІВ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ /

DIDACTIC ROLE OF CREATING SHORT DIGITAL NARRATIVES IN ENGLISH IN SOCIAL MEDIA AS A TOOL FOR INCLUSIVE COMMUNICATION

Іванова Даша, здобувачка, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: **Ярошовець Т.І.**, к.філософ.н., доцент, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

МІЖКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА: ІДЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА ВИКЛИКИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ /

THE INTERCULTURAL DIMENSION OF INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT: IDEOLOGICAL FOUNDATIONS AND IMPLEMENTATION CHALLENGES IN UKRAINE

Іванова Таїсія Іллівна, IV курс, група ЗТУ-22-1, спеціальність «Туризм та рекреація», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Танська Л.В.**, к.культ., завідувач кафедри туризму, документних та міжкультурних комунікацій, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

МІЖНАРОДНІ ПРАКТИКИ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ /

INTERNATIONAL PRACTICES OF INCLUSIVE TOURISM: EXPERIENCE FOR UKRAINIAN EDUCATION

Іконнікова Марина Валеріївна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри української мови і літератури, іноземних мов та перекладу, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛІНГВІСТИЧНОЇ ОБРОБКИ КОРОТКИХ ЦИФРОВИХ ПОВІДОМЛЕНЬ (MICRO-CONTENT) У МЕРЕЖІ: ВПЛИВ НА КОГНІТИВНІ СТРАТЕГІЇ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ / PECULIARITIES OF PSYCHOLINGUISTIC PROCESSING OF SHORT DIGITAL MESSAGES (MICRO-CONTENT) ONLINE: IMPACT ON COGNITIVE STRATEGIES FOR FOREIGN LANGUAGE LEARNING

Йогансон Роман Олександрович, II курс, група ПЗ-24.2-1 фмб-(1)-іpsv (Група 1), спеціальність «Філологія», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Явор О.В.**, ст. викладач, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

АДАПТАЦІЯ НАВЧАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ З ІНОЗЕМНИХ МОВ ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ АБО СЛУХУ / ADAPTATION OF FOREIGN LANGUAGE LEARNING MATERIALS FOR STUDENTS WITH VISUAL OR HEARING IMPAIRMENTS

Калинюк Наталія Василівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови і літератури, іноземної філології та перекладу, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ВИКОРИСТАННЯ АДАПТИВНИХ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ (AI, СУБТИТРИНГ, ГЕЙМІФІКАЦІЯ) ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ІНШОМОВНОЇ МЕДІА-КОМПЕТЕНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ / USING ADAPTIVE DIGITAL TOOLS (AI, SUBTITLING, GAMIFICATION) TO DEVELOP INCLUSIVE FOREIGN LANGUAGE MEDIA COMPETENCE AMONG NON-PHILOLOGY STUDENTS

Ковалишен Станіслав Віталійович, III курс, група ЗПР-23-1, спеціальність «Філологія (Переклад)», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Домініч Л.М.**, ст. викладач кафедри української мови і літератури, іноземних мов та перекладу, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ІНТЕНСИВНІ МОВНІ КУРСИ ЯК ЧИННИК ПРИСКОРЕНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ ТА ПЕРЕКВАЛІФІКАЦІЇ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ДИНАМІКИ РИНКУ ПРАЦІ / INTENSIVE LANGUAGE COURSES AS A FACTOR OF ACCELERATED PROFESSIONAL ADAPTATION AND RETRAINING IN A DYNAMIC LABOUR MARKET

Ковальчук Євген Володимирович, I курс, група ПР-25, спеціальність «Філологія», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Явор О.В.**, ст. викладач, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ / INNOVATIVE METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES IN THE CONTEXT OF INCLUSIVE EDUCATION

Кожушко Олег Іванович, I курс, група ДЗ-25, спеціальність «Дизайн», Тернопільський фаховий коледж Університету «Україна».

Науковий керівник: **Гуменюк О.С.**, викладач, Тернопільський фаховий коледж Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНИЙ UX/UI ДИЗАЙН ЯК КЛЮЧ ДО ДОСТУПНОСТІ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ ПЛАТФОРМ / INCLUSIVE UX/UI DESIGN AS A KEY TO ACCESSIBILITY OF DIGITAL EDUCATIONAL PLATFORMS

Кожушко Олег Іванович, I курс, група ДЗ-25, спеціальність «Дизайн», Тернопільський фаховий коледж Університету «Україна».

Науковий керівник: **Гуменюк О.С.**, викладач, Тернопільський фаховий коледж Університету «Україна».

ПРИНЦИПИ ІНКЛЮЗИВНОГО ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ КОМУНІКАЦІЙНИХ БАР'ЄРІВ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ / PRINCIPLES OF INCLUSIVE GRAPHIC DESIGN AS A MEANS OF OVERCOMING COMMUNICATION BARRIERS IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Кудь Роман Леонідович, IV курс, група ЖР-22-1, спеціальність «Журналістика», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Ухтомський А.О.**, к.теол., доцент, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ НАРАТИВІВ ПРО УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ / ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У ЗАХІДНИХ ТА СХІДНИХ МЕДІА / COMPARATIVE ANALYSIS OF NARRATIVES ABOUT UKRAINIAN REFUGEES / INTERNALLY DISPLACED PERSONS IN WESTERN AND EASTERN MEDIA

Кулик Богдан Ігорович, II курс, магістратура, група ПР-24-1М, спеціальність «Філологія, переклад», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кнюдель Л.В.**, д.пед.н., професор кафедри української мови та літератури, іноземних мов та перекладу, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

**МОВНА АДАПТАЦІЯ ТА ІНКЛЮЗІЯ В УНІВЕРСИТЕТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ /
LANGUAGE ADAPTATION AND INCLUSION IN THE UNIVERSITY ENVIRONMENT**

Куницький Михайло Петрович, доктор історичних наук, професор, Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».

**РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ /
DEVELOPMENT OF INCLUSIVE TOURISM IN THE UNITED KINGDOM**

Лаврик Олександра Олексіївна, II курс, спеціальність «Журналістика», Центральноукраїнський фаховий коледж Університету «Україна».

Науковий керівник: **Мильніченко Н.О.**, ст. викладач кафедри права та соціально-економічних відносин, Центральноукраїнський інститут розвитку людини Університету «Україна».

**ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНСЬКОМУ МЕДІАПРОСТОРІ: МІЖ СТЕРЕОТИПАМИ ТА ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМОМ /
FORMATION OF A POSITIVE IMAGE OF PEOPLE WITH DISABILITIES IN THE UKRAINIAN MEDIA SPACE: BETWEEN STEREOTYPES AND HUMAN-CENTEREDNESS**

Лазор Олена Миколаївна, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри журналістики, видавничої справи, поліграфії та редагування, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

**РОЛЬ ЧУТЛИВОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СУСПІЛЬСТВА /
THE ROLE OF SENSITIVE JOURNALISM IN THE CONTEXT OF FORMING AN INCLUSIVE SOCIETY**

Левик Анастасія Василівна, аспірантка кафедри теорії, історії архітектури та синтезу мистецтв, Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, м. Київ, Україна.

**ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ КАМПУСІВ В УКРАЇНІ /
PROBLEMS OF ORGANIZING AN INCLUSIVE ARCHITECTURAL ENVIRONMENT OF UNIVERSITY CAMPUSES IN UKRAINE**

Левченко Владислав Леонідович, II курс, група ДЗ-24-1м-іфмс, спеціальність «Дизайн», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пасько О.М.**, к.пед.н., доцент, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ДИЗАЙН ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ДЛЯ ДІТЕЙ /

DESIGN AS A TOOL FOR CREATING AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT FOR CHILDREN

Лесна Єлизавета Дмитрівна, I курс, група ЖР-25-1фмб-мк, спеціальність «Журналістика», Миколаївський фаховий коледж Університету «Україна».

Науковий керівник: **Червак Г.Б.**, ст. викладачка циклової комісії з права та соціально-інформаційних технологій, Миколаївський фаховий коледж Університету «Україна».

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНИХ ЦІННОСТЕЙ У СУЧАСНИХ МЕДІА /

REPRESENTATION OF INCLUSIVE VALUES IN CONTEMPORARY MEDIA

Літвінов Сергій Михайлович, II курс, група ТУ-24-1М, спеціальність «Туризм та рекреація», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Танська Л.В.**, к.культ., завідувач кафедри туризму, документних та міжкультурних комунікацій, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ПІДГОТОВКА ПІДІВ ТА ЕКСКУРСОВОДІВ ДО РОБОТИ З ТУРИСТАМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ /

TRAINING GUIDES AND TOUR GUIDES TO WORK WITH TOURISTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Майстер Андрій Анатолійович, кандидат географічних наук, доцент, завідувач кафедри інформаційних технологій та туризму, Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ В СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ /

THE CURRENT STATE OF INCLUSIVE TOURISM DEVELOPMENT IN THE UNITED STATES OF AMERICA

Майстренко-Вакуленко Юлія Вячеславівна, доцент кафедри дизайну, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

ФЕСТИВАЛЬ «THE BIG DRAW»: МІЖНАРОДНА ІНІЦІАТИВА УТВЕРДЖЕННЯ РИСУНКА ЯК ІНСТРУМЕНТА МИСЛЕННЯ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ /

THE BIG DRAW FESTIVAL: AN INTERNATIONAL FRAMEWORK FOR COGNITIVE AND SOCIAL PRACTICES

Марчук Ірина Валентинівна, інженер 1 категорії, НБС імені М.М. Гришка НАН.

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ТА ЕКОЛОГІЧНЕ ПРОСВІТНИЦТВО, НАВЧАННЯ ТА САДІНИЦТВО, НАЙПРОСТІШІ ВПРАВИ ОЗДОРОВЧОГО САДІВНИЦТВА /

INCUSIVE EDUCATION AND ENVIRONMANTAL EDUCATION, LEARNING AND GARDENING, THE SIMPLEST EXEREISEES FOR GARDEN-THERAPY

Медведенко Сергій Валерійович, I курс, група ПР-25-1м, спеціальність «Філологія (Переклад)», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кнодель Л.В.**, ст. викладач, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

МОВНА ПОЛІТИКА В ІНКЛЮЗИВНОМУ ТУРИЗМІ: ДОСТУПНІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ ТА ПОСЛУГ ДЛЯ ІНШОМОВНИХ ОСІБ ТА ОСІБ З МОВНИМИ ПОРУШЕННЯМИ У ТУРИСТИЧНІЙ ІНФРАСТРУКТУРІ /
LINGUISTIC POLICY FOR INCLUSIVE TOURISM: ENSURING ACCESSIBILITY OF INFORMATION AND SERVICES FOR NON-NATIVE SPEAKERS AND INDIVIDUALS WITH COMMUNICATION DISABILITIES WITHIN THE TOURISM SECTOR

Медведенко Сергій Валерійович, старший викладач, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ: ВИКОРИСТАННЯ АВТЕНТИЧНИХ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ МАТЕРІАЛІВ (ФІЛЬМИ, ПОДКАСТИ, БЛОГИ) ДЛЯ ВИВЧЕННЯ МОВИ ТА КУЛЬТУРИ В ІНКЛЮЗИВНІЙ АУДИТОРІЇ /
DEVELOPING INTERCULTURAL COMMUNICATIVE COMPETENCE: THE USE OF AUTHENTIC MULTIMEDIA RESOURCES (FILMS, PODCASTS, BLOGS) FOR LANGUAGE AND CULTURAL ACQUISITION WITHIN AN INCLUSIVE EDUCATIONAL SETTING

Мендюк Віталій Юрійович, I курс, група ПР-25, спеціальність «Філологія», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Явор О.В.**, ст. викладач, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

АДАПТАЦІЯ НАВЧАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ З ІНОЗЕМНИХ МОВ ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ АБО СЛУХУ /
ADAPTATION OF FOREIGN LANGUAGE LEARNING MATERIALS FOR STUDENTS WITH VISUAL OR HEARING IMPAIRMENTS

Мирутенко Тарас Вікторович, І курс, група ЗФН-25-1м, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Співак С.І.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

ОСВІТНЯ ІНКЛЮЗІЯ ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОГО ДОСТУПУ ДО ОСВІТИ /

EDUCATIONAL INCLUSION AS A CONDITION FOR ENSURING EQUAL ACCESS TO EDUCATION

Мільничук Сергій Сергійович, ІІ курс, магістратура, група ПР-24 1М, спеціальність «Філологія (переклад)», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кнодель Л.В.**, д.пед.н., професор, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЙ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА /

DEVELOPMENT OF INTERCULTURAL COMPETENCE IN AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Мокрій Дмитро Тарасович, ІІІ курс, група КЛ-23, спеціальність «Культурологія», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Палієнко С.В.**, к.і.н., доцент, кафедра туризму, документознавства та міжкультурних комунікацій, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

МУЛЬТИМЕДІЙНА ІНКЛЮЗІЯ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ: СТВОРЕННЯ АДАПТОВАНОГО МЕДІАКОНТЕНТУ ДЛЯ ТУРИЗМУ ТА МІЖКУЛЬТУРНОГО СПРИЙНЯТТЯ /

MULTIMEDIA INCLUSION OF INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE: CREATION OF ADAPTED MEDIA CONTENT FOR TOURISM AND INTERCULTURAL PERCEPTION

Музиченко Артем Сергійович, ІІ курс, група ДЗ-24-1м-іті, спеціальність «Дизайн», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Гнатюк Л.Р.**, к.арх., доцент, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ТЕОРІЯ МНОЖИННИХ ІНТЕЛЕКТІВ ГОВАРДА ГАРДНЕРА ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ПРОЄКТУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНИХ ОСВІТНІХ ВИДАНЬ ДЛЯ РОЗВИТКУ ДИЗАЙН-МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ /

HOWARD GARDNER'S THEORY OF MULTIPLE INTELLIGENCES AS A METHODOLOGICAL BASIS FOR DESIGNING INCLUSIVE EDUCATIONAL PUBLICATIONS AIMED AT DEVELOPING DESIGN THINKING IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Ночовна Наталія Вячеславівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ІНКЛЮЗІЇ / FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE SPEECH COMPETENCE AS A PREREQUISITE FOR ENSURING INTERCULTURAL INCLUSION

Ожема Сергій Вікторович, кандидат економічних наук, Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИНКУ ГОТЕЛЬНИХ ПОСЛУГ ДЛЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ / SPECIFICS OF DEVELOPING THE HOTEL SERVICES MARKET FOR INCLUSIVE TOURISM

Осадча Діана Валеріївна, IV курс, група ПР-22-1, спеціальність «Філологія (переклад)», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Медведенко С.В.**, ст. викладач, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ДИЗАЙН УНІВЕРСАЛЬНОГО НАВЧАННЯ (UDL) ТА МОВНА ВАРІАТИВНІСТЬ: ІНТЕГРАЦІЯ МОВОЗНАВЧИХ ПІДХОДІВ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ГНУЧКИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ, ЩО ВРАХОВУЮТЬ РІЗНІ СТИЛІ СПРИЙНЯТТЯ МОВИ /

DESIGN OF UNIVERSAL LEARNING (UDL) AND LANGUAGE VARIABILITY: INTEGRATION OF LINGUISTIC APPROACHES FOR CREATION OF FLEXIBLE INITIAL PROGRAMS THAT TAKE INTO ACCOUNT DIFFERENT STYLES PERCEPTION OF SPEECH

Петренко Віра Олександрівна, IV курс, група ТУ-22-1, спеціальність «Туризм і рекреація», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Палієнко С.В.**, к.і.н., доцент, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

КОМПЛЕКСНА АДАПТАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЗВО ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ДОСТУПНОГО ТУРИЗМУ / COMPLEX ADAPTATION OF THE EDUCATIONAL SPACE OF ZVO AS A FACTOR IN THE FORMATION OF ACCESSIBLE TOURISM

Письменна Маргарита Олександрівна, II курс, група ПР-24-1м, спеціальність «Філологія (переклад)», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кнодель Л.В.**, д.філол.н., професор, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ЛІНГВІСТИЧНА ІНКЛЮЗІЯ ТА МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ: РОЛЬ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ФОРМУВАННІ ДОСТУПНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА /

LINGUISTIC INCLUSION AND INTERCULTURAL COMMUNICATION: THE ROLE OF THE ENGLISH LANGUAGE IN FORMING AN ACCESSIBLE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Прозоренко Владислав Геннадійович, II курс, група ДЗ-24 -1м_ifmc, спеціальність «Дизайн», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Гнатюк Л.Р.**, к.арх., доцент, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ВПЛИВ ГЕОМЕТРИЧНОЇ ФОРМИ ТА АДАПТИВНОСТІ ЛОГОТИПУ НА СПРИЙНЯТТЯ БРЕНДУ КОРИСТУВАЧАМИ З КОГНІТИВНИМИ ОСОБЛИВОСТЯМИ /

THE ROLE OF GEOMETRIC FORM AND ADAPTIVE LOGO DESIGN IN SHAPING BRAND PERCEPTION AMONG INDIVIDUALS WITH COGNITIVE IMPAIRMENTS

П'ятницький Нікіта Максимович, IV курс, група ПР-22-1, спеціальність «Філологія (переклад)», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Медведенко С.В.**, ст. викладач, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

МОВНА ІНКЛЮЗІЯ ТА ЦИФРОВА ДОСТУПНІСТЬ: РОЗРОБКА БАГАТОМОВНИХ МЕДІАРЕСУРСІВ ТА ІНТЕРФЕЙСІВ ДЛЯ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ /

LINGUISTIC INCLUSION AND DIGITAL ACCESSIBILITY: DEVELOPMENT OF MULTILINGUAL MEDIA RESOURCES AND INTERFACES FOR STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Самокиш Андрій Русланович, I курс, група мПР-25, спеціальність «Філологія», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Явор О.В.**, ст. викладач, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ /

INNOVATIVE METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES IN THE CONTEXT OF INCLUSIVE EDUCATION

Синельников Євгеній Юрійович, II курс, група ТУ-24-1М, спеціальність «Туризм та рекреація», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Танська Л.В.**, к.культ., завідувач кафедри туризму, документних та міжкультурних комунікацій, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

РОЛЬ ВОЛОНТЕРСЬКИХ ТА ОСВІТНІХ ТУРИСТИЧНИХ ПРОЄКТІВ У РОЗВИТКУ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДІ / THE ROLE OF VOLUNTEER AND EDUCATIONAL TOURISM PROJECTS IN THE DEVELOPMENT OF INTERCULTURAL COMPETENCE OF YOUTH

Сіренко Євгеній Дмитрович, II курс, група ТУ-24-1М, спеціальність «Туризм та рекреація», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Танська Л.В.**, к.культ., завідувач кафедри туризму, документних та міжкультурних комунікацій, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

VR-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ЕМПАТІЇ ТА МІЖКУЛЬТУРНОГО РОЗУМІННЯ У СТУДЕНТІВ / VR TECHNOLOGIES AS A TOOL FOR DEVELOPING EMPATHY AND INTERCULTURAL UNDERSTANDING IN STUDENTS

Стельмах Артем Миколайович, III курс, група ПЗ-24.2-1 фмб-(1)-іпсв, спеціальність «Право», Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

Науковий керівник: **Явор О.В.**, ст. викладач, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ / FEATURES OF FOREIGN LANGUAGE LEARNING OF STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Стрельченко Наталія Миколаївна, I курс, група З/ПР-25-1М-імфс, спеціальність «Філологія (переклад)», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»; кандидат економічних наук, доцент кафедри авіаційних робіт та послуг, Національний авіаційний університет.

ПІДХОДИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ НАВЧАННІ В ОСВОЄННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ / APPROACHES IN INCLUSIVE TEACHING IN LEARNING FOREIGN LANGUAGES

Танська Людмила Вацлавівна, кандидат культурології, завідувач кафедри туризму, документних та міжкультурних комунікацій, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ /

INTERCULTURAL COMMUNICATION AS A COMPONENT OF TRAINING SPECIALISTS IN THE TOURISM SECTOR IN AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Ткаченко Руслана Андріївна, IV курс, спеціальність «Журналістика», Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: **Ярошовець Т.І.**, к.філософ.н., доцент, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

МІЖКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР ІНКЛЮЗІЇ: ДІЯЛЬНІСТЬ НЕЗАЛЕЖНИХ УКРАЇНСЬКИХ МЕДІА ЯК ІНСТРУМЕНТ ДІАЛОГУ МІЖ УКРАЇНСЬКИМИ БІЖЕНЦЯМИ ТА ПРИЙМАЮЧИМИ СУСПІЛЬСТВАМИ (2022–2025 РР.) /

THE INTERCULTURAL DIMENSION OF INCLUSION: THE ROLE OF INDEPENDENT UKRAINIAN MEDIA AS A TOOL FOR DIALOGUE BETWEEN UKRAINIAN REFUGEES AND HOST SOCIETIES (2022–2025)

Ткачук Анатолій Володимирович, II курс, група ДЗ-24-1м-іті, спеціальність «Дизайн», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна». Науковий керівник: **Гнатюк Л.Р.**, к.пед.н., доцент, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МУЛЬТИМЕДІЙНОЇ ДИЗАЙН-ПРОДУКЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ /

THE INCLUSIVE POTENTIAL OF MULTIMEDIA DESIGN PRODUCTS IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Ухтомський Андрій Олексійович, доцент, кандидат наук з богослов'я, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

МІЖКУЛЬТУРНИЙ ДІАЛОГ У ПОЛІФОНІЇ МЕДІА: РОЗРОБКА СТРАТЕГІЙ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА /

INTERCULTURAL DIALOGUE IN MEDIA POLYPHONY: DEVELOPING STRATEGIES FOR AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Холодова Леся Сергіївна, I курс, магістратура, група ЗПР-25-1М, спеціальність «Філологія», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кнодель Л.В.**, д.пед.н., професор, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ЗАСІБ ЗНИЖЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ТРИВОЖНОСТІ ТА ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ САМООЦІНКИ / FOREIGN LANGUAGE AS A MEANS OF REDUCING EDUCATIONAL ANXIETY AND FORMING ACADEMIC SELF-ESTEEM

Хоця Віталій Вікторович, I курс, група СО-23-1, спеціальність «Філологія», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Явор О.В.**, ст. викладач, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ЯК ОСНОВА РІВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ ВСІХ УЧНІВ / INCLUSIVE EDUCATION AS A BASIS FOR EQUAL OPPORTUNITIES FOR ALL STUDENTS

Чайківська Марія Валеріївна, кандидат наук із соціальних комунікацій, Тернопільський фаховий коледж Університету «Україна».

МЕДІАОСВІТА В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ / MEDIA EDUCATION IN INCLUSIVE LEARNING: CONCEPTUAL APPROACHES AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Чемакіна Октябрина Володимирівна, кандидат архітектури, доцент, директор, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»;

Кузьмін Олег Володимирович, доктор технічних наук, професор, Національний університет харчових технологій.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ДИЗАЙН-ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОГО УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА: УНІВЕРСАЛЬНИЙ ДИЗАЙН, UDL ТА СУЧАСНІ ФОРМАТИ НАВЧАННЯ / TRANSFORMING DESIGN EDUCATION IN THE CONTEXT OF INCLUSIVE UNIVERSITY ENVIRONMENTS: UNIVERSAL DESIGN, UDL AND CONTEMPORARY TEACHING FORMATS

Чемакіна Октябрина Володимирівна, кандидат архітектури, доцент, директор, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»;
Мовчан Валентина Олексіївна, кандидат біологічних наук, директор, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»;
Шостак Любов Геннадіївна, кандидат фармацевтичних наук, завідувач кафедри фармації, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

**КЛАСТЕРНА АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕРАПЕВТИЧНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ САДІВ /
CLUSTER ARCHITECTURAL AND PLANNING ORGANISATION OF
THERAPEUTIC REHABILITATION GARDENS**

Чемакіна Октябрина Володимирівна, кандидат архітектури, доцент, директор, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»;
Повзун Олексій Іванович, кандидат технічних наук, доцент кафедри дизайну, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

**СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ІНСТИТУТУ ФІЛОЛОГІЇ ТА МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ (У ЛОГІЦІ ПРИНЦИПІВ THE OPEN UNIVERSITY) /
STRATEGIC DIRECTIONS OF THE INSTITUTE OF PHILOLOGY
AND MASS COMMUNICATIONS (IN THE LOGIC OF THE OPEN
UNIVERSITY PRINCIPLES)**

Чемакіна Октябрина Володимирівна, кандидат архітектури, доцент, директор, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

**ПРЕЗЕНТАЦІЙНИЙ ПАКЕТ ІНСТИТУТУ ФІЛОЛОГІЇ ТА МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА /
PRESENTATION PACKAGE OF THE INSTITUTE OF PHILOLOGY
AND MASS COMMUNICATIONS AS A TOOL FOR THE DEVELOP-
MENT OF AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT**

Червак Ганна Богданівна, старший викладач циклової комісії з права та соціально-інформаційних технологій, Миколаївський комплекс Університету «Україна».

**РОЛЬ ЦИФРОВИХ МЕДІА У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ РІЗНО-
МАНІТТЯ В ІНКЛЮЗИВНИХ ОСВІТНІХ СПІЛЬНОТАХ /
THE ROLE OF DIGITAL MEDIA IN SHAPING A CULTURE OF DI-
VERSITY IN INCLUSIVE EDUCATIONAL COMMUNITIES**

Шкварок Лідія Володимирівна, викладач, Тернопільський фаховий коледж Університету «Україна».

ЕТИЧНІ СТАНДАРТИ ТА МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ У ФОРМУВАННІ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА /
ETHICAL STANDARDS AND INTERCULTURAL COMMUNICATION
IN BUILDING AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Шопов Андрій Валентинович, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Явор О.В.**, ст. викладач, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ /
FOREIGN LANGUAGE AS A TOOL FOR SOCIAL INTEGRATION IN
AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Явор Ольга Володимирівна, старший викладач, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗІ СТАТУСОМ УБД В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ /
FOREIGN LANGUAGE AS A TOOL FOR SAFE COMMUNICATION
AND SOCIOCULTURAL ADAPTATION OF VETERAN STUDENTS IN
AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Янченко Інна Олександрівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови і літератури, іноземних мов та перекладу, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ПЕДАГОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО ДИСТАНЦІЙНОГО КУРСУ «ІНОЗЕМНА МОВА ПОГЛИБЛЕНОГО ВИВЧЕННЯ» /
PEDAGOGICAL STRATEGIES IN ORGANIZING INCLUSIVE DIS-
TANCE INSTRUCTION FOR ADVANCED ENGLISH LANGUAGE LE-
ARNING

Наукове видання

**ІНКЛЮЗИВНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ:
ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА КРАЩІ ПРАКТИКИ**

**INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT:
PROBLEMS, PROSPECTS, BEST PRACTICES**

Тези доповідей
XXV Міжнародної науково-практичної конференції
м. Київ, 25–27 листопада 2025 р.

Materials
of the XXV Annual International Conference
Kyiv, November 25–27, 2025

Комп'ютерна верстка — С. С. Думанецька
Дизайн обкладинки — А. С. Стецкова

Матеріали подані в авторській редакції.

Електронне видання

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 160,48.
Наклад 150 прим. Зам. №

*Видавець і виготовлювач Університет «Україна»
03115, м. Київ, вул. Львівська, 23
тел. (044) 424-40-69, (044) 424-56-26, e-mail: ukraine.vdk@email.ua.
Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 405 від 06.04.01.*